reformidarunt,ſed ſe murum pro domo Iſraël oppoſuerunt, neque vllum bonorum A
paſtorum officium in ſe requiri paſſi ſunt. Et hi pientiſſimi Principes, alter pro auus
tuus Vvaldiſlaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus,cùm etiã regnum
illis eſſet à Bohemis delatum,qui nuper adeò ſegrauerant ſe, & à Chriſti corpore Ec-
cleſia præciderant, admirabili quadam animi magnitudine regnum potius reſpuen-
dum ſibi eſſe duxerunt, quàm vt indignum aliquid Chriſtianis Principibus commit-
terent.Quin diſertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, ſibi religionem
eſſe,apud hæreticos regnare. Quòd ſi verò illi in viam rectæ religionis, & ad ſocieta-
tem vniuerſæ Eccleſiæ redire vellent, Reipub. Chriſtianæ cauſa,alterutrum de ipſis,
quin regni gubernacula ſuſcipiat,non eſſe recuſaturum.

Eſt ne autem,aut fuit multis ſeculis Principum aliquis cuius religio cum horũ Prin
cipum religione potuerit comparari?Mihi verò nihilò videntur etiam illis inferiores
noſtri fuiſſe,quos olim Chriſto dixiſſe legimus:Ecce nos reliquimus omnia,& ſequu-
Matt.19. ti ſumus te.Quid enim illi niſi nauiculas & retia piſcatoria reliquerunt?Iſti verò dela-
tum etiã ſibi regnũ repudiandum potius eſſe duxerũt, quam vt illius conſequẽdi ſpe,
quò minùs liberè Chriſtum ſequi poſſent, impediri ſe paterentur: quàm vt à Chriſti
corpore, vna, ſancta, Catholica Eccleſia ſeparati eſſe vellent. Sonabat proculdubio
ſemper in eorum auribus vox illa Chriſti,quam ex tuo quoq; pientiſſime Rex, ore,in
Matt.16. celebris Senatorũ totiúſq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid pro-
deſt homini, ſi vniuerſum mundũ lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? B
Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima ſua: Nõ illi cœleſtia regna terrenis,
non ſempiterna caducis eſſe cõmutanda putauerunt:ſed ſicubi Chriſti religio ageba-
tur nullum eis tam ſuaue fuit meritũ,quin & ſpiritus ipſe vilis eis erat, quem amittere
priùs quàm religionis cauſam deſerere, prompto ſemper & parato animo fuerunt.
Hac igitur & Epiſcoporũ vigilantia & ſingulari Principũ pietate, qui nec metuendũ
ſibi quenquam præter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum eſſe pu-
tauerunt, factum eſt, vt per annos iam propè ſexcentos integra & incontaminata in
terris Maieſtatis tuæ Chriſtiana, Caholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Qua occaſione Lutherus noua ſeuit diſſidia.

Cæterùm annus nunc agitur quadrageſimus, cùm in lucem prodiit Martinus Lu-
therus,à quo primum noſtro hoc infelici ſeculo fax eſt in Eccleſia Dei diſcordiarum
accenſa. Ex quàm parua autem ſcintilla, quæ non difficulter opprimi naſcens pote-
rat, quantus ignis exarſit? Initiò non alia de re quàm de peccatorum condonationi-
bus, vulgò vocant indulgentias, diſputari cœptum eſt. Eas Lutherus oppugnabat,
non quod legitimum earum vſum prorſus damnaret, ſed quòd abuſum ferẽdum non
eſſe putaret. Vt autem in hanc arenam deſcenderet, non recti zeli feruore, neque
ſtudio pietatis adductus eſt:ſed cùm permoleſtè ferret,quòd ſui ordinis fratribus prę-
dicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum
etiam emolumenti capiebant,id ad Dominicanos tranſlatum fuiſſe, ſicque ſuis com-
modum illud interuerſum: hæc illi cauſa fuit in certamen iſtud prodeundi. Quam- C
obrem non aliò prima hæc illius velitatio,quàm ad Deum ventrẽ referebatur.Quod
etiam ipſe diſſimulare non potuit. Nam cùm ad diſputationem cum Eckio ventum
Lutheri confeſſio. eſſet, ac inflammatus ira Lutherus, modeſtiæ fines prætergreſſus, admonitus à qui-
buſdam fuiſſet,quandoquidem Dei cauſa tractaretur: vt modeſtius eam in ſpiritu le-
nitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta eſt, neque
propter Deum finietur.Sic ille morbum animi ſui celare diu non potuit.

Augu.ſer.44. de tempore.
1.Tim.6.
Epheſ.3.

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte,quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, duas
radices in duodus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Chriſtus in cordi-
bus bonorum,plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc
radix eſt malorum omnium cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix eſt bonorum om-
nium charitas,de qua dicit Apoſtolus:In charitate radicati atq; fundati. Nec de radi
ce charitatis aliquid mali,nec de radice cupiditatis aliquid boni naſci poteſt Simul il-
lud cõſidera,ex vtra harũ radice nata ſit cauſa Lutheri,vt quis illius agricola fuerit,in
telligas.Quãlibet in eũ ſuauiter effuſus fueris,tamen velis nolis fatearis,oportet,quòd
non ex charitatis, ſed ex cupiditatis radice proceſſerit,quam in illius corde plantauit
Diabolus: Certum eſt enim & indubitatum, quòd ne mutiuiſſet illa quidem contra
indul

Ex radice cupiditatis in Luthero plãtata fructus nouæ ſectæ proceſſit.

A indulgentias,ſi prędicandarum illarum negotium ſui ordinis fratribus datum fuiſſet,
ſed quod per alios intercipi videbat,quod ſuis delatum eſſe maluiſſet,ea verò iuſta illi
cauſa viſa eſt,quamobrem iſtas tantas tragœdias excitaret.

Habemus itaque iam,ex qua radice proceſſerit prima Lutheri velitatio, nimirùm
ex radice cupiditatis,quæ crebris contentionibus magis etiam atque magis aucta eſt
in dies. Nam initiò non alia fuit quàm pecuniæ cupiditas, acceſsit poſteà cupiditas
gloriæ, quam pernicioſior etiam eſt conſequuta cupiditas vindictæ, quæ poſteà in
odium quoddam exarſit implacabile. Satis conſtat, minùs præfractum initio fuiſſe
Lutherum,vt qui minimè recuſaret,eorum quorum debebat iudicio ſcripta ſua ſubii-
cere.Extant eius in epiſtola quadam ad Leonem Pontificem hæc verba,quæ ſcripſit
ante annos duodequadraginta:Beatiſsime pater,proſtratum me pedibus tuę beatitu-
dinis offero,cum omnibus quæ ſum & habeo,viuifica, occide, voca, reuoca, approba,
reproba,vt placuerit,vocem tuam, vocem Chriſti in te pręſidentis & loquentis agno-
ſcam.Sed verum eſt,quod à Philone ſcriptum eſt,quòd contentio eſt materia iracun-
diæ,& ideo contentioſiores quique in diſceptationibus cęteríſque colloquiis ad iram
mouentur.Et hoc iræ proprium eſt,quòd facilè fallitur,fallítque,vt non temerè quen-
quam iracundum veracem reperire liceat, tanquam deuictum ebrietate animi, non
corporis. Quanto maiore contentione actum eſt de rebus quæ videri poterant initiò
non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs eſt à veritate diſceſſum. Et eſt
B hoc ita naturâ comparatum,vt non ferè naſcatur error aliquis,qui non ſecum plures
trahat alios,vix vt quenquam reperire liceat,qui poſteaquàm in vnum aliquem erro-
rem prolapſus eſt,non diſcedat indies à recta via longiùs. Quemadmodum in cantu
ſi vel vna aliqua in re turbata ſit harmonia,per omnia confuſa quædam exiſtit diſſo-
nantia,ita doctrinæ conſenſus vna aliqua hæreſi & dogmate à veri ſymphonia diſcre
pante interruptus,ſubinde fit ad maiorem confuſionem progreſsio.Et ſicut in huma-
no corpore loco ſuo mota qualitatum temperata conſtitutione,ex qua ſanitas & par-
tium ac omnium inter ſe virium integritas conſiſtit,alia ex aliis vitia & morbi conſe-
qui ſolent,ita ſi vel ſemel ſanitas mentis læſa,nec rectè ſit conſtituta,magis indies at-
que magis afficitur,& ægrotat homo periculoſiùs.Hoc in Luthero quoque vſu veniſ-
ſe videmus:Sanabilis erat initiò morbus,ſed progreſſu tẽporis ſerpebat malũ longiùs.

Quæ Lutherum fecerint paulatim deteriorem.

Lutheri erga Pontificem ſubmiſsio.

Phil.lib.2. Allegoriarum legis.

Error vnus ferè plures ſecum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod eſt hæreticis omnibus commune,vt Romani Pon-
tificis autoritatem labefactare,& eum in ordinem cogere conaretur.In hunc rabiem
ſuam conuertit omnem, ſummáque contentione perficere conatus eſt, vt plurimo-
rum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò ſic gubernatore
ſublato (ſicut ait ille) atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia ſibi graſſari
liceret.Itaque facinus ingens aggreſſus,omnes pontificij iuris libros cum pleriſque
literis pontificiis,vulgò bullas vocant,incendit. Nec ita multò pòſt librum ſcripſit de
Captiuitate Babylonica,in quo ne Sacramentis quidem intactis, ſurſum ac deorſum
C omnia miſcere conatus eſt.Hanc illius inſolentiam cùm per triennium toleraſſet Leo
Pontifex,ac multùm ſæpéque monendo vt in viam rediret,nihil profeciſſet,fecit tan-
dem pro officio ſuo,vt eum hæreſeos condemnaret,& è cœtu piorum eiiceret,ex quo
iam anteà ipſe ſe eiecerat.Hîc ille magis atque magis furere,ac rationes omnes inue-
ſtigare,quibus odium erga Pontificem ſuum expleret,quem de gradu ſuo deiectum,
atque omni prorſus autoritate ſpoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogita-
tionéſque conſumebantur omnes.Itaque non iam ille ſcribendis deinceps libris,quid
eſſet, aut quid non eſſet cum pietate coniunctum, ſed quid incommodare Papatui
maximè poſſet,ſpectandum eſſe putauit,vt quicquid ſcriberet,quicquid diceret,quic-
quid faceret,omnia in odium & deſpectum Papæ, Conciliorum & Epiſcoporum fa-
ceret.Fatetur hoc adeò ipſe in quadam epiſtola ad Argentinenſes,ad quos in hęc ver-
ba ſcripſit: Hoc diffiteri, inquit, nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius aut alius
quiſpiam,ante quinquennium perſuadere mihi potuiſſet,in ſacramento præter panẽ
& vinum eſſe nihil,ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet,grauibus enim curis an-
xius,in hac excutienda materia multum deſudabam,omnibus neruis extenſis me ob-
tricare & expedire conatus ſum,cùm probè perſpiciebã,hac re Papatui valdè me in-
commodare poſſe. Nónne hîc apertè confitetur ipſe,peregrina ſua doctrina populo

Lutherus à Pontifice oppugnando exorditur ſectam.

Cypria.lib.1. Epiſto.3.

Lutheri certamen cõtra Eccleſiæ Sacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil niſi Papatui incommodare excogitat.

Teſtimoniũ Lutheri.

F. XVIII, 288

OPERA
D. STANISLAI HOSII CARDINALIS
EPISCOPI VARMIENSIS IN GENERALI CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS,

Quæ hactenus publicum receperunt omnia in primis pia ac erudita, nunc poſtremò ab ipſo auctore vigilanter multis in locis ſupra omnes priores editiones aucta & recognita, atque in vnum corpus iam primùm collecta & excuſa: quorum catalogum ſequens pagella indicabit.

SALVO PER OMNIA IVDICIO
S. Sedis Apoſtolicæ.

+ Józef Gawlina, Biskup polowy Wojsk Polskich.

A.D. MCML.

JOSEPHVS GAWLINA EPISCOPVS CASTRENSIS EXERCITVS POLONI

S. Mariæ in Campitello
Congreg. Matris Dei.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ.

M. D. LXIIII.

Emptus 15. Maij 1651.

Woj. i Miejska Biblioteka Publiczna
BIBLIOTEKA Główna
3156/1995

Confeſsio Catholicę Fidei Chriſtiana, à patribus in Synodo prouinciali habita Petricouiæ, anno 1551. menſe Maio congregatis.

Propugnatio veræ, Chriſtianæ, Catholicæ'que doctrinæ aduerſus Ioannem Brentium pro Petro Soto elegantiſsimè conſcripta.

De expreſſo Dei verbo Libellus, his temporibus maximè neceſſarius.

Dialogus de eo, num calicem laicis, & vxores Sacerdotibus permitti, ac diuina officia vulgari lingua peragi fas ſit.

I K 279/95

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS in Generali concilio Tridentino præſes, pio Lectori, Salutem.

ANnus iam decimus agitur, cùm in ſynodo prouinciali Petricouienſi, cui præſedit Nicolaus Dziergovvski Archiepiſcopus Gneſnenſis, certa quædam doctrinæ capita propoſita fuerunt, vt ſuam de illis ſententiam Epiſcopi iurati dicerent. Quoniam verò nudè profe-rebantur, poſtulatum à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illuſtriora redderem, ac ſcripto mandata patribus traderem, quo melius intelligere poſſent, quid illud foret de quo iureiurando interpoſito ſententiam ſuam eſſent dicturi. Quod à me pro eo, vt anguſtiæ temporis ferebant, curatum eſt diligenter, conatúſque ſum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, ſcripturarum & conciliorum patrúmque teſtimoniis, ac probabilibus etiam rationibus confirmare, quo facilius ad ea calculo ſuo comprobanda patres adducerentur. Neque prorſus irritus cecidit labor hic meus. Nam ſimul vt lecta fuerunt, quæ conſcripſeram doctrinæ capita, iurarunt in ea ſtatim omnes, qui tum pręſentes aderant Epiſcopi, & libello quem produxeram, manibus ſuis ſubſcripſerunt, quin etiam, vt is typis mandaretur, decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantùm dierum ſpatium ad ſcribendum mihi datum fuerat, & res grauis atque ardua tractabatur, ne quid feſtinantius patres de ſcripto illo ſtatuerent, petiui, ſimul me facturum recepi, vt intra paucos menſes, ea, quæ ſcripſeram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Aſſenſi ſunt non grauatim: Ego verò cum Archiepiſcopus vehementer vrgeret, ac editionem maturari poſtularet, inter varias curas, quibus tum diſtringebar, poſt vnum & alterum menſem priorem tantùm partem abſolui, in qua de fide, déque ſpe tractabatur. Et eſt ea Cracouię typis excuſa. Cùm autem Romam liber perlatus fuiſſet, iudicio Theologorum probabatur. Otto verò Truchſes, Cardinalis Auguſtanus, cuius inſignis pietas, & in ſana eccleſiæ doctrina tuenda & conſeruanda, zelus quidem ardens orbi teſtatus eſt vniuerſo, ſic labores hos noſtros complexus eſt, vt librum dignum duceret, quem in oppido ſuo Dilingenſi ſemel & iterum typis mandandum curaret. Poſtulauit etiam idem à me, quem autorem huius libri fuiſſe cognouerat, vt quod reliquum erat operis ad ſe perferendum curarem, quo poſſet integrum excudi. Quod & Archiepiſcopus Saliſburgenſis Michaël, cuius & ipſius ingens eſt ſtudium in ea doctrina, quæ cum Euangelio Chriſti conſentit, propaganda, ſuis à me literis contendebat. Quoniam verò iam data per me fuerat Archiepiſcopo

Otto Truchſes Cardinalis Auguſta.

Gneſnenſi reliqua libri pars, qui denuò Moguntiæ totũ opus excudendum curabat, vt inde peterent, reſcripſi. Sed in eo caſtigãdo, non ea fuit Moguntiæ cura, quã oportuit, adhibita. Prodiit igitur liber valde mendoſus, ac vbi tractatur de ceremoniis à tempore ſumptis, ternio totus in eo deſiderabatur. Prodiit autẽ ſicut in prioribus editionibus, ſic & in hac autoris nomine ſuppreſſo, neq; factũ eſt quicquã propius, quã, vt eũ in terras inferioris Germaniȩ Theologi Louanienſes importari, prohiberent. Quẽ tamen ſtatim vt legerant, approbarunt, ac importandi facultatẽ Bibliopolis cõceſſerũt. Inſignis autẽ ille Theologus Ruardus Tapper Decanus Louaniẽſis, admoneri me curauit, vt ſi quid ſcripturus eſſem deinceps, aut denuò ſcripta mea ſub incudẽ daturus, nomen meum edere non dubitarẽ. Nam in terras Catholicorũ, libros, qui nomen autoris præfixũ non haberent, importari minimè licere. Quãuis autẽ facti mei ratio mihi cõſtiterat, cùm tamen ab aliis etiam pluribus, vt nomen meũ adſcribi facerẽ admonerer, non grauatim id fieri paſſus ſum, poſteaquã Viennenſis hic Typographus, eum denuò recudendi, laborẽ ſuſcepiſſet. Cunctatus autẽ is eſt in editione ſua priore diutius aliquãto, ex quo factũ eſt, vt ex illo Moguntino exẽplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiȩ, quã hic excuderetur. Quæ res animo noſtro non parũ attulit moleſtiæ. Aucta autem ea magis eſt, poſteaquã idem Pariſiis quoq; factũ eſſe cognouimus. Nam huic Viennenſi, dederamus opus ab omnibus mendis repurgatũ, & in pleriſq; locis auctũ & locupletatũ. Qui cùm illud in mille quadringenta exemplaria tranſcribi curaſſet, ſtatim omnia prope ſunt diſtracta. Cùm itaq; laborem hunc ſuũ ſibi feliciter cedere, & à multis opus expeti prætereà videret, denuò faciendũ putauit, vt illud ſub incudẽ daret. Nondũ autẽ eam partẽ abſoluerat, in qua de ſacramẽtis agitur, cum nos ad Maieſtatẽ Cæſareã à Pio quarto Pontifice Max. miſsi, Viennã, venimus. Vbi cum præſentes adeſſemus, nihil curæ prætermiſimus, quo poſterior hæc editio, quã caſtigatiſsima in lucẽ prodiret. Quã tibi Lector prȩ cȩteris cõmendamus, eſt enim & auctior, & à mendis omnibus diligẽtius quã vlla alia repurgata. In Hiſpaniis quoq;, typis mandatũ eſſe librum hunc accepimus. Eſt etiam in linguã Germanicã conuerſus à viro docto Ioanne à Via, intra paucas hebdomadas, vti ſperamus, in lucẽ proditurus. Iam enim multo maximã illius partẽ impreſſam Ingolſtadij vidimus. Et cum hæc ſcriberemus, allatæ ſunt nobis Antuerpia literæ, quibus certiores reddimur, Ioannẽ Stelſiũ bonæ & ſyncerę fidei Typographũ Antuerpienſem admiſſum & iuratũ, iterũ librũ hunc noſtræ cõfeſsionis, vna cum aliis ſcriptis noſtris typis mandare. Quapropter & hanc vltimã æditionẽ reuidere, & eam pluribus locis augere viſum fuit, atq; eas caſtigationes & aliquot foliorũ additiones, quæ ſuo cuiq; loco inſerãtur, & eæ, quæ tardius adferrentur, huius operis fini in ſuũ poſtea ordinẽ reponendæ, adiungantur, doctori Theologo domino Henrico Ziberto Dunghen Ca-

Ruardus Tapper.

nonico

nonico Antuerpiẽſi,pœnitentiario apoſtolico,quẽ iſtic fidelẽ habemus amicum,commiſimus,quem etiã hanc editionẽ vt omni ſtudio & cura, quod diligentiſsimè quidẽ ab ipſo curari non dubitamus,adiuuaret,rogauimus.Quominus tibi contẽnendus erit (lector) cùm eum in omnibus orbis Chriſtiani partibus tam auidè legi videas. De quo, cùm quæ ſint Catholicorum iudicia non ignoremus, in illis libenter acquieſcimus,nec eorum ineptias moramur quicquam, qui ſibi labores hos noſtros oppugnandi laborem prorſus inanem & inutilem ſuſceperunt. Deum precamur,vt illis det mentem ſaniorem. Abs te verò piè Lector petimus,ſi quem legendis iis noſtris fructum cœperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atque diligenter illi ſupplices, quò nobis ad munus hoc tam graue,quod noſtris humeris eſt impoſitum,pro ſui nominis gloria & Eccleſiæ ſuæ vtilitate, vires ſuppeditet, vt quàm plurimum ex eo fructus ad Eccleſiam Dei redundare queat. Vale.

Editio hæc omniũ optima & poſtrema multiſq; locis adaucta.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

Domino Sigiſmundo Auguſto,Dei gratia Regi Poloniæ,Magno Duci Lithuaniæ,Ruſſiæ,Pruſſiæ,Maſouiæ,Samogitiæ,&c.Domino & Hæredi, Domino ſuo clementiſſimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus natus & Primas, orationes & obſequia ſua reuerenter commendat.

*

SI QVA gens alia,noſtra præ cæteris habere videtur,quod in Domino gloriari,de quo Deo,cuius hoc ſolius eſt beneficiũ,meritò gratias agere poſſit,ac debeat,quod cùm aliæ pleræq; poſt agnitam veritatem,& receptum ſemel Chriſti Euangelium,trãsferri ſe in aliud cuiuſuis potiùs, quàm Chriſti Euangelium paſſæ ſint,noſtra hæc(quod illi perpetuum, cuius hoc inſpiratione factum eſt,Deus eſſe velit) quod audiuit ab initio,in eo permanſit,neq; commiſit,vt doctrinis variis & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum,ac verum veri Dei cultorem vnumquenq; Paulus admonet, depoſitum fideliter cuſtodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ,quas quidam promittẽtes,circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam conſtantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hoſtis ille capitalis,quo nihil eſt ad noſtrã perniciem inſtructius,neq; vigilantius:Circumit enim ſemper tanquàm leo rugiens,quærens,quem deuoret. Neq; verò non reperit, quod quærere nunquàm intermittit.Magnam(proh dolor)orbis Chriſtiani partem ſuis inſidiis à Chriſti corpore,quæ eſt Eccleſia, ſegregatam immanis illa beſtia iam deuorauit,ac quod malũ non pro noſtris meritis,ſed pro ſua gratuita bonitate & miſericordia,procul à noſtris finibus arcere Deus velit,ad nos quoq; deglutiendos animũ adiecit.Neq; verò nunc aliis artibus vtitur Satanas iſte,quàm quibus & ab initio ſemper,& noſtro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vſus eſt. Facilè perſpicit, vt eſt non minus callidus quã truculentus,aperto Marte ſi congredi velit,nihil ſe proficere poſſe.Quamobrem longè alia ſe forma exhibet,quàm ea,quæ eſt ipſius propria, quam ſi cernere liceret,auerterentur eueſtigiò mentes omnium,ac ſimul vt vidiſſent monſtrũ horrendum ingens, non modò vocem non audirent,ſed nec aſpectum eius ferre poſſent. Verùm transfigurat ſe in angelũ lucis:Quibus armis olim caput noſtrũ, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum,in deſerto cùm eſſet,aggreſſus eſt, iiſdem mem-

1.Corint.1. Galat.1. 1.Ioan.2. Heb.13. 1.Timo.6. 1.Pet.5.

bra nunc quoq; illius appetit, ſub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac ſuæ fraudi ſacræ ſcripturæ prætendit autoritatem, quódque à ſanctiſſimo quodam doctiſſimóq; viro ſcriptum eſt: *Per verba legis, legem impugnat.* Nam propriũ ſenſum verbis aſtruit legis, vt ſuæ mentis prauitatem, legis autoritate cõmendet. Sciens enim impietas multùm autoritatem valere, fallaciam ſub eius nomine cõponit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nominis commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoq; gente noſtra iam profecit, ac ſub ſpecioſo Verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt ſit, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos aſpexerit, ac ab illius inſidiis protexerit, ne deteriore ſint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuiſſe videntur. Qui quum iam bona ex parte ad mentem ſaniorem reuerſi ſint, ad nos lues hæc ſerpere cœpit, ac videre licet pleroſq; tam cæca mẽte præditos, vt quum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui ſub obtentu Euangelij ſacra profanis imáq; ſummis miſcere conati ſunt, haud aliter tamen, quàm ſine tenui quidem auditione quicquam ea de re percepiſſent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod ſemel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Chriſti corpore diuulſi, de Chriſti Euangelio, déque puritate verbi ſe iactant, in tot ſectas miſerè diſſectos, ipſos inter ſe digladiari, ipſos inuicem ſibi hæreticos eſſe, neq; tamen vel hoc eorum diſſidio adduci poſſunt, vt in viam redeant, vnde aberraſſe videntur. Quin eò iam res rediit (quæ res vna omniũ maximè eſt deploranda) quod ſui quiſq; capitis ſomnia, Dei Verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quiſq; indoctior eſt, tantò ſibi plus arrogat, tantóq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat. Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in orbe Chriſtiano fides, quæ nec dici poteſt fides, niſi vna ſit, quum quicquid præter vnam fidem eſt, perfidiam, non fidem eſſe dicat Hilarius, nunc iſti fidium ex ea ludum fecerũt, ex quo fit, vt quibus in rebus agitur ſalus noſtra, in iis iam ludatur, neq; ſolidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò noſtrum Epiſcoporum officium hac in re nõnulli requirebãt, qui nos vel hac ex cauſa non eſſe immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam paſtoribus docẽdi formam præſcriberemus, in qua acquieſcere poſſent, quamuis ea pridem à Sanctis Patribus præſcripta eſt, nec eſt quòd quiſquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iuſſerit: Ne tamen videri cuiquã poſſemus nolle gregis noſtri ſaluti proſpicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum eſſet de tuenda religione deliberatio ſuſcepta, in eam ſententiam itum eſt ab omnibus, vt certi quidam articuli ſcriberentur, de quibus ſinguli Epiſcopi ſuo quiſq; loco ſententiam rogati dicerent, iuriſiurandi etiam religione interpoſita, quod non ſecus dicat quiſq; quàm ſentiat. Eò enim iam audaciæ atque amentiæ progreſſos pleroſque cernimus ex iis, quibus recepta fides Eccleſiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros inſimulare audeant, quaſi eiuſdem ſint ſecum ſententiæ. Deinde ſi quem vident Catholicum recta ſentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quaſi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquàm autem Catholicos feciſſe legimus, temporis cauſa ita ſentire ſe fingat: Sic illi ex ſua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Epiſcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præſentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de cauſis adfuerunt, legatis comprobatos, & manu ſingulorum ſubſcriptos, in ordinem poſteà digeſtos, ac nonnihil expolitos, atque in iuſtum volumen redactos, viſum eſt tuo, Chriſtianiſſime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei noſtræ propugnatori? quem ſancta maiorum veſtigia perſequentem, diuinitùs datum eſſe nobis videmus, cuius autoritate conatus iſtorum impij ſedari poſſint, qui ad religionem Chriſtianam euertendam conſpiraſſe videntur. Quos quum Dei metus in officio continere non poſſit, continet tamen in officio Maieſtas tua pro ea, quæ tibi à Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumem & felicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnà cum clero vniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex precari nunquàm intermitto.

Hilarius ad Conſtãtium Auguſtum. Epheſ. 4.

CONFES

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA PETRIcouienſis ſynodi nomine à Reuerend. Domino Staniſlao Hoſio Epiſcopo Cardinale Varmienſi conſcripta.

PROOEMIVM.

Lactan. lib. 3. inſtit. cap. 10.

Hominis differētia & proprietas.

QVæ propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis eſſe cōmunia putarēt: Nam ſiue ſermone maximè differimus ab iis, quæ bruta vocātur, præterquā ꝙ aues humana verba ſonātes audire licet, quādo ſuas voces cætera viuētia propriis inter ſe notis diſcernūt atq; dignoſcūt, nónne mutuos inter ſe miſcere ſermones vidētur? Siue quis ridere ſic homini propriū eſſe dicat, vt & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an nō apparet in quadrupedibus nōnullis ridēdi quædā ratio, quādo demulſis auribus, cōtractóq; rictu, & oculis in laſciuiā reſolutis, aut homini alludūt, aut ſuis quiſq; propriis fœtibus? Iam & prouidētia nō carent bruta, quādo ſibi proſpiciūt in futurū, ac cibos olim ſumēdos reponūt. Qua in re adeò non ſunt quibuſdā etiā hominibus inferiora, vt pigriorē quendā ad formicā ire Sapiēs iuſſerit, vt eius vias cōſideraret, ac ſapiētiā diſceret, quæ quū nō habeat, ducē, nō præceptorē, non principē, parat æſtate ſibi cibū, & in meſſe congregat, quòd hyeme comedat. Rationis verò, qua ſola maximè nos à reliquis animātibus differre perſuaſum habemus, nónne ſigna in multis deprehēduntur? Nam quādo vtilia ſibi appetūt, cauēt ab iis, quæ ſunt noxia, quādo pericula fugiūt, quādo latibula ſibi parant in plures exitus diſparētia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autē aliquis rationē illis ineſſe negare, cū ipſum etiā hominē ſæpè deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affirmare, à quibus vt Sapientiā diſcamus, quorū vt prudentiā imitemur, nō mortaliū aliquis, verū ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi Dei vox eſt, vt diſcamus à formica Sapiētiā? cuius niſi Dei vox eſt: Eſtote prudētes ſicut ſerpētes? Deū itaq; ſequutus autorē, fecit Sanctus Pater *Baſilius*, cum quintæ diei opera in iis libris, quos Exameron inſcripſit, enarraret, vt ad quorundā aquatiliū, volatiliū, & quadrupedū imitationē oratione ſua mētes hominū inflāmaret: Quod modò nō totidē verbis poſteà factū eſt ab Ambroſio, cùm idē argumēti genus pertractaret: Nō omninò vana, vt eorū opinio fuiſſe videatur, qui, quę nos bruta vocamus animātia, rationis expertia prorſus eſſe negauerūt. Grauis apud Græcos autor Plutarchus librū etiā ea de re cōſcripſit, in quo quēdā è ſociis Vlyſsis, Circes veneficiis in ſuē cōuerſum, illū perſuadere conantē inducit, ꝙ cùm ratione, tum pleriſq; moralibus etiā virtutibus, nō exæquēt homines modò ea, quę à nobis bruta dicūtur, verūetiā longo poſt ſe interuallo relinquāt. Ex iis videre licet, ꝙ quęcūq; tandē ea ſunt, quibus placet ſibi genus hominū, ac reliquis animātibus anteponi, ſéq; diſcerni ab illis vult, ea non minima ex parte cū illis habet cōmunia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maximè diſcerni poſsint homines à pecoribus? Nō ratio, nō oratio, non prudētia, nō alia quęcūq;, ſed ſola eſt religio, quę nos ab illis diſcernit. Hoc adeò ipſa etiā figura & ſtatus hominis indicat, qui, cùm cętera animalia prona terrā ſpectēt, ſolus ex omnibus eſt vultu in cœlū erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultū, eò & mentē ſpectare debere, non vt, quod Anaxagoræ viſum fuit aliquando, Solem & Lunā, verū vt à quo Sol & Luna, à quo etiā ipſe homo, à quo cuncta, quæ vel ſub aſpectum hominis cadunt, vel ſolo intellectu cōprehendi poſſunt, condita ſunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoſcere, cognitum amare, & eo, qui diuinitati propriè debetur, cultu proſequi ſtudeat. Hoc eſt igitur in homine eximiū, hoc eſt, quo vel ſolo vel certè maximè differt humanū genus à cęteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio ſcriptum legimus, nullum eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlyſſes non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem ineſſe brutis probare contendebat, præter vnū hoc, quòd graue diceret eſſe, rationē iis concedere, quibus Dei cognitio non ſit ingenita. Quæ cùm ita ſe res habeat, quid eſt aliud, in quo magis ela-

Prouerb. 6.

Matth. 10.

Baſil. Homil. 7. 8. & 9.

Ambr. lib. 5. Exameron.

Religio ſola & Dei notitia à brutis hominē propriè diſtinguit.

borare mortales omnes oporteat,quã vt ad agnitionẽ Dei peruenire liceat? ad quem contẽplandum nati eſſe videmur?vt niſi fecerit quis id,cuius cauſa productus in hanc lucẽ eſſe videtur,rectè de illo dici queat: Homo cum in honore eſſet, non intellexit, cõparatus eſt iumentis inſipiẽtibus,& ſimilis factus eſt illis.Neq; enim iam ferè quicquã eſt in homine,quo dignoſci poſsit à iumentis,ſi ſit agnitione Dei deſtitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus iis,quæ bona vocantur & ſunt,ſit iuſtitiæ,ſit continentię laudibus inſignis,ſit omni virtutũ genere perpolitus,ſit Ariſtide,ſit Catone,ſit Phocione ſanctior,niſi veri Dei veram agnitionẽ habuerit, ſuperuacanea illi fuerint hæc omnia,fruſtrà in illis aſſequendis laborauerit.Omnis eius iuſtitia,ſicut à Lactantio præclarè ſcriptũ eſt,ſimilis erit humano corpori caput non habenti,in quo tametſi mẽbra omnia & locis ſuis cõſtent,& figura,& habitudine,tamẽ quoniã deeſt id,quod eſt omniũ principale,& vita ſenſu caret.Itaq; mẽbra illa formã tantũmodò membrorum habent,vſum non habent,tam ſcilicet,quã caput ſine corpore.Cuius gerit ſimilitudinẽ,qui cùm Deũ non ignoret,viuit iniuſtè.Id enim ſolũ habet,quod eſt ſummũ, ſed fruſtrà,quoniã virtutibus tanquã membris caret.Itaq; vt ſit viuũ & ſenſibile corpus,& agnitio Dei neceſſaria eſt,quaſi caput,& omnes virtutes quaſi corpus, ita fiet homo perfectus ac viuus.Summa tamẽ omnis in capite eſt,quod quãuis cõſtare non poſsit ſine membris omnibus,ſine quibuſdã tamen poteſt.Et erit quidẽ animal vitioſum ac debile,ſed viuet tamẽ,ſicut & is qui Deũ nouit,& in aliqua re peccat,dat enim veniã peccatis Deus.Quãobrẽ ſine membris aliquibus viui poteſt,ſine capite nullo modo.Hęc res efficit,vt etiamſi natura boni ſint Philoſophi,nihil tamẽ ſciant,nihil ſapiant.Omnis doctrina & virtus eorũ ſine capite eſt,quia Deũ neſciunt,qui virtutis & doctrinę caput eſt,quẽ qui non cognoſcit,licet videat,cęcus eſt:licet audiat,ſurdus:licet loquatur,elinguis eſt.Cùm verò cõditorẽ parentẽmq; rerũ cognouerit,tunc & videbit,& audiet,& loquetur:Habere enim caput cœpit,in quo ſunt ſenſus omnes collocati,hoc eſt,oculi,aures,& lingua.Caput igitur teneamus,Deũ cognoſcere ſtudeamus,etiã atq; etiã omni ope cõnitamur omnes,vt quò vultus noſtros cõuerſos eſſe videmus,eò mẽtes,etiã noſtras erectas habere queamus,atq; in illius,per quẽ cõditi ſumus & redempti,contẽplatione verſemur,ne ſimus corpus ſine capite,neq; ſimus ij,in quos rectè quadrare poſsit,quod in Pſal.ſcriptũ legimus,Os habent & non loquẽtur, oculos habẽt & non videbũt,aures habẽt & non audiẽt. Ad hanc agnitionẽ contemplationẽmq; Dei optimi maximi pios omnes,vt inuitaremus,hæc ſcribẽdi labor à nobis eſt ſuſceptus,quæ quidẽ vno verbo religio ſiue pietas dici poteſt:Religio quidẽ,ꝙ ea tanquã vinculo quodã obſtricti Deo ſumus & religati:Pietas autẽ,ꝙ nõ aliter piis eſſe licet,quã Deo ritè colendo.Hac itaq; de re dicere nobis nunc eſt propoſitũ,quę ſit piè colẽdi Deũ ratio,de qua non leues hoc infelici æuo noſtro cõtrouerſias excitatas eſſe videmus.Supplices eum precamur,quẽ noſſe vita eſt æterna, Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ,vt qui via nobis factus eſt,pro bonitate ſua nobis cõcedat,ſic vt de eo,ꝙ nobis inſtitutũ eſt,diſſeramus,vt non declinemus neq; ad dextrã neq; ad ſiniſtrã,ſed via regia incedẽtes,nihil proferamus,quod nõ ad ipſius gloriã,quã alteri nõ dat,propriè pertinere videatur,cui ſoli ſtudere ipſo inſpirãte,quã ſolam,pro eo vt vires nobis fuerit ſuppeditare dignatus,propagare deliberatum habemus.Quoniã itaq; Spiritus Deus eſt,indubitatũ illud erit ꝙ in ſpiritu adorari,ſpiritu coli,ſpiritualibus exercitiis venerari maximè vult,cuius generis ſunt,fides nõ ficta,ſpes firma,& charitas de corde puro profecta.Tribus iis,qui propriè debetur Deo cultus abſoluitur. Ac ſi nõ cõſtaret homo niſi ſpiritu ſolo,nihil ab eo prætereà requiretur ad purè Deũ colendũ.Quoniã verò corporis quoq; mole premitur,æquũ eſſe videtur,vt non hęc modò,quæ iam cõmemorauimus,interiora,verumetiã externa quoq; ad colendũ Deũ adferat.Colat Dominũ humana mẽs,fide,ſpe,& charitate,colat Dominũ corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquã ſignis quibuſdã ſuã erga Deũ fidẽ, ſpem, & charitatẽ oſtẽdat,vt ſic totus homo dicere poſsit cum Propheta: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deũ viuũ,ac queadmodũ corpus ordinatur ad Deũ per animã,ſic exterior cultus ad interiorẽ referatur,ſine quo fruſtrà Deus quibuſcũq; tandẽ externis ritibus colitur.Priore itaq; loco de interno,poſteriore de externo Dei cultu verba faciemus, nihil in medium allaturi,niſi quod Verbo Dei conſentaneum eſt futurum.

Homo naſcitur ad Dei cõtemplationẽ. Pſalm.49.

Lactantius libr.6.cap.9. Iuſtitia ſine Dei cognitione ſimilis eſt corpori humano ſine capite.

Pſalm.113. Scopus huius libri eſt pios ad Dei agnitionẽ & contemplationẽ prælucere. Religio ſiue pietas quid. Ioan.17. Ioan.14. Deut.28. Eſaiæ 20. Ioan.4. Cultus diuinus ſeu religio propriè fide, ſpe, & charitate interius cõſtat, exterius verò paucis cæremoniis per corpus exercendis.

Pſalm.83. Cauſa ordinis tractãdorum in hoc opere.

AVTO

AVTORVM NOMINA, QVORVM IN HOC Volumine præcipua fit mentio.

Abbas Panormitanus
Abdias Babylonius
Adalbertus Archiepiſcopus Gneſnẽſis
Agatho
Albertus magnus
Albertus Pighius
Alexander de Ales Alexander 4. Alexander 5.
Algerus
Amalarius Treueren. Archiepiſc.
Ambroſius
Anacletus
Anaſtaſius Papa
Annales Polonorum
Andreas Hieroſolymitanus
Anianus interpres Chryſoſtomi
Anſelmus
Anſelmus hauesburgen. Epiſcopus
Antonius Epiſcopus Conſtantienſis
Arnobius
Athanaſius
Auguſtinus
Baſilius magnus
Beda
Benedictus
Bernardus
Bonauentura
Burchardus epiſcopus Vormatien.
Caius Papa martyr
Calixtus Papa
Caſsiodorus
Celerinus
Claudianus
Clemens Petri ſucceſſor
Clemens Alexandrinus
Chriſtianus Drutmarus
Chromatius
Celeſtinus Papa
Conciliorum liber
Cyprianus
Cyrillus Alexandrinus
Cyrillus Hieroſolymitanus
Damaſcenus
Dionyſius Areopagita
Dionyſius Carthuſianus
Dydimus
Epiphanius
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus
Euagrius
Euariſtus
Eucherius
Euſebius
Euthimius
Fabianus
Fauſtinus
Fulgentius epiſcopus Maſsilienſis
Gabriel Biel
Gelaſius
Gennadius
Gratianus
Gregorius magnus
Gregorius Nazanzenus
Gregorius Niſſenus
Guilhelmus durandi
Guilhelmus epiſcopus Pariſienſis
Guimundus epiſcopus Auerſanus
Hieronymus
Higinus
Hilarius
Hormiſda
Hortulus animæ
Hugo de S. Victore
Hugo Cardinalis
Hugo de Prato
Idacius Clarus
Ignatius
Ioannes Chryſoſt.
Ioannes Gerſon
Ioannes epiſcopus Romanus
Ioannes Scotus
Ioannes Caſsianus
Ionas Aurelianenſis epiſcopus
Ioſephus
Ireneus
Iſidorus
Iſichius
Innocentius
Iulius
Iuo epiſcopus Carnotenſis
Iuſtinus
Lactantius Firmianus
Lantfrancus epiſcopus Cantuarienſis
Leo magnus
Leontius epiſcopus Neapolit. Inſulæ Cypri.
Liberatus
Martianus
Maxentius
Maximus Taurinenſis epiſcopus
Maximus Tyrius
Nicephorus
Nicolaus Papa
Nicolaus de Lyra
Nicolaus Cabaſilas
Oecumenius
Optatus
Origenes
Oſius epiſc. Cordubenſis
Pamphilus martyr
Paſchaſius
Paulinus Aquileienſis epiſcopus
Petrus Chryſologus
Petrus de Aliaco
Petrus Lombardus
Petrus abbas Cluniacenſis
Philaſter
Philo
Photius
Poſidonius
Primaſius
Proclus Conſtantinopol. epiſco.
Proſper Aquitanicus
Prudentius
Rabanus
Rabbi Samuël
Raynerius
Remigius Antiſiodorenſis epiſc.
Richardus de Prato
Ruffinus
Rupertus abbas Tuitienſis
Saluianus
Sathirus
Serenus
Sixtus Papa
Socrates
Soter
Sozimus
Sozomenes
Staniſlaus epiſcopus Cracoui.
Sulpitius Semerus
Syritius
Taraſius
Tertulianus
Teleſphorus
Theodoritus
Theonas
Theophilactus
Theophilus Alexandrinus
Thomas de Aquino
Victor
Victorinus
Vincentius Beluacenſis
Vincent. Lyrinen.
Xiſtus
Zepherinus.

Index

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, cuius prior pars capitis, poſterior folij numerum continet.

Quòd fides fundamentum ſit religionis Chriſtianæ. 1
Quòd fides mediatoris poſt lapſum primi hominis fuerit,& eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria,neque potuerit aut poſsit quiſquam abſque illa ſaluari. 2
Quòd Eccleſia omnia,quæ ad fidem mediatoris pertinẽt, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus,&ſignis, & imaginibus, & habitu,& geſtu,& variis Cæremoniis, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primùm de anno in certa tempora diſtributo,déq; beneficio Chriſti incarnationis. 3
De beneficio redemptionis per crucem & mortem Chriſti factæ. 4
Quòd in die paraſceues rectè deploratur Chriſti paſsio. 6
De gaudio dominicæ reſurrectionis. 7
De aſcenſione Chriſti,déque extremo iudicio. 8
De Spiritu ſancto,déque Trinitate. 9
Quòd dictum Apoſtoli, Dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi Dierum,quæ fit in Eccleſia. 10
Quomodo præcipuè Chriſti paſsionis beneficia variis modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt, ac primùm de ſigno Crucis. 11
De crucifixi ſimulacro. 12
Quomodo Sacerdotes & epiſcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt. 14
Quòd falsò quidam de obſcuritatis Chriſti beneficiis,quũ per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 15
Quæ ſit vis huius articuli, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. 17
Scripturæ ne magis,an eccleſiæ teſtimonio ſit credẽdũ. 19
Quòd Euangelio credimus, non tanquam hominis teſtimonio,ſed tanquam intus loquentis Dei voci. 21
Quòd ſcriptura nihil eſt certius,quódque certus ex ea ſenſus elici poſsit. 21
Quòd non liceat ad ſuam cuiquam mentem ſcripturam accommodare. 22
Non propterea non eſſe conſenſum patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum,quòd vnus aliquis aliquando errauerit. 24
Deſcriptio eccleſiæ,quódque ſibi nomen eius & autoritatem vſurpant etiam hæretici. 26
Quòd quatuor ſunt Eccleſiæ notæ,prima eſt,quòd ſit ſancta. 27
Altera nota eccleſiæ,quòd ſit Catholica. 29
Quomodo dignoſci poſsit homo Catholicus, exemplis illuſtratur. 31
Quòd concilium Oecumenicum Eccleſiam Catholicam repræſentat. 32
Tertia nota Eccleſiæ,quod ſit vna. 48
Quòd aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit eccleſiæ,cui pareant omnes. 50
Quarta eccleſiæ nota,quod ſi apoſtolica. 53
Quòd vbi legitima Epiſcoporũm ſucceſsio eſt,ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica eccleſia. 54
Quòd fides eccleſiæ propterea deſerẽda non ſit,quòd præſidẽt illi quãdoq;,qui vitę nõ omnino ſunt inculpatę. 58
Quæ ſit ſanctorum communio. 62
Qui ſint extra ſanctorum communionem. 64
De Sacramentis. 65
De numero Sacramentorum. 67
De Baptiſmo. 67
De ſuſcipientibus Baptiſmum. 72
De miniſtro huius ſacramenti. 74
De ritibus & Cæremoniis Baptiſmi. 75
De Sacramento Confirmationis. 78
De Sacramento Euchariſtiæ. 81
De materia huius Sacramenti. 91
Quòd hoc ſacramentum rectè dicatur ſacrificium. 101
De effectu Sacramenti Euchariſtiæ. 124
Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat. 127
De Sacramento pœnitentiæ. 128
De materia & forma huius Sacramenti. 129
De contritione. 130
De confeſsione,& quæ illi reſpondet abſolutione. 133
De ſatisfactione. 136
De Sacramento extremę vnctionis. 14
De ſacramento ordinis. 148
De diſtinctione ordinum. 149
De ſacris ordinibus,qui maiores vocantur. 151
De ſacerdotio. 152
De miniſtro huius Sacramenti. 160
De Sacramento Matrimonij. 170
De impedimentis matrimonij. 175
De iis,quæ reſtant ex ſymbolo, peccatorum remiſsione, carnis reſurrectione & vita æterna. 200
De ſpe. 201
Expoſitio Dominicæ orationis,autore D. Cypriano. 214
Explicatio Salutationis Angelicæ. 223
Quòd Iuſtitia noſtra non ſit ſola fides. 228
Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur. 230
Quòd fides à ſpe & charitate non modò vocabulo, verùm etiam rationabili differentia diſtinguatur. 231
Quòd fidei vt prodeſſe queat, ſpem & charitatẽ iungi neceſſe eſt. 232
Quòd nihil impoſsibile Deus præceperit. 234
Quòd non tam natura mandatorũ,quàm noſtra fiat ignauia,vt impleri mandata non poſſumus,cùm quæ timori grauia ſint,leuia ſunt amori. 235
Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verùm conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. 236
Quòd ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur,quódque charitati non modò non impoſsibile,verùm nec difficile quidẽ quicquã eſt. 238
Quòd Chriſtiana iuſtitia charitas eſt ex corde puro,& cõſcientia bona,& fide non ficta. 240
Quòd per fidem, ſpem & charitatem, quę propemodùm obſoleuerat in nobis,imago Dei reſtauratur. 243
Quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus,nõ qua Deus ipſe Iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. 244
Quòd non ſola Iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus. 252
Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentẽm nobis Iuſtitiam à quibuſdam proferuntur. 258

Quòd

Index.

Quòd præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra in hac vita expleri poteſt. 280
Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo. 286
De præceptis Decalogi. 289
De primo præcepto. 290.
De ſecundo præcepto. 293
De tertio præcepto. ibid.
De quarto præcepto. 297
De quinto præcepto. 300
De ſexto præcepto. 302
De ſeptimo præcepto. 396
De octauo præcepto. 307
De nono & decimo præceptis. 308
De externo cultu. 312
Cæremoniarum diuiſio. 313
De Cæremoniis, quæ ſumuntur à perſonis. 314
De Cæremoniis, quæ ſumuntur à rebus. 316
De Cæremoniis, quæ ſumuntur à loco. 323
De Cæremoniis, quæ ſumuntur à tempore. 333
De traditionibus humanis. 369
Parænesis cum totius operis peroratione. 395

SCRIPTURÆ SACRÆ LOCA ſparſim, quæ in hac confeſſione catholica ſunt explicata.

Geneſis.

11 Et idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ. 49.a.400.c

Exodus.

14 Credidit populus Deo & Moyſi ſeruo eius. 207.a
20 Non habebis deos alienos coram me. 290.b
20 Non concupiſces. 309.per tot.310.a

Deuteronomium.

6 Diliges dominũ Deũ tuum ex toto corde tuo, &c. 287.b
13 Si ſurrexerit in medio tui prophetes & prædixerit ſignũ atque portentum, & cætera. 25.a.29.a

Primus Regum.

1 Non eſt ſanctus vt eſt dominus. 273.c
9 Ecce quod remanſit pone ante te & comede. 138.b
10 Mutaberis in virum alium. 257.b
15 Quaſi peccatum hariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus Idolatriæ, nolle acquieſcere. 379.c

III. & IIII. Regum.

8 Conuertit Rex Salomon faciem ſuam & benedixit omni Eccleſiæ. 35.b
19 Protegam hanc Ciuitatem propter me, & propter Dauid puerum meum. 63.a

II. Paralipomenon.

16 Elatum eſt cor Oziæ. 277.c

Pſalterium.

2 Ne pereatis de via Iuſta. 281.a
7 Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam. ibid.c
16 Propter verba labiorum meorum ego cuſtodiui vias duras. 235.a
25 Odiui Eccleſiam malignantium. 26.a
30 In tua Iuſtitia libera me. 245.a
30 Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. 236.a
31 Beatus vir, cui nõ imputauit dominus peccatum. 254.a
44 Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. 38.c
45 Vacate & videte quoniam ego ſum Deus. 295.a
50 Amplius laua me ab iniquitate mea. 143.a
75 Vouete & reddite domino Deo veſtro. 176.b
78 Miſericordia eius præueniet me. 276.c
88 Viſitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum, &c. 141.a
99 Iubilate Deo omnis terra. 47.a
109 Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. 112.c
118 Latum mandatum tuum nimis. 234.c
119 Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine. 251.c
119 Non dominetur me omnis iniuſtitia. 311.b
139 Imperfectum meum viderunt oculi tui. 286.a
142 Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine. 271.c

Prouerbia.

1 Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas Legem matris tuæ. 299.b
22 Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. 372.
24 Septies in die cadit iuſtus & reſurget. 281.b
31 Mulierem fortem quis inueniet? 225.a

Eccleſiaſt.

10 Si me mordeat ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. 133.c
34 Sacrificia impiorum execratio eſt Domino. 319.c

Cantic. 1.

1 Filij matris meæ pugnauerunt contra me. 16.a

Eſaias.

2 Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum adorauerunt. 290.c
28 Coanguſtatum eſt ſtratum ita vt alter decidat. ibid.b
33 De Siõ exibit lex, & verbũ Domini de Ieruſalem. 132.b

Ieremias.

2 In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. 305.a
6 State ſup vias, & videte & interr. de ſemitis antiquis. 382.a

Ezechiel.

6 Accepiſti veſtimenta varia, & operuiſti illa. 167.a
16 De auro & de argento meo feciſti tibi imagines. 707.b
20 In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. 370.b
28 Pecca. & eieci te de mõte dei, & perdidi te, ô cher. 394.a
36 Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis. 237.a

Abacuc.

2 Væ ei qui multiplicat non ſua, vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum. 306.b

Malachias.

1 Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum, & munus nõ ſuſpiciam de manibus veſtris. 105.c

Zacharias.

4 Exequabit gratiam gratiæ. 275.a
6 Ab iſtis ſumes argentum & aurũ & facies coronas. 265.c

Matthæus.

3 Facite fructus dignos pœnitentiæ. 140.a
5 Nõ periurabis, reddes autẽ domino iuramenta tua. 295.b
6 Pater noſter qui es in cœlis, &c. 298.a
6 Lucerna corporis tui oculus tuus. 356.c
7 Intrate per Anguſtam portam, &c. 235.a
10 Non enim vos eſtis qui loquimini. 263.c
10 Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. 61.a
10 Quicũque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ, &c. 260.b
15 Quicunque dixerit patri aut matri munus quodcunque eſt ex me. 372.c
15 Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum. ibid.b.578.b
16 Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meam. 51.a.b
16 Quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlo. 135.b

Non

19 Non omnes capiunt verbum hoc. 178.c.305.c
19 Qui poteſt capere capiat. 305.b
19 Ecce nos reliquimus omnia,& ſecuti ſumus te. 184.b
32 Super Cathedram Moyſi ſederunt Scri.& Phari. 59.b.c
24 Tunc ſi quis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus atque illic, & cætera. 382.b
24 Vbi fuerit corpus,ibi congregabuntur aquilæ. 392.a

Marcus.

6 Exeuntes Diſcipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos egros,& ſanabantur. 147.b
16 Qui crediderit,& baptizatus fuerit,ſaluus erit. 92.b

Lucas.

1 Aue Maria gratia plena Dominus tecum. 226.b
6 Perfectus autem erit ſi ſit ſicut magiſter eius. 285.a
10 Neminem ſalutaueritis in via. 197.a
12 Domine dic fratri meo,diuidat mecũ hæreditatẽ. 405.c
14 Vos cùm ſitis mali,noſtis bona dare filiis veſtris. 274.a
21 Cœlũ & terra trãſibũt,verba autẽ mea nõ trãſib. 144.a

Ioannes.

1 De plenitudine eius omnes accipimus gratiam. 275.a
3 Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non poteſt introire in Regnum Dei. 68.a.c
4 Venit tempus, quando veri adoratores adorabunt Patrem,& cætera. 325.a
8 Ille erat homicida ab initio. 301.c
8 Deus peccatores non exaudit. 320.c
12 Propterea non potuerunt credere,& cætera. 305.b
14 Amẽ Amẽ dico vobis, quia qui credit in me opera quæ ego facio & ipſe faciet,& maiora horum faciet. 203.b
15 Iam mundi eſtis,propter ſermonem meum. 66.b
16 Adhuc habeo multa vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. 373.a
20 Sicut miſit me Pater,ita & ego mitto vos. 152.c

Actus Apoſtolorum.

9 Saule Saule quid me perſequeris. 145.b
16 Cõuenerũt Apoſto.& ſeniores videre de verbo hoc. 35.c

Ad Romanos.

3 Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. 228.b
4 Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra & ſurrexit propter iuſtificationem noſtram. 6.b.c
5 Propterea Deus miſit Filium ſuum in ſimilitudinẽ carnis peccati,vt quod legi præſtare fuit impoſsibile,poſt eaquàm de peccato damnauit peccatum,&c. 287.a
6 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonũ. 281.a
6 Ne regnet peccatum in veſtro mortali corpore. 284.b
7 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. 284.b
7 Velle adiacet mihi,pficere autẽ bonũ nõ inuenio. 285.a
10 Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. 245.a
13 Qui reſiſtit poteſtati,Dei ordinationi reſiſtit: qui autẽ reſiſtunt,ipſi ſibi damnationem recipiunt. 378.c
13 Induimini Dominum Ieſum Chriſtum. 70.c.248.c

Prima ad Corinthios.

5 Iudicaui huiuſmodi hominem tradere Satanæ in interitum carnis. 64.c.65.a
6 Maledici Regnum Dei non conſequentur. 59.a
7 Propter fornicationem autem, vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam,& vnaquæque virum ſuum. 184.c
7 Melius eſt nubere quàm vri. 191.a
7 Si nupſerit virgo,non peccat. ibid.a
11 Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. 380.c
11 Oportet hæreſes eſſe. 291.b
11 Quòd ſi nos ipſos iudicarem⁹,nõ vtiq; iudicaremur. 14.a
11 Cætera cùm venero diſponam. 53.a
12 Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero,nihil ſum. 231.b
14 Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt. 743.b
15 Non ego autem,ſed Dei gratia mecum. 236.b

Secunda ad Corinthios.

4 Cum enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur,tum is qui intus eſt,renouatur de die in diem. 4.c
5 Scimus autem quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus,& cætera. 213.c
5 Pro Chriſto legatione fungimur. 152.b
5 Eũ q̃ nõ nouerat peccatũ,pro nobis peccatũ fecit. 246.c

Ad Galatas.

1 Miror quòd tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit. 93.c.94.a
1 Si q̃s vobis euãgelizauerit,præterq̃ quod accepiſ.&c. 53.c
3 Quicunque baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis. 248.c
4 Dies obſeruatis & menſes & tempora,&c. 10.b.344.a
5 Spiritu ambulate,& deſideria carnis nõ perficietis. 310.b
6 Mihi autem abſit gloriari niſi cum cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. 12.c
6 In Chriſto Ieſu neque circuncifio valet aliquid neque præputium,ſed noua creatura. 244.c
2 Viuo autẽ iam non ego,viuit autẽ in me Chriſtus. 283.b

Ad Epheſios.

2 Gratia ſaluati eſtis per fidem,& hoc non ex vobis. 228.b
4 Et ipſe dedit quidem quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas,alios verò Euangeliſtas,&c. 172.a
4 Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt. 243.b
4 Qui furabatur iam non furetur. 139.a
5 Sacram.hoc magnũ eſt,ego aũt dico in Chriſt.&c. 174.a

Ad Philippenſes.

2 Si qua cõſolatio in Chriſto,ſi q̃d ſolatiũ charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera miſerationis,&c. 395.b
2 Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu. 404.b
2 Omnes quæ ſua ſunt quærũt,non quæ Ieſu Chriſti. 180.b

Ad Coloſſenſes.

1 Adimpleo ea, quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea. 138.b.145.a

Prima ad Theſſalonicenſes.

5 Sine intermiſsione orate. 340.a

Secunda ad Theſſalonicenſes.

9 State & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem,ſiue per Epiſtolam noſtram. 53.a.371.b.c

Prima ad Timotheum.

1 Finis præcepti eſt charitas ex puro corde,& conſcientia bona,& fide non ficta. 243.a
1 Iuſto non eſt lex poſita. 350.a
2 Vn⁹ eſt mediator Dei & hominũ,homo Chri.Ieſus. 208.a
2 Volo viros orare in omni loco. 325.a
3 Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. 189.a
5 Qui bene p̃ſunt p̃sbyte.duplici honore digni ſunt. 298.c

Secunda ad Timotheum.

2 Nam & ſi commortui ſumus & conuiuemus. 4.b
2 Nouit Dominus qui ſunt eius, & recedat ab iniuſtitia omnis qui inuocat nomen Domini. 407.c

Ad Titum.

3 Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,&c. 68.b

Ad Heb

Ad Hebræos.
6 Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, &c. 92. a
10 Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. 92. c
11 Credere enim oportet accedentem ad deum 1. b
Iacobi.
2 Fides ſine operibus mortua eſt. 231. a
2 Dæmones credunt & contremiſcunt. 258. a
5 Confitemini alterutrum peccata veſtra. 134. c
5 Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſiæ. 147. b. c
1. Petri.
2 Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, & cætera. 153. c
Prima Ioannis.
2 Chariſsimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. 249. a
4 Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſi ex Deo ſpiritus ſunt. 383. c
4 Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. 399. b. c
4 Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt. 288. b
Apocalypſis.
16 Commanducauerunt linguas ſuas. 50. b
22 Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. 249. b

SCRIPTVRAE LOCI IN LIbello de expreſſo Dei verbo explicati.

Si ſurrexerit in medio tui prophetes & prædixerit ſignum atque portẽtum, & euenerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi eamus, & ſequamur deos alienos, &c. 707. c
Omnis homo mendax, fugite eidola. 708. b
Forſitan ignoſcet Deus delictis tuis. 672. a
Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem. 671. b
Si filius Dei es, mitte te deorſum. 675. c. 684. a. 693. a
Attendite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium. 675. a
Si quis dixerit blaſphemiam in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei. 705. c
Bibite ex hoc omnes. 689. b. 690. a
Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. 720. a
Nunquid à Galilæa venit Chriſtus. 677. b. c
Cùm loquitur mendacium, ex proprio loquitur. 685. c. 686. a. 724. b
Pater maior me eſt. 689. b
Nos legem habemus. 693. c
Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. 678. c
Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat. 687. c. 688. a
Scientia inflat, charitas ædificat. 687. c
Oportet hæreſes eſſe. 707. c
Pſeudoapoſtoli operarij ſubdoli, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti. 678. a
Miror, quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit. 678. a
Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. 705. a & ſequent.
Hæreticum poſt vnã & ſecundã correctionẽ deuita. 681. b
In quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant. 678. b

SEQVITVR INDEX EORVM OMNIVM, quę in his libris obſeruatione ſunt digna, copioſus.

A

AAronis ſacerdotium & ſacrificium quale quando ceſſare debuit. 104. c
Ab apoſtolorum temporibus ſemper nefas eſt habitũ vt ſacerdotes vxores ducerent. 738. a
Ab eccleſia Dei auulſi de ſua ſalute ſe certos eſſe falſo exiſtimant. 672. b
Abel præceptum habuit de primogenitis, & eorum adipibus offerendis. 104. a
Abelis ſacrificij & Cain diſcrimen. 220. b
Abraham, Iſaac, & Iacob, & cætera Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata ſunt. 209. b
Abrenunciatio baptiſmum præcedere debet. 76. c
Abrenunciatio antiquiſsimæ traditionis. ibidem
Abſolutio & confeſsio à deo conſtituta. 134. b
Abſolutio q̃d ſit, & quomodo à quibuſdã intelligat. 135. a. b.
Abſolutio ſine peccatorum cõfeſsione, niſi certa quadam ratione fieri nequit. 135. c
Abſolutio ignotorum peccatorum. 134. b. 136. a
Abſolutio forma pœnitentiæ. 130. a
Abſolutio omnibus eſt neceſſaria. 135. b
Abſolutionem confert ſacerdotes. 134. 135. 136
Abſque literis fides diſcitur. 746. a
Abſtinentia virtuoſa quæ. 350. c
Abſtinentia mater ſanitatis. 366. a
Abſtinentia hæreticorum qualis. 349. b
Abſtinentia Chriſtianorum, Iudæorum & hæreticorum diuerſa. 348. a
Abſtinentia primitiuæ eccleſię quanta. 631. a
Abſtinentium ſex genera. 357. a
Acolithi, ceroferarij. 162. a
Actuum humanorũ regula, lex eſt charitatis diuinæ. 289. c
Adam veterẽ exuere, & nouum induere oportet. 70. c. 71. a
A Deo nos doctos, & non ſolùm legis, aut ſcripturæ peritos eſſe oportet. 687. c
Ad martyrium puerum mater ſecum trahit. 239. b
Adimplere quæ ſunt paſsionum Chriſti quid ſit. 145. b. c
Adoleſcentium temeritas. 99. b
Adoratio angelis & hominibus facta dei gloriam nũquam obſcurauit. 203. a
Adoratio quid, & quotuplex. 204. b
Ad obiecta Vergerij reſponſio. 700. a
Ad ſolos fideles Chriſti ſacramentorum participatio pertinet. 690. b
Ad ſolos ſacerdotes pertinet ſub vtraque ſpecie panis & vini vti in Euchariſtiæ ſacramento ibid.
Ad ſolos ſacerdotes ſpectat Chriſti inſtitutio de ſacramento Euchariſtiæ. 719. a. 729. c
Aduentus tempus cur inſtitutum, primaque & ſecunda dominica aduentus cuius rei admoneant. 3. b. 9. b. c
Adulterij & ſtupri pœna capitalis. 174. a. 302. a
Adulterij nomen quàm latè pateat. ibidem b
Adulterij prohibitio non ſancit matrimonium. ibid. c
Adulterium ſpirituale grauius quàm carnale. 49. a. 304. a
Adulterium quomodo punitum olim, & eius noſtro æuo impunitas. 302. a
Aegrotis Euchariſtiam dari prohibuit Caluinus. 425. c
Aequalitas duplex. 264. c
Aequitas ſimulata duplex iniquitas. 313. b
Aërij hæretici error. 144. c
Aërius ieiunium eccleſiæ reiecit. 584. a

Index.

Aetas ieiunando obnoxia. 361.b.c
Affectum Deus penſat, non effectum. 73.b
Affectus nomen operi imponit. 356.b
Affricani Epiſcopi ſe Romano Pōtifici ſubiecerūt. 600.a
Agni paſchatis immolatio apud Iud. qd repręsētabat. 105.a
Agnus paſchatis figura Chriſti. ibid.
Agnus quomodo ab origine mūdi occiſus dicatur. 47.c
A Græcis ad latinos fides Chriſtiana propagata. 746.b
Agonis extremi pulchrum exemplum. 272.c
Agricolarum pietas maior quàm ocioſorum. 362.a
Albati in primitiua eccleſia. 78.c
Albertus Magnus præceptor Thomæ de aquino. 267.b
Albertus Magnus. 255.c.265.b.641.c.671.c.720.c
Alexandri Magni erga Pontificē Iudæorū reuerētia. 457.a
Alia ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium. 629.b
Altaria Deo in memoriam martyrum non ipſis martyribus eriguntur. 33.b
Altaris ſacramentum, Vide infrà de Euchariſtia.
Altercando veritas amittitur. 100.c.402.a
Ambroſij morientis verba. 275.b
Ambroſij Epiſcopi conſtantia. 453.b
Ambroſij laus. 46.a
Ambroſius mortem prius oppetere paratus, quàm laicis ſacerdotale ius ſubſternere. 46.a
Amicis benefaciendum. 298.b
Amicitia Chriſtiana qualis eſt debeat. 605.b
Amicorum proprium quod. 605
Amor ſui quàm pernicioſus. 198.c
Amor arguit cuius ciuitatis ſumus. 240.c
Amor Chriſti fortiſsimus. 22.a.238.c.255.c
Amor mundi laborioſus. ibid.
Amoris cauſa, viſio. 286.a
Anabaptiſtarū dogma de puerorū baptiſmo falſum. 96.b
Anabaptiſtæ cur nolunt pueros baptizari. ibid.
Anabaptiſtæ cuiuſpiam ad Deum patrem oratio. 685.a
Anabaptiſtæ fiunt antè Lutherani, Berhnar. Rothmannus, Henricus Rollius, Godefridus Strallem. 431.a
Anabaptiſtæ reliquis hæreticis deteriores. 430.b.429.c
Anabaptiſtę reliquis paratiores ad quęuis perferēda. 436.b
Anabaptiſtæ varij & nunc & Auguſtini tempore. 431.a
Anabaptiſtæ vnde orti. 429.c
Anabaptiſtarum autor quis. ibid.
Anabaptiſtas confutat Iuſtus Menius. 437.a
Anarchiam hæretici introducere moliuntur. 482.a
Anaſtaſius papa temere hæreſeos inſimulatur. 501.b
Andreæ apoſtoli deſyderium pro Chriſto patiendi. 177.b
Angeli & archangeli interſunt ſacrificio Miſſæ. 153.a
Angeli ſciunt vota noſtra. 212.c
Angeli Deo preces noſtras offerunt. ibid.
Angeli in templis habitant. 329.b
Anglicanæ eccleſiæ caput non rex diu. 651.c
Animæ ſunt in purgatorio. 143.c.144.a
Animę vidētfacta nr̄a, & ſciūt petitiões noſtras. 212.a.b.c
Animarū à corpore abſtractarum perſpicacia. ibid.b.c
Animalia occidere licet. 301.a
Animus rationalis, virtutis habitaculum eſt. 252.a
Anna typus eccleſiæ. 215.b
Annus cur in certa tempora diſtributus. 342.a
Anomœi hæretici quādo fuerunt, & eorum opinio. 228.b
Antichriſti hæreſiarchæ. 708.a
Antinomi quales ſint. 444.c
Antiochenorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio. 348.b
Apoſtoli amanuenſes ſpiritusſancti. 230.a
Apoſtoli quam legem ſuſtulerunt. 603.b
Apoſtoli ſacerdotes à chriſto in vltima cœna inſtituti. 94.b
Apoſtoli autores ordinis monaſtici. 315.c.
Apoſtoli diuinis rebus intentiſsimi. 283.c
Apoſtoli præ diuinarum rerum contemplatione quandoque vix ſexto aut ſeptimo die cibum capiebant. 283.c
Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerunt vxores. 184.b
Apoſtoli non debere presbyterum aut epiſcopum reiicere propriam vxorem, cur ſtatuerint. 741.b
Apoſtoli cur ante Chriſtū mori non debuerint. 473.b
Apoſtoli quædam Chriſti decreta mutauerunt. 617.c
Apoſtoli quale fuerunt fundamentum. 582.a
Apoſtoli, & horum ſucceſſores epiſcopi, ſimul ſunt domini, & ſerui. 452.c
Apoſtolica doctrina non ſcripto tantum, verùm & traditione conſtat. 53.a
Apoſtolica eccleſia quæ, & vnde dicta. ibid.
Apoſtolici quales hæretici. 61.c
Apoſtolici qui. 419.b
Apoſtolis ſolis dictum, bibite ex hoc omnes. 546.c
Apoſtolorū canones cur pleriq; in cōciliis emādati. 469.b
Apoſtolorum pietas cum regum pietate in Polonia confertur. 420.a
Apoſtolorū inſtituta in dubiū reuocare grande nefas. 18.c
Apoſtolorum & epiſcopor. principatus ſublimis. 38.b.c
Applicatio ſacrificij. 321.a
Aqua in baptiſmo quid efficiat. 67.c.68.a.b
Aqua ſacramento baptiſmi cur adhibita. 68.c.69.a.b.c.
Aquæ furtiuæ doctrinæ hæreticorum. 307.a
Aquæ benedictæ vſus. 323.b
Aquilæ in Euangelio qui intelligendi. 392.a
A quo tēpore Polonia recepit Chriſti Euangelium. 690.a
Arca Noë figura Chriſti. 75.b
Arcana fidei non ſtatim omnibus prodenda. 107.b
Arcæ virtus quanta fuerit apud Iudæos. 329.b
Archiepiſcopi principes Epiſcoporum. 15.a
Archiepiſcopo præfertur crux. ibid.
Archiepiſcoporum inſtituendorum ratio. 166.c
Ariana hæreſis quàm latè ſerpſerit. 44.c
Ariani vocem homouſios non recipiebant. 22.b
Arij hæreſis de Chriſto. ibid.c
Arij in Chriſtum blaſphemia. 689.b
Ariani noui. 441.a
Arius quadraginta ſcripturarum loca produxit ad ſuam hæreſim conſtituendam. 684.a
Arij in Chriſtum blaſphemia. 689.b
Armenij in myſterio aquam vino non miſcent. 635.b
Articulos Louanienſes explicat Tapper. 424.a
Aſoti qui ſint. 451.b.c
Articulus, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, diſcernit Catholicos & hæreticos. 18.b
Aſcenſio Chriſti cur in quadrageſimam diem dilata à reſurrectione. 8.c
Aſcenſionis Chriſti vtilitas. 9.a
Aſcenſionis Chriſti memoriæ cur externi iudicij mentionem Eccleſia adiunxerit. ibid.
A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidē ſuſceperit, non fuit in ea niſi ſub vna ſpecie cōmunicatum. 718.a
Aſpides ſurdę & obturātes aures ſuas dicunt hęretici. 743.c
Athanaſij laus. 591.c
Athanaſius non admittit principes ad cognoſcendas cauſas Eccleſiæ. 535.b
Attilæ regis erga Leonem papam reuerentia. 457.b

August

Auguſtana confeſsio de Epiſcoporum autoritate & poteſtate citata. 46.c
Auguſtana confeſsio. 698.a
Auguſtana confeſsio ſecum pugnat. ibid.&c. 450.a
Auguſtinenſibus primum prædicandarum indulgentiarum munus fuit mandatum. 420.c. & ſeq.
Auguſtini dictum de radicibus duabus. 420.c
Auguſtini ſentẽtia, an cogi quiſquã ad fidem debeat. 336.c
Auguſtinus Valerio Epiſc. non ſucceſsit, ſed acceſsit. 163.b
Auguſtinus an errarit, & quomodo. 581.b
Auguſtinus patrum teſtimoniis ſua approbat. 582.c.583.a
Aulici Dei, pauperes. 328.a
Aurelianus Cæſar noluit de epiſcopis iudicare. 536.b
Aures & nares baptizandis cur liniantur. 76.b
Aurium & linguarum pruritus in magiſtris & diſcipulis hoc tempore. 255.a
Auſtriacæ domus laus. 537.a
Autoris huius libelli propoſitum. 679.b
Autoritas Eccleſiæ facit, vt Euangelio credamus. 19.c
Autoritas Eccleſiæ prior quàm ſcripturæ. ibid.
Autoritas Eccleſiæ mutare quædam interdum contra mãdatum Dei poteſt. 96.a
Autoritas ſedis Apoſtolicæ quanta. 53.a

B

BAbylon ab hæreticis extruitur & quid ſignificet. 49.a 162.b.401.a
Babylonicam ciuitatem ſcripſit Lutherus. 421.b
Babylonis, hoc eſt, cõfuſionis cõſtruct. 400.c.401.a.699.b
Balaã vt malediceret cõductus, benedixit populũ dei. 59.c
Balſamum cur chriſmati miſcetur. 523.c
Balthazar Pacimontanus. 688.a
Balthazar Pacimontanus autor Anabaptiſtatum. 429.c
Balthazarus Anabaptiſta primus hoc æuo donatiſtarum hæreſim reſuſcitauit. 385.c
Baptiſmi aqua prius conſecranda. 559.a
Baptiſmi quid ſignificet immerſio. 617.c.618.a
Baptiſmus an in tribus, an vna conſiſtat immerſione. ibid.
Baptiſmus fidei ſacramentum, & ianua ad vitam intrantium. 67.b.68.a.78.a
Baptiſmus quorum nos admoneat. 67.c.68.a
Baptiſmus Chriſtianæ iuſtificationis viſibile principium inter ſacramẽta primũ locũ obtinet, quid cõferat. ibi.
Baptiſmus infirmitatem carnis non tollit, ſed ſolum iniquitatem. 69.c
Baptiſmus quomodo remiſsionem peccatorum tribuit 69.b.308.c
Baptiſmus cur in nomine, & nõ, in nominibus tribuatᷣ. 68.c
Baptiſmus ianuam regni cœleſtis aperit. 70.b
Baptiſmus quomodo a diuo Cypriano definitur. 71.b
Baptiſmus omnibus ad ſalutẽ cõſequendã neceſſarius. ibi.
Baptiſmus paruulorum. 72.c
Baptiſmus aufert, non radit, peccata. 69.b
Baptiſmus Catholicis & hæreticis communis. 75.a.b
Baptiſmus triplex. 73.b
Baptiſmus extra eccleſiam non prodeſt. 75.a.b
Baptiſmus apud veteres non porrigebatur niſi feſtis paſchæ & pentecoſtes. 77.c
Baptiſmus Ioannis baptiſmo Iudæ inferior. 75.a
Baptiſmus primùm in ſolius Ieſu nomine conferebatur, poſteà in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. 96.a
Baptiſmus redẽptionis noſtrę beneficiũ nõ obſcurat. 110.c
Baptiſmus laborioſus pœnitentia. 137.a
Baptiſmi ſignum & forma. 67.c.68.a
Baptiſmi ritus & cæremoniæ an ſint neceſſariæ & cur adhibeantur. 75.c.
Baptiſmi vicem implet paſsio. 73.b
Baptiſmi inſtrumentum miniſter eſt ſacerdos. 74.b
Baptiſmi mira efficacia. 78.a
In baptiſmo adultorum propria fides & pœnitentia eſt neceſſaria. 73.c
In baptiſmo multa mutata ſunt. 96.c
Inter baptiſmum & pœnitentiam diſcrimen. 143.a
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa. 73.b
Baptizandi forma à Chriſto præſcripta, ab Apoſtolis immutata. 96.a.b
Baptizãdi an immerganᷣ, an perfundãtur nihil refert. 96
Baptizandi cur Chriſmate vngantur. 523.b
Baptizandus cur non mox templum ingrediatur. 76.a
Baptizare quid ſit. 96.b.727.b
Baptizare in neceſsitate quilibet poteſt. 74.b
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi. 75.a
Baptizati cur ſint confirmandi. 78.b
Baptizatis cur remittantur peccata, & omne gratiarum genus infunditur. 67.c.68.a.70.b.c
Baſilicæ cur ſanctorum nominibus vocentur. 330.c.331.a
Baſilij de ſtatu Eccleſiæ querimonia. 508.a
Baſilij magni laus. 607.b
Baſilij querela contra deprauatores veritatis. 22.c.369.c
Baſilici Imperatoris circulares literæ. 44.b
Bellum hæreticorum pax Eccleſiæ eſt. 49.b
Benedictio cũ impoſitione manuum quid ſignificet. 76.c
Benedictio cur in ordinandis adhibetur. 49.a
Benedictionis vis maior quàm naturæ. 84.c
Benedictionis vſus ab hoſtibus Eccleſię irridetur. 16.c.17.a
Benignitatis ratio. 298.b
Berengarij dogma hæreticum de Euchariſtia. 90.b.c.
Berengarij error & pœnitentia. 437.a
Bernhardus Rothmannus diſputationem cum Anabaptiſtis cur Monaſterij refugerit. 430.c
Bernhardus Rothmãnus primus Monaſterij Lutheranam doctrinam prædicauit. ibid.
Bernhardus Rothmannus Luthera. fit Anabaptiſta. 431.b
Bibite ex hoc oẽs, quomodo ab hęreticis accipiatur. 689.b
Bibite ex hoc calice oẽs, quomodo eſt accipiẽdum. 728.c
Bibite ex hoc omnes, ſolis apoſtolis eſt dictum. 94.a.b
Biſantiorũ religio in obſeruãdo quadrag. ieiunio. 348.b
Blaſphemia Phi. Melanct. dicentis Dauid adulterium eſſe opus Dei. 236.c
Blaſphemi & falſi doctores lapidandi. 34.a
Boëmia & Morauia hæreſibus infecta. 49.c
Boëmorũ diſsidium à Rom. Eccleſia inexcuſabile. 409.a
Boëmi volunt eſſe omnes ſacerdotes 692.a
Boëmorum error. 730.b
Boëmiam quando infecerit lepra Vvaldenſis. 419.c
Boëmiæ regnum Vvladiſlaus, & Vitoldus Poloniæ reges poſsidere recuſarunt. 420.a
Boëmi multi à Chriſtiano orbe ſe præciderunt. 419.c
Boëmorum & Polonorum lingua eadem. ibid.
Boëmorum partis Poloni eſſe noluerunt. ibid.
Bona opera quæ ſint. 140.a.b.c
Bona mala fiunt ſi non bene fiant. 197.a
Bonę leges non ꝓpter malos hominũ mores abrog. 738.b
Boni paſtoris functio. 696.c
Boni natura omnibus ſe proponere. 247.a
Bonis mali permixti nihil nocent. 407.c
Bonis ſemper mali permixti. 508.c
Bonitati domini omnia adſcribenda. 266.a
Ad bonum cogi à malo prohiberi ſanctum eſt. 336.c

Woj. i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy

Bonum nullum Deus relinquit irremuneratum. 144.a
Bonus vt quis dici poſsit. 274.a
Bremenſes damnantur à Caluino. 429.a
Brentianæ doctrinæ autor Lutherus. 419.a
Brentianæ doctrinæ quæ ſint capita. ibid.a
Brētij de verborū bapiſmi forma impia doctrina. 424.c
Brentij impudentia. 461.c
Brētij ſententia de iudicandis Apoſt.traditionibus. 600.c
Brentij inconſtantia. 459.a
Brentij in eccleſiæ præpoſitos probrum. 451.c
Brentij liber Poloniæ Regi dicatus. 424.c
Brentij petulantia in Petrum à Soto. 451.b
Brentium inſtar numinis colit Vergerius. 424.c
Brentius baptizandi formam mutare putat. 424.c.547.b
Brentius fauens Arianis Cōcilio Nicæno detrahit. 552.c
Brentius fauere videtur Sacramentariis. 561.a.b
Brentius quàm corruptè citet Irenæum. 597.b
Brentius Oſiādri doctrinā Vvittem.probauit.443.b.545.a
Brentius patres erroris inſimulat. 580.a
Brentius imprudens laudat catholicos. 647.c
Brentius patres in concilio lapſos ait. 517.c
Brentius quàm imprudenter vanus. 598.b
Brentius vult eundem & rei & iudicis perſonam ſuſtinere debere. 475.c
Buceri fraude Luth.adductus malè de Eucha.docuit.423.c
Buceri & Lutheri concordia. 701.b
Bucerus Brentio contrarius de certitudine gratiæ. 554.c
Bucerus de Luthero. 427.b
Bucerus & Lutherus alter alteri conceſsit. 423.c.424.a
Bucerus Luthero eſt doctrina non inferior, linguarum peritia ſuperior. 555.a
Bullas Lutherus incendit. 421.b

C

Cacangelicorum blaſphemia. 255.c
Cadauer exhumatum cur alicubi ab hæreticis cruci affixum. 661.a
Calicem cur vrgeant Lutherani. 547.a
Calicē plebi adimere an ſit contra inſtitutū Chriſti. 94.c
Calicis vſum non eſſe de neceſsitate ſalutis Lutherani fatentur. 547.c
Calicis vſus licet aliquando fuerit, nunquam tamen fuit vniuerſalis. ibid.
Calicis vſus cur laicis ablatus. 640.b
Calix dominicus vinū aqua mixtum habere debet. 632.c
Caluini de Luthero teſtimonium. 423.c
Caluini impiè geſta ac ſcripta. ibid.
Caluini iudicium de Lutheranis. 429.a
Caluini in Vveſtphalū,& Buceri in Lutherū pugna. 708.c
Caluini de Luthero conqueſtio. 709.a
Caluini error circa Euchariſtiam damnabilis. 701.b
Caluinus Euchariſtiam dare vetuit ægrotis. 425.c
Calu.& Zuinglij & Luth.ſent.condemnauit. 425.c.427.c
Caluinus in quibus ſequatur Lutherum. 425.c
Caluinus reiecit ſacras veſtes, luminarium vſum, campanarum pulſum. ibid.
Caluinus iactat ſuorū in patiendo alacritatē.426.b.436.b
Caluinus quantum tribuat Romanæ Eccleſiæ. 494.a
Caluinus quomodo certos nos velit eſſe ſalutis. 435.a
Calumnia hæreticorum aduerſus Pontifices. 58.c.59.a
Calumnia ſacerdoti illata Chriſto infertur. 166.a.168.a
Campanas an Eccleſia baptizet. 649.a
Canales beneficiorum Chriſti. 110.c
Candela ardens cur baptizato adhibetur. 77.c
Canones eccleſiaſtici non ſine grauiſsimo ſcelere contemnuntur. 556.b
Canones quidam Apoſtolorum cur à poſterioribus conciliis emendati. 469.c
Canones ſunt leges eccleſiaſticorum. 740.a
Canones Apoſtolorum à Clemente Petri ſucceſſore conſcripti. 741.a
Canonici cur inſtituti in cathedralibus Eccleſiis. 164.c
Canonicam ſcripturam vocari librum hæreticorum dicit Lutherus. 438.b
Cantilenas vulgares quaſdam canere Eccleſia nunquam prohibuit. 122.a
Capillorum reſectio in ordinandis quid ſignificet. 149.c
Capita ſcripturæ etiā præcipua egēt explicatione. 546.b
Capitis nomē hominibus tribuitur in ſcripturis. 651.b
Capitis vnius in eccleſia neceſsitas. 50.b.c
Captiuitatem Babylonicam Lutherus ſcripſit. 421.b
Caput Eccleſiæ eſt Romanus etiam Pontifex. 650.c
Carbonarij cuiuſdam exemplum maximè morituris imitandum. 523.b.c
Carcer purgatorium. 144.a
Cardinalis Auguſtini laus. 451.c
Cardo Lutheranæ doctrinæ quis. 447.a
Carnibus cur abſtineant Catholici. 631.c
Carnibus veſcentes in quadrageſima ex contemptu, Satanæ mancipia. 364.c.365.a
Carnifices etiam noſtri ſeculi apud hæreticos prædicant, conſecrant,&c. 155.a.156.a.b.161.c
Carnis opera. 218.b
Carnis bellum cum ſpiritu implacabile. 369.a
Carnis reſurrectionem cur in ſymbolo profitemur. 200.c
Carnis nomine quid intelligendum. 200.c
Carnium eſus conſideratio. 348.a.b.358.a
Carnium eſus quàm noxius. 365.b.c.
Caro, ſanguis, anima & diuinitas in Chriſto abinuicem ſeparari nequeunt. 732.a
Carolſtadij à Luthero diſſenſio, eiúſque cauſa. 423.a
Carolſtadij res geſtæ. 424.a.b
Carolſtadio cur Lutherus ſit præpoſitus. ibid.
Carolſtadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus M.Lutheri filij. 688.a
Carolſtadius Luthero aduerſus. 385.c
Carolſtadius à Melancthone vt deſcribitur. 424.a
Carolſtadius cur ſacramentariorū hæreſim excitarit.ibid.
Carolſtadius Lutheri amicus quandiu. 423.a
Carolſtadius miſſam abrogauit, habitum religioſum iecit, imagines eiici fecit, Euchariſtiam profanis manibus attrectari fecit. 423.a.b
Carolſtadius primus duxit apud Germanos vxorē. 423.b
Carolſtadius primus in Euchariſtia Chriſti corpus adeſſe negauit. 424.a
Caroli Quinti Imperatoris catholici factū præclarū.43.c
Caroli Quinti laus. 157.a.587.b
Carolus Imperator defenditur cur hærecicos in initio nō profligarit. 587.b.c
Caſtitatem ſeruari poſſe. 189.a
Caſuū reſeruatio vnde originē habeat,& quo referat.161.a
Carolus Imperator noluit de religione iudicare. 537.b
Catechiſmus quid. 703.a
Cathecumenus quomodo fiat. 76.b
Cathenæ Pauli quanto fuerunt in honore Chryſoſt. 330.a
Cathedra non deſerenda ob malos paſtores. 498.a
Cathedra peſtilentiæ quæ ſit. 387.a.493.a
Cathedrā Petri obtinēs nō deſtituit aſsiſtētia Dei.498.b.c
Cathedræ Romanæ prærogatiua. 60.a

Cathedræ Romanæ ſanctitas non deſerenda propter culpatam vitam præſidis. 58.c.59.a
Catholica Eccl.cur & vnde dicatur,quáq; latè pateat.29.a
Catholica Eccleſia an ſit illuſtris. 384.a
Catholica dictio,per Lutherum è ſymbolo ſublata. 483.c
Catholica doctrina quæ. 461.a.465.a
Catho.fides in Polonia cur diu integra permanſerit.419.c
Catholicæ Eccleſiæ,lux ſanæ intelligētię promiſſa. 265.c
Catholici cum hæreticis non de ſcriptura, ſed ſenſu ſcripturæ contendunt. 539.c
Catholici ex verbo Dei docent. 513.a
Catholici vox quibꝰ rebus,& quibꝰ nō attribuit. 640.b.c
Catholicorum conſenſus. 673.b
Catholicorū & Orthodo.de ſcripturis intelligentia.689.b
Catholicum quid dicatur. 641.a
Catholicus & orthodoxus quis ſit. 25.a.30.bc
Catho.vt ab hęretico & ſchiſmatico poſsit dignoſci.30.b.c
Catholicus qua nota diſcernatur ab hæretico. 649.c
Catholicus qualē in iudicando ſpiritum ſequatur. 468.c
Catholicus quomodo ſe gerat. ibid.
Cauſas fidei ne imperatores iudicent. 44.c
Cauſæ grauiores ad Pontificē Romanū referuntur. 161.b
Cazimiri regis Poloniæ abſtinentia. 367.a
Cædes non omnis mala. 301.a
Cœlibatus ſacerdotum. 314.c.315.a
Cœlibatus votum pium,deóque gratum. 176.a
Cœlibatus non eſt cultus Dei,ſed via ad ſeruiendum Deo expeditior. 314.c
Cœlibes multi vitam ſuam egerunt. 303.a
Cœlum quomodo à nobis emi poſsit 278.b
Cœna Dominica in priuatis ędibꝰ celebrāda nō eſt. 326.c
Cœnobiorum autores Apoſtoli. 315.c
Cæreorū vſus antiquiſsimus & probatiſsimus. 322.c.323.a
Cærei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur. ibid.
Cæremoniæ eccleſiæ non contemnendæ. 556.b
Cæremoniæ circa baptiſmum quæ,& cur fiant. 75.c
Cæremonię Natalis domini quid ſignificent. 3.c
Cæremoniæ miſſæ in quem finem ſunt inſtitutæ. 11.a.14.c
Cæremoniæ Eccleſiæ & ritus quid indicent. 14.c
Cęremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuoſæ. 317.c
Cęremonię cur inſtitutæ,vnde ſumātur,& ad qd ꝓſint.ib.
Cæremoniarum inſtituendarum cauſa. 314.a.b
Cenſura concilij Conſtantienſis ſuper euchariſtię ſacramento. 721.a
Ceroferariorum officium. 150.b
Certamen Chriſtianorum cum diabolo. 78.b
Certitudine quali ſcire poſsimus eſſe nos in gratia.435.a.b
Chami,Brentio qui. 608.b
Charitas Chriſtiana quid exigat à nobis. 503a.b
Charitas etiam ſine ſcripturæ ſcientia ſaluat. 567.c
Charitas lex crucifixi. 564.a
Charitas quantum habeat efficaciæ. 3.b.c
Charitas ſcopus traditionum & ſcripturæ. 549.c
Charitas ſumma & ſcopus totius ſcripturæ. ibid.
Charitas ſcripturarum ſcopus. 750.a
Charitas eſt vita fidei. 231.a
Charitas fidei & ſpei neceſſaria. 232.a
Charitas fortior morte. 238.c.239.a
Charitas ſola nos vnit Deo. ibid.
Charitas cōſeruat̃ in humilitate,tenetur in vnitate. 405.b
Charitas via ad Deum,& Dei ad homines. ibid.
Charitas duplex. 241.b
Charitas à charitate,id eſt,Deo. 229.a.b.
Charitas extra eccleſiam nulla. 241.b.399.c
Charitas cum peccato mortali conſiſtere nequit. 125.a
Charitas Dei & noſtra. 241.b
Charitas iuſtificat & ſanctificat. ibid.a
Charitas eſt anima fidei. 231.a
Charitas quæ ſit,cui perfectio tribuatur. 231.b.c.243.a
Charitas finis præcepti. 289.b
Charitas operit multitudinem peccatorum. 254.c
Charitas eſt Chriſtianorum iuſtitia. 244.b
Charitas ſalutis pretium. 279.a
Charitas præfertur ſcientiæ. 405.b
Charitas vnitatis vinculum. 241.a
Charitatem quis non habeat. 436.a
Charitatis alia ratio quàm fidei. 231.c
Charitatis laus. 289.c
Charitatis radix plantari nequit, niſi eiecta prius cupiditatis radice. 312.a.b
Charitatis præceptum vnum,ſed duo continet. 289.b
Charitati omnia facilia. 240.b
Cherub plenus ſcientia. 394.b
Chiliaſtarum errorem renouant Anabaptiſtæ. 430.b
Chore Datham & Abiron quomodo puniti. 166.a.199.a
Chriſma cur non ferant hæretici. 522.a
Chriſma in baptiſmo adhibendum. 556.a
Chriſma reuerenter habendum. 523.b
Chriſmatis multa myſteria. ibid.
Chriſmatis vſus quid ſignificet. 557.a
Chriſmatis antiquitas,conſecratio & materia. 79.a
Chriſtiana indulgentia. 351.b
Chriſtiana amicitia qualis eſſe debeat. 605.b
Chriſtiani à Chriſto cur dicti. 523.a
Chriſtiani ante 40.annos omnes idem ſentiebant. 419.b
Chriſtiani cur ab vno nomine vocari voluerint. ibid.
Chriſtiani nomine nihil glorioſius. ibid.
Chriſtiani prima vox,credo. 1.b
Chriſtiani nominis origo vnde,& qui primo dicti ita ſint. 348.c.398.b
Chriſtiani non omnes ſacerdotes. 156.a
Chriſtiani ſub malo paſtore officium. 167.c.168.a
Chriſtiani qua iuſtitia iuſti. 240.c.241.a.b
Chriſtiani fiunt non naſcuntur. 248.a
Chriſtiani quid. ibid.
Chriſtianiſmi finis. 248.b
Chriſtianiſmus quid. ibid.a
Chriſtianorum primorum abſtinentia. 350.c
Chriſtiano credendum non diſputandum. 91.a.206.207
Chriſtianum eſſe quid. 248.a
Chriſtianus tantò magis quiſque eſt,quantò magis Chriſti particeps eſt. ibid.a
Chri.grauiores paſsiōes fuēre,q̃ totiꝰ mundi peccata.145.c
Chriſti perſequutionum nondum finis. ibid
Chriſti ſarcina leuis. 176.c
Chriſti nauicula dormientis allegoria. 62.a.b.383.a
Chriſti ineffabilis charitas in Euchariſtia declaratur. 81.b
Chriſti mors victoria Chriſtianorum. 13.c.14.a
Chriſti reſurrectio,noſtra eſt iuſtificatio. 8.a
Chriſti morti contriſtari debemus. 5.c.6.a.b.7.a
Chriſti diuinitas & humanitas probatur. 6.c
Chriſti membra quomodo eſſe poſſumus. 100.b
Chriſti paſsionibus communicare qui dicantur. 4.b
Chriſti ſermo operatorius. 84.b.c
Chriſti paſsionis myſteriū ſūma omniū credend.10.c.11.a
Chriſti corporis veritas aſtruitur. 81.c
Chri.corpꝰ manet poſt conſecr.etiam extra vſum. 82.a.b
Chriſti decreta mutarunt Apoſtoli. 617.c

Chriſti proprium quid. 423.a
Chriſti ordinationem non violari cum altera tantùm ſpecierum ſumitur à laicis. 722.b
Chriſti legem eſſe mille quingentis annis nec amplius duraturam quis docuerit. 440.c
Chriſti oblatio duplex. 93.a
Chriſto cõmori nõ ſufficit,ſed cũ eo reſurgere oportet.4.b
Chriſtum caput & chriſti corpus q relinquãt. 567.c.568.a
Chriſtum deſperaſſe ac damnatũ eſſe quis docuerit. 440.c
Chriſtum extra ſumptionem in Euchariſtia nõ adeſſe neque adorari debere,an rectè docuerit Lutherus. 423.c
Chriſtum induimus duobus modis. 248.c
Chriſtum quis ſoluat. 393.c.560.b
Chriſtus cur ſic dici voluerit. 523.a
Chriſtus à chriſmate dictus. ibid.
Chriſtus Luthero impanatus. 423.c
Chriſtus quando ſequendus. 404.c
Chriſtus cur mediator. 432.b
Chriſtus quale fundamentum. 582.b
Chriſtus quare natus ſit. 422.c.423.a
Chriſtus ſecundum legem debebat mori. 472.a
Chriſtus vt fuerit mortis reus. 471.c
Chriſtus non minus ſub vna,quàm ſub vtraque ſpecie manet integer. 731.a
Chriſtus mediator Dei & hominum. 1.b.16.a
Chriſtus duplici modo ſeipſum obtulit. 108.c
Chriſtus meretur in membris ſuis & quomodo. 145.b
Chriſtus non tantùm redemptor,ſed & legiſlator. 232.b
Chriſtus orare nos docuit. 202.b
Chriſtus qđ propriũ ei erat,ſacerd. cõmunicauit. 105.a.b
Chriſtus ſummus medicus. 66.a
Chriſtus in nobis operatur,& nos in Chriſto. 254.c.255.a
Chriſtus carnis ſuæ mundiſsimæ tactu, aquis vim purgatiuam ac regeneratiuam contulit. 68.c
Chriſtꝰ vſq; in finẽ ſeculi patit̃ in mẽbris ſuis. 145.b.255.c
Chriſtus legis finis. 104.c
Chriſtus Rex & ſacerdos. 156.b
Chriſtus ſub ſpecie panis duobus diſcipulis in Emaus corpus & ſanguinem ſuum dedit poſt reſurrectionem.95.a
Chriſtus ſub qualibet ſpecie totus & integer. 98.a
Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, & quando eo ſacerdotio perfunctus ſit. 104.b
Chriſtus ſacrificiũ euchariſt.in vltima cœna inſtituit. ibi.
Chriſtus venit,quod imperfectum erat,perficere. 155.b
Chriſtus & eccleſia duo ſunt in carne vna. 145.a
Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinem Aaron cum ſacerdotio finem impoſuit. 104.c
Chriſtus neque ſcripſit, neque ſcribere præcepit, ſed prædicare. 20.a
Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtræ. 247.c
Chriſtus per ſacerdotem omnia facit in miniſteriis eccleſiaſticis. 154.a
Chriſtus in hunc mundum venit etiam,vt ſe nobis imitandum proponeret. 247.b
Chriſtus quo pretio nos emerit,de quo Paulus 1. Corint.6. ait. 304.b
Chriſtus quomodo à Paulo peccatum nominetur. 246.c
Chriſtus cur in mundum venerit. 313.a
Chriſtus non ex ſapientibus Iudæorum Apoſtolos elegit, ſed ex turba. 120.a
Chriſtus noſtri cauſa eſuriit. 4.c
Chriſtus quadrageſimam ieiunando ſacrauit. ibid.
Chriſtus vt caput non deſtituit ſponſam. 50.51
Chriſtus quomodo ſolus ſufficiat,& quomodo non. 225.b
Chriſtus ſponſus & ſponſa quomodo. 90.a
Chriſtus in miſſa quomodo dicitur immolari. 108.c
Chriſtus duplici modo oblatus. 108.c
Chriſtus inuiſibiliter ſub ſacramento ſalutẽ confert.100.c
Chriſtus corpus ſuũ quõ nobis manducandũ dederit. 81.b
Chriſtus nõ naſcẽdo ſed moriẽdo à morte nos redemit.4.a
Chriſtus ſcopus,ad quem omnia referuntur. 16.a
Chriſtus dies & ſol dictus. 223.b
Chriſtus offert per Eccleſiã,& eccleſia per Chriſtũ. 103.b
Chriſtus quibus modis eſt in Euchariſtia. 85.a
Ciborum delectus quomodo obſeruandus. 344.c
Ciborum delectus qualis nunc apud Chriſtianos,& qualis olim apud Iudæos fuit. 345.a
Cibus mortis,& cibus vitæ quid ſit. 124.b
Cicatrix peccati. 143.a
Circunciſio ſpiritualis. 64.c
Circunciſio quale ſignum. ibid.
Ciuiles functiones non cũ eccleſiaſt.confundendæ. 450.c
Claues eccleſiæ quid ſint. 136.b.c
Claues duæ. 577.b
Clauis triplex. ibid.
Clauiũ poteſtas maior penes epiſc.quàm ſacerdotẽ. 160.c
Clementia Dei ingens. 115.b.c
Cleri vitia hæretici libenter commemorant. 507.a
Clerus non caruit vitiis etiam Pauli temporibus. ibi.b
Clinicorum aſperſio efficax. 96.b.c
Coactio ad bonum ſalutis. 336.c
Cœleſtes prophetæ. 439.a 730.b
Cœlibatum profeſsi, ſi nuptias celebrent, adulteris deteriores. 625.a.b
Cœlibatus lex in caſu ſolui poteſt. 627.b
Cognatio ſpiritualis contrahitur in baptiſmo. 77.c
Cognitio Dei homines à brutis diſcernit. In prœmio cõfeſsionis.
Collatio Lutheranorum & Zuinglianorum. 426.a
Collectæ eccleſiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in ſolum Chriſtum collocare. 270.b
Colles ſublimes myſticè ſunt hæreſiarchæ. 585.a
Colloquia de religione patribus improbata. 508.a
Colluctatio carnis & ſpiritus. 142.a.218.b
Comitiorum autoritas,quàm conciliorum, maior eſſe nõ debet. 98.c
Commanducare linguas ſuas qui dicantur. 50.b
Cõmunicare paſsionibus chriſti quomodo poſſumus. 4.b
Communio ſanctorum quæ. 61.b.c
Communio bonorum in eccleſia. 62.c.
Communicandi vetus mos. 95.c
Cõmunionis alterius ſpeciei vſus quãdo inoleuerit. 95.c
Communionis ratio. 333.a
Communio vtriuſque vel alterius ſpeciei triginta ſex opinionibus pugnantibus docetur. 449.b
Cõmunio vtriuſq; ſpeciei cur defẽdatur ab hęreticis.547.c
Compati & commori chriſto quid. 4.b
Cõpunctio pœnitẽtibus neceſſaria,& quę ſit eiꝰ vis.132.a.b
Concilia an poſsint errare. 34.b.c
Concilia legitima abſque Romani pontificis ſententia celebrari nequeunt. 37.c.38.a
Concilia cur inſtituta. 35.36.37
Concilia quatuor Gregorius & Chriſtiani omnes tanquã quatuor Euangelia recipiunt. 33.c
Cõcilia epiſc.quomodo à Gratiano dicãtur inualida. 37.c
Concilia nationalia. 38.a
Cõcilia œcumenica octo,& qd in eis actũ.34.35.36.& 40.c
Concilia epiſcoporum ſunt. 35.c
Concilia repræſentant vniuerſam Eccleſiam. ibid.a

à Conc

à Conciliis definita non eſſe reuocanda in dubium. 32.b
in Conciliis Imperatorum & Regum officium. 36.c
in Conciliis an locum habeant laici docti. 38.b
in Conciliis principes non iudicant. 40.b
in Conciliis Imperatores interfuerunt. 41.a
in Conciliis iudices. ibid.c
in Conciliis ſubſcriptiones. 42.b.c
Concilia cur celebrentur. 469.b
Concilia,& Papam quantopere ſpreuerit Lutherus. 547.c
Cõcilia generalia ex traditione multa cõſtituerunt. 596.b
Concilia generalia à prouincialibus vt differant. 512.a.b
Concilia generalia in dubium reuocare quã impiũ. 465.c
Concilia in quibus poſsint errare. 469.a
Concilia legitima quæ non ſunt. ibid.
Cõcilia priora quomodo à poſterioribus emẽdentur. ibid.
Concilia dicta velut aggeres hæreſibus oppoſiti. 699.a
Concilij Baſilienſis decretum de Euchariſtiæ ſacra. 692.c
Conciliis Chriſtus maximè præſens. 506.b
Conciliis non acquieſcunt hæretici. 465.a
Cõciliis parendũ, non eis quid præſcribendũ. 466.b.747.b
Concilio Tridentino proximè celebrato quales interfuerint. 40.a
Conciliorum definitioni ſtandum. 466.b
Concilium an ſine peccatoribus ſit. 568.a
Concilium legitimum an errare queat. 507.a.469.a
Concilium Eccleſiam repræſentat. 677.a
Concilium quorum ſit illegitimum. 567.c
Concionatores hæretici ad vulgi libidinem ſuas conciones accommodant. 477.c.478.a
Concionari Verbum Dei ad quos pertineat. 159.b.c
concordia quanta ante annos quadraginta. 419.b
concordia in ſacramento Euchariſtiæ ſpectanda. 88.c
concordiæ vis quanta. 35.36.37.38.56.c
concors Epiſcop. in ſynodis ſẽtẽtia, Dei ſẽtẽtia eſt. 681.c
concupiſcentia carnis eſt pœna peccati originalis. 69.c
concupiſcentia prohibita quomodo. 308.b
concupiſcentia remanens poſt baptiſmum non eſt peccatum. ibid.c
cõcupiſcẽtia carnis quomodo in baptiſmo dimittat. 69.c
Non concupiſces quomodo intelligendum. 288.b
concupiſcere & velle differunt. 308.c
concupiſcere facere eſt. 310.c
Ex condigno merendi vitam æternam cauſæ octo. 267.b
confeſsio & communio in ſacram paſsionis ſeptimanam cur ordinata. 5.a
confeſsio ſoli Deo facta non ſufficit. 133.a.b.135.b
confeſsionis inſtitutio diuina. 134.a
confeſsio Auguſtana à quibus recepta. 449.c
confeſsiones variæ hæreticorum. 450.a.b
confeſsiones peſtiferæ. 698.a
confeſsioniſtæ hæretici. 444.c
confeſſor prudens eligendus. 133.b
confirmatio ſacramentum eſt. 67.b.78.c.79.a
confirmatio rectè ſacramentum dicitur. 79.a
confirmatio pertinet ad baptiſmi perfectionem. 78.c
confirmatio à chriſto quando & quomodo inſtituta. 79.c
confirmatio neceſſaria. 78.a
confirmatio perfectè tribuit Spiritum Sanctum. ibid.b
cõfirmationis miniſter Epiſcopus. 88.a. antiquitas. ibi.b.c
cõfirmari chriſto debemus, ſi cũ illo regnare volum⁹. 80.b
confiteri ſoli Deo non ſufficit. 135.b
confuſio aliquando bona. 131.a
coniugalis copulatio latebras quærit. 183.a
coniugalis pudicitia, etiam donum Dei eſt. 179.a
coniugibus caſtis Dei gratia præſto adeſt. ibid.
coniugium fuit inter Ioſeph & Mariam. 186.b
coniugium inire quibus non liceat. 600.b
coniugatis quæ liceant. 304.b.c
conſenſus apud hæreticos nullus. 305.a
conſenſus doctorum de ſacrificio miſſæ. 117.c
conſcientia bona, niſi aduigilemus, facillimè ſuperbiam gignit. 277.c
conſcientia pro ſpe à Paulo poſita. 243.a
conſolatio noſtra chriſtus. 395.c
conſtantini magni Imperatoris pietas & modeſtia, eiúſq; reuerentia erga Sacerdotes. 61.c
conſtantini Imperatoris verba de condemnatione Arianæ hæreſes. 681.b
conſtantinopolitanæ ſynodi quando & quot. 40.c.4.a
conſtantinus Imperator quàm reuerenter ſenſerit de Epiſcopis. 528.b.c.529.a
conſtantinus primus definitioni concilij ſubſcripſit. 42.b
conſtantinus primus Imperatorũ ſynodo ſubſcripſit. ibi.
conſtantio Imperatore nouẽ fuerũt fides cõſcriptæ. 453.c
conſtituere ſuam iuſtitiam quid. 245.a
conſuetudo obſeruanda. 375.c
conſuetudo Eccleſiaſtica pro lege diuina habenda. 631.b
conſuetudo Eccleſiæ pro lege habenda. 721.b
contemptũ ſui aut ſuorũ Deus grauiſsimè vlciſcitur. 170.b
contemptus Eccleſiæ mortale peccatum. 362.c.363.a
contentio eſt materia iracundiæ. 402.a.b.421.a
contentioſo nunquam ſatis ſit. 739.a
continentia ſiue caſtitas hominum cuiuſque conditionis ſit Dei donum eſt. 736.a
continentiæ votum Deo gratum. 176.a
continentis voluptas maior, quàm incontinentis. 179.b
continentia impoſsibilis non eſt. 176.a.b.c.177.a
continentia an poſsit ſeruari, & an ſit cõtra naturã. 302.c
continere non eſſe fati rem, ſed Dei donum. 735.b
contrariæ virtutes, hoc eſt, dæmones carminibus & præcantationibus parent. 743.a
contra præceptũ Dei aliquãdo ab Eccleſia ventũ eſt. 96.a
cõtritio quid, quõ fieri debeat, eiúſq; præceptũ. 130.b.133.a
controuerſia cum hæreticis non eſt de ſcriptura ſed de intellectu. 203.c
copulari matrimonio quid ſit. 187.c.188.a
corona iuſtorum, Spiritus Sancti donum, ſiue gratia. 275.c
cornicum oculos configere quid. 670.b
corpus & ſanguis chriſti quõ in miſſa offeratur. 316.b.c
corpus chriſti quomodo ſumendum. 128.b
corpus chriſti in Euchariſtia quomodo nobis datur. 81.b
corpus chriſti duplex. 152.a
corpus chriſti in Euchariſtia tribus modis. 88.b.c
corporis chriſti in Euchariſtia non figuratiuè ſed eſſentialiter. 81.b.c
corporis Chriſti veritas & figura. 84.a.b
corporis chriſti veritas poſt benedictionem etiam extra vſum manet. 82.a
corpus chriſti poſt reſurrectionẽ non eſt corporale. 89.b
corpus noſtrum abluitur aqua in baptiſmo, Spiritu Sancto intus cooperante. 68.a
corpus noſtrum eſt carcer, & hoſtis domeſticus. 369.a
corporis ratio quàm minima habenda chriſtiano. ibid.
corporis Eccleſiæ chriſti diſsipatio. 712.a
corpus chriſti non poteſt ſanguine deſtitutum eſſe. 731.c
crapula multi pereunt. 366.a
credendi ſimplicitas non intelligendi viuacitas tutiſsimos reddit homines. 717.a

Credere commune eſt & Chriſtianis & dæmonibus. 258.a
Credere in ſanctos quomodo dicamur. 207.a
Credere quid & quomodo oporteat. 2.a.397.b
Credens in Ieſum Chriſtum eúmque crucifixum & reſuſcitatum & Eccleſiam Catholicam, cuncta ad ſalutem neceſſaria credit. 19.c
Chriſtiano credendum non diſputandum. 71.a.206.207
Credo, prima chriſtianorum vox. 1.b
Credo ſanctam eccleſiam, cur dicatur: & non, credo ſanctum Euangelium. 300.a
Credo in ſanctã catholicã eccleſiã rectè dici poſſe. 207.a
Cruce ſignandi mos antiquus & apoſtolicus. 11.c
Crucem cur geſtant epiſcopi. 14.c
Crucem Chriſti euacuant, qui operibus chriſtianorum derogant. 269.b
ad Crucem quæ pertinent hæreticorum oculi ferre non poſſunt. 15.c.16.a
per Crucem in cœlum aſcendere debemus. 233.a
Crucem Chriſti vt adoremus. 532.c
Crucis ſignum cur nobis imprimamus. 610.a
Crucis & mortis Chriſti beneficiũ præ cæteris inſigne. 4.a
Crucis ſigno ſurgentes & cubitum euntes cur Chriſtiaui ſe munire debeant. 11.c
Crucis Chriſti efficacia maxima eáque in omnibus actionibus adhibenda. 11.c.12.a.b
Crucis ſignum tribus digitis fieri debet & cur. 12.a
Crucis ſigno omnia Chriſti beneficia exprimuntur. 12.a
Crucis ſimulacrũ grauib⁹ de cauſis ab Eccleſia erectũ. 13.b
Crucis ſignum cur in baptiſmo fiat. 11.c.12.a.76.a
Crucis vſus in omnibus ſacramentis maximus. 12.a.b
Crucis vexillo mors victa. 12.a
Crucifixi imago morituris cur oſtendatur. 13.c
Crux facinoroſis præfertur. ibid.c
Crux Archiepiſcopo cur præfertur. 15.a
Crux Chriſti & ſacramentum & exemplum. 248.a
Crux cur in ſupplicationibus præferatur. 12.b.c
Crux via ad gloriam. ibid.
Cruces quatuor in miſſa quid deſignent. 267.b
Crux cur fronti imprimatur. 557.c
Cuiuſdam Lutheriſtæ execrãda in Deũ blaſphemia. 730.c
Cultus Dei quibus abſoluitur. 98.a.324.b.156.a
Cultu externo quomodo homo Deum colere debet. 356.b
Cultus præcipuus, quem Deus requirit, & qui ei vel imprimis debetur. 204.b
Cultus Dei ſine Verbo Dei. 203.b
Cultus duplex. 205.a
Cultus diuinus ſanctis non tribuitur. 204.b.c
Cum frangitur hoſtia quid hac re deſignatur. 731.a
Cum Vergerius papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit, quid ſibi velit. 703.a
Cur infantes ab Euchariſtiæ communione arcentur. 690.c
Cur pleriſque Interim religio conſtituta rata viſa ſit. 701.a
Cynoſuræ ad Dei Verbum venuſta comparatio. 71a.b
Cyprianus errauit, & tamen martyr. 580.c
Cyprianus quando mortuus. 520.a
Cypriani locus excuſſus de virginibus lapſis. 181.c.182.a
Cyrilli commendatio. 246.b

D

DAemon à ſcientia dictus. 212.b.c.394.a
Dæmoniaci hæretici cur ſic dicti. 440.c
Dæmones aliter credunt, aliter homines. 258.a
Dæmones credunt, ſed non ſaluantur. 240.a
Da quod iubes, & iube quod vis. 122.b
Damnatur nemo niſi merito malæ voluntatis. 125.c
Damnanda hæreticorum perſuaſio. 723.c
Damnandis in extremo iudicio non obiicietur, quod non crediderũt, ſed quod pietatis opa nõ exercuerũt. 230.b
Danielis & ſociorum eius abſtinentia. 366.a
Danielis locus de iugi ſacrificio per antichriſtum abolendo. 106.a
Dauid etiam mortuus ſuis profuit. 62.a.b.c
Dauid Rex ter vnctus, & quid deſignet. 147.a
Dauid commiſſo adulterio non amiſit fidem. 230.c
Dauid tertius & eius errores. 440.c
Dauidis peccatum cur tranſlatum legatur, cur tam grauiter ſit punitum. 142.c.143.a.281.c.282.a
De alba linea cuius vetus vſus eſt ſacerdotibus in templis maximè contentiones inter Lutheriſtas. 702.a
Debita noſtra cur dimitti nobis petamus. 220.a
Debita noſtra peccata intelliguntur. ibid.
Debitum vxori aut marito reddere quid ſit. 186.a
Decreta conciliorum non ſunt in dubium vocanda. 32.b
De decretis maiorum non iudicandum. 99.a
Decretorum liber à quo ſcriptus. 719.a
Defunctorum memoria cur fiat in miſſa. 127.b
Defunctorum merita nobis adiumento ſunt. 149.b 202.b.c
De Deo loqui, quomodo intelligendum. 686.c
Dei Prophetæ. 670.c
Dei cognitio principium veræ ſcientiæ. 687.c
Dei gloriam non quærit Lutherus. 420.c
Dei regnum in quo conſiſtat. 419.b
Dei cognitio omniũ virtutum caput, in prœmio confeſſ.
Dei ſingulare beneficiũ in Euchariſtia erga homines. 116.c
Dei diſciplina nunquam à lege Eccleſiæ diſſidet. 299.c
Deificatio quid. 249.b
Deo nos iuuãte nihil eſſe quod nobis aduerſari poſſit. 736.c
Deo per charitatem inhæremus, & ipſe nobis. 240.c.337.a
Deum ex toto corde quomodo diligimus. 282.c
De proceſsione Sancti Spiritus Orientalium ab Occidentalibus fidei diuerſitas. 737.c
Deprauatio ſcripturarum per M. Lutherum. 681.a
De ſacramentis ab Eccleſia receptis diſputare non eſt literarum imperiti. 716.b
Deus eſt ſpiritus. 243.b
Deus laudatur & honoratur in ſanctis. 211.a
Deus non præcepit impoſsibilia. 234.a
Deus qũo nobiſcũ vſque ad cõſummationẽ ſeculi. 462.b
Deus quomodo operetur in nobis. 236.c
Deus niſi deſeratur, deſerit nullum. 238.b
Deus ſi nos deſerit, fit culpa noſtra. ibid.
Deus quomodo in fidelibus habitet. 241.c
Deus vbique & quomodo. ibid.
Deus vult & poteſt omnia. 202.b
Deus quomodo clemens & bonus. ibid.
Deus eſt forma animæ ratione præditæ, & quomodo imprimatur. 288.a
Deus in homine ſicut rex in imagine honorari debet. ibi.b
Deus conſiderat non quid, ſed propter quid faciamus. *ibi.*
Deus non patitur ſibi quicquam anteponi. 290.b
Deus tanquã pater audiẽdus, Eccleſia tanquã mater. 299.b
Deus non locũ ſed mentẽ requirit, qũo intelligendũ. 325.a
Deum vbique eſſe quomodo intelligendum. 241.c
Deus, & ſi ſit vbiq;, non tamẽ æqualiter vbiq; operat. 329.a
Deus ſua beneficia per miniſtros nobis porrigit. 154.a
Deus quomodo eſt in rebus creatis. 241.c
Deus non eſt mali operator. 236.c
Deus vbi non agnoſcitur, ibi nullum, vel ſacrificium, vel ſacerdotium. 422.b

Deus in

Deus in quibus habitet. 434.a
Diaboli quid proprium. 423.a
Diaboli vox qualis. 422.b.c
Diaboli & hæreticorum in citandis ſcripturis eadem vis & par autoritas. 676.a
Diabolum qui adorent. 440.a & ſequen.
Diabol⁹docuitLuth.argumēta q̃b⁹miſſam euerteret.422.a
Diabolus Luthera. doctrinæ ipſo Luthero cõfitente autor. ibid.
Diabolus quantoperè nitatur è cordibus hominum beneficiorum Dei memoriam abolere. 637.c
Diabolus qua re maximè offendatur. 663.c
Diabolus quibus gradibus nunc orbem ſeducere conetur. ibid.
Diabolus excogitator & inuentor hæreſum. 683.c
Diabolus etiam ſcripturam prætendit tentans. 93.c
Diabolus vel ſolo auditu ſacræ ſcripturæ etiam non intellectæ velut incantatur. 743.a
Diabolus nihil aduerſus nos põt,niſi Deo ꝑmittēte. 221.a
Diabolus poſt baptiſmũ vehementius,quàm anteà, oppugnat. 78.b.170.c
Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus. 394.a
Diabolus maximè hæreticos incitat contra Eccleſiæ caput,& cur. 98.b
Diaconi qui ſint,quódque eorum officium. 150.c.151.a
Diaconi ſacerdotibus ſacramenta non porrigant. 114.b
Dies certi cur ab Eccleſia ad ſeruiendum Deo inſtituti. 2.c.3.a.b.10.b.344.a
Dies feſti rectè obſeruantur. 636.a
Dierum diſcrimen nullũ nouit Eccleſia quomodo. 10.b.c
Difficultas quæ eſt in Paulinis epiſtolis quomodo tolli poſſit. 261.a.b
Differentia inter deos alienos & ſculptile. 190.c
Dignitas epiſcop.æqualis,poteſtas verò inæqualis. 161.a.b
Dij alieni qui ſint. 481.b.c.370.c
Dij alieni extranei errores ſunt. 707.c
Dilectio proximi quid requirat. 288.b
Dilectionis gen⁹aliquod in hac vita præſtari nequit.280.c
Diſciplina Eccleſiaſ.& ciuilis ſimul collapſa. 243.c.244.a
Diſcretio ſpirituum maximæ difficultatis. 392.b
Diſpenſatio indulgentiarum ad quem pertineat. 146.a
Diſputatio de ſacramēt.Euchariſtiæ fugiēda. 83.a.b.c.84.a
Diſputationum pernicies. 390.a.401.c
Diſtinctio ordinum in Eccleſia maximè neceſſaria. 161.c
Diſtinctionum commoditas. 318.a
Diſsimilitudo cauſa diſplicentiæ. 249.b
Diuini qui dicti. 212.b
Diuiſio fugienda. 405.c
Diuortium inter coniuges non permittitur. 173.c.174.a
Doctores falſi à quibus declarandi. 460.a
Doctrina quæ Catholica,quæ hæretica. ibid.
Doctrina in ſacerdotibus non vita ſpectanda. 61.a.b.165.a
Doctrina prædicatorum recipienda , non mala vita imitanda. ibid.
Doctrina Eccleſiæ de bonis operibus. 261.b.263.c
Doctrinam ſanam hæretici non ſuſtinent. 254.c
Doctrinæ conſeruandæ ratio. 166.c
Doctrina Lutheri à ſuis diſcipulis credita præſtantior & verior ea, quæ Diui Pauli eſt. 709.a.b
Domeſticorum ratio habenda,quíque eo nomine intelligantur. 298.b
Domi non tam bene oratur quàm in Eccleſia. 123.a.324.c
Dominica prima & ſecũda Aduẽtus cui⁹nos admoneãt.3.b
Dominica in albis vnde dicta. 75.c
Dominicales proceſsiones quid deſignant. 8.c
Dominicæ diei beneficia. ibid.294.c
Dominicanis poſt Auguſtinienſes mandatum munus prædicandarum indulgentiarum. 420.b
Dominico die miſſam audire debẽt ſeculares.124.a.297.a
Dominico die non ieiunandum. 340.c.346.a
Domini.dies vnde dictus & in quẽ finẽ inſtitut⁹.8.c.294.c
Dona virtutum & Dei ſunt,& noſtra ſunt. 264.b
Donatiſtæ ſeipſos occidebant. 436.b
Donum Dei eſt,quicquid à nobis rectè geritur. 179.a
Dubia fidei ad quem referenda. 161.c.cum tribus ſequen.
Dubitatio veterum de quibuſdam ſcripturæ libris vtilis fuit poſteris. 541.a
Duæ cauſæ quare hæretici veteres ritus Eccleſiæ immutare cupiant. 749.b
Duæ rationes,quare non veniũt ineundæ quæſtiones cum hæreticis. 679.c
Dulia ſanctis debetur. 127.c.204.b.211.c
Duo maximè fidelibus inculcat eccleſia. 8.b.c
Duodecim Apoſt.tãtũ cũ Chri.diſcubuerũt in cœna. 94.b

E

Ebionitæ qua hæreſeos labe affecti. 696.a
Ebrietas diaboli opus. 181.a
Eccleſia prior quàm ſcriptura. 19.c
Eccleſia,vide à capite 13.fo.15 vſque ad caput xxxij.
Eccleſiam contemnendam eſſe docent hæretici. 548.a
Eccleſia Catholica & cognoſcit & ignoſcit. 461.a
Eccleſiam Catholici quam dicat Brentius. 545.b.c
Eccle.Deo excitãte ſuos ſemper habet ꝑpugnatores.549.a
Eccleſiam non ex electis tantùm ſed vocatis cõſtare.572.c
Eccleſia columna & firmamentum veritatis. 19.c.689.c
Eccleſia corpus Chriſti myſticum ab hæreticis in multas partes diſſectum. 694.a
Eccleſia regitur ſpiritu veritatis. 721.c
Eccleſia non mutat inſtitutionem Chriſti in ſacramentorum vſu,ſed ordini tantũ & modo expeditiori , præſtantiorique prouidet. 729.c
Eccleſiam vt ſimul videamus & credamus. 570.a
Eccleſia eſt ad epiſcopos alligata. 652.b
Eccleſia eſt viſibilis. 569.b
Eccleſia non ſolùm conſtat electis. 644.a.572.c
Eccleſia non deſerenda propter malos prælatos. 526.c
Eccle.nũ ex humana electione & ſucceſsione cõſtat.645.b
Eccleſia quid,& cur catholica dicta. 640.c
Eccleſia Romana in dubiis fidei conſulenda. 494.b
Eccleſia tota , non eius membra ſingula promiſsionem habet perpetuæ præſentiæ Chriſti. 504.a
Eccleſia vbi ſit. 392.a
Eccleſia vetus q̃ua praxi vſa fuerit in decernenda cauſa religionis. 569.b
Eccleſia viuum eſt Euangelium. 591.b
Eccleſia vt bonos ac malos contineat. 573.a.b
Eccleſia cur dicta catholica. 383.c
Eccleſia nullum dierum diſcrimẽ nouit vniuerſa. 344.a.b
Eccleſia antiquior quã Noui & Veter.teſta.ſcriptu.136.b.c
Eccleſia triumphans qualis ſit. 325.c
Eccleſia cathedralis à cathedra dicta. 170.b.c
Eccle.hic in terris eſt imago ſempiternæ glor. 325.c.326.a
Eccleſia habet poteſtatem cogendi hæreticos. 337.a.b
Eccleſia Occidentalis & Septentrionalis ſacrificia linguâ peragit Latinâ. 121.c
Eccleſia plus gratulatur de reſipiſcentibus quàm de illis qui nunquam ceciderunt. 337.b
in Eccleſia docendi ratio quæ. 261.a

Eccleſiæ traditiões expeditiorẽ reddũt viã ad ſalutẽ. 378.b
Eccleſiæ notæ tres ex Auguſtino. 385.a
Eccleſiæ ſtatꝰ à Baſilio verè qualis nũc eſt deſcriptus. 369.c
Eccleſiæ oratio quàm efficax. 325.c
Eccleſiæ autoritas pro ratione temporum, aliqua etiam contra mandatum Dei mutauit & mutare poteſt. 96.a
Eccleſiæ doctrina de præceptis decalogi, 286.c.287.a
Eccleſiæ contemptus ad Chriſtum redundat. 299.b.c
Eccleſiæ bona non ſunt alienanda. 65.a
Eccleſiæ cur & vnde dictæ. 383 c
Eccleſiæ præcipua lumina fuerunt olim monachi. 315.b.c
Eccleſiæ merita ſupplent quod miniſtro deeſt. 319.c
Eccleſiæ vetus mos in ſolis ordinibus adhuc ſeruatur. 334.b
Eccleſiæ Cæremoniæ non contemnendæ. 556.b
Eccleſiæ an ſcriptura & ſacramentorum adminiſtratio verè ſunt notæ. 647.a
Eccleſiæ catholicæ nomẽ cur ſibi hæretici arrogẽt. 639.a.c
Eccleſiæ encomium. 496.c
Eccleſiæ etymologia. 643.c
Eccle. mini. ſunt & politici & Eccleſiaſti. magiſtratꝰ. 512.c
Eccleſiæ pax & conſenſus ante Lutheraniſmũ. 476.c.477.a
Eccleſiæ præpoſitis Brentius maledicit. 451.c
Eccleſiæ primitiuæ abſtinentia. 631.a
Eccleſiæ rectè nos fidere, & de ea gloriari. 592.c.593.a
Eccleſi. Romanæ fides ſemper Catholica fuit. 493.c.494.a
Eccleſiæ Romanæ laus. 494.a
Eccleſiæ Romanæ quid tribuatur à Caluino. 494.a
Eccleſiæ ſimpliciter credendum. 543.c
Eccleſiæ ſtatum deplorat Baſilius. 508.a
Eccleſiæ ſtatus olim quàm nunc deterior. ibid.
Eccleſiæ præcepta. 676.c
Eccleſiæ Catholicæ autoritas. 717.a
Eccleſiæ veritas de ſacramento Euchariſtiæ. 729.a
Eccleſiæ typus Iacob. 475.b
Eccleſiam tanquam matrem deſerentes non poſſunt habere Deum Patrem. 337.a.b
Eccleſiarum Orientalium & Occidentalium altercatio de feſto Paſchatis. 333.b
Eccleſiaſtica conſuetudo ſeruanda. 631.b
Eccleſiaſticæ ſanctiones nõ cõfundẽdæ cũ ciuilibus. 450.c
Eccleſiaſticas cauſas Athanaſiꝰ nõ ꝑmittit principibꝰ. 535.b
Eccleſiaſtici canones non ſine peccato cõtemnũtur. 556.b
Effrænata noſtri temporis hæreticorum audacia arrogantia, & ſui obliuio. 670.a
Effuſus Chriſti ſangu. nõ eſt alicubi extra corpꝰ eiꝰ. 731.b.c
Ei, qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid neceſſarium. 739.a
Electio alia Dei, alia hominum. 646.a
Eleemoſyna neceſſaria ad orationem. 328.c
Eleemoſyna, quæ fit ex rapina, vel bonis pauperum, Deo ingrata. 306.a.b
Eleemoſyna eſt vita ieiunij. 329.a
Eleemoſynæ temporariam vitam auertunt. 140.b
Eleemoſynarum vis. 328.c.329.a
Elementũ & verbũ cur in ſacramentis cõcurrant. 66.b.c
Elementa in ſacramentis materiæ vim obtinent, formæ autem Verbum Dei. ibidem
Eleuatio Euchariſtiæ. 121.a
Eleuatio ſacrificiorum in veteri lege. ibidem
Elizæi cadauer prophetauit. 212.b
Elizæus facta Gieſi abſens cognouit. ibidem
Encæniorum feſtum à Machabæis inſtitutum. 372.c
Epheſinum concilium ante mille annos inſtitutum. 718.b
Ephrem commendatio. 131.c
Epiphanij laus. 619.b
Epiſcopalis benedictio quid ſibi velit. 15.a
Epiſco. aliter quã presbyt. ſubſcribũt in ſyno. 528.b.c.529.a
Epiſcopi à quibus iudicandi. 456.a
Epiſcopi etiam mali eliguntur à Deo. 645.c.646.a
Epiſcopi Eccleſiæ oculi. 39.b.533.c
Epiſcop. olim q̃ deſiderabãt marty. fieri deſiderabãt. 163.b
Epiſcopi in œcumenico concilio congregati totam repræſentant eccleſiam. 512.a
Epiſco. principũ implorãt auxiliũ cõtra hæreticos. 484.b
Epiſcopi quàm neceſſarij Eccleſiæ. 653.a
Epiſcopi qua ratione creentur apud Polonos. 511.b
Epiſcopi quomodo in conciliis ſubſcribant. 530.b
Epiſcopi ſunt ſerui Domini. 452.c.457.b.c
Epiſcopi vt ſint honorati à Conſtantino. 528.b
Epiſcopi cur propendentem de collo crucem geſtent. 15.a
Epiſcopi Poloniæ conciliis & conſtantienſi & Baſilienſi interfuerunt. 97.c
Epiſcopi vnde dicti, à quo conſtituti, eorum munus. 162.c
Epiſcopi patrum locum in Eccleſia tenent. 35.a.b
Epiſcopi inſtitutio penes Romanum Pontificem. 163.a
Epiſcopi primò in ſuas diœceſes intrantes cur obuios ſigno crucis ſalutent. 15.a
Epiſcopi officia. 160.c.161.a
Epiſcopi contemptus hæreſim generat. 165.c
Epiſcopi ſunt iudices fidei. 41.a.164.b
Epiſco. iudicãt de principibꝰ in cauſis eccleſiaſticis. 44.b.c
Epiſco. archiepi. Ponti. & ſacer. in quo differãt. 160.c.161.a
Epiſcopis honor & obedientia debetur. 54.b
Epiſcopis ſolis permiſſum eſt confirmare. 80.a
Epiſcopis quantus habendus honor. 456.b.c
Epiſcoporum legitima ſucceſsio vbi ſit, ibi eſſe Apoſtolicam ſedem. 54.b
Epiſcoporum & ſacerdotum corrupti mores nos ab eis ſeparare non debent. 166.b.c.406.c.407.a
Epiſcoporum iuriſdictio ſecundum proteſtantes. 164.b
Epiſcoporum ordo & ſeries in eccleſia catholica. 54.b.c
Epiſcoporum in Polonia vigilantia. 419.c
Epiſcoporum quanta ſeruitus. 452.c
Epiſcopos Aurelianus imperator iudicare noluit. 536.b
Epiſcopum deſerens, Eccleſiam deſerit. 165.c
Epiſcopus qualis eſſe debeat. 163.a
Epiſcopus ſi erret quid faciendum. 166.c
Epiſcopus eſt paſtor. 14.c.15.a
Epiſc. cur maiorẽ ſoluẽdi poteſta. habeat, quã alij ſac. 160.c
Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, quomodo intelligẽdũ. 187.b
Epiſcopus non eſt nomen ordinis ſed honoris. 160.c.[illegible]a
Eraſmi teſtimonia de hæreticis noſtri tẽporis. 476.c.509.c
Eraſmus Vitellius Epiſcopus plocenſis. 368.b
Eraſmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheranorum. 157.b.192.a.255.b
Error errorem parit. 179.a
Error de vnica Chriſti operatione damnatus. 41.a
Error vnius aut alterius non præiudicat eccleſiæ. 25.a
Error Principij tandem longè à recto abducit. 54.c
Error vnius ex patribus in interpretatione ſcripturarum reliquis non præiudicat. 24.b
Error vnus plures ſecum trahit. 421.b
Errore permiſſo, errores non tolli. 695.b
Errores Lutheranorum. 383.b
Errores circa ſacramẽtũ Euchariſtiæ dãnãtur. 106.c.& ſeq.
Erroris mater acceptio perſonarum. 59.c
Errorum cauſæ. 24.c
Eruditio cunctationem parit. 433.b

Eſaiæ

Eſaiæ locus exponitur. 545.c
Eſau typus Iudæorum. 475.a
Eſſe ſempiternum, Dei eſt proprium. 151.c
Eſt pro, ſignificat, exponi in verbis Chriſti nequit. 84.a.b.c
Eſt ſæpe olitor valde opportuna loquutus. 717.b
Ethnicum eſſe quid ſit. 199.c
Euangelia quatuor noua. 440.a
Euangelici. 419.b
Euangelici cur Lutherani dicti. 422.b
Euangelici noſtri de ſuis flagitiis gloriantur. 514.b
Euangelici noſtri quàm ſint flagitiis cooperti. 510.a
Euangelici ſunt polygami. 511.a.b
Euangelici qua intentione Euangelium prædicent. 180.b
Euangelici ordinem Eccleſiæ turbant. 371.a
Euangelici ex templis faciunt horrea. ibid.b
Euangelicorum miniſtri quales. 162.b
Euangelij noui fructus. 157.b.255.b
Euangelij vox, traditionis eſt, non ſcripturarum. 20.a
Euangelij ſumma quæ ſit. 568.c
Euangelij verbũ & ſcriptura Euangelica vti differãt. 563.a
Euãg. ſcripto quot annis caruerit Eccleſia primitiua. 560.c
Euangeliũ omnia ad ſalutẽ neceſſaria quõ cõtineat. 375.a
Euangelium ante ſcripturam omnem eſſe. 560.c
Euangelium an ad ſalutem ſufficiat. 374.c
Euãgelium apud multas gentes etiã ſine ſcripto fuit. 596.a
Euangelium præcipit vt Eccleſiam audiamus. 374.c.375.a
Euangelium quid ſignificet. 397.c
Euangelium quando audiendum. 326.a
Euangelium non tantum annunciat remiſsionem peccatorũ, ſed & mãdatorum obſeruationem. 232.c.233.a.b
Euangelium an extra Eccleſiam eſſe poſsit. 397.c
Euangelium à quo & de quo datum. 419.c
Euangelium Lutheri à paucis receptum. 426.b
Euangelium Lutheri vnde profectum. 422.c
Euangeliũ quintũ quódnã ſit, & quos afferat fructus. 424.c
Euangeliũ ſuum diabolus per Lutherũ orſus, per Suenckfeldium abſoluit. 439.b
Euangelium viuum, eſt Eccleſia. 591.b.c
Euangelium Catholicis & hæreticis commune. 75.b
Euangelium hæreticorum quale. 706.b
Euchariſtia data aliquando infantibus. 562.a
Euchariſtia quantas inter Tigurinos & confeſsioniſtas habeat contentiones. 561.b
Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, & vires reſumentium. 83.b.101.a
Euchariſtia Symbolum vnitatis. 83.b
Euchariſtia non eſt in vſu tantùm. 82.a
Euchariſtia cibus eſt. 81.b quale corpꝰ in Euchariſtia. ibi.c
Euchariſtia quomodo rem ſacram in ſe contineat & quomodo alia ſacramenta. 81.c.82.a
Euchariſtia ſacramentum ſacramentorum. 101.a.b
Euchariſtia quid ſit. ibidem
Euchariſtia ſi ſolo cordis interiori motu ſumatur, ſatis eſſe docent quidam. 424.c
Euchariſtiæ ſacramentum panis & vini ſubſtantiam continere docuit Lutherus. 423.c
Euchariſtiæ ſacramentum viaticum dictum. 102.a
Euchariſtiæ ſacramentum rectè ſacrificium dicitur. 101.c
Euchariſtiæ venerationem prohibuit Lutherus. 425.b
Euchariſtiæ appellationes. 101.c
Euchariſtiæ vtraque ſpecies à Chriſto non eſt præcepta, tanquam ſaluti neceſſaria. 94.b.c
Euchariſtiæ tãtũ alterã ſpeciẽ laicis dãdã, ſacerdotibꝰ vtrãque figuræ veteris teſtamẽti apertè præ ſe ferũt. 94.a.b
Euchariſtiæ olim vſus quotidianus fuit. 147.a
Euchariſtiæ altera ſpecies ex inſtituto concilij Epheſini. 96.c.97.a
Euchariſtiæ eleuatio cur ab antiquis inſtituta. 121.a
Euchariſtiæ ſacramentum quare nunc in azimo, nunc pane fermentato, confici à patribus iuſſum. 696.a
Euchariſtiæ effectus qui. 124.c
Euchariſtiæ ſacramenti efficacia. 720.b
Euchariſtiæ ſumptio quomodo remittat peccata. ibid.
Euchariſtiam participantes qũo affectos eſſe deceat. 125.a
Euchariſtiam dari ægrotis vetuit Caluinus. 425.c
Euchariſtiam extra ſumptionem non eſſe adorandam, an rectè docuerit Lutherus. 423.c.425.b
Euchariſtiã profanis manibꝰ attrectari fecit Carolſ. 423.a
Euchariſtiam verum eſſe corpus Chriſti primus negauit hoc tempore Carolſtadius. 424.a
Eutichetæ ſiue Pſaliani hæretici. 340.a
Eudoxia noua Iudith. 36.a
Eudoxij epiſcopi de patrũ autoritate vera ſententia. 590.c
Eugenius quartus non fuit hæreticus. 502.c
Excommunicatio quid ſit in Eccleſia. 64.b.c.65.a
Excommunicati qui & cur. 64.c
Excommunicati ab Eccleſia præciſi. 64.65.a
Excuculatorum tyrannis. 688.b
Ex diuinis officiis vernacula lingua decantatis, plus diminutum pietatis quàm acceſſum. 742.b
Exomologeſis quid. 131.c
Exorciſmus qd & cur ab eccleſia baptiſmo adhibetur. 76.a
Exorciſtæ qui, & quo officio fungantur. 380.a
Exorciſtæ qſtuarij nihil ſuo nomine pagũt ſed Chriſti. ibi.
Expreſſum Dei Verbum quid. 690.a
Expreſſum Dei Verbum eſſe poteſt, & expreſſum diaboli verbum ſub diuerſo ſenſu. 712.a
Expreſſum Dei Verbũ penes hæreticos eſſe nõ poteſt. 713.a
Expreſſum Dei Verbum, quomodo verè agnoſcatur. ibi.b
Externa opera, ſigna ſunt interioris cultus. 313.a.b.360.a
Extra Eccleſiam qui ſint. 64.a
Extra Eccleſiam non eſt ſalus. 750.a
Extremæ vnctionis conſyderatio. 147.a

F

Facere pro offerre vſurpatur. 104.b
Facinoroſi & hæretici extra Eccleſiã ſepeliendi. 332.c
Falſi prophetæ. 670.c
Fas non eſt his, qui ſemel Chriſto ſe deuouerunt, vt cuiquã deinceps ſui corporis poteſtatem faciant. 736.b
Felix neque fuit Pontifex neque hæreticus. 501.a
Felicis à Srenſco palatini plocenſis pietas. 368.b
Feria quarta & ſexta cur ieiuniis dicata. 8.b
Feriæ quintæ in hebdomada ſancta myſteria. 4.c
Feriæ ſextæ abſtinentia à carnibus. 299.b
Feſta ſanctorum ieiuniis præuenienda. 297.a
Feſtis an laborare liceat. 297.b
Feſtorum dierum opera. 297.a
Fide, ſpe, & charitate cultus Dei proprius abſoluitur. 356.b
Fidei quãtus vbiq; cõſenſus ante annos quadraginta. 419.b
Fidei pluralitas facit, ne vlla ſit fides apud hæreticos. 49.b
Fidei ratio in quo ſita. 434.b.c
Fidei conditio duplex. 34.a
Fidei varietas magna in vna familia. 50.a
Fidei Chriſtianæ ſumma. 1.b
Fidei articuli omnes credendi. 2.b
Fidei noſtræ compendium ſigno crucis incluſum. 12.a
Fidei maximum ſtipendium. 17.c
Fidei noſtræ ſcopus quis ſit. 18.a

Fidei gradus. 2.a
Fidei ſigillum baptiſmus. 67.c
Fidei,ſpei,charitatis diuerſa ratio. 231.c
Fidei obiectum. 201.c
Fidei etiam profectus eſt in Eccleſia. 374.a
Fidei arcana non ſtatim omnibus prodenda. 108.b
Fidei cauſæ maiores vbi & qualiter tractandæ. 161.b
Fidei & ſpei comparatio. 231.b.c.202.a
Fide p charitatẽ operante,reparat̃ in nobis imago.243.a.b
Fideles defuncti ad corpus Eccleſiæ pertinent. 602.c
Fideles bonorum operum communionem habent. 602.c
Fideles omnes olim Sancti vocati. ibidem
Fidem ſine operibus ſufficere ad ſalutem, falſò aſſerunt hæretici. 678.c
Fidere quomodo debeamus bonis operibus. 265.b
Fides fundamentum & initium Chriſtianæ religionis. 1.a
Fides quæ hominibus neceſſaria. 2.a.19.c
Fides Eccleſiæ omnia ad ſalutem neceſſaria includit. 17.c
Fides ſaluatoris ante lapſum minimè neceſſaria. 2.a
Fides Catholica non Polona,Lithuana vel Germana.398.c
Fides Romana eſt catholica fides. 58.a
Fides ſimplex magis ſaluat quàm anxia diſputatio & arrogans ſcientia. 120.a.b
Fides Eccleſiæ non deſerenda propter præſides vitæ minus inculpatæ. 58.c
Fides omnib⁹ fidelib⁹ primò dat̃ virtute eccleſiæ.67.c.68.a
Fides aliena quomodo adulto proſit vel non. 73.b.c
Fides aliena quõo puulis infantib⁹ baptizãdis ſufficiat.74.a
Fides Petri nunquam defecit,neque deficiet. 59.b.c
Fides non ſufficit ad vitam æternam. 68.c
Fides cùm ad omnes pertineat, num præterea etiam iudicium de fide ad omnes pertinet.Vide caput 24.per totum
Fides iuſtificans quæ ſit Paulo. 241.b
Fides eſt in voluntate. 229.c
Fides quolibet peccato mortali non amittitur. 230.a
Fides & ſpes ineſſe poſsũt illis etiã,q̃ nõ ſunt in grat. 242.a
Fides vna. 48.a
Fides prodeſſe nequit,niſi iungat̃ illi ſpes & charitas.232.a
Fides de Chriſto mediatore antiquiſsima. 2.a
Fides poteſt eſſe ſine charitate,ſed non prodeſt. 231.c
Fides mediatoris quãdiu fuit,tandiu etiã fuit Eccleſia.20.a
Fides Catholica in Polonia cur integra diu permanſerit. 419.b.c
Fides Catholica quæ. 493.c
Fides modis duobus approbanda. 516.a
Fides & ſpes vti differant. 431.b
Fides hodie varia & multiplex. 458.a
Fides qua quis certò ſibi ſtatuit peccata remiſſa, vana eſt. 431.b.c
Fides Satanam vincens cuiuſmodi ſit. 543.a
Fides ſimplicium in maiorum fide ſaluatur. 479.a
Fides vnde tam multiplex in Germania. 461.c
Fides Apoſtolorum neceſſaria nobis retinenda,ſi ſalui eſſe volumus. 742.a
Fides vera ea eſt,quæ per dilectionem operatur. 678.c
Fiducia Catholicorum in qua re ſita. 662.a
Fiducia inanis Euangelicorum quæ mala pepererit. 555.b
Fiducia Chriſtianorum perpetuò in Chriſto locata. 264.a
Fieri non poteſt, vt à ſponſo ſuo Chriſto ſponſa diſcedat Eccleſia mater noſtra. 726.c
...ræ Iudaicarũ cæremoniarũ ceſſant in Euãgelio.294.a
...ei qui ſint. 70.b.c
...ei nominamur & ſumus. 250.a
...ræ fiunt per baptiſmum filij gratiæ. 68.a
Filius Dei cauſa meritoria eſt ſalutis noſtræ. 68.b.c
Flaccus Illyricus quinque libros lingua Germania ſcripſit contra Suenckfeldium. 438.a
Fœminis ẽt in neceſsitatis articulo baptizare pmiſsũ. 73.b
Fœminis ne loqui quidem in Eccleſia permiſſum. 161.c
Fomes concupiſcentiæ nobis inditus non eſt peccatũ. 69.c
Fomes manet poſt baptiſmum. ibidem
Fons baptiſmatis. 68.c.69.a
Fons aquæ vitalis in latere Chriſti apertus in paſsione, & quomodo eius fructum percipiamus. 110.a
Foris eſſe qui dicantur. 64.a.b
Forma ſacramentorum omnium,eſt Verbum Dei. 66.b
Forma pœnitentiæ verbum abſolutionis. 130.a
Fornicatio minoris eſt culpæ,quàm arrogantia. 198.b
Fornicatio quale crimen. 302.b
Fornicatio vt caſtigetur. 140.a
Fornicatio ſpiritualis. 304.a
Fratres ſumus omnes homines. 298.a
Fratris oſor membrum Chriſti non eſt. 128.a
Fraus Neſtorij hæretici. 695.c
Fructus hæreticorum. 462.c
Fructus Euchariſtiæ,ſi dignè ſumatur. 125.ibid.a
Fructus pœnitentiæ digni ſatisfactio eſt vera. 136.c
Fructus digni pœnitentiæ qui. 128.c.129.a.b
Fugiẽdi hæretici non minus quàm idolorũ cultura. 708.b
Functiones ciuiles & eccleſiaſticæ non cõfundendæ. 450.c
Functio politica vt ab eccleſiaſtica differat. 460.a
Fundamentum idem ſcripturæ & traditionis. 580.b
Fundamentum Chriſtus Apoſtoli. 581.c
Furti nomine quid intelligendum. 306.b
Furtum non dimittitur,niſi ablatum reſtituatur. ibid.b.c
Furtum pernicioſiſsimum. ibid.

G

Galea ſalutis ſpes. 202.a
Gedeonis vellus Mariam deſignauit. 224.b
Gehennæ additis ſuffragia noſtra non proſunt. 145.b
Generalis iudicij vſus. 214.a
Generatio caſta & ſyncera fuiſſet, ſi non interceſsiſſet tranſgreſsio. 183.b
Geneuenſis & Gehennenſis confeſsio idem. 697.c
Genus electum regale ſacerdotium qui dicantur. 156.c
Germana idololatria. 708.a
Germania quando Euangelium receperit. 97.b
Germania propter hæreſes in multa pericula incidit.588.a
Germania quando incœperit colere vites. 97.b
Germania vnde in tot hæreſes inciderit. 525.b
Germaniæ plus mali illatum ab hæreticis quàm à Turcis potuerit. 482.b
Germaniæ bellum ruſticum vnde. 157.b
Germani longo tẽpore in religione cõcordes fuerũt.419.c
Germani quàm conſtantes olim in fide. ibidem
Gerſonis narratio de quodam fratre ieiunante. 364.a
Gladius ſpiritualis excommunicatio. 64.c
Gladius flammeus ante paradiſum quid ſignificat. 144.b
Gloria æterna,merces charitatis. 266.b
Gloriæ cupiditas in Luthero quanta. 423.b
Gloriã & honorẽ ſuũ Deus nobiſcum cõicat. 203.c.204.a
Gloriatur Lutherus,cum Satana plures ſalis modios comediſſe. 722.c
Gnoſtici. 419.b
Græci quaterdecies ab orthodoxa Eccleſia ſeſe præciderunt. 737.c
Græcorũ cũ Latinis cõuentus in Florẽtino concilio.690.a
Græcorũ hæreſis de cõione ſacramenti Euchariſtiæ. 725.a

Græco

Græcorum & Latinorum acerbitas. ibid.
Græcorum conſuetudo in epiſcoporum & ſacerdotum matrimonio. 190.a
Græcorum auſus temerarius. 725.b
Græcorum controuerſia circa corporis chriſti confectionem. ibid.
Gratia inuiſibilis abundè nobis in ſacramẽtis datur. 67.c. 68.a
Gratia renouationis an præcedat vel ſequatur remiſsionẽ culpæ, curioſè magis, quàm fructuoſè quæritur. 244.b
Gratia, quæ in ſacramento nobis confertur, multiplex: itẽ quo ordine nobis conferatur. 68.b.c
Gratia gratis data quæ. 269.a
Gratia quid. 275.b.c
Gratia ſancti ſpiritus nobis non collata quomodo æqualis ſit gloriæ. 265.a
Gratia in aqua non eſt ex natura aquæ, ſed ex præſentia Spiritusſancti. 68.a.b
Gratia chariſmatum officiis Eccleſiæ, non meritis humanis indulgetur. 575.c.
Gratia Dei cùm inſit nobis, vtiliter nos ignorare. 555.a
Gratia gratum faciens quæ. 568.b
Gratiæ incrementum. 269.a.b
Gratiæ vaſa, ſacramenta dicuntur. 69.b.& ſequent.
Gratiam triplicem diuinitus accipimus. 275.b.c
Gratiam nos conſecutos vt ſcire poſsimus. 435.c
Gratiam pro gratia quid. 229.a.274.c
Gratiam primam num quis mereri poſsit. 652.c
Gratiam pro gratia conſequi vt intelligatur. ibid.
Gratiani locus de ſacerdotum matrimonio excuſſus. 187.c
Gratiani error, & erroris cauſa. 50[illegible].b
Gratianus falſo Anaſtaſium hæreſeos accuſat. ibid.
Gratis qui boni ſint, admodum pauci. 18[illegible].b
Grauia peccata vt extinguantur. 261.b
Gregorius Romanus Pontifex & monachus dirè à Luthero proſcinditur. 258.b.c
Gregorius papa quãti fecerit quatuor generalia concilia. 467.b
Gregorius ſectariis inuiſus. 618.b

H

Habere vxorem ſuam quid ſit. 184.c.185.a
Habitus & geſtus orantis qualis eſſe debeat. 215.b.c
Hęreditas & ſors eccleſiæ apud hæreticos quæ. 653.b
Hæreſeos condemnat Lutherum Leo papa. 421.b.c
Hæreſes obortæ ex contemptu & deſpicientia ſummi Põtificis. 703.c
Hæreſes huius temporis vnde originem duxerunt. 419.a. 422.a.b
Hæreſes quoties ortæ, ſemper à præclaris viris confutatæ. 548.c.549.a.
Hæreſes in ſcriptura vocantur dij alieni. 481.c
Hæreſes vnde maximè obortæ. 336.337.
Hæreſes, adulteræ dicuntur. 305.a.b
Hæreſes & errores quare patitur Deus. 291.b
Hæreſes non ſunt nouæ quibus hodie Eccleſia vexatur. 389.c.390.a
Hæreſis Huſsi qualis. 83.b
Hæreſis peruerſitas. 679.c
Hæreſis de intelligentia & ſenſu nõ de ſcriptura fit. 689.a
Hæretica doctrina quæ. 465.a
Hæretici à catholicis ſcripturas mutuantur. 460.c.461.a
Hæretici Anarchiam introducere moliuntur. 482.a
Hæretici concionatores vulgo placere ſtudent. 477.c
Hæretici corrigi nolunt. 425.a
Hæretici cur defendant cõmunionẽ vtriuſq; ſpeciei. 547.c
Hæretici cur non ferant chriſma. 522.a
Hæretici cur ſibi eccleſiæ catholicæ nomen vendicent. 639.a.b
Hæretici cur ſolas ſcripturas vrgeant. 621.a
Hæretici de ſectis in ſectas ruunt. 591.a
Hæretici docent Eccleſiam contemnendam. 548.a
Hæretici dogmata ſua velut idola adorari volunt. 482.a
Hæretici dum parua initio contemnunt, mox in grauiſsima ſcelera prolabuntur. 665.a
Hæretici epiſcoporum labores augent plurimum. 457.c
Hæretici libenter ſacerdotum vitia in ore habent. 507.b
Hæretici militibus Chriſtum crucifigentibus crudeliores. 658.a
Hæretici mox initio vi comprimendi. 661.a
Hæretici neque ſcripturis, neque traditione conuincuntur. 597.c
Hæretici non acquieſcunt conciliis. 465.a
Hæretici nr̃i tẽporis mutuo ſe accuſant & condẽnãt. 655.c
Hæretici nolunt reprehendi. 425.a
Hæretici noſtri vt mutuò ſe perſequantur. 427.b
Hæretici omnes in quo conſentiant. 458.c
Hæretici peccant in ſpiritum ſanctum. 514.a.b
Hæretici quàm impudenter ſcripta quædam diuina reiiciant. 474.a.b
Hæretici legum & imperatorum minis potius quàm diſputatione conuertuntur. 337.c
Hæretici quantum ſibi tribuant. 478.a
Hæretici quantumuis peruerſi, tamen conuerſi ſibi videntur. 432.c.433.a
Hæretici qui brutorum more libidine ſe contaminarint. 440.b
Hæretici quid præcipuè moliantur. 475.c
Hæretici quomodo ex ſententia Vveſtphali tractari debeant. 429.a
Hæretici quoque docent hæreticos gladio rectè vindicari. 587.a
Hæretici à Prophetis dicuntur Sacerdotes excelſorum, Cæci, cæcorum duces, Prophetæ mendaces, Contemnentes legem, polluentes ſanctuaria, Colles ſublimes. 585.a
Hæretici ſcripturas iactant. 462.b
Hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. 452.b
Hæretici ſimul accuſatores, Iudices. 656.a
Hæretici ſoluunt Chriſtum. 660.b
Hæretici verbo Dei ſcripto non tradito credunt. 593.a.b
Hæretici verbum Dei falſo iactitant. 497.a
Hæretici vt ſe in omni colle ſublimi proſternant. 585.a
Hæretici vt in peius proficiant. 424.c.425.a
Hæretici vt olim etiam patrum autoritatem eleuarint. 589.a
Hæretici vt ſibi nomen Eccleſiæ vendicent. 639.a
Hæretici in angelos lucis transfigurati. 674.c
Hæretici quales fures. 307.a
Hæretici ad confirmanda ſua dogmata teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur. 674.c
Hæretici quomodo ſcripturas recipiant. 387.c
Hæretici transfigurati in apoſtolos Chriſti. 675.b
Hęretici ſolis inhærẽt nominib⁹ & ſignificata variãt. 680.b
Hæretici, cœleſtes prophetæ volunt dici. 688.a
Hæretici charitate vacui. 694.c
Hæretici volunt Deum in ordinem cogere. 700.a
Hæretici non ſcripturarum autoritati ſubiici, ſed ſcripturas ſibi ſubiicere cupiunt. 705.a

Hæretici in aranearum morem, nihil diuinis ſcripturis ſugunt, quàm exitiale venenum. 711.c
Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur, quod vero Eccleſiæ videtur vniuerſę, non rectum putant. 729.a
Hæretici pluris momenta rationum in diſputando, quàm ſanctorum patrum autoritates facere ſolent. 735.c
Hæretici propter eam, quam ſibi indulſerunt libertatem, decies Sodomitis nequiores. 259.b
Hæretici & ſchiſmatici maledictis & probris Eccleſiam Dei inceſſunt. 748.a
Hæretici bacchanalia ſeruant reiicientes ieiunia. 344.a
Hæretici in Eccleſia non ſepeliendi. 332.b.c
Hæretici ſcripturam & verbum Dei prætexunt ſuis dogmatibus. 91.c
Hæretici ſuas origines ad Apoſtolos aut Eccleſiam catholicam referre nequeunt. 54.c
Hæretici ad ſcripturas prouocant. 388.c
Hæretici quò meliores vitæ, eò deteſtabiliores. 167.b
Hæretici moderni deum autorem mali faciunt. 179.a
Hæretici poſsident ſcripturam. 307.a
Hæretici ab errore retrahendi. 336.c
Hæretici periuri propter violatum votum. 315.c
Hæretici quomodo refellendi ſint. 390.a
Hæretici diuinitatis nomen affectant. 292.a
Hæretici patrũ ſententias oppugnant, quorũ tamen, cum viſum fuerit, autoritatibus vtuntur, neglecto eorum teſtimonio, quorum hæreſes tuentur. 390.c.391.a
Hæreticis omnibus deteriores ſunt Anabaptiſtæ. 430.b
Hæreticorũ optima vita nihil illis proderit ad ſalutẽ. 409
Hæreticorum ſuçceſsio. 390.c
Hæreticorũ ſententia de Rom. Pontificis autoritate. 57.b
Hæreticorum diſſentiones. 48.c
Hæreticorum rationes de ciborum vel temporum delectu excutiuntur. 344.a
Hæreticorum Eccleſiæ. 56.a.b
Hæreticorũ inter ſe diuiſio fidẽ noſtram confirmat. 49.a
Hæreticorum proprium nihil recipere, quod in ſcripturis non eſt. 141.b
Hæreticorum diſsidia. 162.b.c
Hæreticorum confeſsiones varię. 450.a.b
Hæreticorum diſsidium quid coarguat. 441.c
Hæreticorum in conciliis generalibus praxis. 588.c
Hæreticorũ mos ad ſolas ſcripturas prouocandi. 539.b
Hæreticorum mendacium. 670.c
Hęreticorum doctrina quò tendat. 672.b
Hęreticorum conuenticula. 676.a
Hęreticorum voces impię. 673.a
Hęreticorum voces peſtilentiſsimę. 392.c.679.a
Hęreticorum inimicitię & diſſenſiones. 682.c
Hęreticorum aduerſus Orthodoxos congreſſus. 679.c
Hęreticorum ſuperbia, arrogantia, mentis inflatio & tyrannis. 687.b
Hæreticorum religio qualis. 693.c
Hæreticorum noſtri temporis ſacrilega audacia & impietas. 701.c
Hæreticorum bella inter ſe inteſtina. 708.b
Hæretic. voces impiæ in deſpectũ papę & conciliorũ. 711.a
Hæreticorum pro ſua cuiuſque Eccleſia conflictatio. 714.a
Hæreticorum quò tendit intentio. 732.c
Hæreticos antiquos quos imitentur noſtri. 482.b
Hæreticos cur Carol. quintus nõ profligarit. 484.c.485.a
Hæreticus Luthęrus papatui ſolum obeſſe ſtudet. 421.b
Hæreticus propriè quis ſit. 501.a
Hæreticus vnde nomen ducat. 644.a
Hæreticus & ſchiſmaticus quis cenſendus. 686.c
Hebdomada Paſchatis eſt ea, quæ reſurrectionem præcedit. 344.a
Hebdomada quot horas habeat. 124.a
Hebdomadę ſanctæ obſeruatio. 4.c
Hebræorum pueri non intelligebant quid agerent, cùm clamabant, Oſanna filio Dauid. 120.a
Henriciani hæretici. 114.c.144.c
Henricus lex Angliæ ſcripſit contra Lutherum. 483.a
Hieremias fuit mediator inter deum & hominem. 208.a
Hieremiæ locus exponitur. 545.c.546.a
Hieronymus ſacros libros in linguam dalmaticam vertiſſe dicitur. 745.c
Hieronymus an digamiam omnem improbet. 581.a
Hieronymus an Origenizet. ibid.
Hilarij epiſcopi conſtantia. 454.a
Hildeſamenſes damnantur à Caluino. 429.a
Hiſpaniarum regni commendatio. 576.b
Hoc facite, quid ſignificet. 730.a
Hoc ſentite in vobis bonum à religione maxime dignoſcuntur. in proœmio confeſſ.
Homicida laudatus, miſericors punitus. 625.a.b
Homicida quis. 301.b
Homicidium multiplex. ibid.
Homicidium maximum ſi quis vita ſua contaminata corrumpat alios. ibid.c
Homicidium quodnam bonum. 620.a
Homines à pecoribus religione maximè dignoſcuntur. in proœmio confeſſ.
Hominibus capitis nomen vt tribuatur. 651.b
Homo quomodo ad imaginem Dei factus. 243.b
Homo in quo ſtatu ante & poſt lapſum. ibid.c
Homo perfectus qui dicatur. 288.b
Homo factus ad imaginem Trinitatis. 243.c
Homo vnde dictus. 298.a
Homo homini conſultum vt velit maximè omnium ſecundum naturam eſt, & è conuerſo. 300.c
Homo habet duas radices. 289.b
Homo non eſt capax omnium virtutum. 251.b
Homouſij vocem Ariani reiiciebant. 22.b
Honeſta quædam prohibentur. 197.a
Honoris æqualitas pacem turbat. 171.c
Honor & gloria quomodo Deo & quomodo hominibus detur. 204.a.b
Honor ſanctis tributus Deo confertur. ibid.b
Honor Dei & ſanctorum. 203.b
Honorius Papa ab hæreſi vindicatur. 501.c
Honos quid ſignificet. 298.b.c
Horæ canonicæ à Daniele ſeruatæ. 340.b
Horæ canonicæ myſterium trinitatis ſignificant. ibid.
Horæ miſſæ in ſecularia & ridicula negotia inſumendæ non ſunt. 124.a
Hoſij autoris in explicando concilij Nicęni canone error agnitus. 517.c
Hoſij pro Eccl. tuitione labores & pericula ſuſcepta. 714.c
Hoſius autor cur de hæreſibus quædam præmittat. 419.a
Hoſius autor cur de certitudine ſalutis diſputet. 435.c
Hoſius autor regis Poloniæ legatus ad Carolum Quintum. 439.c.440.a
Hoſtia in ara crucis oblata, eadem eſt cum ea, quæ in miſſa offertur, differt tamen offerendi modo. 108.b
Hoſtia quæ immoletur. 146.b
Hoſtia vna Chriſtianorum, non multæ. 93.a
Hoſtiæ omnes ceſſauerunt immolato agno Chriſto. 146.b

Hoſtiam offerre Deo placentem quid ſit. 317.c
Hugo ſuo ſeculo alter Auguſtinus dictus. 260.a
Humana iuſtitia ad diuinam cõparata eſt iniuſtitia. 273.b
Humanæ conſtitutiones quatenus obligent. 369.b.c
Humanitas vnde dicta. 298.a
Humilitas mater piorum. 402.b

I

IAcobelli peruerſum dogma. 720.a
Iacob typus Eccleſiæ. 475.b
Iacobi Apoſtoli epiſtolæ ſcribendæ occaſio. 30.c.31.a
Ianitorum, clericorum officium. 149.c
Ianua cœli baptizatis aperitur. 70.b
Iagellorum regum Poloniæ pietas & abſtinentia. 366.c
Idem ſapere quid ſit. 398.c
Idiotæ vt in negotio fidei gerere ſe debeant. 506.a.b
Idola quid. 707.b
Idola dogmata contraria rectæ fidei. 291.c.292.a
Idololatræ ſunt hæretici. ibid.
Idololatria quæ. 211.c.398.a
Ieiunandi cauſæ tres. 360.c
Ieiunando ætas obnoxia. 361.b.c
Ieiunare qui non poteſt quid facere debeat. 365.c
Ieiunia reiicientes Catholici non ſunt. 5.a
Ieiunia obſeruamus non ſecundum Iudæorum obſeruationem. 341.a
Ieiunia cur ordinationes ſacras præcedunt. 149.c
Ieiunia temporariam pœnam auertunt. 145.a
Ieiunia ad ſatisfactionem pertinent. 360.c
Ieiunij tranſgreſsio an ſit punienda. 361.b
Ieiunij ſextæ feriæ ratio. 299.b
Ieiunij præceptum cur pœnale. 361.a
Ieiunij contemptor Aërius. 548.a
Ieiunio quomodo remiſsio peccatorum tribuatur. 359.c
Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores. 361.a
A ieiunio exempti. 361.b
De ieiunio veterum Orthodoxorum ſententiæ. 357.b
De ieiunio recentiorum ſententiæ. ibid.a
Ieiuniorum inſtituendorum cauſa. 350.b
Ieiuniorum variæ conſuetudines & leges. ibid.
Ieiunium quadrageſimale quo conſilio ab Eccleſia inſtitutum, & quis eius autor. 4.c.342.a
Ieiunium generale præfertur priuato. 341.b
Ieiunium virtuoſum quod. 350.c
Ieiunium à cibis tantùm an ſit cultus Deo placẽs. ibid.b.c
Ieiunium non eſt corporalis exercitatio. 360.c
Ieiuniũ in propheticis, Apoſtolicis, & Euangelicis literis præceptum. 340.b.c.361.a
Ieiunium eſt cultus Dei. 354.a.c
Ieiunium vniuerſale Deo gratum. 360.b.c
Ieiunium quatuor temporum cur inſtitutum. 341.c
Ieiunium ſabbati quo tempore cœperit, eiúſque inſtituti rationes. 340.c
Ieiunium quadrageſimale tribus de cauſis in Eccleſia celebratur. 360.c
Ieiunium & vigilias non prodeſſe niſi mores corrigantur. 359.b
Ieiunium quartæ & ſextæ feriæ cur ſeruetur. 8.b.341.b
Ieſu appellatio eſt totius trinitatis confeſsio. 96.b
Ieſum ſoluere quid ſit. 393.c.422.c.660.b
Ignorantia quali ſcientiæ præponenda. 478.c
Illa fides nobis ſenibus tenẽda quã pueri didicimus. 706.b
Illyricus probris inſectatur Adiaphoriſtas. 443.a
Imagines Chriſti & ſanctorũ à quibus olim contẽptę. 532.a
Imagines Chriſti & ſanctorum venerandæ. ibid.
Imagines ex templis eiecit Carolſtadius. 423.a
Imagines qui è templis eiiciunt, quam audierint à Luthero ſententiam. ibid.
Imago Dei verbum. 243.b
Imago Dei quomodo in homine reſtituatur. 244.a
Imago Verbi homo. 243.b
Imago Dei in anima. ibid.
Imago Dei poſt lapſum in homine planè deformata. ibi.c
Imitandi ſancti quomodo. 206.b
Immerſio terna in baptiſmo quid ſignificet. 77.b
Imperatores etiam hæretici non vſurpant ſibi iudicium de religione. 533.a.b
Imperatores & principes cur legatos mittant ad concilia. 529.b
Imperatores in conciliis non niſi poſt omnes epiſcopos ſubſcribunt. 531.b.c
Imperatores priſci de fidei cauſa nõ cognoſcebant. 491.a
Impia contra Eccleſiæ ſummum Pontificem. 700.b
Impij Picardi Apologia. 720.a
Impietas cuiuſdã Iacobi Schenck in deſpectũ papæ. 703.b
Impoſsibile nihil Chriſtianis præceptum. 234.a
Impunitas multorum cauſa errorum. 440.b
Imputari quomodo à dauide vſurpatum. 254.a
Imputationis vox noua in ſenſu quo lutherani vtũtur. 253.a
Inanis gloria filia ſuperbiæ. 402.b
Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica. 403.a
Incarnationis Chriſti memoria quomodo & quando cum gaudio à fidelibus celebretur. 3.b.c
Incontinentibus an poſt votum nubere liceat. 181.c
Indignitas miniſtrorum ſacramentis nihil derogat. 318.a
Indocti & inſtabiles deprauant ſcripturas. 678.b.c
Indocti eſt non de ſe aliquid, ſed quæ à doctis didicerit vel audierit tantum proferre. 717.b
Indulgentiæ vnde ortæ. 145.c.146.a
Indulgentiæ valent ad impetrandam remiſsionem peccatorum. 146.a
Indulgentiæ quomodo Latinè dicantur. 420.b
Indulgentiarum prędicandarum munus Auguſtinienſibus primùm mandatum. ibid.
Indulgentiarum prædicandarum munus Dominicanis poſt Auguſtinienſes mandatum. ibi.c
Indulgentiarum vis quæ. 145.a
Indulgentias quomodo Lutherus, & an pietate oppugnarit. ibid.
Inedia Apoſtolorum præ contemplatione. 350.c
In Eccleſia eſſe quid. 199.a.b
In Eccleſiæ iudicio acquieſcendum. 733.c
Infantes quomodo credant. 73.b.c
Infantes baptizandi. 72.c.73.a
Infantes cur aliena fide intercedente baptizantur. 73.c
Infantibus cur ſal in os imponitur, & aures naréſque ſputo liniuntur. 76.b
In fide maiorum ſalui fiunt minores. 746.a
Infirmis in extremis conſtitutis proponenda. 272.c
Inimici crucis Chriſti iniuſtè ſacrificium miſſæ idololatriam vocant. 107.c
In Morauia & Boëmia ſex aut ſeptem ſectæ inter ſe diſſectæ. 697.c
Iniuſtus an perſecutionem pati queat. 437.b.c
Inobedientia non quælibet damnabilis. 379.c
In Papatu veram ſcripturam eſſe fatetur Lutherus. 702.c
Inſcitia confidentiam parit. 433.a
In ſcripturis ſacris nullum eſt mendacium, ſed in earum ſenſu, quem adfert falſus interpres. 685.c

Inſufflatio in baptiſmo quid ſignificet. 76.a
Integra Chriſti & noſtra futura reſurrectio. 731.c
Intentio dirigit actus. 356.b
Intentio matrimonij qualis eſſe debeat. 175.a
Intentio operi nomen imponit. 259.c
Intentio imponit nomen operibus noſtris. 356.b
Intentio legiſlatorum potius, quàm verba ſpectāda. 616.c
Intentionem vel affectum ſpectat deus in operibus hominum. 473.a
Intentionem in voto factam Deus attendit. 176.b
Interimiſtæ varij. 442.b
Interimiſtæ æquè ſacrilegi, vt alij Lutheriſtæ. 698.c
Interceſsio ſanctorum efficax. 63.a.202.c
Interna Deus conſiderat, eáque vel punit vel coronat. 211.a
Inuidiæ malum. 198.b
Initio etiam facilia ſunt difficilia. 179.b.c
Inuocatione ſanctorum non obſcuratur gloria Chriſti. 203.a
Inuocatio ſanctorum non eſt inuocatio mortuorum, neque derogat gloriæ Chriſti. 206.c
Inuocatio ſanctorum in ſcripturis corroborata. 204.b.c
In vtroque ſeculo deliciari impoſsibile eſt. 233.b
Ioachimi VVeſtphali de hæreticis perſequendis vera ſententia. 429.a
Ioannes Campanus qualis in religione. 441.a
Ioannes Gerſon de Berengario. 437.a
Ioannes Patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemoſynarius. 335.b.c
Ioannes Hus ſectator VVicleffi. 720.a
Ioannes XXII. an fuerit hæreticus. 502.c
Inter Chriſtianos & Arianos diſcordia de vno iota tantum. 701.a
Ioannis VVicleffi impietas. 732.c
Ioannis Caluini in Euchariſtiæ ſacramento rabies. 701.b
Ioannis locus exponitur. 581.b
Ioannis Scoti de miſſæ valore ſententia. 488.b
Ioannis Gerſonis profeſsio fidei. 269.a.b.270.a
Ioannis caput ſextum nullam neque calicis neque vini mentionem facit. 87.b.c
Ioſias rex Iſraël cur gentili gladio occiſus. 141.b
Ira & odium Lutheri in ſummum Pontificem. 723.a
Iracundiæ materia eſt contentio. 421.a
Ira fallit, & fallitur. ibid.
Iræ proprium falli & fallere. 402.b
Iræ quid proprium. 421.a
Iracundus ferè nemo verax. 422.b
Is qui de totius Eccleſiæ conſenſu dubitat, ambigere quoque videtur, an Deus verax ſit. 689.a
Iſraël ſecundum ſpiritum, & Iſraël ſecūdum carnem. 112.c
Iteratio ſacramenti altaris quam cauſam habeat. 115.c
Iudæi non omnes intelligebant quò tendebant ritus ac cæremoniæ ſacrificiorum. 120.a
Iudæis quomodo aliqua animalia interdicta. 346.b
Iudæorum ſacrificia qualia. 120.a
Iudæorum teſtimonia de ſacrificio noui teſtamenti. 103.c
Iudæorum ſimulata religio. 693.c
Iudæorum ſacerdotium vmbra erat. 103.c
Iudicare ſeipſum quid ſit. 169.a
Iudicij generalis vſus. 214.a
Iudicij veritas penes iuſtos Pontifices. 471.a
Iudiciū de cauſa fidei ſemper penes ſacerdotes fuit. 490.c
Iudicium extremum cur in die aſcenſionis recolatur. 9.b
Iudicium extremum ad quid futurum ſit. 132.a.273.a.b
Iudicium de doctrina ad Epiſcopum pertinet. 162.c
Iuge ſacrificium quid. 106.a
Iulij Phlugij laus. 424.c
Iurare quatenus liceat. 293.b
Iuratio Dei incredulorum eſt increpatio. 113.a
Iuſiurandum quale prohibitum. 293.b
Iuſiurādum Dei de ſacrificio æterno Melchiſedech. 112.a.b
Ius canonicum incendit Lutherus. 421.b
Iuſtificari quid Paulo ſit & Eccleſiæ. 7.c.8.a.222.b.c
Iuſtificatio hominis quę, ſecundum Auguſtinū & Gręcos. 246.
Iuſtificationes 20. à confeſsioniſtis conſtituuntur. 444.c
Iuſtificationis noſtræ cauſa meritoria quæ. 247.b
Iuſtificationis noſtræ cauſa exemplaris Chriſti. ibid.c
Iuſtiniani Imperatoris edictum de carnibus publicè vendendis, ac edendis in fame à Catholicis contemptum diebus quadrageſimæ. 348.b
Iuſtitia noſtra Deus eſt. 242.a
Iuſtitia noſtra charitas eſt. 243.c.244.a
Iuſtitia abſoluta eſt in fide, ſpe, & charitate. 243.a
Iuſtitia Dei quare dicatur, & quomodo noſtra nominetur. 250.b
Iuſtitia imputatiua. 252.b
Iuſtitia Dei & creaturarum diuerſa. 274.b
Iuſtitia Chriſti. 71.a
Iuſtitia noſtra ex participatione cum Chriſto eſt. 247.c
Iuſtitia Dei, Chriſti & noſtra quomodo dicatur. 250.a
Iuſtitia dei per filiū in ſpiritu ſancto trāſit ad omnes. 249.c
Iuſtitia abſoluta in quibus conſiſtat. 243.a
Iuſtitia legis vniuerſa eſt dilectio. 249.c
Iuſtitia Chriſti non tantùm imputatione, ſed realiter nobis inhærente iuſti ſumus. 252.b
Iuſtitia noſtra non tantùm remiſsione, ſed interna mentis renouatione fit. 244.b.257.c
Iuſtitia fidei eſt illa, quę per charitatē operat. 240.c.241.a
Iuſtitia duplex. 250.a
Iuſtitia noſtra perfecta, & quomodo imperfecta. 285.b
Iuſtitia imputatiua ab hęreticis ſine ſcriptura aſſerit. 554.a
Iuſtitia noſtra quæ. 286.c
Iuſtitiæ noſtræ omnes quaſi pannus menſtruatæ quatenus ex nobis. 258.b.276.a
Iuſtitiæ nihil nos habere dicentes mentimur. 257.c
Iuſtitiæ noſtrę vis. 256.c
Iuſtitiæ perfectio. 280.c.282.a
Iuſtitiam extra nos eſſe aſſerentes errant. 257.c
Iuſti lapſus qualis. 281.a
Iuſti quomodo nos. 244.c.245.246.247.c
Iuſto non eſt lex poſita quomodo intelligatur. 350.a
Iuſto quotidianus victus deeſſe non poteſt. 219.c
Iuſtum eſſe quid ſit, & quis dicatur iuſtus. 246.c
Iuſtum ſe nemo iudicet. 169.a.b.c
Iuſtus quomodo Deus. 246.c.247.b
Iuſtus Menius confutat Anabaptiſtas. 437.a
Iuuenes non debent in leges inquirere. 603.c
Iuuenes de lege diſputent. 99.a

K

Κακαγγέλια multa & varia inueniuntur hodie. 439.b.c
Κακαγγέλια quatuor præcipua Lutheri Zuinglij, Munceri, Suenckfeldij. 440.a

L

LAbor in iniquitate maior, q̄ in Dei pręceptis. 236.c
Lacrymarum vis in pœnitente. 132.a.b
Lacrymarum fructus. ibid.
Laica communio vnde traxit nomen. 97.a

Laici

Laici docti an in conciliis locum habeant. 38.b.c
Laici neq; debent neq; poſſunt determinare de fide. 38.b.c
Laici etiam ſanctiſsimi prælatos ſuos vel improbos reuereri debent, non iudicare. 533.b
Laici non tenentur vtranque ſpeciem ſumere. 547.a
Laicis cur calicis vſus ablatus. 604.b
Laicis ſub vnâne, an ſub vtraque, communicãdum. 94.a.b
Laicorum oblationes. 188.c
Laicorum ſacerdotium, baptiſmus eſt. 156.c
Laicus populus quomodo gens ſancta & regale ſacerdotium. 156.c
Lapſus iuſti & peccatoris differunt. 284.285.286.
Latina lingua celebrantur ſacra in occidentali & ſeptentrionali Eccleſia. 121.b.c
Latro in cruce credens propter fidem ſaluatus. 132.c.133.a
Latus Chriſti apertũ fontẽ nobis ſaluificum effudit. 109.c
Lectores qui, & quod illorum officium. 150.a
Legati Chriſti qui ſint. 152.c
Legem apud Iudæos pauci intelligebant. 120.a
Legendo ſcripturas, charitas nos ædificat. 711.a
Leges bene cõſtitutas iuuenibus cõuellere nõ licet. 99.a.b
Legis nouæ & veteris diſcrimen. 20.a.308.a.603.b
Legiſlator etiã noſter Chriſtus, non ſolum redẽptor. 232.b
Legum humanarum & diuinarum diſcrimen. 308.a
Legum mutatio quid mali vehat. 697.b
Leo Imp. Conſtantiúſque eius filius ob imaginum eiectionem excommunicati. 533.a
Leo x. Lutherum hæreſeos condemnauit. 321.b.c
Leo Papa honoratur à rege Attila. 457.b
Leo Papa beatiſsimus à Luthero dicitur. 421.a
Leo Papa triennium tolerauit Lutherum. ibid.c
Leuitarum ordo. 151.c
Lex Euangelij an ad ſalutem ſufficiat. 375.c
Lex quibus poſita. 290.a
Lex vniuerſa quomodo ex duobus præceptis pẽdeat. 288.c
Lex vetus & Euangelica quomodo differant. 20.a
Lex crucifixi vno verbo continetur. 564.a
Liberari nos à malo cur petamus. 221.b
Liber de bono viduitatis Iuliani potius, quàm Augu. 195.a
Liberij Pontificis conſtantia. 453.c
Liberius Papa non fuit hæreticus. 499.b
Libertatis Euangelicorum fructus qui. 369.c.370.a
Libri ſcripturæ de quibus vnquam dubitatum, recitantur, & canonici probantur. 541.a.b
Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit. 300.a
Lingua locutio, quæ lingua ſit. 307.c.308.a
Lingua etiam vernacula in templis cantari cantilenas ſuis locis & temporibus permittit Eccleſia. 121.c
Linguæ detractricis malum. 307.c.307.a
Linguarum diſperſio & congregatio. 48.c.49.a.385.b
Lipſicorum theologorum nouum interim. 442.b
Litania quomodo ab Eccleſia cantatur. 207.c
Litaniæ formula antiqua & vſitata à patribus accepta. ibi.
Litera vna quantam inter Catholicos & hæreticos olim turbam excitarit. 553.a
Literæ circulares Baſiliſci Imperatoris. 44.b
Lituani quandiu Chriſtiani fuerint, & quàm conſtantes in religione. 419.c
Liturgia quid. 158.a.b
Loca Deus ſibi elegit. 329.a
Locorum hoc in libello contentorum compendioſa collectio. 715.b
Locus & tempus diligenter vbique obſeruanda. 323.& ſeq.
Loquitur ſpiritus ſanctus in ſanctis, loquuntur & ipſi. 263.c
Louanienſes articulos explicauit Tapper. 424.a
Luciferi ſuperbia punita. 198.b
Luminarium vſum reiecit Caluinus. 425.c
Lupi rapaces qui. 462.c
Lupi rapaces hæretici appellati. 675.a.724.a
Lutherana dogmata de operibus. 265.b
Lutheranæ doctrinæ autor, Luthero etiam confitente diabolus. 420.c.422.a
Lutheranæ doctrinæ cardo. 447.a
Lutherani omnes baptizatos eſſe ſacerdotes, falſo dicunt. 157.a
Lutherani domini ſcripturæ eſſe volunt. 388.c
Lutherani contra Imperatorem. 157.a.b
Lutherani cur vrgeant calicem. 545.c
Lutherani bacchanalia ſeruant, ieiunia reiiciunt. 344.a
Lutherani fatentur calicis vſum non eſſe de neceſsitate ſalutis. 547.c
Lutherani pauciores ſunt, quàm ſacramentarij. 424.a
Lutherani quale iudicium à Caluino acceperint. 429.a
Lutherani quot modis iudicati. 656.a
Lutherani ſeditioſi, & hoc nomine etiam Turcarum principi deteſtabiles. 477.b
Lutherani vbi cum Arianis conſentiant. 553.b.c
Lutheranorum & Zuinglianorum conſenſio. 426.a
Lutheranorum conſtitutiones quales. 198.b
Lutheranorum rationes contra traditiones Apoſtolicas de ieiunio. 345.c
Lutheranorum doctrinam non niſi leuiſsimus quiſque amplectitur. 255.b
Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptiſtarum ſchiſma. 677.b
Lutheranorum animi tumor. 693.b
Luther vas Satanæ electum. 692.c
Lutheri ſententia de vtraque ſpecie ſacramenti altaris ad Boëmos. 95.b
Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate. 408.b
Lutheri ſcripta inter ſe pugnant. 95.b
Lutheri ſuperba verba. 346.b.692.c.300.b.402.b
Lutheri maledicentia. 384.b
Lutheri propoſitum. ibid.
Lutheri ſucceſsio. 390.c
Lutheri doctrina homines fieri deteriores. 255.b
Lutheri amicus quandiu fuerit Carolſtadius. 385.b.c
Lutheri autoritas an Suenckfeldij autoritate ſit maior. 439.b
Lutheri cauſa vnde nata ſit. 420.c
Lutheri de hæreticis vera ſententia. 423.c
Lutheri de ſacramentis ſententia. 424.a
Lutheri de ſua maleuolentia dictum. 425.a.b
Lutheri diſcipuli dicti Euangelici 422.b
Lutheri diſcipuli, quàm ſpirituales. 503.b
Lutheri dogma initio non oppreſſum quò impietatis progreſſum ſit. 440.c.441.a
Lutheri erga Papatum maleuolentia. 421.b.c
Lutheri erga Pontificem ſubmiſsio. 421.a
Lutheri & Carolſtadij inimicitiæ. 423.a
Lutheri ex verbo quanta ſubſecuta ſit diuiſio. 474.c
Lutheri faſtus & arrogantia. 425.a
Lutheri libri contra cœleſtes prophetas. 423.b
Lutheri obitus qualis. 422.a
Lutheri quanta gloriæ cupiditas. 423.b
Lutheri ſcripta ſacramentariis occaſionem dederunt. ibi.c
Lutheri teſtimonium verum de Papatu. 540.b
Lutheri verba, quibus non tam Zuinglianos quàm etiam

ſe condemnat. 426.c
Lutheri præcepta. 676.c
Lutheri conatus. 682.b.724.a
Lutheri decretum. 687.b
Lutheri tyrannis. 703.a
Luthero Chriſtus eſt impanatus. 423.c
Lutherum ad ſchiſma quæ impulerint. 659.a
Lutherum in quibus ſequatur Caluinus. 425.c
Lutherus nõ liberum, ſed ſeruũ arbitriũ docet. 300.b.390.c
Lutherus Sacramentariorum, & Anabaptiſtarum dux & ſectarum autor. 682.b
Lutherus pro Helia Propheta à ſuis habitus. 709.a
Lutherus omni Protheo mutabilior. 730.c
Lutherus à diabolo inductus, ſacerdotium & ſacrificium euertere eſt conatus. 425.b
Lutherus ad qualem Deum ſua retulerit. 420.b.c
Lutherus Anabaptiſtis Eccleſiæ autoritatem opponit, quam aliàs non curat. 429.c.430.a
Lutherus an bene docuerit Euchariſtiam extra ſumptionem non eſſe adorandam. 423.c.424.a
Lutherus Anabaptiſtis erroris cauſa fuit. 429.c
Lutherus architectus hæreſeon. 408.b.438.a.596.c
Lutherus à Pontifice impugnando ſectam orditur. 421.b
Lutherus argumenta contra miſſam producta didicit à diabolo. 422.a
Lutherus an ſectarum autor ſit, & quarum. 422.c.423.a
Lutherus autor doctrinæ Brentianæ. 419.a
Lutherus Buceri fraude adductus malè de Euchariſtia docet. 423.c
Lutherus cum Eccio diſputans quibus verbis animi ſui morbum oſtenderit. 420.c
Lutherus cur Carolſtadio præpoſitus. 423.a
Lutherus cur ſuos Euangelicos vocauerit. 422.b
Lutherus de miſſa angulari ſcripſit. ibid.a.527.a
Lutherus & Bucerus ubi inuicem concedunt. 423.c.424.a
Lutherus Euchariſtiæ venerationem prohibuit. 425.a
Lutherus gloriæ cupidiſsimus. 423.b
Lutherus hæreticus declaratus nihil aliud conatur quàm vt Papatui incommodet. 421.c
Lutherus impudentiam ſuam & arrogantiam erga concilium generale quibus verbis declararit. 425.a
Lutherus in dies ſe ipſo deterior, vnde. 421.a
Lutherus in ſacramento Euchariſtiæ panis & vini ſubſtantiam permanere docuit. 423.c
Lutherus ius canonicum, & bullas incendit. 421.b
Lutherus multarum autor ſectarum. 423.a
Lutherus multos cõtra Sacramẽtarios edidit libros. 424.b
Lutherus non quærit Dei gloriam. 420.c
Lutherus Pontificis autoritatem primum infirmare conatus eſt. ibid.
Lutherus qualis aduerſus eos, qui imagines è templis eiiciunt. 423.a
Lutherus qualis erga Papatum ſuo teſtimonio docet. 421.c
Lutherus quàm contemnat Papam & concilia. 547.c
Lutherus quando in lucem prodierit. 420.b
Lutherus quanti fecerit ſcripta Philippi. 445.c
Lutherus qua occaſione diſsidia excitarit. 420.b.c
Lutherus quibus rebus paulatim factus deterior. 421.a
Lutherus quomodo indulgentias oppugnarit. ibid.b.c
Lutherus Sataniſmi architectus. 443.b.& ſeq.
Lutherus ſcripſit captiuitatem Babylonicam. 421.b
Lutherus teſtatur ſuos eſſe Catholicis deteriores. 510.c
Lutherus diſſentioni ſerendæ deditus. 422.c
Lutherus vt affectus à Carolſtadio in religione Vuittembergæ multa videns immutata. 423.a
Luther⁹ vt docuit ex cõtẽptu peccare in Eccleſiã. 616.a
Lux Chriſtus eſt, lux & Apoſtoli. 51.b
Lycurgus Laconum leges conſcribi noluit. 603.c.638.c

M

Macedonij errores qui reuocent. 441.a
Magdeburgenſes damnantur à Caluino. 429.a
Magiſter vnus. 155.a
Magiſtratibus obediendum. 378.c
Magiſtratibus licet occidere. 301.a
Magiſtratũ oẽm hæretici profligatũ cupiunt. 475.c.476.a
Magiſtratus politici Eccleſiæ ſunt miniſtri. 49.b
Magiſtratus ſi ſontes non punit homicida eſt. 301.b
Magiſtratus profanus presbyteros eligere nequit, nec debet. 162.c
Magno ſe ſcelere obſtringit qui conſuetudini Eccleſiæ obluctatur. 726.b
Maiora opera fecerunt Chriſti diſcipuli, quàm ipſe Chriſtus. 203.b
Mala quę ex hęreticorũ idololatria proficiſcuntur. 708.a
Malachiæ prophetia de ſacrificio Eccleſiæ quomodo à patribus & quomodo ab hæreticis intelligatur. 105.c
Mali bonis permixti nihil nocent. 407.c
Malorum fons inæqualitas. 171.c
Mali bonis ſunt permixti. 508.c
Mali quandiu Eccleſiæ ſunt membra. 573.a
Malis præſidentibus quid agendum. 62.a
Mandata omnia in vno charitatis mandato. 288.b
Mandatorum Dei perfecta expletio quæ. ibid.
Manducatio corporis & bibitio ſanguinis Chriſti, partim ſacramentalis partim ſpiritualis. 731.b
Manducatio & potio corporis & ſanguinis domini duplex. 94.c
Mane orandum, orandum & veſpere. 223.b
Manichæi hæretici. 391.a
Manichæi impiiſsimi hæretici. 748.c
Manuum impoſitio & Iudæorum & Chriſtianorum probata eſt cæremonia. 523.a
Marcellinus Papa falsò arguitur hæreſeos. 499.a
Marcell. Papa Thura adoleuit, ſed poſt pœnit. egit. 495.a
Marcionis error. 391.a
Marcus quidam Epheſius implacabili odio flagrans in Latinos in concilio florentino. 725.c
Maria ſignum magnum apud Ioannem. 224.b
Maria Theothocos & non Chriſtothocos appellari cur debeat. 749.a.294.b
Maria mediatrix optima apud Deum. 225.c
Maria, non Eua, mater reuiuiſcentium. 225.b
Maria à ſanctis patribus ſummè honorata. 225.a
Maria multis indiciis & figuris præſignata. 225.a
Maria ſpes, aduocata ab Ephrem appellata. 225.c
In maria fuit clauſa porta virginitatis. 224.b
Maria Chriſtipara appellari prohibita in concilio Epheſino, ſed Deipara. 695.c.749.a
Mariæ & Euæ collatio. ibid.
Mariæ Magdalenæ ſeruitus quomodo Chriſto grata. 358.c
Mariæ honeſtè meminiſſe decet. 224.225.226.227.per tot.
Maria virga Aaron & Gedeonis vellus niueum. 224.b
Maritum & ſacerdotem eſſe quomodo concedat Eccleſia. 183.c.184.c.185.a
Martyr extra Eccleſiam eſſe nequit. 436.a
Martyrem quid faciat. ibid.
Martyres pro nobis orant: ipſi verò noſtris orationibus non indigent. 126.b.c

Martyres quo cultu colant Catholici. 211.b
Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena. 239.a
Martyrium interdum baptiſmi vicem ſupplet. 73.a
Martyrium ſolennia cur & quomodo celebrantur. 126.b
Martyrum conſtantia diuerſa à pertinacia hæreticorum. 436.c
Martinus Luther. Satanæ anteſignanus. 676.b.c
Martinus Luther. eadem machæra vſus, qua Marcion quondam hæreticus. 680.c
Martini Lutheri errores. ibid.
Martini Lutheri pernicies. 688.a
Martinus Lutherus de Papatu. 702.c
Martinus Luthe. in fide, inconſtantia & cõtrarietas. 723.b
Martini Lutheri errores pluſquam ſexcenti à Catholicis animaduerſi in Sanctis Bibliis vertendis. 745.a
Maſouij in religione quales. 419.c
Materia omnium ſacramentorum, ſignum vel elementũ. 65.c.66.a
Materia duplex in pœnitentia. 129.c.315.a.316.a
Matthias flaccus contra Lutherũ & eius aſſectatores. 709.c
Matres vt infantes ſuos tradiderint occidendos. 440.b
Matrimonij myſtica ſignificatio. 172.c
Matrimonij ſignificationum explicatio. 173.a
Matrimonij inſtituti cauſæ. 172.a
Matrimonij impedimenta. 175.b.176.c
Matrimonij tria bona. 174.b
Matrimonium temperantiæ ſacramentum. 172.b
Matrimonium ſacramentum magnum, myſterium magnum. 172.b
Matrimonium Chriſtianorum ſacramenti nomen ferè ſolum obtinet, eius commoda. ibid.
in Matrimonio ſacramento gratia infunditur. 173.a
Matrimonium & ordo quomodo conueniant, in quo aduerſantur. 172.per tot.
Matrimonium ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet. 174.c
Matrimonium contrahere quibus liceat. 302.c
Matrimonium triplicis rei ſignum. 174.a
Matrimonium quomodo violetur. 303.c
Matthæi loci exponuntur. 459.b
Mediator cur ſit Chriſtus. 433.b
Mediator aliter de Chriſto & aliter de ſanctis dicit. 208.b
Mediatorẽ futurũ quomodo oportuit credere in lege. 2.a
Mediatoris nomen aliter Chriſto, aliter ſacerdoti tribuitur. 487.a
Medicina animæ pœnitentia. 133.a
Medicus animarum ſolus eſt Chriſtus. 66.c
Melancthon de Carolſtadio. 424.a
Melancthon eccleſiam viſibilem facit. 569.c
Melchiſedech ſacrificium, figurauit ſacrificium eccleſiæ. 103.c.112.a
Melchiſedech ante Leui & Aaron Sacerdos fuit. 106.c
Melchiſedech Chriſtiani ſacrificij typus. ibid.
Melchiſedech Sacerdos erat gentium. ibid.
Membra Satanæ hæretici. 733.b
Memno Phryſius mundum & angelos iudicaturũ ſe dixit. 430.a
Memoria paſsionis Chriſti quàm neceſſaria Chriſtiano. 116.a. ea vt retineatur ſignis opus habet. ibid.
Memoria defunctorum in miſſa ex Apoſtolica traditione. 126.a.c.127.a
Memoria redemptionis noſtræ in ſacrificio miſſæ celebratur. ibid.
Memoriæ humanæ labefactatio. 243.b.c
Mendax filius diaboli. 307.b
Mendacij tria genera. ibid.
Mendacium filia ſuperbiæ. ibid.
Mendacium quale peccatum. 307.b.c
Mendacium loquitur, qui de ſuo loquitur. 685.c.724.b
Mendici apud templa cur aſsideant, & quorum nos admonere debeant. 327.b
Mendici vulnerum noſtrorum medici. ibid.b
Merces bonorum operum gloria æterna. 266.b
Mercuriales ſtatuæ cur antiquitus ad biuia poſitæ. 13.b
Mercurialibus ſtatuis abrogatis crux Chriſti ſuffecta. ibi.
Merita noſtra vnde exiſtant. 642.a.b
Merita ſanctorum nobis ſuffragantur. 146.a
Merita operum quomodo ſint in regener. 237.b.c
Merita alia paruuli, alia adulti. 276.c
Merita noſtra nulla ſunt ante fidem. 229.b
Merita duplicia. 269.b
Merita operum arrogantiam excludunt, non autem fiduciam. 278.a
Merita bonorum operum. 270.b
Meriti perfectio non tam operi quàm voluntati adſcribitur. 259.c.260.a
Meritis ſanctorum non eſt detrahendum. 146.a.b
Meritorum ad præmium comparatio. 258.c
Meritorum penuria periculoſa paupertas. 276.b
Meriti ratio duplex. 71.c
Meritum non tollit ſcriptura, ſed præſumptionem. 25.c
Meritum congrui & condigni quod. 262.b
Meritum paſsionis Chriſti abundantius omnibus totius mundi flagitiis. 145.c.146.a
Merlini hæretici impietas. 704.c
Michaël Seruetus in religione quas turbas excitarit. 441.a
Michaëlis epiſcop. Menſburgenſis conciones. 121.b
Migrantibus è vita grauiſsimum inſtat certamen. 171.b
Miniſtri malitia non impedit bonum opus perſonæ. 319.c
Miniſtris etiam malis Deus vtitur. 168.b.c
Miniſtri reconciliationis presbyteri, non Sacerdotes ab Apoſtolis vocati. 749.a
Miniſtrorum Eccleſiæ differentia. 171.c
Mira nec minus pia autoris vehementia. 699.a
Mira Dei potentia. 716.b
Miracula apud hæreticos nulla. 386.b
Miracula in ſe facta vt teſtabantur olim antiqui. 211.a.b
Miſericordiæ Domini neque tempus neque menſura præfinienda. 132.b
Miſericordiam quibus præſtet Chriſtus. 433.a
Miſſa quibus argumentis euerti debeat didicit Lutherus à Diabolo. 422.a
Miſſa Baſilij & Chryſoſtomi. 127.b
Miſſa quàm aptè officium dicatur. 158.c
Miſſa ab Euangelio non diſcrepat, ſed omnia Chriſti beneficia nobis ob oculos ponit. 116.a.117.a
Miſſa eſt ſacrificium. 117.a.& ſequen.
Miſſa cur in Occidentalibus & Septentrionis Eccleſiis Latinè fiat. 48.12
Miſſa quid. 102.c.103.a.105.a.b
Miſſáne an concio præſtet. 122.a
Miſſa cur poſt concionem audienda. 122.a.b
Miſſa mali ſacerdotis non eſt negligenda. 318.a
Miſſa ſine neceſsitate in locis ꝓfanis fieri nõ debet. 326.c
Miſſa omnis publica. 335.b
Miſſa an ſine communica. celebrari poſsit. ibid.a
Miſſa omni die audiẽda, vel ad minꝰ Domi, ibi. & 124.a.b
Miſſæ ſacrificium pro mortuis valet. 321.b

Miſſæ ſacrificio adſtant angeli. 123.c.124.a
in Miſſæ ſacrificio congregantur tam qui cum Chriſto triumphant, quàm corporibus præſentes, & qui purgatione indigent. 126.a
in Miſſæ ſacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat. 124.a
Miſſæ tremenda myſteria. 122.c
Miſſæ ſacrificium à Chriſto inſtitutum, & cur quotidie celebretur. 103.a
Miſſæ ad finem intermanendum ſtatuto Agathenſis & Aurelianenſis conciliorum cautum. 124.a.297.a
Miſſæ priuatæ nō ſemp inuētæ aut ſeruari cœptæ ſūt. 335.b
Miſſam ex opere operato prodeſſe quomodo intelligendum. 103.a.318.b
Miſſam audire vtilius ne ſit an concionem. 122.a
Miſſam audire quomodo oporteat. 121.a.b.292.c.317.a
Miſſam Baſilius & Chryſoſtomus, propter excellentiam, liturgiam dixerunt. 158.b
Miſſam celebraturus quid facere debeat. 292.b.c
Miſſam exterminantes grauiſsimè contra primum præceptum peccant. 292.b
Miſſam abrogauit Carolſtadius. 423.a
Miſſam de Spiritu Sancto ridet Brentius. 514.a
Miſſam quā angularē vocat, libro oppugnat Luthe. 422.a
Mittere ſe deorſum quid. 676.a
Mœchia ſpiritualis hæreticos in iſtas abſurditates abduxit. 304.a.b
Mœchiæ nomen quàm latè patet. 302.b
Monachatus non eſt cultus Dei, ſed eſt via expeditior ad colendum Deum. 315.a
Monachatus non eſt idololatria. 315.a.316.a
Monachatus in colendo Deo nihil à reliquis Chriſtianis differt. 315.a
Monachi fides non eſt alia quàm cōiugati Chriſtiani. ibi.
Monachi priſci quàm dediti fuerint diuinis contemplationibus. 283.c
Monachorū habitum primus Carolſtadius abiecit. 423.a
Monaſteria charitatem præcipuè ſeruant. 627.a
Monaſteria honeſtatis & ſanctitatis loca, Semnia apud Euſebium dicta. 324.a
Monaſterij vt inter ſe hæretici pugnarint. 430.b
Mons magnus apud Danielem Mariā præfigurauit. 225.a
Morientibus maximè inſidiatur Diabolus. 147.a
Mors Chriſti quibus vtilis & quibus inutilis. 432.b
Mors Chriſti humanitatem eius declarauit. 8.b
Mors Chriſti fidelibus lugubris eſſe debet. 6.c.7.a
Mortis memoria in miſiæ ſacrificio & ſacramento nobis relicta. 101.b.c
Mortui fideles ad Chriſti corpus pertinent. 125.c
Mortuorum memoria in ſacrificio. 126.a
Mos hæreticorum ſcripturas iactare. 462.c
Mos puers⁹ inter pocula de diuinis ſermonē habere. 734.b
Mos laudatiſsimus patrum noſtrorum nunc planè intercidit. 339.c
Moyſes quot annis fuerit poſt primum hominē. 20.a.593.a
Moyſes primus Verbum Dei ſcribere cœpit. ibid.
Moyſes fuit inter Deum & hominem mediator. 208.a
Moyſes poſtquàm prophetauit, non amplius vxori coniunctus eſt. 183.c
Moyſi diffidentia vt ſit punita. 141.a
Moyſi rubus Mariam figurauit. 224.c
Mulier fortis apud Salomonem quæ. 225.a
Mulieres in neceſsitate baptizare poſſunt. 73.b
Mulieres hæreticæ quàm procaces. 161.c
Mulierum officium inter viros ſuos. 173.c
Mulierum noſtri ſeculi audacia, ſimul & arrogantia impudentiáque. 745.a
Multa præcepta in veteri & noua lege mutata vel non obſeruata. 727.a
Multæ virtutes intra nos, noſtri curam habentes. 743.b
Multis de cauſsis apud pleroſque effectum, vt vernaculâ linguâ ſacra fierent. 744.b
Multitudo mater eſt ſeditionis & contumaciæ. 696.b
Multitudinis concordis oratio quàm efficax ſit. 123.b.c
Munceri errores. 438.b
Mutari in virum alium quid ſit. 257.b
Myſteria vnde dicta. 107.b
Myſteria non omnibus manifeſtanda. ibid.
Myſteria Chriſmatis multa. 523.b
Myſteria in ſilentio tradita. 107.b
Myſterium Græcè, ſacramentum Latinè. 172.b

N

Natalis Chriſti cæremoniæ. 3.c
Nationes Septentrionales, quæ lingua Polonica vtuntur. 744.b
Natiuitatis Chriſti vtilitas. 69.a
Natura etiam ipſa benedictione mutatur. 84.c
Nauis in qua Chriſtus ſedit typus Eccleſiæ. 62.a
Nazareorum vita & continentia. 360.b
Neceſsitas non habet legem ſed facit. 616.c
Negare Deum factis quid ſit. 625.a
Negare Deum qui dicantur. 696.b
Nemo vnquam de ſalute ſecurus dici poteſt. 672.a.b
Nemo vnquam fidelium dicit de neceſsitate ſalutis eſſe, laicos vtriuſque ſpeciei participes fieri. 730.a
Nemo ſibi de totius orbis iudicio iudicandi poteſtatem ſumere debet. 712.a
Nero impuriſsimus neminem pudicū eſſe cenſebat. 181.b
Neſtoriani noui. 440.c
Neſtorij arrogantia & Philautia. 590.b
Neſtorij error de Euchariſtiæ ſacramento in concilio Epheſino condemnatus. 718.b
Nicæno concilio canon exponitur. 518.a
Nicæno concilio detrahit Brentius. 552.c
Nicænum concilium quomodo celebratum. 528.b
Nicænum concilium quot habuerit patres. ibid.
Nihil aliud credendum, quàm credit Eccleſia. 750.a
Nihil nunc adferunt hæretici quod ante mille annos non fuerit hæreſeos condemnatum. 683.a
Nihil tanquam neceſſarium de calicis vſu laicis à Chriſto præceptum. 726.b
Nihil commune cum hæreticis habendum. 749.a
Nihil pernicioſius quàm ſeparationis principium. 749.b
Nili liber ab Illyrico editus. 567.b
Niniuitarum regis pœnitentia. 672.a
Nocturnæ preces non ſunt negligendæ. 223.b.c
Nolle obedire, & non obedire differunt. 379.c
Nomen Dei quomodo fruſtra vſurpatur. 240.c
Nomen ſanctum ſine ſanctis moribus non prodeſt. 248.a
Nomē Athanaſij in optimā partē ſemper cognitum. 705.b
Nomine Chriſtiano nihil glorioſius. 419.b
Nomine vno cur Chriſtiani cenſeri voluerint. ibid.
Non poſſe, id eſt, nolle. 305.b
Non eſt ſcriptum, frequenter hæretici occlamant. 253.a
Non diſputandum de interpretatione ſcripturarum, ſed ea remittenda ad traditionem eccleſiaſticam. 681.a
Non ſtatim ſcripturarum adductarum teſtimonio acquieſcendum. 684.c

Non in

Non in vſu ſacramentorum, ſed in præciſione vnitatis Eccleſiaſticæ vitium eſt. 693.a
Non multitudini aliquid petenti contra morem Eccleſiæ concedendum. 696.a
Non poteſt corpus Chriſti conficere, cui eius conficiendi nulla data eſt poteſtas. 698.c
Non illicitus calicis vſus laicis, dum modo publica totius Eccleſiæ autoritate vſurpetur. 722.b
Non de ſcriptura, ſed de ſcripturæ ſenſu inter nos, & hæreticos ſolum controuerſia eſt. 733.c
Noſtri temporis pſeudoprophetæ negant Deum operum noſtrorum curam habere. 673.a
Noua fides, vel fidei noua confeſsio, patribus ſemper inuiſa & abſurda fuit. 682.a
Noua creatura quid ſit. 71.b
Noua vita inſtitui nequit, niſi veteris prius pœniteat. 74.b
Nouati error circa Pauli verba de iterando baptiſmo. 92.a
Nouatores mandata Dei non tantùm difficilia, ſed & impoſsibilia faciunt. 234.b
Nouatores Deum autorem malorum faciunt. 236.c
Nouatores omnẽ ordinẽ rerũ confundunt. 236.c.299.b.c
Nouatorum cæcitas. 265.b
Noui Euangelici Martyres delicati. 177.c
Nouum quoddam Prophetarum genus noſtris temporibus emerſum. 685.b
Nulla ineunda cum hæreticis diſputatio. 682.c
Nullum præceptum de calice neceſſariò ſumendo & laicis, nec ſi ab eo abſtineant contra Chriſti inſtitutionem fieri. 726.a
Numiſma noſtrum charitas eſt. 278.c
Nuptiæ quomodo bonæ, & quomodo non. 183.c
Nuptias vocat Hieronymus indulgentias. 186.a
Nuptiarum munus in paradiſo conceſſum, & earum vſus extra paradiſum ſumpſit exordium. 183.b

O

Obedientia vera quæ. 726.c
Oblatio duplex. 108.a
Oblatio Eccleſiæ qualis. 17.a.108.b
Oblatio munda in Eccleſia quæ. 113.c
Oblationes Laicorum. 188.c
Oblationes ſoli Deo fiunt non martyribus. 126.b
Oblationes variæ ſunt. 189.a
Oblationis nomen Diabolus ferre nequit. 126.a
Odium proximi Dei amorem excludit. 289.a
Oecolampadius quid de Luthero ſentiat. 427.b
Offerendi vſus antiquiſsimus. 189.a
Offertoria in miſſa fieri ſolita vnde. 188.c
Officia Pontificum & Sacerdotum alia, alia Regum & Principum. 475.a
Officium Regum & Principum quod. 463.a
Officium etiam aptè vocatur ſacrificium. 158.c
Officiantes etiam dicti Sacerdotes. 159.a
Olei vnctione multos ſanabant Apoſtoli. 147.b
Oleum in chriſmate quid ſignificet. 79.a.b.c
Omnia munda mundis vt intelligatur. 364.c
Omnia ſibi volunt concedi noſtri temporis hæretici. 733.a
Omnis ex Eccleſia ſublatus ordo iam propemodum eſſe videtur. 745.c
Opera noſtra quatenus vitam mereamur æternam. 641.c.642.a
Opera quomodo valeant. 489.b.c
Opera bona quatenus meritoria. 279.a.b
Opera ſiue bona, ſiue mala, habebunt iudicium. 230.b
Opera bona neceſſaria in Chriſtiano. ibid.
Opera noſtra opera Dei ſunt, & quomodo noſtra, quomodo Dei. 264.a.b
Opera renatorum & infidelium differunt. 261.a.b
Opera quæ fidem præcedunt diſpoſitiones ſunt ad gloriã. 229.a.256.a
Opera Deus exigit, non verba. 293.a
Opera ſeruilia Sabbato prohibita, & quomodo licitè fieri poſsint. 295.a
Opera ſunt teſtimonia voluntatis internæ. 228.b
Opera fidei & charitatis quomodo ad remiſsionem peccatorum ſufficiant. 232.a
Opera ſunt meritoria ſi ex fide fiunt. 261.a
Operum duplex genus, quæ gratiam præcedunt, non ſunt meritoria. ibid.b
Opera quænam ſint meritoria, vide meritum.
Operum iuſtificationem præcedentium vis. 262.c
Operibus quomodo mundemur. 489.b
Operum bonorum qualis catholica doctrina. 641.b.c
Opus operãs & opus operatũ quid vocent ſcholaſtici. 318.a
Opus operans & opus operatum quid & quomodo differant. ibid.b
Opportunitas vbique ſpectanda. 107.a
Orandi adorandíque modus. 214.c.215.a
Orandi ratio. 202.a
Orãtium non multitudo ſed vnanimitas exauditur. 520.b
Orare ad Orientem cur nos Apoſtoli voluerint. 614.a
Orate ſine intermiſsione quomodo intelligendum. 340.a
Oratio multorum in Eccleſia efficax. 123.a.c.324.c.& ſeq.
Oratio concionem præcedere & ſubſequi debet. 123.a
Oratio Eccleſiæ prodeſt fidelibus defunctis in purgatorio detentis. 136.c.vſque ad 145.
Oratio Sacerdotis plurimum prodeſt. 122.c
Oratio fructuoſa. 222.b
Oratio Chriſtiana ſpe & fide firmata eſſe debet. 202.a
Oratio publica efficacior, quàm priuata. 122.c
Oratio qualis eſſe debet. 215.a
Oratio Dominica cæteris anteferenda. 214.c
Oratio Dominica cur publica & communis. 216.a
Oratio Dominica breuibus verbis collecta, ſed multis ſpiritualibus bonis referta. ibid.
Oratio duas alas habet quibus ad cœlum perfertur. 340.c
Orationem quomodo docuit Chriſtus. 216.a
Orationes Eccleſiæ omnes per Ieſum Chriſtum concluduntur & patri offeruntur. 211.vſque ad 220.
Orationi magis quàm audiendo Euangelio templa dicata videntur. 326.a
Orationi quomodo mens præparanda. 220.a
Orationis Dominicæ explicatio per Cyprianum facta eiúſque efficacia, quódque ea Deus præ omnibus aliis inuocari malit. 202.b.& ſeq.214.c
Orationis anima eſt ieiunium. 329.a
Orbis Chriſtiani ante 40. annos conſenſus. 419.b
Ordinandis calix cur porrigatur. 151.b.162.a
Ordinatio Sacer. præſente populo fieri debet, & cur. 163.c
Ordinationes quibus temporibus celebrentur. 334.b
Ordinationes hæreticorum quales. 162.a
Ordines cur certo temporis interuallo cõferantur. 149.c
Ordines poſt ieiunium cur conferantur. 149.c.314.b
Ordinis Epiſcopus eſt miniſter. 160.c
Ordinis ſacra. quatenus conſiſtat in matrimo. 183.c.184.a
Ordinis ſacramentum non iterandum. 149.b
Ordinis in Eccleſia neceſsitas. 490.a
Ordo Sacerdotalis ſacramentum eſt. 159.c
Ordo in Eccleſia neceſſarius. 14.b.c.15.a.160.a

Ordo in

17

Ordo in Sacerdotibus, Epiſcopis & Pontificibus generalis eſt: ſed dignitas, autoritas & poteſtas ſpecialis atque inæqualis. 148.b.c
Ordo miniſtrorum inſtitutionis diuinæ. ibid.
Ordinum ſacrorum conferendorum cæremoniæ. 314.a
Origenes an ſit hæreticus. 580.c
Originalis peccati fomes. 142.c.143.a
Orthodoxorum conſtantia. 701.a
Oſiander malè tractatus à confeſsioniſtis. 447.b
Oſiandri doctrina à Vvittembergenſibus damnata & approbata. ibid.c
Oſiandri doctrinam approbauit Brentius. ibid.b
Oſiandri dogma de iuſtificatione. 704.b
Oſtiarij qui & quod eorum officium. 149.c
Oues paſtoris ſui vita non debent offendi. 299.a
Ozias Rex exemplo eſt principibus, ne ſibi quæ Sacerdotum ſunt, vſurpent. 480.b

P

PAlpones. 308.a
Panem & vinum cur Chriſtus voluerit retinere colorem & ſaporem ſuum. 83.a
Panem noſtrum quotidianum cur petamus, & quomodo intelligendum. 219.a.264.b
Panis & vinum verè tranſſubſtantiantur in Euchariſtia. 81.b.83.a
Papa vnde dictus. 161.b
Papa de dubiis fidei diſcernere debet. 58.b.c.57.a.b
Papa caput Eccleſiæ quomodo. 650.c
Papæ ſeu Pontificis maximi eminẽtia. 55.c.56.a.57.b.c.60.a
Papæ cur ſanctiſsimi dicantur. 60.c
Papam quàm contemnat Lutherus. 548.a
Papatui incommodare ſolùm ſtudebat Lutherus. 421.c
Papatum cupiuit tollere, vt ipſe teſtis eſt, Lutherus. ibi.b.c
Papatus nullomodo relinquendus. 409.b
Parentes cum primis honorandi. 298.b
Parentum nomine qui intelligendi. ibid.c.370.b.c
Partis nomen odioſum. 47.a
Paruuli in fide Eccleſiæ (quia non habent propriè acquiſitam) Baptizantur. 73.c
Paruuli abſque baptiſmo non ſaluantur. 72.c
Paſcha noſtrum Chriſtus. 103.b
Paſcha cur vno die patres celebrari voluerint. 333.b
Paſchæ controuerſia ſuſtulit conſcribendo concilio Conſtantinus Imperator. 333.a
Paſchæ celebratio ab Apoſtolis. 294.b
Paſchatis celebrandi vno eodémque die cauſæ. 333.b
de Paſchate controuerſia. ibid.a
Paſsio Chriſti fuit verum ſacrificium. 108.b
Paſsio Chriſti abundè ſatisfecit. 92.c.110.a
Paſsiones Chriſti paſsiones noſtræ. 264.a
Paſsionis Chriſti memoriam Chriſtiani ſedulò habere debent. 116.a
Paſtor eccle. toti⁹, vnus eſſe debet qui cæteris præſit. 50.b.c
Paſtores Eccleſiæ cum pro ſe, tum pro ouibus ſibi creditis reddere rationem Deo debent. 745.b
Paſtor malus quatenus ferendus. 654.b
Pater maior Chriſto, quomodo Eccleſia intelligit. 22.a
Pater cauſa principalis efficiens ſalutis noſtræ. 68.a.b
Pater ſpiritualis omnium eſt Deus, mater Eccleſia. 299.c
Pater carnalis eſt omnium Adam. 298.a
Patibulum erectum vbi ſolebat fieri ſacrificium & crucis Chriſti recommemoratio. 369.c.370.a
Patrem cur appellamus Deum. 216.b
Patres docuerunt rectam fidem. 23.b.c
Patres quomodo hæreticos confutarunt. ibid.
Patres ſtilo quidem diuerſo, non autem diuerſa fide ſcripſerunt. 389.a
Patres ſimulat erroris Brentius. 580.a
Patres noſtri ſemper recognoſcendi. 748.b
Patres priſci quomodo populum inſtituerunt. 234.b
Patroni Eccleſiarum quid iuris habeant. 164.a
Patrum autoritas in controuerſiis dogmatibus. 389.b
Patrum errores quales fuerint. 24.b.389.a.b
Patrum orthodoxorum interpretationes non ſunt reiiciendæ. 23.b.c
Patrum ſcripta quantũ habeant autoritatis. 580.b
Patrum ſententias affert Auguſtinus. 582.c.583.a
Paucitas, diſciplinæ magiſtra. 696.b
Pauli loci exponuntur. 433.a
Pauli tempore clerus non fuit ſine vitiis. 620.c
Pauli ſudaria & ſemicinctia pleróſque à dæmoniis liberarunt. 203.b
Pauli amor in Chriſtum quàm vehemens. 283.b
Paulus non reiicit bona opera. 229.a.b
Paulus quomodo imperfectionem ſuam accuſet. 284.a
Paulus ſub ſua perſona de quouis homine nonnunquam loquitur. ibid.
Paulus qualis ſeruus fuerit. 453.a
Pauperes & calamitoſos à foribus templi arcere conantes, merito reprehendendi. 329.a
Pax Eccleſiæ quibus modis reformari poſsit. 663.a
Pax noſtra mutua cum Deo, maximum ſacrificium. 208.a
Pax non eſt, vbi honoris æqualitas, & imperantium multitudo ſine capite. 171.c
Peccare in Spiritum Sanctum quid. 306.c
Peccata noſtra oſtium regni cœlorum claudunt. 136.b
Peccata carnalia maioris ſunt infamiæ, ſed minoris culpæ quàm peccata ſpiritualia. 198.a
Peccata Sacerdoti manifeſtanda. 133.a.b.134.a
Peccata venialia per communionem remittuntur. 125.a
Peccant grauiſsimè, qui Deum mendacij teſtem producunt. 307.b
Peccantes non omnes iuſtitiam amittunt. 281.a.b
Peccantes contra primum præceptum qui 288.c. contra ſecundum, & ſic ex ordine omnia. 293.a
Peccati primorum parentum quanta vis. 132.c.133.a.253.a
Peccatum non imputari quomodo intelligendum. 254.b
Peccatum animi morbus grauiſsimus. 289.a
Peccatum grauiſsima ſeruitus. 292.b
Peccatum nullum ſine voluntate. 308.c
Pelagianorum error circa paruulorum baptiſmum. 72.c
Peregrinationes Deo non ingratæ. 330.a
Perfectio fidei quæ ſit. 286.b
Perfectio duplex. 280.c
Perfectum vt ſe dixerit Paulus. 284.a.c
Perfectus diſcipulus quis dicatur in Euangelio. 285.a
Periurij pœna in Veteri Teſtamento qualis. 307.b.c
Periurium grauiſsimum crimen. ibid.
Perſecutionem facere an iuſtus queat. 437.c
Perſona in Sacerdote non eſt ſpectanda. 59.c
Perſonæ non ſuſcipiendæ ſed nomina. 61.a
Perſonarum acceptio erroris eſt mater. 59.c
Peruerſa hæreticorum religio & conſcientia. 749.c
Petra Chriſti, fidem & Petrum Chriſtum confitentem ſignificat. 51.c
Petra vocatur Chriſtus, Petrus, Fides. 582.b
Petri à Soto encomion. 451.b
Petri vmbra ægros ſanauit. 203.b.209.c

Petri locus exponitur. 550.c
Petri ſedem obtinens, præſentem habet Chriſtum. 498.b.c
Petri Dreſenſis hæreſis. 720.a
Petrum à Soto Brentius conuiciis aggreditur. 451.a
Petrus Apoſtolus qualis ſeruus fuerit. 453.a.b
Petrus à Soto cur aduerſus Brentij confeſsionem ſcripſerit. 450.a
Petrus humaniter admonet ducem Vvittembergenſem. ibid.b.c
Petrus à Soto quem in confutando Brentio ſequutus ſit ordinem. ibid.b
Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit. 231.a
Petrus totius Eccleſiæ figuram geſsit. 47.c
Petrus Lombardus immeritò reprehenditur. 279.c
Petrus Vergerius hæreticus ſupra modum ſeditioſus, imò ad ſeditiones excitandas natus. 699.c
Pflugij laus. 424.c
Phariſæi ſcripturarum teſtimonio, Chriſtum non eſſe prophetam, & eſſe morte dignum concludebant. 733.b
Philippi Melancthonis blaſphemiæ. 179.b
Philippi de Suenckfeldio ſententia. 438.c
Philippus Melancthon in articulo iuſtificationis quaterdecies variauit. 256.b
Philippus liberum arbitriũ nunc negat, nũc aſſerit. 445.a
Philippus libros ſuos variando condemnat. ibid.c
Philippus primus Chriſtianus Imperator quàm ſubditus Romano Pontifici. 453.b
Philippus ſe Manichæum fuiſſe declarat. 446.c
Philippus Melancthon turpiter ſe ſeruiuiſſe Luthero conqueritur, eidémque conuiciatur. 444.a.709.c
Philippus Melancthon diſcipulus Martini Lutheri. 724.b
Philoſophiæ finis quis. 292.a
Phinees homicidium cur Deo gratum. 194.c.311.c
Pia autoris ad Chriſtum oratio, & cætera. 710.a
Piæ exhortationes. 749.c
Picardi genus hæreticorum non ſolùm orthodoxis, ſed hæreticis etiam maximè inuiſum. 734.b
Picardorum Apologia. 699.c
Pietas quid & vnde dicta, in prooemio confeſsionis.
Pietas Dei cultus eſt. 313.a
Pighij ſententia de Sacerdotibus vxores ducentibus. 192.b
Pighius immeritò à Melancthone reprehenſus. ibidem
Piſcinæ probaticæ prærogatiua. 329.b
Plurima ſcribere coactus fuit Lutherus contra animi ſui ſententiam impotentia quadam iræ atque odij. 723.a
Platonis cõſiliũ in eligẽdo loco academiæ inſalubri. 368.c
Pœna æterna ſanctificatione Chriſti in cruce aboletur, temporaria verò noſtra. 136.c. vſque ad 141.
Pœna non ſemper remittitur cum culpa. 141.a
Pœnæ timore cogendi quidam ad rectam fidem. 337.a.b.c
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnunquam à Deo infliguntur. 136.c
Pœnitentia duplex. 5.c
Pœnitentia interior index interioris. 137.b.140.a.b
Pœnitẽtia publica cur die cœnæ Dominicæ habeatur. 5.c
Pœnitentia tres actus, qui materiæ loco ſunt, habet. 129.c
Pœnitentia baptiſmus lacrymarum à Gregorio Nazanzeno dicitur. 132.b
Pœnitentia laborioſus baptiſmus. 137.a
Pœnitentia agenda. 435.c
Per pœnitentiã non ſtatim penitus culpa aboletur. 142.c
Pœnitentiæ ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quæ illius materia & forma. 129.b.c
Pœnitentiæ fructus. 132.b.c
Pœnitentiæ partes. 130.a
Pœnitentiæ nullum tempus incommodum. ibid.
Politica functio quomodo differat ab Eccleſiaſtica. 460.a
Polonia quandiu Chriſtiana ſit. 165.b
Poloniæ epiſcoporum vigilantia. 419.c
Poloniæ reges eligunt epiſcopos. 511.b
Poloniæ reges fuerunt Vitoldus & Vuladiſlaus fratres patrueles. 420.a
Poloniæ reges Vuladiſlaus & Vitoldus, Poloniæ regnũ ſibi oblatũ, quibus verbis propter hæreſim reſpuerint. ibid.
Poloniæ regi dicatus eſt liber Brentij. 424.c
Poloniæ regum pietas cum Apoſtolorum pietate confertur. 420.a
Poloniæ rex qua voce in conuentu vſus ſit. ibid.
Poloni ſtudioſi linguæ Latinæ. 121.c
Poloni conſtantes in religione à 600. annis. 396.b
Poloni Boëmorum partis nunquam eſſe voluerunt. 419.c
Poloni quando Chriſtiani facti. 398.b
Polonorum fides cur diu integra permanſerit. 419.c
Poloni quandiu Chriſtiani & quàm concordes ſemper fuerint. ibid.c
Polonorum religio. 368.b.c
Polonorum & Boëmorum lingua vna. 419.c
Polycarpi corpus quando venerabile habitum. 211.b
Polygami Euangelici. 511.a.b
Polygamiam approbantes hæretici. 191.c
Polygamiam ſectarij defendunt. 627.c
Pontifex Romanus ſemper præfuit conciliis. 566.c
Pontifex ſummus quàm neceſſarius Eccleſiæ. 651.c
Pontifices etiam improbi rectè ſancti dicuntur. 495.c
Pontifices calicis vſum non ademerunt. 95.a.b
Pontifices mali reuerenter audiendi. 495.c
Pontificis decreto in rebus fidei aſſentiendum. 58.b
Pontificis Romani autoritatem primum infirmare conatus eſt Lutherus. 421.b.c
Pontificis non vitæ meritum, ſed officiũ ſpectandũ. 495.c
Pontificũ Romanorũ nullus à fide Petri aberrauit. 503.a
Põtificũ catholicorũ ſucceſsio veritatẽ eccle. teſtatur. 47.c
Populi officium. 473.c.474.a
Portæ inferorum, contra eccleſiam non poſſunt præualere, ſed contra vnum aliquod Eccleſiæ membrum. 572.b
Poſſe pro velle ſæpe in ſcripturis vſurpatum. 305.b
Poſsibilia omnia ſunt credenti. 280.c.737.b
Poſt cœnam non communicandum, niſi infirmis, & alterius neceſsitatis cauſa. 721.b
Poteſtatis eccleſiaſticæ & ciuilis collatio. 456.b
Præcepta Dei impoſsibilia non ſunt. 280.c.281.a
Præcepta diuina duplicia. 376.a
Præcepta Dei quomodo & quibus grauia. 235.b
Præcepta Eccleſiæ cum Dei præceptis congruunt. 579.a
Præcepta patrum ſeruanda. 593.b
Præceptorum trium ratio. 290.a
Præceptorum diuinorum qualia compendia nobis Deus dederit. 286.c
Præcepto concupiſces non prohibetur inclinatio mala ſeu fomes, qui nobis inſitus eſt. 285.c
Præceptum dilectionis expleri poteſt. 288.c
Præceptum Domini lucidum, & tamen in ſcripturis multa obſcura inueniuntur. 549.b
Præceptũ dilectionis vnũ videtur, ſed duo continet. 287.b
Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur. 290.b
Præceptum non occides, quatenus ſe extendat. 300.c
Prædicationis munus olim ſolis presbyteris dabatur. 159.c

Præfatio

Præfatio qua de re inſtituta. 419.a
Prælati officium ſpectandum non meritum. 574.a
Prælati ſi ſint mali an Eccleſia ſit deſerenda. 526.c
Prælatis reuerentia præſtanda & obedientia. 462.a
Prælatos etiam non piè viuentes non debent ſubditi iudicare. 533.b
Præmonſtratenſis Apoſtata qualis. 440.c
Presbyteri vnde dicti, item cur nomen hoc præ ſacerdotum nomine Apoſtoli elegerint. 187.c.188.a
Preces quæ fiunt in templo ſunt Deo gratiores. 324.c
Presbyteri non in hoc ordinantur, vt ſint miniſtri verbi. 162.163.per tot.
Princeps ſibi vſurpans iudicium religionis quàm immaniter peccet. 481.b
Principes de doctrina religionis iudicare nefas eſt. 460.b
Principes non debere ſibi ſumere quæ ſacerdotum ſunt, exemplis probatur. 479.c.480.a
Principes immites nimiis vectigalibus ſuos ſubditos exugentes, rei fiunt ſeptimi præcepti. 306.c
Principes executores decretorum Eccleſiaſticorum. 431.b
Principibus duplex honos debetur. 298.c
Principibus non permittit Eccleſiæ cauſas Athanaſius. 535.b
Principum catholicorum quod ſit officium. 465.c.521.b
Principum eſt in hæreticos animaduertere. 661.c
Principum opem poſtulant Epiſcopi contra hæreticos. 484.b
Priſci ritus Eccleſiæ non abrogandi. 748.b
Probati quomodo manifeſti fiant. 707.c
Proceſsio ſingulis diebus dominicis quare ab eccleſia peragatur. 8.c
Promiſsiones Dei vt nunquam irritæ fuerint. 497.b.c
Promiſsiones veteris teſtamenti quibus potiſsimum factæ. 497.c
Prophetas falſos cauendos, quomodo intelligẽdum. 459.c
Prophetæ, ſcripturarum ſunt explanatores. 172.a
Prophetæ Spiritu Sancto nonnunquam deſtituũtur. 505.c
Prophetæ cœleſtes. 439.a
Prophetia quid. 212.b
Prophetis non ſemper præſto fuit Spirituſſanctus. 505.c
Prophetis etiam malis vtitur Deus. 168.b.170.a
Pro reprobis habendi, qui laudabili Eccleſiæ conſuetudini obluctantur. 721.c
Proteruè agere contra ea, quæ à Sanctis Patribus tradita ſunt, blaſphemia eſt in Spiritum Sanctum. 706.c
Proximi odium, odium Dei. 288.c
Proximo duo ſunt. 289.a
Proximis reconciliari debemus, ſi corpori Chriſti inſeri volumus. 128.b
Pruſsi in religione quales. 419.c
Pſalliani ſiue Euchitæ. 340.a
Pſaphonis cuiuſdam mira impoſtura. 292.a
Pſeudoapoſtolorum in primitiua eccleſia calliditas. 678.a
Pſeudoeuangelicorum ſycophantia. 255.b.351.a.b
Pſeudoprophetæ à quibus declarandi. 459.c
Publica & communia præferenda ſunt priuatis. 345.b
Pudenda patrum non detegenda. 61.c
Pulcheriæ Auguſtæ prædicatio. 529.c.530.a
Pulcheriæ nomen celebre. 36.b
Purgatorium eſſe poſt vitam. 143.c

Q

QVa de cauſa vſus vtriuſq; ſpeciei in ſacramento Euchariſtiæ ab eccleſ.cathol.abrogatus fuerit. 720.b
Quadrageſimæ ieiunium tribus de cauſis inſtitutũ. 342.b
Quadrageſimæ in vernum tempus inſtitutæ ratio. ibid.c
Quadrageſimæ tempus dies afflictionis, pœnæ, meroris, & cætera. 343.b.c.344.a
Quadrageſimæ violatores grauiter peccant. 342.b
Quadrageſimæ obſeruatæ exempla. ibid.& 4.c.5.a
Quadrageſimæ ieiunium per vniuerſum orbem adnunciatum teſte Baſilio. 343.b
Quadrageſimæ ieiunium à Deo potius quàm ab homine inſtitutum. 342.a
Quadrageſimæ vltima ſeptimana qua pietate à veteribus obſeruata. 4.c
Quadraginta dies cur Chriſtus à reſurrectione cum Diſcipulis ſuis conuerſatus. 8.c
Quanta huius temporis hæreticorum in Deum & eius eccleſiam blaſphemia. 698.a
Quanta ineſt in hæreticis mentis cæcitas. 712.b
Quare Saxones nunquam à placitis magiſtri ſui Lutheri diſcedendum duxerunt. 702.a
Quare cùm alicuius Euangeliſtæ aut inſignis doctoris recolitur memoria cani ſolet, In medio eccleſiæ aperuit os eius. 686.b
Quare tanta caligo inter hæreticos. 710.c
Quare deſitum eſt ab vtriuſq; ſpeciei communione. 729.a
Quare in hoc libro autor de Vergerio mentionem fecerit. 704.c
Quare ſit orandum potius linguâ Latinâ quàm vernaculâ. 744.c.745.a
Quatuor eſſe Euangelia vnde conſtet. 54.a
Quatuor temporum ieiunium inſtitutum. 341.c.342.a
Quæ per ſe licita ſunt, ea diſpenſatione non egent. 739.c
Quæſtiones de fide quomodo facilè dirimi queant. 545.b
Querelæ Baſilij de ſtatu eccleſiæ. 508.a
Quibus contenti eſſe debent ſimpliciores & indocti. 717.a
Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi damnationem acquirunt, quomodo intelligendum. 378.c
Qui Eccleſiæ Catholicæ ſenſum & conſenſum ſequitur nullo pacto errare poteſt. 733.a
Qui ſe à Chriſti corpore ſeparauit, Chriſtianus dici non debet. 701.a
Qui ſe dicunt continere non poſſe, nolunt potius, quàm non poſsint. 734.c
Qui ſunt illi qui volunt ſacrum ac reliqua diuina officia linguâ vernaculâ celebrari. 748.b
Quid ſit credere penes hæreticos. 673.b
Quid Satanas hæreticis polliceatur, & perſuadeat. 677.a
Quid ſit de ſuo loqui in diuinis ſcripturis. 686.a
Quid ſub idolorum nomine ſancti patres ſignificari voluerint. 707.a
Quidam hoc ſeculo ſcientia inflati, omnia rident quæ maiores noſtri coluerunt. 720.c
Quis diuidat. 406.b
Quid attulit nobis ſcripturarum in vulgarem linguam tranſlatio, ne dicam profanatio. 745.b
Quinquaginta dies interiecti à Paſcha ad Pentecoſtem, cur ieiunio liberi. 8.c
Quo Dei timore perculſi ſunt Lutherani. 693.b.c
Quò tandem productus eſt Lutheraniſmus ex paruo principio. 698.b
Quò tendit Satanas cum Papatum tanto ſtudio euerſum cupit. 702.b.c
Quòd legis ſacræ exemplis diabolus ad fallendum vtatur. 675.c
Quo tempore habitum eſt concilium Lateranenſe. 746.c
Quod à Deo præceptũ eſt indifferẽs haberi nõ pòt. 724.b

Quod de

Quod de Papatu conantur efficere hæretici, idem de omni dominatu, & regnis tollendis, quò hæreticorum ſpectāt conſilia eos moliri cenſendum eſt. 704.a
Quomodo intelligendum, Bibite ex hoc omnes. 691.a
Quomodo non quærendum Chriſtiano. 91.a
Quomodo ſit intelligendum, quòd effuſus ſanguis Chriſti bibitur. 731.b
Quorum Deus venter eſt, quomodo intelligitur. 357.c
Quorundam huius ſeculi idiotarum præſcriptum. 673.b
Quotānis immutat dogmata ſua Philip. Melācthon. 724.

R

Radices bonarum & malarum rerum. 420.c
Rapina grauior quàm furtum. 306.b
Ratio quare cum hoſtibus Euangelij non conſentiendum. 705.a
Rationis humanæ obtenebratio. 244.a
Rationis ſigna in multis animantibus deprehenduntur. in procemio confeſſ.
Reatus manet etiam in renatis remiſſa culpa. 141.c
Rechabitæ vinum non biberunt etiam præcipiente Propheta Ieremia. 360.a
Reconciliatio mortis Chriſti in Euchariſtia nobis propoſita. 125.126.127.
Reconciliatio quomodo contigerit nobis 128.b
Reconciliationis miniſterium duplex. 153.c
Recordatio mortis Chriſti in Euchariſtia nobis propoſita. 125.126.127.
Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo iuge ſacrificium offerendo, pugnantia ſunt. 186.c
Reges noſtro tēpore Cath. qui ſunt & qui non ſint. 459.a
Reges quomodo ſerui. 455.b
Regnum cœleſte ac terreſtre. 217.c
Regnum cœlorum quomodo venale. 278.b
Regnum Dei cur aduenire petimus. 217.c
Regnum Dei in quo conſiſtat. 419.b
Regula humanarum actionum quæ ſit. 603.a
Regula omnium actuum humanorum lex eſt charitatis diuinæ. 289.c
Regum Poloniæ religio quanta. 715.b
Religio vnde dicta. in procemio confeſſ.
Religio animorum imitatur rationem corp. 374.a
Religio vna. 47.b.c
Reliquiæ Sanctorum venerandæ ex antiquiſsima inſtitutione. 211.a
Remedia fugiendæ libidinis. 179.c
Remiſsio peccatorum extra Eccle. nulla confertur. 199.c
Remiſsio peccatorum ſola non eſt iuſtitia noſtra. 244.b
Remiſsio peccatorū in Euchariſtia quomodo datur. 125.a
Remittere proximis nolētes ab Eccle. excōmunicātur. 5.b
Renati ad graue certamen vocantur. 78.a
Renouatio noſtra quando incipiat. 244.b
Renouari quid ſit. ibid.
Rerum diuinarum & humanarum confuſio ex conuulſione decretorum Eccleſiæ. 719.c
Reſipiſcentiæ fructus qui. 328.c
Reſtitutio quæ ſit. 139.a
Reſurrectionem carnis nō credens non eſt Chriſt. 200.b.c
Reſurrectionis Chriſti duplex vtilitas. 8.b
Reſurrectionis noſtræ ſpes. 8.a
Reſurrectio Chriſti eſt iuſtificatio noſtra. 8.a
Reſurrectio Chriſti diuinitatem eius declarauit. 8.a
Reſurrectio ex mortuis noſtræ fidei baſis. 201.a
Reum eſſe corporis Domini quid ſignificat. 694.b
Ritus noui in Eccle. à priuato aliquo non inducendi. 121.c
Ritus Eccleſiæ qui contemnit ſchiſmat. eſt. 557.b.c
Ritus externi quid habeant. 442.c
Roffenſis pro fide mortuus. 549.b
Roma regaliſsima vrbium. 211.a
Romana Eccleſia nunquam à fide defecit. 502.a
Romanæ Eccleſiæ commendatio. 526.a
Romanæ Eccleſiæ quid à Caluino tribuatur. 404.a
Romanæ ſedis quantum priuilegium. 499.a
Romani Pontificis autoritatem primum infirmare Lutherus ſtuduit. 421.b.c
Ruardus Tapper articulos Louanienſes explicauit. 424.a
Ruardus Tapper vir doctus. 690.c
Rudis & indocti vulgi ſtultarúmque quarundam muliercularum ſuperbia. 711.b
Ruſsi Catholici quales in religione. 419.c
Ruſticorum bellum in Germania vnde ortum. 157.b.c

S

Sabbati præceptum & ad cæremonias & ad mores pertinet. 293.c
Sabbati Iudaici triplex ſignificatio. 294.a
Sabbati opera quæ præſtanda. 297.c
Sabbatum æternum quando. 294.a.b
Sabbatum ex Sabbato. ibidem, & 196.c
Sabbatum cur dominicum diem vocitemus. 295.a
Sabbatum violant Apoſtatæ. 297.c
Sacerdos futurus quid præ oculis habere debet. 315.a
Sacerdos prudēs & doctus eligēdus confitenti. 133.c.134.a
Sacerdos dum conſecrat, duas ſuſtinet perſonas. 488.c
Sacerdos qui primus vxorem duxerit in Germania. 423.b
Sacerdos quō ſit miniſter reconciliationis. 319.a.487.b
Sacerdos non ſuū, ſed Chriſti opus applicat in miſſa. 321.a
Sacerdos legatus Chriſti. 152.b.c
Sacerdos miniſter reconciliationis. 152.b.c.319.a
Sacerdos quomodo ſe admiſſam recōciliare debeat. 316.c
Sacerdos miniſter Chriſti capitis & Eccleſiæ corporis quomodo. 152.per tot.
Sacer. malus etiam ſi cum diab. computetur, non tamen contaminatur donum Chriſti per eum. 318.a
Sacerdotem eſſe maritum quomodo concedat Eccleſia. 183.c.184.c.185.a
Sacerdotes Euāgelicorū ſunt laici, baiuli, zonarij. 161.b.c
Sacer. in omnibus officiis ſuis ſymb. tantū implent, Deus verò omnia per illos operatur. 160. cum tribus ſeq.
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur. 340.b
Sacerdotes à quibus conſtituendi. 524.b
Sacerdotes cur chriſmate vtantur. 523.b.c
Sacerdotes etiam mali habent ſpiritum ſanctum. 496.a
Sacerdotes Græci an iure ducant vxores. 600.b
Sacerdotes rectè dicuntur mediatores. 486.a
Sacerdotes regibus excellentiores. 479.c.480.a
Sacerdotibus ſolis ligandi ſoluendíque poteſtas à Chriſto. 134.a.b
Sacerdotibus nunquam licuit neq; licebit vxores ducere. 189.a.b
Sacerdotij dignitas. 152.a
Sacerdotis inſtitutio non eſt penes magiſtratum profanū, ſed penes epiſcopum. 162.c.163.a
Sacerdotio quando functus Chriſtus. 104.c.105.b
Sacerdotio Leuitico quādiu ſpirituſſanctus adfuerit. 471.b
Sacerdotiū Eccleſiæ Catholicæ vnde cœperit. 523.c.524.a
Sacerdotium & ſacrificium vbi nullum eſt, ibi nec Deus agnoſcitur. 422.b
Sacerdotium ob vitia ſacerdotum non eſt reprehendendum.

dum. 480.a
Sacerdotium & ſacrificium tollunt, qui Euchariſtiam ſola ſumptione conſtare aſſerunt. 82.c.83.a
Sacerdotium Chriſti duplex ſecundum ordinem Melchiſedech,& ſecundum ordinem Aaron. 104.b.c
Sacerdotium & ſacrificium ex Eccleſia tolli nequeūt: vno ſublato alterum tollitur. 155.a
Sacerdotium & ſacrificium Melchiſedech quale. 104.b
Sacerdotium vbi,ibi & ſacrificium. 82.a.& ſeq.
Sacerdotum officium. 152.a
Sacerdotum & monachorum proprium officium iuge ſacrificium,iugéſque preces Deo offerre. 340.a.b
Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ ſacramentorum. 488.c.489.a
Sacerdotum præſtantia & dignitas. 486.a.b.c
Sacra an peragenda ſint lingua cuiuſque vernacula. 120.a
Sacra vaſa & ſacræ veſtes & huiuſmodi ad ſacrificium miſſæ pertinentia quo in honore habenda ſunt. 322.a.b
Sacramenta Eccleſię communia ſunt fidelium. 64.a
Sacramenta Eccleſiæ ſigilla ſunt ſiue ſigna, quibus Chriſtiani à non Chriſtian. dignoſcuntur. 65.b.c
Sacramenta myſteria ſunt. 172.c
Sacramenta ad ſeptem genera accommodantur. 67.a
Sacramenta ſunt ſigna fidei externa. 339.b
Sacram. aliqui cōſecrationis verba omittūt. 426.c.427.a
Sacramentarij qui. 684.c
Sacramentarij & Anabaptiſtæ exerti à Luth. 703.a.b
Sacramentarij Luthero ſunt Satanæ miniſtri, mendaces, ipſum mendacium, fumus, Simulatio, Satanæ venenum. 426.c.427.c
Sacramentarij plures ſunt quàm Lutherani. 423.c.424.a
Sacramentarij præcedunt Lutheranos Doctrina, pietate, multitudine. 426.a.b
Sacramentarij quidam in conſecratione non dicunt: hoc eſt corpus meum:ſed hoc eſt panis meus. 424.b
Sacramentariis dederunt occaſionē Lutheri ſcripta. 423.c
Sacramentariorum error. 732.a
Sacramentariorum Atheiſmus. ibid.c
Sacramentariorum de Lutheranis ſententia. 427.b
Sacramentariorum hæreſim cur Carolſtadius excitarit. 423.a.424.a.b
Sacramentariorū hæreſis vnde originē ſumpſerit. 425.b.c
Sacramentarios in decem foramina ſcripturam laceraſſe Lutherus autor eſt. 424.b
Sacramentarios multis libris oppugnauit Lutherus. ibid.
Sacramenti cauſa eſt commemoratio Chriſti. 116.a
Sacramenti extremæ vnctionis vis. 147.a
Sacramenti ſpiritualis virtus. 318.b
Sacramentis vim præbet verbum Dei, & hoc ipſum Sacramentorum forma. 66.b
Sacramentorū adminiſtratio an vera Eccleſię nota. 648.c
Sacramentorum Anacephaleoſis. 170.c
Sacramentum corporis Chriſti, ſiue paſsio, admonet nos factæ reconciliationis. 82.c.83.a
Sacramētum Eucha. ſacræ rei ſignum quomodo. 80.c.81.a
Sacramentū Euchariſtiæ non in ſumptione aut vſu, ſed in verbis Chriſti vim ſuam habet. ibid.a.b
Sacram. corporis Chriſti reliquis omnibus præſtat. 101.a
Sacramentum Euchariſtiæ cur ſub ſpeciebus panis & vini dare voluit Chriſtus. 125.a
Sacramentū corporis Chriſti & ſanguinis eſt ſacrificium, dicitúrque Euchariſtia, ſynaxis, viaticum, &c. 102.a
Sacramentum Euchariſtiæ quomodo ſit ſacrificium. ibid.
Sacram. corporis Chriſti ſacram. ſecramentorū eſt. 101.a
Sacramentum corporis Chriſti vitam præſtat. 124.b
Sacramentum corporis Chriſti ſumere omnibus diebus licitum. 334.b
Sacrificia multa. 316.a
Sacrificij & ſacramenti vſus. 110.b
Sacrificij applicatio longè vetuſtiſsima. 321.a.b
Sacrificio miſſæ Deo perfectè adhæremus. 316.c
Sacrificio quotidiano quid tribuat Eccle. 109.c
In Sacrificio miſſæ præſentes quomodo affecti eſſe debeant. 317.a
Sacrificiorum Chriſti, Eccleſiæ catholicæ & Iudæorum diſcrimen. 102.c
Sacrificium quotidianum Chriſtus inſtituit. 103.a.102.c
Sacrificium Eccleſiæ viſibile quid. 102.b
Sacrificium duplex. 104.b
Sacrificium ſignum eſt viſibile rerum inuiſibilium. 316.b
Sacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech Eccleſia in dies celebrat. 110.b.155.a
Sacrificium Aaronis ceſſare debuit. 104.c.113.a
Sacrificium vetus & nouum quomodo differant. ibid.
Sacrificium quotidianum quantum valeat. 109.c
Sacrificium tranſlatum non ſublatum docet Paulus, & ob ſeruat Eccleſia. 155.b
Sacrificium Eccleſiæ habet teſtimonia ſcripturæ clara. 103.c.104.a.105.c
Sacrificium durabit vſque ad finem mundi. 111.b.c
Sacrificium nullo die intermittendum. 317.a
Sacrificium Chriſti in omni loco. 111.c
Sacrificiū tēporibus Auguſtini oppugnatū. 112.a.b.c.114.b
Sacrificium verum quod. 316.b.c
Sacrificium ſine bono motu non valet. 317.c
Sacrific. propitiatorium in miſſa applicatur. 321.a
Sacrificiis non aliter fas eſt corpus dominicum conficere, offerre aut ſumere, quàm ſub vtraque ſpecie. 722.b
Saliua infantium ori cur imponatur. 76.b
Salis aſperſio quàm efficax. 323.b
Salus noſtra omnis in cruce Chriſti. 11.c.12.a
Salus nulli vnquam contigit nec contingere poteſt niſi per agni Chriſti immolationem. 102.c
Salutatio Apoſtolis à chriſto in via cur ſit prohibita. 197.a
Salutatio angelica dominicæ orationi ſubiungi debet. 223.c.224.a
Sancta cur dicatur Eccleſia. 27.a.b
Sancti ſubiecti legibus. 352.c
Sancti inuocantur non vt largitores, ſed tanquam interceſſores. 207.a
Sancti & peccatoris lapſus quomodo differant. 281.a.b
Sancti peccantes non amittunt ſanctitatem. 281.a
Sancti operibus ſuis non planè diffidetunt ſub tempus mortis. 272.b
Sancti patres ab humanis affecti. remoti. 389.a.b
Sancti viuunt. 203.a
Sancti fideles ſponte cruci ſubiecti. 239.a.b
Sancti quomodo imitandi, cur nobis ad imitandum propoſiti. 206.a.c
Sancti ſciunt petitiones noſtras. 212.a
Sancti quo cultu coluntur. 204.b
Sancti quomodo dicantur caſtra Dei. 28.a.211.c
Sancti vt inuocentur à catholicis. 515.b
Sanctificari nomē Dei cur & quomodo petamus. 217.a
Sanctificatio à quo ſit. 241.a
Sanctificationem, quæ eadem eſt & iuſtificatio tribuit Rupertus charitati. ibid.
Sanctitas multiplex. 495.b.c

Sanctitas hæreticorũ diabolica,decipula anima. 440.a
Sanctorum interceſsio & inuocatio. 202.c
Sanctorum meritis nihil derogandum. 146.a.b
Sanctorum intercesſio prodeſt multum. 202.c
Sanctorum merita & paſsiones ad remiſsionẽ valẽt.146.a
Sanctorũ inuocatio non reſipit idololatriam.203.c.204.a
Sanctorũ inuocatio non obſcurat gloriam Chriſti. 203.a
Sanctorum inuocatio non eſt contra verbum Dei. ibid.
Sanctorum cultus ad Chriſtum pertinet. ibid.
Sanctos quomodo inuocemus. 203.a.b
In ſanctos quomodo credimus. 207.a
Sanctus nemo eſt ſicut Dominus. 273.c
Sanctus,dictio cur magis Deo ſpiritui tribuatur quàm Patri & *Filio*. 241.a
Sanæ intelligentiæ lux ſoli Eccleſię promiſſa. 265.c
Sanguis ad Chriſti corpus reſurgentis rediit, ac iunctus eſt diuinitati. 732.a
Sapiens quis in Eccleſia Dei dicatur. 688.a
Sapientia eſt cum peccato. 575.a
Sapientia quid. 574.c
Sapientiæ liber eſt canonicus. ibid.
Sapientiam non intrare in maleuolam animam, quomodo intelligendum. 574.c
Satam cur dicatur dæmon. 542.c
Satanæ nerui. 676.b
Satanæ ſtudium omne quò tendat. ibid.
Satanæ integumentum. 678.b
Satanę conatus ad Eccl.ordinationem ſubruendam.692.c
Satanæ fraus atque calliditas quàm admirabilis. 694.a
Satanæ vafricies. 695.b
Satanæ fraudes cuneo ſimillimæ. 697.c.698.a
Satanã ad diſputationem an admittere debeamus.543.a.b
Satanam vincens qualis fides ſit. ibid.
Satanas transfiguratus in angelum lucis. 440.a.675.b
Satanas quid hæreticis polliceatur,& perſuadeat. 677.a
Satanas non minus Apoſtolos, quã Chriſtũ ſuis armis aggreſſus eſt. 678.a
Satanas aduerſarius interpretatur. 365.a
Satanas quibus artibus ſacrorum memoriam & reuerentiam abolere conetur. 657.c
Sataniſmi vires. 714.c
Sataniſ.qui per totam Germ.nũc floret,vnde natus. 702.b
Sataniſmus qui regnat in Germania vnde ſumpſerit originem. 419.a.525.b
Sataniſmus quibus gradibus Germaniã occuparit. 444.b
Sataniſtæ qui. 616.b
Satisfacere quomodo oporteat. 139.a
Satisfactio quomodo fiat & quare. 136.c
Satisfactio neceſſaria pro temporaria pœna auertẽda. ibi.
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ. ibid.
Satisfactio noſtra ſatisfactioni Chriſti nõ derogat. 139.a.c
Satisfactionem quomodo Luthe.reiiciant. ibid.c
Satisfactionis noſtræ & Chriſti diſcrimen. 138.a.14[illegible].a
Satius fuerit mille mortibus occumbere,quàm aliquid aduerſus Eccleſiam concedere,aut pati,aut fieri. 697.a
Saulis inobedientia quàm grauiter punita. 194.c.195.a
Saxonicis theologis Caluinus quæ epitheta tribuat. 429.b
Scamalcaldicum fœdus quale. 587.b
Schiſma quantum crimen. 198.c.408.a.b
Schiſma grauius quàm idololat.crimen. 198.c.408.b
Schiſma vult Satanas,non calicem. 695.b
Schiſmata vnde maximè oriantur. 198.b.408.a.b
Schiſmata fugienda. 656.c.657.a
Schiſmata vnde noſtro tempore orta. 658.a
Schiſmatici vnde hodie dignoſcantur. 558.a
Schiſmatis crimẽ quàm grauiter punitũ olim.199.a.408.b
Schneppi, Merlini Strigelij, Sarcerij, contra Philippum Melancth.bellum. 709.c
Scholaſtici theologi contra hæreticorum calumnias defenduntur. 487.c.488.a
Scholaſticorum theologorum ſententia de meritis bonorum operum. 267.a
Scholaſticorum doctrina de opere operato. 318.a
Scientia ſine charitate noxia. 393.c
Scientia ſine charitate comparatur indigeſto cibo. 194.b
Scientia inflat,charitas ædificat. 18.b.399.b
Scientia poteſt eſſe cum peccato. 575.a
Scientia inflans pernicioſa. 405.b
Scientia diabolica. 401.c
Scientia quænam in vita futura deſtruetur. 546.a
Scopus traditionum Apoſtolicarum, præſertim in dierum feſtorum inſtitutione,quis. 605.a
Scopus diuinæ ſcripturæ dilectio. 711.a
Scientiã habere cupiẽs,primũ ſeipſum ſcire ſtudeat.394.c
Scripta Lutheri referta calumniis. 422.c.423.a
Scire & neſcire Dei quid ſit. 60.c.61.a
Scriptura quomodo cõtineat omnia ſalutineceſſaria.552.a
Scriptura ſacra etiam non intellecta vtiliſs. 120.c
Scriptura pleraque habet intellectu difficilia. 542.a.b
Scriptura an ſit vera nota Eccleſiæ. 647.b
Scriptura Euangelica & verbũ Euãgelij vti differãt. 563.a
Scriptura ſacra nihil certius nec verius. 21.c
Scriptura vnde habeat autoritatem. 562.c
Scriptura quemadmodum ab hęreticis profertur, verbum eſt diaboli. 592.b
Scriptura cur quædam habeat obſcura. 542.a.544.a
Scripturæ vti recipiantur à catholicis. 648.a
Scripturæ fruſtra contra hæreticos proferuntur. 474.a
Scripturæ priuato ſenſu interpretari non debent, neque poſſunt. 21.c
Scripturæ præcipua capita egent interpretatione. 546.b
Scripturæ poſſunt etiam ab impiis intelligi. 569.a
Scripturæ ſacræ non omnia continent. 559.c
Scripturæ antoritas dependet ab Eccleſia. 20.b.c
Scripturæ eo,quo ſcriptæ ſunt ſpiritu, debent intelligi. 21.c.22.a
Script.interpretationes quæ ſunt accipiendæ. 387.c
Scripturã eſſe obſcurã hæretici ſuis diſsidiis probant.551.b
Scripturã rectè diſtingui à prædicatione Dei verbi. 550.b
Scripturam per ſcripturam interpretari quatenus probandum. 474.c.649.b
Scripturam ſacram quam vocet eccleſia. 540.c
Scripturarum poſſeſsio non competit hæreticis. 307.a
Scripturarum intelligentia vnde petenda. 580.c
Scripturas non eſſe legendas qui doceant. 439.a
Scripturis plus Catholici,quàm hæretici tribuunt. 540.a
Scripturis vt ſe tegant hæretici. 517.a
Secta Lutherana in tres ſectas diſſecta. 442.a
Sectæ quædam horrendæ ſub Luthero natæ. 440.b
Sectarij crepant patres. 584.c
Sectarij polygamian defendunt. 627.c
Sectarij quid venentur. 449.b
Sectarij ſe ſcripturã per ſcript.interpretari iactãt.584.b.c
Sectariis non ſine periculo creditur. 449.a
Seculum noſtrum corruptiſsimum. 255.a.369.c
Secundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ omnia fieri noſtra debent. 722.a
Segregatio ab Eccleſia ſummopere cauenda. 748.c

Semen arboris gratiæ Spiritusſancti comparatum. 264.c. 265.a
Semichriſtianus quis cenſendus. 700.b
Semina virtutum nobis innata. 285.c
Semitæ antiquæ quæ ſunt. 382.a
Semota Eccleſiæ autoritate nulla diſputandi cauſa. 717.c
Senſibilia in cognitionem inuiſibilium perducunt. 65.b.c. 66.a
Senſus ſcripturæ genuinus non niſi in Eccleſia eſt, etiam Caluino teſte. 497.a
Seraph, plenus amore. 394.b
Seruetus à Caluino damnatus & occiſus. 441.b
Seruetus Geneuæ potius eſt ſe occidi paſſus, quàm magiſtratus decreto parere. 476.b
Sigiſmundi primi Regis Poloniæ pietas & conſtantia. 44.a.367.a.c.444.a
Sigiſmundi ad Proteſtantium legatos reſponſio qualis. 695.a
Signa memoriam iuuant. 614.a
Similitudo, cauſa dilectionis: diſsimilitudo, contrà, diſcordiæ. 249.b
Sontes qui in ſuppliciis ducũtur quomodo adhortãdi. 13.c
Spei definitio a Petro Lombardo tradita, defenſa. 279.c 280.a
Spei ratio in quo poſita. 434.c.435.a
Species ſacramenti non confert ſalutem neque damnationem. 96.c
Spes quid ſit. 279.c.280.a
Spes noſtra cuiuſmodi eſſe debeat. 434.a
Spes galeæ & anchoræ comparata. 202.a
Spes firma ſemper retinenda. 433.b.c
Spes Chriſtianorum qualis eſſe debet. 232.b.c
Spes noſtra, vt ne inanis ſit quid agendum. ibid.
de Speciebus ſacramenti Euchariſtiæ non contendendum. 95.b
Spiridionis epiſcopi præclarum exemplum. 363.a
Spiritum Sanctum qui blaſphement hodie. 464.b
Spiritus in nobis orat. 743.b
Spiritusſanctus cur quinquageſimo die poſt reſurrectionem datus. 9.c
Spiritusſan. adiuuat infirmitatem noſtram. 78.b
Spiritusſan. miſsionẽ cur proponat fidelibus Eccleſia. 10.a
Spiritusſanctus in baptiſmo datur in remiſsionem peccatorum, in confirmatione in robur contra hoſtes. 78.b
Spiritus Sanctus cauſa efficiens vitæ æternæ. 67.c.68.a
Spiritus Sanctus quomodo & quando nobis dari dicatur. 120.b.c
Spiritusſan. quomodo in Apoſtolis loquitur. 263.c
Spiritus Sanctorũ etiam abſentium facta nouerunt. 212.a
Spiritus quomodo probandi. 392.b
Spiritus vertiginis inter hæreticos. 256.b
Spiritus vbi vult ſpirat. 716.b
Spiritusſanctus mirabilis artifex & magiſter ſingularis. ibid.
Spiritus Dei etiam per malos diuinat. 498.b
Spiritus hæreticorum vt probandus. 469.c
Spiritus quinam probandi ſint. 464.b.470.a
Spiritusſanctus non hæreticis ſed Eccleſiæ catholicæ promiſſus. 468.b
Spiritusſanctus in quibus rebus nobis omnibus adſit, & in quibus non. 505.c.506.a
Spiritus Sapientiæ, & Scientiæ, differunt. 575.a
Sponſæ Chriſti, Chriſtiani. 304.b
Sponſus & ſponſa Chriſtus quomodo. 90.a.b
Staniſlai Epiſcopi Cracouienſis martyrium. 456.b
Stationum dies vnde dicti. 333.c
Stephani Papæ verborũ ſenſus de matrimoni. 187.b.188.a
Stolæ binæ dandæ in iudicio quæ ſint. 214.a
Subdiaconi qui, & illorum officium. 151.b
Subdiaconis olim non permittebantur vxores. 187.a
Subdola cuiuſdam hæretici cogitatio. 734.b
Succeſsio legitima ſacerdotum quantum habeat momẽti. 495.b.c
Succeſsionem quomodo Catholici prædicent. 645.b
Succeſſor legitimus habendus etiam qui non imitatur eos, quibus ſucceſsit. 495.b.c
Succinctorium Adæ. 140.c
Suenckfeldiani deſcribuntur. 438.c
Suenckfeldiani quibus vtantur ſcripturis. 439.b
Suenckfeldiani ſanctiſsimi videntur. 440.a
Suenckfeldij errores. 438.b
Suenckfeldius vocatur à Melãcthone Stenckfeldius. ibi.c
Sumptio non facit ſacramentum, ſed Dei verbum. 120.121. 122. per tot.
Suo iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe vidit Luthe. 723.c
Superbia præcipuũ inueſtigandæ veritatis obſtaculũ. 711.a
Superbia mater contentionis & inanis gloriæ. 402.b
Superbia in rectè factis cauenda. 277.a.c
Superbiæ quatuor ſpecies. 260.a
Superbia hæreticorum Diabolica. 484.c
Superbiam odit Deus. 277.a.327.b.402.c.403.a
Surſum corda, dum cantatur à ſacerdote, quid meditandum. 222.a.317.a
Suſurrones. 308.a
Symbolum quid. 15.b
Synagoga Eccleſiæ vmbra. 475.a
Synaxis ſeu communio. 101.c
Synodi prouinciales cur inſtitutæ. 166.c
Syrarum mulierum pudicitia. 191.c

T

Tabulæ prioris tria præcepta quæ. 289.a.290.a
Tapper explicauit articulos Louanienſes. 424.a
Templa chriſtian. cur ad orientem ſpectent. 615.c
Templa memoriæ marty. ab Auguſti. dicuntur. 330.c.331.a
Templa cur Eccleſiæ dicta. 325.c
Templa ſanctis non erigi. 330.b
Templa & cœmiteria etiam corporibus hominum ſepeliendis conſecrata. 331.c
Templorum antiquitas & vſus. 324.a
Templi prærogatiua. 329.b
Templum domus Dei. ibid.
in Templis angeli habitant. 329.b
Tempora certa cur priſci mutarint. 606.a
Temp. obſeruandi vel mutandi duplex cauſa. 333.c
Tẽporis noſtri ſtatus calamitoſus à Baſi. deſcribitur. 369.b
Temporũ in Eccleſia primitiua diligens obſeruatio. 333.c
Tempus de quo prædixit Paulus 2. Timo. 4. vẽnit. 347.a
Tempus hoc vigilia magni illius feſti, ſcilicet felicitatis æternæ. 341.a
Terminos antiquos tranſgredi quid ſit. 372.b
Tertulliani vetuſtiſsimi ſcriptoris de præſcrip. aduerſus hæreticos. 679.b
Tertullianus montanizat. 580.c
Teſtamenti libros quoſdam cur autores plerique non eſſe canonicos exiſtimarint. 541.a
Teſtis falſi pœna. 307.b.c
Theodoſius Imperator an iudex inter Epiſcopos fuerit. 527.c

Theologaſtorum noſtri temporis arrogantia. 99.b
Thomæ Munceri errores. 438.b
Thomas Muncerus Catholicè obiit. 431.b
Thomas Aquinas celebris inter ſcholaſticos. 267.a
Tigurina ſchola Caluino incenſa. 428.a
Tigurina & Laskana confeſsio. 698.a
Tigurini de Luthero. ibid.
Timannus Bremenſis docet rectè puniri hæreticos. 441.b
Timor qui pellatur à charitate. 353.b
Timor etiam ſeruilis ad charit.diſponit. 338.c
Tonſura clericalis. 149.c
Tradit.Apoſtolorum & patrum ſeruandæ. 371.b.c
Tradit.Eccleſiaſticæ non reddunt viam aut portam ad ſalutem anguiſtiorem,ſed expeditiorem. 338.b
Traditiones maiorum reiicere nihil aliud eſt quàm eccleſiæ ſtatum velle diſsipare. 372.b
Traditiones Apoſtolicæ æquè ac ſcripturæ obſeruandæ. 578.a
Tradition.Apoſtolicæ vt cognoſcantur. 598.a
Traditiones cum ſcriptura conferuntur. 609.c
Traditiones Eccleſiaſticæ retinendæ. 608.b.c
Traditiones non ſcriptæ eandem ad pietatem vim habẽt, quam ſcriptæ. 613.c
Traditiones num hodie ad ſcripturam exigendæ. 565.c
Traditiones quales tradat Eccleſia. 566.a
Traditiones quantam habeant vim ad pietatem. 638.b
Traditiones quanti faciendæ. 591.c.592.a
Traditiones quomodo mutari poſsint. 603.c
Traditiones ſunt viuum Euangelium. 610.a
Traditiones vt ſint fidei fundamentum. 594.b
Traditiones quis iudicare poſsit. 601.c
Traditioni credendum ſine ſcriptura. 595.c
Traditionibus hæretici conuicti. 53.b
Traditionibus pœnæ adiectæ. 378.b
Traditionibus Eccleſiaſticis non acquieſcens ab Origene hæreticus pronunciatur. 381.c
Traditionum Apoſtolicarum ſcopus. 605.a
Traditionum ſcopus charitas. 601.c
Traditus eſt Chriſtus multis modis. 473.a
Transformari in Deum vt poſsimus. 286.c
Transgreſſores legis humanæ ex contemptu grauiter peccant. 378.c.379.a
Tranſmutatio ſeu tranſelementatio, aut tranſſubſtantiatio in ſacramento altaris. 82.a
Tria ad perfectionem ſacramentorũ requiruntur. 67.b.c
Tria, quæ ſibi poſtulabant hæretici concedi in conciliis Poloniæ. 734.a
Tridentini concilij decretum & deſcribitur, & explicatur. 435.b
Trinitas in homine, quæ primi parentis vitio deformata, per Chriſtum reparata. 243.c
Trinitas Soli comparata. 249.c
Trinitas à Chriſtianis cur creditur. 9.c.68.a.b
Trinitatis fides ſine dono ſpiritusſancti haberi nequit. 10.a
Trinitatis opera inſeparabilia. 10.a.68.b
Trinitatis feſtum cur mox poſt Spiritusſancti miſsionem ab Eccleſia celebretur. 9.c
Trinitatis operum diſtinctio. 68.a.241.a
Trinitatis nomen nuſquam in ſcripturis inuenitur. 158.a
Tunica Chriſti inconſutilis vnitatem Eccleſiæ ſignificat. 304.b

V

Valentiniani iniqua lex de duabus vxoribus ducendis. 175.c
Valẽtiniani Imperatoris erga Epiſcopos reuerentia. 534.c
Valetudo athletica non omnino optima. 369.a
Varietas doctrinæ inter hæreticos. 256.b
Vaſa ſacra quo in honore haberi debeant. 322.a
Vehementia voluntatis poteſtas dicta. 735.a
Velatæ virgines ſi nubant quo loco habendæ. 628.b
Veneris die cur ieiunemus. 594.c.595.a
Venuſta ſimilitudo luporum & accipitrum ad Satanam & eius miniſtros. 748.c
Venus. 175.c
Vera Dei Eccleſia. 714.a
Verba Lutheri de alterutra ſacramenti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda. 728.b
Verbi Dei miniſteriũ ad epiſcopos proprie pertinet. 162.c
Verbi Dei prætextu ſe venditant hæretici. 371.a.383.a
Verbis Chriſti ſicut nihil detrahere, ſic addere non oportet. 730.b
Verbo Dei ſoli credendum vt verè dicatur. 592.c
Verborum Chriſti, hoc eſt corpus meum, octo pugnantes interpretationes Lutherus numerat. 424.b
Verborum Pauli de anathematizando hæretico cuiusdam Lutherani expoſitio. 706.a
Verbum Chriſti ſacramentis omnibus vim præbet. 66.b
Verbum Dei quod verè cenſendum ſit. ibid.
Verbum ſaluificans eſt charitas. 694.c
Verbũ Dei longius patet, quàm ſcriptura canonica. 592.c
Verbum Dei non fuit ſcriptum vſque ad Moyſem. 593.a
Verbum Dei non ſola ſcriptura, ſed etiam traditione continetur. ibid.
Verbum Dei ſyncerum quis recipiat, & quis non recipiat. 648.a
Vergerij impudentia. 514.b
Vergerij hæretici mens. 704.a
Vergerij inconſtantia. ibid.b
Vergerius Brentium inſtar numinis colit. 424.c
Vergerius Pontificis miniſter fuit. 514.b
Veritas doctrinæ aut ſacramentorum non pendet à dignitate miniſtrorum. 570.b.c
Veritas omnium vel multorum eſt non vnius. 468.b
Veritas promiſsionum Dei nulla hominum iniuſtitia labefactari poteſt. 471.a
Veritas multiplex eſſe nequit. 49.b.c.50.a
Veritas vbi ſit. 468.c
Veritas non eſt priuata. 402.a
Veritas quæ credenda eſt. 54.a
Veritas in ſola Eccleſia Catholica. 686.b
Veritas omnium eſt, non alicuius priuati. ibid.a
Veritatis vis quanta. 164.b
Verorum & falſorum prophetarum diſcrimen. 671.a
Verum vnum eſt, mendacium multiplex. 441.c
Veſperi cur orandum. 223.b
Veſtes ouium quæ ſunt. 462.c
Veſtes ſacras reiecit Caluinus. 425.c
Veſtigiis Chriſti baptizatos incedere oportet. 240.c
Veſtimenta varia quæ ſint. 167.a
Veſtis candida quare baptizatis induitur. 77.c
Veteris & nouæ legis differentia. 603.b
Vetus mos Satanæ. 703.c
Via, qua diſsidium religionis commodè tolli poſsit. 390.a
Viaticum eſt veteribus Euchariſtia. 102.a
Viduæ olim profeſſæ caſtitatem & ſolicitudinem. 620.b
Vigiliæ nocturnæ quomodo obſeruabantur olim à Chriſtianis. 334.a.340.c
Vigiliæ feſtorum dierum cur inſtitutæ. 341.a

Vigilantij error exploſus de interceſsione ſanctorũ, 203.a
Vigilij Papæ memorabile dictum. 498.c
Vincentius Lyrinenſis quando ſcripſerit libellũ ſuũ, 491.c
Vini vſus iam olim Germaniæ incognitus. 97.b
Vinum aqua mixtum offerre oportet. 632.b.c
Vinum aqua mixtum quid ſignificet. 635.b
Vir vnde dictus. 302.b
Vir dux mulieris. ibid.
Virga Aaron mariam figurauit. 224.a.b
Virgines poſt votum nubentes fiunt adulteræ. 181.c.182.a
Virgines Deo ſacratas violare quàm ſit impium. 625.c
Virginitas libera eſt. 623.c
Virginitas quàm ſit Deo grata. ibid.
Virginitatis votũ quoq; Apoſtolo.tẽpore in vſu fuit. 619.c
Virginum, monachorum, ſacerdotum nuptiæ, ſunt peccata peiora adulterio. 629.a
Viri ſanguinum qui ſint. 463.b
Virtus & efficacia ſacramentorum ſolius Dei non ſacerdotum eſt. 153.c
Virtus ad gloriam gradus. 233.a
Virtus omnis abſq; Dei cognitione vana, in pœmio cõfeſ.
Virtutes cœleſtes nominum ſuorum appellatione delectatæ. 743.a
Vis charitatis. 710.b
Viſio, amoris cauſa. 286.a
Viſum D. Bernardi in exceſſu mentis extremum iam ſpiritum trahentis. 271.c.272.a
Viſus magis mouet homines, quàm auditus. 613.c
Vita æterna eſt in gratia, ſicut arbor in ſemine. 264.c
Vita duplex gratiæ & gloriæ. 124.b
Vita noſtra bona, Dei gratia. 275.a.b
Vita æterna finis regenerationis Chriſtia. 68.a
Vita æterna gratia, & gratia quomodo. 275.a.b
Vitæ æternæ promiſsio non calici ſed pani facta. 692.b
Viuere in Deo quid. 237.c.238.a
Vltimus in regno. 269.c
Viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumitur. 729.b
Vmbra & figura Euchariſtiæ ſacramenti. 691.b
Vna ciuitas aut diœceſis duos Epiſcop.hr̃e nõ debet. 746.b
Vnctio extrema ſacramentum perſeuerantiæ, & ex hac vita migrantium. 147.a
Vnctio baptizandis cur adhibetur. 77.a.b
Vnctio ſacerdotum quàm ſit antiqua. 522.b
Vnctio chriſmate in fronte quare cruce fit. 77.b
Vnctio extrema rectè ſacramentum dicitur. 147.b
Vnctio in ordinandis cur fit. 148.b
Vnde fiat hæreſis. 685.b
Vnitas Eccleſiaſtica prædicatur. 659.b
Vnitas Eccleſiæ retineri nequit, niſi vnus præſit cui pareât omnes. 50.b
Vnitas ſignum verum Eccleſiæ. 656.c.657.a
Vnitas in orando apud Deum multum valet. 216.a
Vnitas ſpiritus à quibus non ſeruetur. 648.a
Vnitas diabolo inimica. 399.c
Vnitatis Chriſtianæ laus. 399.c
Vnitatis vinculum, charitas. 241.a
Vocatio cuilibet expectanda. 148.c
Voluntas à Deo iudicatur. 308.b
Voluntas humana à Deo præparatur. 237.a.238.c
Voluntas charitatis maxima. ibid.
Voluntas magna charitas eſt. 238.c.259.a.b.c
Voluntas omnium factorum meritorumq; menſura. 259.c
Voluntas mala ſuæ libertati permittenda non eſt. 337.a
Voluntas noſtra adſit oportet ad iuſtitiam Dei impetrandam. 238.c.259.a
Voluntatem Dei fieri cur petimus & quæ ſit eius voluntas. 217.c.218.a
Voluntatẽ coronat Deus, quæ non habet facultatẽ. 259.b
Vota quomodo fieri debeant. 170.c.171.a.b.c
Vota Deo præſtita reddenda. 622.a
Vota perſtringere quàm ſit impium. 623.a
Vota ſeruanda diuini eſt præcepti. 624.b
Votum temere non eſt faciendum. 181.b
Votum cœlibatus an ſit relaxandum. 180.c
Votum cœlibatus diſpenſationem non admittit. 182.c
Votum facere pium eſt, Chriſtianum & Deo gratũ. 176.a
Votum duplex ſolenne & priuatum. 629.c
Vox viua magnam habet energiam. 549.b
Vox Eccleſiæ, vox Dei. 686.c
Vrbicus cur ab Auguſtino obiurgatus. 747.c
Vſus ſub vtraque ſpecie communicandi à quo tempore in Eccleſia eſt prohibitus. 718.a
Vtranq; ſpeciem Euchariſtiæ omnibus indifferenter porrigere à Chriſto non eſt præceptum. 95.a.b
Vtriuſq; ſpeciei cõmunio à Paulo tertio Pontifice maximo nonnullis conceſſa. 97.a
Vtrum precationes quæ in templis fiunt publicè vernaculâ linguâ fieri debeant. 741.b
Vualdenſes fratres Anabaptiſtæ habentur. 429.c
Vualdenſes vulgò dicti Picardi. 728.a
Vualdenſis lepra quando Boëmiam infecerit. 419.c
Vueſtphalus damnatur à Caluino. 429.a
Vuicelij laus. 510.b
Vuittembergenſis dux à Petro à Soto humaniter admonetur. 450.c
Vuittembergæ promouendi quid iurare cogantur. 448.a
Vuladiſlai & Vitoldi Regum Poloniæ pietas cum Apoſtolorum pietate confertur. 420.a
Vuladiſlai Iagellonis regis Poloniæ abſtinentia. 366.c
Vuladiſlaus & Vitoldus Reges Poloniæ Regnum Boëmiæ ſibi oblatum quibus verbis propter hæreſim reſpuerint. 420.a
Vuladiſlaus & Vitoldus fratres Patrueles Poloniæ Reges fuerunt. ibid.
Vuladiſlaus & Vitoldus in fide quàm conſtantes. ibid.
Vulgo minimè permittendum de doctrina iudiciũ. 464.a
Vulgo quæ noſſe ſufficit. 479.a
Vulgo quantam licentiam hæretici attulerint. 458.a
Vulgus quid ſit. 464.b
Vulpes hæreticos ſignificant. 50.b
Vxor Epiſcopi electi in monaſterium ingrediatur. 740.c
Vxorem deſerens ſterilitatis gratia, & fœcundam ſuſcipiens, adulterium committit. 173.c
Vxores qualiter habendæ. 302.c

X

XEnia cur noui anni auſpicio dantur. 4.a
Xiſti ſententia de adulterio in matrimonio commiſſo. 303.c

Z

ZAchæi publicani ſatisfactio. 139.a
Zelus non omnis admitti debet. 451.a
Zuingliani & Lutherani ſibi inuicem hæretici ſunt. 426.a
Zuingliani ſacramentarij. 732.b
Zuinglianorum in Lutheriſtas bellum. 426.c.708.c
Zuinglianorum & Lutheranorum collatio. ibid.a
Zuinglij error circa Euchar.ab Eccleſia conuictus. 22.a.b
Zuinglius & Oecolampadius hæretici. 385.c

FINIS.

2a

A QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE.

CAPVT PRIMVM.

QVI fidem ſanctiſſimæ religionis, doctrinæque Chriſtianæ fundamentum, ſimul ianuam & viam in vitam, ac recurſum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatémque eſſe dixerunt, ij verè vim eius expreſſiſſe videntur. Nam per hanc acceſſum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui in-
B uocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non crediderunt? Fides itaque cùm primis eſt neceſſaria, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo: Quam qui non habet, fruſtra accedit ad Deum, fruſtra loquitur, fruſtra inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod loquutus ſum. Quin & Apoſtolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui ſe Chriſtianum profitetur, eſt, Credo. Hinc eſt, quòd non Sophi, non Philoſophi, ſed fideles appellamur. Verùm quid tandem illud eſt, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Hæc eſt fidei noſtræ ſumma, vt ex toto corde credamus, nos, qui primorum parentum noſtrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuiſſe, neque poſſe à morte liberari, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus: qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, verùm & totius mundi: qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Qui cùm inimici fuiſſemus, reconliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti fuimus multi, ſic per vnius obediētiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri vſque ad mortem,
C mortem autem crucis, quò ſic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes noſtros admiſſum, & nos ex impiis iuſtos factos, per obedientiam ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, cum patre ſuo cœleſti in gratiam reduceret. Hoc qui ex toto corde credit, ſufficit illi ad iuſtitiam: qui verò confitetur inſuper ore, conſequitur ſalutem. Hoc ſolum ſcire ſe Paulus gloriabatur, ſcribens ad Corinthios: Cùm veniſſem, inquit, ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, ſyllogiſmorum captiones, non ſophiſmata, non aliud quippiā huiuſmodi vobis afferens: verùm ſic me vobis exhibui, quaſi nihil aliud ſcirem, præter crucē Chriſti.

In hac ſola gloriabatur Paulus, hanc ſolam ſe noſſe profitebatur, & præ ſe ferebat: Ab iis verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum conſuetudine

Chryſoſtom. tomo 4. homi. de fide, ſpe, & charitate.
Cyril. lib. 4. ſuper Ioan. cap. 91.
Rom. 5.
Hebr. 11.
Rom. 10.
Hebr. 11.
Pſalm. 115.
2. Cor. 4.
Chriſtiani prima vox eſt credo.
1. Cor. 2.
Act. 8.
Fidei Chriſtianæ ſumma.
Ephe. 2.
1. Tim. 2.
Infra cap. 60.
1. Ioan. 2.
Apoc. 1.
Rom. 5.
Philip. 2.
Rom. 10.
1. Cor. 2.
Infra cap. 34.
Galat. 6.
1. Tim. 6.
2. Tim. 2.

interdicebat, qui ſuperbi, nihil ſcientes, languebant circa quæſtiones & pugnas verborum ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, cùm ſeruum domini non oporteat litigare, ſed eſſe manſuetum ad omnes, docibilem, patientem, &c. A

Quod fides mediatoris, poſt lapſum primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poßit quiſquam abſque illa ſaluari. CAP. II.

1.Cor.4. Amb. libr. 1. cap.3. de fide. Act.4. Matth.1. Ieſus quare. 1.Tim.1. Fidei gradus. Aug. Ser. 8. & 9. de verbis Apoſtoli.

HAec eſt igitur fides noſtra, in cuius ſimplicitate regnum eſt Dei, non in contentione ſermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo ſaluum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Ieſus, quòd ſaluum eſſet facturus populum ſuum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapſum primi hominis minimè fuit neceſſaria. Neque enim alia cauſa fuit, quamobrem veniret in mundum Ieſus Chriſtus, quàm vt peccatores ſaluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita noſtra bona, ſed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Auguſtinus, & nulla eſt cauſa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus noſtris, priuſquam prolapſi fuiſſent, credere, quòd Deus eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator eſt.

Hebr.11. Fides primorum parentũ & poſterorũ diuerſa.

Poſt admiſſum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquam ſufficiebat: neceſſaria fuit præterea fides mediatoris, quem cùm ipſi, tum liberi eorum & B poſteri, ſancti Patriarchæ & Prophetæ magno deſyderio venturum expectabant, certa ſpe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli poteſtate eriperentur. Quis autem futurus eſſet mediator ille, deinde filius an angelus, an alius quiſpiam, de eo certi aliquid perſuaſum habere non fuit omnibus neceſſe: ſatis erat ad ſalutem, in genere credere, quòd rationem Deus eſſet initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & diſtinctius de mediatore ſingula credenda, tenebãtur ij ſoli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, ſancti Patriarchæ, & Prophetæ, ſimul ſacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obſcurius, & poſt datam à Moſe legem apertius, quibuſdam ſacrificiis & cæremoniis venturũ Chriſtum mediatorem adumbrabant. Quorum ſignificationem intelligebant ipſi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui paſſione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatisfaceret, qui tertia die à mortuis reſurgeret, deinde verò in cœlos aſcenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos. In maiorum autem fide ſaluabantur minores, qui ſub velamine quodam obſcurius cognoſcebant, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem eſſent à morte liberandi: cuius venturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quàm ante legem.

Legalia vmbræ Chriſti. Eſaiç 7.

2.Cor.6. Titum 2. Coloſ.1. Quid credẽdum. Luc.23. Act.10. Io.8. Chriſtũ oculis fidei vidit Abraham. Exod.4. Pſalm.79. Eſai.16. Eſai 6. Can.1.

Poſteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies ſalutis, poſteaquàm apparuit gratia ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Chriſti qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſicut clarior & apertior, ita magis eſſe cœpit neceſſaria, vt iam non adumbratè ſicut ſub lege, vel ante legem, neque ſub velamine (quandoquidem Chriſto mortuo velum templi ſciſſum eſt) ſed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis eſt legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre geſtiebat, ac vidit, atteſtante ipſo Chriſto, & gauiſus eſt: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moſes orauit dicens: Obſecro domine, mitte quem miſſurus es. Orauit Dauid cùm aliis in locis, tum ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Orauit Eſaias, cum deſyderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & deſcenderes. Orauit in Canticis Eccleſia dicens:

A cens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis verbis à ſponſo ſuo Chriſto petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne aſſumpta. Neque verò ſatis eſt credere, quòd venit in hunc mundum, ſed & illud fideles omnes tenere memoria neceſſe eſt, quòd conceptus eſt de ſpiritu ſancto, quòd natus eſt ex Maria virgine, quòd traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, quòd aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idem eſt & Dei filius, in patrem quoque omnipotẽtem credere neceſſe eſt, creatorem cœli & terræ: ſimul & in Spiritum ſanctum, ex quo conceptus eſt. Vt in tribus perſonis credatur vnus Deus. Diſtinctionem verò perſonarum, & vnitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudiores, quam vt comprehendere poſſint, nõ eſt adeò neceſſarium ad ſalutem, omnibus explicatè credere, vt ſi quis minus hæc fuerit aſſequutus, de eius ſalute dubitandum ſit.

Rom. 4.

Quod Eccleſia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primùm de anno in certa tempora diſtributo, déque beneficio Chriſti incarnationis. CAP. III.

VErum videre licet admirabilem quandam curam, & ſolicitudinem ſanctæ matris Eccleſiæ, quæ non contenta vel ſcripto, vel verbo ſingula tradidiſſe, quæ B neceſſariò credenda ſunt ad ſalutem, diligẽter vias & rationes omnes perſecuta eſt, quibus ea quàm maximè clara, & manifeſta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita diſtribuit, certos vt dies inſtitueret, quibus eorum quæ credere nos oportet, ſi modò ſalui eſſe volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria noſtra poſſent. Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio ſeu natiuitas Chriſti, non vtcunque ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos ſuos voluit, verùm tribus, & ampliùs etiam, hebdomadis, vt ſe præpararent inſtituit, ad mediatorem redemptorémque ſuum, eo quo par eſt honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduẽtum: in quo ſanctorum patrum deſyderium nobis repræſentat, qui ſedẽtes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iuſtitiæ ſolem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum expectãtes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis veſperis primæ Dominicæ, & per totum Aduentum ſingulis diebus in Miſſa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo ſurgunt homines tãquàm vigilantes, atque ſui ſaluatoris aduentum expectãtes. Qui verò maiore feruntur erga Chriſtum charitate, carnem etiam ſuam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti eſſe queant ad illum venientem excipiendum debitóque honore proſequendum, quem tãto ſtudio præſtolati fuerunt. Cuius poſteaquàm diu multúmque expectatus ille dies incarnatio-C nis, & natiuitatis aduenit, quãta eſt, per Deum immortalem, omnium lætitia? quàm profuſum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè deſyderatus, qui diſſolueret iugum noſtræ captiuitatis, & nos à graui ſeruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem aſſereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex hiſtoria dicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exoſculandum noſtræ ſalutis autorem. Illuceſcente verò ſole, poſteaquàm ſolenni cum gaudio perfecta ſunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam feſtum iuſta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm iis finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiuſque ædibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantùm non ab ipſis lactantibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Dierũ inſtitutorũ ratio. Quadruplex memoria rerum geſtarũ & beneficiorum gratitudo, auxiliũ, exemplũ ſeu imitatio & confuſio noſtra. Chriſti Ieſu memoria per inſtitutos dies nobis imprimitur.

Aduentus. Luc. 1. Eſai. 1.

Natalis Chriſti.

Eſai. 9. Chriſti natiuitas paſſim ab omnibus celebratur.

Curſitatur per vicos & plateas, in ſingulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus eſt nobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dominus. Quoniam verò ſumma tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm ſit diues in miſericor

Luc. 2. Ephe. 2. Galat. 4.

Strena eſt beneficiorũ & liberalitatis Chriſti memoria.

Chriſti circunciſi, adorati & oblati memoria perfecta recolitur.

ſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, miſit filium ſuum factum ex muliere, qui mortem noſtram moriendo deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipſi quà poſsint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atque è ſuis copiis egentium ſubleuent inopiam. Hac ratione mater Eccleſia, quæ in ſymbolo primo loco de Chriſto nato cõtinentur, in pectoribus liberorum ſuorum defigenda curauit, vt ne facilè excidere poſſent. Addidit iis etiam ea, quæ non continentur in ſymbolo. Nam octauo die pòſt, circunciſi, quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati, quadrageſimo die poſt natalem, in templo oblati pueri Ieſu memoriam recolit. A

De beneficio redemptionis per crucem & mortem Chriſti factæ.

C A P. I I I I.

Chriſtus nõ naſcẽdo, ſed moriẽdo nos morte redemit.

Col. 2.

PRiuſquàm verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in ſymbolo, de eo, quomodo paſſus eſt ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit, quoniam inter omnia Chriſti beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris eſt inſigne maximè. Neque enim naſcendo, ſed moriendo pro nobis, nos à morte redemit, non in cunis iacendo, ſed in cruce ſpiritum exhalando, pro peccatis noſtris ſatisfaciens, nos cœleſti patri ſuo reconciliauit, cruci peccatorum noſtrorum chirographum affigens, tulit ipſum de medio ac prorſus de rerum natura ſuſtulit. Quoniam itaque ſalus hæc eſt, & redemptio noſtra, B quoniam gloria noſtra crux Chriſti eſt, triumphus noſter crux Chriſti eſt, ſpes omnis, & fiducia noſtra, ſola crux eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, ad tantum hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, ſancta mater Eccleſia non vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus ſuis, accedendum eſſe putauit. Atque illud in primis æquum eſſe duxit, vt ſocij Chriſti paſsionum eſſe conaremur, ſi volumus eſſe ſocij conſolationis, quam cum illo reſurgentes, & in cœlum aſcendentes accepturi ſumus. Nam niſi commortui fuerimus, non conuiuemus: niſi ſuſtinuerimus, non conregnabimus. Compati neceſſe eſt, ſi quis conglorificari vult. Nam & Chriſtum pati priùs oportuit, atque ita intrare in gloriam ſuam. Ac rectè quidem communicare Chriſti paſsionibus intelligitur, qui pro nomine illius quoſuis cruciatus, denique mortem ipſam perferre, ſi res ita poſtulet, animo prompto ſemper eſt, & parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui deſijt à peccatis, vt iam non deſyderiis hominum, ſed voluntate Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis. Cæterùm ad hæc perficienda, impedimento plerunque caro eſt maximè, quæ ſpiritui aduerſatur, vt non quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaque domanda eſt abſtinentia, quò facilius crucifigi poſsit cùm ſuis vitiis & concupiſcentiis. Nam ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pabulum ſubducitur, & pro auena fœnum datur, ita carni noſtræ, ob ſucci & ſpirituum abundantiam ſpiritui rebellanti ſubduci alimoniam, & eiuſmodi ſuppeditari ciborum genus expedit, vnde quàm minimum C animo ſeſſori ſuo recalcitret, vt caſtigato corpore, & in ſeruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus inſiſtat, diuinæque voluntati ſe tantò facilius attemperet. Cùm enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur, tum is, qui intus eſt, renouatur de die in diem, quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiuniis exterior noſtri pars, corpus: tantò interior noſtri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui ſuo aduerſario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obſecundare queat. His itaque cauſis adducta mater Eccleſia, quò, quæ nobis in mora plerunque ſunt, carnis deſyderiis vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi poſsimus, quadraginta dierum ieiunium inſtituit. Neque id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadraginta dies in deſerto ieiunaſſe legitur, vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt ſaturi eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad finem quadrageſimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito ſanctam vocamus, quòd in ea repræſentatur nobis Chriſti paſsionis myſterium, per quam abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum verò maiore ſtudio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenãda deſyderia, atque

Societas paſſionum Chriſti.

2. Tim. 2.

Roma. 8.

Luc. 24.

Communicare Chriſti paſsionibus quis dicatur.

Compati & cõmori Chriſto quid.

1. Pet. 4.

Quadrageſimæ ieiuniũ.

Gal. 5.

Similitudo ieiuniũ probans.

1. Cor. 9.

2. Cor. 4.

Nota.

Ieiunij quadrageſimę inſtitutionis cauſa.

Matth. 4.

Chriſtus quare ieiunauit dies 40. in deſerto.

Hebdomadę ſanctę obſeruatio & nominatio.

A atque ad attendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. *Hinc ille* nos quondam à plurimis, nunc verò paucis quorum ardentior eſt pietas, obſeruatus: quem etiam ſua ætate ſcribit obſeruatum Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd ſicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia ſeruabantur, atque omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus ſeculi negotiis, neque alia in re per totã illam hebdomadam, quàm in contẽplatione ſummi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus idem & ſacerdos & ſacrificium, conferre dignatus eſt, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: quò ſingulari & inæſtimabili beneficio, quoniam peccatorum remiſſionem, fuſo pro nobis Chriſti ſanguine, conſequuti ſumus, tum verò ſedulò facere omnes omnia iuſſit Eccleſia, quò tanti beneficij fructum conſequi poſſent: quem quoniam adipiſci non licet, niſi iis, qui peccata ſua, quæ tantis Chriſti cruciatibus cauſam dederunt, in amaritudine mentis ſuæ recogitant, qui deteſtati ea, odium eorum concipiunt, ac iuſto propterea dolore affecti, profuſi lacrymis ea ſacerdoti Dei miniſtro, cui ligandi, ſoluendique poteſtas à Deo data eſt, enumerando recenſent, eiúſque miniſterio, virtute verò ac merito paſſionis & mortis Chriſti, ab illis abſolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea qua par eſt animorum ſubmiſſione petunt, vt hoc quoque ſub id tempus à fidelibus fieret, inſtituit: quò

B commonefaceret illos, non niſi paſſionis & mortis Chriſti meritò peccata remitti. Hoc non contenta, ſimul ſtatuit, vt huius peccatorum remiſſionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tantò magis certi de ea reddi poſſent: ad viuum & viuificum Chriſti corpus & ſanguinem ſumendum, poſteaquàm peccata ſua confeſſi, atque ab eorum nexu ſoluti eſſent, accederent: quò ſicut ipſe vna caro nobiſcum, ita nos viciſſim caro vna, & ſpiritus vnus cum ipſo efficimur, atque illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in Sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ paſſionis recolitur, ſicut ſæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem ſuam Deo patri Chriſtus reconciliauit, fas non eſſe putauit mater Eccleſia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij ſimultates aliquas gererent, ac odiis inter ſe mutuis flagrarent. Quamobrem & illud inſtituit, vt in hac præcipuè ſancta hebdomada, priuſquàm ad ſumendum ſalutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum eſt pietatis, myſterium pacis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata ſua, ſimul veniam peterent daréntque viciſſim. Quòd qui ſecus facerent, quíque implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quàm ipſi Iudæi flagitium deſignarent, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes, vt meritò à ſacris arcendi, quinetiam è piorum cœtu homines impij neque digni, qui Chriſtianorum

C appellatione gaudeant, exterminandi ſint. Et quoniam duplex eſt pœnitentia, priuata vna, publica altera, ſicut ſuo loco fuſiùs dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Eccleſia, hanc autem alteram ſtatam ſolennem non exiſtimauit, niſi feria quinta ſanctæ hebdomadæ peragi oportere. Eſt quidem ita quòd omni tempore fungi debent Epiſcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apoſtolus, cùm dixiſſet, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit, Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo: viſum eſt tamen, vt iſto potiſſimùm die legationis hoc munere fungerentur, quo ſummus pontifex noſter Ieſus Chriſtus aſtitit vultui Dei pro nobis in multitudine miſericordiæ ſuæ, & ſemel Sacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech officio perfunctus, cùm ſacrificium incruentum corporis & ſanguinis ſui ſub panis & vini ſpeciebus in vltima illa cœna Deo patri obtuliſſet, ac eiuſdem corporis & ſanguinis Sacramentum ſub iiſdem ſpeciebus poſt factam oblationem ſuis diſcipulis tradidiſſet, paulò pòſt vt Sacerdotio ſecundum Aaron finem imponeret, poſteaquàm nouum illud inſtituerat, ſacrificium pro nobis cruentum factus eſt, ſemetipſum tradens

Epiph. lib. 3. hæreſi. 75. In hebdomada ſancta fiebant exercitia valde afflictoria.

Confeſsio auricularis. Eſai. 38. Ioan. 20. Matth. 18. Abſoluit ſacerdos poteſtate ſpiritus ſancti & virtute & merito paſsionis mortiſque Chriſti pœnitentẽ, & Deo patri eum reconciliat. Communio ſeu ſacra ſynaxis. Recõciliatio inimicorũ. Euchariſtia ſumenda recõciliatione habita. Communicantium in odio pœna. Iaco. 5. Hebr. 6.

Duplex pœnitentia priuata & publica.

2. Cor. 5.

Hebr. 6. Publica pœnitentia & reconciliatio ſolent maximè in hebdomada ſancta feria quinta propter ſanctiſsimam Chriſti oblationis memo

riam & communionem fieri.
Epheſ.5.
1.Pet.3.
Roma.3.

oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, capi ſe, ligari, conſpui, flagellari, variis probris affici, ac poſt multos grauiſsimos cruciatus ſibi illatos, tandem ſe in crucem agi paſſus, atque ibi pro nobis iuſtus pro iniuſtis mori dignatus eſt. (A) Quam autem ob cauſam ligata eſt miſericordia? niſi vt miſeros peccatores nexu peccatorum ſuorum ſolueret pœnitentes. Quam ob cauſam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata eſt? niſi vt, ſicut iam toties dictum eſt, propicium nobis & placatum patrem ſuum redderet, apud quem propitiator nobis factus eſt Chriſtus in ſanguine ſuo. Quamuis igitur à diuitiis bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, viſum eſt maximè accommodum, quò ſemotis aliis curis omnibus, ac poſtpoſitis quibuſcunque ſeculi cogitationibus, ſoli propiciationis per Chriſtum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remiſsionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur, nulli vt iam quamlibet grauibus preſſo criminibus dubitare fas ſit, quin qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquam ſit commiſſurus, quin ſimul cum illo ſit nobis donaturus omnia, ſit conceſſurus veniam & indulgentiam peccatorum noſtrorum omnium, cùm præſertim ob hoc ipſum, eum tradiderit. Quando quidem per Prophetam teſtatur, quòd non ob aliam cauſam niſi propter ſcelus populi ſui percuſſerit eum. Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quòd non ſatis habuit Eccleſia commonefeciſſe nos, paſſi, crucifixi, mortui Chriſti, ſed ſimul indicare voluit, quem eſſemus fructum ex hac illius paſsione & morte (B) conſequuti, nimirum peccatorum remiſsionem, & cum Deo patre cœleſti reconciliationem.

Roma.8.
Chriſtus oblatus eſt in cruce propter noſtra omnium ſcelera.
Eſaiæ 53.
Paſsionis Chriſti fructus eſt peccatorum remiſsio, & cū Deo patre recōciliatio & noua in Chriſto vita.

Quòd in die Paraſceues rectè deploratur Chriſti paſsio. CAP. V.

Luctus paraſceues.
1.Pet.1.
Paſsionis Chriſti cauſa eſt homo per peccata ſua, ideo lugere debet, & peccata ſua deteſtari.
Pſalm.68.

QVa quidem ex re, etſi gaudere nos æquum eſt & exultare, quòd in cruce ſalutem noſtram operatus eſt Chriſtus, non ſine cauſa tamen gaudium iſtud in aliud tempus differendum, ſanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Paraſceues in mœrore, luctu, lacrymis conſumendam eſſe cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque ingentem ex eo conſolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine ſuo redimeret, Verùm ſunt quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc noſtræ myſterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus qui paſsioni, qui cruci, qui morti eius cauſam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra, Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Non ille ſua, quæ nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Meritò itaq; gemitus edimus, meritò lacrymas fundimus propter peccata noſtra, quæ tam grauia fuerunt, vt niſi morte Chriſti expiari non potuerint. Tum autem ipſe Chriſtus noluiſſe videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus (C) hos noſtra cauſa pertulit. Sic enim dixit, Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei triſtitiam conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius, cùm autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ, propter gaudium: quia natus eſt homo in mundum. Mulieri comparat Eccleſiam ſuam, quæ quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre genitum in noſtram naturam ſuſcepit, rectè hoc die Paraſceues moriente illo, & per mortem quaſi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, triſtitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. Quoniam verò poſtquàm reſurrexit æterno ſuo regno natus, gauiſi ſunt diſcipuli viſo domino, ſicut ipſe dixerat, Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta eſt mulieris, quæ præmiſſa fuerat, ſimilitudo, quæ poſtquàm peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Quare non ſunt audiendi, qui Chriſti mortem lugubrem eſſe nolunt, & eam deplorari vetant. Nam etſi pretioſam illam & glorioſam eſſe libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis deſtruxit autorem

Roma.4.
Eſai.53.
Ioan.16.
Ibidem 16.
Exemplum luctum probans.
2.Theſſ.5.
Apoc.12.
Ioan.20.
Ioan.16.
1.Cor.15.
Hebr.2.
Chriſti mortem eſſe lugubrem, qui negant & vetāt deplorari in ſeptimana

A torem, non continuò non eſt ipſa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum ſalute ſponte Chriſtus illam exhibuit: Alioqui periculum eſt, ne de nobis quoque per Prophetam ſuum Chriſtus conqueri videatur, Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur, & non inueni. Cùm præſertim per Zachariam prædictum ſit, quòd dolebunt ſuper eum, ſicut doleri ſolet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant: Non vociferemur cum inſanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum, ſed cum Maria matre Ieſu, cuius tum animam doloris gladius pertranſiuit, cúmque ſanctis Apoſtolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Chriſti crucifixi fit memoria, in fletu & planctu tranſigamus, gaudium verò noſtrum in id vſque tempus differamus, quo ipſi quoque gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino. Differamus lætitiam noſtram in perendinum diem, quo Chriſtus deuicta morte reſurrexit propter iuſtificationē noſtram. Tempus flendi, dicit ſapiēs, & tempus ridendi, tempus plangēdi, & tempus ſaltandi, prius flendum eſt, vt exultare poſteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit Propheta, mittentes ſemina ſua: venientes autē venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Beati flentes, ait Chriſtus, quoniam ipſi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apoſtolis, & cum iiſdem gaudētibus gaudeamus, neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Chriſto paſſo exultantibus atque illi acerbè inſultantibus. Hunc morem iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſemper obſeruauit ſancta mater Eccleſia, ſimul docens fideles ſuos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, in libello quodam de ritib. vet. Eccleſiæ, qui Caroli magni ad Alcoinum epiſtolæ poſtponitur, hæc tractatur quæſtio, cur ſanctorum dies, quibus de hoc ſeculo migrarunt, ſolenniter, & cum magna exultatione celebremus, adeò vt ipſis abſtinentiæ aliquantò rigore laxato, paulò remiſsius viuamus, diem verò paſsionis Chriſti, quo de hoc mundo per mortem tranſiuit, in magna afflictione & carnis maceratione, cordíſque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto feſtiuius, atque alacrius coli, quanto conſtat Chriſtum ſanctorum omnium meritum tranſcendere.

[Margin: ſancta, audiendi nō ſunt. Pſal. 68. Zacha. 12. Luc. 23. Luc. 2. Ioan. 20. Rom. 4. Eccle. 3. Pſal. 125. Matt. 5. Luc. 7. Rom. 12. Act. 14. — B]

De Gaudio dominicæ reſurrectionis.

CAP. VI.

QVamobrem ad iucundam illam reſurrectionis Chriſti ſolennitatem prius nos peruenire noluit, quàm eſſemus conuerſi ad Dominum in toto corde noſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouiſum eſſe cupiebat, qui cùm non facilè poſsint mentis oculos ad ea videnda, quæ ſunt ſpiritus, attollere, niſi vi maiore corporaliter accidentium cauſarum excitentur, cauſas, quibus id perfici poſſet, perueſtigauit. Reſurrectio Chriſti. Ioel 2.

C Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, ſic diſpoſuit, vt ante ſacratiſsimam Paſchatis noctem nullo modo rumperetur à piis. Ita fit, dum per abſtinentiam corpus atteritur, nec aliundè laxatio niſi ab hac Paſchali nocte ſperatur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequàm veniat, ſic omnes quadrageſimæ dies, qui ſunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum deſyderio ad conſtitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur. Quadrageſima.

Hac ratione dulcis omnibus hæc ſolennitas, chara omnibus, deſyderabilis cunctis efficitur, Sicut lux in tenebris ambulantibus, ſicut fons de petra ſalientis aquæ ſitientibus, ſicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hîc igitur tempus iam eſt lætitiæ, hîc exultamus omnes gaudio, memoria nobiſcum repetentes, quantum pro nobis Chriſtus pretium perſoluerit, per quod peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti, & à duriſsima captiuitate redempti ſumus. Quo magis autem abſolutum ſit gaudium noſtrum, paſsioni & morti Chriſti reſurrectionem quoque ſemper adiungimus quæ noſtræ cauſa eſt iuſtificationis. Nam ſicut traditus eſt Chriſtus propter delicta noſtra, ita reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Vnde colligere licet, quòd qui iuſtificationem nihil aliud eſſe volunt, quàm peccatorum Rom. 4.

Iuſtificatio includit tria contra opinionem quorundam, ſcilicet, peccatorum remiſsionem, cū Deo patre recōciliationem & vitā nouā in Chriſto.

remiſſionem,& cum Deo patre reconciliationem,ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac ſola re cōſiſtit iuſtificatio,ſi vetus homo noſter exuatur, neceſſe eſt inſuper indui nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia veritatis. Non ſatis eſt veterem Adam eieciſſe,nouum etiam Adam prætereà Chriſtum complecti neceſſe eſt: Non tantùm peccato moriendum, ſed viuendum eſt etiam Deo in Chriſto Ieſu:Non ſufficit à peccato liberari, ſeruos etiam oportet fieri iuſtitiæ:non commori tantùm, hoc eſt,defungi peccatis, verùm & reſurgere cum Chriſto opus eſt. Illud itaque merito Chriſti paſſionis nobis obtigit, quòd ſumus mortui peccatis, quòd vetus noſter homo crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati,vt vltrà non ſeruiamus peccato. Verùm hoc ſatis non eſt:Neceſſe eſt prætereà, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accenſi, ſimul cum eo reſurgentes,in nouitate vitæ ambulemus,parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipſe tradidit, quam in ſymbolo poſteà comprehenderunt Apoſtoli. Quòd certi ſimus,tametſi propter eam fidem corpus noſtrum occiſum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt ſuis promiſſis maneat, vtque excitet nos, ſicut excitauit Chriſtum in vitam æternam. Atque hoc eſt, quod vocat Paulus iuſtificari, poſt adeptam peccatorum remiſſionem in eiuſmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Chriſtus eſt,vt in cruce veteris hominis occaſum oſtenderet: Reſurrexit autem, vt in vita ſua vitæ noſtræ nouitatem demonſtraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die noſtrùm,quòd non ſolùm abolita ſunt peccata noſtra per mortem Chriſti, verumetiam illius reſurrectio documento nobis eſt & exemplo, quomodo mortui per illum priſtinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam reſuſcitati, deinceps iuſtitiæ viuamus, quam illius beneficio cōſequuti ſumus.Hæc itaque duo ſancta mater Eccleſia præ cæteris inculcanda ſuis fidelibus, nec ferè abinuicem ſeparanda eſſe duxit, tanquam ad ſalutem apprimè neceſſaria. Nam cùm & illud credere neceſſarium ſit ad ſalutem, Chriſtum & verum hominem, & verum Deum fuiſſe: verum hominem declarat paſſio & mors: neque enim potuit pati & mori,niſi homo: verum Deū declarat reſurrectio: neque enim potuit ſua ipſius virtute à mortuis reſurgere niſi Deus. Quamobrem non ſatis habuit in die Paraſceues mortis, in die Paſchæ reſurrectionis Chriſti memoriam celebraſſe, quin per totum annum vertentem vtriuſque nobis memoriam ſingulis hebdomadis renouet. Nam quòd à Chriſtianis feria quarta & ſexta ieiunatur, illam rationem reddi ſcribit Auguſtinus,quòd conſyderato Euangelio,ipſa quarta ſabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi, die autem vno interiecto, cuius veſpere Dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam ſabbati, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbati, feriam ſextam vulgò vocant, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Tertius autem dies pòſt reſurrectioni dicatus eſt, qui proptereà Dominicus etiam vocatur,quòd in eo Dominus à mortuis reſurgens, verè ſe Deum & Dominum eſſe declarauit. Quare non ſolo die Paſchatis, verùm ſingulis dominicis diebus proceſſionem peragi videmus, qua repræſentatur Apoſtolorum proceſſio, qui iuxta Chriſti præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis reſurgentem & Hieroſolymam inde poſteà redierunt. Sic ergo duos articulos hos docuit nos Eccleſia vnum de paſſo,crucifixo, mortuo,& ſepulto Chriſto,alterum de eo, quomodo tertia die reſurrexit, qui quò magis infigerentur memoriæ noſtræ, ſingulis hebdomadis eorum commemorationem ſextis feriis,& diebus dominicis renouari voluit.

Rom.6.

Spes reſurrectionis noſtræ.

B

Ieiunium quartæ & ſextæ feriæ.

Aug.ad Caſulanum Epiſt. 86.

Matth.26.

Dominicus dies.

C

Matth.28.

De aſcenſione Chriſti, dèque extremo iudicio. *CAP. VII.*

Inter Paſcha & Pētecoſt. non ieiunatur.

Aſcenſio Chriſti.

Actor.1.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam reſurrectionis in omni abſtinentiæ continentiæque genere traducēdos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia cenſuit eſſe relaxanda, vt ad feſtum vſque Pentecoſtes non ieiunaretur à cibis,quod eſt mœrentium,ſed in Domino gauderetur. Illud etiam ſubiecit quaſi ſub oculos noſtros, quomodo quadraginta dies cum ſuis diſcipulis verſatus eſt, quibuſcum etiam cibum interdum capere viſus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus,quò magis fidem faceret ſuæ reſurrectionis, poſteà videntibus illis eleuatus, & in cœlum aſſump

A aſſumptus eſt. Poterat quidem celeriùs in cœlum aſcendere, ſed quoniam non quæ
ſua, ſed quæ noſtra ſunt, quærere venerat (deſcenderat enim propter nos homines,
& propter noſtram ſalutem) quò magis claram teſtatámque cunctis reſurrectionem
ſuam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tan-
tiſper in terris commorari, aſcenſioníſque ſuæ gloriam in quadrageſimum diem dif-
ferr edignatus eſt. Nulla autem res æquè ſpem noſtam erigit, atque glorioſa hæc
Chriſti aſcenſio. Nam paſſio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille ſum- Paſsio Chriſti charitatẽ accendit.
mam erga nos declarauerit (nam dilectionem hac maiorem habere poteſt nemo, Ioan.15.
quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, qua tamen maiorem habuit ille, 1.Theſſa.4.
qui poſuit pro inimicis) fieri non poteſt, quin mutuò illius amore inflammemur, qui
prior nos tãtoperè dilexit. Reſurrectio verò Chriſti, non modò de diuinitate ipſius, Reſurrectio Chriſti confirmat fidem de noſtra reſurrectione.
verùm & de noſtræ carnis reſurrectione fidem noſtram confirmat & roborat: Si
enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierũt,
per Ieſum adducet cum eo. Aſcenſio porrò ſpem lætificat, quam firmam habemus
& indubitatam, cùm caput noſtrum præceſſit, eò nos, qui ſumus ipſius membra, ſe-
quuturos: Cùm præſertim promiſſum eius habeamus, qui fallere neſcit, vbi fuerit
ipſe, ibi futurum & miniſtrum. Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, Aſcẽſio Chriſti præſtitit variè dona hominibus.
dedit dona hominibus, quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcẽdit primum
in inferiores partes terræ? qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſupra omnes cœ-
B los, vt impleret omnia. Sed ita nos in ſpem erigit aſcenſio, ne prorſus tamen ſecuros Epheſ.4.
& oſcitantes eſſe permittat. Nam eodem ipſo die nobis in memoriam reuocatur, Pſalm.67.
quomodo qui aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dexteram patris, inde venturus ſit iudi- Ioan.12.
care viuos & mortuos: Cantatur enim in Miſſæ introitu: Viri Galilæi, quid admira- Iudicij diuini cõmemoratio.
mini aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet, Actor.1.
quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum in
eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum ſecum detulit, iudica-
re viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Pſalmo, Aſcendit Deus in iubilo, & do- Pſalm.46.
minus in voce tubæ. Atqui in eiuſdem voce tubæ nouiſſimæ reſurgent omnes in- 1.Cor.15.
corrupti, ſententiam iudicis audituri: qui, quos à ſiniſtris collocauerit, eos ad ſuppli- Matth.25.
cium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris poſuerit, eos ire iubebit in re-
gnum ſuum cœleſte. Propterea & in proſa canitur illud: Iudex cùm veneris iudica-
re ſeculum, da nobis quæſumus ſempiternam requiem in ſanctorum gloria. Sic er-
go gaudio, quod ex aſcenſione Chriſti capimus, quæ nos in ſpem erigit, futurum vt
ipſi quoque ſimus, vbi caput noſtrum eſt, miſcere voluit Eccleſia ſolicitudinẽ, quam
ſimul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulum, qui ex- Hebr.10.
tremus eſt de Chriſto, ne ignorare poſſemus. Cuius etiam commonefacit nos ſecun Zach.9.
da dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuiſſet, quo ve Luc.9.
nit manſuetus, non vt perderet animas hominum, ſed vt ſaluaret, non vt iudicaret Ioan.3.
C mundum, ſed vt mundus per ipſum ſaluus fieret: in ſecunda dominica, meminit il-
lius aduentus horrendi, quò qui diuitias bonitatis eius contempſerunt, quem reci- Rom.2.
pere redemptorem noluerunt, eum ſeuerum & inexorabilem iudicem experientur.
Atque ita non tam ſcribendo aut prædicando, quàm oculis quaſi rem ſubiiciendo
per certorum dierum obſeruationes, abſoluit omnia mater Eccleſia, quę de Chriſto
credere neceſſarium eſt ad ſalutem.

De Spiritu ſancto, déque Trinitate. *CAP. VIII.*

SEd nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque ſan-
ctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promiſſus Apoſto-
lis, tandem ſit miſſus quinquageſimo die poſtquàm Chriſtus reſurrexit, feſtiua ſolen Pentecoſte.
nitate, magnáque cunctorum hilaritate repræſentat. Tunc indicans illud impletum
eſſe, quod à Propheta dictum eſt de Chriſto: Aſcendens in altum, captiuam duxit Pſalm.64.
captiuitatem, dedit dona hominibus, deſcendit primum ad inferiores partes terræ,
& aſcendit ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia. Quoniam verò & illud credere Epheſ.4.
neceſſarium eſt ei, qui ſaluus eſſe velit, tres perſonas vnum eſſe Deum, ſanctiſſimæ Trinitatis S. feſtus dies.
quoque Trinitati feſtum diem dicauit: quò non ſolùm admoneri populus eius rei,
verumetiam è ſuperiori loco doceri poſſet. Rectè autem octauo die poſtquàm
Spirit

Spiritus ſanctus eſſe miſſus recolitur , feſtum hoc inſtituit : Nam antequàm A
datus eſſet Spiritus ſanctus confeſſio Trinitatis celebrata non eſt , quòd ſine
dono ſancti Spiritus fides illius haberi non poteſt. Quamuis ſanctos Patriarchas &
Prophetas Spiritu ſancto afflatos,non omninò latuiſſe myſterium hoc Trinitatis, è

Cruce ſignatio.

multis ſcripturæ locis manifeſtum eſt.Quò magis autem illud imprimeretur menti-
bus hominum,ita vt elabi facilè non poſſet, inſtituit fideles eccleſia iam inde à pue-
ris,ſimul vt eſſent è ſomno expergefacti , vt ſurgentes è lecto,ſe cruce ſignarent , ac
verba hæc proferrent, In nomine patris,& filij , & ſpiritus ſancti:quod ipſum ſimili-

Cruce mane & veſpere ſe ſignent Chriſtiani.

ter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent in nomine , non autem in nominibus,
admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in perſonis, vnus tamẽ eſt in ſubſtan-
tia:ſimul & eius rei commonefierent , quòd ſalutem noſtram , quæ crucis beneficio

Infra cap.10. Ioan.18. Ioan.10.

nobis obtigit , tota Trinitas eſt operata. Nam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis.
Pater filio,ſicut & ipſe filius teſtatur,calicem paſſionis dedit, & ipſe filius animæ ſuæ
in poteſtate ſua propinauit,ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animã meam:
oblatus eſt enim, quia ipſe voluit:& ſpiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo te-

Eſai.53. Hebr.9.

ſte, qui dicit: quòd Chriſtus per Spiritum ſanctũ ſemetipſum obtulit immaculatum
Deo. Hæc eſt fides Catholica , quàm vt paulò antè diximus, non ſcribendo , neque
prædicando, verumetiam annum vertentem ita diſtribuendo , dies vt certi conſti-
tuerentur, quibus quaſi ordine ſinguli articuli eorum præcipuè, quæ de Chriſto co-
gnoſcenda ſunt , non tam auribus , quàm oculis fidelium exponerentur, ſitiens no-
ſtræ ſalutis mater Eccleſia , nos fideliter docere ſemper eſt conata, quòd in eo ſalu- B
tem noſtram agi ſciret.

Quod dictum Apoſtoli, Dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi dierum, quæ fit in Eccleſia. CAP. IX.

Dierum obſeruatio. Galat.4. Epiph.hære. 75. Hier. aduer. Vigil.

NEque verò defuerunt,qui ſanctæ matris noſtre ſanctum hoc inſtitutum repre-
henderent, quòd Iudaicas quaſdam obſeruationes amplexos eſſe fideles dice-
rent. Obiectum eſt etiam ante mille ducentos annos , quòd nunc ab iis,qui pridem
ſopitas hæreſes ſuſcitauerunt, obiici nobis audimus ; Dies obſeruatis , & menſes , &
tempora,& annos:Sed iis iam pridem & ab Epiphanio græco , & ab Hieronymo la-
tino ita reſponſum eſt , ſatis vt eſſe confutati videantur. Neque enim exiſtimãdum
eſt,ignoraſſe matrem Eccleſiam,vel nunc etiam ignorare,quòd omnes dies æquales
ſint , quódque non die paraſceues crucifigitur , neque die dominico reſurgit Chri-
ſtus , quódque nullus dies atque adeò nulla ſit hora , qua non rectè paſſionis illius &
reſurrectionis , ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quam-

Beneficiis Dei & Chriſti recolẽdis certos dies inſtituit olim & nunc Eccleſia. Matth.13.

obrem receptus Eccleſiæ mos , quo ſingulis Chriſti beneficiis recolendis certos dies
inſtituit,nihil habet cum Iudæorum ſuperſtitione commune. Nam illis non eſt fas
quouis tempore ieiunare,agnum immolare,Penteceſten agere, tabernacula figere:
nobis verò quotidie ieiunare , quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri,
& oblatum manducare , quotidie licet ſimul omnia Chriſti beneficia repræſentare.
Quoniam verò ſeculi curis nimiò plus plerique omnes immerſi ſumus , neque aut C
orationibus,aut gratiarum actionibus,Deique beneficiis recolẽdis perinde vt opor-
teret , vacamus , quid faceret ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia ? permitteretne
tantorum Chriſti beneficiorum interire memoriam ? quę quamuis in Eccleſiis prę-
dicantur è ſuperiore loco , tamen verbi Dei ſemen à ſpinis non raro ſuffocatur:
Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viſcera, cùm prẹſertim ſa-

Feſtorum inſtitutionis cauſa.

lutem in eo noſtram agi videret. Cùm itaque cerneret , adduci non poſſe liberos
ſuos,vt quotidie ieiunarent,quotidie orarent,quotidie Chriſti corporis & ſanguinis
communionem perciperent,ac in iugi beneficiorum eius meditatione verſarentur,
fecit illa , Deo & piorum omnium conſenſu approbante , fecit autem ſancti ſpiri-
tus docta magiſterio , certos vt dies inſtitueret, qui præ cæteris tantorum comme-
moratione beneficiorum eſſent inſignes, quibus ad officium fideles reuocarẽtur, ac
munere ſuo curis aliis vacui diligentius fungerẽtur:non aliud ſpectãs hac dierũ prę-
ſcriptione,quàm vt & admonerẽtur eorũ,quę Deus pro ſua ineffabili bonitate,tam
plena manu,conferre dignatus eſt,& ſepoſitũ tamen tempus aliquod haberent, quo
diligen

A diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus omnia facta eſt, vt omnes lucrifaceret, & qui non poſſent adhuc ſolidum cibũ capere, quod is perfectorũ eſt, eos minimè negligendos, verum tanquàm paruulis lac eis potum dandum eſſe putauit. Quò manifeſtius autem fiat omnibus, quòd Eccleſia nullum nouit dierum diſcrimen, vel ex tremẽdo ſacrificio, quam Miſſam vocamus, cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, paſſionis, mortis, reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, & Spiritus ſancti miſſionis beneficia, nullo non die ſimul omnia celebrantur per totum terrarum orbẽ, quàm latè patet Chriſtiana religio, nulla prorſus varietate. Et ſi enim verba mutari videmus idque in iis tantùm, quibus ad ſacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis ſunt: Introitus, Collectæ, Epiſtola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, ſignificationes tamen manent eædem. Quę verò liturgiæ potiſſima pars eſt, & in quo vis tota conſiſtit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem ſemper modum præcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Miſſa differre videatur: quin ipſum potiùs Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quàm quaſi ſub oculos ſubiectio, ac fidelium ad recolendum præcipuè paſſionis illud immenſum beneficium ſit excitatio: Quod ita repræſentatur in hoc ſacro, vt rectè à Cypriano dictum ſit paſſionem eſſe Domini, ſacrificium quod offerimus. Ex iis itaque quæ peraguntur in hoc ſacro facilè cuiuis perſpicuũ eſſe po-

B teſt, quòd quotidie Chriſti natalem, quotidie paraſceuen, quotidie Paſcha, quotidie in cœlum aſcenſionem, quotidie Pentecoſten celebrat Eccleſia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus rudioribus præſertim, qui minores etiam vocãtur, ad eorum quoque captum communis noſtra mater Eccleſia demittere ſe dignata eſt, certis diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Tria ſunt (inquit Bernard.) quæ in feſtiuitatibus vigilanter conſiderare debemus. Auxilium ſancti, quia iam charitate auctior in cœlo & potentior ante faciem Dei, vt oret pro nobis, & ſic citius ipſe conſummetur. Exemplum ſeu imitationem ſancti, vt humilitatem operum eius, & auctoritatem verborum eius intuentes, videamus quomodo tam verbo, quàm exemplo luxerit inter homines, non declinans ad dextram, vel ſiniſtram: ſed viam regiam tenuerit. & noſtram confuſionem, quia homo ille ſimilis nobis fuit, quid ergo eſt quod non ſolum difficile, quia homo ille ſimilis nobis, ſed impoſſibile credimus, vt faciamus opera, quæ fecit, vt ſequamur veſtigia eius. Confundamur ad vocem iſtam, ſi fortè hæc confuſio adducat nobis gloriam, ſi fortè generet gratiam in nobis timor iſte, nam non ſolum ipſos martyres (vt docet Diuus Auguſtinus) ſed & ipſum dominum Ieſum Chriſtum cum ipſius adiutorio, ſi volumus poſſumus imitari: hæc de quadruplici inſtitutorũ dierum ratione. Quare nihil eſt, quòd nobis Iudaiſmum quiſquam obiiciat, qui non aliud hac dierum obſeruatione, quàm Chriſti beneficiorum conſeruare memomiam, & ea rudibus etiam in-

C culcare conamur, nemo vt ſit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Chriſti paſſionis beneficia varijs modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt, ac primùm de ſigno Crucis. CAP. X.

NEque verò finibus iis circumſcripta fuit anxiæ de ſalute noſtra matris Eccleſiæ cura & ſolicitudo: non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe, verbis prędicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe, quæ de Chriſto credenda ſunt, maximè verò, quæ ſumma credendorum eſt omnium, ineffabile Chriſti paſſionis myſteriũ: etiam ſignis id repræſentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam eſſet rudis, quin illud cognoſcere poſſet. Hinc eſt ille cruce ſignandi mos, qui ab ipſis etiam Apoſtolorum temporibus initium ſumpſiſſe videtur, ſicut ex Abdiæ ſcriptis, qui fuit eorum diſcipulus, colligere licet: De quo ſic etiam loquitur is, qui non multùm fuit à temporibus Apoſtolorum remotus, Tertullianus: Ad omnem, inquit, progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque nos cõuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus. Quoties terror aliquis aut periculum imminet, toties hoc ſigno vtimur, neque nobis aliò confugiendum eſſe putamus, quàm ad crucem domi

1. Cor. 9. Hebr. 5.

1. Cor. 1.

Miſſæ ratio. In Miſſa natiuitatis, paſſionis, mortis, reſurrectionis, aſcenſionis, ſpiritus ſãcti miſſionis beneficia recoluntur & celebrantur.

Cyp. libr. 2. epiſt. 3.

Infra cap. 70. 91.

D. Bernar. in ſer. in vigilia D. Petri & Pauli.

Cruce ſignatio.

Abd. in vitis Apoſtolorũ,

Tertul. de corona militis.

Chryſoſt. in lib. aduerſus gẽtiles, quod Chriſtus eſt Deus. Idem homil. 55. in Matth. Greg. Nazã. in priore cõtra Iulianum apoſtatam oratione. Galat. 3.

domini noſtri Ieſu Chriſti, per quam ille cùm deuicerit huius mundi principem ac A tenebrarum harum, in ea certiſſimum eſſe nobis præſidium conſtitutum firmiter credimus: Ipſa enim, vt eſt apud Chryſoſtomum, Diaboli plaga, dæmonum frenum, & lupatum eſt contrariarum virtutum. Itaque fugiũt hoc ſignum dæmones, timentes baculum quo plagam acceperunt. Quod ſuo quoque periculo didicit aliquando, quamuis à Chriſtiana fide iam defeciſſet, Iulianus Imperator, poſteaquàm ſpecum quendam ingreſſus, ad hoc ſignum confugerat. Per hoc ſignum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad ſalutem noſtram. Cùm regeneramur, Chriſti crux adeſt, cùm ſacratiſſimo cibo reficimur, cùm ſacros ordines ſuſcipimus: In omnibus denique ſacramentis maximus eſt crucis vſus. Hoc ſigno benedicitur & ſanctificatur omnis creatura, indicium vt ſit, quòd nõ aliundè, quàm à cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificatio ſit, qui per eam factus ipſe pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei noſtræ totius, in ipſa nos cruce ſignandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, ad ſignificandum trinitatis myſterium. Quod etiam non tacuiſſe videtur Propheta, cum dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primùm à vertice capitis ſiue frontis vſque ad vmbilicum, vt indicetur, de ſummo cœlo egreſſum in viſcera matris deſcendiſſe Dei filium, atque ex puriſſimis illius ſanguinibus carnem noſtram ſuſcepiſſe: deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum, vbi cauſa ſimul incarnationis exprimitur. Nam propterea deſcendit de cœlo in terram, B propterea reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam, dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum, vt nos qui eramus à ſiniſtris inter hœdos collocandi, transferret ad dexteram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſyderatam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Ecce quanta fidei noſtræ myſteria vnica ſignandi nos cruce forma nos mater Eccleſia docuit, vt ſi nihil præterea ſciret rudis homo, qui ſatis aſſequi cætera non poſſet, vel hoc propemodum ad ſalutem illi ſufficere queat. Hic incarnatio, hic paſſio Chriſti, hic cauſa paſſionis, hic ſimul extremum illud iudicium vnica ſignatione crucis exprimitur.

Crucis ſignũ propter Trinitatis myſterium his tribus digitis, pollice, indice, & medio rectè exprimitur. Innocẽ. lib. 2. cap. 44. de altaris ſacramento. Eſai. 40. Hieron. 12. Matt. 25. In crucis ſigno quatuor vel plura myſteria continentur.

De Crucifixi ſimulacro. CAP. XI.

Imagines Chriſti crucifixi, & vexilla in proceſſione pręferũtur propter ſpem gloriæ.

AD hunc ſignandi nos cruce morem adiecta præterea ſunt Chriſti crucifixi ſimulacra, quæ præferuntur quoties fiunt ſupplicationes, quas proceſſiones vulgò vocant, vnà cum vexillis, quæ ſunt Chriſti triumphantis, & in cœlum ſcandentis inſignia, in quibus & ipſis Chriſtus ferè depingitur ſiue ſculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atque ante oculos noſtros ponatur, in quo gloriari, in quo ſpem noſtram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noſter Ieſus Chriſtus morte mortem ſuperauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos piis omnibus patefecit. Abſit C igitur nobis gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: abſit in alio quoquam fiduciam noſtram collocare, quàm in hac, quæ ſalus eſt & redẽptio noſtra. Nam quę poteſt maior eſſe nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum, & dominus dominantium, cui donatum eſt nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, quòd ille Dei filius Deus ipſe, relicto excelſo ſolio regni ſui cœleſtis, dignatus eſt in hanc lacrymarum vallem deſcendere, & eòuſque ſe deiicere, vt ſerui ſpeciem in ſe ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia dignatus eſt ceu facinoroſus aliquis capi, alligari, flagris cædi, cõſpui, probris innumeris affici: dignatus eſt, quòd vnũ omnium & probroſiſſimum fuit & atrociſſimum ſupplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem eſt hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui ſerui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitæ ſuæ dignitatis, neque noſtræ memor indignitatis: dignatus eſt adeò nos diligere, vt ſemetipſum traderet pro nobis. Nunquid hæc non eſt iuſtiſſima gloriandi cauſa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiuſdem naturæ, ex eodem luto conficti, iiſdem ſunt fortunæ caſibus obnoxij, placent ſibi tamen vehementer hoc nomine: Nos non multò magis nobis placebim

Galat. 6. Epheſ. 4. Apoc. 19. Philip. 2. Rom. 5. Epheſ. 5.

cebim

A cebimus, non multò magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui ſolus eſt verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, nō eſt dedignatus noſtra cauſa noſtram carnem indutus, horrendos in ea ſuſtinere cruciatus, ad extremū verò morte turpiſsima cōdemnatus, per crucis crudele ſuppliciū vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici cauſa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro ſeruis pati dignatus eſt? Quam autem aliam ob cauſam? niſi vt è ſeruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem ſuos, hæredes Dei patris, cohæredes autē ſuos. Nulla poteſt eſſe mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Eſt ergo quòd gloriemur in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: Eſt quòd firmā præterea ſpem & fiduciam collocemus. Quid enim nō certò nobis de tam benefici, támque indulgentis, nō domini, ſed plus quàm patris miſericordia polliceri poſſumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui ſemet tradidit in mortem? Quid eſt quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia cōtulit vltrò, non modò non rogatus, verùmetiā grauiſsimis iniuriis multū prouocatus? Hæc eſt itaque cauſa quamobrem in ſupplicationibus ſiue proceſsionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa ſpem noſtram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare poſſe, palàm omnibus faciamus: Neque verò præferri tantùm crucem inſtituit Eccleſia, verùm & in medio templi cuiuſque, in eminentiori loco, vt ab omnibus con-
B ſpici poſsit, Chriſti crucifixi ſtatuam erexit, quò ſicut in ſerpentem æneum, quem in deſerto Moyſes exaltauit, qui morſi à ſerpentibus intuebantur, ſanabātur: ſic qui vellent à morſibus peccatorū ſanari, quos intulit ſerpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus eſt, certa cum ſpe remiſsionis peccatorum illius merito conſequendæ. Ac non in templis modò, verùm in viis etiam & compitis Chriſti crucifixi ſignum iſtud erigendum putauit. Fuit hoc priſcis illis temporibus apud nonnullos in more poſitū, priuſquàm ad agnitionem veri Dei perueniſſent, vt Mercurij ſtatuas in viis collocarent, quòd hunc Deum itineribus præeſſe perſuaſum haberent. Poſteaquàm verò depulſis errorum tenebris, Euāgelij noua lux affulſit, deiectæ ſunt ſtatuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ ſunt ſtatuæ Chriſti crucifixi, vt ne viatores quidē aliud agentes, tanti beneficij poſſent obliuiſci. Qui ſimuletiam obiter admonebatur, quādoquidem aduenę ſumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem; ſed futurā inquirimus cœleſtem illam Hieruſalem: quā ingredī viam oporteret ad eam anhelātibus. Via enim noſtra Chriſtus eſt, is qui dixit: Ego ſum via, veritas, & vita. Huius veſtigiis incedamus neceſſe eſt, ſi volumus ad cœleſtem patriam peruenire, ad quam niſi per crucem aditus non patet, ipſo etiam Ieſu Chriſtò atteſtante, qui dixit: Qui nō accipit crucem ſuam & ſequitur me nō eſt me dignus. Sic igitur & ingredientiū & egredientium templum, & in viam ſe dantium oculis Chriſti crucifixi ſimulacrum obie-
C ctum ſemper eſſe voluit Eccleſia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitę diuerſorio æternam illam in domum migraturi præ cæteris conſolationis plurimum indigent, quò ſuæ redemptionis pretium agnoſcerēt, ac tāto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata ſpe, ſe cœleſtis patris hæredes futuros, cui per Chriſtum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus eſt ſatisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obſeruari voluit, qui propter ſcelus aliquod patratum ad extremū ſupplicium ducerentur: Quorum quo magis perterritas eſſe conſcientias oportet, hoc maiore ſtudio ſolicita de ſalute eorū mater Eccleſia, ſuccurrendum eis eſſe duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, cōſequendæ veniæ ſpem abiicerent. Eius itaque factum eſt inſtitutione, vt cùm ad ſupplicij locum ſontes ducerentur, ſacerdos eos comitaretur, Chriſti crucifixi ſignum præferret, plectēdorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem ſuā omnē eos collocare iuberet, de qua cantat Eccleſia: O crux aue, ſpes vnica: Crux enim eſt meritū noſtrum, crux eſt refugium noſtrum, crux eſt vita, ſalus, & reſurrectio noſtra. Quamobrem hortatur ſacerdos ad mortis ſupplicium cōdemnatos, quandoquidem ſua non poſſunt, vt Chriſti crucifixi merita, ad Deum patrem allegent. Quid eſt enim omne meritū cuiuſcūque hominis, niſi miſeratio domini? Quamobrem ne ſe crederent inopes eſſe meritorum, quandiu

Rom. 8.

Cōſolatio inſignis pro infirmis & deſperabundis.

Num. 21.

Chriſti crucifixi ſtatua nunc in viis & turribus ponitur, quia ipſe verè omnia vbiq; tuetur & cōſeruat.

1. Pet. 2.
Heb. 13.
Ioan. 14.

Matt. 10.

Morituris crucifixi imago oſtenditur.

Nota.
1. Ioan. 2.

Crucis effecta.

2. Reg. 24.

miſerationum ille Dominus non defuerit, cuius ſi multæ ſunt miſericordiæ, multa A
etiam eſſe merita ſua confiderent: quæ non aliundè quàm ex ſola Dei pendent miſe-
ricordia. Illius ergo ſatisfactioni inniterentur, illius paſsionem, crucem, & mortem
Deo Patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta ſanguinis ad abluenda totius
Eſa.53. orbis peccata cumulatè ſatisfecit. Propterea damnatus eſt ille, vt liberaret damnatos:
Matth.27. propterea doluit, vt ſanaret infirmos: propterea timuit, vt ſecuros faceret: propterea
Lucæ 23. deputatus eſt inter latrones, quorum alter aſſumptus, alter eſt reprobatus, vt exem-
plum & forma daretur, indiſſolubilis manens in poſteros, quia nec in vltimis Dei cle-
mentia pœnitentes excludit, nec vlla hora ſera eſt, cui compunctio diſtricta occur-
rit, nec eos, qui vitæ ſuæ quocunque temporis articulo veri ſunt iudices iterum iudi-
Naum 1. cari. Neque enim bis in idipſum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd ſi noſipſos
1. Cor. 11. iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaq; Deus iudicat & damnat:
pœnitentes verò, quia ſuſcipit à ſeipſis iudicatos, abſoluit: Neque iudicio, quod huma
næ pœnitẽtiæ ſeueritas protulit, aliquid iuſtitia cœleſtis apponit. Iudicati ſunt Aegy-
Exo.14. ptij, cùm redeuntibus ſuper ſe maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitę, cùm
ſubuerſis vrbibus eorum ſulfureis flammis cremarentur: Sed ſi in eiſdem ſubuerſioni-
bus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non ſuccederet æterna: ſed eſſet illis pro
remedio ſupplicium, & pro abſolutione tormentum, neque corde contritos æter-
num contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm in-
Lucæ 23. dulgentiam meruit ſed etiam Chriſti familiaris effectus audiuit, Hodie mecũ eris in
Paradiſo, & regni factus eſt particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vi- B
ta in omni flagitiorum genere volutata eſt, noluit mater Eccleſia de peccatis ſuis de-
ſperare ſed concepto de illis iuſto dolore, ad Chriſti crucis remedium cõfugere, atq;
inde ſalutẽ expectare iuſsit, nullum vt genus hominũ fuerit, cui nõ maximè cùm alia
omnia, tum hoc præſertim crucis & mortis Chriſti beneficiũ ſit manifeſtare conata.

Quomodo Sacerdotes & Epiſcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt.

CAP. XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium ſacerdotum eſt munus,
hos verò non alia in re dies noctéſque, quàm in eius aſsidua meditatione ver-
Horæ canonicæ exprimũt Chriſti paſsionem. ſari voluit, ex eo natæ ſunt preces, quas vocant horas canonicas, vt ſepties in die lau-
dem Deo dicerẽt Sacerdotes, quò ſic implerent illud, quod ab Apoſtolo ſcriptum eſt:
Pſalm 118. Sine intermiſsione orate, ſimul illius immenſi Chriſti beneficij recordarentur, per
1. Theſſ. 5. vulgo notos omnibus rithmos: Patris ſapientia, veritas diuina quid matutina: quid
prima: quid tertia: quid ſexta: quid nona: quid veſpertina: quid hora completorij de
Chriſto factum ſit, per ſingula ſuppliciorum genera, cum grati animi ſignificatione
recolentes: omne vt vitæ ſuæ tempus in hac vna cogitatione traducere ſacerdotes
Miſſæ ritus indicant per verba, habitus, geſtus, & ſigna, aliáſque cæremonias, Chriſti paſsionem & redẽptionis beneficium. voluerit. Porrò quoties Miſſæ peragunt ſanctum ſacrificium, tum verò ſicut anteà
mentio facta eſt, quicquid eſt in Euangelio, quod ſcire omnium intereſt ad ſalu-
tem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & geſtu, & ſignis, & cæremo- C
niis ſub aſpectum populi ſubiiciũt: illud præ cæteris inenarrabile paſsi, crucifixi, mor
tui Chriſti beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde
ſigna crucis tam crebra cùm ſingulæ cruces ſingula tormentorum genera deſignant,
quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius ſanguine redempti ſumus, per-
Hebr.5. ferre dignatus eſt. Iam ad quorum officium pertinet non modò ſacrificium offerre
pro populo, verumetiam ſacrificantibus præeſſe, & eos gubernare atque vniuerſo
gregi attendere, cuius generis ſunt Epiſcopi, nequaquàm ſatis illis eſſe iudicauit,
vel cùm ſacris operarentur, vel cùm precum ſuarum penſum abſoluerent, Chriſti
crucis meminiſſe, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit præci-
puè quoties domo prodeundum eis foret, quòd crucis beneficiũ non recolerẽt: Hinc
Crucẽ cur gerant Epiſcopi. ille mos, quòd pendentem de collo crucem geſtant Epiſcopi, non ob id modò, ne pa-
rùm aliquando ſint memores beneficij per crucem accepti, verumetiam vt admo-
neantur, quo crucifixi veſtigiis incedant, vt ſicut ille verè bonus paſtor poſuit
1. Cor. 3. animam ſuam pro ouibus ſuis, ita & ipſi à bono paſtore paſtores ouium eius con-
ſtituti, ne dubitarent, ſi res ita ferret, exemplo domini ſui ponere animas ſuas pro
ouibus

A ouibus ſuis, & quamlibet acerba ſupplicia, in ipſius præſidio fiducia collocata, ſuſti-
nere. Hoc enim eſt, quod à ſuis exigit Chriſtus, cùm tollere crucem ſuam iubet, qui
ſequi ſe vult. Quinetiam quò ſe cunctis crucis eſſe miniſtros declarent, cùm alias,
tum præcipuè quoties primùm in ſuæ diœceſeos ciuitates ingrediuntur, cruce ſi-
gnant obuios quoſque, ídque magis maioréque ſolennitate quadam, cum ſacris ope-
rantur, ſigno crucis benedicunt hominibus, ſimul illud in memoriam eis reuocantes,
quòd per crucem peccatorum remiſsio nobis obtenta eſt, neque fructus huius tanti
beneficij niſi per crucis memoriam, pérque fiduciam in illa collocatam ad nos redun-
dare queat. Cæterùm Archiepiſcopo vltra crucem de collo pendentem præfertur
etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipſius verſe-
tur, vt quemadmodum princeps eſt epiſcoporum, ita ſe principem eſſe debere memi-
nerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Eccleſia Chriſti, próque ſalute concre-
diti ſibi gregis conſeruanda, quin & ad mortem ipſam, ſi qua id neceſsitas poſtulet,
oppetendam. Potuítne amplius aliquid facere mater Eccleſia, quàm quod fecit, ad
mediatoris fidem illuſtrandam, & quàm maximè propagandam, atque ad redem-
ptionis noſtræ myſterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendum?
Quod tanto ſtudio feciſſe videtur, vt ſi qui ratione aut memoria comprehendere non
poſſent, vel oculis aſpicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret, adeò ſe de-
miſit ad captum omnium, vt ne quem laterent ea, ſine quorum fide ſaluus eſſe nemo
B poteſt. Non illa ſcriptis modò, non viua voce tantùm è ſuperiore templi loco, verùm
& certis diebus inſtituendis, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & variis cęre-
moniis, & quaſcunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis
afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fidelium imprimere conata eſt,
cùm alia omnia, quę in ſymbolo continentur, quę breuis eſt credendorum collectio,
tum præcipuè mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum, & hunc
crucifixum, vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim ſuæ
ſalutis collocarent.

Benedictio Epiſcoporũ. Matth. 19.

Crux cur præferatur Archiepiſcopis.

Symbolum quid.

Quod falsò quidam hoc æuo noſtro calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficiis, cùm per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAP. XIII.

ET ſunt intereà filij deſertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate re-
moti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorſus abſterſo, matrem ſuam
audent inſimulare, quòd parum in iis, quæ ad ſalutem noſtram pertinent, docendis,
officio ſuo functa fuerit. Comminiſcuntur homines audaces & impudentes, quòd
iam indè à quadringentis & ampliùs annis, ignotus orbi Chriſtiano Dei & homi-
num mediator Chriſtus, quòd eius beneficia obſcurata, quòd Euangelium abſcon-
ſum, quòd quiduis aliud potiùs, quàm Chriſtus in Eccleſia fuerit annunciatus, ve-
rùm iis tandem triginta annis per ipſos mentibus hominum Euangelij noua lux af-
C fulſerit. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ſumma impudentia, atque vna omnium grauiſsima
miniméque ferenda calumnia? Legantur theologorum libri, qui ſunt his quadrin-
gentis annis conſcripti, reperire licebit, quòd non aliam plerique theologiæ mate-
riam eſſe voluerint, quàm reparationem hominis lapſi per Chriſtum ſeruatorem.
Notum eſt autem illud, quòd à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd
ſine fide mediatoris Chriſti nullus mortalium vel ante legem vel ſub lege vel ſub
tempore gratiæ ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poſsit. In quo explicando
ita verſantur ſancti Doctores omnes, vt non aliundè ſalutem noſtram pendere do-
ceant, quàm ex cruce & morte Chriſti, quam niſi quis expreſsè crediderit, maximè
poſt peractum iam in cruce redemptionis myſterium, niſi ſpem omnem in ea de-
fixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non poſſe, cùm tamen implicita
mediatoris huius fides ante Chriſtum natum ad ſalutem ſuffecerit. Neque verò ſcri-
pta magis doctorum ętatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm
ea, quæ non ſemel iam commemorata, iterum atque iterum repetenda ſunt, quò ma-
gis planum omnibus fieri poſsit, quàm falsò hæc à filiis deſertoribus Eccleſiæ impin-
gantur. Quid enim, ita ſapienter annus ab ipſo Spiritu ſancto diſtributus, nullus vt
ſit propemodum articulus fidei, cui non ſumma cum celebritate recolendo dies

Eſai. 30.

Theologiæ materia eſt hominis lapſi reparatio.

Patres docuiſſe rectã fidem.

Fides mediatoris.

Lib. 3. ſen. diſtinct. 25.

aliquis ſit dicatus, quid ſigna? quid ſimulacra? quid habitus? quid geſtus Sacerdotum, A
præcipuè ſacris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri
Nota. cernimus in Eccleſia? quid ſibi volunt? quid? niſi quòd modò non edita voce clamant,
quòd ſicut ſcriptis & ſermonibus, ita dierum obſeruationibus, ſignis, & omni cæ-
remoniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud ſcire
1. Corinth. 2. nos iudicamus, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: quod in hoc ſolo, in
ſolo paſsionis, crucis, & mortis eius merito ſpem omnem & fiduciam defigendam
eſſe docemus. Hic eſt ſcopus, ad quem hæc omnia referuntur. Ex quo liquidò per-
1. Corinth. 3. ſpicuéque cognoſci poteſt, quòd licet non omnes fortaſsis ex iis, qui per quadrin-
gentos hos annos ſcripſerunt, aurum, argentum, lapides pretioſos, verùm alij
lignum etiam & ſtipulam ædificauerint, tamen fundamentum, ſuper quod ædifi-
cauerunt, nemo poſuerit aliud, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus
1. Ioan. 2. Ieſus, Dei & hominum mediator, qui factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris,
non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam totius mundi. Quòd ſi vnquam aliâs, hoc
vel maximè tempore videtur mater Eccleſia verbis illis rectè conqueri poſſe, quæ
Cant. 1. leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim il-
li, qui per grauem calumniam ab ea, quæ Chriſti corpus eſt, quàm plurimos auel-
lere laborant: qui ignorati Chriſti, neque agniti Euangelij matrem Eccleſiam ar-
guunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quínam
alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem noſtri, rectè vt de illis dici B
Micheæ 7. poſsit: inimici hominis, domeſtici eius, & quod ab alio Propheta ſcriptum eſt:
Pſal. 40. Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantatio-
Pſal. 54. nem; quódque apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſ-
ſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & ſi is qui oderat me, ſuper me magna loquutus fuiſſet,
abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus,
Schiſma nouum. qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu.
Pſal. 67. Ante triginta hos annos ambulauimus cum conſenſu in illa domo Dei, in qua non
Ephe. 4. facit habitare Deus, niſi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptiſma, terra fuit
Gene. 11. vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: Ad quod fa-
Act. 4. Philip. 3. ciendum iterum atque iterum repetendo atque obſecrando nos Paulus admonet,
1. Cor. 1. idipſum dicebamus, idipſum ſentiebamus, idem ſapiebamus, vno ore honorifi-
Rom. 15. cabamus omnes Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed non potuit ferre
Ioan. 8. Satanas conſenſum hunc piorum, qui cùm ſit mendax & mendacij pater, hæc tam
apertè falſa de matre Eccleſia confinxit, quòd alia ratione ſe gregem Domini di-
ſpergere poſſe non videbat. Verùm quid in eo ipſo loco ſubiungit ſcriptura de iis,
qui conſenſum hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors ſu-
Num. 16. per illos, & deſcendant in infernum viuentes. Legimus hoc eueniſſe Chore, Dathan,
Abiron, qui ſchiſmatis autores facti, quoniam ſeorſim à Moyſe ſacrificare vole-
bant, viui deſcenderunt in infernum, operti humo. Verùm & iis, qui noſtro hoc C
Hæreticorũ malignitas. æuo ſegregauerunt ſemetipſos, idem propemodùm hoc accidere videmus. Etſi enim
Eſaiæ 6. terra illis non dehiſcit, tamen, quod eſt in Prouerbio, viui videntéſque pereunt. Ne-
Matth. 13. que enim illi non intelligunt vana eſſe, de quibus Eccleſiam inſimulant, ſed ſtudio
Hæretici obſcurant fidē, & beneficia Chriſti. contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant,
neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id in reprobum dati ſenſum, ipſi
faciunt. Quæcunque enim Spiritui Sancto per os Eccleſiæ ſuæ ſtatuere viſum eſt, ad
illuſtrandam mediatoris Chriſti fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda,
hæc iſti prorſus euertere ſunt conati. Nam obſeruationem dierum, quæ non ex Iu-
daica ſuperſtitione inducta eſt, verùm vt quorum mentes terrenis adhuc deſyderiis
implicantur, & ſeculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum be-
neficiorum contemplationem reſpirent, ieiuniorúmque tempora, præcipuè ſextæ fe-
riæ, quãdo Chriſti paſsionis admonemur, & illi nos quaſi compati velle declaramus,
riſu & cachinnis omnia proſequũtur. Porrò ſimulacra crucifixi, quæ terrori ſunt dæ-
Lutherus. monibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibus cùm non vnum ſe ſalis
modium comediſſe glorientur, nõ è viis & compitis modò, verumetiã è templis ipſis
eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria ſupereſſet: Benedictionum vſum, quæ

A per ſignum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre poſſunt, vt per verbum Dei ſigno crucis vlla creatura ſanctificetur. Penſum quoque precum, quas horas canonicas vocant, ſuſtulerunt, & quæ res in terris eſt vna omnium ſacratiſsima, maximè venerandum illud ſacrificium, quod Miſſam vocamus, vbi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt, fidelium ſubiiciuntur, diabolo ſuggerente, quod ipſi apertè profitentur, & præ ſe ferunt, abrogarunt, neque metuunt idololatram pronunciare, ſi quis ei ſacrificio, quod in ara crucis pro nobis Chriſtus obtulit, cuius in Miſſa memoria quædam fit & repræſentatio, remiſsionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad ſe redundare faciat, Deum patrem per ipſum, qui pro nobis factus eſt ſacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non poſſunt. Neque mirum, cùm non aliud ſit ſcutum, in quo maligni ſagittas extinguere liceat, pręter ſignum crucis, quo cum ſemel victi ſint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viſo ſtatim in fugam conuertuntur, quorum inſtinctu fieri ab iſtis hæc omnia, vt euacuetur crux Chriſti, manifeſtius eſt, quàm vt dubitari queat. Hic homo Chriſtianus expendat ipſe, atque intra ſe tacitus conferat, quæ tot ſeculis ab Eccleſia facta ſint, vt non ſcriptis & ſermonibus modò, verumetiam dierum obſeruationibus, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varióque ritu & cęremoniis, Chriſti beneficia quamlibet etiam rudium B pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere neceſſe eſt ad ſalutem, quaſi præmanſus ori cibus insererentur, quæ contrà facta ſint hoc infelici æuo noſtro ad illa omnia ſubuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorſus euellendam, non modò falſa eſſe intelliget, quæ tam impudenter iſti de Eccleſia commenti ſunt, verùm in eos ipſos multò verius retorqueri poſſe cognoſcet. Sed nos querimoniam hanc miſſam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur conſtitutum iam ſit, quod à matre noſtra Eccleſia docti ſumus, vnum eſſe mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc ſalutem quiſquam conſequutus, neque conſequetur deinceps vnquam. Nam ſicut qui præceſſerunt Chriſti paſsionem, non niſi per illius futuræ, ita qui ſecuti ſunt, non niſi per illius præteritæ fidem ſalui facti ſunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in ſymbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obſeruationem commemorata.

1.Tim.4.

Miſſæ ſacrificium quæ continet.

Epheſ.5.

Quæ ſit vis huius articuli, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam.

CAP. XIIII.

SEd nunquid hæc ita credere ſatis eſt? an alia præterea requiruntur, quæ niſi quis crediderit, ſaluus eſſe non poſsit? Eſt vnus articulus in ſymbolo cum primis neceſſarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad ſalutem neceſſaria. Hic ille eſt, quo nos credere profitemur, ſanctam Eccleſiam Catholicam, quam ex noſtris animabus C conſtructam domum eſſe dicit Chryſoſtomus. Hanc qui credit, non hoc ſolùm credit, eſſe Eccleſiam, quod credunt hæretici quoque & ſchiſmatici, ſed ſimul credit, extra illam, ſicut olim extra arcam Noë, ſalutem non eſſe, credit vera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus Canonicis ab illa receptis ſcripta continentur, credit illam Spiritu ſancto congregatam per eundem conſeruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit ſimul eam errare non poſſe. Quamobrem ſanctiſsimam hanc parentem ſuam, ea, qua decet pietate veneratur, illi ſe permittit, illi credit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, quæ de diuinis rebus ipſa ſentit, ſentienda, quę de humanis præſcribit, facienda, quæ prohibet, fugienda eſſe ſine vlla dubitatione cenſet. Huius articuli tanta vis eſt, vt ſi quis hebetioris ingenij cætera non poſsit aſſequi, verùm hoc tantùm cum Paulo profiteatur, ſe ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, deinde ſe credere ſanctam Eccleſiam Catholicam, vel hoc ad ſalutem illi ſufficere queat. Neque enim qui doctrina, ſed qui pietate cæteris præſtat, is eſt regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraque melius eſt, ſicut præclarè ſcripſit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, noſti. Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Nihil ſcire, omnia ſcire eſt. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus, Fides, inquit, non ſapientum ſecundum

Fidei Eccleſiæ catholicę articulo omnia credenda continentur implicitè.

Eccleſia eſt domus ex noſtris animabus conſtructa. Chryſo. homil. 10. in Epiſ. ad Eph.

Gen.7.

Fides præfertur ſcientiæ.

1.Cor.2.

Tert. lib. de præſcriptionibus aduerſus hæret.

Clem. lib. 3. pædagogi. cap. 11.

mundum, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſsio. Illa autem A
etiam abſque literis diſcitur. Eius autem ſcriptum, quod ad rudes ignaróſque homi-
nes pertinet, & eſt diuinum, vocatum eſt charitas, quæ eſt decretum ſpirituale. Et eos
Hilar. lib. 8, de Trinita, ſequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod
credas: quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare quæ neſcias. Ante quos etiam
Irenæus li. 2, cap. 43. Irenæus: Melius eſt, inquit, nihil omninò ſcientem quempiam credere Deo, & per-
ſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam,
niſi Ieſum Chriſtum filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per quæſtionum
ſubtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco, Qui relinquunt præ-
Libro 5. conium Eccleſiæ imperitiam ſanctorum presbyterorum arguunt, non contemplan-
tes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente ſophiſta. Huc etiam
In libro de migratione Abrahami. ſpectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus
abſque diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hîc manere oberrando inter mor-
tales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à ſeipſis elatos ſubuerti per
arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiam inueniri per rationes
probabiles, & non per fidem in rebus certiſsimam. Non ergo qui quàm plurima me-
moriter è ſcripturis, plerunque etiam Pſittaci more non intellecta recitat, ſed qui
quæ ſcripta ſunt, opere complere ſtudet, is eſt; de cuius ſalute ſperandum eſt maximè,
cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quanta de-
Hugo lib. 1. par. 10. c. 6. de ſacramentis. uotione quod creditur diligatur, ſicut ab Hugone ſcriptum legimus. Quem ſequu- B
tus Ioannes Gerſon: In die, inquit, examinis nouiſsimi, non interrogabimur, quan-
Gerſon in libello, An monach⁹ pro ſtudio poſsit negligere diuina, Conſideratione 9. tum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad
dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis,
& deuotus, quámque ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio. Melior eſt fidelis igno-
rantia, dicit Auguſtinus, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædi-
ficat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis
Auguſt. de verbis Apoſtoli, ſer. 20. noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. Quapropter ei, qui eſt
ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteà quàm ea credi-
1. Cor. 8. Idem lib. 3. confeſſ. ca. 8. derit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritu ſancto nudis verbis in ſymbolo ſunt
expreſſa, ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia
Hæreſium fons. Catholica, etiamſi nullam de illis explicatam fidem habeat. Atque hic eſt articu-
lus, quò præcipuè diſcernuntur à Catholicis hæretici & ſchiſmatici, qui ſi crederent
ſanctam Eccleſiam Catholicam, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchiſma. Crediderunt
omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, quæque in ſcripturis Canonicis continentur: cre-
diderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque
cum illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis vlla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia
ſanctam Eccleſiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot
ſectæ, tam diſſectæ, non prioribus modò ſeculis, verùm & hoc noſtro conflatæ ſunt.
Nam ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, non ab ea diſcederetur, neque ſibi quiſ- C
Matth. 4. quam ſumeret, vt ſuo potius priuato, quàm illius ſpiritu, ſcripturas interpretari vel-
2. Cor. 11. Matth. 7. let. Hanc igitur mordicus teneamus, quódque ab ipſis Apoſtolorum temporibus vna-
Ioan. 14. nimiter ab omnibus obſeruatum eſſe ſummo Chriſtianorum omnium cōſenſu con-
Ioan. 16. Ezech. 14. ſtiterit, de eo dubitare nafas eſſe putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci pa-
Eccleſiæ ſpiritus nūquā fallere pōt, ideo Eccleſię definitionibus firmiter credendum eſt. tiamur, etiamſi, quemadmodum ipſe per ſe Chriſto quondam, ita per ſua membra
Satanas millies nobis dicat: Scriptum eſt enim. Non illi ſe transfiguranti in ange-
lum lucis, atque ouium veſtimentis induto, verùm Eccleſiæ credamus, quæ nun-
quam ſancti Spiritus magiſterio deſtituitur, quem ſe miſſurum illi Chriſtus promi-
ſit, qui ſuggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in
Cyprianus de ſimplicitate prælatorum. æternum. Suus quemque priuatus ſpiritus fallere poteſt, cùm ſcriptum ſit: Væ Pro-
phetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident: Eccleſiæ ſpiritus
nunquam fallere poteſt. Illius, non itaque definitionibus pareamus: illius priuato
Hæreſis de intelligentia ſcripturę eſt, & non de ſcriptura. noſtro ſpiritu ſcripturas eſſe nobis interpretandas exiſtimemus. De quibus nobis,
qui per Dei gratiam Catholici ſumus, qui cum Cypriano gloriari poſſumus, quòd
non nos ab illis, ſed illi receſſerunt à nobis, nulla eſt cum nouatoribus huius tempo-
ris controuerſia: De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura. Senſus, vt eſt apud
Hilar

A Hilarium, non ſermo fit crimen. Neque ſcripturæ conſiſtunt, ſicut ſcribit Hieronymus, in legendo, ſed in intelligendo. Non in ſcripturarum verbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Quamobrem æquum non eſt, quod priuato ſuo iudicio rectum ſentit aliquis, id totius vt Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponat, & quæ ſunt in œcumenicis conciliis rectè conſtituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius eſſe præditi debemus, vt in iis, quæ didicimus, permanendum nobis eſſe putemus: Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum eſt & columna veritatis, Eccleſia: in illius interpretatione definitionéque nos acquieſcere, neque fluctuare, atque omni doctrinæ vento circunferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus eſt, id ſibi quiſque noſtrum dictum exiſtimet, quicunque veri Dei verus cultor cenſeri vult, depoſitum vt cuſtodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuerſitati, quas antiquitati, quas conſenſui ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat: quæ ſi reciperentur, neceſſe foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis, Chriſto capiti per Catholicam fidem in-

Hilar. lib. 2. de Trinita.
Hieron. con. luciferianos.
Idem lib. 1. cap. ad Galatas.
2. Tim. 3.
1. Tim. 3.
Nota.
Ephe. 4.
1. Tim. 6.

B corporatus, tanto ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quódque dictu eſt abominabile, idola coluiſſe pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucem Chriſti? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſsionis & mortis Chriſti? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: ſi ſeipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neque tamen ſanctificauit illam, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis: præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Chiſti promiſſa? Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis. Sed verum eſt quòd dicit veritas: falſum eſt, quòd mentita eſt iniquitas ſibi. Non deſtituit corpus ſuum Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquam ſanctus ſpiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſsit.

1. Cor. 1.
Nota.
Matth. 28.
Ioan. 14.
Pſal. 26.

Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.

C A P. XV.

C SEd hîc dicet aliquis, extenuari Dei verbũ, eius autoritati detrahi, maieſtatémque diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantùm Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore, ſcripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credẽdum. Quæ planè videtur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærere, quid aliud eſt, quàm quærere, magíſne credendum ſit Spiritui ſancto loquenti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquenti in ſcripturis per literas amanuenſium ſuorum Prophetarum & Apoſtolorum? Omnis veritas à Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim, qui docet omnem veritatem, Cùm autem Eccleſia ſit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu ſancto illius atque ſcripturarum eſt veritas: cùm pręſertim qui docet illam omnem veritatem, vel ipſa veritate atteſtante, ſit Spiritus ſanctus.

Ioan. 16.
1. Tim. 3.

Quin tamen prior ſit autoritas Eccleſiæ quàm ſcripturæ, negari non poteſt. Multis ante ſeculis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt, dic Eccleſiæ, qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Eccleſiæ & natura, & autoritas, quæ cùm fuerit antiquior, quàm vniuerſa non modò noui, verùm & veteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunque fuit fides mediatoris, apud eos Eccleſiam fuiſſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, &

Eccleſia prior, quàm ſcriptura.
Matth. 18.
Eccleſia eſt apud quoſcũque fides mediatoris eſt,

& ita à tēpore Adam Eccleſia fuit.
cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuiſſe mediatoris, quem ſignis A
etiam, ſacrificiis, cæremoniis adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Eccleſia,
quæ nunquam vna & eadem eſſe deſiit, iuxta ſeriem ſucceſsionis, continuata ab orbe condito vſque ad nos, vſque ad ſeculi conſummationem duratura. Scriptura verò
Moſi ætas.
multis fuit ſeculis poſterior, quàm ante Moyſen nullam fuiſſe palàm eſt, inter quem
& primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti ſeptuaginta tres interceſsiſſe putantur. Nouæ quoque legis ſcripturam, ea, quæ Chriſtum paſſum & mortuum eſt conſequuta, præceſsit Eccleſia.
Legis veteris & nouæ diſcrimen.
Quin & inter alia viſum eſt inter legem veterem & Euangelicā hoc intereſſe, quòd illam in tabulis lapideis Moyſes conſignauit, hanc verò Chriſtus in animis hominum, in viſceribus, & in cordibus eorum, ſicut
Exo.34.
2.Cor.3.
Hier.31.
1.Cor.9.
Matth.28.
Marc.16.
ab Hieremia prædictum erat, inſcripſit. Nemini obſcurum eſt, Chriſtum nihil ipſum
ſcripſiſſe, ſed neque ſcribendum quicquam Apoſtolis præcepiſſe. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandaſſe Chri-
Chriſtus nō præcepit apoſtolis, vt ſcriberēt, ſed vt docerent & baptizarent.
ſtum legimus: vt autem ſcriberent, mandatum nullum inuenimus. Quinetiam hæc
ipſa vox, Euangelium, traditionis eſt, nō ſcripturæ.
Euangelium quid.
Quid enim aliud ſignificat Euangelium, quàm lætum & bonum, optatúmque nunciū? nimirùm redemptionis noſtræ,
peccatorum remiſsionis, & obtentæ ſalutis æternæ, quæ paſsim annunciabatur &
prædicabatur omnibus, neque tamen vlla ea de re ſcriptura extabat totis annis
Euangelia ſcripta octauo anno poſt aſcenſionem Chriſti.
octo poſt Chriſti in cœlos aſcenſum. Qui cùm interceſsiſſent, tum primùm quæ de
Chriſto Matthæus tradiderat, ſcripto mandaſſe legitur: Quem poſteà ſequuti ſunt
Marcus, & Lucas, quorum neuter Chriſtum vidiſſe, ſed Marcus ea, quæ de Chriſto B
Petrus viua voce prædicauerat, ſcriptis conſignaſſe, Lucas autem Euangelium ſuum
ex ore Pauli ſcripſiſſe dicitur. Ioannes verò per annos ſexaginta quinque à Chriſto
Auguſt. in prolo. Euangelij ſecundum Ioan.
mortuo Dei verbum, ſicut Auguſtinus teſtis eſt, abſque adminiculo ſcribendi vſque
ad vltima Domitiani tempora prædicauit. Ex quo ſatis liquet, quòd prior eſt Eccleſia, prior eſt illius traditio, prius eſt Euangelium, quàm ſcriptura. Dixerat Chriſtus:
Mar.14.
Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, &
quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius: A quo tempore dixerat hæc Chriſtus,
deſcribendo Euangelio ne cogitaſſe quidem videtur Matthæus, aut quiſpiam Euangeliſtarum.
Eccleſiæ & ſcripturę autoritas dupliciter cōſideranda eſt.
Habuit nihilominus autoritatem ſuam illius temporis Eccleſia, non à
ſcripto, ſed à viuo Euangelio, hoc eſt, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen
libenter aſſentimur, eius temporis Eccleſiam, quæ ſcripturam eſt ſequuta, ab eadem
ſcriptura ſuam autoritatem habuiſſe, & habere. Illa enim nos docet, quòd inſtruatur à ſpiritu ſancto: illa nos docet, quòd ſit columna & firmamētum veritatis, & quòd
Ioan.16.
1.Tim.3.
Matth.16.
Matth.18.
etiam inferorum portæ non præualebunt aduerſus eam: Illa nos docet, quòd qui non
audierit Eecleſiam, ſit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Eccleſiæ ferre non poſſunt, qui tantoperè cupiunt autoritatem
eius eleuatam, ne qua ratione conſtitutam volunt ſcripturarum autoritatem, ea in
contrarium illis recedat, atque magis ad euertendam, quàm ad ſtabiliendam illam
pertinere videatur. Quantum enim de Eccleſiæ fide imminuerint, tantum de ipſo- C
rum Euangeliorum autoritate detractum iri dubium non eſt. Nam vnde illi ſcire
poſſunt Euangelij ſcripturam hanc eſſe Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis?
Certè non aliundè niſi ex Eccleſiæ teſtimonio: cui ſi non ſua tribuetur autoritas,
nulla erit eorum, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, autoritas. Illa enim nos docuit,
vera eſſe quatuor hæc Euangelia: Nam hoc ſcriptura nulla probatur, ſed ſola Eccle-
Auguſt. tomo 6. contra epiſtolā fundamenti, c.5.
ſiæ traditione: cui tantum tribuit Auguſtinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio
non crederem, niſi me commoueret autoritas Eccleſiæ. Hæc eſt enim, quæ nos inter
ſcripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica diſcernere docuit. Marcus
Chriſtum non vidit, vidit Nicodemus: Eccleſiæ tamen autoritate commoti, atque
ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud
agitur extenuanda Eccleſiæ autoritate, quàm quòd maieſtas diuinorum oracu-
Gerſ. Par.1. conſi.5.
lorum obſcuratur, quódque autoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re
Ioannis Gerſonis, viri cùm docti, tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans
materiam hanc, ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ com-

poneb

A ponebatur ex Apoſtolis & immediatis ſucceſſoribus, nouiter & certitudinaliter à
Chriſto doctis, de multis, quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum autoritati talis
Eccleſiæ, quàm Euangelio cuicunque, priuſquàm eſſet ab ea receptum vel autoriza-
tum: Nihilominùs poſt approbationem & autorizationem quatuor Euangeliorum
per dictam Eccleſiam, plus eſſet credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque hu-
manæ autoritati. Non dicitur quàm totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt autoritas Dei &
Euangelij, nec poteſt errare in fide, lege ſtante.

Quòd Euangelio credimus non tanquàm hominis teſtimonio, ſed tanquàm intus loquentis Dei voci.

CAP. XVI.

SEd hîc iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm homi- Euangelium
nis teſtimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum Dei.
verbum ex humana traditione, & non ex infuſa deſuper fide? Atqui contrarium me
docet Paulus, cùm dicit: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim Ephe.2.
donum eſt. Sed & Chriſtus ad Petrum: Beatus es, inquit Simon Bar-Iona, quia caro Matth.16.
& ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. Iterum Paulus glo- Galat.1.
riatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti.
Nos verò libenter concedimus accipienda eſſe Euangelia, vt verba Dei intus docen-
tis & reuelantis, neque credendum illis eſſe, niſi propter Dei vocem intus loquen-
tis. Sed illud intereà ſcire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam multiſque Heb.1.
B modis loquutus eſt olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis: Loquutus eſt per
Prophetas, quemadmodum vnus ex illis teſtatur, dicens: Lingua mea calamus ſcri- Pſal.44.
bæ, velociter ſcribentis: loquutus eſt per Angelos, ſicut in Geneſi, apud Zachariam, Gene.18. Zach.2.
& in Euangelio videre licet: loquutus eſt per Filium ſuum incarnatum: loquutus eſt
per Apoſtolos: loquutus eſt & loquitur etiam nunc per Eccleſiam, cui dixit Chri- Luc.2.
ſtus: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Matth.10.
Quando igitur ſcripturam hanc eſſe reuelatam à Deo, nos adductos Eccleſiæ autori-
tate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritus Sanctus, qui docet Ec-
cleſiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod ſcriptum eſt à Matthæo, non eſſe vo-
cem hominis, verùm intus loquentis Dei: contra quod ſcriptum eſt à Nicodemo, non Scriptura
Dei, ſed hominis vocem eſſe. Atque ita omnis autoritas & ſcripturarum & Eccleſiæ quomodo ac-
non eſt aliundè, niſi à Spiritu Sancto, à quo etiam eſt veritas omnis, par vt ſit autori- cipit ab Ec-
tas vtriuſque. Scriptura ſortitur autoritatem ab Eccleſia, quatenus ab illa planum fit cleſia autori-
omnibus, hanc & non aliam eſſe ſcripturam canonicam. Rurſus, Eccleſia accipit au- tatem, & vi-
toritatem à ſcriptura, quatenus illa teſtificatur, quòd ſuggerit illi Spiritus Sanctus, ciſsim Eccle-
quòd docet illam omnem veritatem, quòd nunquam illam deſtituet, ſed manebit ſia à Scriptu-
cum illa in æternum, quòd portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: Quo nomi- ra. Ioan.14. Ioan.16. Matth.16.
ne vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis, & qui non audierit illam, 1.Tim.3. Matth.18.
C eum haberi vult pro Ethnico & Publicano.

Quòd ſcriptura nihil eſt certius, quòdque certus ex ea ſenſus elici poßit.

CAP. XVII.

QVòd verò certi aliquid è ſcripturis elici non poſsit, hoc nemo dixit vnquam
Chriſtianus: quin illud etiam indubitatum habet Eccleſia, nihil eſſe ſcriptu-
ra certius. Eſt enim diuinitus inſpirata, neque voluntate humana allata eſt aliquan- 2.Tim.3.
do Prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines. Quam- 2.Pet.1.
obrem adeò firmiter habuit perſuaſum ſemper Eccleſia, nihil ſcriptura, neque ve-
rius eſſe, neque certius, vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ
manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atque illa, quæ in ſcripturis conti-
nentur. Hinc eſt, quòd in venerabili Euchariſtiæ ſacramento non oculis fidelium
quiſquam, non guſtui, non tactui credit, ſed credit verbo Dei dicentis: Hoc eſt cor- Matth.26.
pus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc ſignificat
corpus meum, aut hæc eſt figura corporis mei, non credit Eccleſia, niſi Chriſto in
Euangelio dicenti, Hoc eſt corpus meum. Tanta eſt apud illam ſcripturæ certitudo: Luc.21.
Cœlum & terram tranſitura citius crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius
verba peſſum ire queant. Sed quin è ſcriptura, quæ ipſa vera eſt & certa, falſus elici
ſenſus

Scripturæ ſenſus ab hæreticis deprauatur.

ſenſus queat,quis eſt,qui ire inficias audeat?cùm de iis ipſis tribus verbis hoc ipſum factum eſſe infelici hoc æuo noſtro videamus. Nam cùm planam,apertam, & omnibus expoſitam ſcripturam eſſe velint,ſicut certè in iis verbis vel ipſa luce clarior eſt,

A

2.Cor.10.
Luth.lib.1. contra Zuinglium.

modò captiuet aliquis intellectum ſuum in obſequiũ Chriſti,tamen inter ipſos etiam Zuinglianos decem ſectas de tribus his verbis natas eſſe,teſtatur noſtri temporis hęreſeon architectus. Non quòd certum ſenſum ex eis pridem Eccleſia non elicuerit,

Cyril.epiſt. 28.

ſed quòd non defuerint,quibus non placerent niſi ſingulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque ſcriptũ legimus,quòd omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones,ea,quæ à Spiritu Sancto rectè dicta ſunt,ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex aliis

Ioan.14.
Philip.2.

Chriſti verbis,Pater maior me eſt,certum ſenſum elicuit Eccleſia,quę,quatenus exinaniuit ſemetipſum Chriſtus,formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominũ factus,& habitu inuentus vt homo,maiorem eo patrem fuiſſe confitetur: quatenus autem in forma Dei eſt,Deus ipſe & Dei Filius,æqualẽ eũ eſſe Patri aſſeuerat. Verùm Ario non ſatisfecit hic Eccleſiæ ſenſus, ſingularem ſuum intellectum attulit, ac per omnia patrem eſſe filio maiorẽ aſſeuerauit.Si quis explicare conatus eſſet, qua parte inferior,qua parte filius eſſet æqualis patri, tanquã humanas traditiones afferentem prorſus eum reſpuebat,neque audiendum eſſe putabat:non aliò ſemper,quàm ad ſcripturas prouocabat,ſubindè & ipſe vociferans,verbũ Domini,verbũ Domini: Euangelium, Euangelium.

Athan. in diſputatione cum Ario corã Probo iudice habita, Actione1.

B

Oſtendi ſibi ab Athanaſio poſtulabat,vbi ſcripta vox hæc,Homouſios in Euangelio reperiretur, quòd extra ſcripturas nihil eſſe recipiendũ diceret.Sic Eutyches in Chalcedonenſi concilio ſolas ſe ſcripturas ſcrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expoſitionibus: Et quærebat, In qua ſcriptura iacent duæ naturæ? A quo viciſsim quæſitum eſt,quæ ſcriptura diceret Homouſion.Cúmque ille diceret:Ego à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: dixit Mamas viciſsim: Neque de Homouſio à ſanctis ſcripturis edocti ſumus ſed à ſanctis patribus,qui ſcripturas & piè intellexerunt, & fideliter expoſuerunt.

Scripturæ ſenſus in Eccleſia certus, & apud hæreticos incertus eſt.
Hilarius lib. 2. de Trinit.

Non ergo nulla eſt in ſcripturis certitudo,ſed verùm eſt,quod ab Hilario dictum eſt:Forma fidei certa eſt,ſed quantũ ad hæreticos,omnis ſenſus incertus eſt.Certus eſt ergo ſcripturarum ſenſus in Eccleſia,ſed in priuati hominis intellectu tantò minor eſt certitudo, quantò ſuæ magis innitens prudentiæ,ſuum admirans ingenium,atque ideò ſemetipſum ſegregans, non Eccleſiæ ſed ſuum ſpiritum ſequitur, dum ſingularem aliquem intellectum anteà in

2.Pet.2.

Eccleſia non auditũ adferre conatur:Quod faciunt homines audaces, ſibi placentes, qui ſectas non metuunt introducere,dum nihil eis placet quod receptum, & quod eſt Eccleſiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Eccleſia, neque

2.Pet.3.
Nota bene.

nihil è ſcripturis elici certi poteſt, ſed quod de Paulinis epiſtolis dicit Petrus,eſſe in eis quædam intellectu difficilia,quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas,ad ſuam ipſorum perditionem:hoc de cæteris quoque ſcripturis rectè dici poſſe manifeſtum eſt.

C

Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur,quòd è ſcripturis protulit ſententias Arius, quas ipſe iudicauit inexpugnabiles,cùm tamen Eccleſiæ autoritate ſint expugnatę:ſed ex eo potius diſcitur,in ſcripturis interpretandis non debere quenquam ingenio ſuo fidere, non debere ſuum priuatum & ſingularem,ſed Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequi.

Quod non liceat ad ſuam cuique mentem ſcripturam accommodare.

CAP. XVIII.

VErùm hìc iterum quiritabuntur Martini,verbum nos ad Eccleſiam accommodare velle,cùm Eccleſiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus:quin rem indignam eſſe iudicamus, ad Martinorum ſenſum accommodari verbum,& ſecundum eorum dogmata ſcripturas torqueri, tantúmque tribui ſuo iudicio velle Martinos,vt id Eccleſiæ totius iudicio anteponant. Vetus eſt hæc Baſilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non ſuam ſcripturæ mentem accommodant, ſed ad ſuam voluntatem mentem ſcripturarum trahunt.

Baſilius in lib. Exameron homi. 2.
Hæretici ſcripturarũ mentem ad ſuam voluntatẽ trahunt.

Hoc nos minimè ferendum exiſtimamus, neque fas eſſe cuiquam putamus, ſecundum ſpiritum ſuum, aut ſecundum ſenſum humanum ſcripturas intelligere,

cùm

A cùm, quo ſpiritu factæ ſunt, eo legi deſyderet, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum eſſe conſtet Martinorum ſpiritum, fas non eſſe putamus, vt ad eorum ſenſum ſcripturæ torqueantur, verùm illum ſenſum retinendum eſſe cenſemus potiùs, quem tot ſeculis Eccleſiam tenuiſſe videmus. Glorientur Martini quantum volent de ſpiritu, quòd certò ſciant ſe eum habere, glorientur ad eundem modum & Anabaptiſtæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium non eſt, quòd ſicut illi, ſic & Martini ſpiritum habent, ſed eum, de quo alter eorum non obſcurè fert, quòd non vnum ſalis modium cum illo comederit: Hunc ſpiritum, dolenter quidem, ſed concedimus illis tamen: verùm abſit, quòd ſecundum illum interpretari ſcripturas velimus. Eccleſiæ Sanctum Spiritum eſſe promiſſum, & miſſum certò ſcimus, quo nunquàm deſtituitur, ſed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem ſequimur, non hominis, ſed Dei mentem ſequimur, neque iuxta hominis, ſed iuxta Dei ſenſum, per os Eccleſiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborandum eſt omnibus, vt ſcripturas eodem ſpiritu, quo ſcriptę ſunt, intelligere queant: ſed non ideò ſpretis Patrum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum ſemper legimus, & nunc etiam fieri videmus, ſuæ quiſque debet inniti prudentiæ, cùm ſcriptum ſit: Ne innitaris prudentiæ tuæ: ne ſis ſapiens apud temetipſum. Spiritus veritatis olim Eccleſiæ datus, manens cum eadem vſque ad conſummationem ſeculi, cùm ſit ſpiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non ſuggerit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ

Lutherus. Nota. Prouerb. 3.

B noſtræ, neque vt ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominum commentariis inhæreamus: ſed ſuggerit, vt intellectum ſcripturarum & è ſcripturis apertioribus, & à ſacris interpretibus, & ex antiquis Eccleſiæ traditionibus addiſcere ſtudeamus. Quare qui verum è ſcripturis elicere ſenſum conatur, ei cauendum eſt in primis, ne velit eſſe prudens apud ſemetipſum. Non alta ſapientes, dicit Paulus, verùm humilibus conſentientes. Noli altum ſapere, ſed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Abhorret ab huiuſmodi Sanctus Spiritus, qui non requieſcit niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones ſuos. Quamobrem illud ſeruari oportet, quod beatus Clemens Petri ſucceſſor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenij proprij intelligentiam legatur ſeu doceatur: Sunt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſque ſibi præſumit: Et ideò ſcripturarum intelligentiã oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Hoc ipſum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Baſilio magno, præcipuis Græcorum Theologis, de quibus in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorũ ſeculariũ libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorũ intelligentiã non ex propria præſumptione, ſed ex maiorũ ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulã intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Hoc à reli-

Nota. Scripturæ ſenſus petendus eſt ex ſcriptura apertiori, antiquis traditionibus Eccleſiæ & ſacris interpretibus. Rom 12. Rom. 1. Eſa. 5. Eſa. 66. Clemens primus. Lib. 10. recognitionũ, & epiſt. 5. Ruffinus lib. 2. Eccle. hiſt. cap. 9. Patrum autoritas.

C quis quoque ſanctis patribus obſeruatum fuiſſe videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum eſſet: qui cùm ſub vnius vmbra ſcripturæ verſarentur, & in hac ſola tanquàm in cardine quodam, omnem ſuæ diſputationis vim conſtituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honeſtius magiſque populare patrocinium inueniri: ſcripturas Patres reuerenter accipiebant, ſed qui ſenſus ab hæreticis allatus eſſet, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, ſimul Eccleſiaſticam ſæpè traditionem opponebant. Non ſatis eſſe putabant, ſi veræ, ſi ſalutares, ſi diuinæ ſcripturæ eſſe crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum ſcripturas eſſe veriſsimas, eſſe ſalutares, eſſe diuinas) ſed ſicut illi nos falsò, ſic nos verè viciſsim illos malè intelligere ſcripturas, & ſecùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, veriſsima & certiſsima eſſe omnia, quæ in ſcripturis continentur, nihil non ſalutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui ſubindè etiam contra catholicos & orthodoxos illud proferebant: Scrutamini ſcripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos ſcripto videre licet: Verùm id nunquàm ſufficere viſum eſt catholicis & orthodoxis. Illud prætereà neceſſarium eſſe

Ioan. 5. Matth. 7. 1. Cor. 10.

iudic

iudicauerunt,vt quis in captiuitatem redigeret intellectum ſuum in obſequium fidei, A
ſcripturáſque veras eſſe crederet,nō ſecundum ſuum ſenſum,quem ſibi præſumpſiſſet,multò minus autem ſecundum adulterinas interpretationes eorum,qui ſegregauerunt ſemetipſos, ſed ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas, quam ſancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra ſuorum temporum hæreticos vſi magis fuerint. Hac vſus eſt antiquiſsimus Irenæus contra Valentinum hæreticum, hac Tertullianus contra Marcionem, hac Origenes contra Celſum, hac Nicęnum concilium contra Arium,hac Baſilius contra Eunomium & Amphilochium, hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum, hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtorium,& ad Armenios ſcribens Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, hac Theodoritus in Polymorpho contra ſui temporis hæreticos,

Auguſtin. lib.1.& 2.

hac Auguſtinus contra Donatiſtas & Iulianum, hac Leo, Gelaſius & Ioannes Romani pontifices contra Eutychen & Neſtorium,hac Fulgentius contra Arianos,hac Maxentius in libello fidei,quem ſedi Apoſtolicæ legatis obtulit,contra diuerſos hæreticos, hac ſexta Synodus contra Monothelitas, hac ſeptima contra Iconomachos,

De natura rerum. c.42.

hac Beda venerabilis,vbi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit,hac Petrus Cluniacenſis contra Henricianos & Petrobruſsianos, hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habaillardum,hac Euthymius contra varios multorum temporum hæreticos, hac reliqui ſancti Patres ad hæc vſque noſtra tempora contra diuerſi generis hæreticos vſi ſunt. B

Non propterea non eſſe conſenſum Patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit. CAP. XIX.

SEd hic iterum nobis obſtrepunt Martini, ſanctos Patres homines fuiſſe, atque ideò errare potuiſſe, quin & erraſſe nonnullos. Obiicitur ſanctiſsimi Cypriani martyris,obiicitur Origenis,obiicitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipſum plus facit ad corroboranda, quàm ad infirmanda ea, quæ per nos aſſeruntur. Quî enim factum eſt, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepſit aliundè, quàm quòd aliter ſentiebat, quàm Eccleſiæ Romanæ conſuetudo tuliſſet, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum eſſe, verùm id, quod fuit traditum, obſeruari debere ſanciuerit, quòd intelligebat vir ſanctus & prudens rationem pietatis aliud non admittere,quàm vt omnia qua fide ſuſcepta forent à patribus,eadem fide filiis conſignarentur, nóſque religionem, non qua vellemus ducere, ſed qua duceret illa, ſequi oportere, idque proprium eſſe Chriſtianæ grauitatis & modeſtiæ, non ſua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta ſeruare, ac iuxta Pauli præceptum, depoſitum cuſtodire, profanáſque vocum nouitates deuitare. Retenta eſt itaque authore Stephano antiquitas, exploſa nouitas. Neque verò exiſtimandum eſt nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuiſſe, imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vicentius Lirinenſis,tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed planè nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conſpiratio nullo modo deſtrui potuiſſe videretur, niſi ſola tanti moliminis cauſa,ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa,ipſa laudata nouitatis profeſsio deſtituiſſet.Ex his perſpicuum eſt, non propterea Cyprianum errauiſſe, quòd cùm defecerint in eo, quòd aſſerebat, diuinæ legis oracula,quibus abundabat,ſed quòd ea ſuo,non Eccleſiæ ſenſu interpretari conabatur.Hoc eſt,quod dicit de eo Auguſt. Nō accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus ſcripſit, quia hoc Eccleſia non accepit, pro qua Cyprianus ſanguinem ſuum fudit. Non dixit Auguſtinus, Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit,quæ diceret,(iis enim,verùm praue intellectis, minimè deſtitutus fuerat Cyprianus)verùm non recipimus,inquit,quia Eccleſia non recepit.Idem de Origene, déque Tertulliano dici poteſt, qui cùm ingenio ſuo nimium indulgerent, ſibique plus ſatis fiderent, cùm antiquam religionis Chriſtianæ ſimplicitatem parui penderent, cùm ſe ſapere plus cæteris exiſtimarent, cùm Eccleſiaſticas traditiones veterúmque magiſteria contemnerent, ſcripturas nouo more quodam interpretati, in abſurdas opiniones inciderunt,atque documento nobis fuerunt,vt non credamus vni

Cyprianus cur errauit.

2.Timo.6.

C

Augu.contra Creſconium lib. 2. cap.32.

Errorum cauſæ.

A vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunque etiam ſanctitate & autoritate ſit præditus, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & cõſenſum aliquid adferenti, etiamſi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamſi nihil niſi ſcripturas, niſi verbum Dei, niſi Euangelium crepet. Illum verò ſolum verè catholicum & orthodoxum exiſtimemus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: non hominis cuiuſpiam autoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquẽtiam, non doctrinam, ſed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & ſtabilis permanẽs quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicam docuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum credendúmque eſſe firmiter deliberatum habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, nouum & inauditum antehac adferri ſenſerit, non ad religionem, ſed ad ſui potius tentationem id intelligat pertinere, ſibíque dictum illud exiſtimet: Si ſurrexit in medio tui propheta, & prædixerit ſignum atque portentum, & venerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, hoc eſt, extraneas quaſdam opiniones, quę ab Eccleſiæ traditione ſunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obſeruant hæretici, quàm ſuos deos ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrũ diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima veſtra. Quæ ergo de Cypriano,

Credendum non eſt priuato homini quantumuis docto, bono &c. contra communem Eccleſiæ ſenſum.

Verè vir catholicus & Orthodoxus quis.

Deut. 13.

Dij alieni.

B de magiſtro eius Tertulliano, déque Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim ſumus ij, qui dicimus, non eſſe cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam ſancti viri ſingularem opinionem ſequendam, etiamſi ſcripturarum examen protulerit: atque in ſcripturis interpretandis, non vnius alicuius, verùm Eccleſiæ iudicio ſtandum eſſe: Neque fuit quiſquam aliquando catholicus, qui parem eſſe cenſeret canonicarum ſcripturarum, & vnius alicuius quãlibet excellentis doctoris autoritatem, ſed eandẽ Eccleſiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo conſiſtit, cùm nomen Eccleſiæ, ſicut etiam à Chryſoſtomo traditum eſt, nomen ſit multitudinis, & iuſtæ iam ac abſolutæ congregationis. Eandem igitur Eccleſiæ & ſcripturæ canonicæ veritatem eſſe, ab eodem autore Spiritu ſancto profectã, nemo catholicus dubitauit vnquam. Libenter & nos cum Auguſtino ſolis ſcripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honorémque deferimus, vt nullum eorum autorem aliquid erraſſe ſcribendo firmiſſimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet ſanctitate doctrináque præpolleant, non ideò verùm putemus, quòd ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis vel per illos autores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Atque ita non ſolùm quę ſcripturis probauerint, ſed etiam quæ probabili ratione perſuaſerint, ea nobis iuxta Auguſtini ſententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot ſeculis vniuerſæ Eccleſiæ probata, atque illius iudicio ſem-

Chryſoſtom. Homil. 1. in 1. ad Theſſ.

Eccleſia eſt nomen multitudinis & iuſtæ congregationis.

Aug. ad Hieronymum epiſt. 19.

Ratio probabilis.

C per fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris ſententia ab vniuerſa Eccleſia reiecta eſt & exploſa, qualis eſt illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, eam nihilominus non modò non ſequendam, verumetiam prorſus eſſe fugiendam exiſtimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo ſcriptum eſt, priuata vt eius opinio eſſe videatur, non eſſe nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quinetiam examinare ac excutere diligentius, & ſi qua nos ratio probabilis moneat, contrarium ſentire licet. Sicubi verò idem ſentiũt, omnes, ita vt quod ſcriptum eſt à Tertulliano & Auguſtino in Africa, idem viſum fuerit Hilario in Gallia, Ambroſio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damaſceno & Hieronymo in Syria: Baſilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo & Athanaſio in Aegypto, & qui ad hæc vſque noſtra tẽpora iſtos ſequuti ſunt in diuerſis orbis regionibus cõmorati, idem & ipſi tanto locorũ & ſeculorum interuallo diſiuncti ſenſerint, ſicuti de baptiſmo paruulorum: de tremendo mediatoris Chriſti ſacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & ſanguinis eius: de ſanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de ſtatis ieiuniorum diebus: de ſacerdotum cœlibatu: de votis monaſticis: déque aliis multis factum eſſe videmus. Vbi tantus eſt omniũ conſenſus,

Singulares ſenſus & opiniones.

minimè dubitare debemus,non hominum hanc,verùm Dei vocem eſſe,per membra A
ſua loquentis, atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure & meritò tanquam ethnicum habemus & publicanum. Sed hæc iam dicta ſufficiant ad oſtendendum parem eſſe ſcripturarum & Eccleſiæ autoritatem, quandoquidem vtriuſque veritas à Spiritu ſancto eſt,quo regebantur amanuenſes illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt ſcripto conſignarent,quo regitur etiam nunc Eccleſia, nec ab ea quicquam decernitur,niſi quod viſum eſt Spiritui Sancto.

Deſcriptio Eccleſiæ,quódque ſibi nomen eius & autoritatem vſurpant etiam hæretici.

CAP. XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd ſicut ſcripturas & earum verum intellectum ſibi falsò arrogant hæretici, ita & Eccleſiæ nomen, cuius autoritate ſe premi vident,ſibi temerè & impudenter vſurpant,ac ſicut ſcripturarum poſſeſsione, in qua pridem præſcriptum eſt à catholicis, à quibus eas habere ſe negare non poſſunt, ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Chriſtiana fide religionéque fixos & immobiles permanentes, excludunt, illud nobis docendum reſtat, quibus notis Eccleſia,quæ domus eſt Dei viui,ab ea,quam odiuit Deus, Eccleſia malignantium diſcerni rectè poſsit. Neque verò nouum hoc eſt,quòd qui hoſtes Eccleſiæ ſunt,ipſi dici & videri volunt Eccleſia, & Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Lactantius quoque ſcribit, quòd ſinguli quique cœtus hæreticorum, ſe potiſsimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam Eccleſiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum quæ cùm homines non ſint,homines imitantur,cùm ipſe in Eccleſia non eſſet,imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui ſequutus vtrunque videtur Hilarius, narrat de Antichriſti ſynagoga, quòd ſe Chriſti eſſe Eccleſiam mentiebatur. Idem faciebant Auguſtini temporibus Donatiſtæ. Suo quoque ſeculo fuiſſe ſcribit Bernardus quoſdam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant, ſed contradicebant ei qui dixit, Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita, quorum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, ſiue Picardi, Vicleffictæ, & alij id genus hæretici, qui & ipſi ſibi ſicut ſanam doctrinam ita Eccleſiæ autoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi ſit vera Eccleſia,quæ ſint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas tantùm eſſe velint Eccleſiæ notas, ſanam doctrinam, & legitimum Sacramentorum vſum. Quæ, quin Eccleſiæ notæ ſint, negari non poteſt, Certum eſt enim, quod verbum Dei, quòd ſanus illius intellectus,quòd Sacramentorum verus vſus,nuſquam eſt alibi,quàm in Eccleſia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt his notis à quibuſuis agnoſci poſsit Eccleſia, quibus iam inde à multis ſeculis nulli fuerunt in eis ſibi vſurpandis pertinaciores. Nam ſicut nunc ſunt, qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Chriſtiani, vel hac ratione palàm facientes omnibus, quod à Chriſto & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum eſt Euangelium, ſe diuulſerint, propterea verò ſibi nomen hoc arrogant, quòd ſe ſolos Euangelium, vt ipſi comminiſcuntur, multis iam ſeculis abſconditum, è denſiſsimis tenebris eruiſſe, ac in lucem protuliſſe, ſe ſolos verùm illius intellectum inueniſſe perſuaſum rudibus eſſe volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnoſtici, quòd ſe ſolos ſapere, ſe ſolos omnia ſcire, & intelligere iactarent, fuerunt qui Apoſtolici, quòd Apoſtolorum & doctrinam & vitam imitari ſe ſolos gloriarentur, appellari vellent, Chriſtianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aſpernantes, quòd ſimplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuiſione, aut ſingularitate gauderet. Iam inter iſtos ipſos qui ſe vocant Euangelicos, varias ſectas reperire licet, ſunt Lutherani, ſunt Sacramentarij, ſunt Anabaptiſtæ, quorum ſinguli ita duas has notas Eccleſiæ ſuæ proprias eſſe contendunt, ſibíque, pugnantes inter ſe, verbi puritatem, & verùm ſacramentorum vſum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ ſunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Eccleſia, penes quos ea ſit, dubitatio tolli poſsit. Vnde autem eas petemus, niſi è Symbolo? partim eo, quòd Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo, quòd

Pſal. 25.
Tertul. lib. 5. contra Valē.
Lactan. lib. 4. cap 30. diuinarum inſtitutionum.
Cypr. in lib. ad Iubaianū.
Hilarius lib. ad Conſtantium Aug. [illegible]
Eccleſiæ Chriſti notæ.
Bern. Ser. 66. in Cantica.
Matth. 5.

B

C

A eo, quòd à Patribus conditum eſt in concilio Conſtantinopolitano. In illo duas no-
tas reperimus: appellatur enim ſancta & catholica Eccleſia: In hoc addũtur aliæ præ-
tereà duæ, quòd ſit vna, & Apoſtolica. Hæ quatuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notæ,
vt eas vſurpare ſibi nequaquam poſſint hæretici. Vt autem qua de re agatur intelli-
gi poſſit, ſcire oportet, quòd ſicut videmus in vno homine eſſe vnum animum &
vnum corpus, & tamen eſſe diuerſa membra ipſius, ita Eccleſia catholica eſt vnum
corpus, & habet diuerſa membra, ſicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ Rom.12.
corpus hoc viuificat, eſt ſpiritus ſanctus, caput verò illius eſt Chriſtus. 1.Cor.12.

Quòd quatuor ſint Eccleſiæ notæ, Prima eſt, quòd ſit ſancta. C A P. XXI.

QVatuor autem habet notas, quibus agnoſci poſſit, & ab Eccleſia malignantium Mali in Eccleſia.
diſcerni. Eſt enim ſancta, eſt catholica, eſt vna, eſt Apoſtolica. Primò dicitur
Eccleſia ſancta, non quòd in ea ſoli iuſti ſint ſancti: Cùm enim à vocatione nomen Matth.22.
ducat, multíque ſint vocati, pauci verò electi, certũ eſt plures in ea peccatores, quàm Lucæ 3.
iuſtos, plures eſſe malos, quàm bonos. Quamobrem deſignatur in ſcripturis nomine Eccleſiæ varia nomina.
areæ, in qua ſicut eſt triticum, ita ſunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico cre- Matt.13. Eſai.5.
ſcunt & zizania: vocatur ſagena, in qua cõgregantur boni piſces & mali: vocatur vi- Ioann.15.
nea, in qua ſunt palmites proferentes vuas, ſunt etiam qui labruſcas producant, ſunt Matt.25. Ezech.34.
qui aliquem tamen, ſunt qui nullum fructum ferunt: confertur gregi, in quo ſunt &
B hœdi & oues, ſunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua ſunt vaſa aurea & ar- 2.Tim.2.
gentea, ſunt etiam lignea & fictilia, quædam in honorem, quædam verò in cõtume-
liam: comparatur decem virginibus, quarum quinque ſunt fatuæ, & quinque prudẽ- Matt.25.
tes. Quamobrem permixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ militans dicitur.
Nam ſoli ſunt boni in cœlo, quæ eſt Eccleſia triumphantium, idem nobiſcum corpus:
ſoli mali ſunt in inferno, qui ad corpus hoc noſtrum, quod idem Chriſti corpus eſt,
non pertinent. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua Iob 7.
quædam eſt militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet
alios etiam, vocatos quidem Dei miſericordia, ſed ſua poſteà culpa reiectos, quos iu-
re ſuo ſibi vendicat infernus. Quarè non ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd non ſint
in ea reiecti quoque & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: ſed quòd
quicunque ſancti ſunt, non niſi in hac Eccleſia ſancti ſunt: extra quam ſpecies ſancti- Sancta Eccleſia dicitur. à
tatis eſſe poteſt, vera ſanctitas eſſe non poteſt. A meliore itaque ſui patre ſancta di- parte ſui meliore.
citur, ſicut regnum quoque cœlorum ſæpe vocatur à Chriſto, quòd non niſi intra
ipſius ſepta continentur, quibus potiri datum eſt regno cœlorum. Dicitur etiam ſan Matt 13.
cta, quaſi Chriſti ſanguine tincta: Chriſtus enim eam lauit à peccatis ſuis in ſanguine Matt.25. Apoc 1.
ſuo, qui ſic eam dilexit, vt ſeipſum traderet pro illa, vt eam ſanctificaret, atque ab ope Epheſ.5.
ribus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione, ſicut etiam Auguſtinus teſtis Hebr.9. Auguſt.in
eſt, fideles omnes olim ſancti vocabantur. Sunt & aliæ cauſæ quamobrem ſancta di- Pſalm.85.
C citur, ſed is prætermiſſis, ad eam ſignificationẽ veniamus, quæ propriam & peculia- Sancti olim omnes fide-
rem Eccleſiæ catholicæ notam adfert. Apud eos, qui Latinè ſcripſerũt, ſanctum di- les vocabãtur
ci legimus, quod firmum eſt & munitum, vt violari facilè non poſſit, neque debeat: Sanctum aliquãdo idem
Sic muros leges vocant ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoque ſanctius ap- eſt quod fir-
pellatum legimus. Hac ratione quoque vocatur Eccleſia ſancta, qua nihil firmius, mum, muni-
nihil eſt fortius, vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo poteſt eripe- tum, inuiolabile.
re, vel quia ſuper petrã ædificata eſt, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque venti Ioan.17.
irruẽtes eam ſubuertere poſſint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduerſus Matt.7.
eam præualituras dixit Chriſtus. Habet enim firmum & ſtabile fundamentum, de Matt.16.
quo dicit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod po- 1.Cor.3.
ſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento cùm initatur, nulla eſt, neque
fuit, neque erit vis vnquam tanta, qua ſuperari poſſit. Ideo Chryſoſtomus fortiorem Chryſo.
eam terra, imò fortiorem eſſe dicit ipſo cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, Tomo.5. Homil. de expulſione ſancti.
non in terra, ſolem vt extingui ſit facilius, quàm Eccleſiam obſcurari. Hæc eſt illa
terra, quam fundauit Deus in ſecula, de qua dicit idem Propheta: Fundaſti eam ſu- Pſalm.77.
per ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Hoc eſt illud regnum, de Pſalm.102.
quo ſcriptum eſt, Regnum ipſius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta Eſai.60.

dixit: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit. Quod ita factum videmus A
de omnibus iis gentibus, & regnis, quæ ab hac Eccleſia deſciuerunt. Hæc eſt illa, quam ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit, vt caſtrorum aciem ordinatam. Caſtra Dei ſunt Sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquam Chriſti militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Eccleſia Dei, de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circundabo domum meam (Eccleſiam intellige) ex iis qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antiſtites, & principes Eccleſiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apoſtolus; Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: quales fuerunt innumeri martyres, qui vſque ad ſanguinem, quin ad mortem vſque reſiſtentes vitam etiam ſuam pro fide Chriſti certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati ſunt pagani, omni ſuppliciorum genere de piis ſumendo: conati ſunt tyranni, libertatem eripiendo: conati ſunt falſi fratres, charitatem exterminando: conati ſunt Iudæi, fidem impugnando: conati ſunt ſchiſmatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem ſcindendo: conati ſunt hæretici, ſcripturas adulterando, veritatem earum obſcurando, prauéque eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Chriſti fide vitam cum ſanguine profundendo tanto animi robore, tanta conſtantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cùm digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumeliam aut ſupplicium aliquod perferrent, magíſque tortores cruciando, quàm Eccleſiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo B
ſpem ac fiduciam omnem collocando, ac pro ſe perſequentibus illum deprecando: vicit falſos fratres, tolerando: vicit ſchiſmaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum ſequendo, vt de illa quoque dici rectè poſſet: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter congregati quaſi vir vnus: Erat nanque multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & hæreticos verum ſcripturarum ſenſum, ab illis non intellectum, ab iis prauè detortum aperiendo: Nam Eccleſiæ ſuæ dixit Chriſtus: Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Neque dixit magis, quàm præſtitit. Quoties enim Eccleſiæ fuit cum Iudæis & hæreticis de ſcripturis concertatio: dedit ei hoc os, dedit hanc ſapientiam, cui nequaquam reſiſtere & contradicere potuerunt. Eſt ergo verè ſancta, inuicta, & inexpugnabilis Eccleſia, quæ tot tantis grauiſsimorum hoſtium oppugnationibus non modò fracta non eſt & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Iſraël noſter verba illa Prophetæ vſurpare ſibi queat: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam ſemper fuiſſe videtur, magis vt impugnationibus creſceret. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit, noſtram autem doctrinam à prima vſque prædicatione prohibent ſimul & reges & tyranni, & ſinguli duces & magiſtratus cum vniuerſis ſatellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, C
& nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neque flacceſcit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum eſt imbecillum, manet autem eiuſmodi, vt prohiberi nequeat. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loquitur: Dum perſequitur, floret, dum opprimitur, creſcit: dum contemnitur, proficit, dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc ſtat cùm ſuperari videtur: Quem ſequutus Ambroſius, Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt reciſa non minuitur, ſed augetur: ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iuſtino Philoſopho & martyre ſic ſcribente: Quantò magis in nos ſæuitur, tanto plures pietatem fidémque per nomen Ieſu profitentur: haud ſecus quàm ſi quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum: Nam vitis à Deo & ſeruatore Chriſto plantata eſt eius populus. Quanti initio oppugnarunt Eccleſiam, ait Chryſoſtomus, cùm fidei ſemina iacerentur, & arma contra eam commota ſunt, ſed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita eſt Eccleſiæ propria, vt eam hæretici ſibi nulla ratione queant vſurpare. Stat enim fides & doctrina Eccleſiæ, ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, ſibi ſanam doctri

Canti.6. Caſtra Dei ſunt ſancti charitate ordinati, quibus eccleſia Dei defenditur.
Zacha.9.
2.Tim.2.
Eccleſiam demoliri varij conati fuerunt, Pagani. Tyranni. Falſi fratres. Iudæi. Schiſmatici. Hæretici.
Acto.5.
1 Reg.11.
Actor.4.
Luc.21.
Eccleſia aduerſitatibus creſcit.
Pſalm.128.
Clemens Alexan lib. 6. Stromatũ.
Doctrinæ humanę cũ prohibẽtur, pereũt: Eccleſiæ verò doctrina potius creſcit & floreſcit prohibita & impugnata.
Hilar. lib.7. de Trini.
Ambroſ. lib. 9. in cap. 20. Lucæ.
Iuſti. in colloquio cum Triphone.
Chryſoſto. in ſermo. de Pentecoſ.
Nota.

A doctrinam,ſibi Eccleſiæ autoritatem falſò arrogantibus,tanto ſit clarior omnibus& illuſtrior. Contrà verò hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur,& ſub Euangelij ſpecioſo titulo populo venditantur,iam inde à mille & amplius annis cõfutata, abolita,antiquata,calcata ſint: ſicut paulò pòſt clarius indicabimus.Habemus ergo iam Eccleſię notam vnam,quam vſurpare ſibi Satanæ ſynagoga non poteſt.

Secunda nota Eccleſiæ, quòd ſit Catholica. CAP. XXII.

SEcunda nota eſt in eodem ſymbolo Apoſtolico expreſſa, quòd vocatur catholica:quod nomen explicans Auguſtinus:Catholicã,inquit,dicit toto orbe diffuſam quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continẽtur: Hæc verò à ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Quam Græci vocant catholicam, eam latinè licet dicere vniuerſalem: pertinet enim ad vniuerſa loca, pertinet ad vniuerſa tempora,pertinet ad vniuerſa hominum genera, pertinet ad nationes vniuerſas. Quòd ad omnia loca pertineat,docet ſcriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Apoſtoli enim in mundum vniuerſum ire iuſſi ſunt,& prædicare Euangelium omni creaturæ:quod etiam ita fecerũt: Hinc eſt,quòd commendans Romanos Paulus,Fides,inquit, veſtra annũciatur in vniuerſo mundo. B Quòd pertineat ad vniuerſa tempora,ex iis,quæ ſuperius dicta ſunt, facilè perſpici poteſt,cùm demonſtratum eſt,ab Adam cœpiſſe Eccleſiam, atque ad nos vſque perueniſſe,ita vt cùm ortu,tum diuturnitate par ipſi mundo ſit & æqualis,neque vt reliqui conuentus hominum,murorum ambitu quodam circumſcribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, ſed ab ortu ſolis vſque ad occaſum ſit laudabile nomen domini. Sumpſit igitur initium ſimul cum orbe condito, duratura vſque ad finem orbis eiuſdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit:Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et alio loco: Amen dico vobis,non præteribit generatio hæc,donec omnia fiant. Quòd pertineat ad omnia hominum genera,cuiuſcunque ſtatus, conditionis,ætatis, ſexus,gẽtis etiam,fuerint, teſtis eſt Paulus dicens:Non eſt in ea diſtinctio Iudæi,& Gręci:non eſt in ea circumciſio & præputium:non Barbarus & Scytha: non ſeruus & liber: nõ maſculus neque fœmina, ſed omnia in omnibus Chriſtus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini,ſaluus erit. Quòd pertineat ad vniuerſas nationes, indicat ille locus ex Apocalypſi: Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Quódque dicit Petrus:In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus,ſed in omni gente qui timet eum,& qui operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Si ergo per omnia loca,per omnia tempora,per omnes hominum ſta-
C tus,& conditiones, per omnes gentes & nationes diſperſa eſt & diffuſa Eccleſia, vbi ſunt qui triginta his annis nati, cum Donatiſtis de ſua paucitate glorianturꝰ Chriſti regis noſtri dignitati, ſicut Auguſtinus alicubi queritur, ea re detrahentes,cùm ſcriptum ſit:In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terræ. Se potiùs ſubtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Chriſto illam conantur ſubtrahere. Non relinquet Dominus plebem ſuam,quæ eſt ſicut arena maris,nec contentus erit paucitate hæreticorum,qui omnes redemit. Neque enim parua, ſed planè copioſa apud eum redemptio. Quantus verò numerus iſtorum ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquãdo poſtulaſſe legimus, vt ne maiori parti néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eum Baſilius audiendum non eſſe putauit:Cui viſum eſt indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Chriſtianorum,tam eorum qui ſunt,quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum eſt Euangelium. Vbi ſunt qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Eccleſiam depingunt, quæ ignoretur atque aſpectum ac ſenſum omnem effugiat. Cùm tamen Eccleſiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen deferri Chriſtus iuſſerit, cùm Eccleſiæ Dei, quæ eſt

Ser.131.&181 de tempore. Catholica Eccleſia quid. Pſal.18. Mar.vlt. Rom.1. Cap.15.ſup. Eccleſia eſt ortu & ætate ipſi mũdo æqualis & in perpetuum, quia ex noſtris animabus conſtat duratura. Pſalm.47. Matt.28. Luc.21. Rom.10. Coloſſ.3. Galat.3. Ioel.2. Apoc.5. Acto.10. Hæretici paucitate gloriantur. Pſalm.85. Prouer.14. Pſalm.2. Pſalm.129. Baſil.lib.1. cõtra Eunomium. Matt.18.

Pſalm.18. Matt.5. Eſaiæ 2. Michææ 4. Dan.2. Bern.ſer.66. in Cant. Matt.4. Matt.24.

Corinthi, eccleſiæ Theſſalonicenſium ſcribat Paulus, quas vtique ſub aſpectum hominum cadere oportuit ſi denunciari frater, ſi reddi literæ debuerunt. Chriſtus verò tabernaculum ſuum, hoc eſt Eccleſiam ſuam in ſole poſuiſſe legitur, vt eam claram, manifeſtam, & illuſtrem omnibus faceret. Qua etiam de cauſa vocat eam ciuitatem in monte poſitam quæ non poteſt abſcondi. Poſita eſt autem ſupra eum montem, de quo & Eſaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & ſuper colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes & ibunt populi multi. Hic eſt ille mons, quem vidit rex Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montem magnum, & orbem vniuerſum impleuiſſe, in quo comminutis regnis aliis vniuerſis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli ſuſcitauit regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra ſui temporis hæreticos: Itáne, inquit, lapidem de monte abſciſſum ſine manibus montem factum & implentem mundum, veſtris creditis intruſum antris? De hoc monte nemo ſe Chriſtianus deturbari patiatur. Quod ſi quis dixerit homini Chriſtiano, ſicut Satanas olim dixit Chriſto, Si filius Dei es, mitte te deorſum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animam inducat. Si quis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, monet nos ipſe Chriſtus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deſerto eſt, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere: Non eſt caput niſi in corpore ſuo, non eſt Chriſtus, niſi in ſua ſancta catholica (B) Eccleſia. Eccleſia porrò catholica ibi eſt, vbi eſt fides catholica. Fides autem catholica ea eſt, quæ per orbem vniuerſum iuxta Chriſti præceptum eadem ſemper annunciatur, nec vel tempore, vel locis vnquam variatur, à qua ſi quis diſſentiat, is catholicus non eſt, quòd ſingularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Quomodo dignoſci poßit homo catholicus, exemplis illuſtratur.

CAP. XXIII.

Hæreticorum ſententiæ mutæ damnatæ ponuntur c.23. Seruum arbitrium qui recipit, non eſt Catholicus. Clem.lib.3. recog. Epiſt.190. Omnes eſſe ſacerdotes, qui aſſerit non eſt Catholicus. Hær.49. Hær.27. Fides ſola ſine operibus ſufficere ad ſalutem, & opera nihil prodeſſe, qui aſſerit, non eſt catholicus. 2 Pet.vlt. Auguſt.de hæreſibus, hæreſi 54. Virginitatis meritum. Aug.lib.3. de peccatorum meritis & remiſsione cap.7.

QVoniam verò ſicut Eccleſia, ſic fides etiam catholica dicitur, & homo catholicus, quò magis dignoſcere catholicum à ſingulari ſiue ſchiſmatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis, abſoluta neceſsitate euenire omnia, non eſſe liberum, ſed ſeruum hominis arbitrium, non eſt catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Cuius primus autor cùm fuiſſe videatur Simon Magus, à Petro Apoſtolo legitur eſſe confutatus, ſicut à ſucceſſore ipſius Clemente memoriæ proditum eſt. Simonem poſteà ſequuti fuerunt in hac hæreſi pertinaciter tuenda Marcion & Manichæus, à Tertulliano & Auguſtino, Petrus Habaillardus ab Anſelmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Conſtantienſi primùm, deinde & in Baſilienſi concilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierunt, qui noſtro hoc æuo Euangelici, quàm Chriſtiani dici (C) malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, ſi modò tam impiam, támque abſurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas eſt, è denſiſsimis, vt gloriantur, tenebris erutum, atque in lucem prolatum, non à Chriſto, non à quoquam Apoſtolorum, ſed à Simone Mago ſibi per manus traditum acceperunt: Dicit aliquis: Chriſtianos omnes eſſe Sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, vt Papam abſoluere, non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Vetus eſt hæreſis hæc Quintilianorum apud quos Epiſcoporum & Sacerdotum officio fœminæ fungebantur, ſicut autores ſunt Epiphanius & Auguſtinus. Quem errorem ſequuti ſunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenſes vocantur, centum verò & octoginta pòſt annis Ioannes Vicleff hanc hæreſim ſopitam reſuſcitauit. Atque ij ſunt Apoſtoli, à quibus hoc Euangelium ad noſtri temporis pſeudoeuangelicos manauit. Hæreſim hanc ſuo quoque tempore fuiſſe Tertullianus indicat in libro de præſcriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidem ſolam ad ſalutem ſufficere, neque prodeſſe quicquam opera, non eſt catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Eccleſia catholica. Sumpſit error hic originem ex Pauli ſcriptis malè intellectis, ipſo adhuc Paulo ſuperſtite, ſicut indicare nonnihil videtur

A videtur Petrus. Quæ res, vt Auguſtinus teſtatur, adegiſſe videtur Iacobum ad epiſtolam ſuam ſcribendam. Poſteà, ſicut idem tradidit, per Eunomium quendam error hic fuit renouatus, quem ipſe refellit in libro, quem inſcripſit de fide & operibus. Dicit aliquis, omnia opera eſſe æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem eſſe meriti maioris, quàm coniugium, eſſe virginitati pares nuptias, non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia catholica, quæ profecta eſt ab autore Iouiniano, qui cùm eſſet monachus, ſicut apud Auguſtinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum eſt reuerſus, cuius errore ſeductæ ſanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupſerunt: Quem duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non eſſe ſanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorum honorem oportere, non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia catholica, cuius primus autor fuiſſe videtur Euſtathius, in concilio Gangrenſi damnatus, quem ſequutus eſt poſteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Miſſam non eſſe ſacrificium, non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Fuit error hic impius Petrobruſſianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacenſis. Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum diſcrimen vllum habendum eſſe, quouis tempore cibos quoslibet, etiam ſi ſecus Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, rectè ſumi, non eſſe pro mor-

2. Pet. 2. 1. Tim. 5. Sanctorum inuocatio & reliquiæ. Miſſa ſacrificium. Delectus ciborum ac dierum. Pro mortuis orandum.

B tuis Deum orandum, aut mediatoris ſacrificium offerendum, non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ videtur autores habuiſſe Iouinianum & Aërium, ſicut Philaſter, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus teſtantur, ante mille ducentos propè annos hæreſeos damnatos. Dicit aliquis: Chriſti & ſanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorem, verumetiam è templis eas eiiciendas eſſe, non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Huius hæreſeos autor fuiſſe dicitur Felix, à quo etiam hæreſis hæc vocata eſt Feliciana, cuius cauſa Francfordiæ ad Mœnum ante annos ſeptingentos quinquaginta ſex Concilium fuit congregatum. Cæterùm in ſeptima ſynodo Oecumenica, quæ Nicææ fuit iterum habita centum annis antè, dixit Tharaſius: Inuenimus & Manichæos reſpuiſſe imagines, ſed & præter hos Marcioniſtas, & illos, qui confundunt naturas Chriſti, quorũ princeps Petrus Fullo, prætereà Xeneum Hieropolitanum, ſed & Seuerum, alióſq; hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum, ad quod cùm propè mille Epiſcopi conueniſſent, veneratione imaginum confirmata, cum perſtaret in ſua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epiſtola Gregorij primi, qui fuiſſe videtur in ea hæreſi, vt imagines confringendas cenſeret ante annos propè mille. Dicit aliquis, vxores ducendas eſſe

Epiph. hære. 75. Lib. de hæreſibus. Hære. 53. Imagines ſanctorum. Nicænæ ſynod. 7. Actione 1. Grego. lib. 7. Epiſt. 109. & lib. 9. epiſt. 9.

C Sacerdotibus, non eſt catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentioſus eſſe velit, nos conſuetudinem hanc non habemus. Hæc hæreſis ad autorem Iouinianum referri poteſt. Nunquam in Eccleſia catholica fuit Sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxiſſent ante Sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortaſſis ea de re fuſiùs dicetur. Verùm quid eſt neceſſe ſingulos hæreticorum errores, quos pridem ſopitos videmus, hoc tempore reſuſcitatos, enumerando recenſere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quiſquis Oecumenico concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, ſed ſuum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm ſingularis eſt, hoc eſt, ſchiſmaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum eſt, quòd omnibus vna intentio ſemper fuit hæreticis, captare gloriam de ſingularitate ſcientiæ. Quod ante Bernardũ quoq; ſeculis aliquot his verbis à Gregorio ſcriptũ legimus. Cõmunem ſcientiã habere refugiunt, ne cęteris ęquales æſtimẽtur, occulta & noua ſemper exquirũt, quę dum alij neſciunt, apud imperitorũ mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Atq; ideò niſi quod ipſi ſentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, ſicut antè dictũ eſt, idem eſt, quod vniuerſalis. Nam quod vniuerſis probatur, in eo facilè acquieſcit: Qui verò de ſingulari-

Sacerdotum coniugia. 1. Cor. 11. Singularitas hæreticorũ. Bernard. in cant. Serm. 65. Grego. lib. 4. mora. cap. 8.

Galat.6. Galat.2.
tate ſcientiæ captat gloriam, exiſtimans ſe eſſe aliquid, cùm nihil ſit, atque inflatus A
ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & cōiunctio-
nes ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei: non quod vniuer-
ſis, verum quod ſibi ſoli placet, id ſolum recipit: omnes deſipere, ſe ſolum ſapere per-
ſuaſum habet: atque ita quoniam ſegregat ſemetipſum ab vniuerſitate, neque rectum
eſſe quicquam putat, niſi quod ipſe intelligit, ſingularis eſt: hęreticus eſt: ſchiſmati-
cus eſt; non eſt catholicus, neque pertinet ad Eccleſiam catholicam, verùm ad Sata-
Auguſt. in Pſalm. 79.
næ ſynagogam. Nihil autem poteſt hac ſingularitate Eccleſiæ Dei eſſe pernicioſius:
quod etiam Propheta indicat, cùm de vinea Domini loquitur, quòd ſingularis ferus
depaſtus eſt eam, quem locum enarrans Auguſt. ſingularis, ait, quia ſuperbus, hoc
enim dicit omnis ſuperbus: Ego ſum, ego ſum, & nemo.

Quòd Concilium Oecumenicum Eccleſiam catholicam repræſentat. CAP. XXIIII.

NEque verò dubitare debet quiſquam Chriſtianus, quin concilium Oecumeni-
cum legitimè congregatum Eccleſiam catholicam repræſentet. Quamobrem
quod ab illo ſtatuitur, ab Eccleſia ſancta catholica ſtatuitur. Quod etiam Auguſti-
Augu. libr. 1. capit. 18. de bapt. par. contra Donatiſt. In epiſt. de ſynodis Arimini & Seleuciæ congregatis. Actio. 5. Conciliorū autoritas.
nus indicat, cùm plenarij concilij ſententiam totius Eccleſiæ conſentionem vocat.
Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in concilium coi-
ret. Vniuerſum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno
congregatos. Et in octaua ſynodo, quæ quarta fuit Conſtantinopolitana, Bahanis
Photium ſic alloquutus legitur, Loquere domine Photi, totus mūdus hic eſt. Totum B
mundum vocauit ſynodum Oecumenicam. Quoniam igitur Eccleſia ſpiritu ſancto
regitur, in his, quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo poteſt. Qui itaque non
credit Oecumenico concilio, qui non acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt,
ſed in dubium reuocare conatur, denuóque diſceptari vult de his, quæ ſemel illius
iudicio terminata, rectéque conſtituta ſunt, non credit ſanctam Eccleſiam catho-
Matt. 18.
licam: ſpiritui ſancto per os illius loquenti repugnat: atque ideò catholicus aut Chri-
ſtianus dici nō meretur: ſed habendus eſt, iuxta Chriſti præceptum, tanquam ethni-
Leo Epiſ. 78.
cus & publicanus, Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta ſunt quærere, quæ perfecta
ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quàm de adeptis gra-
tiam non referre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cu-
A conciliis definita, non eſſe reuocanda in dubiū.
piditatis extendere? Quamobrem non ſunt audiendi, qui denuò de his referri vo-
lunt, de quibus decreta conciliorum interceſſerūt. Quid enim? Superiorum con-
ciliorum actis reſciſcis, an non ingēs diſciplinæ, religionis, & inſtitutorum perturba-
tio, neque mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium eſſet cōfuſio ſequu-
tura? quid fide noſtra incertius, quid inſtitutis mutabilius, quid Eccleſiæ ſtatu fu-
turum eſſet perturbatius? quis tandem quærendi? quis diſputandi finis eſſet expe-
Nota.
ctandus? Exoptatur cōcilium ab omnibus. Quis autem erit eius vſus? ſi poſteaquàm
decretum in eo quicquam fuerit, poſt aliquod temporis interuallum de eo, quod ſe-
mel eſt decretum, diſputare, atque illud reſcindere, vel ſaltem in dubium reuocare C
licebit? quid aliud hoc fuerit: quàm efficere, vt ſemper fluctuent hominum conſcien-
2. Tim. 3.
tiæ, ſi nihil pro certo & indubitatum habuerint? vt poſſit Paulinum illud dici: Semper
diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Poſtulabatur hoc priſcis
Socr. libr. 2. cap. 20. eccle. hiſt.
etiam temporibus ab Arianis, vt quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſ-
ſerat, de his denuò diſceptare liceret: verùm decretū eſt à piis, ſufficere debere Nicę-
nę ſynodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curioſè diuexandum eſſe. Cúmque
nouam quandam ſcripturam de fide (quam nunc vocant confeſſionem) Valens &
Vrſatius produxiſſent, iuſſit ſynodus & aliarum hæreſum & Nicæni quoque concilij
Zozom. libr. 4. cap. 17.
expoſitionę legi, vt aliis hęreſibus damnatis, Nicænis decretis cōſentirent, & in Po-
ſterum nemo de iſtis cōquereretur, aut ſynodum efflagitaret, ſed præteritis cōtentus
eſſet. Abſurdum enim eſſet quaſi iam primum credere incipiētes talia conſcribere,
& præcedētium temporum traditionem traducere, qua vſi tam ipſi, quàm maiores,
Eccleſiis præfuiſſent. In Chalcedonenſi verò cōcilio non permiſſum eſt itidem in
decreta Nicænæ ſynodi inquiri, quin clamauit ſancta ſynodus: Si quis retractat, ana-
thema ſit. Si quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit. Maledictus qui addit. Maledi-
ctus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola,
nihil

A nihil aliud quæſitum eſt, quàm illud: Num expoſitionibus trecentorum octodecim ſanctorum patrum & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino concilio à ſanctiſſimo Epiſcopo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret: cúmque omnes epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contra ſentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc eſt, quod ab Athanaſio quoque ſcriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt ac decreta caréque demonſtrata, ſuperuacaneum eſſe denuò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne ſi nunc quoque examinentur, & denuò iudicentur, ac rurſus examinentur atque iterum, in infinitum exeat iſta curioſitas. Leo quoque pontifex: Quotieſcunque diuina gratia adminiſtrante, illos qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunque hoſtem nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cùm omni cautela, libremus, non iam, quod abſit, tanquam de dubiis diſſerentes, ſed autoritate ſua, quæ bene definita ſunt, adſtruentes. Et iterùm: Prænoſcat, inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator, hos quos ſpondeo dirigendos, non ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos, à ſede apoſtolica profecturos, quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonem ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit autoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, ſimul & ipſius

Athanaſ. Apolog. 2.

Leo epiſt. 6.

Idē epi. 78.

B collegæ Martiani edictum, in quo decreta ſynodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtuntur, Ceſſet igitur iam profana contentio. Nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlteriùs diſcutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirēs. Nam iniuriā facit iudicio religioſiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contendit, cùm ea, quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem bene compoſitam veniunt, ſed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine profanant veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladium ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur, ſicut in codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus. Eſt & aliud edictum Martiani ad Conſtantinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerent, quoniam

Chalc. ſyno. Actione. 3.

C vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maximè cùm ſummo labore & ampliſſimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo, vt credendum eſt, autore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem ſequutus Gelaſius: Patres, inquit, noſtri catholici, docti pontifices in vnaquaque hæreſi, quolibet tempore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationémque maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerunt deinceps firmúmque conſtare, nec in eadem hac cauſa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes: quoniam ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorſus contra ſingulos errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque diſſimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud ſucceſſorem eius Hormiſdam, ad Epiphanium ſcribentem. Quos ſequutus Gregorius, quatuor concilia, quæ ſuam ætatē præceſſerant, ſicut ſancti Euāgelij quatuor libros ſe ſuſcipere & venerari fatetur, quorū fidei ſi quis addere vel adimere aliquid prſumpſerit, eū anathemate ferit. Cunctas, inquit, perſonas, quas illa reſpuunt, reſpuo: quas venerantur, amplector. Quia dū vniuerſali ſunt

Gelaſius in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ.

Grego. in regiſtro libr. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 49. & lib. 3. cap. 33.

ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere, quos ligant, aut ligare quos ſoluunt. In quam ſententiam ab Agathone quoque nonnulla ſcripta ſunt ad Conſtantinum Imperatorem, ſicut in actione quarta ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanæ legitur. Sed iſti putant, quod de Dialecticis ſuis & Rhetoricis, quódque de locis communibus faciunt, vt quotannis propè ſcripta ſua mutent, idem in tam ſerio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia eſt catholicæ, alia ſingularis & priuatæ fidei ratio. In illa eſt conſtans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies ſingulos, ſicut ſcriptum eſt, Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, poſteaquàm ſemel pronunciatum eſt, diſputare fas non eſt, ſed ei parere neceſſe eſt: & fas erit de Spiritus ſancti decreto per os Eccleſiæ loquentis diſceptare, atque illud in dubium reuocare? Abſit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re ſententiam adſcribere, qui fuit noſtri temporis hæreſeon architectus. Is Pſalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid ſancti patres in concilio Nicæno fecerint, ſimul vt Arianorum doctrinam legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter, neque dignati ſunt eam audire, nec paſſi ſunt vt eam defenderent, ſed condemnarunt eos eueſtigiò abſque vlla diſputatione, tanquàm manifeſtos blaſphematores. Moſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur, & rex Babylonis in igni frixit eos, qui loquuti ſunt verbum in nomine meo, prophetant mendaciter, quod non mandaui eis. Ad eundem modum & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi atque inaudita cauſa condemnandi ſunt tales manifeſti blaſphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum, Debere hæreticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem: Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati & concluſi, ſcripto & confeſſione totius communis Chriſtianitatis: ſunt multis miraculis confirmati: ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati: ſunt omnium doctorum libris defenſi: neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio. Deindè vero angularium prædicatorum nequitia eſt cohibenda, qui non vocati neque miſſi, repunt in domos & venenum ſuum effundunt, priuſquàm parochi aut magiſtratus reſciſcere poſſint. Hi ſunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Chriſtus, qui in alienas Eccleſias irruunt, & alienum officium ſibi vſurpãt, quòd eis nõ commiſſum, ſed prohibitum eſt. Sed ſcriptum eſt, aiunt, ab Auguſtino, etiam ipſa plenaria Concilia, ſæpe priora poſterioribus emendari. Scriptum eſt, ſed non eo ſenſu, quaſi quod ſemel in cauſa fidei ſtatutum eſt in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari poſteà liceat. Vel vnum Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis conciliis itidem legitimè cõgregatis contrarium ſit aliquid conſtitutum in his, quæ ad fidem pertinent: proferri proculdubiò nullum poterit. Nam ſi quis vel Ariminenſe, vel Syrmienſe, vel Antiochenum, vel Epheſinum ſecundum, aut ſi quæ fuerunt alia eiuſdem generis concilia congregata protulerit, quandoquidem autoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni cõcilij non ſunt, legitimè congregata concilia nequaquam dici poſſunt, ſed conuenticula potiùs & conciliabula: Eſt quidem ita, quòd in his quæ facti ſunt, fieri poteſt, vt fallatur aliquando plenarium concilium, non autem in his quæ fidei: Quo reſpexiſſe Auguſtinum, cùm diceret plenaria concilia priora poſterioribus emendari, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim eueſtigiò: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad eccleſiaſticam pertinẽt diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, & temporum circunſtantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquã, vt priora cõcilia poſterioribus emendẽtur, quòd quędem ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quę poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cùm longè ſint omnium vetuſtiſſimi canones, qui vocantur Apoſtolorũ, quoniam tamen in eorum pleriſque nimio plus inerat ſeueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre nõ poſſe videbantur,

Fidei conditio duplex.

Lutherus. Blaſphemi & falſi doctores lapidandi. Leuit. 24. Hiere. 29.

Titum 3. 2. Tim. 2.

Aug. lib. 2. contra Donat. cap. 3.

Quę decreta conciliorum mutari poſſint.

Cõcilia priora per poſteriora emendandi ratio.

Canon Apoſtolorum

A tur, factum eſt, vt poſterioribus conciliis emendarentur mitigarentúrque. Eſt canon Apoſtolicus: deponi debere preſbyterum fornicantem: quem in concilio Gangrenſi, ſicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnámque mitigatam: Sic in concilio Nicæno conſtitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multò pòſt in Conſtantinopolitana ſynodo prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verum eſt, quod Iſidori, Gregorij, Hieronymíque productis ſententiis oſtendit Gratianus, in pleriſque decernendis, cauſam, locum, tempus, perſonas conſyderari oportere: quæ quoniam perpetua non ſunt, fit vt in eiuſmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnũquam priora poſterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque verò propterea concilium Oecumenicum non repræſentat Eccleſiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eíque interſunt: Nam nec fieri id vlla ratione poteſt, etſi maximè fieri poſſet, quid tamen aliud turba, quàm turbationem eſſet allatura? Præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo quòd multitudo eſt mater ſeditionis & contumaciæ, paucitas verò magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo belua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti & tranquillitati proſpicere tenentur: patrum autem locum in Eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaque ſemper fuit exiſtimatum, ſi quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſolicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad concilium eſſent conuocati. Cùm de ſeculi rebus agitur, cúmque de his, quæ ad ſecularem rempublicam pertinent, habetur conſultatio: fieri videmus, vt non omnes accerſantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vſu reipublicæ ſtatuendum pertineret: Sed conueniunt ſenatores, optimates, ac primarij terræ cuiuſque viri, qui poſteaquàm venerunt, regnum vniuerſum aut reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu conſtitutiones, regni conſtitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Epiſcopi, à totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quò magis autem intelligi queat, ita ſe rem habere, manifeſtum id è ſcripturis faciemus. Poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit ſcriptura: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad regem Salomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt: Conuertítque rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſraël ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictum: omnem Eccleſiam Iſraël ſtetiſſe dicit, cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuum, & duces familiarum commemoraſſet. Quid aliud his verbis indicás, quàm quòd illi repræſentabant omnem Eccleſiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primariis pendere conſueuit, Apoſtolorum temporibus concilium Hieroſolymis legimus eſſe celebratum, quod Lucas deſcribens, Conuenerunt, inquit, Apoſtoli & ſeniores, qui Græcè preſbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè ſcribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuiſſe. Poſt cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebāt Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit ſigna & prodigia in gentibus per eos. Et poſtquàm tacuerunt, reſpondit Iacobus, &c. Hi ſunt omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò ſubiũgitur: Tum placuit Apoſtolis & ſenioribus cum omni Eccleſia: nequaquam ex eo colligi rectè poteſt, præter Apoſtolos quenquam alium dixiſſe ſententiam, cùm diſertè ſcripſerit Lucas, multitudinem omnem tacuiſſe. Quoniam verò Apoſtolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo diſſentire ſibi quiſquam fas eſſe putauit, quod fuit ab Apoſtolis decretum, omnibus placuiſſe, omnes in eo ſcribitur acquieuiſſe, & omnium nomine epiſtola mittitur. Neque verò neceſſe eſt hac de re multa verba facere. Quotquot habita ſunt deinceps concilia, non ab aliis quam Epiſcopis habita eſſe qui libros conciliorum legerit, cognoſcet. Itaque & Auguſtinus vocat non ſemel concilia Epiſcoporũ: ante quem Papa Marcellus, ſynodum vniuerſalem,

Margin notes: vnus emendatur. Can. 75. Diſt. 82. ca. presbiter. Cap. 6. Cap. 5. Diſt. 29. cap. 3. — Concilia repręſentant vniuerſam Eccleſiam. — Chryſoſt. homil. 1. in Mat. operis imperfecti. — Leo epiſ. 24. & 26. — 3. Reg. 8. — Act. 15. — Hieron. in epiſt. ad Auguſt. — Cõcilia Epiſcoporũ ſunt. Aug. epi. 119. cap. 19. & 152.

Cōtr. Donat. poſt collationem cap. 15. Et de bapt. cont. Don. lib. 6. cap. 35. Et in breuiculo collationum diei tertiæ Marcel. epiſt. 2. Leo epiſt. 15. 13. 16 17. 88. 23. 53. 82. 91. Sozom. libr. 9. cap. 1, eccl. hiſt.

ſalem, ſynodum Epiſcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epiſtolis A
ſuis vocat epiſcopale concilium. Itidem & Flauianus in epiſtola ad Theodoſium, quę
eſt inter epiſtolas Leonis nona. Extat epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter pręambulares epiſtolas in ſynodum Chalcedonenſem, qua monet Bythinię Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omninò de ciuitate, déque locis ipſis vbi concilium haberetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat autoritatem non habere, quòd à fœmina profectum eſt, is, ſi fortè ignorat, diſcat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum impium eſſet deuolutū, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuiſſe conſtitutam, cúmque de ipſius ſententia Martianus fuiſſet, mortuo fratre, imperator deſignatus, imperij nihilominus conſortē fuiſſe, ac vna cùm illo Chalcedonenſi concilio interfuiſſe. De qua ſcribit Sozomenus quòd nondū quintumdecimum ætatis annū egreſſa, ſupra ætatem ſapientiſſimū ac diuinum ſpiritum accepit: eiúſque ſtudio & ſapientia perfectū eſſe narrat, vt ſuis tēporibus hęreſes non obtinerēt.

Actio. 7.

Quam & Leo pōtifex ille, quē ter ſanctum & Oecumenicū Patriarchā ſancta ſynodus Chalcedonenſis appellauit, ſcriptis ad eā epiſtolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua ſynodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiā Auguſtā, vocauerūt eam nouā Iudith, nouam Helenā, nouam Pulcheriā. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen, etiā ſexcentis pòſt annis, quàm fuiſſet mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonenſis ſemel & iterum has voces emiſſas legimus: Synodus Epiſcoporum B
eſt, non clericorum, ſuperfluos foras mitte, vt quòd à Pulcheria præceptum, id autoritate ſynodi confirmatum eſſe videamus.

Actio. 1. Epiſcoporū eſt ſubſcribere concilio potius quàm imperatorum. Cyril. epiſtol. 4.

Ibidem etiam ſcriptum repe[r]imus, quòd cùm ad Martinum Archimādritam directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicēs: Non eſt meum ſubſcribere, Epiſcoporū tantùm eſt. Vidit hoc Theodoſius imperator, qui ſanctæ ſynodo ſcribens Epheſinæ primæ: *Illicitum eſt*, inquit, eum qui non ſit ex ordine ſanctorū Epiſcoporū, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Et in epiſtola ad Cyrillū, quæ habetur in operū eius Tomo quarto. Nos ſanè non patiemur, inquit, vt ſimul & vrbes & eccleſia turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicandę præfici oportet eos, qui circūquaque ſacerdotio pręſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſthac erimus.

Laicis non eſt licitum de dogmatibus inquirere. Sozomen. lib. 6. cap. 7. eccle. hiſt. Auguſ. epiſt. 68. & 166.

Vidit & Valentinianus, qui cùm per Epiſcopū Hypatianum verbis epiſcoporum per Helleſpōtum & Bythiniam agentium, fuiſſet rogatus, vt ipſis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, ſic eum reſpondiſſe narrat Sozomenus: Mihi qui in ſorte ſum plebis, fas nō eſt talia curioſius perſcrutari: Sacerdotes, quibus iſta curę ſunt, inter ſeipſos quocunque loco voluerint, conueniant. De Conſtantino quoque ſcribit Auguſtinus, quòd cùm ad eum cauſam Ceciliani ſchiſmatici detuliſſent, non eſt auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, ſed eam diſcutiendam atque finiendam Epiſcopis delegauit, quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidēte Melchiade Epiſcopo illius Eccleſiæ cum multis collegis ſuis. Ac rectè quidem. Nam ſicut legimus in Actis Apoſtolorū, ſolos Epi- C

Act. 10. 2. Pet. 5.

ſcopos poſuit Deus regere Eccleſiam ſuam: illis dictum eſt, Paſcite qui in vobis eſt gregem. Paſtorum eſt gregis curam habere, paſcendo iubēdóque ducere: Ouium eſt diſcendo & obtemperādo ſequi. Sed neſcis, dicit quidam, ex ouibus paſtores eſſe ſcelere? Scio. Verùm & illud ſcio, priuſquàm id ſint aſſequutæ, priuſquàm legitimè ſint ad hoc munus vocatæ, paſtorum eis officio fungi non licere, cùm ſcriptum ſit: Nec quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Expectēt igitur dum vocentur, dum paſtores fiant, neque ſe prius, quàm factæ fuerint, ad munus paſtorum ingerant.

Hebr. 5.

Imperatorū & regum officium in cōciliis non eſt dicere ſentētiam aut iudicare, ſed concordiam, vnitatē & autoritatē decretorū tueri & obſeruari facere.

Quamobrem ſemper hoc à ſancta catholica Eccleſia fuit obſeruatum, vt ad iudicandum de his, quę ad fidem catholicam ſanámque doctrinam pertinerent, non admitterentur niſi catholici Epiſcopi, etiamſi ad conſilium communicandum ex ordine quoque ſacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi conſueuerunt. Quòd autem reges & imperatores interfuiſſe quandoque legimus, non ob eam rem adfuiſſe credendi ſunt, vt aliquid ipſi ſtatuerent de rebus ad fidē pertinentibus, vtque ſibi earum cognitionem aut iudicium vſurparent, verùm vt autoritatem, vnitatem & concordiam concilij tuerentur, & quę ſalubriter eſſent in ea cōſtituta, ea vt ſeruarētur ab omnibus, prouiderēt. Sed hic Varemundus, & hi qui ſunt in

eadem

A eadem hæreſi, Nicolai Pontificis autoritatem nobis obiiciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipſe decretorum inſcripſit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel ſententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuerſiis concedi poteſtatem oportere. Quid autem? an non rectè de iſtis dicere poſsimus, quod in eadem illa epiſtola ſcriptum à Gelaſio profert idem Nicolaus, Nobis, inquit, opponunt canones, dum neſciunt quid loquantur. Niſi fortè ſcire quid loquantur exiſtimandi ſunt, qui ipſi tela contra ſe miniſtrant, qui pro ſua ſententia tuenda, teſtimonium ex illa Nicolai Pontificis epiſtola producunt, in qua nihil aliud per Pontificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodoſij ſcripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus Eccleſiaſticis eos immiſcere ſe, qui non ſint ex ordine Sanctorum Epiſcoporum, illicitum eſſe docetur. Quæ nanque res alia cauſam Nicolao dedit eius epiſtolæ conſcribendæ? quàm quòd Michaël Imperator Conſtantinopolitanus ad votum ſecularium, quorum numeroſa millia collegerat, congregato concilio præſularem cathedram aſcendit, & aduerſus Ignatium Patriarcham Conſtantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit miniſterij, quem de ſede ſua deiecit, & in eius locum Photiũ quendam ſuffecit, qui poſteà per Adrianum, Nicolai ſucceſſorem, cõgregata etiam ſynodo Conſtantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depoſitus, & in ſedem ſuam Ignatius reſtitutus eſt. Hunc igitur Michaëlem alloquitur Pontifex his verbis, Dicite quæſumus, vbi legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros in ſynodali-
B bus conuentibus interfuiſſe, niſi fortè, in quibus de fide tractatum eſt, quæ vniuerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ non ſolùm ad clericos, verumetiam ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos? Quid aliud hæc verba ſibi volunt, niſi quòd quoties de Domini Sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum ſynodo interfuerit, cui nec Valentinianus Auguſtus intereſſe voluiſſe in eadem epiſtola commemoratur, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta, ſed ſurgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi, vt iudicaret iudicium ſuum: cùm autem de fide tractatum eſt, Imperatores nonnunquam interfuiſſe? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò ſtatim, quod proprium munus eſt Epiſcoporum, ſententias dixerunt? de fidei controuerſiis iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantùm interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quódque de ſententia patrum in concilio ſtatutum eſſet, id firmum & ratum eſſe iuberent, edictíſque propoſitis, inuiolatè ab omnibus obſeruari præciperent. Verùm vniuerſalis eſt, inquit Nicolaus, fides, communis eſt omnium, non ſolùm ad clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuerſalis eſt iuſtitia, communis eſt omnium, quid enim ſunt regna, remota iuſtitia, niſi mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius ſuum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque ſoli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis eſt man-
C data iuriſdictio, de cauſis ciuilibus vel criminalibus iudicandi poteſtatem habebunt? Quid eſt hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm ſurſum & deorſum omnia miſcere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani ſententia. Epiſcoporum Concilia ſunt inualida ad definiendum, atque ita, ſi diis placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod eſt inualidum ad definiendum, eſt Concilium generale: Concilia Epiſcoporum ſunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Epiſcoporum non ſunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Pſittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Conciliis legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani ſunt: Epiſcoporum Concilia, vt ex præmiſsis apparet, ſunt inualida ad definiendum, ad conſtituendum, non autem ad corrigendum. Quòd ſi præmiſſa legiſſet hic homo, nunquam ſententiæ Gratiani contrarium ſyllogiſmum produxiſſet. Quid enim eſt in præmiſsis? Legatur tota diſtinctio, quæ præceſsit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damaſi, Gregorij, Pelagij, Symmachi ſententiis probatur, Concilia Epiſcoporum quæ præſentiam Papæ non habent, aut eius autoritate congregata non ſunt, ad definiendum & conſtituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem gloſſam legiſſet ſubtilis iſte diſputator, ſi præmiſſa legere non

Gratian. 96. diſt. vbi nam Nicolaus papa in epiſtol. ad Fauſtum Magiſtrum.

Nicolai papæ epiſtolæ ratio redditur.

In concilio principes ſunt, vt concordiam cõſeruent, non vt ſententiã dicant aut iu dicent.

Gratiani ſententia Diſtin. 18. cap. 1. exponitur.

Gratianus de generali Concilio loquitur.

d vacabat

vacabat: de prouincialibus Conciliis loqui Gratianum didiciſſet, quod in eis nihil A
generaliter conſtitui poteſt. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt,
quàm contra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuerſiis
conſtituatur aliquid. Huius generis Concilia planè ſunt inualida, & conuenticula
potiùs conciliabuláque, quàm Concilia dici merentur. Si quidem fides, quam profite-
mur, Catholica eſt & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, ſed ad omnes & vniuer-
ſos pertinet, qui Chriſtiani cenſeri volunt, in quacũque tandem orbis parte ſint con-
ſtituti. Quamobrem ſeorſum aliquid in gente quapiam à reliquo Chriſtiano populo
conſtituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Eccleſia fidéque catholica ſe velle ſegre-
gare? Huc itaque reſpexit Gratianus, cùm dixit, Epiſcoporum Concilia ad definien-
dum eſſe inualida, non quòd non aliquid in illis definiri & conſtitui poſsit, ſed quòd
iuxta morem in Eccleſia Dei, iam inde à temporibus Apoſtolorum ſemper obſerua-
tum, de maioribus cauſis, fidei præſertim, ad ſedem Apoſtolicam, aut ad Concilium
œcumenicum illius autoritate congregatum, referre ſit neceſſe. Scripſit de Vandali-
ca perſequutione tres libros Victor, Auguſtini propemodum æqualis: in eorum alte-
ro, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum regem edixiſſe narrat ca-
tholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum ſuis Epiſco-
pis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Epiſcopus catholicorum nomine?
Agnoſcat, inquit, rex, nos diſputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus decli-
nare vel fugere, ſed ſine vniuerſitatis aſſenſu, nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ B
cauſas aſſumere? debere etiam tranſmarinarum omnium partium, qui nobis ſunt in
vna religione vel communione conſortes, agnoſcere, quod totius mundi cauſa agi-
tur, non ſpecialis prouinciarum Aphricanarum tantummodò. Cúmque per Obadum
præpoſitum regni ſui dici rex iuſsiſſet: Subde mihi vniuerſum orbem terrarum, vt
ſub poteſtatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Re-
ſpondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: ſic eſt hoc, quomo-
do ſi dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris non eſt humanæ na-
turæ? Dixi enim, ſi noſtram fidem, quæ vna & vera eſt, poteſtas regia cognoſcere de-
ſiderat, mittat ad amicos ſuos, ſcribam & ego fratribus meis vt veniant coëpiſcopi
mei, qui vobis nobiſcum communem fidem noſtram valeant demonſtrare, & præci-
puè Eccleſia Romana, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum. Senſit igitur hoc ipſum
Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia ſiue natione, de
fide, quæ catholica eſt, & ad vniuerſos pertinet, nihil ita conſtitui poſſe, vt ratum ab
omnibus haberi ſit neceſſe, niſi fortè ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſubſequuta ſit approba-
tio. Quamobrem hæc Gratiani ſententia non contra nos facit, ſed contra eos po-
tiùs, à quibus tanto ſtudio nationale Concilium expeti videmus. Sed inueniuntur
inter laicos, dicis, multi doctrinis variis perpoliti, in theologia etiam exercitatio-
res, quàm ſunt multi Epiſcoporum. Fac ita eſſe, nunquid ideò tollemus ordinem ex
rebus? & non illud ſtudebimus potiùs, vt in eligendis Epiſcopis Pauli præſcriptum C
Canonúmque decreta ſeruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, qui-
bus maior ineſt iuriſprudentia, quàm nonnullis ex his, qui cum poteſtate verſan-
tur, ſiue regibus, ſiue Principibus, ſiue iudicibus, ſiue quibuſcunque tandem aliis,
quibus iuris dicendi poteſtas eſt permiſſa, num igitur tu, quia cautus & prudẽs tibi vi
deris, ac præ cæteris iuriſcõſultus, regem aut principẽ de ſuo ſolio deturbabis? ac tibi
ipſi dicendi iuris autoritatẽ à nemine conceſſam vſurpabis? Potéſtne cogitari vel dici
quicquam abſurdius, & ad ſeditionem in populo contra legitimã poteſtatem excitan
dam aptius? Habet autem, vt ne ſis neſcius, ſuos etiam principes Eccleſia, de quibus
per Prophetam dictum eſt: Cõſtitues eos principes ſuper omnem terram: Qui eorum
principatus tanto eſt omni regno excellẽtior, ſicut à Chryſoſtomo & Gregorio Na-
zanzeno in oratione, quã de Hieremiæ dictis, præſente Imperatore habuit, ſcriptũ le
gimus, quantũ inter ſpiritũ & carnem, inter cœlũ & terram, inter diuina & humana,
diſcrimẽ & interuallũ eſſe põt. Enarrãs illũ Pſalmi locũ Auguſtinus: pro patribus tuis
nati ſunt tibi filij. Quid eſt, inquit, pro patribus tuis tibi ſunt nati filij? Patres miſſi ſunt
Apoſtoli, pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, cõſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſco
pi, qui ſunt per totũ mundũ, vnde nati ſunt? ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos
genuit,

Concilia nationalia.

Cauſæ maiores præſertim fidei ad Apoſtolicam ſedem aut generale Concilium referri debent.

Eugenius.
Eccleſia Romana eſt caput & magiſtra omniũ Eccleſiarũ.
Bonifacius octauus li.5. cap.5. de pœnis, & in decretis diſ.22.
Laici docti in Conciliis locum non habeant ad dicendam ſententiam, aut iudicandum de religione & fide.

Pſal.44.
Chryſ. lib.3. de Sacerdotio. Et de verbis Eſai. Homil.4.
Nota.
Auguſti. in Pſal.44.

A genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergo te putes deſertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi ſunt nati filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Hæc eſt Eccleſia catholica, filij eius conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, filij eius conſtituti ſunt pro patribus. Agnoſcant qui præciſi ſunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, & cætera. His igitur principibus, non his qui ſibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non ſunt, Eccleſias regendi, ligandi, ſoluendi, déque fidei cauſis cognoſcendi poteſtas eſt conceſſa. Sed libet hîc Catholici cuiuſdam Imperatoris verba adſcribere, ex octaua ſynodo Conſtantinopolitana, quam in Eccleſiæ cathedralis Varmienſis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina ſcriptam reperimus. Is abſoluta iam ſynodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præſentes aderant, vſus his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis: tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitùs reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali ſynodo aduerſari. Hoc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas ac cœleſtes adepti ſunt claues, non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à liga-
B mento ſolui egemus. Quantæcunque enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiam ſi vniuerſa virtute interius polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſúſque: Quantumcunque Epiſcopus ſit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt, in ordine ouium conſtitutis paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide ſyncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm ſint miniſtri Domini Omnipotentis, & huius formam poſsideant, & nihil amplius, quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quod pedes ſint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Baſilius videtur Epiſcopos: Quos Ambroſius oculorum in Eccleſia fungi ſcribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Toletano legitur: dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, meritò in membris eius intentio Epiſcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacunque religione ſit & ſapientia laicus, etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen non eſſe cenſet Baſilius illi de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, quod proprium hoc ſit Epiſcopi munus, etiamſi multo ſit is in virtute ſapientiáque inferior: ídque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſen-
C tentiam ſequutus, qui in oratione ſexta, qua ſe excuſat, cur tandiu à functione abſtinuerit Eccleſiaſtica, ſic populum affatur: Vos oues, nolite paſcere paſtores, neque ſuper terminos eorum eleuemini, ſatis enim vobis eſt, ſi rectè paſcimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legiſlatoribus. Deus enim nequaquam Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus aut pes eſſe poſsit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnuſquiſq;, fratres, in eo ordine, in quo vocatus eſt, permaneat, licet etiam dignior exiſtat: in illóque magis præſentem amet claritatem, quàm vt eam, quam non accepit, quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret: nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria, quàm cœleſtia ſunt colligata: neque dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim ſi quis communes alicuius locos legit diligentius, ideò ſtatim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Epiſcopus. Ac fieri quidem poteſt, vt reperiatur nonnunquam Epiſcopus minus in ſcripturis verſatus, quàm exigere videtur ea perſona, quam ſuſtinet, num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet? Nulla eſt prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat minimè vulgari doctrina præditos.

Oculi Eccleſiæ Epiſcopi. Baſi. epiſc. 4. Ambr. de dignitate Sac. cap. 6. Auguſt. in Pſal. 82.

Ordo eccleſiaſticus in repub. Chriſtiana. Grego. Nazan.

Epiſcoporū doctrina.

Certè in eo Concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit inchoatum, A
etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur, non alij tamen excellere magis viſi ſunt quàm Epiſcopi, à quibus pleraque ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè conſideraſſent. Sed nouum non eſt, quod ab hæreticis Epiſcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt ſcindi Chriſti tunicam inconſutilem permitterēt, ſtupidi, bardi, trunci iudicantur.

Theodoritus Lib.1. Hiſto. cap.9

Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epiſtola, quam hiſtoriæ ſuæ Theodoritus inſeruit, eos Epiſcopos, qui ſententiæ ſuæ ſunt aduerſati, nō ineruditos modò, verùm & hæreticos, hæreticus ipſe vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicænæ ſynodi patres tanquā ſimplices & idiotas perſtrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Euſebius, quòd eorum alij celebres erant verbo ſapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati.

Socr. libro 1. cap.8.
Euſ. lib.3. de vita Conſtantini.

Semper enim quæ præclara, rara ſunt, neque fieri poteſt, vbi maior eſt aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti ſint. Sunt alij mediocres, ſunt & infra mediocritatem conſtituti: qui ſicubi tumor abeſt & arrogantia, quę ſolet eos ferè comitari, qui ſunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum ſententiam non inuiti ſequuntur. Et certè præſtat in eiuſmodi cœtu eſſe aliquem non doctiſsimum, qui cùm ſe videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre perſuaſum habet, ſententia lubens acquieſcit, vt ſit non inter alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes, quàm tales multos, quales deſcribit Sapiens: Vidiſtin' hominem, qui ſibi ſapiens eſſe videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo multo maior: B

Rom.12.
Prouer.26.

Nam qui ſunt præfracto animo, nihil vt niſi quod ipſi intelligunt, rectum eſſe putent, quamuis ad rem potiùs, quàm ad componenda dogmatum in Eccleſia diſsidia idonei eſſe videātur. Quam in ſententiam etiam à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptū legimus: Præſtat proba ignoratione detineri, quàm falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facilè ratione ducitur: qui verò ſcire credit cùm neſciat, non poteſt facilè veritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequàm vera inculcentur, falſa ex animo eius eiiciantur. Nam & in charta vbi nihil ſcriptū eſt, facillimè ſcribitur, literis verò plena nō ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra faciliùs aratro proſcinditur, quæ nihil habet, quàm quæ vepribus eſt referta.

Chryſoſt. homil. 76. in Matth.

Nihil igitur impedit, quominus eſſe Concilia dicantur Epiſcoporum, etiamſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes epiſcopi ſint verſati, cùm præſertim neque fuerit, neque futurū ſit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neque mitti ferè conſueuerunt ex vnaquaque prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis. Verùm interfuerunt Imperatores & Reges conciliis.

Principes in Conciliis nō iudicant.
Concilia prouincialia ad definiendum & conſtituendū dogmata ſunt inualida
Act.10.

Quis negat interfuiſſe? cùm eos etiam noſtro tempore literis pōtificiis ad concilium inuitari nemini ſit obſcurū. Quod verò de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hęc vſque noſtra tempora, nullum reperietur, in quo ſibi quiſquam Imperatorū de fidei C
cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & conſtituendum inualida eſſe docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquam peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquam ſacri Canones conuenire ſeculares principes in Conciliis ſanxerint, ſed ſolos antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos ſynodis exceptis Conciliis vniuerſalibus inueniemus. Neque enim fas eſt ſeculares principes ſpectatores fieri rerum, quæ ſacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt.

Diſtinct.16.
Concilia œcumenica, & quid in iis actum.

Cæterùm recenſet idem Gratianus octo ſynodos œcumenicas: quarum prima Nicęę habita eſt anno à Chriſto nato trecenteſimo triceſimo plus minus: in qua qui Chriſtum creaturam eſſe aſſerebat, & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ negabat, Arij hæreſis eſt extirpata. Secunda quinquaginta ſex annis pòſt Conſtantinopoli: in qua Macedonius eſt damnatus, qui ſpiritum ſanctum eſſe Deum inficiabatur, ſimul & Apollinaris, qui Chriſtum, ipſe demens, eſſe ſine mente blaſphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Epheſi: in qua Neſtorius eſt anathemate redditus execrabilis, qui propria ſtultitia

ſedu

A ſeductus alium ante ſecula Deum verbum, alium verò ex virgine pro noſtra ſalute
incarnatum nugatus eſt. Quarta poſt interuallum annorum triginta Chalcedone: in
qua Eutyches vnà cum Dioſcoro, qui duas in vno Chriſto naturas incommutabiliter
vnitas negauerat, vnam autem naturam ex duabus fuiſſe compoſitam prodigioſè
pronunciauerat, infinitis execrationibus eſt deuotus. Quinta centum & duobus an-
nis pòſt, iterum Conſtantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falſa
quædam & peregrina dogmata ſunt damnati. Sexta poſteaquàm centum viginti no-
uem anni interceſſerunt, tertium Conſtantinopoli, in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus,
Polychronius, qui vnam tantùm in Chriſto voluntatem & operationem eſſe con-
tendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate ſunt percuſſi. Septima ſexaginta
pòſt annis iterum Nicææ, in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola voca-
bant, Baſilius, Theodoſius, Siſinius, & alij nonnulli ſunt hæretici pronunciati. Octa-
ua poſt trecentorum plus minus annorum interuallum, quartum Conſtantinopoli,
in qua Photius, qui per vim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolitano Pa-
triarcha in locum eius inuaſerat, legitimè de eo deiectus, & tanquam nouus Dioſco-
rus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus eſt. Interfuit
Nicænæ Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quomodò interfuit? Cum paucis po-
ſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non prius conſedit, quam
annuiſſent Epiſcopi, cúmque de concordia & pace pleraque diſſeruiſſet, diligentio-

Imperatores in Conciliis non ſubſcribunt ſententiis tanquam iudices, ſed tanquam cõſentientes actis in conciliis.

B rem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit, ſicut in hiſtoriis ſuis Eu-
ſebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem &
octo Epiſcopos in eo Concilio ſubſcripſiſſe legimus, Conſtantinum ſubſcripſiſſe non
legimus. Interfuit Conſtantinopolitanæ Synodo Theodoſius. Nunquid ſubſcripſit?
Solos Epiſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo, quæ
fuit Epheſi habita, ducentorum Epiſcoporum, non quidem interfuit Imperator, ſed
miſit loco ſuo Candidianum. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate mi-
ſerit, his verbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſsimus comes ſtre-
nuorum domeſticorum tranſire vſque ad ſanctiſsimam Synodum veſtram, & in nul-
lo quidem quæ faciendæ ſunt de piis dogmatibus quæſtiones communicare. Illici-
tum nanque eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſsimorum Epiſcoporum Eccleſia-
ſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, quæ iterum fuit Epheſi congre-
gata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitem &
Eulogium tribunum, non vt de cauſa fidei iudicarent, ſed valentes, inquit, noſtris iuſ-
ſionibus miniſtrare de his, quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta, & nul-
lum fieri tumultum permittere: Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumul-
tui ſtudentem ad læſionem ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quam ſenten-
tiam etiam ad Proclum Aſiæ proconſulem ſcripta eiuſdem Imperatoris extat epiſto-
la. Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præ-

Euſeb lib. 3. de vita Conſtant.

Soc. lib. 1. cap 8.

Theodor. lib. 1. cap. 7.

Actione 1. Synodi Chalcedonenſis.

C ſentiam præſtaret Concilio, quòd ipſo abſente ſe ad Concilium non occurſuros di-
cerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Nar-
rat hoc ipſe dicens: Ad confirmandam fidem, non ad oſtendendam virtutem, vt
nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex
prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt.
Sexcentos triginta Epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non le-
gimus. In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda, nec Imperator, nec ab eo
miſſus quiſquam interfuiſſe videtur, ſoli centum ſexaginta quinque Epiſcopi & ſen-
tentias dixerunt, & ſubſcripſerunt. In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, &
Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſ-
ſimi iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati: Sed nec
Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei
cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta ſynodo Conſtantino-
politana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quàm
vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera
cuiq; poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo co-
gnoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atq; ad hanc non ad aliam rem

Liberatus in breuiario cap. 3.

Iudices in Conciliis.

iudices conſtituti fuiſſe videntur,quod ex actis vtriuſque Synodi, & quartæ Chalce- A
donenſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices,
aut etiam Imperator ipſe,quàm legi preces,quæ acta eſſent recitari, authentica mo-
numēta proferri,ad obiecta reſponderi,ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti man-
dabant: vociferationes prohibebant,ſi qua vis allata,ſi quid per tumultum factū eſſet,
cognoſcebant: vbi de fide agebatur,Synodo iudiciū permittebant. Quod vel illa ver-
ba indicant in actione prima Chalcedonenſi,vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat
ſancta Synodus,ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquu-
tio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione iidem Iudices. Omnis iam du-
bitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis ana-
thematizauit, & à ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt,& definitionem fidei ſuſcepit, &
epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate
veſtra proferatur,vt Eccleſiam ſuam recipiat,ſicut & ſanctiſsimus Leo iudicauit. Qua

Actio. 10.

ſententia per Epiſcopos lata,dixerunt Iudices, vt ſecundum Decretum ſancti Con-
cilij (non ſuum aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiā reciperet. Similiter & de Iba
factum eſt,& de aliis nonnullis. Ad eundem modum in ſexta quoque Synodo Impe-
rator,& ſanctum Conciliū dixiſſe legūtur. Diſcurrat Georgius codices, proueniat le-
ctio,fiat lectio,alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſsimi Iudices nunc hunc, nunc
illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Maca-
riū ferendā,iam nec Imperator loquitur,nec Iudices,ſed ſola ſancta Synodus,quem- B

Concilio generali videtur Conſtantinus Imperator primus fuiſſe qui ſubſcripſit.

admodum ex duodecima & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decima-
octaua, poſteaquàm ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſub-
ſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba. Et ſubſcriptio piiſsimi & Chriſto dilecti
Conſtantini Imperatoris,legimus & conſenſimus. Ac mox. Conſtantinus piiſsimus
Imperator dixit: Edicat ſanctum & vniuerſale Concilium, ſi cum conſenſu omnium
Epiſcoporum promulgata eſt definitio,quæ ad præſens celebrata eſt. Cúmque ſan-
ctum Concilium exclamaſſet: Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit Imperator,
vt quod fuit à Concilio definitum, id omnes firmiter obſeruarent. Ac primus fuit
hic,qui ſubſcripſiſſe Concilij definitioni videtur, ſed non iudicans, verùm conſen-
tiens tantùm: quod factum etiam à quibuſdam in Concilio Arauſicano viris illuſtri-

Nota.

bus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cùm poſtularetur à
Baſilio Imperatore, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij Decretis, reſpondiſſe legi-
tur: Tranquilliſsimum Imperium noſtrum ſequutum præcedentes & iuſtiſsimos Im-
peratores,Conſtantinum videlicet magnum,& Theodoſium ac Martianum, ac cæ-

Actio. 10.

teros,vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum:
ſed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionem
omnium ſanctiſsimorum vicariorū: Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro,

Imperatores ſubſcripſiſſe tanquā conſentientes actis in conciliis obſerua. Subſcriptiones in conciliis.

habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem
Imperatores in aliis Conciliis œcumenicis,verùm in his actis quæ habemus, præter- C
quàm in ſexta & octaua Synodo nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit.
In Chalcedonenſi verò Concilio Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma, Flauius Epiſco
pus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodā loco, definiens ſubſcripſi. Presby-
teri verò ſimpliciter: Euſebius Presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiam in quinta Sy-
nodo inter Epiſcopos & Presbyteros fuit obſeruata, vt Epiſcopi ſubſcriberent, defi-
niui & ſubſcripſi: Presbyteri, ſequendo definita ſubſcripſi. In ſeptima Synodo, quæ
eſt ſecunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, ſed initiò pauca loquuti,
perpetuò poſteà tacuerunt. Epiſcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, de-
creuerunt & ſubſcripſerunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Conſtanti-
nopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator & ſubſcripſit, ſed quàm ab
eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fidei negotio ſumeret, ex his
quæ ſuperiùs ſcripta ſunt, cognoſcere licet. Primo loco ſubſcripſerunt legati, quos
Adrianus Pōtifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus
ſanctæ Oſtienſis Eccleſiæ, locum obtinens domini mei Adriani ſummi Pontificis &
vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperiùs legūtur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo prę-
ſidens, atq; ad voluntatem eiuſdē eximij præſulis promulgaui, & manu propria ſub-
ſcripſi.

A ſcripſi. Qua forma & collegæ eius duo vſi ſunt. Ignatius verò hac forma ſubſcripſit: Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtātinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hanc vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & ſcripta ſunt, concordans & definiens ſubſcripſit manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma: Baſilius, Conſtantinus & Leo perpetui Auguſti in Chriſto Deo fideles, Principes Romanorum, magni Imperatores, ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt, concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque alij non Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunque tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur. Vſque eò autem Imperatores catholici iudicium in cauſa fidei ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id feciſſe videantur. Hunericus Arianus quamlibet ſæuus tyrannus, non ipſe tamen iudicium de fide ſibi ſumpſit, ſed Patriarcham Cyrillum iudicem eſſe permiſit. Theodoricus itidem Arianus ad iudicium Eccleſiaſticum vocatus, in Synodali arbitrio eſſe dixit, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de Eccleſiaſticis negotiis pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem feciſſe quiſquam reperiet, id facturum quenquam putamus, qui vel micam

Conciliis generalibus ſoli Epiſcopi tanquam iudicantes ſubſcripſerunt.

Hæretici principes recuſarunt iudiciũ in conciliis.

Victor lib. 2. de perſecut. Vanda. in 4. Synodo Ro. ſub Symmacho Papa.

B in ſe Chriſtiani pectoris habeat, quíque catholicus & orthodoxus dici & eſſe velit? Nihil eſt quòd in priſcis illis commemorandis longiores ſimus, noſtri etiam ſeculi principes non minori præditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius interceſſerunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata ſparſit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & autor ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe videmus: Quas quæ clades, quæ ſint calamitates conſequutæ, quis eſt qui ſine lacrymis commemorare queat? Si Turcarum ipſe tyrannus cum quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade vix afficere potuiſſet. Hunc itaque Martinum Lutherum tot ſectarum tótque cladium autorem, paternè monuerat initio Leo Pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atque ad ſanam aliquando mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de Concilio Patrum ampliſsimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticum pronuntiauit, ac miſſo ad vnum omnium Chriſtianiſsimum Imperatorem, veréque catholicum Regem Carolũ, eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat, legato, poſtulauit ab eo tanquam primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Chriſtianis & orthodoxis Imperatoribus obſeruari ſolitum. Neque enim nouum hoc eſt, quod Epiſcoporum ſententiam Imperatores & Reges exequutioni

Lutheranæ hæreſeos exortus.

Principes executores Decretorum Eccleſiaſticorum.

C mandare conſueuerunt: Sic nanq; Conſtantinum, ſic Valentinianum & Theodoſiũ, ſic Arcadium, & Honorium & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in Synodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris contra Anthimũ, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam Imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim Sacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Euthychen, Arium, Macedonium, Eunomiũ & quoſdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties Imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum Sacerdotum autoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus quintus Imperator, impuri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer inſtabant nonnulli, vt prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem Decreti à ſede Apoſtolica lati proceſsiſſet: cum illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſsit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de hoc negotio iudicaremus aut cognoſceremus, cùm id proculdubiò ad Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ nunc tandem poſt tot

Actione 1.

Caroli 5. Impera. factum præclarum.

ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac A
infidelium deriſione, in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & pluri-
morum ita petentium ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis mo-
nitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nun-
quid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere?
Quod clarius etiam oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non vel-
le ſe quicquam determinare, neque poſſe concludere de negotio religionis, reſpon-
dit: ſed apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam
de congregando concilio generali: ſicut in Auguſtanæ confeſsionis exordio legitur.
Sed iam ad reges noſtros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator Paternum, ex
eadem clariſsima Auſtriæ familia maternum ſuum genus ducunt. Et ſanctus ille

Sigiſmundi primi Regis Pol. pietas & conſtantia.

Rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Chri-
ſto obdormiuit, cum aliis heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide ca-
tholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus: & qui libenter ve-

Sigiſmundi Auguſti Regis Polo. pietas.

ſtigiis eius incedit sereniſsimus filius hic eius eiuſdem nominis ſecundus, quem
vtinam paterna felicitate paternos annos aſſequutum, regni huius gubernacula
longiſsimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipſi non eodem animo,
eadem ſententia, eadémque religione fuerunt? Poſtularunt ab vtroque nonnulli

Matt. 20.

(quibus rectè dici potuit, neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo
prædicari permitterent: Reſpondit diuus pater: ſui non eſſe muneris de puritate ver- B
bi cognoſcere, ad Epiſcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iu-
dicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorúmque iuriſdictionem
ſaluam in omnibus eſſe vellet. Reſpondit iiſdem propè verbis sereniſsimus filius
eius. Neque dubitandum eſt quin quotquot ſunt catholici reges & principes, ſi quis
eis iudicium de cauſis fidei delatum vellet, idem omnes vno ſint ore reſponſuri.
Quod ſi maximè ſecus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec
defendendus, & verum eſt quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver. Au-
ſus eſt & re & nomine Baſiliſcus Imperator circulares dare literas, quibus Chalce-
donenſe concilium, & Leonis libellum per Anathema damnaret: Quod tamen
ipſum fecit Epiſcoporum ſuorum ſententiam ſequutus, qui circularibus eiuſmodi
literis etiam ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris quàm iudicis officio functus vide-
ri queat. Sed has tamen ipſas circulares literas non ita multò pòſt aboleri, & eis con-

Euag. l.b 3. c. 4. Libera. c. 16. breuia. Niceph. lib. 16. c. 3. Eccle. hiſto.

trarias ſcribi iuſsit, ſicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorũ ſcriptũ reperimus.
Auſus fuit & Leo Imperator imagines demoliri & venerationi ſanctorum detrahe-
re, ſed aduerſus eum in hæc verba ſcripſit Ioannes Damaſcenus, Nõ approbo Impe-
ratorem, qui rapto & inuecta tyrannide inuadit Saderdotij dignitatẽ, non Impera-
tores poteſtatem acceperunt ligandi atque ſoluendi: ac paucis interiectis, non cõſen-

Epiſcopi iudicãt de principibus in cauſis eccleſiaſticis.

tio vt Eccleſia paciſcitur ſe exequuturam Imperialis edicti formulã, imò vt mordicus
tueatur traditiones à patribus acceptas, ſiue ſcripto proditas, ſiue citra ſcripturã vſu C
Eccleſiæ comprobatas, Lib. 2. aduerſus eos qui ſacras imagines criminantur. Sed &
ante illum Conſtantius Imperator in Arianorũ gratiã plus in catholicos Epiſcopos,
quàm ei competeret ſibi iuris vẽdicabat: Ad quem ſcribens Oſius Epiſcopus Cordu-
benſis hortatus eſt eũ, vt ne ſuos comites ad ſynodos mitteret. Quid enim tale inquit,
à Conſtante actum eſt? Aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quãdo iudiciis Eccleſia-
ſticis interfuit? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquẽ ſubſcriptio fie-
ret? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe: reformida diem iudicij: ſerua te in il
lam diem purum, ne te miſceas Eccleſiaſticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, ſed
potius ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperiũ cõmiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concre-
dit. Et quemadmodũ qui tuum Imperium oculis malignis carpit, contradicit ordina-
tioni diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini fias ob-

D. Athanaſius iudiciũ Eccleſiæ ab Imperatore autoritatem ſuam nũquã accepit.

noxius. Date, ſcriptum eſt, Quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Neq; igi-
tur fas eſt nobis in terris Imperium tenere: neque tu thymiamatum & ſacrorum po-
teſtatem habes Imperator. Hæc illius epiſtolæ verba in ſua quadam ad ſolitariam vi-
tam agentes epiſtola inſerit Athanaſius: qui nonnullis interiectis: Iſtud eſt, inquit, iu-
dicium Epiſcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà, iſta

A minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt? quando iudicium eccleſiæ ab Imperatore autoritatem ſuam accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuerunt, multa iudicia eccleſiæ habita ſunt, ſed neque patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt: nec princeps in rebus eccleſiaſticis curioſum ſe præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ab Ariana hæreſi ſpectaculum editur, conuenerunt in vnum hæretici & Imperator Conſtantius, vt ille quidem ſub prætextu Epiſcoporum ſua poteſtate aduerſus eos, quos velit vtatur, & tamen in perſequutione mouenda perſequutor non appelletur, illi verò ſuccincti principis poteſtate inſidias faciunt quibus volunt. Poſt quem Valentinianus Imperator iunior, Iuſtinæ matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Cæterùm his ad eum verbis Ambroſium ſcripſiſſe legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans, vt ipſe iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius, nec tamen expreſsit eorum nomina, qui fuerant poſtulati, ſed id addidit, quod in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus non ſolùm ſermone reB ſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis. In cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis (hæc enim verba reſcripti ſunt) hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam ſi aliâs quoque argueretur Epiſcp. & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad Epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondit clementiæ tuæ? ille qui te patri ſimilem eſſe deſyderat, an qui vult eſſe diſsimilem? niſi fortè vilis quibuſdam tanti imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides, confeſsionis conſtantia probata eſt, & ſapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti clementiſsime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuabimur, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendũ? Si docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat? Epiſcopus diſcat à laico? At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa inquã fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare. Eris Deo fauente etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non eſt meum iudicare inter Epiſcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò ſcripſit hæc modò, verùm & dixit Ambroſius, quemadC modum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Eſto Deo ſubditus: Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem eccleſiæ: Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambroſius. Qui cùm Aquileienſi concilio interfuiſſet, in quo quidam Arij ſectator Palladius, itidem vt noſtri temporis hæretici, iudicium Epiſcoporum fugiebat, ac alios quoſdam ex vtraque parte auditores? inquit Ambroſius, Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de ſacerdotibus. Ac paulò poſt: Etſi in multis impietatibus deprehenſus ſit Palladius, erubeſcimus tamen, vt videatur qui ſacerdotium ſibi vendicat à laicis eſſe damnatus, qui & in hoc ipſo damnandus eſt, quòd laicorum expectat ſententiam, cùm magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Audin' tu Varemunde quid dicat Ambroſius? In cauſa fidei negat laicos vnquam de Epiſcopo iudicaſſe: in cauſa fidei Epiſcopos de Imperatoribus, nõ Imperatores de Epiſcopis iudicare dicit ſolere: nec eſſe dignum cenſet Epiſcopi nomine, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit: Palladiũ autẽ vel hoc ipſo nomine damnandũ iudicat, qđ laicorũ expectat ſententiã, cũ magis de laicis ſacerdotes debeãt iudicare. Quod ſi tyrannicũ eſſe putas affirmare ad iudiciũ de rebus

Ambro. Epiſtol. 32.

Sacerdotes de ſacerdotibus iudicẽt.

D. Ambro. Epiſt. 33.

Iudicia de fide & ſacerdotibus non ad principes ſeculares pertinere, ſed ad ſacerdotes ſeu epiſcopos, in decretis diſtin. 22.

Matt. 22.

D. Ambroſ. laus.

Ruff. lib. 2. c. 15. eccl. hiſto. Augu. lib. 5. confeſ. ca. 13. Baſ. epiſt. 55. Aug. de nup. & concupiſ. lib. 1. capi. 35. Idem de cura pro mortuis, ca. 17.

rebus religionis ſolos Epiſcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè A
vocas Ambroſium, cuius hæc eſt ſententia? qui mortem priùs appetere, quàm laicis
ius ſacerdotale ſubſternere fuit paratus: At quem tu virum inſimulare tanti criminis
audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta
apud omnes memoria: quem Ruffinus eccleſiæ murum & turrim validiſsimam: quem
Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terræ, & pium Dei
cultorem appellat: quem epiſtola quadam Baſilius celebrat: cui Pelagius quoque
quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipuè libris Romana fides
eluceat, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit: cuius fidem &
puriſsimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidem auſus ſit reprehendere: quem
denique tanta fuiſſe vitæ ſanctimonia narrat Auguſtinus, vt eum viuum adhuc etiam
dæmonia confiterentur, atque vt ſibi parceret, obſecrarent. Hunc tu talem virum,
cui non catholici modò, verumetiam veritatis hoſtes hæretici, quin & dæmones ipſi,
fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimonium tribuerunt, vocare tyrannum,
& hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrãnus Varemunde, qui
ius ſuum tuetur, ſed Epiſcopi nomine dignus non eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſub-
ſternit. Quin tu potiùs Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem
affectare videris, qui paſtores loco ſubmoues, qui per vim Epiſcopos iure ſuo ſpolia-
re, & in ordinem coëgere, qui quæ propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare
contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondã Imperator, vt virum hunc ſan- B
ctiſsimum, Epiſcopale ſuum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & pluſ-
quàm tyrannum appellaret, ſed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non
ita multo pòſt pœnituit: informatúſque fide ac inſtitutis catholici principis Theodo-
ſij, tanto in Ambroſium affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum di-
ligeret: quem antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientiſsimus
autem Imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cædem eccleſiæ primum
ingreſſu per Ambroſium prohibitus, deindè iam reconciliatus, cancellos egredi iuſ-
ſus eſſet, intra quos myſteria peragebãtur, quod Imperatores purpura faceret, ſacer-
dotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verũetiam hac ipſa
de cauſa præ cæteris eum Epiſcopi nomine dignum eſſe iudicauit, neque ſe noſſe

Amb. epi. 34. Theo. lib. 5. cap. 18. eccle. hiſt.

quenquam affirmauit, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſium. Da
Chriſte tales tyrannos Eccleſiæ tuæ multos, qualis vel Ambroſius hic fuit, vel ante
eum Babilas à Chryſoſtomo celebratus, vel poſterioribus ſeculis Thomas Cantua-
rienſis Archiepiſcopus in Anglia, Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus in Polonia. Ta-
les, quos tu tyrannos, Chriſtus autem bonos paſtores vocat, ſi nunc haberet multos
Eccleſia, qui laicis ius ſacerdotale non ſubſternerent, qui aſcenderent ex aduerſo, qui
murum ſe pro domo Iſraël opponerẽt, ac ſtarent in prælio in die domini, parati ſem-
per animas ponere pro ouibus ſuis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret,
neque tot lupi graſſarentur in ouili Chriſti, neque tam diu tam fœdè ſciſſam incon- C
ſutilem Chriſti tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? ſi quod tu ty-
rannicum eſſe vis, id iuſtum & legitimum eſſe iudicauerint etiam hi, quorum te par-
tis eſſe non obſcurè fers: qui confeſsionis Auguſtanæ, quàm Chriſtianæ cenſeri ma-
lunt? Tanta eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtiũ veritatis iugula nonnunquam erum-
pat. Nunquid non hæc verba ſunt veſtræ confeſsionis Auguſtanæ? Secundũ Euan-
gelium, ſeu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis, hoc
eſt his, quibus eſt commiſſum miniſterium verbi & ſacramentorum, niſi remit-
tere peccata; item cognoſcere doctrinam, & doctrinam diſſentientem ab Euange-
lio reiicere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccle-
ſiæ. Audin' tu Varemunde, quid illi ipſi confiteantur, quorum tu partis es? Cogno-
ſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere, nulla circumi-
tione vſi, diſertis verbis iuriſdictionis Epiſcoporum eſſe dicunt, atque hac in parte
cum catholicis conſentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confeſsione, quam es
amplexus, prohibetur, cõmiſces poteſtates eccleſiaſticam & ciuilẽ? cur laicos irrum-
pere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda,
quam etiam ipſi concedere cogũtur aduerſarij, longiores eſſe nolumus, cũ præſertim
inſtitu

A inſtituti noſtri non fuerit hoc loco de iuriſdictione Epiſcoporum diſſerere: ſed illud modò propoſitum habuimus, quæ ſit Eccleſia catholica demonſtrare: quo nomine non pars, neque enim ſunt partes in Eccleſia, verùm totum quiddam ſignificatur. Docet hoc Auguſtinus, explicans illud ex Pſalmo: Iudilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicunque partem tenet, à toto præciſus eſt, vlulare vult, non iubilare. Non ſunt ergo partes in Eccleſia, quæ totum tenet, in qua idipſum dicunt omnes, vt rectè de ea Propheta ſcripſerit: Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. Odioſum eſt partis nomen. Siquidẽ de parte dici volunt, ait Auguſtinus, qui in vnitate non ſunt, de altera parte ſunt, & de ipſa parte aſcendunt, id eſt, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, & partes ſibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte ſunt. Et ad Seuerinum ſcribens, Catholica Græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundum verbum domini noſtri Ieſu Chriſti abſcondi non poteſt: Pars autem Donati in ſolis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptiſmo contra Donatiſtas: Induentes Lupos ſuos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, & ab vniuerſitate ciuitatis ſuper montem conſtitutæ, ad particulas inſidiarum ſuarum multos ſeparant, & iugulatos abſumunt. Apud eos itaque partes ſunt, qui ſe præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas,

B quod ſegregauerunt ſemetipſos. Quomodo autem ſegregauerunt? Segregauerunt ſe ſuo quodam ſingulari iudicio, ſua quadam ſolitaria opinione. Nam cùm idem anteà ſenſiſſent quod nos, ac quod vniuerſa ſentit, ac ſemper ſenſit Eccleſia, ab eo poſteà receſſerunt, atque ita ſingulares quoſdã ſuos intellectus, ſolitarias ſuas opiniones ſequuti: in varias partes diſſecti ſunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua ſynodo Oecumenica pars Photij: ab Auguſtino pars Maximiani, pars Priamiani, pars Donati ſexcentis in locis. Et ferè videre licet Auguſtinum catholicam, ſiue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum ſcribens, Eccleſia catholica, inquit, eſt etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus eſſe voluit, & prædixit: pars autem veſtra, quæ Donati dicitur, non eſt in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & ſermo, & facta apoſtolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria diſſenſione, pro Donati parte, pro ſacrilega diuiſione, importunitatem, noſtræ circa ſe dilectionis diutius ſuſtinere? Et ad Celerem: Nullam fuiſſe iuſtam cauſam, cur ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica diffunditur, ſe pars Donati dirimeret. Et ad Generoſum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Chriſtianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi tuæ ciuitatis, anathema eſſe deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promiſſis Dei. Si enim ordo Epiſco-

C porum ſibi ſuccedentium conſyderandus eſt, quanto certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus: cui totius Eccleſiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, &c. In hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et alio loco, Vtrum ſicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi eſſent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur Catholici Epiſcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Pſalmos ſcribens, Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarũ, vnde ſe iſti diuiſerunt, ponite & partem Donati. Et in alium Pſalmũ ſcribens, Tu qui dimiſiſti vnitatem omnium gentium, & in parte remanſiſti, polluiſti teſtamentum Chriſti. Et iterùm in alium Pſalmum: Qualem veſaniam patiantur hæretici, quæſo vt attendatis. Illi præciſi à cõpagine Eccleſiæ Chriſti & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos autem catholici in omni terra ſumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Chriſti diffuſa eſt. Et de verbis Apoſtoli. Si tu dicis, Chriſtus eſt ſponſus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio eſſe Chriſtum ſpõſum Eccleſiæ diffuſæ toto orbe terrarum. Et contra Creſconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, ſi &

Schiſmaticos & partes non eſſe in Eccleſia.
Pſal. 121.
Nota.
Augu. de verbo Domini ſermo. 49.
Idem tract. 12. in Ioan.
In Pſal. 31.
Epiſt. 170.
Matth. 5.
Auguſt. Lib. 1. c. 4.
Cypr. lib. 1. Epiſt. 3.
Auguſt. Epi. 162.
Idem. Epiſt. 104.
Idem in appendice Epiſtolarum, Epiſt. 8.
Pſal. 166.
Pſal. 56.
Pontificum Romanorũ ordo & ſucceſsio.
In breuiculo collationũ primi diei, cap. 8.
Cap. 12.
Pſal. 54.
Auguſt. in Pſal. 56.
Idem Ser. 11. de verbis Apoſtoli.
Idem in Lib. 4. cap 64. ca. 4.

In concilio ſi & Chriſti pacem non reſpuant in orbem terrarum. Et de vnitate Eccleſiæ. A Chri- A
Aphricano ſti corpore, quod eſt Eccleſia, ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto
Cap.84. quacunque diffunditur, ſeu in alia parte ſeparata inueniatur. Quod genus loquendi
Cap.85. Cap.86. etiam in concilio Aphricano vſurpatum videmus, Vbicunque catholica fuit, & pars
Donati. Et iterùm, Si fortè antiqui catholici ſuum Epiſcopum voluerint, & illi ſuum,
qui ex Donati parte conuerſi ſunt. Et paulò pòſt, Si fuerit epiſcopus ad catholicam ex
Donati parte conuerſus. Sic noſtra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, ſiue
magiſtri illius Zuinglij, pars Balthaſaris Anabaptiſtæ, & aliorum, qui cùm ſint à toto
præciſi, Eccleſia, & in Eccleſia eſſe deſierunt, cùm Eccleſiæ nomen, ſicut etiam à
Chry.hom. Chryſoſtomo traditum legimus, conſenſus concordiæque nomen ſit, vt qui diſſecti
in epiſtolam ad Galat. ſunt in varias partes, nequaquam poſsint appellari hoc cognomine. Nam niſi vna ſit,
1.Cor.1. vnam Fidem, vnam Spem, vnam Charitatem retinendo, eccleſia dici, & eſſe non po-
Ephe.4. teſt. Sicut Chriſtus diuiſus non eſt, ita neque corpus eius Eccleſia, vnus Dominus, vna
1.Tim.3. Fides, vnum Baptiſma, vnus Deus, & Pater omnium, vna eſt domus Dei viui, ſancta
catholica Eccleſia.

Tertia nota Eccleſiæ, quòd ſit vna. CAP. XXV.

ATque hæc tertia eſt Eccleſiæ nota, qua dignoſci poſsit ab iis, qui vel præciſi ſunt
ab ea, cuius generis ſunt, quibus interdictum eſt piorum cœtu, quos vocamus
excommunicatos, vel qui ipſi ſe vltrò præciderunt, quales ſunt hæretici & ſchiſmati- B
Canti.6. ci. Quos cùm in tot ſectas miſerè diſſectos videamus, manet nihilominus Eccleſia
Ioan.19. noſtra catholica vna, de qua ſponſus in Canticis clamat, Vna eſt columba mea, per-
Pſal.21. Exod.12. fecta mea, vna eſt matri ſuæ. Hanc illius vnitatem ſignificauit inconſutilis illa Chri-
Apoc.13. ſti tunica, quam qui Chriſtum crucifixerunt milites, non ſcindendam, ſed iuxta id,
Epheſ.4. quod prædixerat Propheta, ſortem ſuper eam mittendam eſſe cenſuerunt. Hanc ſi-
Vnitas Eccleſiæ. gnificauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incon-
Eccleſia viſibilis. taminati Chriſti, ab origine mundi occiſi. Hanc expreſsit Apoſtolus, cùm dixit,
Vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Viſibili-
bus illam rebus nimirum ſacramentis, fidei confeſsione, bonis operibus, publicis ora-
tionibus in locum etiam ſæpe viſibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur.
Et propterea vocat eam Apoſtolus vnum corpus, quod ex multis viſibilibus mem-
bris conſtet, ne quis commentitiam aliquam eſſe dicat, quæ ſub hominis aſpectum
non cadat. Porrò qui congregat eam, qui vitam huic præſtat corpori, Spiritus Sanctus
eſt, Propterea ſpiritum etiam vnum appellat, quòd per eam in cordibus hominum
diffuſa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipſum dicant, idipſum ſen-
Rom.5. tiant, idem ſapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum & Patrem
Rom.15. Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sola ergo ſancta catholica Eccleſia vna eſt, terra eſt
Gene.11. vnius labij, vnus in ea Chriſtus adoratur, vna regula veritatis obſeruatur, denique
Act.4. Beda in ſecũdam epiſtolã Ioan. multitudinis credentium eſt cor vnum, & anima vna. Quod etiam Beda teſtatur his C
verbis, Reuera omnes per orbem catholici, vnam veritatis regulam ſequuntur, non
autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori conſentiunt, verùm non minus
ſemet alterutrum, quàm ipſam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admi-
rabilem curam illius & ſolicitudinem in vnitate ſpiritus retinenda. Cùm enim ex
multis conſtet Eccleſiis, quæ tamen omnes vna ſunt Eccleſia, cùm per orbem vni-
uerſum longè lateque diffuſa, linguarúmque & morum in ea ſit magna diuerſitas,
eoſdem tamen ritus, eaſdem vbique ſeruat cæremonias, quin & lingua non niſi vna
& eadem nimirùm Latina ſacrificia peragit, laudéſque Deo decantat, ea præſertim,
Hæreticorũ quæ eſt Occidentis & Septẽtrionis Eccleſia, vt ſi quis etiam ab extremo orbe veniat
diſſentiones. homo Chriſtianus, eſſe ibi cor vnum, animam vnam, ſpiritum vnum intelligat. Nunc
Georgij ducis dictum. tu mihi eos circumſpice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo ſui late-
bras conſtituant, ſe ab vna hac ſancta catholica Eccleſia ſegregauerunt, quot homi-
nes, tot eſſe propè de dogmatibus fidei ſententias, neq; nobiſcum magis, quàm ipſos
inter ſe digladiari & diſsidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argu-
mentum poſsit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui ſibi inuicem ex o-
mni parte conſentiant, quódq; maiore etiã dignum eſt admiratione, aliud eos iiſdem
de re

A de rebus hodie, cras aliud ſentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Chriſtiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam ſcire ſe quidem dicebat, quid hoc anno crederent, vicini ſui Vuittembergenſes: quid verò proximè in ſequenti anno credituri eſſent, ſe neſcire, quòd ſubinde dogmata ſua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati, Conati ſunt illi alta ſapiendo, & humilibus non conſentiendo, turrim Babel extruere: Ecce autem, quomodo depreſſit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquãdo terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confuſionem factam eſſe cernimus, vt non modò mutuò ſe, verùm etiam ipſi ſe non intelligant. Sic vbi fuit nõ ita pridem ſancta ciuitas Hieruſalem, cuius participatio in idipſum, ibi nunc facta eſt Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi. De vtraque ciuitate ſic ſcribit venerabilis Beda, Bene in Babylonis conſtructione linguarum vnitas per ſpiritum ſuperbię ſciſſa, in Hieroſolyma eſt per gratiam ſancti ſpiritus linguarum varietas adunata: & illa confuſio, hæc viſio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures ſectæ quàm linguæ diſſociando confundunt. Quis autem alius exitus eſt expectãdus, niſi quem prædixit propheta? Diuiſum eſt, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cùm præſertim à Chriſto quoque dictum ſit, quòd omne regnum in ſeipſum

Rom.11. Geneſ.1.

In cap.5. Marci.

Oſeæ 10. Luc.11. Nota. Lib.7.de trinitate.

B diuiſum deſolabitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Fidem illi noſtram, ſicut ab Hilario ſcriptum eſt, dum ſibi aduerſantur, confirmant. Neque verò noſtro tantùm hoc æuo ſic accidiſſe putandum eſt: Iampridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et cõcurrere, inquit, faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios. Scripſit etiam antiquiſſimus Tertullianus de ſui temporis hæreticis, quòd etiam à regulis ipſi ſuis variant inter ſe, dũ ſuo proinde modulatur vnuſquiſque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille, qui tradidit. Suo quoque de ſeculo ſcribit Hilarius: Periculoſum nobis admodum atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot vitia ſunt, dum aut ita & fides ſcribũtur vt volumus, aut ita vt volumus, intelliguntur. Et cùm ſecundum vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptiſma, etiã fides vna ſit, excedimus ab ea fide, quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe ne vlla ſit. Et in confutatione ſynodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempſerint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hęreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus. Nam adulterina Eccleſiæ dogmata quæ paulatim emicuerant, breui ſunt extincta: ita ſeipſis inter ſe abolita, cùm alij ſuper alios nouis rebus

Bellum hæreticorũ pax Eccleſiæ eſt. Eſai.9. De præſcriptione aduerſus hęreticos In lib.ad Conſtantiũ Auguſtum. Fidei pluralitas facit, ne vlla ſit fides apud hæreticos. Actione 6. ſecundę Nicænę ſynodi.

Nicepho. Li.4.cap.5.

C ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur, non aliter quàm fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atque decidentes in varias multipliceſque abeũt formas, & poſtremò vt nihil eorum appareat, euaneſcunt. Contrà veritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magiſque indies augebatur, acceſſionem quãdam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicæ ſplendor & ſtatus, & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus vitæ morùmque diuerſorum ordo, doctrinæque ſynceritas apud Græcos ſimul & Barbaros mirificè relucere cernebatur. Quoties hæreſis exorta eſt in Eccleſia, non ferè ſola exorta eſt. Nolo hîc commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum ſectæ iam ſunt obſoletæ: quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præceſſit hos omnes Euſebius memoriæ prodiderunt, ita cùm eorum eſſent plura nomina, vna tamen eſſet perfidia, impietate non diſſonans, communione diſcordans, non diſſimili fraude ſed cogitatione diſcreta. Neque dicam de iis, quibus æuo ſuo ante quadringentos annos idem accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrum aut certè auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boëmia & Morauia nata eſt eorum, qui vtrãque ſpeciem Euchariſtiæ neceſſariò ſumi à Chriſtianis omnibus debere contenderent: Nunquid

De fide lib.1. cap.4. Hareſi 73. Li.1. cap. 25. Li.5.cap.23. & 4. Lib.2.ca. 29. Lib.8.cap.1. Lib.4.cap. 7. Nice. lib.12. cap.29.30. 31. & 32. Eccle.hiſt. Ber. ſer.66. in Cant.

Fidei varietas magna in vna familia.

ea ſola fuit? minimè gentium. Simul vt ab Eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita A
vt cùm variæ ſunt & multæ ex vna hac hæreſes propagatæ, vt, quod omnibus in confeſſo eſt, qui per eas prouincias iter faciunt intra vnius oppidi mœnia ſex aut ſeptem etiam ſectas reperire liceat, raráque domus eſt, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ conſenſu diſceditur: Veritas enim haudquaquam eſſe multiplex poteſt, ſed vt Spiritus diuinus vnicus eſt, ita verùm, quod illo docente cognoſcitur, non niſi vnum eſt. Atq; ea demùm vera doctrina eſt, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum eſſe refert Athanaſius, vt eadem inter ſeſe profiteantur, neq; diuerſa ſentiant, vel inter ipſos, vel à ſuis maioribus diſsidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non ſunt, improbi potius quàm veri doctores dicendi ſunt. Quamobrem euenit eiuſmodi, quod viatoribus vſu venire ſolet, ſi quando à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex aliis ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem ſequuti, ſic iſti duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, cùm de rectæ fidei religioniſque curriculo deflexerint, alia ex aliis impietatis diuerticula ſunt ingreſsi, capitibúſque diſſecti, cauda verò colligati, in ſola vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ ſententia oppugnanda ſunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter ſe paulò antè diſsidentes, in Domini paſsione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuiſſe putat Auguſtinus, quod Samſon vulpium caudas colligaſſe legitur: Vulpes enim inſidioſos maximè hæreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos cauernoſis anfractibus latentes, & decipientes, de quibus etiam in B
Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De iis intelligi vult Rupertus quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Commanducauerunt linguas ſuas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra ſemetipſos ſentiendo. Nam contra catholicam quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu depugnant, ſed contra ſemetipſos diſcorditer confligendo, hæreſes multifidas fecerunt, & ita ſuas quiſque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas ſuas commanducant.

Athanaſius in lib. de decretis Nicænæ ſynodi cōtra Euſebiū.

Ioan. 19. Auguſt in Pſalm. 80.

Cant. 1. Rupertus Lib. 9. in Apocal.

Quòd aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.

CAP. XXVI.

Coloſſ. 2.

QVam autem cauſam eſſe dicemus, quòd cùm perpetuò ſibi conſtet Eccleſia, ſitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum conſenſio, qui ſemel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum varietas? Quam aliam? niſi quòd qui permanent in Eccleſia, fas eis non eſt, vt ambulent inflati ſenſu carnis ſuæ, vt ſuos aliquos intellectus adferant ſingulares, quos mordicus poſteà tueantur & defendant, ſed cùm ſint vnius corporis membra, cuius caput Chriſtus eſt, neceſſe eſt, vt caput ſuum teneant, atque in illius obſequium intellectum ſuum captiuent. Porrò qui caput eſt Eccleſiæ Chriſtus, ad patrem ſuum cœleſtem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali ſua præſentia deſtitueret, cùm C
ſub ſuæ tempus paſsionis oraſſet Patrem, vt eos, quos dederat ſibi, ſeruaret, vt eſſent vnum ſicut ipſe cum patre vnum eſt, quò facilius vnitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet, aſcenſurus ad patrem, vni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit, vni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, vnum illum principem deſignauit multis argumentis, vt ipſe quidem in cœlis autor eſſet vnitatis perpetuæ, Petrus autem & quiſquis ei ſucceſsiſſet, eiuſdem retinendæ Dux & Princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque conſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per eundem Chriſtum Petrus, & eius ſucceſſor ſtatuitur. Hoc vniuerſa credidit antiquitas. Hoc ſacroſanctum Nicænum concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipſa natura, quòd non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter vnitas in Eccleſia retineri, quàm ſi præſit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in aliis etiam pleriſque brutis animantibus videre licet: Habent caput vnum, ducem vnum, quem ſequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramuſculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem vnam infigi, vt omnia ſocia fiant, & ſuccum qui eſt in radice, participent, ſicut à Paulo dicitur: Socius

1. Cor. 10. Vnitatis Eccleſiaſticæ cauſa. Ioan. 18.

Ioan. 21.

Vnitas eccleſiæ brutorum & plantarum exemplis oſtenditur. Roma. 11.

radicis

A radicis & pinguedinis factus es. Quòd ſi in naturis rerum, multo magis idem fieri ne-
ceſſe eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab vno aliquo gubernetur, ſtare non poteſt.
Propterea dicit dominus per prophetam: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum. Et Ezech.34.
rurſus: Paſtor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio, Erit vnus paſtor & vnum Ezech 37.
ouile. Quem vnum & ſolum bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, li- Ioan.10.
benter eum eſſe caput & fundamentum Eccleſiæ profitemur. Quin & illud non ob-
ſcurè ferimus, nos credere, quòd ſolus ille ſufficiat ad Eccleſiam ſuam regendam, gu-
bernandam, & in vnitate conſeruandam. Cæterùm ſicut ipſe eſt, qui ſacramenta
perficit omnia, ipſe eſt qui baptizat, ipſe eſt qui peccata dimittit, ipſe eſt verus ſacer-
dos, qui cùm ſemetipſum ſemel obtulerit in ara crucis, ſua virtute corpus ſuum &
ſanguinem ex eo quod panis erat & vinum conficit, vt iterum offeratur nō in mor-
tem, ſed in mortis recordationem: & tamen quia cum ſuis fidelibus non erat in cor-
pore permanſurus, miniſtros elegit, quibus in ſacramentis adminiſtrandis vteretur:
Sic ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul & vnitatem
conſeruat. Quoniam verò præſentiam ſui corporalem & viſibilem Eccleſiæ ſubtra-
cturus erat, vnius vti miniſterio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæ-
teris oues loco ſui paſcendas commiſit, ac à ſeipſo petitum cognomen tribuit. Nam Ioan.21.
cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus, cum Petro in conſortium indiuiduæ 1.Cor.10.
vnitatis aſſumpto nomen hoc communicare dignatus eſt: Tu es, inquit, Petrus, & ſu- Matt.16.
B per hanc petram ædificabo eccleſiam meā. Quibus verbis cum vno ore à ſanctis Pa-
tribus tam Græcis quàm Latinis eccleſia ſuper Petrum ædificata dicitur, tantum ab- Eccleſia ſuper Petrum ædificata.
eſt, vt quicquam ea re Chriſti gloriæ detractum exiſtimari poſſit, magis vt etiam illu-
ſtrata videatur. Neque enim quiſquam eſt, qui eat inficias: quin illud vniuerſa præ- Ephe.2.
dicat eccleſia, Chriſtum eſſe petram illam inuiolabilem, eſſe lapidem illum angula- 1.Cor.3.
rem, qui fecit vtraque vnum, eſſe fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud
ponere. Sed cùm verum ſit illud, quod à diuo Dionyſio ſcriptum eſt: Bonum eſſe ſui Dionyſius de
ipſius maximè diffuſiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam diuinis nominibus cap. 4.
illuſtrandam, ad incredibilem ſui bonitatem toti mundo manifeſtandam, quàm ſi
quod ipſi poteſtate proprium eſt, id participatione quadam eſſe, ſibi cum homine Chriſtus per
commune voluiſſe diceretur? Nunquid non ſolus ipſe eſt lux inacceſſibilis, quæ illu- incredibilē
minat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apoſtolis dixiſſe ſui bonitatē
legitur: Vos eſtis lux mundi. Nunquid non ipſe ſolus bonus eſt? nam nemo bonus propriorū bonorum nos
niſi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de theſauro cordis ſui pro- participes facit.
fert bona. Nunquid non ſolus ipſe peccata remittit? nam hoc non eſt niſi Dei pro- Ioan.8.
prium: eandem tamen poteſtatem ſacerdotibus quoque conceſſit, dicens: Quorum Matt.6.
remiſeritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus eſt hæc enumerando recenſere? Matt.19. Luc.5.
Poteſtne quicquam eſſe glorioſius, quàm & dici, & eſſe Dei filium? Hanc quoque glo- Ioan.20.
riam adeò non inuidit mortalium generi ſumma illa bonitas, vt quòd ſolus ipſe natu-
C ra eſt, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem
ſuos & cohæredes eſſe vellet. Et non intelligunt ſpiritus iſti fanatici, iuſto Dei iudi- Rom.8.
cio in reprobum ſenſum dati, ſe eſſe potius, qui Chriſti gloriam obſcurent, dum de
illius bonitate detrahunt, qua ille tanta eſt, vt cùm ſemetipſum tradiderit, cùm ſan-
guinem ſuum pro nobis fuderit, veriſimile non ſit, eſſe quicquam, quod communica-
re nobiſcum paratus non ſit: cùm præſertim iſta cauſa fuerit, quamobrem Dei filius
hominis filius fieri dignatus eſt, vt hominū filiis, Dei filiis eſſe liceret. Adducens hunc Baſilius, Chri-
Euangelij locum Baſilius de pœnitentia. Etiamſi petra eſt, inquit, non vt Chriſtus pe- ſtus eſt vera
tra eſt, ſed vt Petrus petra. Chriſtus enim reuera petra eſt immobilis & inconcuſſa, Petra immobilis, faciens
Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates, non euacuās aliā petram
ſe, ſed habens dat. Lux eſt, vos eſtis, inquit, lux mundi. Sacerdos eſt, ſacerdotes facit. Petrū manēs
Ouis eſt, ecce, inquit mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra eſt, petram tamen petra
facit, & quæ propria ſunt illius largitur ſeruis. Hoc ſignum eſt aliquem eſſe diuitem, vera, lux vera, ſacerdos verus.
habere & largiri. At noſtri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex iis quæ
habent, non enim verè ſunt diuites, aliena ſunt, quæ poſſidemus? hic verò ſic di-
ues eſt, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æquè diues maneat, tanquam
fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauſeris, fluxus non imminuitur.

Amb.in Lu.cap.9. Paulinus epiſt.quarta ad Seuerum.

Cui non diſsimilia ſcribit, qui libenter eum imitatur, Ambroſius & æqualis eius Paulinus enumeratis multis nominibus, quæ nobiſcum Chriſtus communicauit, inter quæ recenſet etiam hoc ipſum petræ nomen, cuius gratiam diſcipulo non negauit, ſed quid miramur (inquit) cùm ſuis famulis indulſiſſe ſua nomina, quibus & patrem ſuum participat, & regnum, dedit enim poteſtatem recipientibus ſe, filios Dei fieri, & quantum in ipſo eſt, omnibus dixit, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Continet itaque virtute ſua molem Eccleſiæ Chriſtus, ac inuiſibiliter eam gubernat, ſed quemadmodum in ſacramentis cùm ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen vtitur viſibilium Sacerdotum, ſic viſibilem in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſię molem hanc ſuſtineret, per quem gregem ſuum viſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur petra Chriſtus, eſt petra fides de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus: eſt petra Petrus ipſe confitens Chriſtum. Hæc adeò ſibi non aduerſantur, vt niſi credas Eccleſiam ſuper Petrum confitentem Chriſtum ædificatam eſſe, nihil credas, nec vbi ſit Eccleſia ſcire queas. Nam ſi petram nolis niſi Chriſtum ipſum intelligere, quod futurum Chriſtus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic eſt Chriſtus: dicet Zuinglius, ſiue Caluinus, ecce hic eſt: Anabaptiſtæ contrà apud neutrum eſſe dicent, ſed ſibi ſolis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Eccleſia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnoſci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confeſſus eſt Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc iſti certatim ad ſe rapient, ſibiq; ſinguli certatim vſurpabunt. Quamobrem ſi talem eſſe volumus Eccleſiam, quæ videri & agnoſci poſsit, neceſſe eſt, vt viſibilem eſſe petram ſtatuamus, ſuper quam illa ſit viſibilis ædificata, vt petræ nomine Petrum Petríque ſucceſſorem confitentem Chriſtum intelligi velimus. Hoc eſt, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant, vt ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio. Quod ante illum ſcriptum erat etiam à Cypriano, loquitur Dominus ad Petrum. Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & ſuper iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, Tibi dabo claues regni cœlorum, & quæ ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis, hîc Petro primatus datur, & eidem poſt reſurrectionem ſuam dicit, Paſce oues meas, ſuper vnum ædificauit Eccleſiam, & illi oues paſcendas mandat, & quamuis Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat, & dicat, Sicut miſit me Pater & ego mitto vos, Accipite Spiritum Sanctum, &c. tamen vt vnitatem manifeſtaret, vnitatis eiuſdem originem ab vno incipientem ſua autoritate diſpoſuit. Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi honoris & poteſtatis, ſed exordium ab vnitate proficiſcitur, vt Eccleſia vna monſtretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apoſtolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idipſum voluerunt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt caput & principium teneret Apoſtolorum. Quoniam itaque vna eſt Eccleſia, ſuper vnum, qui claues eius accepit voce Domini fundata eſt, per quem fit, vt Epiſcopatus etiam vnus ſit multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus: ſicut ad Iubaianum, & ad Antonianum ſcribens teſtatur Cyprianus. Hieronymus quoque ſalutem Eccleſiæ dicit à ſummi Sacerdotis dignitate pendere, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes. Neq; enim aliunde ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium ſcribens teſtatur ſanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præeſſe Eccleſiæ vſq; eò neceſſarium eſt, vt abſque hoc Eccleſia vna eſſe non poſsit. Vnus autem hic Petri Apoſtoli ſucceſſor ſit oportet: atque inde eſt, quòd Eccleſia noſtra, quemadmodum vna, ita etiam Apoſtolica dicitur.

A — B — C

Hiero.lib.1. contra Iouinianum.

Cyprian.de vnitate eccleſiæ in exemplari ſcripto.

Anacletus epiſt.3.

Cyprian. lib. 4.epi.2.

Hier. contra luciferianos.

Schiſma oritur, quando ſummo Dei Sacerdoti non obtemperatur.

Cypr.lib.4. epiſ.9.lib.1. epi.3.

Quarta

Quarta Eccleſiæ nota, quòd ſit Apoſtolica. CAP. XXVII.

A ET hæc quarta iam eſt Eccleſiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apoſtolicam,
non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apoſtolis, quemad-
modum anteà dictum eſt, verùm ab ipſo Adam, ſiue filio eius Abel exordium ſum-
pſit Eccleſia, quæ ædificata eſt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum.
Nam quod Apoſtoli factum eſſe prædicauerunt, id Prophetę futurum prædixerũt.
Dicitur itaque Eccleſia Apoſtolica, in qua & doctrina Apoſtolorum, & legitima eſt
Epiſcoporum ſucceſſio, à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra deducta.
Porrò doctrina Apoſtolorum non ſcripto tantùm, verùm & traditione conſtat:
quos, quæ ad conſtituendam Eccleſiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad
ritus & cæremonias pertinent, multa docuiſſe dubium non eſt, quæ nuſquam ſcri-
pta reperiuntur. Scribens ad Theſſalonicenſes Apoſtolus dicit, State & tenete tra-
ditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Quibus
verbis palàm indicat, præter ea, quæ ſcripſerat, ſe non minus præclara, quin & præ-
clariora ſolo ſermone docuiſſe, cùm ſermonem priùs, quàm epiſtolam nominat. Id
quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ dominicæ memoria cele-
brari debeat, verbo tradidiſſe videtur. Ita enim dicit ſcribens ad Corinthios: Cæte-
ra (nimirùm de Sacramento Euchariſtiæ) cùm venero diſponam. Ex quo loco ſcri-
bens ad Ianuarium colligit Auguſtinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem
B vniuerſa per orbem Eccleſia tenet, inſtitutum eſſe, quod nulla morum diuerſitate
varietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei
memores eſtis, & ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rurſus Timotheo ſcri-
bens: Quæ audiſti, inquit, à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus homini-
bus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod
ab Irenæo ſcriptum eſt: de multis rebus, quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab
Apoſtolis recentem illam eccleſiam fuiſſe, quæ ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopi ſi-
bi per manus ab illis tradita, ſuis viciſſim ipſi ſucceſſoribus eccleſiæque tradiderunt.
Quamobrem quiſquis Apoſtolicam eccleſiam credere ſe profitetur, eum non modò,
quæ ſcripta, verumetiam quæ viua voce tradita ſunt per Apoſtolos, tenere oportet:
Quæ niſi recepta fuerint, de ſumma fidei noſtrę periclitabimur. Neque enim alia re
magis differre viſi ſunt à catholicis hæretici plerique, quàm quòd hi ſolas recipiebant
ſcripturas, illi verò traditionibus etiam eccleſiaſticis inhærendum eſſe cenſebant.
Sic Hilarius, ſuo quoque tempore cum dixiſſet quidam: Nolo verba, quæ non ſcripta
ſunt dici. Dic, inquit, priùs ſi rectè dici putas. Nolo aduerſus noua venena nouas me-
dicamentorum comparationes, nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduer-
ſus nouas inſidias, conſilia recentia: Athanaſij verba ſunt hæc, cum ex Theognoſto,
Dionyſio Alexandrino, & Origene probaſſet, filium eiuſdem eſſe cum patre eſſen-
tiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuiſſe hanc
C ſententiam demonſtrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphę diſcipuli quos tan-
dem nominum veſtrorum poteſtis oſtendere progenitores? Hoc eſt, quod apud
Theodoritum legimus, ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamē intellectis, Arianos eſſe
damnatos. Nam cum reiicerent illi vocem Homouſij, propterea quòd nuſquam in
ſcripturis reperiretur, Athanaſius & qui cum eo faciebant Epiſcopi catholici, teſti-
monio patrum, qui doctrinam hanc ab Apoſtolis receperant, eos refellebant. Nam
Apoſtolorum eſſe traditionem, quòd filius eiuſdem cum patre ſit ſubſtantiæ, Felix
Pontifex ad Benignum ſcribens teſtatur. E ſcripturis Eluidius Mariæ perpetuam
virginitatem: è ſcripturis Donatiſtæ paruulorum baptiſmum impugnabant: Sed ſi-
cut illum Hieronymus, ita hos Auguſtinus Eccleſię traditione refellit: Cuius tantam
eſſe vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiamſi nos, aut angelus de cœlo
euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit: Sicut
prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit pręter id, quod acce-
piſtis, anathema ſit. Non dixit, ſi quis vos docuerit aliter, quàm ſcripſit Mattheus, aut
Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipſi ſcripſimus, ſed præter id quòd euãge-
lizauimus, hoc eſt, prædicauimus vobis, præter id, quod ipſi coràm docuimus, & con-
cionando tradidimus vobis, pręter id quod accepiſtis, hoc eſt, audiuiſtis, & coràm

Epheſ.2.
Apoſtolica Eccleſia quæ & quare ſic vocatur.
Apoſtolica doctrina.
2.Theſſ.2.
Traditiones Apoſtolicæ.
1.Cor.11.
Aug epiſt. 118.cap.6.
1.Cor.11.
2.Tim.2.
Irenęus libr. 3.cap.4.
Credere Eccleſiam Apoſtolicam quid.
Hila. in li. ad Conſtantiũ Auguſtũ.
Hæretici traditionibus cõuicti.
Athana. in libr. de decretis Nicænæ Synodi contra Euſebium.
Li.1.cap.8.
Ariani fuerunt ex non ſcriptis ſermonibus dãnati.
Galat.1.
Quæ ſcripta non ſint, credãtur tamen.
Aug.li.7. de trinit. cap.4.
Dion. cap.7. eccl.Hier.
Orig.lib.5.in epiſt. ad Ro.
Chryſ.homil 3.in epiſ. ad Phil.
Cle. in epiſt. ad Iacobũ fratrē Domini.

didiciſtis à nobis. Quatuor eſſe Euangelia, quæ ſcriptura nobis prodit, & tamen ſi quis ea non credat, hæreticus eſt. Credimus igitur, non quia ſcriptum eſt, ſed quia ſic ab Apoſtolis legitima Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsione per manus nobis traditum eſt. Ad eundem modum, tres perſonas Deum vnum eſſe, nulla nobis expreſsè tradit ſcriptura, atq; adeò ne reperitur quidem perſonæ nomen in ſcripturis de Deo dictum, ſicut nec Trinitatis, nos tamen tres perſonas dicimus, non quia ſcriptura dicit, inquit Auguſtinus, ſed quia ſcriptura non contradicit, & quia ſic ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditum accepimus, quorum etiam eſſe traditionem, vt paruuli baptizentur Dionyſius & Origenes teſtantur: Sed & quòd in Miſſæ ſacrificio pro defunctis oratur, Apoſtolorum eſſe traditionem narrat Chryſoſtomus. Quod de maioribus Eccleſię cauſis ad ſedem Apoſtolicam ſit referendum, Apoſtolos inſtituiſſe ſcribit Zepherinus Pontifex & Martyr, quamuis ante eum, alij quoque nonnulli, Symbolum quod vocant Apoſtolicum, ab Apoſtolis confectum eſſe narrant Clemens, Cyprianus vel potiùs Ruffinus, illius enim videtur eſſe Symboli explicatio, quæ Cypriano quoque inſcribitur. Hieronymus, Auguſtinus, Leo Pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apoſtolorũ, vel in reliqua Noui Teſtamẽti ſcriptura vniuerſa, vlla fit eius rei mẽtio. Sed quorſum attinet ſingulas Apoſtolorũ traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iuſtinum, Origenem, Tertullianũ, Athanaſium, Baſilium, Hieronymum. Multa eſſe refert Auguſtinus, quæ neque in literis Apoſtolorum, neq; in conciliis poſteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis Apoſtolis tradita & commendata creduntur.

Hierony. ad Pammachiũ aduerſus hæreſes Ioannis Hieroſolymita.
Aug. ſer. 115. & 181. De tempore.
Leo epiſtol. 24. & 13.
Iuſti. q. 115. & 118. ad orthodoxos.
Orige. homil. 5. in Numeros.
Tertul. de corona militis.
Athan. in li. de variis quęſtionibus.
Baſil. lib. de Spiritu Sancto cap. 28. & 29.
Hier. contra Lucifer.
Augu. lib. 2. cap. 7. de Baptiſmo paruulorum.

A

B

Quòd, vbi legitima Epiſcoporum ſucceſsio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia.

CAP. XXVIII.

Didicimus ergo iam, ibi eſſe Apoſtolicam Eccleſiam, vbi eſt doctrina Apoſtolorum. Porrò doctrina Apoſtolorum ibi eſt, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſſio, à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra, quæ ſucceſsio vbi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanæ Synagoga. Hanc Eccleſiæ notam, quia non habent, non agnoſcunt hæretici: nam neque traditiones Apoſtolicas admittunt, cum Arianis atque aliis hæreticis nihil præter ſcripturas recipientes, neque ferre poſſunt aures eorum, vt de legitima Epiſcoporum ſucceſsione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda eſt nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hęreticos & ſchiſmaticos videmus quandoquidem non fuit ferè quiſquam ſanctorum Patrum, qui non eam inter præcipuas Eccleſiæ notas numerauerit. Irenæus Apoſtolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba ſunt: Agnitio vera, eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſię ſtatus in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſq; ad nos cuſtodita. Et alio loco iis tantum Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, qui cum ſucceſsione Epiſcopatus chariſma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui abſiſtunt à principali ſucceſsione, quocunque loco colligantur, ſuſpectos haberi vult. Neq; multò poſterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, oſtendant mihi, ex qua autoritate prodierint: edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus, aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit autorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt, ſicut Eccleſia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes. Cùm, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad præſens in Eccleſiis permanens: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Eccleſiam eſſe dicat, plebem Sacerdoti ſuo adunatam, & paſtori ſuo gregem adhærentem

Epiſcoporũ ſucceſsio.
Irenæus lib. 4. cap. 63.
lib. 4. cap. 43.
Nota.
Tertullia. de præſcr. aduerſus hæretic.

C

Hæretici nõ poſſunt originem ſuarum eccleſiarum ab Apoſtolis ſeu Apoſtolicis viris deducere.
Origen. in procœmio li. 1. Periarchõ.
Veritas quæ credenda.
Cyp. lib. 4. Epiſto. 9.

A rentem. Ac adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædificanda erat Eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire nolentium multitudo diſcedat, quòd Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cum Eccleſia quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neq; diuiſa, ſed ſit vtiq; connexa, & cohęrentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit: ſi verò apud Cornelium fuit, qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit Nouatianus in Eccleſia non eſt. Ibi indicauit Eccleſiam eſſe Cyprianus, vbi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum catholica Eccleſia communicare. Neque diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribens ad Damaſum: Faceſſat, inquit, inuidia, Romani culminis recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuę, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio: Quicunq; extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac Paulò pòſt: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum:

Ioan. 6. — *Idem lib. 1. Epiſto. 6.* — *Idem lib. 4. Epiſt. 2.* — *Hier. in Epiſto. ad Dama.* — *Gene. 7.*

B quicunque tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſsimus iuxtà ac doctiſſimus, quicunque cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi voluit, ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè inſequenti ſcribit Epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſſa Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat: Ego interim clamito, Si quis cathedrę Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atq; Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apoſtolicæ ſedis autoritas, vt illi ſe hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco ſcribit, idem etiam Theodoritus teſtatur de Paulino, déque Apollinari, quod aſſeuerabat vterq; ſe cum Damaſo ſentire, quò facilius morbum ſuum tegere poſſet. Quia ſæpenumerò (inquit Iuſtinianus) hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ ſedis ſublati ſunt, licet nobis dicere ac pronunciare, omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non eſſe Dei Sacerdotes, neque fideles ſeruos. Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit, qui diſertis etiam verbis extra Eccleſiam eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, aut ſibimetipſis, aut ſemetipſos conſtituunt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur, Multa ſunt quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsimè tenent. Tenet conſenſio populorum, atq; gentium, tenet autoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, ve-

Theodoritus lib. 5. cap. 3. — *Iuſtinianus Impe. epiſto. ad Epiphan. quę eſt in ſexta Synod.* — *Augu. contra Epiſt. Manichæi, cap. 4.*

C tuſtate firmata, tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, vſq; ad præſentem Epiſcopatum Sacerdotum ſucceſsio: tenet poſtremò ipſum catholicę nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur: nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, Sacerdotes vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſsit, videre: ipſa eſt Petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes enumerauit à Petro vſq; ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem ab Optato quoq;, qui fuit æqualis Auguſtini, factũ legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorũ caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedrę vnitas ab omnibus ſeruaretur, vt iam ſchiſmaticus eſſet, cui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergo in cathedra vnica quę eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſſit Linus, ac enumeratis vſque ad Syricium, qui

Hæretici neque Eccleſiã ſuam neque domum audẽt oſtẽdere. — *Idẽ in principio tom. 7.* — *Idem Epiſtola 165.* — *Optatus lib. 2. contra Donatiſt.* — *Petro ſucceſſit Linus.*

 tum

Petro ſucceſſit Linus.

Irenæus libr. 3.cap.3. Euſeb.libr.5. cap.6. Eccle. hiſt.

tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ,inquit, cathedræ vos origi- A
nem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione
ſucceſſionis Pontificum Romanorum, vſus eſt antiquiſſimus Irenęus: Quo in loco ſi-
mul illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principali-
tatem, neceſſe eſt omnem cõuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles,
in qua ſemper conſeruata eſt ea, quę eſt ab Apoſtolis, traditio. Enumerationem au-
tem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius. Lõgum eſſet ſin-
gulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſſionis Apoſtolicæ Eccleſiam
agnoſcendam eſſe putauerunt. Qua in ſententia cùm fuerint antiquiſſimi, Irenęus,
Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, nota hæc Eccleſiæ, quã
ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſſima, maximéque Eccleſię propria eſt ha-
benda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt ar-
rogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex
qua autoritate prodierunt: edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem
Epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de
ſucceſſione legitima: ſed neque quod confingant habent. Nam illud in confeſſo eſt,
non modò nullam eſſe apud illos ſacerdotum & epiſcoporum ſucceſſionem, qui ante
triginta hos annos nati ſunt, verumetiam eorum Eccleſias nunc quoque ſacerdoti-
bus & Epiſcopis legitimè ordinatis, præterquam ſi qui à catholica defecerunt, prorſus
carere. Quamobrem apud eos templa videre licet ſicut ſacrificio, ita & ſacerdotio B
deſtituta, in horrea nonnulla, pleraque in ſtabula vel in caulas conuerſa. Egregia ve-
rò Eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus ſacerdos, nullum eſt ſacrificiũ: in qua cui-
uis de fęce vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramẽtorum, & ad ver-
bi miniſterium citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipſi
in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia.
Cùm enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſſit, vna autem eſſe nequeat, niſi ex vno pen-
deat, qui præſit omnibus, ad vnum hunc expugnandum ſuas omnes machinas con-
uertunt. Quod ideò per membra ſua facit Satanas, ſicut à Cypriano ſcriptum eſt,

Hæreticorũ ſtudium in euertẽdo Papatu. Cypria.lib.1. Epiſt.3.

ideò præpoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato atro-
cius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Itaque Sataniſtarum non
eſt maius aliud ſtudium, quàm, vt quem Chriſti vicarium, quem Petri ſucceſſo-
rem eſſe vident, cuius miniſterio fieri perſpiciũt, vt in Eccleſia ſpiritus vnitas in vin-
culo pacis retineatur, eius autoritati detrahant, eum inuiſum & exoſum reddant
omnibus: Aliter enim diſpergere cum Satana nõ poſſunt niſi quo miniſtro Chriſtus
vtitur in colligendo grege ſuo, quem pretioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt,
ab eo quàm fieri poſſit maximè voluntates hominum auerſas reddant. Quemadmo-

Hæretici ſicut ſeditioſi, ſtudẽt caput Eccleſię&rei pub. dolis & famoſis libellis impetere. Cyprian. Li.1.Epi.1. Concordia ſimul iuncta omnino vinci nõ poteſt.

dum qui vult regnum euerſum, aut aliquam in eo ſeditionem concitatam, caput re-
gni petit imprimis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcunque poteſt artibus in
odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum ſtudent, C
vt Eccleſiam perturbent, vt illius vnitatem ſcindant, caput Eccleſiæ ſub Chriſto ca-
pite quibus modis poſſunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit
Satanas, quod etiam à Cypriano ſcriptum eſt, concordiam ſimul iunctam omninò
vinci non poſſe. Quamobrem ſicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter co-
lumbam ab agmine volantium ſeparare, ſic ille, cùm ſibi ſatis aduerſus omnes virium
non eſſe videat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum, ac per quem fieri vi-
det, vt ſimul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euerſum. Sed eæ Satanæ in-
ſidiæ cauendæ ſunt piis omnibus, tantóque maiore ſtudio enitendum illis eſt, vt in
vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia perſeuerent, quémque illi præſidere ſuo
loco Chriſtus voluit, ei dicto ſint audiẽtes, ad eum, ſi qua ſit de fidei dogmatibus du-
bitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipſis Apoſtolis inſtitutum eſt,
neque ſecus fuit vnquam in Eccleſia catholica obſeruatum. Habentur libri conci-
liorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epiſtolæ multorum ſancto-
rum pontificum & martyrum ſunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euariſti, Ale-
xandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij,
Damaſij, Leonis, Agathonis Gelaſij, Hormiſdæ epiſtolas, non aliter ſe rem habere
perſpi

A perſpiciet. Verùm & ex quatuor illis conciliis, quæ haud aliter atque quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Chriſtiani cenſeri volunt, id ipſum cognoſcet. Neque diuerſum reperiet in Eccleſiaſtica hiſtoria, vbi commemoratur concilium quoddam Anthiochiæ celebratum, autoritatem vel hoc nomine nõ habuiſſe, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Epiſcopus, nec in locum ſuum aliquem deſtinauit, cùm vtique regula Eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Auguſtini epiſtolas vna patrum concilij Carthaginenſis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt concilij ſui ſtatutis Apoſtolicæ ſedis adhibeatur autoritas. Extat & alia eiuſdem argumenti, ab Auguſtino & cæteris Epiſcopis in concilio Mileuitano congregatis ſcripta: Cui reſpondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congruè Apoſtolico cõſulitis honori: honori inquam illius, quem ſollicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus, quæ ſit tenenda ſententia, antiquæ ſcilicet regulæ formam ſequuti, quam toto ſemper ab orbe mecum nouiſtis eſſe ſeruatam. Ac paulò pòſt: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant, præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Epiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris autorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano concilio congregatis, idem cùm ab aliis quibuſdam orientalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, tum ab his qui cum Athanaſio conuenerant Alexandriæ, factum eſſe legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuerſalis Chalcedonenſis ad Leonem extat epiſtola, qua petunt, vt ſuis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei cauſis, ſi quid eſſet in dubium vocatum, non ad ſedem Apoſtolicam referendum eſſe putaret? Etiam hæreticos id feciſſe Eccleſiaſtica docet hiſtoria, vbi legitur Euſebius Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad Pontificem Romanum Iulium miſiſſe, atque ab eo petiuiſſe, vt in cauſa Athanaſij iudex eſſe vellet. Quin tota illa ſynodus Epiſcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Euſebio congregata, acta ſua eiuſdem Pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato pſeudoepiſcopo ab hæreticis conſtituto, déque Baſilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habaillardus Bernardi temporibus. De Celeſtio verò ſcribit Auguſtinus, quod is beati Papæ Innocentij literis non eſt auſus obſiſtere, imò ſe omnia quæ ſedes illa damnauerat, damnaturum eſſe promiſit. Idem hoc factum eſt à noſtri temporis hęreſiarcha, cuius hęc verba ſunt ad Leonem decimum. Beatiſsime Papa, proſtratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus, quæ ſum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam, vocem Chriſti in te præſidentis & loquentis agnoſcam. Quamuis hæc illius hypocriſis non diutius, quàm illa Celeſtij durauerit. Neque verò ſine cauſa tanta fuit ſemper Romanæ Eccleſiæ autoritas, in qua ſicut ſcribit Auguſtinus: Apoſtolicæ cathedræ ſemper viguit principatus. Nam cùm aliæ omnes Eccleſiæ, quibus Apoſtoli præfuerunt, à fide defecerint, ſola hæc ſancta & Apoſtolica, mater omnium Eccleſiarum, Chriſti Eccleſia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apoſtolicæ prædicationis nunquam erraſſe, nec hęreticis nouitatibus deprauanda ſuccubuiſſe probatur: ſed quam ab exordio fidei Chriſtianæ normam ab ipſis Apoſtolis accepit, in ea ſemper illibata permanſit. Defecit Hieroſolymitana Eccleſia, cui præſedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Aſia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Perſis, vbi Iudas: defecit Aethiopia, vbi Matthæus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola fuit & eſt eccleſia Romana, ad quam, ſicut præclarè ſcribit Cyprianus, nunquam acceſſum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum præsbyt. ex cardinalium collegio ſcribens: Tenet enim (inquit) ſancta iſta ſedes gubernacula regendarum cuncti orbis eccleſiarum, cùm propter alia, tum quia ſemper hæretici fœtoris expers permanſit, neque vllus vnquam, qui contraria ſentiret, in ea ſedit, quin potius apoſtolicam gratiam inuiolatã cuſtodiuit. Et ad Ruffinũ Hieronymus: Scito, inquit, Romanã fidem, Apoſtolica voce laudatã, iſtiuſmodi prę́ſtigias nõ recipere, etiãſi Angelus aliter annũciet, quã ſemel prædicatũ eſt, Pauli autoritate munitam non poſſe mutari. Ad Damaſum quoq; ſcribens, apud ſolos

Synodorum ſententia de autoritate Rom. Pontificis. Socra. lib. 2. cap. 8. Eccle. Hiſt. Epiſt. 90.

Innocentius Papa Epiſt. 92. in decret. diſtinct. 22. Fidei & grauiũ quæſtionum declaratio ad ſummũ pontificẽ pertinet, ſupra cap. 24.

B (margin letter beside "uenerant Alexandriæ")

Acto. 3. Hæreticorũ ſententiæ de Rom. Pont. autoritate. Soc. libr. 2. cap. 11.

Cypri. libr. 1. Epiſt. 3. & 4. Ber. epiſ. 109. Aug. de peccato originali lib. 2. ca. 7. Lutherus ſe & ſua. Pontifici ſummo ſubiicit. Romanę Eccleſiæ prærogatiua. Auguſ. epiſt. 162. in decre. di. 22.

C (margin letter beside "thedræ ſemper viguit principatus")

Cypri. libr. 1. epiſtola 3. Theodoritus ad Renatum presbyt.

Hiero. lib. 3. Galat. 1.

Romana fides catholica. Idem libr. 1. cont. Ruſi.

ſolos Romanos incorruptam ſeruari dicit patrum autoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem eſſe vult fidem catholicam. Fidem ſuam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Eccleſia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam reſponderit, ergo catholici ſumus. Rurſus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens: Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quę Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod antè neſciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Ambroſius verò: Percontatus eſt, inquit, ab Epiſcopo, vtrumnam cum Epiſcopis catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret: Vſque adeò autem Romana fides catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: Quod non modò in Eccleſiaſtica legitur Hiſtoria, verumetiam edictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt, In Chalcedonenſi quoque concilio legimus acclamatum, Omnes ita credimus, Papa Leo ſic credit, Cyrillus ita credit, Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credimus, Papa Leo ſic credit. Anathema ei, qui partit, & ei, qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòſt, Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus. Ex his omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore, quo Chriſtus in cœlum aſcẽdit, quantum fuerit Apoſtolicæ, hoc eſt Romanæ ſemper Eccleſię tributum, ad quam de fidei cauſis referebatur, quod ibi potiſſimùm ſarta iri damna fidei ſpes eſſet, vbi non poſſet fides ſentire defectum: Quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Et ſunt intereà, qui neſcio cuius Vvittembergenſis, heri quod aiunt, & nudiuſtertius natæ eccleſiæ iudicio, ſcripta ſua ſubiicere malũt, quàm illius omnium antiquiſſimæ, ſanctiſſimæque Eccleſię, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, cui Euangelium ſuum Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt: quæ mille iam quingẽtis & amplius annis ita eſt catholica ſemper & Apoſtolica habita, nunquam vt vlla fuerit hæreſeos labe maculata: in qua videre etiamnum licet viros & vitæ ſanctimonia & doctrina præſtantiſſimos. Neque enim exiſtimandum eſt, ſi quando ad Petri cathedram de cauſis maioribus refertur, ſolum eſſe Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri ſuo aſſidentes totius orbis viros doctiſſimos, quibus ipſe minimè doctrina ſecũdus præſidet, de quorum concilio de rebus grauioribus pronũciat. Quamobrem ferendi non ſunt, qui pontifici ſe dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, ſibique hoc arrogant, ſuum vt eſſe velint iudicium, quando vt Põtifex, quando vt Iulius decernat. Quæ ſi ſemel admiſſæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia ſublata: Cur enim non eadem ratione ſibi ſumat quiſquam, vt de regis ſententia iudicet, quod Sigiſmundum, non autem regem pronunciaſſe dicat, Nihil captione hac pernicioſius cogitari poteſt.

Ambroſi. in oratione funebris de obitu fratris. Sozo. libr. 7. cap. 4.

C. de ſumma tri. L. cũctos populos. Action. 2.

Bernard. Epi. 190.

Papa in iudicio doctiſſimos viros totius orbis adhibet.

Infr. cap. 89.

Quòd fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quòd præſident illi quandoque, qui vitæ non omnino ſunt inculpatæ. CAP. XXIX.

Aug. Epiſt. 137. Hæretici criminatores.

CAeterùm verum eſſe illud comperimus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, quòd cùm non habeant hæretici, quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, nõ niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſſimè iactant, vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti Eccleſia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines per quos prędicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, poſſint. Nunquam enim id ab villis hæreticis tam eſt impudenter factum, quàm hoc infelici noſtro ſeculo fieri videmus. Cùm enim ſe malam habere cauſam intelligant, ad eas ſe artes conuertunt, quibus vti conſueuerunt ij, qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt. Cúmque

ſint

A ſint in Rhetorũ præceptis diligenter exercitati,non alia in re magis laborant , quàm
vt odio,inuidia, & huiuſmodi motibus animorum excitandis , hominibus imperitis
errorem obiicere queant. Quamobrem Eccleſiæ præſides , præcipuè verò Chriſti
vicarium Petríque ſucceſſorem falſis etiam criminationibus in odium & contem-
ptum omnium adducere conantur. Quæ eſt autem iſta tam inſana maledicendi ra-
bies? aut à quo alio quàm à Satana autore profecta? facilè vt Satániſtam agnoſcere
liceat. Certè Dei præceptum eſt , Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito Exod.22.
ſcriptum eſt , Maledici regnum Dei non conſequentur. Atqui ex iſtorum libris ſi 1.Cor.6.
quis maledicta &conuicia,ſi falſas criminationes auferre velit,chartas propemodum
omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui
Pontificem Romanum , & reliquos Epiſcopos omni conuiciorũ genere quàm acer-
biſſimè fuerit inſectatus. Et quod ſuo quoque tempore queritur eueniſſe Baſilius , vt Baſil. epiſto-
quiſque lingua eſt ad maledicendum & plaſphemandum procaciſſima , ita præ cæ- 69.
teris maximè iudicatur idoneus , qui verbi miniſterio fungatur. Ac demus hoc il-
lis : deflexiſſe aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem : nun-
quid ideò fides in Chriſtum , quam ille docet , abiicienda eſt? Præclarè dictum eſt à Tert.de præ-
Tertulliano : ex perſonis probamus fidem , an ex fide perſonas? Dummodo ille re- ſcriptioni-
cta doceat, quemadmodum recta docere certum eſt, quid mea refert , qua ſit ille vi- bus aduerſus hæreticos.
ta? Deinde verò,quis ego ſum,qui ſedentem in Petri cathedra ſeruum iudicem alie-
B num? Domino ſuo ille ſtat aut cadit , vni illi vitæ ſuæ commiſsíque Pontificatus ra-
tiones redditurus.Cùm ventum erit ad Chriſti tribunal , ante quod omnes nos opor- Rom.14.
tet manifeſtari , non quæretur à nobis , quid Pontifex fecerit : non illius, ſed noſtræ 2.Cor.5.
à nobis vitæ ratio repoſcetur :referet vnuſquiſque propria corporis prout ipſe geſſe-
rit , ſiue bonum ſiue malum:Prout ipſe (inquit) non prout Pontifex geſſerit.Quã-
obrem non ſibi ſumat ouis , vt à quo venit ipſa iudicanda , paſtorem ſuum iudicet,
neque qua ſit ille vita, quicquam ad ſalutem ſuam intereſſe putet. Securum te Chri-
ſtus in hac parte fecit , dicens : Quæ dicunt facite , quæ autem faciunt facere noli- Matt.23.
te : Dicunt enim , & non faciunt : Dicunt quæ Dei ſunt , faciunt , quæ ſua ſunt: Di-
cunt bona ex cathedra Moyſi , faciunt mala ex peſtilentia ſua. Non eſt itaque deſe-
renda ſanctitas cathedræ : neque propter paſtores malos gregis eſt vnitas diuiden-
da, de quo præclarè quidem Auguſtinus ſi omnes per totum orbem tales eſſent,qua- Aug.cont.literas Petilia.
les vaniſſimè criminaris , Cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ in qua Petrus lib.2.cap.51.
ſedit? & in qua hodie Anaſtaſius ſedet , vel Eccleſiæ Hieroſolymitanæ , in qua Ia-
cobus ſedit & in qua hodie Ioannes ſedet? quibus nos in Catholica vnitate conne-
ctimur , & à quibus vos nefario furore ſeparaſtis. Quare appellas cathedram peſti-
lentiæ Cathedram Apoſtolicam? ſi propter homines quos putas legem loqui,& non
facere , nunquid dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos , de quibus ait : Dicunt
enim & non faciunt , cathedræ , in qua ſedebant vllam fecit iniuriam? nónne illam
C cathedram Moyſi commendauit , & illos ſeruato cathedræ honore redarguit? ait
enim , Super cathedram Moyſi ſedent , quæ dicunt facite , quæ autem faciunt , fa-
cere nolite , dicunt enim & non faciunt , hæc ſi cogitaretis , non propter homines,
quos infamatis,blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam,cui non communicatis, ſed
quid eſt aliud quàm neſcire dicere , & tamen non poſſe niſi maledicere? Monet
Iacobus, ne Chriſti fidem in acceptione perſonarum labeamus , quandoquidem Iacob.2. Idem contra
perſonarum reſpectus,vt eſt apud eundem Auguſtinum,erroris eſt mater,qui etiam literas Peti-
à perfido fidem percipi poſſe docet. Per aſinam loqui dominus dignatus eſt , qui mi- liani lib.1.
nus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult cap.2.
ſpirat,etiamſi voluntati eius is,qui loquitur non cõueniat. Balaam pretio conductus Num.22. Per malos
vt populo Dei malediceret,profectus fuerat , contra tamen atque animo deſtinaue- quãdoq; agit
rat,ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. Saül rex ad occidendum Da- & loquitur Deus.
uidem properauerat,cuius poſteaquàm poteſtas erat facta:cõtra quam propoſuerat, 2.Reg.19.
veniens ad cuneum Prophetarum,in quo fuerat Dauid,prophetauit & ipſe corã Sa-
muele cum cæteris,cùm factus eſſet ſuper eũ ſpiritus domini.Quis ignorat quales fue
rint ſacerdotũ principes & ſcribæ tẽporibus Herodis?qui tamen vbi naſceretur Chri
ſtus interrogati,ſemota quauis cũctatione dixerũt: In Bethlehem Iudæ.Caipha quid Matt.2.
eſſe

eſſe potuit nequius? qui quidem ſcelerate nactus erat pontificatum pretio redemptum, geſſit etiam ſceleratius: & tamen is cùm diceret: expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono prophetiæ, quamlibet eſſet impius, qui ſedebat in Moyſi cathedra, certè multominùs eo deſtitui credendus eſt, qui ſedet in cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam, cuius à domino cura ſuſcipitur ſpecialis, pro cuius fide propriè ſupplicatur, tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſque Iulium tertium, nullus in iſta cathedra ſedit Arianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per ſcelus ad pontificatum perueniſſet, nam Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem ſuum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquàm in locum Siluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret, res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saül euenit: nam ſuper eum quoque factus eſt ſpiritus domini, cúmque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſſiſſet, admonitus ab Auguſta promiſſi, prius extrema quæque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cúmque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famémque diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multò ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſſimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quódque impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quo decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet, quantum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamē hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorum portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Quare meritò ſanctiſſimi vocantur, qui ſedent in iſta cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt, eſt tamē, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: eſt quædam Sacramenti quoque ſanctitas, qua carere nunquam poſſunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine crimine: Quin & illud potiùs reputare ſecum debet homo Chriſtianus, quòd non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides. Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate? Cùm ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & ſacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere qua viuimus, hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud diſcimus, quod certò nobis perſuaſum eſſe debet, Dei iudicio fieri ſacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſciēte, aut permittēte Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait

Ioan. 11. — Matt. 23. — Matt. 16. — Romanæ cathedræ prærogatiua. — Pontifices Rom. cur ſanctiſsimi. — Aug. contra literas Petiliani libr. 2. cap. 40. — Præſides Eccleſię nō ſine volūtate Dei fiunt. — Matt. 10. — Cypri. libr. 1. Epiſt. 3. — Scire & neſcire Dei quid ſit. — 2. Tim. 2.

A B C

A ait Paulus de iis, qui probati ſunt: Nouit Dominus qui ſunt eius. Reprobis verò dicit ipſe Dominus in Euangelio: Neſcio vos, vnde ſitis: Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, neſcio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui ſunt minus probati: Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos: Qui ſi malus eſt, ſibi malus eſt, neque tibi quicquam eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas. Tibi mandatum eſt, non vt in vitam illius inquiras, ſed vt quæ dixerit facias, cùm præſertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum anteà dictum eſt, cura Deo eſt ſpecialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat, inquit, Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit: Ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentium reſponſio, ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere & illis alimoniam miniſtrare? Hoc Dominus antè procurans dicit, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina, & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaq; Chriſtus, ſed nomina ſuſcipi vult, hoc eſt, non vult attendi qualis perſona ſit, quóue vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis: Iudáſne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, ſed ſolùm hoc quòd ſedet in cathe-

Luc.13. Matth.25. Iob 34. Eſai.24. Sacerdotes mali audiendi. Matth.10.

B dra Petri, quòd Apoſtolus, quòd Chriſti legatus, quòd Sacerdos, quòd Epiſcopus, quòd Angelus eſt Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc ſolum ſpectari vult. Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur eſt. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Auguſtinus, fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunq; non recepit illum, Chriſtum ipſum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni, qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex ſanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta miniſtrantium. Prauum eſt & inſcrutabile cor hominis, vt qui ſanctus, quíue minus ſanctus ſit, non poſsit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaq; fit non rarò, ſanctus vt eſſe videatur qui non eſt, quíq; perſequutor eſt, aut publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum eſt: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuum. Etiam ſi quis certò ſciat, iuſtum aliquem & innocentem eſſe atque omni prorſus macula carere, tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt. Nam Domini eſt ſalus: &, Vana ſalus hominis. Pridem hæretici ſunt habiti, & Auguſtini ſeculo Donatiſtæ, & Bernardi æuo qui ſe vocabant Apo-

Mal.2. Aug.lib.2. cont.epiſt. Parmeniani, cap.11. Ioan.12. Hier.17. Ibidem. Pſalm.3. Pſalm.53. Bern ſer.66. in Cant.

C ſtolicos, qui vtriq; noluerunt ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam, vbi non eſſet vita Apoſtolica, & Sacramentorũ dignitatem ex miniſtrorum virtute metiebantur. Quamobrem procul abſit à mentibus piorũ error hic, quin ij potiùs cùm audiunt eos, qui præſident, aliquorum criminum inſimulari, ac eos infamiæ nota aſperſos per hominum ora traduci, meminerint ſcriptũ eſſe, Qui citò credit, leuis eſt corde, ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere ſunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò poſteà Pater maledixit, qui verenda Patris nudare auſus eſt. Certùm eſt, multa crimina falſa contra eos, qui ſedent in cathedra Petri, à ſataniſtis confingi, & euenire ferè ſolet iis, qui ſumma cum poteſtate verſantur, etiam ſi nulla in re ab officij ſui religione declinauerint, vt voculas tamen hominũ, eorúmq; reprehenſionem quandoq; non effugiant, vt non ſine cauſa dictum illud celebretur, Regium eſt malè audire cùm benefeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, ſi conuitiis iſtorum & impudentibus nonnunquam calumniis non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodentur, ſi modò peccatum dici poteſt, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac ſua Chriſtiana pietate & modeſtia Chriſtianiſsimus Imperator Conſtantinus conſequutus eſt, cui cùm eſſent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Epiſcoporum continebantur, non

Eccle.19. Geneſ.9. Conſtantini M. reuerentia erga Sacerdotes.

Theodo. lib. 1. cap. 11.

Quid agendum ſit malis præſidentibus.

ſatis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm ſe ab illis, non illos à ſe iudicari oportere diceret, verùm & hoc inſuper adieciſſe legitur, ſi fortè ſuis oculis turpe facinus aliquod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet, obtecturus id fuerit paludamento ſuo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hîc dicet aliquis, quid autem ſi teſtatiora ſunt non vnius alicuius, verumetiam multorum oculis quæ ab iis, qui præſident, nefaria patrantur: ſi non eam, quam oporteret Eccleſiæ curam gerere, ac quibuſuis aliis in rebus potius, quàm in iis, quæ propriè ad ipſorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciendum eſt, quod feciſſe diſcipulos legimus, Cùm dormiente Chriſto nauiculam fluctibus operiri vidiſſent, excitarunt enim eum dormientem dicentes: Domine ſalua nos, perimus. Hoc diſcipulorum exemplum, quicunque pij ſunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam aſcendit Chriſtus, hoc eſt, vnam ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam, ita procellis ac tempeſtatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam eſſe videatur: Simul & hoc intelligunt, tempeſtatis huius non poſtremam eſſe cauſam, quòd in vicariis ſuis obdormiuit Chriſtus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo ſomno ita ſunt conſopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergiſci: Confugiant ad ſummum nauclerum Chriſtum: accedant ad ipſum nihil in fide hæſitantes: eum in vicariis ſuis dormientem excitent, ac ſupplici voce precantes exclament, Domine ſalua nos, perimus: Expergiſcere in iis, quibus in gubernanda Eccleſiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo ſomno ſpiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando ſedatis tempeſtatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas conſequatur, vt videntes homines mirentur & glorificent te, dicentes: Qualis eſt hic, quia etiam miniſtris eius venti & mare obediunt? Hæc eſt ratio, qua ſuccurri poſsit malis præſentibus, vt vita noſtra in melius commutata ſupplices Deum vno ore cuncti precemur, ſi fortè per eos ſtat, qui præſunt, quominus Eccleſiæ periclitanti ſuccurratur, quandoquidem in ipſius manu corda ſunt Principum, vt ipſe inclinet ea ad illa conſilia capienda, quibus diu deſyderata pax & tranquillitas Eccleſiæ Dei reſtitui tandem poſsit. Quam enim Sataniſtæ rationem ſequuntur, vt ſiue declament de loco ſuperiore, ſiue ſcribant aliquid, non alia in re plus temporis conſumant, quàm in Pontificibus maledictis inceſſendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeò ad maiorem etiam excitandam, quàm ad excitatam tempeſtatem tranquillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta ſufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam profitemur.

Matth. 8. — Prouerb. 21.

A B

Quæ ſit Sanctorum Communio.

CAP. XXX.

Viſum eſt autem operæpretium, aliquid etiam de ſanctorum communione dicere. Sunt qui putent iis verbis Eccleſiam definiri, quòd ea ſit quaſi communio quædam, hoc eſt, ſocietas ſanctorum. Quorum nos hanc ſententiam non reiicimus, modò ne ſolos iuſtos intelligi ſanctos velint. Primis illis Eccleſiæ temporibus, ſicut ſuperius etiam à nobis dictum eſt, vocabantur ſancti fideles omnes, quicunque Chriſto nomen dediſſent, & eius Eccleſiæ aſcripti eſſent, etiamſi minus ſanctè atque integrè vixiſſent. Horum communionem, hoc eſt, ſocietatem quandam, Eccleſiam eſſe libenter concedimus. Eſt enim Eccleſia fidelium cõgregatio, eſt corpus vnũ ex multis membris compactũ, cuius caput eſt Chriſtus: ipſum enim Deus dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Qualis itaque membrorum inter ſe ſocietas eſt, vt operatio cuiuſque membri cadat in commodum totius corporis, talis eſt inter Eccleſiæ membra, qui ſunt fideles, bonorum operum quædam communio, non ſolùm eorum, quæ fecit Chriſtus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in ſingula eius membra quicquid eſt boni, quicquid meriti, verùm & piorum hominum omnium, qui ſunt, quique fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorũ benefacta ſubueniãt, nos iuuent, nos ædificẽt, vt bonorũ omniũ ſpiritualium,

C

Supra cap. 21. Sancti olim omnes fideles vocabantur.

Epheſ. 5. Rom. 12. 1. Cor. 12.

Communio bonorum in Eccleſia.

quæ

A quæ fiunt, & quæ facta ſunt olim in Eccleſia, quoad illius eſſe membra non deſierimus, participes efficiamur. Hoc eſt, quod à Propheta dicitur: Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Hoc eſt, quod Chriſtus nos orare docens, iubet non ſibi quemque peculiariter petere, ſed velut vnius corporis membra, eodem animata Spiritu, quod in communi cunctis expediat, à communi omnium patre poſtulare, dicendo: Da nobis, Dimitte nobis, Libera nos: ita vt alter alterius onera portemus, & ſic legem Chriſti adimpleamus. Hoc eſt, quod in Euangelio legimus: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetę, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit Iuſtum in nomine Iuſti, mercedem Iuſti accipiet. Hoc eſt, quod in Geneſi quoque ſcribitur: Si decem Iuſti Sodomis reperti fuiſſent, quòd propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. Neque verò eorum tantùm qui nobiſcum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Chriſto viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita ſuffragantur. Hoc eſt quod de tribus pueris dicit Ioannes Chryſoſtomus: Quoniam ſeipſos ad impetrandam populo veniam ſufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipſi verò nihil ſe ampliùs profitentur adferre, quàm humiliatum ſpiritum ac dolore contritum, & apertius adhuc in Geneſim ſcribens: Sæpè quando non eſt inuentus iuſtus in præſenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miſeretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quaſi diceret, Licet ipſi

Pſalm.118.
Matth.6.
Galat.6.
Matth.10.
Geneſ.18.
Sanctorum merita alios adiuuãt etiã poſt mortẽ.
Chryſoſtom. Homil.4.in Matth.
Homil.41.
Eſa.37.& 4. Reg.19.

B indigni ſint, & nullam ſalutis habeant occaſionem, verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſericordiam promptus ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit autor ſalutis iis, qui ſua ſeſe perdiderunt deſidia. Vidiſti Domini miſericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rurſus explicans Pſalmum quinquageſimum. Hic, inquit, ſanctus Dauid, non ſolùm cùm eſſet in corpore, placuit Deo, ſed & poſt mortem ſuam viuis grande præſtitiſſe ſolatium inuenitur. Contigit nanque Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hieroſolymam circumuallaſſe, & cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deum, & proſtratus lacrymis deprecabatur vltionem de aduerſariis poſtulans: Venit ad eum Eſaias Propheta & dixit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt, & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum: Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rurſus alio loco. Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus precantibus ſuccurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, imò verò multo magis de Dauid: De Abraham enim ſcriptum eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hîc verò non dicit Teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meum

Homil.2.
Chryſoſt. Hom.27. in Matt.
Ser.3.& 77. ad populum Antioche. & lib.3.aduer. vituperatores vitæ monaſticæ.

C protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter ſcribens in epiſtolam ad Philippenſes, Gregorius quoque magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, ſicut ad peccantem regem Salomonem à Domino dicitur: Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque eſt quiſquam ferè ſanctorum, qui non eiuſdem ſit ſententiæ. Hæc itaque ſanctorum eſt intelligenda communio, quòd merita ſanctorum omnia, tam eorum, qui militant adhuc nobiſcum in terris, quàm illorum, qui poſteaquàm certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ conſequuti ſunt, iam triumphant in cœlis, nobis communicantur, nobis ſuffragantur, nos adiuuant. Hoc eſt, quod contra Fauſtum ſcribens dicit Auguſtinus: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, & orationibus adiuuetur. Cæterùm, eſt Sanctus Sanctorum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius ſanctitate ſanctus eſt, quicunque ſanctus eſt: cuius iuſtitia iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt: cuius niſi crux interceſſiſſet, nulla eſſet ſanctitas, nulla eſſet iuſtitia, nulla eſſent merita cuiuſquam. Quid enim aliud eſt hominis meritum, niſi quemadmodum ſuperius dictum eſt, miſeratio Domini? niſi mors illa crucis acerba, quàm ille, miſertus generis noſtri,

Gre. lib.5.in 1.Reg.cap.4.
Aug. lib.20. cap.21.
Merita ſanctorum vnde ſint.
Eſa.64. Sup.cap.13.

Infra cap.34. & 60. & 73.
Duplex operũ genus conſiderãdũ eſt.

noſtra cauſa ſubire dignatus eſt? Hanc ſi ſuſtuleris, quid erunt aliud vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? quæ erunt alia merita noſtra, niſi ignis gehennæ? Hic itaque Sanctus Sanctorum quem dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, merita ſua omnia, præcipuè verò paſsionis & mortis ſuæ meritum, cum membris ſuis communicat. A

Sacramenta ſancta.
1. Corint.10.

Fit autem iſta communicatio per Eccleſiæ Sacramenta, quæ vocantur ſancta quorum & ipſorum eſt in Eccleſia communio quædam & ſocietas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi iiſdem ſanctis, hoc eſt, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Chriſti meritorum facti participes vnum cum illo capite ſuo corpus efficiuntur: vbi præterea ſocietas quædam eſt & communio bonorum operum omnium, quæcunque vel faciunt, qui verſantur adhuc in hoc ſeculo, vel fecerunt, qui iam recepti ſunt in ſedes beatorum, ibi rectè ſanctorum eſſe communionem intelligimus.

Qui ſint extra Sanctorum Communionem. C A P. XXXI.

Ethnici hæretici & ſchiſmatici extra Eccleſiã.
1.Cor.5.
1.Ioan.2.
Mat.24.

EXtra communionem hanc ſanctorum ſunt infideles omnes, quos Ethnicos ſiue Paganos vocamus, qui nunquam in Eccleſia, ſed foris fuerunt ſemper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, ſed ſegregauerunt ſemetipſos, vt dicit Iudas, animales, ſpiritũ non habentes, hæretici & ſchiſmatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, ſed nõ erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcũ: qui non ſatis habent ſegregaſſe ſemetipſos, verùm ſeducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: ecce in deſerto, ecce in penetralibus. B

Tit.2.
2.Ioan.2.
Excommunicati.
Matt.18.
Excommunicationis vis.

Quos non audiri iubet Chriſtus: quos poſt vnã atque alterã correptionem vitari præcepit Apoſtolus, tanquam viperam & baſiliſcum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantum abeſt, vt in Eccleſia cõmunicandũ cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denique extra eam qui non ſua ſponte exierunt, ſed tanquã putrida membra ab eius corpore ſunt reſecti, próque ea poteſtate ligandi & ſoluendi, quę data eſt Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus declarati, vt pro Ethnicis & Publicanis iuxta Chriſti præceptum haberentur, atque à communione fideliũ reiicerentur: vnde etiã excommunicati dicuntur, quòd neque Chriſti, neque ſanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorũ conſuetudine piis omnibus interdicitur. Quòd, ſi quis rectè expendat, incomparabile damnũ eſt: tradũtur enim eiuſmodi Satanæ, qui cum & Chriſti meritis, & Eccleſiæ ſint ſuffragiis deſtituti, plenam in eos accipit poteſtatem.

Auguſt.in Deut.cap.37.
Cypria.lib.1. epiſt.11.

Hoc nunc agit in Eccleſia, dicit Auguſtinus, excommunicatio, quod agebat in Veteri Teſtamento interfectio. Tunc vt eſt apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circunciſio carnalis manebat: nunc autem, quia circunciſio ſpiritualis eſſe ad fideles Dei ſeruos cœpit, ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum ab Eccleſia eiiciuntur, neque enim viuere foris poſſunt cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſsit. C Indiſciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant conſiliis ſalubribus, teſtatur ſcriptura, quæ dicit: Non diligit indiſciplinatus caſtigantem ſe, qui autem oderunt correptionem, conſumentur turpiter. Quamobrem nihil æquè formidandum eſt homini Chriſtiano, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia ſeparari. Si quis enim ab ea ſeparatur, iam non eſt membrum Chriſti, nõ vegetatur Spiritu Chriſti: à communione ſanctorum, hoc eſt à participatione Sacramentorum, & ab Eccleſiæ ſuffragiis excluditur.

Excommunicationis cauſa.
Ariſtot.10. Ethicorum.

Quamuis autem hæc ſit pœnarum grauiſsima, quoniam tamen, ſicut à quodam huius ſeculi ſapiente ſcriptum eſt, Medicinæ quoque pœnæ ſunt, medicinæ cauſa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduerſionis genere vtendum eſt, vt quem è cœtu piorum eiicimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ ſuppliciis traditum velimus: verùm illud magis propoſitum eſſe nobis debet, vt qui caſtigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquãdo ſanam redeat, atque ab eo quo ligatus eſt vinculo, abſolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum eſſe diſcamus licet: is enim ad Corinthios ſcribens, Iudicaui, inquit, tradere huiuſmodi

1.Cor.5.

homin

A hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit. Non ad ſpiritus, ſed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc eſt, vt libido, vt tumor, ſuperbia, contumacia, & ſi quæ ſunt alia carnis opera, ea domarentur ac planè mortificarentur, quo domitis iis, tanto minore negotio ſpiritus ſaluus fieri poſsit. Ad Theſſalonicenſes quoq; ſcribens: Quod ſi quis, inquit, non obedierit verbo noſtro, per Epiſtolam hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem. A quo ſeparationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volens vt erubeſcat, & ad mentem ſanam redeat. Quòd ſi pudore correptus non fuerit, tum ipſe ſibi cauſa eſt mortis, non is, qui ſanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Quòd autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Chriſti fide ſanguinem ſuum profudit, ſanctus ille pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Eccleſiæ raperentur in alios vſus conuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres valde cauenda ſunt & timenda, quia res Eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed vt communes & domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios quàm in præfatos vſus fideliter ſunt diſpenſandæ, ne ſacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abſtrahunt, vbi traditæ ſunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius eſt anathema maranatha fiant, & ſi non corpore vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior eſt corpore, mortua, & à conſor-
B tio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & vſurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vſibus ſacrorum cœleſtium dedicata, à quibuſdam irruentibus vexentur. Quod ſi quis fecerit, poſt debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis ſeruetur: quoniam iuxta Apoſtolum tradere oportet hominem huiuſmodi Satanæ. Hæc ſanctus ille martyr ante mille trecentos & ampliùs annos.

2.Theſſ.3.

Vrbanus Papa ante 1300. annos.

Acto.5.

1.Cor.vlti.

De Sacramentis. CAP. XXXII.

QVoniam verò ſancta ſacramenta, per quæ ſanctificamur, & ſanctorum communionem, ſacramentorum participationem ſignificari, diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem Sacramenta ſigna quædam. Porrò ſignum, vt eſt apud Auguſtinum, eſt quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut veſtigio viſo, tranſiſſe animal, cuius veſtigium eſt, cogitamus: & fumo viſo, ignem ſubeſſe cognoſcimus, & voce animantis audita, affectionem animi eiuſdem aduertimus, & tuba ſonante, milites vel progredi, vel regredi, & ſi quid aliud pugna poſtulat, oportere nouerunt. Sic circunciſio fuit ſignum, per quod veniebatur in agnitionem, eum qui circunciſus eſſet, eſſe Iudæum. Sic Baptiſmus, Euchariſtia & alia Sacramenta, ſunt ſigna, quæ præter ſpeciem, quam ingerunt ſenſibus, faciunt in agnitionem venire, qui
C vtuntur illis, eos eſſe Chriſtianos. Sunt igitur Sacramenta ſigna quędam ſiue Symbola aut notæ, quibus Chriſtiani à non Chriſtianis diſcernuntur, qualia ſigna quæuis vt habeat congregatio, neceſſe eſt. Nam, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, in nullum nomen aut verum, aut falſum, coagulari poſſunt homines, niſi ſignaculorum vel ſacramentorum viſibilium aliquo conſortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis ſigna ſunt ſacramenta, ſed ſunt ſigna ſacræ rei, nimirùm inuiſibilis gratiæ, quæ in viſibili elemento confertur. Neque qualiacunque ſigna, ſed efficacia, vt quę & continent ipſa gratiam, & eius cauſa ſunt, atq; id quod ſignant, efficiunt. Sunt ſigna, quibus & præteritorum admonemur, & præſentium, & futurorũ. Admonemur eius, quę pręteriit, Chriſti paſsionis, ex qua virtutem habent omnia ſacramenta: admonemur præſentis gratiæ, quæ nobis confertur ſacramenta ſumentibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quaſi pignora quędam ſunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam ſpem concipimus: Exempli gratia: Cùm Baptizamur, admonemur Chriſti paſsionis & mortis, quæ iam præteriit: conſepelimur enim cum illo per Baptiſmum in mortem, & in morte ipſius Baptizamur, ipſam in nobis repræſentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in Baptiſmo, nimirum peccatorum remiſſionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum

Sacramenta ſigna.

Aug.lib.2. de doctri. Chriſtiana. cap.1.

Idem lib.16. cont.Fauſt. cap.11.

Qualia ſigna ſint ſacramenta.

Rom.6.

1.Pet.3.

ſordes corporis per aquam ablui conſueuerunt. Admonemur poſtremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptiſmum, quam nos conſequuturos hoc quaſi pignore dato certos Chriſtus reddidit, ſi in ea puritate, quam nobis attulit permanſerimus. Ex quo videre licet, non vnius rei ſignum eſſe ſacramentum, ſicut baptiſmus paſsionis Chriſti, quæ præteriit, ſignum eſt rememoratiuũ, præſentis gratiæ demonſtratiuum, futuræ gloriæ prognoſticon. Signa autem hæc eiuſmodi ſunt, quæ ſub ſenſum cadere, quæ videri poſsint, ſub quorum tegumẽto diuina virtus ſecretius operatur ſalutem. Propterea autem virtutem ſuam in viſibilibus eiuſmodi ſignis operari voluit, vt noſtræ ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incorporeus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: Quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum eſt, vt ad eorum, quæ intelligenda ſunt, agnitionem, non ferè, niſi per ea quæ ſenſu percipiuntur, peruenire poſsimus. Quod non ab huius modò ſeculi ſapiente traditum eſt, qui dixit: Principium noſtræ cognitionis eſſe à ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, quòd inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei mente comprehendi poſſit, ſignis quibuſdam viſibilibus id demonſtrari Deus voluit: cuius etiam ſapientiæ congruebat, vt ſicut à viſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus, remedium inueniret. Signa autem hæc elementa quoque licet appellare, ad quæ ſimul vt acceſſerit verbum, iam erunt ſacramenta. Quæ cùm eſſe medicinæ quędam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore conſtat & anima, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt eſſet quod corpus tangeret, eſſet prætereà quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & ſanatur à lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem. Quem locum explicans Auguſtinus: Quare non ait, Mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait, Propter ſermonem, quem loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum viſibile verbum. Ac paulò pòſt, Vnde iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apoſtolorum legimus: Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Eſt itaque ſignum vel elementum in ſacramento inſtar materiæ: verbum verò inſtar formæ. Neque verò eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qualia fuerunt ſacramenta Veteris legis: ſiquidem ſacramenta Noui Teſtamenti, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, dant ſalutem: ſacramenta Veteris legis promiſerunt Saluatorem. Illa nihil aliud, quàm ſignificabant, hæc verò, quod ſignificant, & continent in ſe, & efficiunt. Continent enim in ſe gratiam, & propterea vocantur vaſa gratię, & ſunt cauſa illius: non quòd in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quòd ipſa ſignificant gratiam, quę in ipſis inuenitur & ſemper confertur. Deinde verò ſicut quod eſt in vaſe, non eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramentis, nec de ſacramentis, ſed oritur à fonte ęterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, ſic quęrenti gratię liquorem & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quę tanquam inſtrumenta, quędam & vaſa, gratiam curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi poſſit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtatéque ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quòd ſubtracta materia, quę peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur dieta, quòd hominem in ſanitate conſeruat: ſanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quòd ex illo hauritur: poſtremò ſanare dicitur medicus, tanquã miniſter & inſtrumentum

Dei

Baptiſmus quarum rerũ ſignum.

Chryſoſt. homilia 83. in Matth.

Ariſtot. 2. Poſteriorum & 2. de anima.

Rom. 1.

Sacramenta corporibꝰ & animis accõmodata.

Ioan. 15.

Aug. trac. 80. in Ioan.

Act. 15.

Rom. 10.

Sacramẽtorũ veteris & nouæ legis diſcrimen.

In Pſal. 73. infra cap. 34. 35. 38. & 39.

A B C

A Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quæ nihil eſt aliud, quàm ſanctificatio, ſanctificat ſolus Deus autoritate ſua: ſanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt, peccatum: ſanctificat impletio mandatorum vt dieta: ſanctificant ſacraměta, tanquam vaſa medicinalia, in quibus confertur gratia: ſanctificat Sacerdos tanquam miniſter. Atque hæc quidem de vi ſacramentorum dicta ſufficiant.

Sanctificatio niscauſę multæ.
Infra melius cap. 35.

De numero Sacramentorum. CAP. XXXIII.

QVod ad numerum ſacramentorum attinet, ſunt qui iam olim receptum & vetuſtate conſecratum, parum prudenter, minus ipſi prudentes inſtitutum fuiſſe dicunt, atque ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud eſt, quàm velle populo perſuadere, non ſatis tuta eſſe ac firma fidei noſtræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehenſionis, ſi maioribus noſtris viſum fuit, ſacramenta Nouæ legis eo numero complecti, qui ſacris literis admodùm eſt familiaris? præſertim cùm non eandem, neque vim, neque neceſsitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduerſatur, vel eam obſcurat, ſi qui Spiritui Sancto familiaris eſt numerus, eo ſacramenta comprehendi voluit Eccleſia? cùm etiam dona Spiritus Sancti ſeptem recenſeantur: cum ſeptem ſigillis, quibus fuit Veteris Teſtamenti pagina ſignata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reſerauit, ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt, ſeptem ſtellis, quas habebat ſimilis Filio
B hominis in dextra ſua, ſeptem panibus, quibus Dominus turbas pauit, ſeptem oculis ſuper vnum lapidem, ſeptem lucernis tabernaculi ſuper vnum candelabrum poſitis, ſeptem lotionibus Naaman, ea adumbrata eſſe exiſtimentur: cùm ad ſeptem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptiſmus enim eſt ſacramentum fidei: confirmatio ſpei: Euchariſtia charitatis: pœnitentia iuſtitiæ: Extrema vnctio perſeuerantiæ, quæ perfectio quædam eſt fortitudinis: Ordo, prudentiæ: Matrimonium temperantiæ. Ad ſeptem etiam hominum genera accommodentur. Baptiſmus enim eſt intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Euchariſtia vires reſumentium: pœnitentia de lapſu reſurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo miniſtrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia: quòd ſi per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præſtò eſt pœnitentię remedium, quo ſpiritualiter ſanamur: Porrò extrema vnctione, non ſolùm ſpiritualiter, verumetiam pro eo vt animę expedit, corporaliter ſanamur: per ordinem autem Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaque ratione factum eſt, vt ſeptenario numero ſacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquam materia: verba, tanquam forma, & miniſtri ſacramentum conferentis
C perſona, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Horum trium ſi deſit aliquid, non perficitur ſacramentum. Tria autem ſunt ſacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc eſt ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctum, indelebile: Baptiſmus, Confirmatio & Ordo, propterea iterari non poſſunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

Septenarius numerus ſacramentorũ.
Eſaiæ 11.
Apoc. 5.
Apoc. 8.
Apoc. 2.
Matth. 15.
Zach. 3.
Zach. 4.
4. Reg. 5.
Sacramenta ſeptem præparāt animũ ad ſeptē virtutes & ſeptē ſtatus hominum.
Sacramētorũ effectus.
Quæ requiruntur in ſacramentis.
Sacramenta characterem imprimētia tria.

De Baptiſmo. CAP. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter ſacramenta baptiſmus obtinet, quem fidei ſacramentum eſſe diximus, quòd in eo Chriſtianam fidem profitemur: qua etiam ex cauſa, fidei ſigillum vocatur à Baſilio. Hæc eſt ianua ſacramentorum omnium, in quorum communionem non admittuntur niſi baptizati. Hoc eſt noſtræ iuſtificationis exterius ac viſibile principium. Nam per baptiſmum incipimus eſſe membra Chriſti & corporis eius Eccleſiæ, quæ eſt congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Eſt in hoc ſacramento viſibile ſignum, naturalis aqua, materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quod verbum forma eſt huius ſacramenti, fit ſignum ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, quæ non modò ſignificatur, verumetiam confertur multiplex per aquam baptiſmi, ſicut etiam varia eſt & multiplex aquæ proprietas. Ac prima

Baſilius lib. 3. contra Eunomium.
Baptiſmi gratiæ.
Regeneratio
Nota.

f 4 quidem

quidem gratia, quæ & confertur & ſignificatur per aquam baptiſmi eſt hæc, quòd qui A
nati eramus mundo, renaſcimur cœlo: qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renaſcimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes Regni cœlorum. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modũ, & finem. Cauſam eſſe dicit Spiritum Sanctum, cui regeneratione͂ hanc attribuit: ſic enim edoctus erat à Chriſto, qui dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in Regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus, Gregorij Nazanzeni, & Cyrilli Hieroſolymitani (Catecheſi tertia) ſententiam ſequutus: Cùm non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrunque poſſit accommodari. Spiritu enim Sancto, Spiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter, quàm ignis vrit, ſic Spiritus Sancti operatione ad diuinam aquæ reformatur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia Spiritus Sancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renoua- B
tionis noſtræ, vt non ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cùm inſeparabilia ſint opera Trinitatis. Et ideo tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum vno nomine baptizat Sacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: vt quorum vna eſt diuinitas, vna eſſe largitio, noménque Trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt Pater, aliter Filius, aliter Spiritus Sanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: Filius meritoria: nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum Spiritum Sanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem, Abba Pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt Spiritus Sanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaque trinus & vnus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, dicit Paulus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed ad Iſraël dixit Moyſes: Scito quòd non propter iuſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidem præceſſerunt niſi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, vt rectè cùm Propheta nobis dicere licuerit: Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti: quia non defecerunt miſericordiæ eius. Verùm qui diues eſt in miſericordia, propter ni- C
miam charitatem, qua dilexit nos, Miſit Deus Filium ſuum vnigenitum, vt ſicut per Moyſen exaltatus eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Neque tamen ſatis eſſe voluit, credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi, ac in Dei Regnum introeundi nobis modum hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaque noſtræ cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quod ad illam repræſentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & ſemina ex quibus generantur omnia, non ipſa magis animantia quàm plantæ, humida ſunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex cauſa non defuerunt Philoſophi quidam, qui rerum omnium principium aquam eſſe dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò ſignificatur verumetiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & ſpiritu renaſcatur filius gratiæ. Vim autem hanc regeneratiuã & purgatiuam aquis tactu ſuæ mundiſsimę carnis Chriſtũ contuliſſe, teſtatur Auguſtinus, & eum ſequutus Beda. Saluatoris enim baptiſmo purgata ſunt potius flueta, quàm vt ipſa purgarent: ac nouo ſanctificationis genere Chriſtum non tam lauit vnda, quàm

lota

[Margin notes: Rom. 6. Epheſ. 2. Tit. 3. — Salutis humanæ cauſa eſt Spiritus Sanctus regeneratione. — Ioan. 3. — Cyril. lib. 2. in Ioannem cap. 42. — Nazan. in ſerm. de baptiſmo. — 1. Ioan. 5. — Tres perſonæ propria officia in ſalute humana habent. — Gal. 4. — Tit. 3. — Deut. 9. — Eſa. 64. Threnor. 3. Epheſ. 2. — Ioan. 3. — Fides nõ ſufficit ad vitã æternam. — Aquæ regenerandi & purgandi vis à Chriſto collata eſt in baptiſmo. — Aug. ſer. 29. & 36. de tempore. — Bed. lib. 1. ca. 10. in Lucã.]

A lota eſt: atque ex quo tempore ſe in aquam merſit, ex eo gurgitum omnium tractus,
cunctorúmque fontiũ venas myſterio baptiſmatis conſecrauit, vitalémque gratiam
non corpus ex flumine, ſed flumen mutuatum eſt ex corpore: Qua de re ſic à Leone Leo Papa
quoque Pontifice traditum legimus; Terra carnis humanæ, quę in primo fuerat præ- ſer.4. de nati
uaricatore maledicta, in ſolo beatæ Virginis partu germen edidit benedictum, & à uitate. Gene.3.
vitio ſuæ ſtirpis alienum: cuius originem ſpiritualem in regeneratione quiſque con-
ſequitur, & omni homini renaſcenti aqua baptiſmatis inſtar eſt vteri virginalis, eo-
dem Spiritu Sancto replente fontem, qui repleuit & Virginem, vt peccatum quod ibi
vacuauit ſacra conceptio, hîc myſtica tollat ablutio. Et proximè in ſequenti ſermone:
Niſi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, niſi in communionem creaturæ Ioan.1.
creator ipſe deſcenderet, & vetuſtatem humanam ad nouum principium ſua natiui-
tate reuocaret, regnaret mors ab Adam vſque in finem, & ſuper homines inſolubilis
condemnatio permaneret, cùm de ſola conditione naſcendi vna cunctis eſſet cauſa
pereundi. Solus itaque inter filios hominum Dominus Ieſus innocens natus, quia ſo-
lus ſine carnalis concupiſcentiæ pollutione ſuſceptus, factus eſt homo noſtri generis,
vt nos diuinæ naturæ poſſemus eſſe conſortes. Originem quam ſumpſit in vtero Vir-
ginis, poſuit in fonte baptiſmatis: dedit aquæ, quod dedit matri: Virtus enim Altiſſi- Luc.1.
mi, & obumbratio Spiritus Sancti, quæ fecit vt Maria páreret Saluatorem, eadem fe-
cit vt regeneraret vnda credentem. Hæc eſt itaque prima gratia, cuius ſignum efficax
B eſt, quámque nobis reipſa confert aqua baptiſmatis, regeneratio ſpiritualis, qua iuſti-
ficati hæredes efficimur ſecundum ſpem vitæ æternæ, qui finis eſt regenerationis hu-
ius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipſa eſt inuiſibilis gratia, cuius viſibi-
le ſignum, & quidem efficax eſt baptiſmus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, Ablutio peccatorum.
non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus, verumetiam cùm ad Epheſios ſcri- Epheſ.5.
bens dicit de Eccleſia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc eſt aqua illa,
de qua Propheta prædixit: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab Ezech.36.
omnibus inquinamentis veſtris. Hic eſt ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die
illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menſtruatæ. Huic ab- Zach.13.
lutioni ſignificandæ quid eſſe potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam ſor-
des corporis abluuntur? Datur itaque baptiſmus in ablutionẽ, remiſſionem, & indul-
gentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Auguſtinus, vt auferre creda- Augu. contra duas epiſto.
tur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne tenean- Pelag. lib.1. cap.12.
tur, quaſi raſorum in capite capillorum vnde creſcant iterũ reſecanda peccata. Cæte-
rùm quãuis, vt idem ait Auguſtinus, Omnia peccata baptiſmus abluat, & quidẽ pror- Baptiſmi effectus.
ſus omnia, dictorum, factorũ, cogitatorum, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ igno- Contra duas
ranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt, non tamen aufert infirmitatẽ, cui regeneratus epiſt. Pelag.
reſiſtit, quandiu bonũ certamen certat: conſentit autẽ, quando ſicut homo in aliquo lib.3. cap.3. 2.Tim.4.
delicto præoccupatur. Deleta eſt igitur per baptiſmũ iniquitas, ſed manet infirmitas. Galat.6.
C Porrò infirmitas hæc, eſt concupiſcentia carnis, quę dimittitur quidẽ in baptiſmo, ve- Infirmitas non tollitur
rùm non ita vt non ſit, ſed vt in peccatũ non imputetur. Nã cùm ſine aduerſario mar- in baptiſmo.
ceſcat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiã, virtutem ſuam Cõcupiſcentia
exercendi. In huius figura dictũ eſt in libro Iudicũ: Hæ ſunt Gentes, quas Dominus manens poſt bapti-
dereliquit, vt erudiret in eis Iſraëlẽ, & poſteà diſcerẽt filij eorũ certare cum hoſtibus, ſmum nõ eſt
& haberent conſuetudinem præliandi. Vocatur autem hæc concupiſcentia peccatũ, peccatum. Iudic.3.
non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato primi hominis facta eſt: ſicut ſcriptu-
ra manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit: ſiue etiam quòd peccandi dele-
ctatione moueatur, etſi ei vincente delectatione iuſtitiæ non conſentiant. Quãobrem
& Paulus de hoc peccato ſcribens, non dixit, non ſit, ſed non regnet peccatum in ve- Rom.6.
ſtro mortali corpore. Quia quandiu corpus noſtrum mortale, hoc eſt neceſſitati mor-
tis addictum eſt, fieri non poteſt, quin ſit in illo fomes concupiſcentiæ, qui minus qui-
dem propriè, ſed peccatum tamen vocatur. Quoniam verò per baptiſmum, in quo ve- Ibidem.
tus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, virtus peccati ſic
eſt debilitata, regnũ vt illius prorſus eſſe ſublatũ videatur, monet Paulus, vt omni cũ-
ra prouideamus, ne quod ſemel amiſit, regnum recuperet. Nam quòd habemus con-
cupiſcentiam, nihil ex eo nobis dãnationis eſt: cæterũ ſi ſeruiamus illi, ſi regnũ illius
fera

Refrigeratio concupiſcentiæ.

Pœnæ æternæ remiſsio.

feramus, ea demùm res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter A
ſe habet baptiſmus ad refrigerandum æſtum concupiſcentiæ, quàm ſe habet aqua ad
calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & appoſitè huius quoque rei ſa-
cræ, hoc eſt, inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum aqua baptiſmi dicatur, & quidem ſi-
gnum efficax. Remiſsis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptiſmi,
conſequens eſt ſimul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipſum fit
per aquam baptiſmi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis
extinguit, ſic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim perſuaſum eſſe debet
omnibus in Chriſtum credentibus, quod à Paulo ſcriptum eſt: In baptiſmo Chriſto
nos commori, atque haud aliter paſsionis eius & mortis participes fieri, quàm ſi
paſsi ipſi & mortui eſſemus. Quoniam verò paſsione ſua Chriſtus pro peccatis to-
tius mundi ſatisfecit, poſteaquàm per baptiſmum ipſius membra facti ſumus, haud
aliter ac magis etiam hac ſatisfactione Chriſti liberamur à pœnis omnibus, quæ
peccatis noſtris debebantur, quàm ſi ipſi pœnas eaſdem ſuſtinendo pro illis ſatisfe-
ciſſemus. Quod tamen de ſolis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias
morte ſua Chriſtus aboleuit. Famem autem, ſitim, & alia corporis incommoda,
quin & mortem ipſam, qua ſeparatur à corpore anima, minimè ſuſtuliſſe morte ſua
Chriſtus credendus eſt: Nam poſt acceptùm etiam baptiſmum, æquè ſumus iis ma-
lis obnoxij, atque anteà fuimus. Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt ſit & per-
ſpicua. Qua ratione cum primis eſt idonea ad ſignificandum ſplendorem iuſtitiæ, B
qui baptizatis infunditur: eius iuſtitiæ, quæ virtutes in ſe continet omnes, qua re-
nouatur homo, non vt iam idem ſit, qui prius fuit, verùm à ſordibus peccatorum ab-
lutus, omnium virtutum ſplendore fiat illuſtris: quod quidem fit dono Spiritus San-
cti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptiſmo, remiſ-
ſionem peccatorum conſequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptize-
tur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum, & ac-
cipietis donum Spiritus Sancti. Confertur & hæc in baptiſmo gratia, quòd qui de eo
egreditur, illi ianua Regni cœleſtis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus paſ-
ſionis Chriſti, per quam quæ fuit anteà clauſa, cunctis fidelibus ianua Regni cœleſtis
eſt aperta. Huic virtuti Chriſti paſsionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirma-
re, etiam poſt paſſum Chriſtum & mortuum, non perueniſſe quenquam ſanctorum
ad Regnum cœlorum. Quod ſi concedi debeat, nihil nobis fructus attuliſſe videbi-
tur Chriſti paſsio, & aſcenſio, ſi non meliore nunc ſumus conditione poſt profuſum
illius ſanguinem, quàm fuerunt ſancti Patriarchæ & Prophetæ, qui paſsionem illius
& mortem præceſſerunt. Habemus ergo iam quàm varia ſit & multiplex gratia,
cuius aqua baptiſmi ſignum eſt, & quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine
conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniquitates noſtræ ſunt, quæ di-
uidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo ſeparant & elongant. (Nam odio Deus
habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo neceſſe habemus. Quod fit, C
quando pro foribus Templi ſtantes, neque nos illius ingreſſu dignos iudicantes, ab-
renuntiamus Satanæ & operibus eius, atque nos in Chriſtum credere, in illo fidu-
ciam noſtram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur.
Qua profeſsione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis eſſe Deum,
accedimus ad aquam baptiſmi: qua cùm abluimur, indubitatum ſignum accipi-
mus, nos cum Deo Patre per mortem Filij eius reconciliatos, atque haud aliter à pec-
catis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua conſueuit: neque
ſecus per baptiſmum ignis æterni pœnas, quæ peccatis noſtris debebantur, eſſe dele-
tas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam ſi-
mus & culpæ & pœnæ remiſsionem conſequuti. Neque verò finibus his clauditur
diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationem nos à pec-
catis mundaſſe, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonaſſe, ve-
rùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo poſsimus in conſpectu illius grati
eſſe, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt
in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Induimini
Dominum Ieſum Chriſtum. Hunc induimus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicens:

Quicun

Rom. 8.

1. Ioan. 2.

Pœnas æternas ſolùm & non temporales Chriſtus ſua paſsione ſoluit & abſtulit.

Iuſtitiæ infuſio.

In Clementinis de ſumma Trinita. & fide Cath. cap. 1.

Act. 2.

Cœli apertio

Sancti poſt mortè in cœlo ſunt.

Ephe. 4.
Lucæ 23.
Apoc. 7.
Philip. 1.
Matt. 27.

Nota.

Gratiarum, quæ in baptiſmo conferuntur ordo & ratio.

Eſaiæ 59.

Induere nouum hominem & Chriſtum.

Epheſ. 4.
Rom. 13.
Galat. 3.

A Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtũ induiſtis? facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: quod ille natura eſt, hoc vos per gratiam adoptionis facti eſtis filij Dei. Chriſtus eſt hæres regni cœlorum, vos quoque non veſtro, ſed illius merito facti eſtis hæredes regni cœlorum. Qui veſte aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet ſub colore veſtis eius, occultato colore proprio: Ad eundem modum, qui Chriſtum induitur, protegitur & contegitur à Chriſto, neque iam apparet in eo peccatum, quod fuit antè, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Chriſto, Chriſtum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non ampliùs dicitur filius Adam, neque reus eſt deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur hæres Dei, cohæres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, non ſuam, ſed Chriſti iuſtitiam indutus, hoc eſt, non quam à ſeipſo habet, quámue ſuo merito conſequutus, ſed quam à Chriſto acceptam, illius meritis eſt adeptus. Neque enim audiendi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici volunt: Quin illud potiùs modis omnibus eſt tenendum, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, verùm non ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit, qua donati ab eo, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. Neque enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in baptiſmo, quàm remiſsionem peccatorum conſequi: renouamur prætereà, atque vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur. Neque verò aliud eſt noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cùm baptizamur, per Spiritum Sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano baptiſmus non modò mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iuſtitia, quæ virtutes in ſe continet omnes, baptizatis infunditur, quod eleganti carmine ſic expreſsit Paulinus, Culpa perit, ſed vita redit, vetus interit Adam, Et nouus æternis naſcitur imperiis. Manet quidem poſt baptiſmum eadem compago corporis, quæ fuit antè, ſed ſepulta peccatorum vetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Propterea Paulus hoc ſacramentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè: vt veterem hominem cum ſuis actibus expoliantes, diuinæ naturæ conſortes efficiamur, filiíque Dei nominemur & ſimus: Si autem filij, & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Poſteaquàm enim in baptiſmo Chriſtũ induimus, debemus ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cùm illũ oportuerit pati priùs, & ita intrare in gloriã ſuã, non debemus meliore conditione eſſe velle, quàm fuerit ille, qui principalis eſt hæres, cuius merito factum eſt, vt & nobis eiuſdem regni cœleſtis hæredibus eſſe liceret, vt ſine vllis operibus, ſine vllo labore noſtro aut moleſtia, hæreditatem hanc aſſequi nos poſſe credamus, de quo ſic egregiè idem Paulinus, Tolle crucem, ſi vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine contigerit, nemini dubium eſſe debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ ſit vel maximè profuturum. Eſt quidẽ ita, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, ſed nihilominus quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle ſublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, qui diuinæ ſuæ naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſsiones & tribulationes noſtræ, quoniam ſunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram gloriam, quæ ſempiterna eſt, ſint condignæ? Cæterùm duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœleſtia præmia dicimus: primum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt, per adoptionis gratiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum indui

[Margin notes: Iuſtitia Chriſti quæ? Iuſtitia hominis iuſti quæ? — Galat. 6. — Noua creatura. — Cypr. lib. 2. epiſt. 2. — Paulinus epiſto. 12. ad Seuerum. — Tit. 3. — Coloſ. 3. 2. Pet. 1. 1. Ioan. 3. Rom. 8. 1. Ioan. 2. Luc. 18. — Paulinus ibidem. — Merita noſtra. — Rom. 8. 2. Cor. 4. — Coloſ. 1. — Meritorũ ratio duplex.]

induimus, quæ proficiſcuntur à nobis opera, tanquam Chriſti opera placere Deo, A
Galat.2. neque ſecus ab illo acceptari perſuaſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo
autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus, ita & nos poſt acceptam regeneratio-
nis gratiam dicere poſſumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Chri-
Infr.cap.66. & 91. ſtus, mereor iam non ego, meretur in me Chriſtus: Satisfacio iam non ego, ſatisfacit
Acto.17. in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre li-
cet, quemadmodum Chriſti gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius
pretium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis ope-
rum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium ademptum
cupiunt. Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momentanea ſunt, leuia ſunt, non ſunt
condigna ad futuram gloriam, quæ æterna eſt: Rectè enim illud dictum eſt, quod fini-
ti ad infinitum nulla eſt proportio: Sed ſi conſyderes immenſum illud pretium ſan-
guinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati dero-
gaueris, quantum operibus derogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquam ab Adæ filio
profecta, in quo mortui ſumus omnes, quamlibet iuſta, quamlibet in ſpeciem ſancta
videantur, haud aliter tamen apparebunt in conſpectu Dei, quàm pannus menſtrua-
tæ. Si verò contempleris ea tanquam à filio Dei, tanquam ab eo profecta, qui Chri-
ſtum induit, in quo Chriſtus viuit, in quo Chriſtus operatur, non iam hominis, verùm
Infr.cap.74. Chriſti meritis detraxeris, ſi nullum eorum eſſe meritum dixeris. Hæc nos ideò fuſius
Rom.8. aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcri- B
Augu. in lib. de Cor. & gratia ad Valentinum cap.9. men inter opera regeneratorum, qui Chriſtum induti ſunt, & eius corpori inſiti, atq;
infidelium, qui ſunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam
peccata cooperantur in bonum, de quo ſic Augu. Omnia cooperatur Deus in bonum
Pſalm.36. vſque adeò prorſus omnia, vt etiam ſequi eorum deuiant, & exorbitant, etiam hoc
ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores. Cùm
enim ceciderit iuſtus, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam, his con-
trà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad glo-
riam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fi-
dem eius rectè facta, abominatio ſunt apud Deum quęcunque fiunt ab iis, qui non cre-
Baptiſmi bonorum epilogus. dunt in eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt, quæ nobis baptiſmus affert. Per
illum reconciliamur cum Deo, reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita
Infr.cap.60. & cap.73. remittitur, poſtquàm remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infuſa
nobis fide, ſpe, & charitate, quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neque iam deinceps filij
Rom.8. Adæ, ſed filij Dei nominamur & ſumus: Si filij & hæredes, hæredes autem ſecundum
ſpem vitæ æternæ, quam nos aſſequuturos certò perſuaſum habemus, ſi vel baptizati
Coloſ.1. ſtatim ex hac vita exceſſerimus, vel poſt baptiſmum ambulauerimus dignè Deo,
1.Cor.15. Sap.3. Deo per omnia placentes, & abundauerimus in omni opere bono, ſcientes quòd la-
Heb.6. bor noſter non eſt inanis in Domino, cùm bonorum laborum glorioſus ſit fructus,
neque iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis, quam oſtenderi- C
Huc pertinet Annotatio de duplicis generis operibus in fine lib. poſita. mus in nomine ipſius. Atq; hæc quidem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum
ſit Baptiſmus, dicta ſufficiant, † Nunc de ſuſcipiẽtibus baptiſmum paucis diſſeramus.

De ſuſcipientibus baptiſmum. CAP. XXXV.

Baptiſmi neceſsitas. Ioan.3.

EX omnibus Eccleſiæ Sacramentis nullum eſt æquè cunctis neceſſarium atque
baptiſmus, ſine quo aut eius voto nihil eſt, quòd quiſquam ſalutem ſe conſequi
poſſe ſperet. Clara enim ſunt & aperta Chriſti verba dicentis: Niſi quis renatus fue-
rit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem
quiſquis adire cupit, neceſſè eſt, vt ab eo ſtatu, in quo natus eſt filius primi Adæ, tranſ-
Error pelagianorum eſt quod filij paruuli fideliũ ſine baptiſmo regnũ Dei conſequantur. feratur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam Ieſum
Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Quæ tranſlatio quoniam, vt diximus, in baptiſmo fit
ad aſſequendam illam ęternam gloriam apprimè cunctis eſt neceſſaria. Quamobrem
ferendus non eſt error hic noſtri ſeculi Pelagianorum, qui contra clarum & apertum
Dei verbum, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aſſeuerare
August.epiſtola 28. non dubitant, paruulos fidelium hoc ſolo, quòd filij ſunt fidelium, regnum cœlorum
conſequi. Contra quorum errorem ſic iam indè à multis ſeculis ab Auguſti. ſcriptum
eſt

A eſt. Quiſquis dixerit, quòd in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam: vbi propterea cùm baptizandis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari non poſſe. Verùm idem illi contra ſanctorum patrum omnium & Eccleſiæ totius receptum ſenſum, non verentur illa Chriſti verba, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentiæ progreſſi ſunt homines inflati ſenſu carnis ſuæ, & non tenentes caput, dum ſibi licere volunt iuxta priuatum ſpiritum ſuum ſcripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam craſſis erroribus, cum Chriſto capite noſtro, & cum eius corpore Eccleſia dicamus & ſentiamus, quòd niſi quis renatus fuerit ex aqua viſibili, & ſpiritu inuiſibili, non poteſt introire in regnum Dei. Qua tamen de re ſentiendum eſt & illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, Baptiſmi vicem, inquit, aliquãdo implere paſſionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt: Hodie mecũ eris in paradiſo, non leue documentum beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiã atq; etiam conſiderans inuenio, nõ tantùm paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat: poſſe ſupplere, ſed etiam fidem, conuerſionémque cordis, ſi fortè ad celebrãdum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri nõ poteſt. Neque enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorũ ſuorum: nec quia B credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam ſine viſibili ſacramẽto baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, in illo latrone declaratum eſt: Sed tũc impletur inuiſibiliter, cùm myſterium baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmum patres noſtri collegerunt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem vltimum eminẽtiorem eſſe docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt niſi aut aqua, aut quod de innocẽtibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoque poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cæterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta eſt ſecundum id, quod habet, accepta eſt, non ſecundum id, quod nõ habet. Affectum Deus penſat, nõ effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſſitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus nõ eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe C neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit. Eſt itaque baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quòd illis hoc regenerationis beneficium nõ ſolùm non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerũt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptiſmatis concipiũt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quàm vt refelli oporteat, quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſſimum illud eſſe cõſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris meritò iuſtificari paruulos, quod eis cum profuit neſcierunt. Vſque adeò autem neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & moribus reluctari viſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem, quod eis nõ imputatur, atque omnis hic eorum reniſus nihili penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur. Quamobrem cùm fides in voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentoſum

g quid

Aug lib. 4. de baptiſ. cont. Donat. ca. 23.
Luc. 23.
Cyp. ſerm. de cœna domini.
Rom. 10.
Baptiſmus triplex.
Homil. in 7. lib. Iudicum. Origi.
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa.
Auguſtin. in Pſalm. 103. concione 1.
2. Cor. 8.
Ambr. in oratione funebri de obitu Valentiniani.
Ber. epi. 77.
Infantium fides in baptiſmo eſt eccleſiæ, ſiue parentum & ſuſceptorum fides.
Auguſt. Epiſt. 106.
Idem epi. 57.

quiddam eſſe videtur,fidem illis,quæ ex auditu eſt tribuere,cùm quæcunque fiunt in paruulis,in Eccleſiæ,non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia,cuius brachiis ad Baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinum, eis præſtat,vt ſacris myſteriis imbuantur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum,ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque verò id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cùm aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij naſcerentur,non iniquum viſum eſt,vt aliena quoque fide intercedente mundarentur,quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Enarrans illum locum Euangeliſtæ Beda venerabilis; vbi dixit Chriſtus Mulieri Cananitidi: Propter hunc ſermonem vade: exiit dæmonium à filia tua, propter humilem, inquit, matris fidelémq; ſermonem, filiam deſeruit dæmonium, vbi datur exemplum catechiſandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confeſsionem parentum in Baptiſmo liberantur à Diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere, aut aliquid agere poſſunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur,& ea pœnitentiæ pars,cuius cauſa fides eſt,quam contritionem vocamus. Nam per Baptiſmum veteri vitæ peccati moritur homo,& nouam vitam inchoat: Conſepulti enim ſumus Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam patris,ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur,quem illius pœnitet,quíque deinceps à peccatis abſtinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam,cuius principium eſt ipſa Baptiſmi ſuſceptio, niſi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingreſſus patet. Hoc eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt. Nullus voluntatis ſuæ arbiter conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare, niſi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuiſſe baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Auguſtino in catechiſando factum eſſe diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia, quæ requiritur in adulto baptizando, nihil eſt aliud, quàm odium & deteſtatio vitæ prioris. Atque hæc quidem de ſuſcipientibus Baptiſmi Sacramentum. A B

Aug. de peccatorũ meritis & remiſſione, libro 1. cap. 15.

Idem de verbis Apoſto. Serm. 14. Mar. 7.

Pœnitentia in Bapt. adultorum neceſſaria. Rom. 6. Mori veteri vitæ peccati.

Aug. in tract. de vtilitate pœnitentiæ. Acto. 2. Idem in eodem quo ſupra libro.

De Miniſtro huius Sacramenti. CAP. XXXVI.

Quod autem ad miniſtrum attinet, proprius eſt huius Sacramenti miniſter Sacerdos, niſi neceſsitas aliud poſtulauerit, quo tempore cuiuis Baptizare licet. Hinc eſt, quod de Eunucho ſcribit Hilarius, quòd Sacramentum Baptiſmi adeò impatientis cupiditate deſiderij præuenerit, vt à Diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Baptiſmum Apoſtolici, hoc eſt Sacerdotalis officij miniſterium vocat. Neque verò ad integritatem Baptiſmi quicquam refert, qua vita ſit præditus, qui Baptizat: Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hic eſt, qui Baptizat. Huius inſtrumentum eſt Sacerdos. Cæterùm qui ſanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (vbi miniſter videtur corporaliter operari) non niſi Chriſtus eſt. Præclara ſunt Ambroſij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambroſius, nõ mundauit Gregorius, noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neq; enim humani operis eſt diuina conferre, tuum Domine munus & Patris eſt, qui loquutus eſt per Prophetas, dicens: Effundam de Spiritu meo ſuper omnẽ carnem. Et qui fuit æqualis Ambroſij Gregorius Nazanzenus: ita conſidera, inquit, ſint annulli duo: aureus hic, ferreus alius, vterq; eadem regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiã in cera, etiamſi ſapientiſsimus exiſtas, dic quodnam ferri, quódve ſit auri ſignaculum? Sed quo pacto vnum eſt, quia inter materiã non characterem eſt diuerſitas: ita & tibi ſit omnis Baptizator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen Baptiſmatis vis eſt, ac vnuſquiſque tibi æqualis ſit expurgator, qui fide eadem eſt formatus. Et ad Anaſtaſiũ Auguſtum ſcribens Anaſtaſius Papa: Baptiſmũ, quod procul ſit ab Eccleſia, ſiue ab adultero, ſiue à fure fuerit datũ, ad percipientẽ munus peruenit illibatũ, quia vox illa, quæ per columbã ſonuit, omnẽ maculã humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur: hic eſt qui Baptizat. Nam ſi viſibilis Solis iſtius radij cùm per loca fœtidiſſima tranſeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò C

Hilarius in Pſalm. 67. Quis baptizet. 1. Corin 3. Ioan. 1. Ephe. 5. Ambroſi. in prologo librorum de Spiritu Sancto. Baptizantis dignitas non attendenda. In oratione in ſanctum lauacrum. Gregor. Nazan.

Anaſtaſius Papa.

A multò magis illius, qui iſtum viſibilem fecit, virtus, nulla miniſtri indignitate conſtringitur. Quamobrem ſiue à fideli, ſiue à perfido diſpenſatore baptiſmi ſacramentum aliquis perceperit, ſpes ei omnis in Chriſto eſſe debet, cuius baptiſmum percipit, nõ in homine à quo percipit. Nam maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioãne Baptiſta fuit ſanctius? cui propter ſingularem virtutem & ſanctimoniam hoc à Chriſto tributum elogium legimus, quòd inter natos mulierum nõ ſurrexit maior Ioãne Baptiſta: Quid cõtrà Iuda proditore ſceleratius? Et tamen poſt Ioannis baptiſmum, quod baptizauerit Paulus, ſcribitur: poſt Iudæ baptiſmum baptizaſſe quenquam nõ comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptiſmus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remiſſionis peccatorum & renouationis, quod Chriſti munus eſt proprium, conferri nõ potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptiſmus Chriſti, agni illius immaculati, qui tollit peccata mũdi. Porrò Chriſti baptiſmum cuiuſcunque tandem miniſterio ſemel datum, iterari fas nõ fuit, adeò vt etiam ſi ab hæretico datus eſſet, eum repeti nõ liceret: quódque maius eſt, etiam ſi nõ baptizatus baptizaſſet, modò formam debitam obſeruaſſet, valere baptiſmum nec eum iterandum eſſe viſum eſt. Verùm illud intereà ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe nõ poſſe. Eccleſia enim paradiſo comparata, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, indicat nobis, poſſe quidẽ eius

Hier. 17. Matth. 11. Act. 19. D. Ioannis baptiſma à Iudæ baptiſmo differt. Ioan. 1. Baptizati ab hæreticis nõ rebaptizãdi. Baptiſmus extra Eccleſiam nõ prodeſt.

B baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradiſi, ſicut ſcriptura teſtatur, etiam foras largiter manauerũt: nominatim quippe commemoratur per quas terras fluant, & quia extra Paradiſum cõſtituta ſunt, omnibus notum eſt: Nec tamen in Meſopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, eſt felicitas vitæ, quę in Paradiſo commemoratur: ita fit, vt cum Paradiſia qua ſit extra Paradiſum, beatitudo tamẽ non ſit niſi intra Paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſiæ poteſt eſſe extra Eccleſiam, munus autem beatę vitę nõ niſi intra Eccleſiam. Et ſicut in Arca Noë, quæ & ipſa figura eſt Eccleſiæ, nõ alia, ſed eadem aqua in arca poſitos ſaluos fecit, & extra arcam poſitos interemit: ſic nõ alio, ſed eodem baptiſmo & boni catholici ſalui fiunt, & mali chatolici vel hæretici pereunt. Communis itaque nobis eſt cum hæreticis baptiſmus, ſicut & Euangelium cum illis eſt commune, verùm illis extra arcam poſitis, & Euangelium, & baptiſmus in damnationem, nobis verò vtrunque eſt in ſalutem. Quamobrem redeuntes ad Eccleſiam hæretici rebaptizandi nõ ſunt, verùm poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad ſalutem, ſicut copioſè de eo cõtra Donatiſtas ſcribens multis in locis diſſerit Auguſtinus.

Auguſt. li. 4. de vnico baptiſmo. ca. 1. Geneſ. 2. Geneſ. 7. Similitudo.

De ritibus & cæremoniis baptiſmi. CAP. XXXVII.

C ADhibentur autem huic ſacramento quædam cæremoniæ, non illæ quidem adeò neceſſariæ, vt ſine illis baptiſmus perfici non poſſit, ſed quas tamen peccet ſi quis nulla vrgente neceſſitate ſolo cõtemptu prætermittat, cùm earum vſum antiquiſſimum eſſe conſtet: vt ſi quis ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem nobis per manus eſſe traditas affirmauerit, minimè à vero aberraſſe videatur. Meminerunt enim earum antiquiſſimi quique ſcriptores. Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiuſdam ſolẽnitatis & decoris gratia, tribus potiſsimùm ex cauſis. Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad ſacramentum hoc accedatur, néue communis ablutio quædam eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiat, atque ita ſacramentum hoc cõtemni incipiat. Deindè, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus: vis dæmonis arceatur, qui nihil nõ facit, vt impediat, quo minùs fructum huius ſacramenti baptizandus percipiat. Poſtremò, quò per hæc exteriora, qui ſunt ex fidelibus rudiores, diligentius inſtruantur, aut ſaltem excitentur ad hoc vt inſtrui deſiderent, quid ſibi ritus iſti velint, atque ita quæ gerantur in baptiſmo cognoſcant: nihil enim eorum vacat myſterio ſingulari. Quamuis autem hęc pluribus perſequi non eſt præſentis inſtituti, quoniam tamen inſtigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetuſtate conſecratæ à pleriſque contemnantur,

Ritus baptiſmi an ſintne neceſſarij. Cur adhibeantur. Statio ante fores. Pſalm. 42. Inſufflatio. Ioan. 20. Aug. de ſym. ad catechumenos lib. 1. cap. 1.

Aug de gratia & peccato originali, cap 60.

breuiter quid ſibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principiò non ſtatim Bapti- A
zandus templum ingreditur: neq; enim ſe dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cùm non modò ſit expers omnis ſanctitatis, verùm adhuc diaboli poteſtati ſubiectus, omni ſit ſpurcitia plenus. In hunc pro foribus templi conſtitutum inſufflat Sacerdos: neq; id ſine exemplo Chriſti, cuius perſonam gerit, cuius virtute ſacramentum id confert: qui & ipſe inſufflaſſe in diſcipulos legitur, Spiritum Sanctum eius daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſtinus, vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominem, vt poſſideret homines. Quam alio loco priſcam eſſe traditionem ſcribit: Ac rectè: cùm & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus exufflationis & exorciſmi meminerit, Inſufflatione facta, Sacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſoſtomus. Eſt autem exorciſare, nihil aliud, quàm per diuina verba ſpiritum immundum adiurando expellere, quod Apoſtolorum quoq; temporibus factitatum legimus. Dum exorciſatur baptizandus, ſignat eum ſacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primùm, vbi ſedes eſt pudoris: deindè in pectore, vt intelligat Diabolus, expelli ſe virtute eius, qui in cruce pependit, vnde ſuam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento ſit, quominus qui Baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam, & ore confiteatur ad ſalutem. Quantum autem exorciſmo & catechiſmo, qui Baptiſmum præcedunt, Sancti Patres tribuerint, vel ex eo Chryſoſtomi loco perſpicuum eſſe cuiuis poteſt: vbi quæ præcedunt Baptiſmum vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles cano- B
nes dogmatum de cœlo tranſmiſſorum. Talia viſa ſunt priſcis temporibus viris grauiſſimis: Nunc non deſunt homines impij, qui cachinnis, etiam ea proſequi non verentur. Poſt exorciſmum leguntur ſuper Baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, hoc eſt, vt edoceri poſſit myſterium ſacræ fidei, quæ cùm Dei ſolius donum ſit, ab illo petendam eam eſſe docemur, qui & adiuuat incredulitatem noſtram, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fruſtrà vox hominis docentis foris perſtrepit. Rectè autem atq; ordine fit, quòd præcedit catechiſmum exorciſmus: priùs enim eripi vaſa neceſſe fuit iniuſto poſſeſſori diabolo, ac ita demum in poſſeſſionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò ſal in os infantis imponit Sacerdos, quòd aures & nares poſteà ſputo linit: aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſſionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad reſpondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem Chriſti, quem legimus liniuiſſe lutum ſuper oculos cæci, & iuſſiſſe abire vt ablueret: miſiſſe deinde digitos in auriculas ſurdi, dixiſſéque Epheta, quod eſt adaperire: expuentem etiam tetigiſſe linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vſum eſſe, vel ex Ambroſij ſcriptis videre licet. Legitur autem dum catechiſatur Baptizandus, Euangelium: admonentur poſteà ſuſceptores ſiue patrini, vt manus imponant capiti paruuli Baptizandi, ac eius nomine profiteantur Symbolum & C
Orationem Dominicam. Tenentur autem ſuſceptores dare operam, vt inſtruantur paruuli, cùm ad vſum rationis peruenerint, & de iis, quæ ad fidem pertinent. Quos & Auguſtinus in ſermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres chariſſimi, quicunq; viri, quæcunque mulieres de ſacro fonte filios ſpiritualiter exceperunt, agnoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud Deum extitiſſe, & ideò ſemper illis ſolicitudinem veræ charitatis impendant. Quòd autem benedictiones cum impoſitione manuum inter catechiſandum fiunt, cauſa hæc eſt, vt qui ſemel per exorciſmum pulſus iam eſt diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur poſteà Baptizandus in Eccleſiam, ac interrogatus à Sacerdote, reſpondet per ſuſceptores ſuos (niſi fortè ſit adultus, tum enim ipſe loquatur neceſſe eſt) abrenunciare ſe Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Chriſto ſe coniungi velle: in cuius etiam rei ſignum, ad ſingulos articulos fidei, de quibus interrogatur per Sacerdotem, credere ſe reſpondet. De hac abrenunciatione ita ſcribit Auguſtinus. In veritate & non in falſitate poteſtas diabolica exorciſatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnũ ſui Domini transferantur. Idem ad Valerium ſcribens, antiquiſſimam Eccleſiæ traditionem eſſe dicit, qua

Diony. Eccl. Hiero. cap.1. — Exorciſare quid. — Chryſ. in homilia de Adã & Eua. — Rom 10. — Crucis ſignatio. — Chryſ. hom. 40. in epiſto. ad Corinth. — Oratio. — Catechumenus quid. — Mar 9. — Luc. 17. — Pſalm. 64. — Sal & lutum. — Ioan. 9. — Mar. 7. — Ambr. de ſacram. li. 1 c. 1. — Euangelij lectio. — Suſceptorũ officiũ vt paruuli in fide inſtruantur. — Serm. 163. de tẽpore Aug. — Benedictio & manuum impoſitio. — Abrenunciatio. — Aug. de nup. & concup. li. 1. cap. 20. — Idem de nuptiis, & concupi. libro 2. cap. 29.

A qua exorciſantur & ſufflantur paruuli. Ioannes Chryſoſtomus nihil hac voce ſcribit eſſe tutius: Abrenuncio tibi Satana, ſi ipſam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino eſt, & ſicut nos ſeruos ementes, ipſos qui venduntur priùs interrogamus, an nobis ſeruire velint, ita facit & Chriſtus, quando debet te in ſeruitutem capere, priùs interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera ſuſcipit. Non enim coactum eſt ipſius imperium. Hortatur itaque non modò cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egreſſi ianuæ veſtibulum, iis priùs verbis vtamur: Abrenuncio tibi Satana, & côiungor tibi Chriſte: nec vnquam abſque hac voce exeamus. Hæc ſit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Poſteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Chriſto nomen dederunt; vngit eos ſacerdos oleo, more athletarum, qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt, vt futuri iam Chriſti athletæ deſignentur, quibus colluctatio futura eſt, non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Qua de re ita ſcribit Auguſt. Chriſti nomen à Chriſmate dictum eſt, Chriſma autem Græcè, Latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui ſit baptizatus, vt accepto Chriſmate & vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Quin & vetuſtiſſimi Dionyſius & Tertullianus vnctionis meminerunt. B Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo reſiſtat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil eſt difficile: & inter ſcapulas, vt ad ſuaue iugũ domini ferendum tantò fiat robuſtior. Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quę trina immerſio, vt eſt apud Dameſcenum, tres dominicæ dies ſepulturę repræſentat, vel etiam trinitatem perſonarum. Ante Damaſcenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatum eſt. Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis ad inſtar eſt de ſepulcro. Neque verò id ita fieri neceſſe eſt, vt nõ vna immerſione baptiſmus abſolui poſſit, qua & vnum eſſe Deũ, qui trinus eſt in perſonis, & ſemel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum ſignificetur. Quod etiam in concilio quodam Toletano in deteſtationem erroris cuiuſdam ita conſtitutum eſſe legimus, vt vna tantùm fieret immerſio. Quin & ipſa immerſio prætermitti rectè poteſt, ac vel ſola aſperſio, vel perfuſio, qua multi nunc vtuntur, ſufficit, quemadmodum Cyprianus etiam teſtis eſt. Baptizatum puerum ſignat cruce cum Chriſmate in vertice capitis ſacerdos ſuper cerebrum, vt hoc ſigno illum admoneat, quandoquidẽ vetus homo crucifixus in illo eſt, atque cum Chriſto conſurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ ſurſum ſunt quærat, vbi Chriſtus eſt in gloria Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram: quandoquidem ex terreno cœleſtis, ex Adæ filio, Dei filius factus eſt, vt iam non ad aliam illi magis, quam ad cœleſtem hæreditatem aſpirare fas ſit. Poſteà dat illi veſtem candidam, vt C ſit indicium, quẽadmodum ſcribit Ambroſius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ caſta velamina. Meminit etiam Socrates poſt Dionyſium in Eccleſiaſtica hiſtoria candidæ veſtis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Eccleſia fuit mos, vt non baptizarentur niſi in vigilia Paſchæ, & Pentecoſtes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paſchæ, incedebant veſte candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, atque octauo demum die veſtem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ. Quòd autẽ ſuſceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptiſmo, qui quaſi ſponſores paruulorum voluntatis eſſe videntur, atque inſtruere baptizatos de iis, quæ ad fidem pertinent, obſtricti ſunt, eſt & hoc, ſicut Dionyſius teſtatur, Apoſtolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptiſmo, recens non eſt. Antiquiſſimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius, & Iaſon, & Soſipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel conſanguinitatem, arbitror eſſe ex baptiſmo contractam. Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem ſponſauit eum ſibi Chriſtus in fide, cùm venerit ſponſus ad nuptias, quo ſe præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, ſicut fatuæ illæ virgines, ſed ardente, hoc eſt, cum fide, non illa mortua, ſed quæ igne charitatis

Homil. 21. ad populum Anthiochenum. Chryſoſto.
Similitud.
Vnctio.
Aug. Tertul.
33. in Ioann.
Cyprian. lib. 1. epiſt. 12.
Dion. eccle. hier. cap. 7.
Tert. de baptiſmo.
Matt 21.
Merſio trina.
Dam. libr. 4. cap. 10.
Epiſt. 4. ca. 3.
Leo Papa.
Vna immerſio propter errorẽ quendam ordinata fuit.
Perfuſio & aſperſio.
Cyprian. lib. 4. Epiſt. 7.
Chriſmatis linitio.
Col. 3.
Veſtis cãdida.
Ambr. lib. de iis, qui initiãtur myſteriis cap. 7.
Dion. eccl. hier. cap. 2.
Dominica in albis.
Eccle. Hier. lib. 7.
Cognatio ſpiritualis.
Rom. 16.
Cereus ardẽs.
Oſeæ 2.
Matt. 25.

tatis accenſa,ocioſa eſſe non poteſt.Hîc perſpicere licet,quàm nihil non ſacrum,nihil non veneratione dignum ſit in his cæremoniis, in quibus recondita ſunt myſteria multa homini Chriſtiano cognitu cum primis neceſſaria, quæ vt ſcrutetur diligentius,per exteriora hæc excitari videtur. Non ſunt itaq; temerè prætermittendæ,quas ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatas, ac deinceps longo ſeculorum tractu nunquam intermiſſas, ad hæc vſque noſtra tempora ex vetuſtiſsimis quibuſque ſcriptoribus abundè liquere poteſt. Verùm nos reliqua perſequamur. A

De Sacramento confirmationis.

CAP. XXXVIII.

BAptiſmus intrantium eſt, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In Baptiſmo Chriſto nomen damus,& eius milites efficimur,atq; ad ineundum prelium cum aduerſariis poteſtatibus præparamus,coronam accepturi,ſi victores euaſerimus. Neq; enim coronabitur quiſquam,niſi qui legitimè certauerit. Eſt quidem ita,quòd ſi qui baptizatur,paruulus præſertim, ex hac vita ſtatim vt Baptiſmum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem,non ſuis, verùm Chriſti, quem induit, cuius corpori inſitus eſt, meritis, coronam gloriæ conſequitur: Sed cui iam vſum rationis adepto, poſt acceptum Baptiſmum vitam Deus in hoc ſeculo propagare dignatur, non eſt quòd exiſtimet is, nihil aliud ſibi reſtare poſt Baptiſmum, quàm vt credat ocioſus: Imò perſuaſum ſibi hoc habere debet,ſe ad graue certamen vocari: Quod niſi certauerit bonum hoc certamen,curſúmq; conſummauerit,nihil eſt,quòd ſe iuſtitię coronam,quæ non eſt repoſita niſi legitimè certantibus,aſſequi poſſe ſperet. Neque enim perindè oppugnat homines ante Baptiſmum Satanas,atque pòſt: Nam qui non ſunt Baptizati,aut qui hæretici ſunt,eos pro ſuis habet,& omnem in eos tanquam ſibi ſubiectos,poteſtatem exercet: Qui verò caſtra ſua deſeruerunt,atq; ad Chriſti vexillum confugerunt,eos è poteſtate ſua ereptos dolet, atq; omni inſidiarum genere pertrahere rurſus in eam,in qua fuerunt anteà,captiuitatem conatur. Ipſe etiam Chriſtus documento nobis eſſe poteſt, quem non prius aggreſſus eſt tentare Satanas, quàm fuiſſet à Ioanne Baptizatus. Quamobrem cùm in Baptiſmo non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam vocati ſumus,ad quam rectè gerendam vires noſtræ ſufficere nequaquam poſſunt,dare nobis remedium dignatus eſt Chriſtus in ſacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius auxilio & ope adiuti, facilè poſſumus & carnem,& mundum,& eum cui ſemel in Baptiſmo renunciauimus,diabolum ſuperare. Is eſt Spiritus Sanctus,qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui niſi preſtò nobis adeſſet,turpiter nos ex acie fugere,atq; hoſtibus noſtris terga dare oporteret,quorum maior eſt vis,quàm vt ſolis humanis viribus ei reſiſtere queamus. Quamobrem ſicut in Baptiſmo Spiritum Sanctum accepimus in remiſsionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritus Sanctus in robur contra hoſtes noſtros,quo adiuti atq; animati facilius impetum eorum propulſare queamus. Sacramenti huius meminit Petri ſucceſſor Clemens,ac abſq; eo negat aliquem perfectum Chriſtianum eſſe,aut ſedem habere inter perfectos poſſe,ſi non neceſsitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox ſubdit: Quod à Petro,inquit, accepimus,ac cæteri Sancti Apoſtoli præcipiente Domino docuerunt,ſententię Clementis Cornelius quoq; ſubſcribere videtur Pontifex & Martyr,ad Fabium ſcribens, cùm de Nouato, qui iam Baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua conſequutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat, obſignationem videlicet ab Epiſcopo collatam. Cùm autem illa potitus non ſit,quomodo Spiritum Sanctum eſt conſequutus? Quæ epiſtolæ illius verba in libris Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebij legere licet. Materia huius ſacramenti eſt Chriſma ex oleo oliuarum & balſamo confectum. Forma eſt hæc,quòd præmiſſo nomine eius,qui confirmatur,dicit Epiſcopus: Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis,in Nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti,vt replearis eodem Spiritu Sancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad Signum & elementum viſibile vnctionis,quæ fit in fronte Chriſmate, verbum acceſſerit,fit ſacramentum, hoc eſt, ſacræ rei, nimirùm inuiſibilis gratiæ qua confertur Spiritus Sanctus,ſignum viſibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirman

2.Tim.2. Cōfirmationis cauſa & neceſsitas. 2.Tim.4. 2.Tim.2. Matth.4. Cōſirmationis antiquitas. Epiſt. 3. Clemens Papa. Obſignatio. Euſebius libro 6. cap. 43. Materia. Forma. B C

A firmandus,eueſtigio datur ei Spiritus Sanctus qui tueatur eum aduerſus inſidias diaboli, qui vires & robur ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellandas. Cùm itaque tam ſacræ rei ſignum ſit confirmatio, & quidem efficax, nihil eſt quòd quiſquam dubitare queat, ei ſacramenti nomen tribuere, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſq; noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certè Auguſtinus vocat ſacramentum Chriſmatis,quod quidem,inquit,in genere ſignaculorum ſacroſanctum eſt,ſicut ipſe Baptiſmus,Non minus id quàm ipſum Baptiſmũ ſacroſanctum eſſe vult. Quod autem in hoc ſacramento Spiritus Sanctus conferatur aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne,quòd imponebant manus ſuper illos,qui Dei verbum in Samaria receperant,& erant baptizati in nomine Domini Ieſu,& accipiebant Spiritum Sanctum. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Neque verò quia Chriſmatis mentio non fit,ideò putandum eſt eius vſum non fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro conciliorum epiſtola ſancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimuſoctauus, quam ſcripſit ad Epiſcopos Orientales, in qua diſertis verbis teſtatur, quòd poſtquàm cœnauit Dominus cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, Chriſma conficere docuit. Sicut, inquit, à Sanctis Apoſtolis præceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt. Et ſubdit: Ipſa enim lotio pedum, noſtrum ſignificat Baptiſmum, quando ſancti Chriſmatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos an-

B nos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chriſmate. Sed & vtroque vetuſtior Dionyſius Areopagita copioſè de eo multa ſcripſit, Sanctique Doctores paſſim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginenſi tertio & quarto,& Toletano primo conciliis,poſteà verò in Antiſiodorenſi & Bracarenſi fuit conſtitutum, vt ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet. Quod etiam à Leone Pontifice cautum eſt,dum ad Germaniæ & Galliæ ſcribit Epiſcopos. Eſt autem materia Chriſmatis cum primis idonea ad exprimendam ſignificationem eius rei,quæ non modò ſignificatur,verumetiam confertur in hoc ſacramento. Datur enim in hoc ſacramento plenitudo Sancti Spiritus ad robur ſpirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones ſuas ad alios quoque communicare,cum anteà ſibi ſoli viueret. Gratia itaque Sancti Spiritus deſignatur oleo. Vnde & Chriſtus dicitur vnctus eſſe oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sancti Spiritus, quam habuit. Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus. Quamobrem non quia non eſt expreſsè quicquam in ſcripturis de eo traditum, idcircò vſum eius fuiſſe negandum eſt. Rectè enim ab Auguſtino ſcriptum eſt. Non omnia,quæ facta ſunt ab Apoſtolis,etiam ſcripta inueniuntur, veruntamen facta eſſe ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chriſmate ſigno crucis, quod niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi

C aquæ qua generantur,ſiue oleo quo Chriſmate vnguntur,nihil eorum ritè perficitur, dicit Auguſtinus. Fit itaq; ideò in fronte tanquàm in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat,quin illud potius præ ſe ferat,de illo glorietur,in illo fidat, ex illo animum ſumat viriliter contra hoſtes pugnandi. Inſtitutum autem eſt hoc ſacramentum à Chriſto, non exhibendo, ſed promittendo: Promiſit enim ille cùm dixit: Ego mittam promiſſum Patris in vos: Item Paracletus autem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per ſe, ſed per Apoſtolorum ora ſacramentum hoc patefacere nobis voluit, neque id ſine cauſa: Nam cùm ſacramentum hoc contineat in ſe plenitudinem Sancti Spiritus, quæ confertur omnibus, qui Chriſmate conſignantur, quandiu Chriſtus in hoc ſeculo verſabatur, hæc plenitudo Sancti Spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Chriſtus aſcendiſſet, dari plenitudo Sancti Spiritus non debuit, quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritus Sanctus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris autoritatis eſſe debet hoc ſacramentum, quod à Chriſto promiſſum tantùm, ab Apoſtolis verò eſt exhibitum. Nam non minus ratum eſt, dicit Cyprianus, quod

Confirmatio ſacramẽtum eſt.
Auguſ.lib.2. cõtra literas Petiliani capite 104.
Acto.8.
Acto.19.
Chriſmatis antiquitas & conſecratio ex ſancto Fabiano Papa.
Diony.cap. 4.eccle. Hierar.
Leo Papa epiſto.88.
Chriſmatis materia.
Pſalm.44.
2.Corinth.2.
Auguſti.epiſto.108.
Augu.Tract. 118. in Ioan. Idẽ in Pſal. 30. concione ſecunda.
Confirmatio à quo inſtituta.
Luc.24.
Ioan.14.
Ioan.16.
Ioan.7.
De conſecra. diſtinct.5.
Nota.
In ſermone de ablutione pedum.
Cypria.

Epiſcopi' eſt confirmare. Euſ.epi.3. Epiſt.4. Epi.1.cap.2. Leo epiſ. 88.

dictante ſpiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt,quàm quod ipſe Chriſtus tradidit,& in A
ſui commemorationem fieri præcepit. Miniſter autem huius ſacramenti, quod vo-
cat ſacramentum manuum impoſitionis Euſebius pontifex, non eſt niſi Epiſcopus,
quòd præter Apoſtolos nemo ſacramentum hoc contuliſſe legitur: quemadmodum
etiam ab Vrbano,Damaſo,Innocentio,& Leone ſanctiſſimis pontificibus traditum
eſt. Quin & in Aurelianenſi & Meldenſi conciliis idem eſt conſtitutum. Quò ma-
gis autem vis huius ſacramenti cognoſci poſſit, viſum eſt adſcribere quædam ex epi-
ſtola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Epiſcopos Hiſpaniæ
conſcripſit. De iis verò, inquit, ſuper quibus rogitaſtis vos informari, id eſt, vtrum
maius eſſet ſacramētum manus impoſitio Epiſcoporū,aut baptiſmus,ſcitote vtrum-
que magnum eſſe ſacramentum: ſicut vnum à maioribus fit, id eſt à ſummis pontifi-
cibus, quod à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum
& tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramēta, vt ab inuicem niſi mor-
te præueniente nullatenus poſſint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non po-
teſt. Nam vnum præueniente morte ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non po-

Ioel 2.

teſt. Vnde ſcriptum eſt, In diebus illis, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo ſu-
per omnem carnem. Aduertamus ſummas diuitias bonitatis Dei, quòd in confir-
mandis Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcen-
ſio in credentium populos donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impo-
ſitio & confirmatio ad baptiſmi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in B
Chriſto eſt, confirmare aliquid poſſit, fortè cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt
poſt myſterium baptiſmatis, myſterium confirmationis? Aut quantum video, non
totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non
ita, dilectiſſimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm impe-
rator quemcunque in militum receperit numerum, non ſolùm ſignet receptum, ſed
etiam armis competentibus inſtruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa
munitio eſt. Dediſti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt, ſi quiſ-
quam parentum magnam pupillo conferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tu-

Pſalm.126. Cõfirmationis effectus ex Melchia de Papa. Diſt.5.de cõſecra.

torem? Itaque paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos & conſolator, & tutor eſt.
Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat,qui cu-
ſtodit eam. Ergo ſpiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illa-
pſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum
præſtat gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuiſibiles hoſtes
& pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum
confirmamur ad pugnam:in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At ſi
continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria

Nota.

ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace beati ſeculi re-
cipiendos: confirmatio autem armat & inſtruit, ad agones mundi huius & prælia,
reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum, cum acquiſita innocentia, immaculatus C
peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem.
Hic ſi fortè illud etiam requirere velimus, poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti
quid Apoſtolis profuerit aduentus ſpiritus ſancti, ipſe dominus eis euidenter expo-

Ioan.16.

nit: Quæ dico (inquit) vobis, non poteſtis ea portare modò, Cùm autem vene-
rit ille ſpiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm ſpiri-
tus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Itaque

Quid per baptiſma conferatur, Quid per cõfirmationē.

ante deſcenſionem ſpiritus ſancti, vſque ad negationem Apoſtoli deterrentur: poſt
viſitationem verò eius, vſque ad martyrium contemptu ſalutis armantur. Secun-
dum hoc per Chriſtū redimimur, per ſpiritum verò ſanctum dono ſapientiæ ſpiri-
tualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam

Pſalm.31. 1.Cor.2.

ſancti ſpiritus vocem audire poſſimus. Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via
hac, qua gradieris. De ſpiritu ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia ani-
malis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. De ſpiritu ſancto accipimus, vt
ſapiamus inter bonum, malúmque diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt
malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris & fœdis indigniſ-
que cupiditatibus reſiſtamus. De ſpiritu ſancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ

ardo

A ardorem, vt ſuccenſi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideò viſum eſt ex epiſtola ſancti pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſecula, cognoſci poſſet. Porrò quæ ad chriſmatis rationem pertinēt, accuratius ea perſequitur in tertia ſua myſtagogica Catecheſi Cyrillus. Quo etiã in loco non dubitauit iis verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλόν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τίς, κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον, id eſt, Quemadmodum panis Euchariſtiæ poſt ſancti ſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum nõ amplius eſt vnguētum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquàm nam conſecratũ eſt: ſed eſt chariſma, quod Chriſti & ſpiritus ſancti, ideſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Perſequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus. Cyrillus.

De ſacramento Euchariſtiæ. *CAP. XXXIX.*

PEr baptiſmum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quò fortius autem ac virilius hoſtiũ impetum propulſare queamus, in ſacramento cõfirmationis chriſmate vngimur: in quo nobis da-
B tur ſpiritus ſanctus, qui & fiduciam ad pugnandũ, & robur præſtet ad hoſtes ſuperãdos. Cæterùm cui non modò viuendum, verumetiam pugnandum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neque viuere diu, neque vires ad reſiſtendũ habere poteſt. Quare cum & vita, quam ingreſſi ſumus baptizati, & pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati, vtraque ſit ſpiritualis: pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, vt ne vires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem, maiorémque quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vſitato cibi genere, ſed ſui ſanctiſſimi corporis, ſui pretioſiſſimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit: quod angeli videntes tremunt, nec abſque pauore propter fulgorem, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur: vnum Chriſti corpus omnes, vna Chriſti caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes? Quis paſtor vnquam ſuis membris oues ſuas nutriuit? Quam multas matres videmus, quæ non ſuis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, ſed eos nutricibus alendos dederunt? At non ita dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio, non dicã verbis explicari, ſed neq; cogitatione cõcipi tanta poteſt, quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore ſuo, proprio ſanguine ſuo nos alere, ſibíque coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus
C quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum noſtrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipſum quidem ſed non eo ipſo modo, quo fuit in cruce: Nam neque ſub illa ſpecie viſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum, quum eſſet cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, ſed prorſus incorruptibile iam, & immortale. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit, quod clauſo tumulo reſurrexit, quod per clauſas ianuas in eum locum, vbi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt: corpus ſpirituale, corpus incorruptible, corpus glorificatum. Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et proptereà vocatur ſacramentum ſacræ rei ſignum, & quidem efficax. Sacra res, cuius eſt ſignum hoc ſacramentum, eſt viuum & verum corpus, eſt viuus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti: quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur, vt ſimul ſub illis re ipſa, quamuis inuiſibiliter contineatur. Eſt prætereà ſignum inuiſibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus ſub iſtis panis & vini viſibilibus ſpeciebus, qua de re poſteà diſſeremus. Nam illud admonendum priùs duximus, eſſe quoddam diſcrimen inter

Euchariſtia cibus eſt animam viuificans, alens, ſuſtentãs, nutriens.

Pſalm. 105.

In Euchariſtia quale corpus.

Rom. 6.

Ioan. 20.

Diſcrimen inter Eucha-

riſtiam & alia ſacramenta.
Aqua baptiſmi continet vim abluẽdi, ſanctificãdi, & iuſtificãdi ſui applicatione.

inter hoc ſacramentum,& alia,quæ & ipſa materiam habẽt ſenſibilem.Nam Euchariſtia continet in ſe rem ſacram abſolutè,nimirùm Chriſtum ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctum: aqua verò baptiſmi continet rem ſacram, quatenus ad alium illa refertur,& alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad ſanctificandum,ad iuſtificandum. Eadem eſt & chriſmatis,& ſimilium ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materiæ conſecratione,alia verò nõ perficiuntur niſi in applicatione materiæ ad hominem ſanctificandum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptiſmi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipſius trãſmutatio: neque ſacramentum dicitur, niſi cùm homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul vt ad elementum panis & vini, verbum acceſſerit,fit ſacramentum: fit, vt Chryſoſtomus dicit,tranſmutatio,vel vt Theophylactus tranſelementatio, vel vt in magno illo concilio Lateranenſi, in quo & Cõſtãtinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ præſentes adfuerunt, definitum eſt, fit tranſubſtantiatio panis & vini in corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti. Quamobrem audiendi non ſunt, qui negant eſſe Chriſti corpus niſi cùm ſumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſirium Epiſcopum Arſinoitem, his verbis vtitur: Libet enim ea Græca adſcribere: ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ᾽ ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ζωοποιὸς, χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ, id eſt, Audio,inquit,quòd dicant,myſticam benedictionem, ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquię ad ſanctificationem inutilẽ eſſe: Sed inſaniunt hæc dicentes.Non enim alius eſt Chriſtus,neque ſanctum eius corpus immutabitur,ſed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc eſt audacia atque amentia,Chriſti præſentiam in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere velle? denique tanquam finium regundorum ſis arbiter conſtitutus, inter ſacramentum & non ſacramentum fines & terminos diſtinguere? Verbi gratia: Si ſumpſerit communicaturus,ſit ita demùm ſacramentum:ne ſit autem, ſi nõ ſumpſerit. Quid ſi eo animo communicaturus, accedat,vt ſtatim ſumat:quoniam verò non temere dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem ſupremáque labra, ſubito ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quidquid tandem eiuſmodi euenerit, quod impedimento ſit, quò minus ſumere queat, quid dicent iſti finium regundorum arbitri à Satana conſtituti? Continuóne Chriſtum à ſacramento diſcedere, an expectare pauliſper dum ad ſe redeat communicaturus,dum reſpiret,dum vires colligat ad ſumendum? Quod ſi pro ſua benignitate Chriſtus expectet aliquantiſper, ſcilicet iſti præſcribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam,aut quartam, communicaturum impeditum expectet,duas ne expectet. Quis eſt qui ſtatuere poſſit,abſurdáne magis an impia ſint hæc Sataniſtarum commenta,quę non modò cum verbo Dei, verumetiam cum ipſo communi ſenſu pugnare videntur? Ecquam ſcripturam proferunt iſti,qui ſcripturas erroribus ſuis libenter obtendũt, ex qua poſſint oſtendere nõ eſſe ſub ſpeciebus iſtis corpus Chriſti niſi cum ſumitur ſacramentum? Dixit Chriſtus, hoc eſt corpus meũ: Nunquid addidit quando ſumitur? quod certè addidiſſet ille,qui tantopere fuit ſalutis noſtrę ſitiens,nec nos reos idolatrię fieri paſſus eſſet,ſi extra ſumptionem Chriſtum in hoc ſacramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoque Niſenus, Baſilij magni frater, errorem hunc ſuo tempore fuiſſe, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ᾽ εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, id eſt, Panis,vt inquit, Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eò progreſſus,vt corpus fiat verbi,ſed ſtatim in corpus per verbum trãſmutatus:quemadmodum dictum eſt à verbo, quod hoc eſt corpus meum. Poſſet his rectè dici, quod illi populo dictum eſt quõdam ab Elia: Vſquequo claudicatis in duas partes. Si dominus eſt Deus,ſequimini eum:ſi autem Baal, ſequimini illum. Si Chriſtum Deum agnoſcitis, ſequimini illum:credite illi dicenti, Hoc eſt corpus meum: non ſolùm cùm ſumitur,ſed ſtatim etiam vt verbo Dei conſecratur:cuius verbi Dei,

Tranſubſtãtiatio.
Chryſoſt. in Miſſa.
Theoph. in cap.14. Marci.
Euchariſtia nõ eſt in vſu tantùm.
Thomas parte 3.q.76.

Greg. Niſſenus cap.37. ſermonis catechetici.

3.Reg.18.

A B C

non

A non ſumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante conſecrationem panis, fit
corpus Chriſti. Neque enim manducatio mea, ſed ſermo Chriſti, panis & vini ſub-
ſtantiam conuertit in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti. Sin autem non cre-
ditis Chriſto dicenti, hoc eſt corpus meum, quod reuera facitis, cur id obſcurè fertis?
cur nō apertè confitemini vos Baal ſequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc
non eſt corpus meum? nō eſt verum quod dixit Chriſtus, non eſt corpus, ſed ſignifi-
cat corpus: nō eſt corpus, ſed eſt figura corporis Chriſti. Si ſic detecta perſona rem
ageretis, quis nō ſtatim agnoſceret angelos Satanæ? quis nō, quo ſummo poſſet ſtu-
dio, ab illis ſibi caueret? Sed verum eſt quod dicit ſcriptura: erat ſerpens callidior
cunctis animantibus. Nulla eſt aſtutia, quæ cum illius aſtutia poſſit comparari. In- Geneſ.2.
telligit ille, qui nō aliundè cōſtat niſi ex dolo & fallaciis, ſi ſe ſubito talem exhiberet, Aſtutia diaboli in hæreticis.
qualis reuera eſt, nihil ſe profecturum. Nam ſi ſtatim prorumperet per membra ſua,
& diceret: Non eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modò corpus: eſt fi-
gura corporis: quis eſſet, qui quos tam impiam vocem proferre audiuiſſet, eos feren-
dos, ac nō auferendos potius, atque extremis ſuppliciis afficiendos cenſeret? Quam-
obrem pedetentim callidiſſima beſtia in mentes hominum illabendum, ac per gra-
dus quoſdam ad extremam hanc impietatem eos adducendos eſſe putauit. Princi-
pio verbi Dei ſpeciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis
apta & expedita via eſt) de ſpeciebus huius ſacramenti diſceptationem induxit, vt
B ſic, cuius rei ſymbolum eſt hoc ſacramentum, charitatem ex animis hominum tol-
leret, vnanimitatémque ſcinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad mandu-
candum, neque verum ſanguinem, ſed cruorem dari bibendum perſuadere conatus
eſt, affirmando quòd ſub ſpecie panis corpus tantùm ſine ſanguine, ſub ſpecie vini
ſanguis tantùm ſit ſine corpore. Hac ille arte cum effeciſſet, minus vt iam reueren-
ter ad hoc ſacramentum homines accederent, quòd fruſtra ab eo vita expectetur, in
quo vita non eſt, progreſſus eſt vlterius: Neque tamen ſtatim negauit eſſe corpus
Chriſti, ſed panem in ſacramento ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampri-
dem ſopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Huſſi hæræſim renouans: cùm tamen Chri- Panis & vinū an maneant.
ſtus non dixerit, hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc eſt corpus meum. Explicans Auguſtin. in
Auguſtinus illam inſcriptionem Pſalmi. Pſalmus Dauid, cum mutaret vultum co- Pſal.30.
ram Abimelec, & dimiſit eum & abiit, ac locum illum ex libris Regum, ſecundum 1.Reg.21.
editionem ſeptuaginta, pertractans, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò fratres,
inquit, quomodo poſſit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in ma-
nibus ſuis? Manibus aliorum portari poteſt homo, ſuis manibus nemo portatur.
Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chri-
ſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando com-
mendans ipſum corpus ſuum ait: Hoc eſt corpus meum, Ferebat enim illud cor-
pus in manibus ſuis. Seipſum itaque ferebat Chriſtus in manibus ſuis, quando di-
C xit, hoc eſt corpus meum, non panem cum corpore, quod nūc per membra ſua fal-
ſo docet Satanas. Qui poſteaquàm id perſuaſit hominibus, manere panem cum
Chriſti corpore, neque parum venerationis huic venerabili ſacramento falſa hac
doctrina ſua detraxit, ſerpit beſtia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri
quod ſentit, verùm concedit eſſe ibi corpus Chriſti, ſed non alio tamen tempore,
quàm quo ſumitur: qui verò extra ſumptionem adorauerit eum idololatriæ reum
pronunciat. Hoc poſito & conceſſo, tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem
Chriſti beneficiorum memoriam prorſus obliterare conatur, atque omni ratione
diligenter cauet, ne qua in Eccleſia Dei ſummi illius & immenſi beneficij, quo ſe-
metipſum Chriſtus dedit redemptionem pro nobis, fiat repræſentatio. His ex ani-
mi ſui ſententia confectis, tum demum eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat
impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: Non eſt Deus in hoc ſacramen- Pſal.13. & 52.
to, non eſt in eo corpus Chriſti, merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tri-
buere, eſt idololatram eſſe. Hoc ſi callida & truculenta illa beſtia ſtatim initio per
membra ſua dixiſſet, nullo negocio, ſemota quauis cunctatione fuiſſet obſtru-
ctum os loquentium iniqua, neque facilè quenquam in naſſam ſuam pertra-
xiſſet, vt tam impiæ voci auſcultaret, éique fidem haberet. Verùm, vt dictum eſt,

paulat

paulatim irrependum in animos hominum,atq; iis gradibus, qui iam enumerati ſunt A
incedendum eſſe putauit, quòd ſciret extremè impiam doctrinam non ita ſubitò
Chriſtiano homini perſuaderi poſſe. Quamobrem quicunque catholicam & ortho-
doxam fidem amplectitur,diligenter ſibi caueat ab his ſerpentis inſidiis,qui nũquam
calcaneo noſtro inſidiari ceſſat. Cauendi autem hæc eſt ratio, ſi omnem diſputatio-
nem fugerit de hoc ſacramento, in quo ſtultam Deus fecit ſapientiam huius mundi.

1. Cor. 1. Fides probatur in Euchariſtia. Geneſ. 2.

Nuſquam enim Dei maior eſt tentatio,quàm in hoc ſacramento, in quo tentat nos
Deus,vtrum credamus illi.Noluit Adam credere Deo dicenti,In quacunque die co-
mederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit ſerpenti decipienti cùm diceret:
Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo
fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam ſerpens promiſit oculis non cerne-
bat. Credidit ſerpenti diabolo,non credidit creatori ſuo Deo, quo illius peccato fa-
cti ſumus omnes rei mortis æternæ.Sacrilegium illud per iſtud euchariſtiæ ſacramen
tum emendari Deus voluit, vt ſine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Acci-
pite & comedite:hoc eſt corpus meum:non autem crederemus ſerpenti dicenti,hoc
non eſt corpus Chriſti,ſed figura eius.

Nota. Corpus & ſãguinem Chriſti verè eſſe in Euchariſtia. Ioan. 6. Pſalm. 115. Roma. 3. Pſalm. 148. Lucæ 1. Galat. 1.

Sicut cibum à Deo vetitum Adam guſtando è
vita beata excidit, ſic nos quem Chriſtus præcepit cibum manducantes, & verbo
eius credentes, ad vitam per illum amiſſam redire oportet. Quamobrem non quæ-
rat homo Chriſtianus cum Capharnaitis: Quomodo hic poteſt nobis carnem ſuam
dare ad manducandum?ſed captiuet intellectum ſuum in obſequium Chriſti: Dicat B
quicquid velit omnis homo mendax,nos credamus,ei qui ſolus eſt verax, Deo. Ipſe
dixit,& facta ſunt. Ipſe dixit,hoc eſt corpus meum:ipſe dixit,Panis,quem ego dabo,
caro mea eſt pro mundi vita. Credamus veritati de veritate ſui corporis nos admo-
nenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Non eſt impoſſibile apud Deum omne
verbum. Etiamſi angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Chriſtum
Dei filium dicentem audimus, anathema ſit: non ei credamus. Non poteſt mentiri

Eſai. 40.

veritas. Verbum domini manet in æternum. Senſus noſtri falli poſſunt, Chriſtus,
qui eſt veritas, neque falli poteſt, neque fallere. Viderat Petrus Chriſtum in monte
transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam, Hic eſt filius meus dilectus, in
quo mihi bene placui,ipſum audite:& tamen habemus, inquit, firmiorem propheti-
cum ſermonem. Certius illi viſum eſt & firmius, quod à propheta ſcriptum legerat,

Ambr. lib. 4. de ſacramen. cap. 4.

quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus ſermo tam illi cer-
tus viſus eſt,quanto nobis certior videri debet Chriſti ſermo, qui prophetas inſpira-
uit? Qua de re ſic aliquando ſcripſit Ambroſius: Sermo Chriſti conficit hoc ſacra-
mentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is,quo facta ſunt omnia.Iuſſit dominus & fa-
ctum eſt cœlum.Iuſſit dominus & facta eſt terra. Iuſſit dominus,& facta ſunt maria.
Iuſſit dominus,& omnis creatura generata eſt. Vides ergo quàm operatorius ſit ſer-
mo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone domini Ieſu,vt inciperent eſſe quæ non

Pſalm. 148.

erant:quanto magis operatorius eſt,vt ſint quæ erant,& in aliud commutentur: Cœ C
lum non erat,mare non erat,terra non erat. Sed audi dicentem, Ipſe dixit, & facta
ſunt:ipſe mandauit,& creata ſunt.Ergo tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti
ante conſecrationem,ſed poſt conſecrationem dico tibi, quod iam corpus eſt Chri-
ſti.Ipſe dixit, & factum eſt:ipſe mandauit, & creatum eſt. Et alio loco; Fortè dicas:

Idem de iis qui initiantur myſteriis cap. 9. Benedictionis maior vis quàm naturæ. Exod. 4.

Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris quòd Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis
adhuc ſuper eſt, vt probemus.Quantis igitur vtimur exemplis,vt probemus non hoc
eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit, maiorémque vim eſſe
benedictionis,quàm naturæ,quia benedictione etiam natura ipſa mutatur. Virgam
tenebat Moyſes,proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſer-
pentis,& in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam
eſſe naturam,& ſerpentis & virgæ? Ac poſt multa alia exempla eius generis ex vete-
ri Teſtamento producta,ſubiungit:Quòd ſi tantum valuit humana benedictio,vt na
turam conuerteret:quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa domi-

4. Reg. 1.

ni ſaluatoris operantur? Nam ſacramentum iſtud,quod accipis,Chriſti ſermone con
ficitur.Quod ſi tantum valuit ſermo Eliæ,vt ignem de cœlo deponeret,non valebit
Chriſti ſermo,vt ſpecies mutet elementorum? De totius mũdi operibus legiſti; Quia
ipſe

A ipſe dixit,& facta ſunt: ipſe mandauit,& creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere,quod non erat,non poteſt ea,quæ ſunt,in id mutare,quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationiſque exemplo aſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit,cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore,cùm prĕter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus partus ex virgine? Neque diſſimilia his apud Ioannem Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cyrillus quoq; Hieroſolymitanus Grĕcus(cuius catecheſes cōmunicauerat nobiſcū,Romæ cùm eſſemus, Gulielmus Scirletus Protonotarius Apoſtolicus,vir pius & doctus,neq; mediocri triū linguarū peritia præditus)in quarta ſua catecheſi quā de hoc ſacramēto cōſcripſit,iis verbis vtitur. Cyril.cap.14

Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ἣν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων. ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἄρτι ἔβοα, ὅτι ἐν νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε: τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὶς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν: καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τὶς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν
B κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται) : ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδονταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν, ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ ποτήριον σωτήριον. ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω, μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνης τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως. σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς. καὶ ὑπαγορεύουσι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας. τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως. ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τὶ ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος
C τὴν χάριν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικὸν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλήν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔσω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός. οὐ πάντως τοῦτο λεγόμενον ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ. ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται. ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στήριζε τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνε τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σε ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. τῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Amen.

Quæ nos ita in Latinam linguam cōuertimus. Vel ipſa Beati Pauli doctrina, abundè ſufficere videtur,vt certam vobis de diuinis myſteriis fidem faciat,quibus digni redditi,concorpores(ita vt dicam)& cōſanguinei Chriſti facti eſtis. Ipſe enim nuper clamauit,quod in nocte,qua tradebatur Dominus noſter Ieſus Chriſtus,accipiens panē & gratias agens fregit & dedit diſcipulis ſuis,dicens: Accipite & manducate,hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem,& gratias agens,dixit: Accipite & bibite,hic eſt ſanguis meus. Cùm igitur ipſe de pane pronūciauerit ac dixerit,hoc eſt corpus meū, Euchariſtiæ explicatio aurea Cyrilli.

quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipſe tam aſſeueranter dixerit, hic eſt A ſanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non eſſe eius ſanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Chana Galilęę, quod cùm quandam habeat cum ſanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum exiſtimabimus, cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis ſic eum corpus & ſanguinem ſuum fruenda nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquam corpus ipſius & ſanguinem ſumamus? Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie vini dat nobis ſanguinem: vt cùm ſumpſeris, guſtes corpus & ſanguinem Chriſti, factus eiuſdem corporis & ſanguinis particeps. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoc eſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cùm corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundum diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis Chriſtus diſſerens: Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent, offenſi abierunt retrò: putabant enim quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in Veteri Teſtamento panes propoſitionis, verùm illi cùm fuerint Veteris teſtamenti, finem iam acceperunt. In Nouo verò Teſtamento, panis eſt cœleſtis & calix ſalutaris, quę & animā & corpus ſanctificāt: Quemadmodum panis corpori congruit, ſic ſermo hic animæ competit. Quamobrem, non B ſic hæc attendas velim, tanquam ſint nudus & ſimplex panis, nudum & ſimplex vinū: corpus enim ſunt & ſanguis Chriſti. Nam etiam ſi ſenſus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex guſtu: ſed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod ſis dignus factus, qui corporis & ſanguinis Chriſti particeps fieres. Cuius rei, quæ ſit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me. Hoc eſt autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum menſam dæmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: ſed poſteaquàm tu aduenisti ô Domine, paraſti in conſpectu meo menſam. Quando dicit homo, paraſti in conſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat quàm menſam, quam nobis Deus præparauit ex aduerſo? hoc eſt, quæ planè ſit aduerſa & oppoſita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim cōmunionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Impinguaſti in oleo caput meum. Impinguauit caput tuum in fronte per ſignaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas ſanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians, quàm præclarus eſt. Vides hîc calicem vocari, quem cùm accepiſſet Ieſus in manus ſuas, & gratias egiſſet, dixit: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſsionē peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Eccleſiaſte ſignificare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum ſpiritualem, veni ad ſalutarem, & quæ te beatum reddere poſsit vocationem, & bibe vinum tuum ſpirituale, vinum & C oleum ſuper caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad myſticum chriſma) & omni tempore veſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquàm ſemel exuiſti vetera veſtimenta, & induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis veſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Eſaia dicere queas: Exultet anima mea in Domino. Hæc cùm didiceris, & cum certo perſuaſum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis eſt, quāuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti: & quod videtur vinū, non vinū eſt, quāuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Et quoniā de hoc dixit Dauid pſallens, Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciē in oleo: confirma cor tuū, cùm illū ſumpſeris tanquam ſpiritualē cibū, & exhilara animæ tuæ faciē. Vtinā autē hac facie reuelata, cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorū, Amen. Animaduerte lector diligēter, ꝙ nō dicit in pane, vel ſub Nota. pane, vel cū pane, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt in ſpecie vel ſub ſpecie panis, dat nobis corpus. Nō dicit in vino vel ſub vino, vel cū vino, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt in ſpecie, vel ſub ſpecie vini dat nobis ſanguinē. Verū & illud accuratius expēde quod dicit. Qui videtur panis, nō

panis

A panis eſt,quãuis talis guſtui videatur,ſed corpus Chriſti.Et quod videtur vinũ,nõ vinũ eſt,quãuis ita guſtus cẽſeat,ſed ſanguis Chriſti.Quaſi diceret.Eſt quidẽ ibi ſpecies panis & vini,ſed res ipſa nõ eſt.Manẽte enim ſpecie,res ipſa,hoc eſt panis,in ſubſtantiã corporis,& vinũ in ſubſtantiã Chriſti ſanguinis, transformatur vel tranſelemẽtatur.Vidimus autẽ & Gaudentij,qui fuit æqualis Ambroſij,librũ ſermonũ quorũdam, quem nobis legendum dederat amicus ille noſter Gabriel Faërnus, in quo cum doctrina ſic vitæ certat probitas,neutra vt alteri concedere velle videatur: in quarum vna præclarè tractat hunc ipſum de Euchariſtia, déque ſacrificio Miſſæ locum. Cuius verba cum deſcribi feciſſemus,caſu quodam ea charta nobis intercidit:ſed ea tamen reperta iri exiſtimamus in iis exemplaribus,quæ Lugduni fortaſſe iam ſunt excuſa,opera Franciſci Turnonij : qui non magis generis nobilitate, quàm excellenti virtute, doctrina, pietatéque ſua ſibi ſuffragante,eò progreſſus eſt honoris, vt nunc inter ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinales principem locum teneat.Ei nanque ſub noſtrum ex vrbe diſceſſum,quod Viennæ fuit excuſum typis exemplar,cum adſcriptis omnibus iis, quæ in eo deſiderabantur, dederamus: cùm is facturum ſe recepiſſet,vt Lugduni,cuius ciuitatis eſt Archiepiſcopus,typis mandaretur.Sed & Auguſtinus in ſermone quodam, Hoc accipietis, inquit, in pane,quod pependit in cruce, & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multo ſecus Ioannes Chryſoſtomus,qui fuit Auguſtini æqualis,Num vides,inquit,panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit: Ne ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſsimilatur,nihil ſubſtantiæ remanet,nihil ſuperfluit:ſic & hîc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cùm pleraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam,ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſteà: Non eſt figura, panis & vinum, corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus Domini Deificatum: ipſo Domino dicente: hoc eſt meum (non figura corporis, ſed) corpus: & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis: Quoniam niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam æternam.Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Et rurſus, Qui manducat me, viuet. Ac Damaſceno poſterior Theophylactus: Attende, inquit, quòd panis, qui à nobis in myſteriis manducatur, non eſt tantùm figuratio quædam carnis Domini,ſed ipſa caro Domini.Non enim dixit, panis quem ego dabo,figura eſt carnis: ſed caro mea eſt.Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem,& acceſsionem Sancti Spiritus,in carnem Domini.Et hoc aliquot ſeculis poſterior vir doctiſsimus Rupertus Abbas Tuitienſis,qui vixit ante annos quadringentos. Nónne hic idem Euangeliſta Ioannes dicit in Apocalypſi? Si quis appoſuerit ad hæc, apponat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis Prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius C de libro Vitæ. Nunquid verò minus timenda eſt hîc illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis,hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur? Hîc eſt ſanguis meus? Cùm enim illo dicente, hoc eſt corpus meum, nos ſubauditionem appoſuerimus, dicentes figuratiuum, vel per ſimilitudinem dictum, cùm inquam illo dicente hoc eſt corpus,nos dixerimus hoc ſignificat corpus, nónne multum eſt quod apponimus,vel parua demutatione detrahimus,& ſenſum generamus,quem tantus autor Deus & homo nunquam eſt loquutus, nec aſcendit vnquam in cor eius? Nempè cùm obiicit quis, ſuíſque ſcriptitat in ſchedulis, quòd itidem dixerit eadem veritas: Ego ſum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendoſum illud attrahit: cum ſtatim ſubſequentia verba dicentis, ſicut palmes non poteſt fructum ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis,manifeſtè per ſimilitudinem dictum compellant intelligi, præſertim cùm non ſignanter dixerit,ego ſum hæc vitis,ſicut ſignanter dixit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de ſanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant ſuper nos plagæ nouiſsimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni, vel deſcriptioni, quam incarnatum verbum ore

[Margin notes: Hanc editionem nõdum videre licuit. — Aug. ad Neophytos. — Chryſo. homili. de Euchariſtia in Enceniis. — Damaſcenus lib. 4. cap. 14. — Matth. 26. Ioan. 6. — Theophyl. in cap. 6. Ioann. — Rupertus in cap. 6. Ioann. Apoca. vlti. — Ioan. 15.]

1. Ioan. 4. proprio deprompſit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur, quòd panis iſte corporeus poſtquàm ſignauerit eum pater, & vinum hoc expreſſum acinis præſentibus, mox vt eodem ſigno ſignatum eſt per manus Eccleſię dicentis, vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti: vſque, in mei memoriam facietis, corpus & ſanguis eius, qui huius traditionis autor eſt, & hoc ſacrificium ipſe Chriſtus eſt: cuius paſsionis vt ſacrificium fieret à Deo Patre in veritate ſignatum eſt. Docet idem, tres modos eſſe eſſentiæ, quibus Chriſti corpus eſt in Euchariſtia, quarto autem differre. Eſt enim nomine, re, atque effectu. Eſt nomine, quia ſummus cœlorum Pontifex, qui cùm ſit ipſa veritas, nomina nõ vana rebus imponere ſolet, adeò fortiter hoc nomen impreſsit, vt non ſolùm diceret, hoc vocetur corpus meũ, hic vocetur ſanguis meus, ſed hoc eſt, inquit, corpus meum: hic eſt ſanguis meus. Eſt etiam re, quia nimirum ſanctum ſanctorum eſt, quia verè in illa ſpecie, qua traditus & lanceatus eſt, ipſe ſanctus ſanctorum eſt. Eſt nihilominus effectu, quia quam verè in illa ſpecie, qua pependit in cruce, remiſsionem peccatorum operatus eſt omnibus, qui illam expectabant ab origine mundi cum fide, ſine legalibus fidei ſacramentis à iuſto Abel vſq; ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit, tam verè in iiſdem ſpeciebus panis & vini eandem remiſsionem operatur omnibus, qui ſunt ingreſsi vel ingrediuntur ad eam fidem, poſtquàm illa ſpecies hinc tranſiuit, & in cœlum ſeſe recepit. Quartò idem ſpecie differt, quod & plurimum prodeſt: non modò ne color & ſapor humani ſanguinis horrorem ſumentibus illum faciat, ſed vt competenti antidoto nimia parentum noſtrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet quod illi ſigno conſequendæ diuinitatis effectiua virtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Credamus econtrà fideli Saluatori Deo, in eo quod non videmus, ſcilicet panem & vinum in veram corporis & ſanguinis tranſiuiſſe ſubſtantiam: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum. Ac repe-

Quomodo ſit corp' Chriſti in Euchariſtia. A

B

riuntur quidem veteres, figuram, ſignum, ſimilitudinem, exemplar, ſacramentum hoc appellaſſe: verùm non ita, vt ideo veritatem in eo corporis & ſanguinis Chriſti negarent. Nam & Paulus quòd Chriſtus à morte ad vitam reſurrexit, noſtri à morte peccati, ad vitam gratiæ reſuſcitationis ſimilitudinem eſſe vult. Nunquid ideo veram fuiſſe mortem, veram Chriſti reſurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Chriſto, quòd ſit in ſimilitudinem hominum factus, num ideo non eum verum hominem eſſe dicimus? Vocat idem Chriſtum imaginem inuiſibilem Dei, & figuram ſubſtantiæ Patris, erit autem quiſquam tam excors, vt propterea Chriſtum Deum inuiſibilem & eiuſdem eſſe cum Patre ſubſtantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit, quò minus idem myſterium & ſit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in ſuo libro, quem de Sacramento Euchariſtiæ inſcripſit, oſtendere conatur. Proferunt Auguſtini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: Corpus Chriſti & veritas & figura eſt: Veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius ex panis viniq; ſubſtantia efficitur. Figura verò, quòd exterius ſentitur. Ex quibus Auguſtini verbis apertè videre licet id, quod ipſi quoque ſenſus nobis renunciant, aliud eſſe quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videntur ſpecies panis & vini, ſunt ipſum Chriſti corpus, quod ſub illis realiter continetur, ſed rectè dici poſſunt figuræ quædam ſiue exemplaria Chriſti corporis. Repræſentant enim nobis illud Chriſti corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: ſimul & ſanguinem, qui fuſus eſt ibidem in remiſsionem peccatorum noſtrorum, quòd exangue corpus, & cruor ab illo ſeparatus, nequaquam ſub iſtis ſpeciebus continetur, ſed eſt ibi verus & integer Chriſtus, cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate ſua. Repræſentant præterea iſtæ ſpecies myſticum Chriſti corpus, quæ eſt colligatio Chriſtianorum adinuicem, velut membrorum ſub vno capite. Vocauit etiam Damaſcenus hæc myſteria exemplaria futurorum, verum quo ſenſu, ipſe interpretatur, dicens: Non quòd non verè exiſtant corpus & ſanguis Chriſti, ſed quòd nunc quidem per ipſa participes reddimur Chriſti diuinitatis, tunc autem videbimus eum ſicuti eſt, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panẽ Angelorũ ſub ſacramento manducamus in terris,

Euchariſtia nõnunquã figura, ſignũ ſimilitudo, & exemplar dicitur.

Coloſſ. 1. Hebr. 1.

Rabanus cap. 12. de Euchariſtia lib. C

In Euchariſtia ſpecies quid repræſentent.

Damaſcenus lib. 4. cap. 14.

Cypria. in ſer. de cœna Domini.

A terris, eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cœlis, non miniſterio corporali ſæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, ſed conſummato Sacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palàm abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia Sacerdotis. Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Auguſtini verba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum Proſperi citant iidem illi, quorum ſuprà meminimus. Sicut ergo cœleſtis panis, qui verè Chriſti caro eſt, ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cùm re vera ſit ſacramentũ corporis Chriſti, illius videlicet, quod viſibile, palpabile, mortale in cruce poſitum eſt, vocatúrque ipſa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Chriſti paſsio, mors, crucifixio, non in rei veritate, ſed ſignificante myſterio: Sic ſacramentum fidei quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idem Beatus Auguſtinus ad Bonifacium, Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento, non ſolum per omnes Paſchæ ſolennitates, ſed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt non haberent, omninò ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, pleraq; etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei, fides eſt. Quod ibi dicit Auguſtinus, ſecundum quendam modum, non excludit præſentiam realem corporis

B Chriſti, ſed ſingulari modo quodam ibi veritatem adeſſe declarat. Quem alio quodam loco explicat, id eſt, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quòd videtis comeſturi eſtis, ſed ſpirituali modo, non ſenſibus expoſito, nec illo manifeſto modo, quomodo in cœlo contemplabimur. Sed audiamus, quid iis olim reſponderit Algerus: Notandum, inquit, eſt immolationem, quam non rei veritate dixit fieri, ſola ſimilitudine ſacramenti veram immolationem Chriſti repræſentantis mortem, paſsionem, crucifixionem ipſo myſterio ſignificante debere intelligi, ſicq; Baptiſma quod eſt ſacramentum fidei, non in rei veritate, ſed ſola ſimilitudine fidem dici. Quod verò veram carnem Chriſti ſuo modo corpus Chriſti dixit vocari, cùm revera ſui ipſius ſacramentum ſit, non ita intelligendum, quaſi non verè dicatur corpus Chriſti, ſed ſuo modo, id eſt, ſibi ſingulariter proprio: quia cùm omne corpus ſit viſibile atq; palpabile, ſolum corpus Chriſti poſt reſurrectionem mutata natura non ſubſtantia, non eſt corporale, ſed ſpirituale, inuiſibile, vt dictum eſt ſuperius. Quod verò dixit ad Bonifacium, ſicut ſacramentum corporis Chriſti ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei, fides eſt, intelligendum eſt de forma panis & vini, quæ non verè, ſed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Chriſti. Quia igitur Auguſtinus ad comprobandum quod ſacramentum fidei, fides diceretur, duas ſimilitudines dedit, vna actualis ſacramenti immolationis ſcilicet imaginariæ: altera verò rea-

Algerus lib. 1. de ſacram. Eucha. ca. 18.

C lis, formæ ſcilicet panis & vini, vt ſicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Chriſti, & ſicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Chriſti, ſic ſacramentum fidei ſcilicet Baptiſma figuratè vocatur fides. Notandum, quòd in altera harum ſimilitudinum, cœleſtem panem, qui verè Chriſti caro eſt, non communi, ſed ſuo & quaſi proprio modo corpus Chriſti vocari dixit: Quia ſcilicet corpus illud non corporale, ſed ſpiritale & diuinum præ omnibus corporibus ſingulariter vidit. In altera autem ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, formam panis, abſolutè ſecundum quendam modum corpus Chriſti dixit, quia communi figura non exiſtentium quod dicuntur, illud dici corpus Chriſti notauit. Quod autem inuiſibile corpus Chriſti ſacramentum viſibilis corporis Chriſti dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non ſenſualiter accipiendum eſt. Quomodo enim more cæterorum ſacramentorum viſibilium, id quod videri non poteſt rei viſibilis eſſe pòterit ſignum, niſi exterioris alicuius actionis circa ſe imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus verò eadem Auguſtini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, vel de pane vel vino Melchiſedech, vel de aliquo veterum ſacrificiorum, quæ ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti fuerunt. Poſſunt enim quodammodo per figuram corporis & ſanguinis

Guimundus cõtra Berengariũ lib. 2.

h 3 Chriſti

Chriſti appellari, ſicut petra vocatur Chriſtus. Et ideo non ſatis attendit homo quid apponat. Nam ſi ex abundantia de ſacramentis quoque altaris noſtri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim ſacramenta noſtra ſint ſubſtantiuè corpus illud quod eſt Filij Dei proprium, ſunt quodammodo per figuram ipſum corpus Chriſti, cuius ſacramenta ſunt, id eſt, Eccleſia. Quod in expoſitione ſuper Ioannem confirmat Auguſtinus his verbis: Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt Eccleſia. Huius rei ſacramentum, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidiè, alicubi certis interuallis dierum in Dominica menſa præparatur, & de Dominica menſa ſumitur. Idem in quodam ſermone de ſacramentis: Quia paſſus eſt, inquit, pro nobis, commendauit nobis in iſto ſacramento ſanguinem ſuum & corpus, quod etiam fecit & noſipſos: nam & nos ipſius corpus facti ſumus per miſericordiam ipſius, & quod accepimus nos ſumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit eſſe quodammodo ſocietatem corporis, quod eſt Eccleſia: Non quòd ipſe cibus & potus ſit ipſa ſocietas, ſed ipſius ſocietatis ſacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo eſſe nos, quia noſtri ſacramentum. Ita ergo corpus Chriſti proprium eſt quodammodo per figuram illud corpus Chriſti, cuius eſt ſacramentum, quod eſt Eccleſia: Nec mirum, cùm ipſe Dominus per Prophetam dicit: Indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Se dicit ſponſum, quia ipſe ſponſus eſt: ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodammodo illud corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, cuius ipſe eſt ſacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptiſſimè ſimilitudo ſequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus Domini, alterius ſui corporis, quod eſt Eccleſia, ſacramentum, ſic baptiſmum viſibilem, viſibilis alterius inuiſibilis, ſcilicet baptiſmi cognoſcimus ſacramentum. Eſt nanque baptiſmus exterior aqua viſibilis carnem abluens: eſt baptiſmus interior, fides inuiſibilis animam ſimili modo purificans, teſte beato Apoſtolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proindè ſatis conuenienti & ſana fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, ſicut ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, ſicut illud proprium Filij Dei corpus, quod eſt ſacramentum corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt, illud, ſcilicet cuius eſt ſacramentum, id eſt, Eccleſia, ipſe enim ſponſus, ipſe ſecundum quendam modum & ſponſa: ita ſacramentum fidei, id eſt, exterior baptiſmus pro eo, quòd fidei ſignum eſt, ſecundum quendam modum fides eſt. Ex his patrum ſententiis cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ fuerit Eccleſiæ catholicæ per vniuerſum orbem diffuſæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra tempora conſtans fides de veritate corporis & ſanguinis Chriſti: Contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire auſus eſt. Primus ille fuiſſe perhibetur, qui Chriſto aduerſari non dubitaret dicenti, hoc eſt corpus meum, ac figuram ſignificationémque corporis eſſe affirmaret. Cuius hic error in Concilio Vercellenſi primùm fuit condemnatus: in quo, cùm ipſe perſiſteret nihilominus, quòd in eo Concilio præſens non adfuerat, Turonis iterùm generale Concilium congregatum eſt, in quo præſidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in ſacrificio Domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propria manu ſacramento confirmauit. Sed accidit illi, quod eſt in prouerbio: Canis ad ſuum vomitum reuerſus eſt, & ſus lota in volutabro luti. Itaque denuò Romæ Concilio congregato, cùm eſſet apertiſſimis rationibus conuictus, libellos ſuos propria manu ſub præſentia Papæ Nicolai coram omni Synodo cremauit, errorem anathematiſauit, & confeſſionem bonam, quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus ſacramento renouauit, illis verbis, quæ in Decretorum libro videre licet: Ac moriturus ingentem dolorem præ ſe tulit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxiſſet. Contra hunc extat libellus Lanfranci Epiſcopi Canthuarienſis, & piè & doctè ſcriptus; Guimundi Epiſcopi Auerſani libri tres: Petri Abbatis Cluniacenſis liber vnus. Sed & ante ſeptingentos annos ſcripſerunt

Auguſt. | Eſaiæ 61. | Duplex baptiſmus exterior & interior. | Act. 15. | 1. Pet. 3. | Concilia de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento. | 2. Pet. 2.

A | B | C

A pſerunt de veritate huius ſacramenti non pauca, Rabanus & Paſchaſius. Sed neque ſequutus poſteà quiſquam eſt errorem hunc, donec ad hoc noſtrum infelix ſeculum ventum eſt, in quo nihil non audent homines, licereque ſibi quiſque vult quamlibet occulta fidei myſteria pertractare, ac ore in cœlum poſito ſecreta cœleſtia rimari: Qua vna re nihil eſſe poteſt magis pernicioſum: Siquidem homini Chriſtiano credendum eſt: Non diſputandum, non diſcutiendum, non quærendum, quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis aut rationibus. Cœleſtibus myſteriis fidem adhibendo, fit vt ad fidei præmia perueniamus, ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehendendis iis, quæ ſenſum omnem, & intellectum humanum ſuperant, fruſtra laboramus. Hoc eſt, quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſiueris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita, videre oculis tuis. Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.

Chriſtiano credẽdũ eſt, & nõ diſputãdum quomodo fiat.
Abac. 2.
Eſaiæ 7.
Eccleſi. 3.
Prouerb. 25.

De materia huius ſacramenti. C A P. X L.

MAteria huius ſacramenti panis eſt & vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet, cùm ita ſit inſtitutum à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper & obſeruat B etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcedendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quòd arguere quiſquam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iure poſſit. Verum hîc videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet, quòd nõ aliter ſuis inſidiis eos opportunos fore perſpicit. Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negotij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ, laboris prætermittit. Quamobrẽ non ſtatim orditur ab eo, quod ſolùm habet maximè propoſitum, vt Chriſtũ tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat: neque enim nõ intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cùm ſit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progreſſos homines vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vi-
C des Lupum, à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet, ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit ſe lupus, hoc eſt, è lege Dei prolatã ſententiam, libenter amplectimur: grata nobis eſt lanarum hæc mollities, verùm intereà cauendum nobis eſt ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de Eccleſia ſermo nobis eſſet. Quoniam verò temporum horum peruerſitas hoc in primis poſtulare videtur, inculcandum eſt etiã diligentius. Libet autẽ hîc adſcribere grauiſsimi doctiſsimique viri, cui perpetuũ fuit cum hæreticis certamen, ſententiam: Memento, inquit, neminem hæreticorũ eſſe, qui ſe nunc non ſecundũ ſcripturas prædicare ea, quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, neſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius dum quod ego & Pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo Patre, & ſine Deo Filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit: quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non

Euchariſtiæ materia.
Cant. 6.
Matth. 26.
Matth. 7.
1. Corint. 11.
Heretici ſcripturã & verbũ Dei prætexunt ſuis dogmatibus.
Hilarius in libro ad Conſtantium.
Ioan 10
2. Corinth. 4.

in legendo ſunt,ſed in intelligendo:non in præuaricatione ſunt, ſed in charitate. Ex A
his Hilarij verbis illud diſcimus,vt nõ ſtatim quicquid verbũ eſſe Dei prætenditur,id
Verbum Dei quid. verbum eſſe Dei credamus. Non enim quod ſcriptum in libris Canonicis reperitur,
ſed quod ſanè in illis intellectum eſt, hoc verbum Dei cenſendum eſt. Diximus de
Ioan.14. Ario quòd ſcripturam protulit, Pater maior eſt me: Sed quo ſenſu ille protulit, non
erat verbum Dei. Neque verò ſolus id Arius. Omnes propemodum hæretici ſcri-
pturarum teſtimoniis ad errores ſuos confirmandos vſi ſunt. Nulla enim eſt ad fal-
lendum via facilior,quàm ſi vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuino-
rum verborum prætendatur autoritas. Scripturam proferebat Nouatus, Impoſsibi-
Heb.6. le eſt eos,qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, & participes
Sacramentũ pœnitẽtię nõ eſt auferẽdũ ex D. Paulo. facti ſunt Spiritus Sancti, & prolapſi ſunt,rurſus renouari ad pœnitẽtiam.Si hoc ſen-
ſu protuliſſet,negari vt diceret per hæc verba ſecundum baptiſmum, quod, ſicut ab
Ambr. lib.2. de pœni. c.2. Aug in epiſt. ad Roman. Ambroſio, & Auguſtino animaduerſum eſt, ipſum etiam renouationis verbum ſatis
indicat,quæ in baptiſmi non in pœnitentiæ Sacramento confertur,Dei verbum erat,
neque fas eſſet cuiquam homini Chriſtiano contradicere. Quoniam verò non ſe-
cundum baptiſmum per hæc verba, ſed lapſis negari pœnitentiam intelligi voluit,
tuum hoc verbum erat, ô Satana, per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum.
Nunquam enim, quo dictante ſcripſit hæc Apoſtolus, Spiritus Sanctus, qui ſumma
bonitas eſt,qui ſpem in nobis erigit,hoc ſenſu verba hæc accipi voluit,vt omnem ve-
niæ ſpem præcideret,ſi poſt baptiſmum in peccatum prolapſi eſſemus. Profertur & B
Mar. vlt. Matt. vlt. nunc ſcriptura: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Euntes docete
omnes gentes, baptizantes eos,&c. Si hoc ſenſu profertur, vt quicunque rationis
compos eſt, cùm ad baptiſmum acceſſerit, fidem adferat, ſine qua impoſsibile eſt
Hebr.1. placere Deo, quam niſi attulerit, ſalutem conſequuturus non ſit, Dei verbum eſt
Paruuli à baptiſmo nõ debẽt excludi. omni veneratione amplectendum: Si autem per hæc verba paruulos à baptiſmi
Sacramento velis excluſos, quòd ij fidem non habent, quæ eſt ex auditu, tuum eſt
2. Tim.2. hoc verbum,Satana, qui ſaluti mortalium inuides, & quibus potes modis eam im-
Heb.2. pedire conaris, non eſt verbum Dei. Nam qui vult omnes homines ſaluos fieri,
qui guſtauit mortem pro omnibus, qui ſanguinem ſuum æquè pro paruulis fudit, at-
que pro adultis,nunquam eos excluſos à regno ſuo voluit,ad quod extra baptiſmum
aut baptiſmi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præſertim etiam in terris
Matth.19. verſatus, teſtatam omnibus voluntatem ea de re ſuam fecerit, dicens: Sinite par-
Matth.18. uulos venire ad me. Et: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini, ſicut paruuli, non
intrabitis in Regnum cœlorum. Quamuis illi ſuam fidem propriam ad baptiſmum
non afferant, ſufficere tamen illis voluit benignus & miſericors Dominus Eccleſiæ
fidem, in qua cùm baptizantur, quoniam fidei ſacramentum baptiſmu eſt, habi-
tum in eo fidei conſequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & ſunt, vt ſi eo ipſo
momento, quo baptizati ſunt, deceſſerint, in fide & confeſsione Chriſti nominis
deceſsiſſe credantur. Nam etſi propter defectum rationis actu fidem adhuc exerce- C
re non poſſunt, ſi tamen vita ſuppeditauerit, cùm ad vſum rationis peruenerint,
Hebr.9. exercebunt. Profertur ab aliis quoque ſcriptura: Non in manu facta ſancta Ieſus
introiuit exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei
pro nobis. Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum Pontifex intrat in
ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pa-
ti ab origine mundi.) Nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum ad deſtitu-
tionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Et quemadmodum ſtatutum eſt homi-
Heb.10. nibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad
multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic autem vnam pro peccatis offerens
hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextra Dei: de cætero expectans, donec ponan-
tur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in ſem-
Quomodo Chriſtus ſeipſum tantũ ſemel obtulit, & quomodo quotidiè offertur. piternum ſanctificatos.Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolo, ſic accipiantur, vt viſibiliter
& ſenſibiliter ſemel tantùm Chriſti corpus in ara crucis oblatum fuiſſe dicatur, eo
genere oblationis, quo in ſpectante populo vniuerſo mortem pro nobis oppetere di-
gnatus eſt,quódque deinceps eiuſdem generis alia oblatio non ſit expectanda (nam
neque neceſſaria eſt,cùm ad redimendum genus humanũ vniuerſum, ad abluendos
omnes

A omnes à peccatis, ad ſanctificandos, ad iuſtificandos omnes, vna illa hoſtia abundè
ſuffecerit) Dei verbum eſt: Certum enim eſt & indubitatum, quòd Chriſtus reſur- Rom.6.
gens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quòd enim mor- Chriſti oblatio duplex.
tuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Sed ſi ita hæc verba interpreteris, vt incruentum
illud ſacrificium (ſic enim non à Gregorio modò Nazanzeno, verùm & à patribus in Gregor. Nazan. in libris carminum.
ſacroſancto Concilio Epheſino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit
& repræſentatio ſacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem noſtrum Domi-
num Ieſum Chriſtum, vt illud in Eccleſia deinceps amplius non eſſe celebrandum
exiſtimes: tuum eſt hoc verbum ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiuſdem fa-
rinæ non paucos alios id populo perſuadere conaris: non eſt Dei verbum. Nunquam
enim Spiritus Sanctus, quo ſuggerente Paulus hæc ſcripſit, ſic ea verba intelligi vo-
luit. Cuius rei, ne cæteros cõmemorem, vel ſolus Ioannes Chryſoſtomus, Pauli ger- Chryſoſt. homil.17.
manus interpres, locuples teſtis eſſe poteſt: qui ſcribens in illud caput ad Hebræos:
Quid ergo nos, inquit? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad Sacrificium Chriſti & noſtrũ vnũ eſt.
recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc eſt hoſtia, non multæ. Quomodo
vna eſt & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc au-
tem ſacrificium, exemplar eſt illius: idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem
alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc ſacri-
ficium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt?
B Nequaquam: ſed vnus vbique Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnum
corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus eſt, & non multa corpora: ita
etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem
nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem conſumi non poteſt.
Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius, quod factum eſt.
Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Luc.22.
Pontifex, ſed idipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij opera-
mur. Quid dici potuit clarius ad quotidiani ſacrificij noſtri rationem explicandam?
& ad Pauli vel Spiritus Sancti potius per Paulum loquentis ſententiam explanan-
dam? Primum diſcrimen oſtendit inter ſacrificium quod offertur à nobis in altari
quotidiè, & quod in cruce ſemel eſt oblatum à Chriſto, nunquam ad eundem mo-
dum amplius offerendum: quod illud in mortem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recor-
dationem. Deindè eandem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim ve-
rum & viuum corpus immolatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatum,
quamuis immolationis veritas eadem non eſt. Propterea ſacrificium hoc vocat
exemplar illius, quod in cruce peractum eſt. Ibi enim verè oblatus, verè paſſus, ve-
rè mortuus eſt Chriſtus: hic nihil aliud quàm eorum, quæ ibi acta ſunt, fit repræſen-
tatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Eccleſia eam ex Chriſti præcepto fa-
cere, qui quòd ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtulit, à nobis in ſuæ mortis re-
C cordationem iugiter offerri iuſſerit. Verùm hac de re paulò pòſt pluribus diſſere-
mus, nam nunc ideo tantùm iſta commemorare viſum eſt, planum vt omnibus fa-
ceremus, non eſſe ſtatim tanquam Dei verbum accipiendum, quicquid è ſcriptu-
ris in prauum aliquem ſenſum detortis profertur: Scriptura fuit ea quoque, quam Pſal.90.
contra Chriſtum ipſum tentans eum Satanas adduxit: Angelis ſuis mandauit de te, Matth.4.
vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad Scripturam
lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non Dei, ſed ipſius fuit Satanæ pegrino ſenſu citat Satanas.
verbum, qui ſi ſe transfigurat in angelum lucis, non eſt magnum, ſi miniſtri eius
transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ: Non eſt magnum ſi fuerunt ſemper & ſunt 2.Cor.11.
etiam nunc pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chri-
ſti. Etiam ante natum Chriſtum non niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per Pſeu-
doprophetas populum ſeducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis
dictum: quòd currebant, cùm eos non miſiſſet Dominus: quòd ſubindè vocifera-
bantur, verbum Domini, os Domini loquutum eſt: Hæc dicit Dominus: cùm tamen Hier. 23.24. 27.& 29.
hæc Dominus loquutus non eſſet, quæ ipſi dicerent. Iam qui Galatis aliud annuncia- Galat.1.
bant, quàm quod à Paulo acceperant, ſub Euangelij titulo doctrinam ſuam populo
venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd ſic tam citò transferimini

ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi, inquit, diaboli fraus eſt, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Deſciſcite à Chriſto Galatæ, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores: Nunc verò, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè ſummáque audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuā impoſturam appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum noſtro ſeculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, vt eius poſſeſsione Chriſtianos omnes excluderent? adeò, vt niſi Lutheri quis amplectatur impoſturam (hanc enim bona pars eorum, qui deſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri nolint, quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur & præ ſe ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere poſſumus: An à vobis Dei verbum proceſsit, aut in vos ſolos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc ſcripturam, cuius gratia iam alias aliquot excuſsimus. Scriptum eſſe aiunt: Bibite ex hoc omnes. Hunc ſi ſenſum eſſe vis, vt quibus hoc dictum eſt, non licere putes Sacerdotibus aut conficere, aut auferre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub vtraque ſpecie, Dei verbum eſt, quod obuiis, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. B

1. Corint. 14. Laicis ſub vna panis ſpecie communicandum. Bibite ex hoc omnes.

Sic enim Chriſtus inſtituit, ſic vna, ſancta, catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neque faciet vnquam, vt iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquam Chriſti præcepto cuncti compellantur ad vtriuſque ſpeciei communionem, quod aliter ſaluo eſſe nemini liceat, tuum eſt hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Eccleſia Dei diſsidium excitare conaris: non eſt verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuius erit perſpicuum, cùm in domo, vbi Paſcha cum diſcipulis ſuis Chriſtus manducauit, alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præſentem adfuiſſe præter duodecim Apoſtolos, ac ſolis illis hæc verba dicta eſſe. Dicit Matthæus: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis. Dicit Marcus: Veſpere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Putáſne temere factum eſſe, quòd numerus iſte duodecim ita diligenter ab omnibus Euangeliſtis expreſſus eſt? Præuidebant illi Spiritu Sancto pleni, futuros nouiſsimis temporibus, qui ex verbis ipſorum tanquam à Chriſto præceptum eſſe defenderent, quod ab ipſo præceptum eſt nunquam: atque ideo in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad ſolos vt duodecim Apoſtolos, quos etiam tum Sacerdotes inſtiſtituit Chriſtus, verba hæc pertinere demonſtrarent: vt illi neceſſariò ſumerent ſacris operantes, cæteri verò, quin & illi ipſi extra ſacrificium, Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumendi, nulla eſſent neceſsitate adſtricti. Quamobrem nihil adferunt iſti ad inſtitutum ſuum probandum ex eo loco, vbi cœna Domini deſcribitur. C

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Nam quod præceperat Chriſtus, id ab Apoſtolis factum eſt, atteſtante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab iis, qui ſacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetuſtum Eccleſiæ morem, quo ſub altera tantum ſpecie communicatur, mutantes, priuata ſua autoritate ſibi calicem vſurparunt, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem ſuum confirmari non poſſe: quamobrem ad aſtruendum illum, verba potius Chriſti, quæ ſunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de ſpirituali non de ſacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiamſi de ſacramentali manducatione accipiantur (ſicut accipi rectè poſſunt de vtraque) tamen in toto illo capite neque calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Eccleſiæ morem, quàm ad iſtorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iuſſerit, ſed nec exemplum vbi dederit ſub vtraque ſpecie Chriſtus aliis, quàm Apoſtolis, quiſquam in ſcripturis

Communio ſub vna ſpecie panis.

reper

A reperiet, cùm oſtendi contrà poſsit à nobis, qui non erant ex Apoſtolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc ſacramentum ſub altera tantùm ſpecie datum eſſe. Nam quem illis fregerat panem Chriſtus, non ſimplicem panem, ſed ſacramentum fuiſſe corporis & ſanguinis Chriſti teſtantur vno ore Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hieroſolymis vnius tantùm ſpeciei communionem in vſu fuiſſe, ex his, quæ de fractione panis in Actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas, diſcimus. Totum prætereà Ioannis caput ſextum, ſicut paulò antè commemorauimus, nullam neque vini facit mentionem, nec obſcurè indicat, ſufficere ſolam ſpeciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, quibus hoc ſacramentum in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & manna quod de cœlo Iudęis fuit ſuppeditatum, figuram illius geſſiſſe reperies: De iis comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quę libamina iuxta ritum illius temporis oblata, conſiſtebant in liquidis, in vſum Sacerdotum omnino ceſsiſſe, neque ſibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vſurpaſſe: vt hęc quoque figura ad eum, quem retinet Eccleſia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è ſcripturis, verumetiam ex iis ſanè intellectis cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, vtranque ſpeciem ab iis tantùm, qui ſacris operantur, alteram extra ſacrificium ab omnibus rectè ſumi. Quid ergò quiritaris ô Satana præceptum Chriſti violari, quod

Luc. 24.
Chryſoſt. homilia 17. in Matth.
Aug. lib. 3. de cõſenſu Euãgeliſta. c. 23.
Beda in Lucam lib. 6.
Theophil. in Lucam.
Act. 2.
Exo. 12.
Exo. 16.
Leuit. 4. 6. & 16.

B hac quidem de re nullum eſſe conſtat? Quid ſi ille ipſe, quo tu quaſi flabello quodam vſus es ad iſtos in Eccleſia Dei ventos & tẽpeſtates excitandas, cuius opera tam multos à Chriſto, & à corpore eius Eccleſia ſegregaſti, teſtimonium contra te feret, nihil eſſe de vtraque ſpecie ſumenda à Chriſto præceptum? Lege quæ ſcripſerit ad Boëmos, nondum in reprobum ſenſum datus: hæc illius verba reperies: Quoniam pulchrum quidem eſſet vtraque ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquam neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbique Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Lege quæ ſcripſit idem in Euchariſtiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque conſului, neque eſt intentio mea, vt vnus aut aliquot Epiſcopi propria autoritate alicui incipiant vtranque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorſus adhuc odio erga Catholicam Eccleſiam excæcatus. Sed & poſtquàm argumenta illi per te Satana ſuppeditata ſunt, quibus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium euertere, atque ita redemptionis noſtræ per Chriſtũ in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, ſcripſit his verbis in libro, qui de formula Miſſæ inſcribitur: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, æſtro tuo percitus: in cuius ſcriptis,

Lutherus ad Boëmos.

C vt facilè mendacem agnoſcere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua ſe cum ipſe non pugnet. Cùm itaque ſcripturæ pro recepto magis Eccleſiæ more, quàm contra illum facere videantur, cauſæ nihil eſt: quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vſus in Primitiua Eccleſia. Fuit, ſed non in vniuerſa. Dedit vtranque ſpeciem Corinthiis Paulus: dedit alteram tantùm Hieroſolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Chriſti præceptum, abundabat vnuſquiſque in ſenſu ſuo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis ſanctificati ſunt, Euchariſtia dabatur in Eccleſia Primitiua, ſicut ex Dionyſio Areopagita, Cypriano, Auguſtino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neque id ſine obtentu verbi Dei fiebat. Nam ſiue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, ſi ad alios etiam, quàm ad quos dictum eſt Apoſtolos, referendum exiſtimas: ſiue illud, Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, vtrunque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit: excluſi ſunt nihilominus infantes ab vtriuſque ſpeciei, vel potius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione, neque tamen quiſquam eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cœlum terræ miſcendum putet. Quid autem cauſæ eſt, quamobrem qua autoritate fecit Eccleſia, vt ab omni

Communicãdi mos vetus.
Infantibus data olim Euchariſtia, & iã non datur.
Diony. Eccl. Hier. cap. 7.
Cyp. trac. de lapſis. 5.
Aug. Epiſto. 107. & de peccatorũ meritis & remiſſione. lib. 1. c. 20. & contra Iulianum li. 3. cap. 11. & contra Pelagianos Hipognoſticon libro 5.
Inno. epi. 26.

omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet, eadem autoritate non liceat illi iuſtis & grauibus ex cauſis, non ab ipſius Chriſti corporis & ſanguinis, ſed à ſpeciei tantùm alterius vſu, eos, qui ſacris non operantur, arcere, cùm ſub vna æquè ſit integer Chriſtus, atq; ſub vtraq; ? neq; ſit in ſpecie ſalus, ſed in eo qui ſub ſpecie continetur, Domino noſtro Ieſu Chriſto, extra cuius nomen aliud non eſt, in quo nos fieri ſaluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque ſpecie extra ſacrificium ſumenda, Chriſti præceptum extet vllum, verùm Eccleſiæ poteſtas conceſſa ſit, quod ratio temporis poſtularet, ea de re ſtatuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio poſtulabat, non modò ventum eſt ſine peccato contra A

Pręcepta Dei mutata.

Geneſ. 17. Exod. 20. Ioſue 1. 1. Mach. 2. Matt. vlti. Acto. 8.

Dei præceptum, verumetiam illud ipſum ſine expreſſo Dei mandato eſt abrogatum. Circuncisio & Sabbatum, quin à Deo præcepta ſint, inficias ire poteſt nemo, & tamen etiam ſub lege & circuncisio in deſerto, & Sabbati ſanctificatio bello ingruente ſine peccato fuit à Machabæis intermiſſa: Quin etiam vtrunq; fuit paulò poſtquàm Chriſtus fuit mortuus, Eccleſiæ autoritate abrogatum: Non quòd vtrunq; obſeruare malum eſſet, ſed quòd ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia, nihil nobis cum Iudæis eſſe commune voluit. Sed ad noſtra ſacramenta veniamus. Nónne Chriſtus formam

Baptizabantur in nomine Domini Ieſu.

Baptizandi præſcripſit? In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Formam tamen hanc Apoſtolos non obſeruaſſe legimus, quos in ſolius Ieſu nomine Baptizaſſe ſcribit Lucas, neq; tamen vociferabatur quiſpiam Chriſti inſtitutionem violari, contráq; præceptum eius veniri. Quod apertius certè eſt de hoc ſacramento, quàm de Euchariſtia ſub vtraque ſumenda. Poſtulabat hoc illorum temporum ratio, vt Ieſu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus, tum & illud intelligebatur, quòd ſolius huius nominis appellatio, totius eſſet Deitatis confeſsio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio legimus repetitum. Quare non hoc ipſum cogitatur in alterius ſpeciei ademptione? quandoquidem vnius ſumptio, totius eſt Chriſti communicatio. Factum eſt tamen poſteà, vt quam Chriſtus præſcripſit formam, ad eam Eccleſia redeundum eſſe putaret. Deinde verò, Nónne præceptum à Chriſto videtur, prius vt doceantur, qui Baptizandi ſunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, Baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Velle videtur, vt fides quę ex auditu eſt, Baptiſmum præcedat. His ſcripturæ locis vrgent maximè Anabaptiſtę, clamant & ipſi, violari pręceptum Chriſti Baptizandis paruulis, qui doceri non poſſunt: Et tamen ab iis, qui malunt Euangelici quàm Chriſtiani vocari, quòd cuiuſuis potius quàm Chriſti Euangelium amplectuntur, illis ipſi Anabaptiſtæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Eccleſia ſentiunt) quicquam fieri contra Chriſti præceptum Baptizandis paruulis, cùm ad ſolos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid Baptizare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religioſè tenuit, & ad poſteros etiam tranſmiſit Eccleſia primitiua, neq; tamen continuauit poſteritas. Quanta autem religione mos hic in Eccleſia primitiua fuerit obſeruatus, vel ex eo colligi poteſt, quod cum clinici, hoc eſt, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aſpergi ſiue perfundi cœpiſſent, dubitatum eſt de perfuſione illa, quæ nunc etiam in vſu eſt, vtrum pro Baptizatis habendi eſſent, qui perfuſi tantum ſiue aſperſi fuiſſent. Quam dubitationem diſcutiens Cyprianus, nihil referre ſcripſit, perfunderentúrne, an mergerentur, quòd in Sacramentis ſalutaribus neceſsitate cogente, & Deo ſuam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam eſſe, ſed fide potiùs excipi cœleſtem munificentiam. Ecce in vno Baptiſmi Sacramento, quàm multa mutata ſunt, non dicam contra præceptum Chriſti, ſed quod negari certè non poteſt, contra ſcripturæ verba, nullos tamen ea res in Eccleſia Dei motus peperit, neq; eſt aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda eſſe putet. Quæ malùm eſt hæc amentia, quod de ſpeciebus, in quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cùm tamen neq; recens, neq; perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de vtraq; ſpecie ſumenda interdictum. Non deſunt etiam ex eorum numero qui ſegregauerunt ſemetipſos, qui ante mille & centum annos in Epheſino concilio, quod eſt vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribunt decretum, vt ſub ſpecie

Marginal notes: Baſilius ad Amphilochiũ. cap. 12. Ambro. lib. 1. de Spiritu Sancto. c. 3. — Anabaptiſtæ negant paruulos Baptizandos. — Decumbentium in lecto aſperſio efficax. — Cyprian. lib. 4. epi. 7. — Nota. — Margin letters: B (at "præceptum eius veniri"), C (at "autem religione mos hic").

panis

A panis tantùm à laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxiſſe putatur à nonnullis nomen laica communio, cuius in Sardicenſis, & in Agathenſis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuiſſe creditur propter abolendam hęreſim Neſtorij, qui ſub ſpecie panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadauer: ſub ſpecie vini ſanguinem abſque carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nũc. Scimus enim vtriuſque ſpeciei vſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdam, cætera catholicis, hac verò ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modò confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem & corpus contineri. Quorum ſacerdotes cùm deliberandi ſpatium ſibi dari petiuiſſent, poſtridiè in templis populum è ſuperiore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum accepto pane, hoc eſt corpus meum, non addidiſſe & ſanguis: accepto verò calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominem verò velle vt dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis: hic eſt ſanguis & corpus. Quæſierunt deinde, vtri magis credendum ſit, Chriſtóne Deo, Deíque Filio, an homini? magnóſque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſſimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarum, ſicut legitur Apud Auguſtinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum eſt, negabant animã in Chriſto fuiſſe, quòd nudè ſcriptum eſſet, verbum caro, non autem caro & anima factum eſt. Quos reprehendẽs Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus ho-
B minem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid eſſe ex toto fabrefactum hominem ipſum, eò quòd non particulatim compoſitionem totius animalis ſcriptura explicat. Quæ fuerit igitur cauſa ſecundum quoſdam interdicẽdi ſpeciei alterius vſum, iam diximus. Porrò ſublata cauſa, non multò pòſt ceſſauit hoc interdictum, & vtraque ſpecies vſurpari rurſus cœpit. Qua tamen in re nõ idem apud omnes mos obſeruabatur, quòd apud alios vtriuſque, apud alios alterius tãtum ſpeciei fuit vſus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum eſt: Quo ad Eccleſiæ gubernacula ſedente, Germania Chriſti recepit Euangelium, ac ducentis pòſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nõnullæ ſeptentrionales aliæ nationes, apud quas vini vſus prorſus fuit incognitus. Nam & in Germania nõ multo amplius quàm trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa nõ vbiq; vini ferax eſt. Apud nos verò nũc quidem frequentior, parentum verò noſtrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vſus, ac minor etiam, quo tempore primum noſtris maioribus Euangelij lumen effulſit. Hoc itaque Gregorio tertio Eccleſiæ vniuerſali præſidẽte ante octingẽtos plus minus annos, tacito quodam populorum omnium cõſenſu vtriuſque ſpeciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabãt, cùm alios nuper ad Chriſti fidem cõuerſos propter vini penuriam vtraque ſpecie vti nõ poſſe viderẽt, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd nõ vnus
C & idem apud omnes ritus obſeruaretur in hoc præſertim Sacramẽto, quod propriè ſymbolum eſt vnitatis, ab vtriuſque ſpeciei vſu abſtinendum ſibi eſſe putauerunt, altera tantùm contenti. Ac durauit hæc ſub vna tãtùm ſpecie communicandi cõſuetudo ſine cuiuſquam interpellatione vſque ad tempora Concilij Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum triginta ſex: in quo etiam præſentes adfuerũt ex prouincia noſtra Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Poſnanienſis, & Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, qui fuit iudex commiſſarius ad audiendas omnes cauſas nomine nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſſiæ Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſanienſis, Culmenſis, & Sambienſis Epiſcoporum. Ibi primùm exorti ſunt qui dicerent, populum ſub vtraque ſpecie, etiam ſumpto prandio, vel cœna, ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re cùm eſſet ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri ſacrarum literarum peritiſſimi, poſt maturam deliberationem habitam, decretum eſt, quod conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum ſub vna ſpecie tantùm, & diutiſſimè obſeruata, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, nec ſine Eccleſiæ autoritate pro libito mutare: quódque dicere quod hanc conſuetudinem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & pertinaciter aſſe-

Vrbanus Regius in prioribus locis cõmunibus.

Laica cõmunio ſub ſpecie panis tantùm in cõcil. Epheſino pręcepta.

Aug. de anima, & eius Origine li. 1. cap. 18.

Epiphan. in Ancorat.

Vſus alterius ſpeciei inoleuit ſub Gregorio tertio.

Germania ſub Gregorio tertio Chriſti Euãgelium recepit, & Polonia ducentis poſt annis.

Seſsione 13.

A

rentes oppoſitum, tanquam hæretici ſint arcendi. Decem & ſeptem annis pòſt, habitum eſt aliud concilium Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnanienſis Epiſcopus, tunc à ſacro concilio nationis Germanicæ præſidens deſignatus, & Franciſcus Epiſcop. Varmienſis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque ſpecie diſceptaretur, decretum eſt & declaratum, quod fideles laici communicantes & non conficientes, non aſtringantur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, ſed Eccleſia, quæ regitur Spiritu veritatis, & cum qua Chriſtus eſt vſque ad conſummationem ſeculi, ordinare habet, quomodo ipſis non conficientibus miniſtretur, prout pro reuerentia ipſius ſacramenti & ſalute fidelium viderit expedire. Siue autē ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet (ſecundum ordinationē ſeu obſeruantiam Eccleſiæ) proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendum eſt, quod non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantùm, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoque conſuetudo, communicandi laicum populum ſub vna ſpecie ab Eccleſia & Sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſsimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine autoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus vſus hic Eccleſiæ ſub vna ſpecie communicandi confirmatus eſt, in quibus præſentes etiam adfuerunt ex hac prouincia noſtra Epiſcopi, à rege miſsi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis conſtituta ſuum aſſenſum præbuerunt. Fingamus autem controuerſum adhuc eſſe, num adſtringamur ex præcepto Domini ad Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic, mihi ſecus videbitur, quis erit contentionis huius noſtræ finis? Iudex vt ſit aliquis oportet. Poſtulari nunc à multis audimus concilium, atque id liberum: Quæ potuerunt autem eſſe concilia magis libera, quàm hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiam Pontifices loco ſuo motos legimus? Vt admiranda ſit eorum vel inſcitia, vel impudens comminiſcendi quiduis audacia, qui Pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cùm non modò nullum oſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à nobis doceri poſsit. Nam poſt Epheſinum concilium, cùm interdicti cauſa ceſſaſſe videretur, ad intermiſſum ſub vtraque ſpecie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe videtur. Sed iſti verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant, dum Pontifices quibuſcunque confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano ſcriptum anteà commemorauimus, gubernatore ſublato facilius circa Eccleſiæ naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per membra ſua, vt illius autoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abſtrahat. Cæterùm quæ tyrannis eſt tueri concilij decreta, neque permittere, quæ ſunt Eccleſiæ totius autoritate conſtituta, vt abſque eiuſdem autoritate abrogentur? Si quæ per principem in comitiis de cunctorum regni ordinum aſſenſu conſtituta ſunt, contra eorum aliquid princeps ipſe venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria conſtitutione aliqua, quod in maioribus regni comitiis ſumma voluntate omnium ſancitum eſt, id extra comitia ſolus ipſe, paucis in concilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apoſtatæ, vt excæcatus erga monacham libidine, ac propterea ſurſum ac deorſum miſcere volens omnia, tyrannidem hanc ſibi vſurpet, vt quæ non de vnius alicuius regni aut prouinciæ, ſed de totius orbis Chriſtiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorum, nationum aſſenſu, doctiſsimis, grauiſsimis, ſanctiſsimis viris in concilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, conſtitua ſunt, ea priuata ſua autoritate, quid dicam autoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulò grauior eſt cauſa, dicitur hic eſſe comitialis articulus, neque principi fas eſſe putatur extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Euchariſtia ſtatuere, articulus eſt monachalis, vt ipſe cum ſua Nonna decernat, num Conſtantienſis & Baſilienſis concilij decreta rectè ſe habeant, necne: Quæ eſt, ſi non

Margin notes: Seſsione 30. — Matth. 28. — Leo papa ſer. 4 in quadra. — Cyprian. lib. 1. epiſt. 3. — B — C

A ſi non hæc eſt extrema dementia, tantam aut monacho apoſtatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de conciliorum decretis, déue ſanctorum patrum ſcriptis ferat ſententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectẽdum, illud reiiciendum eſſe pronunciet? Certè ſi quis hoc de regni comitiorum ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem cauſæ eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum, quàm conciliorum autoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quiſpiam, Legem in comitiis non rectè latam eſſe, ac ſuum iudicium omnium eorum, qui legem hanc ſciuerunt in comitiis, iudicio anteponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò non prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conetur) fortaſſis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem ſanxerunt, declamabit, verè an falſò, non multum ſua intereſſe exiſtimans. (Neque enim fuit maior vnquam non modò dicendi, verumetiã mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm ſub iſto Euangelio) atq; ita ſeditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factũ erit, id ferri poterit? meritò commendatur ab Euſebio præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè lex erit præclariſſima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectè ne an contrà, ſe leges habeant: ſed vno omnium ore, vnáque voce, rectè tanquam à diis

Non eſſe iudicandum de decretis maiorum.

Nota.

Plato libr. 1. de legibus.

Euſeb. lib. 12. de præparatione Euangelica cap. 1.

B poſitas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem ſi quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiẽte, referre. Ne quærere quidem vir ille ſapientiſſimus adoleſcentibus permittit, num Laconum, aut Cretenſium lex rectè ſe an contrà habeat: Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò ſi iuſtas & graues aliquas cauſas attulerit, per quos condita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult autem id à ſene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ quoque Philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. Notum eſt illud quoque ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, Cedò, quî veſtram republicam tantam amiſiſtis tam citò? reſpondetur: Proueniebant oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas videlicet eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audacius, ne dicam impudentius, quàm oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli, qui ſimul vt alicuius locos communes perlegerint, ſtatim ſe Theologos profitentur: ac eiuſmodi Theologos vt non illud modò, Super ſenes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, ſuper omnes docentes me intellexi: ſibi arrogare audeant. Adeò verum eſt quod prouerbio dicitur: Inſcitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit ſcriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio lo-

Iuuenum nõ eſt quærere an leges rectè ne, an contrà ſe habeãt.

Ariſtoteles lib. 1. Ethicorum.

Adoleſcẽtiũ temeritas.

Pſal. 118.

Deut. 32.

C co de Chriſti præcurſore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filiis diſcunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorum in patres & patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij quod patres quondam eorum, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpe adoleſcentulis filiis ſuis docentur. Quid eſſe poteſt magis abſurdum ac præpoſterum? Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato vult tanquam à Deo ſancitas, vt neque mutire quiſquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à ſpiritu ſancto latæ ſunt, qui conciliis præſidet, afflatúque ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de iis, verumetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adoleſcenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Auguſtinus, quanquam de iis homines iudicant cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ & firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Quanto magis id obſeruandum eſt in legibus diuinis, hoc eſt autore Spiritu ſancto latis, cuius generis ſunt, quæ feruntur in generali concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atquæ hæc quidem de vtraque ſpecie. Hortamur autem, oramus, & per viſcera miſericordiæ Dei obſecramus

Luc. 1.

Aug. De vera religio. ca. 31.

Concordia in hoc ſacramento potiſſimum ſeruanda. fideles omnes in prouincia noſtra conſtitutos, quandoquidem in hoc ſacramento A
varia eſt & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi reſiſtant. Neque enim aliud
ille agit, quàm vt hac de ſpeciebus altercatione à Chriſto & ab eius corpore Eccle-
ſia ſegreget homines, quod ſegregatis facilè ſe cætera, quæ velit omnia perſuadere
poſſe credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod ſicut in hoc ſacramento
verum eſt & viuum Chriſti corpus, ſic qui volunt illud ſumere ad vitam æternam
& non ad mortem æternam, eos & ipſos oportet eſſe Chriſti corpus. Conſyderent
quid ſit quod agatur in hoc ſacramento. Quid enim aliud, niſi quod dicit Paulus,
1.Corint.11. mors Domini annunciatur? Quare autem mortuus eſt? Vt filios Iſraël, qui erant
Ioan.11. diſperſi, congregaret in vnum. Ipſe mortuus eſt ideò vt congregaret, tu propterea
ſub vtraque ſpecie ſumendum aſſeris, vt ſegreges, vt diuidas, vt diſpergas, quod ille
pretioſo ſanguine ſuo collegit? Quid eſt, ſi hoc non eſt Antichriſtum eſſe? Quid
h c eſt niſi ſacramentum pietatis, niſi ſignum vnitatis, niſi vinculum charitatis? Qua
tu fronte audes illud facere cauſam diſſidij, materiam diuiſionis, fomitem odij? Sal-
tem ſigna ipſa attende, neque aliud eſſe velis, quàm quod per illa notatur. Neque
1.Corint.10. enim ſine cauſa Chriſtus in ſpecie panis hoc ſacramentum eſſe voluit: Vnus enim
panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo deſi-
gnauit in hoc ſacramento Dominus, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis &
vnitatis in hac menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vin-
culum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit; indignè enim B
ſumit, ac reus erit corporis & ſanguinis Domini, occiſor Chriſti reputabitur, nec
1.Corinth.11. minus peccabit, quàm ſi Chriſtum ipſum crucifixiſſet, ſi ſanguinem eius fudiſſet.
Panis vnus ex multis granis, ita nos vnum corpus ex multis membris. Ex multis granis vnus efficitur panis, & nos ex multis membris efficimur vnum cor-
pus, corpus autem Chriſti. Hoc ergo corpus ſi lanias, ſi diuidis, quid aliud, quàm
denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Chriſtum interficis? Qua crudelitate, quæ
poteſt maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obteſtamur per eum
ipſum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudeli-
tate ſibi temperent, quin potius, quod mortis Chriſti beneficio facti ſumus omnes,
id eſſe & permanere velint. Fecit ille nos corpus ſuum, tradito pro nobis in mor-
tem corpore ſuo, ſimus & permaneamus huius & quidem vnius corporis membra.
Erimus autem vnius corporis membra ſub Chriſto capite, ſi nos ab Eccleſiaſtici ædi-
ficij compage auelli non permiſerimus, ſi idipſum omnes dixerimus, ſi non fuerint
in nobis ſchiſmata, ſi in eadem fidei regula permanſerimus, ſi cum aliis de rebus ad
fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes
ſenſerimus. Quamobrem non contendamus de ſpeciebus, in quibus nihil eſt, quod
aliquid fiduciæ quiſquam collocet, in illo ſolo ſpes nobis eſt omnis defigenda, qui ſub
ſpeciebus iſtis viſibilibus inuiſibilis ipſe latet, verèque continetur. Neque enim quod
videmus, ſalutem nobis adfert, ſed quem oculis carnis huius cernere non poſſumus,
quem ſola fide comprehendere licet, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſub his, C
quæ videntur ſpeciebus, inuiſibilis ipſe & immortalis verè continetur, ipſe eſt & non
Acto.4. alius, in cuius nomine nos omnes fieri ſaluos oportet. Qui cùm æquè ſit integer ſub
vna, atque ſub vtraque ſpecie, quorſum attinet de ſpeciebus diſceptare, ex quibus
non eſt ſalus? Etiam atque etiam nobiſcum reputemus, quid aliis acciderit, qui cùm
de vtraque ſpecie primum inter ſe contendiſſent. Chriſtum ex vtraque paulò pòſt
amiſerunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc ſacramento,
niſi merum panem, & merum eſſe vinum. Quæ quàm ſit horrenda blaſphemia,
quis non intelligit homo Chriſtianus? Verum eſt, quod dixit quidam quamuis
ethnicus; Nimium altercando veritas amittitur. Amiſerunt illi veritatem, ami-
ſerunt Chriſtum de hoc ſacramento, dum altercationi ſtudentes magis quàm di-
lectioni mutuæ, non credunt veritati, de veritate ſui corporis diſertè dicenti, hoc
eſt corpus meum. Huc perduxit miſeros priuatus ſpiritus, cui plus fidendum eſſe
Matth.26. putauerunt, quàm ei, qui publicè promiſſus & miſſus eſt Eccleſiæ vniuerſæ. Poſue-
runt in cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. Quamobrem cùm nul-
lum Chriſti inſtitutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra
Epilogus. Miſſæ ſacrificium dando, cùm Chriſtum etiam ipſum & Apoſtolos abſque calice
ſub

A ſub ſpecie panis tantùm Euchariſtiam dediſſe legamus: cùm certò nobis perſuaſum ſit, nihilo plus ſub vtraque, quàm ſub vna ſpecie contineri, ſub qua æquè vt ſub vtraque integer Chriſtus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Chriſti: qui quæ pacificauit ille per ſanguinem crucis, quę per mortem ſuam congregauit, ea ſpargere conantur: non contendamus de ſpeciebus, ne quod illis accidit, & ipſi Chriſtum amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli conſilium, in eo permanentes, idem ſapiamus omnes. Ita futurum eſt, vt ipſi facti corpus Chriſti myſticum, non ad mortem æternam corpus Chriſti verum ſumamus, ſed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus. Coloſ.1. Phil.3.

Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur ſacrificium. CAP. XLI.

INter omnia Sacramenta nullum eſt hoc vno Euchariſtiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob cauſam à Dionyſio Sacramentum ſacramentorum, & hoſtia vocatur hoſtiarum. Nam cùm tria ſint, quibus ritè Deus colitur, fides, ſpes, & charitas, baptiſmus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio ſpei: per illud enim erigitur ſpes noſtra, tutore nobis dato ſpiritu ſancto: Euchariſtia verò charitatis eſt Sacramentum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam dedit in manus inimicorum ſuorum, ac ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo patri pro nobis, vt ſanguine ſuo nos emundaret ab operibus mortuis, ac viciſſim charitate erga tam pium & beneficum ſeruatorem noſtrũ accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præſtare poſſimus. Quare quanto eſt excellentior charitas, quàm ſit fides & ſpes, tanto præſtat hoc ſacramentum aliis omnibus, quod non modò ſignificat & confert gratiam ſicut alia ſacramenta, ſed eum ipſum, qui fons eſt & largitor omnis gratiæ verè in ſe continet, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius ſacramenti dignitas maior eſt, vel vtilitas, proinde nuſquam etiam grauius quàm in hoc ſacramento fideles tentat, quod aut ſublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore ſpoliatum ac prorſus contemptum eſſe cupit. Qua tamen in re, vt paulò antè diximus, nihil agit feſtinanter, ſed illud molitur ante omnia, vt à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quò ſegregatos facilius eò, quò cogitat, perducat. Itaque primùm iniicit altercationem de ſpeciebus, vt perſuadeat hominibus, non hoc amplectendum eſſe, quod viſum eſt Eccleſiæ vniuerſæ, neq; illius, ſed priuato ſenſu ſcripturas interpretari oportere: Quod poſteaquàm obtinuit, iam reliqua minore negocio perſuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obſtat, atq; iugis recordatio ſacrificij illius, quo ſemetipſum patri ſuo cœleſti Chriſtus in ara crucis hoſtiam obtulit pro peccatis noſtris: videt illius virtuti ſe reſiſtere nequaquam poſſe: quamobrem illud oppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm aſtutè prorſus & callidè prædicationem illius permittit, à repræſentatione tamen abſtineri prorſus vult, quod ea ſublata, fore intelligit, vt prædicatio quoque ſuccedente tẽpore langueſcat. Quamobrem hic neruos ſuos omnes exerit: neque ſatis habet omnia dixiſſe, quibus perſuadeat non eſſe à Chriſto aut ſacerdotium, aut ſacrificium vllum inſtitutum, verum affingit Eccleſiæ multa, quaſi ea ſentiat & doceat de hoc tremendo ſacrificio: quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ ſit Eccleſiæ hac de re ſententia, & quàm multa, quàm falſò illi per membra ſua Satanas impingat, de eo nonnihil diſſerendum eſſe putauimus. Illud itaque ſcire imprimis oportet, quòd cum diuerſæ ſint res, quarum per hoc ſacramentum admonemur, diuerſæ ſunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita ſunt, partim præſentia, partim futura. Admonemur præteritæ Chriſti paſſionis, quæ fuit longè gratiſſimum Deo ſacrificium, quo nos ille Deo patri ſuo reconciliauit, pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modò remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis meruit, verumetiam dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorũ, dignos fecit qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc ſacramentũ ſacrificiũ. Sic enim à Cypriano dictum eſt. Paſſio Chriſti, eſt ſacrificiũ quod offerimus. Vocatur etiã Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, quòd in hoc ſacrificio grata quadã recordatione proſequimur, cum alia omnia,

Dionyſ. Eccle. Hier. lib.3.

Hier 11. Hebr.9.

B (at "nos emundaret ab operibus mortuis")

Nota. Satanę conatus in euertẽdo ſacrificio. Euchariſtiæ ſacramentũ maximũ & vtiliſsimum.

C (at "præſentatione tamen abſtineri")

Euchariſtiæ appellationes. Coloſ.1.

Sacrificium Cypri. lib. 2. epi. 3. Euchariſtia, Synaxis ſeu communio.

tum præſertim immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium. Admonemur A præſentis vnitatis, quam hoc ſacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis Græcè, Latinè communio, quod per illud, ſicut à Damaſceno traditum eſt, Chriſto communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac ſicut cum illo, ita ipſi etiam inter nos vnum reddimur, vt ſimus omnes vnum corpus ſub vno capite Chriſto, iuxta illud quod à Paulo dictum eſt: Vnum corpus, vnus panis multi ſumus, qui de vno pane participamus. Admonemur poſtremò eius, quod futurum eſt, quod ſicut in hoc ſacramento Chriſto coniungimur & eo fruimur, non in ſua, ſed panis & vini ſpecie, ita poſteaquàm, qui non habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ ſumus & peregrini, ex huius vitæ diuerſorio in cœleſtem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem videbimus eum ſicuti eſt, atque illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud quod ſcriptum eſt: Satiabor cum apparuerit, gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viam nobis præbet eò perueniendi, quandoquidem in ſe verè continet eum, qui via noſtra eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: Qui etiam eſt oſtium illud, per quod ſolùm, & non per aliud, ad cœleſtem illam gloriam ingreſſus nobis patet. Vt autem intelligi poſsit qua ratione ſacrificium vocetur, paucis non capitis noſtri ſomnia, neque cordis noſtri viſiones, verùm quæ doctiſsimis grauiſsimiſque viris iam inde à tot ſeculis ea de re viſa ſunt, enarrabimus. Inter quos cum principem locum teneat Auguſtinus, is vbi ſacrificium definit, in hæc verba ſcribit: Sacrificium viſi- B bile, inuiſibilis ſacrificij Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Quoniam verò erant ipſius quoque ſeculo, qui nullum externum & viſibile ſacrificium eſſe oportere in Eccleſia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur, Qui verò putant hæc viſibilia ſacrificia Diis aliis congruere, illi verò tanquam inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, melioríque meliora, qualia ſunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia, profectò neſciunt hæc ita eſſe ſigna illorum, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum. Quocircà ſicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus, ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. Ac paulò pòſt, de noſtro ſacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam ſerui accipiens mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus) cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere, per hoc & Sacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio, cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium, cum ipſius corporis ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſa per ipſum, quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri. Huius veri ſacrificij multiplicia variáque ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm multis verbis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Huic ſummo veróque ſacrificio, cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt. Ex his Auguſtini verbis docemur, quale ſit hoc Eccleſiæ C ſacrificium, de quo nunc diſſerimus. Eſt enim ſacramentum, hoc eſt ſacrum ſignum, illius nunc quidem nobis inuiſibilis ſacrificij, quo Chriſtus in cruce ſemetipſum viſibiliter obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Hoc eſt quod apertius alio loco ſcribit idem Auguſtinus: Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & variis modis, ſicut re tanta dignum erat, Prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Chriſtus obtulit, vnde iam Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrant, ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Ac apertius etiam paulò pòſt diſcrimen oſtendit inter ſacrificia Iudæorum, & quod in cruce Chriſtus obtulit, & quod ex illius inſtitutione nunc offertur in Eccleſia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, ſacrificij caro & ſanguis ante aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur, in paſsione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur, poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit ſignificatum, & promiſſum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræſentatur, & oculis noſtris ſubiicitur, vt iugis tanti beneficij ſit memoria. Sacrificia priſcorum, figura tantùm fuerunt &

adumb

Damaſcenus lib. 4. cap. 14.
1. Cor. 10.
Hebr. 13.
1. Pet. 2.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Pſalm. 60.
Eſai. 64.
Viaticum.
Ioan. 14.
Ioan. 10.
Sacrificij ratio.
Augu. lib. 10. de Ciuitate Dei cap. 5.
Sacrificium quid.
Cap. 19.
Cap. 20.
Augu. contra Fauſtum lib. 20. cap. 18.
Cap. 21.
Ibidem.

A adumbratio quædam, in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima noſtra, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui poſteaquàm in cœlum aſcendit, nihil nunc aliud fit in Eccleſia, quàm illius oblationis quæ in cruce facta eſt, memoria quædam & repræſentatio. Hinc intelligimus quale ſit ſacrificium hoc, de quo nunc agimus. Eſt enim ſacrum ſignum, quo admonemur illius ſacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum eſt. Docemur præterea ex his, quæ ex Auguſtino adduximus, quod ita demum ſacrificium hoc viſibile rectè Deo offertur, cum illius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium ipſi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Auguſti. poſterior, Amalarius Treuerenſis Archiepiſcopus, his verbis admonet: Illud intendendum eſt, inquit, in omnibus officiis immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare, quale eſt cor offerentium. Quare falſum eſt, quod fingunt inimici crucis Chriſti, docere Eccleſiam, quod cæremonia Miſſæ ex opere operato ſine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero ſcriptum fuit aliquando priuſquam ſegregaſſet ſemetipſum, id docuit, docet, & docebit ſemper Eccleſia, quod Miſſa ex opere operato, id eſt, ex eo quod inſtitutum Domini eſt, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc eſt, ex merito miniſtri prodeſt, ſed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc eſt, quod ex Auguſtino adduximus: Sacramentum quotidianum in cruce peracti ſacrificij, eſſe ſacrificium eccleſiæ, cùm ipſius corporis ipſe ſit caput Chriſtus, & ipſius capitis ipſa B ſit corpus, tam ipſa per ipſum, quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri. Quo in loco non obſcurè illud indicat, & Eccleſiam per Chriſtum, & Chriſtum offerri per Eccleſiam, quæ niſi capiti ſuo Chriſto fide ſit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius repræſentatio fit in altari fructus percipi poteſt nullus. Hoc eſt etiam quod à Bonauentura traditum legimus, quod virtus ſacrificij dicitur ipſa fides, quæ faciebat ſacrificium valere, vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum ſacrificium virtuoſum. Sacrificium itaque noſtrum non eſt aliud quàm illud, de quo dicit Paulus, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nam quod Paſchæ nomine non ſolum illa diei ſolennitas, verùm & agnus ille ſignificatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus, Vbi vis eamus & paremus, vt manduces Paſcha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Paſcha itaque noſtrum eſt ipſemet Dei filius: Hic eſt ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, de quo prædixerat Eſaias, ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum: Hic eſt ille agnus, quem venientem ad ſe quaſi digito Ioannes Baptiſta demonſtrabat, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi: Hic eſt ille agnus immaculatus, cuius pretioſo ſanguine nos redemptos eſſe ſcribit Petrus, quem in Apocalypſi ab origine mundi occiſum eſſe legimus. Quotquot enim ab origine C mundi ſalutem conſequuti ſunt, quotquot deinceps etiam ad finem vſq; ſeculi ſalutem conſequentur, non per alium conſequuti ſunt & conſequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Agnus innocens pro nocentibus, Iuſtus pro iniuſtis fudit ſanguinem ſuum, crudelémq; & ignominioſam crucis mortem obiuit, atque iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc eſt illud ſacrificium, illud inquam vnicum & ſingulare ſacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrum ſacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iuſto, deinde per Noë, Melchiſedech, Abraham, ad ſacrificia legalia Aaron & filiorum eius tranſeundo, quibus non aliud actum eſt, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli ſalus aliter, quàm per huius hoſtiæ quam illa ſacrificia figurabant fiduciam, cõtigerit. Sicut autem illa ſacrificia Deus Patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, ſacrificij memoriã in animis ſuis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atq; orando fructum eius in ſe transferrent, ac per eorũ oblationẽ Dei beneficia grata recordatione proſequerentur, ſic eccleſiæ ſuæ Chriſtus mundam & ſalutẽ ſui corporis & ſanguinis oblationem ſub ſpeciebus panis & vini cõmendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appenſi

Amalarius Archiepiſcopus Treuerẽ.

Opus operãs & operatum.

Auguſtin.

Bonauen. in 4. lib. ſenten. diſtin. 1.

1. Corin. 5.

14.

22.

Hier. 15.

Eſa. 53.

Ioan. 1.

1. Pet. 1.

Apoc. 13.

1. Pet. 2.

1. Pet. 3.

Vmbræ ſacrificij Chriſti in veteri teſtamento.

& effuſi ſanguinis memoriam in animis noſtris ſubinde renouaremus, & fructum A
illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes. Cæterùm quod
obiicitur ab inimicis crucis Chriſti, nuſquam præcepiſſe Chriſtum offerri, ſed man-

Obiectio. Chriſtus nuſquam præcepit carnẽ ſuã, Cultus Dei ſine verbo Dei, offerri, ſed mãducari aiunt hæretici.
Geneſ. 4.
Geneſ. 8.
Geneſ. 12.
Iob 1.

ducari tantùm carnem, & bibi ſanguinem ſuum iuſſiſſe, ac idololatriam eſſe, extra
verbum & ſine verbo cultus inſtituere. Si verum eſt quod ab illis dicitur, ergo ido-
lolatra fuit Abel, Quod enim præceptum habuit de ſuis primogenitis & eorum adi-
pibus offerendis? & tamen dicit ſcriptura, Quod reſpexit Deus ad Abel & ad mu-
nera eius. Idololatra fuit Noë. Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei
verbum de altari ædificando, & holocauſtis in eo offerendis? Idololatra fuit Abra-
ham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtuliſſe Deo
ſacrificia, atque ea illi grata & accepta fuiſſe legimus. Quod dicere quàm ſit abſur-
dum, quis non intelligat? Quàm falſum autem eſt, idololatram & impium atque
ingratum Deo cultum eſſe, qui ſine certo & expreſſo Dei mandato ſit inſtitutus,

Sacrificium Chriſtianũ eſſe ex verbo Dei.
Hebraice, Græce, & Latine.
Exod. 29.
Leuit. 23.
Num. 6.
Iudic. 6.
3. Reg. 8.
Ezech. 45.

tam falſum eſt, eum cultum, quem vocamus Miſſę ſacrificium, ſine verbo Dei &
citra mandatum eius inſtitutum eſſe: Clarum enim eſt & apertum Dei verbum, Hoc
facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt diſtri-
buatur ſacramentum corporis & ſanguinis eius, verumetiam vt benedicatur ſiue
conſecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem
hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: ſicut etiam à Marone legimus
vſurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Le- B
uitico: facere turtures in Numeris: facere hædum in libro Iudicum: facere holocau-
ſtum in libris Regum: facere ſeptem arietes & ſeptem vitulos in Ezechiele legimus.
Quod vſque eo non eunt inficias illi ipſi, qui Miſſam ſacrificium eſſe negant, vt cùm
aliter elabi ſe non poſſe videant, hoc genere cauilli vtantur. Eſſe quidem apud He-
bræos idem facere quod offerre: ſed cum additamento, ſicut dictum eſt facere ho-
locauſtum: facere hircum: facere hædum: Quaſi verò non legatur apud Lucam: vt
facerent pro eo iuxta legis præſcriptum, ſine additamento. Sed demus hoc illis, quod
non aliter apud Hebræos facere ſignificet offerre, quàm cum additamento. Quid
hoc ad eam rem facit, de qua nunc eſt ſermo? Nunquid hîc additamentum non eſt
cùm dicitur? Hoc facite. Præmiſerat: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur,

Chriſtum ſacrificaſſe.
Heb. 7.
Pſalm. 109.

ſubiunxit eueſtigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm
additamentum videas. Porrò nemini dubium eſt, fuiſſe Chriſtum ſacerdotem ſe-
cundum ordinem Melchiſedech, quod & Paulus teſtatur, & ante illum Propheta di-
cens, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Vbi autem hoc
ſacerdotio functus ſit, in Euangelio nuſquam reperimus, præterquam in nouiſſima

Sacerdotiũ Chriſti fuit duplex.
Geneſ. 14.

illa cœna. Nam quale fuit ſacerdotium, quale ſacrificium Melchiſedech? Scribitur
in Geneſi: quòd panem & vinum obtulerit. Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi. Nónne
Melchiſedech Chriſtum ſacerdotem adumbrabat? qui & ipſe ſub ſpeciebus panis &
vini corpus & ſanguinem ſuum obtulit: in qua oblatione ſe ſacerdotem eſſe ſecun-
dum ordinem Melchiſedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta eſt in ara C

Sacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech, vſus fuit in vltima cœna Chriſtus.
Rom. 10.
Finis ſacrificiorum ſacerdotũ Aaronitarũ per Chriſtum.
Tertul. libr. 4. aduerſus Marcionem.
Matt. 26.
Matt. 5.
Exod. 12.

crucis, magis fuiſſe videtur ſacerdos ſecundum ordinem Aaron, quàm ſecundum
ordinem Melchiſedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & ſemetipſum verè
morti tradidit: Tales autem victimas offerebant ſacerdotes ſecundum ordinem
Aaron. At in nouiſſima cœna eandem illam hoſtiam corporis ſui & ſanguinis obtu-
lit, ſed ſub iis, quæ Melchiſedech obtulerat anteà, panis & vini ſpeciebus. Nihil aliud
Melchiſedech, quàm panem ipſum & vinum: at Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum
ſub panis & vini ſpeciebus obtulit. Et ſicut in ara crucis, qui finis legis eſt Chriſtus,
ſacrificiis, quæ ſacerdotes Aaronitæ offerebant, finem impoſuit, ita in nouiſſima cœ-
na nouum ſacerdotium, nouum ſacrificium inſtituit ſecundum ordinem Melchiſe-
dech. Conſtat etiam, quòd in illa cœna paſcha cum ſuis diſcipulis manducabat: Pa-
ſcha autem non veruecinum, ſed multò præſtantiſſimum. Quemadmodum etiam
Tertullianus teſtatur, dicens: Profeſſus, inquit, Chriſtus ſe concupiſcentia concupiſſe
edere paſcha vt ſuum, indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus: Acce-
ptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit. Si autem quod in cõ-
feſſo eſt paſcha cum ſuis diſcipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat ſoluere
legem

A legem,ſed implere,iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quē immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas reſponderet, neceſſe fuit, vt quòd paſcha cum diſcipulis ſuis manducaret Chriſtus, prius offerret corpus ſuum & ſanguinem Deo patri,poſteà verò manducandum traderet.Nam & illud certum eſt & indubitatum, quod agnus ille paſchalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini noſtri Ieſu Chriſti:qui ſemetipſum in ara crucis oblaturus erat hoſtiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte reſpondet rei geſtæ in ara crucis,ſed magis ei quæ geſta eſt in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Iſraël de ſeruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto:At immolatio agni immaculati, qua ſemetipſum obtulit hoſtiā pro nobis in ara crucis,nō fuit facta in recordationē alicuius beneficij, ſed fuit ipſum beneficium, fuit ipſa liberatio à peccatis: fuit ipſa redemptio de duriſſimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem neceſſe fuit, vt per illam immolationem agni paſchalis,alia quędam præter illam in cruce peractam immolatio ſignificaretur,quæ per Chriſtum in nouiſſima cœna facta eſt: quam etiam à ſacerdotibus fieri deinceps in ſuam commemorationem, in paſſionis & mortis recordationem inſtituit. Præcepit Deus,cùm eſſent agnum illum immolaturi Iudæi,filios vt ſuos docerēt, quid ſibi vellet hæc immolatio.Cùm dixerint,inquit,vobis filij veſtri,quæ eſt illa religio? Dicetis eis: Victima tranſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſraël in

Exod.14.

Exod.12.

Agnum Paſchalem māducandi religio & ritus.

B Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans. Huius beneficij ſui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non diſſimile quiddam fit in hoc altaris ſacrificio. Nam & hîc ſi interrogentur filij Iſraël(non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſſionem) quænam eſt iſta religio? quid ſibi vult quòd ſacroſanctum corpus & ſanguis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus offertur in Miſſa? Rectè reſpondere poſſunt. Grata quædam fit commemoratio immenſi illius beneficij,quo Dei filius homo factus, corpus ſuum ex virgine aſſumptum pro nobis in mortem tradidit,ſanguinem ſuum in cruce fudit,vt mundum vniuerſum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem magis repræſentare eam,quę fit in altari,quàm quę facta eſt in cruce. Nam ſicut in paſchate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipſa præſens fuit redemptio. Quod etiam Chryſoſtomus indicat,enarrās illa verba:Hoc facite in meā commemorationē. Vides,inquit,quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus?Nam ſicut illud in rememorationem miraculorum,quæ in Aegypto patres veſtri viderunt,faciebatis,ſic & hoc in meam facite commemorationē. Quamobrem cùm & mandatum Chriſti habeamus dicentis, hoc facite in meam commemorationem, & conſtet Chriſtum ſacerdotem fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech,neque reperiatur in ſcripturis, vbi ſit functus hoc ſacerdotio, præterquàm in cœna:illud prætereà manifeſtum ſit,quod in illa cœna paſcha cum diſcipulis manducauerit, quod offerri priuſquàm manducari iuxta ritum Iudæorum conſueuerat,

Chryſ.Homil.13.in Matt.

C quis eſt qui dicere iam audeat,ſine Dei verbo cultum hũc inſtitutum eſſe?quem non his modò ſcripturæ teſtimoniis, verumetiam Prophetarum oraculis aſtrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad ſacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum,magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.Quibus in verbis tria nobis conſideranda veniunt.Primum,quòd abolitum Deus voluerit vetus illud ſacerdotiũ,quod erat ſecundum ordinem Aaron,quo ſolus vtebatur populus Iſraël. Deindè, quod illi ſuccedere voluerit nouum & æternum ſacerdotium ſecũdum ordinem Melchiſedech, non ex vna Aaron familia, ſed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò,quòd oblatio per ſacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quę in omni orbis totius loco offerretur.Si quis Prophetę locum hunc ad eam,quæ in cruce facta eſt,oblationem referre velit,conſtat,nec inter gentes,nec in omni orbis loco, ſed in vna Iudæa Chriſtum in mortē ſemetipſum obtuliſſe: vt hic ſenſus ei prophetę loco quadrare nō poſſit. Si autē de contriti & humiliati cordis ſacrificio,deq; puræ mentis & bonæ voluntatis officiis intelligēdum exiſtimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non

Malac.1. Sacrificium miſſę probatur.

In omni loco oblatio mũda.

non eſt:ne id quidẽ procedet. Etſi enim dubium non eſt, huius generis ſacrificia Deo A
Prou.20. Eſai.64. accepta eſſe, quis tamen erit, qui gloriari poſſit ſe mundum cor habere, atque illius oblationem mundam eſſe? cùm omnes iuſtitias noſtras eſſe dixerit alius propheta velut pannum menſtruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi poſſit, præter illam quæ ſemel in cruce oblata eſt, cuius in Eccleſia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti ſacrificium non magis huius Eccleſiæ, quæ ſequuta eſt Chriſti paſſionem & mortem, quàm illius, quæ præceſſit, proprium eſſe videtur, vt ęquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad ſacerdotes magis eiuſmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuſcunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge ſacrificium illud, quod nouiſſimis temporibus per Antichriſtum ſublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè poteſt, quàm iſtud Chriſti corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis & vini ſacrificium? quod vſque ad conſummationem ſeculi duraturum eſſe, dubitandum non eſt, quantumlibet nunc etiam illud per ſuos præcurſores oppugnare conatur Antichriſtus. Sed & ſimilia, quæ pro mundatis à lepra ſolebat offerri ex more, quemadmodum à Iuſtino ſcriptum legimus, figuratè ſignificabat panem Euchariſtiæ, quem in memoriam paſſionis ſuæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Ieſus Chriſtus dominus noſter tradidit poſteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, cum cæteris, quæ hoc cõtinentur, tum pro redemptione, qua liberati ſumus à peccatis, principatibus ac poteſtatibus in vniuerſum debellatis iuxta diuinum conſilium. Habemus itaque iam ita clara B
& aperta ſcripturæ teſtimonia, de quotidiano hoc Chriſti corporis & ſanguinis ſub panis & vini ſpeciebus Eccleſiæ ſacrificio, nihil vt magis perſpicuè dici ſcribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam ſcripturarum intellectum obſcuret, ac pretium redemptionis noſtræ ex omni hominum memoria deleat, Ac primùm quidẽ, quod ad Melchiſedech attinet, aiunt miniſtri Satanæ Apoſtolorum, vbi de ſacerdotio illius tractat, ſingula accuratè ac propemodum ſcrupuloſè excutere: nomen hominis: ſedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem perſequi, in quibus omnibus minus momenti ſit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid exiſtimandum ſit obliuione lapſum eſſe Dei ſpiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad cauſam maximè valebat, id omiſerit? Quàm ineptum autem hoc eſt argumentandi genus, non ſcripſit Paulus, ergo non eſt? Non ſcripſit in tota illa epiſtola eſſe Chriſtum conceptum de ſpiritu ſancto, eſſe natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita eſſe? Non eſt obliuione lapſus Dei ſpiritus, ô Satana, quin eo potiùs vſus eſt conſilio, quo Chriſtus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò. Clarè hoc ipſa Pauli verba indicant, ſtatim enim vt fecit Melchiſedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis ſermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in cauſa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec ſolido cibo vti poterant, quod non omnia, ea præſertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchiſedech Apoſtolus fuit perſequutus. Quod etiam teſtatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis ſermo eſt & interpretabilis: Non quia Apoſtolus non potuerit id interpretari, ſed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id eſt, Iudæis perſuadebat, non iam fidelibus, quibus paſſim proderet ſacramẽtum. Verumetiam, ſi vas electionis ſtupet ad myſterium, & de quo diſputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, ſolam debemus ſcientiam inſcitiæ confiteri, & ampliſſimam domum paruo quaſi foramine oſtendere: vt dicamus duo ſacerdotia inter ſe ab Apoſtolo comparari, prioris populi, & poſterioris: & hoc agit tota diſputatione, vt ante Leui & Aaron ſacerdos fuerit Melchiſedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris ſacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totúmq; quod ſequitur in laudes Melchiſedech ad Chriſti typum referri, cuius profectus Eccleſiæ ſacramenta ſunt: Extat oratio Gregorij Nazanzeni, digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo diſſerit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæque res bona dicitur, ſi benè fiat. Neque tam eſt rectum aliquid, quod ſi deſit prudentia,

Iuge ſacrificium. Dan.8.

Iuſtinus in colloquio, quod habuit cũ Thriphone Iudæo.

Melchiſedech ſacrificium.

Ioan.16.

Hebr.6.

Hieron. ad Euagrium.

Gregor. Nazan. de Theologia lib.1.

C

non

A non ęquè pernicioſum euadat, atque ſapienter adminiſtratum futurum fuerat ſalu-
tare. Docere nos hoc vel Chriſti poteſt exemplum: qui de ſua morte (qua vna re ni-
hil eſſe potuit humano generi vniuerſo ſalubrius) verba facturus, eam cum diſcipu-
lis tantùm ſeorſum communicandam eſſe putauit, quòd vulgo myſterium hoc re-
ctè committi nõ poſſit. Permultum in eo poſitum eſt, quàm opportuno loco & tem- Matt. 20.
pore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipſum, ſi quis conſyderet diligentius, opportu-
nitatem quandoque ſpectaſſe videamus, præſertim dum ſe mortalibus aperire, dum
luce ſuæ veritatis mentes eorum illuſtrare conatur. Nónne vetus Teſtamentum
patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutum eſt obſcurius? At noua lex Deum
filium palàm eſt profeſſa: ſancti verò ſpiritus diuinitatem non ita latè patentibus ar-
gumentis explicauit: quæ poſteà tamen intellecta & ipſa eſt. Neque verò non ma- Idem lib. 5.
xima ratione id ita factum eſt: ſicut à Gregorio quoque Nazanzeno legimus an- Theologiæ.
notatum. Nam nondum patris diuinitate confeſſa, manifeſtè filium Deum prædi-
care: hac rurſus nondum Deo filio declarato, ſpiritui ſancto diuinitatem aperrè
tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis ſolidum cibum
manducandum dare? Fecit itaque Paulus quod propheta faciendum admonet, diſ- Pſalm. 111.
poſuit ſermones ſuos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quæ profutura putaret,
cætera quamuis cognitu digniſſima atque adeò neceſſaria in tempus aliud magis op-
portunum reſeruaret. Quod idem feciſſe legitur, cùm ſermonem apud Athenien-
B ſes habuiſſet. Neque enim ſtatim à primo deſtruendas putauit cæremonias idolo-
rum: Statim nanque ſermonem eius aures gentilium reſpuiſſent: verùm ab vno
Deo operatore mundi, incipit dicens: Deus, qui fecit mundũ, & cuncta, quæ ſunt Acto. 17.
in eo. Negare non potuerant vnum operatorem eſſe mundi, vnum Deum, vnum
omnium creatorem. Adiunxit, eò quòd cœli & terræ dominus in manufactis non
dignetur habitare. Deinde quod intra auri, argentíque craſſam materiam nequa-
quam veriſimile ſit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium do-
cens eſſe ſtudium pœnitendi. Tunc venit ad Chriſtum, nec tamen Deum maluit
quàm hominem nuncupare, dicens: In viro, quo definierit omnibus fidem, ſuſcitans
eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit, Ambroſius, debet audientium conſiderare Ambroſ. li. 6.
perſonas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienſes crederent, in Lucam.
quia verbum caro factum eſt, & de ſpiritu virgo concepit, qui irridebant, quia reſur-
rectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionyſius Areopagites credidit, & alij
crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid intereſt, quo quiſque credat or-
dine? Non in principiis perfecta quęruntur, ſed de principiis ad ea quæ perfecta ſunt,
peruenitur. Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apoſtoli, ſicut à Baſilio ſcriptum Baſil. libr. de
legimus, myſteriorum reuerentiam & autoritatem ſilentio conſeruandam eſſe puta- ſpiritu ſan-
uerunt, ne ſi vulgo eſſent omnibus cognita, in cõtemptum venirent. Inde etiam vo- cto, cap. 27.
cata ſunt, myſteria, quòd ea occulta eſſe, neq; in vulgus prodi oporteret. Quę etiam Myſteria in
C cauſa fuit, quod literis non mandabantur, ſed per manus tantùm tradebantur: Sicut ſilentio tradita.
de hoc ipſo ſacrificio loquens dicit Baſilius: Inuocationis, inquit, verba, dum Eucha- Idem.
riſtiæ panis oſtenditur, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reli-
quit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es ſacerdos in æternum, Auguſtinus: Auguſt.
Vident Iudæi periiſſe iam ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron, & non agnoſcũt Pſal 109.
ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternum ſecun-
dum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor: ſi qui non intelligunt cathecumeni,
auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere: ſcri-
pturæ vobis intiment, quid eſt ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech. Si Au-
guſtinus non putauit omnibus prodẽda myſteria, quo tempore terrarum orbis ma-
gna ex parte Chriſtum agnoſcebat, quanto minus id factum oportuit à Paulo, cùm
ad eos, qui recens ad fidem Chriſti conuerſi fuerant, neque tanta myſteria cape-
re adhuc poterant, ſcriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit ſacrificij Argumẽtum
panis & vini Paulus, malè igitur ad Chriſti ſacrificium refertur. Quod verò dicunt, hæreticorũ.
Melchiſedech panem & vinum obtuliſſe non Deo, ſed Abraham, & comitibus eius
ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem ſequuti: Si fidem illis habendam pu-
tant potiùs, quàm toti cœtui ſanctorum Eccleſiæ doctorum, qui Deo dicũt oblatum

in ſacr

in ſacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eiſdem affirmantibus, quòd Abraham ſuſceperit à Melchiſedech decimas diuitiarum eius, non Melchiſedech ab Abraham decimas ſpoliorum: & incogitantiæ damnent Dei ſpiritum, à quo non fuit hoc animaduerſum. Saltem veriſimile aliquid comminiſcerentur. Nam quod aut Abraham poſt deuictos hoſtes & opima ſpolia deportata neceſſe habuerit vinum & panem manducare, vt ſe ſuóſque reficeret, aut ſacerdos Melchiſedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo ſufficere poſſet, nullam habet veriſimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non ſuccedit: Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epiſtola ad Hebræos. Neque vt ſæpe offerat ſemetipſum. Alioqui oportebat eum frequenter pati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Nam quod à Paulo dictum eſt, libenter accipimus. Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reiiciendum eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcurè ferimus: Quin illi veterum omnia ſacrificia ceſſiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & vmbram eius fuiſſe, ab Eccleſia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc eſt, morte ſua Chriſtus illud ipſum perfecit & conſummauit, quod hoſtiæ, victimæ, ſacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in aſſumpta carne, morte ſua & profuſo pretioſo ſanguine ſuo, genus humanum redimeret: Quod vna illa oblatione perfectum eſt, quæ quamuis peracta ſemel, ſemper viget nihilominus, adeóque perpetua eſt, quo ad efficaciã, atque illius virtute, quod nunquam excidit æternum Chriſti ſacerdotium, quo miniſtros etiam ſuos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſtomo vnam hanc eſſe dicimus hoſtiam cùm illa, quæ in cruce peracta eſt: vnum ſacrificium & non aliud, niſi quòd offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hîc fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta: Sic enim appellatur nõ modò à Gregorio Nazanzeno, Cyrillo in interpretatione anathematiſmi decimi, Euſebio, Athanaſio, verumetiam à patribus in ſacroſancto concilio Epheſino congregatis, tum ab Iſchirione Diacono in Chalcedonenſi concilio. Quòd ſi, quid loquantur vetuſti ſcriptores, miniſtri Satanæ morari ſe negant, minus morari nos debemus, quid ipſi heri & nudiuſtertius, quod aiũt, nati blaterent. Neque verò ſecus Auguſtinus ſenſit Latinus, quàm Chryſoſtomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe domini paſſionem, cùm ille ante tam multos annos paſſus eſt, nec omninò niſi ſemel illa paſſio facta ſit. Nempe ipſo die dominico dicimus: Hodie dominus reſurrexit: cùm ex quo reſurrexit, tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, vt nos ita loquentes arguat eſſe mentitos? niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus, vt dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimilis eius? & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt. Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus reſponderit eum immolari. Paſchaſius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conſpectu patris, interceſſione pro peccatis noſtris filij eius, ſummi ac veri põtificis, quotidie: licet Chriſtus ſemel paſſus in carne, per vnam eãdémque mortis paſſionem ſemel ſaluauerit mundum, ex qua morte idem reſurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò ſapientia Dei patris pro multis cauſis neceſſarium hoc prouidit. In eandem ſentẽtiam ſcripſit propemodum æqualis Paſchaſij, vel qui paulò eum præceſſit Rabanus, quíque ſubſequutus eſt poſteà Algerus. Ex eo facilè colligimus, quale ſit hoc ſacrificium, de quo tractamus. Eſt enim idem cum eo, quod in cruce peractum eſt, niſi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, in altari incruento: Ibi paſſibilis & mortalis, hîc impaſſibilis & immortalis: ibi viſibilis, hîc inuiſibilis: ibi in humana ſpecie, hîc ſub ſpeciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remiſſionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hîc non vt peccatorum

Margin notes: A (top right); Hebr.9. Hebr.10.; B; Hoſtia eadẽ diuerſo modo oblata. Chryſoſt. Homil.17. in epiſt. ad Hebræos. Hoſtia incruenta. Greg. Nazã. in libris carminum. Athan. li. de variis quæſtionibusque ſtio.34. & 38. Paſſio Chriſti dies dominicus reſurrectionis appropinquat quo modo intelligatur.; C; Paſchaſius de ſacrificio altaris cap.9.; Rabanus ca.22. de ſacramentis altaris li.1. ca.16. Nota. Chriſtus oblatus eſt diuerſis modis ad quid iam offertur.

A rum remiſsionem,& animarum ſalutem iamprimum ex eo,quod per Sacerdotem fit, promereamur, ſed vt pridem promeritam per Chriſtum in cruce pendentem, per hoc ſacrificium quod paſsionem & mortem eius repræſentat,ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Eccleſia celebratur, ſacrificio non modò non obſcuratur illud, quod in cruce peractum eſt,verumetiam illuſtratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud,quo defunctus eſt Pontifex noſter Chriſtus in cruce,quo corpus ſuum tradidit in mortem,per quam nos,qui inimici eramus,Deo patri ſuo reconciliauit: quo ſanguinem ſuum fudit in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Hîc iterum obganniunt iſti: Si credis te reconciliatum, peccatáque tibi per ſacrificium in cruce peractum eſſe remiſſa,quid ergo denuò te reconciliari,peccatáque tibi remitti poſtulas,ac Deum iratum fingis,quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum ſufficiens videtur oblatio: aut de promiſsis Chriſti dubitas? Minimè verò dubitamus, quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax,Deus autem verax,atque adeò veritas ipſa. Neque poteſt quicquam eſſe certius, quàm quod ab illo dictum aut promiſſum eſt. Cæterùm qui dixit, hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur,nimirum in redemptionem veſtram, idem dixit: Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Quoniam verò conſcij nobis ſumus nos ea ſæpe transgreſſos eſſe,à facie peccatorum noſtrorum non eſt nobis pax, & à facie iræ eius
B Spiritum timoris concipimus,& cum Propheta à iudiciis eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera ſua: etiam de verbo ocioſo rationem exacturus,illi reconciliari poſtulamus per Ieſum Chriſtum, quem poſuit propiciatorem pro peccatis noſtris per fidem, in ſanguine eius. Quamobrem profuſi ſanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam ſubinde renouamus,ac quam ille obtulit in cruce hoſtiam,eam Patri ſiſtimus,ſupplices orantes,vt illius contemplatione nobis placatus & propicius eſſe,ſuæque promiſsionis,ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerſo,nos participes eſſe velit. Scilicet ignorabat Chriſtus remiſsionem omnium totius mundi peccatorum ſacrificium illud crucis allaturum? & tamen,etiam poſt obtentam illam ſuæ mortis beneficio,cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Quod quorſum attinebat petere ſecundum iſtos,quandoquidem ſemel iam per ſacrificium crucis remiſsio nobis eſt obtenta? Deinde verò,ignorabat Paulus per ſacrificium illud in ara crucis oblatum, eſſe mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum, ſicut & nos omnem ſpem & fiduciam noſtram non alia in re,quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Chriſtus reconciliauit. Cæterùm intelligebat ille Spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere,quo fructum illius conſequi poſſemus. Quamobrem non ſunt audiendi, qui dicunt, oblatus eſt ſemel Chriſtus ad exhaurienda peccata
C noſtra,& fuit illa oblatio ſufficiens pretium redemptionis noſtræ, non eſt igitur vlla in eccleſia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Chriſtus,& fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerentia, nihil itaque neceſſe eſt nos orare, tulit crucem Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt vt nos crucem feramus. Quæ quàm ſit abſurda collectio, quis non intelligit? Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat eccleſia, paucis de eo diſſeremus: Sic enim rem accipi volumus. In Chriſti latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ vitalis ſalientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quiſquis haurit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus ſuis mundatur: Per hunc enim fontem abluti,per hunc ſanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam ſumus conſequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ ſalus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat neceſſe eſt. Patet hîc quidem fons omnibus, & eſt ita copioſus, vt ad abluendas ſordes omnium, ad ſalutem omnibus conferendam abundè ſufficiat: Sed niſi accedas ad illum, niſi haurias ex illo, nihil eſt, quod alicui vſui fore tibi ſperes. Quàm multi ſunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles,

k quàm

2. Corin. 5.
Cōtra ſacrificium miſſę alia obiectio.
Rom. 5.
Matth. 26.
Semel recōciliati an opus habeant alia reconciliatione.
Rom 3. &
Pſalm. 115.
Matth. 19.
Pſalm. 37.
Eſai. 26.
Pſalm. 118.
Pſalm. 61.
Matth. 12.
Rom. 3.
2. Corinth. 5.
Hebr. 5.
Sacrificij oblati in cruce & quotidiani effectus.
Ioan. 4.

Heb.2. 1.Tim.2. 1.Tim.4. 1.Ioan.2. quàm multi mali Chriſtiani, quos neque abluit fons iſte, neque ſalutem illis adfert. A Atqui apertus eſt omnibus. Guſtauit enim Chriſtus mortem pro omnibus: dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus: factus eſt Saluator omnium, factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi. Intereà tamen pereunt multi, non ſolùm infideles, verumetiam mali fideles, qui Tit.1. confitentur quidem ſe noſſe Deum, ſed factis abnegant. Vident menſam apparatam: vident delicatiſsimis epulis inſtructam: vident fontem aquæ ſalientis in vitam æternam, fame nihilominus & ſiti moriuntur. Quam eius rei cauſam eſſe dicemus? quàm aliam? Niſi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum Eccleſia Dei cōfitemur, quòd ſolus Chriſtus per illud in ara crucis oblatum ſacrificium Deo Patri ſuo cumulatè ſatisfecit: peccatorum noſtrorum remiſsionem, cum Deo Patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, Regni cœleſtis hæreditatem nobis ſufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuò promerenda, nullis ſacramentis, nullis ſacrificiis, nullis operibus noſtris opus nobis eſt: quod hec omnia, tradens ſemetipſum pro nobis hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis, abundè nobis Chriſtus promeruit. Hæc eſt clara & aperta confeſsio noſtra. Dicet hîc aliquis è Satanæ miniſtris. Ergo tu ſententiam noſtram confirmas: neque vlla eſt eius, pro quo tantopere pugnas, ſacrificij vtilitas. Abſit à nobis vt impiam Satanæ & miniſtrorum eius ſententiā confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut ſacramentis, aut hoc tremendo ſacrificio nos vti, quod B noui aliquid nos promereri per hunc vſum perſuaſum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Chriſtus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare poſsimus. Hanc ad rem opus eſt nobis operibus: opus eſt nobis ſacramentis: opus eſt nobis quotidiano ſacrificio, quod in Eccleſia celebratur. Quò magis autem intelligi poſsit quod dicimus, exemplo id illuſtrabimus. Eſt fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expoſitus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti poſsit: tam eſt autem copioſus & redundans, vt ad ſordes omnium abluendas, ad ſitim omnium ſedandam, ad reliquas neceſsitates omnes omnium explendas, abundè ſufficiat. Num ideo tu ſitim tuam expleuiſti, aut ſordes abluiſti, quod hîc fons eſt in medio omnibus expoſitus tam copioſus? Certè niſi ad eum acceſſeris, niſi ex eo hauſeris, neque ſordes ablueris, neque ſitim ſedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet ſit copioſus & redundans. Proindè qui vult ex eo fonte fructum capere, non ſpectat illum ocioſus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad ſe quoque partem aliquam deriuet: fiſtulas admouet, ſiue tubos, aut canales, per quos communem aquam in ſuum quoque priuatum & proprium vſum transferat. Non diſsimilis eſt ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Chriſti in cruce pendentis apertus eſt. Eſt fons perennis, fons copioſus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad ſalutem omnibus mortalibus conferendam prorſus ſufficit. Sed ſi vis vſum aliquem huius fontis habere, ſi vis fructum ex eo conſequi, neceſſe eſt, vt ad Chriſti latus in cruce pendentis fiſtulam applices, & per eam, qui ſolus peccata noſtra abluit, ſalutémque nobis C confert, Chriſti ſanguinem ad te deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & ſanctificatus, æternam beatitudinem adipiſci queas: non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, verùm Chriſti ſanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunque ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non poſſumus, niſi qui fuſus eſt ex Chriſti latere, ſacroſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium quam vocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificij, & fuſi pro nobis pretioſi ſanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis impingunt Satanæ miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cùm illuſtretur magis. An non abſurdè facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe volentē inſimularet, quod is per baptiſmum obſcurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem ſuam

Chriſtus quidem abundè ſatisfecit, & fons eſt copioſiſsim⁹ & omnibus ſufficiens.

Chriſtus nobis oīa promeruit ad ſalutē & vitam æternā neceſſaria, nos verò ſacramēta & ſacrificiū Miſſę, orationes, ieiunia, eleemoſynas nobis Chriſti merita applicamus.

Sacrificij & ſacra. vſus.

Canales fontis Chriſti & paſsiōis ſunt ſacramēta & ſacrificium Miſſæ.

A ſuam in aqua Baptiſmi collocare potius, quàm in Chriſti ſanguine, quo ſolo redem-
pti ſumus? cum Baptiſmo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis
obtentæ particeps fieri, qui Baptizatur, & eius fructum in ſe transferre queat. Atqui
non minus abſurdè faciunt, qui nobis obiiciunt, quod per quotidianum iſtud ſacrifi-
cium, illud quod in ara crucis peractum eſt, obſcuremus, & eius dignitati ac merito
detrahamus, cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano
ſacrificio, quàm vt quod Chriſtus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce fa-
cta, id in nos transferre, & eo ad ſalutem noſtram vti queamus. Cæterùm ne quis exi-
ſtimet nos cordis noſtri viſiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc ſacrificio ſenten-
tia, paucis adſcribendum eſſe putauimus. Ac primum quidem, quòd his verbis, hoc
facite in meam commemorationem, Chriſtus hoc in Eccleſia fieri ſacrificium præ-
ceperit, teſtatur Ioannes Chryſoſtomus, epiſtolam ad Hebræos enarrans, quemad-
modum anteà commemorauimus. Qui etiam illa Apoſtoli verba enarrans, calix, cui
benedicimus nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt, in veteri quidem teſta-
mento, inquit: Cùm imperfectiores eſſent, quem idolis offerebant ſanguinem, eum
ipſe accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris ſi-
gnum erat, hic autem multò admirabilius & magnificentius ſacrificium parauit,
cùm ſacrificium ipſum commutaret, & pro brutorum cæde ſeipſum offerendum præ-
ciperet. Ac vetuſtior etiam illo Cyprianus. Si Ieſus Chriſtus, inquit, Dominus &
B Deus noſter ipſe eſt ſummus & Sacerdos Dei Patris, ſacrificium Deo Patri ipſe pri-
mùm obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit, vtique ille Sacerdos
vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ſacrificium verum
& plenum tunc offert in Eccleſia Deo Patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum quod
ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Ac vtroque vetuſtior Irenæus. Suis, inquit, diſcipu-
lis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt
ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt accepit, & gratias
egit dicens, hoc eſt meum corpus, & calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt
ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit
oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert Deo, ei
qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in Nouo Teſtamento, de
quo in duodecim Prophetis Malachias ſic præſignificauit. Non eſt mihi voluntas in
vobis, dicit Dominus Omnipotens, & Sacrificium non accipiam de manibus veſtris:
Quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter gentes, &
in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum, quoniam ma-
gnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus Omnipotens: Manifeſtiſsimè
ſignificans per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo, omni au-
tem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. Euſebius quoque: Poſt omnia quaſi
mirabilem quandam victimam, ſacrificiúmque eximium Patri ſuo operatus, pro no-
C ſtra omnium ſalute obtulit, eiúſque rei memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio
offerremus, inſtituit. His autem omnibus paulò poſterior Leo: Ieſus, inquit, diſcum-
bentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui
ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Et qui ſequu-
tus eſt eum Theophilactus, manifeſtum eſſe ſcribit, quòd Chriſtus tunc immo-
lauerit ſeipſum, ex quo tradidit diſcipulis corpus ſuum: Tunc enim functus eſt
Sacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech. Teſtatur hoc Hieronymus, dicens:
Poſtquàm typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis com-
ederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſ-
greditur Sacramentum, vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſum-
mi Dei Sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque veritatem ſui
corporis & ſanguinis repræſentaret. Teſtatur Auguſtinus cùm ait: Tunc benedi-
ctus eſt à Melchiſedech, qui erat Sacerdos Dei Excelſi, de quo in epiſtola, quæ
inſcribitur ad Hebræos, multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primùm ap-
paruit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum,
impletúrque illud quod longè poſt hoc factum per Prophetam dicitur ad Chri-
ſtum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum

Sacrificium miſſæ quid conferat. (margin, beside lines 7–9)

Chryſo. Homil. 17. & 24. in epiſto. ad Corinth. ſup. 89. fol. (margin, beside lines 12–16)

Cypr. lib. 2. cap. 3. (margin, beside lines 19–20)

Iren. lib. 4. cap. 32. (margin, beside lines 24–25)

Euſeb. lib. 1. demonſtra. Euangelicæ, cap. 10. (margin, beside lines 36–39)

Leo ſer. 7. de paſsione. (margin, beside lines 40–41)

Theophil. in cap. 28. Mat. (margin, beside lines 43–44)

Hierony in cap. 27. Mat. (margin, beside lines 46–47)

Augu. lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 22. (margin, beside lines 52–54)

A ordinem Melchiſedech: non ſcilicet ſecundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura ſunt autem Auguſtini loca, in quibus figuram fuiſſe docet Melchiſedech ſacrificium, eius quod nunc offertur in Eccleſia. Verùm adducere ſingula longum foret, neque neceſſarium. Vtroque autẽ vetuſtior Euſebius: Et ſanè oculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodũ Saluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu, ea quæ ad Sacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos Miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui Sacerdos gentium erat, nuſquam videtur ſacrificiis corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator ac Dominus noſter, deindè qui ab ipſo profecti ſunt Sacerdotes in omnibus gentibus, ſpirituale ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant: quæ ſanè myſteria Melchiſedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moyſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait: Et Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem Sacerdos Dei altiſsimi. Vide eundem libro octauo, capite ſecundo. Epiphanius: Viſum eſt, vt in veteri Sacerdotio Sacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedech Sacerdotium transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget à Chriſto & huc uſque Ioannes quoque Chryſoſtomus Melchiſedech typum geſsiſſe ſcribit noſtri Sacerdotij. Ioannes Damaſcenus: Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat Sacerdos Dei altiſsimi: illa menſa, hanc myſticam præfigurauit menſam: Sacerdos ille Chriſti veri Sacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Tu es, inquit, Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es Sacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis ac vini Sacerdos factus eſt in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, qui panem & vinum ſolus obtulit in Sacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præceſsit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, ſummus Sacerdos panem profert & vinum. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Chriſtus Rex Salem, id eſt, pacis, Rex inquam idem que Pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, Sacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech: protulit enim panem & vinum dicens, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus: & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacrificium. Ac ne Iudæorum quoque teſtimonia deeſſe putentur: Ante quingentos quinquaginta annos ſcripſit Rabbi Samuël ad Iſaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius Sacerdotium in æternum erit ſecundum ordinem Melchiſedech, qui fuit Rex & Sacerdos Dei altiſsimi ante Aaron. Et attende Domine mi, quanta ſit differentia inter Sacerdotium Aaron, & Domini noſtri iuſti illius. Dixit Dominus Domino meo, tu es Sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti Domini, panis & vinum, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeſtè oſtendit, quod ſacrificium finiretur, quando inciperet iſtud ſacrificium in æternum: & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret, quando inciperet ſacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc ſacrificio interpretatur, præter antiquiſsimum Irenæum, Auguſtinus his verbis: Hæc quippè Eccleſia eſt Iſraël ſecundum Spiritum, à quo diſtinguitur ille Iſraël ſecundum carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorum, quibus ſignificabatur ſingulare ſacrificium, quod nunc offert Iſraël ſecundum Spiritum, cui dictum atque prædictum eſt: Audi populus meus, & loquar tibi, Iſraël, & teſtificabor tibi, & cætera, quæ iam ſuprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iſte immolat Deo ſacrificium laudis non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. De eo enim dictum eſt: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eũ, tu es Sacerdos in æternũ ſecundum ordin

Marginal notes: Aug. lib. 7. de ciuit. Dei. c. 17. & 20. epi. 95. in Pſal. 33. & 106. — Euſeb. lib. 5. demonſtrat. Euangelicæ, cap. 3. — Epiph. lib. 2. cõtra hæreſ. Hæreſi 55. — Chryſo. ora. 4. contra Iudæos. — Damaſc. lib. 4. cap. 4. — Arnobius in Pſal. — Cypr. ſer. de cœna Domini. — Ruper. lib. 5. de Trinitate cap. 12. — R. Samuël. — Quando incœpit ſacrificium in pane & vino, ceſſauit ſacrificium ſecundum ordinẽ Aaron in carnibus. — Malac. cap. 1 — Aug. contra aduerſarium Legis & Prophetarũ, lib. 1. cap. 20. — Pſal. 49. — Pſal. 109. — Iuratio Dei quid.

Section markers in right margin: B (beside "Chryſoſtomus… Ioannes Damaſcenus"), C (beside "dech, qui fuit Rex & Sacerdos…").

A ordinem Melchiſedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & quod Deum non pœnitebit, ſignificatio eſt, quia hoc Sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe Sacerdotium ſecundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter eſt Iſraël. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus Omnipotens, & hoſtiam non accipiam de manibus veſtris. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit, quia ab ortu ſolis vſq; ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia pura. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Euſebius. Hæc omnia, quæ ab initio diuinitùs prædicta ſunt in præſenti tempore per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, Propheticæ voci teſtimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Moſaicis reiectis ſacrificiis, quod futurum erat, noſtrum ipſorum inſtitutum nunciat, dicens: Quoniam ab ortu vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia munda. Sacrificamus igitur Deo altiſsimo ſacrificium laudis, ſacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & ſacroſanctum ſacrificium, ſacrificamus nouo more ſecundum Nouum Teſtamentum, hoſtiam mundam. Ac paulò pòſt: Sacrificamus & incendimus aliâs quidem

Mal. 1.

Euſeb. lib. 1. demonſtra. Euangelicæ cap. 10.

B memoriam magni illius ſacrificij, ſecundum ea, quæ ab ipſo tradita ſunt myſteria celebrantes, & gratias Deo pro ſalute noſtra agentes. Ioannes quoque Chryſoſtomus hunc ipſum Malachiæ locum adferens: Videns quàm luculenter, quámque dilucidè myſticam interpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia. Ac paulò pòſt: Vides quòd vbique conceſſum eſt Angelicum illud ſacrificium inclareſcere, vides nullis finibus circunſcriptum, neque altare, neque canticum, in omni loco thymiama offertur nomini meo. Eſt igitur hoſtia pura prima quidem myſtica menſa, cœleſte ſumméque venerandum ſacrificium. Copioſius etiam ac magis diſertè in ſecunda contra Iudæos oratione, cùm eundem Prophetæ locum adduxiſſet. Quandò, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incenſum oblatum eſt Deo? Quando ſacrificium purum? Non poſsis aliud tempus proferre, quàm hoc poſteaquam Chriſtus aduenit. Quod niſi de hoc tempore prædixit, niſi de noſtro ſacrificio vaticinatus eſt, ſed de Iudaico, etiam legi repugnat Prophetia. Nam cùm Moſes vetet vllo alio in loco ſacrificium fieri, præterquàm quem elegit Dominus Deus, qúmque ille in vnum locum ſacrificia illa concluſerit, nimirùm Propheta dicens, quòd in omni loco incenſum adolendum ſit, ac ſacrificium purum, aduerſatur ac repugnat Moſi. Verùm nulla eſt inter eos pugna, neque diſſenſio. Ille de alio loquutus eſt ſacrificio, & hic de alio poſt vaticinatus eſt. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta ſunt, tum ex aliis plurimis ſignis. Ac primùm ex ipſo loco. Non enim in

Chryſoſt. in Pſalm. 115.

C vna ciuitate, quemadmodum ſub Iudæis, ſed ab exortu ſolis vſque ad occaſum prædixit hanc culturam eſſe celebrandam. Prætereà ex ſacrificij modo, ſiquidem puram illam appellans, declaraui de qua loqueretur. Denique à perſonis offerentium. Non enim dixit, in Iſraël, ſed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabúſve, aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus inſtaurandum eſſet, non ſimpliciter dixit in omni loco, ſed ab ortu ſolis vſque ad occaſum, demonſtrans, quòd quantum ſol terræ aſpicit, tantundem Euangelium eſſet occupaturum. Purum autem dicit ſacrificium, quaſi prius illud fuiſſet impurum, non quidem ſuapte natura, ſed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit. Incenſum abominatio eſt mihi. Quanquam & alioqui ſi quis ipſum hoc ſacrificium conferat cum illo, ingens diſcrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem ſolùm hoc purum dici mereamur. Quódque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam, idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc ſacrificium cum illo collatum ſolùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per ſanguinem redemptionis pretia, ſed per Spiritus gratiam offertur. Remigius Antiſiodorenſis Epiſcopus ante ſeptingentos propè annos locum hunc explicans, Mundam oblationem eſſe dixit ſacrificium, quod nunc frequentat

Sacrificium Chriſti & miſſæ purũ.

Remigius.

Rupertus in Malachiam.

Eccleſia. Rupertus ſimiliter eum locum enarrans: Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, ſacramentum corporis & ſanguinis Redemptoris ſui. Hæc oblatio, ſic eſt munda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorem, & interius ſiue inuiſibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum eſt nomen meum, &c. A

In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo.

Ra. Samuël.

Et qui præceſsit hos omnes longè vetuſtiſsimus, Iuſtinus Philoſophus & martyr, de ſacrificio, quod offertur in omni loco à nobis Gentibus interpretatur Euchariſtiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profanatur, docet. Rabbi Samuël ad Iſaac ſcribens, capite vigeſimo. Timeo Domine mi, quòd Deus elongauit nos à ſe, & ſacrificium noſtrum: ſed & acceptauit ſacrificium Gentium, ſicut ipſe dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Deus, neque recipiam ſacrificium veſtrum, quoniam ab ortu Solis vſque ad occaſum eius, magnum eſt nomen meum in Gentibus, quæ offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium Gentium eſt mundius, quàm ſacrificium noſtrum. Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio, & mundo ſacrificio, vt alios doceret Chriſtianos, vt ipſi vitarent nos, vt non contaminarentur, ſicut nos vitauimus Gentes omni tempore, quo ſacrificium noſtrum fuit mundum apud Deum & acceptum.

Concilia generalia pro ſacrificio miſſæ in Nicæno.

Sed quid opus eſt omnium ea de re ſententias adferre? cùm veterum ſcriptorum plenæ ſint omnes paginæ. In ſacroſancto Nicæno Concilio, ſimul & in Epheſino, quæ non minoris autoritatis habita ſunt, quàm ipſa Euangelia, fieri ſacrificij huius mentionem legimus. B In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad ſanctum Concilium, quod in locis quibuſdam & ciuitatibus Presbyteris ſacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant.

In Epheſino.

Ex Epheſino verò ſcribunt ad Neſtorium Patres Concilij, annunciantes ei: Sicut ſecundum carnem mortem vnigeniti Filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius, & in cœlos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſiis ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis & pretioſi ſanguinis Chriſti, omnium noſtrûm Redemptoris effecti.

Aug. lib. 10. de ciui. Dei, cap. 9. Fulg. lib. 2.

Idacius Clarus.

Fuerunt Auguſtini temporibus, qui non putarent viſibilia Deo ſacrificia offerenda. Centum annis pòſt fuerunt hæretici, qui ſacrificium hoc corporis & ſanguinis Chriſti, quod in Eccleſia celebratur, ſoli Patri immolandum exiſtimarent. Quorum ſententiam ad Monimum ſcribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præceſsiſſe Idacius Clarus aduerſus Varimadum Arianum ſcribens: vbi docet, quod ſicut Patri, ita etiam Filio non ſolùm Chriſtianis temporibus, verumetiam à priſci temporis Sacerdotibus multis variiſque modis ſacrificium fuerit oblatum. Prolatiſque ex Daniele, ex Pſalmis, & Euangelio Matthæi teſtimoniis, tandem ita concludit: Sacrificium itaque quod à Chriſtianis ſacris altaribus admouetur, non ſolùm Deo Patri, ſed etiam Filio communi deuotione offertur, quoniam nec Patri ſine Filio poteſt offerri, nec Filio ſine Patre ſanciri. C

Petrus Abbas Cluniacen. ſup. c. 41. De Miſſæ ſacrificio.

Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobruſiani, qui & veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia negarent, & Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ ſcripta ſunt à Petro Abbate Cluniacenſi, viro & eruditione, & vitæ ſanctimonia præſtanti, quoniam digna ſunt, quæ legantur ab omnibus, viſum eſt paulò altius repetita inſerere. Loquens enim de ſacrificio in cruce peracto: Hoc eſt, inquit, noſtrum ſacrificium, hoc Legis Euangelicæ, hoc Noui Teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum, quod tunc ſemel in cruce à Dei & hominis Filio Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum & inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum eſt) ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum & confutandum ſtultiſsimum errorem decurrat: audite, non me, ſed Dominum: non Chriſtianum, ſed Chriſtum: non hominem tantùm, ſed Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de

A tur de populo ſuo. Dic Domine Ieſu Deus noſter, Saluator noſter, Sacerdos noſter, Hoſtia noſtra: dic, reſponde aduerſariis Teſtamenti tui, qui volunt reſcindere, quod ſtatuiſti: eradicare, quod plantaſti: deſtruere, quod conſtituiſti. Dic, forſan acquieſcent tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis: & ſi oues tuæ ſunt, vocem tuam audient. Ignoſce & mihi præſumptuoſè interroganti, ſed tamen pro Eccleſia tua, columba tua, ſponſa tua, quam iſti violare conantur zelanti. Planè iſti Redemptorem te negant, qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dediſti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rurſum vincire à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis. Dic ergo Domine, teſtator Noui & æterni Teſtamenti, vtrum Teſtamentum hoc vnius diei ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti, non me, ſed te, vt conuertantur non ad me, ſed ad te. Quid ergo? in cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis vetus Paſcha nouo commutans celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquàm cœnaſti, dicens: Hic eſt ſanguis meus Noui Teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt. Auditis hæc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo Pater clamans præcipit: ipſum audite: Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœleſtia & terreſtria, & quicquid viſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hîc ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus, ad excludendum omne aliud ſenſibile, vel inſenſibile corpus, poſtquàm dixit, Accipite, hoc eſt corpus, adiunxit, meum. Suum ergo non alterius corpus diſcipulis dedit. Rurſum, ne fortè alicui cogitatio occulta ſubreperet: Potuiſſe creare in manibus corpus, quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen quod ipſe erat, non eſſet, addidit, quod pro vobis tradetur: Ac ſi diceret: Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non alterum, non alterius, ſed meum: non permutatum vel nouiter creatum, ſed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic eſt, ait, ſanguis: Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuſlibet hominis, ſed meus: non alius, vel noua creatione productus, ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nónne & longè ante paſsionem commendans magnificum & ſalutare ſacramentum diſcipulis & Iudæis ſæpè dicebat: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Et: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus

C verè eſt potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rurſum audito nomine Filij hominis, non alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius, qui cùm eſſet Dei Filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione factus eſt hominis Filius. Vnde quia tenaciſsimè recolendum, quia vnicè complectendum eſt tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpè nomine Filij Dei, quod pro ſe eſt, nomen Filij hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcircò Filij hominis, ne alterius, quàm ſua exiſtimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus tranſubſtanciationem probat, quod panis in carnem, vinum commutetur in ſanguinem, poſtquàm de iugi quoque ſacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modò ab incredulis opponitur, ſed à fidelibus quæritur, cur hoc ſacrificium toties iteratur, cùm Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata ſufficiat? maximè cùm non hîc aliud, & ibi aliud, ſed hîc & ibi idem prorſus ſacrificium, hoc eſt, idem Chriſtus offeratur, videndum eſt: Si enim illud in cruce ſufficit, ſuperfluum hoc in altari videtur. Sed non eſt ſuperfluum: quia certa de cauſa à Dei Filio, qui eſt iuxta Apoſtolũ Dei ſapientia, factũ & traditũ eſt: quæ ſapientia, quia ſummè rationa-

Deut.19. Ioan.10. Matth.26. Lucæ 22. Pſal.113. Matth.17. Hoc eſt corpus meũ, & non alienum quod pro vobis tradetur. Hic eſt ſanguis meus, non alterius bouis aut arietis. Ioan.6. Sacrificium Miſſæ quare toties iteratur. 1.Cor.1.

bilis, imò totius rationis fons & perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter A potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſque certa ratione, vt certum eſt, fecit, quæ ſola omnibus ratio ſatisfacit, quicunque Chriſtum huius ſacramenti autorem Deum & Dei eſſe ſapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris cauſam reddere tantæ largitionis, quam cauſam dando ipſum ſacramentum aperuit. Nam poſtquàm dixit, Hoc facite, ſtatim addidit, in meam commemorationem. Hæc eſt ergo cauſa ſacramenti commemoratio Chriſti. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat ſingulare opus, quod geſſerat induendo hominem: nouerat ſtupendum quod geſturus erat moriendo propter hominem: Sciebat ſe hoc opere ſaluaturum hominem, ſed abſque huius operis dilectione nullum ſaluari poſſe hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſummè celebratum, ſic mortalibus pro quibus fiebat, ſummè erat commendandum. Commendandum erat, vtpotè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro iſtis triſtabatur, cuius nouiſsimè mors illorum vitæ miniſtrabatur. Hoc certè ſolenniter commendandum erat, vt Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, niſi ſigno congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maximè cordi ineſſe oportebat, ſigno rei congruente, veluti fune inſolubili, colligata eſt cordi memoria, qua fortiter vinciente, ſemper redemptus redem- B ptionis pretium cogitaret, indeque Redemptori agens gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquam ſe ingratum tantæ gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei vtcunque abſque ſigno viſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum, quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam,

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus:

& res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent, dignum & iuſtum fuit, vt humanitatis & mortis Chriſti memoria non tantùm auditu per aures, ſed etiam viſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc à Chriſto propoſitum eſt, quod ita ſignum eſt, vt ſit tamen idem quod ſignat. Hoc autem contra veteris ſacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem, quod ſignabat, præter hoc, quod illud ſacrificium erat, & iſtud ſacrificium eſt: & illud Deo offerebatur, & iſtud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc noſtrum noſtri temporis ſacrificium, ſed non erat hoc, quod iſtud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & ſanguine Filij Dei. Idcirco non erat idem, quod ſignabat: ſed iſtud noſtri ſacrificij ſignum non aliud, ſed ipſum eſt, quod ſignat. Ita verò eſt idem, quod ſignat, vt quantum ad corpus, id eſt, ad veritatem car- C nis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm, licet inuiolabiliter, in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis & quibuſdam aliis ſignis, in quantum fieri poteſt, mors Domini maximè repræſentatur. Vnde, ſicut dixi, quantum ad veritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idem, quod ſignat, quod tamen maximè ſignat: maximè autem dixi, quia hoc apertiſſimè Apoſtolus dicit in verſu, quem ſuprà commemoraui: Quotieſcunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nõ ſimiliter ô Apoſtole Dei dixiſti, incarnationẽ Domini, natiuitatẽ Domini, circuncisionem Domini, baptiſmum Domini, vel quod magis videretur reſurrectionem Domini, aſcenſionem Domini? Quare dixiſti mortem Domini? quare illa, quæ glorioſa videntur, dimiſiſti, & quod erat ignominioſius elegiſti? Vt, inquit, oſtenderem, in morte Domini ſingulariter conſtare ſalutem mundi: vt oſtenderem iſtud opus eius præponderare omnibus operibus eius, vt oſtenderẽ tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apoſtolũ, quando manducatur panis Domini, hoc eſt corpus Domini: quando bibitur

Cauſa curationis eſt memoria paſsionis & mortis Chriſti.

Horatius in arte Poetica.

1.Corinth.11.

Quare ſacrificium miſſæ magis fit ad memoriam mortis Chriſti, quàm ad memoriã incarnatiõis, & natiuitatis.

A bibitur calix Domini,id eſt,ſanguis Domini,annũciatur,hoc eſt, repræſentatur mors
Domini,quam paſſa eſt in cruce,non alia, ſed eadem, quæ eſt præſens, caro Domini:
qua fuſus eſt non alius, ſed idem, qui ſumitur ſanguis Domini. Quod cùm ſit,ad hoc Ioan.1.
vtique ſit,vt mens longè vehementius excitata corporis Domini ſuſceptione, quam
poſsit excitari verbi Domini admonitione,in amorem eius, quem non tantùm audit,
ſed etiam videt & ſuſcipit, inardeſcat,& videns verbum carnem factum, vt habita-
ret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in ſe obliuiſci iam nullatenus poſſet,
quem fide credit, amore amplectitur,manu contrectat,ore ſuſcipit, quem quondam
pro ſe mortuum ipſa ſuſceptione recolens, & morte illa vitam ſibi paratam agnoſcẽs,
à mortis operibus abſtineat,& ſic eidem Chriſto Domino ſuo immortaliter iam vi-
uenti in ſempiternum conuiuat. Hoc igitur Eccleſiæ ſacramentum, quoniam ſic aſ-
ſidua ſui repręſentatione memoriam innouat,fidem auget,ſpem roborat,charitatem
confirmat,non ſuperfluum,ſed valdè neceſſarium eſt. Ea propter vt dictum eſt, Do-
minus hoc in ſui commemorationem fieri iuſsit, ea de cauſa mortem Domini iſto ſa-
cramento denunciari Apoſtolus docuit, vt Chriſti & mortis eius memoria auelli de
cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret.
Quæ memoria amorem excitans de animi receſsibus mala omnia effugaret, virtuti-
bus vniuerſa repleret, ſicque quotidiè per hoc ſacramentum innouans redemptio-
nem,quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remiſsionem. Soluit quidem
B & plenè tollit peccata mũdi Agnus Dei in cruce immolatus,nec tamẽ idcirco, vt di-
xi,ſuperfluus eſt in altari oblatus.Et vt in teipſo à teipſo hoc diſcas,aduerte quicunq;
hæc legis,téque ipſum interroga, quando magis mouearis (ſi tamen quod profiteris
firmiter credis) vtrum quando dicitur: Chriſtus olim inter homines apparuit, aut
quando dicitur: Chriſtus nunc inter homines conuerſatur? quando dicitur: olim in
cruce pependit,an quando dicitur:nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis
moueat,& ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata abſentia, an de-
monſtrata præſentia? Sed ſcio, quia non diffiteris, quod verum eſt, magis humana
corda moueri præſentibus,quàm abſentibus rebus:mouetur igitur magis ad præſen-
tem quàm ad abſentem: mouetur magis ad viſum,quàm ad auditum Chriſtum: mo-
uetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remiſ-
ſio peccatorum. Cui quantus erga Chriſtum amor eſt, tanta eſt & indulgentia, ipſo
Domino atteſtante, qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, Luc.7.
quoniam dilexit multum. Et cùm rurſus ſcriptum ſit: Charitas operit multitudi- 1.Pet.4.
nem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Chri-
ſtum,ſi tantùm operit charitas in proximum? Non eſt ergo,vt dictum eſt,ſuperfluum
Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo
feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remiſsio comparatur. Non Deus nobiſcum eſt vſque ad conſummationẽ ſeculi, etiam per id, quod homo eſt.
eſt ſuperfluum: quia non tantùm per id,quòd Deus eſt, ſed etiam per id, quòd homo
C eſt,nobiſcum eſt vſque ad conſummationem ſeculi. Non eſt ſuperfluum, quia qui
per corpus ſuum redemit nos,per idem corpus ſuum reficit nos, vt redempti per cor-
pus eius, & refecti corpore eius,nutriamur & paſcamur humanitate eius, donec ſa-
tiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacenſis. Quid autem dici po-
tuit magis piè, magis religioſè, magis etiam diſertè, vel ad rationem huius ſacra-
menti & ſacrificij explicandam, vel ad immenſum illud redemptionis noſtræ bene-
ficium illuſtrandum, vel ad mentes hominum amore tam beneficij Redemptoris
inflammandas, quàm quod ab hoc venerabili Patre Spiritu Dei pleno dictum eſt?
Ex cuius nos libello propterea tam multa deſcribenda, atque huic loco inſerenda
curauimus, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides de hoc ſacramento ante quadringentos an-
nos, planum omnibus fieret ſimul intelligi poſſet, quàm impudens commentum
ſit eorum, qui quadringentis his & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Ec-
cleſia Dei, Chriſtique beneficia omnia obſcurata eſſe, literarum monumentis pro-
dere veriti non ſunt. Cùm ſi vnquam anteà, illo tempore vel maximè, clara, aper-
ta,teſtatáque fuerint omnibus: quemadmodum ex eorum ſcriptis videre licet, qui
vixerunt illo ſeculo,quod ferax doctiſsimorum hominum fuiſſe conſtat. Nam intra Patrum conſenſus de ſacrificio.
centum annorum ſpatium tulit ætas illa viros inſignes Anſelmum & Lantfrancum
Canthua

Canthuarienſes Archiepiſcopos, Guimundum Epiſcopum Auerſanum, Algerum A
Presbyterum & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Claræ-
uallenſem, Hugonem de ſancto Victore, Richardum de ſancto Victore, Petrum
Lombardum, & fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis,
quàm vitæ ſanctitate claros & illuſtres. Atqui horum omnium, & cum ea, quæ præ-
ceſsit, quæ fuit ab ipſis Apoſtolis,& eorum ſucceſſoribus, & cum ea quæ ſequuta eſt
Eccleſia, vſque ad hæc noſtra tempora, cùm de rebus aliis omnibus,tum de iugi hoc
ſacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam eſt conſenſio. Nam quod Arno-
bio,Cypriano,Auguſtino,Fulgentio in Aphrica, idem viſum fuit Irenæo, Remigio
Antiſiodorenſi & Petro Cluniacenſi in Gallia: idem patribus in ſacroſanctis Nicæ-
no,& Epheſino conciliis,ex toto orbe Chriſtiano congregatis, idē Ambroſio in Ita-
lia,Chryſoſtomo in Thracia,Theophilacto in Mœſia,Hieronymo & Ioanni Dama-
ſceno in Syria,Cyrillo in Aegypto,Euſebio in Palæſtina,Lantfranco in Anglia, Epi-
phanio in Cypro,Amalario,Rabano,Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania,
Adalberto Gneſnenſi Archiepiſcopo,& Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ
gentis Apoſtoli fuerunt, in Polonia: qui Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis
reliquerunt. Quod ergo iſti omnes, & qui eos vſque ad hæc noſtra tempora ſequuti
ſunt, vnanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, literis etiam conſignauerunt, atque ad
nos tranſmiſerunt,viciſsim à nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum: iſti inquam
omnes,in tam diuerſis regionibus commorati,tanto & locorum & ſeculorum inter- B
uallo diſiuncti,quòd nos tanto conſenſu docuerunt,nō hominum hanc magis,quàm
Dei per os Eccleſiæ ſuæ loquentis, doctrinam exiſtimare debemus. Quominus fe-
1.Reg.17. rendus eſt inflatus ille ſenſu carnis ſuæ qui nihil morari ſe ſcribit, quid tanto conſen-
1.Tim.3. ſu loquantur vetuſti ſcriptores. Scilicet tu ille es incircuncisus Philiſtæus, qui expro-
brare audes aciei Dei viuentis? qui Eccleſiam vniuerſam, quæ columna eſt & firma-
mentum veritatis, erroris arguere: qui grauiſsimum etiam idololatriæ crimen illi
impingere non vereris: Sed qua alia ratione agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit:
Eſaiæ 14. In cœlum conſcendam,ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper alti-
tudinem nubium, & ero ſimilis Altiſsimo. Qui poſteà ad infernum detractus eſt in
profundum lacus. Niſi quòd impius hic non vult eſſe ſimilis Altiſsimo, ſed vult eſſe ſu-
pra Altiſsimum. Altiſsimus enim promiſit ſe miſſurum Spiritum ſuum, qui doceret
Eccleſiam ſuam, & cum ea maneret in æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet
Altiſsimum arguere mendacij, cùm tot ſeculis Eccleſiam Spiritu Dei deſtitutam, ac
in idololatria verſatam eſſe impudenter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis vni-
uerſam: Italiam,Hiſpaniam,Galliam,Germaniam,Poloniam,Vngariam,Boëmiam,
Inſulas in mari Oceano, Angliam,Scotiam,Hiberniam, Suetiam, Noruegiam,dein-
de quæ ſunt Mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam,
Corſicam: Adde Græcos,Ruthenos,Moſchos,tametſi iam Schiſmaticos: adde quot-
quot Syria & Armenia Chriſti nomen profitentur: adde poſtremò numeroſiſsimos C
Indiæ populos,toto propemodùm orbe à nobis diſiunctos: in omnibus his regnis &
prouinciis (præterquam ſi qui alicubi ſe viginti aut triginta his annis à Chriſto & ab
eius corpore ſegregauerunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, &
nunc Sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cogno-
uerunt, nunquam celebrare intermiſiſſe reperies: Quod à Chriſto vt diximus in-
ſtitutum,ab eius Apoſtolis per longuam ſucceſsionem Sacerdotum & Epiſcoporum
per manus traditum, & obſeruatum in Eccleſia fuit ad hæc vſque tempora, & non
prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani
conſenſui vnius alicuius hominis fanatici, nihil ſibi non arrogantis, omnia ſanctis
patribus detrahentis, omnem omnium Conciliorum autoritatem eleuantis, ſen-
ſum anteponemus? O Chriſte, qui es via noſtra, veritas noſtra, vita noſtra, prius
fortunas noſtras omnes,prius vitam hanc noſtram mortalem, prius omnia, quæ ſunt
in hoc ſeculo mortalibus chariſsima nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impel-
li patiaris. Nullum eſt tantum diſcrimen, quod non alacriter ſubire: nulla tanta
difficultas, quam non conſtanter perferre:nullum tantum certamen, cui non intre-
pidè nos prius offerre ſumus, & eſſe parati debemus, etiam ſi eundem illum guſtare

nos

A nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus es, te vires
ſuppeditante non modò non fugiendum nobis, verumetiam expetendum eſſe puta-
mus, priuſquam id faciamus, quod nos impij iſti facere iubent, vt te Redemptorem
negemus, vt redemptionis noſtræ pretium ſacroſancti corporis & ſanguinis tui iuge
ſacrificium per Satanam & miniſtros eius auferri nobis patiamur. Verùm quòd ſæpè
monuimus, nihil eſt hoc virulento ſerpente callidius. Nam verbo quidẽ ille redem-
ptionis noſtræ pretium auferre ſe negat, quin illud potius prædicari velle ſimulat,
cùm tamen re ipſa nihil agat aliud, neque alia in re curas ſuas & cogitationes conſu-
mat omnes, quàm vt omnem tanti beneficij memoriam ſempiterna quadam obliuio-
ne prorſus obruat. Contendere quidem primum illud modò videtur, vt ne ſit exter-
num vllum ſacrificium. Scriptum eſt enim: Vna oblatione conſummauit in æter- Heb.9.
num ſanctificatos. Verùm poſteaquàm hoc obtinuerit, ſerpet e veſtigiò longius, ſimul
& prædicationem externam abolendam eſſe docebit. Scriptum eſt enim in eadem
Epiſtola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & Heb.8. Hier.31.
vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: quoniam omnes ſcient me,
à minore vſque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc ſcripturæ locum
externum verbi miniſterium abolere conantur? Atqui eadem hoc autoritate, qua
tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè
ſubſequenti capite ſcripta ſunt, & Sacerdotium, & ſacrificium externum abrogare
B niteris, vnde occaſionem iſti ſumpſerunt, idem de externa, quam vos in Eccleſia ſo-
lam eſſe vultis, prædicatione ſentiendi. Quî magis autem vobis veſtro, quàm illis,
quos meritò fanaticos vocatis, ſuo iudicio ſcripturas interpretari licebit? Eſtis autem
vtrique fanatici, qui vos à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegregaſtis, atque ideo
tanta errorum caligine oppreſsi eſtis. Verum eſt enim, quod vt diceres, dum fana-
ticos iſtos inſectaris, ipſa abs te inuito veritas extorſit, Sanæ intelligentiæ lucem Ec-
cleſiæ promitti: Ac rectè admones, peculiariter id notandum eſſe. Non eſt enim ex-
tra illam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux, cui promiſſus & miſſus eſt Spiritus Lib.1. contra aduerſarium
Sanctus, à qua cùm vltrò ipſe te præcideris mirandum non eſt, ſi ſanæ intelligentiæ legis & Pro-
lux à te receſsit. Scit Satanas, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum legi- phetarũ c.18.
mus, externum ſacrificium Deo deberi, atque hoc vno ſigno diuinam ſeruitutem ab
humanis obſequiis diſcerni. Nam obſequia cætera, quæ diuinitati debentur, auſi ſunt
ſibi etiam ſuperbiæ faſtu homines arrogare: Rariſsimi autem commemorantur, qui
ſibi vt ſacrificaretur, cum Regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare. Quicunque
tamen auſi ſunt, per hoc ſe deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod eſſet
diſcrimen inter diuinam maieſtatem, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris
illi cultus tribueretur, hoc ſummo ſtudio contendit & elaborat, vt externum tol-
lat ſacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamſi nunc apud
plures, nunc apud pauciores vſus eius fuerit: quò ſic tandem dicat impius, dicat in-
C ſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Hic eſt ſcopus ad quem tendit Satanas, cuius ſi
nouam hanc doctrinam de externo ſacrificio abrogando (quod pro ſua miſericor-
dia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fe-
cerat, & more captiuati illius populi ſedebit abſque Lege, abſque Rege, abſque Sa-
cerdotio, abſque Ephot & Teraphin: cúmque Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei
eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt
Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omninò Oſeæ 3.
de mundo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo ſubditus eſſe probatur, cultum Ceſſante ſa-
eius abiiciens abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur. Cùm itaque detectæ iam ſint crificio Chri-
Satanæ fraudes, cùm quorſum tendat ſerpens hic aſtutus planum & manifeſtum fa- ſti, alij pij
ctum ſit (neque enim aliud illi propoſitum eſt externo ſacrificio abolendo, quàm vt cultus ceſſa-
Redemptorem, vt redemptionis noſtræ pretium auferat, denique vt nos ſine Deo bunt.
eſſe faciat) viriliter illius conatibus reſiſtamus, ac quantò magis ille cultũ hunc Deo
debitum, & ab ipſo Deo inſtitutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos eum maiore
pietate frequentemus, tantò crebrius iuge ſacrificium hoc, per quod reconciliatio-
nem in cruce factam, & peccatorum noſtrorum remiſsionem ibidem nobis obten-
tam, in nos transferre conamur, in Eccleſia celebremus. Neque moueat quenquam
quòd

Sacra an peragẽda ſint lingua cuiuſq; vernacula. Matth.21.

quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi poſsit. Iam enim anteà ſatis A docuiſſe videmur, non in eo quantum intelligamus, ſed in eo quàm piè Deum colamus, ſalutem noſtram poſitam eſſe. An exiſtimandum eſt, intellexiſſe pueros Hebræorum quid agerent, cùm in templo clamarent, Oſanna Filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata Chriſto, adeò non aſpernatus eſt non intelligentium laudem, vt cùm Principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit, ſe laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuiſſe prædictum admonuerit, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quæ ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo. Iam verò, quotuſquiſque fuit in populo Iſraël, qui quid ſibi vellent ritus, cæremoniæ, ſacrificia veteris legis, perſpectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariſæos, vix milleſimus quiſque, quid ea ſibi vellent, aſſequebatur, vt non temerè dictum fuerit à Phariſæis: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Et tamen ex hac Turba, quæ legem ignorare viſa eſt, non ex ſapientibus ſecundum carnem, elegit Chriſtus, per quos Euangelij ſui Luce mundum illuſtraret, cùm intereà qui de verbo Dei, de ſcripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & ſibi ſolis earum intelligentiam arrogabant, ſibi cum ſua arrogantia relicti, filij gehennæ facti ſint. Non ſciſcitabantur curioſè, qui fuerant è turba, quid in ſacrificiis iſtis fieret, illud ſcire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per B quem ſalutem ipſis conſequi liceret, illum expectabant, illum coli, & adumbrari ſacrificiis iſtis perſuaſum habebant. In cæteris omnibus, maiorum ſuorum, hoc eſt eorum, ex quorum ore legem requirere iuſsi fuerant, fidem ſequebantur, in qua non pauciores proculdubio ex imperita multitudine & ſimplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris eſſe periti videbantur, ſalui facti ſunt. Non alia ratio exiſtimanda eſt eorum, qui Chriſtum ſequuti ſunt. Etiam ſi non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris ſacrificio, ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, atque illud ſacrificium quo ſemetipſum in cruce Chriſtus obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, in altari repræſentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari poterit, quàm qui anxiè diſputant, verùm ea iuſtitia qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, an ea quam nobiſcum communicat, & ſuo modo noſtram facit, nobis eam imputans, an (quæ eſt Eccleſiæ ſana doctrina) ea, quæ Chriſti merito nobis communicata, nobis inhæret, iuſti efficiamur. Cùm locum illum produxiſſet Origenes ex Paulo, in quo Spiritum in nobis ita orare docet, vt ſenſus ſine fructu ſit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu: Spiritus autem, id eſt, virtutes illæ, quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu animæ ſanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes paſcantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore, ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat his vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis, verumetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum inſidias effugari ſermonibus eiuſmodi docet, haud aliter atque precationibus ſopitus ſerpens portatur in manibus. Si legis, inquit, ſcripturam, quam non intelligis, interim hanc primam ſuſcipe vtilitatem, quòd ſolo auditu velut incantatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi inſidiantur, virtus depellitur. Et iterùm poſt pauca: Hæc idcircò diximus, ne faſtidium capiamus audientes ſcripturas, etiam ſi non intelligimus: ſed fiat nobis ſecundum fidem noſtram credentibus quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, etiam ſi non ſentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis eſt. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad diſcutiendum caliginem viſus, nec tamen in edendo ſiue potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille, aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum eſt etiam de Scriptura Sancta, quia vtilis eſt, & animæ prodeſt, etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit: quoniam, vt diximus, & bonæ virtutes reficiunt

Pſalm.8. Ioan.8. Malach.2. Orig. homil. 20. in Ioſue. Scripturę nõ intellectę lectio etiam vtilis.

C

A ficiuntur, & malæ torpeſcunt & effugantur. Quamobrem rectè populum inſtitutum *Eleuatio Euchariſtiæ.*
fuiſſe videmus à maioribus noſtris, cùm Euchariſtiam ſacerdos eleuat, quod eſt ſa-
crificij ſignum (nam & in lege quæcunque ſacrificabantur, eleuari conſueuiſſe do-
cemur ex Leuitico) vt in genua procidētes, Chriſtum in Euchariſtia præſentem ado- *Leuit.23.*
rent: ſimul in memoriam redeant illius ſacrificij, quo ille in crucem ſublatus, ſe pro
nobis hoſtiam obtulit Deo. Recogitent etiam ſecum, quàm acerbos cruciatus, quàm
ignominioſam mortem ſuſtinuit, quódque his illius tam grauibus ſupplicijs non niſi
peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſſis illis dolorem conci-
piant, atque modis omnibus ea ſibi odio eſſe, ſéque vel maximè ea deteſtari decla-
rent, & pectorum tunſionibus, & quibuſcunque rebus aliis externis. Quoniam verò
tam pretioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus plenè ſatisfecit, nul-
la vt eſſe poſſint flagitia tanta, quæ per illam abolita non ſint, concepta inde fidu-
cia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cùm noſtra merita non habeamus, quæ alle- *Hebr.4.*
gare poſſimus, allegent Chriſti merita, hoc ipſum corpus quod pro nobis in cruce
pependit, hunc ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum noſtro-
rum, Deo patri ſiſtentes: ac ſupplices illum precentur, qui protector noſter eſt, vt
auertat faciem ſuam à peccatis ipſorum, & reſpiciat in faciem Chriſti filij ſui vnige- *Pſalm.36.*
niti: qui cùm eſſet ſpecioſus forma præ filiis hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpe- *Pſalm.44.*
ctus, & nouiſſimus virorum, vir dolorum, & ſciens infirmitatem, & quaſi abſcondi-
B tus vultus eius & deſpectus: Ipſe languores noſtros tulit, ipſe dolores noſtros porta-
uit: ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra:
ipſe oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: Sicut ouis ad occiſionem *Eſai.53.*
ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit. In huius itaque faciem re-
ſpiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, vt quem fructum crucis il-
lud ſacrificium, quod in altari repræſentatur, toti mundo attulit, eum in ſe tranſ-
ferre queant. Sic à maioribus noſtris vulgus fuit inſtitutum. Quòd ſi nihil prætereà
de hoc ſacrificio intelligeret, vel hoc ſolùm intellexiſſe ſatis illi foret ad ſalutem.
Quoniam tamen id horum temporum ratio poſtulat, dabitur à nobis opera, vt è
ſuperiore loco doceatur populus de omnibus iis, quæ ad Miſſæ ſacrificium pertine-
re videbuntur. De quo conſcripti ſunt ſermones aliquot viri cumprimis docti & pij,
veréque catholici Michaëlis Epiſcopi Merſburgenſis, quos interim omnibus com-
mendatos eſſe, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo vt hæc tem-
pora poſtulabant, nemo diligentius eſt omnia, quæ ad hoc argumenti genus per-
tinent perſequutus. Neque tamen exiſtimet aliquis temerè ac ſine cauſa factum eſſe, *In ſacrificio*
quòd vna & ſola Latina lingua in occidentali Eccleſia ſacra peragantur, in qua ſi- *miſſæ linguę*
cut vna eſt fides, ita viſum eſt æquum, vt vna eſſet quaſi catholica lingua com- *latinæ vnitas Catholicæ fi-*
munis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam *dei vnitatem*
fidei retineretur. Non eſt in orbe Chriſtiano gens vlla, in qua non multos reperire *adiuuat.*
C liceat, ex iis præſertim, qui ſunt liberalius educati, qui linguam Latinam ſi minus ex-
actè, vtcunque tamen calleant. Acſi qua gens alia, noſtra præcipuè permultos habet *Paloni ſtu-*
eius linguæ non omnino rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ec- *dioſi latinæ*
cleſia laudes Deo decantantes, ac verba Latina vtcunque ſonātes, eáque præſertim, *linguę.*
quæ cantantur in Miſſæ ſacrificio intelligentes. Quàm pulchrum autem & deco-
rum eſt, cùm peregrinus venerit aliquis, ſi ea lingua ſacra peragi audiat, cuius & ipſe
rudis non ſit? cum ea quaſi propria ſit gentis Chriſtianæ: ſi vnanimes, vno ore, vna *Rom.15.*
etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi
eoſdem ritus, eaſdem cæremonias obſeruantes videat: vt vel ea res documento eſſe
queat, totius quæ eſt in orbe Chriſtiano multitudinis credentium eſſe cor vnum, *Acto.4.*
& animam vnam: Cùm longè diuerſum cernere liceat apud eos, qui ab Eccleſia diſ-
ceſſerunt, apud quos ſicut fides inſtabilis eſt neque vna, ſic ritus quoque & cæ-
remoniæ, quæ cum doctrina ſimul quotannis variantur. Neque tamen ſuis locis *Vernaculæ*
& temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Eccleſia. Iam an- *linguæ vſus*
teà commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis, quàm maximè *in templis.*
voluerit inculcata nobis Chriſti beneficia ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia: quod
in feſtis Chriſti natalitiis, feſtis etiam Paſchę, & Pentecoſtes dudū recepto more fieri

 videmus,

videmus, vt hac quaſi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad ſpiri- A

Supr.cap.3.

tualem lætitiam,& cuius beneficij fit in Eccleſia commemoratio,eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterùm illud ferendum non eſt, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata eſt autoritas,quin decet eum potius,ei qui poteſtatem hanc à Deo conceſſam habet in omnibus dicto eſſe audientem, is hoc ſibi ſumat, aliquid vt in

Nouos ritus, cæremonias & cantilenas inducere priuato homini imò nec plenè Epiſcopo licet.

Eccleſia ſuo iudicio mutare,aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere ſibi putet,cùm ne ipſis quidem Epiſcopis eius rei plena poteſtas conceſſa ſit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere profanos debet, ne quid eiuſmodi ſibi arrogent. Longum autem foret omnia perſequi, quæ ad Miſſæ ſacrificium explicandum pertinere videntur, neque eſt hoc præſentis inſtituti. Quamobrem hîc finem faciemus. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi,num Dei verbum è ſuperiore loco prædicantem,an ſacris operantem Sacerdotem audire præſtet,viciſſim ab illis rectè quæri poteſt,Scire ne præſtet,an facere voluntatem Domini? Non auditores,dicit Paulus,ſed factores legis iuſtificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem Domini ſui, dicit Chriſtus,& non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit & fecit digna plagis,vapulabit paucis. Porrò cùm Sacerdotem audis è ſuperiore loco ſcripturas enarrantem, fit vt intelligas, quæ ſit voluntas Domini, vt autem facias,id ab eo præſtari non poteſt,qui prædicat,ſed neque tu quicquam potes viribus tuis ſolius, opus eſt eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manet quicquid eſt rerum bonarum. Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui ri- B

2.Reg.6.
Miſsáne an concio præſtet.
Roma.2.
Luc.12.
1.Corinth.3.
Sapien.8.
Nota.
Miſſa poſt cõcionẽ audienda vt voluntatem Domini annũciatam impleamus.

gat,ſed qui incrementum dat Deus.Hoc eſt quod ille dixit ſapiens: Vt ſciui,quoniam aliter non poſſem eſſe continens,niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum,adij ad Dominum & deprecatus ſum illum.Huius exemplum diuinitùs inſpirata ſequi nos docuit Eccleſia,ſimul vt cognouiſſemus è ſuperiore loco voluntatem Domini, ſtatim vt adiremus ad Dominum, ac deprecaremur illum,quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræſentatio,vt eam explendi facultatem nobis concederet:cum Auguſtino dicentes,Da quod iubes, & iube quod vis: Da non noſtro merito, ſed eius qui corpus ſuum pro nobis tradere,qui ſanguinem ſuum pro nobis fundere dignatus eſt,cuius rei nunc repræſentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis,vt iuxta voluntatem tuam,quam è Sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam noſtram inſtituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes eſſe queamus. Sic olim factitatum eſt in Eccleſia Dei, non vt hoc infelici ſeculo noſtro, quo ſimul vt audita eſt concio, ſtatim proruunt omnes è templo, quaſi vel ſufficiat noſſe voluntatem Dei, neque facere ſit neceſſe,vel ſi neceſſe ſit facere, quaſi ipſe ex ſe ſatis virium habeat homo ad faciendum,nec opem diuinam implorare oporteat.Libet hîc adſcribere verba,quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryſoſtomus: Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem,quæ modò affluxit, tantáque cum attentione ſermonem audit meum, ſæpenumerò tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen nunquam C

Augu.lib.10. confeſsio.ca. 31.&39.

Chryſ. de incomprehenſibili Dei natura cõtra Anomæos hom.3.

videre potui, atque ita me vehemens cepit ſuſpirium, quod cùm ego diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipſe propius adſit, frequentes ad finem vſque dicendi patientiſſimè perſeueratis. Cùm autem ipſe Chriſtus communis magiſter & Dominus, ſemet in ſacris myſteriis oſtenſurus eſt, vacua deſertáque Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniam conſequantur? Facit profectò veſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapſum cernat & vanidum? Nam ſi cum diligentia his quæ docuiſſem attenderetis, facto palàm ſtudium faceretis veſtrum, non verbis tenus, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cùm audiſtis, diſceditis, & fugam, quaſi vos hoſtis inſectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepiſſe & recondidiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ propoſita ſunt recondita in animis veſtris ſeruarentur, prorſus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quaſi fidicinam audiretis aliquam, ſic omni vtilitate vacui, ſimul ac factus finis dicendi

Oratio publica efficacior quã priuata.

A dicendi eſt, diſcedіtis. Sed ô frigidam excuſandi rationem, quam à compluribus
reddi audio: Orare vel domi poſſumus, dicunt, ſed homiliam doctrinámque audire Chryſ.
non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam
ſi & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tam benè
ores, quàm in Eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate excitus, ad Deum
immortalem refertur, non pariter exoras cùm ſolus Dominum obſecras, atque tuis
cum fratribus. Eſt enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conſpiratio, co-
pula amoris & charitatis, ſacerdotum clamores, præſunt enim ob eam rem ſacerdo-
tes, vt populi orationes, quæ infirmiores per ſe ſunt, validiores illas complexæ ſimul Sermo cum oratione incipiendus & finiendus, vt cor præparetur & à dęmone non auferatur
in cœlum euehantur. Adde quod nihil aut parum fructus capi ex homilia poteſt, ni-
ſi oratio adiungatur. Porrò ſermoni oratio debet anteire. Sic Apoſtoli dicunt: Nos
in oratione & ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit cùm in exordiis
ſuarum epiſtolarum orat, vt perinde quaſi lumen lucernæ, lux ipſa orationis regat
ſermonem ac dirigat. Profectò ſi orare cum diligentia inſueſcas, nihil eſt quòd do- Acto.1.2.
ctrinam tui conſerui deſyderes, cùm ipſe Deus ſine vllo interprete mentem tuam Matt.13.
abundè luce afficiat. Quòd ſi omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam,
quæ ore multorum proueniat valere conſentaneum eſt. Plus enim neruorum in ea
eſt, & multò audientia maior, quàm in domeſtica illa & priuata. Vnde id conſtat?
Paulum ipſum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam 1.Cor.5.
B ſperamus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis ſubuenientibus,
vt dono in vos collato, à multis perſonis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus
carcerem euaſit. Oratio enim pro eo ab Eccleſia ſedulò agebatur ad Deum. Quòd Acto.12.
ſi Petro oratio Eccleſiæ profuit, & columnam illam ac ſtabilimen noſtræ religionis
carcere liberauit, cur eius vim tu contemnis & negligis? Qua te poſſis purgare ra-
tione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante
placetur, & parcat. Quippe qui ſe excuſans apud Ionam Prophetam, fruticis argu- Ionæ vlt.
mento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua
non laboraſti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam Niniuę ciuitati meæ ma-
gnæ, in qua habitant plures, quàm centum viginti millia hominum? Non ſine re am-
plum populi numerum proponit, ſed vt intelligas, plurimùm eam pollere orationem,
quæ cum conſenſu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo
quoque rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli ſunt, tyrã-
nidem appetentes: cuius rei vos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam di-
gnitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad ſupplicium duceretur,
populus motus miſericordia, vniuerſus prætorem adiit, & deprecãdi communi ope-
ra efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod
ſi cùm iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuerſi cum liberis & vxoribus
feſtinatis, cur quoties ad cœleſtem illum imperatorem placandum, reddendúmque
C propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut
centum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello li-
beretis diaboli, foris ſedetis, non vniuerſi concurritis, & eccleſiã penetratis, vt Deus
veſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis
peccata abſoluat? Si in negociis neceſſariis non omni leone vehementius diſruptis
omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad ſupplicationem communem, quam
ſpem habere poſſis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater chariſſime, non ſo-
lùm homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam angeli domino genu
flectunt, & archangeli rogant. Habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illam
oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges
conſueuerunt, eoq; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem:
ſic angeli, tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipſum protendentes, rogant pro
genere humano: Quaſi dicãt: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro
eorum ſalute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro qui-
bus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immola-
ſti. Agitatos quoq; ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput incli-
nare. Cùm eos vnà cum fratribus orare nõ liceat, adducit eos, vt tu miſeratus, & quia

tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vta- A
ris defenſionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui ſan-
ctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis my-
ſticæ menſæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non
promiſiſti Sacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda, Et dixiſti, Habemus ad Do-
minum? Non reuereris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueniris, Papè, menſa
myſteriis inſtructa eſt, & Agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur, ſan-
guis Spiritualis ex ſacra menſa refluit: Seraphim adſtant ſex alis faciem tegentia, om-
nes incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt, ignis Spiritualis de cœ-
lo deſcendit, ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hau-
ſtus eſt, & non erubeſcis? non reuereris? non confunderis? neque Deum tibi propi-
tium facis: non conſcientia tua te iudicat ô homo? Centum ſexaginta horas habente
hebdomada, vnam & ſolam horam ſibiipſi ſegregauit Deus, & hanc in opera ſecula-
ria, & in ridicula, & in conuenticula inſumis, cum qua poſteà fiducia ad myſteria ac-
cedes? ô quàm polluta conſcientia! Et paulò pòſt: Quocirca fratres oro vos & obſe-
cro, ne abſimus ab Eccleſiis, neque in aliis colloquiis occupati ſimus. Stemus tremen-
tes & timidi, demiſſis oculis renata autem anima, gementes ſine voce, iubilantes cor-
de, &c. Ante mille & centum annos in Agathenſi concilio fuit ſancitum, vt Miſſas
die Dominico ſeculares audirent, & ante benedictionem Sacerdotis egredi popu-
lus ne præſumeret: Quod ſi feciſſent, ab Epiſcopo publicè confunderentur. Quod B
ipſum etiam in Aurelianenſi concilio tertio paulò pòſt fuit repetitum. Ac fuerunt
illo tempore & auditores & factores legis plurimi, nunc auditores multos, factores
raros admodum videre licet, quòd ad eum non confugitur, qui ſolus faciendi, quod
audimus, vires ſuppeditat. Verùm de his ſatis.

Chryſ. tomo 3. ſer. de Eucharistia.

Miſſa Dominico die audiẽda ex Canone 47. Cõmuni Agath. Canon. 28.

De effectu Sacramenti Euchariſtiæ. CAP. XLII.

CVm eſu ligni vetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam vnà cum pec-
cato propagauit ad vniuerſum genus humanum, ſeipſum Chriſtus in nouiſsima
cœna cibum fidelibus inſtituit, per quem in vitam reſurgere, & illam amiſſam recu-
perare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita
per hunc nobis præceptum ſanaremur, & vnde vulnus eſt ortum, inde medicina
prodiret, vnde ſubrepſit mors, inde vita veniret. De illius cibi guſtu dicitur: Qua-
cunque die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit
ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergo primùm nobis præſtat hoc ſacramentum,
vt viuamus. Vita porrò duplex eſt. Eſt enim vita gratiæ, quæ nobis re ipſa confertur
Euchariſtiam ſumentibus, eſt vita gloriæ, quam ſpe quidem conſequimur mandu-
cantes corpus & ſanguinem Domini, re ipſa verò non prius adipiſcemur, quàm cor-
ruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem.
De vita gratiæ dicit Chriſtus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: C
Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.
Tanta eſt igitur huius cibi vis, vt ſi quis eum dignè manducauerit, non ſpirituali mo-
dò coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctiſsima Chriſto copuletur,
particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta eſt, carnis, & pretioſi
ſanguinis Chriſti: Quæ ſumpta faciunt, vt & Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chri-
ſto, non animum tantùm reformante, ſed carnem etiam noſtram ad vitam, in-
corruptionem, & immortalitatem præparante, ſicut & ab Hilario, & à Cyrillo an-
te mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior eſt vita, quam qui vita
noſtra eſt Chriſtus, qui præſens adeſt in hoc ſacramento, ſub alia quidem forma,
ſed in propria tamen ſubſtantia, nobis confert, cùm corpus illius & ſanguinem
dignè ſumpſerimus, vt iam viuamus propter Chriſtum, hoc eſt, vt mortui pecca-
tis, viuamus deinceps iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt, vt cum Paulo dicere poſsit vnuſ-
quiſque noſtrûm, Mihi quidem viuere Chriſtus eſt, mori autem lucrum. Viuo au-
tem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hanc vitam poſteaquàm conſe-
quuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum eſt) fieri non poteſt, quin
qui viuit in nobis Chriſtus, cuius ſpiritu agimur, poſteaquàm bonum certamen
in hoc

Geneſi. 3. Ioan 6. Vita duplex per Euchariſtiam.

1. Corinth. 15.

Hil. lib. 8. de Trinita. Cyril. lib. 10. in Ioan. cap. 13. 1. Pet. 2.

Philip. 1.

Galat. 2.

2. Timo. 4.

A in hoc ſeculo certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipſi tanquàm ei, qui natura eſt filius Dei, regni cœleſtis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuerſorio migrantes, per adoptionis gratiam conſequamur. Atque hic primus eſt effectus huius ſacramenti. Quoniam verò cùm illud ſumimus, Chriſti paſſionis & mortis recordari iuſſi ſumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per ſumptionem Euchariſtiæ participes efficiamur. Fuſus enim eſt de Chriſti latere in cruce pendentis ſanguis in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Hanc nobis confert iſtud ſacramentũ. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chryſoſtomus, Et continuò exiuit ſanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, ſanguine & carne nutriti: hinc myſteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipſo latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remiſſione peccatorum diximus, id ita accipi velimus, quaſi eundem effectum Euchariſtiæ, quem baptiſmi & pœnitentiæ ſacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, ſed venialia tantùm. Cùm enim in hoc ſacramento inſignis illa Chriſti charitas ante oculos noſtros ſubiiciatur, qua adductus ſemetipſum redemptionem dedit pro nobis, fit vt viciſſim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorũ. Charitas autem cum peccato mortali conſiſtere non poteſt. Quãobrem prius id expiatum oportet per pœnitentię ſacramentum, quàm ad menſam hanc terribilem accedatur: ad quam ſi quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, ſed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apoſtolus, corporis & ſanguinis Domini. Quare monet ille, vt probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Verùm hac de re copioſius in proximè ſequenti capite diſſeremus. Tertius effectus huius ſacramenti eſt, quòd ſumentes verum & viuum Chriſti corpus, efficimur & ipſi corpus Chriſti myſticum, de quo dicit Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Ac ſignificantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam indicia ſunt ſpecies illæ, ſub quibus latet hoc ſacramentum, ſicut & ab Auguſtino, & ante eum à Cypriano ſcriptum legimus. Nam Dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in iis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum conſtat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid ſignificet hoc ſacramentum, admoneri poſſimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cùm ſimus multi, vnum tamen corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Neque verò ſignificat magis, quàm efficit hoc ipſum. Hæc eſt enim huius ſacramenti virtus & efficacia, ſi dignè ſumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite noſtro Chriſto, vnum etiam ipſi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem ſuum cœleſtem precatus eſt Chriſtus, vt quos dederat ſibi, eos ſeruaret, vt omnes vnum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre, vt & ipſi in vtroque vnum eſſent, hoc perficitur in hoc ſacramento. Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Chriſto, cui tanquàm vnius corporis membra capiti connectimur. Ipſum enim dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius: Vnum etiam ipſi inter nos, cùm ſimus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput eſt Chriſtus. Ad hoc autem Chriſti corpus non ij modò pertinent, qui ſunt in hac vita ſuperſtites, verùm & pij omnes, qui cœleſtibus iam gaudiis perfruuntur, & ij ſimul, qui felicitatem quidem eandem expectant, ſed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus niſi purgatis illis egredi, regníque cœleſtis, quò nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ cauſa eſt, quòd cùm tremendum illud corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium peragitur, quò facilius obtineri poſſit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta eſt, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuerſum ſimul quaſi congregatur. Adeſt enim in eo caput huius corporis Chriſtus, vnum cum illo manens, cui offertur, vnum ipſe faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipſe qui offert & quod offertur: ipſe & ſacerdos & ſacrificiũ, cuius paſſio & mors in altari repræſentatur, quam ille propterea dignatus

Marginal notes: Remiſsio peccatorum. — Chryſo. Homil. 84. Ioan. 19. — Venialia peccata per communionẽ remittuntur. — 1. Pet. 4. — B — 1. Cor. 11. — Tertius effectus. Corpus Chriſti efficimur. — 1. Cor. 12. — 1. Cor. 10. — Auguſtin. Tract. 26. in Ioan. — Cypr. lib. 1. epiſt. 6. — Rom. 12. — Ioan. 17. — C — Epheſ. 1.

Ioan.11.
Mortuorum memoria in ſacrificio.

eſt oppetere, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Eſt itaque inter A alios fructus, quos nobis attulit Chriſti mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc ſacrificio, non modò qui corporibus præſentes adſunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Chriſto triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, ſuperſtitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum ſocietatem peruenire poſſint. Terribilis eſt hæc quaſi caſtrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præſentem in altari Chriſtum cum omnibus corporis ſui membris, cuius ipſe caput eſt: Quare cum aperto Marte nihil ſibi profici poſſe intelligat, quibuſcunque poteſt artibus & inſidiis, vt ſolui poſſit hæc acies contendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipſum petit, quod quamuis adeſſe in altari non ignoret, aliud tamen perſuadere membris ſuis conatur, vt aut eſſe omnino neget, aut non alio tempore, quàm quo manducatur, eſſe concedat, oblationis etiam nomen ipſum ferre non poteſt. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipſa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obſtat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare ſicut Chriſtus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominioſam oppetiit, vt congregaret diſperſos, ſic iſte contrà nihil non facit, vt congregatos diſpergat. Vult ab iſto corpore, quod in terris adhuc militat diuiſos & ſegregatos eos, qui cum & ipſi membra ſint eiuſdem corporis, deuictis hoſtibus noſtris ſempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Chriſto triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorſus abolitam, qui quam- B uis in fide & confeſſione Chriſti nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc ſeculo vixerunt, vt ſtatim ex eo migrantes, ad ſedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quot aiunt, & nudiuſtertius, ſed iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, vt & Sanctorum Martyrum, & aliorum in Chriſto defunctorum in ſacrificio Miſſæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius conſuetudinis Auguſtinus his verbis. Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipſis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria eſt enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rurſus alio loco: Ideò quippe ad ipſam menſam non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus, ſed magis, vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleuerunt ipſi charitatem, qua Dominus dixit non poſſe eſſe maiorem. Et clariùs etiam contra Fauſtum ſcribens: Populus, inquit, Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur, ita tamen vt nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamuis in memorias Martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis Sanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos C coronauit, vt ex ipſorum locorum admonitione maior effectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc vſque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam diuinitati propriè debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Neque diſſimilia ſcribit in libris de Ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod ſit diſcrimen inter cultum, qui Sanctis tribuitur, & eum, qui Deo ſoli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare poſſumus & debemus, ſacrificium autem præterquàm ſoli Deo offerre fas non eſt. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne ſit

Aug.Homil. 17. de verbis Apoſtoli.
Sanctorũ inuocatio & cultus Tract.84. in Ioan.
Ioan.15.
Lib.20. c.21.
Latria ſolus Deus colitur.
Lib.8.c.27.& lib.22. ca.10.

aliquod

A aliquod diſcrimen inter Deum & homines, quo ſine Deo nos eſſe faciat. Neque verò ſolus Auguſtinus, verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius ſanctorum, quæ fit ad altare per Sacerdotem, mentionem facit, vt longè vetuſtiſſimum morem hunc fuiſſe facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum quò cæterorum quoque, qui in Chriſto defuncti ſunt, fit memoria, de quo & ipſo his verbis meminit Auguſtinus: Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti, alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti. Et alio loco, cùm protuliſſet illud ex Maccabæorum libris, de oblato pro mortuis ſacrificio: Sed etſi, inquit, nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret autoritas, vbi in precibus Sacerdotis quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Chryſoſtomus verò Apoſtolicum hoc eſſe inſtitutum aſſerit, dicens: Non fruſtra ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorum myſteriorum memoria fiat eorum, qui hinc deceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo, manus in cœlos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendóque poſito ſacrificio, quomodo Deum non placaremus pro iſtis orantes? Verùm iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt. Eadem repetit in Homiliis ad populum Antiochenum ſcriptis. Sed & ante illum idem proditum eſt memoriæ per

Cypria. lib. 3. epiſ. 6. & lib. 4. epiſt. 5.
Aug. lib. 20. de Ciui. Dei cap. 9.
In lib. de cura pro mortuis gerē. c. 5.
1. Macca. 12.
Chryſ. in epiſto ad Phili. Homil. 3.
Homil. 69.

B Dionyſium Areopagitam, qui & ipſe commemorationem defunctorum in Miſſæ ſacrificio, Apoſtolicam vult eſſe traditionem. Ioannes verò Damaſcenus vtroque poſterior, librum etiam ſcripſit de iis, qui in fide hinc migrarunt, quòd ſacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cùm adhuc eſſet catholicus, in Latinam linguam tranſtulit: In eo, illud ipſum quod Chryſoſtomus, atteſtatur his verbis: Diui autem Apoſtoli diſcipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod ſuis oculis viderant, in tremendis vitalibúſque ſacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Extat Miſſa Baſilij, extat & Chryſoſtomi, extat vtriuſque in libro Sacerdotali Græco explicatio. In vtraque ſanctiſsimæ & intemeratæ, ſuper omnes benedictæ Dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper Virginis Mariæ, Sancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ, Sancti etiam cuius dies celebratur, & omnium Sanctorum, ſimul & dormientium in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabaſilas in eo libro, quem de diuino altaris ſacrificio inſcripſit: Vbi ſimul & illud oſtendit, plus ad ſanctificationem prodeſſe ſacrificium hoc animabus, quæ ſunt ſolutæ corporibus, quòd eæ purgantur, & peccatorum remiſſionem accipiunt per orationes Sacerdotis & donorum interceſſionem, nihil minus quàm eorum qui viuunt. In eo autem ſunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiiciunt, ſicut faciunt vt plurimum

Eccle. Hier. cap. 7.
Nicolaus Cabaſ. ca 33. 34. 47. & ſequentibus.

C viuentium animæ. Hactenus de ſacramenti huius effectu.

Quemadmodum affectos ad hoc ſacramentum accedere oporteat.

CAP. XLIII.

QValiter autem affectum eſſe oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Chriſti ſanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Quòd ſi in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minùs illud licere debet in hoc ſacramento, in quo verũ corpus, & verus eſt Chriſti ſanguis: Quamobrẽ ſuam quiſq; conſcientiã diligenter examinet, priuſquã ad hanc menſam accedat, ne quod bonũ eſt malè malus accipiat. Hoc eſt, quod fideles admonet Auguſtinus, videte, inquit, fratres, panẽ cœleſtem ſpiritualiter manducate, innocentiã ad altare apportate, peccata etſi ſunt quotidiana, vel non ſint mortifera. Antequã ad altare accedatis, attẽdite quod dicitis: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt nõ venenũ, ſed vide ſi dimittis: Nam ſi nõ dimittis, mẽtiris, & ei mẽtiris, quẽ nõ fallis. Mẽtiri Deo potes: Deũ fallere nõ potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inſpicit, intus

1. Corint. 11.
Probatio ſui ipſius ante ſynaxin.
Tract. 26. in Ioan.

iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, ſi eo tempore accipiat, quò debet agere pœnitentiam. In ſumma, quiſquis ad ſalutem vult accipere corpus & ſanguinem Chriſti, hoc in primis eum contendere & elaborare oportet, vt ſit membrum Chriſti, hoc eſt, vt per fidem & charitatem Chriſto adhæreat. Neſcitis, dicit Paulus, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Ex hoc Pauli loco diſcimus, eius quemque membrum eſſe, cui adhæret. Qui adhæret Chriſto, mēbrum eſt Chriſti: qui adhæret meretrici, membrum eſt meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum eſt Satanæ. Quamobrem niſi quis hoc egerit, vt ſit membrum Chriſti, nihil eſt quod communicet corpori & ſanguini Chriſti. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Non eſt autem Chriſti membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptoríque ſuo Chriſto. Non eſt membrum Chriſti, qui fratrem ad Chriſti corpus pertinentem odio habet. Non eſt membrum Chriſti, qui ſegregat ſemetipſum à corpore Chriſti. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus eſt, non eſt membrum Chriſti. Quamobrē ſi quis eius rei ſibi conſcius eſt, non prius ad ſumendum viuum & verum Chriſti corpus accedat, quàm corporis eius myſtici membrum factus fuerit, atque vndè auulſus eſt peccatis ſuis, Chriſti corpori ſe rurſus inſeri curauerit. Quòd ita demum futurum eſt, ſi & cum Deo, & cum proximo, qui eiuſdem corporis membrum eſt, reconciliari ſtuduerit, & offenſam ipſe remittens, & remitti ſibi viciſſim poſtulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad menſam hāc acceſſurum, nihil tamen æquè illi aduerſatur, atque diuiſio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Auguſtino ſacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit myſterium vnitatis, & non ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramento Chriſti mors, dicit Paulus. Porrò Chriſtus mortuus eſt, vt morte ſua nos Deo patri ſuo cœleſti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum ſecum, vnum noſipſos inter nos faceret. Quiſquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Chriſto ſe lethaliter peccando ſeparauit, vel ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſuo plus quàm illius iudicio tribuendo, ſegregauit, vel à quocunque eiuſdem corporis membro per odium & maleuolentiam ſe diuiſit, quid aliud quàm rurſus crucifigit ſibimetipſi filium Dei, & oſtentui habet? dum eadem illa deſignat, propter quæ Chriſtus crucifigi & mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus cauſam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, ſed ad mortem ſumat vitam. Reus enim efficitur corporis & ſanguinis Domini. Quapropter quiſquis vel Deum, vel proximum ſe offendiſſe ſibi conſcius eſt, non prius ad hanc menſam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum eſt: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. Quoniam verò reconciliatio eiuſmodi fit per pœnitentiæ ſacramentum, de eo nobis dicendum deinceps reſtat.

Marginalia: A (beside "iudicat, intus…"); 1. Cor. 6. (beside "adhæreat. Neſcitis…"); 2. Cor. 6. (beside "communicet corpori…"); B (beside "membrum factus fuerit…"); Ante cōmunionem cum Deo & proximo reconciliari oportet. (beside "membrum factus fuerit…"); Homil. 26. in Ioan. (beside "atque diuiſio…"); 1. Cor. 11. (beside "ſacramento Chriſti mors…"); Qui indignè accedant. (beside "cum, vnum noſipſos…"); Hebr. 6. (beside "ſtus crucifigi…"); C (beside "pter quiſquis…"); Pſal. 68. (beside "tum, de eo nobis…").

De Sacramento pœnitentiæ. CAP. XLIIII.

PEr lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noſter crucifigitur, neque viuit iam in nobis, niſi is, qui propter nos & propter noſtram ſalutem homo fieri dignatus eſt, Deus & dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & deliciis, ſed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſemper ſtemus. Ad quos hoſtes noſtros ſuperandos datus nobis in ſacramento confirmationis adiutor ſanctus ſpiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulſare poſſimus. Datur etiam ad ſuſtentandos nos in Euchariſtia non quiuis cibus, ſed pretioſi corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti: Fit nihilominus, quod in præliis vſu venire ſolet, vt ſæpè grauiter ab hoſtibus noſtris ſauciati corruamus, & quam per lauacrum

crum

A crum reegnerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne ſic quidem oblitus eſt miſericordiæ ſuæ pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Ipſe enim eſt, qui alleuat omnes, qui corruunt, & erigit omnes eliſos. Cuius tanta eſt benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo ſuperet. Magna eſt matris erga puerum ſuum infantem benignitas, ſed hanc ſuperat patris noſtri cœleſtis bonitas. Quod hæc ipſius per Prophetam loquentis verba teſtantur: Nunquid obliuiſci, inquit, poterit mulier infantem ſuum, vt non reminiſcatur filij vteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiſcar tui. Non vult ille benignus & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, quenquam de venia lapſum deſperare, ſed huic quoque rei remedium inſtituit, pœnitentiæ ſacramentum, per quod lapſo reſurgere liceret. Quamobrem ſicut baptiſmus intrantium, confirmatio pugnantium, Euchariſtia vires reſumentium: ſic hoc reſurgentium ſacramentum eſſe dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, non propterea ſtatim animum abiicere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi proſtrati, ac vires ad pugnandum recuperare poſſimus. Nam qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, ſed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per prophetam loquitur: Nunquid voluntatis B meæ eſt mors impij, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Ac paulò pòſt: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas, proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël? quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipſe nos inuitat pius & miſericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapſi, de illius benignitate deſperemus: Pronior eſt ad miſerendum, quàm nos ad miſericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quàm alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam ſuam, ac vir iniquus cogitationes ſuas, ac ad dominum conuerſus fuerit obuiis, quod aiunt, manibus eum ad ſe reuertentem excipit. Eſtque maius gaudium in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis.

2.Cor.1. Pſal.144. Eſai.29. Ioel 2. Epheſ.6. Matt.9. Ezech.18. In oratione in ſanctũ lauacrum. Eſai.55. Luc.15.

De materia & forma huius ſacramenti. CAP. XLV.

NEque verò dubitandum eſt, quin hoc ipſum pœnitentiæ ſacramentum ab ipſo Chriſto fuerit inſtitutum: cuius hæc clariſſima verba ſunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apoſtolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunquæ ſolueritis ſuper terram, erunt ſo- C luta & in cœlo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus verbis & materiam & formam huius ſacramenti ſatis expreſſiſſe videtur. Eſt autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc ſacramento, remota materia ſunt peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quàm longiſſimè propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mentio. Proxima autem materia, ſunt actus ipſius pœnitentis. Cùm enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſſis, firmo etiam propoſito non modò cauendi deinceps, verumetiam ſatisfaciendi pro illis, ea ſacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſſio ad hunc modum facta, ſignum eſt viſibile ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittuntur: & quidem efficax ſignum. Nam ſimul vt ad confeſſionem huiuſmodi verbum acceſſerit à ſacerdote prolatum, Ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remittuntur. Eſt autem in huius & aliorum ſacramentorum materia, nonnullum diſcrimen. Nã in aliis ſubſtantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent, ſicut in baptiſmo aqua, in cõfirmatione chriſma, in Euchariſtia panis & vinũ, in extrema vnctione, & in ordine, vnguẽtum olei, in hoc ipſa hominis actio materiæ loco

Pœnit. à Chriſto inſtituta. Matt.16. Matt.18. Ioan.20. Pœnitentiæ materia duplex. Peccata ſunt materia remota pœnitẽtiæ. Actus ipſius pœnitentis ſunt materia proxima.

loco eſt, quódque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vſu venit in ſacramentis, quæ medicinæ quædam ſunt animarum. Sicut enim quædam ſunt medicinæ, quæ in ſola illius qui curatur paſſione conſiſtunt, cuius generis eſt ſectio vulneris: quædam verò in actione, cuiuſmodi eſt exercitatio corporis: Sic in ſacramentis cernere licet alia, quæ conſiſtunt in eius paſſione, qui ſanctificatur, & non actione niſi per accidens, vt illa quinque, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius, qui ſanctificatur, cuiuſmodi ſunt hoc pœnitentiæ, matrmoniique ſacramentum. Quamobrem actus iſti, materiæ locum obtinent, qui ſunt tres, contritio, confeſſio, ſatisfactio: formæ autem abſolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma abſolutionis, qua vtitur Eccleſia, quòd ea à Chriſto inſtituta aut præcepta eſſe non legitur: Nam eadem ratione baptiſmi quoque formam reiiciendam eſſe dixerimus. Neque enim alia autoritate dicit ſacerdos: Ego te abſoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Chriſti verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. ſic & abſoluendi formam ex eiuſdem Chriſti verbis mutuatur, dicentis ad Petrum, Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et ad Apoſtolos omnes: Quorum remiſeritis peccata. Cæterùm in pœnitente veraciter tria conſyderari ſcribit oportere Gregorius: conuerſionem mentis, confeſſionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgò vocant contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. De ſingulis ordine diſſeremus: ac primum de contritione, ſiue conuerſione mentis.

Matt. vlt.

Matt. 16. Grego. lib. 6. cap. 1. in primũ regum. Partes pœnitentiæ tres.

De Contritione. CAP. XLVI.

Contritio quid.

Contritionem rectè dixerimus iuſtum eſſe dolorem de peccatis cõceptum, cum eorum deteſtatione. Dolere autem de peccatis nemo poteſt, niſi prius ab illis ceſſauerit. Propterea monet ſcriptura: Peccaſti, quieſce. Fili peccaſti? non adiicias iterum, ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur: Item de peccato propitiato noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum. Et in alia ſcriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas: poſteà adiicitur, & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam. Quieſcite agere peruerſè: deinde: Diſcite benefacere. Paulus etiam cùm eſſet hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abiicerent opera tenebrarum. Et Epheſios prius deponere iuſſit ſecundum priſtinam cõuerſationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab iis deinceps iam abſtinet, quò facilius redire poſſit in gratiam. Quæ autem eſt alia pœnitentiæ ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remiſſione peccatorum noſtrorum impetrata? Ceſſemus itaque à peccatis neceſſe eſt, in quibus quandiu perſtat aliquis, dolere de illis, eáque ex animo deteſtari non poteſt. Primùm itaque ceſſandum eſt à peccatis: quod tamen ſolùm non ſufficit. Doleamus inſuper oportet, quod ea patrauerimus aliquando: ac ſicut ea placuerunt anteà, ſic deinceps deteſtemur & odio habeamus. Eſt quidẽ ita, quòd optima pœnitentia eſt, noua vita: verùm & illud verum eſt, quod ab Auguſtino dictum exiſtimatur, Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî nanque fieri poteſt, vt proponat deinceps aliquis, nihil ſe niſi benefacere velle, cui quæ præterierunt malefacta non diſplicuerint? niſi egeritis pœnitentiam, omnes ſimul peribitis. Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœan, quæ Latinè dici poteſt mentis mutatio ſiue reſipiſcentia: ipſo etiam Tertulliano teſte, qui ſcribit in Græco ſono pœnitentiæ nomen non ex delicti confeſſione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſſe. Quæ autem eſſe poteſt animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non diſplicent? Quomodo mutaſſe priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuiſſe, verùm in poſterum nihil eiuſmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipſe ſenſus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus eſſe deteſtatione vitæ prioris & diſplicentia. Etiam homini ſi quis reconciliari vult, oſtendit ſibi diſplicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd ſi delectari ſe offenſionibus iſtis indicauerit, atque eo nomine ſibi placuerit, tantum abeſt, vt in gratiam redeundi poteſtas illi fiat, maiorem

Geneſ. 4. ſecundũ 70. Eccle. 21. 5. Eſai. 55.

Eſaiæ 1. Rom. 13. Ephe. 4.

Aug. Lib. de vtilitate pœnitẽtiæ ca. 1.

Luc. 13. Tertul. lib. 2. contra Marcionem.

A iorem etiam vt iram ſibi cumulet. Si ad hunc modum agi par eſt cum homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari poſtulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quódque iuſtam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum ſit ad hunc modum colligere, Non eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt: tamen & res & nomen ipſum contritionis è ſcripturis oſtendi poteſt. Nam quod vnus ex Prophetis auerſionis ab impietate meminit, quid aliud ſignificare vult hoc nomine quàm odium eorum & diſplicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Poſtquàm conuertiſti me, egi pœnitentiam, & poſtquàm oſtendiſti mihi, percuſſi cor meum: confuſus ſum, & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ. nónne apertè vim contritionis demonſtrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitque vt confundamur & erubeſcamus de his, quæ patrata ſunt per nos. De hoc genere confuſionis dicit Auguſtinus. Eſt quædam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione perhorrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcentia corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus, Quam enim gloriam habuiſtis tunc in iis, in quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere eos dicit iam fideles, non de præſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem non formidet Chriſtianus, imò ſi hanc non habuerit, æternam habebit. Neque minus clarus & manifeſtus eſt ille locus, quo

Ezech.18.33.
Hier.31.
Confuſio temporalis.
Aug. Cócione 1. in Pſal. 30.
Rom.6.

B Dominus non contentus dixiſſe: Conuertimini ad me in toto corde veſtro: addit inſuper, in ieiunio, in fletu, in planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Quando flere, quando plangere, quando ſcindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, ſine qua in toto corde noſtro conuerti ad Deum non poſſe videmur? Sed non hoc modo quod ſignificatur eo nomine, verùm ipſum etiam cõtritionis nomen in ſcripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Et apud eundem alio loco: Euagelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde. Ex quo vel ſolo diſcere poſſumus, qui ſanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde eſſe oportere. Sanctorum verò doctorum vix quiſquam eſt, qui ad contritionem compunctionémque cordis non inuitet. Inter Auguſtini opuſcula etiam vnum illi inſcriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc ſublatam voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœſtitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine, percuſſi ſunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto pòſt: Qui pœnitentiam criminis tollunt, ſatisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quo-

Ioel 2.
Contritionis vox in ſcriptura.
Pſal.50.
Eſai.60.
Cyp. ſerm.5. de lapſis.

C rundam promittitur ſalus falſa, vel creditur, ſpes veræ ſalutis adimatur. Sed & vetuſtior Cypriano Tertullianus ſcripſit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologeſi in hunc modum loquitur: Exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ ilicem: de ipſo quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare. Cæterùm paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa. Plerunque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctéſque ad dominum Deum tuum, preſbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari: Scripſit Ambroſius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Auguſtini libros recenſetur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chryſoſtomi verò complures de ea ſunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam veniſſe claritudinem ſcribit Hieronimus, vt poſt lectionem ſcripturarum publicè in quibuſdam Eccleſiis eius ſcripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & ſermonem vnum conſcripſit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mẽtibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba ſunt: Proiice abs te onera peccatorum, offer

Tertullia. in lib. de pœnitentia.
Exomologeſis.
Hieron. de viris illuſ.
Ephrẽ de pœnitẽtia cap.1.

offer munera obſecrationum,ſuppone lacrymas in putredine vulnerum. In tantum A
enim cœleſtis medicus bonus eſt, vt lacrymis & gemitibus donet vulneribus ſanitatem. Accede peccator,& procidens huic benigniſſimo medico offer lacrymas, quæ ad huiuſmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœleſtis medicus ſanare vnumquemque,medicamentum diligens lacrymarum. Nihil eſt enim,quod non cedat & ſanetur medicamento pœnitentiæ.Hoc enim medicamentum non vſquequaque detinet ægrotum, ſed ſtatim ſanat. Expectat ergo medicus videre lacrymas tuas:accede, noli timere. Oſtende ei vulnus, & offer medicamentum lacrymarum & fletum. Ecce enim apertum eſt oſtium pœnitentiæ. Feſtina peccator priuſquàm claudatur. Et alio loco; Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundum Deum. Compunctio fratres ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt: compunctio fratres remiſſionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam lacrymarum. Anna per lacrymas à Deo Samuëlem prophetam accepit,ad ſublimitatem & gloriationem animæ ſuæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Chriſto domino dimiſſa ſunt, quæ lacrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus eſt lacrymarum, multúmque præualent lacrymæ, quæ ſecundum Deum ſunt. Fiduciam domini ſemper acquirunt lacrymæ,ſordidas cogitationes expellunt,nec proximare eas promittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazanzenus vocat pœnitentiam B
baptiſmum lacrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lacrymarum ſuarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nicenus, Lacrymarum, inquit, effuſio, baptiſmi vim habet: gemitúſque reducit gratiam, quæ paulisper exceſſerat. Quamobrem & è ſcripturis,& ex conſenſu doctorum omnium Eccleſię pars hæc pœnitentiæ probari poteſt. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis eſſe definire. Præclarè enim ſcripſit Leo pontifex, quòd miſericordię Dei nec menſuras poſſumus ponere,nec tempora definire,apud quem nullas patitur venire moras conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cùm conuerſus ingemueris,tunc ſaluus eris. Et alibi, Dic tu iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterum, Quia apud dominum miſericordia eſt,& copioſa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœleſtinus papa: Salutem, inquit, homini adimit, quiſquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit,& deſperat de clemētia Dei, qui eum ad ſubueniendum morienti ſufficere vel in momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet. Cùm eſſet in pœna promittit, & per vnius ſermonis promiſſionem, habitaculum paradiſi promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter aſſerente: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et æqualis eius Auguſtinus: Pœnitentia quamuis ſit exigui temporis, ſi intima cordis amaritudine agitur, non deſpicitur C
apud iudicem iuſtum Deum, qui cordis ſecreta conſyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum ſynceritatis pœnitentis penſat. Et qui præceſſit hos Ioannes Chryſoſtomus, cùm eſſet hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta eſſet quadrageſimæ pars, ſubdit, Hoc autem dixi, non quòd ſolùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, ſed quia dominum habemus miſericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & ſobrietate ad ipſum accedamus, reiectis ſecularibus curis omnibus, & ſupernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem,& irritandam, quæ aduerſus ſe lata erat, ſententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta eſt erga nos Dei miſericordia. Nam vbi viderit voluntatis noſtræ firmum propoſitum, & feruenti nos deſyderio ad ſe accedere, non retardat, neque differt, ſed accelerat, ſuámque ſolitam liberalitatem exhibens dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adſum. Ac qui fuit omnibus his vetuſtior Cyprianus: Sed & in

De extremo iudicio, ca.5. Compūctionis fructus. 1.Reg.1. Luc.7.

Nazan. in ſermo. de ſāctis luminibus Epiphaniarū Libr.5. Greg. in Homil. quā ſcripſit ad eos, qui durius alios iudicāt. Pœnitentiæ temporis lōgitudinē non videtur eſſe hominis definire.

Leo Epiſt.89. ad Theodorum. Ezech.18. Eſai.43. Pſal.129. Cœleſtin. ad Epiſcopos Galliæ, epi.2. cap.2. Lucæ 23. Aug. ſerm. 66. de tempore. Chryſ. Hom. 27. in cap.8. Geneſeos.

Nota. Exemplum inſigne magnę & breuis pœnitentiæ fructus.

Cyp. ſerm. de cœna domini.

A & in eodem articulo temporis cùm iam anima feſtinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſsimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt, quod verum, nec irremiſsibile, quod voluntarium, & quæcunque neceſsitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, ſi vera contritio, ſi pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui, mater charitas prodigos ſuſcipit reuertentes, & velit nolit, Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & ſupplicium, ſed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & ſtatim conſummatus ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum.

Cõtra Nouatum hæreticũ omni tẽpore pœnitẽtes recipit Dei gratia.

De confeßione, & quæ illi reſpondet abſolutione. C A P. X L V I I.

CAeterùm pœnitentia hominis Chriſtiani poſt lapſum, non ſolùm à peccatis ceſſatio continetur, & eorum deteſtatio, aut cor contritum & humiliatum, verumetiam eorundem ſacramentalis confeſsio, ſaltem in voto, ſuo tempore facienda, & Sacerdotalis abſolutio. Nam cùm Sacramentum hoc medicina ſit à ſummo medico Chriſto inſtituta, qui ſanitatem quidem ipſe confert, ſed in ea conferenda Sacerdotis vtitur miniſterio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum noſtrum coram eo, quo miniſtro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortaſsis B enim, inquit, ſicut ij qui habent intus incluſam eſcam indigeſtam, aut humoris, vel phlegmatis, ſtomacho grauiter & moleſtè imminentia, ſi vomuerint, releuantur, ita etiam ij qui peccauerunt, ſi quidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodum ſuffocantur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſemetipſum & confitetur, ſimul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. Ac ne quis hoc de ea accuſatione, confeſsionéque dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, ſubdit mox, Tantummodo circunſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui & condolendi & compatiendi nouerit diſciplinam, vt ita demùm, ſi quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicum oſtenderit & miſericordem, ſi quid conſilij dederit, facias & ſequaris. Si intellexerit & prouiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſsis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio, procurandum eſt. Quem ſequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres per illum Dominum, quem occulta non fallunt, definite vulneratam tegere conſcientiam: Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam ſecaturos, etiam peruſturos. Meminimus quoſdam, remota etiam & verecundia membrorum non erubeſcentes in ferro & cauterio, & C grauiſsima illa pulueris mordacitate, duraſſe, & quantum eſt illud, quod homines præſtiterunt? Peccator timebit? peccator erubeſcet perpetuam vitam præſenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta ſubducet? Et habet aliquid, quod in illo erubeſcat, qui Dominum læſit? An ſic melius eſt illi perire? Ne tu pudore timidus ſine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius eſt perire? quod ſi fratrum oculos erubeſcitis, conſortes caſuum veſtrorum timere nolite. Neque diſsimilia ſunt, quæ ſcribit Hieronymus, illud enarrans ex Eccleſiaſte: Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. Si quem, inquit, ſerpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit, qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri, magiſter, qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Auguſtinus. Quomodo poteſt medicus vulnus ſanare, quod ægrotus oſtendere erubeſcit? Deus confeſsionem noſtram deſyderat, vt iuſtam habeat cognoſcendi cauſam. Ante quem etiam Baſilius: Confeſsio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis vel paſsio, quæ medico demonſtranda eſt. Si ergo non omnibus

Confeſsio.

Orig. homil. 2. in Pſal. 37.

Pacianus in parænesi ad pœnitẽtiam.

Hieron. in Eccle. 10.

Augu. ſer. 66. de tempore.

Baſil. in regu la Monachorũ, cap. 58.

m quis

quis vitia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed iis tantummodò, A
qui ſummæ peritiæ teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſciplinam, ita confeſsio
peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emenda-
Rom. 15. re ſecundum quod ſcriptum eſt: Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorum
Cap. 21. portate, hoc eſt auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto
antè: Neceſſarium, inquit, videtur iis, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſ-
ſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur
Matth. 3. apud ſanctos confeſsi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Ba-
Act. 19. ptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ij, qui
baptizabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta ſit confeſsionis antiquitas,
Tertul. lib. 1. de Trinita. quam à Domino inſtitutam eſſe ſcribit Tertullianus, ac Eccleſiæ conſenſus obtinet.
Videtur autem illis verbis inſtituta, quibus Petro cæteriſque Apoſtolis ligandi ſol-
uendíque, remittendi retinendíque peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt. Qua vti
Confeſsionis inſtitutio. quemadmodum potuerint Apoſtoli, vel etiam nunc poſsint eorum ſucceſſores, intel-
Matth 16. ligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina
Matth. 18. ſit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nouit, iuſtitiæ iudex
Ioan. 20. Prouer. 12. eſt. Verum eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medi-
cina, non curat. Cùm itaque Sacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo
conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit
ignorat, curabit? Deinde verò non ſola remittendi, verumetiam retinendi: neque ſo- B
la ſoluendi, verumetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid re-
mittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus in-
Abſolutio ignotorũ peccatorum. dicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab
ignotis etiam nonnunquam Sacerdos abſoluit, ſed non ab his tamen, quæ ſciens ali-
quis proferre nolit, verùm ab iis, quæ vel peccata eſſe neſcit, vel eorum reminiſci non
Pſal. 18. poteſt. Verùm eſt enim, quod ait Propheta: Delicta quis intelligit? Neque raró fit,
vt etiam grauia peccata per ignorantiam cõmittantur. Quin & illud ab eodem Pro-
Ibidem. pheta non ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea ma-
nifeſtanda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vn-
quam obligatus. Non eſt itaque dubitandum, quin ſicut abſolutio à Deo eſt inſtitu-
ta, ita & confeſsio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei Miniſtro Sacerdoti
facta. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi nõ eſt confeſsio, ibi nulla eſſe poſ-
ſit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus
confeſsionem præceperit, præterea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reli-
quos Apoſtolos dicta, ab eo viciſsim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi
primùm Eccleſia confeſsionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur,
certè nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltrò fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin
& illud difficile eſt creditu, hominis alicuius autoritate ad hanc rem tam grauem fi-
deles adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, C
cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex
Ioan. 21. quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multo
Clemens epiſtola 1. maxima dictorum & factorum pars mandata ſcripturis non eſt. Clemens Petri ſuc-
ceſſor hanc Petri doctrinam fuiſſe refert, quam illum à magiſtro ſuo Chriſto acce-
piſſe dubium non eſt: vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod
malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc
ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Quo faci-
lius autem perſpici poſsit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hæc verba:
Abiicienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua
fortè ex deſideriis iniquis, velut ex cibis noxiis, congregata eſt. Iam illis ver-
Iacob. 5. bis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo & præ-
ceptam ſacramentalem confeſsionem, quàm eam, quæ pridem inſtituta eſſet & præ-
cepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque moue-
Hugo. lib. 2. de ſacramen. par. 14. cap. 1. re quenquam debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad ſacramentalem confeſsio-
nẽ, quæ Sacerdoti fit, referri nõ poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimo-
nia Hugo de ſancto Victore Bernardi æqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum:

Quid

A Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet, non ſolùm homo Deo, ſed inter
vos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ij qui peccata
habent, iis qui peccata dimittere poteſtatem habent. Et certè communis hæc loquen-
di mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario, Confiteare cui
vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quaſi non Sacerdotibus etiam confitendi
poteſtas permiſſa ſit, verùm illud concedi verbis iis videtur, vt non proprio Sacerdo-
ti, cui iure tenetur, verùm cuicunque velit alij, modò Sacerdoti, confiteri poſsit. Inter
opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorum. Augu. cap.4.
In eorum altero ſcribit his verbis. Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autu-
mant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confi-
teantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur oſtendere ſe Sacer-
dotibus, quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit
Dominus. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri co- Deute.17.
ram Domini vicario, tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam
ipſius humiliter ſubeundum eſt iudicium, quem Dominus ſibi non dedignatur vica-
rium. Ergo ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum
penitus participem. Nolo ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ in viſitando
confirmat, quia ſaluat Sacerdote inconſulto ad Deum peccatorum confeſsio. Nos
autem non denegamus, quin ſit ad Deum frequenter conferenda peccatorum con-
B feſsio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad Petram, Petra autem Pſalm.136.
Chriſtus eſt: Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium 1.Corint 10.
faueas auribus, quoniam prius eges Sacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuum, ſa-
lubri iudicio. Alioqui & ſub lege & ſub gratia, Ite & oſtendite vos Sacerdotibus, re- Luc.17.
ſponſum Domini quomodo conſummaretur? Confitemini alterutrum peccata ve- Iacob.5.
ſtra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice Presbyter Beda in Ia-
adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis. cobum.
Beda quoque diligens Auguſtini ſectator, verba hæc Iacobi itidem de ſacramentali Confiteri ſo-
confeſsione interpretatur, quam eſſe neceſſariam cùm alio quodam in loco, tum in li Deo non ſufficit.
libro quinquaginta Homiliarum, teſtatur Auguſtinus, dicens: Qui poſt vxores ve- Auguſt. Homil.49.
ſtras vos illicito concubitu maculaſtis, ſi præter vxores veſtras cum aliqua concu- Matth.19.
buiſtis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia; Nemo ſibi dicat, occultè ago, Matth.16.
apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago: Ergo ſine cauſa Abſolutio ſacerdotis eſt.
dictum eſt: Quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cœlo? ergo ſine cauſa ſunt claues Roma.3.
datæ Eccleſiæ Dei, fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verba Chriſti, promitti- Ambroſius lib. 1. de pœ-
mus vobis, quod ille negat, nónne vos decipimus? Sed hæc de neceſsitate, vtilita- nitentia. c.2.
téque confeſsionis, aut re, aut ſaltem voto, déque eo quod à Chriſto ſit inſtituta, di- Chryſ.li.2.de Sacerdotio.
cta ſufficiant. Cæterùm confeſsioni reſpondet abſolutio. Ac illa quidem præcepta eſt Poteſtatẽ vinculi corporis
omnibus, ſiue ij è clero ſint, ſiue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent glo- & non animę
C ria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Ambroſio quoque ſcriptum legimus, dignitas terreſtris habet,
permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem craſſus eſt error eorum, qui dicunt at animarũ
non magis abſoluere Sacerdotem, aut Epiſcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vincula ſacerdotes ſoluen
vel puerum (addere debebant pſittacum quoque, nam & is æquè vt puer aut mulier di poteſtatẽ
doceri poteſt vt dicat, ego te abſoluo.) At non ita Ioannes Chryſoſtomus, vir non à Deo habẽt.
doctrina magis, quàm vitæ ſanctitate conſpicuus, qui vel hoc nomine Sacerdotij di- Hilarius can. 16.in Matth.
gnitatem cuiuis alteri anteferendam eſſe cenſet, quòd terreſtres dignitates habent abſolutio eſt
quidem vinculi poteſtatem, ſed in corpora tantùm: At Sacerdotum vinculum vera peccatorum & pœna
ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit, vſque adeò, vt rum æterna-
quæcunque infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, rũ remiſsio
ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quam poteſtatem non modò nul- & non tantũ declaratio.
lis regibus & principibus, verùm ne ipſis quidem Angelis aut Archangelis da- Cypria.lib.1.
tam eſſe dicit. De qua Hilarius quoque Petrum alloquens ita dicit: O in nun- epiſtol. 2. ad Cornel.
cupatione noui nominis felix eccleſiæ fundamentum, dignáque ædificatione illius Bern.ſerm.1. in die Petri
Petra, quę infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret: ô bea- & Pauli.
tus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudi- 2.Corinth.5.
cium præiudicata autoritas ſit in cœlo, vt quę in terris aut ligata ſint aut ſoluta, ſtatuti Chry. li.3.de Sacerdotio.

eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo. Ex quibus verbis illud ſimul diſcere poſſumus, quæ ſit abſolutionis vis, neq; enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, ſed quod dixit Chriſtus peccata remittere, ſimul etiam à pœnis, quæ illis debentur ſoluere. Quod prius in terris, quam in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiſerit ipſe qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quæ hîc prius in Eccleſia ſoluerentur. Quos ſequutus Bernardus de Petro ſcribens ait, quòd claues Regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri ſententiã cœli. Ac ipſe quidem hoc autoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen re miniſterio Sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius Sacerdos facit, non ſua propria, ſed à Deo ſibi conceſſa poteſtate facit. Hunc errorem notaſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus his verbis: Corporis lepram purgare, ſeu verius dicam non purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum Sacerdotibus ſolis licebat: Neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione Sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò noſtris Sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt. Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodùm reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiam Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit, Si oſtenderitis ſolutum, fuit ſolutum, Nuſquam dixit hoc: ſed dixit, Si ſolueritis, erunt ſoluta & in cœlis. Richardus autem etiam acrius: Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, vt ridenda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, Sacerdotes non habere poteſtatem ſoluendi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nunquid Dominus dicit: Quodcunq; ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa ligandi ſoluendíque poteſtas Sacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculũ eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma Trinitate per autoritatem, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis autoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendum prædictum obſtaculum per meritum paſſionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideo in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſſionis: propterea miniſtris etiam Eccleſię, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum, aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute & merito paſſionis Chriſti: & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis autoritatis eſt penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſſionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua Regni cœleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes Sacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

A B C

Hugo. lib. 2. de ſacramen. par. 14. cap. 8. & in annotationibus elucidatoriis, in cap. 20. Ioannis.

Ioan. 20.

Richard. cap. 12. de poteſtate ligandi & ſoluendi.

Claues regni cœlorum.

Triplex poteſtas in remittẽdis peccatis cõſyderari poteſt. Clauis autoritatis, excellentiæ, miniſterij.

De Satisfactione. CAP. XLVIII.

Tertia pœnitentiæ pars eſt ſatisfactio: quam ſi quis malit ſequelam appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nam quæ præcedebat olim abſolutionem, nunc ſequi plerunque conſueuit. Fit autem ſatisfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vna cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper (vt in baptiſmo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum Sanctum contriſtauerunt, & Templum Dei violare

Satisfactionis opera & efficacia non pro pœna æterna, ſed tẽporali, quæ aliquãdo relinquitur.

A violare non ſunt veriti. Diximus initiò cùm de Sacramentis agere cœpiſſemus, quòd
Baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt Sacramentum, pœni-
tentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte, quæ dicitur ſatisfactio, quæ
videtur iniuriæ illatæ quædam eſſe recompenſatio. Iam enim Baptizatis non per-
inde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinam,
quàm fuit ipſis Baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio.
Contrà autem eſt in hoc pœnitentiæ ſacramento. Quantò enim grauius peccat ho-
mo fidelis per Baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tanto maior illi difficultas
impendet in miſericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioannes Damaſcenus Damaſ. lib. 4.
verè laborioſum Baptiſmum, pœnitentiam appellauerit. Iuſtum itaque eſt, vt ipſe à cap. 10. ſuæ
ſe peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod ſcriptum eſt. Pro menſura peccati Theologiæ.
erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum ſe glorificauit & in deliciis fuit, tantum Deute. 25.
date ei tormentum & luctum. Si magnus eſt lapſus tuus, dicit Chryſoſtomus, maior Apoca. 18.
ſit lacrymarum tuarum torrens. Et æqualis eius Euſebius Emiſenus: Non pute- Chry. homil.
mus tam facilè remitti poſſe iniuſta ſemel crimina, & profundo vulnere in animæ 22. ad populũ
ipſius impreſſa viſceribus. Multo opus eſt fletu, multo gemitu, multo dolore cor- Antiochenũ.
dis, ad ſanandos ipſius cordis dolores. Tota inſiſtendum eſt Spiritus contritione, vt Euſeb. Homil. 5.
vetuſta mala tanquàm ſagittæ de conſcientia euellantur. Non ſufficit ſummis labiis
dicere: Peccaui, parce, remitte. Saül dicebat, Peccaui, ſed non obtinuit illam ve-
B niam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confeſsio-
nem nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compenſabat
magnitudinem criminis lenta humiliatio ſupplicantis. Non leui agendum eſt con-
tritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec tranſitoria
opus eſt ſatisfactione pro malis illis, propter quæ paratus eſt ignis æternus. Et iterum Homil. 10.
homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac ſanctæ afflictiones, humiliata corda mace-
rant, ſed maculata corda purificant, membris ſubtrahunt fortitudinem, ſed con-
ſcientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina
voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur.
At ſic mortificatione præſenti, futuræ mortis ſententia præuenitur, & dum culpæ
autor humiliatur, culpa conſumitur, dúmque exterior afflictio voluntariæ diſtri-
ctionis infertur, tremendi iudicij offenſa ſedatur, & ingentia debita labor ſoluit exi-
guus, quæ vix conſumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo cauſam ſalutis no-
ſtræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere ſolent medici, ſi læſura aliqua vel que-
rela in prima corporis cute ſentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur, ſi
verò in oſsibus vulnus abſconditum, aut in viſcera profunda immerſum eſt, auſterio-
rem & fortiorem poſcit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut ſectione,
aut exuſtione ſupercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio eſt in ægritudine
hominis interioris adhibenda, ſi leuia ſunt fortaſſe delicta. Verbi gratia: Si homo vel
C in ſermone, vel in aliqua reprehenſibili voluptate, ſi oculo peccauit, aut corde, verbo-
rum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata compunctio-
ne tergendæ ſunt. Si verò quiſquam conſcientiam ſuam intus interrogans, facinus
aliquod capitale commiſerit, aut ſi fidem ſuam falſo teſtimonio expugnauerit, ac ſa-
crum veritatis nomen periurij temeritate violauerit? Si veram Baptiſmi tunicam cœ-
no commaculati pudoris infecerit, ſi in ſeipſo nouum hominem nece hominis occi-
derit, ſi per augures & diuinos atq; incantatores captiuum ſe diabolo tradiderit, hæc
atque huiuſmodi commiſſa, expiari penitus communi & mediocri, vel ſecreta ſatisfa-
ctione non poſſunt, ſed graues cauſæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt,
vt qui cum plurimorum deſtructione ſe perdidit, cum plurimorum ædificatione ſe re-
dimat. Homo enim ſeipſum decipit, ſi quum in medullis feruere ſibi ſentiat morbum, Nota.
per ſuperficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro
illo libello, quem inſcripſit, Diuinorum decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia Theod. ca. de pœnitentia.
etiam, quæ poſt Baptiſmum fiunt vulnera, medicabilia autem non, vt olim per ſolam
fidem data remiſsione, ſed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, &
orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non ſic af-
fecti ſunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina ſunt eis manu impartiẽda.

Matth.7. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autem eiuſmodi ſatisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim ſatisfactio ſoli Christo tribuenda eſt. Solus ille factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris, nõ pro noſtris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortem moriendo deſtruxit, per eam pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, per eam patri ſuo cœleſti nos reconciliauit. Non de hac itaq; ſatisfactione nunc loquimur, ſed de ea quæ in iis maximè pœnitentiæ fructibus conſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemoſyna, ſiue à nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros, ſacramentorúmque diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum cauſas exſcindit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur. Eſt quidem ita, quod Chriſtus pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortem etiam ipſam perferendo: ſed num ideo paſſus eſt? num ideo ſatisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus pro peccatis noſtris, poſteaquàm ſemel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptiſmum conſequuti fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius veſtigia ſequamur, vt ſicut ipſe tulit crucem ſuam, carnem noſtram indutus, verùm ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipſi crucẽ noſtram. Hoc eſt quod nos admonet dicens: Si quis vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saülem Gregorius: Ecce quod remanſit, pone ante te. Remãſit quidem, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnes redemit: ſed remanſit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat, qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quaſi dicat: quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remanſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſsionum Chriſti in corpore meo. Dicit hîc aliquis: Quid ergo mihi cõtulit crux Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſsiduè portare me crucem propriam, quaſi illa non ſuffecerit? Multum adeò contulit. Nullus enim eſſet noſtræ crucis vſus, neque fructum ex ea caperemus vllum, niſi Chriſti crux præceſsiſſet, cuius merito valet noſtra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & ſatisfactionis noſtræ pro peccatis nulla eſſet prorſus vtilitas, niſi Chriſti ſatisfactio præceſsiſſet, per cuius mortem & ſanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Quod ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio, non aliter prodeſt, niſi virtute, merito, & efficacia Chriſti paſsionis, quæ fons & fundamentum eſt omnium bonorum operum noſtrorum, quæ iam non noſtra magis ſunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, Chriſti, quia ſine me, inquit, nihil poteſtis facere. De quo dicit Propheta: Domine, omnia opera noſtra operatus es in nobis. Hunc itaque paſsionis, crucis & ſanguinis Chriſti fructum habemus, quòd quæ opera noſtra quamlibet in ſpeciem bona, nihil nobis anteà fuerant profutura, ea poſteaquàm Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad ſatisfaciendũ pro peccatis noſtris. Noluit Chriſtus paſsionem & mortẽ ſuam operculum eſſe turpitudinis & aſylum iniquitatis noſtræ, vt quoniã ille ſatisfecit pro nobis, licere nobis exiſtimemus vt deinceps ventri iam liberè ſeruiamus, in omni peccatorũ cœno volutemur, atque omnia quæ libido noſtra fert faciamus. Non proptereà paſſus eſt, nõ proptereà ſatisfecit pro nobis: ſed ſicut Petrus docet, ideo peccata noſtra, hoc eſt, pœnam nobis pro peccatis noſtris debitam, ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis, vt peccatis mortui, nõ modò non peccemus deinceps, verumetiã iuſtitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuentes, vt ſicut exhibuimus anteà membra noſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, nec tanti Redemptoris mortem & ſanguinem, quo ſumus à peccatis noſtris abluti, pro nihilo habuiſſe videamur. Et hoc eſt, quod nos ſatisfactionem vocamus, exhibere membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ſicut anteà exhibuimus ea ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod eſt apud Prophetã, Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis à Deo: decies tantùm

iterum

Margin notes: Pro pœna æterna ſolus Chriſtus ſatisfecit. — 1. Ioan. 2. — Matth. 6. — Satisfactionis vſus. — 1. Pet. 2. — Matth. 16. — Grego. lib. 4. in librũ Reg. cap. 4. — 1. Reg. 9. — 1. Pet. 2. — Coloſſ. 1. — Nota. — Satisfactionis vis à Chriſto. — Ioan. 15. — Eſa. 26. — 1. Pet. 2. — Rom. 6. — Baruch 4.

Section letters: A, B, C

A iterum conuertentes requiretis eum. Hoc eſt enim ſatisfacere, quantum offendiſti
Deum peccando, tantum dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à
peccatis abſtinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciendo, vt quoad
eius fieri poſsit, infectum reddere coneris, quod perperam factum eſt, & præcedentis
vitæ ſtudia in diuerſum mutes. Qui furabatur iam nō furetur, dicit Paulus, magis au- Epheſ.4.
tem laboret operando manibus quod bonū eſt, vt habeat vnde tribuat neceſsitatem
patienti. Non furari eum qui furatus anteà fuerat, ſed honeſtis operibus ſe alere, eſt
reſipiſcentiæ: Suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, ſatisfactionis eſt:
non illius qua dominis ablata reſtituuntur, nam hæc reſtitutio vocari propriè cōſue-
uit, ſed huius, quam veræ pœnitentiæ partem eſſe dicimus. Quamobrem Chriſtianus
homo non ſolùm aliena non tollere iubetur, ſed & de labore ſuo penuriam patienti-
bus ſubminiſtrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abſtulerat, & de
cætero theſaurizet ſibi in futurum. Quid enim magnum, aut cuius meriti eſt ab alie-
nis temperare? Faciunt hoc etiam Ethnici viri boni: Illud verò ad meritum proficit,
cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit ſatisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo Lucæ 19.
pœnitens dixit: Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & ſi quid
aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Chriſto fuit, vt mox ei dice-
ret: Hodie ſalus huic domui facta eſt. Ad talem ſatisfactionem inuitat nos Ambro- Ambr.ſer.15.
ſius, dicens: Nos quoque ſi tam graue peccatum fuerit, vt minimè ſolis fletibus ablua-
B tur, addamus miſericordiæ oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue
delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſan- Eccle.3.
ctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccata. Ma-
gna eſt ergo eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ ſuæ fonte
refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis of-
fenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem
diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur
pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in vno eodémque homine nunc ſeuerita-
te iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus eſt cùm
bene agimus, iudex noſter eſt cùm peccamus. Compellitur ergo operibus noſtris Matth.11.
Dominus, vt nobis miſericordiam ſuam largiatur: atque ideo ipſe in Euangelio ſan-
cto dicit: A diebus Ioannis Baptiſtæ Regnum cœlorum cogitur. Hinc perſpicuum
cuiuis eſſe poteſt, quantum ei ſatisfactioni tribuat Ambroſius, quæ fit per ieiunium
& eleemoſynam. Neque verò ſolus ille. Nam & Baſilius, per ieiunium, inquit, ſatiſ- Baſil. in 1 oratione de laudibus ieiunij.
facite Deo. Et Euſebius Emiſenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hîc
redimi poſſunt per emendationem prioris vitæ, per eleemoſynas, per lacrymas, per
humilitatem cordis, per corporis caſtitatem, per exercitia iuſtitiæ & miſericordiæ.
Nullus eſt ſanctorum, qui non idem cum ipſo ſentiat. Eſt autem admirabilis eorum
cæcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera ſatisfactoria meritis & ſatisfactio-
C ni Chriſti derogari. Nónne ſicut ille pro peccatis noſtris copioſè ſatisfecit, ita copio-
ſè quoque nos ab illis redemit, perfectè nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata
noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam?
Atqui non obſtantibus iis, fatentur iſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atque il-
lud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi
baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iuſtificentur, & fide & baptiſmo
opus habere: iuſtificatis autem præcepta decalogi, lapſis pœnitentiam interiorem
eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſsimæ Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil dero-
gat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pœnitentia, cur ſecus iudicant de exteriore
pœnitentia, quæ interioris index eſt, déque iis operibus, quæ Chriſtus ipſe, qui eſt Matth.6.
iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ
tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex
Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata
non eſſe. Quemadmodum rurſus ſi quis aliò referat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ Eſa.64.
noſtræ, quàm pannus menſtruatæ. Verùm & illud ineptum eſt, quòd propterea ſatiſ- Satisfactio an in ſcripturis fundamentum habeat.
factionem reiiciendam putant, quòd nomen hoc in ſcripturis non reperiri dicant.
Non diſsimili ratione reiiciebant vocem Homouſion Ariani, quòd eam in ſcripturis

non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil re- A
ciperent, quod in ſcripturis non eſſet: quemadmodum fuſius à nobis anteà ſcriptum
eſt. Quaſi verò de nomine magis, quàm de re laborandum ſit. Atqui reperitur ipſa
res. Quid enim aliud ſibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hor-
tatur Ioannes? Quid aliud ſibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam age-
rent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud

Matth.3. Act.26. Chryſ.homi. 10. operis im perfecti.

hæc ſignificant, quàm eam, de qua nunc loquimur, ſatisfactionem? Dignos fru-
ctus pœnitentiæ facimus, dicit Chryſoſtomus, ſiue quiſquis ille fuit autor operis im-
perfecti in Matthæum, cùm commiſsis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, in-
cipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij vſu
ſuſpendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum caſtitate ſæpius medi-
tare: iniuria vel opere quenquam vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba:
conuitiis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. (Neque
enim vulnerato ſufficit ad ſalutem ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia
vulneribus oportet adhibere.) Deliciis anteà & temulentia diffluebas, ieiunio &
aquæ potu vtrunque compenſa, vt famem ſuperes imminentem: Vidiſti impudicis
alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautio-

Cyril.Hieroſol. in Catecheſi 4.

ne poſt vulnera. Cyrillus verò Hieroſolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelli-
gi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tunicas, det
non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ B

Serm.5.de tempore. Grego. Niſſe. in oratione ad eos qui duriùs alios iudicant.

Spiritus Sancti, & non dignaris cibo ſenſibili pauperes. Magna petis, parua commu-
nicare non vis. Quam illius interpretationem ſequitur etiam Auguſtinus. Præclarè
Gregorius Niſenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo ſuo remedium
adhibente comparat. Non eſt conſentaneum, inquit, vt qui ſe ægrotare confitetur,
eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui proſpera ſunt valetudine. Quod
cùm pluribus verbis demonſtraſſet, tandem ad peccatorem conuerſus, Tu verò,
inquit, cuius animus æger eſt, cur non ad medicum properas? cur non ei confiten-
do morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſerpat, vt inflamme-
tur? Tandem aliquando reſipiſce, & teipſum noſce. Deum offendiſti: Procurato-
rem tuum irritaſti: eum qui & præſentis vitæ poteſtatem habet, & futuræ Dominus
ac iudex eſt. Deliciis indulgens in morbum delapſus es, eum inedia & ieiuniis cura.
Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multipli-
ci ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidiſti, liberalitate & eleemoſyna de-
pellatur: hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Læſit te rerum alienarum
direptio, quæ rapta ſunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè

Luc.3.

duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculum euitetur. Quid autem aliud eſt ſatiſ-
facere, quàm quod his verbis exprimitur, quódque Ioannes admonuit, dignos pœni-
tentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere ſatisfactionis rectè intelligi, non

Chryſ.homi. 41. & 80. ad populum Antiochenum. Baſil. in ethicis, & in regulis contradictionum, quæſt. 287. Augu. lib. 21. de ciuit. Dei, ca. 27. & ſer. 50. cap. 66. Greg. homil. 20. Iſichius lib. 4. in cap. 14. Leuit. Druthma. in cap. 3. Matth. Irenæus lib. 3. cap. 35. Cypr. tract. 5. de lapſis.

modò Ioannes Chryſoſtomus, verumetiam Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſi- C
chius, Chriſtianus Druthmarus, & alij ſcriptum reliquerunt. Irenæus de primo pa-
rente noſtro ſcribit in hunc modum: Per ſuccinctorium in facto oſtendit ſuam pœ-
nitentiam, foliis ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus & aliis foliis multis,
quæ minus corpus eius vexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ amictum
fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale
quid ſignificans, quoniam quam habui à Spiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per inobe-
dientiam, & nunc cognoſco, quoniam ſum dignus tali tegumento, quod delecta-
tionem quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet
illud colligere, etiam in Paradiſo quodam genere ſatisfactionis primum parentem
noſtrum vſum eſſe. Cyprianus quoque lapſos ad ſatisfactionem inuitat his verbis:
Ne ceſſet, inquit, in agenda pœnitentia atque in Domini miſericordia deprecanda,
ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur.
Confiteantur ſinguli quæſo fratres delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſeculo
eſt, dum admitti confeſsio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſsio facta per Sacerdo-
tem, apud Dominũ grata eſt. Conuertamur ad Dominum tota mẽte, & pœnitentiam
criminis veris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur: illi ſe anima

propter

A proſternat, &c. modúmque ſatisfaciendi pluribus verbis poſteà perſequitur. Quòd autem ſemel & iterùm admonuimus, ſatisfactionem hanc non ita velimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc, ſolus eſt ille, qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille qui mortem æternam moriendo deſtruxit. Sed ſolet Deus in hac vita temporariam pœnam æternæ loco peccatis noſtris infligere. Sic enim ait per Prophetã: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Qui locus non obſcurè indicat, quòd quam pœnam comminatus eſt Dominus, ea non ad internecionem, ſed ad correptionem vti voluerit. Multa in ſcripturis eius rei exempla reperire licet. Remiſſum eſt peccatum diffidentiæ Moyſi & Aaron, non tamen eſt remiſſa pœna temporaria: neque enim ingreſsi ſunt in terram promiſsionis. Hoc de reliquo populo Iſraël: hoc de Maria ſorore Moyſi: hoc de Dauid Rege factum legimus: quibus omnibus remiſsis peccatis, non ſunt remiſſæ pœnæ temporariæ: Quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemoſyna Deum nobis placatum reddere conamur, ſicut Niniuitas, ſicut Ezechiam, ſicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc eſt, quod à Paulino dictum eſt: Niniuitæ probant quantum apud diuinam clementiam peccatori remedium ſit, vt ſibiipſi non parcat, quandoquidem ſuffragio pœnitentiæ reconciliari Deo, meruerunt denunciatum euadere exitium, quia ſe ſpontaneis luctibus

Eſa.55. 1.Ioan.2. Pœnam non ſemper cum culpa ſimul remitti. Pſal.88. Num.11. Num.14. Num.20. 1.Reg.12. Ionæ 3. Eſa.38. 3.Reg.21. Paulin. ad Seuerum, epiſt. 10.

B cruciando, diuinam ſententiam præuenerunt. Hoc etiam eſt, quod ab Eucherio Lugdunenſi Epiſcopo ſcriptum eſt: Si peccatum Dauid tam deteſtabile Dominus tranſtulit, quid eſt quòd omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei à Domino dicta ſunt, poſtmodùm tolerauit? ſed proculdubiò Dominus delet illud: ſed ſine vltione non deſerit: Aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus ſine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire poſt conuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuum: tamen & multis pòſt cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum, quem perpetrauerat, exoluit. Si nos ſalutis vnda à culpa primi parentis abſoluit, ſed tamen reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta noſtra, ſiue per nos, ſiue per ſeipſum reſecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iiſdem propè verbis in moralibus à Gregorio ſcriptum legimus, qui fuiſſe videtur ducentis plus minus annis poſterior. Qui verò fuit proximus Apoſtolorum temporibus Iuſtinus Philoſophus, quærit, Cùm omnium Regum Iſraëlitarum & Iudæorum ardentiſsimum religionis ſtudium præſtiterit Ioſias, quî factum ſit, quod gentili gladio vitam violenter poſuerit? Ac reſpondet, hoc ideo factum eſſe, quia non obtemperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iuſſu Dei, ne exiret obuiam Aegypti Regi in prælium.

Euch. in lib. 2.Reg. cap.8. 2.Reg.1. Greg. lib. 9. cap.27. Iuſt. in quæſ. ad orthodoxos, queſ.79.

C Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet Dominus Deus, propterea permiſit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in poſterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid ſit illud: ſi iuſtus ægrè ſeruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verum & Auguſtinus contra Fauſtum ſcribens, in eadem eſt ſententia: Qui rectè colligit, ſi dimiſſa culpa nullus reliquus eſſet ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuiſſet aliis miſeriis & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, poſteaquàm, teſte Salomone, eduxit eum Deus à delicto ſuo. Quin & nos morti & multis aliis ærumnis huius vitæ ſubiecti non eſſemus, poſteaquàm originale peccatum nobis in baptiſmo remiſſum eſt, ſi omnes in vniuerſum pœnæ inflictæ pro peccatis ſimul cum culpa delentur. Cæterùm videre licet, quòd ipſi ſibi non conſtant, quódque ipſi ſecum pugnant, qui volunt dimiſſa culpa ſimul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, ſic nobis illud remitti per baptiſmum aſſeuerant, vt concupiſcentia carnis, quæ pœna ipſius eſt, ſemper nihilominus in nobis maneat, neque vlla ſatisfactione, etiam Chriſti, poſsit impediri, quo minus propriè ſit peccatum. Intereà tamen illi ipſi ex his ſceleribus & flagitiis, quæ re ipſa voluntariè patrantur, nullum ſequi

1.Pet.4. Aug. de pec. mer. & remiſſ. lib. 2. cap.34. Sapien.10.

reatum

reatum contendunt, qui non ſimul cum ipſis per ſatisfactionem Chriſti deleatur, vno A actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc eſt aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata exiſtimare, quàm baptiſmum? Quæ quàm ſint abſurda, quis eſt qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demum fore, ſicut etiam ab Ambroſio traditum eſt, vt nobis parcat Deus, ſi nobiſipſi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque teſtatur dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Quem ſequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Eccleſiæ, fratres, per ſolicitudinem meam, per communes omnium animas obteſtor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quàm primum remedia ſalutis inuadere: deiicere mœroribus animum, ſacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. Inquantum pœnæ veſtræ non peperceritis, intantum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chuſarſaton, & inuito neceſsitas extorqueat pœnitentiam, ſed ipſe præueni tortoris manus: quia ſi te ipſe emendaueris, ſi te ipſe correxeris, pius eſt Deus & miſericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiuſdem cum Tertulliano gentis Auguſtinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in ſe ſeueritatem vnuſquiſque debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus non iudicetur à Deo: ſicut Apoſtolus ait: Si enim nos iudicare- B mus, à Domino non iudicaremur. Ioannes quoque Chryſoſtomus eundem illum locum adferens, ſi noſipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hîc inflicta pœna liberat à pœna, quæ illic eſt. Et in ea Homilia quæ proximè ſequitur, poſt adducta eadem illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitámque explicet, cunctiſque commiſsis diligenter excuſsis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniátque cogitationem, affligat, cruciétque ſuam ipſius mentem, ſuppliciúmque à ſeipſo exigat pro peccatis per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lacrymas, per confeſsionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam & charitatem, vt poſsimus omnes omni modo hîc depoſitis peccatis multa cum fiducia illuc proficiſci. Qui ſui iudex & tortor per pœnitentiam, non iudicatur à Deo, qui non iudicat bis in idipſum. Quare pœnitentes, quia à ſeipſis iudicatos ſuſcipit, abſoluit. Maximus: Omne peccatum, inquit, committitur propter aliquam voluptatem quæ extinguitur: aut ἀσκήσει, id eſt, dura quapiam exercitatione corporali: aut dolore voluntario per pœnitentiam: aut œconomicè illata aliqua calamitate, ſi enim nos diiudicauerimus, non vtique diiudicaremur à Domino. Bernardus quoque: Vnum eſt, inquit, ſi noſmetipſos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi diſtricto diuinóque iudicio ſubducit & abſcondit: prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo C vultui iræ iudicatus præſentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia diiudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire ieiuniis, cæteriſque ſanctæ laboribus diſciplinæ: In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini ſeruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ergo vias meas, & ſtudia mea, quo is qui ſcrutaturus eſt Ieruſalẽ in lucernis, nihil inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat: neq; enim iudicaturus eſt bis in idipſum. Ex his, & aliis multis, quorum verba longũ foret recenſere, colligere licet, remiſſa culpa ſupereſſe adhuc reatũ ad pœnã tẽporariã. Quãobrẽ rectè Sapiens admonuit: Fili peccaſti, ne adiicias iterũ. Et ne hoc ſolo ſecurũ ſe quiſquam eſſe putaret: & de priſtinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum eſſe iudicans recedere à peccatis, ſi præterita curare neglexerimus, idem quoque ait de propitiato peccato, noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum. Neque verò pœna tantùm remanet dimiſſa culpa, verùm & ipſa culpa non ita per pœnitentiã aboletur, vt non illius aliquæ maneãt reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exẽplo diſcimus, cui dixerat quidẽ Nathan, Dominus tranſtu

1. Cor. 11.
Ad Virginẽ lapſum, ca. 8.
Tertul. libro de pœniten.
Pacianus in parænesi ad pœnitentiã.
Orig. homil. 3. in lib. Iudicum.
Aug. de pœnitentiæ medicina, cap. 2.
Chryſoſt. de Lazaro, concione 3.
1. Cor. 11.
Cyp. in ſerm. de paſsione.
Maxim. in 2. Hecathõtad. cap. 41.
Bern. ſer. 55. in Can.
Heb. 10.
1. Cor. 2.
Luc. 17.
Sophon. 1.
Nahum 1.
Eccleſ. 21. & cap. 5.
Culpam non ſtatim penitus aboleri per pœnitentiam.
2. Reg. 12.
Pſal. 50.

A tranſtulit peccatum tuum, ſed quia remiſſo peccato reliquiæ peccati remanſerant, orat nihilominus Deum Dauid, vt ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non ſatis habet curatum eſſe vulnus (ait Chryſoſtomus) etiam cicatricem ſanari, priſtinum etiam decorem reſtitui petit.

Chryſ. homi. 2. in Pſal. 50.

Quod fieri videmus in baptiſmo, vt remiſſo originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneant, fomes ille concupiſcentiæ, quem tota vita piis exercitiis oportet mortificare: hoc & in pœnitentiæ ſacramento euenit. Manent, quaſi fomes quidam, quædam reliquiæ peccati, quas purgare ſatiſfactione ſalubri neceſſe eſt: Cùm præſertim præteritum peccatum in conſuetudinem abiit, quod quantò fixerat radices altius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem citò poſſumus, dicit Bernardus, ad ſanandum verò opus eſt curatione multa.

Ber. in ſer. de cœna Domini.

Athanaſius hoc intereſſe ſcribit inter baptiſmum & pœnitentiam, Quòd cùm pœnitet homo, ceſſat quidem à peccando, ſed habet vulnerum cicatrices. Cæterùm qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem denuò renatus per Spiritus gratiam.

Athan. in lib. de blaſphe. in Spiritum Sanctum.

Baptiſmi, & pœnitentiæ differentiæ.

Et Baſilius in Homilia de pœnitentia: Eſt ſpes etiam poſt peccatum, eſt ſanatio etiam poſt vlcus, ſed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Niſenus, Si quo perturbationum impetus duxerit, beſtiarúmque pellem ad vitia miniſtram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit conſilium vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egreſſus, cognita quæ inter virtutem & vitium eſt differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abſtulerit: Ac paucis interiectis. Aliis autem poſt hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propenſionem ad malum abſtergentibus, & ad gratiam initio naturæ conceſſam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus.

Grego. Niſe. in oratione non eſſe dolendũ ob eorum obitum qui in fide deceſſerunt.

B (margin letter beside "ferentia")

Et his omnibus vetuſtior Origenes: Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris reſidentem, quæ cicatrix non ſolùm à Deo videtur, ſed ab iis, qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre poſſint animæ languores, & diſcernere quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cicatricis indicia.

Orig. homil. 8. in Leuiti.

Et Cyprianus: Quàm neceſſaria, quàm benigna eſt diuina clementia, quæ cùm ſciat non deeſſe ſanatis quædam poſtmodum vulnera, dedit curandis ſanandiſque denuò remedia ſalutaria.

Cyp. ſer. 1. de eleemoſy.

Gregorius Nazanzenus in oratione, qua ad baptiſmum cohortatur: Præſertim cùm alia non detur regeneratio, neque refectio, neque priſtinum in ſtatum reſtitutio, licet ea maximis gemitibus & lacrymis, ex quibus, vt ego quidem ſentio atque ſtatuo, vix cicatricis obductio ſequitur, inquiramus. Et his omnibus vetuſtior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & veſtigia nequitiæ priſtinæ. Neque verò tantùm in viuentibus, verumetiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis ſatisfit, venialibus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt.

Philo lib. 2. de monarch.

C (margin letter beside "næ per quas")

Purgatoriũ poſt hanc vitam.

Quorum vtrunque neceſſariò credi oportere, grauiſſimis rationibus diſcimus. Primùm enim illud conſtat, quòd illa cum Chriſto triumphantium Eccleſia, ſicut Apoſtolus teſtatur, ſine macula eſt & ruga: de qua ſcriptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri poteſt: quod via ſancta vocabitur, nec tranſibit per eam pollutus.

Epheſ. 5.
Apoc. 21.
Eſaiæ 35.

Quamobrem purgari neceſſe eſt cicatrices & maculas peccatorum, priuſquam ad Eccleſiam illam, quæ eſt ſine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Eſaiæ liquet loco: Abluet Dominus ſordes filiarum Syon, & ſanguinem Ieruſalem lauabit de medio eius, in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris.

Eſa. 4.

Et ex altero Malachiæ loco, Ecce venit, dicit Dominus Omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aſpiciat eum? ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & ſedebit quaſi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia.

Malach. 3.

Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Auguſtinus. Qui ſimul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in Spiritum Sanctum non dimitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, docet eſſe quædã peccata, quæ ſi non in iſto, tamen remittãtur in futuro ſeculo: Quod

Augu. lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 25.

Matth.12. Augu.lib.21. cap.14. de Ciuitate Dei. Grego. libro Dialo.4.c.39. Beda in cap. 3.Marci. Bernardus homil. 66.in Cant. 1. Corinth. 3. Orig.homil. 6.in Exo. & 8.in Leuitic. Augu. lib.21. cap.26. de Ciuitate Dei,& in Pſalm. 37. ſer.38. & 41. de ſanctis. Gregor.lib. dialog 4.c.7. Ambro.in c. 12.Luc.lib.7. Philip.2.

non tam de pœna peccati,quàm de ipſo peccato rectè intelligi,cum ipſe Auguſtinus, A tum ſequuti illum Gregorius,Beda,& Bernardus,atque alij complures,autores ſunt. Deinde verò ita misericors eſt Deus, vt ſit iuſtus nihilominus,neque boni quicquam eſt,quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non proſequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro ſua miſericordia,ſed exigit nihilominus temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malum proſus impunitum. Quamobrem certò perſuaſum eſſe debet piis omnibus, reſtare poſt hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipſi pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Hic eſt ille ignis, de quo dixiſſe Apoſtolum: Saluus erit tanquàm per ignem, vetuſtiſsimus Origenes, & eum ſequuti, Auguſtinus, atque Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc eſſe carcerem, de quo Chriſtus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouiſsimum quadrantem, intelligi vult Ambroſius: Iam illa Apoſtoli verba: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et illa rurſus ex Apocalypſi: Quòd nemo inuentus eſt, nec in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui dignus eſſet aperire librum, nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium eſſe poteſt, qui ſubtus terram in gehenna ſunt, eos in Ieſu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blaſphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis eſt probabilitas, vt non de aliis intelligi locus hic poſsit rectius, quàm de iis, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſol- B uantur: rectè colligi poteſt, eſſe quædam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum ſigno fidei in confeſsione Chriſti nominis ex hac vita deceſſerunt. Nam pro his qui ſunt in cœlo nihil attinet Deum præcari, qui cùm ſumma beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ ſunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus eſt, quàm vt orare pro illis neceſſe ſit. Iniuriam facit martyri,

Aug.homil. 71. de verbis Apoſtoli, in decret. de celebra. miſſa. cap. 6. Cùm Marth.

dicit Auguſtinus, qui pro illo orat. Qui verò ſunt ignis æterni ſuppliciis deſtinati, pro eis ſuperuacanea eſt omnis oratio. Nam in inferno nulla eſt redemptio. Si itaque ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, neque neceſſe eſt orare pro iis, qui ſunt in cœlo, quò nulli patet aditus, niſi prius omni peccati reatu ſit ſolutus, ſuperuacaneum autem ſit pro iis orare qui ſunt in gehenna, quid reſtat aliud niſi tertium eſſe locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non ſatis purgati ex

Geneſ. 4.

hac vita migrauerunt? Legimus in Geneſi, flammeum gladium atque verſatilem ante paradiſum eſſe collocatum. Quid autem ſibi vult flammeus iſte gladius? niſi quòd quicunque deinceps admittendi ſunt, illos tranſire per examinatorium ignem oporteat, ſicut Ambroſius, & eum ſequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod

Ambroſi.in Pſalm.118. ſerm.20. Ruper. lib.3. cap.32.in Geneſim.

ſi ſcripturis etiam probari purgatorium non poſſet, cùm tamen vnanimes vno ore Sancti Doctores omnes à Chriſto nato ad hæc vſque noſtra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & ſacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Auguſtinus & Ioannes Damaſcenus etiam libros de C Cura pro mortuis gerenda conſcripſerint, quis eſt, qui dubitare queat Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, quæ tanto omnium conſenſu tot ſeculis in Eccleſia ſemper fuit obſeruata. Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus eſt, quòd ſuperuacaneas eſſe diceret orationes & oblationes pro defunctis, ſicut apud Philaſtrum, Epiphanium, Auguſtinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobruſiani, qui cùm ad eundem lapidem offendiſſent, per Petrum Cluniacenſem, & Bernardum Abbatem Claræuallenſem confutati ſunt. Libet autem vnicum hîc Auguſtini locum adſcribere: Hi qui

Augu.lib.50. Homiliarũ. Homil.16.

temporalibus pœnis, inquit, digna geſſerunt (de quibus Apoſtolus dicit. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe tamen ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem) per fluuium igneum, de quo Propheticus ſermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum, per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum ſibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis diſciplina. Et quantum ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſæuiet. Verùm nobis hoc loco propoſitum non eſt hoc argumenti genus tractare, obiter tantum

illud

Pœnas temporarias vel hic, vel in futuro ſeculo qui euadere volunt, hic de ſe ſupplicium per ieiunium, orationẽ, & eleemoſynam ſumant peccata expiaturi.

A illud ſignificandum eſſe duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligendas, opus eſſe vt ipſi nos iudicemus, vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, vt per ieiunium, orationem & eleemoſynam peccata noſtra expiãtes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipſi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longè grauiòres eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes ſiue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipſæ valent ad peccatorum remiſſionem. Quo magis autem intelligi poſſit, quæ ſit indulgentiarum vis, ſic accipi rem oportet. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab Auguſtino traditum legimus, vnus eſt homo cum capite & corpore ſuo, ſaluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in paſſione vna, & cùm tranſierit iniquitas in requie vna. Paſſiones itaque Chriſti non in ſolo Chriſto, imò paſſiones Chriſti non niſi in Chriſto. Si enim Chriſtum intelligas caput & corpus, paſſiones Chriſti non niſi in Chriſto: Si autem Chriſtum intelligas caput tantùm, paſſiones Chriſti non in ſolo Chriſto. Si enim paſſiones Chriſti in ſolo Chriſto, ſiue in ſolo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apoſtolus, vt ſuppleam quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea? Nunquid aliquid paſſionum deerat in Chriſto capite? an non paſſus eſt, quicquid pati debuit? Nonne ipſe dixit, Conſummatum eſt? Quibus verbis ſignificauit iam de menſura

Indulgẽtiarum vis.

Aug. in Pſal. 61. & 86.

Coloſ. 1.

Ioan. 19.

B paſſionum ſuarum nihil deeſſe, quia omnia quæ dicta de ſe fuerant, completa eſſent. Nihil ergo deerat paſſionibus Chriſti, quatenus caput eſt, ſed reſtabant adhuc & reſtant Chriſti paſſiones in corpore, in eo corpore de quo dixit alibi Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc eſt, in piis hominibus, qui tanquam caput ſemel paſſus eſt, paſſus eſt ſæpè, & patitur Chriſtus. Nam vnuſquiſque piorum pro modulo ſuo exoluit quod debet, & pro poſſe virium ſuarum quaſi canonem paſſionum infert, quarum non erit finis, niſi cùm ſeculum finitum fuerit. Sic patiebatur Chriſtus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me perſequeris? Membra perſequebatur, & tamen ſe in membris ſuis pati Chriſtus interpretabatur. Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit, compaſſione clamat, non attritione: Ita Chriſtus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriam, ſi quis illud perſequatur, ſibi fieri quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perſpicere poteſt, quæ ſint Chriſti capitis, quæ ſint corporis & membrorum eius merita. Nam ſicut viuit Chriſtus in membris ſuis, ita patitur in membris ſuis, ita meretur in membris ſuis, ita ſatisfacit in membris ſuis. Vide quid Auguſtinus dicat: Corpus meum viuit de ſpiritu meo, vis & tu viuere de ſpiritu Chriſti? eſto & in corpore Chriſti, nunquid enim corpus meum viuit de ſpiritu tuo? Meum viuit de ſpiritu meo, & tuum de ſpiritu tuo, non poteſt viuere corpus Chriſti, niſi de ſpiritu

1. Cor. 12.

Act. 9.

Auguſt. in tractatu 25. in Ioannem.

C Chriſti. Hoc eſt ergo quod dicit Paulus, adimplere ſe que deſunt Chriſti paſſionum in carne ſua: non quod congeries Chriſti paſſionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Eccleſiæ peccatis debebantur, ſed quòd multa pars paſſionum eius adhuc corpori eius, quæ eſt eccleſia, deeſt, priuſquàm perſequutionum Chriſti ſit finis, quia vſque in finem ſeculi patitur Chriſtus in ſuis membris. Hinc colligere licet, quòd meritum paſſionis & mortis Chriſti, ac ſanctorum eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus vſque ad conſummationem ſeculi, multo fuerit & ſit abundantius, quàm fuerint & ſint & eſſe poſſint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam ſi potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in ſtatera, quaſi arena maris, grauior hæc appareret: certè multò rectius de Chriſto dici poteſt, quòd calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multo grauior eſt ſi in ſtatera appẽdatur, quàm ſint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam ſi dici poſſit multorũ mundorum, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt, meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperare videatur. Ex hac itaq; ſuperabundantia meritorum & ſatisfactionũ Chriſti & ſanctorũ eius, hoc eſt capitis & corporis,

Iob 6.

Indulgentiarum efficacia ex ſuperabūdantia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & ſanctorum. Matth.16. 1 Corinth. 4. 1.Corinth.9. 2.Corinth.2. 2.Corinth.5.

pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus, cuius diſpenſatio cùm ad alios Epiſcopos, tum ad ſummum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt, cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cœlorum commiſit. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Effectus ergo, ſiue fructus indulgentiarum hic eſt, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per Sacerdotem alicui in ſacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, ſatisfactionis fit remiſsio ſiue condonatio. Quoniam verò per iniunctam ſatisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, ſoluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum eſt, ex iuſtitia diuina debetur, conſequens eſt per indulgentias veluti ſatisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè adminiſtrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iuſtitiam diuinam, quantum apud eam ipſæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. A

Sanctorum merita & paſſiones ad remiſsionē peccatorum valent. Orig. homil. 10. in Nume. 2.Corint.12. 2.Timo.4.

Ac ne cui nouum videatur, quod etiam ſanctorum paſſiones & merita valere dicimus ad remiſsionem peccatorum, libet hîc adſcribere, quid ea de re vetuſtiſsimus & idem doctiſſimus vir ſenſerit Origenes: Quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte ſua peccata noſtra deleret, nullus qui Chriſto credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata ſanctorum, id eſt, Apoſtoli & Martyres, ſi poterimus, ex ſcripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus veſtris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regreſſionis ſiue reſolutionis meæ inſtat. Pro his ergo quibus ſcribebat, expēdi ſe & immolari dicit Apoſtolus. Hoſtia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De Martyribus autem ſcribit Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi: Quia animæ eorū, qui iugulati ſunt propter nomen Domini Ieſu adſiſtant altari, qui autē aſſiſtit altari, oſtenditur fungi Sacerdotis officio. Sacerdotis autē officiū eſt, pro populi ſupplicare peccatis. Et in eodē libro. Vide, inquit, ne fortè ſicut Dominus & Saluator noſter quaſi agnus ad occiſionem ductus, & Sacrificium altaris oblatus peccatorum remiſſionem vniuerſo præſtitit mundo, ita fortaſſis cæterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis fuſus eſt ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, poſteaquàm docuit, quòd etiam Paulus hoſtiam ſe obtulerit iugulandam, ſimiliter & alij Sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideò ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ, quia talis hæc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Cæteri enim precibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim, fili remiſſa ſunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis Sanctorum, nihil eſt aliud, quàm detrahere meritis Chriſti. Chriſtus eſt enim qui viuit in illis, Chriſtus eſt qui patitur in illis, Chriſtus eſt qui meretur in illis, cuius fuſo pretioſo ſanguine fit, vt illorum quoque fuſus pro Chriſto ſanguis valeat nobis ad remiſsionem peccatorum, quamuis hæc remiſsio non per alium detur, quàm per Chriſtum. Sed hæc obiter de Sanctorum meritis, quæ miro quodam conſenſu ſemper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præſtantibus omnibus ſeculis in Eccleſia celebrata, déque pœnitentia & eius partibus dicta ſufficiant. Nunc de Sacramento extremæ vnctionis dicendum nobis reſtat. B C

Orig. homil. 24. in Nume.

De Sacramento extremæ vnctionis.

CAP. XLIX.

1.Timo.1. Lucæ 19. Matth.1. Acto.4. Eſai.61.

MEdiator Dei & hominum, qui cùm veniſſet ſaluum facere quod perierat, dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, non ſolùm Ieſus, verumetiam Chriſtus vocari voluit. At illud quidem nomen inde ſortitus eſt, Matthæo etiā Euangeliſta teſte, quòd ipſe ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum. Neque enim eſt nomen aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat, præter nomen Ieſu. Chriſtus verò ex eo appellatus eſt, quòd cùm Regia ſimul & Sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat nō ab hominibus, verū ab ipſo Deo, nō cōfecto oleo, ſed diuino Spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus Domini vnxit me. Neque

verò

A verò propterea tantum Chriſtus nominari voluit, quòd vnctus ipſe, verumetiā quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum eſſe. Primùm in domo patris ſui. Hæc vnctio ſignificabat illam, quæ fit in baptiſmo, quæ & ipſa ſignum eſt, futuros nos regni illius participes, quod expectamus, regni ſempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à conſtitutione mundi. Secundò vnctus eſt in Hebron, vt regnaret ſuper domum Iuda, poſt quam vnctionem mala & aduerſa multa paſſus eſt. Hæc ſignificabat vnctionem in ſacramento confirmationis, per quam nobis confertur ſpiritus ſanctus ad reſiſtendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ noſtræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud ſit vita hominis ſuper terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus eſt in regem ſuper omnem Iſraël. Poſt hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc ſignificabat vnctionem iſtam extremam, de qua nobis nunc ſermo eſt. Poſt hanc enim ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptiſmo inuncti ſumus & inaugurati, pace fruamur ſempiterna. Quemadmodum autem baptiſmus eſt intrantium, ſic hoc extremæ vnctionis ſacramentum eſt ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo noſtro ſerpens callidiſſimus inſidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum eſt, quod eam etiam ob cauſam agon vocatur, quod tum pugna validiſſima, tum certamen inſtat grauiſſimum, noluit Chriſtus
B in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe, verùm ſacramentum hoc extremæ vnctionis inſtituit, per quod non ſolum ad ſuſtinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem ſicut pœnitentia ad iuſtitiam, ſic hoc extremæ vnctionis ſacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriuſque morbus propulſatur: animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Rectè igitur inter ſacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, nimirum peccatorum remiſſionis, quæ confertur in hoc ſacramento: cuius principalis iſte fructus eſt, vt auferatur peccatum eius, qui ſacro oleo inungitur: Secundarius autem eſt corporis quoque ſanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes diſcipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re teſtimonio: Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione cōſecrato. Theophylactus quoq; locum eundem enarrās: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat. Quod & frater Domini Iacobus in Catholica epiſtola dicit, Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſiæ & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis
C effectiuum, ſignificátque Dei miſericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem ſpiritualem accipimus. Expreſſius autem Iacobus effectum huius ſacramenti demonſtrat: Cuius hæc verba ſunt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis diſcimus, nihil extremæ vnctioni deeſſe, quod ad ſacramenti rationem pertinet. Eſt enim elementum ſiue ſignum viſibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione conſecratum, valdè accommodatum ad demonſtrandum id, quod perficitur in hoc ſacramento. Quod enim olei natura præ ſe fert, hoc in huius ſacramenti diſpenſatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam ſicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucémque, gaudium, & ſpiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cùm accedit verbum, fit ſacramentum: Verbum autem eſt oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti,

Dauid rex ter vnctus, & quid deſignet.
1. Reg. 16.
Luc. 1.
2. Reg. 2.
Iob 7.
2. Reg. 5.
Vnctio extrema.
Agon mortis vnde dictus.
In extrema vnctione animæ & corporis robur cōfertur.
Eſai. 47.
Mar. 6.
Beda.
Theophyl.
Iacob. 5.

adiunctis piis & ſuccinctis precationibus, ab Ambroſio & Gregorio compoſitis, vt A
quicquid illicito viſu, auditu, cæteriſque ſenſibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc eſt gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remiſsióque peccatorum. Qui verò ſecundarius eſt effectus huius Sacramenti, eum quòd non ſemper ægrotus conſequitur, vel ideo fit, quòd animæ non ſemper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi enim fides magna eſt & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò
Matth.13. modica fides eſt, aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in ſua patria Chriſtus nullam
Iacob.1. potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio, ſed fidei oratio, quando quis orat in fide nihil hæſitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animæ ſaluti officiat,
Sup.cap.21. nihil dubitandum eſt, quin corporis quoque ſanitatem per vnctionem hanc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita Sancti Martini, quòd oleo ſanctificato puellam quandam dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus
Ruf.lib.2.ca. 4.Eccl. Hiſt. Chryſo.lib.3. Aug.de viſit. infirmo.li.2. ca.4.& de rectitudine Catholicæ conuerſationis. corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat Ruffinus quoque non diſſimilia de diſcipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo peruunctos curabant. Meminit huius ſacramenti Chryſoſtomus, vbi tractat de Sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot, & eius Synchronus Innocentius Epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera ſcribit, Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. B
Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? Sed iam ad Sacramentum ordinis accedamus.

De Sacramento Ordinis. *CAP. L.*

Roma.13. CVm quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri videtur, vt ſint ordinata omnia, quam in Eccleſia quam à Deo eſſe dubium non eſt. Ipſe enim Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, vt filios Iſraël, qui erant diſperſi, congregaret in
Ioan.11. vnum, vt eſſet vnus Paſtor, & vnum Ouile. Quamobrem rectè in Canticis caſtro-
Ioan.10. Canti.6. rum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re eſt aduerſariis poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo quòd eſt ordinata. Eſt igitur ordo cum primis in ea neceſſa-
Ordinis effectus. lib.1.de ordine ca.9. rius, de quo præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino. Ordo eſt, quem ſi tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem niſi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deſeramus, ne ſi deſeruerimus, eò (quod abſit)
Iob.10. Ordo Sacer Sacramentũ. nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Rectè autem ordinem, quatenus eſt Eccleſiæ Sacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculum Eccleſiæ quoddam eſſe dicimus, per quod Spiritualis poteſtas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam ſeipſum C
Nota. ingerere, verùm vocationem expectare neceſſe eſt, quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm ordinatio. Hoc eſt quod Paulus admonet. Ne quiſquam ſibi ſumat honorem,
Hebr.6. Roma.10. ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: Et rurſus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Quod autem ordo, vel quod rectius dici poteſt, ordinatio ſit Sacramentum, vel ex eo liquet, quod eſt ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim viſibile ſignum, ſiue forma viſibilis inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc Sacramento confertur, cùm
Ordinis materia. etiam ipſe ſit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòſt docebimus. Signum ſeu elementum huius Sacramenti, ſiue quis materiam vocare malit, eſt in Sacerdotibus vnctio, ſiue manuum impoſitio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda ſunt. Ad quod elementum cùm accedit verbum, fit Sacramentum. Nam non ſignificatur modò, verumetiam re ipſa confertur inuiſibilis gratia, per quam fit vt tradita ſibi Spirituali poteſtate rectè fungi poſſit ordinatus. Quod autem conferatur
1.Timo.4. 2.Timo.1. in hoc Sacramento gratia, teſtis eſt Paulus, cùm Timotheum ſuum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum

impo

A impoſitione manuum preſbyterij. Et iterum ad eundem dicens: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi viſibilis manuum impoſitionis: meminit ſimul inuiſibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quiſquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc ſacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & inſtruitur, ſimul etiam datur ei diuinitus autoritas & poteſtas, rata vt ſint & efficacia, quæcunq; ſic ordinatus in eo, quod ſuſcepit officio, iuxta Chriſti capitis & eius corporis Eccleſiæ inſtitutionem, ritè geſſerit. Non enim perſona ſacerdotis attendi debet, qui eadem eſt, qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo miſſus eſt poteſtas, eius qui dixit, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & ſoluendi, qui conſecrandæ, diſtribuendæ, & offerendæ Euchariſtiæ, quique cæterorum myſteriorum ſuorum diſpenſandorum poteſtatem tradidit. Rectè itaque inter ſacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Auguſtino quoque tribui legimus, cuius hæc verba ſunt: Nam illud quod quidem eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis apparet fruſtra & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrunque homini datur, illud cùm baptizatur, illud cùm ordinatur:

Hebr. 5. *Ioan. 20.* *Aug. lib. 2. contra epi. Parmeniani cap. 13.*

B ideóque in catholica vtrunque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt: & ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præciſione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc videatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos. Ideóque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud diſcimus, æquè ordinationem ſacramentum eſſe, vt baptiſmum. Et ſicut baptiſmus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptiſmo character ſiue ſignũ imprimitur, quo diſcernuntur fideles ab infidelibus, ſic in ordinatione character imprimitur, quo diſcernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, ſacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter autoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto ſpiritus ſancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum ſit, ne tantę benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum.

Leo epiſt. 81. *Acto. 13.*

C His verbis docemur, non modò ſacramentum eſſe ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus eſſet ieiunio, oratione, tãtáque deuotione dantium & accipientium, niſi gratia conferretur? Inde illud inſtitutum videmus, quod non ordinantur ſacerdotes, niſi præcedente ieiunio, vel quadrageſimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporum: quod ea etiam ex cauſa inſtitutum eſſe videtur, vt vno animo, vnóque conſenſu, placato per ieiunium & eleemoſynas Domino precentur Deum omnes, quò dignos operarios mittat in meſſem ſuam.

Ieiunij quatuor temporum ratio. *Luc. 10.*

De diſtinctione ordinum. CAP. LI.

DIuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominãtur: Oſtiarij, ſiue Ianitores, Lectores, Exorciſtę, Acolythi: Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonſura, quæ non eſt ordo, ſed magis diſpoſitio quædã ad ſuſcipiendos ordines. In qua quòd capillorum in modum coronæ quędã fit reſectio, illud ſignificat, eum cui capilli reſecantur, in illius miniſterium aſſumi, cui ſeruire regnare eſt, atque in regnum quoddam ſpirituale transferri. Ianitorum ſiue Oſtiariorum officium eſt, ſtare ad oſtia templi, quos dignos eſſe ſciunt admittere, quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius cuſtodes

Ordines ſeptem. *Prima tõſura quid.* *Oſtiarij.* *Ign. epiſt. 5.*

appellat Sanctarum portarum: Cenſebantur autem indigni pagani ſiue ethnici, cate- A
chumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitioſi, pœnitentes, qui exclude-
Chryſo. Homil. 60. & 41. ad populum Antiochenũ. Amb epi. 33. Dionyſ. ca. 3. Ecclеſ. Hier. Ing. epiſ. 8. Tertul. aduerſus hæreticos. Matth. 21. Ioannis 10. Lectores. Luc. 4. Eſaiæ 61. Cypri. lib. 2. Epiſto. 5. Li. 4. epi. 5. Li. 3. epi. 12. Nazan. lib. 6. cap. 3. in monodia in Baſilium. Exorciſtæ.
bantur ab adytis templorum, ſicut apud Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet.
Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe,
quandoquidem Synchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui non magno interuallo
eos ſequuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtia-
rio cùm ordinatur claues Eccleſiæ, ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi ra-
tionem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus iis recluduntur. Officium hoc expreſ-
ſiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & venden-
tes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit,
ſi quis introierit, ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Le-
ctoris, vt ex Eccleſiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In
cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab
Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator, habiturus, ſi officium ſuum impleuerit,
partem cum iis, qui bene miniſtrauerunt. Quod officium exhibuit Dominus noſter
in propria perſona, quando in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperuit atque in eo le-
git; Spiritus Domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cypria-
num, Aurelium, Celerinum, & Satyrum, apud Gregorium Nazanzenum, Baſilium,
apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum. Tertius eſt exor-
ciſtarum ordo, cuius eſt officium eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non com- B
municat, det locum, ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum co-
dex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi vt accipiat & commendet memoriæ, &
habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue Baptizatos, ſiue ca-
thecumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quan-
Acolythi. do dæmonia ex obſeſſis corporibus eiecerunt. Quarto loco ordinantur Acolythi,
qui Latinè vocantur ceroferarij, quòd accenſos cereos ferunt cùm legitur Euange-
lium, vel cùm offertur ſacrificium, non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſi-
cut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebræ propulſantur, ſic luceat lux
illorum coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent Patrem no-
Matth. 5. ſtrum, qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſ. candelabrum cum ce-
reo: Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciant ſe ad accen-
denda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt ſimul vrceum
ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe
Ioan. 8. teſtatur habere Dominus dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat
in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in Veteri teſtamento, qui lucernas
candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras
aquilonares. In argumento vtriuſque Epiſtolæ ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Aco-
lythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de aliis quoque rectè cre-
Caius Papa. ditur, Apoſtolorum temporibus. Extat Epiſtola Caij Papæ & Martyris, qui vixit C
Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſti-
cos accedant, quàm vt ſit aliquis primo Oſtiarius, deinde Lector, poſteà Exorciſta,
Ordines ad epiſcopatum vſque. inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſteà Preſby-
ter, & exinde ſi meretur Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem
perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd Sacramentum hoc, ordo vo-
Nota. catur. Aequum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id
multo diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſta-
tim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſteà in proram
deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum
experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in re-
bus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſteà decurio fit, deinde Centu-
rio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus, Dux &
Imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum
gradum ſubito proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim
ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet
Sozim. ad Iſichium. c. 3. Gregorius Nazanzenus. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini Syn-
chron

A chronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit hærere debebit, exinde ſuffragantibus ſtipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Preſbyteri Sacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum Pontificatum ſperare debebit. Hinc videre licet, quòd ſuo quiſque fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine conſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnum, Preſbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolythos quadraginta & duos, exorciſtas & lectores cum oſtiariis quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò ſalutari iubet primùm Preſbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores, extremo verò loco cuſtodes ſanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed hi tres tantum ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Ordo adſummum Pontificatum.

Euſebi lib. 6. cap. 20. Eccle. hiſt.

Epipha. in fine libri ſui de hereſibus.

Epiſt. 8.

De Sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

B

CAP. LII.

Inter ſacros ordines, qui maiores appellantur, primum locum obtinet ſubdiaconatus. Eſt autem officium ſubdiaconi, aquam ad miniſterium altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quantum ſufficere poſsit populo Dei, tum epiſtolam cantare: In cuius rei ſignum accipit patenam & calicem vacuum de manu Epiſcopi, & admonetur, vt videat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atque ideò ita ſe exhibeat, vt Deo placere poſſit. Datur etiam liber Epiſtolarum, dicitúrque ei ab Epiſcopo, vt eum accipiat, & habeat poteſtatem legendi eas in Eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Hoc officio Dominus vſus eſt, quando facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo exterſit. Qui ſuſcipit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum eſt, Mundamini, qui fertis vaſa Domini. Aequum enim eſt, vt ſeipſos exhibeant vaſa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento ſe contineant, qui altari appropinquantes vaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis Domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Eccleſia Carthaginenſi, ſubdiaconorum, Meſſiæ & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipſum Cyprianum ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. Hunc ordinem ſequitur ordo Diaconorum, qui Latinè poſſunt dici miniſtri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in Veteri Teſtamento. Præceperat enim Dominus Moyſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur, & conſecraretur Domino, & ſeruirent pro Iſraël tabernaculo Dei coram Aaron & filiis eius. Legimus in Actis Apoſtolorum, ſeptem viros boni teſtimonij Spiritu Sancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmiſſa manus eis impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus Protomartyr, fuit & Nicolaus autor ſectæ vnius omnium flagitioſiſſimę. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſſit, vt in omni matrice Eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram ſublimiori gradu tanquam columnæ ſeptem Epiſcopo aſſiſtant, habitíque ſunt Diaconi tanquam oculi Epiſcopi, oberrantes & circumluſtrantes cum verecundia actus totius Eccleſiæ, perſcrutantes diligentius, ſi quę videant vicinum fieri præcipitio & proximum eſſe peccato, vt referant hæc ad Epiſcopum, vt commonefieri ab eo poſſit, ſicut à Clemente ſcriptum eſt. Qui cuſtodiebant etiam Epiſcopum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbebant ſacrificio. Origenes autē Sacerdotes mauult oculos Eccleſiæ dici, quòd ſpeculatores vocētur: Diaconos autem cæteróſq; miniſtros mauult exiſtimari manus, quoniam per eos opera ſpiritualia vniuerſa gerūtur, populū verò pedes. Tēporibus Apoſtolorū, ſicut in

C

Subdiaconi officium.

Ioan. 13.

Eſaiæ 52.

Cyp. lib. 2. epiſt. 10. Lib. 3. epi. 21. Lib. 3. epi. 22.

Diaconi & corū officia. Num. 3. Leuit. 8. Acto. 6.

Clem. epiſ. 1. ad Iacobum fratrem Domini.

Orig. tract. 5. in Matth.

Acto. 6.

Ordinandi modus.

Orig. tract. 15. in Matth.

Chryſ.in Homil.cõtra concubinarios. Cyp.libr.2. epiſt.8. Amb.in 4. cap.ad Eph. 1.Tim.3. Matt.26.

Actis legimus, menſis miniſtrabant, hoc eſt pecuniam diſpenſabant, quæ dabatur A Apoſtolis, & in pauperum vſus conuertebant: ſicut ex eodem Origene, Chryſoſtomo, & qui præceſſit eum, Cypriano diſcimus. Ordinantur autem per manuum impoſitionem, datúrque illis Euangeliorum liber, & poteſtas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo ſuo ſcribat Ambroſius prædicandi poteſtatem Diaconis ademptam fuiſſe. Hos Apoſtolus vult eſſe pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & ſic miniſtrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus exiſtimatur Chriſtus, quando poſt cœnam proprio ore & propriis manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, & quando dormientes Apoſtolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt nõn intretis in tentationem. (Ibidem.)

De ſacerdotio. CAP. LIII.

Sacerdotis officium. Chriſti duplex corpus.

VNus autem omnium excellentiſſimus eſt ordo ſacerdotum, cui reliqui omnes ſubſeruiunt. Verſatur eius officium circa corpus Chriſti. Eſt autẽ corpus Chriſti duplex: Verum, quod à ſacerdote conſecratum offertur in altari, ac ſumere volentibus diſtribuitur: Myſticũ, eſt eccleſia, ſicut iam anteà non vno loco copioſè diſſeruimus. Vnus enim panis, vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. (1.Cor.10.) Circa vtrunque verſatur ſacerdotis officium, cui varia & multiplex poteſtas B conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Chriſti corpus, datur illi poteſtas conſecrandi, offerendi, & iis qui ſumere voluerint diſtribuendi: idque ex inſtitutione Chriſti, qui in cœna illa nouiſſima ſacerdotes inſtituens ſecundum ordinem Melchiſedech, ac dicens: Hoc facite in meam commemorationem: poteſtatem hanc illis largitus eſt, quemadmodum vbi de ſacrificio Miſſæ ſermo nobis fuit, pluribus verbis teſtimonio ſanctorum patrum confirmauimus. (Matt.26.) Quod verò attinet ad myſticum Chriſti corpus Eccleſiam, datur illis poteſtas baptizãdi: Sic enim Chriſtus dixit Apoſtolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: Datur poteſtas abſoluendi, quod illa Chriſti verba indicant, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: Datur poteſtas prædicandi: Dicit enim idem Chriſtus: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apoſtolus vocat ſacerdotes miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quale ſit autem ſacerdotis miniſteriũ, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. (Marc.16. Ioan.20. Matt.18. Mar.16. 1.Cor.4. 2.Cor.5.) Hoc legationis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, cum poſt iteratam ſalutationem, Pax vobis: Sicut me miſit pater, C inquit, & ego mitto vos. (Ioan.20.) Quomodo enim vel ad quid miſit filium pater, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatíſque ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus: Miſit me pater, idem eſt cum eo quod dicit Apoſtolus: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. (Nota.) Quod verò ſubiungit, Ita & ego mitto vos: idem eſt cum eo, quod idem dicit Apoſtolus, poſuit in nobis verbum reconciliationis, pro Chriſto legatione fungimur: Et: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus ſemel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt inſinuaret, & pacem ſe feciſſe illis, & pacem ſe per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, ſacerdotem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti legatum, qua etiam ex cauſa dictus eſt à Propheta angelus Domini exercituum. (Malac.2.) Quando autem Chriſti legatum dicimus eſſe ſacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Chriſtus, & caput eſt & corpus. Pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex loco ſuperiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, ſimul obſecrat nomine Chriſti, vt vitia ſua deteſtati, atque ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti corpore, hoc eſt

A Eccleſia legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam quæ per fuſum pro nobis Chriſti ſanguinem in cruce facta eſt reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, ſupplex rogat in perſona totius Eccleſiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare velit. Hoc eſt, quod Hieronymus ſacerdotem, Dei vocat ſequeſtrum & hominum. Hoc eſt, quod Chryſoſtomus medium ſtare dicit ſacerdotē inter deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferētem, & noſtras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc eſt, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatorémque eſſe apud Deum dicit, vt hominum omnium non viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat, itaque quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atq; omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulò pòſt: Cùm autem ille & ſpiritum ſanctum, inquit, inuocauerit, ſacrificiúmque illud horrore ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdotio aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Hoc eſt, quod Ambroſius quoque Ieſum alloquens, Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignum famulum tuum eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Hoc eſt, quod Gregorius quoque Nazanzenus ſcribit, eſſe ſpeciale ſacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Baſilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antiſtes, inquit, ad Dominum, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur? Et qui fuit his omnibus vetuſtior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Eccleſia eſtis cōſtituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtitutos. Hoc eſt, quod à Cœleſtino quoq; primo ſcribitur: Cùm ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum congemiſcente Eccleſia poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Et à Cypriano multò antè ſcriptum eſt: Sacerdotibus maior labor incumbit in aſſerenda, propitianda, & procuranda Dei maieſtate. Sacerdos igitur nihil aliud eſſe videtur, quàm, ſicut Paulus dicit, reconciliationis miniſter. Fungitur autem hoc miniſterio, primùm quando annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis mortuum remiſſionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos eſſe reconciliatos: Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam per Chriſtum ſunt omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe ipſi velint, ſed pro ſe quiſque reconciliari Deo conetur. Neque enim exiſtimare quenquam oportere, quod hoc ſolùm ſufficiat ſcire & credere, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: verùm neceſſe eſt, vt ipſi quoque adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata deteſtemur, quæ diuiſerunt inter nos, & inter Dominum Deum noſtrum, quæ nobis illum offenſum reddiderunt, atque ab illis auerſi, conuertamur ad Dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, illi nos credamus, in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam & per ſacramentorum ſuſceptionem, quæ ab illo ſunt inſtituta, tanquam inſtrumenta quędam ſalutis noſtræ, denique per orationem ardentem, ac paſſionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per ſacerdotem ſacris operantem, repræſentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerſo mundo mors Chriſti attulit, eius participes eſſe queamus. Quamobrē non ſolùm cùm prædicat Euangelium ſacerdos, miniſter eſt reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit,

[Margin notes: Hierony. in cap. 1. Mal. — Chryſoſt. de verbis Eſa. Homilia. — Chryſ. lib. 6. de ſacerdotio. — Sacerdos pro vniuerſo terrarum orbe legatus & deprecator apud Deum intercedit. — Ambr. in oratione prio re præparatoria ad Miſſam. — B — Gre. Naz. in apologetico. — Ad Simpliciam hæreticā epiſtol. 88. — Greg. lib. 1. epiſtolarum epiſt. 24. — Cœleſt. epiſ. 1. cap. 11. — Pro infidelibus vt fidem recipiant, orat ſacerdos. — Cypr. lib. 1. epiſt. 3. — C — Ioel 2. — Reconciliationis miniſter ſacerdos per ſacramēta, ſermonē, ſacrificium, orationes.]

abſoluit, cùm Euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, A
cùm corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium offert in omnibus his nihil aliud eſt,
quàm reconciliationis miniſter, quàm non modò verbis prædicat, verumetiam ha-
bitu & actione repræſentat, ac quemadmodum ea facta ſit in cruce, ſub aſpectum
aſtantis populi ſubiicit, atque omnia facit, vt fidei ſuæ commiſſus populus reconci-
liationis in cruce factæ fructum conſequi poſſit. Quam ad rem non alio vtitur me-
diatore, quàm ipſo Chriſto. Illius enim corpus, illius ſanguinem offert Deo patri,
ac tanti pretij, quo redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commonefa-
cit, Eccleſiæque totius nomine ſupplex petit, vt propter fuſum filij ſui ſanguinem,
cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ ſuæ eam reſpicere, atque re-
conciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re ni-
Chriſtus per ſacerdotem omnia facit. hil aliud, quàm miniſter eſt ſacerdos. Nam verus ſacerdos, verus mediator & re-
conciliator non eſt, niſi ille, cui dictum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum
Pſal.110. ordinem Melchiſedech: ille de quo ſcriptum eſt, quòd factus eſt propitiatio pro pec-
1.Ioan.2. catis noſtris. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui reconci-
Nota. liat, ille eſt qui interpellat pro nobis, ille eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat Eucha-
riſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere volentibus, ille eſt qui offert corporis & ſangui-
nis ſui ſacrificium in altari, ipſe & ſacerdos & ſacrificium, vnum cum eo cui offertur,
vnum cum iis pro quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non eſt ſa-
cerdotis niſi miniſterium: non enim ſacerdos eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris cœ- B
leſtis, qui loquitur in illo: Quod etiam teſtatur Paulus dicens: An experimentum
Matt.10. quæritis eius, qui loquitur in me, Chriſti? Sicut in baptizando non eſt ſacerdotis
1.Cor.13. niſi miniſterium: ſolus enim verè baptizat, & à ſordibus abluit peccatorum, de quo
Ioan.1. dictum eſt in Euangelio: Hic eſt, qui baptizat, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: quod
1.Cor.3. & Paulus indicat, cùm reprehendens eos, qui baptiſmum ex miniſtrorum dignita-
te metiebantur, dicentes: Ego quidem ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid
igitur eſt inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox ſubdit, Miniſtri eius, cui credidi-
ſtis, & vnicuique ſicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus in-
crementum dedit. Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui
incrementum dat, Deus. Sicut in remittendis peccatis, non eſt ſacerdotis niſi mi-
Lucæ 5. niſterium: Rectè enim illi dixerunt, Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?
Sacerdos tãtũ miniſter eſt, Deus & homo Chriſtus gratiæ operator. Sicut in aliis quoque functionibus non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: nam quod
virtutis eſt & efficaciæ, non præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in obla-
tione, ſic in Euchariſtiæ diſtributione, non eſt ſacerdotis niſi miniſterium. Teſtatur
hoc Chryſoſtomus quoque, qui poſteaquàm duriter eos increpauerat, qui poſt admiſ
Chryſo. Homil. 60. ad populum Antiochenum. ſa peccata non contriti, neque confeſſi ad Euchariſtiam accedebant, (quod tamen
ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cùm illa verba dixiſſet, Dæmo-
& in Mat.51. nium patiente peior eſt, qui poſtquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit,
Hom.83. in Matth. cùm ſacerdotem videris offerentem, ne tu ſacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed C
In poſteriorẽ ad Timo. epiſtolam. Homil.2. Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cùm baptizaris, ipſe te non bapti-
zat, ſed Deus eſt, qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec ar-
changelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque. Ac alio loco:
Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nũc quo-
que operatur, ipſe perficit: miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctifi-
cat, & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum commẽtariis: Sacra ipſa obla-
tio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt,
quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quámque ſacerdotes modò quoque conficiunt.
Nihil habet iſta quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed
Chriſtus, qui illam anteà ſacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus eſt
Oecumenius. Chriſtus, eadem ſunt quæ ſacerdotes nũc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem
eſt. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrãs illum Pauli locum: Tu es
ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech: Significat, inquit, ſermo,
quòd licet Chriſtus non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam, ſiquidem ſuum ipſius
corpus obtulit, attamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum Deus pontifex
eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerent, nam hoc ſignificat in æternum. Neque enim
de ea,

A de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet in æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiam in myſtica cœna modũ illius tradidit huiuſmodi ſacrificij. Hinc vel cæco perſpicuum eſſe poteſt, quàm ſit eorum ſacrilega audacia, qui ſacerdotium, qui ſacrificium ex Eccleſia ſublatum eſſe volunt. Quid enim aliud illi, quàm Chriſti ſacerdotium, Chriſti ſacrificium ex ea tollere, ac redemptionis noſtræ pretium nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis, miniſterium hominis eſt mortalis, verùm conſecratio, verùm oblatio non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodum autẽ non propterea non rectè dicitur baptizare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, qui baptizat: nõ propterea non rectè dicitur peccata remittere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, qui peccata remittit: nõ propterea non rectè dicitur docere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt vnus magiſter noſter, qui docet nos: non propterea non rectè dicitur interpellare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, cuius ſanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur ſacerdotio fungi miniſter, quia ſacerdotio fungitur in altari Chriſtus, quia ſeipſum hoſtiam offert Deo patri, ſacerdos ille nunc quidem nobis inuiſibilis: & immortalis, ſecundum ordinem Melchiſedech. Neq; iuſtior eſt cauſa externum in ſacrificando, quàm in prędicando verbo miniſterium abrogandi. Nam plures magiſtros fieri prohibet ſcriptura: ſacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Chriſtus dicẽs,

Sacrificium & ſacerdotiũ in Eccleſia. Ratiocinationis malitioſæ.

Iaco. 3. Matth. 26.

B Hoc facite in meam commemorationẽ. Quo minus etiam ferẽdi ſunt, qui ſacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij miniſterium externum abolitum cupiũt. Habent enim ij, quas errori ſuo prætendant ſcripturas. Nolite plures magiſtri fieri, vnus eſt enim magiſter veſter. Non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens, cognoſce Dominũ, quia omnes ſcient me à minore vſq; ad maiorẽ. Has illi cùm ſcripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris ſui prætextũ, cùm & illud præ ſe ferant, pati ſe non poſſe, vt obſcuretur Chriſti gloria, vt illius, qui verus eſt magiſter noſter dignitati derogetur, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendos nos, neque citra miniſterium hominis id præſtare queat. Iſti verò quam ſcripturam proferunt, qua ſit ſacrificium abrogatum? Certè Paulus non ſublatum, ſed tranſlatum eſſe dicit ſacerdotium. Sic enim loquitur: Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Chriſtus autem dicit, ſe non veniſſe legem ſoluere, ſed adimplere. Ad eundem modum, non venit ſacerdotium abrogare, ſed conſummare: Venit quod erat imperfectũ perficere. Quid enim fuit ſacerdotium Iudæorum? quid aliud, quàm vmbra quædam & figura. Quid autem Chriſti ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, quo nunc ille fungitur in Eccleſia, ſacerdos æternus & immortalis per miniſtros ſuos mortales? quid niſi corpus ipſum & veritas. Vmbræ corpus, figuræ ſucceſſit veritas? In vmbratico illo ſacerdotio & ſacrificio, fuſus victimarũ ſanguis,

Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2. Hebr. 8. Hier. 31.

Hebr. 7. Matt. 5.

Sacerdotiũ Chriſti non eſt abrogatũ, ſed tranſlatũ & mutatũ in excellentius.

C fundendũ pro nobis Chriſti ſanguinẽ in ara crucis ſignificabat. In hoc autẽ verò ſacerdotio & ſacrificio, verũ corpus & ſanguis Chriſti fidelium oculis ſub panis & vini ſpeciebus exhibetur, ac quemadmodũ corpus illud in crucẽ actum, quemadmodũ de pendentis latere ſanguis in remiſſionẽ peccatorũ noſtrorũ fuſus fuerit, repræſentatur. Non igitur ſublatũ ſacerdotium, ſed tranſlatũ: non abrogatum, ſed conſummatum, ſed in aliud multo auguſtius, & excellentius eſt mutatũ: craſſa vt ſit eorũ impudentia, qui ex Apoſtoli verbis illud abrogatũ eſſe colligere conãtur: ac omne ſacerdotium & ſacrificiũ funditùs ac radicitùs euerſum & euulſum cupiunt, nullũ vt inter laicos & ſacerdotes diſcrimen eſſe velint: quòd quicunq; in Chriſto baptizati ſunt, eos eſſe ſacerdotes dicãt. Neq; verò deſunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum eſt enim, aiunt, & ad omnes in Chriſto credentes dictũ: Vos autẽ genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et rurſus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Et iterùm apud eundẽ: Redemiſti nos in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnũ, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terrã. Adeò non deſunt Satanæ diuinæ legis oracula, non tã de abrogato, quàm de exęquato & profanato ac in ordinẽ redacto ſacerdotio, quibus in prauũ ſenſum detortis, tenebras offundit

1. Pet. 2. Apoc. 1. Apoc. 5.

fundit imperitis, vt in errorẽ inducat, ſi fieri poſſit, etiam electos. Sed nunquid in ve- A
Matt.24.
Exod.19.
teri quoq; lege ſcriptũ non eſt, & ad filios Iſraël dictũ: Vos eritis mihi regnum ſacer-
dotale, & gens ſancta? Atqui num ideò nullũ fuit ſacerdotiũ ſecundum ordinem Aa-
ron? num ideò nullum fuit inter plebem & ſacerdotes diſcrimẽ? Quamobrem ſancta
quidem ſunt ſcripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil eſt eis verius: Cœ-
lum & terra prius peſſum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed ſi hoc ex illis
colligere vis, ex æquo ſacerdotes eſſe omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè
abſoluere poſſe mulieres, pueros, adde etiam pſittacos & graculos, atque pontificem
quemuis aut ſacerdotem: tuum eſt hoc verbum ô Satana, non eſt Dei verbum. Tu
enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terræ, qui ſacra profa-
Cant.6.
nis, qui ſurſum & deorſum miſcere conaris omnia. Quoniam verò conatibus hiſce
tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis
eſt, quàm quòd eſt ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ
conſumuntur, vt ordinem ex ea tollere poſſis, vt ne ſit illud, quod Paulus præcepit,
1.Cor.14.
omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum,
non hoc loquitur per Ioannem ſpiritus ſanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cui-
uis de fęce vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud iſtos,
qui hæc à te docti tradiderunt, vſu veniſſe ſcimus) prædicare, conſecrare, baptizare,
abſoluere, ſacris operari, & quodcunque alio recõciliationis miniſterio fungi liceat,
verùm illud iis verbis ſignificare voluit, qui Chriſto nomen dederunt, atque illius B
corpori per baptiſmum inſiti ſunt, eos rectius vocari genus electum, & regale ſacer-
Sacerdotes & ſacerdotium regale.
tium, quàm Hebręos, qui non aliundè magis gloriari ſolebant, quàm quòd ſecundum
carnem ex Abraham eſſent propagati, qui neque rex fuit, neque ſacerdos, cùm nos
Pſalm.109.
in Chriſtum credentes, qui & ſacerdos iuxta ordinem Melchiſedech dictus eſt, &
Zacha.9.
rex manſuetus, iuſtus, & ſaluos faciens, multo rectius id nos vendicare poſſimus, ſa-
cerdotis illius & regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori
Baſil.ſerm.2. de baptiſmo. cap.8.
eius ſumus inſiti. Sic Didymus, ſic Baſilius, ſic Oecumenius, ſic Auguſtinus, ſic qui
libenter eum ſequitur Beda, ſic qui non multò fuit illo poſterior Rabanus, ſcriptura-
Auguſt. libr. 20. de ciui. Dei, cap.10.
rum hæc loca interpretantur. Ac libet Auguſtini verba adſcribere: ſic enim ſcribit.
Quod autem cùm dixiſſet: in iſtis ſecunda mors non habet poteſtatem, adiunxit at-
Raba. ca.24. de ſacramento altaris.
que ait: Sed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis: non
vtique de ſolis Epiſcopis & preſbyteris dictum eſt, qui propriè iam vocãtur in Eccle-
Apoc.20.
ſia ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticum chriſma, ſic
2.Pet.2.
omnes ſacerdotes, quoniam membra ſunt vnius ſacerdotis: de quibus Apoſtolus Pe-
trus, plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotium. Quibus in verbis duo nobis conſyde-
randa veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale ſacerdotium, non hoc
vult quòd omnibus reconciliationis miniſteriis ęquè cuiuis è plebe fungi liceat, atque
iis, qui legitimè ſunt ad eam rem ordinati, ſed illud modò indicat, omnes in Chri-
ſtum credentes, fieri per baptiſmum vnius ſacerdotis Chriſti membra: deinde quòd C
non alij propriè vocentur ſacerdotes quàm Epiſ. & preſ. ad quos propriè miniſteria
reconciliationis pertinent, cùm aliis è vulgo hæc appellatio non conueniat, niſi per
Hieron. contra Lucif.
metaphoram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoque contra Luciferia-
nos ſcribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arianis recipiat, Epiſcopum
non recipiat? Reſpondet Luciferianus: Recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur.
Hieronymus contrà: Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Ad hæc Luci-
ferianus: Si erraſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium,
concedo veniam petenti. Hieronymus verò: Reſpondebo tibi, inquit, & ego ſermo-
nibus tuis: Si laicus erraſſe ſe confitetur, quomodo laicus perſeuerat? deponat ſacer-
1.Pet.2.
dotium laici, id eſt, baptiſmum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum eſt enim: Re-
Apoc.1.
gnum quippè nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum: Gẽtem ſanctam, regale
ſacerdotium, populum acquiſitum. Hîc quoque non obſcurè ſignificat Hieronymus,
Laicus populus quomodo gẽs ſancta & regale ſacerdotium.
longè diuerſum eſſe ſacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquũtur, ab eo, quo preſ-
byteri funguntur & Epiſcopi: Loquuntur enim illi de ſacerdotio laico, quod eſt ba-
ptiſmus. Nam ſimul vt quiſque baptizatus eſt, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde
fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis ſalutaribus
moni

A monitus, ac diuina inſtitutione formatus, dicat confidenter, Pater noſter qui es in cœlis, ac exhibeat corpus ſuum hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, in odorem ſuauitatis. Atque hoc eſt Sacerdotium laici, non autem prædicare, Baptizare, abſoluere, conſecrare, & ſacris operari, quæ ad ſolos pertinent Epiſcopos & Preſbyteros. Cæterùm quis eſt qui non intelligit, ſi ita ſint accipienda ſcripturarum iſta verba, vt quotquot Baptizati fuerint, veri Sacerdotes cenſeri debeant omnes, futurum vt illud neceſſariò ſequatur, reges quoque, vt ſint omnes. Nam qui dicti ſunt Sacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque ſubiectum eſſe quenquam cuiquam oportebit. Hoc eſt quod maximè laborat Satanas, vt ſublato ordine, quam maximè fieri poſsit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi proceſſerunt concilia ſua apud vicinos noſtros, quibus ſimul, vt perſuaſit, nihil Pontifici, nihil Epiſcopis, & Sacerdotibus eſſe tribuendum, quòd omnes regale ſumus Sacerdotium, excuſſo iugo Pontificis & Epiſcoporum, quandoquidem non Sacerdotes modò, verùm & reges eſſe omnes eadem ſcriptura docet, facilè perſuaſit, vt principum quoque, legitimæque ſuæ poteſtatis iugum excuterent, ſeruili bello concitato, neque multò pòſt eò quoque perduxit amentiæ miſeros, vt Chriſtianiſsimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam ſcriptis ſuis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare auſi ſunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum Dominum ſuum, virum inter

Matth.6.
Roma.12.
Caroli quinti Imperatoris laus.

B alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili ſimul erga Deum pietate religionéque præditum, verbíque illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum Pontificem, cæteróſque Epiſcopos & Sacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuo ſibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & Sacerdotalis, ruere vt altera non poſsit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & principum fama libellis, quos famoſos vocant, proſcindendis magis audaces eſſe, quàm qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum exiſtimatione calamos ſuos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, ſi modò rem diligentius explorare velit. Hi ſunt præclari ſcilicet fructus iſtius, quemadmodum ipſi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam quamlibet numeroſo exercitu peruaſiſſent, maiorem cladem & exitium adferre non potuiſſent, quàm quantum cacangelium iſtud attuliſſe videmus. Cognitos habebat iſtorum mores Eraſmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem ſcripſit in hos pſeudeuangelicos, hoc de illis præbet teſtimonium: At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum: Quos ſubinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus, profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc iiſdem prorſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia

C dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentire quod cuique libitum eſt. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationem inducat, vt fiat illud, quod ſcriptum eſt in libro Iudicum: In diebus illis non erat Rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine Lege, ſine Rege, ſine Sacerdotio, ſine Sacrificio, quod cùm perfecerit, ſimul & illud nullo negotio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt Sacerdos & Sacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur, ſicut anteà quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea Sacerdotium, eſſe & Sacrificium. Quòd verò iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris Noui Teſtamenti Sacerdotes appellari, ſed Presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim poteſt, quandiu durauit Sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Chriſtiani viderentur, quòd ſuos appellari Sacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt, antiquiores, ſiue digniores, vt Auguſtius quoddam Chriſtianorum, quàm Iudæorum Sacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret, Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros non reperimus in Nouo Teſtamento vocari Sacer-

Iudic.17.

dotes, ergo non ſunt Sacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari viciſsim A
licebit? Nomen perſonæ non modò in Noui, ſed ne in Veteris quidem Teſtamenti libris de Deo dictũ reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum Trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, nõ eſt ergo ſancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio Sacerdotũ inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum Sacerdotium: At ſimul vt illud eſt deletum, ſtatim à Clemente Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vſq; noſtra tempora Sacerdotum nomen in Eccleſia frequentari cœpit. Cùm autem Eſaias futurum
Eſa.66. prædixit, vt ex Gentibus aſſumeret Dominus Sacerdotes & Leuitas, qui quomodo ſolebant filij Iſraël, dum eorum ſtaret religio, & Templi cæremoniæ ſeruarentur, offerrent victimas cum Pſalmis in domo Domini, nónne clarè de Chriſti Sacerdotibus eſt loquutus? Verùm quorſum attinet de vocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificium, ibi Sacerdotium quoque fuiſſe nemo ſanus dubitat: Nam hæc duo ſic inter ſe coniuncta ſunt, vt ab inuicem ſeparari non poſsint: Neque Sacerdos ſine ſacrificio, neque
Sacrificium tẽpore Apoſtolorum. Acto.13. ſacrificium eſſe poteſt ſine Sacerdote. Fuiſſe autem ſacrificium Apoſtolorum temporibus, ſi quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi ſcribitur: Sacrificantibus illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus Sanctus, &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat miniſtrãtibus, Eraſmus tamen quod eſt in Græco λειτουργεῖν, ſignificantius vertit, cùm ſacrificarent. Siquidem λειτουργὸς B
non ſimpliciter ſonat Miniſtrum, ſed plerunque ſacrorum Miniſtrum, & qui fungitur officio Sacerdotis pro aliis: & λειτουργεῖν non ſimpliciter miniſtrare, ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari, ſiue ſacrificare: & λειτουργία non quoduis miniſterium, verùm illud vocatur, quod nos Miſſam vocamus. Hinc eſt, quod Baſilius & Chryſoſtomus Miſſas ſuas inſcripſerunt λειτουργίας. Sic autẽ appellatur Miſſa κατ' ἐξοχὴν tanquam vnum omnium excellentiſsimum Deóque gratiſsimum miniſterium, qua ratione Tullius orator, Ariſtoteles Philoſophus, Paulus vocatur Apoſtolus: Ad hunc modum Sacerdos quoque Miniſter: & ſacrificium, quod offert, vocatur miniſterium: Non quod alij quoque non rectè Miniſtri dicantur, nam & Principes Dei ſunt & Eccleſiæ Miniſtri: Sic enim de illis Paulus loquitur λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc eſt, Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes, ſed quòd illud longè præſtantiſsimum omnium eſt miniſterium, quo funguntur Sacerdotes. Quòd autem λειτουργία ſacrum miniſterium ſiue ſacrificium ſignificet, indicat ille locus apud Lu-
Lucæ 1. cam: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc eſt, vt impleti ſunt dies officij eius. λειτουργίαν
Hebr.8. tranſtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm ſacrificium: Loquitur enim de Zachariæ Sacerdotis officio. Pontifices autem & Sacerdotes ex hominibus aſſumptos, pro hominibus conſtitutos Veteri Lege fuiſſe in his quæ ſunt ad
Officium ſacrificium rectè dicitur. Deum, vt offerrent dona & ſacrificia pro peccatis, cùm à Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli ne- C
gant) ad noſtri quoque temporis Sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri poſſe. Cæterùm aptè atque apposítè admodum etiam nunc ſacrificium vocatur officium: Sic enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta proferre poſsimus, quæ quatenus noſtra ſunt, ad iram Dei placandam, & remiſsionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis queant, proferimus illud, quod omnium rectiſsimè factum eſt à Saluatore noſtro pro peccatis no-
1.Cor.1. Philip. 2. ſtris abolendis, proferimus corpus illius & ſanguinem, qui factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens Patri vſque ad mortem, mor-
Pſal.50. Pſal.84. tem autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundum peccata noſtra, non iudicet nos ſecundum actus noſtros, nõ retribuat nobis ſecundũ iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis ſecundum iuſtitiam filij ſui, quam ille luens obedientia ſua peccatũ inobedientiæ noſtrę pro ſua ineffabili miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtrã facere dignatus eſt, poſteaquàm ſemel ipſum per fidem & baptiſmũ induti ſumus. Eſtne qđ officij nomine rectius appellari queat, quàm vnũ hoc? Quæ enim ſunt

officia?

A officia? quæ ſunt rectè facta noſtra? quæ coram oculis Dei & Domini noſtri proferre, quibus illum, qui iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis & placatum reddere poſsimus? Certè niſi vni illi officio, quod ille nobis pro ſua immenſa bonitate in cruce moriens præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne ſol quidem ipſe æquis oculis aſpicere poſsit. Verùm iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſsi. Nunc eo, vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe conſtat Apoſtolos, quemadmodum clarè liber Actorum docet, Sacerdotes re ipſa fuiſſe, etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen Sacerdotum legis, ante euerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum Sacerdotium, presbyteri, quàm Sacerdotes appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid ſibi velit Liturgiæ nomen: Significare enim miniſterium ſiue officium per excellentiam quandam, id quod nos Miſſam vocamus, ſiue ſacrificium, vnde & Sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium eſt munus & officium ſacris operari, hoc eſt Miſſas celebrare, quod ante

Acto. cap. 13.

Liturgia quid, & quòd ante 1300. annos cœpit.

B mille quoque trecentos annos his verbis teſtatur Fabianus Martyr & Pontifex: Sacerdotes Dominus ſibi elegit, vt ſacrificent ei & offerant oblationes Domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraque Chryſoſto. epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam etſi prædicare quoque præclarum ſit ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc Sacerdotum quondam proprium fuiſſe videtur, quod ex Poſsidonio colligi poteſt, qui cùm fuiſſet auditor Auguſtini, Vitam illius conſcripſit. Narrat is, Valerium Hipponenſem Epiſcopum, ordinato in presbyterum Auguſtino, exultaſſe & Deo gratias egiſſe, ſuas exauditas à Domino fuiſſe preces, quas frequentiſsimè fuderat, vt ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet verbo Dei & doctrina ſalubri Eccleſiam Dei ædificare, cui rei ſe, homo natura Græcus, minúſque Latina lingua & literis inſtructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur poteſtatem eidem Auguſtino presbytero coram ſe in Eccleſia Euangelium prædicandi, ac frequentiſsimè tractandi, contra vſum quidem & conſuetudinem Aphricanarum Eccleſiarum, vnde etiam ei nonnulli Epiſcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, cauſam etiam explicans, quamobrem verbi miniſterio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi miniſterium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Eccleſiam turbauit. Ex his Poſsidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm craſſa ſit iſtorum inſcitia, qui putant ad hoc ordinari potiſsimum presbyteros, vt ſint verbi miniſtri, cùm verbi miniſterium

Fab. epi. 2. ad Orientales Epiſcopos.

Sacerdotis maximè proprium eſt Miſſas celebrare, etiam prędicare.

Chryſo. in 2. ad Corinth. Homil. 13.

Prædicare cuius ſit.

Poſsid. cap. 5. de vita Auguſti.

Socrat. lib. 5. cap. 22.

Tempore Arij verbi miniſterium presbytero non committebatur.

C proprium olim fuerit in multis Eccleſiis Epiſcoporum, ad quod Sacerdotibus aſpirare non licuerit, non quod maior in eo ſit dignitas, quàm in altaris miniſterio, quod omnia alia excellere, ſatis iam docuiſſe videmur, verùm quod ad prædicandi munus non æquè quiuis eſt idoneus, atque ad Sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote non tam ſpectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitæ ſanctimonia. In eligendo autem Epiſcopo minimè ſufficere viſum eſt, ſi vitæ eſſet inculpatæ, ſi ætatem ſuam omnem ſine crimine tranſegiſſet, ſed requirebatur præterea, potens vt eſſet exhortari in ſana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta ſufficiant. Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipſi deeſt nihil. Eſt enim ſacræ rei ſignum, & quidem efficax, eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ. Signum aut elementum viſibile, ſiue quis materiam dicere malit, eſt manuum impoſitio. Neque tamen ea ſola, præcedit enim illam benedictio & inunctio, ſequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramento ſignum eſt, manuum impoſitio. Nam per benedictionem ordinandus diuinis officiis mancipatur, per vnctionem ad Chriſti corpus tangendum idoneus redditur, per calicis porrectionem officij, miniſteriíq; ſui admonetur, per impoſitionem

Epiſcoporum proprium miniſterium olim fuit prædicare.

Titum 1.

Sacerdotij ordinem Sacramentum eſſe.

Ordinis materia eſt manuum impoſitio.

verò manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Epiſcopo ordinante, quæ eſt forma huius ſacramenti. Nam ſimul vt accedit verbum ad elementum, fit ſacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi poſſit omnia. Hinc eſt, quod non in conferendis modò ſacramentis efficax eſt Sacerdotis miniſterium, verum etiam ſi quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax eſſe creditur, quàm cuiuſuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit, vitæ integritate præditus. Etſi autem nulla ſit in libris Noui Teſtamenti inunctionis mentio, ſed ſolius manuum impoſitionis, non ideo tamen exiſtimandum eſt recens hoc inuentum eſſe, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apoſtolorum hanc eſſe non ſcriptam traditionem teſtis eſt Anacletus Petri ſucceſſor. Ordinationes, inquit, Epiſcoporum autoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint, Epiſcopis ſunt celebrandæ, qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniúmque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangeliis, quæ prædicaturi ſint, imponentes, Dominica die hora tertia orantes, ſacráque vnctione, exemplo Prophetarum & Regum capita eorum, more Apoſtolorum & Moyſi vngentes, quia omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu Sancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto Chriſmati eſt permixta: & hoc ritu ſolennem celebrent ordinationem. Clemens quoque: Omnis, inquit, Pontifex ſacro Chriſmate perunctus, & in ciuitate conſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & pretioſus hominibus oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare omnes debent, eíque ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere: ſcientes, quòd ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, in Chriſtum redundet, & à Chriſto in Deum. Scripſit de eo copioſè Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita: Scripſit & Cyprianus libello de Chriſmate edito: meminit Tertullianus. Neque quiſquam eſt veterum penè ſcriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi ſunt, qui noſtro hoc æuo ſine quadam ſubſannatione ſacri huius vnguenti meminiſſe non poſſunt. Quòd ſi propterea putant eſſe reiiciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reiiciant & manuum impoſitionem, quæ & ipſa traxiſſe videtur ab Hebræis originem, quibus admodùm ea fuit familiaris, cùm aliquid cõmendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioſeph: Sic ſuper caput hoſtiæ immolandæ manus ponebatur. Verùm hæc de ſacramento ordinis dicta ſufficiant, quod miniſtrantium eſt, nam pertinet ad miniſterium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri poſſe videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quãdoquidem ſcriptum eſt, quòd labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat Dominus ſeruum fidelem & prudentem, quem conſtituit Dominus ſuus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore. Hoc eſt, quòd Dionyſius quoque Sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum proprium eſt munus luce doctrinæ per ſalutis iter ducere proximos. Vos (ait ſcriptura) eſtis lux mundi.

[Margin: A; Vnctio Sacerdotum ex traditione.; Anaclet. epiſtola 2.; Ordinandi modus.; Cle. Epiſt. 2. ad Iacobum fratrem Domini.; B; Dion. Eccle. Hie. cap. 4.; Tertu. de carnis reſurrec.; Gene. 48.; Leuit. 1.; Malac. 2.; Matth. 24.; Dion. Eccle. Hier. cap. 5.; C; Matth. 5.]

De Miniſtro huius ſacramenti. CAP. LIIII.

MIniſter huius ſacramenti eſt Epiſcopus: cuius hoc ſolius proprium eſt munus ordinare. Eſt autem Epiſcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo ſacramentum eſt, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò antè commemorauimus, ex Presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Eccleſia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipſorum etiam Presbyterorũ curam gereret. Ac in ſacramentis quidem conficiendis & miniſtrandis, excepta ordinatione & confirmatione, nihilo maior eſt Epiſcopi, quàm Sacerdotis autoritas, niſi quòd ligandi ſoluendíque poteſtas tanto maior eſt penes Epiſcopum, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudiciíque requiritur: quibus præ cæteris Epiſcopum abundare præſumitur, qui vel ipſe reliquis rebus iis præſtat, vel adiunctos habet ſaltem lateri ſuo viros eruditione iudicióque præſtantes, vt, quòd vulgus Sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandum, quídue ſoluendum ſit, facilè diſcernere queat.

[Margin: Epiſcopatus non eſt ordo.; Epiſcopi officia, quæ propria, & quæ cõmunia cũ Presbyteris.]

A queat. Inde eſt illa caſuum, vt vocant, reſeruatio, quorum nonnulli ad ordinarij cuiuſuis, alij verò, qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi Pontificis iudicium ſpectant. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè conſecrat, æquè Sacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & Sacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt ſit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia cernere licet. Multi nanque corpus vnum ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipuè concordiam exigit Sacerdotum, quibus, vt à Leone Pontifice verè maximo ſcriptum eſt, etſi dignitas non eſt communis, eſt tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatiſsimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis, & cùm electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret. De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia, & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſiæ cura conflueret, & nihil vnquam à ſuo capite diſsideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſenſionis, verùm pacis & dilectionis

Caſuum reſeruatio vnde nata. *Roma. 12.* *1. Corint. 12.* *Leo Epiſ. 84.* *Epiſcoporũ ordo.* *Papæ ſeu Põtificis Max. eminentia.* *In decretis diſtin. 21. 22.* *Iulius Papa ad Epiſcopos Orientales.*

B Deus eſt, eum vt pax & vnitas in Eccleſia ſua retineri poſsit, hanc rationem conſtituiſſe, vt non modò diſcretus eſſet ordo Sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipſos etiam Sacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis, non eſſet tamen dignitas communis. Non eſt enim alius Epiſcoporum, quàm Sacerdotum ordo, verùm dignitas maior eſt Epiſcoporum. Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, verùm diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas Epiſcopi, qui in infimo loco ſedet, atque vel Archiepiſcopi, vel Patriarchæ, vel ſummi etiam Pontificis, qui Papa, hoc eſt pater patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quàm quiuis alius ex aliis, qui ſunt extremo loco: Hoc tantum differt ab aliis, quòd illi in partem ſunt vocati ſolicitudinis, penes hunc verò eſt plenitudo poteſtatis. Nam ſi ex æquo poſſent omnes omnia, retineri vnitas non poſſet. Quare ſicut anteà docuimus, à Chriſto fuit inſtitutum, vt de maioribus fidei præſertim cauſis, ad vnum illum, qui ſedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra ſemper quidem à Catholicis, ſæpè etiam fuit ab hæreticis obſeruatum. Si quis autem ſecum diligentius expendat, quàm admirabili conſilio hic in Eccleſia ſit ordo conſtitutus, facere non poterit, quin dicat, à Domino factum eſt iſtud. Neque enim humani ingenij, verùm diuinæ res eſt ſapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſacras non oportere niſi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcuè cuiuis è fęce vulgi ad tractandas illas

Papa quid & quo ab aliis epiſcopis differat. *Cap. 28.* *Pſalm. 117.*

C aditus patebit? ſi baiulis & zonariis, ſi carnificibus etiam, quod apud iſtos factum videmus, qui volunt ordinem ex Eccleſia ſublatum, ſi denique fœminis, quas ne loqui quidem in Eccleſia permittit Apoſtolus, verbum Dei prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit poteſtatem baptizandi, mox ſubdit: Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud ſunt apud iſtos quàm ludibria ſacramenta omnia, diuináque omnia, dum ita peruulgantur ac profanantur, quæ non niſi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hæreticis ſcripſit Tertullianus. Ipſæ mulieres hæreticæ quã procaces? quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, incõſtantes. Nunc neophytos collocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligẽt, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur quã in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt, & laicis Sacerdotalia munera iniungũt. Quamobrẽ ſumma quadam, neq; humana ſed diuina ratione inſtitutũ eſt, vt Eccleſiæ miniſtrorũ ordo diſtinctus eſſet à laicis. Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudẽter admodũ eſt excogitatũ, vt ne de repẽtè cuiuis ad Sacerdotij gradum proſilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo

1. Corint. 14. *Epipha. lib. 3. contra hære. Hæreſi 42.* *Tertul. de præſcriptione aduerſus hæretic.* *Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium.* *Ordinum ſacrorũ ratio.*

munere cùm rectè functus eſſet,dabatur ei poteſtas legendi Prophetias, ac paulò pòſt A
dæmonia expellendi. In quibus officiis cùm diligenter verſatus fuiſſet,iam admitte-
batur intra cancellos, vbi myſteria peragebantur, non excludebatur cum cæteris:
quin Epiſcopis & Presbyteris præſto ſemper aderat,& eos continuè ſequebatur, qua
Acolythi vnde dicti.
etiam ex cauſa Acolythos dictos exiſtimant. Poſteaquàm verò ex diuturna cum Sa-
cerdotibus conſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſ-
ſe viſus eſt,tum primùm ad ordines,qui ſacri vocantur,promoueri licebat. Neque ſic
Subdiaconi officia.
tamen ſtatim Sacerdos ordinabatur,verùm Subdiacono facto,dabatur ei tantùm po-
teſtas vaſa ſacra,calicem,& patenam contrectandi,& ad Sacerdotis vſum ferendi,ac
epiſtolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admit-
tebatur,niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cùm verò Lector in ſcriptis Propheta-
rum,Subdiaconus in Epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autem in Euangeliis legen-
dis iuſtum tempus poſuiſſet, ac per ſupraſcriptos gradus omnes ritum omnem ſacro-
rum peragendorum diligenter inſpexiſſet,tum primùm ad conficiendum & offeren-
dum Chriſti corpus & ſanguinem,ad verbum eius annunciandum, & ad ſacramenta
fidelibus miniſtranda admittebatur. Atque ita omni ex parte perfectus tandem eſt
ordo,quatenus eſt ſacramentum,nondum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad vni-
Hæreticorũ diſsidia ex ordinis abrogatione oriuntur.
tatem Eccleſiæ tuendam & conſeruandam, quæ ſine ordine conſtare non poteſt.
Nam ſi par eſſet Sacerdotum omnium autoritas & poteſtas, effugere ſchiſma non li-
ceret: Futurum enim eſſet, quod hoc infelici ſeculo noſtro eueniſſe videmus apud B
eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euangelici quàm Chriſtiani dici maluerunt, vt ſe-
cundum ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſque iudicio atque
Gene. 11.
arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret,ac nouos inſtitueret,atque
ita non eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet
Babylon quædam,confuſis prædicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſque vocem
proximi ſui,qualis reuera eſt apud eos, apud quos omnis Epiſcoporum iuriſdictio &
autoritas eſt abrogata. Miſerandam ibi videre licet Eccleſiæ faciem,non ſolùm quòd
ſecus in vna ciuitate docetur, quàm in alia, quódque fidibus luditur, non fides vna
retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in Templo, aliud ille
è loco ſuperiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus eſt: atque
ita præclarum iſtud,ſi diis placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Intereà verò
ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri:
alius, ego verò ſancti Zuinglij: alius ego verò ſancti Caluini: alius, ego verò ſancti
Balthaſaris Anabaptiſtæ: alius, ego verò ſancti Schuenckfeldij: alius, ego verò ſan-
ctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum videtur, quod Lutherus,illi, quod
Caluinus, vel alius quiſquam hæreticorum ſcripſit, neque minus habere id vult au-
toritatis,quàm ipſum Apoſtolorum Symbolum:neque iam ſcripturarum Canonica-
rum,ſed alicuius ex hæreticis autoritate ſententiam ſuam confirmare conatur. Quid
hîc aliud expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe à Chriſti corpore auulſe- C
Oſeæ 10.
runt,dimicatione?quàm quod à Propheta dictum eſt: Diuiſum eſt cor eorum, nunc
interibunt. Vtinam autem ſaluis iis, qui errauerunt primo quoque tempore error
Epiſcoporũ vſus in Eccleſia.
ipſe intereat.Huius itaque generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ orta
eſſent,vt priuſquam radices altius agere cœpiſſent extirpari tempore poſſent, proui-
Act. 20.
dere volens Spiritus Sanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſi-
Epiſcopi vnde dicti.
uit ſanguine ſuo:qui ex eo nomen ſortiti ſunt,quòd omnes inſpiciant,cunctáque ſpe-
culentur,ac diligenter attendant non modò de populo, verumetiam de clero, quo-
modo vitam quiſque ſuam inſtituat:ac imprimis de doctrina cuiuſque accuratius in-
inquirant,quæ ſi ſana non ſit,nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam ſicubi fidei
Verbi Dei & ſacrorũ Miniſtros inſtituere non eſt profani magiſtratus, & populi, ſed Epiſcopi & Papæ.
firmum & ſtabile fundamentum iactum non eſt, quicquid ſuperſtruxeris, corruet.
Quamobrem hæc prima & præcipua Epiſcoporum cura eſt & eſſe debet, ſana vt in
Eccleſia doctrina conſeruetur,neque fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euange-
lio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi miniſterium peculiariter ad
Epiſcopos pertinere,quare non eſt cuiquam licitum illud ſibi ſumere,niſi mandatum
ab Epiſcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magiſtratus munus eſt, arbitratu
ſuo verbi ſacrorúmque Miniſtros inſtituere, multò minus autem vulgi: de quo præ-

A clarè ſcripſit quidam, quòd non eſt in eo conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſempérque ſapientes ea, quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt: Ad ſolos Epiſcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo conſtitutos Epiſcopos. Tito verò mandatum ab illo fuiſſe, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, non ſequendus eſt, aut profanus magiſtrarus aliquis conſtitueret per ciuitates Presbyteros. Legat qui volet & Acta, & Epiſtolas Apoſtolorum omnium, nuſquam reperiet quòd quicquam in hac parte ſibi iuris, vel populus, vel profanus magiſtratus vſurpauerit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipſe ſibi conſtitueret Sacerdotem aut Epiſcopum: oſtendebat quidem, quem ſibi dari vellet, verùm inſtitutio Sacerdotis non fuit niſi penes Epiſcopum, Epiſcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chryſoſtomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam potius exiſtimet: his enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica feſta ſpectato, ea dico, in quibus dignitatum Eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte Epiſcopatus delatus eſt, conuenire videas: ſed vnuſquiſque à ſuis vnius partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei cauſa hæc eſt, quòd idipſum non ſpectant,

Cicero pro Plan.

Tit. 1.

Epiſcoporũ electio, & inſtitutio.

Chryſ. lib. 3. de Sacerdo.

In Epiſcopo eligẽdo quid ſpectandum, & quid vulgus ſpectat.

B quod ſolùm ſpectandum fuerat, nempè animi virtutem, ſed aliæ ſunt cauſæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus ſit, in Epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſiæ prouentibus quæſitis: alius quòd ab aduerſariis ad nos transfugerit: alius ſibi genere propinquum ac neceſſarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo eſt, qui eum, qui idoneus ſit, ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chryſoſtomi temporibus. Neque diuerſa fuit in Aphrica: Qua etiam ex cauſa faciendum putauit Auguſtinus, vt quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat Valerio, ſic viuens Eccleſiæ ſuæ de ſucceſſore prouideret, quòd ſciret per ambitioſos & contentioſos homines Eccleſias perturbari ſolere. In quadam ad Cornelium epiſtola Cyprianus de Epiſcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi ſuffragij, poſtremò Coëpiſcoporum conſenſus meminit. In ea verò quæ proximè ſequitur, de vniuerſæ fraternitatis ſuffragio, déque Epiſcoporum qui in præſentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Epiſcopatum ſcribit. Neque dubium eſt, quin quo tempore vigebat perſequutio Chriſtianorum, cùm Epiſcopatum deſyderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & conſtantia. Poſteaquàm verò ſecundis Chriſtianorum rebus paulatim irrepſit ambitio, corrupto iam Eccleſiæ ſtatu, commutata fuit ea ratio,

Aug. epi. 110.

Cypria. lib. 1. epiſt. 3.

C ita vt Sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi conſenſus tantùm adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai Pontificum Epiſtolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificem Romanum, aut certè Metropolitanum, conſtituendi Epiſcopum poteſtas eſſet: qui niſi quid impediret, non inuitus cleri, plebíſque conſenſum & deſyderium ſequebatur. Morem hunc deſcribit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus Sacerdotum conſtituantur. Origenes requiri ſcribit in ordinando Sacerdote & præſentiam populi, vt ſciant omnes & certi ſint, quia qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, & hoc aſtante populo, ne qua poſtmodùm retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret. Sic in Veteri quoque Lege coram omni Synagoga iubet Deus conſtitui Sacerdotem. Hoc, inquit Cyprianus, inſtruit & oſtendit, ordinationes Sacerdotales non niſi ſub populi aſsiſtentis conſcientia fieri oportere, vt plebe præſenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima. Quamuis autem hoc noſtrum ſeculum ſit longè corruptiſsimum, obſeruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præſente populo, cuius etſi ſuffragia non requiruntur, admonetur tamen is,

Steph. ad Roma. Archiep. Rauennat.

Nicol. ad Io. Rauenna. Archiepiſcopũ.

Leo epiſt. 84.

Orig. homil. 6. in Leuit.

Num. 10.

Cyp. epiſt. 4. lib. 1.

Ordinationes Sacerdotales populo aſsiſtente fiebant.

vt ſi quid habeat quod obiicere poſsit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quòd ſi A tacuerint, omnes conſenſiſſe iam in ordinandum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Eccleſiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & deſyderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum eſſe cenſuerint ad gerendum in Eccleſia Sacerdotium, offerunt Epiſcopo, qui ſi cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipſius autoritate Eccleſiæ illius miniſterio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Eccleſiæ Miniſtris penes Epiſcopos, de Epiſcopis verò conſtituendis iudicium & poteſtas penes eum ſit, qui pater eſt patrum, Romanum Pontificem: Sic vnitas in Eccleſia retinetur: ſic ſchiſmatibus obuiam itur: ſic vt idipſum ſapiant, idipſum dicant, idem ſentiant omnes, prouidetur, dum vnius diœceſeos vnus eſt Epiſcopus, cui tanquàm patri, non reliquus modò grex à Deo ipſi concreditus, verùm & Sacerdotes omnes dicto ſunt audientes. Omnium autem Epiſcoporum in omnibus totius orbis Chriſtiani prouinciis, vnus tanquam communis pater eſt Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius autoritatem ſequuntur, ad quem de cauſis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione viſum eſt Spiritui Sancto concordem in Eccleſia Dei doctrinam conſeruare. Nam ſi vel magiſtratui, vel populo cuiuſcunque ciuitatis aut oppidi, iudicio ſuo non relata prius re ad Epiſcopum, citra ipſius autoritatem conſtituere ſibi Presbyteros liceret, tot eſſent ſchiſmata, quot Sacerdotes: ad ſua quiſque deſyderia coaceruarent ſibi magiſtros prurientes auribus, cùm præſertim idem nunc de B pleriſque in prouincia, hac noſtra dici poſsit, quod de Athenienſibus in Actis Apoſtolorum ſcriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi Miniſtris, déque doctrina eorum, non aliorum eſſe, quàm Epiſcoporum adeò certum eſt & indubitatum, vt illi ipſi, qui non tam eorum, quàm Chriſti ſuaue iugum per eos Eccleſiam ſuam regentis excuſſerunt, in confeſsione ſua Auguſtana diſertè ſcripſerint, hanc Epiſcoporum eſſe iuriſdictionem de doctrina cognoſcere, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere, ſimul etiam impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccleſiæ. Tanta eſt vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppreſſam cupiunt, per ipſorum nihilominus iugulum erumpat. Verùm hîc iſti cauſificantur, eſſe pleroſque indoctos Epiſcopos, vt de ſana doctrina iudicare non poſsint. Quid ſi cauſificatores iſti, nihil non ſuo iudicio tribuentes, multo ipſi ſunt indoctiores? Neque enim neſcimus: qui ſint iſti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progreſsi videantur. Eſt autem Deo gratia, cuius hoc eſt ſolius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulſit, quo non habuerit Epiſcopos hæc noſtra prouincia viros & doctrina inſignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctiſsimum: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus Sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet C Eccleſias dotatas, vt minimè deſint Epiſcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu ſuo alere queant. Deindè verò ſunt in vnaquaque Cathedrali Eccleſia Sacerdotum collegia conſtituta, quos Canonicos vocant, qui ſunt à conſiliis Epiſcoporum, in quibus & ipſis reperiuntur ſæpè non pauci doctrina præſtantes. Quamobrem ſicut Moyſes cùm ſolus haberet poteſtatem præeſſe populo, ſeptuaginta Presbyteros elegit, quibuſcum populum iudicaret: ſic Epiſcopus quamuis principem in Eccleſia locum teneat, adſciſcit tamen & ipſe Presbyteros, quoties de re aliqua grauiore ſuſcipi deliberationem oportet, ſine quorum conſilio etiam nihil agi fuiſſe ſolitum in Eccleſia ſcribit Ambroſius. Sed tanta nunc eſt morum in quibuſdam peruerſitas, vt cuiuſuis potius, quàm Epiſcopi ſui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis abſconditus illis eſt ſuauior. Sit alius quiſpiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum ſanctæ Catholicæ Eccleſię recepta doctrina pugnet, ſtatim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Auguſtana confeſsio, quam iſti ſe tanquã Chriſtianã amplecti nõ obſcurè ferunt, & in eam ſe nonnulli conceptis verbis iuraſſe profitentur: quæ certè iuriſdi

Patroni Eccleſiarũ quid iuris habeãt.

2. Tim. 4.

Act. 17.

Epiſcoporũ iuriſdictio ſecundũ proteſtantes.

Ad Epiſcopũ pertinet de doctrina cognoſcere.

Nota. Canonicorũ officium eſt Epiſcopo eſſe à conſiliis.

Exo. 18.

Amb. in cap. 5. epiſt. ad Timoth.

Prouerb. 18.

A iuriſdictionem concedit Epiſcopis de doctrina cognoſcendi, & doctrinam ab Euangelio diſsidentem reiiciendi: Atque hîc neceſſario & iure diuino debere dicit eis Eccleſias præſtare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Verùm diſsidet, aiunt, Epiſcoporum doctrina ab Euangelio. Quàm autem ſibi iſti non conſtant, quámque ſecum ipſi pugnant? Docent Epiſcopis iuriſdictionem competere de doctrina cognoſcendi, & intereà doctrinam eorum, tanquàm ab Euangelio diſsidentem, reiiciunt & condemnant. Eſtne hoc de doctrina iudicium Epiſcopis permittere, ac non tibi potius hanc autoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio ſubiectum, quem haud aliter quàm teipſum te Deus audire voluit? Inde autem ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam Præpoſitos & Sacerdotes vocare: ac niſi apud te purgati fuerimus: & ſententia tua abſoluti, per te iam ſex annis nec fraternitas habuerit Epiſcopum, nec plebs præpoſitum, nec grex paſtorem, nec Eccleſia gubernatorem, nec Chriſtus antiſtitem, nec Deus Sacerdotem. Subueniat Puppianus & ſententiam dicat: & iudicium Dei & Chriſti in apertum proferat, ne tantus fidelium numerus, qui ſub nobis accerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe videatur, ne nouus credentium populus nullam per

Luc.10.

Cypria.lib.4. epiſt.9.

Nota.

B nos conſequutus eſſe baptiſmi & Spiritus Sancti gratiam iudicetur: ne tot lapſis & pœnitentibus pax data, & communicatio noſtra tui examinatione conceſſa iudicij autoritate ſoluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Epiſcopatum noſtrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſsint, quòd per te ſit antiſtes & rector altari eorum pariter & plebi reſtitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem ſeruant latrones mancipi, cui, obſequio plenæ humilitatis obtemperant. Quanto ſimpliciores & meliores vobis ſunt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpoſitus illic agnoſcitur & timetur, quem non ſententia diuina conſtituit, ſed in quem factio perdita & nocens caterua conſenſit. Quod Puppiano ſanctus Pontifex & martyr Cyprianus, hoc ſibi quoque dictum iſti putent, in quibus tantus eſt ſuperbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem ſuam Epiſcopos vocare audeant, ac niſi apud eos purgati, ac eorum ſententia ſint abſoluti, non ſex, quemadmodum ſcribit Cyprianus, ſed ſexcentis annis, neque Sacerdotes, neque Epiſcopos, neque ſanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Chriſtum vnquam agnouerit. Non fuerit Epiſcopus Adalbertus, non fuerit Staniſlaus, qui Chriſti Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod ſucceſſores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm

Polonia quàdiu Chriſtiana ſit

Adalbertus & Staniſlaus, Epiſcopi ſancti.

C de quo initio ſcripſimus, Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Hunc non modò ſermonibus & ſcriptis, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & actione, variiſque cæremoniis, denique omni quacunque fieri potuit ratione, non tantùm animis fidelium infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati ſunt, vt ſi quis mente comprehendere non poſſet, vel manibus ei contrectare liceret. Iſtorúmne doctrina diſsidet ab Euangelio, ac non veſtra potius? qui, ſicut anteà per nos fuit demonſtratum, Chriſti crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, ſempiternáque obliuione obruere nixi eſtis, externis illis ſignis, quibus ea rudiorum animis inſculpebatur, abolendis: Vnde etiam anſa data eſt aliis, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxiſtis, externum etiam verbi miniſterium abrogandi. Quid autem aliud eſt ab Epiſcopo ſe ſegregare, nouámque ſibi cathedram conſtituere, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia ſeparari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus: Illi ſunt, inquit, Eccleſia, plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia nõ eſſe. Cæterùm quã graue ſit crimen ab Epiſcopo ſe velle ſecernere, docet idem alio loco Cypria. (Libenter enim ſanctiſsimi martyris vtimur teſtimonio cuius hæc

Sup. cap. 1.3.

Sup. cap. 3. & ſequenti.

Schiſma.

Cypri. lib. 4. epiſt. 9.

Eccleſia quid

Cypr. tract. 8. de ſimplicitate Prælatorum.

hæc verba ſunt: Auerſandus talis, inquit, atque fugiendus, quiſquis fuerit ab Eccle- A
ſia ſeparatus. Peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, & à ſemetipſo damnatus. An eſſe
ſibi cum Chriſto videtur, qui aduerſus Sacerdotes Chriſti facit? qui ſe à cleri eius vel
plebis ſocietate ſecernit? Arma ille contra Eccleſiam portat, contra Dei diſpoſitio-
nem repugnat: Hoſtis altaris aduerſus ſacrificium Chriſti rebellis, pro fide perfidus,
pro religione ſacrilegus, inobſequens ſeruus, filius impius, frater inimicus, contem-
ptis Epiſcopis & Dei Sacerdotibus derelictis conſtituere audet aliud altare, precem
alteram illicitis vocibus facere, Dominicæ hoſtiæ veritatem per falſa ſacrificia pro-
fanare, nec ſcire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis au-
Num. 16. daciam diuina animaduerſione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui ſibi
contra Moyſen & Aaron Sacerdotem ſacrificandi licentiam vendicare conati ſunt,
pœnas ſtatim pro ſuis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profun-
dum ſinum patuit, ſtantes atque viuentes recedentis ſôli hiatus abſorbuit. Nec tan-
tùm eos qui autores fuerant, Dei indignantis ira percuſsit, ſed & cæteros ducentos
quinquaginta participes eiuſdem furoris & criminis: qui coagulati cum iiſdem ſimul
ad audaciam fuerant, exiens à Domino ignis properata vltione conſumpſit, admo-
nens, ſcilicet & oſtendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad deſtruen-
2. Par. 16. dam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias Rex, cùm turribu-
4. Reg. 16. lum ferens, & contra Legem Dei ſacrificium ſibi violenter aſſumens, reſiſtente ſibi
Azaria Sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione cõfuſus, & le- B
Schiſma pejus eſt idololatria. præ varietate in fronte maculatus eſt, ea parte corporis notatus, offenſo Domino,
vbi ſignantur, qui Dominum promerentur. Auguſtinus grauius eſſe cenſet ſchiſma-
Augu. de baptiſmo contra Donatiſt. lib. 2, cap. 6. tis, quàm idololatriæ crimen: indè argumento ſumpto, quòd multo de ſchiſmati-
cis ſumptum eſt ſupplicium atrocius, quàm de quibuſcunque aliis, quibuſcunque
tandem flagitiis & ſceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo Dominus priora
Exo. 32. Hier. 36. Num. 16. delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum
atque adoratum eſt, & Propheticus liber ira Regis contemptoris incenſus, & ſchi-
ſma tentatum. Et idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde, & peregri-
na captiuitate, ſchiſma hiatu terræ, ſepultis autoribus viuis & cæteris cœleſti igne
Nota. conſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt grauius
vindicatum? Vel hinc diſcant, quanto ſe ſcelere obſtringant, quámque grauium
ſuppliciorum ſe debitores conſtituant, qui diſceſsione facta à paſtore ſuo, & à reli-
quo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouámque ſibi cathedram
conſtituere conantur. Verùm hîc dicet aliquis: Quid tu? Nunquid Epiſcopos non
eſſe putas homines, qui & errare poſsint, & docere nonnunquam, quæ cum Euan-
gelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Epiſcopos, ve-
Quid, ſi erraret Epiſcopus. rùm & primi nominis Patriarchas commemorare licet, qui in hæreſim lapſi diſceſ-
ſerunt à fide? Nónne hoc Conſtantinopolitano, nónne Hieroſolymitano, nónne
Antiocheno, nónne Alexandrino Patriarchis eueniſſe legimus? Num igitur ſi quis C
talis contingat Epiſcopus, eius mihi nihilominus error ſequendus, num eius do-
ctrinæ adhærendum eſt? Eſt ita vt dicis, homo eſt Epiſcopus, eadem infirmitate, qua
cæteri mortales præditus, vt & errare ipſe, & alios in errorem inducere poſsit. Ac vi-
dimus noſtra quoque ætate quoſdam Epiſcopos à fide diſceſsiſſe: Verùm, quod an-
teà demonſtrauimus, non ſine cauſa conſtituta ſunt collegia Sacerdotum, ad quæ de
doctrina, ſi quæ parum ſana propagari videtur, referre licet: quæ videmus alicubi pu-
Conſeruãdæ doctrinæ ratio. ram Euangelij doctrinam retinuiſſe, quam Epiſcopus fraudibus hæreticorum ſedu-
ctus deſeruerat. Deinde ſunt Synodi diœceſanę, eſt Metropolitanus Epiſcopus, quem
Archiepiſcopum vocant, ſunt Synodi prouinciales, eſt poſtremò pater patrum om-
nium Romanus Pontifex, ſunt Concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus
inſtituit, ad quæ confugere liceret, ſi doctrina Epiſcopi alicuius ſuſpecta haberetur.
Cæterùm vt tu ad cognitionem tuam voces Epiſcopum, vt de doctrina illius iudices,
vt eam priuato tuo iudicio condemnes, téque ab illo propria tua autoritate ſegre-
ges, ſacrilegæ cuiuſdam temeritatis inſolentiſsimæque ac minimè ferendæ eſt in-
Sacerdotum praui mores. ſaniæ. Sed hîc iterum vſitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio ſuo
Epiſcopos, & Sacerdotes: eſſe mores illorum perditos: eſſe vitam omni vitiorum
genere

A genere contaminatam. Atque vtinam quàm eſt vſitata, tam eſſet falſa cantilena hæc, verùm proh dolor veriora ſunt & omnium oculis teſtatiora in pleriſque, quàm vt negari poſsit. Declinatum eſt ab officij religione, deflexum eſt de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti ſumus: Déque eo ordine, qui vnus eſt omnium nobiliſsimus atque excellentiſsimus, rectè dici poteſt, Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus. Neque tamen hæc iuſta cauſa eſt, ſicut anteà docuimus, propter vitia eorum qui præſident, Eccleſiæ communionem deſerere velle. Ac reſponſum quidem eſt his, vbi de Eccleſia tractauimus: Verùm hîc quoque non noſtris, ſed vetuſtiſsimorum, eorúmque & doctrina & pietate excellentiſsimorum virorum, Origenis & Ioannis Chryſoſtomi verbis reſpondere viſum eſt. Quorum ille in Ezechiëlem ſcribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepiſti veſtimenta varia & operuiſti illa. Varia veſtis, inquit, eſt & hic vnus in ſcripturis locus, quo induimur aſſumentes viſcera miſericordiæ, benignitatis, manſuetudinis, longanimitatis ad ſufferendum inuicem. Has varias veſtes & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus atque conſcindimus, ac circundamus falſa doctrina ad deceptionem hominum, non dubium eſt, quin variis veſtibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, ſi rem ipſam manifeſtius deſcribamus. Vide mihi aliquem Marcioniſtam, ſiue diſcipulum Valentini, aut certè cuiuſlibet hæreſis defenſorem, & conſydera, quomodo idola ſua, id eſt, figmenta,

Pſal.13.
Pſal.48.
Sup. cap.29.
Ezech.16.
Origen. homil.7.

B quæ ipſe compoſuit, manſuetudine & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus ſermo ſubrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe veſtem variam morum, & conuerſationis optimæ, & idolis ſubiecisse, quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidem animi ſenſum, multo nocentior eſt hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina ſua habet autoritatis, eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim vitæ peſsimæ eſt, non facilè homines ad falſum dogma ſolicitat, nec poteſt per vmbram ſanctitatis audientium decipere ſimplicitatem: qui verò ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis ſaluti contrarius, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumenta varia inſtituti boni & conuerſationis quietæ, & circundat ea idolis ſuis, vt magis decipiat audientes. Idcircò ſollicitè caueamus hæreticos, qui conuerſationis optimæ ſunt, quorum fortè vitam non tam Deus, quam Diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, ſic, vt audacius dicam, eſt quædam caſtitas diaboli, id eſt, decipula humanæ animæ, vt per iſtiuſmodi caſtitatem & manſuetudinem, & iuſtitiam, poſsit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidiis, vt miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, malam bonis induit conſcientiam. Mihi ipſi, qui in Eccleſia prædico, laqueos ſæpè tendit, vt totam Eccleſiam ex mea conuerſatione confundat, & ideo plus ij, qui ſunt in medio

Doctus hęreticus bonam vitam fingẽs nocẽtior eo, qui doctrinã conuerſatione maculat.

C oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non poteſt, omnibus ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſsimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur eſſe bona nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt, omnia aduerſus humanam commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ ſuæ, neque manſuetudine hæreticorum capitur ad conſentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Eccleſia prædicare, ſcandalizabitur, ſed ipſum dogma conſyderans, & pertractans Eccleſiæ fidem, me quidem auerſabitur, doctrinam verò ſuſcipiet, ſecundum præceptum Domini qui ait: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia quæcunque vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe & non faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona doceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper cathedram Moyſi, quaſi Scriba & Phariſæus. Præceptum tibi eſt ô popule, ſi non habueris accuſationem doctrinæ peſsimæ, & alienorum ab Eccleſia dogmatum, conſpexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam inſtituere, ſed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt Actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris

Vitam ſuã, qui amat nec hæreticorum manſuetudine, neqne cõcionatorum delictis capietur ad cõſentiendum doctrinæ, ſed dogma conſiderabit & ſuſcipiet.
Matth.23.

volu

voluminibus agnoſcimus, illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum, quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet, & iis quæ docet facit ipſe contraria, aduerſus præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magiſtrorum magis conſyderari debere, quàm vitas. Ioannes verò Chryſoſtomus alteram ad Timotheum epiſtolam enarrans: Hoc nempè, inquit, eſt malorum omnium cauſa, quòd rectorum autoritas periit, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis. At nunc peruerſa & confuſa ſunt omnia. Neque hæc præpoſitorum gratia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur, niſi in quantum obtemperantes habebunt, ídque pro vtilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maiorémque damnationem inde ſuſcipiunt. Et ſi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt, imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defenſio. Noſtri denique cauſa cuncta illi faciunt. Nam ſiue honorantur à ſubditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Aſſumpſi te de domo patris tui, ſiue iniuriis afficiantur, hoc in ſe Deus ipſe perpetitur, ſicut ad Samuëlem ait: Non te ſpreuerunt, ſed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus eſt. Non ergo hæc illorum gratia, ſed veſtri cauſa dico. Qui honorat Sacerdotem, Deum quoque honorat, qui verò Sacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando contumelioſus euadat. Qui vos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aſpernari didicerunt, quia Moſen contempſere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui cauſa illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequiis foues, ipſéque tibi præmia exoluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetæ ſuſcipit mercedem Prophetæ accipiet, profectò & qui cedit & obtemperat Sacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur tantum, vbi quem ſuſcipis ignoras, tantum præmiorum accipis, ſi ei ſubiiciaris, cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, ſecundum autem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid ſit Sacerdos? Angelus vtique Domini eſt. Non ex ſeipſo loquitur: Si deſpicis, non illum deſpicis, ſed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, conſtat, Deum fuiſſe illius ordinationis autorem? Nempè niſi tu hanc habeas opinionem, ſpes tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam ſi per aſinæ os, ſi per Balaam ſceleſtum hominem populi cauſa loquutus eſt, multò magis loquitur per Sacerdotem, plebis ſuæ gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtrę cauſa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus eſt, & per Prophetas quibus dicturus eſt: Non noui vos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem, pérque illos, qui dæmones in nomine ſuo eiecerunt, non magis per Sacerdotes diuino miniſterio famulantes operabitur? Namque ſi præpoſitorum vitas diſcutere pergimus, ipſi doctores noſtros ordinare contendimus, peruerſóque ordine naturali, quæ ſuprà ſunt infrà eſſe volumus, vt ſuperius pedes, inferius verò ſit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magiſtrum? Nam ſi quidem hoc ſtatuit Deus, bene facis, peccáſque ni facias, ſin verò contraria præcipit, noli præſumere, neque ea coneris, quæ ſupra te ſunt. Inſurrexerunt aduerſus Aaron, poſt vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periere? Quilibet, quæ ad ſe pertinent ſolicitè curet. Nam ſi quidem fidei dogma peruertat, etiam ſi Angelus ſit, obaudire noli, ſin verò recta docet, noli vitæ ſed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibúſque moderantem. Non diſtribuit pauperibus inquies, non bene diſpenſat Eccleſiæ res. Vnde tibi id conſtat? Noli illum culpare antequàm diſcas. Reatum caue. Plurima quippè ex ſimpli

Margin notes: A — Doctrina quàm vita docentium magis conſideranda. — Chryſo. Homil. 2. — Hebr. 12. — Sacerdotes non ſunt ſpernendi. — Nota. — 1. Reg. 2. — 1. Reg. 8. — Sacerdotes qui ſpernũt, Deum ſpernere diſcunt. — Matth. 10. — Num. 11. — B — Matth. 10. — Matth. 23. — Sacerdos eſt Angelus Domini. — Per malos etiam operatur Deus. — Num. 22. — C — Matth. 7. — 1. Corinth. 4. — Roma. 14. — Num. 22.

A ſimplici ſuſpicione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi ipſum dicentem: Deſcendens videbo, ſi ſecundum clamorem ſuum conſummatur: ſin autem, vt ſciam. Quod etſi didiciſti, & examinaſti, & vidiſti, iudicem ſuſtine. Noli præripere Chriſti iudicis ordinem: illius eſt munus iſta diſcutere, non tuum. Tu ſeruus vltimus, non Dominus es. Ouis ipſe es, paſtorem noli curioſè diſcutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accuſare præſumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipſe non facit? Non tibi ipſe dicit: Nam ſi illi obtemperas, mercede priuaris. Chriſtus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, ſi quid dixerit proprium, ſi quid humanum, ſed Apoſtolo Chriſtum in ſe loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: ſua quiſque diſcutiat, vitámque diiudicet ſuam. At debet ille, inquies, melior eſſe, quàm ego. Cur obſecro? Quia ſacerdos eſt. Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores, non angores, non ærumnas? Debet eſſe te melior, Quid ergo? Niſi ſit melior, teipſum perdis ac perimis. Sunt verba iſta plena arrogantiæ. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorem? Furatur, inquies, & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti ô homo? Cur teipſum per præcipitia impellis? Nempè ſi quis dixerit, ille purpuram habet, quamuis id ſcias, aurem obruis: & ſi arguere poſſis, protinus reſilis, téque ſcire diſſimulas, nolens gratis ſubire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè neceſſarium ſuſcipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Chriſtus: Dico autem vobis, quòd B omne verbum ocioſum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem, de eo in die iudicij. Cur teipſum quouis arbitraris eſſe meliorem? Cur non ingemiſcis magis ac pectus tundis, atque in humum reſpicis, imitando felicem publicanum? Etſi enim melior ſis, tamen hac fœda existimatione tua cuncta perdidiſti. Melior es, tace, vt perſiſtas eſſe melior. Quòd ſi loquaris, omnia exinaniſti. Si te putas eſſe, deſiſte: ſi non putas, multum ſanè profeciſti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confeſſus eſt, iuſtificatus deſcendere meruit, qui peccator non eſt & eſſe ſe putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate ſuis adiiciet commodis? Vitam tuam diligentius diſcute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiuſmodi perpetras: Neque id, vt furtum probem, dixerim. Abſit: imò illud valde execror, & eum, qui eſt eiuſmodi defleo: Nam dici non poteſt quàm ſit ſacrilegium malum: ſed vobis parco. Nolo enim virtutem veſtram alios accuſando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phariſæúſque id ſolum diceret, Non ſum ſicut publicanus iſte, omnia perdidit: tu de ſacerdote dicis, non ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor, non ſacerdotum tantum gratia, ſed veſtri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur veſtra, in iudiciúmque decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus. Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo tantum habebit gloriam, & non in altero. Nam, dic oro, ſi ſaucius profi- C ciſcaris ad medicum, num omiſſa cura vulneris tui, ſtudioſè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicíſque ſanum illum eſſe oportuit medicus cùm ſit? Quando verò ſanus medicus non eſt, abſcedo, vulnus meum inſanabile referens. Nunquid enim ſi ſacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnoſce Dominum: Omnes enim agnoſcent me à minimo vſque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus, vt ne noſmetipſos lædamus. Noſtra, vt dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrē, qui habet, etſi mille patiatur incōmoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neq; enim tibi tam gloria, quàm probrum eſt: Et ſi ſenſum amiſerit, veniam habe: Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus ſingulis diuina miniſtrat, ſcripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota perſoluit, pro te Deum precaturus adſtat,

Geneſ.18. Matt.12. Luc.18. Nota. Galat.6. Ioan.8. Eccle.3.

tui cauſa preces excluit, pro te apud illum religio, cultúſque & obſequium eſt, pro te A
iſta omnia. Reuerere hæc ergo, atque conſydera, accede ad ea ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe fidelis ſis, neque nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populum ſaluare vellet, num enim Sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuiſſet? Non poſſunt, quæ Deus ipſe largitur, veluti Sacerdotali virtute perfici, omnia quippè diuinæ ſunt gratiæ. Huius tantùm munus eſt aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur, Symbolum iſte tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Ieſum intereſt, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te Baptizari. Et non ſum dignus ſoluere ipſius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantum intereſt, deſcendit Spiritus, quem non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipſius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille deſcendit, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit. Cur ergo iſtud fit? Vt ſcias, Sacerdotem Symbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum diſtat ab homine, quantum à Chriſto Ioannes. Deſcendit tamen Spiritus, vt diſcas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò iſtud eſt? Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quámque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet B
iſta, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam antè ſacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ Sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem eſt eadémque Baptiſmi ratio eſt, adeò omnia in fide conſiſtunt. Cornelium Spiritus repentè repleuit, quia prius alacritatem voluntatis oſtenderat, fidémque pleniſſimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta vobis non abſque certa ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram ſenſúmque corrigamus, cautioréſque in poſterum faciamus. His Origenis & Chryſoſtomi verbis abundè reſponſum eſſe videtur iis, qui cùm aliud non habeant quod obiicere poſſint, plauſtris quibuſdam conuitiorum in vitam & mores Sacerdotum & Epiſcoporum inuehuntur, quorum veſana rabies pios mouere non debet, etiam ſi vera eſſent, quæ ab aliis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta ſunt & commentitia. Parendum eſt nihilominus etiam iis præpoſitis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipſe contemnitur, audiendis illis Deus ipſe auditur. Si mali ſunt præpoſiti, non vita ſed doctrina eorum eſt amplectenda, de qua nihil eſt, quod arroget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in vnaquaque diœceſi Chriſti cathedra, vnde etiam Eccleſia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum eſt. C
Contra hanc ſi quis nouam ſibi cathedram conſtituere ſit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inuſitata ſupplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciſcendum putauit vnquàm atque hoc, quod eſt vnum omnium atrociſſimum. Sed nos reliqua iam perſequamur.

1. Corinth. 6. Per vaccas ſalutem operabatur Deus. 1. Reg. 6.

Ioan. 1.

Acto. 10.

Num. 16.

De Sacramento Matrimonij.

CAP. LV.

Diximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius Chriſto renaſcimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipſi viuimus, verum viuit in nobis Chriſtus, quem in Baptiſmo ſumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit ſemetipſum pro nobis, qua etiam de cauſa fidei ſacramentum Baptiſmus vocatur. Simul & illud docuimus, poſteaquàm in Baptiſmo ſemel Chriſto deſponſi ſumus, non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam nos vocatos eſſe. Dolet enim Satanas ereptum ſibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à ſponſo noſtro, cuius pretioſo ſanguine ſubartati ſumus, abſtractos, in ſuam nos

Anacephaleoſis ſacramentorum.

Galat. 2.

Baptiſmus eſt fidei ſacramentum.

rurſus

A rurſus dirigat poteſtatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie ſtare oporteat, neque enim fruſtra ſcriptum eſt, Militia eſt vita hominis ſuper terram, quò ſimus in prælio gerendo fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & vngimur chriſmate ſalutis, quo ſigno datur nobis ſpiritus ſanctus, qui præſto nobis adſit, pugnantibus robur præſtet, fiduciámque reſiſtendi ſuppeditet. Itaque vocatur confirmatio ſpei ſacramentum, quòd per illud in bonam ſpem erigimur ex hoſtibus victoriæ deportandæ. Oſtendimus poſteà, quandoquidem qui non modò viuunt, verumetiam pugnāt, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires non eſſent ſuffecturæ, de hac quoque prouidiſſe nobis patrem miſericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in iis omnibus non eſt ſpirituale. Spiritus enim eſt, qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Quamobrem non ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæúe ſenſu aliquo comprehendi poſſit, ſed ea, quam fide ſola complecti licet, ſua ipſius vera & viua carne, ſuo ipſius vero & viuo ſanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè ſit illuſtris illius in nos charitas, qua nos viciſſim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos, rectè dicitur Euchariſtia ſacramentum charitatis, per quod vnum cum Chriſto capite, vnum etiam ipſi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demōſtrauimus, quandoquidem noſtra culpa fit, vt cum hoſtibus dimicantes aliquando ſuccumbamus, grauitérque ſauciati proſternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem noſtrum cœleſtem pro ſua ineffabili bonitate proſpexiſſe, pœnitentiæque medicinam conceſſiſſe, qua ſanati reſurgere poſſemus. Quoniam verò non niſi noſtra culpa fit, vt victi in noſtri hoſtis poteſtatem recidamus, meritò nobis Deus iraſcitur, cui per hoc pœnitentiæ ſacramentum reconciliamur: Neque tamen iam omninò gratis ſicut in baptiſmo, ſed requiritur deinceps à nobis, ſi redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis ceſſemus, vt ea deteſtemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non deſpicit, non ſolùm recogitemus in amaritudine peccata noſtra, verumetiam miniſtro reconciliationis ſacerdoti ea confiteamur, & abſolutionis ab eo beneficium petamus, denique vt per ieiunia, orationes, eleemoſynas, & alia pia vitæ ſpiritualis exercitia, digna pœnitentię opera ſatisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Chriſti paſſionis & mortis per ſacramentum vel ſacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporaria, quæ non tota ſemper vt in baptiſmo fit, remittitur. Quare ſacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iuſtitiam vocamus: iuſtum enim eſt, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum ſanctum contriſtauit, & templum Dei violare non eſt veritus, non ſine aliqua ſatisfactione reconcilietur. Illud prætereà planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculoſius certamen inſtat, quàm cùm graui morbo conflictatis ex hac vita migrandum eſt, quódque ne tum quidem deeſſe nobis dignata eſt, Dei benignitas, deditq; ſacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quò vires tam corporis quàm animi refo-

C cillari poſſint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduerſario illius gratia adiuti non omnino impares eſſe poſſemus. Hoc ſacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quam huius vnctionis beneficio conſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſſimi ignea extinguentes. Declaratum eſt & illud, quando ſine miniſtris vita conſtare non poteſt, etiam de illis Deum Eccleſiæ ſuæ prouidere voluiſſe, non ſine quodam ordine, qui non ſolùm ad decorem facit plurimum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dediſſe minores quoſdam, Oſtiarios, Lectores, Exorciſtas, Acoluthos. Dediſſe maiores quoque miniſtros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò ſicut præclarè dictum eſt, à Chryſoſtomo, vbi honoris eſt æqualitas, aut omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit eſſe pax, quòd iſta verbo tenus æqualitas, ſicut anteà quoque fuit à Philone ſcriptum, inæqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere eſt inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: Dediſſe quoſdam etiam qui cum quadam in eccleſia poteſtate verſarentur, non ſolùm cognoſcendi de iis quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verumetiam flagitioſos coërcendi, & eos, qui doctrinam impiā ſectarentur, ab Eccleſiæ ſeptis arcendi ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum

[Margin notes: Iob 7. — Confirmatio eſt ſpei ſacramentum. — Ioan. 6. — Euchariſtia eſt charitatis ſacramentū. — B (at "ſpexiſſe") — Pſalm. 50. — Pœnitentia eſt iuſtitiæ ſacramentum. — Vnctio extrema eſt fortitudinis ſacramentum. — Epheſ. 6. — Nota. Chryſ. in epi. ad Epheſios. Homil. 20. Phili. li. 2. de monarchia. — Pax non eſt vbi honoris æqualitas & imperātium multitudo ſine capite. — Ambr. in epi. ad Ephe. c. 4.]

ſignificatos putat Ambr.cùm dicit:Et ipſe dedit quoſdam quidē Apoſtolos,quoſdam A
autem Prophetas,alios verò Euāgeliſtas, quoſdā verò Paſtores & Magiſtros ad conſummationē Sanctorum in opus miniſterij. Apoſt.inquit,Epiſc.ſunt. Prophetæ verò explanatores ſunt ſcripturarum:Euangeliſtæ Diaconi ſunt,ſicut fuit Philip. quamuis non ſint Sacerdotes, Euangelizare tamē poſſunt ſine cathedra,Paſtores ſunt Lectores,qui lectionibus ſaginent populū audientem, magiſtri verò exorciſtæ ſunt,quia in Eccleſia ipſi compeſcunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc Sacramentum ad prudentiam , quandoquidem fidelem eſſe ſeruum & prudentem oportet , quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis ſunt. Quoniam verò cùm vnius hominis ætas longa non ſit, breui defuturi erant, qui per Baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ adſcriberent, etiam huic rei Deus remedium proſpexit, ac Matrimonij Sacramentum in ipſo paradyſo inſtituit, ex quo noui Chriſti milites conſcriberentur, ſi modò, quod fieri dubitandum non eſt, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per Baptiſmum ex membris primi hominis in membra Chriſti tranſlati, in eiuſdem Chriſti militum album referrentur, atque iis, qui vita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. De hoc itaque ſacramento nobis nunc dicendum eſt, quod antequam peccaſſet Adam, in officium tantum & miniſterium, poſt admiſſum verò peccatum, iam non in officium tantum, verumetiam in remedium eſt inſtitutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt eſſet incontinentiæ remedium. B
De hoc ſacramento ſic ſcribit Paulus: Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino, quoniam vir caput eſt mulieris,ſicut & Chriſtus caput Eccleſiæ:Ipſe eſt ſaluator corporis eius. Sed vt Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit,ſeipſum diligit. Nemo enim vnquàm carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam, quia membra ſumus corporis eius,de carne eius,& de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam,& adhærebit vxori ſuæ,& erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt,ego autem dico in Chriſto,& in Eccleſia. Verumtamen & vos ſinguli vnuſquiſque vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat, vxor autem timeat virum ſuum.Nullum eſt è ſeptem,de quibus nobis nunc ſermo eſt,cui ſacramenti nomen in ſcripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc, quod non modò ſacramentum, verumetiam magnum ſacramentum, vocat Paulus. Neque deſunt tamen, qui inter ſacramenta matrimonium numerari nolunt: Nam à Paulo qui Græcè ſcripſit, non ſacramentum,ſed myſterium vocari dicunt.Quaſi verò aliud ſonet Græcis myſterium,quàm quod Latini vocant ſacramentum,Cyprianus,Cyrillus,Chryſoſtomus C
Euchariſtiam ſæpe vocāt myſterium,nunquid ideò ſacramentū non eſt? Ac latè quidem patet myſterij nomen,ſicut & ſacramenti,verum & ea ſignificatione, qua nunc vtimur,ſacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non eſt,quandoquidem ita multis & diſertis verbis omnia illi cōpetere oſtendit, quæcunq; ad ſacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent.Quid eſt enim aliud ſacramentum,niſi ſacræ rei ſignum? Docuimus autem anteà tria eſſe ſignorum genera: Nam & præteritarū,& præſentium & futurarū rerum per ea admonemur.Omnium harum rerum nos admonet ſignum huius ſacramēti, ſiue quis materiā aut elementū vocare malit,quæ eſt viſibilis illa cōiunctio,quæ fit ſtipulatione verborū, data arrha, iunctis dextris,aliiſq; ſolennibus cæremoniis.Primū admonet prȩteritæ myſticȩ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ,Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ,quomodo Dominus noſter Ieſus Chriſtus reliquit quodammodo patrem ſuum Deum, poſteaquàm exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens,reliquit matrē ſuā ſynagogā,ex qua ſecundū carnē natus eſt,reliquit domū ſuā,dimiſit hæreditatē ſuam,dedit dilectā animā ſuam in manus inimicorū ſuorū.Quam tandē ob cauſam? Vt adhæreret vxori ſuȩ Eccleſiȩ,quā ex gentibus ſibi copulauerat,vt quā fœdā inuenerat ac omni turpitudinis

Prophetæ qui.

Ordo eſt ſacramentum prudentiæ.

Matrimonij cauſa.

Matrimoniū eſt ſacramētum temperantiæ.

Ephe.5.

Matrimonij ſacramentū.

Ephe.2.

Hier.12.

A dinis genere pollutam, eam ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primùm admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris ſuæ non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immūdam, & acerbiſſima quæque paſſus eſt, vt mundam & incontaminatam redderet, ſic & vir ſi non vſquequaq; munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non ſtatim abiiciendam exiſtimet, verùm infirmus infirmam tolleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſſit. Huius rei coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa Eccleſia ſic ſignum eſt viſibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat: Cæterùm admonet præterea præſentis rei, præſentis gratiæ, quam in hoc ſacramento confert Deus, qui quod iubet non modò verumetiam exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. Siquidem viſibilis iſta copulatio, quę fit datis arrhis, iūctis dextris, admonet inuiſibilis gratię, quā largitur Deus. Nam ſimul vt ad elementum viſibile acceſſerint verba, quæ præeunte ſacerdote profert vterque coniunx, fit ſacramentum, per quod peculiare donum

Nota.

Vir pro vxoris ſuæ vita, pudicitia, fama quoduis vitæ periculum adire debet ſicut Chriſtus pro ſua ſponſa eccleſia patrem ſuum & matrem ſuā ſynagogā reliquit & paſſus fuit.

Matrimonij ſignificationum explicatio. In matrimonij ſacramento gratia infunditur, ex Dei promiſſione. Geneſ. 2.

B ſpiritus infunditur, quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda huius vitæ incommoda, & inſtructiores ad ſobolem piis moribus educandam. Quod quidem donum ſic demùm infunditur, ſi quemadmodum oportet ita ſacramentum hoc ſuſceptum fuerit. Nam ſi ſecus factum ſit, ſicut in aliis ſacramentis, ita & in hoc, ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ. Quod ſacramētum etſi in viro quoque & in muliere eſſe dicit Paulus, maius tamen eſſe vult in Chriſto & in Eccleſia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat myſterium hoc ſiue ſacramētum, teſtatur Chryſoſtomus, eum locum enarrans his verbis, Reuera nanque, reuera, inquam, myſterium eſt, & magnum myſterium: relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſerè & cum labore parturiuit, illis videlicet deſertis qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cum conſuetudo tracta eſt, adhærere virum illi, quæ anteà neque viſa ſit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè myſterium eſt, Et parentes etiam, cùm iſta fiunt, non offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expēſis quoque pecuniis ac ſumptu facto lætantur. Magnum reuera myſterium & ineffabilem quandam ſapientiam habens. Iſtud ſuprà præfatus dixit in Chriſto & in Eccleſia. Veruntamen non propter ipſum ſolum ita dictum eſt. Sed quid? Vt vxorem ſcilicet

Chryſ. ſer. 20 Nota.

C tanquam propriam carnē foueat, quemadmodum & Chriſtus Eccleſiam: vxor verò vt reuereatur virum. Neq; diſſimilia ſcribit Auguſtinus quoq;: cuius hæc ſunt verba: Quoniam non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus cōiugatis, vnde dicit Apoſt. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat, excepta cauſa fornicationis, à coniuge coniugē dirimi: Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibúſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorū procreandorum cauſa, vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio ſine crimine cōceditur cum aliis alia copulare cōnubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis eorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij: ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit: Et vſque adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe

Augu. de nuptiis & cōcupiſcētia, li. I. cap. 20.

Matt. 19.

Cap.21.

coniuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his, quibus aliis adhæſerunt. Ac aliquanto poſt, adducens illa verba, Relinquet homo patrẽ & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum. Ad eundem modum ſcripſerunt Ambroſius quoque, Theophylactus, Leo Pontifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione qua ſeptem reliquis, huic quoque ſacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei ſignum eſſe docuimus hoc Sacramentum, præteritæ coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, & præſentis gratiæ quæ nobis confertur, cuius non admonet modò, verumetiam cauſa illius eſt, & eam efficit hoc Sacramentum. Eſt etiam tertiæ rei ſignum: Admonet enim iſta coniunctio viſibili matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cum ſponſo noſtro Chriſto, quandoquidem per vas ſuum electum loquutus eſt Spiritus Sanctus, quòd ſaluabitur mulier per generationem filiorum, ſi permanſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate. Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus inſita ſanctam eſſe rem matrimonium, & maius quiddam, quàm vt humanum inuentum exiſtimari poſſet intelligebant, atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de iis, qui ſtuprum aut adulterium commiſiſſent, pœnas capitis legibus ſumebant, matrimonij tamen Sacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla cauſa matrimonium reſcindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij ſanctitas, fuit matrimonij Sacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos ſacramentum eſt, quibus & ipſis ob duritiam cordis permiſſum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob cauſam. Solum ergo Chriſtianum matrimonium ſacramentum rectè dicitur, & eſt: Cuius cum tria bona recenſeat Auguſtinus, primum dicit eſſe fidem, ſecundum prolem, tertium Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: Vxor enim non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: Similiter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier. In prole vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur: Huius enim potiſſimum gratia contrahi debet matrimonium: Ita enim dicit Apoſtolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs eſſe. In Sacramento autem, vt coniugium ne ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa nec prolis cauſa alteri coniungatur. Hoc enim eſt Chriſti verbum: Dictum eſt, quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et rurſus: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et ſequutus magiſtrum ſuum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Quæ & Chriſti & Apoſtoli verba, non alio ſenſu acceperunt, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, & ante eos Origenes & Chryſoſtomus, ac qui ſectator ipſius eſt Theophylactus, aliiq; Sancti Doctores, quàm quòd per ea ſignificari exiſtimarent tanti ſacramenti rem, eſſe fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat, quandoquidem viuente viro, à quo relicta eſt, mœchatur, ſi alteri nupſerit. Neque diſpar eſt cauſa viri, quem non oportet eſſe meliore conditione, quàm ſit mulier. Magna itaque eſt firmitas vinculi coniugalis, quam non deſignat modò, verumetiam efficit accedente verbo, viſibilis illa, quæ fit per Sacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perſeuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad Sacramentum hoc accedat. Qui qualis eſſe debeat, doceat nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium ſuſceptura ſic orauit: Tu ſcis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his, qui in leuitate ambulant, me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum ſit hoc ſacramentum, nempe quòd Deo autore copulatur, neque aliter affectus eſſe, quàm ſi præſentem Deum videat, vxorem ſibi copulantem. Miniſterium enim Sacerdotis eſt, Deus autem eſt, qui nexu quodam inſolubili coniungit, iuxta illud quod dictum eſt: Quod Deus coniunxit, homo

Margin: A (beside "coniuges, qui ab alterutro…"); B (beside "neque apud Iudæos…"); C (beside "Chryſoſtomus, ac qui ſectator…").

Amb. in epiſ. ad Epheſi.
Theo. ibidẽ.
Leo epiſ. 92.
Matrimoniũ eſt ſignũ triplicis cõiunctionis.
1. Timo. 2.

Deut. 24.
Matth. 19.
Matrimonij bona tria, fides, proles, ſacramentum.
Augu. de gene. lib. 9. c. 7.
De bono cõiugali, ca. 24.
& de peccato originali cõtra Pelagium lib. 2. cap. 34.
1. Corinth. 7.
1. Timo. 5.
Matth. 5.
Matth. 19.
1. Corinth. 7.

Ambroſi. in 1. Corinth. 7. & libro 8. in Lucam.
Hier. ad quæſtiones Amãdi preſbyteri & in Epitaphio Fabiolæ.
Augu. de bono coniugali cap. 7.
Origenes in Matth. Homil. 7.
Chryſo. Homil. 17. in ca. 5. Matth.
Tob. 3.
Nota.
Matrimoniũ ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet.
Vir & vxor autore Deo copulantur.
Matth. 19.

A homo non ſeparet. Debet etiam animo ſecum reputare, quanta ſit ſigni maieſtas,
quod ſimilitudinem refert coniunctionis Chriſti ſponſi cum Eccleſia ſua ſponſa. Hoc
affectu, qui acceſſerit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc Sacra-
mento, ſit particeps futurus. Qui verò profano affectu Sacramētum hoc percipiunt,
tantum abſunt à gratia percipienda, vt iram etiam ſibi theſauriſent in die iræ. Neque
enim aliis ex cauſis contrahendum eſt matrimonium, quàm propter ſanctam ſocieta-
tem, religioſæ poſteritatis amorem, ac fornicationis odium ac deteſtationem, vt di-
cere poſſit vxorē ducturus cum ſancto Tobia: Domine, tu ſcis, quia non luxuriæ cau- Tob. 8.
ſa accipio coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum
in ſecula ſeculorum, amen. Nam ſi qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua Tob. 6.
mente excludant, & ſuę libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intel- Pſalm. 31.
lectus, habet poteſtatem dæmoniū ſuper eos: ac formidare debent, ne idem illis eue-
niat, quod ſeptem illis viris, qui cùm luxuriæ cauſa Saram vxorem ducere voluiſſent,
ordine omnes prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuam à dæmonio ſunt ſuf-
focati. Libet hîc adſcribere Sancti Pontificis & martyris Euariſti verba, de eo, quo ri- Euariſtus Papa Epiſt. 1.
tu legitimum matrimonium cōtrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à patribus acce-
pimus & Sanctis Apoſtolis, eorúmq; ſucceſſoribus, non eſt matrimonium, niſi ab his, Matrimonij legitimi cōditiones.
qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur,
vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo
B tempore Sacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus & oblationibus à Sacerdotibus be-
nedicatur, & à paranymphis, vt conſuetudo docet, cuſtodita & ſociata à proximis
tempore congruo petita legibus detur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo
orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur, & Domi-
no ſuis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos
atque hæreditabiles generabunt.

De Impedimentis Matrimonij. CAP. LVI.

SVnt quædam de eſſentia matrimonij, ſunt alia, quæ ſicut in cæteris Sacramentis,
ita & in hoc magis ad ſolennitatem quandam pertinent. Quæ ſunt poſterioris
generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, ſed non dirimunt contra-
ctum: Quæ verò prioris, non ſolùm impediunt contrahendum, verumetiam diri-
munt contractum: De vtriſque quò facilius memoriæ commendari poſſent, hos
verſiculos, ante aliquot ſecula conſcriptos, legimus:

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

C Nobis de duobus tantum dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore con-
trouerti maximè videmus, de voto & de ordine. Venerem notæ fuiſſe incontinentię Venus.
fœminam, adeò peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis
obſcœnitas & libido. Hæc prima fuiſſe dicitur in Cypro autor mulieribus, vt vulgò
quæſtum corpore facerent. Quod ideò ſcribit eam imperaſſe Lactantius Firmianus, Lactan. lib. 1. cap. 19.
ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorū appetens videretur, quā tamen inter
numina ſua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipſi poſſent inter Lutheri & Buceri conſilium.
hęreticorum numina referri, numinis huius œſtro perciti, violato iureiurando, quod
præſtiterunt, vt inceſtā libidinē ſuā explerent, non quibuſuis mulieribus, verū eiuſdē, Lutherus & Bucerus monialibus coniugandis exemplo fuerunt.
cuius & ipſi fuerāt ordinis, hoc eſt, Nonnis, ſiue quis Sanctimoniales appellare malit,
quaſi matrimonio cōiuncti, autores fuerunt omnibus, qui corpora ſua Domino con-
ſecraſſent, & perpetuā profeſſi cōtinentiā, ſe voto caſtitatis obſtrinxiſſent, quo & ipſi
contra iuriſiurandi ſui religionē perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ clau- Socra. lib. 4. cap. 31.
ſtris, eadē ſe nefaria turpitudine cōtaminarēt. Quāuis autē nō par crimē, nō omnino Valentiniani factum.
tamē diſſimilis cauſa fuiſſe videtur Imperatoris Valētiniani, qui cū alterā vxorē duxiſ-
ſet priore ſuperſtite, nec repudiata, quò leuius videri poſſet facinus à ſe patratum, ſi Duas vxores ducere iuſſit Valētinian⁹.
plures eiuſdē culpæ affines facti eſſent, legē tuliſſe, ac eam promulgari paſſim iuſſiſſe

legitur,per quam cuiuis ſimul duas vxores habere liceret. Martinorum itaq; ſacrilega A
audacia factū eſt, vt in dubium illud reuocari cœptum ſit, liceat ne voto ſe caſtitatis
obſtringere,aut ſi quis obſtrinxiſſet ſe,matrimoniū nihilominus cōtrahere. Quāuis,
autem nemini,qui catholicę fidei eſt,dubiū ſit,quin & licitum ſit vouere caſtitatē aut
continentiam, & quod ſemel quis vouerit, id ab eo præſtari oporteat, quò tamen
magis id perſuaſum eſſe queat etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de
eo diſſerendum eſſe putauimus. Quòd & vouere pium,& quod voueris præſtare ne-
ceſſarium ſit,apertiora ſunt ſcripturę teſtimonia,quàm vt negari poſſit. Sic enim per
prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Et iterum: Cùm
votum voueris Domino Deo tuo,non tardabis reddere. Quod autem cœlibatus vo-
tum,pium,Deoq; gratum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd & à Chri-
ſto laudantur eunuchi, qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt. Et apud Eſaiam
ſempiternum ſe illis daturum nomen Deus promiſit,quod non peribit. Et de virgini-
bus conſilium dat Paulus: qui ſimul indicat ad Timotheum ſcribens,quod quæ viduę
ex Eccleſiæ ſtipe alebātur, voto ſe perpetuæ continentiæ obſtringebant. Et Philo te-
ſtatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apoſtolorū æqualis, fuiſſe tum inter Chriſtianos,
qui ſuam Deo caſtitatē deſponderēt. Quamobrem quod aſſerunt caſtitatis hoſtes &
continētiæ,votū cœlibatus fieri contra mandatū Dei tā apertè vanū eſt: vt refellere
neceſſe nō ſit. Nullū enim Dei mandatū proferre poſſunt, de non vouendo cōtinen-
tiam,quā Deo gratam & acceptā eſſe,tot locis nō obſcurè ſcriptura teſtatur. Sed hîc B
illi aliam æquè friuolā rationē adferunt, qua votū cœlibatus parum eſſe piū demon-
ſtrēt. Diſplicere, aiunt, Deo infidelē & ſtultā promiſſionē, eſſe autem infidelē & ſtul-
tam promiſſionē, vouere quod pręſtare non poſſis: cuius generis eſſe volūt continē-
tiam, De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non eſſe arbitrij ſui, vt ſe à fœ-
minæ cōmixtione ſeruaret, quā non eſt arbitrij ſui, mas ſit an fœmina. Adeò nihil pu
duit impudēs iſtud os orbi toti ſuā incontinentiā teſtatam facere. Quis autē non vi-
det, ſi nihil vouendū ſit, quod à nobis tanquā à nobis præſtari non poſſit, omnem iam
vouendi rationē prorſus eſſe ſublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare
quidē aliquid ex nobis tanquā ex nobis idonei ſumus, vt rectè in altero cōcilio Arau-
ſicano ante mille & centū annos habito ſcriptū ſit: Nemo quicquam Domino rectè
vouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.
Quod ſi quia periculum eſt in vouendo, vouendū non eſt, ergo nemo militet, inquit,
Ambroſius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi pericu-
lum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Locum
illum ex Pſalmis enarrās Auguſt. Vouete & reddite: monet vt quiſq; quod poteſt vo-
ueat & reddat. Non ſitis, inquit, pigri ad vouendum, non enim viribus veſtris imple-
bitis: deficietis, ſi de vobis præſumetis, ſi autē de illo, cui vouetis, vouete ſecuri red-
detis. Quo in loco cùm de aliis votis, tū de voto caſtitatis & continentiæ, tanquàm
pio Deoq; grato copioſè diſſerit. Quod etiam ad Pollentium ſcribēs inter ea nume- C
rat, quæ rectiſſimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat ſarcina conti-
nentiæ. Leuis erit ſi Chriſti erit: Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente,
quod iuſſerit. Non eos frangat quòd videtur eorum continētia neceſsitatis eſſe, non
voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſsitatis,
quoniam vani ſine damnatione ab ea deuiare non poſſunt, & qui in eā neceſsitatem
contruſi ſunt, faciunt eam eſſe voluntatis, ſi nō de ſeipſis, ſed de illo à quo eſt bonum
omne, confidunt. Qui etiā in confeſsionum libris ad Deū orationem conuertēs, ait,
Tota ſpes mea in magna valdè miſeratione tua? Da quod iubes, & iube quod vis. Im-
peras nobis continentiā. Et cùm ſcirem, ait quidā, quia nemo poteſt eſſe continens,
niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire, cuius eſſet hoc donū, adij Dominum,
& deprecatus ſum illum. Quamobrē non modò non impoſsibile, verumetiam facile,
iucundum, ſuaue nobis futurū eſt continere, illo adiuuante qui dixit: Iugū meum ſua-
ue eſt, & onus meum leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facile, quin
difficile fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud verum eſt, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcri-
ptum eſt: Nihil eſt quod non ſuperet amor cum deſiderio: neq; poteſt tam eſſe quic-
quam difficile, tam durum, tam moleſtum, quod non facile, iucundum, & ſuaue ſit
aman

Pſalm.75. Deut.23. Cœlibatus votum. Matt.19. Eſaiæ 56. 1.Cor.7. 1.Tim.5. In libro de viris Apoſtolicis. Philo.

Caſtitatem ſeruari poſſe. Eccle.5.

2.Cor.3. Ioan.15. Concilium Arauſicanū. Ambr. de viduis.

Auguſt. Pſalm.75. Vouere eſt vtile. Augu. libr.1. capit. 24. de adulterinis coniugiis.

Augu. libr.2. cap.19. Da quod iubes, & iube quod vis. Sap.8. Matt.11. Amor omnia ſuperat. Chryſo. Homil.64. ad populum Antiochenum. Iacob.2. Galat.5.

A amanti. Sicubi vera eſt fides, non illa ſola, quę triginta his annis prædicari cœpta eſt, quam Iacobus vocat mortuam: ſed illa, de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile atque adeò nihil non erit cùm primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat, ſcripſit quidam, abſtinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum deſyderio tenentur, eorum quanta ſæpè ſit abſtinentia, vel Hippolyti docemur exemplo. Poſteà verò, quàm iidem in frigore & æſtu perferendo patientes ſunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à foſſis, à præcipitiis, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temere ſeſe commitentes, immaturã quandoq; mortem obeunt, nullam tamen ex eo ſentiunt moleſtiam, quin magis voluptatem maximam. Quem verò faciendæ rei tenet ſtudium, dum

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

nónne & illius videre ſæpè licet abſtinentiam ſingularem? qui plurimis prætereà vitam ſuam exponit periculis & moleſtiis. Si tantum poteſt amor & deſiderium ferarum capiendarum, ſi tantum poteſt amor & deſyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo neceſſe eſt, cum ex hac vita migrauerit, ſicut ſcriptũ eſt: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis: nõ multò poterit amplius amor & deſyderium illius, qui vita noſtra eſt & quidẽ vita ſine fine beata? Quo cùm eſſent inflammati ſancti Apoſtoli & martyres, non ab vxorum Pſalm.75.
B complexu tantùm abſtinuerunt, verumetiã cùm cæſi eſſent, ibãt gaudentes à cõſpectu concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Quibus vſq; Acto.5. eo durum non fuit, aut, quod iſti volunt, impoſſibile, ſuaue iugũ Chriſti in cõtinendo, vt non modò carnis concupiſcentias frẹnarẽt, verumetiam vltro pro Chriſto mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem ſibi paratam eſſet conſpicatus, exclamaſſe legitur: O bona crux diu deſyderata, & iam concupiſcenti animo præparata, ſecurus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans ſuſcipe me, diſcipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiẽs: Quò progrederis, inquit, ſine filio pater? quò ſacerdos ſine miniſtro properas? cumq; extrinſecus arderet beatus martyr in craticula poſitus tyranni ſæuientis incendiis, maior eum intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna ſubiiceret, ac grauioribus incendiis cruciaret, tamẽ ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſenſit, & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidũ eſt ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepiſſet, ter virgis cæſus, ſemel lapidatus eſſet: Quis ergo 2.Cor.11. nos, inquit, ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius, Sicut ſcriptum eſt: quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli neque Principatus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neq; Rom.8. Pſal.43.
C altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Hîc mihi reſpondeant iſti delicati martyres, qui ſiue animi, ſiue corporis aliquo morbo laborent, nullum ſciunt aliud remedium, prẹter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum ſit difficilius, vtrum ab homine præſtari minus queat, carnis vt ſtimulis reſiſtat, an imminẽtis mortis terrorem ſuperet, ac illos cruciatus nõ difficulter ferat, quos tot millia ſanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu tanta animorũ alacritate legimus pertuliſſe? Certè ceſſare ſtimulos carnis fateamur neceſſe eſt, vbi vel metus tãtum grauioris alicuius periculi impẽdet? adeò motus huius eſt & impulſio vehementior. Et tamen potuerũt illi quẹ ſunt multo grauiora, potuerunt non ſolùm viri, verumetiam fœminæ & ſexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in ſe ſperantes, Chriſto. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perficere, quid eſt quod illo faciente vt faciamus, facere non poſſimus? Ipſe enim eſt qui in pugna noſtra congreditur. Conſidera, inquit Chryſoſtomus, præſente Deo te cum hoſte pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulò poſt: In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adſcribitur: certamen tuum, Dei certamen eſt: prælium tuum, Chriſti prælium eſt. Quid trepidas?

Nota. Phil.2. Chryſ. tomo 3. in ſer. de martyr.

das? Quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Præhende arma, procede in bellum, A
Aug. Homil. 43. de verbis domini. fortiter dimica, vt dimicanti adſit ille qui vinci non poteſt. Quem ſequutus Auguſti-
nus: Non enim, inquit, non habes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus
datus eſt tibi, ſpiritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in
te contra te. Hoc eſt quod de Antonio ſcribit Athanaſius: Adiuuabat ſeruum ſuum
Athanaſius. Dominus, qui noſtri gratia carnem ſuſcipiens, victoriam corpori contra diabolum
largitus eſt, vt ſingulis ita certantibus, apoſtolicum liceret proferre ſermonem: Non
Rom. 8. Philip. 4. ego autem, ſed gratia Dei mecum. Hanc igitur cum habeamus, quæ adiuuet infirmi-
tatem noſtram, confidenter dicat quilibet homo Chriſtianus, claráq; voce pronun-
ciet. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Chriſte? da quod
iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiam oculorum concupi-
ſcentiam ſuperem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à faſtu quoque me con-
tineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perfe-
ram, vt vitam etiam cum ſanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone
Iob 17. me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Si conſiſtant aduerſum me caſtra,
Pſal. 20. non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Om-
nia poſſum in te, qui confortas me. Sic dicat, ſic faciat ſtrenuus Chriſti miles: neque
Philip. 4. cùm in acie fuerit contra hoſtem collocatus, ſimul vt leuis aliqua impreſſio facta fue-
rit, abiecto fidei ſcuto, ſtatim fugiat & clamet: Non poſſum, non habeo Dei donum.
Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, ſic adhortata legitur: Fi- B
li, aut hunc aut ſuper hunc. Laconica breuitate filium inſtruens, ita rem in bello ge-
Plutarchus in Apophthegma. Laconicis. Chriſti miles aut vincit aut in fide moritur. rendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur.
Hoc ſibi quoque Chriſti miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum
prælium initurus, dictum exiſtimare debet, vt aut cum fidei ſcuto vincat hoſtes, aut
in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non poſſum, ſed Chriſto dicenti credat,
omnia poſſibilia ſunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo,
Mar. 9. Philip. 4. claráque voce pronunciet, omnia poſſum in eo qui me confortat. Neque diſpiciat
in qua re cõfortetur à Deo, qua non: impium eſt hoc de Deo cogitare, quod aut no-
lit is, qui fons eſt totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare,
aut non poſſit, quem omnipotentem in fidei noſtræ ſymbolo profitemur. Omnibus
ad omnia ſemper præſto adeſt gratia Dei Saluatoris noſtri, qui dat donum caſtitatis
coniugibus, qui confortat eos, vt quo ſe ſacramento inuicem obſtrinxerunt, id in-
uiolatum obſeruent, etiamſi vel per abſentiam, vel per aduerſam valetudinem alter
alterius corporis poteſtatem habere non poſſit: idem & cœlibatum profeſſis conti-
Iacob. 1. nentiæ donum dat, & aduerſus carnem pugnantes confortat, modò poſtulent ab eo
qui dat omnibus affluenter, poſtulent autem in fide nihil hæſitantes. Quòd ſi non
impetrant, non Deo culpam aſſignent, quaſi vel noluerit is, vel non potuerit, cùm &
velit omnia noſtra cauſa, & poſſit omnia, ſed ſe potius non eam fidem ad poſtulan-
dum attuliſſe putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cùm hanc materiam tractaret C
noluit dicere: Qui non poſſunt continere nubant, ſed qui non continent: idq; Chri-
1. Cor. 7. Orig. trac. 7. in Matt. ſti exemplo, qui & ipſe non dixit: non omnes poſſunt capere: ne quis fati rem eſſe pu-
taret, ſicut Origenem ſecuti, Hieronymus & Chryſoſtomus annotarunt: Sed non
Hier. lib. 3. in Matth. omnes capiunt verbum hoc. Poſſumus enim in eo qui nos confortat, ſed non volu-
Chryſoſt. Homil. 63. in Matt. mus omnes: non adhibemus illud ſtudium, quod oportet, non accedimus ea fide, qua
oportet, ad eum precandum, cuius hoc miſericordia poſſumus. Non enim ſumus ſub
Aug. de continentia, cap. 3. lege bonum quidem iubente, non tamen dante, ſed ſumus ſub gratia, quæ id quod
lex iubet faciens nos amare, poteſt liberis imperare. Gregorius Nazanzenus expli-
Greg. Nazã. oratione 31. cans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Cùm au-
Matt. 19. dis, inquit, quibus datũ eſt, adde, datũ quidem his qui volunt & qui aſſentiũtur. Quem
Hierony. præceptorem ſuum ſecutus Hieronymus, datum eſt, inquit, his, qui petierunt, qui vo-
Matt. 7. luerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens in-
ueniet, & pulſanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantum, ſed &
cœlibi cuiuſcunque ſexus, cuiuſcunque ſit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis
putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueritis, petetis,
& fiet vobis. Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia
quæc

A quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis,& euenient vobis: nihil prorſus
excludendo,cùm omnia quę habemus dona ſint illius,neque boni quicquam, niſi do- Ioan.15. Mar.11.
no illius habere poſſimus. Ioannes Chryſoſtomus. Non dixit, ſi quadam libidinis vi
cogantur,ſi tranſuerſè agantur,ſi non poſſunt. Nihil omninò poſuit eiuſmodi, quod Chryſoſt. de
aut vim allatam oſtendat,aut venia dignum ſit. Verùm quid is inquit? Si verò ſe non virginitate. cap.39.
continent,nubant:quod eorum voluntati tribuẽdum eſt, qui propter pigritiam no-
lunt elaborare. Demonſtrat enim, ipſos rei facultatem habentes, ob id minus eam
perficere, quod laborem defugiunt. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum eſſe
beatiſſimus Paulus oſtendit, vbi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines
eſſe ſicut me ipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem Pudicitia cõiugalis eſt
ſic, alius verò ſic. Ecce & hoc, inquit, Auguſtinus, donum eſſe dixit à Deo, & ſi infe- Dei donum.
rius quàm illa continentia, in qua volebat omnes eſſe ſicut ſeipſum, tamen donum à 1.Cor.7.
Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud oſtendi, quam Augu. de nuptiis & cõcu-
ineſſe nobis oportere ad hæc accipienda,& habẽda, etiam propriam voluntatẽ. Non piſcentia, ad Valeriũ li.2.
ſolùm carnis deſyderia fręnare, ſed oculorum etiam concupiſcẽtiam domare, faſtum Et de bono
quoque calcare, denique à quocunque alio crimine abſtinere Dei donum eſt. Quid perſeuerẽtiæ
ergo? non poſſe me dicam, quia non eſt mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, cap.14.
ſed penes Deum, qui mihi donum hoc non eſt impartiri dignatus. Huc tandem im-
pietatis prolapſi ſunt iſti, vt Deum malorum autorem, quin etiam impulſorem face-
B re non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis eſſe aſſerunt, quàm in ſtipite vel
in trunco: Quorum etiam hæc eſt blaſphema vox: Non minus propriũ opus eſſe Dei
Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur,& illa ve- Blaſphemia Phil.Mel.
tus ac pridem iam ſopita Simonis hæreſis & Manichæi reſuſcitatur. Intereà tamen Iudæ prodi-
qui hæc tam impia dicere veriti non ſunt, tanquam idola quædam coluntur à mul- tio impiè di-
tis,& quod ſcriptum ab illis eſt, quamlibet pugnet cum Euãgelio, Dei tamẽ verbum citur Dei proprium opus à
& Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm quo ſcriptura Canonica habetur: Philipp.Me-
Adeò ſunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. Sed nos ad inſtitutum redea- lanth.
mus. Planum iam feciſſe videmur, neque aduerſari Dei mandato votum cœlibatus,
nec eſſe eiuſmodi quod homo Deo fretus præſtare non poſſit. Eſt quidẽ ita, ſi noſtras
ipſorum ſpectemus vires, nos non poſſe: ſed poſſumus, ſi fiduciam omnem in illo col-
locemus, qui paratior eſt ad præſtandum, quàm ſimus nos ad petendũ cum vera fide.
Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & ſuaue eſſe dixerimus
Deo adiuuante, quid is diceret, ſi Chryſoſtomi locum illum inſpexiſſet, vbi cõtra eos D. Chryſoſt.
declamans, qui ſimiliter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem au- in priorem ad Corin.
tem voluptatem habere non poſſe, vt qui bellum cum naturæ tyrannide ſine inter- Homil.37.
miſſione gererent, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res eſt: violentia nanq; & tur- Continentis & incontinẽ-
ba penes impuros eſt maior, tumultus ingens & qualibet tempeſtate ſæuior: ſic ille tis violentia.
habet, vt nunquam ad cupiditatis congreſſum conſiſtat, victus aſſiduè cadat, quem-
C admodum dæmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Continẽs autem ille, prælio victor,
hanc aſſiduè proſternit, nobiliſſima & infinities præſtantiore voluptate potitur, ſi-
mul ipſa victoria & conſcientia bona & ſplendidiſſimis trophæis perpetuò fulgẽs. Ita-
que dici non poteſt, quanta continentium hominum voluptas ſit, vt qui coronam ſi-
bi ipſis concinnent,& præmia, conſuetudinẽ angelorum, & toto orbe terrarum præ-
conium, libertatem, ſpem certã & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate cõ-
iunctum eſt, id non poteſt eſſe non facile, iucundũ & ſuaue. Quid diceret ſi Baſilium
legiſſet his verbis ea de re diſſerentẽ? Ne dixeris, quomodo aſcendã in cœlum, vt vir-
ginitatis meæ integritatem inde deducam? aut quomodo deſcendam in abyſſum, vt Nota.
eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipſi recuperẽ? Sed quid? propę te eſt, inquit, Baſil. in libr. de vera virginitate.
& ſecundum naturam tibi ingeneratur virginitas: Neque igitur maria transfretare, Rom.12.
vt eam acquiras, tibi opus eſt, neque aërem immenſum peruolare, neque terrarum
tractus hanc inueſtigando circuire, aut è terris euolare cœlúmque pro ea inuenien-
da luſtrare: ſed omiſſa cura ſuperflua locorũ ſpatia & interualla peragrandi, teipſum
vt te habeas diligentius inſpice, atque hanc in te per naturam opertam abditámque
reperies. Quod ſecundum naturam eſt, ſicut ſcribit Baſilius, quid in eo difficulta
tis, quid eſſe poteſt laboris & moleſtiæ? quid non voluptatis potius? Nos tamen
quię

quicquid eſſet facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui ſimul vt ſui charitatem diffuderit in cordibus noſtris, nihil poteſt eſſe tam difficile, quod non facile etiam ſtatim fiat, iucundum & ſuaue. Quam facilitatem qui nondum eſt conſequutus, extat apud Caſſianum Ioãnis Chryſoſtomi diſcipulum, Cheremonis conſilium, quemadmodum ad eam peruenire poſſit: id ſequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore poſſit acquiri & perfici caſtitas? Temerarium eſt, inquit, ſuper conſummatione caſtitatis in tanta præſertim vel voluptatum diuerſitate vel virium, certam temporis definire menſuram, rationem tamen obſeruanti & temporis modum quomodo eius poſſibilitas agnoſcatur, conſtantiſſimè poſſumus præfinire. Quiſquis abſtractus à cunctis ocioſis confabulationibus, & mortificatus ab omni ſolicitudine, curáque mundana, duobus tantùm paximaciis fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ ſatietate ſubtracta, quietem ſomni trium, vel vt alij ſtatuerunt, quatuor horarum ſpatio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, ſed miſeratione Domini eam ſe crediderit adepturum, quia ſine hac fide vana eſt omnis laboris humani intentio, non amplius quàm ſex menſibus perfectionem ipſius impoſſibilem ſibi eſſe cognoſcat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta ſpiritus ſunt, diuina lectio, orationes aſſiduæ, ſermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualeſcit, his victor efficitur: Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, ſed non poſſumus: volumus continenter viuere, ſed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur ſtimulis eius. Tu das ſtimulos carni tuæ: tu eam aduerſus ſpiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus ſatias, vino nimio inundas, omni mollitie palpas & ad illecebras nutris. Verùm adduci multi creduntur, vt ſe voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præſtent, ſed, vt, cuius rei cauſa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re ſolius Dei iudicium eſt, qui ſcrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi ſint, de quibus id non verius quàm Eccleſiæ expedit, exiſtimari poſſit. Vetus eſt autem illa Dei querela, quòd nemo vel hoſtia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Epiſcopi & preſbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo ſcriptum ad Philippenſes legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono ſim animo cognitis quæ circa vos ſunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſolicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Quòd ſi verò dictum eſt illo tempore, noſtro ſeculo multo verius dici poteſt, quò mercenarios multos raros admodum paſtores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Chriſtiani, quotumquenque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuiſſe fertur cupiditas, vt expleri non poſſet, quam inflammauit magis vxorum, & qui ſunt ex inceſto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias cauſas, quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia, videri poſſit hæc non poſtrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterùm quo quis animo ſacerdos fieri velit, aut voto ſe cœlibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, homo videre non poteſt, niſi ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor. Verum vt demus hoc, eſſe non neminem, qui dum furiis ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat, hac ſola de cauſa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus eſt cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua ſuſcipi tantum hoc ſacramentum oporteret: Nam quotumquenque reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo, quod ſpectari ſolum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut aliò quocunque potius reſpiciat: num ideò dicemus, ne ſit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præſtare, quod vouit. Hoc dicere, Simonis eſt, & Marcionis, ac Manichæi hæreſim profiteri. Chriſtiano dicere fas non eſt, niſi quod dixit Chriſtus: omnia poſſibilia ſunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia poſſum in eo, qui me confortat: quod dixit Auguſt. leuis erit ſarcina continentiæ, ſi Chriſti erit: Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit. Verùm non pręſtãt multi. Nunquid in baptiſmo quoq; Satanę & põpis eius non abrenunciamus? Pręſtatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hęc Apoſtolorum traditio, quæ

Margin notes: Rom. 5. Caſſ. in collationibus patrum, collatione 21. cap. 15. — Orig. Hom. 9. in Leuit. — Hier. 17. — Malach. 1. — Philip. 2 — Hebr. 4. — Votum cœlibatus an ſit relaxandum. — Marci 9. Philip. 4. Aug. lib. 1. ca. 24. de adult. coniu.

Section letters: A, B, C

A quæ mille quingentis annis in Eccleſia duraſſe videtur? Moyſi legem nunquid omnes
obſeruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant pluri-
mi, priuſquam veniſſet finis legis Chriſtus? An ideò tollemus præceptum de non con-
cupiſcendo, quod magis videtur accendere concupiſcentiam quàm extinguere, ſi
Dei ſimus auxilio deſtituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, ſancta, & Roma.10.
mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: Sic & cœlibatus lex ſancta eſt, iuſta eſt, bo- Roma.7.
na eſt, etiam ſi neque ſancti, neque iuſti, neque boni ſunt, qui profeſsi cœlibatum, ven-
tri nihilominus & libidini ſeruiunt. Præclarè Ioannes Chryſoſtomus: Calumnian- Chryſo. Ho-
tur, inquit, ebrioſi fructum à Deo factum, dicentes, non ſit vinum. At nos ipſis dica- mil. 1. & 71.
mus, non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus eſt. Non vinum ad populum Antiochenũ.
ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed conſerui inſaniam argue. Totidem Et homil. 58. in Matth.
verbis reſpondere licet, his qui dicunt, non ſit votum cœlibatus, vt dicamus illis, non
ſit ſcortatio, non ſint inceſtæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei, ſcortatio & ince-
ſtæ nuptiæ diaboli opus eſt. Non votum cœlibatus ſcortationem facit, ne quod à
Deo laudatum eſt, accuſes, verùm illius inſaniam argue, qui quod promiſit non præ-
ſtat, non quia non potuit, ſed quia noluit, quia non ea qua oportuit fide Deum preca-
tus eſt, vt ſibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quòd 1. Corint. 10.
fidelis eſt Deus, qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet etiam
cum tentatione prouentum, vt poſsimus ſuſtinere. Non ſunt laudandi, qui ſe temere Votum teme
B votis obſtringunt, præſtat enim longè non vouere, quàm quod ſemel voueris, in eo re non eſt faciendum.
non perſiſtere, ſed cùm animi cuiuſque coniectura ſit difficilis, etiam ſi quis anteacto 1. Timo. 5.
vitæ ſuę tempore parum ſit continenter vixiſſe viſus (quamuis haberi delectum opor- Luc. 5. Act. 9.
teat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi Luc. 7.
tamen vix poterit quò minus quod ſanctum eſt voueat, neſcit enim tarda molimina Luc. 23.
Spiritus Sancti gratia: Vno momento ex publicano Euangeliſtam, ex perſequutore Pſalm. 76.
Apoſtolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradyſi ciuem factum eſſe legi-
mus. Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Optandum tamen foret, vt quæ regula pręſcri-
pta eſt ab Apoſtolo in conſtituendis Epiſcopis & presbyteris, ea ſeruaretur. Eſt au-
tem Chriſtianæ charitatis, non cogitare malum, nec temere ſecus aliquid de proxi- 1. Tim. 3.
mo ſuſpicari. Verè dictum eſt, à quodam ethnico, & à Gregorio Nazanzeno repeti- Cicero epi. 1. ad Q. fratrē.
tum, quod vt quiſque optimus eſt, ita difficillimè alium improbum eſſe ſuſpicatur. Naz. in oratione fun.
Contrà verò ſcriptum à Sapiente legimus, In via ſtultus ambulans, cùm ipſe inſi- Eccle. 10.
piens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Ex ſuis quiſque moribus libenter fingit alios. Sic Ne- Suetonius in
ro ſcribitur, cùm vnus eſſet omnium impuriſsimus, in animum inducere non potuiſ- Nerone.
ſe vt quenquam pudicum eſſe crederet. Verum vtcunque res ſe habeat, reperiri vi-
demus non paucos, qui cùm ſe voto cœlibatus obligauerint, non præſtent tamen. In
hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret, quàm vt ſancta lex
propter homines non ſanctos antiquaretur. Sed hîc à Bucero Cypriani nobis autori- Cypria. lib. 1.
C tas obiicitur, qui ſcriptum alicubi reliquerit cùm de virginibus Deo dicatis loquere- epiſt. In con-
tur: Si perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt vt nubant. Fingamus hoc, ſicut tinẽtibus an
iſti volunt, ſenſiſſe Cyprianum. Quod autem eſt iſtud ſingularitatis ſtudium, velle poſt votũ nubere liceat
ſolitariam alicuius opinionem ſequi potius, quàm totius Eccleſiæ catholicæ ſenſum Epiſt. 11.
& conſenſum. Congregatum fuit vnius omnium ſanctiſsimi, doctiſsimi, grauiſsi-
mique Pontificis Leonis autoritate Chalcedonenſe Concilium, ſexcentorum tri-
ginta Epiſcoporum, aliquanto poſtquàm ad Chriſtum Cyprianus migrauerat, quod
inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipſis noſtri temporis hæreticis reiiciuntur,
à catholicis verò non aliter, quàm ſicut quatuor Euangelia recipiuntur, in eo diſer- Chal. conci.
tis verbis contrarium eſt ſancitum. Nónne totius orbis Chriſtiani potius quàm Actione 14.
vnius alicuius ſequi ſententiam oporteret? Quem tamen & ipſum exiſtimandum cap. 16.
non eſt id ſenſiſſe, quod iſti volunt, vt quæ votum continentiæ ſolenniter eſſet pro-
feſſa, Deo dicatæ virgini nubere licitum exiſtimaret. Sed ſcripſit is de Deo dicata. De virginibus Deo di-
Scripſit: Sed quo ſenſu ſcripſerit videamus. Poſtulauerat à Cypriano Pomponius, catis cõtine-
vt ſibi reſcriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm ſemel ſtatum re nolẽtibus
ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſteà in eodem à Cypriano, quid agendũ
lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid? huic ſit Põponius petiuit.

reſcribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihilminus, verùm conſultè feciſti, A inquit, abſtinendo Diaconum: virgines autem inſpiciantur ab obſtetricibus diligenter & ſi virgines inuentæ fuerint, accepta communione ad Eccleſiam admittantur: ſi autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehenſæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideo æſtimato iuſto tempore, poſteà exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeant: Quòd ſi obſtinatè perſeuerant, nec ſe abinuicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione nunquam à nobis admitti in Eccleſiam poſſe. Hoc eſt reſcriptum Cypriani. Quæ verò interiecta ſunt, doctrinam quandam in ſe continent, quemadmodum aſſeruari virgines oporteat: tibi inter cætera verba ſunt hæc: Si perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt vt nubant. Quæ nequaquam ita accipienda eſſe, tanquam eis poſteaquàm ſe ſemel Deo deſpondiſſent, nubere licere vellet, ſed retrò potius trahenda ad id tempus, quo nondum ſe Deo dicauerant, vt hîc ſit verborum Cypriani ſenſus, ſi dicauerunt ſe Chriſto, perſeuerent, & reſiſtant fortiter libidini, ſi verò non habeant animum perſeuerandi, non dicent ſe, ſed nubant potius, non enim vetantur nubere ſi ſe continere non poterant, quòd vel ſequentia, quæ iam commemorauimus, Cypriani verba manifeſtè declarant, vbi Chriſti ſponſam Deo dicatam virginem, ſi cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, ſed Chriſti vocat adulteram. Eſt ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapſum eſſe Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium eſſe cenſeret? B Deinde verò ſi quæ nupſit homini marito, fas non eſt, vt alij nubat, quomodo fas eſſe poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ ſemel Deo nupſit immortali? Certè prius illud Auguſtinus non matrimonium quod eſt cum altero ſuperſtite priore marito contractum, ſed adulterium appellat, ſicut à nobis paulò antè commemoratum eſt, quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauiſsimum adulterium, quod à Chriſti ſponſa committitur, vbi non homini mortali, ſed Deo data fides immortali violatur? Quamobrem longè ab ea ſententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum eſſe vellet. Quin ille potius non diuerſum ea de re ſenſiſſe credendus eſt ab eo, quod Hieronymum & Ambroſium Latinos, Baſilium & Chryſoſtomum Græcos, alióſque qui ſecuti ſunt eum, ſanctos Doctores ſcripſiſſe legimus, qui quæ virgines poſt conſecrationem nupſiſſent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & inceſtas eſſe dixerunt. Paulus viduas continentiam profeſſas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere ſcribit, & eſt veriſsimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluiſſe? Nihil itaque ſuffragatur iſtis Cypriani, quod adferunt teſtimonium. Eodem modo & Auguſt. de bono viduitatis, cap. 9. & Epiph. loqui videntur, quæ loca intelligi debent cum diſpenſatione voti propter carnis infirmitatem & ſic diſpenſatæ melius eſt, vt nubant, ij alioqui contradicerent D. Paulo 1. Timot. 5. cap. C qui ait huiuſmodi, habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, nam ſine diſpenſatione voti coniugatæ inceſtæ & adulteræ vocantur. Vtrum autẽ diſpenſari poſsit votum cœlibatus necne, nihil eſt quòd in præſentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro ſua ſententia confirmanda teſtem citant nonnulli, verba ſunt hæc: In voto ſolenniſato per profeſsionem religionis, non poteſt per Eccleſiam diſpenſari. Et rationem aſsignat Decretalis, quia caſtitas eſt annexa regulæ Monachali. Atqui tale eſt votum virginum ſolenniter Deo dicatarum. Sed non eſt præſentis inſtituti, poſsit necne diſpenſari, de eo diſſerere: Satis fuerit illud ſcire, quòd per ſe licitum eſt, diſpenſationis non egere. Verùm hæc de voto dicta ſufficiant. Quod autem ad ordinem attinet, eum nõ repugnare matrimonio, quatenus vtrunque ſacramentum eſt, à ſanctis Patribus didicimus: cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citraruborẽ nominari non poſſunt, ea cum Sacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteríſque viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, ſi matrimonij ſiue nuptiarum bonum à malo concupiſcentiæ diſcernimus, quod aliquãdo feciſſe Auguſtinũ Pelagius, Iulianus, Cœleſtinus hæretici

reprehend-

Aug. de nup. & concupiſc. lib. 1. cap. 10.

2. Tim. 5.

Votum cœlibatus diſpẽſationem nõ admittit ſecũdũ D. Thomam, ſed ſecundũ alios quoſdã Doc. admittit diſpẽſationem. 22. quæſt. 88. artic. 11.

Ordo & matrimoniũ an pugnent inter ſe.

Aug. de nup. & concupiſc. ad Valerium lib. 1. cap. 7.

A reprehendebant: Cæterùm is, non ſolum ratione ſubtili, verumetiam vulgatiſsimo
iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodiéque tenetur etiam
ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit. Quod enim, inquit, illi poſteà propa-
gatione fecerunt, hoc eſt connubij bonum, quod verò prius confuſione texerunt,
hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni
faciunt, gloriantur, quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt. Tanquàm ſi quiſ-
piam pede vitiato ad aliquid bonum etiam claudicans perueniat, nec propter clau-
dicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum
bona eſt claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec pro-
pter nuptiarum bonum libidinem laudare debemus. Bonæ ſunt itaque nuptiæ, ſed
ſine qua bonum nuptiarum fieri non poteſt, mala eſt libido. Atque hæc eſt cui repu-
gnat ordo, quæ tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes turpitudinem vocent, cuius
licet ſint amatores, oſtentatores eſſe non audent. Cuius tanta eſt fœditas, vt etiam In matrimonio quædam
copulatio coniugalis, quæ ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, pro- fiunt quæ Sacerdotiũ non
creandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpe- admitteret.
ctum & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, Ioan. 3.
odit lucem, dicit Chriſtus, omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc
igitur opera tenebrarum pugnant cum Sacerdotio maximè, cuius opera in luce
collocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodum ante peccatum
B ea primi noſtri parentes exercuiſſent in paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum
procreatio ſpectaretur, cum Sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato fa-
ctum eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non imputatur) opera
nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis, de
quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis con- Pſalm. 50.
cepit me mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nuptia- Lib. 1. de Libero Arbi-
lis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradyſo à trio, cap. 2.
Creatore conceſſum, & earum vſus extra paradiſum iam ſumpſit exordium. Pec-
catum in medio fuit inter generationem & concupiſcentiam. Quicquid præceptio
diuina conſtituit, hoc laudo, quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo.
Quomodo ſi aliquis atro inquinamento candorem veſtis aſpergat, non diſplicet fa-
ctura, ſed macula veſtimenti non amiſit vſum, etſi perdidit dignitatem, futura enim
erat indubitanter caſta & ſyncera generatio ſi non interceſsiſſet inimica tranſgreſ-
ſio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbiæ
Spiritum, ſimplicem corrupit affectum, & ſicut immortalitatis priuilegium, ita do-
num perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnæ paſ- Nota.
ſionis iniuria. Non aurum in culpam venit, ſed quicquid auro obrizo adulterinum Epipha. hær. 78. cõtra An-
fraus iniquitatis admiſcuit. Quòd ſi Sacerdotem eſſe nihil eſſet aliud quàm Prophe- tidicomarianitas.
tam eſſe, verbique miniſterio fungi, ne ſic quidem licitum illi futurum exiſtimat
C Epiphanius, vt mariti officio fungatur, ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ Prophetis & Epiſcopis
ſunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur pro- propter maius miniſte-
pter maius miniſterium. Nam poſtquam Prophetauit Moyſes, non amplius vxori rium nuptiæ
coniunctus eſt, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis, habet enim prohibentur.
vitam Domino vacantem: Vacare autem Domino non poteſt, qui mariti officio
fungitur. Multò minus licitum eſſe videtur ei, qui ſacrificium indeſinens oblaturus Orig. homil.
eſt, quod impediri certum eſſe ſcribit Origenes his, qui coniugalibus neceſsitatibus 23 in Nume.
ſeruiunt. Ac videtur ei quòd illius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui inde- Hier. contra Iouini. lib. 1.
ſinenti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Si laicus & quicunque fidelis, dicit Hiero- Sacerdotes
nymus, orare non poteſt, niſi careat officio coniugali, Sacerdoti, cui ſemper pro Veter. Legis purificaban-
populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum ma- tur ab vxoribus à vino &
trimonio. Nam & in Veteri Lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolùm in ſicera abſti-
domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab vxoribus ſeparati, & vi- nebant.
num & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Et alio loco, Quod Hier. in apo-
ſi indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi iraſcantur, ſed Scripturis Sanctis, imò logia pro libris aduerſus
Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerſo Choro Sacerdotali & Leuitico, qui ſe Ioui ſcriptis.
nouerunt hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sic & Ambroſius Amb in epiſ. ad Tit. cap. 1.

enarrans illa verba: Diaconi ſint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò conceſſum eſt A
Leuitis aut Sacerdotibus vxores ad vſum habere, quia multum temporis ocio vaca-
bant à miniſterio aut Sacerdotio: multitudo enim erat Sacerdotum, & vnuſquiſque
certo tempore ſeruiebat diuinis cæremoniis. Nunc autem ſeptē Diaconos eſſe opor-
tet, aliquantos Presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus,
ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abſtinere debere, quia neceſſe eſt eos quotidiè
præſto eſſe in Eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non quotidiè
peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis cau-
ſa abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis aut Sacerdotibus,
quos die noctéque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe de-

Beda in 2. c. Luc.

bent cæteris, quia actores Dei ſunt. Beda quoque venerabilis: Vicis ſuę tempore Pon-
tifices Templi tantum officij mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo
quoque domorum ſuarum abſtinebant ingreſſu, vbi noſtri temporis Sacerdotibus,
quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandæ caſtitatis exemplum datur.
Quia enim tum Sacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſsio quærebatur, neceſſario tēpus
ſubſtituendæ ſoboli procurabatur, at quia nunc non carnalis ſucceſsio ſed perfectio
ſpiritualis inquiritur, conſequenter Sacerdotibus, vt ſemper queant altari aſsiſtere,
ſemper ab vxoribus continendum, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur. Non pu-
gnat igitur eſſe maritum & Sacerdotem, ſed pugnat inter quotidianos vxoris ample-
xus verſari, & cœleſtia myſteria tractare, cùm præſertim ſui corporis maritus pote- B
ſtatem non habeat, ſed vxor, quam quoties id exigit, ei fraudare fas non eſt. Porrò di-
uina myſteria liberum hominem requirunt, qui ſuæ ſit non alienæ poteſtatis. Quam-
obrem non apud Orientales modò, verùm & in noſtra hac Occidentali Eccleſia ni-

Augu. lib. 4. cōtra Iulianum, cap. 14. & de ciuita. Dei, lib. 14. cap. 16.

hil impedit, quò minus qui maritus eſt, fiat idem Sacerdos, modò conſentiente vxore,
ac ſe quoque ipſa Deo deuouente, quæ mariti ſunt, ea præſtare deſinat: His enim præ-
ſtandis ita totus animus & corpus impēditur, vt ſubmergi mens, & caro tota fieri vi-
deatur, ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum. Corpus autem Chriſti quod
Sacerdos conficit, cùm ſit ſpirituale, nihil eſt quod magis refugiat, quàm carnem:

Gene. 6.

quod vel illa Dei verba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus
iſtis, quoniam caro ſunt. Qui ſemel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiamſi diuor-
tium factum ſit, maritus tamen illius eſſe nunquàm deſinit: caro viri, caro ſemper
vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt, neutrius vt poteſtatem tertius aliquis habere
poſsit. Sed ſi ceſſerit vltrò coniunx iure ſuo, quod habet in viri carnem, ac ſuam

Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerunt vxores.

quoque Deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo
dicare Sacerdotióque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Chri-
ſti fieret Apoſtolus, ſed quòd eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hæc ipſius
verba teſtantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo

Matth. 19.

erit nobis? Clarius autem id ex reſponſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reli-
querit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter C
nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli coniuges habue-

Hier. lib. 1. contra Iouinianum.

rint, quoniam hoc de illis relatum non eſt, videtur Hieronymo veriſsimilius eſſe,
quòd non habuerint. Quod autem eſt nouum hoc Apoſtolorum genus, qui cùm
veri Chriſti Apoſtoli ductas vxores reliquerint Euangelij ſtudio, nec duxerint
cùm nulli fuerit interdictum, non putant ſe ſuum Euangelium profiteri poſſe niſi
contra Eccleſiæ interdictum vxores duxerint? Inter ſeptuaginta diſcipulos, mari-
tos fuiſſe nonnullos credibile eſt, quos tamen & ipſos poſteaquàm Chriſti diſcipuli
facti ſunt, Petri exemplo, cum vxoribus commercij deinceps nihil habuiſſe dubi-
tandum non eſt. Ea res occaſionem dedit Corinthiis ex Paulo ſciſcitandi, quan-
doquidem videbant Chriſti diſcipulos vxores ſuas relinquere, neque deerant, qui
id ab omnibus in Chriſtum credentibus fieri oportere dicerent, num ſibi quoque re-
linquendæ vxores eſſent, poſteaquàm ſemel in Chriſtum credere cœpiſſent. Qui-

1. Corinth. 7.

bus reſpondens Paulus: De quibus, inquit, ſcripſiſtis mihi, quærentes an ad fi-
dem conuerſis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum eſt ho-
mini mulierem non tangere, hoc eſt ab vxore abſtinere: propter fornicationem au-
tem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vnaquæque virum ſuum. Non dixit, ait

A Hieronymus, vnuſquiſque ducat, ſed vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, ſuam, inquit, habeat, ſua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque ſolus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambroſius & Auguſtinus, & qui ſecuti ſunt vno & altero pòſt ſeculo, Gregorius & Fulgentius Latini, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chryſoſtomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophylactus Græci Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt, Libet autem adſcribere verba Sixti in libro de Caſtitate, quemadmodum à Franciſco Torenſi in ſecundo libro Dogmaticorum Characterum Verbi Dei hoc ipſo anno ſexageſimoprimo ab illo ædito, producuntur, is itaque cùm adduceret illa verba, Bonum eſt homini mulierem non tangere. Sed de qua (inquit) muliere illud dixiſſe credendum eſt? de aliena? non puto, neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apoſtolum interrogarent an aliena eis liceret matrimonia violare, quod citra vllius diſciplinam interdictum, etiam ipſa natura damnabat, deinde ſubiungit, quaſi in Euangelicos iſtos, & in eorum ſimiles intuens. Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, ſcripturarum veritatem peruerſa nituntur interpretatione ſubuertere. Si ergo ratio non concedit, vt ne aliena dixerit, reſtat, vt de propria dixiſſe credatur, quod inde etiam probatur, quod in ſecunda parte ait, dico autem non nuptis, & viduis quibus ſi iam ſuperius fuerat loquutus, ſuperuacuum fuit iterare ſermonem, in tertia autem de Virginibus, deinde ſubiungit, ſed reuertamur

Vnuſquiſque vxorem ſuã habeat.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum.
Tertu. in lib. de Monogamia.
Ambro. in Paulum.
Aug. in epiſt. 100. & in lib. 1. de Ser. Domi. in mõte.
Sixtus in lib. de Caſtitate.

B ad primam, in qua non viduis & virginibus, vt quidam imperitè exiſtimant, ſed matrimonio iunctis propriè ſcripſiſſe manifeſtum eſt. Bonum eſt homini mulierem non tangere, non dixit bonum eſt homini non ducere, qui de iis qui iam duxerant, diſputabat, hactenus Sixtus. Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in diſputando, quàm autoritates. Quaſi verò fuerint iſta tot tam præclara totius orbis Chriſtiani lumina rationibus deſtituta, ac ſolus tu ſis, qui momenta rationum adferas. Quis eſt hic ſuperbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipſum verba ſua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixiſſet, propter fornicationem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vnaquæque ſuum virum habeat, vt ne cui dubium eſſe poſſet quid ſibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum, ſtatim ſubiungit: Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Quaſi diceret, ſi non intelligis quid ſit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum, ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quò minus autem ambigi queat de quo debito dicat, ſubdit e veſtigio, mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedò quiſquis es, qui te ſolum ſapere, te ſolum videre putas, cœlebs habeat ſui corporis poteſtatem necne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, ſi non faciat alteri ſui corporis poteſtatem, cùm eius rei nemini ſit debitor? Vel cæco appareat, non de aliis hæc verba dici quàm de coniugibus, hic vt ſit germanus Pauli verborum ſen-

Grego. lib. 6. cap. 1. in lib. Reg. 1.
Clem. lib. 3. ſtromatum.
Chryſ. in cõmentariis.
Epiphan. Her. 78.
Theod. in Epitome decret.
Oecum. in cõmentariis.
Theophyl. Ibidem.
Fulgẽ. epiſ. 2. ad Gallam de ſtatu vitæ viduarum.
Et in ea quæ proximè ſequitur ad Probam de virginitate.

C ſus, commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue eſt, neque procul iam dies ille ſupremus abeſt, vt aut relinqueretis vxores Apoſtolorum exemplo, aut eas haberetis tanquam non habentes, nec alio quàm quo ſorores eſſent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis, quoniam verò periculum eſt, ne qua detur occaſio fornicandi, vnuſquiſque maritus habeat, hoc eſt, retineat vxorem ſuam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet, neque enim hactenus eſt ſui corporis Dominus, vt quod ad vſum coniugalem attinet, eius copia fraudare poſſit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc eſt, retineat virum ſuum, non diſcedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vſum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum eſt, non penes vxorem, quæ ſui copiam negare marito non debet. Ex eo videri licet, quanta ſit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuerſam ſententiam colligere conantur, quaſi præcipiat is omnibus qui ſunt cœlibes, vt vxores ducant, cùm tamen etiam Eraſmus ipſe Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphaſi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim ſcribit, ad quæſtiones de quibus me per literas conſuluiſtis, paucis reſpondebo, quid faciendum iis, qui matrimonio ſunt irretiti, quid iis qui in cœlibatu

1. Corinth. 7.

degunt, & viduis, item quid iis, qui matrimonio ſunt moleſto aut impari impliciti, A poſtremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quaſi fortiſsimo telo vſi ſunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipſos facere manifeſtum eſt. Tantùm enim abeſt, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias: vt ne iis quidem, qui matrimonio iam irretiti ſunt, vſquequaque liberum eſſe velit Paulus, quouis tempore præſtare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij ſéque magis indulgere quàm præcipere ſcribat, vt mutuum filij præſtent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram: hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Quæ verba non ita ſunt intelligenda, quaſi permittat, vt ne precum tempore ſeſe coniuges attingant, ſicut quidam ſomniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: ſed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, ſed ad intermiſſum vſum coniugij reuertamini. Non hoc dico præſcribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorſus vxoribus, aut eas loco ſororum habere cupiam: ſed dico hoc infirmitati veſtræ condeſcendens.

Hier. lib. 1. cõtra Iouini.
Augu. in Enchirid. c. 78.
De peccato originali cõtra Pelag. & Cœleſtinum lib. 2. cap. 38.
Libro 2.
Lib. 5. cap. 7.

Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere non præceptum. Auguſtinus verò: Poſſet, inquit, putari, non eſſe peccatum miſceri coniugi non filiorum procreandorum cauſa, ſed carnalis etiam voluptatis, niſi addidiſſet, hoc autem dico ſecundum veniam, B non ſecundum imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apoſtolica autoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Auguſtinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum iiſdem verbis citatis: Notatur, inquit, in iis, etſi ignoſcitur culpa. Et contra eundem ſcribens: Quod ſecundum veniam, non ſecundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoſcitur, non iubetur. Datur igitur venia reddendi debitum, non abſtinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ, vel ſtupri vitandi cauſa rectùm ſit vxorem ducere, rectius tamen eſt ſine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm ſorore habitare. Et hoc eſt quod monet Paulus cùm dicit: Tempus breue eſt, reliquum eſt, vt qui habent vxores tanquàm non habentes ſint: nam & abſque vſu coniugali conſtare poſſe matrimonium, non ſolùm Ambroſius & Chryſoſtomus Chriſtiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis: denique cùm iungitur puella coniugium eſt, non cùm virili admixtione cognoſcitur, niſi fortè non fuit inter Mariam & Ioſeph coniugium, vbi nihil interceſsiſſe carnalis commercij certum eſt.

Augu. lib. 5. contra Iulia. cap. 8. de ſer. Domini in monte, lib. 1.
Matth. 19.

Negabat quidem coniugium id fuiſſe Pelagij ſectator Iulianus, ſed eum veritatis Euangelicæ apertiſsimo teſtimonio confutauit Auguſtinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreandis, ſiue etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu C ſeruare potuerint, quod neque contra illud præceptum fit, quo Dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter ſed ſpiritualiter viuit, & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur: Reliquum eſt, vt qui habent vxores, quaſi non habentes ſint. Ad huiuſmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi cauſa.

Idem poteſt eſſe ſacerdos & maritus, ſi cõtinẽtię votũ vtrinque interuenerit.

Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio. Non eſſe pugnãtia docuimus matrimoniũ & Sacerdotium, ſed eſſe pugnãtia reddere debitũ vxori, & reddere debitũ Deo, iuge ſacrificiũ offerendo. Quare cui debitũ hoc per vxorẽ fuerit remiſſum, ei & fuiſſe ſemper & eſſe nũc etiã licitũ nõ in Orientali modò, verùm & in hac Eccleſia noſtra Sacerdotio fungi. Obſeruatũ autẽ hoc fuiſſe legimus & in Oriẽtali Eccleſia, vt

Hier. contra Vigilant.

maritus cùm Sacerdos eſſet factus, aſſentiente vxore, mariti officium facere deſineret, adeò viſum id eſt ex diametro, quod aiunt, cum Sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita ſit, docet Hieronymus, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Epiſcopos dicitur ſui ſceleris habere conſortes, ſi tamen Epiſcopi nominãdi ſunt, qui non ordinant Diaconos niſi primum vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudici

dici

A dicitiam, imò oſtendentes quàm ſanctè viuant, qui malè de omnibus ſuſpicantur, & niſi prægnantes vxores viderint clericorum, infantéſque de vlnis eorum vagientes, Chriſti ſacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Eccleſiæ? quid Aegypti, aut ſedis Apoſtolicæ? quæ aut virgines clericos accipiũt aut continentes, aut ſi vxores habuerint mariti eſſe deſinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini fræna permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerunque feruescit, ſuis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil ſit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus ſcriptum eſt: Equi inſanientes in fœminas facti ſunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuiſſe, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Theſſalia clericus factus cum vxore quam ante clericatum legitimè duxit, dormierit, abdicator, cùm omnes qui pręclari ſunt in Oriente abſtineant, præcipuè verò in Theſſalia, Macedonia, & Hellade. Cui ſuffragatur ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum ſcribens Leo Pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem conſtitutis, nuptiarum ſocietati & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent ſint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant ſingulares. Quod ſi in hoc ordine, qui quartus à capite eſt, dignũ eſt cuſtodiri, quantò magis in primo, ac ſecundo, aut tertio ſeruandum eſt? ne aut Leuitico miniſterio, aut Presbyterali honore, aut Epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe à voluptate vxoria necdum frænaſſe detegitur. Clarius autem Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſcopus, qui adducto eo loco: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui à nuptiis mortua ipſorum vxore ſecundis nuptiis coniuncti ſunt, & hoc certè ſancta Dei Eccleſia cum ſynceritate obſeruat: ſed & adhuc viuentẽ & liberos gignentem vnius vxoris virum non ſuſcipit, ſed eum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Epiſcopum, & Hypodiaconum, maximè vbi ſynceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dicis mihi: Omnino in quibuſdã locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos: At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiã apud Orientales, vbi ſynceri fuerunt Canones Eccleſiaſtici fuiſſe legimus obſeruatum, vt Sacerdotes mariti deinceps à maritorum officiis abſtinerent. Quod verò ſcripſit alicubi Stephanus Papa, Orientalium Sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi ſynceri Canones non ſunt. Et quamuis rideat Philippus gloſſatorẽ, quòd is interpretetur copulantur, id eſt copulato vtuntur, hunc tamen, quem Gloſſator vult, Stephani verborum ſenſum eſſe, certum eſt & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba ſint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non ſatis liqueat (nonus enim eius nominis fuiſſe conſtat) neque reperiuntur inter Decreta Stephani C Papæ, cuius epiſtola libris Conciliorum eſt inſerta, nequaquam tamen credendũ eſt, quicunque tandem fuerit iſte Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omniũ imperitũ fuiſſe, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Chriſtiani parte matrimonia contrahere Sacerdotibus licuiſſe. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianũ proferuntur, cuiuis manifeſtum eſſe poteſt, copulantur, hoc loco aliter accipi non poſſe, quàm ſicut intellectum eſt à Gloſſatore, nimirum copulato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem initum eſt, carnaliter commiſcentur. Adfertur ab eodem Gratiano reſcriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanum Epiſcopum: cuius hæc verba ſunt: Noſſe deſyderas, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauit, poſtmodùm poſſit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod eſt matrimonio iungi, quod iampridem factum fuiſſe verborum ſequentium contextus indicat, ſed carnaliter miſceri. Qua ſignificatione vſus etiam eſt verbo copulationis Auguſtinus, dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi cauſa bonum eſt naturale nuptiarum, ſed iſto bono malè vtitur, qui beſtialiter vtitur, vt ſit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum ſequutus Gregorius: Poſtquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte

Marginal notes: Hier. 5. — Socra. lib. 5. cap. 12. Eccleſia. hiſt. — Leo epiſt. 48. — Epiph. Hær. 59. Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, & nõ bigamus. — Stephan[9] Papa. Sacerdotes orietales matrimonio copulabantur, quomodo intelligatur. — 30. quæſt. 1. noſſe. Copulari aliquando eſt carnaliter miſceri. — Aug. de nup. & concupiſc. lib. 1. cap 4. — Grego. lib. 9. epiſt. 44. — Vno coniugum vouente, alterũ in ſeculo manere nõ conuenit.

manere in ſeculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorúmque corpus coniugij factum co- A
pulatione, incongruum eſt partem conuerti, & partem in ſeculo remanere. Ad eun-
dem modum Anianus interpres Chryſoſtomi: Habitare cum ſponſis nondum ſibi
copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractum, ſed
vſum ſignificant matrimonij, quod etiam illa verba Concilij Aurelian̄. declarant, vbi
vis dictionis eius copuletur, ſic eſt explicata: Nec ipſi adultero vnquam in coniugio
copuletur, hoc eſt, nec propriæ vxori ſibi licet reddere debitum, quam ſibi reddidit il-
licitam, ſororem eius cognoſcendo. Nónne manifeſtè hîc oſtenditur, coniugio copu-
lari non aliud eſſe quàm reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non intelli-
gunt, rident imperiti. Hic itaque Germanus eſt verborum Stephani ſenſus, quòd
Orientalium Sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præſtant vxoribus ea, quæ
debent ex lege matrimonij, Occidentalium verò nequaquam: verùm ſi qui ſint etiam,
quos vxores habere contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanquam non habentes,
neque deinceps quicquam eis cum vxoribus eſt commercij. Quod illis verbis indica-
tur, Occidentalium Sacerdotum, nullus licentiam habet coniugium ſortiendi. Nam
coniugium eo loco carnalem coniunctionem ſignificat, quam vulgò copulam vo-
cant. Quemadmodum in Synodo Turonenſi ſecunda: Quoſdam dicit Canon, 12. in-
hibita coniugia, id eſt, coniunctiones corporum vetitas reperiſſe reperimus: Non ha-
bet itaque licentiam coniugium ſortiendi, idem eſt ac ſi diceret, non habet licentiam,
carnalem cum ea conſuetudinem habendi, nec aliter Sacerdotis officio fungi poteſt, B
quàm ſe Deo continentiam illa ſuam vouerit, & in monaſterio reliquum vitæ tem-
pus tranſegerit. Hic ſanus cùm ſit Stephani verborū intellectus, facilè apparet, quàm
nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, Sacerdotibus aliquando ma-
trimonium contrahere licuiſſe, cùm etiam Apoſtolorum Canonibus id vetitum eſſe
legamus: extat enim inter alios hic quoque: Qui cùm cœlibes eſſent clerici facti ſunt,
ex his ſolis lectoribus & cantoribus, ſi modò ſic eis viſum ſit, matrimonium contra-
here licere volumus. Quo Canone quid aliud ſtatuitur, quàm quòd Hypodiaconis,
Diaconis, & Presbyteris poſteaquàm ordinati fuerint, vxorem ducere fas non eſt?
tales enim nuptias, vocant Patres ſub Iuſtiniano Imperatore in Trullo Regij Pala-
tij Conſtantinopoli congregati ducenti viginti ſeptem, illegitimas, & illegitimum
eiuſmodi contubernium ſolui iubent. Qua Synodo ante annos propè noningentos
habita, cùm poſterior fuiſſe videatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is
fuerit (nam primum non fuiſſe liquet) eſt ne veriſimile eum aut Canonem Apoſto-
licum, aut iſtorum Patrum Decretum ignoraſſe? quorum Synodum, ſextam quidem
Synodum vocat Gratianus, cùm eius Decreta nonnulla producit, ſed ex Nicæna ſe-
cunda Synodo, tum ex actis quoque Florentini Concilij, & ex præfatione Anaſtaſij
Abbatis in octauam Synodum liquere poteſt, quod quatuor aut quinque pòſt annis
fuerit congregata. Quam cùm præceſſerint aliquanto interuallo Socrates, Hierony-
mus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas du- C
xiſſent ante ſuſceptos ſacros ordines, rem habere Sacerdotibus etiam Orientalibus
licitum non eſſe ſcripſerunt, non poteſt oſtendi tempus vllum, quo vel Orientalium,
vel quarūcunque aliarum Eccleſiarum Sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit: fi-
culneum vt planè ſit præſidium hoc Philippi, quo nititur ad inceſtas magiſtri ſui nu-
ptias defendendas. Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorſus puerile,
quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum pœnitentia præſcri-
bitur, à propria & legitima coniuge non ſeparari iubetur, quem fuiſſe Sacerdotem ex
eo colligere volunt, quòd oblationes facere prohibetur. Quaſi verò ſoli ſint Sacerdo-
tes, qui oblationes offerant, aut quaſi non ſit alia oblatio præter eam, de qua ſuperius
ſcripſimus, qua ſemetipſum in ara crucis Chriſtus obtulit, cuius repræſentatio fit per
Sacerdotem in altari. Poterat iſte Theologus, iuris vtriuſque Conſultus, Grammati-
cus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat
ex illo ipſo Decretorū libro, in quo tam diligenter verſatus eſſe videri vult, hoc quo-
que legiſſe, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quòd omnis Chriſtianus procuret
ad Miſſarū ſolénia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriā quod Deus per Moſen
dixit: Non apparebis in conſpectu meo vacuus: atque inde diſcere, ſuas etiam laicos
oblatio

Margin notes: Idem lib. 5. epiſt 149. — Anian. in homi. 4. in Matthæum. — 27. quæſt. 2. qui dormierit. — Steph. Papæ verborū explicatio. — Apoſtolicus Can. 26. In ſacris ordinibus conſtitutis nupt. prohibuit. — Conſt. Syn. Cano. 3. Diſt. 28. c. Presbyterum, & 31. quoniā. & 35. diſt. c. ſi quis. — Nico. 2. Syn. actione 6. tomo 1. — Flor. Conc. Seſsione 5. — Nota. Nullum tempus pōt oſtendi, quo Sacerdotibus, ſiue Orientalib⁹, ſiue Occidentalibus inire matrimoniū licuerit. 33. q. 2. Latorem. — Laicorū oblationes. — Greg. de conſecra. diſt. 1. omnis. — Exo. 34.

A oblationes habere, quas offerant ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vſus offerendi antiquiſsimus. Ab hoc genus oblationibus offerendis repellebantur pœnitentes, qualis fuit iſte matricida, repellebantur fratres diſſidentes, tum qui pauperem oppreſsiſſent, qui ſacrilegium commiſiſſent, & vi ſeruum ſuum ad Eccleſiam profugum extraxiſſent, raptores, vſurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines: quemadmodum X C. Diſtinctione, multis Canonibus allegatis, Gloſſator indicat. Non ergo ſtatim Sacerdos eſt, ſi quis oblationem offert, quod non viris, magis quàm fœminis licet, modò ne ſint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum eſt.

Pœnitentes criminoſi repellebãtur à quibuſdã oblationibus offerendis, cap. oblationes.

Nota.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire poſsint nouatores iſti, quo demonſtrent, aliquando Sacerdotibus matrimonia contrahere licuiſſe. Quanta eſt autem iſta temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Eccleſia Catholica licuiſſe legitur, id nunc demùm licitum vt ſit Sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam ſit breuius, quàm fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit eſſe tanquam non habentes. Manifeſtum ergo iam eſt, Sacerdotibus in Eccleſia Catholica neque licuiſſe vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere.

1. Tim. 3.

Sacerdotib⁹ nunquam licuit neq; nũc inire matrimonium.

Quod verò affertur ex Paulo: Oportet Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum, id, ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictũ eſſe ſancti Patres omnes vno ore teſtantur, quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chryſoſtomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinũ, Leo-

Vnius vxoris vir ad excludendum bigamos.

B nem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuiſſe, ſed eſſe oportere Epiſcopum vnius vxoris virum, atque eum liberos etiam actu habentem, vt niſi ſe ſtrenuum veréque maſculum in illis procreandis præſtiterit, parum ſit idoneus, qui Epiſcopi munus obeat. Quorum ſi ſententiam recipimus, non erit Sacerdos & Epiſcopus Chriſtus, non Paulus ipſe, qui hæc ſcripſit, non Ioannes Euangeliſta, de quo indubitatum eſt virginem fuiſſe, non alij quidam Apoſtoli, qui cœlibes fuiſſe leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionyſius, non Ignatius, non Baſilius, non Chryſoſtomus, non innumeri alij Sacerdotes & Epiſcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita caſtitatis & continentiæ laude comprimis celebres fuiſſe legimus. Quid hac vna re dici poteſt abſurdius? Reclamant huic ſententiæ omnes omnium ætatum viri doctiſsimi ſanctiſsimíque, non Latini magis quàm ipſi Græci. Ac primùm Euſebius: Oportet enim, dicit ſermo diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: verumtamen eos, qui ſacrati ſunt, atque in Dei miniſterio occupati, continere deinceps ſeipſos ab vxoris commercio decet.

Tertull. lib. priore ad vxorẽ de exhortatione caſtitatis, & de monogamia. Orig. homil. 17. in Lucã. Chry. homil. 10. ad Timo. & Titum. Epiph. hæreſi 59. Hiero. lib. 1. contra Ioui. & ad Titũ. Ambr. lib. 1. de offic. c. 50. & epiſt. 82. Leo Epiſ. 45. & 49. Theoph. in 2. Tim 3. Euſeb. Demõſtr. Euan. lib. 1. cap. 9.

Epiphanius contra Montaniſtas ſcribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Eccleſia, etiamſi maximè Sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiã nuptiis ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt, ſe ornaſſe præexpreſsit, velut etiam Apoſtoli ipſius Eccleſiaſticam Sacerdotij regulam ordinatè ac ſanctè conſtituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, eſt ſanctum Sacerdotium, ex vir-

Epiph. hære. 48.

In compendiaria doctrina de fide catholica.

C ginibus quidem vt plurimum procedens, ſi verò non ex virginibus, at ſolitariam vitam degentibus, ſi verò non ſuffecerint ad miniſterium ſolitariam vitam degentes, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem ſeruantibus: nam eum qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad Sacerdotium ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, conſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet enim omni prorſus caſtitate Sacerdotem ornatum eſſe. Idem in epiſtolam ad Timotheum: Non hoc velut ſanciens dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſque vxore Epiſcopum fieri, ſed eius rei modum conſtituens.

Chryſ. homi. 2. de patientia Iob. Idem homilia 10.

In eandem ſententiam Græcus ille Scholiaſtes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omnino habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is qui ſecundis ſe nuptiis implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Poſteaquàm verò vocatus ad Epiſcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptum eſt, vt ſint qui habent vxores tanquam non habentes. Et: Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neque diſsidet ab his Theophilactus. Quin etiam ducenti viginti ſeptem Patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo Regij Palatij ſub Iuſtiniano cõueniętes Canones ediderunt,

1. Cor 7.

inter

inter cæteros hunc etiam conſcripſerunt: Vxor eius qui ad Epiſcopalem dignita- A
Conſt. conc. tem promotus eſt, ſimul vt is electus & conſecratus fuerit, communi ſui viri con-
Cano.48. ſenſu prius ſeparata, poſtquàm in Epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, mo-
Nota. naſterium ingrediatur, quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti Pa-
tres, tam excellenti doctrina præditi nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Epiſco-
pus vnius vxoris vir ſit, non intellexiſſe iudicandi ſunt? per quos nulli vnquam Epi-
ſcopo eſſe licuit niſi aut virgini, aut cuius vxor cõmuni conſenſu Deo continentiam
ſuã dicaſſet: quod etiamnũ apud Græcos & Ruthenos obſeruari videmus, qui quam-
uis plus aliquid Sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus ſuis ſeparent, quas
ante Sacerdotium duxerũt, tamen Epiſcopos non ordinant, niſi vel virgines, vel con-
tinentes. Quorſum autem attinet Latinorum quoque ſuper hunc Pauli locum inter-
pretationes adducere? quos nunquam eum aliter intellexiſſe recepta totius Eccleſiæ
conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum te-
Syr. epiſt. 4. ſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritij, ante annos mille ducentos propè ſcri-
pta, cuius hæc verba ſunt: Fortè quęritur, quia ſcriptum eſt vnius vxoris virũ: non per-
manenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter continentiam futurã: neque
enim integros non admiſit qui ait, vellem autẽ omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ verba
Inno. epiſt. 3. repetit ad Exuperium ſcribens, qui poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſſit, Innocentius.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum. Hieronymus quoque: Non dicit Apoſtolus Paulus, Eligatur Epiſcopus qui ducat vnã
vxorem & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquanto poſt: Vnius vxo- B
Amb. epi. 82. ris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem
ſcribens Eccleſiam: Vnius vxoris virum eſſe præcipit Epiſcopum, non quo exortem
excludat coniugij, nam hoc ſupra legem præcepti eſt, ſed vt coniugali caſtimonia ſer-
uet ablutionis ſuæ gratiam, neque iterum vt filios in Sacerdotio creare Apoſtolica in-
uitetur autoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſto-
licam hanc eſſe traditionem, continentes vt ſint Sacerdotes, præſertim autem Epi-
ſcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuerſa totius orbis Chri-
ſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitabit, qui quidem ſanæ ſit mentis,
quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat,
ventris & Veneris impudentiſsimos patronos? qui dum ſuos inceſtos ac nefarios con-
cubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliũtur, ne ipſi in pietatem
peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerũt impietatis baratrum, reliquos
etiam, quos poſſunt omnes, remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conan
Qui nõ continẽt nubãt. tur. Verùm adfertur aliud ex Paulo telum, Qui nõ continent nubant: melius eſt enim
nubere, quàm vri. Sed hoc quoq; modo ſanus adſit verborũ intellectus, facile retun-
1. Reg. 7. ditur. Proferebat enim idem, ante mille ducentos annos monachus quidam, ad quem
Ephrem. ſcribens beatus Ephrem. Sicut à Franciſco Tortenſi in ſecundo lib. eorum, quos in-
ſcripſit de dogmaticis characteribus verbi Dei. Audi, inquit, Apoſtolum dicentem:
Volo omnes homines eſſe, ſicut ego ſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet à C
Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic, ſcilicet diſtinxit duos ordines hominum βιωτικοὺς, καὶ
ἀποτακτικοὺς, id eſt, ſeculares & renunciantes, cùm dixit vnuſquiſque proprium donum
habet à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic, βιωτικοῖς quidem, id eſt, ſecularibus, permi-
ſit, quod ait, propter fornicationem autem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat: & rur-
ſus, honorabile connubium & thorus immaculatus, fornicatores autẽ & adulteros iu-
dicabit Deus, ἀποτακτικοῖς, id eſt, renunciantibus, mãdat illud, quod idem ait: Omnis, qui
in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet, & paulò pòſt: Ergo vt ſuprà diximus, ſe-
cularibus quidem permiſit nubere legitimè, renunciantibus autem mandat contine-
re, & quidem continere legitimè, duos itaque ordines demonſtrauit Apoſtolus. Tu
autem Monache vide, in vtro ſis poſitus, & quod ſignum, aut notam indueris, quæ vo-
ta feceris, & quæ pacta cum Deo conſtitueris. Secundum enim pactiones, & ſponſio-
nes, rationem repoſcet Deus, ſicut ipſe dixit: Ex ore tuo te iudicabo. Deinde ſubiun-
git, Quod ſi omnibus permiſiſſet illud melius eſt nubere, quàm vri, nemo vnquam
virtutem caſtitatis coluiſſet. Non Elias Thesbites, non Eliſſæus, non Ioannes, non
cæteri omnes, quicunque ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum, neque Apoſto-
lus continens fuiſſet, niſi in præmium aſpexiſſet. Hoc dictum, ait Ambroſius, ad non

pollici

A pollicitam pertinet, ad nondum velatam: Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen aſſumpſit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro, & iam ſi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chryſoſtomus autem. Viduæ omnino ſi voluerit poteſtatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo ſe in reliquum tempus Deo caſtam fore promiſerit, ſi poſteà nupſerit, vehementer accuſat, vt quæ fidem quam Deo dediſſet, fefellerit. Non iis ergo, ſed illis dixit, ſi ſe non continent nubant: melius eſt enim nubere quàm vri. Photius enarrans illud: Si nupſerit virgo non peccat. Virginem, inquit, hîc intelligit, non illam Deo conſecratam, ſed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam conſecrata ſit, ſi nupſerit, adulterum introducit Chriſto, cui nupta eſt. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati ſunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Auguſtinus Latini, vt ad Sacerdotes & eos, qui continentiã ſuam Deo vouerunt minimè referri poſsint. Cùm dixiſſet, inquit Auguſtinus, quòd ſi ſe non continet, nubat: melius eſt enim nubere quàm vri: nõ dixit, melius eſt mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quiſquis poſt votum factum continentiæ ducit vxorem. Quamobrem neceſſe eſt, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vſus eſt Paulus, qui caſtigauit corpus ſuum, & in ſeruitutem redegit, neceſſe eſt vt occaſiones omnes fugiant, vt vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterant. Poſtquàm verò fecerint omnia, quæ ad frænanda carnis deſyderia pertinere viſa fuerint, nihil ſibi tribuant, verùm omnem

Ambr. ad virginẽ lapſam, cap. 5. de virginita. c. 39. Epip. hær. 61. Hier. lib. 1. cõtra Iouinia. Augu. de bono viduitatis c. 8. & ad Pollent. de adulterinis cõiugiis, li. 1. c. 15. Aug. lib. 2. de adult. cõiug. cap. 12.

Remedia fugiendæ libidinis.

1. Corinth. 9.

B de ſuis viribus fiduciam prorſus abiicientes, in eo ſolo ſpem ſuam poſitam & defixam habeant, cuius hoc donum eſt, de quo cùm ſcripſit Propheta: quod propè eſt omnibus inuocantibus ſe, cùm ipſe etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniã impoſsibile eſt mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum ſupplices in fide nihil hæſitantes, facere non poterit benignus & miſericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic feciſſe Paulum legimus, cui & ipſi cùm datus eſſet ſtimulus carnis, qui eum colaphizaret, nõ ad nuptiarum remedium ſibi confugiendum eſſe putauit, ſed cùm ter eſſet Dominum deprecatus, poſteaquàm audiuit, ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra ſtimulum carnis pugnauit, & in ea pugna ſuperior euaſit. Sic Hieronymum, ſic Benedictum, ſic Bernardum, ſic ſexcentos alios, quos enumerare longum foret, feciſſe nobis narrant Hiſtoriæ. Quamobrem non hoc ſolum remedium datum eſt his, qui tentantur libidine, ſtatim vt vxores ducant. Quid enim ſi quam ſemel duxerunt, eius propter diuturnam & inſanabilem ægritudinem nullus ſit vſus? Quid ſi longius maritus abeſſe cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate ſeparatus, vel quacunque tãdem alia ex cauſa, num ſtatim ſibi dictum putabit, melius eſt nubere quàm vri, & ad quamcunque ciuitatem peruenerit, aliam atque aliam vxorem ducet? Quid ſi illicita animoſitate vxor continere voluerit, nunquid erunt admittenda incontinentium murmura, &

Pſal. 144. Luc. 11. Hebr. 6. Hebr. 4. Iac. 1.

2. Cor. 12.

Quid altero coniuge diu ægroto, vel abſente faciẽdũ eſt? deprecorare, ieiunare, laborare, corpus in ſeruitutẽ, & obedietiã Dei redigere, & nõ contrahere aliud matrimoniũ niſi conſtet de coniugis morte.

C permittenda adulteria? Scimus hoc permiſſum ab iſtis inceſtarum nuptiarum autoribus & propugnatoribus, à quibus etiam libelli ſcripti ſunt, polygamiam approbantes. Verùm ea res in Eccleſia Chriſti magnæ ſemper fuit abominationi. Cæterùm quorum Deus venter eſt, & qui diligenter colunt quæ ſub ventre ſunt, nihil penſi habent: non eos religio, non eos honeſtatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinem ſuam inceſtam expleant. Fuerunt Auguſtini temporibus qui dicerent: Si quis dimiſiſſet vxorem cauſa fornicationis, licere ſibi ſuperſtite illa aliam ducere, quòd melius foret nubere quàm vri. Cæterùm Auguſtinus nequaquam id licere contendit, & eiuſmodi non eſſe coniugia, ſed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptiis incontinentiæ ſuæ medeantur, ſed ſuadet vt voto potius continentiæ facto ſupplicent Deo, quò donum eis præſtet continentiæ. Neque carnalis infirmitatis excuſationem admittit, ſed muliebrem illis caſtitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtique carnem habentibus tantam flagitant caſtitatem, vt quãdo ab vxoribus diutiſsimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas feruorem tranſire iuuẽtutis, & plurimæ pudiciſsimè tranſigunt, & maximè Syræ, quarũ mariti negotiandi quæſtibus occupati, iuuenes adoleſcentulas deſerunt, & vix aliquan

Aug. lib. 2. ad Pollẽtiũ de adulter. coniugiis. ca. vlt.

Continentia & caſtitas Syrarum.

Nota.

aliquando ſenes ad aniculas reuertuntur, eo ipſo euidentius conuincunt, non eſſe A
impoſsibile, quod ſe non poſſe cauſantur. Si enim hoc non poſſet infirmitas virorum, multo minus id poſſet ſexus infirmior fœminarum. Vnde iſtos, qui virilem excellentiam non putant, niſi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugiis hærendo pereant in æternum, ſolemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunque ad eandem ſarcinam ſubeundam capiuntur inuiti, eámque ſuſceptam vſque ad debitum finem Domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundum populorum violentia caperemini? nónne ſuſceptum caſti cuſtodiretis officium? Sed hîc quæritur ab iſtis vtrum ſit melius, alligatum voto

Scortari ne an matrimonium cõtrahere tolerabilius ſit voto obligatis.

continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere? Quaſi verò vbi vtrunque malum eſt, ibi poſsit alterutrum eſſe melius, aut quaſi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxiſſent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum profeſſos. Poſſemus nos quoque non pauca iſtorum incontinentiæ exempla producere, ſed qui vixit inter eos, Eraſmi Roterodami teſtimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur ſcribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, ſed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur? Negat eſſe notiſsima cùm falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres, noui ſacrificum, virum B
alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta de Monachorum & Monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure, quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid Argentorati fiat neſcio, quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus iſtis Euangelij præconibus, eſſe fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miſerum, tum graue, non poſſe viuere ſine vxoribus, quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malùm eſt iſta tanta ſalacitas, quam tot mala non poſſunt excutere? Vnde tanta rebellio in his, qui ſe iactant agi Spiritu Chriſti? hæc Eraſmus.

Albertus Pighius, Sacerdos fornicãs minus peccat, quã contrahens matrimonium, contra Melanth. infrà.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè ſcriptum reliquit: Minus peccare Sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem ſit prolapſus, quàm qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio, contrà catholicis honeſtiſsima. Probat autem hoc Pighius verbis his à ſimili: Tu vide, inquit, quis peior ſeruus eſt, an qui grauatus ſeruitio fortaſſe negligentius aut incautius agens cadit ſub onere, an qui iugum in totum proiicit? Quis peior diſcipulus, an qui ex præſcripto ediſcit non quidem vniuerſum, quod fortè potuiſſet, niſi crapulæ & ſomno ſecurius C
indulſiſſet, tamen partem, an qui ſcholam prorſus deſerit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honeſtum? Non dicit Pighius, Bonum eſt fornicari: Quod ſi diceret, turpis eſſet oratio, ſed dicit, minus malum eſſe, quàm ſpreta & conculcata iuriſiurandi religione nubere.

1.Timo 5.

Quod non modò Pighio, ſed Paulo etiam Apoſtolo tam graue viſum eſt flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile eſſe diceret. Quid reſtat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem eſſe dicat Philippus, qui, quod iſti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verumetiam velle nubere contra fidem iureiurando interpoſitam, eſſe damnabile? Sed quid in re ſit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali ſit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui ſe

Sacerdotum nuptiæ ſunt inceſtæ.

voto cõtinentiæ alligarunt. An iſtis non rectè Comici verbis reſpõderi poterit? Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ: Sunt inceſta adulteria. Sic à Cypriano, ſic ab Hieronymo, ſic ab Ambroſio, ſic à Baſilio, Chryſoſtomo, Photio, ſic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationẽ habere poteſt inceſtũ adulteriũ?

Hebr.13.

Cõtrahat nuptias qui nulla eſt voti religione obſtrictus, libẽter cum Paulo dicemus, honorabile cõnubiũ & thorus immaculatus: Sed ſi cõtrahat ſacerdos aut monachus, quid

A quid aliud rectè dicere poſſumus, quàm abominabile adulterium, & thorus inceſtu contaminatus? ſic enim appellant eiuſmodi nuptias ſancti doctores, quorum ſuprà meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba ſubſcribere. Ac Cypriani quidem, Ambroſij, Photij, iam cōmemorauimus: Hieronymi verò verba ſunt hæc: Virgines quæ poſt conſecrationes nupſerunt, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ. Baſilius verò pluribus ea de re verbis diſſerit, quæ vel ob hanc cauſam huic libro viſum eſt inſerere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit ſanctorum patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille ſacrilegium, ſi quis ſub miniſtri nomine & habitu, Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem Domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quę ſponſi dextram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltrà eſſe ſponſam, quem nequitiæ dās manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulò pòſt, Non ſe fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia peſſimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuaricationiſque malum: deinde, quia cauſa non eſt libera, neque eſt enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominē ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam
B quòd ſolenne legitimúmque connubium ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & prætereà proceſſus ipſe teſtatur, huiuſmodi quippe nobilitata viro proceſſit in publicum. Porrò ſi connubium iſtud & proceſſu, & teſtibus, cūctis denique iudiciis illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum ſuum ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſſimis ſemper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile Domini conſcendere, ac violare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorum, qui ſic delinquūt, pœnas coniectare poſſumus. Quæſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruum inſidioſè nequitérque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominam ſuam dominíque cubile ſeipſum petulanter immiſit? Sed enim vafræ iſtæ quid faciunt, quæ tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non metuerunt? Non modò non lacrymantur aut ingemiſcunt, vt vel lacrymis remittāt peccatum ſuum, leuioréſque ſuſcipiant pœnas, verùm virginitatem inſuper, quam anteà profeſſæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenúmque dedecoris non ignorantes, huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere virginitatem ſolari ſeſe
C arbitrantur amiſſam, homines miſerè & infeliciter eligunt, ſub quibus ab excuſatiomem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierant, cuíque dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerāt, cùm hi quidem ex præcedente cunctíſque cognito virginitatis inſtituto, quod ſe illæ profeſſas eſſe negant, vaſaniam ſummámque impudentiam auerſentur atque oderint: Chriſtus verò præter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumunt, acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaque ne ſpecioſo charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omníque mortali affectione liberam ſumat. Neque enim prolapſæ ad voluptatem, quicquam ad excuſationem proderit vmbra, ſolatiúmque connubij, neque viuentem virum ſub prætextu coniugij non ſoluta circumuenire, aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec ſanè incongruè his, qui ſunt eiuſmodi illud apoſtolicum aptari poteſt: Quoniam cùm fornicatę à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes dānationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, ſed adulterium malè

Nota. Hier. libr. 1. contra Iouinianum. Baſil. de vera virginitate. Poſt votum continentiæ qui matrimonium contrahunt, ſacrilegium, inceſtum, & adulterium committunt.

1. Tim. 5.

conſummantes. Nullus itaque ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam Domini A contingere audeat, nullus adeò inſanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet, nemo in tantum audaciæ temeritatíſque proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſyderans, non vaſa inanima ex auri argentíque materia elaborata, ſed animata ipſa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque inceſtare præſumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impurúſque ſit, vt non inanimata templi vaſa, ſed ipſum Domini templum, virgineum ſcilicet corpus, ipſámque omnium pretioſiſſimam animam in templo Dei ſacratiſſimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate ſuccendat. Verùm & ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctáque ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionémque ac ſocietatem regni, pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiuſmodi ad ſcelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd ſi te renuente alij ſe virgo in matrimonij conſortium tradiderit, ille pœnas ſceleris luat, tu te mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit,

Matth. 26.

filium hominis tradi, Væ autem illi per quem tradetur, vtile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi, per quem illa ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuam B impleuerit impura libidinem, vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non eſſe na-

Matth. 10. Vxor dimiſſa relinquenda, vt agat pœnitentiã.

tum, quàm ſocium tanti in Dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi enim, inquit, pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur illi ſpatium non das, vt de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam emendationémque miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpatium præripis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua, neque vxor ſit, pro remiſſione culpæ, qua peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, planè intelligere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilémque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquam dimiſſam violare præſumit, multo profectò funeſtus adulter atque impius erit. Hæc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quòd longum eſſet omnia adſcribere, quæ ideò pluribus verbis in hunc locum tranſcribenda duximus, vt quæ fuerit ſanctorum patrum de inceſtis eiuſmodi nuptiis ſententia, cunctis cõſtaret, ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm C nuptias contrahere, cùm hoc expreſſis verbis à Baſilio dictum videamus, qui maius eſſe ſcelus dicit negationem virginitatis, nuptiáſque contractas, quàm lapſum vir-

Chryſ. epi 6. ad Theodorũ Monachum.

ginis. Sed Ioannem quoque Chryſoſtomum eadem de re diſſerentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipſe confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim ſocietate ſemel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt, quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus Angelus. Neque vllus tibi fortè perſuaſerit dicens, nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, ſi volueris vnquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies. Homicida iuſtorum laude donatur, & miſericors pluſquàm homicida punitur, quoniã hoc vetante

Num. 25.

fit Domino, illud volẽte. Et Phinees quidẽ ad iuſtitiã reputatũ eſt, quòd impudicũ cũ turpi fœmina virũ vno gladio percuſſiſſet: Saulẽ autẽ Samuël Sanctus Dei in luctibus, lacry

A lacrymis, precibúſque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hoſtium ducem, quem debuerat trucidare, inuitò parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita ſint, ſtupere deſiſte: ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Chriſtus offenditur. Sic Apoſtolus Matthæus apud Abdiam, cùm de laudibus matrimonij multa dixiſſet, tandem conuerſus ad Hirtacum regem, qui cupiebat virginem à ſe velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, deſponſatam regi ſeruus regis vſurpare audeat, non ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: non ideò quidem quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui regis accepit. Ita etiam tu fili, ſciens Iphigeniam filiam regis deceſſoris tui, ſponſam regis cœleſtis effectam, & ſacro velamine conſecratam eſſe, quomodo quæſo poteris ſponſam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare? Sed Auguſtinus, aiunt, vitæ ſanctitate & doctrina iſtis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui poſt votum nupſerint, & qui tales diuidant grauiter peccare aſſerit. Cuius hæc verba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta, ſed ſicut à Gratiano ſunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Auguſtino de bono coniugali: Quidam nubentes poſt votum aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid ſi in eo libro ſcripta non reperiuntur? Quid ſi ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid ſi liber is de bono viduitatis Auguſtini non eſt, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Eraſmo legimus? Quid ſi palam Auguſtini ſententiæ aduerſatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ ſi nuberet non peccaret, ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Nunquid ipſe ſibi contradicit Auguſtinus? nunquid vnius huius quàm omnium aliorum, quàm etiam ſua ipſius alio in loco plus valere debet autoritas? Sed nos tamē dabimus hoc Gratiano, cuiuſcunque ſit autoris liber hic, vt parē tamen, acſi ab Auguſtino ſcriptus eſſet, autoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, ſed quò melius cognoſci ſententia poſſit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedente capite: Quæ ſe non continent nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod niſi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: cum enim in deliciis egerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerūt, id eſt, voluntatem ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerant, quod perſeuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè ſequenti capite: Quoniam, inquit, ſicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ poteſt ergo capere capiat: quæ ſe non cōtinet nubat: quæ non cœpit deliberet: quæ aggreſſa eſt perſeueret: nulla aduerſario detur occaſio, nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo ſi pudicitia conſeruatur, damnatio non timetur: Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa, & voti debito oblata iam non ſolùm non capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nā vt demonſtraret Apoſtolus, non ait, cùm in deliciis egerint in Chriſto nubūt, ſed nubere volunt habentes, inquit, damnationem, quoniam primā fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen volendo, non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio à bono inferiori, ſed ruina ex bono ſuperiori. Poſtremò damnātur tales, non quia coniugalem fidem poſterius inierunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationē, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt, non quia non damnentur, ſed ne in eis ipſę nuptię dānari putarentur: Sed cùm dixiſſet, nubere volunt, continuò addidit, habentes damnationē, & dixit quare: Quoniā primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatē, quę à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſubſequantur nuptiæ, ſiue deſint. Ac paucis interiectis: Quapropter non poſſum quidē dicere à propoſito meliore lapſas fœminas ſi nupſerint, adulteria eſſe, nō cōiugia: ſed planè non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim quod nullo modo dubitandū eſt, ad offenſionem

Margin notes: 1. Reg. 15. — Abd. de vitis Apoſt. lib. 7. — 27. diſtin. Quidam. — Liber de bono viduitatis potius Iuliani, quā Aug. — eſt in Pſal. 83 — De bono viduitatis. Cap. 8. — 1. Tim. 5. — Matth. 19. — Nota. — Cap. 11. — Nota. — Margin letters: A, B, C.

Chriſti pertinet,cùm membrum eius fidem non ſeruat marito,quanto grauius offenditur in eo, quòd exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuſcunque tandem ſcriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis ſeparentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij ſectatoris, contra quem ſcripſit Auguſtinus, quàm Auguſtini cenſeri poſſint, non minus tamen autoritatis habere patiamur, quàm ſi citra dubitationem vllam ab ipſo Auguſtino eſſent prolata. Da tu viciſſim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo teſtem citas, vt quo ille ſenſu hæc dixiſſe vult Auguſtinum, eo accipi velis, & erit omnis controuerſia ſublata. Sic autem prolatis in vtranque partem autoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus? Hîc diſtinguendum eſt, quod vouentium alij ſunt ſimpliciter vouentes, de quibus Auguſtinus & Theodorus loquuti ſunt, alij ſunt quibus poſt votum benedictio accedit conſecrationis, vel propoſitum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus ſcripſerunt. Neque verò ſolus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis poſteà Theologorum eſt ſchola ſequuta, hoc inter ſimplex ſiue priuatum, & ſolenne votum diſcrimen poſuerunt, vt hoc matrimonium contractum dirimeret, illud verò non. Illud ſolum votum debere dici ſolenne (declarat Bonifacius octauus) quantum ad pòſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolenniſatum fuerit per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de religionibus per ſedem Apoſtolicam approbatis. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapſus & ruinas eiuſmodi eſſe adulteriis peiores, apertè Pighij ſententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clariſſima Dei ciuitatis lumina, ſub illius nomine lacerare, & quæ ſectari fideliter debebas, ea non dubitas hoſtiliter inſectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc eſſe Pighij orationem dicere, minus malum eſſe ſi fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm ſi nuptias contrahat, blaſphemam inſuper vocas. Scilicet, blaſphemi ſunt Cyprianus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus Baſilius, Chryſoſtomus, de quibus non doctrinæ magis, quàm ſanctimoniæ tam excellens eſt apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Chriſtianus? His tu talibus viris ore blaſphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortaſſe vim vocis huius ignoras? Si Scholam Xenocratis, ſicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intraſſes, non tanta, quanta in iſto cœtu tot ſanctorum deberes verecundia coërceri. Hîc enim certè tantò maior debet eſſe verecundia, quātò verior addiſcitur ſapientia. Tantò amplius reuerendi ſunt tot venerabilium Epiſcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quantò Platone Xenocratis doctore, doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm inſano conuitio turbulentus eos blaſphemos vocare non vereris, in quibus Chriſtum ipſum loqui dubitandum non eſt. Neque enim Pighij, verùm iſtorum eſt, quam tu blaſphemam vocas, ſententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Eccleſiæ ſunt habiti, ipſi ſunt qui nuptias eorum, qui continentiæ voto ſunt alligati, & adulteria vocant, & adulteriis eſſe peiores affirmant. Quis autem eſt qui non grauius eſſe crimen iudicet adulterij, quàm fornicationis? Sed fac vtrunque eſſe adulterium, ſiue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, ſiue fornicetur. Nunquid non grauius eſt quod quis ex propoſito dataque opera committit, quàm in quod ex humana ſit infirmitate prolapſus? Nunquid quod perpetuum, quàm quod intermittitur, tamen magis flagitioſum non eſt? Non ſumus hi, qui Sacerdotum & Monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis abſit hæc tam impura cogitatio: Quin eos diſciplina ſeueriore iuxta ſanctorum canonum ſanctiones coërcendos eſſe cenſemus. Quæ quidem diſciplina, per iſtud nuper natum Euangelium ſic eſt multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius veſtigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens eſſe flagitium & graui animaduerſione puniendum, fornicationes & concubinatus Sacerdotum & Monachorum: Sed intereà tamen, non poſſumus Auguſtini, Baſilij, Chryſoſtomi, ac aliorum Sanctorum Doctorum ſententias non probare, qui nuptias iſtorum eſſe multò ſceleratiores affirmant.

Nam

Diſtin. 17. Presbyteris. lib. 4. ſenten. diſt. 38. cap. 1. Inter votum ſolēne & ſimplex differētia lib. 6. Decretalium. Lib. 3. de voto & voti redempt.

Sacerdotum & monachorum fornicationes & cōcubinatus grauiter puniendos eſſe. Ezech. 18.

A Nam qui peccat ex prolapſione carnis, agnoſcit perſæpe peccatum ſuum,& eius ad-
miſſi pœnitet:quo fit,vt à patre miſericordiarũ, qui non vult mortem peccatoris,ſed
magis vt conuertatur & viuat, facilius miſericordiam impetrare poſſit. At qui ducit
vxorem, tantum abeſt, vt ſe peccaſſe confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo
concipiat,vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum ſuum, vt glorietur in ma- Eſaiæ 3.
litia, qui potens eſt in iniquitate,vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi for- Pſal.51.
tè non palliat ſuum flagitium virtutis nomine: qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei
lumina non modò adulterium verùm & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id ho-
norabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt
hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ ſempiternum comminatur, dicere Eſaiæ 5.
malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud, quàm in ſpiritum
ſanctum peccare, quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec Matt.12.
in hoc, nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.
Quærunt quid mali ſit in nuptiis, quibus ipſe Chriſtus etiam intereſſe, & eas primo
edito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elo-
gia? Viciſſim ab eis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cùm hic commu-
nis vſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in via. Non hîc Bonæ res ma
ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impe- læ fiunt,ſi nõ ritè fiant.
diendæ deuotionis aboletur, vt quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur Luc.10.
B humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, Libr.7.in Luc.
quæ per moram ſæpè traxit offenſam. Ideò autem & honeſta prohibentur, ne ſo- Ambroſ.
lennis gratia obrepat officij, & impediat miniſterium, cuius mora culpa ſit. Quod
de ſalutatione dixit Ambroſius, hoc totidem verbis de nuptiis dici poſt. De quibus
ita loquitur Auguſtinus: Si licet, & bonum eſt nubere, cur ſacerdotibus non licet Aug. in libr.
vxores habere: id eſt, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis neſciat vnum- quæſt. vete-
quodque ſuam legem habere? Eſt enim quod omnino generaliter omnibus non li- ris & noui te ſtamenti in
cet: eſt item quod aliis licet, & aliis non licet: & eſt quod aliquando licet, & aliquan- fine.
do non licet. Fornicari omnibus ſemper non licet: negociari verò aliquando licet, Eccleſiaſtico negociare nõ
aliquando non licet. Antequam enim eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negociari: facto licet, Chri-
iam, non licet. Et Chriſtiano cum vxore ſua conuenire aliquando licet, aliquando ſtiano cum
verò non licet. Propter dies enim Proceſſionis aliquando non licet conuenire, quia vxore pro-
etiam à licitis abſtinendum eſt, vt facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. Vnde pter dies pro ceſſionis con
Apoſtolus, Ex conſenſu, ait abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecun uenire non li
dum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, poſteà licet:quia maior reuerẽtia de- cet, & tẽpore ſacræ cõmu-
betur Dei cauſis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante imperatorem licet? nioni; aucto- re Hier.con-
Quantò magis in Dei cauſis? Ac per hoc antiſtitem eius puriorem cæteris eſſe opor- tra Iouinia.
tet, ipſius enim perſonam habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod cæteris li- Nota.
cet, illi non liceat:quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut orare pro po-
C pulo, aut offerre, aut tingere: Et non ſolùm huic concubitus non licet, verumetiam &
miniſtro eius:quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſi-
cut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantũ obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt: Comparatio
ad comparationem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad ſolis verò comparatio- inſignis, no- ſtra licet mũ
nem ſtellæ nebuloſæ ſunt: ad Dei autem claritatem ſol nox eſt: Ita & quę ad nos lici- da ſint, tamẽ
ta & munda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita & immũda ſunt: Quanquàm enim ad Dei digni tatem quaſi
bona ſunt, Dei tamen perſonæ non competunt? Nunquid non tunica mediocris ho- immunda.
minis, quamuis munda, imperatori tamen ſordida & illicita eſt? Ac per hoc Antiſtites
Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri: quia & Chriſti habẽt perſonam, & miniſtros Sacras res lai cis cõtrectã-
Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim imperatori miniſtrat, niſi veſtimentis cla- re non licet.
ris & mundis indutus: Deus autem quia natura clariſſimus eſt, miniſtros eius natura 2.Reg.6.
magis, quàm veſtibus mundos eſſe oportet. Hæc ille in ipſo calce quæſtionum vete- Arcam fœde ris laicus O-
ris & noui teſtamenti. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, za ſuſtentans & attingẽs pu
quæ minari ruinam viſa eſt? an non pietatis id potius videri poterat, & tamen qui ſu- nitus morte.
ſtentauerat Oza indignante Domino mulctatus eſt. Sic quod natura ſua piũ erat, ra- Dionyſius
tione perſonę factum eſt impium. Quid mali eſt in adolẽdo incenſo? Certè ſcribẽs ad epiſt.8. 2.Par.26.
Demophilum Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe regem exiſtimat, & tamen qui Num.16.

facere id aggreſſus erat Oſias Rex, cùm quod Sacerdotum munus erat proprium, id A
vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Pro-
prius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Core tamen, Dathan, & Abiron, cum
id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum
deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderúntque
viui in infernum operti humo, quin & ignis egreſſus à Domino interfecit ducentos

Baſili. in regulis contractioribus quæſtio 176.

quinquaginta viros, qui offerrebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſi-
lius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum, quan-
do verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non
ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Ve-
rùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſu-
ſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed quoniam non
ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona,
quæ Sancta fuit res, quia non bene facta eſt, mala facta eſt, & in perniciem ceſſit his,
à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonum quoque malum fit, ſi non bene

Gregor. peccata carnalia ſunt maioris infamiæ & minoris culpę quàm ſpiritualia. Augu. ſer. 53. de Verbis Domini. Chryſ. 3. Homil. 6. in Ioã. Prouerb. 16.

fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verum eſt, quod à Gregorio ſcri-
ptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpæ ſunt
quàm ſpiritualia, quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus, vt audeat dicere, quod ſu-
perbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipſo, in quo ſe extollunt humilientur,
Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribat, B
quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum eſſe culpæ, qui voto continentiæ ſunt
alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tantum eſt vitium, ibi verò carnis vi-
tio ſimul adiunctum eſt illud, quod è ſpiritus vitiis vnum eſt omnium grauiſſimum,
nimirùm arrogantia: Siquidem abominatio Domino eſt omnis arrogans. Quæ ma-
ior autem eſſe poteſt arrogantia, quàm ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, vt ſe plus intelli-
gere putet, quàm omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo
Chriſtus homo fieri dignatus eſt, quibus viſum eſt, vnanimiter omnibus, neque li-
cere Sacerdotibus vxores ducere, neque deeſſe alia præter nuptias incontinentiæ re-
media? Hæc arrogantia vna omnium maximè eſt Deo abominabilis, hæc primum ho-

Geneſis 3.

minem de Paradiſo deiecit, neque enim guſtando pomo grauiſſimè peccauerat, ſed
in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum venerat, quòd eſſe ſicut

Eſai. 14.

Deus volebat, quòd Serpentis conſilium ſequutus, quid è re ſua foret ſe, melius quàm

Luciferi ſuperbia punita.

Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoq; de cœlo deturbauit. Neq;
enim ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt de cœlo, ſed ſuper-
bia illum indè præcipitauit infra ipſam abyſſum, cuius hæc verba ſunt: Aſcendam &
ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſſimo. Et ob hæc verba deiectus eſt,

Athan. in lib. de Virginita. Amor ſui quid efficiat. 2. Pet. 2.

inquit Athanaſius, igniſque æternus eius hæreditas & portio factus eſt. Hæc eſt, quæ
ſchiſmata ſemper generauit & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando
quis ita ſe, ita ſua idola, hoc eſt, commenta ſuarum opinionum amat, ita ſibiipſi pla- C
cet, vt contemptis Patrum Sanctorum theorematis, ſua illis theoremata non dubi-
tanter anteponat. Hinc hæreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos
eſſe maximè cruciandos, qui poſt carnem in concupiſcentia immundiciæ ambulant,
dominationémque ſiue poteſtatem contemnunt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſe-
ctas non metuunt introducere. Cùm enim ſibi placeant, cùm adeò ſeipſos ament, vt
nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectum eſſe putent, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces &

Amor ſui Babylonẽ & cõfuſionẽ ædificat. Augu. lib. 14. de Ciui. Dei cap. vlti. Schiſma crimen grauiſſimum. Cyp. de ſimpli. prælator. 2. Reg. 11. Num. 16.

præfracti, vt ab eo, quod ſemel in animum induxerunt, nulla ratione deduci poſſe
videantur. Hinc exiſtunt poſteà ſectæ, ſequuntur enim, qui ſunt hoc ingenio prædi-
ti, non quod vniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti videtur. Hinc ædificatur Baby-
lon, quam ædificat ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, amor ſui. Nam dum quiſque opi-
nionem ſuam ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea pa-
titur, fit Babylon, fit confuſio linguarum & opinionum tanta, quantam nunc vide-
re licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæ-
ritur, plus ne vitij ſit in nuptiis, an in fornicatione voto continentiæ alligatorum,
illud in quæſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa.
Neque dubitandum eſt, quin multò maior ſit in ſchiſmate, quod Cyprianus tam
graue

A graue crimen eſſe ſcribit, vt ne ſanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrunque tamen crimen remiſſum eſt illi, ſimul vt confeſſus eſt: De Core, Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur, quin vt ſcribit idem Cyprianus, eundem cum Sacerdote Aaron Idem libro 1. Epiſto. 6. & Moyſe Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc ſolum facinus, quòd ſeorſum ſacrificabant, quódque loci ſui miniſterium tranſgreſſi, contra Sacerdotem Aaron & Moyſen inſurgentes, ſe ab illis ſegregauerant: diuinitus percuſſi, pœnas ſtatim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaque quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Augu. contra Epiſto. Parmeniani. lib. 2. cap. 13. Non in Sacramentis, ſed in præciſione vitium eſt, hoc & nos iſtis rectè dicere poſſumus, non tantùm in nuptiis voto continentiæ alligatorum, quantum in ſeparatione crimen eſſe, quando quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Idem de vnitate Eccleſiæ cap. 4. Chriſto, quiſquis ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodum ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, caput & corpus eſt. Epheſ. 5. Caput eſt Vnigenitus Dei filius, & corpus eius Eccleſia, ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunque de ipſo capite à ſcripturis Sanctis diſſentiunt, etiam ſi in omnibus locis inueniantur, in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus: Extra Eccleſiã, qui ſunt. Quicunque de ipſo capite ſcripturis Sanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia, quia de Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ab

B ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de Virgine Maria ex ſemine Dauid, quod apertiſſimè Scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus & ſepultus eſt, etiam ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſiæ non tenent, quod eſt Chriſtus Ieſus, nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcuritate falluntur, ſed notiſſimis & apertiſſimis earum teſtimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidem, quòd Chriſtus Ieſus, ita vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum, & cum Patre vnum & incommutabile verbum Patris, per quod facta ſunt omnia, ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Eccleſia. Ex his Auguſtini verbis diſcimus, quòd quiſquis vnitati Eccleſiæ non communicat, Chriſto non communicat, quòd à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore Sancta Catholica Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid autem is communicat vnitati Eccleſiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non eſſe, contra id venire, & contrarium aſſerere audet? Nunquid non apertè à Chriſti corpore ſe præcidit, qui quod tam conſtanter Chriſti membra Sancti Catholici & Orthodoxi Doctores omnes tot ſeculis docuerunt, id

C oppugnare non dubitat? Eſt non nemo, qui propterea minus peccare putat Sacerdotem ſi ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem Eccleſiæ. Et citatur Auguſtinus, qui dixerit, Gratiano referente, Copulam Sacerdotalem vel conſanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apoſtolica autoritate prohiberi, Gratianus. 26. quæſti. 2. Sors. cùm tamen neque ſcripſerit hoc alicubi Auguſtinus, neque ex Auguſtini, verum ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, ſi quis dixerit Eccleſiaſtica lege copulam Sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Eccleſiã qui nõ audit, infidelis eſt. Nunquid autem qui contra legem eiuſmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Eccleſiæ legem peccat? Matth. 18. Vis audire quantum committat flagitium? Aug. trac. 89. in Ioan. Audi non Auguſtinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, ſed ipſum Deum, & hominem Chriſtum, huius peccati grauitatem demonſtrantem: Si non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Contra duas Epiſtolas Pelagianorum, lib. 3. cap. 3. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum eſſe? nunquid non multò grauius, quàm fornicatorem aut adulterum eſſe? Quid eſt autem ethnicum eſſe, niſi infidelem eſſe? in Chriſtum non credere? Poteſt autem extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantum eſſe vult Auguſtinus, vt ſub hoc vno, quaſi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et ſicut

Peccatũ infidelitatis omnia reliqua in ſe includit.
Ioan. 16.
Lib. 4. contra Iulianũ ca. 3.
Hæreſis ſchiſma & infidelitas ſunt peccata grauiſſima.
Rotero ad fratres inferioris Germaniæ.
Hebr. 13.

cùm dicimus, Apoſtolus, etiamſi non exprimatur quis Apoſtolus, non intelligitur ta- A
men niſi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamſi non exprimatur quod pecca-
tum, non intelligitur niſi infidelitatis. Quod etiam illa Chriſti verba videntur indi-
care, cùm dicit de Spiritu ſancto: Ipſe arguet mundum de peccato. Ac mox quaſi ex-
ponens: de peccato quidem, quòd non crediderunt in me. Itaque tãtum eſſe crimen
infidelitatis vult Auguſtinus, vt etiam quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infideli,
peccata eſſe doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum ſit. Quod cùm ita ſit, cùm
eccleſiam non audire ſit ethnicum & infidelem eſſe, nunquid eſſe dubium cuiquam
poterit, quin multò ſit flagitium grauius, in Eccleſiæ contemptum, continentiæ vo-
to alligatis nubere quàm vri? Certè nullum eſt vitium hęreſi, ſchiſmate, infidelitate
deterius. Congerantur, inquit Eraſmus, in vnum ſacerdotem luxus, libido, ambi-
tio, auaritia, & ſi quid præterea criminum eſt, omnem hanc vitiorum lernam vna
ſuperat hæreſis. Eadem eſt & ſchiſmatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de
traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud ſcire ſufficiat,
honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: ſed Ec-
cleſiæ contemptum, ſed ſchiſma, ſed infidelitatem ſiue ethniciſmum execrari. Qua-
re, quicunque non ita credit ſanctam catholicam Eccleſiam, vt eam tanquàm paren-
tem audiendam, vt eius legibus tanquàm à ſpiritu ſancto latis obtemperandum eſſe
putet, ſchiſmaticus eſt, hæreticus eſt, ethnicus eſt & publicanus. Nec eſt quòd exiſti-
met non in aliud ſe peccare quàm in legem Eccleſiæ, peccat in Chriſtũ ipſum. Neque B
enim ſponſus à ſponſa ſua, neque caput à corpore ſuo diſiungitur. Qui vos audit, di-
cit Chriſtus, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. A Chriſto itaque ſeparatur, quiſquis
ab eius corpore ſeparatur, & quantumlibet laudabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo
ſcelere, quòd à Chriſti vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ait Auguſtinus, ſed
ira Dei manet ſuper eum: contrà, qui permanet in Eccleſiæ vnitate, quamlibet gra-
uibus ſit flagitiis coopertus, quacunque tamen hora ingemuerit, nihil eſt quòd dubi-
tet, quin poſteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remiſſionem
peccatorum conſequutus, ad vitam peruenire poſſit æternam. Neque enim eſt alibi
remiſſio peccatorum, & æternæ vitæ conſequendæ ſpes, quàm in ea, quæ corpus eſt
Chriſti, ſancta catho lica Eccleſia.

Luc. 10.
Aug. epi. 150.

De iis quæ reſtant ex Symbolo, Peccatorum remiſſione, Carnis reſurrectione, & vita æterna.

CAP. LVII.

Ordinis in ſymbolo ratio.
Apoc. 21.

ATque hæc eſt cauſa quamobrem in ſymbolo, poſteaquàm credere nos profeſſi
ſumus ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, mox ſub-
iungimus, peccatorum remiſſionem, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Nul-
la eſt vitæ æternæ ſpes, niſi remiſſis peccatis, ſine quibus nemo naſcitur mortalium:
Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatũ intrare poſſit in illam ciuita- C
tem, in qua eſt vita æterna) neceſſe eſt ab inquinamentis eiuſmodi mũdari per pecca-
torum remiſſionem, quã aſſequi nõ licet, niſi in ſancta catholica eccleſia, ídq; per ſan-
ctorum, hoc eſt ſacramentorum cõmunionem. Remiſſis autẽ peccatis, non eſt dubi-
tandũ homini Chriſtiano, quin ſit compos futurus vitæ ęternę. Atq; hic eſt ſcopus, ad
quem omnes tendimus: hic finis, propter quẽ omnia illa credimus, quę ſunt in hoc li-
bro commemorata. Quoniã verò totũ Deus hominem ſaluandum ſuſcepit, conſtat
autem homo ex anima & corpore, & ex eo factũ eſt, vt carnis prius, hoc eſt corpo-
rum reſurrectionem, poſteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur.
Quę carnis reſurrectio cùm in Chriſto pręceſſerit, licet ſperare corpori, quod pręceſ-
ſit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, Chriſti corpus Eccleſia: caput noſtrum
ſurrexit, in cœlum aſcendit: vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, cor-
pus humanum, reſurrectionis, reuiuiſcentia intelligitur, de qua nemini Chriſtiano
dubitandum eſt: quandoquidem, vt à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt, qui docen-
dus eſt eſſe reſurrectionem, is profectò non eſt Chriſtianus. Quamobrem inconcuſ-
ſa fide tenenda eſt: Cuius fidei magna eſt vtilitas. Nam & piis in hoc mundo afflictis
præcipuum ſolatium, & impiis terrorem adfert: qui ſine modo in omnia collaberen-
tur

Reſurrectio carnis.
Carnis nomine quid intelligendum.
Reſurrectio quid.
Chryſo. Homil. 44. in Ioan.
Cyrill. Catheſi vlt.

A tur vitia, ſi poſt hanc vitam non ſua cuiuſque factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hieroſolymitanus, Radix omnis bonę operationis, eſt reſurrectionis ſpes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus eſt enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perſpexerit, laborum ſuorum mercede ſe fraudatum non iri. Hæc eſt baſis totius fidei noſtræ, quam ſolidam eſſe oportet: quæ ſi vacillet, reliqua penè fruſtra creduntur. Cur autem vacillet, cauſa non eſt, quandoquidem reſurrectionem hanc vel reuiuiſcentiam quotidie videmus in ſeminibus, quæ ſpargimus in terram, à quorum ſimilitudine probat etiam Paulus carnis reſurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicit aliquis, Quomodo reſurgent mortui? Quali autem corpore venient? Inſipiens tu, quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quid ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus, ſicut vult, & vnicuique ſeminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deum in reſuſcitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo ſemine. Tu inquit, ſemen aridum aut mortuum coniicis in terram, ibi rurſus putrefactum interiiſſe videtur, atque ita demum exiliens è terra velut renaſcens & reuiuiſcens, nec aliter reuiuiſcit granum frumenti, niſi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò ſpecie renaſcitur, quàm in ſcrobe conditum fuerat. Puſillum, vile, nigrum, ac ſiccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, ſuo tempore velut reuiuiſcens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein ariſtæ. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terræ tradidiſti. Sua cuique ſemini vis ineſt, ea ſe profert, vbi rurſus emerſerit, vt iam aliud Domino videatur cùm idem conſpicias, ſed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod ſtirpis robur? quæ radicis ambages? quàm latè ſparſi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amœnitas? quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cùm tu vile illud ac minutum granum inſepelires humo, & tamen hæc omnia audebas ſperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo ſperare fretus illius omnipotentia? Hac ſimilitudine carnis reſurrectionem probat Paulus, quę euidentior eſt, quàm vt de ea dubitari debeat. Eſt autem duplex reſurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij, id eſt, condemnationis. Quod & Daniel teſtatus eſt dicens: Tunc reſurgent qui ſunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobrium & confuſionem ſempiternam. Vnde Athanaſius ita ſymbolum ſuum concludit. Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum. In Apoſtolorum autem ſymbolo neque ignis, neque opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, ſed poſt carnis reſurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etſi autem animæ impiorum æquè vitam ęternam habebunt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in ſcripturis dicitur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neque vnquam in ſcripturis vita æterna niſi in bonam partem accipitur: in qua quid non ſit, quàm quid ſit dicere facilius eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſſitudo, non eſt infirmitas, nõ eſt fames, non ſitis, non æſtus, non corruptio, non indigentia, non triſtitia. Vis noſſe quid ibi ſit? Dicit Eſaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt poſſit eum videre, qui eſt vita æterna. Hæc eſt autem vita æterna, dicit Dominus, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ea cognitio hîc incipit per fidem, ibi conſummabitur quum reuelata facie gloriam domini ſpeculabimur. Quòd vt nobis contingat gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, dicamus omnes, Amen.

Reſurrectio ex mortuis fidei noſtræ baſis. 1.Cor.15.

Reſurrectionis carnis probatio. Ioan.12.

B (margin letter beside "mo, ſuo tempore")

Reſurrectio duplex. Ioan.15. Daniel.12.

Impiorũ immortalitas mors potius ęterna quàm vita dicenda. Rom.8.

C (margin letter beside "nam habebunt")

Aeterna vita ſemper in bonam partem capitur. Eſaiæ 64. 1.Cor.3.

Aeterna vita quid. Ioan.17. 2.Cor.3.

De Spe. CAP. LVIII.

PORrò ad Deum piè colendum non eſt quòd quiſquam exiſtimet ſolam fidem ſufficere. Hæc eſt enim qua credimus. Credimus autem non modò promiſſionibus, verumetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum noſtrorum

Fidei obiectio.

Fidei & ſpei comparatio coniunctio & officia.
Chryſ. tomo 4. iuxta finē. Ho. de fide, ſpe & charitate.
1. Cor. 3.

rum nobis conſcij ſumus, fieri non poteſt, quin ea nobis timorem incutiant, qui A
tum ſalubris eſt, quando ſpe miſericordiæ ſuſtentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet. Hæc eſt enim, quæ accipit, quod fides credit. Adeò ſunt hæc duo ſibi inuicem coniuncta, vt altera ſine altera ſtare non poſſit. Nam quemadmodum à Chryſoſtomo præclarè ſcriptum eſt, fides gloriam inchoat, ſpes ſuſtinendo conſummat: Illa fundamentum ponit, hæc ipſum hominem conſtruit. Illa dat principium, hæc Chriſtianum perducit ad ſummum. Illa initia credulitatis aggreditur, hęc ad conſummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod ſperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apoſtolus, per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quiſquam poterit fidei fructum percipere, niſi qui ſpei gloriam voluerit conſummare. Vt enim ſine fide non habet firmitatem ſpes, ita ſine ſpe fides non habet mercedem. Hæc eſt quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit: De hac per Prophetam dixit Dominus: Quoniam ſperauit in me, liberabo eum: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus: Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodum galea, præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat, dum caput circumdat & vndique tegit, ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, quòd ſicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti commoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem: ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quantiſcunque tenta- B
tionum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur, atque agitetur. Hæc eſt quæ nos petere facit, vt accipiamus. Neque enim ſatis eſt credere daturum Deum, quæ promiſit, ſed oratione contendēdum eſt, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationem non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus eſt, nihil vt hæſitemus, ac plenam in eo ſpem ac fiduciam collocemus. Quum enim pater noſter ſit, proculdubio non committet vnquam, aliquid vt neget à ſe petentibus, iis, quos nimia Charitate in filios adoptauit: quum præſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis; Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impoſſibile autem eſt mentiri Deum, qui veritas eſt: Deinde quum ſit omnipotens, nihil eſt quòd dubitemus, quin præſtare queat, quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis conſtat, quòd & vult & poteſt ea pręſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius, indubitata ſpe, certáque fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quò plures autem acceſſerimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim ſcripſit Hieronymus, quòd impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipſi modò Deū deprecemur, verumetiam ſicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem ſanctorum: Sicut Paulum quoq; non ſemel feciſſe videmus, vt ſe fratrum orationibus peteret adiuuari, ſic & nos adiuuari nos ſanctorum interceſſio- C
nibus poſtulemus: non eorum tantum, qui in hac lacrymarum valle nobiſcum degunt, ſed magis etiam illorum, qui cum Chriſto feliciſſimo viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt, cùm & ipſi non ſint abſque peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vnà dicere, Dimitte nobis debita noſtra, non poſſunt ipſi de ſe quoque non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit, vt pari ſint erga nos affectione, ſimiliterque res illis noſtræ curæ ſit atque iis, qui cùm ſint abſque macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri, cùm eiuſdem, cuius nos corporis membra ſint, atque ideo nos non diligere non poſſint, quum præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria, charitas autem non modò non ceſſatura, verùm etiam tum demum perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterunt, vt ſalutis noſtræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certo ſciri vix poteſt, qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Eccleſiæ iudicio condemnato, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſteaquàm verò mortui

Luc. 15.
Pſal. 90.
Rom. 8.
1. Theſſal. 5. & Epheſ. 6.
Spes galea & anchora ſalutis.
Hebr. 6.
Orādi ratio.
Matt. 6.
Ioan. 1.
Matt. 7.
Ioan. 15.
Hebr. 6.
Ioan. 14.
Hebr. 4.
Hier. in cap. 18. Matt.
Preces multorū nō exaudiri impoſſibile eſt.
Iob 5.
Rom. 15.
Coloſſ. 4.
Sanctorū interceſſio & inuocatio.
Vigilantij error quòd hìc viui tantùm pro ſe mutuò orent, & non ſancti in cœlo.

A tui fuerimus, nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo, qui duobus libris errorem hũc illius confutauit, Hieronymo, Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quanto magis poſt coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me Dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus, qui mortuorum hãc vocant inuocationem: quin ipſum potius Chriſtum veritatis magiſtrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed viuorum.

Hier. contra Vigilan.
Sanctorum non eſt mortuorum inuocatio.
Matt. 22.
Sancti viuũt.

Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui ſunt, vitæ reſtituuntur? Noſtra hæc mors potius, quàm vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur, neque eſt hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ noſtrę diminutio: illorum autem vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici poſſimus. Iam verò quod dicunt, inuocatione ſanctorum Chriſti gloriam obſcurari, tantum abeſt vt ita ſe res habeat, magis etiam vt illuſtretur, quando non in alium tota fiducia quàm in Chriſtum transfertur.

Inuocatione ſanctorũ non obſcuratur gloria Chriſti.
Simile.

Niſi forte ſi quis parum ſibi bene conſcius, atque adeò regis conſpectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum eſſe gratioſos exiſtimet, is quoniam ipſe non adiit, regis gloriæ detraxiſſe ſit putandus. Certè & pudor hominis, quo cùm ſuam indignitatem agnoſcit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem.

B Et fit non rarò, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum ſi qui ſunt, quibus gratiam, autoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquàm ipſum etiam regem regum & Dominum dominantium non eſt incredibile: qui vſqueadeò ſuæ glorię iacturam nihil metuit, vt diſcipulis ſuis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.

1. Tim. 4.
Ioan. 14.
Miracula maiora in poteſtate Dei apoſtoli fecerũt quàm Chriſtus.

Sic viſum eſt illi gloriam ſuam communicare cum his, quibus dignatus eſt communicare regnum ſuum, quorum non eſt dedignatus fieri miniſter, quos vt naturæ ſuæ diuinæ conſortes faceret, ideò non exhorruit formam ſerui ſuſcipere, carnem noſtram indutus.

2. Pet. 1.
Phil. 2.
Matt. 9.
Acto. 5.

Neque verò non præſtitit, quod credentibus in ſe pollicitus eſt. Contactu fimbriæ Chriſti ſanata eſt mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri ſanabat ægrotos: quòd ſudariis & ſemicinctiis, quæ Pauli corpus contigiſſent, à dæmoniis plerique liberabantur. Quæ res tantum abeſt vt aliquid Chriſti gloriæ detraxerit, magis etiam vt illuſtrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quàm ad ipſum Chriſtum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apoſtolis miracula fiebant.

Acto. 19.
Obiectio.
Honor Dei & Sanctorũ.

Sed hic obiicitur nobis Dei verbum. Scriptum eſt, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum eſt: Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifeſtum, Deo debitum cultum in homines transferunt.

Eſai. 42.
1. Tim. 1.
Deut. 16.
Matt. 4.
Honor gloria & cultus ſoli Deo.

C Scriptum eſt ô Satana: ſed non hoc eſt Dei verbum, quod tu perſuadere membris tuis conaris. Neque enim ſecum ipſe pugnat Dei ſpiritus, qui per Paulum alibi locutus eſt: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Scriptum eſt & illud, quòd Iacob adorauit ſepties obuiantem ſibi fratrem: quod Iudith Holofernem in conopêo ſedentem: Quod Nathan, quòd Berſabæ regem Dauid: quòd Nabuchodonozor Danielem, quòd Abraham & Ioſue angelos adorauerunt, Audebis ne ſanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipſe ſibi contraria ſit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operãti bonum.

Solutio.
Rom. 2.
Geneſ. 33.
Iudith 10.
3. Reg. 1.
Dan. 4.
Geneſ. 19.
Ioſue 5.

Vides igitur non de verbo Dei, non de ſcriptura cõtrouerti inter nos, ſed de eo, quẽadmodum quod Dei digito ſcriptum eſt, intelligi oporteat. Abſit opinio ſciẽtiæ, quæ inflat: adſit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus.

1. Cor. 8.

Quòd ſi verba captioſè ſcrutatus fueris, cùm dicitur, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandum, verùm illud potius, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit

Epheſ. 6.
Coloſſ. 3.

idolo

idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini ſer- A
Epheſ.6. Coloſſ.3.
uire, vt etiam de eo, quemadmodum ſeruire oporteat, præcepta dederit. Serui, in-
quit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis ve-
ſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui
Chriſti: Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire hominibus prohiberet, vt aut ali-
ter etiam ſeruos Dominis carnalibus quàm ipſi Chriſto voluerit obedire. Quæ ver-
ba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit: quid aliud
ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco Dominos à
ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed
nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines
tranſlatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? pa-
tiemur hac eum aſpergi infamia, qua nunc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegrega-
uerunt ſemetipſos aſperſam videmus? quæ vel errare cum Paulo ſatius ducit, quàm
cum iſtis rectè ſentire. Certa enim eſt, quod neque Paulus errare, neque poſſunt iſti
rectè ſentire, qui ſe à compage Chriſti corporis auulſerunt, atque ita ex mẽbris Chri-
ſti facti ſunt membra diaboli, qui mendax eſt & pater eius. Qui, quemadmodum
Ioan.8.
iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, ſeſe diuinæ legis ſenten-
tiis, velut quibuſdam velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcriptum eſt enim.
Cultus duplex.
Sed de eo quid ſcriptum ſit, non eſt vlla nobis dubitatio: de eo verò quemadmodum
quod ſcriptum eſt accipi oporteat, controuertitur. Rident iſti qui nihil ſibi non ar- B
rogant, nihil Eccleſiæ non detrahunt, tanquam à ſcholaſticis Theologis inuentum,
quod de duplici cultu, ſiue adoratione, ſeu ſeruitute, traditum ab illis legimus:
quum tamen id non trecentis his annis, quod iſti volunt, ab illis excogitatum, ſed
Aug.lib.8.de ciuitate Dei ca.27.& lib.10.ca.1.& 3.
ante mille propè ducentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac
niſi diſtinctionem hãc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum
defendi poſſint, quin ipſæ ſibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In ſcholis ita-
que Theologorum hæc à priſcis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quiſ-
quam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non perſonuerint, eſſe duplicem
Latria ſoli Deo. dulia hominibus etiam rectè tribuitur
cultum, adorationem, ſeruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam ſoli Deo debe-
ri, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc ſeruitutem, hunc honorem duliæ Pau-
lus hominibus præſtari voluit, latriæ verò nequaquam. De quo duplici cultu in ſe-
cunda Nicæna ſynodo multa ſcripta ſunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur:
In epi. Taraſij & vniuerſæ ſanctæ ſynodi ad Imperatores, quæ eſt in fine 7. actionis
Cùm crucem viuificam ſalutamus, conuenienter cauimus, Crucem tuam adoramus
Domine: quæ ſanè adoratio nihil aliud eſt quàm ſalutatio, ſiue amplexum malis
dicere, & eſt vox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt quum venerationem,
Adoratio quid.
deſyderium, & timorem ſignificamus. Ita nos veſtrum victorioſum & placidiſſimum
imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodo timorem ſignificat, quemad-
modum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro,
quem accepit à filiis Heth, in ſepulchrum Saræ vxoris ſuæ, adorauit illos. Rurſus C
qui ſperant beneficium ſe accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum
Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo
tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum
exhibebis, quòd Græcè eſt latreuſeis, Adorabis, abſolutè ponit, neque adiicit ſo-
li, vt ſignificetur vox diuerſæ notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis ſiue
ſeruies, quòd Græcè eſt latreuſeis, ſoli adiicit, quam ob cauſam latriam ſoli Deo
tribuimus, ad illúmque referimus. Et in ſecunda actione: Qualis verò eſt iſte ado-
rationis honor, profectò non alius, quàm is, quo nos peccatores quoque inuicem
proſequimur, ſalutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt au-
Ioan. Damaſcenus in tribus lib. de imaginibus & inuocatione ſanctorum agit.
tem verba Stephani Epiſcopi Boſtrorum. Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis
ſynodi Taraſius: Soli Deo latriam exhibentes, poſcimus interceſſionem intemera-
tæ Dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſanctorum item angelorum, omniúmque ſan-
ctorum. Extant autem tres libri Ioannis Daméſceni aduerſus eos, qui ſanctis ima-
ginibus & ſanctorum inuocationi detrahunt, ſcripti, in quibus adorationis modi di-
ligenter explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra ſanctorum ve-
Ioan.19.
nerationem obiiciuntur, præclarè diluuntur. Verùm vt res omnis vel cæco perſpicua
eſſe

A eſſe queat, neque ſit quiſquam, qui non intelligat, quàm falsò iſti, qui quod ne milites quidem impij, qui Chriſtum in crucem egerunt, facere auſi ſunt, Chriſti tunicam inconſutilem in tot iam particulas conſciderunt, vnam, Sanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam idololatriæ vnius omnium grauiſsimi criminis inſimulent, propter eum quem Sanctis tribuendum eſſe docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis diſſerere. Triplicem Deo cultum deberi mater nos Eccleſia docuit, imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratiſsimus cultus eſt imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit, Vis Deos propitiari, bonus eſto: Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt. Auguſtinus verò ſummam religionis eſſe dicit, imitari quem colis. Hunc adeò requirit à nobis Deus, vt filium ſuum vnigenitum de cœlo deſcendere, & in terris cum hominibus verſari voluerit, quò in illo homine facto quemadmodum nos imitari Deum oporteret, diſceremus. Neque enim propterea tantum incarnari Chriſtus voluit, vt eſſet vita noſtra, verumetiam vt eſſet via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret: Non ideò tantum homo factus eſt, vt (quod ſolum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis noſtris ſatisfaceret, mortémque noſtram moriendo deſtrueret, verumetiam vt ſeipſum viam nobis & exemplum viuendi proponeret, vt ſicut ipſe ambulauit, & nos ambularemus, neque ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quòd vita noſtra factus eſt, quódque ſatisfaciendo pro peccatis noſtris nos à morte

Cultus Dei triplex.

Seneca.

Auguſ. lib. 8. De Ciuitate Dei, cap. 17.

Chriſtus incarnatur vt ſit vita, & via & exemplũ.

B liberauit, atque ita omni cura ſoluti, in vtranque, quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus, verùm vt aſpicientes in autorem fidei & conſummatorem Ieſum, eadem qua ille via incederemus, ſi veritate cognita vitam conſequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, hanc ille cùm propemodum amiſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt, vt eam ſic deformatam in nobis vt amiſſa videretur, reſtauraret. Quantum igitur eum eſſe cultum exiſtimare debemus, propter quem Deus de cœlo deſcendere, & in hac lacrymarum valle carnem noſtram indutus cum hominibus verſari dignatus eſt? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus ita ſcribens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Inuitat Ioannes cùm ait: Qui dicit ſe in Deo manere, debet ſicut ipſe ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui via noſtra, qui ſimul & oſtium & oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, Dominus Ieſus Chriſtus. Sic enim loquitur: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ac rurſus alio loco: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quid igitur? Nunquid nefas eſſe putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos nos inuitare dignatus eſt, ad homines transferre? Hoc ſi nefas eſt, nefarium ſcelus commiſit Paulus, qui

Hebr. 12.

Geneſ. 2.

Epheſ. 5.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan. 14.

Matth. 16.

Ioan. 10.

Sanctorum imitatio.

1. Corinth. 7.

C dixit: Volo autem omnes vos eſſe ſicut meipſum. Ac rurſus clarius in eadem epiſtola repetitis vicibus: Imitatores mei eſtote. Et in alia: Eſtote ſicut ego. Quid ais ô Paule. Chriſtus ideo venit in mundum, vt imaginem & ſimilitudinem Dei, quam inobedientia ſua primus parens noſter propemodum amiſerat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret, Chriſtus dicit: Ego ſum via, ego ſum oſtium, qui vult venire poſt me, ſequatur me, non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum, & tu dicis, Eſtote ſicut ego, Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus Deóque multò gratiſsimus in imitatione conſiſtit. Hic facile quiuis perſpicit, ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri proh dolor, videmus) à nefario ſcelere defendi Paulum non poſſe. Sed non ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaque tranſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neque ſoli Deo debitum ſibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem ſui vellet intelligi, declarauit, cùm poſt ea verba, Imitatores mei eſtote:

1. Corinth. 4.

Galat. 4.

ſtatim ſubiunxit, ſicut & ego Chriſti. Hactenus imitari ſe quemque voluit, quatenus A
ipſe Chriſtum imitatus eſt: non quatenus fuit perſequutor, blaſphemus, contumelio-
ſus, verùm quatenus miſericordiam Dei conſequutus: non ipſe iam viuebat, ſed in

1. Tim. 1. Gal. 2. Galat. 6.

ipſo Chriſtus, quatenus ipſi mundus & ipſe mundo fuit crucifixus: vt imitari Pau-
lum, nihil aliud fuerit, quàm Chriſtum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd

Imitari Paulum eſt Chriſtum in Paulo viuentem & agẽtẽ imitari.

rectè cultus hic ſanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Chri-
ſtum in ſanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad ſolum illum, qui via noſtra, qui
oſtium noſtrum eſt, Dominum Ieſum Chriſtum, redundare videatur. In illo perfectiſ-
ſimum nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quoniam dicere poſsit aliquis: Quid
eſt homo, vt poſsit ſequi Regem factorem ſuum? Quomodo præſtare poſſum ego

Eccleſi. 2. Gene. 8.

puluis & cinis, vt incedam veſtigiis creatoris mei? Vt ne quis exiſtimaret ſibi non eſ-
ſe poſsibile, quod propter nos homini facto Deo fuit poſsibile, puri proponuntur ho-
mines, vt in illis Chriſtum viuentem & operantem imitemur, neque deſperemus
ea nos præſtare poſſe, quæ eadem qua nos infirmitate prædit viri ſancti quandoque

Baſil. ſerm. 2. de baptiſmo cap. vlt.

præſtitiſſe commemorantur. Sic à Baſilio ſcriptum legimus: Reſpicientes igitur in
Chriſtum, animi noſtri alacritatem glorioſo imitandi ſtudio intendamus, vbi verò
ſanctos conſyderamus, docemur ſtudium hoc imitandi Chriſti non eſſe impoſsibi-
le, vt per illorum conſyderationem alacriores facti, ſyncerum & immaculatum
omne mandatum Domini ad mortem vſque ſeruemus, atque ita in vitam æternam
ingrediamur, Regnum cœlorum hæreditate poſsideamus, quemadmodum pollici- B
tus eſt qui mentiri neſcit Dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei vi-
uentis Filius. Nihil ergo detrahitur perfectiſsimo exemplari, quod eſt in Chriſto Ie-
ſu, ſanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo
& præcipuo cultus genere dicta ſufficiant. Secundũ genus in honore conſiſtit ac ve-

Nota. Sanctorũ veneratio. Ezech. 36. & Rom. 1.

neratione. Dicit itaque Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria
& honor omni operanti bonum. Nunquid ipſe ſibi contradicit? Minimè gentium.
Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret ſummum illum cultum & gloriam omnem
ſoli Deo deberi, atque ad ſolum illum eſſe referendum: ſed non propterea ſua quoque
gloria & honore fraudandos eſſe putabat eos, qui bonum eſſent operati, per quos no-
men Dei ſanctificabatur, ſicut contrà per eos, qui perperam agunt, quíque nequiter
viuunt, nomen Dei polluitur & blaſphematur. Quid autem aliud honoramus & ve-
neramur in ſanctis, niſi Dei dona, niſi Chriſtum ipſum viuentem & operantem in il-

Naz. in ora. in Athana.

lis? Athanaſium laudans, dicit Gregorius Nazanzenus, virtutem laudo: virtutem
autem laudans, Deum laudo. Dei nanque donum eſt virtus omnis, à quo proficiſcitur

Iac. 1. Epiph. Hær. 26. Baſil. in 40. martyres.

omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit
Epiphanius, honorat etiam ſanctum: qui verò ignominia afficit ſanctum, ignominia
afficit etiam ipſum Dominum. Ad eundem modum Baſilius: Honos erga bonos con-
ſeruos (ſanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ ſignificationem

Damaſc. lib. 4. actio. 4. Auguſt. in Pſal. 44.

apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Dama- C
ſceno, & in Decretis Synodi ſanctæ ſecundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque diſ-
ſimiliter Auguſtinus: Oſtendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto Templum
Romuli, in quanto ego ibi oſtendo memoriam Petri: In Petro quis honoratur? ni-
ſi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Chriſtiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle
à Paulo, tolle ab Adalberto & Staniſlao, quòd Apoſtoli, quòd martyres, quòd
imitatores Chriſti fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Ariſtidi iuſto,
vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ ſanctimoniam ab his, qui Græcorum Hiſto-
rias conſcripſerunt, plurimum eſſe legimus commendatam. Chriſtus igitur in ſanctis
honoratur, ac tantùm abeſt, vt honorandis illis obſcuretur Chriſti gloria, nihil vt

Sanctorũ inuocatio. Obiectio. Mortuos inuocare nõ licet ergo.

magis ad eam illuſtrandam pertinere videatur, quàm ea quæ ſanctis præſtatur vene-
ratio. Sed hac de re, dicunt iſti qui ſegregauerunt ſemetipſos, non eſt nobis vobiſ-
cum controuerſia, de inuocatione contendimus, quàm ſoli Deo deberi cenſemus:
atque ea qua fungimur vſurpata nobis autoritate, ſi quis inuocet mortuum, eum
idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, ea-
dem eſt & inuocationis ratio. Si nullum eſt crimen in imitandis ſanctis, cùm ſe Chri-
ſtus, non Petrum, non Paulum ſequi iuſſerit, ſe, non ſanctorum aliquem, vitam &
oſtium

A oſtium eſſe docuerit, ſi nullum eſt crimen in glorificandis illis, cùm diſertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo, quid eſſe criminis poterit in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim ſolius Dei proprium eſt, ſed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt aiunt, in quem non crediderunt? In ſanctos autem non credimus. Quid ſi in illos quoque rectè credi docet Paulus? Verba ſunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in Domino Ieſu & in omnes Sanctos: Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in Symbolo dici poſſe, Credo in Sanctam Catholicam Eccleſiam. Quo genere loquendi vſus eſt Hieronymus quoque dicens: Cùm ſolenne ſit in lauacro, poſt Trinitatis confeſsionem interrogare, credis in Sanctam Eccleſiam? In quam Eccleſiam crediſiſſe eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In noſtram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam neſciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod eſt in Exodo ſcriptum, Credidit populus Deo & Moyſi ſeruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moyſen refertur & in Deum, vt populus qui credebat in Dominum, æquè crediſiſſe dicatur in ſeruum. Hoc autem non ſolùm in Moyſe, ſed in omnibus eius Sanctis eſt, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, niſi credat & in Sanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros eius odio & infidelitate tenuatur: Sed & Chryſoſtomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus eſt Moyſes, coniun-B ctus eſt enim, inquit, non vt honore par Deo, ſed vt miniſter Dei. Origenes quoque, recitante Pamphilo in apologia eius: Eſt, inquit, fides noſtra, primo quidem omnium in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, conſequenter verò etiam in omnes Sanctos Patriarchas, vel Apoſtolos Chriſti. Si ergo rectè credimus in Sanctos, rectè etiam inuocamus Sanctos. Quemadmodum autem aliter in Sanctos credimus quàm Deum, ſic aliter etiam eos inuocamus quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæſumus, da quæſumus, præſta quæſumus, largire quæſumus, tribue quæſumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione noſtra in cœlis cum Chriſto triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiſcum adhuc militantibus. Quæ malùm igitur intemperiæ agunt iſtos, qui ſoli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas eſt, Ora pro nobis Sancte Dei genite? Eſt quidem ita, quòd aduocatus noſter Chriſtus etiam nunc ad dextram ſedens Patris interpellat pro nobis, verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Chriſtum inuocauit vnquam, ne cum Arrio creaturam eſſe Chriſtum ſentire, aut aliquid eius poteſtati detrahere videretur, quaſi non æquè largitor ipſe ſit vt pater, aut Spiritus Sanctus. Etenim quatenus eſt homo, Pontifex eſt noſter pro nobis interpellans, quatenus autem æqualis eſt patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim ſit vnus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit, Claudia-C nus, qui quodam modo petit, ipſe eſt qui ſe quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in Sanctos transferre, in illa ſolenni ſupplicatione, quam litaniam vocant, quid creatori, quídque creaturæ tribuendum ſit, diſertè docet, dum aliter Deum vnum in ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium, aliter Sanctos, qui Dei creaturæ ſunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus Sancte Deus, miſerere nobis. Ad Sanctos vbi ventum eſt, non miſericordiam, ſed interceſsionem tantum ab illis poſtulat, ſicut ab aliis in hoc ſeculo nobiſcum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Toletano octauo, quod ſecundam Nicænam ſynodum præceſsit, vbi forma præſcribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore ſuo adorato, inuocet Sanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſuis perſequi, quàm eorum quæ pro nobis ſolicita ſunt ad Chriſtum interceſsione cum Paulo vti mauis, quòd nullus diuinitati proprius honos in litania Sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorũ ſedes tranſlatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Chriſti

Eſai.42.
Roma.10.
Credere in Sanctos, & Sanctam Eccleſiam.
Paulus in epiſto. ad Phile.
Hier. aduerſus Luciferianos.
Hier. in epiſ. ad Phile.
Exod.14.
Chryſ. Tom. 3. in ſerm. de fide & lege naturæ.
Fides noſtra primo omnium in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, deinde in omnes Sanctos
Deum inuocamus vt præſtet, & Sanctos verò vt orent pro nobis & intercedant.
1. Ioan.2.
Nemo catholicus Chriſtũ inuocauit vnquam vt oret pro nobis.
Claud. de ſta. animæ, lib.1. cap.3.
Inuocare Deum & aliter Sanctos docet Sancta Eccleſia.
In conci. Toletano. cap.7.

Obiectio, per inuocationē alius mediator quęritur. Mediatores etiam ſancti. Rom. 15. 2. Cor. 1. Coloſſ. 4. 2. Theſſ. 3. Obſecrare pro aliquo. Deut. 5.

gloriæ derogatur, quòd alius à Chriſto mediator quæritur, dum à ſanctis interceſsio A
poſtulatur. Derogabat igitur Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum inter-
ceſsionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet præter Chriſtū mediatores agnoſcebat?
Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur
Eccleſia, vnum eſſe Mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtū Ieſum: ſed tan-
tùm abfuit, vt propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, vt in
eo ipſo capite, vbi Mediatoris vnius facit mentionē, pro Regibus & pro omnibus, qui
in ſublimitate conſtituti ſunt obſecrationes fieri voluerit. Quid eſt autem obſecrare
pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe, quem petis, & eum pro quo petis? Qua-
lem ſe fuiſſe Moyſes teſtatur inter Deum & populum Iſraël, cùm dicit: Ego medius &

Mediatorem eſſe. Cyril. lib. 12.

ſequeſter fui. Talem vt Mediatorem non eſſe niſi ſolum Chriſtum diceret, nunquam
ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillū ea de re loquen-
tem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Ieſus Chriſtus eſt, non ſolùm quia reconci-
liauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & ſubſtantialiter & Deus & ho-
mo in vna ſubſtantia eſt. Hoc enim modo naturam noſtram ſibi Deus reconciliauit:
Nam aliter quomodo vnum Mediatorem Chriſtum Paulus dixiſſet; multi enim ſan-

2. Cor. 5. Gal. 3.

ctorum mediationis miniſterio vſi ſunt, & ipſe Paulus clamat: Obſecramus pro Chri-
ſto, reconciliamini Deo. Moſes quoque mediator fuit, miniſtrauit enim filiis Iſraël
Legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clama-
bat ad Deum: Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona. Quid B
multa: ſinguli Prophetarum mediatores fuerunt, Apoſtolorum quoque ſinguli.
Quomodo igitur vnicus Mediator Dei & hominum Chriſtus? niſi noua inauditá-

Mediator & de Chriſto & aliter de ſanctis dicitur. 1. Tim. 2.

que in aliis mediatio ſua ſit. Sed modum quoque perſtringere non alienum eſt. Quòd
igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab vtroque neceſſario tangitur, & hoc
modo diuerſa per medium coniunguntur. Eſt autem Chriſtus Mediator Dei & ho-
minum, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipſe Paulus qualem
vnum & ſolum Mediatorem Chriſtum intelligi vellet, mox explicauit poſt ea verba:
Vnus eſt Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: mox illa ſubiiciens: qui
dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Vides nullam hîc interceſsionis,
verùm ſolius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo Mediator, qui pretioſo ſan-
guine ſuo nos redemerit, non eſt niſi ſolus Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Sic enim

Leo ſerm. 12. de paſsione Domini. Epiph. 83. & 34.

docti ſumus à Leone Pontifice, quòd quamuis in conſpectu Domini multorum ſan-
ctorum pretioſa ſit mors, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acce-
perunt iuſti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata ſunt pa-
tientiæ, non dona iuſtitiæ. Singulares quippè in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius
quiſquam debitum ſuo funere ſoluit: cùm inter filios hominum ſolus Dominus noſter
Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam
ſunt ſuſcitati: de quibus ipſe dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia trahā ad meipſum.

Cyr. lib. 11. in Ioan. cap. 34.

Sic & ante Leonem à Cyrillo ſumus inſtituti, quod vnum mori oportuit, ſufficien- C
tem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium ac-
ciperet, ne quis illud ridiculum verùm eſſe putaret, Apoſtolorum mortem ad de-
ſtructionem interitus aliquid contuliſſe: Cùm liberatis enim ab interitu etiam Apo-
ſtoli iure connumerantur: vnius enim nobiſcum illos naturæ fuiſſe conſtat, in quos

Aug. ad Bonifac. lib. 4. c. 4. Tract. 84. in Ioan.

imperium mors ſuum exercuit. Sic æqualis eius Auguſtinus: Solus Chriſtus pro no-
bis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, vt nos per illum ſine bonis meritis conſeque-
remur gratiam. Et rurſus: Et ſi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum
peccatorum remiſsionem nullius martyris ſanguis funditur, quod fecit ille pro no-

Hila. c. 14. in Matth.

bis. Sic & qui præceſsit hos Hilarius: Domino, inquit, ſeculi motus tempeſtatéſque
calcanti, non eſſe quiſquam paſsionis particeps poterat: Solus enim paſſurus pro
omnibus, omnium peccata ſoluebat, nec ſocium admittit, quicquid vniuerſitati præ-
ſtatur ab vno, ita cùm eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus antè redi-
mendus ad redemptionis iſtius fidem, cùm in Chriſti martyrem reſeruatur. Sic poſt

Petr. Lomb. lib. 1. Senten. diſt. vlt.

hos quoque aliquot ſeculis docuit Petrus Lombardus: quem autorem quadringen-
tis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe volue-
runt. Chriſti paſsio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſsio alicuius ſancti:

A Nullius enim paſsione redempti ſumus, niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò iis, qui paſsi ſunt, verumetiam aliis fidelibus ipſorum paſsiones, veruntamen noſtra redemptio non ſunt, hoc enim paſsio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius libro ſeptimo in Lucam, Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neque enim redimere potuit ſanguis Prophetarum. Neque redemit nos Petrus aut Paulus. Chriſti ſolius paſsione redempti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo, quod qui purus homo fuiſſet, præſtare nunquàm valuiſſet. Vtcunque Sanctorum quoq; paſsiones nobis verùm iam redemptis proſunt. Quamobrem qui redemit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit alium vna, Sancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia, quàm vnum & ſolum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce pro nobis mortuum, à quo docta, vt in ipſius nomine Patrem peteret, ſimul à Paulo admonita, vt per Chriſtum hoſtiam laudis offerret Deo, omnes orationes ſuas, quas collectas vocant, ad Patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam Sanctorum, ſed per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per ſolius illius paſsionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi ſibi poſtulat. Vides ergo Satana, quòd non ignorat Mediatorem Chriſtum Eccleſia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ perſuadere conatus es, quódque iuxta ſanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoſcit & confitetur, quàm Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, etiamſi

Ambr. lib. 7. in Lucam. Ioan. 15. Hebr. 13.

B cum eodem Paulo Sanctorum ſibi putat interceſsionibus vtendum. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum interceſsiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conſpectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui eſſe cenſeri poſſumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi ſcriptura aliqua, Sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum interceſsione vti prohibet? Sed nuſquam id faciendum eſſe præcipit, neque vllum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen ſcripturæ locus, quo benedicens Iacob filiis Ioſeph, ait: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham & Iſaac, quid aliud quàm Sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud, quod à Moſe dictum eſt: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temet ipſum dicens, &c. Quódque dixit Daniël: Ne auferas à nobis miſericordiam tuam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob Sanctum tuum. Chryſoſtomus diuinæ humanitatis exemplum adducens, Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquendi fiducia ſit, quíque peccatores reſtituere poſsit, nullos prorſus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto, Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa, qui ab hac iampridem vita diſceſsit. Aſpice, Sanctorum, quanta ſit virtus: Neque enim ſua verba

Sancti Mortui inuocãdi. Gene. 48. Exod. 32. Dan. 3. Chryſ. homi. 5. in homi. de Virtutibus & vitiis. 4. Reg. 20.

C tantum aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſsione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Heliſæi lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coëgit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſsit, petram diſrumpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt, Sanctorum Martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis Sanctos, & ad eos rectè nos confugere doceri poſsit. Verùm fac ita eſſe, quòd nuſquam id ſcriptum ſit. At ſi nihil niſi quod ſcriptum eſt, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iam anteà pleraque de voce homouſios, de Diuinitate Sancti Spiritus, de perpetua Mariæ Virginitate, de Baptiſmo paruulorum, déque aliis nonnullis, quę Arius, Macedonius, Eluidius, Donatus reiicienda eſſe putauerunt, quòd è ſcripturis probari non poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis, Non eſt ſcriptum, igitur amplectendum non eſt, cum ipſis illis autoribus hæreticis, quorum ſemper proprium fuiſſe videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, nõ ſcriptas etiã traditiones vetuſtate

4. Reg. 2. Daniel. 31. 4. Reg. 7. Exod. 24. Exod. 17. Acto. 19. Acto. 5. 1. Theſſa. 3.

conſecratas, ac totius Eccleſiæ perpetuo conſenſu comprobatas, mordicus retinebi- A
mus. Non eſt quiſquam ferè ſanctorum Patrum, qui à Chriſto in cœlum tranſlato ad
hæc vſque noſtra tempora vixerunt, cuius calculo ſanctorum cum Chriſto trium-
phantium interceſsio non fuerit approbata. Neque fuit illis inuſitata hæc interpel-

Orige. lib. 2. in beatū Iob, in lamenta. Orationes ad ſanctos. Ephrem in ſerm. de laudibus martyrum.

landi formula, qua nos in Litaniis vtimur. Origenem longè vetuſtiſsimum ita legi-
mus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conſpectu
Regis Domini, ora pro nobis miſeris. Et alio loco: Incipiam me genibus proſternere
& inuocare omnes ſanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem
peccati, ſuccurrant. O ſancti Dei, vos lacrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt pro-
cidatis miſericordiis eius pro me miſero. Beatus Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ Diaco-
nus, ante mille trecentos annos in ſermone de laudibus ſanctorum martyrum: Pre-
camur vos, inquit, beatiſsimi martyres, qui pro Domino tormenta ſubiiſtis, atque
ideo familiarius Domino coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris Dominum interpella-
re dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Eſto, inquit, noſtra concilia-
trix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es ſpes

Greg. Nazā. in monodia Baſilij.

apud Deum Chriſtianorum. Gregorius quoque Nazanzenus, quem Theologum
Græci vocant: Tu autem, inquit, Baſili ſacrum ac diuinum caput, ex alto nos reſpice,
& carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte preci-

Hier. in Epitaphio Paulę.

bus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et eius diſcipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô
Paula, & tui cultoris vltimam ſenectutem orationibus iuua: Fides & opera tua Chri- B
ſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Ac ſynchronus huius Augu-

Aug. in medi tat. cap. 23. Vict. lib. 3. de perſequutione Vādalica.

ſtinus: Orate Dominum, orate piiſsimi, orate omnia agmina ſanctorum. Et qui ſequu-
tus Auguſtinum, eodem vixit ſeculo, Victor, Deprecamini Patriarchæ, de quorum
ſtirpe nata eſt, quæ nunc laborat in terris Eccleſia: Orate ſancti Prophetæ cognoſcen-
tes afflictam, quam anteà vaticinante præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffraga-
tores eius, quàm vt congregaretis vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino,
velut equi velociſsimi curſitaſtis, præcipuè tu Petre beate, tu ſancte Paule Gentium
magiſter, vniuerſique ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli: Sed ſcimus quia
indignum eſt vobis pro nobis orare, quia iſta, quæ venerunt nobis non ad probatio-
nem quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate
iam filiis, quia & Chriſtus orauit pro inimicis Iudæis: proſtrati rogamus, vt non
ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eum, qui vos ad Apoſtolicum culmen pro-

Antoni' Epiſcopus. Prudentius Poëta.

uexit humiles piſcatores. Et æqualis eius Antonius Epiſcopus Conſtantienſis ad Ar-
cadium ſcribens: Qualis eris, inquit, cùm Petrum & Paulum, quos rogare ſolebas, vt
patronos, habebis amicos? Et qui præceſsit hos Prudentius, ad Laurentium verba fa-
ciens: O Chriſti decus, inquit, Audi Poëtam ruſticum cordis fatentem crimina, &

Paulinus in Panægyrico, de obitu Celſi.

facta prodentem ſua: Indignus agnoſco & ſcio, quem Chriſtus ipſe exaudiat: Sed
per patronos martyres, poteſt medelam conſequi, & Paulinus Celſum alloquens:
Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, ſi noſtri ſis memor ad Domi- C
num (& paucis interpoſitis) Celſe iuua fratrem ſocia pietate laborans, Vt veſtra no-
bis ſit locus in requie. Porrò Baſilius adeò non reprehendendam putat ſanctorum in-
uocationem, vt ſcribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur an-
guſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt

Gaudentius in ſer. quem habuit in dedicatione Baſilicę Cōcilij ſanctorum. Chryſ. homi. 66. ad populū Antióch.

duret in rebus lætis. Quos etiam ipſe poſteà inuocat. Quem imitatus Gaudentius,
de iiſdem & de aliis nonnullis ſcribens: Supplices, inquit, ad eorum veſtigia concur-
ramus, vt ipſis intercedentibus vniuerſa quæ poſcimus, adipiſci mereamur. Sed &
Ioannes Chryſoſtomus in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus, ac-
cedit martyrum ſepulcra complexurus, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus,
vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcatorem etiam mortuos
vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idolola-
tras fuiſſe Origenem, Baſilium, Gregorium Nazanzenum, Ioannem Chryſoſto-
mum, Hieronymum, Auguſtinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad ſanctorum
interceſsionem & confugerunt ipſi, & aliis vt confugerent autores fuerunt? Nos
verò multò rectius eos idololatras eſſe cenſebimus, qui commenta opinionum ſua-
rum ſic adorant, & quod ſemel in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt

A Eccleſiæ totius conſenſum, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei ſui cordis viſiones anteponant: Cui cùm reſiſtunt, non hominibus reſiſtunt, ſed ipſi Spiritui Sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in ſanctis ſuis coli, ſequuntur deos alienos: Sic enim in Veteri Teſtamento nouas & peregrinas atque alienas ab Eccleſia doctrinas legimus appellari, quòd non ſecus ab hæreticis ipſorum commenta quàm ab Ethnicis dij ſui obſeruentur. Tanta fuit priſcis illis ſeculis ſanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum ſepulcra non niſi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cùm aliis in locis, tum vbi vitam beati Babilæ perſequitur, à Chryſoſtomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba ſunt hæc, loquitur autem de ſanctis: Qui ducebantur & circumducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti ſunt, Regibus ipſis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium eſt regaliſsima, relictis omnibus, ad ſepulcra piſcatoris & pellionis currunt, & Reges, & præſides & milites. Et in Conſtantinopoli Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi prope Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula corpora ſua ſepeliantur, fiántque piſcatorum oſtiarij Reges: neque hinc in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi & eorum nepotes. De Theodoſio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apoſtolorum thecas iacebat, cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida ſanctorum interceſsione poſcebat. De reliquiis Geruaſij, Protaſij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concurſus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, ſcribit Auguſtinus. Quo etiam in loco moris fuiſſe ſcribit, vt recitaretur in Templo, quid quiſque beneficij accepiſſet. Suo quoque tempore factum eſſe refert Theodoritus, vt votorũ rei dona perſoluerent: atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum ſimulacra ſuſpenderent, ex auro argentóue confecta. Denique ſub ipſa propemodùm Apoſtolorum tempora tantus fuit honor ſanctorum martyrum reliquiis habitus, vt beati Polycarpi corpus Chriſtianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodum ab Euſebio memoriæ proditum legimus. Itaque non eſt nouum hoc, quod infelici æuo hoc noſtro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Chriſtum in ſanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ inſimulentur. Iam indè à multis ſeculis factitatum id eſſe narrat Auguſtinus, cùm à Fauſto Manichæo, tum à Maximo Madaurenſi, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriæ Chriſtianos affines eſſe dixerint, propter ſingularem cultum, quo ſanctos martyres proſequi videbantur. Quorum errorem refellens Auguſtinus: quamuis reuerenter colerentur ſancti, negat illis tamen vllum honorem diuinum tribui. Sic enim loquitur contra Fauſtum ſcribens: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum (quamuis in memoria martyrum) conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſsiſtens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò ſecurius poſt incerta omnia ſuperata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc pugnantes. At illo cultu qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit propriè quædam diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus niſi vnũ Deum. Cùm autem ad hunc cultũ pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorũ qui hoc etiã idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendũ præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Nunquid non perſpicuè ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco, qui cultus, quæúe ſeruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contrà mortalibus quoque

(The printed margin letter B stands beside the line "num loca, ante martyrum …", and C beside "tionem, & vt meritis …".)

Hier. 3. Oſeæ 3. Reliquiæ ſanctorum venerandæ.

Chryſ. tom. 3. in demõſt. aduerſus gẽt. quòd Chriſt⁹ ſit Deus.

Ruffi. lib. 2. c. 32. Eccl. hiſt.

Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 28.

Theod. lib. 8. de curatio. Græ. affect.

Euſeb. lib. 4. c. 15. Ecc. hiſt.

Augu. contra Fauſtum, lib. 21. capite 21. Lib. 8. de ciuitate Dei. c. vl. Lib. 10. cap. 1. epiſt. 43. inter epiſ. Aug. Lib. 20. c. 21.

Nota. Sãcti ad quid honorantur.

Latria cultus ſoli Deo tribuitur.

tribui rectè poſsit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non A
ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri poſsint: Cæterùm offerre ſacrificium ita eſt propriè diuinitati debita ſeruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non poſsit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari verò ſanctos, honorare ſanctos, dicere ſancte Petre, ora pro nobis, & licuit in Eccleſia Dei ſemper, & licebit: Neque alij ſunt, qui cultum hunc deberi ſanctis negant, quàm qui ſacrificium propriè diuinitati debitam ſeruitutē ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris vel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conantur, quo facilius poſteà, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio atque Sacerdotio ſpoliatos nos abſque Deo eſſe faciant. Et hoc eſt quod paulatim Satanas molitur. Primum vt amicos filióſque Dei, & membra Chriſti corporis, deinde vt Deum ipſum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam ſempiterna quadam obliuione obruat. Verùm hoc, aiunt, eſt diuinum honorem in homines transferre: quod ſolius Dei proprium eſſe videtur, qui dixit: Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes, id hominibus tribuere quaſi poſsint aut audire ſancti petitiones noſtras, aut motum cordis eius, qui precatur, iudicare. Cæterùm ſi quis nefas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturā arguat, quæ tribuit Eliſæo, quod is abſens cognouerit, quæ Gieſi diſcipulus eius fecerat, cùm à Nahaman Syro munera accepiſſet: quòd omnia verba quæcunque locutus eſſet in conclaui ſuo Syriæ Rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, miſſum eſſe ab Rege Iſraël, qui caput ſuum præcideret. Tribuit eadem & Petro, quòd ſciuerit is Ananiam & Saphiram fraudaſſe de pretio agri. Paulus quoque ita loquitur, nam etſi corpore abſens ſum, ſed Spiritu vobiſcum ſum gaudens & videns ordinem veſtrum: & alio loco, Ego quidem abſens corpore, præſens autem Spiritu, iam iudicaui, vt præſens eum, qui ſic operatus eſt. Quòd ſi diuini Latini vocantur, qui vel præterita vel futura cognoſcunt, cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur ſanctorum ſpiritibus, quando corpus etiam Eliſæi mortuum, oſſa Ioſeph, quæ viſitata fuerant, poſt mortem prophetaſſe legimus? Quid autem aliud eſt Prophetia, quàm quod à Caſsiodoro ſcriptum eſt, Inſpiratio ſiue reuelatio diuina? Eſtne autem veriſimile, quòd pleraque reuelata ſunt *Eliſæi* cadaueri, reuelata ſunt oſsibus Ioſeph, reuelata ſunt Eliſæo, reuelata ſunt Petro, reuelata ſunt aliis quoque ſanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam ſanctorum ſpiritibus, in beatorum ſedes receptis, quid à ſe petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiuſdem, de quorum ſalute cumprimis illos conſtat eſſe ſolicitos? Sepultus in inferno diues, quid ſui fratres agerent, quos in hoc ſeculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabunt Spiritus cœleſtes, quid agant, quid à ſe precentur fratres, corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntque meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis noſtri cogitationes, & ſingulari quadam rerum ſcientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt.) Auguſtinus, & apud Caſsianum Serenus memoriæ prodiderunt, quàm animæ beatorum ſuauiſsimo Dei conſpectu fruentium? Ipſam animarum vim ſubtilitate ſua pleraque præuidere, maximè cùm à ſenſibus corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus teſtantur: Quantò plura præuiſuros certum eſt, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo viſum fuerit eis reuelare? Quòd ſi verum eſt, quod dixit veritas, quæ mentiri neſcit, quòd in reſurrectione erimus ſicut Angeli in cœlo: Angelos autem non modò ſcire quid precentur in hoc ſeculo degentes, verumetiā Deo preces eorum offerre manifeſtè ſcriptura docet, quid eſt quòd iam dubitet quiſquam, quin animæ piorum deſyderatiſsimo Dei conſpectu fruentes, non ignorent quid à ſe petant fratres in terris agentes, ſiue reuelantibus Angelis, quod Dionyſio viſum eſt: ſiue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm ſimiles Angelis facti ſint: ſiue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſanctorum animæ neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Quis ibi aliquid neſciat, ait ante Gregorium Dionyſius, vbi omnes fontem ſcientiæ Deum vident? Certè qui intus Omnipotentis

(Marginal notes:)
Sacrificiū offerre ſoli deo debet.
Sācti quomodo cognoſcāt preces viuentiū in terra.
Hier. 17.
4. Reg. 6.
Heliſæus q̄d abſens ageret Gieſi cognouit.
Act. 5.
Diuini qui dicti.
Coloſſ. 2.
1. Cor. 5.
Eccleſ. 48.
Eccleſ. 49.
Prophetia quid.
Lucæ 16.
Dæmon vnde dictus.
Aug. lib. 9. de ciuita. Dei. c. 20. & 22.
Caſſ. colla. 7. cap. 1.
Grego. lib. 4. Dialog. c. 25.
Aug. de gen. ad lit. lib. 12. cap. 26.
Matt. 22.
Zachariæ & Tob. 1. & Apocal. 5.
Dion. cap. 4. Cœleſ. Hier.
Hiero. cōtra Vigilant.
Grego. lib. 4. Dialog. c. 32. & libro 12. mora. cap. 13.
Dion. cap. 15. Cœleſt. Hie.
Sanctos iam eſſe cū Chriſto.

(Right margin section letters: B beside "is abſens cognouerit… mune-"; C beside "eruntque meliore conditione…")

A tentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris aliquid ſit quod ignorent. Verùm vt qui ſemel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere videre licet, ſic in iis qui à vero ſemel aberrauerunt, error alius alium trudit. Neque enim deſunt, qui cùm falſam opinionem ſuam de non inuocandis ſanctis alia ratione confirmare nō poſsint, eo tandem audaciæ atque amentiæ prorumpant, vt aſſeuerare non dubitent, nondum eſſe potitos ſanctos eius conſpectu ſuauiſſimo, in quem Angeli proſpicere deſyderant, ſed adhuc in abditis quibuſdā receptaculis, extremū expectare generalis iudicij diem, in quo redditurus vnicuique ſit Deus iuxta opera ſua. Hoc verò eſt Mediatorem Chriſtum negare, hoc eſt alium cum Iudæis Meſsiam expectare, qui de nouo quodam Limbo defunctorum animas iterum educat: hoc eſt dicere, Ergo Chriſtus gratis eſt mortuus. Nam ſicut ſuperius à nobis dictum eſt, quis erit fructus paſsionis & mortis Chriſti, ſi non melior nunc eſt noſtra conditio, quàm fuit Patrum, qui Chriſti paſsionem & mortem præceſſerunt? Si æquè vt illis, clauſa nobis adhuc eſt cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam eſſe perſuaſum habemus? Quæ autem fuit cauſa quamobrem vel illi tantopere deſyderarent venturi Meſsiæ incarnationem, vel nos de eo, quod is tandem aduenerit, vnà cum illis adeò lætaremur, ſi carendum nihilominus, & illis, & nobis eſt eius viſione, neque prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic iſtorum inſaniæ manifeſtè ſcriptura reclamat & Veteris & Noui Teſtamenti, quæ ſimul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas perſoluere, vel ſi nihil in eo ſit quod purgandum reſtet, eueſtigiò cœleſtis Regni præmia conſequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Mortuus eſt diues, ait Chriſtus, & ſepultus eſt in inferno. Latroni contrà in cruce pendenti dicit ipſe quoque cruci affixus, Hodie mecum eris in Paradiſo. Rurſus alibi ſcriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Porrò Paulus cùm dixiſſet: Id quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, nō contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna: Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, ſed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quòd ſimul vt ex diuerſorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœleſtem domum eueſtigiò transfertur? Quòd ſi quis contenderit, ſpe tantùm id fieri non autem re, quid aliud ex eo cōſequetur, quàm quod nihilo melior futura ſit animæ conditio iam à corpore ſeparatæ, quàm eiuſdem adhuc in corpore permanentis? Quorſum igitur attinebat dicere: Si terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur: quandoquidem etiam illa non diſſoluta, peræquè ſperare nobis domum illam cœleſtem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verùm & hunc ſcrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur: Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. Quid magis dilucidè dici potuit ad id, quod volumus, oſtendendum? Sicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideo cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius præſentia frui poſſet, quem tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habere ſe deſyderium diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari à corpore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſyderato Chriſti aſpectu fruendum illi non erat? ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quo primùm ei videndi Chriſti poteſtas fieret? Quis non videt quàm inepta, quàm abſurda ſit hæc opinio, etiamſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur? Quamuis Cyrillus contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad Reginas libro ſecundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ

[Margin notes: 1.Pet.1. — Gal.2. — B (section mark) — Iob 21. — Lucæ 16. — Lucæ 23. — Apocal.2. — 2.Cor.4. — C (section mark) — Rom.8. — 2.Cor.5. — Animæ beatorum in cœlo, quàm hîc in corpore feliciores ſunt. — Iob 7. — Pſal.41. — Philip.1. — Cyr. lib.2 de recta fide.]

mæ hominum in ſubterranea receptacula dimittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Christus Spiritum ſuum Patri commendauit, etiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur autem potius, ſecundum hoc ipſi & fideli conditori noſtras commendatas animas in bona ſpe, ſuſcitabit enim omnes Chriſtus. Itidem & Baſilius, An non extremi ſtuporis eſt, inquit, ſanctos fateri cum Chriſto non eſſe, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore præſens eſt apud Dominum, & reſolutus iam eſt cum Chriſto: iſtos verò non concedere Spiritui Sancto quantũ in ipſis eſt, vt vel eodem modo, quo homines cum Chriſto ſit. Verùm hîc iſti quærunt, quis generalis iudicij ſit vſus futurus, ſi ante illud mercedem quiſque ſuam recepturus eſt? Reſpondet huic quæſtioni Gregorius, quòd hoc animabus creſcit in iudicio, quod nunc animarum ſola, poſtmodùm verò etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt ipſa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatúſque pertulerunt. Pro hac quippè geminata earum gloria ſcriptum eſt in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hinc etiam ante reſurrectionis diem de ſanctorum animabus ſcriptum eſt: Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conſeruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc ſingulas acceperunt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum ſimul & corporum gloria lætabuntur. Creſcit & illud in iudicium, ſicut Chryſoſtomus docet, explicans illum Pauli locum. Non acceperunt repromiſsionē, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur: quòd augetur electorum gaudium & glorificatio, cùm fratres quoque ſuos coronari ſimul vident. Si enim corpus vnum omnes ſumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cùm ſimul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum ſcribente. Extat præclarus quidam ſermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita ſuſtinuit anima, ſocium corpus habuit, non eſſe rationi conſentaneum, vt vel ſi vicerit ſola coronetur, vel ſi non victoriam conſequuta, ſola puniatur. In quo ſicut animam hominis damnati querentem de carne inducit, cum illius impulſu peccauerit, vt ſocium illud habeat in cruciatu poſtulantem: ſic viciſsim carnem iuſtum illum iudicem deprecantem: quandoquidem illa miniſtra vſa eſt anima in iis omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem eſt aſſequuta, vt ſicut laborum, ſic etiam eſſet gloriæ particeps. Sed hæc ad probandum ſanctorum inuocationem, ſimul ad oſtendendũ quòd orationes noſtras ſancti cognoſcant, dicta ſufficiant. Nunc Cyprianum orationem Dominicã explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Auguſtinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum Dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

A

Baſil. de Spiritu Sancto ad Amphilochium.

Iudicij generalis vſus.

Grego. lib. 4. dial. cap. 24.

Apocal. 6.

Chryſ. homi. 28. in epiſ. ad Heb. cap. 10.

B

Orig. homil. 7.

Theo. de prouiden. ſer. 9.

De gratia & libero arbitrio, cap. 13.

Expoſitio Dominicæ Orationis, Autore beato Cypriano martyre.

CAP. LIX.

C

Evangelica præcepta, fratres chariſsimi, nihil ſunt aliud, quàm magiſteria diuina, fundamenta ædificandæ ſpei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendæ ſalutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris inſtruunt, ad cœleſtia regna perducunt. Multa & per Prophetas ſeruos ſuos dici Deus voluit & audiri: ſed quanto maiora ſunt quæ Filius loquitur, quæ Dei ſermo, qui in Prophetis fuit, propria voce teſtatur? non iam mandans, vt paretur venienti via, ſed ipſe veniens, & viam nobis aperiens & oſtendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cætera ſalutaria ſua monita & pręcepta diuina, quibus populo ſuo conſuluit ad ſalutem, etiam orandi ipſe formam dedit, ipſe quid precaremur monuit & inſtruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate ſcilicet qua & cætera dare & conferre dignatus eſt, vt dum prece & oratione ea, quam Filius docuit, apud Patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horã venire, quãdo veri adoratores adorarẽt Patrẽ in Spiritu & veritate, & impleuit quod ante promiſit, vt qui Spiritũ & veritatẽ de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius verè & ſpiritualiter adoremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritalis oratio, quã quæ à Chriſto nobis data eſt, à quo nobis & Sãctus Spiritus miſſus

Oratio Dominica cæteris anteferenda.

A miſſus eſt? Quæ vera magis apud Patrem precatio, quàm quæ à Filio, qui eſt veritas, de
eius ore prolata eſt? vt aliter orare, quàm docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed & cul-
pa, quando ipſe poſuerit & dixerit: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram Matth.15.
ſtatuatis? Oremus itaque fratres dilectiſsimi, ſicut magiſter Deus docuit: Amica & fa-
miliaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem.
Agnoſcat Pater Filij ſui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in peccatore,
ipſe ſit & in voce. Et cùm ipſum habeamus apud Patrem Aduocatũ pro peccatis no-
ſtris, quando peccatores pro delictis noſtris, petimus, aduocati noſtri verba proma-
mus. Nam cùm dicat: Quia quæcunque petierimus à Patre in nomine eius, dabit no- Ioan.16.
bis, quanto efficacius impetramus ſi quod petimus in Chriſti nomine, petamus eius
oratione? Sit autem orantibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens Oratio qua-
& pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare. Placendum eſt diuinis oculis & lis.
habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita con-
trà congruit verecundo modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus
ſecretò nos orare præcepit, in abditis & ſecretis, vel ſemotis locis, in cubiculis ipſis,
quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Deum vbique eſſe præſentem, audire omnes
& videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, ſicut
ſcriptum eſt: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fue- Hier.23.
rit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego Prouerb.15.
B impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quando
in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei Sacerdote celebra- Sacrificium.
mus, verecundiæ, & diſciplinæ memores eſſe debemus: Non paſsim ventilare pre-
ces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſtè, Deo, tu-
multuoſa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt. Nec ad-
monendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt prouocante Domino & dicente:
Quid cogitatis nequam in cordibus veſtris? & alio loco: Et ſcient omnes Eccleſiæ, Lucæ 5.
quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Quòd Anna in primo libro Regnorum Ec- Hier.17.
cleſiæ typum portans cuſtodit & ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione, ſed tacitè Anna typus Eccleſiæ.
& modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, ſed
manifeſta fide. Loquebatur non voce, ſed corde: quia ſic ſciebat Deum audire, &
impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diui-
na, quæ dicit: Loquebatur in corde ſuo, & labia eius mouebantur, & vox eius 1.Reg.1.
non audiebatur, & exaudiuit eam Dominus Deus: Item legimus in Pſalmis: Dici- Pſal.4.
te in cordibus & in cubilibus veſtris & tranſpungimini. Per Hieremiam quoque
hæc eadem Spiritus Sanctus ſuggerit & docet, dicens: In ſenſu autem verbi debet Hier.29.
adorari Dominus. Adorans autem fratres dilectiſsimi nec illud ignoret, quemadmo-
dum in Templo cum Phariſæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter Orandi ado-
ad cœlum oculis, nec manibus inſolenter erectis, ſed pectus ſuum pulſans, & pec- randíque mo dus.
C cata intus incluſa conteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium. Et cùm
ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit, qui ſic rogauit, qui ſpem ſalu-
tis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cùm innocens nemo ſit, ſed peccata con-
feſſus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Quod Domi-
nus in Euangelio ſuo ponit & dicit: Homines duo aſcenderunt in Templum orare,
vnus Phariſæus & alter Publicanus: Phariſæus autem cùm ſtetiſſet, talia apud ſe
precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri homines, iniuſti, rapto-
res, adulteri, quomodo & Publicanus iſte: ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium
quæ poſsideo. Publicanus autẽ de longinquo ſtabat, & neque oculos volebat ad cœ-
lum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori.
Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus magis in domum ſuam, quàm ille Phariſæus.
Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur. Quæ nos fra-
tres dilectiſsimi de diuina lectione diſcentes, poſtquam cognouimus, qualiter ad ora-
tionem accedere debeamus, cognoſcamus, docente Domino, & quid oremus.
Sic, inquit, orate: Pater noſter, qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adue- Pater noſter.
niat Regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quo-
tidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus

debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen. A
Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magiſter ſingularis noluit priuatim precem fieri, vt quis cum precatur, non pro ſe tantum precetur. Non dicimus, pater meus, qui in cœlis es, nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantum vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro ſe ſolo non rogat. Publica eſt nobis & communis oratio, & quando oramus, non pro vno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus conſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cum docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſsimus. Tunc illi tres, inquit, quaſi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quaſi ex vno ore, & nondum illos Chriſtus orare docuerat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, & quia promerebatur Deum, pacifica, & ſimplex, & Spiritualis oratio: Sic & Apoſtolos cum diſcipulis poſt aſcenſum Domini inuenimus oraſſe: Erant, inquit, perſeuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat Mater Ieſu, & fratribus eius. Perſeuerabant in oratione vnanimes, orationis ſuæ inſtantiam ſimul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, non admittit in diuinam æternam domum, niſi apud quos B
eſt vnanimis oratio. Qualia autem ſunt fratres dilectiſsimi orationis Dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa? vt nihil omnino prætermiſſum ſit, quod non in precibus atque orationibus noſtris cœleſtis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic, ait, orate: Pater noſter, qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & Deo ſuo per gratiam eius reſtitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius eſſe iam cœpit. In ſua, inquit, propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis poteſtatem, vt filij Dei fierent, iis qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus eſt Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat & profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrem ſibi eſſe in cœlis Deum, conteſtetur quoque inter prima ſtatim natiuitatis ſuæ verba renunciaſſe ſe terreno & carnali patri, & patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe, qui ſit in cœlis. ſicut ſcriptum eſt, Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item Dominus in Euangelio ſuo præcepit, ne vocemus nobis patrem ſuper terram, quod ſcilicet ſit nobis vnus pater, qui eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrem ſuum mortuum, cùm ſit credentium pater viuus. Nec hoc ſolum fratres dilectiſsimi animaduertere & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui ſit in cœlis, ſed coniungimus & dicimus: C
Pater noſter, id eſt, eorum qui credunt, & eorum qui per eum ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filij Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum non tantum ſpreuerunt infideliter, ſed & crudeliter necauerũt. Qui iam non poſſunt patrem Deum vocare, cùm Dominus eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam filiis ſine lege. Dereliquiſtis Dominum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobrationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) eſſe deſiit, nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſſa peccatorum datur, eis filiorum nomen aſſcribitur, eis æternitas repromittitur, Domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non

[Margin notes: Oratio fit cõmunis & publica. — Dan.7. — Acto.1. — Pſalm.67. — Matth.6. — Ioan.1. — Patrem cur appellamus Deum. — Deut.33. — Matth.23. — Matth.8. — Ioan.8. — Eſai.1. — Ibidem. — Ioan.8.]

A non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem eſt domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, vt dominum Deum patrem inuocemus, & vt eſt Chriſtus Dei filius, ſic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo noſtrum in oratione auderet attingere, niſi ipſe nobis ſic permiſiſſet orare. Meminiſſe itaque fratres dilectiſſimi & ſcire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quaſi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi placeat & ille de nobis. Conuerſemur quaſi Dei templa, vt Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter à ſpiritu, vt qui ſpiritales & cœleſtes eſſe cœpimus, non niſi ſpiritalia & cœleſtia cogitemus & agamus, quia & ipſe Deus dixit: Eos quia clarificant me, clarificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Beatus quoque Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit: Non eſtis veſtri, empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Poſt hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quod petamus ab eo, vt nomen eius ſanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit: Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, ideò petimus & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta noſtra

1.Reg.2. *1.Cor.6.* *Sanctificetur nomẽ tuum.* *Leuit.20.* *Deliquimus quotidie.*

B ſanctificatione aſſidua repurgemus. Quæ autem ſit ſanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apoſtolus prædicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores regnum Dei poſſidebunt. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hæc ſanctificatio vt in nobis permaneat oramus. Et vt quia dominus & iudex noſter ſanato à ſe & viuificato comminatur, iam noli delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio & viuificatio quæ de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræſentari nobis petimus, ſicuti & nomen eius, vt in nobis ſanctificetur poſtulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & ſemper fuit, & eſſe non deſinit? Noſtrum regnum petimus aduenire à Chriſto nobis repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum, vt qui in ſeculo ante ſeruiuimus, poſtmodùm Chriſto dominante regnemus, ſicut & ipſe pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Poteſt verò fratres dilectiſſimi & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quod venire quotidie cupimus:

1.Cor.6. *Adueniat regnum tuum.* *Matt.25.*

C cuius aduentus vt cito nobis repræſentetur optamus. Nam quum reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Bene autem regnum Dei petimus, id eſt, regnum cœleſte: quia eſt & terreſtre regnum. Sed qui renunciabit iam ſeculo, maior eſt & honoribus eius, & regno, & ideò ſoli ſe Deo & Chriſto dicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſyderat. Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus à regno cœleſti, ſicut Iudæi, quibus hoc promiſſum prius fuerat, exciderunt, domino manifeſtante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Filij autẽ regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & ſtridor dentium. Oſtendit quia antè filij regni erãt Iudæi, quando filij Dei eſſe perſeuerabant. Poſtquàm ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnũ. Et ideò Chriſtiani, nos qui in oratione appellare patrẽ Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra) non petimus vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quò minus per omnia noſter animus atq; actus Deo obſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt

Regnum cœleſte, terreſtre. *Matt.8.* *Fiat voluntas tua, &c.*

fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope eius & protectione, quia nemo ſuis vi- A
ribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infir-
mitatem hominis, quam portabat, oſtendens ait: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me
calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis tribuens, vt non voluntatem ſuam, ſed Dei fa-
Matth.20. ciant, addidit dicens: Veruntamen, non quod ego volo, ſed quod tu. Et alio loco
dicit: Non deſcendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui me miſit.
Quòd ſi Filius obaudiuit, vt faceret Patris voluntatem, quanto magis ſeruus obau-
dire debet, vt faciat Domini voluntatem? ſicut in Epiſtola ſua Ioannes quoque ad
1.Ioan.2. faciendam voluntatem Dei hortatur & inſtruit dicens: Nolite diligere mundum,
neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt charitas Patris in
illo, quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia
oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à Patre, ſed ex concupiſcentia mundi, &
mundus tranſibit & concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet
in æternum. Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus eſt, voluntatem
Volũtas Dei. facere debemus. Voluntas autem Dei eſt, quem Chriſtus fecit & docuit. Humilitas
in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operi-
bus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe
tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo
quòd Pater eſt, timere quòd Deus eſt, Chriſto nihil omninò præponere, quia nec
nobis ille quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius B
fortiter ac fidenter aſſiſtere, quando de eius nomine & honore certamen eſt, vt
exhiberet in ſermone conſtantiam qua confitemur, in quæſtione fiduciam, qua
congredimur, in morte patientiam qua coronamur, hoc eſt cohæredes Chriſti
velle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere, hoc voluntatem Patris implere. Fieri au-
Sicut in cœlo & in terra. tem petimus voluntatem Dei vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad conſumma-
tionem noſtræ incolumitatis pertinet & ſalutis. Nam cùm corpus è terra, & ſpiri-
tum poſſideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus, & in vtroque id eſt, & corpo-
Colluctatio carnis & ſpiritus. re & ſpiritu, vt Dei voluntas fiat oramus. Eſt enim inter carnem & ſpiritum collu-
ctatio inuicem & diſcordantibus aduerſus ſe quotidiana congreſſio, vt non quæ
volumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & ſe-
cularia concupiſcit, & ideò petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam
fieri, vt dum & ſpiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, ani-
Galat.5. ma ſeruetur. Quod apertè atque manifeſtè Apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Ca-
ro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim
inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæ vultis, ipſa faciatis. Manifeſta autem ſunt fa-
cta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitiæ, idololatria,
veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, pro-
uocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes,
& his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum C
Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus ſunt charitas, gaudium, pax, bonitas,
magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et idcircò quotidianis,
imò continuis orationibus hæc precamur & petimus, & in cœlo & in terra volun-
tatem circa nos Dei fieri, quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant,
ſpiritualia & diuina præualeant. Poteſt etiam ſic intelligi fratres dilectiſſimi, vt quo-
niam mandat & monet Dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos
perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terra ſunt, & necdum cœleſtes
eſſe cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominem conſer-
Matth.5. uando & redintegrando perfecit. Nam cùm diſcipuli ab eo non iam terra appellen-
1.Corint.15. tur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primum hominem vocet de terræ limo, ſecundum
verò de cœlo, meritò & nos qui eſſe debemus Patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum ori-
ri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, ſic Chriſto monente
oramus & petimus, vt precem pro omnium ſalute faciamus, vt quomodo in cœlo, id
eſt, in nobis per fidem noſtram voluntas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo, ita & in ter-
ra, hoc eſt in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc ſunt prima natiui-
tate terreni, incipiant eſſe cœleſtes ex aqua & ſpiritu nati. Procedentes ex oratione
poſtula

A poſtulamus & dicimus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Quod poteſt
& ſpiritualiter & ſimpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina pro-
ficit ad ſalutem. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed no- Panem no-
ſter eſt: & quomodo dicimus pater noſter, quia intelligentium & credentium pater ſtrum quoti-
eſt, ſic & panem noſtrum petimus, quia Chriſtus noſter, qui corpus eius cõtingimus, dianum.
panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſu-
mus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo gra-
uiore delicto, dum abſtenti & non cõmunicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chri-
ſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo Ioan.6.
deſcendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panem autem, quem ego de-
dero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Quomodo ergo dicit in æternum viuere, ſi quis
ederit de eius pane, & manifeſtum ſit eos viuere, qui corpus eius attingũt, & Eucha-
riſtiam iure communicationis accipiunt, ita contrà timendum eſt & orandũ, nedum
quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, ſeparatus remaneat à ſalute, comminan- Aliàs abſens.
te ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non Ibidem.
habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſti carnem dari nobis Aliàs Chriſti carnem.
quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione eius & cor
pore non recedamus. Poteſt verò & ſic intelligi, vt qui ſeculo renunciauimus, & diui- Alia interpre
tias eius & pompas fide gratiæ abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, tatio.
B cùm inſtruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non Luc.14.
poteſt meus diſcipulus eſſe. Qui autem Chriſti cœpit eſſe diſcipulus, ſecundum vo-
cem magiſtri ſui renuncians omnibus quæ poſſidet, diurnum debet cibum petere,
nec in longum deſyderia petitionis noſtræ extendere, ipſo iterum domino præſcri-
bente & dicente: Nolite in craſtinum cogitare: Craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſi- Matt.6.
bi, ſufficit diei malitia ſua. Meritò ergo Chriſti diſcipulus victum ſibi in diem poſtulat,
qui de craſtino die cogitare prohibetur, quia & contrariũ nobis eſt & repugnans, vt Aliàs, quia & contrariũ ſi-
quæramus in ſeculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & bi ſit & repu-
beatus Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem: gnans. I.Tim.6.
Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verùm neque auferre quid poſſumus: Ha-
bentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti ſimus. Nam, qui volunt Cupiditas ma
diuites fieri, incidunt in tentationem & muſcipulas diaboli, & deſyderia multa & no- lorum radix.
centia, quæ mergũt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium
malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inſerue-
runt ſe doloribus multis. Docet non tantùm contemnendas, ſed & periculoſas eſſe
diuitias, illic eſſe radicem omnium malorum blandientium, cæcitatem mentis hu-
manæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem ſtultum ſeculares copias co-
gitantem, & ſe exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens,
Stulte hac nocte expoſtulatur anima tua, quæ ergo paraſti, cuius erunt? Lætabatur Luc.12.
C ſtultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogi-
tabat. Contrà autem Dominus perfectum & conſummatum docet fieri, qui omni- Matt.19.
bus ſuis venditis, atque in vſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condit in cœ-
lo. Eum dicit poſſe ſe ſequi, & gloriam dominicæ paſſionis imitari, qui expeditus &
ſuccinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, ſed ſolutus ac liber, facultates ſuas
ad Deum ante præmiſſas ipſe quoque comitatur. Ac quod vt poſſit vnuſquiſque no-
ſtrũm parare ſe, ſic diſcit orare, & de orationis lege, qualis eſſe debeat noſcere. Ne- Chriſtum ſe
que enim deeſſe quotidianus cibus poteſt iuſto, cùm ſcriptum ſit, Non occidet Do- qui & paſſio-
minus fame animam iuſti. Et iterum: Iunior fui & ſenui, & non vidi iuſtum dereli- nis dominicę
ctum, neque ſemen eius quærens panem. Item Dominus permittit, & dicit: Nolite gloriam imi-
cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo veſtiemur? hæc enim na- tari poteſt, qui ſua bona
tiones quærunt. Scit enim pater veſter, quia horum omnium indigetis. Quærite pri- pauperibus diſtribuit.
mum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus Prou.10. Pſal.36.
regnum & iuſtitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei ſint omnia, haben- Matt.6.
ti Deum nihil deerit, ſi Deo ipſe non deſit. Sic Danieli in leonum lacu iuſſu regis in- Dan.14.
cluſo prandium diuinitus procuratur, & inter feras eſurientes & parcẽtes homo Dei
paſcitur. Sic alitur Helias in fuga, & in ſolitudine coruis miniſtrantibus, & volucribus 3.Reg.17.

cibum ſibi apportantibus in perſequutione nutritur. Atque ô humanæ malitiæ dete- A
ſtanda crudelitas, feræ parcunt, aues paſcunt, homines inſidiantur, & ſæuiunt. Poſt
Remitte nobis debita noſtra. hæc & pro peccatis noſtris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita noſtra, ſi-
cut & nos remittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti,
vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tantùm præſenti & temporali vitæ, ſed &
Peccata debita vocantur. Matth.18. æternæ conſulatur, ad quam veniri poteſt, ſi peccata donentur, quæ debita Domi-
nus appellat, ſicut in Euangelio ſuo dicit. Remiſi tibi omne debitum, quia me roga-
ſti. Quàm autem neceſſariè, quàm prouidenter & ſalubriter admonemur, quod pec-
catores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo
petitur, conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, &
Nemo ſine peccato. 1.Ioan.1. ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur ſeſe peccare quotidie, dum quotidie
pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in Epiſtola ſua ponit dicens: Si dixe-
rimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non
eſt. Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt Dominus, qui no-
bis peccata dimittat. In Epiſtola ſua vtrunque complexus eſt, quod & rogare pro
peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideò & fidelem
dixit Dominum ad dimittenda peccata fidem pollicitationis ſuæ reſeruantem. Quia
qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam miſericordiam promiſit &
veniam ſecuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & ſpon-
ſione perſtringens, vt ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi B
debitoribus noſtris dimittimus, ſcientes impetrari non poſſe quod pro peccatis pe-
timus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit:
Matth.7. In qua menſura menſi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui ſeruus poſt dimiſſum
Ibidem 18. ſibi à Domino omne debitum, conſeruo ſuo noluit ipſe dimittere, in carcerem re-
legatur. Quia indulgere conſeruo ſuo noluit, quod ſibi à Domino indultum fuerat,
amiſit. Quæ adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maiore cenſuræ vigore propo-
Marci 11. nit: Cùm ſteteritis, inquit, ad orationem, remittite ſi quid habetis aduerſus aliquem,
vt & Pater veſter qui in cœlis eſt, remittat peccata vobis: ſi autem vos non remiſe-
ritis, neque Pater veſter qui in cœlis eſt remittet peccata veſtra vobis. Excuſatio ti-
bi nulla in die iudicij ſupereſt, cùm ſecundum tuam ſententiam iudiceris, & quod
feceris aliis hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes eſſe in
domo ſua Deus præcepit, & quales nos fecit ſecunda natiuitate, tales vult renatos
perſeuerare, vt qui filij Dei eſſe cœpimus, in Dei pace maneamus, & quibus ſpiritus
vnus eſt, vnus ſit animus & ſenſus. Sic nec ſacrificium Deus recipit diſſidentis, & ab
altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus poſſit eſ-
ſe pacatus. Sacrificium Deo maius eſt pax noſtra, & fraterna concordia, & vnitate
Geneſ.4. Patris & Filij & Spiritus Sancti plebs adunata. Neque enim in ſacrificiis, quæ Abel &
Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, ſed corda intuebatur, vt ille placeret
in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iuſtus dum Deo ſacrificat inno- C
center, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, ſic venire cum Dei ti-
more, cum ſimplici corde, cum lege iuſtitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ergo ille
dum in ſacrificio Dei talis eſt ipſi poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt, vt marty-
rium primus oſtendens, initiaret & ſanguinis ſui gloria Dominicam paſſionem, qui
& iuſtitiam Domini habuerat, & pacem. Tales denique à Domino coronantur, ta-
les in die iudicij cum Domino iudicabunt. Cæterùm diſcordans & diſſidens, & pa-
cem cum fratribus non habens, ſecundum quod Beatus Apoſtolus & ſcriptura San-
cta teſtatur, nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimen diſſentionis fraternæ
1.Ioan.3. poterit euadere, quia ſicut ſcriptum eſt: Qui fratrem ſuum odit, homicida eſt, nec
ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuit homicida. Non poteſt eſſe cum
Chriſto qui imitator Iudę maluit eſſe, quàm Chriſti: Quale delictum eſt quod nec Ba-
ptiſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt quod Martyrio non poteſt expiari?
Ne nos inducas in tentationem. Illud quoq; neceſſariè admonet Dominus, vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos
induci in tentationem. Qua in parte oſtenditur nihil contra nos aduerſarium poſſe,
niſi Deus antè permiſerit, vt omnis timor noſter & deuotio atque obſeruatio ad
Deum conuertatur, cùm in tentationibus noſtris nihil malo liceat, niſi poteſtas inde

A tribuatur: probat ſcriptura diuina, quæ dicit: Venit Nabuchodonozor rex Babyloniæ in Hieruſalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos malo, ſecundum noſtra peccata, ſicut ſcriptum eſt: Quis dedit in direptionem Iacob & Iſraël eis, qui prædabantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in viis eius ambulare, neque audire legem eius, & ſuperduxit ſuper eos iram animaduerſionis ſuæ? & iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à viis Domini recedente ſic poſitum eſt: Excitauit Dominus Satam ipſi Salomoni. Poteſtas verò aduerſus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: ſicuti de Iob factum videmus, manifeſtante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, ſed ipſum caue ne tangas. Et Dominus in Euangelio loquitur tempore paſſionis: Nullam haberes aduerſum me poteſtatem, niſi data tibi eſſet deſuper. Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè atque arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis, aut paſſionis gloriam ſuam ducat, cum Dominus ipſe humilitatem docens, dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & ſummiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter cum timore & honore à Deo petitur, ipſius pietate præſtetur. Poſt iſta omnia in conſummatione

4.Reg.24. Eſaiæ 42. 3.Reg.11. Tentationis cauſæ. Diabolo dupliciter poteſtas datur cõtra nos ad pœnã & gloriam. Iob 1. Ioan.19. Matt.14.

B orationis venit clauſula, vniuerſas petitiones & preces noſtras collecta breuitate cõcludens. In nouiſſimo enim Dominus: ſed libera nos à malo: Comprehendentes aduerſa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atque implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autem dicimus: Libera nos à malo, nihil remanet, quod vltra adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel protectionem Dei aduerſus mala petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo Deus tutor eſt? Quid mirum, fratres dilectiſſimi, ſi oratio talis eſt quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone breuiauit? Hoc iam per Eſaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus ſpiritu ſancto de Dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbum conſummans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei ſermo Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit & colligens doctos pariter & indoctos omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, vt in diſciplina cœleſti diſcentium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, velociter diſceret. Sic cùm doceret, quid ſit vita æterna ſacramentum vitæ magna & diuina breuitate complexus eſt, dicens: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Sed libera nos à malo. Deo protegẽte ſecuri & tuti à diabolo & mundo ſtamus. Eſaiæ 10. Orationes omnes ſua vnica oratione Chriſtus complexus abbreuiauit. Ioan.17.

C Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima & maiora decerperet: Audi, inquit, Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc eſt primum: & ſecundum ſimile huic, Diliges proximum tuum tanquam te: in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. & iterum: Quæcunque volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetæ. Nec verbis tantùm, ſed & factis orare nos Dominus docuit ipſe orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli ſui conteſtatione demonſtrans, ſicut ſcriptũ eſt: Ipſe autem fuit ſecedens in ſolitudinem & adorans. & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd ſi ille orabat, qui ſine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus & rogabat non pro ſe (quid enim pro ſe innocens precaretur?) ſed pro delictis noſtris, ſicut & ipſe declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum, egò autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et poſtmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem ſolis rogo, ſed & pro illis, qui credituri ſunt per verbum ipſorum in me, vt omnes

Deut.6. Matt.7. Luc.9. Matt.14. Marc.6. Luc.22. Ioan.17.

vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Magna Domini propter ſalutem noſtram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quòd nos ſanguine ſuo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem deſyderium videte quod fuerit, vt quomodo vnum ſunt Pater & Filius, ſic & nos in ipſa vnitate maneamus, vt hinc quoque poſſit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem ſcindit & pacem, quum pro hac & rogauerit Dominus, volens ſcilicet plebem ſuam ſaluam fieri & viuere, cum ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire. Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis ſecularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quàm id ſolum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo: Surſum corda, vt dum reſpondet plebs, habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, vt ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, quando intentione ſyncera Deum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare: Quæ autem ſegnitia eſt alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Deum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cùm teipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, cùm tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt ab hoſte in totum non cauere, hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere, hoc eſt, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Chriſtianus & cùm dormit oculis, corde vigilare. Sicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter ſolicitè & cautè Apoſtolus admonet dicens: Inſtate orationi vigilantes in ea, docens ſcilicet & oſtendens eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuoſis vocibus, nec nudis precibus ad Deum veniamus. Inefficax petitio eſt, cum precatur Deum ſterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtique & ſermo non habens fructum, promereri Deum non poteſt, quia nulla eſt operatione fœcundus. Et ideò ſcriptura diuina inſtruit dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor eſt. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri. Fuit enim faciens multas eleemoſynas in plebem, & ſemper orans Deum, huic circa horam nonam oranti aſtitit Angelus teſtimonium reddens ſui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemoſynæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphaël Angelus Tobiæ oranti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectu claritatis Dei. Et cùm ſepelires tu mortuos ſimpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abiiſti & condidiſti mortuum, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim ſum Raphaël vnus è ſeptem Angelis iuſtis, qui aſſiſtimus & conuerſamur ante claritatem Dei. Per Eſaiam quoque Dominus admonet & docet ſimilia conteſtans: Solue, inquit, omnem nodum iniuſtitiæ, reſolue ſuffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quaſſatos in requiem, & omnem † conſignationem iniuſtam diſſipa. Frange eſurienti panem tuum, & egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum veſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua citò orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. † Adeſſe ſe repromittit & audire & protegere ſe eos dicit, qui iniuſtitiæ nodos de corde ſoluentes, & eleemoſynas circa domeſticos Dei ſecundum eius præcepta facientes, dum audiunt quæ Deus præcepit fieri, ipſi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apoſtolus Paulus in neceſſitate preſſuræ adiutus à fratribus

A B C

Cogitatio carnalis abiicienda. Surſum corda.

Canti. 5. Coloſſ. 4. Oratio infructuoſa.

Matth. 3.

Tob. 12.

Cornelius centurio. Act. 10.

Tob. 12.

Raphaël Angelus. Eſai. 54.

† Aliàs cogitationem.

Eſai. 58.

† Aliàs adeſſe te dicit. Philip. 4.

A tribus, opera quæ fiunt, ſacrificia Dei dixit eſſe. Saturatus ſum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miſeretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat † minimis, Deo donat, ſpiritaliter Deo ſuauitatis odorem ſacrificat. In orationibus verò celebrandis inuenimus obſeruaſſe tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet trinitatis quod in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens conſummatum numerum trinitatis oſtendit. Itémque ad ſextam à tertia procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à ſexta nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum ſpatia iam pridem ſpiritaliter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precem Domino temporibus ſeruierant, & manifeſtata poſtmodùm geſta res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quòd ante ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit Spiritus Sanctus, qui gratiam Dominicæ repromiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cùm de emundandis à ſe gentibus antè dubitaſſet. Et Dominus hora ſexta crucifixus ad nonam, peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſſione perfecit. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitùs obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt.

† Aliàs munus. *Orationum horariarum tertia, ſexta, nona, matutina, veſpera.*

B Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus Sanctus deſignabat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè aſſiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per Prophetam loquitur Spiritus Sanctus: Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole ac die ceſſante neceſſariò rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus eſt, & dies verus ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus & petimus, vt ſuper nos lux denuò veniat, Chriſti precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diem dictum declarat in Pſalmis Spiritus Sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quem fecit Dominus, ambulemus & iocundemur in eo. Item quòd Sol appellatus ſit, Malachias Propheta teſtatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur Sol iuſtitiæ, & in aliis eius curatio eſt. Quòd ſi in ſcripturis Sanctis Sol verus & dies verus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipitur, quò minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, vt qui in Chriſto, hoc eſt in Sole, & in die vero ſumus, inſiſtamus per totum diem precibus & † oremus, quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filiis lucis & in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut

Manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini celebretur. *Pſalm. 5.* *Orandum veſperi.* *Pſalm. 117.* *Malac. 4.* *Chriſtus dicitur dies, ſol.* *† Aliàs orationibus.*

C quando Sol ei & dies non eſt, cui Sol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna vidua ſine intermiſſione rogans ſemper & vigilans, perſeuerabat in promerendo Deo, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Non recedebat, inquit, de templo, ieiuniis & orationibus ſeruiens nocte ac die. Viderint vel Gentiles, qui necdum illuminati ſunt, vel Iudæi, qui deſerto lumine in tenebris remanſerunt. Nos verò fratres dilectiſſimi, qui in Domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine, non impediamur à tenebris, quas euaſimus. Nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per Dei indulgentiam recreati ſpiritaliter, & renati imitemur quid futuri ſumus, habituri in regno ſine interuentu noctis ſolem & diem. Sic nocte quaſi in die vigilemus, oraturi ſemper & acturi gratias Deo, hîc quoque orare & gratias agere non deſinamus.

Lucæ 2.

Explicatio ſalutationis Angelicæ.

CAP. LIX.

SIc moribus receptum eſt in Sancta Catholica Eccleſia, neque recens fuiſſe videtur hoc inſtitutum, vt orationi Dominicæ, Virginis Mariæ ſalutatio ſubiungatur,

Chryſoſto. in Liturgia. quam etiam in Liturgia ſua Ioannes Chryſoſtomus, non ſine præfatione quadam A
inſerendam eſſe putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus incontaminatam Dei noſtri matrem, honoratiorem Cherubin, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperiſti, verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam ſaluatorem animarum noſtrarum peperiſti. Quidni glorificemus autem? quidni magnificemus eam? quam electam à ſeculo, quam ab altiſſimo præcognitam, ſibíque præparatam, quam longè antè patribus noſtris cœlitus promiſſam, quam typis myſticis adumbratam, quam Prophetarum oraculis videmus eſſe prænunciatam? Hæc eſt enim illa, de qua in ipſis adhuc rudis mundi primordiis conditor ipſe primum edidit vaticinium: olim fore mulierem, quæ calcaneo lethiferi ſerpentis caput protereret: Hæc eſt noui Adæ noua Eua: non nouerca, quòd illa vetus, quæ ſuos fœtus, prius etiam quàm pareret, extinxit: ſed mater: neque mater morientium, quòd illa, ſed reuiuiſcentium: quæ myſterio quodam ineffabili: quod nulla poſſit humana mens comprehendere, de cuius oſſe genita fuerat, eum ipſa de ſua carne viciſſim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, ſimul eadem fuerit, & filia, & ſponſa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga ſacerdotalis adumbrabat, quæ ſine radice germinauit? quàm huius virginis fœcunditatem, quę B
neque mortali manu conſita, neque terreno ſucco irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & ſine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ ſiccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat ſimulacrum, niſi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio ſemota, verùm cœleſti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa eſt, pura poſt editum partum permanſit. Cuius obtinebat imaginem, niſi Mariæ diuini vatis inſignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, ſed ad exortum ſpectans, vnde ſol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis, non modò non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verumetiã conſecrauit. Verba Prophetæ ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad Oriẽtem, clauſa erit, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam: erítque clauſa. Clauſa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Iſraël, & per ipſam proceſſit, & in æternum porta virginis clauſa ſeruata virginitate permanſit. Hanc denotabat ſignum illud magnum, quod in cœlo ſcribit apparuiſſe Ioannes: Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquam veſtimento, fuit induta iuſtitiæ ſolem, eum de quo ſcribit Apoſtolus: Induimini Dominum Ieſum Chriſtum: in illo manebat, & ipſe in ea: veſtiuit illum, & veſtita eſt ab illo: veſtiuit illum ſubſtantia ſuæ carnis, & veſtita viciſſim eſt ab eo, gloria C
maieſtatis eius: veſtiuit nube ſolem, & eſt ipſa veſtita ſole. Certè ſignum hoc magnum eſt, mulier illæſa manens amicta ſole: ſed non eſt hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, ſed ſublimiore quadam virtute factum eſt, ea nimirum de qua dixit angelus. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniam verò poterat reſpondere: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumẽs eſt, quaſi occurrens ait: virtus non mea, non tua, ſed virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Nihil vt ſit mirum, ſi ſub tali vmbraculo, talis à muliere ſuſtineatur amictus. Myſticus quoque Moyſi rubus flagrare viſus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ ſola mortalium nomen eſt puerperæ promerita, cùm vxoris officium nunquam præſtitiſſet: Hanc præcludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona ſui corporis illibata, virum circundedit citra virilẽ operam. Siquidem Ieſus Chriſtus, ante Luciferum genitus ex hac ſumpſit carnis initium & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm ſit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viſcera claudi dignatus eſt. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quòd in vteri materni anguſtia circundedit intra ſe fragilis caro virtutem altiſſimi, & ordinem rerum, curſúmque naturę mutauit

Marginalia: Mariæ encomium. Geneſ. 3. Nume. 17. Iudic. 6. Ezech. 44. Apoc. 21. Eſaiæ 9. Ezech. 44. Apoc. 12. Pſal. 103. Rom. 13. Luc. 1. Ioan. 4. Deut. 4. Exod. 3. Hier. 3. Pſal. 109. 2. Par. 2. Cyp. ſer. de natiuitate Chriſti.

A tauit ſapientia Dei, & vbique eſt dilatata, plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata vtero muliebri, vt tamen vniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra vniuerſa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde ſine manibus exciſus eſt lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnũ, cui nititur omnis ædificatio, nõ ceſſura tempeſtatibus huius ſeculi, in quem quiſquis ceciderit, collidetur: mõs, inquam, ille magnus, cuius niſi Mariȩ typum gerebat: quam præ cæteris Eſaias quoque, nunc de radice Ieſſe virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram eſſe prædixit. Quam & Salomon requirere viſus eſt, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille ſapiens, quanta ſexus huius eſſet imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promiſiſſe legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum ſtupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quaſi diceret: Si de manu fœminæ ſic pendet & ſalus noſtra omnium & innocentiæ reſtitutio, & de hoſte victoria, eumprimis eſſe fortẽ oportet, quæ tantùm ad opus hoc eſſe queat idonea. Quam ergo ſic & oracula Prophetarum præcinuiſſe, & myſticæ Synagogæ typicas imagines deliniaſſe, & facundos Eccleſiæ doctores ſuis poſteà virtutibus exornaſſe, ſuiſq; coloribus depinxiſſe videmus, quidni laudes illius decantemus? quidni quoties vſus venerit, ſupplices opem illius imploremus? Quòd ſi qui ſunt: qui nobis obſtrepãt, dicentes:

Dan.2. *Eſaiæ 11.* *Eſaiæ 7.* *Prou.13.*

B Nunquid non ſufficit vnus Chriſtus? Reſpondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Chriſtus, ſiquidẽ omnis ſufficentia noſtra ex Deo eſt, ſed nobis bonum non erat, hominem eſſe ſolum: congruum magis vt adeſſet reparationi noſtræ ſexus vterq;, quoniã corruptioni neuter defuiſſet: Fidelis planè & potẽs mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo homines reuerentur maieſtatem, Deus autem noſter ignis conſumẽs eſt. Quidni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic pereat ipſe à facie Dei? Opus eſt itaq; mediatore ad mediatorem iſtum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi viro virus infudit, ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa miniſtra fuit ſeductionis, hæc propitiationis: Illa ſuggeſſit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio ſermone. Quicquid illud eſt, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quò influxit. Neq; enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuȩ aut ſanguine plenȩ aut infectȩ muneribus, quòd non eas ab omni munere excuſſiſti, ideo modicum illud, quod offerre deſyderas, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam. Neque verò ſolus hoc Bernardus ita ſenſit. Nam & multis ante ſeculis beatus Ephrem Deiparam

Bernardus in ſermone de virgine Maria. *2.Cor.3.* *Geneſ.2.* *1. Tim.2.* *Hebr.12.* *Pſal.37.* *Geneſ.3.* *De natiuitate Mariæ virginis.*

C virginem, conciliatricem, & aduocatã vocat. Andreas quoq; Hieroſolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in ſermone, quem ſcripſit in hanc ipſam ſalutationem Deiparæ virginis, vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per angelicum ſermonem, inquit, ſeducta eſt, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per angelicum ſermonem euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediens eius verbo: Et ſicut illa ſeducta eſt, vt effugeret Deum, ſic hæc ſuaſa eſt obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: Et quemadmodũ adſtrictum eſt morti genus humanum per virginẽ, ſoluatur per virginem, æqua lance diſpoſita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam. Quæ poſtrema verba citantur etiam ab Auguſtino contra Iulianum ſcribente. Quin & alij plerique ſancti patres Deiparam virginem & inuocarunt ipſi, & cæteris vt inuocarent autores fuerunt, quemadmodũ vbi nobis de ſanctorũ inuocatione ſermo fuit, pluribus verbis demonſtratum eſt. Vnius tantùm Athanaſij locũ hîc adſcribemus, qui ſic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſſima virgo, quȩ etiã à partu virgo permanſiſti, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarũ: tu quȩ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoris

Iren. libr. 5. contra hæreſes. *Lib. 1.* *Inuocatio & interceſſio S. Mariæ.* *Atha. in euãgeliũ de ſanctiſſima Deipara.*

præcipuè in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura effertur. Tibi, inquam, gratioſæ dominæ noſtræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ ſanctuarij. Ac interiectis nonnullis: Ab iſtis, inquit, hierarchiis cœleſtibus, deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes Dei in gutture ferentes, ſiue quod didicimus, ſiue quòd mutuò hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratioſa, Dominus tecum: intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterùm ſi quis alius, certè Bernardus is fuiſſe videtur, qui cùm aliis in rebus, quod illi ipſi confitentur, qui ſegregauerunt ſemetipſos, tum quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel ſanctis tribuendos, præclaro ſemper vſus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epiſtola, quam ſcripſit ad Canonicos Lugdunenſes, vel ſermones, quos de ſanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Quamobrem nihil eſt quòd huius autoritatem quiſquam ſequi dubitet in re præſertim tam vetuſta, receptóque totius Eccleſiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Chriſtum in diuis colit: qui ſanctos laudat, Chriſtum laudat in ſanctis: qui ſanctos inuocat, Chriſti per ſanctos auxilium inuocat: qui ſanctos imitatur, Chriſtum imitatur in ſanctis: qui ſanctos adorat, Dei dona in ſanctis adorat: quantò magis idem quiſque facere credendus eſt in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero proceſſit is, per quem ſancti ſunt, quotquot ſancti ſunt. Affectus in matrem, pietas eſt in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præſtitus, in ipſum redundet filium. Hic eſt enim in omnibus & ſuper omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia ſi ſuo modo quodam ſanctis tribuãtur, manet nihilominus Deo ſuã gloria, nulli communicabilis. Verùm nos ad ſalutationem Angelicam, de qua nobis initio ſermo fuit, redeamus: quæ tanto nobis debet eſſe commẽdatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per angeli præconium in terras eſt delata: tum autem, ita breuis eſt & ſuccincta, vt in ea ediſcenda nihil eſſe queat negocij: & verborum in ea numerum, ſententiarum ſuperat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur ſalutatione, felicis illius horæ ſtatim admonemur, quæ prima poſt infelicem parẽtis noſtri caſum humano generi læta cumprimis illuxit: Qua Deus afflictionem populi ſui miſeratus, miſſo angelo, fœminam ſibi delegit, cuius miniſterio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eámq; vita ſempiterna commutaret. Sed iam ipſum angelũ loquẽtem audiamus. Is ad Mariam virginem ingreſſus ait: Aue gratia plena. Noua quidem hæc tum fuit ſalutandi formula, quam in omni ſcriptura negat Origenes ſe inuenire potuiſſe, Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non ſaluere tantùm vel auere, verumetiã gaudere ſignificat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & appoſita. Siquidem quæ veræ voluptatis autorem conceptura, & quem Eua miſeris mortalibus mœrorem ingẽtem inuexerat, eum erat ſempiterno gaudio commutatura, quonam alio quàm gaudij vocabulo ſalutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chryſologus. In hac voce, inquit, oblatio eſt, oblatio muneris, non ſimplex, ſalutationis officium. Quod munus nato Chriſto paſtoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptiſta: de Elizabeth: de Zacharia: de Apoſtolis dicit ſcriptura, quòd repleti fuerunt ſpiritu ſancto: neque tamẽ propterea credendum eſt, quòd ſimiliter vt Deipara, gratia vel ſpiritu ſancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de ſpiritu ſancto, ſicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria, cui quæ per partes aliis eſt præſtita ſingulis, totam ſe ſimul infudit gratiæ plenitudo, quæ deſcendit in eam ſicut pluuia in vellus. Vellus cùm ſit de corpore, neſcit corporis paſſiones: ita virginitas cùm ſit in carne, carnis ignorat vitia. Cœleſtis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis effunderet.

Marginalia: A; Bernardus epiſt. 172.; Sanctos qui colit, laudat, inuocat, imitatur, id omne Chriſto in ſanctis cõtribuit.; B; Aue in græca voce multò ſignificãtius. Orig. homil. 6. in Luc.; C; Chryſ. ſer. 140.; Lucæ 2.; Gratia plena.; Acto. 6.; Luc. 1.; Acto. 14.

A derct. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod ſola eſt Maria, de qua propter
honorem domini nullam prorſus cùm de peccatis agitur, haberi quæſtionem, non
modò Auguſtinus, verumetiam vniuerſa voluit Eccleſia: quod vel indè ſciri poſſit, Aug. de natu.
ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum eſſe, quia concipere & gratia
& párere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Etenim hac vna virgine cap. 36.
excepta, ſi ſanctos alios omnes & ſanctas cùm hîc viuerent congregare licuiſſet, & Maria virgo
interrogare, num fuerint abſque peccato, quantalibet fuerint in iſto corpore excel- cæteris omnibus plenior
lentia ſanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamaſſent: Si dixerimus, quia pec- gratia, quia
catum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt: Nec humilius id omni peccato vacua
quàm verius reſpondiſſent, Plenior itaque gratia fuit Maria, quàm omnes alij, cùm fuit.
ſola ſit, quam omni peccato fuiſſe vacuam, perſuaſum habemus. Scriptum autem eſt 1. Ioan. 1.
de Chriſto quoque, quod ſit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tan- 1. Ioan. 1.
to longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine ſancti reliqui, quanto
maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum diſcrimen
eſt immortalem. Siquidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alij ſancti, ſed plus
tamen quàm alij ſancti: quicquid habet gratiæ de Chriſti plenitudine accepit. Petrus Petrus abbas
abbas Cluniacen. Gratiam, qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua illam Cluniacen.
præ cæteris excelluiſſe, ſcripſit: Poſteaquàm Angelus Mariam gratia plenam ſaluta- lib. 5. epiſt. 1.
uit: ſubdit Dominus tecum. Quid autẽ aliud angelus, quàm à domino miſſus eſt nun- Dominus tecum.
B cius? Erat ergo cum virgine, qui miſit ad virginem: præceſſit nuncium ſuum Deus,
ſed à Deo non receſſit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus, & vbi-
que totus eſt, ſine quo nihil totum eſt. Gedeonem quoque legimus iiſdem verbis ab
angelo ſalutatum. Sic enim eſt eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortiſſime: Iudic. 6.
verùm aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem
elegit Dominus, vt eſſet ſaluator Iſraëlis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Iſ-
raëli tãtùm, verùm orbi ſaluatorem ederet vniuerſo, qui eſſet propitiatio totius mun 1. Ioan. 2.
di, qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satanæ poteſtate ereptos, ex inimicis ami-
cos, ex iræ filiis Dei patris ſui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo ſacratiſſima
virginali vtero ſuo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe & latior. Quem enim
non modò terrarum orbis vniuerſus, ſed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum ſo-
la clauſum intra viſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in
te: Nam cum in omnibus quæ ſunt quatenus ſunt, Dominus ſit, ſoli tamen boni ſunt,
in quibus ita eſt Dominus, vt etiam cum eis ſit propter concordiam voluntatis: Cæ-
terùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum ſanctis
aliis omnibus, cum qua tanta fuit conſenſio, vt eius nõ modò voluntatem, verùm &
carnem ſibi copularet, ac ſic de ſua, déque virginis ſubſtantia Chriſtũ vnum efficeret,
vel potius Chriſtus vnus efficeretur, qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine,
totus tamẽ Dei, & totus virginis eſſet, nec duo filij, ſed vnus vtriuſq; filius. Subdit an-
C gelus, quę verba repetiuit etiã Elizabeth, eodẽ ſpiritu ſancto repleta, Benedicta tu in Luc. cap. 1.
mulieribus. Quæ verò ſequuntur, Et benedictus fructus ventris tui: non iam ab an-
gelo, ſed à ſola dicta ſunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò be-
nedictus fructus ventris tui, ſed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulce- Pſal. 20.
dinis, ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ Gene. 22.
ſunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepiſti cum
cæteris, etſi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, ſed in mu-
lieribus, ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos: verùm, vt
ait Apoſtolus, ſuper omnia benedictus in ſecula. Verè itaque benedictus, qui fons Rom. 11.
eſt benedictionis, & autor omnis gratiæ, fructus eſt ventris tui, qui te ſuæ benedi-
ctionis ita fecit participem, nullus vt mortalium ſimiliter, vt tu fuerit benedictus.
Siquidem ſola maledictionem illam generalem effugiſti, de qua dictum eſt: In tri-
ſtitia paries filios: Et aliam, de qua ſcriptum eſt: Maledicta ſterilis in Iſraël: & es be- Geneſ. 3.
nedictionem conſequuta ſingularem: vt quamuis eſſe virgo, & propterea ſterilis
elegeris, ſalua tamen virginitate, neque ſterilis permaneres, neque cum dolore pa-
reres. Ac non ipſa modò maledictionem effugiſti, verùm & à nobis eam repuliſti,
edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis
male

Galat.3. Matt.1 Pſal.44.

maledictum. Fructus autem iſtius nomen non expreſſit Elizabet, verùm addidit Ec- A
cleſia Ieſus Chriſtus. Ieſus, quoniam ipſe ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eo-
rum. Chriſtus quoniam cùm ſit rex noſter & pontifex noſter, vnctus eſt à Deo, non
oleo communi, ſed oleo lętitiæ: nec ſicut participes ſui, id eſt, illi, qui in imagine præ-
ceſſerunt, ſed præ participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis conſecratus. Cuius vn-
ctionis nos quoque facti participes, à Chriſto Chriſtiani vocamur. Nam qui rex &
ſacerdos noſter eſt, qui, quæ nunquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius, non ſua
tantùm omnia nobiſcum communicare, ſed ſe etiam ipſum nobis eſt impendere di-
gnatus, poſteaquàm nos redemit in ſanguine ſuo ex omni tribu, & lingua, & populo,
Apoc.5. & natione, fecit nos quoque regnum & ſacerdotes Deo, vt regnantes ſuper terram,
& animi noſtri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus noſmetipſos hoſtiam
Rom.12. viuentem, ſanctam, Deo placentem in odorem ſuauitatis, ac nomen illius laudare-
mus ac glorificaremus in ſecula ſeculorum, Amen. Quòd ſi quis diligentius explica-
Euſeb. lib. 4. cap.15. & 19. tam videre voluerit, horum nominum rationem Ieſus Chriſtus, legat Euſebium in
Cateche.10. libris Euangelicæ demonſtrationis, & Cyrillum Hieroſolymitanum, qui præ cæteris
accuratius id feciſſe videntur.

Quòd iuſtitia noſtra non ſit ſola fides. CAP. LX.

IVſtitiam, qua ſola rectè colitur, qui factus eſt nobis Iuſtitia, Dominus noſter Ieſus
1.Cor.1. Iuſtitia Chriſtiana. Chriſtus, qui ſolam eſſe fidem arbitrati ſunt, eorum ab vna, ſancta, Catholica, & B
Apoſtolica Eccleſia iampridem eſt exploſa ſententia. Si quidem ante mille ducentos
plus minus annos fuiſſe ſcribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum principes cō-
memorantur Aërius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerūt,
quàm vt ipſum ſolum cognoſceremus: cuius etiam adeò ſibi notitiam arrogarunt, vt
non ſibi ſe magis eſſe notos dicerent, quàm ipſi Dei naturam perſpectam, & explo-
ratam haberent: ac tantum illi cuius autores ipſi fuerunt, fidei tribui volebant, vt
ſi quis eam eſſet amplexus, etiam ſi grauiſſima quæque ſcelera patraſſet, ac non mo-
dò patrare non intermitteret, verùm ſubindè grauiora patratis adiungeret, nihil
Epiph.libr.3. hæreſ.36. ex eo detrimenti foret accepturus: quemadmodum ab Epiphanio & Auguſtino me-
moriæ proditum legimus. Quin multo etiam antè, cùm adhuc eſſent Apoſtoli ſu-
Aug.de hæreſi.hær.54. perſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui non intelligentes, quod ait Apoſtolus: Ar-
De gratia & libero arbit. cap.7.& de fide & operibus cap.14. bitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dice-
re, ſufficere homini fidem, etiamſi malè viuat, & bona opera non habeat: Cùm, vt
hæc ſentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquam: qui
non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt ſe per fidem iuſtificari quiſque ſciret,
etiamſi legis opera nulla præceſſiſſent: Hoc eſt, quod alio loco dicit, quod magno
cum applauſu audiri à nonnullis videmus: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non
Epheſ.2. ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus
Cypr.de ſimplicitate prælatorum, ſiue de vnitate eccleſiæ. nos rectè dicere poſſumus, quod à Cypriano ſcriptum legimus: corruptores Euan- C
gelij, atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt, partim me-
mores, & partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab Eccleſia ſciſſi ſunt, ita capituli
vnius ſententiam ſcindunt. Niſi quòd ipſi ſuperiora ponunt, & quæ proximè inſe-
Aug. de gratia & libero arbitr.cap.8. quuntur, prætereunt. Nam, quemadmodum Auguſtinus quoque monuit, Vidit
Apoſtolus, putare poſſe homines hoc ita dictum, quaſi neceſſaria nō ſint opera bona
credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, quod iſtis tam perſuaſum eſt, quàm quod maxi-
mè: quam etiam ob cauſam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex
operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum eſſe bonorum operū fru-
ctum. Vidit hoc ſpiritu ſancto plenus Apoſtolus: vidit ſimul & hoc, poſſe homines de
bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: Itaq; mox addit, quod iſti
ſilentio pręvereunt, ipſius enim ſumus figmentum, creati in operibus bonis, quę præ-
parauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid eſt hoc, inquit Auguſtinus, quod, cùm Dei
Quæ opera non conferāt ad iuſtitiam. gratiam commendans dixiſſet: Non ex operibus: ne fortè quis extollatur: cur hoc di-
xerit, rationem reddēs: Ipſius enim ſumus, inquit, figmentū, creati in Chriſto Ieſu, in
Creatio duplex. operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi,
inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tāquam tuis ex teipſo tibi exiſtentibus,
ſed

A ſed tanquam iis, in quibus te Deus finxit, id eſt, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti ſumus, ſed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus. Et de qua dicit Apoſtolus: Si qua ergo in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua. Fingimur ergo, id eſt, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque chariſsimi, vita noſtra bona, nihil aliud eſt, quàm Dei gratia, ſine dubio, & vita æterna quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt, & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquam merces pro iuſtitia, vt verum ſit, (quoniam verum eſt,) Quoniam reddet vnicuique Deus ſecundum opera eius. Ex his Auguſtini verbis facilè perſpicimus, quæ ſint opera, quæ Paulus à iuſtificatione voluerit excluſa, nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem, quæ etſi diſponere nonnihil ad iuſtificationis gratiam videntur, quoniam tamen ſine fide impoſsibile eſt placere Deo, mereri primam gratiam non poſſunt, quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia iuſtificationem noſtram præuenerunt. Hoc eſt, quod à Fauſto ſcriptum legimus, cùm

Pſalm.50. 2.Corinth.5. Roma.2. Gratia pro Gratia. Hebr.11. Sup.cap.34. Roma.11. Fauſt.libr.de Lib.arbi.c.7. Fide actuoſa pro gratia cō ſeruāda opus eſt.

B eundem ex Pauli ad Epheſios Epiſtola locum produxiſſet: Prima, inquit, vocatio compendium fidei requirit à nobis, ſequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, ſedulitatem operis & curam laborioſæ ſeruitutis indicit, vt quod ſine labore accepimus, opitulante adiutorio, cum labore ſeruemus, Apoſtolo commonente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnoſce diſtinctos eſſe gradus vocationis & conſummationis. Fidem expectat à paruulis, opera autem cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen vt ſedulitatis affectum proficientibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianus exiſtat. Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, vt ambularemus in illis, poſtquàm cor mundum creauit in nobis, poſtquàm nouæ creaturæ facti ſumus, verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus eſt Auguſtinus: Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu, reiicere voluiſſe Paulum exiſtimabant, alios Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, Epiſtolas ſuas ſcripſiſſe putat, quódque meminit Petrus, eſſe quædam in Epiſtolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem, id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iuſtitia tractat, referendum eſſe putat, quòd nunquam ea Pauli mens fuerit, quam iſti corruptores Euangelij fuiſſe volunt, nihil ad iuſtitiam, nihil ad ſalutem conſequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipſa luce clariora,

Pſalm.50. 2.Corinth.5. Aug. de Fide & Operibus, cap.14. 2.Petr.3.

C quæ huic errori aduerſantur Pauli verba. Quòd compati oportet, ſi conglorificari, commori, ſi conuiuere, ſuſtinere, ſi conregnare volumus, quódque non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Declarat autem ipſe Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iuſtificamur, vel coronam illam immarceſsibilem aſſequimur. Nam ad Galatas ſcribens, diſertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunq; fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò ſolam fidem, quam plerique cùm ad iuſtitiam, tum ad ſalutem ſufficere volunt, adeò nihil prodeſſe aſſeuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. In quam ſententiam à Iacobo quoque dictum eſt: Quid proderit, fratres mei, ſi fidem dicat quis ſe habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Quamobrem quàm volent iſti ſibi placeant, déque ſola fide glorientur, quòd ea iuſtitiam, quòd ſalutem adferat, nobis illud certum & indubitatum eſſe debet, quòd per organum ſuum Spiritus Sanctus loquitur. Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, Regnum Dei poſsidebunt.

Roma.8. 2.Tim.2. Fides iuſtificans. Galat.5. Sup.cap.1. 1.Corint.13. Iacob.2. 1.Corinth.6.

Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur. A

CAP. LXI.

Fides & ſpes quolibet peccato nõ amittuntur.

VErùm hîc iſti, quo rimam habere queant per quam elabi liceat, fieri poſſe negant, vt hæc inſint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet aſſeuerant. Quod ſi ita eſt, cur igitur operarios iniquitatis vocat Chriſtus eos, qui in ipſius nomine prophetabant, dæmonia eiiciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, ſine fide certè præſtare non poterant? Cur idem viro ſtulto comparat eum, qui verba ſua audiret, & ea non faceret, cùm fides ex auditu ſit? Cur multos ex principibus in Chriſtum ait crediidiſſe ſcriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dilexiſſe? Cur alio loco dicit: Seruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo ſcriptum eſt: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. Quid autem eſt aliud ſcire voluntatem Domini, ſcire bonum, niſi credere Spiritui Sancto, per amanuenſes ſuos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hanc eſſe Domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatum dicit eſſe ſcriptura, quãdo non fit, quod creditur. Quare falſum eſt, quod ab iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti, aut ſi remaneat, non eſſe veram fidem, aut eum, qui fidẽ habeat ſine charitate, non eſſe Chriſtianum. Falſum eſt, quòd ſolam incredulitatem eſſe peccatum, ſolam fidem eſſe iuſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt peccatum, niſi incredulitas, ſi nulla eſt iuſtitia niſi fides, quorſum igitur illud extremum erit iudicium? quod non eſſe futurum de infidelibus, illa Chriſti verba non obſcurè videntur indicare: Qui non credit, iam iudicatus eſt. Futurũ eſt ergo iudicium de fidelibus, quos nõ ideo collocatos à ſiniſtris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorũ, in ignem æternum ire iuſſurus eſt, quia non crediderunt, ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc eſt, quod à Sapiente dictum eſt: Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundũ meritum operũ ſuorum. Hoc eſt, quod à Regio Propheta ſcriptũ, & eſt ab Apoſtolo repetitum: Tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Ad Corinthios quoque ſcribens idem Apoſtolus, ait: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis: non dicit, prout credidit, ſed prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Sed & in Apocalypſi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecũ eſt, reddere vnicuique ſecũdũ opera ſua. Quin & ipſe Chriſtus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in reſurrectionẽ iudicij. Plena eſt ſcriptura hoc genus ſententiis, futuram eſſe retributionem, futurũ eſſe iudiciũ, non ſecundũ fidem, ſed ſecundum opera. Quorũ autẽ operũ? num infidelium? Minimè gentiũ: nam ij, veritate ipſa atteſtante, eo ipſo, quòd non credunt, iam iudicati, iam condemnati ſunt. Fidelium igitur opera ea ſunt, ſecundũ quæ retributio, ſecundũ quæ futurũ eſt iudiciũ. Quamobrem longè alia fidei & ſpei, alia charitatis, per quã fides operatur, eſt ratio. Hæc enim indiuidua comes eſt gratiæ, nec vnquã ab illa deſtituitur. Sic enim loquitur Patris æterna Sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à Patre meo. Quamobrẽ quàm ſunt inter ſe pugnantia, peccatũ & gratia, tam pugnant inter ſe peccatum & charitas: fides autem & ſpes, etiam iis ineſſe queunt, qui cum Deo non ſunt in gratia. Quemadmodum igitur, ſi quis furtum admiſit, excluſit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiſcit aliena, verùm etiam pro eo, vt benigna eſt, libenter impertit ſua, ſed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus caſtitatis: Ita nulla eſt ratio, quæ impediat, quò minus, qui fur eſt, idem amiſſa charitate, fidei retineat habitum, & ſpei: quamuis & fides & ſpes, quarum vita eſt charitas, nullum habenti fructum ſint allaturæ ſi vita ſua fuerint deſtitutæ. Sola igitur eſt hæreſis, aut apoſtaſia, per quam excluditur habitus fidei, ita, vt ſi quis in vno aliquo articulo fidei diſcrepet ab vnius ſanctæ, catholicæ, Apoſtolicæ Eccleſiæ ſenſu & conſenſu, is habitum amiſiſſe fidei rectè dici poſſit. Eſt igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obſtricti tenentur, ſi cùm alios articulos fidei, tum ſanctã credãt Eccleſiam catholicam. Neque credendus eſt Dauid Rex, poſtquàm adulterio cõmiſſo, cædem quoque patrauit, eueſtigiò fidem ſimul amiſiſſe, ſiue qua reuelatis à Deo credimus, ſiue qua nobis eum propitiũ fore propter Chriſtũ confidimus: quod tamen alterum ſpei magis, quàm fidei eſſe videtur. Nam niſi crediſſet Dauid, eſſe Deum grauem

Matth. 7. Roma. 10. Ioan. 12. Lucæ 12. Iaco. 4.

Fides ſola nõ eſt iuſtitia. Fides ſine charitate poteſt alicui ineſſe. Ioan. 3. Fideles condẽnabuntur, quia pietatis opera nõ exercuerunt. B

Matth. 25. Eccleſ. 16. Pſal. 16. Rom. 2. 1. Cor. 5. Apoca. 22. Ioan. 15. Ioan. 3.

Prouer. 3. Ioan. 14. C 1. Cor. 13.

Fidei & ſpei vita eſt charitas.

1. Reg. 11. Dauid commiſſo adulterio nõ amiſit fidẽ aut ſpẽ.

A grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perpulſus fuiſſet, non tantum de ſceleribus patratis dolorem concepiſſet. Rurſus, niſi benignum eundem & miſericordem, patientem & multæ miſericordiæ, ac præſtabilem eſſe ſuper malitia perſuaſum habuiſſet, niſi certam ſpem & fiduciam concepiſſet, fore, vt propter nomen ſuum, propter vnigenitum filium ſuum, propitiaretur peccato ſuo, nunquàm ad cinerem, ad lacrymas, ad ieiunium confugiſſet, nunquàm ſupplici prece, placatum eum ſibi reddere ſtuduiſſet. Petrum negaſſe Chriſtum legimus, non deſunt tamen, qui illo ipſo paſsionis tempore, fidem eum in Chriſtum habuiſſe contendant, propter illa verba Chriſti potiſsimùm, quæ non multò antè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiamſi viua fides cum eo conſiſtere non poſsit, quæ non propterea vera non eſt, quoniam à Iacobo mortua vocatur, cùm qui mortuus eſt, verus homo dici nequeat. Nam ſi verba Iacobi diligentiùs expendas, longè diuerſum reperies. Non enim dixit Iacobus, ſicut homo, ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Eſt quidem ita, quòd & homo moritur, extincto ſpiritu & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita noſtra eſt, Deus habitat in nobis, quæ ipſa eſt Deus, verùm fides habet ſe inſtar corporis, charitas inſtar animæ, eſt enim anima fidei charitas. Quamobrem ſicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet,
B etiam ſi ſpiritu deſtitutum ſit, neque deeſt illi quicquam, quod ad eſſentiam ſpectet corporis & proprietatem, ſic amiſſa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deeſt illi quicquam eorum, quæ ad rationem, ſubſtantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur, nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, aſſentiatur.

Ioel. 2. Pſalm. 24. Matth. 26. Amb. lib. 10. in Luc. Pet. Lomb. libro 3. diſ. 24. Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit neque ſpem. Iacob. 2. Fides mortua quæ. Charitas anima fidei.

Quòd fides à ſpe & charitate, non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia diſtinguatur.

CAP. LXII.

SVnt igitur diſtincta inter ſe Fides, Spes & Charitas, neque ita ſibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem ſeparari non poſsint, quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia diſtingui, in Enchiridio ſuo docet Auguſtinus. Verùm quis poteſt huius rei locupletior eſſe teſtis, quàm ipſe Paulus, qui cùm dixiſſet: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum, nónne videtur apertè fidem à charitate ſecreuiſſe? Nam quòd hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in ſcripturis nuſquàm legimus. Gratia ſanitatum, donum linguarum legimus in ſcripturis, fides ſanitatum aut linguarum nuſquàm reperimus: Verùm de verbo nihil eſt quòd diſceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, ſignorum atque miraculorum fidei meminiſſe Ioannem Chryſoſtomum, & eo multò poſteriorem Bernardum. Sed quæ tandem eſt iſta fides, de qua
C Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia, nimirùm ea, qua non ſolùm aſſentimur omnibus, quæ nobis tradita ſunt, ad ſalutem æternam conſequendam, neceſſaria, quáque certam fiduciam de miſericordia Dei, déque promiſsis eius concipimus, verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam ſigna ſequantur & miracula. Certè Origenes, Baſilius, Gennadius, Theophylactus de perfecta, déque ſolida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quæ ſatis eſſe queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum eſt à Chriſto, Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, etiam ſi monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet. Quam idem Chriſtus alio loco ſinapis grano comparauit, non propter exilitatem ſui, ſed propter vim & acrimoniam, qualem in modico ſinapis grano videre licet. Certum eſt igitur ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæſitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omninò liberaliter conceſſurum. Cæterùm quorſum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiuſdem parte, tria doceat eſſe diſtincta, fidem, ſpem, & charitatẽ, maiorem autem horum charitatẽ. Poterítne cuiquam eſſe dubium, quin loquatur de chariſmatibus, déq; ea fide, qua Chriſtiani ſumus? quæ ſi ſola fuerit, ea quæ vita ipſius eſt charitate deſtituta, fructũ adferre queat nullũ. Quaobrẽ iſtorũ cõmentis reiectis, cum

Auguſtin. in Enchi. cap. 8. 1. Corint. 12. Ibidem. Chryſo. Homili. 29. in 1. & 23. in 2. ad Corint. & 13. in Epiſto. ad Epheſi. Ber. in paruis ſerm. primo ſermone. Orig. in trac. 4. in Matth. Baſil. in regula de inſtitu. Monachorũ. cap. 4. in ſcholiis. Matth. 21. Matth. 13. Fides poteſt ſine charitate eſſe, ſed nõ prodeſſe. Augu. lib. 15. de Tri. ca. 18. & in ſerm ſu per geſtis cũ Emerito.

cum Auguſtino dicamus, q̄ ſine charitate fides poteſt quidē eſſe, ſed & non prodeſſe. A

Quòd fidei, vt prodeſſe queat, ſpem & charitatem iungi neceſſe eſt.

C A P. LXIII.

CAeterùm, quò prodeſſe queat, ſpes vt illi iungatur, neceſſe eſt: quam quidē eiuſmodi eſſe oportet, nihil vt nobis ipſi fidamus, verùm ſpem omnem & fiduciam noſtram in Deo poſitam habeamus, cuius vnigeniti Filij paſsione & morte acerbiſsima, peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti ſumus. Ad hanc igitur Domini noſtri Ieſu Chriſti paſsionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis eſt ſalutis noſtræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata noſtra, cum Deo Patre nos reconciliari: ſimul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem, accedentes ad thronum illius gratiæ, ſupplices precemur. Quæ tamen & ipſa ſpes vana prorſus erit & inutilis, ſi non ad eam opera charitatis acceſſerint: Nam fruſtrà crediderit aliquis, peccata ſibi propter Chriſtum eſſe remiſſa, niſi iuſtū de patratis illis dolorem conceperit, niſi deteſtatus & confeſſus illa fuerit: niſi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit:
Matth.3. Quare coniuncta ſint oportet ſperare, & benè agere, vel ſaltem ſtudium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet ſanctus
Pſal.36. Dauid: Spera, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rurſus: Sacrificate ſacrificium
Pſal.4. iuſtitiæ, & ſperate in Domino: Sic demum ſpes in Domino nobis eſt profutura, ſi fecerimus bonitatem, ſi ſacrificauerimus ſacrificium iuſtitiæ, ſi per charitatem fides in B nobis fuerit operata. Si autem nihil aliud, quàm credere nos & ſperare profeſsi, charitatis opera neglexerimus: & à iuſtitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quam ſi vellemus ingredi, mandata ſeruare iuſsi ſumus. Ne-
Matth.10. que enim exiſtimare quiſquam debet, datum nobis eſſe à Deo Chriſtum, vt Redem-
Chriſtus Legiſlator. ptorem tantùm, cui fidamus, & non ſimul vt Legiſlatorem, cui obediamus. Aperta ſunt Eſaiæ verba, dicentis: Ex Syon exibit lex, & ſermo Domini ex Ieruſalem. Quæ
Eſaiæ 2. Greg. Niſſæ. in libro, qui inſcribitur de cognitione Dei, cuius autor eſſe fertur Gregorius Niſſæ
Lex quā tulit Chriſtus, eſt lex & doctrina Euangelica cui obedire omnes oportet. Pontifex, ſic explicata legimus: Dominus, inquit, noſter Ieſus Chriſtus, nunc in monte Syon ſedens & docens, nunc in ciuitate Ieruſalem verſans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Moſaica lege Propheta nunc loquitur: Quomodo enim id fieri queat, cùm ea non in Syon, nec in Ieruſalem, ſed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus eſſet Eſaias, quemadmodum Euangelica multò poſt ipſum Eſaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appoſitè dixit, Exibit: quo-
Eſa.33. niam antiqua lex iam exierat. Apertius autem idem Propheta Eſaias, alio loco de Chriſto loquens: Dominus enim iudex noſter, Dominus Legifer noſter, Dominus
Hie.31. Rex noſter, Dominus ipſe ſaluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus: Dabo Legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quin & Iaco-
Iacob.4. bus de Chriſto: Vnus eſt, inquit, Legiſlator & Iudex, qui poteſt perdere & liberare.
Cyril. lib.3. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate ſcribit Cyrillus, non Redemptorem tan- C
Ephem in oratione, de trāsfiguratione Domini. tùm, verùm & Legiſlatorem eſſe Chriſtum. Beatus Ephrem in oratione, de transfiguratione Domini: Ieſus eſt, inquit, Dominus non ſeruus, dominans & non parens Imperio: Legiſlator, & non is, cui lex datur: Filius, non verna: natura & non adoptio-
Phil.2. Heb.5. ne. Eſt quidem ita, quod is factus obediens Patri vſque ad mortem, mortem autē crucis, factus eſt omnibus cauſa ſalutis æternæ. Nunquid autem omnibus credētibus tantùm in ſe? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtēperantibus ſibi, omnibus Legem ſuā cuſtodientibus, omnibus mandata ſua ſeruantibus. De iis verò, qui nō obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti, tantùm ab eſt, vt eis Chriſtū factum eſſe dicat cauſam ſalutis æternæ, vt non dubitet etiā affirmare, quòd pœnas dabūt in interitu æternas. Errat igitur, ſi quis putat Euangeliū eſſe nudā & abſolutā vitæ æternæ promiſsionē, ſine cōditione mandatorū obſeruationis. Omnis huic ſententiæ ſcri-
Rom.8. ptura reclamat. Compati nos oportere, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſti-
2. Tim.2. nere, ſi conregnare volumus, monet Paulus: Verùm apertius multò Chriſtus ipſe: Si
Matth.19. vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et alio loco: Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis
Ioan.13. Lucæ 24. ea. Quod ſi oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriā ſuam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, ſupernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè

A longè meritis noſtris imparem. Præclarè vir ille, ſingulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quaſdam deſcribens, vitam Chriſtianam complectentes, poſteaquàm non minus laborioſam vitam docuiſſet, quæ eſt ſecundum mundum, quàm ſit via virtutis, ſtultum eſſe dicit, credere, ad cœlum poſſe perueniri, niſi per pugnam aduerſus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput noſtrum Chriſtus non aſcendit in cœlum, niſi per crucem, nec debet ſerui conditio melior eſſe conditione Domini. Quem ſequutus aliquot pòſt ſeculis Bernardus. Non recti planè, ſed peruerſi eſt animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum eſt vobis, inquit, ante lucem ſurgere. Ita eſt. Fruſtrà ad celſitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute, fruſtrà fatuæ virgines ſponſo obuiam ſurgunt, quarum lampades extinguntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Abſit mihi gloriari, niſi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es, pulchrè non eorum, ſed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim ſine virtute eſt gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculoſè captatur, virtus gradus ad gloriam, virtus mater eſt gloriæ: Fallax gloria, & vana eſt pulchritudo, quam illa non parturiuit, ſola virtus eſt, cui iure gloria debetur, & ſecurè impenditur. Sed & Ambroſius,

Idiota. *Ber. in natali Sancti Victoris, ſer. 1.* *Pſalm. 88.* *Virtus ad gloriam gradus eſt.* *Ambr. lib. 5. in Luc.*

B Tenera, inquit, corporis cura, luxúque & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœleſtis aula ſuſcipit, ad quam duris laborioſæ virtutis gradibus aſcenditur. Hi verò quibus fluida deliciis membra ſoluuntur, regni cœleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conſeneſcunt. Neq; minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum ſcribens: Difficile, imò impoſsibile eſt, inquit, vt & præſentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hîc ventrem, & ibi mentem impleat, vt de deliciis tranſeat ad delicias. Ante quem etiam Athanaſius: Qui habet requiem ſuam in hoc mundo, ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi: Regnum enim cœlorum non eorum eſt, qui hîc ociantur, ſed eorum, qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni habiti ſunt. Ad eundem modum Baſilius quoque: Quomodo cum vitæ ſecundum mandatum Domini inſtituendæ, eam, quæ voluptatum eſt præferamus, æternæ vitæ felicitatem & conuerſationem ei, quæ Sanctorum eſt, conformem, & Angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certè animi ſunt talia phantaſmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo ſum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non aſsidua continentia & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quomodo cum ſingulis Sanctis, qui veſtigia illorum non ſum ſecutus? Quis athleta ita iudicij expers eſt, vt iiſdem velit

Hierony. ad Iulianum. *In vtroq; ſeculo deliciari impoſsibile eſt.* *Athan. de virginitate.* *Baſilius.*

C dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm ſpoliorum partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus: verùm & iuſtus. Iuſti verò eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt: Benè fac Domine bonis: Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt, at & iudex: Diligit enim miſericordiam, inquit, & iudicium Dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Similiter & Auguſtinus: Manducant homines fungum malum & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, vt tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attende, pati venit, ſed & glorificari, contemni, ſed etiam exaltari, mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Et his omnibus vetuſtior Origenes: Nemo poteſt in carne & in Spiritu habere delicias, ſed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille diues, carebit gremio Abraham & deliciis, qui verò in præſenti ſeculo pane afflictionis

Pſalm. 124. *Aug. ſerm. 6. de Verbis Domini.* *Nota.* *In carne & ſpiritu nemo poteſt deliciari.* *Origen. in Pſalm. 36.*

veſcitur, ſicut & ille pauper, cùm hinc abceſſerit, in deliciis erit. A

Quòd nihil impoßibile Deus præceperit.

CAP. LXIIII.

VErùm hîc iſti, Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſsimus, actum eſt de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, poſsibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidem iſtis habemus, impoſsibilia præcepit Deus. Poteſt autem dici quicquam, aut cogitari magis blaſphemum, quàm hoc ſit? Quis præcipiat his, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe videat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam ſuam in illos crudelitatem expromere queat? Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, præclari, ſi diis placet, gloriæ Dei vindices, quam tot ſeculis obſcuratam, nunc demùm aſſerere ſe, rudi plebeculæ perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphemiæ ſcriptura? In Euangelio ſuo dicit Chriſtus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti: Iugum Chriſti durum & acerbum, & onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrent iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtum audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei Spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: B
Mandata Dei non modò grauia, verumetiam prorſus ad implendum impoſsibilia ſunt. Nimirùm hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonariis, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Chriſti pugnare videatur, quo virtutis omne ſtudium eneruatur, omnis faciendi mandata Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci patres illi ſancti, qui ſi quis impoſsibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium eſſe dicerent, affirmare, quæ à Spiritu Dei mandata profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſsibilia. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſsibile mandaſſe Deum affirmat, multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Chriſto mandatum eſt, tantum abeſt, vt eius mandata non impleuerint. Nam cùm virginitatem, neque paupertatem Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniuſsi, vltrò vtrunque amplecterentur. Quin & illud non vno in loco perſuadere populo conatur, multò grauius eſſe iugum ſeculi, quàm ſit iugum Chriſti: Quòd illud iugum eſt ſeruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum eſt libertatis, iugum ſpiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit: implere non poſſum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil vtile poſſunt, eſſe numerandus? Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatum Dei eſt, & in omnia C
ſpei noſtræ genera diffunditur, vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffuſum ſit ad placendum, officioſæ religionis varietate: neque ſolùm latum, ſed vehementer latum. Etiam Prophetis longè grauiſsimum viſum eſt onus iniquitatis, quàm ſedere quidam ait ſuper talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multò ſunt, quemadmodum etiam à Baſilio ſcriptum legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Chriſtus præſcribit. Vt non ineptè dictum ſit à Ioanne Gerſone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad Regnum Paradiſi lucrandum: Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei faciendæ ſtudio teneatur immodico, ſiue miſera vexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant, potiri ſtudent. At in Deo piè colendo, atque illius contemplationi vacando, quid tandem eſt moleſtiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potius, cum animi

Matth. 11.

Mãdata Dei amãtib⁹ difficilia nõ ſũt contra hæreticos.

1. Ioan. 5.

Patres priſci quomodo populum inſtituerunt.

Hier. ad Damaſum in expoſi. Symboli.

Baſi. in verba illa Moſeos, Attẽde tibiipſi.

Chry. homil. 8. de pœnitẽ. ſerm. de charitate, & homi. 19. in epi. ad Hebr. homilia 39. in Mat. & hom. 2. ad Philip.

Iugum ſeculi grauius, quàm iugũ Chriſti.

Orig. in Ioſ. homil. 9.

Pſal. 118.

Iniquitas grauiſsimũ on⁹.

Zach. 5.

Pſal. 7.

Baſilius.

Gerſ. parte quarta in ſer. de omnibus ſanctis.

A animi ſumma tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita
beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpuſculo, repræſentari videtur. Initia fortaſsis aliquid habent difficultatis & moleſtiæ. Quò longius autem progreſſus fueris, hoc faciliora, iucundiora, ſuauiora ſunt omnia. Sic priſci populum inſtituebant: ſic de ſuperiore loco, mentes eorum ad virtutum ſtudia, quæ nos amplecti Chriſtus voluit, oratione ſua inflammabant. A quibus, quid aliud iſti, quàm deterrere prorſus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen poſſet, verumetiam prorſus impoſsibilia Deum præcepiſſe blaſphemant. Ex quorum hac impia doctrina, quàm ipſi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc eſſe conſecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore, quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Matth. 24. Quis enim adduci facilè poſsit, vt aut eum Deum colat, quem impoſsibilia præcepiſſe perſuaſum habeat, aut ad ea præcepta animum adiiciat, quæ impleri non poſſe credat?

Quòd non tam natura mandatorum, quàm noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſumus, cùm quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori.

CAP. LXV.

Sed hîc iſti nobis obiiciunt: Si tam leuia ſunt Chriſti præcepta, quàm ea tu videri vis, cur igitur dixit Chriſtus, quòd anguſta eſt porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam? Matth. 7. Cur vias Domini duras appellat Propheta?
B Nos verò non noſtris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauiſsimi, doctiſsimi, Pſal. 16.
ſanctiſsimíque ſunt habiti, verbis, adhæc reſpondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laborioſa via Dei, quòd eius mandata videntur eſſe difficilia, dicit Ioannes Chryſoſtomus, non tam id fieri natura mandatorum, quàm noſtra ignauia. Chry. homil. 8. de pœnitē. homil. 2. in epiſ. ad Phil. homil. 16. in epiſ. ad Heb. Quid enim eſſe poteſt melle dulcius? ægroto tamen amarum perſæpè videtur: Num quòd natura tale ſit? Minimè gentium, ſed eſt id morbi vitium. Ad eundem modum lex oneroſa, non tam ſua natura, quàm noſtra fit pigritia. Ac vt inſit etiã aliquid in ipſius legis natura difficultatis & moleſtiæ, tamen ſi nautis minaces pelagi fluctus, ſi tempeſtates & hyemes agricolis, ſi vulnera cædéſque militibus, ſi pugilibus ictus plagæque grauiſsimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate ſe diſcriminibus iſtis & difficultatibus offerant, ſpe temporalium commodorum, quæ mox peritura ſunt: quantò magis homini Chriſtiano videri leue debet ac tolerabile, ſi quid etiam aduerſi ferendum ſit, cui præmium in cœlo poſitum eſt, non momentaneum, ſed æternum: Mãdata Dei ſua natura grauia non ſunt, ſed noſtra pigritia & timore fiunt oneroſa & dura. cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis aſcenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum: 1. Cor. 2. vt verè dictum ſit à Paulo: Quod in præſenti momentaneum eſt, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, 2. Cor. 4. non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum,
C quod eſt in præſenti tribulationis: at iſti non ſatis habent, ſi dicant eſſe difficile, verùm prorſus impoſsibile, prorſus volunt eſſe onus importabile, cui ferendo nemo ſit mortalium. Intereà tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod iſti loquuntur & ſentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Diuus Auguſtinus cùm & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus verbis laborioſiorem eſſe docet huius mundi amorem. Aug. lib. 5. de Muſi. c. 14. & ſer. 9. de ver. Domini. Et in Pſalmos commentatus: Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. In Pſal. 29. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Pſalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras: Duræ ſunt, inquit, timori, leues amori. De natu. & grat. c. pen. & vlt. & ſer. 48. de templo. & ſer. 12. de ver. Apoſto. Omnia quippè ſunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quæ leuis eſt. Itaque quæ dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amantibus. Nam quæ ſæua ſunt etiam & immania, prorſus facilia, & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Idem cap. 17. Sarcina illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iuſtitiæ: Quis autem neſcit, cùm præceptum ſit generale charitas, quia finis præcepti eſt charitas, & plenitudo legis eſt charitas, non eſſe graue, quod diligendo ſit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed per-

fecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non eſſe graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iuſtitia Dei. Et explicans illud ex Pſal. 30. Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. Certè anguſta, inquit, eſt via: laborãti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpatioſo, dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrẽdo in ſe, deiicerent me. Ergo quod ait: Poſuiſti in ſpatioſo pedes meos, planè feciſti mihi facilẽ iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt, Poſuiſti in ſpatioſo pedes meos. Quem ſecutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc eſt, inquit, præceptum Domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: Quid enim leuius, aut vnquàm gratius, quàm amor, fertur? quid præterea graue non leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur: Poteſt hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non poſsit multò magis, quò nihil eſt fortius, amor Chriſti? Quòd ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorum viribus lex nobis implenda foret, fortaſſe noſtræ nobis imbecillitatis conſcij de difficultate, atque adeò impoſsibilitate ipſius non immeritò queri poſſemus. Nunc autem qui viuit in nobis Chriſtus, qui per fidẽ habitat in cordibus noſtris, ipſe eſt, qui operatur omnia in omnibus: ipſe eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipſe eſt, qui facit in nobis, quod placeat coram ſe. Hoc eſt, quòd cùm ſcribens ad Corinthios, gloriatus fuiſſet Paulus, quòd plus aliis omnibus laboraſſet, ne ſibi ſuæque virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipſum Deus operatus fuerat, ſubiunxit eueſtigiò. Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita ſunt accipienda, quaſi cùm dixerit, nõ ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil ſe laboraſſe, nihil prorſus operatum eſſe: Non enim adieciſſet mecum, ſi præueniente gratia ſubſequens liberum arbitrium non habuiſſet. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatũ eſt à Bernardo: ſed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præſumens ſe non ſolum operis eſſe miniſtrum per effectum, ſed operantis quodammodò ſocium per conſenſum. Ac ſi diceret, abundantius laboraui, non ego: ſed & ego. In eo enim, quòd ſolo Dei dono præuentus ſum, nõ ego: in eo autem, quòd donum voluntate ſubſecutus ſum, & ego.

A B

Grego. lib. 9. cap. 2. in primũ lib. Reg.

Epheſ. 3. 1. Cor. 12. Phil. 2. Heb. 15.

1. Cor. 15.

Bern. in lib. de gratia & libero arbit.

Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verùm conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. CAP. LXVI.

Qvamobrem execrandus eſt eorum impius error, qui nihilo plus hominem aſſerunt in bonis agere, quàm agat ſecuris in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per Filium ſuum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipſi. Quos etiam ad ea blaſphemiarum portenta deueniſſe tandem videmus, vt eum, qui ſolus bonus eſt, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es, etiam malorum autorem faciant, neque bona magis, quàm ipſa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment, quòd haud aliter habere ſe dicant facinoroſos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet ſe gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus eſſe proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici peſtilentius? Quid autem eſt aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem ſolicitudinem, prouidentiam ac induſtriam, diſciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitus omnem euellere, denique proſcriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam ſecuritatem ac licentiam introductam? Quorſum enim leges? quorſum magiſtratus? quorſum bonis præmia, malis conſtituta ſunt ſupplicia? Denique quorſum illud pertinet, quòd Deus etiam ipſe mercedem Regni cœleſtis piis promittit, gehennæ verò pœnas impiis comminatur, ſi omnia, ſiue bona, ſiue mala, ſine nobis operatur in nobis? ſi abſoluta neceſsitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut ſerræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præſentia refutare propoſitum non eſt, à quo nõ aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quę facinoroſi patrant ſcelera, eorum ſit autor Deus. De eo tantùm breuibus diſſerendum eſſe

C

Matth. 19. Pſal. 5.

Deus nõ eſt mali operator.

Blaſphemia Phil. Melãct. docentis Dauid adulteriũ eſſe Dei opus.

putaui

A putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta ſunt ſcripturæ verba,
quòd à Deo greſſus noſtri diriguntur, quódque omnia opera noſtra Deus operatur Pſal.36.
in nobis: qua quidem ſcriptura nihil eſt certius. Verùm intereà non minus certum eſt Eſa.26.
& hoc, nos facere cùm facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires effi-
caciſsimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudi- Ezech.36.
cia mea obſeruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Auguſtinus:
Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, niſi auferam à vobis cor lapi- Aug. de gratia & libero
deum, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid eſt, niſi arbi.cap.16.
auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis. Ille fa-
cit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine cuſtodiam ori meo: Quod beneficium Pſal.140.
Dei iam fuerat conſecutus, qui dixit: Poſui cuſtodiam ori meo. Quando igitur legi-
mus in ſcripturis, quòd omnia opera noſtra operatur Deus in nobis, quòd operatur & Pſal.38.
velle & perficere, quòd operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quòd pla- Eſa.26. Phil.2.
ceat coram ſe, nequaquam in eo ſenſu accipiendum eſt, vt ſic agi nos, cùm agimur 1.Cor.12.
Spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit ſerram, ſed potius quemadmodum Heb.13.
ſeſſor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ocioſis nobis, ſed
ipſis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquam vt velimus ſine
nobis operatur, inquit, Auguſtinus: Ab ipſo enim præparatur voluntas noſtra: cùm Aug. de gratia & libero
autem volumus, & ſic volumus vt faciamus, nobiſcum cooperatur: ſine illo tamen, arbit.cap.12.
B vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil De gratia
valemus. Et alio loco: Non ſolùm, inquit, Deus poſſe noſtrum donauit atque adiuuat, Dei cõtra Pelagiũ & Cœleſtinũ, lib.1.
ſed etiam velle & operari operatur in nobis: num quia nos non volumus, aut nos non cap.25.
agimus, ſed quia ſine ipſius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus? Et in
Pſalmo 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Poteſt ille mul-
tum & totum ſine nobis, & nos nihil ſine ipſo. Præclarè Gulielmus Pariſienſis: Guliel. lib.
Opera, inquit, noſtra, opera ſunt etiam Dei, quæ ipſe operatur in nobis, & etiam per de meritis.
nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut inſtrumentum: tunc enim, nec
ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda eſſent no-
bis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritum de ci-
tharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera ſua &
noſtra, non tam præſtando virtutem, facultatem & opportunitatem, quàm etiam
excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum conſolatione,
flagellorum quoque ſtimulationibus, & interdum compulſionibus, & interius in-
ſpirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui ſibi
ſoli noti ſunt. Aequum eſt autem vt illius adſcribamus omnia diuinæ bonitati, non
quòd nihil agamus ipſi, ſed quòd nihil poſſumus, nihil volumus, agimus aut ſu-
mus, quod non illius beneficio poſsimus, velimus, agamus, ſimus, à quo ſolo pro-
ficiſcitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim ſufficien- Iac.1.
C tes ſumus, vel cogitare ſaltem aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra 1.Cor.3.
ex Deo eſt. Quemadmodum igitur à Paulo dictum eſt: Viuo autem iam non ego, vi- Gal.2.
uit autem in me Chriſtus: ita qui cum Paulo per fidem & baptiſmum eidem Chriſti
corpori ſumus inſiti, cuius etiam ſpiritu vegetamur, ſi, quòd ſubinde nos monet,
imitatores illius facti fuerimus, dicere quiſque noſtrûm cum illo poterit: viuo au- 1.Cor.4.& 11.
tem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: laboro autem iam non ego, laborat
autem in me Chriſtus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Chriſtus:
mereor autem non iam ego, meretur autem in me Chriſtus: modò ſanus adſit horum
verborum intellectus. Neque enim ea ſic oportet accipi, quaſi non viuamus, non la-
boremus, non operemur, non mereamur ipſi quoque quinimò nos ſumus qui viui-
mus, nos ſumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: ſed vt viuamus, facit vi-
ta noſtra Chriſtus: vt operemur, facit qui & voluntatem inſpirat, & vires ad operan-
dum ſuppeditat, adiutor noſter Chriſtus: vt mereamur facit, qui merita ſua nobiſcum Augu. contra duas epiſto.
communicat, Redemptor noſter Chriſtus. Sic Auguſtinus ad Bonifacium ſcribens: Pelag. lib.4. cap.6.
Nos quidem ambulamus, verum eſt, nos obſeruamus, nos facimus, ſed ille facit
vt ambulemus, obſeruemus, vt faciamus. Hæc eſt gratia Dei bonos faciens nos,
hæc miſericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volu-
mus,

De bono perſeuerantiæ.c.13.

mus, ſed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, ſed Deus operatur in A
nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt
pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & totum detur Deo. Quando
itaque dicit homo Chriſtianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chri-
ſtus: hoc dicere videtur: viuo autem ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus
ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui ſum ex aqua & Spiritu Sancto
Pſal.50. Ioan.3. Gal.3.
Dei Filius renatus, qui ſum in baptiſmo veterem exutus, & nouum hominem indu-
tus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor ſpiri-
tu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit,
& facultatem ſuggerit: hic efficit pro ſua inenarrabili bonitate, vt qui dum na-
Rom.8.
tura filius eſſem iræ, nihil mereri poteram, niſi gehennæ ſupplicia, factus per ado-
ptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipſius & cohæres, iam deinceps
mereri poſſim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Chriſtum induto debentur, vt quic-
quid mereor, non tam meo, quàm ipſius, quem indui, Chriſti merito merear. Meum
nanque meritum quatenus purè meum, extra Chriſtum factum, non erat niſi meri-
tum ſupplicij: Poſtquàm autē viuo in fide Filij Dei, iam illud qualecunque à me pro-
fectum, illius aſperſum ſanguine pretioſo, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum
cœleſtis præmij, non ſua quidem ipſius, verùm Chriſti viuentis, operantis, & meren-
tis in me virtute dignitatéque: qui, quæ eſt illis immenſa benignitas, merita mea, quæ
ſunt ipſius dona, non tanquam merita mea, ſed tanquam dona ſua coronat. Nam & B
ab ipſo manant, & ex ipſius morte pretium acquirunt. Hic ſanus eſt & pius horū ver-
borū intellectus. Nos ergo ſumus, qui viuimus: nos ſumus, qui operamur: nos ſumus,
Ioan.15.
qui viuentes in fide Filij Dei, legem implemus, qui quæ mandata ſunt ab eo perfici-
Philip.4.
mus: verùm non ſine eo, qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Illius deſtituti gratia,
nihil poſſumus: illius adiuti gratia, nihil non poſſumus: qua fretus, nemo eſt ex iis, qui
credunt in Chriſtum, qui non confidenter dicere queat: Omnia poſſum in eo, qui me
confortat.

Quòd ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur: quódque Charitati non modò non impoßibile, verùm nec difficile quicquam ſit.

CAP. LXVII.

Aug. de natura & gratia, cap 26. & in confutatione articulorum, qui falſo ſibi ſunt impoſiti, artic.7. & ſerm.88. de temp. Ambr.lib.2. cap.4.

EST autem, quod ab Auguſtino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt
quem ſemel iuſtificauit impium, gratia ſua nunquam deſerat, ſi non ab ipſo de-
ſeratur, nihil vt ei deſit, quò minus piè ſemper iuſtéque viuere queat. Quod etiam
ab Ambroſio, aut quiſquis ille fuit autor libri, qui inſcribitur, De vocatione Gen-
tium, animaduerſum legimus: Qui certiſsimum eſſe vult, nullum fidelium à Deo
non diſcedentem relinqui, neque cuiuſquam ruinam ex diuina eſſe diſpoſitione
diſpoſitam, ſed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum eſſe diſcede-
re, vt non diſceſsiſſe ſit præmium, & vt quod non poteſt niſi cooperante Spiritu
Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm C
2.Par.18.
teſtatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo: Si
quæſiueritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille
Rom.8.
fons totius bonitatis & miſericordiæ, nunquam nos deſerit, niſi prius à nobis deſe-
ratur. Cæterùm, ſi nobiſcum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod
præſtare non poſſimus, illo per fidem in cordibus noſtris habitante, illo viuente in
Charitas voluntas maxima & morte fortior.
nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod rectè volumus, facia-
mus? Etenim à Domino præparatur voluntas noſtra, quæ ſi magna eſt, charitas vo-
catur: Nulla nanque voluntas maior eſſe poteſt, quàm ſit voluntas charitatis, quæ tan-
Cant.8.
ta eſt, nihil vt ſit, quod ei reſiſtere queat: quandoquidem non ſolùm fortis eſt vt mors
dilectio, quemadmodum à Sapiente ſcriptum eſt: verumetiam fortior ipſa morte: non
ea re tantùm: quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas, verumetiam quòd cùm à
corpore per mortem anima ſeparatur, cùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius
Rom.8.
tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Senſit vim huius magnæ voluntatis ille, qui
dixit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames?
Pſal.43.
an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Sicut ſcriptum eſt: Quia pro-
pter te mortificamur tota die, ęſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus
ſupe

A ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quòd neque mors, neque Rom.5.
vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura,
neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos
ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Hæc igitur magna
voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffuſa eſt per Spiritum Sanctum, huic
iugum Domini verè ſuaue, huic onus eius verè leue eſt. Quamlibet enim aſperum
aliquid & durum eſſe videatur, ſi tamen hæc magna voluntas acceſſerit, non modò
non impoſsibile, verùm ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & ſuaue. Ve-
rum enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Sarcina illa quæ grauis eſt infirmitati, Aug. de gra-
leuis eſt charitati. Documento ſunt, tot tam ſæui terribiléſque cruciatus, quos tot mil- tia & libero
lia ſanctorũ martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu, deinde tenerioris etiam æta- arbit. cap.17.
tis, amore ſponſi ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti inflammati, non maiore conſtantia,
quàm animorum alacritate pertulerunt. Qua in re ſe tales præſtiterunt, minus vt ala- Euſe. lib. 6. cap.3.
cres ad epulas plerique, quàm iſti ad vitam ſuam pro Chriſti nomine cum ſanguine Orige. puer
profundendam feſtinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem martyriũ appetiuit.
tanto martyrij ſtudio flagraſſe puerulum adhuc Eccleſiaſtica narrat Hiſtoria, mul- Ruff. lib. 2.
tum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam ſuam in apertum diſ- cap.5.
crimen offerret. Vt multos etiam alios ſilentio prætereamus, vnum in præſentia re- Socra. lib. 4. cap.18.
cenſuiſſe contenti erimus, quod in eadem Hiſtoria legitur Ediſſenæ mulieris exem- Theod. lib. 4.
B plum: Quæ cùm eſſet facta certior, ciuitatis Ediſſenæ præfectũ, ad campum, in quem cap.17.
Chriſtiani conuenerant, proficiſci, poſteaquam vidit frequentiorem ſolito Chriſtia- Martyrij de-
norum populum eò tendere, currere præcipites, ac feſtinare, tanquam vereren- ſyderium in mulìere Ediſſena.
tur, ne quis deeſſet ad mortem, & ipſa ſuis ex ædibus properè prorupit, cùm nec
oſtium clauſiſſet, nec, vt mulierum habitum decet, ſe diligentius operuiſſet: infan-
tem quoque paruulum ſecum attrahens, ac rapido curſu, irrupto etiam officij agmi-
ne, feſtinauit: Quam cùm ita feſtinantem præfectus vidiſſet, apprehendi, & ad ſe de-
duci iuſsit, ſimul percunctatus eſt, quònam infelix mulier tam feſtina properaret. Illa
verò, Ad campum, inquit, quò catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audi- Ad martyriũ
ſti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit puerũ mater
mulier, & ideo feſtino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulum iſtum tra- ſecũ trahit.
his? Vt & ipſe, ait illa, martyrium conſequi mereatur. Tantum potuit amor Ieſu Chri-
ſti, non ſolùm apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modò non cederent
periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res aſperas, nec vllos mor-
tis terrores extimeſcerent, verumetiam quam natura mortales omnes mortem fu-
giunt, ea ſit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda viſa, vt expetendam etiam
vltrò ducerent: nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere poſſet, quàm
ſi cuius morte ſe ſalutem aſſecutos, & ab æterna morte liberatos eſſe, meminiſſent,
pro eius nomine mortem viciſsim oppetendi facultas & occaſio daretur: Cuius amo-
C re ſic inflammati plerique fuerunt, vt ſenſum etiam doloris omnem amitterent, &
cum carbonibus incenſis nudis pedibus inſiſtere cogerentur, nihil affirmarent inter-
eſſe, vtrum per carbones illos, an per humi ſparſas roſas ſibi eſſet ambulandum:
Cúmque flagris & neruis cæderentur, vt triticum, niſi benè exculcatum & purga-
tum in horreo, ſic animam in cœlo, niſi ſic excuſſam & perpurgatam, dignè ſtare
non poſſe dictitarent. Scilicet iis durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio
ſunt multò duriſsima, quos ex ſummis corporis ſui cruciatibus voluptatem quandam
animi non mediocrem percepiſſe legimus. Iis fuit aliquid impoſsibile, qui plus
etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis
lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra dilige- Deut.6.
re iubemur, vt cùm deprehenſi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confeſsione Matth.22.
ſimus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab iſtis factum eſt,
non exigit, vt vltrò ſe diſcrimini quiſquam offerat: quemadmodum à Gregorio Na- Nazanz. ora.
zanzeno diligenter legimus animaduerſum. Quid autem eſt, quod præcipit nobis 6. in Monodia Baſilij.
Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipſe eſt. Deus charitas eſt, dicit Ioannes: Charitas 1. Ioan.4.
igitur charitatē nobis præcipit: & quod iubet, ipſe nobis præſtat Deus charitas. Prior
ipſe diligit nos, ac ad ſe diligendum accendit nos: ſeipſum impertit nobis, manſionem
facit

facit apud nos, ita vt nos in ipſo maneamus, & ipſe in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamen prior deſerit nos, niſi prius deſeratur à nobis. Quòd nos deſerit, culpa noſtra, quòd manſionem in nobis facit, ipſius fit gratia, qui paratior eſt ad eam nobis impartiendam, quàm ſimus nos ad recipiendam, tam eſt illius obuia bonitas, tam eſt noſtra ſupina negligentia. A

Quòd Chriſtiana iuſtitia charitas eſt, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. CAP. LXVIII.

Iuſtitia Chriſtiana eſt charitas nō ficta. Matth. 8. Fidē & fiduciam iactant hæretici.

VErum, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non ſola fides iuſtitia noſtra eſt, neque ſi ſpes ad eam acceſſerit, abſoluta eſt iuſtitia noſtra. Dæmones quoque fidem habent, & contremiſcunt: Neque enim non credebant, cùm Chriſtum confeſſi dicerent: Quid nobis eſt & tibi Ieſu fili Dei? Hæretici quoque ſpem habent & fiduciam, neque ſoli Lutherani, verùm & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptiſtæ, ac quibuſcunque aliis nominibus appellantur, ſe certos eſſe gloriantur, ſibi propter Chriſtum eſſe peccata remiſſa, ſéque eſſe apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promiſſam ſibi regni cœleſtis hæreditatem conſecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iuſtitiam tamen habere dici non poſſunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Auguſtinus Donatiſtis ſacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, ſed quemadmodum hæc illis ineſſe poſſe confitetur, ſic prodeſſe poſſe negat. Quid ita? B Quia ſola charitas eſt, quæ facit, vt hæc prodeſſe queant, extra quam, ſi quis habeat omnia Sacramenta, ſi Prophetiam omnem, ſi ſcientiam omnem, ſi fidem omnem, ita vt montes transferat, ſi facultates ſuas omnes in vſum egentium diſtribuat, ſi corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantum abeſt, vt propterea iuſtus cenſeri debeat, vt eum nihil eſſe Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro ſtromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergò charitate, cùm, ſicut omnes alij hæretici & ſchiſmatici, deſtituti fuerint Donatiſtæ, (nam alioqui non diuiſiſſent vnitatem) negat Auguſtinus, alia quæ habebant omnia, quicquam illis vel ad iuſtitiam vel ad ſalutem profuiſſe: Nam cætera fruſtrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet, quicunque totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus eſt omnium reus, quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc eſt plenitudo legis, hic eſt finis præcepti, hoc eſt vinculum perfectionis, hæc via Dei ad homines, hæc via hominum eſt ad Deum: Per hanc è cœlo deſcendit Deus in terram, per hanc ex iſta valle lacrymarum aſcendere nos oportet in cœlum, vbi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens, vt ſit, vbi Dominus ibi & miniſter eius. Charitatem habeto, dicit Auguſtinus, & cuncta habebis, quia ſine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuerſa. Sola eſt quæ vincit omnia, & ſine qua nihil proſunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad ſe trahit omnia. Hæc omnium arx eſt virtutum, hæc promiſsio regni, hæc præmium eſt Sanctorum, abſque hac nihil eſt quòd ſe quiſquam bonum aut iuſtum fieri poſſe ſperet. Hinc eſt quòd cùm quæritur, vtrum quiſquam ſit homo bonus, non quæritur, dicit Auguſtinus, quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & ſperat, qui verò non amat, inaniter credit, etiam ſi ſint vera quæ credit, inaniter ſperat, etiamſi ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ ſperat. Qui etiam alio loco: Interroget ſe quiſque inquit, quid amet, & inueniet vndè ſit ciuis, verbi gratia, Amat aliquis mundum, & ea quæ ſunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis eſt Babyloniæ, nihil ei cum iuſtitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis eſt Ieruſalem, bonus eſt, iuſtus eſt, neque dubitare debet, quin redditurus illi ſit Deus in illa die coronam iuſtitiæ. Itaque propria piorum & bonorum virtus eſt charitas, ſine qua cæteræ virtutes & bonis ineſſe poſſunt, & malis. Habere baptiſmum, & malus eſſe poteſt, habere prophetiam & malus eſſe poteſt, accipere ſacramentum corporis & ſanguinis Domini, & malus eſſe poteſt, habere nomen Chriſti, id eſt, Chriſtianus vocari, & malus eſſe poteſt, habere ſacramenta omnia, & malus eſſe poteſt, habere virtutes alias, & malus eſſe poteſt. Sola charitas eſt, quam habere, & malus eſſe poteſt nemo. Hæc eſt proprius & ſingularis ille fons cui nemo C

Auguſt. in ſer. ſuper geſtis cum Emerito tomo 7.

1. Corint. 13. Clemens Alexand.

Iacob. 2. Matth. 22. Roma. 13. 1. Timo. 1.

Coloſ. 3.

Ioan. 12. Aug. trac. 32. in Ioan.

Augu. ſer. 53. de tēpore in Enchi. c. 117.

Auguſtin. in Pſalm. 64. Augu. tracta. 7. in Epi. Ioā. Charitas ad ſolos Catholicos pertinet, & eam non habent hæretici.

commu

A communicare poteſt alienus: ad ſolos hæc virtus pertinet catholicos: quam ſi habere poſſent hæretici, hæretici eſſe non poſſent: neque enim ſcinderent vnitatem, cuius vinculum eſt charitas. Ex quo facilè perſpici poteſt falſum eſſe, quod vulgò nonnulli perſuadere conantur hoc tempore, ſolam fidem iuſtificare, quam æquè malis atque bonis ineſſe poſſe conſtat. Charitas enim, inquit Auguſtinus, ea eſt, qua vna verè iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimáque iuſtitia eſt: Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt; charitas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. Qui etiã contra duas epiſtolas Pelagianorum ſcribens, negat pium quemquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò ſumus iuſtiores, ac tum demùm piam verámque iuſtitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis perſequitur in libro de perfectione iuſtitiæ. Omnium ſumma virtutum, & totius plenitudo iuſtitiæ de illo naſcitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximúſque diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, quam ob cauſam vocabulum hoc, quod eſt ſpiritus ſanctus, propriè adſcribitur perſonę huic? Et mox reſpondet, nimirùm quia tota perſonæ huius operatio, nihil aliud, niſi ſanctificatio eſt. Hæc operationum diſtinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum eſt, per filium fecit: & omne quod ſanctum eſt, per ſpiri-
B tum ſanctum ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor eius? & quomodo creatura rationalis aliter, niſi amando creatorem, potuit vnquam vel poteſt ſanctificari? Igitur quamuis & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, rectè tamen hæc ſola perſona, ſpiritus ſanctus debuit nuncupari, cuius operatio propriè creaturæ ſanctificatio eſt: Sine quo nec angelus ſanctus, nec homo ſanctus eſt: Quem non habens Angelus, Diabolus eſt: quem non habens homo, Antichriſtus eſt, vel membrum Diaboli eſt. Hic ſanctificationem, quæ eadem iuſtificatio dici poteſt, Rupertus tribuit ſoli charitati. Cuius æqualis Petrus abbas Cluniacẽ. Hæc eſt, inquit, illa charitas non tantum faciens, ſed omnino perficiens iuſtitiam, ad quam cæteræ virtutes, iuſtitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ reſpiciunt, de cuius radice exoriuntur, de cuius ſtipite velut fructuoſiſſima arboris ramorum infinitas ſpecioſa dependent: ibi caſtitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi ſinceritas, ibi obedientia, ibi omnis iuſtitia. Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miſerans attraxit nos: quę cauſa noſtræ iuſtificationis eſt efficiens. Nos autem nunc dę formali loquimur, nimirùm de ea, quam Paulus diffuſam eſſe ſcribit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis ſuis non corporaliter, hoc eſt, non ſecundum ſubſtantiã ſuam: Solus eſt enim Chriſtus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: Verùm per fidem & charitatem, quam
C diffundit in cordibus noſtris. Quemadmodum etiam Hilarius teſtatur, dicens: Habitat enim Deus in religioſorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingreſſu, vt alibi non degens illic tantum quò ſe intulerit inſiſtat: Sed ſpirituali virtute, in vacua ſe à terrenis laboribus corda permittit, ſeſéque luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mẽtes illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo ſcriptum eſt: Etiamſi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc eſt, quòd in Chriſto habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm ſentimus, quòd caro factum ſit, non eodem modo ſicut in ſanctis habitare dicitur, & in Chriſto iam factam eſſe habitationem definimus: ſed quod ſecundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuerſum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Quamobrem cùm in omnibus iis, quæ creata ſunt, quatenus & ſunt, & creata ſunt, per pręſentiam, potentiam, & eſſentiam ſuam Deus eſſe dicatur, ſolæ ſunt mentes piorũ, in quibus non ſolùm eſſe, verumetiã habitare per gratiam: ſolus autem eſt Chriſtus, in quo per vnionem ſubſtantiæ eſſe dicitur. Hoc eſt quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Fatendum eſt, Deum vbique eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed nõ vbiq; per habitationis gratiam. Deus enim qui vbiq; ęqualiter totus eſt per ſuam ſimplicem ſubſtantiam, aliter tamẽ in rationalibus creaturis

Charitate verè aliis iuſtus eſt. Aug. de natura & gratia. c.38.42.&70. Idẽ lib.3.c.7.

Charitas iuſtificat & ſanctificat. Leo in ſer. de ſancto Laurentio. Rup. lib.1. in Matth.

Sanctus cur magis deo ſpiritui tribuatur quàm patri & filio. Ioan.4. 2.Cor.3.

Pet. Abbas Cluniacen. lib.5.epiſ.1.

Charitas Dei & noſtra. Hier.31. Rom.5.

Deus habitat in nobis per charitatẽ & fidẽ, non autẽ per ſuam ſubſtantiam. Coloſſ.2. Hilar. in Pſal.131. Cyr. lib.10 cap.14. in Ioannem.

Deus quomodo eſt in rebus creatis. Aug. epiſ. 57. ad Dardanũ. Deus vbique & quomodo.

Bern. homil. 3. ſuper Miſſus eſt. eſt, inquit Bernardus, quàm in cæteris, & ipſarum, aliter in bonis eſt, quàm in ma- A
lis, per efficaciam. Ita ſanè eſt in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab
ipſis, à rationalibus autem omnibus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed à bo-
nis tantùm capitur etiam per amorem. In ſolis ergo bonis ita eſt, vt etiam ſit cum
2. Corinth. 6. Pſalm. 22. ipſis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritus Sanctus intelli-
gitur, qui Patris amor eſt & Filij, quando ſui nos huius amoris reddit participes, vt
quemadmodum ipſe cum Patre & Filio vnus eſt Deus, vna ſubſtantia, ſic nos adhæ-
rentes Deo, vnus cum eo Spiritus efficiamur. Atque hoc eſt, quod iuſtificari, quod
iuſtum fieri dicimus: Neque enim id aliud eſſe videtur, quàm quod à Propheta di-
ctum eſt: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Deus eſt enim iuſtitia noſtra, ipſe
iuſtus, ipſe iuſtificans nos, cui quantò magis adhæſerimus, tantò magis participes iu-
Aug. Epiſ. 85. ſtitiæ fuerimus. Hoc eſt, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus: Ea iuſtitia,
quæ viuit in ſeipſa, proculdubiò Deus eſt. Sicut autem cùm ſit in ſeipſa vita, etiam
nobis fit vita, cùm eius efficimur participes, ita cùm in ſeipſa ſit iuſtitia, etiam nobis
fit iuſtitia, cùm ei cohærendo iuſtè viuimus, & tantò magis minúsve iuſti ſumus, quan-
tò magis illi, minúsve cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati:
Cyril. in lib. 10. cap. 14. in Ioannem. Quod etiam Cyrillus teſtatur his verbis: Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto congluti-
natio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo noſtro conſiſtit, ve-
ram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius ſeruare facit. Qui enim
me diligit, is inquit, mandata mea ſeruabit. Qui ergò per fidem Chriſto ſolummo- B
do coniunguntur, ſola illi confeſſione inhærentes, nec charitatis vimine ſe colligan-
tes, palmites quidem ſunt, ſed non fructuoſi. Nam fides abſque operibus mortua quę-
dam res eſt. Huiuſmodi autem palmites agricolæ falx ſeueriſſimè amputat, & igni tra-
dit. Hoc enim modo de infructuoſis arboribus fieri ſolet. Si igitur iuſtitia eſt, per
quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium eſſe po-
teſt, quin charitas noſtra ſit iuſtitia noſtra? quæ quantò perfectior eſt, tantò perfe-
Bern. homil. 71. in Canti. ctior erit iuſtitia noſtra. Qua de re ſic à Bernardo quoque ſcriptum legimus: Quis eſt,
qui perfectè adhæret Deo, niſi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum
nihilominus in ſe traxit, viciſſim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent ſibi homo
& Deus, inhærent autem vndiq; intima mutuáque dilectione inuiſcerati alterutrum
ſibi, per hoc Deum in homine, & hominem in Deo eſſe, haud dubiè dixerim. Quam-
obrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipſe viciſſim dili-
Cant. 8. gat nos, qui dixit: Ego diligentes me diligo. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo,
Ioan. 14. & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Si quis diligit me, ſermonem meum
ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum
faciemus. Porrò vbi manſionem facit Deus, ibi neceſſe eſt remiſſa peccata, quorum
charitas multitudinem operit, ibi neceſſe eſt iuſtitiam omnem infuſam eſſe. Quæ
2. Corinth. 6. enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quod
autem dicimus diligendo Deum effici, viciſſim vt ipſe diligat nos, nequaquàm ita ve- C
1. Ioan. 4. limus accipi, quaſi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potiùs libenter
profitemur, quòd in hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam
ipſe prior dilexit nos, ipſe elegit nos ante mundi conſtitutionem, ipſe miſit filium
Epheſ. 1. ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Nam niſi prior ille dilexiſſet nos impios,
vt faceret pios, niſi dilexiſſet iniuſtos, vt faceret iuſtos, niſi dilexiſſet ægrotos, vt fa-
ceret ſanos, niſi nimia quadam noſtri charitate flagrans miſiſſet filium ſuum propi-
tiationem pro peccatis noſtris, qui & immenſis beneficiis præſtandis nos ad viciſsim
diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum dilige-
re nequaquàm poſſemus. Ipſius itaque miſericordia fit, vt diligentes viciſsim ab eo
Pſalm. 58. Pſalm. 22. diligamur. Ipſius miſericordia præuenit nos, ipſius miſericordia ſubſequitur nos.
Amb. de vocatione gentiũ. lib. 2. c. 9. Hoc eſt quod ab Ambroſio quoque ſcriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad
Deum, amore ducuntur, dilecti enim ſunt & dilexerunt, quæſiti ſunt & quæſiue-
Ber. Epi. 107. runt, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara ſunt ea de re Bernardi
verba, quæ viſum eſt aſcribere: Nemo ſe, inquit, amari diffidat, qui iam amat.
Libenter Dei amor noſtrûm, quem præuenit, ſubſequitur: Nam quomodo reda-
mare pigebit, quos amauit, & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit: Habes
enim

A enim dilectionis pignus Spiritum, habes & teſtem fidelem Ieſum & hūc crucifixum. O geminum ipſúmque firmiſſimum Dei erga nos amoris argumētum: Chriſtus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iſte vt ametur: ille ſuam multam dilectionem in nobis commendat: iſte & dat: & in illo cernimus quod amemus: ab iſto ſumimus vnde amemus. Charitatis igitur ab iſto occaſio, ex iſto affectio. Quanta confuſio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, ſi deſit ſpiritus. Nunc autem quia charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, amati amamus, amātes amplius amari meremur. Eſt itaque iuſtitia noſtra, quæ legis plenitudo, quæ finis pręcepti, quæ vinculum eſt perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, ſed Dei, charitas non terræ, non cœli, ſed eius qui fecit cœlum & terram: charitas vt eſt apud Paulum, ex corde puro, conſcientia bona, & fide nō ficta. Quo loco, ſicut animaduerſum ab Auguſtino legimus conſcientiam pro ſpe poſuit: Ille enim ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat niſi damnationem. Hæc igitur vbi adſunt, fides, ſpes, & charitas, ibi demùm perfecta eſt & abſoluta iuſtitia. Quod Paulus etiam ſignificare viſus eſt, qui cum Timotheo ſuo dixiſſet: Sectare iuſtitiam, quaſi volens indicare, quibus in rebus iuſtitia ſita ſit: ſubiunxit mox, fidem, ſpem, & charitatem.

Rom. 5. Rom. 13. 1. Tim. 1. Coloſſ. 3. 1. Tim. 1. Aug. in Pſ. 31. Conſcientia pro ſpe à Paulo poſita. Iuſtitia perfecta eſt, vbi fides, ſpes & charitas coniunguntur in vno homine. 2. Tim. 2. Geneſ. 1.

B *Quòd per fidem, ſpem, & charitatem, quæ propemodum obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur.* C A P. L X I X.

Legimus hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum eſſe: Quam quoad incontaminatā retinuit, iuſtus erat: Simul vt verò poſt admiſſum peccatū, hęc in eo imago, non quidē prorſus abolita, verùm obſoleta tamen eſt & deformata, iuſtus eſſe deſiit, atq; ſuā hanc iniuſtitiā, ex inobedientia contractā, in vniuerſam poſteritatem ſuam primus parens noſter propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium proceſſit in omnes homines in condemnationē. Eſt autem non ſecundū formam corporis ad imaginem Dei factus homo, ſed ſecundū rationem mēte pręditam. Quod cùm alij pleriq; omnes, tùm longè vetuſtiſſimus ille Philo in eo libro, quē ſcripſit de opificio mundi, pluribus demonſtrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Eſt enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa, verbi autem imago eſt homo, vera mens quæ eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, prudētia quæ eſt in corde diuino verbi aſſimilatus, ea ratione verbi rationiſque particeps. Verùm indicat hoc etiam ipſa ratio: Nam cùm Deus ſpiritus ſit, non alibi conſentaneū eſt imaginem eius eſſe, quàm in ſpiritu hominis. Sed ipſius etiam Apoſtoli declarat hoc autoritas, cùm dicit: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominē, qui ſecundum Deum creatus eſt. Quod dixit: Induite no-

C uum hominem, illius videtur explicatio eſſe, quod antè dixerat, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ: Quod mox addit, Qui ſecundum Deū creatus eſt, id alio loco quaſi declarans, dixit: Ad imaginem Dei: quum aliis verbis idipſum præcipiens: Expoliātes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi ſecundum Deum, hic verò ſecundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum eſſe ſecundum Deum, nihil aliud intelligi poſſit, quàm eſſe creatum ſecundū imaginem Dei creatoris, quemadmodū etiam annotatum ab Auguſtino videmus. Factus eſt igitur homo ad imaginem Dei in ſpiritu, quæ mens noſtra eſt: factus eſt autem ad imaginem totius Trinitatis, quod ex voce, noſtrā, colligit Auguſtinus. Quæ cùm ſit pluralis numeri, non rectè diceretur, ſi homo ad vnius perſonę fieret imaginē: ſiue patris, ſiue filij, ſiue ſpiritus ſancti. Habet itaq; mens noſtra, ſicut ab eodem annotatum eſt, ſuam quoque Trinitatem: Eſt enim in ea memoria, eſt ratio ſiue intellectus, eſt & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine ſana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quo minùs in recolenda Dei potentia, ſapientia, bonitatéque verſari ſemper poſſet, nec rationi deeſſet aliquid ad diſcernendum inter bonum & malum, verum & falſum, commodum & incommodum: nec eſſet quod

Rom. 5. Imago Dei in homine eſt animus ſeu mens. Clem. in oratione adhortatoria ad gētes. Ioan. 4. Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Homo factus ad imaginem trinitatis. Aug. lib. 12. de Tri. cap. 2. & li. 12. c. 16. Libr. 12. de Trin. cap 6. Lib. 14. de Trin. cap. 8. & lib. 15. cap. 20. Imago Dei poſt lapſum in homine planè deformata.

Geneſ.3.
Geneſ.6.
Pſalm.48.
Imago Dei in homine quomodo reſtituta.
Acto.15.
Lucæ 11.
Renouat intellectum ſeu rationem fides, memoriam ſpes, voluntatem & affectum charitas.
Eſaiæ 7.
Renouatio noſtra quando incipiat.
Iuſtitia noſtra non tantum peccatorum remiſſionem, ſed animæ renouationẽ per fidem, ſpem & charitatẽ.
Epheſ.4.
Roma.13.
Galat.6.
Per nouam creaturam quid intelligi voluerit Paulus in
Pſalm.48.

obſtaret voluntati, quò minùs, quæ ſola eſt Chriſtiana iuſtitia, per charitatem adhærere Deo poſſet. Cæterùm poſt infelicem eius caſum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipſius magis primi parentis noſtri, quàm vniuerſæ poſteritatis eius memoria ſic eſt labefactata, vt in cuiuſuis alius rei cogitatione conſumeretur potius, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demerſa eſt caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipſis, noxia pro ſalubribus, falſa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vſque eò à creatore ſuo auerſa, & ad omnem vanitatem fuit conuerſa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, ſed ipſi tantùm terræ viſa ſit adhærere, nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro eſſe videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quoniam caro eſt. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quaſi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Tantam hanc ſuæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem ſui fecerat, ferre non potuit pater ille miſericordiarum Deus, qui memor miſericordiæ ſuæ, immemor culpæ noſtræ, rationem inuenit, qua ſic obſoleta imago Dei in homine renouari poſſet. Venit igitur à Patre Dei Filius, Verbum Caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Poſt filium Spiritus quoque ſanctus miſſus eſt, per quem in cordibus noſtris charitas eſt diffuſa, quam qui habet, ei munda ſunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, B
ad patrem redeundi ſpes facta eſt, atque ita per hæc tria, purgata ſunt illa tria, quæ fuerant in mente noſtra deformata. Fides illuminauit rationem, ſiue intellectum: Credite nanque & intelligetis, dicit ſcriptura: Spes erexit memoriam, charitas purgauit affectum, ſiue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obſcurata, vix vt vllum iam illius veſtigium appareret, renouari cœpta eſt, quæ renouatio ad iuſtitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœleſtis. Nam quemadmodum anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iuſtitiam noſtram non aliud eſſe putant quàm peccatorum remiſſionem, quandoquidem non ſolùm remittuntur nobis peccata, quando iuſtificamur, ſed renouamur prætereà ſpiritu mentis noſtræ, induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit eſſe fidem, quæ per charitatem operatur. Nam quod dixerat, in Chriſto Ieſu, neque circunciſio valet aliquid neque præputium, ſed noua creatura id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Chriſto Ieſu, neque circunciſio valet aliquid, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur, facilè vt appareat, quòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ocioſam, non ſolam, vt noſtri temporis contendunt hæretici, ſed quæ per charitatem C
operatur, per quam quæ ſic obſoleta fuerat, vt nulla propemodum eſſe videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Auguſtinus, Vbi eſt fides, vbi eſt ſpes veſtra, vbi charitas veſtra, ibi habet Deus imaginem ſuam.

Quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit.

CAP. LXX.

1.Ioan.3.
Augu. de ſpiritu & litera, cap.32.
Inſtitia inhærente, qua nos ſumus iuſti, & charitate interna Deum diligimus, quã ipſe nobis infundit.

Conſtitutum itaque iam eſt, quòd iuſtitia noſtra charitas eſt ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filiis diaboli diſcernimur. Charitatem autem, Auguſtinum ſecuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſui, qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur. Quamobrem audiendi non ſunt, qui iuſtitiam noſtram eſſe quiddam extra nos affirmant, nihil vt in nobis eſſe velint, vndè iuſti dicamur, ſed ea ſola iuſtitia nos iuſtos eſſe putent, qua Deus ipſe iuſtus eſt, non qua nos iuſtos facit, ea ſola charitate nos Deo charos & gratos eſſe, qua nos ipſe charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligen

A diligentes amplius diligi meremur. Quaſi dicat aliquis, parietem album eſſe, non ea quæ ipſi parieti, ſed quæ mihi, vel meę veſti inſit, albedine. Aquam feruētem calidam eſſe, non ea quæ ipſi aquæ, ſed quæ igni inſit, caliditate. Poteſtne dici quicquam abſurdius? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam eſſe diceret, quæ ipſi rei non ineſſet? Pugnat itaque cum ipſa ratione, ſi quis dicat iuſtitiam Dei, quæ nobis non ineſt, cauſam eſſe formalem iuſtificationis noſtræ neque minus pugnat cum recepta tot ſeculis totius Eccleſiæ doctrina: quæ docuit nos quidē, quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, ſed non hoc ſenſu quaſi nihil ſit in nobis, quo iuſti ſimus: verùm quòd hoc ipſum, quod in nobis eſt, quo iuſti ſumus, non ex nobis eſt, verùm Dei donum eſt. Quod in libro de ſpiritu & litera, quem falsò pro ſe facere nouatores iſti contendunt, aliquot in locis inculcat Auguſtinus. Sed apertius etiam hanc ſententiam adſtruit, enarrās illud ex Pſalmo: In tua iuſtitia erue me. Eſt, inquit, iuſtitia Dei, quæ & noſtra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iuſtitia dicitur, ne homo ſe putet à ſeipſo habere iuſtitiam. Et eadem verba in alio Pſal. explicans. Cùm ero iuſtus, inquit, tua Deus iuſtitia erit, quia iuſtitia mihi abs te data, iuſtus ero: & ſic erit mea, vt tua ſit, id eſt, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iuſtitia Dei, non ſolùm qua ipſe iuſtus eſt, ſed quam dat homini cùm iuſtificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iuſtitiam, id eſt, quam dat hominibus Deus, qui ſolus eſt iuſtus & iuſtificans: & ſuam volentes conſtituere: id eſt, velut à ſe ſibi paratam, non ab eo impartitam: iuſti-

Aug. de ſpiritu & litera, cap. 9. 11. 18. & 31.
Pſal. 30.
Pſal. 70.
Idem lib. 14. de Trin. c. 12.
Rom. 10.
Aug. quæſtio ſuper Exod. cap. 25.
Exod. 7.

B tię Dei non ſunt ſubiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum virga dicta eſt Aaron, poſteà verò virga Moyſi: Sicut dicitur ſpiritus Eliæ, qui eſt ſpiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, ſic illa potuit dici. Dicitur etiam Dei iuſtitia, quæ noſtra eſt, ſed donata à Deo, de qua loquēs Apoſtolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam conſtituere volentes, tanquam à ſe ſibi paratam: cōtra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepiſti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid eſt hoc, inquit, iuſtitia Dei & iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed quam dat homini Deus, vt ſit iuſtus homo per Deum. Et ad Bonifacium ſcribēs: Non enim propterea iuſtitia Dei dicitur, quoniam Deus iuſtus eſt, ſed quia homini ex Deo eſt. Et producens illū ex Pſalmo locum: Exaudi me Domine in tua iuſtitia: hoc eſt, inquit, nō in mea: Si diceret, Exaudi me in iuſtitia mea, tanquam meritū vocaret. Vocat quidē in nonnullis locis & ſuam iuſtitiā, ſed ſic meliùs diſcernit, quia & ſuam quando dicit, datam dicit: quomodo dicimus panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: quomodo noſtrum: quomodo da. Ne verò poſſet videri negare merita poſt interiecta quædam ſubiungit: Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & reſurges ad recipiēda quę egiſti: tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quàm dona ſua. Atq; iterùm alio loco, qui crediderit in eum, non habebit ſuam iuſtitiam quæ ex lege eſt, quāuis ſit bona lex: ſed implebit ipſam legem non ſua iuſtitia, ſed data ex Deo, ita enim, non confun-

Rom. 10.
Iuſtitia Dei eſt, quam Deus dat homini vt ſit iuſtus non ea iuſtitia, qua Deus dicitur iuſtus.
Tract. 26. in Ioan.
Contra duas Epiſt. Pelagianorum, lib. 3. cap. 7.
Serm. 69. de tempore.
Ser. de verbis Apoſt.

C detur. Charitas enim eſt plenitudo legis. Et vndè iſta charitas? diffuſa eſt in cordibus noſtris, non vtique à nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hic, quod aliis quoque locis ſemel & iterùm fecit, iuſtitiam noſtram vult eſſe charitatem, non à nobis profectam, ſed per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris diffuſam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixiſſet, Noli velle habere iuſtitiam tuam. Iuſtitia, inquit, ſit, ſed ex gratia ſit, à Deo tibi ſit, non tua ſit: Sacerdotes, inquit, tui induantur iuſtitia: veſtis accipitur, non cum capillis naſcitur: pecora de ſuo veſtiuntur: hanc prædicat Apoſtolus Paulus. A Deo tibi ſit: geme vt impetres: plora vt impetres: crede vt impetres. Ac iterùm poſt pauca: totum, inquit, ex Deo, non tamen quaſi dormiētes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus: Sine voluntate tua non erit in te iuſtitia Dei: Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei, eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratum eſt quid agere debeas: iuſſit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonſtratum eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertum eſt tibi: ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias. Et iterum paucis interiectis: Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te: ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem: tamen ipſe iuſtificat: ne ſit iuſtitia tua, ne redeas ad dāna, ad detrimenta, ad ſtercora:

Rom. 13.
Rom. 5.
Pſal. 131.
Aug. ſerm. de verbis Apoſtoli.
Philip. 3.

inueniare in illo non habens iuſtitiam tuam quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem A
Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſtitiam ex fide, ad cognoſcendum eum & virtutem reſur-
rectionis eius, & communicationem paſſionum eius, & ipſa virtus tua erit, commu-
nicatio paſſionum Chriſti, virtus tua erit. Quid autem erit in communicationibus
Charitas à cupiditate diſtincta eſt. 1. Corinth. 13.
paſſionum Chriſti, ſi charitas non erit? Ac paulò pòſt: Non poteris communicare
Chriſti paſſionibus ſine amore, ſed quæro, quo amore? Non ſit cupiditas, ſed ſit cha-
ritas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam,
nihil mihi prodeſt. Vt proſit tibi communicatio paſſionum Chriſti, charitas adſit.
Vndè tibi charitas? ô mendiciſsima infirmitas. Vndè tibi charitas Dei? vis oſtendi
tibi vndè ſit tibi? ipſum interroga Horrearium Dominicum. Si enim fuerit in te cha-
ritas Dei, communicabis Chriſti paſsionibus, & eris verus martyr: In quo charitas
2. Corint. 4.
coronatur, ipſe erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus theſaurum iſtum in va-
ſis fictilibus, ait ipſe Apoſtolus, vt eminentia virtutis Dei ſit, & non ex nobis. Ergò
vndè tibi charitas? niſi quia diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui
datus eſt nobis. Ex his & aliis pleriſque locis hanc Auguſtini ſententiam eſſe cogno-
Iuſtitia noſtra à Deo nobis per Chriſtum facta & donata, intrinſecus iuſti ſumus ſecundū Auguſt. ſententiam.
ſcimus, quòd noſtra quidem iuſtitia iuſti ſumus, ſed ita noſtra, donata nobis vt ſit à
Deo, non à nobis ipſis parata. Neque enim nati, ſed facti ſumus iuſti, facti autem non
à nobis, verùm ab eo qui creauit nos. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos, vt non minùs
ipſius opus ſit, quòd iuſti ſumus, quàm quòd homines ſumus: Melius enim eſt iuſtum
eſſe, quàm hominem eſſe. Quòd ſi nos homines facit Deus, & iuſtos ipſi nos facimus, B
melius aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cùm primis ab-
Quòd homines ſumus & quòd iuſti ſumus & fideles, Dei donum eſt.
ſurdum ſit, tenendum eſt illud firmiter, quemadmodum quòd homines ſumus, ita
& quòd iuſti ſumus, Dei donum eſſe. Ipſius opus eſt vt credamus, ipſius opus eſt, vt
amemus. Atque hæc eſt iuſtitia noſtra fides quæ per charitatem operatur, hæc eſt re-
nouatio noſtra, hæc eſt imaginis Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, reſtauratio. Hanc
& non aliam Auguſtini de iuſtificatione noſtra ſententiam eſſe, cùm ex his quæ per
nos adducta ſunt, tum ex aliis nonnullis locis, manifeſtius eſt, quàm vt quiſquam in-
Hiero, lib. 1. contra Pelagianos.
ficias ire queat. Neque diuerſum ſentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus,
cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis eſt ſumma iuſtitia, quicquid potueris habere
virtutis, non tuum eſſe putare, ſed Domini, qui largitus eſt. Quamobrem nemo ſe
Augu. tracta. 49. in Ioan.
palpet, inquit Auguſtinus, de ſuo Satanas eſt, de Deo beatus eſt. Quid eſt enim de
ſuo, niſi de peccato ſuo? Tolle peccatum quod eſt tuum, iuſtitia, inquit, de meo eſt.
Quid enim habes, quod non accepiſti? Nunc videamus, num ſecus ea de re Græci
Cyril. lib. 12. Theſau. ca. 3.
ſenſerint. Neque verò neceſſarium eſſe putamus, omnium proferre ſententias. Cy-
rilli maximè viſum eſt autoritate niti, viri longè doctiſsimi grauiſsimique, cui cum
Arianis, Eunomianis, Neſtorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam
Euag. lib. 1. cap. 7. Eccleſia. hiſto.
hoc elogium ab Euagrio legimus, quòd clariſsimus præco, & fortis rectorum dogma-
tum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui
2. Corinth. 4.
non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia C
Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in ſimilitudine carnis peccati factus, ipſe pec-
catum eſſe factus dicitur, ſic & nos reformati ad ipſum per fidem, iuſtitia Dei dici-
mur facti, quæ propriè filius eſt, nos enim naturalium bonorum Chriſti per Spiritum
Sanctum participes ſumus, ipſe autem rurſus in ſeipſo humana ſuſcipit ad diuinam
Cap. 5.
pulchritudinem, naturam noſtram in ſeipſo reducens. Ac non ita multò poſt: Om-
nia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturæ, non poſſunt naturaliter ac propriè crea-
turis ineſſe, ſed per gratiam innata ſunt. Quid enim habes, quod non accepiſti? Pau-
Epheſ. 5.
lus clamat. Quare ſanctitas quoque ſoli Deo ineſt naturaliter, in aliis per gratiam, à
Deo enim ſanctificata, quaſi à fonte ſanctificationem accipiunt, & ideò ſanctificare
non poſſunt, id autem Chriſtus facit: Sanctificauit enim Eccleſiam. Nunquid non
pulchrè cum Auguſtino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm
1. Corinth. 1. Coloſ. 2. Ioan. 1.
negat natura nos eſſe iuſtos, negat naſci nos, verùm fieri dicit iuſtos, atque id non à
nobis, verùm ab eo qui ſolus iuſtus eſt & iuſtificans, cui quod eſſe, hoc ipſum eſt iu-
ſtum eſſe, ab eo qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio,
Domino noſtro Ieſu Chriſto, in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter, de
cuius plenitudine omnes nos accepimus, de plenitudine miſericordiæ eius, de abun-
dantia

A dantia bonitatis eius. Ipſe eſt enim ita bonus, vt ſit ipſa bonitas, ipſe eſt ita iuſtus, vt ſit ipſa iuſtitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis autor eſt Dionyſius, vt omnibus ſe proponat, & frui ſe velit omnes, prout ſinguli poſſunt, quod certè facit. Habitaturum enim ſe in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus eſt Deus, vt bonitas ſua per Filium in Spiritu Sancto ad omnes tranſeat, & nemo à participatione ſuæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per Filium in Spiritu decenter & propriè fit, nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, nec ſine calore participamus, qui operationis Spiritus Sancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco: Bonus, Sanctus, cæteráque huiuſmodi de hominibus quandoque per participationem veri boni & ſancti dicuntur. Ex his & aliis Cyrilli locis non dubiè colligitur, quòd nos ſumus, qui boni, qui ſancti, qui iuſti ſumus, verùm non natura, ſed per participationem tantùm, hoc eſt, quatenus Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipſa bonitas, non tam ſanctus, quàm ipſa ſanctitas, non tam iuſtus, quàm ipſa eſt iuſtitia. Cæterùm ad hanc participationem Solis illius iuſtitiæ, qui lucem habitat inacceſſibilem, nos qui ſedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipſi noſtris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues eſt in miſericordia, Dominus Deus noſter, non pro meritis noſtris, quæ nulla erant niſi mala, & æterno ſupplicio digna, ſed propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, vt eum qui ſplendor eſt

Diony. lib. 4. ca. 1. cœleſtis hierar. cap. 4. & de diuinis nominibus. cap. 4.
Leuit. 26.
Ioan. 14.
Bonus ſanct⁹ & cætera huiuſmodi de hominibus per participationem veri, boni, & ſancti dicuntur.
Cyril. lib. 7. Theſau. ca. 4.
1. Timo. 2.
Lucæ 1.
Epheſ. 1.
Hebr. 1.

B ipſius gloriæ, Filium ſuum vnigenitum, è ſublimi cœlo demitteret, qui carnis noſtræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione ſuæ diuinitatis ipſo largiente participes fieri poſſemus, in hac lacrymarum valle nobiſcum verſatus, ac per omnia ſimilis nobis factus, illuminans tenebras noſtras, ac ſplendore ſuæ lucis omnem ex animis noſtris caliginem depellens, nobis demonſtraret. Neque enim in hunc mundum veniendi ſola Chriſto cauſa fuit hæc, vt pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfaceret, ac nos per hunc modum Patri ſuo cœleſti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc eſt, in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris Deo ſeruire oporteret, in corpore mortis noſtræ, ſe nobis exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea geſtauit, ſicut Baſilius quoque ſcriptum reliquit, vt nos ipſius vitæ conuerſationem, quantum poſsibile eſt imitaremur. Factus homo, inquit, Fauſtinus, obſeruare voluit quodcunque docuiſſet, vt cæteros inuitaret, magis autem dixerim, vt cæteros ſubleuaret. Itaque vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam inſtruxit, mortem iſta deſtruxit, Mors Chriſti, mors fuit mortis noſtræ, quoniam ille mortuus eſt, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iuſtitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu verſatus, exemplo ſuo nos docuit. Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non ſolùm nos per paſsionem redimeret, verumetiam per conuerſationem doceret, exemplum ſe ſequentibus præbens, ante quem

Chriſtus cur in mundum venerit.
Roma. 6.
Lucæ 1.
Baſil. de vita ſolitaria, ca. 1.
Fauſt. in lib. de Fide cõtra Aria. cap. 13.
Oſeæ 13.
1. Pet. 2.
Greg. Paſtoral. curæ, lib. 1. cap. 3.

C etiam Paulinus, Ad hoc venit (inquit) Chriſtus, vt vitam ſuam nobis informandam, & ſpeculum vitæ proponeret. Quamobrem cauſa meritoria iuſtificationis noſtræ, morte ſua nobis factus eſt Chriſtus, omni autem vitæ ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtræ iuſtificationis exemplaris, vt veriſsimè dicatur, ipſius nos iuſtitia iuſtos eſſe. Nam ſiue quis meritum ſpectet, mortis ipſius merito fit vt iuſti ſimus: Niſi enim dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, nos iuſti ſectatoréſque bonorum operum nullo modo eſſe potuiſſemus: Siue quis ipſam conſideret iuſtitiam, non eam aliundè, quàm ab ipſo Chriſto habemus, qui niſi factus eſſet nobis iuſtitia, niſi nobis & verbo & exemplo iuſtitiæ viam commonſtraſſet, nobis ad eam aſpirare nunquàm licuiſſet, in tenebris adhuc verſaremur, omnique prorſus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iuſtitiæ procul abeſſemus, niſi nos paternæ ſplendor gloriæ Chriſtus illuminaſſet. Huius itaque ſplendoris, qui Chriſtus eſt, quiſquis particeps eſt, is demùm iuſtus eſt, vt nihil ſit aliud iuſtum eſſe quàm Chriſti participem eſſe. Quemadmodum etiam à Paulo dictum eſt: Participes Chriſti facti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius, vſque ad finem firmum retineamus. Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium ſecutus Ambroſius,

Paulinus ad Seuerum Epiſt. 2.
Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtræ.
Tit. 2.
Hebr. 3.
Hilari. Ambroſi. in Pſalm. 118. ſerm. 8.

Chriſtianum eſſe quid ſit. Tert. in Apologetico. Hil. libr. 12. de Trinit. Hier. in epiſ. ad Lætam. Ser. 2. de reſur. dom.

quicunque tramitem iuſtitiæ tenuerit, Chriſti particeps eſt. Chriſti autem participem eſſe, eſt Chriſtianum eſſe: à Chriſti enim participatione Chriſtiani vocamur. A
Porrò fiunt non naſcuntur Chriſtiani, ſicut à Tertulliano ſcriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Chriſti particeps fuerit, tantò magis Chriſtianus, hoc eſt, iuſtus dici meretur. Præclara ſunt Leonis magni verba: Crux Chriſti, quæ ſaluandis eſt impenſa mortalibus, & ſacramentum eſt, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana. Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præſtat redemptio, vt eam ſequi poſſit imitatio. Nam ſi mundana ſapientia ita in ſuis gloriatur erroribus, vt quem ſibi quiſque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia inſtituta ſectetur: quæ nobis erit communio nominis Chriſti? niſi vt ei inſeparabiliter vniamur,

Ioan. 14. Sal. libr. 3. in fine.

qui eſt, vt ipſe inſinuauit, via, veritas, & vita? Via ſcilicet conuerſationis ſanctæ, veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis ſempiternæ. Sed & à Saluiano rectè ſcriptum eſt: Nihil prodeſt nomen ſanctum habere, ſine moribus: quia vita à profeſſione diſcordans, abrogat illuſtris tituli honorem, per indignorum actuum vtilitatem. Hoc eſt igitur Chriſtianum & iuſtum eſſe, Chriſti participem eſſe: Quod tum efficitur

Chriſtianiſmus quid Baſ. in Hexameron, Homil. 11.

quiſque quando Chriſtum induit: Quid eſt Chriſtianiſmus, quærit Baſilius? ac mox reſpondet: Similitudo Dei, quoad eius humana capax eſt natura: Si Chriſtianiſmum amplexus es, ſtude ſimilis fieri Deo: indue Chriſtum. Quomodo illum indues? Qui baptiſmum non accepit, quique veſtem incorruptionis non induit, ſimilitudinem B
Dei repudiauit. Ac paulò ſuperius: Aſſume viſcera miſerationis, bonitatem & comitatem, vt Chriſtum induas: Quibus enim modis ſympathiam aſſumpſeris, iiſdem & Chriſtum indues, & per Chriſti cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem

Greg. Niſenus.

imitatus fratrer eius Gregorius Niſenus: Suſcipe, inquit, viſcera miſericordiæ, beneficium exerce, vt induas Chriſtum. Per quos enim miſericors & benignus es, per eos Chriſtum induis, Chriſtique neceſſitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis, Quoniam accepiſti, vt eſſes Chriſtianus, operam da, vt ſis Deo ſimilis: indue Chriſtum. Quo autem pacto illum indues? niſi eius ſigneris nota, niſi baptiſmum ſuſcipias, niſi capias incorruptionis indumentum. Hæc illæ, explicans verba illa ſcripturæ, Faciamus hominem ad imagi-

Greg. cap. 1. Baſil. cap. 43. Chriſtianiſmi finis.

nem & ſimilitudinem noſtram. Et iterùm Baſilius in Aſceticis: Chriſtianiſmi, inquit, finis hic eſt, vt Chriſtum pro menſura incarnationis, iuxta quod cuiuſque vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet fratrer eius Gregorius Niſenus, ad Olympium monachum, perfecti hominis Chriſtiani formam deſcribens: quam nihil aliud eſſe vult, quàm Chriſti imitationem. Ex quibus Baſilij Gre-

Aug. lib. 5. de baptiſmo paruulorum cap. 25. Chriſtum inducre duobus modis cõtingit per baptiſmũ & Chriſti imitationem. Galat. 3. Rom. 13. Rom. 6.

goriique Niſeni ſcriptis colligere licet, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum eſt, duobus modis nos Chriſtum induere: per baptiſmi ſuſceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apoſtolus ad Galatas ſcribens: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. De poſteriore meminit cùm Romanos C
iam proculdubiò credentes, & per baptiſmum Chriſtum indutos, hortatur, vt induantur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Priorem igitur iuſtitiam, credentes in baptiſmo conſequimur, vbi complantati facti ſimilitudini mortis Chriſti, vetere ſimul homine crucifixo nouum induimus, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Quo quidem tempore non ſolùm peccata nobis omnia remittuntur, paſſionis & mortis Chriſto merito, quod nobis credentibus in baptiſmo communicatur, haud aliter ac magis etiam quam ſi eadem ipſi pro peccatis noſtris paſſi, atque ad eundem modum mortui eſſemus, verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipſo gratiarum largitore Chriſti per fidem in cordibus noſtris habitante: vt ſi quem, ſimul atque lauacro regenerationis ablutus eſt & ſanctificatus, ex hac vita migrare ſtatim contigerit, dubium eſſe debeat nemini, quin is Chriſtum indutus, & quod Chriſtus eſt natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœleſtis eueſtigiò conſequatur: etiam ſi non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptiſmum eius præceſſerint. Cæterùm, ſi poſteaquàm fidem eſt & baptiſmum conſequutus, aliquod ei viuendi ſpatium Deus ſuppeditare ſit dignatus, nequaquàm ſuffecerit quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus

A aliquis eſt, credens & baptizatus, Chriſtum indutus filiúſque Dei factus eſt. Neque 1.Ioan.3.
enim ſine cauſa dictum eſt à Ioanne: Chariſſimi, filij Dei ſumus, & nondum appa-
ruit quid erimus: fieri enim poteſt, vt qui per baptiſmum & fidem Chriſtum indu-
tus, filius Dei per adoptionis gratiam factus eſt, poſteaquàm guſtauit ſemel donum Hebr.6.
cœleſte, particépſque factus eſt Spiritus ſancti, contriſtet voluntariè peccando Spi-
ritum ſanctum, quem accepit, & quod ipſe factus eſt, templum eius violet, atque
ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat non cogno-
ſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Neſcimus igitur, 2.Pet.2.
inquit, quid erimus: ſed ſi conformes illi facti fuerimus, imaginem ipſius hîc portan-
do, crucem eius ferendo, membra noſtra, quæ ſuper terram ſunt mortificando, cùm
apparuerit, ſimiles ei erimus in gloria: ſi compaſſi illi fuerimus, & conregnabimus.
Hunc eſſe Ioannis verborum ſenſum, vel ex eo colligi poteſt, quod ſtatim ſubiun-
git: Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Quod Rom.8.
verbum diligenter eſt obſeruandum. Neque enim dixit Ioannes, Qui habet hanc
ſpem, Deus illum ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet, non imputando ei pecca-
ta ſua, propter fidẽ & ſpem: nam non loquitur ibi de ſanctificatione & iuſtitia, quam
ſupernè accepimus, mundari lauacro aquæ in verbo vitæ: ſed de ea qua ſanctificati
iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti ſu-
mus Chriſtum per ſacramenti ſuſceptionem, eum induimus per vitæ ipſius imitatio-
B nem: vt quemadmodum ei ſimiles eſſe cupimus in gloria, ſic prius ei pro modulo no-
ſtro ſimiles eſſe contendamus in ſanctitate & iuſtitia: ea iuſtitia, de qua ſcribit idem
Ioannes alio loco: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Tunc autem iuſtificatur, qui iu-
ſtus eſt, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à ſordibus pec- Apoc.22.
catorum ſuorum, verumetiam iuſtificatus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in autorem
fidei & conſummatorem Ieſum: quod quum baptizaretur profeſſus eſt, omni gene- Hebr.12.
re vitæ ſuæ præſtat: ſacris Ieſu veſtigiis incedit, ac quemadmodum ille ambulauit,
ambulat ipſe quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit: Eſtote imita- Epheſ.5.
tores Dei, ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtum eſſe,
Chriſtum induere, Deíque filium fieri, non modò per ſuſceptionem ſacramenti, ve-
rumetiam per imitationem illius vitæ ſanctiſſimæ, citra quam ſalui eſſe non poſſu-
mus. Hoc eſt quod à Dionyſio quoque Areopagita ſcriptum eſt: Deus maximè de- Dion.c.1. Eccle. Hier.
ſyderat ſalutem noſtram, quæ nobis niſi deificatis contingere non poteſt. Deifica- Deificatio
tio autem eſt ad Deum quantùm poſſibile eſt, & ſimilitudo & vnitas, quæ quidem ſi- quid.
militudo reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Siquidem ſimulitudo, cau- Similitudo
ſa dilectionis, ſicut contrà diſſimilitudo, cauſa eſt diſplicentiæ & diſiunctionis. Quid cauſa dile-
autem eſt in quo Chriſtum imitari, in quo nos illi pro noſtro modulo eſſe velle ſimi- ctionis, cõtrà
les oporteat? Nunquid in virtute, quam oſtendit in faciendis miraculis? num in ſa- diſſimilitu-
pientia? num in potentia & maieſtate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando do eſt diſcor
C Dei nos imitatores eſſe iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, ſicut & Chriſtus di- diæ.
lexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc eſt omnis iuſtitia noſtra non aliud eſſe videa-
tur quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficile eſt. Quid eſt Eccle.2.
enim homo, vt poſſit ſequi regem factorem ſuum? Infirmiores reuera ſumus, quàm
vt exemplo Chriſti in dilectione ambulare, atque ita iuſti eſſe queamus. Verùm da-
ta eſt tibi diuinitus poteſtas, inquit Chryſoſtomus, imitari Chriſtum pro viribus & Chryſ. Hom.
ſimilem fieri. Noli expaueſcere hoc audiens: Timendum enim tibi potius eſt, ſi ſi- 79. in Ma.
milis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem noſtram Chriſti Spiritus, & ad omnia Aug.
nos fortes ac validos reddit, ſimul vt ignem ſui amoris in mentibus noſtris accende-
rit. † Ex quo videre licet, quàm appoſitè dictum ſit à Cyrillo: quòd iuſtitia, ſiue bo- † Idem & Aug.
nitas patris, per filium in ſpiritu ſancto tranſit ad omnes. Qui etiam alio loco, ſan- Cyril. lib. 4.
ctificationem noſtram eſſe vult in ſpiritu participationem filij, quod exemplo quo- Theſauri.c.5.
que planum facit, dicens: Nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, non Idem lib.6. de Trinit.
ſine calore participamus, qui operationis ſpiritus ſancti imaginem gerit. Sol iuſti-
tiæ Deus pater eſt, ſplendor filius, qui tenebras noſtras illuminauit, quíque nobiſ-
cum in terris degens, viam iuſtitiæ nobis commonſtrauit: calor ſpiritus ſanctus:
qui ſimul vt charitatem in cordibus noſtris diffuderit, & eius igne mentes noſtras
inflam

inflammauerit, iam ſumus iuſtitiam conſequuti. Et Cyrillo vetuſtior Athanaſius in epiſtola ad Serapionem de Spiritu ſancto: ſicut ex patre per filium eſt gratia, quæ tribuitur, ſic largitionis communio in nobis eſſe non poteſt, niſi in Spiritu ſancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipſius Spiritus communionem. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quomodo Dei, quomodo Chriſti, quomodo noſtra dicitur eſſe iuſtitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiſcitur, à Deo nobis donatur. Deus eſt enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & ſanctificat: Chriſti dicitur, non ſolùm quia Chriſti merito fit, vt iuſti ſimus, qui niſi lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi nos per mortem ſuam Deo patri ſuo cœleſti reconciliaſſet, non modò nulla iuſtitia, ſed mera eſſet in nobis iniuſtitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iuſti efficimur, quàm ſi ſplendoris illius paternæ gloriæ, qui Chriſtus eſt, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux eſſet inacceſſibilis, (quæ bonitas illius eſt, & miſericordia nunquam ſatis prædicanda) dignatus eſt ſe nobis exhibere verbum in carne, ſolem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna, quominus difficulter ſuſtinere ſplendorem lucis illius poſſemus. Porrò noſtra dicitur iuſtitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, ſpiritu mentis noſtræ renouamur, & non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis accipientes, de plenitudine iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt, pro modulo noſtro, quemadmodum dicit Auguſtinus, tanquàm particulas noſtras: ſecundum menſuram, quam ſpiritus ſanctus partitur ſingulis ſicut vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem, diffuſa in cordibus noſtris charitate, quæ quanto maior fuerit, tãto maior erit iuſtitia noſtra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Chriſti merita, noſtra tamen eſt, quia nobis inhæret, quia non ſine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præſertim adultis: quia poſteaquàm ſemel abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, nos etiam ipſi deinceps in Deo ſpem habentes, ſanctificamus nos & iuſtificamus, ambulantes in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos; in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem eſt iuſtitiam conſecutus. Noſtra ergò eſt iuſtitia, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. Neque enim propterea noſtra non eſt, quòd ab illo donata eſt. Niſi fortè quis dicat & veſtem propterea noſtram non eſſe, quòd eam ab amico donatam habemus. Noſtrum eſt, inquit Auguſtinus, quod à nobis habetur: noſtrum eſt & quod nobis donatur. Hoc eſt quod à Bernardo quoque ſcriptum legimus: quem nouatores iſti ſecum facere gloriantur: Iuſtum, inquit, me dixero, ſed illius iuſtitia. Quænam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti: Denique qui factus eſt nobis, inquit, iuſtitia à Deo patre. Quæ ergò mihi iuſtitia facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Et ſanè multo tutior donata, quàm innata. Nam iſta quidem gloriam habet, ſed non apud Deum: illa autem cùm ſit ſalutis efficax, materiam gloriandi non habet, niſi in Domino. Nam etſi iuſtus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet reſponſum accipiam: Quid enim habes, quod non accepiſti? Quòd ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipſum aſſerit, quod ab Auguſtino, quódque à Cyrillo ſcriptum anteà retulimus? negat innatam, ſed eſſe nobis donatam dicit iuſtitiam: negat naſci, ſed fieri dicit Chriſtianos, hoc eſt iuſtos. Non quia factus eſt mihi iuſtitia Chriſtus, ideò, inquit, iuſtitia mea non eſt: Etiam vita factus eſt nobis Chriſtus: Sic enim loquitur Paulus: Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra: Sic loquitur ipſe Chriſtus: Ego ſum vita & reſurrectio: Ego ſum via, veritas & vita: nunquid ideo noſtra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & ſumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? ſi modò rectè dici poteſt moueri Deum. Poſſet ne dici quicquam abſurdius? Viuimus igitur vita, quæ eſt in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis: Sicut aër clarus eſt, non ea luce, quæ eſt in ſole, ſed ea, quam accepit à ſole: ſicut aqua feruet, non eo calore, qui eſt in igne, ſed quem recipit ab igne, & ineſt illi: ſic & nos non ea iuſtitia iuſti ſumus, quæ eſt in ſole iuſtitiæ Deo, ſed quam accepimus à ſole iuſtitiæ Deo, & ineſt nobis. Qua de re ſic à Gregorio quoque ſcriptum legimus: Iuſtitia noſtra dicitur, non quæ ex noſtro eſt, ſed quæ diuina largitate fit

noſtra

Marginalia: Iuſtitia Dei Chriſti & noſtra. Apoc.1. Rom.8. Epheſ.4. Aug. de gratia & libero arbitrio c.9. 1.Cor.12. Iuſtitia noſtra eſt, quã nobis Deus donauit & ea verè menti inhæret. Aug. in libr. 50. Hom. 14. Bernar. in Epiſt. 190. Rom.10. 1.Cor.1. Iob 10. 1.Cor.4. Coloſſ.3. Ioan.11. Ioan.14. Acto.17. Greg. libr. 33. mora. cap. 2. Dydi. lib. 1. de ſpir. ſanct. Victo. libr. 1. & 3. contra Arium.

Section letters: A, B, C

A noſtra. Sicut in Dominica oratione dicimus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & noſtrum, dicimus, & tamen vt detur oramus: Noſter quippè fit quum accipitur, & tamen Dei eſt, qui ab illo datur. Et Dei ergò eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem. Hoc ergò ſentiendum eſt de noſtra, & de Dei ſiue Chriſti iuſtitia, quòd nos iuſtitia iuſti ſumus, quæ eſt in nobis, ille verò eſt ipſa iuſtitia: nos capaces tantum iuſtitiæ ſumus, ille, ſicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iuſtitia nos iuſti ſumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à ſemetipſo habet quòd iuſtus eſt, & eſt (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædam iuſtitia. Deus, inquit Ambroſius, vniuerſitate bonus eſt, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, eſt iuſtitia iuſtificans: in nobis eſt iuſtitia iuſtificata. Nos iuſtitiam ſimilitudine tantùm, Chriſtus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinem, ſed gratiæ portionem accepimus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti plenitudinem ipſam comprehendit: Quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuiſſe legimus. Siquidem homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſtomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona ſanationum? In carne autem Chriſti omnia dona fuerunt ſecundum ſubſtantiam carnis. Cuius æqualis Baſilius: Filius, inquit, Dei iuſtitia vocatur, nos verò participatione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius

B Niſenus: Vna & eadem eſt, quæ in Chriſto, & quæ in mentibus noſtris conſpicitur puritas: Sed illa in fonte naſcitur, hæc indè manat, & in nos deriuatur. Quod ante patres hos ſic ab Origene ſcriptum eſt: Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Eſt ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire poſſumus & patientiam & ſapientiam, & iuſtitiam, & omnia quæcunque ſunt virtutis bona, ſi tamen bona, digna, & pura vaſcula noſtra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hieroſolymitanus: Verè vnus Deus dicitur ſanctus, qui natura ſanctus eſt. Nos verò ſancti, non natura, ſed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionyſius. alio verò loco Baſilius: Quemadmodũ in igne eſt caliditas, quæ ſimul cum ipſo igne exiſtit, & quaſi conſubſtantialis illi eſt, eſt & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cupiam conſimili: ſic & ſpiritus ſanctus, & in ſe vitam habet, & qui participes ipſius fuerint vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœleſtem conſequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum eſſe docet, nihil in ipſo acquiſititium, ipſum fontem eſſe bonorum omnium, ſpiritum ex Deo promanantem eiuſdem cum eo ſubſtantiæ: quæ verò ex ſpiritu profluunt, ipſius eſſe operationes. Quod eadem vox aliter creatori & aliter creaturæ attribuatur, declarat Innocentius tertius in generali concilio Lateranenſi: Volo, vt ipſi ſunt vnum nobis, ſicut & nos vnum

C ſumus: & hoc nomen vnum pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro perſonis verò diuinis, vt attendatur identitatis vnitas in natura: vt alibi veritas ait, Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt, ac ſi diceret manifeſtius. Eſtote perfecti perfectione gratię, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt perfectione naturæ, vtraq; videlicet ſuo modo, quia inter creatorẽ & creaturam non poteſt tãta ſimilitudo notari: quin inter eos maior ſit diſſimilitudo notanda. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo ſapientia, nemo iuſtitia eſt, ſed multi participes ſunt veritatis, & ſapientiæ atque iuſtitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus eſt: de quo quicquid dignè vtcunque ſentimus, non qualitas eſt, ſed eſſentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia eſſe illi quod eſt ſempiternum, ſemper eſt proprium. Ante quem Ioãnes quoque Chryſoſt. explicans illud ex Pſal. Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine. Non aliundè docet aſcendere virtutes, niſi à bonitate boni, nec aliam vult eſſe bonitatem Chriſtianorum, niſi quam Deus infundit bonis, vt ex malis eſſent boni. Et ante Chryſoſtomum Origenes: Sola Trinitatis ſubſtãtia eſt, quæ non extrinſecus accepta ſanctificatione, ſed ſui natura fit ſancta. Omnis verò creatura, vel dignatione ſancti Spiritus, vel meritorum ratione ſanctificata, ſancta dicitur. Sic ergò & ſcriptum

legi

Iuſtitia iuſtificãs eſt Deus ſed iuſtitia iuſtificata nobis intrinſecus inhæret.

Amb. libr. 8. cap. 17. Luc.

Greg. lib. 18. mora. cap. 33.

Coloſſ. 2.

Cyrill. libr. 1. cap. 3. in Ioãnem.

Chryſoſt. in ho. 85. de ſancto & adorã. ſpir. Tomo 7.

1. Cor. 12.

Baſilius.

Greg. Niſenus.

In lib. de perfecti Chriſtiani hominis forma.

Ori. in Pſal. 36. Homil. 2.

Cyrillus in 5. catecheſi myſtagogica.

Dionyſius.

Baſil. Ho. de ſpiritu ſanct.

Nomina eadem de Deo ſubſtantialiter & de creatura accidentaliter dicuntur.

Innocent. 3. in con. Later. in decretalibus de ſumma Trinitate ca. 2. Damnamus.

Leo epi. 93. cap. 5.

Chryſoſt. in Pſal. 118.

Orig. Hom. 11. in Numeros.

Sanctus aliter Deus & aliter creatura.

legimus, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo atque hominibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia ſanctus eſt: homines autem quaſi qui non ſemper fuerint, iubentur, vt ſancti fiant. Ac paucis interiectis: Manifeſtum ergò eſt, quòd qui ſanctificat, ſanctus eſt, quia ſemper ſanctus eſt: qui autem ſanctificantur, non ſimpliciter ſancti, ſed ſanctificati ſancti dicendi ſunt. A

Proſper. Proſper etiam Aquitanicus diligens Auguſtini ſectator, Leonis æqualis, vbi de libero arbitrio diſſerit: Virtus, inquit, principaliter Deus eſt, cui non aliud eſt habere virtutem, quàm eſſe virtutem: cuius quum participes ſumus, habitat Deus in nobis, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia: habitat fides, ſpes, & charitas, continentia, intellectus, conſilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus,

Nota bene. omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: diſcedēte enim pulchritudine, quid ſuccedat, niſi deformitas? abeunte ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnante iuſtitia, quid dominetur niſi iniquitas? Virtutum itaque ſemina, quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatione primi parentis euerſa ſunt: nec haberi queūt, niſi eo reſtituente qui dedit: Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax eſt, vt per mediatorē Dei & hominum Ieſum

Animus rationalis virtutis habitaculum eſt. Chriſtum, in eo ipſo, quod ei remanſit, poſſit recuperare quod perdidit: Remanſit autem ei rationalis animus, qui non virtus, ſed virtutis habitaculum eſt. Ex participatione enim ſapientiæ & iuſtitiæ, & miſericordiæ non ſapientia, neque iuſtitia, neque miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus: Quæ bona, quāuis rationale noſtrum vitiis occupatum ſit, & præuaricantibus nobis Dei templum ſpiritus immundus inuaſerit, poſſunt tamen rurſum in ipſum rationale confluere, per eum, qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vaſa eius rapit, fugatóque mundi huius ſpiritu, dat ſpiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt B

Fauſt. libr. 2. de lib. arbit. cap. 7. nobis. Et qui videtur non multo fuiſſe poſterior Fauſtus: Cùm Deus, inquit, iuſtus ac iuſtitia, miſericors ac miſericordia, pius & pietas ſit, homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt: miſericors eſſe poteſt, miſericordia eſſe non poteſt: pius eſſe poteſt, pietas eſſe non poteſt: quia non naturaliter habet iſta, ſed largiter. Verbi gratia: Ille aurum eſt, homo autem deauratum vas videri poteſt: & in homine gratia eſt: quod in Deo natura eſt: & in hoc creatum eſt, quod in illo probatur ingenitū. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, dum ſuæ iuſtitiæ participes reddit.

Quòd non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus. CAP. LXXI.

Iuſtitiæ imputatiuæ opiniones abſurdæ. Verum hîc alios audire licet, qui nolunt videri ſe prorſus negare noſtam eſſe iuſtitiam, qua iuſti ſumus: eſſe enim aiunt & Chriſti & noſtram: Chriſti, quòd in ipſo nō in nobis ſita ſit: noſtram autē imputatione fieri, quoniā accepta nobis fertur.

Imputatiua iuſtitia. Ita non verè nos iuſtos eſſe, ſed imputatione, vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenus Chriſti iuſtitiam per fidem poſſidemus: Hanc enim ſolā eſſe volunt noſtram iuſtitiam, non quatenus ea nobis à Chriſto communicatur, ſed quatenus in Chriſto ipſo reſidens, poſteaquàm per fidem eam apprehēdimus, nobis perindè ac ſi noſtra eſſet, imputatur. Docent igitur nos reputari iuſtos, hoc eſt acceptos, C

Imputatiua iuſtitia vox antiquis omnibus inaudita & noua Catholicis. 1. Tim. 6. non propter propriam qualitatem, hoc eſt, non propter gratiā, quam de plenitudine Chriſti accepimus, ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter mediatorem filium Dei per miſericordiam. Verùm hæc quoque non minùs quàm illa prior abſurda eſt opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoque, quàm quòd ea qua Chriſtus iuſtus eſt, non autem ea, qua nos verè iuſtos facit, iuſtitia iuſti ſumus, quandoquidem extra nos eſſe volunt id, quo iuſti ſumus? Quòd ſi Paulus audiendus eſt, qui profanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè

Geneſ. 15. Rom. 4. Pſal. 31. 2. Cor. 5. vox eſt, & his quæ nos præceſſerunt ſeculis inaudita, imputatiuæ iuſtitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iuſtitiam, beatum eſſe, qui non imputauit dominus peccatum: propter Chriſtum non reputare nobis Deum delicta noſtra, legimus in ſcripturis, iuſtitiam verò Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quiſquam ſcriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffuſionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copula

A copulationis nominibus vſi quandoque patres reperiuntur, verùm imputatiuæ iuſtitiæ vox, noua eſt, & catholicorum auribus hactenùs inaudita. Neque verò tunc hoc inficias ipſi nouatores, nouam hanc eſſe vocem, nec à catholicis vſurpatam: Sed ſicut veteres licere ſibi voluerunt eſſentiæ, perſonæque nominibus vti, quamuis in ſcripturis ea non legantur, ſic iſti concedi ſibi poſtulant, vt imputatiuam vocent iuſtitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præſertim ſenſu, quo ab ipſis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vſurpata. Vti ſe dicunt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis ediſſerant ea, quæ captui noſtro in ſcripturis perplexa impeditáque ſunt. Intereà tamen, quam ſibi dari poſtulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus ſimul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipſis verbis in ſcripturis non legitur, vſitato hæreticis collectionis genere, quia non eſt ſcriptum, reiiciendum eſſe cenſent. Noſtras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, ſi quod iſti ſe facere videri volunt, ad explananda ea, quæ ſunt in ſcripturis abſtruſiora, illa vterentur. Verùm tantum abeſt, vt per has nouas voces ediſſerantur ea, quæ ſunt in literis ſacris perplexa, contrarium vt potiùs illis aſſeratur. Aperta ſunt ſcripturæ verba, per obedientiam vnius Chriſti, iuſtos conſtitui multos. An cum hac ſcriptura non pugnat, qui non conſtitui, ſed reputari tantùm nos iuſtos aſſeuerat? Quid autem hoc eſt aliud, quàm Chriſti meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum eſt, vt verè nos

Nouæ voces vt imputatiua iuſtitia.

Roma.5.

B peccatores & iniuſtos conſtitueret, vt illius peccato non ſolùm per imputationem damnemur, ac ſi alieni peccati exigeretur à nobis pœna, ſed ideò pœnam illius ſuſtineamus, quia & culpæ rei ſumus. Et non erit ſecundi Adam Chriſti iuſtitiæ tanta vis, vt ea nos verè iuſtos conſtituat? Vbi eſt igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et Paulò antè: Sed non ſicut delictum, ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Chriſtianus, quod à Bernardo ſcriptum ſuprà commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Si peccato primi Adæ, non per ſolam imputationem damnor, ac ſi alieni peccati à me exigeretur pœna, ſed ideò pœnam illius ſuſtineo, quia & culpæ reus ſum: cur & iuſtitia ſecundi Adam, non per ſolam imputationem iuſtificor, ac ſi alienæ iuſtitiæ merces mihi daretur, ſed ideò præmium illius fero, quia iuſtitiæ particeps ſum, quæ mihi non innata, ſed per Chriſti meritum eſt à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè ſeculis præceſſit Cyrillo. Abſurdum eſt, nos quidem hæredes factos ſupplicij primi parentis, corruptione per inobedientem immiſſa, non autem fieri participes iuſtitiæ ſecundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Eſtne autem veriſimile, propterea Dei filium de cœlo deſcendiſſe, propterea carnem indutum, propterea factum eſſe Patri obedientem vſque ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantum,

Ibidem.

Cyril. lib. poſteriori ad reginas de recta fide.

C non autem verè iuſtos faceret? Atqui cùm eſſet ad mortem iturus, Patrem pro ſuis diſcipulis, próque omnibus qui eſſent in ſe credituri precatus: Pater, inquit, ſanctifica illos in veritate. Iſti verò non veritate, ſed imputatione ſanctificari nos dicunt & iuſtificari, non verè nos iuſtos eſſe, & ſanctos, ſed imputatiuè, vel non iuſtos eſſe potius & ſanctos, ſed pro iuſtis & ſanctis imputatione haberi. Dicit idem Chriſtus: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. At iſti, non eritis, aiunt, verè liberi, ſed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Chriſto diſcipulus: Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Iſti, ſi Diis placet, Euangelici, non qui facit iuſtitiam, aiunt, ſed cui imputatur Chriſti iuſtitia, iuſtus eſt. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt Filij Dei nominemur & ſimus. Iſti verò, Non eſt verum, aiunt, quod dicit Spiritus Dei per Ioannem, non ſumus Filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Niſi fortè poſſunt eſſe Filij Dei, qui iuſti non fuerint. Atqui reclamat Spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Idem Paulus quum recenſuiſſet fornicarios, idolis ſeruientes, & aliis id genus criminibus infames: Et hęc quidem fuiſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis. Iſti autem fuiſtis, aiunt,

Philip.2.

Ioan.17.

Ioan.8.

Ioan.3.

2.Corinth.6.

1.Corinth.6.

hæc & eſtis adhuc, niſi quòd non imputatur vobis: iuſtitia autem Chriſti imputatur A
vobis ad iuſtitiam. Nimirùm hoc eſt planioribus verbis ediſſerere, quæ ſunt perplexa
in ſcripturis: hoc eſt, purum Euangelium docere, quæ cum Chriſti & Apoſtolorũ do-
ctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere conari: hoc eſt Chriſti gloriam pro-
pagare, negare tantam fuiſſe virtutẽ paſsionis & mortis eius, vt per eam verè iuſtifi-
cati, verè ſanctificati, verè per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, verè ex filiis irę
filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt iſti, per quos miro quodam artificio Sata-
nas omnia Chriſti beneficia non obſcurare modò, verumetiam ex omni hominũ me-
moria delere, & ſempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, in-
Eſa. 59. quam, iſti ſe pugnantia dicere. Neque enim non legerunt, peccata noſtra eſſe, quę di-
Sapien. 14. uidunt inter nos & Deum: Odio eſſe Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri
poteſt, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipſum etiã imputationis verbũ odium
quoddam ſignificare videatur? Quamobrem explodenda prorſus eſt iſtorum, & de
manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, ſed
Eſa. 43. imputata tantùm iuſtitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei qui non dixit: Ego
ſum qui non imputo: ſed ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me, & pec-
Ioan. 1. catorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Chriſto Dei Spiritus:
Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat.
Pſal. 31. Verùm à ſancto Dauid, aiunt, ſcriptũ eſt: Beatus vir cui nõ imputauit Dominus pec-
catum. Scriptum eſt, verùm non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti, neque hoc verbis
iſtis Dauid ſignificare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet,
quódque ſempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non B
imputetur, non autem vt non ſit. Longè abfuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex &
Propheta: quin illud his verbis exprimere potius voluiſſe videretur, Beatum eum eſſe
in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorſus extinguatur, qua-
ſi nunquam admiſſum fuiſſet, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Om-
nium iniquitatum, quas operatus eſt non recordabor. Iuſtinus Philoſophus & mar-
tyr, proximus Apoſtolorum temporibus, cùm hunc ipſum locum adduxiſſet, quaſi
perſtringens noſtri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum
Dominus: hoc eſt, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non ſicut prædicatis, voſ-
metipſi fallentes, & alij quidam veſtri ſimiles aſſeuerant, etiamſi peccatores fuerint,
modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta
quaſi gradus quoſdam conſtituere, quiddã vt amplius eſſe velit tegere peccata, quàm
remittere: Rurſus maius, quiddam non imputare, quàm tegere: quẽadmodũ à doctiſ-
ſimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatũ
interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectũ venerit, ita vt omnis ma-
litiæ radix ex ea penitus amputetur, eo vſque vt nullum in eo veſtigium poſsit reperi-
ri nequitiæ. Hieronymus quoque Pſalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per
baptiſmum: regi per charitatem, de qua ſcriptum eſt, quòd operit multitudinẽ pec- C
catorum: non imputari per martyrium. Quibus verbis non obſcurè videtur indica-
re, maius quiddam ſignificari, cùm non imputari, quàm cùm vel remitti, vel tegi pec-
catum dicitur: Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatum, ſic accipere
debemus, vt cum puluiſculo, quod aiunt, ablatum, nec vel veſtigium vllum deinceps
eius in nobis reliquum eſſe factum perſuaſum habeamus. De iuſtitia verò, Chriſto po
tius & Apoſtolis eius fidem habeamus, qui verè nos ſanctos, verè liberos, verè iuſtos
eſſe conſtitutos, ac filios Dei non modò nominari, verumetiam eſſe dixerunt, quàm
nouatoribus iſtis, per quos non aliam ob cauſam hanc de ficta & imputata iuſtitia,
quam ipſe commentus eſt Satanas, doctrinam diſſeminauit, quàm vt homines veræ
iuſtitiæ prorſus expertes faceret. Veniſſe nunc reuera tempus illud videtur de quo
ſcripſit Apoſtolus, in quod ſe quoque incidiſſe queſtus eſt olim Hilarius: Erit, in-
2. Tim. 4. quit Apoſtolus, tempus, cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſy-
Hilarius lib. 10. de Trinit. deria, coaceruabunt ſibi magiſtros, ſeruientes auribus, Quid enim? non videntur
nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ, fer-
re non poſſunt, vt retributio fieri dicatur ſecundum opera, vt referat vnuſquiſque
propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum: ſed volunt vt retributio
fieri

Peccatũ non imputari, eſt peccatum ſic deleri, vt eius etiã oĩs memoria prorſus extinguatur, & remiſſum ſit.

Ezech. 18.

Iuſti. in Col. cum Triphone Iudæo.

Ori. lib. 4. in epi. ad Rom.

Hierony. in Pſal. 31.

1. Pet. 4.

Peccatũ non imputari maius quiddam eſt quàm remitti vel tegi.

A fieri dicatur ſecundum illa, non quæ geſſerunt ipſi mala, ſed quæ geſſit Chriſtus in corpore ſuo bona, vt ſi ipſi probi non ſunt, ſufficiat Chriſtum tamen probum fuiſſe. 2. Corinth. 5.
Quamuis de recens baptizatis, ſi ſubitò ex hac vita eos migrare contingat, non abſurdè dici queat, retributionem futuram, ſecundum ea, quæ Chriſtus geſsit in corpore ſuo bona, de his verò nequaquàm, qui poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtites, in peccatorum cœno ſunt volutati. Fuítne tempus vllum, quo maior eſſet magiſtrorum aceruus, auribus hominum ſeruientium, quàm ſit iſtud, in quod incidit ætas hæc noſtra? Niſi fortè non titillat hoc aures noſtras, non eſt auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum, quum dicitur, nulla noſtra ſed ſola Chriſti iuſtitia nos iuſtos, ſola Chriſti iuſtitia nos ſaluos eſſe, quicquid ſit de noſtris operibus, vnumquenque certum eſſe debere, quòd gratis propter Chriſtum peccata ſibi remiſſa, quódque Deo acceptus & vitæ ſit hæres æternæ. Ac videtur hic eſſe temporum horum ſtatus, haud facilè vt quiſquam ſtatuere poſsit, in magiſtris ne linguarum, an in diſcipulis aurium ſit pruritus ardentior, neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius eſt ſtudium, adeò ſe vltrò ingerunt auribus etiam auſcultare nolentium, vt vel indè facilè quiſquam perſpiciat, quòd ex eorum numero ſunt de quibus Propheta ſcribit: Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant, nec loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Et planè impletum eſt quod ab eodem Propheta ſcriptum eſt: Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, Sacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quam iſti parum ſani, ſanam haberi volunt, quámque ſub ſpecioſo Verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipſe declarat. Non eunt hoc inficias ipſi ſeruientes auribus magiſtri, ſuos vitam agere improbam & contaminatiſsimam, nihilóque meliores nunc eſſe quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia ſequi mundum, & eius cupiditates, omniáque ſibi permittere. Qui bonam vitæ ſuæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Chriſtiani vocari, vir amœno cumprimis ingenio, neque mediocri iudicio, dicendíque ſuauitate quadam admirabili præditus Eraſmus Roterodamus: Circumſpice mihi, inquit, ſodalitatem iſtam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos; Fieri poteſt vt mea ſit hæc infelicitas, mihi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior. Et iterùm paulò pòſt Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quiſque ſe illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè niſi leuiſsimus quiſque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ ſcribens, de quodam Sacerdote narrat, qui cùm virgis cæſus, & ex vrbe eiectus eſſet, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur,

Aurium pruritus in iſto ſeculo.
Hier. 23.
B
Hier. 5.
Eraſ. in Epiſ. contra Pſeudoeuangelicos.
Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

C publicè teſtatus eſt, ſe poſteaquàm illi ſe ſectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruiſſe. Et in alio quodam libro, adeò per hoc quod ipſi vocant Euangelium, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores nec fieri, vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille: Quis enim non peccet impunitius, cùm ab iſtis, hominum ſceleribus blandientibus, & ſeruientibus auribus magiſtris, non noſtris, in immenſum exaggerari vim peccati originalis audiuerit, adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritu Sancto, non poſsimus non peccare, quum cuius impulſu fit vt peccemus ab iſtis edoctus, fortiorem eſſe credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quaſi non contra fortior ſit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere poſſumus, quàm omnes dæmones: Quem tamen & ipſum, quæ cacangelicorum iſtorum inſignis eſt & horrenda blaſphemia, peccati faciunt autorem, vt ab eo nos ad peccatum agi blaſphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla ſua, ſed ſola Chriſti iuſtitia, ſe ſaluum fore perſuaſum habuerit? Quis non peccet impunitius, ſi nullum eſſe meritum bonorum operum arbitretur, etiã eorum, in quibus à Deo creati ſumus? Quæ Deus ipſe operatus eſt in nobis, quæ non aliundè pretium, non aliundè meritum habet, quàm ex pretioſo Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt, quemadmodum à viro quodam docto præclarè ſcriptum eſt: Quòd iuſtitia meritorum Chriſti fulget in

Hyperaſpiſte ſecundo.
Deus vnus fortior eſt & eo adiuuante omnes dæmones effugere licet.
Albert. Magnus diſt. 20. in 3. lib. ſent.

virtutibus ſanctorum, ſicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia Solis, in A abſentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iuſtitiam & ſanctitatem noſtram, merum eſſe peccatum & rem damnatam crediderit? atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quiſque turpior eſt, eò citius illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorſum attinet aliundè quærere teſtimonia: modò non edita voce clamat hoc res ipſa: quod ipſe quoque princeps

Lutherus.

& architectus huius temporis hæreſeôn fatetur, ſe corruptiores expertum eſſe mores Germanorum, poſteaquàm, quod ab eo traditum eſt, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint ſub regno (ſic enim ipſe vocat) Romani Pontificis, hoc eſt, in Eccleſia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum ſunt. Qui etiam alio loco ſuos increpans, decies eos dicit Sodomitis eſſe peiores. Intereà tamen, quæ miſeranda eſt iſtorum hominum cæcitas, Dei verbũ vocatur, quod ad omne genus nequitiæ feneſtram patefecit: quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbiſsimos. Nos verò aduerſus iſtorum voces tanquam Sirenũ cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures noſtras obturemus. Nam præterquàm quòd omne ſtudium virtutis eneruant, dum ſi minus ipſi probi ſumus, ſufficere docent, quòd Chriſtus probus fuerit, atque illius nos ſola iuſtitia contentos eſſe oportere, etiamſi minus ipſi iuſtè viuamus: nondũ inter ipſos, qui de

Varietas doctrinæ inter hæreticos.

Oſiander in Nicticorace.

via regia declinauerunt, hoc eſt, ab Eccleſiæ ſana doctrina aberrarunt, de ratione iuſtificandi ſatis conuenit: nec ipſi modò diſsident inter ſe, & inuicem ſibi ſunt hæretici, ſéque mutuo iudicio condemnant, verumetiam ſecum ipſi non raro pugnant. B Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui ſegregauerunt

Phil. Melãct. quaterdecies ĩ iuſtificatione ſentẽtiam variauit.

Baſil. lib. 2. cõtra Euno.

ſemetipſos, Philippum Melancthonem in iuſtificationis negotio quaterdecies variaſſe. Sic iſtorum oratio, ſicut alicubi ſcribit Baſilius, videtur neſcio quomodo, cùm ſemel extra veritatem deducta ſit, ad multiplicia periculoſáque inconuenientia per quandam ſeductionis conſecutionem efferri. Nam qui ſemel de rectæ fidei religioníſque curriculo deflexerunt haud aliter, atque ij, qui à recto itinere aberrarunt, alias ex aliis ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis Ducem ſequuti. Sic iſti duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, alia ex aliis erroris & impietatis diuerticula ingreſsi, nullum errandi finem faciunt. Miſcuit enim Deus

Eſa. 19. 2. Theſ. 2. Rom. 8. 1. Tim. 1.

in medio eorum ſpiritum vertiginis, & immiſit illis operationem erroris: Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, vt non intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi ſuo quiſque præſidit ingenio, ſibíque hoc arrogat, vt proprio ſuo, non communi totius Eccleſiæ ſenſu, ſcripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuiſſe cæciores, ſe verò ſolùm videre, ſe ſolùm ſapere, perſuaſum habeat. Quamobrem iſtos cùm imputatiua ſua iuſtitia

Aug. de peccatorũ meritis & remiſſ. lib. 1. cap. 9.

miſſos faciamus, & Auguſtino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter eſſe iuſtos docet, cùm per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd ſe ad iuſtitiam exemplum imitantibus præbuit, dari etiam dicit ſui ſpiritus oc- C cultiſsimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: ſicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum eſt, occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Itaque iuſtificari in Chri-

Ibidem c. 10.

ſto, qui credunt in eum, dicit Auguſtinus, propter occultam communicationem, & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, qua quiſquis adhæret Domino vnus ſpiritus eſt. Hæ-

Aug. de natura & gratia, cap. 38.

Iuſtitiæ noſtræ vis.

ret autem quiſque Domino per charitatem, qua vna, ſicut in alio libro dicit idem Auguſtinus, verè iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt: cuius charitatis habitus ineſt etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere poſsint. Non igitur ſola peccatorum remiſsione, verumetiam cuius toties Paulus meminit, interioris hominis reno-

Aug. epiſt. 83.

uatione, noſtra conſtat iuſtitia, quæ renouatio fit, quemadmodum ex Auguſtino iam docuimus, per occultã quandam communicationẽ & inſpirationem gratiæ ſpiritalis. Quam etiã alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm ſcribit ad Con-

Euſe. de corpore & ſanguine Domini.

ſentium: Quid eſt aliud iuſtitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Neque verò diſsidet ab Auguſtino Latino, Græcus autor Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus, ſiue quis Emiſenum eſſe malit, quòd ex hoc libello pleraque citât Petrus Lombardus

& Gra

A & Gratianus ſub Emiſeni nomine, qui vbi docet quod nemini nouum & impoſsibile videri debeat, quod in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur: Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas, ſubitò initiatus Chriſti legibus & ſalutaribus myſteriis innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti, & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Quod Auguſtinus, occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, hoc Euſebius vocat occultam puritatem. Et mox ſubdit: In menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter ſine quantitatis augmento, cùm idem atque ipſe eſſes, multò alter fieri fidei proceſsibus meruiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt, ac ſic homo Dei filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergò ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita, ſubitò nouam indutus es dignitatem, & ſicut hæc, quæ in te Deus læſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſenſibus ſunt credita, ita & cum reuerendum altare cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume. Quàm clarè docet hîc Euſebius, non imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deíque filios nominari & eſſe, ſed occulta quadam puritate, ſed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam ſcriptura dicit, Mutaberis in virum alium.

B Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit electæ mentis, quid eſt aliud, quàm immutatio vetuſtatis? Natura enim noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat. Sed qui in nobiſmetipſis deficimus, cùm in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur, quia ſtatim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, ſed repentè viſitatus à ſpiritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit, quòd ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe non potuit. Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remiſsionem, an ſequatur, curioſè magis quàm fructuoſè quæritur. Scribit quidem Dionyſius, quòd quibus inſinuat ſe diuinitas, eorum animos purgat primum, deindè illuminat, poſteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm ſi quis hæc omnia ſimul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Neſcit enim tarda molimina Sancti Spiritus gratia, ac tria hæc non tam reipſa, quàm ratione diſtingui videntur. Siquidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio, quatenus eam agnitione veritatis illuſtrat, vocatur illuminatio, quatenus verò ſic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquam ſi cauſa prior eſt effectu ſuo, gratiæ communicatio prior eſſe videtur, quàm ſit culpæ remiſsio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, ſicut ſol per ſuos radios tenebras propulſat. Quamuis

C itaque natura ſit inſpiratio gratiæ poſterior, quòd ea locum non habet, niſi propulſa ſint peccata, quoniam tamen cauſa eſt peccatorum propulſionis, natura prior eſſe dicitur: Sicut infuſio radiorum, prior eſt effugatione tenebrarum, quamuis non prius incipiunt radij ſplendeſcere, quàm tenebræ fuerint propulſatæ. Quamobrem anxia diſquiſitione omiſſa præcedat, ne an ſequatur gratia culpæ remiſsionem, an quòd veriſimilius eſt, ſimul vtrunque fiat, perſuaſum illud habeamus, eſſe in nobis iuſtitiam. Quemadmodum etiam alio loco ſcriptum eſt ab Auguſtino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid vis noſſe quantũ eſt? Iuſtus ex fide viuit. Et paulò pòſt: Beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus: Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non venit ad nos, & acceptus eſt. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omnino habemus, grati ſumus ex eo quod habemus, vt addatur, quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterũ paucis interiectis, ne quis eum de ſola fide loqui putaret: Ad fidẽ, inquit, quid pertinet? Credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus:

1. Reg. 10. Grego. lib. 4. cap. 4. in libr. Reg.

Dion. Eccle. Hier. cap. 5.

Augu. ſer. 16. de Verbis Apoſtoli. 1. Ioan. 1. Abac. 2. Iuſtitię nihil nos habere dicẽtes mentimur. Pſalm. 17.

Iacob. 2. Matth. 16.

Et dæmones credunt & contremiſcunt. Si tantùm credis & ſine ſpe viuis, vel dilectio- A
Lucæ 4. nem non habes, & dæmones credunt & contremiſcunt. Quid magnũ eſt? Dicis Chri-
ſtum Filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar-Iona: hoc dixerunt
dæmonia, & audierunt, Obmuteſcite. Ille beatus, nam dicitur ei, quia non reuelauit ti-
bi caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cœlis eſt: Illi autem audiunt, obmuteſcite, &
hoc ipſum dicunt & repelluntur. Vna vox eſt, ſed Dominus radicem interrogat, non
Hebr. 12. florem. Vnde dicitur ad Hebræos: Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans mo
leſtet, & per illam contaminentur multi. Prius ergo diſcerne fidem tuam à fide dæ-
Credunt aliter dæmones, & aliter homines. monis. Vnde eam diſcernis? Dæmones hoc dixerunt timendo: Petrus amando: Adde
ergo fidei ſpem: & quæ ſpes eſt, niſi de aliqua conſcientiæ bonitate? ſpeíque ipſi adde
charitatem. Diſcernite fidem veſtram, iam eſtis de prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis.
Galat. 5. Paulus Apoſtolus dicit: Neque circuncíſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides.
Dic adhuc Apoſtole, adde, diſcerne, quia & dæmones credunt & contremiſcunt: Er-
go adde: Dæmones enim credunt, & contremiſcunt quod oderunt. Diſtingue Apo-
ſtole & circuncide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Pla-
nè diſtinguit, diſcernit, circuncidit: Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.
Vnuſquiſque ergo, fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus fa
ctis ſuis, bonis operibus ſuis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem
temporalem, ſed promiſſum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem opera-
tur, ſi eſt in vobis, iam pertinetis ad prædeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergo creſcat B
in vobis. Quibus verbis, quàm his Auguſtini, potuit apertius demonſtrari, quòd ſit in
nobis iuſtitia, quódque ea iuſtitia ſit fides noſtra, non ſola, ſed quæ per charitatem
operatur.

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam producuntur. C A P. LXXIII.

VErùm hîc iterùm reclamant iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt, iuſtitiam autem
Rom. 8. habere nolunt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quò nos aliò quàm ad ge-
hennæ pœnas remittis? Siquidem non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad fu-
Eſa. 64. turam gloriam. Nos verò cum Phopheta libenter profitemur, quòd facti ſumus vt im-
mundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Omnes declina-
Pſal. 13. uimus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.
Lucæ 16. Nam & magiſter noſter nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite:
Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hîc & illud ex Pſal-
Pſal. 142. mo: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo
omnis viuens. Producitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam lauda-
Augu. lib. 9. conf. cap. 13. bili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Gregorij quoque, quamuis
Meritorũ ad præmiũ comparatio. & Romani Pontificis & Monachi, hac in parte multum valet autoritas, quo tamen
Eccleſiæ præſidente, iam indè à mille propemodum annis extinctam Euangelij lu- C
cem de vera fide, déque veris cultibus eſſe volunt: Quem etiam, quæ eſt eorum ſacri-
lega audacia, manifeſtam Ethnicorum idololatriam in Eccleſiam introduxiſſe men-
tiuntur, neque dubitant ei viro impietatis notam, impij nefariíque homines inure-
re, cuius pietas, vitæque ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis Chriſtiani teſtimonio
comprobata. Sed hîc nihilominus plurimum autoritatis illi tribuunt, quod ſcriptũ ab
eo legatur: Quantalibet iuſtitia polleant, nequaquam ſibi ad innocentiam vel electi
Grego. lib. 8. mor. cap. 23. ſufficiunt, ſi in iudicio diſtrictè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iuſtitia, in-
Lib. 21. mora. cap. 15. iuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtrictè iudicetur. Hîc & alterius Monachi
Bern. ſer. de annunciatio. Bernardi vox laudatur: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod an-
te eum totidem propè verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Neque verò noua ſunt
Algerus lib. 2. de ſacram. Eucha. cap. 7. hæc, quæ ab iſtis obiiciuntur: Suo quoque tempore quæſitum fuiſſe ſcribit Algerus
ante quingentos & amplius annos, quî fieret quòd æternitas felicitatis vel pœnæ re-
Grego. lib 4. dialog. c. 44. tribuatur temporalibus meritis reatus vel iuſtitiæ? Ac reſpondet his verbis, Gregorij
Aug. epiſ. 44. & Auguſtini ſententiam ſecutus: Deus non temporalem actionem, ſed perpetuam
Rom. 8. boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ, ſi in æternũ viueret, in æter-
num in ſuo propoſito maneret. Ideo iuſtè æternitatem retributionis æternitati volun
tatis appendit: vnde etiam cùm, vt ait Apoſtolus, paſſiones huius temporis non ſunt
condi

A condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia ſi ab initio mundi vſque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, ſed & pateretur, non tamen eſſet condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: Ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem ſui pœnam, ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, ſi nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos, ne prauorũ afflictione, vel nimio ſuo labore deficerent, & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur diſpendium. Ipſius præcurſoris ſui vitam, quo nemo maior, ipſo teſte, ſurrexit, triginta duorum & ſemis annorum eſſe voluit: Suam etiam ipſius, qui ſuper omnes eſt, eodem numero conſummauit, vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, ſed ex quanto corde, ſibi ſeruiatur, perfectionem meriti non tempori adſcriberet, ſed virtuti. Ante Algerum verò multis ſeculis Euſebius Emiſenus: Totis licet animæ & corporis laboribus deſudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœleſtibus bonis compenſare & offerre valebimus: non valent vitæ præſentis obſequia æternæ vitæ gaudiis comparari, Laſſeſcant licet membra vigiliis, palleſcant licet ora ieiuniis, non erunt tamen condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulſemus ergo chariſsimi inquantum poſſumus: quia non poſſumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Niſi enim cum auiditate, niſi cum bona voluntate, cum lætitia opera Dei egerimus, Deo

Dies abbreuiantur malis, ne maiorem pœnam cõmereãtur, & bonis, ne hîc eos viuere tæderet. Matth. 11.

Euſeb. Emiſenus homil. ſeu cap. 3.

Voluntatem Deus ſpectat non opus.

Athan. in vita D. Antonij voluntatem, affectũ, electionẽ, ſeu intentionẽ non opus, ſeu facultatem reſpicit Deus.

B nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetuſtior Antonius, ſicut eius vitam deſcribens narrat Athanaſius, cùm hunc ipſum Pauli locum produxiſſet: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua eſt. Si ergo nec vniuerſo orbi renunciantes dignum aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus, ſe vnuſquiſque conſideret, & ſtatim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari ſe debere quaſi magna dimiſerit, nec tædere quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas, ita etiam qui totius orbis Dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmiis in ſublimi ſede recipiet. Ex his Euſebij Emiſeni & Algeri verbis facilè quiſque perſpexerit, in remunerando vel puniendo diſcutere Deum quid quiſque voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, ſed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Auguſtinus, vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas eſt, quod etiam à Bernardo ſcriptum eſt, quæ retributionem meretur, cuius alio quoque loco, digna vox eſt, quæ celebretur: Sola voluntas quoniam pro ſui ingenita libertate aut diſſentire ſibi aut præter ſe in aliquo conſentire nulla vi, nulla cogitur neceſsitate, non immeritò iuſtam vel iniuſtam beatitudine ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit: prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæúe conſentit. Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacenſis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel deſertus, ſemper aut remuneratur aut

Auguſtin. in Pſal. 61. Pſal. 83. Pſal. 1[illegible]3.

Bern. de præcepto & diſpenſatione.

Bern. de gratia & libero arbitrio.

Petr. de veneratione ſanctæ crucis.

C condemnatur. Et qui vixit iiſdem temporibus, Anſelmus Hauelburgenſis Epiſcopus: Intentio, inquit, bona, ſiue mala, operi nomen imponit, & ſiue meritum ſiue ſupplicium iuſtæ retributionis acquirit. Sed ante vtrunque Chryſoſtomus: Voluntas remuneratur non opus: Quia voluntas ex noſtro arbitrio procedit, opus autẽ per gratiã Dei conſummatur. Auguſtinus quoque: Voluntas, inquit, omnium factorum meritorúmque menſura eſt. Ex qualitatibus quippè voluntatum, non ex temporum ſpatiis ſiue rectè facta, ſiue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deiicere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuiſsimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo puniretur, etiam minus cum illo actum quàm dignus fuerat diceretur: quamuis in ſpatio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo ſit comparanda. Et qui præceſsit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuerſa ſemper Eccleſia docuit, vniuſcuiuſque aut pœna, aut præmiis affici electionem. Falſò igitur ſibi perſuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamẽ ſenſu dixerit, ex his quæ proximè citata ſunt verbis, liquere cuiuis poteſt: Non enim opus eſt quod meretur, ſed voluntas in credentibus, quæ

Anſ. lib. 1. cõtra poſito, capite 10.

Chry. homil. 26. imperfec. in Matth.

Aug. epiſ. 49. quæſt. 4.

Hil. in Pſal. 118.

Bernardus in Pſal. 118.

Pœna & pręmium ex volũtate, potius quàm ex opere ſeu facultate pẽſatur.

ſi mala eſt, mortem æternam: ſi bona eſt, meretur vitam æternam: Non virtus, dicit A
Aug. de tempore, ſer. 59.
Auguſtinus, ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet. Hoc eſt, quod Hugo
Hug. li. 2. de ſacra. par. 14. cap. 6.
quoque dixit, æqualis Bernardi, ſententiam Auguſtini ſequutus, in quo tam dili-
genter verſatus eſt, vt ſui ſeculi Auguſtinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in
Hug. ad Aug.
voluntate eſt, quantum vis, tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum vis,
Aug. de libero arbi. lib. 1. cap. 14. & lib. 50. homil. 8.
magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis.
Poſſunt eſſe voluntate pares, qui ſunt facultatibus impares. Multum dedit Za-
chæus, qui diues erat & multum habebat: Vidua illa, quæ duo minuta miſit, parum
Lucæ 19. Lucæ 2.
habuit & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates
ferebat, ſed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuerſa inue-
nies: ſi attendas vnde dederint, paria inuenies. Non autem penſat Deus, quan-
tum detur, ſed ex quanto detur: Si ergo vbi plus datur, & vbi minus, differens
meritum non eſt, ſi æqualis vtrinque voluntas habeatur: ergo vbi aliquid datur, &
vbi nihil datur, ibi differens meritum eſſe non poteſt, ſi æqualis vtrinque voluntas
habeatur. Ideo dixi tibi, vt non deſperes: Si facultas deeſt, adſit bona voluntas:
Quantum vis, tantum mereris. Fac ergo voluntatem magnam, ſi vis habere meri-
Lucæ 7.
tum magnum. Bene hoc ſciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit, quod dimit-
teretur, non attulit ſubſtantiã magnã, ſed dilectionẽ magnam: multũ contra multũ. Si
multa pecunia magis quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores
diuites eſſent, quàm pauperes, & ſecurè peccare poſſent quãdiu vellẽt, & quantũ vel- B
lent: in ipſis enim eſſet redemptio peccatorum ſuorum: quando vellent, darent pecu-
niam & haberent iuſtitiam. Nunc autem bene fecit Deus, quia in eo poſuit redem-
ptionem noſtram, vbi nullus, niſi ipſe velit, egere poteſt. Amare poſſunt æqualiter di-
ues & pauper, etiam ſi pecuniam æqualiter dare non poſſunt: Dilige multùm, ſi vis vt
multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit mul-
Chry. homil. 26. in Matt. cap. 1.
tùm. Et ante hunc multis ſeculis Ioannes Chryſoſtomus, explicans illum ex Euange-
lio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid eſt, inquit, quod
dat, ideo habet mercedem, ſed ob id quia magnus eſt, propter quem dat. Quid
enim ſi aliquis voluit dare & non potuit: Nunquid iuſtum eſt, vt ſecundum modi-
cum anguſtetur larga voluntas? Melius eſt ergo vt opus oſtendatur ſecundum vo-
Nota.
luntatem, quàm larga voluntas anguſtetur ſecundum opus. Ex his Hugonis & Chry-
ſoſtomi quoque verbis diſcimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribui-
Rom. 6. Philip. 2.
tur: Quæ ſi mala eſt, à nobis eſt, & ſtipendium illius mors eſt: ſi bona eſt, à Domino
præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cor-
Gerſ. in Ana. de verbo & hymno gloriæ, partitio. 4. Can. 2.
dibus noſtris charitas, atque huic retributio datur æternæ vitæ, vt rectè Ioannes Ger-
ſon admoneat, tenendum eſſe pro regula, quòd qualis eſt in cognoſcendo & aman-
do Deum Chriſtianus, talis eſt ſibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit
ſponſus, & ego illi, & ad me conuerſio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo,
non poſſum: charitas non de ſacculo erogatur, dicit Auguſtinus: quia quicquid di- C
Auguſtin. in Pſal. 103.
cimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel poſt nos,
vel qui ante nos, finem non habet, niſi charitatem. Sic à Clemente quoque Ale-
Clem. Alex. lib. 4. ſtromatum.
xandrino ſcriptum eſt: Quòd eundem honorem conſequentur hi, qui voluerunt,
cum iis, qui potuerunt, quorum eſt voluntas æqualis, etſi alij ſuperent facultati-
Paulinus epi. 4. ad Seuerũ.
bus. Paulinus quoque non ſacrificia, non munera ſumptuoſa, non duri labores exi-
guntur à nobis. In nobis eſt, vnde ſoluamus, res enim poteſtatis noſtræ eſt, noſter af-
fectus, hunc Domino impendamus, & ſoluimus: denique Dauid liberatus de manu
omnium inimicorum ſuorum pro ſalutis ſuæ plena ſecuritate non regni opibus, ſed
animi ſoluens ait: Diligam te Domine virtus mea, addo etiam amplius, eum qui cre-
ditor eſt, debitorem fieri, ſi illi pretium bonitatis ſuæ, quam nobis indebitam præſtat
gratuita, diligentes animo, penſione, ſoluamus. Quò magis autem intelligi poſſit, quę
de meritis operum, Eccleſiæ doctrina ſit, operæpretium nos facturos eſſe putauimus, ſi
paucis ea de re diſſereremus. Primum igitur hoc ſemper in Eccleſia catholica doce-
batur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum.
Hiero. lib. 2. in Zach. c. 8.
Priuſquam fidem Chriſti quis recipiat, & in eo Spiritus Sancti fundamenta iacian-
tur, nullum audire poſſe. Eſt merces operi tuo: Siue ille Iudæus ſit, ſiue hæreticus, ſiue
Genti

A Gentilis, quicquid boni operis fecerit, niſi in nomine Chriſti fecerit, mercedem eum ſui boni operis non habiturum: Poſteaquàm verò conuerſus ad Chriſtum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum ſtatim auditurum Apoſtolum proclamantem: Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem iuxta opus ſuum. Proindè & illud ſemper obſeruatum, obſeruatur etiam nunc, & deinceps obſeruabitur, quod Auguſtinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Chriſtianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Chriſtiani fiant, & eius nomini ſubijciantur, ſine quo ſalui eſſe non poſſunt. Si autem iam Chriſtiani ſunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita ſanè vt non ſolùm ad bonas actiones, verumetiam ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atque hac inſtituere ſanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm inſtituerint bene viuere, quòd aliquid ſine difficultate fecerint & vbi difficultatem aliquam ſentiunt, fideliſsimis & perſeuerantiſsimis precibus & miſericordiæ promptis operibus facilitatem à Domino impetrare perſiſtant.

Opera ſine meritoria quæ ex fide viua fiunt.

2 Par. 25. Hier. 31. 1. Cor. 3.

Docendi ratio in Eccleſia à fide.

Aug. de natura & gratia, cap. 68.

Et eum ſequutus Fauſtus, difficultatem, quæ eſt in Paulinis epiſtolis, ita demùm tolli poſſe docet, ſi perſonarum vel operum intellecta fuerit diſtinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu eius omnis caro. Ad Chriſtianos autem, iam in Chriſto renatos ita inſtructionis ſermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque ſecus in Eccleſia fidelibus: ſecus eſt prædicatum infidelibus. His

Fauſt. lib. 1. de libe. arbi. c. 5.

D. Pauli epiſtolarũ difficultas ex perſonarũ vel operũ diſtinctione tollitur.

B nihil eſt inculcatum præter fidem, extra quam impoſsibile eſt placere Deo, quamlibet multa in ſpeciem bona opera feceris: Illi contrà ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam fidem iam ſemel eſſent profeſsi, vt ſe Chriſtianos eſſe, non tam verbis, quàm factis oſtenderent, neque lingua magis, quàm moribus & bonis operibus Chriſtum confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua ſit. Quod verò ad ipſa opera attinet, diſcrimen inter ea factum eſt, quòd quædam eorum præcedant, quædam ſequantur gratiam. Gratiam autem vocare viſum eſt, reconciliationem, ſiue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc gratiam quæcunque præceſsiſſent opera, nullius apud Deum eſſe meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Auguſtinus, quamlibet rectè laudabiliterque facta videri poſsint. Quid enim eſt, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apoſtolus: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et iterùm: Non ſunt bona opera, niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide viuit: & omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: & ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera ſua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat: ſed quid cùm facit, aſpiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iuſtificat impium, vt poſsint & bona opera tua eſſe bona opera. Nam nec bona illa appellauerim quandiu de radice non

Heb. 11.

Iac. 2.

Operum duplex genus quæ gratiam præcedũt, nõ ſunt meritoria.

Aug. trac. 86. in Ioan.

Rom. 14.

De prædeſt. ſanct. cap. 10.

Hebr. 11. in Pſal. 31.

C bona procedunt. Et iterùm: Per fidem etiam peccata ſoluuntur, quia iuſtus ex fide viuit. Sine ipſa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et ſectator eius Proſper: Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquileienſis Epiſcopus, contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe boni docet omne quod videtur bonum, niſi fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Abſque fide quamuis bona opera ſint, mortua computantur. Quid igitur dicimus? Num inter ſanctos Doctores parum hac de re conuenit? aut num ſecum ipſe pugnat Auguſtinus, qui non diuerſis, verumetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc eſt, infidelis, & bona & non bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pugna eſt: verùm quod alicubi dicit Auguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſſe: nequaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hæretici noſtri temporis faciunt, opera omnia infideliũ eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiã dementiæ prolapſos videmus, vt in omni bono quoque opere iuſtũ peccare contẽderent. Non hæc fuit Auguſtini ſentẽtia: verũ ipſe declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non eſſe bona, cùm ait: Ea ipſa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis

Proſp. in ſen. ex Aug. collectis.

Aug. de ſpiritu & litera, cap. 28.

Opera bona extra fidem. Suprà c. 34.

Operũ præcedentium fidem Auguſtini ſentẽtia explicatur.

quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. A Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens, pluribus verbis explicat, eſſe quidem ea bona, hoc eſt, laudabilia apud homines: non eſſe autem bona, hoc eſt, eſſe inania, cùm neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque vitam æternam nobis mereri poſsint. Solùm enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per quod ſolùm homo poteſt ad æternum Dei donum regnúmque perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, pluribus etiam verbis demonſtrat Origenes, aut quiſquis fuit autor Commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chryſoſtomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, ſed mortua tamen, eò quòd fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, Angelum, operibus ad acquirenda præmia miniſtrantem, ita vt bene certando ob fidem coronari poſſit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita eſt petitio, & eleemoſynæ meæ acceptæ ſunt, quid mihi deeſt ad iuſtitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerſe Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus ſaluaberis tu, & tota domus tua. Itaque non poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quæ Petrus prædicat, ſaluatur & ipſe & domus ſua, nondum habuit Cornelius ex operibus ſalutem, donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chryſoſtomus quoque, quàm quòd Auguſtinus, ciuiliter quidem bona fuiſſe, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt ſcholaſtici, quæ reprehendi non poſſent, B quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuiſſe inania, vt quæ nihil ad ſalutem & vitam æternam conſequendam prodeſſent. Siquidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei eſt, hoc eſt, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita. Quoniam verò legitur apud veteres non rarò mereri peccatores iuſtificationem, mereri peccatorum remiſsionem: indè natæ ſunt illæ ſcholaſticorum diſtinctiones, de merito congrui déque merito condigni, quod in impiis, hoc eſt, in iis, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine ſe aliquo capitali contaminaſſent, meritum eſſe congrui dicerent, ſi feciſſent quod in ſe eſt, hoc eſt, ſi nihil eorum prætermiſiſſent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putaſſent. Non quòd eorum opera fidem præcedentia digna eſſent, quibus Deus placaretur, ſed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorſus eos aſpernari & reiicere, qui tanto ſtudio demereri ſibi gratiam eius contendiſſent. Tale meritum, ſunt qui putent etiam in Cornelio fuiſſe: quem tamen infidelem fuiſſe nonnulli negant, ſed implicitam fidem habuiſſe, nondum manifeſtata veritate dicunt, vt Auguſt. quæſt. 2. ad Simplicianum lib. 1. cap. 7. de prædeſtinatione ſanctorum, & concilio 2. Arauſicano: quin ab Eraſmo quoque contra Lutherum ſcribente, meritum iſtud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, ſed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt C viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorſus reiiciendum eſſe putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quòd bis iam eſt inchoatum Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo diſertis verbis illud eſſe ſancitum legimus, iuxta patrum Decreta, quòd nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Veriſsimum enim eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt: Sciat ſe quiſque per fidem iuſtificari, etiamſi legis opera non præceſſerint: ſequuntur enim iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum. Quamobrem quæ præcedunt iuſtificationem opera bona, diſpoſitiones vel præparationes ad gratiam, quàm qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri ſibi poſſe primam gratiam exiſtimaretur, cùm pugnent inter ſe gratia & meritum. Sicut Apoſtolus etiam ait: Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia: non eſt enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Explodendum igitur nonnullis viſum eſt omne meritum congrui, ſolùmque condigni meritum retinendum, quod iam fidelium eſt, & eorum, qui crimine nullo capitali commiſſo Dei voluntatem à ſe abalienauerunt, quique cum eo ſunt in gratia cõſtituti: cui gratię tribuitur, quicquid eſt meriti, quod cõdignũ vocatur. Hęc enim eſt

iuſtitiæ

Auguſ. lib. 4. cap. 3.

Orig. lib. 1. in Iob.

Chry. de fide & lege naturæ.

Ioan. 3.

Act. 10.

Meritũ congrui & condigni.

Suprà cap. 34. & annotatione in fine appoſita.

Meritũ congrui, potius diſpoſitio ſeu pręparatio ad gratiam vocanda.

Eraſ. Hiperaſpiſte 2. in fine.

Augu. de fide & operibus, cap. 14.

Operũ iuſtificationẽ præcedentiũ vis.

Rom. 11.

A iuſtitiæ principium: hæc bonorum fons, & origo meritorum: hanc ſi excluſeris, nul-
lum erit meritum. Hoc eſt, quod in Canonibus Concilij Arauſicani ſecundi ſcriptum In cōci. Arauſicano 2.
reperitur: Debetur merçes bonis operibus, ſi fiant: ſed gratia, quæ nō debetur, præce- Bern. in ſer.
dit vt fiant. Hoc eſt, quod Bernardum quoque dixiſſe legimus. Nolo meritum, quod 67. in Canti.
gratiam excludit: horreo quicquid meum eſt, vt ſim meus: niſi quòd illud magis for-
ſitan meum eſt, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iuſtificatum gratis, & ſic
liberatum à ſeruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, ſed excludit in-
dignitatem: cùm gratia ſit, quæ dignitatem operibus noſtris adfert, quæ in honorem
ea adducit: Quorum ſi naturam ſpectes, nihil eſt eo verius, quod ait Apoſtolus: Non
ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriā. Neque eſt quòd ſibi quiſ- Rom. 8.
quam hoc arroget miſer homuntio, Pauli ſententiam hanc vt probabiliter tueri ve-
lit. Non opus habet Spiritus Sanctus, vt quod ipſe per Paulum loquutus eſt, id ſibi
tuendum homo ſumat. Non modò probabili defenſione, verumetiam quauis certiſ-
ſima demonſtratione certius eſt & verius, quod ipſa dixit veritas. Vnde igitur, dices, Operum di-
eſt iſta condignitas in operibus, ſiue paſsionibus noſtris? Vbi de baptiſmo ſermo no- gnitas eſt ex
bis fuit, docere nos meminimus, quòd nō ex operum ipſorum natura, ſed primùm ex Dei bonitate & gratia,
promiſſo Dei liberali, qui fallere neſcit, cuius tanta eſt bonitas, vt quæ natura ſua di- cap. 34.
gna non ſunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate,
quam regeneratis nobis, præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt.

B Quæ autem eſt iſta dignitas? Quòd Chriſtum induimus, quòd filij Dei facti ſu-
mus. Magna reuera dignitas eſt, eſſe Chriſtum, eſſe Dei filium. Nunquid autem il-
lam vlla merita noſtra præceſſerunt? Præceſſerunt, ſed merita gehennæ. Quæ enim
impiorum alia eſſe merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenera-
tionis Chriſtum induimus, quòd filij Dei facti ſumus, meræ gratiæ, meræque bonita-
tis & liberalitatis eſt diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præceſſerunt, niſi quis fortè
diſpoſitiones & præparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiam
hanc, tolle dignitatem, quam ex ea conſecuti ſumus, nullum opus noſtrum, quan-
tacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudi-
cabitur. Sed poſteaquam ſemel gratuita Dei bonitate dignitatem iſtam conſequuti,
Chriſtum induti, filij Dei facti ſumus, dummodò, quod facti ſumus, eſſe non deſieri-
mus, iam incipiunt merita noſtra, iam digni cenſemur, qui vocem illam omnibus
exoptandam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in Matth. 5.
cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à noſtra voluntate profecta ſunt, tan-
ti ſint, ſed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui me-
retur in nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus eſt omnium digniſsimus, cuius Operatur
operibus tanta merces hæc tribuatur, cùm præſertim propter hoc ipſum paſſus ſit & Deus & nos
mortuus, vt ea, quæ natura ſua tanti non ſunt opera paſsionéſque noſtræ, paſsionis opera bona.
& mortis ipſius merito tanti eſſe poſſent. Neque verò quoniam operatur & meretur

C Chriſtus in nobis, ideo non operamur neque meremur nos. Dixit Chriſtus: Non
enim eſtis vos, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Di- Matth. 10.
xit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Chriſtus. De Ste- 2. Cor. 13.
phano quoque ſcriptum legimus, quòd qui cum eo diſputabant, non poterant reſiſte- Act. 6.
re ſapientiæ & Spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia Spiritus, quia Chriſtus in
Stephano loquebatur & in Apoſtolis, ideo non ipſi loquebantur? Atqui legimus in
eodem libro: Tunc repletus Spiritu Sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Act. 4.
Pauli, & aliorum Apoſtolorum orationes multas ibidem inſertas videre licet: Quid
igitur? Pugnant hæc inter ſe? tu non loqueris, ſed Spiritus? & Petrus loquutus eſt
plenus Spiritu Sancto? Nequaquàm pugnant: loquebatur enim Spiritus Sanctus in
Apoſtolis, verùm ſic, vt ſimul ipſi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm Spiritus S.
non loqui dixit Chriſtus, non ideo dixit, quòd nihil agerent ipſi, ſed quòd ipſi non quomodo in
fuerint principales ſermonis autores, quódque quicquid efficaciter & cum audien- Apoſtolis loquutus.
tium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimple- Pſal. 80.
bo illud: Cuius niſi præſens virtus adfuiſſet, niſi per eorum ora Spiritus ipſe Chriſti
loquutus fuiſſet, nunquā duodecim homūculi, omni humano præſidio deſtituti, tam
breui tēporis curriculo, tātam terrarū orbis partē ſub Imperiū Chriſti ſubiunxiſſent.

Sicut

Sicut igitur non propterea non loquebantur Apoſtoli, quia Chriſtus loquebatur in A
illis, ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Chriſtus operatur &
meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Chriſtus viuit in nobis,

Abac.2.

cùm tamen digito Dei ſcriptum ſit: Iuſtus ex fide viuit. Operamur itaque nos, ſed
quòd fructum aliquem operum noſtrorum conſequimur, illo ſit operante, illius paſ-
ſionis & mortis merito intercedente, qui ſi non operaretur, ſi non mereretur in no-
bis, opera noſtra, qualiacunque tandem eſſent, gehennæ ſtipendio digna eſſe poſ-
ſent, ad futuram gloriam condigna eſſe non poſſent. Quamobrem non tam noſtræ,
quàm ipſius paſsiones ſunt, quibus in cœlo copioſa merces eſt repoſita, vt quod illis
detrahitur, ipſi Chriſto detrahi videatur. Ipſe enim eſt, qui & patitur adhuc & coro-
natur in nobis, ipſe caput noſtrum eſt, nos membra ſumus eius, ipſe dolet in mem-
bris ſuis, ipſe gaudet in membris ſuis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in mem-

Act.9.

bris ſuis? Quando Saulo dixit Chriſtus: Saule Saule, quid me perſequeris? nunquid
non patiebatur tum? Nunquid non dolebat in membris ſuis? Neque enim Chriſtum
tum perſequebatur Paulus, ſed membra Chriſti, ſe tamen in membris pati Chriſtus
interpretabatur. Ipſius ergo paſsiones, ſunt paſsiones noſtræ, quæ tanquàm noſtræ,
condignæ non ſunt, tanquam Chriſti paſsiones condignæ ſunt ad futuram gloriam.
Neque quia Chriſti ſunt, propterea noſtræ non ſunt, ſed Chriſti ſunt, quoniam ipſe
& præparat ad paſsiones voluntatem, & confert illis dignitatem: noſtræ ſunt, quia

Aug. ad Iuli. Epiſt. 143.

non fiunt niſi volentibus nobis. Sic Auguſtinus cùm de iuſtitia, continentia, pieta- B
te, caſtitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona ſunt, & veſtra quidem ſunt, ſed non
ex vobis: Habetis enim theſaurum iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus,

Virtutes noſtræ quidem ſunt, ſed non ex nobis, Dei enim dona ſunt.

tanquam in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei ſit, & non ex vobis. Ne mire-
mini, quia dicimus, & veſtra eſſe, & ex vobis non eſſe: Nam & panem quotidianum
dicimus noſtrum, ſed tamen addimus, da nobis, ne putetur eſſe ex nobis. Si cui verò
reprehendendæ locutiones hoc genus eſſe videntur, Chriſtus viuit, Chriſtus opera-
tur, Chriſtus loquitur in nobis, is quem alium, quàm Spiritum Sanctum per Paulum
loquentem reprehendit? Nunquid autem ſicut rectè dicimus, viuere Chriſtum, ope-
rari, mereri, quin & coronari in nobis, ita rectè dicere queamus, credere Chriſtum,

Aug. in expoſitione quarundam propoſitionũ in Epiſt. ad Roma. cap. 23. primi libri retract. Serm. 43. de Verbis Domini.

amare Chriſtum in nobis? Scripſit aliquando Auguſtinus: Dicit Apoſtolus, Idem
Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit om-
nia in omnibus. Quod ergò credimus, noſtrum eſt, quod autem bonum operamur,
illius eſt, qui credentibus in ſe dat Spiritum Sanctum. Quem locum retractauit, di-
cens: Profectò, inquit, ſic non dicerem, niſi ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei
munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet
in te Deus, & amet ſe de te, id eſt, ad amorem ſuum moueat te, accendat te, illumi-
net te, excitet te. Cæterùm cùm dixit Paulus, Non ſunt condignæ paſsiones, vide-
tur dicere voluiſſe, quòd non ſunt æquales vel comparabiles. Quis autem eſt, qui hoc
ire inficias audeat? inter paſsiones ſiue merita noſtra, quatenus noſtra ſunt, & à li- C
bero arbitrio noſtro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem eſſe nullam?

2. Corinth. Cap. 4.

cùm hæ leues & momentaneæ ſint, & propterea vocat eas Paulus, huius temporis,
illud contrà ſit æternum. Cæterùm ſicut iuſtitiam duplicem eſſe legimus, ſic & æqua-

Iuſtitia & æqualitas duplex.

litatem eſſe duplicem intelligimus. Eſt iuſtitia commutatiua, eſt & iuſtitia diſtribu-
tiua. Illa eſt inter contrahentes, vt emptorem & venditorem, hæc pendet ex libera-

Vita æterna eſt in gratia ſicut arbor in ſemine.

litate diſtribuentis. Illa reſpicit æqualitatem Arithmeticam, quæ eſt quantitatis, hæc
geometricam, quæ eſt proportionis. Si quis iuſtitiam ſpectet commutatiuam, certum
eſt, neque iuſtum eſſe, neque dignum, vt pro paſsionibus huius temporis detur æter-

Gratia Spiritus Sancti fons aquę ſalientis in vitam ęternam eſt pignus noſtræ hæreditatis futuræ. Ioan. 4. Epheſ. 1.

na gloria, cùm inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum nul-
la ſit æqualitas, ſítque hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præſtantius. Si quis
verò ſpectet diſtributiuam, eſt aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis,
inter opera, quæ charitate ſunt informata, & futuram gloriam, quæ merces eſt cha-
ritatis, quæ licet quantitate maius quiddam ſit, quàm gratia & charitas, quibus me-
remur, non eſt tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere poſſemus.

Operum vis & ratio.

Semen arboris multò minus eſt, quàm ſit arbor ipſa, ſi quantitatẽ ſpectes, ſi virtutem,
minus non eſt, quandoquidem in virtute ſeminis arbor tota continetur. Ad eundem
modum

A modum gratia ſancti ſpiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non ſit æqualis gloriæ, eſt tamen æqualis virtute: quia ſicut in ſemine tota eſt arbor virtute, ſic in nobis per gratiam ſpiritus ſanctus, qui cauſa eſt efficiens vitæ æternæ, cùm ſit fons aquæ ſalientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis noſtræ. Sũma doctrinæ de operibus hæc in Eccleſia ſemper fuit, & eſt, & erit. Quòd ſi ſubſtantia ſpectetur operum noſtrorum, ac ipſa tantum in ſe conſyderentur, fieri poſſe mortem & mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non poſſe. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri neceſſariò putauerunt, vt & à Chriſto proficiſcerentur, & ad Chriſtum referrentur. Si viuit Chriſtus in nobis (viuere autem non poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtentationem, ſi ad illius gloriam referimus omnia, ſi illius amore facimus quicquid facimus: quæ ad hunc modum facimus, non poſſunt non eſſe digna vita æterna, non propter ipſorum operum, ſed propter eius qui viuit & operatur in nobis dignitatem, & propter finem, ad quem referuntur, Chriſtum: quum idem eſt & effector & finis eorum. Verum eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclarè ſcriptum eſt à Maximo, quòd non ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, ſcopus ad Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Quódque ſcriptum eſt à Gregorio Niſeno, vt quicquid non eſt ex fide, pec-

Aug. lib. 4. cõtra Iulianũ.
Max. centuria. 2. cap. 37. & centuria 3. cap. 48.
Greg. Niſenus, in lib. de perfecti hominis Chriſtiani forma.

B catum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè poſſumus affirmare: quæcunque non reſpiciunt Chriſtum, ſeu verba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa omnia ad id omninò ſpectare, quod Chriſto aduerſarium eſt. Quamobrem admiranda eſt iſtorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati poſſe, vt prædicetur de illis: ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlum penetrare, quòd ea iuſtificationem etiam cõſequentia impura ſint, cùm opus optimè factum peccatum ſit: peſtilentes eſſe magiſtros & radicem germinantem fel, qui in nouo Teſtamento operibus conſcientias vexant: non eſſe in Eccleſia ſimul magiſtrum fidei, & operum: Deum non reſpicere opera, non curare, non valere, non placere coram Deo opera: nihil ea prodeſſe, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam abſurda qui docent, admirabilis eſt eorum cæcitas: quandoquidem de Chriſtianorum operibus loquuntur: quod non intelligunt, ſe non operibus noſtris detrahere, ſed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, Domino noſtro Ieſu Chriſto, quem ſi tollas ex operibus noſtris, reuera tanquàm pannus menſtruatæ ſunt vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Quandoquidem, ſicut ex Alberto paulò antè commemorauimus, in ſanctorum virtutibus, non fulget niſi meritorum Chriſti iuſtitia, ſicut ſol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia ſolis, in abſentia autem contenebrantur. Chriſtus eſt, qui vir-

Lutherana dogmata de operibus.
Alb. in lib. 3. ſentẽ. diſ. 20.

C tutes in nobis operatur: Chriſtus eſt, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans olim Zachariæ locum, ſcribit Hieronymus, & eum ſequutus Rupertus. Ab iſtis ſumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu Ioſedech ſacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per ſingulas virtutes electorum ſuorum Dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis ſaluator in ſingulis coronam accipit, quia videlicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, omnis omnium ſanctorum corona. Sed cum ſola ſit Eccleſia catholica, cui ſanæ intelligentiæ lux promiſſa eſt, non eſt adeò mirandum, ſi qui ſegrauerunt ſemetipſos ab ea, percuſſi ſunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & in ſumma errorum caligine verſentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non eſt, quòd Eccleſiam Dei docuiſſe fingunt, propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum remitti nobis peccata: propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum, donari nobis vitam æternam. Nónne videntur iſti quoque dicere? Poſuimus mandacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus, qui cùm iſta tam apertè falſa comminiſcuntur, non aliundè, quàm ex mendaciis & calumniis eſſe cõflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Eccleſiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Chriſtum facta, aut aliò quàm ad Chriſtum relata,

Zacha. 6.
Hier. libr. 2. in Zacha.
Rupertus.
Deut. 28.
Eſaiæ 28.

vel remiſſionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri, extra Chriſtum in- A
quam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui pue-
rorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere poſſu-
mus, etiam nouiſſimis his temporibus, quibus iſti extinctam Euangelij lucem fuiſſe
mentiuntur, non aliter in Eccleſia fideles inſtitutos fuiſſe, quàm quòd ea ſola opera
prodeſſe nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur, cætera verò
æternæ vitæ retributionem non mereri. Et in eo libello, qui hortulus animæ inſcri-
bitur, quem pueri legebamus, modus confitendi deſcriptus. Enumerantur in eo ſpe-
cies & filiæ peccati cuiuſque mortalis. Superbiæ quatuor ſpecies ex Gregorio recen-
ſentur, quarum prima eſt, ſi quis à ſemetipſo ſe bonum habere iactat, ſecunda ſi da-
tum ſibi quidem deſuper eſſe credat, pro ſuis tamen hoc ſe meritis accepiſſe putet:
Enumerantur & filiæ, inter quas recenſentur hypocriſis, & inanis gloria. Quid aliud
ex his pueri didicimus? quàm iuſtitiam quam habemus, non eſſe nobis ex nobis, non
eſſe viribus noſtris partam, non eſſe meritis noſtris præcedentibus datam, quæ ante
fidem nulla eſſe potuerunt, ſed ex mera gratia liberalitatéque Dei Patris, per Chri-
ſti meritum nobis communicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni
agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam ſpectemus. Quòd ſi ſecùs à nobis
factum ſit, ea ipſa quæ bona viderentur, non eſſe nobis bona futura, ac mortem po-
tiùs, quàm vitam ſempiternam allatura. Nunquid malum eſt habere bonum? Quis
vſque eò eſt ab omni mente deſertus, vt hoc exiſtimet? Et tamen ſi hoc ipſum, quod B
habet, bonum, non ad autorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta
conetur, & vires vt conata perficiat, ſi non Dei gloriam, ſed humanam laudem vel
commodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæſieris, iam hoc ipſum quod habebas
bonum, factum eſt tibi malum, factum eſt tibi crimen capitale. His ergò præceptis
pueri ſumus imbuti, non propter ſe, ſed propter Chriſtum, opera noſtra Deo pla-
cere, non propter operum noſtrorum, quatenus à nobis proficiſcuntur, dignitatem,
ſed propter Chriſtum operibus noſtris vitam æternam donari, à quo cum autore
proficiſcuntur, cúmque non ad alium finem, quàm ad ipſum pertendunt, quod leue
& momentaneum eſt tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum
gloriæ pondus operatur. Sic docuit, ſic docet, ſic docebit ſemper vna, Sancta, Ca-
tholica, & Apoſtolica Eccleſia. Sic ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, quod vi-
ta æterna merces eſt bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera
datur? minimè gentium: Datur quidem operibus, verùm propter Chriſtum, qui vi-
uens & habitans in nobis operatur ea: propter Chriſtum, ad quem operantes reſpi-
cimus, propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: Procedent
qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, propter Chriſtum, de quo ſeculis iam ali-
quot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua, quòd niſi na-
tus puer ille fuiſſet, omnes eramus perituri. Nam niſi factus homo, lauiſſet nos à pec-
catis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab C
omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum ope-
rum, quid aliud eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? Quæ eſt igi-
tur iſtorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo
perſuadere conantur, Eccleſiam tot ſeculis nunquam docuiſſe de fide intuente non
noſtram dignitatem, ſed mediatorem, & accipiente remiſſionem peccatorum & hæ-
reditatem æternæ vitæ propter Chriſtum. Quòd, cùm dixerunt, Paulum iuſtum eſſe
propter ſuas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promiſ-
ſione ſiue Euangelio, & de fide ſeu fiducia mediatoris. Aut iſti nunquam Eccleſiæ do-
ctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & au-
dientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam
dico veterum, ſed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui ſententiarij ſiue
Scholaſtici vocantur, aliter docuit, quàm quòd illa ſola opera Deo placent, ſolis illis
merces datur ęterna, qui in fide mediatoris facta ſunt? Nónne pater ſcholaſticę Theo
logiæ fuiſſe videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter
illud inculcat, & Auguſtini & Gregorij pleriſq; ſententiis in medium productis, quòd
ſine fide mediatoris, vel ante vel poſt aduentum eius, nullus mortalium ſaluus factus
fuerit

Eccleſiæ Catholicæ & doctorũ doctrina eſt, quòd opus meritorium ex Deo & in Deum referatur.

Greg. lib. 27. mora. cap. 7.

Bonum ſi nõ ad Dei gloriam referas, fit malũ, humanam laudem vel vitæ huius cõmodũ quærẽdo.

2. Corint. 4.

Augu. in Enchir. cap. 107.

Matth. 5. Ioan. 5.

Apocal. 1. Tit. 2.

Eſaiæ 16.

Lib. 3. ſen diſtinct. 25. Epiſtol. 157.

Greg. Homi. 17. in Ezechi.

A fuerit. In quem quum commentati ſint omnes ferè, qui poſteà ſequuti ſunt Theologi, idem vno ore ſcripſiſſe ſenſiſſéque cũctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: apud quos etiam illas diſtinctiones de explicita, de implicita fide déque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Sed quò magis omnes intelligant, quanta ſit iſtorum hominum, in his aſſerendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ ſcholaſticæ principes fuiſſe cõſtat, vt quæ fuerit eorum de meritis operum ſententia, cuiuis perſpicuum eſſe queat. Ac primo quidem loco, eum qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc ſententiam ſcripſiſſe legitur. Si conſyderetur opus hominis meritorium ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenus ex libero proficiſcitur arbitrio, vita ęterna dignum non eſt: Sin autem ſpectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus ſancti, dignum eſt, non propter ſuam, ſed propter Spiritus ſancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, ſicut ſcriptum eſt: Erit in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendi pretium operis ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinę naturæ conſors factus, adoptatur in filium Dei cui debetur hæreditas, ex ipſo adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit pręterea: Deum ex promiſſo debitorem nobis fieri, quòd ipſe benè agentibus præmium promiſit, vt mereri dicamur, quoniam promiſit. Nunquid hic de promiſſione tacuit, aut de fide intuente non noſtram dignitatem, ſed mediatoris? Qui quum reconciliauerit nos Deo patri per mortem ſuam, factus eſt primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorum Dei conſecuti, atque ita hæreditate regni cœleſtis digni facti ſumus.

Scholaſt. theolog. ſententia de meritis bonorũ operum.
Tho. prima ſecũdę quæſ. 114. Art. 3.
Ioan. 4.
2. Pet. 1.
Rom. 8.
Tho. quæſt. 3. in 27. diſ. Petri Lomb. ſen. libr. 2.
Rom. 8.

B Sed & præceptor eius Albertus Magnus an oblitus eſt mediatoris? cùm dixit: Iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus ſanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus Pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, ſunt quatuor virtutes politicæ, iuſtitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ niſi crucis Chriſti ſanguine purpurentur, fruſtra ſibi virtutis nomen vſurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Aequalis autem Alberti Bonauentura, quum demonſtrare conatur, quòd nobis lapſis incarnato Chriſto maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuiſſet, ſi in ſtatu innocentiæ primus homo permanſiſſet. Quia mediator, inquit, & interceſſor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro ſua reuerẽtia, vndè quum appareat vultui Dei ſemper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quod maius munus gratię tribuatur nobis, quã ſi non fuiſſet incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ ſcribit copioſius, in vigeſimamſeptimam diſtinctionem ſecundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inſcripſit Compendium Theologicæ veritatis, octo cauſas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, eſt efficacia doni Spiritus ſancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, perſuaſibilitas liberi arbitrij conſentientis & finaliter perſeuerantis.

Alb. art. 3. q. 2. in 29. diſtin. Pet. Lomb. lib. 2. ſentent.
Inno. myſteriorũ miſſæ lib. 1. cap. 63.
Bon. art. 3. quæſt. 2. in 29. diſt. Petri Lomb. ſent. lib. 2.
Hebr. 5.
Hebr. 9.
Bona. libr. 5. cap. 15. comp. theol.
Cauſæ octo quamobrẽ ex cõdigno mereamur vitã æternam.

C Quarta difficultas ſtatus merendi. Quinta, dignitas Chriſti noſtri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris ſuis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis quem non decet parua reddere. Septima, obſequium ſibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantum ponderatur in conſpectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideò non poteſt ſufficienter, niſi à ſummo bono remunerari. Num & hic nullam Chriſti mediatoris, nullam promiſſionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis: Diligens Deum & ſeruiens ei, Deum ſibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel ſeruitij, ſed magis ex promiſſione diuina, qua ſe obligauit benè negociantibus in talentis ſibi commiſſis. Ac nonnullis interiectis. Noſtris meritis ſolis Deum nobis in aliquo facere non poſſumus debitorem, ſed meritis noſtris, & promiſſione ſua ſimul. Qui verò centum annis poſterior fuiſſe videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iuſtificatione plura & nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto, tum quia etiam illud, quod à nobis eſt potius haberet rationem mali quàm boni, niſi quodam modo eſſet à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioãnes Scotus, poſteaquàm docuit, nullum actum hominis, ſecundum ſtrictam iuſtitiam eſſe

Guilh. in lib. de meritis.
Dur. in rationali diuinorũ officiorũ lib. 4. cap. 38.
Scot. diſt. 17. lib. 1. ſent.

dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinſeca bonitate, quam habet ex ſuis principiis, atque ideò rectè dici, quòd Deus ſemper præmiat vltra meritum condigni, vniuerſaliter quidem vltra dignitatem actus qui eſt meritum, demonſtrat ſimul quomodo actus aliquis condignum meritum cenſeatur dicens, quòd ille actus eſt condignum meritum, hoc eſt vltra meritum & bonitatem actus intrinſecam ex mera gratuita diuina acceptione, ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiſcatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem ſecutus Gabriel Biel parentum noſtrorum memoria, meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipſo opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt ſit amicus requiri, nam inimicus non eſt dignus præmio, ſed pœna. Quamobrem quandiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non eſt quòd præmium expectet, ſed pœnam, eſt enim inimicus Dei, cum ſcriptum ſit: Similiter odio Deo ſunt, impius & impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei, nam ſi quis etiam in gratia exiſtens aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, ſiue ordinatio actus ſic eliciti, vel imperati ad tale præmium, ita vt præmium iuſtitiæ in præmiante actum ex gratia procedentem tali pręmio ęterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinſeca & principiis ſuis naturalibus, ſed diuinæ ordinationi, quæ eſt quædam conuentio ſiue promiſsio & pactum, debent autem pacta & promiſſa ſeruari. Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel, promiſſionem vocat, ſiue conuentionem & pactum, vt quod opus ex ſe dignum non erat æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promiſſionem Dei, ſic illud ex liberalitate ſua tanquam dignum acceptantis, quemadmodum in libro Heſter legimus: Hoc honore dignus eſt, quencunque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promiſſione mentionem? Idem Gabriel Biel miſſæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret noſtrum meritum, ſi non per Chriſti meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Chriſti mediatoris oblitus eſt? Dionyſius verò Carthuſienſis, qui non ita multis annis Gabrielem præceſſit, his verbis vtitur: Actio virtuoſa, ex motione actuali Spiritus Sancti, & ex ſupernaturalibus præſtantiſſimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis eſt dignitatis, quòd nullum temporale bonum poteſt eſſe condigna aut ſufficiens merces eius, ideò ſecundum valentiores doctores Scholaſticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios, imò & ſecundum Auguſtinum, Gregorium, Bedam & alios ſanctos, in omnibus promiſsionibus Moſaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuoſorum promittuntur, ſub promiſſionibus temporalibus intelliguntur ſpiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, ſint dona Dei, attamen bene & laudabiliter vti eiſdem eſt meritoriũ. Et quoniam quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, & ipſe ſupergloriosiſſimus Deus omnia in ſapientia fecit, atque in cunctis operibus ſuis miſericordiam iuſtitiámque ſuam contemperat, ipſemet ſic ordinauit, & ita inſtituit, vt rationalis creatura per viam non ſolùm miſericordiæ, ſed etiam iuſtitiæ ad ſummam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, ſpe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefeſsè, & feruidè, dignatus eſt hominibus ſuis dona beatifica ac diuina, non ſolùm aſſerendo, ſed & promittendo, & iurando prænunciare, ſicque ſe quodammodo ad id agendum conſtrinxit, & debitorem conſtituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, benedicam tibi: Propter quod Zacharias in Cantico ſuo deprompſit: Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Hinc & Iacobus dixit Apoſtolus: Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitę, quam repromiſit Dominus diligentibus ſe. Iterúmq; Apoſtolus Paulus: Quam promiſit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypſi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni ſunt: Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus, totum originaliter ex mera, ſyncera bonitate & munificentia ſuperbeatiſſimi Dei fluxit. Hactenus Dionyſius. Nunquid autem & hic de promiſſione tacuit? Sed quorſum attinet aliorum omnium teſtimonia producere,

quos

Marginalia: A; Gab. lib. 2. diſtinct. 22.; Sapien. 14.; Sapien. 4.; B; Heſter 6.; Gab. in c. miſſæ lect. 86.; Diony. Cart. in lib. 2. ſen. diſtinct. 27. quæſtio. 2.; Roma 3.; Pſalm. 103.; C; Nota.; Geneſ. 22.; Lucæ 1.; Iacob. 1.; Tit. 1.; Apoca. 3.

A quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, ſiue Scotum eſſe ferè ſecutos? vt ab horum ſententia minimè diſcrepare videantur. Libet nihilominus hîc adſcribere verba Petri Aliaci,& Ioannis Gerſonis, qui vixerunt ante centum quagraginta annos. Quorum ille ſic ſcribit,enarrans illa verba, In iuſtitia tua libera me. Si attendis,inquit,ad iuſtitiam meam,damnas me,ideò in iuſtitia mea non liberas.Nam iuſtitia hominis eſt,quæ ſuis viribus putat ſe iuſtificari,non credens gratis ſaluari. Abſit à me hæc iuſtitia,heu verius iniuſtitia,ſęuiſſima contra te ferens arma.Sit,ſit in me potius illa humilis confeſſio:Gratia Dei ſum id quod ſum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data?quia merita mea non præceſſerunt,ſed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorũ,quæ coronet,ſed demerita malorum quæ damnet. In hac ergò iuſtitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me, quia hæc ſola liberat dum iuſtificat impium à ſua impietate, & iniuſtum à ſua iniquitate conuertit.Ioãnes verò Gerſon ſic:Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem ſic ſe habet.Ponit ſibi per fidẽ,quòd eſt aliqua talis beatitudo:iungit,quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab ęterno quoſdam prędeſtinat,& eligit:addit, quòd ad conſequutionem eiuſmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia variis modis,ſine numero:inter quæ medium pręcipuum eſt gratia,quæ ideo dicitur vita ęterna,quia pignus eſt vel arrha.Hanc autem gratiã nulli daturus eſt,niſi per medium mediatoris Dei & hominum, quam gratiam pro omnibus meruit ad ſuffi-

Pet.de Aliac. in Pſal.30.

Gerſ.de conſolatione Theologiæ lib.1.Proſ. 4.

Gratiã meruit Chriſtus pro omnibus quantum ad ſufficiẽtiam. ſed non efficaciam.

B cientiam, ſed non efficaciam, niſi incorporatis ſibi per fidem habitualẽ, vt in paruulis vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perſeueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis ſcriptæ,quàm in Apoſtolis tempre gratiæ.Et alio loco:Si obſiſtat fortaſſis antiquus ille aduerſarius, & calumniabitur iniuſtum eſſe,vt alienis precibus,& non propriis operibus quiſquam ſaluetur,ad verbum illud fateor expaueſcerem,niſi magna merita mea recognoſcerẽ. Habeo autem duo merita magna & valida, & meritò pro iis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis,vſque ad domum Dei. Et primùm quidem eſt Domini mei paſſio: ſecundum verò, mei eſt & ipſius operatio: etiamſi vel minimum quid operatus fuero: etiamſi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, ſaluus erit. Primum opus operatus eſt Dominus meus pro me, & ſine me,& quia merito eius ipſe non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum,& in me, & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit:atque ita verum eſt, quod electi Deo dicunt:Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis.Primum meritum ianuam mihi regni cœleſtis reſerat: ſecundum in beatitudine ſedem collocat. De primo ſcriptum eſt: Occiſus es,& redemiſti nos Deo in ſanguine tuo,& feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabunt ſuper terram.Item, Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt,iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo.Et magiſter Petrus in ſententiis:Non potuit patefieri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem

Idem in ſer. de verbis domini: Venite ad me omnes parte 2.
Pſal.41.
Merita duplicia.
Ezech.18.
Eſaiæ 26.
Apoc.15.
1.Pet.3.

C vnigeniti:cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius patuerit in eum credentibus regni aditus. De ſecundo ſcriptum eſt: vnuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.Et alibi: Cuius miſericordia locum vnicuique tribuit,ſecundum meritum operum ſuorum, & ſecundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur,ſecundum intellectum peregrinationis eius:quia ſecundum quod magis aut minus ſe hic peregrinũ eſſe quiſquàm intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, ſecundum hoc magis aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud ſibi conquiſierit vno ſolo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, ſcimus quòd tantam gloriam habebit,quãtam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et iterùm alio loco loquens inimicis animam in deſperationem inducere volentibus:Nec opus eſt, inquit, vt mea peccata commemoretis inferentes hinc, me cœleſtibus præmiis eſſe penitùs indignum: id enim ſcio: ſed ſcio, quòd pius ille meus pater Ieſus Chriſtus meum debitum ſoluit, & mea omnia, quotieſcunque mihi diſplicuerint, delebit peccata, mihique ſuo pretioſiſſimo ſanguine cœleſte regnum lucrifecit & emit: & hoc titulo, & nullo alio poſſeſſionem eius rei præſtolor. Et paulò pòſt ad eoſdem. O nequam & deſperati,non quidem dico nihil hanc adeſſe fiduciam,

Pet.Lomb. Lib.3.ſen. diſtinct.18.
1.Cor.3.
Eccle.16.
Matt.10.
1.Cor.2.
Gerſ. de mẽdicitate ſpirituali,parte 2.
Deſperationis cõſolatio & remediũ.

vt abſque obſeruantia diuinæ legis ſaluari præſumam, eſſet hoc indubiè non ſpes, ſed præſumptuoſa temeritas. Huiuſmodi ſunt quamplures, qui ſine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos ſaluaturum arbitrantur, dicentes, non ideò eos Deum feciſſe, vt condemnet. Abſit vt ſic ſpem meam inſtituam, quin imò ſummè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, ſine qua impoſſibile eſſe ſcio me ſaluari. Ad id autem faciendum mihi confido præſtari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea reſponſio, quòd cœleſtium bonorum retributionem peto, ſub titulo, & in ſpe mei glorioſi redemptoris Ieſu Chriſti, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id ſuam mihi impertiri miſericordiam præcor, qua in primis à peccatis meis ex mera ſua gratia ſuam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat ſuæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerſon. Quoniam verò, vt ſuprà diximus, hos ferè Scholaſtici Doctores reliqui ſequuti ſunt, nec aliud ſcripſerunt, aut ſenſerunt omnes Sancti Monachi, Dominicani, Franciſcani, Carthuſiani, & cuiuſcunque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt ſcriptores, qui Petrum Lombardum ſequuti ſunt ad hæc vſque noſtra tempora quis eſt incircuncisus iſte Philiſtæus, qui ſic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quaſi nihil in ea tot ſeculis de mediatore, nihil de promiſſione ſeu Euangelio, nihil de fide ſeu fiducia mediatoris dictum ſit? Videtur hic non modo Theologos non legiſſe vnquàm, ſed ne templa quidem Chriſtianorum ingreſſus aliquando: Vidiſſet in his Ieſu Chriſti mediatoris noſtri ſimulacra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore ſpem noſtram omnem defixam habeamus, admonemur, & cùm alia pleraque animaduertiſſet, de quibus initio libri huius ſcriptum eſt à nobis, tum illud audiuiſſet, quòd in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes ad Deum patrem ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, poſtulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt dicere fuiſſe mediatorem orbi Chriſtiano tot ſeculis ignotum, non ſit aliud quàm dicere, nihil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri. Verùm iſti qui dici volunt (ſi diis placet) Euangelici, verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant, dum quos Chriſtus pretioſo ſanguine ſuo collegit, eos diſpergere, & à corpore ipſius, quæ eſt Eccleſia, ſegregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam eſſe viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot ſeculis fuiſſe mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, nihil de promiſſionibus, nihil de beneficiis eius dictum eſſe, verùm hoc actum potiùs, vt ea quàm maximè obſcura eſſent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis non leguntur modò magna cum admiratione, verumetiam non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ ſit Eccleſiæ ſententia de meritis operum, & quàm ſint ab omni veritate longè remota, quæ matri noſtræ per filios deſertores affinguntur, ſatis planum feciſſe videmur. Ex his autem quæ iam dicta ſunt, ad ea quæ per iſtos obiiciuntur, facilè fuerit reſpondere. Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: Si fieri poſſet, vt quis ab eo die quo conditus eſt orbis, ad extremum vſque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modò laborare, verumetiam extrema quæque ſupplicia pro Deo pateretur, nondum eſſent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrem ipſa quidem operum natura, ſiue ſubſtantia, digna non eſt, verùm dignus eſt Deus, qui operatur ea in nobis, digna eſt Chriſti paſſio, per quam quæ indigna fuerant ex ſe, digna facta ſunt opera noſtra æternæ vitæ retributione, digna eſt denique charitas, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, quæ cùm finem neſciat, non eſt huius temporis, atque ideò nullum temporale, ſed æternum præmium illi pro dignitate tribui poteſt. Sed nec illud imus inficias, quod facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Sed quid ſi ſanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato? ſi propterea dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potiùs gratias infinitæ bonita

Margin notes: A; B; Cap. II.; Merita bonorum operum.; C; Solutiones ad obiectiones.; I. Ioan. I.; Tit. I.

A bonitati illius & miſericordiæ? per quam factum eſt, quòd iuſtitiæ meæ, quæ natura ſua tanquàm pannus menſtruatæ fuerunt, ſanguine illius ablutæ, factæ ſunt mundæ, factæ ſunt acceptæ Deo, factæ ſunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitæ æternæ, quòd fulget in illis iuſtitia meritorum Chriſti, quæ ſi non adeſſet, ſi non fulgeret in illis, eſſent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menſtruatæ. Sic à Ruperto Abbate ſcriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille ſcit, quòd iuſtitia nulla ſit, quod omnis ex operibus iuſtitia vana ſit, niſi teſtimonium habeat ex fide huius filij hominis Ieſu Chriſti, cuius ſanguis cum aqua fluens de latere eius niſi iuſtos omnes emundaſſet, immundæ, & ſordidæ eſſent omnes iuſtitiæ. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter, quòd cùm fecerimus omnia, quæ nobis præcepta ſunt, ſerui ſumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid ſi ille iam non dicit nos ſeruos, ſed amicos? quid ſi non tantùm amicorum, ſed etiam filiorum ſuorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœleſtis regni debetur hæreditas? quid ſi tanta liberalitas eius eſt, qui fons eſt perennis totius bonitatis, vt vltrò ſe obliget, vt cui nos debitores ſumus, ipſe ſe nobis ex promiſſione debitorem conſtituat? Debitor enim factus eſt, inquit Auguſtinus, non aliquid à nobis accipiendo, ſed quod ei placuit promittendo. Illo ergò modo poſſumus exigere Dominum noſtrum, vt dicamus: Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod iuſſiſti, & hoc tu feciſti, quia laborantes iuuiſti. Quem ſequutus

Rup. lib. 2. in Matth.
Ioan. 15.
Roma. 8.
Deus debitor nobis factus eſt, nihil à nobis accipiendo, ſed liberaliter promittendo.
Augu. de verbis Apoſt. homil. 16. & in enarratio. Pſalm. 109.
In prologo librorū quos ad Monimū ſcripſit.

B Fulgentius: Ecce qualis eſt, inquit, Dominus noſter, vt donando debeat, & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem eſſe non pigeat: In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur, nec eum poteſt aliquis debitorem habere, niſi in eo, quod ipſe dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficentiam nunquid non obuiis vlnis amplectar potius, quàm vt parum illi me gratum præſtem? Scio quòd bonorum meorum non eget: Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: Scio quòd illius ſunt omnia, neque poſſum illi dare quicquam, quod de manu eius non acceperim: Scio veriſſimum eſſe, quod à Philone ſcriptum eſt: Cùm ne parentibus quidem dignam referre valeamus gratiam, multò minus poſſe nos Deo vicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur: Scio, quòd illius munera ſunt, ſi quæ ſunt merita mea, ac ſi quid valet opus aliquod meum, Chriſti paſsionis & mortis merito valet, quòd iuſtitia meritorum eius fulget in virtutibus meis ſi quæ ſunt, omne meritum illius vt ſit proprium, neque debere mihi quicquam poſſit. Sed quid faciam illius immenſæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam eſt, quoniam ille bonus eſt? Agnoſco quæ dicis omnia, vera eſſe confiteor, cum digito Dei ſcripta ſint. Sed quis ego ſum qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta eſt, vt etiam pro iis, quorum nomine ipſe debeo, ſe mihi debitorem Deus conſtituat, vt ſuis ipſe donis mercedem promittat, vt ſuis ipſe muneribus, coronam tribuat, quæ mihi certè iam debetur,

Pſalm. 15.
1. Corinth. 4.
1. Par. vlti.
Philip. lib. 2. allegoriarū.
Matth. 20.
Deus ſuis donis mercedē promittit.

C non ex operis mei per ſe conſyderati dignitate, ſed ex immenſa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquàm prædicare ſatis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quàm quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor, tantò maiores illius autori gratias agam, tantò ſum in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior, & cum Propheta dicam: Miſericordias Domini in æternum cantabo. Qui cùm & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioannes Gerſon admonuit, aliter cum Satana loquimur, ſi quando ille nos in deſperationem adducere, aut ſi quando opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritum illis detrahere conatur, quò ſegniores nos ad bene operandum reddat, aliter agimus, cùm ſiſtendi ſumus in conſpectu diuinæ maieſtatis. Tunc enim nos cum Sancto Abraham cinerem & puluerem eſſe recognoſcimus, tunc nos miſerrimos peccatores & omni ſuppliciorum genere dignos profitemur, tunc qua ſumma poſſumus animorum noſtrorum ſubmiſſione veniam deprecamur, tum quaſi ſuper terram ſtamus, alas ſubmittentes, quas in altercatione cum diabolo, quaſi in cœlo volantes, extenſas tenemus, vt ſemper & erecti coram diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiam Bernardum feciſſe ſcribit Gulielmus, qui cùm extremum iam

Pſalm. 88.
Pſalm. 142.
Gerſ. ſer. ſuper verba Chriſti, Venite ad me omnes.
Geneſ. 18.
Coram Deo ſemper humiles, & coram diabolo ſemper erecti per Chriſti merita.
Guliel. in vita D. Bernardi, cap. 12.

ſpiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal Domini ſibi viſus eſt A
præſentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerſo, im probis eum accuſationibus pulſans. Vbi verò ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate ſcilicet Patris, & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confuſus inimicus, conuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt. Sed & Anſelmus Archiepiſcopus Cantuarienſis inrerrogationes quaſdam præſcripſiſſe dicitur infirmis in extremis conſtitutis: inter quas extrema eſt: Credis te non poſſe niſi per mortem Chriſti ſaluari? Reſpondet infirmus, etiam. Tum illi dicitur: Age ergò, dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuam conſtitue: in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, totum immiſce te in hac morte, totum confige, in hac morte totum inuolue. Et ſi Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & tuum iudicium, aliter tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruiſti damnationem, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiúſque meritum offero pro merito, quod ego debuiſſem habere nec habeo. Si di- B
xerit, quòd tibi eſt iratus, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum commemorare liceat, qui cùm iam eſſent morti proximi, non omninò ſuis operibus diffidere viſi ſunt. Sic Ezechias rex, cùm dixiſſet illi Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obſecro domine, memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret: Bonum, inquit, certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vſum fuiſſe ſcribit Hieronymus, Qui de Hylarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter ſenſum quicquam viui hominis ſupereſſet, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? ſeptuaginta annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortem times? atque in hæc verba ſpiritum exhalauit. Sed quotum quenque reperire licet, his præſertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui ſic vitam ſuam tranſegerit, vt peræquè confidenter vt iſti loqui poſſit, ex diuerſorio corporis huius æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit, vt cum ſancto Iob vereamur om- C
nia opera noſtra, cùm non ſine cauſa videamus in Eccleſia Catholica ſemper obſeruatum, vt qui morti iam ſunt proximi, diligenter admoneantur, etiam ſimulacro Chriſti crucifixi ante oculos poſito, quò propriæ iuſtitiæ diffiſi, in vna Chriſti iuſtitia ſpem ſuam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœleſti repræſentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum eſt, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum autorem & conſummatorem noſtræ iuſtitiæ Chriſtum profitemur: & ipſius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas quæ tunc occurrunt tentationes ſuperandas. De Ambroſio ſcribit Poſſidonius, quòd moriturus dixerit: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ verba ſenex Auguſtinus, tanquam elimata ac librata, ſit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eũ dixiſſe: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præfidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Quod verò præceſſit: Non ſic vixi vt me pudeat inter vos viuere, ad illud reſpicientem dixiſſe, quòd homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quàm de meritis ſe dicit magis confidere. Vocem autem hãc Ambroſij non ſolùm admiratus, verùm & imitatus eſſe videtur Auguſtinus?

cùm

Christus duplici iure regnum cœlorũ obtinet & paterna hæreditate & paſſionis merito.

Anſelmus. Conſolatio pro infirmis & morituris.

Eſaiæ 34.

2.Tim.4.

Hier. in vita eius.

Iob 9. Mos Chriſtianus circa morituros.

Poſſid. de vita Aug. cap. 27.

Aug. contra Creſcon. li. 3. cap. 80.

A cùm contra Creſconium ſcribens ita loquitur: Ad exiſtimationem humanam magna teſtium qui me nouerunt ſuppetit copia, ad Dei verò conſpectum ſola conſcientia: quam contra veſtras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magiſque ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quàm iudicij ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cùm rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Quanquam illa Pſalmographi verba, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, non ita doctores ſancti accipienda putauerũt, vt negari per ea crederent, iuſtificari quenquam in extremo iudicio: Certũ eſt enim, quòd omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti quódque iudicium ibi futurum ſit de operibus, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Quamobrem ſi nemo tum iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſſit, neque glorificaretur quiſquam, nec eſſent quibus rectè dici poſſet: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quæ verba proferens Auguſtinus, quærit: Quibus meritis? Et ſtatim ſubiungit: Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Niſenus: Audio, inquit, quid ipſi reſpondeant Regi: Denique pro ſuis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni, benigníque fuerint, atque optimè vitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno cœleſti: Inhumanis autem & improbis ſupplicium ignis. Erit igitur iudicium & retributio ſecundum opera, erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſque. Ibunt qui bona egerunt in reſurrectionẽ vitæ. Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis viuens, verùm addidit, in conſpectu tuo. Hoc itaq; dixiſſe videtur, quod in libro Iob ſcriptũ legimus: Nunquid homo, Dei cõparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, nõ ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentũ, cõſumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè ſcio, quod ita ſit, quòd non iuſtificabitur homo cõpoſitus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iuſtificari poteſt homo cõpoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius: quãto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iuſtitia, diuinę iuſtitię comparata, iniuſtitia eſt: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur. Et rurſus: Homo quippè Deo non cõpoſitus, iuſtitiam percipit, cõpoſitus amittit: quia quiſquis autori bonorũ ſe comparat, bono ſe quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos noſtram iuſtitiã? percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit compoſitus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo, eſt aliqua iuſtitia noſtra, cõparata illi mera eſt iniuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernę ſplendor in tenebris, cæterùm ſi ponatur in ſolis radio, merę ſunt tenebræ. Quod indicat etiã Origenes, explicans illud ex Annę Cãtico: Non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Si ſcriptũ eſſet, inquit, non eſt ſanctus, niſi Dominus, cõſequens erat omnes nos renũciare nobiſmetipſis ab hac ſpe, vt ſancti efficeremur: nũc autẽ neceſſaria diſtinctione vtitur, & dicit: Non eſt ſanctus ſicut Dominus: hoc eſt: Etſi ſint ſancti multi, ſed nullus ita ſanctus eſt, vt Dominus. Poſſunt ergò multi ſancti fieri: ſicut & mandatũ Dei dicit: Sãcti eſtote quoniã & ego ſanctus ſum: ſed quantumcunq; quis in ſanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & ſynceritatis acquirat, ita eſſe ſanctus homo nõ poteſt, ſicut Dominus: Quia ille largitor ſanctitatis eſt, iſte ſuſceptor: Ille ſanctitatis fons eſt, hic autẽ ſancti fontis potator: ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctæ lucis inſpector, & ideò non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè ſeculis his verbis legimus: Quanquã verò eam eſſe infirmitatẽ humanæ naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit, ſed incõparabilis illa diuinitatis exceptio non intercluſit bonitatis officium, vt ſecundũ comparationem hominũ inter homines bonus nemo ſit. Ad eundẽ modum Ioannes quoq; Chryſoſtomus, Quemadmodum hora veſpertina quis ſtellam aliis comparatã lucidam vocat, quam ſole fulgente lucidam nemo diceret, quòd excellens ſplendor ſolis, fulgorem ſtellæ obtegit: ita & homi

Marginalia: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs. — Matt. 25. — Aug. ſer. 49. de verbis domini. — Ioan. 15. — Gregorius Niſenus in oratione de pauperibus amandis. — B — Iob 4. — Iob 9. — Iob 25. — Iuſtitia hominis, Dei iuſtitiæ comparata iniuſtitia eſt. — Greg. lib. 4. mor. cap. 26. — Idẽ lib. 9. c. 5. — C — Orig. — Hilar. in Pſal. 52. — Chryſoſto. in Pſal. 115.

hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non eſt verax: Omnis enim homo mendax. Et qui fuit vtroque poſterior Beda presbyter explicans locum Euangelij: Vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare hominibus: Apoſtoli, inquit, qui electionis merito bonitatem generis humani multis exceſſerunt modis, ſupernæ bonitatis intuitu mali eſſe dicuntur: quia nihil eſt per ſemetipſum ſtabile, nihil immutabile, nihil bonum niſi Deitas ſola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequũtur. Non modò iuſtitiam non habere, ſed ne eſſe quidem dicimur comparati Deo, ſicut in libro de diuinis nominibus nõ vno loco docet Dionyſius, & poſt eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt pręter te. Sed & Auguſtinus: Omnia quæ creata ſunt, quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona ſunt: cui comparata, nec ſunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodẽ libro: Hoc eſt, inquit, ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: noli me iudicare ſecundum te, qui es ſine peccato, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quòd ait, non iuſtificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita non eſt. Neque ſecus interpretatus eſt Arnobius, qui centum plus minus annis Auguſtinum pręceſſiſſe videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum ſeruo tuo: Hoc ergò voluiſti dicere, iuſtitia tua eſt, vt Dominus in iudicium intrare cum ſeruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iuſtificabitur homo? quamuis ſanctum & electum & mundum, & laudabilem in conſpectu tuo, id eſt, ad comparationem tuam, ſiue diuina iudicia, ſiue humana probare non poſſunt. Omnis enim pulchritudo te præſente deformis eſt: omnis fortitudo te præſente infirma: omnes diuitiæ te præſente mendicitas: omnis iuſtitia te præſente iniuſtitia. Ad eundẽ modũ Euthymius quoque: Non dixit ſimpliciter, inquit, non iuſtificabitur: ſed in conſpectu tuo non iuſtificabitur: hoc eſt, ſi ad ſummam iuſtitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus & alij Pſalmorum interpretes. Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus: Eſt iuſtus Deus, eſt iuſtus Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quatenus homo, ſunt iuſti Angeli, ſunt iuſti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium: ſunt iuſti & homines in terris agentes. Deus ita iuſtus eſt, vt ſit ipſa iuſtitia: Chriſtus quatenus homo, plenitudo eſt iuſtitiæ: In angelis cæteriſq; ſpiritibus beatis eſt quidem perfecta iuſtitia, ſed quæ longiùs abeſt à perfectione, ſi cum Dei iuſtitia comparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Chriſti, ſi qui iuſti ſumus accepimus omnes pro modulo noſtro, tãquam particulas noſtras perexiguas: quæ ſi examinẽtur, quales ipſæ ſunt in ſe, certum eſt quòd immundæ ſunt, quòd nomen iuſtitiæ non merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ non ſunt. Sed quoniam de plenitudine Chriſti ſunt, quoniam opera manuum ipſius ſunt, quoniam illiùs pretioſo ſanguine conſperſa ſunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo tanquàm æternæ beatitudinis præmio digna: totum vt ſit bonitatis & miſericordiæ diuinæ. Illa eſt, quæ præuenit nos: illa eſt, quæ ſubſequitur nos: illa eſt, quæ nobis adhæret: ſiue cùm conuertimur, ſiue cùm præliamur, ſiue cùm coronamur: quemadmodum à Dauide ſcriptum legimus: miſericordia eius pręueniet me. Et iterum: Miſericordia eius ſubſequetur me. Præuenit nos eius miſericordia, quando qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur. Subſequitur nos, quando, quæ munera nullis noſtris meritis præcedentibus ex mera ſua liberalitate largitus eſt, ea quoniam non ſumus aſpernati, tanquam noſtra merita coronat: Coronat autem in miſericordia & miſerationibus. Huc reſpexiſſe videtur Gregorius, dicens: Non bonitate noſtra, ſed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœleſtibus perfruatur: Donum quippè Dei eſt, non ex nobis. Et alio loco, illam ſanctorum felicitatem miſericordiam eſſe dicit. Quoniam & ex hoc miſericordia iure poteſt, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ ſine præuentu diuinæ miſericordiæ nemo aſſequitur: quia quibus miſericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis miſericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc eſt gratia, quam pro gratia dandam ſanctus Apoſtolus perhi

Marginal notes: Beda lib. 3. cap. 11. Luc. — Aug. de perfectione iuſtitiæ. — Arnob. in Pſal. — Euthymius. — Bernar. de verbis Eſaiæ ſerm. 7. Hier. libr. 1. contra Pelagianos. — Iuſtitia Dei & creaturarum diuerſa. Iuſtitiã perfectam habẽt angeli & ſpiritus beati. — Pſal. 78. — Pſal. 102. Greg. lib. 5. in 1. Reg. c. 2. Greg. in 7. Pſal. pœnitẽtialem.

Section letters: A, B, C

A perhibet: vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia ſanctificationis eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipſa bonitas, hæc ipſa miſericordia Dei iuſtitia eſt: Iuſtum eſt enim, quòd miſericordia motus per Prophetam dixit pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: in quacunque hora ingemueris, ſaluus eris, vt illud præſtet, promiſsíque ſui memor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in miſericordia & in miſerationibus ſuis multis. Quod etiam in latrone præſtitit, propter facinora ſua in crucem acto: Qui ſimul vt dixit: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum, ſtatim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradiſo. Atque hoc eſt fortaſſis, quod à Propheta ſcriptum legimus: Exæquabit gratiam gratiæ eius: Hoc eſt, quod Ioannem quoque dicere voluiſſe ſcribit Auguſtinus: qui poſteaquàm dixit: De plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiam pro gratia fidei, ſpei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam ſpe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita æterna. Quem ſequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuerſa credentibus in ſe tribuens chariſmata, & pòſt in illo ſeculo, de quo nunc ſermo eſt, pro gratia benè expenſa, retributionis æternæ præmia recompenſat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratiam pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitus accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur:

2.Cor.1.
Ezech.18.
Lucæ 23.
Zach.4.
Aug. tract. 3. in Ioan.
Ioan.1.
Gratiam pro gratia.
Rup.lib.12. in Apoc.
Ber.ſer.5. de aſſumptione
Gratia triplex.

B tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum eſt: ſecunda meritum: tertia præmium. De prima dictum eſt: De plenitudine eius omnes accepimus. de duabus reliquis dictum eſt, & gratiam pro gratia, id eſt, munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militiæ, & qui fuit eodem illo ſeculo Petrus abbas Cluniacenſis: Perfacile (inquit) erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine diſcreuiſſe: quod autem dixi, gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine, hæc verba non nunc primum à me proferuntur, ſed in Euangelio Ioannis leguntur: Nos, ait, omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia, quid eſt gratiam pro gratia? accipiunt enim ſancti eius geminam ab ipſo gratiam, ita vt ex præcedente gratia ſequatur & alia, primo enim hìc accipiunt gratiam ſanctificationis, ac pro ipſa alibi gratiam glorificationis. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, ſicut ſcribit Auguſtinus, niſi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur: vt cum Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm dona ſua: quàm ea, quæ non deſpicit, opera manuum ſuarum. Cuius etiam alio loco verba ſunt hæc: Quia & ipſa vita æterna, quam certũ eſt bonis operibus debitam reddi, à tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur: ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideò gratiã vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia cõtulit homini. Rectè quippè ipſa intelligetur, quę gratia in Euãgelio

Gratia vocatur vita æterna quia meritis ex gratia datur.
Pet.Abbas Cluniacẽ. li. 5. epi.1.
Aug. ad Sixtum Epi.105.
Pſal.137.
Aug. de correptione & gratia, ca.13.

C legitur, gratiã pro gratia, id eſt, pro his meritis, quę cõtulit gratia. Qua de re ſic ante Auguſtinũ quoq; ſcripſit Baſilius: Quis adeò rudis eſt, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iuſtorum eſt ſpiritus ſancti donum ſiue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionẽ rectè factorũ ſpiritualis gloria fuerit vnicuiq; diſtributa. Neq; hac vna in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quòd ſua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc inſignis eſt, quòd vnigenito ſuo filio nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ. Tradidit autem ad illudendũ, flagellandum, & morte turpiſsima condemnandum: vt paſſionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur eſſe miſericordia, de qua dicit Auguſtinus: Vę etiam laudabili vitę hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Nam niſi Chriſti miſericordia interceſſiſſet, qui ſemetipſum tradidit pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis eius interpellaret, niſi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſtentans, væ foret quamlibet laudabili vitæ noſtræ, ſi remota hac miſericordia diſcutienda veniret. Ad hanc igitur miſericordiam confugiamus, ſecundum hanc miſericordiam iudicari petamus, vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi ſunt & terra, non iudicentur opera noſtra qualia ſunt in ſe: (actum enim erit de illis, ſi ſecundum

Baſi.de ſpiritu ſancto, ca. 16.
Rom.8.
Aug.libr.9. conf.cap.13.
Epheſ.5.
Hebr.9.

natu

naturam, ſiue ſubſtantiam ipſorum iudicium factum fuerit(ſed iudicentur tanquàm A
à Deo data, tanquam opera manuum illius, tanquam(quæ nunquam ſatis eſt prędicanda bonitas illius & miſericordia) Ieſu Chriſti ſanguine reſperſa, & per eum in honorem adducta, vt iam non poſſint æternæ vitæ præmio digna non cenſeri. Si quis nos tanquam Adæ ſpectet filios, ſi quis opera noſtra tanquam ex nobis profecta conſideret, reuera digni non ſumus, quibus tam excellens præmium detur, &
Coloſ.1. ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ. Sed quid ſi Pater ille miſericordiarum dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine? quid ſi pro-
Rom.5. Epheſ.2. pterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus eſt, vt nos qui eramus ini-
Rom.8. mici, & natura filij iræ, efficeremur ciues ſanctorum & domeſtici Dei, efficeremur
Atha.lib.5. contra Arianos. membra eius, efficeremur non amici modò, verumetiam filij Dei: ſi filij & hæredes: hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Chriſti: vt quæ opera noſtra per ſe
Operanoſtra per ſe & ſuā ſubſtantiam immunda, Chriſti ſanguine abluta, ſiunt nunc & grata Deo & vitæ æternæ meritoria. fuerunt immunda, ea ſanguini ipſius abluta, munda & grata redderentur in conſpectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanaſius: Quemadmodum verbum caro factum eſt, ſic & homo, quæ Dei ſunt per verbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, verbum dicitur accepiſſe: vt quamuis indignus ſit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepiſſe monſtretur. Diſcutiētur igitur in extremo iudicio opera no-
Ber.Ser.1. in Epiph. ſtra, ſed non remota miſericordia Chriſti, qui non ſolùm autor eorum & effector eſt, verumetiam quæ natura ſua fuerunt immunda, ſanguine ſuo mundare dignatus eſt. B
Simul illud effecit, vt quod illis deeſt, ſuæ paſſionis & mortis pretio compenſetur: vt rectà cum Bernardo dicere poſſimus. Pauperes ſumus, parum dare poſſumus, attamen reconciliari poſſumus pro paruo illo, ſi volumus: Totum quod dare poſſum, miſerum corpus iſtud eſt, id ſi dedero ſatis eſt: Si quo minus, addo & corpus ipſius: Nam
Eſaiæ 9. illud de meo eſt, & meum eſt. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt mihi: De te domine ſuppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hæc eſt ſententia: Sufficit ad meritum ſcire, quòd non ſufficiant merita: ſed vt ad meritum
Ber.in Cantica ſer.68. ſatis eſt, de meritis non præſumere, ſic carere meritis, ſatis ad iudicium eſt? Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, ſed Chriſti habere merita, quibus ſe tamen indignos reddunt, ſi ſua iungere non nequiuerint, ſed neglexerint, quod quidem periculum iam adultæ ætatis eſt. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum ſperaueris Dei miſericordiam: & omne periculum euaſiſti paupertatis, ingratitudinis, præſumptionis. Periculoſa paupertas penuria meritorum:
Prou.30. Præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix Eccleſia, cui nec merita ſine præſumptione, nec prę-ſumptio aſque meritis deeſt: Habet vnde præſumat, ſed non merita: habet merita, ſed ad promerendum, non ad præſumendum: Ipſum non præſumere nónne
Merita alia paruuli, alia adulti. promereri eſt? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia eſſe merita paruuli, ſiue cuiuſcunque tandem alterius recens baptizati, alia adulti, poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtitis: Ille non habet ſua, ſed ſola Chriſti merita, & ſecundum illa iudica- C
bitur dignus vita æterna: adultus verò Chriſti meritis iungit ſua quoque, quæ ſi bona ſunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui poſſideat regnum patris ab æterno ſibi præparatum, iuxta merita ſua Chriſti meritis innitentia. Si-
Fauſt.lib.1. de lib.ar.c.1. mul & illud perſpicuum eſt ex his Bernardi verbis, quòd non merita, ſicut nouato-
Chry.Ho.5. in Matt. res contendunt, ſed præſumptionem de meritis excludere videtur, ſicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum eſt non laborate, tantum periculi de labore præſu-
Operum fiducia. mere. Quàm frequens autem illud eſt apud Chryſoſtomum, vt ne aliis in rebus vl-
Chryſ.Hom. 21.in Gen. lis, quàm in bonis operibus confidemus? Sic in Matthæum ſcribens monet, vt vnuſquiſque noſtrûm nulla in re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam in ſanctitate morum conſtituat. Cuius in his quoque Commentariis, quæ in Geneſin edidit, hęc verba ſunt: Habenda eſt ſalutis expectatio in omni virtutis operatione, & neque in appellatione ſublime ſapere, neque in cogitatione ſanctorum virorum, neque in aliquo, ſed in fiducia bonorum operum, imò neque in illis multum de ſe ſentire, ſed tunc magis humilem & modeſtum eſſe oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere poſſumus. ſic enim & ipſi collectas diuitias cuſtodiemus, & gratiam Dei nobis

conci

A conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus. Igitur in omnibus inflationes & faſtus noſtros humiliemus, & diſcamus modeſti eſſe, & non extolli in bonis operibus, & ſcire maximam virtutum eſſe, in bonis operibus modeſtè atque humiliter ſe habere.

Fiducia in operibus, ſed non præſumptio ſeu ſuperbia habenda eſt.

Non reprehendit hîc fiduciam operum Chryſoſtomus, qui ſuper eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciæ eſſe fulcimenta ſcribit. Et iterum, In propriis bonis operibus cum ſuperna gratia ſpem ſalutis noſtræ habendam docet. Et in alio quodam libro, vnum duntaxat apud Chriſti tribunal patrocinium eſſe dicit operum, quo qui caruerit, aliundè nuſquam, inquit, ſaluti locus eſt. Et rurſum in Paulum ſcribens: Oramus, inquit, vt poſt Baptiſmum etiam, vitam honeſtam habeamus: Tu contrà ſtudes, vt hinc migres abſque bona vita: Quid autem refert, ſi iuſtus fias, ſed ſola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Non reprehendit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: Sed ſicut ab eodem ſcriptum eſt, aut quiſquis ille fuit autor operis imperfecti: In omni re, ex ipſa re naſcitur, quod extermινet rem, vt puta in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum, ex veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum, ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis retia texit, ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda ſit.

Chry. homil. 1. in Gene. homil. 43. in Geneſ.
Homil. 11. in Ioan.
Homil. 2. in poſteriorem ad Cori. epiſ.
Homil. 43 in Matth.
Superbia & humilitas.
Similitudo.

B Præclara eſt Paulini ſententia, quòd per viam, qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm ſuperba iuſtitia. Hanc igitur à nobis emoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demonſtrat, dicens: Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſè: Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur, nec ſolùm gloriam, quæ à Deo eſt, verumetiam mercedem retributionémque pleniſſimam. Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere: Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac grata humilíque ſententia: Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procul dubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe, quod ſi non adſit, nec illæ poterunt eſſe laudabiles: Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt: Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, & propterea dignus effectus, ſupráque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & omnium primus inuentus eſt.

Paulinus ad Seuerum Epiſ. 101.
Chry. homil. 3. in Matth. & 38. ad populum Antiochenum.
Matth. 8.
1. Corinth. 15.

C Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calceamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret: Hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon: Elatum eſt cor Oziæ: Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus: Vnde Chriſtus ſciens, quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc inquit, per hæc verba fores illi occludite: Neq; dixit, cùm omnia feceritis, inutiles eſtis, ſed vos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſentẽtiam: Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et iterũ alio loco: Non igitur in ſuperbiam intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiamſi fueras antè culpabilis. Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multò fuit Chryſoſtomo poſterior

Ioan. 1.
Lucæ 5.
2. Paral. 26.
Chry. hom. 3.
Conſcientia bona ſuperbiam gignit, niſi vigiletur.
Chryſ. Ho. 4. in Matth. & 38. ad populũ Antiochenũ.
Fauſt. libr. 2. de Libe. arb. cap. 4.

rior: Aduerte, inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſe- A
quium: nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium er-
go, quòd laborem imperitiſsimè refugiendum putas, non in opere, ſed in corde conſi-
ſtit. Totis ergo viribus laboro, ſed quicquid de ſuperna largitate percepero, gratiæ,
non induſtriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium: donum teſtabor eſſe, non
meritum: remunerationem, non retributionem. Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis

Merita operum arrogantiā excludāt, nō autem fiduciam.

videre licet, quemadmodum quæ Chriſti verba noſtri temporis hæretici producunt
ad extenuanda merita operũ, iis non modò non extenuari, verùm amplificari potius
ea ſint interpretati, modò vt, quæ ſequi ſolet in rectè factis, periculoſa vitetur arrogan
tia: Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit: Seruus ſum: & ſer-

Matth. 25. Ioan. 12. Ioan. 1.

uus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos
ſeruos, ſed amicos: quin & pro ſeruis fratres appellat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles,
Deus appellat filios ſuos: atque ipſi, qui ſe nunc vocant ſeruos inutiles, audiunt à Do-

Matt. 25.

mino: Venite benedicti Patris mei: & audiunt commemorari ſua benefacta, quæ ipſi

Baſi. in ſerm. de gratiarũ actione. Baſi. in ſerm. ad diuites. Idem de Spiritu Sācto ad Amphi. c. 24.

ſe feciſſe neſciebant. Neque verò ſolus Chryſoſtomus, verumetiam æqualis eius Ba-
ſilius, vſque eo non reprehendit fiduciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum
reliquerit: Mulctaris, ſed diuitiis cœleſtibus & theſauro, quē per bona opera tibi re-
poſuiſti, intende. Et alio loco: Exhibe opera & tum demùm exige retributionem. Ite-
rùm alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum. Et in Homilia, quam
ſcripſit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, B

Regnum cœlorum venale eſt & labore emitur, & miſericordię operibus. Augu. in ſer. de verb. Apoſtoli, ſer. 22. In Pſalm. 93. Amb. de Helia & ieiunio, cap. 20. Dan. 4. Prou. 13. Lucæ 16. Chry. homil. 9. de pœnitē.

mercatores ſumus, per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cœleſtium comparan
tes. Quo ſenſu dictũ etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos miſit ad deportan-
dum aurum: ego tibi ante oſtium Chriſtum poſui, à quo emeres regnum cœlorũ. Et
alio loco: Venale eſt regnum cœlorum. Dicis illi, Quantum valet? Pretium ipſius la-
bor eſt. Et ab Ambroſio: Habemus plura ſubſidia, quibus, peccata noſtra redimamus:
pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis
es, peccatis tuis venũdatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pe-
cunia, ſed pretioſa eſt miſericordia: Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi di-
cit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos
de mammona iniquitatis. Et à Ioanne Chryſoſtomo: Pretium non appono, ne obii-
cias inopiam: quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cœlum, non quod ve-
nale ſit cœlum, ſed quòd clemens eſt Dominus: non habes denarium, da calicem
aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ
frigidæ propter me, non perdet mercedem ſuam. Mercatura negociatióque cœlum
eſt, atque ipſi pigritamus: da panem, & accipe Paradiſum: parua da, & magna ſuſcipe:
da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exi-
guis habitaculis non modò aurum, ſed proprium quoque ſanguinem frequenter im-
pendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipſum, ne hæc quidem, quæ noſtris vſibus C
ſuperant, erogamus: & hoc cùm & exiguo illud pretio emere poſsimus, & in perpe-

Chry. homil. 12. in Matth. Chry. homil. 78. in Matth. Chry. homil. 36. Greg. Nazā. in oratio. de baptiſmo. Chryſ. ſer. 8.

tuum poſsidere, ſi ſemel emerimus. Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tradi-
dit, vt cœlum merceris. Et in Homiliis ad populum Antiochenum: Vide quanta ſit
Dei miſericordia, temporalem redimere mortem tibi non conceſsit, ſed conceſsit
æternam mortem: Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, ſed vitam illam æternam:
illam tibi vendo, non hanc: non illudo tibi. In quam ſententiam & à Gregorio
Nazanzeno, & à Petro Chryſologo pleraque ſcripta legimus: Præclarè autem Chry-
ſoſtomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens ſit
Dominus: Quis enim neſcit, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis
ad futuram gloriam? quódque noſtris operibus, quatenus noſtra tantùm ſunt, ea
comparari non poſsit? verùm tanta eſt Dei clementia, vt quæ per ſe digna non ſunt,
ea intercedente filij ſui ſanguine, quo reſperſa ſunt, pro dignis habeat, quibus regni

Numiſma noſtrum charitas eſt. Gerſ. de vita ſpirituali animæ, lect. 3.

cœleſtis præmiũ largiatur. Cæterùm numiſma noſtrũ charitas eſt, quæ pretiũ impo-
nit actibus noſtris: per quã, ſicut à Ioan. Gerſone ſcriptũ legimus, non ex illorũ digni-
tate, ſed ex digniſsima ſeu dignantiſsima cōdeſcenſione Dei, mereamur cum eodem
de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, ſint de ſuo, &
ſuſcepimus ea de manu ſua, & ita dare propriè nequimus quid pro quo, nihilominus
ipſe

A ipſe totus deſiderabilis acceptat bona noſtra valore huiuſmodi numiſmatis, tanquàm noſtra eſſent appropriatè, & non ſua, reddit quoque abſque vlla commutatione ciuili, ſed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & ſeipſum & regnum cœlorum. De hoc numiſmate charitatis ita ſcribit vetuſtiſsimus autor, Origenis præceptor, Clemens Presbyter Alexandrinus: Ne ſi Pactolum quidem, qui totus aureo, vt eſt in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro ſalute iuſtum pretium numerauerit. Ne vos ergo laboraſſe pigeat, licet vobis, ſi velitis pretioſiſsimam ſalutem emere proprio theſauro, charitate, & fide vitæ, quod quidem eſt iuſtum pretium. Iuſtum pretium ſalutis eſſe dicit Clemens charitatem. Cùm autem dicit Ioannes Gerſon, numiſma noſtrum eſſe charitatem, cúmque multis ante ſeculis iuſtum ſalutis noſtræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quaſi ſola charitate, non autem ſimul operibus ex illa procedentibus, regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem eſt omnis, non tamen effectus ipſe combuſtionis, qui penes ignem eſt & materiam lignorum, ſic habere ſe videtur charitas, tanquam ignis, quæ radix eſt merendi, opera verò ex illa procedentia, ſunt tanquam ligna. De quibus & ipſum etiam Auguſtinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, niſi per opera ſua, nemo glorietur ſe habitaturum ibi, ſi dicit ſe ſeruum Dei, & opera non habet:

Clem. Alexã. in oratione exhortatoria ad gentes.

Charitatis opera ſunt iuſtum pretiũ ſalutis noſtræ.

Similitudo egregia.

Auguſtin. in Pſalm. 101.

B Non enim habitabunt, niſi filij, Filij tui te deducant ad terram promiſsionis, terram viuentium & non morientium. Præcedant Filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiſeris, talis & ſequeris. Et alio quodam loco: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris, vnumquenque opera ſua iuuabunt, aut opera ſua preſſura ſunt. Et ſermone vigeſimoquinto, Da petenti, vt poſsis accipere: Tribue pauperi, ſi nõ vis flammis exuri. Da in terra Chriſto, vt tibi reddat in cœlo. Et in Pſalmum quadrageſimumnonum, Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem eſurienti? Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Pſalmum centeſimumdecimum. Quid potentius, inquit, quàm vt regnum cœlorum non ſolùm Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis, & tantundem vterque poſsideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & theſauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, & cætera. Regnum cœlorum, inquit, venale propoſuit, & pretium eius calicem aquæ frigidæ eſſe voluit. Et æqualis eius Paulinus, Salubriter, inquit, præſentium oneri decoctione feciſti, fragilis ſubſtantiæ pretio, cœlum, Chriſtúmque mercatus. Scripſit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam

Idem ſer. 21. de Verbis Domini.

Regnum cœlorũ emunt diues & pauper.

Augu. in lib. 50. Homil. Homil. 13.

Paulinus ad Seuerum Epiſto. 6.

C eleemoſynam accendit, Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis, vbi inter cætera ſic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus ſaltem ad emendam beatitudinem: ſi non damus, ne damnemur, demus ſaltem vt muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autem qui præceſsit: Neque homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quæ dederit, ſed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini ſui munus eſt, ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum reddit, Dominus ſuum recipit. Itaque cùm offert Deo quiſquam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis, nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere, nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio, nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis,

Saluianus Epiſcopus oratione de eleemoſyna.

Petrus Lombar. lib. 3. ſen. diſtinct. 26.

Haymo Spei explicatio. Aug. in præfatione Pſal.38. Hilarius Pſal.118. Hila. Can.4. in Matth. Can.6. Can.13. Paulinus in epiſt. de Gazophilacio. Chry. homilia 15. Ambr. in cõmenta. Paul. 2.Cor.3. Baſilius. Matth.22.

veniens ex gratia & meritis præcedẽtibus: Sine meritis enim ſperare nõ ſpes, ſed prę- A
ſumptio dici poteſt. Quæ tamẽ ſpei definitio, nõ Petri Lõbardi, ſed Haymonis eſt: qui Petrũ quadringẽtis & amplius annis pręceſsit, vir minimè vulgari doctrina pręditus. Ante quẽ etiã his verbis ab Auguſt. ſcriptũ legimus: Ille ſperat, qui bonã cõſciẽtiã gerit: quẽ verò pũgit mala cõſciẽtia, retrahit ſe à ſpe, & nõ ſibi ſperat, niſi dãnationẽ: Vt ergo ſperet regnũ, habeat bonã cõſciẽtiã: & vt habeat bonã cõſciẽtiã, credat, & operetur: quia quod credit, fidei eſt: qđ operatur charitatis eſt. Sed ante Augu. Hilarius, enarrãs illud ex Pſal. Feci iudiciũ & iuſtitiã, nõ tradas me nocẽtibus me. Fecit, inquit, placẽtia Deo opera, & quia fecit, ne nocẽtibus ſe tradatur, orat: opus merẽdi anteferfertur, & dehinc meriti præmiũ poſtulatur: fit enim primũ, ꝙ placeat, & tũ dignatio eius, cui ꝑ opera placetur, oratur. Idẽ in Mat. ſcribẽs: Diuinæ bonitatis pręmiũ atq; honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merẽdus, atq; ita per hãc ſpiritus humilitatẽ, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperãda, regnũ cœlorũ erit noſtrũ. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnũ, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipẽdiis quæramus. Et iterũ: De noſtro eſt beata illa æternitas promerẽda. Et iterum enarrãs parabolã de theſauro abſcõſo: Per ſimilitudinẽ, inquit, theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus, in cuius pretiũ omnes ſeculi vẽdẽdæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potúq; indigẽtiũ æternas cœleſtis theſauri diuitias cõparemus, & Paulin. Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus, bonis operibus cœli clauſtra frãgẽtes. Ad eũdẽ modũ Io. Chryſ. B
aut quiſquis fuit autor operis imperfecti: Sicut oleũ, inquit, accẽdit lumen lucernę, ita & bona opera excitãt fidẽ cordis, & dãt cõfidẽtiã animæ apud Deũ orãdi. Sed & Ambroſius: Opus eſt, inquit, vt creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Baſi. Epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de trãsfiguratione Domini, poſt factã extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorẽ reputãtes, mores mutemus, ante id tẽpus bonis actionibus fiduciã cõparemus, & ante tẽpus iudicij meditemur defenſionẽ. Itaque nõ Petrũ Lombardũ, ſed Haymonem, ſed Auguſtinum, ſed Ambroſium, ſed Hilarium, ſed Cyrillum Hieroſolymitanũ, ſed Chryſoſtomum, ſed reliquũ orthodoxorũ ſcriptorum chorum omnem reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt.

Aug. de ſpiritu & litera, cap.36. Charitatis mandatũ an impleatur.

Quòd præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt. CAP. LXXIIII.

Mar 9. Phil 4. Rom 8. Mandatũ de dilectiõe qui nos implere cũ gratia Spiritꝰ Sãcti negant, arguũt impotentiæ Spiritũ Sanctum. Leo ſer. 2. de reſurrect. Aug. de ſpiritu & litera, cap.5. Perfectio duplex: perfecta & imperfecta. Amb. lib.1. c. 48. & lib.3. cap.2. Auguſt. lib.1. cap.39. Geneſ.42. Ephe.5. Sapien. 9. Iac.3. Matth. 6. 1. Ioan.1. Aug. de peccat. mer. & remiſſ. lib.2. cap.13.

HActenus veterũ orthodoxorũ teſtimoniis demõſtratũ à nobis eſt, ꝙ Dei quidẽ iuſtitia, ſed nõ ea qua ipſe iuſtus eſt, verùm qua nos iuſtos facit, quódq; nõ ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus, quæ quidẽ iuſtitia noſtra charitas eſt & dilectio, quã ſolã pręcepiſſe nobis Chriſtus videtur: ita vt omnia mãdata ſint vnũ charitatis mãdatũ: Hinc pẽdet vniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuerſam omninò iuſtitiã impleri ſcribit Aug. qui præceptũ etiã dilectionis, vocat præceptũ iuſtitiæ: Cæterũ ſunt, ꝗ negãt, in hac vita mãdatũ hoc expleri poſſe. Quod ꝗ nõ dubitãt affirmare, quid aliud, ꝙ̃ impoſsibilia Deũ præcepiſſe blaſphemãt? Nos verò Chriſto potius credamus dicẽti: C
Omnia poſsibilia ſunt credẽti. Et cũ Paulo quiſq; noſtrũ glorietur, dicẽs: Omnia poſſum in eo, ꝗ me cõfortat Chriſto: Incredulis dubiũ nõ eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſsibilia: Cæterũ qui fidẽ habemus in Chriſtũ, qui regenerati Spiritũ Sãctũ accepimus, qui adiuuat infirmitatẽ noſtrã, dicere, ꝙ nihilominus explere Chriſti pręcepta nõ poſſumus, quid fuerit aliud, ꝙ̃ Spiritũ Sãctũ imbecillitatis arguere? Quàm virtuti paſsionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parũ efficax ea fuerit ad ꝓmerẽdũ nobis vt poſsimus? Siquidẽ hoc nobis præſtat redẽptio ex captiuitatis iugo erutis: queadmodũ à Leone magno ſcriptũ eſſe iam antè cõmemorauimus, vt eã ſequi poſsit imitatio. Teſtatur hoc Aug. quoq;, iuſtitiæ ꝑfectionẽ, etiã in hac vita eſſe poſsibilẽ, quia omnia poſsibilia ſunt Deo, ſiue quæ facit ſola ſua volũtate, ſiue quæ cooperãtibus creaturæ ſuæ volũtatibus à ſe fieri poſſe cõſtituit. Quãquã illud intereà fateri neceſſe eſt, quoddam eſſe dilectionis genus, qđ in hac vita nõ poteſt expleri. Verũ nõ eſt ita crudelis Deus, vt exigat à nobis qđ pręſtare nequimus: facilè in eo acquieſcit, ſi, qđ facultas noſtra fert, faciamus. Eſt quędã ꝑfectio vię, eſt alia ꝑfectio patrię: cuius duplicis ꝑfectionis Ambroſius quoq; meminit in his libris, quos de officiis inſcripſit: & eũ ſequutus Augu. in libris de doctrina Chriſtiana. Nõ requirit à nobis Deus in his die-

A bus peregrinationis vitæ noſtræ paruis & malis, eam iuſtitiæ ſiue charitatis perfectionem, quam habent ſpiritus beatorum in cœleſti patria degentium, vbi eſt Eccleſia illa glorioſa, de qua Paulus meminit, ſine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſus noſtros multa cogitantes, non poſſumus ab officij religione quandoque non declinare, quin ſæpè potius in multis offendimus omnes, atque ideò neceſſe habemus quotidiè dicere, ſicut nos magiſter noſter docuit: Dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamobrem ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, etiam perfecta noſtra iuſtitia, imperfecta eſt, præcipuè, ſi vel cum Dei, vel cum hominis Chriſti, vel cum Spirituum Beatorum in cœleſti Patria commorantium iuſtitia, comparetur. Neque tamen propterea iuſti nos ſumus quòd peccato non caremus. Nullus Sanctus & Iuſtus caret peccato, dicit Auguſtinus, nec tamen ex hoc deſinit eſſe Iuſtus & Sanctus, cum affectu teneat ſanctitatem, ſiquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vſque adeò prorſus omnia, quemadmodum idem ſcribit Auguſtinus, vt etiam ſi qui horum deuient & exorbitent, hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores: Diſcunt enim, quòd in ipſa vita iuſti cum tremore debeant exultare, non ſibi arrogando tanquàm de ſua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia ſua non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite Domino
B in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iuſtam, ſed ne pereatis, inquit, de via iuſta, quid oſtendens, niſi eos eſſe commonitos, qui iam ambulant in via iuſta, vt in timore Deo ſeruiant? id eſt, non altum ſapiant, ſed timeant. Non ergo ſtatim iuſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iuſti vocabulum poſsidet. Septies in die cadit iuſtus, dicit ſcriptura. Iuſtum vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iuſtus, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iuſtus? ſi iuſtus, quomodo cadit? Sed iuſti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam ſemper reſurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referente Caſsiano: Quid enim aliud eſt, inquit, cadere quàm peccare? & tamen quum dicatur ſepties cadere, nihilominus pronunciatur iuſtus, nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Vbi poſteaquàm quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter Sancti & hominis peccatoris lapſum, ſubiungit ad extremum: Nec enim Sanctus eſſe deſinit poſt ruinam, qui quum ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat, & à tantis peccatorum nexibus credat ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Gregorius quoque Iuſto-
C rum caſus, quodammodo ſtatus eorum eſt, quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortius ſtare, permittuntur vt in malis corruant, ne ſumma virtutum dona per elationem perdant, hi profectò, & ſi verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum reſipiſcunt. Non igitur omni prorſus iuſtitia vacui ſtatim ſumus, etiam quum in leuiora peccata prolapſi ſumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines ſimus. Quòd ſi nec illud fortaſsis effugerimus, modò lapſi per pœnitentiam reſurgamus, non ideò ſtatim iuſti nomen amittimus, & erit iuſtitia noſtra, ſi præſertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in ſuo nihilominus genere perfecta, etiam ſi collata cum iuſtitia Spirituum Beatorum, valdè futura ſit imperfecta, cum Dei verò iuſtitia comparata, mera erit iniuſtitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos ſcribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam. Quum enim intelligeret eſſe iuſtitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abeſt, vt vlla creatura poſsit exæquare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat: Eſſe deinde iuſtitiam Spirituum Beatorum, ſiue ij ſint Angeli, ſiue ex hominum piorum cœtu in ſedes Beatorum re-

Auguſtin. de Eccleſiaſ. dogmat. cap. 86.
Iuſtus & Sanctus etiam dicitur peccator, dum retinet cum affectu iuſtitiã & ſanctitatẽ & ad eam reſurgere ſtudet.
Roma. 6.
Augu. de gratia & correctio. cap. 9.
Prouerb. 2.
Pſalm. 29.
Pſalm. 2.
Roma. 11.
Hiero. lib. 2. aduerſus Pelagian.
Prouerb. 24.
Pſalm. 36.
Hier. in Epiſto. ad Ruſticum.
Caſſ. collatione. 22. c. 13.
Roma. 7.
Grego. lib. 6. c. 2. in 1. Reg.
Sup. cap. 34.
Hier. lib. 1.
Pſalm. 7.
Iuſtitia hominis.
Secundum iuſtitiã meã iudica me.
Iuſtitia triplex.

cepti, ad quam & ipſam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam aſſecutus iudicari poſsit, noluit neque ſecundum priorem illam, neque ſecundum poſteriorem hanc iudicari: Sed iudica, inquit, me ſecundum iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecundum eam iuſtitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, poteſt apprehendere. Addit deinde: Et ſecundum innocentiam meam ſuper me. Innocentiam interpretatur Baſilius, Pſalmum hunc enarrans, ſimplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorũ, quæ neceſſaria ſunt cognitu: ſicut in Prouer. dicitur: Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiã noſtrã in multis offendimus: rogat Propheta Deũ ſuper innocentia veniam: Iudica me, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam in me exiſtentẽ: id eſt, ſecundum iuſtitiam humanæ fragilitatis, & ſecundũ morum meorum ſimplicitatem: Quaſi diceret: Scio me parũ eſſe conſideratum, neque ſatis in mundi negotio circũſpectum: Quamobrẽ noli me iudicare ſecundum iuſtitiam tuam: hoc eſt, qua tu iuſtus es: Nam ſi ſecundum illam iudicaueris, actum eſt de me: ſiquidem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt iniuſtitia. Sed neque iudica me ſecundũ iuſtitiam ſpirituum beatorum, nam & hãc quoad corpus hoc mortis circũfert, humana fragilitas aſſequi non poteſt: (Ac verè dictum eſt ab Auguſt. quòd etiam filij comparati ſibiipſis: quales in illa perfectione æterna futuri ſunt, ita boni ſunt, vt adhuc & mali ſint) ſed iudica me ſecundum iuſtitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ nõ poteſt ab omni prolapſione prorſus eſſe libera, ita vt ſæpè cadere, ſæpè etiã reſurgere neceſſe habeamus. Sic ferè locum hunc Pſalmi Baſilius interpretatur. Dicitur itaque iuſtus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iuſtitiam, quæ verè perfecta eſt, ſed qui quo maximè poteſt ſtudio cõtendit & elaborat, vt ad eam quam proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iuſtitiæ pluribus verbis docet Auguſtinus: Qui negat etiam alio loco, iuſtũ impedire peccata quædam venialia, ſine quibus hæc vita nõ ducitur, quominus ad vitã æternã peruenire queat. Eſt igitur perfecta iuſtitia, hoc eſt, perfecta charitas etiã in hac vita, ſed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœleſti patria nos cõſequuturos eſſe ſperamus, eã in hac peregrinatione noſtra Deus à nobis exigere non videtur. Eſt quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: ſicut idem numero eſt homo, qui cùm puer fuerit, factus eſt poſteà vir, neque alius eſt factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli ſumus, loquimur vt paruuli, ſapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quãdo autẽ facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorũ, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quãobrem nihil impoſsibile præcipitur, cùm ex toto corde noſtro diligere Deũ iubemur: quandoquidẽ & Propheta dicit: In toto corde exquiſiui te, ne repellas me à mãdatis tuis. Et Ezechias Rex: Memẽto, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonẽ quoque dixiſſe legimus: Domine Deus, qui cuſtodis pactũ & miſericordiã ſeruis tuis, qui ambulãt corã te in toto corde ſuo. Si tales nulli ſunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos eſſe dicimus Dauidẽ & Ezechiã reges, qui ſe exquiſiuiſſe Dominũ in toto corde, & ambulaſſe in corde perfecto gloriantur? Quãobrẽ in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde noſtro, & ex tota anima noſtra, eſt quiddam, quod à nobis rectè perfici poteſt, etiam in hac via: eſt aliud, quod non poteſt, niſi cùm ad patriam noſtram, cœleſtem illam Ieruſalem peruenerimus. Nam ſi quis ita verba hæc accipiat, vt illis pręcipi putet, ſic Deũ vt diligamus & colamus, ſic in eo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocatam habeamus, vt ne partẽ vllam cultus & amoris illi ſoli debiti, in alienos & factitios deos impendamus, quis eſt, qui non videat hoc nullo negotio ab homine Chriſtiano præſtari poſſe? Atque hunc eſſe verborum horum ſenſum, præter alia multa ſcripturæ loca, vel ex hoc vno ſatis colligi poteſt, vbi Samuel populũ Iſraëliticum hortatus fuiſſe legitur his verbis: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum aliũ conſtituimus vllum, nec in alio quoquam ſpem noſtrã defixam habemus. Et hoc eſſe, quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præceſsit, liquere

Marginal notes: Baſilius. — Prouer. 14. — Iuſtitiæ perfectio. — Aug. de ſpiritu & litera, cap. 28. — Pſal. 118. — Eſa. 38. — 3. Reg. 8. — 1. Reg. 7. — Diligimus Deum ex toto corde.

Section letters: A — B — C

A liquere poteſt, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis deos alienos, ne adoremus, néue
colamus ſculptilia, ſed ſolum illum adoremus, ſoli illi ſeruiamus: quod credenti præ-
ſtare non modò non impoſsibile, verùm ne difficile quidem eſſe, quis eſt qui non in-
telligat? Cæterùm ſi quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm ſummus
amor Dei comparatione rerum cæterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima
& viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis etiam vitæ & morti, ſi caſus
inciderit, vt aut ſit offendendus Deus, aut mors oppetenda, ne ſic quidem adhuc im-
poſsibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum eſſe legi-
mus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum poſsit. Quod ſi verò quis hunc eſ-
ſe verborum horum ſenſum velit, vt præcipi nobis exiſtimet, quo ſic amore diuino in-
ebriemur, vt obliti noſtri, factíque nobiſipſis tanquam vas perditum, toti pergamus
in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, vt cùm Propheta dice- Pſal. 30.
re nobis liceat, Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in- 1. Cor. 6. Pſal. 72.
æternum: hoc verò quin arduum ſit & difficile, negari non poteſt. Te enim quodam
modo perdere, tanquam qui non ſis, & omnino non ſentire teipſum, & à temetipſo
exinaniri, & penè annulari, cœleſtis, inquit Bernardus, conuerſationis, non humanæ Bern. in lib.
res eſt affectionis: videtur enim id eſſe hominem exuere, & Deum induere. Nam de dili. Deo.
quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infuſa, deficere in ſe tota videtur,
dum vini & ſaporem induit & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens,
B igni ſimillimum fit, priſtina propriáque forma exuta: quemadmodum Solis luce per-
fuſus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeò vt non tam illumina-
tus, quàm ipſum lumen eſſe videatur: Sic in eiuſmodi hominibus, humanam affectio-
nem, quodam ineffabili modo neceſſe eſt à ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus
transfundi voluntatem: Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homi-
ne de homine quicquam ſupererit? Quamobrem fateri neceſſe eſt, cum primis id eſſe
magni negotij. Neque tamen propterea vel ſemel in vita præſtari non poteſt. Niſi Coloſſ. 3.
forte non fuit ab illo præſtitum, qui poſteaquàm ſe Chriſto confixum eſſe cruci dixe-
rat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: qui propter Gal. 2.
Chriſtum omnia detrimentum fecit, & arbitratus eſt vt ſtercora, vt eum lucrifaceret,
qui tanto in eum amore ferebatur, vt deſyderium haberet diſſolui, & eſſe cum Chri- Philip. 3.
ſto: Mihi enim, inquit, viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum: qui denique quaſi numine Phil. 1.
correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis
ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? an fames? an nuditas? an Rom. 8.
periculum? an perſequutio? an gladius? Certus ſum, quia neque mors, neque vita, ne-
que angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque
fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſepara-
re à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Nunquid aliquid huic de-
fuit ad iuſtitiæ charitatiſque perfectionem, quæ à mortalibus in hac lacrymarum val-
C le peregrinantibus, vel maxima requiri poteſt? Certè Clemens Alexandrinus, cùm Cle. Alex. li. 4. ſtromatũ.
dixiſſet Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus, hoc eum dice-
re voluiſſe ſcribit: quod cùm eſſet in carne, ſic viueret, vt in cœlo verſari videretur,
cœleſtémque vitam in terris adhuc degens repræſentaret. Qua in re ne cæteri quidem
Apoſtoli multò videntur inferiores fuiſſe, quorum etiam ſectatoribus hoc teſtimo-
nium tribuit Philo Iudæus, quod vſque eò fuerunt diuinarum rerum contemplationi Phil. in li. de vita cõtẽpla. ſiue de ſupplicibus.
dediti, vt abieciſſe curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpuſculi per cõtinuos
dies aliquot obliti prorſus eſſe viderentur, vix vt quandoque ſexto aut ſeptimo die ci-
bum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Chriſtus lumina mundi conſtituerat, Ieiunabant aliquãdo ſex
quíque vniuerſum orbem diuinæ ſapientiæ ſale condire debebant. Neque verò ipſi aut ſeptẽ diebus ſine cibo.
ſoli fuêre diuinitatis contemplatores, ſed quos in fide Chriſti inſtituerant, eos quo-
que ſpiritualium donorũ ſpeculatores eſſe cupiebant. Tales etiam ſuo tempore fuiſ-
ſe Monachos narrat Chryſoſtomus, qui carnis illecebras reſpuentes, ab omni ſtudio Chry. in homil. 70. & 71.
mundanarum rerum auerſi, ſuos amores in cœleſtibus optandis, ac in illa cum Deo in Matth.
gratia coniunctionéque ponentes, nullis vel carnis deſyderiis, vel quarũcunque alia-
rum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari ſolent,
ſed cœleſtium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræſentantes, ad iuſtitiæ

diuinæ ſimilitudinem quàm proximè accederet. Tales nullo vnquam ſeculo defuiſ- A
ſe, ac ne nunc quidem deeſſe credendum eſt. Verùm hîc dixerit aliquis: Si tantam iu-

Obiectio.

ſtitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantē ſe in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis? Cur ſe vocat infelicē, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam perfectum eſſe, ſed ſe ſequi tantùm dicit, ſi quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid ſi veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qui victus à concupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec enim Apoſtolus cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum eſt ad mortem, qui legis fuit obſeruantiſsimus: neque carnalis erat, neque venundatus ſub peccato, neq; malum, quod non volebat, faciebat: neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verùm docendi gratia peccatoris in ſe perſonam recepit, vt oſtenderet à peccatis neminem poſſe fieri liberum niſi per gratiam Euangelij. Quid ſi iidem veteres, non de peccato originis, quod omnes contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut ſi quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adſcribunt aſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici verè non poteſt.

Philip. 3.

Infelix ego, &c.

Verùm demus hoc iſtis, vt à qua ſententia non abhorruit Auguſtinus, ſub ſua perſona Paulus dixiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis, repu- B
gnantem legi mentis meæ: non ideo tamen ab ea perfectione iuſtitiæ ſiue charitatis remotus fuiſſe putandus eſt, quæ à nobis in hoc fragili corpore noſtro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò ſimus in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil vt præterea cogitemus vnquam, nullam vt carnis noſtræ, nullam amicorum noſtrorum, nullam rerum ad vitam hanc ſuſtentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate ſeu deſiderio tangamur.

Auguſt. cōtra duas epiſ. Pelagianorū ad Bonifaciū, li. 1. cap. 10.

Nam etſi dictum eſt: Non concupiſces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus, dicens: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Poſt concupiſcentias tuas non eas. Non concupiſcere, non eſt noſtræ fragilitatis, qui dum ſumus in iſto corpore, peregrinamur à Domino: ſed eorum eſt, qui cœleſti iam patria potiti, præſentis eius aſpectu fruuntur, in quem Angeli proſpicere deſiderant. Cæterùm non ire poſt concupiſcentias, non obedire concupiſcentiis, noſtrum eſt, & à nobis præſtari poteſt, ſpiritu noſtram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiſcat aliquis, ad cœleſtis patriæ perfectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam inſiſtere aut ingredi ſine caſu aliquo & prolapſione non poſſumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus poſt concupiſcentias noſtras, vt non obediamus illis.

Nō cōcupiſces, quomodo intellig.
Exo. 20.
Deut. 5.
Rom. 6.
Eccleſi. 18.
2. Cor. 5.
1. Pet. 1.

Quam etiam ob cauſam Paulus, cùm nondum ſe perfectum eſſe, paulò antè dixiſſet, ſubiunxit eueſtigiò: Qui- C
cunque ergo perfecti ſumus: duplicem nobis perfectionem inſinuamus, vnam patriæ, quam ſe nondum accepiſſe confeſſus eſt: alteram viæ, quam ſibi cum aliis optimo iure vendicat: Oſtendit, inquit Auguſtinus, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem, eíque perfectioni hoc deputari, ſi ſe quiſque nouerit nondum perfectum eſſe. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate iuſtitia perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondū habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Ac aliquanto ſuperius in eodem capite: Tunc eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit, intelligit. Ideóque Apoſtolus & imperfectum & perfectum ſe dicit. Imperfectum ſcilicet cogitando, quantum illi ad iuſtitiam deſit, cuius plenitudinem adhuc eſurit & ſitit: Perfectum autem, quòd & ſuam imperfectionem confiteri erubeſcit, & vt perueniat, bene procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuiſſe perfectum viatorem, & ſi nondum fuerit ipſius itineris perfectione peruentor.

Philip. 3.

Augu. cōtra duas epi. Pelagia. ad Bonifac. lib. 3. cap. 5. cap. 7.

Aug. de peccat. meritis & remiſ. lib. 2. cap. 13.

Scripſit autem Gregorius Niſenus orationem quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quā ita cōcludit: Ea enim verè perfectio eſt, vt qui augetur in melius, nunquam conſiſtat: nunquā terminis vllis perfectionem

Greg. Niſenus.

exiſti

A exiſtimet eſſe concluſam. Sic in Euangelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut
magiſter eius: non quòd quiſquam par ſit Chriſto, ſed quod in eodem virtutis genere Lucæ 6.
quamuis longè impari ſucceſſu, verſetur. Ibidē iubemur eſſe perfecti, ſicut Pater cœ-
leſtis perfectus eſt: non quòd vllus hominum, aut etiam Angelorum ad perfectionem
Dei poſsit accedere, ſed quod in aliquo virtutis genere nihil impedit, quominus ali-
qua ex parte referre Patrem cœleſtē queat, nimirùm in benignè faciendo non ami-
cis modò, verumetiam inimicis. Clemens quoque Presbyter Alexandrinus in Pæda- Clem. Alex.
gogo ſuo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondū exiſtimo comprehendiſſe, &c. lib. 1. c. 6. in
Seipſum, inquit, perfectum exiſtimat, quòd à priore vita liberatus ſit: meliorem au- fine. Philip. 3.
tem perſequitur, non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod perfe- Nota.
ctum deſiderans: & ideo ſubiungit: quicunque ergo perfecti, hoc ſentimus: perfectio-
nem dicens renunciaſſe peccatis, & in fidem eius, qui eſt perfectus, eſſe regeneratos,
poſteriorum peccatorum oblitos. Et iterùm: Solum, inquit, credidiſſe & regeneratum Ibidem ab
eſſe, eſt in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adſcribere, ex quibus pla- initio.
num fieri poſsit, quis ſit verborum Pauli ſenſus: Explanans enim illa: Velle adiacet Greg. lib. 5. c.
mihi, poſſe autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum hoc ago, ſed 1. in li. Regū. Rom. 7.
quod odi malum id facio: Quaſi dicat, inquit, vellem eſſe in carne non ea perfectione,
qua perfectus in carne perfectus eſt, ſed ſicut Angeli Dei in cœlo: ſed hoc poſſe non
inuenio, quia quādiu mors quoque peccati abſorpta in futura reſurrectione non fue-
B rit, illud quòd in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gre-
gorius Auguſtini ſententiam ſequutus, quam his verbis recitat Proſper: Iuſtitia, ſe- Proſper ſen-
cundum quam iuſtus ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, ten. 313.
vera iuſtitia eſt: quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate
perfecta dicatur, parua tamen eſt ad illam magnam quam capit æqualitas Angelo-
rum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, &
propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iu-
ſtitia, facit meritum, maior illa facit præmium. Vnde qui iſtam non ſequitur, illam
non aſſequitur. Ex his facilè cuiuis liquere poteſt, fuiſſe Paulum perfectum ea perfe-
ctione qua perfectus in carne perfectus eſt, non autem ea quam deſiderabat, qua An-
geli in cœlo perfecti ſunt. Ac vt ſenſerit aliquando Paulus legem in membris ſuis
repugnantem legi mentis ſuæ, dubium tamen non eſt, quin adeò fuerit ab omni ſen-
ſu eiuſmodi perſæpè remotus, vt iam non ipſe viueret, ſed viueret in ipſo Chriſtus in
quem tota mente cunctiſque animi ſui viribus ferebatur. Quòd ſi vel ſemel ab homi-
ne Chriſtiano fieri contingat, iam ad ſummam præcepti de diligendo Deo perfe-
ctionem perueniſſe videtur. Cuius quidem præcepti non continuò tranſgreſſor
exiſtimandus eſt, qui non ad plenum fortè præſtitit: cùm ſemper augendæ dilectio-
ni ſupereſſe locus videatur: Quòd ſi nos, quod in nobis eſt, præſtamus, amplius à
nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dile-
C ctionis in hac vita negant expleri poſſe. Nam quatenus præceptum eſt, expleri
poteſt: quatenus autem expleri non poteſt, nobis adhuc à Domino peregrinanti-
bus minimè præceptum, verùm quò contendere, quóue currere nos oporteat, via
tantùm eſt commonſtrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iuſtitiæ
Docet Auguſtinus: Certè grauis autor Baſilius, adeò non impoſsibile putat, vt ne Baſil. in Pſal.
difficilè quidem eſſe dicat, his qui volunt ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam, & 44.
odium aduerſus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis
participi, ſicut amandi, ſic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtu-
tem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè
de hoc ipſo diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi
Deum accepimus, iidem ſtatim in prima noſtri conſtitutione, & diligendi facultatem
vnà nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eo Baſilius non eſſe difficile vult præceptum Baſi. in Aſce-
hoc, vt naturæ maximè conſentaneum, & animis ab illa noſtris inſitum eſſe dicat. ticis, cap. 2.
Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius ſententia nec Hierony-
mus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quen- Hier. in c. 1.
quam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapiētiæ & iuſtitiæ reliquarúmq; ad Gal.
virtutum. Vnde multi abſque fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua,
vel

vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant: magíſque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina, non credunt ſine eo, ſine quo eſſe non poſſunt. Vetuſtiſsimus quoque ſcriptor Iuſtinus Philoſophus & martyr: Quid eſt, inquit, tota legis iuſtitia? Diligere Deum pluſquam ſeipſum, & proximum vt ſeipſum. Quod dicit igitur non iuſtificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non poſſunt impoſsibilia, ſed quia nolunt poſsibilia. Voluntate enim ad poſsibilia vtimur, non ad impoſsibilia. Et hoc vetuſtior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, ſed ſimplicia quædam & facilia: videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, ſi non libet reuereri, vt principem ac dominum: vtque incedas per vias ei placitas, coláſque eum non obiter, ſed ex totâ mente referta piis opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio. Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici poſſe, perſuaſum habeamus, quamuis non ita plenè ſicut in patria: Siquidem viſio, ſicut à Philoſopho quoque traditum legimus, amoris eſt cauſa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus niſi per ſpeculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœleſtem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à Domino, imperfecta eſt dilectionis noſtræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt oculi tui Domine. Hoc eſt, quod à venerabili quoque Beda ſcriptum legimus: Hæc eſt in hominibus ſola fidei perfectio, ſi omnibus, quæ præcepta ſunt, impletis, imperfectos eſſe ſe nouerint: & quandiu peregrinantur à Domino, ſemper ineſſe ſibi mala, quæ defleant, ſemper meminerint deeſſe bona, ad quæ gratia eius iuuãte, proficiant. Eſt igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia, Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quiſquis hoſtem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit: huc enim ſpectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius eſt imperio ſatisfactum. Si verò ſtrenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ ſunt artis & diſciplinæ militaris prætermiſit, non eſt nihilominus quod cupiebat aſſecutus, vt hoſtem prælio ſuperaret, nunquid is non expleſſe ducis mandatum exiſtimandus eſt? etiamſi per aduerſam fortunam, non per aliquam inertiam ſuam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipſe miles etiam ſibi propoſitum habebat, non peruenit? Ad eundẽ modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo ſpiritus efficiamur, quod quoad corpus iſtud mortis circumferimus, à nobis plenè præſtari nequaquam poteſt. Nam vt omnibus curis aliis vacui, ſolius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, humana fragilitas nõ permittit. Cęterùm ſi omnia fecerimus, vt quàm proximè ad iſtam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in iſto corpore. Nam vt verę cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo ſpiritus efficiamur, nõ in hoc, verùm in illo ſeculo futurum ſperamus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes, ac prout quiſque profecerit, ſic eum, poſteaquàm ex hac vita migrauerit, coronat in miſericordia & miſerationibus ſuis multis.

[Margin notes: Iuſtin. ad orthodoxos. quæſt. 103. — Phil. in libello de victimas offerentibus. — 10. Ethicorũ. — 1. Cor. 13. — Pſal. 138. — Beda lib. 5. in Luc. cap. 17. — 1. Cor. 15. — Margin letters: A, B, C]

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAP. LXXV.

HAbemus ergo iam quæ ſit iuſtitia noſtra. Eſt enim fides, ſpes, & charitas, aut ſi quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, iuſtitia noſtra eſt charitas: quæ vbi eſt, quid eſt quod poſsit deeſſe? vbi non eſt, quid eſt, quod poſsit prodeſſe? Nam fides haberi poteſt abſque charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: venia quoque quamuis fruſtrà, ſperari tamen poteſt ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex animo diligit, facere non poteſt, quin & credat, & ſpem atque fiduciam ſuam in eo collocatam habeat, quem diligit. Cùm autem iuſtitiam noſtram charitatem eſſe dicimus, quemadmodum anteà quoque ſemel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, ſed qua nos amati

[Margin notes: Iuſtitia noſtra quæ. — Iac. 2.]

A amati à Deo viciſsim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum
quoque iam eſt refutata per nos opinio, qui iuſtitiam hanc, in hac vita expleri à nobis
poſſe negant: Siquidem propterea Deus miſit Filium ſuum in ſimilitudinem carnis Rom.5.
peccati, vt quod legi præſtare fuit impoſsibile, poſteaquàm de peccato damnauit pec-
catum in carne, iuſtitia legis impleretur in nobis. Quomodo, autem impleretur? Im-
pleretur, inquit, in nobis, non ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum ambulanti-
bus: Hoc eſt, quod dicit Clemens Presbyter Alexandrinus, de Chriſto ſcribens: Non Clem.lib.5.
id quod erat, viſus eſt iis, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. ſtromatum.
Cùm ergo carnem accepiſſet ſenſibilem, venit oſtenſurus hominibus ſufficientes eſ-
ſe eorum vires, vt poſsint obedire mandatis. Lex præcipere poterat: cæterùm infir-
mior erat caro noſtra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præſtare poſſet. Indutus
carnem noſtram Dei Filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mor-
tem peccato, nobíſque Deo Patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedi-
mento eſſe poſſent, quo minus iuſtitia legis in nobis impleretur: quæ iam in nobis
ex aqua & Spiritu renatis impleretur: Chriſto non modò & verbis docente, & ex-
emplo nobis præeunte, verumetiam ipſo in nobis operante, ipſo faciente, vt iuſti-
tiam faciamus, ipſo diligente nos, vt viciſsim eum, ipſius amore prouocati, diliga-
mus. Etenim omnis iuſtitia legis eſt vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur,
quo diligere Deum iubemur ex toto corde noſtro, & proximum ſicut noſipſos:
B Quod præceptum vnum quidem eſt, ſed duo tamen in ſe complecti videtur: Iube-
mur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto Diligere deũ
corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & forti- quid? Deut.6.
tudine noſtra: ita, vt præ illius amore poſt putemus omnia, neque ſit in hoc mundo res Matth. 22.
vlla, in quam pari noſtræ voluntatis inclinatione propendeamus: non honores, non Mar.12. Luc.18.
aurum aut argentum, non poſſeſsiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla
veſtium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam qui-
dem noſtram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, ſimus alacri animo de- Philip.3.
ſerturi propter Chriſtum, ſi fortè vſus veniat: quin ea potius vt ſtercora reputemus
modò, lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præſidium nobis
conſtitutum, ſed in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem poſitam habeamus. Non 1. Tim.6.
ſperemus in incerto diuitiarum: non in curribus & in equis, non in filiis hominum Pſal.19.
in quibus nõ eſt ſalus: verùm ex Dei ſolius benignitate toti pendeamus inde ſalutem:
inde rebus noſtris afflictis præſens auxilium expectemus. Poſtremò, contemplando
illi toti vacemus, omnes vt ſenſus noſtri, cogitationéſque noſtræ non aliò referantur,
quàm ad illius bonitatem, ſapientiam, maieſtatem perpetuò contemplandam. Hoc
eſt, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute Ex toto corde.
& fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretan-
tur, quando rationem ſiue intellectum noſtrum omnem captiuamus in obſequium
C Dei: ita vt non quod ratio noſtra dictat, non quod intellectus noſter aſſequitur, ſed
quod in ſcriptura diuinitus inſpirata continetur, id ſolum verum, id ſolum rectum
eſſe perſuaſum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione ſiue intellectu
noſtro videatur. Ex tota verò mente tum Deum diligi, cùm in memoria noſtra non Ex tota mente.
alia res verſatur magis, quàm vel Deus ipſe, vel quod ad honorem Dei pertinet:
ita vt in eius ſolius meditatione omnis noſtra cogitatio conſummatur. Ex tota verò Ex tota anima.
anima, quando ſic voluntas noſtra omnis citra contradictionem vllam Deo addi-
cta eſt, vt ſumma cum alacritate iuſsis eius omnibus obtemperet: vt nec vel proſpe-
ris rebus elata, nec aduerſis fracta, committat vnquam aliquid, quo voluntas eius of-
fendi poſsit, quin potius in eo tota ſit, vt eius mandata pro virili ſua expleat. Me- Cap.69.
minimus in ſuperioribus nos de eo diſſerere, quemadmodum ad imaginem & ſimi-
litudinem Dei facti ſimus, quæ quidem imago cum peccato primi Adæ deformata
fuiſſet, virtute ſecundi Adæ rurſus eſt in nobis reparata: vt ſicut portaueramus an-
teà imaginem terreni, ſic portare deinceps poſsimus imaginem cœleſtis homi- 1.Cor.15.
nis. Hanc autem imaginem in anima noſtra eſſe docuimus, ac ſicut in Deo, ſic in il- Imago Dei in homine.
la quoque Trinitatem quandam. Deus vnus eſt, tres perſonæ, Pater, Filius & Spiritus
Sanctus. Sic anima cuiuſque noſtrûm vna eſt, tres autẽ vires ſiue potentiæ: intellectus,

memo

memoria, voluntas. Ex Patre naſcitur Filius, ex Patre & Filio procedit Spiritus Sanctus. Ita ſuo modo ex intellectu naſcitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis noſtri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore ſuo vehementer auerſa fuerunt, ad quem viciſsim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi noſtra tota ſubiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum ſemper ſit conuerſa, nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili ſua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, & Deiformes efficimur. Eſt enim animæ ratione prædicæ forma Deus, cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm ſigillo quod ſignatum eſt, imprimitur. Hæc autem impreſsio non fit, niſi per charitatem, per quam ſolam Deo ſimiles efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non poſſumus, niſi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auerſis, in ſolum autem Deum conuerſis. Hæc ſi videntur apud homines impoſsibilia, certè apud Deum nihil eſt impoſsibile, modò prompta voluntas adſit, ſpémque noſtram omnem in Deo poſitam habuerimus, ac deindè ipſi quoque manum admouerimus, & quod in nobis eſt, fecerimus, citò ſentiemus per gratiam eſſe facile, quod per naturam non modò difficile, verumetiam impoſsibile fore videbatur. Eſt aliquò prodire tenus, ſi non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta eſt mole corporis, quanta in homine eſſe maxima poteſt, quales aliquando Gigantes fuiſſe feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non poſsit, nihil tamen ei deeſt eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem eſt & dilectionis ratio: Si non poſſumus ad eam aſpirare, qua Gigantes ardent in cœlo, (nam & caro noſtra, cum ſpiritu noſtro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti eſſe queamus, in multis offendimus omnes, & ſeculi domeſticarúmque rerum curis impediti, cor in ſolum Deum intentum habere, & actu ſemper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis eſt, vnus cum eo ſpiritus effici non poſſumus) ſi igitur non poſſumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones ſaltem in terris: Quantominus nobis ſatisfecerimus, tanto ſibi magis ille ſatisfactum eſſe iudicabit, etiam ſi ſit minimè ſatisfactum. Porrò proximum iubemur diligere, tanquàm noſipſos, ita vt Dei dilectio ſuperet, proximi autem exæquet noſtram ipſorum dilectionem. Proximus autem eſt omnis homo, fidelis præſertim, qui cùm ſit imago Dei, quiſquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine ſua vel honoratur, vel contemnitur, ſic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non poteſt hominem odiſſe, qui Deum amat, non poteſt Deum amare, qui hominem odit, ſcriptum eſt enim, ſi quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt: Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & autorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt ſeruare nemo queat, niſi ſeruet ſimul & ſecundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et in alia Epiſtola: Omnis lex in vno ſermone impletur: Dilige proximum tuum ſicut teipſum: Dixit autem hoc à magiſtro ſuo doctus, qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuerſam & Prophetas affirmaſſet, alio loco quaſi explicans, quid ſit proximum diligere, iis verbis vſus eſt: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: hæc eſt enim lex & Prophetæ: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum abſque altero conſtare non poteſt, atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque cauſa in ſuo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, ſi propter Deum proximo benè velis, & in eum ſuauiter ſis effuſus. Iubetur autem quiſque diligere proximum tanquàm ſeipſum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quemadmodum itaque non diligit ſeipſum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui

Margin notes: Diligere proximum. Proximus quis. Deus in imagine vel honoratur vel cõtemnitur. 1. Ioan. 4. — Roma. 13. Galat. 5. — Matth. 22. — Matth. 7. — Diligere proximũ ſicut ſe ipſum quid. Pſalm. 10.

A qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm ſint in proximo, homo & peccator: diligendus eſt homo, odio habendus eſt peccator. Si bonus eſt homo, diligendus eſt in eo Chriſtus, cuius bonitate bonus eſt: Si malus eſt, corripiendus eſt malus, ſed nihilominus diligendus eſt homo, verùm in hoc tantum, vt conuertatur ad Chriſtum. Quiſquis aliud ſpectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cùm propter Deum diligitur, vt in proximo nõ niſi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio noſtra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbum diligit, quem venit propulſare, ſed ſalutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus eſt animi, qui modis omnibus propulſandus nobis eſt pro virili noſtra, ſed ſalutem proximi, quam ille tunc adipiſcitur, quando Deo, qui ſalus noſtra eſt, coniungitur.

De præceptis decalogi.

CAP. LXXVI.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuerſa. Duas legis tabulas, digito Dei ſcriptas, Moyſi datas eſſe legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem ſcripſit de decalogo, & Ioſephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conſcripta referunt. Origenes autem, cuius hanc ſectionem ſequutus eſſe videtur Rupertus Abbas Tuitienſis, quatuor in priore (nam primum
B præceptum in duo diuidit) ſex in poſteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Auguſtinus verò, quem vt in aliis ferè omnibus, ita in hoc quoque ſequitur ſchola Theologorum, tria vult prioris, ſeptem autem poſterioris eſſe tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata ſpectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei: ſeptem verò tabulæ poſterioris, ad proximi dilectionem pertinent, quemadmodum Auguſtinum ſequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: qui neque impleri, niſi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet. Quamobrem in vtriuſque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiſcatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Chriſtus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni naſcitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit ſemper ſancta catholica Eccleſia. Quæ malùm igitur intemperiæ iſtos agitant? qui eam inſimulare audeant, quòd tot ſeculis ſecundam tabulam tantùm & opera politica ſit intuita, primam nihil curauerit: quaſi nihil pertineret ad rem: aut certè tantùm externos cultus requiſiuerit, illam æternam legem, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorſus non conſyderauerit? Cùm non obſcurè falſitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò antè commemorauimus, ſententia, quem autorem ſequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholaſticos. Etiam pueri didicimus in Eccleſia, non quid, ſed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt ſi quid ex radice charitatis profectum non
C ſit, nihil ſit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam eſſe docet Apoſtolus, quæ per ſe ambulantes ducit ad patriam. Et ſicut ſine via nullus peruenit eò, quò tendit, ita ſine charitate, non ambulare poſſunt homines, ſed errare. Hæc enim eſt ſumma bonarum actionum, ſalus morum, finis cœleſtium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligẽs Auguſtini ſectator, Proſper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, ſcriptum reliquit: Ad hanc ergo Dei charitatem ſiue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt perſuaſum habeamus, proximos quoque diligendo, niſi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modò nos officio noſtro functos non eſſe, verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc eſt, quod à Thoma quoque ſcriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex eſt charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt &

Decalogi diuiſio. Ioſeph.lib.3. antiquit.c.6. Orig.Homi. 8.in Exod. Rup.libr.3. in Exod.c.32. Aug.ſuper Exo.quęſ.71.

Lib.3.ſent.diſtinct.37. Diſtinct. 36. lib.3.

Charitas finis præcepti.

Boni & mali radices, duæ in corde altera ex Deo, altera ex diabolo.

1.Cor.13.

Charitatis laus.

Proſp.lib.3. de vita contempla. ca.3.

Thom. opuſculo 4.

virtuoſum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat, quando verò diſcordat ab A
hac regula non eſt bonum, nec rectum.

De primo præcepto.

CAP. LXXVII.

Auguſ. ſuper Exo. queſ. 71. Ratio trium præceptorũ.

PRioris tabulæ tria tantùm vt eſſent præcepta, propterea viſum eſt Auguſtino
congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus, inſinuare videntur. Pri-
mum enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad Patrem: Secundum de iuramenti
veritate, ad Filium: Tertium de Spirituali vacatione, ad Spiritum Sanctum pertinere

Roma. 13. 1. Pet. 2. 1. Tim. 1.

videtur, ita vt tribus his præceptis tres perſonas vnum Deum colere iubeamur. Quo-
niam verò ſicut principes non ſunt in terrorem benè operantium, ſed malè, mittun-
tur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, ita lex iuſto non eſt
poſita, ſed iniuſtis & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis,
eſt enim poſita, propter tranſgreſſionem: Deus autem quoniam cùm iuſtum in terris
reperiret neminem, & iniuſtos & omni vitiorum genere contaminatos curandos ſuſ-
ceperat, quod facere ſolet diligens agricola, ſi malis radicibus terram videt occupa-
tam, primum vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc
ſibi quoque faciendum eſſe putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in menti-
bus hominum inſereret, quàm radicitùs extirpaſſet omnia, quæcunque videntur

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur. Exod. 20.

impedire, quò minus ea radices agere queat. Cùm itaque de diligendo Deo præce-
ptum, tribus modis tranſgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præ- B
ceptis tranſgreſſionem hanc prohibet: Primo eam, quæ fit corde, ſecundo quæ fit ore,
tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem tranſgredimur, ſi deos ha-
beamus alienos, ſi faciamus nobis ſculptile, aut ſimilitudinem aliquam. Hæc tria pri-
mo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis deos alienos coram me, non fa-
cies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quę eſt in cœlo deſuper, & quæ in ter-
ra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea neque coles.

Deus non patitur ſibi quicquam anteponi.

Cultus quem ſibi præſtari Deus vult, eſt illa, de qua iam ita multa dicta ſunt à nobis,
dilectio, ſine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum ſibi cor hominis
vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Eſt enim Dominus
Deus noſter zelotes, non modò non præferri, ſed nec exæquari ſibi quicquam in

Eſaiæ 28.

amore patitur. Quod ab Eſaia dictum eſt: Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter de-
cidat, & pallium breue vtrunque operire non poteſt, de cordis humani ſtrato rectè
dici poteſt, quod tam anguſtum & arctum eſt, vt ipſum etiam Deum ſolum, pro eo,
vt debet, capere non poſſit. Quamobrem excidit is eueſtigio de ſtrato cordis noſtri,

1. Corint. 10.

ſimul vt alius admiſſus fuerit. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit: Non poteſtis calicem
Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non poteſtis menſæ Domini eſſe partici-

Matth. 6.

Differentia inter deos alienos & ſculptile. Idololatria duplex.

Philip. 3. 2. Corinth. 4. 1. Corinth. 8. Galat. 5. Epheſ. 5.

Vitia & peccata & hæreſes, doctrinæ falſę ſępe idola & Dij alieni vocantur.

Hierony. in Amos, cap. 2. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5. Hierony. in Zach. cap. 13. Pſalm 113. Eſaiæ 2.

pes, & menſæ idolorum. Quod à Chriſto quoque dictum eſt: Non poteſtis Deo ſer-
uire & mammonæ. Atque hac de cauſa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alie-
nos, non facies tibi ſculptile, aut aliquam ſimilitudinem. Sunt qui inter deos alienos & C
inter ſculptile diſcrimen hoc faciunt, vt ſpiritualem per illos & internam, per hoc
verò craſſam & externam idololatriam ſignificari velint. Eſt enim duplex idolola-
tria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi poſ-
ſunt. Nam etiam vitia, ſiue peccata noſtra, nunc deos alienos, nunc idola vocari, vel
ea Pauli loca planum faciunt, vbi de iis, quorum Deus venter eſt, vbi de Deo huius ſe-
culi, vbi de Diis, & Dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam ſemel
& iterùm idolorum ſeruitutem vocat. Hinc eſt, quod ab Hieronymo quoque ſcri-
ptum legimus: Vnuſquiſque adorans vitia ſua atque peccata, Deum habere cœpit,
à quo victus eſt, dicente Petro Apoſtolo: A quo enim quis ſuperatur, huius &
ſeruus eſt. Auarus aurum, guloſus ventrem, libidinoſus penem & Beelphegor co-
lit, laſciua mulier, quæ cùm ſit in deliciis, viuens mortua eſt, adorat Venereas volu-
ptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus ſcri-
ptum eſt: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, re-
ctè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruerſam doctrinam, quæ quod-
cunque ſimulauerit, vertit in idolum, & pro Chriſto facit adorari Antichriſtum.
Illum quoque locum enarrans Eſaiæ: Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum
adora

A adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque ſecus intelligi vult, quod ab Ozea ſcriptum eſt: Argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Auguſtinus quoque poſteaquàm de ſimulacris manu factis pleraque dixerat: Eſt, inquit, alius deterior, & inferior ſimulacrorum cultus, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante, cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus, illum etiam Ioſue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad dominum Deum veſtrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argento meo, feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phãtaſmatum ſuorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia ſacramenta, & verba ſanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, propterea & illa ſacramenta & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit, quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à gentilibus Dij ſui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si ſurrexit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba

Ozeæ 8. *Aug. de vera religione, ca. 38.* *Aug. q. 29. ſuper Ioſue. Ioſue 23. Aug. libr. 3. de baptiſmo cõtra Donatiſt. c. vlt.* *Deut. 13.*

B Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra: Per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos, quos propterea ſpargi non nunquam patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeôn non ſtatim eradicantur autores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicę fidei ſit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum: tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Nanque alij prorſus euolant, alij verò tantummodò excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex his perſpicuum eſſe poteſt, quòd non tunc ſolùm peccatur contra præceptũ hoc, quando vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum, multóque deteriorem eſſe ſimulacrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat, quàm ſit is, quem ſuis gentes præſtant ſimulacris. Nam quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant

Dij alieni, errores extranei ſunt. *1. Cor. 11. Hæreſes & errores quare patitur Deus.* *Peccator cõtra primum præceptum.*

C ſanctorum inuocationem, & imaginum venerationem, quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc eſt, non tanquam largitores ſed tanquam interceſſores: quemadmodum vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio, quàm ad prototypum refertur: ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum: cùm nemo tam ſit lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum: nihil contra præceptum hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus debita veneratio præſtatur, modò ne in homine, néue in ſtatua, aut depicta tabula aliqua, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctam Synodum ſeptimam exclamaſſe legimus: Quicunque ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Chriſtiani, vt Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbum, contra receptam Eccleſiæ totius doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo ſcriptum eſt, ſéque coram eo incuruare, quæ eſt, ſi hæc non eſt ipſiſſima idololatria? Quid enim aliud faciũt hoc genus homines, quàm quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum?

Sup. cap. 58. *Baſ. in lib. de ſpir. ſancto ad Amphil. c. 18.* *Synod. 7. Actio. 7.* *Synod. 8. Actio. 10.*

Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium, ſtatim A
adorant, & incuruantur coram idolo. Sicut idem Zuinglius & Caluinus, dicunt
Anabaptiſtæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel diaboli potius per ho-
minem loquentis verbum, pro Dei verbo, próque Chriſti Euangelio miſeri ample-

Idololatria horrenda quòd falſam doctinam pro Euangelio recipit & adorat aliquis.

ctuntur, & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, ac velis, quod aiunt, remíſque
fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cum vnaquæque ſecta ſuum
verbum, verbum Dei eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quot ſunt hæreſiarchæ?
quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus cum doctri-
na certabat vitæ ſanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impuriſſimi alicuius
hæretici libris opinionem ſuam confirmare, nec minore autoritate, quæ ab illo di-
cta, quàm quæ in Canonicis libris ſcripta ſunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas ho-
minum mentes, præſtigiis dæmonum adductas eſſe videmus. Peccant igitur contra
præceptum hoc, qui & colunt ipſi ſua phantaſmata, & còli volunt ab aliis, tanquam
idola, & quod ipſi ſentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt ſic eueniat,

Pſalm. 48. Hæretici diuinitatis nomẽ affectãt. Max. Tyr. Sermo. 19. Quis ſit finis philoſophiæ.

quod à Propheta ſcriptum eſt: Vocauerunt in terris nomina ſua. Haud aliter enim
iſti diuinitatis opinionem affectant, quàm feciſſe ſcribit olim in Lybia Pſaphonem
quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepiſſe dicitur, vocales &
humani ſermonis dociles, eáſque ſonare docuit hæc verba: Magnus Deus Pſaphon,
atque ita doctas emiſit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas
item aues eadem ſonare docebant. Porrò Lybes cum ignorarent commentum, cre- B
dentes id diuinitùs accidere, Pſaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in
Deorum numerum retulerunt. Sic iſti, cupientes & ipſi in Deorum numerum re-
ferri, verbo ſuo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur
à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Diis quibuſdam eos coli videmus. Neque
verò ipſi tantùm hæretici, ſed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm

Hæretici & qui eorum errores ſequuntur idololatræ ſunt.

Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei ſunt. Nobis verò propoſitum
non eſt, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando re-
cenſere, quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij, ab illis
hæc peti poſſunt. Verùm hoc tamen ſilentio prætereundum non eſſe duximus,

Miſſam abrogantes grauiſsimè peccant.

grauiſſimè contra præceptum hoc peccare, qui Miſſæ ſacrificium, propriè diui-
nitati debitam ſeruitutem, ſicut ex Auguſtino docuimus, abrogare conantur.
Quid enim iſti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes
alij cultus, ſiue ij conſtent imitatione, ſiue adoratione, ſiue inuocatione, non
ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerſo mo-
do, quemadmodum alibi docuimus, rectè transferri poſſint: Solus hic eſt, quo
diuina ſeruitus ab humanis obſequiis diſcernitur, neque poteſt alius vllus Deo præ-

Miſſam celebraturus quid facere debeat.

ſtari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viri-
bus diligendo præcipitur, id aut hic, aut nuſquam alibi, quatenus in hac pere-
grinatione fieri poteſt, perfectè præſtatur. Hic enim Sacerdos mentem ab omni- C
bus aliis cogitationibus abſtractam, & in diuinorum beneficiorum contempla-
tione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amo-

Nota.

re inflammatur, vt ſui prorſus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cùm
agendis Deo gratiis pro hac immenſa illius beneficentia mentem ad eum cogitatio-
némque tollit, illicò mentis hanc ad Deum ſublationem, vultus, oculi, manúſque
ſequantur, vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique cor-

Miſſa quomodo audienda.

pus actione repræſentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præſentes adſunt,
omnes inuitantur, quo & ipſi cum Sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatio-
ne Deo gratias pro illis agentes verſentur, ſimul patrem illum miſericordiarum ſup-
plices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, ſacro-

Operibus bonis Deum colendum eſſe negantes peccant. Matth. 7. Ioan 8. 1. Ioan. 3.

ſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei
fit in altari repræſentatio, eius in ſe fructum faciat redundare. Neque minus gra-
uiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum eſſe
negant, cum & hic ſit cultus Deo longè gratiſſimus. Non enim qui dicit mihi,
Domine, Domine introibit, inquit, in regnum cœlorum. Sed qui facit voluntatem
Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Opera Deus à nobis
exigit

A exigit, non verba. Si filij Abrahæ, inquit, eſtis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi diſcipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Quãobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum eſſe negant, cum à Hebr.13.
Paulo quoque ſcriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum eſt: Seneca.
Vis Deos propitiari? bonus eſto. Clamet aliquis ad rauim vſque: Credo in Deum, ac non modò iactet habere ſe, verumetiam habeat re ipſa fidem, qua vel montes trãſferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam ſibi collocatam eſſe dicat, quanta maxima haberi poteſt, niſi dilexerit Deum in proximo ſuo, niſi dilectionem hanc ſuam non verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo ſe Deum proſequi gloriatur.

De ſecundo præcepto. CAP. LXXVIII.

PRimo loco, corde, ſecundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non aſſumes nomem Domini Deî tui in vanum: nec enim habebit inſontem Deus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius niſi reuerenter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipſi ſumma cum reuerentia nomen
B eius vſurpemus: neque id in alios, quàm tantam decet maieſtatem, vſus conferamus. Quod faciunt ij, qui necromantiis, incantationibus, ſortilegiis, diris deuotionibus, & id genus aliis rebus impiis Dei nomen, & ſanctæ ſcripturæ verba ſeruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui ſcripturis iaculariter vtuntur: qui mendacij ſui teſtem Deum nonnunquam citant. Is autem cùm ſit veritas, Ioan.14.
nulla poteſt ei fieri maior contumelia, quàm ſi quis eum ſui mendacij teſtem inuocet. Quare prohibetur hic omne iuſiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vſus neceſſariò poſtulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quiſquis voluntariè iurat. Nam ſi quis iuret exigente magiſtratu, ſibique iuramentum deferente, modò Iurare quatenus liceat.
id faciat in veritate & in iudicio, & in iuſtitia, nõ peccat. Nam quòd prohibuit Deus Hier.4.
ne iuretur, illud Auguſtinus prohibuiſſe vult intelligi, ne quiſquam, ſicut bonũ appetat iuſiurandum, & aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem delabatur. Matt.5. Iúſiurandum quale prohibitum.
Quamobrem non eſt appetenda ſicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquam mala, cùm eſt neceſſaria. Cùm igitur non in bonis, ſed in neceſſariis iuratio ſit habenda, refręnet ſe quiſque, quantũ poteſt, vt ea non vtatur, niſi cùm neceſſitas poſtulauerit: Si quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, niſi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi Aug. de mendacio. cap.15. Et de ſermo. domini in monte lib.1.
vtilitatem in veritate, iudicio & iuſtitia iuſiurandum præſtatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credendum eſt, quod in Deute Deut.6.
C ronomio ſcribitur: Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

De tertio præcepto. CAP. LXXIX.

DIligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonſtratum eſt: Reſtat nunc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hac enim de re, tertium hoc eſt mandatum, cuius hæc verba ſunt: Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo verò die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Eſt in Sabbati præceptum ad cęremonias & ad mores pertinet.
hoc præcepto quiddam, quod ad cæremoniam, & quod ad mores quoque pertinet. Quod ſeptimus dies vacationi fuit aſſignatus, erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos Exod.31.
in generationibus veſtris. Quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, & ſacrificiis dies ille conſumebatur, morale fuit: ſublata cæremonia, remanſit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Galat.4.

Apoſtolus, ne videamur obſeruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam A
ipſa tempora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus: Repudiamus cum illo temporum obſeruationem, intereà tamen temporalium ſignorum intelligentiam, cum eodem Apoſtolo, ſicut Auguſtinus quoque ſcribit, retinemus. Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum ſignificationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, ceſſationem à peccatis, & ab iis omnibus, quæ ſunt impedimento, quò minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſſit. Aliam, quæ ad allegoriam, quietem Chriſti corporis in ſepulcro. Tertiam, quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obſeruandum eſt, vt quieſcamus peruersè agere. Secundum expletum iam eſt in Chriſto. Tertium expectatur & ſperatur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, poſt multas tribulationes & anguſtias, poſt varios exantlatos labores, quo caput noſtrum Chriſtus præceſſit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum eſt ex Sabbato, Sabbatum dedicatum & Sanctum Domino. Cùm igitur figuræ ſucceſſerit veritas, quódque fuerat externa Sabbati obſeruatione ſignificatum, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & ſiti, & inedia, & multis moleſtiis grauiſſimíſque corporis cruciatibus, quos vltrò noſtra cauſa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbiſſima, turpiſſimáque morte confectum, die ſeptimo tandem in ſepulcro quieturum, id reipſa ſit expletum, nihil fuit neceſſe figuram deinceps amplius obſeruari. Sicut enim adueniente ſole ceſſat vmbra, ſic adueniente veritate, ceſſare debet figura. Itaque ſeptimus dies in octauum eſt mutatus: Nam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum ſequitur. Mutatus eſt autem Apoſtolorum autoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem autoritate conſtitutum eſt, ſi quis ante æquinoctium vernale Sanctæ Paſchæ diem cum Iudæis celebraret, Epiſcopus aut Preſbyter, vt abiiceretur. Quin & illud cautum eſſe videtur, quàm diu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui miniſterio reconciliationis Apoſtolorum temporibus fungebantur, non Sacerdotes, verùm Preſbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter Sancti Patres cauerunt ſemper, ne quid Chriſtiani Catholici, non modò cum Iudæis, ſed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chryſoſtomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent iiſdem diebus, quibus à Iudæis ſolenniter ieiunabatur. Sic in Epheſino Concilio, cùm Neſtorius Chriſtotocon, non autem Theotocon eſſe Mariam Virginem aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legimus interdictum, ne quis eam Chriſtotocon auderet appellare: Non quòd hoc nomine rectè vocari non potuerit aut poſſit, ſed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Neſtorius purum hominem Chriſtum, non autem Deum & hominem peperiſſe Mariam Virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum, decretum eſt, vt ſimpla teneretur baptiſmi merſione, ne videerentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus eſt, ptereà factum eſt, quòd is præ cæteris multis eſt Dei beneficiis inſignis, cuius præconia Leo Pontifex his verbis recenſet: Tantis eſt, inquit, hæc dies diuinarum diſpenſationum myſteriis conſecrata, vt quicquid à Domino eſt inſignius inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium, in hac per Chriſti reſurrectionem & mors interitum, & vita ſumpſit initium, in hac Apoſtoli à Domino prædicandi omnibus Gentibus Euangelij tubam ſumunt, & inferendum vniuerſo mundo Sacramentum regenerationis accipiunt; In hac, ſicut Beatus Ioannes Euangeliſta teſtatur, cum congregatis in vnum diſcipulis, clauſis ianuis ad eos Dominus introiiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite Spiritum Sanctum: In hac denique promiſſus à Domino Spiritus Sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangeliſtæ vnam ſiue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum aſſignauit Eccleſia. Magnum fuit beneficium quod creati ſumus, qui non eramus, ſed multò maius illud, quod reſtituti ſumus, qui perieramus, per eum ipſum, per quem creati ſumus, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

(Margin: Augu. contra Adimantum cap. 16. — Sabbati Iudaici ſignificatio triplex. — Eſaiæ 1. — Heb. 4. — Eſaiæ 66. — Eſaiæ 58. — Sabbatum mutatum. [B] — Cano. 8. Paſchæ celebratio ab Apoſtolis. — Chryſ. tomo 3 aduerſus Iudæos oratione 1. — [C] Dominicus dies. — Leo Epiſ. 81. — Dominicæ diei beneficia. — Marci 16. Matth. 28. Ioan. 20. — Sabbati vna ſeu prima eſt dies reſurrectionis Chriſti. — Sabbatum diem Dominicum vocamus, quia in eo ſe verè Dominum declarauit. — Ioan. 10.)

Quapro

A Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò Dominicum appellamus, in quo verè ſe Dominum Chriſtus declarauit, non ſolum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus eſt, verumetiam quando reſurgens ex mortuis, manifeſtum fecit omnibus, quòd poteſtatem haberet ponendi animam ſuam, & ſumendi eam: Meritò cantat in eo chorus Eccleſiaſticus: Hæc eſt dies, quam fecit Dominus. Eſt Pſalm.45. quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis eſſet tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipſe nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus, vacate à curis & ſeculi negotiis, & in ſancto ocio & quiete, videte, quòd ego ſum, qui creaui vos. Ego ſum, qui, cum vitio veſtro, quòd eratis per me creati, perdidiſſetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quaſi creaui, vt iam in filio meo ſitis noua creatura, & ſicut portaſtis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœleſtis hominis, neque ſitis iam deinceps Adæ filij, ſed ſitis mei filij, ſitis Galat.6. & vocemini Filij Dei, fratres autem & cohæredes Chriſti. Hæc tanta beneficia, per 1.Corinth.15. me vobis multis quidem offenſionibus, nullis autem veſtris meritis præcedentibus præſtita, vobiſcum recogitate, & à quo tantopere vos eſſe dilectos videtis, me viciſſim ex toto corde veſtro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipſe Dominus, qui Matth.11. nos etiam laborantes, & oneratos ad ſe venire iubet, quòd in eo ſimus animabus noſtris requiem inuenturi, hoc nobis nunquam non faciendum, ac ne reſpirandum

B quidem toties, quoties illius eſſet reminiſcendum. Nihil aliud mentem noſtram cogitare, nihil aliud linguam ſonare, non aliò cunctas animi noſtri vires, & ſenſus noſtros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam noſtri amantem, qui proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, ſic Roma.8. totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non eſt huius ſeculi, non eſt huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit ſenſum, ea quæ ſurſum ſunt, cogitare volentem, haud aliter, quàm ſi quis paſſerculum pede alligatum in ſublime ſe tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatiſmus hic, ſiue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, ſed cœleſtis erit illius Sap.9. patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non eſt quiſquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, támque ſibi admirabiliter & inuictè, conſtans, qui non aliquo lapſu aliquando, aliquóque deflexu ad carnem, & carnis deſideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet, vt in vna illa Dei conſideratione perpetuò conſiſtere humanæ menti datum non ſit, quam ſæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ iſtæ induuiæ de cœlo ipſo deducunt, atque eiiciunt, ac fidei complexu in Chriſto Ieſu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuellúntque à beata cura, & ad inquinatas & ſordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptiis perin- Exod.8.

C de moleſtæ fuerint, ſubitò in oculos eorum incurſantes, & quoties abactæ fuerant, iterùm atque iterùm recurrentes, quàm ſunt ſæpè nobis moleſtæ ſeculi curæ, carníſque noſtræ deſideria, quibus non poſſumus quandoque non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt miſericors fieret, ac fidelis pro nobis Pon- Heb.2. tifex ad Deum, ad impetrandam delictorum noſtrorum veniam, per omnia ſimilis nobis fieri dignatus eſt, ac omnes infirmitates noſtras (quæ modò peccatum non importarent) aſſumpſit. Quamobrem quaſi digito commonſtrare contentus, quo nobis contendendum eſt, non tam exactè Sabbatum hoc ſempiternum, hoc eſt, per- Sabbatum quomodo ſanctificandum. petuam animi tranquillitatem, ac in ſe, ſuíſque beneficiis contemplandis vacationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis noſtri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunque tandem alio neceſſitudinis genere ſunt deuincti, cura & ſolicitudine ſine aliqua ſui grauiore offenſione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præſtari poſſe videbat, ſed optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura ſolicitudinéque remoti, ſoli numinis mei contemplationi vacaretis, in eáque perpetuo mentem veſtram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem veſtram, peccati tamen expertem indutus, quæ ſit illius fragilitas didici, non exigo, quod præſtare non poteſtis: Eſt aliquò

prodire tenus, ſi non datur vltrà: Prima ſequentem, etiam in ſecundis & tertiis con- A
ſiſtere honeſtum eſt. Non ſemper vobis eſt otium, animum ad ea, quæ ſunt pietatis,
colligendi: non poteſtis hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificiis, eleemo-
ſynis, & id genus aliis exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpe-
tuò vacare, vt ſic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus veſtris
diligere declaretis, ſaltem quotidie ſepoſitum tempus aliquod ad iſta habeatis: Sin
& hoc difficile eſt, ſaltem ſeptimum quemque diem iis rebus propriè dicetis. Scio
quòd non omninò eſt ſui iuris maritus, aliquam ſui partem debet vxori: non eſt ſui
iuris & vxor, aliquam ſui partem debet marito, neuter vt vacare mihi ſemper totus
queat, dum in diuerſas vterque curas diſtrahitur, quomodo ſocero, ſocrui, quomo-
do cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis ſatisfaciat, vnde victum in dies cre-
ſcenti familiæ ſuppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legiti-
mum vſum, non piam miniméque anxiam de ſeipſo cuique, déque liberis ac dome-
ſticis ſuſtentandis ſolicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti eſtis, liberis pro-
creandis operam dare, licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet
artificio victum quærere, nihil ea me res offenderit, non propterea violatum eſſe
præceptum meum exiſtimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex
omnibus viribus veſtris, modò ne ſic in harum rerum ſolicitudine toti ſitis occupa-
ti, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Poteſtis etiam in mediis laboribus
veſtris mei meminiſſe: poteſtis meum, non manuum veſtrarum, beneficium agno- B
ſcere, ſi quid rectè proceſſerit: poteſtis mihi ſemper gratias agere. Cæterùm ad reco-
lenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præſtandum, ſi vaca-
re ſemper non poteſtis, tempus tamen aliquod ad eam rem ſepoſitum habetote. Sex
dies conſumatis licet in iis, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum ſuſten-
tationem, quæ ad rem veſtram familiarem tuendam pertinere videbuntur: ſaltem
ſeptimum quemque diem, vel ſi qui ſunt alij non ita multi feſti dies, mihi totos dice-
tis: vt in iis à mutuo congreſſu, & ab aliis quibuſcunque curis vobis temperetis, quo
magis defæcatis animis ſacris precibus, ac cœleſtium rerum meditationi vacare quea-
tis. Hoc ſi feceritis, erit mihi ſatisfactum. Quamobrem vel ex hoc præcepto ſatis li-
quet, quod anteà quoque dictum eſt, nihil nobis impoſſibile Deum præcepiſſe, nec
exigere, vt mandatum de ſe ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis
omnibus aliis reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpe-
tuò mentes cogitationéſque noſtras occupatas habeamus: Saltem præſtemus ali-
quando, quod præſtari iugiter à fragilitate noſtra non poteſt: ſaltem dies huic rei
propter imbecillitatem noſtram peculiariter dicatos obſeruemus: Denique vel ſe-
mel in vita ſaltem, conuertamur ad Dominum Deum noſtrum in toto corde no-
ſtro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor noſtrum patiamur, ſi-
ue is Deus venter ſit, ſiue Mammona, ſiue quocunque tandem alio nomine voce-
tur. Si ſic conuerſi, nec à Deo noſtro poſt eiuſmodi conuerſionem auerſi poſteà, C
migrauerimus ex hac vita, etiamſi per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos
coluiſſemus, ſi ventri atque iis, quæ ſub ventre ſunt, ſi auaritiæ, ſi quibuſcunque vi-
tiis aliis mancipati fuiſſemus, nihil nos ea res impediet, quominùs æterna gaudia
Ezech.18. conſequamur, illius gratia & miſericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemue-
ris, ſaluus eris: vel eo ipſo tempore ille nos impleuiſſe interpretabitur, quod à ſe de
diligendo ſe mandatum nobis datum eſt: Vt vel ex hoc perſpicuum cuiuis eſſe queat,
falſum eſſe, quod à blaſphemis iſtis dicitur, præceptum hoc ab homine Chriſtiano
expleri non poſſe. Perpetuum Sabbatum fatendum eſt à nobis obſeruari non poſſe:
verùm vt ſemel in hebdomada, vel ſemel in anno, vel ſemel in vita tantùm obſerue-
mus, adiuuante ſpiritu infirmitatem noſtram, non eſt nobis impoſſibile. Cæterùm
ſempiterni iugíſque Sabbati obſeruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione
Hebr.13. noſtra: quum ventum erit ad cœleſtem patriam, ad permanentem illam ciuitatem,
quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit ſempiterna,
1.Cor.15. ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimus abſque vllo fa-
ſtidio, abſq; vlla fatigatione, eum, qui & legis, & deſideriorum noſtrorum finis eſt, do-
minum Deum noſtrum: vt ſit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apo-
ſtolo

A ſtolo ſcriptum eſt, & inter eos numerabimur, de quibus in Pſalmo dicitur: Beati qui Pſal.83.
habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Videmus igitur
iam, quid ſibi velit præceptum hoc de ſanctificando Sabbato: Quod expediret qui-
dem iuge vt eſſet, verum infirmitati noſtræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non
poſſe videmus, certos tamen dies obſeruemus, quos ſanctificemus, hoc eſt, in ſanctis
operibus tranſigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus profanemus. Quæ
autem ſint ſancta iſta opera, in quibus dies feſtos tranſigere nos oportet, ex Aga- Feſtorũ dierum opera.
thenſi concilio diſcimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Miſſas die dominico
totas audiat, nec ante benedictionem ſacerdotis egredi præſumat. Apoſtolorum Conc. Agathen.
quoque canonibus cautum eſt, vt communione priuentur, qui ſolennibus ſacris non Canon.47.
perſeuerauerint in oratione, vſque dum Miſſa peragitur, quo tempore conuenire Miſſæ ad finẽ intermanendum.
etiam ad Eccleſiam, & ſcripturas Apoſtolorum ac Euangelium audire iubẽtur. Hoc
eſt, igitur ſanctificare Sabbatum, ſacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis, non Canon.10.
corpore magis, quàm animo intereſſe. Nam ſi mens peregrinata fuerit, nihil profue-
rit, ſi quis corpore preſens adſit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia il-
lius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atque hæc eſt cauſa, quamobrem aliis Feſta quomodo celebrãda.
operibus omnibus tum interdicitur, non quòd per ſe malum ſit arare, ſeminare, rem
familiarem curare: ſed quòd quæ potiora ſunt, iis vt rectius vacari queat ab aliis ope-
ribus abſtinendum eſt, ne quid contemplationi noſtræ impedimenti adferant. Ma-
B ximè verò abſtinendum tum eſt ab omni opere ſeruili. Nulla autem grauior eſt ſer-
uitus, quàm ſit peccatum. Quare ſi quid per dies reliquos peccatum eſt, recogitare Peccatũ grauiſſ. ſeruitus.
debemus in amaritudine, quum dies feſtus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari
Deo poſſimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri ſeruia-
mus, neque mammonæ, neque cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata
celebrantur, non ſanctificari, ſed profanari videntur: Neque enim ad potationes,
ad choreas, ad luxus inſtituta ſunt Sabbata, quum rectè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Auguſt.in
Melius eſt arare, quàm ſaltare. Nulla ſunt opera magis ſeruilia, quàm ſint hæc, ſed vt Pſal.91.
tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficiis eius recolendis vacare Feſtis laborare licet ob
queamus. Quamobrem ab iis, quæ verè ſeruilia ſunt opera, ſemper abſtinere opor- euidentẽ neceſſitatem.
tet. Cæterùm labores manuum fieri quandoque poſſunt, etiam die feſto, ſi vel ne-
ceſſitas euidens poſtulet: ſicut Dominum excuſaſſe legimus diſcipulos euellentes ſpi- Matt.12.
cas in Sabbato: vel Eccleſiæ commodum: ſicut in Euangelio Sacerdotes feciſſe di- Ibidem.
cuntur omnia, quæ erant neceſſaria in templo in die Sabbati, vel proximi vtilitas, ſi- Eccleſiæ cõmodum, pro
cut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui fa- ximi vtilitatem, ſuperio
ctum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel ſuperioris autori- ris autoritatem.
tas, ſicut idem præcepit Iudæis, vt circumciderent in die Sabbati. Extra hos caſus ſi
quis manibus laborauerit, tranſgreſſi præcepti de ſanctificando Sabbato reus erit. Ioan.17.
Proſper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes ſeſe offerunt Deo, eiúſque verbo Proſp. Parte 1. de promiſ-
C vacantes ſpiritale Sabbatum obſeruant, vt Maria, quæ meliorem partem elegit: à quo ſis & prędi-
declinantes in ſtrangulatione, dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero ter ctionibus,
tiæ plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire con- cap.36.
tra præceptum hoc de Sabbato ſanctificando manifeſtum eſt, qui cum ſemel Deo ſe Luc.10.
deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius gene- Sabbatũ non ſanctificãt ſa-
ris ſunt Sacerdotes & monachi, quibus non propterea nuptiis interdictum eſt, quòd cerdotes vel
malæ ſunt nuptiæ, ſed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obſeruandum, & iuge ſa- monachi matrimonium
crificium ſit offerendum, ac in lege domini die noctéque meditandum, abſtinendum contrahẽtes.
eſt eis ab iis omnibus, per quæ poſſint à continua Sabbati obſeruatione auocari.

De quarto præcepto. CAP. LXXX.

EDocti ſumus in prima tabula, quemadmodum diligere, piéque colere Deum,
& ea fugere, quæ à vero ipſius cultu auocare poſſent, oporteat, In poſterio- Proximus.
re, quomodo ſit proximus diligendus, docemur. Proximum autem exiſtimare debe- Baſil. in Pſal.
mus omnem hominem: ſicut præter alios à Baſilio quoq; legimus annotatum. De quo 14.
& Auguſtinus: Iam verò (inquit) ſi vel cui præbẽdum eſt, vel à quo nobis præbendum Auguſt. lib.1. de doctrina
eſt officium miſericordiæ, rectè proximus dicitur, manifeſtum eſt hoc præcepto, Chriſtiana
quo cap.30.

quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos angelos contineri, à quibus nobis A
tanta miſericordię officia impenduntur, ex quo & ipſe Deus & dominus noſter pro-
ximum ſe noſtrum dici voluit, ſed quoniam excellentior ac ſupra naturam noſtram
eſt diuina ſubſtantia, præceptum quo diligamus Deum à proximi dilectione diſtin-
ctum eſt. Siquidem omnes inuicem proximi ſumus, omnes cognati, fratres omnes,
ex eodem patre prognati ſumus omnes. Si ſpiritualem quæris, Pater noſter ille eſt,
Matt.6. quem vno ore inuocantes dicimus omnes: Pater noſter, qui es in cœlis. Sin autem
terrenam quæris originem. Pater noſter Adam, mater noſtra terra eſt, ex eodem
luto fabricati ſumus omnes. Itaque natura fratres ſumus ſecundum carnem: ſed &
ſecundum ſpiritum fratres nati, vel potius regenerati ſumus: eundem à primo ho-
Philip.2. mine ſanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus. Quæ cùm ita
ſint, non ea quæ noſtra ſunt ſinguli, ſed ea, quæ ſunt aliorum conſiderare: non
Homo vnde dictus. quod nobis ipſis, verùm quod multis eſt vtile, quærere debemus. Reputet homo ſe-
cum, nomen ſuum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquam accipit, ſed
omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: dum in vſum om-
Humanitas. nium animantium diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis
& domeſtica virtus, quam vel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, mem-
1.Cor.10. brorúmque vſus. Nam & nos omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem
alter alterius membra. Sicut igitur ipſa pro ſe inuicem ſolicita ſunt mẽbra, ac non
modò non lædit vnum alterum, verumetiã pro virili ſua ſuccurrere læſo conatur: B
ſic & nos alterum pro altero ſolicitos eſſe, ac quoties neceſſitas poſtulat, inuicẽ ſub-
uenire oportet. Omnes itaque diligendi ſunt: ſed quoniam copiæ ſingulorũ paruæ
ſunt, eorum autem, qui iis egent, infinita eſt multitudo, delectus habendus eſt eo-
Benignitatis ratio. rum, quibus benignè facias. Nam vt quiſque nobis fuerit coniunctiſſimus, ita plù-
rimum eſt in eum benignitatis conferendũ. Quapropter hanc probandã eſſe putat
Amb. libr. 1. offi. cap. 30. liberalitatem Ambroſius, vt proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas.
Melius eſt enim, inquit, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptũ de-
1.Tim.5. poſcere, aut alicui poſtulare ſubſidiũ neceſſitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, ſuo-
Domeſticorum ratio habẽda, quíque eo nomine intelligãtur. rum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli de-
terior. Inter ſuos autem & domeſticos iure ſuo primum locũ ſibi parentes vendicãt,
per quos factum eſt, vt lucẽ hanc aſpiceremus. In hos ergò cum primis nos eſſe bene-
ficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorũ eſſe declaremus. Et
Honor, reuerentiæ exhibitio, obediẽtia & liberalis ſubuẽtio, & honorare etiam liberalitate proſequi eſt. hoc eſt quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam,
vt ſis longæuus ſuper terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præce-
pto, non ſolùm vt parentes debita veneratione proſequamur, & eis dicto ſimus au-
dientes, admonemur: verumetiam, ſi quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè
ſuppeditemus, & eos viciſſim alamus, quorum cura ſingulari nutriti ſumus & edu-
cati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non
Hieron. in Matt. c.15. ille ſolùm intelligitur qui in ſalutationibus & officiis deferendis, verùm & ille, qui C
conſiſtit in eleemoſynis ac munerum oblationibus: vt honorare ſit idem, quod li-
Prou.3. beralitate proſequi. Sic in prouerbiis legimus: Honora dominum de tua ſubſtantia.
Tob.1. Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege habuiſſet decem ta-
1.Tim.5. lenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt. Ac paulò pòſt: Qui
benè præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc eſt, non ſolùm illis
Parẽtes qui. debita veneratio præſtari, verumetiam vitæ neceſſaria debent ſuppeditari. Paren-
tum autem nomine, non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum
carnem ſumus, verumetiam omnes qui præſunt, ſiue ſint paſtores & Epiſcopi, ſiue
Rom.13. Reges & Principes, aut quicunque tandem alij magiſtratus. Omnis enim poteſtas
à Deo eſt, & qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quamobrem vtrique po-
Ibidem. teſtati duplex hic honos debetur, & venerationis & ſubſidij. Cui tributum, tribu-
tum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem; cui honorem, ho-
norem: nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Peccant igitur con-
tra præceptum hoc, qui vel decimas negant Epiſcopis & paſtoribus, vel tributis &
vectigalibus principes ſuos fraudant, vel vtriuſque dicto audientes non ſunt: cùm
etiam illis diſcolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, quo non ipſi modò
non

A non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipſos iudicatos oportuit: dum eorum exiſtimationi detrahunt, dum falſis etiam plerunque criminationibus famam eorum proſcindunt & lacerant: dum quicquid ab illis ſtatuitur, id ſecus interpretantur: & quę non intelligunt, ea ſępe reprehendũt, neque ferre poſſunt, ſi, qui cum poteſtate verſantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: quum ſi ipſi eodem loco eſſent, multò fortaſſe grauiora patrarent. Ferenda ſunt à ſubditis, eorum qui præſunt errata: Non eſt ab oue iudicandus paſtor: diuino pleraque iudicio ſunt reſeruanda. Dominus enim eſt, cui ſtat aut cadit. Multò grauiſſimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare ſunt iuſſi de ſemitis antiquis, quum ipſi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid ſancitum ab illis, & tot ſeculorum vſu in Eccleſia Dei receptum eſt, & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine reiiciendum eſſe docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, ſibiipſis nihil non tribuunt: illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident ſacrificia: quin & ipſa ludibrio ſunt ſacramenta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apoſtolos, & eorum ſucceſſores, & per œcumenica Concilia piè ſunt inſtituta, cachinnis omnia proſequuntur. Atqui non ita nos docet ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui. Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.

1. Pet. 2. — *Nota. Paſtor ab oue iudicandus non eſt.* — *Rom. 14.* — *Eccleſiaſticorum inſtitutorum contemptores.* — *Deut. 32.* — *Prou. 22.* — *Eccl. 10.*

B Quàm grauiter autem iſtos momordit coluber, qui diſſipare ſepem, hoc eſt, omnia Eccleſiæ dogmata, omnes inſtitutiones, ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris fundatas, conuellere ſunt & labefactare conati: qui pleraque non aliam ob cauſam contemnunt & reiiciunt, quàm quòd ita ſunt à ſanctis patribus quamuis ſumma ratione conſtituta: Verbi gratia: Viſum eſt patribus, & ab ipſis etiam Apoſtolis inſtitutum, vt ſextis feriis à carnibus abſtineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, ſexta feria graue crucis pertulit ſupplicium, & mortem acerbiſſimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorſus neceſſitate cogente, eo die carnibus veſcuntur. Denique quicquid à ſanctis patribus, quacunque tandem de re, quamlibet piè conſtitutum eſt, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid eſt, ſi hoc non eſt grauiſſimè contra præceptum iſtud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit ſpiritus Dei, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noſter Deus eſt, huius diſciplinam vt audiamus pręcipit. Sed nunquid hoc ſatis fuerit, ſi nos diligere Deum, ſi præceptis eius obtemperare, ſi diſciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater noſtra Eccleſia eſt: huius legem ſi dimiſerimus, ſi morem illi non geſſerimus, ſi nos ab illius vnitate ſegregauerimus, fruſtra nos audiuiſſe patris diſciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios deſertores, de quibus etiam alio loco ſcriptum eſt: Filij alieni mentiti ſunt mihi. Nam vt alia omnia, ſic hoc quo-

Ieiunij ſextę ferię ratio. — *Prou. 1.* — *Mater Eccleſia.* — *Eſaiæ 30.* — *Pſal. 17.*

C que præclarè Cyprianus: Eccleſia, inquit, eſt, quæ nos Deo ſeruat, quæ filios regno, quos generauit, aſſignat: Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſſis Eccleſiæ ſeparatur, nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt: habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Sic igitur patrem noſtrum Deum honoremus, vt ſuo matrem Eccleſiam honore non fraudemus. Sic patris noſtri diſciplinam audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus: Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum: nō agnoſcit eum pro filio, qui quam ſibi ſanguine ſuo mundatam copulauit, ſponſæ ſuæ Eccleſiæ non obtemperat: cuius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ad Samuëlem, Non te ſpreuerũt, ſed me, ne regnem ſuper illos. Nunquàm à diſciplina patris lex matris, nũquàm à lege matris diſciplina patris diſſidet. Non eſt Euangelium, vbi non eſt Eccleſia: Non eſt Eccleſia, vbi non eſt Euangelium. Non quod ſcriptura non haberi poſſit extra Eccleſiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius teſtimonio Diabolum & membra eius hæreticos & ſchiſmaticos ita frequenter vſos legimus, vt eam eiúſque ſanum intellectum ſibi ſolis propriè vendicare conati fuerint: Sed quòd viuum Euangelium ipſa eſt Eccleſia, extra quam

Cypria. de ſimplicitate prælatorum. — *Matt. 18.* — *Lucæ 10.* — *1. Reg. 8.*

quam pelles haberi, ſiue chartæ poſſunt, atramentum haberi poteſt, literæ ſiue cha- A
racteres, quibus conſcriptum eſt Euangelium, haberi poſſunt: cæterùm ipſum Euan-
gelium extra Eccleſiam non habetur, nec haberi poteſt. Quæ cauſa eſt, quòd Apo-
ſtoli Spiritu ſancto pleni, quum ſymbolum tradidiſſent, nuſquàm propoſuerunt: cre-
do ſancta Biblia, aut ſanctum Euangelium, ſed credo, dixerunt, ſanctam Eccleſiam.
In ea ſunt Biblia, in ea eſt Euangelium, in ea ſanus eſt Euangelij intellectus: quin ipſa
potiùs eſt Euangelium ſcriptum non atramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis
lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc eſt illud verbum Domini, quod Pro-
pheta manere dixit in æternum: de quo Chriſtus loquitur: Cœlum & terra tranſi-
bunt, verba autem mea non tranſibunt: Nam quę calamo ſunt in charta ſcripta, trãſ-
ire poſſunt, poſſunt aliquo caſu perire: quemadmodum libros legis Dei combuſtos
legimus, quos tamen Eſdras poſteà, qui eodem ſpiritu, quo antè ſcripti fuerant, ple-
nus fuit, reſtituit: ſicut Euſebius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, & alij memoriæ
prodiderunt. Quæ verò ſcripta ſunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in
chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione
poſſunt interire. Quamobrem honoremus patrem noſtrum Deum, honoremus &
matrem noſtrã Eccleſiam: vtriq; morẽ geramus, vtriq; dicto ſimus audientes. Etenim
cum Dei filio, carnẽ noſtram induto, corpus vnũ eccleſia mater noſtra facta eſt. Qua-
re qui non audit hãc, Deum non audit: Deo detrahit, quiſquis illi detrahit: Siquidem
duo ſunt in carne vna, Chriſtus & Eccleſia. Mentitur quiſquis audire ſe patris diſci- B
plinam iactat, ſi matris legem dimittit: nam niſi doctus à matre fuerit Eccleſia, quę pa-
tris diſciplina ſit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentũ eſt, & columna
veritatis, neque cuiuſquam autoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is ſibi ca-
tus & prudens videatur, quamlibet etiam multa ſcripturarum proferat oracula, quæ
non in legendo, ſed in intelligendo cõſiſtunt. Satanæ ſunt illæ voces, Deponite quic-
quid armaturæ ſuppeditant Orthodoxi veteres, Theologorum ſcholæ, autoritas cõ-
ciliorum & pontificum, conſenſus tot ſeculorum, ac totius populi Chriſtiani: nihil
recipimus, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa autoritas interpretandi:
Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus: quod adferũt alij, quamuis ma-
gni, quamuis multi, à ſpiritu Satanæ & alienata mente profectum eſt: Quod Ortho-
doxi docuerunt, quod autoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplex-
xus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ: quod ego doceo ſpi-
ritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quod egeat iu-
dice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio, nam conſcius mihi ſum me habere
Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed
requiro obſequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo,
latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſię ſanctorum: Omnes perierunt, ſi ſen
ſerunt vt ſcripſerunt: niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem: Qui meis
probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt C
in ſpiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus eſt, non con-
tinua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ gene-
re referto libello, De ſeruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germanię:
Quod ille ſentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Credo ſanctã eccleſiam, docuerunt Apoſtoli. 2. Cor. 3. Eſaiæ 40. Luc. 21. Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit. Euſebius in Chronicis. Chr. in op. imperfect. in Matth. Homil. 39. & Hom. 8. in epiſt. ad Hebr. Aug. de mirabil. ſacr. ſcri. libr. 2. Beda de ratione temp. cap. 21. Epheſ. 4.

Lutheri ſuperba verba.

De quinto præcepto. *CAP. LXXXI.*

QVemadmodum nihil eſt magis ſecundum naturam, quàm vt homo homini, quicunque ſit, ob eam ipſam tamen cauſam, quòd homo ſit, conſultum velit: Sic econtrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cętera quę poſſint aut corpori accidere, aut rebus externis: Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini poſſunt importari, multo grauiſſimum habetur, & longè facinus atrociſſimum exiſtimatur, ſi quis alicui lucis huius vſuram eripiat, ſi quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, piſces maris ac quæ

Præceptum Non occides, quatenus ſe extendat.

A quæcunque tandem bruta animantia, quæ in vſum hominis creata ſunt, occidere. Nam ſi quicquid viuit occidendum non eſt, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergò fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam veſci. Quum tamen diſertis verbis ſcriptum eſt: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia, tradidi vobis omnia, vt feras, & quaſcunque tandem beſtias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Quum præſertim à Paulo quoque ſcriptum ſit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abeſt, vt beſtias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipſum etiam vt hominem occidi iuſſerit, ídque in eiuſdem libri capite mox ſequenti: Qui percuſſerit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in ſequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rurſus in Leuitico: Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergò dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam ſi qui magiſtratu funguntur, ſupplicium capitis de nocente ſumpſerint, non ipſi hoc ſed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipſe enim eſt per quem reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Quid enim aliud eſt rex, aut iudex quicunque, quàm Dei miniſter, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit Paulus, time: Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipſius miniſterio Deus B plectit ſontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quiſque, quod de non occidendo præceptum eſt, tanto diligentius obſeruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de ſonte pœnas ſumit, verumetiam ſi id facere intermittat, non minus in vitio eſt, quàm ille ipſe, qui facinus patrauit, cuius cauſa mortis reus erat pronunciatus. Homicida eſt, quiſquis iuriſdictionem ſibi datam habens, homicidam impunitum relinquit, de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verùm Dei miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Præclarè quidam dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim ſpes maxima eſt peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrænatus. Non igitur violati præcepti huius reus eſt iudex, ſi hominem occidi faciat, ſed qui priuata ſua & propria autoritate occiderit hominem, is demùm violaſſe mandatum hoc exiſtimandus eſt, non ſolùm ſi manu id faciat, verùm etiam ſi ſit ex eorum numero, de quibus dicit ſcriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare ſiue quis conſilium det alicui, vt occidat, ſiue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accuſando proximum, vel detrahendo, ſiue quodcunque præſtet auxilium, aut aſſenſum ſaltem ſuum præbeat, reus erit huius præcepti violati: Siquidem digni ſunt morte, non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentire autem videtur & is, qui non obſiſtit ſi poteſt, quum ſcriptum ſit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes. Qui C videt igitur fame morientem, neque paſcit, ipſe occidiſſe iudicatur. Paſce fame morientem, dicit Ambroſius: Si non paueris, occidiſti. Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, ſed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Chriſtus, quod homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum ſeminauit, inquit Auguſtinus, & occidit. Noli ergò putare te non eſſe homicidam, quando fratri tuo malè perſuades. Graue genus id eſt homicidij, ſi quis oratione ſua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, ſi doctrinis variis & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam Chriſti. Graue eſt & illud homicidij genus, ſi quis vita ſua contaminata corrumpit alios, dum ſua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, ſi præſertim ſit ex eorum numero, quibus dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Vos eſtis lux mundi. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Qui ſi præierint aliis flagitioſè viuendo, tot eos mortibus dignos eſſe ſcribit Gregorius, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verumetiam

Occidere bruta in cibum à Deo cōceſſum eſt.

Geneſ.9.

Cędes non omnis contra præceptum Dei.

Exod.21.

Exod.22.

Leuit.24.

Deute.17.

Magiſtratibus licet occidere.

Deute.32.

Prouerb.8.

Roma.13.

Magiſtratus non puniens ſontes homicida eſt.

Rei huius præcepti.

Pſalm.36.

Roma.1.

Prouerb. 24.

Ambroſi.

Ioan.8.

Auguſ. tract. 42. in Ioan.

Occidūt qui alios ad peccandum, vel ad falſam doctrinam religionis inducunt.

Matth.5.

Grego. in paſtorali, parte 3 admonitione 5.

ſuſpicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis autores fiunt, A
cùm ſua in illos vitia infundunt.

De ſexto præcepto. *CAP. LXXXII.*

GRaue crimen eſt homicidium, ſed non minus graue, quod ſexto loco prohibet
Adulterium crimen grauiſsimum. Deus: Non mœchaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm &
Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit conſtituta. Furti
Adulterium quomodo punitum olim, & eius noſtro æuo impunitas. manifeſti reum, quadrupli: nec manifeſti, dupli pœna abſoluebat: ſcelus adulterij ſe-
curis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quòd id violaſſet,
ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit,
deprehenſum adulterum, ſine iudicio, ſine legibus confodere: nimirùm id maritali
donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti: quaſi lædat atro-
cius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Chriſtianos lu-
dus ac iocus eſt adulterium. Qui ſemel furtum admiſit, non audet faciem attollere:
qui multis adulteriis nobilitatus eſt, principem inter alios ſæpè locum obtinet: atque
adeò non pudet facti pleroſque, vt glorientur etiam in malitia ſua, lætentur cùm ma-
Pſal. 51. lè fecerint, & exultent in rebus peſsimis. Si quis veſtem ſublegerit, in crucem agitur:
Prouer. 2. ſi pudicitiam vxoris alienæ furatus, omni eam honeſtate ſpoliauerit, non modò nulla
pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus exiſtimatur, verumetiam idoneus dicitur, cui
honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterij, maritus etiam com- B
Aug. de adul. nup. li. 2. c. 2. mendatiorem inde ſe fore perſuaſum habet: Quem tamen, ſicut ab Auguſtino ſcri-
ptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet, & vir-
Epheſ. 5. tute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris eſt vir: itaque ducem
illum, vxorem comitem eſſe decet. Quo diligentius illi cauendum eſt, ne illac eat vi-
Vir vnde dictus. uendo, qua timet, ne ſequatur vxor imitando. Virum, ſunt qui putent à virtute di-
ctum, quod plus in eo, quàm in fœmina, virtutis inſit. Quod ſi ita eſt, æquum eſt, vt
virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, ſibi licere velit: prior ipſe præ-
Mœchia quid. ſtet, quam ab illa coniugij fidem exigit. Cæterùm adulterij ſiue mœchiæ nomen la-
tius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Lici-
tus autem cenſetur ſolus ille, qui eſt inter matrimonio iunctos. Ex quo manifeſtum
Fornicatio quale crimẽ. eſt eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum eſſe negant, quod æternæ
mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum ſit ſimplex fornica-
Heb. 13. tio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apoſtolus, dicens: Fornica-
tores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus,
Ephe. 5. aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in Regno Chriſti
1. Cor. 6. & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios
diffidentiæ. Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adul-
teri, neque molles, neque maſculorum concubitores, Regnum Dei poſsidebunt. C
Gala. 5. Et rurſus in alia epiſtola, Fornicationem inter alia carnis opera recenſens: Prædi-
co vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur. Cer-
tè quod peccatum excludit à Regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum
autem eſt, quòd hoc præcepto nonnulli ſanciri putant, & confirmari legitimum
coniugium: Qui ſi hoc dicerent, ſancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges non
diſcedant, néue quid indignum committant honeſtate, temperantiáque coniugali,
næ illi rectè ſentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem ſer-
uent inuiolatam. Cæterùm hoc iſti perſuadere velle videntur, præceptum hîc eſſe
Non mœchaberis propriè ad cœlibes & cõiugatos dicitur. cunctis, vt vxores ducant: quæ ſcripturæ mens nunquam fuit. Nam quod ait Deus,
non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui
matrimonio ſunt irretiti, propriè dictum eſſe videtur. His præcipitur, vt inuicem ſi-
bi fidem ſeruent, vt thorum immaculatum cuſtodiant, néue maritus alicui præter-
quàm vxori: néue vxor alicui præterquàm marito ſui corporis poteſtatem faciat. Ad
vxorem autem ducendã nemo per hoc præceptũ adigitur. Eſt quidem ita, quòd inter
Continentia an poſsit ſeruari. alias inſtituti matrimonij cauſas, & hæc recenſetur, ꝙ hac ratione facilius, & fornica-
tionẽ & quemuis aliũ illicitũ cõcubitũ effugere liceat: Sed ſi quis putat, vnicũ hoc eſſe
Eſaiæ 59. vitandæ fornicationis remediũ, is à vero lõgè aberrat. Multa millia virginum, multæ
myria

A myriades continentium fuerunt in Eccleſia, qui aliis, quàm contrahendi matrimonij remediis vſi, pudicè & caſtè vitæ ſuæ tempus omne tranſegerunt. Scilicet quod potuerunt tot ſeculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quenquam poſſe dicemus? Non eſt abbreuiata manus Domini, idem nunc Deus eſt, qui fuit ſemper, neque cœpit vnquam, nec idem eſſe deſinet, æquè nunc potens, æquè nunc benignus eſt & miſericors, non exaruit fons ille bonitatis, æquè nunc etiam copioſus eſt, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie nos Dei auxilio adiutos, omnia poſſe, negat Euangelij vocem: Omnia poſſibilia ſunt credenti: Omnia poſſum in eò, qui me confortat. Matth.9. Philip.4. Quamobrem ſicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere, neque ſe ſubducit vocatione ſua contra Dei voluntatem, ſi quis vitam cœlibem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, tamen qui non iungit, melius facit. 1.Corinth. 7. Ad id ergò, quod melius eſt, vocati ſumus omnes, cum per ipſum Chriſtum dicentem: Qui poteſt, hoc eſt, qui vult, capere, capiat, Matth.19. tum per Apoſtolum eius ad Corinthios ſcribentem: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum: 1.Corinth. 7. Hoc præcipuè tempore quod cùm breue ſit, etiam qui habent vxores, vult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes, hoc eſt, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potiùs occupati, quàm rei ſint vxoriæ mancipati. Quare vocati ſumus ad ea, quæ ſunt optima. Nam ſi Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet conſuetudo, Vitæ rationẽ optimam elige, nam conſuetudo eam iucundam reddet.

B non eſt veriſimile, non multo magis id voluiſſe Deum, qui nos ad perpetuum quendam Sabbatiſmum vocaſſe videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique poteſtatem, ſi dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (ſicut natura ſua virtus omnis eſt difficilis) quin quod proximum eſt ſequeretur. Prima ſequentem, ſicut anteà quoque diximus, honeſtum eſt in ſecundis & tertiis conſiſtere. Quin optima ſit virginalis caſtitas, proxima cœlibum continentia, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed ſi cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum eſt & matrimonium inire, & ſecundas & tertias & quartas nuptias contrahere malum non eſt, verùm ei qui nulla ſe voti religione obſtrinxit. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet, vt maximè verum ſit, contra naturam eum niti. Continentia contra naturã corruptã eſt, cum Dei gratia tamen ſeruari poteſt. Siquidem ſi quis naturam ſpectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiſcentia, maximè ſecundum naturam eſt. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc eſt militia noſtra. Militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Quid aliud in baptiſmo factum eſt, quàm quod Chriſto nomen dedimus, quàm quod illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiſcentiam fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? Neque propterea deſponde-

C re nos animum ſtatim oportet, ſi victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Baſilius: Non Angeli ſumus, inquit, ſed homines, & cadimus & reſurgimus, ídque ſæpè eadem hora. Baſi. in hom. de pœnitent. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatem non eſſe putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præſtet quod vouiſſet: Ambro. lib. 1. de Viduis. Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitatem obſeruant coniugalem? Matrimoniũ quomodo violetur. Etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. Hier. li. 1. cõtra Iouinian. Aug. li. 2. cõtra Iulianũ. Quàm multos autem reperire licet, quibus quod eſſe debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occaſio, apud quos adulterium ludus & iocus eſt: Nunquid ideò malæ ſunt nuptiæ? nunquid ab illis abſtinendum eſt propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non raro illicito concubitu miſcetur? Et certè cùm non diſpar ſit admiſſum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo ſanctior eſt res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immaculatus, non propterea peccat, ſi quis fidem

ſuam coniugij obſtringit, ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantùm fore A
promittit: etiamſi non paucos reperire liceat, qui quod promiſerint, non præſtent.
Quòd ſi difficilius contineat, qui coniugis vti commercio conſueuit, ſi quo caſu lon-
gius abſit à coniuge, aut ſi non modico temporis interuallo nullus illius propter diu-
turnam infirmitatem ſit vſus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra con-
cupiſcentiam à natura ſibi inſitam niti, ac ne quid contrà fidem coniugi datam com-
mittat, ſui corporis poteſtatem alteri facere noluerit? Scilicet ſi iſtos audiemus, ſu-
perſtite coniuge, quandoquidem illius vſus eſſe non poteſt, ad ſecundas ac tertias aut
quartas etiam nuptias tranſibit, ne ſi continere voluerit, Deum tentare videatur: con-
tra naturam, quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo. Quis non videt, quanta ſit in his ab-
ſurditas? Et tamen cati ſibi videntur, qui hæc magno cum ſupercilio pronunciant:
ſéque prudentiores eſſe deierauerint, quàm vel Apoſtolos ipſos, qui tam fuerunt re-
rum omnium imperiti, vt ſimulatque Chriſtum ſequi cœperant, vxores relinque-
rent, neque ſui corporis poteſtatem deinceps illis vnquam facerent: vel eos, qui per
mille quingentos annos, illos ſequuti ſunt omnes. Verùm huc iſtos cæcitatis & de-

Adulterium ſpirituale grauius, quàm carnale.

mentiæ perduxit mœchia ſpiritualis, quæ multò grauior eſt, quàm illa carnalis. De-
ſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, dicit Paulus: per quem qui

1.Cor.11.

loquutus eſt, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et ſponſabo te mihi in

Oſeæ 2.

ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & miſericordia, & in miſe-

Spōſæ Chriſti ſum⁹ quo modo.

rationibus. Sumus ergo ſponſæ Chriſti: quódque ſtupendum maximè eſt, & omnes B
vna ſponſa, & ſinguli ſingulæ ſponſæ ſumus. Hactenus autem ſinguli Chriſti ſponſæ
ſumus, quatenus illius vnius ſponſæ ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ mem-

Pſal.46.

bra ſumus. Sponſus noſter ille eſt, de quo ſcriptum eſt, Rex omnis terræ Deus: ipſe
ſponſus noſter totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas

1.Cor.6.

quid emerit. Quod pretium dedit? Empti eſtis, dicit Paulus, pretio magno. Sed
quodnam eſt illud pretium magnum? diſſerit hoc alius Apoſtolus, dicens: Non

1.Pet.1.

corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni im-
maculati Chriſti. Sanguinem ergo ſuum fudit, ſanguinis ſui pretio nos emit. Vbi fudit

Pſal.21.

ſanguinē ſuum? in paſsione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt
manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſti-
menta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Habet ergo veſtem ſponſus

Ioan.19.

noſter. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat deſuper contexta per

Vnitas Eccleſiæ, Chriſti incōſutili tunica ſignificata.

totum. Quid ea res niſi charitatem? quid ſignificat niſi vnitatem? Hanc tunicam
non diuiſerunt impij milites, Chriſti perſequutores: intereà diuidunt Eccleſiam,
qui volunt haberi Chriſtiani. Cæterùm quiſquis hanc diuidit, milites, qui Chri-
ſtum in crucem egerunt, impietate ſua ſuperat. Quiſquis à toto, quiſquis à ſponſa
Chriſti ſancta catholica Eccleſia ſemetipſum ſegregat, is à ſponſo quoque Chriſto,
à quo tanto emptus fuit pretio, ſegregatus eſt, atque illius eſſe ſponſa deſinit: tan-
tóque grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, C
quanto maior eſt Chriſtus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc

Clem. lib. 6. ſtromatum.

genere mœchiæ ſcribit Clemens Presbyter Alexandrinus. Eſt autem adulterium, ſi

Adulter eſt qui Eccleſiæ doctrinā relinquit, & ad falſam doctrinam accedit.

quis relicta Eccleſiaſtica & vera cognitione, & de Deo perſuaſione accedat ad fal-
ſam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum ſequutus Hieronymus Ezechielem
enarrans: Eſt & alia, inquit, fornicatio ſpiritualis, quando deſerentes Eccleſiam
hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar noſtrum in capite omnis viæ: quibus præ-
cipit ſermo diuinus: State in viis, & quærite ſemitas Domini ſempiternas, & videte

Hier. lib. 5. in Ezec. c. 16.

quæ ſit via bona, & ambulate in ea, Moyſi videlicet, Ieſu, Iudicum, & Regum libris,

Hæretici adulteri.

Eſaiáque & Hieremia, & aliis Prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lu-
panar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ teſtimoniis malè abutitur ſcripturarum,

Hier.6.

& dicit: hæc ait Eſa. hæc dicit Ozea: hoc loquutus eſt Moyſes: hæc Daniel. Et pulchrè,
non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar ſuum, ſed in principio. Si
enim ad ſcientiam & profunda diuinorū venerit librorum, errare non poteſt. Et pau-
cis interiectis: Quicquid de Ieruſalem diximus, refert ad Eccleſiam, animáſque cre-
dentiū, quæ munera maritalia, aurū videlicet in ſenſu, argētū in eloquio, & veſtimen-
ta, quibus fœditas noſtra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus ſuis, vel contrariis
fortitu

A fortitudinibus, vel magiſtris dogmatum peruerſorum, quando aſſerunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti ſunt vt ſumantur, & cætera. Hanc fornicationem ita grauem eſſe dicit Hieronymus, vt exponens illum locum, Et poſt te non erit fornicatio, collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem exiſtimari debere dicat. Vocant eiuſmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices, ſicut apud Hieremiam legimus: In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Hoc enim ingenio ſunt, qui ſemel à Chriſto ſponſo noſtro ſe diuiſerunt & ſponſæ ipſius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt, vt quando ſemel ei fidem datam, fefellerunt, eam ſubinde mutent, ac ſimulac viderint collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum, hoc eſt, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat, quíque verbis ornatis & amplis ea quæ praua ſentit, edisſerere queat, ſtatim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi ſectæ ſe tradant, dum nihil apud eos ſtabile eſt, & diuturnum. Sed neque apud magiſtros eorum, ſectarúmque principes, conſtans eſt aliquid & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata ſua varient. Pleroſque videre licuit, qui cùm nati vel renati potius fuiſſent Chriſtiani, facti ſunt Lutherani, deinde Sacramentarij, poſteà temporis cauſa finxerunt ſe Lutheri de Euchariſtia dogma, quamuis falſum, amplecti, vt ne prorſus veritatem Chriſti corporis ex Euchariſtia tollere viderentur, ad extremum tamen mortui ſunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptiſtæ facti ſunt, B & ſubinde nouum aliquod dogma ſequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, ſed vagi ſint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum eſt homini Chriſtiano, cui perſuaſum eſſe debet, ſpem ſalutis in diuiſione nullam eſſe. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus eſſe debet, quàm vt ab Eccleſia, quam ſibi ſponſam Chriſtus elegit, in cuius communione Chriſti ſponſa & ipſe efficitur, ſe diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam ſe à ſponſo Chriſto ſeparet, & fidem ſemel illi datam inuiolatam ſeruet, quò poſsit ad præmia, quæ ſponſis ſuis Chriſtus pollicitus eſt, peruenire. Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum eſt: Qui poteſt, hoc eſt, qui vult capere, capiat, veterum orthodoxorum interpretationem hanc eſſe ſciat. Nam & Gregorius Nazanzenus & Ioannes Chryſoſtomus ſæpè ſcripturam poſſe pro velle vſurpari docent. Libet autem Chryſoſtomi verba adſcribere, qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere, quia dixit Eſaias: Non potuerunt, inquit, hoc eſt noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat, ita nonnunquam poteſtate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non poteſt mundus vos odio habere, me autem odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatum videmus, cùm quis dicit, Non poſſum aſperum hominem diligere, vehementiam voluntatis poteſtatem appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & popu- C lus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impoſsibile ſit ei bene operari, ſed quia nolunt, ideò non poſſunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt: Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt ſorte datam neceſſitatem ſuſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: Quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit, non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt, id eſt, omnes quidem capere poſſunt, ſed non tamen omnes capere volunt. Palma propoſita eſt. Qui concupiſcit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, ſi omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque ſententiam ſecutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum iſtud: Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi ſunt Virgines, quibus à Deo datum eſt, ſed his datum eſt, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthymius, explicans illa verba, qui poteſt capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens, qui poteſt capere hoc, aut peruenire ad hoc capiat. Neque diuerſa eſſe videtur interpretatio Theodoriti, qui priuſquam hunc ex Euangelio

Ibidem.

Hiere. 2.

Hæreticorũ dogmata nõ ſunt diuturna.

Naz lib. 4. Theologiæ. Chryſ. Hom. 67. in Ioan.

Poteſtas pro voluntate ponitur, & poſſe pro velle, non poſſe pro nolle.

Matth. 19.

Hiere. 13.

Homil. 63. in Matth. 19.

Hierony. in Matth. 19.

Euthym. in Matth. 19.

Theod. in Epitome diuinorum decretorum cap. de virginite.

locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virgini- A
Aug. trac. 53. in Ioan. tate; intellexit enim eſſe rem ſupra naturam, eam tamen laudibus proſequendo, eos
qui vellent ad certamen adhortatus eſt. Auguſtinus quoque eundem, quem Chryſo-
ſtomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum eſt, non poterant, vbi intelligendum
eſt, quod nolebant: quemadmodum dictum eſt, de Domino Deo noſtro: Negare ſe-
ipſum non poteſt. De omnipotente dictum eſt, non poteſt. Sicut ergo quòd Domi-
nus ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ: ita quòd illi non poterant
Aug. de gratia & libe. arbit. cap. 5. credere, culpa eſt voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes
capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Quibus enim non eſt datum, aut nolunt,
aut non implent, quod volunt. Quibus autem datum eſt, ſic volunt vt impleant quod
volunt: Itaque vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, &
Dei donum eſt, & liberum arbitrium.

De ſeptimo præcepto. CAP. LXXXIII.

QVod ſeptimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet
aliis leuius videri, quòd cum abſque ſatisfactione & pœnitentia peccatum
non remittatur, de furto difficilior eſt, quàm de aliis quibuſcunque ſatisfactio. Nam
ſi quis cædem patrauerit, ſi thorum alienum inuaſerit, modò iuſtum animo dolorem
concipiat, ieiunio, oratione, eleemoſyna placatum ſibi Deum reddere peccatique ſui
Reſtitutio rei alienæ. veniam impetrare poteſt: Cæterùm ſi rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, B
nihil orationes, & lacrymæ, nihil profuerint eleemoſynæ: Si non vult quadruplum
cum Zachæo reſtituere, ſaltem id quod furatus eſt reſtituat, oportet, ei cui furatus eſt:
ac poſteaquam reſtituerit, tum demùm de ſuo det pauperibus. Neque enim gratæ
Deo ſunt eleemoſynæ, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex iis, quæ pauperibus erepta
Eccle. 43. ſunt, nihil eſt quod magis abominetur Deus. Nam qui offert ſacrificium ex ſubſtan-
tia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Hinc eſt quod Prophe-
Abac. 2. ta quidam, ea, quæ furto ſiue rapina congregata ſunt, vocat denſum lutum, dicens:
Væ ei, qui multiplicat non ſua, vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum? Nam &
grauant & polluunt vt lutum: & haud aliter morantur ac retardant hominem, quo-
Rapina quid. minus euadere poſsit, quàm profundum lutum eum, qui in ipſo hæſit. Non eſt autem
Aug. in quæſ. in Exo. c. 71. exiſtimandum ſolum illud furti genus hîc prohiberi, quod occultè fit: quin illud mul-
to grauius eſt, ſi quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine quam-
Aug. de verbis Apoſtoli, homil. 19. uis alienæ rei illicitam vſurpationem intelligi vult Auguſtinus: Neque putandus eſt,
inquit, rapinam permiſiſſe, qui furtum prohibuit: quin à parte potius totum id ſignifi-
care voluiſſe videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etſi quid inueniſti,
inquit, & non reddidiſti, rapuiſti: quantum potuiſti, feciſti, quia plus non potuiſti, ideo
non plus feciſti. Qui alienum negat, ſi poſſet, & tolleret: Deus cor, non manum inter-
Vſura. rogat. Vſuram etiam ſi quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus eſt: quod etiam apud
Ethnicos tam graue facinus exiſtimatum eſt, quàm hominem occidere. Nec is à fur- C
to immunis eſt, qui rerum imperitum aliquem in negotiis & contractibus circumſcri
bit, aut pluris vendendo, aut iuſto vilius emendo ab iis, qui pretia rerum ignorant.
Quacunque quis arte fuerit vſus in fallendis hominibus contrahendo, furtum com-
miſit. Qui nouis & inſuetis vectigalibus præter neceſsitatem vllam ſuos grauant, in
Eſaiæ 1. eadem cauſa eſſe videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, ſo-
cij furum: qui cùm per rapinas, miſerorúmque lacrymas diuitias congregent, ſi minus
fures, certè ſocij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero de quibus ſcri-
Pſal. 49. bitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.
Neque verò ſi ipſi non rapiant, crimine vacant: ſed ſi non prohibent eiuſmodi facino-
ra, eiuſdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere poteſt eum, qui iniu-
Chry. in Gene. homil. 33. riam facit, & non prohibet, is non minorem, ſcribit Chryſoſtomus, luet pœnam,
quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos ſuos debitis fraudant vectigali-
bus, & ipſi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen eſt, quod latius quàm
hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operario, non eſt alienus ab hoc cri-
Ioan. 10. mine. Deinde verò, qui non intrant per oſtium in ouile ouium, hoc eſt magiſtra-
tus & honores eccleſiaſticos præſertim, pecunia ſibi comparant, eos fures & latro-
nes

A nes ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Eccleſiæ præſertim, bonis per luxum abutatur, ſi maiores quàm pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non ſine magno eorum quibus præeſt, grauamine. Cæterùm inter omnia furti genera, multo pernicioſiſsimum illud eſt, cuius Prophetas quoſdam arguit Dominus, qui furabantur verba ſua. Quem locum enarrans Hieronymus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & niſi habuerit aliquam ſimilitudinem recti, decipere non poteſt innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et, verbum Domini, quod factum eſt ad illum, ſiue illum: ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum, de Veteri & Nouo Teſtamento, & furantur verba Saluatoris, vnuſquiſque à proximo ſuo, Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas vt cordis venena ore pronuncient. Neque enim competit hæreticis ſcripturarum poſſeſsio, quam quoties inuadunt, ſyluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno ſeminant, & paſcunt: quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus diſſerit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum poſſeſsio non pertinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt, quòd ſcriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem abſconditum.

Hæretici fures. *Hier.23.* *Hierony. in Hier.* *Scripturarũ poſſeſsio nõ competit hereticis ſed catholicis.* *Tertul.li. de præſcrip. aduerſus hære.* *Prouer.9.*

B *De octauo præcepto.* CAP. LXXXIIII.

OCtauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit ſcriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: Aſsiduitas enim illius non eſt bona. Quantum autem ſit crimen mendacium, vel ex eo colligi poteſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, ſic diabolus lapſus, genuit quaſi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas eſt: qui verò mentitur, filius eſt diaboli: qui ſicut ipſa dicit veritas, mendax eſt, & pater eius, intellige mendacij. Verùm & ſcriptura quàm graue ſit hoc facinus, demonſtrat, dicens: Os quod mentitur occidit animam. Et rurſus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunque mentitur. Cùm autem tria ſint mendacij genera: pernicioſum quod obeſt: officioſum quod prodeſt: iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere, ſed eo grauiſsimè quod perniciem adfert proximo: ſiue quis eum doctrinis variis & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando: ſiue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior eſt, exiſtimationis ei periculum creare conetur, falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quòd ſi iuriſiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatũ. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale, quàm teſtem citare mendacij veritatem. Quamobrem cùm graue ſit crimen mendacium, longè grauiſsimum eſt periurium. In veteri lege contra falſum teſtem pœnam hanc fuiſſe conſtitutam legimus: Cùm diligentiſsimè perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendacium, reddent ei ſicut fratri facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neque enim leuius eſt, falſo teſtimonio, quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur, quæ nonnunquam eſt omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc ſcopulum detractores, Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiámque mutuam euertere conantur, qui ſimiles eſſe videntur ſerpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inſerunt, ſic iſti clàm detrahentes virus ſui pectoris infundunt in fratrem: cúmque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata, iſti eam ſerpenti faciunt ſimilem, dum virtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neque verò modò ipſi qui detrahunt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet ſcriptura, dicens: Sepi aures

(C marks the line "tiſsimè perſcrutantes".)

Mẽdacium. *Eccle.7.* *Aug.trac.24. in Ioan.* *Ioan.8.* *Sap.1.* *Pſal.9.* *Mẽdacij tria genera.* *Falſi teſtis pœna in veteri teſtamento.* *Deut.19.* *Exo.21.* *Detractores.* *Rom.1.* *Eccleſi.10.*

Eccleſ.28. Suſurrones. Prouer. 6. Eccleſi.18. Palpones. Pſal.9. Eſaiæ 5. Eſa.3. Murmuratores. Eccle.28. Plures occidit lingua, quàm gladius. Iac.3.

tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus A
tuis. Offendunt & ſuſurrones, qui ſeminant diſcordias inter fratres, qui multos tur-
bant ſæpè pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in deſi-
deriis animæ ſuæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non lo-
quuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus, qui beatum te dicunt,
ipſi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam ſatisfieri poteſt. Of-
fendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunque vel vitam proximi, vel exi-
ſtimationem, vel fortunas lingua ſua vocant in diſcrimen, quæ ſæpè muratas etiam
diuitum ciuitates deſtruxit, ſicut dicit ille Sapiens: & domos magnatorum effodit, vir
tutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit, plures vt per linguam interiiſſe,
quàm in ore gladij cecidiſſe videantur: vt rectè eam Iacobus vniuerſitatem iniquita-
tis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

De nono & decimo præcepto. CAP. LXXXV.

Legũ humanarũ & diuinarũ diſcrimen. 1. Reg.16. Hebr.4. Voluntas à Deo iudicatur. Bernardus. Chryſoſ. homil.46.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia diſcrimen & hoc eſſe putatur, quòd
illis aut facta puniuntur, vt furta, cædéſque: aut dicta, vt conuitia, & inſidæ ad-
uocationes: aut ſcripta, vt falſa charta, & famoſi libelli: aut conſilia, vt coniurationes
& conſcientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò ſuis
terminis ea ſit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas perſequitur. Si-
quidem homo videt, quæ foris ſunt, atque ea ſola punit quæ videt: Deus autem, cuius B
oculis nuda & aperta ſunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Soláque
voluntas eſt, ſicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro ſui inge-
nita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire nulla vi, nulla co-
gitur neceſsitate, non immeritò iuſtam vel iniuſtam, beatitudine ſeu miſeria dignam,
& capacem creaturam conſtituit, prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæúe conſentit.
Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere diſponit, antequam occidat, quaſi
homicida habetur: & qui peierare paratus eſt, antequam peieret, iam periurus habe-
tur: & qui adulterium committere niſus eſt, antequam committat, iam adulter eſt an-
te Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chryſoſtomus, non ex operibus iudicat, ſed ex
cogitationibus cordis. Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemna-
tur pro malo: opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. Hanc igitur voluntatem, vt ra-
dicitus omne malum ex animis noſtris euellat, prohibet Deus extremis duobus his
præceptis. Non concupiſces domum proximi tui: Non deſiderabis vxorem eius,
non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

Concupiſcentia. Augu.ſer.61. de temp. Concupiſcentia remanens poſt baptiſmum nõ eſt peccatum. Augu.contra duas epiſto. Pela.li.1.c.13. Rom.7. Peccatũ nullum ſine voluntate. Aug.de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religio. c.14. Concupiſcentia in renatis dicitur peccatum, quia à peccato facta eſt vel peccatũ ipſa facit. Eccleſi.18. Rom.6. Concupiſcere & velle.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitémque peccati, qui primi pa-
rentis noſtri vitio nobis inſitus eſt, hoc loco prohiberi cenſent. Nam, ſicut anteà
quoque fuit à nobis demonſtratum, non exigit à nobis Deus, quod in poteſtate no-
ſtra non eſt. Verùm iſti nihil non comminiſcuntur, quò poſsint blaſphemam ſuam C
ſententiam de eo, quòd impoſsibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum
Auguſtino dicamus, quòd nec impoſsibile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt,
nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non potuit vitare, qui pius eſt. Quam-
obrem primos illos concupiſcentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non
concupiſces. Fomes iſte nobis inſitus eſt à natura: quæ verò ſunt à natura, nec laudem
nec vituperationem merentur. Quamobrem nec peccatum quidem eſt in renatis
concupiſcentia: Siquidem baptiſma, quemadmodum ab Auguſtino ſcriptum legi-
mus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec
vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite ca-
pillorum, vnde creſcant iterũ reſecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiſcentiam
peccatum Apoſtolus. Etiam Chriſtum vocat peccatum. Nunquid ideo Chriſtum, aut
culpæ alicuius affinẽ, aut damnationi dicemus obnoxiũ? Quamobrẽ quãdiu nõ con-
ſentimus illi, concupiſcentia peccatum tale non eſt, quod nos æternæ damnationis
reos faciat. Nam dicere peccare aliquem ſine voluntate, magnum eſſe deliramentum
ſcribit Auguſtinus, & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non
potuit, ſummæ iniquitatis eſſe putat & inſaniæ: vſque adeò enim peccatum, volun-
tarium eſſe malum cenſet, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.

Quod

A Quòd itaque concupiſcentiam peccatum vocat Apoſtolus, non ideo ſic vocat, quòd
propriè peccati culpæque alicuius rationem habeat, ſed vocatur, inquit, pecca-
Chry. homil. 52. oper. imper. in Matt.
tum, quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum. Sicut vo-
catur lingua locutio, quam lingua facit, & manus vocatur ſcriptura, quam ma-
Chry. homil. 13. in epiſt. ad Rom.
nus facit, itémque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit: Sicut voca-
tur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud
Concupiſcentiæ diuiſio.
damnat hic Deus, quàm vitioſos affectus, ad quos accedit conſenſus: vt non concu-
Gene. 8.
piſces, idem eſſe videatur cum eo, quod alio loco dicit ſcriptura: Poſt concupiſcen-
tias tuas non eas: quódque dixit alibi idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in ve-
Rom. 7.
Iac. 1.
ſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Ioannes Chryſoſtomus aliud
eſſe vult concupiſcere, aliud velle. Concupiſcere, inquit, paſsionis: velle autem arbi-
trij eſt: frequenter enim concupiſcimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiſcen-
tiæ non conſentit voluntas, concupiſcentia ſola non damnat, magis autem glorioſio-
rem facit virginitatis coronam. Qui diſertis etiam verbis alio loco concupiſcentiam
non eſſe peccatum affirmat. Quò magis autem intelligi res poſsit, illud ſcire opor-
tet, Concupiſcentiam nonnunquam eſſe nomen fomitis, & quandam ad malum in-
clinationem: factum enim eſt peccato primi parentis noſtri, quòd ſenſus & cogita-
tio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Hanc Paulus vocat le-
gem in membris noſtris, repugnantem legi mentis noſtræ. De hac ſcribit Iacobus:
B Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Hæc non ſolùm
peccatum non eſt, verumetiam occaſio perſæpè coronæ. Beatus enim qui ſuffert ten-
tationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiſcen-
tia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re
Concupiſcentiæ duo ſtimuli ſeu affectiõis à Deo nõ puniũtur.
iam offendimus, ſed lapſum tamen mortis nondum incurrimus. Eſt itaque iam hic
ſecundus ſtimulus, qui & ipſe concupiſcentia vocatur. Nam primus eſt, leuis quidam
punctus ſenſuum & incentiuum vitiorum. Secundus eſt cogitatio, quæ concipit pec-
Hier. in c. 18. Ezech.
catum delectationis. Hos duos ſtimulos, quos Græci προπαθέιας vocant, ſcribit Hiero-
nymus Deum non punire, ſine quibus nullum hominum eſſe poſſe dicit. Cæterùm
peccatum cùm conſummatum fuerit, hoc eſt, cùm quis facere decreuerit cogitata,
aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem ſtimulos
Hieronymus eas affectiones vocat Proſper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non
Proſper lib. 3. de vita cõtemplati. c. 3.
has affectiones habendo, ſed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affe-
ctuum proprietas, hominis indicat creaturam: qualitas bonam vel malam ſignificat
voluntatem, ac ſic motus ij, qui in hominibus affectiones ſunt, iidem ipſi in bene
vtentibus virtutes, & malè vtentibus paſsiones, ſiue perturbationes, aut vt quidam
volunt, ægritudines fiunt. Ex eo colligere licet quòd concupiſcentia quatenus vel
vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam
eſt, in qua ſi quis victor euaſerit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem ſuperatus
C fuerit, ſtipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis eſt
in eo quòd vrimur, quòd delectamur, ſed ſi ſuccumbimus delectationi, tum demùm
peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, in eo
nihil eſt peccati: nam & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro, fac adul
terium: ſuggerit ſpiritus, non fac. Luctam video, dicit Auguſtinus, victum non video.
Aug. homil. 43. de verbis Domini.
Pugna eſt: concupiſcit caro aduerſus ſpiritum, delectat adulterium. Fateor quia dele-
ctat: Sed ſpiritus ex aduerſo concupiſcit aduerſus carnem, delectat & caſtitas. Ergo
vincat ſpiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit,
caſtitas lucem deſiderat. Quomodo vis innoteſcere, ſic viue. Quomodo vis homini-
bus innoteſcere, etiam præter oculos hominum ſic viue: quoniam qui fecit te, & in
tenebris videt te. Quare laudatur caſtitas publicè ab omnibus? Quare non laudant
adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat &
adulterium: contradicatur, reſiſtatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes,
Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi. Et tamen permittitur ipſa caro con-
cupiſcere aduerſus ſpiritum, ſuggeſtionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat
quod ait Apoſtolus, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit,
Non ſit: Iam enim eſt ibi. Quod ideo peccatum vocatur, quia merito peccati contigit.

Non

Non enim in Paradiſo caro concupiſcebat aduerſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, A
vbi pax erat ſola, ſed facta transgreſsione, poſteaquam homo noluit ſeruire Deo, &
donatus eſt ſibi, nec ſic donatus ſibi vt poſsit ſaltem poſsidere ſe, ſed ab eo poſſeſſus
à quo deceptus, cœpit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum. Cæterùm ſpiritus Dei
eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te contra te. Quòd au-
tem aliud ſit concupiſcere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcun-
(Aug. de verb. Domini, ſer. 43. vbi ſuprà.) que vultis illa faciatis, docet Auguſtinus quoque: Velle enim dicit, hominem ca-
ſtum pacem, vt nulla omnino ſurgat in membris eius concupiſcentia aduerſaria ca-
ſtitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiſcentias habemus: velimus noli-
mus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, infeſtant, neque prius illis liberabimur, quàm
cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortali-
(1. Cor. 15.) tatem tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria: Tunc audientur
voces illæ triumphantium: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus?
Percuſsiſti, vulneraſti, deieciſti, ſed vulneratus eſt propter me, qui fecit me. O mors,
ô mors, vulneratus eſt pro me, qui fecit me, & de morte ſua vicit te. Voces illæ ſunt
(Pſal. 6.) triumphantium: pugnantium verò vox eſt, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus
ſum, ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea: & anima mea turbata eſt
(2. Cor. 11.) valdè, & tu Domine vſquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne ma-
gnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, angelus Satanæ,
qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogauit, clamans: Et tu Domine B
vſquequo? Et reſponſum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infir-
mitate perficitur. Vel ex his verbis perſpicuum eſſe cuiuis poteſt, quòd infirmitas
hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non eſt, verumetiam facit ad
virtutis perfectionem: quódque ea prohibita non ſit, neque enim prohibetur pugna,
ſed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ ſint in te concupi-
ſcentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad
obediendum deſideriis eius. Ecce quod nolo, mala deſideria ſurgunt, ſed noli obedi-
re. Arma te, ſume inſtrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua ſunt: Si bene me
audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in veſtro mortali
(Rom. 6.) corpore: Quid eſt, non regnet? Non obediatis concupiſcentiis ſuis: Si enim cœperi-
(Concupiſcentiæ obedire.) tis obedire, regnant. Et quid eſt obedire? Exhibere membra arma iniquitatis pec-
cato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audiſti.
Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus poteſtatem
per Spiritum Sanctum, vt membra tua teneas: ſurgit libido, tene tu membra: noli ex-
hibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene ma-
nus ab omni ſcelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis
libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene ſumma: tene ima. Spiritu
(Gal. 5.) ambulate, dicit Paulus, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit
concupiſcentias carnis ne habueritis? quia neceſſe eſt, vt habeamus illas. Quare non C
dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiſcimus:
(Rom. 7.) Ipſum concupiſcere facere eſt. Sed ait Apoſtolus: Iam non ego operor illud, ſed
quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum eſt, hoc ſine dubio ne perfi-
cias. Surrexit libido damnabilis, ſuggeſsit, non audiatur: ardet, non ſe compe-
ſcit, & velles vt non arderet? & vbi eſt, vt non ea, quæ vultis, faciatis? Noli da-
re membra, ardeat ſine cauſa, & conſumit ſe. In te ergo fiunt ipſæ concupiſcentiæ:
fatendum eſt, fiunt: ideo dixit, ne perfeceritis. Decreuiſti facere, perfeciſti: perfeci-
ſti etenim, ſi decernas faciendum eſſe adulterium, & ideo non facis, quia locus non
(Concupiſcentias perficere.) eſt inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa caſta eſt, de qua videris eſſe
commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concu-
(Philo de confuſione linguarum.) piſcentias. Quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti.
Par enim eſt maleficium, inquit, Philo, patraſſe cædem, & decreuiſſe. Hæc eſt concu-
(Baſi. in inſtitutione illorum qui vitã cupiunt ducere perfectam.) piſcentia, quæ prohibetur iſto præcepto. Si quis vratur, ſi quis delectetur, non eſt
adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem ſemina iſta cupiditatis, quemadmo-
dum à Baſilio quoque ſcriptum legimus, primo motu compeſci nequeunt, quin etiam
occaſio potius & materia ad Dei gratiam promerendam, exercendámque virtutem
exiſtunt,

A exiſtunt, vt non ſine cauſa dixerit Origenes: Sicut caro, ſi ſale non aſpergatur, quam- Orig. homil.
uis ſit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima niſi tentationibus aſsiduis quo- 27. in Num.
dammodo ſaliatur, continuò reſoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum
in iis mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm ſi ad extremum certa ratione delibera-
tionéque firmentur, etiamſi in actum non prodeant, omnino lethifera iam ſunt: Tum
enim demùm ventum eſt contra præceptum Dei: Non concupiſces. Sic & Anſelmus Rom. 6.
exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Non ait, inquit, non ſit: ſed, Anſelmus.
ne regnet. Et ſi ſit peccatum, id eſt, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id
eſt, non faciat, quod illicitè cupit. Ineſt modò peccatum cùm delectaris, regnat ſi con-
ſenſeris. Sed quid Anſelmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina
præditum, Sed qui quingentorum annorum ætatem non exceſſerit? Etiam ante mil-
le prope ducentos annos ſic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Auguſtinum
Chryſoſtomus, & poſt Auguſtinum eius diſcipulus Primaſius, & qui propemo-
dùm fuit illius æqualis Petrus Chryſologus: poſt hunc Theophilactus, atque alij Pet. Chryſol. ſerm. 113.
non pauci. Libet autem Petri Chryſologi verba adſcribere: Non regnet peccatum
in veſtro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dixit, non
prouocet, non titillet: ſed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis
gloriam dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem ſe doleat impia pec-
cati dominatio à ſeruis quondam ſuis tota ſecuritate calcari, & crudelis tyrannus
B ingemiſcat, ſubiectum ſe ſuorum pedibus captiuorum, & ad eorum triumphum, de
quibus diu triumphauerat, ſe veteranus hoſtis perueniſſe deploret. Sed & vetuſtior
omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Non dominetur mei omnis iniuſti- Hilarius in
tia. Non, inquit, vt à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat: Scit per tentationes ad glo- Pſal. 118.
riam perueniri. Ac paulò pòſt: Dominationem iniuſtitiæ Propheta metuit, tentatio-
nem verò eius non recuſat. Quæ malùm igitur iſtos agitant intemperiæ, qui tanto
priſcorum patrum conſenſui repugnare, ſuámque opinionem, illorum ſententiæ an-
teponere audent? Nam quod Auguſtino & Primaſio in Africa, idem Ioanni Chry-
ſoſtomo in Thracia, Petro Chryſologo in Italia, Proſpero Aquitanico in Gallia,
Theophilacto in Mœſia, Anſelmo in Anglia, & qui ſequuti hunc ſunt, reliquis dein-
ceps omnibus, idem viſum eſt, in variis orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus
communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua ſi quis ſtrenuè ſe geſ-
ſerit, coronam aſſequitur, ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamur, ne
nos ab ea ſuperari patiamur. Vita noſtra militia eſt: Si premit nos hoſtis, in eo pec- Iob 7.
catum nullum eſt, modò ne opprimi nos ab eo ſinamus. Cùm igitur prohibetur con-
cupiſcentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet:
Vt cùm dicit lex: Non concupiſces, hoc velle dicere credenda ſit, non diligas, quod
diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel Diligi id nõ debet quod
in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniuſtitia prohibetur hoc vno verbo, vel Deũ, vel
C Non concupiſces: Nam etſi bona concupiſcentia quoque ſit, qua ſpiritus concupi- proximũ læ-
ſcit aduerſus carnem: de qua ſcriptum etiam legimus, Concupiſcentia ſapientiæ de- dit.
ducit ad regnum: tamen cùm non additur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, non Sapien. 6.
niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditum eſt, intelligitur. Itaque non ſolùm opere, Aug. in Pſal. 118. Conc. 8.
quod non oportet ſi perfeceris, verumetiam animum ad perficiendum ſi adieceris,
contra legem hanc peccatum eſt. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia
ſunt à Deo vel ſupplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra & iniuſtitia pendere vi-
detur. Quòd ſi voluntas magna eſt & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iu-
ſtus es: diligis quod non oportet, iniuſtus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur Radix bono-
cupiditas, vel concupiſcentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ ſunt rũ charitas,
duæ radices, quas attendit Deus: Radix malorum omnium eſt cupiditas, radix bono- & malorum cupiditas.
rum omnium eſt charitas: Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiſcitur: Hanc in 1. Tim. 6.
bonorum Chriſtus, illam in malorum cordibus plantat diabolus. Non attendit igitur
Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex cha- Num. 25. 1. Mach. 2.
ritate facias, ſolũ id ſpectandũ eſſe putat: vſque eo etiã, vt homicidã laudatũ, de eo ve- Phinees ho-
rò qui miſericordia ductus abſtinuiſſet à cæde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees micidiũ cur Deo gratũ.
vno pugione duos confecerat: cõmendatus à Domino æterni ſacerdotij teſtamẽtum 1. Reg 15.
acce

accepit: Non quòd ipſum bonum ſit per ſe homicidium, quod lege prohibitum eſſe A ſcimus, ſed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per ſe malam, fecit eſſe bonam. Contra Saül non occidit Agag Regem pinguiſsimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctéſque precibus & lacrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam ſibi conſtitutam euadere potuerit, non quòd malus eſſet affectus miſericordiæ, ſed quòd contra Dei præceptum pepercit, déque rebus Amalec concupiuit. Non eſt in Phinees laudatum homicidium, ſed charitas, ſed zelus. Non eſt in Saüle damnata miſericordia, ſed concupiſcentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupiſceret, qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiſcitur: Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque ſit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cum primis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non poteſt, niſi prius eiecta ſit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiſcas, quo faciliùs inſerere poſsit radicem illam, ex qua naſcitur quicquid eſt rerum bonarum, cuius meminit Chriſtus, dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum. Ex his colligere licet, quod anteà quoque copioſè per nos demonſtratum eſt, quòd ſicut iniuſtitia noſtra cupiditas, ſic iuſtitia noſtra non eſt niſi B charitas. Quam ſi iuſtitię nomine non dignantur hęretici, mirandum non eſt. Quemadmodum enim ſcientia, ſicut à Philoſopho ſcriptum legimus, non habet inimicum niſi ignorantem, ſic non alij magis aduerſantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui ſunt omnis charitatis prorſus expertes: Cuius generis omnes hæreticos & ſchiſmaticos eſſe iam ex Auguſtino docuimus. Poſſunt enim hæretici loqui linguis, poſſunt habere prophetiam, poſſunt habere myſteria omnia & omnem ſcientiam, poſſunt habere fidem, ita vt montes transferant, poſſunt non modò ſuas facultates omnes in cibos pauperum diſtribuere, verumetiam tradere corpora ſua ita vt ardeant: Sola eſt charitas, quam ſi habere poſſent, hæretici & ſchiſmatici eſſe non poſſent: Sola eſt charitas, quæ ſicut Dei filios à diaboli filiis, ſic ſecernit catholicos ab hæreticis, ſola eſt charitas, per quam retinetur ſpiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim eſt quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modeſtiam, vt alteri ſe præferat nemo, quin alterum ſe quiſque præſtantiorem exiſtimet. Hac ſe deſtitutos eſſe negare non poſſunt, qui poſteaquam ſegregauerunt ſemetipſos, inflati ſenſu carnis ſuæ nihil ſibi non arrogant, nihil aliis non derogant, ſibi lumen & intelligentiam ſcripturarum, ſibi pietatem ſolis ita vendicant, vt qui tot ſeculis in ſancta catholica Eccleſia magna cum pietatis & conſtantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes, C qui aut nihil viderint in tam clara ſcripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiuſdam eſt impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui ſunt, nihil ab illo faciunt alienum, ſi, quo ſe defici dono charitatis intelligunt, ei iuſtitiæ nomen tribui, ferre non poſſunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præſens tempus poſtulat, dixiſſe ſatis videmur, ad ea quæ de externo cultu dicenda reſtant, ſermonem noſtrum conuertamus.

Deut. 6. Matth. 5. Marc 12. Lucæ 12.

Hæretici charitatis inimici.

Epheſi. 4. 1. Corinth. 13. Charitas ſola hæreticos & ſchiſmaticos à catholicis ſeparat.

De externo cultu. CAP. LXXXVI.

QVòd ſi nuda mens eſſet noſtra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, ſatis iam de ratione colendi Dei dixiſſe videri poteramus, nec erat quòd plura ſcribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta eſt & implicata cum corpore, ac illius adminiculo perſæpe mouetur, & nititur ad ſummum Deum, de eo quoque cultu paucis diſſerendum nobis reſtat, qui corpore, quíque rebus externis exhibetur. Sic enim à Baſilio quoque ſcriptum legimus: Si extra corpus conſtituti eſſemus, neceſſarium eſſet, ea tantum curare, quæ animæ ſoli optimè conducerent. Quoniam verò geminus eſt homo, conuenit geminum eſſe virtutum ſtudium, quod

Baſil. de vita ſolitaria, c. 5. Homo & animæ & corporis exercitiis opus habet: quia anima & corpore conſtat.

& cor

A & corporis laboribus,& animæ exercitiis abſoluatur. Ac illud quidem homini Chriſtiano certum & indubitatum eſſe debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maieſtatique dediti ſumus, in mente & ſpiritu,& in ipſa inteſtina volũtate conſiſtit. Quæ voluntas cùm bona & magna eſt,charitas vocatur, per quam adhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficimur. Hac ſola coli Deus maximè gaudet: qui quum ſit ſpiritus, in ſpiritu & veritate vult adorari. Nec eſt alia cauſa, quamobrem de ſublimi cœlo filium ſuum in hanc lacrymarum vallem dimittere, & hoc mortis noſtræ corpus indutum in terris verſari cum hominibus voluit, quàm, vt ſicut ipſe nobiſcum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus eſt, ſic nos viciſſim eius, qui prior dilexit nos,& ſemetipſum tradidit pro nobis,amore inflammati,ex illo toti pendentes,in illo acquieſcentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationéque noſtra defixi, voluntates & actiones noſtras omnes ad illũ, tanquam ad vltimum finem referentes,vnus cum eo ſpiritus efficeremur. Hic eſt cultus,quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantum diligimus,tantum colimus. Nam, ſicut ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, pietas Dei cultus eſt, nec colitur ille niſi amando. Cæterùm vbi verus eſt amor, nequaquam ſic in ipſa mente reconditus & abſtruſus eſſe poteſt, vt non per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, ac ad ſpectantium oculos traducat. Hinc illæ ſublationes & deiectiones oculorum, pectorum percuſſiones, capi-

Cultus Dei verus conſiſtit in ſpirituali mente & volũtate. 1.Cor.6. Chriſtus cur in mundum venerit. 1.Ioan.4. Epheſ.5. Augu. epiſt. 120. cap. 18. Et epiſt. 26. Cæremoniarum vis.

B tum inclinationes,genuum inflexiones, & hoc genus externæ geſtiones aliæ,quę cæremoniæ vocantur:quæ,ſicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam,& miſericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur,ſi ex ea,de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiſcuntur:imitationes vt ſint, & ſimulacra animi varios in ſe affectus erga Deum ſuſcipientis. Sin autem falſò & per ſimulationem vſurpata fictáque fuerint & ementita, vix eſſe poteſt vlla magis nefaria conſceleratæ mentis improbitas:cùm in rebus huiuſmodi,ſicut ſummum bonum veritas,ita ſummum ſit flagitium ſimulatio. Rectè enim ab illo dictum eſt:Simulata æquitas,duplex eſt iniquitas. Quamobrem talia cenſentur apud Deum, qui ſcrutatur corda & renes,cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, iſta, quæ foris aguntur,qualis eſt intus voluntas hominis. Hanc inſpicit iuſtus ille rerum æſtimator, non ea ſola, quæ fiunt externè:quæ ſi ſpiritu ſint & veritate dilectionis deſtituta,plus adeò ad prouocãdam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur. Verum eſt enim quod à Propheta ſcriptum eſt.Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Chriſtus,intus amat,intus alloquitur,nec vel punit,vel coronat,niſi quæ fiunt intus.

Auguſt.in Pſal.63. Apoc.2. Hebr.4. Pſal.44.

Cæremoniarum diuiſio. *CAP. LXXXVII.*

Est autem duplex ordo cæremoniarum.Quædam enim è veritate mentis profectæ,in ipſo corpore ſtatim & in iis quæ vnita ſunt corpori, ſuſcipiuntur:cuius ge-

Cæremoniæ duplices ſunt

C neris ſunt preces,Deíque inuocationes, & ea quæ paulò antè recenſuimus, quædam non magis à veritate proficiſci,quàm ad illam aſpirare videntur:quales illæ ſunt,quæ in templis, ornatibúſque templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam ſacrorum,in cantibus,in veſtibus,in fœſtorum dierum celebratione ſitæ ſunt:quas qui ſumptu ſuo inſtituerunt, ſi non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium,quàm laudem illius & gloriam,finem ſibi propoſitum habuerunt,fieri non poteſt, quin hæc eorum præclara voluntas, cumprimis Deo grata ſit & accepta, ac ſuam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio reſpexerunt,quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Chriſtus: Acceperunt mercedem ſuam. Omnis autem tractatio cæremoniarum harum,ad inſtructionem populi ſumpta precipuè videtur. Eſt enim eorum pars multo maxima,qui cùm ſenſibus magis,quàm intelligentia,mentéque moueantur, ſuis ipſi cogitationibus ad piè Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione proſequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò,rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt,quęque ſenſibus offeruntur,pulſati ſæpius,& admoniti,curam tandem aliquam & meditationem homine Chriſtiano dignam ſuſcipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus inſtitutione proſpectum eſt maximè. Sumuntur

Matt.6. Cæremoniarũ inſtituendarum cauſa.

Cæremoniæ à quatuor rebus ſumũtur à perſona, re, loco, & tempore.

autem cæremoniæ à perſona, re, loco, & tempore. Et ſunt quæ rectà ad Deum ipſum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus ſacrificij, ſunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemoſynæ, orationes, & eiuſdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur, ſunt rurſus alia quaſi quædam inſtrumenta diuini cultus, vt ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de ſingulis dicere, rationémve ſingulorum explicare propoſitum non eſt, verùm quæ temporum iſtorum ratio poſtulare videbitur, paucis de quibuſdam diſſeremus. A

De cæremoniis, quæ ſumuntur à perſonis.

CAP. LXXXVIII.

QVæ ſumuntur à perſonis cæremoniæ, de iis, quo loco de ſacramento ordinis ſermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tanto nunc futuri ſumus breuiores. Neque enim omnibus in Eccleſia viſa ſunt omnia conuenire, neque fas eſſe putatum eſt, vt ſibi quiſque, quæ vellet, ſumeret, vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Eccleſiaſticum vſurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni ſemper ſtudio laboratum eſt, vt non ſolum ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Eccleſia, vt quid perſonas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumſpiceretur. Non omnes voluit Paulus Apoſtolos, non omnes Prophetas, non omnes eſſe Doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Epiſcopos, non vt ſibi quiſquam honorem ſumeret, ſed vt vocaretur tanquam Aaron. Neque ſufficere exiſtimauit, ſi quis vocatus eſſet, manuum impoſitionem neceſſariam prætereà iudicauit, de qua & ipſa nihil feſtinantius, minúſque conſideratè ſtatui præcepit. Cui verò manus eſſent impoſitæ, ſignum id erat, quod non iam vſurpauerit, verùm approbatione Eccleſiæ, & Spiritu Sancto autore delatum ſibi publicum in Eccleſia miniſtrandi munus acceperit. Præcedebant autem impoſitionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea ſuam ordinandis largiretur, quem etiam nunc obſeruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, niſi poſt triduanum ieiunium, in quorum collatione ſolennes etiam ritus precationum, chriſmatum, prælectionum, examinum, teſtificationum & indumentorum adhibentur. Quæ ſi minus eodem omnia modo factitata ſunt ab Apoſtolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd ſi ſucceſſu temporis adiectum eſt aliquid ad ea, quæ temporibus Apoſtolorum in vſu fuerunt, factum id eſt, quò religioſiores & auguſtiores Eccleſiaſticæ functiones redderentur, atque vt ordini publico maieſtas quædam diuini Spiritus adderetur, ne vel ij, qui manus imponunt, parum eſſent in legendis miniſtris circumſpecti, vel ij quibus imponuntur, cùm ſe tanta vident obſeruatione receptos, donum ſuum contemnerent, & parui facerent. Quòd verò non admittuntur ad miniſterium Eccleſiæ niſi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, ſicut quoſdam hoc tempore ſomniare videmus, nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quàm Deo ſeruientes, ſed quòd qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt, multò ſunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio ſunt irretiti. Quamuis enim non eat quiſquam inficias, quin honeſta ſit res matrimonium, tamen ſeculi curis quemlibet nolentem inuoluit hominem, quibus quantum additur ſtudij, tantum ſacris rebus deciditur. Teſtatur hoc Apoſtolus quoq;, cum orationes impediri dicit vſu coniugij. Quamobrem vult omnes eſſe ſine ſolicitudine. Qui ſine vxore eſt, inquit, ſolicitus eſt, quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui ſunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Chriſtus, dum ſic placere Chriſto ſatagunt, vt coniugi quiſq; ſuæ, cui debet obſequium, non diſpliceat, cuius cauſa mundi curis implicari neceſſe habet, ideò factum eſt, vt cœlibes tantum ad Sacerdotiũ admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni ſtudio in eam cogitationẽ incũbant, quomodo ſponſo ſuo Chriſto placere queant, nec eſt quicquã quod eos ab ipſius iugi cultu remoretur.

Margin notes: 1.Corint. 14. — 1.Corint. 12. Hebr. 5. Manuum impoſitio cur ordinandis adhibetur. 1.Tim. 5. Act. 13. — B — Ordines cur poſt ieiuniũ conferantur. — Cœlibatus ſacerdotum, & Monachatus ad Deum colẽdum expeditior via eſt & non idololatria. Matth. 6. 1.Corinth. 7. Orationes impediuntur vſu coniugij. — C

A Qua de re pluribus etiam verbis in Aſceticis diſſerit Baſilius: vbi qui Chriſti militiæ nomen daturus eſt, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Chriſto ſtipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum poſſeſſionem eum à ſe relegare, quin & voluntati ſuæ propriæ renuntiare, ſéque in poteſtatem alterius tradere vult, vt ſic nudus nudum Chriſtum ſequatur: ac non modò nullas facultates, ſed ne voluntatem quidem propriam habet: quò ſic ab omnibus mundi curis liber, totus Chriſto ſponſo ſuo vacare, queat, illiúſque poteſtati ſe quantus quantus eſt, ſuáque omnia ſubiiciat. Non eſt itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus: ſed eſt ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum eſt, qui monachatum, cœlibatum, votáq; caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam ſequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recenſuimus obſtricti, quàm reliqui Chriſtiani omnes. Vna cunctorum eſt religio, vna fides, eadem fidei ſacramenta, eadem ſpes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitatis, eadem orandi regula, idem miniſterium, non alius vt ſit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, niſi quòd magis ille continuus eſt, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum conſtitueris: non alius monachi, quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati: Quòd ſi fide, ſpe, charitate rectè coli Deum exiſtimaueris, non eſt alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem ſperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplãdo Deo, Pſalmis & canticis, hymnis & laudibus proſequendo, ſi in peccatorum agnitione, in corporis & ſanguinis Chriſti participatione, in eius ſeruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei ſitum eſſe iudicaueris, quicquid tandẽ illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune eſt monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vſu ſibi ipſe interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque ſibi nouas leges adſciuit, in quas volũtaria primum animi inductione quum iuraſſet, earum poſteà ſeruandarum neceſſitate conſtringeretur: non alia de cauſa factum eſt, quàm vt his, tanquam arctioribus vinculis, in ſtudiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deum cultum præſtaret, reiectis omnibus iis, quibus à Deo retardari poſſit. Non eſt igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, ſi quis aut cœlibatum, aut monaſticæ vitæ genus aliquod ſit amplexus. Nam hoc aſſeueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuerſam Eccleſiam iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Eccleſiæ luminibus, qui non aut monachus ipſe fuerit, aut in ſumma veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipſos etiam Apoſtolos cœnobiorum primos autores fuiſſe dicant. Certè Caſſianus à Marco Euangeliſta monachos normam ſuſcepiſſe viuẽdi ſcribit. Verùm vt nihil dicamus de Apoſtolis, nihil de iis, qui in Aegypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuêre monaſticam profeſſi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorum ſectatoribus: certè beatum Ephrem, Baſilium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, & quamplurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm ſanctitatis nomine cumprimis in Eccleſia celebres habentur, monachos fuiſſe dubium eſt nemini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepiſſe, laudaſſe, ſuſpexiſſe. Ex quorum numero Athanaſius, quemadmodum à Gregorio Nazanzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium ſe facturum eſſe putauit, ſi vitam Antonij monachi conſcriberet. Ioannes verò Chryſoſtomus præterquam quod in quibuſdam locis monachorum inſtitutum in cœlum vſque laudibus vexit, ac è ſuperiore templi loco ſuos, vt eorum inſequerentur veſtigia, diligenter eſt hortatus, etiam tres libros aduerſus vitæ monaſticæ vituperatores edidit. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apoſtatas noſtri temporis à periurij crimine, cuius rei ſunt propter votum, quo Deo ſe obſtrinxerunt, violatum liberemus? Nos verò potius hæreticos eſſe cenſebimus, quos à tam ſanctis patribus, inflatos ſenſu carnis ſuę, tantopere diſſentire videmus: qui ſuo ipſorum iudicio condẽnati,

Baſi. in libello de vita ſolitaria, cap. 1.

B (margin letter)

Monachatus.

C (margin letter)

Caſſ. lib. 2. c. 5. de cœnobiorum inſtitutione.

Gregor. Nazan. in vita eius.

quod ab Eccleſia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eiiceret, id priores ipſi fecerunt, ſéque vltrò à Chriſti corpore, à Sancta Catholica Eccleſia præciderunt. Qui verò peruerſas iſtorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum ſuſpiciunt & adorant, atque eorum potiùs, qui ipſi inter ſe diſſident, prauum ſenſum, quàm pium totius Eccleſiæ, tot ſeculorum conſenſum ſequuntur, quemadmodum ab idololatriæ crimine defendi poſſint, non videmus. Verùm nos hîc monaſticæ vitæ propugnationem non ſuſcepimus. Cùm igitur quantum præſens poſtulat inſtitutum, de cæremoniis quæ ſumuntur à perſonis, ſatis multa dixiſſe videmur, ad alia properabit oratio. A

De cæremoniis, quæ ſumuntur à rebus.

CAP. LXXXIX.

Sacrificium propriè, Deo debita ſeruitus. Augu. lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 4.

A Rebus quoque ſumi cæremonias diximus, inter quas principem locum obtinet ſacrificium, quæ vſque eo propriè Deo debita ſeruitus eſt, vt neget eſſe quenquam hominum Auguſtinus, qui dicere audeat, ſacrificium alij cuiquam deberi, quàm Domino ſoli. Nam quum de diuino cultu multa ſint vſurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera, ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis multum additur, & adorandi: Quis, ait, vnquam ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus eſt ſacrificium: Nam quicunque Deo cultus alij deferuntur, communes illi ſunt cum hominibus. B

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

Quæ cauſa etiam eſt, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat, quòd hac ſeruitute ſublata, ſublatum iri quicquid illud eſt ex rebus iis, quę ſub aſpectum hominum cadunt, quò propriè Deus colitur, intelligit, nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur, neque maior illius, quàm aliorum quorumcunque, qui dignitate præſtant inter homines, ratio ducatur.

Augu. lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 19.

Etiam Auguſtini ſeculo perſuadere per ſua membra Satanas hominibus eſt conatus, viſibilia ſacrificia diis aliis congruere, vero autem Deo tanquàm inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, melioríque meliora, qualia ſunt puræ mentis, & bonæ voluntatis officia. Ac verum quidem eſt, quemadmodum ab Auguſtino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuiſibilia maiora melioráque ſacrificia Deo debentur, ſed non propterea viſibile ſacrificium excludendum eſt, quod ita ſignum eſt illorum inuiſibilium, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum.

Sacrificium eſt viſibile ſignum rerum inuiſibilium.

Sicut enim orantes, atque laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus, ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe ſcimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus, quod niſi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipſis, viſibile ſacrificium quod offerimus vtilitatem adfert.

Sacrificium verum quod. Augu. lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 6.

Eſt enim verum ſacrificium, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, omne opus quod agitur, vt Sancta Societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo Sancta Societate adhæreatur, quantum ad hominem ſacrificantem pertinet, verum Deóque gratum ſacrificium, non eſt. C

Pſalm. 72. Miſſæ ſacrificio. Deo perfectè adhæremus omniū Chriſti beneficiorum commemoratione. Sacerdos quo modo ſe ad Miſſam præparare debeat. Nota.

Cùm autem ſacrificia multa ſint, quibus hoc agimus, vt, quod ſibi ſolùm Propheta bonum eſſe dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Miſſæ ſacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Chriſti beneficiorum commemoratio, fieri non poteſt, quin eorum contemplatione mens hominis ardeſcat, & in eius ineffabilem incorporeúmque complexum ſancto deſiderio feratur, à quo ſe tot & tantis beneficiis immerentem, quin extrema quæque ſupplicia merentem potiùs, affectam eſſe perſpicit. Quamobrem celebraturus hoc ſacrificium ſacerdos, illud ante omnia curat, vt ſedato prorſus animo, cunctis perturbationibus & ſeculi curis omnibus vacuo, per ſummam quietem, Sabbatum agat ſpirituale, quo vacare poſſit, & videre, quoniam Chriſtus eſt ille Deus, qui oblato in ara crucis pretioſi corporis & ſanguinis ſui ſacrificio, nos cœleſti Patri ſuo per mortem ſuam reconciliauit, ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accenſus, & ſe, & adſtantes omnes, quin & Eccleſiam vniuerſam, cuius ad altare ſtans perſonam gerit, tam bono, támq; benefico Deo ſacrificium offert, atq; vt ab eo tantopere amata, tantiſq; beneficiis affecta, viciſſim illi per dilectionē adhęrere, neq; vnquam ab eo

A ab eo ſeparari queat, ipſius, qui ſolus id præſtare poteſt, miſericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo poſſit, membra quoque corporis omnia per id tempus vt huic vni rei ſubſeruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatique parentia, & illius veritatem ac ſinceritatem conſequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentémque tanquam dominam comitentur: ita vt mentis motum motio ſemper corporis aſſequatur: vt ſiue animus peccati & culpæ conſcius, proſternat ſe atque abiiciat coram Deo, corpus eundem geſtum, eundémque actum ſubeat, atque conficiat: ſiue agendis pro acceptis beneficiis gratiis mentem ad Deum cogitationémque ſuſtulerit, eandem ad Deum ſublationem, vultus, oculi manúſque ſequantur: ſiue quòd quoquo modo ſtudeat animus, atque decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repentè tanquam in ſpeculo, ſic in corporis motu, illud inteſtinum animi conſilium voluntáſque cernatur. Sicut autem ſacerdos, ad eundem modum affectus etiam eſſe debet è populo quiuis, qui præſens adeſt, quoties tremendum hoc à ſacerdote ſacrificium peragitur, vt & ipſe non aliis rebus vacet, quàm iis quæ per ſacerdotem aguntur contemplandis, atque illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cúmque verba illa dicentem audierit: Surſum corda, non ore magis, quàm intimo corde reſpondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui pręſentes adſunt, vt quæ ſurſum ſunt quærant, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram. Procul itaque tum faceſſat ex cordibus hominum carnalis omnis & ſecularis cogitatio, & in eo toti ſint, ad quod ſacerdos inuitat, vt quod verbo ſe facturos promittunt, re præſtant, ne ſi quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, ſibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te ſpiritui ſancto? Non enim es mentitus hominibus, ſed Deo: atque ita magis etiam Deus eum execretur, ſicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me: Quamobrem quod lingua profitentur, corda re ipſa ſurſum erigant, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, ibi mens cuiuſq;, ibi fixa ſit cuiuſq; cogitatio, vt cum Paulo dicere poſſint: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, vnde ſaluatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum. Ceſſent confabulationes, ceſſent curæ terrenarum rerum, in eo ſint hominum animi defixi, quod à ſacerdote poſteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid ſit illud pro quo Deo gratias agere debeamus oſtendit, quum quemadmodum pro nobis paſſus, in crucem actus, mortuus & ſepultus ſit, tertia die reſurrexit, in cœlum aſcenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræſentat, ac ſub aſtantium oculos ſubiicit, in horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum eſſe mentes hominum oportet, vt quod eſſe dignum & iuſtum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratam noſtram voluntatem declaremus, verumetiam ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, viciſſim diligamus eum, & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, ea mente, vt ſicut ipſe poſuit animam ſuam pro nobis, & nos animas noſtras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati ſimus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione ſeparari permittamus. Hoc animo qui præditus eſt, ſiue ſit ſacerdos, ſiue ſit aliquis ex iis, qui rei diuinæ præſentes interſunt, is demùm in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptam Deóq; placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus eſt eam exercenti vſus, ſi non ſit ex hac inteſtina voluntate profecta. Falſum eſt enim, quod filij deſertores de matre ſua quōdam Eccleſia cōmenti ſunt, quaſi pręcicatum in illa fuerit, valere coram Deo ſacrificium ſacerdotis ex opere operato, ſine bono motu vtentis: quum Eccleſiæ doctrina cum iſto commento pugnet ex diametro. Nam valere ſacrificinm ſine bono motu vtentis, vel ſacerdotis, vel populi, non modò docuit in Eccleſia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, niſi quis per fidem animíque deuotionem fructum illius in ſe transferre conatus eſſet, exitio potius illi futurum ſacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorſum autem admoneret populum

In ſacrificio Miſſæ præſentes, quomodo affecti eſſe debeant & Miſſam audire.

B Nota. Coloſſ. 3.

Acto. 5.

Eſaiæ 19.

Phil. 3.

C Rom. 12.

Philip. 4. 5.

Sacrificium ſine bono motu non valet.

Sacerdos, vt corda ſurſum erigerent, ſi valere ſacrificium ſine bono motu vtentis perſuaſum haberet? vt vel hinc perſpicuum cuiuis eſſe queat, quàm ſint ab omni veritate auerſi, quos iſta comminiſci non puduit, quum tamen autorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt ſcholaſtici, Miſſam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nuſquàm addiderunt, ſine bono motu vtentis. Quum ſuprà capite trigeſimotertio, oſtenſum ſit etiam in omni ſacramento opus eſſe tribus, inter quę eſt miniſter Eccleſię intentionem ſeruans iuxta communem ſcholaſticorum doctrinam. Tum autem longè alio ſenſu docuerunt, quàm quem iſti ſibi confinxerunt. A

Opus operatum & operans.

Quò magis autem dilucidè cognoſci res queat, libet planioribus verbis ediſſerere, quid ſit illud quod Scholaſtici docuerunt, vt ſic omnibus iſtorum impia calumnia detegatur. Scholaſtici doctores, rerum quàm verborum ſtudioſiores, hoc habuiſſe propoſitum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuiſſimo poſſent verborum compendio rem explicarent.

Anth. in 1. parte ſummæ.

Itaque cùm de eo foret diſceptatio, num & mali Sacerdotis Miſſa valeret, quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuiſio conſueuit, diſtinguendum inter opus, & opus eſſe putauerunt, vt aliud eſſe dicerent opus operans, aliud opus operatum.

Opus operãs eſt ſacerdotis actio, ſeu Sacerdos ſacris operans.

Innocẽ. lib. 3. myſteriorũ Miſſæ cap. 5.

Opus operatũ eſt res immolata, corpus & ſanguis Chriſti immolatus.

Opus operans appellare placuit ſiue Sacerdotis actionem, quod Anthiſiodorenſi viſum eſt, ſiue Sacerdotem ipſum ſacris operantem, (Sic enim loquitur Innocentius: Non ergò Sacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramenti, ſicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundum, ſemper tamen opus operatum eſt mundum,) opus autem operatum, rem immolatam. B Quid igitur docent cùm ſcribunt, Miſſam ex opere operato valere? Quid aliud, quam, non eſſe perſonam aut actionem Sacerdotis attendendam, verum ipſam quæ præſens eſt in altari, rem immolatam, ipſum verum corpus Chriſti, quod pro nobis traditum eſt, ipſum verum ſanguinem Chriſti, qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius ſanguinis pro nobis effuſi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remiſſionem, & ea quæ petimus omnia conſequamur. Potuítne dici magis pium aliquid, aut veritati Chriſtianæ magis conſentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in ſola Chriſti paſſione (hoc enim eſt ſacrificium quod offerimus,) collocari iubent, cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum: Benedictus qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.

Hier. 17.

1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.

Nolunt vt quiſquam in ſanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, ſpem ſuam omnem defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioſo ſanguine redempti ſumus. Hic eſt qui tollit peccata mundi, hic eſt in cuius nomine ſi quid petierimus Patrem dabit nobis, hic eſt vnus aduocatus, mediator, & reconciliator noſter.

2. Corinth. 5.

Hebr. 5.
Hebr. 9.
Roma. 8.

Hebr. 9.

Homo Sacerdos, miniſter tantùm eſt reconciliationis, miniſterium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo ſcriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis noſtris, verus Sacerdos in æternum, ſolus Sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerentia, eſt ille, qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, qui ſedens ad dextram Patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. C Cuius corporis & ſanguinis Sacramentum cùm præſens adſit in altari, cúmque ſubiiciatur ſub oculos aſtantium, quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata, in huius ſacramenti præſentia, ſicut à Sancto Martyre Cypriano ſcriptum eſt, non ſuperuacuè mendicant lacrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam.

Cypr. Ser. de cœna Domi.

Tho. Parte 3. q. 82. ar. 6.

Alb. li. 4. ſentent. diſt. 13. arti. 13.

Bon. in 4. ſentent. diſt. 13. quæſtio. 4.

Gerſ. ſerm. 2. de die mortuo.

Scotus in

Hoc ſenſu dixerunt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato valere, non propter Sanctitatem, aut actionem Sacerdotis, ſed propter victimam illam ſalutarem, cuius tum fit immolationis repræſentatio. Quis autem eſt, qui ſenſum hunc cumprimis pium eſſe negare audeat? Ne quis autem ita ſenſiſſe Scholaſticos dubitare queat, ipſa eorum verba ſubiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæſtionem: Vtrum Sacerdotis mali Miſſa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino, Præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerſon, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum eſſet ſingulorum verba recenſere, breuitati ſtudentes ex Ioanne tantùm Scoto

quædam

A quædam adſcribemus: Miſſa non ſolùm valet, inquit, virtute meriti, ſiue operis operantis, ſed etiam virtute ſacrificij & operis operati, vel non ſolùm valet virtute meriti perſonalis Sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioqui, Miſſa mali Sacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli valeret in Eccleſia, quod reputatur communiter inconueniens, & rationabiliter, iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Quandocunque enim Chriſtus vt ſummus Sacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Hactenus Scotus. Cùm de Sacerdotio ſermo nobis eſſet, docere nos meminimus, quòd Sacerdos nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter, fungitur enim legatione ſiue miniſterio pro Chriſto, & capite, & corpore. In conſecrando ſiue ſanctificando, offerendo, diſtribuendo, manus, lingua, miniſterium hominis eſt mortalis, verùm ipſa conſecratio ſiue ſanctificatio, oblatio, diſtributio, denique virtus omnis, & efficacia, non eſt niſi æterni Sacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc igitur in loco Chriſti capitis miniſtrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræſentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, miniſtrum agit Chriſti corporis Eccleſiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur iis verbis, quæ paulò antè per nos adducta ſunt. Siue Sacerdotem conſideres tanquam Chriſti capitis, ſiue tanquam Chriſti corporis miniſtrum,

quodlibet. 20. in expoſitione ſacri canonis Miſſæ Lectio. 26.

Ioan. 6. Sup. cap. 53.

2. Corinth. 5. 1. Corinth. 4.

B vtroque modo valet Miſſa. Nam quod ad prius illud miniſterium attinet, non refert quo ſit vitæ merito Sacerdos. Chriſtus eſt enim ſummus ille Sacerdos, qui ſemetipſum offert, panis quem dat, id eſt caro eius, eſt mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Chriſti Sacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt, per quam ſalutem conſequimur: Hominis autem Sacerdotis nihil aliud eſt, quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cùm propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc ad Dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit purum eſt, quod per illum tranſit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus Sacramenti ita eſt vt lux, & ab illuminandis pura accipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſterium, quo Sacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa miniſtris vtitur ad iram Dei placandum, eſſent moribus inculpatis, ne, ſi ſicut populus, ita Sacerdos quoque factus ſit, rectè ad vtrunque dici poſſit, quòd à Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates veſtræ

Augu. tracta. 5. in Ioan.

Eccleſiæ Sacerdotes moribus inculpatis optare debemus.

Eſaiæ 14.

Eſaiæ 59.

Iacob. 5.

C diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum valet deprecatio iuſti, neque temerè dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorum viſum reſtituerat: Deus peccatores non audit: Cæterùm in homine Sacerdote ſacris operante, ſi nulla ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamen eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ merita, quæ non à maiori quidem, ſed à meliore tamen ſui parte, ſancta dicitur, & regnum ſæpè cœlorum à Chriſto vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neque fructum erat vllum allatura, (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.) cùm is orat in Eccleſiæ perſona, quæ in potiore ſui parte ſancta eſt, non poteſt eius oratio non iis, pro quibus orat, eſſe fructuoſa, quamuis ipſi ſacrificanti ſit pernicioſa. Malitia enim miniſtri non impedit bonitatem, ſiue bonum opus perſonæ, quæ bona eſt, ſicut ſi bonus aliquis Dominus per manus famuli ſui nequam, eleemoſynam tribuat, non ideò perdit eleemoſynę ſuę meritum. Et hoc eſt quod orans dicit Sacerdos: Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: Pacem meam do vobis, Pacem relinquo vobis, quęſo ne reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ. Videntur eiuſmodi non eſſe diſſimiles procuratoribus hoſpitalium aut captiuorum, quibus eorum cõtemplatione pro quibus petunt, largè datur

Eccleſia non à maiori, ſed à meliore ſui parte ſancta dicitur & regnũ cœlorũ.

Prouerb. 18.

Sacramentis & Miſſę malitiam miniſtri nõ obeſſe per ſimilitudines oſtẽditur.

Hier. li. 1. cõtra Iouinian.

Cy. in ſer. de baptiſmo Chriſti.

Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti.

 eleemo

eleemoſyna, cùm tamen ipſis pro ſe petentibus nihil daretur: fortaſſis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipſi nihilominus partem diſtributionis accipiant. Præclarè ſcriptum eſt ab Hieronymo: Epiſcopus, presbyter, diaconus, non ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus. Scribæ & Phariſæi in cathedra Moyſi ſedentes, cùm agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine poteſtatis vtuntur, & officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorciſtis. Chriſtum (inquiunt) ſcimus, & Paulum nouimus, & in nomine Chriſti quem Paulus prædicat adiurati egredimur, vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine ſuo quæſtuarij nihil peragunt exorciſtæ, nec ſe eis deferre ipſi dæmones profitentur, ſed nomen Chriſti etiam per lucrorum ſectatores ſuę gloriæ retinet poteſtatem: & fiunt in talibus cauſis miniſtri mercenarij ſicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt inſtitores, quarum rectores potius eorum, quos ducunt, pecuniis inhiant, quàm ſaluti. Et tamen mare ſeculi huius neceſſarios habet eiuſmodi tranſuectores: alioqui ceſſabunt commercia, nec ex tranſmarinorum copia aliorum inopia habebit ſubſidium, nec occurrent ſibi ſolatia regionum, ſi vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe ſæpe malorum miniſteria ſuffragantur. Hæc ille. Iam ergò quæ Scoti fuerit mens in iis verbis, quæ per nos producta ſunt, planum ſatis feciſſe videmur. Neque verò ſolùm in hac ſententia fuiſſe Scotum aut Thomam exiſtimandum eſt. Fuerũt etiam Auguſtini ſeculo, qui ſacramenta & ſacrificia ex dignitate miniſtrorum eſſe metienda putarent, quíque mali Epiſcopi, aut ſacerdotis preces obeſſe potius, quàm prodeſſe, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Creſconium, Gaudentium, contráque Donatiſtas alios ſcribens Auguſtinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Eſaia: Facinoroſus qui ſacrificat mihi vitulum, quaſi qui canem occidat, & qui ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum, & qui offert thus, quaſi qui benedicat idolo. Sed hæc Auguſtinus cùm de ſchiſmaticis multò congruentius dici docuiſſet, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali ſacerdotes, vel collegis bonis, ſicut fuit Zacharias: vel popularibus, ſicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quantò magis nihil obeſt in vnitate Chriſtiana Epiſcopus malus vel Coëpiſcopis vel laicis bonis, cùm iam ille ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech, & pontifex noſter, ſedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obeſt, ſed offerentibus malis, quod veriſſimè dictum eſt, Dona iniquorum non probat altiſſimus. Ac paulò pòſt, cùm obiectum eſſet ab eodem: Sacrificia impiorum execratio eſt Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem ſacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Non ait, aliis, ſed ſibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Auguſtinus innuit, quàm quòd aliis verbis dictum eſt à ſcholaſticis: ex opere operato, non ex opere operantis valere ſacrificium ſiue ſacramentum. Certum eſt enim, quòd mali bona adminiſtrando, ſe tantummodo lædunt: ſicut fax accenſa ſibi quidem detrimentum præſtat, aliis verò lumen in tenebris adminiſtrat, & vnde aliis commodum exhibet, inde ſibi diſpendium præbet. Cùm idem Parmenianus protuliſſet ex Euangelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Epiſcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quòd etſi ita eſſet, non ideò tamen populus, ſi bonus atque fidelis eſt, ſolicitus eſſe deberet: Securos enim illos facit illa ſcriptura, quæ ait: Etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Cúmque poſuiſſet de Balaam exemplum: Non mirum eſt, inquit, ſi verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam ſi à malis dicantur Epiſcopis, exaudiantur tamen, non pro peruerſitate præpoſitorum, ſed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quod poſteà ſcriptum eſt aliis verbis à Scoto: Sacrificium ſiue preces, non ſolùm valere virtute meriti perſonalis ſacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata miniſtri

Deus

Margin notes: A; Sacramenta ſiue ſacrificia ex miniſtri dignitate nõ ſunt ęſtimanda. B; Auguſt. cont. Creſc. lib. 3. cap. 6. Gaud. contra ſecundã epiſ. Gaudentij lib. 2. cap. 9. Dona. libr. 2. cap. 4. & ſequentibus. Eſaiæ 66. Contra Parme. lib. 2. c. 5. Idem cap. 6. Eccle. 33. 1. Cor. 11. C; Idem cap. 8. Ioan. 9. 1. Ioan. 2. Num. 23.

Deus reſpicit. Habemus igitur iam, quæ ſit ſcholaſticorum ſententia, cùm ex opere operato valere Miſſam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Auguſtini, eadem quæ totius Eccleſiæ Catholicæ fuit, eſt, & erit ſemper. Qui verò ſenſum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipſi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè ſunt improbi, qui dum quamplurimos à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſegregare ſtudent, quod veritate non poſſunt, eiuſmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorſus & abſurdum, ac minimè pium illis ſenſum affingentes. Verùm hæc eſt poteſtas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & ſi quis viſus eſt eſſe de applicatione ſacrificij ſcrupulus, an ea pro aliis fieri poſſit, per hæc quæ dicta ſunt, iam ſublatus eſſe videtur. Cùm enim iſti concedant, tantum propitiatorium Chriſti ſacrificium applicari poſſe pro aliis, hoc eſt illud, quod in Miſſa dicimus applicari. Neque enim ſacerdos in Eccleſiæ perſona, cuius miniſter eſt, ſuum cuiquam opus applicat, verùm applicat opus Chriſti: ſacrificium illud applicat in ara crucis peractum, paſſionem applicat & mortem Chriſti, per quam cùm patre cœleſti reconciliati, peccatorum noſtrorum ſumus remiſſionem conſequuti. Huius fructum vt fideles adipiſci, peccatorúmque remiſſionis & ſalutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queat, Deum patrem precatur, per eum ipſum, qui ſacrificium pro nobis factus, morte ſua nobis hæc promeruit, Dominum noſtrum Ieſum filium eius vnicum. Atque hoc eſt, quod

1.Tim.2.

Luc.22.

Sacrificij applicatio de Chriſti ſacrificio & opere in cruce peracto intelligitur, & non de ſacerdotis perſonalis actione ſeu opere.

B applicari dicitur, ſacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præſentibus modò, verùm & abſentibus: niſi forte pro viuis tantùm ſemetipſum Chriſtus obtulit, & pro his qui præſentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & abſentibus quoque. Atqui contradicit ſcriptura, quæ mundi totius eum aſſerit propitiationem fuiſſe: & ex perſona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morſus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè ſacrificium offerri negãt? Non enim aliam oblationem, ſed eandem quam Chriſtus obtulit, offert in Eccleſiæ perſona miniſter eius ſacerdos neque pro aliis, quàm pro quibus Chriſtus obtulit, & oblatione ſua Domini mortem annunciat, qua redempti ſunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui ſunt in vnitate corporis Chriſti myſtici, ſiue ſuperſtites in hac vita, ſiue iam ex ea migrauerint, ſiue præſentes, ſiue ſint abſentes. Quòd ſi non redemit Chriſtus morte ſua patriarchas, prophetas, & ſanctos alios patres in ſe credentes, qui mortem eius præceſſerunt, non rectè dicitur pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre ſacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides eſt Eccleſiæ, qui ſunt iſti, qui cùm eadem ſe lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Chriſtus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorùm, id rectè mortuis applicari? Sed iſti putant ſuum opus applicare ſacerdotem. Videntur Eccleſiæ myſteriorum eſſe prorſus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de iis quæ

Miſſæ ſacrificium pro mortuis & viuis tã abſentibus quàm præſentibus valet.

1.Ioan.2.

Ozeæ 13.

C pertinent ad fidem Catholicam, inſtituti. Repetendum eſt igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne ſint neſcij. Non ſuum opus, non ſuam oblationem applicat ſacerdos: verùm opus Chriſti, oblationem illam qua ſemetipſum obtulit Chriſtus in odorem ſuauitatis, cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiſcum adhuc in terris degunt, tùm ad illos, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, Deum patrem per eundem Chriſtum precatur. Quod verò ſeorſum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum eſt: quin iam inde ab Apoſtolorum temporibus vſurpatum. Auguſtinus oblatum eſſe ſcribit pro matre ſua ſacrificiũ pretij noſtri. Cyprianus antiquior Auguſtino negat offerri pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominaſſet. Vtroq; vetuſtior Tertullianus, etiam anniuerſariorum meminit, de vxore dicens: Marito ſuperſtite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro, Iam repete apud Deum, pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas. Paulinus verò rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad dominum tranſire debitor, quàm liber oret, vt miſericors & miſerator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari & abyſſis, refrigeret animam eius ſtillicidiis miſericordiæ ſuæ

Aug.lib.9. confeſſion. cap.12.

Miſſa etiam pro vno dicitur & vni applicatur, tamen aliis nõ excludendis.

Cypr.lib.1. epiſt.9.

Tert. de monogamia.

Tertul. de exhortatione caſtitatis.

B. Paulinus epiſt.1.

per

B.Ambr. de obitu Theodoſij. Ephr. in teſtamẽto ſuo.

per orationem ipſius. Quia ſicut ignis (inquit) accenſus ab eo ardebit vſque ad inferos deorſum, ita proculdubio etiam ros indulgentiæ inferna penetrabit, vt roſcido pietatis apud Hieronymum, lumine in tenebris ardentibus æſtuantes, refrigerentur. Ambroſius, & trigeſimum & quadrageſimum obitus diem obſeruari ſolitum ſcribit, atque vtranque obſeruationem habere autoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cùm trigeſimum diem compleſſet, ſui memoriam fieri petiuit. Quod igitur tanto conſenſu, tot ſeculis, quàm latè patet Chriſtianum nomen, obſeruatum ſemper vbique locorum fuiſſe videmus, quid aliud quàm Apoſtolorum hanc eſſe traditionem exiſtimare fas eſt? Sicut exiſtimaſſe iam ante docuimus Dionyſium Areopagitam, Ioannem Chryſoſtomum, & Ioannem Damaſcenum. Verùm hæc de ſacrificio dicta nunc ſufficiant, quæ eſt vna omnium præſtantiſſima, Deóque longè gratiſſima cæremonia: cuius quaſi quædam ſunt inſtrumenta, ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria. Viſum eſt enim, ad honorem huius tanti ſacrificij pertinere, vt rei tam ſacræ etiam inſtrumenta ſacra eſſent, quorum quædam non niſi legitimè conſecratis attingere liceret. Quod & ipſum nouum non eſt, quin ipſis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vſitatum. Sic enim ille ſcribit ad Theophilum Alexandrinum Epiſcopum, quæ epiſtola libris eius Paſchalibus annexa eſt, in Latinam linguam ab eo conuerſis: Diſcant qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, qua debeant veneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſeruire, ſacróſque calices & ſancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ paſſionis pertinent, non quaſi inanima & ſenſu carentia ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem, qua corpus eius & ſanguis, maieſtate veneranda. Quę tamen verba non ita ſunt accipienda, quaſi res inanimæ, vaſa & veſtes, gratiam in ſe ſuſcipiant, quod in hominibus, qui conſecrantur, fieri dubium non eſt: ſed per conſecrationem tamen, vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: ſanctáque propterea dicuntur, ſiue ſacra, quòd poſteaquàm ſemel Deo dicata, diuinóque cultui deſtinata ſunt, iam deinceps in alios vſus quoſcunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazanzenus: Ne ipſa quidem, inquit, indumenta ſacerdotalia, vel miniſterij vaſa, cuilibet contingere ſaltem aut contrectare fas eſt. Neq; verò Hieronymi aut Gregorij ſeculo primum ſacris vaſis & veſtibus, calici præſertim, patinæ & pallæ hic honor eſt habitus: propè centum annis antè, Stephanus Papa idem, & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris ſcripta, ad Hilarium ſcribens his verbis vſus legitur: Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultúſq; diuinus omni cum honorificentia & honeſtate à ſacerdotibus, reliquiſque miniſtris celebratur, & ſacrata debent eſſe & honeſta, quibus aliis in vſibus, cum Deo eiúſque ſeruitio conſecrata & dedicata ſint, nemo debet frui, quàm Eccleſiaſticis & Deo dignis officiis: quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus: ne vltio quæ Baltaſſar regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes & talia præſumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iuſtum flagellum ad ima. Idem in epiſtola Soteris ad Epiſcopos Italiæ multò antè: Idem à Sixto Papa, qui fuit ſextus à Petro, ſcriptum legimus, cuius verba hæc ſunt: In hac ſancta ſede Apoſtolica à nobis & reliquis Epiſcopis, cæteriſque Domini ſacerdotibus ſtatutum eſt, vt ſacra vaſa non ab aliis quàm à ſacratis, Dominóque dicatis contrectentur hominibus: Indignum enim valdè eſt, vt ſacra Domini vaſa quæcunque ſint, humanis vſibus ſeruiant, aut ab aliis, quàm à Domino famulantibus, eíque dicatis tractentur viris: ne pro talibus præſumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo ſuo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iuſtus ſępiſſimè pro impio. Cereorum quoque & luminarium vſus vetuſtiſſimus eſt in Eccleſia. Cùm accenderentur pro martyrum honore cerei, viſum eſt Vigilantio minimè ferendum, quòd idololatriam quandam reciperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religio-

ſarum

Marginal notes: Sacrificij inſtrumenta ſacra eſſe conuenit. — Sacra vaſa. — Conſecrãtur res inanimæ, vt per conſecrationẽ magis idoneæ fiãt, & diuino cultui in perpetuum deſtinentur. — Naz. in Apologetico. — Stephanus Papa ad Hilarium. — Dan. 5. 4. Reg. 6. 1. Reg. 5. Sot. epi. 2. Six. epi. 2. — Cereorũ vſus antiquiſſimus. — Hier. contra Vigilant.

Margin letters: A, B, C

A ſarum fœminarum, de quibus verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum, ſed Domini voce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine Cereorum: & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotióque eius mentis recipitur: & quicunque accendunt Cereos ſecundum fidem ſuam, habent mercedem, dicente Apoſtolo: vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. Idolatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt. Nam & abſque martyrum reliquiis, per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam ſole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus B Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundum te, vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Aquæ verò benedictæ vſus, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander his verbis illius meminit: Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi purificentur, & ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua ſale aſperſa, diuiníſque precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus conſecrata, ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmaticis verſutiis homines deffendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti ſaluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis virtute ſacrorũ eius verborum diuinitus ſacrantur elementa quibus ſanitatem corporis & animę humana percipit fragilitas? Sed nobis hoc loco de ſingulis ceremoniis, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum non eſt, cùm præſertim copioſè de iis multa ſint ab aliis perſcripta. Ante annos centum propè ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Guilhielmus Durandi Epiſcopus Miniacenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuiuorum: quem totidem C annis præceſſit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extant de diuinis officiis libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerenſis Archiepiſcopi, de officio miſſę, ante annos ſeptingentos & amplius ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. In eas autem res, à quibus cæremoniæ ſumuntur, recenſeri poſſunt & ea, quę ad orationes, eleemoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco ſtrictim ea de re breuitérque nonnulla dicemus: neque enim huius eſt inſtituti, omnia quæ dici poſſunt perſcribere.

Rom. 10. Matt. 26. Rom. 14. Cerei accendi cur Euangelij lectioni præferantur. Matt. 25. Luc. 12. Ioan. 5. Pſal. 118. Aquæ benedictæ vſus. Alex. epi. 1. ad omnes orthodoxos. Hebr. 9. 2. Reg. 4. Matt. 6. Cæremoniæ à rebus ſumptę variè ſunt & ab his auctoribus prolixè tractantur.

De cæremoniis, quæ ſumuntur à loco. CAP. XC.

A Loco quoque ſumuntur cæremoniæ; Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ ſunt ædes Deo ſolenni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certè in cœmiteriis, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus, Præcipuè verò tremendum illud ſacrificium alibi quàm in æde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum patrum canones non licet. Neque verò nouum hoc eſt inſtitutum: nam præterquam quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Moyſen, ac templi

Templa. Sepultura.

per

Templorum antiquitas & vſus. Exod.26. 3.Reg.6. Acto.3. Niceph. lib. 2.cap. 39.40. & 41. Eccle.hiſt. Grat.de conſecrat. libr.1. cap.omnes. Iuo libr. 2. decret. Philo. Vide Euſe. lib.2. cap.17. Eccle.hiſt.

per Salomonem conſtructi fuit vſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſiæ, Syriæ, Aethiopię & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Anthropophagos, Philippum, Bartholomæū, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus, quos eadem illa conſecraſſe quoque dubium non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit: etiam ſi primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone, templorum, vel vt ipſe vocat baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebij in Chronicorum libro, vt Apoſtolicum hoc inſtitutum fuiſſe minimè ſit ambigendum. Philo quoque, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis, quòd habuerint ſacra domicilia, quæ ſemnia, ſiue monaſteria vocabant, in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctæ vitæ myſteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt, ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſummantur. Ac illud quidem dubium non eſt, quantum ad ipſum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm ſit corporis expers nullis finibus circumſcribitur, nec loco clauditur vllo: quod nec ille

3.Reg.8.

ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præſertim verò ſacrificia peraguntur, hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de vulgo, quæ peruulgata ſunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu propriè diuinæ rei faciendæ dicata ſunt & conſecrata, neſcio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem permultum facere, ſi domus habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: ſi veſtes etiam induti ſint ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum intereſſe, vt ædes certæ conſtituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vaſa, quemadmodum anteà commemorauimus, & veſtes, & miniſtri quoque peculiares ei rei deſignati ſunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus in eo charitate proſequendo conſiſtat, (nihil autem amatur, niſi cognitum, ſicut ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus) omni certè ſtudio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illuſtre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere poſſet, quantis ille beneficiis mortalium genus affecerit, quò ſic illis commemorandis, ad colendum, hoc eſt amandum Deum, facilius homines accenderentur. Poſtulabat itaque ratio, locus vt aliquis deſignaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara teſtatáque cunctis redderentur: cui rei non alia domus viſa eſt magis idonea, quàm ea ipſa, quæ rebus diuinis faciendis eſſet dicata, quarum non poſtrema pars eſt verbi Dei prædicatio. Neque dubitandum eſt, quin gratiores Deo ſint preces, & ad impetrādum quod velis efficaciores, quæ fiunt in templo Deo conſecrato: non ſolùm propter loci reuerentiam, ſicut Salomon quoque petiuiſſe Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem ſerui tui, & populi tui Iſraël in loco iſto: verumetiam quòd cùm coiit cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quaſi manu facta templa precationibus ambiunt orantes, grata eſt hæc vis Deo, ſicut ſcribit Tertullianus: quódque ſingulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque dicit Ambroſius, Eccleſiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus negare poſſet, ignoſcat: certum vt ſit, quòd maiore cum fructu Deo ſupplicatur in Eccleſia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam verbis teſtatur Ioannes Chryſoſtomus. Et domi quidem orari poteſt: ſic autem vt in Eccleſia non poteſt, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te ſolus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid eſt, puta, vnanimitas & conſonantia, charitatiſque vinculum, & ſacerdotum orationes. Propterea nanq; ſacerdotes propoſiti ſunt, vt mul

Amatur nihil niſi cognitum. Aug libr. 10. de trinitate, cap.1.

Preces quæ fiunt in templo, ſunt Deo gratiores. 3.Reg.8. Acto.17. Ter. in Apologetico, ca. 19. Amb. libr. 5. in Lucam. In Eccleſia vtilius oratur quàm in vllo alio loco. Chryſ. ad popul. Antioche. Ho.79.

A vt multitudinis orationes cum ſint infirmiores, hiſce potentiores adiungentes, pari-
ter cum illis in cœlum aſcendant. Si nanque Petrum Eccleſiæ adiuuit oratio, & illam Acto.12.
ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipſius potentiam contemnis? Quin & Chry.hom.3.
alio loco, vbi tractat de incomprehenſibili Dei natura, fieri non poſſe dicit, vt domi
tam bene quis oret, quàm in Eccleſia, quod pluribus etiam verbis inibi perſuadere
conatur. Beatus quoque Baſilius æqualis eius, eadem de re diſſerens: Nobis quoque Baſ. de bapti.
periculum eſt, inquit, malè obiti mandati, ſi loci rationem neglexerimus, maximè ſerm.2. ca.8.
ſi Sacerdotij myſteria in locis profanis celebrauerimus, propterea quòd ea res in-
dicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro va-
rietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum ſcien-
tia infirmitatem. Si verò quiſquam obiiciat: Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit?
Volo viros precari in quouis loco, ob id quod Dominus ipſe poteſtatem dedit oran- 1.Tim.2.
di Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hieroſolymis poſthac, neque in monte iſto Ioan.4.
adorabitur pater, hoc dicendum eſt, quod illud in omni loco, non comprehendit
eos locos, qui humanis vſibus, rebúſque immundis & profanis deputati ſunt, ſed
dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hieroſolymæ ambitu, in omnem
totius orbis locum. His verbis indicare Baſilius videtur, non ſic accipiendum illud
eſſe, quod dicit Paulus in omni loco, quaſi paſſim in profanis quibuſque locis
Deus adorandus, Deóque ſacrificia ſint offerenda, quod tamen vbique mente fieri
B poteſt, ſed quòd non ſolùm in templo Hieroſolymitano, aut in monte Garizin, ve-
rùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè deſignato, preces, ſupplicatio-
nes, & ſacrificia fieri poſſint, vt quod à Chriſto dictum eſt: Venit hora, quando ne-
que in monte hoc, nec Hieroſolymis adorabitis patrem, & Veri adoratores adora-
bunt patrem in ſpiritu & veritate, nequaquam per hæc verba templa Deo depre-
cando dicata, videantur excluſa, ſed cùm Iudæi contenderent, nuſquam adorari
Deum oportere præterquam Hieroſolymis in templo, quaſi Deus alibi non audiret
vota deprecantium, contrà Samaritani negarent eum vſquam adorandum niſi in
monte Garizin, quod is locus à Moyſe decretus eſſet, vbi Patriarchæ benedicerent Deute.27.
populo ſeruanti mandata Dei, hoc dicere voluiſſe Chriſtus intelligendus ſit, futurum
non ita multò pòſt, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum
carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtriſque, pius & verus cultus, nempe ſpi-
ritualis, in eorum locum ſuccederet, quo non in hoc monte, quaſi concluſus in eo
credatur, qui non ſolùm huius montis, verumetiam totius orbis Deus eſt & Domi-
nus, nec Hieroſolymis, quaſi non alius ad adorandum patrem ſit locus aptus & ido-
neus, verùm quàm longè, quámque latè pateat orbis vniuerſus, in omnibus terra-
rum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipſi pij templa Deo facti,
non iam in externis tantum ritibus, quemadmodum à Iudæis eſt factitatum, verùm
ſpiritu Deum & veritate ſint adoraturi, nimirum fide vera, charitatéque non ficta,
C vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam
indicia ſint huius fidei, charitatiſque futuræ. Eſt quidem ita, quòd in omni loco Deum
adorare fas eſt, qui non locum, ſed mentem requirit feruidam. Sic Hieremiam in Hier.38.
cœno, ſic Danielem in lacu, ſic Iob in ſterquilinio iacentem, ſic Ionam in ventre Dan.7. Iob 2.
ceti, ſic latronem in cruce pendentem, ſic Ezechiam in lectulo decumbentem, ſic Ionæ 2.
Paulum in carcere clauſum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed ſi Lucæ 23. Eſaiæ 38.
illam ipſam mentem feruidam ad locum ſanctum, ad congregationem Sanctam at- Acto.16.
tuleris, certum eſt & indubitatum, quòd ex tali mente profectæ preces multò tum
Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ ſint efficaciores. Quamobrem fa-
cere prorſus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel feſtis ſaltem diebus templa
Deo conſecrata ingreſſus, ad ſanctorum ſe cœtum aggreget, & cum illis puras ma-
nus leuet, Deúmque cùm ſibi, tum Eccleſiæ vniuerſæ propitium reddere conetur, Eccleſiæ loca Deo cōſecrata cur vocentur.
ac quæ ſit illius voluntas, ex ore Sacerdotis accipiat. Neque verò ſine cauſa, loca
eiuſmodi Deo conſecrata, vocantur Eccleſiæ. Etſi enim quæ propriè dicitur Eccle-
ſia, conſtat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim 1.Pet.2.
Græcè ſonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum
locum conueniunt, qui vocati ſunt ad ſpem cœleſtis hæreditatis conſequendæ,

locum ipſum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari ſolitum, appellare vi- A
ſum eſt. Quiſquis igitur ex vocatis eſſe vult, ædes eas vt frequentet neceſſe eſt, in
quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem ſe quoque pertinere teſta-
tum omnibus faciat. Quoniam verò non eſt quòd quiſquam ſperet fore, vt inter
electos cenſeatur, qui non ſit è cœtu vocatorum, vel hoc ipſo nomine facere quiſ-
que debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu verſetur, quo poſsit in electorum nu-
merum aggregari: cùm præſertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agen-
das Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam ſit illius iucun-
diſsimæ, & eius quidem ſempiternæ conſolationis beatorũ ſpirituum, in cœlo trium-
phantium, & abſque vlla intermiſsione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire
vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hîc illud inci-

Templa magis orationi, quàm prędicatiõi extructa initio.

piat meditari, quod erit illic ſine fine faciendum. Porrò congreſſus iſtos non exiſti-
mandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, ſubitò quiſ-
que à templo ſe proripiat, neque ſibi quicquam prætereà in eo negotij eſſe putet: ſed
ſic Euangelium audiendum eſt, vt ſimul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quàm

Matth.21.

Templa oratoria vocantur, nõ prædicatoria.

audiendo Euangelio, tẽpla dicata videntur. Domus mea, dicit Dominus, domus ora-
tionis vocabitur: non prædicationis aut auditionis. Hinc eſt quod Græci quoque tem-
pla vocant εὐκτήρια, Latinè dicere poſsis oratoria, non prædicatoria, vel auditoria. Non

Matth.23.

quod nõ rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, ſed quod orationibus Deo
placando propriè ſunt deſtinata. Verum eſt, quod à veritate dictum eſt, quòd vnus B
eſt magiſter noſter in cœlis. Quos enim hic magiſter Spiritus Sanctus intus non do-
cet, indocti remanent. Siquidem forinſecus magiſteria, ſicut ab Auguſtino ſcriptum

Aug. in epiſt. Ioã. homil. 3.

legimus, auditoria quædam ſunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui
corda docet: qui niſi loquatur nobis intus, fruſtra foris verba perſtrepunt, quæ haud
aliter ſe habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola.
Forinſecus is operatur, adhibet aquam & culturæ diligentiam: verùm adhibeat il-
le forinſecus quæcunque velit, nunquid poma formnat? nunquid nuditatem ligno-
rum veſtit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? Sed quis agit

1.Cor.3.

hoc? docet nos Apoſtolus dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incremen-
tum dedit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat,
Deus. Cùm itaque ſonos tantum verborum ab homine magiſtro percipiamus, res
autem ipſas veritate intus docente cognoſcamus, quid aliud faciendum nobis reſtat?
quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus do-
ceat, precibus fatigemus, quò & cognoſcere voluntatem illius, & eam cognitam ex-
plere ſimul queamus. Quam autem cauſam eſſe dicemus aliam, quamobrem paren-
tum noſtrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum prom-
ptos, quàm ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi,
factores verò propè nulli reperiantur: niſi quòd illi, cùm ſonum verborum hominis
à ſuperiore loco Dei voluntatem in Eccleſia annunciantis percepiſſent, nequaquam C
ea vna re contenti fuerint, verùm, ſicut anteà quoque commemoratum à nobis eſt,
ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, ſupplices confuge-

Augu. lib. 10. conf. cap. 29.

Fel. in epiſt. ad omnes Epiſcopos. c.1.

runt, eiúſque fidem implorarunt, vt & ſanum eorum, quæ à miniſtro verbi dicta eſ-
ſent, intellectum præſtaret, & ad explendam Dei voluntatem vires ſuppeditaret, il-
lud quod ab Auguſtino in locis aliquot ſcriptum eſt, ſubinde repetentes: Da quod
iubes, & iube quod vis. Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi

Miſſa celebranda eſt in templo & nõ alibi, niſi vrgeat ſumma neceſsitas.

poſsint, probanda tamen eſt illa Felicis Papæ ſanctio, ante mille annos lata, quòd ſi-
cut non alij quàm ſacrati Domino Sacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia
ſuper altare offerre, ſic nec in aliis quàm in ſacratis locis Miſſas cantare, aut ſacrifi-
cia offerre licebit. Ac paulò ſuperius: Satius eſt, inquit, Miſſam non cantare, aut non
audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: niſi vt ſæpè dictũ eſt, pro ſumma con-
tingat neceſsitate: quoniam neceſsitas non habet legem. Vnde ſcriptum eſt: Vide ne

Deut.12.

offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in loco, quẽ elegerit Dominus

Fel. epiſt. 2. Concil. Laodicen. Cabilonen.

Deus tuus. Quem qui præceſsit eiuſdẽ nominis Põtifex propè ducentis annis: Man-
damus, inquit, vt ſuper memorias martyrũ Miſſæ celebrentur, ne memoria eorum à
talibus extingui, aut veneratio poſsit prohiberi. Quod in Concilio quoq; Laodicenſi

inter

A inter hos duos Pontifices interiecto, ad eundem modum conſtitutum legimus, & poſteà in concilio Cabilonenſi, vbi eiuſdem Laodicenſis concilij fit mentio. Ex Syluestro primo Papa, ita Gratianus refert, Nullus Presbyter Miſſas celebrare præſumat, niſi in conſecratis ab Epiſcopo locis, qui ſui particeps de cætero voluerit eſſe Sacerdotij. In ſuis quoque contractioribus regulis Baſilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in ſancta loca inferatur, ita neque permittit, vt ſacra in profanis ædibus celebrentur, veteri inſtrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, Dominóque dicente: Templo maius quid eſt hic? Et Apoſtolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac cauſa? Non laudabo, & quæ ſequuntur. Nec commune conuiuium in Eccleſiam inferendum, neque Dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendam eſſe, ex his docemur, niſi quis in articulo neceſsitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo. Quamobrem qui nulla neceſsitate adacti in illis ipſis locis, vbi potatur ſæpè, ſaltatur, pergræcatur, ſacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iuſtam reprehenſionem effugere poſſunt. Qui ſi hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando ſacrata eſt, neque ſubmiſſum pij centurionis illius animum imitari volunt, qui ſe iudicabat indignum, ſub cuius tectum Chriſtus intraret, ſed quaſi pro Imperio Chriſtum ad ſe venire iu-

Grat. de cōſ. diſtin. 1. cap. Nullus preſbyter.

Baſ. quęſ. 310.

Matth. 8.

Miſſa potius non audienda, quàm in profanis locis celebranda.

B bent, multo rectius facerent ſi ab audienda Miſſa abſtinerent, quæ profanari certè videtur, cùm in profanis ædibus extra neceſsitatem celebratur. Excuterent iſti pigritiam, faſtúmque ſuum abiicerent potius, ac quantacunque dignitate prædíti ſint, ita tamen ſe ſuperiorem eſſe Deum ſibi perſuaderent, vt cum illo comparati ne ſint quidem, aut ſi quid ſint, cinis & puluis ſint. Qui hanc animi ſubmiſsionem ad orandum Deum non adfert, inane ſacrificium, inanis eſt illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus eſt receptum, & iam inde à multis ſeculis obſeruatum, vt pro foribus templorum eos qui variis morbis confecti, membris etiam ſuis mutilati, ac ad extremam egeſtatem redacti ſunt, collocarent, qui quaſi communes quidam hominum præceptores eſſent, per quos vt nec ſecundis rebus efferrentur, nec aduerſis frangerentur, admoneri poſſent. Nihil ęquè Deus odit atque ſuperbiam, quam ſi ſecum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abeſt, vt placatum ſibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Aſsident igitur iſti foribus diuinarum ædium, vt cùm oculos in eos noſtros defixerimus, admoneamur fragilitatis noſtræ, nos iiſdem quibus illos caſibus obnoxios eſſe recordemur. Placet ſibi quiſquam, quòd ætate florenti, quòd forma præſtanti, quòd valetudine ſit firma, cùm in hos aſpexerit in veſtibulis templorum iacentes, fieri non poteſt, quin criſtas demittat illico, animo ſecum repetens, ex iis fuiſſe quoſdam, quos cùm æquè Deus iiſdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen

Medici apud tēpla curaſsideāt, & quorum nos admonere debeant.

C ſqualidi ſint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miſerandum in modum oppreſsi. Tumet aliquis diuitiis & potentia, fortaſſe inter eoſdem reperiet aliquem, qui cùm & ipſe locuples aliquando fuerit, neque ſecundas res moderatè ferre potuerit, eo tandem calamitatis recidit miſer, vt mendicare ſtipem cogatur. Itaque viciſsitudinis rerum humanarum commonefactus, de faſtu ſuo permultum remittet, dum quod huic accidit, ſibi quoque euenire poſſe putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiuſdam ſunt & admonitionis, ſed & conſolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid, at quàm leue eſt illud, ſi cum iſtius caſu, ſtipem pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non eſt eo loco quo velis valetudo tua, at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam feciſti, at huius eſt multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam ſuſtentare queat, niſi tua benignitate ſit adiutus, non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi ſignum dat, ſed ærumnam ſuam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori noſtro leuationem adfert, ſi quem ex rebus contra voluntatem noſtram fluentibus accepimus? ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit, ſuæ tamen miſericordiæ non eſt oblitus, neque nos

extrema illá calamitate afficere voluerit, qua miſeros iſtos, pro foribus iacentes Ec- A
cleſiæ,premi videmus. Admonet prætereà nos calamitoſorum hic aſpectus, vt & ipſi
propenſo ſimus ad miſericordiam animo,& ſingularem Dei miſericordiam & beni-
gnitatem admiremur. Nam ſi Deus iſtos non aſpernatur, neque pudet eum ipſorum,
quòd ſuæ domus veſtibulis aſsident, multò minus te fas eſt carnem tuam & membra
tua deſpicere,neque eis qua poſsis ratione ſubuenire velle. Simul conſidera, quàm ſit
longè diuerſa ratio eius,quam poſsidet rex mortalis,& eius aulæ,quam ſibi conſecra-
tam habet immortalis ille Rex regum,& Dominus dominantium. Illic omnia faſtus,
hîc humilitas omnia. Non licet illic videre,niſi auro & gemmis ornatos, & pretioſis
Aulici Dei pauperes. veſtibus indutos: huius contrà aulici pannoſi ſunt, ſitu ſqualoréque obducti, quorum
ſedes collectio modò non admonitio quædam eſt ad hominum genus, præclaram il-
1.Tim.6. lam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. De quo apud
Luc.12.& 16. Lucam, Terribilia exempla videre licet, diues epulo viuus ad inferni pœnas æterna-
liter cruciandus ſubito demergitur, & contrà Lazarus mendicus & vlceroſus in ſi-
num patris Abraham ab Angelis portatur. Si bonum eſſent diuitiæ, Deus ante veſti-
bula ſua pauperes non collocaſſet. Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur,
vt quemadmodùm qui ad hominem regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex
illius comitatu,familiaritatem inſinuat,& eum officiis,obſequiis, liberalitatéque ſua
ſibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas ha-
bere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuam exaudiri, B
prius aulicos ipſius,qui pro foribus eius aſsident,ſibi conciliet, ac memor illius quod
Exo.23. ſcriptum eſt, Non apparebis in conſpectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certo
Matth.25. perſuaſum habens, quod ſibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis
vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducia ad thronum gra-
Matth.5. tiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequen-
tur: non poteſt quod promiſit non præſtare. Cæterùm fruſtrà miſericordiam expectat
à Deo, qui prior in proximum vſus ea non fuerit: erga quem qualem ſe quiſque præ-
ſtiterit, talem Deum erga ſe viciſsim experietur: qui miſericordiam ſe velle, non ſa-
Oſeæ 6. Matth.9. crificium, diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat,
Pſal.35. quod ipſe deſiderat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia, quemadmodum
à Propheta dictum eſt: Domine in cœlo miſericordia tua: ad hanc non niſi per terre-
Chryſ. in prima ad Tim. homil.14. nas miſericordias peruenitur. Vocat igitur Chryſoſtomus, eos qui pro foribus Eccle-
ſiæ ſedent, ſtipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum noſtrorum: non ſolùm
quod faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ, quódque ſi
Medici ſunt medici vulnerũ noſtrorum. quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferunt: verumetiam
quòd per eos peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti, grauibus eorum mor-
Nota pro eleemoſynariis. bis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum diffici-
lè ſarcinam poneres: medici illi ſunt vulnerum tuorũ, manus eorum tibi medicamen- C
ta præſtant. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curatio-
nem exhibet: ſicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniam &
Chryſol. ſer. 8. peccata ſimul exuiſti. Ad eundem modum Petrus quoque Chryſologus: Manus, in-
quit, pauperis eſt gazophilacium Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus acce-
ptat. Da ergo homo pauperi terram, vt accipias cœlum: da numum, vt accipias re-
gnum: da micam, vt accipias totum. Sed quid horũ opus eſt proferre teſtimonia, qui-
Luc.11. bus referti ſunt ſanctorum omniũ libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleemoſynã, & ec-
Baſi. in regulis contract. quæſt.27. ce omnia munda ſunt vobis. Omnia, inquit Baſilius, locũ hunc enarrans, quæ per ra-
pinam & auaritiæ ſtudiũ peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòſt: Non quòd per
ſe iſta ad mũdationẽ ſufficiant, cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſangui-
Pœnitentiæ fructus digni ſunt opera iuſtitiæ peccato, quod commiſiſti, oppoſita. ne Chriſti: in quo & aliorũ omniũ redẽptionẽ habemus, ſi in vno quoq; dignos reſipi-
ſcentiæ fructus fecerimus. Fructus autẽ reſipiſcẽtiæ dignos intelligi vult idẽ in eodẽ
lib. Baſilius, opera iuſtitiæ, peccato oppoſita. Verbi gratia: Rapuiſti aliena, non modò
rapere deinceps deſine, verumetiam cum Zachęo dic: Ecce dimidiũ bonorũ meorum
Idẽ. quæſ.281. Domine do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Eſt igitur
Luc 19. eleemoſyna cũprimis ad id qđ velis impetrãdũ neceſſaria. Scriptũ eſt enim: Bona eſt
Tob.12. oratio cũ ieiunio & eleemoſyna. Oratio pulſat, ieiuniũ impetrat, eleemoſyna accipit,

Hæc

A Hæc tria vnum ſunt, ac ſibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiunium, ieiunij vita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia, ita ſibi connexa hęc ſunt, vt rectè ſeparari non poſsint. Quamobrem reprehendendi merito ſunt, qui per quos ad miſericordiam prouocamur, pauperes & calamitoſos homines, à templi, quæ domus eſt & aula Dei, foribus, procul arcere conantur, cùm non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quòd nos ad præſtandam miſericordiam, quàm præſtari nobis à Deo velimus, inuitant, verumetiam & viciſsitudinis rerum humanarum, caſuúmque, quibus ſubiecti ſumus, admonemur, & in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſolationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus Eccleſiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi miſericordiam ab iis, qui Deum ſui miſereri cupiunt, expectent. Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur, quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fiunt orationes, multo ſunt efficaciores. Rectè & illud à Sanctis Patribus conſtitutum obſeruatur, vt tremendum ſacrificium non alibi, quàm in Deo ſacratis templis offeratur, ad quod celebrandum, & homines & veſtes & vaſa & locus requiritur ſacer, vt nihil ibi ſit, quod non verbo Dei ſanctificatum ſit, quo ſic maiore in veneratione ſacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi poſsit. Eſt quidem ita, quòd vbique Deus eſt, verùm non vbique, tamen æqualiter operatur. Miſericordia Domini plena eſt terra: Sed in ſcripturis tamen legimus, quòd certa loca ſuis operationibus delegerit,

Orationis animaieiuniũ & ieiunij vita eleemoſyna eſt.

Pauperes à foribus templi procul arcere conantes reprehẽduntur.

Orationes in templo efficaciores.

De conſecra. diſtinct. 1.

Loca Deus ſibi elegit ad ſua nobis beneficia præſtanda & ad ſuum cultũ.

Pſalm. 32.

B exauditioni templum Hieroſolymitanum, arcam miraculis, piſcinam probaticam ægrorum ſolatio. Templum quidem eo dignatus eſt honore, vt ſi quis etiam exul ad illud verſa facie oraret, exaudiretur, quod priuilegium nulli alij loco conceſſum eſſe legimus. Arcæ porrò tantam virtutem eſſe voluit, vt ea præſente funderentur hoſtes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorſum conuerteretur. Piſcinæ verò probaticæ prærogatiuam hanc fuiſſe nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam deſcendiſſet, quocunque tandem affectus eſſet morbo, ſtatim ab eo liberatus diſcederet. Nunquid parem vim ad ſanandum aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius miſericordia pleni cœli, plena eſt & terra, nullo vt loco circunſcribatur, certa tamen loca eſſe voluit, in quibus manifeſtius virtutem ſuam declararet. In templo Deus olim reſponſa dabat, in templis Angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis eſſe documento poteſt, quod à Ioſepho memoriæ proditum eſt, cùm iamiam Hieroſolymitanum excidium inſtaret, Angelos auditos eſſe qui dicerent: Recedamus ex his ædibus. Sed hæc dicet aliquis veteris teſtamenti fuiſſe, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ diſertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi veniet hora, quando, neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem. Atqui ille ipſe qui hæc dixit, Noui Teſtamenti mediator & autor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eiiceret ex eo vendentes & ementes, domum illud ſui patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus eſt illius, qui dixit:

3. Reg. 8.

Templi prærogatiua.

1. Reg. 5.

2. Reg. 6.

Ioſue 6.

Ioſue 4.

Ioan. 5.

Angeli in tẽplis habitant.

Ioſeph. de bello Iudaico lib. 7. c. 12.

Obiectio 2.

Ioan. 4.

Matth. 21.

Hier. 32.

C Cœlum & terram ego impleo. Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum? Et tamen domum ſui Patris peculiari modo quodam, templum Chriſtus appellauit. Quin & in ipſis templis arcano quodam & imperſcrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipſo gratię tempore, vt terribiliora in vno ſint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Auguſtino factum legimus, cùm quidam ex eius ſodalitio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentaſſet, nec res euidentibus argumentis aut refelli poſſet, aut coargui, quòd iuſſerit ambos ad locum ſanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirum eum, vbi Beati Felicis Nolenſis corpus conditum erat, vt ibi ad confeſsionem, vbi pœnæ miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba ſubiicit Auguſtinus: Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in Spiritu & Veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet, verumtamen ad iſta, quę hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hęc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſsima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam ſanctorũ: Nunquid, inquit, non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquã hîc ſcimus talia fieri.

Eſaiæ 66.

Opera Dei in vno loco quàm in alio terribiliora.

Aug. epi. 137.

Loca delecta miraculis.

Sicut enim,quod Apoſtolus dicit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec A

1.Cor.12.

omnes habent diiudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memoriis ſanctorum

Peregrinationes Deo non ingratæ.

iſta fieri voluit, qui diuidit vnicuique propria prout vult. Quare minimè nouum, ac
iam indè à multis ſeculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio ſanctior habitus, & à piis hominibus magis

Euſeb.lib.1. cap.11. Socr. lib.7. cap.47. Sozo.lib.2.c. 14. & lib.4. cap 5. Theo. lib.8. de cura.Græcarum affectionum. Chry.homil. 5. de beato Iob. Paulinus in epiſt.ad Macarium.

eſt frequentatus.Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam,Euſebius,Socrates,Sozomenus,Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos,& Hieroſolymam, & ad martyrum ſepulcra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto ſuſceptas eſſe,memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chryſoſtomus,vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus,laudem erupiſſet: Vellem nunc locis in illis verſari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent,& Angeli venerantur.Si Eccleſiaſticis curis eſſem vacuus, corpúſque robuſtum haberem,nequaquam peregrinationem tantam facere recuſarem, quò cathenas ſaltem viderem,& carcerem,quo Paulus vinctus eſt. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter,inquit,homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus videant atque contingant, poſsíntque & de ſuo fructu dicere, intrauimus in tabernacula eius,& adorauimus vbi ſteterunt pedes eius, ſi ergo religioſa cupiditas eſt, loca videre in quibus Chriſtus ingreſſus & paſſus eſt, & reſurrexit &
vnde conſcendit,& aut de ipſis locis exiguum puluerem, aut de ipſo crucis ligno ali- B
quid ſaltem feſtucæ ſimile ſumere & habere, benedictio eſt. Ante annos plus minus ſeptingentos,fuit Claudius quidam,qui peregrè proficiſcentes ad ſepulcra ſanctorũ

Ionas Epiſcopus Aurelianenſis.

martyrum ridebat,eum in eorum, quos de cultu ſcripſit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Epiſcopus Aurelianenſis. Verùm in hoc genere,

Peregrinationis affectus potius,quàm labor attendendus eſt.

non tam labor ipſe peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomen imponit.Si quis charitate erga ſanctum aliquem inflammatus,& virtutum illius amore ardens, viſat reliquias illius, & oſculetur,non poteſt hic affectus Deo gratus non eſſe.Sed hæc obiter. De Chriſtianorum

Aug.lib.1. de ciuitate Dei, cap.27. Sozo.lib.9. c.9.Ecc hiſt.

templis ſiue baſilicis refert Auguſtinus, & in Eccleſiaſtica quoque hiſtoria ſcriptum legimus,quod etiam ab immanibus Barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quiſquis ad ea confugiſſet, is ab hoſtium inſultu liber eſſet. Nunc miſerandum in

Templa æuo noſtro profanata,& in eis furca erecta. Facinus horrendum.

modum ea profanari paſsim cernimus, nec in horrea modò pleraque commutata, verùm & equorum ex eis ſtabula facta, & in quoſcunque tandem vſus Deo dicatas domos conuerſas: quódque etiam dictu horrendum eſt,neque facilè creditura poſteritas videatur,in eo ipſo loco vbi tremendum Deo ſacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab iis qui Euangelici quàm Chriſtiani dici

Templa ſanctis nõ erigi, ſed ipſi ſanctorum Deo. Innoc.de myſteriis miſſę, cap.11.

malunt.Hi ſunt fructus præclari ſi diis placet,iſtius Euangelij.Sed hoc fortaſsis offendit nonnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa conſtituerentur,
vel ex Innocentio tertio Pontifice Romano dicere potuerunt:Cuius hæc verba ſunt, C

Cultus duplex, Latria ſoli Deo,& Dulia creaturis impenditur. Lucæ 20. Pſal 88.

Duæ ſunt ſpecies ſeruitutis: vna quæ debetur ſoli Deo creatori,& dicitur latria: & altera,quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtranque ſpeciem determinat Dominus,dicens: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent,templa,altaria,ſacerdotia,ſacrificia,& huiuſmodi,quæ ſunt ſoli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio ſanctorum, magnus & metuendus ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt. Non enim ſanctis ad honorem Dei, ſed Deo potius ad honorem ſanctorum dedicantur templa,conſecrantur altaria,ſacerdotia ſtatuuntur,ſacrificia offeruntur: ne fortè ſi ſecus agatur,non theoſebia, ſed idololatria committatur. Quem qui multis præceſsit ſeculis Auguſtinus, cùm ad eundem modum, ſicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Chriſtianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concurſu, atque illorum interceſ-

Aug.lib.8.de ciui.Dei.cap. 27.

ſione ſe facilè,quæ petiuiſſent, impetraturos à Deo cõfiderẽt: Nec tamen, inquit, nos eiſdem martyribus templa,ſacerdotia,ſacra,& ſacrificia conſtituimus,quoniam non ipſi,ſed eorũ Deus,nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum,tanquam ſanctorum hominum Dei, qui vſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certarunt,vt innoteſceret vera religio,falſis religionibus fictiſque conuictis. Itaque videlicet

A licet paſsim apud Auguſtinum, quod non aliò ferè martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur: cuius etiam hęc verba leguntur alicubi: Nónne ſi templum alicui ſancto Angelo excellentiſsimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti, & ab Eccleſia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam ſeruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religione dicere non fuit auſus Auguſtinus, dixit ante eum Ioannes Chryſoſtomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multò poſterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, baſilicas Apoſtolorum & martyrum, Eccleſiam Apoſtolorum, Eccleſiam Theonæ, Eccleſiam Dionyſij, ſacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum ſanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabant iſti omnes, quòd ex diuino præcepto ſciebat Auguſtinus, non eſſe creaturæ ſeruitutem eam exhibendam, quæ ſoli debetur creatori? Minimè gentium: æquè illi hoc atque Auguſtinus ſciebant, neque ſecus faciebant: ſed in verbo nihil fuiſſe periculi iudicabant. Quis enim neſcit, etiam ſi templum Petri & Pauli, vel cuiuſcunque ſancti tandem eſſe dicatur, non propterea Petro vel Paulo, ſed ſoli Deo dicatum eſſe, ſolíque Deo ſacrificia in illo offerri, etiamſi Petri, vel Pauli, vel alterius cuiuſquam ſancti fiat in eo memoria: vt rectè Auguſtinus memorias martyrum, rectè cæteri quoque templa, ſiue baſilicas, aut Eccleſias martyrum eiuſmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem ſolius Dei templa ſunt: Quoniam verò vel ſunt in illis

Augu. contra Maximinũ lib. 1.
Templa cur ſanctorũ nominibus vocentur.
Chry. homil. 28. ad popu. Antio.
Hier. ad Ripariũ & aduerſus Vigilantium.
Socr. lib. 1. c. 16. & vlti. & lib. 2. c. 11.
Sozo. lib. 4. cap. 9.
Euagr. lib. 2. cap. 3.

B Apoſtolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui Auguſtino inſcribitur, in quo hęc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra, ſyncериſsimè honoranda, & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta, diuino cultui mancipata, affectu piiſsimo, & deuotione fideliſsima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, nõ Chriſtianus, ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Auguſtini loco licet colligere, baſilicæ ſiue templa Dei, ſed appellantur tamen ſanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cùm & ipſi templa Dei ſumus, ſuo tamen quiſque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui ſine controuerſia Auguſtini eſt, quem inſcripſit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus deſiderauit in Baſilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Euſtathius quidam hæreticus, qui loca ſanctorum martyrum, vel baſilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & ſacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrenſi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum eſt. Si quis per ſuperbiam, tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, memoriáſque

Aug. cap. 73.
Reliquię ſanctorum venerandæ.
Aug. in li. de cura pro mortuis agenda.
Gangr. Syn. cap. 20.
Lib. 8. ca. 24. Eccl. hiſt.
Lib. 9. cap. 2.

C ſanctorũ contemnendas, anathema ſit. Hîc quoque dixêre patres, loca & baſilicas ſanctorum. Sozomenus verò etiã ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrſi martyris, & aliorum, ædificatas Eccleſias ſcribere veritus non eſt. Non quòd neſciret ad honorẽ Dei conſtructas, qui ſacrificiis in illis Eccleſiis colebatur, ſed quod ſuus quoque honos in eis Stephano & Thyrſo tribueretur, dum & res ab eis geſtæ recitantur, & ad eorũ imitationẽ homines accendũtur, & Deo gratię aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt. Neq; verò Deo tantũ precibus & ſacrificiis placando, verũ & corporibus hominũ ſepeliẽdis templa ſunt & cæmiteria conſecrata, quòd qui corpora ſua viuentes Deo templa dicaſſent, eos mortuos, nõ niſi in ſacris locis recõdi, æquũ eſt putatũ. Ac verũ quidẽ illud eſt, quod vbicunque ſepeliamur, Domini eſt terra & plenitudo eius, quódq; ſepultura optima eſt, optima vita, ſicut à Ioan. Chryſoſtomo traditũ legimus: ſed intereà tamen etiã antiquorum iuſtorũ funera, officioſa pietate curata, exequias celebratas, ſepulturas prouiſas, ipſóſq; dum viuerent de ſepeliẽdis, vel etiã transferendis corporibus, ſuis filiis mandaſſe legimus: Et Tobias ſepeliendo mortuos, Deũ promeruiſſe, teſte Angelo, cõmendatur. Ipſe quoq; Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonũ opus prædicat, prædicandúmq; commendat, quod vnguentũ pretioſum ſuper mẽbra eius effuderit,

Tẽpla & cæmiteria etiã corporibus hominũ ſepeliendis cõſecrata.
Pſal. 23.
Sepultura optima eſt optima vita.
Chry. homil. 84. in Ioan.
Gene. 46. & 50.
Tob. 2. & 12.
Matth. 26.
Ioan 19.
Chry. tom. 3. Homil. quod Chriſt⁹ Deus eſt, aduerſus gentes.
Idem homil. 66. ad popu. Antioch.

atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, ſepeliendúmque curarunt. Ioannes quoque Chryſoſtomus cum laude quadam commemorat quòd Conſtantinopoli reges magnam gratiam putant, non ſi propè Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula corpora ſua ſepeliantur, fiántque piſcatorum oſtiarij reges: neque hîc in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuiſſet quomodo ipſe, qui purpuram indutus eſt Imperator, accedit ſeruorum crucifixi complexurus ſepulcra, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox ſubiungit: Audebis igitur quæſo eorum dominum appellare mortuum, cuius ſerui vel mortui terrarum orbis ſunt protectores? Nec hoc tantùm Romæ quis fieri viderit, verùm & Conſtantinopoli. Nam & hic Conſtantinum magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret: & quod in regiis ſunt ianitores regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribus reges. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Euſebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obſtrictis Monachis, ſe quoque condi curauerit. A Paulino quoque religioſa quædam vidua Flora petiuiſſe legitur, vt in beatiſsimi Felicis confeſſoris baſilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cum ea de re ad Auguſtinum retuliſſet, hoc ab eo reſponſum tulit: Prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus, bonæ affectionis humanæ eſt erga funera ſuorum: quoniam ſi nonnulla religio eſt, vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando vbi ſepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non video quæ ſint adiumenta mortuorum niſi ad hoc, vt dum recolunt, vbi ſunt poſita eorum, quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos, tanquam patronis ſuſceptos, apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiamſi talibus locis eos humare non poſſent. Sed non ob aliud vel memoriæ vel monumenta dicuntur ea, quæ inſignita fiunt ſepulcra mortuorum, niſi quia eos, qui viuentium oculis morte ſubtracti ſunt, ne obliuione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaque recolit animus, vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus chariſsimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt iis, qui cùm in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad abſolutionem potius, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſiis poni, ſcribit Gregorius. Non enim eos ſacra loca liberant, ſed culpa magis temeritatis accuſat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea ſacris Canonibus cautum, & in Eccleſia videmus obſeruatum, quòd qui ſibi ipſi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem ſuam auxerunt, qui ſine pœnitentia ex hac vita exceſſerunt, qui vel cùm graue ſcelus aliquod patraſſent, è cœtu piorum ſententia iudicis eiecti, atque à Chriſti corpore præciſi ſunt, vel qui ſeipſos vltrò præciderunt, quales ſunt ſchiſmatici & hæretici, eorum corpora in ſacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum ſcribit verè magnus ille Pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque communicare non poſſumus. Non eſt cum iis ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, ſuo ipſorum iudicio ſunt condemnati, dum quod iudicis fuerant ſententia paſſuri, id vltrò ipſi fecerunt, ſéque à Chriſti corpore præciderunt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum communione ſepararunt. Sed hæc de ſepultura, déque ſepulcris dicta ſufficiant. Neque enim omnia nobis perſequi propoſitum eſt, quæ fuſius ab aliis tractata ſunt.

Margin notes: Sepeliri apud ſanctorũ reliquias deſyderabile. — Sozo. lib. 9. c. 2. Eccl. hiſt. — Aug. de cura pro mortuis, cap. 1. & 4. — Sepulcra mortuorum, cur dicantur monumēta. — Eccleſiaſtica ſepultura qui arceantur. Greg. 4. dial. cap. 50. & aliquot aliis ſequentibus. — Leo Papa epiſt. 92. c. 6.

Section letters in right margin: A, B, C.

A *De Cæremonijs, quæ ſumuntur à tempore.* CAP. XCI.

TEmporum in Eccleſia primitiua magis anxia fuit & diligens obſeruatio, quàm vel hoc noſtro ſeculo, vel iis quæ proximè præceſſerunt. Documento eſt ingens & inſignis illa de tempore celebrandi feſti Paſchatis inter Orientis & Occidentis Eccleſias concertatio, quæ vſque eò etiam progreſſa eſt, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Aſiæ parœcias, vnà cum vicinis Eccleſiis, tanquam aliena ſentientes, à communionis vnitate præciderit, quod, vt monitis eius de feſto Paſchatis eodem cum Occidentis Eccleſiis die celebrando parerent, adduci non potuiſſent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hæc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur, cùm præſertim traditum ſibi per manus ab ipſis Apoſtolis morem obſeruare ſe Aſiæ Epiſcopi dicerent, neque tanti eſſe hæc feſti celebrandi diſcrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Eccleſia quenquam exiſtimarent. Verùm Leoni Pontifici non leuiter delinqui viſum eſt, cùm de feſto Paſchatis tractaret, ſi in principio ſacramenti veritas & vnitas ab vniuerſa Eccleſia non teneretur. Sed & ante eum celebri ſcriptori Epiphanio tam graue viſum eſt, in hac obſeruatione diei Paſchatis à more cæterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima Luna Paſcha celebraſſent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè geſta ſunt à Conſtantino Imperatore, hæc duo vel maxima laude omnium, B prædicationéque digna eſſe cenſet, quòd is congregato Nicæno Concilio, & Arij dogma ſubuertendum, & diſceptationem ac diſcrepantiam hanc de celebrando Paſchatis die de medio tollendam curauit. Fuítque Nicænum Concilium non magis propter eos habitum, qui in Aegypto dogmatis gratia diſsidebant, quàm propter eos, qui in Oriente in celebrando Paſchate diſcrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi tum in epiſtola quam ſcripſit ad Epiſcopos Aphricanos Athanaſius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodémque die ſanctiſsimi Paſchatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Eccleſiæ, quæ à Romana, & cæteris Occidentis Eccleſiis diſsidere viſæ ſunt, eundem quem eæ, diem obſeruarent: ídque duplici de cauſa (ſicut ab Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptoribus memoriæ proditum eſt.) Primum quod minimè fas eſſet Chriſtianis Iudæorum ſequi conſuetudinem, qui poſteaquam conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſsi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quódque ſalubre ſit, intelligant. Deinde quòd graue cumprimis & indecorum eſſe putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus Dominus noſter, vna fides, vnum baptiſma, vnus eſt Deus & pater omnium, non vno eodémque tempore, anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem C ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Eccleſias, epiſtola fuſius ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paſchate, déque Sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm ſextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri ſacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitiis conſumere ſolitæ eſſent, viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non ſolùm acerbiſsimos cruciatus & mortem Chriſti turpiſsimam, verumetiam peccata ſua, quæ cauſam illis dederunt, deflentes. Altera quòd ſicut à ſanctiſsimo Damaſo ſcriptum & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atque iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes, ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia: ſi eoſdem vno atque eodem tempore ritus obſeruemus. Fuit & hoc à priſcis obſeruatum, vt à feſto Paſchatis,

vſque

De Paſchate cõtrouerſia. Vide Euſeb. lib. 5. cap. 25 Eccleſi. Hiſt. & Socr. lib. 5. cap. 25. Nicephor li. 4. c. 36. & ſeq.

Leo epi. 62.

Epiph. hæreſi 51.

Epiph. hæreſi 20.

Paſchatis celebrandi vno eodémq; die cauſæ. Euſeb. lib. 3. de vita Conſtan.

Epheſ. 4.

Temporũ ratio in Eccleſia duplex obſeruata.

1. Cor. 1.

Stationum dies.

Tert. in libello de oratione.
De corona militis. Cap. 20.
Vigiliæ nocturnæ.
Baſi. de Spiritu Sanct. cap. 27. ad Amphil.
Euſeb. lib. 2. cap. 17. Eccle. hiſto. epi. 36.

vſque ad feſtum Pentecoſtes, non niſi ſtantes orarent, & vocabantur ij ſtationum A dies, de militari exemplo nomine ſumpto, ſicut à Tertulliano ſcriptum eſt. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem autor eſt, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque Concilij Decretum interceſsit, quo cautum eſt, vt die Dominico & in diebus Pentecoſtes ne quiſquam genua flecteret, ſed ſtantes ad orationem vota Domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Baſilius. Obſeruabantur ab iiſdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abſtinebatur, & aqua ſola potum præbebat, obſonium verò fuit panis cum ſale & aqua. In iis populus conſurgens, vt eſt apud Baſilium, antelucano tempore, domum precationis petebat, & curſitabatur ad ſepulcra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omniſque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & ſtationum, & vigiliarum nomen ſolum ſupereſt: Nam neque ſtantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vſu eſt, & quædam apud Romanos vtriuſque rei veſtigia adhuc hodie ſeruantur: ieiunamus tantum pridianis maiorum feſtorum diebus.

Baptiſmus quo tempore à priſcis fiebat.
Syri. c. 12. in epi. ad Imer.
Leo epiſt. 4.
Gel. cap. 12. in epiſt. ad vniuerſos Epiſcopos per Lucaniam.
Ibidem c. 15.
Ordinationes quibus tēporibus celebrentur.

Deinde verò ſanos priſci non baptizabant, niſi in Paſcha & Pentecoſte, qua de re Synodi quoque Romanæ Decretum ante mille trecentos annos interceſsit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuiſſet, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo ſanctiſsimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizaſſent: quòd ſola diceret eſſe legitima baptizandi tempora, Paſcha & Pentecoſten, ac nullos alios B dies eis miſcere licitum eſſe putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelaſio Papa poſteà fuit conſtitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas eſt. Vt vel ex eo perſpicuum eſſe cuiuis poſsit, obſeruantiores fuiſſe veteres temporum, quàm ſit hoc noſtrum & proxima ſuperiora ſecula. In ſolis ordinationibus vetus Eccleſiæ mos obſeruatur. Neque enim fiunt, niſi quo tempore fieri debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi, ſed etiam quadrageſimalis initij, ac mediana quadrageſimę die Sabbati. Quartum menſem vocat Gelaſius Iunium, in quem ferè Sabbatum Pentecoſtes incidit (veteres enim annum à Martio auſpicabantur) ſeptimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadrageſimale, Sabbatum poſt Inuocauit: medianam, Sabbatum poſt Lætare, ac deinde Sabbatum ſanctum Paſchæ.

Nota. Euchariſtiā preparato licet etiā quotidie recipere ex diuo Cypriano in oratione Dominica.
Augu. ad Ianua. & ſerm. 28. de verb. Domini.
Ambr. lib. 4. de ſacramen. cap. 6.
Cap. 18.
Burch. lib. 5. cap. 17. Iuo lib. 1. Grat. de conſecr. diſtin. 1. etſi non.
Chry. in ora. de B. Philogo, Tom. 3.
Aug. homil. 28. de verb. Domini ſecundū Lucā.

Porrò quod ad Euchariſtiæ ſacramentum attinet, nullis id fuit, aut eſt vnquàm temporum circulis circumſcriptum, neque eſt vllus dies anni, quo non ſit fas cuiuis volenti ſacramentum Euchariſtiæ percipere, quod qui fuerunt æquales Apoſtolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie feciſſe viſi ſunt. Nam cùm quotidie mortem ſuis ceruicibus impendentem expectarent, quò paratiores eſſent ad eam pro Chriſti nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad ſacram Synaxim accedebant. Fuerunt poſteà, qui ſolis id diebus Dominicis facerent. Refrigeſcente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathenſis Concilij Decretum interceſsit, quo cau- C tum eſt, vt ſeculares qui in natali Domini, Paſcha, & Pentecoſte, non communicaſſent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen propè ducentis ante annis, itidem à Fabiano Pontifice ſancitum, Burchardus Epiſcopus Vormatienſis, Iuo Epiſcopus Carnotenſis, Gratianus in ſuos Decretorum libros retulerunt. Qui verò ſub iiſdem temporibus, quibus habitum eſt Agathenſe Concilium, vixerunt, Ioannes Chryſoſtomus & Aurelius Auguſtinus, non obſcurè in ſuis ſcripturis indicant, quod ſuo quoque ſeculo ſic refrigeratus erat feruor ille Chriſtianorum, vt vix quo ſemel in anno vel etiam biennio cōmunicarent, adducerentur, idque caſu magis & cōſuetudine, ſiue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chryſoſtomus, non eſt feſtū neque celebritas, ſed conſcientia pura, vitáque à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui ſibi nullius mali conſcius eſt, hunc oportet ſingulis diebus accedere, ſic qui peccatis occupatus eſt, nec pœnitet, eum nec in feſtis quidem accedere tutum eſt. Neque enim ſemel in anno accedere, liberat nos à peccatis, ſi indignè acceſſerimus: quin hoc ipſum potius auget damnationem, quòd cùm ſemel tantum accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundē modum Auguſtinus quoque:

Si quo

A Si quotidianus eſt panis inquit, cur poſt annum illum ſumas? quemadmodum Græci in Oriente facere conſueuerunt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi proſit: ſic viue vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere. Quæ ſententia totidem verbis reperitur apud Ambroſium.

Ambr. lib. 5. de ſacramen. cap. 4.

Sic ſancti Patres, cùm viderent elanguiſſe pietatem hominum hortabantur eos ad frequentandum Euchariſtiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, ſi quis id ſemel in anno feciſſet, ſed quod vt crebrius fieret, ſatius eſſe ducerent. Quod illa quoque Chryſoſtomi verba non obſcurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens acceſſu, ſed vos ſemper ad ſancta accedere volens. Ac paulò ſuperius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui ſemel, an qui ſæpius, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui ſemel, neque qui ſæpius, neque qui rarò, ſed eos qui cum munda conſcientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehenſibili, iſti ſemper accedant: qui verò tales non ſunt, neque ſemel.

Chryſ. ſer. 3. in epiſto. ad Epheſ.

Nec diſſimilia ſunt, quæ ſcribit hac eadem de re ad Ianuarium Auguſtinus: Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud ſacrificium peragit Sacerdos, toties non deeſſent, qui cum eo corpus & ſanguinem Chriſti ſacramentaliter quoque manducarent: Sed ſi deſunt ſæpè, (ſicut hoc ſeculo deeſſe fere videmus) non proptereà iuge ſacrificium hoc intermitti debet. Satis eſt, ſi qui præſentes adſunt, ſpiritualiter manducent, ſuo tempore ſacramentaliter quoque percepturi: ſatis eſt, ſi manducent corde etiamſi non premant

Aug. epiſ. 118. Miſſa ſine cōmunicātibus auditoribus poteſt celebrari.

Communio ſpiritualis ſine reali ſumptione.

B dente. Chryſoſtomi quoque ſeculo ſæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipſe teſtatur, non ſine quadam querimonia: Fruſtra habetur quotidiana oblatio, fruſtra ſtamus ad altare, nemo eſt qui ſimul participet.

Chryſoſt.

Planum etiam id fieri poteſt ex eo, quod in Agathenſi Concilio, quod Chryſoſtomi ſeculo celebratum fuiſſe videtur, ſicut paulò antè meminimus, ter in anno vt communicarent ſeculares, ſancitum eſt. Cùm tamen iiſdem ibi præceptum ſit, vt die Dominica Miſſas audirent. Ad ſumendam Euchariſtiam ter tantum in anno, ad audiendam Miſſam ſingulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant miſſam, ſacramentaliter Euchariſtiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem ſunt ſancti Patres ad crebram communionem populum, ſed neque cogendum quenquam, neque proptereà ceſſandum à ſacrificio putabant, ſi nemo communicaſſet. Omnem Miſſam publicam eſſe dubium non eſt, cùm vnicuique volenti, modò ſit è cœtu fidelium, ei intereſſe, & cum Sacerdote celebrante Chriſti beneficia recolere, ac ſpirituale Deo ſacrificium offerre liceat.

Miſſa omnis publica.

Sed ſi priuata Miſſa dicenda eſt, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Eccleſiaſtica Hiſtoria reperire licet. Mille propè anni interceſſerunt, cùm Leontius Epiſcopus Neapolis inſulæ Cypri, ſeptimæ Synodi Nicænæ ſecundæ teſtimonio comprobatus, poſt Ioannem & Sophronium ſcripſit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter inſignem liberalitatem, qua vſus eſt in pau-

Miſſæ priuatæ.

C peres, vocatus eſt miſericors, ſiue eleemoſynarius. Narrat de hoc, quòd cum ſacris operaretur, viderétque populum lecto Euangelio è templo exiuiſſe, ac ocioſis in cæmiterio fabulis vacare, exiuerit ipſe quoque, & cum turba conſederit. Cúmque ſtupore affecti eſſent omnes, his verbis eos affatus ſit: Filioli, vbi oues, illic & paſtor: aut intrate intro, & ingrediemur: aut manete hîc, & ego quoque manebo. Ego propter vos deſcendo in ſanctam Eccleſiam, nam poteram facere mihi Miſſas in Epiſcopio.

Miſſæ tēpore in cæmiterio nō ocioſis fabulis vacādum.

Sed & qui ducentis eum annis præceſſit Gregorius Nazanzenus, eum in paruo quodam oratorio ſacra celebraſſe, tripartita narrat Hiſtoria.

Greg. Nazā. lib. 9. cap. 8.

Gregorium verò ducentis aliis annis præceſſit Soter Pontifex Romanus, eius quoque Decretum refertur à Gratiano, vt nullus Presbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibíque reſpondentibus: non dicit communicantibus, ſed præſentibus tantum. Ac ſi priuata Miſſa eſt, quæ duobus tantum præſentibus celebratur, ipſis etiam Apoſtolorum temporibus priuatæ Miſſæ vſus fuiſſe videtur.

Soter Pap. de cōſec. diſtin. hoc quoque.

Anacle. Papa epiſt. 1. exponitur de communicatione omniū præſentium in miſſa loquēs.

Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem conſecratione omnes communicent, qui nolunt Eccleſiaſticis carere liminibus: Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinam autem valeret apud iſtos Anacleti autoritas, Miſſam eſſe ſacrificiū nō negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus

Deo

Deo Sacrificans, teſtes ſecum habeat, & plures quàm alius Sacerdos: In ſolenniori- A
bus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuáque corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur illa verba: Peracta conſecratione, & cætera. Mira eſt iſtorum hominum cæcitas, Quod apertè ſcriptum eſt ab Anacleto non vident, quod nos Miſſam vocamus, id ab illo dici ſacrificium: Vident id quod nunquam neque ſcripſit, neque ſenſit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti ſententia, vt omnes, præſentes communicarent, ſed ij tantum omnes qui miniſtrant Epiſcopo, atque ij non niſi in ſolennioribus feſtis, quod ita certè fieri æquum eſt. Sed longè diuerſum eſt Satanæ miniſtrorum ſtudium, à ſanctorum patrum pia ſolicitudine. Nam ij, cùm iuge ſacrificium nullo vnquam die cenſerent intermittendum, vt Chriſti corpori & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles inflammabant: Illi contra, cùm videant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facile poſſe, vt crebro communicent, non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potius contendunt & elaborant, vt abolere poſsint omne Sacerdotium & Sacrificium, quod ita fieri commodè poſſe ſperant, ſi quod iuge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco ſcriptum à nobis eſt an- B
tea, nihil eſt quod minus ferre poſsit Satanas quàm tremendum hoc ſacrificium, in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, & ſub eorum oculos qui præſentes adſunt ſubiiciuntur, quæ ipſe modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorſus cupit illa ſublata. Quamobrem nulla neceſsitate adiguntur, quoties ſacris operatur Sacerdos, hi qui præſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare, etiam ſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo cùm alij complures Epiſcopi, ex variis totius orbis Chriſtiani prouinciis, tum Hieroſolymitanus & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt, vt omnis vtriuſque ſexus fidelis poſtquam ad annos diſcretionis perueniſſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio Sacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de conſilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab eius perceptione duceret abſtinendum, alioquin viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepultura. Non prohibetur iſta conſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua confiteatur, Euchariſtiæque ſacramentum percipiat, ſed quoniam reperire pleroſque licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouidendum eſſe Sancta Synodus in Domino congregata putauit, vt ſi crebrius non poſ- C
ſent, aut nollent, ſemel tantum in anno fideles, & peccata ſua confiterentur, & Euchariſtiæ Sacramentum perciperent. Hac de re plura videre licet in Gratiano de conſecratione diſtinctione ſecunda. Sed negant iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placere Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata, quemadmodum ex iis quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Creſconium, contra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentij Epiſtolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quod traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit, & tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni, quanto magis vos ab errore pernicioſo, in quo nobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducendi ad veritatem vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſsimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominẽ nec ad bonum. Quare ergò illi

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit. Auguſti. Epiſto. 204.

1. Tim. 3.

A illi, de quibus ſuprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod conſiderare non vis. Ideò voluntas bona miſericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitę recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo perhibebantur, & ad terram promiſſionis compellebantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus vti peſſima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiam? ſed proſtratus eſt vt excæcaretur: & excæcatus eſt, vt mutaretur: mutatus eſt, vt mitteretur: miſſus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolum verbis corripere, ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis, Errantem ouem non reuocaſtis, perditam non inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento, quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideò vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos: Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò ſcribens: Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerũt, Liberum eſt credere, vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum: agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſteà docentem: prius ferientem & poſteà conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timore. Cur ergò non cogeret Eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, ſed tantummodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam paſtoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, ſed blandè leniterque ſeductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint poſſideri, inuentas ad ouile dominicum, ſi reſiſtere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò ſcribit ad Vincentium: Suam quoque primitus fuiſſe dicit ſententiam, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac cauſa rectè intelligi poſſe, quod ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit. Quàm multi enim, quod certò ſcimus, iam volebant eſſe catholici, manifeſtiſſima veritate commoti, & offenſionem ſuorum reuerendo, quotidie differebant: Quam multos non veritas (in qua nunquam præſumpſiſtis) ſed obduratæ conſuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa ſententia: Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non obediet. Quam multi putabant, veram Eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam veritatem ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigróſq; faciebat. Quam multi nihil intereſſe credentes, in qua quiſque parte Chriſtianus ſit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere atq; ad catholicam nemo tranſire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges ſeruiunt Domino in timore, ita

B

C

In Exodo multis locis.
Acto. 9.
Eccle. 20.
Prou. 23.
Ezech. 34.
Aug. epiſ. 50. ad Bonif.
Aug. epiſ. 48. ad vincentiũ, Hæretici legum & imperatorum minis potius quàm diſputatione conuertunrur.
Prou. 9
Prou. 29.

profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit, iámque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: Hoc eſſe verum iam ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui vincula noſtra dirupit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus, ſed gratias Domino, qui nos à diuiſione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, oſtendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui ſacrilegam amentiam Priſcilianiſtarum hæreticorum ita deteſtati ſunt, vt autorem eius ac pleroſq; diſcipulos legum publicarum enſe proſternerent: Et profuit, inquit, olim iſta diſtrictio Eccleſiaſticæ lenitati, quæ & ſi Sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, ſeueris tamen Eccleſiaſticorum principum conſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium. Sic & Chryſoſtomus, dum reſciuit in vicis aliquot adhuc ſpirare Marcionis peſtem, ſcripſit eius loci paſtoribus, vt ex Cæſaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma ſequebantur, aut reſipiſcerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas verò Petiliani ſcribens Auguſtinus, cùm ille dixiſſet: Quòd ſi cogi per legem aliquem vel ad bona licuiſſet, vos ipſi miſeri à nobis ad fidem puriſſimam cogi debuiſtis: Sed abſit à noſtra conſcientia vt ad noſtram fidem aliquem compellamus. Reſpondet his verbis: Ad fidem quidem nullus eſt cogendus inuitus, ſed per ſeueritatem, imò & per miſericordiam Dei tribulationum flagellis ſolet perfidia caſtigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores peſſimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix diſciplina præpoſtera eſt, niſi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur: Si quæ igitur leges aduerſus vos conſtitutæ ſunt, non eis benefacere cogimini, ſed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo poteſt niſi elegerit, niſi amauerit, quod eſt in libera voluntate. Timor autem pœnarum etſi nondum habet delectationem bonæ conſcientiæ, ſaltem inter clauſtra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Creſconium verò: Reges cùm in errore ſunt, pro ipſo errore leges contra veritatem ferunt, cùm in veritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò poſt: Fruſtra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis, & in ſtupris, & in quibuſcunque aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? Quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi, vtiliſſimum ac ſaluberrimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam voluit eſſe impunitam. Contra Gaudentium verò ſcribens idem Auguſtinus: Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non eſſe cogendos, erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei, qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege ſuo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuerſæ ciuitati eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter ſupplicaretur Deo, qui non intuetur ora, ſed corda? niſi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, niſi territi poteſtate terrena. Iſta igitur iuſſione regiæ poteſtatis, contra quam voluntarius fit veſter occaſus, multis ad ſalutem quæ in Chriſto præſtatur occaſio, qui etſi violenter adducuntur ad cœnam tanti Patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde ſe lætentur intraſſe. Hæc nos ideò pluribus verbis ex Auguſtino tranſcribenda duximus, vt cognoſceret lector, iam inde à mille ducentis annis eorum ſententiam eſſe refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à ſchiſmate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam eſſe cogendum affirmabant. Eſt quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta ſeruitia: Sed fit perſæpè beneficio Dei ſingulari, vt qui coguntur inuiti, poſteà volentes faciant, ſicut exemplo Pauli docet Auguſtinus, qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulſus fuiſſet, plus omnibus poſteà qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit, quémque maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam charitatis, & locum illi perſæ

[Margin notes: A; Leo Epiſ. 93.; Chryſo. li. 10. c. 3. hiſt. trip.; Augu. lib. 2. cap. 83.; B; Auguſ. lib. 3. cap. 51.; Idem libr. 1. cap. 17. Marc. 12. Ionæ 1.; C; Luc. 14.; 2. Corint. 9.; Timor ſeru⁹ charitatis, dū huic locum præparat, & eam introducit.]

A perſæpè præparat. Cùm enim per timorem ſe cōtinet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, non quia timet pœnas, ſed quòd amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamētum, charitas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit, Auguſtinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Quid etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Quamobrem non modò non audiendi, verumetiam valde reprehendendi ſunt, qui volunt omnem diſciplinam, omnem coërtionem ex Eccleſia ſublatam: quæ tamen ea tanquam indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipſo decreto Lateranenſis concilij, quanto cum iudicio, quanta eſt adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantum qui peruenerunt ad annos diſcretionis, ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti ad Euchariſtiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantum præcipitur, vt ne ſua voluntate, ſuóque iudicio ſe abſtineant, ſed ſi iuſtam aliquam eſſe cauſam exiſtimauerint, quamobrem à communione ſibi putēt abſtinendum, ad ſacerdotem prius ea de re referant, neque niſi de conſilio illius quicquam ſtatuant. Cæterùm ſi durum hoc videtur, quòd qui ſemel in anno ſub feſtum Paſchatis Euchariſtiam non perceperit, is ab Eccleſiæ

Aug. de vera religione, ca. 17.
Idem trac. 9. in epiſt. Ioan.
Euchariſtiā ter in anno qui nonſumpſerit, catholicus non eſt.
De conſec. diſtinct. 2. Omnis homo, cap. 18.

B ingreſſu viuens, à Chriſtiana verò ſepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranenſe præceſſit, quódque non ita multò pòſt ſubſequutum eſt, Agathenſis concilij ſanctio, qua decretum eſt, eum inter catholicos non habendum, qui non ſemel, ſed ter in anno non communicaſſet. Quid eſt autem catholicum non haberi, quàm & ab ingreſſu Eccleſiæ viuum, & à Chriſtiana ſepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non ſunt, eis ad catholicam Eccleſiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis eſſe communicandum, iam à ſancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, verùm etiam ſummis præconiis efferenda eſt ſalubris hæc Lateranenſis concilij ſanctio. Nam quod monet ſcriptura, Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuóſque greges conſidera: ſemper id quidem à paſtoribus fieri, aut certè frequenter expediret, ſed quoniam homines ſumus etiam paſtores, datum hoc eſt infirmitati noſtræ, quod fieri ſemper à nobis oportebat, vt vel ſemel tantùm in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoſcet quiſque vultum ſui pecoris? quomdo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt qui cor intuetur. Cæterùm homo non poteſt videre, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quæ ſit & quanta fides hominis, ſoli Deo cognitum eſt: ſed ſunt intereà quædam externa fidei ſigna, per quæ fideles, tanquàm per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur, atque ea præcipua ſunt ſacramenta quemadmodum in iis quæ ſcripta ſunt ſuperius, pluribus verbis docuimus. Quæ ſi

Catholicum non haberi quid ſit.
Prou. 17.
1. Reg. 16.
Sacramenta ſunt ſigna fidei externa.

C quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorum vſum præcipientem, quo nobis habendus eſt alio loco, quàm quo Chriſtus haberi præcepit eum qui non audit Eccleſiam? nimirum vt ſit nobis tanquam ethnicus & publicanus. Eſt aliquis qui communicare cum catholicis non vult, ne cenſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cœmeteriis Deo conſecratis vel viuo vel mortuo ſit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam ſalubris Lateranenſis concilij ſanctio? qui non ſummæ potius æquitatis? Niſi fortè non eſt hoc æquiſſimum, vt qualis eſſe quiſque vult, talis cenſeatur: neque commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Eccleſia catholica communicare recuſat. Fuit autem maiorum noſtrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligenter obſeruatur, quo non modò paſtores, quos parœcos, ſiue parochos vocamus, ſedulò vultum ſui pecoris agnoſcebant, verumetiam paterfamiliâs quiſque ſuis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac ſi qui vel à pœnitentiæ, vel ab Euchariſtiæ ſacramento, præter ſui ſacerdotis conſilium, ſub feſto Paſchatis abſtinuiſſent, eos è ſuis ędibus exigebat, nec vel cibum cum eiuſmodi ſumere dignabatur. Nūc quorſum res reciderit, quis eſt qui ſine lacrymis cōmemorare queat? Adeò diſciplina

Matt. 18.
Euchariſtiā an ſumpſerit domeſtici paterfamiliâs explorabat ſub feſto Paſchæ.

omnis in Eccleſia diſſoluta, adeò fræna ſunt laxata, tanta permiſſa licentia dicendi A quiduis, & impura lingua Chriſtum blaſphemandi, & cum alia quæ cuiuſque libido fert, blaterandi, tum ſanctiſſimi Chriſti corporis & ſanguinis veritati detrahendi, mendaciiſque veritatem ipſam arguendi, vt periculum ſit niſi nos Deus oculis miſericordiæ ſuæ reſpexerit, aliámque mentem Eccleſię prçſidibus & eis qui rerum potiuntur inſpirauerit, ne ex Chriſtianiſmo redeatur ad paganiſmum. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur. Sicut Euchariſtiæ ſacramentum quouis tempore percipere fas eſt, ſic & orare quouis tempore fas eſt. Docemur à Chriſto, quòd oportet ſemper orare & non deficere, monemur & à Paulo, vt ſine intermiſſione oremus. Neque deſuerunt qui Chriſti hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum eſſe vellent, qui quidem propter perpetuum orandi vſum, Pſalliani ſiue Euchitæ ſunt vocati, de quibus & Epiphanius & Auguſtinus pleraque ſcripſerunt. Cæterùm quis eſt qui poſſit ita ſemper orare, & ſine defectu vel intermiſſione precibus inſiſtere, vt nec alimentum ſumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Auguſtinus, & eum ſequutus Anſelmus, ſic hæc Chriſti & Apoſtoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi, quæ ſi quotidie quiſquam obſeruaſſet, iam ſine intermiſſione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum ſine intermiſſione adſtricti ſunt Sacerdotes & Monachi, quorum proprium eſt officium, iuge ſacrificium iugéſque Deo preces offerre, non pro ſuis tantum, verumetiam pro populi peccatis, cuius peccata comedere di- B cuntur, quando ex eius viuunt eleemoſynis. Sunt hi tanquàm publici quidam totius Eccleſiæ Miniſtri, vt quod à ſingulis & vniuerſis præſtari ſemper non poteſt, eorum ſaltem expleatur miniſterio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus eſt Sacerdos, aut Monachus, qua quiſquam alius ex iis, qui addicti ſeculo iudicantur? Eſt reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille ſomno, temporis nonnihil tribuat, & ille corporis ſui curam non prorſus abiiciat, neceſſe eſt. Quamobrem, & huius infirmitati proſpiciendum putauit pia mater Eccleſia, certas horas conſtituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei quàm precationi vacaret, has qui diligenter iuxta ritum Eccleſiaſticę traditionis obſeruaſſet, eum ſemper orare & non deficere. Beda venerabilis interpretatur, vt cum Propheta dicere poſsit: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Eccleſiaſtica, quàm è ſcripturis autoritatem habere videtur iſta certis temporibus orandi conſuetudo, quemadmodum id pluribus verbis oſtendere conati ſunt Cyprianus, Baſilius, Hieronymus, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia perſequi non eſt præſentis inſtituti. Nunc de ieiunio pauca diſſeramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Chriſti verba documento ſunt, vbi genus quoddam eſſe dicit dæmoniorum, quod non eiicitur, niſi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat, ac ſicut frater adiuuans fratrem, ambo conſolabuntur, ſic orationi ieiunium, ieiunio multum C adfert adiumenti oratio: Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi, ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium ſanctificat, & Domino repræſentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur, ieiunium & eleemoſynam. Ac præceptum quidem eſſe ieiunium in Euangelicis & Apoſtolicis literis, videre ſe ſcribit Auguſtinus, quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non, inquit, inuenio definitum. Itaque quod ad Sabbatum attinet, ab Ambroſio Doctus, ad quamcunq; venerit Eccleſiam homo catholicus, eius morem obſeruare iubet, ſi non vult aut pati ſcandalum, aut facere. Die verò Dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnum putat, maximè poſtquam innotuit deteſtabilis, multúmque fidei catholicæ ſcripturíſque diuinis apertiſſimè contraria hæreſis Manichæorum, qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tanquam conſtituerunt legitimum diem, per quod factum eſt, vt ieiunium diei Dominicæ horribilius haberetur. Ex quibus Auguſtini verbis colligimus, indifferens quondam Sabbati ieiunium fuiſſe, ſed poſteà tamen, quàm latè patet Eccleſia Catholica, Sabbati ieiunium obſeruari cœptum eſt: Cuius cauſam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die ſepultus ncuerit

redem

Orare quouis tempore fas eſt.
Luc.18.
1.Theſſ.5.
Orate ſine intermiſsione eſt nullũ diem ad orãdum ordinatum intermittere.
Epipha.hæreſi 18.
Aug.hęre.57.
Ibidem.
Anſel. in epi. Paul.
Sacerdotũ & Monac. officiũ eſt iuge ſacrificiũ & iuges preces pro ſuis & Deo offerre. populi peccatis.
Horæ Canonicæ.
Beda in Lucam.
Pſalm.33.
Cypri.in expoſitione Orat. Dom.
Baſ.in ſer. Aſcetico & in Aſceticis, cap.33.
Hier.ad Euſtathium, & in 6.cap. Danielis.
Ieiunium.
Matth.17.
Alæ orationis duę, ieiunium & eleemoſyna.
Aug. epiſ.80.
Sabbati & dominici ieiunium.
Dominico die non ieiunandum.
Ieiuniũ Sabbati quo tẽpore cœperit, eiúſq; inſtituti rationes.
Inno.in epiſ. ad Decẽniũ.

A redemptor noſter, rectè lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, quod cùm præcipuè Iudæi Sabbatum habeant in honore, non eſt Eccleſiæ viſum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem Sabbati ieiunium, eandem nimirum, quam pridiani feſtorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur inſtitutum, quod rectum eſſe, deceréque cum primis exiſtimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum ſummi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eum nos diem præcipuè caſtos & ſobrios accedere: vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipſe de nobis meritus ſit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi ſumus debitores. Poteſt & hæc aſſignari cauſa, quòd cùm feſtos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœſtos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non niſi per multas tribulationes peruenire nos poſſe, ſocióſque nos fieri paſſionum oportere, ſi conſolationis & lætitiæ participes eſſe volumus. Sed ea de re Bernardi verba adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in vigilia ſancti Andreæ. Sanctorum, inquit, feſta, præcipua patrum ſanxit autoritas votiuis præuenienda ieiuniis: vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſſa: quò & digniores & capaciores inueniamur

Vigiliæ feſtorum dierum cur inſtitutę rationes multæ.
Sap.c. 3. & 4.

Bernardus in ſer. in vig. Andreæ, & in vigi. beatorũ Apoſtolorũ Petri & Pauli, ſup.c. 3. & ſequent. in tomo primo.

B ſpiritualium gaudiorum: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quòd ieiuniis ſolennia præuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippè ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam ſolennitatis, magni & æterni Sabbati, quod præſtolamur. Ac iterum poſt pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præſtolamur, ſolennitatis, & lætitiæ cauſa eſt beata paſſio Andreæ Apoſtoli. Dignum eſt enim, vt ſi cum eo pendere non poſſumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipſum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunaſſe quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes paſſioni eius: & ſi non ſimul affixi patibulo, ſimul afflicti ieiunio, vt miſerãte Deo etiam coronæ participes ſimus, & in præſenti quoq; ſpiritualium ſocij gaudiorum. Cur autem quartis & ſextis quoq; feriis à carnibus abſtineatur, iam ante docuimus ex Auguſtino: ante quem ab Epiphanio quoq; cauſa eadem eſt allata. Quarta, inquit, & pro Sabbato ieiunium ſtatutum eſt. Nam illuceſcente quarta traditus eſt Dominus, & pro Sabbato, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt: & tradiderunt Apoſtoli, vt in iis diebus ieiunium fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis

Ieiunium feriæ quartæ & ſextæ.
Aug. epiſ. 68.
Epiphan. in compendiaria fidei catholicæ.
Matt. 2.

C diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium conſtitutum eſt: ſed vt confiteamur, ad noſtram ſalutem factam eſſe Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Fuit itaque longè vetuſtiſſimum hoc inſtitutum, quarta & ſexta feria ieiunandi, vt Apoſtolicum eſſe non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionem confirmandam plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipſo ieiunio ad Philippenſes ſcripſit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus, & poſt Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare ſcribit quartis feriis, quod concilium quarta feria conuenit, quomodo per dolum comprehenſus occidi Chriſtus poſſet. Origenes multis ſeculis anteà hoc ſcripſit his verbis in commentariis in Marcum Euangeliſtam. Pridiè, inquit, quàm pateretur Dominus, conſilium inierunt de capiendo Ieſu, quo factum eſt, vt & quartæ in hebdomade ieiunium ſeruemus, eò quòd dies illa dominicæ paſſionis fuit initium. Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & ſi non videtur ab Apoſtolis inſtitutum, eſt tamen & ipſum vetuſtum cumprimis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuiſſet, viſum eſt Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecẽtos & amplius annos, vt per quatuor tempora obſeruaretur: vt ſicut annus per

Ign. epi. 4.
Orig. Ho. 10. in Leuit.
Theoph. in 14. c. Matt.

Quatuor tẽporum ieiunium cur inſtitutum ſit.
Calix. epi. 1. ad Bene.

quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora, quæ quidem ſunt, ver, æſtas, autumnus, hyems, quæ decere viſum eſt, vt à Dei immortalis honore auſpicaremur, ieiunium vernum in quadrageſima, æſtiuum in Pentecoſte, autumnale in menſe ſeptimo, hyemale in decimo (Sic A

Leo ſer. 9. de ieiunio ſeptimi menſis.

enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipſa continentiæ obſeruantia quatuor eſt aſsignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum legimus, qui complures de ieiuniis quatuor temporum ſermones conſcripſit, vt in idipſum totius anni redeunte decurſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere, ſempérque eſſe nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione, contrahitur, ieiuniis atque eleemoſynis deleatur. Exiſtimatum eſt prætereà, Dei præceptum de perſoluendis Deo primitiis, hoc ieiunio quadantenus impleri.

Quadrageſimæ ieiuniũ inſtitutum à Deo potius, quàm ab homine.

Nam cùm quatuor ſint anni tempora, & in quolibet tres menſes, nos in initio cuiuſque tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuſlibet primitias Deo perſoluimus, quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio ſunt pertractata. Porrò quadrageſimæ ieiunium non ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate præceptum eſſe tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitę ſanctimonia clarus, Maximus

Max. ſerm. priori in die Cinerum.
Amb. ſer. 39.
Hiero. cõtra Montani errores.
Apoſtolorũ Cano. 68.
Quadrageſimæ ieiuniũ tribus ex cauſis inſtitutũ.

Taurinenſis Epiſcopus, (niſi quis Ambroſio ſermonem hunc adſcribere malit, nam ei quoque legitur inſcriptus.) Non tam Sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei B
ſunt, atque ideò qui ea ſpernit, non Sacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur Sacerdote. Hieronymus aduerſus errores Montani ſcribens, quadrageſimæ ieiunium traditionem eſſe vult Apoſtolorum, de quo itidem vt de quartæ & ſextæ ieiunio, vetuſtiſſimi meminerunt ſcriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apoſtolorum his verbis conſcriptus: Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, ſacram quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponitor. Præterquàm ſi imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus ſit, communione priuator. Tribus autem ex cauſis ieiunium hoc in Eccleſia celebratur, & propter trinum exemplum, & propter diuinum præceptum, & propter numeri myſterium.

Exod. 24.
3. Reg. 19.
Matth. 4.
Exod. 22.

Exemplum habemus Moyſis ante legem, Eliæ ſub lege, Chriſti poſt legem, quem nos, qui ab illo nomen ducimus Chriſtianique vocamur, tanquam autorem & inſtitutorem huius ieiunij ſequimur. Præceptum autem nobis eſt, vt ex omnibus decimas pendamus, viſum eſt igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus conſtet trecentis ſexagintaquinque diebus ſiquidem trigintaſex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam abſolutam in die Paſchatis cibum ſumpſerimus, iam totius anni dierum decimas perſoluimus, tot nanque ſunt dies quadrageſimæ, diebus Dominicis exceptis, ſi à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Chriſtus in ſolitudine continens & perpetuum C

Greg. homil. 16. in Euang.
Caſ. Collatione 21. cap. 25. & ſequen.
Hier. lib. 9. in Ezech. & Amos.
Geneſ. 7.
Exod. 16.
Nume. 13.
Ionæ 3.
Ezech. 29.
Ezech. 4.

ſeruaſſe legitur, inſtituti ſunt. Qua de re fuſius à Gregorio magno ſcriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copioſè tractauit, ex Abbatis Theonæ ſententia, Caſsianus, Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus. Deinde verò quadragenarium numerum hunc in triſtitia, & mœroribus, à ſcriptura ferè ſemper adhiberi videmus, itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, ſic in deſerto populus Iſraël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, ſic nuncij Moyſis quadraginta diebus exploraſſe promiſſam terram leguntur, ſic quadraginta dierum ſpatio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præſcripti, ſubuerſam iri Niniuem Ionas prædicauit, ſic poſt finem quadraginta annorum congregatos iri qui diſperſi fuerant, Aegyptios, Ezechiel prædixit, ſic ille totidem dierum ſomnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, ſic quadringentis, hoc eſt decies quadraginta annis populus in Aegypto ſeruiuiſſe nunciatur, vt vel ex iis antiquarum rerum

Quadrageſimæ in vernũ tempus inſtitutæ ratio.

exemplis & monumentis facile appareat, hunc præcipuè numerum comprimendæ corporis carniſque luxuriæ, diuino conſilio imprimis quaſi conſecratum fuiſſe, vt iure is in ieiunium quadrageſimale relatus eſſe videatur. Neque ſine ratione factum eſt,

A vt hoc anni tempore ieiunium hoc obſeruetur. Cùm enim ſub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, viſum eſt opportunum, vt per ciborum abſtinentiam à malo refrænarentur, & ad bonum excitarentur. Et ſicut hoc tempore per eſum illiciti cibi Adam in mortem deſcendiſſe creditur, ita per abſtinentiam liciti cibi Chriſtianus ad vitam aſcendat, cum patienti Chriſto prius compaſſus fuerit: Oportet enim compati, ſi volumus conregnare. Sic ab Hilario ſcriptum legimus de his, qui iuxta morem in Eccleſia tum obſeruatum in Paſcha baptizabantur: Venturi ad Baptiſmum prius confitentur credere ſe in Dei Filium & in paſſione ac reſurrectione eius, & huic profeſſioni ſacramento fides redditur, atque vt hanc verborum ſponſionem quædam rerum ipſarum veritas conſequatur, toto in ieiuniis paſſionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compaſſionis ſocietate iunguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio, omne illud paſſionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Eccleſia ſimul ob gratiam ieiunat, Ieſu opus agnoſcens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur, non vt Dominum lugeamus. (Viuit enim viuentis Filius) ſed diſpenſationis confiteamur beneficium, vt ſi lugemus, quòd crucifixerunt ipſum, non propter ipſum, ſed propter audaciam eorum qui auſi fuerunt. Ac paucis interiectis: Ieſus crucifixus eſt, immortalis Dei Filius pependit corpore in cruce, non B propter ſeipſum, ſed propter te occiſus eſt à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, poſuit corpus pro eo, quod accepiſti: Concupiſcentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne ſis alienus à regno. Noſti quòd crucifixus eſt, noſti quòd pro te mortuus eſt, confitere quòd viuit, pro viuente, fac martyr ſis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus eſt. Si autem ſic expoſcit mortem, paruum eſt ieiunium, habes magna, largire parua. Cum gaudio ad feſta, cum lætitia ad ieiunium veni. Deliciæ ſint ieiunium. Hieronymus quoque: Eccleſiæ conſuetudo, inquit, ad paſſionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis venit, vt ſpirituali ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obſeruat Eccleſia, ieiunia fuerint ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus inſtituta, quæ quidem ex quo tempore Chriſtus terras reliquit, quàm latè patet nomen Chriſtianum, tanto ſemper ſtudio ſunt ab omnibus obſeruata, hoc præcipuè quadrageſimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non inſula inquit Baſilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam deſertus eſt, vbi prædicatio de quadrageſima non fuerit audita, ſed & exercitus, & iter facientes terra marique mercatores quoque omnes ſimiliter audiunt, libentérque ſuſcipiunt. Quòd igitur tot ſeculis, tanto mortalium omnium conſenſu, quàm longè latéque Chriſtianus orbis diffuſus eſt vniuerſus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiáque ſemper ab omnibus fuiſſe videmus obſeruatum, id ad vnius aut C alterius apoſtatæ nutum, qui nihil eſſe voluerunt, quòd inceſtam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexunt, retardare poſſit, reiiciendum eſſe putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apoſtolicas traditiones has à nobis reiici putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaſter & Auguſtinus meminerunt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius, ſic enim inducit Aërium loquentem: Quid eſt Paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non enim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunq; eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatẽ. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Dominica ieiunent, quarta verò & pro Sabbato (hoc eſt, feria ſexta) edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorũ eſus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarũ ſalutes per ſanctas afflictiones, ipſi à ſummo mane obſonantur, carnéq; & vino

Roma. 8.
Hila. cap. 15. in Matth.
Chryſ. ſerm. de ieiunio.
Hier. in Matt. c. 9.
Quadrageſimæ ieiuniũ per vniuerſum orbem annunciatũ.
Baſil. ſerm. poſteriore de ieiunio.
Hæreticorũ rationes quibus traditiones Eccleſiæ de ieiunio reiiciunt.
Epipha. hæreſi 75.
1. Corint. 5.
1. Tim. 1.
Siccorũ eſus.

vino venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt. Vocat autem hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque ſcribit Leo magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis Saluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunij, ſoli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne autem hæc ipſa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quo minus abdomini ſemper ſeruire, corporiſque voluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud iſtos vſus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult eſſe bacchanalia, quadrageſimæ ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit. Sed iam quas ab Aërio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes & tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam Sabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honorem martyrum templa conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros: Nos enim non azymorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed ſpiritus ſancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quod celebrior ſit dies illa, qua conuenimus, ſed quòd quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, affirmat illud: Omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci dominica: ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo, nec poſſunt, imò nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, Pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo poſterior, Leo magnus: Quum vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia continentia Chriſtiana, & ſi quid illis atque vobis commune eſt in temporibus, nõ concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultuum oſtendant ocioſa ieiunia: nos in nullo ad habitus noſtri honeſtatem diſſimiles, nec à iuſtis & neceſſariis operibus abſtinentes, edendi licentiam ſimplici parcitate cohibemus, vt in vſu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique noſtrûm liberum ſit voluntariis caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò diſtrictius repugnantes ſpiritui carnales concupiſcẽtias edomare, quibuſdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium: & tunc eſt efficacior ſanctiórque deuotio, quando in operibus pietatis totius Eccleſiæ vnus animus, & vnus eſt ſenſus. Et alio loco: Debebatur quidem, inquit, tantis myſteriis ita inceſſabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permane-

remus

Margin notes:
- Hebdomada paſchatis variæ afflictiones. (A)
- Leo epiſt. 93. cap. 4.
- Lutherani bacchanalia ſeruant, ieiunia reiiciunt.
- Hæreticorũ rationes de ieiunio excutiuntur.
- Hiero. dies obſeruatis, &c. Galat. 4.
- Obiectio hæreticorum.
- Solutio. (B)
- Solutio.
- Altera ſolutio.
- (C)
- Leo ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.
- Ciborum delectus quomodo obſeruandus.
- Leo ſer. 4. de Quadrag.

A remus in cōſpectu Dei, quales nos in ipſo paſchali feſto dignum eſt inueniri: Sed quia hæc fortitudo paucorum eſt, dum carnis fragilitate auſterior obſeruantia relaxatur, dúmque per varias actiones vitæ huius ſolicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano puluere etiam religioſa corda ſordeſcere: magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparādam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora ſunt inſtituta, ad Iudaicas obſeruationes referri non poſſe: ſed quum ſemper nobis ieiunandum, & ſine intermiſſione ſit orandum, datum eſſe hoc fragilitati noſtræ, vt quod ſemper facere non poſſumus, certis tamen temporibus faciamus: Quemadmodum ab eodem quoque Leone ſcriptum eſt alibi: Quia ſemper, inquit, hanc intentionem neceſſariam nō omnes habere poſſumus perpetuam, ſæpiúſque per humanam fragilitatem à ſupernis in terrena recidimus, iſtis ſaltem diebus, qui nobis ad ſaluberrima ſunt remedia præſtituti, mūdanis nos occupationibus ſubtrahamus, & aliquid temporis, quod proſit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Chriſtiano ſemper ieiunare, ſed qui ſemper nō poſſunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora ſunt præſcripta. Neque dubium eſt, quin multo ſit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Eccleſiæ præcepto ſimul celebratur ab omnibus, quàm ſi quis, quod noſtri temporis Aëriani faciendum B cenſent hæretici, qualemcunque diem eligat à ſeipſo, & ieiunet propter libertatem: Siquidem publica, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum eſt, præferenda ſunt propriis: & ibi intelligēda eſt præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam ſuam obſeruantię ſingulorum, & contra nequitiæ ſpiritalis inſidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœleſtia quiſque arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiam ſi ſpecialibus præliis poſſit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, ſi contra hoſtem palam in acie ſteterit: vbi non ſuis tantum viribus certamen ineat, ſed ſub inuicti regis imperio, fraternis cōſociatus agminibus, bellum vniuerſale conficiat: Minore enim diſcrimine plures confligunt cum hoſte quàm ſinguli: nec facilè patet vulneri, quem oppoſito ſcuto fidei, non ſua tantùm, ſed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti ſermone: Diuinarum, inquit, reuerentia ſanctionum, inter quælibet ſpontaneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum, vt ſacratius ſit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata inſtitutione dependitur. Exercitatio enim cōtinentiæ, quam ſibi quiſque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiuſdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuerſa Eccleſia ſuſcipit, neminē à generali purificatione ſeiungit: & tunc fit potentiſſimus Dei populus, quando in vnitatem ſanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniūt & in caſtris militiæ Chriſtianæ ſimilis ex omni parte præparatio, & eadem eſt vbique munitio. Ac paucis interiectis: Pleniſſima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, C quando totius Eccleſiæ vna eſt oratio, & vna confeſſio. Si enim duorum vel trium ſanctorum pio conſenſui omnia quæ popoſcerint, dominus præſtanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obſeruantiam pariter exequenti, & per vnum ſpiritum concorditer ſupplicanti? Magnum eſt in conſpectu domini, valdéque pretioſum, cùm totus populus Chriſti eiſdem ſimul inſtat officiis, & in vtroq; ſexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna ſententia eſt: cum in operibus ſeruorum ſuorum glorificatur Deus, & totius pietatis autori in multarum actione gratiarum benedicitur. Hinc videre licet, quid ſpectauerit Dei ſpiritus in certis temporibus præſcribendis, quibus & ieiuniis, & precibus, & quibuſcunque aliis pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirum, vt quicquid eiuſmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipſum ſonare videtur, fieret ſimul ab vniuerſis, vno ore, vno animo, vno ſenſu & conſenſu: qui non poteſt Deo non eſſe gratus, non poteſt ad quiduis impetrandum non eſſe cumprimis efficax. Malè habet Satanam cōſenſus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt ſegreget, vt ſpargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille, quum ſibi non ſatis eſſe virium aduerſus omnes intelligat, circum

Leo ſer. 3. de ieiunio ſeptimi mēſis.

Leo ſerm. 4. de ieiunio ſeptimi mēſis. Ieiunium generale præfertur priuato.

Leo Papa primus, oratio totius Eccleſiæ & confeſſio efficaciſſima eſt. Matt. 18.

Diabolus diuiſionis ſtudioſiſſimus & in ea potentiſſimus, contrà Deus vnitatis amātiſſimus. Matt. 6 & 17.

circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Quominus res bona ſit ieiunium, non facilè mortalibus perſuaderi poſſe videt, quum ab ipſo Chriſto commẽdatum etiam eſſe legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre poteſt: verùm vt fructuoſum, vt ſit efficax ieiuniũ tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cũ vniuerſis: minus vtile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna ſolitarius: elige tibi diẽ ipſe quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuerſè, non quum alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuerſum orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo catholici fieri non poſſe putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quòd hunc numerum in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus: ieiuna tu quinquageſimam qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animíque remiſſioni. illud cumprimis diligenter obſerua, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia feciſſe, néue vlla in re cum catholica conſenſiſſe videare: nõ illa tibi, tu præſcribas illi: tuũ iudicium illius iudicio præfero: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuiſſe puta, qui non intellexerint, ſe diebus & temporibus obſeruandis ad fabulas Iudaicas eſſe prolapſos. Videmus igitur, quòd ſancti ſpiritus in certis diebus præſcribendis, quod contrà, Satanæ conſilium fuerit in iiſdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæſita eſt, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer ſimul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm diſſidium, quàm vt diſpergi poſſint, quos prætioſo ſanguine ſuo Dei filius congregare dignatus eſt. Neque verò id in hac re tantum, verumetiam in aliis pleriſque omnibus, ſicut de Euchariſtia quoque quum tractaremus, paucis à nobis commemoratum eſt, quemadmodum per membrum quoddam ſuum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri: imò tũc primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantum ſpeciei vſus, ſed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem ſi pij & catholici omnes vtantur altera tantum, cenſebit vtendum vtraque: ſi per catholicam ſit vſus vtriuſque permiſſus, cenſebit altera tantum vtendum. Adeò ferre non poteſt, vt vniuerſè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim ſicut dierum, ita ciborum quoque nullam, ſed ſobrietatis tantum ac temperãtiæ noſtræ, & erga ſummum Deum honoris rationem ducimus: cum illa Iudæorum diſcrimina nihil ad ſanctam & ſpiritualem hanc abſtinentiã facere videantur. Quid enim aut ſolidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid ſquama non contectis piſcibus, cum ſpiritu, cum ſanctitate, cum abſtinentia negocij eſt? Quæ, ſi Iudæis vetita ſunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philoſophiam, non diuinam. Si verò, quoniam inſalubria ſunt, idcirco fuerunt illis interdicta, quid aliud quàm Aegyptiorum fuiſſe artibus Moyſen imbutum indicant? Sin autem, id quod verius eſt, ſimulacra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, ſicut Paulus loquitur, futuræ veritatis, inducta iam veritate, ſimulacris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentiis ciborum & temporum inſiſtebant; nos ad Deum & ad ſpiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abſtinendi vel obſeruandi genere ſequimur, quàm vt noſtrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi conſecremus, & ipſi nos domata carne noſtra, & ſub rationis imperium ſubiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abſtinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re diſſerentem audiamus: Non ideò negligendum eſt, inquit, quia de obſeruantia veteris legis aſſumptum eſt, tanquam hoc de illis ſit, quæ inter diſcretiones ciborum, inter baptiſmatum differentias & auium pecudúmque hoſtias eſſe deſtiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ ſignificauêre, finita ſunt, ieiuniorum verò vtilitatem noui Teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animę ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſcepit.

Quia

Marginal notes: A; B; Lutheri ſuperba verba.; Ciborum delectus.; Leuit. 2.; C; Coloſ. 2.; Leo ſer. 4. de ieiunio decimi menſis.

A Quia ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies: & diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cætera talium mandatorum: ita quod in iiſdem libris de iuniorum ſanctificatione & curatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. Quæ verò alia loca ex Apoſtolo per noſtri temporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuiſſent, viciſſim à Manichæis in illos retorta fuiſſe legimus. Sic enim Fauſtum loquentem inducit Auguſtinus: De vobis quid dicam, id eſt, de Chriſtianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, pleriq; verò quadrupede omni, alij etiã cuncto animali penitus abſtinent, fértque ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia, & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non deos exiſtimat: Nec videtis indociles, quia ſi hoc verum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dæmoniorum & ipſi ſunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut negare, cùm conſtet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum, quotannis omni cum ſtudio celebretur in cõuentu catholico. Dico autẽ quadrageſimam, quam qui inter vos ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dęmoniorũ inſuper doctrinam vocat abſtinentiam prædictorum. Quid ergò & vos chariſſimi, ritúne tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis paſſionis Chriſti celebrãtur myſteria, & ſeductorij ſpiritus fraude decipimini, & in hypocriſi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conſciẽtiam veſtram? Ac rurſus: Vos verò, inquit, qua nunc excuſatione vtimini, Paulo clamante, nihil eſſe non mundum, & doctrinas dęmoniorum appellante ciborum abſtinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtinetis, vt diximus, ſed etiam gloriam captatis exinde: & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis, id eſt, ſecundum hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hũc modum reſpondit Auguſt. Audi ergò quòd conſiteris te non videre, qua mẽte & conſilio hoc aduerſum vos capitulum proferamus: non quòd à carnibus abſtineatis: nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras: nõ tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod nõ intelligitis: & Chriſtiani non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, nõ ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent: vel ſemper, ſicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes: Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòſt: Si ad virginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina: Qui dat nuptũ, bene facit, & qui non dat nuptũ melius facit: vt bonum eſſe nuptias diceretis, ſed meliorem virginitatem: ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia: non vos ſpiritus ſanctus ita prænunciaret, dicens: prohibẽtes nubere: Ille enim prohibet, qui hoc malũ eſſe dicit, non qui

C huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè ſequẽti libro: Omnia, inquit, mũda mundis ſecundum naturam in qua creata ſunt, non tamen omnia ſecundum ſignificationem munda primo populo Iudæorũ: nec vobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinẽ humanę ſocietatis, apta ſunt: ſed cum ſua cuiq; redduntur, & naturalẽ ordinem ſeruãt, omnia munda ſunt mũdis, immundis autẽ & infidelibus (quales præcipuè vos eſtis) nihil eſt mundũ. Eadem hac apoſtolica ſentẽtia, qua notat hæreticos prohibẽtes nubere, à Iuliano quoq; Pelagij ſectatore ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus: quaſi dixerit poſt aduentũ Chriſti turpia eſſe cõiugia: cum ipſe tamẽ nihil tale dixerit, neq; coniugiũ, ſed concupiſcentiæ malũ, ſine quo cõiuges non copulãtur, eſſe turpe ſcripſerit. Et contra Adimãtum ſcribens, cùm eadem Apoſtoli verba produxiſſet: Hos, inquit, propriè deſignat, qui nõ propterea tẽperant à cibis talibus, vt aut concupiſcẽtiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcãt: ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negãt. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſciplinam dicentem, quòd omnia munda ſunt mundis: ſeruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda noſtra cruditate & vinolentia. Docet his verbis Auguſtinus, quòd alia fuit cauſa cur abſtinerent Iudæi, alia cur Chriſtiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij.

Matt. 4. Matt. 22.

Aug. libr. 20. con. Fauſtum cap. 3.

2. Tim. 4.

Hæretici noſtri nunc, vt olim Manichæi de ieiunio & ciborũ delectu loquuntur.

Idem lib. 31. cap. 2. Tit. 1. 1. Tim. 4.

Aug. lib. 30. cont. Fauſtũ, cap. 5.

Cap. 6. 1. Cor. 7.

1. Tim. 4. cap. 4.

Aug. lib. 5. con. Iulia. ſub finem, cap. 14.

Tit. 1.

Abſtinentia Chriſtianorum, Iudæorum, & hæreticorum diuerſa.
1.Tim.4.
Hier.lib.2. contra Iouinian.

Iudæi ſignificandi gratia: Chriſtiani domandi corporis cauſa: Hæretici quòd ipſam A
creaturam bonam negarent, & immundam dicerent: quos notare videtur Apoſtolus, cùm dicit, Venturos in nouiſſimis temporibus, qui prohibeant nubere,& abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens, cùm eadem Apoſtoli verba per Iouinianum obiicerentur: Reprobat, inquit, Apoſtolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: ſed Marcionem deſignat,& Tacianum,& cæteros hæreticos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam ad deſtruenda & contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia

Chryſ.Hom. 12.in priorẽ ad Timoth.
epi. Theodo. Ca.de abſtinentia,

præferimus ſaturitati. Similiter quoq; Ioannes Chryſoſtomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis,& Marcioniſtis, omníque illorum officina hic loquitur. Ambroſius quoque, Marcioniſtas, Patricianos, & Manichæos iis verbis notari ſcribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inſcripſit, Diuinorum decretorũ epitome, A vino, inquit,& ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam, non ſimiliter vt hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim ab iis tanquam ab immundis abſtinendum eſſe cẽſent: Eccleſia autem nihil horum decreuit. Ac poſt quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt, Dei autem Eccleſia aduerſatur quidem fabulis hæreticorum, diuina ve-

Catecheſi 4.

rò decreta ſequitur. Et qui fuit vetuſtior his Cyrillus Hieroſolymitanus. Ieiunamus, B

Biſantinorũ religio in obſeruãdo quadrageſimæ ieiunio.
Niceph.libr. 17.Eccl.hiſt. cap.32.

inquit, à vino & à carnibus abſtinentes, non quod oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, ſed quod mercedem expectamus: vt cùm ea quæ ſub ſenſum cadunt neglexerimus, fruamur ſpirituali menſa, quæ ſola poteſt mente comprehendi, & vt nunc ſeminantes in lacrymis, in futuro ſeculo cum exultatione metamus. Ante mille annos Iuſtinianum imperatorem feciſſe tradit Nicephorus, cùm fames Biſantij increbuiſſet, vt ſecunda ſtatim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponendas promulgaret:& hoc quidem ſic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat, mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quàm vt quicquam de patriis moribus & traditionibus

Chryſ.Hom. 6. ad populũ Antioch.

mutaret. Ad Antiochenos autem ſic loquitur Ioannes Chryſoſtomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati,& aquæ potu,& tenui victu ſiccari? Certum eſt, quòd hoc illo grauius: ſed tamen conſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum:& hoc cùm non inuitè nos circa menſam habeamus, tamen propter conſuetudinem ex conſcientia omnia generoſè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia con-

Act.11.

ſuetudo, ex qua ciuitate Chriſtianum nomen ſumpſit originem: nam ibi primum di- C
ſcipuli dicti ſunt Chriſtiani: neque dubium eſt, quin eam ab Apoſtolis per manus tra-

Teleſp. ieiunium ſeptem hebdomadarum ante paſcha pro clericis.
Lib.3. Paſchalis.

ditam acceperint. Nam & Teleſphorus, qui ſextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam ſuo tempore ſtatutum fuiſſe ſcribit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem domini vocati à carne ieiunent. Neque ſecus in Alexandria fuiſſe obſeruatum, teſtis eſt Theophilus eius vrbis Epiſcopus, Chryſoſtomi æqualis: qui grauiter eos inſectatur, qui clàm vinum bibebant, & clauſis parietibus, carnibus diebus quadrageſimæ veſcebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam ſuos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abſtineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Ioannem Chryſoſtomum, qui tum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Theophilum Alexandrinũ Epiſcopum? doctrinas dęmoniorum docuiſſe reliquos omnes totius orbis Epiſcopos, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, qui conſuetudinem hanc à certis cibis certis temporibus abſtinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obſeruandam, populum tam diligenter ſunt cohortati? Quid hoc eſſet aliud, quàm vniuerſam Eccleſiam catholicã Sataniſmi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani noſtri temporis, quàm ſeculorum omnium à Chriſto paſſo ad hæc vſq;

A noſtra tempora Chriſtiani. Qui non ignorabant omnia eſſe munda mundis, ac multo
melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit,
prohibentes abſtinere cibis, quos Deus creauit, & cætera, quàm qui noſtro ſeculo ſibi
cornicum oculos confixiſſe videntur. Sed nec illud eos intereà fugiebat, quòd bonum
eſſet etiam à licitis abſtinere, & cùm caſtigatius viuendum eſt, ita diſcernere cibos, vt
vſus eorum ſemoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chryſoſtomum & Theo-
philum in Ancyrano concilio legimus conſtitutum, vt Presbyteri & Diaconi, qui à Con. Ancyra-
carnibus abſtinent, hoc eſt, ipſi ſibi à carnibus abſtinentiam indixerunt, non eas tan- num. cap. 13.
quam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm ſi vellent, abſti-
nerent, quòd ſi intantum eas abominarentur, vt ſi quando cum oleribus carnes
eſſent coctæ, ab ipſis etiam oleribus abſtinerent, ordine ſuo mouerentur. In Gan- Con. Gãgrẽ.
grenſi quoque concilio, ſi qui carnem edentem condemnaſſent, anathema ſunt pro- Cap. 2.
nunciati, in quo tamen ipſo cautum eſt: Si quis eorum, qui continentiæ ſtudent, abſq; Cap. 19.
neceſsitate corporea, ieiunia communia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda,
perfectam in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Quod vtrunque contra
eos, qui ſequebantur Euſtathium hæreticum, ſancitum videtur. Nam is & ieiunia
quæ prædicantur in Eccleſia contemnenda cenſuit, & nonnullos cibos carnium, tan-
quam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum eſt obſeruantia comprobata, vt extra
ieiunij tempus, carnium eſus illicitus non eſſe putaretur. In Bracarenſi primo con- Conc. Braca-
B cilio decretum eſt poſteà: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in ren. ca. 14. 32.
vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immundi-
tiam putans ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Ma-
nichæus & Priſcillianus docuerunt, anathema ſit. Ac ne quis putet priſcis tantum
illis temporibus ita creditum & obſeruatum eſſe, etiam Bernardi ſeculo, qui vixit Ber. Homil.
ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extin- 66. in Cant.
ctam fuiſſe Lucem Euangelij, fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum doce- Hæreticorũ
rent, prohibentes nubere & abſtinere à cibis, & cætera, quos ille grauiter inſectatur, abſtinentia
dicens: Abſtinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipien- qualis.
dum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos ſe probantes, non ſanè quia 1. Corint. 9.
abſtinent, ſed *quia* hæreticè abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinen- Epheſ. 5.
tia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redargui- 1. Tim. 5.
mus Paulum, quod caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redigit? Abſtineo à vino,
quia in vino luxuria eſt, aut ſi infirmus ſum, modico vtor, iuxta conſilium Pauli. Ab-
ſtineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia.
Quod etiam à Clemente illo rectè dictum eſt: Victus Chriſtiani ratio non lautitiis Clemens Ale-
paratur & deliciis, à cibis enim titillantibus & ad Venerem incitantibus, procul eſt xan. in peda.
menſa veritatis, etſi enim maximè propter homines omnia facta ſunt, non tamen lib. 2. cap. 1.
omnibus vti bonum, ſed neque ſemper. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quic-
C quid ex eo conficitur, poſtremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Chriſtia-
nè, ſi non idcirco quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid ſibi vult,
quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpicionem generat
mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Verumtamen ſi de regula me-
dicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam
odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, id eſt, ſpiritua-
lium medicorum ſchola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frænas li-
bidinem. At ſi de inſania Manichæi præſcribit beneficentiæ Dei, vt quod ille crea-
uit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, ſed
& cenſor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abſtineas, non planè
abſtinentiam collaudabo, ſed execrabor malitiam, & blaſphemiam, te magis immun-
dum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum opti- Tit. 1.
mus æſtimator, quia nihil immundum niſi ei qui immundum quid putat: Immundis
autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia.
Væ qui reſpuitis cibos, quos Deus creauit iudicantes immundos, & indignos, quos
traiiciatis in corpora veſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præceſsit
Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnenſes hęreticos ſuo tempore feciſſe Anſelmus.

ſcribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abſtinere iuberent. Quorſum autem attinet A
eos recenſere, qui poſteà ſequuti ſunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem,
Nicolaum Lyrenſem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui ſunt in Paulum
commentati? quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: vt miranda ſit eorum
impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, vt à certis cibis tanquam im-
mundis homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum
actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil eſt
1. Tim. 1. quòd ſimus longiores. Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo
Iuſto lex non eſt poſita. ſcriptum eſt: Iuſto lex non eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptum ſit, quis eſt qui
negare audeat? verùm intereà quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certè
Matth. 6. qui à Magiſtro noſtro docti ſumus orare: Dimitte nobis debita noſtra, non inuiti
1. Ioan. 1. verba ſancti Ioannis vſurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus,
Matth. 9. nos ipſi ſeducimus, & veritas non eſt in nobis. Dixit Chriſtus: Non ſe veniſſe iuſtos
ſaluos facere, ſed peccatores. Glorientur hi de ſua iuſtitia, quorũ cauſa Chriſtus non
venit: nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus, atque ideo legem
nobis eſſe poſitam facile feremus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri
queamus. Sed eſt quædam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neque
Rom. 2. deſunt viri iuſti & boni, participes Chriſti facti, qui cùm ipſi ſibi ſint lex, ea quæ legis
Chriſti ſunt, ſpontè faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripſit ad Timo-
theum Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. Da mihi Timotheos omnes. Tantum abeſt, B
vt eis abſtinentiæ legem aliquam Eccleſia ferendam eſſe putet, vt hortetur etiam
1. Tim. 5. cum Paulo: Nolite bibere aquam, ſed vtimini vino modico. Sed quid ſi quàm ra-
riſsimi nunc Timothei, magna autem ex parte ſunt omnes Epicurei? quorum
Philip. 3. Deus venter eſt: qui vitam hanc ſibi vitalem eſſe non putant, niſi quotidie vino ſe
Eſaiæ 5. ingurgitent, niſi quotidie ventrem ſuum carnibus farciant: Qui ſicut à Propheta
ſcriptum eſt, manè conſurgunt ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad ve-
ſperam, vt vino æſtuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conui-
uiis eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Eccleſia? Nunquid ſine-
ret eos ſuo arbitratu ferri, & ſua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre
Ieiuniorũ inſtituendorũ cauſa. piæ matris noſtræ viſcera, nullius rei præterquàm ſalutis noſtræ auaræ: Quin illa,
quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ ſe dedidiſſe, quibuſcunque potuit rationibus ad
officium reducendos, & legibus ad abſtinentiam & ſobrietatem adigendos eſſe pu-
tauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera noſtræ fidei ratio, quæ in ſpiritus liber-
tate, non quæ in carnis licentia poſita eſt, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur.
Quare ſi quis Apoſtolorum temporibus nullam de ieiuniis déque ciborum habendo
delectu legem latam fuiſſe dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid
enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præſtabat, quàm vlla potuiſſet lex im-
perare? Non à carnibus modò, verumetiam ab omni animantium eſu ſibi tum ho- C
Philo de vita contempl. ſiue de ſupplicibus. mines temperabant. Teſtatur Philo, qui fuit Apoſtolorum æqualis, tantam fuiſſe
temporibus illis abſtinentiam, vt nullus eſſet prandiorum vſus, neque priuſquam
Sol occidiſſet cibum quiſquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quin-
Abſtinentia primorum Chriſtianorũ erat nõ à carnibus ſolùm, ſed ab omni animantium eſu. to, ſexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua ſola,
obſonium panis cum ſale & hyſſopo. Quamuis autem hæc de Eſſeis tradere videa-
tur Philo, quaſi in laudem ſuæ gentis ſcribens, tamen non Euſebius modò, verùm
& Hieronymus, & Suidas & Beda à Chriſtianis, atque iis Marci diſcipulis hæc ita
obſeruata fuiſſe tradunt. Vbi igitur ſuum quiſque corpus cum Paulo caſtigabat, &
Euſeb. lib. 2. cap. 17. Eccle. hiſtoriæ. in ſeruitutem redigebat: vbi tota die mortificabantur, & facti ſunt tanquam oues oc-
ciſionis: vbi tantum carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem conſtitu-
ti, & nihil aliud quàm ſpiritus eſſe facti viderentur: quid ibi lege, quid fuit opus con-
1. Cor. 9. Rom. 8. ſtitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum diſcrimen aliquod præſcribe-
ret? Frænis illi magis quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de
rigore ſuo, vtque corpori ſuo nonnihil indulgerent, admoneri neceſſe habebant, ſicut
Euſeb. lib. 5. Eccl. hiſt. c. 3. à Paulo Timotheũ admonitũ eſſe iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque
martyre factũ refert Euſebius: qui cùm vidiſſet Alcibiadẽ quẽdam eadẽ ex cauſa, qua
ſe, nimirum quòd Chriſtum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti ſqualido
viuen

A viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuiſſet, vſus anteà fuerat, nihil vt pręter panem ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & aliis prætereà offendiculi occaſionem relinqueret, perſuaſit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vſurparet, ſibique eum dicto audientem habuit. Hanc hiſtoriam recitat quidam ex hoſtibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem qua fronte ſcribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus auſtero viuendi genere rationem hanc additam eſſe, quòd rudiores exiſtimarent hæc diſcrimina ciborum eſſe præſtantiorem cultum Dei, quem errorem taxari proſit non confirmari, cùm nihil horum apud Euſebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quod offendiculi relinqueret occaſionem. Viſus eſt enim cæteris anſam dare ſuſpicandi, quòd propter eam cauſam abſtineret, quaſi reliquos cibos immundos eſſe iudicaret, qui præter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiuſmodi affingere, hoſtibus Euangelicæ veritatis nouum non eſt. Neque verò ſolus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Chriſtiani cenſebantur vt plurimum à carnibus abſtinebant, quod illa verba Biblidis Gallicanæ Martyris indicant, quæ cùm in eodem Euſebij libro ſcripta ſint, ſilentio tamen à veritatis hoſtibus prætereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Chriſtiani falſo inſimulabantur, infantes ab illis edi, illa verò quãuis tormentis victa, Chriſtum anteà negauiſſet, in temporario tamen illo ſupplicio de pœna cogitans æterna, contra ſpem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abſtinebat, quàm vel Attalus ipſe, vel qui vixerunt ſeculo illo Chriſtiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuiſſet, qui ſolo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus veſceretur, verùm vt ne nimia hac abſtinentia ſibi vitæ periculum accerſeret, néve quibus vti ſocios cibis videret eos auerſaretur. Verùm vt vnde deflexit redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apoſtolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quàm eſſet moribus obſeruatum, cibum aliquem aut potum ſumerent, da quales Conſtantinopoli fuiſſe commemorauimus, qui mortem ſubire potius erant parati, quàm vt in quadrageſima carnium aliquid Imperatore cogente guſtarent, quandoquidem & ipſi ſibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit conſuetudo, non modò non eſſe ducemus neceſſarium legem eis aliquam poni, verumetiam ſi feruore nimio progreſsi longius fuerint, magis etiam abſtinendo quàm eorum valetudo ferre poſſe videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant, reprimendam, non autem prorſus opprimendam carnem eſſe meminerint. Sic Ioannem quoque Gerſonem ad quendam incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multum refert ſi quodcunque appoſitum fuerit tibi comederis, ſeruata inſtitutione Eccleſiæ, & temperantiæ modeſtia moderata qualiter expreſſa eſt. Qui verò continentiam iureiurando profeſsi continere ſe poſſe negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales noſtro ſeculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam conſtringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadrageſimas, ſic enim (quoniam ſine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abſtinentes facilius illicitis reſiſterent, nec impoſsibilitatem continendi cauſarentur. Quamobrem fieri poteſt, vt initio conſuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abſtinendi, quæ cùm nihil ea de re generali concilio conſtitutum eſſet, non eadem ab omnibus obſeruabatur: Sed poſteaquàm in deterius prolapſi ſunt mores hominum, factum eſt, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia Sabbatis tantum & Dominicis diebus in quadrageſima veſcerentur ouis & butyro, ſexta ſynodus Conſtantinopolitana ſub Imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit: Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadrageſima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cum horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidem abſtineret, non multò poſt ſextam illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc eſt edita conſtitutio:

Pſeudeuãgelicorum ſycophantia.

Cap. I.

B

Chriſtiana indulgentia.

Ioã. Gerſon.

C

Ieiuniorum varię conſuetudines & leges.

Cap.9. Quiſquis ſine ineuitabili neceſsitate atque fragilitate & euidenti languore,ſeu etiam A
impoſsibilitate ætatis, diebus quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare,
non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiuſdem diei
ſancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore ab
omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſci-
plinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſsitas arctat,
nō ante prohibita violare præſumant,quàm à Sacerdote permiſſum percipiant: Non
Gal.5. eſt ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil præſcripto legis opus ha-
beremus,cùm ſibi quiſque lex eſſet.Itaque quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt po-
Clem. lib.4. ſtromatum. ſita, idem cum eo vult eſſe Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit ali-
Galat.5. quando: Legem non eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm
ſpiritus fructus enumeraſſet,charitatem,gaudium,pacem,patientiam,benignitatem,
bonitatem,longanimitatem,manſuetudinem, fidem, modeſtiam, continentiam, ca-
ſtitatem: Aduerſus huiuſmodi,inquit, non eſt lex. Non quòd etiam qui ſunt iis virtu-
Galat.4. tibus præditi,legi ſubiecti non ſint (nam ſi Sanctus ſanctorum Dominus noſter Ieſus
Legem virtutis amore boni, & pœnæ formidine ſeruāt mali. Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt,quis erit tam ſanctus, qui ſubiectus eſſe legi recu-
ſet?) ſed quòd qui iuſti ſunt, non terrore legis adacti, quod lege præſcriptum eſt fa-
ciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptum eſt amore, ſicut etiam à Poëta
quodam ſcriptum eſt: Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Oderunt peccare
Philoſophiæ vtilitas. boni virtutis amore. Sic Philoſophum quendam, cùm ex eo percontaretur Diony- B
ſius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philoſophi? reſpon-
diſſe ferunt,vt etiam ſi omnes leges aboleantur, tamen æquabiliter victuri ſint. Vul-
gus enim à peccando legum præſcriptis arcetur: Philoſophus rationem habet pro le-
gibus,non ideo quod rectum eſt faciens, quia lex iuſsit, nec ideo temperans à ſcele-
re,quia lex vetuit,ſed quia nouit illud per ſe rectum,hoc eſſe per ſe turpe. Atqui mul-
Chriſtiana Philoſophia. tò rectius hoc de Chriſtiana Philoſophia dici poteſt, quam qui ſunt amplexi, non
ideo Deum vnum colunt, non ideo ſibi cauent, ne nomen eius in vanum aſſumant,
non ideo Sabbata ſanctificant, non ideo parentibus honorem habent, non ideo à cæ-
de,ab adulterio, à furto, à falſo teſtimonio, ab vxoris, aut rei alienæ concupiſcentia
abſtinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, ſi ſecus ali-
quis faciat: verum facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proxi-
mum,vt etiam ſi nulla de rebus iis lex interceſsiſſet, nihil tamen vnquam commiſſu-
ri ſint,quo vel Deus vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem
Ambr. lib.3. offic.cap.5. feciſſet Ambroſius: Da (inquit) hunc annulum ſapienti, vt ope eius poſsit latere,cùm
deliquerit: non enim latebra ſapienti ſpes impunitatis, ſed innocentia eſt. Denique
lex non iuſto eſt poſita, ſed iniuſto, quia iuſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis,
ac iuſtitiæ ſuæ normam. Ideòque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, ſed honeſtatis
regula. Quamobrem etſi conſilium legis fortaſſe nō fuit ſanctos comprehendere, qui
nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm C
Legibus ſancti ſubiecti. enim lex in vniuerſum ponatur, nec fieri commodè poſsit iſta diſtinctio, æquius eſt
paucos ſanctos legi ſubiici, quàm vniuerſos abſque lege viuere. Tenentur itaque le-
gibus non diuinis magis quàm humanis etiam ſancti, quamlibet illis præceptio legis
eſſe ſuperuacanea videatur, neque debet quiſquam quantumuis iuſtificatus à man-
datorum obſeruatione ſe liberum eſſe putare. Probis enim & rectis non minus eſt
neceſſaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconſtantibus vitij interdictio.
Tum autem præclarum eſt, ſi qui iuſtitia cæteros antecellunt, exemplo ſuo paren-
do legibus eos in officio contineant. Neque dubium eſt, quin qui Spiritu Dei agun-
tur, quoniam non elatione animi & arrogantia, ſed humilitate ſunt ſobrietatéque
ſapientes, magna animorum ſuorum alacritate ſubiuncturi ſe ſub legis imperium,
atque omnia prius & facere & pati parati ſint futuri, quàm vt cuiquam eſſe velint
offendiculo. Neque res ea quicquam Euangelicæ libertati obſtabit, quandoquidem
Aug. de gratia Chriſti contra Pela. lib.1. cap.13. præclarè dictum eſt ab Auguſtino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. San-
ctus ille Rex & Propheta qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucur-
ri,cùm dilataſti cor meum: ſtatim ſubiunxit: Legem pone mihi Domine viam iuſtifi-
Pſal.118. cationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum Domini

cucur

A cucurrerat, cui præclarum illud elogium à Domino tributum legimus: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meum, adeò non dedignabatur legi ſubiici, vt vltrò etiam ſibi legem poni peteret, quam ſciret intelligendo, faceret diligendo, in latitudine amoris, non in anguſtiis timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonæ ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic probantur non eſſe ſub lege, vt iuſtitias legis non ſolùm implere, verumetiam ſuperare contendant, ſitq; deuotio eorum legali maior imperio, quæ obſeruantiam cumulans præceptorum, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoque magnus: Iuſto dicitur lex non eſſe poſita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in ſemetipſo habeat & Apoſtolicas autoritates & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus: Iniuſtus legitimè lege vtitur vt iuſtus fiat, quod cùm factus fuerit, ea iam non vtatur tanquam vehiculo cum peruenerit, vel potius tanquam pædagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, non qua iuſtus ad iuſtificantem gratiam perducatur, ſed qua legitimè iam iuſtus vtatur? Sed libet Bernardi quoque verba adſcribere: Nec filij, inquit, ſunt ſine lege, niſi fortè aliquis aliter ſentiat, propter hoc quod ſcriptum eſt: Iuſto non eſt lex poſita. Sed ſciendum eſt quod alia lex eſt promulgata à ſpiritu ſeruitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate, nec ſub illa coguntur eſſe filij nec ſine iſta patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? Non accepiſtis, inquit, ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? Sed accepiſtis, ait, ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Denique audi iuſtum vtrunque de ſe fatentem, & quòd non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe non eſſem ſub lege: His qui ſine lege erant, tanquàm ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vnde aptè non dicitur, iuſti non habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita, hoc eſt, non tanquam inuitis impoſita, ſed voluntariis eò liberaliter data, quò ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchrè Dominus: Tollite, ait, iugum meum ſuper vos. Ac ſi diceret, non impono inuitis, ſed vos tollite, ſi vultis, alioqui non requiem, ſed laborem inuenietis animabus veſtris. Bona itaque lex charitas & ſuauis, quæ non ſolùm leuiter ſuauiterque portatur, ſed etiam ſeruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas vtique non deſtruit, ſed facit vt impleantur, dicente Domino: Non veni legem ſoluere, ſed adimplere. Illam temperat, iſtam ordinat, vtranque leuigat. Nunquam erit charitas ſine timore, ſed caſto, nunquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergò charitas legem ſerui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem. Porrò timori permixta deuotio ipſum non annullat, ſed caſtificat, pœna tantum tollitur, ſine qua eſſe non potuit, dum fuit ſeruilis, & timor manet in ſeculum ſeculi caſtus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda eſt, quæ ſeruili, vt diximus, nunquam deeſt timori, illo ſcilicet loquutionis genere quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis colligere licet, iuſtos quoque legibus etiam humanis eſſe ſubiectos, ac meritò in concilio Vienneſi condemnatos fuiſſe Begardos & Beginas, qui eos qui ſunt in gradu perfectionis & ſpiritu libertatis, non eſſe dicebant humanæ ſubiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obligari, quod vbi Spiritus Domini, ibi ſit libertas. Ac rectè quidem Paulus, ſed non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur non timore ſed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi neceſsitate ſeruitur, vbi diligitur quod iubetur, ſicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obſeruantia ieiunij quadrageſimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam ſanctus eſt, vt non ſanctior, nemo tam deuotus, vt non debeat eſſe deuotior. Nihil igitur allatum adhuc ab iſtis videmus, quamobrem tot ſeculis inueteratum in Eccleſia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abſtinendi rectum ſit abrogari. Ac intelligunt hoc ipſi quoque, quod ficulnea ſunt planè præſidia, quibus nituntur, ſciunt nequicquam hæc à ſe produci, ſciunt conſuetudinem hanc maiorum ſanctam & ſalutarem eſſe, rectéq; cum fide & humilitate cuſtodiri, quamobrem

Act. 13. — Caſ. col. 21. cap. 3. & 26. — Leo epiſ. 90. — Augu. de ſpiritu & litera, cap. 10. — Ber. epi. 11. — Roma. 8. — 1. Corint. 9. — Matth. 11. — Charitas implet legem. — Matth. 7. — Pſalm. 18. — 1. Ioan. 4. — 2. Corint. 3. — Leo ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis. — Sermo. 11. de quadrageſima.

tolerari poſſe, quinetiam vtilia eſſe fatentur hæc exercitia, verùm ſuperſtitionem ferendam non eſſe, qua perſuaſum ſit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei ſunt, id eſt, opera quibus Deus iudicet ſe honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fauſto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non ſolùm abſtinetis, inquit Fauſtus Manichæus, ſed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis. Ac in proximo ſuperiore libro hæc illius verba recitat Auguſtinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abſtinent omnis Eccleſia, & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non deos exiſtimat. Quid igitur adfertur à noſtri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fauſto Manichæo fuerit ad eundem prorſus modum productum? Qui non in hoc ſolùm, ſed in aliis etiam ſuis dogmatibus nihil de ſuo deprompſerunt, ſed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuerſos repente in Eccleſia Dei renouauerunt, & benè ſopitos ignes ſuſcitantes, quæ totius orbis Chriſtiani conſenſu quodam admirabili pridem hæreſeos conuicta ſunt & damnata, ea pro veris vulgo perſuadere conantur. Et hoc eſt præclarum (ſic enim vocant) Euangelium, quod cùm ſub ſcamno tot ſeculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per ſe, & in lucem productum eſſe gloriantur. Quid igitur? hoſtes Euangelij vocabimus Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Baſilium, Theophilum Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clariſsima totius Eccleſiæ lumina orbis vniuerſus Chriſtianus ſumma ſemper admiratione laudéque proſequutus eſt? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Fauſtum Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta, quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorſus cum Euangelio iudicatum eſt? Nunc autem eandem illam à tot ſeculis damnatam, ipſiſsimum Euangelium, ipſiſsimum eſſe Dei verbum vulgò perſuadetur. Et tamen illi ipſi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterúmque teſtimoniis vtendum eis eſt, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogma tuentur, ſed Auguſtini, ſed Ambroſij, ſed Chryſoſtomi, ſed aliorum orthodoxorum patrum, quorum Euangelium oppugnant, autoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum ſæpè verba ad ſuam ſententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic ſuo ipſi iudicio, quos autores ſequuntur, eos habent pro hæreticis, cum quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti citandis eorum teſtimoniis catholicos eſſe confitentur: vtcunque minimè ferendo ſupercilio, non de illorum ſcriptis modò, verumetiam de Conciliorum Decretis ſibi cenſuram arrogare non verentur: ſed ſi poſſent de ſuo ſupercilio nonnihil demere, ſuúmque iudicium Eccleſiæ iudicio ſubmittere, hæretici eſſe non poſſent. Verùm vnde digreſſa eſt, eò redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum eſſe iudicant hoſtes Euangelij, ſi quis hoc decus tribuat vel ieiuniis, vel ritibus aliis, quòd ſint cultus Dei, id eſt, opera quæ Deus approbet, ita vt ſe per ea iudicet honore affici. Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambroſius, quòd ieiunium eſt culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, ſacrificium reconciliationis: & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur. Quid eſt autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remiſsio peccatorum? quid aliud ſacrificium reconciliationis, quàm cultus, quo non tantùm honore Deus afficitur, verumetiam offenſus placatur? Scribit idem ad Vercellenſem Eccleſiam: Qui ſunt qui meritum excludant ieiunij? nónne gentilium vox eſt, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco ſuo quoque tempore fuiſſe demonſtrat, qui baptizatis nihil obeſſe dicerent comeſſationes, nihil voluptatum affluentiam inſipientes eos eſſe qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere, ſimiliter & viduas iterare, quod ſemel malè virili admixtione expertæ ſunt, etiam ſi ſe continere poſſent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc eſt Euangelium quod hæretici noſtri quoque temporis è tenebris erutum per ſe, & in lucem eſſe reuocatum gloriantur. Quid autem ad hæc Ambroſius? Placet,

Margin notes: A — Ieiunium an eſt cult⁹ Dei. — Auguſ. lib. 3. contra Fauſtum, cap. 2. — Cap. 3. — B — C — Ieiuniũ cultus Dei. — De ieiunio veterum orthodoxorum ſententiæ. — Amb. de Eccleſia & ieiunio, cap. 3. 8. & 9. — Idẽ epiſt. 82. — Eſaiæ 22.

A cet, inquit, vt hominem exuentes induamus pecudem? & expoliantes Chriſtum, ſuperueſtiamur amictus diaboli? Quod iſti vocant libertatem Euangelicam profiteri, hoc Ambroſius vocat exuere hominem, & induere pecudem: Expoliare Chriſtum, & veſtiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O ſtultum, inquit, Eliſeum, qui ſylueſtribus ramis & amaris paſcebat Prophetas: immemorē ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, ſi nihil proſunt ieiunia. Nunquid autem ab Ambroſio diſcrepat Auguſtinus? cuius hæc verba ſunt: Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies ſunt ieiunij, tantò maior eſt cauſa remedij, quantò prolixior abſtinentia, tantò redemptio copioſior eſt ſalutis. Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercentur, pietatem vocat. Quid eſt autem aliud pietas niſi cultus Dei? Hieronymus verò cùm dixiſſet alicubi fundamentum omnium virtutum eſſe ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi Rex miſſo Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & ſomnus receſsit ab eo. Si, inquit, Rex neſciēs Deum hoc facit pro altero, quem vult de diſcrimine liberari, quantò magis nos pro peccatis propriis, inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere? Et contra Iouinianum ſcribens, cùm inter alios multos, qui Deum offenſum ieiunio ſibi conciliaſſent, ciuitatem quoque Niniuæ recenſeret, quæ imminentem iram Domini miſeratione ieiuniorum detorſerat: hęc verba ſubiecit: Quam & Sodoma placaſſet & Gomorrha, ſi voluiſſent

4. Reg. 4. Num. 8. 2. Cor. 11. Augu. ſer. 60. Ser. 69. Serm. 230. Hier. ad Demetriadem. Dan. 6. Ionæ 3.

B agere pœnitentiam, & lacrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præceſsit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe, nec aliquid magni molitì ſunt, niſi prius abſtinentia præceſsiſſet. Quoties aliquid obtinere à Deo conati ſunt, ieiunio incubuêre & lacrymis: nec defuit prouentus. Leo quoque magnus: Magna, inquit, diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio moderetur: in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Et alio loco: Curandis læſionibus trium maximè remediorum eſt adhibenda medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem iſti quoties agit de remiſsione peccatorum, déque iuſtificatione, ſuarum eſſe partium gloriantur: Quid eſt, inquit, condonari commiſſa, niſi ieiunio breui ieiunia redimi ſempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus eſt, conſolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues poſtulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non ſolùm autem abolitio eſt peccatorum, ſed extirpatio vitiorum: non ſolùm obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet peccata præterita, quæ commiſimus, ſed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo Orientis lumina Ioan-

Cypr. ſer. de ieiunio & tētatione. Leo ſer. 4. de ieiunio decimi menſis. Bern. de oratione & ieiunio, ſerm. 4. Lucæ 16.

C nes Chryſoſtomus, & Baſilius magnus, quibus præconiis non affecerunt ieiunium & à cibis abſtinentiam? Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ, cùm ſcribit crapulam poſt terga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, ſeruos nos captiuóſque reddere: ieiunium verò ſeruos exiſtentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinámque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit eſſe peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipſorum quoque naturalium affectuum & deſideriorum, initium ſpiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ ſancti patres, illi Occidentis Eccleſiæ dicunt? nunquid non iſtorum, qui Chriſtianæ libertatis aſſertores videri volunt, inſaniæ palàm contradicunt? Sed quorſum attinet veterum ſententias omnium proferre, quorum pleroſque editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tuliſſe legimus: cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in Paradiſo, eiecti inde ſimus, ieiunandum eſſe dicerent, vt vnde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerúntne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Athanaſius: Vt ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex

Chryſ. homi. 31. in Io. Baſil. de pœniten. hom. 1. Baſilius.

Paradiſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiam in Paradiſum, qui volet, redibit. A

De virginitate.

Ieiunij effecta varia ponuntur & veterum de eo ſententiæ explicantur.

Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hoſtes Euangelij fuiſſe, doctrinas dæmoniorum docuiſſe dic, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardum, Athanaſium, Chryſoſtomum, Baſilium, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium eſſe culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem ſalutis, ſacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum eſſe pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum eſſe placandum, ieiunio redimi æterna ſupplicia: te verò cum idolo tuo Iſlebienſi quod adoras, relicto Chriſto & corpore eius Eccleſia, nunc demum Euangelium, verúmque Dei verbum tot ſeculis reconditum, in lucem protuliſſe. Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re ſanctorum Eccleſiæ doctorum ſententia, quídque ſibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantíſque præconiis illud efferrent, mentes hominum ad abſtinentiam capeſcendam inflammantes, breuibus explicabimus.

In proœmio & c.19. de cæremo. à tẽpore.

Cultus Dei interior.

Ioan. 4.

Neque enim exiſtimandum eſt, quod iſti videre ſe putant, non vidiſſe ſanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixêre, quibus iſti extinctam Euangelij lucem fuiſſe volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non conſtat niſi mente & ſpiritu: nam qui ſpiritus eſt Deus, ſpiritu coli, ſpiritu vult adorari. Cæterùm verus hic & proprius Dei cultus, qui conſtat ſpiritualibus exercitiis, fide, ſpe, & charitate, quanquàm in ipſa mente reconditus eſt, & abſtruſus, fieri tamen non poteſt, quin per ſi- B
gna quædam & indicia ſe foras proferat, & ad ſpectantium oculos traducat.

Aug. epiſ. 29.

Verum eſt quod ſuperius ab Auguſtino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus niſi amando: ſed hic amor ocioſus non eſt: & quamuis in voluntate conſiſtat, externis tamen quibuſdam ſe prodit indiciis: quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipſam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, ſed qua mente adferatur, attendit Deus.

Intentio operi nomen imponit.

Ambr. lib. 1. de offic. c. 30.

Idem lib. 7. in Lucam.

Idem in contẽpl. de amore diuino, capite 17.

Bern. epi. 69.

Ionas Epiſcopus lib. 3.

Affectus eſt qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambroſius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Et alio loco: Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio ſcriptum eſt: Quòd non ieiunium, oratio, eleemoſyna eſt via recta omnino, ſed amor & dilectio eſt via rectiſsima abſque deuio, via breuis abſque tædio. Cui ſubſcribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Ante quem etiam in eandem ſententiam pleraque ſcribit Ionas Aurelianenſis Epiſcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore paſsim fuerit verſiculus ille volutatus:

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Matth. 6.

Quin & illa Chriſti verba: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fue- C
rit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebroſum erit: ſic qui ſunt poſterioris ætatis, Auguſtini, Gregoriíque ſequuti ſententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem ſignificari dicerent, per corpus actionem cuiuſque.

Augu. in ſer. Domini in monte, lib. 2.

Greg. lib. 28. mora. cap. 13.

Actiones iudicandi regulæ duæ.

Tho. 1. q. 20. art. 4. & q. 19. arti. 7.

Lucernam itaque corporis eſſe oculum, hoc eſt, per intentionem indicari manifeſtúmque fieri, cuiuſmodi ſit actio cuiuſque: Nam ſi bona eſt intentio, quod agitur bonum: ſi mala, quod agitur malum eſſe: cui tantum etiam tributum legimus, vt bonam voluntatem ſufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Thomas verò ad interioris actus perfectionem: Omnis enim inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quod conſequitur finem, vel attingit terminum, vnde non eſt perfecta voluntas, niſi ſit talis, quæ data opportunitate operetur (& idem ſupra malum contingit ex ſingularibus defectibus) bonum autem ex tota & integra cauſa, vnde ſiue voluntas ſit eius, quod eſt ſecundum ſe malum, & ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper voluntas erit mala, ſed ad hoc, vt voluntas ſit bona, requiritur, quod ſit bona ſub ratione boni, hoc eſt, quod velit bonum & propter bonum. Quamobrem non fuit quiſquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per ſe conſideratum, hoc eſt, abſtinentiam à cibis, Dei cultum eſſe, ſiue opus quod Deus approbet putaue

A tauerit, per quod honore ſe iudicet affici, cui remiſsionem peccatorum tribuat. Quis enim neſcit abſtinentiam eiuſmodi non modò ſine laude, verumetiam non ſine reprehenſione quandoque fieri: vt quod ex ſe reprehendendum non eſt, ſi malè fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abſtinent, vno verſiculo viſum fuit ſuperiori ſeculo comprehendere. Abſtinentiũ genera ſex.

Abſtinet æger, egens, cupidus, gula, ſimia, virtus.

Aeger abſtinet, vel quòd faſtidit cibum omnem, adeò vt nec odorem illius aut aſpectum ferre poſsit: vel quod ratio valetudinis eius poſtulat, vt per abſtinentiam illi medeatur. Hæc abſtinentia quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abſtinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abſtinentia, etſi vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abſtinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere neceſſe habeat. Abſtinet guloſus, vt poſtridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum ſumat: ſi præſertim ad conuiuium ſit aliquod delicatius inuitatus. Abſtinet ſimia, hoc eſt, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abſtinentiæ genera, tantum abeſt, vt Deo grata ſint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abſtinent. Ex tot igitur generibus abſtinentiæ ſolum hoc fieri cum virtute dicitur, ſi quis hoc ſolo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum ſe reddat ad ſeruiendum Deo, vel pro peccatis ſuis ſatisfaciat. Sed iam ipſos Monachos ea de re diſſerentes audiamus. Hos enim fuiſſe potiſsimum dicunt hoſtes veritatis, De ieiunio recentiorum ſententiæ.
B qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimio plus tribuentes: ſi modò corporalis exercitatio ieiunium dici poteſt, quod negat Ioannes Chryſoſtomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus quàm nutrit. Chry. homil. 12. in primã ad Tim. Ac primum quidem huius ipſius Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus, Caſsianus Monachus, alterius Monachi vel Abbatis Moyſi viri cumprimis celebris Caſ. colla. 1. cap. 7. hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt: quia non in iis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò ſuperius: Ieiunia, vigiliæ, anachoreſis, meditatio ſcripturarum, propter principalem ſcopum, hoc eſt, puritatem cordis, quæ eſt charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ ſententia, inter ea quæ media ſunt numerat ieiunium, quòd ſicut non iuſtificat cuſtoditum, ita non condemnat interruptum: niſi fortè præcepti tranſgreſſio, magis quàm eſcarum perceptio puniatur. Caſ. colla. 21. cap. 14. Ac paulò pòſt: Nequaquam ieiunium principale bonum à Domino iudicari dicit, eo quod non per ſeipſum, ſed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rurſum ex accidentibus cauſis, non ſolùm vanum, verumetiam odibile cenſeatur: dicente Domino: Cùm ieiunauerint non exaudiam preces eorum. Hier. 14. Sed hic vetuſtior videri poſsit, atque ideo minus abſurde de iis, quæ foris ſiue externè geruntur, ſcripſiſſe. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anſelmus Monachus, poſteà Cantuarienſis Archiepiſco- Anſelmus.
C pus, is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus venter eſt: eos perſtringi ſcribit Philip. 3. iis verbis, qui mortem Chriſti non ſufficere dicerent ad ſalutem, ſine carnalibus legis obſeruationibus: qui eſcas quæ ventris ſunt, Deum ſibi faciunt, dum dicunt eas homines iuſtificare, & ſalutem animæ putant in eſcis. Neque ſecus eadem illa verba, qui fuit non paulò poſterior, interpretatus eſt Thomas Aquinas: Ideo, inquit, hæc Th. Aquinas. diſſeminant legalia eſſe obſeruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt ſatiſfaciant ventri. Et paulò pòſt adfert hæc gloſſæ verba: Dei proprium eſt iuſtificare: qui ergo in cibis iuſtificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiuſdem loci explicatione, ſequitur eiuſdem ordinis Monachus Hugo de Prato: Hug. in ſer. ſer. 1. Domi. 23. poſt Trinitatem. Carnales, inquit, obſeruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam aſſerunt crucem Chriſti, cùm aliunde ſalutem expectant: Omnis autem ſalus in cruce exiſtit. Nihil autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re Monachorum ſententias adſcribere, quos ab his nequaquam diſcrepaſſe certum eſt, qui non ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutem expectabant. Sed quoniã clarius præ cæteris materiã hanc Bernar. tractauit, illius quoque verba adſcribemus: Is quoniã fratres ſuos inſimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacẽſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiam quandam conſcripſit ad Gulielmum Abbatẽ, in qua ſic ſuos inducit Bern. in apol. ad Gulielmũ Abbatem. Lucæ 17.

loquen

loquentes:Quomodo,inquiunt,regulam tenent, qui pelliciis induuntur, ſani carni- A
Rom.14. bus veſcuntur,&c. Ac mox reſpondet: Regnum Dei intra vos eſt:hoc eſt, non in ex-
ternis veſtimentis,aut alimentis corporis,ſed in virtutibus interioris hominis: Vnde
1.Cor.4. Apoſtolus:Regnum Dei non eſt eſca & potus,ſed iuſtitia & pax,& gaudium in Spiri-
tu Sancto.Et rurſum: Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute. De corporali-
bus itaque obſeruantiis fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ, ſpi-
ritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: camelúmque glutientes, culicē liquatis. Magna
Matth.23. abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis ve-
ſtibus anima nuda deſeratur. Cum tāto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur,
quatenus,cui deerunt, Monachus non putetur:cur ſimiliter ſpiritui pietas & humili-
tas,quæ profectò ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati ab-
horremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata
ſuperbia:Repleti deinde ventrem faba,mentem ſuperbia, cibos damnamus ſagina-
tos:quaſi non melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci,quàm ventoſo legumine vſq;
Geneſ. 25. ad ructum exaturari: & præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehen-
Gen.3. ſus:& de ligno Adam,non de carne damnatus:& Ionatas ex guſtu mellis,non carnis,
1. Reg.14. 3. Reg.17. morti adiudicatus ſit:econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gra-
Gen.18. Exo.29. tiſsimè carnibus Angelos pauerit: & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac
Spirituali- paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc
bus exerci- quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam: Sed illa oportet agere, & B
tiis corpora- iſta non omittere. Alioqui, cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omit-
lia cōiungen tenda ſunt, quàm illa. Quantò enim ſpiritus corpore melior eſt, tantò ſpiritualis,
da ſunt, ſiue præmittēda. quàm corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergò cùm de horum obſeruatione ela-
tus, aliis eadem non obſeruantibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorem regulæ
iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus:
1.Cor.12. Aemulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippe fratribus,in quo temetipſum
extollis, perdis humilitatem:in quo alios deprimis, charitatem: quæ ſunt proculdu-
biò chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Non hoc dico, inquit,quia hæc exte-
riora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideo ſpiritualis efficia-
tur,cùm potius ſpiritualia,quanquam meliora,niſi per iſta,aut vix aut nullatenus,vel
acquirantur,vel obtineantur:ſicut ſcriptum eſt: Non prius quòd ſpirituale,ſed quòd
1. Cor.15. animale,deinde quòd ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos
Gen.29. Rachelis amplexus meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmum &
Pſal.80. date tympanum: quod eſt dicere: Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia.
Optimus autem ille, qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernar-
dus. Quid autem? An ille remiſsionem peccatorum, an iuſtificationem carnalibus
eſcarum aut veſtium obſeruationibus tribuit? Tantum ab eo abfuit, vt quæ foris
ſiue externè geruntur, his aliquid eiuſmodi tribuendum putauerit, vt de omnibus
in genere operibus diceret, quòd de iis ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſenten- C
tia fertur: cùm multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur. Charita-
Charitati debētur omnia. tem eſſe dicit,cui debentur omnia: de qua exclamans: O quanta eſt, inquit, fiducia
charitatis,alius operatur non amans, & alius amat nihil operans: ille quidem ſuum
Ieiunium ex charitate pro opus perdit,illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit,ve-
cedens redi- teres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc
mit peccatū. modo peccata: de eo ieiunio intellexit,quòd ex charitate procederet, & non alium,
quàm charitatis ſcopum ſibi propoſitum haberet: huic enim peccatorum remiſsio,
Luc.7. non ei,quod externè fit,tribuitur. Sicut etiā apud Lucam legimus de Maria Magda-
Mariæ Magdalenæ ſer- lena, quæ cùm ſtans retrò ſecus pedes Chriſti, lacrymis rigaſſet, capillis capitis ſui
uitus Chri- terſiſſet,oſculata fuiſſet,vnguentóque pedes eius vnxiſſet,grata quidem Chriſto fue-
ſto grata pro runt hæc illius officia, quæ, quem erga Chriſtum gerebat,amoris eius non obſcura
pter dilectio nem. quædam erant indicia, verumtamen cùm ad Simonē, in cuius hæc domo gerebātur,
dixiſſet:Quòd remittuntur ei peccata multa:cauſam proferens,nō ait:quia lacrymis
rigauit pedes meos,quia capillis capitis ſui terſit,quia oſculata eſt,quia vnguento vn-
xit:ſed remittūtur,inquit,ei peccata multa,quoniā dilexit multū. Adeò non quid fie-
ret,ſed quo affectu fieret,conſiderādū eſſe putauit. Charitatē, per quam fides operata
eſt,

A eſt, non opera ipſa remuneratus eſt, cùm ei remiſsionem tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam quàm à charitate proficiſci poterant. Ardor charitatis rubiginem in ea peccatorum conſumpſit. Siquidem vniuerſa delicta, multitudinémque peccatorum operit charitas. Hoc eſt, quod hiſtoriam hanc recenſens Paulinus quoque ſcribit, quod nõ tam pretio munerum, quàm obſequio placuit, affectu, non enim vnguentum in illa Dominus, ſed charitatem dilexit. Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obſeruationes, ſic ieiuniũ quoque medium quiddam eſt, cuius etſi labor ſit idem, non idem tamen fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus. Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compenſatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici poteſt: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinſecus: neque quid foris fiat, ſed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem ſanctos alios patres ſequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide ſuſcipiamus ſolenne ieiunium, non in ſterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis, & auaritiæ morbus inducit, ſed in larga beneuolentia celebrandum: vt ſcilicet ſimus de illis, de quibus ipſa veritas dicit: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Ac in alio ſermone: Non in ſola, inquit, abſtinentia cibi ſtat noſtri ſumB ma ieiunij, aut fructuoſè corpori eſca ſubtrahitur, niſi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Euſebius quoque Emiſenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, ſic eſt, quomodo ſi aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipſam deſertam atque incultam relinquat, vt ſpinas ac tribulos germinet, quæ inſiſtente cultore, iucundiſſimos fructus ex ſe proferre potuiſſet. Agnoſcite itaque chariſsimi, quod ad ſalutem perpetuam conquirendam abſtinentia corporalis ſola non ſufficit, niſi animæ quoque ieiunium per abſtinentiam vitiorum fuerit ſociatum. Quid enim iuuat, ſi quiſpiam ſit corpore caſtus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem ſuperbia omni Dei gratia ſpoliat, quem mendaciis vel maledictis lingua commaculat, nónne ipſe ſe fallit? nónne ipſe ſe irridet & decipit, ſi credat ſe ſolo ieiunio ſanctificandum? Et idcirco dilectiſsimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, vt mentem purgemus à vitiis. Quid enim proderit, inquit Gregorius Niſenus, ore carnem non attingere, ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, ſi dum tua non comedis, ea quæ pauperis ſunt, per iniuriam ſurripis? Quæ porrò pietas iſta, ſi aquam bibens ſtruas fraudem, conſuas dolos, & ex improbitate ſanguinem ſitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, niſi mens pura mundáque ſit? Nihil enim proſit currum validum ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe, ſi auriga inſaniat. Hæc ille. Neque tamen proC pterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remiſsionem peccatorum, quod propoſito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipſi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd non rectè dixerit Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Non rectè dixiſſet ſcriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Et rurſum: Eleemoſyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemoſyna redime: quandoquidem non quod datur, ſed animum dantis reſpicit & remunerat Deus. Neque, ſicut quidam ſomniant, cùm hæc ita dicuntur, obſcuratur lux doctrinæ de beneficiis Chriſti propriis, & de fide, cùm non de infidelium, ſed de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiuniis, eleemoſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe ſunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit pretioſa, cùm ſi fuerint ab infidelibus miniſtrata, etiamſi fiant magno ſumptu, omni tamen iuſtificatione ſint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & paſsionis Chriſti meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemoſynam ita ad mundationem & remiſsionem ſufficere putamus, vt non principaliter opus eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, ſi modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Baſilio nos docere anteà quoque meminimus. Verùm iſti non intelli

Prouer.10. 2.Per.4.

Paulin. epiſt. 4.ad Seuerũ.

Chrom.in 6. c.Matth.

Pſal.44. Leo ſer.2. de quadra. Ieiuniũ verum. Matth.5. Idem ſer. 4. de quadra.

Euſe.hom.2. Ieiuniũ & vigilias nõ prodeſſe, niſi mores corrigantur.

Greg.Niſen. in ora.de pauperibus amãdis.

Eleemoſynæ vis. Lucæ 11. Eccleſi.3.

Tob.12. Dan.4.

Leo ſer.6. de quadra.

Baſi in regulis cõtractiori.reg.27.

intelligentes, neque quę loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum eſt remiſsionem peccatorum non tribui. Tantum autem abeſt vt propria Chriſti beneficia per hanc doctrinam obſcurentur, magis etiam vt illuſtrentur. Chriſti enim paſsionis & mortis beneficium eſt, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemoſynę, vt reliqua id genus pia opera noſtra Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti beneficio, ex Chriſti pendet merito, quod vbi fuerit ſublatum, ſimul erit actionum noſtrarum meritum omne ſublatum. Mortem enim ſuam & crucem Chriſtus non ocioſis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omni pietatis genere nos exercentibus prodeſſe nobis voluit. A

MorsChriſti non ocioſis, ſed in lege Dei ſe exercentibus prodeſt.

Cap.41.

Quòd verò negant iſti cultus eſſe Dei, qui non ſint à Deo mandati, & idololatriam eſſe, ſine verbo cultum inſtituere, iam anteà confutatum à nobis eſſe meminimus, quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, aliiſque ſacrificiis offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de iis, de quibus ſcribit Paulus, quòd circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc inſtituto viuendi Dei mandatum, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita deſcripſiſſet, vt ſilentio prætereamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, ſed Patris ſui mortalis præcepto, cùm ab aliis rebus nonnullis, tùm à vino ſic abſtinuiſſe legimus, vt ne iuſsi quidem à Hieremia Propheta, vt vinum guſtarent, adduci potuerint, quos non modò commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos eſſe Deus putauit, vt de Nazareis quoque taceamus, qui cum nullo eſſent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi ſunt inſtitutum ſectati, ac voluntario ſe voto obſtringentes, Deóque conſecrantes, à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebant, vt mittamus Eliam & Eliſeum & cæteros Prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, & cœlibem vitam agebant, & vigiliis, ieiuniis, laboribus, humi cubationibus, cæteróque victu & habitu duriore prę cæteris corpus ſuum macerabant, quod non feciſſent, niſi Deo gratum exiſtimaſſent. B

Heb.11.

Hier.35.
Leui.10.
Vini & ſiceræ abſtinentia nō ſolùm ſacerdotibus antiquitus præcepta.
Num.6.
Ezech.44.
Luc.1.

Quod ſpeciale mandatum habuit Samuël precibus Deum in Maſphat placaturus, vt aquam effunderet in conſpectu Dei, diéque illa cum Iſraëlitis omnibus ieiunaret? Quòd Dauid, vt ſeptem dierum ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio ſe affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandam Dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſſyriis, veſtimenta ſua ſcinderet, ſaccóque operiretur? Quòd Sara Raguelis filia vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quòd fuit ſpeciale mandatum de ieiuniis, quibus affligebat ſe populus, cum Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernem minaretur, déque eo, vt Sacerdotes ciliciis induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offenſum ſuis, aut populi peccatis, Deum propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. C

1.Reg.10.
2.Reg.12.
Eſaiæ 38.
Tob.3.
Iudith 4.
Heſter 14.
Dan.10.
Ionæ 3.
2.Mach.13.

Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoque commemorauimus, proprium eſſe Dei cultum, nemo fuit etiam ex Monachis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mentis à peccatis auerſæ, deteſtantis ea, déque commiſsis illis vltionem ſumentis, ſingularémque dolorem declarantis, ſimul ad Deum iuxta Prophetæ vocem conuerſæ, dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu, qua mente ſic ad Deum per amorem conuerſa, propriè Deus colitur: Quæ verò fiunt externè, ſigna tantùm quædam ſunt & indicia cultus interioris. Atq; ideò haud ſcio an quiſquam vnquam monachorum dixerit, ieiunium eſt cultus Dei, cùm tribus ex cauſis ieiunari, memoriæ prodiderint, vel ad cōcupiſcentias carnis reprimendas, ſicut à Paulo dictum legimus, in ieiuniis, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorum contemplationem eleuandam, ſicut Danielem legimus poſt ieiunium trium hebdomadarum, à Deo reuelationem accepiſſe, vel ad ſatisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Ioelem admonet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad ſe, &c. Quamobrē non modò ieiunio vel ab ipſis etiam ſcholaſticis doctoribus aliquid eiuſmodi tributum non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocíſque prolatio, nec frontis vultúſque demiſsio, cerui

Ioel 2.

Ieiunādi cauſæ tres.

2.Corint.8.

Dan.10.
Vide hîc Tho. Aquinatem 22.q.84. & ſequen.

A ceruiciſque flexus, vera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtimata, quod hæc omnia contra-
ria animi voluntate ad ſimulationem fallaciámque conuerti poſſunt: ſola credita eſt
eſſe voluntas, quæ ſi totam ſe Deo dedidiſſet, verus illi cultus, veráque ſeruitus per
hæc etiam externa præſtarentur. Itaq; pertinere magis ad Dei cultum ieiunium vi- Ieiunium in ſacris literis præceptum.
detur, quàm quòd ipſe Dei cultus eſſe putetur. Neq; tamen eſt inter ea ieiunium, de
quibus nullum expreſſum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis Iohel.2.
& Apoſtolicis, & in Euangelicis literis præceptum eſſe legitur. Siquidem & Iohel, vt Rom.13.
ieiunemus monet: & Paulus cùm à comeſſationibus & ebrietatibus dehortatur, quid
aliud quàm ad ieiunium inuitat? Chriſtus autem ieiunandi modum etiam præſcribit, Matt.9.
ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiuniũ appellatione iuſtitiæ dignatur. Quòd
ſi rectè iuſtitia Deus coli dicitur: quandoquidem iuſtitiæ nomen ieiunio Chriſtus tri-
buit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verùm offendit iſtos ne- Ieiunij præceptum cur pœnale.
ceſſitatis opinio, quódque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta eſt, vt proui-
dentia paſtorum, aut indulgentia lenitatéque parentum agi nobiſcum videatur, ſed
perinde ac ſi iactura noſtrarum animarum parui momenti ſit, pœna peccati capita-
lis, & ademptionis regni cœleſtis, qui contrauenerit punitur, dum iræ Dei reus pro-
nunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re ſententia videamus. Cõſtat durio- Ieiunio præcipiẽdo Græci Latinis duriores.
res hac in parte Græcos quàm Latinos fuiſſe, neque id hac noſtra modò, vel proxima
ſuperiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim
B illi neminem prorſus mortalium ab obſeruatione ieiunij volebant exceptum: quod
illa Baſilij verba teſtantur dicentis: Nemo ieiunantium numero ſeſe ſubducat, in quo Baſi. ſerm.2. de ieiuniis pridie diei Cineris.
& generationes cũctæ, ſexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per ſingulas ſunt
Eccleſias, eos qui ieiunant deſcribentes. Vide quæſo ne ob breuem ciborum delecta-
tionem plectaris: néue te reum & deſertorem aciei angelo deſcribenti conſtituas: Mi-
nus ſanè periculum fuerit aliquem in acie ſcutum proiicere, quàm arma ieiunij de-
trectare. Deinde quàm graue periculum eſſe putauerint ieiunium violare, quum ex
illis Baſilij verbis, tùm ex iis, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Cõſtan
tinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere poteſt, qui nunquam extrema quæq;
perferre parati prius fuiſſent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos guſtarent, niſi gu
ſtatis illis multo ſe grauioribus affectos iri ſuppliciis perſuaſum habuiſſent. Cæterũ La
tini, maximè verò qui proximis ſuperioribus ſeculis vixerunt, minus hac in parte ſe-
ueri, valdéq; moderati fuiſſe videntur: Siquidẽ hi non omnem ætatem, nec mortales
omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebãt enim pueros, vel quòd indi- A ieiunio exempti Pueri.
gent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis conſumitur, humo-
ris verò tenuitatẽ: vel quòd natura eſſent imbecilliores, quàm vt longioris tẽporis in-
ediam ferre poſſint: ita vt cibo crebrius refici neceſſe haberẽt, qui non hoc tantum in
illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum pręſtet. Quamobrem quandiu Aetas ieiunando obnoxia.
eo ſtatu ſunt vt creſcant, quod fieri creditur vſq; ad finem tertij ſeptennij, non fuit
C viſum eos ieiuniorum legibus alligare: etiam ſi conducere creditum eſt, vt intra hanc
quoq; ætatem, ſi non omnibus, certis tamen quadrageſimæ diebus, quod vires cuiuſ-
que ferre poſſent, in ieiunio & abſtinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnã- Mulieres prę gnantes.
tibus mulieribus, quæ cùm cibo refici neceſſe habeant, non ſua tãtum, verùm & fœ-
tus, nutriendi cauſa, exiſtimatum eſt ad hoc duplex alimenti genus minimè ſufficere,
ſi ſemel in die cibum ſumpſiſſent. Deinde verò ſæpe inordinato quodam deſiderio,
nunc hoc, nũc illud cibi genus appetunt, atq; id tã ardenter, vt niſi deſiderio ſuo ſatiſ
fecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaq; nullum eſt illis ciborũ genus interdictum:
atq; adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, ſi
nimis eas arctè obſeruantes, de ſalute fœtus, quem in vtero geſtant, minus fuerint
ſolicitæ. Aegri quoque ſunt ad eundem modum legibus ieiuniorum ſoluti, non quòd Aegri.
non plurimum proſit abſtinentia his, qui morbo aliquo conflictãtur, ſed quòd eorum
valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo quàm ſemel tãtum in die vtan-
tur immodico. Eadem habita eſt ſenum quoque ratio, quando ſenectus & ipſa mor- Senes.
bus eſt, quam cum naturalis calor plerunque deficiat, ad eum fouendum ſenes cibi
frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum oſtiatim eodem numero ſunt Pauperes.
habiti, qui non quando & quantum velint, ſed cùm illis cibus à locupletioribus

fuerit ſuppeditatus,corpus eo reficere coguntur. Neque diſſimilis viſa eſt eſſe pere-grè proficiſcentium ratio,qui cùm non ſemper eo tempore quo vellent, in locum de-ſtinatum peruenire queant,ieiunij tempus minimè tenentur obſeruare,quin & obla-tis quandoque cibis vti coguntur,ſiquidem eorum quos eſuriales dies requirunt, po-teſtas non datur.

Peregrini.

Idem exiſtimatum eſt de iis,qui grauibus premuntur laboribus, quos vt ſuſtinere facilius poſſent, quo minus bis in die cibum ſumerent, nulla viſum eſt lege prohiberi.

Agricolatũ pietas maior quàm ocioſorum.

Quamuis non alij nunc eſſe videantur,qui quæ ſunt ab Eccleſia indicta ieiunia, diligentius obſeruent, quàm illi, quorum grauiſſimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quàm clementer cum ſuis liberis egerit occidentalis Eccleſia,quæ materna quadam pietate,ætati cuiuſque, valetudini,conditioni,& cuicunque tandem neceſſitati diligenter prouideri curauit, atque id quidem non tam priſcis illis ſeculis,quibus maiorem in hominibus duritiem & aſperitatem fuiſſe conſtat, verùm trecentis his annis, quibus rerum nouandarum ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe queruntur.

Rayn. in Pantheol. c 3. vbi tractat de ieiunio.
Hug. de tẽpore hyemali, ſerm. 33.
Ales. Part. 4. quæſtio. 102.
Vinc. ſpeculi moral. parte 10. diſtin. 26.

Legat qui volet Vincentium Beluacenſem, & qui ſequuti ſunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc Monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eoſdem inueniet, nunquam eorum fuiſſe ſententiam, vt ſtatim reus æternæ mortis pronunciaretur,ſi quis indictum ab Eccleſia ieiunium violaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus.

B

Viſum eſt autem eius verba potiſſimum adſcribere, qui cæteros ætate præceſſit Vincentij Beluacenſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum.

Eccleſia ea præcipit, quę vel bene vel malè fieri poſſunt.

Docet is quatenus inſtitutum eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo,quo iure prohibentur,vel præcipiuntur illa,quæ poſſunt aliàs vel bene,vel malè fieri: Et ideò,inquit,legiſlatoris intentio non eſt,vel eſſe non debet,in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam & rationabilem non obſeruandi.

Præceptum poſitiuum trãſgrediẽs, quãdo mortaliter peccat.

Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit, cuius autoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis,quem legiſlator intendit,talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet,non decerneret eſſe ſeruandum,talis tranſgreſſio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſumma ſua Thomas Aquinas,cuius etiam alio loco verba hæc ſunt:

Thom. 22. q. 147. ad tertiũ in 4. ſen. diſt. 15. q. 3. arti. 1.

Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris,quàm ex ipſis verbis,& ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus,qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, ſecundum textum verborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat,qui ex contemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu,in quo probabiliter credi poſſet,ſi legiſlator adeſſet,quòd eum obligare non vellet,à verbis legis deuiat,intentioni legiſlatoris non obuiat,nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor.

C

Et ideò non eſt neceſſarium,quod quicunque diem aliquem ab Eccleſia ſtatutum ieiunare omittit,mortaliter peccet,poteſt enim hoc aliquando omnino ſine peccato cõtingere,aliquando ſine mortali cum veniali,aliquando etiam cum mortali,& hoc ſecũdum diuerſas occaſiones,quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum.

Abb. ſuper 3. decre. de obſeru. ieiunij.
Matth. 15.

In eandẽ ſententiam & Abbas Panormitanus,& alij pleriq; ſcripſerunt. Ex quibus colligere licet,quòd non aliud in Eccleſia proximis ſuperioribus ſeculis etiam Monachi docuerunt,quàm quod magiſter Eccleſiæ Chriſtus ipſe docuit,cùm dixit: Non quod intrat in os,coinquinat hominem,ſed quod procedit ex ore,coinquinat hominem,quia omne quod intrat in os,in ventrem vadit,& in ſeceſſum emittitur,quę autem procedunt ex ore,de corde exeunt,& ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, aliis quidem verbis, hoc ipſum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittat,ſed eum tandem capitalis criminis reum eſſe docent,qui cõtemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi ſunt,quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, ſed quod procedit ex ore,quod exit de corde tuo,cogitatio mala, arrogantia tua,qua te

ſolum

A ſolum ſapere, cæteros omnes deſipere perſuaſum habes: contemptus iſte tuus, quo
fit, vt autoritatem Eccleſiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges
Apoſtolicas obſeruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas, ea demum ſunt quæ co-
inquinant te. Quamobrem ſicut Adam non cibus, ſed prohibitus cibus perdidit: ſi-
cut Eſau nepotem ſancti Abrahæ, non eſca, ſed vſque ad contemptum ſacramenti
quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit: Sic te non caro, quam ſu-
mis, ſed Apoſtolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam
quoque dixiſſe Matthæus Apoſtolus legitur. Neque verò manducare crimen eſt,
ſed incongruè manducare peccatum eſt & crimen. Denique ſi aliquis prius cibum
carnalem accipiat, & poſteà ipſo die quo iam cibo naturali refectus eſt, cibum ſpiri-
tualem præſumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhoneſtatis & præſumptionis
efficitur: non ideò quia manducauit, ſed quia contra ordinem, & contra iuſtitiam, &
contra regulam Dei cibo carnali primum refectus eſt. Non ergò reum facit aliqua
operatio hominum, ſed irrationabilitas eius operis ſuum damnat autorem. Quam-
obrem nihil eſt quod nobis obiiciant iſti, qui tanto rerum nouandarum ſtudio te-
nentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum eſt? Sed Sozome-
num ipſum audiamus hiſtoriam ſcribentem: Venit, inquit, ad Spiridionem ex iti-
nere quidam inſtante iam quadrageſima, qua ieiunium cum domeſticis ſuis conti-
nuare, certóque die cibum guſtare, ac intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat.
B Cùm autem peregrinum admodum delaſſatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua
viro pedes, apponéque quod edat: Reſpondente virgine, nec panem ſupereſſe, nec
alphita, quod talia propter ieiunium parari non ſolerent: præmiſſa oratione petitá-
que condonatione, iuſſit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale conditas habebat, co-
quere: coctis illis, peregrinum vnà ſecum ad menſam ſedere fecit, appoſitiſque car-
nibus veſci cœpit: virúmque hortatus eſt, vt ſuo exemplo ederet & ipſe. Recuſanti,
ac ſe Chriſtianum eſſe dicenti, Hoc minus, inquit, recuſare debes: Mundis enim om-
nia ſermo diuinus munda eſſe pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non
ad confirmationem potius, ab ipſis Apoſtolis nobis traditæ ieiunij quadrageſimalis
obſeruationis pertineat, quam vt ex eo contemnēdam eſſe doceri poſſit? Nam quòd
ieiunium cum domeſticis in quadrageſima continuare, quòd certo die cibum guſta-
re, quòd intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat, quòd nec panis, nec alphita ſu-
pererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia cla-
rè non indicant, Spiridionem Epiſcopum ſanctè, quadrageſimale ieiunium obſer-
uaſſe? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via feſſo iuſſerit, id eum neceſ-
ſitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, feciſſe, neque ſolum neceſſitate, ve-
rumetiam Chriſtiana quadam charitate, cui legum præſcripta cedūt: cùm indignum
putaret, itineris labore fatigatum hoſpitem ad ſe venientem, cibo quem tum habe-
bat, non reficere. Qua tamen & ipſa in re illuſtris fuit eius pietas, qui non niſi pręmiſ-
C ſa oratione, petitáque condonatione, carnes hoſpiti apponendas eſſe putauit. Quod
Spiridioni licuit, licuit ſemper, licet, & licebit in Eccleſia, ſi quis ardēs erga proximum
charitate peregrè venientem longíque itineris labore feſſum, alium cibum quo refi-
cere poſſit eſurientem, ad manum non haberet. Vſque adeò autem id licitum eſt,
vt vitium eſſe dicat Proſper Aquitanicus, ſi ſecus aliquis faciat. Qui cum de abſtinen
tia multa ſcripſiſſet: Veruntamen, inquit, ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non
nos ieiunandi aut abſtinendi neceſſitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem
voluntariam faciamus. Si enim quoſlibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non
ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium: Cæterùm ſi propter abſtinentiam ſpi-
rituales fratres, quos noui mea remiſſione delectari, contriſto, abſtinentia mea non
eſt virtus dicenda ſed vitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiuniorum con-
tinuatio, niſi fuerit quando res exigit prætermiſſa, & me inflat, & fratrem meum, cui
charitas iubet ſeruire, contriſtat, vel certè mihi nihil ineſſe charitatis fraternę demō-
ſtrat: cum ſine abſtinentia, quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat,
& omnes abſtinentia aut perdat ſine adinuentionę charitatis, aut pereat. Ante tre-
centos annos Bracharenſem Archiepiſcopum retuliſſe legimus ad Innocentium ter-
tium pontificem Romanum de quibuſdam, qui diebus quadrageſimalibus, cùm tantę

Hier. in epiſ. ad Luciniū.
Geneſ. 3.
Geneſ. 24.
Libr. 7. de vitis Apoſtolorum.
Spiridionis exēplum non eſt cōtra pręceptum ieiunij quadrageſimalis Libr. 1. c. 11. Eccle. hiſt.
Proſp. de vit. contempl. libr. 2. ca. vlt.
Inno. lib. 3. decreta. conſtituit. 140.

famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, A
carnes comedere coacti fuerint, quam illis pœnitentiam iniungendam cenſeret. Reſcripſit prudens & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas, ne ipſis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium eſt ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non ſubiacet ergò legi neceſſitas, ſed neque charitas, modò ne in locum charitatis ingerat ſe carnalitas. Nunquam nefas eſt habitum etiam ob ſocietatem ieiunium ſoluere, vel propter infirmum conſolandum, vel propter peregrinum reficiendum, vel propter ſimilem cauſam aliquam. Thomas Aquinas ne Monachum quidem peccati mortalis reum eſſe vult, ſi comedat carnes, niſi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu.

Tho. quotlibeto 1. ar. 10.

Gerſ. tom. 4. in ſerm. Domini. 1. quad.

Narrat Ioannes Gerſon de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, acceſſit domum quandam, cuius Dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc Dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hoſpes voluiſſet, quia remanſit hoſpiti parua pars. In diſceſſu dixit hoſpes fratri, qui excuſabat ſe, dicens charitatem comediſſe, redeas aliâs, inquit, ſed noli ducere tecum charitatem, quia eſt guloſa nimis. Nihil eſt ergò neceſſe Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis ſuperioribus & noſtro hoc ſeculo licuerit ſemper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abſtinentiam profeſſi, cuius generis Monachi ſunt, indictum ab Eccleſia ieiunium non obſeruare, non ſolum ſi qua neceſsitas vrgeat, verumetiam ſi poſtulet id fraterna charitas, quæ non offendit, ex B
qua quicquid proficiſcitur, tantum abeſt, vt iniquitatis aliquid iuſtæque reprehenſionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cum primis rectè facta ſunt numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiſcitur, id etiam ſi ſpeciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem conſtituit. Sic ieiunare, quod per ſe laudabile eſt, reprehenſione non caret, ſi fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc eſt quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrenſi concilio ſancitum eſſe legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei contemptum, anathema ſit. Sed & multo antè quàm id concilium habitum fuiſſet, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Si quis Dominico die ieiunaſſet, eum Chriſti vocat interfectorem: Non quòd abſtinere die Dominico tantum ſit nefas (cùm rectè ſcripſerit Origenes, liberum eſſe Chriſtiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecoſtes, & die Dominico Paulum Apoſtolum & cum eo credentes feciſſe ſcribit Hieronymus) ſed cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum aliis id genus hæreticorum portentis in contemptum Eccleſiæ die Dominico ieiunare, non minus flagitium ſit quàm Chriſtum interficere. Adeò verum eſt, quod ait veritas: Non quod intrat in os, ſed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, faſtus, arrogantia, hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen eſt capitale, ſi vel C
hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel neceſsitate. Omnia munda mundis, coinquinatis autem nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Qui charitatem habet, ei munda ſunt omnia, neque peccat ſi ea vrgente non obſeruet indictum ab Eccleſia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem, quæ munda videntur, ei munda ſunt. Sic à Gregorio ſcriptum legimus: Maioris enim eſt meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio, propria deliberatione ſuſcepto. Qui enim iuſſus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit, & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquiſiuit. Quid igitur de iis dicemus, qui non aliam ob cauſam in quadrageſima carnibus veſcuntur, quàm vt ea re ſanctorum patrum ſanctiones, & quidquid magno totius orbis Chriſtiani conſenſu tot ſeculis in Eccleſia Dei receptum, & ſingulari ſtudio fuit ſemper obſeruatum, id ſe contemnere & pro nihilo ducere teſtatum omnibus faciant? Quid aliud quàm Sataniana eſſe huiuſmodi non Chriſtiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si eſca ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Iſti contrà: Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum, vt fratrem meum ſcandalizem. Nunquid hoc non eſt Satanam agere? Nunquid hoc non eſt

Con. Gãgrẽ. cap. 18.

Igna. epiſt. 4. ad Philip.

Orig. Ho. 10. in Luc. Hieron. ad Lucin.

Tit. 1.

Charitatẽ habenti omnia munda. Greg. lib. 2. c. 4. in 1. Reg.

1. Corint. 8. & 10.

A eſt Chriſto, qui per Paulum loquitur aduerſari? Niſi fortè Chriſto nō aduerſatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, tanto ſtudio videtur fuiſſe ſemper obſeruatum, id ob hoc ipſum reiiciendum cenſet, quia tanto conſenſu videt obſeruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicum ieiunauerim, ne cum catholica reſurgente Chriſto gaudeam, quàm vt cum catholica feria ſexta, ob illius crucifixi memoriam, ſignum aliquod luctus & mœroris oſtendā: Quid eſt, ſi hoc non eſt Satanam eſſe? Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduerſarium Latini. Digna vox eſt Auguſtini, quæ celebretur: Turpis eſt omnis pars, vniuerſo ſuo non congruens. Tu cùm te partem, cum Chriſti corporis membrum exiſtimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerſo Chriſti corpore, quæ ab omnibus his, qui Chriſtiani, qui catholici, qui Orthodoxi cenſentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter ſe diſiunctis, tam admirabili conſenſu obſeruari vides, vt neq; temporum diuerſitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſint ſemperque fuerint, quæ multas quidem & diuerſas habet chordas, vnam autem ſymphoniam & ſonorum concentum vnum emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerſo vſque eo non congruis, vt in deſpectū vniuerſi Chriſti corporis, contra potius facias omnia. Quid eſſe poteſt turpius? quid indignius homine Chriſtiano? aut que poteſt eſſe nota illuſtrior, qua te non Chriſti colli-

Satanas, aduerſarius.

Aug. lib. 3. conf. cap. 8.

B gentis, verùm Satanæ ſpargentis miniſtrum eſſe cuiuis conſtare queat? Si quis cum veſtem omnes in luctu mutaſſe videret, purpura ſolus indutus, oſtroq; conſpicuus in medium prodiret, nónne pro inſano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Epiſcopus quorundam ſui temporis vitia perſtringens, inter alia ſic in eos inuehitur: Procedunt (inquit) albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui nō diſſimiles iſtis ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſigno mœrorem ſuum & dolorem indicare, quem de Chriſti cruciatibus, quibus peccata ſua cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo die, quo id tanto conſenſu fieri cernunt ab omnibus, ſibi crapulæ indulgendum, lętitiámque præ ſe ferendam eſſe putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgētis, gaude cum illis. Vides mœſtitiam præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſſi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo non congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorū noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur, vt modis omnibus eorum conſuetudinem defugiant, quos non aliam ob non cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis feriis, aliiſúe tēporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant, tanquam Viperas & Baſi-

Rom. 8.

Conſuetudinem communem Eccleſię obſeruare nolentes, fugiēdi ſunt, vt Baſiliſci & viperæ.

C liſcos, ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contēptum non cōgruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant, eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, nō ad Eccleſiam Chriſti pertinere. Si quis autem aliqua ex cauſa earum, quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quo minus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem dominum habemus māſuetum & miſericordem, & nihil ſuper vires noſtras à nobis exigentem: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſque medici conſilio fiat, deinde verò ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli, aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo, in domo ſua præparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare pręualent, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolùm Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere, illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunātibus ille abſtinere non poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium. Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquiis, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium &

Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat ab vtroque medico diſcat.

Aug. ſer. 62. de tempore.

Auguſt. ibid. Chryſ. Hom. 20. in Gen.

vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quanquam quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, veriſſimum eſt illud quod à ſapiente ſcriptum eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam. A

Eccle. 37. Abſtinentia mater ſanitatis.

Hinc eſt quòd medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, niſi ex crapula?

Geneſ. 9. Vita longior ante carniũ eſum.

In Paradiſo non erat vinum, neque carnium eſus, ac nec extra Paradiſum quidem ad ipſa vſque diluuij tempora, nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur, vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſſiſſe videretur: Poſteaquam verò carnibus veſci, vinúmque bibere mortales cœperunt, facti ſunt dies annorũ noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.

Pſal. 89.

Aegrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenariis vixiſſe legimus, qui carnium vſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis, donec manna tantum & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur:

Num. 11. 1. Cor. 10.

Poſteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, deſideriiſque ſuis in Aegyptum reuerſi ſunt, à terra promiſſionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes, dedit illis Dominus carnes.

Pſal. 77.

Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis, vocatúſque eſt ille locus ſepulcra concupiſcentiæ, ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. B Neque verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos, qui præter neceſſitatem in quadrageſima carnibus veſcebantur, eos quoniam compati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia non perueniſſe, mortémque prius cum vita commutaſſe, quàm lætus ille Paſchatis dies illuxiſſet.

Dan. 1.

Contrà verò de Daniele, déque Anania, Azaria, Mizaële diuina refert hiſtoria, quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, vltrò petiuerunt, vt in ſuos vſus quæ mittebantur à Rege conuerteret, ipſos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare vellet inanime, nam ſe faſtiditis aliis, cibos appetere tales. Cúmque præfectus eorum, cupere ſe quidem illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi Rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis, decoréque vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret.

Leguminib⁹ & aqua Dan. cum ſuis pinguior factus, quàm alij regio cibo & potu.

Daniel ſimul vt in eo quod peteret concedẽdo minus eum fore difficilẽ animaduertit, fac, inquit, periculum per decem ſaltẽ dies, quòd ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin autem de priſtino vultuum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus quin regis præcepto ſatisfacias. Fecit præfectus periculum, ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his qui delicatioribus carnibus de menſa regia miſſis veſcebantur. Sed quid opus eſt Danielem, trésve pueros illos commemorare? C Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monaſticam vitam agunt, pleroſque, cùm non tantum quadrageſimæ diebus, verumetiam per omne vitæ ſuæ tempus à carnibus abſtinuerint, habitiores multo nitidioréſque, quàm qui perpetuò carnium eſu, vinóque venas diſtenderunt.

Longiſsimæ vitæ homines, per abſtinentiam.

Quamobrem & priſcos illos Monachos recenſere ſuperuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuiſſent abſtinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta guſtauerint, alij ſeptem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuiſſe longæuos, ac cæteros in ſeculo degentes ætate longè ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoritus.

Theod. lib. 9. cap. 38.

Quorſum autem attinet externa proferre, cum eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? Quàm religioſè noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex iis qui paululum ætate proceſſerunt, quíve Sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robuſtior, quàm ſit iſtorum, qui diabolica fraude decepti, niſi carnibus in quadrageſima veſcantur, ad Paſchalium feſtorum gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent, plus in carnium eſu, quàm in Deo, qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes.

Iagellonum Regum Po-

Qui primus ex clariſſima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis

huius

A huius noſtri proauus Vuladiſlaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuiſſet, paulò minus quàm centum annos vixiſſe memoratur. Atqui tanta regem hunc abſtinentia fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus, vt aquæ ſolius potu contentus, nec vinum, nec ſiceram per omne vitæ ſuæ tempus guſtauerit vnquam. Sextis verò feriis omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantum abeſt, vt is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipſe ſibi ieiunandi leges vltrò, quàm quæ præſcriptæ ſunt impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, noſtri regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cùm & ipſe non minus quàm Pater Vuladiſlaus in obſeruandis Eccleſiæ ieiuniis religioſus fuiſſet, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo, cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta ſederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm aliis virtutibus cumprimis illuſtris, tum inſigni pietate magnóque animi robore, & in priſca religione, fidéque catholica tuenda & conſeruanda conſtantia ſingulari præditus, num & ipſe non admirabili quadam fuit abſtinentia? quem patris auíque exemplo, nihil præter aquam potaſſe totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis ſui Friderici Marchionis Brandemburgenſis, medicorúmque conſiliis adductum ſcimus, vt ſuæ valetudinis tuendæ cauſa, prandij ſaltem & cœnæ tempore, vino modico vteretur. Is verò quadrageſimam cæteráque ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſanctè obB ſeruabat, vt priuſquam ad ætatem decrepitam veniſſet, ne medicis quidem vt obtemperaret perſuaderi ſibi facile paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent, quòd ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum eſt, vt illud potius acciderit, quod de Daniele, déque tribus pueris paulò antè commemorauimus, quanto maior fuit regis abſtinentia, tanto & facies auguſtior nitidiórque, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem, tot victoriis clarus, tot rebus à ſe domi foríſque feliciter geſtis illuſtris, vt earum laude vix vlli maiorum ſuorum, Poloniæ Regum fuerit ſecundus. Hæc nos non altè petita, ſed eorum tantum regum exempla, quorum ſtirps adhuc ſupereſt, produximus, vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitámque longius producendam, eorum quæ indicta ſunt ab Eccleſia ieiuniorum obſeruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promiſſionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Nam ſicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, paC tris & matris nomine non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, verumetiam cùm alij qui præſunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens, Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris redditur. Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat, quiſquis eorum dictis audiens non eſt, quiſquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia ſunt, admirabili quodam totius Eccleſiæ præpoſitorum conſenſu conſtituta, ſub vno traditionum humanarum nomine, reiicienda putat, ad eum hæc promiſſio non pertinet, quæ ſolis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo Patri & Eccleſiæ matri dicto ſe filios præſtant audientes, quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientiſſimi reges noſtri, & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrum, Sigiſmundum Auguſtum, qui nihil à maiorum ſuorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem ſuum, honoret matrem ſuam, ſéque Dei Patris & Eccleſiæ matris filium adeò præſtet obſequentem, vt nullis perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit, quo vel interdicto carnium eſu, præter neceſſitatem, Sanctæ quadrageſimæ diebus vteretur, vel à quibuſcunque tandem aliis Eccleſiæ matris noſtræ placitis

H 4 diſcede

Poloniæ pietas & abſtinentia. Vuladiſlai aquæ potu & pane cõtẽti.

Cazimiri abſtinentia.

Sigiſmundi primi abſtinentia.

Exod. 20.

Heb. 13.

Sigiſmundi Auguſti pietas.

diſcederet, ad eum quoque pertinere promiſſionem hanc minimè dubitamus, quòd erit longæuus ſuper terram, neque minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram vt ratam Deus eſſe velit, pro ſui nominis gloria, próque regni totius & Eccleſiæ tranquillitate, ſedulò precamur. Quominus ferendi ſunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt ſanctis maiorum ſuorum veſtigiis incedant, nec ea ſibi contemnenda putent, quæ ſumma ratione ſunt ab illis inſtituta: quorum etiam ſi cauſas ignorarent, tantam tamen apud filios Eccleſiæ matris autoritatem eſſe oportebat, vt ſemper decretis illius obediendum, non ſemper eorum quæ decreuiſſet, rationem eſſe flagitandam exiſtimarent. Verùm de corrupta Eccleſiæ diſciplina, déque ſublata prorſus omni per audaces & ſibi placentes homines obedientia queri, non eſt præſentis inſtituti: eò vnde deflexit oratio noſtra reuertatur. Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam, vel quadrageſimæ, vel quibuſcunque tandem ſtatis aliis diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi temperaſſent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxiſſe, verumetiam robuſtiores factos, in multo longiorem ætatem vitam ſuam produxiſſe, quàm quanta ſit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla niſi regum, ídque eorum tantum, qui ſunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt, ac regno feliciter præeſt. Quòd ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis reperiri potuiſſet nullus. Vnum tamen commemorabimus.

Felix Srenſcius Palat. 140. annis vixit.

In oppido Srenſcò, quod viri fuit inſigni pietate præditi, Felicis à Srenſco Palatini & præfecti Plocenſis, qui non ita pridè in Chriſto obdormiuit, vita lõgiore dignus, cùm catholicæ & Orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit. In hoc igitur oppido, memorabili quodam opere ſepulcrum conſtructum videre licet, quòd is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulcri, centum quadraginta annos vixiſſe: Quem Eccleſiæ ieiunia religioſè obſeruaſſe, nec ea carnium eſu contaminaſſe dubium eſſe debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorum noſtrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus, cùm eſſet apud eos preſbyter, vel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod noſtra factum eſt memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus ex vrbe rediẽs diploma pontificium attuliſſet, quo liberè omnibus poteſtas permittebatur feriis quartis carnibus veſcendi, non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus, qui conceſſa ſibi poteſtate hac vti vellet. Tanta fuit etiam noſtræ ætatis hominum grauitas, tanta conſtantia, tanta religio in iis mordicus retinendis, quæ à maioribus noſtris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iam dicta ſufficiant: Satis enim ex iis demonſtraſſe videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam, quàm obeſſe. Cæterùm demus illud, ſi quis à carnibus per quadrageſimam abſtineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm ſi Plato cùm non eſſet neſcius, quàm grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret, Si fecit hoc ille, quòd liberius ei ſapientiæ vacare liceret, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quanto magis faciendum nobis eſt, vt eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra ferocitatis eſſe conſueuit, (cuiuſmodi vernum eſſe tempus creditur) non eis qui ſunt ſaluberrimi, quíque maximè nutriunt, cibis vtamur: quo caro noſtra facilius in officio contineri, neque ſpiritum impedire queat, quo minus, quæ ſola eſt vera Philoſophia, diuinis beneficiis contemplandis vacare totus poſſit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi medicorum libri, bonam valetudinem quæ in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quòd ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui in offenſo valetudinis ſuæ curſu ad virilem ætatem peruenerunt, eos poſteaquàm aliquo non grauiſſimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ diſcrimen adductos, videre ſæpe licuerit non niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur

Polonorum religio pro carnib⁹ quarta feria veſcẽdis diplomate pontificio vti noluit.

Platonis conſilium in eligendo loco Academiæ inſalubri. 1. Cor. 13.

A B C

A tur,qui ſubinde cum leuioribus morbis conflictantur: vt non omnino nolle debeamus,interpolata potius morbis,quàm perpetua quadam incolumitate frui:quod hæc plerunque non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non eſt. Quanquàm Chriſtianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet: cùm quòd illius incolumitati detrahitur,animi ſanitate penſetur. Cùm enim qui foris eſt,noſter homo corrumpitur,is qui intus eſt,ſicut à Paulo ſcriptum legimus,renouatur de die in diem.Eum qui foris eſt hominem, corpus noſtrum:eum,qui intus eſt,animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantum huic virium accedat. Quid autem aliud eſt corpus noſtrum, quàm carcer noſter:de quo educi animam ſuam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & ſaginatum à nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda: non eſt nimis delicatè fouendus hoſtis noſter domeſticus,quo vix vllus vel perirculoſior, vel nobis eſt infeſtior. Quin caſtigandum illud potiùs, & in ſeruitutem redigendum eſt: quemadmodum factitaſſe Paulum ſcimus,quominus rebellare ſpiritui queat. Verùm hæc de ieiuniis,déque cæremoniis dicta ſufficiant. Quoniam verò ſub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo noſtro videmus, operæpretium eſſe duximus, vt quid ſentiendum de illis ſit, breuibus explicemus.

Animæ maior quàm corporis cura habenda.
2.Cor.5.
Pſal.14.
1.Cor.9.

B

De traditionibus humanis. CAP. XCII.

SVi temporis ſtatum deplorans magnus ille Baſilius: Vnum,inquit,iam crimen eſt, quod vehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ ſplendorem, non propter aliud aliquid rerum tẽporalium:ſed propter communem theſaurum,propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem, in acie ac certamine ſtamus. Domus precationum clauſæ ſunt,altaria cultu ſpiritali vacant:nulli amplius Chriſtianorũ cœtus, nulla amplius doctorum præſidentia:ceſſarunt doctrinæ ſalubres,ceſſarunt panegyres, hymnodiæ nocturnæ non habentur,neque supereſt beata illa exultatio,qua domino credentium animæ in ſynaxi & cõmunione ſpiritalium chariſmatum exhilarantur.Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neque princeps, neque Propheta, neque præſes,neque oblatio,neque incẽſum,neque locus,in quo coram domino poſſit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quę ſint autem ex eo conſequuta,in ea quæ proximè præcedit epiſtola,narrat idem dicens: Intereà rident nos infideles,nutant qui modicæ ſunt fidei, fides ipſa in ambiguum vocatur,ignorantia mentibus offunditur:propterea quòd formam ac ſpeciem veritatis prętexunt,qui verſutè ſermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, reſoluta verò eſt quæuis blaſphema lingua, profanata ſunt ſacra, domos orationum fugiunt,vtpotè in quibus impia docentur.In ſolitudinibus verò degentes,manus ſuas ad dominum de cœlis cum gemitibus & lacrymis extollunt. Ac rurſus in alia epiſtola. Spreta ſunt patrũ decreta, traditiones apoſtolicæ nihili fiunt,recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Eccleſias vſurpantur:ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè:Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria: pelluntur paſtores, ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſcerpentes: ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertę ſunt plãgentibus: ſeniores lamentantur,vetera præſentibus conferentes:ieiuniores hoc ſunt miſerabiliores, quòd quibus bonis priuati ſint,ignorant.Hæc ſunt & alia pleraq;, quæ ſcribẽs ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros,grauiter deplorat Baſilius.Cæterùm ſi miſer tũc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus, non minus certè nunc infelix eſt & calamitoſus: neque magis illis: quàm noſtris temporibus his hæc Baſilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum viſum eſt Baſilio, quòd clauſæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum ſtabula commutatas, partim prorſus euerſas: & quod horrendum eſt dictu: vix etiã apud poſteros credibile futurum,crucem,in quam furti aut alicuius ſceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipſo loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti ſumus,

Status religionis tempore Baſil. In epiſ.17.

C

Baſil. epiſt.6.
Templa & eccleſiæ, quòd orationibus & concionibus deſtituãtur & profanentur lamẽtabile ſpectaculum.
Horrendum facinus.

ſumus, & mortis Chriſti iugis repræſentatio recordatióque fiebat. Altaria tum ſpirituali cultu vacabant: nunc diruta ſunt & confracta: vt in pleríſque locis ne veſtigium quidem illorum ſuperſit vllum. Quod autem ſpirituali cultu altaria tũ vacabant, non ideo factum eſt, quòd eum improbandum quiſquam eſſe diceret: verùm ob eam potius cauſam, quòd in graui Sacerdotum Orthodoxorum perſecutione non facile reperire licebat, qui ſpiritualem cultum hunc Deo præſtarent. At noſtro tempore, cultus ipſe ſpiritualis, quam propriè Deo debitam ſeruitutem vocat Auguſtinus, prorſus abrogatus in pleriſque locis eſſe videtur. Neque dubitant blaſphemi homines, tremendum illud miſſæ ſacrificium, (hoc enim per ſpiritualem cultum intelligi vult Baſilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Eccleſiæ ſtatus, plangere tamen his qui agebant in ſolitudine. Deúmque ſuis precibus citra cuiuſquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij ſunt, qui perſecutionem patiuntur grauiorem, quíque magis hominum ludibrio ſunt expoſiti, quàm qui ſolitariam vitam degentes, Deo piè colendo ſe totos dicauerunt. Quòd ſi nunc Baſilius viueret, ſi, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Chriſti crucifixi ſimulacra eos, qui Chriſtiani cenſeri volunt, haud aliter ſæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Chriſtum ſæuitum: ſi Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtia conculcari: ſi horrenda alia patrari aſpiceret, quæ tandem illi lacrymæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præſentem Eccleſiæ ſtatum deplorandum ſufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obiicitur crimen grauius, quàm quòd ille ſuo tempore piis obiectum eſſe queritur? Nunquid non hoc ſolo nomine rei pronunciamur grauiſſimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè diſcedere nos ab eis oportere perſuaſum habemus? Nónne, quibus verbis populum Iſraël per Prophetam Dominus olim eſt hortatus, vt ne in præceptis patrum ſuorum incederet, quorum cor poſt idola gradiebatur, cùm ſibi quem adorarent, vitulum aureum in deſerto conflauiſſent, ea verba obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores noſtri piè Deum ſunt proſequuti. Quorum nomine ſi volunt eos intelligi qui ante ſexcentos annos in Polonia vixerunt, rectè illi ſanè: Nam in illorum præceptis abſit vt incedamus. Certò enim ſcimus, quòd illorum cor poſt idola gradiebatur, à quorũ cultu grauiq; Diaboli ſeruitute, nos per Dei miſericordiam liberatos eſſe gaudemus, & eius hoc immenſum beneficium non ſine ſingulari quadam grati animi teſtificatione pleno, quod aiunt, ore libenter prædicamus: ſimul ſupplices clementiam eius precamur, vt agnita ſemel veritate, ne nos retrorſum conuerti ab eo quod nobis creditum eſt ſancto mandato, neúe doctrinis variis & peregrinis abduci, & à quatuor Euangeliis, que vnum ſunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Eccleſia Chriſti, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apoſtolos, vel eorum ſucceſſores ad hæc vſque noſtra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, verùm promiſſionis filij ſumus, liberos eſſe gloriamur: ſi Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, ſi Baſilium, Athanaſium, Gregorium Nazanzenum, ſi ſanctos martyres & epiſcopos noſtros Adalbertum & Staniſlaum, qui Euangelium Chriſti, per longam ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem ſibi per manus traditum, ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt, ſi hos patrum nomine volunt intelligi, da Chriſte, vt in eorum ſemper præceptis incedamus, da vt ab eorum veſtigiis nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuerſationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vſuram, prius ea nobis omnia, quæ ſunt chariſſima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in ſanctorum horum patrum noſtrorum præceptis non eſſe nobis incedendum exiſtimemus. Quam nos iſti docuerunt, idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non eſt illa idololatria, ſed eſt pia cumprimis, & ſalutaris doctrina, quam illi, quos verè patres noſtros agnoſcimus, à ſuis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò eſt ipſiſſima idololatria, quam iſti tradunt impij, qui nos iubent ſequi deos alienos, hoc eſt, noua quędam & aliena ab Eccleſia dogmata, quæ ſi recepta ſemel fuerint, neceſſe eſt vt fides beatorum patrum noſtrorum aut tota, aut certè magna ex parte violetur: neceſſe eſt

vt

Marginalia: A; Aug. lib. 20. contra Fauſtum cap. 21.; B; Ezech. 20. Exod. 32.; 1. Pet. 2. Hebr. 11.; Patrum nomine qui intelligendi.; Rom. 9.; C; Hebr. 12.; Idololatria quæ. Dij alieni.

A vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis Chriſto capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, & idola coluiſſe pronuncietur. Quæ eſt ſi non hæc eſt ipſiſſima idololatriæ propagatio: cùm tuum ipſe verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cum tuarum opinionum commenta ſic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari? cæteros omnes deſipere, te ſolum ſapere: cæteros omnes cæcos eſſe, te ſolum videre perſuaſum habes? Profert ſententiam ſuam Lutherus, quo facilius imponat imperitis, aliquot eam ſcripturæ verbis in prauum ſenſum detortis, adſtruere conatur, vocat ſtatim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert ſuam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus, vocat eam & ipſe verbum Dei: Profert ſimiliter ſua ſomnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptiſtarum, vocat verbum Dei: Quid ſi (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat vnquam homini Chriſtiano prohibere dignetur Deus) nos Eccleſiæ catholicæ tæderet, ſi ab ea ſegregati, ſententias iſtorum nobis amplectendas eſſe putaremus, nūquid non quot ſunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei, quot hæreticos, tot ſequuti deos eſſe videremur? In quam fraudem qui miſeros mortales inducere conantur, quid aliud exiſtimandi ſunt dicere, quàm quòd à pſeudopropheta dictum in Deuteronomio legimus: Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua ſemel nobis deliberatum eſt omnia prius & facere & pati, quàm vt ſequamur deos alienos, hoc eſt errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus: vt ſeruiamus, hoc eſt, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetæ illius, qui iubet ſequi deos alienos: vnum Deum ſequemur, vni Deo ſeruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multiſque modis olim locutus in Prophetis, poſteà locutus in filio, locutus in Apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper & loquitur adhuc in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum eſt, ſiue ſcriptum id eſt, ſiue traditum, tanquam Dei verbum obuiis, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus veneratione proſequemur. Neq; audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiam ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili cōſenſu receptum ſit & approbatum, ſub vno tamen traditionum humanarum nomine, ſtatim reiiciendum eſſe cenſent: Verum Dei ſpiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Audiemus eundem ſpiritum per Athanaſium quoq; monentem: Qui ea quæ vltra ſuas vires indagat, in præcipiti conſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur, inquit, vobis quod & nobiſipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis, & auerſemini profana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem. Sed videre libet quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: in præceptis maiorū veſtrorum nolite incedere, quid eò potuit proferri ineptius, magiſque ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico quos ſexcentis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multo dici poſſe rectius, In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, atauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtum coluerunt, eiuſque colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi fortè non habet ſua quoq; præce

Verbi Dei prætextu ſe venditant hæretici.

Deut. 13. Deos alienos ſequi eſt errores extraneos & nouos inauditoſque ſequi, & eis credere.

Hebr. 1.

2. Theſſ. 2. Athan. in principio 3. tomi de incarnatione verbi Dei.

Ezech. 20.

In præceptis patrum, &c.

præcepta, non habet ſuas quoque conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & vndique diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum conſtitutionibus, A
Eraſ.in epiſt. contra pſeudo Euang. is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerũt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti. Et interim conſtitutiones humanæ cõſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: Vocantur enim verbum Dei: cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium iſti magnificæ decantatæ libertati. Atque adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, vt ergo me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio: malimque Cæſaris potentiſſimi ferre iugum, quàm quorundam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euãgelio ſubmittunt ceruices: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita vt ne profanis quidem magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nũc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quíque tanto conatu cõſtitutiones humanas euertere moliũtur: qui certè propheticum illud, In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filiis in patrum ſuorum, B
qui Catholicæ fuerint & Orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volunt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eoſdem ritus obſeruent; quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis quoniam ab ipſis diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atque cõfundit: ſicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturæ loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorũ applauſu, quòd olim ab Arianorum Epiſcopo Maximino productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum diſſerens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpõdere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quod nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue C
prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit: quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quod præceptis Dei palàm aduerſaretur, quale fuit cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſſitati parentum ſubuenire; Quod apertè fuit illi præcepto Dei cõtrarium: Honora patrem tuũ & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod adnotatum eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobãdum, obſequendum non eſſe. Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantum abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reiiciendas, aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verumetiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſque eò ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones contem

Margin notes: Deut.32. — Eccle.8. — Prou.22. — Terminos antiquos tranſgredi quid ſit. — Aug.lib.3. Hyppognoſticon. — Doctrinæ catholicæ retinendæ ratio. — Lib.1.cont. Maximin. — Matt.15. — Doctrinas hominum docentes qui ſint. — Exod.20. — Baſi.in Ethicis diffi.12. — Matt.7. — Encæniorum feſtũ à Machabæis inſtitutum. — Deut.5. — 2.Mach.8. — Ioan.10.

Galat.1. Si quis Euãgelizauerit. Lib.1. diſt.11. Anſel. lib. 2. cõtrapoſitor. cap.21.& 22. Scripturæ & verbo Dei nihil addendũ, quomodo intelligatur. Augu. tracta. 48. in Ioan.

A temnendas eſſe duxit. Verùm eſt & aliud quod producunt ex Paulo telum, ſi quis, inquit, vobis Euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Quod cùm anteà productum à Græcis quoque, Petrus Lombardus autor eſt, & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechira Archiepiſcopo Nicomediæ, manifeſtum eſt, tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſsione Sancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilij eius acta teſtantur, fuítque planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura præſidium. Quoniam verò proprium ſemper in hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas; dubium non eſt quin priſcis etiam ſeculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelio locum enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: Admonitio, inquit, Beatiſsimi Apoſtoli de veſtris cordibus non recedat: Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait, pluſquam accepiſtis, ſed præterquàm quod accepiſtis: Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tollit, qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò, adiicienda illis fuerant, quæ neſciebant, non quæ didicerant, euer-

B tenda. Quis non facilè perſpicit ex his Auguſtini verbis, non eam fuiſſe Pauli mentem, vt his quæ per ſe tradita fuerant & annunciata, nihil adiiciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantum cauere voluiſſe, quum hæc ſcriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à ſe tradita accepiſſent. Poſt hanc ad Galatas ſcriptam Epiſtolam, ſcripſit præclarum illud Euangelium ſuum Ioannes, nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel autorem ipſum, anathema Paulus eſſe voluit? Quare vel cæco perſpicuum eſſe poteſt, quàm ineptè colligere conentur iſti ex hoc loco, nihil ſcripturis adiiciendum, nihil præter ſcripturas recipiendum, nihil eſſe nouarum conſtitutionum aut ſanctionum edendum: In quo tamen, non præterquàm quod ſcriptum eſt à nobis, ſed præterquàm quod Euangelizauimus vobis, præter id quod accepiſtis traditum & annunciatum à nobis, diſertis verbis expreſſum eſt, vt magis ad traditionem, quàm ad ſcripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hæc Athanaſij verba, Siquis præter hæc ex diuinis ſcripturis aliud eſſe docet Filium Dei & alium qui ex Maria adoptatus eſt in Filium, ſicut nos, vel ſiquis Domini noſtri carnem ſupernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuerſam diuinitatem in carnem, vel confuſam, vel immutatam, vel paſsibilem Domini Deitatem, vel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat Sancta Catholica Eccleſia obtemperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti: Siquis vobis Euangelizauerit, pręter id quod accepiſtis, anathema ſit. Hic Athanaſius apertè, quem locum Pauli hæretici contra traditio-

Ioan.16.

1.Theſſ.5.

C nes noſtri temporis producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones, dum hoc oſtendere conatur, etiam ſi quis è ſcripturis contrarium docere velit ei quod in Patrum conciliis definitum per manus ab illis accepimus, eum non eſſe audiendum, verùm in eo, quod accepimus, eſſe potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium, ſcripturarum examina. Quem ſecutus Ambroſi. ad Valentinianum de Auxentio ſcribens, Non eſt (inquit) neceſſe, quod propter vnum tot Epiſcopos fatigari, qui etiamſi Angelus de cœlo eſſet, paci Eccleſiarum non deberet præferri, pacem Eccleſiarum vocat quod vnanimiter à Patribus in concilio Nicæno decretum & approbatum fuerat, ei negat quicquam præferendum eſſe, etiamſi Angelus de cœlo ſecus Euangelizaret, libro quinto, Epiſtola trigeſimaſecunda. Cumprimis abſurdum eſſe Tertullianus exiſtimat, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cum proptereà paracletum miſerit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina, ab illo vicario Domini, Spiritu ſancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, ſed nondum poteſtis ea baiulare. Quem ſecutus Vincentius Lyrinenſis: Quis ille, inquit, eſt tam inuidus hominibus, tam exoſus Deo, vt nullum in Eccleſia Chriſti profe-

Tertu. de velan. Virginl.

Ioan.16.

ctum haberi velit religionibus? Sit ſanè: verùm ita, vt verè profectus ſit ille fidei, non **A** permutatio: ſi quidem ad profectum pertinet, vt in ſemetipſa vna quæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementérque proficiat tam ſingulorum, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius Eccleſiæ ætatum ac ſeculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia, ſed in ſuo duntaxat genere: in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eadémque ſententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant,

Religio animarum imitatur ratione corporum.

permanent. Multum intereſt inter pueritiæ florē, & ſenectutis maturitatē: ſed iidem ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes: vt quāuis vnius eiuſdémque hominis ſtatus habitúſque mutetur, vna tamen nihilominus eadémq; natura, vna eadémque perſona ſit: parua lactentiū membra, magna iuuenū, eadem ipſa ſunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum: & ſi qua illa ſunt, quæ æui maturioris ætate patiuntur, iam in ſeminis ratione proſerta ſunt, vt nihil nouum poſteà proferatur in ſenibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus in ea diſputatione, quam cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ habuit, quem librū in Bibliotheca caſtri Heilsbergenſis, necdum quod ſciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipſe hunc Euangelij locū:

Ioan. 16.

Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nō poteſtis ea portare modò, cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur: Spiritus Sanctus procedens ab ore veritatis, quæ Chriſtus eſt, Euange- **B**

Anſ lib. 2. cōtra poſitorū, cap. 23.

lium prius condidit: poſteà ſanctorum patrum conciliis autor & doctor omnis veritatis, ſicut promiſſus fuerat, interfuit: fidem quam ipſe idem in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis ſanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipſe procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tunc ſoli Apoſtoli non potuerunt portare, eam nunc ſimul tota portet Eccleſia per vniuerſum mundum

Doctrina Eccleſiæ.

diffuſa. Itaque ſicut dixi, Spiritus Sanctus, ſicut promiſſus fuerat, vt veniens doceret tunc, & nunc, & ſemper omnem veritatem, ſanctorum patrum conciliis interfuit, & tanquam doctor omnium præfuit: fidem ſanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arij, qui diuinam ſubſtantiam ſeparauit, & impietatē Sabellij, qui perſonas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit: ſacramenta Eccleſiaſtica inſtituit: formam baptiſmi, quem Dominus inſtituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in conſecratione corporis & ſanguinis Domini tenet ſancta Eccleſia, diſpoſuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiſcopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines Eccleſiaſticos in miniſterium diuinum, & ad decorem domus Dei inſtaurauit: chriſmales vnctiones, necnon ſacramentum pœnitentiæ, & impoſitionis manuum ordine ſacratiſsimo & bono diſtinxit: Miſſarum ſolennia, & cætera diuina officia in laudem Dei appoſuit: per catholicos doctores, quaſi per organum ſuum, ſacras ſcripturas Veteris & Noui Teſtamenti nobis tanquam extrinſecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina ſub ſigillo diuinarum ſcripturarum myſte- **C** rialiter clauſa, familiari inſpiratione nobis inſinuando, tanquam intrinſecus rorando innotuit: hæreſes paulatim ſuccreſcentes (quia virtus altiſsimi eſt) potenter diſsipauit: leges Eccleſiaſticas, ad conſeruandam religionem Chriſtianam, per Apoſtolicos viros dictauit: & vt ſingula ſub breuitate colligam, totam Eccleſiam in ſancta diſciplina eruditam omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ ſcientiæ illuſtrauit, & adhuc illuſtrat, & ſemper illuſtrabit. Ita quippè promiſit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis ſpiritum, vt maneat vobiſcum in æternum. Et ite-

Matth. 28.

An Euangelium ſufficiat ad ſalutem.

rum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi, videlicet per inhabitantem Spiritus Sancti gratiam. Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non eſt ſufficiens ad ſalutem, vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Eſt reuera

Chry. homil. 1. in epiſt. ad Titum.

lex Euangelij ſufficiens ad ſalutem: Verum eſt enim quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Omnia continet Euangeliū, & præſentia & futura, honorem, pietatem,

Matth. 18. Exo. 20. Matth. 15. Heb. 13. Matth. 23. Luc. 10.

fidem: ſimul omnia prædicationis verbo concluſit. Verùm hæc ipſa lex Euangelij docet nos, vt Eccleſiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpoſitis obediamus, vt quæ dicunt nobis in cathedra Moyſi, cui ſucceſsit cathedra Petri, ſedentes, ea faciamus: etiamſi quod fit non rarò, non faciant ipſi quæ dicunt. Atque hæc tam ſerio

támque

A támque graui comminatione præcipit, vt qui non audierit Eccleſiam, eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum, vt Chriſtum non audiri, Chriſtum ſperni dicat, ſi quis præpoſitum non audiat, vt apertis verbis affirmet, damnationem acquirere, ſi quis poteſtati reſiſtat. Quapropter ſcribens ad Magneſianos Ignatius, qui Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Dignum eſt, inquit, vos obedire Epiſcopo veſtro, & in nullo ei contradicere, terribile eſt enim tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt à quoquam contemni, hic enim non ab homine, ſed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te ſpreuerunt ſed me. Hæc Ignatius etiam in aliis Epiſtolis ſubinde pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos ſcribens: Epiſcopo, inquit, ſubiecti eſtote ſicut Domino, ipſe enim vigilat pro animabus veſtris, tanquam rationem redditurus. Sicut Domino, ſic Epiſcopo vult obediri. Quorſum autem vt obediatur illi, monet, ſi nullam habet Epiſcopus præcipiendi facultatem? aut quum habeat, ſi nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa reſidebit? Continentur in Euangelio quæcunque ſunt ad ſalutem neceſſaria præcepta omnia, ſed tanquam in ſemine, multóque maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis eſt mandata. Quamobrem & Chryſoſtomus nihil hîc de ſcriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipſe cùm dicit:

Roma.13.
Igna.Epiſ. 6.
1.Reg.8.
Epiſt.1.
Heb.13.

B Omnia verbo prædicationis concluſit. Non quod atramento ſcriptum, ſed quod verbo prædicationis traditum eſt, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Chriſtum eſſe prædicata, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria? Quòd autem quæ prædicata ſunt, eadem ſcripta ſint omnia, quis eſt qui affirmare audeat? quum in extrema Euangelij ſui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Eccleſia docere mulieri fas non eſt, quod vir nudo, velato capite mulier orare debet, quòd Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Epiſcopo eſſe minimè liceat, etiamſi non totos tres dies cùm ea vixerit, vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen ſuorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt ſi quis contradicere velit, ei ſolum hoc reſpondeat: Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Non ſcripturas contradicentibus, non rationem aliquam, ſed ſolam opponit conſuetudinem. Et tamen alio loco ſcribit: Qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum. Quòd ſi nemini fas eſt conſtituere quicquam, præter id quod in ſcripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptiſta præſcripſit ſuis diſcipulis certas preces, certáque ieiunia? Cur Iacobus Hieroſolymorum Epiſcopus decreuit de ſuffocato ſanguine, & immolato ſimulacris, quod nulla ſcriptura gentibus præſcripſerat? Cur poſt hoc decretum auſus eſt dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam ſtatuere, quæ Dominus non vetuit? Cur ad-

Ioan.20.
1.Tim.2.
1.Corint.11.
1.Tim.3.
1.Corint.11.
1.Theſſ.4.
Luc.5.
Act.15.
Tit.1.
1.Corint.10.
1.Corint.11.

C iecit poſteà quædam de ritu Euchariſtiæ? Quòd ſi verò penes ſolos Apoſtolos hanc conſtituendi poteſtatem fuiſſe volunt, cur illis ipſis autoribus, qui ſegregauerunt ſemetipſos, viri ac mulieres promiſcuè cantant in Eccleſia? Denique cuius hoc eſt Apoſtoli inſtitutum, vt cantarentur Pſalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod eſt neceſſe, multis verbis quum id ipſimet ſcripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet ſibi fas eſſe nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam conſtituantur ab Epiſcopis, & præſertim ab Eccleſia vniuerſa, quæ Spiritu Sancto nunquam deſtituitur, etiamſi quæcunque nobis neceſſaria ſunt ad ſalutem, ea plenè ſunt in Euangelio conſtituta. Scripſit Bernardus pręclarum opus de pręcepto & diſpenſatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare ſit neceſſe, tum quatenus ea mutare liceat & diſpenſare, & penes quos eius rei ſit poteſtas. In eo Eccleſiaſtica inſtituta inuenta eſſe dicit (loquitur autem præcipuè de monaſticis) non quòd aliter viuere non liceat, ſed quòd ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Quandiu ergò charitati militant, immobiliter fixa ſunt: At ſi è

Deut.4. & 12.
Bernard.
Statuta exigente charitate mutāda.

contrario contraria fortè aliquando charitati viſa fuerint, his duntaxat quibus hoc A poſſe videre datum eſt, & prouidere creditum eſt, nónne iuſtiſsimum eſſe liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixã firmámque immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt. Præclara ſunt autem hac ipſa de re Petri Cluniacenſis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adſcribere. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim ſunt immobilia. Diuina verò mandata diximus, non ſolùm ea quæ per ſeipſam in carne diuinitas apparens hominibus tradidit: aut ea quæ per Apoſtolos teneri conſtituit: ſiue illa quæ ante ſuſceptam carnem per Patriarchas vel Prophetas mandauit: ſed etiã illa quæ poſt Apoſtolos Apoſtolici viri Apoſtolica veſtigia ſecuti, vnanimi multorum catholicorum conſenſu ſeruari præceperunt. Idem enim diuinus ſpiritus, qui priorum patrum cordibus ſe infundens; humanæ ſaluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum ſalutem operari: ſalubria iubendo non deſtitit. Per diuerſos igitur præcones domini verba ædita veneramur: in diuerſis organis eiuſdem ſpiritus ſtatum agnoſcimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quędam ſe mutari nulla ratione permittunt. Et vt ea quæ vltima diuidendo fecimus (quia digniora ſunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus eſſe (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, ſecundum quoque huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis & veritatis præcepta, quibus licet ſimilia multa ſint alia, hæc tamen ad elucidandũ quod volumus nobis ſufficere credimus. Iſta nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mãdato huic detraxit? Quis proximum non vt ſeipſum à ſe diligendum eſſe negauit? Quis vel in modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiſcere vnquam permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobilia. Inter illa verò quæ moueri diſpenſatione poſſunt: patrum autoritatem ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque in Eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quæ ſicut pro cõmuni totius vel propria alicuius Eccleſiæ vtilitate, cùm non exiſterent inuenta ſunt: ſic rurſum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut Eccleſiæ ſalute præuia in omnibus charitate, mutata ſunt. Et quia nec iſta omnia facilè numerari poſſunt, ſufficiant illa, quæ in ſuperiori huius opuſculi parte poſuimus. Quæ quoniam iam ſcripſimus, iterum ſcribere recuſamus. Nam qui noſſe voluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem nos iſta ponere legentes nouerint, vt oſtendamus ea regulæ Decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia vocamus ponenda, atque ideo cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſque vllius præuaricationis timore mouenda. C Quid enim coëgit regulam de non transferendis Epiſcopis à præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouidens Eccleſiis charitas? Quid hæreticos & crimino ſos poſt condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, Eccleſiis Dei præfecit, niſi multorum ſaluti conſulens charitas? Quid Presbyterorum filios Epiſcopari, contra ſanctorum Apoſtolicorum antiqua Decreta aliquando iuſsit, niſi earundem perſonarum vtilitatem Eccleſiæ vtilem eſſe iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulſit, à quibus cæteros inhibuit, niſi nouellæ eorũ fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetuſta præcepta mutauit, quid noua inſtituit, quid nunc iſta nunc illa mandauit, niſi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſolicitè inſeruiens charitas? Cùm igitur ſub iure charitatis omnia canonica mãdata, imò ſecundũ Domini ſententiã vniuerſa lex cõtineatur & prophetæ, quis veſtrũ dicere audebit, beati Benedicti regulã charitatis Domino non ſubiacere? Quomodo charitati regula ſubdita nõ eſt, à qua per ſanctum illum condita eſt? Si enim ſine charitate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deũ verò eſſe charitatẽ, Ioannes Apoſtolus dicit: Deus charitas eſt. Sed etſi ſine Deo facta

Pet. Cluniac. Epiſ. 28.

Præcepta diuina duplicia.

Præcepta diuina immobilia.

Præcepta mobilia.

Conſtitutiones gubernat charitas.

1. Ioan. 4.

A facta eſt,ſequitur,quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait, Sine me nihil poteſtis facere. Quod ſi hoc credere errare eſt,ſequitur vt charitati velut doctrici regula cedat,ac ſe pro Dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi præter eam quicquam ſibi vendicare voluerit,nihil iam ſe ſequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis,& dicitis: Quoniam beati Benedicti regulam vos ſeruare vouiſtis,oportet vt vota reddatis. Ad quod nos: Si millies iſtud iteraueritis,id millies à nobis reſponſi accipietis. Regulam vouimus,charitatem à voto non excluſimus. Si charitatem excluſimus,regula dici non poteſt quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ deſit,regula iam conſtare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas eſt. Si ergo charitas excluditur,rectitudo excluditur.Si rectitudo excluditur,reſtat vt tortitudo ſequatur. Si tortitudo ſequitur,neceſſe eſt vt regula deſtruatur. Simul quippe rectum & diſtortum conſiſtere nequeunt. Iam regula deſtructa,quid vos ſequi profiteamini,indicate. Aut enim regulam cum rectitudine,aut ſine rectitudine tortitudinem vos ſequi oportebit,id eſt,aut cum charitate regulam,aut ſine charitate nebulam retinere neceſſe erit. Sed ſicut nebulam impoſsibile eſt teneri, ſic ſine charitate patet regulam à nemine poſſe ſeruari. Vnde conſtat,quod quando non ficta charitate,quam Apoſtolus damnat,ſed vera,quam ipſe celebriter collaudat,proximo aliquid impendimus, Beati Benedicti regulam abſque vllo errore ſequimur,quoniam aliter de ea ſentire, nihil eſt aliud quàm errare.Nec regulam igitur ſine charitate vouemus,nec eam ſine B charitate,vt hac ratione probatur,tenemus. Et iterum poſt varia inſtituta Monaſtica commemorata. Sic,inquit,de ieiuniis,ſic de menſa Abbatis cum hoſpitibus & peregrinis, ſic de ferramentis vel rebus Monaſterij, ſic de vniuerſis, (vt cuncta breuiter explicemus,quæ in ſuperioribus obiecta ſunt,quibus & tunc latius reſpondebimus) charitas per Patres noſtros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, diſpenſauit,neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum,ſed æternæ eorum ſaluti inſeruire ſtuduit. Hoc ſanè vno ea quæ iuſta eſſe defendimus,iniuſta monſtrare poteſtis,hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis,ſi quæ lege charitatis nobis defendimus,ad charitatem non pertinere rationibus certis oſtenderitis. In his enim omnibus (vt ſæpe iam diximus) ea ſolum protectrice tuti,hoſtibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia ſecundum Dominum,hæc eſt,in qua vniuerſa lex pendet & prophetæ,& ſecundum Apoſtolum,plenitudo legis ac finis præcepti eſt,omnem legem plenam,omne præceptum finitum,hoc eſt perfectum ea diſpenſante exiſtere,quis catholico ſenſu audeat negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & ſolum charitatis, inquit, officium eſt, humanam ſalutem modis omnibus quærere. Hoc eius eſſe officium ipſe Dominus, hoc Apoſtoli, hoc omnes ſancti eius clamant.Iuſtum eſſe quicquid illa præcipit,omnes (vt ſæpe iam diximus) diuini libri teſtantur. Et quod maius argumentum?In ipſa vniuerſa legem & prophetas pendere Dominus dicit.Hanc plenitudinem legis & finem eſſe præcepti, Apoſtolus teſtifica- C tur.De hac Beatus Auguſtinus ait:Si hæc vna deſit,inania ſunt cuncta,ſi hæc ſola adſit, plena ſunt omnia. De hac & ipſe alibi: Fructus autem totus eſt charitas, ſine qua nihil eſt homo,quicquid aliud homo habuerit. Atque alio in loco: Habe charitatem, & fac quid vis.Igitur vt ſaluti humanæ conſulat,facit quicquid vult. Quod ſi ei licet quicquid vult facere,licuit regulam facere,licuit & mutare.Nec iniuria Sancto facta dicenda eſt, quia non ab alio mutata eſt, ſed ab ea quæ diffuſa in corde eius per Spiritum Sanctum,qui datus erat ei,ipſo in condendo regulam tanquam organo vſa eſt.Et quia non æmulatur,non inflatur,non eſt ambitioſa,non quærit quæ ſua ſunt,hi qui ea pleni ſunt nihil horum ſciunt.Et quia æmulatione,inflatione,ambitione carent,indignari neſciunt. Iniuria ergo Sancto facta non eſt,quia ſuam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit,ac poſteaquam vtile fore vidit,quod fecerat immutauit,quódque ſeruari decuit de eadem regula reſeruauit. Sicut ergo non eſſet conſequens dicere,iniuriam notario factam,ſi quod prius ſcripſerat vel ab ipſo,vel ab alio immutari dictator certa de cauſa faceret,quam cauſam forte ipſe ſolus noſſet, ſic nec ſequitur Beato Benedicto factam iniuriam,ſi vel cuncta,vel aliqua eorũ,quæ per eum charitas ſcripſerat,vel per ipſum ſi ſic voluiſſet, vel per alium quia ſic voluit, ratione præmiſſa mutauit.Sed nec indignum eſt Sancto,charitatis vocari notarium.Ioannes

Ioan.15.

Charitatis officia.

1.Corint.13.

1.Corint.13.

1.Ioan.4. Greg. enim in epiſtola ſua Deum charitatem vocat. Et Gregorius ſanctus in Homiliis ait: A Spiritus Sanctus amor eſt. Amor verò charitas eſt: ergò Spiritus Sanctus charitas eſt. Non eſt igitur ei indignum, Spiritus Sancti eſſe notarium. Nam & eius notarij Prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum ſimilem eſſe Prophetis. Si igitur ſancto illi regula immutata ab immutātibus iniuria facta eſt, & prioribus quos ſuprà memorauimus ſanctis à ſubſequentibus & eorum Decreta mutantibus iniuria facta eſt. Et vt maiora dicamus, legi ab Euāgelio Moyſi à Chriſto iniuria facta eſt. Quod ſi idcirco nec Moyſi, nec legi, nec canonicis ſtatutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipſa mandata promulgata ſunt, aliqua eſt facta iniuria: quoniā per Spiritum Sanctum, quem charitatem eſſe probauimus, quid ſaluti hominū per diuerſa tempora congrueret prouiſum eſt, & licet quædam in mandatis ſint mutata, & ipſa mandata per mutatos ſint data, ipſe tamen mutatus non eſt, quia incommutabilis eſt: patet quia regula ſancti Benedicti in quibuſdā ſuis capitulis, abſque ipſius iniuria, vobis quāuis inuitis concedentibus, mutata eſt. Per charitatem nanque mutata eſt, per quam verbum caro factum eſt, vt ait Apoſtolus. Propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos Deus, filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata ſunt quædam in regula, charitas fecit: & quia abſque iniuria ſancti mutata ſunt, charitas fecit. Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacenſis verbis docemur, cùm præcipuum ſit Chriſti præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: inſtituta Eccleſiaſtica nihil aliud eſſe, quàm cuſtodes quoſdam & adminiſtros charitatis, & eatenus tandem eſſe fixa debere, quatenus ei, cuius cuſtodes & miniſtri ſunt, ſeruiunt charitati. B Quiſquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipſam conatur exterminare charitatem? Neque verò audiendi ſunt, qui per cōſtitutiones Eccleſiaſticas, quæ ipſa per ſe nimis eſt anguſta porta, qua itur ad cœlum, eam anguſtiorem etiam, ac ingreſſu magis arduam ac difficilē factam eſſe contendunt. Quin ea multò potius redditur facilior & expeditior. Huc enim ſpectant traditiones pleræque omnes, nec in alium ſunt finem inſtitutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, viciſsim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hūc finem ſexti, ſeptimíque ieiunium: ad hunc finem dierum feſtorū obſeruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, Sacerdotum quando ſacris operantur veſtitus, ad hunc finem eorūdem cœlibatus, tum & monaſtica quædam inſtituta referuntur: nimirum vt expeditius vacare ſoli Deo liceret. Intelligunt hoc iſti ipſi, qui perturbata volunt omnia, atque ideo ipſa vi veritatis adacti, tantum abeſt, vt reprehendere audeant, vt non poſsint etiam pleraque inſtituta Eccleſiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos inſtituendi poteſtas eſt, hi ſtatim iræ Dei ſempiternæ reos faciunt, ac perpetuis gehennæ ſuppliciis condemnant eos, qui contra conſtitutiones eiuſmodi venerint. Cæterùm non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica, verùm hoc ipſi faciunt, qui poteſtatem non audiunt, vt aditu regni cœleſtis excluſi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid poteſtas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantum abeſt vt fraudem tibi poteſtas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati, non dicit cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non eſt igitur quòd in poteſtatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm ſaluti tuæ proſpectum cupit: teipſum accuſa, qui rebellione tua, & contumacia quaſi tuo tibi ipſe iumento mortem accerſiueris ſempiternam. Falluntur autem, qui cùm audiunt Paulum dicentem: Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi damnationem acquirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua ſontes punit Deus. Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba planum faciunt, cùm ait: Subditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Quæ ſic enarrat Ambroſius: Rectè dicit ſubiectos eſſe debere non ſolùm propter iram, id eſt, vltionem præſentem, parit enim ira vindictam, ſed & propter futurum iudicium: quia ſi hìc euaſerint, illic eos pœnæ expectant, vbi accuſante conſcientia ipſa punientur. C

Quapro

Marginalia: Matth.7. — Traditiones Eccleſiæ expeditiorē viam reddunt ad ſalutem. — Pœnæ adiectæ traditionibus. — Rom.13. — Magiſtratibus obediendum. — Damnatio etiam æterna iis qui magiſtratui obedire nolunt. — Ambroſius.

A Quapropter dubium eſſe debet nemini, quin legis humanæ præcepta ſubiectos legi, ſecundum præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conſcientiæ, ita vt eorum tranſgreſsio ſine cauſa rationabili, reum faciat mortis æternæ: ſi præſertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientem, quàm in ipſum Deum à quo præcipiendi poteſtatem nactus eſt homo, rectè refertur. Sic Samueli dixit Deus: Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Et apud Lucam 1.Reg.4.
Chriſtus: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Apud Matthæum Lucæ 10.
verò: Quicunque non receperit vos, neque audiuerit ſermones veſtros, tolerabilius Matth.10.
erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Matth.18.
Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturæ locis euidentius, ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui ſiue ſpiritualibus, ſiue ſecularibus magiſtratibus, modò iuſta præcipiant, dicto audientes non ſunt? Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gerſone ſcriptum quidam proferunt: Nulla tranſgreſsio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, eſt de facto peccatum mortale: Nam ſi Gerſonis hæc ſententia ſanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum eſt, pugnare videtur. Gerſ. de vita ſpirituali animæ, lectio.4. corol.1.
Neque enim ſine cauſa addit, vt naturalis & humana: quia, ſicut paulò pòſt ſubdit, eadem lex talis, ſæpè communicat cum diuina, quatenus iuſta eſt. Alio verò loco vocem legis dicit eſſe vocem Chriſti, Paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac propriè quidem vocem Euan- In collatione pro licentiatis in facultate decretorũ.
B gelicam vocem eſſe Chriſti Paſtoris noſtri, quæ ex ore altiſsimi prodiit, cuius eſt oues errantes regere, dirigere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam, vocem Chriſti, per quandam analogiam & attributionem, quatenus vox eſt Chriſti vicarij, vox Chriſti corporis Eccleſiæ, vox eorum quibus dictum eſt: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum eſt, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Eccleſiam, obediendum præpoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere, quibus qui reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, non purè humanam, ſed diuinam legem tranſgreditur, quiſquis iuſtam legem, quamuis ab homine latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit, neminem ligat: nam & lex eſſe non videtur, dicit Auguſtinus, quæ iuſta non fuerit. Si verò ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege diuina, ſimul vt lex aut præceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate verſatur, quæ præſtarentur nécne, nihil prius intererat, ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: vt ſi contumax filius eſſe voluerit, non iam contra mortalem patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſſit. Sic Auguſtinus cùm ait: Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate, quæ ſem- Aug.epiſ.66.
C per malum eſt, aliud autem eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehenſionem non habet. Nónne manifeſtè ſatis indicat, quod illicitum per ſe non eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, hoc eſt, vel carnibus veſci, vel bis in die cibum ſumere, id ſi fiat his diebus, quibus per interdictum Eccleſię non licet, malum eſſe, iuſtáque reprehenſione non carere. Hoc eſt quod à Bernardo dictum eſt: Licet ipſa per ſe iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen autoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatúmque peccato facit obnoxium. Bern. de præcepto & diſpenſatione.
Dicet hîc aliquis: Quod ſi peccat, ſi quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit ſaluus eſſe? nam etiam diuinæ legi ſatisfacere non poſſumus: ſi prętereà tot acceſſerint humanę, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluſerint? cùm præſertim ſcriptum ſit: Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatrię, nolle acquieſcere. 1.Reg.15.
Si reus eſt idololatrię, qui non acquieſcit, quæ ſpes nobis erit ſalutis? qui etiam Iac.3.
quo ad diuina pręcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cęterũ ſi quis hęc ſcripturę verba diligentius excutiat, facilè perſpiciet, non quamuis inobedientiam eſſe capitalem. Inobediẽtia non quęlibet damnabilis.
Neque enim dicit ſcriptura: quaſi ſcelus idololatrię nõ eſt acquieſcere, ſed nolle acquieſcere: vt non ſimplex ipſa iuſsionis tranſgreſsio, ſed ſuperba voluntatis Nolle obedire & nõ obedire differũt.

contemptio ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idem nolle obedire, & non A
obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris eſt, interdum & infirmitatis: illud autem
odioſæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipſum repugnare &
reſiſtere eſt Spiritui Sancto: & ſi ad mortem vſque perdurauerit, eſt blaſphemia, nec
Matth. 18. in hoc, nec in futuro ſeculo remittenda. Non ergò qualiſcunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, ſed repugnare, ſed nolle obedire. Fortaſsis
Rom. 13. hoc Paulus quoque voluit indicare, cùm diceret: Qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, ſed qui reſiſtunt: hoc eſt, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui ſe contumaciter opponunt: ſicut
Lutherus. ille qui dixit: Si quo caſu concilium ſtatueret, in deſpectum concilij contrarium facerem. Hoc eſt nolle acquieſcere, hoc eſt reſiſtere, hoc eſt idololatriæ ſcelus committere, hoc eſt in Spiritum Sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum ſcribens teſtatur Damaſus, cùm ait: Violatores voluntarij Canonum, grauiter à ſanctis patribus iudicantur, & à Spiritu Sancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare Spiritum Sanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos Canones, non neceſsitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt: Talis enim præſumptio, manifeſtè vnum eſt genus blaſphemiarum in Spiritum Sanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem,
Bern. in eod. lib. inquit, inobedientia eſt inexcuſabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quam remedium pœnitentiæ non ſanat: nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igitur ſecuritas filiis obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia ſola damnatur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deum: ſola vocatur in crimen ſuperbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Non ipſa peccati ſpecies à Deo, ſed peccantis intentio ſpectatur. Sola voluntas eſt, quemadmodum anteà nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per ſurreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: ſed ſi quis prudens & ſciens contra legem venit, etiam humanam: ſi contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipſum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquieſcere, ſed repugnat, reſiſtit, recalcitrat: is demum eſt, qui longè grauiſsimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui ſi vſque ad extremum vitæ ſuæ diem in hac ſua contumacia perſeuerauerit, peccatum in Spiritum Sanctum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittendum vnquam, rectè putatur admiſiſſe. Quamobrem obturemus aures noſtras ad peſtilentiſsimas eorum voces, qui contra manifeſtum Dei verbum docent Eccleſiam non audire, poteſtati reſiſtere, parentibus non obtemperare, præpoſitis non obedire, quæ dicunt ſuper Moyſi cathedram ſedentes, vel ob hoc ipſum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariáque doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre C
non Eccleſiaſticam tantum diſciplinam collapſam, ſed & ciuilium in multis locis magiſtratuum non maiorem rationem haberi: fitque iuſto Dei iudicio, quales ipſi ſe gerunt magiſtratus ciuitatum erga ſuos præpoſitos, vt viciſsim quibus ipſi præpoſiti ſunt, eos erga ſe non diſsimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab iis obedientiam exigis, quam ipſe non præſtas his, quos tibi Deus præeſſe voluit, qui
2. Theſſ. 2. peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque, procul ab iis doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes noſtras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et in eo, quod proximè ſequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque ſcribens: Laudo vos, in-
1. Cor. 11. quit, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis, &, ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm ſcriberet modò, verumetiam cùm pertranſiret ciuitates,
Act. 16. tradebat eis Paulus cuſtodire dogmata, quæ erant Decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorũ, qui ſiue cùm hæretici refutandi forent, non vt ſcripturarum, ita traditionum vſus fuerit autoritate: ſiue

quæ

A quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non ſanctè putauerit obſeruanda. In Synodo Ariminenſi congregati patres, ad Conſtantium Imperatorem ſcribentes, his verbis vſi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas: ſed nos ſinas in Inſtitutis Decretíſque maiorum permanere. Certè res nouæ, quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanaſius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum Epiſcoporum, qui tantum itineris laborem, tantáque maris pericula ſuſtinuerunt, vt patrum traditiones integras conſeruarent? Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex Decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod egiſſent, ipſi reſcinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum ſuorum Ariomanitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi Decreta maiorum ſuorum ſoluant? aut quomodo eos quibus ſucceſſêre, patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant, quid docebunt populos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum non eſſe? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis quos ipſi criminantur conſtituti ſunt? Quòd ſi illi malè ſenſerunt: & ſcriptis ſuis orbem ter-

Atha. in epiſ de Syno. Arimini & Seleuciæ celebratis.

B rarum ſeduxerunt, ceſſet omnino eorum memoria, & ſcripta eorum abiiciantur. Ite ergò vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuiſſe ſeductores, & vos paricidas eſſe. Certè beatus Apoſtolus laudat Corinthios, quòd vbique ſui memores eſſent, & quòd traditiones, quas tradidiſſet illis, retinerent. Iſti igitur cùm talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populum non verebuntur dicere: Non laudamus vos quòd memores eſtis patrum, ſed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. In concilio quoque duodecimo Toletano ſic à patribus legimus eſſe dictum: Maiorum conſtitutionibus auſu temerario contraire, & ſanctorum patrum Decreta conuellere, & ſuperiorum ſuorum effrænata libidine: contra ſanctiſsimam Apoſtoli doctrinam ſanctionibus eniti, quid aliud eſt, quàm vinculum ſocietatis Chriſti abrumpere & vſurpatæ præſumptionis licentia ſtatum Eccleſiæ diſsipare? Et in ſeptima Synodo vniuerſali: Si quis traditionem Eccleſiæ ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauiſsimus autor idem & Epiſcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratũ eſt, inquit, quod dictante Spiritu Sancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus eſt, locũ enarrans Ioannes Chryſoſtomus: Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epiſtolam tradiderit, ſed multa etiã ſine literis: eadẽ verò fide digna ſunt, tam illa, quàm iſta. Itaque traditionẽ quoque Eccleſiæ dignam fide putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. Origenes

Cap. 4.

Sept. Syn. actio. 4.
Cypr. in ſer. de ablutione pedum.
Chry. homil. 4. in 2. ad Theſſ.

C verò doctorũ omniũ iudicio ſemper habitus doctiſsimus, tantũ traditioni tribuit, vt etiã ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de veritate fidei Chriſtianæ credat, quàm habet definitio traditionis Eccleſiaſticæ, eũ hæreticũ pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianũ, Chryſoſt. & Origenẽ proferimus? Omnis orthodoxorũ ſcriptorũ cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodẽ propè loco quo ſcripturas, traditiones habendas exiſtimauit, eas præſertim, quarũ cõſuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides eſſet obſeruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipſis Apoſtolorũ tẽporibus, ad hæc vſque noſtra, cùm de verbo Dei ſubinde gloriarentur, cùm ad ſcripturas nunquam non prouocarent, cùm ſibi ſolis earũ intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore ſtudio, quàm traditiones oppugnare ſunt conati: Hos itaque filios Belial, tanquam viperas & baſiliſcos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuiſſe dubium non eſt, ſancta veſtigia perſequentes, maiorum Decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum diſcutiamus, vel ipſa præcepta diſcernamus. Sed Chryſoſtomum dicentem audiamus: traditio eſt, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium ſequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indiciũ eſſe ſcribit, ſeniorũ ſtatuta ſtudioſius diſcutere, hærere ad ſingu

Orige. in expla. 1. c. epiſt. ad Tit. ſicut citatur à Pãphilo martyre in Apolo. Orig.

Tert. in li. de corona mili.
Traditionis autoritas cũ ſcriptura eadem eſt.

Grego. lib. 2. c. 4. in li. Reg.
Bern. de præcepto & diſpenſatione.

ſingula, de quibuſque rationem exigere, & malè de omni præcepto ſuſpicari, cuius A
cauſa latuerit. Delicata ſatis, imò moleſta eſt huiuſmodi obedientia: diſputare hoc eſt, in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd ſi nec vnius patris alicuius in monaſterio præcepta diſcutere fas illi eſſe putauerunt, quantò minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot ſeculis, tanto Chriſtiani totius orbis conſenſu receptis ab omnibus & approbatis? Nos verò quantò vetuſtiores traditiones videbimus, tantò maiore cura ſartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conſeruare
Hier. 6. ſtudebimus. Hoc vt ita faciamus, ipſe nos per Prophetam Deus admonet, dicens: State ſuper vias, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quæ nanque ſunt aliæ ſemitæ antiquæ, quàm ſemitæ patrum noſtrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obſeruationes, quas nobis à ſuis maioribus acceptas per manus tradiderunt, pari qua illi obſeruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad poſteros noſtros transmittendas? In his igitur ſtare nos iubet fixos & immobiles, vt ne variis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur: vt ne ſimus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud ſimplices & imperitos admirationem ſui facere quærunt: ſed interrogemus de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, per quam tot ſeculis ambulauerunt patres noſtri, quam oſtenderunt, quam ſanguine ſuo ſignauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confeſſorum, in ea confidenter am- B
bulemus. Quòd ſi dixerit nobis aliquis: Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic: ecce in ſolitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Chriſtus eſt, vbi corpus eius eſt Eccleſia. Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui ſeducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hîc Chriſtus: demonſtrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris autor dicet, Ecce hîc Chriſtus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex Lege & Prophetis & Apoſtolis profert vnuſquiſque, quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus conſentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus eſt verbum veritatis: ſed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione: nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſsionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Et in prooemio Periarchôn. Sicut multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, deſueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſteaquam credidimus Filium Dei eſſe Chriſtum: ita cùm multi ſunt, qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ C
in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Hanc igitur ſucceſsionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita ſunt & præcepta, firmiter obſeruemus: & quod contra Manichæum ſcribens dixit olim Auguſtinus, id contra eos qui noſtro hoc tempore ſegregauerunt ſemetipſos, dicere ne dubitet quicunque ſe catholicum & orthodoxum eſſe profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Eccleſia, vt omittam ſyncerisſimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant: cæteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Vt ergò hanc omittam ſapientiam, quam in Eccleſia eſſe catholica nõ creditis: multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſsimè teneant: Tenet conſenſio populorum atque gentium: tenet autoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionẽ Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſsio Sacerdotum: Tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel Baſilicam

Semitæ antiquę quę ſunt.

Heb. 13. 1. Theſſ. 4.

Matt. 24.

Orig. homil. 29. in Matth.

Augu. contra Manichæos, epi. quam vocãt fundamẽti, cap. 4.

In Eccleſiæ catholicę fide homines retinẽtur per diuerſa.

ſuam

A ſuam, vel domum audeat oſtendere. Iſta ergò tot & tanta Chriſtiani nominis chariſſima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Eccleſia: etiamſi propter noſtræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum ſe apertiſsimè oſtendat. Apud vos autem, vbi nihil horum eſt quod me inuitet ac teneat, ſola perſonat veritatis pollicitatio, &c. Aurea ſunt hæc Auguſtini verba, digna quæ non legantur modò, verumetiam ediſcantur, & in ore ſemper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil eſt eo tamen certius, quod aſſerit Auguſtinus. In Eccleſia catholica ibi demùm ſynceriſsimam eſſe ſapientiam: In ea eſt enim verbum Dei, quod iſti ſibi falsò arrogant. Nam extra eam eſſe ſcripturæ poſſunt: Dei verbum, hoc eſt ſcripturarum omnium verus intellectus, eſſe non poteſt. Etenim nauis illa, in qua ſedit Chriſtus, non eſt alia, ſi quid Hilario credimus, quàm Eccleſia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Chriſtus poſuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per miniſtros ſuos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui ſunt, & arenæ modò ſteriles atque inutiles adiacent, nullam diuini ſermonis capere poſſunt intelligentiam. Ad huius itaque ſapientiæ cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt: in qua non licet eam videre, niſi per ſpeculum & in ænigmate. Nam videre ſicut eſt, in illa tantum vita dabitur, qua cum ſpiritibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem viri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui ſunt ex imperita

Hilar. c. 13. in Matth.

1. Cor. 13.

B multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſynceriſsimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imò tutiſsimam illam facit, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas. Præclarè idem Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus. Nam quòd initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiam, omnia noſſe fidei myſteria, vt ſi quid eorum non penitus perſpectum habuerint, ſtatim de ſalute ſua veniant in dubium. Non vocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapientes: vocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, etiamſi propter intelligentiæ noſtræ tarditatem, cætera non aſſequamur, modò charitatem habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere. Cui ergò credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce verbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendum eſſe autoritati, credendum ſucceſsioni, credendum eſſe poſtremò Catholicæ. Dicit aliquid pars, ſiue ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocunque tandem alio nomine cenſeatur: vel ob hoc ipſum non credas, quia pars

Auguſ. epiſt. 120. ad Euodium.

Rom. 4.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

C dicit: toti credas, vniuerſæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem eſt iſta catholica? nam & hæretici ſe catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Auguſtinus, verùm vſque eo non eſt obſcura catholica, vt ſi quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipſis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicam aut domum ſuam audeat oſtendere. Neque enim ignorant ſuas Eccleſias, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natas eſſe: Quæ cauſa etiam fuit noſtri temporis hæreſeôn architecto, quod ex Apoſtolorum Symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc ſuſtulit catholicam. De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffuſa ſit orbem habitabilem, à finibus terræ vſque ad fines terræ: quod catholicè ſiue generatim, aut vniuerſè plenéque doceat abſque vllo defectu omnia dogmata, quæcunque in notitiam hominum peruenire debent, tam de viſibilibus, quàm de inuiſibilibus: tam de cœleſtibus, quàm de terreſtribus: quod omne genus hominum ſibi piè ſubiectum habet: tam eorum qui cum poteſtate verſantur, quàm eorum qui priuatam vitam agunt: quod catholicè ſiue generaliter & vniuerſè medetur omnium peccatorum generibus, ſiue quæ per fidem, ſiue quæ per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus virtutis, ſiue ſit ea in operibus poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſc

Catholica Eccleſia cur dicta

Cyr. in vltima cateche. Catholica quid.

Aug. ſer.131. de tempore. Matth.5. Eſaiæ 5. Catholica Eccleſia an ſit illuſtris.

quibuſcunque ſpiritualibus chariſmatibus. Et Auguſtinus: Catholicam dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur, hæc verò à ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Non eſt igitur obſcura catholica: Non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem poſita, non poteſt ignorari mons, qui impleuit vniuerſam faciem terræ. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omnium oculis expoſita catholica, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab iis, qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant, & neſciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris, oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, quia tenebræ excæcauerunt eum. Dicit hæc de Donatiſtis Auguſtinus, qui ex toto mundo periiſſe, ac in ſola Aphrica, & ea quidem non tota, Eccleſiam remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoque ſeculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatiſtarum hæreſis, quam qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtæ. Cæterùm non ſoli ſunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant, nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot tunc videre licet, autores aliis fuerunt. Quid enim? Sectarum æui noſtri princeps, nunquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt fratres eſſe perſeueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes, qui propterea vnus vniuerſæ præficitur Eccleſiæ, vt ipſius miniſterio fidei poſsit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, ſcommata, lœdorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores Pontifices, omnémque Sacerdotum & Monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorum eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confitentem audiamus, quid maximè propoſitum habuerit, cùm in vulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argentoratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam hac re Papatui valde me incommodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Chriſti gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Eccleſia iudex eſt ad tempus vice Chriſti, quibuſcunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa vnitate, gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur, cum odio ipſe excæcatus, eodem odio cæteros inflammaſſet, effeciſſetque vt in tenebris ambulantes, neſcirent quò irent, neque ciuitatem iſtam ſuper montem poſitam, quæ impleuit vniuerſam faciem terræ, cernere poſſent. Cuius itaque mens tanta fuit infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Eccleſiam? quomodo Chriſti corpus agnoſceret, cuius ipſe membrum eſſe deſiiſſet? Quare nihil eſt quod miretur quiſpiam, ſi quorum oculos obcęcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Eccleſiam videre non poſſunt, quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perſpicua, & manifeſta eſt, vt illorum, qui non vident, cæcitatem ſatis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perſtrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, ſed charitate flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna ſit, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, & eſt ei mortis inſtar ſeparatio. Quamobrem ſuffert omnia potiùs, quàm vt ſegregare ſe velit, credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini, credit catholicæ, quam ibi eſſe non dubitat, vbi eſt conſenſio tot populorum, vbi autoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, vbi ſucceſsio Sacerdotum, ab ipſa Petri ſede vſque ad præſentem Epiſcopatum. Has enim

Aug. Ho.1. in Epiſto. Ioan. — 1. Ioan. 2. — Lutheri maledicentia. — Lutheri propoſitum. — 1. Corinth. 13.

tres

A tres Eccleſiæ notas ponit Auguſtinus: quæ certè ita ſunt illius propriæ, vt eas nulla ſibi hæreſis poſſit vendicare. Ac quod ad primam notam attinet, quanta ſit apud nos non eorum tantùm, qui nunc ſunt populorum in Chriſtum credentium, verumetiam qui multis retro ſeculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obſeruationibus coſenſio, quis eſt qui non videat & obſtupeſcat? In quamcunque veneris orbis Chriſtiani partem, vbi in præceptis patrum noſtrorum inceditur, ſiue ſit ea princeps terrarum Italia, ſiue Gallia, ſiue Hiſpania, ſiue bona pars Germaniæ, quam nondũ tot ſectarum noſtri temporis peſtiferum virus afflauit, ſiue quæ nuper eo vnde exciderat reuerſa Anglia, ſiue Hungaria, ſiue Scotia, ſiue noſtra Polonia, & quæcunque ſunt illi nationes aliæ ſubiunctæ, tantam populorum omnium conſenſionem videas licebit, vt non modò nullum ſit in eis fidei religioniſque diſſidium, verùm & ritus iidem ex magna parte, eædem obſeruantur cæremoniæ, vna & eadem lingua ſacra peragantur omnia. Idem credunt omnes, iiſdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodem ritu ſacris operantur omnes: vt facilè quiuis perſpiciat, multitudinis credentium eſſe cor vnum, & animam vnam. Execratur enim vera confeſſio pietatis, iuxta diuerſitates temporum variari, ſic vt nec ipſe variari veritatem admittit, de quo eſt ipſa vera confeſſio, qui dicit: Ego ſum, & non ſum mutatus: quemadmodum in epiſtola quadam ad Conſtantinum, quæ actis ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanæ inſerta eſt, ſcribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui ſe à catholi-
B ca ſegregarunt, quantum inter eos & opinionum & animorum diſſidium? in quot miſeri ſectas ſunt diſſecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipſi inter ſe? Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita Domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid iſtis non eueniſſe videtur? Per humiles Apoſtolos congregatæ fuerunt linguæ: per ſuperbos iſtos Pſeudoapoſtolos diuiſæ ſunt linguæ. Spiritus ſanctus cõgregauerat linguas: ſpiritus ſuperbiæ diſperſit linguas. Cùm deſcendiſſet ſupra Apoſtolos Spiritus ſanctus, omnium linguis loquuti ſunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuerſis orbis terrarum partibus intellecti ſunt: & quæ diſperſæ linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ ſunt: nunc iſti ſe mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus per diuerſitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum diſperſas videmus, vt eos agitari Satanæ ſpiritu dubitandum non ſit. Ac intereſt ſanæ Eccleſiæ, vt eorum qui ſegregauerunt ſe, linguæ ſint diuiſæ. Volunt vnam linguam habere? dicit Auguſtinus, redeant ad Eccleſiam: quia & in diuerſitate linguarum carnis, vna eſt lingua in fide cordis. Primus fuit noſtra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica ſemetipſum ſegregaſſet, dogma ſuum rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, pròque ipſiſſimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Carolſtadius: is non totos duos annos in eadem cum ea ſententia permanſit: diſceſſionéque facta, ſic eſt alter in al-
C terum debacchatus, vt vterque ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Interea tamen vterque ſibi gloriam hanc vendicat, quod primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epiſtola quadam ad Saxoniæ Ducem ſcripta, ſe primum Euangelium in lucem produxiſſe, quòd ipſe aliis autor fuerit, non verbo magis, quàm exemplo, vt monachatum relinquerent. Quaſi verò docere perfidiam, & vt violetur iuſiurandum Deo præſtitum, hominibus perſuadere, id ſit Dei verbum in lucem proferre. Potuítne dici quicquam impudentius? Sequuti ſunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipſi quidem ab inuicem in multis rebus diſſidentes, ſed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Euchariſtia ſententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos in ſuam hæreſim pertraxerunt. Exortus eſt poſteà Balthaſarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate noſtra veterem Donatiſtarum errorem retulit, ac non prodeſſe paruulis baptiſmum docuit, atque ideò rebaptizandos cenſuit. Extiterunt poſteà qui tollerent baptiſmum, qui de templis imagines eiicerẽt, qui nudis corporibus incedentes primos parentes noſtros referre conarentur. Nati ſunt & Sabbatarij: ſubſecutum eſt genus quoddam propheticum, vulgo Schuermeros vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem ſingulos enumerãdo recẽſere queat?

Eccleſiæ tres notæ. Sup. cap. 21. & ſequentibus expoſuit Eccleſiæ quatuor notas. Prima conſenſio populorum.

Acto. 4.

Malac. 3. Actio. 4.

Hæreticorũ ſecta.

Pſal. 54.

Actor. 2. Linguarum diſperſio & cõgregatio.

Auguſt. in Pſal. 54.

Lutheri hæreſeos ortus.

Anabaptiſmus à Balthaſaro reſuſcitatus.

Quotidie noua dogmata, noua videmus exiſtere diſſidia, nec intereà tamen quiſquam eſt inter hos omnes quamlibet dogmatibus diſcrepantes, qui ſibi Chriſti Spiritum non vendicet, qui ſe purum putum Euangelium aſſerere non glorietur, quod tamen ab orbe condito nunquam impurius, nunquam obſcurius, quàm ab iſtis factum eſt, fuiſſe conſtat. A

Act.1.

Quanquam ipſum quidem Euangelium nihilominus purum in Eccleſia Catholica retinetur, cum nihil eo ſit impurius, quod extra Catholicam docetur. Nam vbi tanta eſt diſſenſio, nequaquam ibi Catholica eſſe poteſt. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius exiſtimet cum Auguſtino conſentientem autoritatem Eccleſiæ ſequi, quàm iſtos ita diſſidentes ab Eccleſia, vt ipſi nihilo ſeciùs inter ſe grauiſſimis de rebus diſſentiant? Fingamus autem eſſe non neminem, qui dubitet vbi ſit Catholica, quémque tædeat huius Eccleſiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non poſſunt multorum oculi non offendi cum videat idem ex vna ſecta complures in dies naſci, nunquid non tutius fecerit, rationibúſque ſuis melius proſpexerit, ſi dum inter ipſos prius conueniat ſectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi ſe addicat? cùm præſertim non ipſi modò inter ſe, ſed ne ſecum quidem ipſe eorum aliquis perſæpè conſentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cùm prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta eſt in dogmatibus etiam vnius ſectæ varietas & inconſtantia, vt crebrò dictitare ſolitum ferant illuſtrem olim principem Georgium Saxoniæ ducem, qui fuit ad extremum vſque vitæ ſuæ diem, Catholicæ ſemper & orthodoxæ fidei tenaciſſimus: Scire ſe quidem quid hoc anno crederent vicini ſui Vitembergenſes, cæterùm quid eſſent anno proximè inſequenti credituri, ſe neſcire. B Neque mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, ſcriptum eſt, quod nulla veritate fundatum eſt, neceſſe eſt vt erroris inconſtantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter poſtmodum prædicari: Quia ſit ſermo veſter, vt Apoſtolus docet, Eſt eſt, non non, quod plus eſt, à malo eſt: Sola eſt Eccleſia Catholica, ſicut à Taraſio dictum in ſynodo ſecunda Nicæna legimus, in qua quæ ſunt hactenus tradita, non ſunt, etiam & non, ſed etiam tantùm ſunt in veritate, manéntque infracta, miniméque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas eſt & inconſtantia, vbi ſubinde dogmata variari, ſubinde ritus nouari videmus, quî fieri poteſt, vt ibi Catholica eſſe rectè credatur?

Secunda nota, autoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Aliam quaſi notam Eccleſiæ Catholicæ ponit Auguſtinus autoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adſtrueret, qua parte adeò ſunt deſtituti, qui ſe veritatem Euangelicam, annis iam plus mille ſepultam, in lucem reuocaſſe gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quiſquam adhuc ſanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata ſit autoritas Eccleſiæ noſtræ, non ex annalibus modò ſcriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibuſdam ſimulacris ad ſepulcra Martyrum noſtrorum appenſis, videre licet. Cæterùm iſti cùm nihil eiuſmodi proferre queant, eò ſunt audaciæ & amentiæ prolapſi, vt non dubitent affirmare, miracula Sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præſtigias fuiſſe. C

Guim. lib. 3. de veritate corporis & ſanguinis domini in Euchariſtia.

De quibus ſic ſuperioribus ſeculis Guimundum Archiepiſcopum Auerſanum ſcripſiſſe legimus: Quòd ſi miracula non recipiunt, hoſtes Eccleſiæ ſe declarant. Eccleſia enim miraculis quàm maximè & propagata eſt, & adulta. Quid denique eſt aliud miracula caſſare, niſi Eccleſiam, quantum in ſe eſt, auferre?

Tertia, ſucceſsio ſacerdotum.

Tertiam commemorat ſucceſſionem Sacerdotum ab ipſa Petri ſede, vſque ad præſentem Epiſcopatum. De qua & alio loco ſic ſcribit, cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſsionem generis humani, ab Apoſtolica ſede per ſucceſsiones Epiſcoporum, fruſtra hæretici circum latrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen autoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.

Aug. de vtilitate credendi, c.17. & 46.

Nam ſi nulla certa ad Sapientiam ſalutémque animis via eſt, niſi cùm eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ autoritati velle reſiſtere? Et ſi vna quæque diſciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi poſsit doctorem aut magiſtrum requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius quàm diuinorum

A ſacramentorum libros, & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Hac iſti quoque cùm careant, nihil eſt quod minus ferre poſſint: quàm vt ad ordinariam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem Eccleſia dicatur alligata. Contrà verò non ſolùm Auguſtinus, verumetiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & Orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicam agnoſcere liceret, illuſtriorem eſſe iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apoſtolica nobis Eccleſia ſermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neque verò nouum hoc eſt, quòd ordinem hunc ſucceſſionis impugnant hæretici. Deſcribens Auguſtinus peſtilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedram peſtilentiæ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum, qui extra Eccleſiam, vel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumit, reus eſt, quanto magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum ſedem cathedram peſtilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia ſub Dei nomine hoc agunt. Conſtat enim, ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, ſed ſibi locum volentes defendere. Cùm ſciamus Core & du-

Sup.cap.27. Aug.in quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti. Quæſt.110. Cathedra peſtilentiæ.

B centos quinquaginta viros per præſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe: & Oziam regem cum Deo illicitè obtuliſſet, lepra in fronte percuſſum eſſe. Verùm hîc iſti dicunt: Ergóne ad hominum commenta vis alligatam Eccleſiam? nunquid non multo nos rectius, qui ad ſcripturam prouocamus? qui ad Dei verbum Eccleſiam eſſe volumus alligatam? Atqui vnde ſcripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus noſtris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis perſuadetis: Quorum ſi vos traditiones omnes putabitis eſſe reſpuendas, etiam Euangelium neceſſariò vobis erit reſpuendum. Cuius enim niſi patrum noſtrorum traditio eſt Euangelium? Quis illud incorruptum tot ſeculis aſſeruauit & ad nos vſque tranſmiſit, pari fide per nos ad poſteros noſtros tranſmittendum? Nunquid non, à quibus vos ipſos priuata veſtra libidine magis quàm autoritate ſegregaſtis, patres noſtri? Quibus autem autoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipſi ſcripſerunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas ſcripſiſſe putantur, à ſpiritu ſancto profectum eſſe cognouiſtis? an nõ illis ipſis, à quibus vos ſeparaſtis, patribus noſtris? Itaq; ſcriptura noſtra eſt, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare poteſtis: niſi prius à quibus diſceſſiſtis, ad nos patreſque noſtros redeatis. Quamobrem auferte iſta, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non eſt nobis cum verbo Dei, non eſt nobis cum

Num. ca.16. 2.Par. ca.26. Eccl. ad quid alligata.

Euangelium patrum noſtrorum traditione accepimus.

C Euangelio pugna, ſed cum interpretationibus & aſſeuerationibus veſtris. Nam quod olim de Donatiſtis dixit Auguſtinus, quòd contra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangelium de ipſo Euangelio, quod non intelligunt, gloriatur. Quódque idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem ſumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans, & in ſui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & oſculamur: ſed quod aſſeueratis vos, hoc eſſe verbum Dei conſtanter negamus: & cum eodẽ Auguſtino dicimus, quod ab aliis anteà quoque dictum eſſe commemorauimus, quod non aliunde natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non bene, &, quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Non pugnat ipſum ſecum Dei verbum, ſed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur; déque eo inter nos agitur, vtrum conſtantis animi ſit, deficere ab opinione, quam tot viri, doctrina, ſanctimonia, miraculis celebres, tanto conſenſu tradiderunt: deficere ab vniuerſæ Eccleſiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus eſt: cùm nec ipſius congregationis proceres, vel ſecum, vel inter

Aug.epi.61.

In prologo Hyppognoſticon.

Idem tracta. 18.in Ioan.

Scripturę interpretationes quæ ſint accipiendæ.

ipſos conſentiant, imò cùm nec ipſi quidem ſecum perſæpè conſentiant, qui aliud ple- A
runque ſtantes, aliud ſedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam ſumus catholici, ſi minus omnes eruditè, ſaltem timidè cúmque reuerentia ſacras literas tractamus, ac quo magis conſtare poſſit omnibus, nos eſſe catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ noſtræ, non loquimur viſiones cordis noſtri, non ſolitariam aut noſtram, aut vnius alicuius mortalis opinionem ſequimur, memores illius, quod ab eodem Sapiente ſcriptum eſt: Vidiſti hominem, qui ſibi ſapiens videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo longè maior, ſed orthodoxorum qui nos præceſſerunt, veſtigiis inhærentes, in eorum interpretationibus acquieſcentes, ab eius, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, Eccleſiæ decretis recedere cumprimis religioſum ducimus, atque ita quod vnanimiter viſum eſt vniuerſis, hoc dicere ſcripturam, hoc eſſe Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam ſi millies per membra ſua Satanas occinat, quod ipſum aliquando Chriſto ceciniſſe legimus: Scriptum eſt enim. Vos contrà, violenter irrumpitis, ac ſubmotis omnibus, quod vos vultis, quódque veſtris dogmatibus commodum eſt, hoc ſentire ſcripturam contenditis, denique ſic rem geritis, quaſi non eſſe diſpenſatores, verùm Domini ſacræ ſcripturæ poſtuletis. Hanc veſtram tyrannidem ferre non poſſumus, quódque dixit aliquando Paulus obſtrepentibus, id à nobis quoque contra vos rectè dici poſſe perſuaſum habemus: An à vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos
peruenit? Vſque eo certè non proceſſit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habe- B
re vos exiſtimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide cuſtoditum habeatis, vt ne iota quidem aut apicem vnum in ſcriptura mutatum eſſe verè dicere poſſitis, à nobis, inquam, & à patribus noſtris, à quibus voſmetipſos temerè ſegregaſtis. Nam quod Sanctus Epiſcopus & Martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt, id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere poſſumus: Non enim nos à vobis, ſed vos à nobis receſsiſtis, quod ipſi, velitis, nolitis, fateri neceſſe habetis. A quo autem receſsiſtis, quando à nobis receſsiſtis? Receſsiſtis à noſtris & veſtris non ita pridem patribus, nondum enim quadraginta anni interceſſerunt, quum eoſdem vtrique patres agnoſcebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus, à quibus (ô filij deſertores) vos certè, vos receſsiſtis. Receſsiſtis à tot millibus ſanctorum martyrum, Epiſcoporum, confeſſorum, Sacerdotum, qui quòd nobis Chriſti tradiderunt Euangelium, id nos conſtanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Receſsiſtis, vt vno verbo complectamur omnia, receſsiſtis à catholica. Cuius ergò niſi noſtrum proprium eſt Euangelium? cuius niſi noſtræ propriæ ſunt ſcripturæ? Nos enim patrum noſtrorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum vera ſoboles, nos eorum legitimi ſumus hęredes & ſucceſſores, ab illis noſtræ fidei traducem, ab illis noſtræ doctrinæ ſemina mutuati
ſumus, ab illis Euangelium, ab illis ſcripturas nobis traditas poſsidemus. Nos Eccleſia- C
rum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit autorem, ab iis in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid in noſtro agitis non noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros commouetis? qua poteſtate limites noſtros tranſuertitis? Noſtra eſt poſſeſsio, quid hîc vos ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis noſtra eſt poſſeſsio? Olim poſſedimus, priores poſsidemus, habemus origines firmas ab ipſis autoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorum ſumus hæredes, ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurarunt, ſicut per manus aliis tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsionem, ad nos vſque tranſmiſerunt, ſic ſic tenemus, vos certè exhæredauerũt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Cęterùm, quòd anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hęretici, cùm ad ſcripturas prouocant, cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum poſſeſsione cæteros excludunt, cùm ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant, idque nouo more, contra quam à Patribus noſtris intellectæ fuerint. Verùm hoc illius

ius

Prouerb. 3.

Prouerb. 39.

Matth. 4.

1. Corint. 14.

Verbum Dei à Patribus traditum, & cuſtoditum.

Cypri. tract. de ſimplicitate prælatorũ.

Hæretici à nobis receſſerunt, non nos ab ipſis.

Verbum Dei verè noſtrũ eſt, non hæreticorum.

Hæretici ad ſcripturas prouocant.

A ius per catholicos conceſſum fuit nunquàm: qui ſemper quidem ſcripturas tanquam diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebant, ſed vbi de ſenſu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabant: quos iſti vſque eo aſpernantur & reſpuunt omnes, vt nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes ſe ſolos certam eſſe velint autoritatem interpretandi.

Senſus ſcripturæ cōtrouerſus patrū interpretatione conciliatur.

Quod interpretantur ipſi hoc ſenſiſſe volunt ſpiritum ſanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Satanæ & abalienata mente profectum eſſe blaſphemant. Nolunt vt fidamus veteribus Orthodoxis, quod nonnunquam inter ſe variant: cùm inter iſtos paucos tanta ſit controuerſia de Prophetis, de imaginibus, de diſciplinis, de baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, déque cęteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, quum ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd ſi quæ fuiſſe videtur inter veteres diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſariis rebus, verùm de iis fuit, quæ quum non ita magni eſſent momenti, liceret vnicuique abundare in ſenſu ſuo: Stilo illi diuerſo, non fide diuerſa ſcripſerunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuerſia, vt cum eiſdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diſiuncti & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros trāſmiſerint, quam ſi vno in loco de iiſdem collatis ſententiis, vnum idémque ſenſiſſe & quaſi conſpiraſſe viderentur. Quæ vel ſola res documento nobis eſſe po-

Pſalm.67.

B teſt, illos ab eo magiſtro, qui facit vnanimes in domo ſua habitare, quæ ſcripſerunt excepiſſe, vt nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe ſpiritum ſanctum, quòd illos eſſe legimus interpretatos: præſertim quoties in vnam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam vt labi ſinguli tanquam homines potuerint, certè ſi quid à pluribus receptum, & vſu totius Eccleſiæ poſteà fuit approbatum, in eo labi potuiſſe credendum non eſt.

Patrum autoritas in controuerſis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad iſtos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit autoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas: neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nónne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuæ voluntatis non in hanc maiori quàm in alteram partem inclinatione propendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ ſe ferant? quòd affectiones iſtę plerunque in cauſa ſunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum ſit haud facilè perſpiciat. Qui poſſunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerūt ſancti patres noſtri: qui cùm ante tot ſecula mortalem hanc vitā cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus teſtatas & conſignatas animorum ſuorum ſententias, de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes cùm tanto ſeculorum interuallo, inter quos

C hæc eſſet futura diſceptatio, ſcire tum non potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur, nunquam aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus: dictum ac factum, eam quam quęrimus, & pro qua pugnare videmur, & ęquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non vno in loco demonſtrauimus) hi, quorum veſtigiis libenter incedimus patres noſtri, non minus Eccleſiaſticæ traditioni, quàm ſcripturis inhærentes. Præ cæteris Auguſtinus contra Iulianum ſcribens, ad iſtos

Aug.lib.2.

iudices prouocabat, tanquam ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc catholiciſſimum, fideliſſimum, atque optimum factu viſum fuiſſe narrat Vincentius Lyrinenſis, vt in medium ſanctorum patrum ſententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confeſſores, omnes verò catholicos ſacerdotes fuiſſe & permanſiſſe conſtaret: vt ſcilicet ritè atque ſolenniter ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & profanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Libet autem

Eccle.1.

ex Eccleſiaſtica quoque hiſtoria exemplum eius rei proferre. Verum eſt enim quod dixit Sapiens: Nihil ſub ſole nouum, nec valet quiſquam dicere: ecce hoc recens eſt, iam enim præceſſit in ſeculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreſes iſtæ, quæ nunc Eccleſiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ ſunt: cùm eas ante mille &

Arij tēpore Eccleſiæ ſtatus deploratior.

Arianæ hæreſis peſtis quã latè ſerpſerit.

amplius annos confutatas videre liceat, nec eſt ita deploratus noſtrorum temporum ſtatus, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Ariana viguit impietas, quæ tam longè támque latè graſſata fuerat, vt non iam intra populares homines ſeſe contineret, ſed ipſos etiam Eccleſiarum antiſtites implacabilibus odiis committeret, nec ipſis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum ſtatu, fuiſſe ſcribit Socrates Catholicum Imperatorem Theodoſium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in cauſa religionis concitati tranquillari, omnéque non opinionum magis, quàm animorum diſſidium ex Eccleſia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas reſtitui poſſet. Quamobrem congregata Synodo, Nectarium Epiſcopum accerſit, conſilium ab eo ſibi dari poſtulat, quemadmodum effici queat, vt ſedatis procellis & tempeſtatibus, quibus tum Eccleſiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri poſſe, quàm ſi quæſtiones & controuerſiæ, quæ motibus iſtis excitandis cauſam dediſſent, diligentius excuſſæ forent. Hæc poſteaquam audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & ſolicitus, cum Agellio primum, deinde cum Siſinnio rem communicat. Erat Siſinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari ſacrarum literarum cognitione præditus: Huc acceſſerat ingenium ſolers, & rerum vſus, & experientia, quam fuerat non mediocrem conſequutus. Itaque facile perſpiciebat, diſputationes non modò nihil ad ſanandos motus iſtos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat conſilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne diſputare ſit neceſſe, ſed priſcorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæreſiarchis Imperator, quo loco, quóve numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè latéque patet Chriſtianus orbis, cumprimis celebria ſemper fuerunt, nunquid ad Eccleſiam eos pertinere putent, an tanquam alienos à fide Chriſtiana reiiciendos cenſeant? Quòd ſi, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare: Quòd ſi auſi fuerint, ſtatim à multitudine profligabuntur. Sin autem priſcos doctores minimè ſe reprobare teſtati fuerint, noſtrum erit libros eorum proferre, quorum teſtimonio doctrina noſtra confirmatur. Hoc Siſinnij conſilium Nectario probabatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæreſiarchis, percunctatur ex illis, an aliquam eorum doctorum Eccleſiæ habeant rationem, qui præceſſerant ipſorum hæreſim, num probandos eos, an reiiciendos cenſeant? Illi cùm quorſum iret Imperator neſcirent, non alio loco, quam quo ſuos præceptores eos habere ſe reſponderunt. Quærit rurſus Imperator: Num eos tanquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere velint? Tum primum olfecerunt illi, quid ſibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cúmque aliter alij erga veterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſſidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos eſſe cenſerent. Atque ita quorum hactenus vna tantum fuerat hæreſis, hi iam non à catholicis magis, à quibus diſceſſerant, quàm ipſi à ſeipſis diſſentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua diſperſa, ſimul turris eorum improbitatis eſt euerſa. Vel ex hac hiſtoria videre licet, minimè nouum eſſe, vel quòd hæretici priſcorum patrum ſententias aſpernantur & reſpuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant. Eſt autem illud cùm primis admiratione dignum, quod eorum tantopere ſententias oppugnant noſtri temporis hæretici, quorum teſtimoniis, quoties ipſis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contrà, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti teſtimoniis erubeſcunt. Nam non deeſt illis quoque ſua ſucceſſio, verùm non à ſede Petri, neque continuata, ſed interrupta ſucceſſio. Poſſemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem ſopitis, ac nunc demum hoc noſtro ſeculo reſuſcitatis planum facere, verùm vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipſum eſſe perſuaſum habet, in præſentia contenti erimus, vt ſucceſſionem illius indicemus. Docet ille, noſtrum arbitrium non eſſe liberum, ſed ſeruum, & abſoluta neceſſitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri ſede profe

Soc. li. 5. c. 10. Eccleſ. hiſto.

Impe. Theodoſij in tranquillanda religionis commotione totum ſtudiũ.

Hęretici quo modo refellendi ſint.

Diſputationũ pernicies.

Geneſ. 11.

Hæreticorũ ſucceſsio.

Clemens li. 3. recognitionum.

A B C

A profectum eſt?& non à Simonis Magi potius,qui grauis Petri fuit aduerſarius?Quem errorem, ſi quid Clementi credimus, ita Petrus Apoſtolus confutauit, vt in eo adſtruendo,niſi centum annis interiectis,nullum Simon habuerit ſucceſſorem. Nam poſt centum demum annos extitit Marcion hæreticus,qui non dubitauit hoc ipſum aſſerere.Sed exploſus eſt deinceps Marcion quoque,neque repertus eſt quiſquam intra centum alios & triginta annos,qui in falſo dogmate tuendo ſuccedere illi vellet, donec ad Manem ventum eſt, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compeſcuit Auguſtinus,vt octingentis & amplius annis,nullus hanc illius inſaniam ſequutus eſſe legatur. Primum ante quadringentos annos exortus eſt Petrus Adelhardus,qui pridem ſepultum errorem hunc in lucem reuocauit,cuius à Bernardo ſic eſt conuictus,vt annis ducentis quadraginta,qui confirmaret hoc ipſum,repertus non fuerit. Poſt quod temporis interuallum,extitit Ioannes Vicleff, in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio condemnatus. Huic poſt annos centum quadraginta ſucceſsit Martinus Lutherus. Atque hæc eſt non continuata,ſed ſæpius interrupta ſucceſsio,quod attinet ad hunc articulum Eccleſiæ Lutheranæ, in quo ille ſummam eſſe cauſæ ſuæ ſcribit.Primus aſſertor fuit Simon Magus:Simoni poſt annos centum ſucceſsit Marcion: Marcioni centum aliis & triginta interiectis Manichæus: Manichæo poſt octingentos & amplius,Petrus Adelhardus: Adelhardo poſt ducentos quadraginta,Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff poſt centum quadraginta annos,Martinus

Neceſsitate abſoluta omnia euenire Simon Magus docuit & poſteà Marcion.

B Lutherus: Cuius ſucceſſionis adeò pudet Lutherum, & ſectatores eius,vt in ſui erroris huius impij defenſionem, nullum ex his autorem citare audeat: Citius adeò,qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Auguſtini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipſi ſcripſerunt, ſententiarum detorto vſus fuerit teſtimonio: Sic ſuo ipſe tanquam ſorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur neceſſe eſt, quorum ſententiam oppugnat, quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuiſſe negare non poteſt. Vnus eſt ex omnibus impij dogmatis huius aſſertor,quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Eccleſiæ iudicio condemnatus, quem (tanta hominis eſt audacia & impudentia) ob hoc ipſum,quod ab Eccleſia eſt damnatus, in ſanctorum album referre non dubitat. Sed quorum ſanctorum? quos iam enumerauimus: Simonem Magum,Marcionem,Manichæum,Petrum Adelhardum,qui ſi ſancti fuerunt,non fuit ergò Sanctus Petrus Apoſtolus,non alij multi,qui ſucceſſerunt ei,qui ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt,non tot martyres,Epiſcopi, Doctores, qui à Petri ſede ſe nunquam auelli paſſi ſunt, qui omnes vſque ad hæc noſtra tempora vno ore,liberum eſſe,non ſeruum arbitrium docuerunt. Atque hæc eſt ſucceſſio Sacerdotum & Epiſcoporum, quæ ſicut Auguſtinum olim, ſic & nos in Eccleſiæ Catholicæ gremio iuſtiſſimè tenet. Cuius quidem ſucceſſionis,vſque eò nos non pudet, vt quos iſti nunc errores ſuſcitarunt, ſiue dum abſoluta neceſsitate fieri docent omnia,ſiue dum & ſacerdotium & ſacrificium abrogare,& modò non Deum

C ipſum è medio tollere conantur, ſiue dum ſolam fidem ad ſalutem ſufficere docent, ſiue dum ſanctos inuocandos negant,dum cœlibatum ſacerdotum oppugnant,dum orare pro mortuis,aut mediatoris offerre ſacrificium prohibent,dum ieiunia,vel ciborum in illis delectum,dierúmque diſcrimen habendum non eſſe putant,dum imagines è templis eiiciunt, dum Chriſti corporis & ſanguinis veritatem in Euchariſtia negant,dum ſemel baptizatos rebaptizandos eſſe cenſent, adeò nos non pudet ſucceſsionis huius,vt hos & quoſcunque tandem errores alios,quos enumerando recenſere longum foret,vel hoc ipſo nomine tanto vehementius deteſtemur,quòd eos his ipſis autoribus de quorum ſucceſsione gloriamur, ante tot ſecula, Chriſtiani totius orbis applauſu,videmus eſſe condemnatos. Contrà verò,quæ didicimus, in iis tanto & libentius,& fidentius permanemus quod ab iſtis magiſtris didicimus, quorum tot ſeculis ſacroſancta ſemper in Eccleſia fuit memoria, quorum ſcripta publicitus leguntur in templis, & poſt diuinæ legis oracula primum locum obtinent, quæ vel ipſi hæretici adeo non ſunt auſi prorſus reiicere, vt quoties id ſuo commodo facere poſſe videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad ſuam ſententiam confirmandam ea pertrahere conentur, quòd ea re ſuis quoque ſcriptis permultum autoritatis acceſſurum eſſe perſuaſum habent. Adeò vel hoſtes etiam ipſi veritatis, quos eſſe

Hæretici errores condemnati.

præcones intelligunt veritatis, eorum teſtimoniis ad falſitatem ſuam adſtruendam A
vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi ſit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis
Chriſti verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Ec-
Eccleſia vbi eſt. Matt.24. Epheſ.1. Aquilæ in Euangelio ſancti epiſcopi & doctores intelligũtur.
cleſiam eſſe docet nos Paulus: & quidem corpus Chriſti. Sic enim loquitur ad Ephe-
ſios: Deus dedit Chriſtum caput ſuper omnem Eccleſiã, quæ eſt corpus ipſius. Aqui-
las autem, quos eſſe dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, ſanctos
illos Epiſcopos & doctores? quorum & excelſa virtus, & ſublime fuit ingenium, &
doctrina ſingularis, quorum plerique fuſo ſanguine ſuo, veritatem eorum, quæ ſcri-
pſerunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas,
ibi Chriſti corpus, ibi catholicam Eccleſam eſſe non dubitaueris: Sicubi vnam ali-
quam in ſententiam conuolant, ex variis & longo locorum interuallo diſiunctis to-
tius orbis Chriſtiani partibus ſanctæ illæ aquilæ, Dionyſius Areopagita, Clemens,
Ignatius, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Nazanzenus, Ioannes Chryſoſtomus,
Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gre-
gorius Pontifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſequuti, quos omnes enu-
merare longum foret, quin hæc Eccleſiæ catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambi-
gas. Verùm hic iſti contradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & ſancti viri,
non aliquando ſpiritu Dei deſtituti potuerunt, vt ſuo pleraque, hoc eſt humano ſpi-
ritu ſcriberent? Potuit ſanè ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris
idem ſentit omnibus: nõ in eo, quod eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatũ. Quo- B
niam vero de ſpiritu mentionem fecimus, neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt
hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritum ita non vendicet, vt aliis detrahat omnibus, libet
pro libri huius concluſione, quemadmodum dignoſci ſpiritus oporteat, paucis de-
1.Ioan.4. Spiritus quomodo probãdi, & quibus credendum. 1.Cor.12.
monſtrare. Præclarè monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſſimi, nolite
omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat,
addit dicens: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Reuera ſi fuit
aliquando, nunc eſſe tempus illud videtur, quo probare ſpiritus cumprimis eſt neceſ
ſarium: qua vna re vix quicquam eſſe poteſt difficilius: vt inter alia quæ Paulus enu-
merat, non minimum Dei donum ſit, diſcretio ſpirituum. Sed explicet ille difficul-
tatem hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoſcitur
ſpiritus Dei: Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: &
Aug. in primam Canonicam Ioan. tractat.6.
omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc verba Ioannis enarrans Augu-
ſtinus, cuius interpretationem potiſſimum ſequi libet: Quaſi eriguntur, inquit, aures
ad diſcernendos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non diſcer-
namus. Quid enim ait? Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne ve-
niſſe, ex Deo eſt. Ergò ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex Deo eſt: quia confitentur
Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære ab Arianis, confitentur Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe: Quære ab Eunomianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſ-
ſe: Quære à Macedonianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga C
Cataphrygas, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga Nouatianos,
confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Omnes ergò iſtæ hæreſes ſpiritum Dei
habent. Non ergò Pſeudoprophetæ ſunt? Nulla eſt ergò ibi deceptio, nulla ſeductio?
1.Ioan. 2.
Certè Antichriſti ſunt, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Quid ergò fa-
cimus? Vnde diſcernimus? Audiuiſtis quia dictum eſt: Qui negat Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe, hic eſt Antichriſtus. Et ibi quæſiuimus, quis neget: quia nec nos ne-
Tit.1.
gamus, nec illi negant: Et inuenimus quoſdam factis negare, & adhibuimus teſtimo-
nium de Apoſtolo, qui ait: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Quæra-
mus igitur in factis, non in linguis. Quis eſt ſpiritus qui nõ eſt ex Deo? qui negat Chri
ſtum in carne veniſſe. Et quis eſt ſpiritus, qui ex Deo eſt? Qui confitetur Ieſum Chri-
ſtum in carne veniſſe. Eia fratres, opera attendamus, non ſtrepitum linguæ. Quæra-
Chriſtus cur in carne venit.
mus quare venerit in carne Chriſtus: & inueniemus, qui eum negant in carne veniſ-
ſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes auditurus es, confitentes Chriſtum in car
Matt.20. Ioan.11.
ne veniſſe: ſed conuincit illos veritas. Quare venit Chriſtus in carne? Venit vt trade-
retur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conſpueretur, vt occideretur: venit
vt moreretur pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi,
congre

A congregaret in vnum:Charitas illum de cœlo detraxit:charitas carne veſtiuit: charitas, vt acerbam & ignominioſam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorē hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis:poſuit ille pro inimicis. Quiſquis ergò nō habet charitatem, negat Chriſtum in carne veniſſe. Nunc iam hæreticos omnes interroga:Chriſtus venit in carne? Venit hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego cōuinco quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis: Quia ideò venit in carne Chriſtus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus eſt pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant diſperſi congregauit in vnum. Tu nō habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioſo Chriſti ſanguine cōgregata ſunt, ea diſpergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite ſpiritum ex Deo, pulſate, tāgite vaſa fictilia, ne fortè crepuerint & malè reſonent. Videte ſi integrè ſonant, videte ſi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Eccleſiam per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Ille venit in carnem, ille mortuus eſt, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos diſpergas. Ergò ipſe eſt ſpiritus Dei, qui dicit Ieſum in carne veniſſe: qui dicit nō lingua, ſed factis, qui dicit non ſonando, ſed amādo. Ille autem nō eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne veniſſe: negat & ipſe non lingua, ſed vita: nō verbis, ſed factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt,

Ioan.15.

Hæretici diſpergunt & ſoluunt Chriſtum, quia charitate carent.

B & hic eſt, Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne veniſſe, qui diſrumpis Eccleſiam, quam ille congregauit? Cōtra Chriſtum venis, Antichriſtus es. Hæc pluribus verbis ex Auguſt. tranſcribere viſum eſt, vt qui ſit ex Deo, qui nō ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſſit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire & ſchiſmata facere: Ita factis negatur Chriſtus: vnitatē quippe amat Chriſtus. Quamobrem non omnis ille ſpiritus, qui confitetur, Chriſtum in carne veniſſe: qui confitetur quòd vnus ipſe mediator Dei ſit & hominum: quòd ſit propitiatio pro peccatis totius mundi: quòd non ſit aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri? non omnis, qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt: ſi voce tantum clamat non opere: ſi lingua confitetur, non factis: ſi non habet charitatem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chriſtus, eos cum diabolo diſpergit: Habeat Chriſtum in ore quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet ſe de Euangelio: dicit Auguſtinus, quod eſt Antichriſtus. Verùm quid nos hæc Auguſtinum dicere dicimus? dicit hoc ipſa veritas: Qui non cōgregat mecum, ſpargit. Si congregat Chriſtus, tu quos ille ſanguine ſuo cōgregauit, ſpargis, quid hoc eſt aliud quàm Antichriſtum eſſe? Meminimus hoc quoque nos iam ex Auguſtino docuiſſe, quod ſicut à Paulo traditum accepimus, totus Chriſtus & caput eſt & corpus. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius eſt Eccleſia. Non ſatis eſt ſi

Augu. ſer. 51. de verbis Apoſtoli.

Chriſtum negare.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Acto. 4.

Matt. 12.

Supr. c. 25. 6.

Aug. de vnit. Eccle. cap. 4.

Chriſtus & caput & corpus.

C de capite credas, quæcunque de eo ſanctæ ſcripturæ nobis prodiderunt: ſi te ſegregas à corpore capitis huius, à ſancta catholica Eccleſia: ſi non communicas eius vnitati, ſi contra eum, quē tot ſeculis illa recepit ſenſum, ſcripturas interpretaris, ſi tibi ſoli plus, quàm illi vniuerſæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te eſt, ſoluis Ieſum: atque ita Antichriſtus es. Qui enim vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat & diuidit, is verè Chriſtum ſoluit, & Antichriſtus verè dici meretur: quia ſcindit, quod Chriſtus vnitum eſſe vult. Habemus ergò iam, qui ſit ex Deo ſpiritus, qui non ſit ex Deo. Quicunque ſoluit Ieſum, hoc eſt, qui diuidit corpus eius Eccleſiā, non eſt ex Deo, ſed eſt Antichriſtus: Non qui ſciētia, ſed qui charitate præſtat, is demū ex Deo ſpiritus eſt. Sciētia enim inflat, charitas eſt quæ ædificat: nec eſt aliud quicquam æquè noxium, atq; remota charitate ſcientia. Quamobrem rectè monet Auguſtinus: Amate ſcientiā, ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat: quia verò charitas ædificat non permittit ſcientiam inflari, quam ſi ſcientiæ cōiunxerimus, futurum eſt, ſicut ſcribit Maximus, vt careamus omni ſuperba inflatione, erimúſque ſpirituales œconomi, cum noſmetipſos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes. Ibi ergò inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi ędificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem

Soluere Ieſum quid ſit.

Scientia ſine charitate noxia.

1. Cor. 8.

Aug. ſer. 53. de verbis domini.

Max. centuria 4. cap. 59.

autem tentat inflatio, hoc eſt elatio? Vtique quando charitas deeſt. Eſt igitur abſque charitate cumprimis noxia ſcientia, quæ ſuperbos reddit & inflatos, cuiuſmodi ſunt dæmones: qui non aliunde nomen apud Græcos, quàm à ſcientia traxiſſe creduntur. Qui ſicut ipſi ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipſis ruinæ cauſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerunt, & vt ex paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt. Quid enim promiſit illis dæmon, quò facilius perſuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, ſicut dij ſcientes bonum & malum. Videte inflantem ſcientiam, vnde ad primos parentes noſtros, vnde ad nos etiam eorum poſteros inumeræ calamitates & miſeriæ redundarunt. Quòd ſi, quod Paulus monet, noluiſſent illi altum ſapere, vel plus ſapere quàm oportet ſapere: ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia contendiſſent, ſi quod eis liberaliter à Deo conceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent: nec ipſi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates recidiſſemus. Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit, & ideo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt de cœlo, non ex ordine Seraphin, ſed ex ordine Cherubin fuiſſe dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: & leuatum eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere myſterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm ſcientiæ ſuæ excellentia. Cherub enim plenus ſcientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Eccleſiam conturbant, qui Chriſti corpus dilaniāt, qui pro honore ſuo diuidunt vnitatem, quanam re alia putamus eos ad id faciēdum adduci, præterquam inflante ſine charitate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quàm quod ſuggeſſit olim parentibus noſtris, dicens: Eritis ſicut dij ſciētes bonum & malum. Nunquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadent, qui ſiue de ſanctorum patrum ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, ilico tanquam hominum commentum reiiciunt: tanquam homines & ipſi non ſint? Cuius autem ea re ſe filios eſſe declarant, niſi Cherub eius qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo: qui poſteà in infernum detractus eſt, in profundum lacus. Certè quicunq; ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quòd habent ſpiritum Dei, certum eſt quòd nō Dei, ſed Satanæ ſpiritu aguntur: Non eſt ex Dei ſpiritu, quæ inflat, ſcientia, ſed quæ per charitatem ædificat, ea demum eſt ex Dei ſpiritu: Cæterùm quæ charitate vacua eſt, haud aliter ſe habet, atque cibus ſine digeſtione. Sicut enim cibus indigeſtus, quum non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ſic & multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitatis igne decocta nō fuerit, quid illis aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apoſtolus, vbi de ſcientia meminit inflante: Qui ſe exiſtimat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire, neſcit enim quomodo vtendum ſit ſcientia, quod præſcribit ea, quæ non inflatur charitas. Quiſquis igitur ad ædificationem, non ad deſtructionem habere vult ſcientiam, primum ſeipſum ſcire ſtudeat: ſic enim futurum eſt, vt faceſſat omnis tumor & arrogātia. Porrò ſpirituale ædificium ſtare non poteſt, niſi ſtabile iactum ſit humilitatis fundamentum. Statuat itaque ſe ante faciem ſuam homo, ſuam ſecum reputet imbecillitatem: mox illud conſequetur, vt ſit non inter alta ſapientes, ſed inter humilibus conſentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſe alios arbitrabitur: atque aliorum, præſertim verò maiorum, plus quàm ſuo ipſius iudicio tribuendum eſſe putauit: non modò non ſe præferet vlli, ſed ſibi potius cæteros anteponet. Siquidem ſicut qui per oſtium tranſit, cuius demiſſum nimis eſt limen, quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quòd ſi vel tranſuerſo digiti ſpatio, ſe, quàm oſtij menſura patitur, altius erexerit, eueſtigio quaſſato capite collidetur: Ad eundem

Marginalia: A · B · C

Dæmon à ſcientia nomen habet. Lucæ 10.

Rom. 11. 12.

Pſal. 48.

Ezech. 28.

Cherub, Seraph, quid ſignificent.

Hæreticos vt olim Adam & Euam per ſuperbiam diabolus ſeducit.

Eſaiæ 14.

Scientia ſine charitate cōparatur indigeſto cibo.

1. Cor. 8.

Scientiā habere cupiens primum ſeipſum ſcire ſtudeat.

Rom. 12. Philip. 2.

A eundem planè modum habet ſe mens hominis: quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, ſimul vt ſe vel paululum erexerit. Hoc eſt quod à Chriſto quoque dictum legimus: Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et in prouerbiis clamat ſapientia: Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Quiſquis ergò ſcire vult, diſcat quemadmodum eum ſcire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit eſſe ſicut Deus, ne ſuper nubium altitudinẽ aſcendat, ne ſimilis eſſe contendat altiſſimo: ſed ſe cum ſui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non ſe illis, verùm ſibi potius illos anteponat: Sic ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum ſenſum hæc habere ſcriptura viſa eſt: homo ſum & ego: non minus, ac fortaſſe magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac ſi forte illi peccatores fuêre, quanto ſunt maiores iniquitates meæ, quæ ſupergreſſæ caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Fieri poteſt vt halluciner, vt error ſit, quod mihi verum nunc eſſe videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè diſcedam, quod tanto omnium conſenſu, tot ſeculis receptum, quod ab iis etiam, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano, viri doctrina & pietate præ cæteris inſignes, vnum in locum hac ipſa de cauſa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum eſſe video. Fortaſſis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non poſſum. Fortaſſis ſi præſens in eorum cõſeſſu adfuiſſem, B &, quibus illi rationibus hoc ita ſtatuerunt, audiuiſſem, idem quod illi ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.

Matt.11. *Prou.9.* *Scientiæ cõparandæ ratio.* *Pſal.37.* *1.Pet.5.*

Parænesis cum totius operis peroratione. CAP. XCIII.

HVnc ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi cenſeri volunt, quos in extrema operis huius noſtri parte, viſum eſt nobis iiſdem verbis affari, quibus Philippenſes olim Paulum eſſe legimus alloquutum. Si qua, inquit ille conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrũ. Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoſcamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen aliis, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorum cura fidei noſtræ peculiariter eſt à Deo cõmiſſa: eos præſertim, quibus nihil quod receptum eſt placet, qui nouis quibuſdã & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, ſed ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica, ſecundum Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimentes, in parte eſſe, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt, nec amant nobiſcum idipſum, ad quos nos toties hortatur Apoſtolus, cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtũ: quin C altare contra altare erigere, cathedram contra cathedrã conſtituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorum gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatiũ charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verùm eius, quæ eſt in Chriſto conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: Ipſe enim ſolus eſt, per quẽ abundat cõſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine poſſeſſionẽ, quçrat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia ſingulari, quçrat ex quacunq; tandem earum rerum conſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videntur expetendæ, nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt cõſolatio noſtra, pax, quies & trãquillitas noſtra: ſic enim ipſum iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus: In mundo preſſuram habebitis, in me verò pacem. Quamobrem ô filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chriſto

Philip.2. *Hebr.13.* *Conſolatio noſtra Chriſtus.* *2.Cor.1.* *Matt.11.* *Ioan.16.* *Galat.4.*

pacem,

pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationem habere, quam ipſi cupitis obtinere, nobis eandem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationem adferte. Conſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur apud vos, vt viciſſim Chriſtus conſoletur vos: Conſolemini nos: implete gaudium noſtrum. Dicit ſecundo loco Paulus: Si quod ſolatium charitatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidem vbi charitas eſt ibi Deus eſt, Deus eſt enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium, quod habet fraterna charitas, quæ triſtitia pariter & læta facit communia, implete gaudium noſtrum. Addit tertio loco: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quàm coniunctio fidelium: quam efficit ſpiritus ſanctus: per quam vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes. Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neque firmior, neque iucundior: De hac ſocietate ſi eſſe vultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrum. Subdit quarto & poſtremo loco: Si qua viſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt ſenſus veſtri, ſi piis ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudium noſtrum. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Capiat itaque vos nunc noſtri miſericordia, ſi extremo illo die miſericordiam iudicem habere vultis: Nam qua menſura menſi fueritis, eadem remitietur vobis. Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope ſexcentos, & ad hæc vſque noſtra tempora continuatum: ſed proh dolor, proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia contaminatum. Quãtam nos ex eo lætitiam accepiſſe putatis, quòd cum iam à ſexcentis annis prope Chriſti receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiam videre ſemper licuit, vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verum gaudium hoc noſtrum valde eſt imminutum, poſteaquàm paucis his ſuperioribus annis, ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſque receſſiſſe videmus: quibus melius erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Currebatis bene: quis vos faſcinauit non obedire veritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum vſque vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri, tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Staniſlaum, quorum admirabilis vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſſidet ab eorum vita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſſidet. Nam quod ab illis creditum, non quòd à nobis inuentum eſt, quod ab illis accepimus, non quòd ipſi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res eſt non ingenij, ſed doctrinæ: non vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis: non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita vt producta eſt ad nos, adferimus ad vos: non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: non ducentes, ſed ſequentes: non autores, ſed cuſtodes: memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidem promittentes à fide exciderunt. Quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuſtoditum, vobis nunc reddimus. Quamobrem ſi nullas ad vos profanas vocum nouitates adferimus, ſi à Paulo docti, quòd à patribus depoſitum fuit apud nos fidei talentum, id magna fide cuſtoditum vobis reddimus: iterum atque iterum rogamus vos, & obſecramus, implete gaudium noſtrum. Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noſtrum per vos impleri velimus.

Non

Marginalia: 2.Cor.5. | 1.Ioan.4. Vbi charitas ibi Deus. | Societas ſpiritus eſt fidelium vnitas & coniunctio Dei ſpiritu facta. | Epheſ.4. | Matt.5. | Matt.7. | Poloni conſtãtes in religione à 600. annis. | 2.Pet.2. | Galat.5. | 2.Cor.5. | Apoſtoli Poloniæ. | 1.Tim.6. | A | B | C

A Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo, nihil difficile, nihil durum & moleſtum, nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cum labore coniunctum ſit, vobis præſcribemus: Neque enim aliter nos à vobis, quàm ſicut magiſter noſter Paulus olim à Philippenſibus, impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Principio vt idem ſapiatis omnes, deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum eſt, quod à vobis exigimus? Non vt maria tranſmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt opes abiiciatis, aut ſanguinem veſtrum profundatis, aut aliquam corporibus veſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimilium præcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus, certè Chriſti cauſa non modò non detractare, verumetiam ſumma cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam ſi nullos non perfert labores & moleſtias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis non diſcriminibus vitam ſuam obiicit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an ſint potituri, certum adhuc non eſt, & ſi maximè potiti ſint, perſæpè tamen citius opinione ſua dimittant neceſſe eſt, ſi mox perituri commodi cauſa perferunt iſti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia laturi eſſetis, vt infinitum, nec vllo vnquam tempore vobis periturum theſaurum, ibi conſequi liceat, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt
B aut furantur, vbi qua ſemel potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Chriſto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non ſupra vos eſt, neque procul poſitum, nec in cœlo ſitum, vt poſsitis dicere, quis noſtrûm valet ad cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? neque trans mare poſitum, vt cauſemini & dicatis, quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſsimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta vos eſt ſermo valde in ore veſtro & in corde veſtro, vt faciatis illum. Breue verbum eſt, & expeditum. Hoc tantum hortamur vos, oramus & obſecramus, vt idipſum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid eſt facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditum, quod à vobis poſtulamus, modò voluntas adſit, dictum ac factum, gaudium noſtrum per vos erit impletum: Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere. Sed hîc dicet veſtrûm aliquis: Quid hoc rei eſt? tanquam cum infidelibus ita nobiſcum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non eſt, ſed minimè ſufficere putamus, ſi quomodocunque tandem vos credere profiteamini, verùm ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo ſapiatis. Non vt ſingularem ſiue ſolitariam quiſque ſuam, non vt Vitembergenſem, non vt Tigurinam, non vt Auguſtanam, non vt aliam quancunq; (iam enim
C proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur) ſed vt catholicæ fidei confeſsionem Chriſtianam vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malùm iſthęc eſt amentia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Chriſtiani fuerimus appellati, quòd nunc plerique tam præclarum nomen hoc faſtidiunt, & Euangelici quàm Chriſtiani vocari malunt? Scilicet extra Chriſtum, Euangelium eſſe poteſt? Quid eſt Euangelium? læta annunciatio. Poteſt autem extra Chriſtum læta eſſe vlla annunciatio? Sempiterni væ & æternę mortis annunciatio extra Chriſtum eſſe poteſt, lætę alicuius rei nuncius extra Chriſtum eſſe non poteſt. Quamobrem vnde diſceſsiſtis, eò redeatis, neque nomen illud faſtidite, quod eſt ſuper omne nomen, quod ſolum præ nobis ferre, de quo ſolo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis poteſt glorioſius, quàm ſi quemadmodum qui præceſſerunt nos omnes, ex quo tempore Chriſti ſemel Euangelium recepit Polonia, Chriſtiani ſimus & vocemur omnes. Chriſtiani non ita pridem vocati eſtis, Chriſtianis parentibus prognati, à Chriſtianis maioribus profecti, Chriſtiani ſicut initio, ſic deinceps etiam ſemper & eſſe & dici velitis, neque vos ab illis præcidatis, quos eſſe & fuiſſe Chriſtianos negare non poteſtis. Etiam atq; etiam obſecramus vos per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius nominis & ipſi communicatione gaudemus, & vos nobiſcum vnà maiorum noſtrorum exemplo

Matth. 6.
Deut. 20.
Roma. 10.
Philip. 2.
Credere quo modo oporteat.
Act. 11.
Euangelium extra Chriſtum eſſe non poteſt.
Philip. 2.
1. Corint. 1.

gaudere cupimus, vt idipſum dicatis omnes: idipſum ſentiatis, idem ſapiatis, & non A
ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti, in eodem ſenſu, & in eadem ſententia.
Galat. 5.
Memores libertatis, qua ſemel nos Chriſtus liberauit omnes, quotquot eſſe & dici
Chriſtiani vultis, nolite iterum iugo ſeruitutis contineri: nolite effici ſerui hominum.
Homo eſt Lutherus, homo eſt Philippus, homo eſt Caluinus, quorũ alicuius opinio-
nem cùm ſequimini, quid aliud quàm hominis opinionem ſequimini? Atqui menda-
Pſal. 115.
cem omnem hominem eſſe, digito Dei ſcriptum eſt. Nolite ſic eorum alicui vos addi-
cere, vt præ eo, quod ipſi ſenſerunt, totius Eccleſiæ, quæ firmamentum eſt & columna
veritatis, ſenſum & conſenſum poſthabendum eſſe putetis. Iam verò ſi verbi Dei ap-
pellatione, quod nunc (proh dolor) non raro fit à multis, verbũ hominis dignati fue-
Idololatria quæ.
ritis, videte, nunquid non Germana ſit hæc idololatria? Fugite idola per Deũ immor-
1. Cor. 10.
talem. Non eſt Deus Caluinus, non eſt Deus Lutherus, non eſt Deus Bucerus, aut
Idololatræ hæretici.
quicunque tandem alius ex illis, qui multò crudelius Chriſti corpus ſanctiſsimũ tra-
ctauerunt, quàm illi ipſi qui Chriſtum in crucẽ egerunt. Tunc enim venerunt impij
Ioan. 19.
milites, & non fregerunt crura Chriſti: nunc venerunt iſti ſpeciem pietatis habentes,
2. Tim. 3.
virtutem autẽ eius abnegantes, & diruperunt ac in multas partes conciderunt totum
corpus Chriſti: vnam, ſanctam, catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Integrum Chri-
ſti corpus inter manus perſequutorũ in cruce permanſit: & inter manus Chriſtianorũ
non eſt iam integrũ corpus Eccleſiæ. Quamobrẽ eorũ ſectatores eſſe nolite, per quos
tam nefarium ſcelus patratum eſſe videtis: ſed Spiritũ Sanctũ per ſuum vas electum, B
vos vt idem ſapiatis monentẽ, audite. Non vt ſuam quiſque propriam confeſsionem
adferat, ſed vt qui vos eſſe Chriſtianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen
Act. 11.
potius vobis tribuere, quo ſuperſtitibus etiam Apoſtolis Antiochiæ primum eorũ vſi
diſcipuli leguntur, quam nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiuſtertius à nouarũ re-
rum ſtudioſis vſurpari cœptum) vt idẽ ſapiatis quod veſtros vel cõmunes noſtros po-
tius maiores, Chriſtianos citra dubitationẽ vllam ſapuiſſe cernitis: qui nos præceſſe-
runt cum eodẽ ſigno fidei, & dormiũt in ſomno pacis. Procul à vobis abſit hæc impie-
tas, vt patres veſtros, auos, proauos, atauos idola coluiſſe, & nunc demũ Chriſtũ præ-
dicari cœptum eſſe, nunc demum veſtris oculis Euangelij lucẽ affulſiſſe, hoſtibus ve-
Poloni quando Chriſtiani facti.
ritatis & inimicis crucis Chriſti credere animũ inducatis. Quingenti iam ſunt octo-
ginta ſex anni, ſicut annalibus noſtris memoriæ proditũ legimus, cùm per Chriſtum
Deum noſtrũ ab idolorũ errore ſumus abducti, & ad veritatis agnitionẽ perducti: qui
poſtquam ſemel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquam ſatis eſt prædicãda
bonitas illius & miſericordia, non permiſit deinceps vnquam ſanguine ſuo nos ablu-
tos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur ſapiatis quod parentes, quod aui, quod
proaui, quod ataui veſtri, qui piè Chriſtũ coluerunt, iam inde à ſexcentis annis propè
ſapuerunt: quandoquidem & ipſi non diuerſum ab eo ſapuerunt, quod reliquus orbis
Chriſtianus ab ipſis Apoſtolis receptum, & per longam Epiſcoporum & Sacerdotum
ſucceſsionem ad nos vſque perductum ſapuit ſemper, & ſapit etiam nunc, & ſapiet C
Fides catholica, non Polona, vel Germana.
deinceps vniuerſus. Non eſt Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt fir-
miter teneatis, vobis perſuadere conamur: Non eſt huius vel illius nationis aut pro-
uinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat: eſt & vocatur fides catholica, per vni-
uerſum terrarum orbem, quàm latè patet Chriſtianum nomen diffuſa: neque trigin-
ta his aut quadraginta annis nata: ſed quæ ab ipſis primis parentibus noſtris ſimul vt
orbis conditus eſt, initium habuerit. Fuit ante legem obſcurior: ſub lege figuris ma-
Tit. 2.
gis adumbrata, quàm illuſtrioribus aliquibus notis expreſſa: poſteaquam verò ap-
paruit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, facta eſt in dies clarior &
dilucidior: vt nihil iam ad eius perſpicuitatem deeſſe videatur. Hanc igitur fidei
1. Ioan. 2.
catholicæ confeſsionem Chriſtianam vobis commendamus, vt quod audiſtis ab
1. Ioan. 1.
Idem ſapere quid ſit.
initio, id in vobis permaneat: quia ſi in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio,
& vos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habebitis nobiſcum: & ſocietas
Rom. 12.
noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus vobis commen-
Rom. 1.
Eccleſiam catholicam nõ credens, nihil credit.
dat, cùm vt idem ſapiatis monet. Quid enim eſt aliud idem ſapere, quàm catho-
licam fidem retinere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt aut hæ-
reticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: hoc eſt diuerſum
ſape

A ſapere, ſapere plus quàm oportet. Certè non oportet ſapere plus quàm omnes ſapiunt, nam ſic ſapere deſipere eſt: Sicut etiam dicit Paulus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Credere Sanctam Eccleſiam Catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc non credit, etiam ſi cætera credat omnia, quæ in Symbolo continentur, inanis eſt fides eius, quando non ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Non eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam, vt ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit, de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnum eſt neceſſarium dicit Chriſtus: Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium, quo ſi quis vno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quòd ſe ſalutem conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus, dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, ſi charitatem non habuerit, factus eſt velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam, habeat omnem fidem ita vt montes transferat, ſi charitatem non habuerit nihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperum omnes facultates ſuas, tradat corpus ſuum ita vt ardeat, ſi charitatem non habuerit, nihil ei prodeſt. Sola eſt charitas, quam qui habet, nihil ei deeſt eorum, quæ ad bene beatéque viuendum pertinent, quam qui non habet, fruſtra habet cætera omnia. Fratres ſumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Chriſtum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Pſalterium recitamus, vnum Amen reſpondemus, vnum alleluia reſonamus, vnum Paſcha celebramus, quid cauſę

Luc.10. Neceſſariũ eſt vnũ quod eſt charitas. 1.Corint.13. Charitatis laus.

B eſt, quòd vos foris eſtis, nos intus ſumus? Quid cauſæ eſt, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram conſtituitis? Quid cauſæ eſt, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiſcum, idem cum noſtris maioribus, idem cum vniuerſa Catholica Eccleſia ſapiatis, verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem ſacramenta nobiſcum, eaſdem ſcripturas habetis, hoc ſolum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Adeſſet charitas, nulla eſſet præciſio, nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omnes. Nulli ſchiſmata facerent, dicit Auguſtinus, ſi fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambroſius quoque Nouatianus, inquit, & alij non paruæ ſcientiæ fuerunt, ſed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditionem ſui hæreſes creauerunt. Si charitas adeſſet, quandoquidem non inflatur charitas, nunquam eò tumoris ventum eſſet à quibuſdam, totum vt orbem Chriſtianum deſipere, ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos videre ſibi perſuaderent. Si charitas adeſſet, quandoquidem non cogitat malum charitas, nunquam hanc de nobis opinionem nonnulli concepiſſent, quod ſecus quàm intelligimus ipſi, ſcripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari poteſt maior impietas. Si charitas adeſſet, cauſæ nihil eſſet, quamobrem idem non ſaperemus omnes. Obſecramus vos per Chriſtum, nunquid non eundem nobiſcum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præſcripta formula vtimini, dicentes: Pater noſter qui es in cœlis? Atqui Pater hic no-

Charitatem hæretici non habent. Aug. de bap. par. cont. Do nat. li. 1. ca. 11. Amb. in epiſ. ad Corin. c. 3. 1.Corint.13. Hæreſes creant ſchiſmatici. Matth.6.

C ſter, vnam tantum coniugem habere voluit. Qui Patrem vnum agnoſcimus, quare matrem etiam vnam non agnoſcimus? Si primogenitus noſter frater diuiſus non eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur, cur diſiungimur? Si membra ſumus vnius Chriſti corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atque iterum per Deum vos obteſtamur immortalem, implete gaudium noſtrum, conſonate paci, cohærete vnitati, acquieſcite charitati, credite veritati, quo lætari queamus de concordia veſtra, & gratias agere Deo de ſalute veſtra, quam non poteſtis habere, niſi in Eccleſia Catholica. Extra Eccleſiam Catholicam omnia poteſtis habere, præter ſalutem. Poteſtis habere honorem, poteſtis habere ſacramenta, poteſtis etiam cantare alleluia, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium tenere, poteſtis in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti fidem habere & prædicare, ſed nuſquam niſi in Eccleſia Catholica ſalutem poteſtis inuenire. Extra hanc haberi poſſunt omnia, ſola ea, quæ ſola ſalutem adfert charitas, extra Eccleſiam haberi non poteſt, neque enim diuidit vnitatem quiſquis habet charitatem. Hæc eſt quæ facit vnanimes, quales vt ſitis, cum Paulo vos hortamur, vt vno ſitis & eodem animo, quo ſumus nos, quo fuerunt olim & noſtri & veſtri maiores, qui piè Chriſtũ coluerũt, vt de vobis quoq; dici queat, quod de noſtris aliquãdo maioribus dictũ legiſtis. Multitudinis credentiũ erat cor vnũ, & anima vna.

1.Corint.12. Extra Eccleſiam ſalus & charitas haberi non poteſt. Vnitatis Chriſtianæ laus. Act.4.

Pſal.132. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundum A
Iudic. 20. accidit auribus, & ſuaue, cùm legitur: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter con-
Ibidem. gregati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone reſpondit. Conue-
Ibidem. 1.Eſdr.3. nit vniuerſus Iſraël ad ciuitatem, quaſi homo vnus: eadem mente, vno conſilio. Con-
Lucæ 10. gregatus eſt populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem. Vnum eſt neceſſarium, vnum eſt ad
ſalutem neceſſarium: Vnum hoc illa ipſa hora, qua iam traditurus erat ſemetipſum
Ephe.5. pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, petiuit à Patre Chriſtus
Ioan.17. dicens: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut &
nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt
per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint: ſicut tu Pater in me & ego in te, vt &
ipſi in nobis vnum ſint: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus: vt ſint confirmati in
vnum. Neque verò petiuit hæc à Patre modò repetitis vicibus, verumetiam hæc fuit
Ioan.11. cauſa potiſsima, ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quamobrem turpiſsima morte con-
demnati voluit, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Quæ cùm ita
ſint, cùm ex hac vita migraturus ad Patrem ſuum cœleſtem nihil aliud nobis teſta-
Ioan.15. mento Chriſtus reliquerit quàm pacem, cùm non aliud ſit Patrem precatus diligen-
tius, quàm vt vnũ cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus, cùm & mortis illius tam acer-
bæ, tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuerit, quàm vt diſperſos congregaret in
vnum: cur vos, quod nobis teſtamento legatum eſt, id repudiatis? cur Chriſti precatio-
nem ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum ad- B
ferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantũ ad vos pertinet, irritum
& inane redditis? dum quod anteà diſperſum, poſteà ſanguine illius fuit pretioſo con-
gregatum, id vos iterum diſpergere conamini. Eſtne hoc Chriſtianos eſſe? éſtne hoc
Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque
Epheſ.2. vnum, dicit Apoſtolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare con-
tra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis. Obſecramus vos, quid
eſt hoc aliud, quàm Antichriſtos eſſe? quàm non Chriſti Euangelium, ſed Satanæ ca-
cangelium propagare? Sicut enim Chriſtus eſt, qui cõgregat, ita Satanas eſt, qui ſpar-
git. Nolite chariſsimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregate potius cum Chri-
ſto: vel ſaltem, quod ſemel eſt pretioſo Chriſti ſanguine cõgregatum, id nec ipſi ſpar-
gite, nec ab aliis diſpergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuerſa ſint,
eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem ſit ſenſus omnium.
Nolite ſuam quiſque propriam confeſsionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut
vnius alicuius ex his opinionem ſequi, qui ſicut propria ſua temeritate ſegregaue-
runt ſemetipſos, ita iuſto Dei iudicio ſunt & ipſi à ſe inuicem ſegregati, & in tot ſectas
diſſecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non eſt niſi vnum. Hoc
Idipſum ſentientes. vnum retinete: ab omni ſectarum genere cauete tote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes,
& idipſum ſentientes. Nam hi demùm ſunt vnanimes, qui ſentiunt idipſum. Sicubi
verò ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra C
prouincia fieri non ita pridem cœptum eſſe videmus, ibi vnanimitas eſſe non poteſt.
Rom.15. Nihil eſt autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenſes ſcri-
1.Cor.1. & bens tam frequenter inculcet Apoſtolus, quàm vnũ hoc, vt idipſum dicamus, idipſum
2.Cor.13. ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties
Philip. 4. tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe
videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Ieruſalem ædificate, non Babylonem. Siqui-
Pſal. 121. dem de Ieruſalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. In
Geneſ.11. Babylone contrà, ſicut linguarum, ita & ſenſuum & rerum omnium horrenda quæ-
dam fuit confuſio. Ciuitas Ieruſalem vnum corpus eſt, non quadam corporum confu-
Pſal.121. ſione permixtum, vt inquit Hilarius, neque ſingulis in indiſcretum aceruum, & infor-
mem cumulum vnitis, ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum
voluntatiſque concordiam, per ſacramenti vnum in omnibus donum efficimur om-
nes vna ciuitas Ieruſalem, efficimur vnus cœtus ſanctorum, efficimur vnum corpus
Chriſti: à quo diſsidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſeparantes, partici-
pationem ſanctæ huius domus non habent, in qua non facit habitare Deus, niſi vna-
Pſal.67. nimes, cùm ſit participatio ciuitatis huius in idipſum. Quapropter vbi idem ſapiunt
omnes,

A omnes,eandem charitatem habentes,vnanimes, idipſum ſentientes, ibi ciuitas Hieruſalem,ibi domus Dei viui,ex viuis lapidibus ædificata,ibi eſt vna,ſancta,catholica, Apoſtolica Eccleſia,firmamentum & columna veritatis.Hanc itaque ciuitatem ædificate chariſsimi,vel vt ipſi potiùs hæc eſſe ciuitas queatis elaborate. Fugite verò,fugite de medio Babylonis,& ſaluet vnuſquiſque animam ſuam. Neque enim ignoratis,quàm horrenda per Prophetas ſuos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantum,de qua propriè ſcripſerunt,verumetiã ei,quam illa ſignificauit eueniſſe videmus omnia. Aedificauit memoria noſtra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid ſupereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas,cuius participatio in idipſum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempeſtatibus? quæ non pertulit naufragia? quibus non eſt mactatum infortuniis, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorreſcitis,eorum imitari facta ne velitis.Non poteſt eſſe falſum,quod dixit veritas:Omne regnum in ſeipſum diuiſum,deſolabitur. Sic ignis in ſtipites ſegregatus, extinguitur, domus in lapides diuiſa corruit, nauis in tabulas diſciſſa,demergitur. Quamobrem tanquam peſtem vnam omnium teterrimam fugite diuiſionem, fugite ſchiſmata,fugite hæreſes. Nolite vos diuidere à nobis,qui patres veſtri vocamur,&

Hier.51. Eſaiæ 13. Hier.50.51. Pſal.136. Lutherus Babylonem ædificauit in Germania. Matth.12. Lucæ 11.

B ſumus,ac pro paterna noſtra erga vos charitate nullius rei maiorem, quàm veſtræ ſalutis curam & ſolicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à ſanctis veſtris,& iiſdem maioribus noſtris. Nolite vos diuidere ab vniuerſo terrarum orbe, quàm longè, quámque latè patet in eo Chriſtiana religio,ſed implete gaudium noſtrum, vt idem ſapiatis,eandem charitatem habentes,vnanimes,idipſum ſentientes. Cæterùm quò minus gaudium hoc noſtrum impleri poſsit,duo potiſsimum obſtare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo noſtro paternè vos hortamur & monemus,qui ſtatim ſubiungit: Nihil per contentionem,neque per inanem gloriam.Nihil eſt quod perinde obſtet, quominus homines idem ſapiant, eandem charitatem habentes,vnanimes,idipſum ſentientes,atque contentio.Quod etiam ille videtur indicare,qui dixit vnitatem aſſequi non meretur,quiſquis non ipſam, ſed quod vult ipſe tuetur.Petrus Cluniacenſis libro quinto Epiſtolarum decimaſexta. Hæc enim animos irritat, mentes perturbat, odia accendit,ac tantam perſæpè caliginem oculis mortalium offundit,vt cæca mens,quod rectum eſt videre non poſsit. Quamobrem etiam alio loco Paulus,pugnas legis,& verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ,contentiones,blaſphemiæ,ſuſpiciones malę,conflictationes hominum mente corruptorum,& qui veritate priuati ſunt.Et iterum: His qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati,credunt autem iniquitati,ira,& indignatio, tribulatio, & anguſtia. Et ad Corinthios ſcribens: Si quis autem videtur contentioſus eſſe,

Contẽtionis fructus. Petrus Cluniacen.Abb. 1.Tim.6. Roma.2. 1.Corint.11.

C nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia Dei. Ad eundem modum & Iacobus,vbi zelus amarus habetur & contentiones in cordibus,negat eam ibi reperiri ſapientiam,quæ deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, ſed terrenam, animalem,diabolicam. Vbi enim zelus & contentio,ibi inconſtantia & omne opus prauum. Quæ autem deſurſum eſt,inquit,ſapientia,primum quidem pudica eſt,deinde pacifica,modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. Sectemini chariſsimi,ſapientiam,quæ deſurſum eſt à patre luminum. Hæc enim eſt pudica,quoniam caſtè intelligit,eſt pacifica,quoniam à proximorum ſocietate propter elationem ſe non diſiungit,eſt modeſta,ſuadibilis,bonis conſentiens,quoniam nihil habet in ſe præfracti,ſed facilè cedit veritati. Contrà verò,terrenã illam, animalem, diabolicam ſapientiã, qua qui præditi ſunt, omnes alios præ ſe caudices eſſe putant, modis omnibus auerſemini,cùm ipſi veſtris oculis videatis,ac modò nõ manibus etiã contrectetis inconſtantiã & omne opus prauũ,vbi zelus eſt & contentio. Quid enim apud illos cõſtans,quid fixum & ſtabile cernere licet,apud quos altercationes iſtæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis eſt ſuperius indicatũ,quẽadmodũ ſubinde varient ſententiis,dogmata ſua mutent in annos,quin & aliud hodiè nonnunquã,aliud cras affirmant.Suo quoq; tẽpore queritur Grego. Nazanzenus,cùm feruerẽt maximè

Iacob.3. Sapiẽtia diabolica. Diſputatio-nũ pernicies. Greg.Naz. li.1.Theolo.

diſputationes,tum refrixiſſe maximè charitatem, refrixiſſe pietatem, quæ in creden- A
do, in ſperando, in amando conſiſtit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio,

Veritas altercando amittitur.
1.Cor.14.
Augu lib. 12. confeſſ. c. 25.
Veritas eſt omnium.

quod ſicut ille dixit: Nimium altercando veritas amittitur. Neque enim vllum adferri poteſt maius impedimentum ad veritatem inueſtigandã, quàm ſi ſupra quam ſcriptum eſt, vnus pro altero infletur aduerſus alterum. Præclarè Deum alloquens Auguſtinus: Veritas, inquit, tua, nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrûm: quos ad eius communionẽ publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua: hoc eſt à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mendaciũ, de ſuo loquitur.

Ioan. 8.

Obſecramus vos, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, diligenter vobiſcum expendere velitis. Non eſt, inquit Auguſtinus, huius aut illius, ſed eſt omniũ veritas: omnes ad eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum eſt, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omniũ eſt per charitatẽ, nemo ſibi propriè vendicet, aut ſuum eſſe velit per contentionem. Nam qui de ſuo loquitur, mendacium, non veritatẽ, ſicut ipſa teſtatur veritas. Atque hic eſt fructus contentionis, quod dum ſuam quiſque vult eſſe veritatem quæ omnium eſt, amittitur veritas, quam non alibi, quam apud omnes, hoc eſt in Eccleſia Catholica reperire licet. Qui loquitur alio quàm omnium, quàm

Cõtẽtio materia iracundiæ.
Philo lib. 2. allegoriarũ, epiſt. 60.

Eccleſiæ Catholicæ ſenſu, de ſuo loquitur, mendacium loquitur. Contentio materia eſt iracundiæ. Eſt autem iræ proprium quòd facilè fallitur, fallítque, ita vt iracundo- B
rum ferè neminem veracem eſſe ſcribat Philo. Quare fugite contentionem, quæ priuatum quæ ſuum eſſe vult, quod publicũ, quod commune eſt omnium. Cuius mater, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptũ eſt, eſt ſuperbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipſum tanti mali cùm obruere vellet Apoſtolus, poſteaquam dixit, nihil per contentionem: adiunxit ſtatim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam

Inanis gloria filia ſuperbiæ.
Prouerb. 13.

inanem, ſublata ſimul erit omnis contentio, cuius non alia ferè cauſa eſt, quàm quod quæritur ab hominibus gloria: Verè nanque dictum eſt à Sapiente: Inter ſuperbos ſemper iurgia: Atqui ſuperbiæ filia eſt inanis gloria, quæ plerunque facit è ſtultis inſanos. Ceſſabunt iurgia, faceſſent contentiones, ſimul vt faceſſet inanis gloria. Faceſſet autem inanis gloria, ſi fuerit illud obſeruatum, quod mox apud Paulum ſequitur. Sed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: ſuccedat in locum eius humilitas,

Superbia mater hæreticorum.

quæ ſtatim vt acceſſerit, faceſſat illa neceſſe eſt. Sicut mater hæreticorum ſuperbia, ſic mater piorum omnium eſt humilitas: Vultis audire loquentem ſuperbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ ſuppeditant orthodoxi veteres, Theologorum Scholæ, autoritas Conciliorum & Pontificum, conſenſus tot ſeculorum ac totius populi

Lutheri ſuperba verba.

Chriſtiani: Nihil recipimus niſi ſcripturas, ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa autoritas interpretandi: Quod nos interpretamur hoc ſenſit Spiritus Sanctus, quod adfe-
runt alij quamuis magni, quãuis multi à ſpiritu Satanæ & alienata mente profectum C
eſt. Quod orthodoxi docuerunt, quod autoritas Eccleſię tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod Scholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ: Quod ego doceo, ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quòd egeat iudice, aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: Nam conſcius mihi ſum, me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium: Neque quenquam vel tantillum moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum: omnes perierunt ſi ſenſerunt, vt ſcripſerunt, niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in Spiritum Sanctum, & ſubuertunt Chriſtianiſmũ. Hæc eſt ſuperbiæ vox. Nunquid autem hic hominem præ ſe quenquam iudicat? Tantum abeſt, vt ſe ſuperiorem alium arbitretur, vt cæteros omnes præ ſe fungos eſſe iudicet. Videtis autem, vt hic non omnium, ſed ſuam priuatam eſſe vult veritatem: vt quod omnibus ad fruendũ Deus propoſuit, id ſibi propriè vendicet, & ſuum eſſe velit, quod eſt omniũ. Itaque à cõmuni propellitur ad ſua, à veritate ad mendaciũ: nam qui loquitur mẽdaciũ, de ſuo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatũ, nihil vult

habe

A habere ſuum. Quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit: id verum, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet: etiamſi propter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate fore tutam perſuaſum habet: ac non modò ſe non præfert cæteris, verùm ſibi potius cæteros anteponit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur: eos præſertim de quibus tot ſeculis tantam doctrinæ, tantam & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt. Nihil eſt quod vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inueſtigandæ ſit æquè noxium, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim qui aucupatur, quicquid omnium, quicquid Catholicum, quicquid commune cum multis eſt, id tanquam tritum iam ab aliis & vulgare, quódque nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ ſit opinionem allaturum, reiicit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdam exquirit intellectus, inſolitos & hactenus inauditos excogitat ſenſus, nouas & ſolitarias profert opiniones, quò poſsit digito monſtrari & dicier hic eſt. Hic eſt ille, qui nobis Euangelium, quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit, ingenij ſui felicitate nunc tandem in lucem protulit: qui verum illius & germanum ſenſum aperuit: qui mentes noſtras poſt tantam, quæ iam diu noſtris oculis offuſa fuit, caliginem, nunc demum luce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorum interuallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit: vnus hic prope mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

B Chriſtum clarè nobis demonſtrauit. Papè, quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille, qui de cœlo deſcendit, qui nos iam tandem ab idolorũ ſeruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoſcere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Chriſti proprium eſt, id ſibi vendicare conatur, dum ſe pro Chriſto coli vult, minimè contentus eſt eo, ſi vna aliqua de re ſingularem intellectum, & ſolitariam ſuam opinionem proferat, ſed cùm in vno ſibi videt ſucceſsiſſe, mox alia ſimul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudicio ſuum anteponit: cum eo qui ſedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta ſit hæc peſtis inanis gloriæ. Hæc eſt, quæ Cherub angelum, qui cæteris præſtare ſcientia viſus eſt, de cœlo deiecit: Hæc eſt, quæ primos parentes noſtros de Paradiſo deturbauit: Hæc eſt, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc eſt, de Eccleſia Dei, in qua ſola ſunt pauperes illi ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum, præcipitat: Hæc eſt, quæ facit hæreticos: Hæc eſt, quæ facit ſchiſmaticos: ac quos nunc ſeparat à cœtu piorum, hos poſteà ſeparabit ab eo, quod piis promiſſum eſt, regno cœlorum. Sic enim hæreticum deſcribit Auguſtinus: Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúſque ſui gratia falſas & nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet: qua qui præditus eſt, non modo ſe nulli, ſed ſibi potius anteponit omnes, nec adduci poteſt vlla

Apoc. 21.

Aug. de vtili. cred. cap. 1. Hæreticus quis.

C ratione, ſic vt de ſe magnificè ſentiat, vt orbem Chriſtianum totum cæcutiuiſſe, Chriſtum tot ſeculis ignoraſſe, idola pro Deo coluiſſe credat, ſe verò ſolum videre, ſe ſolum ſapere, ſe ſolum veram veri Dei colendi rationem tenere perſuaſum habeat. Vbi tanta eſt arrogantia, ibi nulla poteſt eſſe veritatis agnitio. Verum eſt enim quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem: Reſiſtit ſuperbis Deus, humilibus autem dat gratiam. Excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Ad quem reſpiciam, inquit, niſi ad humilem, & quietem, & trementem ſermones meos? Vbi humilitas, ibi ſapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia. Dicentes enim ſe eſſe ſapiẽtes, ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua Deus à ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria cognoſcere? Vultis ad veram ſapientiam? vultis ad ſcripturarum intelligentiam peruenire? Sitis in oculis veſtris paruuli, ſitis non alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes, ſitis conualles potius, quàm montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ ſuæ. Nolite ſic de nobis, nolite ſic de veſtris & noſtris maioribus, nolite ſic de cunctis qui per orbẽ Chriſtianũ ſunt diffuſi, & Chriſti fidem profitentur, exiſtimare: quòd aut fungi quidam & ſtipites ſint & fuerint omnes, aut ſi quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & noſtra ſit improbitas,

Aug. ſer. 213. de tempore. Iac. 4. Pſal. 137. Eſaiæ 66. Prouer. 11. Rom. 1. Matth. 1. Pſal. 103.

L 4 vt agni

vt agnitam veritatem profiteri & præ nobis ferre nolimus, ac ſecus quàm intelliga- A
mus ipſi vos doceamus. Extremæ cuiuſdam arrogantiæ ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de piis omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideo ſtupidi, bardi, trunci ſunt omnes quotquot à vobis ipſis inter vos diſsidentes diſſentiunt? Certè non ita vos Paulus docet, ſed in humilitate, inquit, ſuperiores inuicem arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ ſe ſtupidos, bardos, truncos alios iudicet: verum præſtantiores arbitratus, ſe potius pleraque non aſſequutum exiſtimet, atque ideo minus præfractè ſuam opinionem tueatur: ac ſicubi videt conſenſum omnium, ſicubi videt vnanimiter aliquid ab Eccleſia Catholica definitum, tanto ſeculorum interuallo conſtanter ab omnibus obſeruatum, ne velit orbis totius iudicio priuatum ſuum anteponere: neque ſic ſibi ſoli Dei ſpiritum vendicet, vt cui propriè promiſſus & miſſus eſt, eum Eccleſiæ detrahat vniuerſæ: Quin illi ſe ſubmittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatem redigat intellectum ſuum, in obſequium Chriſti & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit ſimul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto ſtudio petimus, vt idem ſapiant omnes, eandē charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes: Fieri autem id alibi non poteſt, quàm vbi præſto adeſt humilitas, animíque modeſtia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commendare ſtudet omnibus: ac quominus quenquam illius pudere poſsit, Chriſti proponit exemplum, quò libentius illius veſtigiis incedamus. Hoc ſentite, inquit, in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: B

Hoc ſentite in vobis, qđ & in Chriſto Ieſu, &c.

qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium terreſtrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.

Chriſtus quo modo ſequēdus.

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam ſempiternam gloriam peruenire? Chriſtum ducem ſequamini: quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus eſſet, cùm ſe factis etiam ipſis Deum eſſe declaraſſet, vt qui vel nutu mortuos vitæ reſtituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoſlibet propulſabat, qui verbo tempeſtates quoque ſedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè ſe Deum eſſe demonſtrabat: Hic itaque talis cùm eſſet, nunquid per contentionem, nunquid per inanem gloriam ſibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus: quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, à Patre gloriam expectans: vt non per ambitionem, ſed per humilitatem aditum ad eam eſſe demonſtraret. Vſque eo autem ſe deiecit cùm eſſet ſummus omnium, vt non modò velut homo verſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus C
iniuriis, quibus cæteri mortales opportunus fieret: verumetiam ſerui ſpeciem in ſe, qui Dominus eſt omnium, ſuſciperet & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia. Nam quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, conſpui, id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eò ſe demiſiſſe contentus fuit, verumetiam ad mortis vſque ſupplicium ceu facinoroſus aliquis deſcendit, & quidem omnium probroſiſsimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij conſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui ſe humiliat exaltabitur.

Lucæ 14.

Nihil ſibi ipſe quidem apud homines vſurpauit, nec ante tempus maieſtatem ſuam iactauit, ſed quo ſe magis ipſe deiecerat, hoc eum euexit magis Deus Pater in ſummam ſublimitatem: ac per humilitatem & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomen quod excellit omnem humanam gloriam: nimirum, vt iam ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomen, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolum eorum, qui ſunt in terris, verumetiam eorū, qui apud inferos, vel apud ſuperos degunt in cœlis: nec vlla ſit vſquā lingua, ſiue hominū, ſiue angelorum, ſiue dæmonum, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerū principem ac Dominum à dextris aſsidere Deo Patri, vt regni communis gloriæque omnis conſortem. Quotquot igitur eiuſdem gloriæ participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis autorem fidei & conſummatorem Ieſum: huius vobis exemplum ad imitandum proponite:

Hebr. 11.

ſanctis

A ſanctis huius veſtigiis incedite: per vitæ contemptum ad vitam: per inanis gloriæ deſpicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia diſpendia, ad immortalia compendia viam affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Pium eſt & honeſtum, quod cupitis: Nam propterea Deus factus eſt æqualis nobis, vt nos illum in terris verſantem imitati, Deo viciſsim ſimiles eſſe poſsimus. Sed ad hanc ſimilitudinem ne velitis ea via graſſari, quam oſtendit ſerpens primis parentibus noſtris: nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt, vt elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſapere, ac ſuper nubium altitudinem aſcendere, ac ſi demùm eſſe ſimiles altiſsimo contendatis. Non hæc eſt via qua itur in cœlum: non hæc eſt via, qua peruenitur ad veram gloriam: ad præcipitium hoc iter eſt. Contritionem enim, inquit Sapiens, præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus. Prouerb.16. Viam vobis oſtendit is, qui via noſtra fieri dignatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: humiliari ac deiici prius neceſſe eſt, vt ſic tandem liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis: 1.Pet.5. Hoc eſt quod à ſancto Iob quoque ſcriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Iob 22. Hoc & Sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Prouerb.18. Et iterum: Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Prouerb.29. Non ſumus hi, qui vos quominus ſcire contendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius vos verbis ad idem ſapiendum nobiſcum inuitauimus, Philip.1. B illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quàm ſcientiam: illam abundare vult in ſcientia. *Charitas præfertur ſcientiæ.* Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abundauerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus cùm eum recta præcipientem audiuerit, facilè de ſuo ſenſu cedit. Cæterum qui vel à ſe verbum Dei proceſsiſſe, vel in ſe ſolum perueniſſe perſuaſum habet, eiúſque poſſeſsione cæteros excludit, adeò ſibi ipſi plerunque placet, vſque eo ſui cordis viſiones admiratus, totum vt orbem Chriſtianum erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet, neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quàm vt ſibi parum aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam vobis non inuidemus, ſed vt nihil æquè ſuſpectum habeatis, atque inflantem ſcientiam, etiam atque etiam diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. *Scientia inflans perniciosa.* Hæc eſt enim, quæ ſegregat, quæ diuidit, quæ diſpergit, ſicut contrà charitas eſt, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, ſic hæc ex multis fidelibus vnam facit Eccleſiam. Charitas hæc ſicut non conſeruatur niſi in humilitate, ſic non tenetur, niſi in vnitate. *Charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in vnitate.* Non illam habent diuiſores ſicut dicit Iudas Apoſtolus: Hi ſunt, qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Qui ſeipſos ſegregant, quærit Auguſtinus. Quare ſegregant? Quia animales ſpiritum non habentes. *Augu. ſer. 6. Dominicæ poſt aſcenſionem Domini in ſi. 10. tomi.* Ideo defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipſa charitate plena eſt gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians C vocem ſuam, extendens alas ſuas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Matth.23. Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non ſunt ex hoc ouili: oportet me & ipſas adducere, vt ſit vnus grex, & vnus paſtor. Ioan.10. Meritò non audiuit fratrem contra fratrem interpellantem & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem. Lucæ 12. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? Diuidat mecum hæreditatem. Et Dominus: Dic homo. Quare enim vis diuidere, niſi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego ſum Pauli, alius autem, ego Apollo. Nónne homines eſtis? 1.Cor.1. Dic homo. Quis conſtituit me diuiſorem hæreditatis inter vos? Colligere veni non diuidere. Ideo, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Lucæ 12. Cupiditas enim cupit diuidere, ſicut charitas colligere. Quid eſt autem, cauete ab omni cupiditate, niſi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu noſtro habentes, interpellamus dominum contra fratrem, ſicut & ille contra fratrem: ſed non hac voce, non hac poſtulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo diuidat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine, dic fratri meo teneat mecum hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Auguſtino contra Donatiſtas dicta ſunt: ſed à nobis quoque non minus rectè poſſunt vſurpari contra vos, qui diuiſionem hæreditatis poſtulatis. *Diuiſio fugienda.* Quamuis enim, ſicut illi quondam à patribus noſtris, ſic vos à nobis diuidit, & vnũ nobiſcum caput Chriſtum confitentes

Fratres ſumus inuicē. tentes, ab eius corpore ſeparari cupiatis, fratres vos tamen noſtros agnoſcimus: velitis nolitis, fratres noſtri eſtis. Tunc eſſe deſinetis fratres noſtri, cùm dicere deſinetis, Pater noſter. Adferens Prophetæ locum illum Auguſtinus, quem ex Eſaia citat Ambroſius. Et eo vetuſtior Theophilus ad Autholicum ſcribens: & hoc adhuc vetuſtior Iuſtinus Philoſophus & martyr, qui videtur eum ex Eſaiæ cap. 66. producere: His qui dicunt vobis, non eſtis fratres noſtri, dicite, fratres noſtri eſtis. Circumſpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de Paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres noſtros ſecundum ſcripturas, & Eccleſiaſticum loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Chriſtum non crediderunt? Legite Apoſtolum, & videte, quia fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo additamento, non vult intelligere niſi Chriſtianos. Iſti ergò qui dicunt, non eſtis fratres noſtri: paganos nos dicunt. Ideo enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde conſequens eſt error ipſorum, vt negent nos fratres ſuos eſſe. Vos etſi Donatiſtarum exemplo rebaptizare nos non vultis, tamen ſicut illi patres noſtros ſic vos Paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem ſacramenta celebratis, etſi non nobiſcum eadem: vnum Amen reſpondetis, etſi non nobiſcum vnum Amen: eundem Deum patrem inuocatis, etſi non nobiſcum eundem patrem: pro fratribus vos noſtris libenter agnoſcimus: fratres vos noſtros appellamus: & veſtram tanquam fratrum noſtrorum ſalutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à Domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiſcum hæreditatem. Vos verò fratres noſtros adiuramus per ipſa viſcera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane ſolidamur, per Chriſtum Dominum noſtrum, per manſuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à Domino, quo nos diuidere vobiſcũ velit hæreditatē. Etenim Dominus Deus noſter non diuiſionis, non diſſenſionis Deus eſt, ſed pacis, ſed dilectionis. Sicut ipſe Chriſtus diuiſus non eſt, ſic hæreditatem ſuam, Eccleſiam ſuam diuidi non vult. Vultis ſcire quis eſt, qui diuidit? Diabolus eſt, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum immortalē, fugite diuiſorem iſtum: ad eum autem vos conuertite, qui quemadmodum ſolicita gallina congregat pullos ſuos, fouétque ſub alis ſuis, ſic & ipſe quos pretioſo ſanguine ſuo redemit, eos congregare conatur. Ipſe eſt pax noſtra, ipſe facit vtraque vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterũ interponere velle, quæ ſemel per ipſum pro nobis mortuum, eſt ſublata. Si ſcripturas communiter poſſidemus, ſi de eodem Euangelio gloriamur, quid cauſæ eſt, quamobrem & Chriſtum & corpus eius, hæreditatem eius Eccleſiam non itidem communiter poſſideamus? Quid cauſæ eſt, quò minus idem ſapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes? Verùm hæc his dicta ſufficiant, qui ſunt adeò diuiſionis & ſegregationis cupidi: pro quibus Deũ ſupplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat, per quam ad Eccleſiæ redire poſſint vnitatem. Qui verò nondum quidem diſceſſiſtis, verùm quòd vos pleraque offendũt in Eccleſia, ideo vacillatis animis, ac foras proſpectare videmini, oramus vos & obſecramus per viſcera miſericordiæ Dei, ne velitis eſſe paruuli fluctuantes, néue circumferamini omni vento doctrinæ, quódque ſemel à maioribus veſtris traditum accepiſtis, ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Conſiſtite firmi in lapide angulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculũ Dei in Spiritu Sancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos abſorbeant: perſeuerate in ouili Eccleſiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non eſt ea priuata noſtra: nihil de noſtro loquimur: quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orthodoxum eſt, quod Chriſtianum eſt, quod ab ipſis Apoſtolis, per longam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsionem, per manus nobis traditum eſt, id vobis offerimus, vt ſine vlla dubitatione recipere poſsitis. Si verò ſunt in moribus noſtris nonnulla quæ vos offendunt, ſi doctrinæ profeſsioníque noſtræ vita non reſpondet, ita vt ſermones hominum effugere non poſsimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, ſi modo diſpliceant, neque iuſtam propterea ſeparationis cauſam habetis. Sed quo maior ſit dictorum fides, non noſtris, ſed illius verbis vtendum exiſtimamus, cuius non doctrina magis, quàm vitæ ſanctimonia, in toto terrarũ orbe, quàm latè patet Chriſtiana religio, prædicatur

Marginalia: A; Auguſt. in Pſal. 32.; Amb. in cap. 14. prioris ad Corinth.; Rom. 14.; 1. Cor. 6. & 7.; B; 1. Cor. 14.; 1. Cor. 4.; Quis diuidat.; Ozeæ 13.; Epheſ. 2.; C; Epheſ. 4.; Gal. 1.; Epheſ. 2.; Doctrina ſana non aſpernanda propter improbam doctoris vitam.

A dicatur ab omnibus:ſic enim ille loquitur,non temerè Chryſoſtomus appellatus.Sed longè, inquies, à dignitate Apoſtolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non ſolùm non illis, ſed ne vmbra quidem eorum me dignum eſſe : ſed tamen ſi noſtrum officium vos conſeruabitis, nullam iacturam hinc facietis : imò magnam etiam vtilitatem conſequimini. Nam cùm vel erga indignos magna ſitis affecti charitate, cùm ſingularem præſtetis illis obedientiam,maiora tunc præmia maiórque vobis debetur retributio.Non enim noſtra prædicamus,quoniam eſt nobis doctor in cœlis:ſed quæ recepimus,ea tradimus:& tradentes ea,nihil aliud à vobis flagitamus,quàm vt diligamur. Quòd ſi etiam diligi ſumus indigni, ſed nos dilectione ac charitate veſtra dignos citò facietis : quamuis mandatum ſit non amicos ſolùm, verumetiam inimicos diligere. Quis ergò ſic durus atque agreſtis eſt, vt cùm huiuſmodi mandata ſibi tradita ſint, nihilominus amicos auerſetur atque oderit, etiam ſi mille vitiis mentem irretitam atque oppreſſam habeant? Communicamus eadem menſa ſpiritali: communicemus & ſpiritali charitate.Nam ſi latrones cùm alteri alteris ſale communicauerint,latrocinandi ferocitatem deponunt:quibus nos rationibus excuſabimus,Domini corpore communicantes,& latronum conſuetudinem atrocitate ſuperantes? præſertim cum multis gentilibus,non quoniam vna menſa vterentur,ſed quoniam vnius eſſent ciuitatis,ſatis ad amicitiam fuerit: Nos autem,qui eiuſdē ſumus ciuitatis, vna nobis domus eſt,eadem menſa,eadem via,ianua,radix,vita,quibus idē caput eſt,idem B paſtor,idem rex,vnus & idē magiſter,iudex,conditor,pater, quæ omnia nobis æquali quadam inſunt cōmunitate:qua erimus ira digni,ſi mente diuiſi, alter alterum non diligimus? Quæ ſuis olim Conſtantinopolitanis dixit vir ille præclarus,eadem à nobis quoque dicta vobis eſſe putate. Narrat ille,nō ſolùm Apoſtolis, ſed ne vmbra quidem illorum ſe dignum eſſe.Nos verò plus etiam fatemur,quòd multò longius ab huius viri ſanctiſsimi ſumus integritate remoti,quàm ille fuit ab Apoſtolorum dignitate diſiunctus: Sed num propterea non audire nos, num propterea ſeparare vos à nobis debetis? Nihil eſt, quod minus eſſe faciendum exiſtimet Chryſoſtomus: Quin quanto nos minus digni,tanto maiorem in cœlis mercedem vobis eſſe poſitam affirmat,qui non in perſonarum acceptione fidem habeatis,neque qui ſimus nos (eadem enim ſumus nos,qua eſtis vos infirmitate prædití) verùm quis & quantus ille ſit, pro quo legatione fungimur,Dominus noſter Ieſus Chriſtus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti parendum eſſe putetis. Præclarè dictum eſt à Paulino, Quod etiam in malo ſeruo bonus dominus honoratur. Nihil eſt quod metuatis, modò ſitis ipſi boni, quicquam obfuturos præpoſitos malos. Nunquid obeſt palea frumentis? donec veniat dominus areę,ferens ventilabrum in manu ſua, vt mundet aream ſuam, frumenta recondat in horreum ſuum, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo ſceleratorum, qui per Ezechielem Prophetam dicti ſunt, nimirum illis, qui gemebant & mœrebant, facinora populi, quæ fie-C bant in medio eorum? Ab ipſo etiam orbe condito, ſemper bonis mali permixti fuerunt: neque tamen illis quicquam obfuerunt. Vbi erat Moyſes & Aaron, ibi murmuratores ſacrilegi, quos Deus à facie ſua ſemper ſe perditurum eſſe minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid: vbi Eſaias,vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi ſacerdotes mali & populi mali. Sed ſarcinam ſuam vnuſquiſque portabat. Vbicunque boni fuerint, nouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Apoſtolus: & recedat ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniuſtorum & malorum communione, ſed recedat ab iniuſtitia,recedat à peccatis eorum: quibus ſi per conſenſionem non communicauerit, etiamſi ſocietatrm eorum corporaliter non deſeruerit, ſecurus eſt, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc ſit: non fugiat aream,ne nihil ſit. Nihil itaque vos moueant peccata noſtra: vt propterea vobis vnitatem Eccleſiæ relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec ſacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipſe dominus tolerauit Iudam, diabolum, furem & venditorem ſuum vſque ad condignum eius exitium,& eum omniū nocentiſsimum ſacram cœnam cum inno

Chry. homil. 33. in Matth.

Iac.2.

Paulin. epiſt. 1. ad Seuerū.

Matth.5.

Ezech.9.

Mali ſemper bonis permixti.

2.Tim.2.

Mali propter bonos tolerandi.

innocentibus communicare,& pretium noſtrum accipere promiſit. Sicut tolerarunt A
Apoſtoli eos, qui per inuidiam, quod ipſius Diaboli vitium eſt,Chriſtum annunciabant: Et inter ſua quærentes,non quæ Ieſu Chriſti,Paulus non ſua quærens, ſed quæ Ieſu Chriſti,cum ſumma tolerantiæ laude conuerſatus eſt. Sicut tolerauit Sanctus Epiſcopus & martyr Cyprianus collegas ſuos Epiſcopos,de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat eſſe cæteris & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſecularium fieri queritur, derelicta cathedra,plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæſtuoſæ nundinas aucupari: Eſurientibus in Eccleſia fratribus habere argentum largiter,velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores,& ferte nos ſicut vultis,vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus, peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus.Sed nunquid ſanctiores hi ſunt,qui diſceſſerunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis,quæ vocant ipſi coniugia,caſtiora ſunt,quàm noſtrorum Sacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiuſdam dementiæ fuerit, ſic Sacerdotes, Epiſcopos, & Monachos odiſſe, vt ipſe te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum eſt enim vitium hæreſi vel ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum Sacerdotem,luxus,libido, ambitio, auaritia, & quicquid prætereà criminum eſt,omnem hanc vitiorum lernam, vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma.

Philip.1.& 2. Cypri. ſerm. 5.de lapſis.

Longè enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunt, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quàm qualiacunque tandem peccata manentium in vnitate Eccleſiæ, quæ ſchiſmati comparata, ſicut feſtucæ in oculis fratrum eſſe videntur, vt non immerito dixerit Auguſtinus, quòd conſilia ſeparationis,& inania ſunt,& pernicioſa,atque ſacrilega,quia & impia,& ſuperba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animoſos malos. Qui,quanto ſit grauius ſchiſmatis crimen,vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet,quòd cum prioris populi temporibus & idololatriæ ſacrilegium fuiſſe commiſſum, & à rege contemptore librum propheticum incenſum eſſe legamus, vtroque crimine malum hoc non puniretur atrocius,niſi grauius penderetur. Siquidem ſchiſmatis autores viuos dehiſcens terra ſorbuit,& eos qui conſenſerant,cœlo irruens ignis abſumpſit. Sicut ne fabricatum & adoratum idolum,nec ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Itaque diuerſitate pœnarum,cuiuis diuerſitatem agnoſcere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium,inquit,ſchiſmatis omnia ſcelera ſupergreditur. Et libro ſecundo dicit,non eſſe quicquam grauius ſacrilegio ſchiſmatis,quia præcidendæ vnitatis nulla eſt iuſta neceſsitas. Libet autem etiam quid ſchiſmaticus ipſe, vel ſchiſmaticorum & hæreticorum princeps potius, Martinus Lutherus de conſilio ſeparationis eiuſmodi ſenſerit,paucis adſcribere. Nam qualis qualis ſit, digna tamen eſt vox hæc eius quæ celebretur, & quam omnes qui ſe catholicos profitentur,non in ore magis,quàm in pectore ſemper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eccio in diſputatione Lipſica, quòd eſſet fautor & patronus Boëmorum ſchiſmaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupiſſe: Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunque ſchiſma. Iniquè faciunt Boëmi, quòd ſe autoritate propria ſeparant à noſtra vnitate,etiam ſi ius diuinum pro illis ſtaret, quum ſupremum ius diuinum ſit charitas,& vnitas Spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi ſanè peruertunt,inquit,hanc doctrinam,qui volunt ſua onera portari, & ſolùm commodis aliorum frui & vehi,vt qui indoctos, inutiles,iracundos,ineptos, difficiles, moroſos dedignantur habere ſocios vitæ: Sed quærunt humanos, ſuaues, benignos, quietos & ſanctos homines. Hoc eſt,volunt non in terra, ſed in Paradiſo, non inter peccatores, ſed inter Angelos, non in mundo, ſed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum eſt, ne & hîc recipiant mercedem ſuam, & in hac vita ſuum regnum cœlorum poſſederint. Nam cum ſponſa nolunt eſſe lilium inter ſpinas, nec cum Hieruſalem in medio gentium poſita, nec cum Chriſto dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Chriſti in ſemetipſis, & ocioſam & ſtertentem, aliiſque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium ſocietatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt,quàm vt peſsimi omnium fiant, quod tamen non credunt, quia propter

Schiſma grauius quā idololatriæ crimen.
Aug.li.3.cōt. Epiſt. Parmeniani, cap.2. Epiſto.162. & 172.
Num.16.
Aug.li.1.contra Epiſ. Parmeniani.c.4. & lib.2.c.11.
Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate.

charita

A charitatem fugiunt germanum officium charitatis: propter ſalutem fugiunt verum compendium ſalutis. Eccleſia enim tunc ſemper fuit optima, quādo agebat inter peſſimos. Horum enim onerum tolerantia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Pſalmus dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri. Hoc eſt, tolerantia columbæ Chriſtianæ, quæ per dorſi poſteriora ſignificatur, tota eſt rutilantiſſima in aurea charitate. Alioquin cur non Moyſes, quoque reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliſeus & Prophetæ, reges Iſraël idololatras? Conſequens eſt quod Bohemorum diſſidium à Romana Eccleſia, nulla poſſit excuſatione defendi, quin ſit impium, & Chriſti omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges ſumũtur, perſtat. Nam hoc quod vnicè allegant, ſeſe timore Dei & conſcientiæ defeciſſe, ne inter malos ſacerdotes & pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accuſat. Et alio loco: Hæc ideò, inquit, cōmemoro, ne Pighardi noſtri vicini hæretici, infelix populus, fœtore Romano gaudeant, ſicut phariſæus ſuper publicanum, non autem compatitur. Ne, inquam, illi nos crederent neſcire vitia & labes noſtras, & immēſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirēt, ſi nos iſta tacere & approbare videremur. Scimus heu noſtrum caſum, & dolemus, non autem ſicut hæretici fugimus, & ſemiuiuum tranſimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Chriſtianis, & repunt ad ſeipſos in angulum. Oblaſphematores Dei & proditores Chriſti: ſi Chriſtus feciſſet, ſicut vos facitis, quis vnquam ſaluatus eſſet? Et in declaratione quorundam articulorum, ſic ait: Quòd Romana Eccleſia ſit à Deo præ aliis omnibus honorata, non eſt

Pſal. 6.

Bohemorũ diſſidium à Rom. eccleſia inexcuſabile.

In reſolutio. ſuper propoſitione 80.

B dubium. Ibi enim ſancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta ſex Romani, ac tot centena millia martyrum, ſanguinem ſuum fuderunt, infernum & mundum vicerũt, vt vel palpari queat, quàm ſingularē habeat ad eam Eccleſiam reſpectũ Deus. Quòd ſi nunc, proh dolor, res habet Romæ, vt expediret habere melius, attamē neque hæc, neque alia cauſa vlla, tam grandis eſt, nec eſſe poteſt, vt ab Eccleſia illa ſeparatio aut diſceſſio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum eſt. Per ſeparationem enim & contemptum, non fit melius: nec dimittendus eſt Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni propter turbam prauorum. Imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunque excogitari aut nominari poteſt, debet reſcindi charitas, nec ſpiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt, & vnitati nihil nimium graue eſt. Modica enim charitas & vnitas eſt, quæ ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Et in epiſtola quadam ad duos Plebanos de Anabaptiſmo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ: arbitrātes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe papatum. Profecto friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi

Eccleſia Romana à Deo præ aliis omnibus honorata.

C ſunt: Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque ſcripturam ſacram, & prędicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus: Et nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus Teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum: Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, nō tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani: imò omne bonum Chriſtianum: atque etiam illinc ad nos deueniſſe: Quippè fatemur in papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verũ baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum: vt ſunt, oratio dominica, decem pręcepta, articuli fidei. Dico inſuper, ſub papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe. Videtis chariſſimi, quid de ſeparationis conſiliis ſenſerit ille ipſe, qui primus ætate noſtra ſeparationis ab Eccleſia Dei conſiliũ eſt amplexus, qualem ipſe contra Pighardos, & ſe ſuiq; ſimiles hæreticos, vi veritatis coactus ſententiā protulit. Quamobrem fugite, fugite ſeparationis cōſilia, & in vnitate Eccleſiæ permanete. Quales quales ſumus, quandiu tamen catholici ſumus, parata eſt ſemper in Eccleſia catholica remiſſio peccatorũ, ſimul vt ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæreſi vel ſchiſmate malè viuunt, etiam qui bene viuunt: nec eſt, niſi prius

In Eccleſia catholica remiſſio peccatorum.

vnde diſceſſerit eò redeat, quòd quiſquam ſe peccatorum ſuorum veniam adipiſci A
Epiſto.151.
poſſe ſperet. Quiſquis enim ab Eccleſia catholica fuerit ſeparatus, quantumlibet lau-
dabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd à Chriſti corporis vnitate diſiun-
ctus eſt, non habebit vitam, ait Auguſtinus, ſed ira Dei manet ſuper eum. Quiſquis
autem in hac Eccleſia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnuſ-
Galat.5.
quiſque in ea proprium onus portabit, ſicut Apoſtolus dicit: Quamobrem nemo
propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquat aream Domini, nemo pro-
pter zizania in meſſe comburenda excedat agro, nemo propter piſces malos in litto-
re, hoc eſt, in fine ſeculi ſeparandos, rumpat retia, nemo propter hœdos atque
hircos in iudicis aduentu ſegregandos, deſerat gregem, nemo propter vaſa in con-
Matth.3. Matth.13. Ibidem. Matth.15. 2.Tim.2. Matth.10.
tumeliam facta, migret ex magna domo Domini. Quin illud ſecum potius quiſque
reputet, quum in Euangelio dicat Dominus, nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus
ex illis non cadit ſuper terram ſine Patris veſtri voluntate? Si paſſeres non cadunt in
terram abſque voluntate Dei, multo minus Sacerdotes aut Epiſcopos dari terris, vel
non ſciente, vel non permittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor eſt
regis, & qui quocunque voluerit inclinat illud, aliquando regnare permittit homi-
Præſides mali cur interdum à Deo dantur.
nem hypocritam propter peccata populi, vt ſit ſicut populus, ita & Sacerdos. Hoc
per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque
Deus improbis poteſtatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniqui-
Prouerb.21. Iob 34. Eſaiæ 24. Oſeæ 13. Iob 1. Matth.26. 2.Corint.12. Matth.27. Greg lib.26. moral.c.20. 2.Reg.24.
tas puniatur. Per poteſtatem enim diabolo datam, & Iob probatus eſt, vt iuſtus ap- B
pareret, & Petrus tentatus eſt, ne de ſe præſumeret, & Paulus colaphizatus eſt, ne ſe
extolleret, & Iudas damnatus eſt, vt ſe ſuſpenderet. Vſque eo autem ſecundum me-
rita ſubditorum tribui ſcribit Gregorius, perſonas regentium, vt ſæpe qui videntur
boni, accepto mox regimine, permutentur, ſicut ſcriptura ſacra de Saule dicit,
quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus ſubditorum diſponuntur acta
regentium, vt ſæpe pro malo gregis, etiam verè boni delinquat vita paſtoris. Ille
enim Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid Pro-
Populus vitã an melius dũ mutat, mutabit & reges.
pheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & ta-
men vindictam populus, Dauide peccante, ſuſcepit. Cur hoc? Quia videlicet ſecun-
dum merita plebium, diſponuntur corda regentium. Mutet igitur populus vitam
Matth.3. 1.Tim.1. Matth.9. Eſaiæ 59. Pſalm.50.
ſuam, mutabit etiam Deus eorum corda, qui præſident: Qui potens eſt ex lapidibus
filios Abrahæ ſuſcitare, qui potuit ex perſequutore Saulo Paulum Apoſtolum, qui
potuit ex Matthæo publicano facere Euangeliſtam, poteſtis ex mercenariis maliſque
præſidibus bonos facere paſtores. Non enim eſt abbreuiata manus Domini, neque
Epheſ.4. Oues paſtores non iudicent.
aggrauata auris eius, vt non exaudiat, dummodo nos declinemus à malo & facia-
mus bonum, vitáque noſtra in melius commutata vnanimiter omnes maieſtatem
diuinam ſupplices deprecemur, vt ſuam nobis gratiam impartiat, quo poſſimus vtri-
que dignè ambulare vocatione, qua vocati ſumus, vt & vos, oues vos eſſe recorda-
ti, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inqui- C
rere, à quibus ipſi iudicandi venitis, ſed etiam ſi aliquo fuerimus in delicto præoccu-
Matth.23.
pati, Chriſtum nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt facite, quæ autem
faciunt, facere nolite, & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & pe-
riculoſum vocati ſumus, ita vitam noſtram inſtituamus, vt ne quod verbo ædifica-
mus, moribus noſtris deſtruere videamur. Quoniam verò homines vtrique ſumus,
Epheſ.4.
& hoc ipſo nomine peccatores, quia homines, ſi qua nos apprehenderit humana ten-
tatio, ſicut Paulus monet, cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſup-
portemus inuicem in charitate, ac ſi qui ſunt firmiores, imbecillitates infirmorum ſu-
ſtineant, nec alia magis de re ſoliciti ſimus omnes, quàm vt ſeruare poſſimus vnita-
tem ſpiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem ſuum migraturus, teſtamento
Ioan.15. Hebr.12. Hieruſalem viſio pacis.
nobis reliquit Chriſtus. Hanc ſectari nos iubet Paulus, quòd ſine ea nemo videbit
Deum. Quòd ſi monenti obtemperauerimus, futurum eſt, vt ex hoc exilio ad manen-
tem illam ciuitatem cœleſtem Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur, peruenire
mereamur, in qua videre licebit, ſicuti eſt, eum, qui eſt pax noſtra, omnem intellectum
noſtrum exuperans, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Gratia & miſericordia
eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui laus, honor & gloria in ſecula ſeculorũ, Amẽ.

Capite

A CAPITE OCTAVO, POST ILLA *verba, Semetipſum obtulit immaculatum, hæc verba inſerantur.*

POſteaquàm ſingula Chriſti beneficia, quorum in ſymbolo fit mentio, diligenter Eccleſia mater noſtra, ſtatis diebus ad memoriam eorum recolendam inſtituendis, oculis noſtris repræſentauit, viſum eſt, etiam illi ſacratiſſimo Chriſti corporis & ſanguinis myſterio (quod continuo à Chriſti tempore in vſu fuit, & eſt, erítque ad mundi finem) celebrando diem aliquem feſtum inſtituere: qui non propterea minore nobis veneratione proſequendus eſt, quòd recentius inſtitutus eſſe videtur. Vixdum enim anni trecenti interceſſerunt, cum ſpiritu ſancto viſum eſt, Vrbano quarto Eccleſiæ præſidente, dies vt hic feſtus in orbe ageretur vniuerſo, ad eorundem fidem illuſtrandam, qui ſub ſpecie panis, verum corpus & ſanguinem Chriſti contineri, profiteri non erubeſcunt. Conſtat enim, quod non ita multis antè annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque ſuum hunc errorem reuocauit: fuerunt Henriciani & Petrobruſiani, qui de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in venerabili Euchariſtiæ ſacramento, cuius certa ſemper & indubitata fuit anteà fides in Eccleſia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quiſquam eſſet, qui de veritate Chriſti corporis & ſanguinis ambigeret, diem hunc feſtum inſtituit, in quo ſolennem proceſſionem proxima feria quinta poſt feſtum ſanctę trinitatis, fieri quotannis pręcepit, qua teſtatum fieret omnibus, quotquot ſumus fideles & Orthodoxi, quòd non ſolum nõ erubeſcimus veritatem hanc, quàm à Chriſto docti ſumus profiteri: verumetiam de hoc Euãgelio, hoc eſt, de Chriſti crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur: déque eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei ſignum, ſub viſibili panis ſpecie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actũ, & in mortem traditum eſt, publica cum lætitia per forum pérque plateas, maximo cum honore circumferimus, ac eam quæ Chriſti corpori debetur adorationem præſtantes, credere nos Chriſto dicenti profitemur: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: nec Euangelium illius erubeſcere, quo nobis hæc tam glorioſa crux illius & mors, annunciatur. Obſeruatur autem hoc in prouincia noſtra, quod in hac proceſſione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palam fiat, hoc Euangelium crucis & mortis Chriſti in omnibus mundi partibus, ab Apoſtolis & eorũ ſucceſſoribus, fuiſſe prædicatum. Ac fit quidem huius ipſius rei commemoratio: eo ipſo die, qui propriè dies cœna Domini dicitur. Sed quoniam ſub idem tempus, ſicut paulò antè fuit à nobis demonſtratum, triſtis erat anima Dei & ſaluatoris noſtri vſque ad mortem: plorabat mater eius Maria, flebant ſancti eius Apoſtoli, mundus verò gaudebat, non viſum eſt ſatis eſſe conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant: ſed cum ipſius Chriſti, tum ſanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertrãſiuerat, & Apoſtolorum eius luctum ac triſtitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos tranſigentes, quibus tam crudeliter in Chriſti corpus eſt ſęuitum. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo gauiſi ſunt etiam ipſi diſcipuli viſo domino, differendũ eſſe cenſuit Eccleſia: vt poſteaquàm illa preſſura præteriit, poſteaquàm à mortuis Chriſtus reſurrexit, in cœlos aſcendit, & promiſſum ſpiritum ſuum ſanctum Eccleſiæ miſit: quo docente, & ſanctæ Trinitatis myſterium, & huius venerabilis ſacramenti arcanum, intelligere nobis datum eſt, tum demum ſumma cum exultatione, crucis hoc & mortis Chriſti beneficium recoleremus, déque fructu, quem nobis attulit, gaudium noſtrum orbi teſtatum faceremus vniuerſo. Quamobrem nihil eſt aliud hæc proceſſio, quàm glorioſa quædam Chriſti crucis & mortis prædicatio, déq; ſuperato per crucem diabolo, de morte noſtra per mortem Chriſti deuicta, de remiſſione peccatorum conciliata, de regni cœleſtis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc eſt Euãgelium noſtrum: quod nos non erubeſcere cum Paulo profiteri debemus, ac non modo non erubeſcamus, verumetiam cum eodem dicat vnuſquiſque noſtrum: Mihi autem abſit gloriari niſi in

[Margin notes: Vrbanus quartus. — B — Marc.14. Ioan.16. — C — Luc.2. — Ioan.20. — Rom.1. Galat.6. — 2.Cor.12.]

cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nihil aliud ſcire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis verò vocatis Iudæis atque Græcis, Chriſtum, Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Vtinam autem non deeſſent etiam hoc infelici noſtro ſeculo, quibus Chriſti crux & mors, (in cuius memoriam diem hunc tam feſtum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circũferentes, & quod nos non pudeat Chriſti crucifixi, palam orbi oſtentantes) vtinam non deeſſent, inquam, quibus ea res non eſſet ſcandalum, quibus non ſtultitia quædam videretur, qui veritatem de ſui corporis veritate dicentem, Hoc eſt corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præſentiam in hoc venerabili ſacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quo minus liberè fidem noſtram profiteamur. Semper hoc fuit ſatanę ſtudium, cùm non aliundè ſalutem noſtram pendere videret, quàm ex hac iugi Chriſti crucis & mortis recordatione, vt eam omni ſtudio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulſam. Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis virilius illi reſiſtendum, tantò magis immenſum hoc Chriſti beneficium, præ nobis eſt ferendum. Ac ſi quis ex nobis quæſierit: Quid eſt, quod hodie tam feſtum diem agitis? quòd Euchariſtiam ita per forum & plateas circumfertis? quòd cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce pſallere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni muſicorum inſtrumentorum genere, lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic reſpondebimus. Hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erubeſcere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Chriſtus in nouiſſima cœna, ſui corporis & ſanguinis ſacramentum nobis vtendum dedit, vt ſiue manducantes illud ore, & bibentes, ſiue etiam intuentes & fide percipientes, meminiſſemus hoc eſſe corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc eſſe ſanguinem illum, qui in peccatorum noſtrorum remiſſionem fuſus eſt. Huius itaque Chriſti crucifixi pro nobis, & mortui corpus, ſub illa ſpecie, qua ſuis illud Apoſtolis in cœna nouiſſima dedit, omnibus oſtentamus, illud quàm maximè veneramur, & adoramus, in eo, & de eo gloriari nos profitemur, de morte deuicta, déq; diabolo ſuperato triumphum agimus, ac Deo Patri cœleſti gratiam habemus, qui per crucem & mortem Filij ſui, remiſſionem nobis peccatorum noſtrorum, in filios ſuos adoptionem, & regni cœleſtis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore ſtudio per membra ſua ſatanas abolere conatur, tanto nos diligentius eam, & dierum obſeruationibus, & ſignis, ac imaginibus, & geſtu, & habitu, & omni cæremoniarum genere repræſentari cupimus, hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, conſecratum habemus. Ad hunc modum ſi quis nos interrogauerit, reſpondebimus, ſimul fratres noſtros admonebimus, vt oſtendant, ſe non erubeſcere Euangelium, ſe non erubeſcere crucem & mortem Chriſti, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac ſolenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis Chriſti pudet, is quiduis potius, quàm Chriſtianus dici meretur, nec eſt, quòd ſe perueuturum ad ea præmia ſperet, quæ Chriſtus non aliis promiſit, quam his, qui ſuam omnem fiduciam, in crucis & mortis ipſius merito, collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Chriſtus, hunc filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt. Confiteamur itaque Chriſtum, non ſola fide, verùm & ore, hoc eſt, externis iſtis ritibus & cæremoniis, quibus maximè fides illius illuſtratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, ſumma cum animi deuotione, veráque cordium lætitia celebremus. Hanc autem diuinam ſacratiſſimæ euchariſtiæ feſti Vrbani quarti inſtitutionem confirmans multam gratiam & dona celebrantibus conceſſit in concilio Vienneſi Clemens papa quintus: Nos, inquit, Chriſti fideles ad colendum tantum feſtum & celebrandum donis ſpiritualibus volentes animare, omnibus verè pœnitentibus & confeſſis, qui matutinali officio feſti eiuſdem in Eccleſia in qua idem celebrabitur, interfuerint centum. Qui verò miſſæ totidem. Qui autem in primis ipſius feſti veſperis interfuerint, ſimiliter centum. Qui verò in ſecundis veſperis totidem. Illis verò, qui primæ, tertiæ & ſextæ

ſextæ, nonæ, ac completorij officiis interfuerint, pro qualibet horarum ipſarum quadraginta. Illis autem qui per octauas illius feſti matutinalibus, veſpertinis, miſſæ ac prædictarum horarum officiis interfuerint, centum dies ſingulis octinarum ipſarum diebus de omnipotentis Dei miſericordia, ac beatorum apoſtolorum eius Petri & Pauli autoritate confiſi de iniunctis ſibi pœnitentiis relaxamus. Hæc eſt fides catholica, quam vt paulò ante diximus, &c.

NE cui ſimus offendiculo, viſum eſt nobis hic aſſcribere, quo ſenſu ſcripta ſunt à nobis ea verba, quæ reperiuntur in cap. 34. vbi de baptiſmo agitur. (Quid enim opera quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? Atque aliæ ſimiles ſententiæ.) Fortaßis enim ſic accipiuntur à nonnullis, quaſi nos omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſupplicij reum faciat. Cum tamen conſtet, eſſe quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac diſponaut hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuiſſe creduntur. Quod nobis negare, cum hæc ſcriberemus, nunquam in mentem venit, cum in capite 73. & ſequenti copioſius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem eſſe quædam opera, quæ præparant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus vt mereantur eam, quæ & ipſa gratia eſt, vitam æternam: vt ex eo ſatis liquere poßit, quod ante fidem, nullum eſt meritum (de merito loqui-
B mur mercedis æternæ) niſi ſupplicij. Non quod non ſint opera quædam ante fidem, quæ ſcholaſtici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquam diſponunt ad gratiam, ſed quod infidelitatis peccatum tantum eſt, vt ſub hoc vno quaſi generali nomine, putet Auguſtinus omnia peccata contineri: vſque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe doceat: quod omnis infidelium vita peccatum ſit. Porrò ſtipendium peccati mors: vt non poßit non eſſe verum, quod ante fidem, nullum ſit niſi ſupplicij meritum. Et hoc eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Quæ ſua merita iactaturus eſſet liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide ſi occurrit tibi niſi pœna, ſi occurrit tibi niſi ſupplicium. Et iterum alio loco: Vna erat maſſa perditionis ante fidem, cui non niſi ſupplicium debebatur. Et paucis interiectis: Si dominus retribuere vellet, nihil niſi pœnam debitam retribuiſſet. Et alio loco: Attendũtur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur iſtis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Ariſtidis, quamlibet ij fuerint iuſtitiæ laude celebres, eius generis opera fuerũt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum ſupplicium: Cum certißimum ſit illud axioma, quod ſine fide mediatoris Chriſti, nullus mortalium vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ, ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poßit. Hæc fuit & eſt ſententia noſtra. Libenter enim confitemur, quicquid eſt in nobis meriti, quod id non aliunde ſit, quàm ex Chriſti crucis & mortis merito. Itaque ſi quis in Chriſtum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, ſi quis in illo fiduciam ſuam omnem collocatam non habet, indubitanter aſſerimus, quod is æternum ſupplicium mereri poteſt: æternam gloriam mereri non poteſt, cum Chriſti meritum ſit omne meritum noſtrum:
C Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cùm ſemel induerimus in baptiſmo, ipſe eſt qui viuit in nobis, ipſe eſt qui operatur in nobis, ipſe eſt qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritũ ex operibus noſtris, quid aliud erunt omnes iuſtitiæ noſtræ niſi pannus menſtruatæ? Quamobrem, ſicut ante fidem nullum eſſe tale meritum perſuaſum habemus, cui merces æterna debeatur: ſic eorum cæcitatem ſatis mirari non poſſumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, ſe non hominum, ſed Chriſti, quem induimus in baptiſmo, viuentis & operantis & merentis, infidelibus, meritis detrahere: & quãtum in ipſis eſt, crucem eius & mortem euacuare.

Acto.10.
Fidem præcedunt duplicis generis opera.
Tract.89. in Ioannem, & cõtra duas epiſt. Pelag. libr.3. cap.3. Lib.4. contra Iulianum, cap.3.
Rom.6.
In pſal.
De verbis Apoſtoli ſer.11.
In prologo. Pſal.31.
Petrus Lombardus lib.3. ſent. diſt.25.
Eſaiæ 64.

*

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII, QVAE PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS VENERABILEM VIRVM PETRVM

à Soto, deinde verò Petrus Paulus Vergerius apud Polonos temerè defendenda ſuſcepit.

*

AVTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenſet ab origine noſtri temporis hæreſes.

Secundus agit de legitimis iudicibus rerum Eccleſiaſticarum.

Tertius docet de autoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus eſt de Traditionibus.

Quintus tractat de Catholica Eccleſia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuerſorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem ſolidam argumentorum, quæ Brentius & ſimiles Eccleſiæ aduerſarij hac ætate potiſſimùm adferre, & Catholicis obiectare conſueuerunt. Nec eſt vlla ferè materia de religione hoc tempore controuerſa, de qua iudicare non poſſit, qui huius autoris opus excuſſerit diligenter.

*

A *EPISTOLA DEDICATORIA*

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO

Auguſto, Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino clementiſsimo, Staniſlaus Hoſius Epiſcopus Varmienſis obſequium ſuum defert.

VIDI, Sereniſſime Rex, libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non eſt, neque ſine magna animi mei moleſtia legi. Vocat is libellum hunc aureum, ſed ego non facilè crediderim, aurum illud, quod prouerbio celebratur, Toloſanum, maiorem perniciem iis attuliſſe, quorum eſt manibus attrectatum, quàm quãtam incautis & ſimplicibus, quorum verſabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt ſi dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Toloſano conflatus
B eſſe videatur. Quid enim? An non omnem ordinem in eo peruertit? an non politiam omnem deſtruit? an non profert omnia ſedulò, quæ ad pacem & tranquillitatẽ Eccleſiæ perturbandam pertinere videntur? Quòd ſi rectè vir quidam ſanctus, pacem omnium rerum eſſe dixit ordinis tranquillitatem, quæ poteſt ibi eſſe pax, vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quàm vt ea, quæ terribilis eſſe deſcribitur, tanquàm acies caſtrorum ordinata, quæ ſæpè regnum cœlorum in ſcripturis appellatur Eccleſia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror, quòd autem eum tibi Catholico, Chriſtiano, Orthodoxo Regi dicare, noménque tuæ Maieſtatis, quod vbique terrarum, ſicut aliarum virtutum, ſic veræ pietatis laude cum primis clarum eſt & illuſtre, per hunc modum contaminare auſus fuerit, id verò eſt, quod mirari ſatis non poſſum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantum in ipſo fuit, deformaſſe, auſus eſt prætereà virum longè ſui diſſimilem Aloiſium Lipomanum Epiſcopum Veronenſem, quo iam inde à ſexcentis propè annis, ex quo tempore Chriſti recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apoſtolicis vidit Polonia, neque ſanctiorem, neque doctiorem, hunc talem virum, multò etiam maiore impudentia, quàm olim Auxentius hæreticus, grauiſſimum, doctiſſimum, ſanctiſſimum virum Ambroſium, auſus eſt hic homo leuiſſimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipſe vocat, aureo libello
C contentis, te iudice, ſecum diſceptaret. Quid vereatur ille, quem ſic in mentem reprobam abiiſſe videre licet, poſteaquàm ſemel abnegato Chriſtianiſmo, Lutheraniſmum amplexus, ex alia in aliam ſectam eſt prolapſus, vt peccatum ſuum quaſi Sodoma prędicet, neque pudeat eum in ſua malitia gloriari, dum palàm iactat ſe quod bis Deo præſtitit iuſiurandum, id violaſſe, cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui ſit homo, teſtatum orbi faceret vniuerſo. Ego verò, quòd illius tam eminet, támque proiecta eſt audacia, minùs miror, quem & frontem pridem omnem perdidiſſe, & ab omni Dei metu prorſus remotum eſſe, vel ea ſola ſcripta ſatis indicant, quæ in proximis hiſce Varſchauienſibus Comitiis in vulgus ſpargi curauit. Illud non poſſum non mirari, quòd inueniuntur nihilominùs, qui non ſine quadam animorum aſſenſione commenta legant eius hominis, qui ſic ad omnem leuitatem incubuiſſe videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vſquàm veri ſcriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hæc vna Epiſtola, quam ad Maieſtatem tuam ſcripſit, quot mendaciis eſt referta? Principiò religionis conſtituendæ cauſa, te Comitia fingit edixiſſe, cùm tamen neque in literis, quas ad Conſiliarios regni tui ſcribi feciſti, neque in legatione, quæ nunciis ad minora comitia de more profectis data eſt, vel minima fuerit de religione facta mentio, quin & illud ſatis cõſtat, multis in terris Maieſtatis tuæ,

Aug. li. 19. de Ci. Dei, c. 13.

qui delecti fuerant ad maiora Comitia nuncij, eis mandatum ſeriò fuiſſe, ne quam religionis mentionem iniicerent, néue quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter eſſent acquieturi. Cuius etiam dati ſibi mandati, cùm ad maiora Comitia veniſſent, nonnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obſcurum eſt, quòd Maieſtas tua nulla alia de re conſultationem in comitiis haberi per nuncios terrarum ſuarum voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi poſſet, ineunda: quòd rectè iudicares, religionis tractationẽ ad ſynodos Epiſcoporum, non ad regni vel imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiam cùm res poſtulare viſa eſt, vt mentio tamen aliqua religionis fieret, ſic per Ioannem Ocziesk regni tui Cancellarium, virum non ſolùm ingenio prudentiáque ſingulari & admirabili quadam dicendi facultate, ſed etiam ſumma in Catholica & Orthodoxa fide cõſtantia præditum, rem proponi feciſti, diſertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de conſtituenda religione, quæ rectè pridem eſſet conſtituta, verùm vt de eo tantùm ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente à regno Maieſtate tua, prouideri poſſet, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conſeruaretur: ac de communi tandem ſenatorum omnium ſententia decreuiſti, ſi quis in religione nouare deinceps aliquid auſus eſſet, vt is hoſtis patriæ, publicæque pacis perturbator haberetur, ac iiſdem, quibus hoſtis patriæ, pœnis eſſet obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cum iis pugnant, quæ narrat Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epiſtola comminiſci, cùm vt emendatio quædam fieret abuſuum & B
errorum, qui ſunt in Eccleſiam inuecti, nonnulli contenderẽt negaſſe Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Epiſcoporum cognitionem & diiudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ ſunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te miſſus fuerit ad Pontificem maximum, qui non ſolùm, quod facere catholicis Regibus & Principibus vſitatum eſt & ſolenne, te fore ſemper in eius autoritate polliceretur, verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius autoritate qui ſunt in regno tuo religionis ergò motus excitati, tranquillari poſſent. Cuius legationis decernendæ, princeps in Senatu fuit vir illuſtris Ioannes comes à Tarno v v, multis rebus, & bello, & pace, magna cum laude felicitatéque geſtis clariſſimus: qui non dubitauit etiam dicere, quod à Catholico Senatore dictum oportuit: Si qua facta eſſet quorumcunque tandem rituum mutatio præter aſſenſum Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, futurum, vt Schiſmaticorum infamiam gens noſtra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de ſumma Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quod iſte, qui tam eſt in aliena Republica curioſus, neſcire nõ potuit, quæ eſt huius hominis tam perfricta frons, vt audeat ſcribere, negaſſe Proceres, emẽdationem abuſuum & errorum, ad Romani Pontificis & Epiſcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto ſtudio mitti nuncium ab Apoſtolica Sede petiuiſſent, ſi nihil harum rerum ad illam pertinere iudicaſſent? Iam verò conuitium illud, quo Papam & Epiſcopos, quos veritatis vindices & aſſertores fuiſſe ſemper, & eſſe du- C
bium non eſt, hoſtes veritatis appellat, nũquid à manifeſto veritatis hoſte profectum non eſt? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantiſſimè ſcriptos, hoc magis perſpexi, non aliundè quàm ex fraude, fallaciis, mendaciis eum totum conſtare, qui nihil vnquàm verius loquutus eſſe videtur, quàm cùm ſe vocat Exulem Ieſu Chriſti: quandoquidem ex quo tempore ſe tranſtulit in aliud Euangeliũ, & à Chriſti corpore præcidit, ciuis & domeſticus eſſe Dei deſiit, & extorris à Chriſto factus, in Satanæ ſe poteſtatem ipſe tradidit, cuius ſpiritu cùm agatur, alia quàm quæ profert, proferre nequit. Neque enim falſum eſſe poteſt, quod ait veritas? Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis ipſi mali? Videtur is ex eorum eſſe numero, quos Ioannes vocat Antichriſtos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis permanſiſſent vtique nobiſcum. Sic enim fuit iſte aliquando in Chriſti corpore, quomodo ſunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur: corpus releuatur: ſic & iſte, poſteaquàm exiuit, Chriſti corpus Eccleſia multùm eſt releuata, gaudendum vt ſit exiuiſſe talem. Non enim ex carne Chriſti corporis præciſus eſt, cuius membrum fuit nunquàm, ſed pectus tantùm premebat, quoad erat in corpore: magna vt ſit Chriſti corporis alleuiatio conſequuta, poſteaquàm ex eo humor iſte malus

1. Ioan. 2.

A malus egreſſus eſt. Nos verò facilè patimur, vt ad renaſcentis quinti Euangelij defenſionem, tales vocentur: vt ſit, quod eſt in prouerbio, dignum patella operculum. Verùm de homine ſatis, idque præter animi mei propoſitum. Nunc breui cauſas accipe, quibus adductus ſum, vt hæc Brentij ſcripta quæ tantoperè ſuſpicit Vergerius, contrario meo ſcripto refutanda cenſerem. Per mihi moleſtum accidit, cùm eum virum, quem non ſolùm propter doctrinam, vitæque ſanctitatem, verumetiam propter eius perſonæ, quam ſuſtinebat, dignitatem, in ſumma veneratione habitum ab omnibus oportuit, ſic ab homine leuiſſimo, quaſi ad pugnam quādam prouocari viderem. Sed multò illud moleſtiùs, quòd auſum eſt os impudens, ad te ea de re ſcribere, te ſibi iudicem legere, tibi Chriſtiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab aliis quoque hæreticis non ſemel iam factitatum eſſe deprehenderim, vt dicandis tibi ſcriptis ſuis nomen tuum contaminarent, ſuſpicionémque tibi conflare conarentur, quaſi non aliena ſis ab eis voluntate, qui nouatam vel euerſam potiùs religionem Chriſtianam cupiunt, diſcruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi ſtudium in hac, qua te grauant iſti, tam turpi ſuſpicione diluenda. Quamuis enim talem te præſtes in ea, quam à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conſeruanda, nulla vt eius generis in te vel minima ſuſpicio hærere queat, cùm tamen, qui te non norūt, & libellos omni genere impiæ doctrinæ refertos, tibi dicari vident, & qui mos eſt quinti huius Euangelij, falſos rumo-
B res, ab improbis de induſtria, de te ſpargi audiunt, datur illis occaſio, ſecùs aliquid de te ſuſpicandi. Quæ res, credibile non eſt, quantum animo meo ſæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maieſtatem, non ſolùm crimine, verumetiam ſuſpicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibique coram orbe terrarum vniuerſo, caſtè & integrè ſemper à te conſeruatæ religionis teſtimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim ſuſcepi. Neque verò me clàm eſt, quæ ſit iſtorum hominum petulantia, quámque procax conuitiandi libido, qui neſcio, cuius à quouis alio potiùs, quàm à Chriſto profecti, Euangelij aſſertores videri volunt, quibus maledictis eos inſectari conſueuerint, qui ab ipſorum opinione diſſentiunt, neque ſtatim, quod ipſis videtur, tanquam Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror iſtorum conuitia, dum nomen tuum ab ea ſuſpicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam: quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, ſi lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maieſtatem tuam diu ſeruet incolumem & felicem. Ex caſtro meo Heilsbergk, Idibus octobris anno Domini, M. D. L V I I.

Præmonitio Ad Lectorem. A

EN opus tibi nouum, ſummáque laude dignum, Chriſtiane Lector, inde ex Polonia
miſſum & ab optimis viris exoptatum: quod nos eò tibi damus libentiùs, quò cer-
tiùs perſuaſi ſumus fore, vt huius libri lectione ſimul & cauſa Eccleſiæ Dei maio-
rem in modum illuſtretur, & hæreticorum huius ætatis falſitas luce clariùs coar-
guatur. Eſt eiuſdem autoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menſes accepi-
mus editum, & communi Epiſcoporum in Polonia nomine publicatum ſub hoc titulo: Confeſ-
ſio Catholicæ fidei Chriſtiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium ſanum & ſaluta-
re ſit, & hac quidem ætate ſcitu lectúque dignum prorſus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ
ſyncera & luculenta, vt alibi ferę nuſquàm, extat aſſertio, digna profectò: quæ omnium manibus
noctes ac dies euoluatur. Hic eiuſdem ſanæ Catholicæque doctrinæ accedit defenſio, quæ non ſo-
lùm Brentium, ſed etiam eiuſdem farinæ Sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus,
& maximis hæreticorum hodie omnium præſidiis atque extremis refugiis, ita refellit ac proſter-
nit, vt ſi æquè iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fateare
neceſſe ſit: adeò decenter, grauiter, ingenioſè, piè, & eleganter excutiuntur, aſſeruntur, propugnan
tur, quæ contra hæreſes hoc tempore graſſantes Catholicè diſcenda, docendáque & opponenda
ſunt. Narratur autem ab initio hiſtoria, quam certè noſſe refert, & delectat quoq; plurimùm, qui-
bus gradibus hic in Germaniam Sataniſmus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagiis,
& innoxium reliquerit. Vnde noua in orbẽ Euangelia, ſed minimè læta & fauſta, ſumma cum ani-
marum pernicie magis & magis paſsim inuehuntur. De Autore ipſo, vt qui ſuperſtes eſt, non atti-
tinet dicere quem pro dignitate laudare tam ſit nobis difficile, quàm præclarũ aliis Epiſcopũ ſpe-
ctatiſsimum imitari. Nec poteſt obſcurus vulgaríſq; videri, qui tot annis in aula regia verſatus, & B
à maximo Rege ad negotia grauiſsima, ad legationes honorificẽtiſsimas diu multúmq; adhibitus
fuit. Is ſępè comprobauit ſuam fidẽ, induſtriam atq; virtutem Sarmatis, Lituanis, Ruſsis, Pruſsis,
Maſouiis, Bohemis, Germanis Doctrinam verò & eloquentiã eam comparauit, quæ & elegantiſsi-
mo, ſcriptore & præſtantiſsimo Theologo, & optimo Epiſcopo digna ſit. Cui rei hoc ſanè opus ar-
gumento eſt, vbi dici non poteſt, quàm ſolidè confirmetur in veteri pietate Catholicũ pectus, prę
ſertim ſi recta ſecum quis reputet tot ſectas huius temporis horrendas, quot ſuperior ætas vno eo-
démq; tempore nulla ſenſit, multíſq; iam inter ſe modis ita diſſectas etiã, vt earũ neq; modũ, neque
finem vllum inuenire poſsis. Deinde cùm Sectarũ harum tanquã peſsimarum arborũ ſemina, radi
ces, fructus atq; germina, quæ noſtro & communi Eccleſiæ malo perſentimus, ritè conſiderantur,
mox apparẽt huius noſtræ tẽpeſtatis denſiſsimæ tenebræ, ac cum his cõiunctæ multiplices peſtes,
diræq; furiæ cernuntur, quæ nũc agminatim in Eccleſiã irruunt, ſimúlq; magiſtræ & miniſtræ ſunt
omnis impietatis, licẽtiæ, nequitiæ, barbariei atq; vaſtitatis. Certè ſi nihil ſcriptũ extaret aliud, vel
ex hoc vno libro perſpiceret nõ cæca poſteritas, quæ quantáq; ſit iſta ſtultitia, ne dicã inſania no-
ſtra, qui nihil ferè penſi nũc habemus, quid Apoſtoli & Apoſtolici viri, quid veteris Eccleſiæ pro-
ceres & præclari maiores noſtri docuerint, tradiderint, obſeruarint. Itaq; (proh pudor,) his no-
uis doctoribus, qui veterẽ ſæpè impietatẽ, erroréſq; iam pridẽ damnatos & craſſos nobis obtru-
dunt, his inquã, aures adhuc damus ac fidimus, nimirũ perinde ac leues Galatæ illi à Pſeudoapo-
ſtolis perſuaſi: vt iam in hoc, iam in illud Euangeliũ, quod non accepimus, neq; Patres euangeliza-
runt, ſed hæc infelix ætas effinxit, citò transferamur, omníq; vento nouæ doctrinę, quę ſe Euãgelij
nomine venditat, huc, illuc inſtar arũdinis circumagamur. Sed ne multis, hoc vnũ admonebimus,
Petrum à Soto Theologum Hiſpanũ, qui ab hoc Epiſcopo noſtro hic contra Brentiũ defenditur,
pro ſe quoq; ſcripſiſſe, ac eidem Brẽtio aduerſus Prolegomena eruditè reſpondiſſe. Defendit autẽ C
Sotum hic Epiſcopus, priuſquam Soti opus in lucẽ prodiiſſet, aut certè ad ipſum in Poloniã vſq;
perueniſſet, non tã quòd Soti cauſam propugnare, quàm ſuis Polonis cõſulere voluerit, apud quos
Paulus Vergerius homo æquè faſtuoſus ac petulãs apoſtata de Brentiano opere tãtoperè gloria-
batur, vt hinc ille etſi non Theologus catholicis inſultare, eóſq; ad diſputationẽ corã Rege publi-
cam prouocare, non vereretur. Qua de re lege ſuprà in Autoris Epiſtola Nũcupatoria. Fuit & alius
Hoſius eiuſdẽ nominis, Epiſcopus Cordubenſis, cuius fidem, & induſtriam ſummã probarunt Pa-
tres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Eccleſiã Dei & Catholicos omnes miſerè exagitaret.
Nunc habet ætas quoq; noſtra (Chriſto gratia) ſuum Hoſium Epiſcopũ Varmienſem, cui neq; ſim-
plex pugna eſt cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærẽt, contagiis: ſed qui cũ om
nibus ferè monſtris hodie in Eccleſia graſſantibus cõgreditur, eáq; ſic dextrè conficit, vt ſi hũc du-
cem ſequare: reliquias quidẽ agnoſcas veterũ, & iampridem damnatarũ hæreſum ſupereſſe, vires
autem & robur illis ipſis ineſſe nullũ videas, quo inferorũ portæ & Sectæ iſtiuſmodi iã inter ſe diſ-
ſectæ cõſiſtere, ne dum aduerſus columnam veritatis Eccleſiam præualere poſsint. At quantò re-
ctiùs cauſa Religionis haberet, quãtóq; cõmodiùs & impietas diſiici, & pietas orbi reſtitui poſſet,
ſi multos id genus Hoſios hæc ætas ferret, nimirum qui in paſcendo ſeruandóque grege Domini-
co: qui in arcendis lupis, & conuincendis hæreticis non diſsimili vigilantia paríque doctrina, co-
pia, grauitate, ſynceritate & fide præſtare, ſéque muros pro domo Dei aduerſus Philiſtæos iſtos op
ponere vellent & poſſent. Rogandus vtique Dominus meſsis & princeps Paſtorum, vt miſertus
tandem ouium diſsipatarum, quæ paſsim oberrantes, miſerè pereunt, mittat ipſe paſtores ſecun-
dum cor ſuum, & idoneos operarios in meſſem ſuam, Amen.

A LIBER PRIMVS DE HÆRESIBVS NOSTRI TEMPORIS, AVTORE STANISLAO Hoſio Epiſcopo Varmienſi.

PRiuſquam excutiamus argumenta Brentij, viſum eſt de variis huius temporis ſectis nonnulla præfari, quod à præſenti noſtro inſtituto minimè fuerit alienum. Etenim Sataniſmus hic, quem in hac præfatione noſtra recenſebimus, non aliunde ſumpſiſſe videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quæ in hoc libello ſuo Brentius aſſerit. Nam dũ vnuſquiſque ſibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dum arbitratu ſuo ſcripturas interpretatur, dum nihil in eis difficile, nihil obſcurum eſſe perſuaſum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem Patrum prorſus reiici debere cenſet, dum Eccleſiam neque videri, neque cognoſci poſſe credit, ita vt cuique cœtui liberum ſit nomen Eccleſiæ vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus autor fuit Martinus Lutherus, natũ eſſe Sataniſmum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum B & adiunctas illi terras irrepere conatur: Quamobrem nihil ab inſtituto noſtro fecerimus alienum, ſi nonnulla de eo prefati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuerſi ſtatus, quàm latè patet in eo nomen Chriſtianum, vt rectè de illo dici potuerit, quod in Geneſi ſcriptũ legimus: Erat terra labij vnius & ſermonum eorundem: quódque ſcribitur in Actis Apoſtolorum (Geneſ. 11.) de his qui primi in Chriſtum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor (Acto. 4.) vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fides vna retinebatur, vna fuit & eadem adminiſtrandorum ſacramentorum ratio, vnus & idem propè cæremoniarum vbique ritus. Idipſum dicebant, idipſum ſentiebant, idem ſapiebant omnes, vt facile ciuitatem illam agnoſceres, cuius participatio in idipſum. Quamobrem cùm vna & eadem eſſent omnes mente præditi, nomine quoque non niſi vno & eodem cenſeri volebant. Non vocabantur alij Gnoſtici, alij Apoſtolici, alij Euangelici, non aliis quibuſcunque nominibus cenſebantur, ſed à Chriſto quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo ſibi ſolo fas eſſe gloriari perſuaſum habebant, Chriſtiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum ſibi dari poſſe nomẽ glorioſiùs exiſtimabant: Homines enim erant recti & ſimplices, ac timentes Deum, qui non in contentione ſermonis, ſed in ſimplicitate fidei regnum eſſe Dei crederent, nec aliud ſcirent Euangelium, niſi quod à Chriſti ſpiritu profectum, de Chriſto per Chriſti diſcipulos ſcriptum eſſet.

Orbis chriſtiani ante 40. annos in religione conſenſus.

C Hic fidei conſenſus, & cõcors omnium inter ſe Chriſtianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos longo ſeculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui ſunt imperio Maieſtatis tuæ ſubiecti, ſiue hi Poloni ſint, ſiue Lituani, ſiue Ruſſi Catholici, ſiue Pruſſi, ſiue Maſonij: ex quo tempore ſemel hæ gentes omnes Euangelium Chriſti receperunt, ſemper apud eas iam inde à ſexcentis propè annis conſenſus hic fidei conſtans, perpetuus & inuiolatus permanſit. Quódque magis admireris, anni plus minùs cẽtum quadraginta interceſſerunt, cùm vicinam regno Maieſtatis tuæ Bohemiam lepra Vualdenſis infecit: ex quo factum eſt, vt bona pars illius ab orbe reliquo Chriſtiano ſe præciderit: Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus eſt cõmemorare. Cùm autem cõmunis noſtræ cum illa gente lingua ſit, nullis tamẽ Satanę fraudibus adduci potuit vt ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ poſthabito, Bohemorũ partis eſſe vellet.

Vualdenſis ſecta Bohemos diſtrahit.

Qua in re quid potiſſimùm prædicẽ? Epiſcoporúmne regni vigilantiã, an ſanctorum maiorum tuorũ, penes quos tum erãt regni gubernacula, religionem ſingularẽ? Vtrique digni, quorũ nomina laudibus omnium celebrentur. Nã & illi memores, in qua eſſent à Deo ſpecula collocati, nihil curæ, ſolicitudinis, laboris prętermiſerũt, quo poſſent à Chriſto ſibi cõmiſſi gregis ſui ſaluti proſpicere. Neq; cuiuſquam potentiam refor

Vigilãtia epiſcoporum & Regũ pietas in Polonia.

reformidarunt,ſed ſe murum pro domo Iſraël oppoſuerunt, neque vllum bonorum A
paſtorum officium in ſe requiri paſſi ſunt. Et hi pientiſſimi Principes, alter proauus tuus Vvadiſlaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus,cùm etiã regnum illis eſſet à Bohemis delatum,qui nuper adeò ſegrauerant ſe, & à Chriſti corpore Eccleſia præciderant, admirabili quadam animi magnitudine regnum potius reſpuendum ſibi eſſe duxerunt, quàm vt indignum aliquid Chriſtianis Principibus committerent. Quin diſertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, ſibi religionem eſſe,apud hæreticos regnare. Quòd ſi verò illi in viam rectæ religionis, & ad ſocietatem vniuerſæ Eccleſiæ redire vellent, Reipub. Chriſtianæ cauſa,alterutrum de ipſis, quin regni gubernacula ſuſcipiat,non eſſe recuſaturum.

Eſt ne autem,aut fuit multis ſeculis Principum aliquis cuius religio cum horũ Principum religione potuerit comparari? Mihi verò nihilò videntur etiam illis inferiores noſtri fuiſſe,quos olim Chriſto dixiſſe legimus: Ecce nos reliquimus omnia,& ſequuti ſumus te. Quid enim illi niſi nauiculas & retia piſcatoria reliquerunt? Iſti verò delatum etiã ſibi regnũ repudiandum potius eſſe duxerũt, quam vt illius conſequẽdi ſpe, quò minùs liberè Chriſtum ſequi poſſent, impediri ſe paterentur: quàm vt à Chriſti corpore, vna, ſancta, Catholica Eccleſia ſeparati eſſe vellent. Sonabat proculdubio ſemper in eorum auribus vox illa Chriſti,quam ex tuo quoq; pientiſſime Rex, ore,in celebris Senatorũ totiúſq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundũ lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? B
Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima ſua? Nõ illi cœleſtia regna terrenis, non ſempiterna caducis eſſe cõmutanda putauerunt:ſed ſicubi Chriſti religio agebatur nullum eis tam ſuaue fuit meritũ,quin & ſpiritus ipſe vilis eis erat, quem amittere priùs quàm religionis cauſam deſerere, prompto ſemper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Epiſcoporũ vigilantia & ſingulari Principũ pietate, qui nec metuendũ ſibi quenquam præter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum eſſe putauerunt, factum eſt, vt per annos iam propè ſexcentos integra & incontaminata in terris Maieſtatis tuæ Chriſtiana, Caholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Matt.19.

Matt.16.

Qua occaſione Lutherus noua ſeuit diſſidia.

Cæterùm annus nunc agitur quadrageſimus, cùm in lucem prodiit Martinus Lutherus,à quo primum noſtro hoc infelici ſeculo fax eſt in Eccleſia Dei diſcordiarum accenſa. Ex quàm parua autem ſcintilla, quæ non difficulter opprimi naſcens poterat, quantus ignis exarſit? Initiò non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgentias, diſputari cœptum eſt. Eas Lutherus oppugnabat, non quod legitimum earum vſum prorſus damnaret, ſed quòd abuſum ferẽdum non eſſe putaret. Vt autem in hanc arenam deſcenderet, non recti zeli feruore, neque ſtudio pietatis adductus eſt:ſed cùm permoleſtè ferret,quòd ſui ordinis fratribus prędicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant,id ad Dominicanos tranſlatum fuiſſe, ſicque ſuis commodum illud interuerſum: hæc illi cauſa fuit in certamen iſtud prodeundi. Quamobrem non aliò prima hæc illius velitatio,quàm ad Deum ventrẽ referebatur. Quod C
etiam ipſe diſſimulare non potuit. Nam cùm ad diſputationem cum Eckio ventum eſſet, ac inflammatus ira Lutherus, modeſtiæ fines prætergreſſus, admonitus à quibuſdam fuiſſet,quandoquidem Dei cauſa tractaretur: vt modeſtius eam in ſpiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta eſt, neque propter Deum finietur. Sic ille morbum animi ſui celare diu non potuit.

Lutheri confeſſio.

Augu.ſer.44. de tempore.

1.Tim.6.
Epheſ.3.

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte,quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, duas radices in duodus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Chriſtus in cordibus bonorum,plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc radix eſt malorum omnium cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix eſt bonorum omnium charitas,de qua dicit Apoſtolus: In charitate radicati atq; fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali,nec de radice cupiditatis aliquid boni naſci poteſt Simul illud cõſidera,ex vtra harũ radice nata ſit cauſa Lutheri,vt quis illius agricola fuerit,intelligas. Quãlibet in eũ ſuauiter effuſus fueris,tamen velis nolis fatearis,oportet,quòd non ex charitatis, ſed ex cupiditatis radice proceſſerit,quam in illius corde plantauit Diabolus: Certum eſt enim & indubitatum, quòd ne mutiuiſſet illa quidem contra indul

Ex radice cupiditatis in Luthero plãtata fructus nouæ ſectæ proceſſit.

A indulgentias, ſi prędicandarum illarum negotium ſui ordinis fratribus datum fuiſſet, ſed quod per alios intercipi videbat, quod ſuis delatum eſſe maluiſſet, ea verò iuſta illi cauſa viſa eſt, quamobrem iſtas tantas tragœdias excitaret.

Habemus itaque iam, ex qua radice proceſſerit prima Lutheri velitatio, nimirùm ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atque magis aucta eſt in dies. Nam initiò non alia fuit quàm pecuniæ cupiditas, acceſsit poſteà cupiditas gloriæ, quam pernicioſior etiam eſt conſequuta cupiditas vindictæ, quæ poſteà in odium quoddam exarſit implacabile. Satis conſtat, minùs præfractum initio fuiſſe Lutherum, vt qui minimè recuſaret, eorum quorum debebat iudicio ſcripta ſua ſubiicere. Extant eius in epiſtola quadam ad Leonem Pontificem hæc verba, quæ ſcripſit ante annos duodequadraginta: Beatiſsime pater, proſtratum me pedibus tuę beatitudinis offero, cum omnibus quæ ſum & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit, vocem tuam, vocem Chriſti in te pręſidentis & loquentis agnoſcam. Sed verum eſt, quod à Philone ſcriptum eſt, quòd contentio eſt materia iracundiæ, & ideo contentioſiores quique in diſceptationibus cęteriſque colloquiis ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium eſt, quòd facilè fallitur, fallitque, vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tanquam deuictum ebrietate animi, non corporis. Quanto maiore contentione actum eſt de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs eſt à veritate diſceſſum. Et eſt

B hoc ita naturâ comparatum, vt non ferè naſcatur error aliquis, qui non ſecum plures trahat alios, vix vt quenquam reperire liceat, qui poſteaquàm in vnum aliquem errorem prolapſus eſt, non diſcedat indies à recta via longiùs. Quemadmodum in cantu ſi vel vna aliqua in re turbata ſit harmonia, per omnia confuſa quædam exiſtit diſſonantia, ita doctrinæ conſenſus vna aliqua hæreſi & dogmate à veri ſymphonia diſcrepante interruptus, ſubinde fit ad maiorem confuſionem progreſsio. Et ſicut in humano corpore loco ſuo mota qualitatum temperata conſtitutione, ex qua ſanitas & partium ac omnium inter ſe virium integritas conſiſtit, alia ex aliis vitia & morbi conſequi ſolent, ita ſi vel ſemel ſanitas mentis læſa, nec rectè ſit conſtituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculoſiùs. Hoc in Luthero quoque vſu veniſſe videmus: Sanabilis erat initiò morbus, ſed progreſſu tēporis ſerpebat malū longiùs.

Quæ Lutherum fecerint paulatim deteriorem.

Lutheri erga Pontificem ſubmiſsio.

Phil.lib.2. Allegoriarum legis.

Error vnus ſerè plures ſecum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod eſt hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis autoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem ſuam conuertit omnem, ſummáque contentione perficere conatus eſt, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò ſic gubernatore ſublato (ſicut ait ille) atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia ſibi graſſari liceret. Itaque facinus ingens aggreſſus, omnes pontificij iuris libros cum pleriſque literis pontificiis, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò pòſt librum ſcripſit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, ſurſum ac deorſum

C omnia miſcere conatus eſt. Hanc illius inſolentiam cùm per triennium toleraſſet Leo Pontifex, ac multùm ſæpéque monendo vt in viam rediret, nihil profeciſſet, fecit tandem pro officio ſuo, vt eum hæreſeos condemnaret, & è cœtu piorum eiiceret, ex quo iam anteà ipſe ſe eiecerat. Hîc ille magis atque magis furere, ac rationes omnes inueſtigare, quibus odium erga Pontificem ſuum expleret, quem de gradu ſuo deiectum, atque omni prorſus autoritate ſpoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogitationéſque conſumebantur omnes. Itaque non iam ille ſcribendis deinceps libris, quid eſſet, aut quid non eſſet cum pietate coniunctum, ſed quid incommodare Papatui maximè poſſet, ſpectandum eſſe putauit, vt quicquid ſcriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & deſpectum Papæ, Conciliorum & Epiſcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipſe in quadam epiſtola ad Argentinenſes, ad quos in hęc verba ſcripſit: Hoc diffiteri, inquit, nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius aut alius quiſpiam, ante quinquennium perſuadere mihi potuiſſet, in ſacramento præter panē & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet, grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebā, hac re Papatui valdè me incommodare poſſe. Nónne hîc apertè confitetur ipſe, peregrina ſua doctrina populo

Lutherus à Pontifice oppugnando exorditur ſectam.

Cypria.lib.1. Epiſto.3.

Lutheri certamen cōtra Eccleſiæ Sacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil niſi Papatui incommodare excogitat.

Teſtimoniū Lutheri.

inculcanda non hoc ſe ſpectaſſe, vt Chriſti gloriam propagaret, vtque veritatem illius patefaceret, ſed vt odio ipſe erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tantâ autem fuit mens illius infuſcata maleuolentiâ, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occaſionem incommodare Papatui potuiſſet. A

Cùm itaque in omnibus dictis, ſcriptis, factis ſuis, non alios quàm iram & odium peſſimos conſultores adhibuerit, erit adhuc quiſquam qui dubitet quæcunque ab eo profecta ſunt, aliunde quàm à Diabolo profecta eſſe? Si quis eſt huiuſmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipſe, qui in libro quem inſcripſit de Miſſa angulari, quem habuerit autorem doctrinæ ſuæ, non obſcurè fert. Inducit enim ibi Diabolum ſecum diſputantem, ac fortiora contra Miſſam argumenta proferentem quàm quæ refelli à ſe potuerint. Cuius etiam vocem inibi deſcribit, quòd ea grauis & robuſta ſit, támque terribiliter inſonet, vt vſu quandoque eueniat, quòd poſt collationem cum Dæmone nocturnam homines poſtridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere poteſt, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoque neceſſe habeat è corpore migrare. Quod ſæpè ſibi quoque ipſi propemodum accidiſſe ſcribit. Quin & accidit ad extremũ. Nam qui veſpere benè potus erat & hilaris, poſtridie manè repertus eſt in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Eccleſia Dei motus excitaſſet. Atque hoc eſt illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibuſdam, Dei verbum & Euangelium non à Chriſto, ſed ab autore Satana profectum, ſicut ipſe fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo ſibi gloriatur argumenta eſſe ſuppeditata, quibus & Sacerdotium & ſacrificium euerteret. Quibus euerſis, quid aliud quàm Deus ipſe ſublatus è medio, vel ſaltem in ordinem coactus eſſe videtur? Nam vbi nullum ſacerdotium, nullum eſt ſacrificium, ibi conſequens eſt, nullum etiam Deum agnoſci. Quamobrem cùm ſibi conſcius eſſet Lutherus, à quouis alio potiùs, quàm à Chriſto ſuum Euangelium eſſe profectum (ſi modò tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas eſt) noluit ſectatores ſuos vocari Chriſtianos, quod nomen commune ſit omniũ, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus ſpargi cœperunt, Chriſtum profeſsi fuerant, ſed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipſa hac appellatione ſe ſuóſque à Chriſto & à corpore eius vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia ſegregatos, neque ſibi commune quicquam eſſe cum Chriſto declararet. B

Lutherũ malo ſpiritu actum pleraq; perfeciſſe.

Lutheri ſectatores dicti Euangelici.

Habet Maieſtas tua, vnde ſit profectum iſtud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipſius autoris confeſsione, qui ſicut olim dixit Chriſtus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, cœleſtem illum patrem ſuum Deum indicans, ſic & ipſe dicere non dubitauit: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me patris Diaboli, à quo ſuppeditata gloriatur argumenta, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd ſi non confiteretur hoc ipſe Lutherus, vel res tamen ipſa clamat, quod ille primus in lucem ætate noſtra protulit, non Dei, ſed Diaboli verbũ eſſe. Etenim Deus noſter ſicut à Paulo ſcriptum legimus, Deus eſt pacis & dilectionis, non diſſenſionis: qui verò diuidit inter fratres, Diabolus eſt, ait Propheta: Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuiſio, tanta ſeparatio ſit ſubſequuta, quantã nunc in Eccleſia (proh dolor) videmus, cùm ex eo tot ſectæ tam diſſectæ ſint prognatæ, cuius id alius, quàm Diaboli verbũ eſſe credemus? Omnis ſpiritus, ait Ioannes, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Soluit autẽ Ieſum, quemadmodũ vbi de traditionibus agebamus, ex Auguſtino pluribus docuimus, qui vel Eccleſiã à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiã in ſeipſa ſeparat ac diuidit. Chriſtus propterea mori dignatus eſt vt filios Dei qui erant diſperſi, cõgregaret in vnũ. Lutherus proptereà & ſcripſit & fecit omnia, vt quos pretioſo ſanguine ſuo Chriſtus congregauerat, eos diſpergeret. Deinde verò mortis etiã ſuæ genere Chriſtus declarauit, quàm ſibi diſpliceret omnis diuiſio. Nam neq; Ioannis mortẽ ſuſtinuit capitis trũcatu, neque ſicut Eſa. Propheta ſerra diſſectus eſt, vt in morte ſine mutilatione corpus integrũ ſeruaret, & cauſa ſubduceretur iis, qui cupiũt Eccleſiã in partes diſcindere. At Luth. per omne vitę ſuę tẽpus nihil aliud maiore ſtudio cõtẽdit, q̃ vt qđ integrũ corpus Chriſti inter C

Cur Lutheri doctrina probari nõ poſſit.

Ioan.7.

2.Cor.13.
1.Cor.14.
Oſeæ 13.

1.Ioan.4.
Ieſum ſoluere.
Auguſt. trac. 6.in epiſt.Io.

Luthe.ſtudia plena diſſenſionis ac diuiſionis in Eccleſia.

A inter manus perſecutorum in cruce permanſerat,id inter manus Chriſtianorum iam
deinceps integrum eſſe deſineret: Itaque quod non fecêre tum impij milites,vt fran-
gerent corpus Chriſti,fecit hoc iſte,ſpeciem pietatis habens,virtutem autem eius ab-
negans,vt in multas partes diuideret totum corpus Chriſti,vnam,ſanctam,Catholi- 2.Tim.3.
cam,Apoſtolicam Eccleſiam.Et erit adhuc,qui dubitet verbum illius verbum diabo-
li eſſe? Cuius ita proprium eſt diuidere,lacerare,ſpargere,ſicut Chriſti proprium eſt,
quæ diſperſa ſunt,congregare.

Ne verò putes,temerè nos Martinum Lutherum arguere diuiſionis & diſperſionis Sectarum autor Lutherꝰ.
in Eccleſia Dei factæ,audi pientiſsime Rex,in quot ille ſectas quàm diſſectas nobiliſ-
ſimum Chriſti corpus diſſecuerit: Nam ſimulac licere ſibi voluit,inflatus ſenſu carnis
ſuæ,à communi ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ certis in dogmatibus diſcedere,vi-
de quæſo, quot & quantarum is diſceſsionum ac ſeparationum autor aliis deinceps
fuerit.Erat quaſi frater illius iuratus Andreas Carolſtadius,quem arctiſsima neceſsi- Andreas Carolſtadius.
tudine ſibi deuinctum habebat, is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia
permanſit. Nam dum abſens à Vuittemberga fuiſſet Lutherus, præter voluntatem
illius Miſſam abrogauit, habitum religioſum abiecit, ſacroſanctam Euchariſtiam
profanis manibus attrectari fecit,concitatæque plebi fuit autor, vt quaſi portis effu-
ſa patentibus, infecta ſigna templis & aris inferret, & ex illis imagines eiiceret.
Quamuis autem Vuittembergam reuerſus Lutherus rem ipſam non improbaret,
B quoniam tamen alio quàm ſeipſo autore factum eſſet,quaſi minùs rectè neque ordi-
ne factum,grauiſsimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel ſtatui vel mutari quic-
quam ab vllo mortalium,ſiue in doctrina,ſiue in ritibus,niſi priùs id per ipſum ita fie-
ri debere ſancitum fuiſſet. Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas,vt quod ad illius Lutherus gloriæ cupidiſſ.
amorem attinet,rectè dicere potuerit: Riualem poſſum non ego ferre Iouem. Scripſit
is duos libros contra cœleſtes Prophetas,in quorum altero monet,vt prædicatoribus
qui imagines per plebem eiici iubent,aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exem-
plum edatur,vt abſtinere deinceps neceſſe habeant,quòd ab imaginum demolitione
venitur ad cædem.Boni Domini, inquit, non hic eſt diaboli ſcopus, vt oppugnentur
imagines,ſed vult ſibi foramen fieri, per quod ſanguinem profundat, & cædes faciat
in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non eſt bonus, ſpirat enim cædes & ſe-
ditiones,etiam ſi celet & diſsimulet ad tempus,quandiu non videt opportunitatem.
Itaque acerbæ inter eum & Carolſtadium inimicitiæ exarſerunt, & ſic eſt alter in
alterum debacchatus,vt vterque ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Inimicitiarum
autem & contentionum hæc quoque non minima cauſa fuit, quòd vterque ſibi glo-
riam hanc vendicabat,quòd primus ipſe veritatem Euangelicam in lucem extuliſſet.
Et conſtat primum fuiſſe Carolſtadium,qui Sacerdos cùm eſſet,vxorem duxit, & ea Primus apud Germanos ſacerdos qui duxit vxorẽ Carolſtadiꝰ.
fecit,quæ paulò antè commemorauimus,quo nomine laudem aſſertæ veritatis Euan-
gelicæ ſibi deberi putabat. Sed cùm anteferri ſibi Lutherum videret,qui & ingenio,
C & doctrina, & eloquentia longè præſtabat, viſum eſt illi, quò ſuum quoque nomen
celebre ad poſteros tranſmitteret, nouum doctrinæ genus proferre, quod cùm Lu-
therus nondum attigiſſet, nullam inuentæ huius gloriæ partem arrogare ſibi poſſet.

Cui doctrinæ proferendæ conſtat occaſionem Lutheri ſcripta dediſſe, qui ſicut
Caluinus etiam fatetur, tranſſubſtantiationem oppugnans, claſsicum canere viſus Caluinus in defenſi.2.cõtra Ioachi. Vueſt.
eſt,ad Sacramentariorum hæreſim excitandam. Docuit enim Lutherus, etiam poſt
conſecrationem panis & vini ſubſtantiam in Euchariſtiæ ſacramento remanere.
Quod ſic à nonnullis acceptum eſt,quaſi quem ſcripturæ produnt incarnatum, eum Luth. ſcripta ſectæ Sacramentariorũ occaſionem dederunt.
ipſe Chriſtum doceret impanatum, quem etiam extra ſumptionem in Euchariſtia
nefas eſſet adorari. Quaſi verò non verbo Chriſti,ſed ſumptione noſtra Chriſti cor-
pus in Euchariſtia conficeretur, vt niſi ori noſtro foret admotum, tanta vis eſſe ver-
borum Chriſti non poſſet,vt illud Chriſti corpus efficeret.Quid autem hoc eſt aliud,
quàm ſcripturæ verba peruertere,& loco illius,quod à Chriſto dictũ eſt,Hoc eſt cor-
pus meum,dicere,hoc erit quando ſumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus eſt
Luther.ante annos 20.vt in hanc ſententiam illius iret,nam non aliter ſibi perſuaderi
paſſus eſt,vt corpus & ſanguinem Chriſti in S.Euchariſtia ſubſtantialiter eſſe confite-
retur,quã ſi viciſsim hoc ſibi Luthe.cõceſsiſſet,quòd extra vſum non ſit ibi corpus &

ſanguis Domini: quemadmodum articulum Louanienſem decimumtertium explicans vir inſigni doctrina præditus Ruardus Taper ſcriptum reliquit: Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in ſuam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus eſt & ipſe Sacramentarius. Nihil eſt enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hęreſim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progreſſus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, pręſens in Euchariſtia Chriſti corpus & ſanguinem ad eſſe. Primus hoc ætate noſtra negare auſus fuit Andreas Carolſtadius, cui Philippus Melancthon hoc tribuit elogium, hac ipſa de re ſcribens: Carolſtadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantum abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritus ſancti animaduerſa ſit. De quo & illud alibi ſcribit: Quod ſicut Lutherus Papę, ſic ille viciſſim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuerſiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram ſentētiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit magna eſt temeritas, dogmata ſerere non conſulta Eccleſia veteri. Et tamen hic talis, qualis à Philippo deſcribitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma ſuum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quàm Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & ſingulari quadam dicendi ſuauitate præditos, qui Carolſtadium quàm Lutherum ducem ſequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hęreſeos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, alióſque nouos Vicleffiſtas, grauiter in hoc ſectę genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia ſcripturam laceraſſe ſcribit. Neque ſe legiſſe turpiorem vnquàm hæreſim, quæ ſtatim in initio tot inter ſeſe capita, tot ſectas habuerit: etiam ſi in principali cauſa, vtpote in perſequendo Chriſtum, vnanimes exiſtent. In eo verò libro quem inſcripſit, quòd iſta verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtant, ſeptem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, breuem confeſsionem inſcripſit de venerabili Sacramento Euchariſtiæ, enumerat octo diuerſas & pugnantes inter ſe verborum iſtorum, Hoc eſt corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolſtadij, ſecunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat, ac poſt alios nonnullos Campani ſeptima, cæterarum enim autores nominatim non exprimit. Quòd ſi viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recenſere liceret. Eò enim iam amentiæ ſunt atque audaciæ nonnulli progreſsi, vt etiam ipſa Chriſti verba in conſecratione cœnæ Dominicæ mutare, próque eo quod ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nō fuerint veriti dicere, Hic eſt panis meus. Alij verò prorſus omittere verba conſecrationis non dubitarunt, ſic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem: quemadmodum à Ioachimo Veſtphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam ſuperſtite Luthero quendam exortum fuiſſe terrę filium ſcribit Iulius Pflug (cuius tanta eſt pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hoſtes Eccleſiæ Dei, quòd verè Epiſcopum agat, confiteri neceſſe habeant) qui negaret, neceſſaria eſſe ad Euchariſtiam verba Chriſti, quibus ea conſecretur: quin nec ſpeciem panis aut vini neceſſariā eſſe, ſed ſatis eſſe, ſi motu interiori cordis Euchariſtia capiatur.

A

In epiſto. ad Frider. Miconium.

B

Ioachi. in libello quem inſcripſit, Recta fides de cœna Domi. Schnep. in cōfeſsione de Eucha. Iul. Pflug in epiſ. ad Eraſ. Roterod.

C

Horrēdi fructus noui Euangelij.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum iſtud Euangelium, per quod impij licere ſibi volunt, etiam ipſa Chriſti verba in huius Sacramenti, quod eſt vnum omnium excellentiſsimum, conſecratione vel mutare, vel prorſus prætermittere. Quod etiam in eius Sacramenti adminiſtratione, quod ſolùm de neceſsitate ſalutis eſt, (vtcunque neget id Caluinus) liberum eſſe vult hic ipſe, cuius hic libellus quem confutandum ſuſcepimus, tibi Sereniſsime Rex, dicatus eſt, Ioannes Brētius. Nam cùm diſertis verbis hanc nobis formam Chriſtus præſcripſerit, vt baptizaremus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, negat is baptiſmi virtutem ad certa verba Chriſtū alligare voluiſſe, quod nō inſtituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata ſit. Itaq; nihil in eo piaculi fore putat, ſi mutetur ſonus, dūmodò remaneat ſententia verborum Chriſti. Hæc iſte, quem numinis inſtar colit Vergerius, cuius ſcripta

Formā verborum baptiſmi mutare ſinit Brētius.

dictáque

A dictáque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monſtroſo ſuo partu ſint hæretici? Vix enim eorum quenquam reperies, qui vel nouam hæreſim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam inſtaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monſtris comitantibus ſtipatus incedat. Eſt autem hæreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint, ac ſi reprehendi videant errata ſua, quæ vnicè admirantur, & modò non adorant tanquam eîdola manuum ſuarum, tantum abeſt, vt miteſcant aut emendentur eiuſmodi reprehenſionibus, maiore etiam vt eorum odio qui reprehenderunt, inflammentur, atque ita proficiunt in peius indies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos ſcelerata quædam vindicandi cupiditas, qua ſic mentes eorum excæcantur, vt verum videre nequeant, ſed falſa pro veris amplectantur. Documēto nobis eſſe poteſt Lutherus, qui ſcribit ipſe, quòd à fratre quodam reprehenſus fuerit, quòd ſenſerit aliquando, pulchrum fore, ſi pro Laicis vtraque Sacramenti ſpecies porrigenda ſtatueretur in Concilio generali. Nunquid autem ſatis habuit ille reprehenſionem hanc fratris de re non maximi momenti diluiſſe? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & chartas abundare, dabo operam, vt negotium ſcribendi habeant copioſum: Præcurram enim, vt dum glorioſiſsimi victores de vna aliqua mea hæreſi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæreſim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriuſque ſpeciei communionem denegant. Atque illo quidem loco ſolos eos impietatis arguit, qui

Hæretici reprehendi nõ ſuſtinent.

2. Tim. 3.

Lutherus de Capt. Bab.

Lutherus quã fatuoſus & arrogans.

B Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòſt progrediatur maiore quodam furoris œſtro percitus. Quam penes Concilium prius poteſtatem eſſe volebat, vt Laicis vtraque ſpecies daretur, ſtatuendi, non ita multò pòſt eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo caſu Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tum primùm in deſpectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid ſcribi potuit arrogantius? ſcilicet ſi Concilium ad quod ex vniuerſo terrarum orbe doctiſsimi, grauiſsimi, ſanctiſſimi viri conuocati fuerint, nullam eſſe cauſam declarauerit, cur à calice diutiùs abſtineatur, irritum erit concilij decretum & hoc inane, ſin autem hoc ipſe Lutherus ita ſanxerit, tum demum ratum & firmum erit. Cæterùm poſteaquam ſemel ille veterum doctorum ſcripta, ſanctiſsimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc eſt, totius Eccleſiæ Catholicæ placita, contemnere cœpit & pro nihilo habere, tandem eò progreſſus eſt, vt ſicut paulò antè meminimus, & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, quin ipſum etiam ex hoc ſacramento Chriſtum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet, cùm priùs etiam poſt conſecrationem in Euchariſtia panem & vinum remanere docuiſſet. Inde ſumpſit originem poſtea Sacramentariorum hæreſis. Et quemadmodum licere ſibi voluit Lutherus priuata ſua autoritate veteres abrogare, nouos ritus inſti-

Luthe. in lib. de formula miſſæ.

Luthe. autor ſacerdotij & ſacrificij euertendi.

C tuere, ſic ſibi quoque veniam hanc dari debere Caluinus cum ſuis exiſtimauit, cùm nihilo ſe Luthero vlla in re inferiorem eſſe iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & ſectatoribus eius factum non fuit, vt & ſacras veſtes, cùm res diuina fieret, & luminarium vſum, & campanarum pulſum prorſus reiiceret, ne quod eſſet inter ſacra & profana diſcrimen, néve ſi quid eſſet honoris habitum huic venerabili ſacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum eſſe crederetur. Quin etiam ex hac vita migraturis ſacramentum Euchariſtiæ dari vetuit, quod non ſine cauſa tamen fuit à priſcis illis viaticum appellatum. Neque enim putauit ad illud admittendos, niſi qui cum reliquo cœtu communicare poſſent, quibus neque confeſsis neque abſolutis dari ſacramentum hoc voluit. Dies prætereà feſtos, tum & Euangelij & epiſtolarum iuxta receptum Eccleſiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne ſolum eſſet Euchariſtiæ ſacramentum, in quod ſibi licerent omnia, etiam de Baptiſmi ſacramento nouam doctrinam protulit. Cum enim ex Luthero didiciſſet, eos Chriſti mortem euacuare, & alium præter Chriſtum mediatorem quærere, qui putant opera ſibi eſſe ad ſalutem neceſſaria, quoniam & baptiſmus opus quoddam eſt, viſum eſt illi, quòd aliud præter mortem Chriſti medium inducant, qui nos baptiſmo fieri ſaluos docent, quódq; Chriſti ſanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volūt in

Caluinus in quo Lutherũ ſequatur & ſuperet impietate.

aqua Baptiſmi. Docet igitur infantes, modò ſint ex Chriſtianis parentibus prognati, A
citra baptiſmum etiam Chriſti membra fieri, in Dei filios adoptari, regnúmque cœleſtis hæredes effici. Itaque cùm non multùm ad ſalutem interſit, baptizentur nec ne, facilè fert eos abſque Baptiſmo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum iſti reliquerunt? Quorſum audaciæ & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipſa Sacramenta, ſine quibus ſaluus eſſe nemo poteſt, conuellere & labefactare veriti non ſunt.

Habes iam igitur duo Euangelia, ſi modò tã claro nomine tam impias ſectas appellare fas eſt, Lutheranorum vnum, Zuinglianorum alterum. Nam vtraque pars quod ipſa ſentit, ſolum id purum putum Dei verbum & Euãgelium eſſe deiauerit. Si doctrinã conſideres, aut ſuperiores, aut certè nihilo ſunt inferiores Zuingliani Lutheranis, non pauciora quàm ij ſcripturarum examina proferũt, orationis verò ſplendore perſuadendíque vi multò præſtare videntur. Si ſpeciem ſpectes pietatis, non eunt hoc inficias etiam ipſi Lutherani, quod ea ſit maior in Sacramẽtariis. Sic enim ſcribit de illis Nicolaus Amſdorffius: Anabaptiſtæ & Sacramentarij iam imponunt Germaniæ ſuã ſanctimoniã, quemadmodum impoſuerunt monachi vniuerſo mundo. Si multitudinem inſpicias, hac quidem longè ſuperant, cùm ex Lutheranis plurimos in ſuam ſententiam pertraxerint. Fatentur hoc ipſimet: ſic enim ſcribit Ioachimus Vveſtphalus: Nulla falſa doctrina tam latè diſpergitur, nulla tanto conatu & hypocriſi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falſa doctrina de Euchariſtiæ ſacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum ſcribens, ſuos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copiis ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud eſt, quòd pręter Saxonicas ciuitates pauci ad modum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij ſiue apud Heluetios, ſiue in Germania, aut Catholici ſunt aut Sacramẽtarij. Quòd ſi pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantum abeſt, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortẽ imprimis terrificam ſe obtuliſſent, ſuos quàm Lutheranos multò fuiſſe promptiores aſſerit ad fidei ſuæ, ſicut ipſi videtur, veritatem ſanguine ſuo obſignãdam. Quin ſi catalogum legas eorum Pſeudomartyrum, qui noſtro ſeculo propter hæreſim ſuam oppetere mortem nõ dubitarunt, plures inter eos Zuinglianos quàm Lutheranos reperies. Cùm itaque nulla in re ſint inferiores Lutheranis Zuingliani, neque minùs ij, quàm illi de puro Dei verbo ſe iactent, vtrique tamen ſunt alteris plus quàm hæretici. Lutherani præſertim ſic deteſtantur Zuinglianos vt eos ne quidem audiendos eſſe putent, ac ſceptro potiùs magiſtratus eorum blaſphemias, quàm ſtilo refutandas eſſe cenſent, vt querantur etiam de Lutheranis Sacramẽtarij, quòd non ſuſtulerint, ſed potiùs ad ſe pertraxerint Papę tyrãnidem: próque ligneo iugo Papæ collo excuſſo, ferreum ab illis impoſitũ ſit. Sed negat Ioachimus Vveſtphalus, hãc tyrãnidem, ſi quis obſiſtat Pſychotyrãnis Hæreticis, nec eos tyrannidem ſuam blandam illam quidem, ſed ſæuiſsimam & nocẽtiſſimam in ouile Chriſti permittat exercere, non quidem externo gladio, quo corpus tãtùm occiditur, ſed peſtilẽtis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blãdiendo & mẽtiendo. Paſtor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magiſtratus nõ exercet tyrannidẽ, ſi ſecundum legem coërcet maleficos, & de ſontibus ſumit pœnas. Eccleſiaſtæ non ſunt accuſandi de tyrannide, qui noxios Eccleſiæ & pertinaces excommunicant, voce & ſcriptis ſeductores reprimunt, gubernatores politicos admonent ſui officij, edicta & neceſſariam ſeueritatem magiſtratus approbant. Minùs Eccleſia affligeretur à Pſychotyrãnis, minùs acciperet damni: non ita multi, vt nunc fit, ſeducerentur, ſeducti minùs pertinaciter hęrerent in ſuis erroribus, ſi magiſtratus & miniſtri Eccleſiaſtici ſeuerioribus remediis profligarent morbos qui grauiores, qui contagiis afficiunt membra corporis ſani. Hęc ille veriſsimè non contra Sacramentarios magis quàm contra ſuos quoque. De Sacramẽtariis autem Martinus Lutherus hanc tulit ſententiam: Hæreticos ſeriò cenſemus, & alienos ab eccleſia Dei eſſe, Zuinglianos & Sacramentarios omnes, qui negant Chriſti corpus & ſanguinem ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtiæ ſacramento. Qui etiam in epiſt. quadam ad illuſtrem virum Albertum Marchionem Brandemburg. in Pruſsia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quãdoquidem ab initio quàm latè patet Chriſtianus orbis, vna fuerit

Margin notes: Collatio Lutheran. & Zuingl. & vtri alteris præſtent. — Nicolaus Amſdorff. — In li. Recta fides de cœna Domini. — Ioachimus Vveſtphalus. — Lutherus quo damnat Sacramentarios, & etiam ſe & ſuos dãnat.

(Right margin: B beside "ſtiæ ſacramento. Qui etiam alio quodam…"; C beside "tãtùm occiditur…")

A fuerit & concors omnium de hoc Sacramento ſententia. Proinde, inquit, ſi quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atque ſi non credat vnam ſanctam, Catholicam Eccleſiam: qui etiam non ſolùm Eccleſiam vniuerſam hæreſeos condemnare videtur, verùm etiam Chriſtum ipſum cum Apoſtolis & Prophetis ſuis, quorum grauiſsimo teſtimonio corroboratus eſt hic articulus, quo nos credere profitemur ſanctam Eccleſiam Catholicã. Sic enim ait Chriſtus: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et Paulus Eccleſiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò teſtimonium contra illos fert ipſa eorum propria opinio, cùm in iſtius textus expoſitione ſic inter ſe diſsident, vt ſeptem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus non contra Zuinglianos magis quàm contra ſeipſum ſuóſque non minùs & diſsidentes inter ſe, & conſenſum Eccleſiæ pro nihilo ducentes, veriſſimam tulit ſententiam. Pergit autem ad eundem Ducem ſcribens: Quocircà moneo & peto Illuſt. veſtram, velit eiuſmodi homines vitare, nec eos in ditione ſua ferre: Nam illud neceſſe eſt, vt ſecum reputet, ſi permiſerit in ſuis terris verſari ſectarios eiuſmodi, cùm prohibere poſsit, quod multum grauabit conſcientiam ſuam, ac vix vnquam eam tranquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à ſuis dandum eſſe Sacramentariis cenſuit, quos etiam non dubitat vocare Satanæ miniſtros, mendaces, imò ipſum mendacium, fucum & ſimulationem. Et in eo libro, qui inſcribitur, Confeſsio de Cœna Chriſti, monet vt haud aliter caueant ſibi omnes à Zuinglio, B quàm à Satanæ veneno. Hæc eſt Lutheri de Sacramentariis cenſura.

Nunc audi viciſsim, quid illi ſentiant de Luthero, deque ſectatoribus eius: Speciem inquit Oecolampadius, verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt, id quod Hæretici paſsim facere ſolent, omnéſque volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò ſcribit Lutherum ab omnibus accuſari imperioſæ & acerbæ dicacitatis: & quòd non patiatur ſibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à ſe vlla in re diſſentiat, probet ſe eſſe Deum. In vertendis & explanandis ſcripturis manifeſti ſunt, neque pauci eius lapſus. Sic non minùs Zuingliani ſibi fas eſſe putauerunt diſſentire à Luthero, quàm ſibi licere Lutherus voluit diſſentire ab vniuerſa Eccleſia. Tigurini verò miniſtri, reſpondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus, acerrimè contra eos inuectus, inter cætera ſic aiunt: Prophetæ & Apoſtoli Dei gloriæ, non priuato honori, non ſuę pertinacię & ſuperbię ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quęrebant vnicè: Lutherus autem ſua quęrit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtim Satanæ tradit, quotquot illius ſententię non ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimum maligni ſpiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehenditur. Hoc eſt viciſsim Sacramentariorum de Luthero, deque ſectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentariis iudicium. Quin autem vtrunque verum & rectum ſit cùm ex eadem vnius magiſtri Satanæ ſchola ſint vtrique profecti, dubitãdum non eſt. Ac C iactatur quidem à nonullis, conſentionem eſſe factam inter Zuinglianos & Latheranos de ſacramẽto Euchariſtiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perſtringere viſum eſt. Quanta fuerit contentio inter Lutherum qui panẽ eſſe affirmabat corpus Chriſti ſubſtãtialiter & realiter: & Oecolãpadium atque Zuingliũ, qui ſignũ & figurã eſſe tantùm dicebant, iam demõſtrauimus. Quæ poſteà quàm ſemel efferbuit, ſic progreſſu temporis adaucta eſt & inflãmata, vt acerbiſsimè fuerit per annos plùs minus quindecim exagitata, cùm ſicut ſcribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire ſuſtinerent: Nam etſi, inquit, ſemel contulerunt inter ſe, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta diſceſſerint. Itaque cùm ad concordiam aliquam accedendum eſſet, magis ac magis regreſsi ſunt, nihil aliud ſpectantes, quàm vt opinionem ſuam tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicem inter vtroſque ſe conſtituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherum, neque Zuinglij minùs & Oecolampadij, quàm Lutheri ſententiam damnauit ac ſuam quandam attulit nouam, & à ſeculis inauditam, quæ non ſolùm priſcis illis Doctoribus, verùm ipſis etiam noſtri ſeculi Sacramentariis prorſus fuit incognita. Docuit enim, panem & vinum in mẽſa Domini propoſita, nihil aliud eſſe, quàm arrhabonẽ & quaſi ſigillũ, omnes promiſsiones

Quid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduerſus Melancthonem.

Explicatio de Caluini doctrina circa Eucha.

miſsiones in Christo nobis factas confirmans & ſtabiliens: ídque ſine ſcripturarum, A ſine Patrum, ſine collegarum etiam ſuorum autoritate. Qua quiden re non magis Lutherum, quàm ſcholam etiam ipſam Tigurinam offendit: quę cùm Vlricum Zuinglium tanquàm primum doctrinæ ſuæ autorem colat, ferre non potuit, eum à Caluino reprehendi, ac præter omnem ſcripturarum autoritatem nouam ab eo quandam opinionem de Cœna Dominica ad ferri: quam vt placaret poſteà Caluinus, ſcripſit epiſtolam, in qua conatus eſt oſtendere, ſe non diſſentire à Zuinglio, & aliis eius ſcholæ magiſtris, in doctrina de Cœna Dominica, cùm tamen reuera plurimùm ab eis diſſentiret. Quin & illud vulgo perſuadere conatus eſt, qui ſunt Auguſtanæ Confeſsionis, eos habere ſe coniunctos in ſua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante ſeptem annos libellum quendam edidit, quem inſcripſit, Summa confeſsionis de Sacramentis: in quo conatus eſt illud demonſtrare, quòd qui ſunt Confeſsionis Auguſtanæ, de Sacramento Euchariſtiæ nihil diuerſum ab eo ſentiant, quod hi docent qui ſunt Confeſsionis Tigurinę, cuius eſt ipſe quoque Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellum ſcripſiſſe quicquam videretur, plerique ſic interpretabantur, quòd iſto ſilentio Caluini conſilium hoc fuerit approbatum. Iámque voces illæ vulgò iactabantur, eos qui ſunt Auguſtanæ Confeſsionis, ex Lutherianis factos eſſe Zuinglianos. Hoc Lutheri quidam ſectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero ſuo defeciſſe, & in caſtra Zuinglij transfugiſſe dicerentur, cùm B quanta contentione dogma Zuinglij de Euchariſtia Lutherus oppugnauerit, nemini ſit obſcurum. Itaque non defuerunt, qui Caluini ſcriptum hoc ſcriptis contrariis refutarent: contra quos mox Caluinus edidit ante biennium libellum, cui titulum fecit, Defenſio ſanæ doctrinæ de Sacramentis, quam Paſtores & miniſtri Tigurinę Eccleſiæ & Geneuenſis antehac breui Confeſsionis formula complexi ſunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamoſi homines infamant. Edidit non multò pòſt alteram quoque defenſionem contra Ioachimi Vveſtphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contra Caluinum ſcripſerit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc ſcriberemus, incidit in manus noſtras libellus Ioachimi Vveſtphali hominis Lutherani, cuius hæc eſt inſcriptio, Iuſta defenſio aduerſus inſignia mendacia Ioannis à Laſko, quæ in epiſtola ad Sereniſsimum Poloniæ Regem, &c. contra Saxonicas Eccleſias ſparſit. Scribit is in epiſtola ad Senatores Francofordenſes, etiam viuente Luthero fuiſſe Francoforti ad Mœnum qui inſinuarent animis errorem Zuinglij, ídque facerent aſtutè ſub vmbraculo & prætextu, quaſi à Saxonicis Eccleſiis non diſsiderent: à quibus vt ſibi diligenter cauerent, ſcripto quodam ſuo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiuſmodi ſparſiſſe, quòd de Sacramento Euchariſtiæ cum Auguſtana Confeſsione conſentiant: cùm plurimum intereſſe dicat inter ſe Auguſtanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui ſunt Auguſtanæ Confeſsionis, doceant panem verè eſſe corpus Chriſti, carnem & ſanguinem Chriſti verè diſtribui miniſtri manibus, & ſumi in hoc ſacramento ore communicantium: Sacramentarij contrà tantùm eſſe ſymbolum ſeu figuram abſentis corporis dicant, & tantùm diſpenſari & accipi panem & vinum. Quamobrem hortatur Francofordenſes, vt conſilium Lutheri ſequantur, eiuſmodi Pſeudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuium relegent. Morbida, inquit, ouis ſeparatur, ne totum ouile corrumpat: Membrum corruptum reſecatur, ne noceat reliquis: Separantur corpora hominum, ne immunda lepra vel ſcabie inficiant ſanos: quantò magis ſeparari oportet immundos ſpirituali lepra mente corruptos, ne oues Chriſti inficiant & perdant? Apoſtolus prohibet in domum recipere non afferentes doctrinam Apoſtolicam, ne recipientes communicent ipſorum operibus malis: quomodo admittendi ſunt in conſortium populi Chriſtiani, qui afferunt doctrinam Apoſtolicæ veritati repugnantem? Sępiùs commendat ſcriptura hoſpitalitatem, præcipit opera miſericordię & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne aduerſus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis eſt hoſpitio recipere peregrinos, & his benignè facere, ſi pro hoſpitalitate & beneficiis

Ioachim. Vveſtphal.

C

Hæreticos ſeuerè tractãdos & puniẽdos eſſe.

A beneficiis non malefacta rependant, ſi quieti non turbent Eccleſiam & Rempublicam ita charitati maximè repugnat, prębere hoſpitium ingratis, inquietis & noxiis communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis obſequium, ſed impiæ peruerſitatis exitiale nocumentum, non miſericordia eſt, ſed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Francofordenſes hoc ipſo anno 1557. edita ſcripſit epiſtola. Qua de re Tymanus quoque paſtor Bremenſis anno proximè ſuperiore plura ſcripſit in eandem ſententiam. Vidimus autem poſteà recens admodum editum à Caluino libellum, cui titulum fecit, Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum Vveſtphalum, cui niſi obtemperet, eo loco poſteà habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo ſimul & Magdeburgenſes, & Bremenſes, & Hildeſamenſes, & alias quaſdam Saxonicas ciuitates, quæ communi conſenſu dogma ſuum damnauerant, grauiſsimis probris & maledictis inſectatur: Sic eſſe dicit errore ſuo faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorſum ſpectet, nunquam guſtaſſe brutos iſtos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri ſui hyperbolas proiiciunt, modò plebeculam ſuóſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec Dei, nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd B eis ſuperbia ſit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem Gigantum, latratores, phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, & aliis id genus coloribus depingit. Queritur de illis, quòd ſe ſuóſque indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat: ita quòd niſi repentè exterminentur è mundo, non poſſe cum eis mitius agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accuſare eos Principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perſpicere poteſt, falſum eſſe quod de conſenſu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramētariorum condemnauerint. Quamuis intereà diſsimulandum illud non eſt, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos Vvittembergam & Lipſiam nil ſimile contra ſuam doctrinam decreuiſſe, quódque ſecum facere Philippum gloriatur: quem non magis à ſe quàm propriis viſceribus in hac cauſa diuelli poſſe ſcribit. Sed non propterea ſtatim verum eſt, quia ſic ſcribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

Caluini iudiciū de pleriſque Lutheranis.

Exiſtimas fortaſſe duas tantùm ſectas has eſſe: quæ ſibi noſtro hoc infelici ſeculo nomen & autoritatem Euangelij vendicare ſint auſæ? Erras ſi id putas. Eſt pernicioſior etiam tertia, quæ quoniam à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptiſtarum ſecta vocatur. De quo genere videntur etiam fuiſſe fratres Vvaldenſes, quos & ipſos non ita pridem rebaptizaſſe conſtat, quamuis eorum nonnul- C li nuper adeò, ſicut ipſi in Apologia ſua teſtantur, iterare Baptiſmum deſierint: in multis tamen eos cum Anabaptiſtis conuenire certum eſt. Ac ſcribit quidem in ſuis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana ſecta potiſsimum haud aliter atque ex equo Troiano prodierint. Sed ſi quis rem diligentius inſpexerit, quamuis idem illi quòd Zuingliani de Sacramento Euchariſtiæ ſentiant, Anabaptiſmum tamen ſuum eos è Lutheri ſcriptis hauſiſſe reperiet. Certè Balthaſar Pacimontanus, qui primus autor huius ſectæ fuiſſe videtur, idem ſecum ſentire Lutherum gloriatur: quemadmodum ipſe fatetur in libro quem ſcripſit ad duos Parochos de Anabaptiſmo. Teſtatur autem etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptiſtarum Euangelium prodiiſſe, nimirum è Saxonia. Cùm ad Vvaldenſes ſcriberet Lutherus, inter alios eorum articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent, quàm adulti conſequuturi ſint. Ait igitur: Præſtare prorſus omittere baptiſmum in paruulis, quàm baptizare ſine fide: quia ſacramenta neque debeant, neque poſsint ſine fide accipi. Si verò ſine fide accipias ſacramentum, magno tuo malo accipies. Huic veſtræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbum Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Hinc occaſionem arripuerunt

De tertia ſecta Anabaptiſtarum.

Antonius Coruinus.

Balthaſar Pacimontanus.

Bæcer. in ca. 3. Matth.

Anaba

Anabaptiſtæ. Nam cùm abſurdum illis videretur, quod aſſerebat Lutherus, habere ſuam propriam fidem actu paruulos, ſicuti reuera eſt abſurdiſsimum, ſatius illis viſum eſt, omittere Baptiſmum in paruulis, & eos non niſi credentes baptizare: quòd hoc ſe verbo Chriſti niti dicerent, hoc in æternum eſſe manſurum vociferarentur, aduerſus hoc ne portas quidem inferi præualituras eſſe gloriarentur. Quorum etiam vnus Memno Phriſius, qui cæteris eruditione præſtare videtur: Certè, inquit, hac in re non poſſum decipi verbo tuo pater cęleſtis: credidi, illúdque ſuſcepi per Spiritum ſanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòſt: Ego ſcio certò & firmiter, quòd hac mea doctrina, quod eſt verbum Dei, in die recti iudicij, non ſolùm Dominos & Principes, non ſolùm mundum, ſed ipſos etiam Angelos iudicabo. Sic ille non minùs confidenter & animoſè quàm Lutherus de ſua doctrina tanquàm de puro Dei verbo ſe magnificè iactat. Cęterùm ſicut Sacramentariorum, ſic & hanc ſectam Lutherus vehementer eſt inſectatus, & ſcripſit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptiſtæ, nuſquam in ſcripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeant infantes, fatemur nos id nulla ſcriptura probare poſſe, quæ clarè & manifeſtè talibus aut ſimilibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipſi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonſtrandam eiuſmodi literam, huic nos tanquam victori cedamus oportet: nuſquam enim ſcriptum inuenimus. Boni autem & ratione præditi Chriſtiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentioſi tantùm & præfracti homines, vt eſſe prudentes videantur. Cõtrà verò nullam ipſi ſcripturam proferunt quæ dicat, Debetis adultos baptizare, non autem pueros. Mox ex Apoſtolorum traditione ſemper in Eccleſia Dei obſeruata docet, paruulos eſſe baptizandos, etiam ſi nulla ſcriptura faciendum id eſſe præcipiat. Ac ſicut nuper in Euchariſtiæ ſacramento, ita nunc in paruulorum baptiſmo defendendo potiſsimùm Eccleſię nititur autoritate: quam tamen opponi ſibi non vult, quoties ipſe quacunque tandem de re quamuis diuturna multorum ſeculorum conſuetudine recepta ſcripturam à nobis exigit.

Memno Phryſius. — *Lutherus cõtra Anabaptiſtas ſcribens ſe iugulat.*

Hoc ergo iam tertium eſt euangelium quàm illa duo ſuperiora multò peſtilentius. Nam præterquàm quòd cum Lutheranis legitimum ſacrificium & ſacerdotiũ abrogat, & cum Zuinglianis in Euchariſtiæ ſacramento realem Chriſti præſentiam negat, multa habet alia & blaſphema & ſeditioſa. Publicum enim verbi miniſterium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non ſuſcepiſſe contendit, Chiliaſtarum errorem renouat, dominationem ſpernit, nec legitimæ poteſtati ſubiectos homines eſſe vult. Itaque quocunque perſuaſerit hæc ſecta, turbas & ſeditiones ingentes excitat. Documento eſſe poſſunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monaſterienſis ciuitas. Nam ſicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui hiſtoriam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Chriſti Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm ſacerdotes Catholici non eſſe ferendos putarent, fecit Bernhardus Rothmãnus cum ſuis, quos ad progandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Heſsię miſerat, quod Hęretici facere conſueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conſcriptis, Catholicos ad diſputationem prouocarent, ídque iudice profano ciuitatis magiſtratu: coram quo ſe probaturos oſtendebant, falſam eſſe catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes diſputationem refugiſſent, migrarunt è ciuitate, poſteaquàm, eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non interceſsit, cùm ſuam quoque doctrinam in eadem ciuitate pro Chriſti Euangelio diſſeminare cœperunt Anabaptiſtæ. Cúmque itidem alteri alteros ad diſputationem prouocaſſent, ſed eadem illa lege quæ Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter ſcripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad diſputandum prouocauerat Bernhardus Rothmannus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, conditionem non accepit. Sic factum eſt, vt nulla diſputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipſi non ita multò pòſt per Anabaptiſtas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus eſt, & tẽpla direpta atque inceſa, & quicunque factionis Anabaptiſtarum

Anabaptiſtæ reliquis ſectariis deteriores. — *Exemplum à ciuita. Monaſterienſi.*

A eſſe noluiſſent, per vim ciuitate pulſi ſunt. Bernhardus verò Rothmannus; Henricus Rolius, & Godefridus Strallem ex Heſsia miſſus, ſicut ex Chriſtianis Lutherani: ſic paulò pòſt ex Lutheranis facti ſunt Anabaptiſtæ, & Anabaptiſtarum Euangelium ſumma vi propagarunt, verúmque illud eſſe oſtenderunt, quod ſcriptum eſt: Impius cùm in profundum venerit, contemnit. Nam ſi ſemel aliquis deſerit religionem Chriſtianam, cuicunque tandem ſectæ nomen dederit, ei ludus quidam eſſe videtur, de vna ſecta in aliam tranſilire.

Eſt autem & hæc Anabaptiſtarum ſecta valdè diſſecta. Neque enim doctrinæ capitibus inter ſe conueniunt. In quibuſdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquam œſtro perciti nudi circumcurſabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà ſeditionis excitandæ occaſionem intenti. Neque heri aut nudiuſtertius hæc hæreſis nata eſt, fuit etiam Auguſtini ſeculo, & ſicut aliæ pleræque omnes hæreſes, ſic & hæc ſtatim ab initio multas in partes fuit diuiſa. Nam alij vocabantur Donatiſtæ, alij Rogatiſtæ, alij Maximianiſtæ, Circenſes alij, qui conuerſi tandem ſunt à factione Donatiſtarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Eccleſiæ Catholicæ ſocietatem: alij Circumcelliones qui haud aliter atque noſtro ſeculo Monaſterienſes reliquos omnes immanitate ſuperabant, quemadmodum & Auguſtinus non vno loco, & qui vitam eius conſcripſit Poſsidonius memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora ſunt huius hydræ capita: Sunt enim alij Muncerani, alij Orantes, alij Silentes,
B Somniantes, pueris ſimiles, Synceri, Impeccabiles à Baptiſmo, Liberi, Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & poſt eos exorti Circunciſi: fortaſsis & Adamitæ ad Anabaptiſtarum ſectam pertinent. Sunt qui originem huius ſectæ ad Thomam Muncerum quàm ad Balthaſarum referre malunt, qui ante annos trigintaduos ſeditionem Ruſticorum in Thuringia excitauerat: quo nomine cùm debitas pœnas perſoluiſſet, priuſquam capitis ſupplicium lueret, non mediocrem dolorem oſtendiſſe dicitur de ſeducta plebe: quin & errores ſuos reuocaſſe, & peccata ſua ritu Catholico confeſſus ſub vna ſpecie Sacramentum venerabile Euchariſtiæ percepiſſe. Sed qui ſcripſit eius Hiſtoriam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc eſt Anabaptiſtarum ſecta, ſi vlla alia. Intereà tamen qui nomen illi dederunt, æquè vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò ſtatuunt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe eſſe in gratia, ſéque poſſeſſuros omnino regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certóque ſtatuat, à ſuis omnibus exigunt.

Ex quo videre licet, quàm falſum ſit Lutheranorum illud axioma, cuiuis homini ad peccatorum remiſsionem aſſequendam eſſe neceſſarium vt firmiter credat, certóque ſtatuat, abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis eſſe peccata ſibi remiſſa. Quod ſicut omnibus hæreticis inter ipſos fuit ſemper & eſt commune & proprium, ſic apertè ſcripturis fideíque Catholicæ aduerſatur. Quid eſ-
C ſe poteſt illa ſcriptura apertius: De propitiato peccato noli eſſe ſine metu? Etiamſi certò ſit remiſſum peccatum, non vult tamen Spiritus Sanctus, vt omnino ſecuri ſimus. Iſti contrà capitale crimen eſſe putant, ſi quis vel minimum dubitet, ſibi remiſſum eſſe peccatum. Dicit eadem ſcriptura: Non te iuſtifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipſe eſt. Huic ſcripturæ an non contradicunt, qui certò de ſe ſtatuere & pronuntiare audent, ſibi peccata eſſe remiſſa, ſéque eſſe in gratia? cùm præſertim iuſtificatum eſſe, nihil aliud ſit apud illos, quàm peccatorum remiſsionem eſſe conſequutum? Loquitur alia ſcriptura: Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus, ſcrutans cor & probans renes. An verò iſti non ſibi quod Dei proprium eſt arrogant, qui ſe corda ſua ſcrutari & cognoſcere poſſe confidunt? quod ille certè ſibi non fuit auſus arrogare qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neque ille qui dixit: Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſsimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadúſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit cõſilia cordium. Ac ne quis putet ipſum de eo tantùm quo alios, non autẽ quo nos ipſos iudicamus

Anabaptiſtæ inter ſe diſſecti.

Aug. epiſ. 54. & 30. & de hęreſibus hære. 69.

Poſsid. in vita Aug. ca. 10.

Tho. Muncerus ex Anabaptiſta Catholicus.

Falſo doceti fidem ſpecialem, qua certò quiſq; ſtatuat remiſſa ſibi eſſe peccata.

Eccleſi. 5.

Eccle. 7.

Hier. 17.

Pſal. 18.

Iob 9.

1. Cor. 4.

camus

camus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifeſtum faciunt: Sed neque meipſum, inquit, iudico. Nil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: Qui autem iudicat me, Dominus eſt. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor ſuum, eò tamen audaciæ progreſſus non eſt, vt ipſe ſe iudicare vellet, Domini qui ſolus agnitor cordis eſt, iudicium de ſe eſſe voluit. Et tu quod ſolius Domini proprium eſt, audes tibi vendicare? audes illius de te ſententiam anteuertere? audes pronunciare certóque ſtatuere, te iuſtificatum eſſe, hoc eſt peccata tibi remiſſa eſſe? Monet Chriſtus: Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, & tu contra præceptum hoc Domini, te ſeruum vtilem eſſe pronunciare non dubitas? Quiſquis enim certò ſtatuit, ſibi remiſſa eſſe peccata, ſe eſſe in gratia, quid is aliud quàm ſe ſeruum vtilem eſſe pronunciat? Ait ſcriptura: Neſcit homo an amore, vel odio dignus ſit, & tu contra ſcripturam ſcire te, quòd ſis amore dignus affirmas? Nam ſi certò ſcire te glorиaris tibi peccata eſſe remiſſa, téque eſſe in gratia, quid aliud quàm ſcire te quòd ſis amore dignus aſſeris, & mendacij Dei ſpiritum arguis? Dicit beatus Iob: Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me, ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobabit, etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Num illo tu ſanctior? num de prædeſtinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille ſuam animam ignoraſſe fatetur, tu quòd ſimplex & innocens ſis, certò ſtatuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim audiuerunt Phariſæi, quos dealbata ſepulcra Chriſtus vocat, idem audias tu quoq;: Vos eſtis, inquit, qui iuſtificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra, quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud Deum? Nulla poteſt eſſe apud Deum maior abominatio quàm ſit Hæreticorum hæc tanta præſumptio. A

Lucæ 17. Eccleſi.9. Iob 9. Matth.23. Lucæ 16. B

Obiectio prima ſoluitur, vt fides ſpecialis negetur.

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in ſymbolo profitemur, remiſsionem peccatorum? Abſit, Imò iubeo te firmiter credere, certóque ſtatuere, quòd ſit remiſsio peccatorum in Eccleſia, quódque remiſsionem hanc & mihi, & tibi, & Iudæ proditori, & ſingulis adeò mortalibus, etiam iis qui vel iam ſunt, vel deinceps etiam futuri ſunt apud inferos, abundè Chriſtus promeruit vniuerſis, qui pendens in cruce factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi, qui per mortem ſuam nos Deo patri ſuo reconciliauit. Vt autem credas, omnes hanc remiſsionem eſſe conſequutos, omnes aut poſsidere iam, aut poſſeſſuros regnum cœlorum, non ego, ſed ſcriptura te prohibet credere. Guſtauit quidem ille mortem pro omnibus, ſed mortis illius fructum non omnes in ſe transferre conantur, factus eſt cauſa ſalutis omnibus, ſed addit ſcriptura, obtemperantibus ſibi, patefecit ingreſſum ad vitam omnibus, ſed adiecit Chriſtus ipſe, Si mandata ſeruauerint. Si quis autem non obtemperauerit, ſi quis eius mandata non ſeruauerit, ſi quis ad finem vſque non perſeuerauerit, eum qui nihilominùs certò ſaluum fore ſtatuit, quid is aliud, quàm negat vocem Euangelij, quam audituri ſunt ad læuam inter hædos collocati: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius? Ita vt docere, neceſſarium eſſe vnicuique ad ſalutem conſequendam vt firmiter credat, certóque ſtatuat, ſibi propter Chriſtum peccata eſſe remiſſa, ſe eſſe in gratia, ſe certò poſſeſſurum regnum cœlorum, nihil aliud ſit, quàm docere, nullas eſſe gehennæ pœnas impiis conſtitutas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat, qui Chriſto credit, non Chriſti culpa, quaſi crux illius & mors parùm efficax fuerit ad ſalutem illis adferendam, ſed ſuo ipſorum vitio, qui per digna pœnitentiæ opera, paſsionis & mortis Chriſti fructum in ſe transferre non ſunt conati. Quamobrem ſi non teneor de omnibus credere, quòd ſunt remiſsionem peccatorum conſequuti, ſi non teneor de hoc aut de illo, certè neque de me credere teneor, niſi mihi ſpecialiter fuerit à Deo reuelatum. C

1.Ioan.2. 1.Corint.5. Hebr.2. Hebr.5. Matth.25.

Obiectio ſecunda.

Hîc dicent iſti: Tu perindè nobiſcum agis, ac ſi nos impios in impietate ſua perſeuerantes firmiter credere iuberemus, quòd ſint in gratia, cum nos de conuerſis loquamur. Atqui huc ibam, hanc à vobis confeſsionis veſtræ vocem extorquere cupiebam. Aliquid igitur in nobis eſſe conceditis, quod nos firmiter credere certóque ſtatuere faciat, nimirùm vt à peccatis auerſi, ad Deum autem ſimus conuerſi. Sed obſecro vos, quid ſi conuerſus ſibi videatur, qui conuerſus non eſt? verbi gratia, vi

A tia: videtur ſibi conuerſus peruerſus Lutheranus, videtur ſibi conuerſus magis etiam peruerſus Zuinglianus, videtur ſibi conuerſus peruerſiſsimus omnium Anabaptiſta, vel Seruetus, vel Suenckfeldius, vel quicunque tandem alius peſtilentiſsimus Hæreticus, num ideo dices eum eſſe cum Deo in gratia? Sicut autem nulli magis opinione doctrinæ ſunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent, vt non ſine cauſa prouerbio celebratum ſit illud, quod à Thucidide ſcriptum eſt? Inſcitia confidentiam, eruditio cunctationem parit: ſic non raró fit, vt firmiter credant certóque ſtatuant, ſe conuerſos eſſe, qui vel maximè ſunt peruerſi. Vidit hoc etiam ille ſapiens, qui dixit: Sunt impij qui ita ſecuti ſunt, quaſi facta iuſtorum habeant. Saulus dum adhuc ſpiraret minas & cædes in diſcipulos Domini, & ignorans Eccleſiam perſequeretur, nónne ſibi viſus eſt ſingulari quodam zelo pietatis ardere? nónne ſecurus erat ſe toto corde Deum quærere? ſe in perſequendis Chriſtianis obſequium illi gratiſſimum præſtare? Cùm quicquid eius fecerit, fecerit ſicut ipſe fatetur, ſecundnm æmulationem, quod abundantiùs æmulator exiſteret paternarum ſuarum traditionum. Habuit igitur zelum, ſed non ſecundum ſcientiam, & ideo miſericordiam conſequutus eſt, quia ignorans fecit. Verum igitur eſt quod ſcribit Sapiens: Eſt via quæ videtur homini iuſta, nouiſſima autem eius deducunt ad mortem. Et rurſus: Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autem corda Deus. Mittamus autē infideles & Hæreticos, quamuis æquè ſibi non videntur Hæretici Zuingliani vel Anabaptiſtæ, atque Lutherani. Sed loquamur iam de Catholicis. Etiam in

Thuc. libr. 2. belli Pelopōneſiaci. *Eccleſ. 5* *Acto. 9.* *Philip. 3.* *Galat. 2.* *Rom. 10.* *1. Tim. 1.* *Prou. 14.* *Prou. 21.*

B illos reperire licet, qui ſibi conuerſi videntur, cùm non ſint. Præclarè Sapiens: Quis poſſit dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? In multis offendimus omnes. Ac ſi maximè toto corde ad Deū eſſemus conuerſi, non id noſipſi certò ſtatuere ſed in miſericordia Dei fiducia noſtra collocata, illius qui ſcrutatur corda & renes, iudicio rē permittere debemus. Quamobrē, execranda eſt iſtorum ſuperbia, qui dum ſe conuerſos pronunciāt, certò ſibi peccata remiſſa ſeque eſſe in gratia ſtatuūt.

Prou 20. *Iacob. 3.*

Dices iterum: Nos non dignitati noſtræ, ſed miſericordiæ Dei & promiſſionibus fidimus, & inſulſam veſtram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandū eſſe propter noſtram indignitatem. Nam ideo filius Dei mediator conſtitutus eſt, quia nos indigni ſumus, & vt pater propter ipſum paſſum, reſuſcitatum & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac veſtientem nos iuſtitia ſua certò ſit propitius huic miſeræ maſſæ, indignæ, & plenæ ſordium, iuxta illud: Nulla nunc condemnatio eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ambulant. Rectè vos quidem, ſi nuda Chriſti eſſet promiſſio, ſi dignaretur ille miſericordiam impartiri etiam non conuerſis. Nunc autem cùm promiſſio ſit: Si vis ad vitā ingredi, ſerua mandata, cùm non aliis præſtet miſericordiam, quàm qui pœnitentiam egerint, quíque conuerſi fuerint à peccatis ſuis, veſtrum hoc dogma conſiſtere non poteſt. Inſulſa vobis cauillatio videtur, ſi quis dicat, rectè nos dubitare poſſe propter noſtram indignitatem: quid igitur? Num inſulſum iudicatis

Obiectio tertia de fide ſpeciali. Verba ſunt confeſſionis Eccleſiarum Saxonicarū. *Rom. 8.* *Matt. 19.*

C illum quo Chriſtus neminem maiorem ſurrexiſſe teſtatur, qui dixit: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Inſulſum Paulum qui gentibus annunciabat, vt pœnitentiā agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Euchariſtia ſcribens: Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi mādūcat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate noſtra eſſe ſollicitos? Quin vos potius non inſulſi modò, verùm & impij cenſendi eſtis, qui Spiritum ſanctum per electa ſua vaſa loquentem, inſulſitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus à pœnitentibus exigit, quòd indignè ſumi Sacramentum prohibet. Eſt ita, quòd propterea filius Dei mediator conſtitutus eſt, quia nos indigni eramus: ſed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: ſed vt nos ex indignis dignos faceret, ſicut ſcribit Paulus in partem ſortis ſanctorum. Nam niſi mediator ipſe noſter factus eſſet, niſi dediſſet ſemetipſum redemptionem pro nobis indignis, etiam ſi & faceremus & pateremur omnia, etiam ſi traderemus corpus noſtrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaque digni fructus pœnitentiæ faciendi, ſi volumus

Matt. 11. *Matt. 3.* *Acto 26.* *1. Cor. 11.* *Coloſ. 1.*

remitti nobis peccata,& cum Deo eſſe in gratia,quos an fecerimus,nos ipſi certò ſtatuere nec poſſumus,nec debemus,illius eſt ea de re iudicium,qui ſolus cordis eſt agnitor. Si verò fecerimus(quod ipſe iudicet,non nos)tunc Pater cœleſtis propter Filium paſſum,reſuſcitatum,& deprecantem pro nobis,& habitantem in nobis,ac non tam veſtientem nos,quàm quod noſtræ deeſt donatæ nobis ab illo iuſtitiæ,iuſtitia ſua compenſantem,certò propitius erit huic maſſæ,non iam indignæ,& plenæ ſordibus.(Abſit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Chriſti tam indignè ſentiamus,quaſi non potuerit nos facere dignos in partem ſortis ſanctorum in lumine,vt iam digni habeamur illo ſeculo,quaſi non potuerit abluere ſordes filiarum Sion is,de quo ſcriptum eſt,quòd lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et iterùm:Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Et iterùm:Sanguis Chriſti emundabit conſcientias noſtras ab operibus mortuis. Non ita ſanguini Chriſti detrahemus, vt eum abluere ſordes noſtras potuiſſe negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in nobis, ſi pleni ſordibus fuerimus? cùm ſcriptum ſit, In maleuolam animam non introibit Sapientia,nec habitabit in corpore ſubdito peccatis? Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial?)Non igitur habitabit Deus in maſſa,neque propitius erit maſſæ plenæ ſordium:Sed in iis habitabit, iis erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni ſordium, ſed poſteaquàm conuerſi ad Dominum, dignos pœnitentiæ fructus fecerunt, ſanguinis Chriſti beneficio ſunt abluti,vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidem fuiſtis,ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentiæ,neſcimus, remiſſa nobis peccata,& eſſe nos in gratia, certóque poſſeſſuros regnum cœlorum, certò ſtatuere non poſſumus,vel propterea ipſa verba, quæ vos ad axioma veſtrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Nam etſi nos per fidem & fidei ſacramentum ſimul vt in Chriſto Baptizati Chriſtum induimus, incorporatos nos eſſe Chriſto non dubitamus,vtrum tamen in illo manſerimus,dubitamus,maximéque nos terrent illa verba, qui non ſecundum carnem ambulant, cùm non ſolùm conſcij nobis ſimus, ſæpè ſecundum carnem nos ambulaſſe verumetiam eo ipſo tempore, quo nobis conuerſi videmur, ſatis perſpectum habere non poſſimus, nihil reſtare in nobis de carnis reliquiis. Scriptum autem eſt: Qui ſunt in carne, Deo placere non poſſunt.

(Margin: Lucæ 20. Eſaiæ 4. Apocal. 1. Ioan. 1. Hebr. 9. Sap. 1. 2. Corin. 6. 1. Corint. 7. Roma. 8. Roma. 8.; A, B)

Obiectio quarta de fide ſpeciali hæreticorũ.

Dicent iterum iſti: Quid igitur? deſperare nos iubes? Abſit. Imò ſicut conſtanter nego teneri quenquam,firmiter vt credat, certóque ſtatuat peccata ſibi remiſſa eſſe, ſic non minùs cõſtanter affirmo,teneri fidelem quemlibet, facientem quod in ſe eſt, vt firma & certa ſpe expectet, in hac quidem vita per ſacramentum baptiſmi & pœnitentiæ peccatorum remiſſionem, in ſeculo autem futuro, vitam æternam. Quam ſpem niſi firmam & ſolidam habuerimus, fruſtrà Chriſtiani ſumus. Spes autem hæc noſtra non in nos, ſed in Deum defixa eſſe debet,quem cùm ſpectamus certiſſimum nobis eſt, eum eſſe fidelem & in promiſſis,& in comminationibus. Cùm autem nos ipſos reſpicimus,fieri non poteſt,quin horrorem quendam concipiamus, etiam ſi nihil nobis conſcij ſimus vel propter infirmitatem ſaltem noſtram. Cùm enim lapſum eſſe ſciamus Cherub Angelorum nobiliſſimum. Solomonem hominum ſapientiſſimum, Iſraëlem populorum electiſſimum, cùm & hoc intelligamus, non magis debere nobis Deum perpetuam noſtri tutelam & gratiam, qua nos ab omni caſu præſeruet, nec vnquam ceſſet viam ſalutis æternæ deducere, quàm aut illis, qui iam ſunt à nobis nominati,aut Iudæ vocato Apoſtolo,aut Saül electo Regi, aut Nicolao conſtituto Diacono, non poſſumus omni metu prorſus eſſe vacui, cùm præſertim per electum ſuum vas nos Deus moneat:Noli altum ſapere,ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit,ne fortè nec tibi parcat,cùm per eundem,vt cum timore & tremore ſalutem noſtram operemur, hortetur, cùm per alium, beatum hominem pronunciet,qui ſemper eſt pauidus: Per alium autem dicat: Qui ſine timore eſt,non poterit iuſtificari. Hæc tamen trepidatio noſtra non debet animos noſtros deiicere, ſed magis Chriſto ſubiicere,& fiduciam erga illum noſtram excitare,vt cum beato Iob dicat vnuſquiſque noſtrûm: Etiamſi occiderit me, in eum ſperabo. Quòd ſi verò

(Margin: Roma. 11. Philip. 2. Prouerb. 28. Eccleſi. 1. Iob 13.; C)

A ſi verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere certóque ſtatuere non iubemus, firma autẽ & certa ſpe vnumquenque eſſe iubemus, quòd in præſenti Peccatorum remiſſionem, in futuro verò ſeculo ſit vitam æternam conſequuturus, is ita rem accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui ſubeſſe falſum poteſt: Speramus autem etiam ea rectè, quæ ſecùs nonnunquàm euenire poſſunt. Quoniam igitur fieri poteſt vt credat aliquis firmiter, certóque ſtatuat ſe eſſe in gratia, & vitam æternam conſequuturum, & hæc eum opinio ſua fallat, ſperare iubemur magis quàm credere: Fidei enim ratio in veritate tanquàm à Deo reuelata, ſita eſt: ſpei autem ſufficientiſſima ratio ſita eſt in poſſibilitate eius acquirendi, quod ſecundum Dei mandatum & promiſſum ſperes. Deinde verò ſi fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere videntur iſti, fiducia timorem excludit, ſpes comitem ducit metum. Quamobrem rectiùs certa ſpe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remiſſionem, vt non omninò ſimus abſque metu. Quanquam nec credere quidem quiſquam prohibetur, abſit modò nimia ſecuritas. A qua ſententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: Sic certos Dominus ſuos eſſe iubet, vt tamen ſecuros eſſe nolit: Et iterum alio loco: Nos dum fidem docemus eſſe debere certam ac ſecuram, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione: nec ſecuritatem, quę nulla ſollicitudine impetatur: Quin potiùs dicimus, perpetuum eſſe fidelibus certamen cum ſua ipſorum diffidentia: tantum habeſt, vt eorum conſcientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omninò turbis interpelletur. Rurſus tamẽ qualẽcunque in modũ affligentur, decidere ac deſciſſere negamus à certa illa, quam de miſericordia Dei concepimus, fiducia. Caluin. in 1. Ioan. 5. Idem inſtition. ſuæ cap. 5.

B (in margin beside "tum habeſt")

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, adſcribere. Verba eorum hæc ſunt: Quamuis neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquam eſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti: peccata remitti vel remiſſa eſſe dicendum eſt: cùm apud Hæreticos & Schiſmaticos poſſit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum qui certò credat ſe abſolutum ac iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, déque Chriſti mortis & reſurrectionis efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorũ virtute & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam eſſe Dei conſequutum. Non quamuis hìc Patres certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Iſta certitudine ſcire quenquam poſſe negant, quòd ſit gratiam Dei conſequutus. Quominùs autem vel morali, vel probabili certitudine ſcire queat, aut ex facta ſibi diuinitùs reuelatione, ſicut de Maria virgine, déque Apoſtolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hìc Patres dubitare, quod iſti falſò aſſerũt: ſed poſſe dicunt quẽlibet, dum ſeipſum ſuámque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere: nihil vt ea res impediat, quominùs aliquis in gratia ſit, etiam ſi de propitiato reuera peccato non ſit ſine metu. Hæc nobis propterea viſum eſt pluribus perſequi, quòd in proximis ſuperioribus comitiis grauiter à quibuſdam minùs rem intelligentibus, Louanienſium hunc articulum, qui tamen eſt in Concilio Tridentino confirmatus, reprehenſum audiuimus. Qui ſic habet: Fides qua quis firmiter credit, & certò ſtatuit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq; poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imò eiſdem aduerſatur. Etiamſi firma & certa ſpe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ remiſſionem peccatorum, in ſeculo autem futuro vitam æternam. In huius igitur articuli defenſionem hæc obiter

Conc. Trident. ſeſſi. 5. cap. 9. — C — Explicatio verborum Synodi. — Articulus Louanien.

adſcribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio. A

Anabaptiſtæ reliquis prõptiores ad quæuis perferenda.

Quamuis magis etiam impij ſint Anabaptiſtæ, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, non minùs tamen & ipſi firmiter credunt, certóque ſtatuunt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe Dei gratiam eſſe conſequutos, ſe vitam æternam poſſeſſuros, quam vtrique hi, neque verò verbis id magis quàm factis etiam ipſis. Ad mortem enim oppetendam, ac duriſſimos quoſque cruciatus pro fide ſua perferendos, non paulò quàm vtrique ſunt alacriores. Nam ad quæuis quamlibet horrenda ſupplicia non aliter quàm ad epulas currunt, vt ſi quis inde velit argumentum ſumere vel doctrinæ veritatis, vel eorum gratiæ certitudinis, facilè poſſit in eam opinionem adduci, nullam vt aliam ſectam eſſe credat, in qua tanta ſit vel fidei veritas, vel gratiæ certitudo.

1. Corin. 13.

Sed verum eſt, quod à Paulo ſcriptum eſt: Etiamſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Non habet autem charitatem quiſquis diuidit vnitatem.

Cypri. tracta. 3. de ſimplicitate Prelatorum. Extra Eccleſiã nullũ martyriũ.

Tales, inquit Cyprianus, etiamſi occiſi in confeſſione Chriſti nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur, inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt qui in Eccleſia non eſt, ad regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura eſt, derelinquit. Pacem nobis Chriſtus dedit, concordes atque vnanimes eſſe præcepit, dilectionis atque charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata ſeruari mandauit: Exhibere ſe non poteſt martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem.

Matth. 5. Non pœna ſed cauſa facit martyrẽ. Aug. epiſ. 50.

Beati qui perſequutionem patiuntur, Dicit Chriſtus, Sed addit, Propter iuſtitiam. Non ergo qui propter B iniquitatem, inquit Auguſtinus, & propter Chriſtianæ vnitatis impiam diuiſionem, Sed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, Hi martyres veri ſunt. Ipſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt, ſed quos paſſio iungebat, cauſa ſeparabat. Poteſt impiorum ſimilis eſſe pœna, ſed diſſimilis eſt martyrum cauſa. Et ea eſt quæ facit martyres, non pœna, ſicut non loco repetens docet Auguſtinus.

Caluinus iactat ſuorum in patiendo alacritatem.

Quamobrem nihil eſt, quòd hoc nomine ſe ſuóſque magnificè Caluinus efferat, quódque propterea Lutheranis eos anteferendos eſſe putet, quòd promptiores paratioréſque ſint ad quæuis genera ſuppliciorum perferenda. Nam ſi vt quiſque promptiſſimus eſt ad mortem pro fide ſuæ partis obeundam, ſic eius fidei veritas cenſeri debet exploratiſſima certiſſimáque, nulla fides erit certior, neque verior, quàm ſit Anabaptiſtarum, cùm nulli ſint neque fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expetitę grauiores, quíque fortiùs, conſtantius, alacriùs ad eas, tum ad mortem etiam ipſam quamlibet horrendam, vltrò ſe obtulerint.

Aug. epiſ. 50. Donatiſtæ mortis oppetẽdæ cupidi.

Etiam Auguſtini ſeculo, quemadmodum ipſe narrat, prodigioſa quædam fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas ſolennitates ingentia Donatiſtarum agmina ſæpè veniſſe ſcribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. C Vnde quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, vt eos tanquam percutiendos ligari & dimitti iuberet, atque ita eorum impetum incruentus & illæſus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit.

Bernardus ſermo 66. in canti.

Neque verò tantùm Auguſtini ſeculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptiſtæ non minus vitæ prodigi, quàm Donatiſtæ. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, ſed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem, ſed qui minùs aduertunt, quanta ſit poteſtas Diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiam in corda quæ ſemel permiſſus poſſederit. Nónne plùs eſt hominem ſibimet manus inijcere, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe Diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Denique Iudas ſuſpendit ſeipſum, Diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magíſque admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt ſeipſum ſuſpenderet.

Aliud cõſtãtia martyrũ, aliud duritia Hæreticorũ.

Nihil ergo ſimile habet conſtantia martyrum & pertinacia horum, quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis duritia cordis operatur. Nec à maioribus ſuis degenerarunt noſtri quoque temporis Anabaptiſtæ, neque minùs fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere

pro

A pro fide ſua ſubeundo, quemadmodum inter alios oculatus etiam eius rei teſtis Iuſtus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, ſcripto prodidit. Sic ſtatim ab initio feruere cœpit Anabaptiſtarum hæreſis, neque deinceps etiam quoties exarſit, de feruore ſuo quicquam remiſit. Non ita Sacramentarij, quorum primus autor cùm fuerit ante quingentos plus minùs annos Berengarius, tantum abeſt, vt qui fuerunt eius tam ſectatores, pari alacritate quibuſuis diſcriminibus vitam ſuam obtulerint, vt ipſe etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem ſuum recantaſſe legatur & abiuraſſe. Qui cùm aliquantò pôſt graui morbo oppreſſus, ex hac vita migraturus eſſet, non mediocrem dolorem præ ſe tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hunc adduxiſſet, ac ſuſpirando dixiſſe fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam ſaluationẽ, vt ſpero, propter pœnitentiã meã, aut ad duram meam damnationem, ſicut timeo, propter eos, quos peruerſa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad verã viam tui Sacramenti: quemadmodũ contra Romantiũ de Roſa ſcribens narrat Ioannes Gerſon. Hac primùm tempeſtate noſtra gloriari de ſuis martyribus cœperunt: quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè ſuperarunt ſemper, & hoc etiam noſtro ſeculo ſuperant Anabaptiſtæ, vt ſi ſuorum illi martyrologium conſcribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere poſſent. Nihil eſt igitur, quòd glorietur de doctrinæ ſuæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis nec terrores nec Dei tribunal formidet: nihil eſt

Iuſtus Menius.

Berengarius & eius pœnitentia.

B quòd iactet perſequutiones, quas patitur, quódque ſuos eſſe dicat oues mactationi deſtinatas. Et dicunt, & faciunt hæc omnia fortiùs etiam Anabaptiſtæ, & fecerunt multis antè ſeculis, quàm vel auditum fuiſſet nomen Sacramentariorum: Legat qui volet epiſtolam Petiliani, quam confutat Auguſtinus, videbit quàm ille multa conqueſtus fuerit de perſequutione ſuorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint autores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter ſæuirent, quas etiam ſuis pœnis & ſanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur. Legat & duas epiſtolas Gaudentij, contra quas & ipſas duos libros ſcripſit Auguſt. inueniet ibi, quòd ſuos ille gaudere ſcribit, quòd perſequutores in fide Chriſti conſtituti ſuſtineant, quòd pro ſua parte verba Chriſti & Apoſtoli vſurpant: Beati qui perſequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur. Sed præclarè Auguſt. Si ſemper eſſet laudabile perſequutionem pati, ſufficeret domino dicere: Beati qui perſequutionem patiuntur, nec adderet, propter iuſtitiam. Item: Si ſemper eſſet culpabile perſequutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſacris literis: Detrahentem proximo ſuo occultè hunc perſequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniuſtus eſt, & qui eam facit, iuſtus eſt. Sed planè ſemper & mali perſequuti ſunt bonos, & boni perſequuti ſunt malos: illi nocendo per iniuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinam: illi immaniter, illi temperanter: illi ſeruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat,

Aug. lib. 2. contra lit. Petil. c. 19.

Ibid c. 1. 99.

Idem lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 2.

Matth. 5.

2. Tim. 3.

Aug. epiſt. 48.

Pſal. 100.

C quemadmodum laniet: qui autem curat, conſiderat quemadmodum ſecet: ille enim perſequitur ſanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt: impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Chriſtum, Iudæos flagellauit & Chriſtus: traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ, tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ. In iis omnibus quid attenditur? niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi cauſa, quis emendandi. Non ergo ſimilitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim poteſt habere ſimilem martyris pœnam, ſed tamen diſſimilem cauſam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter ſaluandus, alius damnandus. Quamobrẽ quiſquis ad Hæreticos & Schiſmaticos ab Eccleſia tranſit, etiam ſi occiſus propter nomen Chriſti poſtmodum fuerit, extra Eccleſiam conſtitutus, atque à charitate diuiſus, coronari, inquit Cyprianus, in morte non poteſt. Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti beſtiis animas ſuas ponant, non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt. Nihil igitur habent, cur martyrum ſibi gloriam vendicent, qui tam procul abſunt à martyrum cauſa, qui pro impia diuiſione mortem oppetere non dubitarunt.

Non pœnæ, ſed cauſæ ſimilitudo martyres facit.

Cyp. lib. 4. epiſt. 2.

Cyp. de ſimplicitate Prælatorum.

Habes itaque iam tria Euangelia,& ea quidem inter ſe valdè pugnantia. Si ſpectes alacritatem in tolerandis perſequutionibus,longo poſt ſe interuallo cæteros vtroſq; relinquunt Anabaptiſtæ. Si numerum inſpicias,veriſimile eſt,niſi tam grauiter in eos animaduerteretur,quòd eò quoque futuri eſſent ſuperiores: Si ſpeciem pietatis,quod vtrique fateri neceſſe habent,longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam,non minùs & iſti confidenter prædicant,quàm Caluinus,quòd doctrinam ſuam ſuper omnem mundi gloriam ſublimem, ſupra omnem poteſtatem inuictam, ſtare oporteat, quòd non eorum ſit,ſed Dei viuentis. Neque minùs clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina ſua, quod eſt verbum Dei, iudicaturi ſint. Et certè quotquot contra hæreſim hanc ſcripſerunt ſiue Catholici,ſiue Hæretici,non tam ſcripturis, quæ ſatis euidentes viderentur, quàm Eccleſiæ autoritate eam conuincere potuerunt. A

De quarta ſecta Suenckfeldij.

Finem iam fortaſsis Euangeliorum horum eſſe putas? Longius adhuc abſumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius,contra quem ſcriptos vidimus lingua Germanica quinque libros,quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos,& Sacramentarios, & Anabaptiſtas, & omnes non huius modò tempeſtatis, verumetiam priſcorum ſeculorum Hæreticos è ſcripturis errores ſuos confirmare,quod vſque adeò verum & certum eſt, vt etiam noſtri temporis hæreſeon architectus Martinus Lutherus id inficias ire non potuerit,qui propterea dicit ad extremum, nomen hoc eſſe conſequutum ſcripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæreticorum,quòd ex eo ducant originem omnes hæreſes, quandoquidem omnes Hæretici ſcripturæ præſidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertiſſet,ac fortaſsis in ipſis etiam Lutheri libris legiſſet Suenckfeldius, excogitauit & ipſe nouam hæreſim, ac ſcripturarum nixus præſidio ſcripturis autoritatem omnem abrogare conatus eſt. Sic enim loquitur cum ſuis: Non oportet legis aut ſcripturæ eſſe peritum, ſed à Deo doctum. Etiamſi millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non niſi ſcripturæ peritus euades,& nunquam à Deo doctus. Vanus eſt labor qui ſcripturæ impenditur, ſcriptura enim creatura eſt; Non conuenit Chriſtiano nimiùm creaturæ addictum eſſe. Deum audire oportet,huius voces de cœlo expectandæ ſunt, vt erudiant. Beatus vir,inquit Dauid,quem tu erudieris Domine. Aequè nos docet hodie,atque olim Patriarchas & Prophetas, viſionibus, ſomniis attendendum, illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet,ſcriptura non eſt verbum Dei,ſed mortua tantùm litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex ſcripturis doctum, è cœlis illud expectandum erit,non è libris. Spiritus Sanctus è ſupernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem,ſeu ſcripturarum lectionem. B

Pſalm.93.

De Thom. Muncero.

Philip. in hiſtoria Munceri.

Etſi autem viſionum,ſomniorum, & reuelationum eiuſmodi primus autor fuiſſe videtur Thomas Muncerus,qui primus etiam à Lutheri ſecta deſciuit,quemadmodum in hiſtoria, quam de illo ſcripſit, narrat Philippus, ita vt non minùs Lutherum quòd nimiùm laxaſſet, quàm Papam quòd nimiùm adſtrinxiſſet conſcientias, damnandum eſſe putaret,tamen inter errores,quos illi tribuit Philippus, hos tantùm enumerat,quòd amplectendæ pietatis Chriſtianæ vias has & rationes commonſtrarit: Primùm vt à manifeſtis criminibus,qualia ſunt,adulteria,cædes,blaſphemiæ,ſibi temperarent homines: Deinde vt corpus caſtigarent ieiuniis, vilitate veſtium, pauca loquendo,toruum obtuendo,barbam non radendo. Tum vt ſecreta loca peterent,déque Deo ſæpè cogitarent,quid ſit? num noſtri curam gerat? num vera ſit fides noſtra? ſigna ſimul à Deo poſtularent, quibus oſtenderet, quòd ſumus illi curæ,quódque noſtra fides recta ſit. Scripturis non fiderent, accepti verò Spiritus Sancti ſomnia certiſſima eſſe ſigna perſuaſum haberent. Dicebat Muncerus idem, Habere ſe mandatum, vt mutaret regimen ſeculare. Quamobrem cùm eſſet Alſteti, codicem confecit, in quo conſcripſit omnes, qui ſecum coniuraſſent ad caſtigandos minimè Chriſtianos Principes,& magiſtratum Chriſtianum inſtituendum. Hæc ſunt quæ Muncero tribuuntur à Philippo. De Suenckfeldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat, ſcribit idem in præfatione commentariorum, quos anno proximo ſuperiore edidit in epiſtolam ad Romanos,Stenckfeldius centimanus eſt: Habet milites paſſim, qui ipſius nomine non ſolùm ſcribunt,ſed etiam ſeditiones mouent,iactitant afflatus, C

Philippus de Steckfeldio.

& abdu

A & abducunt homines à publico miniſterio,& à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nunc quoque aduerſus me editis aliquot pagellis nomine Stenckfeldij, repetitur ille κοκίσμος gratiſſima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione ſcriptæ doctrinæ Deum communicare ſe hominum mentibus,ſed ſine medio. Neque ſolùm Philippus, verùm & Caluinus, & alij nonnulli videntur hæc ad Suenckfeldium tanquam primum autorem referre. Quamuis enim ante eum fuerunt cœleſtes Prophetæ, contra quos iuſta duo volumina conſcripſit Lutherus, quorum dux & anteſignanus fuiſſe creditur Thomas Muncerus,non tamen ij tam apertè à publico verbi miniſterio,& à lectione ſcripturarum homines deterrebant,ſicut nunc facit cum ſuis Suenckfeldius, qui non dubitant etiam ad patrocinium inſaniæ ſuæ trahere Pauli locum illum, vbi confert præſentis vitæ cognitionem,quæ eſt per verbum,cum perfecta & reuelata cognitione,qualis erit in altera vita. Hęc iſti detorquent ad hanc vitam,tribuentes quod eſt ex parte,ſcripturæ ſacræ,quod perfectum eſt,ſpiritus reuelationibus,ad quas cùm peruentum fuerit,illud quod eſt ex parte,puta tractationem & vſum ſcripturæ,ſomniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorum enthuſiaſmo Petri locus,vbi monet,vt attendamus Prophetico ſermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroſo loco,donec exoriatur Lucifer in cordibus noſtris. Satanæ illuſiones habent pro illuminatione Spiritus Sancti & pro Lucifero, quo exoriente, iam nihil ſit opus lucerna Prophetici ſermonis. Proferunt & illas ſcripturas, quas in libello quoq; B ſuo de abroganda Miſſa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem ſuum: Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum,& vnuſquiſq; fratrem ſuum,dicens: Cognoſce Dominum. Omnes enim ſcient me à minore vſque ad maiorem eorum. Nolite plures magiſtri fieri,vnus eſt enim magiſter veſter in cœlis. Non habetis neceſſe, vt aliquis doceat vos,vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur magiſtrum, qui in cœlis eſt, confugere iubent,vt ab eo doceantur,non à ſcriptura mortua,aut ab hominibus..

Cæleſtes Prophetæ. | 1.Corint.13. | Quibus ſcripturis pro ſua ſecta nitātur Stenckfeldiani. | 2.Pet.1. | Hebr.8. Hier.31. | Iacob.3. Matth.23. 1.Ioan.2.

Vide Pientiſſ. Rex, quò tandem iſti rem perduxerint. Poſteaquàm exemplo Lutheri licere ſibi quiſq; voluit,à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ recedere,& peculiari ſuo ſenſu ſcripturas interpretari,vt quod ipſe ſenſiſſet,id eſſe Dei verbum exiſtimaretur. Eò ventum eſt ad extremum, vt ſcripturarum autoritate ſcripturis autoritatem omnem detraherent,hominéſq; docerent non tam ſcripturis, quàm ſomniis & reuelationibus fidere. Suſtulerat Lutherus externum Sacerdotium & ſacrificium,hoc ei cùm non impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiam probari factum à multis,ipſe quoque ſuſtulerit externum verbi miniſterium,eadem autoritate,qua ſacrificium Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri autoritas maior eſſe debet,quàm Suenckfeldij,cum præſertim ſcripturarum hic maiore præſidio niti videretur? Nam ſacrificare plures nulla ſcriptura prohibuit, magiſtros autem fieri plures apertè non vno loco prohibuit. Cùm enim vnus magiſter noſter ſit in cœlis, videtur eius obſcurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, ſi quis alius audiatur præterea, quaſi parùm C idoneus ille ſit ad docendum nos,neque tantùm ſit in eo facultatis, vt citra miniſterium hominis id præſtare queat. Sic quod Euangelium per Lutherum orſus eſt Satanas, abſoluit per Suenckfeldium,vt ſublato Sacerdotio, ſublato ſacrificio,ſacris omnibus in ſummum contemptum adductis,externum quoque verbi miniſterium ſublatum iam eſſe videamus: Scripturas autem Canonicas vſq; adeò dignitate ſua prorſus omni ſpoliatas,nihil vt illis fidere iubeamur, quòd ſcriptura non ſit verbum Dei, ſed mortua tantùm litera,quæ ſit inter alias creaturas reputanda,cui nimis addictum eſſe,minimè Chriſtianũ decere videatur. Neq; verò contẽnendus aliquis eſt Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum eſſe centimanum,habere milites paſſim,qui non ſolùm ſcripta ſpargant ipſius nomine, ſed etiam ſeditiones moueant. Graſſatur lues iſta Suenckfeldiana,non modò per Germaniã vniuerſam ferè, verumetiã per Heluetiam, & eſt ingens eorũ numerus, qui iactant hunc afflatũ, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur,quàm vel Luthe. vel Zuingliani. Equidẽ neq; noui hominẽ,nec eius ſcripta vidi,ſed quod ſcripſit olim de iis,qui ſe falsò iactant Euãgelicos Eraſ. Roterodamus,quotquot ad eorũ ſe cœtũ adiunxerũt, neminẽ ſe ſcire,qui non ſeipſo ſit factus deterior, contrariũ eius cùm tuæ Maieſt. nomine legatione fungerer,apud Chriſtianiſſimũ Imperatorẽ,vereq; Catholicũ Regem

Quod Euangeliũ per Lutherũ orſus eſt Satanas, abſoluit per Suenckfeldium. | Stenckfeldianorum ingẽs multitudo ac vis.

Carolum quintum de Suenckfeldio dici audiui, idq; à viris quibuſdam grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius eſſent amplexi doctrinã, eos de repente quaſi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque ſecundum carnem iam, verùm ſpiritu deinceps ambulare, carnem vt ſuam cum vitiis & concupiſcentiis in ſpecie crucifixiſſe videri poſſint. Hic videre licet, quemadmodum Satanas non rarò ſe transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram ſanctitatis audientium decipiat ſimplicitatem. Quomodo quaſdam illecebras eſcarũ aucupes proponunt, vt faciliùs aues per oblectamenta gulæ capiant: ſic eſt quædam etiam Diaboli ſanctitas, id eſt, decipula humanæ animæ, per quam faciliùs capere poſſit, & falſis ſermonibus irretire: ſicut Ezechielem enarrans pluribus verbis perſequitur Origenes. Talem ſanctitatem olim in Pſallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & aliis eiuſdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quæ nihil aliud eſt, ſicut ab illo viro doctiſſimo dictum eſt, quàm decipula quædam humanarum animarũ, inſidiis Diaboli collocata. A

Sanctitas hæreticorũ diabolica decipula animarum.

Origenes.

Quatuor iam habes Euangelia, ſed non ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem, ſed ſecundum Lutherum, Zuinglium, Muncerum, Suenckfeldium: Portentoſa nomina, ſed ipſa magis Euangelia portentoſa, quæ Cacangelia rectiùs quàm Euangelia dicere poſſis, vt quæ malorum ſecùm Iliadem tulerint: non à Chriſto, verùm ab autore Diabolo profecta. Quam etiam ob cauſam Euangelici malunt, quàm Chriſtiani vocari: quòd conſcij ſibi ſunt, nihil habere ſe cum Chriſto cõmune. B Quàm parua autem ſcintilla, quæ ſimul vt emicuit, nullo prorſus negotio reſtingui ſtatim initiò potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in locis etiam cum puluiſculo (quod aiunt) Chriſtianã pietatẽ omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euãgeliis nouis.

Abſolutum exiſtimas iam Euangeliorum numerum? ingens adhuc eorum reſtat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam ſit illecebra impunitas, hac propoſita certatim proruperunt, qui vetera faſtidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen ſuum immortalitati conſecrare contenderent. Sed quis enumerando ſingulos recenſere, vel cuiuſque proprios errores explicare queat? cùm primis id operoſum, neque præſentis eſt inſtituti. Quamobrem nolo eſſe longior in commemorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetiis, qui poſt decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorũ inſtar fœda ſe libidine contaminaſſent, in montem nihilominùs quendam editum aſcenderunt, vnde ſe cum corporibus & animis ſublimes raptos iri perſuaſum habebant. Sed neque de aliis quibuſdam conuenticulis quicquam dicam, quorum Eraſmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant ſuos infantes occidendos, & tam immane facinus hilari vultu ſpectabant, perſuaſæ, ſic interfectos inter præcipuos ſanctos habendos. Quare quid magis horrendum dici poteſt? Quin & de Sacerdote quodam in Sueuia capto, nihil eſt quòd multa dicam, qui finem iam inſtare Chriſtianæ fidei docebat: quòd cùm lex Moſi mille quingentis annis durauerit, Chriſti quoque lex non ſit diutiùs duratura: quamobrem adeſſe iam tempus, vt alia lex, aliáque fides hominibus tradatur. C Déque alio quodam non procul à Vvittemberga, qui certum diem & horam colonis ſignificauerat, quo Dominus ad iudicium eſſet venturus. Quod adeò verum eſſe perſuaſum illis fuit, vt ab omni opere ruſtico ceſſarent, horam illam expectantes: cúmque fruſtrati expectatione ſua fuiſſent, in diſcrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil ſeminaſſent, nihil erat, quod meterent. Déque Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Sadducæorum hæreſim renouauit, cùm & reſurrectionem carnis negaret, & extremum iudicium, Angelos, Dæmones, Baptiſmum, Matrimonium, ſcripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apoſtata illo Præmonſtratenſi, qui docuit, non eſſe infernum, neque deſcendiſſe Chriſtum ad inferos, ſanctos Patriarchas & Prophetas in inferno nõ fuiſſe, Quin Chriſtũ etiam ipſum: quoniã cùm diceret, Deus Deus meus, quare me dereliquiſti? deſperare viſus eſt, hoc nomine condemnatũ eſſe. Potuítne dici magis blaſphemum aliquid? Sed & illos prætereo ſilentio, quibus horror eſt, ſi quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Epheſino Concilio pridem dãnata hæreſis Neſtorij reſuſcitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciã, qui decies per diem diabolũ adorant, quam etiã ob cauſam Dęmoniaci

Horrendæ & obſcuræ ſectę ſub Luthero natæ, quæ Eraſm. de amabili Eccleſiæ cõcordia.

Dauid tertius.

Apoſtata Præmonſtratenſis.

Noui Neſtoriani.

Dæmoniaci.

A niaci vocantur. cæterùm exorti ſunt demùm è ſchola Lutheri Ioãnes Cãpanus,& ex Hiſpaniis Michael Seruetus,qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blaſphemiis ediderunt:in iis nunc tandẽ veteres Arij & Macedonij errores in lucem reuocare,fidémq; , quam in Nicæno & Conſtantinopolitano primo conciliis, Patres congregati nobis tradiderunt,labefactare conãtur. Solùm enim Deũ patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere cõtendunt,quòd ille ſolus videt corda noſtra,quod nulla creatura facere poteſt:& eſt præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum ſolum , occidatur. Ad quem, Deum alium interceſſorem, procuratorem,& mediatorem habemus nullum, præter vnum Dominum Ieſum Chriſtum. Quid autem aliud his verbis , quàm adoratio inuoçatióque Dei filij , & Dei Spiritus ſancti prohiberi videtur?

Ioãnes Campanus. Michaël Seruetus.

Ecce quò ventum eſt ad extremum? Abrogato ſacerdotio, euerſo ſacrificio, Sacramentis omnibus modò non conculcatis,eò tandem res perducta eſt, vt nec infernus, nec cœlum eſſe credatur, & Chriſtus à multis Deus eſſe negetur. Quis vnquam futurum exiſtimaſſet, vt ex tam paruis initiis ad has tam horrẽdas blaſphemias, quas paucis perſtrinximus, ad extremum perueniretur? Sed ſcitum eſt illud:

Ex Lutheri initiis quàm horrenda impietas prodierit.

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuère moras.

B Quòd ſi venienti morbo ſtatim occurſum fuiſſet ab initio, minùs magnis nũc difficultatibus Eccleſia Dei premeretur:Longè latéq; ſparſa ſunt & hæc Seruetica contagia. Atque vtinam sereniſſimè Rex, ſicut aliæ,quas recenſuimus, hæreſes ex magna parte, ſic & hæc regni tui fines non attigiſſet: quæ cum impietate ſuperare cæteras videatur, nulla tamen eſt ex omnibus noſtri temporis hæreſibus, quàm ſit hæc ſcripturarum armis inſtructior:nihil enim crepat aliud,niſi ſcriptura, ſcriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quamuis Caluini ſcriptis fuerit error hic ipſius oppugnatus, auſus eſt tamen proficiſci Geneuam, & cũ eo ſermonem conferre. Tandem poſt multam & acerbam diſputationem, cùm dogma ſuum pertinaciter tueretur, capitis eſt damnatus.quod vrgente Caluino factum eſſe, dubium non eſt:qui mox librũ etiam edidit,quo doctrinã eius explicat,& rem omnẽ, quemadmodũ acta ſit,deſcribit,ſimúlque in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neque diſſimilia ſcripſit paſtor quidem Bremenſis,ſic enim ſe vocat, Timannus in farragine ſententiarum, quas collegit,non ſolùm ex priſcorum Patrum, qui fuerunt Chriſtianæ, verumetiam ex eorum ſcriptis, qui ſunt Cõfeſſionis Auguſtanæ:vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amſdorffij, Viti Theodori, productis teſtimoniis oſtendit, Caluinum cum Sacramẽtariis omnibus & Anabaptiſtis, ac aliis hæreticis ſceptro magiſtratus potiùs , quàm vel ſtylo vel diſputationibus eſſe refutandos. Intereà tamen de ſe ſuíſque tacet, quaſi non in eadem & ipſi cauſa ſint,cùm quod

Seruetus à Caluino damnatus & occiſus.

Timãnus Bremenſis docet puniri hæreticos.

C Lutheranorum de Sacramentariis, idem ſit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis.Nã quòd Lutherns inde ſumit argumentum, Sacramentariorũ doctrinã ab autore Satana profectam eſſe,quòd hæc ſecta in ipſo ſtatim exordio in tot capita eſt diſſecta,tã inter ſe diſſidentia,de verborũ horũ interpretatione,Hoc eſt corpus meũ, prudẽter id quidẽ & verè colligit. Veriſſimum enim eſt,quod à Gregorio Nazãzeno ſcriptũ eſt: Verũ enim quod eſt, vnũ eſt,mendaciũ autẽ multiplex. Ante quem etiam Athanaſius:Ibi eſt,inquit, vt Patres tradiderũt,veræ diſciplinæ & magiſterij argumẽtum,vbi eadẽ confitentur omnes, nec à ſe inuicẽ aut à maioribus diſſentiunt. Qui autem hoc animo nõ ſunt,improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cùm nec eadẽ profiteantur, ſed inter ſe diſcrepant, verã diſciplinam non habent:ſancti cõtrà ſinceræ ſunt veritatis præcones,eò quòd ſentẽtiis inter ſe conueniũt,& nullo diſſidio inter ſe laborãt,qui tametſi diuerſis tẽporibus vixerũt,æquè tamen ſimul eodẽ tendunt,vt eiuſdem Dei Prophetæ, & eiuſdẽ ſermonis interpretes. Eſt itaque certiſſimum argumentũ hoc eorum inter ipſos diſſidiũ, quòd non Dei ſed Satanæ ſpiritu agitẽtur. Sed quid? Si eadẽ ratione probare cõtendunt Sacramẽtarij quoque,quòd Lutherus Euangeliũ in lucem à ſe productũ eſſe gloriatur,id ſimiliter à Satana profectũ eſſe? quandoquidẽ non minus inter Lutheranos,quã inter Zuinglianos diſ

Nazazena. Atha. in epiſ. de ſyn. Nic. decre. contra Arianam hęreſim.

Hæreticorũ inter ſe diſſidium arguit, quo ſpiritu agitantur.

nos diſſidiorum videre licet. Ac illi quidem, quamuis hæc Chriſti verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem ſentiunt omnes, quòd in Euchariſtiæ Sacramento præſens adeſſe Chriſti corpus & ſanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius ſcripturæ ſenſu, ſed de dogmatibus ipſis mirabiliter inter ſe pugnant. A

Vis autem eorum diſſenſiones & pugnas audire? Equidem recenſere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obſeruem, verùm vt à leuioribus exordio ſumpto, deinceps ad grauiores progreſſum faciam. Biennio poſtquàm ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quaſi de tribunali pronuncians Deus apertè cauſam Lutheri condemnaſſet, admirabili quadam victoria Chriſtianiſſimo Imperatori Carolo contra factionis eius homines conceſſa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commiſſo, perexigua manu, ſolius Dei præſidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòſt paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio tranſmiſſo, multò numeroſiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipſum factionis in poteſtatem ſuam redegit. Poſt hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipſe pro miniſtro ſuo Cæſare cauſam ſuam agente pugnauit, ſtatim in tres ſectas Lutherana ſecta diſſecta eſt. Nam alij facti ſunt Interimiſtæ, alij Adiaphoriſtæ. Interimiſtæ porrò duplices, vni ex permiſſu Cęſareæ Maieſtatis, qui nulla in re alia ſe Lutheranos profitebantur, præterquam quod neque calicis vſum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cũ orbe reliquo Chriſtiano conſentirent, nõ recuſabant. Hos ex comitiorum decreto ſaltem ad Oecumenicum vſque concilium tolerandos eſſe Cæſar cenſuit. Sed vbi Chriſtiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit conſtitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum imperialium decreto ſe pariturum oſtenderat, auſi tamen hoc ſibi ſunt arrogare Lipſici Theologi, vt libellum, qui comitiorũ decreto fuerat approbatus, arbitratu ſuo corrigerent, & nouum interim conſcriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de iis non magnoperè cum Chriſtianis contendebant, ſed plus tamen aliquid ſibi de Lutheri doctrina, quàm fuit in interim illo Cæſareo permiſſum, reſeruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello ſubſcripſerunt, vt contenti docere, fide nos iuſtificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luth. ſola fide, id reiicerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas eſſe iudicarent. Viſum eſt autẽ illis & hoc Eccleſiæ, quàm diuerſum Luthe. dogma potiùs amplectendum, ad iuſtificationem opera eſſe neceſſaria, neque totam noſtram iuſtitiam in ſolius Chriſti iuſtitia ponẽdam eſſe. De pœnitentia quoque receptam Eccleſiæ partitionem admiſerunt: ſeptem eſſe Eccleſiæ Sacramenta conceſſerunt: Miſſam abolitam reſtituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorſus aboleuerunt. Epiſcoporum etiam iuriſdictioni quo minùs parerent, cauſam non dixerunt. Hæc ſunt quæ in illo Lipſico interim contineri ſcribit Matthias Flaccus Illyricus in quadam adhortatione ſua ad Eccleſias Miſnicas. Porrò Vvittembergenſes, etſi non diuerſum ſentire viderentur à Lipſenſibus, quod inde colligit Flaccus, quia ſcriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum ſchola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo ſubito diſcedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præſertim, pertæſum eius fuerit. Quare nondum eſſe tempus opportunum rati, traditum ab ipſo doctrinæ genus mutare, ſaltem ritus nouos, quos induxerat, abrogandos cenſuerunt, & veteres ex magna parte reſtituendos iuxta formam in libello Cæſareo præſcriptam. Vocauerunt autem hæc Græco nomine ἀδιάφορα: Latinè dicere poſſis indifferentia, vt quæ natura ſua ſunt eiuſmodi, nihil vt ad ſalutem intereſſe videatur, ſeruet quis ea, necne. Nam & nos in his, quæ fiunt externè, ſummam Chriſtianæ pietatis poſitam eſſe negamus, cùm omnis gloria filiæ regis ſit intrinſecus. Intùs videt Chriſtus, intùs amat, intùs alloquitur, nec vel punit, vel coronat, niſi quæ fiunt intùs. Sed vbi verè Deus intùs colitur, nõ ferè fit, vt eiuſmodi cultus per ſigna quædam & indicia ſe foras non proferat, & ad ſpectantium oculos traducat. Habent autem & hoc iſti ritus externi, quòd ſicubi ſimiliter ab omnibus obſeruantur, vnanimitatis cuiuſdam & conſenſus teſtes

Lutherana ſecta in tres ſectas diſſecta.

Interimiſtarum genus primum.

B

Lipſi. Theologi nouum condunt interim vt ſint ſecũdi generis interimiſtæ.

C

Vvittembergenſes Adiaphoriſtæ.

Quid Catholici ſentiant de ritibus externis, & quatenus conueniant cũ illis Adiaphoriſtæ. Pſalm 44.

A teſtes ſunt. In iis igitur maxima ex parte ſibi Vvittembergenſes cum Chriſtianis con-
ſentiendum eſſe duxerunt: vt iis quaſi ſignis à Luth. quãdam ad Chriſtum inclinatio-
nem ſe feciſſe declararent, ſimul ſpem facerent, ſucceſſu temporis futurum, vt reiecta
Lutherana, chriſtianam & catholicam doctrinam in omnibus amplecterentur. Odo-
ratus eſt hoc Flaccus, vt eſt minimè mucoſis naribus: itaque ſumma contentione, ne
qua mutatio fieret, obſtitit. cúmque ſe nihil proficere monendo, orando, obſecrãdo
videret, multis maledictis & probris etiã pręceptores ſuos, præ cæteris autem Philip-
pum, nunc obſcuriùs, nunc apertiùs inceſſere veritus non eſt, quòd chriſti ſui, hoc eſt,
Lutheri cauſam eos deſerere quiritaretur. Nam ille Chriſtum alium non nouit præ-
ter eum, qui natus eſt Iſlebij: neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare,
non veritatẽ, ſed ventrem, reſpiciẽtes, vt quorum Deus venter eſſet. Ad extremum,
cùm neque precibus, neque conuitiis eos à cœpto deterreri poſſe videret, diris deuo-
uit omnes. Cúmque nomen eis Adiaphoriſtarum priùs impoſuiſſet, hac tandem eos
ſententia, quaſi pro tribunali ſedens condemnauit. Cùm videã eos in ſua impœniten-
tia manere, & præſentes Adiaphoricas conſtitutiones contra conſcientiam promo-
uere & Papatui ſequuturo feneſtras fabricare non deſinere: pronuncio, impœnitẽtes
Adiaphoriſtas eſſe pro Ethnicis & Publicanis habendos: id eſt, neminem pium debe-
re cum ipſis vllam familiaritatem, conuerſationem, amicitiam habere: & ei qui præ-
ſertim nulla iuris neceſſitate eis adſtrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum con-
B tagium, & ita haud dubiè, iram diuinã. Vides quàm ſibi Flaccus autoritatem arrogat,
qui non dubitat ſcholam Vvittembergẽſem vniuerſam, ex qua prodiit etiã is, quem
ipſe pro Chriſto adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum con-
ſuetudine piis omnibus interdicere. Quod interdictum vtinam valuiſſet, cùm apud
alios pios omnes, tum apud eos præſertim, qui ſubſunt imperio Maieſtatis tuæ: minus
nunc turbarum in regno videremus. Verùm quæ cauſa eſt, quòd adeò damnat iſtas
Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, quàm quòd olfecerit per eas Papatui ſequutu-
ro feneſtras fabricari. Scilicet, nefas eſt fabricare feneſtras Papatui: feneſtras fabrica-
re Sataniſmo, nefas non eſt? quas fabricaſſe Lutherum negare non poteſt mutatio-
nibus iſtis, quas priuata ſua fecit autoritate. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis
Anabaptiſtæ, vnde Suenckfeldiani, vnde prodierũt Seruetiani? non aliunde certè,
quàm ex iis mutationibus, quas Lutherus inſtituit. Huic debemus quòd in Euchari-
ſtiæ Sacramento non eſſe Chriſti corpus & ſanguis docetur: quòd à baptiſmo paruuli
prohibentur: quòd ſcripturis Canonicis autoritas omnis detrahitur: quòd nec infer-
nus, nec eſſe cœlum creditur: quòd Chriſtus verus Deus Deíque filius eſſe negatur.
Fatetur hoc ipſe Caluinus, fatetur & Balthaſar Pacimontanus, vt in ſuperioribus de-
monſtrauimus, quòd è Lutheri ſcriptis doctrinam ſuam hauſerint. Lutherum ſcribit
Caluinus rudimenta poſuiſſe, viamq; commonſtraſſe: ſed interim præpoſtero eum
eſſe dicit ingenio, qui rectam ingreſſus viam, ſimulac viæ demonſtrator iter ſuum re-
C flectit, in eodem loco pedẽ obſtinatè figens vltrà progredi recuſet. Progreſſus igitur
eſt vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri, cœpítq; fieri politior &
inſtructior, ac eſſe Chriſtum in Euchariſtia præſentem negauit. Progreſſus eſt vlte-
rius etiam Balthaſar, qui ſicut Euchariſtiæ Sacramento Caluinus, ſic & ipſe, non ſine
Caluino tamen, baptiſmi quoque Sacramento, præſertim quod ad infantes attinet,
virtutem omnem detraxit. Progreſſus eſt longiùs adhuc Suenckfeldius, qui ſcripturis
autoritatem abrogauit. Tandem eò quò tẽdebat initio Satanas, peruenerunt eius
miniſtri Cãpanus & Seruetus, vt Chriſtum verum eſſe Deum, Deíque filium nega-
rent: atque ita cui rudimẽta poſuerat Euangelio Lutherus, ei colophonẽ adderẽt. Sic
factũ eſt, vt cũ aggeres validis aquis oppoſitos pauxillũ initiò Lutherus aperuiſſet, mox
tota moles aquarũ incũberet, & aggere perrupto, latè cãpos, ſegetes ac pagos ſubuerte
ret. Prudẽter admodũ, ſicut etiam tu meminiſti Flacce, monet Ariſtoteles, quod etiã
ante cũ docuit Præceptor eius Plato libro ſeptimo de legibus, cauendas eſſe legũ ac
politiarũ labefactiones: ac præſtare nonnunquã, vt errata legumlatorum ac magiſtra-
tuum tollerentur. Neque enim tantum vtilitatis allaturum, ſi quis corrigat aut mu-
tet, quantum ex eo detrimenti redundat, quòd aſſuefiunt paulatim homines,
non obedire magiſtratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare,
nihil

Illyricus flagellat Adiaphoriſtas.

Illyr. ſententia excõmunicatoria in Adiaphoriſtas.

Luther. Sataniſmo feneſtras fabricauit.

Illyricus in epiſtola ad illuſtriſſimum D. Albertum in Pruſſia Ducem.

Ariſtote. Polit. lib. 2.

nihil aliud fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines aſſuefacere ad mutandum plura maioráque: cùm quæ videntur in ſpeciem eſſe res minimæ, maximorum cauſæ ſint malorum. Quod in mutationibus per Lutherum fieri cœptis, euentus ipſe docuit, quæ feneſtras huic, quem nunc in Germania, videmus, Sataniſmo fabricatæ ſunt. Contra has igitur quiritari, his fortiter initio reſiſtere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, támque contumelioſè, benè de te merentem Præceptorem tuum acciperes, quòd is, quum neceſſarium eſſe videret, ordinem ac diſciplinam in Eccleſia, quæ per Luther. vtraque ſublata fuêre, pro virili ſua perficere conatus eſt, vt pedetentim eò reditus fieret, vnde facta eſt diſceſſio. Piũ fuit hoc inſtitutum hominis nõ omninò deplorati, cui violentæ mutationes iſtæ per Luther. factę nunquam placuerunt: cuius tyrannide ſe tandem aliquando liberatum eſſe nõ moleſtè ferre viſus eſt, cùm ſcribens ad Carlouitium, ſe deformiter ei ſeruiuiſſe fateatur. Tuam verò religionem hanc pientiſſ. Rex, non poſſum, quin laudem: quòd cùm à te quoque nonnulli petiuiſſent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibuſdã viſum eſt, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuiſti, ne ſignum id videri poſſe defectionis à religione Chriſtiana, quam à ſanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, & inclinationis ad Sataniſmum, quem nũc in multis Germanię locis florere, &, proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Poſſunt alicui videri leuiora, quæ ſunt petita de quibus magnoperè pugnare non oporteret: ſed vt nihil in rebus ipſis eſſet vitij, tamen in præciſione ab orbe reliquo Chriſtiano tantum eſt crimẽ, vt alia omnia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata. Atque hæc eſt, quam petunt nonnulli: Prę ciſionem enim petunt, non res ipſas, quas nihil ad ſalutem intelligũt pertinere. Quod ipſe quoque Vergerius, confitetur in Scholiis, quæ improbus homo ſcripſit in epiſt. Pontificis, ad regni Conſiliarios. Rectè fraudes iſtas Flaccus, quę verę pietati ſtruuntur, cuneo ſimillimas eſſe ſcribit, qui prima parte tenuiſſimus eſt, nec videtur in lignũ impactus magnam ligni diruptionem facere: ſed tamen, quantumuis prima ſit acies tenuis, nihilominùs aditum facit ſequenti craſſitiei, ita, vt cùm illa prima pars recepta ſit, neceſſariò tandem & ſequentia recipiantur, donec lignum penitùs diſcindatur. His fraudibus vſum eſſe Satanam videmus in Germania. Prima exitialis iſtius cunei acies fuit diſceptatio de indulgentiis: Secunda iam erat aliquantò craſſior, quando calix Laicis, vxores cõceſſæ fuerunt ſacerdotibus. Media pars Auguſtanę Confeſſionis approbatio: Poſtremò, Sataniſmus hic vniuerſus, de quo iam verba fecimus, quo tantam eſſe factam diſruptionem videre licet, vt niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos reſpexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrem non piè magis quàm prudenter feciſti rex optime, quòd ab iſto tam exitiali cuneo tibi regnóque tuo tam diligenter hactenus cauiſti, à quo deinceps etiam quantum tua tibi regnique tui ſalus curæ eſt, tantum cauere debebis.

Philippi contra Illyricũ defenſio. Teſtimoniũ Philippi de Luthero.

Conſtantia & pietas Regis Poloniæ.

Quàm periculoſum etiã in leuioribus à veteri religione deficere.

Quibus gradibus Sataniſmus Germaniam occuparit.

Habemus itaque iam tres vel quatuor ſectas Lutheranorum ſecundum Flaccum: Nam & Lipſicos Interimiſtas vult eſſe duplices, quod vnum ſit excerptum Interim, aliud ipſum verum Interim. Erunt igitur triplices Interimiſtæ, & vni Adiaphoriſtæ, quibus omnibus conſuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iam non eſt de Adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim Vvittembergæ anno ab hinc propè 20. qui ſicut anteà docti fuerant à Luthero, legẽ operũ reiiciebant. Cõtra quos ille multis diſputationibus cõtẽdit, & eos probroſo nomine vocat Antinomos.

Sexta eſt confeſſioniſtarum, qui ſunt Confeſſ. Aug. non de veſte linea, cuius cauſa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam eſſe vult primam exitialis cunei partẽ, ſed de ſumma Chriſtianarum rerum, de eo quod Euangelicæ doctrinæ caput eſſe putat Luth. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem ſui ipſius, cognitionem & gloriam Dei, quale eſt iuxta ſententiam ipſius dogma de libero arbitrio, de quo ſemper ita docuit, quod patiatur tantum, non autem agat, quòd ſit res de ſolo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re, quia nulli eſt in manu ſua quidpiam cogitare mali aut boni, ſed omnia, vt Vuicleffi articulus conſtantiæ damnatus rectè docet, de neceſſitate abſoluta eueniunt. Vnde non dubium Satana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen liberum arbitrium, ad ſeducendos homines à via Dei in

Aliæ ſectæ Lutheranorum.

Antinomi Confeſſioniſtæ.

Luth. in libr. quem inſcripſit, Operationes in Pſalmos De libero arbitrio.

viàs

A vias proprias: Et mala, inquit, opera in impiis Deus operatur. Cuius doctrinæ ſubſcripſerat etiam Philippus Melancthon in iis Locis communibus, quos edidit Vvittemb. anno vigeſimo, non ſine quadam arrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de ſanctis Doctoribus auſus eſt cenſuram ferre. Scripſere, inquit, de libero arbitrio Auguſtinus & Bernardus, & ille quidem ſua poſterioribus libris, quos aduerſus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non eſt ſimilis ſui. Sunt hac de re apud Græcos quoque quædam, ſed ſparſim. Ego quandoquidem non ſequor hominum opiniones, & ſimpliciſsimè & planiſsimè rem exponam, quam ferè obſcurarunt autores, tam veteres quàm noui: quia ſic interpretabantur ſcripturas, vt ſimul vellent tamen rationis humanæ iudicio ſatisfieri. Parùm ciuile videbatur docere, neceſſariò peccare hominem, crudele videbatur reprehendi voluntatem, ſi non poſſet ſe à vitio ad virtutem conuertere. Ideo & plura viribus humanis, quàm par erat tribuère, & mirè variàrunt, cùm rationis iudicio viderent vbique refragari ſcripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorſus Christiana doctrina à Philoſophia & humana ratione diſſentiat, tamen ſenſim irrepſit Philoſophia in Chriſtianiſmum, & receptum eſt impium de libero arbitrio dogma, & obſcurata Chriſti beneficentia per profanam illam & animalem rationis noſtræ ſapientiam. Vſurpata eſt vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à ſenſu & iudicio ſpiritus alieniſsima, qua videmus ſanctos viros non rarò offenſos eſſe. Addìtum eſt è Platonis Philoſophia vocabulum rationis æquè perniciosum. Nam

Philippus quàm arroganter primum negarit liberum arbitrium.

B perinde atque his poſterioribus Eccleſiæ temporibus Ariſtotelem pro Chriſto ſumus amplexi, ita ſtatim poſt Eccleſiæ auſpicia per Platonicam Philoſophiam Chriſtiana doctrina labefactata eſt, ita factum eſt, vt præter Canonicas ſcripturas nullæ ſint in Eccleſia ſynceræ literæ. Redolet Philoſophiam, quicquid omninò commentariorum extat. Et paucis interpoſitis: In quæſtionem vocatur, ſit ne libera voluntas? reſpondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, neceſſariò iuxta diuinam prædeſtinationem eueniunt, nulla eſt arbitrij noſtri libertas. Quid igitur inquies, Nullàne eſt in rebus (vt iſtorum vocabulo vtar) contingentia? nihil caſus? nihil fortuna? Omnia neceſſariò euenire ſcripturæ docent. Vallam ait Eckius, quòd ſcholarum ſententiam de libero arbitrio cõfutauit, plura voluiſſe ſcire quàm didiciſſet. Et in fine huius loci ſummam colligens, dicit: Si ad prædeſtinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla eſt libertas, ſed eueniunt omnia iuxta prædeſtinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem quædam videtur eſſe iudicio naturæ libertas, ſi ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas eſt, etiam naturæ iudicio. Concludit tandem: Vides lector, quantò ſimpliciùs de libero arbitrio ſcripſerimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholaſtici. Et in annotationibus in Epiſtolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædeſtinationem Dei, poſteaquàm confirmauit, quòd nulla eſt rerum contingentia, nec libertas arbitrij, ſic tandem loquitur: Nos verò docemus, non ſolùm permittere Deum creaturis, vt operentur, ſed ipſum omnia propriè agere, vt ſicut fatentur proprium opus Dei

Aliud Philippi teſtimonium contra liberum arbitrium.

C fuiſſe Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria eſſe, ſiue quæ media vocantur, vt comedere, bibere communia cum brutis, ſiue quæ mala ſunt, vt Dauidis adulterium, Manlij ſeueritatem animaduertentis in filium, cùm conſtet Deum omnia facere non permiſsiuè, ſed potenter, vt Auguſtini verbo vtamur, vt ſit eius proprium opus Iudæ proditio, ſicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in iis libellis, quos adoleſcens etiamnum ſcripſit, Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum eſſe dicit Lutherus, contra Eraſmum de ſeruo arbitrio ſcribens, non ſolùm immortalitate, ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignum, cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi ſorduit ac viluit, vt tibi vehementer compaterer. In alterum verò præfatus, non dubitat eum doctoſsimi Thomæ Aquinatis Commentariis anteferre. Hieronymi autem & Origenis Commentarios meras eſſe nugas & ineptias, ſi illius annotationibus comparentur. Ac parum abeſt, quin eum Paulo ſuperiorem faciat, certè proximum illi eſſe vult. Verùm vtrunque libellum hunc toties variando Philip. ipſe poſteà multis in locis erroris condemnauit, in hoc præſertim capite de libe. arbit. Nam ſæpè deinceps vtrunq; excludi fecit, multa detrahens, addens, mutans, corrigens, vt poſtremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In iis autem Locis, qui ſunt impreſſi

Lutherus quanti ſcripta Philippi fecerit, quorum tamen nonnulla dogmata ipſe poſteà Philippus damnarit.

In ſcriptis poſterioribus Philippus cōfirmat liberū arbitrium.

anno triceſimoſexto Argentorati, triceſimooctauo Vvittembergæ, 46. Lipſiæ, quinquageſimoquinto Vvittembergæ, apertè recantauit ea, quæ in primis illis ſcripſerat de libero arbitrio. Sic enim loquitur: Valla & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideo quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis, anno 46. & 55. excuſſis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis diſputationibus deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionum, imò omnium motuum in pecudibus & elementis. Dixi autem ſuprà, non eſſe in Eccleſiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam eſſe neceſsitatem fatalem omnium, ſed aliquam contingentiam concedendam. Non neceſſe fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miſcenda eſt diſputatio de determinatione diuina quæſtioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 36. & 38. ac poſterioribus: Cùm in natura hominis reliquum ſit iudicium & delectus quidam rerum, quæ ſunt ſubiectæ rationi aut ſenſui, reliquus eſt etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana poteſt ſuis viribus ſine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc eſt libertas voluntatis, quam Philoſophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus diſcernens iuſtitiam carnis à ſpirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto continere. Et hanc vocant iuſtitiam carnis: imò hanc diſciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc ſententia de libero arbitrio nihil habet abſurdi: & eſt germana cum aliorum Scriptorum Eccleſiaſticorum ac ſynodorum, tum verò etiam Auguſt. ſententia: nec adigit ad deſperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritus ſancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam noſtræ voluntatis. Non probo deliramenta Manichæorum, qui prorſus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritu ſancto: quaſi nihil interreſſe inter ſtatuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres cauſas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritum ſanctum & humanam voluntatem aſſentientem, nec repugnantem verbo Dei. Poſſet enim excutere, vt excutit Saül ſua ſponte: ſed cùm mens audiens, ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante etiam ſpiritu ſancto conatur aſſentiri, in hoc certamine voluntas non eſt otioſa. Et iterum poſt pauca: Vidi multos non Epicuræos, qui cùm eſſent in mœrore propter ſuos lapſus, diſputabant, quomodo ſperem me recipi, cùm non ſentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Præterea ſi nihil agit liberum arbitrium, intereà donec ſenſero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & aliis vitioſis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium eſt: & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saül, non coacti, ſed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuerſio in Dauide, vt ſi lapis in ficum verteretur: ſed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promiſsionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm ſe ſuſtentat hac voce: Dominus tranſtulit peccatum tuum. Et iterum poſt pauca: Cùm promiſsio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contradictoriæ voluntates, neceſſe eſt eſſe in nobis aliquam diſcriminis cauſam, cur Saül abiiciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſsimilem in iis duobus. Et in capite præcedenti, quod eſt de cauſa peccati & contingentiæ. Eſt autem hæc pia & vera ſententia, vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non ſit cauſa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed cauſæ peccati ſunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui ſua voluntate abuti potuit, ſéque à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi perſequitur.

Philippus ſe Manichæum fuiſſe reipſa declarat.

Ex quibus planum cuique fieri poteſt, quemadmodum Philippus Melancthon, quicquid ab eo peruersè ſcriptum fuerat de libero arbitrio in Loc. Comm. anni 21. ſimul & magiſtri ſui Mart. Luther. eadem de re ſententiam, tanquam impiam & cum hæreſi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum eſt in Epitome philoſophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno 38. vbi ſimiliter dānat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ſerunt contentiones, & Vallæ abſurdas imaginationes, quę propter diuinam gubernationē adimūt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epiſtol. ad Rom. poſterioribus expungi fecit ea

A quæ ſcripſerat anno vigeſimoquarto, quòd eſſent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium,& quòd æquè propriumeius opus eſſet Iudæ proditio,ſicut Pauli vocatio.Quin enarrat illum locum:Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum.Nec vult,inquit,nec approbat,nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Auguſtanæ Confeſsionis eſt autor idem Philippus, in ea quoque diſceſſum eſt à Lutheri ſententia, quo ad hoc doctrinæ caput,quod ille tamen ad finem vſque vitæ ſuæ tanta pertinacia defendit,vt mori ſe priùs paratum oſtenderet,quàm ab hac ſua ſententia diſcederet: In qua quantum poſitum eſſe putauerit,& in exordio, ſicut paulò antè commemorauimus,& in fine libri,quem ſcripſit contra Eraſmum,ſatis declarauit.Sic enim prope calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd ſolus præ omnibus rem ipſam es aggreſſus, hoc eſt ſummam cauſæ, nec me fatigaris alienis illis cauſis de Papatu, indulgentiis, purgatorio, ac ſimilibus nugis potiùs, quàm cauſis in quibus me hactenùs omnes venati ſunt fruſtrà. Vnus tu & ſolus rerum cardinem vidiſti,& ipſum iugulum petiuiſti.In eo igitur quod rerum cardo,quod cauſæ totius eſt iugulum, auſus eſt Philippus cum ſuis,qui Auguſtanæ ſunt Confeſsionis,à magiſtro ſuo Martino Luthero ſe palàm diuerſum ſentiendo ſegregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreſeos & impietatis condemnare? Et reuerà cardo Lutheranæ doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio,quod ruere non poteſt,quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iuſtificatione præſertim, déque rebus ad B illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus,& in ea perſtat. Neque ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope, quam ſcripſit contra venerabilem virum Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum, quo grauiter inſectatur præceptorem ſuum Philippum, quòd in hac tanta re à magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat,quòd Caluinizet.

Cardo Lutheranæ doctrinæ eſt de libero arbitrio.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranæ ſex capita, quorum ſextum reuerà caput eſt,agitur enim de ſumma rei. Sed neque minoris momenti eſt ſeptimum, de quo immane quantum eſt inter Lutheranos diſsidium: Neque enim agitur de linea veſte,ſed de eo,quem præcipuum doctrinæ Chriſtianæ locum vocat Philippus,quem ſummam Euangelij continere ſcribit,nimirùm de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat,cùm illi tantum tribuit.Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cùm in Auguſtana Confeſsione minùs dilucidè fuerit locus hic explicatus,fas ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid diſſerere, quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeſsionis Auguſtanæ præcipui ſunt Doctores,tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ,vt non longè res abfuerit à ſeditione.Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt,vt ipſe ſcribit,Hæreticus, Antichriſtus,Iudæus, niger Diabolus,Draco,homo nefarius,conſceleratus,hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo con-C fictum,quacunque incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret,quódque quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat,vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudiis, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus viſus fuerit ſcriptitare.Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit,quòd affirmaret Chriſti paſsionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe,cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur.In ſumma,tantum fuit odium homini conflatum, vt non ipſe modò tanquam impius haberetur,verumetiam qui ſermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura quidem communi digni ducerentur. Miſſum fuit Vvittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum,Pomeranum,Forſterum,& alios. Miſſum eſt Vittembergam, approbata eſt per Brentium,& qui ſunt eiuſdem ſectæ.Hic vides,de vna eadémq; doctrina,quam diuerſum fuerit iudicium Vvittembergenſium & Vittembergenſium Doctorum, cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literæ diſcrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Oſiander, quod ipſe ſcripſerit, idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum,nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram.

1. In Apol. Confeſſ. Auguſt. 2. in locis cõmun.

Oſiander male tractatus à confeſsioniſ.

Oſiandri doctrina Vvittébergæ damnata, Vittébergę approbata à cõfeſſioniſtis.

Iurãdum eſt Vvittembergæ in Confeſſionẽ Auguſtanã & verba Philippi.

Cæterùm contra ſcriptum illud, quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe quoque ſcriptum contrarium Oſiander: in quo cauſam adfert, cur hanc ipſius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem Vvitembergæ vel Theologiæ Doctorem, vel artium fieri Magiſtrum, niſi priùs conceptis verbis iuxta formulam ſibi prolatam iurauerit, ſe tria ſymbola, Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſij retinere firmiter, ac tueri ſimul & defendere velle. Quòd ſi quid inciderit, quod in iis tribus Symbolis & Auguſtana Confeſsione ſatis determinatum non ſit, nolle ſe quicquam de eo concluſiuè (quod vulgò dicitur) dicere, niſi re priùs ad ſeniores Doctores, qui conſtanter huic adhærent Confeſsioni, relata, & conſilio cum illis communicato. Seniores autem iſti cùm ſint Philippus & eius ſimiles, ſi quid incideret, quod in hac Auguſt. confeſs. ſcriptum non ſit, neceſſe habent, A

Oſiander de confeſ. Auguſt.

qui iurauerunt in Confeſsionem, nihil de eo ſtatuere, niſi quod viſum illis fuerit. Ita vt quod ipſi probauerint, id recipere ſint adſtricti, etiamſi diuerſum aliquid in ſcripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in ſacræ ſcripturæ, ſed in Auguſtanæ confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros, iurauerint.

Tanti autem cõfeſsionem' iſtã fieri ſcribit Ioann. à Lasko, vt nõ deſint inter Lutheranos, & quidẽ non poſtremi, qui dicant ſe malle Pauli ipſi[9] Apoſtoli, quã vel de Lutheri, vel de confeſsionis Auguſtanæ doctrina dubitare.

Itaque ſi ſcripturas potiùs ſequerentur, periurij reatum non effugerent. Confeſsionem autem hanc Philippus ipſe ſcripſit, penes quem etiam eſt eam interpretandi poteſtas. Ex quo conſequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam confeſsionem, neceſſe habeant illam eo ſenſu accipere, quem Philippus attulerit, vt ſic reiecta ſcriptura ad tria ſymbola tantùm, & ad Philippi doctrinam ſint alligati. Hæc de Philippo Oſiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atque etiam ſecum deliberent, B num ſuos filios mittere Vvittembergam debeant, vt ibi Magiſtri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus, nihil velit ſtatuere, niſi de ſententia ſeniorum confeſs. Auguſtanæ, etiamſi contrarium dicat ſcriptura: Quam ſi ſequi potiùs voluerit, erit periurij reus. Ita ſecreta fit quædam, inquit, conſpiratio, quæ magis hominum, quàm Dei verba reſpicit: atque ideò Chriſtianæ reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plùs apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta Scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis oſtendi, creditum non eſt. Simul vt Philippus paruam ſchedam ſcripſit, qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim creditum eſt. Ac paulò pòſt: Vox audita eſt, inquit, de cœlo Patris de Chriſto dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt ſecundum eorum conſilium, non autem ſecundum ſcripturas, pronuncies: Sic Oſiander ferre non potuit, vt homines ad Confeſsionem Auguſt. quòd Philippi verbum eſt, alligarentur potiùs quàm ad Dei verbum, cùm quod ipſe, non quod Philipp. doceret, id eſſe Dei verbum

Alligari ad Philippi verbum.

credi vellet: cùm ſe nulla re Philippo inferiorem eſſe iudicaret: nulla vt cauſa eſſet, quamobrem non ipſius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm C præſertim Philippus, quemadmodum aliis pleriſque in rebus, ita & in doctrina de iu-

Viginti opiniones cõfeſsioniſtarũ de vno dogmate iuſtificationis.

ſtificatione, nunquàm ſibi ſatis conſtiterit. Viginti dicit eſſe diuerſas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi diſcipulorúmque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam ſcripſit. Nam ſimul vt, inquit, locum aliquem in Scripturis viderunt, in quo iuſtitiæ mentio fieret, ſtatim nouam ex eo iuſtificationem ſunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iuſtificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem eſſe noſtram iuſtitiam, alterum ex verbo reputatum eſt, vt diceret, Deum iuſtitiam ſuam nobis imputare, nos pro iuſtis habere, etiam ſi non ſumus, atque hanc eſſe iuſtitiam noſtram. Legit alius: Iuſtificati ſumus per ſanguinem eius, ſtatim ex eo collegit, quòd pretioſus Chriſti ſanguis ſit noſtra iuſtitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi: mox docuit, Obedientia Chriſti eſt iuſtitia noſtra. Legit alius, Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: Reſurrectio, inquit, Chriſti eſt iuſtitia noſtra. Legit alius, Spiritus ſanctus arguet mundum de iuſtitia, quia vado ad patrem, affirmauit ilicò, quòd Chriſti tranſitus ad

patrem

A Patrem eſt iuſtitia noſtra. Legit alius, quòd efficimur iuſti abſque meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quòd gratia & miſericordia Dei ſit iuſtitia noſtra. Legit alius, Ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſsionem præcedentium delictorum, euestigiò docuit, remiſsionem peccatorum eſſe iuſtitiam noſtram. Legit alius, Liuore eius ſanati ſumus, aſſeruit ilico, quòd vulnera Chriſti ſunt iuſtitia noſtra. Iam igitur enumeraſſe ſe ſcribit nouem genera iuſtificationum è ſcripturis collecta, malè inter ſe cohærentia, neque tamen omnia ſe adhuc recenſuiſſe. Enumerat deinceps, quæ è ſuo quiſque capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iuſtitia ſit opus Dei, quod ipſe in Chriſto operatur, alij, quod nos Deus ad æternam vitam recipit, alij, quod meritum Chriſti, alij de media quadam iuſtitia loquuntur, quam tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd eſſentialis iuſtitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iuſtitiam. Sic Oſiander quatuordecim opiniones de iuſtificatione recenſet, & quam ipſe profert eſt quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione ſcripti, quod contra ſe Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

Nunc tu vide Sereniſsime Rex, quandoquidem ſic ipſi diſsident inter ſe non de lana caprina, quod dici ſolet, ſed, quod ipſimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Chriſtianæ loco, qui ſummam Euangelij totius in ſe continet, quàm tutum ſit, de quocunque tandem Chriſtianæ doctrinæ capite diſceptetur, à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ deficere, & animam vnius alicuius iſtorum fidei committere, qui nuper exortus *Quàm periculoſum fidere Sectariis, tantopere diſceptantibus de maximis rebus.*
B non modò cùm ſuæ congregationis proceribus, ſed ne ſecum quidem ipſe perſæpè conſentiat, ſicut in hoc ipſo capite de iuſtificatione toties eſt à Philippo variatum. Certum eſſe dicit argumentum Lutherus, quandoquidem ſeptem aut octo ſectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab autore Satana profectam eſſe, quòd in ipſo ſtatim exordio ſit in tot capita diſſecta. Atqui nos non ſeptem, ſed bis aut ter ſeptem Lutheranorum ſectas de vno ſaltem iuſtificationis articulo, qui ſummam Euangelij continet, recenſuimus. In vniuerſum autem de rebus etiam aliis diſsidentes, quater ſeptem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallenſis homo Laicus Caſpar Querchamer triginta ſex loca Lutheri inter ſe pugnantia ſuper vno duntaxat articulo, qui eſt de communione vel vtriuſque vel alterius ſpeciei ſacramenti Euchariſtiæ. Quòd ſi triginta ſex has opiniones ad iſtas vigintiſeptem, quas enumerauimus, addendas aliquis putauerit, erunt ſexagintatres. Quàm multæ ſunt autem ſectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quiſquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina ſit ab autore Satana profecta? *Triginta ſex pugnantes opiniones de communione vtriuſque vel alterius ſpeciei.*

Caue putes pientiſsime Rex, Chriſti cauſam ab iſtis agi, aut hoc eorum eſſe ſtudium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil eſt, quod eis curæ ſit minori, ſuam vt gloriam propaget, ſuum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò eſt quod eorum quiſque ſtudet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina ſua in terris, in hoc eorum cura conſumitur omnis, vt ſit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc *Quid venentur noui ſectarum aſſertores. Pſalm. 48.*
C eſt confeſsio Philippi, hæc Brentij, hæc Oſiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipſi itidem vt Anabaptiſtas, habent pro hæreticis, de Lutheranis tantùm loquor, quos illi viciſsim iudicant hæreticos, neque diuerſum eſt Chriſtianorum omnium de illis iudicium. De iis igitur dico, quòd & ipſi quamlibet induti ſint ouium veſtimenta, tamen quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti, de ſua quiſque, non de Chriſti gloria ſollicitus eſt. Quamobrem & ipſi, quamuis ex eadem Lutheri ſchola profecti, non eandem tamen confeſsionem habent omnes, conſtat enim, quòd Auguſtanam confeſsionem non receperunt niſi Saxonicæ Eccleſiæ. Ne in ipſa quidem Auguſtana ciuitate, vbi Cæſari primùm fuit exhibita, recepta eſt: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui ſint Confeſsionis Auſtuſtanæ. Quam etiam cauſam fuiſſe puto, quòd cùm ante ſex annos iterum à Philippo ſcripta fuiſſet confeſsio Synodo Tridentinæ offerenda, ſic librum inſcripſerunt: Confeſsio doctrinæ Saxonicarum Eccleſiarum. *In Schola Lutheri non omnibus placet Auguſta. Confeſſ.*

At Brentius quamuis & ipſe præ ſe ferat à Lutheri doctrina ſe non eſſe alienum, minimè tamen in eo voluit acquieſcere, quod in illo ſcriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodiit Euangelium. Verum ſcripſit & ipſe peculiarem ſuam confeſsio *Conſilium Brentij in edenda noua confeſsione.*

nem non ſub ſuo,ſed ſui Principis nomine,quam etiam congregationi Concilij Tridentini propoſuit. Eſt autem illud ſcitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Oſiander in confeſsionis Auguſt. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præſcriptam à Philippo fidei formulam ſequerentur, cùm quilibet eorum de ſe perſuaſum haberet,quòd in ſacris literis maiore, etiam quàm Philippus, progreſſus feciſſet: Atque ideo ſe quoque non minus idoneum quiſque iudicabat, qui peculiarem etiam ſuæ fidei confeſsionem conſcriberet. Sic iſti dum ſui quiſque nominis illuſtrandi, quàm inueſtigandæ propagandæque veritatis eſt ſtudioſior, licere ſibi volunt, vt nō ipſi modò à ſe inuicem, ſed etiam à magiſtro ſuo Luthero nonnullis in rebus, etiam iis, in quibus cardo Chriſtianæ rei vertitur, diſſentientes nouam ſibi quiſque fidem conderent,ac ſingularem ſuam confeſsionem exhiberent. A

Petrus à Soto cur aduerſus Brētij cōfeſſionē ſcripſerit.

Vidit hoc homo quidam Hiſpanus Petrus à Soto,qui nullam aliam præter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confeſsionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari ſatis non potuit,quando quidem vterque magiſtrum ſuum eſſe Lutherum profitebatur, quòd fidei ſuæ nihilominus diuerſas confeſsiones adferebant. Viſum eſt ei quiddam portenti ſimile. Quòd ſi quemadmodum ante annos viginti ſeptem factum eſt, quo tempore ſuam Cæſari confeſsionem proteſtantes obtulerunt. Zuingliani ſeorſum ſuam confeſsionem produxiſſent, minus id illi mirum accidiſſet. Nam ſicut iam à nobis dictum eſt, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales viciſsim,ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab iis, qui quod à Luthero fuit inuentum,idem Euangelium ſe profiteri iactarent,id verò inſtar eſſe monſtri videbatur,quòd ex eadem ſchola profecti non eandem confeſsionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio,Ducem Vvittembergenſem,ſub cuius nomine confeſsionem ſuam Brentius ediderat, à Chriſtiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea inquam fide,quam à maioribus noſtris,ſicut ipſi ab Apoſtolis acceperunt,per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Chriſtianæ religionis ardenti vehementer doluit,quòd eò ſe Brentij & collegarum eius conſiliis adduci paſſus eſt Princeps ille, qui ſingulari quadam ſuæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur,vt ſingulariter ſuæ fidei potius confeſsionem Synodo proponeret,quàm in Catholica,quam à ſuis maioribus accepiſſet,acquieſceret. Quamobrem tenere ſe non potuit,quin ipſe quoque ſuam aſſertionem ederet,ſed non ſingulariter tamen ſuæ,verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita ſcribi curauit,vt ex vna facie concionatorum Ducis Confeſsionem oſtenderet, ex altera Catholicam. Et doctrinæ Ducis,Catholicam doctrinam:authoritatibus ſcripturæ,autoritates non pauciores teſtimoniis Patrum,teſtimonia pariter opponeret. B

Quā ſcribendi rationem Petrus à Soto ſeruauerit

Scripſerat autem in eo libro Princeps, teſtificari ſe velle coram Deo & Eccleſia ſtudium ſuum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in ſcholiis excipiens: Prius,inquit,ea fuit agnoſcenda,prius erat ſtatuendum, vt ea doctrina cui propagandæ datur opera, ſit verè pia: maximè nunc, quando conſtat omnibus in dubium verti,quæ ſit vera doctrina. Non te lateat, inquit, Princeps optime, quòd ſicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici ſequuntur: ſic eam Catholici viciſsim,cui tu propagandæ das operam. Nec ſunt apud eos pauciores aut minus fide digni teſtes, quàm apud veſtros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandæ das operam, ſed aut impiæ, teſtibus Catholicis, aut certè dubiæ, neceſſaria ratione. Nónne igitur ſatius eſt ab hoc ſtudio ceſſare, & vel ſaltem ſuſpendere iudicium,& expectare humiliter à Deo illuſtrari, ídque exigere piis operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etſi enim non ignoramus ſuum eſſe diſcrimen inter politicam & Eccleſiaſticam functionem, tamen cùm Pſalmus nos grauiſsimè hortetur, Nunc Reges,inquit,intelligite,erudimini qui iudicatis terram: ſeruite Domino in timore & tremore,non debuimus cœleſtem vocem contemnere, &c. C

Dux Vvittēbergenſis, ne fallatur ſcripto Brentij, qui cōfeſſionē illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Pſal. 2.

Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò,inquit,ſit hoc diſcrimen, oportebat benè exploratum habere:certum eſt, alienum eſſe à Principe Remp. adminiſtrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Eccleſiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare ſententiam: alioqui timere debent, quod ſequitur poſt verba hîc citata, Nequando iraſcatur Dominus contra eos, &

Non confundēda functio ciuilis cū Eccleſiaſtica.

pereant

A percant de via iuſta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt diſciplinam. Quid verò magis indiſciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam ſequi, & intrudere ſubditis ante iudicium Eccleſiæ: E regione verò poſt alia pleraque ſic ſcripſerat: Nihil maiore diſcretione moderandum eſt, quàm zelus illæ agnoſcendæ & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & diſcrimina deducit hominem: vt teſtis eſt Paulus ſupra modum æmulator paternarum ſuarum traditionum, atque ideo iam expertus correctionem verè paternam Dei, de aliis dicit: Teſtimonium illis perhibeo, quòd zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ideóque pro illis triſtitiam magnam & continuum dolorem cordi ſuo ineſſe aſſerit. Debet igitur quiſque primò gradum ſuum agnoſcere, & iuxta illum ſequi & non præire, duci, & non ad ſe ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi: Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es: non enim ſapis quæ Dei ſunt.

Non cuiuis zelo fidendū in cauſa religionis.

Galat. 1. Rom. 10.

Matth. 16.

Quid eſt in iis verbis non modeſtè, non piè, non verè, Catholicéque dictum? Et ea tamen exaggeranda ſibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miſcendum, quòd auſus fuerit Principi dicere vir pius, Vade poſt me Satana: cùm tamen is nihil eiuſmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoſcat quiſque gradum ſuum, ne ſi præire velit, & non ſequi Spiritum Sanctum, dicatur illi: Vade poſt me Satana. Vide autem impotentiam hominis: Qui ſcripſit aſſertionem hanc fidei Catholicæ contra ſingularem Brentij Confeſsionem, ei nomen eſt Petro, cognomen à B Soto. Loci nomen id ſit an familiæ, mihi non ſatis liquet. Sed eſt inſignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen ſuum tribuere, ſed eum per contumeliam vocat Aſotum. Dicuntur autem ἀσῶτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque ſtudio perditi, qui bona ſua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obiicit Brentius, vt eum per ſummam iniuriam Aſotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hæc noſtra ſecula tulerunt ſanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic ſeculo nequam nuncium remiſit: ac quò magis vacare pietati poſsit, ſancti Dominici ſequutus inſtitutum, ante complures annos in illius familiam tranſiit, non aliis quàm ſacrarum literarum ſtudiis deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè ſanctéque traductæ tanta fuit fama, vt eum ſibi præ cæteris omnibus eligeret Chriſtianiſsimus Imperator, cui ſecretiora ſuæ conſcientiæ vulnera detegeret, à quo ſanandis illis medicinam peteret, cuius miniſterio remiſsionem peccatorum ſe conſequuturum ſperaret. Solent autem potentiſs. quique Reges non alios ad id munus aſciſcere, quàm qui ſunt excellenti doctrinâ, vitæque ſanctimoniâ commendati. Quò magis autem intelligas, quòd minimè ſit ſuo de illo iudicio fruſtratus pientiſ. Imperator: inter cętera hac quoque in re integritatis ſuæ ſpecimen de ſe præbuit ſingulare, quòd cùm vltrò fuiſſet Epiſcopalis illi dignitas delata, reſpuit, ac pauperem vitam potius elegit, in qua reliquum ætatis ſuæ tempus conſumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te ſereniſsime C Rex miſſus ad M. Imperatoriam proficiſcens, Dilingam ad Cardinalem Auguſtanum, virum cùm præclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertiſſem. Is nunquam ſatis eximias & ſingulares hominis virtutes apud me prædicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Aſotum appellare. Quid eſt hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoſcere Lutheri diſcipulum è Satanæ ſchola profectum, niſi mendaciis eiuſmodi tam ſancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui ſtatim in ipſo limine ſic impegit, vt apertè falſo conuitio vti non vereretur? Neque tamen ille ſatis libidini ſuæ feciſſe ſe exiſtimabat, niſi quo falſo probro virum ſumma pietate religionéque preditum affecerat, eodem etiam vniuerſum Epiſcoporum & Sacerdotum ordinem perſtringeret, quos vocat Prælatos Aſoticos. Quaſi verò non plures Aſotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam ſunt inexhauſta libidine, vt ne coniunx quidē illis vna ſufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè ſi partem iſtorum exiguā cum toto conferas orbe Chriſtiano. Sed non poſſunt iſti ſibi temperare, quin ex qua ſchola ſint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magiſtri ſui, ſannis, ſcommatis, dicteriis, conuitiis, calumniis parum Chriſtianis, libros ſuos omnes infarciant:

Brētius quomodo Sotū aggreditur.

Brentij petulentia Aſſotum vocantis.

Laus Petri à Soto.

Cardinalis Auguſtanus.

Brentij probrum in magiſtratus Eccleſiaſticos.

Virulentum libelli Brentiani proœmium.

Sed audi quæſo, quale ſit, quámque virulentum huius libelli proœmium? Orditur A à fabula quadam de ſeruis, qui contra ſuos dominos inſurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppreſſerint. Tales eſſe vult epiſcopos Catholicos, ſeruos flagriones, conſcelerata mancipia, qui ſint auſi mouere ſeditionem contra ſuos dominos, & eos de gradu ſuo deturbare.

Prima Brentij probatio. 1.Corint.3.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiuſmodi ſeruos eſſe probet? Scriptum eſt, inquit, Quis eſt Paulus? quis Apollo niſi miniſtri per quos credidiſtis? Nunquid autem non rectè dici poteſt ex aduerſo: Quis eſt Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cæſar? quis eſt Sigiſmundus Rex, niſi miniſtri, per quos ius cuique ſuum tribuitur? quorum miniſterio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: niſi fortè de ſeculari quoque Principe ſcriptum non eſt: Dei miniſter eſt tibi in bonum. Non ſine cauſa gladium

Rom.13.

portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentiſſi-

Eſaiæ 10.

mus fuit Senacherib Rex, eum non modò miniſtrum, verumetiam virgam furoris ſui & baculum vocat Dominus: atqui nullum eſt tam vile mancipium, quod non virgæ ſit & baculo præferendum. Nunquid ideo Reges & Principes ſubeſſe debent populo, non præeſſe? quia per eorum miniſterium ius cuique ſuum Deus tribuit: bonos præmiis, malos debitis afficit ſuppliciis? Profertur & alia ſcriptura: Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuerſus, fuit ſubiectus Corinthiis?

Secunda probatio. 1.Cor.3.

Etiam Sigiſmundus noſter eſt, ſed nunquid tanquàm qui ſubiectus ſit nobis? Abſit, B ſed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & Dominus noſter. Hic videre quilibet poteſt, quàm verum ſit, quod de Hæreticis ab Hilario ſcriptum eſt: Omnes ſcri-

Hilarius in libro ad Conſtantium Auguſtum.

pturas ſine ſenſu loquuntur. Atqui talibus è ſcriptura petitis vocibus, claſſicum iſti cecinerunt ruſticis, quo ſunt ad arma capienda contra ſuos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue Reges, ſiue Principes, omnes ſunt ſerui veſtri, vos autem Chriſti, vt in ipſum Brentium, & eius ſimiles ea rectiùs quadrare videantur, quæ de ſeruis præfatur, qui contra ſuos dominos inſurrexerint. Affertur & tertia ſcriptura: Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, nos autem ſeruos veſtros. His tri-

Tertia probatio. 2.Cor.4.

bus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Epiſcopos Eccleſiæ ſubiicit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet ſeruos & miniſtros Eccleſiæ dici, vt qui Princeps eſt Epiſcoporum, & in terris Chriſti vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd ſeruorum Dei ſe ſeruum eſſe ſcribit: cùm ſcriptum ſit, Maior

Gen.25.

ſeruiet minori. Et eſt ita reuerà, quòd nulla maior eſt ſeruitus, quàm ſit eorum qui præſunt in ſollicitudine: qualis fuit hic ipſe, cuius hæc teſtimonia proferuntur, qui cùm

Rom.12. 1.Cor.9.

liber eſſet, ſe fecit ſeruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eũ quotidie premeret vrgerétque ſollicitudo Eccleſiarum omnium:

1.Cor.11.

ita vt non poſſet etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur & ego non infirmor? quis C ſcandalizatur, & ego non vror? Tales ſerui quin ſint Epiſcopi, quis eſt qui velit inficias ire? Quin & ipſi Reges & Principes, non diſſimili ſeruitutis genere premuntur.

Reges etiam quodãmodo ſerui.

Nam ſi non ſeruiunt vtilitati ſubditorum, ſi nulla cura tanguntur ſalutis eorum, ſi voluptatibus tantùm, aut ſuis priuatis commodis inſeruiunt, certum eſt, quòd eiuſmodi nec Reges veri Reges, nec Epiſcopi veri dici merentur Epiſcopi. Monet Sa-

Eccleſ.32.

piens: Rectorem te poſuerunt, noli extolli. Eſto in illis quaſi vnus ex ipſis: curam il-

Apoſtoli & horum ſucceſſores Epiſcopi ſimul ſerui & domini.

lorum habe. Hoc igitur eſt ſeruum eſſe, non ſubiectum eſſe, quibus præſis, non vt eos pro dominis agnoſcas, qui tibi fidei formulam præſcribant: ſed vt ne te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodeſſe ſtudeas, quibus te præeſſe Deus voluit. Ad hunc modum ſerui fuerunt Apoſtoli, & ſunt etiam nunc eorum ſucceſſores Epi-

Act.20.

ſcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Regere, inquit, non regi: præeſſe,

Hebr.13.

non ſubiectum eſſe. Ad gregem autem his verbis vtitur: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquam eorum Domini: præſcribite eis docendæ fidei formulam? Nihil horum: Sed obedite, inquit, ſubiacete eis. Quæſo te, potuítne dici planius aliquid? potuítne clarioribus verbis oſtendi diſcrimen inter

paſtores

A paſtores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obedire & ſubiacere? Et tu non reformidas Spiritui ſancto repugnare, tam dilucidè ſententiam ſuam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit ſeruus hic, qui cùm liber eſſet, ſeruum ſe fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum ſe ſeruum eſſe profitetur, ita loquitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire ſerui ſolent ad Dominos? Ac paulò pòſt: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrûm, qui hoc opus fecit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in quali virga venerit, qualem ſeruum ſe geſſerit erga ſuos Dominos, non hos modò, verùm etiam alios, quoſdam, nominatim autem Alexandrum & Hymenæum, quos & ipſos Satanæ ſe tradidiſſe ſcribit, vt diſcant non blaſphemare. Non dixit ille: Vade poſt me Satana: ſed quod multò durius eſt, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea ſceleratum eum fuiſſe dices mancipium, qui contra ſuos dominos inſurrexerit? Habes iam, qualis fuerit ſeruus Paulus. Quid autem Petrus? Num huius diſsimilis? Ananias cum Zapphira vxore ſua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri, conſcia vxore ſua, & afferens partem quandam ad pedes Apoſtolorum poſuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituiſancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. Introiuit & vxor eius, neſciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, ſi tanti agrum vendidiſti? At illa dixit: Etiam, tanti: Petrus autem ait ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium, & efferent te. Confeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic ſeruus fuerit qui mortis vitæq; poteſtatem in ſuos dominos haberet.

Qualis ſeruus fuerit Paulus Apoſtolus. *1. Cor. 4.* *1. Cor. 5.* *1. Tim. 1.* *Qualis ſeruus Petrus Apoſtolus.* *Act. 5.*

B

Sed & qui ſucceſſerunt in Apoſtolorum locum, nihilo minore fuerunt, ſicubi res poſtulabat, libertate. Scribit de quodam Euſeb. (veriſimile eſt Fabianum fuiſſe Pontificem Romanum) quòd cùm Philippus Imperator, qui primus Chriſto nomē dedit, in die qua vltimæ Paſchatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Eccleſiaſticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet, admiſſus ab eo non fuerit, niſi prius confiteretur, & iis qui propter peccata inquirebantur, & in pœnitentiæ loco fuerant conſtituti, ſe coniungeret: alioquin niſi hoc faceret, non ipſum admittendum fore, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à ſeruo de gradu ſe deiici quiritabatur? Imò ſcribit Euſebius eum promptè obediuiſſe, ſyncerúmque ac religioſum animum erga Deum ipſis operibus declaraſſe. Non ita Conſtantius Imperator, qui graui perſequutione catholicos Epiſcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confeſsionem conſcribi vellet, ita vt nouem ſub eo fides fuiſſe conſtitutas recenſeat Socrates. Adeò fuit illius ſeculi ſtatus, noſtris temporibus iis non diſsimilis. Verùm & qui tum fuerunt Epiſcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberium quemadmodum ipſe ſcribit Athanaſius, per Spadonem ſuum, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & munera pollicitus ſi feciſſet, & ſupplicia comminatus niſi paruiſſet. Quid ad hæc Liberius? Non ita ſe habet, inquit, Eccleſiaſticus Canon, neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd ſi omnino Imperator curam ſuam pro Eccleſiaſtica pace interponere quærit, aut ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, deleantur quoque ea quæ contra eum ſcripta ſunt, fiátque deinde Eccleſiaſtica ſynodus longè à palatio, vbi nec Imperator præſto ſit, nec Comes ſe ingerat, nec Iudex minetur, &c. Poſt hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cùm perueniſſet, magna & ibi libertate dicendi vſus eſt: Deſine, inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere, ad omnia potiùs ſuſtinenda parati ſumus, quàm nos Chriſtiani eò deueniamus, vt Ariani appellemur. Ne coge nos fieri Chriſti perduelles, &c. Talis fuit ſeruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium abire

Quales ſerui Veteres, Pontifices & Epiſcopi. *Euſeb. lib. 6. c. 34. hiſt. Eccleſiaſt.* *Exemplū de autoritate Pōtificis in Imper.*

C

Conſtantius Imperator à Pontifice Liberio correptus. *Socra. lib. 2. c. 41. Eccle. hiſt.* *Atha. in epiſ. ad ſolitariam vitā agentes.*

paratior,

paratior, quàm vt ſuo munere ſtrenuè non fungeretur. Similibus & promiſsis & minis adortus erat idem Conſtantius Hoſium Cordubenſem Epiſcopum. Verùm is ſcriptis ad eum literis, propoſito fratris exemplo? Quid tale, inquit, à Conſtante actum eſt? aut quis ibi epiſcopus relegatus? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum: ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs à nobis ea diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Neque diſsimilis fuit horum Hilarius Pictauienſis Epiſcopus: Proclamo tibi, inquit, Conſtanti, quòd Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deum pugnas, contra Eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum ſed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis ſocia atque communia ſunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, Antichriſtum prękuenis, & arcanorum eius myſteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor profanorum es, indoctus piorum, ſubrepis nomine blandienti, occidis ſpecie religionis, impietatem peragis, Chriſti fidem, Chriſti mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te Conſtanti requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuæ tempora, quibus quiſquam in vnum blaſphemiæ ſuæ baratrum deſcendens, per gradus præcipites cucurrit. Namque poſt primam veræ fidei ſynodicem, congregato rurſum Antiochiæ concilio fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ędificatoribus, quibus ſua ſemper diſplicent, vt accidere ſolet: vt ſemper deſtruas, quod ſemper ędifices. Et in ſequenti libro: certè voces exclamantium à tua manſuetudine exaudiri decet: catholicus ſum, nolo eſſe Hęreticus: chriſtianus ſum, non Arianus: & melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere. A B

Hoſius Cordubenſis Epiſcopus. Ibidem. Athanaſius.

Aliud exemplum Hilar. in li. ad Conſtant.

Serm. 1.

Et qui ſequutus eſt hos trecentis pòſt annis, & amplius, Ioannes Damaſcenus, cùm Leo Iſaurus Conſtantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum ſuſcepiſſet, eáſque è templis eieciſſet, his verbis contra eum ſcribens vſus eſt: Cùm iam inde ab initio plurimi ſacerdotes & reges Chriſtiani à Deo dati fuerint, qui & ſapientia & pietate, & non ſermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimę pręterea fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggreſſus eſt? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus ſanctus, & verbum Domini ex Hieruſalem. Non patiemur, vt aliâs aliter ſentire, temporúmque viciſsitudine fidem variare liceat, vt ea iis qui ſunt extra Eccleſiam ridiculi appareat. Non patiemur, vt regio ſubiaceat edicto, ſi fortè conatus is fuerit morem à maioribus noſtris traditum euertere. Non eſt enim piorum regum, ſubuertere ſanctiones eccleſiaſticas: non Patrum hæc, ſed latronũ & prędonum ſunt, quæ vi extorquentur, non libera perſuaſione fiunt: Non regibus dixit Dominus, Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum: Non regibus ligandi vel ſoluendi poteſtatem tradidit Chriſtus, ſed Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus. Et proximè in ſequenti ſermone, Non eſt regum præſcribere leges Eccleſiæ. Vide quid dicat eximius ille Apoſtolus, Et alios quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tertiò Paſtores & Doctores ad ædificationem Eccleſię: non addit reges. Et iterum, Obedite prępoſitis veſtris & ſubiacete, ipſi enim peruigilant pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri. Et iterum, Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui loquuti ſunt vobis verbum, quorum contemplantes conuerſationem imitemini fidem. Non ſunt vobis loquuti ſermonem Reges, ſed Apoſtoli, ſed Prophetæ, ſed paſtores, & doctores. Cùm præcepiſſet Deus Dauid, vt ſibi curaret ędificandam domum, dixit ei, Non tu ędificabis mihi domum, quandoquidem vir ſanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apoſtolus, cui honorem, honorem: cui timorẽ, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura eſt, vt benè ſit Reipublicæ, Eccleſiarum conſtitutio ad C

paſtores

A paſtores & doctores pertinet: eiuſmodi alienæ functionis inuaſio, prædonum eſt &
latronum, ô fratres. Saül Samuelis pallium diſcidit. Quid autem ei poſteà euenit?
Scidit Deus regnum ipſius, & dedit illud Dauid regi manſuetiſsimo. Etiam Ieſabel
perſequuta eſt; & linxerunt ſues & canes ſanguinem ipſius. Herodes Ioannem ſu-
ſtulit, & à vermibus eroſus exanimatus eſt. Quin & hac ætate noſtra beatus Germa-
nus, non vitâ ſolùm, verùm & ſermone illuſtris, alapis cæſus, & in exilium relegatus
eſt. Et alij multi Epiſcopi & Patres, quorum neſcimus nomina, an hoc latronum &
prædonum facinus non eſt? Dominus, cùm adiiſſent eum ſcribæ & Phariſæi, vt ten-
tarent, laqueo ſermonis eum irretituri, quærebant, Num licet dare cenſum Cæſari?
reſpondit eis, Exhibete mihi numiſma: cùm autem illi protuliſſent, Cuius, inquit,
habet imaginem? illis autem reſpondentibus, Cæſaris: Reddite, inquit, quæ ſunt
Cæſaris, Cæſari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ô Rex, in iis quæ pertinent ad præſen-
tis vitæ negocia libenter paremus, qualia ſunt, vectigalia, tributa, & id genus largi-
tionum acceptiones, quorum gratia adminiſtratio Reipublicæ noſtræ tuæ fidei con-
credita eſt: In conſtituendo autem Eccleſiæ ſtatu, habemus paſtores, qui loquuti ſunt
nobis verbum, & ritus atque inſtituta eccleſiaſtica nobis expreſſerunt. Non tranſ-
ferimus terminos, ab orbe condito nobis præſcriptos. Sed tuemur & retinemus tra-
ditiones quemadmodum accepimus: Nam ſi cœperimus Eccleſiæ ſtructuram vel in
minimo demoliri, paulò pòſt moles vniuerſa corruet. Ac paucis interiectis: Non re-
B cipio, inquit, regem, qui per tyrannidem ſibi ſacerdotium vſurpat. Non reges acce-
perunt poteſtatem ligandi & ſoluendi. Et iterum poſt pauca: Non aſſentior, vt re-
gum legibus gubernetur Eccleſia, ſed patrum potius traditionibus, ſiue ſcriptæ re ſint,
ſiue non ſcriptæ.

Habes, quales illo tempore ſerui fuerint Epiſcopi, Liberius, Hoſius, Athanaſius,
Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terræ Principis, verùm totius orbis Im-
peratoris, impiis conatibus obſtiterint: quàm intrepidè dicere fuerit auſus vnus ex il-
lis: Ne te miſceas Eccleſiaſticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed
potiùs à nobis ea diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ con-
credidit. Quid ſi viuerent illi noſtro hoc, non minùs propè quàm fuit illud, infelici
ſeculo: ſi viderent, non modò Prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquam-
que ſingularem fidei ſuæ confeſsionem adferre, ac ſynodo facienda decernendáque
præſcribere: quid eos facturos fuiſſe putas? Dicerent proculdubio eadem illa, quæ
tum ab eis dicta ſunt: Catholici ſumus, non Hæretici: Chriſtiani ſumus, non Luthe-
rani, non Brentiani. Melius eſt nobis in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati po-
tentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter
ſe poſt hos in ſimili cauſa geſsit Ambroſius? Valentinianus Imperator iunior, Iuſti-
næ matris impulſu; cùm puer adhuc eſſet propemodum ſibi de fide iudicium vſur-
pare conatus eſt. Quid ad hæc Ambroſius? Dalmatius (inquit) me Tribunus & No-
C tarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans, vt ipſe iudices lege-
rem, ſicut legiſſet Auxentius. Nec tamen expreſsit eorum nomina, qui fuerant po-
ſtulati: ſed id addidit, quòd in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudi-
cio tuæ. Cui reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iu-
dicare me debet, cùm hoc aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus, non ſolùm
ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis: In cauſa fidei vel Eccleſiaſtici ali-
cuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis.
Hæc enim verba reſcripti ſunt: Hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare.
Quinetiam ſi aliâs quoque argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cau-
ſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter re-
ſpondet clementiæ tuæ, ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſsi-
milem? Niſi fortè vilis quibuſdam tanti imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius &
fides confeſsionis conſtantia probata eſt, & ſapientia melioratæ Reipublicæ profe-
ctibus prædicatur. Quando audiſti, clementiſsime Imperator, in cauſa fidei Laicos de
Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt ſacerdotalis iuris ſi-
mus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum?
Si docendus eſt Epiſcopus à Laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus
audiat,

Collatio veteris Eccleſię cum hac noſtra in vindicāda poteſtate & doctrina Eccleſiaſtica.

Exēplū Ambroſij Amb. li.5.epiſt.32.

audiat, Epiſcopus diſcat à Laico. At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel A
vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei
Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudi-
care? Eris, Deo fauente, etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſe-
bis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui Laicis ius Sacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fa-
uente, vir maturioris æui dicebat, non eſt meum iudicare inter Epiſcopos. Tua nunc
dicit Clementia: Ego debeo iudicare. Neque verò ſcripſit hæc modò, verùm & dixit
Amb. epiſ. 33. Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Noli te grauare (inquit)
Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te ex-
tollere: Eſto Deo ſubiectus. Scriptum eſt, Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Im-
peratorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ: Publicorum tibi mœnium ius
commiſſum eſt, non ſacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixiſſe vi-
Matth. 22. detur: Vade poſt me Satana? Neque id per Epiſtolam tantùm, quæ minùs erubeſcit,
Caluinus. verumetiam præſenti coràm. Quamuis autem æquè Caluinus infeſtus ordini noſtro
ſit atque tu Brenti, ſingularem tamen hanc ſancti huius hominis moderationem ac
prudentiam, cum animi magnitudine fiduciáque coniunctam vehementer commen-
dat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum eſſe cognitorem tantæ controuerſiæ, id
quod illius temporis neceſsitas poſtulabat, & ipſa etiam perpetua rei natura. Perpe-
Calui. cap. 8. inſtit. ſuæ. tuam rei naturam poſtulare dicit Caluinus, vt ne cauſarum Eccleſiaſticarum, fidei
præſertim, iudex eſſet Imperator. Nec erga Valentinianum ſolùm ſe talem geſsit B
Theodoretus lib. 5. c. 8. Eccle. hiſto. Ambroſius, verùm & Theodoſium Imperatorem, poſt cædem Theſſalonicæ patra-
tam, ingreſſu templi prohibuit, deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iuſsit,
intra quos myſteria peragebantur, quòd ea ſolis patere Sacerdotibus diceret. Purpu-
ram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò pa-
tienter tulit Imperator, vt diceret etiam poſteà, neminem ſe noſſe, qui ſciret Epiſco-
pum agere, præter vnum Ambroſium. Fecit autem hæc Ambroſius nihil exemplum
veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in martyrem Babilam à Io-
anne Chryſoſtomo celebratum, qui cùm Imperatorem tanquam vile quoddam &
nullius pretij mancipium, ſic è Dei templo exegiſſet, ſicut paſtor ſcabioſam & mor-
bidam ouem excludit ab ouili, capitis luit ſupplicium, Cuius veſtigiis inceſsit etiam
D. Staniſlaus Cracouiēſis Epiſcopus & martyr. vnicum in gente noſtra, ſingularéque ſanctitatis exemplar Staniſlaus Cracouienſis
Epiſcopus, qui cum impio tyranno Boleſlao propter multa flagitia deſignata ſacris
interdixiſſet, glorioſam pro Chriſti nomine mortem oppetere non dubitauit.

Collatio Eccleſiaſticæ in Epiſcopis & ciuilis poteſtatis in Principibus. Hóſne tu omnes, quorum laus in vniuerſa celebratur Eccleſia, quos cum Chriſto
nunc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum ſimi-
les alios, quos longum eſſet omnes commemorare, ſcelerata mancipia vocabis? quæ
ſeditionem contra ſuos Dominos mouere, quæ de gradu ſuo eòs deiicere minimè
Pſalm. 44. vereantur, dum aut eos, propter patrata ſcelera, Satanæ tradunt, aut non patiun-
Chryſoſt. li. 3. de Sacerdotio, & de verbis Eſaiæ homil. 4. tur, vt in ea ſe, quæ ſui muneris non ſunt, ingerant, modò non eadem iſta verba C
proferentes: Vade poſt me Satana? Serui quidem ſunt Epiſcopi, ſed de quibus ſcri-
ptum eſt, Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Qui eorum principatus
tantò eſt omni regno excellentior, ſicut & à Chryſoſtomo, & à Gregorio Nazan-
zeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis præſente Imperatore, ſcriptum
legimus, quantum inter ſpiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina &
humana diſcrimen & interuallum eſſe poteſt. Sed audi, quo loco illos habeat ſanctiſ-
Ignatius epi. 7. ad Smirnēſes. ſimus ille martyr Ignatius: Scriptum eſt, inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego
autem dico, Honorate quidem Deum vt autorem omnium & Dominum, Epiſcopum
autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum qui-
dem ſecundum Deum, Sacerdotium verò ſecundum Chriſtum. Et poſt hunc honora-
re oportet etiam regem. Nemo enim potior eſt Deo, neque ſimilis ei, neque Epiſcopo
honorabilior in Eccleſia, Sacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute, neque Regi,
qui ſimilis eſt in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti.
Qui enim honorat Epiſcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à
Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Epiſcopo? vt in nullo
ei contradicatur? terribile enim eſſet tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem

quis

A quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt à quoquam con-
temni: hic enim non ab homine, ſed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Sa-
1. Reg. 8.
mueli de contemptoribus eius: Non te ſpreuerunt, ſed me. Et Moſes populo aduer-
Exod. 16.
ſus ſe murmuranti: Non aduerſus nos murmuraſtis, ſed aduerſus Dominum Deum.
Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Oſias & Saul Re-
ges, dum ſibi ſacerdotiũ vſurparent. Itaque nulla fuit vnquàm gens tam barbara, quæ
Sacerdotes ſuos & Epiſcopos nõ ſummo honore proſequendos putaret. Sacerdotiũ
Iudæorum vmbra fuit cum noſtro Chriſtianorum ſacerdotiò comparatum: tãta fuit
nihilominus Epiſcoporum in eo reuerentia, vt non ipſi modò Iudæi, verùm & gen-
tiles nonnulli ſumma eos veneratione proſequerentur. Scribit Ioſephus, repetit
Origenes, & ex iis etiam nonnulli, qui res geſtas Alexandri conſcripſerunt, quòd
Alexander Macedonum Rex, cùm quæ petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudæorum,
non obtinuiſſet, iratus ei vehementer, Hieroſolymam cum exercitu profectus erat,
ciuitatem euerſurus, in ipſum verò Pontificem omne crudelitatis genus exprom-
pturus. Cui cùm vltrò Pontifex ſacra ſtola indutus cum agmine Sacerdotum & po-
puli progreſſus fuiſſet obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, ſimul vt Pontificem con-
ſpicatus eſt, compreſſo furore, magno cum circunſtantium ſtupore propius ad Pon-
tificem accedens, eum adorauit. Cúmque poſtea Rex à Parmenione fuiſſet interro-
gatus, cur cùm ipſe adoraretur ab omnibus, nunc ipſe adoraret Pontificem Iudæo-
Exemplũ de Alexandro Ioſeph. li. 11. cap. 8. de antiquitatibus Iudæorum. Orig. contra Celſum li. 5.
B rum? Non eum ſe reſpondit adoraſſe, verùm Deo, cuius pontifex eſſet, honorẽ hunc
habuiſſe. Quid autem? an huic ſimile non eſt, quòd de Barbaro Rege Attila ſcribitur,
qui cùm bonam Italiæ partem occupaſſet, & omnia cæde, rapinis, incendiis vaſtaſ-
ſet, nec vllum in quenquam crudelitatis genus prætermiſiſſet cùm non ita procul ab
vrbe iam abeſſet, itidem illi ſanctiſſimus Pontifex Leo proceſſit obuiam, ac ne pro-
Attila rex barbarus Leonẽ Pontificẽ reueretur.
grederetur vlteriùs, petiuit. Homo ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano
quidem fratri peperciſſet, quem cùm regni conſortem ferre non poſſet, obtruncaue-
rat, non modò magnam Pontifici, ſicut ſcribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhi-
buit, verumetiam ad omnia quæ ſibi imperaſſet, obtemperauit.
Paul. libr. 15. rerum Rom.

Vide per Deum immortalem, quale ſit hoc? quibus etiam barbari Reges, iidem &
hoſtes infeſtiſſimi tantum honorem habendum eſſe putauerunt, vt haud aliter quàm
ſi pro ſuis Dominis ipſos agnoſcerent, ipſorum imperata facerent, hos Brentius, qui
ſi Diis placet, videri vult Euangelicus, non honeſtioris tamen alicuius ſerui, ſed man-
cipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie ſua longo poſt ſe in-
teruallo non relinquit? Poſſem hìc commemorare de Petro à Cornelio adorato, de
Actor. 10.
diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, ſed ego tibi concedam: quoduis Bren-
Acto. 14.
ti, ſerui ſumus Epiſcopi: neque ſeruorum genus vllum eſt, quod grauiores labores
exãtlet, quod maiores ærumnas perferat. Quibus enim curis & ſollicitudinibus non
excruciantur Epiſcopi, dum peruigilant pro animabus fidei ſuæ concreditis, de qui-
Epiſcopi ſecundum officij ſui rationem maximè ſerui.
C bus rationẽ ſe Deo reddituros ſciunt, cùm eorum vnicuique dictum ſit: Cuſtodi virũ
iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechielẽ:
3. Reg. 20. Ezech. 3.
Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël: Si dicente me ad impium, morte
morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via ſua impia, ipſe impiùs in iniquitate
ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia quæ per eun-
dem Prophetam terribiliter Deus malis Paſtoribus comminatur, cùm Epiſcopi non
ignorent, ingens reuera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis eſt afflictio,
cùm fore quiſque ſciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi eſt grex, qui datus eſt tibi, pe-
cus inclytum tuum? Quid dices, cùm te viſitauerit? Tu enim doces aduerſum te, &
Hier. 13.
erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quaſi mulierem par-
turientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc ſecum Pontifex reputat, de ſua ſuo-
rúmque ſalute ſollicitus, quòd incredibiles animi cruciatus perfert: hoc præſertim tẽ-
pore, quo vos multò grauiſſimam ſeruitutem hanc noſtram effeciſtis, dum vnus ve-
Heretici nũc Epiſcoporũ labores in immenſum augent.
ſtrûm dicit: Ecce hic eſt Chriſtus: alius, ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus,
Matth. 24.
ecce in deſerto. Quibus veſtris vocibus ita miſeras oues demẽtaſtis, vt iã vbi ſit Chri-
ſtus, multis in locis ignorent, præcipuè poſteaquàm à vobis edoctæ ſunt, contra cla-
rum & apertum Dei verbum non obedire Præpoſitis ſuis. Ex quo factũ eſt, vt eò iam
Quantã vulgo licentiam ſectarij attulerint.

audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant ſeipſos animarum ſuarum A
Epiſcopos & Paſtores eſſe, ſe pro illis non Epiſcopos ſuos rationem Deo reddituros.
Ita facti ſunt ipſi Doctores, Paſtores, Epiſcopi, concilia, ipſi ligant, ipſi ſoluunt con-
ſcientias ſuas arbitratu ſuo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi poteſtas eis
conceditur, in qualem quiſq; libellum inciderit, talem fidem ſequitur. Hic eſt confeſ-
ſionis Auguſtanæ, alius Brentianæ, alius Oſiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabapti-
ſtarum ſiue Monaſterienſis, alius Suenckfeldianæ, alius fratrum Vvaldenſium ſiue
Picardorum, alius Seruetianæ. In ſumma, quod de ſuo ſeculo ſcribit Hilarius, hoc de
noſtro quoque rectè dici poſſit. Tot nunc fides exiſtunt, quot voluntates, tot doctri-
næ, quot mores, tot cauſæ blaſphemiarum pullulant, quot vitia ſunt, dum aut ita fides
ſcribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm ſecundum vnum Deum & vnum
Dominum, & vnum baptiſma, fides etiam vna ſit, excedimus ab ea fide, quæ ſola eſt,
& dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne vlla ſit. Huc vos rem perduxiſtis Brenti,
dum ſuam quiſq; peculiarem Confeſſionem adferre ſtudetis, hunc tam periculoſum,
támque miſerabilem Eccleſiæ ſtatum perfeciſtis, & ſi qua premebantur antehac Epi-
ſcopi ſeruitute, multis eam acceſſionibus auxiſtis. Sed quantò grauior ſeruitus, quãtò
labor eorum eſt maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque ſicut ſub
impiis tyrannis, ſiue qui Chriſtum apertè perſequebantur, ſiue qui Chriſti fidem Chri-
ſti mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm ſeruorum numero ſunt ha-
biti, & iiſdem quibus nequiſſimi ſerui ac maioribus etiam ſuppliciis miſerandum in B
modum excruciati, ſic quotquot fuerunt pij Reges & imperatores, modò non diuinis
honoribus eos proſecuti ſunt, quemadmodum cùm ab aliis, tum à Conſtantino illo
verè Magno factitatum eſſe legimus. Qua de re fortaſſis alio loco dicendi dabitur oc-
caſio. Nunc ad rem ipſam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, oſtenda-
mus, quòd non ad Prælatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipſos, quippe qui
iam non ſint Eccleſiæ membra, ſed præcipuè ad pios Principes, & ad eos qui tam ex
miniſtrorum Eccleſiæ numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Chriſti
agnoſcunt, cœtu, in conſilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoſce-
re, & iudicare, ídque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, ſed iuxta oracula Spi-
ritus Sancti, quæ quantum ad æternam noſtram ſalutem ſatis eſt, in libris (quos ita
vocant) Canonicis ſacræ ſcripturæ continentur.

Hilarius ad Conſtãtium libro vltimo.

FINIS.

LIBER SECVNDVS

DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCLESIASTICARVM,

AVTORE STANISLAO, HOSIO Epiſcopo Varmienſi. C

NE temerè factum à nobis eſſe putes, pientiſſime Rex, quòd dum
hereſes noſtri temporis enumerando recenſemus, longiore pau-
lò quaſi præfatione, vſi videmur. Nam qua de re ſermo nobis
nunc erit, ad eam quę proximè ſunt à nobis recenſita, plurimum
ea pertinere paulò pòſt intelliges. Omnes enim iſti quos enume-
rauimus, ſiue ſint tot tam diſſectæ ſectæ Lutheranorum, ſiue Sa-
cramentariorum, ſiue Anabaptiſtarum, ſiue Suenckfeldiani, ſiue
Picardi, ſiue Campani, vel Seruetiani, ſiue quocunque tandem
alio nomine vocentur, omnes inquam, iſti quamuis in multis & præcipuis fidei noſtræ
Chriſtianę dogmatibus, quemadmodum iam audiuiſti, grauiſſimè diſſentiant inter ſe,
nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Chriſtianos, Catholicos & Or-
thodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno conſentiunt, quòd ordinē ex Eccleſia ſub-
latum cupiunt. Terribilis enim eſt illis caſtrorum hæc acies ordinata. Videt Satanas,
quoad ordo ſaluus eſt in Eccleſia, nihil ſe poſſe proficere. Hunc itaq; quo ſummo ſtu-
dio poteſt, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà ſæpè fecit, id nunc quoq; cùm per
alios, tum per ſatellitē hunc ſuum Brentiū in hoc libello perficere conatur, vt iudiciū
de rebus

Heretici quã uis in aliis mutuo inter ſe diſſentien tes, tamen cõſpirant cõtra ordinem Eccleſiæ.

A de rebus eccleſiaſticis, à ſuis iudicibus ad alienos transferri queat. At qui grauiſſimis viris Hoſio Cordubenſi,& Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopis,tam hoc eſt viſum abſurdum, vt nihil magis: iudicium vt ſibi in cauſa fidei, aut quacunque tandem alia ad ſacerdotes pertinente laici ſumerent. Interea tamen in hoc ſuos neruos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc eſſe laicorum munus aſſeueret. Qua tamen in re ſibi non ſatis conſtat. Nam nunc ad principes, nunc ad promiſcuam plebem, nunc ad ſingulos quoſque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Inconſtantia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios principes eſſe membra Eccleſiæ. Quaſi verò controuerſum id ſit. Affirmamus & nos Brenti, pios principes eſſe præcipua mēbra Eccleſiæ, Sed quid ſi tibi pij non videntur quos Eccleſia Catholica pios eſſe iudicat? Romanorum, Hiſpaniarum, Galliarum, Angliæ, Luſitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ reges, & omnes præterea principes Chriſtianos, qui cum illis in doctrina religionis conſentiunt, pios eſſe principes non dubitanter aſſerimus. Qui verò diſſentiunt ab iis, vt idem de illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contrà ſentire dubium non eſt: quin ſi quis horum principum iudicium ſibi de doctrina tua ſumere vellet, iudicem eum proculdubio recuſares. Atqui inter alias regum horum pietatis laudes, hanc quoque nos minimè poſtremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamſi tu deferres vltrò, de cauſa fidei ſibi iudicium arrogaret: verùm exemplo B aliorum ſanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis antè ſeculis vixerunt, ad eorum te quiſque, quorum id proprium eſſe munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis ſcripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, eſſe pios principes Eccleſiæ membra.

Conceditur Brentio pios principes mēbra Eccleſiæ eſſe.

Reges hoc tēpore Catholici, & verè pij.

Expectabas lector, vt iam deinceps oſtenderet, quandoquidem Eccleſiæ membra principes eſſe docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoſcere cupiebas. Ecce autem quò nunc ſe proripit ille? Non ſatis illi fuit Eccleſiaſticum abrogare magiſtratum, etiam ciuilem ſublatum eſſe cupit. Nam & hunc ſimul ab hoc iudicio repellit, ac non ſolùm ad vniuerſam Eccleſiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Chriſti publica autoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominem priuatum qui eſt Eccleſiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falſa internoſcere. Vides qui paulò antè omnes voluit eſſe Epiſcopos & ſacerdotes, quemadmodum is eodem ſupercilio reges etiam eſſe vult omnes. Neque id ſine ſcriptura. Scriptum eſt enim: Feciſti nos Deo noſtro reges & ſacerdotes. Qui ſacerdotes, idem ſunt & reges omnes. Itaque iam ſolis piis principibus, verùm & cuiuis è vulgo cognoſcere de doctrina licebit ſecundum Brentium, & veram à falſa diſcernere. In promptu eſt ſcriptura, Cauete, inquit Chriſtus, vobis à pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. Hoc non ſolùm ad Apoſtolos, ſed etiam ad C reliquos diſcipulos, hoc eſt, ad vniuerſam Eccleſiam & ad ſingula eius mēbra dictum eſt: cuiuſcunq; quiſque ordinis fuerit, neceſſe habet quoquo modo poteſt, ſibi à pſeudoprophetis cauere. Neceſſe habet cauere, ſed nunquid ideo poteſtas illi iudicandi permiſſa eſt? Nunquid quibus verbis dixit Chriſtus: Attendite à falſis Prophetis, hoc dicere voluiſſe viſus eſt, Iudicate de doctrina prophetarum, vera ſit an falſa? An idem eſt attendere & cauere, quod iudicare & cognoſcere? Sed quomodo ſibi cauebunt à pſeudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios doctores à ſuis regionibus prohibebunt, ſi non iudicauerint ac cognouerint, qui verè ſint pſeudoprophetæ ac impij doctores? Hic remittit principes Aſotus ad iudicium ſuorum prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Stoto, quem tu petulantiſſimè conuiciator falſò vocas Aſotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei conſentaneum eſt? Siquidem Dei digito ſcriptum eſt, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirent. Angelus enim eſt Domini exercituum. Ex ore ſacerdotis legem requirere iuſſit Deus, non ex ore principis, aut populi, aut cuiuſcunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius rex, Herodes, qui cùm vbi Chriſtus naſceretur noſſe cuperet, non ab aulæ ſuæ miniſtris, non ab aliquibus de communi populo, ſed à principibus ſacerdotum & ſcribis de eo ſciſcitabatur. Nunquid

Ad priuatum quēque vult Brentius pertinere iudicium de religione.

Apoc. 1.

Matt. 7.

Reſponſio de loco, Cauete à falſis prophetis.

Rurſus inſtat Brentius.

Reſponſio.

Mala. 2.

Matt. 2.

autem non ipſe tu dicis in confeſſione tua, quam ex hæretica facere Catholicam conatus eſt vir ille venerabilis, quem tu cùm veritate ſuperare nequeas, maledictis inceſſis. Non ignoramus ſuum eſſe diſcrimen inter Politicam & Eccleſiaſticam functionem. Quod eſt autem diſcrimen iſtud? Quod eſſe dices aliud, niſi quod ipſa nomina declarant? vt Politicæ res Politico, Eccleſiaſticæ contrà curæ ſint Eccleſiaſtico magiſtratui. Iudicet politicus magiſtratus de iis, quæ ad ſtatum politicum pertinent, iudicet Eccleſiaſticus de iis quę ad Eccleſiaſticum. Quamobrem in fidei cauſis quod rectè dictum eſt à te, ſolum eſt hoc principum officium, ne dent vllum locum pſeudoprophetis ac impiis doctoribus in Eccleſiis ſuarum regionum. Qui verò ſint pſeudoprophetæ, non eſt ipſorum officium iudicare, verùm ſicut Deus ipſe præcepit, ex ore Sacerdotis requirere debent. Hoc in Eccleſia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Chriſti receperunt, ita ſemper & non aliter obſeruatum fuiſſe, paulò pòſt docebimus. A

Diſcrimen inter functionem politicā & Eccleſiaſticam.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt prælatorum iudicio ſine iudicio credat princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit ſine iudicio, qui credit ei quod iam præceſſit legitimo iudicio. Quod niſi præceſſiſſet, reuerà credere princeps non teneretur. Etiam in cauſis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem ſcire quid exigamus Brenti? Hoc exigimus, quod Hoſium Cordubenſem Epiſcopum olim Conſtantio Imperatori dixiſſe ſcribit Athanaſius: Ne te miſceas Eccleſiaſticis princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed à nobis ea diſce: Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque poſteà Mediolanenſis Epiſcopus Ambroſius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina ſunt imperiale aliquod ius habere, noli te extollere; ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ. Hoc eſt Brenti quod exigimus, vt ſe dux ducem eſſe meminerit, non Epiſcopum, nec officij ſui limites excedat, doceri ſe ab Epiſcopis debere ſciat, non Epiſcopos docere. Quanquam ſi quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & ſic factum eſſe principi conſtaret, verbi gratia, ſi condemnaretur aliquis tanquam hæreticus, qui ne cogitaſſet quidem vnquam de hæreſi cuius inſimulatur, cuius generis etiam eſt exemplum hoc quod tu de Chriſto commemoras, qui tanquàm malefactor traditus eſt præſidi cùm eſſet ſummus benefactor, & fons totius beneficentiæ, reuerà nihil alienum ab officio ſuo princeps faceret, ſi non ſtatim crederet. Cùmque non iuris hæc, verùm facti ſit quæſtio, factum ſit néene, prius ei cognoſcere liceret, quàm quæ ſunt ſui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoſcat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam eſt Epiſcoporum officium. Cæterùm ſi quis non expectato Eccleſiæ iudicio, ipſe quaſi ſententiam contra ſe tulit, ac quod ab Eccleſiaſtico iudice factum oportuit, ſed de cœtu piorum eiecit ipſe, nec eorum vti communione vult, quæſo te, quid hic opus eſt multa cognitione? Certè quando ſuo arbitrio de Eccleſia receſſit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus feciſti, hæc ipſius receſſio, ſicut ab Hieronymo ſcriptum eſt, propriæ conſcientiæ videtur eſſe condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiam ſi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium principis imploret Epiſcopus? ac ne locum ei det vllum in regione ſua, petat, verùm pro tali potius habeat, qualem ſe fecit ipſe, nimirum pro hæretico, qui ſit ſicut Paulus loquitur, à ſemetipſo damnatus? Qualem eſſe te tuóſque omnes, qui receſſerunt ab Eccleſia Dei, negare non potes. Nam quòd receſſeritis à nobis, qui ſumus in eadem Eccleſia in qua fuerunt noſtri maiores, ex quo tempore ſemel Chriſto nomen dederunt, apertius eſt, quam vt inficias ire queatis. Sed ab impiis vos receſſiſſe dicitis. Quæſo te Brenti, in quo iudicio pronunciatum eſt, eſſe nos impios? Nullum proferre potes, vide autem quæ hæc ſit tua iniquitas. Vis vt princeps tuus tibi credat, totum orbem Chriſtianum in impietatem prolapſum à Chriſto defeciſſe, tot ſeculis Chriſtum ignoraſſe, eidola pro Deo coluiſſe: Vis vt princeps credat tuo iudicio ſine iudicio, & non vis vt credat orbis Chriſtiani totius iudicio, qui tot ſententiis legitimè latis, toties tuam tuorúmque doctrinam condemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquam, quod pridem orbis totius Chriſtiani iudicio B C

Obiectio Brētij, Non eſſe principū, ſibi ſumere iudicium de doctrina religionis.

Hiero. in epiſto. ad Tit. 3.

Vult Brētius, vt ſui principes ſine iudicio credāt hominibus nullius aut deprauati iudicij.

A non ſit hereſeos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt princeps tuus credat tuo iudicio ſine iudicio: non nos, qui credi nobis non poſtulamus, niſi priùs auditis partibus cauſam cognouerimus. Datur apud nos cauſæ dicendi poteſtas. Eſt non cognoſcendi modò, verùm etiam ignoſcendi locus. Si lapſus eſt aliquis, modò ſuum errorem agnoſcat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapſum ſuum confitenti, reſipiſcentiæ ſigna proferenti, non difficulter venia conceditur. Tu verò principi tuo perſuades, vt nos inauditos, hoc eſt, orbem vniuerſum Chriſtianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, ſolius Dei iudicio ſunt ſubiecti, non noſtros magis quàm ſuos ipſius maiores, reos eidololatriæ pronũtiet: tuam doctrinam eſſe piam, maiorum noſtrorum & ſuorum qui Chriſtum piè coluerunt, quorum nos veſtigiis incedere gloriamur, impiam eſſe, te accuſante nemine reſpondente, decernat. Certè, quando noſtra doctrina non eſt vnius alicuius ciuitatis, aut populi, ſed eſt Catholica, hoc eſt, eorum omnium qui ſe per vniuerſum orbem Chriſtianos eſſe profitentur. Si princeps tuus hoc ſibi ſumere volebat, priùs eum conuocare Chriſtianum orbem vniuerſum oportuit, tum te accuſantem, orbem Chriſtianum cauſam pro ſe dicentem, audire, atque ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam condemnare: ſic aliqua tamen iudicij forma ſeruata videretur; ſi modò pro legitimo iudice principem tuum totus orbis agnoſcere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te, quid aliud, quàm ſine iudicio, tuo credit iudicio? Quod B etiam Ethnico præſidi turpe & indignum viſum eſt.

Apud Catholicos locus datur cognoſcẽdi & ignoſcẽdi, non apud hæreticos.

Sed audiamus iterum loquentem Brentium. Cicero, inquit, aliâs dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum eſt. Sed hæc vox iam dudum ad ſuum autorem reiecta eſt. Nobis enim, quibus cœleſte oraculum de filio Dei dicit, Hunc audite: & de Apoſtolico, & diuinis miraculis confirmato Euangelio, Si nos, aut angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod accepiſtis, anathema ſit: nullo modo licitum eſt in cauſa æternæ ſalutis alienæ ſententiæ ita inhærere, vt eam ſine noſtro ipſorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, ſi vel Apoſtolus, vel angelus quiſpiam aliud Euangelium prædicauerit, ac eo ipſo exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apoſtoli aut angeli prędicatio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitùs confirmatum eſt. Quomodo ergo non exigeret vt decreta & ſtatuta Prælatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) ſed qui vt homines in explicanda Eccleſiæ doctrina, fallere poſſunt & falli, ac ſæpenumero & fefellerunt, & falſi ſunt, ſummo quiſque ſtudio iudicet, num vel anathemate, vel obſeruatione digna ſint. Si dederimus tibi Brenti quod vis nullomodo licitum eſſe in cauſa æternæ ſalutis alienæ ſententiæ ita inhærere, vt eam ſine noſtro ipſorum iudicio amplectamur, quæſo te quid ex eo conſequetur aliud, quàm quod apud vos in Germania videmus eſſe conſequutum? Vbi dum de totius orbis Chriſtiani iudicio ſuum quiſque iudicium interponere, quin & hoc illi C anteponere veritus non eſt, tot fides extitiſſe videmus, quot iudicia, quot ſunt voluntates hominum. Vide autem, ne ſit hoc extremæ cuiuſdam arrogantiæ, vel amentiæ potiùs, ſi quis de Prælatorum decretis, & ſtatutis, quæ præſertim in Synodis Oecumenicis facta ſunt, rectè necne facta ſint, ſibi iudicandi poteſtatem vſurpet: certè ad Sataniſmum propagandum, qui per vos tam longè támque latè ſparſus eſt in Germania, nihil fieri poſſit accommodatius. Qua de re poſteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu ſcripturas adfers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Oſiander tuus cuius tu de iuſtificatione ſententiam approbaſti lectores aliquando ſuos admonuit, dicens: Vox audita eſt Patris de cœlo dicentis; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: ſic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite, per Prophetam ſuum dicentem: Legem ex ore ſacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore principis requirere. Hunc audite per Apoſtolum dicentem: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primò Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò doctores: Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes doctores? non Brentium, omnes ordines confundentem, ſurſum & deorſum omnia miſcentem, quæ ſunt Apoſtolorum

Obiectio Brentij. *Galat. 1.* *Reſponſio.* *Oſiander.* *Malac. 2.* *1. Cor. 12.* *Galat. 1.*

propria, magiſtratui profano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem: Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepiſtis anathema ſit. Cùm itaque certum ſit, Brentium aliud euangelizare, quàm quod à maioribus veſtris, à Sanctis Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus accepiſtis, cùm inquam, certum hoc ſit & indubitatum, non ex vnius alicuius hominis priuati, non ex vnius etiam principis, aut Regis, aut Imperatoris, non ex vnius prouinciæ aut regni, ſed ex orbis totius Chriſtiani iudicio, ſit vobis anathema, tanquàm peſtem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite. A

Argumentatio Brentij. Reſponſio, Prælatis omnem deberi reuerentiam & obedietiã.

Sed poſſunt, ait Bretius, in decretis ſuis, & ſtatutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines, quare ſummo quiſque ſtudio iudicet, num vel anathemate, vel obſeruatione digna ſint. Vbi fuit mens tua Brenti, cùm hæc ſcriberes? mihi quidem prorſus ab ea deſertus fuiſſe videris. Homines ſunt Prælati. Quis negat? Fallere poſſunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autem? ex vulgo quiſpiam, cui tu iudicandi poteſtatem de ſtatutis eorum tribuis, nunquid & ipſe homo non eſt? Nunquid & ipſe non æquè & fallere & falli poteſt? Niſi fortè quem tu iudicem ex vulgo Prælatis das, eius eſſe ſimilem vis, qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo. Sed audi, quid paulò pòſt de eodem dicitur: Verumtamen ad infernum detrahêris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, téque proſpicient. Nunquid iſte eſt vir, qui conturbauit terram? Iſte reuerà Brenti, non fuit homo, ſed fuit ex ordine Cherubim, non defuit illi ſcientia quæ inflat, quæ vulgo tamen imperito deeſſe ſolet, ſed Charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit deſtitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, ô Brenti, quid eſt veriſimilius, priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm ſe exiſtimet ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire, & fallere & falli, an eos ex quorum ore legem requirere populus iuſſus eſt? quibus dixit Chriſtus: Non vos eſtis qui loquimini ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis? Ac paulò pòſt: Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, quibus denique dixit. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verum ad Apoſtolos tantùm: Qui cùm vſque ad ſeculi conſummationem in terris verſati non ſint, manifeſtum eſt, quòd etiam de legitimis eorum ſucceſſoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clariùs etiam demonſtrauit, dicens: Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum Veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Eccleſiæ Prælatis, non ſpiritum vertiginis loquentem in Brentio, & in aliis eiuſdem generis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Quid ſunt veſtimenta ouium? quid aliud, niſi quod Athanaſius, Ambroſius, Vincentius Lirinenſis, & alij nonnulli interpretantur, Prophetarum & Apoſtolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam ſynceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui ſunt lupi rapaces? Niſi ſenſus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Eccleſiæ ſemper infeſtant, & gregem Chriſti quaqua poſſunt dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum ſpeciem, & ſeſe diuinæ legis ſententiis velut quibuſdam velleribus obuoluunt, vt cùm quiſque lanarum molliciem præſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoſcetis eos, id eſt, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm ſed etiam exponere, nec adhuc iactare ſolùm ſed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rebies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur. Tunc primum ſcindi ſepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc fidem Catholicam cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apoſtolus Paulus, ad Corinthios dicens: Eiuſmodi pſeudoapoſtoli, operarij ſubdoli, transfigurant ſeſe in Apoſtolos Chriſti. Quid eſt, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti? Proferebant Apoſtoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi, proferebant Apoſtoli

Eſaiæ 14. — B — 2.Pet.2. — 1.Corint.8. — Matth.10. — Ibidem. — Matth.18. — Matth.28. — Ioan.14. — Matth.7. — Athanaſius Oratione 1. contra Arianos. — Quid veſtimenta ouiũ? Quid lupi rapaces? — C — 2.Corint.11. — Mos hæreticorũ ſcripturas iactare.

Pſalmo

A Pſalmorum autoritates, proferebant & illi, proferebant Apoſtoli ſententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ ſimiliter protulerant, non ſimiliter interpretari cœpiſſent, tunc ſimplices à ſubdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruerſis, tunc poſtremò veri Apoſtoli à falſis Apoſtolis diſcernebantur. Ab iis igitur falſis Prophetis, falſis Apoſtolis, & ſubdolis operariis attendite vobis, cauete vobis, diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut baſiliſcum, fugere: Chriſtum autem & eius Spiritum in Eccleſiæ Prælatis loquentem hunc audite.

Sed alium tandem è Pſalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad Reges pertinere. Dauid dicit: Nónne qui oderunt te Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi. Rex ſuo ipſius exemplo ſignificat, hoc eſſe verè officium Regum & Principum, vt impiam doctrinam ex animo deteſtentur, & crudeles hypocritas, qui ſunt viri ſanguinum, ſeueriter perſequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam deteſtari, & viros ſanguinum odiſſe, niſi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina ſit impia, & qui ſunt viri ſanguinum? Vis ſcire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipſe docet: Ex ore Sacerdotis legem requiret, ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir ſanguinum eſſe dicitur, certior fieri volet. Quod ſi doctus ab illo (neque enim principum eſt do- B cere Epiſcopos, ſed doceri ab Epiſcopis) cognouerit, eum verè virum eſſe ſanguinum, & impiam doctrinam in vulgus ſpargere, deteſtabitur eum, ac ſeueriter perſequetur, nec in ſuarum regionum Eccleſiis locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Auguſtinus, & eius diligens ſectator Proſper, viros ſanguinum hîc intelligi velint. Viri ſanguinum aiunt, qui ſunt? niſi qui oderunt fratres, ſicut Ioannes dicit. Qui odit Fratrem ſuum, homicida eſt. Iſti ergo ab vnitate Eccleſiæ per ſuperbiam recedentes, qui quaſi offenſi permixtione palearum ante diſcretionis ventilabrum, triticum deſerunt, accipient in vanitate ciuitates ſuas, id eſt, in reprobam ſocietatem, & in vana ſe conſilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hæretica vanitate diſpergitur. Hos ergo ſic oportet odio habere, vt prauitas eorum odioſa ſit potiùs quàm natura, quia aliud eſt in illis quod ipſi faciunt, aliud quod creator inſtituit. Hoc eſt ergo perfectè, id eſt, ſcienter odiſſe, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipſe contra te, tuóſque veritatis teſtimonium produxiſti? vos enim hi eſtis viri ſanguinum, qui fratres veſtros, quibuſcum eundem in cœlo Patrem inuocatis, capitali quodam odio proſequimini, qui propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini, propter zizania in meſſe comburenda exceditis agro, propter piſces malos in littore, hoc eſt, in fine ſeculi ſeparandos, rumpitis retia, propter hœdos atque hircos in iudicis aduentu ſegregandos deſeritis gregem, propter C vaſa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quaſdam cauſas prætexitis, tamen & hoc non obſcurè fertis, quòd propter peccata noſtra, quæ frequenter nobis obiicitis, non paucioribus ipſi neque leuioribus flagitiis cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem ſuo ipſius exemplo monet Principes Chriſtianos Rex Dauid, vt vos hoc ipſo nomine, quia retia pacis vnitatíſque dirupiſtis, deteſtentur, odio habeant, ac ſeueriter perſequantur, ita tamen, vt crimen hoc ſeparationis in vobis potiùs, quàm vos ipſos perſequantur, ſemper vt vobis veniæ locus detur, ſimul vt conſilia ſeparationis abiicere, & vnde vos impiè præcidiſtis, ad Eccleſiæ gremium redire volueritis.

Proſequitur Brentius, Ioannes Euangeliſta ſcribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis Spiritui, ſed probate Spiritus an ex Deo ſint. Hoc præceptum pertinet tum ad ſingulos, vt cognoſcant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare, tum præcipuè ad principes, vt ſciant quam doctrinam in populo ſuo tueri, quam profligare debeant. Hîc iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus, pollicitus enim erat, oſtenſurum ſe, quòd ad pios principes pertineat de doctrina religionis cognóſcere ac iudicare. Nunc à principibus ad quéuis è populo cognitionē & iudicium transfert, vt quā doctrinā ſinguli è populo

Ex Pſal. 138. Brentius ratiocinatur.

Reſpōſio quî princeps noſſe poſsit doctrinam impiam & virū ſanguinum. Augu. & Proſper in Pſal. 138.

Qui hodie viri ſanguinū. 1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4.

Reſponſio ad illud, Probate ſpiritus.

probauerint, eam principes tueantur quam refutauerint, eam profligare ſtudeant. A
Ac in hoc quidem non poſſumus, quin probemus Brentij ſententiam, quòd is non cognoſcendæ iudicandæque, ſed probatæ tantum doctrinæ tuendæ, reprobæ verò profligandæ partes principis eſſe vult. Laudamus te Brenti, quod ſaniorem tandem aliquando ſententiam protuliſti, neque diſſimulaſti diutius, quod eſſe piorũ principum officium exiſtimares. Eſt enim hoc reuerà quod commemoras, & non aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatam profligent. Cæterùm quòd penes vulgum de doctrina cognitionẽ & iudicium eſſe vis, vt quam ſinguli de vulgo probauerint, eam tueantur: quam refutauerint, eam profligent principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu ſententiam paulò antè protuliſti, docere te potuit, ſi fortè nondum vſu rerum didiciſti, quòd non eſt in vulgo conſilium, non ratio, non diſciplina, non diligentia, ſempérque ſapientes ea quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio pendere principes potius vis, quàm ex eorum quibus Eccleſiam ſuã regendam, quibus oues ſuas paſcendas commiſit Deus? ex quorum ore, non modò populum, verùm & principes ipſos legem requirere iuſſit. Certè Deus in Exodo præcepit Moſi, ne pateretur populum in montem aſcendere, ne periret; ſolùm Aaron ſubire cum Moſe, neque tamen intra nebulam admitti vult: Nadab autem ac Abiud, & presbyteros alios ſubire quidem, verùm procul à nebula ſubſiſtere. Qui verò ſunt è vulgo, eos infernè vult in montis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus aſcendat in montem, vt ſecreta Dei rimetur, vt ſacerdotum & Epiſcoporum officium ſibi ſumat. Neſcire proculdubio videris, quid ſit populus. Eſt enim, ſicut apud Chryſoſtomum legimus, quiddam tumultus perturbationiſque plenum, è ſtultitia, maiore ex parte conſtans, per maris fluctus varia & pugnanti ſententia ſæpe iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium eſt hoc munus, Epiſcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam principes vis? B

Penes vulgũ de doctrina iudicium relinquere quàm inconſultum.
Cicero pro Plancio.
Acto.20. Ioan.21. Mala.2. Exod.19. & 24.
Chryſoſt. hom.2.in Ioannem.

Proſequitur Brentius. Cum autem Aſotus poſtea ſuſcipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non poteſt quin ſit generale præceptum. Quin ſit generale præceptum, inficias it nemo, ſed quòd Conciliorum ſpiritus probari Ioannes iuſſerit, id negamus. Quin etiam ſi quis id aſſerat, eum blaſphemare dicimus in ſpiritum ſanctum. Quid enim eſt in Conciliis, niſi, Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod viſum eſt ſpiritui ſancto, iam non eſt velle eſſe ſimilem altiſſimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus eſt in profundum laci: ſed eſt velle eſſe ſupra altiſſimum, vt niſi tu probes quod ab altiſſimo, qui ſpiritus eſt veritatis, dictum eſt, falſum ſit quod dixit veritas; verum autem ſit quod dixit homo: nõ modò mendax, verùm & mendacium ipſum, quando ſpiritu veritatis eſt deſtitutus. Quid eſt, quæſo Brenti, ſi hoc non eſt in ſpiritum ſanctum blaſphemare? Ac ne noſtram putes hanc eſſe tantum ſententiam, Sanctus ille Pontifex Damaſus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum ſcribens, hoc ipſum teſtatur: Blaſphemare ſpiritum ſanctum (inquit) non incongruè videntur, qui contra ſanctos canones patrum, qui ſpiritus ſancti inſtinctu dictati ſunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt: talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in ſpiritum ſanctum. Ecce huc tandem progreſſus eſt Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remitti Chriſtus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici poteſt rectiùs, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum eſt? quãlibet enim improbetur à Brentio, piis tamen omnibus non poteſt non probari. Quando demum, inquit, vir ille non doctrina magis quàm pietate ſingulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam eſt in Concilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudicium deducat, quæ concilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipſo verbo contrarium ſequi. Nam ſi iubet nos ſcriptura probare ſpiritus, vtrum ex Deo ſint, vt illud cum fructu fiat, neceſſe eſt rationem efficacem probandi ſpiritus dari in Eccleſia. Non poteſt autem efficax eſſe, ſi in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilij, quod ſpiritus ſanctus nos docuit eſſe viam propriam definiendi dubia. Hic exclamat Brentius; Hoccinè eſt ſcripturam catholicè C

Probandi ſpiritus ſed non conciliorum. Acto.15. Eſaiæ 14.
Damaſus pontifex.
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum à quibus hodie cõmittatur. Matt.18.
Argumentatio Petri à Soto.
Interpellatio Brentij.

A explicare? Hoc Brenti. Qui verò ſecus explicat, non catholicè, ſed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per nationes omnes diffuſa eſt, ſemper eſt eadem & inuariabilis. Veſtra verò, hoc eſt, hæretica, mutatur in annos ferè ſingulos: quòd & commẽtarij veſtri, & loci communes, quos nouos quotannis editis, cum prioribus magna ex parte pugnantes non obſcurè iudicant. Quare quod à ſpiritu priuato proficiſcitur, id probari vult Ioannes, nec facilè cuiuis ſpiritui credi. Nam qui citò credit, leuis eſt corde. Quod verò profectum eſt à ſpiritu ſancto, quem conciliis Oecumenicis legitimè congregatis præeſſe nemo pius dubitat, iterum id probare velle, quid eſt aliud, quàm dubitare, num ſpiritus ſanctus ſit ſpiritus veritatis? Sed vos hoc fortaſſe vultis, vt ſicut commentarios veſtros & locos communes, modò non in ſingulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat, vt eam quotannis nouam habeamus.

Quæ doctrina Catholica, & qualis nũc hæreticorũ.

Quò magis autem intelligas Brenti, catholicè rem expoſuiſſe Petrum à Soto, quid hac ipſa de re priſci patres illi catholici & Orthodoxi ſenſerint, paucis accipe. Neque enim exiſtimare debes, nouum hoc eſſe, quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquieſcunt hæretici, & quæ ſemel in eis rectè conſtituta ſunt de iis denuò diſceptari volunt. Non ſoli faciunt hoc noſtro ſeculo Lutherani, faciebant pridem priſcis etiam ſeculis illis cùm alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Ariani. Sed quid narrat de eis Eccleſiaſtica hiſtoria? cùm quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſſerat, de iis vt iniretur noua diſputatio poſtulaſſent: decretum eſt, inquit, à piis, debere ſufficere Nicænæ ſynodi decreta, nec in illis quicquam eſſe deinceps curioſe diuexandum. legimus in eadem hiſtoria, quam ex Athanaſio deſcripſit Soſomenus, quòd Valens & Vrſacius cum ſuis itidem vt nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam ſcripturam, ſiue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confeſſionem protulerant, quam non vnius alicuius terræ principi, verùm orbis totius Imperatori probari dicebant, atque ideò debere eam neceſſariò recipi affirmabant. Quid autem ad hæc ſancti patres Arimini congregati? Nos, inquiunt, non quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos quaſi nunc incipientes credere iſta ſcripſiſtis, nondum clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quòd ſi eo animo quo nos huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate execremur, & quæ Patrum ſunt teneamus, ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi qui Nicææ conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iuſſerunt, vt & aliarum hæreſum, & Nicæni quoque concilij expoſitio legeretur, vt aliis hæreſibus damnatis, Nicęnis decretis conſentirent, & in poſterum nemo de illis conquereretur, aut ſynodum flagitaret, ſed præteritis contentus eſſet. Imperatori autem reſcripſerunt iis verbis: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in decretis inſtitutíſque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia & ſpiritu ſancto omnia feciſſe aſſeueramus. Certè res nouæ quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Etiam veteres hæretici non acquieſcebant in decretis Conciliorum. Socrates lib. 2. cap. 20.

B

Soſom. lib. 4. cap. 17.

Non reuocãda in dubiũ quæ concilio ſemel definita, ad nos peruenerunt.

C

Nunc audi Brenti, quod elogium tribuat ſanctis illis patribus, quorum legitima ſoboles eſt Petrus à Soto, magnus ille Athanaſius. Quis (inquit) non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum? qui tantum itineris laborẽ, tantáq; pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arianicè ſapientes ab Eccleſia detraherẽt, & patrum traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica decreta faciẽtes. Quiſq; enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturũ poſteris, vt quod ipſi egiſſent reſcinderetur. Audi cõtrà, quod elogium aduerſę parti, cuius tu ſoboles es, tribuat: Quis autẽ, inquit, non vituperaret temeritatẽ Eudoxij & Acacij (poſſet hìc addi, Philippi & Brentij) qui honorem patrum ſuorum Ariomanitarum ſiue Lutheromanitarũ gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorũ ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabant, quorum ſententias ipſi culpant? Audi quid iterũ alio quodam

Athan. in epi. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Idem Apologetico 2.

quodam in loco ſcribat idem Athanaſius. Quæ nunc, inquit, à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt & decreta, claréque conſtituta, ſuperuacaneum eſſe denuò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne ſi nunc quoque examinentur & denuò iudicentur, ac rurſus examinentur atque iterum, in infinitum exeat iſta curioſitas. Et alio loco: Sancta ſynodus quæ Sardis conuenit, decreto ſanciuit, ne quid vlterius de fide ſcriberetur, & ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerunt, neque edendam eſſe aliam profeſſionem fidei, ne illa quæ Nicææ ſcripta eſt, ſuos numeros non habere videretur, néue illis quibus libido eſt ſemper noua ſtatuere, occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide definiant. Quæſo te Brenti, quid hic aliud ſcribit Athanaſius, quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixiſſe Petrum à Soto reprehendis? Neque verò ſolus ita ſenſit Athanaſius: in eadem ſententia fuit æqualis etiam Hilarius, qui ſcribens ad Conſtantium quanta mala pepererit fides ſubinde nouata & conſcripta, pluribus verbis demonſtrat. Idem ſenſit Leo quoque magnus ille pontifex: qui ſcribens ad Imperatorem: Prænoſcat, inquit, pietas veſtra, venerabilis Imperator, hos quos ſpondeo dirigendos non ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos à ſede Apoſtolica profecturos, quia de rebus apud Nicæam & apud Chalcedonem ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam infirma & dubia ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit autoritas. Et in alia quadam epiſtola: Quotieſcunque diuina gratia adminiſtrante illos qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hoſtem nouellæ perfidiæ, ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam (quod abſit) tanquam de dubiis diſſerentes, ſed autoritate ſua quæ benè definita ſunt adſtruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta ſunt (inquit) quærere, quæ perfecta ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quam de adeptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibum, improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne ſolos pontifices ita ſenſiſſe putes, audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiuſdem ſeculi hac ipſa de re ſententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani ſimul & ipſius collegæ Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt, vbi his verbis vtuntur: Ceſſet igitur iam profana contentio: Nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere & publicè diſputare contendit: cum ea quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem benè compoſitam veniunt, ſed etiam cum Iudæis & paganis ex huiuſmodi certamine profanant veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladium ſcribēs Martianus vſus fuiſſe videtur, ſicut in Codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus: Eſt & aliud Martiani ad Conſtantinopolitanos edictum, in quo ſic loquitur: Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerent, quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maximè cùm ſummo labore, & ampliſſimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo (vt credēdum eſt) autore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ ſemel in Oecumenico Concilio decreta ſunt. Sic & in Chalcedonenſi Cōcilio non fuit permiſſum, vt in decreta Nicænæ Synodi inquireretur, quin clamauit ſancta Synodus: Si quis retractat, anathema ſit: ſi quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil

Item ad Antiochenſes tomo 12.

Hilarius ad Conſtantiū. Leo epiſtola 78.

Idem Epiſtola 63.

Idem 78. Epiſt.

Imperatores edicunt. Cōciliorum decretis ſtandum, nec de illis dubitandum aut diſputandum eſſe. Actione 3. Concilij Chalcedo.

Codice de ſumma trinitate & fide Catholica. Actione 3. Concilij Chalcedo.

Actione 1. Immotā conſtare fidem & dignitatē decretis Eccleſiæ ac Synodorum.

A nihil aliud quæſitum eſt, quàm illud: Num expoſitionibus trecentorum octodecim patrum, & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino Concilio à Sanctiſſimo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret? Cúmque omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contrà ſentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelaſius Pontifex, cuius & ipſius nomen celebre eſt: Patres (inquit) noſtri Catholici docti Pontifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore conſtituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem prædicationémque maiorum facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerunt deinceps firmúmque conſtare: nec in eadem hac cauſa denuò quæ præfixa fuerant retractari, qualibet recenti pręſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes: quoniam ſi decreta ſalubriter cui quam liceat retractare, nullum contra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile conſiſteret Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum non ceſſant eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæque corda percutere, quid fieret, ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire concilium, cùm quamlibet manifeſta ſit veritas, nunquam deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione vel autoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens. Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes, neceſſariè præca-
B uerunt, vt quæ contra vnamquanque hereſim coacta ſimul Synodum pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apoſtolica promulgaſſet, non ſinerent nouis poſthac recitationibus mutilari: ne prauis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerant ſtatuta pulſandi: ſed autore cuiuſlibet inſaniæ ac pariter errore damnato, ſufficere iudicarunt, vt quiſquis aliquando huius generis communicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus. Quod etiam exemplis productis poſteà facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelaſio dictum eſt? qui & ipſe finem aliquem eſſe probandi ſpiritus cupiebat. Et qui ſucceſſit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum deſpiciuntur inuenta, nec eorum quæ benè inſtituta ſunt firmitas vindicatur, huiuſmodi impietatem neceſſe eſt fidei ſemper venire. Nam vbi facilis eſt diſſolutio rationabilis conſtitutionis, ibi omnis ſanctitatis forma corrumpitur, Chriſtus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Inſtituta Patrum reuerenda calcantur, & quis non vitæ mortem iuſta electione præponat? Huius verò ſucceſſor Ormiſda: Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis ſæpius, & penè ſuperuecanea eſt allegatio, quæ adhibetur inſtructis. Qui verò ſucceſſit his Gregorius, quatuor Concilia quæ ſuam ætatem præceſſerunt, ſicut ſancti Euangelij quatuor libros ſe ſuſcipere & venerari fatetur, quorum fidei ſi quis addere vel adimere aliquid præſumpſerit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) perſonas quas illa reſpuunt, re-
C ſpuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere quos ligant, aut ligare quos ſoluunt. Et qui Gregorio ſucceſſit Agatho, ſicut in ſextæ ſynodi quarta actione legimus, vnum vel præcipuum id eſſe bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita ſunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, ſed eadem & verbis & ſenſibus illibata cuſtodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priſcorum Patrum hac ipſa de re ſententia, qui cùm Eccleſiam Catholicã repræſentarint, in Conciliis præſertim Oecumenicis congregati, etiam atque etiam tecum conſidera, ſi non Catholicè Petrus à Soto explicat, qui ſic explicat, ſicut ſanctos iſtos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tantis & locorum & temporum interuallis inter ſe diſiunctos, pridem vno quaſi ore, nimirum ab eodem ſpiritu afflatos explicaſſe vides. Quibus omnibus iniquum viſum eſt vt quæ ſemel eſſent rectè definita, de iis vel ambigere quiſquam auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi ſpiritus eſſe volebant: id quod nuſquam alibi, quàm in conciliis Oecumenicis rectiùs fieri poſſe perſuaſum habebant:

Gelaſius ad Epiſcopos Dardaniæ.

Symm. ad Clerum Dardaniæ.

Ormiſ. in epiſt. ad Epiphanium.

Greg. in regiſtro libr. 1. cap. 24. libr. 2. cap. 49. lib. 3. cap. 3.

Agatho Pôt.

Sed audiamus iam ipſum explicantẽ Brentium. Quærit (inquit) quando finis erit probandi. Reſpondemus, Tunc finis erit, cùm ſpiritus ſanctus certificauerit nos

Quando ſit finis probandi ſecundum Brentium.

de vera

Coloſſ. 2.
Reſponſio.

de vera ſententia,& cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Inſtructi in charitate in omnes diuitias plerophoriç intellectus ad cognoſcendum myſterium Dei patris & Chriſti, Hoccine eſt Brenti Catholicè explicare? imò hoc eſt feneſtras fabricare ſataniſmo,quem,immanè quantum in veſtra Germanica Babylone iam progreſſum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici cenſeri nolitis, patres tamen vos eſſe noſtri tẽporis hæreticorum apertius eſt, quàm vt negare poſſitis. Dicam de iis qui ſe à vobis ortos gloriantur Sacramentariis: num eſt eorum quiſquam, qui non palàm iactet, quòd ſe ſpiritus ſanctus de vera ſententia certificauerit, quódque ſit inſtructus in charitate, &c. quin etiam eos veſtri ſæpè miſeret, qui claram Euangelij lucem videre nondum poſſitis. Num autem idem etiam non fit ab Anabaptiſtis, qui ſibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quòd eos de vera ſententia ſpiritus ſanctus certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò ſupplicij quoduis genus, verùm & mortem ipſam quamlibet horrendam oppetere ſunt parati. Iam verò Suenckfeldiani quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum ſpiritus ſancti, quo, ſe quidem plenos, vos verò magis etiam eſſe deſtitutos affirmant, quàm nos, qui Patrum noſtrorum veſtigiis incedentes, nec à via regia declinantes, per Dei gratiam Catholici ſumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt ſemper hæretici. Vides igitur quid ex eo ſit conſequuturum, ſi quod tu vis Brenti, penes priuatum quenque probandi ſpiritus, Conciliorum præſertim, futura ſit poteſtas: cùm non rarò, ſicut iam antè dictum eſt à nobis, Satanæ ſpiritus transfigurat ſe in angelum lucis, & ſi quicquam aliud, tum diſcretio ſpirituum ſit longè difficillima. Quid enim conſequetur aliud, quàm quod eſſe conſequutum videmus, vt tot ſint fides, quot voluntates, vtque maiores indies progreſſus faciat Sataniſmus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Inſtructi in charitate. Nunquid autem inſtructi ſunt in charitate, qui ſe diuidunt ab orbis totius vnitate? Certè non diuidit, ſed coniungit Charitas. Quánam itaque ratione poſſunt eſſe inſtructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui non ſunt inſtructi in charitate, qui inflati ſenſu carnis ſuæ, ſe diuidunt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuato, certiùs eſt promiſſus Spiritus ſanctus, quàm Eccleſiæ vniuerſæ? Quam cùm ab illo regi certum ſit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei ſpiritus: Omnis homo mẽdax. Præclara ſunt Auguſtini verba, quibus Deum alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea eſt nec illius aut illius, ſed omnium noſtrûm, quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, ne velimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum eſſe vult quòd omnium eſt, à communi propellitur ad ſua, hoc eſt, à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Non mea eſt veritas, dicit Auguſtinus, ſed neque tua Brenti, neque Philippi, neque cuiuſquam alterius, ſed eſt omnium. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendum omnibus propoſita eſt, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demum eſt veritas. Non vult igitur vt quod publicum eſt, id priuatum quiſquam faciat, ne priuetur: non vult vt quod omnium eſt per charitatem, id ſibi propriè vendicet, aut ſuum quiſquam eſſe velit per contentionem: quòd qui de ſuo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, ſicut ipſa teſtatur veritas. Tu contrà non vis, vt ea ſit veritas, quæ eſt omnium: vis vt priuato cuique de eo ſpiritu veritatis qui datus eſt omnibus, iudicium ſuum interponere liceat, vt quod publicum eſt, priuatum quiſque faciat: vt quod omnium eſt, id ſuum quilibet eſſe velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de ſuo quiſque loquitur mendacium loquatur? At qui Catholicus eſt, non ſuum, ſed qui omnium eſt, qui Catholicæ Eccleſiæ miſſus & promiſſus eſt, ſpiritum ſequitur, memor illius quod ab Ezechiele ſcriptum eſt: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Itaque ſuſpectum habet, ſi quid ſibi ſeorſum ab aliis videtur, nihil vult habere ſuum. Quod omnium eſt, quod Catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit, id verum, id rectum, id amplectendnm eſſe cenſet. Etiam ſi propter intelligentiæ tardita

A B C

Inſtructi in charitate.

Spiritus ſanctus non vni, ſed Eccleſiæ promiſſus. Aug. libr. 12. Confeſſionũ, cap. 25.

Brentius priuatum eſſe vult, quod Aug. vult publicum.

Ioan. 8.

Catholicus qualẽ ſequatur ſpiritum in iudicãdo. Ezech. 13. cap.

A tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate tutum fore perſuaſum habet, ac non modò ſe non præfert cæteris, verùm ſibi potiùs cæteros anteponit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur, eos præſertim, de quibus tot ſeculis tantam doctrinæ, tantam & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt, quóſque Patrum ſuorum veſtigiis incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos, vnanimes, vno ore, idem ſentire perſpicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd ſi probatio iam facta eſt in Concilio, quid eſt quòd priora concilia poſterioribus emendantur, & quid opus eſt Conciliis poſterioribus, ſi omnia ſunt probata? An non Ioannes, cùm ait: Nolite cuiuis ſpiritui credere, huc etiam ſpectat, ne cuiuis Concilio credamus, ſed Concilia quoque ipſa probemus?

Obiectio Brẽtij cõtra Cõcilia.

Reſponſio quomodo Cõcilia priora poſterioribus emendentur.

Nos verò Brenti, priora Concilia poſterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, cum aliquo rerum experimento aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. In iis enim quæ in facto ſunt, fieri poteſt vt fallatur quandoque Concilium, vt autem erret in iis quæ ſunt fidei, modò ſit legitimè congregatum, fieri non poteſt. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenariis Conciliis itidem legitimè congregatis contrarium ſit aliquid conſtitutum in iis quæ ad fidem pertinent, nullum certè proferre poteris. Nam ſi quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmij, vel Antiochiæ, vel iterum Epheſi congregata ſunt, protuleris, B quandoquidem autoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non ſunt legitimè congregata Concilia dici non poſſunt, ſed conuenticula potius, & conciliabula. Quamobrem in iis quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum & temporum circunſtantia mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora Concilia poſterioribus emendentur, quòd quædam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quæ poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cùm longè ſint omnium vetuſtiſsimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorum pleriſque nimio plus inerat ſeueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre non poſſe viderentur, factum eſt vt poſterioribus Conciliis emendarentur mitigarentúrque. Eſt Canon Apoſtolicus, deponi debere presbyterum fornicantem, quem in Gangrenſi Concilio, ſicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnámque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno conſtitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano Pontifice locum teneret, cui non ita multò pòſt in Conſtantinopolitana Synodo prima, prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verum eſt quod Iſidori, Gregorij, Hieronymíque productis teſtimoniis docet Gratianus, in pleriſque decernendis cauſam, locum, tempus, perſonas, conſiderari oportere. Quæ quoniam perpetua non ſunt, fit, vt eiuſmodi etiam plenariorum Conciliorum decreta nonnunC quam priora poſterioribus emendentur, quæ tamen in iis quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque propterea non eſt opus poſterioribus Conciliis, quòd omnia iam ſunt probata. Certum enim eſt, pleraque non eſſe probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt ſi qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Quibus autem de rebus ad fidem pertinentibus ſemel eſt aliquid in Concilio conſtitutum, de iis iterum in alio deliberationem ſuſcipi planè ſuperuacaneum eſt. Niſi fortè ſolum hoc quęratur, num ea doctrina, cuius cognoſcendę cauſa Concilium edictum eſt, cum expoſitionibus priorum conciliorum conueniat, nécne, vt ſi eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur, ſi minùs, reiiciatur: Quemadmodum in Chalcedonenſi concilio, & quæ deinceps ſequuta ſunt, factum videmus.

Auguſ. lib. 2. cõtra Donatiſtas de baptiſmo paruulorum, cap. 3.

Nullum Cõcilium legitimum errauit in iis quæ fidei in aliis Concilia variare poſsũt.

Canon Apoſto. 75.

Diſtin. 82. c. presbyter.

Cap. 6.

Synod. Conſtan. cap. 5. diſtin. 29. c. 3.

Non huc ergo ſpectat Brenti Ioannes, cùm dicit: Nolite omni ſpiritui credere, ne cuiuis concilio, quod quidem legitimè congregatum eſt, credamus, ſed ipſa quoque concilia probemus. Abſit, vt cuiuis priuato ſpiritui, qui & fallere poteſt & falli, de ſpiritu conciliorum, qui neque fallere poteſt, neque falli, iudicandi poteſtas hæc permittatur. Quid enim fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis quærendi, quis diſputandi finis

Ioannes non vult probari ſpiritum Cõciliorum, ſed priuatum potiùs illũ hæreticorum.

expectandus foret? cùm ſemper vnicum remedium finiendarum, ſi quæ ſunt exortæ de fide controuerſiæ, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem ſcire Brenti, quò ſpectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te tuíque ſimiles, veſtimentis quidem ouium indutos, intrinſecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauè detortis, à veritate mentes hominum abducere conareris. Cùm itaque nulla ſit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur autoritas, monuit pios omnes, ne ſtatim tibi tuíque ſimilibus omnibus fidem haberent, ſed probarent ſpiritus, ſi ex Deo ſint: neque mouerentur, ſi frequens eſſet in ore tuo ſcriptura, quam etiam Diabolus aduerſus ipſum ſcripturarum autorem Chriſtum produxiſſe legitur: verùm etiam atque etiam ſecum illud expenderent, quandoquidem non in legendo, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt, tuóne proprio, an vniuerſalis Eccleſiæ ſenſu, & iuxta Catholici dogmatis regulas ſcripturas interpreteris: illúdne quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt, an diuerſum aliquid proferas. Quòd ſi de tuo te loqui, propriúmque tuum ſcripturæ ſenſum adferre conſtaret, quin id mendaciũ eſſet, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur, ſin autem de eo loquereris quod eſt omnium, ſi communem Eccleſiæ ſenſum adferres, ſi quod ſemel per eam eſt in concilio plenario definitum, nihil ab eo diſcrepares, certum haberent hunc ſpiritum ex Deo eſſe, nec quod ab eo profectum eſt, verum eſſe dubitarent. Hic ſanus eſt & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Matth.4. Quomodo ſpiritus hæreticorũ probandus.

Obiectio ex Act.17.

Pergit Brentius: In actis Apoſtolicis Paulus & Silas ingrediuntur Berheæ in Synagogam Iudæorum: Et additur, Eos, qui ſummo genere nati erant, recepiſſe ſermonem cum omni animi promptitudine, quotidiè ſcrutantes ſcripturas, an hęc ita ſe haberent. Principes Iudæorum Berheæ probant & exigunt ad ſcripturas ſacras ſpiritũ tantorum Apoſtolorum: & Aſotus prohibet noſtris principibus, ne conciliorum ſpiritum, ad normam ſacræ ſcripturæ exigant? Quæ hæc eſt impudentia? Quorſum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Theſſalonicæ fuerunt, ſuſceperunt verbum, ſcrutantes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideo ſibi de doctrina Apoſtolorum iudicandi poteſtatem arrogauerunt, quia ſcrutati ſunt ſcripturas? Quàm ſæpè autem accidit, vt ſermonem alicuius ex verbi miniſtris excipiat aliquis, & loca ſcripturarũ, ſi quæ per eum adferuntur, inſpiciat. Num ideo ſe iudicem illius doctrinæ conſtituit? Nemo prohibet Brenti, quò minùs vel tu, vel quicunque tandem alius velit, ſcripturas ſcrutemini: & an ita ſe res habeat, quemadmodum in Decreto Concilij ſcriptum eſt, inſpiciatis. Sed ſi fortè ſecus alicui veſtrûm videatur, vt propterea Decreta Concilij damnandi poteſtas penes eum ſit, id verò ferendum eſſe non putamus, quin illud eſſe Chriſtianæ modeſtiæ fraternæque charitatis exiſtimamus, vt ſe potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequutum credat, quàm ita ſe cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerſo terrarũ orbe congregati de cauſa fidei diſceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à ſe ſolo ꝓceſſiſſe, aut ad ſe ſolũ perueniſſe Dei verbũ perſuaſum habeat.

Reſponſio.

Proſequitur Brentius: Scilicet quia in lege Moſi ſcriptum eſt, difficilia & ambigua referenda eſſe ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: & qui non obedierit imperio Sacerdotis, ex Decreto iudicis moriatur: idcircò ſpiritus Conciliorum non ſunt probandi an ſint ex Deo, idcircò omnia Decreta Romani Pontificis agnoſcenda ſunt ſine vllo vel priuatorum, vel principum iudicio, pro oraculis Spiritus Sancti. Hic certè iuſtificat Aſotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui Filium Dei crucifixerunt. Non iuſtificat vir venerabilis Concilium Caiphæ & Annæ, ſed verba legis profert: Impletum autem fuit eo tempore, quod à Propheta ſcriptum eſt: Peribit lex à Sacerdote: nihil vt mirum ſit, ſi à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neque ordine Sacerdotium adeptos eſſe conſtat, lex perierit. Quid autem Brenti, ſi quo tu exemplo ex Euangelica Hiſtoria producto tibi places maximè, id cauſam tuã oppugnet maximè? Quid ſi nihil potuit adferri validius ad eam, quam nos tuemur, ſententiam confirmandam? Quòd ſi vſquam alibi, hîc maximè iuſtificatur in ſermonibus ſuis Deus, vt vincat cùm à vobis impiis iudicatur. Quid enim eſt quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Laſco, vel quicunque tandem alij, qui

De loco Deut.17. Brentij cenſura.

Reſponſio.

Ezech.7.

Explicatur locus Deut.17.

Ipſi iudicabunt tibi iudicij veritatem.

A qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt, ad eam quæ pro-
pria eſt Epiſcoporum iuriſdictionem euertendam? Quid aliud, quàm vultis oſtende-
re, falſum eſſe quod dixit Deus de Sacerdotibus Leuitici generis: Ipſi indicabunt tibi
iudicij veritatem? Atqui ô mirabile quoddam ac ſtupendum diuinæ Sapientiæ conſi-
lium. Nuſquam illuſtrior apparuit, quàm hîc diuinæ promiſsionis veritas, nuſquam
conuincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui facultatis veritatem arguere non
verentur. Hîc vel ipſa luce clariùs Deus demonſtrauit, nullam eſſe poſſe tantam ho-
minum iniuſtitiam, quæ iuſtitiam ipſius in gubernatione ſuæ ciuitatis, quæ eſt Eccle-
ſia, quæ promiſsionum ipſius veritatem labefactare queat. Quid eſſe potuit Anna &
Caipha ſceleratius? quid iniuſtius? & horum tamen ſcelus ac iniuſtitiam conuertit
Deus in occaſionem gloriæ iuſtitiæque ſuæ. Noluit morti adiudicari, niſi per horum
ſententias, noluit redemptionis noſtræ beneficium abſoluere, niſi per horum mini-
ſterium, horum iudicij exitum ad generis humani ſalutem deduxit, ac veram eſſe
promiſsionem ſuam declarauit, qua dixit de Sacerdotibus Leuitici generis: Qui in-
dicabunt tibi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniuſto iudicio fuit
nihilominùs iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniuſtum fuiſ-
ſet iudicium, iudicij nihilominus in eo fuiſſe veritatem affirmamus? Sed nihil eſt fa-
cto facilius, quàm vt hoc tibi manifeſtiſsimis argumentis demonſtremus. Quòd in- Iudicij veritas etiam penes iniuſtos
iuſtum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipſa, iudices fuerunt Chriſti Iudices Pontifices fuit.
B iniuſtiſsimi, teſtes qui producebantur, falſi, crimina quæ proferebantur, falſa. Nam
neque populum ſeduxerat Chriſtus, neque cenſum dari Cæſari prohibuerat, neque
blaſphemauerat, neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat,
& tamen in hoc iniuſto iudicio, per iudices iniuſtiſsimos veritas iudicij indicata, ve-
ra ſententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus eſt mortis. Hanc ſententiam à
Spiritu Sancto profectam fuiſſe dubium non eſt. Vnde autem iſtud tibi probabimus?
Non recipis niſi Scripturas canonicas. Atqui principem inter eas locum tenet Ioan- Ioan. 11.
nis Euangelium, in quo conſilium illud Pontificum & Phariſæorum de Chriſto
comprehendendo deſcribens Euangeliſta, narrat dixiſſe Caipham: Expedit vt vnus
homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Ac mox ſubdit, Hoc autem à ſe-
metipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti,
quemadmodum hoc ipſo Euangeliſta teſte, non defuit Sacerdotio Leuitico Spiritus
Propheticus, Spiritus Sanctus, Spiritus Veritatis, ad id vſq; tempus quo ſeipſum Chri-
ſtus cruentum Sacrificium offerens Deo Patri, Sacerdotio & ſacrificio illi finem im-
poſuit. Tunc enim primùm Spiritu prophetico deſtitui cœperunt, cuius rei figura fuit
velum templi ſciſſum Chriſto mortuo. Simul teſtata eſt hoc vox Chriſti, dicentis: Ec- Matth. 23.
ce dimittetur domus veſtra deſerta. Neque verò dubium eſt, quin ipſe Caiphas verba
ſua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex eſſet, ea proferri Deus vo-
luit, ſicut cymbalum, ſic ille magnum quendam & ſonorum tinnitum edidit, quem
C tamen ipſe non ſenſit. Sed expectas, vt hoc tibi demonſtremus, quomodo verè pro- Quomodo
nunciari potuerit, eum fuiſſe mortis reum, quem conſtat peccatum nullum feciſſe, Chriſtus reus mortis dici
nec inuentum eſſe dolum in ore eius? Paucis rem accipe. Ex quo tempore primus poſsit. 1. Pet. 2.
parens noſter, nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno guſtauit, factus eſt
mortis reus Chriſtus Dei filius. Non quòd ipſe mortem commeruerit, qui fuit ipſa in-
nocentia, ſed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod
ad omnes pertranſiit in condemnationem, in ſe ſuſcepit, vt eam coram Deo expiaret,
eadem hac reum ſe pro nobis ipſe conſtituit, vt pœnam ſolueret cui obſtricti eramus.
Itaq; ſic ipſo volente, poſuit in eo Deus iniquitates omnium noſtrûm. Noſtra fuit ma- Eſaiæ 53.
ledictio, noſtra fuerunt peccata quæ pertulit ille in corpore ſuo ſuper lignum, quámq; 1. Pet. 2.
pœnam debebamus nos, eam ipſe pro nobis tolerauit, vt ſicut per inobedientiā vnius Roma. 5.
hominis peccatores conſtituti fueramus, ſic per vnius ipſius obeditionem iuſti con-
ſtitueremur. Itaque ſicut in Apocalypſi ſcriptum legimus, ab origine mundi, occiſus Apocal. 13.
eſt agnus hic innocens, vel vt Petrus hic ait, præcognitus ante mundi conſtitutionē. 1. Pet. 1.
Siquidem ab æterno fixum fuit, & immobile Patris decretum, vt proprio filio ſuo non
parceret, ſed pro nobis omnibus eum traderet morte turpiſsima condemnandum. Roma. 8.
Cui decreto ſe filius vltrò ſubmiſit. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit, & factus Eſaiæ 53.

eſt obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, A quod ante mundi conſtitutionem in mente fuit, & idea diuinæ præſcientiæ, per legitimos iudices, hoc eſt, per Sacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit, & horum iudicio, quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & ſcelerati, ſe tamen Dei Filius vltro ſubiicere dignatus eſt, vt exemplo ſuo doceret, ſuum in cathedra legitima ſedentibus, qualeſcunque tandem hi forent honorem habendum eſſe. Nec falſum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & ſecundum legem hanc debet mori. Fuit enim reuerà lex illa Dei Patris, quam vltro ſuſcepit Filius, vt moreretur pro peccatis noſtris. Quæ lex ex Decreto Pontificum cùm cruci Chriſtus affigeretur, fuit conſummata. Quod ipſe confeſſus etiam eſt Chriſtus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite ſpiritum traditurus, dixit: Conſummatum eſt. Conſummatum eſt, inquit, fixum illud & immobile Patris Decretum: conſummatum eſt quod lex & Prophetæ futurum prædixerunt, iam vmbræ ſublatæ, iam figuræ ſunt impletæ, iam illud ſacrificium vitæ peractum eſt, quo ſolo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc ſolùm ita dixit Chriſtus verumetiam cùm à mortuis ſurrexiſſet, ac ſe comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxiſſet, O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ: Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Iam ex iis Brenti perſpicis, quàm ſtupendo miraculo ſuam Deus iuſtitiam & veritatem inuiolatam B conſeruet in illorum iudiciis, quos ipſe in cathedris ad iudicandum conſtituit, quamlibet hi ſint ab omni iuſtitia veritatéque remoti. Simul & illud vides, quòd ipſe nobis tela ſuppeditaueris, quibus rectiſsimè configi poſſes. Quod enim illuſtrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla poſsit eſſe tanta Pontificum improbitas, quæ impedire queat, quò minus vera ſit illa Dei promiſsio. Qui indicabunt tibi iudicij veritatem?

Philip. 2.

Ioan. 19.

Chriſtus ſecundum legẽ debebat mori.

Ioan. 19.

Conſummatum eſt, cur in cruce dixerit Chriſtus.

Lucæ 24.

Obiectio Brentij.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibuſdam præſtigiis fumum lectorum oculis offundere conatur: Hic iuſtificat, inquit A ſotus Conciliũ Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta ſententiã illorum Filiũ Dei crucifixerunt: damnat autem Ioſephum & Nicodemum, quòd non conſenſerint in ſententiã Caiphæ, & reliquos omnes, qui impietatẽ & crudelitatẽ huius Concilij improbarunt. An non Caiphas erat ſummus Sacerdos? An nõ Conciliũ erat autoritate Caiphę, hoc eſt, legitimè, vt A ſotici ſentiũt, congregatum? An non Caiphas & Conciliũ definierunt Filiũ Dei blaſphemaſſe, ac reum mortis eſſe? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat Domino Deo tuo (hic tum erat Caiphas) ex Decreto iudicis moriatur. Moriãtur ergo Ioſeph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria: moriantur Apoſtoli omnes. Talibus verborũ præſtigiis perſtringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd non iuſtificat conſilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nam vt iuſtũ fuerit Decretum quo reum eſſe mortis C Chriſtum pronunciatũ eſt, non proptereà iuſtificati ſunt impij iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factũ eſſe conſtat, cùm quod ipſi quoq; Pilato minimè fuit obſcurũ, ex odio & inuidia feciſſent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & ſceleratos operari Deus noſtrã ſalutem in medio terræ dignatus eſt: quam pio quidem, ſed humano tamen affectu, quantũ in ipſis fuit, Ioſeph, Nicodemus, & Apoſtoli cupiebãt impeditam. Quo affectu Petrũ etiam dixiſſe Chriſto legimus, cùm eum de paſsione, & morte ſua loquentem audiuiſſet: Abſit à te Domine, non erit tibi hoc: conuerſum autem Chriſtum dixiſſe, Vade poſt me Satana: Scandalũ es mihi, non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominũ. Itaque ſicut pius in iis affectus veniã, ſic impius in illis damnationem merebatur ſempiternam. Vtrique arcanum Dei conſilium viſi ſunt ignorare. Nam quòd mors Chriſti tantam eſſet mundo ſalutem allatura, neque Pontificibus, neque diſcipulis fuit ſatis exploratum. Sed ſicut illi ſuum odiũ erga Chriſtum explere cupientes, eum morti adiudicarunt: ſic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu ſeruatũ cupiebant. Atque hic eſt quem in operibus hominũ ſpectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambr. nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Clarius autẽ Bernar. Non materia, inquit, nec exitus actuũ, ſed inten

Reſponſio.

Alij Iudæorum piè, alij impiè i Chriſtum patientem affecti.

Matth. 16.

Ambr. lib. de offic. cap. 30.

Bernardus.

Ex affectu noſtro opera & merita æſtimantur.

A intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Sic euenit nonnunquam, vt cùm res vna ſit, intentio tamen diuerſa, facta quoq; faciat diuerſa, quod exemplo de Chriſto tradito producto planum facit Auguſtinus. Cùm enim illud attuliſſet ex Paulo, Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce, inquit, Chriſtum tradidit Pater, & tradidit Iudas, nunquid non quaſi ſimile factum videtur? Traditor Iudas, traditor eſt & Deus Pater. Abſit, inquit. Non dico, ſed Apoſtolus dicit: Qui proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et Pater illum tradidit, & ipſe ſe tradidit. Ait idem Apoſtolus: Qui me dilexit, & tradidit ſemetipſum pro me. Si Pater tradidit Filium, & tradidit ſeipſum Filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à Patre, facta eſt traditio à Filio, facta eſt traditio à Iuda. Vna Res facta eſt, ſed quæ Res diſcernit Patrem tradentem Filium, ſeipſum Filium tradentem, & Iudam diſcipulum tradentem Magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit Pater & Filius in Charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum Patrem, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus Charitatem, deteſtamur iniquitatem. Quantum enim præſtitum eſt generi humano de tradito Chriſto, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtram qua redempti ſumus: Iudas cogitauit pretium quo vẽdidit Dominum: Filius ipſe cogitauit pretium quod dedit pro nobis: Iudas cogitauit pretium quod accepit vt vẽderet. Quòd ſi vbi res vna eſt, diuerſa tamen facta cenſentur ex intentione diuerſa, quantò magis vbi res quoque diuerſæ ſunt? Iam igitur intelligis Brenti, quàm ineptè dictum ſit à te, Moriantur Nicodemus, Ioſeph & Apoſtoli? quin moriantur potius crudeles & impij Pontifices illi, qui non ad ſalutem & redemptionem humani generis reſpicientes, verùm vt odio ſuo ſatisfacerent, Chriſtum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti, ſinant eos abire Pontifices illæſos, vt impleatur ſermo quem dixit Chriſtus, Quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quenquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt ſi grauior aliquis terror ingruiſſet, conſtanter Chriſtum fuerint confeſſuri, cùm qui princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipſum negauerit, deinde verò priùs illud implentum oportuit, quod à Propheta ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in finem orbis terræ verba eorum. Ipſi debebant eſſe teſtes eorum quæ viderant & audierant, per ipſos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Poſtremò, potuiſſet exiſtimari, non ſuffeciſſe Chriſti mortem ad expianda peccata noſtra, ſi ſub idem tempus Diſcipulorum quoque mors acceſsiſſet, quamobrem alij tempori fuerunt reſeruandi, vt ſicut Chriſtus non priùs mortuus eſt, quàm expleuiſſet omnia propter quæ miſſus erat à Patre: Sic & ipſi non priùs pro Chriſto ſanguinem ſuum profunderent, quàm expleuiſſent ea propter quæ miſſi fuerant à Filio. Nihil C igitur morte dignum fecerunt Apoſtoli, quòd in ſententiam Caiphæ non conſenſerunt, quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, ſicut impietas Annæ & Caiphæ nullum ſupplicij genus non merebatur.

Roma. 8.

Aug. de Chriſto, quòd aliter ſit traditus.

Galat. 1.

Ioan. 17.

Apoſtoli ante Chriſtum mori nõ debebant.

Pſalm. 18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appoſitum ad id quod inſtituerat probandum, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuique fit planiſsimum, non aliunde quàm ex ore Sacerdotis legem eſſe requirendam? Qui cùm docuiſſet, quem in lege gradum & Reges & Populi erga doctrinam tenerent, & quemadmodum principi præſcribitur, vt nouerit ſe diſcipulum eſſe legis, non Doctorem, & à Sacerdotibus Leuitici generis accipere Princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad Reges aut Principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Aſcende, inquit, ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniéſque ad Sacerdotem Leuitici generis, & Iudicem qui fuerit illo tempore, quæréſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertiſsimè qui ſit locus non tantùm principum, ſed & populi circa legis doctrinam, oſtenſum eſt. Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeríſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram, nec ad ſiniſtram. Hic igitur eſt, inquit, gradus populi, dubia fidei inquirere

Soti ſententia de loco.

Deut. 17.

à legitimis templi miniſtris:eorum doctrinam ſequi, non quòd tam eorum ſapientiæ & pietati inniti debeant,illi enim homines erant,fallere & falli poterant, quàm diuinæ promiſsioni,cui non difficile eſt vera docere ſuos,per quoſcunque demùm miniſtros.Iam ne quid deſit principi,audiamus quid circa ſubditos illi incumbat in doctrina legis:Qui autem,inquit, ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Iſrael:cunctúſque populus audiens timebit,vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.Hoc igitur reſtat principi erga populum eius,ſuperbiam & inobedientiam erga Dei miniſtros & doctores legis compeſcere, atque ſeueritate legum, ſententiam eorum exequi,ne videlicet in contemptum veniat.Hæc ſunt verba Petri à Soto,non aliunde quàm è ſcriptura ſumpta, quæ vel ipſa luce clarior eſt. Verùm hîc videre licet,quàm verum ſit quod à Tertulliano ſcriptum eſt,Quòd nihil proficiat congreſsio ſcripturarũ aduerſus hæreticos,niſi planè,vt aut ſtomachi quis ineat euerſionem,aut cerebri.Iſta hæreſis,inquit,non recipit quaſdam ſcripturas:& ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit,non recipit integras:& ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata, conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus. Quid horum non rectè competit in noſtris temporis hęreticos?quorum qui princeps eſt & architectus, nũquid non apertè Iacobi reiicit Epiſtolam, quòd ea ſuo dogmati de ſolius fidei iuſtificatione manifeſtè contradicit? Itaque vocat ſtramineam, nec in libro ſuo tolerare vult. Sed nec Apocalypſim recipit, nec Eccleſiaſticum,nec Machabæorum,nec alios quoſdam libros, quos habuit ſemper & habet pro canonicis Eccleſia Catholica.Iam verò quas recipit ſcripturas, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & deprauationibus ad ſui inſtituti diſpoſitionem interuertit? Si quas autem integras præſtat, diuerſas expoſitiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipſo ſcripturæ loco perſpexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reiicere poſsit, cùm nunquàm de eo quin ſit canonicus dubitatum fuerit,neque vel adiectionibus vel detractionibus verba quæ ex eo citantur,ad inſtitutum ſuum interuertere,quid illi reſtabat aliud, quàm vt diuerſam expoſitionem commentaretur, & quæ clara ſunt & perſpicua ſcripturæ verba,tenebras eis offundere conaretur.

Tertu.lib.de præſcrip. aduerſus hæreticos.

Hæreticorũ in ſcripturæ libros arrogans & impudẽs iudiciũ.

A

B

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius diſcipulus Brentius,quem loquentem audiamus: Quam legem Aſotus ex Deuteronomio citat, partim eſt cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex eſt, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & ſingulas circunſtantias, omnes aliæ reſpublicæ ſint obnoxiæ.Et diſertè additur: Quodcunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit, Domini,non iuxta proprium arbitrium.Nec ſolis ſacerdotibus permittit iudicium, ſed adiungit eis iudicem, qui certè non ſemper erat de tribu Leui, vt teſtatur liber Iudicum: nec reges qui ſequuti ſunt iudices ante Babylonicum exilium, ex ea tribu genus ſuum ducebant:vt perſpicuè videas principes,quos iſti vocant Laicos, non habere tantùm vocem conſultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis conſtitutio cogat tam pontificem quàm iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam ſequantur, dubium non eſt, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini. Ac ſi quidem perſuaſerit diuina adiutus clementia iudices, vt ſententiam aduerſus legem Dei latam, &c. Quid hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cęremonialem, partim eſſe moralem, equidem non intelligo, niſi fortè hoc dicere vult, quod magiſter eius dixit Lutherus, Moſen hîc agere non de verbo aut doctrina vel quæſtionibus fidei, ſed de ſententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hîc Moſes, non repugnamus: ſed legis nomen apud Hebræos latiùs patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuerſiæ ſub eo comprehendantur.Et ſi ſcriptura per aliam ſcripturam,ſicut iſti volunt,neceſſariò venit explicanda,clara ſunt & apud Aggæum, & apud Malachiam ſcripturæ verba, quibus interrogare legem à ſacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant iſti contrà vel vnum ſcri-

Explicatio Brentiana loci Deut. 17.

C

Reſponſio.

Lutheri interpretatio ridicula.

ptūræ

A pturæ locum, vbi legem ex ore principis requirere iuſſus ſit. Interroga ſacerdotes legem, dixit Aggæus, non interroga principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hîc agere Moſen non de doctrina legis, vel ſenſus hoc ipſe communis indicare Luthero potuit, ſi de criminibus iudicium pertinet ad ſacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præſertim tot ſcripturę locis, quos iam produximus, manifeſtum id cuiuis eſſe queat: ita vt hæc illius tergiuerſatio planè ſit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias reſpublicas obnoxias eſſe: ſi dicit de illis, quæ non credunt in Meſsiam, quem venturum Iudæi, nos iam veniſſe credimus, audiri fortaſſe poſſet. Quanquam & apud illas gentes quę Deum non agnouerunt, ſed eîdola coluerunt, alia fuerunt pontificum & ſacerdotum, alia regum & principum officia: quòd illis ſacrę, his profanę res curę eſſent. Cæterùm illud pius nemo negabit, quod Eccleſiæ quædam vmbra fuerit Synagoga. Eſtne autē veriſimile, quòd vmbræ illi Deus proſpicere voluerit de ratione, qua ſubortæ de lege quæſtiones & controuerſię terminari poſſent: & non pari ſtudio prouidere ſit dignatus Eccleſiæ ſponſæ ſuæ, quam ita charam habuit, vt eam ſanguine ſuo ſibi mundaret, acceptabilémque faceret? Cùm prę ſertim apud hanc tantò maior eius rei ſit neceſsitas, quantò difficilius eſt immenſam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis populis conſtat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebræorum? Qui cùm in Eſau præfiguratus fuerit, quem Deus odio ſe dicit habuiſſe, noſter cōtrà in Iacob, quem dilexit, quis eſt qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit poſteà, curæ Deo fuiſſe, quàm hunc quem in locum elegit: qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſsionem ex Iſrael prognatus eſſe dicitur? Non ſuſtulit ordinem ex Eccleſia Deus, quem eſſe voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem ſacerdotibus, qui non ſemper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita eſſe, cæterùm cognoſcendi iudicandíque poteſtas non fuit niſi penes ſacerdotes Leuitici generis, & iudicem eiuſdem tribus: vt ſi caſu aliquo ex alia tribu iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur indicare: Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos ſententiam legis explicans imperabat: ſi quis non obtemperaſſet, iudex vt mortis de eo ſuppliciū ſumeretur, decernebat. Quid potuit magis perſpicuè dici ad diſcrimen inter ſacerdotum & regum officia demonſtrandum? Quid ad hæc Brentius? Videt nullum eſſe tergiuerſationi locum, quærit igitur aliud effugium. Hac enim cæremoniali conſtitutione tam pontificem, quàm iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non eſſe, quin concedat iſta conſtitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini. Quid ſi verba illa Brenti (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potiſsimùm niti videris, nec in tranſlatione ſeptuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebręo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctiſsimo Alberto Piggio legimus animaduerſum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquam audiuit, eundem & rei & iudicis perſonam ſuſtinere debere? Certè ſi res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in ſua ipſius cauſa iudex conſtitutus, condemnare ſeipſum velit? Quorſum autem attinet, aliquem ad iudices remitti, ſi de eorum iudicio reus ipſe poſteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an ſecùs pronunciauerit? Quid opus eſt iſto circuitu? Suo quiſque iudicio potiùs relinquatur, neque fruſtrà vel Epiſcopo, vel principi negotium faceſſat.

Aggæ.2.

B

Rom.9.

C

Brētius vult eundē & rei & iudicis perſonam ſuſtinere.

Hîc non poſſum quin te appellem, Sereniſsime Rex auguſte. Te enim libellum hūc Brētij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo ſe defenſurum iactare, te iudice virum longè ſui diſsimilem, non doctrina magis quàm vitæ ſanctitate conſpicuum Aloyſium Lipomanū Epiſcopū Veronenſem, qui ſanctæ ſedis Apoſtolicę legatum apud te agebat, ad diſputandum de illis prouocare veritus non eſt Vergerius. Te igitur appello, atque vt quorſum ſpectent iſtorum hominū conatus, etiā atque etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obſecro. Nihil enim eſt aliud, in quo cura eorum omnis conſumitur, quàm vt ordinem pertubare, vt autoritatem legitimi

Ad Regem Apoſtrophe.

Quo ſpectēt conatus ſectariorum.

magiſtratus cōuellere queant & labefactare. Erras autem Sereniſsime Rex, ſi de ſola A
Pontificia iuriſdictione abroganda, ſolicitos eos eſſe putas. Etiam regiam ſublatam
Iudic.17. cupiunt, vt ſit rerum ſtatus is, quem in hiſtoria Iudicum fuiſſe legimus, vbi ſcribitur
his verbis: In diebus illis non erat Rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. In ſumma, hoc volunt, vt quod cuique rectum videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidem concedunt illi magiſtratui iudicandi poteſtatem, ſed re ipſa prorſus adimunt, cùm reo grauato libertatem permittunt iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitiis coram Rege, & ampliſsimo ſenatu illius, doctrinæ caput hoc, Solus Deus Pater, & nemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt. Et eſt præceptum veteris legis,
Sitne ſolus Deus Pater adorandus & inuocandus. vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum ſolum, occidatur. Ad quem Deum alium interceſſorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, prẹter vnum Dominum Ieſum Chriſtum. Fingamus autem Regem de ſenatorum ſuorum conſilio in hanc ſententiam decretum feciſſe. Dogma hoc falſum eſt, ac pridem ab Eccleſia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum ſit in concilio Nicæno, Filium eiuſdem eſſe cum Patre ſubſtantiæ, atque ideo æquè adorandum, æquè inuocandum vt Patrem, cùm in forma Dei nihilo ſit Patre inferior. Quamobrem qui contrà ſentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & iis quæ debentur hæreticis pœnis afficiendos eſſe decernimus. Quid hîc faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? B
Licere dicunt reo grauato per eiuſmodi ſententiam contra ſe latam, iudicare & definire, quod de cauſa ipſius non ſit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nuſquam ſcriptum ſit in vniuerſa lege tam veteri, quàm noua, quòd Filius Patri ſit conſubſtantialis, nec nomen hoc in ſcripturis vſquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & Senatui: An iuſtum eſt in cōſpectu Dei vos potius audire, quàm
Act.5. Deum? Oportet obedire Deo magis quàm hominibus. Clara ſunt Dei verba: Domi-
Deut.6. num Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Clara ſunt Chriſti verba, Pater maior
Ioan.14. eſt me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non eſt maior. Quem hîc oportet
Matth.17. audire? Nónne illũ de quo Patris de cœlo vox audita eſt, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: hunc audite? Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, ſi Brentium & Vergerium audierit, ac ſi minus virium habebit, quàm vt magiſtratus legitimi potentiæ reſiſtere valeat: faciet quod Géneuæ Seruetus fecit, occidi ſe potius patietur, quàm vt magiſtratus Decreto pareat, qui ſicut ſibi videtur, non ſecundũ legẽ Domini pronunciauit. Hæc eſt Bren-
Incommoda doctrinę Brẽtij atq; Vergerij. tij doctrina, quam tuendam ſuſcepit Vergerius, plena ſeditionis, plena rebellionis contra legitimam poteſtatem à Deo conſtitutam. Volunt enim, vt de iudicio iudiciũ iudicare ſubditis & reis liceat, vt ſiquidem decreuerit reus iuſtum eſſe, diuinæque legi conſentaneum, quod à Principe pronunciatum eſt, recipiat: ſi minus reiiciat: Hoc eſt, ſi pronunciauerit iuxta voluntatẽ rei, ſit ratum: ſi contra, ſit irritum. Volunt, vt Prin- C
ceps & Senatus ex populi, non populus ex Principis & Senatus iudicio voluntatéque pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt ſit anarchia, vt Eccleſiæ abſque Epiſcopis, vt regna ſint abſque regibus, vt credat quiſque, vt faciat quiſque quicquid viſum cuique fuerit. Hunc regni tui ſtatum eſſe vult Vergerius, hæc eſt aduentus illius in regnum tuũ cauſa: vult vt ſibi quiſque rex, vt ſibi quiſque ſit Epiſcopus, vt in ſua quiſque cauſa
Apoc.5. ſit iudex. Neque id ſine ſcriptura: Scriptum eſt enim, Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Hic ſtatus perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem ſtatu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoque tuum, quod ſanctus pater tuus florentiſsimum tibi reliquit. Et tu ſcelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potiùs curabis?

Eraſmi teſtimoniũ de ſecta Lutheri ferociẽte, in epiſt. de pſeudoeuangelicis. Quamuis autem oculis multorũ teſtatius ſit, quem hoc doctrinæ ſuæ genere Germaniæ ſtatum iſti reddiderint, nõnulla tamen verba viſum eſt hic adſcribere Eraſmi Roterodami, qui diligentiùs Germaniæ ſtatum hunc deſcripſit in epiſtola quadam, quam edidit contra pſeudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipſos vitam degebat, qui ſe maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum teſtis fuerit. Sic autem ille ſcribit: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed

vbi

A vbi ſunt qui ſubmiſerunt ceruicem ſuaui iugo Domini? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt, vocantur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo eſt mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium iſti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres quidam, & anteſignani iſtius factionis cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio. Malímque potentiſsimi Cæſaris ferre iugum, quàm quorundam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruicem: magis vereor ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum Diaboli.

Vides quæ fuerit illius ſententia de magiſtratibus iſtis Euangelicis quemadmodum eorum intolerabilem quandam tyrannidem & inſolentiam deſcripſerit: quæ tanta eſt, vt etiam ciuilis magiſtratus ab illis metuere ſibi neceſſe habeat, ne ſi quando ſit eis viſum, contra ſe populi ſeditionem concitent. Sed audi quæ ſequuntur: Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne profanis quidem magiſtratibus pareatur. Iuſto Dei iudicio factum eſt, vt qui datis à Deo ſibi ſuarum animarum paſtoribus & Epiſcopis parêre noluerunt, eorum viciſsim iugum, qui ſubiecti ſunt eis, ferendum eſſe non putent. Audiui ex magiſtratu cuiuſdam ciuitatis, qui ſibi *Aliud teſtimoniũ Eraſ.*
B videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim Senatus fuiſſe reuerentiam populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidiſſe, nulla vt ſit Senatus autoritas, populi verò ſumma licentia. Sic iſti ſuis vident oculis ac modò non manibus etiam ſuis contrectant, fructus quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci poſſunt, vt ad officium ſanitatémque redeant. Pergit Eraſmus: Olim Chriſtiani ſub Ethnicis principibus quietè viuebant, ſtudioſè cauentes, ne quam ſeditionis occaſionem darent, exhibentes honorem, cui debebatur, honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabantur Chriſto initiatos, vt eidololatris etiam magiſtratibus obtemperarent: pro illorum incolumitate quotidie Deum orabant: At iſte populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur eſſe deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum. Quos ſubinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Ecce quorſum res rediit. Cùm iſti qui ſe vocant verbi miniſtros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum eſt, vt iam doctrinæ ſuæ non auditores, ſed iudices habeant eos qui ſunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendêre cogantur, nec alia quàm quæ ſunt illi grata prædicare audeant. Non poſſum hîc quin commemorem, quid mihi quandoque acciderit. Agebam cum quodam verbi miniſtro, qui quamuis homo
C fuerit rudis & indoctus, quoniam tamen ex iis libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nonnulli ſuppeditauerant, non mediocrem ſibi gratiam & autoritatem apud multitudinem imperitam conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, quî fieret, quòd cùm eſſet in templo populus, nulla prorſus in eo ſigna pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm ſi nullis Chriſtianæ fidei myſteriis initiati forent ita ſe gererent: plerique ne caput quidem aperirent, ſi quando ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguis oſtenderetur? Reſpondit ille: ſua culpa non fieri: ſæpè ſe contra eos hanc ob cauſam è ſuperiore loco in Eccleſia detonaſſe, verùm non proficere quicquam. Sed audiuiſti, inquit, ſermones meos: Dic ſi quid in eis reprehendendum eſſe putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, ſermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tunc à te dicta ſunt. Sed cùm ſancta nunc ſit hebdomada, qua ſolent homines delicta ſua per confeſsionem Sacerdoti factam expiare, & ad ſacramentum altaris accedere, mirari ſatis non potui, quòd neque de pœnitentiæ, neq; de Euchariſtiæ ſacramento mentionem vllã feceris. Tum ille, ſi quid, inquit, illis dicerẽ, quòd in libellis ſuis nõ haberẽt, e veſtigiò cuncti ſe proriperent de tẽplo. Ego verò, Tu ergo, inquã, ea de ſuperiore loco prædicas, quæ continentur in libris, quos ipſi tibi ſuppeditant, quorũ exemplaria

& ipſi

& ipſi domi ſuæ habent: & non ea potius, quæ præſcribit Epiſcopus, qui & ipſe tibi librum miſit, iuxta quem populum inſtitueres? Nunquid non æquius eſſet ab Epiſcopo tuo te doceri, quales tibi ſermones ad populum habendi eſſent, quàm ab aliquo de fæce vulgi? Obſtupuit ille miſer, nec habebat quod reſponderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm eſt autem res iſta præpoſtera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum ſermones ſuos accommodare? Sed audiamus adhuc Eraſmum loquentem: Initio, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc iiſdem prorſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentiréque quod cuique libitum eſt, &c. En quale iudicium eſt imperitę multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Poſteaquàm exortus eſt Zuinglius, iam Lutherum ſecus quàm eſt in lege, Zuinglium contrà iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi ſunt iudices, ad quos remittunt Principes Brentius & Vergerius, quid aliud hodie, aliud cras pronũciant. Ex horum & non è Sacerdotum ore contra clara & aperta ſcripturarum teſtimonia legem eos requirere iubent. A

Alia Brentij ratiocinatio. Pſal. 137. Matth. 10.

Profert autem & alias ſcripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Pſalmus dicat: Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et Chriſtus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: perſpicuum eſt, quòd vt priuatus priuatam, ita Princeps publicam habeat de doctrina religionis poteſtatem iudicandi & decidendi. B

Reſponſio.

Quod eſt hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem eſt Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Chriſtum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idẽ, inquit Brentius: Nemo enim poteſt ex vera & certa fide, ídque periculo omnium rerum ſuarum terrenarum confiteri Chriſtum Filium Dei, & Euangeliũ eius corã hominibus, niſi antè cognouerit Chriſtũ, & ſtatuerit Euangeliũ quod ſequitur, eſſe verum & certũ Euangeliũ Chriſti.

Alia pars argumẽti Brentiani.

Reſponſio.

Eſt ita Brenti, tenetur quiſque cognoſcere Chriſtũ, tenetur ſtatuere quod ſequitur Euangelium, eſſe verũ Euengelium Chriſti: ſed nunquid è ſuo ipſius, & non ex Eccleſiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, princeps publicã debet habere iudicandi poteſtatem? Quid ex hoc ſequetur aliud, quàm vt tot ſint fides, quot voluntates, quot hominũ iudicia? Poſſem tibi prouinciam oſtendere Brenti, vbi princeps cum paucioribus tuã, reliquus verò populus multo maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite verã eſſe iudicauit & decidit. Neque multũ res abfuit à ſeditione. Talis eſt doctrina veſtra ad ſeditiones excitandas facta.

Non eſt neceſſe quoſuis noſſe omnia de religione.

Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè noſſe, multominus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorum fide ſaluatur. Documento nobis eſſe poteſt Veteris Teſtamenti populus, cuius maxima pars quãtæ fuerit ſimplicitatis, vel Phariſæorum illa verba planum faciunt, Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Atqui ex hac turba multi ſaluati ſunt: ex Phariſæis illius temporis vix quiſquam. Ex hac turba ſibi Chriſtus elegit Apoſtolos, rudes piſcatores: ex Phariſæis ad munus Apoſtolicum ex duodecim adſciuit neminem. Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confunderet ſapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes eſſe ſapientes, vis eſſe doctores, vis eſſe iudices, & deciſores? C

Ioan. 7.

Aug. de ver. Apoſ. ſer. 20. 1. Cor. 8. Idem lib. 3. confeſſ. c. 8. Iren. lib. 2. cap. 45.

Sed audi quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Melior eſt, inquit, fidelis ignorantia, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius eſt, inquit, nihil omnino ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere, ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtum Filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per ſermones & multiloquium in impietatem cadere.

Lucæ 8. Hil. lib. 8. de Trinitate.

Fides tua te ſaluum fecit, dicit Chriſtus, non exercitatio ſcripturarum. Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei ſtipendium eſt, ſperare quæ neſcias. Tantum abeſt vt iis præſtantes doctrina viri, iudicandi decidendíque poteſtatem de cauſa fidei vulgo tribuendam eſſe putauerint, vt eius etiam ignorantiam non venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint.

Non

A Non enim habet neceſſe quiuis de vulgo noſſe omnia myſteria fidei: charitatem habere illi neceſſarium eſt, quæ etiam abſque literis diſcitur, ſicut apud Clementem Presbyterum Alexandrinum legimus. Itaque ſi ſciat is qui de vulgo eſt, Dominicam Orationem, Angelicam ſalutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil prætereà de ſacramentis, Baptiſmi præſertim, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, déque ritibus & præceptis Eccleſiæ, alia eum noſſe myſteria de neceſsitate ſalutis non eſt. Turbam enim ſicut rectè dicit Auguſtinus, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Ex qua ſi quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò ſciat & credat Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: iam confeſſus eſt Chriſtum, & confitebitur eum viciſsim Chriſtus coram patre ſuo, qui in cœlis eſt. Nam ſicut alia omnia, ſic & hoc præclarè dictum eſt ab Auguſtino: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus: plures enim ſunt qui non poſſunt. Quare nihil dubitandum eſt, quin ſimplices in fide maiorum ſaluentur. Quod etiam figuratum eſſe docet Gregorius in eo, quod ſcribitur in libro Iob, Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos. Aſinæ quoſdam ſignificant ſimpliciter viuentes: quæ rectè paſci iuxta boues dicantur, quia mentes ſimplicium, etiam cùm alta capere non poſſunt, eò magis vicinæ ſunt, quò
B & fraterna bona, ſua per charitatem credunt, cúmque inuidere alienis ſenſibus neſciunt, quaſi in paſtu ſe minimè diuidunt. Simul ergo ſe aſinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia paſcuntur. Iudicet igitur idiota, ſe nihil ſcire niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: credat prætereà ſanctam Eccleſiam Catholicam: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Abſit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus aſſequi non poteſt, iudicare velit: quin ſe potius, quantus quantus eſt illius iudicio ſubmittat, nec ſecus aliquid, quàm ab ea traditum eſt, vnquam ſentiat. Hoc ſufficit idiotæ, quem iudicandi de doctrina religionis decidendíque partes ſibi ſumere fas non eſt.

Credẽdi ſimplicitas à vulgo requirenda. *Clem. lib. 2. Pædag. ca. 11.* *Quę ſint ſimplicibus de religione ſcitu magis neceſſaria.* *Augu. contra epiſt. Manichæi quã vocant fundamentum, capite 4. Epiſt. 102. ad Euodium.* *Grego. lib. 1. cap. 25. moralium.* *1. Cor. 2.*

Proſequitur Brentius: Et quid ſibi grauiſsima illa cohortatio Chriſti, Omittite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Quòd ſi cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt ſumma cura & ſtudio caueamus, ne cæcum ducem ſequamur? Quare hic eſt limes, hic eſt gradus principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honeſtatis, verumetiam ſpiritualis religionis ac pietatis. Et vaniſſimum eſt quod Aſotus in ſcripto ſuo nunc huc, nunc illuc balbutit, Principes & populos nec poſſe nec valere, nec debere diſſentionem hanc circa fidem, vt ipſe loquitur, definire.

Brentius pro ſe citat locũ Matth. 15. De cæcis ducibus cæcorũ omittendis.

Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim eſt Chriſtus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd ſint cæci & duces cæcorum. Monet autem Chriſtus, non
C per mendaces hæreticos, quorum ora, ſicut apud Origenem legimus, Diabolus aperit, verùm per Catholicos Epiſcopos & Sacerdotes. Per hos igitur cùm hortatur populum, vt te tuíque ſimiles omittat, qui percuſsi eſtis cæcitate & amentia, dum voſipſos nimio plus amatis, & orbis terrarum iudicio veſtrum iudicium anteponentes, ab eo vos per ſummam impietatem præciditis, tenetur populus Chriſtum in illis loquentem audire, & omiſsis vobis, ad eos ſe conferre, à quibus ſanam doctrinam perdiſcere queat. Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo Regis Oziæ conatur deterrere principes à ſuſcipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum verſatur crebrius in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractant: quod etiam vetuſtiſsimum illum Dionyſium Areopagitã Pauli diſcipulum, ſanctũ Martyrem Cyprianũ, beatũ Ioannem Chryſoſtomũ, & alios produxiſſe legimus. Cæterùm Chryſoſtomi verba libet adſcribere: Rex, inquit, cùm eſſet, ſacerdotij principatũ vſurpat: Volo, inquit, adolere incenſum, quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos. Alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij. Ille quidẽ ea quæ ſunt in terris ſortitus erat adminiſtrãda, cęterùm ſacerdotij ius è ſupernis deſcẽdit. Quęcũq; ligaueritis ſuper terrã, erũt ligata & in cœlo. Regi ea quę hîc ſunt, cõmiſſa ſunt, mihi cœleſtia. Mihi cùm

Reſponſio. *Orig. homil. 2. in Exodũ.* *De exemplo Regis Oziæ.* *Chryſ. de verbis Eſa. com. 4. Coloſſ. 1.*

Diſtinguendum inter vitia & ordinẽ, perſonam & officium Sacerdotum.

cùm dico, Sacerdotem intelligo. Itaque cùm videris ſacerdotem indignum, ne traducas Sacerdotium, non enim oportet damnare res, ſed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accuſatur ordo Apoſtolicus, ſed illius animus. Nec crimen eſt Sacerdotij, ſed malum animi. Et tu igitur ne Sacerdotium vituperes, ſed Sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim ſi quis tecum diſputet, dicátque, vidiſti illum Chriſtianum? reſpondeo, At non ego de perſonis, ſed de rebus tibi loquor. Alioqui quo medio facti ſunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, ſed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala eſt, ſed illorum animus. Si Chriſtianus fuerit improbus, ne incuſes profeſsionem & Sacerdotium, ſed re bona vtentem malè. Regi corpora commiſſa ſunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, Sacerdos autem maculas peccatorum. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum eſt aduerſus dæmones. Maior hîc principatus. Propterea rex caput ſubmittit manui Sacerdotis. Et vbique in veteri ſcriptura Sacerdotes vngebant reges. Verùm rex ille ſua tranſiliens ſepta, modúmque regni tranſgreſſus, conatus eſt aliquid addere, atque ingreſſus eſt templum, cum autoritate incenſum adolere volens. Quid igitur ſacerdos? Non licet tibi Ozia, adolere incenſum. Vide libertatem, vide mentem ſeruire neſciam, vide linguam cœlos attingentem. Non licet tibi rex adolere incenſum. Non eſt fas venire in Sancta Sanctorum, tranſcendis ſepta tua, quæris tibi non conceſſa, eáque quæ accepiſti perdes. Non licet tibi adolere incenſum, ſed Sacerdotibus iſtud datum eſt. Non tuum eſt hoc, ſed meum. Num mihi tuam vſurpaui purpuram? ne vſurpes meum Sacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quod à Chryſoſtomo dictum audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia Rege ſcriptura nobis oſtendit. Legimus enim eum lepra grauiſsima percuſſum, non quòd quicquam detraheret diuino cultui, ſed quòd potiùs nimio pietatis zelo, Sacerdotum munus præoccuparet, vellétque incenſum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo Sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Oziæ deterrere debet eò vehementiùs, quò ſimplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iamiam ſe inclinantem ad ruinam teneret, credidit ſibi licere, ſed tamen occiſus eſt à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt tranſgrediatur terminum ſuum. Quod dixerat Chryſoſtomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incenſum, tranſcendis ſepta tua, hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt tranſgrediatur terminum ſuum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob cauſam? Quia non cogitauit de vero diſcrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxiſſe. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionyſio Areopagita, qui maius etiam quiddam auſus eſt dicere?

Aliud officiũ Regis aliud Sacerdotis.

Exemplum Oziæ. 2.Par.26.

Alterum exemplum Oziæ.

Dionyſ. in Epiſt.8. ad Demophilum.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incenſum offerens? Quid autem Saül ſacrificans? Quid violenti nimium dæmones, cùm Ieſum Dei Filium veriſsimè prædicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Epiſcopus, vnuſquiſque enim miniſterij ſui ordinem ſeruare debebit. Plus aliquid à Dionyſio dictum eſt, quàm à Petro. Nam non modò nihil Oziam diuino cultui detraxiſſe, ſed nec inconueniens quidem aliquid feciſſe narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter ſcribere dices? Veriſsimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquàm detraxiſſe. Veriſsimè & ante eum Dionyſius negat eum inconueniens aliquid feciſſe. Nam ſi rem ipſam ſpectes, nihil diuino cultui detractum, nihil eſt inconueniens factum, in perſona peccatum eſt, non in re. Feciſſet hoc Sacerdos aut Epiſcopus, quandoquidem officio ſuo functus eſſet, gratum Deo munus præſtitiſſet. Quoniam verò fecit rex, præter, vel contra potiùs vocationem ſuam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem ſui miniſterij non ſeruauit: Sed malo vt Baſilium te docentem audias: Poteſt, inquit, fieri vt ſit aliquid propria ſua ratione & voluntas Dei & bonum, quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incenſum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron.

Baſi. in regulis cõtractioribus, regula 276.

Vides

Vides Brenti, quàm nullam cauſam habueris, cur tam acerbis conuitiis in virum pietate præſtantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Falſum eſt autem, quod non rectè regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoſcunt de doctrina: quódque aſſeris cognoſcere doctrinam veræ religionis, & iudicare in controuerſia de variis ſententiis partium in doctrina verbi Dei, non eſt ſolius familiæ Aaronis, ſed cuiuſuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè regum & principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici magiſtratus. Profer quæſo vel vnum ſcripturæ locum Brenti, vbi ex regis ore legem requirere Deus iuſſerit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio teſtimonia produximus, quibus docuimus, ſacerdotes interrogandos eſſe legem: ad ſacerdotes referendum eſſe, ſi quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi nõ inuiti dabimus. Non ſcriptura modò, verùm & Eccleſiæ totius praxis iam indè ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra, huic tuæ ſententiæ reclamat, ſicut ſuo loco demonſtrabimus. Quamobrem non minùs peccat princeps cùm cognoſcit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuerſia de variis ſententiis partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vſurpat ſibi officium adolendi thymiamatis. Quòd ſi verò tantum hoc peccatum eſt in principe, quanto maius eſt flagitium in priuato? Fides noſtra Brenti, non eſt huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, ſed vocatur, & eſt, Catholica: verùm apud vos, aut ſuam quiſque priuatam & ſolitariam B fidem habet, aut ita credit, ſicut princeps iuſſerit.

Neque ſcripturis neque praxi Eccleſiæ conſentaneũ eſt principes de doctrina cognoſcere.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas eſt. Lex, inquit, Moſis armat manus cuiuſuis etiam priuati hominis, aduerſus eum qui ſuadet idololatriam ſectandam. Si tibi, inquit, voluerit perſuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & ſeruiamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui: non acquieſcas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miſerearis & occultes eum: ſed, Statim interficies. Sit primùm manus tua ſuper eum, & poſt te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Eccleſia populi Dei tam ſeueriter animaduertere in ſuaſorem idololatriæ, an non eadem ſeueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter diſcernat? Quòd ſi maiores noſtri exercuiſſent ſeueritatem huius legis aduerſum eos, qui primi deſerta doctrina prophetica & Apoſtolica, introduxerunt in Eccleſiam filij Dei noua, & aliena ſacra, quæ ignorauerunt patres noſtri, nouas & impias ſectas monaſticas, quas deteſtatur verbum Dei, nouam & Ariſtotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Chriſti, non dubitamus quin rectius ſeſe haberent res Chriſtianorum, & tranquillior eſſet Eccleſia filij Dei.

Brentius probare conatur priuato fas eſſe de doctrina iudicare. Deut. 13.

Quid autem Brenti, ſi non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cæteris cautus & prudens eſſe videris, idololatriam eſſe iudices, qui eſt ipſiſſimus Dei cultus? Nunc audi qui ſint hi dij alieni, quos prohibet ſequi ſcriptura. Audi autem non me, qui mihi nullam autoritatem arrogo, C ſed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei ſpiritum loquutum eſſe perſuaſum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrináque, ac ſingulari quadam perſuadendi vi præditum Vincentium Lirinenſem, Vetus, inquit, Teſtamentum allegorico ſermone deos alienos appellare conſueuit noua dogmata: eò quòd ſcilicet ita ab hæreticis ipſorum opiniones ſicut à gentilibus dij ſui obſeruentur. In quam ſententiam etiam ſcribit æqualis eius Auguſtinus: Eſt, inquit, alius deterior & inferior cultus ſimulacrorum, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante, cum ſuperbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus illum etiam Ioſue locum exponit: Auferte deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum veſtrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, feciſti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oſeæ, Argentum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrat, Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum adorauerunt, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quæ manu fiunt artificis, de quibus ſcriptum eſt, Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hæreticorum

Reſponſio.

Vincent. Lirinen. Hæreſes & errores idola ac dij alieni. Ioſue 23.

Auguſt. Quæſt. 29. ſuper Ioſue: & De baptiſmo contra Donatiſtas cap. 23.

Hierony. in Oſeæ 8. Idem in Eſaiæ 2. Hierony. in Zacharia cap. 13.

peruerſam doctrinam, quæ quodcunque ſimulauerit, vertit in idolum, & pro Chriſto facit adorari Antichriſtum. A

Hęretici dogmata ſua velut idola adoranda proponunt.

Aduerſus vos igitur Brenti, lex iſta Moſi manus cuiuſuis armat, vos enim eſtis qui dogmata veſtra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium, ſtatim ſectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici, proferunt examina ſcripturarum in prauum ſenſum detortarum, mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, próque Chriſti Euangelio miſeri homines amplectuntur, & adorant, & coram idolis incuruantur. Horrenda hæc eſt idololatria Brenti, contra quam lex Moſi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cùm vnaquæque ſecta ſuum verbum, verbum Dei eſſe iactet, vt miſeri mortales qui ſeducuntur ab iſtis, tot deos habeant, quot ſunt hæreſiarchæ? Sed audi quemadmodum hunc locum

Vincē. Lirin.

tractet Vincentius: Scribit, inquit, in Deuteronomio beatus Moſes, Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut ſomnium ſe quis vidiſſe dicat, id eſt, magiſter in Eccleſia conſtitutus, quem diſcipuli vel auditores ſui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur, & dixerit tibi, Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoras, vt ſeruiamus eis: Qui ſunt dij alieni, niſi errores extranei? Quos ignorabas, id eſt, noui & inauditi, & ſeruiamus eis, id eſt, credamus eis, ſequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba Prophetæ illius. B Vos notat hæc lex Brenti, vos non audiri iubet, de vobis hoc ſtatui præcipit, quod tu maioribus literis ſcribi feciſti. Quod ſi factum fuiſſet anno ab hinc quadrageſimo ferè, quando primùm deſerta doctrina Prophetica & Apoſtolica, introduxiſtis in Eccleſiam Filij Dei noua & aliena ſacra, quæ ignorauerunt

Quas hæreſes ex antiquis illis ſectariis reſuſcitarint.

Patres noſtri, nouas & impias ſectas Aërij, Manichæi, Iouiniani, Vigilantij, Berengarij, Iconomachorum, Petrobruſſianorum, Henricianorum, Valdenſium, Vvicleffi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas deteſtatur Verbum Dei, quas execrata ſemper eſt Eccleſia Dei, nouam & hæreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Chriſti, ſi ſtatim initiò qui cum poteſtate verſabantur exercuiſſent ſeueritatem huius legis aduerſus vos nec impia veſtra dogmata, poſteaquam ſemel Pontificis, cuius proprium hoc eſt munus, iudicio damnata ſunt, radices in multorum animis agere permiſiſſent, non dubitamus, quin ſe rectiùs haberent res

Plus calamitatis illatum Germaniæ ab hæreticis, quàm inferre Turcę potuiſſent.

Chriſtianorum, & tranquillior eſſet Eccleſia Filij Dei. Certè nunquam in magnas iſtas calamitates incidiſſet Germania, quas tantas tulit ex iſtis ſectis veſtris tam diſſectis, vt ſi cum numeroſiſſimo exercitu Turcarum tyrannus eam peragraſſet, maiores inferre non potuiſſet. Nam non corpora modò miſerorum hominum vos occidiſtis, verùm & innumerabiles animas gehennæ ſempiternis incendiis tradidiſtis. Sed ad inſtitutum.

Argumentatione ex lege.
Deute. 11.
Reſponſio.
Obiectio ab exemplis veteris legis. 2. Quæſtio. 7. Petrus. Paragraph.
Daniel.
Nazan. in ſermone in ſancta luminaria Epiphaniorum.
Hierony. in 1. cap. Ionæ.
De exemplo Dauidis.

Profert legem Brentius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios veſtros, vt illa, C videlicet legis verba, meditentur. Verùm quid ad rem? Monemus & nos patresfamiliâs, vt ſuos pueros doceant Orationem Dominicam, ſalutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum, quæ ſi quis eos non docuerit, graui reprehenſione dignus cenſetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus, quàm quod prouerbio dici ſolet, extra chorum ſaltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Ioſaphat, Ioſiæ Regum exempla. Liceret nobis ad ea reſpondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè Veteris Teſtamenti ſunt admiranda, non ad exemplum noſtræ actionis trahenda. Poſſemus & illud dicere quod à Gregorio Nazanzeno ſcriptum eſt: Non continuò legem Eccleſiis dari, ſi ſemel aliquando, aut raro aliquid tale factum eſt, quódq; diſcipulus eius ſcripſit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem communem. Sed priùs facta ſingulorum, excutiamus, & num aliquid ad rem faciant, qua de agitur, videamus. Quantus, inquit, iſte Dauid in docenda pietate & conſtituendis ſacris? At nos exemplum eius rei nobis oſtendi cupiebamus, vbi iudicaſſet Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Eccleſia publicè? Profert ſcripturã, vbi doctoris officio ſit functus

in Eccle

A in Eccleſia. Scripſit Pſalmos aliquot, ſi quid Athanaſio credimus, quinque tantùm. Quidni ſcriberet? Ne nunc quidem regi prohibetur, aut principi, quò minus aut rhythmos, aut Pſalmos aut carmina ſcribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctique poëmata paſſim. Scripſit Iuſtinus philoſophus, qui nullo ſacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidem Chriſti contra Gentes tutatus eſt, Scripſit & Apolonius vrbis Romanæ Senator, Scripſit Minutius cauſidicus quidam Romæ. Scripſerunt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo eſt qui non laudi hoc illis potiùs quàm vitio tribuendum exiſtimet. Mittamus veteres: noſtro quoque ſeculo ſcripſit Henricus rex Angliæ contra veſtrum idolum Iſlebienſe, & egregiè doctrinam Eccleſiæ de ſacramentis tutatus eſt. Num quis factum hoc illius reprehenſione dignum iudicauit? Ipſa quoque ſedes Apoſtolica tantum abeſt vt reprehenderet, vt etiam elogium illud illi defenſoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vſque ad finem perſeueraſſet: neque dum ſe caput Ecclſiæ conſtituit Anglicanæ, ab orbe ſe Chriſtiano præcidiſſet: certè laude ſibi debita non caruiſſet. Fecit idem & Albertus Pius Carporum princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Chriſtophorus Longolius, homo priuatus, neque ſacris vllis initiatus, vt intereà ſilentio prætereã & alios multos, & Picos illos Mirandulanos comites, viros excellenti doctrina præditos; Nemo eſt qui ſtudium hoc illorum non eſſe putet laudibus efferendum. Quamobrem & ſanctum Dauid laudamus, quòd ſpiritu Dei plenus Pſalmos conſcri-

Athan. in Synopſi diuinæ ſcripturæ, Iuſtinus Philoſoph.
Apolonius. Minutius. Hieron. de viris illuſtribus.
Henricus Rex Angliæ.
Albertus Pius. Chryſoſt. Longolius. Pici Mirandul.

B pſerit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id faciant illius exemplo alij quoque reges, & principes, quibus dona ſua ſpiritus ſanctus impartiri dignatus eſt, non prohibemus. Quod autem dicis eum ſacra conſtituiſſe, nunquid talia conſtituit, qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid ſibi ſacerdotale munus aliquod vſurpauit? Nihil tale loquitur de eo ſcriptura. Quin ſi quid tale feciſſet, Oziæ & Ozæ pœnam non effugiſſet. Verùm dicit ſcriptura, eum conſtituiſſe quater mille ianitores, & totidem pſaltes canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc ſanctus pater tuus, Sereniſſime Rex, non ita pridem in Chriſto defunctus: Aedificauit ſacellum, quod facere Dauid prohibitus eſt, egregio quodam opere, magnóque ſumptu: inſtituit in eo pſaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Eccleſiæ miniſtros, qui quotidie ſacrum illud peragerent: quo fit eius rei memoria potiſſimùm, quemadmodum angelus Gabriel parituram virginem, ex qua mundi ſalus naſceretur, annuntiauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filia, ſoror regis, vxor regis, mater quatuor regum: inſtituit & ipſa pſaltes, qui ſingulis diebus officium de paſſione Dominica decantarent, & ſacrum, in quo potiſſimùm eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc neceſſe non eſt. Fecerunt autem ſumma cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid id ſimilia ſacra conſtituerunt, ij quorum cauſam

1.Par.23.
Pietas patris & auiæ Poloniæ Sigiſmundi.

C ſuſcepit Brentius? nihil minùs. Quin ea quæ ſunt per maiores ſuos conſtituta, autore Brentio, euerterunt potiùs. Itaque contra ſe teſtimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipſos damnare, quorum autoritatis aſſertor videri vult. Sic ſuo ſe ipſe gladio iugulat. Nihil igitur oſtendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium ſibi Dauid ſumpſerit: quin illud potiùs indicauit, quæ ſacra ſunt à piis principibus inſtituta, ea per ſummam impietatem à ſuis eſſe euerſa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoque ſibi reſponſum eſſe putet.

Sed Ioſaphat, inquit, abſtulit excelſa & Lucos de Iuda, & reformauit miſſis in vrbes regni ſui non ſacerdotibus tantùm, ſed etiam principibus ſuis, Eccleſiam Dei. Abſtuliſſe excelſa & Lucos de Iuda Ioſaphat legimus, quòd autem reformauerit Eccleſiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon; Quòd miſit Ioſaphat de principibus ſuis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum iis Leuitas, Semeiam, Nathaniam, &c. & cum eis Eliſama, & Ioram ſacerdotes, docebántque populum in Iuda, &c. Miſit igitur Prophetas, Leuitas, & ſacerdotes, qui populum docerent: miſit cum eis etiam, ſicut ſcribit commentator, aliquot ex principibus ſuis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles,

Reſponſio, de exemplo Ioſaphat.
2.Par.17.

ſi quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduerſatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam ſententiam confirmet. Sed audi quid ſequatur in eodem libro: Conſtituit, inquit, Ioſaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes Familiarum ex Iſraël, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent, præcepitque eis: Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de cæremoniis, de iuſtificationibus, oſtendite eis, & cætera. Amarias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in iis quæ ad Dominum pertinent præſidebit. Porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent. Quid hæc ſibi verba volunt Brenti? An non apertiſſimè ſententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Ioſaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuiſſe commemorauimus? Vult vt omnis quæſtio de lege, de mandato, de cæremoniis, de iuſtificationibus non ab aliis decidatur, quàm à Leuitis & Sacerdotibus. Deinde verò, potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod ſit Sacerdotis & Pontificis ac Regis, diſcrimen indicare? quando dicit, Amariam Pontificem in iis, quæ ad Dominum Deum, Zabadiam in iis, quæ ad Regis officium pertinent, præſidere debere. Quæſo te Brenti, pertineréne putas ad Deum religionem, ſiue doctrinam religionis? Quod ſi putas, id quod res eſt, ad Deum pertinere, cur à Rege potiùs, quàm à Pontifice iudicari vis, contra tam manifeſtam ſcripturam? Sed qui tantoperè de ſcripturis gloriaris, hunc ſcripturæ locum nunquam inſpexiſſe videris. Vide autem num & nos iiſdem te ledoriis hoc loco perſtringere poſſemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam cauſam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perſtrinxiſti? Verùm de re propoſita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio Piorum Regum alienum, Ioſaphat, Ezechias, Ioſias, quòd ab Epiſcopis & Sacerdotibus admoniti, excelſa & lucos de Iuda abſtulerunt, quòd aliquos etiam de ſuis principibus miſerunt, qui populum in iis quæ ſunt ad Deum parêre Pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conſcriptam, non ab aliis quàm Leuitis & Sacerdotibus, de Lege, de Mandato, de Cæremoniis, de Iuſtificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem, & priſcis illis ſeculis, & hoc noſtro, maiore ſtudio contenderunt à ſuis Regibus & Principibus Sacerdotes & Epiſcopi Catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo Piorum iſtorum Regum auferrent excelſa & lucos de Iuda, vt iudicium de Lege Domini ne permitterent aliis, quàm ad quos propriè pertinere videtur, Sacerdotibus & Epiſcopis? vt ſi viderent alicubi ſacrilegum altare contra legitimum erectum, peſtilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram conſtitutam, eueſtigiò nulla prorſus mora interpoſita, demolirentur & euerterent. Hoc ſemper ab Imperatoribus & Regibus Chriſtianis Epiſcopi petiuerunt, hoc petunt etiam nunc. Quid enim poſſumus nos Epiſcopi, qui nullam noſtram habemus priuatam, ſed Catholicam fidem tuemur & retinemus? Quid aliud poſſumus quàm docere, monere déque doctrina religionis iudicare? Si comperta fuerit impia & hæretica, eam condemnare, ſectatores eius è cœtu piorum eiicere. Verum eſt autem quod à Paulo ſcribitur: Quod ſuo ipſius iudicio condemnatus eſt hæreticus, ipſe pridem è cœtu ſe piorum eiecit. Quamobrem, cùm nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendum reſtat, quàm vt Regum & Principum noſtrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obſecremus, quò piorum regum horum exemplo excelſa veſtra, hoc eſt, altitudinem veſtram hæreticorum extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei (qui ſic inflati eſtis ſenſu carnis veſtræ, vt iam non contenti ſitis eſſe ſimiles Altiſſimo, ſicut Cherub ille, qui proptereà detractus eſt in profundum laci, verùm etiam ſupra Altiſſimum eſſe contendatis, dum de Altiſſimi, hoc eſt, de Spiritus Sancti decretis in Conciliis, quæ legitimè congregata ſunt, ſancitis, iudicandi poteſtatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem veſtram deſtruant, vt auferant hæc excelſa veſtra, ſimul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè niſi in lucis, hoc eſt, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelſa iſta dogmata veſtra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare conſueuiſtis. Hoc ſi feciſſet Carolus Imperator, ſi ſtatim initiò excelſa iſta veſtra & lucos de Iuda, de Eccleſia Dei abſtuliſſet, meliore nunc ſtatu eſſet religio Chriſtiana, neque tot fuiſſet infortuniis Germania mactata. Verum nihil eſt, quòd quis religioſiſſimo Imperatori quaſi negligentiæ crimen obiicere velit.

Fuit

2. Para. 19.

Exemplo Ioſaphat Brentius redarguitur, ſuóq; telo iugulatur.

Epiſco. principū implorāt auxilium aduerſus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorū plus quā Satanica ſuperbia.

A

B

C

A Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus, ad excelſa iſta veſtra, & lucos auferendos. Sed peccatis noſtris factum eſt, vt per quos minimè oportebat, ſanctæ cogitationes illius, quò minùs ad rem conferri poſſent, impedirentur.

Imperatoris animus erga Eccleſiam.

Tu verò Sigiſmunde Rex Auguſte, potes adhuc exemplo piorum regum horum, excelſa iſta, & lucos iſtos ac Lukiskos de Iuda, hoc eſt, de Eccleſia verè Deum confitentium, quam tibi tuendam ille commiſit, auferre. Potes vel nutu ſaltem magno tui nominis dedecore, magna ſubiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras conſtitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant, efficere, vt multitudinis credentium ſit cor vnum, & anima vna. Nam in regno tuo (Deo ſit gratia) nondum eò res proceſſerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progreſſas eſſe videmus. Faciliùs naſcens malum opprimi poteſt, quàm quod iam eſt inueteratum. Quamobrem principiis obſta, ne quod ſequitur occini tibi, quod abſit, poſteà queat, ſerò medicina paratur. Vidiſti iam quæ loca protulerit è ſcripturis Brentius. Quid autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos poſſet, ſuppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit ſubuereri, ne ſibi Petrus à Soto præuaricatorem eum appoſuiſſe videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non poſſum, diligenter produxit, quæ ad eam, quã confirmandam ſuſcepit cauſam, infirmandam pertinere videntur. Incipit iam tandem ἀλληγορικῶς

Ad Poloniæ Regem adhortatio Epiſcopo digna.

B explicare legem illam, quæ iubet Sacerdotes tantùm Aaronis ſacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præſens inſtitutum faciat: ne ſibi tamen allegorica iſta interpretatione nimis placeat, ſimul vt pij fraudes iſtorum intelligant, nec eorum illecebris ineſcari ſe patiantur, libet hac quoque de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, ſignificat placationem cœleſtis iræ. Ac voluit ſpiritus ſanctus, vt ſoli Aaronici ſacerdotes thymiama adolerent, quo ſignificaretur, ſolum Ieſum Chriſtum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, ſolo ſuo thymiamate, ſola ſua interceſſione, paſſione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominum genus. Sorbonici autem & Aſotici tribuunt hanc maieſtatem & virtutem non ſoli perſonæ Chriſti, ſed etiam operibus aliorum hominum: Nec tamen iis operibus quæ fiunt ex præſcripto verbi Dei, verumetiam iis, quæ ipſi ſomniant, & ad gloriam Dei illuſtrandam ſuo ipſorum ſenſu excogitant. Etſi enim nugantur, opera habere hanc virtutem non ex ſe, ſed ex gratia, tamen anteà demonſtratum eſt, quod impietas & idololatria ſit, creaturæ tribuere quod ſoli diuinæ maieſtati, & ſoli perſonæ Chriſti conuenit. Quare manifeſtum eſt, quòd Sorbonici & Aſotici legem de adolendo thymiamate ita perſtringunt, vt digni ſint non corporali tantùm lepra, ſicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod ſanè publicum, niſi reſipiſcant, proculdubio euadere non poſſunt.

Obiectio Brentij ab allegorico ſenſu legis.

Quòd adolere thymiama ſignificauerit placationem cœleſtis iræ, non grauatim

Reſponſio.

C tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, ſacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuiſſe ſacerdotij, quo functus eſt Chriſtus in ara crucis, vbi ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, cui nos per ſacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in ſe faciens, pro quibus offerebatur: vnum exiſtens ipſe qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem aſſeris, proptereà ſolos Aaroniticos ſacerdotes thymiama adolere, quo ſignificaretur ſolum Ieſum Chriſtum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, ſolo ſuo thymiamate, ſola ſua interceſſione, paſſione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Aſoticos prælatos tribuere hanc maieſtatem, & virtutem non ſoli perſonæ Chriſti, ſed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Aſoticos voces, aut quid iis verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nam ſi quia ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech Chriſtus eſt, ideò nullos iam dici & eſſe vis ſacerdotes: ſi quia mediator & reconciliator noſter Chriſtus eſt, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: ſi quia ſedens ad dexteram patris Chriſtus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipſi quoque alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortaſſe non vis, eos Sorbonicos & Aſoticos prælatos voces. Quid eſt enim, aut quid fuit ab Apoſtolorum temporibus

Etiam Sacerdotes vocari mediatores & reconciliatores.

magis vſitatum in Eccleſia,quàm vt Eccleſiæ Miniſtri Sacerdotes vocarentur, ex eo præſertim tempore,quo deſiit Iudæorum Sacerdotium? A

Cypria.lib.1. Epiſto.1.

Nazan.in Apologet.

Hiero.in Malachię cap.2.

Iam verò quòd mediatores & reconciliatores iidem vocantur, non minus & illud vetus eſt. Sanctus ille Martyr & Epiſcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in aſſerenda, propitianda & procuranda Dei Maieſtate. Apertiùs autem Gregorius Nazanzenus, qui ſpeciale Sacerdotis officium eſſe dicit, populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Baſilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem ſuum ſequutus Hieronymus, vocat Sacerdotem Dei ſequeſtrum & hominum. Et æqualis horum Ambroſius Ieſum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignum famulum tuum, eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chryſoſtomus, medium ſtare dicit Sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vides quid iſte Sacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim, ait, pro vniuerſo orbe legatum intercedere, deprecatorémque eſſe apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitiùs fiat. Itaque quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atque omnium ſit Pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulò pòſt: Cùm autem ille & Spiritum Sanctum inuocauerit, ſacrificiúmque illud horrore ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & Angeli Sacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt. Et qui fuit his omnibus vetuſtior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus: Sicut, inquit, ipſe filius Dei Mediator fuit Dei & hominum, ita & vos vice in Eccleſia eſtis conſtituti, vt inter Deum & homines legatione eius fungamini. Hæc ille, ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtitutos. Et qui fuit ſucceſſor eius Celeſtinus: Cùm, inquit, ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum ingemiſcente Eccleſia, poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoque Magnus ſucceſſor huius: Quid Antiſtes, inquit, ad Dominum, niſi pro delictis interceſſor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & Mediatores, & Reconciliatores, & Sacerdotes, ac legatos, & interceſſores vocant eos, quos vos nihil aliud eſſe vultis, quàm Eccleſiæ miniſtros. Num & hos tu Sorbonicos & Aſoticos Prælatos eſſe dices? B

Ambro.in oratione priore preparatoria ad Miſsã.

Chry.de verbis Eſaiæ, homil.5.

Ibidem, lib. 6.de Sacerdotio.

Anacletus Pontifex.

Celeſt. epi.1.

Grego. lib.1. epiſto.24.

Scholaſtici non tribuunt Sacerdotibus quod vni Chriſto ferri debet acceptũ.

Neque tamen vel horum, vel poſteriorum quiſquam, qui vulgò vocantur Scholaſtici, tribuit hoc vnquàm Eccleſiæ miniſtris, quod proprium eſt filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, interceſſores, reconciliatores eſſe diceret, quemadmodum ipſi Chriſto vero Dei Filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuunt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit ille, nos reconciliauit per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniã quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apoſtolus, quàm quod anteà dixerat ipſe Chriſtus? Pax, inquit, vobis. Sicut me miſit Pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem Pater miſit Filium, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipſam rem ſuos quoque Filius miſit in vniuerſum orbem Sacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatíſque ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus, Miſit me Pater, idem eſt cum eo, quod dicit Apoſtolus, Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Quod verò ſubiungit, Ita & ego mitto vos, idem eſt cum eo quod idem dicit Apoſtolus: Poſuit in nobis Verbum reconciliationis: Pro Chriſto legatione fungimur, &, Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. C

2.Corint.5.

Ioan.20.

Quamob

A Quamobrem non contentus ſemel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret ſe & pacem illis feciſſe, & pacem per illos mittere nobis.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Chriſtus Dei Filius, qua rurſus ratione eadem omnia Miniſtris Eccleſiæ Sacerdotibus tribuantur. Chriſtus hæc omnia eſt, virtute ſua, qui per ſanguinem ſuum reconciliauit nos Deo Patri. In homine Sacerdote nihil eſt præter miniſterium: Quo quidem fungitur is primùm cùm annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis paſſum & mortuum, peccatorum remiſsionem nobis obtentam, ac Deo Patri nos eſſe reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam ſunt per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo Patri genus humanum pertinerent, vt ex ipſius Chriſti parte nihil deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe velint ipſi, ſed pro ſe quiſque reconciliari Deo ſtudeat, nec exiſtiment ſolum hoc ſufficere, ſi ſciant & credant, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius, ſed requiri præter ea, vt ipſi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in ſe transferendum, vt peccata ſua deteſtentur, vt conuertantur ad Dominum, vt in illo ſpem & fiduciam ſuam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per ſacramentorum ſuſceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerſo mundo Chriſti mors attulit, eius participes eſſe queant, quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis miniſterium exe-

Aliter atque aliter Chriſto & Sacerdotib9 competũt hæc nomina Sacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

Roma. 5.

B quitur Sacerdos apud homines pro Chriſto capite. Quando autem ſtans ad altare, eam quæ per fuſum in cruce Chriſti ſanguinem facta eſt reconciliationem, Deo Patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Eccleſiæ perſona ſupplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare velit, legatione fungitur, & reconciliationis miniſterium exequitur apud Patrem cœleſtem pro Chriſti corpore, Eccleſia. Nihil hîc igitur Chriſto detrahitur, niſi fortè quia Chriſtus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Chriſto, quòd Sacerdos etiam interpellat, qui non ſolùm tunc legatus eſt, & reconciliationis miniſter, quando prædicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm Euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium offert. In omnibus his reconciliationis eſt miniſter, quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræſentat, ac quemadmodum ea facta ſit in cruce ſub aſpectum aſtantis populi, ſubiicit, atque omnia facit, vt fidei ſuæ commiſſus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum conſequi poſsit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipſo Chriſto. Illius enim corpus, illius ſanguinem offert Deo Patri, illius pretij quo redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem preces ſuas omnes concludit, quandoquidem illum eſſe verum Sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem

C agnoſcit. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui reconciliat, ille eſt qui interpellat pro nobis, ille eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat Euchariſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere volentibus, ille eſt qui offert corporis & ſanguinis ſui ſacrificium: Sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non eſt vnquam tributa niſi vnico mediatori Chriſto, niſi vnico illi ſacrificio, quo ſe ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil eſt attributum præter miniſterium.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod eſt ſolius diuinæ maieſtatis, quódque ſoli conuenit Chriſti perſonæ. Quò magis autem ita rem habere cognoſcas, omnem nos gloriam in ſolum Chriſtum transferre, etiamſi peccator ſit miniſter, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur ſacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per ſe cōſiderato, ſicut falsò tu nos inſimulas, ſed omnia referimus ad illud Chriſti ſolius opus, quo ſe pro nobis Deo Patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc eſt quod à ſcholaſticis dicitur, Miſſam valere ex opere operato, non autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, ſiue Sacerdotis actionē, quod Antiſidiorenſi viſum eſt, ſiue Sacerdotē ipſum ſacris operantē. Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo Sacerdotis iniquitas effectū impedit ſacramenti, ſicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrūpit. Quāuis

Omnis gloria in ſolum Chriſtū à Sacerdote, quātuis mediatore, transfertur.

Quid ſcholaſticis opus operās & operatum.

Antiſid. in prima parte ſummæ.

Innocē lib. 3. myſteriorū Miſſæ, cap. 5.

 igitur

igitur opus operans aliquando ſit immundum,ſemper tamē opus operatum eſt mun- A
dum. Opus operans vocat hîc Innocentius miniſtrum ſacerdotem. Opus autem ope

Miſſa valet ex opere operato.

ratum vocant Scholaſtici,rem immolatam. Cùm itaq; docent miſſam ex opere ope-
rato valere, quid aliud videntur docere, quàm non eſſe perſonam aut actionem ſa-

Scholaſtici quantū Chriſto Mediatori tribuunt, eóſque indignè taxari.

cerdotis attendendam,verùm ipſam,quæ præſens eſt in altari,rem immolatā, ipſum
verum Chriſti corpus, quod pro nobis traditum eſt, ipſum verum Chriſti ſanguinē,
qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Huius pro nobis tra-
diti corporis,huius pro nobis fuſi ſanguinis virtute, non merito ſacerdotis aut actio-
ne fieri,vt cum Deo reconciliationem,peccatorum remiſsionem, & ea quæ petimus
conſequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Chriſtianæ
magis conſentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homi-
ne transferunt, & in ſola Chriſti paſsione, (nam paſsio Chriſti eſt ſacrificium quod

Hier.17.

offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes, Maledictus homo qui confidit

1.Pet.1.

in homine,& ponit carnem brachium ſuum.Benedictus vir qui confidit in Domino,
& erit Dominus fiducia eius.Nolunt vt quiſquam in ſanctitate vel in externo ſacer-
dotis opere ſpem ſuā defixam habeat,verùm in agno illo immaculato,cuius pretioſo

Ioan.1.

ſanguine redempti ſumus:Hic eſt,qui tollit peccata mundi:hic eſt in cuius nomine ſi

Ioan.15.

quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic eſt verus aduocatus, mediator, & re-

2.Cor.5.

conciliator noſter.. Homo ſacerdos miniſter tantùm eſt reconciliationis: miniſte-

Hebr.3.

rium enim reconciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis no- B
ſtris reconciliatio, verus ſacerdos in æternum, ſolus ſanctus & immaculatus ponti-
fex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerentia, non eſt alius quàm

Hebr.9.

ille, qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, qui ſedens ad dexteram

Rom.8.

patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius cor-
poris & ſanguinis ſacramentum,cùm præſens adſit in altari,cùm ſubiiciatur ſub ocu-

Hebr.9

los adſtantium,quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhauriēda pec-

Cypr.ſermone de cœna Domini.

cata:in huius ſacramenti præſentia, ſicut à ſancto martyre Cypriano ſcriptum eſt,
non ſuperuacuè mendicant lacrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis
holocauſtum repulſam.

Hæc eſt eorum doctrina,quos tu Aſoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæſo
autem te,num tribuunt creaturæ,quod ſoli diuinæ maieſtati, & ſoli perſonæ Chriſti
conuenit? Quò certiùs autem cognoſcas, ita rem habere ſicut diximus, quamuis
multi ſint, qui tractent quæſtionem hanc, vtrùm ſacerdotis mali Miſſa tantundem

1.Parte 3. Quæſt.82. artic.6. 2.In libr.4. ſentent. diſt. 13.artic.31. 3.In libr.4. ſent.diſt.13. quæſt.4. 4.ſerm.2.de die mortuorum. 5.In expoſitione ſacri canonis miſſæ, lectione 26. in quotlibetis quæſt. 20.

valeat, quantum boni (tractant enim eam, 1 Thomas de Aquino, 2 præceptores eius
Albertus, 3 Bonauentura, 4 Ioannes Gerſon, 5 Gabriel Biel, & alij nonnulli) nos
tamen vel vnius Ioannis Scoti teſtimonio contenti erimus, & eius verba paucis ad
ſcribemus: Miſſa, inquit ille,no ſolùm valet virtute meriti ſiue operis operantis, ſed
etiam virtute ſacrificij & operis operati. Vel non ſolùm valet virtute meriti perſo-
nalis ſacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius
perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioqui miſſa mali ſacerdo C
tis, qui in illo actu non meretur perſonaliter,ſed demeretur,nulli valeret in Eccleſia:
quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabilirer iuxta illud Ioannis:

Ioan.6.

Panis quem ego dabo,caro mea eſt pro mundi vita. Quandoquidem enim Chriſtus
vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita: Hîc di-
ces Brenti: Vel hæc ipſa verba planum faciunt ita eſſe, quemadmodum à nobis com-
memoratum eſt, quòd virtutem reconciliationis non ſoli perſonæ Chriſti tribuitis,

Sacerdos duas ſuſtinet perſonas.

verumetiam operi ſacerdotis, Audi quæſo Brenti: Duas perſonas ſuſtinere ſacerdo-
tem docemus, vnam Chriſti capitis, cùm conſecrat,ſiue ſanctificat,offert, diſtribuit.
Tunc, manus, lingua, miniſterium, hominis eſt mortalis, ipſa verò conſecratio, ſiue
ſanctificatio,oblatio diſtributio,denique virtus omnis & efficacia,non eſt niſi æterni
ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Aliam Chriſti corporis
Eccleſiæ: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræſentatio, fru-
ctum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, ſiue ſacerdotem
conſideres,tanquam Chriſti capitis,ſiue tanquam Chriſti corporis miniſtrum, vtro-
que modo valet Miſſa. Nam quod ad prius illud miniſterium attinet,non refert quo

A ſit vitæ merito ſacerdos. Chriſtus eſt enim ſummus ille ſacerdos, qui ſemetipſum offert. Panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Quamobrem non hominis ſacerdotis actio, verùm Chriſti ſacerdotis oblatio, Chriſti caro, quã ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt per quam ſalutem conſequimur: hominis autem ſacerdotis, nihil aliud eſt quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cùm propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo reputatur, ſed non cõtaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, purum eſt: quod per illum tranſit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex qua fructum ferre non poteſt: per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus ſacramẽti, ita eſt vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & ſi per immundos trãſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſteriũ, quo ſacerdos fungitur pro Chriſti corpore Eccleſia, ſi dicit Scotus, aliquid valere miniſtri meritum, ſi bonus ſit, quid aliud dicit, quàm quod ſcriptura loquitur: Multum valet deprecatio iuſti? Sed ſi nullum etiam ſit ſacerdotis meritum perſonale, valere tamen dicit ſacerdotis preces, virtute meriti generalis Eccleſiæ, cuius perſonam agit: quæ tamen non aliter valent, niſi pro nobis interpellet verus ille ſacerdos, mediator, & reconciliator noſter, Dominus

Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ ſacramentorũ.

Aug. tractatu 5. in Ioan.

Iacob. 5.

B noſter Ieſus Chriſtus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam noſtrarum, ex illius interpellatione pendeat: qui niſi pro nobis interpellaret, nullum eſſet precum noſtrarum pondus, quæ quicquid valent, in illo & per illum valent. Hæc eſt Eccleſiæ doctrina Brenti, quæ ſi quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui paſſus eſt, & mortuus pro nobis, pretioſo ſanguine ſunt reſperſa, ex quo pretium ſuum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam ſoli tribuat pro nobis fuſo Chriſti ſanguini. Verùm hac de re ſcripſimus vberiùs in Confeſſione noſtra Chriſtiana, vbi & quale ſit ſacerdotium ſacrificiúmque noſtrum, quod hoc loco perſtringere tu videris, & quid operibus hominum ab Eccleſia tribuatur, copioſè diſſeruimus. Fortaſſis autem legiſti Brenti, quid ſcribat Baſilius, locum illum adducens Euangelij, Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per ſe iſta ad mundationem ſufficiant, cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, ſi in vno quoque dignos reſipiſcentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleemoſyna, hoc idem nos quoque ſentimus de omnibus aliis piis operibus. Quibus ſi quando mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandã iram Dei non ſine ſcripturarum autoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos miſericordia & ſanguine Chriſti profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera noſtra omnia. Hęc vos aut ignoratis Brenti, atq; ita neq; quæ dicitis, ne-

Quatenus Eccleſia operibus noſtris tribuat aliquid.

Baſil. in regulis cõtractioribus, quæſt. 27.

Quomodo dicamur operibus mũdari Deóque reconciliari.

C que de quibus affirmatis, intelligitis: aut ſi non ignoratis nos ita docere, tanto maior eſt improbitas veſtra: qui cùm ſecus rem habere ſciatis, apud multitudinem tamẽ imperitam nos traducere non veremini, quaſi nos per ſummam impietatem creaturæ tribuamus, quod ſoli diuinæ maieſtati, ſolique perſonæ Chriſti conuenit: & cùm veritate non poſſitis, eiuſmodi confictis calumniis perficere ſtudetis, vt quàm plurimos à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia Dei, ſegregare queatis. Verùm hæc extra cauſam hac quidem de re dicta ſufficiant.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto, quòd ſcripſerit Ozam licere ſibi credidiſſe ſimpliciùs & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quaſi verò multum hoc ab eo diſſimile fuerit, quòd à Gregorio Nazanzeno, quem Theologum Græci vocant, ſcriptum eſt Ozam hunc arcam iamiam lapſuram manu ſedula & ſolicita ſuſtentaſſe. Certè quod ſedulò, quod ſolicitè fit, non omnino temerè fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non ſe putauerunt vlla neceſſitate adſtrictos eſſe, vt iiſdem ſemper verbis ſcriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta non habeat, cauillis eiuſmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & ſcommata Brentij miſſa faciamus, ac ſilentio præteritis iis, quæ vel non

Controuerſia de Oza manus arcæ admouente. Reſponſio. Nazan. in Apologet.

multum

multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata ſunt, de re potiùs ipſa ſermonem noſtrum inſtituamus. Itaque nihil eſt quòd de Oza quoque plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta ſunt de Ozia, rectè huc accomodari queunt. Quin & de gradu principum & Epiſcoporum in Eccleſia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non eſt neceſſe nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis opportunus, vbi quem in Eccleſia Dei quiſque gradum obtineat, ex Eccleſiæ praxi, Deo bene iuuante, demonſtrabimus. A

Ephes. 4.
1. Cor. 12.
Niſi ſaluus in Eccleſia ſit ordo, hæreſes non expugnabuntur.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli ſententia Petrus ordinatiſſimam eſſe ſcribit Eccleſiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autē potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum eſt, Tolle, inquit ordinem in docendo, & neceſſe eſt tot eſſe doctrinæ diuerſitates, quot auræ flatus, quibus non minùs inſtabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nónne clamat hoc res ipſa Brenti, vt ſi minùs Petro ſcribenti, ſaltem ſectis iſtis tam diſſectis, modò non ipſam vocem hanc emittentibus, ac re ipſa ita eſſe declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanſmum enim hunc, quem operis huius initio recenſuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apoſtoli, paſtoris, doctoris officio fungi quiſque vult? etiamſi legitimè vocatus non ſit. Verùm intelligit hoc Brentius, ſi ſaluus ſit ordo in Eccleſia, hæreſes conſiſtere non poſſe; quamobrem hunc ſibi præcipuè cenſet oppugnandum. B

Virulenta Brentij obiectio circa principum poteſtatem.

Quid autem non fecit Brentius, quàm poſſit maxima Catholicis Epiſcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta ſunt hæc illius verba? Ne autem Aſotus omnem honorem & dignitatem auferat à regibus & principibus, facit eos autoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus cauſis ad ſacerdotes referendis extat, ſacerdotum apparitores & lictores. Hoc reſtat, inquit, principi erga populum eius, ſuperbiam & inobedientiam erga Dei miniſtros & doctores legis compeſcere, atque ſeueritate legum, ſententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat.

Reſponſio.

Quæſo te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non ſine cauſa portat gladium in maleficum aliquem ſtringi iubeat, num ſtatim eum apparitorem & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc ſine vllo ſuo iudicio & cognitione faciat. Quotus quiſque princeps autem eſt, qui de cædibus & maleficiis ipſe cognoſcat, & non aliorum iudicio ſtringi gladium in ſontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non ſtringitur, niſi principis autoritate: ſicut nec iudicium vllum fit de ſeculi rebus quibuſcunque tandem, niſi principis autoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci ſicarij, quàm pauci grauiorum etiam ſcelerum conuicti, ſupplicium capitis luerent, ſi non liceret id de quoquam ſumere, niſi cuius cauſam princeps ipſe iudicaſſet? Credit princeps à ſe conſtituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores ſuos, per quos, quas commeruerit quiſque, pœnæ de quoque ſumuntur. Quòd ſi credit princeps iudicibus à ſe C

Iudicium de cauſa fidei ſemper penes Epiſc. fuit.

conſtitutis, quidni credat iudicibus ab ipſo Deo conſtitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dominus: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Docebimus autem hoc ſuo loco, quòd ex quo tempore penes Chriſtianos eſſe cœpit imperium, ad hoc vſque noſtrum ſeculum nemo fuerit regum & principum Chriſtianorum, qui ſibi de cauſa fidei iudicium arrogare ſit auſus, de qua liberam ſemper cognoſcendi poteſtatem penes ſolos Epiſcopos, quotquot ſe Chriſtianos profitebantur, eſſe voluerunt. Quos illi pronunciaſſent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in ſuis terris dari ſanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbaſſent, eam firmiter ab omnibus obſeruari mandauerunt: ſi qui contra venire auſi fuiſſent: ſeueritate legum in eos animaduertunt.

Iuſtin. Imperator.

Nunc vnicam Imperatoris Iuſtiniani conſtitutionem, quam in actis quintæ Synodi inſertam reperimus, ea de re produxiſſe contenti erimus. Rem, inquit, non inſolitam imperio & nos facientes, ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſententia, quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Macedonium, Arium & Eunomium, ac quoſ-

dam

A dam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum autoritate fuit. Audis hîc Brenti, quòd rem inſolitam imperio ſe facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Conſtantius, Theodoſius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de cauſis fidei cognoſcebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus deponebant? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longiſſimè, vt quæ propria ſunt ſacerdotum, ea ſibi ſumerent: quòd vererentur, ne quas pœnas de Ozia, déque Oza propter non diſſimilem cauſam ſumptas legeraut, iiſdem afficerentur & ipſi. Suum itaque iudicium ſacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi condemnatos hæreſeos de ſuis ſedibus depoſuerant, eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum autoritate fuerunt: hoc eſt, quicquid ſacerdotum ſanxiſſet autoritas, id cùm ipſi firmum & ratum habuerunt, tum ab aliis omnibus imperio ſuo ſubiectis, firmum & ratum haberi iuſſerunt, & vt executioni debitæ mandaretur ordinauerunt. Metuebat enim eorum quiſque, ſi præire quàm ſequi: ſi ducere potiùs ad ſe Dei ſpiritum, quàm ab eo duci maluiſſet: ne vocem Chriſti ſibi dicentis audiret: Vade poſt me Satana. Quamobrem nullus eorum de hæreſi iudicauit vnquam, ſed quos legitimè congregati Epiſcopi hæreticos pronunciaſſent, in eos quod iuris erat ſtatuerunt: nihil veriti, ne Brentius, aut eius ſimilis aliquis, eos qui non caſtrorum & oppidorum
B aliquot principes, verùm orbis totius imperatores fuerunt, apparitores & lictores vocaret: ſi cùm Dei miniſtri eſſent, neque ſine cauſa gladium portarēt, vindices in iram, id quod ſui fuit muneris exequerentur. Vſque adeò autem nihil eorum hac re maieſtati detrahebatur, vt quantò ſe gerebant hac in parte ſubmiſſiùs, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum eſſent ſublimiores. Quos enim in miniſtris ſuis quamlibet iuxta mundum vilibùs & abiectis tantopere Deum honorare videbant, iis maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præſtabant. Fit enim non raró, quales ſe principes gerunt erga ſupremum omnium regem Deum, vt populi ſibi ſubiecti talia viciſſim erga ſe ſtudia experiantur.

Imperatores antiqui de fidei cauſa nō cognoſcebāt.

Sed hîc obſtrepit Brentius, Quid ſi ſacerdotes definirent aliquid contra legem Domini? Quid ſi ij qui iactantſe eſſe Dei miniſtros & legis doctores, ſuperbi ipſi & arrogantes eſſent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret principi ſeueritate & gladio ſuo vti? Quid autem Brenti, ſi princeps à te perſuaſus, putaret aliquid contra legem Domini ſacerdotes definiuiſſe, quod orbis totius Chriſtiani conſenſus non eſſe contra legem Domini definitum teſtaretur? Nunquid non orbis potiùs totius conſenſui, quàm principis alicuius ſenſui, ex tuo, vel tui ſimilium ſenſu pendentis, fides habenda foret? Sed quid (inquit) ſi ſummus ſacerdos fuerit pſeudopropheta & ſomniator, & iuberet alienos deos ſequi, haberétque ſuæ ſententiæ ſuffragatores maximam partem ſacrificulorum: an tum non liceret principi vnà cum
C paucis reliquis ſiue ſecularibus, vt vocant, ſiue ſpiritualibus, de impietate ſacerdotis & ſuorum ſuffragatorum iudicare, & iuxta ſeueritatem legum in eos animaduertere? Hic iam, inquit, reſpondet nobis Aſotus, quòd in Eccleſia non poſſit deeſſe legitima ſacerdotum ſucceſſio, nec in illis doctrinæ veritas: quippe quòd habeat promiſſionem ſempiternæ præſentiæ Spiritus ſancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum eſt? Niſi fortè non ſunt veræ voces illæ Chriſti, Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi: Rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum: quódque dixit idem de Eccleſia, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quòd ſi potuit non verum dicere veritas, falſum ſcripſiſſe Petrum à Soto confitebimur. Neque enim ſolis hæc Apoſtolis, verum & eorum ſucceſſoribus dicta ſunt. Sed nihil eſt quod minùs ferre poſſint hæretici, quàm vt aliquid ſacerdotum legitimæ ſucceſſioni tribuatur: quæ ſi quam debet autoritatem retinuerit, iam ſectas ſuas conſiſtere non poſſe facilè perſpiciunt. Atqui demoſtrauimus hoc alibi, quòd & ibi eſt Eccleſia, vbi eſt legitima ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſio: & ab hac ſucceſſione ſemper doctrinæ veritas eſt petita. Teſtatur autem hoc aureus ille Vincentij Lirinenſis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipſa de re conſcripſit: neque fuit ferè veterum quiſ

Obiectio alia.

Reſponſio.

Quid ſi Pontifex impia mandet, quærit Brentius.

Soti ſententia.

Reſponſio.

Matt. 28.
Ioan. 14.
Matt. 16.

Ibi Eccleſia, vbi ſacerdotū legitima ſucceſſio in ſede Petri.

Vincent. Lirinen.

Teſtimonia Patrum.

Irenæus lib. 4. cap. 63.

quiſquam, qui quoties eſſet de dogmatibus Eccleſiæ exorta diſputatio, non ad hanc A
tanquam ad ſacram anchoram quandam ſibi confugiendum eſſe putaret.

Longè vetuſtiſſimus fuit Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, qui docet, agnitionem
veram eſſe doctrinam Apoſtolorum, & antiquum Eccleſiæ ſtatum in vniuerſo mun-
do, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerſo loco eſt,
Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita. Et in eodem libro ali-
quanto ſuperiùs: Eis tantùm in Eccleſia Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſſionem
habent ab Apoſtolis: qui cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum
Ibidem c. 43. ſecundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui abſiſtunt à principali ſuc-
ceſſione, quocunque loco colligantur, ſuſpectos haberi vult, vel quaſi hæreticos &
malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes & elatos, & ſibi placentes. Audin' tu Brenti,
quid Irenæus dicat? Cum ſucceſſione, inquit, Epiſcopatus chariſma veritatis cer-
Tertul. de præſcriptionibus hæreticorum. tum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad ſucceſſionem
hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt oſtendant ex qua autoritate prodie-
runt? Edant, inquit, Origenes Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcopo-
rum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus
aliquem ex Apoſtolis, vel apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit,
habuerit autorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus
ſuos deferunt. Sicut Eccleſia Smyrneorum Policarpum à Ioanne collocatum re-
fert, ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæ- B
teræ, exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis
traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc diſſenſit
Cypr. libr. 1. epiſt. 6. Cyprianus, cùm dicit, Eccleſia vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt? Nam
ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit. Quòd ſi apud Cornelium fuit,
Patres commemorãt ſucceſſores Petri. qui Epiſcop. Fabiano legitima ordinatione ſucceſſit, Nouatianus in Eccleſia non
eſt. Iam verò cùm Cathedræ Petri ſe conſociari dicit Hieronymus, cùm qui iungi-
Hierony. ad Damaſum ſcribens. tur illi, eum ſuum eſſe dicit, cæteros ſe noſſe negat: quid aliud quàm ibi Eccleſiam,
ibi chariſma veritatis eſſe innuit, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſſio, quæ à Petro
Aug. contra epiſtolã Manichæi ca. 4. ſumpſit initium? Quàm frequens autem eſt Auguſtinus in hac Epiſcoporũ & ſacer-
dotum ſucceſſione commemoranda? Multa ſunt, inquit, quæ me in Eccleſiæ gre-
mio iuſtiſſimè tenent. Tenet conſenſio populorum atque gentium, tenet autori-
tas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata. Tenet ab ipſa
ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præ-
ſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſſio. Et alibi: Numerate, inquit, ſacerdo-
tes, vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt
Idem in Pſal. contra partẽ Donati. petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo
ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi
Idem epiſt. 165. ſuccedentes, enumerauit, à Petro vſque ad Anaſtaſium. Quibus enumeratis, In
hoc ordine, inquit, ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem C
Opta. libr. 2. contra Donatiſtas. & ab Optato, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum
ſcribens, eum ſcire dicit, Petro primum Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in
qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus eſt, in quo
vno Cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur: vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra
ſingularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, que eſt prima,
ſedet prior Petrus, cui ſucceſſit Linus. Ac enumeratis vſque ad Syricium, qui tum in
Cathedra Petri ſedebat, Romanis pontificibus: Veſtræ, inquit, Cathedræ vos origi-
nẽ reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiã vendicare. Simili enumeratione ſucceſ-
Irenæ. libr. 3. cap. 3 de autoritate Romanæ Eccleſiæ. ſionis Pontificum Romanorum vſus eſt antiquiſſimus Irenæus. Quo in loco ſimul
illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem
neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua
ſemper conſeruata eſt, ea quę ab Apoſtolis eſt, traditio. Enumerationem autem hanc
Irenæi tranſcripſit etiam in Eccleſiaſticam hiſtoriam ſuam Euſebius.

Euſeb. libr. 5. cap. 6. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Vides itaque iam Brenti, quantum huic ſucceſſioni tribuendum putauerint viri
doctiſſimi ſanctiſſimique, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus Auguſti-
nus, Optatus, & alij, quos longum eſſet omnes enumerando recenſere. Sed adhuc
Auguſt

A Auguſtinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſsionem generis humani ab Apoſtolica ſede per ſucceſsionem Epiſcoporum, fruſtrà hæreticis circùm latrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen autoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ. Nam ſi nulla certa ad Sapientiam ſalutémque animis via eſt, niſi cùm eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ autoritati velle reſiſtere? Et ſi vnaquæque diſciplina quanquam vilis & facilis vt percipi poſsit, Doctorem aut Magiſtrum requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius, quàm Diuinorum Sacramentorum libros, & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, deſcribens peſtilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram peſtilentiæ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum qui extra Eccleſiam, vel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, Cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumptione reus eſt, quantò magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes, vnde congruit etiam, eorum ſedem Cathedram peſtilentiæ appellare.
B Nec enim ideò impunè erunt, quia ſub Dei nomine hoc agunt, conſtat enim ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt, ſed ſibi locum volentes defendere, cùm ſciamus Chore, & ducentoſquinquaginta viros, per præſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe, & Oziam Regem cùm Deo illicitè obtuliſſet, lepra in fronte percuſſum. Quàm graphicè verò depingit vos Auguſtinus Brenti? Cathedram veſtram, vocat Cathedram peſtilentiæ, vel hoc ipſo nomine, quòd ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbatis, ordinem ſine origine vobis vendicantes, hoc eſt corpus ſine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd ſub Dei nomine hoc agitis, quaſi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cùm conſtet, veſtras vos cauſas agere ſub Dei nomine, veſtrum vos verbum ſub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuítne dici quicquam aptius ad vos deſcribendos? Tales enim vos eſſe, quales deſcribit Auguſtinus, negare non poteſtis.

Augu. de vtilitate credendi. c. 17. & 49.

Idē de quæſtionibus Veteris & Noui Teſtamenti quæſtio. 110.

Cathedra peſtilētiæ apud hæreticos.

Neque verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò ſtatim Apoſtolico Spiritu quenque præditum eſſe, quòd ſit in Apoſtolorum ſedibus collocatus, neque ſic vnum aliquem Epiſcopum Sempiternæ Spiritus Sancti præſentiæ promiſſionem habere dicimus, vt errare iam non poſsit. Scimus erraſſe, qui Iacobo Hieroſolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Aethiopia, qui Philippo in Phri-
C gia, qui Ioanni in Aſia, qui Bartholomæo in India, qui Iudæ in Perſide, qui Paulo ſucceſſerunt in Græcia. Sola eſt Romana Eccleſia, ad quam nunquam acceſſum habuiſſe perfidiam ſcribit Cyprianus, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguiſſe principatum narrat Auguſtinus, in qua Patrum autoritatem incorruptam ſeruari teſtatur 1 Hieronymus, neque dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2 appellare, ſicut & Ambroſius Epiſcopos Catholicos vocat Romanam Eccleſiam. Ad Pammachium verò & Oceanum ſcribens Hieronymus, Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod anteà neſciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua Puer natus ſum. Quid tibi videtur Brenti? An non iiſdem verbis rectè nos vti contra vos poſſemus. Cur poſt mille quadringentos annos docere nos conamini, quod antè neſciuimus? Cur profertis in medium, quod neque Petrus, neque Paulus, neque quiſquam legitimus eorum ſucceſſor edere voluit? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina veſtra mundus Chriſtianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati ſumus. Vſque adeò autem Romana fides, Catholica ſemper fides eſt

Sedibus Apoſtolorū pereuntibus ſola perſtat inuicta ſedes Petri Romana.

Laus Romanæ Eccleſiæ. Cypria. lib. 1. Epiſto. 3. Aug. epi. 142. 1. Ad Damaſ. 2. Lib. 1. contra Ruffinū. Ambro. in oratione funebri de obitu fratris.

Romana fides Catholica fides. Sozom. libro 7. cap. 4. Codice de ſumma Trinitat.

habita,vt Gratianus Imperator,quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum A
in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcriptum,& in Codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus,noluerit de fide diſputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent,quam vertex Apoſtolorum Petrus initiò tradidiſſet,ac tum Damaſus Romanus Pontifex cuſtodiret. In Chalcedonēſi quoque Concilio ſic legimus acclamatum: Omnes ita credimus: Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo ſic interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credimus: Papa Leo ſic credit: Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatolius ita credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus eſt: Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus.

l. Cunctos populos. — *Actio. 2. Concilio Chalced.*

Ex iis & aliis multis facilè cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quantum fuerit ſucceſsioni Sacerdotum tributum: in ea præſertim ſede, in qua ſemper viguit Apoſtolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei cauſis referri ſemper fuit ſolitum: non à Catholicis tantùm, verumetiam ab ipſis non rarò hæreticis, quòd ibi potiſsimùm ſarcita iri damna fidei ſpes eſſet, vbi non poſſet fides ſentire defectum: quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus veſter, quod res ipſa loquitur, magnum Romanæ Eccleſiæ honorem vbique detuliſſe veteres, reuerenterque de ea loquutos: vel quòd fundata & conſtituta fuiſſet Petri miniſterio: vel quòd in ea caput eſſet imperij, vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Eccleſiæ, Africanæ etiam, multis opinionum diſſenſionibus inter ſe tumultuarentur, hæc ſedatior aliis & minus turbulenta fuerit: Ita factum eſt, inquit, vt pij & ſancti Epiſcopi ſedibus ſuis pulſi, illuc ſe velut in aſylum, aut portum quendam ſæpè reciperent. Nam quo minus, inquit, acuto & celeri ſunt ingenio Occidentales Aſiaticis & Aphris, eo etiam ſunt rerum nouarum minus cupidi. Hoc ergo Romanæ Eccleſiæ plurimum addidit autoritatis, quòd non ita dubiis illis temporibus tumultuata eſt vt reliquæ, ac doctrinæ ſemel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorū noſtrorū confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei controuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Epiſcoporum in ea ſucceſsionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquieſcimus, nec temerè nobis ab ea diſcedendum eſſe putamus. Hæc eſt ſucceſsio Sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam ſempiternæ Spiritus Sancti præſentiæ promiſsionem habere, perſuaſum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiuſtertius nati, cùm proferre non poſsitis, mirandum non eſt, ſi in ea oppugnanda neruos veſtros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus. B

Bernard. epiſtola 190. — *Caluin. quantum tribuat Romanę Eccleſiæ.* — *Confugiēdū in dubiis fidei ad Eccleſiam Romanam.*

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati Regis Achas obſequutus inſtituit in templo Dei altare Damaſcenorum, demonſtrare, conatur Brentius, qui ſuccedunt generi dignitati officio Aaronis, non ſtatim eos eodem eſſe Spiritu ſancto præditos: quódque Prophetarum teſtimoniis idem oſtendere conatur, qui Pontifices & Sacerdotes ſui temporis vocant ſpeculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt C
Prophetas prophetaſſe mendacium, Sacerdotes applauſiſſe manibus, contempſiſſe legem, polluiſſe ſanctuaria, poſſumus hæc vno verbo refutare, ſi negemus, aut Vriam Pontificem, aut eos, de quibus Prophetæ loquuntur, Sacerdotes Aaroni ſucceſsiſſe, Leuiticique generis fuiſſe. Quod non obſcurè nobis indicant illa ſcripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelſis, & Sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Quo in loco commentator cauſam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter Sacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui noluit conſentire ei, & ideo dixit populo, quòd non oportebat habere Sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria ſucceſsio Sacerdotum, ibi non eſt aſſenſus præſtitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè ſequitur capite, ſcribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouiſsimis populi Sacerdotes excelſorum. Et in ſequenti libro de populo dicitur: Fecerunt ſibi de nouiſſimis Sacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus: Ioſephus verò ſic inducit loquentem Hieroboam, poſteaquam fecerat duas vitulas aureas: Conſtituam ex vobiſipſis Sacerdotes earum atque Leuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque filiis Aaron indigeatis, ſed qui voluerit veſter eſſe Sacerdos, offerat vitulum, &c.

4 Reg. 16. Exemplum Vriæ & falſorū Prophetarum legis nō fauet Brētio. — *Eſaiæ 56. Ezech. 22. Hier. 5. 3. Reg. 12.* — *Idololatria non fuit in ſucceſsione Sacerdotum Leuiticorū. 4. Reg. 17. Lib. 8. antiq. cap. 8.*

Iámne

A Iámne perſpicis Brenti,quemadmodum ipſe contra te produxeris teſtimonia?De vobis enim dixerunt iſta Prophetę,qui Sacerdotes eſtis excelſorum,apud quos nulla eſt ordinaria ſucceſsio,qui contrà quàm à Paulo præceptum eſt,ipſi vobis honorem ſumitis, & curritis, cùm vos non miſerit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos Prophetare mendacium,vos contemnere legem,vos polluere dicunt ſanctuaria. Verùm demus hoc tibi,quòd Aaronis dignitati ſucceſſerit Vrias, quæſo te, quid ille fecit aliud,quàm quod aliquando factum à Marcellino Pontifice legimus?qui in horribili illa Chriſtianorum ſub Maximiano & Diocletiano perſequutione, metu ſuppliciorum,quæ fuerant illi intentata,thura adoleuit,aríſq; iniecit. Non ab Vria Pontifice proceſsit facinus hoc,ſed à Rege,cuius voluntati Pontifex obſequutus eſſe ſcribitur,non autem vltrò contra legem veniſſe. Vel hoc ſolum exemplum docere te Brenti potuit,quàm ſit periculoſum quod tu fieri debere contendis, principi de religione ſtatuendi poteſtatem permittere,quem hac in parte ſequi,quàm præire,ſubiectum eſſe Pontifici, potiùs oportet, quàm illi præſcribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda cauſa tua produxiſti, contra te magis facere videtur: Non enim Pontifex decreuit,vt altare Damaſcenorum in templo conſtitueretur, ſed penes quem tu vis eſſe de talibus decernendi poteſtatem,Regi præcipienti paruit, vt metu magis,quàm vel errore,vel inſcitia,vel temeritate,peccatum à Pontifice fuerit. Quem ſi poſteà ſicut Marcellinum feciſſe commemoratur,facti ſui pœnituiſſet,ean-
B dem proculdubio,quã ille peccati ſui veniã fuiſſet cõſequutus. Verũ nihil de eius pœnitentia narrat hiſtoria,quòd imperio iubẽtis Regis paruerit, hoc tantũ cõmemorat.

Loca Prophetica de ſpeudoprophetis ad hæreticos pertinent. Hebræ.5. Hiere.13.

Marcel. Põt.

Cæterum quòd addis de filiis Heli ſummi Sacerdotis,& Iudicis in Iſraël,quòd Filij eius generis quidem & dignitati parentis ſucceſſerint, ſed ſcriptura dicat eos fuiſſe filios Belial, neſcientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum, vbi quæſo legiſti,quòd parentis dignitati ſucceſſerint? cùm in hiſtoria Regum legamus, vtrunq; ſuperſtite Patre in bello occiſum,& priùs quàm Pater vita functum eſſe? nec alium ſucceſſorem Patrem eorum habuiſſe,quã Samuelem, quem ipſe ſibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipſius filios propter eorum peccata reiecit poſteà Dominus.

Reſpõdetur obiectioni de filiis Heli. 1.Reg.2. 1.Reg.4. 4.Reg.8.

Neque verò non eſt pro legitimo ſucceſſore ſtatim habendus, neque iugum eius eſt illicò detrectandum,qui non ambulat in viis eorum quibus ſucceſsit, qui longiùs abeſt ab eorum vitæ ſanctimonia. Non ita nos Chriſtus docuit. Super cathedram, inquit, Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite,ſecundum opera verò eorum nolite facere,dicunt enim, & non faciunt. Multi ſunt qui non ſucceſſerunt in eam vitæ ſanctitatem, qua præditi fuerunt Apoſtoli,ſed ſucceſſerunt nihilominus in eam doctrinæ veritatem, quam prædicauerunt Apoſtoli. Hoc eſt, quod ab Hieronymo libro primo, contra Iouinianum quoque dictum eſt: Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, non ſunt meritorum nomina,ſed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ ſanctitatem,quam habere ſine inno-
C centia nemo poteſt,quædam tamen eſt,ſicut ab Auguſtino ſcribitur,ſanctitas vnctionis,quædam eſt & ſacramenti ſanctitas, qua duplici ſanctitate rectè vocantur Sancti Pontifices,etiam illi qui ſunt eadem qua cæteri mortales infirmitate prædit. Quamobrem quod non obſcurè videtur enarrans illum Euangelij locum Hieronymus indicare: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ,mercedem Prophetæ accipiet, in quocunque tandem Pontifice non perſona,ſed nomen attendendum & ſuſcipiendum eſt,hoc eſt,non qualis perſona ſit,quóue vitæ merito,conſiderandum eſt, cuius miniſterio Deus vtitur,ſiue in Eccleſia ſua gubernanda,ſiue in doctrina propaganda, ſiue in ſacramentis adminiſtrandis. Non illud attendendum eſt, Iudáſne ſit an Petrus, an Paulus,ſed ſolùm hoc ſpectandum eſt, quòd ſedet in Cathedra Petri, quòd Apoſtolus,quòd Chriſti legatus, quòd Sacerdos, quòd Pontifex, quòd Angelus eſt Domini exercituum,de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es. Si Iudas eſt,quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur eſt, audi nihilominus reuerenter, audi diligenter,audi legationem eius obedienter,quæ dixerit, facito, quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Auguſtinus) fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunque non recepit illum, Chriſtum

Pro legitimo ſucceſſore habendus etiam qui vitã adfert indignãofficio. Matth.23.

Augu. contra literas Petiliani, lib.2.c.48. Etiã improbi Pontifices rectè ſancti dicuntur. Matth.10. Hiero. Non vitæ meritũ ſed officium ſpectandum in Eccleſiaſticis. Etiam Iudas quia Apoſtolus honorem merebatur. Ioan.12. Aug. li.2.cõtra Epiſtolã Parmeniani. cap.11. Lucæ 19. Hier.17.

ipſum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex ſanctitate pendebit docentium, aut ſacramenta miniſtrantium. Prauum eſt & inſcrutabile cor hominis, vt qui ſanctus, quíue minus ſanctus ſit, non poſsit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò ſanctus vt eſſe videatur, qui non eſt, quíque perſequutor eſt aut Publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus. Quamobrem à Propheta rectè dictum eſt: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Etiam ſi quis certò ſciat iuſtum aliquem & innocentem eſſe, atque omni prorſus macula carere: tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt. Nam Domini eſt ſalus. Et vana ſalus hominis. Nihil igitur impedit Brenti, quo minus habeat Spiritum Sanctum Epiſcopus aut Sacerdos: quo ſi minus ipſe ſanctus eſt, ſanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi miniſterio. A

Ibidem. *Pſal. 3.* *Pſal. 59.* *Malus etiam Sacerdos habet Spiritum Sanctum.*

Reſponſio ad aliã obiectionem.

Nec eſt quòd eorum reſponſionem reprehendas, qui magis apertas præſentiæ Chriſti & Spiritus Sancti promiſsiones habere dicunt cœtus Pontificum Chriſtianorum, quàm habuerunt Pontifices Iudæorum. Nam ſicut illuſtriora nunc ſunt fidei myſteria velo ſciſſo Chriſtianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iudæis: ſic illuſtriores nunc habemus promiſsiones Chriſti & Spiritus Sancti præſentiæ, quàm habuerunt olim Iudæi. Quin hæc ipſa teſtimonia quæ profers ex ſcripturis: Statuam pactum meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio veſtri: B Ego ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël: Habitabo in medio filiorum Iſraël, & ſi quæ ſunt ſimilia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Chriſtianos. Nam ſicut ipſe tu more tuo teſtimonium adfers contra te: Non omnes qui ex circunciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ: neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen: id eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſsionis, æſtimantur in ſemine. Quęcunque ſunt igitur in Veteri Teſtamento promiſsiones eiuſmodi vel populo Iſraël vel Leuitis factę, noſtro Chriſtianorum cœtui, qui verus Iſraël ſumus, noſtrorum Sacerdotum & Epiſcoporum congregationi factę ſunt.

Gene 17. *Leuit. 26.* *Num. 35.* *3. Reg. 6.* *Rom. 9.* *Hiere. 7.*

Neque quia fruſtrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea noſtris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Eccleſia, Eccleſia. Si quidem diuerſa fuit illorum ratio: qui cùm non corda ſolùm, ſed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, ſacrilegio, & cultu eorum deorum quos neſciebant: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice ſtantes, exauditas iri preces in eo ſuas perſuaſum habebant. Non hac ratione nos clamamus, Eccleſia, Eccleſia: non in manufacto templo confidimus, ſed cùm Eccleſiam eſſe dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduerſus eam portas inferi Chriſtus promittat, eius promiſsioni qui fallere neſcit fidentes, quicquid eſt vnanimi totius Eccleſiæ conſenſu conſtitutum, id ab ipſo Spiritu veritatis cùm eſſe profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, déque gloriamur. Quamobrem etiam ſi conſurgant omnes inferorum portæ, ſi velint irritum reddere quod ſemel per os Eccleſiæ ſuæ ratum & firmum eſſe voluit Spiritus Sanctus, nos qui nihil veremur, etiam in Symbolo noſtro nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam profiteri: fremant licet omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloriamur, quàm de Eccleſia: ac magna ſubinde voce ita vt omnes exaudiant, ſummáque confidentia clamamus, Eccleſia, Eccleſia. Hæc eſt à qua nobis tradita ſunt quæ tenemus, & quæ docemus alios: hæc eſt quam in Symbolo credere nos profitemur: hæc eſt quam qui non audierit, eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi iubet Chriſtus: hæc eſt aduerſus quam idem ne portas quidem inferi præualituras eſſe dicit: hæc eſt quam firmamentum & columnam veritatis vocat Paulus: hæc eſt quam cùm ducem ſequimur, errare nos nulla ratione poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem etiam ſi rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc eſt prædicatio, hæc eſt gloriatio noſtra: neque nos pudebit vnquam Eccleſiæ Dei, neq; ſicut vos feciſtis, ab ea diſcedemus vnquam. Animas noſtras C

Rectè Chriſtiani fidunt Eccleſiæ, & de ea gloriantur, ſed non Iudæorũ more, vt obiicit Brentius. *1. Tim. 3.* *Matth. 19.* *Matth. 18.*

prius

A prius à corporibus noſtris ſeparari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquàm ſeparari permittamus. Nihil eſt igitur quòd iis Hieremiæ verbis nobis inſultes Brenti, quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs obiicere tibi poſsimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco ſcribit de te tuique ſimilibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos non miſiſſet Dominus, quòd Prophetabant, cùm non eſſet ad eos loquutus Dominus, quòd ſubinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum eſt, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non eſſet quæ ipſi dicerent, quos etiam ille fures verborum ſuorum vocare non dubitat. Qui ſunt enim alij, qui magis aures noſtras obtundant iis vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos? cùm tamen quod vos profertis, Verbum Dei non ſit, cùm aliud ſit longè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea ſcripturarum verba quæ producitis, eum loquutum fuiſſe vultis. Verum enim eſt quod ſcripſit ille, Scripturæ non in legendo ſunt, ſed in intelligendo, non in præuaricatione ſunt, ſed in Charitate. Quòd ſi Charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Eccleſia vos diuideretis, cuius ſi gremio conderemini, tum demum verum ſcripturarum ſenſum aſſequeremini. Nam rectè quidam ex veſtris admonet (veſtros autem appello Sacramentarios quoque, cùm ex vobis eos prognatos eſſe conſtet) rectè igitur Caluinus veſter admonet, & peculiariter notandum eſſe dicit, quòd non eſt extra Eccleſiam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux. Hanc igitur cùm vos deſerueritis, quin & nobis B tanquam probrum aliquod obiiciatis, quòd clamamus Eccleſia, Eccleſia, quòd eam nos ducem ſequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione poteſt, vt ſanæ ſcripturarum intelligentiæ lucem habere queatis, quæ extra Eccleſiam, cui tam acerbè vos inſultatis, nulla eſt. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequenter nobis idem occinatis, quod magiſtro noſtro Chriſto magiſter veſter Satanas, olim occinebat: Scriptum eſt enim, quandoquidem extra Eccleſiam conſtituti, quod ſcriptum eſt intelligere non poteſtis, quid aliud, quàm aërem (quod eſt in prouerbio) verberatis?

Hier. 23. Hier. 14. Hier. 27. & 29. Hilari in lib. ad Cōſtātiū. Caluinus in epiſtolam ad Hebræ. Matth. 4.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus ſe fore in medio exercitus Iſraëlis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum eſt. Et mox: Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid hac, inquit, promiſsione clarius? Et tamen quoties ſunt ab hoſtibus cæſi & oppreſsi? Dicemus igitur promiſsiones Dei eſſe vanas & irritas? Nullo modo, ſed oſtendimus tales promiſsiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad ſceleratos, inobedientes, impœnitentes, ne fruſtrà glorieris de ſucceſsione, & promiſsione, ſi non ſuccedas pietati, & non accipias promiſsionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promiſsio hæc Brenti, non eſt de Spiritus Sancti præſentia, qui cuſtodiat ab errore, ſed de felicitate terrena, cuius generis eſſe videntur Veteris Teſtamenti promiſsiones, quas ſub conditione factas eſſe conſtat omnes, C quod etiam ex eo, quod proximè præceſsit, capite liquere cuiuis poteſt, vbi dicit Moſes: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus eſt, ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore. Manifeſtiùs autem id videre licet in capite vigeſimooctauo eiuſdem libri, vbi ſic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, & cætera. Et recenſet benedictiones multas. Quibus recenſitis, ſubdit: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerunt promiſsiones Dei, quoties enim ambulauerunt in viis Domini, fuit ſemper Dominus cum illis, dimicauit pro illis contra aduerſarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm ſi quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos viciſsim Dominus, nec vnquàm eius promiſsio vana fuit & irrita. Euangelium contrà diuerſam habet promiſsionem, non enim terrena iſta & caduca, ſed ſempiterna felicitas nobis promittitur, neque tamen abſque conditione, ſicut vos docetis, ſed ſicut Chriſtus docet: Si vis ingredi in vitā, ſerua mandata. Si hęc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea, ſicut

Obiicitur locus Deu. 20. Reſpōdetur. Differūt promiſsiones Veteris & Noui Teſtamenti. Deut. 29. Promiſsiones Noui Teſtamenti nō ſine conditione. Matth. 19. Ioan. 3. Roma. 8. 2. Tim. 2.

imitator Chriſti Paulus docet, qui compati nos oportere ſcribit, ſi conglorificari: A commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus. Quòd ſi tu nunc ab iſta tuorum doctrina diſcedis, & non ſolùm ad incredulos & impios, verumetiam ad ſceleratos & inobedientes, qui mandata non ſeruant, eiuſmodi promiſsiones pertinere negas: laudamus te, qui cum Eccleſia Catholica tandem aliquando ſentire cœperis, & Chriſti quàm Lutheri doctrinam vel hac ſaltem in parte ſequi malueris: neque ſola fide, ſed adiuncta ei obedientia, Chriſtianos hoc genus promiſsiones aſſequi poſſe doceas. Verum non de hoc promiſsionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd ſicut ſub lege terrenam, ſic etiam hoc tempore gratiæ cœleſtem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm ſceleratus ac inobediens aſſequitur nullus.

Non ob paſtores malos deſerenda cathedra aut ſcindenda vnitas.

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promiſſum ſtatim aliquis amittat, ſimul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatem ſanctitatémque ſucceſſerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui ſuper Moſi Cathedram ſedebant Scribas & Phariſæos, quamuis dicerent tantùm, & non facerent, audiri tamen Chriſtus voluit: & non magis audiri debebunt qui ſedent ſuper Cathedram, quam illa Moſi figurabat, etiamſi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enim quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: dicunt bona ex Cathedra Chriſti, faciunt mala ex peſtilentia ſua. Abſit autem vt Cathedræ ſanctitas deſeratur, & propter paſtores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne B Chriſti fidem in acceptione perſonarum habeamus. Auguſtinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere poſſe docet. Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt, quî minus loquatur per hominem quamuis grauis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult ſpirat, etiamſi voluntati eius is qui loquitur, non ſemper conueniat. Balaam pretio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atque animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. Saül Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas ei fuit facta, contra quam propoſuerat veniens ad cuneum Prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipſe coram Samuele cum cæteris, cùm factus eſſet ſuper eum Spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit eſſe nequius? qui quem ſceleratè nactus erat Pontificatum pretio redemptum, geſsit etiam ſceleratius. Et tamen is cùm diceret, Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono Prophetiæ, quamlibet eſſet impius qui ſedebat in Moſi Cathedra, certè multò minus eo deſtitui credendus eſt qui ſedet in Cathedra Petri ſuper quem Chriſtus ædificauit Eccleſiam C ſuam, cuius à Domino cura ſuſcipitur ſingularis, pro cuius fide propriè ſupplicatur: tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit, aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi præualituras promiſit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum ſit annalibus: Per ſcelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta, de ſede ſua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per anteceſſorem ſuum Agapetum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret. In huius autem Syluerij locum opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Syluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe atque Anthemium ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam reſtituturum promitteret. Res eſt admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram aſcendit, idem illi quod Saüli euênit: nam ſuper eum quoque factus eſt Spiritus Domini. Cúmque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſsiſſet, poſteaquàm promiſsi fuit admonitus ab Auguſta, prius extrema quæque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat reſtitueret. Cúmque multa probra, multos etiam

graues

Iacob. 2.
Aug. lib. 1. c. 2. contra literas Petiliani.
Num. 22.
Ioan. 3.
Dei ſpiritus etiã per malos prophetat, & vera ſanctáq; prædicat.
1. Reg. 19.
Matth. 2.
Ioan. 11.
Matth. 16.
Sedens in cathedra Petri non deſtituitur aſsiſtẽtia Dei in iis quæ ſunt fidei.
Exemplũ de Vigilio Papa.

A graues cruciatus famémque diuturnam in carcere pertuliſſet, paſſus eſt omnia forti-
ter, quòd multò ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontifi-
catum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Syluerium deſi-
gnaſſet. Non fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis: effecit tamen
ſedis huius Apoſtolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quódque prius
impiè promiſerat, id piè poſteà negauit: ac eo, quo Chriſtianum Pontificem decebat
animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Pe-
tri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Ex quo videre licet, quantùm ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab aliis pec- Quantũ ſit priuilegium Roma. Pontificis.
catis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venera-
bilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fi-
des Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ pro-
priæ ſunt inferorum portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuê-
re, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Recenſentur quidam à
nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri ſediſſent, in fidem eius non succeſsiſſe, nec ab
hæreſi dicantur alieni fuiſſe: verùm falſò notam hanc eis inuri dubitandum non eſt.

Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò antè fecimus men- Marcellinus Papa falsò accuſatur impietatis.
tionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apoſtolus Petrus, quem & ipſum Chriſtum
negaſſe conſtat: ſed ſicut is crimen hoc poſteà non lacrymis modò, verùm & fuſo
B pro Chriſti nomine ſanguine, cùm eum conſtanter ad mortem vſque confiteretur,
expiauit: ſic fecit imitator & ſucceſſor eius Marcellinus. De Liberio negari non po-
teſt, ſparſum fuiſſe rumorem, quòd is in Conſtantij gratiam Arianorum errori ſub-
ſcripſerit. Verum id Arianorum commentum fuiſſe, dubium non eſt, qui ad confir-
mandam hæreſim ſuam plurimum id momenti allaturum intelligebant, ſi tantus ei
Pontifex ſubſcripſiſſe crederetur. Certè qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam Hiſtoriam,
quamuis Græci & hoc nomine Romanis Pontificibus minus æqui, nullam ſubſcri-
ptionis eius mentionem feciſſe videntur. Socrates quidem Conſtantium Imperato-
rem præter animi ſui ſententiam conſenſiſſe ſcribit, vt qui fuerat ab eo pulſus in exi- Lib. 2. ca. 37. Hiſto.
lium Liberius, reuocaretur. Feciſſet autem hoc ille præter animi ſui ſententiam, ſi
quod vnum tanto ſtudio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipſius voluntati de
ſubſcribendo aſſenſum præbuiſſet? cùm non alia fuerit cauſa, quamobrem exilio
multaretur, niſi quòd id facere recuſabat. Porrò Theodoritus quoque nihil de ſub- Lib. 2. ca. 17.
ſcriptione meminit, ſed matronarum (inquit) precibus flecti ſe paſſus eſt Impera-
tor, vt optimum Liberium ab exilio reuocaret. Quid autem opus erat, matronarum
precibus Imperatorem flecti, ſi quod ille mandauit, fecerat Liberius? vt nulla cauſa Lib. 4. cap. 15.
foret, cur diutius exilium ſuſtineret. Deinde verò, vocaſſétne Theodoritus optimum
Liberium, ſi conſenſiſſet in hæreſim? Sozomenus minus dilucidè rem explicat: Scri-
bit enim, quòd coëgerit Imperator Liberium confiteri, non eſſe patri filium homou-
C ſion. Sed non propterea ſtatim fecit Liberius, quia cogebat Imperator. Hoc qui-
dem à Sozomeno non ſcribitur. Narrat is paulò pòſt, quòd Baſilius, Euſtachius &
Eleuſius, in vnum ſcriptum collegerunt, quæ contra Paulum Samoſatenum, & Pho-
tinum Sirmienſem, Decreta, & fidem, quæ in dedicatione Antiochenæ Eccleſiæ ex-
poſita fuerat, quòd nonnulli ſub prætextu homouſij hæreſim clanculum confirmare
conarentur, atque hoc pacto Liberium, Athanaſium, Alexandrum, Seuerianum, &
Creſcentem, ad conſentiendum adduxerunt. Sunt hæc obſcurius aliquantò ſcripta,
citius tamen ex iis verbis collegeris, in condemnationem Pauli Samoſateni & Pho-
tini, quàm in ſubſcriptionem hæreſeos Arianæ Liberium conſenſiſſe: cùm præſer-
tim paulò pòſt idem ſcribat Sozomenus, quòd confeſsionem à Liberio reporta-
bant, excommunicantem eos, qui non ſecundum eſſentiam & omnia, filium patri ſi-
milem pronuntiarunt. Cùm enim, inquit Eudoxius, & qui cum eo Antiochiæ Aetia-
næ hæreſi fauebant, epiſtolam Hoſij accepiſſent, falſò ſpargebant, quòd & Libe-
rius homouſion reprobaſſet. Fatetur hîc Sozomenus, rumorem quidem ea de re, ſed
falſum tamen ſparſum fuiſſe, cùm non modò non reprobaſſet homouſion Liberius,
verumetiam eos qui reprobauerant, è cœtu piorũ eieciſſet. Sed hæc dilucidius tractan-
tur à Nicephoro & ipſo Græco, qui multis pòſt ſeculis, cùm omnes Eccleſiaſticæ Lib. 9. cap. 57.

hiſtoriæ ſcriptores diligenter prius legiſſet. Sozomenum autorem ſequutus, in hunc A
modum de Liberio ſcribit: Imperator ſuadere Liberio, vt Filium non eſſe Patri con-
ſubſtantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoque Baſilius, & qui cum eo erant,
eámque rem illi Imperatori, apud quem in magno erant pretio, ſuggeſſere: & affe-
rentes ea, quæ vel de Paulo Samozateno, vel de Photino apud Syrmium conſtitu-
ta fuerunt omnia: & præthereà formulam fidei Antiochiæ in Eccleſiæ conſecratione
ob ὁμοουσίου cauſam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæreſim propriam
per prætextum & occaſionem homouſij inſtituere, in ſententiam ſuam adducere ſta-
tuere Liberium, & Athanaſium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Creſcentem,
Aphricanos Epiſcopos. Non minus id quoque conabantur Vrſicius & Valens, &
Germinius Syrmienſis Epiſcopus, & qui prætereà ex Oriente ibi aderant. Liberius
autem aliam quoque ſeorſim fidei conſcripſit profeſsionem, quæ omnes ab Eccleſiæ
communione arcebat, qui Filium Patri non ſecundum ſubſtantiam, & per omnia
æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuêre,
non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæreſim congregati, cùm Hoſij epiſtolam
in manibus haberent, plurimum verborum fecerant, quibus Liberium per calum-
niam traduxerant, perinde atque τὸ ὁμοούσιον conſubſtantiale repudiaſſet, & Patri Fi-
lium omnino inæqualem dixiſſet. Quid ſcribi potuit euidentius ad innocentiam
Lib.1.cap.27. Liberij declarandam? Spargebatur quidem rumor de Liberio, ſed eum per calum-
niam traductum fuiſſe narrat Nicephorus. Quamobrem cùm iiſdem temporibus, B
quibus Socrates & Theodoritus, Eccleſiaſticam Hiſtoriam ſcripſiſſet Ruffinus, re-
greſſum quidem in vrbem fuiſſe Liberium viuente Conſtantio commemorat: Sed
hoc, inquit, vtrum quòd acquieuerit voluntati ſuæ ad ſubſcribendum, an ad populi
Romani gratiam, à quo proficiſcens fuerat exoratus, indulſerit, pro certo compertum
tum non habeo. Vixit autem iiſdem temporibus Hieronymus quoque: ſed ſi qui
temporis illius hiſtoriam ſcribebat, ac diligentius omnia proculdubiò ſcrutabatur,
nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, veriſimile eſt, multò mi-
nus Hieronymum ſcire potuiſſe, qui ſolitariam ferè vitam in deſertis locis agebat.
Ac fieri poteſt, quòd quem de Liberio rumorem falſo ſparſum fuiſſe ſcribit Sozome-
nus, & eum ſequutus Nicephorus, quaſi reprobaſſet homouſion, & acquieuiſſet Im-
In lib. de viris illuſtribꝰ. peratoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo factum eſt,
vt ſcriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ verbis Epiſcopum pro fide ad
exilium pergentem, primum ſolicitaſſe ac fregiſſe, & ad ſubſcriptionem hæreſeos
impuliſſe. Simile quiddam eueniſſe potuit Athanaſio quoque, ad quem & ipſum
hac de re falſus rumor perueniſſe videtur: propterea confictus ab Arianis, quò &
ipſe facilius adduci poſſet, vt homouſion reprobaret, cùm id à tanto Pontifice fa-
Ad ſolitariã vitã agentes. ctum accepiſſet. Quæ cauſa fuit illi ſcribendi, quòd Liberius poſt exactum in exi-
lio biennium inflexus eſt, miniſque mortis ad ſubſcriptionem adductus eſt. Qua-
re quicquid ea de re ſcribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanaſius, quando- C
quidem id parùm certò rumore cognouerunt, cùm variè rem à variis narratam
fuiſſe conſtet, maius meritò pondus eorum habere debent teſtimonia, qui cùm
Epiſt.165. temporis illius res geſtas literis mandarent, diligentius omnia ſunt explorare co-
Lib.2.contra Donatiſtas. nati. Certè Auguſtinus & Optatus in Catalogo Epiſcoporum Romanorum, quem
Lib.2.de virginibus. recenſent, etiam Liberij meminerint: quòd nequaquam feciſſent, ſi quòd hæreſi
Arianæ ſubſcripſerit, certò conſtitiſſet. Dixiſſet autem Ambroſius, Tempus eſt
ſoror ſancta, ea quæ mecum conferre ſoles, beatæ memoriæ Liberij præcepta re-
uoluere, vt quò vir ſanctior, eo ſermo accedat gratior: ſi quòd hæreſi ſubſcripſe-
rit, exploratum habuiſſet? Verùm demus factum eſſe: quod rumore falſo tum ſpar-
gebatur, quòd inductus fuerit ad ſubſcriptionem, certè factum hoc eius ipſe excu-
ſat Athanaſius. Illud ipſum, inquit, & eorum violentiam, & Liberij in hæreſim
odium, & ſuum pro Athanaſio ſuffragium cùm liberos affectus habebat, ſatis coar-
guit. Quæ enim per tormenta contra priorem eius ſententiam extorta ſunt, eæ iam
non metuentium, ſed ita cogentium voluntates habendæ ſunt. Negat Athanaſius,
Liberij, ſed eorum, qui coëgerunt in ſubſcribendo conſenſionem fuiſſe, ita vt ſi ma-
ximè verus fuiſſet rumor hic, qui confictus de eo erat, non alio tamen loco haberi
oportue

A oportuerit propterea Liberium, quàm quo Petrum Apoſtolum, qui Chriſtum negauit: & quo Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hereſeos vlla ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, qui ſuo ipſius iudicio condemnatus, ſua ſponte ſeipſum eiicit ab Eccleſia, nec eam audire dignatur: quòd ſe rectius, quàm vniuerſam illam ſapere perſuaſum habet. Idem enim eſt hæreſis Græcè, quòd electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticus, qui ſibi nouum doctrinæ genus aliquod elegit, qui ſingulares quaſdam opiniones adfert à communi totius Eccleſiæ ſenſu & conſenſu diſcrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuerſum Chriſtianum cæcitatis potius condemnare non dubitet, quàm ſemel & iterum admonitus errorem ſuum agnoſcere, & ab eo diſcedere velit. Vbi verò non eſt electio voluntaria, ſed metu quis adigitur, ibi propriè hæreſis eſſe dici non poteſt. Quod ad Felicem attinet, is cùm in Liberij viuentis locum ſuffectus fuiſſet, non eſt habitus pro Pontifice Romano, nec quiſquam ciuium Romanorum in ædem orationis eſt ingreſſus, cùm ipſe intus foret. Quanquam & huic teſtimonium dant, 1 Ruffinus, 2 Theodoritus, 3 Sozomenus, quòd non tam ſectæ diuerſitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia fuerit maculatus: cùm expoſitam Nicææ fidem incorruptam ſeruauerit, & in religione prorſus inculpatus manſerit: in hoc tantùm accuſatus, quòd præter ordinationes, communionem etiam eorum, qui Nicænam fidem violaſſent, tulerit. Quamuis Socrates coactè fuiſſe ſcribat ordinatum.

Hæreticus quis propriè dicatur.

Defenditur Felix Papa
1. Li. 1. ca. 22.
2 Lib. 4. c. 11.
3. vbi ſuprà.
Socrat. lib. 2. cap. 37.
Diſt. 19. can. Anaſtaſius. 1. quæſt. 1. cau. Dictum eſt.

B Anaſtaſio Pontifici ſuſpicionem hanc primus conflaſſe videtur Gratianus, cuius errorem, vt fit, alij poſteà ſunt ſequuti. Narrat is fabulam quandam, quòd multi clerici ſe à communione ipſius (ſic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicaſſet ſine conſilio Epiſcoporum, vel Presbyterorum & clericorum cunctæ Eccleſiæ Catholicæ, Diacono Theſſalonicenſi Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percuſſus eſt. Vnde fabulam hanc Gratianus deſcripſerit, non ſatis conſtat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorum compilatorum conſectatum, quàm ex ipſis fontibus hauſiſſe pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque ſimiles ſententias Iſidorus, Iuo Carnotenſis, & qui præceſsit eum Burchardus Vuormatienſis, Epiſcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipſius Anaſtaſij epiſtola, ex qua perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod etiam in gloſſa textus illius legitur, antequã factus eſſet Anaſtaſius Pontifex, Achatium defunctum fuiſſe. Quî potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit Pontifex? Nam quod ſcribit gloſſator, vt orationes pro eo in Eccleſia fierent, eum Achatium reuocare voluiſſe: prorſus id abſurdum eſt: & contrarium eius oſtendit epiſtola, quam ad cognominem ſuum Anaſtaſium Imperatorem ſcripſit, in qua ſpecialiter Achatij nomen taceri vult: quæ ſola ſufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum. Ac adfert is alio loco piam quandam & Catholicam Anaſtaſij ſententiam ex illa eius epiſtola, quam parum Catholicè refutare conatur. C Videtur autem eam ex aliquo compilatore potius excerpſiſſe, quàm integram epiſtolam Anaſtaſij legiſſe. Nam ſi legiſſet integram, in errorem hunc prolapſus non fuiſſet.

Anaſta. Pontifici iniquus eſt Gratia. in Decretis.

Cur Gratia. alicubi erret.

8. quæſt. 1. ca. Dictum eſt.

Recenſetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab iſto crimine, quotquot ferè temporum illorum res geſtas monumentis literarum conſignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Aeneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc Pontificem fuiſſe volunt, qui Monothelitarum hæreſim condemnauerit: ac ipſo facto autore narrant, vt Imperator Heraclius in hanc hæreſim lapſus, ab errore ſuo reſipiſceret, ac Pyrrhum, per quem ſeductus fuerat, in Aphricam relegaret. At in ſexta Synodo Oecumenica condemnatus eſt, aiunt, Honorius, tanquam hæreſis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num autoritati tantæ Synodi detrahendum eſſe putabimus? Abſit. Verùm hoc potius dicemus, quòd in huius ipſius ſextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintæ Synodi, quæ ſextam hanc præceſſerat: quòd in ſeptima eius actione pleraq; per falſarios inſerta fuerunt, quæ ne cogitare quidẽ in mentẽ venerat vnquã Patribus in illa Synodo cõgregatis. Quod Græcis facere non inſolitum fuiſſe, teſtatur etiam Nicolai Pontificis epiſtola ad Michaëlem Impera

Honorius ab hæreſi Monothelitarũ vindicatur.
Blond. lib. 9. decad 1.
Syl. Aen. l. 8. 6

Imperatorem ſcripta:teſtatur & Anaſtaſij pręfatio in octauam Synodum:quin & ipſi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Concilio Florentino. Queſtus eſt autem etiam ante mille annos Leo primus Pontifex Romanus tale quiddam de ſua, quam ad Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum dederat epiſtola, factum fuiſſe. Cæterùm quod poteſt adferri fortius argumentum ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipſius Agathonis epiſtola? cuius Patres in ſexta Synodo congregati ſententiam ſunt ſequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cùm Agatho perſtrinxiſſet hæreſeos Monotheliticæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Conſtantinopolitanos Epiſcopos, ad Imperatores his verbis vtitur: Eximenda proinde, ac ſummis conatibus cum Dei præſidio liberanda eſt ſancta Dei Eccleſia Chriſtianiſsimi veſtri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apoſtolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata eſt ſupra firmam petram, huius beati Petri Apoſtolorum principis Eccleſiæ, quæ eius gratia atque præſidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac non procul ab initio eiuſdem epiſtolæ: Hæc eſt, inquit, veræ fidei regula, quam & in proſperis & in aduerſis viuaciter tenuit ac defendit hæc ſpiritalis mater veſtri tranquilliſsimi imperij, Apoſtolica Chriſti Eccleſia: quæ per Dei Omnipotentis gratiam, à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit: ſed vt ab exordio fidei Chriſtianæ percepit ab autoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus permanſit: ſecundum ipſius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam ſuorum diſcipulorum principi in ſacris Euangeliis fatus eſt: Petre, Petre, inquiens, Ecce Satanas expetiuit vt cribraret vos, ſicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Conſideret itaque veſtra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides eſt, qui fidem Petri non defecturam promiſit, confirmare eum fratres ſuos admonuit, &c. Quæſo te Brenti, auſúſne fuiſſet ſic ſanctus ille Pontifex in facie totius Eccleſiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri ſedes illibata permanſerit, quòd à traditionis Apoſtolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuerit, ſi eius ipſius hæreſeos, quam in illa epiſtola confutauit, primus approbator fuiſſet Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo ſexta Synodus eſt habita, nondum anni ſexaginta interceſſerant. Nónne veritus fuiſſet ne quis ei obiiceret? Quàm tu tantopere Cathedram extollis, quam nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam ſuccubuiſſe ſcribis, ab ea ipſa quàm nunc tu refellis, hæreſis eſt approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho Pontifex, vt ignorare potuerit, ſi quid eiuſmodi factum eſſet: nec tam audax, vt ſi ſciuiſſet aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd ſemper ab omni errore illibata ſedes hæc permanſerit. Deinde verò ſcripſit Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſtolam ad Michaëlem Bulgariæ principem de ſeptem Synodis Oecumenicis, & qui ſint in ſingulis hæreſeos condemnati, recenſet. Vbi ventum eſt ad ſextam, omnes quidem alios hæreſeos Monotheliticæ condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorſus facit mentionem. Quem ſilentio non præteriiſſet homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, ſi quid eiuſmodi de eo compertum habuiſſet. Ac vt verum eſſe concedamus, quod eius generis aliquid ſcripſerit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij ſententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd ſi quid verò tale facit Pontifex, ſi priuatim tradit aliquid, non eſt id petræ protinus impingendum, de qua illa Chriſti verba ſunt: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Octa. Syn. Seſsio. 20.

Sex. Syno. Actio. 4. Ibidē Actione 18.

Agathonis Epiſcopi verba pro cathedra Petri.

Lucæ 22.

A B C

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nuſquam reperiatnr aliquando ei hæreticum dogma obiectū fuiſſe, quin nouē illis menſibus, quibus Eccleſiæ pręfuit, piè ſanctéque Pontificatum adminiſtraſſe perhibeatur.

Sed neque de Ioanne vigeſimo ſecundo, quicquam eiuſmodi verè dici poteſt: quin illi potius, qui hanc illi notam conati ſunt inurere, Marſilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam, hæretici ſunt habiti.

Repertus eſt autem qui Eugenium quoque quartum inter hæreticos recenſeret: Sed

A Sed quæ profertur illius hæreſis? Cenſuit Ferrariam Baſilea concilium eſſe trãsferen-
dum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Baſileæ ne, an Ferrariæ Concilium habe-
retur? Iuſta certè cauſa, quamobrem hęreticus cenſeretur. Sic iſtos nihil non commi-
niſci pudet, dum pontificum autoritatem eleuare queant. Quis autem hanc Baſilienſi
Concilio dedit autoritatem? quod Oecumenicum fuiſſe non conſtat: neque ratum
deinceps eſt habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re conſtitutum. Quin magis
illud eſt agnitum pro legitimo Concilio, quod ſub id ipſum tempus Ferrariæ fuit ce-
lebratum, ac paulò pòſt Florentiam tranſlatum: in quo tamen factum eſt operæpre-
tium, quod erat inter Græcos & Latinos diſsidium, eo ſublato.

Hinc videre licet, quàm anxiè querentes hæretici, quàm nihil inuenire potuerint,
quo demonſtrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & ampliùs ſediſ-
ſe quenquam aliquando, qui diuerſum à Petri & ſucceſſorum eius doctrina docuiſ-
ſet, quíque conuictus alicuius hæreſeos fuiſſet: cùm tamen intereà vel ipſa luce ſit
clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodiiſſe ſatani-
ſmum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Succeſſerunt igitur
omnes pontifices Romani, ſi minùs in pietatem & ſanctitatem, ſaltem in fidem &
doctrinam Petri: quam & non aliam publicè ſemper ſunt profeſsi. Nam quid in cor-
de cuiuſque clauſum fuerit, eius eſt ſolius iudicium, qui ſcrutatur corda & renes. Exi-
git autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis exiſtimemus, & pro
B Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profer-
ri videmus. Cuius vos charitatis ſi vel micam haberetis Brenti, ab iſtis tam ſcurri-
libus iocis abſtineretis proculdubió. Quæ eſt enim iſta dicacitas, vel ſcurrilitas po-
tius, Petrum à Soto Petrum Aſotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos
eſtis homines illi verè ſpirituales, quibus nihil eſt commune cum carne & ſangui-
ne: qui ſic omnem carnis curam abieciſtis, vt etiam ad Euangelium prædicandum
parum vobis idonei eſſe videamini, niſi per inceſtum ſacrilegium ſub honeſto con-
iugij prætextu, cum nonnis etiam Monachi plerique copulemini? Tales cùm ſitis,
alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi ſucceſſores Apoſtolorum vo-
bis eſſe videmini: cùm Apoſtolos etiam legitimas vxores abieciſſe conſtet, ſimul vt
Chriſtum ſequi cœperunt, quò magis eſſe poſſent ad Euangelium prædicandum ex-
pediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis Pontifici-
bus & Cardinales & Canonicos: quid autem ſi vulgus eligat beluam multorum ca-
pitum, ſi magiſtratus, ſi Princeps? num & iſti non æquè ſunt errori obnoxij? num
eos carnis & ſanguinis expertes eſſe putas? Si legiſti quæ ſcribit ea de re in tertio li-
bro de Sacerdotio Ioannes Chryſoſtomus, qualis melioribus etiam illis tempori-
bus populi fuerit electio cognoſcere potuiſti, cuius Babylonicam confuſionem ve-
ritus Auguſtinus, quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat Valerio, ſic
viuens adhuc Eccleſiæ ſuæ de ſucceſſore prouidere maluit, quàm vita functus ple-
C bis iudicio rem permittere. Prauum eſt & inſcrutabile cor hominis. Fieri poteſt,
etiam cùm nihil aliud in eligendo ſpectatur quàm pietas & ſanctitas, vt erretur ni-
hilominus, piúſque videatur & ſanctus, qui pius & ſanctus non eſt. Fieri poteſt
& hoc, vt vel carni & ſanguini vel affectioni pluſculum indulgeatur in eligendo.
Cæterùm vt aut eligatur hæreticus, aut qui Catholicè electus eſt ſedens in Petri
cathedra Pontifex, hæreſim apertè profiteatur, non facilè fieri poſſe credent hi,
quibus perſuaſum eſt, efficaciorem fuiſſe, quam pro Petro fudit ad Patrem ſuum
cœleſtem orationem Chriſtus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro ſua reueren-
tia non exaudiri potuerit.

Quamobrem nihil eſt quòd illas contra nos ſententias coacerues: Non ſancto-
rum filij ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercent opera eorum. Non omnes
Epiſcopi ſunt Epiſcopi. Non facit Eccleſiaſtica dignitas Chriſtianum. Auferet Do-
minus nomina Sacerdotum cum Sacerdotibus, qui fruſtrà ſibi blandiuntur in Epi-
ſcopali nomine, & Presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus ſua no-
mina deſtruunt. Nam & nos tibi cum tuo magiſtro Luthero reſpondebimus, quod il-
le Picardis aliquando reſpondit: Scimus heu noſtrũ caſum & dolemus, non autẽ ſicut
hæretici fugimus, & ſemiuiuũ relinquimus, tanquã alienis peccatis pollui timeamus.

Margin notes:

Nullus Pontificum à fide Petri aberrauit.

Hier.17.

Chriſtianæ charitatis eſt neminem facilè damnare, nedũ Pontificem.

Dicacitas & maledicẽtia Brentij.

Lutheri diſcipuli quã ſpirituales.

De Pontificũ electione.

Chryſoſto.

Aug. epi.110.

Hier.17.

Pontifex factus hæreſim nõ profitetur

Lucæ 22.

De indignis ſacerdotibus diſtinc. 40. c. Non eſt facile.

Hiero. ad Heliodorũ, epiſtola 1.

Hierony. in Zopho. 1.

Lutherus in reſolutionib⁹ ſuper propoſitionẽ 80.

Illi fugiunt à nobis Chriſtianis, & repunt ad ſeipſos in angulum. O blaſphematores A
Dei, & proditores Chriſti. Si Chriſtus feciſſet ſicut vos feciſtis, quis vnquàm ſaluatus eſſet? Sic Picardis vicinis ſuis hæreticis Romano fœtore gaudentibus (ſic enim ipſe loquitur) reſpondit aliquando Lutherus. Vtinam autem quas tu ſententias produxiſti, minùs in mores noſtros quadrare poſſent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri poſſunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod ſub ſcamno tot ſeculis latuiſſe dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium ſanctitatis veſtræ ſpecimen exhibuiſtis. Vide autem Brenti, num dogmati veſtro conſentanea ſcribas. Fidem enim tantùm à veſtris exigitis, & eam ſufficere ſolam putatis, cur à nobis opera prætereà requiritis?

Scurrilis Brētij oratio in Sotum.

Eſtne autem hoc modeſtiæ Chriſtianæ, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam ſcurriliter inſectaris, quòd dixerit, Totam quidem Eccleſiam, non autem ſingula membra, certam habere promiſsionem Chriſti & gubernationis Spiritus Sancti? Sic enim inſultas homini: Quid hîc noui? Imò quid blaſphemiæ auditur? Amabo te, exiſtimáſne Aſotum adhuc ſana eſſe mente? Eccleſia habet promiſsionem præſentiæ Chriſti, & gubernationis Spiritus Sancti, tota quidem, non autem ſingula eius membra. Cùm ergo Aſotici Prælati conueniunt, neceſſe habet Chriſtus iuxta promiſsionem ſuam præſto adeſſe, neceſſe habet & Spiritus Sanctus eum conuentum gubernare, cùm autem inuicem à ſe iterum digrediuntur, & ad ſua quiſque re-
uertuntur, digreditur etiam Spiritus Sanctus, & reuertitur ad ſinum Trinitatis ſuæ, B
vt ne plumam quidem apud Prælatos poſt ſe relinquat. Immanè, quantus hîc eſt ſtupor, quantus furor. Toti Eccleſiæ præſens eſt Chriſtus, non autem ſingulis eius membris. Tota Eccleſia gubernatur à Spiritu Sancto, non autem ſingula eius membra. Ac ſi quidem ſermo eſt de Eccleſia Aſotica, certè nec Chriſtus, nec Spiritus Sanctus præſtò adeſt vel toti, vel ſingulis membris eius. Si autem ſermo eſt de vera Eccleſia Chriſti, profectò ſicut Chriſtus adeſt toti, ita adeſt etiam ſingulis eius membris. Et ſicut Spiritus Sanctus gubernat totam, ita etiam gubernat ſingula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, & cætera. Nónne ſcurram hîc agere potiùs videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij præconem? Sed quò meliùs res intelligi queat, ipſa Petri verba adſcribemus. Dixerat Brentius in confeſsione ſua quòd Eccleſia certam habet promiſsionem perpetuæ præſentiæ Chriſti, & gubernatur à Spiritu Sancto. Petrus hoc ſcholion addidit: Verum eſt, tota, non verò ſingula membra. Quòd ſi tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquiſitura quæ ad ſalutem pertinent, quod fit in conciliis. Vnde illa ſpecialem promiſsionem habet: Vbicunque ſunt duo vel tres, & cætera. Quæcunque igitur concilia ſint, ſiue Prouincialia, ſiue Epiſcopalia, hanc habent promiſsionem, ſed Vniuerſalia hanc, quæ fit toti Eccleſiæ: Portæ inferi, & cætera. Quid eſt quod in iis verbis pium lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inueſtiganda, cuius
rei cauſa potiſsimùm concilia conuocantur, certiorem promiſsionem perpetuæ C
præſentiæ Chriſti, qui veritas eſt, habere dicit Petrus totam Eccleſiam, quàm vnum aliquod eius membrum? Id ſi falſum eſt, cur igitur tu Brenti, in iis quæ proximè præceſſerunt, magnam eſſe legitimorum Conciliorum autoritatem ſcripſiſti? quæ certè nihil habebunt eximium, ſi peræquè certam Chriſti perpetuæ præſentiæ promiſsionem habent ſingula membra, ſi peræquè perpetuò gubernantur à Spiritu Sancto, quo ad veritatem inueſtigandam. Cur autem dixit Chriſtus, Vbicunque ſunt duo vel tres, ac non potiùs, Vbicunque eſt aliquis veſtrûm, ſi perinde præſens eſt ſemper ſingulis, atque multis in vnum locum congregatis? Quorſum autem attinet Concilia congregare, ſi perinde præſens eſt perpetuò Chriſtus vnicuique membro ſeorſum, atque toti corpori Eccleſiæ? Quin Eccleſiæ membra ſint etiam agricolæ, credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam ſententiam, etiam eorum quiſque promiſsionem habeat perpetuæ Chriſti præſentiæ, quid ex eo conſequitur aliud, quàm vt æquè poſsit etiam agricola, quibuſcunque de rebus ambigitur, in cauſa fidei definire, atque legitimum concilium, nec minor illius, quàm legitimi Concilij ſit autoritas? Stulti igitur fuerunt Apoſtoli, qui Concilium Antiochiæ primum congregauerunt, ſtulti Patres illi, qui Nicææ, Conſtantinopoli, Epheſi, Chalcedone

Reſponſio, promiſſionē perpetuę pręſentiæ Chriſti & gubernationis Spiritus Sancti eſſe penes totam Eccleſiā, & non eius membra ſingula, quò ad veritatem inueſtigādam.

Acto. 15.

tot

A tot numero de cauſa fidei definituri conuenerunt. Quid enim erat neceſſe tantos facere ſumptus, tot itineris moleſtias, tot labores perferre, ſi per æquè certam Chriſti præſentiæ promiſſionem habuerunt ſinguli ſeorſum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò ſi certam habent perpetuæ Chriſti præſentiæ promiſſionem ſingula veræ Eccleſiæ membra, qualem tu putas eſſe veſtram Lutheranam: quæſo te Brenti, fuitne tum in ſingulis præſens Chriſtus cùm plurima & ea præſtantiora Eccleſiæ veſtræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad Campanam, fidémne dicam an perfidiam, ab errore veſtro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præſentē etiam tum Chriſtum iſtos habuiſſe, cùm hos tam fœdos errores, veſtris erroribus reiectis amplexi ſunt, etiam tum eos à ſpiritu ſancto fuiſſe gubernatos: aut verum ſcripſiſſe Petrum concedas, qui negat, certam perpetuæ Chriſti præſentiæ promiſſionem habere ſingula membra, quàm certum eſt habere totam Eccleſiam. Vidéſne iam quorſum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipſe te ſalebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non poſſis? dum homini pio piè de rebus diuinis diſſerenti grauiſſimum blaſphemiæ crimen impingere, ſtuporem, furorem adſcribere, ſanámque mentem & ſenſum communem detrahere non vereris. Neque verò negauit Petrus, præſentem eſſe Chriſtum ſingulis membris, & à ſpiritu ſancto ſingula membra gubernari: verùm de re propoſita loquebatur, de eo quod ſcriptum à te fuerat, Eccle-
B ſiam habere certam promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis ſpiritus ſancti. Quòd perpetuò ſit præſens Chriſtus, quod ſic ab eo perpetuò gubernentur ſingula Eccleſiæ membra, vt à fide nunquam aberrare poſſint, ſicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat, hoc eſt, quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi conflandam feciſti more veſtro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipſe comminiſcereris aliquid, quod rectè poſſes oppugnare. Quæ cauſa etiam fuit, vt quod in confeſſione tua ſic ſcripſeras: Eccleſia certam habet promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti: ſublata vocula, Perpetuæ, poneres in confutatione Promiſſionem præſentiæ Chriſti. Atqui quin præſens adſit Chriſtus in veris membris ſuis etiam ſingulis, quæ templa ſunt eius, in quibus habitare dignatur, neque Petrus à Soto, neque pius quiſquam, qui modò ſanæ ſit mentis, negat. Quòd autem perpetuò præſens adſit, quòd æquè præſens adſit ad veritatem inueniendam ſingulis, atque præſens adeſt vniuerſis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel ſenſu communi ſunt præditi. Itaque nihil ad rem faciunt quæ tu in teſtimonia profers è ſcripturis. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, &c. Nemo enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apoſtolus: cùm enim præmiſiſſet, Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto, ſubiunxit: Diuiſiones autem gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Rom. 8. 1. Cor. 12.
C Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundē ſpiritum alteri fides in eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij diſcretio ſpirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio ſermonum: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Ad hoc igitur vt dicamus, Dominus Ieſus, ex æquo ſpiritum ſanctum accepimus omnes, quotquot membra ſumus Chriſti corporis Eccleſiæ. Nam qui non confitetur hunc, Eccleſiæ membrum non eſt. Ad hoc autem vt prophetemus, vt ſcripturas interpretemur, vt de fidei controuerſiis definiamus, non ex æquo ſpiritum ſanctum accepimus omnes. Nam nec Epiſcopi, nec doctores, nec prophetæ ſumus omnes. Quin & ipſis prophetis non ſemper præſtò adfuiſſe ſpiritum ſanctum legimus, quo nonnunquam eos deſtitui, documento nobis eſſe poteſt Heliſæus, qui cùm flentem vidiſſet Sunamitidem, cauſámq; neſciſſet, ad puerum qui volebat eam prohibere, dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Neque tum ſolùm, verumetiam cùm de futuris eum requiſiuiſſet Ioſaphat, ſpiritus ei prophetiæ defuit, vt neceſſe haberet pſaltem adhibere. Sic alteri

Etiam Prophetę ſpiritu nonnunquā deſtituuntur 4. Reg. 4.

4. Reg. 3.

Prophetæ præſtò quidem adfuit Spiritus Sanctus,quando miſſus contra Samariam, A
4.Reg.13. quæ fuerant illi uentura mala nuntiauit,non autem adfuit,cùm pſeudoprophetæ cu-
iuſdam perſuaſionibus adductus, panem in eius domo comederat, quod eum facere
2.Reg.7. Dominus prohibuerat. Cuius mandati tranſgreſſi pœnas luit à leone occiſus. Sic &
Nathan Propheta viſus eſt à Spiritu Sancto deſtitutus, cùm interrogatus à Dauide
Rege,num ædificare ſibi templum liceret,reſpondit, nihil impedire, quò minus face-
ret quod in corde ſuo deliberatum haberet, quem errorem ſuum poſteà correxit,
cùm eum ædificare prohibuiſſet. Ex his cuiuis perſpicere licet,ſi Prophetis etiam non
ſemper præſtò adeſt Spiritus Sanctus, multò minùs eum præſtò adeſſe perpetuò ſin-
gulis Eccleſiæ membris, qui non ſolùm vbi vult, ſed etiam quando vult, & per quos
vult ſpirat,ſæpe vt ſanctos deſerat,inſpiret autem eos,qui ſunt procul ab omni ſancti-
tate remoti,ſicut inſpiraſſe legitur Balaam, Saulem,virum illum arrogantem Heliu,
Ioan.3. Caipham, & alios peruerſos homines. Eſt quidem ita, quòd ſicut nullum eſt mem-
brum in corpore quod non ſit particeps aliquo modo ſenſus & motus à capite, ſic
nullus eſt mortalium in Eccleſia,qui non ſit particeps alicuius gratiæ Spiritus Sancti.
Cæterùm in quo ſimul omnes gratiæ concurrent, præter vnum Chriſtum Deum &
hominem,nemo fuit mortalium,quanquam Spiritum veritatis Apoſtolis pręſtò ſem-
Nume.22. per ſingulis adfuiſſe non negamus. Vbi verò ſimul conueniunt omnes,ibi præſens ad-
1.Reg.10. Iob 27. eſt Chriſtus,ibi præſens adeſt Spiritus Sanctus cum omni genere gratiarum. Nam
Ioan.11. quod vni deeſt, penſatur in altero,ac ſæpe quod non reuelatur ducentis aut trecen- B
tis viris excellenti prudentia doctrinâque præditis, vni alicui non doctiſſimo reuela-
tur,in cuius poſteà ſententiam ſic impellente Spiritu Sancto,pedibus eunt alij multò
Chriſtus maximè pręſens in Conciliis. doctiores. Sic abſcondit pleraque Spiritus Sanctus à vobis ſapientibus & prudenti-
bus,& reuelat ea paruulis. Quod etiam in Synodo Nicæna factum legimus,vbi qui-
dam ex Confeſſoribus (libet autem Ruffini verbis vti) ſimpliciſſimæ naturæ vir, &
Matth.11. nihil aliud ſciens niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, qui fuerat inter cæteros
auditores Epiſcopos, inſignem quendam Philoſophum, quem ex doctoribus nemo
Ruffi.lib.1.c. 3. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. diſputando ſuperare poterat,ſic breui quadam oratiuncula conſtrinxit, vt obſtupe-
factus ille virtute dictorum,ad alia mutus omnia,ſolùm hoc reſpondere potuerit, ita
ſibi videri,nec aliud verum eſſe,quàm quod Epiſcopus ille dixerat. Iámne igitur in-
telligis Brenti, quàm verè Petrus dixerit, certam perpetuæ Chriſti præſentiæ & gu-
bernationis Spiritus Sancti promiſſionem,quo ad inueſtigandam veritatem, de qua
potiſſimùm agitur in Conciliis, habere quidem totam Eccleſiam, non autem ſingula
membra? Nihil enim dixit aliud Petrus,quàm quod etiam Caluinum veſtrum fateri
veritas coëgit,qui ſe minimè negare ſcribit,quin tota fidelium ſocietas,multiplici do-
norum varietate inſtructa, longè ampliori & vberiori cœleſtis ſapientiæ theſauro
prædita ſit, quàm ſeorſum ſinguli, quódque multò antè dictum ab Auguſtino fuiſſe
commemorauimus,qui Deum alloquens his verbis vſus eſt: Veritas tua nec mea eſt,
nec illius aut illius,ſed omnium noſtrûm,quos ad eius communionem publicè vocas. C
Hoc enim dicere videtur Auguſtinus,quòd ibi ſemper præſto Chriſtus adeſt, qui ve-
ritas eſt,ibi ſemper Spiritus Sanctus præſto adeſt,qui Spiritus eſt Veritatis,vbi conue-
Pſalm.115. Matth.16. niunt omnes,vbi ſimul in vnum locum tota congregatur Eccleſia, cæterùm in ſingu-
lis membris,neq; Chriſtus veritas,neque Spiritus Veritatis præſtò ſemper adeſt,cùm
de ſingulis membris ſcriptum ſit, quòd omnis homo mendax, de tota verò Eccleſia,
Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Iudica nunc tu Brenti, vter veſtrûm
fuerit cùm iſta ſcriberet, ſenſu communi deſtitutus? Petrúſne, qui dixit idem quod
ſcripturæ conſentaneum dictum anteà fuerit ab Auguſtino,quod & lumen ipſum ra-
tionis indicare videtur, an tu,qui tam ſcurriliter manifeſtam veritatem oppugnas?
Quod ſi verum eſt,ſingula membra certam habere promiſſionem perpetuæ præſen-
tiæ Chriſti, & gubernationis Spiritus Sancti, falſum ſit oportet quod à Propheta di-
ctum eſt: Omnis homo mendax. Nam ſimul in eodem & veritas Chriſtus,& menda-
cium,cuius pater eſt diabolus,ineſſe non poſſunt: Nec erit vllum Eccleſiæ membrum,
quod labi,errare,decipi queat,ſi nunquam præſentia Chriſti qui Veritas eſt, deſtitui-
tur. Vnde ergo tot hæreſes quot enumerauimus? quæ non aliunde ferè, quàm ex ve-
ſtra ſchola Vvittembergenſi prodierunt? Quin & illud falſum ſit oportet, quod ex

A Auguſtino proferre ſæpè ſoletis, ſolis ſcripturarum libris, qui canonici vocantur, hũc timorem honoremque deferendum eſſe, vt nullus eorum autor ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credatur. Cur enim non idem credamus de ſingulorum Eccleſiæ mẽbrorum & ſcriptis & dictis, ſi certam habent ſingula promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti: qui cùm ſit veritas, neque falli poteſt, neque fallere? Nos verò libenter Auguſtini ſententiæ ſubſcribimus, vt quem ille vult, honorem ſcripturis Canonicis habeamus, cæterùm ſicut ſingula Eccleſię membra, quamlibet excellenti fuerint & vitæ ſanctimonia & doctrina prædita, poſſe tamen errare credimus: ſic vbi tota conuenit Eccleſia, quam certam habere promiſſionẽ perpetuæ præſentiæ Chriſti, & gubernationis ſpiritus ſancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à ſcripturis Canonicis locum tribuimus, & ab eodem ea ſpiritu ſancto profecta credimus, quo fuerunt inſpirati, qui ſcripturæ Canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipſa luce clarior eſt, plura nos verba facere neceſſe non eſt. *Augu. in epi. ad Hieronymum.*

Facit iam deinceps Brentius, quod facere ſolent qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt, & conſarcinatis è ſcriptis Gregorij Nazanzeni, Baſilij Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam cardinalium & Legatorum ſedis Apoſtolicæ, qui præſidebant in concilio Tridentino, quibuſdam ſententiis contra vitam & mores corruptos Epiſcoporum, & eorum qui ſedent ad Eccleſiæ guberna- *Hæreticorũ mos eſt de clerі vitiis & abuſibus liberter loqui.*
B cula, quandoquidem alia ratione non poteſt, vel hac ſaltem ordinem Epiſcoporum & ſacerdotum in odium, inuidiam & cõtemptum omnium adducere conatur: quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendendæ facere ſemper hæreticis vſitatum fuiſſe, in quadam epiſtola ſcribit Auguſtinus. Cur autem non à Paulo potiùs exorſus es Brenti, quàm à Gregorio Nazanzeno, quò ſic iam inde à Pauli temporibus nunquam Epiſcopis præſtò ſpiritum ſanctum adfuiſſe demonſtrares. Nam & ipſe de iis qui ſuo tempore Dei regebant Eccleſiam ad eundem propè modum queſtus eſt. Cùm enim dixiſſet, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo ſim, cognitis quæ circa vos ſunt: ſubiunxit eueſtigiò, Neminem enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſolicitus ſit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Vides quòd eadem ferè fuit Pauli de ſuis collegis querimonia. Neque tamen ideò tales omnes fuerunt, qui cum Paulo tum erant. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, quos conſtat non quæ ſua ſunt quæſiuiſſe, ſed quæ Ieſu Chriſti: ſed quia plures eiuſmodi fuerunt in eius ſocietate, nimirum Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc ſeculum: Hymenæus, Alexander Aerarius, qui multa mala ei oſtenderat, & alij, quorum in hac ipſa meminit epiſtola, qui ex contentione Chriſtum annunciabant non ſyncerè, exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis eius, ideò, qui ſcripturæ mos eſt, dixit de nonnullis, tanquam de omnibus quemadmodum etiam Hieremiam feciſſe legi- *Aug. 137. epiſt.* *Etiam ætate Pauli Clerus non carebat vitiis.* *Philip. 2.* *2. Tim. 4.* *1. Tim. 1.* *Philip. 1.* *Hier. 6.*
C mus: A minore vſque ad maiorem, inquit, omnes auaritiæ ſtudent, & à propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus? quia tales erant etiam Pauli temporibus magna ex parte verbi miniſtri, num eis propterea ſpiritus ſanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab ouibus excutiendum? Non ita docuit Apoſtolus: ſed cùm queſtus eſſet de iis, qui Chriſtum ex contentione prædicabant, non ſyncerè: Quid enim inquit: Dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Qui tum annunciabant Chriſtum, faciebant id animo minimè Chriſtiano, nihil enim aliud ſpectabant, quàm vt capto vinctóque Paulo, maiorem adderent afflictionem; vt ex Euangelij profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ ſuæ diſcrimen adducerent. Neq; tamen ideò Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunq; tandem occaſione Chriſtum per eos annũciari gaudebat. Huius exẽplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potiùs cum Paulo, ſi vel per occaſionem Chriſtus eſſet annunciatus, quàm tot virorum doctorum ſententias coaceruares, quibus, quorũ opera fit vt Chriſtus annũcietur, eos in odium & contẽptum adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazãzeno profers & Baſil. de veſtris hi ſcribunt, hoc eſt, de hæreticis, nõ de Catholicis Epiſcopis. Fuit enim idem propè tunc, qui nunc eſt Eccleſiæ ſtatus: quin deterior etiam *Deterior olim Eccleſiæ ſtatus quàm hodie.* *Colloquia de Religione patribus improbata.*

quàm ſit hoc noſtro ſeculo, cùm non aulę tantū & ciuitates infectæ, verūne ipſi quidē Reges & Imperatores ab hæreſi fuerint intacti. Sicut igitur ſubinde nunc inſtituūtur A
Greg. in epi. ad Procopiū. Colloquia, ſic illo quoq; tempore fuiſſe factum, etiam ante Gregorium queſti ſunt, Baſi. epiſ.70. Athanaſius & Hilarius. Tales igitur Synodos ſiue congreſſus deinceps fugere ſe velle ſcribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quæ proximè ſequitur Epiſtola, ſcribat Baſilius: Vnum iam crimen eſt, inquit, quod vehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ ſplendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium, ſed propter communem theſaurum, propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem in acie ac certami-
Quod nunc fit ab hęreticis, olim quoque factum. ne ſtamus. Domus precationum clauſæ ſunt, altaria cultu ſpirituali vacant, nulli amplius chriſtianorum cœtus, nulla amplius doctorum præſidentia. Ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panægyres, hymnodiæ nocturnæ non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neque Princeps, neque Propheta, neque præſes, neque oblatio, neque incenſum, neque locus, in quo coram Domino poſſit offerri Sacrificium. Quæſo te Brenti, quos hic notat Baſilius? vóſne, an nos, qui per Dei gratiam ſumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obiicitis, quàm quòd paternas traditiones diligenter obſeruamus? Deinde qui ſunt alij quàm vos apud quos altaria ſpirituali cultu vacant, apud quos ceſſarunt doctrinæ ſalubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ, apud quos neque oblatio eſt, neque incenſum, neque locus, in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificium, apud quos ipſo etiam ſacrificij nomine nihil eſt B
abominabilius? Vides igitur quòd de veſtris hæc maioribus, non de noſtris ſcripſit Baſilius, quódque ſicut anteà ſemel & iterum, ſic & nunc teſtimonium ipſe contra te produxiſti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Eccleſiaſtica hiſtoria, demus tibi hoc, erratum fuiſſe à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo conſequetur, quàm verum eſſe quod Petrus à Soto ſcripſit Eccleſiam totam, non autem ſingula eius membra, falſum autem eſſe quod aſſeris, tu ſingula Eccleſiæ membra certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis Spiritus Sancti: Certè neque Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neque nos in ea ſententia ſumus, vt putemus errare non poſſe, ſi quis ſucceſſit Epiſcopo Catholico, qui ſi quod à ſuis anteceſſoribus ſibi traditum per manus accepit, id ipſe non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Non enim ſatis eſt in locum Epiſcopi Catholici ſucceſſiſſe, niſi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus ſucceſſiſti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáve iniuria ſucceſſiſtis in Eccleſiis pleriſque Sacerdotibus Catholicis, neque tamen propterea vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina receſſiſtis, neque patrum noſtrorum, qui iidem & veſtri fuerunt, traditiones retinetis, quin quòd ab eis nos diſcedere nolumus, per ſummam iniuriam grauiſſimum nobis idololatriæ crimen obiicitis, haud aliter atque Catholicis olim Arianos feciſſe ſcribit Baſilius. Quæ verò proferuntur ex Bernardo & aliis, qui de corruptis moribus noſtris noſtro ſeculo ſcripſerunt, vtinam ea refellere liceret, ſed veriora ſunt pleraque de multis, quàm vt refutari queant. C
Semper in Eccleſia bonis permixti mali. Verùm (quod aiunt) ab ouo tibi Brenti exordiri licebat. Nam ab orbe condito ſemper in Eccleſia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem ſit eorum qui præceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Chriſtum natum Eccleſia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubio, temporum tantùm diſcrimen, fides fuit prorſus eadem. In ventu-
Geneſ.4. rum illi credebant, nos in eum qui iam venit Meſsiam credimus. Quamobrem ſi vel à primo parente noſtro ſumas initium, cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna
Geneſ.9. cæde manus ſuas contaminaſſe reperies. In arca verò ſua cum tribus tantùm filiis ſuis fuit Noë, quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere
Geneſ.29. ſui patris, & eum habere ludibrio veritus non ſit. Abraham & ipſe duos habuit filios,
Malach.1. quorum reprobus alter eiici vnà cum matre ſua iuſſus eſt. De liberis autem Iſaac nón-
Geneſ.49. ne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filiis deſignarit, ex Geneſ. lib. quàm ex noſtra cō-
Geneſ.37. memoratione te cognoſcere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ære par-
1.Reg.2. uo fratrē ſuū Ioſeph vendidiſſent, quantū in ipſis erat, eum perpetuę ſeruituti mācipa-
in 2.Regum. rūt. Sanctus autē ille Dauid (vt interim ſilētio pręreteamus, quę de Heli, déq; Samuelis filiis

A filiis narrat hiſtoria quot & quantis ſceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem regum hiſtoria videre licet. Quid verò faciunt aliud ſancti Prophetę ferè omnes, quam quòd ſui quiſque ſeculi mores perditiſſimos accuſat? in quos ita ſæpe grauiter inuehuntur, vt neminem ſupereſſe dicant, qui non declinauerit, qui non auaritię ſtudeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato Chriſto, num eſſe vitia deſierunt? Elegit ipſe ſibi Chriſtus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerũt ſeptem diaconos Apoſtoli, fuit vnus ex eis longè ſpurciſſimus hęreticus. De Paulo iam diximus, quẽadmodum is queſtus fuerit, neminem habere ſe, qui germanè de grege foret ſolicitus, quòd omnes quæ ſua ſunt quærerent, non quæ Ieſu Chriſti. Vetus itaque fuit hic rerum ſtatus Brenti. Ab orbe condito ſemper in Eccleſia bonis mali permixti fuerunt, & ſicut huius ſeculi ſapiens quidam dixiſſe fertur, plures mali. Quod ipſius dictum etiam ęterna ſapientia comprobauit, cùm diceret: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. In cœlum conſcendas oportet, ſi vis locum, vbi nulli ſunt mali, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt angeli. Quòd ſi qui ſeruiunt Deo, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti ſumus, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Ante bis mille annos dictum eſt hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum eſſet & eſt nunc quoq; verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus, ex quo tempore conditus eſt orbis ad hunc vſque diem, non fuiſſe ſpiritum ſanctum in Eccleſia, quòd ſemper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præſidebant fuerunt ſæpe mali? Abſit. Quin propter hos malos, non propter vos iuſtos venit Chriſtus in mundum: neque ſic ſemper in Eccleſia mali fuerunt, vt non eſſent illis boni quoque permixti: qui licet eſſent numero pauciores, ſæpe tamen eorum cauſa Deus etiam malorum eſt miſertus. Et ipſi mali, quemadmodum anteà ſcripſimus, quamuis non haberent ſpiritum, quo ipſi ſancti eſſent, habebant tamen ſpiritum, quo ſanctos alios facerent, ſiue ſacramenta miniſtrando, ſiue Dei verbum prædicando. Fatentur autem hoc etiam tui Brenti (ſi modò tuus eſt Philippus) non modò Catholici, quòd fieret incerta fides, ſi vis Euangelij & ſacramentorum penderet ex dignitate miniſtrorum: cùm Euangelium & ſacramenta efficacia ſint propter promiſſionem Dei, non propter miniſtri perſonam. Reuocat mentes noſtras & fidem noſtram Chriſtus à perſona miniſtri ad ſeſe, inquiens: Qui vos audit, me audit: quaſi dicat: Nec Euangelium eſt veſtrum, nec opus veſtrum eſt ſaluos facere auditores, ſed Dei opus eſt: qui hoc mirabili modo ſparſa voce Euangelij colligit ſibi æternam Eccleſiam. Hoc veſtri dicunt Brenti. Quorſum igitur attinet ſic nobis exprobrare peccata noſtra, quaſi verò vos non ſitis grauioribus flagitiis cooperti? Sed audi quid ſcribat de vobis, qui verſatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis viſus eſt alienus à doctrina veſtra, ita vt quaſi vulgò diceretur illud, Aut Eraſmus Lutherizat, aut Lutherus Eraſmizat. Audi quid ille vir ſingulari præditus ingenio, neque vulgari doctrina de vobis dixerit, Eraſmus Roterodamus: Vos, inquit, ſtrenuè clamatis in luxum ſacerdotum, in ambitionem Epiſcoporum, in tyrannidem Romani Pontificis, in garrulitatem ſophiſtarum, in preces, ieiunia & miſſas: nec iſta purgari vultis, ſed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, ſed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt meliùs dicam, triticum euellitis pro zizania. Ad quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab aſſuetis recedamus? circunſpice populum iſtum Euangelicum & obſerua, num minùs illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciunt hi quos deteſtamini? Profer mihi, quem iſtud Euangelium ex comeſſatore ſobrium, ex feroci manſuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundũ. Ego tibi multos oſtendam, qui facti ſunt ſeipſis deteriores. Et poſt pauca: Nunquam eorum Eccleſias ſum ingreſſus, ſed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo ſpiritu afflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam miram præ ſe ferentibus. Sic, opinor, diſcedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum concionibus quenquam fundentem lacrymas, tundentem pectus, aut ingemiſcentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunſpice mihi ſodalitatem iſtam Euangelicani, quot habet adulteros, quot temulẽtos, quot aleatores, quot decoctores, quot

[Marginal notes: Ioan. 6. — Apoc. 6. — Philip. 2. — Matt. 20. — Iob 4. — Matt. 9. — Mali etſi non habent in Eccleſia ſpiritum quo ſint ſancti, habent tamen ſpiritum ad alios ſanctificandos. — Philip. in locis communibus. — Lucæ 10. — De Lutheri ſecta Eraſmi teſtimoniũ. Eraſmus in epiſtola in Pſeudoeuangelicos.]

[Margin letters: B, C]

aliis vitiis infames? Et hos habent etiam in deliciis, tantum abeſt vt vitent. Apoſtoli quò magis vacarent Euangelio, aut abſtinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in ſorores. Nunc floret Euangelium, quot Sacerdotes & Monachi contra certè leges humanas, contra profeſsionem ſuam ducunt vxores? Condonetur hoc: Circumſpice, num caſtiora ſint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoſcis, opinor, quas fabellas tibi poſsim referre, ſi libe-ret. Profert autem in Epiſtola, quam ſcripſit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtius colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas, quid attinet? cùm vulgò narrentur. Negat eſſe notiſsima, cùm falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui ſacrificum virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòſt comperit alteri nupſiſſe, ſimilia permulta de Monachorum & Monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid Argentorati fiat neſcio. Quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, iſtis Euangelij præconibus eſſe fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cum miſerum, tum graue) non poſſe viuere ſine vxoribus? quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophen comicam. Vbi contigit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malùm eſt iſta tanta ſalacitas, quam tot mala non poſſunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in iis, qui ſe iactant agi Spiritu Chriſti? Et in eadem Epiſtola: Sacerdotem, inquit, Baſileæ virgis cæſum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando deſierit concionari? Iſtius erat profeſsionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè teſtatus eſt, ſe poſteaquàm ſe illi ſectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruiſſe. Quid de tota ſecta dixerit, non referam. Et iterum in epiſtola in pſeudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquam felix in rebus humanis quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri poteſt vt mea ſit hæc infelicitas. Mihi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior: Et iterum: Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius & melius, & optimus quiſque ſe illi iungebat, hanc doctrinam ferè leuiſsimus quiſque amplectitur. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitiùs. Sic ille, feneſtram ad omnem nequitiam aperuiſſe veſtrum Euangelium iudicauit. Poſſem hîc ex Georgio quoque Vuicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre, ſed quoniam is cùm fuiſſet anteà blaſphemus, perſequutor & contumelioſus, miſericordiam Dei conſequutus, ex perſequutore tandem Apoſtolus, & ex Lutherano factus eſt Chriſtianus, minus apud vos ponderis habiturum eſt eius quamlibet verum teſtimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis eſſe prolixior. Extat libellus eius qui inſcribitur, Retectio Lutheriſmi: Ad eum vos remitto, cuiuſmodi ſint ſectæ veſtræ mores, ibi veriſsimè ſcriptum reperietis. Sed irrefragabile teſtimonium Iſlebienſis idoli veſtri non poſſum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, cauſam dicere non poteſtis, præſertim cùm Dei verbum non aliud agnoſcatis, niſi quod ab illo ſcribitur. Audiatis igitur Deum verbum loquentem: Mundus, inquit, indies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni miſericordia remoti, magis immodeſti & indiſciplinati, multóque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco ſuos increpans, decies eos eſſe dicit Sodomitis peiores. Habéſne quod ei poſsis contradicere, cuius verba nihil aliud ſunt iudicio veſtro, niſi verba Dei? Si mentiri poteſt Deus veſter, mentiri poteſt hæc ſcribens de vobis Lutherus, qui nuſquàm ſcripſit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina ſua, planum fecit orbi vniuerſo. Qua fronte igitur audet Aſotus iſte Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui ſint Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices, & eos reiicere, quorum hoc proprium ſemper in Eccle

Aliud Eraſmi teſtimonium.

Idem in hiperaſpiſte ſecundo.

Georgius Vuicelius.

Lutherus teſtatur ſuos catholicis deteriores eſſe. Luthe. in Poſtilla ſuper Euãgeliũ Domini. primæ aduentus.

Et in veteri & in noua lege iudicium de religione penes Sacerdotes fuit.

A B C

A in Eccleſia fuit munus, in cuius poſſeſsione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin ſi ſpectes Iudæorum etiam Sacerdotes, plus quàm bis totidem aliis annis. Nam ex quo tempore Sacerdotium Iudæorum ſumpſit originem ad hunc vſque diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit Chriſtum crediderunt, penes alios quàm penes Epiſcopos & Sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit poteſtas. Quamobrem nihil eſt Brenti, quòd nobis iudicandi poteſtatem hanc adimas, quòd non ſumus omnes abſque crimine, cum nihilo ſint veſtri noſtris meliores, quin ſi veſtro idolo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod ſi ſcriberet etiam nullus, res tamen ipſa clamat. Poſſem hiſtoriam tibi proferre Brenti, de quodam, qui cùm trium ſuperſtitum vxorum eſſet maritus, à veſtris tamen magno cum applauſu fuit exceptus, & in pretio habitus, ob hoc ſolùm, quòd contraria Chriſtianæ fidei Lutherana veſtra dogmata in vulgus ſpargebat. Poſſem & alium in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama, quòd è ſchola carnificis profectus, itidem non vnius vxoris eſſet maritus. Quamuis autem vnam ſecum tantùm adduxiſſet, vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter ſcorta nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam inſpectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium, fuit tamen habitus præclarus, & idoneus cùm primis Euangelij veſtri miniſter. Sic autem iam hoc eſt moribus receptum apud Euangelij veſtri præcones, ſimul vt duas aut tres vxores habeant, vt B iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò non in laude ponatur. Poſſem & carnificem paſtoris apud veſtros officio functum recenſere. Et hos tu tales Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices vis eſſe potiùs, quàm qui ſunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà noſtra nobis obiicis peccata, nihil veritus, ne tibi quoque dicatur illud ex Euangelio: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.

Flagitia non rara Miniſtrorũ Noui Euangelij.

Matth. 7.
Luc. 6.

Hic iterum te pientiſſime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo ſe doctrinam illius defenſurum obtulit. Si locum hunc defendendum coram te ſuſciperet Vergerius, quandoquidem non ſic in pietatem & ſanctitatem, ſicut in loca ſedéſque maiorum noſtrorum ſucceſſimus, non eſſe nos idoneos Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices, quem hic eſſet accuſaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur, & à Pontifice Romano confirmantur Epiſcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat Pontifex, niſi quos tu nominaueris, vt quæcunque crimina iaciuntur in Epiſcopos, ſiue ſint vera ſiue falſa, non in alium quàm in teipſum iaciantur. Cuius enim niſi tua culpa ſit, vt Eccleſiaſticæ doctrinæ nos idonei iudices eſſe non poſſimus, ſi verum eſt quod de nobis ſcribit Brentius, quódque ſe defenſurum offert Vergerius? Nam ſi vel ſuo iudicio Canonici eligerent, vel ſuo iudicio Pontifex Epiſcopos conſtitueret, iuſtam tamen videri C poſſent habere cauſam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificem inſectandi. Nunc cùm tuo ſolius iudicio fiat Epiſcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, niſi vt tibi inſultaret? vt populi contra te ſeditionem excitaret, cuius opera, in regno & adiunctis illi terris imperio tuo ſubiectis, tales Epiſcopi conſtituti ſint, qui doctrinæ Eccleſiaſticæ iudices idonei eſſe non poſſint? Verùm nos etſi non ſucceſſimus omnes in pietatem & honeſtatem maiorum noſtrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam ſucceſſimus, à qua Brentium & Vergerium cum ſuis diſceſsiſſe certum eſt, vel hoc ſatis eſſe debet piis omnibus, vt nos Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices agnoſcere non recuſent.

Ad Regem apoſtrophe, perſtringens Vergerium.

Reges Poloni eligunt Epiſcopos regni.

Tractat deinde locum Euangelij de portis inferi Brentius, & negat Epiſcopos ſiue Prælatos (vt ipſe vocat) Eccleſiam illam eſſe, aduerſus quam portas inferi non præualituras dixit Chriſtus. Iam enim demonſtratum eſt, inquit, quòd præualuerint, cùm tamen eius nihil demonſtrauerit. Sperare ſe deinde dicit, pios aliquot viros inter Epiſcopos inueniri, quibus Aſotica impudentia & impietas vehementer diſpliceat. Eſt ita Brenti, diſplicet piis omnibus vehementer Aſotica iſta veſtra impudentia & impietas, qui cõtra manifeſta ſcripturæ verba legem ab aliis, quã à Sacerdotibus requiri,

De loco Matthæ. 16.

doctrinæque religionis alios quàm ſacerdotes & Epiſcopos iudices eſſe vultis. Petri A
verò à Soto pietas probatur vehementer piis omnibus, qui ſicut aliis de rebus, ita de
hac quoque non aliud, quàm quod verbo Dei conſentaneum eſt, docere videtur.
Pergit poſteà Brentius, ac pios Epiſcopos, quod ad priuatam eorum perſonam atti-
net, membra quidem Eccleſiæ, nõ autem ipſam totam eſſe dicit Eccleſiam. Quod ve-
rò ad publicum eorũ officium attinet, miniſtri ſunt, inquit, Eccleſię, nõ Domini. Non

Epiſcopi non priuatæ perſonæ ſed qui collecti totã Eccleſiam repræſentant.

eſt Brenti, priuata perſona Epiſcopus: Petrus, Paulus, Andreas priuatæ perſonæ ſunt:
Epiſcopus præterquam quòd publicum in Eccleſia reconciliationis miniſterium ge-
rit, in hoc quoque ſuſtinet perſonam publicam, quòd mãdatum eſt illi à Deo munus
paſcendi oues, & Eccleſiam Dei regendi. Intereà tamen illud tibi concedimus, quòd
ſi ſint vnius prouinciæ vel nationis Epiſcopi, non rectè dicantur totam Eccleſiam re-
præſentare, ſed illius tantum prouinciæ vel nationis Eccleſiam, vbi ſunt vnũ aliquem
in locum congregati: Cæterùm vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicun-
que veniunt ad illud ex toto orbe acciti Epiſcopi, etiamſi non omnes conuenerint,
quòd alij morbis, alij ſint aliis cauſis impediti, qui tamen præſentes adſunt è ſingulis
prouinciis & nationibus, eos totam Eccleſiam repræſentare dubium non eſt. Quod

Aug. lib. 1. ca. 18. de baptiſmo paruulorum contra Donatiſtas.

Atha. epiſtola de geſtis Synodi Arimini & Seleuciæ congregatæ.

Leo epi. 25.

Octa. Syn. Actione 5.

etiam Auguſtinus nõ obſcurè videtur indicare, cùm plenarij Concilij ſentẽtiam, to-
tius Eccleſiæ conſenſionem vocat. Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cauſa fuit, cur
vniuerſus orbis in Concilium coiret. Vniuerſum orbem vocat trecentos, decem &
octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonum Nicææ B
habitorum decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Epiſcopi conuenerãt, à to-
tius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quin & in octaua Synodo, quæ quarta
fuit Cõſtantinopolitana, ſic Photium Bachaius alloquutus eſſe legitur: Loquere Do-
mine Photi, totus mũdus hic eſt: totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam.
Quamobrem & quæ conſtituuntur in tali Synodo totius mundi cõſtitutiones rectè
vocari poſſunt, cùm eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Chriſtianum, li-
getur. In prouinciali non item: nõ enim ligãtur Synodi prouincialis decretis niſi qui

Diſtin. 18. c. 1.

ſunt eiuſdem prouinciæ. Quam etiam ob cauſam à Gratiano ſcriptum eſſe legimus:
Epiſcoporum Concilia ſunt inualida, ad definiẽdum, & conſtituendum, nõ autem ad
corrigendum. Corrigi mores poſſunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de
fide conſtitui quicquam nõ poteſt. Mores enim habent ſuos cuiuſq; prouinciæ & na-
tionis homines: qui quemadmodum corrigendi ſint, nemo ſcire poteſt melius, quam
qui ſunt ex eadem prouincia. Fidem autem ſuam peculiarem nõ habet vlla diœceſis
aut prouincia, ſed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Eccleſia Catholica, ſic de
vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquã definire, niſi vbi ſimul
omnes ex omnibus totius orbis Chriſtiani prouinciis conuenerint Epiſcopi: qui poſt-

Eccleſia dicitur cõuentus potiorum Eccleſiã ipſam repræſentantium.

3. Reg. 8.

eaquam vnum aliquem in locum congregati ſunt, tota Eccleſia conueniſſe dicitur.
Legimus in libris Regum, poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabri-
cationem hæc verba: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad regem Sa- C
lomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac
paulò poſt: Conuertitque rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ, Omnis enim
Eccleſia Iſraël ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictum, omnem Eccleſiam Iſraël ſtetiſſe
dicitur, cùm anteà maiores natu tantum, principes tribuum, & duces familiarum cõ-
memorati fuerint. Quid aliud iis verbis indicatum eſt, quàm quòd illi repræſentabãt
omnem Eccleſiam? nam reliquus ferè cœtus omnis ex primariis pendere conſueuit.

Acto. 20.

Tales itaq; cùm ſint Epiſcopi, quos poſuit ſpiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei, quę-
cunque tandem in locum ex orbe Chriſtiano vniuerſo congregati fuerint, tota Ec-
cleſia conueniſſe dicitur, quandoquidem hi conuenerunt, quorum Deus miniſterio

Eccleſiæ miniſtri dicuntur magiſtratus Eccleſiaſtici, tum & politici.

gubernat Eccleſiam: quam etiam ob cauſam Eccleſiæ miniſtri vocãtur: quod nomen
etiam regibus & principibus tribuit ſcriptura. Nam & horum in rebus policitis mini-
ſterio Deus Eccleſiam ſuam gubernat: qui tamen & ipſi non arcentur à Synodis, imò
vocari conſueuerunt à Pontifice, præſertim quoties de cauſa fidei diſceptatur, cùm
habeant & ipſi ſuam in ſynodis functionem. Si quos enim tanquam indignos ſacer-
dotio de ſacris ſedibus depoſuit ſententia ſacerdotum, eorum doctrina reprobata
debent eſſe principes, præ cæteris autem Imperator, eiuſdẽ ſententiæ & ordinationis

cum

A cum ſacerdotum autoritate, ſicut in epiſtola ſua ſcripſiſſe Iuſtinianum paulò antè commemorauimus: vt externa diſciplina contra tales vtantur, quódque fuerit ab Epiſcopis conſtitutum, exequutioni mandandum curent.

Quod autem ait Brentius, Epiſcopos Eccleſiæ ſeruire debere, nō iuxta ſuum ipſorum arbitrium, nō iuxta fictitias traditiones, ſed iuxta certum & verum verbum Domini ſui, ſcripturis propheticis & Apoſtolicis comprehenſum: itaque ſi hanc regulam verè ſequuntur, tunc nec ſpiritus ſanctus eis deeſt, nec errant: quòd ſi hanc regulam & metam tranſiliunt, non aliud reliquum eſt, quàm ſpiritus ignorantiæ, cæcitatis, & erroris, &c. Quid ſi faciant hoc Epiſcopi Brenti, neque tamen facere vobis videantur? Quæſo te, qua de re nunc agitur? nónne iuxta verum & certum verbum Domini noſtri ſcripturis propheticis & Apoſtolicis comprehenſum docemus? Vis audire ſcripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Præceptū, inquit, ſempiternum eſt in generationes veſtras, vt habeatis ſcientiam diſcernēdi inter ſanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatíſqus filios Iſraël omnia legitima mea. Cui dedit hîc Deus diſcernendi, cui docendi facultatem? Nónne Aaron & filiis eius ſacerdotibus? Rurſus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent ſacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt miniſtrent ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium pen-
B debit. Ad verbum, inquit, ſacerdotum omne negotiū pendebit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitæ filij Zadoc, populum meum docebunt quid ſit inter ſanctum & pollutum, & inter mundum & immundum oſtendent eis: & cùm fuerit controuerſia, ſtabunt in iudiciis meis, & iudicabunt, &c. Potuítne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, ſacerdotes iudicabunt, nō reges, non quicunq; tādem laici, ſartores, ſutores, agricolæ. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, ſacerdotes legē, non principes. Sic & Malachias: Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiā, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ nō ſunt ſcripturæ propheticæ? Vis & Apoſtolicas audire? Quoſdam quidem, inquit Paulus, poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò prophetas, tertiò doctores. Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Et alio loco: Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Vides quemadmodum hic officia diſtinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei. Et hîc Epiſcopos eſſe poſitos dicit ad regendam Eccleſiam, nō principes, multò minùs mercatores aut ſordidos aliquos opifices. Nónne iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini noſtri ſcripturis propheticis & Apoſtolicis comprehenſum, Eccleſiæ ſeruire? Tu cōtrà, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore principis aut laici, populus iubeatur? quo docendi legem, quo iudicandi de doctrina
C religionis poteſtas illi permittatur? Intereà tamen cùm eiuſmodi nihil proferas, te videri vis tuóſque, qui iuxta Dei verbum Eccleſiæ ſeruiant: nos ab eius poſſeſſione repellis: cùm tamen nemo ſit qui grauiùs Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterùm vtrùm ad ſcripturas tantùm, an ad traditiones quoque Deus Eccleſiam ſuam voluerit alligatam, alius erit ea de re dicendi locus magis opportunus.

Brentius Epiſcopos verbo ſcripto vult alligatos eſſe.
Reſponſio. Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes magiſtratus Eccleſiaſticos eſſe de ſacris iudiciū atque ſententiam.
Leuit. 10.
Deut. 17.
Ibidē 21. cap.
Ezech. 44.
Aggæ. 2.
Mala. 2.
1. Cor. 12.
Ad Epheſ. 4.

Quod autem horrendum eſſe dicit Brentius quòd ſcribit Petrus Eccleſiam, cui promiſſio illa Chriſti facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilem eſſe: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Eccleſiam pertineat: quis eſt qui tenebras huius Aſoti mirari ſatis queat? Si licet idæam nobis quandam fingit Platonicam, dum viſibilem Eccleſiam eſſe negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Eccleſia ſit viſibilis: nec alibi ſint electi, niſi in hoc cœtu viſibili. Niſi fortè tuus non eſt Philippus qui manifeſtum eſſe dicit, eſſe aliquam viſibilem Eccleſiam Dei. Cùm enim dicit Chriſtus, Dic Eccleſiæ: deducit nos ad viſibilem cœtum, à quo neque Caluinus diſſentire videtur capit. 8. Inſtitutionis. Verùm & hac de re ſuo loco tractare malumus, cùm de Eccleſia ſermo nobis erit.

Brentius Eccleſiam fingit inuiſibilem.
Matt. 16.
Reſponſio.
Phil. in locis cōmunibus, & in cap. 8. ad Roma.
Matt. 18.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelij locum: Vbi ſunt duo vel tres congregati

De loco Matt. 18. Vbi ſunt duo vel tres.

gregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, & eum ad Eccleſiæ prælatos pertinere negat. Primùm enim, inquit, non ſimpliciter dicit, Vbi ſunt duo vel tres congregati, ſed addit, In nomine meo: Non conuenitur autem in nomine Chriſti, ſi verbis tantùm iactetur Chriſtus & gloria Chriſti. Hactenus verè, ſed contra vos ipſos Brenti. Qui ſunt enim alij, qui verbis tantùm iactant Chriſtum & Euangeliũ, & gloriam Chriſti, præter vos? Vbi ergo duo vel tres veſtrum, quin & duo aut tria millia veſtrum congregata fuerint, ibi non eſſe Chriſtum certum eſt, cùm non ſitis in Chriſti nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Chriſti, ſi initio cõuentus cantetur Miſſa de Spiritu ſancto. Quam hîc audio blaſphemiam? Scilicet non eſt inuocandus Spiritus ſanctus, quando conuenitur in nomine Chriſti? At talibus, inquit, moribus & cæremoniis pellitur potiùs, quàm inuocatur ſpiritus ſanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque cæremoniis aliis vtimur, quoties tremendum Deo ſacrificium offerimus, quàm quibus vſi ſunt ſancti patres noſtri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim ſucceſſu temporis acceſſerit precum nonnihil, & pleraque ad decorem addita ſint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipſa nihil eſt mutatum. Subiungit, Non conuenire in nòmine Chriſti, ſi conuenerint impœnitentes. Hoc vt verum eſſe concedamus, qui ſunt impœnitentes iſti, niſi vos? Quod eſt enim alium impœnitentiæ peccatum, niſi peccatum in ſpiritum ſanctum? quod vos non modò committitis ipſi, verumetiam alij vt committãt autores eſtis: dum nec auditis Eccleſiam ipſi, nec ab aliis audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apoſtolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantum abeſt vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum veſtrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti, qui formulam iuriſiurandi typis excudi curauit, quo Põtifici fidem ſuam obſtrinxerat, cui non modò tanquam Epiſcopus, verùm etiam tanquam vnus ex eius clientibus & miniſtris, ſubiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iuſiurãdum Deo datum fregerit, effert ſe magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiámque ſuam orbi teſtatam facere vniuerſo. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla cõtra fidem Deo præſtitam, & iureiurando firmatam, ſibi monachus monacham copulaſſet, non modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam inceſtum ſuum ſacrilegum auſus eſt, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt, non grauatim tibi Brenti, aſſentimur, quòd in cuiuſuis alius potiùs, quàm in Chriſti nomine conueniãt, quibus grauis etiam illa prophetæ comminatio metuenda eſt: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici ſumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, ſed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prædicamus peccata noſtra, non modò non gloriamur in malitia noſtra, ſicut à vobis fit: verum ſubinde quæ mala patrãtur à nobis, ea deteſtamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis poſſemus, quàm ſæpè nobis ex toto corde noſtro diſplicent: quámque frequenter Deum precamur, vt infirmitatis noſtræ memor, ea clementer nobis remittere dignetur.

Miſſam de ſpiritu ſancto ridet Brentius.

De miſſæ cæremoniis.

Peccatũ impœnitentiæ, ſeu peccatũ in Spiritum ſanctũ apud quos propriè.

Vergerij impudentia.

Lutheri pervicacia.

Eſaiæ 5.

A B C

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Chriſti, qui hoc vnum præcipuè agunt, vt conſulant potius dignitati, opibus, gloriæ, otio & voluptati prælatorum ex traditionibus non ſcriptis, & ex ſomniis monachorum, quàm ſaluti Eccleſiæ ex verbo Domini, & è ſcriptis Propheticis atque Apoſtolicis. Quo quiſque animo conueniat, Deo ſoli, qui ſcrutatur corda & renes, cognitum eſt: nec minùs iſta verè de vobis, quam de nobis dici poſſunt. Niſi fortè quod attinet ad non ſcriptas traditiones, quas reieciſſe ſemper hæreticos, mordicus autem tenuiſſe catholicos conſtat (quòd ſuo loco, ſi Deus volet docebimus) eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi ſunt veſtri Melanchthonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius diſcipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obiicias. Incipit nunc docere Brentius, quando conueniatur in nomine Chriſti: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Chriſti, cùm conueniunt

Obiicit Brentius contra Prælatos. Reſponſio.

Quid ſit Brentio in Chriſti nomine cõuenire.

A niunt qui Chriſtum vera fide complectuntur. Quid autem Brenti, ſi Chriſtum vera fide ſe complecti dicant, qui quàm longiſſimè ab eo abſunt? Tuos tu putas eſſe, qui Chriſtum vera fide complectantur: at nos perſuaſum habemus, quandoquidem Chriſtiani vocamur, non Lutherani: & quod vocamur, id eſſe pro virili noſtra contendimus, nos eſſe potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autem ſibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabaptiſtæ, arrogant & cœleſtes Prophetæ, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priſcorum ſolùm ſeculorum, verùm & noſtri temporis hæretici. Quare ſi tunc verè conuenitur in nomine Chriſti, cùm conueniunt, qui ſuo ipſorum iudicio Chriſtum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recenſuimus, non minus in Chriſti nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id veſtrum eſſe vultis Lutherani: quandoquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Chriſtum vera fide ſe complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant ſolùm patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: quod eſt hoc nouum loqutionis genus. Inuocant ſolùm patrem? Quid ſi inuocent filium? quid ſi ſpiritum ſanctum inuocent? iam eos non conueniſſe dices in Chriſti nomine? An hoc eſt quod paulò antè dixeras, quòd non conuenitur in Chriſti nomine, ſi cantetur Miſſa de ſpiritu ſancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortaſſis aliquid cum Serueto commune habes, niſi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum non alium imitamur, non alium veneramur in ſanctis, niſi Chriſtum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, niſi Chriſtum: qui ſi vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus iſtud mortis circumferrent, ſicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergaſtulo ſolutis viuere & habitare perſuaſum habemus. Quamobrem Chriſtum inuocamus in ſanctis & per ſanctos, ſiue qui nobiſcum adhuc in terris degunt, ſiue qui cum Chriſto iam in cœlis triumphant. Illum largitorem agnoſcimus, his deprecatoribus tantum vtimur. Qua de re copioſiùs in confeſſione Chriſtiana diſſeruimus, ad quam lectorem remittimus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter ſe de vero Dei timore, de doctrina Eccleſiæ, & de aliis rebus neceſſariis. Verum timorem non minùs habere ſe putat hæreticorum illa fex, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, ſed è ſcriptura prophetica & Apoſtolica, quæ eſt cœleſtibus miraculis confirmata. Talem autem cœtũ nemo poteſt vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex ſapientia iudicare. Poſſunt enim honeſtiſſimè veſtiti, ac perſona inſignes, & doctiſſimi, & potentiſſimi, ac ſapientiſſimi non fœdè tantùm errare, verumetiam in doctrina æternæ ſalutis extrema cæcitate laborare. Quod ſcribis Brenti, Non ex humana ratione, concedimus: magis enim à Deo reuelatis credendum eſt, quàm rationi noſtræ. Damus & illud, Non ex confictis traditionibus, modò ne veras excludas. Abſit autem vt ab iſto conuentu ſcripturas propheticas & Apoſtolicas reiectas velimus, dummodò ſana ſit earum interpretatio. Cæterum quid ſibi volunt ea quæ ſequuntur? Talem autem cœtum nemo poteſt vel ex veſtitu, &c. Num inuiſibilem eum eſſe vis? Num neque veſtes videri, neque perſonas agnoſci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non eſſe putas qui ſint honeſtè veſtiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel ſplendore generis, aut potentia vel ſapientia cæteros antecellunt? Itáne non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veſte talari ſunt induti, verumetiam reges & principes, viróſque doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctiſſimus) ab iſto cœtu repellendos eſſe cenſes? ac ſartores tantùm, ſutores, zonarios, baiulos, & reliquam fecem vulgi, ei putas intereſſe vel præeſſe debere, vt illi conferant de doctrina Eccleſiæ, déque ea ſibi iudicium arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non eſſe quenquam, dico vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ab aliis rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc neſcit Brenti? Nemini Spiritum ſanctum talaris veſtis impertit, multò minùs curta & ſciſſa; ſed nec oris dignitas, nec opes ſi adſint, participes, nec eædem ſi abſint, expertes nos faciunt ſpiritus ſancti, quo ſapientes etiam & eruditi perſæpe deſtituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoſcendus eſt, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus veſtri, vel ex eo, quem recenſuimus initiò, Sataniſmo,

Inuocari vult Brentius ſolùm Deum patrem.

B (margin letter beside "mur in ſanctis")

Chriſtum in ſanctis inuocamus. Galat. 2. Epheſ. 3.

Quos Brentius velit conuenire in Chriſti nomine expenditur ſingulatim.

Reſponſio.

C (margin letter beside "licas reiectas velimus")

Cognoſcendus cœtus pius ex fructibus.

cognoſcere lector potuit: quem quidem Sataniſmum veſtros iſtos cœtus peperiſſe A
manifeſtius eſt, quàm vt negare queatis. Nam ſimul vt vos licere vobis voluiſtis,
ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano cœtus congregare, ſeorſum ab illo ſingulares
quoſdam ſcripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque ſibi licere.
Inde natus eſt is, quem nunc in Germania videtis, qui paulatim ad nos quoque ſer-

Qui fructus à Brentio requirantur.

pit, Sataniſmus. Nunc fructus Brentius demonſtrat. Quod tunc, inquit, præcipuè
fieri ſolet, cum ſpiritus, ſeu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam ſacræ

Non ſatis ad ſcripturæ regulam exigere omnia.

ſcripturæ, manifeſtè animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti: glo-
riantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptiſtæ, gloriantur & Seruetiani, glo-
riati ſunt olim & Ariani & Macedoniani, & Neſtoriani, & Eutychiani, & alij ferè
omnes hæretici, quòd ſpiritus, ſiue decreta cœtuum ſuorum iudicarent, & exige-
rent ad regulam ſacræ ſcripturæ, quódque cum ea conuenirent: quam etiam ita ſibi
ſolis arrogabant, vt eius poſſeſſione Catholicos & Orthodoxos omnes excludere ni-
terentur. Hæretici nihilominus fuerunt, & ſunt, & erunt: non quòd ſcripturis non
crederent, non quòd earum autoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud,
quàm ſcripturas: verùm quòd Eccleſiæ non crederent, quòd Eccleſiaſticam tradi-
tionem itidem, vt vos, nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholi-

Fides duobus modis approbanda.

ci, fidem veram duobus iis modis approbandam exiſtimabant: primùm diuini Ca-
nonis autoritate, deinde Eccleſiæ catholicæ traditione: non quòd Canon ſolus non
ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quòd verba diuina pro ſuo plerique arbitrio interpre- B
tantes, varias opiniones erroréſque concipiunt, atque ideò neceſſe fuit ſemper exi-
ſtimatum, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cœleſtis intelligentia
dirigeretur, vt diuinum Canonem ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones inter-
pretarentur. Hunc ſanctorum patrum noſtrorum morem, & nos Brenti libenter
ſequimur, ac eorum nos veſtigiis incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re
diſſerendi locus. Proſequitur Brentius: Deinde, Etſi Chriſtus ſolet eſſe in medio eo-
rum, qui verè in nomine ſuo congregantur, tamen non facit ex carne eorum ſpiri-
tum, ſed relinquit in eis ſuas imbecillitates, quandiu ſunt in hoc ſeculo, præſertim
cùm non ponunt verbum eius lucernam pedibus ſuis. Qui poteſt ex lapidibus face-

Luc. 3.

re filios Abrahæ, poteſt etiam ex carne Brenti, facere ſpiritum: quod ſi facere vi-
ſum ei non ſit, poteſt tamen etiam carni ſpiritum ſuum vel ad inueſtigandam & de-
nunciandam ſaltem veritatem impertiri. Niſi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul,
Caiphas, Heliud, & alij, quos antè recenſuimus, quos propheta ſſe tamen etiam inui-
tos demonſtrauimus. Intereà tamen verum eſt quod ſcribis, quod relinquit in eis
ſuas imbecillitates, quandiu ſunt in hoc ſeculo. Verùm hæ non impediunt, quò mi-
nùs veritas eis reuelari queat, præſertim in Oecumenico Concilio legitimè congre-

Petrus & Barnabas Brētio erraſſe videntur.

gato. Non dubium eſt, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint præditi ſpi-
ritu ſancto, & cùm Hieroſolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Moſaicæ con-
uenirent, Chriſtus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non poteſt, quin ali- C
quid humani paſſi ſint, cùm ſe magno Gentium offendiculo ſubducerent propter Iu-

Galat. 2.

dæos quoſdam à Gentium conuictu, quemadmodum Paulus ad Galatas teſtificatur.

Reſponſio.

Petrum & Barnabam optimo animo feciſſe, quòd ſe ſubduxerint à Gentium conui-
ctu, nec aliud ea re quæſiuiſſe, quàm vt quamplurimos Chriſto lucrifacerent, dubium

Hier. in epiſtola ad Auguſtinum.

non eſt. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiuſdem ſe-
cum ſententiæ ſeptem alios doctiſſimos grauiſſimóſq; viros teſtes citat. Profert aliud

Iudicium Brentij de Nicæno Cōcilio.

exemplum è Nicæno Concilio: Nec dubium eſt, quin cùm patres Nicæni Concilij
definierunt Chriſtum filium Dei æqualem eſſe Patri eſſentia & maieſtate, Chriſtus
fuerit in medio eorũ: quia tum ſequuti ſunt non ſuas ipſorũ opiniones, ſed ſententiam

Reſponſio.

ſpiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi concedi-
mus Brenti, ſed non concedebant Ariani, neque concedunt etiam hoc noſtro ſeculo
Seruetiani, quin & ex veſtra ſchola profecti Campani. Negabant enim eos ſenten-
tiam ſpiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam ſequi: ſed quod vos ob-

Theod. lib. 1. cap. 8. hiſtoriæ.

iicere nobis crebro ſoletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Ho-
mouſij, quam tum proferebant Patres, in ſcripturis non reperiretur. Et certè ſcri-
bit hoc Theodoritus, quòd ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Ariani
fuerint

A fuerint damnati. Certè Athanaſius cùm produxiſſet patrum traditiones, quas vos reiicitis, Ecce nos demonſtramus, inquit, iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres, quaſi per manus traditam eſſe, vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in autorem citare poſsitis. Cuncti enim vos præter Diabolum iſtius vobis defectionis à Chriſto autorem auerſantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis autor eſt, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta, quæ ab initio ipſi qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuêre, tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis decretíſque Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ. Hanc cùm aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putauerunt, condemnarúntque Arianam hæreſim. Vides quemadmodum is Patres, Eccleſiam, Traditiones obiiciat Arianis? De quibus quid alio loco ſcribat audi: Iſta, inquit, omnium hæreſeon vltima, & nunc recens egreſſa, & anteambulo, & præcurſatrix Antichriſti, cui nomen eſt ab Ario, doloſa & vafra, cùm videret ſorores ſuas, cæteras inquam hæreſes, ætate grandiores publicè palámque probroſas haberi, ſpeciem ſuam diſsimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus, ac ſatagit denuò intrare in paradiſum Eccleſiæ, quò ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum perſuaſi, contra Chriſtum

Athana. in libro quē inſcripſit Synodi Nicęnę cōtra hæreſim Arianam decreta.

Idem Oratione 2. contra Arianos.

B ſentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametſi ſubinde (inquit) ſerpentis more ſurſum deorſúmque ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Phariſæorum. Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant, & cùm eius animi eſſent, vt expectatum hactenus & iam præſentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cùm ſis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum ſumus, ita quoque fucatus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, cùm interponat verba ſacrarum literarum, deprehenditur tamen ἄθεος, & cætera. Et iterum: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab illis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt cùm Iudæos noſtri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent. Forſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant & garriunt, diſcant è ſcripturis, excogitatorem inuentorémque hæreſeon diabolum metu ſuæ graueolentiæ ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Ario perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hęreſes loqueretur, quò melius falleret, ſuam ipſius hæreſim ſubiiciens. Ex his Athanaſij verbis liquere cuiuis poteſt, quòd ſcripturarum

Ariani ad ſcripturas vt nunc hæretici prouocabant.

Ibidem.

C ſententiis tanquam velleribus quibuſdam Agni illius immaculati Chriſti obuoluebant ſe lupi Arianici, & ſicut Ambroſius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabant, dum proprium ſenſum verbis legis adſtruerent, vt ſuæ mentis prauitatem legis autoritate commendarent. Contra quos catholici traditiones Patrum Eccleſiæque ſenſum & conſenſum opponebant, ſcripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Ambr. in ca. 3. ad Titum.

Oſtendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, poſteà iudicarent eos qui Chriſtum profeſsi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid paſsi ſunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipſe Baptiſta approbauerat, nec Chriſtus reiecerat. Et hunc eorum canonem ab autore Spiritu Sancto profectum dubium non eſt. Quid enim in eo non piè, non ſanctè conſtitutum eſt? Vtinam autem retineretur adhuc priſca illa diſciplina, ſed ea pridem luxata, per vos iam tandem prorſus eſt euerſa. Quæ res cauſam dedit tot ſceleribus & flagitiis, quibus ita nunc æſtuat orbis Chriſtianus vniuerſus, vt vix vllo alio tempore magis refrixiſſe charitas, abundaſſe verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis eſt deteſtandum, quàm hoc, de quo verè dixit ille Poëta:

Brentius Nicænum concilium reprehendit ob damnatam militiam.

Reſponſio.

Nulla fides pietáſque viris, qui caſtra ſequuntur. A
Venaléſque manus, ibi fas vbi maxima merces?

Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorſus demnauerunt, ſicut ſcribis tu: ſed ſi qui ſolennem pœnitentiam egiſſent, ad militiam ſecularem, cui ſemel iam renuntiauerant, eſſent reuerſi, non ita facilem illis aditum ad veniam eſſe voluerunt, ſed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam eſſe putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipſorum verè paterna lenitas, ex ipſius Canonis verbis videre licet, quæ ſic habent: Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monſtrauerunt, deponentes militiæ cingulum, poſtmodùm verò ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis poſt triennij tempus, quo inter audientes erunt, in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propoſitum & ſpeciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lacrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipſis, conuerſionem ſuam, non ſimulationem demonſtrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: poſtmodùm verò licebit Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Eccleſiam ſibi arbitrati ſunt ad conuerſionem poſſe ſufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant.

Can. 12. Nicæni Concilij.

Nónne ſumma moderatione Patres hîc vſi ſunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui depoſito ſemel militiæ cingulo, poſt actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: B in hos aliquod exemplum tamen edendum eſſe cenſuerunt. Cùm hanc poſteriorem editionem adornaremus, legimus quæ ſcripſit ipſe vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens, arguit inſcitiam Brentij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parùm intellexit: quo Patres non militiam, ſed abnegationem fidei damnaſſe, tantíſque pœnis afficere voluiſſe ſcribit. Vidimus autem ſimul poſtremam pericopen Apologiæ Brentij, in qua ſicut alios multos, ſic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactæ veritati cedere mauult. Etſi autem nos in eodem in quo Brentius errore ſumus verſati, procul tamen abſit à nobis, vt in eo perſiſtere velimus. Quin eum libenter agnoſcimus, & hanc Petri à Soto ſententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti ſumus, cùm iis argumentis, quæ profert in libro ſuo Petrus, tum Græcorum quorundam Scholiis, quæ communicauit nobiſcum, vir cùm primis pius & doctus, ac inſigni trium linguarum peritia præditus, Guilhelmus Scirletus, Protonotarius Apoſtolicus. Illuſtrarunt enim Canones Nicæni Concilij Scholiis ſuis Theodorus Balſamon, Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & eiuſdem Bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriuſque verba adſcribere. Sic itaque loquitur, Canonem hunc explicans Theodorus: C

Ἐπεὶ τινὲς στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτυρίαν ὥρμησαν, ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθησθέντες, ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρύμασι, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ δεχθήσονται ὀφείλοντες· τρία μὲν ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν· δέκα δὲ ἔτι ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μετὰ δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν. πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπεσόντων εἰσὶν. ἐνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μαθεῖν τὰ ἐπιτίμια, καὶ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc eſt, Quoniam nonnulli milites tempore perſequutionis zelo quodam diuino permoti cingulos ſuos militares abiecerunt, magno quodam animorum impetu martyrium ſubire parati: Paulò pòſt verò dæmoniaca quadam impulſi pœnitentia, martyrij conſilium abiecerunt, & infideles perſequutores illos ſequuti, pecuniis & aliis largitionibus (hoc enim ſignificat quod Latinè dictum eſt beneficiis) priores militias ſuas recuperarunt, & ad proprium vomitum reuerſi ſunt: dicit Canon, quòd ſi & ij cum vera compunctione ad Eccleſiam acceſſerint, recipiantur, ita tamen, vt annos tres

extra

A extra Eccleſiam foris ſtare, & audire tantùm diuinas ſcripturas teneantur, decem verò annis procumbere & ſtare retrò amboni, & exire cum cathecumenis. Poſt hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verùm intereà tamen Euchariſtiæ communione digni non habeantur, niſi biennium prætererit, ſicut ſuperiùs diximus, quandoquidem & ij ſunt ex eorum numero, qui voluntariè lapſi ſunt. Conceſsit nihilominùs Canon Epiſcopo poteſtatem, pœnas mitigandi, pro eo, vt eum qui punitur, ex animo conuerſum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba ſunt hæc:

Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀπορριψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὅρμημα δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησίν, ὡς δι' ἐκείνης ἐπιρρωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως. εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένων, ἢ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων: δηλοῦται τὰ χρήματα: διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅπαν εἶδος χάριτός τε καὶ δεξιώσεως. δῆλον δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο. τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δέκα ἔτη ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc eſt, De militantibus Canon hic diſſerit, déque iis, qui ſemel Zonas abiecerunt, quæ militiæ fuerunt inſignia, & impetu ſe quodam ad martyrium ferendum duci oſtenderunt, quam etiam ob cauſam eos vocatos eſſe dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulſi ſint, vt initium facerent confeſsionis fidei ſuæ. Quòd ſi facti eos poſteà pœnituerit, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento ſint adepti ſiue beneficiis (per argentum autem ſignificare vult pecunias, per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam conſtat hoc
B manifeſtè, quòd nullus eiuſmodi repetere militiam potuit, niſi priùs errori conſenſiſſet. Præſcribit Canon talibus, vt poſteaquàm tres annos inter auditores fuerint, ſint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri ſententiam confirmandam? quòd non propter militiam, ſed propter negatam fidem, quam exorſi fuerant confiteri, poſteaquàm cingulum, quod erat inſigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit impoſita? Manifeſta ſunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, niſi priùs errori conſenſiſſet, & ad priorem ſuum vomitum reuerſus fuiſſet. Quis autem hic furor eſt? quæ cæcitas? quæ plus quàm satanianа ſuperbia? cùm non tantùm ratione manifeſta comprehendas, verùm & oculis ipſe tuis videas, & modò non manibus contrectes, perſpicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquieſcere, ſed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed ſic eſt hæreticorum ingenium, quibus nunquam perſuaſeris, ne ſi perſuaſeris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium eſt ſuperbia, qua impulſi citiùs dixerint,

Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de ſua quamlibet falſa ſententia, quam ſemel tuendam
C ſuſceperint, diſceſſerint. Error hic non erat grauiſsimus. Humanum aliquid paſſus erat Brentius, ſi quod ipſum aliquando legiſſe dubium non eſt, id ei ſcribenti non ſtatim ſuccurrebat, verùm hæc tanta ſuperbia, tantáque perfractæ mentis in errore ſuo tuendo pertinacia, non iam eſt humana, ſed ſataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus inſuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc noſtrum detexit, nec tam erraſſe turpe, quàm errorem noſtrum agnouiſſe, nobis honeſtum eſſe ducimus, cùm humanum ſit errare, diabolicum autem, in errore perſeuerare.

Tandem Brentius locum hunc ita concludit: Quare Chriſtus non tradidit ſe ſimpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimorum congregationi captiuum. Sed videndum eſt, num fiat congregatio verè in nomine Chriſti, & num iudicetur ex Spiritu Chriſti, qui ſe ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis patefacit. Quæ eſt hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd ſe captiuum alicui Chriſtus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm ſit Veritas Chriſtus, fallere nequit, neque poteſt non præſtare quod ſemel eſt pollicitus.

Cõcluſio Brẽtij cõtra Synodorum autoritatem.

Reſponſio.

Andiuiſti iam lector, huc & illuc vertentem ſe Brentium, dum Euangelij locum hunc tractat, Vbi duo vel tres, & cætera, & quò magis extricare conatur, hôc

ſe magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum explicet eundem hunc locum A ſanctus ille martyr & Epiſcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Chriſti nomine mortem glorioſam oppetiit, perinde tamen acſi viueret adhuc, ſermonem ſuum ad noſtri temporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec ſe quidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis ſum. Corruptores Euangelij atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt: partim memores, partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab Eccleſia ſciſsi ſunt, ſic vnius capituli ſententiam ſcindunt. Dominus enim cùm diſcipulis ſuis vnanimitatem ſuaderet & pacem: Dico, inquit, vobis quoniam ſi duo ex vobis conuenerint in terra de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à Patre meo, qui in cœlis eſt. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis ſum. Oſtendens non multitudini, ſed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem prius poſuit, concordiam pacis antè præmiſit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem poteſt ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipſius Eccleſiæ, & cum vniuerſa fraternitate non conuenit? Quomodo poſſunt duo aut tres in nomine Chriſti colligi, quos conſtat à Chriſto, & ab eius Euangelio ſeparari? Non enim nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt. Cùm hæreſes & ſchiſmata poſtmodùm nata ſint, dum conuenticula ſibi diuerſa conſtituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. B Dominus autem de Eccleſia ſua loquitur, ad hos qui ſunt in Eccleſia loquitur, vt ipſi concordes fuerint, ſi ſecundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet ſint, impetrare poſsint de Dei maieſtate quod poſtulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis ſuis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis ſum: non homines ab Eccleſia diuidit, qui inſtituit & fecit Eccleſiam: ſed exprobrans diſcordiam perfidis, & fidelibus pacem ſua voce commendans, oſtendit magis eſſe ſe cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum diſsidentibus plurimis. Et poſt pauca: Quam ſibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli Sacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtum cùm collecti fuerint opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Audiſne Brenti, de quibus hic ſanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de iis qui ſe non diuiſerunt ab Eccleſia, ſed in ea pacem cum fratribus retinentes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contrà, qui vos ab Eccleſia Dei ſeparaſtis, quandoquidem extra Chriſti Eccleſiam colligimini, etiamſi quàm maximo numero congregemini, minimè verba iſta conuenire docet.

Cypr. de vero ſenſu illius, Vbi ſunt duo vel tres, &c.

Cypr. tract. 3. de ſimplicit. Prælatorum.

Tractat deinde Brentius tertiam Chriſti promiſsionem, Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Manifeſtum eſt, inquit, quòd Chriſtus hæc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam ſi habent titulum populi C Dei & Eccleſiæ, tamen non ſunt verè Dei populus & Eccleſia: ſed loquatur ea ad ſuos diſcipulos, hoc eſt, ad eum cœtum, qui verè eſt populus Dei & Eccleſia eius. Manifeſtum eſt Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populi Dei & Eccleſiæ, à qua vos vltrò ſeparaſtis: cùm idem & nos verè vobis dicere poſsimus, quod Nouatianis paulò antè dixiſſe Cyprianum audiuiſti: Non nos à vobis, ſed vos à nobis receſsiſtis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis eſſe nos peccatores agnoſcimus, quoniam tamen eundem, quem Patres noſtri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus diſceſsimus, verè nos eſſe populum Dei & Eccleſiam eius confidimus.

Sētētia Brentij de loco Matthæ. 28. Ego vobiſcū ſum vſq; ad cōſummationem ſeculi.

Reſponſio.

Iam incipit docere Brentius, qui ſint verè diſcipuli Chriſti, & quæ ſit vera eius Eccleſia: Hîc, inquit, reſpondemus non noſtris verbis, ſed Chriſti: Si vos, inquit Chriſtus, manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipſum. Ac mox: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & mãſionẽ apud eũ faciemus. Hæc omnia Brenti rectius nobis, quàm vobis cõpetere perſuaſum habemus. Nam in Chriſti ſermone manere nos indubi

Brentius de vera eccleſia.

Ioan. 15.

Ioan. 14.

Ibidem.

Reſponſio.

A indubitanter credimus, quem ſi minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus noſtris diligimus, vel hac ſaltem in re noſtram erga illum dilectionem declaramus, quòd nos ab illius corpore non ſeparamus, quòd alter alterius onera portamus, quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod ſi retinere vos quoque potuiſſetis Brenti, nunquàm per ſummam impietatem ab orbe terrarum vos præcidiſſetis.

Occinit iterum atque iterum eandem cantilenam cuculi more, totiéſque repetita crambe, modò non enecat lectorem. Sed quorſum attinet eadem tam ſæpè iterare? cùm præſertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

Redire tandem videtur ad propoſitum: Proprium eſt, inquit, officium principum, non vt quæuis ſacrificulorum & monachorum ſomnia pro oraculis Spiritus Sancti agnoſcant, non vt populum ſuum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obſeruare, ſed vt audiant Miniſtros Eccleſiæ docentes, & legant ipſi quoque Prophetica & Apoſtolica ſcripta, atque conferant cum iis doctrinam Miniſtrorum. De ſomniis, Brenti, cum Philippi diſcipulis agas, qui ſomnia ſui præceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco ſomnia habemus, quàm quo debent haberi ſomnia, ſiue ſint ea monachorum, ſiue Philippi, ſiue cuiuſcunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obſeruanda cogi quenquam per principes poſtulamus, verùm ad retinendas pias patrum noſtrorum traditiones. Philippus

De officio principum in rebus Eccleſiaſticis iudicium Brẽtij.

Reſponſio.

Philippus & Caluinus nõ tantum principibus tribuunt, quantum Brẽtius.

B eſt Brenti, qui cùm & ipſe libellum eodem argumento ſcripſiſſet, hortatus eſt principes, vt cùm eſſent impios veſtros cultus amplexi, pios noſtros mutarent, ac vi etiam ſuos ad impia veſtra dogmata ſuſcipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantum principibus tribuit, quantum in hoc tu. Nam ſpiritus miniſterium illis adimit, nec vſquam de doctrina religionis iudicandi poteſtatem permittit, ſed externæ tantùm eis diſciplinæ conſeruandæ tribuit officium, etiam in iis, quæ ad primam tabulam pertinent. Neque diuerſum ab eo ſentit Caluinus, qui & ipſe, quandoquidem Eccleſiam cogendi ciuili exercitatione poteſtatem habere negat, piorum regum ac principum partes eſſe dicit, legibus & edictis religionem ſuſtinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambroſij factum, de quo ſuprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiſcum potiùs, quàm tecum ſentire videtur. Nam & nos magiſtratum itidem vt ille, cuſtodem eſſe primæ & ſecundæ tabulæ legis, quod ad externam diſciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa ſcelera, punire ſontes, prohibere idololatriam veſtram & blaſphemias, vt ne pro verbo Dei verbum veſtrum populos vos venditare, néve adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è ſcriptura per vos productas, & in prauum ſenſum detortas. Debet magiſtratus, quam à Patribus ad patres quaſi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò veſtram vnà cum impiis cultibus veſtris abolere.

Calui. c. 8. Inſtitutionis.

Officiũ Catholicorum principum quale.

C Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici ſe videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc ſit munus, vt legitimos Sacerdotes agnoſcant, tradita ab eis & ipſi teneant, & populos ſibi commiſſos ſeruare curent, atque ita vtrique & principes & populi ſatisfacient muneri ſuo. At verò ſibi proprios magiſtros & doctores adſciſcere, aut quacunque demum ratione nothos & ſpurios miniſtros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam eos, & ipſi currebant, vel ſuſtinere, vel ſequi, quid aliud eſt quàm totum ordinem Eccleſiæ confudiſſe? Et in ſcholio, Principis Chriſtiani eſt, à legitimis Prælatis fidem ſuſcipere, & agere, vt ſui ſuſcipiant. Sed coaceruare ſibi impios, vel eos audire, qui non legitima miſſione & autoritate ab Apoſtolis deriuata docent, quid aliud eſt, quàm fures & latrones, qui non veniunt, niſi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt eſt amara veritas. Itaque conatur illud demonſtrare, quòd in noſtros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Eccleſiaſticos honores malis artibus contendere ſolebant. Vtinam autem pauciores eſſent ex noſtris, in quos & ipſos eadem quadrare poſſent. Sed intereà tamen optant hoc omnes pij vehementer, vt quod hac in parte peccatur à noſtris quoque nonnunquam, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque poſſit. Sed non minùs hîc in vitio eſt magiſtratus ipſe, quàm

Sotus quale principũ eſſe munus velit.

Hier. 23.

Ioan. 10.

Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego nõ mittebã.

Principes & magiſtratus faciunt quò min⁹ idonei Eccleſiis ſępe præficiantur.

qui ad Eccleſiaſticos honores hac via graſſantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Epiſcopos eligendi, quorum quaſi prærogatiuum ſuffragium ſequuntur Canonici: nec ab eo ferè diſſentire ſolent Romani Pontifices, qui & ipſi cùm eliguntur, ſi penes quos imperium eſt orbis propè totius Chriſtiani, minus in electione contentionis adhiberent, meliore loco res eſſet Eccleſiaſtica, minúſque multa haberent hæretici, quæ contra Pontificum electiones tanquam vitio factas obiicere poſſent: Verùm vtcunque ſe res habet, ordinem in Eccleſia retineri cum primis eſt neceſſarium: nam aliter obuiari Sataniſmo nequit, quem in Germania tantas iam radices fixiſſe videbimus: vbi ſi non alij verbi miniſterio functi eſſent, quàm quibus hoc munus ab ordinariis eorum Epiſcopis mandatum fuiſſet, nunquam iſtam, quam nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam eſſe miraremur. Quoniam autem in Confeſsione Chriſtiana ſatis copioſè de Ordine ſcriptum eſt, ad eam lectorem remittimus. Ardens ira & odio Brentius, ne Chriſma quidem ſacrum intactum relinquere potuit. Nam quod exiſtimat, inquit, eos non eſſe legitimos Eccleſiæ miniſtros, qui non ſunt vncti Chriſmate Epiſcopali, etiamſi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitiméque conficiantur, prodit partim inſcitiam ſuam, quòd non intelligat quæ ſit vera miniſtrorum Eccleſiæ ordinatio: partim incogitantiam ſuam, quòd non conſiderat, qui ſit huius controuerſiæ ſtatus. Non eſt quòd miretur pius quiſquam, ſi tam exoſum habent ſacrum Chriſma, quos etiam nominis pudet Chriſtiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Chriſtiani: quaſi poſsit extra Chriſtum Euangelium eſſe vllum. Meritò igitur inuiſum habent Chriſma, quos Chriſtianorum appellationis pudet. Nam Chriſtiani nomen ducunt à Chriſto: Chriſtus à Chriſmate, hoc eſt, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Chriſto videantur, nihil magis apud illos abominandum eſt, quàm vngi Chriſmate: quo & Reges & Sacerdotes vngi ſolitos eſſe in lege, manifeſtum eſt omnibus. Cùm itaque Deus noſter Chriſtus & Rex eſſet & Sacerdos, vnctus eſt & ipſe non ab hominibus, verùm ab ipſo Deo: non confecto oleo, ſed diuino Spiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur: Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copioſius id ab Euſebio quoque ſcriptum legimus. Neque verò propterea tantùm vocari Chriſtus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet, cuius qui volunt expertes eſſe, eis ab vnctione ſiue Chriſmate licet abſtinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuiſibiliter aliquem vngi poſſe, etiamſi non accedat oleum viſibile. Verùm iſta viſibilis, inuiſibilis illius vnctionis ſignum eſt, quæ ſanctis patribus tam eſt viſa non eſſe negligenda, vt ſine Chriſmate Presbyterum ne baptizandi quidem ius habere ſcribat Hieronymus. Conſtat autem vetuſtiſsimum eſſe morem hunc Sacerdotes vngendi. Anacletus Petri fuit ſucceſſor, cuius hæc verba ſunt: Ordinationes Epiſcoporum autoritate Apoſtolica ab omnibus qui in prouincia ſint, Epiſcopis, ſunt celebrandæ: qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniúmque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangeliis quæ prædicaturi ſunt imponentes, Dominica die hora tertia orantes, ſacráque vnctione exemplo Prophetarum & Regum, more Apoſtolorum & Moſi vngentes: quia omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu Sancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto Chriſmati eſt permixta: & hoc ritu ſolennem celebrent ordinationem. Et qui præceſsit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex ſacro Chriſmate perunctus, & in ciuitate conſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & pretioſus hominibus oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare debent omnes, eíque ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere, ſcientes quòd ſiue honor, ſiue iniuria quæ ei infertur, in Chriſtum redundet, & à Chriſto ad Deum. Scribit Egeſippus, cùm Romam proficiſceretur, cum plurimis Epiſcopis in variis ciuitatibus in itinere ſe congreſſum, tandem Romam veniſſe, & ibi manſiſſe, donec Aniceto Sother, & Sotheri ſucceſsit Eleutherius. In omnibus, inquit, iſtis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, ſicut lex antiquitus tradidit, & Prophetæ indicauerunt, & Dominus ſtatuit. Qui mos obſeruatus fuit Legis & Prophetarum tempore, quo Reges & Sacerdotes vngi conſueuerant, eundem in ordinationibus obſeruatum fuiſſe tum quoque narrat. Nam ſicut præclarè

Brentius ſacrũ Chriſma reprehendit.

Reſponſio. Cur hæretici nolint ferre Chriſma.

Eſaiæ 61. Euſeb. lib. 4. demõſtrationis, cap. 15.

Hier. contra Luciferianos Anacl. epi. 2. Quàm vetus & celebris mos ſit vngẽdi Sacerdotes.

Clem. epiſt. 2. ad Iaco. fratrem Domini.

Egeſippus libro 4.

A ſcriptum eſt à Cypriano: Ceſſantibus iis, quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Chriſtiano circuncíſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis myſterium religio Chriſtiana non contempſit, ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in Regibus & Sacerdotibus vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt huius gratiæ plenitudo. Et ſicut Chriſtus à Chriſmate dictus eſt, eò quòd ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot ſunt, conſortes ſint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Chriſto Chriſtiani. Cæterùm ſi quis propterea reiiciendum eſſe putat Chriſma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impoſitionem eadem ratione reiiciat, licebit: nam & ipſa Iudæorum fuit cæremonia quibus familiare fuit cùm aliquid commendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit duobus filiis Ioſeph: ſic ſuper caput hoſtiæ immolandæ manus imponebantur. Sed manuum impoſitionis, aiunt, fuit vſus in lege noua, Chriſmatis non item. Nihil in lege noua ſcriptum eſſe de Chriſmate fatemur. Verùm abſit, vt nihil niſi quod ſcriptū eſt, ſicut hæretici docent, recipiendū eſſe putemus. Non ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et ſcriptas & non ſcriptas traditiones teneri vult. Eſſe autem hanc Apoſtolicam traditionem, inter alios Baſilius quoque teſtatur. Fabianus verò ſanctus ille Pontifex & martyr, Chriſtum

Cypr. in ſer. de vnctione Chriſma.

Impoſitio manuū probata eſt cæremonia.

Gene. 48. Leuit. 1.

Chriſma etſi non ſcriptura probetur, reuerēter tamen habēdū.

2. Theſſ. 2.

Baſil. de Spiritu Sancto, cap. 24. epi. 2.

B ipſum ſcribit poſtquam cœnauit, Chriſma conficere docuiſſe: cuius non apud Latinos magis, quàm apud Græcos vſus fuit frequentiſſimus. Meminerunt enim eius 1. Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, 2. Tertullianus, 3. Chryſoſtomus, 4. Gregorius Nazanzenus, 5. Auguſtinus, 6. Ambroſius, Theophylactus: ac vix quiſquam eſt veterum ſcriptorum, qui Chriſmatis mentionem non faciat, ac plerique non ſine honoris præfatione. Intereà tamen non deſunt homines imperiti, qui per ſummum nefas cachinnis proſequi non dubitant, quod à cunctis priſcis illis ſanctis Patribus in ſumma ſemper veneratione fuit habitum. Adeò myſteria ferè iam omnia in ſummum contemptum venerunt, quæ ſi in vllo alio viſibili ſigno, tum in iſta Chriſmatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptiſma ſuſcepturus, quàm Chriſto nomen dat? non vt ocio marceſcat, ſed vt ſub ſignis illius militet? Quamobrem ſicut ante certamen vnguntur athletæ, quò ſint ad luctandum expeditiores: ita ſcribit Chryſoſtomus oleo Chriſmatis vngi baptizandum, vt ſibi tanquam athletæ ſpirituali luctandum eſſe ſciat contra Diabolum. Maius autem certamen incumbit iis, qui ſacris initiantur, qui Reges quidam ſunt ſpirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Eſt autem in oleo fructus, eſt & pinguedo: ramus cum fructibus quaſi pacis interpres, pinguedo luminis eſt miniſtra. Cùm itaque Sacerdos pacis & reconciliationis miniſter ſit, ſicut iam à nobis dictum eſt: cùm idem cæcorum quoque lumen eſſe debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chriſmatis oleo, ſui

1. Eccleſiaſticæ Hierarc. cap. 7.
2. De carnis reſurrectione.
3. Homi. 5. in Matth. oper. imperf.
4. In Apologetico.
5. Tract. 33. in Ioan. & ſer. 43. de verbis Domini, & lib. 2. contra literas Petiliani, ca. 104.
6. De iis qui initiātur myſteriis, c. 6.

Multa ī chriſmate myſteria cōcurrūt.

C muneris admonetur, vt miniſterium pacis & reconciliationis frequentet: ſiue populo Dei voluntatem annuncians, vt ſcire poſſit quæ ſit reconciliationis ratio: ſiue pro populo Deo preces offerens & ſacrificia, quibus propitius reddi queat: ſimul etiam quaſi lucernam geſtans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viámque ſalutis commonſtret. Miſcetur autem oleo balſamum, cuius arbor cumprimis eſt odorifera, quò meminerint Sacerdotes ita ſe gerere, ſic vitam ſuam inter homines inſtituere, vt cum Paulo dicere poſſint: Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Quod nemo niſi præditus virtute, cuius odor fragrantiſſimus eſt & ſuauiſſimus, rectè ſibi poteſt vſurpare. Verùm hac de re ſatis.

Chryſ. homi. 5. in Matthæ. Op. imp.

2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuerſiæ ſtatum Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui miniſterium docendæ & adminiſtrandæ Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio, ſine legitima & ordinata vocatione inuadere: ſcimus ne in politia quidem nedum in Eccleſia Filij Dei licere cuiquam publicas functiones abſque legitima vocatione & autoritate vſurpare: Sed hoc quæritur, num Aſotus & Prælati eius, qui ſunt hoſtes doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere perſequūtur, ſint vera illa Filij Dei Eccleſia, à qua miniſtri ordinationē petere debeát. Hoſtes doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ vos eſtis, Brēti, nō nos: nec ad veram

In quo ſtatū controuerſiæ Brentius ponat.

Reſponſio.

illam Filij Dei Eccleſiam vlla ratione pertinetis, cùm à Chriſto & ab eius corpore vos præcideritis,quod ſuo loco docebimus.Pergit Brentius:Hoc quæritur, num Petrus,Ioannes & reliqui Apoſtoli non prius debuerint Hieroſolymis prędicare Euangelium Chriſti,quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius ſucceſſor Aaronis? Nihil eſt Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obiicias:iam enim tum impleta fuit illa ſcriptura,Periit lex à Sacerdote.Iam venerat ille Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, qui & legi & ſacerdotio Aaronis finem impoſuit, & in illa nouiſsima cœna nouum Sacerdotiũ ſecundum ordinẽ Melchiſedech inſtituit. Ab hoc ordinati ſunt Apoſtoli, ab Apoſtolis deinceps alij. Et hæc eſt legitima ſucceſsio,de qua gloriamur, quæ à Chriſto & ab eius Apoſtolis ſumpſit originem:cum Anna verò & Caipha nihil nobis eſt rei. Itaque non minus abſurdè feciſſent,qui cùm ſemel ordinati,& ad prędicandum Euangelium miſsi fuiſſent à Chriſto Pontifice, qui fuit Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ſi nihilominus ab Anna & Caipha ordinari petiuiſſent: quàm ſi quis noſtro æuo ab Epiſcopo ſuo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunque tandem alio de grege veſtro ſibi manus imponi poſtularet. Quid ergo, inquit Brentius,ſi Romanus Pontifex fiat Caiphas? an non ſine autoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Eccleſia, ad quam conſenſu magiſtratus & populi eius vocatus eſt, Euangelium Chriſti annunciare, & ſacramenta eius adminiſtrare? Quid ſi cœlum ruat Brenti? Pontificem fieri poſſe Caipham, vt apertè Chriſtum oppugnet, nemo pius credet, qui modò Chriſti preces quas ad Patrem fudit,vt ne Petri fides in ſucceſſoribus eius deficeret, efficaces fuiſſe, & eum exauditum eſſe pro ſua reuerentia, perſuaſum habet. Ac demus fieri poſſe quod vos vultis, quòd non exaudiuerit Chriſtum deprecantem pater: quódque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo ſucceſſore deficere permiſerit: non ideo ſtatim in omnibus aliis Epiſcopis defeciſſe putabitur: neque propterea licebit magiſtratui populóque ſibi quenquam adſciſcere,& ei prædicandi verbi Dei, miniſtrandorúmque ſacramentorum poteſtatem permittere,niſi prius examinatus ab Epiſcopo ſuo Diœceſano fuerit & approbatus: cuius,& non magiſtratus aut populi munus eſt, de doctrina religionis iudicare, quíue ſit idoneus reconciliationis miniſter decernere. Nuſquam in Prophetica & Apoſtolica doctrina reperies, quòd magiſtratus aut populus poteſtatem habuerit ſibi miniſtros conſtituendi: quin illud in Actis Apoſtolorum reperies, quòd Prophetis & Doctoribus miniſtrantibus Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos, Tunc ieiunantes & orantes, imponentéſque eis manus,dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſsi à Spiritu Sancto,abierunt Seleuciam:& cùm veniſſent Salaminam, prædicabãt verbũ Dei,&c.Reperies de eodem Paulo iam non Saulo,& Barnaba,quòd cùm conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias Presbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino.Reperies,quòd Paulus Timotheum,& Titum conſtituit Epiſcopos: quódque Tito mandauit, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, non ſequendus eſt,non profanus magiſtratus aliquis, conſtitueret per ciuitates Presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte ſibi iuris vel populus, vel magiſtratus vſurpauerit,nuſquam in ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis inuenies: vt vos illarũ hoſtes illis omnia contraria docere,non autem nos,vnicuique perſpicuum eſſe queat.

Odioſa Brentij quæſtio.

Reſponſio.

Hier.7.

Hebr.7.

Act.13.

Act.14.

Tit.1.

A

B

C

Redit ad conuitia Brentius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos ſeruos Antichriſti. Quaſi verò ſuos non dixerit Lutherus, decies eſſe Sodomitis peiores. Sed quorſum attinet cum homine furioſo conuitiis certare? Profert exemplum de Ioſue,qui voluerit prohiberi quoſdam à Moſe,ne prophetarent,& audiuerit ab illo: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Déque diſcipulis qui querebantur quendam eiicere dæmonia,nec ſequi ipſos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non eſt aduerſus vos,pro vobis eſt. Videris oblitus eorum Brenti, quæ pauló antè dixeras: Negabas enim illud in diſceptationem venire, num liceat alicui miniſterium docẽdæ & adminiſtrãdæ Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio ſine legitima & ordinaria ſua vocatione inuadere,cùm ſciãt omnes,ne in politia quidẽ publicas functiones & adminiſtrationes abſq; publica autoritate vſurpare cuiquã ſibi licere,nedum vt id liceat in

Brentius conuitioſus.

Num.11.

Marc.9.

Reſponſio.

Eccle

A Eccleſia Filij Dei. Nunc productis ſcripturæ locis, contrarium demonſtrare conaris, vt licere credatur, quod anteà non licere ſcripſeras. Quid eſt quòd ſic ipſe tecum pugnas Brenti? Quòd ſi populũ omnem prophetare voluit Moſes, cur tu nefas eſſe putas, vt priuato ſuo arbitrio ſine legitima & ordinaria vocatione docendæ & adminiſtrandæ Eccleſiæ miniſteriũ quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus, Alios dedit Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas? Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? Cur idem honeſtè iubet ac ordine fieri omnia, ſi populum omnem prophetare fas eſt? Videtur hæc Brenti, per exceſſum quendam dixiſſe Moſes, non quòd efficaci voluntate cunctos prophetare voluerit, aut quòd vel ipſius, vel Domini fuerit hæc ordinatio. Nam ſi voluiſſet Dominus omnem populum prophetare, quorſum ſeptuaginta viros de ſenioribus eligere Moſen iubeat? quos, inquit, tu noſti, quia ſenes populi ſunt & magiſtri: & auferam de ſpiritu tuo, tradámque eis. Quare ſic hæc Moſes dixiſſe videtur, ſicut à Gregorio ſcriptum legitur: Fidelis prædicator optat, ſi fieri valeat, vt veritatẽ, quam ſolus loqui non ſufficit, ora cunctorum ſonent? Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Eccleſiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, inquis, Moſes duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm teſtetur ſcriptura, quòd fuerint de numero ſeptuaginta: quam etiam ob cauſam requieuit ſuper eos Spiritus Domini: nam & ipſi deſcripti fuerant inter ſeptuaginta. Quòd autem in caſtris remanſerant, & ad tabernaculum non exierant, non ex contemptu B fecêre, ſed ſicut etiam Procopio ſcriptum eſt, ex quadam animi ſubmiſsione, quòd ſe perceptione tanti muneris indignos iudicarent. Euênit igitur illis, quod euenerat Thomæ: qui cùm Spiritum Sanctum inſufflaſſet Chriſtus Apoſtolis, præſens non aderat. Quoniam autem ſe non malitioſè ſubduxerat, æquè Spiritum Sanctum ad remittenda peccata accepit, atque alij Apoſtoli: cùm anteà iam Apoſtolorum numero fuiſſet inſcriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Moſis ordinationem: quamobrem cauſa non erat, cur eos prophetare Moſes prohiberet. Cæterùm ex hac iſta doctrina veſtra Brenti, natus eſt Satanismus hic in Germania, de quo ſcripſimus initió. Nam dum omnes Apoſtolos, omnes Prophetas, omnes Doctores eſſe vultis, & quod proprium eſt munus Epiſcoporum, conſtituere miniſtros Eccleſiarum, id ad magiſtratum ſecularem & populum transfertis, factum eſt, vt in tot ſectas tam diſſectas diſſectos vos eſſe videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd ſi ſalua fuiſſet Epiſcopis ſua iuriſdictio, nec impediuiſſet quiſquam quò minus ipſi iuxta morem ab Apoſtolis traditum, & ad hoc vſque tempus in Eccleſia ſemper obſeruatum, Paſtores & Doctores ac Presbyteros conſtituerent, nunquam ea quæ terra non ita pridem fuit vnius labij & eorundem ſermonum, in hanc, quam nunc videmus Babylonem transformata, nec ſic miſerandum in modum nobiliſsima gens tot & tantis cladibus affecta & afflicta fuiſſet: quæ quicquid pertulit calamitatum per hos annos quadraginta, non eſt quòd alij cuipiam acceptum ferat, quàm iſtis tam mul-C tis Prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miſerit, qui quidem mittendi poteſtatem habuerit. In hunc igitur ſtatum vos Brenti Germaniam perduxiſtis, quorum omnes curæ cogitationéſque non aliò collatæ fuerunt, quàm vt ſederet populus veſter abſque Rege, abſque Lege, abſque Sacerdotio, abſque Ephoth & Teraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni diſciplina luxata, omnibus legibus diſſolutis, quid aliud quàm horrendam iſtam rerum omnium confuſionem ſequi neceſſe fuit? dum vnaquæque ciuitas, quin & Satrapa ferè quiſque pruriens auribus coaceruat ſibi magiſtros, & quod quiſque vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Epheſ. 4.
1. Cor. 12.
1. Cor. 14.
Lib. 22. Moraliũ, cap. 24.
Ioan. 20.
Vnde natus in Germania Sataniſmus.
Ozeæ 8.

Inſectatur iterum Brentius Petrum à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legem Imperatoris Theodoſij, qui iubet ſubditos eam agnoſcere religionem, quam Petrus docuit, & quam ſequuntur Damaſus Pontifex Romanus, & Petrus Epiſcopus Alexandrinus. Non videt, inquit, præ animi ſui impotentia, quid pro ſe, quid contra ſe dicat. Primùm enim Petrus Apoſtolus veram & rectam docuit religionem. Ac Damaſus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) ſequuti ſunt. Nos autem nunc loquimur de Pontificibus & Epiſcopis, qui docent & ſequuntur impiam religionem, & qui tantum abeſt vt veram de pietate doctrinam agnoſcant, vt etiam eam ferro, igne, laqueis perſequantur:

Alia Brentij in Sotũ ſuggillatio.

vúltne

vúltne Aſotus vt etiam tales ſequamur magiſtros & Sacerdotes? Det nobis Petros A
Apoſtolos,det nobis Damaſos Romanos,& Petros Alexandrinos, qui veram & ſyn-
ceram Apoſtoli Petri doctrinam ſequuntur,& habebit pios Principes,non auditores
tantùm,ſed etiam adiutores. Imò tu Brenti,præ animi tui impotentia, dum iuxta no-
Reſponſio. Romanæ Eccleſiæ vindicans dignitatem. men tuum ardes odio Romanæ ſedis & Catholicorum Epiſcoporum, nō vides quòd
ipſe contra te loquaris. Quos enim nos tibi damus alios, quàm Petros Apoſtolos, Da-
maſos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non poſsimus, ab
iſtorum ſanctitate Pontifices noſtros longius eſſe remotos, certum tamen illud eſt &
indubitatum, quòd non in alia religione verſantur, quàm in ea, quam diuum Petrum
Apoſtolum tradidiſſe Romanis, quámque Damaſum Pontificem, & Petrum Alexan
driæ Epiſcopum ſequutos eſſe conſtat. Ac primùm, quod ad Petrum Apoſtolum atti-
net, quis eſt alius, de cuius in doctrina ſucceſsione magis gloriemur? cuius etiam epi-
ſtolas Canonicas vnde vos habetis præterquam à nobis, à quibus diſceſsiſtis? Quod
Damaſ. epiſt. 4. autem ad Petri ſucceſſorem Damaſum Romanum Pontificem attinet, producemus
aliquot è ſcriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique poſsit, vóſne an nos in ea
religione verſemur, quam ipſum eſſe ſequutum ſcripta eius indicant. Extat eius epi-
ſtola numero tertia ad Stephanum Archiepiſcopum, & ad Concilia Africana, in qua
Romanam ſedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticē vo-
cat Eccleſiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ poſſunt aliquā recipere du-
bitationē, referri debere: abſque cuius autoritate cauſarum Eccleſiaſticarum quere- B
las definire minimè licere, & ad eam appellare debere cenſet. Synodū ſine eius auto-
ritate fieri non eſſe Catholicū dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non ſint illius
autoritate fulta. Ecce tibi damus Damaſum Brenti. Num autē idem tu quod ille hac
in parte doces? qui ſic es implacabilis odij cuiuſdam facibus erga Romanam Eccle-
ſiam accenſus, vt citius eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hieroſolymitanam,
quàm hanc, cuius ipſe etiā vnus omnium Chriſtianiſsimus Imperator Carolus ſe fi-
lium eſſe profitetur, ac præ ſe fert, atq; adeò gloriatur, pro matre veſtra agnoſcas: cùm
tamen non ſolus ſit Damaſus, qui de Romana ſede tam magnificè ſenſerit. Fecerunt
idem pij omnes & qui præceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autem
Iulius Pont. ad Orientales Epiſcopos. attinet omnium teſtimonia proferre? Qui pręceſsit Damaſum Iulius ita ſcribit: Sicut
beatus Petrus primus fuit omnium Apoſtolorum, ita & hæc Eccleſia, Domino inſti-
tuente, prima & caput eſt cæterarū, vt ad eam quaſi ad matrem atque apicem, omnes
maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſcoporum recurrant. Vides, vt hîc matrem alia-
rum eſſe dicat Romanam? Ante quem etiam Cyprianus ſanctus martyr & Epiſcopus,
Cypria lib. 1. epiſt. 8. Bernard. ad Eugen. matricem eam & radicem Eccleſiæ Catholicę vocat. Quid autem Bernardus? ex quo
tu pleraque collegiſti, quibus Romanos Pontifices in odium & inuidiā adducere poſ-
ſes. Eſt ita, quod illi ſicut aliis piis omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer diſpli-
cuerunt, & ea grauiſsimè, ſi quiſquam alius, quinque libris ad Eugenium conſcriptis, C
eſt inſectatus. Sed nunquid ideo ſanctę ſedis huius autoritati quicquam detrahit? Imò
verò in ſecundo libro tantum illi tribuit, quod ad perſonā attinet quam gerit, Roma-
Bern. lib. 4. ad Eugen. ni Pontificis, vt etiam ipſi Petro plura tribuere non potuerit. Et in alio quodam libro
matrem nihilominus Eccleſiarum Romanam Eccleſiam appellat. Dolet multis piis
Brenti, quòd qui ſuccedunt in cathedram & doctrinam Petri, non æquè ſuccedunt
omnes in ſanctitatem Petri, plurimáque Romanæ curiæ vitia multorum oculos vehe-
menter offendunt. Sed qui ſumus nos, qui ſeruos iudicemus alienos? ſuo illi Domino
Rom. 14. ſtant aut cadūt, ſtatuet ille de quoque ſuo tempore, quod meritus quiſque fuerit. No-
bis certè iuſta cauſa non eſſe videtur, cur ſeparationis conſilia ſequamur, quòd malos
Cauenda ſeparationis cōſilia, dum mali Eccleſiæ præſunt. in Eccleſia nōnunquam præſidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus, vbi me-
liores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, nō magis in ſcriptis quorundam legimus,
quàm oculis ipſi noſtris, in moribus veſtris cernimus, non eſſe quenquam ferè, qui
veſtrum Euangelium ſit amplexus, qui non ſeipſo ſit factus deterior. Ad Picardos au-
tem vel Anabaptiſtas, vel Suenkfeldianos, apud quos maior elucere videtur ſancti-
Damaſus Brētij ſectā damnat. moniæ ſpecies, vt à matre noſtra Romana Eccleſia deficiamus, vos nobis autores futu
ros nō arbitramur. Verùm ad Damaſum noſtrū redeamus. Docet idē Damaſus in ea-
dem epiſtola, iudices Epiſcoporū iuxta Decreta Canonū, Epiſcopos eſſe debere. Tu

Brenti

A Brenti contra Decreta Canonum, etiam Laicos Eccleſiaſticarum cauſarum iudices eſſe vis. Meminit ibidem & Sacerdotum & ſacrificij: & in ea quæ proximè ſequitur epiſtola, Miſſæ quoque nominatim. At vos à Satana magiſtro veſtro docti, ſicut fatetur dux & anteſignanus veſter Martinus Lutherus: qui ſecum hac de re diſputaſſe Diabolum, & fortiora quàm quæ refellere poſſet contra Miſſam argumenta produxiſſe ſcribit: ab hoc magiſtro docti vos, & Sacerdotium, & ſacrificium prorſus omne ſuſtuliſtis: neque Miſſæ vel ſacrificij nomine quicquã eſt apud vos magis abominandum. Et intereà dicis, Da mihi Damaſos, & audiam. Meminit idem in quarta epiſtola conſecrationis virginum, de erectione altaris, de vnctione ſacrationéque, de Eccleſiæ dedicatione, de Chriſmatis confectione, de baptizatorum frontibus Chriſmate ſignandis, de formatis epiſtolis mittendis, de populo benedicendo. Quid? An hæc omnia vos Brenti, propria veſtra temeritate non abrogaſtis? Meminit etiam, ſicut ab Iuone qui Gratianum præceſsit, ſcriptum eſt, quòd Metropolitanus infra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem ſuam exponendam, palliúmque ſuſcipiendum, ad Apoſtolicam ſedem mittere teneatur. Num idem vos Brenti, faciendum eſſe putatis? Iam de traditionibus audi quæ ſit Damaſi ſententia: Quæ Apoſtolorum, inquit, prædicatione, & patrum inſtructione percepimus, ſemper tenere debemus, ne aliqua noua ſemper cudere videamur. Et alio loco, Sanctorum Canonum voluntariam transgreſsionem, blaſphemiam eſſe dicit in Spiritum Sanctum. Num hæc Brenti, cum

Lutherus de Miſſa angulari.

Iuo lib. 1. decretorum.

Dama. epiſ. 3.

B veſtro de traditionibus dogmate conſentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damaſos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi quidem nihil ſcriptorum eius videre licuit, præter Canones quoſdam ex ſermone de pœnitentia, quibus præſcribitur, quæ ſit iniungenda pœnitentia his, qui tempore perſequutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam adiici vult quadraginta dies, quibus ieiunent. Cedo Brenti, num vos talem pœnitentiam iniungere cuiquam conſueuiſtis? quin cachinnis eam potius exploditis. Docetis enim, quandoquidem Chriſtus pro peccatis noſtris ſemel ſatisfecit, nulla deinceps opus eſſe ſatiſfactione noſtra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem ſequutus eſt Petrus Apoſtolus: Chriſtus, inquit, paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idem Petrus Apoſtolus: Satagite vt per bona opera certam veſtram vocationem faciatis: vos excluſis bonis operibus, fidem ſolam ſufficere docetis. Eſtne conſentiens hæc veſtra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini aut Damaſi, verùm Petri Apoſtoli doctrinæ? Iámne vides Brenti, nos eſſe, qui verſamur in ea religione: quam vertex Apoſtolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quámque Pontifex Romanus Damaſus, & Petrus Epiſcopus Alexandriæ ſunt ſequuti? Vos autem in quauis alia potius, quàm in eadem hac religione verſari: cùm eam partim riſu proſequamini, partim horrendis blaſphemiis inſectemini, nec ſit eâ quicquam

Idem ad Aurelium Carthaginen. Epiſco.

De Petro Alexandrino.

1. Pet. 2. Matth. 3. 2. Pet. 1.

C apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari, Da mihi Petros Apoſtolos, da Damaſos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus ſuis viuentes, nec viua voce ſententiam ſuam exprimentes, ſed ſpirantes adhuc in monumentis literarum, quæ poſt ſe reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia conſentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non poteſtis. Nam ſi maximè negare velitis, vel ipſi libri veſtri vos mendacij conuincent, omni genere blaſphemiarum referti.

Tandem aliquando Brentius ad cauſam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc ſcripto ſuo propius acceſsit: nam extra cauſam ferè cætera loquutus eſt, nec multùm ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Eccleſiaſtica hiſtoria demonſtrare conatur, quòd in cauſa fidei Theodoſius iudex inter Epiſcopos fuerit. Mirũ eſt autem, ſi potuit hoc Ambroſium latêre, qui vixit eodẽ illo tempore, qui funebrẽ etiam orationẽ illi cõſcripſit. Qua confidentia autẽ auſus ille fuiſſet ſcribere Valentiniano, qui cum Theodoſio ſimul imperauit: Quando audiuiſti Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe, ſi quid eiuſmodi factum à Theodoſio fuerat? Nónne reſpondere potuiſſet Imperator: Audiui quòd fecerit hoc imperij mei conſors nuper

Theodo. Impera. an iudex inter Epiſcopos fuerit.

adeò

adeò Conſtantinopoli Theodoſius? Deinde verò hoc ipſo Theodoſio Imperante, fuit habitum Concilium Aquileienſe, priuſquàm Oecumenicum illud Conſtantinopoli, vbi hęc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, ne diſsideant Sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileienſem ciuitatem Epiſcopos iuſſeramus. Neque controuerſiæ dubiæ ſententiæ rectiùs poterant experiri, quàm ſi obortæ altercationis iudicium in interpretes ipſos conſtituiſſemus Antiſtites, vt videlicet à quibus proficiſcuntur inſtituta doctrinę, ab eiſdem diſcordia eruditionis repugnantia ſolueretur. Quæ cùm eſſent lecta, dixit Ambroſius, qui præſens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Chriſtianus conſtituit Imperator, noluit iniuriam facere Sacerdotibus, ipſos interpretes conſtituit Epiſcopos. Hîc laudat eo nomine Theodoſium Ambroſius, quòd is non alios, quàm Epiſcopos iudices eſſe voluerit, quod idem paucis interiectis facit Euſebius quoque. Inde coniecturam facere licet, quòd ſibi in cauſa fidei nunquàm iudicium Theodoſius arrogauerit, qui quid ſui, quid Epiſcoporum eſſet muneris, vel ex his quæ geſſerat anteà Conſtantinus anteceſſor eius, cognoſcere potuit.

Expeditur locus in hiſtoria Socratis.

Quid igitur de Socratis hiſtoria dicemus? Quòd ſi Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitaſſet, nec præteritis quibuſdam ea ſola produxiſſet, quæ ad ſuum inſtitutum probandum facere videntur, facilè cuiuis perſpicere licuiſſet, nihil præter officium ſuum Imperatorem feciſſe. Nam in exordio capitis illius, ex quo nonnulla profert Brentius, omnia Theodoſium de Nectarij Conſtantinopolitani Epiſcopi conſilio feciſſe ſcribitur, ex quo perſpicuum illud fit, quòd non ſibi de cauſa fidei iudicandi poteſtatem vllam Imperator vſurpauerit, ſed quod à Catholicis Epiſcopis præſcriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipſe ratum habuerit, & ab omnibus ſibi ſubiectis haberi ratum inuiolatéque ſeruari iuſſerit.

Praxis & mos veteris Eccleſię de iud cā da cauſa Religionis.
Conſtantini exemplum.
Euſeb lib. 3. de vita Conſtantini.
Socr. li. 1 c. 8.
Theod lib. 1. cap. 7.
Aug. epi 166. & epiſto. 48. & 166.
Ruffin. lib. 1. cap. 2.
Conſtantini oratio ad epiſcopos contentioſos.

Sed quoniam vrget nos hîc Brentius, quæ fuerit Eccleſiæ praxis hac de re, quídque ſit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis annis, paucis perſcribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerſo terrarum orbe trecenti, decem & octo Patres. Venerat eò Conſtantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Euſebius, quòd cum paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non priùs conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi. Cúmque de concordia & pace pleraque diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit. Quod ita factum eſſe, præter Euſebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt: Vides quemadmodum iſte nullas iudicandi ſibi partes ſumpſerit, ſed admonitione facta de pace & concordia dogmatum inquiſitionem Epiſcoporum ſententiæ permiſerit. Cui teſtimonium hoc Auguſtinus quoque tribuit, quòd cum Donatiſtæ cauſam Ceciliani ad Imperatorem Conſtantinum detuliſſent, non fuerit auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, ſed eam diſcutiendam ac definiendam Epiſcopis delegarit, quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſiæ, cum multis collegis ſuis. Scribit de eo Ruffinus quoque, quòd cum Epiſcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quoſdam protuliſſent, quibus ſe accuſabant inuicem, ſuſcepit à ſingulis libellos & eos omnes in ſinu ſuo continens, nec quid in eis contineretur aperiens ait ad Epiſcopos: Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi. Et ideo nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari, propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudicium, & veſtra iurgia, quæcunque ſint, ad illud diuinum reſeruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati eſtis dij, & conueniens non eſt, vt homo iudicet deos, ſed ille ſolus, de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in Synagoga deorum in medio autem deos diſcernit. Et ideo iis omiſsis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, abſque vlla animorum contentione diſtinguite. Cùm hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarum libellos iuſsit exuri, ne innoteſceret vlli hominum ſimultas Sacerdotum. Hæc Ruffinus. Habuítne tanquam ſeruos Epiſcopos Imperator hic Brenti? Num autem eſt veriſimile, quòd cùm recens hoc fuiſſet illius exemplum, ſecùs aliquid facere Theodoſius in animum induxiſſet, quàm ab hoc Imperatore laudatiſsimo factum eſſe meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur ſubſcriptiones

Pſalm. 81.

A Epiſcoporum trecentorum, decem & octo. Cæſaris Conſtantini ſubſcriptio nulla reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Sylueſtri Romani Pontificis, Hoſius Cordubenſis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Sylueſtrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore cõfirmari petiuerunt, quod in Synodo fuerat ab illis conſtitutum.

Epiſcopi ſubſcribunt Synodo, nõ Imperator.

In ſecunda Synodo quæ enumeratur inter Oecumenicas Conſtantinopolitana, nihil aliud actum eſt à Patribus, quàm quòd ſententiam Damaſi, quam ille paulò antè congregato Romæ Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunomium tulerat, probarunt, & eam ſunt ſequuti. Quo nomine ſcriptis ad Damaſum literis, vt ſibi congauderet ab eo popoſcerunt. Quicquid igitur à Theodoſio factum eſſe ſcribit Socrates, iuxta Nectarij conſilium ex autoritate Damaſi Papæ factum eſt: quæ cauſa fuit etiam, vt vna cùm collegis ſuis ediceret, vt in tali religione cuncti populi ſibi ſubiecti verſarentur, quam Pontifex Damaſus ſequeretur. Subſcripſiſſe cẽtum quinquaginta Epiſcopi leguntur: quod Imperator ſubſcripſerit, in actis non inuenitur.

Aliud exemplum de Synodo Conſtãtinopol.

De ſumma Trinitate Cunctos. & Sozo. lib. 7. cap. 4.

In tertia Synodo, quæ fuit habita Epheſi, Celeſtini Romani Põtificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epiſtola Celeſtini: quam ſequuti Patres Neſtorium condemnauerunt, & ab Epiſcopali dignitate vniuerſóque ſacerdotij collegio alienum eſſe decreuerunt: ſicut in hiſtoria ſua ſcribit Euagrius. Ad hãc Synodum Imperator Theodoſius miſit loco ſuo Candidianum. Sed nunquid vt iudicaret de
B cauſa fidei? Audi Brẽti ſcribentem ipſum qua de cauſa miſerit. Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificus comes ſtrenuorum Domeſticorum, tranſire vſque ad ſanctiſſimam Synodum veſtram: ac in nullo quidem quæ facienda ſunt de piis dogmatibus quæſtiones communicare. Illicitum nanque eſt, eum qui non ſit ex ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipſe Theodoſius formulam à ſe deputato præſcripſerit, vt ne ſe tractatibus Eccleſiaſt. immiſceret, néue de cauſa fidei ſibi iudicium arrogaret, ſed tuendæ conſeruandæque tantum tranquillitatis cauſa Synodo intereſſet: quemadmodum is illicitum eſſe iudicauerit, Imperatorem Eccleſiaſticis ſe negotiis immiſceri. Et eſt veriſimile, quòd illicitum eſſe iudicauit ipſe, hoc aliquando ab ipſomet factum eſſe, vt ſe pro iudice in cauſa fidei gereret? Qua autem ex cauſa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & principibus ad Synodos nuntij, planum tibi Brenti, faciet eiuſdem Imperatoris epiſtola, quam ſcripſit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos miſerat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Epheſi congregata, cuius acta ſunt in Concilio Chalcedonenſi reſciſſa: quos mittere ſe ſcribit, non vt de cauſa fidei iudicent; Sed valentes, inquit, noſtris iuſſionibus miniſtrare, de iis quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta: & nullum fieri tumultum permittere: ſed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentem ad læſionem ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quam ſententiam ſcripſit idem Imperator ad Proclum quoque Aſiæ
C proconſulem. Extat eiuſdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epiſtola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo quarto, cuius hæc verba ſunt: Nos ſanè non patiemur, vt ſimul & vrbes & Eccleſiæ turbẽtur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circunquaque ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſt hac erimus. Et hîc fatetur Theodoſius, de controuerſia religionis non ad ſe, ſed ad eos qui præſident ſacerdotio, iudicium pertinere. In hac tertia Synodo ſubſcripſerunt ducenti Epiſcopi: quòd ſubſcripſerit Imperator, ex actis non apparet.

Tertium exemplum. Euag. lib. 1. cap. 4.

Verba Theodoſij.

Cur Cæſares & principes mittant Legatos ad Cõcilia Oecumenica.

Cyrillus Epiſt. 4.

Quarta fuit Synodus Chalcedonenſis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipſe, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiam præſtaret Concilio: quod ipſo abſente ſe ad Concilium non occurſuros dicerent. ſicut in Breuiario ſuo ſcripſit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. narrat enim ipſe: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad oſtendendam virtutem: vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Ad hoc ſe ſcribit veniſſe, vt quæ decreta eſſent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obſeruarentur, autoritate ſua Imperiali prouideret. Extat autẽ epiſtola Pulcheriæ Auguſtę

Quartum exemplum Martiani Imper. Libera. ca. 3.

inter præambulares Epiſtolas in Synodum Chalcedonenſem, qua monet Bythiniæ Stragetum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, déque locis ipſis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hæc Pulcheria, ſicut vitæ ſanctitate perpetuáque virginali pudicitia inſignis, ita ſumma autoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuiſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo conſtituta, cúmque de ipſius ſententia mortuo fratre Martianus fuiſſet Imperator deſignatus, fuit nihilominus imperij conſors, ac vnà cum illo Chalcedonenſi Concilio interfuit. Quæ cùm nondum eſſet quintumdecimum annum egreſſa, ſcribit Sozomenus, eam ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritum accepiſſe, eiúſque ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Neque verò non paritum eſt huic Pulcheriæ mandato. Nam in actis Concilij Chalcedonenſis ſemel & iterum voces hæ fuerunt emiſſæ: Synodus Epiſcoporum eſt, non clericorum, ſuperfluos foràs mitte, vt quod à Pulcheria præceptum, id autoritate Synodi confirmatum eſſe videamus. In eadem Synodo ſcriptum reperitur, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere, Epiſcoporum tantùm eſt. Subſcripſerunt nihilominus in ea Synodo ſic Epiſcopis volentibus, etiam presbyteri: Sed ita tamen, vt eſſet inter eos & Epiſcopos diſcrimen. Nam Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma: Flauius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Iudicans. Et alio quodam loco, definiens ſubſcripſi: Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius Presbyter ſubſcripſi. Sic vt iudices agnoſcerentur Epiſcopi ſoli, Presbyteri verò tanquam decretis eorum conſentientibus ſubſcriberent. Fuerunt in eadem Synodo iudices quoque ſeculares, ſed nihil aliud, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant, vociferationes prohibebant, ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant, vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Chalcedonenſis Concilij, vbi iudices & ſenatus dixerunt: Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione iidem iudices: Omnis tam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur, vt ſententia proferatur adeo amabilitate veſtra, vt cuncta ſua priùs & Eccleſiam recipiat, ſicut & ſanctiſſimus Leo Archiepiſcopus iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, Secundum decretum ſancti Concilij Theodoretus ſanctiſſimus Epiſcopus Eccleſiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de aliis nonnullis factum eſt. Hic iam vide Brenti, quod fuerit diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices: Hi decernebant quid credendum quidve faciendum eſſet, illi, vt quod eſſet ab eis decretum exequutioni debitæ mandaretur, procurabant, ipſi autem nullas ſibi iudicandi partes ſumebant. In hac quarta Synodo quidam reſipiſcentes Eccleſiæ ſunt reſtituti, quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alij nonnulli. Dioſcorus autem & Eutyches condemnati, factáque ſunt omnia iuxta ſententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paſcaſinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus miſſum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à patribus conſtituta confirmaret, quod ille fecit non grauatim. Cæterùm decretum illud, quo Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum proximum à Romano Pontifice locum habere pronunciatum eſt, præter legatorum ſuorum conſenſum, vt ratum haberet, adduci nulla ratione potuit. Subſcripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quòd autem Imperator, aut ex iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non indicant.

Pulcheriæ Auguſtæ autoritas & ſanctitas.

Sozom. lib. 9. cap. 2.

Actio. 1. Syn. Chalce.

Ibidem. Actione 1.

Diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices.

In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda Synodo, nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam, quantum ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit Imperator tum Iuſtinianus, cuius extat epiſtola, in qua ſe pro executore gerit,

Quintũ exemplum.

non

A non pro iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis autoritatem ſequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat. Ac ſcribit Photius in epiſtola ad Michaëlem Bulgariæ principem, de ſeptem Conciliis Oecumenicis, quòd fuit in vrbe Conſtantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio aderat, & quamuis ad ſacri cœtus conuentum promptus non eſſet, communem tamen Patrum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt centum ſexagintaquinque Epiſcopi, Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt autem & presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcripſi: presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantius interfuit, & multi cum eo viri illuſtres: qui itidẽ vt in Chalcedonenſi Synodo, glorioſiſſimi iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator nec quiſquam eorũ qui vocati ſunt iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in Chalcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, & ordines iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim ſcribitur: Imperator & ſanctum concilium dixerunt, Diſcurrat Georgius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſſimi iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, B poſteaquàm ſubſcripſerant centum ſeptuaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba, Et ſubſcriptio piiſſimi & Chriſto dilecti Conſtantini Imperatoris: Legimus & conſenſimus. Ac mox, Piiſſimus Imperator Conſtantinus dixit, Edicat ſanctum & vniuerſale concilium, ſi conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cúmque ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obſeruarent. Ac primus hic fuiſſe videtur (quantum quidem ex iis quæ extant Synodorum actis cognoſcere licet) qui concilij definitioni ſubſcripſerit: ſed non iudicans, verùm conſentiens tantum. Quod aliquot antè ſeculis etiam in Arauſicano ſecundo concilio factum legimus, à viris quibuſdam illuſtribus, vbi ſic illi ſubſcripſerunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clariſſimi præfecti prætorij, conſentientes ſubſcripſerunt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur ab Imperatore Baſilio, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij decretis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſſimum imperium noſtrum ſequutum præcedentes & iuſtiſſimos Imperatores, Conſtantinum videlicet Magnum, & Theodoſium ac Martianum & cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium deoamabilium Epiſcoporum. Sed quoniam poſtulat pręferri nos ſanctitas veſtra ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſſimorum vicariorum. Edocti enim ſumus C à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Baſilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis conciliis Imperatores ſubſcripſerint, poſt omnes Epiſcopos. Cæterùm in iis actis quæ typis excuſa ſunt, præterquam in ſexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licet. In hac ſexta Synodo condemnati ſunt, qui tantum vnam voluntatem & actionem in Chriſto eſſe contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorum eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexandrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà condemnati. Tum Theodorus Pharenſis, Paulus Conſtantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi ſunt quos Photius quoque recenſet inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non præteriiſſet proculdubio ſilentio, ſi quid de eo compertum habuiſſet: vt inde falſitas actorum ſextæ Synodi, quod ad Honorium attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agathonis Pontificis præſcriptum eſt ſequuta, cuius extat in actis pulcherrima epiſtola, de cuius ſententia Patres omnia decreuerunt.

Sextum exẽplum.

Primus ex Imper. Conſtantinus in Cõcilio ſubſcripſit nõ vt iudicans, ſed vt cõſentiẽs, & extremo quidem loco.

Septima Synodus habita eſt iterum Nicęę, de qua libet quę ſcripſit Photius quamuis verbis paulò prolixioribus, adſcribere, quoniam ad hæc quoque noſtra tempora valdè

Septimum exemplũ ex Synodo Nicæna ſecũda.

valdè ſunt accommodata. Hoc ſacrum, inquit, magnúmque concilium recens patefactam & barbaram hæreſim, quæ ab impiis & execrandis hominibus parta erat, diuina communíque ſententia ſimul cum ipſius autoribus condemnauit. Infelices enim homines iſti, verbis non confitentes ſe Chriſto vero Deo noſtro maledicere, factis omnia in eum maledicta & linguæ petulantiam congeſſerunt. Cúmque illum ſine medio, & ſine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam imaginem, omnem Chriſto inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Chriſti imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium ſceleratæ atque impiæ linguæ cogitationíſque ſonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipſam ignominiis afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, ſpectaculum Chriſtianis hominibus miſerandum, & ſola Chriſti hoſtium impietate dignum. Eadem & in reliquas ſacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus ſanguinem funderent, diríſque manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementiæ ſatietatem caperent homines peſſimi. Sacras Chriſtianorum notas & effigies non minùs quàm ſi gentium eſſent abominationes, imò verò magis, publicè deteſtabantur: Ex quo bellum grauiſſimum aduerſus Chriſtum & ſanctos eius commouebatur. Omnibus enim perſpicuum eſt, honorem imaginibus habitum ad eos tranſire quos illæ referunt. Verùm iſti noua Iudæorum Chriſti hoſtium progenies, dum Chriſti atque ſanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea perficiunt, in quibus patres ipſorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudæorum, ſingularíque alacritate patres ſuos ſuperare conantur. Et dum non audent in medio Chriſtianorum labris etiam Chriſtum abnegare, in eundem ipſum Iudaicum paternúmque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc oſtendunt imitationem, nec vllo conſiſtunt loco, ſed tanquam veneno hæreſis ebrij, huc illuc iactantur & ruunt, Chriſtianos enim ſe eſſe profitentur, & aduerſus Chriſtum debacchantur: Iudæos appellari ſe nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipſorum Chriſto inimicum imitantur & ſuperant, idololatriæ nomen vitant, & ſe in ipſos Chriſtianos diuináque Chriſtianorum ſanctáque myſteria nihilò idololatris leuiores præbent. Quamobrem ſanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ iſtius & multis ſeminibus commixtæ opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iudicauit. Imaginem autem Chriſti veri Dei noſtri, ex Apoſtolorum & ſanctorum Patrum traditionibus, & ſanctorum oraculorum teſtimoniis, ad honorem & venerationem illius, quem ipſa refert, adorandam atque colendam ſuffragiis omnibus cenſuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo, quo in aliis ſacris notis & formis ſanctiſſimæ latriæ vtimur. Neque enim in illis conſiſtimus, honorémque & adorationem concludimus, neque ad alios & diuerſos fines diſtrahimur, ſed per diuerſum & ſingularem ipſorum cultum & adorationem, quæ cernitur, ſacra conuenientíque, ac minimè diuiſa ratione animos noſtros ad inuiſibilem illam ſingularémque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extenſum eſt, & ſanguis ille, quo mundus vniuerſus purgatus eſt, emanauit, & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis ſignum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm ſemel in ipſo exemplari gratia & virtus exhibita ſit, & vſque ad exempla ſimilis vis ſe diffundat. Hæc igitur ſingula, nempe Chriſti imaginem, & ipſam crucem, cruciſque notam, cultu adorationéque proſequentes, honorem & adorationem non in ipſis concludimus, ſed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus eſt homo, & mortem propter nos pertulit contumelioſam. Sic & ſanctorum templa, & ſepulcra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Chriſtum verum Deum noſtrum, qui gloria ipſos affecit, collaudantes & celebrantes. Et ſi quid iis in myſticis & ſanctis noſtris ſacrificiis ſimile eſt, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum autorem & principem cauſam agnoſcimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac ſanctus ille beatorum atque ſacrorum virorum cœtus, non ſolùm imaginem Chriſti, quemadmodum diximus, verùm

Marginal notes:

Cõtra demolitores & cõtẽptores imaginũ Chriſti & ſanctorũ.

Sententia Synodi Nicęnę cõtra Iconoclaſtas.

De veneratione Sanctæ crucis.

Qua ratione honos imaginibus tribuatur & reliquiis, & templis, & ſepulcris ſanctorũ.

Margin letters: A, B, C

A verùm etiam immaculatiſſimæ ſempérque virginis Mariæ & Dominæ noſtræ Dei genitricis, & ſacras ſanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & ſanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis conſtituit & confirmauit. Per ipſas enim ad præſentiam quodammodò atque congreſſum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina naturámque ſuperante coniunctione copulamur cum illo, qui ſummus eſt rerum expetendarum. Hæc igitur ſapienter diuinæque ſeptimum illud Concilium decreuit, atque conſtituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam peſtem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriúmque decus & pulchritudinem Eccleſiam recipere oſtẽdit: & tanquam ſponſam non in fimbriis aureis, ſed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Chriſti ſponſi dexteram conſtitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conſpiciendam honorandámque demonſtrauit. In hac Synodo præſidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus protopreſbyter Eccleſiæ Romanæ, & alter Petrus præfectus ſancti Sabbæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæreſis hæc Iconomachorum à Gregorio Tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euerſæ fuerant imagines & eiectæ, percuſſit anathemate. Quod idem ſtatuit contra filium eius Conſtantium, qui ſui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerunt quidem in hac Synodo duo Senatores, ſed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur poſteà ſe tractatibus Eccleſiaſticis immiſcuiſſe. B Subſcripſerunt Epiſcopi trecenti ſexagintaſeptem, alium quenquam ſubſcripſiſſe non apparet.

Hucuſque Photius.

Leo Im. eiecit imagines, eiúſque filius Conſtãtius, vnde vterque excommunicatus.

In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator & ſubſcripſit, ſed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fide ſumeret, demonſtrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præſentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè verſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere: neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali Synodo aduerſari. Hæc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum eſt qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cœleſtes adepti ſunt claues, non noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunq; enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interiùs polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſúſque quantumcunque ſit Epiſcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt in ordine ouium conſtitutis, paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſupra nos ſunt quærendi & ambigendi? Oportet ergo nos cum timore & fide ſyn C cera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant: & nihil amplius quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autrem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Baſilius videtur Epiſcopos, quos Ambroſius oculorum in Eccleſia fungi ſcribit officio, de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium, Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, meritò in membris eius intentio Epiſcoporum, officia peragere cernitur oculorum: Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacunque religione ſit & ſapientia laicus, etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen non eſſe cenſet Baſilius, illi de cauſis Eccleſiaſticis ſermonem mouere, quòd proprium hoc ſit Epiſcopi munus: etiamſi multò ſit is in virtute ſapientiáque inferior. Idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſententiam ſequutus, qui in oratione ſexta, qua ſe excuſat, quòd ab Eccleſiaſtica functione tam diu abſtinuerit, ſic populum affatur: Vos oues nolite paſcere paſtores, neque ſuper terminos eorum eleuemini: ſatis enim eſt vobis, ſi rectè paſcimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legiſlatoribus. Deus enim nequaquàm Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis.

Octauum exemplum. Baſilij Impera. oratio piiſſima.

Etiam ſanctiſſimi laici indignos planè paſtores reuereantur & timeãt magisquàm iudicent.

Epiſcopi dicti oculi

Concil. Tol. cap. De dignitate ſacerdotali cap. 6. Pſal. 87.

Greg. Nazãzen. de officio laicorum erga paſtores.

Nemo igitur caput ſit, qui vix manus aut pes eſſe poſſit, ſiue membrum aliquod corporis honorabilius, ſed vnuſquiſque fratres in eo ordine in quo vocatus eſt, permaneat, licet etiam dignior exiſtat, in illóque magis præſentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret, nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria quàm cœleſtia ſunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Baſilij ſententia, in qua Gregorius quoque Nazanzenus fuiſſe videtur, qui fas eſſe non putat, vt iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipſo in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe Synodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquam ſacri canones conuenire ſeculares principes in conciliis ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos Synodis, exceptis conciliis vniuerſalibus, inueniemus. Neque enim fas eſt, ſeculares principes ſpectatores fieri eorum, quæ Sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator ſubſcribere noluerit, ſubſcripſerunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus Oſtienſis Eccleſiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperiùs leguntur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens, ad voluntatem eiuſdem eximij Præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vſi ſunt. Ignatius verò hac: Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & ſcripta ſunt concordans & definiens, ſubſcripſi manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph vices agens patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma: Baſilius, Conſtantinus & Leo perpetui Auguſti, in Chriſto Deo fideles principes Romanorum, & magni Imperatores, ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunque tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur.

Actio. 10. Non eſt principum & ſecularium, ſe cauſis & Synodis Epiſcoporum immiſcere.

Nota ſubſcriptionem Epiſcopi.

Atque hæ ſunt octo Synodi generales, quas enumerat Gratianus, neque enim plures ante ipſius tempora habitæ fuerunt. In iis omnibus non reperies Brenti, quòd quiſquam Imperatorum, aut principum, aut quorumcunque tandem laicorum in Eccleſiaſtica cauſa iudex eſſe voluerit, quòd Apoſtolicam hanc eſſe traditionem non ignorarent, vt ne laici ſe cauſis Eccleſiaſticis immiſcerent. Nam & in illo Hieroſolymitano Concilio nemo ſententiam dixit, præter Apoſtolos, quorum loca tenent Epiſcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apoſtoli & ſeniores (qui Græcè preſbyteri vocantur) videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè ſcribit Hieronymus principem in eo Concilio lati decreti fuiſſe. Poſt eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus ſigna & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquam tacuerunt, reſpondit Iacobus, & cætera. Hi ſunt omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis eſſe poteſt euidentius? Hunc itaque morem Apoſtolorum ſequuta ſemper eſt in Conciliis Eccleſia Dei, vt illi ſoli ſententiam dicerent in cauſis Eccleſiaſticis, qui loca tenent Apoſtolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentiniano Imperatore ſcribit Sozomenus, cùm per Epiſcopum Hypatianum verbis Epiſcoporum per Helleſpontum & Bythiniam agentium fuiſſet rogatus, vt Epiſcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, ſic eum reſpondiſſe: Mihi qui ſum in ſorte plebis, fas non eſt talia curioſiùs perſcrutari, Sacerdotes quibus iſta curæ ſunt, inter ſeipſos quocunque loco voluerint, conueniant. Hic eſt ille Valentinianus, qui nec intereſſe voluit, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta, ſed ſurgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi, vt iudicaret iudicium ſuum. Simile quiddam à Carolo Magno factum

Diſtinct. 16. cap. Sancta. Nonum exemplum eſt in primo Cõcilio Apoſtolorum.

Actor. 15.

Hier. in Epiſtola ad Auguſt.

Sozom. libr. 6. cap. 7. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.

Valentiniani Impera. erga Epiſcopos reuerentia.

A factum fuiſſe dicitur, in cauſa Leonis tertij Pontificis.

Vſque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Eccleſiaſticis cauſis ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iuſtinæ matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambroſius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòſt, ac informatus fide & inſtitutis Catholici principis Theodoſij, tanto in Ambroſium affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret, quem antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret, ſicut ipſe in quadam epiſtola ſcribit Ambroſius. Non diſſimile quiddam auſus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Baſiliſcus, qui circulares dedit literas, quibus Chalcedonenſe Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipſum fecit, Epiſcoporum ſuorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, ſententiam ſequutus, qui circularibus etiam literis eiuſmodi ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri poſſit. Sed has tamen ipſas literas circulares non ita multò pòſt aboleri & eis contrarias ſcribi iuſſit, ſicut apud, 1 Euagrium, 2 Liberatum, 3 Nicephorum ſcriptum reperimus. Ad eundem modum & Conſtantius, quo nihil in religione fuit inconſtantius, qui primus ex Imperatore Chriſtiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria ſua, ſed Epiſcoporum autoritate, quos frequen-

B ter conuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem autoritate Synodi iam fuerat Athanaſius condemnatus, tamen vide Brenti quantum ille poſitum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, ſicut ipſe ſcribit Athanaſius, pertrahere conabatur (ſed fruſtrà tamen) vt Athanaſij damnationi ſubſcriberet. Tam ardenti deſiderio nitebatur autoritate Epiſcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum eſſe ſciebat, ſicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum eſt. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab aliis fuiſſent, niſi Romani Pontificis conſenſus acceſſiſſet. Athanaſius autem ferendum non eſſe putauit, vt quicquam ſibi iuris arrogaret Imperator in Synodis Epiſcoporum. Qui ſic alicubi ſcribit: Qua fronte talem conuentum Synodum appellare audent, cui Comes præſedit? Et in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in ſpeciem Epiſcoporum iudicium, ſed interim facit quod illi volupe eſt, ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contrà iſta minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt, quòd iudicium Eccleſiæ autoritatem ſuam ab Imperatore accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ anteà Synodi fuère, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt, ſed neque Patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt, nec princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apo-

C ſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit, & cætera. Et prope finem, dicit eum Antichriſti imaginem induiſſe. Quis enim videns eum, inquit, in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudiciis Eccleſiaſticis, non meritò dicat, eum, illam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtaret Eccleſias, Abrogans Canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe? Vides Brenti, quæ fuerit Athanaſij ſententia de eo, ſi quis, non dico ſatraparum aut ducum, ſed Regum etiam & Imperatorum, principem ſe facere vellet Epiſcoporum. Et fecit tamen omnia Conſtantius, obtendens in ſpeciem, ſicut idem ſcribit Athanaſius, iudicium Epiſcoporum, quod ad ſe minimè pertinere ſciebat: Quare ſequi non præire, exequi quod eſſet ab Epiſcopis decretum, non ipſe decernere videri volebat.

Quid autem crudeliſſimus ille fidei catholicæ perſequutor Hunericus? cùm imperaſſet Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo, vt pro diſputatione fidei conſtituta die vnà cum Epiſcopis ſuis veniret, conflictum cum ſuis, hoc eſt, Arianis Epiſcopis initurus:

Etiam hæretici Imp. non arrogarunt ſibi iudicium de religione.

Amb. epi. 34.

Lib. 3. cap. 4. hiſtoriæ Eccleſi. 2. ca. 16. Breuiarij. 3. lib. 18. cap. 3.

Atha. in epiſ. ad ſolitariam vitã agentes.

Ammianus libro 15.

Athanaſius Apologeti. 2.

Athan. principes omnino remouet à cognoſcendis cauſis Eccleſiaſticis.

Ab exemplis tyrannorũ, vt Hunerici & Theodorici.

Victor lib. 2. perſequutionis Vandalicæ. In 4. Synodo Romana ſub Symacho Papa.

Eugenius verò reſpondiſſet: diſputationem legis cum adiutorio Dei ſe nullatenus declinare vel fugere: ſed ſine vniuerſitatis aſſenſu ſe non debere cauſas aſſumere eius fidei aſſerendæ: num ipſe iudex in ea cauſa eſſe voluit? Quamlibet ſæuus tyrãnus, hoc ſibi tamen non vſurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Qui erit cognitor: quis examinator? Notarius regis reſpondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidem Rex Theodoricus, minùs quidem ille ſęuus, ſed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Eccleſiaſticum: in Synodali arbitrio eſſe dixit, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de negotiis Eccleſiaſticis pertinere. Quantò fuit modeſtior hic Arianus, quàm tu Lutheranus? A

Ab exemplis Lutheranorum.

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re ſententiam audire? Proferam: vt veſtris vos telis confodiam. Gloriantur ſe Lutheranos eſſe, qui ſunt Confeſſionis Auguſtanæ. Atqui diſertis verbis in ea ſcriptum eſt: Secundum Euangelium, ſeu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis vt Epiſcopis, hoc eſt, iis quibus eſt commiſſum miniſterium verbis & Sacramentorum, niſi remittere peccata, item cognoſcere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere: & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccleſiæ. Neque verò diſſentit ab hac ſententia ſuæ confeſſionis Philippus in breui quodam ſcripto, quod de hac ipſa materia edidit. Nam ſicut anteà meminimus, non permittit is principibus de doctrina iudicandi poteſtatem, verùm cuſtodes eos tantum eſſe vult primæ & ſecundæ legis tabulæ, quod ad externam diſciplinam attinet, hoc eſt, ſicut nos interpretamur: vt meminerint ſe non ſine cauſa gladium portare, prohibeāt idololatriam B & blaſphemias: néue ferant pro Dei verbo verbum ſuum hæreticos populo venditare, néue propter voculas aliquot è ſacris literis productas, & in prauum ſenſum detortas, quod ab ipſis profertur, adorari tanquam Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorũ.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonſtremus, fas non eſſe, quod tu fas eſſe doces, vt ſecularis magiſtratus Eccleſiaſticis ſe cauſis immiſceat? Difficile quidem id eſſe videtur, ſed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Epiſcopis propter hæreſim ex communione piorum eiectus & Epiſcopatu priuatus Paulus Samoſatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Chriſtianæ fidei perſequutor. Paulus quoniam videbat Imperatorem eſſe Ethnicum, Epiſcoporum decretum contempſit, nec ab Eccleſiæ domo voluit abſtinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorẽ Ethnicum. Ille verò quamuis Ethnicus, non eſſe tamen ſui muneris intelligebat, vt inter Epiſcopos iudicaret. Sed conuenientiſſimè decreuit, ſicut ſcribit Euſebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Epiſcopi Italiæ & Romæ in dogmate concordes ſcriberent. Ita Paulus per ſummam ignominiam Eccleſia pulſus eſt. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator licere ſibi putauit, vt Epiſcoporum ſe iudicem conſtitueret, verùm ad ſuos iudices eos remiſerit. Et quod non modò Catholici, verùm ne hæretici quidem quamlibet ſæui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Chriſtianæ fidei perſequutores, Imperatores Ethnici fas eſſe ſibi putauerunt, vt inter Epiſcopos de cauſa fidei cognoſcerent: id tu Brenti fas eſſe contendis, non modò regibus aut principibus, verumetiam cuiuis de fece vulgi. Quæ eſt hæc animi tui impotentia? quod eſt iſtud tam ardens Apoſtolicæ ſedis & catholicorum Epiſcoporum odium? vt & ſuperioris, & huius ætatis noſtræ hæreticos, quin & ipſos Ethnicos peruerſitate ſuperare coneris, dummodò odio tuo pluſquam Vatiniano ſatisfacias? C

Euſeb. lib. 7. cap. 30. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.

Concluditur aduerſus Brentium eleganter.

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruerſè docetur à te, id ſe pientiſſimo regi & Domino meo probare poſſe? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Neſcit fortaſſe, quàm ſanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus ſit, quámque ſemper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc veſtro Sataniſmo. Quæ fuerit in Chriſtiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iageloniæ conſtantia, in ipſo operis huius initio paucis attigimus. Neque verò ſicut in aliis præclaris multis virtutibus, ſic & in hac, ſua laude caret inclyta domus Auſtriæ, cuius quanta fuerit ſemper, & nunc etiam ſit pietas, religio, ſanctimonia,

mani

A manifeſtum eſt orbi Chriſtiano vniuerſo. Atque ſic domus hæc cum Iagelonia coniuncta eſt, vt vna propemodum eſſe vtraque videatur. Nam ſicut pientiſſimus auus Sereniſſimi Regis mei Cazimirus Rex ante centum annos ex Auſtriæ familia, quá nulla eſt in orbe terrarum illuſtrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ regis & Archiducis Auſtriæ filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione præſtantiorem, vxorem duxit: ſic & hic Sereniſſimus nepos eius excellentiſſimi illius, & vnius omnium religioſiſſimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ Bohemiæque regis & Archiducis itidem Auſtriæ filiam Catharinam ſibi matrimonio coniunctam habet, quæ & ipſa pietate, religione, ſanctimonia, nulla ex parte proauia ſua Elizabetha inferior eſſe videtur. Cùm igitur hoc inter ſe certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia ſuſceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vſque vitæ ſuæ ſpiritum, Deo vires ſuppeditante, in eo quod cœpit, perſtabit.

Laus domus Auſtriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Auſtriæ familia Reginæ Poloniæ.

Vis autem ex Auſtriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm eſt proculdubio, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta ſex, errantem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profeciſſet, de conſilio Patrum ampliſſimorum, & eorũ qui ſacrarum literarum doctrina præſtabant, Martinũ veſtrum Lutherum, hæreticum pronunciauit. Ac miſſo nuncio ad vnum omnium Chriſtianiſ-

Exemplum poſtremi Imperat.

B ſimum Imperatorem, veréque Catholicum regem Carolum, poſtulauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt ſedis Apoſtolicæ ſententiam ſequutus, pœnas cõtra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à priſcis Imperatoribus Chriſtianis & Orthodoxis obſeruari ſolitum. Quid ad hæc pientiſſimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim ſe facturum oſtẽdit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer inſtabant, vt priùs hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſancta ſede Apoſtolica lati proceſſiſſet, nec illis negare, nec aliquid quod perſonæ ſuæ non eſſet, admittere voluit. Quamobrem ne ſecus aliquis factum hoc illius interpretari poſſet, in ſuo proſcriptionis edicto, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri voluerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognoſceremus: cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi, & plurimorum ita petentium ſatisfactione hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus & ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obſcurè tulerit, ſui non eſſe muneris, de doctrina religionis cognoſcere? Clariùs autem etiam id oſtendit,

Teſtimoniũ Imperatoris Caroli non ſuum eſſe de Religione cognoſcere, ſed Pontifi. & Synodi.

C cùm ei ante annos vigintiſeptem libellus Auguſtanæ confeſſionis oblatus, iudiciúmque fuiſſet illius requiſitum. Tum enim nulla circuitione vſus, reſpondit his, qui hoc à ſe poſtulauerunt: non velle ſe quicquam determinare, neque poſſe concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando Cõcilio generali. Agnoſcis, opinior, verba veſtræ confeſſionis Auguſtanæ. Sic ſibi religioſiſſimus hic Imperator nihil eorum vſurpare volebat, quæ ſui non eſſe muneris intelligebat.

Nunc audi non diuerſum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Sereniſſimi regis huius noſtri Sigiſmundus primus qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſſima Auſtriæ familia maternum ſuum genus duxit: ſanctus, inquam ille Rex, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm aliis heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuiſſe videbatur, cùm ab eo poſtularent itidem nonnulli (quibus rectè dici potuit: Neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitteret: reſpondit, officij ſui non eſſe, de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorum

Aliud exemplum Regis Poloniæ Sigiſmundi.

Matt. 20.

Exemplum Regis preſentis Poloniæ, quàm ſeduló curet is Religionē & obſeruet Epiſcopos.

eorúmque iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Num autem ab eo degenerauit Sereniſſimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt ſanctis ſancti ſui parentis veſtigiis incedat, quem ſui nominis gloria totum terrarum orbem impleuiſſe non ignorat. Itaque cùm anteà ſemel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita eſt, tum in proximis ſuperioribus comitiis Varſauienſibus, cùm itidem peterent nonnulli, quò de cauſa religionis cognoſceret, conſtanter admodum recuſauit, quòd non eſſe ſui muneris diceret: ſibi ſatis eſſe cum profanis cauſis negotij, nec eis omnibus diiudicandis vnum ſe ſufficere poſſe: Regem agere ſe, non Pontificem velle. Has illius voces Chriſtiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas, cùm præſentes in comitiis adfuiſſemus, auribus ipſi noſtris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoſcere vellet, ſuam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de iis rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem ſuſcipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Epiſcoporum, non autem ad comitia ſpectet. Cùm autem omninò res poſtularet, vt aliqua fieret religionis mentio, ſic rem proponi fecit, vt diſertis verbis nolle ſe diceret, vt de conſtituenda religione, quæ rectè pridem eſſet conſtituta: verùm vt de eo tantùm ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente ſe à regno prouideri poſſet, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conſeruaretur.

Quæ Vergerij temeritas.

Et putat Vergerius, qui non ſemel iam ſuæ conſtantis voluntatis tot nobis tam illuſtres dedit ſignificationes, eum vel à Chriſtianiſſimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obſeruat, Sereniſſimi & excellentiſſimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam æternis cœlorum gaudiis eſſe potitum confidimus, ſancti ſui parentis inſtitutis diſceſſurum, aut ſuiipſius diſſimilem futurum: vt ſuæ oblitus, alienam perſonam induat: & quibus de rebus ſemel iam orbis Chriſtianus iudicauit vniuerſus, de iis rectè an ſecus iudicata ſint, cognoſcendi ſibi ius arroget? Priùs oporteret, vt ei ſubderet orbem vniuerſum, ac tum demum hoc ei perſuadere conaretur Quanquam ſi feciſſet illud etiam, ne ſic quidem ſibi ſumeret Rex pientiſſimus, quod etiam eos Imperatores, ſub quorum poteſtate redactus fuit orbis vniuerſus, arrogare ſibi nunquam auſos fuiſſe, perſpectum habet.

Ad Regem Poloniæ apoſtrophe. Fides de qua contenditur hodie, quomodo Catholica cenſenda & vindicanda eſt.

Vide autem Sereniſſime Rex, quàm ineptum, quámque ſit abſurdum, & ab omni ratione prorſus alienum, quod admirator Brentij poſtulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non eſt huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & eſt Catholica, eſt omnium. Omnium, inquam gentium, regnorum, nationum: eſt orbis vniuerſi Chriſtiani. Et de eo quod omnium eſt, quod eſt orbis totius Chriſtiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis princeps aut rex (qui quotam illius partem obtinet) ſibi iudicium vſurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam ſanæ mentis habere putas? Etiam communi ſenſu deſtitutus eſſe videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignetur (quocunque tandem iudice ſeorſum aliquid ab orbe reliquo Chriſtiano de fide conſtituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidē hanc appellabimus? Polonámne, an Lithuanam, an Ruſſicam, an Pruſſicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, ſi fuerit ab orbe reliquo Chriſtiano diuerſa. Quid igitur aliud reſtabit, quàm vt expungamus illum articulum noſtræ fidei, Credo ſanctam Catholicam Eccleſiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Eccleſiam: quæ ſancta dici non poterit, ſi fuerit à reliquo Chriſti corpore, ſancta Eccleſia Catholica ſeparata.

Epilogus ad Regem adhortatorius. Aug. lib. 3. contra epiſtolam Parmeniani cap. 2.

Vidéſne iam Sereniſſime Rex, quàm ſint inepta, quàm abſurda, quàm cum ipſa ratione pugnantia, quæ iſti perſuadere tibi conantur? Nulla ſunt eorum alia, quàm ſeparationis conſilia, quæ vir ille ſanctus, prudens & doctus Aurelius Auguſtinus, pernicioſa, ſacrilega, & impia vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt ſeorſum ab illo, ſeorſum ab Eccleſia Catholica, nouam tibi fidem concedas, nouos ritus, nouas cæremonias inſtituas, vt maiores tuos ac noſtros etiam omnes, quin orbem Chriſtianum vniuerſum, aut cæcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce ſcripturarum hallucinati ſint, aut ſi quid in ſcripturis fortè

vider

A viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt ſchiſmaticus ſis & hæreticus, autores tibi ſunt ipſi ſchiſmatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu peſtilentiſſimis vocibus aures tuas accommodabis? horum pernicioſis conſiliis locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam quam & in publicis comitiis omnibus, & in priuatis colloquiis mihi non ſemel teſtatam feciſti, non facies pientiſſime Rex, non facies. Quin iſtas peſtes tu haud aliter atque Viperam & Baſiliſcum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum ſcripta dictáque non aliò, quàm & ad ſeditionem excitandam, & ad ſempiternum animarum interitum ſpectent omnia. Etiam atque etiam tecum conſidera, quem iſtiuſmodi conſilia rerum ſtatum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetuſtiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipſius periculo diſce potiùs, quantam ſecum ea res malorum iliadem adferat, ſi qua gens à Chriſto, à quo ſemel vocata eſt in gratiam, in aliud Euangelium transferri ſe patiatur. Sed nolo pluribus, ne de conſtantia tua, déque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè ſequitur capite, diſſerere incipiam

LIBRI SECVNDI

B

FINIS.

LIBER TERTIVS DE AVTORITATE SACRÆ SCRIPTURÆ AUTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

LIBER TERTIVS DE AVTORITATE SACRÆ SCRIpturæ autore Staniſlao Hoſio Epiſcopo Varmienſi.

DE quo capite ſermo nunc inſtituitur, in eo permultum eſſe poſitum facilè quiuis intelliget, qui vel Eccleſiaſticam hiſtoriam, vel acta Conciliorum, vel ſanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi ſic ad ſolas ſcripturas prouocabant, ſic ſolis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum eſſe cenſerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, ſed quem ipſi ſenſum attuliſſent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum ſuorum veſtigiis incedunt etiam noſtri temporis hæretici. Quemadmodum illi, ſicut à Tertulliano dictum eſt, de ſcripturis agebant, de ſcripturis ſuadebant, ſcripturas obtendebant, & hac ſua audacia ſtatim quoſdam mouebant, in ipſo verò congreſſu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum ſcrupulo dimittebant: ſic iſti quoque nunc faciunt ſcripturarum contortores, ſanæque fidei & bonorum operum extortores.

C

Mos hæreticorum, ad ſolas prouocare ſcripturas.

De præſcriptionibus hæreticorum.

Quos eo quidem nomine quòd ſcripturas adferunt, damnat nemo: ſed quòd ſicut Ariani, ſicut Macedoniani, ſicut Neſtoriani, ſicut Eutichiani, ſicut alij plerique omnes hæretici præter ſcripturas recipiendum eſſe putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quam ſolam veræ ſcripturarum intelligentiæ lux eſt, Eccleſiæ ſenſum & conſenſum pro nihilo ducunt: hoc eſt, quamobrem eos damnandos cenſemus: hoc eſt, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E ſcripturis probare conabantur Iudæi, quòd Chriſtus ne Propheta quidem eſſet. Dicebant enim: Scrutare ſcripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non ſurgit. E ſcripturis iidem eum eſſe morte dignũ demonſtrare contendebant, Nos legem, aiunt,

Catholici cũ hæreticis, nõ de ſcriptura, ſed ſenſu ſcripturæ contendunt.

Ioan.7.
Ioan.19.

aiunt, habemus, & ſecundum legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos eſſe duxit, quòd ſcripturas adducebant? Nemo ſanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in prauum ſenſum detortas, quòd contra ſcripturarum autorem Chriſtum producebant, hoc eſt, quod eis meritò crimini datur. A

Catholici plus quàm Hæretici ſcripturis tribuunt.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos noſtri temporis, vllam eſſe de ſcripturis controuerſiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum ſumma cum reuerentia non recipi. Nulli ſunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & ſumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum eſt aduerſus eiuſdem generis homines, cuius eſt Brentius cum ſuis: De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, ſenſus non ſermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, ſed non permanſerunt nobiſcum, ſcripturas habent? An non ab iis ipſis, à quibus diſceſſerunt? A nobis, à nobis inquam, & à Patribus noſtris Catholicis. Poſſunt ne veliota vel apicem vnum proferre, qui fuerit, à nobis, vel à Patribus noſtris in Scriptura mutatus? qui ſicut à ſuis acceperunt Maioribus, ita viciſſim nobis ſuis poſteris integras ens & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad noſtros quoque poſteros tranſmittamus. Res eſt euidentior, quàm vt demonſtrationis alicuius indigeat.

Libr. 2. de Trinitate.

1. Ioan. 2. Hæretici à Catholicis ſcripturis mutuantur.

Proferemus nihilominus hac de re Brenti, Iſlebienſis idoli veſtri teſtimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt, in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam ſcripturam ſacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirùm habemus, & nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in Papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum Baptiſmum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico inſuper ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe: Agnoſcis verba Dei veſtri Brenti? Quod autem pro cauſa noſtra teſtimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui ſuauiſſimè in nos effuſus eſſet, quàm quod allatum eſt ab hoc vno mortalium omnium nobis infeſtiſſimo? Adeò per prophetæ huius veſtri, ſicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit. B C

Luther in epi. quadam ad duos plebanos de Anabaptiſmo.

En Lutheri teſtimoniũ.

Num. 23.

Fraudulenta Brentij Rhetorica.

Quare non credat pius lector impio Brentio ſic ſuam cauſam proponenti, quaſi Petrus à Soto vir pius, Catholicus, & doctus ſecus aliquid de maieſtate ſcripturarum ſenſerit, quam ſentire virum Catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione ſummum odium & inuidiam viro pio & docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica ſepoſita, & confeſſionis Brentianæ verba, & quæ ex aduerſo ſcripſit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum ſuum explere cupit.

Confeſſio Vvittembergenſis.

Sic habet Confeſſio Brentiana, quam ſub nomine ſui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Teſtamenti, de quorum autoritate nunquam in Eccleſia dubitatum eſt. Sic habet ex aduerſo Catholica aſſertio: Scripturam ſacram illam Catholica fides agnoſcit, quæ continet noui & veteris inſtrumenti libros, quos à Spiritu ſancto editos Eccleſia agnoſcit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneant, de quibus nunquam dubitatum eſt, quóſque ſemper omnes ſuſceperunt Eccleſiæ: nec tamen propterea quos non omnes

Confeſſio Catholica.

A omnes ſuſceperunt, extra Canonem habere debent conſentientes Eccleſiæ filij, ſi eos poſteriori tempore conſtat ſuſceptos eſſe in Eccleſia vt Canonicos.

Iudicet hîc æquus Lector, vter de ſcriptura ſcribat reuerentiùs, is ne qui vel recipit, vel reiicit quoſuis libros Canonicos arbitratu ſuo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritu Sancto editos Eccleſia recipit ac veneratur, qui non ſequitur hac in re Spiritum ſuum, quod faciunt inſipientes Prophetæ, ſed Eccleſiæ Spiritum ſequitur, & quos illa Canonicos eſſe quocunque tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etſi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Chriſti reſurrectione, num in hac ſua dubitatione permanere nihilominùs debuit etiam, poſtquam ſuas illi cicatrices Chriſtus oſtendit? Sed ſicut dubitatum eſt à Thoma, ne dubitaretur à nobis, ſic etiam de quibuſdam Canonicæ ſcripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum intererat, præſertim verò Patrum in Concilio congregatorum ſententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de iis quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Ezech. 13.

Ioan. 20.

Veterũ dubitatio de ſcripturæ libris prodeſt poſteris.

Dubitatum fuit olim de libris Veteris Teſtamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtico, duobus etiam primis Machabæorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypſi, Epiſtola ad Hebræos, Epiſtola Iacobi, Secunda Petri, Secunda & Tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Concilium Carthaginenſe ſub Aurelio Carthaginenſi Epiſcopo,
B Innocentius primus, Gelaſius cum ſeptuaginta Epiſcopis, Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto, pronunciauit quòd ſit Canonicus, itidem & de Tobiæ libro, & de Eccleſiaſtico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant canones Apoſtolorum, quorum autor fuiſſe putatur Clemens Petri ſucceſſor, in eorum extremo tres libri Machabæorum in Eccleſiaſtico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginenſi Concilio, prouinciali quidem, ſed quod à ſexta Synodo generali confirmatum eſt, vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habenda ſint. Similiter & à Florentino & à Tridentino Concilio duo tantùm libri Machabæorum in canone recenſentur. De quibus ab Auguſtino ſcribitur, quòd Machabæorum libros non Iudæi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhaſia teſtimonium ex hiſtoria Machabæorum produxiſſet: Hanc, inquit, ſcripturam non habent Iudæi ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis & Pſalmis de me, ſed recepta eſt ab Eccleſia. Itaque non ſolus Auguſtinus ex hac hiſtoria teſtimonia producit, verùm & Irenæus & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chryſoſtomus, & alij, ita vt dubitare de iis libris, num ſint Canonici, poſt factam ab Eccleſia determinationem ſit Iudæum eſſe, non Chriſtianum. Nam non recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Chriſtiani. Eadem eſt ratio (ne longum faciamus) de libris Noui
C Teſtamenti. Nam etſi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Eccleſiæ conſenſu recepti ſemel, & inter canonicos numerati ſunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

De quibus libris Scripturæ dubitatũ.

Cano. 47. epiſto. 3. ad Exuperium, ca. 3.

Libri 2. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de Ciuit. Dei, c. 26. Contra Gaudentij Epiſt. lib. 2. cap. 23.

Proſequitur in ſua confeſsione Brentius, malumus enim verba confeſsionis ipſius adferre, quã quæ ſcripſit in hoc libello, cuius magna pars non aliunde conſtat quàm è ſannis, dicteriis, conuitiis, in quo ſic etiam ludit ſcripturis, ſic eas tractat iculariter, vt verè de illo dici poſsit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter ſcripturis, quàm Aeſopi fabulis vti. Deinde verò confuſè tractat omnia, ſubinde eadem repetens, vt ſcopas (quon eſt in prouerbio) diſſolutas agnoſcere liceat. Sic igitur loquitur in ſua Confeſsione Brentius: Hanc ſcripturam credimus, & confitemur eſſe oraculum Spiritus Sancti, cœleſtibus oraculis ita confirmatum, vt ſi Angelus de cœlo aliud prædicauerit, anathema ſit. Quare deteſtamur omnem doctrinam, cultum & religionẽ pugnantẽ cũ hac ſcriptura. Ex aduerſo verò Petrus à Soto ſic: Hanc ſacrã ſcripturã nõ dubitamus Spiritus Sancti eſſe reuelationẽ, ſic Eccleſiã omnéſq; ad plenã ſibi adhibendã fidẽ obligantẽ, vt non dubiũ ſit, omnẽ doctrinã illi cõtrariã reiiciendã eſſe. Hic nihil videtur eſſe cõtrouerſię. Nam & Catholici deteſtantur omnẽ doctrinã, cultũ, & religionẽ pugnantẽ cum ſcriptura, niſi ꝙ Brẽtius & cęteri qui ſegregauerunt

Brẽtius quãtum ſibi permittat in ſcripturis, & quã confuſus.

ſemetipſos,iudicant nonnunquam pugnare cum ſcriptura quæ non pugnant. A

Hæretici iudicāt cū ſcriptura pugnare, quod non pugnat.

Pergit Brentius: Sed quod nonnulli ſentiunt, in hac ſcriptura non contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſariam, & ius interpretandæ huius ſcripturæ in poteſtate ſummorum Pontificum ita ſitum eſſe, vt quod hi pro ſuo arbitrio pronunciant, amplectendum ſit pro ſententia Spiritus Sancti, videtur facilius poſſe dici, quàm probari. Petrus ex aduerſo: Hanc ſcripturam agnoſcit vera fides admirabili Spiritus Sancti conſilio ſcriptam, vt maximè ſaluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obſcura: partim hoc ipſum intendente Spiritu Sancto ad exercendos pios,& repellendos impios,partim permittente malitia hominum, conſtat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, neceſſe ſit eſſe in Eccleſia ius & poteſtatem certam & conſtantem ad interpretanda hæc dubia:& hæc apud ſummos eius gubernatores: non vt quiſque pro arbitrio ſuo id faciat,ſed pro ipſius Spiritus Sancti ſenſu. Ea quoque Spiritus Sancti diſpenſatione mirabili,ita in hac ſcriptura iacta ſunt fundamenta omnium, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria,vt tamen multa extra eam credenda tradita ſint Eccleſiæ.

De ſcripturæ obſcuritate, & difficultate.

In his Petri verbis tria ſunt, quæ offendunt Brentium: Primùm, quòd dixerit, in ſcriptura difficilia & obſcura eſſe multa. Secundò, quòd extra eam credēda pleraque tradita ſint Eccleſiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud ſummos eius gubernatores eſſe. Nugantur,inquit,ſcripturam eſſe obſcuram, ideóque indigere interpretatione: Interpretationem autem eſſe penes Eccleſiam. Negari quidem non B poteſt,quin aliquoties nonnulla in ſacra Scriptura obſcuritas imperitis occurrat,propter phraſim eius linguæ, qua Scriptores vſi ſunt. Atqui Brenti, phraſis eius linguæ fuit cognita legentibus epiſtolas Pauli,Petro ſuperſtite. Dicit ille nihilominus, quòd

2.Pet.3.

in illis quædam ſunt intellectu difficilia,quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras Scripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Nec negari, inquit Brentius, poteſt,quod & res ipſa teſtificatur, quòd impiis & incredulis Scriptura ſit maxima ex

2.Cor.4.

parte obſcura. Si adhuc, inquit Paulus, velatum eſt Euangelium noſtrum: videlicet quod Apoſtoli prædicarunt,& mox literis mandatum eſt: in iis qui pereunt, velatum eſt,in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne luceſceret illis lu-

Ioan.1.

men Euangelij.Et Ioannes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt.Sed piis credentibus in Chriſtum,atque Spiritu Chriſti donatis præcipua capita Chriſtianæ doctrinæ ita nota & manifeſta ſunt, vt audeant etiam de iis cum Satana ipſo certamen inire. Eſt ita,quòd impiis & incredulis opertum eſt Euangelium,cùm

Eſaiæ 7.

non ſine cauſa dictum ſit à Propheta: Credite,& intelligetis. Verùm non ſolis impiis

Non ſolū infidelibus, ſed fidelibus etiā obſcura ſcriptura.

& incredulis. Cur enim alioqui tantum operæ poneretur à fidelibus in aſſequenda Scripturarum intelligentia? Inter fideles non poſtremus erat Hieronymus,& linguis omnibus inſtructus,& doctrina non vulgari præditus, ſæpè tamen hærebat, ſæpè ſudabat in explanandis Prophetis. Idem accidebat Auguſtino quoque non rarò, præ- C

Lib. 2. de doctri. Chriſti. cap.6.

cipuè cùm locum illum explicaret de peccato in Spiritum Sanctū: & cùm alia multa ſcripturæ loca enarraret,in quibus ipſe ſibi perſæpè non ſatisfaciebat. Et certè fatetur ipſe,quòd pleraque ſint in Scripturis obſcura: quòd ita diuinitus etiam prouiſum eſſe ſcribit ad edomandam labore ſuperbiam,& intellectum à faſtidio reuocandum: cui

In Eze. c.45.

facilè inueſtigata plerunque vileſcunt. Sed & Hieronymus: Omnis,inquit,Prophetia in obſcuritate continet veritatem,vt diſcipuli intrinſecus audiant,vulgus ignobile &

Matth.26.

foris poſitum, neſciat quid dicatur: Quid autem opus eſt Doctorum teſtimoniis? Clamat hoc etiam res ipſa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc eſt corpus meum, ſi nihil eſt in Scripturis obſcuritatis? de quibus ipſi etiam inter ſe Sacramentarij non conſentiunt. Quare nihil eſt Brenti, quòd cum Satana de doctrinæ Chriſtianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit

Exemplū Lutheri.

hoc Magiſter quoque tuus Martinus Lutherus de non poſtremo Chriſtianæ doctrinæ capite, de Miſſæ ſacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Abſit igitur, vt ingenij ſui fiducia fretus quiſquam, cum eo diſputare animum inducat. Eſt enim is in Scripturis exercitatiſſimus, neque ſine cauſa Dæmon à Græcis appellatur: qui ſi charitatē, quæ nō inflat, ſcīetiæ coniunctā habere poſſet, minus multos in errorem induceret: ſed cùm alia omnia habere poſſit, ſola eſt,

quæ

A quæ non inflat,charitas,quam nec ipſe,nec membra eius habere poſſunt.

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni,adeóque Satanam ipſum vincerent,ſi ignotum, ſi obſcurum eis eſſet verbum Domini,quod firma fide apprehendere,& quo tanquam gladio aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus vti debent? Non ſemper Brenti ſcientia,vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem,horrores inferni, denique Satanam ipſum vincere licet.Firma fides ea demùm eſt,qua victoria ſemper contingit, quam ſolidiorem nonnunquam reperire licet in iis, qui minorem habent Scripturarum intelligentiam. Qui cùm ſe nihil aliud ſcire iudicent, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, in illo ſolo fiduciam ſuam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam. Non ſcripturas, in quibus pij multi non multum exercitati ſunt, ſed vnicum hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit, eo præcipuè tempore, quo grauis eſt cum morte lucta,quod non ſine cauſa Græci vocauerunt agonem. Nihil eſt periculoſius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere,quas meliùs ille callet,ac dilucidiùs & veriſimiliùs explicare nouit, quàm quiſquam mortalium, ſingulari Sancti Spiritus auxilio non adiutus,quamlibet fuerit in ſcripturis exercitatus.Præclarè ſcriptum eſt à Tertulliano: Fides tua te ſaluum fecit,non exercitatio ſcripturarum. Scimus quemadmodum certamen hoc ſucceſſerit magiſtro veſtro Martino Luthero,

Quomodo vincatur Satan cum ſuis copiis.

Qua fide Satan deuincatur.

De præſcriptionibus aduerſus hæreticos.

B qui cùm de Scripturis cum Satana contenderet, ſic ſe ab illo ſuperatum eſſe confitetur, vt argumentorum illius vi compulſus, & Sacerdotium & ſacrificium vllum eſſe negaret.Neque dubium eſt,quin eum vt Chriſtum quoque negaret, facilè fuiſſet adducturus, verùm cauſæ ſuæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum præparari neceſſarium eſſe duxit Sacerdotij & ſacrificij ſimul abrogatione, quò ſic per gradus quoſdam eò tandem perueniretur, vt eſſe Deus quoque Chriſtus negaretur.Has itaque partes,Lutheri diſcipulo Campano & Serueto reſeruauit. Nam ſi per Lutherum omnia ſua myſteria ſimul Satanas reuelaſſet, plus adeò cauſæ ſuæ detrimenti attuliſſet.Quis enim nondum ſatis Lutheri dogmatibus inſtructus, aures ſuas Satanæ præbere voluiſſet, ſi tam apertè rem ageret, vt Chriſtum verum Deum eſſe, Deiq; filium negaret?Quamobrem nihil eſt,quod maiore cum periculo ſit coniunctum,quàm ſi quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit,præcipuè quo tempore grauis agon inſtat,cùm anima venit à corpore ſeparanda,tum verò tutiſsimum fuerit exemplum ſequi Carbonarij cuiuſdam,ex quo cùm animi cauſa vir quidam doctus quæſiuiſſet,quid crederet,Symbolum recitauit.Cùm interrogaret ille, quid præterea crederet, reſpondit: Quod Eccleſia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Eccleſia?Quod ego,inquit,credo.Cúmque ſubinde ille quæreret,circulo hoc vſus Carbonarius, nihil aliud reſpondit, quàm ſe credere, quod Eccleſia credit, Eccleſiam credere,quod ipſe crederet,nec aliud ab illo quicquam elicere potuit.Fer-

Lutherus à Satana victū ſe fatetur.

Exemplum fidelis Carbonarij imitandum.

C tur autem eueniſſe poſteà, vt vir ille doctus,& ſacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, déq; vita ſua periclitaretur: Orſus eſt cum eo quoq; tum Satanas diſputare,quídq; crederet,ex eo quærere.Cúmque nimis vrgeret Satanas,neq; ſe miſer ille ſatis explicare poſſet,venit ei in mentem Carbonarij,nec alia fuit eius vox audita præter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò aſsidebant, eum propter morbi vim errore mentis affici putabant, poſteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid ſibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine,quemadmodū in illa ſua cum Diabolo diſputatione,ſicut olim audiuerat ex Carbonario quodam,non aliò ſibi confugiendum eſſe duxerit,quàm ad fidem Eccleſiæ Catholicæ,tanquam ad aſylum vnum omnium tutiſsimum,quódque plus in ea præſidij tum inuenerit,quàm in omni ſcripturarum exercitatione,quas tota vita ſua meditatus erat diligenter.Acceptum ſe ferre diuinæ miſericordiæ,quòd in ſimplicem illum Carbonariū inciderit,cuius niſi ſibi ſuccurriſſet exemplum,ingens fuerit periculum & diſcrimen aditurus.Siue autem vera ſit hæc hiſtoria,ſiue ſe res aliter habeat,certum tamen illud eſt & indubitatum,quòd cùm omnibus ex æquo fides ad ſalutem ſit neceſſaria,nulli citiùs & grauius offendunt,quàm qui cùm abundent ingenio, plus aliis in ſcripturis videre ſe perſuaſum habent, niſi captiuent intellectum

2.Corint.12. Eccleſiæ credendum.

Hugo de S. Victore, li. 1. par. 10. c. 6. de ſacramentis. Gerſ. in libel. An Monachus pro ſtudio poſsit negligere diuina, conſide. 9.

ſuum in obſequium Chriſti & corporis eius Eccleſiæ. Quam qui credit, qui ſe totum A
illi permittit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, etiam ſi propter in-
telligentiæ ſuæ tarditatem pleraque non aſſequatur, tutiſsimum tamen illum facit,
non intelligendi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas. Verè enim dixit ille, quòd
pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, ſed magis, quanta deuotio-
ne quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouiſsimi non
interrogabimur, quantum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fue-
rit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum: hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus,
quàm pius, humilis & deuotus, quàm ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio.

Non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas ſaluum facit.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet ſua clara, aperta, dilucida, &
perſpicua teſtimonia in ſacra ſcriptura. Teſtimonia hæc excutientur ſuo loco. Imò,
inquit, vniuerſa ſcriptura in hoc data eſt diuinitus, vt quæ ſunt ſaluti noſtræ neceſſa-
ria, ex ea cognoſcamus. Hoc verum eſſe libenter concedimus: verùm & hoc non mi-
nus verum eſt, quòd etiam ſi ſcripturas omnes non adamuſsim aliquis intelligat, ſa-
lutem nihilominus conſequi poſsit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm cre-
dendi ſimplicitas nos tutos & ſaluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodeſſet, ſi
nobis talis ſcriptura, qualis eſt Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Auguſtino
docuimus, quòd nonnihil obſcuritatis in ſacris voluminibus propterea Deus reſide-
re voluit, quòd expedire iudicaret, cœleſtis Philoſophiæ myſteria ſic velari impiis,

Cur obſcura ſcriptura.

porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt piis tamen ac docilibus pateret B
aditus. Simul quòd id excitandæ quoque mentis humanæ ſocordiæ conduceret.
Nam quod in promptu eſt, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hy-
driam: ad recondita ſemotaque ſumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris
emuntur: ita chariora ſunt nobis, quæ cũ labore ſumus aſſequuti, quàm quę vltrò ob-

De loco Deut. 30. & Rom. 20.

tigerunt. Quòd ſi alicubi, inquit Brentius, obſcuriora videntur, extant alia eiuſdem
ſcripturæ loca, quibus obſcuriora illuſtrantur, vt verbũ quod Dominus nobis cogno-
ſcendum propoſuit, non ſit ſupra nos, neque procul poſitũ, vt verbis Moſis vtar, nec
in cœlo, multò minus in Roma ſitum, vt poſsis dicere: Quis noſtrûm poſsit in cœlum
aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere cõpleamus? Neque trans
mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ poſitum, vt causeris & dicas: Quis è
nobis poterit transfretare mare, aut montes ſuperare, & illud ad nos vſque deferre,
vt poſsimus audire & facere, quod pręceptum eſt? Sed iuxta nos eſt ſermo in ore no-
ſtro, & in corde noſtro vt faciamus illum. Hic enim ſermo tam perſpicuè nobis in
ſcriptura propoſitus eſt, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde poſsimus. Atqui Bren-
ti quod profers ex Deuteronomio teſtimonium, id ſancti Doctores de ea, quam vos
negatis procliuitate ſeruandorum Dei præceptorum interpretantur non recentio-

Lib. 4. contra Marcionem. Lib. 10. in epiſt. ad Rom. In epiſto. ad Rom. c. 12.

res magis quàm illi priſci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus,
Origenes, Antonius apud Athanaſium, Ambroſius & alij. Quin & Paulus in hunc C
ſenſum citare videtur hoc ex Moſe teſtimonium, quòd omnem ille populo velit ex-
cuſationem ademptam, ſi quod præceptum eſt, ſeruare negligat, quandoquidem ſic
eſt exhibitum, vt ſit in promptu, nec illud è longinquo petere ſit neceſſe. Quod non
modò Chryſoſtomus & Theophilactus in hunc ſenſum à Paulo productum eſſe vo-
lunt: verùm & ipſe Pauli verborum contextus id indicare videtur.

Sed demus tibi Brenti, veram eſſe quam vos profertis interpretationem, quòd ver-
bum quod Dominus nobis cognoſcendum propoſuit, non ſit ſupra nos, neque pro-
cul poſitum, nec in cœlo, multò minus in Roma ſitum, vt nihil neceſſe ſit montes

Seipſum & ſectã ſuã conficit Brẽtius.

ſuperare: certè, ſi non eſt Romæ ſitum, nec in oppido Vvittembergenſi, nec in Duca-
tu Vvittembergenſi poſitum eſt. Si itaque tam propè eſt vnicuique mortalium vbi-

Iuramẽtum Vvittẽbergæ magiſtrorũ.

cunque locorum degat, verbum hoc, quî fit quòd qui vel Theologiæ Doctores Vvit-
tembergæ, vel artium fiunt Magiſtri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in
doctrina religionis de rebus dubiis conſtituere velint, niſi re prius ad Seniores Con-
feſsionis Auguſtanæ, quos Vvittembergę degere certum eſt, relata? Quorſum autem
attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Chriſtianæ doctrinæ loco
Vvittembergam referre, ſi nihil in Scriptura difficile, nihil eſt obſcurum? Si tam pro-
pè eſt vnicuique verbum Domini, ſi tam clarũ eſt & dilucidũ omnibus? Non ignoras

A Brenti, quanta fuerit alicubi de iuſtificationis articulo diſceptatio, quem vos præcipuum Chriſtianæ doctrinæ locum eſſe, quem ſummam Euangelij continere vultis. Certè ſummam Euangelij claram & perſpicuam eſſe oportet, cùm nuſquàm periculoſiùs erretur, quàm in ſumma Euangelij. Atqui hæc veſtris etiam, quos tu pios eſſe vis Brenti, tam eſt obſcura, vt viginti de ea diuerſas ſententias maxima ex parte veſtrorum, protulerit Oſiander, quas cùm reieciſſet omnes, ſuam tandem ab omnibus illis diſcrepantem attulit, & eam obtinere voluit, déque Verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuiq; propinquum eſſe vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dum Oſiandrina factio quod ipſa diceret, Merliniana contrà quod ipſa ſentiret, id eſſe verbum Dei contenderet. Quis eſt autem, qui ſatis admirari queat, cùm tam claram eſſe Scripturarũ lucem velitis, cùm nihil in eis obſcuritatis ineſſe, cùm earum intelligentiam obuiam omnibus eſſe tam aſſeueranter dicatis, vnde de præcipuo Chriſtianæ doctrinæ loco nata ſit iſta tanta contentio? Sed magis etiam hoc mirum eſt, poſteaquàm re ipſa comprobatum eſt, non eſſe tam propè Verbum Domini, quàm vos vultis, vt neceſſe fuerit de eius ſenſu cognoſcendo longiùs mittere, miſſum eſt longiùs ad eam, quæ Roma veſtra eſt, Vvittembergam, ibi condemnata eſt Oſiandri ſententia. Erant, qui non acquieſcerent in Decreto Vvittembergæ lato. Mittendum cenſuerunt adhuc longiùs, appellatum eſt ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, ſententiam Oſiandri condemnare, quin eam approbare viſus es. Cedo Brenti, ſi nihil eſt in B Scripturis obſcuritatis, cur de præcipuo Chriſtianæ doctrinæ loco hoc, déque ſumma totius Euangelij ſic ambigitur? Si tam propè eſt Verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi cauſa tam longè mittitur? Si tam eſt apertum, tam clarum, tam perſpicuum, quî fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui Proceres eſtis & Anteſignani Lutheranæ factionis, de ſumma Euangelij adhuc conueniat? quam obſcuriorem etiam effecit hoc veſtrum diſsidium, quàm viſa fuerit anteà.

Viginti ſententiæ de iuſtificatione variãtes.

Oſiander à Vvittembergenſibus damnatus, à Brẽtio non improbatus.

Diſſenſiones inteſtinę Lutheranorum.

Quòd ſi iuxta receptum à maioribus noſtris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipſis etiam Hæreticis perſæpè legimus fuiſſe obſeruatum, de hac quæſtione fuiſſet ad ſedem Apoſtolicam relatum, ſicut Apoſtolos ipſos iuſsione Saluatoris ſtatuiſſe narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæſtiones ad eam deferrentur, ſi hoc, inquam ita factum fuiſſet, & quam ſemper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vſque noſtra tempora ſedes iſta autoritatem, eam apud vos quoque retinuiſſet, vel adhuc quoque retineret, iam pridem dirempta lis hæc, & quorum fluctuant conſcientiæ, iam pridem in viam eſſent reducti, animíque tranquillitatem conſequuti. Sed vos ad eas, quę heri (quod aiunt) & nudiuſtertius natæ ſunt Eccleſias de cauſis eiuſmodi referri mauultis, quàm ad illam, cuius ſolius proprium ſemper fuit de controuerſia religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Chriſtum credi cœptum eſt. Inde tot ſectæ, inde tot hæreſes natæ ſunt, inde Sataniſmus hic exortus eſt, quem in huius libelli initio recenſuimus.

Breuis & legitima ratio de fide quæſtiones dirimendi.

Anacletus Epiſto. 1.

C Profert & alias ſcripturas Brentius. Hoc illud eſt, inquit, quod Eſaias de filiis veræ Eccleſiæ ait: Dabo vniuerſos filios tuos doctos à Domino. & Hieremias: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnuſquiſque proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum. Omnes enim cognoſcent me, à minimo vſque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reiicit Propheta ſacram Scripturam, ſed potiùs commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus ſit populo ſuo Spiritum Sanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoſcant. Aperuit, inquit Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem non extenuari, neque reiici Scripturas dicis per hæc Eſaiæ & Hieremiæ verba, quę produxiſti. Sed quid, ſi ſecùs ea Suenckfeldius interpretetur cum ſuis cœleſtibus Prophetis, qui per ea volunt externum verbi miniſterium abrogatum, quo certè nihil opus eſt, ſi tam apertæ, tam faciles, tam omnibus obuiæ ſunt ſcripturæ, quã vos vultis. Fruſtra ergo dedit Deus, quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores, ſi omnes à Deo docti ſunt, ſi non debet vltrà docere vir proximum ſuum, ſi non habemus neceſſe, vt aliquis doceat nos, ſed vnctio Spiritus Sancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti,

De locis Eſa. 54. & Hie. 31

Cap. 24.

Suenckfel.

1. Ioan. 2. fruſtrà Princeps tuus alit, cùm ipſe doctus à Deo, te doctore non egeat. Nec omnino vanum eſt, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deum non vti mediis ad iuſtificationem hominis, non per inſtrumenta ſalutem noſtram operari, Spiritum Sanctum ſine mediis docere. Ex tali doctrina veſtra prodiit ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœleſtes quoque Prophetæ. Vera ſunt autem, quæ per Eſaiam & Hieremiã dixit Dominus, ſed ea partim iam ſunt in Apoſtolis impleta, quo tempore Spiritu Sancto repleti, cœperunt loqui variis linguis, partim in illa cœleſti Hieruſalem implebuntur, vbi quaſi mercedis loco promittitur nobis ipſius Dei beatiſsima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apoſtolus: Siue Prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguę ceſſabunt, ſiue ſcientia euacuabitur: illa ſcilicet paruulorum ſcientia, in qua hîc viuitur, qua ex parte per ſpeculum Deus in ænigmate videtur: propter hanc enim neceſſaria eſt Prophetia, cùm adhuc præteritis futura ſuccedunt: propter hanc linguæ, id eſt, multiplicitas ſignificationum, cùm ex alio atque alio, aliud atque aliud admonetur, qui nondum æternam lucem perſpicuæ veritatis mente purgatiſsima contemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, & totum hoc quod ex parte eſt, fuerit euacuatum, tunc quod adſumpta carne carni apparuit, oſtendet ſeipſum dilectoribus ſuis: tunc erit vita æterna, vt cognoſcamus vnum verum Deum: tunc ſimiles ei erimus, quoniam tunc cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus: tunc non docebit vnuſquiſque ciuem ſuum aut fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: Omnes enim cognoſcent eum à minore vſque ad maximum eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hæc Auguſtinus interpretatur. Quamobrem nihil eſt, quòd ad præſentis ſeculi homines ea torquere velis, vt ſic perſpicuam eſſe ſcripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc ſeculo fieri poſsit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abſcondit à ſapientibus. Sed priuilegia paucorũ, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt eſt in Prouerbio, non facit ver.

Interpretatio locorum Eſa. & Hier. — *1. Cor. 13.* — *1. Cor. 15.* — *De ſpiritu & litera, ca. 24.*

Profert iam Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in ſcriptura continetur, & quod ad æternam noſtram ſalutem cognitu neceſſarium eſt: Nimirùm quatuor hæc, decalogum, Symbolum Apoſtolorum, Orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in iis aut in ſcripturis, vnde ſumpta ſunt hæc quatuor, eſſe quicquam obſcuritatis. Sed ſi nihil eſt in illis obſcuritatis Brenti, quî fit ergo, quòd Decalogi, quòd Symboli, quòd Orationis Dominicæ, quòd Sacramentorum tot fuerint ſemper & nunc etiam ſint explicationes? Certè quæ clara ſunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tam prolixi Commentarij? non à priſcis illis modo, verumetiam ab iis, qui vixerunt ante aliquot ſecula, quíque nunc etiam viuunt conſcripti? non à Catholicis tantùm, verùm & iis qui ſe ab Eccleſia Catholica præciderunt, ſiue Lutherani ſint, ſiue Zuingliani, ſiue quocunque tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreſes partim de Sacramentis, cùm aliis, tum Euchariſtiæ præſertim: partim de iis, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici ſeptem.

Etiam præcipua ſcripturę capita egent explicatione.

Quòd verò ſcribis, verba quæ ſunt in Scriptura de inſtitutione Sacramentorum, nihil habent obſcuritatis, niſi ſi quam inferant Sophiſtæ importunis ſuis diſputationibus, & Aſotici impiis ſuis deprauationibus. Quid magis inquis, perſpicuè dici poteſt, quàm quod Chriſtus ipſe de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Aſotici inueniunt artificium, quo ex, omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebant obſcuritatis verba de Sacramentorum inſtitutione, priuſquam vos homines Aſotici, & in arte Sophiſtica diligenter veſati tantam, quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexiſtis. Quid enim perſpicuè magis dici poteſt, quàm quod Matthæus dixit: Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim diſcipulis: quódque Marcus dixit, Veſpere autem facto venit cum duodecim: & quod ſimiliter Lucas dixit, Et cùm facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangeliſtæ, quin dixerit Chriſtus: Bibite ex eo omnes, dubitatũ fuit nunquam: quod etiam eos feciſſe ſcribit Marcus: Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel ſcripſerit aliquando, quòd aut non iuſſerit bibere Chriſtus duodecim Apoſtolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falſum eſt, quod

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes. — *Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.*

A quod aſſeris de Catholicis, quos tu facetiſsimus homo perquàm lepido tuo dicto vocas Aſoticos, eos artificium inueniſſe, quo ex, omnes, facerent, non omnes. Nunquam enim quiſquam dixit è noſtris, quòd aut non biberint, aut nõ iuſsi fuerint bibere duodecim Apoſtoli omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur, vt quod ad omnes Apoſtolos dictum eſt, id de Chriſtianis omnibus dictum intelligi vellent, quaſi ſic eſſet præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt niſi facerent, de ſalute ſua in dubium venirent. Hac de re Brenti, quorũ Decreta Conciliorum interceſſerunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitũ eſt, quòd non ſit de neceſsitate ſalutis, vt de calice bibant omnes Chriſtiani.

Summa controuerſiæ de calicis ſumptione ĩ quo verſetur.

Quod rectè decretum eſſe, vos quoque negare non poteſtis. Nam & veſtra eadem eſt ſententia. Magiſter enim veſter Lutherus, quàm frequenter hoc idem docuit. Qui illud etiam addidit, vſque eò vtranque ſpeciem non eſſe de neceſsitate ſalutis, vt etiam extra omnem ſacramentalem Euchariſtiæ perceptionem ſaluus homo fieri poſsit. Qua in re nec à noſtris multum diſſentire videtur, qui & ipſi vnicum tantùm eſſe Sacramentum neceſsitatis Baptiſmum, non diffitentur: quòd extra cæterorum vſum, dummodo contemptus abſit, homo ſalutem conſequi poſsit, ſicut ſaluari pueros conſtat, etiamſi Sacramentum Euchariſtiæ non perceperint, etiamſi quem tu hoc nomine reprehendere videris, ſecus Auguſtinus aliquando ſenſiſſe videtur. Cuius hanc ſententiam cùm tibi diſplicere nõ obſcurè præ te feras, tu es Brenti, qui artificium hoc inueniſti, vt ex, omnes, facias non omnes. B Nam ſi non cæteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus veſter nónne ſicut edere ſuillam, aut à ſuilla abſtinere, ſic medium eſſe ſcribit alterutra ſigni parte vti? Hanc enim quàm receptam Eccleſiæ vocem vſurpare maluit, ne quid habere commune cum Catholicis videretur. In eadem eſt ſententia Bucerus quoque, qui in colloquio Ratisbonenſi, quod habitum eſt ante annos plus minus quindecim inter alios articulum hunc aſſenſu ſuo comprobauit. Ad controuerſiam quæ eſt de vna aut vtraque ſpecie tollendam cùm primis conducturum, vt ſancta Eccleſia liberam faceret poteſtatem Sacramentum hoc in vna, vel in vtraque ſpecie ſumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occaſio, quem vſum tanto tempore retinuit Eccleſia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum eſſe vult ſub vna, aut ſub vtraque ſpecie Sacramentum hoc percipere, qui veterem vſum alterius tantùm ſpeciei non eſſe condemnandum cenſet, nihil ea de re tanquam ad ſalutem neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe, ſatis apertè confiteri videtur.

Luther⁹, Philippus & Bucerus concedunt Laicis neceſſariã nõ eſſe vtriuſq; ſpeciei cõmunionem.

Philippus in Hypotypoſi locorũ communium.

Neque tu Brenti diuerſum ab iis intelligis, qui ſi nihil in eo piaculi fore cenſes, ſi quis mutet præſcriptam à Chriſto baptizandi formulam, dummodò ne mutet ſententiam: ſcilicet in eo permultum eſſe poſitum putabis, ſi quis altera tantùm ſpecie Sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de Chriſti corporis & ſanguinis integritate deeſſe credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elementis poſitum eſſe C iudicatis. Quare ſi certa verba mutare, quæ Chriſtus ipſe baptizaturis præſcripſit, non fas eſſe tantùm exiſtimas, verumetiam eos, qui anxiè illa obſeruant, modò non magiæ inſimulas: éſtne veriſimile tam ex animo te ſuperſtitioſum eſſe in altero elemento tuendo & retinendo, de quo ab omnibus ſumendo certò ſcis nihil eſſe tanquam ad ſalutem neceſſarium à Chriſto præceptum? Quæ oculis ipſi veſtris videtis, certiora vobis non ſunt Brenti, quàm ſit hoc, nihil ad ſalutem referre, altera quis, an vtraque Sacramenti ſpecie Laicus vtatur: neque dubitatis, quin veriſsimum ſit, quod in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio decretum eſt, non eſſe de neceſsitate ſalutis, vt de calice bibant Laici.

Etiã præſcriptam à Chriſto baptizandi formã mutari licere vult Brẽtius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum eſt, non quòd diuerſum ab illis ſentiatis, ſed vt aſſuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Conciliis, vt eos Eccleſiam non audire doceatis, vt ſeparationis ab illa conſiliorum autores ſitis: hæc eſt & non alia cauſa, quamobrem tantoperè calicem vrgetis: quem ſi permittendum eſſe Concilium ſtatueret, vel ob ſolam cauſam hanc, quòd ita Concilium ſtatuiſſet, negat eo ſe magiſter veſter vſurum, ſed in deſpectum Concilij, velle ſe aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraque ſpecie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis Cõcilij potirentur vtraque. Quódq; Sacramentariis &

Sectarij non quòd eſſe neceſſariã iudicent, ſed in contẽptũ Eccleſiæ defendunt cõmunionẽ vtriuſque ſpeciei, vt homines aſſuefaciant cõciliorũ decreta cõtemnere.

Idem de Cõfeſsione, par. 3. parag. 14.

Contemptores præcepti Eccleſiaſtici de ieiuniis, Aeriani ſecta rij docent cõtra verbum Dei cõtẽnãdã eſſe Eccleſiã.

Anabaptiſtis alicubi vitio dat, facit ipſe, dum nonnulla quæ recta eſſe ſcit, in Papæ Conciliorúmque deſpectum abrogare conatur: Dat enim alicubi conſilium, vt homo Chriſtianus tempore Quadrageſimæ & Paſchatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quando hoc præcepit homo, Papa ſcilicet, ob idipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non diſsimilia de ieiuniis alicubi ſcribit, exemplum imitatus Aerij hæretici, qui & ipſe ante mille ducentos annos negauit ſe ieiunaturum cum Eccleſia, ſed ſi omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. A

Huc igitur ſpectatis eiuſmodi ſcriptis veſtris, vt & Conciliorum & Pontificum autoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc eſt, quod ſibi ferendum non eſſe putant viri Chriſtiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm ſciant ſicut aliis de rebus nonnullis, ita de calice ſumendo à Laicis nullum eſſe Chriſti præceptum aut interdictũ: de audienda verò Eccleſia manifeſtum eſſe Chriſti præceptum, & quidem tale, vt niſi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco Chriſtus eum haberi iubeat, cùm primis indignum eſſe iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo præceptum obſeruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Chriſto præceptum eſt, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc eſſe videtur piis omnibus arrogantia veſtra ſumma cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id eſſe Dei verbum, id haud aliter quàm ſi præceptum eſſet à Deo, vultis ab omnibus obſeruari: manifeſtum verò Dei verbum, homines aſpernari docetis. B

Matth.18.

Addit Brentius: Quòd ſi de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recenſuimus, aliquid obſcuritatis reliquum eſt: hoc ſi fuerit in homine pio quidem, ſed inerudito, certè res ipſæ quantum ſatis eſt, notæ ſunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, ſicut Ioannes loquitur. Hoc verum eſt Brenti de nobis, qui nos Catholicos eſſe profitemur, & ſumus per Dei gratiam. Sed & illud quod ſubiungit (Si verò fuerit in Aſoticis, non mirum eſt, quandoquidem Deus huius ſeculi ſolet mentes incredulorũ excæcare, ne illuceſcat illis lumen Euangelij) verum eſt de vobis. Vos enim eſtis Aſotici illi, quorum Deus huius ſeculi mentes excæcauit, qui ſi cæci eſſetis, hoc eſt, ſi vos eſſe cæcos agnoſceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipſum quia vos videre in Scripturis præ cæteris perſuaſum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Aſotici. Nos cùm loquimur de perſpicuitate ſacræ ſcripturæ, non reſpicimus ad Eccleſiam Aſotorum, ſed ad Eccleſiam piorum, cui ſcriptura in rebus ad æternam ſalutem cognitu neceſſariis tam clara, tam perſpicua eſt, vt iuxta Prophetam, Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in ſplendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perſpicuitate Scripturæ, non reſpicimus ad veſtram Aſotorum Eccleſiam, ſed ad Eccleſiã piorum, in quo nos eſſe confidimus. In ea quàm plurimos eſſe certum eſt, qui fidem de quatuor iſtis à te propoſitis certiſsimam habent: quorum pars multò maxima cùm ſacræ Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantum abeſt, vt quæ ſunt in illis abſtruſa, intelligat: perſæpè tamen inter eos reperire licet non paucos, qui ſunt in fide conſtantiores, quàm ex iis multi qui ſibi plurimum eſſe videntur in Scripturis exercitati. C

1.Ioan.2. Quos vnctio de ſcriptura doceat, quos non.

2.Cor.4. Ioan.9.

Eſa.60.

Proſequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum ſuum Iſraëliticum quondam ita gubernauit, vt etiamſi non haberent Monarcham, tamen in ſummis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare ſolemus, qui populum ab iniuria hoſtium mirando modo vindicarent: ac poſteà cùm iam Monarchia & ſucceſsio inſtituta eſſet, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema neceſsitate viam euadendi demonſtrarent: ita Deus hiſce temporibus gubernat Eccleſiam ſuam, vt etiamſi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij ſucceſſores non ſint amplius Eccleſiæ amici, ſed hoſtes & perſequutores, tamen in tantum non deſerat eam, vt ſi non ſit alius, qui tenebras diſcutiat & hoſtibus obſiſtat, Heros quiſpiam ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti, quòd variis modis Eccleſiæ ſuæ proſpexit ſemper Deus, non ſolùm ante, verumetiam poſt Chriſtum natum & mortuum. Defecerunt Monarchæ nonnunquam, ſicut Conſtantius, Iulianus, & alij: quin & ordinarij ſucceſſores (non tamen in Cathedra Petri) deſierunt eſſe Eccleſiæ

Deus nũquã nõ excitat inſignes Eccleſiæ ſuę propugnatores, & quinã illi potiſsimũm.

amici

A amici, ſed hoſtes & perſequutores facti ſunt. Quod & nunc vſu veniſſe alicubi non ignoramus, vbi & Principes defecerunt, & Catholicis & Orthodoxis Epiſcopis & Sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani ſucceſſerunt: neque tamen vel deſeruit vnquam Deus Eccleſiam ſuam, vel nunc etiam deſerit. Surrexerat Arius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanaſium, Hilarium. Exortus eſt Macedonius, produxit in aciem contra eum Damaſum, Gregorium Nazanzenum, & Baſilium. Erupit alicunde Neſtorius, emiſit Cœleſtinum Romanum Pontificem, & Cyrillum Alexandrinum Archiepiſcopum. Emerſit è neſcio quibus tenebris Eutyches, oppoſuit illi fortiſsimum Leonem. Sic aduerſus Valentinum, Irenæum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celſum, Origenem: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum, Vigilantium: contra Luciferianos, Hieronymum: contra Donatiſtas & Pelagianos, Auguſtinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Taraſium: contra Berengarium, Lancfrancum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobruſsianos, Petrum Abbatem Cluniacenſem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hæreſes emerſerunt, ſemper extiterunt ſingulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquentia præſtantes, qui partim ſcripturarum eas autoritate, partim Eccleſiaſtica traditione confutarunt. Nec hoc infelici noſtro ſeculo defuit Eccleſiæ ſuæ Deus. Nam cùm erupiſſetis alicunde vos Lutherani, & ex
B vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, ſiue Pacimontani, & alia plurima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari & excellenti doctrina præditos, per quos inſana rabies veſtra comprimeretur. Inter alios inſignem etiam illum pietate virum Ioannem Epiſcopum Roffenſem, qui pro fide atque Eccleſia Catholica vitam etiam ſuam cum ſanguine profundere non dubitauit. D. Ioan. Roffenſ.

Conatur nunc oſtendere Brentius, ſcripturam non obſcuram, ſed perſpicuam, non tenebris inuolutam, ſed luce illuſtratam eſſe. Profert igitur ex Pſalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Quomodo autem erit lucidum, inquit, quomodo illuminabit oculos, ſi eſt obſcurum? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuerſam ſcripturam, quæ etiamſi lucida eſt Dauidi, aut aliis afflatis Prophetico ſpiritu, nō ſtatim dilucida eſt omnibus qui tenent Grammaticam, & habent ſenſum communē. Præceptum autem Dei vnicum eſt, Dilige: quo quid eſſe poteſt lucidius? Cæterùm an hoc ita vt præceptum eſt, expleri in hac vita poſsit, quantæ ſunt ea de re cōtentiones? Negatis vos, & impoſsibilia Deum præcepiſſe vultis: aiunt Catholici, qui certò perſuaſum habent, nihil minus in eum cadere poſſe, qui ſumma bonitas eſt, cuius miſericordiæ non eſt numerus, quàm quòd exigat à nobis, quæ nos pręſtare non poſſe
C ſcit, & niſi præſtiterimus, transgreſsi præcepti ſui pœnas expetat. Eſt itaque dilucidū hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuerſa, cui ſi per nos fuerit ſatisfactum, iam non modò ſcimus, verùm & habemus omnia quæ ſunt nobis ad ſalutem neceſſaria. Neque tamen propterea non multa nobis in ſcripturis occurrunt obſcura. Cęterùm hoc pręceptum, ſicut ex Clemēte Alexandrino paulò antè docuimus, etiā abſq; literis diſcitur, & eſt ſpirituale quoddam decretum in cordibus hominum ſcriptum.

Pſal. 18.

Præceptū Domini lucidū, lucerna itē & lumen, etſi multa in ſcripturis obſcura.

Rom. 13.

Lib. 3. pedagogi. cap. 11.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Quomodo verbum Dei eſt lucerna, quomodo lumen, ſi eſt obſcurum? Hic quoque ſanctus Dauid non de perplexis tractat quæſtionibus, quales de ſcripturis exiſtunt non paucæ, ſed de præceptis rectè viuendi, quę pręlucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, pręcipuè verò de pręcepto dilectionis, quod qui ſeruat, ſecurè ambulat. Præclarè enim dictum eſt ab Auguſtino: Dilige & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, ſummam & ſcopum ſcripturæ totius nihil aliud eſſe, quàm charitatem. Quam ſi quis ita intelligat, vt ſententiam adferat ædificandę charitati vtilem, etiamſi non hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur, non pernicioſè fallitur, quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatē, quæ finis eſt pręcepti: ſed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam, eò tamen per agrum

Pſal. 118.

De doctrina Chriſt. lib. 1. cap. 35. & 36.

agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna ſi vobis quoque præluceret Brenti, minus & vos pernicioſè falleremini, nec inflati ſenſu carnis veſtræ, vltrò à Chriſti corpore Eccleſia ſeparareminí. Cæterùm ſi maximè quis hæc Pſalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minus in laicum imperitum, quod quadrat in ſanctum Prophetam Dauid. Neque quia dixit Dauid: Super ſenes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, ſtatim idem aut idolo veſtro Iſlebienſi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit. A

Pſal.118.

Matt.5.

Lucida quidem Apoſtolorũ prędicatio, ſed non æquè ſcriptura.

Adfert & alium locum: Vos eſtis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apoſtolorum, quæ eſt ab ipſis excepta & literis mandata, non eſt obſcura. Et ſi alicubi locus eſt obſcurus, tamen alius eſt apertus & perſpicuus. Erant reuerà lux mundi Apoſtoli, qui cùm eſſent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obſcurum, ſic eos explicaſſe dubium non eſt, omnem vt caliginem ex animis hominum deterſerint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio non obſcura, ſed lucida fuerit: Sed quòd æquè ſint lucida, quæ ab ipſis excepta, literíſque mandata ſunt, nemo tibi ſanus conceſſerit, cùm non ſine cauſa dictum ſit ab Hieronymo, quòd habet neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de Doctoris ore transfuſa fortius ſonat, & plus afficit, & alit plenius, & altius in animo ſedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis eſt actio, qua cùm ſcriptura deſtituta ſit, quæ quaſi factitia vox quædam eſſe videtur, veræque vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox eſſe non poteſt, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in ſcriptis Demoſthenis magnam Demoſthenis partem abeſſe. B Quod poteſt de Paulo quoque totidem verbis dici, quem non ſine cauſa Mercurium appellatum fuiſſe ſcribit Lucas.

In Prologo Bibliæ.

Act.14.

Nõ malè diſtingui ſcripturã à prædicatione verbi Dei.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter inſectareris, quòd is verbum ſiue ſermonem, aut prædicationem à ſcriptura diſtinxerit, quódque plus in verbo ſiue viua voce lucis eſſe dixerit, quàm in ſcriptura, cùm ita ſe rem habere vel ſenſus ipſe communis indicet. Nec erat cauſa, quamobrem ipſe te ridendum inſulſis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum ſit, quod à te ſcribitur, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum ſcriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis, ſiue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum ſcriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verum eſt? Cæterùm duo ſunt, quæ negauit Petrus: Vnum, quòd omnia ſcriptis eſſent comprehenſa, quæcunque ſunt voce prædicata. Alterum, quòd perinde lucida ſint, quæ ſcripto comprehenſa nunc habemus, atque fuêre tum, cùm ipſi ea voce ſua prædicarent Apoſtoli. Hæc fuit cauſa Brenti, quamobrem ille verbum, ſermonem, Euangelium, prædicationem, à ſcriptura diſtinguenda eſſe putaret, vt & latius patere verbi ſiue C Euangelij, quàm ſcripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nunc eſſe, quæ comprehenſa ſcriptis habemus, atque tum fuerunt, cùm eſſent Prophetarum & Apoſtolorum voce prædicata, demonſtraret, atque ita duplicem veſtrum errorem confutaret, qui & nihil in ſcripturis obſcuritatis eſſe & ſicut Patres olim veſtri priſci illi hæretici perſæpè feciſſe leguntur, nihil præter ſcripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophiſtam quemnam agere videris, nec aliud quicquam niſi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictum eſt, iocos intereà quoſdam & fabulas admiſcens, ſcurra quàm Theologo digniores.

2.Pet.1.

Quomodo ſermo Propheticus Petro lucerna lucens & ſcriptura tamen ſępè obſcura.

Adfert iterum aliam ſcripturam: Habemus, inquit, firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum ſermonem lucernam lucentem in obſcuro loco, hoc eſt, illuſtrantem obſcura: quomodo autem illuſtraret obſcura, ſi ipſa eſſet obſcura? Sed ſi tam clara ſunt & illuſtria Prophetica ſcripta Brenti, ſi nihil in eorum oraculis, ſi nihil in figuris legis obſcurum eſt, cur vmbrę vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? niſi quòd quę figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euangelium ſunt in apertum prolata. An erant omnibus clariſsima, quę de Chriſto fuerunt à Prophetis

prędi

A prædicta? Legerat vir Aethiops Eunuchus locum ex Eſaia Propheta: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, &c. Clara ſunt verba: núm ideo ſtatim intelligebat, quòd eſſent de Chriſto dicta? Imò niſi Philippus acceſsiſſet, & ei locum explicuiſſet, de ſe ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aethiops ille neſciuiſſet. Quin & ipſi Domini diſcipuli, poſt tot ſermones auditos, poſt tot viſa miracula, poſt tot notas & indicia, quæ de Chriſto Prophetæ prædixerant, non prius intellexêre Scripturas, quàm Chriſtus illis aperiret ſenſum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moſi Chriſtíque diſputans, tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuiſſe. Quid quòd data opera Deus vaticinia de Chriſto non quibuſlibet eſſe perſpicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quòd eſſet Meſsias? quòd ſic expediebat ad peragendum humanæ ſalutis negotium. Cæterùm vbi iam Apoſtoli nunciarunt, ea eſſe peracta, quæ Prophetæ prædixerant, tum & lex collata cùm factis erat dilucidior, factúmque eſt, vt & lex adſtrueret fidem Euangelio, & Euangelium illuſtraret legis ænigmata. Et hoc ſenſit Petrus, cùm Propheticum ſermonem ſimilem facit lampadi lucenti in caliginoſo loco: cuius Prophetici ſermonis quin pleraque dilucida ſint, quis eſt qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara ſint omnia & perſpicua, hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obſcuriores per alios magis apertos explicari vis, an non apertè eſſe quæ-

Act.8.
Eſa.53.
Lucæ 24.
2.Corin.4.
Matth.16.

B dam in Scripturis difficilia & obſcura confiteris? Nemo eſt qui dubitet, quin certiſsima ſit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum eſt & hoc, quòd ea nonnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta eſt, vt egeat ſcrutinio & interprete: ſiue quòd Deus ita voluerit exercere ſimul, & excitare noſtram tarditatem, ſicut ex Auguſtino paulò antè demonſtrauimus: ſiue quòd iucundior eſt veritas, & acrius afficit animos hominum, cum eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit, quàm ſi fuiſſet quorumlibet oculis expoſita: ſiue quòd illum ſapientiæ thezaurum noluerit quibuſlibet proſtituere, nec margaritas ante porcos proiicere. Planum igitur iam eſt, quòd ſint in Scripturis obſcura pleraque. Quid enim ſibi vult illud, quod Chriſtus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, ſi nihil habent obſcuritatis? Certè ſolem ſcrutari non dicimur, qui cunctorum oculis eſt expoſitus: quod autem abditum eſt, id rectè ſcrutari dicimur.

Vtilis nobis ſcripturę difficultas.
Ioan.5.

Vnde autem iſtæ tenebræ Brenti, inter vos? vnde tanta de ſenſu trium verborum, Hoc eſt corpus meum, digladiatio, ſi ſacra Scriptura vndequaque eſt clariſsima? Vos probatis è ſacris literis, in Euchariſtia eſſe corpus Domini naturaliter: qui ſunt partis Zuinglij ſiue Caluini, docent ex iiſdem, quòd ſit in ſigno tantùm. Si nihil eſt in Scripturis obſcuritatis, cur ſic inter vos tanta de re diſsidetis? cur etiam de iuſtificationis articulo, quem præcipuum eſſe vultis Chriſtianæ doctrinæ locum, ſic inter vos ipſi dimicatis? Verùm hac de re ſatis. Iam enim abundè nobis demonſtratum eſſe videtur,

Obſcurã eſſe Scripturam Hæretici vel inuiti probãt ſuis ſcriptis, ſuorúmq; diſſidiis.

C quòd multa in ſcripturis difficilia ſunt & obſcura, quódque qui contrarium aſſerunt, non modò mundo réque ipſa reclamante, verumetiam ſuis ipſorum ſcriptis ac ſuorum diſsidiis refellentibus, falſi conuincantur.

Nunc ſecundo loco de eo nobis diſſerendum venit, an extra ſcripturam pleraque credenda tradita ſint Eccleſiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brentius ex Paulo: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Illuſtrat hoc ſcholio ſuo Petrus: Vtilis eſt, inquit, ſed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd ſi dixeris ex illis verbis, vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtructus: quia ſi perficit & inſtruit ad omne opus, nihil reſtat: reſpondemus ita eſſe: quia inſtruit Scriptura traditiones ipſas ſequendas eſſe, vt Paulus ipſe ad Theſſalon. teſtatur. Sunt autem ex oppoſito verba Pauli hæc: Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et de traditionibus frequens eſt in iis Pauli ad Theſſalonicenſes epiſtolis mentio. Et in Actibus Apoſtolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm tranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & Senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc ſuo libello, quem

De traditionibus præter ſcripturã recipiendis.
2.Tim.3.
2.Theſſ.2.
Act.16.

confut

confutandum ſuſcepimus. Quid poteſt, inquit, de ſufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hîc mihi vide ſophiſmata Aſoti. Cùm enim confeſsio Principis recitaſſet hunc Pauli locum, & alia ad ſtabiliendam autoritatem & perfectionem ſacræ Scripturæ, Aſotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad ſalutem neceſſaria contineatur in Scriptura in genere, & vniuerſali quadam ratione. Sunt hæc quidem verba viri venerabilis Petri à Soto, ſed non ſuper hunc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm ſuper illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram ſalutem cognitu neceſſariam in Scriptura, ibi loquitur iſta Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis, & obſeruanda eſſe, quæ ab Apoſtolis vel per Scripturam, vel per ſermonem præcepta ſunt. At verò hæc omnia, inquit, in ſpeciali non continentur in Scriptura, ſed in traditione Apoſtolorum, vel in explicatione poſteriorum Conciliorum. Et adducis exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atque vnctiones, quæ adhibentur in Baptiſmo, & eiuſmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptum eſt, ipſum Euangelium Matthæi, vbi ſcriptum eſt, à Spiritu Sancto eſſe, & non Thomæ, vel Nicodemi, indicate, idémque de cæteris omnibus libris Scripturæ. Quòd ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quæ fundamentum eſt fidei, cur non in cæteris eius ſtabitis autoritati? Hæc quidem Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum effundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua confeſsione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium, vt dicteriis, ſannis, ſalibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus ſuis conuitiis exagitet, quibus nos relictis, quoniam ſcurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rem explicabimus, atque ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè verſemur, & eam ſic ſub oculos legentium ſubiiciamus, vt quod ait Petrus, id eſſe veriſsimum, facilè cuiuis conſtare queat.

Propoſitum & fundamẽtum Brentij in traditionibus reiiciendis.

Brentio fuit propoſitum probare, quòd in ſcriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſaria: Quod eo conſilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri poſſet, neque credi, neque recipi præter Scripturas quicquam oportere, quod cùm aliis hæreticis, tum Arianis præcipuè fuit valdè familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in Scripturis, ſed in genere. Nam & hoc inter alia docet Scriptura, ſeruandas eſſe traditiones, audiendam eſſe Eccleſiam. Itaque profert exempli cauſa nomen homouſion, quod Arianis ideo viſum eſt recipi non oportere, quòd in Scripturis nuſquam reperiretur. Porrò Brentius, priuſquam de eo concedat aliquid, quod ſemel in animum induxit, ab Arianorum ſententia ſe non multùm abhorrere, ſicut olim & magiſter eius Lutherus, non obſcurè præ ſe ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd exiſtimat Conciliis acceptum ferendum eſſe, quòd habeamus nomen homouſij, ſatis perſpicuè ſignificat, quàm oſcitanter doctrinam veræ Eccleſiæ expendat. Laudamus maiorum noſtrorum ſtudium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Chriſti, pura & ſyncera ad poſteros tranſmitteretur, ſed quantas turbas hoc homouſij nomen excitauerit, non eſt obſcurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum, quid, ſi rem ipſam probè tenuiſſemus, num nouum vocabulum fuiſſet nobis neceſſarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illuſtrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idque non è ſuis ipſorum ſomniis, ſed è ſacra Scriptura. Num ergo Eccleſia amiſiſſet huius neceſſariæ rei cognitionem, niſi nouum homouſij vocabulum fuiſſet excogitatum? Fortaſsis omnia fuiſſent tranquilliora, ſi maiores vt veterem Scripturæ ſacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuiſſent. Quare non video, quàm magnus ſit Conciliorum vſus, ſi nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

De nomine homouſij.

Verba Brẽtij.

Brẽtius Arianis fauẽs, Cõcilio Nicęno detrahit.

Quæ eſt hæc animi impotentia? quod contentionis ſtudium? quæ libido non tam veritatis inueſtigandæ, quàm victoriæ quoquo modo conſequendæ? Nicæni quoque Concilij, quod ſemper ſacroſanctum eſt habitum, autoritatem eleuare, nec obſcuram in Arianos voluntatis inclinationem potiùs indicare velle, quàm vt de ſententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc ſcribens Brentius, quàm Arianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homouſij nomen offenderet,

quàm

A quàm Ariani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuiſſent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum ſermonem auferendum id eſſe putauerunt. Quod ipſum ab iis quoque factum eſſe ſcribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ (Lib.1.cap.21.) conſtituti ſeparatim concilium fecerant, & manifeſtè homouſion anathemate damnauerant. Contrà Catholici, Liberius, Athanaſius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, (Lib.4.cap.16.) extrema quæque ſibi perferenda eſſe prius putauerunt, quàm hanc ſibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Baſilius, de quo teſtatur hiſtoria Theodoriti, quòd cùm Cæſareæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neque tot Eccleſias in diſcrimen adduceret vellet tenui dogmatis exquiſitione, multa Cæſaris verbis promittens, ſi nomen homouſij reliquiſſet. Reſpondit vir ille ſanctus, Adoleſcentulis tales ſermones congruere: nam hos & iis ſimiles huiuſmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis eſſent literis inutriti, nullam eos illarum ſyllabam in diſcrimen venire pati poſſe, ſoleréque ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare.

Vides Brenti, quemadmodum etiam pro ſyllaba, priuſquam eam in diſcrimen venire permitterent, oppetendã eſſe piis mortem Baſilius exiſtimauerit. Quin & de iota vno, quantũ certamen fuit inter Catholicos & Arianos? qui ſic inter ſe iam conuenire viſi fuerunt, vt propter acceſſionem vnius tantùm iota diſſiderent. Quem enim confitebantur Catholici eſſe Patri homouſion, eum Ariani iota tantùm addito, dice-(Religio Patrum etiam pro Syllaba & iota vno certantium contra Hæreticos.)
B bant ὁμοιούσιον ſub hac vnica litera ſuum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent ſimilem Patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ: Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio ſtudio cõtentionis impedire velle concordiam viderentur: verùm id inſignes heroes illi, Liberius, Athanaſius, Hilarius nulla ratione ſibi perſuaderi paſſi ſunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offenſurum pleroſque nomen homouſij, magnáſque turbas eſſet excitaturum:

Sed ipſum potiùs loquentem Athanaſium audiamus: Deſinite, inquit, cauſificationibus iſtiuſmodi contra Patres grunnire: alioquì reſtat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudæis ſcandalum eſt, gentibus verò ſtultitia, vt dixit Apoſtolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non eſt, nobis enim credentibus Chriſtus eſt Dei virtus & Dei ſapientia, etiamſi Iudæi inſaniant: ita quoq; Patrum verba mala non ſunt, ſed vtilia iis qui ea legitimè perlegunt, vímque in ſe continent omnis hæreſis extinguendæ, etiamſi Ariani ſubinde erumpantur ſemetipſos condemnãtes. (Athanaſius in epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ. 1.Cor.1.) Quem ſequutus Hilarius quoque: Malè, inquit, ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſanctæ à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Chriſti, quia ſcandalum eſt mundo: neque in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impiis mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homouſion: quid ad me benè intelligẽtem? (Hilarius de Synod. aduerſus Arianos.) Quàm diuerſa fuit iſtorum ſententia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arianos non aliam ob cauſam hanc vocem homouſion
C repellere, quàm quòd & eorum hæreſim aperiret, & ſanam Eccleſiæ doctrinam, quæ minùs apertè fuerat in Scripturis expreſſa, claram & perſpicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabant Ariani, tantò vehementius obſtabant Patres Catholici, tantóque diligentius eam, quaſi pro munimento quodam & arce contra illorum impias commentationes in ſcripta referendam curabant: nihil ea re deterriti, quòd ſicut nunc Lutherani, ſic tum quoque clamabant Ariani, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, contineri in Scripturis omnia: non oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi. (Etiã Ariani vociferabantur ſicut nũc Lutherani, quòd in ſcripturis omnia continentur, quòd præter eas recipi nihil oporteat.)

Quid enim ad hæc Athanaſius? Nihil id refert, inquit, ſi quis voces in ſcripturis non repertas vſurpet, quamdiu pias ſententias complectitur. Contrà hæreticus tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus animóque corruptus audiet à Spiritu ſancto: Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? (Pſal.49. Matt.4.) Ita quoque Diabolo de Scripturis loquenti, os à Domino obturatum eſt. Contrà beatus Paulus etſi ex alienis literis loquatur, Cretenſes ſemper mendaces: & illud, Ipſius & genus ſumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: (Tit.1. Acto 17. 1.Cor.15.) tamen ſanctus cùm ſit, pium animum gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate

Hilari.lib.1. aduerſus Cõſtantium.

loquitur. Num autem ab hoc diſſenſit Hilarius? Is verò cùm induxiſſet Conſtantium A
loquentem. Nolo verba, quæ non ſcripta ſunt, dici: Dic, inquit, priùs, ſi rectè dici putas? Nolo aduerſus noua venena, nouas medicamentorum comparationes, nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella, nolo aduerſus nouas inſidias conſilia recentia? Si enim Ariani hæretici idcirco homouſion hodie euitant, quia priùs negauerunt, nónne tu hodie idcirco refugis, vt hi nunc quoque denegent? Nouitates vocum, ſed profanas, deuitari iubet Apoſtolus, tu cur pias excludis? cùm præſertim ab eo dictum ſit: Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata vtilis eſt. Innaſcibilem ſcriptum nuſquam legis, nunquid & hoc negandum erit, quia nouum eſt? Decernit ſimilem Patri Filium. Euangelia non prædicant, quid eſt, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio ſubmouetur, vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur, vbi autem religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed Diabolici ingenij tui fallentem ſubtilitatem non tacebo: Similem, quod ſcriptum non eſt, decernis Patri Filium prædicari, vt æqualem Chriſtum Deum, quod eſt ſcriptum, taceas.

Imputatiuã iuſtitiam hæretici ſtatuũt ſine ſcriptura.

Quæſo Brenti, non eadem rectè vobis quoque dici poſſunt? Num & vos à nouis vocibus abſtinetis, quæ ſacris literis non continentur? Imputatiuam iuſtitiam veſtram vbi legiſtis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iuſtitiam, beatum eſſe cui non imputauit Dominus peccatum, propter Chriſtum non reputari nobis delicta noſtra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iuſtitiam Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, non ſolùm in Canonicis, verùm ne in veterum quidem Orthodoxorum libris temerè quiſquam ſcriptum reperiet. Intereà tamen hoc B
vos dogma veſtrum ita veſtris obtruditis, vt niſi quis id firmiter credat, eum ſalutem conſequi poſſe negetis. Sic ipſi falſum eſſe demonſtratis axioma veſtrum, quòd in ſcripturis omnia continentur ad ſalutem neceſſaria, quódque præter eas credi nihil, recipi nihil oporteat. Nam certè non verè nos eſſe iuſtos, ſed imputatiuè, vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenus Chriſti iuſtitiam per fidem poſſidemus, neque ſcriptum neque pictum eſt vſquam in ſcripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum ſcriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Quid autem quòd aſſeritis, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe dimiſſa, nec eſſe quenquam verè iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide iuſtificationem & abſolutionem perfici, hominem renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe certò eſſe in numero prædeſtinatorum, & in finem vſque magnum illud perſeuerantiæ donum habiturum, abſoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraque, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in Symbolum Apoſtolorum relatos haberi vultis, vt niſi quis ea crediderit, ſaluum fieri poſſe negetis, vbi in Scripturis reperiuntur? Quin aduerſantur illis potiùs, quemadmodum in exordio huius libelli demon- C
ſtrauimus. Conaris tu quidem Brenti commentum hoc veſtrum ſtrenuè defendere, productis etiam nonnullis & Scripturæ Canonicæ & ſanctorum Patrum teſtimoniis, ſed quæ ſi quis diligentiùs expẽdat, non magis ex illis elici poteſt quod aſſeritis, quàm ex pumice lac. Quod facilè demonſtrare poſſemus, verùm non eſt præſentis inſtituti.

Bucerus Brẽtio contradicit de certitudine gratiæ. In cap. 3. Matth. 4.

Nec veſtris quidem omnibus commentum hoc veſtrum probatur. Veſter eſt Bucerus, at is, neque ſolus, verè docet humanam eſſe cogitationem ſine Dei verbo natam, quod vos aſſeueratis, tranquillitatem & pacem conſcientiæ fieri per abſolutionem ſiue annunciationem Euangelij. Sunt, inquit Bucerus, ex noſtris, qui affirmant ſingularem energiam habere, ſi quis priuatim Euangelium audiat, & ſeſe pronunciari abſolutum. Tum demùm, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cum tu priuatim ac propriè abſolueris. Sed quòd priuatim abſolui ab homine, hoc eſt, ſeorſum audire gratiæ promiſſionem, per ſe momentum aliquod ad confirmandam conſcientiam habeat, & tum demùm certum habeas, Euangelium ad te pertinere, cùm tu propriè ac priuatim abſolueris, cogitatio humana eſt ſine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum veſtri quoque confitentur, commentum hoc veſtrum humanam eſſe cogitationem ſine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem veſtram,

A hanc viſionem cordis veſtri, ſummo ſtudio & auribus & animis hominum inculcare ſtudetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et eſt certè Bucerus inter veſtros non poſtremi nominis: doctrina idolo veſtro Iſlebienſi nihilo inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè ſcribendi facultate multò ſuperior. Noli putare Brenti, quòd ſine cauſa Deus, ſicut extremi iudicij diem, ita iuſtificationem quoque noſtram, gratiæque ſuæ conſequutionem nobis non eſſe certiſſimam voluerit: imbecillioribus enim iſta certitudo ſuperbiæ quædam eſſet occaſio. Nam ſi qui perſuaſum habent apud Regem aliquem aut Principem ſe eſſe in gratia, quamlibet animi ſui affectionibus imperare ſciant, effugere tamen vix poſſunt, quin efferantur animis, éſtne veriſimile, quòd quiuis de vulgo ſi certò ſcire queat ſe eſſe in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere ſibi poſſit? Monet Paulus, vt in humilitate ſuperiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præſtaret quiuis è turba: poſteaquàm certò perſpectum haberet, ſe iuſtificationem, ſe Dei gratiam, ſe Dei filiorum adoptionem eſſe conſequutum, nec impedire iam quicquam, quò minus regni cœleſtis hæres efficiatur? Sicut autem vſuuenit nonnunquam, vt qui ſerui de gratia ſuorum Dominorum ſunt ſecuri, minus diligenter eis inſeruiant, quin & contemnere nonnunquam incipiant: ſic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos aſſeritis, gratiæ certitudo, quid aliud quàm inertiæ cuiuſdam, ſocordiæ, vitæque laxioris eſſet occaſio futura? Quis enim de pœnitentiæ fructibus, quis de gratiæ profectu ſolicitus foret, ſi certò ſe iuſtificationem, Deíque gratiam eſſe conſequutum perſuaſum haberet? Quamobrē quod conſideratiores Patres & Domini nōnunquā faciunt, vt gratiā ſuā erga filios & ſeruos diſſimulent, nec eos omninò certos de ea eſſe velint, quò ſic illos in officio cōtineant, ne ſi nimiū de ea ſint ſecuri, negligētiores reddantur, idem erga ſeruos creaturáſque ſuas Deum facere, credi rectè poteſt.

Bucerus Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. vtiliter ignorat homo ſe in gratia Dei eſſe.

B

Meritò igitur dogma hoc veſtrum damnatum eſt ab Eccleſia, quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videtur. Quā autem cauſam aliam eſſe dicimus, cur vt quiſque mortalium veſtrum hoc Euangelium amplectitur, ſtatim ſeipſo reddatur deterior, præter inanem iſtam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim reſpondere vos docet Magiſter veſter Martinus Lutherus, ſi quem ex vobis aliquando pungit conſcientia propter peccata, quę patrauit, Iubet his verbis vti, Quid peccatum, peccatum: attamen ego ſum ſanctus: ſi ego probus non ſum, Chriſtus tamen eſt probus. Quaſi verò proptereà vos iam probos eſſe neceſſe non ſit, quia Chriſtus probus eſt? quaſi probitas illius etiam illi ſufficiat ad ſalutem, qui improbus eſſe perſeuerat? Nunquid autem tu diuerſum ab eo ſentis, quando negas nos propter indignitatem noſtram trepidare debere, ſed nullo meritorum noſtrorum habito reſpectu, ſolius Chriſti meritis niti dicis oportere? vt iam quoniam Chriſtus probus eſt, improbo cuiuis eſſe liceat, neq; tamen intereà de iuſtificatione, de gratia, déque ſalute ſua dubitare fas ſit, quaſi Chriſtum, cùm in terris verſaretur, probum fuiſſe ſufficiat, & illius probitate confidere quiſque debeat etiam improbiſſimus, quòd ſit æternam ſalutem conſequuturus. Quantam verò Brenti commento hoc veſtro feneſtram ad omnem improbitatem aperuiſtis? vt mirandum non ſit, quòd idem ille Dux veſter & anteſignanus queritur, poſteaquàm ſuum iſtud Euangelium prædicare cœpit, factos eſſe vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio ſuo Patres in Concilio Tridentino congregati, quòd hanc veſtram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines ſua ſponte procliues ad ſcelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum eſſe pronunciat, qui ſemper eſt pauidus. Nam qui ſine timore eſt, iuſtificari non poteſt. Contrà verò infelix eſt ille, quem vos, cùm hac inani veſtra fiducia ſecurum deſcendere facitis ad gehennam. Verùm de hoc ſatis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Contra inanē fiduciam hæreticorum.

C

Prouer. 28. Eccleſ. 1.

Non omnia contineri in Scripturis, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, dum conatur demōſtrare Petrus à Soto, profert vocem homouſion, quam proptereà reiiciendam eſſe cenſebant Ariani, quòd in Scripturis non contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui ſic fuit ſemper & eſt ad ſalutem neceſſarium credere, quòd ſit patri filius ὁμοούσιος, vt qui non credit, anathema ſit à Chriſto & à corpore eius Eccleſia, nec vllam habere poſſit ſpem æternæ ſalutis adipiſcendę. Produxerat

Brentius cõtra Chriſma & vnctiones quæ in Baptiſmo.

ſecundo loco Petrus Chriſma atque vnctiones quæ adhibentur in Baptiſmo. Hic A Brentius: Quid autem eſt, inquit, quòd Aſotus adiungat etiam Chriſmata & vnctiones, quæ ſint Baptiſmo adhibenda? Hóccine eſt officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Chriſtus ipſe inſtituit, Sacramentis ſit addendum? Mirabor ſi has ineptias & hæc Aſotica exempla ſui ipſi Prælati non rideant, cùm ſcriptores eorum doceant, hæc ad ſubſtantiam Baptiſmi non eſſe neceſſaria. Congregemus igitur concilia Prælatorum magno ſumptu, nec minori periculo, vt conſtituantur aut non neceſſaria, aut puerilia ſpectacula. Sed de talibus cæremoniis tum tractabitur Deo volente, cùm illud Chriſti, Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum, explicabimus.

Reſponſio.

Cap. 1. De con. di. 4. ca. Si quis voluerit, cap. 1. Si quis de alio. c. 2. omni tempore. Actor. 15.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc eſt officium, vt non ſolùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoſcant, quos vel in Sacramentorum adminiſtratione, vel in diuinis officiis adhiberi oporteat, vt qui ſint Apoſtolicæ traditionis qui non ſint, quos deceat, quos non deceat ſeruari, planum fiat omnibus. Quamobrem ante mille ducentos plùs minùs annos in Arauſicano primo Concilio definitum fuit, vt vngerentur Chriſmate baptizati. Quin & in poſterioribus Conciliis, Lugdunenſi, Valentino, Beluacenſi, Martini Papæ, multæ ſunt editæ conſtitutiones de Chriſmate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apoſtoli de rebus non maioris momenti, nimirùm vt abſtineretur à contaminationibus ſimulacrorum, & ſuffocatis, & ſanguine, ſi ſtatuerent aliquid in concilio, ſe facturos operæ- B pretium exiſtimauerint. Intereà tamen fatemur verum eſſe, quod ſcribis, ad ſubſtantiam Baptiſmi non eſſe neceſſarium vngi Chriſmate. Cæterùm ad ſalutem fidelium neceſſarium eſt, non contemnere, quæ pręcepit Eccleſia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non eſt ad manum Chriſma, ſi nihil aliud quàm aſpergatur aqua, cùm acceſſerit verbum ad aſperſionem hanc, iam eſt Baptizatus, nec ei quicquam deeſt, quod ad ſubſtantiam Baptiſmi pertinet, ad quam adeò Chriſma non eſt neceſſarium, vt ne Sacerdotis quidem in Baptizando miniſterium, ſi fortè qui Baptizandus eſt, ei vitæ periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia poſſit, ſit neceſſarium, & æquè pro baptizato talis habeatur, qui ſit à fœmina, cùm vrget neceſſitas, atq; ſi ſit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptiſmum liceat. Neque tamen ideo non grauiter peccat, ſi quis nulla neceſſitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui ſciens prudénſque per contemptum Chriſmatis vſum prætermittit.

Aliud eſt cõtẽnere, aliud ex cauſa omittere cęremonias Eccleſiæ.

Proteruè cõtra Canones eccleſiaſticos venire eſt Spiritum Sanctum blaſphemare.

Vis autem ſcire, quantum ſit hoc peccatum? quem tibi potiſſimùm proferemus, cuius teſtimonium aliquod apud te pondus autoritatis habeat? Cupiebas non ita pridem dari tibi Damaſum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille ſcribat ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarij, grauiter à ſanctis Patribus iudicantur, & à Spiritu Sancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur, quoniam blaſphemare Spiritum Sanctum non incongruè videntur, qui con- C tra eoſdem ſanctos canones non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſpontè conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum Sanctum. Audíſne, quantum hic facinus eſſe iudicet, non Chriſmatis vſum omittere, quod vrgente neceſſitate ſine crimine fieri poteſt, ſed proteruè cõtra canones eccleſiaſticos venire.

De ſecundo Brentij ſcripto Apologetico.

Ecce autem quo tempore locum hunc tractabamus, venit in manus noſtras liber Brentij contra hunc ipſum virum venerabilem Petrum à Soto ſcriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologiæ Confeſſionis Vvittembergenſis pericope ſecunda. Deum immortalem, quàm eſt effrænis in hoc homine conuitiandi libido, & plus quàm ſcurrilis dicteriorum, ſannarúmque petulantia? Quæ autem eſt hæc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc ſuum ſcommatis, conuitiis, calumniis parùm Chriſtianis impleuit, atque ſolent ij, qui capos aut faſianos infarciunt alliis. Ab his incipit, per hæc pergit, in hæc deſinit. Erit autem quiſquam, qui poſſit animo ſuo imperare, vt credat hæc à Chriſti, & non à Satanæ potiùs Spiritu eſſe profecta? Commendata mihi fuit à quibuſdam Brentij modeſtia, cæterũ in hoc ſuo ſcripto tam longè ab ea videtur abeſſe, quàm qui longiſsimè. Furere dicas hominẽ, non dicere vel

ſcribere

A ſcribere. Quàm iocular iter in eo Chriſma tractat? quos riſus excitat lepidis ſuis fabellis recitandis? Quàm procaciter inſultat ſæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in ſanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam eum agere dicas, non Theologum, vt ego ſatis mirari non poſſim, ſi quiſquā eſt mortalium, qui modò non ſit ab omni prorſus pietate, grauitatéque remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangeliſtæ, ſicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri diſcipulum agnoſcere liceret? Nobis verò non eſt hoc loco propoſitum de Chriſmate multa ſcribere, & ad inſulſas hominis cauillationes reſpondere: ſed quin ſtrictim breuitérque de nonnullis agamus, tenere nos non poſſumus.

Ac fatetur hoc initio Brentius ipſe, Chriſmatis vſum in Baptiſmo à nonnullis ſcriptoribus & Conciliis celebratum, & in Eccleſia poſt diuulgatum Euangelium ſolennem fuiſſe. Verùm negat hoc modò, hoc concilio traditum Eccleſiæ, quo eum Eccleſiæ ſcriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratum habere poteſt heſternus hic homo, quomodo, quóue conſilio ſit Eccleſiæ chriſma traditum, quàm illi priſci ſancti Patres, qui temporibus Apoſtolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Epiſcoporum inuicem ſuccedentium traditum eſſe dubium non eſt, quamlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen poſſe poſteà Chriſmatis vſum ſcribit, verùm illud ferri non poſſe, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chriſmate, ab vnitate Eccleſiæ receſſiſſe, & eſſe Schiſmaticos & Eccleſiæ hoſtes. Atqui non Petrus ita cenſet Brenti, verùm Chriſtus ipſe. Vis audire Chriſti ſententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquam Ethnicus. Si ſunt Ethnici in Eccleſia, erūt etiam in Eccleſia, qui Chriſmate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Eccleſia, quòd non vtuntur Chriſmate, cùm accidere nōnunquam poſſit, vt omittatur Chriſma ſine crimine, ſed quòd Eccleſiam non audiunt, quòd prudentes & ſcientes ex incredibili quadam arrogantia, legúmque Eccleſiaſticarum contemptu, contra ea venire audent, quæ ſunt vnanimi totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta, perpetuóque tot ſeculorum vſu comprobata, hoc eſt, quamobrem ab Eccleſia cenſentur alieni. Quid quiſque credat, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, ſcire poteſt nemo, præter eum ſolum, qui corda ſcrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda ſunt & aperta omnia, quæ ſunt noſtri cordis intima. Cæterùm homo, ſicut Scriptura dicit, non videt, niſi ea quæ patent, quę ſub aſpectum cadunt: ex facie iudicat, ex ritibus iſtis externis pronunciat. Obſeruat aliquis ritus, quos per orbem Chriſtianum vniuerſum obſeruari videmus ab omnibus, quicunque Chriſtiani cenſeri volunt, nihil iam impedit, quominus inter Chriſtianos, & Chriſti corporis Eccleſię mēbra numeretur. Nam quæ ſunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quòd ſi verò ſit aliquis, qui non modò non obſeruat, verumetiam faſtu quodam intolerabili reiicit & aſpernatur, quicquid eſt rituum, quibus homines Chriſtiani fidem ſuam erga Chriſtum orbi teſtatam faciunt vniuerſo, non habet is iam, cui potius imputet, quàm ſibiipſi, quòd pro Schiſmatico habetur, quòd inter Eccleſię mēbra non cenſetur, quòd inter Chriſtianos non numeratur. Omnes Chriſtiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptiſmi & Euchariſtiæ Sacramentum, duobus etiam his ſignis viſibilibus ſed ad Chriſtum crucifixum pertinere, & eius membra eſſe teſtari, voluerunt, Chriſmatis vſu, & crucis ſigno, quorum vno de Chriſti nomine, altero de Chriſti cruce ſe gloriari, nec in alia ſibi re, quàm in Chriſto pro ſe crucifixo placere, ex illo pendere, in illo ſpem ſuam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum ſuarum omnium præſidium conſtitutum habere, publicè profitentur. Hęc ſigna ſi quis reſpuit, quid aliud is de ſe ſuſpicandi præbet occaſionem, quàm quòd neq; cum nomine, neque cum ſigno Chriſti crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eum & nominis & crucis Chriſti pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiam vt in ea ſe gloriari Chriſtiani demonſtrarent, ipſam frontem, quæ pudoris & verecundiæ ſedes eſt, & Chriſmate vngendam, & identidem cruce ſignandam eſſe duxerunt, vt in quo membro erubeſcitur, ibi figeretur, vnde non erubeſcitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Quamobrem nihil eſt Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales

Sacri chriſmatis vſus contra Brentium defenditur.

Matt. 18.

Hier. 17.
Hebr. 4.
1. Reg. 16.

Schiſmaticū eſt, ſolennes Eccleſiæ probatóſque ritus aſpernari.

Quid noſdoceant chriſmatis vſus & crucis ſignū.

voſ ipſi facitis. Ab Eccleſia Dei vos ipſos præciditis, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis, veteres ritus abrogatis, nouos inſtituitis, non à priuata vnius alicuius ex priſcis illis Doctoribus ſententia, ſed à communi omnium opinione totius Eccleſiæ conſenſu comprobata, diſcedere vobis fas eſſe ducitis, vt ita vos non ſolùm à noſtri temporis, quæ tamen diuerſa non eſt, verumetiam ab illa, quæ fuit Apoſtolorum priſci temporis Eccleſia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Auguſtinus, Cyprianus, Baſilius, Chryſoſtomus, Ioannes Damaſcenus, Theophilactus, & alij multi viri ſancti, eſſe ſeparatos doceatis. Et intereà moleſtè fertis ſi quis eo nomine vos appellet, quòd non modò ſcripta vel dicta, verumetiam ipſa facta veſtra vobis impoſuerunt. A

Vnde ſchiſmatici hodie dignoſcantur.

Sed quæ eſt frons tua Brenti, qui Chriſmatis vſum tanquam impium, Auguſtini quoque conaris autortiate damnare? cùm non ignores quàm ſæpè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis iſtius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non eſſe ſopitos cineres eruendos, quin ea cum honore ſepulta à Chriſtianis omnibus irreparabiliter eſſe deſerenda. Num autem in tota illa epiſtola vel verbo Chriſmatis facit mentionem? De circunciſione, Sabbato, capitis raſione, tum de ſacrificiis veteris legis loquitur ibi Auguſtinus, atque hæc ſunt, quæ cenſet irreparabiliter eſſe deſerenda, cæterùm ſicut manuum impoſitionem, ſic & Chriſmatis vſum in Eccleſia retinendum Apoſtoli cenſuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum eſſe numero videamini, quos dixiſſe ſcribit Propheta: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus. B

Auguſti. contra Brētium vindicatus. Ad Hierony. Epiſto. 19.

Eſaiæ 28.

Neque verò nos vel in Chriſmate, vel in ſigno crucis noſtræ ſalutis ſpem collocamus, verùm in ſolo Chriſto crucifixo, quem ſignis iſtis viſibilibus denotamus, quamobrem etiam abſque ſignis his fieri poſſe credimus, vt ſalutem aliquis æternam conſequatur. Verùm ſi, quod vos facitis, vſum eorum aliquis contemnat, eum in Spiritum Sanctum peccare, à Sanctis Patribus Docti perſuaſum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri poſſe non credamus, quòd hæc viſibilia ſigna, vel vſus eorum potiùs rectè poſſit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Eccleſiæ autoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc ſibi per ſummam ſuperbiam arrogat vt ſuum ipſius priuatum ſenſum totius Eccleſiæ ſenſui & conſenſui præferendum eſſe iudicet, quid de eo aliud exiſtimari rectè poteſt, quàm quòd ſit ſingularis, ſit ſchiſmaticus, ſit hæreticus? cùm qui tali præditus eſt ingenio, non quod omnibus, ſed quod ſeorſum & ſigillatim ſibi videtur, id ſentiat, à reliquo cœtu fidelium ſe præcidat, denique diuerſam quandam ſententiam eligat ab ea, quæ totius eſt orbis Chriſtiani.

Pius vſus chriſmatis, & ab omnibus retinendus.

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potiùs veritatis coactus, Tolerabile eſſe, inquit, ſi in Baptiſmo, in Pontificali confirmatione, & in aliis ſacris adhiberetur Chriſma ſimplex, & nulla incantatione ſordidatum, ac vſus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac deteſtandum eſt, quòd non ſolùm vſus eius tanquam ad ſalutem neceſſarius exigatur, verùm etiam non adhibeatur in vſum, niſi magicis execrationibus turpificatum. Quæ eſt hæc iſtius incircunciſi Philiſthæi blaſphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiuſmodi gaudet leporibus. Nam non multùm diſſimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qua nos vti Chriſtus in baptizando voluit. Sic iſtorum lingua nihil eſſe poteſt impurius. C

Quid catholicis Brētius affingat, in Chriſma cōtumelioſus.

Quibus autem contumeliis non afficit & Clementem & Dionyſium, & ſanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios eſſe vult? Cuius rei nos contrarium docere poſſemus, niſi pigeret in iis rebus diutiùs immorari, quæ præſentis inſtituti non ſunt. Reprehendit Brentius Dionyſium, quòd ſcripſerit is, diuinos Duces noſtros, quos nos Apoſtolos interpretamur, hanc vnguenti conſecrationem tanquam eiuſdem ordinis, & eiuſdem efficaciæ cum ſacris cæremoniis Synaxeos, iiſdem vt plurimùm figuris & myſticis diſpoſitionibus, ac ſacris benedictionibus conſtituiſſe. Sed ſi qui ſcripſit hæc, fictitius illi Dionyſius videtur, num Auguſtinum quoque dicet eſſe fictitium, qui ſcriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quòd in genere viſibilium ſignaculorum, Sacramentum Chriſmatis ſacroſanctum eſt ſicut Baptiſmus?

Patres pro chriſmate cōtra Brētiū teſtātur. Dion. c. 7. Hierarc. Eccleſiaſt.

Auguſti. lib. 2. cap. 108.

Num

A Num fictitium eſſe dicet hoc vetuſtiorem etiam Cyprianum, qui cum aliis multis ad fratres quoſdam ſuos ſcribens, primùm de aqua Baptiſmi ſic loquitur: Oportet mundari & ſanctificari aquam prius à Sacerdote, vt poſſit Baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto Chriſmate, id eſt, vnctione eſſe vnctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit. Porrò autem Euchariſtia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Eccleſiam. Vides quemadmodum Cypriani verba non multùm ab iis, quæ ſcripſit Dionyſius, diſſidere videantur? Simul & illud ex iis cognoſcere potes, non vngendi ſolum, verumetiam aquam Baptiſmatis, & oleum Chriſmatis conſecrandi, quàm vetus fuerit inſtitutum. Qua de re ſic etiam ab Ambroſio ſcriptum eſt: Vidiſti aquam, ſed non omnis aqua ſanat, ſed aqua ſanat, quæ habet gratiam Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio, aliud opus, aliud operatio. Non ſanat aqua, niſi Spiritus Sanctus deſcenderit, & aquam illam conſecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primùm ingreditur Sacerdos, exorciſmum facit, ſecundò ſuper creaturam aquæ inuocationem, poſteà & precem defert, vt ſanctificetur fons, & adſit præſentia Trinitatis æternæ. Auguſtinus quoque, Benedicimus, inquit, aquam Baptiſmatis, & oleum vnctionis. Baſilius itidem, conſecramus aquam Baptiſmatis & oleum vnctionis. Et eorum æqualis Sulpitius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat,
B vbi ſimul & exorciſmi meminit, Dialogo tertio, de vita D. Martini. Quorſum autem attinet reliquos omnes proferre: cùm Apoſtolorum hanc eſſe traditionem, vt primũ conſecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam ſit ex veterum Scriptorum conſentienti teſtimonio perſpicuum, vt de eo dubitari fas non ſit? Quòd ſi liber extaret, quem Ignatium ſcripſiſſe de Traditionibus Apoſtolorum narrat Euſebius, inde verò certo certiùs ita ſe rem habere cognoſcere liceret. Porrò qua forma conſecrari fuerit ſolitus fons Baptiſmatis, vel oleum Chriſmatis, non ſatis conſtat ex veterũ ſcriptis. Intereà quæ nobis in Ponti. Ro. præſcripta eſt, ea rectè vtimur.

Cypri. Epiſt. 12. lib. 1.

Conſecratio aquæ Baptiſmatis & olei Chriſmatis.

Ambr. lib. 1. de Sacra. c. 5.

Augu. lib. 15. de Tri. c. 26.

Baſilius ad Amphilochiũ. c. 27.

Et admirabilem Brentij faſtum & arrogantiam execrari ſatis non poſſumus, qui quod tanto conſenſu tot ſeculis ab vniuerſa receptum eſt Eccleſia, non magis Latinorum quàm Græcorum, non Occidentis magis quàm Orientis, tot ſannis tam ſcurriliter exagitare non veretur. Scilicet ſi quid ineſſet in ea re vitij, quod exorcizatur & conſecratur aquæ, ſalis, & olei creatura, iuxta receptum tot ſeculis Eccleſiæ morem, ignoraſſent hoc illa præclara orbis totius Chriſtiani lumina, Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionyſio, nec fuiſſet hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatum, niſi nunc demum filiis iſtis deſertoribus, qui quamuis de Spiritu ſe iactent, nihil tamen aliud quàm caro ſunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter inſultant, tam petulanter conuitiantur, tam ſcurriliter ſannis & dicteriis in quoſuis ludunt, nullo minùs eos, quã Dei Spiri-
C tu agi. Sed nolumus eſſe lõgiores in Chriſmatis vſu defendẽdo, ad inſtitutũ redeamus.

Arrogantia Brẽtij qui ſe toti veteri eccleſiæ opponit.

Profert aliam Scripturam Brentius: Vos dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo nota vobis feci. Ac ſubdit: Quæ autem Apoſtoli acceperunt à Chriſto, ea vulgauerunt prædicatione ſua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea poſteritati ſcriptis ſuis. Manifeſtum igitur eſt, quòd omnia, quæ ad ſalutem cognitu neceſſaria ſunt, in Scriptis Propheticis & Apoſtolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex Epiſtola ad Timotheum: Quæ audiſti, inquit, à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quæ ſcripſi vel ſcripto tradidi, ſed verbo tantùm, quæ audiſti. Non dixit, Tu commenda monimentis literarum, ſed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis eſt cordibus indita Spiritu Sancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apoſtoli huic Spiritus Sancti interiori inſtinctui innixi ſunt. Vnde Paulus: Epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata & ſcripta non atramento, ſed Spiritu Dei Viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicæ & Apoſtolicæ, & apertè imponit, qui docet, Apoſtolos ſcripto tradidiſſe cuncta, quæ verbo docuerunt, & acceperunt à Chriſto. Addit in ſcholiis: Mirandum eſt, quòd tam audacter hoc aſſeratis & tam facilè, meritò eadem facilitate cõtemnendum. Nam primùm

Ioan. 15.

Non omnia cõtineri ſcripturis, vt vult Brentius.

2. Tim. 2.

1. Corinth. 3.

conſtat, non omnes Apoſtolos ſcripſiſſe, & tamen prædicarunt omnes. Deinde neque ipſi qui ſcripſerunt, probantur omnia ſcripſiſſe, imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timoth. vt habes in aſſertione Catholica ex oppoſito. Et teſtatur Dionyſius, Euſebius, & antiquorum plurimi, pauca eſſe ſcripta ab Apoſtolis. Neque Chriſtus præcepit vnquam eis, vt ſcriberent, ſed prædicate, inquit. Et quàm indignè ſentit de animis hominum, de Eccleſiæ firmitate, de operatione Spiritus ſancti, qui non putat ſolidius & firmius teneri poſſe, quæ cordibus mandantur fidelium, dicente Paulo: Hæc commenda, &c. quàm quæ membranis aut tabulis. Denique Euangelica lex, teſtante Ezechiele Propheta, non ſcripta, ſed indita eſt cordibus, nec ad eius eſſentiam pertinet ſcriptura aliqua. Quanto enim tempore ſine Scriptura Euangelica lex fuit annunciata? Imò vt antiquiſſimus Irenæus diligentiſſimè & veriſſimè conſiderauit, vſque hodie ad omnes barbaros ſine Scriptura eſt lex Euangelica. Neque enim quicquam Apoſtoli ipſis ſcripſerunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita eiſdem linguis ſcribens: Ordinationi enim, inquit, aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credũt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, &c. Hæc à Petro ſcripta & apertiora ſunt, & veriora, quàm vt refelli queant. A

Ridiculus in reſpondendo Brentius.

Quid igitur Brentius? cùm videat ſe nihil habere quod contradicere poſſit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibuſdam ſophiſticis. Monachus Dominicaſter portentum in rerum natura, quia ſimul eſt albus & ater, ſed portentum eſt generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum ſcurram agit hic Theologus? ſed quid faceret, cùm ſibi ſic occluſum os eſſe videret, vt quod contrà mutiret, non haberet? Poſteà tamen, ne nihil dicere videretur, non ſe loqui dicit de literis & ſyllabis, ſiue in membrana, ſiue in papyro ſcriptis, ſed de ſententia, quæ iis literarum & ſyllabarum notis ſignificatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet poſteà: Eaſdem res manere, ſiue voce nuncientur, ſiue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Geneſi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad rhombum? Quærit deinde, Num Moſes ſcribendo legem & Euangelium ſuſcepit vanum laborem, quippe qui cœleſtem vocem mandauerit membranis rei fragilimæ? Quaſi verò dixerit hoc Petrus, aut quaſi quiſquam ſit homo Chriſtianus, qui vel Prophetas vel Apoſtolos reprehendat, quòd legẽ & Euangelium literarũ monumẽtis conſignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cũ dixiſſet Petrus, quod apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docet Apoſtolos ſcripto tradidiſſe poſteritati cuncta, quæ verbo docuerunt, hæc illius à te ſententia refutanda: ſimul demõſtrandum erat, quòd nihil docuerint, quod non ſcripſerint. Nunc tu de aliis loqueris, cùm ille de cepis verba faciat. B

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangelium, inquit, quod prædicauerunt Apoſtoli, non voce tantùm vulgatum eſt, ſed erat anteà in Scriptura prophetica cõprehenſum, & iam tum mandabatur literis Apoſtolicis. Quid autem Brenti, ſi prius fuit Euangelium de Chriſto, quàm non modò Scriptura, verumetiam vlla literarum eſſet cognitio? inter primum hominem & Moſen, qui primus legem ſcripto mandabat, duo millia, trecenti, ſeptuagintatres anni interceſſiſſe creduntur, num toto illo tempore nullum fuiſſe putas Euangelium? Ac vt demus tibi, quòd in ſcriptura prophetica comprehenſum anteà fuerit Euangelium, quàm prædicaſſent Apoſtoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potius de venturo Chriſto? Sunt graues autores, qui totis ſedecim annis negant fuiſſe Scripturam vllam de eo, quòd Chriſtus venerat in hunc mundum, vt ſaluos faceret peccatores, déque rebus ab illo geſtis, que per omne tempus id, voce tantum prædicabantur ab Apoſtolis. C

Euangelium ante ſcripturam omnem fuiſſe.

Euangel o ſcripto caruit Eccleſia primitiua 16. annis.

Docet poſteà Brentius, quo conſilio fecerit Spiritus ſanctus, vt ſcripto mandaret Euangelium: quaſi verò ſit quiſquam qui conſilium hoc Spiritus ſancti reprehendat. Profert paulò pòſt conciones aliquot Apoſtolorum, quibus autoritas & maieſtas Scripturæ ſacræ commendatur. Quaſi de dignitate illius detractum aliquid quiſquam cupiat. Sic ille cùm extra rem dicat omnia, nullum tamen facit dicẽdi finem. Quorſum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vſi fuerunt Apoſtoli: quaſi verò ſit aliquis, qui neget Scripturarum teſtimoniis aliquid rectè probari poſſe? Imò

quo

A quoties Apoſtoli de Chriſto ſermonem habuerunt, ad Iudæos preſertim, neceſſe fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert ſcripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut illo. Nihil igitur adfert præter traditionem acceptam à Chriſto. Quòd in Eccleſia mulieri docere fas non eſt, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe oporteat, quibus docet ſcripturis? Quin ille ne rationem quidem adfert vllam, ſed ſolam contradicentibus conſuetudinem opponit. Si quis, inquit, videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.

1.Cor.11. Ibidem. 1.Tim.3. Etiam à ſola cõſuetudine Paul. ratiocinatur. 1.Cor.11. 2.Theſſ.4.

Nemo pius reprehendit Brenti, ſi quis ad ſcripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipſi. Verùm ſi ſcriptura ſit ambigua, ſi diuerſæ vel contrariæ nonnunquam illius interpretationes proferantur, quæſo quid facere tum oportebit? Tu ſcripturam hoc ſentire vis, mihi contrarium verius eſſe videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nũc verbis valdè controuertitur, Hoc eſt corpus meum, quorum quem tu ſenſum eſſe velis, fateor me nõ ſatis intelligere. Nam affirmas tu quidẽ in confeſſione tua, quin & aliis quibuſdam ſcriptis tuis, quòd verum corpus & verus Chriſti ſanguis in Euchariſtia diſtribuatur, ſed quòd realiter & ſubſtãtialiter ibi ſit verum Chriſti corpus & ſanguis, nuſquam expreſſe, quod quidẽ ego legerim, ſcribis. Quin cùm ita de pane dixiſſe Chriſtum aſſeris, Hoc eſt corpus meũ,
B ſicut ab Ezechiele de vrbe Hieruſalem in latere deſcripta dicitur: Iſta eſt Hieruſalem non obſcurè ſignificare videris, quòd ſis in Sacramentariorũ partes propenſior. Qui ſicut in latere illo non fuit realiter vera ciuitas Hieruſalem, ſed illius figura tantum & imago, ſic in Euchariſtia negant eſſe realiter verum corpus Chriſti, ſed illius figuram tantum. Itaque ſicut in aliis nonnullis, ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſſione diſſentire, quæ ſubſtantialiter in pane cõtineri Chriſti corpus affirmat: ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchariſtia confeſſio, quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Sola Scriptura non dirimit omnes cõtentiones.

Brentius fauere videtur Sacramentariis cap. 5.

Nunc igitur videamus quãta ſit de tribus iis verbis inter eos qui Auguſtanæ, quíque Tigurinæ ſunt confeſſionis, diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanæ confeſſionis, ſicut iam dixi tribus iis verbis hoc ſignificari volunt quòd panis verè, ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà qui ſunt Tigurinæ, ſecus illis videtur: nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Chriſti, verùm in ſigno tantum efficaci, non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re, quàm eſt hæc ingens diſcrepantia? Et certè pertinet ad ſalutem, vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum? Doces tu Brenti, docuit prior etiã Lutherus, ſi qua videtur obſcurior eſſe Scriptura, quòd per minus obſcuram aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt Sacramentarij. Sic, aiunt, dictum eſt à Chriſto, Hoc eſt corpus meum, ſicut ſcriptum eſt à Paulo: Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt Sacramentarij, quod vos docetis
C Brenti. Quorum anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationem venire Chriſti autoritatem, quam vos quoque ſimiliter vt nos, illis obiicitis, ſed verborum duntaxat ſenſum, de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior, per minus obſcuram aliam iuxta præſcriptum veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſcitis? Minimè gentium: Imò panem ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti modis omnibus contenditis, & plurimum ad ſalutem intereſſe, ſi hoc ita credatur, perſuaſum habetis. Quid ad hæc Sacramentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria: quamobrem nihil ad eas addi, nihil preter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, prouidiſſet proculdubiò Spiritus ſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi cœnæ Dominicæ faciunt mentionem, vocem hanc non prætermiſiſſent. Vides Brenti, quemadmodum veſtris contra vos telis pugnent Sacramentarij? negant addendam eſſe vocem, ſubſtantialiter, quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: intereà tamen addunt ipſi, quòd ibi ſit in ſigno efficaci, cùm ne hoc quidem exprimãt ſacræ literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt confeſſionis Auguſtanæ? Quonam alio, niſi quò Catholici confu

Quãta diſceptatio de veritate corporis Chriſti in Euchariſtia.

1.Cor.10.

Patrum autoritas modò placet, modò non placet Sectariis.

confugere ſolent: ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum autoritas à nobis pro A
ducitur, reiiciendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos va-
let eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius autoritate potiſſimùm pugnant veſtri,
non contra Sacramentarios modò, verumetiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi
Catholici contra vos vtantur, ferendum non eſſe putatis, nec eam valere vultis.

Quãta diſceptatio de verbis, Bibite ex hoc omnes.

Proferemus & aliud exemplum, quò res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus: Bibite ex hoc
omnes. Tu Brẽti ex, omnes, facis, non omnes: Nã excludis infantes, & Auguſtinum
reprehendis, qui communicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis,
ex hoc omnes, qui iudicium, quíque rationis vſum habetis. Hîc meritò quiritabuntur
Bohemi, non eſſe quicquam addendum ad Scripturas: contineri id illis omnia ad ſalu-
tem neceſſaria: ſi viſum eſſet Spiritui ſancto, nemo particeps vt eſſet Euchariſtię, niſi
qui rationis compos eſſet, additurum id in libris canonicis proculdubio fuiſſe. Cæte-
rùm ſi ſufficit infanti baptiſmum ſuſcepturo fides Eccleſiæ, cur non eadem illi ſuffi-

De Euchariſtia, ſit ne dãda infantibus.

ciat Euchariſtiam percepturo? Porrò ſi quibus aliis, tum vobis minimè licet, vt infan-
tes arceatis ab Euchariſtia, qui fidem eos actu habere contenditis: quam qui adfert ad
hoc Sacramentum, in eo nihil præterea requiritis. Tu autem in primitiua Eccleſia,
dabatur infantibus Euchariſtia, ſicut ex Dionyſio, Cypriano, Innocentio, Zoſimo,
Auguſtino, tum ex prouincialibus aliquot cõciliis liquet: quę ſub idipſum tempus in-
fantibus dari deſiit, cùm vos extincto Euangelio nullam fuiſſe vultis Eccleſiam. Ecce
Brenti, quemadmodum & hi ſcripturis vrgent, à ſcripturis diſcedi nollunt, ad ſcriptu- B
ras addi, præter ſcripturas aliquid recipi, nefas eſſe ducunt. Quid autem vos contra
hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Eccleſiæ autoritatem obiicere poteſtis.
Iam ergo non conſtare poſſe dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus ſcri-
pturas eſſe profiteris, vel ſic omnia in illis ad ſalutem neceſſaria contineri aſſeris, ni-
hil vt addi ad eas, aut recipi præter eas oporteat.

Plus deferũt Scripturis Catholici hodie, quàm ſectarij.

Non ſumus autem hi Brenti, qui quod abs te falſò nobis impingitur, autoritatem
ſcripturarum eleuare, diuinæque legis maieſtati detrahere quicquam velimus. Nihil
poteſt de ea dici iam magnificum, quin maiorem etiam illius eſſe dignitatem aſſera-
mus: quæ tanta eſt, vt nullis verbis exprimi ſatis queat. Quid enim Dei verbo fieri po
teſt excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum eſſe libenter
confitemur. Sed intereà tamen illud nec tu negabis, quòd ſicut hoc noſtro, ſic & pri-
ſcis illis ſeculis, ad ſcripturas canonicas æquè ſemper hæretici prouocarunt atque Ca-
tholici. Itaque ſi detrahitur Scripturis, ſicut tu velle videris, quando dicitur, Mos eſt
hæreticorum ad ſcripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magiſter ve-
ſter, & hæreticorum noſtri temporis dux & anteſignamus Martinus Lutherus, qui
adeò non veretur ſcribere quòd omnes hæretici Scripturę præſidio nituntur, quódq;
ex illis hæreſes omnes originem duxerunt, vt auſus fuerit hoc etiam addere Scriptu-
ram canonicam ad extremum hoc eſſe nomen conſequutam, vt vocetur liber hæreti
corum: quod nomen haud ſcio an quiſquam illi tribuerit vnquam præter hunc ma- C
giſtrum, non noſtrum, ſed veſtrum.

Fingamus autem nunc verum eſſe, quod tu ſcripſiſſe, neſcio quem narras: nam no-
men non exprimis, ac fieri poteſt vt ſit commentum tuum: Scripturas valere quan-
tum fabulas Aeſopi, ſi deſtituantur autoritate Eccleſiæ. Cedo Brenti, num hic mi-
nus reuerenter de Scripturis loquutus eſt, quàm qui vocat eam librum hæreticorum,
cùm tamen nullorum ſit minus quàm hæreticorum: eſt enim Catholicorum propria,
qui tot ſeculis in eius poſſeſſione præſcripſerunt. Et potuit illud tamen pio ſenſu dici,
quem homo pius qui charitatem habet, quæ non cogitat malum, ex iis verbis elice-

1. Cor. 13.

Non Canon Hebræo. ſed Eccleſia ſcripturas facit Canonicas.

ret. Nam reuera, niſi nos Eccleſiæ doceret autoritas hanc ſcripturam eſſe canonicã,
perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem ſcripturas valere vis, quas
non recipit canon Hebręorum, & vis, vt eius apud nos aliqua ſit autoritas, quam non
reciperet canon totius Eccleſiæ? Cæterùm quæ Scriptura tanquam canonica ſemel
eſt ab Eccleſia recepta, nomen ei tribuere, quòd ſit liber hæreticorum, immanè quan-
ta eſt hæc blaſphemia? Verùm tu, dum te tranſuorſum rapiunt ira atq; odium, etiam
quæ piè dicta eſſe ſcis, in ſenſum impium detorques. Sed reliqua perſequamur.

Ad Tit. homilia 1.

Produxerat in confeſſione ſua Brentius locum ex Chryſoſtomo, Manifeſtauit

tempor

A temporibus ſuis verbum ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi. Hæc eſt prædicatio: Omnia enim Euangelium cōtinet, & præſentia, & futura, honorem, pietatem, fidē. Omnia prædicationis verbo concluſit. Illuſtrauit hoc ſcholio ſuo Petrus Euangelium, inquit, verbum eſt, ſed non ſcriptura Euangelica. Vbi ſtatim obſerua, Chryſoſtomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixiſſe, imò magis de prædicatione tantum loqui. Noſtri verò Doctores, conſuetudine illa, qua Euangelium ad Scripturam ſemper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunque verbum, Euangelium audierunt, mox quaſi Scripturam audiant, putant ſe triumphaſſe. Sed quis non videat quàm longè hæc diuerſa ſint? & quis non intelligit ex tantis teſtimoniis in aſſertione Catholica, multa tradita eſſe verbo, quæ non ſunt ſcripta? Chryſoſtomus hic, inquit, Omnia verbo prædicationis concluſit, nihil dixit de ſcriptura. Teſtimonia verò quorum meminit, è regioue ſunt hæc adſcripta: Primum Dionyſij, Subſtantia ſacerdotij noſtri ſcriptura ſacra eſt nobis diuinitus tradita. Porrò huiuſmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæque à beatiſſimis Patribus noſtris, à quibus ſacris miniſteriis imbuti ſumus, in ſanctis ac Theologicis commendata ſunt libris, ac prætereà quæque ab iiſdem ſanctiſſimis viris ſacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cœleſti Hierarchiæ doctrina, ſancti duces & præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animum medio intercurrente verbo, corporali quidem ſed quod carnis penitus excedat ſenſum, ſine literis transfuſa ſunt. E regione autem illius, Sine autoritate ſcripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus teſtimonium Euſebij, cuius hæc verba

Aliud verbū Euangelij, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccle. Hier. cap. I.

Apoſtoli pauca ſcripſerūt, & multa ſine ſcripto tradiderunt.

Hieron. ad Tit. cap. I.

B ſunt: Venerabiles & Deo digni Apoſtoli Chriſti, cùm eſſent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant ſermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiuſcemodi prædicationis aſſertio nō argumento humani ſermonis, ſed adſtipulatione diuinæ virtutis indigeat. Poſteà dicit de Paulo, quàm pauca ſcripſerit. Sed & reliqui, ait Domini diſcipuli, ſi qui ſermonē aliquem diuinitus inſpirati memoriæ reliquerunt, breuem hunc & ſuccinctum eſſe voluerūt. Ad Hieronymi verò ſententiam hoc addit ſcholion: Hic apertius nominat ſcripturam, reiiciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apoſtolorum, ſi non habent autoritatem ſcripturæ. At verò Paulus iubet ſeruari tradita etiam verbo ſine ſcriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à ſe commendare fidelibus hominibus, non ſcribere. Bene autem dicit Hieronymus garrulitas, ſed non grauitas Patrum: teſtimonia ſcilicet eorum, quos Apoſtoli docuerunt, non autoritas Eccleſiæ, non denique certa ratio. Hæc enim omnia fidem habent, etiamſi ea quæ aſſerunt, nō ſint in ſcriptura. Eſt enim in ſcriptura, Eccleſiam eſſe columnam & firmamētum veritatis, audiendos Patres, & obtemperandum rationi. Quicquid ſine iis eſt, garrulitas eſt: videat quiſque, ne garriat in rebus tam ſeriis. Quorſum autem attinet omnia tranſcribere?

Euſeb. lib. 3. cap. 24. Eccleſiaſt. hiſt.

2. Theſſ. 2.

2. Tim. 2.

Adfert autem & in Apologia ſuæ Confeſſionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipſum probare contendit. Sed qua de re tandem ita contēdis Brenti? Num

C de eo, an ſcripturæ ſufficiant ad ſalutem? Ecce vel tędio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam poſtulare ſis auſus. Si nullas etiam ſcripturas viderit aliquis, eum ſalutem nihilominus conſequi poſſe dicimus, dummodò ſi cætera propter intelligentiæ tarditatem aſſequi non poteſt, vel hoc ſolùm ſciat, quòd Ieſus traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem ſuum diligat, & propter eum proximo ſuo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamſi quid contineatur, aut non contineatur in ſcripturis, neſcierit, nihil eſt quòd propterea de ſalute ſua dubitet. Idem enim ſentimus, quod ab Auguſtino ſcriptum fuit aliquando: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus. Quódque idem alibi dixit: Homo itaque fide, ſpe & charitate ſubnixus, eáque inconcuſſè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Addimus & hoc, quòd qui talis eſt (quandoquidē propriū eſt iſtud charitatis, vt ſubmiſſum reddat hominē, & ad parendū ſuperioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationē exigat) quòd is de ſalute ſua multò certior eſſe poteſt, quàm qui inflatus ſcientia, contemnit omnes præ ſe, nec quā audire iuſſit Chriſtus Eccleſiam, ei parēre dignatur, niſi ſcripturarum examina proferat.

Saluat charitas etiam ſine Scripturæ ſcientia.

Roma. 4.

Auguſt. Epiſto. 102. ad Euodium.

Iam

Auguſt. de doct. Chriſtiana libr. 1. cap. 39.

Iam igitur & hæc eſt ſublata controuerſia. Nam cùm tu Brenti pręfractior ſis, A
quàm vt de eo, quod ſemel tuendum ſuſcepiſti, vel vnguem (quod aiunt) latum diſcedas: nos qui non de victoria conſequenda, ſed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu poſtulas, largimur: quòd etiamſi quis neſciat quæ contineantur in ſcripturis, modò ſciat Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, ſufficit ei ad ſalutem. Ignoraſſe literas Antonium ſcribit Athanaſius: vocat eum nihilominùs columnam Eccleſiæ. Quem ita ſuos etiam admonuiſſe narrat: Confugite ad crucifixi legem, nóſque eius imitamini famulos: & hoc ſcientiæ fine contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ eſt alia, quàm charitas? Nam & crux illius quid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus eſt incredibili, deſignat: ad quam viciſſim hoc exemplo ſuo nos inuitat. Hanc igitur quiſquis habet, iam non ſolùm nouit, verumetiam impleuit legem vniuerſam: & eſt ad ſalutem æternam inſtructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua ſodalium tuorum. Qui cùm ſcientiæ quadam opinione ſitis inflati, quandoquidē hac vnica crucifixi lege deſtituti eſtis, à Chriſto & à corpore eius Eccleſia præciſi eſtis & ſeparati. Damus itaque tibi plus quàm ipſe poſtulas, & clara voce pronunciamus, non ſolùm ſufficere Scripturas ad ſalutem, verumetiam ſi quis nunquam Scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur ſciat dummodò ſciat Ieſum & hunc crucifixum, eiúſque crucifixi legem obſeruet, iam eum noſſe omnia, quæ ad veram & æternam ſalutem cognitu ſunt neceſſaria, neq; noſſe modò, quæ cognitu ve- B
rumetiam habere prorſus omnia, quæ ſunt ad illam aſſequendam neceſſaria, de qua certus eſt, ſi legem obſeruet crucifixi, quæ verbo tantùm vno continetur, & ſicut ſcribit Clemens Alexādrinus, abſq; literis diſcitur, cùm ſit decretum ſpirituale ſcriptum in cordibus noſtris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit ſanctam Eccleſiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpoſitis, qui non facit ea, quæ dicunt ſedentes in Cathedra à Deo conſtituta, poſſit ad ſalutem æternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire conſtet.

Athan. in vita Antonij Magni.

Charitas, lex crucifixi, quę ſola homini ſufficere poſſit ad ſalutē.

Clemens.

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

Sed hac de re longiores eſſe nolumus. Iam enim ſatis multa de duobus capitibus his dixiſſe, claréque demonſtraſſe videmur, falſum eſſe quod Brentius, verum quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etſi ſumma Scripturę totius & ſcopus, ad quem omnes in Chriſtum credentes collimare oportet, neminem latere poſſit, cùm vno tantùm verbo, eóque claro, perſpicuo & aperto contineatur, quod eſt, Dilige, quo nihil eſſe poteſt lucidius, vt rectè dictum ſit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideo tamē ita clara ſunt in Scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia ſint omnibus, cùm ſcribat de Pauli epiſtolis Petrus, quòd in eis multa ſunt difficilia. Quod etſi nemo ſcriberet, clamat hoc tamen res ipſa: Quin iſtæ quoque tam acerbæ noſtri ſeculi de cauſa fidei contentiones, (vt interim de priſcis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è Scripturarum tam diuerſis, & inter ſe C
pugnantibus interpretationibus exortæ ſunt,) vel ipſa luce clarius demonſtrant, in plurimis Scripturæ locis permultum obſcuritatis eſſe: vt dicere, nihil eſt in ſcripturis obſcurum, non aliud eſſe videatur, quàm dicere, Nil extra eſt oleam, nil intra eſt in nuce duri. Deinde, quamuis in genere contineantur in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, cùm vnicum pręceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obſcurum eſſe nemini poteſt, in Chriſtum credenti ſufficiat ad ſalutem, ſunt nihilominus etiam alia pleraque extra ſcripturam neceſſariò ſic credenda, vt ſi quis cōtrarium aſſeruerit, anathema ſit. Cuius generis ſunt (vt ne quid dicam de noſtri temporis controuerſis dogmatibus) Filium & Spiritum ſanctum eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantiæ, eiuſdem potentiæ, ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non ſolùm Chriſtiparam dici oportere: duas in Chriſto naturas, duas itidem eſſe voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuiſſent expreſſa, quin diuerſum vel contrarium potiùs ex illis Arius, Macedonius, Neſtorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Conſtantinopolitanus docere conarentur, ſic in Conciliis Oecumenicis, Nicæno, Conſtantinopolitano, ſemel, iterum, & tertio habito, Epheſino & Chalcedonenſi nobis credenda tradita ſunt, vt niſi quis crederet, è cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaque duo ſatis iam à nobis copioſè tractata ſunt, &

Horatius.

error

A error Brentij ſic eſt omnium oculis euidenter expoſitus, vt nihil apud quenquam ſcrupuli iam reſidere perſuaſum habeamus.

Nunc tertio & eo poſtremo loco dicendum nobis reſtat de eo, penes quos ius ſit interpretandi dubia, ſi qua de doctrina religionis exiſtant. Qua de re quamuis multa iam dixerimus in capite præcedenti, vbi, quorum ſit munus de cauſa fidei cognoſcere, ſatis copioſè diſſeruimus, quoniam tamen viſum eſt Brentio, idem nunc quoque repetere, nobis quoque quæ proferuntur ab eo, refellere neceſſe eſt. Negat Brentius, ius interpretandæ Scripturæ eſſe penes ſummos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non ſit humanæ prudentiæ, ſed Sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epiſtola Pauli ad Corinthios de diuiſione donorum Spiritus Sancti: Qui cùm ſit liberrimus, non eſt, inquit, ad certum genus hominum alligandus, ſed diſtribuit dona hominibus pro ſuo beneplacito. Producit locum in libro Numerorum, quo contendere vult omnem populum prophetare debere, quem iam excuſsimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quæ excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta, quòd is fuerit armentarius. Quaſi verò priuilegia paucorum legem faciant cõmunem, & propterea mulieres omnes & paſtores armentorũ omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos?

Argumenta Brentij contra Pontificũ poteſtatẽ in dubiis interpretandis.

1. Corint. 12.

Cap. 11.

Cap. 4.

Cap. 7.

Contrà Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominum alligatum eſſe Spiritum Sanctum, à quo recta interpretatio ſcripturæ proficiſcitur, quia tamen, inquit,
B vna omnium Chriſtianorum debet eſſe fides & vnica confeſsio, ne quiſque ſenſum ſuum ſequatur, neceſſarium eſt, vt ſit publicum magiſterium, & certi miniſtri, ad quos pertineat docere in Eccleſia. Inter quos cùm ordinem oporteat eſſe, non dubitamus ad ſummos pertinere, quæ inter alios de ſcripturæ ſenſu & fide dubia ſunt, definire. Profert & ipſe Pauli teſtimonia ex Epiſtola ad Epheſios, quòd dedit alios Apoſtolos, & cætera, ex Epiſtola ad Corinthios, quòd omnia honeſtè & ſecundum ordinem fieri debeant, ex Epiſtola Ioannis, Non omni ſpiritui eſſe credendum.

Argumenta Soti contraria.

Cap. 4.

1. Corint. 14.

1. Ioan. 4.

Sed nos ne ſimus longiores, nec ex confeſsione Brentij, nec ex ea quam è regione collocauit aſſertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De iis tantùm dicemus, quæ continentur in hoc ſcripto Brentij, quod confutandum ſuſcepimus. Queritur is remitti ſe à ſcriptura ad traditiones Apoſtolorum. Ad quas autem, inquit, Traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apoſtolica ſcriptura? quæ iam cœleſtibus teſtimoniis confirmata eſt? num ad eas, quæ ſcripturis ſunt conſentaneæ? Proferant igitur eas, & ſinant eas exigi ad ſcripturam, num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuiuis, quaſuis nobis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti ſine iudicio credamus, integrum nobis non eſt, & iubet Apoſtolus prouidere, ne quis nos ſeducat per inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum.

De quibus dicturus autor.

Mirari ſatis non poſſum Brenti, ſi tu credis Apoſtolos aliquid tradidiſſe, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriè ipſorum eſt, Scriptura pugnaret, quos certum eſt
C eodem ſpiritu fuiſſe plenos, cùm per ſermonem, quo vſi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent, quamobrem ipſi ſecum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterùm quod exigi vis ad ſcripturam traditiones quæ ſunt illi conſentaneæ, factum id eſt in pleriſq; conciliis, vt iterum fiat, neceſſe non eſt. Filium & Spiritum Sanctum eſſe conſubſtantialem Patri, Mariam Deiparam eſſe, non Chriſtiparam tantùm, eſſe duas naturas, eſſe duas voluntates & operationes in Chriſto, traditiones fuerunt ſcripturis conſentaneæ, quas tamen hæretici conſentaneas eſſe illis negabant. Exurgat nunc Seruetus aut Campanus veſter, ſpargat in vulgus, non eſſe eas Scripturis conſentaneas, num ea de re nouum celebrari concilium neceſſe erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide noſtra certum & ſtabile? Sed audi quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Licuit, inquit, loquendi & diſputandi neceſsitate tres perſonas dicere, non quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit. Si vis exigere ad Scripturam, non inuenies alicubi in ſcriptura dici, tres perſonas, ſed quia non contradicit ſcriptura, conuenire cum ſcriptura, & ei conſentaneum eſſe viſum eſt, ſi tres perſonas diceremus. Quod igitur ſatis fuit Auguſtino, ſatis eſſe debet cuiuis homini Catholico. Non ſunt omnia ſeuerè nimis ad ſcripturam exigenda. Si non dicit ſcriptura, ſufficiat quòd non contradicit.

An hodie traditiones ad ſcripturã exigendæ.

Auguſt. lib. 7. de Trini. c. 4.

Non quaſuis traditiones recipiũt Catholici. Auguſ. epiſt. 118. ad Ianua. cap. 1.

Neque verò ſumus hi Brenti, qui quaſuis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti, A ſine iudicio credi velimus, ſed hac in parte ſeruandum eſſe cenſemus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Illa autem, inquit, quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima autoritas, commendata atque ſtatuta retineri: Sicut quòd Domini paſsio & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus Sancti anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Deinde enumeratis aliis multis de ſumptione Euchariſtiæ, de ieiuniis, ſic tandem loquitur:

Cap. 5.

Ad hæc ita reſpondeo, vt quid horum ſit faciendum, ſi diuinæ ſcripturæ præſcribit autoritas, non ſit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam ſi quid horum tota die per orbem frequentat Eccleſia: Nam hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſsimæ inſaniæ eſt. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot ſeculis obſeruantur, quoniam vel ab Apoſtolis vel à plenariis Conciliis commendatæ ſunt, violare nefas ducimus. Sed de iis ſuo loco.

De Conciliis Brentius.

Queritur deinde Brentius, remitti ſe ad Concilia: & iterum quærit: Ad quæ obſecro? Ad poſteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideóque aliquoties emendata ſunt per poſteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & poſteriora Concilia non errent? Si legitima ſunt, fieri, inquiunt, non poteſt, vt deſerantur à Spiritu Sancto. Priora Concilia poſterioribus eſſe nonnunquam

Reſponſio.

emendata legimus apud Auguſtinum: quòd autem Oecumenica Concilia, ſiue quis B plenaria dicere malit, legitimè congregata, in iis quæ ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nuſquam legimus, nec vel factum eſſe, vel fieri poſſe credimus. Saltem vnũ aliquod proferres Brenti, & eius errorẽ indicares: verùm ſat ſcio, quòd proferre nullum potes: neque enim id facere prætermiſiſſes, ſi quem errorem in eorum aliquo reperire potuiſſes. Niſi fortaſſe vel Ariminenſe, vel Epheſinum ſecundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis Conciliis non agnoſcunt, verùm ne vos quidẽ.

Brẽtij ſermo ſcurrilis de Conciliis.

Sed audiamus lepidum ſcurram reliqua perſequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoſcemus ea eſſe legitima? ſi videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde ſi adiungantur illi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & reliqui Prælati, qui ſunt ordinarij ſucceſſores Apoſtolorum: poſtremò ſi cantauerint Miſſam de Spiritu Sancto, & ieiunauerint aliquot diebus à ſummo mane vſque ad horam diei ſextam, aut Germanicorum horologiorum more, vſque ad vndecimam, ſeu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præſertim ſi ſuis etiam Epiſcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritus Sanctus deeſſe, nec quidem ſi velit, poteſt.

Reſponſio.

Piget me pridem ad hoc ſcripti genus contra leuiſsimum hominem deſcendiſſe, qui nihil Scripturis, niſi fortè extra cauſam productis: nihil agit ſolidis argumentis, verùm ludit tantùm & laſciuit. Sed ſic eſt hominum iſtorum ingenium, qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludus eſſe religio videtur: quamobrem C quæcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant perquàm iocculariter. At intereà non deſunt ſimiles labris lactucæ. Quid autem? an non videtur ſcurra hic noſter

Rom. Pontifex Cõciliis ſemper præfuit. lib. 4. cap. 9.

omnia Concilia deridere, quæ ſunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuiſſe conſtat, quàm ſicut iſte per iocum hîc recenſet. Semper enim eis præfuit Romanus Pontifex: cùm Eccleſiaſtica regula, ſicut eſt in hiſtoria tripartita, iubeat non oportere præter ſententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damaſus, & Athanaſius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nicænam Synodum à Marcello inſtitutum, vt præter autoritatem Romanæ ſedis nulla Synodus haberetur.

In 2. Apologetico.

Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando Synodum conuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui ſi Catholici fuerunt, non fecerunt id niſi de Romanorum Pontificum ſententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Conſtantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta Synodi Ariminenſis calculo ſuo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perſpectum haberet. Præſidebat igitur ſemper Pontifex Conciliis, ſicut in ſuperiore capite demonſtrauimus, & eius latus ex vtraq; parte cingebant Patriarchæ, Archiepiſcopi & Epiſcopi, quos pro legitimis in cauſa fidei iudicibus Eccleſia Catholica ſemper

A ſemper agnouit, quamobrem Epiſcoporum etiam concilia ſunt vocata, ſicut in confeſsione noſtra Chriſtiana ex Marcelli, Leonis, Auguſtini, & aliorum teſtimoniis abundè nobis demonſtratum eſt.

Iam ſi nefas eſſe putat Brentius inuocare Spiritum Sanctum, quoties de cauſa religionis agitur, hîc iam certè videtur exorciſtæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apoſtoli conueniebant, vel ob hanc ſolam cauſam, vt Eccleſiæ Miniſtros inſtruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam ſuam impartiret. At huic lepido ſcurræ noſtro ridiculum eſſe videtur, ſi quis vbi ſempiterna ſalus agitur orbis totius Chriſtiani, ſeriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere Dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Chriſtus, quòd non eiicitur niſi oratione & ieiunio, quamobrem nihil mirum eſt, ſi contra ſe Dęmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita veſtitum incedere præſtat, vt ſecta ſint omnia, vt ſicut in veſte, ſic in animo quoque ne ſit quicquam integrum quàm decenti habitu iuxta vetuſtiſsimum Eccleſiæ morem ornatum prodire?

Actor.13.

De infulis Epiſcoporum.

Pergit Brentius: Non poſſum mirari, quòd in tanto ſplendore Euangelij Chriſti, & tot eruditiſsimis ſcriptis aduerſus primatum Romani Pontificis in lucem editis, audeant adhuc Aſotici de ſuo primatu gloriari. Ego quoque non poſſum ſatis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditiſsimis ſcriptis per catholicos in lucem
B editis, quibus mendacia veſtra pridem refutata ſunt, audetis nihilominùs vos Aſotici manifeſtam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodiit in lucem Nili neſcio cuius liber, quem Matthias Flaccus Illyricus non eſt veritus Sereniſsimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidem, quamuis leuiſsimis argumentis, Romanæ ſedi iuriſdictionē in quatuor ſedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed intereà tamen quin ſit Occidentalis Eccleſiæ totius Oecumenicus Epiſcopus, minimè negat. Cæterùm in concilio Chalcedonenſi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum ſiue vniuerſalem Patriarcham appellatum. Sed in re perſpicua nihil eſt neceſſe plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiſerat) iterum & ſucceſsionis meminit, ac videtur tandem ſcurræ perſonam deponere, ſerióque rem agere velle. Itaque propoſito Euangelij loco: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Chriſtus ab Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum, vt impetrent Spiritum Sanctum, & non errent: Vnum eſt, vt maneant in Chriſto. Hoc fit, ſi verè in Chriſtum crediderint, & à Chriſto per peccatum vaſtans conſcientiam, non exciderint. Alterum eſt, vt maneat in ipſis verbum Chriſti, vt miniſterio ſuo fungantur, non iuxta humana ſomnia, non iuxta ementitas traditiones, ſed iuxta verba Chriſti, iuxta ſacram ſcripturam, quam Chriſtus ipſe nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare niſi concilium Prælatorum manſerit in Chriſto, & Verba Chriſti in eo, nec eſt legitimum concilium, nec
C Spiritus Sanctus præſtò adeſt, etiamſi omnes Prælati teneant loca Apoſtolorum, &c.

Ioan.15.

Argumentatio Brētiana.

Si peccatores Brenti, à iure ſcripturæ interpretandæ excludendos cenſes, qui veſtrûm ſine peccato eſt, is primus hoc ſibi ius vendicet, ſed æquè vos atque nos à Chriſto, per peccatum vaſtans conſcientiam, excidiſtis. Quamobrem ſi non erit fas cognoſcere de doctrina religionis, niſi iis, qui ſine peccato ſunt, ſolius Dei propemodum erit ea de re cognitio, quod etiam in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cum ſpe impunitatis mentes hominum omni genere peruerſæ doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antiſtites miniſterio, non iuxta humana ſomnia, non iuxta ementitas traditiones, id æquum eſſe libenter concedimus, verbáque tua ſic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meminiſti, te veras non excludere, ſicut nos, non modò non excludimus verba Chriſti, ſacrámque ſcripturam, verumetiam primas illi partes tribuimus. Non eſſe autem legitimum Concilium eorum, qui non manſerint in Chriſto, fortaſsis aliquo ſenſu verè dici poteſt. Nam quos apertè conſtat à Chriſto diſceſsiſſe ſiue capite, ſiue corpore, Concilium eorū non eſſe legitimū, certum eſt & indubitatū. Diſceſſerunt autē à Chriſto capite, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius ſecùs ſentiunt, quàm è Scripturis docti ſumus, quales fuerunt Arius, Apollinaris, Neſtorius,

Reſponſio.

Conciliū eorū, qui à Chriſto, vel capite, vel corpore diſceſſerunt, illegitimum.

Augu. de vnitate Eccleſiæ cap. 1.

Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: noſtro verò ſeculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptiſtis quidam. A Chriſti verò corpore diſceſſerunt, qui quamuis de ipſo capite Scripturis ſacris conſentiant, Eccleſiæ tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priſcis illis ſeculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales eſtis hoc noſtro ſeculo vos Lutherani cum aliis quibuſdam, qui è ludo veſtro prodierunt. Si verò ſic vis intelligi, non eſſe legitimum Concilium eorum, qui non manſerint in Chriſto, hoc eſt, quos iniquitates à Chriſto ſeparauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam Concilium legitimum. Nam ſi inter eos quos ipſe ſibi Chriſtus duodecim elegit, vnus tamen fuit Diabolus, qua ratione caueri poterit quò minus vbi tam frequens eſt Epiſcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur Diaboli? Non erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Chriſti nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præſens in terris adeſſet Chriſtus, ipſe congregauit.

Nullum vnquam Concilium ſine peccatoribus fuit.

Ioan. 6.

Sed audiamus ea, quæ dixit accommodantem Brentium: Cùm Aſotus, inquit, amandat nos à Scriptura ad Concilia Prælatorum ſuorum, conſidera mihi quæſo, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obſcuritatem adducat. Non enim dubium eſt, quin ſacra Scriptura non poſsit rectè ac verè intelligi, niſi ab iis qui Spiritu Sancto ſunt diuinitus donati. Etſi enim impij poſſunt quædam Scripturæ loca & præſertim iudicialia & moralia, adeóque quæ ad legem pertinent, & quæ hiſtorica ſunt, cognoſcere: tamen quis ſit verus finis legis, quid Euangelium de Chriſto ſibi velit, quid Chriſtus ipſe ſit, & quantum in eo theſaurum per fidem habeamus, & quæ ſunt id genus alia ſacræ Scripturæ, non poſſunt niſi ſoli pij per Spiritum Sanctum iudicare. Verum eſt Brenti, quod dicis ſacram Scripturam non poſſe rectè ac verè intelligi, niſi ab iis, qui Spiritu Sancto ſunt diuinitus donati. Sed ſunt non pauci, qui cùm ſint vacui Spiritu Sancto intus habitante & ſanctificante corda ipſorum, habent nihilominus Spiritum Sanctum forinſecus illuminantem & ponentem verba Dei in ore ipſorum, ſi minus ad ipſorum, ſaltem ad Eccleſiæ vtilitatem. Hoc eſt quod rectè docent Scholaſtici, præter gratiam Sancti Spiritus gratum facientem, hoc eſt, ſanctificantem homines, eſſe & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epiſtola priore ad Corinthios multa ſcribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Chriſtus operarios iniquitatis, non fuiſſe dono Prophetiæ, virtutúmque faciendarum deſtitutos. Quod eſt autem aliud Prophetiæ donũ, niſi donum interpretandi Scripturas, quod etiam operariis iniquitatis non deeſſe, teſtatur Euangelium? Quare falſum eſt, quòd negas, impios alia ſcripturæ loca, quàm quæ ſunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel hiſtorica, cognoſcere poſſe. Sciũt etiam hi, qui ſit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti: didicerũt ex eodem, quòd finis præcepti eſt charitas: ſciunt igitur, quòd hæc eſt ſumma totius Euangelij, quòd Chriſtum, qui finis legis eſt, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo ſuo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipſe deſcendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipſum aſcendere, certũ haberemus. Hoc nemo tam impius eſt, ex his dico, qui non ſunt prorſus rudes Euangelicæ doctrinæ, qui neſciat, ac tanto magis eſt impius, quòd cùm ſciat, quod Chriſti conſilium, quæ ſumma ſit Euangelij, quæ via ſit ad cœlum perueniendi, quamuis tamen alia via potius incedere vult, quàm ea qua videt Chriſtum inceſsiſſe, qui nobis via factus eſt. Et in hoc eſt impietas, non quòd neſciat, non quòd nõ intelligat, ſic enim venia dignus videri poſſet, ſed quòd ſciens prudénſque cõtra Domini ſui voluntatẽ venit, quam etiam ob cauſam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brenti, quòd hæc ſit Euangelij ſumma, tantóq; maior eſt impietas veſtra, quòd obliti viæ, cuius ipſe nobis Chriſtus dux fuit, quòd immemores Chriſtianæ charitatis, quam ſolam à Chriſtianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Chriſtiano ſeparaſtis.

Scripturã nõ intelligi, niſi à piis Spiritu Sancto donatis, ait Brent.

Reſponſio.

1. Cor. 12.
Matth. 7.
Etiã qui minus pij ſunt, ſenſum aliquando ſcripturarum cognoſcunt.

Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quę ſumma Euangelij.

Lucæ 12.

Congerit poſteà Brentius loca Scripturæ: Vſque in hodiernũ diem idem velamen in lectione Veteris Teſtamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſeculi huius: Nos non ſpiritũ mundi accepimus, ſed Spiritum qui eſt ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia quippe illi ſunt. Ex

2. Cor. 3.
1. Cor. 3.

A Ex quibus colligit, Scripturam non poſſe verè cognoſci niſi à ſpiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Chriſtianis, qui fidem & profeſsionem habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Chriſtiano conflati. Confitentur enim Chriſtum, decantant, laudent, celebrant, at omnis vitæ ratio longè à Chriſti præceptis diſsidet. Vident hi, quid ſit optimum, at affectibus corrupti, ad peſsima deflectunt, de quorum numero ſi quis eſt, rectè poteſt illud vſurpari: Video meliora probóque, deteriora ſequor. Quorum tanto maior eſt damnatio, quòd videntes & ſcientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non eſt hominum, verùm Dei ſolius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audimus confitentes. Videmus orantes, nomen etiam in eis Chriſtianorum agnoſcimus, etiamſi facta minimè congruere cum nomine videantur, qui ſumus nos, qui ſeruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Chriſtus: Hoc eſt iudicium, quia lux venit in mundum & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ij lucem Chriſti per fidem, at tenebras magis amplexi ſunt. Vtcunq; peccatores Chriſtum tamen diligunt, ſed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Chriſti præceptis deſciſcunt. Cupiunt neminem lædere, ſed dulcis eſt honor, nolunt fraudare, ſed vincit lucrum. Cupiunt compati cum Chriſto, vt conregnent, ſed auocant voluptates, nolunt bello conflictari, ſed ad imperium dilatandum non patet alia via. Tales igitur etſi vacui ſæpè ſunt Spiritu intùs habitante, & eorum corda ſanctificante, non raB rò tamen fit, vt ſpiritu forinſecùs illuminante, & verba ſua in ipſorum ore ponente, minimè deſtituantur.

Scriptura poſsítne cognoſci etiam à non ſpiritualibus. *Pſeudochriſtiani ſpiritũ ſæpè habent illuminantẽ, licet non ſanctificantem.* *Roma.14.* *Ioan.3.* *Roma.8.*

Tandem incipit Brentius tractare de Eccleſia, de qua ſuo loco rectiùs dici potuit, ſed quando ſic illi viſum eſt confusè omnia nullóq; ordine ſcribere, ne quis exiſtimare queat, nos conſultò locum hunc præterire voluiſſe, quem etiam in ſuperiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, eſt audire, quid Aſotus de Eccleſia Prelatorum ſuorum, ad quorum Concilia nos reiicit, ſcribere ſibi permiſit, & quidem libet verba ipſius recitare. Oportet Eccleſiam ipſam certam eſſe, viſibilem ſcilicet, & ſenſibus ipſis corporeis perſpectam, non minùs quàm ſunt aliæ humanæ reſpublicæ, autoritas etiam miniſtrorum & gubernatorum eius certa & manifeſta eſſe debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda eſt vel in membris, vel in miniſtris eius, præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & vt eius munera integra perficiant. Hîc primùm vide, inquit, quòd Aſotus faciat Eccleſiam viſibilem & ſenſibus corporeis perſpectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, & erit ſic reponendus, video & ſentio.

De Eccleſia Brentius.

Atqui non Petrus à Soto Brenti, ſed Chriſtus eſt, qui dicit Eccleſiam eſſe viſibilem, hunc igitur, non Petrum reprehendis. Chriſtus enim eſt, qui vocat eam ciuitatem ſupra montem poſitam, quæ abſcondi non poteſt. Si non poteſt abſcondi, eſt igitur hoC minum oculis expoſita. Deinde dicit idem Chriſtus, Si peccauerit frater tuus, dic Eccleſiæ. Quæſo te, cui dici iuſsit? num his qui videri non poterant? Dicit enim Chriſti Spiritus, quòd Epiſcopos poſuit Spiritus Sanctus regere Eccleſiam Dei: Quos reget? Num eos quos non vident? De ſe ſcribit Paulus, quòd ſit Eccleſiam Dei perſequutus, poterátne perſequi, quam non videbat? Iam cùm idem Paulus ſcribit Eccleſiæ, quę eſt Corinthi, Eccleſiæ Galatiæ, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, cedo Brenti, quibus redditæ literæ, ſi videri non potuit Eccleſia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid, legimus in libris Regum, quòd Salomon benedixerit omni Eccleſiæ Iſraël. Omnis, inquit, Eccleſia Iſraël ſtabat. Quibus benedixit? Híſne quos videre non potuit? Vidéſne iam, quàm ſit abſurdum, quàm ab omni ratione alienum, quàm ab ipſo etiam cõmuni ſenſu remotum, quod tu ſcribis Brenti, non cadere ſub aſpectum Eccleſiam? Senſit hoc aliquando Philippus quoq; magiſtrum ſuum ſequutus, verùm abſurditate rei victus, ſententiã mutauit, & eſſe viſibilem Eccleſiam cõfeſſus eſt, quemadmodum aliquanto ſuperiùs ex illius libro, quẽ inſcripſit Locos cõmunes, indicauimus. Quid autẽ aliud iſti, dum aſſerunt, ꝙ Eccleſia ſit inuiſibilis, quã errori ſuo latebras quærunt? Intelligunt ſe ad hunc viſibilẽ cœtum non pertinere, quẽ eſſe verã Catholicã Eccleſiã nemo pius dubitat, proinde quandã aliã ſibi fingũt, quæ nec videri nec agnoſci queat.

Reſponſio. Eccleſiã eſſe viſibilem. *Matth.5.* *Matth.18.* *Actor.20.* *1.Corint.15.* *Galat.1.* *3.Reg.8.* *Melancthon contra Brentium Eccleſiam facit viſibilem.*

Quomodo Eccleſiam ſimul videamus & credamus.

Neque verò propterea delebimus illum articulum Symboli, Credo ſanctam Eccleſiam,& loco illius dicemus,video & ſentio, ſicut perquàm acutè ſibi dicere videtur Brentius. Nam etſi videmus Eccleſiam quam credimus, intereà tamen multa complectitur hic articulus,quæ credimus & non videmus. Qui ſint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Græci vocant Eccleſiam, nec videmus nec agnoſcimus. Nam ſolus Dominus nouit,qui ſunt eius: credimus nihilominus firmiter, quòd non alibi ſint electi, quàm in iſto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Eccleſiam regi Spiritu Sancto, quam etiam ob cauſam errare non poſſe: credimus eam eſſe columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam ſaluum fieri poſſe, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus Canonicis ab illa receptis ſcripta continentur, iuxta ſenſum,quem ipſa nobis adfert.Hæc & alia pleraque credimus Brenti,quæ tamen neque videmus, neque ſentimus. Quare nihil eſt, quòd propterea Symbolum eſſe mutandum cenſeas,quòd aſpectabilem eſſe dicimus Eccleſiam, quæ non ſine cauſa Catholica vocatur:cùm præſertim nihil impediat,quominus etiam ea, quæ videntur, rectè credi dicantur.Sicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe crediſſe, quemadmodum latius idem etiam proſequitur Auguſtinus. Etiam baptiſma, quod videmus, credere nos profitemur. Sed eſt & aliud,quod in verbis Petri Brentius reprehendit:Palàm, inquit,& impudenter affirmat,non requirendam eſſe gratiam & interiorem aliquam occultam virtutem,vel in miniſtris, vel in membris Eccleſiæ, præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationē. Scilicet ſi Prælati eius ſint animo ſuo Epicurei, & vita Sardanapali,tamen ſi ſciant verba Symboli recitare, & ſunt à Cardinalibus & Canonicis ad prælaturas electi,pertinent ad Eccleſiam,& ſunt ordinati,vt in rebus æternæ noſtræ ſalutis ab ipſorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Chriſti non pendêre è dignitate miniſtrorum, ſed non eſſe requirendam gratiam Dei, aut virtutem Spiritus Sancti in iis, qui de vera ſententia ſacræ ſcripturæ ſeu verbi Dei iudicare debent,hoc demum eſſe cœleſtia oracula Spiritus Sancti ſubiicere Epicureis & Sardanapalis.

2.Tim.1.

Tract. 79. in Ioan.

Prælatis neceſſariam eſſe gratiā inhabitantē, vt Prælati agnoſcantur, vult Brentius.

Reſponſio.

Matth.23.

Et hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nónne in Chriſtum ipſum? Cuius enim illa verba ſunt, Petríne à Soto, an Chriſti? Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia quæ dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim,& non faciunt? Quem igitur hîc alium,quàm Chriſtum ipſum reprehendis? Ille enim eſt,qui iubet eos audiri, qui ſedent ſuper Moſi cathedram, etiamſi non faciant,quæ dicunt, etiamſi contraria faciant iis quæ dicunt,etiamſi ſecundum legem docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipſe non concedis, quòd ſacramentorum dignitas non pendet à dignitate miniſtrorum? Quæ ratio diuerſitatis eſt,vbi de verbo agitur? quî magis pendere debet doctrinæ veritas ex dignitate miniſtrorum? cùm præſertim ſicut in ſacramentis non alium agnoſcimus, qui baptizet, qui conficiat Euchariſtiam, qui peccata remittat, qui per Sacramenta, tanquam per vaſa quædam gratiam ſuam fidelibus impartiat, quàm Chriſtum: ſic etiam vbi prædicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & magiſtrum agnoſcimus, quàm eundem ipſum Chriſtum: vt ſicut in Sacramentorum,ſic in verbi diſpenſatione, nihil nobis obeſſe queat, quamlibet ſcelerati ſint & impij miniſtri:quandoquidem verus ipſe & Sacramentorum ſuorum diſpenſator,& verbi ſui magiſter ac iudex non tam ſanctus eſt,quàm ipſa ſanctitas. Præclarè ſicut alia multa,ſic & hoc Auguſtinus: Magiſteria,inquit,forinſecus adiutoria quædam ſunt & admonitiones:cathedram in cœlo habet,qui corda docet: Interior magiſter eſt,qui docet, Chriſtus docet,inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt,forinſecus inaniter verba perſtrepunt.Sic ſunt iſta verba quæ forinſecus dicuntur,quomodo eſt agricola ad arborem:forinſecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: quælibet forinſecus adhibeat, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum veſtit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? ſed quis agit hoc? audite agricolam Apoſtolum, & videte quid ſumus,& audite magiſtrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit,ſed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat,eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat

Ex dignitate miniſtrorum non pendet, aut doctrinę, aut ſacramētorū veritas.

Aug. in epiſ. Ioan. tract.3.

1. Cor.3.

A dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus, ſiue rigemus loquendo, non ſumus aliquid, ſed ille qui incrementũ dat Deus, id eſt, vnctio illius docet vos de omnibus. Vides Brenti, quemadmodum Sacerdotis non eſt niſi miniſterium: ipſe verò verus Doctor & magiſter, ipſe verus iudex & interpres ſcripturarum qui docet efficaciter, Dei Spiritus eſt, ſicut etiam ipſe Chriſtus dixit: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Hic Spiritus poteſt loqui per Balaam, poteſt per Caipham, poteſt per Iudam proditorem, denique poteſt etiam per aſinam: nec ideo verbi Dei dignitati doctrinæque veritati quicquã detrahetur, quæ non magis ex miniſtrorum pendet dignitate, quàm ipſa veritas Sacramentorum. Nam ſicut Sacramentorum, ita verbi quoque miniſtri vocantur, & ſunt Sacerdotes & Epiſcopi: qui quali vita ſunt, ipſorum quidem plurimum refert miniſtrorum, ſed auditorum nihil intereſt. Nam qui mali ſunt, dum ea quæ bona ſunt, adminiſtrant, ſe tantummodò lædunt: ſicut fax accenſa, ſibi quidem detrimentum præſtat, aliis verò lumen in tenebris adminiſtrat: & vnde commodum aliis præſtat, inde ſibi diſpendium parit. Doctrinæ veritas à quocunque proficiſcatur homine, Dei, non hominis eſt. Et ſicut ſolis lux etiamſi per immunda loca tranſeat, non inquinatur, ſed ab iis qui illuminantur, pura accipitur: ſic Dei verbum etiamſi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominus ab iis qui audiunt, accipitur: nec ex docentis impuritate labis aut ſordium quicquam contrahit.

Confirmatio ab exemplis & ſimilibus. Matth. 10.

B Hæc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, ſed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam ſcribas, quàm quod ſentis ipſe, dum odium erga Petrum tuum expleturus, omnem anſam illum calumniandi quæris.

Neque verò propterea Petrus cœleſtia oracula Spiritus Sancti ſubiecit Epicureis & Sardanapalis, quòd negat ab iis, qui iudicant de ſententia ſcripturæ, gratiam Dei gratum facientem eſſe requirendam. Non ſunt Epicurei, ſed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima profeſsio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiuſque, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, Dei ſolius eſt iudicium. Si quis autem Eccleſiæ iudicio tanquam Epicureus & Sardanapalus eſt condemnatus, is ad iudicium de ſententia ſcripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eiicitur: quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus non fuerit, tolerari debet, quàm diu toleratur ab Eccleſia, nec alicuius priuati ſententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux veſter eſt & anteſignanus, teſtimonio, non pauciores inter vos Epicureos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui Catholici vocamur, & ſumus per Dei gratiam, præcipuè ſi paucitatem veſtrorum cum noſtrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex veſtris quidam ſcribat, veſtrum enim voco Ioannem à Lasko, qui prius veſtrum, poſteà gradu facto dogma Sacramentariorum eſt amplexus, quod amplexus nunquam fuiſſet, niſi veſtro exemplo ſuum priuatum ſenſum publico totius Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponere fas C eſſe iudicaſſet. Is igitur in epiſtola quadam, quam ad Sereniſsimum Regem meum ſcripſit, iis verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumſpectione opus eſt, ne ſub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rurſus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut ſectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheiſmo feneſtra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominum pars neſcio quomodo inclinare videtur. Audin' tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu multúmque verſatus, non obſcurè fatetur, quòd ſub prætextu ac fuco Euangelij veſtri (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominum ad atheiſmum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina veſtra fecit. Et hos tu iudices de ſententia ſcripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheiſmum inclinare, vel ruere potius, etiam ij qui ſunt factionis veſtræ, profitentur.

Epicurei & Sardanapali plures apud Lutheranos, quàm Chriſtianos.

A teſtimoniis Lutheri & Ioannis à Lasko.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorſus furentem. Profert ex capite de Conciliis verba Petri, quæ ſic habent: Eccleſia cui promiſsio illa Chriſti facta eſt: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interius pẽdet, vt quis ad Eccleſiã pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt Prælatus, ſed vt viuum

Conuitiator Brentius affingit Soto, quæ lubet.

Eccleſiæ membrum ſit, hæc requiruntur. Ac mox inſultat. Macte virtute Aſote, ſic A defenditur Catholica Eccleſia, ſic conuincuntur nouatores illi hæretici. Os impudentiſsimum, audes tu Eccleſiam illam, aduerſus quam non præualent portæ inferi, hoc eſt, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam, nec ex electione Dei nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Aſotus hæc requiri, vt quis ſit viuum Eccleſiæ membrum, non autem vt ſit eius Eccleſiæ membrum, aduerſus quam non præualent portæ inferi. Quæſo autem te, an non is aduerſus quem non præualent portæ inferi, eſt viuum Eccleſię membrum? Quid? Portæne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ ſunt, vt ne quidem aduerſus mortua Eccleſiæ membra præualeant? Næ tu mihi concionaris de ſtramineis portis inferi, quæ ſic computruerunt, vt ne mortuum quidem ſuperare queant. O bellum defenſorem Catholicæ Eccleſiæ. Quàm improbum autem Sophiſtam hîc agit Brentius? qui præterquàm quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Eccleſia pendeat ex vera fide & charitate, ſuſtulit hanc vocem, interius, diuerſum quidam ex verbis Petri colligit, quàm quòd illi vel cogitare in mentem venit vnquam, cùm tamen quid ſibi voluerit Petrus iis verbis, obſcurum illi non ſit. Vbi verò dixit hoc vnquàm Petrus, quòd aduerſus aliquod Eccleſiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quod certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Eccleſiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominus aduerſus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit poſteà, ſicut putat Auguſtinus, aut ſi minus correxit, tamen B quòd quam ſecus ſeſe res habebat, ſenſerat, quandoquidem in Catholica nihilo ſecius vnitate permanſit, & charitatis vbertate compenſatum, & paſsionis falce purgatum eſt: cùm præſertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij Concilij ſententia, quid hac de re ſentiendum eſſet, Eccleſiæ totius conſenſio confirmaſſet. Origenis verò ſanctitas, cui nota non eſt? Idem & de Tertulliano & de aliis nonnullis dicere licet. Quæ igitur eſt iſta collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduerſus Eccleſiam portæ inferi, non eas etiam aduerſus Eccleſiæ membrum aliquod præualere, cùm omnis homo per ſe conſideratus ſit mendax: Eccleſia contrà, vbi ſunt fideles omnes in vnum congregati, columna ſit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit ſententia Petri, quam adfert Brentius, qui ſibi finxiſſe videtur, quod impugnaret: ſed hoc dixit iſto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Eccleſia, vt quis pertineat ad Eccleſiam illam, cui promiſsio facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, non pendere ex electione Dei, aut charitate & fide interius, verùm ſufficere publicā & legitimam profeſsionē fidei & vocationem: cæterùm vt viuum ſit aliquis Eccleſiæ membrum, illa requiri. Quò magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occaſionem ſumpſerit hæc ſcribendi, paucis aperiemus.

Reſponſio.

Inferorum portæ contra mēbrū etiā viuū Eccleſię præualere poſſunt. Cyprianus. Aug. epiſ. 48.

Origenes Tertullia.

Brentius in ſua confeſsione dum vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus, Conciliorum autoritatem, per quæ ſit vt certa ſit & vna fides noſtra, modis omnibus eleuare conatus eſt: primùm quòd non quiuis hominum cœtus pro C vera Eccleſia haberi poteſt: deinde quòd in ea pauci ſunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerunque maior pars vincit meliorem: Poſtremò quòd Spiritus Sanctus non facit populum ſuum impeccabilem, ſed relinquat in ipſo multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba poſuit, quæ per Brentium adducta ſunt, quibus illud oſtendere conatur, Eccleſiam non ex electis tantùm conſtare, quibus nihil intus deſit, quod ad fidem & charitatem pertineat, ſed conſtare ex vocatis, ex iis qui publicè ſe Chriſtianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Chriſtus: Multi ſunt vocati, pauci verò electi: fieri poſſe, vt qui ſe publicè Chriſtianos profitentur animo quiduis potius, quàm Chriſtiani ſint, eſſe huius Chriſti corporis, quæ vocatur Eccleſia, partim viua, partim etiam putrida & mortua membra, atque hæc quàm diu aut ipſa ſe non præciderint, aut Eccleſiæ iudicio pręciſa non fuerint à Chriſti corpore, membra illius vocari & eſſe, quamuis mortua. Quid erat hîc Brenti quod arroderes? Primùm ſi vocem ipſam Græcam conſideres, certè Eccleſia non eſt electorum ſed vocatorum cœtus, in quo multi vocati, pauci ſunt electi. Deinde verò fateris hoc ipſe, quòd huic Eccleſiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ ſunt admixti. Qui ſunt autē alij hypocritæ, quàm qui publicè Chriſtianā fidem

Collatio rationum Brentij & Soti.

Matth. 20.

Rationes Soti defenduntur.

profi

A profitentur, cùm intus fide ſint charitatéque deſtituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Eccleſia, quod à te dictum fuerat, fuit ne locus hic tragicis iſtis exclamationibus? Fuítne locus impotentibus conuiciis? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipſe ſis effrons, homini pudentiſsimo falſum impudentiæ crimen obiicere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri diſcipulũ, vnde quinti Euangelij aſſertorẽ agnoſcere liceret, niſi ex feſtiuis hoc genus leporibus?

Boni & mali in Eccleſia, ſed diuerſa ratione.

Manifeſtius eſt, quàm vt negare poſsis Brenti, quòd in Eccleſia non boni tantùm, ſed & mali ſunt, ac plures mali, ſed longè diuerſa ratione quàm boni. Siquidem boni ſunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam ſuam habent à Spiritu Chriſti, & viuifico illo influxu, qui eſt per viuam fidem & charitatem. Contrà mali ſic ſunt in Chriſti corpore Eccleſia, ſicut ſunt in humano corpore ſanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, membra arefacta, quæ tametſi vitam à Spiritu non recipiunt, ſunt nihilominus in corpore. Cæterùm ſi nimis exundat ſanguis noxius, phlebotomiâ tollitur, ne totum corpus pereat: ſi nimis luxuria, cæſaries capitis aut barba tondetur: ſi nimis extant vngues indecorè, reſecantur: ſi redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si denique membrum aliquod cancro ſit infectum, enſe reſcinditur, ne pars ſyncera trahatur. Eadem eſt etiam ratio eorum, qui mali ſunt in Chriſti corpore Eccleſia. Nam ſi nimis exundat eorum effrænis petulantia, vel caſtigatione comprimitur, vel excommunicatione prorſus reſecatur. Quoad autem qui

Quàm diu mali Eccleſiæ maneãt mẽbra.

B ſunt tales, aut Eccleſiæ iudicio per excommunicationem ſeparati non fuerint, aut ipſi ſponte ſua foràs non perſilierint, dum vel perſequuntur, vel contemnunt Eccleſiam, aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Eccleſia, & quàm diu non præciduntur, ſunt eius Eccleſiæ membra, cui facta eſt illa promiſsio: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli membráque arida corpori humano. Et contra hanc Eccleſiam, in qua ſunt & boni & mali, non præualere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum ſanctitati, quàm ipſius Chriſti promiſsioni, qui fallere neſcit: qui cùm poſsit ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare, poteſt etiam per lapides ſalutem noſtram procurare. Hæc nobis viſum eſt craſsius explicare pinguiore (quod aiunt) Minerua, non tua cauſa Brenti, cui ſatis iſta perſpecta ſunt & explorata, nec ſecus rem habere certò ſcis: quo nequior es, qui ſciens manifeſtam veritatem oppugnas. Non igitur tua, ſed eorum cauſa fuſius iſta diximus, qui noſtro ſeculo veterem Donatiſtarum errorem renouantes, manifeſtos peccatores eſſe negant in Eccleſia.

Matth. 7.

Sed audiamus reliqua proſequentem Brentium: Scimus, inquit, multos impios dicturos, Domine per nomen tuum prophetauimus, & per nomen tuum dæmonia eiecimus, ac alias virtutes præſtitimus: ſed iudicium de doctrina æternæ noſtræ ſalutis deferre ad eos, qui ipſi palàm fatentur, ſibi ea in re non opus eſſe nec electione Dei,

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentij calumnioſa.

C nec vera fide atque charitate, quid hoc aliud eſt, quàm Spiritum ipſum ſanctum à ſuis ipſius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicureos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuiſſe Petrum, ſed cùm veritate non poſsis, mendaciis eum oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum ſit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur ſibi non opus eſſe nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potius diſertis verbis contrarium dixit, nimirum requiri in eis publicam & legitimam profeſsionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter ſe, profiteri publicè fidem, & dicere, non eſt mihi opus fide? Quòd ſi quis auſus eſſet dicere, tantum abeſt, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Chriſti corpore tanquam putridũ membrum reſecaretur potius, & è cœtu piorum exterminaretur. Obiicis alicubi Petro, quòd is non ſatis explicet, quid velit dicere: Eſt autem is reuerà de eorum Theologorum numero, qui ſunt rerum quàm verborum ſtudioſiores, vt cum Paulo dicere poſſit: Etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia: Quamobrem ne quis erret, quid nos eum exiſtimemus dicere voluiſſe, paucis indicabimus.

2. Cor. 11.

Explicatio ſententiæ Soti.

Certum eſt eum in hac ſententia nunquam fuiſſe, vt putaret, quibus de doctrina iudicandũ eſt, eos non opus habere gratia, nõ fide & charitate interna, cùm nulli magis

indig

indigeant iis rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices conſtituendi ſunt. Cæte- A
rùm hanc illius fuiſſe ſententiam omninò perſuaſum habemus, quòd officium in iis,
non meritum ſpectatur, quibus de Scripturæ ſenſu iudicandum eſt: ita vt ſi quis ad
hoc iudicium ſit vocatus, hoc eſt, Apoſtolorum in Eccleſia locum teneat, quem Epi-
ſcopi tenent, habeat præterea publicam & legitimam fidei profeſsionem, is ad iudi-
candum de doctrina ſit idoneus. Nihil vt aliud ſenſerit, quàm quod ab Imperatore
Baſilio dictum aliquando fuiſſe in ſuperiore capite commemorauimus: Quantæcun-
que religionis & ſapientiæ Laicus exiſtat, vel etiam ſi vniuerſa virtute interius pol-
leat, donec Laicus eſt, ouis vocari non deſinet: rurſus quantumcunque ſit Epiſcopus
irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtes eſt, & veritatis verbum re-
ctè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio eſt
in ordine ouium conſtitutis paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſu-
per nos ſunt quærendi? Paſtorum eſſe vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium:
ita vt ſi præſtet etiam vel ſanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vſu venire
quandoque poteſt, nihilominus ei de doctrina ſibi iudicium arrogare fas non ſit. Eſt
autem aliquid in hac ſententia, quod abs te Brenti meritò reprehendi queat? niſi for-
tè velis Dei Spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apo-
ſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo ſit in
Eccleſia, nec omnes omnia ſibi arrogent. Quæ ciuilis, eadem Eccleſiaſtici quoque
magiſtratus eſt ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iuriſprudentia & in- B
tegritate maiori præditos, quàm plerique ſint ex politico magiſtratu, qui iudicum of-
ficio funguntur: num ideo legitimos iudices de gradu ſuo deturbabunt? num ideo
cuiuis de vulgo qui ſibi catus & prudens videbitur, iudicis officium vſurpare ſibi lice-
bit? Minimè gentium. Quàm diu toleratur à ſuperiore magiſtratu iudex inferior,
tam diu neceſſe eſt ab iis quoque toleretur, quorum iudex eſt. Ac ſit aliquis ſanctiſsi-
mus, ſit iuris conſultiſsimus, iudicis tamen ordinarij ſibi munus non ſumet, quoad
alius hoc officio fungitur. Cæterùm quò minus in conſilium adhibeatur à iudice, ne-
mo prohibebit. Hanc nos Petri ſententiam fuiſſe non dubitamus: quod ipſum etiam
tibi demonſtraturum exiſtimamus, ſi modò te reſponſo ſuo dignum iudicauerit.
Nam & nos in hanc arenam nunquam deſcendiſſemus, niſi nos incircuncisi illius
Philiſtæi admiratoris tui Vergerij procacitas & iactantia impuliſſet, qui Sereniſs. Re-
gi noſtro libellum hunc tuum dicare, & virum illum ſanctum Aloyſium Lipoma-
num ad diſputandum de capitibus in eo contentis ipſo iudice prouocare veritus non
eſt. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod ſi volet ipſe,
multò pręſtabit melius, nec hac in parte noſtra opera indiget, quàm Sereniſsimo Re-
gi noſtro, quæ ſit iis de rebus Eccleſiaſticæ doctrinæ veritas, indicare voluimus.

Officium nō meritum ſpectandum in Prælatis.
Baſil. Imper.
Paſtorū non ouium eſt de doctrina iudicium.
Vt in ciuili ſic in eccleſiaſtico magiſtratu iudicādi poteſtas eſt penes iudices, quāuis imperitos.

Pergit Brentius: Si Aſotus ſeriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canoni-
corum librorum, miror quòd non audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam
non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim San- C
ctus fugiet dolum, & auferet ſe à cogitationibus inſipientibus. Si Aſotus iudicat hoc
verum eſſe, quomodo audent nobis eos Chriſtianæ diſciplinæ iudices proponere, in
quorum maleuolam animam non ingreditur ſapientia, & quos Spiritus Sanctus fu-
git? Paulus ait: Qui non habet Spiritum Chriſti, hic non eſt eius. Non habent autem
Spiritum Chriſti, qui non ſunt à Deo electi, & non habent veram fidem & charitatē,
quomodo ergo hi poſſunt eſſe de doctrina Chriſti iudices?

Argumētum Brentij.
Sap. 1.
Rom. 8.

Sapientiæ liber, ſicut ſuperius à nobis demonſtratum eſt, quamuis ab Hebræis ex-
cluſus, à Chriſtianis tamen in Catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis
& amplius annis eſt repoſitus: quàm etiam ob cauſam teſtimonium eius libenter ac-
cipimus. Verùm quem tu ſenſum eius adfers, eum reſpuimus. Quòd in maleuolam
animam non intrat ſapientia, quódque non habitet in corpore ſubdito peccatis, mi-
nimè negamus. Quæ ſit autem iſta ſapientia, fortaſsis nobis tecum non cōuenit. Nam
nos à ſcriptura docti dicimus, Ecce pietas eſt ſapientia. Quam autē pietatem Latinus
interpres, eam ſeptuaginta verterunt θεοσέβειαν, quaſi tu dicas cultum Dei. Quis autem
eſt cultus Dei, inquit Auguſtinus, niſi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuo-
lam animam, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Nam peccatum, mortale
præſer

Reſponſio.
Liber Sapientiæ, Canonicus, & à Brentio malè intellectus.
Sapientia quid.
Iob 28.
Aug. lib. 2. de Trinit. c. 14.

A præſertim, cum charitate conſiſtere non poteſt, cum fide quæ eſt ex auditu & intelli-
gentia ſcripturarum, poteſt. Poteſt habere peccator ſcientiam ſcripturarum, poteſt Scientia cum
habere fidem, charitatem habere non poteſt. Et certè diuerſa dona ſunt Spiritus ſa- peccato eſſe,
pientiæ & Spiritus ſcientiæ, ſicut etiam ex Eſaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritus San non autẽ ſa-
cti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per Spiritum da- piẽtia poteſt.
tur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum. Sermo Eſaiæ 11.
ſapientiæ non datur illi, cuius corpus peccatis eſt ſubditum: ſermo ſcientiæ, do- 1.Cor.12.
num Prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Auguſtinus: Surgunt indocti & ra- Aug. lib.3.cõ
piunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris, ecce vbi volutamur? Poteſt habere quis feſſ.c.8.
ſcientiam & cum illa mergi in profundum inferni: ſapientiam, hoc eſt, veram pieta-
tem quæ charitas eſt, habere non poteſt, niſi is, cui regna cœleſtia ſunt præparata. Sed
audi, quid ea de re ſcribat Auguſtinus: Spiritus, inquit, Sanctus in Eccleſiæ præpoſi- Lib.2.contra
to vel miniſtro ſic ineſt, vt ſi fictus non eſt, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad epiſt. Parme-
eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorum regenerationem vel ædificatio- niani, cap.11.
nem, qui per eum ſiue conſecratur, ſiue euangelizatur. Si autem fictus eſt, quoniam
veriſsimè ſcriptum eſt: Spiritus enim Sanctus diſciplinæ effugiet fictum, deeſt qui-
dem ſaluti eius, vt auferat ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, miniſterium ta-
men eius non deſerit, qui per eum ſalutem operatur aliorum. Propter quod Apoſto-
lus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio 1.Cor.9.
B mihi credita eſt: id eſt, illis prodeſt, quibus hoc diſpenſo non mihi qui fictus ſum. Qui
enim inuitus facit propter commoda gaudiáque carnalia, quæ ſi aliter habere poſſet,
illud deſereret, ipſe vtique fictus eſt, ideóque inuitus facit, ſed eis prodeſt, erga quos
facit. Se autem tantum à mercede ſalutis alienat, non etiam illos priuat, quibus ciba-
ria Dominicus etiam malus ſeruus impendit. Intereà tamen illud libenter conce-
dimus, quòd myſteria ſua citius iis, qui mundo ſunt corde, Deus reuelat, quàm illis Pium votum
qui variis ſunt flagitiis cooperti. Atque vtinam hoc præſtari poſſet, vt ad munus autoris.
Apoſtolicum, cuius proprium eſt de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, niſi
quorum eſſet perſpecta vitæ ſanctimonia: fortaſsis tanti motus in Eccleſia non fuiſ-
ſent excitati: qui verò ſunt excitati, minore negotio ſedari poſſent. Verùm nemo Eſa.24.
propterea putet ſe iuſtam habere cauſam ab Eccleſiæ vnitate diſcedendi, vel eorum
qui præſunt iudicium declinandi, quòd ſicut populus, ita eſt & Sacerdos, nec ſancti-
tate cæteros, qui pręſunt, excellant. Quamuis enim hi Spiritum Chriſti non habeant,
quo ſancti ſint ipſi, habent tamen Spiritum Chriſti, quo ſanctos reddant alios, ſiue
cùm baptizant, ſiue cùm peccata remittunt, ſiue cùm Dei verbum annunciant, dé-
que ſcripturæ ſententia iudicant. Nam quo ſancti fiunt homines, ſiue baptiſmus id
ſit, ſiue abſolutio, ſiue Dei verbum, non miniſtrorum eſt, ſed ipſius Domini. Præclarè
Gregorius Nazanzenus, vbi docere conatur, non eſſe curioſè dignitates eorum, qui Greg. Nazã.
nos purgant, expendendas, nec eſſe iudices iudicãdos: Sint, inquit, duo annuli, aureus in orat. in ſan
C hic, ferreus alius: vterque regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimantur, quid in- ctum lauac.
ter ſignum hoc & illud intererit? Nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapien- Iudices non
tiſsimus exiſtas, dic quódnam ferri, quódue ſit auri ſignaculum. Vnum eſt vtrunque, iudicandi.
materia eſt diuerſa, character vnus eſt. Quæ baptiſmi, eadem & abſolutionis, eadem
& doctrinæ eſt ratio. Idem eſt baptiſmus, eadem abſolutio, eadem doctrina, idem
Dei verbum, ſiue à probo, ſiue ab improbo miniſtro proficiſcatur. Dic autẽ tu Brenti,
qui poteſt per miniſtrum, quamuis improbum, peccata remittere, quî minus poſsit
per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam eſſe putas interpreta-
ri Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum eſt ab Ambroſio, quòd quicquid
verum à quocunque dicitur, à Sancto dicitur Spiritu, quódque gradus chariſmatum Ambr. in 12.
ſunt officiis Eccleſiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit c.1.ad Corin.
Dominum Ieſum in Spiritu Sancto dicit, qualis vis ſit, ita & in loco ordinis officij Gratia chari-
Eccleſiaſtici poſitus, gratiam habet qualis vis ſit, non vtique propriam, ſed ordinis ſmatum offi-
per efficaciam Spiritus Sancti. Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ciis Eccleſiæ,
ſed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, niſi quod ab non meritis
Ambroſio dictum eſt, Gratiam chariſmatum officiis Eccleſiæ, non meritis humanis humanis in-
indulgeri, quã qualiſcunq; ſit, habere tamen poſsit qui eſt in loco ordinis Eccleſiaſtici dulgetur.
poſi

poſitus. Sed ſi nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum teſtimonia, A proferam veſtri cuiuſdam non ignobilis ea ipſa de re ſententiam. Ioannes is eſt Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Chriſto & ſplendidè diſſerant, an habeant Dei ſpiritum? Reſpondeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum ſpectat, ſed aliud eſt donum regenerationis, aliud donum nudæ intelligentię, qua Iudas quoq; prędirus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de is ſatis.

In cap. 12. 1. ad Corint.

Ad confirmandam Conciliorum & Epiſcoporum autoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues Regni cœlorum. Et: Quicquid ſolueritis in terra, & cætera. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non ſolùm ſacræ ſcripturæ, verumetiam Eccleſiaſticorum ſcriptorum teſtimoniis à vanis & impiis Sophiſtarum commentis ita vindicata ſunt, vt exiſtimem Aſotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd neſciat, quid in hoc orbe aduerſus Romanenſium adulatorum deprauationes dictum, ſcriptum ac etiam pictum ſit. Claues enim Eccleſiæ datæ ſunt Petro & Confeſſoribus Petræ, quæ eſt Chriſtus. Non ſunt datæ Lyberio Ariano, aut Marcellino idololatræ, datæ ſunt miniſtro, non hoſti Eccleſiæ, datæ ſunt ſeruo Chriſti, non ſeruo Antichiſti. Etiamſi ſit inter vos aliquandiu Petrus commoratus, eſt reuerà tamen in alio quodam orbe natus. Quàm felix eſt autem orbis ille, in quo natus eſt? Nam ſolus hic eſſe propemodùm orbis nunc videtur, vbi Pelopidarum, hoc eſt Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipſum auditur. Nullum eſt enim regnum noſtro hoc infelici ſeculo magis ab hæreſibus intactum, quàm ſit vel hoc ſolo nomine feliciſsimum Hiſpaniarum regnum, B cui propter hanc in fide Catholica conſtantiam & eius tuendæ diligentiam alias prætereà multas felicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Chriſtiani, nec in aliud Euangelium ſe transferri paſsi ſunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt eſſe gens armis inuicta crederetur, ea poſteaquàm Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit, nunc eſt ferè ad Hiſpanos tranſlata. Eſt autem ita, quòd nuſquàm ſunt pauciores, quàm infelici orbe illo, qui deprauationes veſtras & ſcripturarum contorſiones vel ſcriptas, vel pictas viderint, tantum abeſt, vt de eis quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior eſt illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiſsimus legitimè imperat, & qui ſunt eius poteſtati ſubiecti, ſic in omnibus ei dicto ſunt audientes, nullum vt fidelium & obſequentium ſubditorum officium in ſe requiri patiantur, quos erga Regem ſuum, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hoſtibus modò, verumetiam ab iis, qui multò ſunt pernicioſiores domeſticis inimicis (hæreticos dico) tuti eſſe queant, tanto ſtudio & obſeruantia eſſe conſtat, vt quoties id vel ſalus illius vel dignitas poſtulet, ad quoduis vitæ diſcrimen ſubeundum non minore animorum alacritate, quàm alij ſolent ad epulas, accurrant. Etſi autem infelici orbe illo vana & impia commenta veſtra non à quibuſuis leguntur, lecta ſunt ea tamen & à Petro, & ab aliis viris doctis, quos cum iudicio legere poſſe exiſtimatum eſt, & quæ contra clauium autoritatem à veſtris adferuntur, C pluribus doctiſsimorum virorum ſcriptis pridem confutata ſunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti ſit neceſſe.

Matth. 16. Brentius cōtra autoritatem clauiū.

Reſponſio.

Commendatio regni Hiſpaniarum.

Cæterùm quòd Liberium fuiſſe ſcribis Arianum, id in proximo ſuperiore capite falſum eſſe docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamſi metu compulſus, thura idolis admouiſſe legitur. Nam vt lapſus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et ſicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Chriſtum, ſed inter eos qui conſtanter eum confeſsi, nullum ſupplicij genus ſubire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent, ſic & Marcellinus non inter idololatras, verùm inter ſanctos martyres ab Eccleſia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ ſunt Petro, & ſucceſſoribus eius Petræ confeſſoribus, Eccleſiæ miniſtris, & quamlibet indignis, ſeruis tamen Chriſti, non ſunt autem datæ vobis hoſtibus Eccleſiæ & ſeruis Antichriſti.

Brentius iniquè facit Liberium Arianum & Marcellinum idololatram.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoſcunque abiecerint ex Eccleſia, erunt & abiecti à Deo. Quid eſt igitur illud, quod Hieronymus de priore

Citat Brentius Hieron. contra claues Eccle. Hie. in ca. 16. Matth.

A priore dicto apud Matthæum ſcribit? Iſtum locum inquiens, Epiſcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cùm apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quęratur. Hîc Aſotus iterum habebit paratas ſuas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid ſi nos Brenti Hieronymo oppoſuerimus aliquanto vetuſtiorem ſanctum illum Martyrem Cyprianum? Sic enim loquitur: Nec fas erat Eccleſiam pulſantibus claudi, cùm permiſerit ipſe qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cœlis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quæ hîc prius in Eccleſia ſoluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignáque ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata autoritas fit in cœlo, vt quæ in terris aut ligata ſunt, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem contineant & in cœlo. Ioannes quoque Chryſoſtomus: Sacerdotum, inquit, vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit. Vſqueadeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem ſupernè Deus rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quos ſequutus Bernardus, vbi de Petro loquitur: Claues, inquit, regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri ſententiam cœli. Et eius æqualis

Reſponſio.
Cyp lib. 1. epiſt. 2.
Hilar. Canõ. 16. in Matt.
Chry. li. 1. de ſacerdotio.
Bern. in ſer. 1. in die Apo. Petri & Pauli.

B Hugo de ſancto Victore: Sententiam, inquit, Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Vides igitur quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere poſſimus. Verùm & iis non pugnat cum iſtis, æquè vt ipſe fuit, catholicis & Orthodoxis. Sunt enim duæ claues, vna ſcientiæ, quam in Paulo: poteſtatis altera, quam in Petro fuiſſe ſcribit Ambroſius: quarum vtranque ſynagogæ quoq; Chriſtus tribuit, ſed interim Scribis & Phariſæis abuſum earum exprobrat: Væ vobis, inquit, legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. De claue autem poteſtatis dicit: Super cathedram Moiſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Vtramque clauem in Eccleſiaſtico iudice coniunctam eſſe oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœlo, quod aut ligauerit, aut ſoluerit in terra, ſi claue non errante fecerit: alioqui periculum eſt, ne rectè dicatur illud Prophetæ: Mortificabant animas, quæ non moriuntur, & viuificabant animas, quæ non viuunt. Scientiæ clauis haud aliter eſt neceſſaria poteſtatem habenti, quàm lucerna in tenebris ambulanti, qua ſi deſtitutus fuerit, quid aliud conſequetur, quàm quod dicit Chriſtus: Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, ſententia Petri præcedit ſententiam cœli, non aliter intelligendum eſt, quàm ſicut à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Sententiam ſeruorum Dominus confirmat, quatenus ea tamen iuſta fuerit. Nam ſi iuſta non fuerit, nihil poteſt dici ve-

Hug. li. 2. de Sacram.
Duæ claues.
Ambr. ſerm. 66.
Lucæ 11.
Matt. 23.
Ezech. 13.

C rius, quàm quod ab Hieronymo ſcriptum eſt, quódque ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præſunt depellatur, ſi ipſe non anteà exiit, hoc eſt, ſi non ita egit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, vt interdum ille, qui foras mittitur, intus ſit: & ille foris, qui intus retineri videtur. Quamobrem rectè monet vir ille ſanctiſſimus Gregorius Pontifex, magno moderamine paſtores vel ſoluere debere, vel ligare: Sed intereà ſiue iuſtè ſiue iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen, inquit, ſententia gregi timenda eſt, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat, vel ligare. Is autem qui ſub manu paſtoris eſt, ligari timeat vel iniuſtè, nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa quæ non erat, fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio ſui paſtoris ouis iudicet, etiam ſi fortè error aliquis ſit admiſſus, quin ſententiam ab illo latam ne contemnat: Quam ſi tulerit inſons æquanimiter, coram Deo reus non erit: ſi verò contempſerit, hoc ipſo nomine coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc ſicut alia multa, ſic volente Brentio extra cauſam dicta ſunt.

Sententia Petri præcedit ſententiam Dei.
Orig. homil. 14. in Leuiticum.
Greg. hom. 26.

Pergit is: Si quicquid præceperint Patres in terris, erit præceptum Dei, quid eſt

Ezech. 20. quod Propheta ait: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non eſt incedendum in præceptis Patrum Brenti, quid eſt quod Paulus & Silas, cum perambularent Syriam & Ciliciam, præcipiebant cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum? Quid eſt, quod iidem ipſi cùm pertranſirent alias ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus? Quòd ſi verbo libet vrgere, nos in auorum, proauorum, atauorum præceptis incedimus, qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eâdem qua nos ratione, Chriſtum coluerunt, eiúſque colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. Quare liberis veſtris cantilenam hanc rectiùs occinetis, qui niſi mentem illis Deus dederit meliorem, non in aliorum, quàm in Patrum ſuorum præceptis incedent, auos enim & proauos ſuos præceptorum veſtrorum ſectatores edere non poterunt. Sed quid quæſo vobis vultis, cùm hæc verba toties nobis obiicitis? num vt quam Patres religionem ſeruarunt, quos ritus tenuerunt, ab iis diſcedant liberi, ſempérque diuerſam religionem, diuerſos ritus quos ignorauerunt Patres eorum, ſequantur, quò vel ſic ſe quiduis eſſe potiùs, quàm Catholicos, teſtatum faciant omnibus? Quid eſſe poteſt abſurdius? Non ita nos docet Dei Spiritus: Interroga, inquit, Patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta Patrum poſtponit, atque confundit: Sicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus, in prima ſua decretali ſcribit epiſtola: State ſuper vias & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris.

[Margin: Excutitur locus, In præceptis patrum veſtrorũ nolite incedere. — Actor. 15. — Actor. 16. — Prouerb. 32. — Eccleſi. 8. — Prouerb. 22. — Hier. 6.] A B

Matth. 15. Profert & illud Brentius: Fruſtrà colunt me docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, Aſotus ſuum cœnum, quo hunc locum aſpergat. Sed ne ſit mora longa, ſua occaſione probè (ne dubitet) eleuetur. Locum hunc Maximinus etiam Arianus aliquando protulit cum Auguſtino congreſſurus, ad eandem ſententiã tuendam, quam hoc loco ſuſcepit Brẽtius defendendam. Sic enim loquitur Maximinus: Si quid de diuinis Scripturis protuleris quod commune eſt omnibus, neceſſe eſt vt audiamus. Hæ verò voces quæ extra Scripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur, cùm ipſe Dominus moneat nos, & dicat: Sine cauſa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Nihil itaq; noui profertis Brenti. Docebimus hoc ſuo loco, quòd vetus hęc fuerit hæreticorum cantilena, qui nihil præter ſcripturas recipiendum eſſe cenſerent. Verùm quid ad hæc Auguſtinus? Si ad iſta omnia, inquit, reſpondere voluero, id etiam ego agere videbor, ne veniatur ad cauſam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidẽ tuã. Sic Auguſtinus ne reſpondere quidem dignatus eſt ad hunc locũ, quòd alienus à cauſa videretur, cùm æquè recipi traditiones Apoſtolicas oporteat atq; Scripturas. Quare nihil eſt, quòd dicat Brentius, dictum hoc Chriſti ſudem eſſe in Catholicorum oculis. Aſſueuerunt illi pridem, cùm nihil in hęreticorum ore ſonet frequentiùs. Rectè autem Petrus, ſolum illum cultum dicendum eſſe ſcribit ſecundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei non conſonat. Nam & ante eum Baſilius indicauit, nihil aliud iis Chriſti verbis intelligi, quã quod humanis traditionibus ad mandatũ Dei reprobãdum obſequendũ non ſit. Quòd autẽ promittit Brentius cõfutare ſe velle, quod à Petro de verborũ horũ ſenſu ſcriptũ eſt, id facit in ſecunda pericope, verũ frigidiùs quã vt reſponderi ſit neceſſe, cum præſertim in Confeſſione noſtra Chriſtiana pluribus & de hoc, & de præcedẽti ſcripturæ loco tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

[Margin: Reſponſio ad locũ, Fruſtrà me colũt do. præ. & do. hominũ. — Auguſ. lib. 1. contra Maximinum. — Baſil. in Ethicis definit. 12.] C

Coloſ. 2. Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo decretis tenemini? Et mox iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent ſpeciem ſapientiæ, & cætera. Quatenus elementis hoc genus teneantur homines, docuimus in eadem illa Confeſſione. Quoniam verò nihil ea res pertinet ad præſentẽ cauſam, minimè neceſſarium eſſe duximus, hac de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Chriſtum dediſſe hoc dicto, Quicquid ligaueritis in terra, &c. poteſtatem pręcipiendi, non tamẽ dedit eam hoſtibus eccleſiæ, non ſeruis Antichriſti, qui præcipiunt quælibet, ſed

[Margin: Alia obiectio.]

veris

A veris miniſtris Eccleſiæ,& ſeruis Chriſti,qui pręcipiunt,non quæ ipſis libent, ſed quæ Deus præcepit. Quæ igitur ſic in terris præcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo,quæ vt Deus verbo ſuo antè conſtituit:ita nunc per miniſtros ſuos verbo prædicata confirmat. Hąc in parte libenter tibi ſubſcribimus,quòd non dedit hāc poteſtatem vobis hoſtibus Eccleſiæ & ſeruis Antichriſti, qui præcipitis, quæ vobis libent:ſed nobis quamuis peccatoribus, veris tamen Eccleſiæ miniſtris & indignis ſeruis Chriſti, qui præcipimus, non quæ nobis libent, ſed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus,vt crederemus imputatione Chriſti iuſtitiæ nos iuſtos eſſe,etiamſi nihil eius nobis adhæreat? Vbi pręcepit,vt tanquam articulum fidei crederet vnuſquiſque,ſibi certò remiſſa eſſe peccata, neque vel minimum de eo dubitare auderet, verùm contra Scripturam,de propitiato peccato ſecurus eſſet? Vbi pręcepit credi,quòd abſoluta neceſſitate fiant omnia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita præceperit? Nos contrà nihil tradimus, niſi quod à Deo traditum eſt vel in ſacris literis præcipiente, vel in legitimis Conciliis inſpirante. Ieiunium præcepiſſe Deum conſtat, cæterùm quibus temporibus,quóue modo ieiunandum ſit,ordinandū Eccleſiæ ſuæ reliquit. Quæ quamuis tempora modúmq; ieiunandi præſcribit,nihil tamen aliud tradit,quàm quod à Domino præceptum eſt. Idem & de oratione,idem & de Sabbato ſanctificando,déq; aliis præceptis Dei dici poteſt,de quibus nihil mutat, ſed quemadmodū decenter & ordine fieri poſſint omnia, docet

Reſponſio.

Lutherani docēt præceptis Dei non conſentanea.

Eccleſiæ præcepta cum Dei præceptis cōgruūt.

B nos noſtra mater Eccleſia. Quàm autē ſibi non conſtat Brentius? Paulò ſuperius non abnuere viſus eſt in iis verbis: Quicquid alligaueritis,&c. datam eſſe poteſtatem miniſtris Eccleſię præcipiendi:nunc diuerſum eorū ſenſum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Chriſtus non loquitur de autoritate pręcipiendi aut mandandi,ſed de miniſterio Euangelij prædicandi: vt qui Euangelio, quod à miniſtris Eccleſiæ in terra audit, crediderit,ſoluatur in cœlo:qui verò nō crediderit,ligetur in cœlo. Mox profert ſcripturam,iuxta illud: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturę. Qui crediderit Euangelio,ſaluus erit:qui verò nō crediderit,condēnabitur. Quod cùm ita verè ſe habeat,iniquiſſimū eſt, quòd Aſotus remittat nos à ſacra ſcriptura ad ſuorum Canonum explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter viſum eſt, iudiciariam quandam poteſtatē abſoluendi,condemnandi,præcipiendi,prohibendi iis verbis Apoſtolis & eorū ſucceſſoribus eſſe conceſſam. Atqui de iis qui foris ſunt, hoc eſt,de infidelibus,negat ſuū Paulus eſſe iudicium. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falſum dogma veſtrum de ſolius fidei iuſtificatione defendendum.

Non conſtat ſibi Brētius.

Mar. vlt.

Confutatio.

1. Cor. 5.

Pergit Brentius: Remittuntur ad Patres: Ad quos obſecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo,vt ſciamus, quorum interpretatio ſacroſancta & inuiolata haberi debeat. Gręca Eccleſia ſuos habuit Patres,Origenem,Chryſoſtomum,Baſilium, Nazanzenum, & alios. Habuit & Latina ſuos,Tertullianum,Cyprianū,Lactantium,

Brentius nō vult premi Patrum autoritate.

C Hieronymum,Auguſtinum,& alios. Habuit etiam poſterior ætas ſuos,Thomā Aquinatem,Albertum, Scotum,& id genus multos. Ad quos ergo Aſotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & ſingulos indiſcriminatim? & non permittit nobis eorum ſcripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum abſque iudicio vt ſacroſancta agnoſcenda ſunt? Quin cum iudicio legenda ſint,cauſam dicit nemo,ſed,non tuo Brenti,neque Philippi iudicio,qui quod Catholicum eſt redarguitis,& non rarò ſententiam è ſcriptis eorum aliquam profertis, quæ cum veſtro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longiſſimè diſſideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, ſed cum Eccleſiæ iudicio legenda ſunt ſcripta Patrū,atq; ea eſt regula obſeruanda,quam in aureo ſuo libello(quem vtinam legiſſes Brenti) tradit Vincentius Lyrinēſis. Quòd ſi in ipſa, inquit, vetuſtate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ,error deprehendatur,tunc omnino curabit,vt paucorum temeritati vel inſcitiæ,ſi qua ſunt vniuerſaliter,antiquitus,vniuerſalis concilij decreta præponat. Quòd ſi tale aliquid emergat,vbi nihil eiuſmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collocatas inter ſe maiorum conſulat interrogétque ſententias, eorum duntaxat, qui diuerſis licet temporibus & locis,in vnius tamen Eccleſiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut

Reſponſio.

Quo iudicio ſcripta Patrū legenda.

Vincentius Lyrinenſis.

duos tantùm, ſed omnes pariter vno eodémque conſenſu apertè, frequenter, perſe- A
ueranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoque intelligat abſque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illuſtrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Eccleſia Doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deſerere debere, patrúmque ſententiis ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno eodémque ſenſu manifeſtè, frequenter, perſeueranter velut quodam conſentiente ſibi magiſtrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur. Quicquid verò quamuis ille ſanctus & doctus, quamuis Epiſcopus, quamuis confeſſor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes ſenſerit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis ſententiæ autoritate ſecretum ſit, nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo iuxta ſacrilegam hæreticorum & Schiſmaticorum conſuetudinem vniuerſalis dogmatis, antiqua veritate dimiſſa, vnius hominis nouitium ſectemur errorem. Habes iam, quomodo legenda ſunt Patrum ſcripta, & quantùm ſit eorum autoritati tribuendum.

Brentius inſimulat Patres erroris.

Tandem arrepta cenſoria virgula Brentius, de Patribus iudicium ſibi ſumit, & eos erroris inſimulat. Negari, inquit, non poteſt, quin in Patribus ſint errores, & alienæ à ſenſu ſcripturæ interpretationes. Origenes fuit inſignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non ſunt ſacræ ſcripturæ conſentanea, & ſi nonnullis hiſtoriis creditur, abiectus eſt ab Eccleſia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Ana- B
baptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc eſt, ſi quis poſt mortem prioris vxoris ducat alteram, parùm aut nihil à ſcortatione differre. Auguſtinus ſcribit ipſe libros retractationum, ac prætereà communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti. Longum eſſet ſingulos percurrere. Adnotemus etiam quædam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat. Ioannis ſexto: Amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Chriſtum de Spirituali tantùm manducatione loqui. Auguſtinus exponit etiam de ſacramentali, vndè neceſſariò communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Aſotus? Matthæi decimoſexto, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Alij per Petram intelligunt Petrum ipſum, alij intelligunt Chriſtum, quam igitur interpretationem agnoſcemus? Vide quàm probè conſulat Aſotus ſaluti noſtræ, quòd abducat nos à Scriptura ad Patres?

Reſponſio.

Clem. ad Iacobũ fratrẽ Domini.

Imò concilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè ſaluberrimum eſt, idem enim, vt iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinenſis, idem ante eum quoque Clemens Petri ſucceſſor, qui cùm lex Dei legitur, illud ſeruari dicit oportere, ne ſecundum ingenij propriam intelligentiam legatur, ſeu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſque ſibi præſumit. C
Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Hoc feciſſe Baſilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum ſecularium libris remotis ſolis diuinæ Scripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtat. Nihil itaque noui conſulit Petrus à Soto, quando nos ad Patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio ſcriptum eſt, vt cum Eccleſia Doctores recipiamus, non cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deſeramus. Quare ſi cuius ex ſanctis Doctoribus dogma aliquod eſt ab Eccleſia reprobatum, ſequamur illius iudicium, vt quę per illam damnata ſunt, reiiciamus.

Ruffi. lib. 2. c. 9. in Eccle. hiſtoria.

De Origen.

Negari non poteſt, quòd Origenes habeat quædã dogmata, quæ quamuis hęreticis viſa ſunt Sacræ Scripturę conſentanea, præſertim Arianis, ab Eccleſia tamẽ ſunt exploſa. Quãuis, ſi Ruffino credimus, dogmata illa falſa non tam Origenis fuerunt, quã hęreticorũ quorundam, qui libros illius corruperunt.

Ruffin. inuectiua prima cõtra Hiero.

De Tertulli.

Verũ eſt & de Tertulliano, quod is iam natu grandior incidit in hęreſim Montani. Cyprianum etiam erraſſe manifeſtum eſt, quem nihilominus inter ſanctos martyres numeramus.

Cæterùm

A Cæterùm quòd ſcribis Hieronymum Origenizare, quid iis verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nam quòd is fuerit Origenis aliquantò ſtudioſior, quòd eius libros nonnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Commentarios etiam ſuos ex illis pleraque tranſtulerit, clarum eſt & manifeſtum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambroſius, cuius penè omnes libri ſermonibns Origenis pleni ſunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tam Græci, quàm Latini. Cæterùm ſi virum ſanctum hunc inſimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus, nihil abs te dici poteſt à vero magis alienum: cùm vix quiſquam alius errores illius vel diligentiùs annotauerit, vel vehementiùs fuerit inſectatus. Quod non modò libri contra Ruffinum ab eo ſcripti planum faciunt, verumetiam epiſtolæ teſtantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Oceanum, & Auitum conſcripſit. Teſtantur etiam Theophili & Epiphanij libelli, ab eodem Hieronymo verſi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falſum eſt, quòd eum arguere videris digamiæ condemnatæ, cùm in eadem illa epiſtola, quam tu notare viſus es, poſteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à ſecundis nuptiis dehortari conatus eſt, his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus ſecunda matrimonia? Minimè ſed prima laudamus. Abiicimus de Eccleſia Digamos? Abſit, ſed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoque, quam pro libris aduerſus Iouinianum ad Pammachium ſcripſit: Non damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & ſi dici B poteſt, Octogamos. Habeat quælibet octauum maritum, & eſſe deſinat proſtituta. Non te pudet vanitatis? Quod de Auguſtino ſcribis, vtinam non eſſent grauiores errores veſtri, quàm quales ij fuerunt, quos ille retractauit, hæretici iure dici non poſſetis. Cùm autem veſtri planè ſunt hæretici, & omni genere blaſphemiæ pleni, vel in hoc ſaltem vtinam imitaremini virum ſanctum, vt illius exemplo de retractandis illis cogitationem aliquando ſuſceperitis. Mirum eſt autem eum abs te reprehendi, quòd communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti, cùm qua neceſſario præcepto nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non ſunt inter omnes? Itáne ſolis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum eſt, ex, omnes, faciatis, non omnes: Eccleſiæ verò poteſtatem hanc non permittatis? Nos, quòd Auguſtinus communicat infantes, non probamus, cùm ex Vincentio Lyrinenſi didicerimus, cum Eccleſia Doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſię dogma deſerere nos debere. Quanquam non ſolius hæc Auguſtini, verùm & Innocentij, Zoſimi, Cypriani, Dionyſij, ac plurimorum aliorum in Eccleſia primitiua fuerit de communicandis infantibus ſententia.

De Hieronymo quòd nõ Origenizauerit.

Falſò dicit Brentius ab Hiero. digamiam condemnari.

De Auguſti.

Quod quæris de Ioannis loco, reſponſum accipe: Vtraque ſana eſt interpretatio tam eorum qui de ſpirituali, quàm eorum qui de ſacramentali manducatione hæc verba volunt intelligi. Si quidem ab Auguſtino docti ſumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in ſcripturis variè poſſit intelligi. Miror autem, cur cæteris Patri- C bus hoc tribuas, quod ipſi de ſpirituali, ſoli verò Auguſtino, quòd is de ſacramentali manducatione hæc verba expoſuerit, cùm, 1 Origenem, 2 Chryſoſtomum, & 3 Cyrillum Græcos, 4 Cyprianum autem, & 5 Hilarium Latinos ea de ſacramentali: Auguſtinum verò non magis de ſacramentali, quàm de ſpirituali expoſuiſſe legamus. Nam vt locum illum prætercam in libris de Ciuitate Dei, libro 1. capite 25. vbi obiter hæc verba Auguſtinus tractat, certè vbi ex profeſſo Ioãnis Euangelium enarrat, de ſpirituali manducatione hæc verba exponit. Etiam ſi ſunt alia quædam loca, vbi de ſacramentali contra Donatiſtas, & præcipuè contra Pelagianos ſcribens, vbi neceſſariam infantibus Euchariſtiam eſſe cenſet. Neque diuerſum tibi reſpondebimus de loco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiam interpretationem addere, vt petram eſſe diceres non ſolũ Chriſtum aut Petrũ, verumetiã fidem de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus. Nam ſuper hanc fidem ædificaſſe Chriſtum Eccleſiam ſuam, quidam ex patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter ſe: Chriſtus, fides de Chriſto, Petrus confitens Chriſtum, Quin ſeiungi rectè non poſſunt. Certũ eſt & indubitatũ, quòd fundamentũ aliud nemo poteſt ponere pręter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Intereà tamẽ & illud falſum eſſe nequit, quod ab eodẽ Paulo ſcriptũ eſt: Superædificati ſuper fundamentũ Apoſtolorũ & Prophetarum ipſo ſummo

De loco Ioãnis 6.

Aug. lib. 3. de doctri. Chri. cap. 26.

1. Hom. 7. in Num.

2. Hom. 46. in Ioannem.

3. Lib. 3. cap. 13. & 14. in Ioan. & lib. 10. cap. 13.

4. In expoſit. orationis Domin.

5. Lib. 8. de Trinit.

Aug. tract. 26. in Ioan.

Contra Creſconium li. 1. cap. 25. de verbis Domini, ſerm. 11. & 46.

De peccatorum meritis & remiſſione, lib. 1. & c. 20. & 23. Hypognoſticon. lib. 5.

1. Cor. 3.

Epheſ. 2.

Apoc. 21.

mo angulari lapide Chriſto. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypſi: Murus ciuitatis habẽs fundamẽta duodecim, & in ipſis duodecim nomina duodecim Apoſtolorum. A Fundamentum Chriſtus, fundamentum & Apoſtoli. Fundamentum fundamentorum, quod per ſe ſoliditatem habet, ſicut rupes aliqua ſuper quam ædificium

Matth. 7.

conſtruitur, non eſt aliud, quàm Chriſtus Ieſus. Ipſe eſt Petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd Domus fundata erat ſupra firmam Petram. Ipſe eſt ſummus Lapis angularis, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in Templum Sanctum. Sed ſunt interim & Apoſtoli fundamenta, quæ non ex ſe, ſed ex illo Summo Lapide angulari ſoliditatem habent, ſicut lapides qui primò ponuntur ſupra ſolidam Petram. Inter hęc fundamenta primarium eſt Petrus, cui præ cæteris dictum eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram, hoc eſt, te confitentem me, ædificabo Eccleſiam meam. Inter alios mul-

Leo homil. 3. in anniuerſario die aſſumptionis ſuę, & hom. 2. in natiuita. Apoſt. Petr. & Paul.

tos præclarè Leo Pontifex Euangelij locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id eſt, Cùm ego ſim inuiolabilis Petra, Ego Lapis angularis, qui facio vtraque vnum, Ego fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere, Tamen tu quoque Petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia. Et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam Templum & Eccleſiæ meæ cœlo inſerenda ſublimitas, in huius fidei firmitate conſurget. Hanc Confeſſionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim iſta vox vitæ eſt. Et ſicut Confeſſores ſuos in cœleſtia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. B Vides, quemadmodum ſimul hæc tria pulchrè Sanctus

Chriſtus Petrus & Fides Petra dicuntur, ſed nõ eadem ratione.

iſte Pontifex coniunxerit, Chriſtum, Fidem & Petrum. Abſit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Chriſtum, ipſe eſt caput inuiſibile, qui gubernat inuiſibiliter, ipſe eſt Petra inuiſibilis & inuiolabilis, quæ virtute ſua continet molem Eccleſiæ. Sed quemadmodum in Sacramentis cùm ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen vtitur viſibilium Sacerdotum, ſic viſibilem in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſiæ molem hanc ſuſtineret, per quem gregem ſuum viſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur Petra Chriſtus, eſt Petra fides de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus, eſt Petra, Petrus ipſe confitens Chriſtum.

Figmẽtũ Brẽtij cõtra Petrũ Eccleſiæ Petrã exploditur.

Nam & hoc procul à nobis abſit, vt iuxta commentum tuum eſſe dicamus ædificatam Eccleſiam ſuper talem Petrum, qui publicè fateretur ſibi non opus eſſe fide, ſed ſicut Petrus à Soto dicit, in quo non deſideretur publica & legitima profeſſio fidei, qui Chriſtum pro fundamento agnoſcat, qui ſummo illi lapidi angulari innitatur, ſuper talem Petrum ædificatam Eccleſiam credimus. Hic eſt, per quem à Chriſto gubernatur Eccleſia, cuius miniſterio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod noſtris tẽporibus his clamat etiam res ipſa. Nam vbi diſceſſum eſt ab hoc Petro Chriſtum confitente, Deum Immortalem, quot ibi ſectas quàm diſſectas? quot ſchiſmata, quot hæreſes? quàm varias & multas blaſphemias videre licet & audire? Contrà vbicunq; terrarum Petrus hic agnoſcitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquieſcitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur eſſe cor vnum & anima vna. C Hoc

A Petro Petra diſcedere quàm periculoſum.

& vos Brenti, quamuis inuiti, fateri tamen neceſſe habetis. Nam ſi taceant homines, vel ipſi lapides loquentur. Videmus enim, quid ſit conſequutum, poſteaquàm ab hac Petra pars ædificij diuulſa eſt, in quam multas deinde particulas fuerit comminuta. Iam ne intelligis, qua ratione Petram vocemus Chriſtum, qua verò Petrum, quámque nihil hæc inter ſe pugnent? Chriſtus Petra eſt, quæ virtute ſua molem hanc Eccleſiæ ſuſtinet. Petrus Petra eſt, cuius id miniſterio Chriſtus facit. Petrum autem cùm dicimus, publicè & legitimè Chriſtũ confitentẽ dicimus, quòd niſi faciat, Petrũ negamus.

Augu. Epiſt. 19. ad Hier. Brent. Augu. Soto opponit.

Pergit Brentius: Quantò rectiùs Auguſtinus, qui nos potius à Patribus ad ſcripturam, quàm à ſcriptura ad Patres ducit? Ego, inquit, fateor charitati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honorémque deferre, vt nullum eorum autorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis, quòd videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrináque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia

mihi

A mihi vel per illos autores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Hactenùs Auguſtinus. Sed Aſotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Auguſtinus, non remittit nos à Patribus & ſcriptoribus ad ſcripturam, ſedà Patribus mortuis ad Prælatos viuentes, vt ſi hæſitauerimus in ſcriptura, adeamus Patres mortuos, ſi & in iis aliquid ambigui occurrit, accedamus ad Prælatos viuentes.

Quàm tu malitioſè rem agis Brenti? Scis quid ſenſerit Petrus, & quoniam in eo nihil reprehenſione dignum inuenire potes, fingis eum dicere, quæ nuſquàm ſenſit, vt habere tamen poſſis, quod reprehendas. Quando enim à ſcriptura ſic ille duxit ad Patres, vt maiorem eorum quàm ſcripturarum autoritatem eſſe voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo neſcit, etiam ex illis, qui ſacras literas primoribus (quod aiunt) labris deguſtarunt, quid libris, qui vocantur canonici, quidve Patrum ſcriptis debeamus? Verùm non hoc agebatur, an parem cum iis, quæ in libris Canonicis continentur, ſcripta Patrum autoritatem haberent, ſed ſi quid aut non expreſſum, aut parùm dilucidè expreſſum eſſet in ſcripturis, ſi quis occurreret ſcripturæ locus obſcurior, quem aliter vos interpretaremini, qui diſceſſiſtis à nobis, aliter nos qui in Eccleſiæ vnitate permanſimus, quid eo rerum ſtatu faciendum, quóve confugiendum eſſet. Hic docet Petrus, quod olim docuit Auguſtinus, qui locum illum enarrans Prophetæ, Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite, inquit, in facta ſan-
B ctorum, ne fortè noſtra videatur interpretatio. Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti, ſic vtique intelligenda ſunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt ſic intelligantur verba ſcripturæ, ſicut ea Sancti Patres intellexerunt? Neque verò ſecùs ipſe fecit, quàm docuit Auguſtinus: Ab Eccleſia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quod per lauacrum regenerationis non ſolum in maioribus, verumetiam in paruulis ſoluitur. Quamuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adſtruitur, ſecus ea tamen Iulianus interpretatus eſt, nec dubitauit, quin hoc ſentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Auguſtinus? Ad Patres confugit, profert quid ea de re ſenſerint Irenæus, Cyprianus, Rethicius, Olympius, Hilarius, Ambroſius, Gregorius Nazanzenus, Hieronymus, Baſilius, Chryſoſtomus. Et cùm illud attuliſſet è Saluſtio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira vacuos eſſe decet, paucos dicit inueniri tales potuiſſe: Verùm Ambroſium, inquit, alióſque collegas eius, quos cum eo commemoraui, tales fuiſſe credendum eſt. Etſi tales non fuerunt in iis cauſis, quas ad ſe delatas, & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, ſuo iudicio definierunt, ad hanc tamen cauſam tales erant, quando de illa ſententias protulerunt. Nullas nobiſcum vel vobiſcum amicitias prætenderunt, nullas inimicitias exercuerunt, neque nobis neque vobis irati ſunt, neque nos neque vos miſerati ſunt, quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod à Patribus acceperunt, hoc Filiis tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos
C iudices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis notifueramus, & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis, me ſi ſub poteſtate iudicum premerer, non habiturum fuiſſe quod facerem, quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem, haberem quò confugerem, à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo reſponde quid facias? dic quò confugias? ego à Pelagianis ad iſtos, tu ab iſtis ad quos? An quia non numerandas ſed ponderandas eſſe cenſes ſententias, etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſque adeò permiſcuit ima ſummis longus dies, vſque adeò tenebræ lux, & lux tenebræ eſſe dicuntur, vt videant Celeſtius, Pelagius, Iulianus, & cæci ſint Gregorius, Hilarius, Ambroſius, & cætera.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendum, verùm & ipſe fecerit Auguſtinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de iis ad Patrum iudicium prouocaret, qui tamen etiam in eo ipſo loco, quem tu citas, longè aliud quàm quod infers tu, ſenſiſſe videtur. Non enim hoc vult, vt ad Patrum iudicia ne quis confugiat, ad quæ confugit & ipſe non ſemel, ſed vt primas partes deferendas eſſe ſcripturæ quiſque ſciat, patribus autem tantum tribuat, quantum vel ſcripturis, vel aliqua

Reſponſio.

Augu. homi. 18. de Verbis Domini. Eſaiæ 52.

Auguſti. Patrum autoritatẽ ſuſcipit ac ſequitur.

Aug. li. 1. cõtra Iulianũ.

Quo ſenſu Auguſt. ſolis ſcripturis canonicis indubitatã fidem haberi velit.

probabili ratione perſuadere poſſint. Non ſcripturarum hîc tantum, verùm & probabilis rationis meminit Auguſtinus. A Fieri autem poteſt vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quā igitur aliam probabilem rationem intelligemus, niſi quæ tot ſeculis Eccleſię probata atq; illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio ſi qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, ſententia reiecta fuerit & exploſa, quales pleræque ſunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizandis hæreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus eſt Auguſtini, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, nihilominus non modò non ſequenda, verumetiam velis eſt, quod aiunt, remíſque fugienda. Sic hoc Auguſtini teſtimonium cōtra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Brētius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omnino Patres reiiciendos eſſe cenſet: quin conſulendos & audiendos potius, non tamen Scripturæ æquandos. Quaſi quiſquam æquandos eos eſſe dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur ſcripturam per ſcripturam, & obſcuros locos ſcripturę per manifeſtos & claros, interpretatio eorum amplectenda eſt. Sin autem interpretantur ſcripturam contra ſcripturam, & reddunt ſcripturæ locos obſcuriores, refutanda eſt eorum interpretatio. Non enim tanti nobis eſſe debet vlla humana autoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Reſponſio. Sectarij omnes ſcripturā per ſcripturā ſe interpretari profitētur. Matt. 26. 1. Cor. 10. Ioan. 15. De Sacramētariis.

Poſtremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, ſi quis per ſcripturam ſcripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Chriſtianis, vel de vobis Lutheranis quicquam dicere. Ex eorū ſcriptis exēpla profe- B remus, quos æquè vos atque nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per ſcripturam eſſe ſcripturam interpretandam, id ſe ſtrenuè facere clamant Sacramentarij. Profert & à nobis & à vobis ſcriptura, Hoc eſt corpus meum: eam interpretantur illi per aliam ſcripturam, Petra erat Chriſtus: & iterum per aliam: Ego ſum vitis: Hac itaque ratione dicunt ſecundum nos ſpeciem, ſecundum vos autem ſubſtātiam panis vocari corpus Chriſti, qua ratione Chriſtus ipſe petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquieſcitis? Certè ſi qui veſtrûm in iis manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo ſunt qui crimini dent, quòd Caluinizet, quódque ſicut in aliis pleriſque, ſic & in hoc à magiſtri ſui placitis diſceſſerit) cæterùm qui conſtanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquieſcent, ſed neque nos, qui ducem ſequimur Eccleſiam, quæ columna eſt & firmamentum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptiſtæ docent, neminem eſſe baptizandum, niſi qui crediderit. Neque deſunt illis diuinæ legis oracula, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Vna fides, vnum baptiſma: præcedit fides, ſequitur baptiſma. Ac ſi quis dubitet, qualis fides, ne putetur eſſe infuſa, per aliam ſcripturam interpretantur, Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizātes eos. Et quoniam infantes æquè ſunt idonei, qui doceantur, atque paries aut ſaxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos ac- C quieſcitis? Aeque vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentariis & ab Anabaptiſtis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ ſcripſerunt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus Vueſtphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptiſtas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Eccleſiæ conſenſum, inuenies. Et obiectum hoc ſibi fuiſſe ſcribit Ioachimus, eadem ratione ſuos quoque Patrum & Eccleſiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm feſtiuè reſpondet: Conſileſcet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, ſed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut ſecus. Quæ dicta ſunt à me, veritati conſonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet aut probet. Non ideo oportet honeſtæ matronæ ſermonem per ſe verum aſpernari & reiicere, quòd ſcortum ſimilem proferat diſſimili animo, & in diſſimili cauſa. Iniqua fuerit comparatio, ſi bona matrona comparetur cum ſcorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruerſi, ſpecie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio eſt Chriſti cum Belial? Quid confert, Pſeudolus, ſeruos Chriſti cum Antichriſto? Sic ille in libello, quem inſcripſit aduerſus inſignia mendacia Ioannis à Laſko.

Philippum Caluinizare.

De Anabaptiſtis. Marc. 19. Epheſ. 4. Rom. 10. Matt. 28.

Sectarij crepant Patres, cùm eos cauſæ ſuæ fauere putant.

Ioachimus Vueſtphalus.

Bellum autem reſponſum: Scilicet quod volumus ſanctum eſt. Num autem hæc, & quidem

A quidem veriſſimè totidem verbis in vos retorqueri non poſſint? Scilicet quæ dicuntur à Luthero vel à Vueſtphalo, veritati conſonant, non autem quæ ab Eccleſia dicuntur vniuerſa?

Scilicet non vos eſtis potiùs illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix? De qua & alius Propheta ſcribit: Fabricata es lupanar tuum in capite omnis viæ, & diuaricaſti crura tua omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas? An non proſternunt ſe in omni colle ſublimi & ſub omni ligno frondoſo, qui poſteaquàm ſemel à ſponſo Chriſto ſe dire merunt? & ſponſæ eius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt, poſteaquàam fidem ſemel ei datam fefellerunt; ſubinde mutant ac nutant? ac ſimul vt viderint collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum, hoc eſt, ſimul vt quempiam conſpexerint, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ praua ſunt, ediſſerere queat, ſtatim illi adhærent. Initiò ſublimis illis viſus eſt collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondoſum, illicò ſub eo proſternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò poſt extitit Zuinglius. Viſus eſt & ille collegis magis etiam ſublimis: ac mox ſub eo quoque poſternebantur, próque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit ſublimis collis Balthaſar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorſum autem attinet omnes enumerando recenſere? coram quolibet eorum ſtatim ſe proſtrauerunt, & verbum B cuiuſque tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, ad illum deflectentes, omni tranſeunti crura ſua diuaricauerunt. Quæ poteſt eſſe maior, quæ turpior, quàm ſit hæc veſtra fornicatio, vel mœchia potiùs? Sed audi, quid ſuper Ezechielis verba, quæ produximus, dicat Hieronymus: In omnibus, inquit, viarum principiis fabricatur lupanar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ teſtimoniis malè vtitur ſcripturarum: & dicit, Hæc ait Eſaias, hæc dicit Oſee, hæc loquutus eſt Moyſes, hæc Daniel. Et pulchrè non in mediis viis nec in viarum terminis ponit lupanar ſuum, ſed in principio. Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poteſt. Et paucis interiectis, Quicquid de Hieruſalem diximus, refert ad Eccleſiam, animáſque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in ſenſu, argentum in eloquio, & veſtimenta, quibus fœditas noſtra ac turpitudo velatur, dant amatoribus ſuis, vel cōtrariis fortitudinibus, vel magiſtris dogmatum peruerſorum: quando aſſerunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti ſunt, vt ſumantur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis eſt, qui non facilè perſpiciat, quæ ſit honeſta matrona, quæ contrà ſit mulier adultera & impudens meretrix? Hāc nimirum eſſe vos, apud quos nullus eſt legitimus thorus, ſed vagi ſunt concubitus: qui crura veſtra diuaricaſtis omni tranſeunti: in qualemcunque libellum incideritis, talem fidem plerique profitemini: apud quos nulla conſtans confeſſio, nulli ſunt C ritus perpetui, ſed in annos propè ſingulos mutantur omnia. Contra, nos honeſtam illam eſſe matronam, qui poſteaquàm ſemel fidem noſtram Chriſto deſpondimus, nunquàm in huius ſponſi noſtri cubile quenquam alium admiſimus, nec vnquàm ſponſæ illius Eccleſiæ membra eſſe deſiimus, ſed illi fidem inuiolatam ſeruamus, ad extremum etiam vſque ſpiritum ſeruaturi.

Hier. 2. Ezech. 16. Duo dicta Prophetica in noſtros hereticos bellè quadrant.

Hieronym.

Tandem (vt eſt fortiſſima veritas) eius vi ſuperatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Eccleſiæ iudicio nonnihil tribuat, verùm ita vt conferre magis velit cùm viris modeſtis & eruditis, quàm quòd ſe cuiuſquam iudicio totū ſubmittat. Vult audire Synodos piorū, ſed non ſine iudicio ſuo: hoc eſt, ſi iudicauerit ipſe rectū eſſe, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum ſit: ſi ſecùs ipſe iudicauerit, ſit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipſe iudex eſſe queat, vt ſimul & litigatoris & iudicis perſonam ſuſtineat. Eſtne hoc iudicio ſe ſubmittere, & non potiùs dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium, ſed requiro obſequium? Et hunc nos pluſquàm barbaricum faſtum veſtrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas: quibus elabi queat, eam in qua fuerunt aui, proaui noſtri, in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & ſumus per Dei gratiā, Eccleſiā eſſe negat: quin plauſtris quibuſdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia ſit quàm

Brētius vult audiri Eccleſiā, ſed ita vt de illius iudicio ſibi iudicare liceat.

Lutheri dictum.

quàm ea in qua fuerunt Apoſtoli & eorum ſucceſſores, in qua fuerunt præclara illa A
lumina, Baſilius, Athanaſius, Gregorius, Chryſoſtomus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus: quorum nos iudicium non defugimus. Hanc igitur Eccleſiam eſſe negat, ſed ſuam quandam fingit, quæ non ex aliis conſtet, quàm ex electis: itaque nec videri, nec agnoſci poſſit. Quoniam verò qui ſint electi, nemo ſcire poteſt præter vnum Deum, hos potiſſimùm iudices dari ſibi vult: vt ſi ſecus quidquam ipſi viſum erit, decreuerint, eos vel hoc nomine reiicere poſſit, quòd electos eſſe neget. Sed quia proprium erit caput de Eccleſia, magis opportunum nobis viſum eſt, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo diſſerere, nunc autem reliqua perſequi.

Figmentum Brentij, Eccleſiam tantum ex electis conſtare.

Poſt interiecta pleraque de perſpicuitate ſcripturæ, quę ſatis iam diluiſſe videmur, tandem quærit iterum. Quis erit huius controuerſiæ finis: & quod erit vltimum iudicium? Ac reſpondet ipſe ſibi: Nos negamus ea eſſe legitima concilia, quæ ex Aſoticis Prælatis congregantur. Totidem verbis & nos negamus eſſe ea legitima concilia, quæ ex vobis Aſoticis congregantur. Adfert cauſam quare conuentus noſtrorum non agnoſcat pro legitimis Conciliis: Quia canones etiam ipſi deſcribunt ex Apoſtolo Paulo, quales debeant eſſe Epiſcopi, re ipſa autem videmus maximam partem Epiſcoporum, qui hiſce temporibus ſuprema loca in Eccleſiis occupant, haudquaquam reſpondere iis conditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non poſſumus affirmare, quòd talium Prælatorum conuentus ſit legitimum Concilium. Si non alios Epiſcopos dari tibi iudices vis, quàm quales deſcribit Paulus, qui ſint irreprehenſibiles, etiam Petrus Apoſtolus talis iudex non erit, vt contra eum excipere non poſſit. B
Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi reſtiterit, quia reprehenſibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti ſumus. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et certè ſi non reperiuntur inter nos, multò minus inter vos, qui ſint irreprehenſibiles.

Cur Brẽtius concilia defugiat.

Reſponſio.

Galat. 2. Pſal. 13. 1. Ioan. 1.

Quærit iterum: Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit iudex? Vos Aſotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco ſcripturæ, Tu es Petrus, &c. Quod ad hunc ſcripturæ locum attinet, iam diximus vtrocunque modo interprete, nihil referre: nos enim Eccleſiam ædificatam eſſe credimus ſuper Petrum confitentem petram Chriſtum, nec Petrũ à petra Chriſto, & ab eius confeſſione diſiungimus. Profert & alium locum ſcripturæ de poculo cœnæ Dominicæ, Bibite ex eo omnes. Vos Aſotici per Omnes, intelligitis ſacrificulos tantum. Bis crambe, vt eſt in prouerbio, mors. Cæterùm qua vos autoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tantum adultos, & infantes à communione Chriſti corporis & ſanguinis excludere, multò maiore autoritate licere ſibi putat ſancta mater Eccleſia, vt per Omnes intelligat ſacris tantum operantes, quibus ſolis poculum Chriſtus miniſtrauit, cæteris neque miniſtrauit, neque miniſtrari præcepit, nulla vt ſint neceſſitate ex eo bibendi Laici adſtricti. Quærit iterum, quis ergo dirimet iudicio ſuo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Conſtantienſi, & non ita multis annis pòſt in Baſilienſi iam eſt dirempta. C

Alia Brentij obiectio.

Reſponſio.

De verbis, Bibite ex eo omnes.

Rurſum quærit, quò nos in tanto diſſidio vertemus? quem tandem iudicem, quod iudicium agnoſcemus? Ac tandem aliquando promit, quod ita diu premebat. Breuiſſimis, inquit, & perſpicuè reſpondebo: Eum agnoſcimus iudicem, quem in ſymbolo Apoſtolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atque auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimus iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidę, ſicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot ſunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus eſſet in terris iudex alius præter eum, quem profitemur è cœlo venturum iudicem viuorum & mortuorum, vt illis intereà liceret in quorumuis fortunas & capita liberè graſſari? Atqui multis modis vos iſtis eſtis ſceleratiores, qui non in corpora, verùm in animas piorum graſſamini, ac dum eis peſtiferum doctrinæ veſtræ virus afflatis, in ima tartara miſeras præcipitatis. Sed quorſum tandem res Brentio rediit? de principum officio ſcribere cùm inſtituerit, ac proprium eorum munus eſſe docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorum, & mortalium omnium iudicium excludit, neque putat doctrinæ ſuę quenquam idoneum eſſe iudicem, præter ſolum Chriſtum. Sed verè dictũ eſt illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonam habere cauſam Brenti conſideres, legitimum

Brentius ad Deũ iudicem prouocat.

Reſponſio.

Eccle

A Eccleſiæ iudicium non defugeres. Quoniam verò ipſe tibi conſcius es impiæ doctrinæ, ſacrilegæque ſeparationis tuæ præſtabilius tibi videtur, vt ſit anarchia quædam inter Chriſtianos: nec ſit quiſquam, qui vel cognoſcat de ſacrilegis veſtris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quò ſic omnia vobis impunè licere queant.

Iniqua Brẽtij querela de perſequutione.

Queritur poſteà de perſequutione. Atqui ad eundem modum queſti ſunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petilianus, & alij Donatiſtæ. Quod illis reſpondet Auguſtinus, hoc ſibi ſuiſque reſponſum eſſe putet Brentius. Quin & noſtro ſeculo queruntur Sacramentarij de vobis, quòd non ſuſtuleritis Papæ tyrannidem, ſed potius ad vos pertraxeritis, quódque pro ligneo Papæ iugo collo excuſſo, ferreum impoſueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinum, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtrique reſpondit Ioachimus Vueſtphalus, ſibi quoque dictum id exiſtimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentariis. Quid factum ſit autore Caluino de Serueto, ſcimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas eſt, in Sacramentarios, Anabaptiſtas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere, eis in terris veſtris receptum non dare, denique aut exilio mulctare, aut capitis ſupplicium de illis ſumere: Catholicis idem in vos ſtatuere fas non eſt?

Etiam hæretici docẽt hæreticos gladio rectè vindicari.

Profert ad extremum è ſcripturis loca nonnulla, quibus non rarò feciſſe Deum B oſtendit, vt victoria parti meliori conceſſa, quos approbaret, non obſcurè quaſi prolata ſententia declararet. Atqui ſi ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis cauſa ſit melior, nihil eſt opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorum geſta ſunt, commemorare. Recens nos exemplum proferemus, ex quo vel cæco poſſit apparere, quòd ſecundum nos contra vos Deus pronunciauerit, noſtrámque cauſam eſſe meliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum ſit, recens eſt hominum memoria. Quale fuerit fœdus veſtrum Schmalcaldicum, vos Brenti ſcire melius poteſtis. Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij veſtri cauſa percuſſum, cuius potentia freti, non dubitaſtis contra legitimum veſtrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis quintum, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, armam capere. Fuit exercitus veſter, & numero lectiſſimorum militũ, & omnibus rebus bello neceſſariis inſtructiſſimus: Fuit ęnearum machinarum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendæ, tam nihil deerat ad victoriam conſequendam, vt eam certa ſpe iam deuoraſſe videremini. Quoties perlatus eſt ad nos rumor, pientiſſimum Cæſarem fuſum, fugatum, & caſtris exutum eſſe? Sed fuit is tam verus, quàm verum eſt Euangelium veſtrum. Erat ex altera parte Dominus & Imperator veſter, quod ad robur militum & ad victoriæ ſpem hominum opinione conſequendam attinet, nulla re cum exercitu veſtro conferendus, cùm eſſent illius copiæ perexiguæ, cúmque ma- C gna ex parte totius Imperij ferè præſidiis eſſet deſtitutus, ita vt ſi quis ex apparatu bellico vtriuſque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione poſſe putaret, quin ex eo victus Imperator diſcederet. Viſum eſt vobis, vos Chriſti cauſam agere, nam ſub huius obtentu bellum contra Dominum & Imperatorem veſtrum ſuſcepiſtis. Viſum eſt & Imperatori Chriſtianiſſimo, quòd Chriſti cauſam contra infeſtiſſimos Chriſti hoſtes propugnandam ſuſcepiſſet. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars cauſam ſuam ageret, quaſi lata ſententia pronunciauit, pientiſſimum Imperatorem Euangelij ſui propugnatorem eſſe declarauit, eíque victoriam incruentam conceſſit. Fugiſtis Brenti nemine perſequente. Cúmque poſteà bellum iterum inſtauraſſetis, alteram contra vos ſententiam pronunciauit Chriſtus, cuius miniſter Imperator ingentem exercitum veſtrum, quamuis Albis fluuius eſſet interiectus, ductu tamen Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fudit, fugauit: quin & ipſos belli Duces in poteſtatem ſuam redegit. Vides Brenti, quàm apertè iudicauerit Deus, vos cuiuſuis potius, quàm ſuam cauſam agere? Ac miniſter quidẽ eius inuictiſſimus Imperator, vt eſt natura propenſus magis ad miſericordiam, quàm ad ſeueritatem implicatus, editis compluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exemplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat conſequutus, multò reddidit

Vtrius partis Catholicorũ ne an Lutheranorũ cauſa ſit melior, ex victoria alteri parti conceſſa, vt vult Brẽtius colligi poteſt.

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

illuſtr

illuſtriorem. Cæterùm multò maiores ipſi grauioréſque de vobis inuicem pœnas ſum pſiſtis, Deo ſuam iniuriam apertè vindicante. Nónne ſtatim initio naſcentis Euangelij veſtri ruſticorum contra Dominos fuit ſeditio concitata, cui libellos veſtros occaſionem dediſſe certius eſt, quàm vt negare poſſitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & poſt inſignem illam Imperatoris Chriſtianiſſimi victoriam, cùm perexiguo tempore ceſſatum ab armis fuiſſet, quandoquidem clementer ab illo caſtigati, nulla tamen reſipiſcentiæ ſigna dediſtis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Aegyptios contra Aegyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem ſuum, & contra amicum ſuum? Nónne ſic vos ipſi mutuis vulneribus concidiſtis, ſic ipſi cædibus inuicem confeciſtis, tantis patriam ipſi veſtram infortuniis mactaſtis, vt ſi quamlibet eam truculentus hoſtis grandi cum exercitu peruaſiſſet, vix vobis maiores calamitates inferre potuiſſet? Potuítne Deus manifeſtiora iudicia proferre, quibus cauſam veſtram damnaret, quàm quę vobis per tot annos tam grauiter affligendis protuliſſe videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta ſcriptum eſt: Percuſſiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam. Indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit: vos nihilominus mori mauultis in peccatis veſtris, quàm eo vnde vos per nefariam diuiſionem præcidiſtis, reuerti. Quæ veſtra cæcitas, cordíſque duritia, pœna & ipſa eſt impiæ veſtræ & conſceleratæ ab Eccleſia Dei ſeparationis: manéntque vos, niſi reſipueritis, multò pœnæ grauiores: Siquidem quàm crudelis, quámque potens hoſtis ceruicibus veſtris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbiſſimo ſeruitutis iugo premit, eos ex magna parte non prius poteſtati ſuæ ſubiecit, quàm ipſi ſe à Chriſti corpore vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia diuulſos, in Satanæ poteſtatem tradidiſſent. Quorum ſi vos exitus perhorreſcitis, in eorum quæ fecerunt imitatione perſtare nolite. Habes iam Brenti, quot ſententiis promulgatis iudex ille viuorum & mortuorum cauſam veſtram apertè damnauerit: quarum etſi iam ex parte facta eſt exequutio, tamen præ iis, quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua ſunt ea, quibus iam eſtis mulctati. Sed quæ vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, ſi poſſetis animo veſtro imperare, vt vnde diſceſſiſtis, ad Chriſtum & ad corpus eius vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam, Eccleſiam rediretis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti nobiſcum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inſpiret, diuinam illius miſericordiam implorare nunquam intermitto.

Seditio & cædes ruſticorum in Germania. — *Eſai. 19.* — *Hiere. 5. Zacha. 3. Ezech. 18.* — *Germania propter ſectas tot modis afflicta nō reſipiſcit.* — *Eccleſiæ deſertoribus Turca imminet.*

Hactenus refutata ſunt per nos argumenta Brentij, quibus demonſtrare conatus eſt, quòd nihil ſit in ſcripturis obſcuritatis, quòd ea ſic omnia continent ad ſalutē neceſſaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat. Quòd ſi quid reperiatur in illis controuerſum, nec ad eorum Patrum, qui deceſſerunt ex hac vita, nec ad eorum qui ſucceſſerunt illis, iudicium prouocari debeat. Ac eſſe quidem in ſcripturis obſcura pleraque, præterquam quòd ſatis id à nobis copioſè demonſtratum eſt in ipſo propè capitis huius exordio, clamat hoc etiam res ipſa. Reſtat igitur, vt de poſterioribus duobus, quæ praxis Eccleſię Catholicæ, quid contrà ſemper fuerit ab hæreticis obſeruatum, paucis nunc diſſeramus, quò ſic cognoſcere poſſis pientiſſ. rex, cui potiſſimum labor hic noſter deſudat, vtra ſit honeſtæ matronæ, hoc eſt, eius in qua nati vel renati ſumus potius Eccleſiæ piorum: vtra verò ſit vox mulieris adulteræ, hoc eſt, eius quæ à viro ſuo Chriſto diuertit, quæ ſe à corpore eius præcidit, Eccleſiæ malignātium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoſcendum vtra vera ſit Eccleſia, ſi linguam vtriuſque cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hîc quoque, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipſe Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum Catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus oſtendemus.

Repetitio prędictorum cum tranſitione.

In primo concilio, quòd eſt habitum Nicææ, quid Arius, qui fuit in eo condemnatus, qui poſt eum loquuti fuerint ſectatores eius, iam non vno loco demonſtrauimus, productis Athanaſij, Hilarij, Auguſtini, Theodoriti, & aliorum quorundam teſti

Quæ praxis catholicorū, quæ item hæreticorum in primo Concilio.

A teſtimoniis, quæ nunc repetere nihil eſt neceſſe. Vocem homouſion propterea recipere noluerunt Ariani, quòd in ſcripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant, eandem illam cantilenam cantantes, quam nunc occinunt nobis Lutherani: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Contrà Catholici, ad Patres confugiebant, ad Patrum iudicia prouocabant, qui priuſquàm natus eſſet Arius, & ij qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam ſententias tulerant. Quamobrem ex illorum ſententia pronunciatum eſt, fruſtrà reclamantibus Arianis, rectè Patri Filium homouſion appellari. Habes hîc quæ fuerit vox honeſtæ matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc ſemen etiam illius audis proferre, dum præter ſcripturas nihil recipi debere contendit, Patrum verò iudicia traditionéſque reſpuit.

De ſecundo Concilio. Hiſto.Tri.li. 5.cap.10.

In ſecundo Concilio, quod eſt habitum Conſtantinopoli, quid fecerit Imperator Theodoſius ex Nectarij ſuggeſtione, ſcribit in hiſtoria ſua Socrates. Accitis enim hæreſiarchis percontatus eſt illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præceſſerunt ipſorum hæreſim. Illi cùm quorſum iret Imperator, neſcirent, non alio loco, quàm quo ſuos præceptores, eos habere ſe reſponderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere vellent, tum illi primùm olfecerunt, quid ſibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cúmque aliter alij erga veterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſsidium, cùm alij
B recipiendos, alij minimè recipiendos eſſe cenſerent. Et hîc vides pientiſsime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm noſtri nunc, deferre Patrum autoritati recuſabant. Fuit autem in illo quoque concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum eſſe Spiritum Sanctum negabat, quòd ſcripturæ nomen hoc illi non tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazanzenus, non ſine cauſa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam autorem eſſe volunt Symboli, quod cantatur in Eccleſia? Quòd Spiritus Sanctus in Scripturis apertè nominari Deus non legatur, viſus eſt inficias non ire, cæterùm vt hac in parte ſubleuaret imperitos, quemadmodum rebus & nominibus vtatur ſcriptura, paucis ediſſerit. Rerum, inquit, aliæ cum non ſint, dicuntur tamen: aliæ cum ſint, non dicuntur: aliæ neque ſunt, neque dicuntur: aliæ & ſunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd Scriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & iraſci, & cætera. cùm tamen nihil eorum ſit in Deo, ſed pro noſtro captu nomina ad res diuinas traducimus: Secundi, quòd vocamus Deum ingenitum, quod in ſcripturis non reperitur, ſed è ſcripturis tamen colligitur: Tertij, Deum eſſe malum aut mali autorem, hoc nec eſt nec dicitur: Quarti, Deum eſſe, hominem eſſe, Angelum eſſe, hæc & ſunt & dicuntur. Secundi generis vult eſſe, quòd Spiritum Sanctum Deum eſſe dicimus, quod quamuis iiſdem Verbis in Scripturis non reperiatur, è ſcripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo ſcripturæ loco, Ego ſum qui ſum, colligit Filium eſſe conſubſtantia-
C lem Patri, quamuis nomen ipſum in Scripturis nuſquam reperiatur. Sic & nos ex pleriſque ſcripturæ locis inuocandos eſſe Sanctos, orandum pro defunctis, eſſe purgatorium, colligimus, etiam ſi non omnia iiſdem verbis in libris Canonicis ſcripta reperiantur. Vides & hic Sereniſsime Rex, quòd illo quoque tempore Macedonius cum aliis hæreticis recipiendum eſſe negauit, quod nominatim in ſcripturis expreſſum non eſſet, nec in Patrum teſtimoniis acquieſcendum eſſe putauit. Sed alia fuit vox honeſtæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoſcere liceat, vtrius ij ſemen ſint, qui eaſdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arius & Macedonius edebant, qui tamen ſuis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam ſicut ſcribit Photius, Spiritum Sanctum tanquàm eiuſdem naturæ & eſſentiæ ſimul cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum Theologorúmque doctrina, qui fuerant in Synodo Conſtantinopolitana congregati Epiſcopi declarauerunt.

Nazanz.li..5. Theologiæ.

Cyrillus lib. 1.Dialogorũ. de Trinitate.

Vt olim, ſic hodie Catholici docent quędam non expreſſa Scripturis.

In epiſ.ad Michaelem Bulgarię Principem de ſeptẽ Oecumenicis conciliis.

De tertio Concilio.

Tertium Concilium habitum eſt Epheſi. Ibi condemnatus eſt Neſtorius, quòd vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum auſus eſt in duas ſecare atque diuidere perſonas, alium nudum hominem, alium Deum tantùm eſſe dicens; quam etiam ob cauſam voluit Mariam Virginem Chriſtiparam, quòd nudũ Chriſtũ peperiſſet, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoque peperiſſe crederetur. Quæ nunc hæreſis

pientiſsime Rex, in tuo quoque regno reuixiſſe, paululúmque pullulare videtur, in quo non deſunt, quibus abominatio quædam eſt, Mariam virginem Dei matrem appellare. Quid autem aliud illo tempore Neſtorius, quàm ſcripturas crepabat? contra quas veniri quiritabatur, cùm ſemel & iterum Ieſu matrem vocari Mariam in euangelio legatur, Dei verò matrē nominari, nuſquam in ſcripturis reperiatur? Quid autem ad hæc ſanctiſsimus ille Cyrillus? Hanc nobis, inquit, fidem diuini tradidere diſcipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mētionem, ita tamen ſentire à ſanctis Patribus edocti ſumus. Confitetur is nuſquam ſcriptū eſſe, ſed quia ſic Patres docuerunt, ideo monet amplectendum. Sed audi quæ ſcripſit de hoc Concilio Vincentius Lyrinenſis, triennio poſtquàm habitum fuiſſet. Cùm, inquit, de ſanciendis fidei regulis diſceptaretur, vniuerſis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholiciſsimum, fideliſsimum atque optimum factu viſum eſt, vt in medium ſanctorum Patrum ſententiæ proferrentur: vt ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & profanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Deinde Patribus recenſitis, quorum ſententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi ſunt, inquit, omnes apud Epheſum ſacrato Decalogi numero magiſtri, conſiliarij, teſtes, iudicéſque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, conſilium ſequens, credens teſtimonio, obediens iudicio, abſque odio, præſumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati ſumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & ſanctitas, qui cùm eſſent tot numero, tantę eruditionis, tantęque doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil præſumerent, nihil ſibi penitus arrogarent, ſed omnimodis præcauerent, ne aliquid poſteris traderent, quod ipſi à Patribus non accepiſſent, & non ſolùm in præſenti rem benè diſponerent, verumetiam pòſt futuris exempla præberent, vt & ipſi ſcilicet ſacratæ vetuſtatis dogmata colerent, profanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti ſumus etiam in Neſtorij ſceleratam præſumptionem, quòd ſacram Scripturam ſe primum & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterij munere prædití diuina eloquia tractauiſſent, vniuerſos ſcilicet Sacerdotes, vniuerſos confeſſores & martyres, quorum alij Dei legem explanaſſent, alij verò explanantibus conſenſiſſent & crediſiſſent, totam poſtremò nunc errare, & ſemper erraſſe aſſeueraret Eccleſiam, quæ, vt ipſi videbatur, ignaros erroneóſque Doctores & ſequuta eſſet, & ſequeretur. Quid autem de Neſtorio dixit Vincentius quod non totidem verbis veriſsimè dici poſsit de Martino Luthero, déque Ioanne Brentio? Vides pientiſsime Rex, quæ fuerit in hoc quoque Concilio vox honeſtæ matronæ, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum autoritatem, illa contrà ſuos parentes libenter agnoſcebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquieſcebat.

Matth. 1. Lucæ 2. Ioan. 19.

Act. 1. Cyril. epiſt. 1. quarti tomi.

Vincent. Lyrinen. de cōcilio Chalcedonenſi.

Neſtorij arrogantia & philautia.

Neſtorio tota errat Eccleſia.

Quartum Concilium habitum eſt Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Chriſto naturas eſſe negabat: Audi Sereniſsime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulteræ? quærebat Eutyches, in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: ac ſubindè ſe rebus eiuſmodi ſolas inquirere ſcripturas vociferabatur, tanquam ſanctorum Patrum doctrinis & expoſitionibus firmiores. Audi rurſus vocem honeſtæ matronæ: Reuerendiſsimi Epiſcopi clamauerunt, Ea quæ ſunt Patrum, teneantur. Ac rurſus in definitione quam fecerunt: Sequentes igitur ſanctos Patres, vnum & ipſum cōfiteri Filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum conſonanter omnes docemus, perfectum ipſum in deitate, & perfectum ipſum in humanitate. Quidam autem ex Epiſcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit ſententiam: Omnis, inquit, qui non conſentit expoſitionibus ſanctorum Patrum, ſeipſum alienat ab omni Sacerdotali communione, & à Chriſti præſentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm ſemen adulteræ & fornicariæ ſe eſſe declarant, qui Patrum placitis non conſentiunt? Indicat hoc etiam Athanaſius, cùm dicit: Aequum eſt, vt bene de Patribus illis ſentiamus, à quibus rectè viuendi inſtituta, & pietatis doctrinam accepimus, niſi volumus nos eſſe filios adulterinos declarare. Tales iſti ſe manifeſtè declarant, qui Patrum traditiones reſpuunt, in eorum præceptis incedere nefas eſſe putant, & grauiſsimum illis idololatriæ crimen impingere non verentur: illis, inquam, quos

De quarto Concilio.

Actione 1. Conci. Chal. & Act. 5.

Eudoxij præclara ſententia.

Atha. in epiſ. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis.

A quos certò conſtat, ex quo tempore ſemel ſe Chriſto deſponderunt, illi ſe perpetuò virginem caſtam exhibuiſſe, nec vnquam variis & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium ſe transferri paſſos fuiſſe. Contrà verò iſti, qui pietatis omnis obliti, tanti ſceleris Patres ſuos filij degeneres condemnare ſunt auſi, quibus cum idolis fornicati non ſunt? poſteaquàm in Patrum ſuorum præceptis incedere, & quod illos fuiſſe dubium non eſt, eſſe Chriſtiani deſierunt? Facti ſunt initiò Lutherani, paulò pòſt Zuingliani, mox Picardi, deinde alij Seruetiani, alij Neſtoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorum libellos inciderunt, tot idolorum ſe ſtupris polluerunt, dum vniuſcuiuſque verbum, tanquàm Dei verbum adorauerunt. Et erit quiſquam, qui vocem hanc adulteræ potiùs & fornicariæ eſſe putauerit audiendam, quę nihil recipiendum præter ſcripturas, Patrum expoſitiones, traditionéſque reſpuendas, & eorum iudicia clamat eſſe declinanda, quàm honeſtiſsimæ matronæ, ſanctæ matris noſtræ Eccleſiæ, quæ nos Deo filios generauit, quæ iubet quidem, vt ſcripturis tantùm tribuamus, quantum ſi Deum ipſum loquentem audiremus, ſed intereà iubet eadem, ſi quid repertum ſit in ſcripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Eccleſiæ ſenſum atque conſenſum ſequamur, quàm interpretationi ſeminis iſtius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt iſtis ipſis ſcripturis docti, non ea modò quę per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per ſermonem nobis tradita ſunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex piis iſtius honeſtiſsimę matronę filiis Auguſtinus contra Creſconium

Eccleſiæ deſertores ex ſectis in ſectas ruunt.

Auguſ. cōtra Creſconiū. libro 1. cap. 26.

B ſcribens, docuit: Quamuis, inquit, huius rei de ſcripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat autoritas, vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit, huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſultat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat. Quàm verò diſsimilis eſt vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici poteſt ſemen mulieris adulteræ? Si quid in Scripturis canonicis non reperitur, non ſtatim id propterea reiiciendum eſſe cenſet Auguſtinus, quin potiùs quandoquidem in iiſdem ſcripturis Eccleſię nobis commendatur autoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Chriſto dicitur: Qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus, quid aliud, ait Auguſtinus, quàm ſcripturarum tenet autoritatem, quiſquis hoc facit, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ? Senſibus hæc imis pientiſsime Rex, res eſt non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, ſcripturarum eum tenere veritatem docet Auguſtinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina ſic ſpectata cunctis eſt & probata, vt etiam filij deſertores hæretici noſtri ſeculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neq; verò non veriſsimè dixit hæc Auguſtinus. Eſt enim Eccleſia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartam & atramentum Prophetæ ſcripſerunt & Apo-

Eccleſia viuū eſt Euāgeliū. Athan. epi. 1. Athanaſij laus.

C ſtoli, non modò viua voce ſuis tradit liberis, verumetiam dierum obſeruatione, ſignis, ſimulacris, habitu, geſtu, ſiue actione Sacerdotum, præcipuè ſacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quaſi præmanſum infantium ori cibum inſerere cupiens, piis omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Sed audi Sereniſsime Rex, quid in eandem propè ſententiam alius ab Oriente, cuius & ipſius præcipua ſemper in Eccleſia Dei fuit autoritas, dixerit. Athanaſius is eſt, qui Alexandrinæ Eccleſiæ ſedem, ſicut ſcribit Cyrillus, integros quadraginta ſex annos cum decore moderatus eſt, & loquacibus hæreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apoſtolica prudentia reſtitit, quaſique fragrantiſsimo quodam vnguento ipſum cœlum ſcriptis ſuis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnibus ſortitus eſt teſtimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de Incarnatione Chriſti, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis pręter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet Filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in Filium, ſicut nos, vel ſi quis Domini noſtri carnem ſupernè dicat, & non ex Maria Virgine, vel conuerſam diuinitatem in carnem, vel confuſam, vel immutatam, vel paſsibilem Domini Deitatem, vel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat Sancta &

Cyril. ad Reginas de recta fide.

Catholica Eccleſia,obtemperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti. Si quis vobis Euan- A
Explicatio verborum Athanaſij. gelizauerit præter id,quod accepiſtis,anathema ſit. Obſerua quæſo diligenter, quid
ab hoc ſanctiſsimo viro dicatur: ſimul expende, num eadem ſit Brentij quoque vox,
vt ex eo iudicium facere queas,honeſtæ ne matronæ, an mulieris adulteræ ſemen ſit
Brentius. Certa quædam capita profert Athanaſius, quæ ſi quis ex diuinis ſcripturis
docere ſit conatus,eum anathematizari dicit à ſancta Catholica Eccleſia. Sed quá-
nam autoritate,ſi docet hoc ex diuinis ſcripturis? Pauli,inquit, autoritate dicentis,
Si quis vobis euangelizauerit, &c. Res mira: quod Pauli teſtimonium pro ſcriptu-
ris contra traditiones noſtri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas tra-
ditiones adfertur ab Athanaſio,vt etiamſi quis è ſcripturis contrarium docere cone-
tur,ei quod in Patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, non ſit
audiendus: verùm in eo quod accepimus, nobis potius ſit permanendum: quamli-
bet ille multa proferat in contrarium ſcripturarum examina. Non vult Athanaſius
iudicare filios de Patrum Decretis, niſi declarare ſe velint adulterinos: non vult
etiam ad normam ſcripturarum ea exigi, ſicut ſemen iſtud adulteræ mulieris in hoc
libro docuiſſe audiuiſti. Sed etiam ſi quis quamlibet multa proferat ſcripturarum
loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum
iuxta Pauli doctrinam anathematizari,quoniam aliud euangelizat ab eo,quod acce-
pimus. Hîc vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanaſius, quam
etiam ipſi ſcripturæ non dubitauit anteferre:ſcripturæ,inquam, non quomodo à Ca-
Scriptura quomodo profertur ab hæreticis,verbum eſt Diaboli. tholicis,ſed quomodo profertur ab hæreticis.Nam quomodo profertur à Catholicis, B
verbum eſt Dei,cui abſit vt quicquam anteponendum eſſe putemus: quomodo pro-
fertur ab hæreticis,verbum eſt Diaboli. Nam ſicut per membra ſua Chriſtus, ita per
membra ſua loquitur & Diabolus,& ſunt vtriſque ſcripturæ communes, quæ non in
Cyril.epi.28. legendo, ſed in intelligendo conſiſtunt. Omnes hæretici (inquit Cyrillus) de ſcri-
ptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea quæ à Sancto Spiritu re-
ctè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibi-
Actione 6. lem excitantes. Quæ verba & in ſeptima Synodo proferuntur, & eſt hæc Cyrilli
Actione 1. epiſtola, Synodi quoque Chalcedonenſis actis inſerta. Quoniam verò proprium ei
rei caput dicauit Brentius,quod de traditionibus inſcripſit, cui proximum ab hoc lo-
cum tribuit, quod nunc eſt à nobis tractatum de autoritate ſcripturarum, agè quò
nos Brentius vocat,ſequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus,
vt honeſtæ ne matronæ ſit,an mulieris adulteræ,cognoſci queat.

Libri tertij finis.

LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS.

C

QVi docent omni & ſoli Dei verbo fidem deberi, qua Chriſti fide-
les vocamur & ſumus, hoc eſt, eam fidem cui falſum ſubeſſe non
Soli verbo Dei credendum,quomodo verè dicatur. poteſt, horum ſententiæ tantum abeſt, vt nos repugnare veli-
mus, vt etiam clara voce pronunciemus, nihil verius, nihil ho-
mine Chriſtiano dignius dici poſſe. Dominus enim Deus verax
Hier.10. Rom.3. Pſal.13. eſt,quin ipſa potius veritas,omnis autem homo mendax. Quare
ſoli & omni Dei verbo, qui mentiri neſcit & fallere, fidem eam
debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verum eſſe,
nec ei ſubeſſe falſi quicquam credamus,quod à Deo,qui veritas eſt,proficiſcitur.Cæ-
terùm quid ſit illud quod vocamus verbum Dei, diligentius nobis venit expenden-
dum.Nã ſi quis putat hoc tãtũ eſſe verbũ Dei,quod ſcriptũ in iis libris cõtinetur,quos
Verbum Dei lógius patet, quàm ſcriptura Canonica. Canonicos vocamus,quod noſtri tẽporis hẹretici nõ iam putare,ſed aſſeuerare viden
tur,ab eorum opinione noſtra longiſsimè diſsidet ratio, nihil vt dici poſſe credamus,
quod magis à veritate ſit alienũ. Quis enim eſt,qui neſciat, ꝙ multis antè ſeculis fuit
Dei verbum,quàm eſſet vlla ſcriptura non modò ſacra, verumetiam, vt quorundam
eſt opi

A eſt opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei Verbum, fuiſſe Moſes creditur, quin eum primum literas inueniſſe, nec ante ipſum vllum earum vſum fuiſſe, etiam Ethnicorum teſtimonio probare conatur Euſebius. Inter Moſen autem & primum hominem conditum, ſicut anteà quoque meminimus, interceſſerunt annorum plus quàm duo millia, ac toto illo tempore non fuit alia lex, quàm lex naturæ. Nam lex ſcripta ſumpſit exordium à Moſe, ſicut à Chriſto lex gratiæ. Fuit igitur multis antè ſeculis Dei Verbum, quàm vel natus eſſet Moſes, per quem primum literarum eſt monumentis conſignatum. Quod Verbum Dei, ſiue quod ipſe loquutus eſt ad Adam, Noë, Abraham, ſiue quod Sanctis illis Patriarchis inſpirauit, ſola traditione peruenit ad poſteros, & ad Moſen etiam ipſum, præceſsítque ſcripturam traditio plùs quàm duo milia annorum. Lex verò gratiæ non fuit ſcripta, ſed à Chriſto viua voce tradita, qui nec eam ſcribi mandauit, ſed prędicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium, hæc enim eſt lex gratiæ. Quare ſi quis tum aliqua de re contendere voluiſſet, non illi dicebatur: Sic ſcriptum eſt, aut, ſic legiſti, ſed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, ſiue illi ſic prædicauimus, & ſic credidiſtis. Tu verò permane in iis quæ didiciſti, ſciens à quo didiceris. Sic viſum eſt Spiritui Sancto & nobis. Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Sic illi non ſcripturas, verùm traditiones & conſuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquieſcebant.

Euſeb. lib. 9. cap. 4. & lib. 10. c. 3. Preparationis Euāgelicę. Verbū Dei non ſcriptum ad Moſen vſque. Etiam Euangelium traditione cōſtat. Marci 16. 1. Corinth. 15. 2. Timo 3. Actor. 15. 1. Corinth. 11.

Verbum igitur Dei non ſola Scriptura, verumetiam traditione continetur, cui ſi B quis fidem non habet, is non omni, ſed ſcripto tantùm Dei Verbo fidem habet. At qui verè dici vult & eſſe Chriſtianus, is ſicut ſoli, ita & omni Dei Verbo credere tenetur, ſiue ſcriptum id ſit, ſiue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priſcis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, non propterea ſunt hæretici declarati, quòd ſcripto, ſed quòd tradito Dei Verbo fidem non habuerunt, ſicut in proximo ſuperiori capite pluribus demonſtrauimus. Eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Patre Filium, ex Verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id eſſe ſcriptum hæretici, concedebant illis Catholici non eſſe ſcriptum, ſed eſſe traditum. Vides, quæ res Catholicos ab hæreticis diſcreuerit? illi non recipiebant Verbum Dei, niſi quod eſſet ſcriptum, ij non modò ſcriptum Dei Verbum, verùm & traditum recipiendum eſſe putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicænum Concilium præceſsit, ad Benignum ſcribens, Apoſtolorum eſſe traditionem ſcribit, quòd Filius eiuſdem ſit cum Patre ſubſtantiæ. Ad eundem modum, quòd Spiritus Sanctus æquè ſit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiuſdem ſit cum Patre & Filio ſubſtantiæ, demonſtrabant ex Verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi ſcriptum eſſet, hæretici. Catholici cùm iiſdem Verbis ſcriptum non poſſent, Verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorſum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, ſolum eſſe Dei Verbum aſſeuerabant, quòd ſcripturis contineretur, cui fidem habere Chriſtianum C quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & ſoli & omni Dei Verbo, ſiue ſcriptum id, ſiue traditum eſſet, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ ſit honeſtæ matronæ, quæ contrà vox adulteræ mulieris & fornicarię, tum vtrius ſemen ſit Brentius. Qui cùm & ipſe non aliud eſſe Dei Verbum recipiendum, quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod verò per traditionem accepimus, id eſſe reiiciendum doceat, quid aliud ſe, quàm ſemen adulteræ mulieris eſſe demonſtrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem ſuam tueatur.

Priſci hæretici credebant Verbo Dei ſcripto, ſed non item tradito. Felix Pontifex. Brētius Verbum Dei traditū reiicit.

Sumit exordium à cabala Iudæorum, quos in tantam Rabinorum ſuorum ſeruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quamuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem ſiue Traditionem interpretatur, obtruditur, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt ſi Rabinus quiſquam dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non eſt in miſero vulgo, qui contradicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam ſeruitutem & tyrannidem ſuſcipiunt hiſce temporibus in Eccleſiam Filij Dei inducendam hi, quos à traditionibus dicere poſsis traditionarios, aut ſi breuiori vocabulo delectaris, traditores, & cætera. Quid autem Brenti, ſi veſtri magis de hac veſtra tyrannide queruntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniam Oſiandri,

Initiū obiectionū Brentij cōtra traditiones. Reſponſio.

qui ſex & triginta ſcripturarum loca ſe protuliſſe ſcribit, quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit, neque tamen fidem habitam eſſe: ſcripſiſſe breuem ſchedam Philippum, qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim eſſe creditum. Queritur & hoc Oſiander, ſicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium Vvittembergæ magiſtri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in ſacræ ſcripturæ, verùm in Auguſtanæ Confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil ſe ſtatuere velle, niſi de ſententia Seniorum Confeſsionis Auguſtanæ, etiamſi contrarium dicat ſcriptura. Vides ergo Brenti, veſtros eſſe traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam ſeruitutem, vt quicquid ipſis tradere viſum fuerit, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare, vt ſi vos eorum Rabini, ſi vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non ſit in miſero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiam adſtringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in veſtros quàm in noſtros tua quadrat oratio: ac tantò minus ferendi eſtis, quòd veſtra quædam inculcatis auribus noſtris, quæ tot ſeculis Eccleſiæ Dei fuerunt ignota: eáque pro cœleſtibus oraculis haberi, & tanquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus perſuaſum eſt vt ab Eccleſiæ gremio ſe ſepararent, eos iam tot deos, quot ſunt nouarum hæreſeon autores, adorare videamus: dum vnaquæque ſecta ſui Rabini verbum, Dei verbum eſſe contendit. Iámne intelligis Brenti, quòd vos eſtis, qui ſeruitutem hanc & tyrannidem in Eccleſiam Dei induxiſtis: quódque multò verius hæc de vobis dici poſſunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Epiſcopis?

In cõfeſsionẽ ſuam magis, quàm in ſcripturã iurant Vvittember.

Tot hodie dij adorãtur, quot Hæreſiarchæ.

Neque verò cauſam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quòd is dixerit, traditiones eſſe certiſsimum fidei fundamentum. Nam ſi quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, conſtat in ædificatione domus Dei viuentis, quæ eſt Eccleſia, primas fuiſſe traditiones, & illis ædificatam eſſe Eccleſiam, priuſquam extaret ſcriptura vlla, nihil vt abſurdè loquatur, ſi quis eas fidei fundamentum eſſe dicat. Deinde verò manifeſtum eſt & hoc, quòd labefactato fundamento, quod reliquum eſt operis extructum, ruere neceſſe eſt. An non hoc ipſum accidiſſe videmus labefactatis traditionibus? Non potes dicere Brenti, nobis vllam eſſe vobiſcum de ſcripturis controuerſiam, recipimus omnes: tanquam Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo ſenſu nobis recipiendæ ſint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus noſtris traditum accepimus? Deinde an ſimul cum ſcripturis traditiones quoque Patrum ſint nobis retinendæ? Scripturæ ſaluæ ſunt apud nos etiam veſtro ipſorum teſtimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos ſublatus aut mutatus non eſt. Nam de veſtris in Germanicam linguam verſionibus, hoc loco mihi ſermo non eſt. Poſteaquam verò traditiones Patrum reiiciendas eſſe putaſtis, tanquam conuulſo fundamento, quæ ſit, & quanta ruina conſequuta, quàm variæ, quàm multę, quàm horrendę ſectę ex eo natę ſint, veſtris oculis ipſi videtis. Nihil igitur erratum eſt à Petro, quòd ſuo modo quodam fundamentum fidei traditiones eſſe dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quę ſupra hanc fidem ędificata eſt, aliud fundamentum non eſſe, quàm illud, de quo ſcribit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Petrus vnà cum Eccleſia Catholica libenter confitetur. Quare quæcunque ſunt ædificata ſiue tradito, ſiue ſcripto Dei verbo, non ſuper aliud fundamentum ædificata ſunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apoſtolis fuit poſitum ſuper Chriſtum Ieſum: in cuius gloriam & tradita & ſcripta ſunt omnia. Quò res fiat illuſtrior, exemplum proferemus. E ſcriptura didicimus, Ieſum traditum eſſe propter delicta noſtra, reſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram: quorum alterum luctus & mœroris, alterũ gaudij eſt & lætitiæ. Vide quemadmodum hoc ipſum traditione quadam & cæremonia ſit expreſſum, quò magis memoria tantorum beneficiorum animis fidelium inculcari poſſet. Quoniam feria ſexta paſſus eſt Chriſtus, die verò Dominico reſurrexit, quò tenacius infigi id poſſet mentibus

Traditiones fundamẽta fidei quodammodo dici poſſe.

Non de ſcripturis, ſed de earum ſenſu contenditur.

1. Cor. 3.

Dies Solis & Veneris quomodo nos ad monent de Chriſto. Idq; ex traditiõe.

A B C

A bus mortalium,viſum eſt Eccleſiæ ſtatuendum, vt quo die paſſus eſt Chriſtus, abſtinentes à cibis delicatioribus,& ieiunio corpus macerantes, paſsionis illius & mortis beneficium,quaſi compatientes illi pro nobis paſſo, grata quadam recordatione proſequeremur.Contrà verò,quia gauiſi ſunt Diſcipuli, cùm Chriſtum vidiſſent à mortuis reſurgentem,quo die factum id eſt,vt eum ipſi quoque ſumeremus hilariorem, & plus etiam aliquid reficiendo recreandóque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & ſcripturæ & traditionis idem eſt fundamentum Chriſtus. Et impletur illud,quod ab Apoſtolo ſcriptum eſt: Siue manducatis,ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis,omnia in gloriam Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunque facitis in verbo & in opere,omnia in gloriam Dei facite. Quòd abſtinemus, in gloriã facimus Chriſti, qui pro nobis paſſus eſt:quòd manducamus,in gloriam facimus eiuſdem Chriſti,qui reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.Fundamentũ igitur tam ſcripturæ,quàm traditionis Chriſtus eſt,quódque per chartam & atramentum ſcriptura, hoc per cæremonias quaſdam & obſeruationes docet nos traditio. Ioan.20. 1.Cor.10. Coloſſ.3.

Sed quam tandem cauſam adfert Brentius, quamobrem Petri ſententiam de traditionibus refutandam eſſe putet? Quid,inquit,miſerius, quid ærumnoſius eſſet Eccleſia Filij Dei,quid incertius eſſet ſalute Eccleſiæ, ſi fundamentem eius penderet ab Aſoticis traditionibus? An non hac via coniiceretur Eccleſia in extremam ſeruitutem ambitioſiſsimorum Prælatorum, & ſuperſtitioſiſsimorum hypocritarum, qui B prætextu Apoſtolicarum traditionum obtruderent Eccleſiæ, non ſolùm vaniſsimas quaſque nugas & ineptias, verumetiam horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi ſub Apoſtolicarum traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantùm, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur abs te. Cur Brentius traditiões oppugnet. Reſponſio.

Tandem Brentius de quo traditionum genere loquatur,definit. Non loquimur, inquit,nunc de ea traditione,qua nobis ſacra ſcriptura,& quæ in ea continentur, à maioribus per manus tradita ſunt. Hanc vult eſſe certam,neceſſariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenſet Symbolum Apoſtolorum & ſucceſsionem ordinariam. Nam in hoc prodeſt, inquit, cognitio ordinariæ ſucceſsionis,nõ vt liceat Epiſcopis noua dogmata aduerſus ſacram ſcripturam fingere,ſed vt habeamus ordinaria teſtimonia,quibus ſcimus hanc eſſe illam ſcripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apoſtolorum doctrina. Miror Brenti,quomodo ſis auſus dicere,quòd de ſcripturæ traditione loquatur Irenæus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irenæi non inſpexiſſe, niſi ex iis, quæ paulò pòſt ex eo adfers,malitia magis quàm errore te peccare cognouiſſem. Qua de re cùm eò ventum erit,agam pluribus.Certè vel ex illis ipſis verbis,quæ citauit Petrus,vbi dicit Irenæus: Quam habent ab Apoſtolis traditionem,& annunciatam hominibus fidem: quandoquidem annunciatam dicit, non ſcriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione ſcripturæ loqueretur, verùm de traditione C viua voce facta. Itidem ex iis quæ præceſſerunt, habemus annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi Eccleſiis, & ſucceſſores eorum vſque ad nos: qui nihil tale docuerunt,neque cognouerunt,quale ab iis deliratur. Non dixit,nihil tale ſcripſerunt, ſed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad ſucceſſores Epiſcoporum, & Cathedras Apoſtolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt ſcripturas ibi legant? Quaſi verò domi libros habere non poſsint. Quales traditiones Brentius recipiat. Reſpõſio de Irenæo,quid cõtra Brẽtiũ ſẽſerit de traditionibus. Iren. li.3.c.3.

Certum eſt,quòd eo conſilio remiſerit eos Irenæus ad ſucceſſores Epiſcoporum, & ad Cathedras Apoſtolorum,vt ſi quid fortaſſe ſcripturis Canonicis comprehenſum non eſſet, aut ſi quid obſcuritatis haberet aliqua ſcriptura, vel propter intelligentiæ noſtræ tarditatem,vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæſtionem,doceret non eſſe ad vnius alicuius oppidi Doctorem ſiue Miniſtrum recurrendum:quale eſt,verbi gratia, Vuittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu Vuittembergenſi,Geneua in finibus Heluetiæ:ſed ad Cathedras Apoſtolorũ, vt quẽ ſenſum quámue doctrinam per manus ea de re traditã accepiſſent, per longã Sacerdotũ & Epiſcoporũ ſucceſsionem dubitantibus patefacerent.Sed audiamus adhuc loquentem Irenæũ:Quid autem,inquit,ſi neque Apoſtoli ſcripturas reliquiſſent nobis,nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt, quibus committebant Quæ nũc Cathedrę ſectariorum. Idẽ lib.3.c.4. Traditioni credẽdũ etiã ſine ſcriptura.

Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chri- A
ſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cor-
dibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes. Quibus ſi aliquis
annunciauerit ea, quæ ab hæreticis adinuenta ſunt proprio ſermone eorum collo-
quens, ſtatim concludentes aures, longè longius fugient, ne audire quidem ſuſtinen-
tes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, ne in
conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portentiloquium. Po-
tuítne clarioribus verbis indicare, ſe non de ſcripturæ, ſed de ea, quæ viua voce facta
eſt, traditione loqui? Simul ex iis verbis collige, quòd ipſius etiam ſeculo, hoc eſt, cen-
tum octoginta annis poſt Chriſtum natum, nulla fuerit apud pleraſque gentes Euan-
gelij ſcriptura, ſed ſola tantùm Apoſtolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc pau-
lò pòſt pluribus. Quòd autem in hoc modo prodeſſe dicis ordinariæ ſucceſsionis
cognitionem, vt habeamus ordinaria teſtimonia, quibus ſcimus hanc eſſe illam ſcri-
pturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apoſtolorũ doctrina, alium etiam
eius vſum fuiſſe reperies, cùm apud alios ſanctos Patres, tum apud hunc ipſum Ire-
næum. Neque enim de veritate ſcripturæ, ſed de veritate doctrinæ, ſi qua noua pro-
ferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apoſtolorum tenuerunt, inuicem
ſibi ſuccedentes Epiſcopi docuerint ordinaria teſtimonia, perquirebant. Sic in epi-
ſtola quadam ad Florinum hic idem Irenæus: Hæc dogmata, inquit, Florine, ſanam
doctrinam non habent, hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata tibi, qui B
ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apoſtolorum extiterunt diſcipuli, non tradide-
runt. Hic Irenæus nõ de ſcripturarum, ſed de dogmatis veritate traditionem profert.
Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius eſt Patri conſubſtantialis: in Conſtantino-
politano de eo, quòd Spiritus Sanctus æquè ſit adorandus & glorificandus, vt Pater &
Filius: in Epheſino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonenſi, quòd
duæ ſunt naturæ in Chriſto: in tertio Conſtantinopolitano, quòd duæ ſint in eo vo-
luntates & operationes: in ſecundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Eccleſia:
in eo quod ante centum annos habitum eſt Florentiæ, quòd Spiritus ſanctus à Patre
Filióque procedat, cùm de rebus iis in illis Conciliis diſceptaretur, quandoquidem
ſolis hæretici ſcripturis nitebantur, quas iuxta ſuam voluntatem interpretaban-
tur, viſum eſt faciendum Catholicis, vt quæ fuerit iis de rebus inuicem ſibi ſucce-
dentium Sacerdotum & Epiſcoporum ſententia, diligentius inquirerent: & quod or-
dinariæ ſucceſsionis teſtimonio tot ſeculis vnanimiter ab illis traditum eſſe conſta-
bat, id tanquam Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd ſcribis: Non in hoc pro-
deſſe cognitionem ordinariæ ſucceſsionis, vt liceat noua dogmata aduerſus ſacram
ſcripturam fingere, veriſsimum eſſe confitemur, quin hanc ſolam cauſam eſſe dici-
mus, cur ordinariæ ſucceſsionis teſtimoniis tantoperè nitamur, vt ſi quæ doctrina
profertur, vetus an noua ſit, cognoſcere poſsimus. Verbi gratia: Docet aliquis
abſoluta neceſsitate fieri omnia, profert ſcripturæ teſtimonia, quibus adſtruere ſen- C
tentiam ſuam conatur, quærimus num hæc fuerit Apoſtolorum traditio? Recurri-
mus ad eorum, qui ſucceſſerunt illis, veterúmque Doctorum teſtimonia: inuenimus
quòd primus eius ſententiæ autor fuerit Simon Magus, ei ſucceſſerit Marcion, Mar-
cioni Manicheus, Manicheo Petrus Adelhardus, Petro Adelhardo Ioãnes Vuicleff,
Vuicleffo dux & anteſignanus hæreſeos veſtræ Lutherus: contrà quotquot fuerunt
ſancti Pontifices & Sacerdotes, eos contrarium docuiſſe. A quibus cùm hoc dogma
veſtrum incredibili quodam cunctorum conſenſu pridem damnatum eſſe videa-
mus, audemus pronunciare, quòd illi inuicem ſibi ſuccedentes Epiſcopi tot ſecu-
lis, tam conſentienter tradiderunt, id eſſe verbum Dei: quod verò profertur à vo-
bis, aut à Magiſtro veſtro, verbum eſſe Diaboli. Deinde, profertis vos iuſtitiam ne-
ſcio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam ſpecialem, de qua iam antè plura
verba fecimus. Scrutamur ſcripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quærimus dein-
de diligenter, num apud Patres aliqua eiuſmodi doctrina reperiatur, contraria repe-
rimus potius omnia. His igitur ordinariis teſtimoniis freti, quod ab illis docetur, tan-
quã Dei verbũ recipere: quod verò profertur à vobis, tanquã Diaboli verbũ execrari
& anathematizare nihil dubitamus. Adſertis etiã noua quędam vocabula: Nam quod
nos

Apud multas gentes fuit Euãgeliũ ſine ſcripto.

Synodi ex traditione multa cõſtituerunt.

Ad diſcernẽda dogmata prodeſt cognitio ſucceſſionis ordinariæ.

Quomodo cõuincendi, qui negãt liberũ hominis arbitriũ.

Cõtra iuſtitiã imputatiuã & fidẽ ſpecialem.

A nos pœnitentiam, hoc vos terrores conſcientiæ: quod nos Euchariſtiæ Sacramentum & ſacrificium, hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum ſcripta: videmus iiſdem eos nominibus vſos, quibus vtimur nos, veſtras verò voces prorſus ignoraſſe. Nam etſi cœnæ Dominicæ mentionem faciunt nonnunquam, ſacrificij tamen apud illos nomen multò eſt vſitatius. Quid igitur? Facimus, quod Paulus monet, depoſitum cuſtodimus, & profanas vocum nouitates deuitamus. Similiter ſtatuimus de reliquis veſtris dogmatibus. Negatis vos Miſſam eſſe ſacrificium, negatis pro defunctis orandum, aut ſanctos inuocandos eſſe, vota Monaſtica cœlibatúmque Sacerdotum damnatis: Nos priuſquam aliquid de veſtra ſententia definiamus, quæ ſint iis de rebus ordinariæ ſucceſsionis teſtimonia, diligenter indagamus, quibus perſcrutatis, inuenimus vos noua quædam dogmata, contra ſcripturam ſacram, contra ſenſum & conſenſum Patrum noſtrorum fingere. Quamobrem quod à vobis affertur, tanquam Diaboli verbum repudiamus: quod verò per longam Sacerdotũ & Epiſcoporum ſucceſsionẽ per manus nobis traditum accepimus, id mordicus tanquam Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis proſit ordinariæ ſucceſsionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoſcamus quæ noua ſit, quæ vetus doctrina.

Sectarij nomẽ pœnitentiæ & Euchariſtię mutãt.

1. Tim. 6.

Oſtendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit: de iis enim loquimur, inquit, quas nonnulli ſcriptores & alij tribuunt Apoſtolis, quæ tamen ab Apoſtolis non ſunt ſcripto mandatæ. Concedit igitur & Chriſtum feciſſe dixiſſéque multa,

Brentij ſententia.

B & Apoſtolos nonnulla tradidiſſe & inſtituiſſe, quæ ab ipſis non ſunt literis comprehenſa. Cæterùm duo nobis, inquit, hîc conſideranda veniunt: vnum eſt, quæ ſint illæ Chriſti aut Apoſtolorum traditiones, quæ ſermone & non ſcripto poſteritati ſunt commendatæ. Alterum eſt, ſi conſtiterit, eas traditiones eſſe Apoſtolicas, cuius ſint generis aut conditionis, & quo conſilio ſint traditæ. Videlicet num ſint traditæ vel ad tempus tantùm, vel ad externam tantùm diſciplinam, vel num ſint eius conditionis, vt ſine ipſarum obſeruatione veram & æternam ſalutem conſequi non poſsimus. Omninò enim ac diligentiſsimè cauendum eſt, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apoſtolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non diſplicet: ſed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum eſſe, ne fictitiæ traditiones pro Apoſtolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoque tecum ſentimus. Cęterùm Irenęi teſtimonium expendamus: Scribit, inquit, Irenæus, hæreticis ſolenne fuiſſe, cùm vrgerentur ſcripturis, ad traditiones confugere. Cùm è ſcripturis, inquit, arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum ſcripturarum, quaſi non rectè habeant, neque ſint ex autoritate, & quia variæ ſint dictę, & quia non poſsit ex iis inueniri veritas ab iis, qui neſciunt traditionem. Sicut ipſe ſciſſus es ab Eccleſia Brenti, ſic vnius capituli ſententiam ſcidiſti, dum ſuperiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim ſubdolè corrumpens. Cur enim illud non adiunxiſti, quod non totis octo verſibus interiectis ſequitur? Cùm autem ad eam iterum tradi-

Reſponſio. Brentiũ in citãdo Irenæo improbũ eſſe.

C tionem, quę eſt ab Apoſtolis, quę per ſucceſsiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, prouocamus eos, qui aduerſantur traditioni, dicent, ſe non ſolùm Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores ſynceram inueniſſe veritatem. Quæ per Deum immortalem eſt hæc animi tui peruerſitas? quæ frontis duritia? quòd eum Irenęi locum ad opinionem tuam confirmandam auſus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuiſſet? Contra quem enim ibi loquitur Irenęus? Nónne contra turbam veſtram Aſoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo ſuo potuiſſet, quàm ille calamo ſuo deſcripſit? Nam cùm duplex ratio ſit congrediendi cum hæreticis, aut ſcripturis, aut traditione, queritur Irenęus, neutra contra eos quicquam profici. Cuius etiam hæc verba ſunt: Euenit, inquit, neque ſcripturis iam, neque traditioni conſentire eos. Aduerſus tales certamen nobis eſt, ô dilectiſsime, more ſerpentum, lubrici vndique fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quòd ſi quis proferat contra vos ſcripturas, verbi gratia, locũ aliquem ex epiſtola Iacobi, aut ex Apocalypſi, aut ex Eccleſiaſtico, aut ex duobus libris Machabęorum, ſtatim aut excipitis contra ſcripturas has, quòd non ſint ex autoritate, quálibet nos ordinariis teſtimoniis, quòd ſint ex autoritate, quódque libros hos tanquam Canonicos iampridẽ receperit Eccleſia, demonſtremus: Aut ſi nul

Nec ſcripturis nec traditione profici tur cõtra hæreticos Iren. lib. 3. cap. 2.

ſi nulla datur excipiendi poteſtas, variè dictum cauſamini quod ſcriptum eſt, & eius alienum quendam ſenſum adfertis. Si verò traditio vobis obiicitur Apoſtolica, ſi Patrum ſententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri ſapientiores, & cum idolo veſtro dicere: Nihil eſt, quòd quenquam tantillum moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, ſanctitas Eccleſiæ, ſanctorum: omnes perierunt, ſi ſenſerunt vt ſcripſerunt, niſi fortè qui reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem. Difficilis eſt igitur, inquit, ratio vobiſcum congrediendi. Nam neque ſcripturas recipitis, niſi quas vultis, & quo ſenſu vultis: neque traditionibus Apoſtolicis loci quicquam datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm iſtud teſtimonium produceres? quo vides vel maximè tuam ſententiam oppugnari. Et certè ſi quiſquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum eſſe tribuendum putaret, quíque ſubinde ad eas prouocaret, quod etiam ex iis verbis, quæ paulò antè produximus ab Euſebio citata, ex epiſtola eius ad Florinum cognoſcere cuiuis licet. A

Euſeb. lib. 5. c. 20. hiſt. Ecc.

Quæſtio Brentij.

Euſeb. lib. 3. cap. 39. hiſt.

Quærit poſteà Brentius, quomodo cognoſcere liceat, num aliqua traditio ſit Apoſtolica? Num ſufficiat nobis autoritas ſiue teſtimonium vnius & alterius Eccleſiaſtici ſcriptoris? Profert quod Euſebius de Papia ſcribit, eum fabuloſa quædã & peregrina tanquam ex viua traditione Apoſtolorum ad ſe relata, vnde Chiliaſtæ quoque ſunt errorem ſuum mutuati, ſcripſiſſe: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quę Apoſtolorum & maiorũ nomine proponi ſolent, credamus. Perfacilis eſt ad id, quod quærit Brentius, reſponſio. Nam ſi quid nobis obtruditur Apoſtolicæ traditionis nomine, quod non modò non eſt ab Eccleſia receptũ, & eius vſu comprobatum, verumetiam ſtatim ab initio fuit illi reclamatum, ſiue Papias id produxerit, ſiue quicunque tandem ſcriptor alius Eccleſiaſticus, quantæcunque ſit autoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apoſtolica traditione habendũ eſt. Cæterùm illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur, inquit Auguſtinus, intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel à plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia celeberrima autoritas, cõmẽdata ac ſtatuta retineri. Nã ſi quid tota per orbẽ frequentat Eccleſia, hoc quin ita faciendũ ſit, diſputare, inſolẽtiſsimæ inſaniæ eſt. Vides, quã regulã dederit Aug. cognoſcẽdæ traditionis Apoſtolicæ? hanc ſequere, & nõ errabis.

Reſponſio. B

Aug. epiſt. 11. cap. 1.

Brentij narratio de actis in Concil. Afric. contra Pont. Rom.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in Concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Epiſcopis Romam prouocare, & proferunt Canonem Nicæni Concilij, cuius autoritate exigunt, vt Africanæ Eccleſiæ ſubiiciantur Romanæ, ſed Patres Africani Concilij petunt ab Eccleſia Alexandrina & Conſtantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum deſignaſſe in proferendis Canonibus Nicænis crimen falſi. Quare inuehuntur in eum grauiſsimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquam à tuæ ſanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo conſtitutum, quia illud quod pridem per eundem Coepiſcopum noſtrum tanquam ex parte Nicæni Concilij exinde tranſmiſiſtis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à ſancto Cyrillo Coepiſcopo noſtro Alexandriæ Eccleſiæ, & à venerabili Attico Conſtantinopolitano Anthiſtite ex autentico miſsis, quæ etiã ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa ſunt, venerabilis memoriæ Bonifacio Epiſcopo prædeceſſori veſtro à nobis tranſmiſſa ſunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos veſtros, quibúſque petentibus nolite mittere, ne fumoſum typum ſeculi in Eccleſiam Chriſti, quæ lucem ſimplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus præfert, videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicãdum eſſe de traditionibus, quæ Apoſtolorum nomine iactantur. C

Reſponſio de alia Brentij peruerſitate in citanda fide hiſtoriæ.

Sed quæ eſt hæc animi tui impotentia Brenti? quàm ardens odium erga ſedem Apoſtolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani Concilij deprehendiſſe Romanum Pontificem deſignaſſe crimen falſi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum Conciliorũ, quæ fuerunt aliunde miſſa, ideo Pontifici falſi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum ſit: falſi te ſtatim inſimulo, quaſi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longè tui diſsimiles metiri. Sed illi quãuis certis ex cauſis appellationes

A tiones ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falſo ſcribitur à te, grauiſsimè in eum inuecti non ſunt, non modò mendacij non arguerunt, verumetiam reuerenter ad eum ſcripſerunt. Tota epiſtola nihil habet in ſe amarulentiæ, nihil acerbitatis, ſed eſt modeſtiſsimè ſcripta. Cur autem illud quoque non adiecisti, quod in extremo poſitum eſt? Nam cùm negarent ſe Fauſtinum in Africa ſuſtinere velle, clauſulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ ſanctitatis ſalua. Sic illi ſententiam ſuam Romani Pontificis moderationi ſubieciſſe videntur. Hæc ita dicta ſunt à nobis, ac ſi vera eſſe concederemus, quæ tum Patres illi ſcripſerunt: ſimul etiam vt indicaremus, quæ tua ſit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, ſi quæ Patribus illis veriora viſa ſunt eſſe Concilia, minus vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Romano Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei teſtem dari tibi vis, qui ſit exceptione tua maior? Vt Latini tibi ſatisfaciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, ſi fides illi per te ſit habenda. Difficile eſt, quod à nobis exigis, vt ex iis teſtes proferamus, quos Eccleſiæ Romanæ ſemper iniquiores fuiſſe conſtat. Sed accipimus tamen conditionem, quamlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus teſtem omni maiorem exceptione Græcæ linguæ Magnum illum Athanaſium, qui non ſolus, ſed cum reliquis etiam Aegyptiorum Epiſcopis ad Marcum Sylueſtri ſucceſſorem ſcribens, queritur Arianos

Athanaſius de tyrannide Arianorũ in concremãdis libris Epiſcoporum.

B omnia vaſtaſſe, libros etiam vſque ad minimum incendiſſe, ne iota quidem vno relicto. Præcamur, inquit, Pater beatiſsime, quia non dubitamus apud vos plenaria eſſe Nicæni Concilij exemplaria, vt illa nobis, quæ ſanctæ recordationis prædeceſſoris veſtri Sylueſtri fuerunt, ſub tuta mittatis ſtipulatione. Nam quòd à prædicta Synodo cum Pontifice noſtro, id eſt, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Epiſcopo in Diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ præſentiæ teſtimonio per beatos viros Victorem & Vincentium Presbyteros, miſſa ſunt prædicto Papæ Sylueſtro cum adſtipulatione ſubnexa capitula ſeptuaginta. Audis hîc Brenti, quòd incenſi fuerunt per Arianos omnes Aegyptiorum Epiſcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorum impietate & fraude factum eſt, cùm præſertim nec Imperatoris Conſtantij ſtudium illi deeſſet, vt paucis pòſt annis quàm celebratum eſſet Nicænum Concilium, de plenariis eius Concilij exemplaribus dubitari cœptum ſit, nec vllum integrum eſſe putaretur præter id, quod Romæ fuit aſſeruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipſum Canonem citant, de quo nunc agitur. Eſt ne autem veriſimile, quòd Iulius Pontifex non plus quàm viginti pòſt annis quàm habitum fuit Nicænum Concilium, auſus eſſet falſum aliquem Canonem citare, cùm illo tempore ſupereſſe teſtes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falſi conuincere licuiſſet, quod Ariani proculdubiò facere non prętermiſiſſent? Produxiſſent autem poſt hunc etiã Innocentius & Leo Canonem hunc ipſum, ſi falſi crimen obiectum à quoquam Iulio cognouiſſent?

C Sed quos tu ſemen adulteræ tanti patrati ſceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorũ ſanctitas, honeſtas, grauitas in toto celebratur orbe Chriſtiano? Patres Africani Concilij potuerunt vt homines errare, de re præſertim ſibi minus nota: tam ſancti verò Pontifices ij, falſi crimen cõmittere nunquã potuerunt. Miſit Cyrillus exempla Canonũ Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui magnus Athanaſius incenſos ibi libros fuiſſe queritur ab Arianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptum certis Canonibus omiſsis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chryſoſtomo, cùm is in exilium pulſus fuiſſet, ſucceſſerat, qui facilè ferre potuit diminutum eſſe Canonum numerum, eum præcipuè ſublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm ſub idipſum tempus Innocentius Rom. Pont. Chryſoſtomum perhonorificè ſuſcepiſſet, déque eo reſtituendo in ſedem ſuam laboraſſet. Sed extat Athanaſij quoque & Aegyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Epiſcoporum in ſancta Alexandrina Synodo congregatorum epiſtola, in qua Canon hic ipſe Nicæni Concilij profertur. Satis ne iam tibi docuiſſe videmur Brenti, quòd lapſi fuerint Patres Africani Concilij, cùm eſſe veriora putarent exemplaria Nicæni Concilij, quæ Cyrillus Alexand. & Atticus Conſtantinopol. miſerant, quàm ea quibus Rom. Pontifices

niteb

Alia probatio. Africani Epiſcopi Romano Pontifici ſe ſubmiſerunt.

nitebantur? Quid autem ſi ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Epiſcopos A
errorem poſteà ſuum agnouiſſe? & qui ſub Bonifacio primo ſuas contra ſedem Apoſtólicam ceruices erexerant, eas ſub Bonifacio ſecundo dimiſiſſe, pœnitentiáque ductos totos ſe poteſtati Romanorum Pontifici ſubieciſſe, prædeceſſorúmque ſuorum errorem hunc damnaſſe? Lege quæ ſcripſit hic ipſe Bonifacius ſecundus ad Eulalium Alexandrinum Epiſcopum, tum & eam epiſtolam, quæ ſequitur mox, Eulalij Carthaginenſis Epiſcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam ſatis, vt opinor demonſtratum, non ſolùm Romanorum Pontificum teſtimonio, quos apud Catholicos omnes magnum ſemper autoritatis pondus habuiſſe conſtat, verùm & magni illius Athanaſij, aliorúmque multorum Orientalium, quin & ipſorum Africanorum Epiſcoporum quodammodò propria confeſſione, quòd veriora fuerint, quæ Româ, quàm quæ vel Alexandriâ, vel Conſtantinopoli producta ſunt actorum Nicæni Concilij exemplaria.

Obiectio de traditionibus diuerſis, & quaſi contrariis.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num ſint Apoſtolicæ, cunctanter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuerſæ de eadem re traditiones, quarum vna huic, altera illi Apoſtolo tribuitur. Traditiones de tempore obſeruationis Paſchæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidiſſe Paſcha celebrandum eſſe die Dominico poſt Lunam decimamquartam, alij autem ſcribunt, Ioannem Apoſtolum & Philippum tradidiſſe Paſcha celebrandum eſſe Luna deci-

Reſponſio.

maquarta. De coniugio Sacerdotum aliter ſe, inquit Stephanus, traditio habet Orien- B
talium Eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. In eiuſmodi caſu Brenti, quid aliud faciendum eſt, quàm quod factum eſſe legimus ab Imperatore Conſtantino, qui concilium congregari curauit, cuius autoritate, quæ fuit de tempore obſeruationis Paſchæ controuerſia, dirempta eſt?

De coniugio Sacerdotum. Epiph. hæreſi 59. lib. 2. Tom. 1.

Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum, eos qui à nuptiis, mortua eorum vxore, ſecundis nuptiis coniuncti ſunt. Et hæc certò ſancta Dei Eccleſia cum ſynceritate obſeruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non ſuſcipit, ſed eum qui ſe ab vna continuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Epiſcopum & Hypodiaconum, maximè vbi ſynceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi: Omninò in quibuſdam locis adhuc liberos gignere presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos.

Græci Sacerdotes ducunt vxores de facto, non de iure.

At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam eſt ſublata. Nam quamuis aliter hac in parte ſe gerant Orientales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem eſt, ſi quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, ſed faciunt pro libidine ſua. Verùm ea de re pluribus in Confeſſione Chriſtiana diſſeruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Brentij ſententia.

Monet iterùm Brentius: Cùm à ſcriptore quopiam traditio tanquàm Apoſtolica
proponitur, eam non ideo agnoſcendam eſſe, quòd ſcriptor ille, quantalibet ſit ſancti- C
tate aut eruditione, affirmat, ſed quia doctrina Prophetica & Apoſtolica, quæ ſacris literis continetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata eſt, quamobrem expendendum eſſe, num ea traditio conueniat cum iis ſacris literis, quæ ſunt cœleſtibus teſtimoniis ad nos propagatæ. Nam ſi cum hac ſcriptura pugnauerit, dubitari amplius nec poteſt, nec debet, quin ſcriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab aliis falſus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim non poteſt, quòd Apoſtoli Spiritu Sancto præditi, tradiderint verbis pugnantia cum iis, quę mandauerunt ſcriptis.

Reſponſio.

Hoc quin verum ſit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apoſtoli, quod cum iis, quæ ſcriptis tradiderunt, pugnaret. Sed quid ſi pugnare videbitur hęretico traditio cum ſcriptura, quam Eccleſia tota pulchrè conuenire cum ea cenſet?

Brentij ſententia de iudicãdis Apoſtolorum traditionibus.

Aggreditur iam tandem ad alteram ſuæ partitionis partem. Si certò conſtiterit, inquit, traditionem eſſe verè ab Apoſtolis profectam, proxima cura erit, quo conſilio, & in quem vſum ac finem ab Apoſtolis ſit inſtituta. Non poſſumus autem hoc cognoſcere, niſi ex ipſa Apoſtolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ ſcripto eſt mandata, conſenſu. Quare ſiue dubitemus, ſiue non dubitemus de traditione, ſemper nobis ad Sacram Scripturam recurrendum eſt, & ex ea iudicium petendum.

Quod

A Quod excuti vis ab omnibus, quo conſilio traditio ſit ab Apoſtolis inſtituta, nos mi- Reſponſio.
nimè neceſſarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chryſoſto- Chryſ. ho.4. in 2. ad Theſ.
mo ſcriptum eſt: Traditio eſt, nihil quæras amplius. Præclarè ſcriptum eſt à Gre- Greg. li. 2. in
gorio Pontifice: Vera obedientia nec Præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præ- lib. Reg. c. 4.
cepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gau-
det, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare, quiſquis perfectè di-
dicerit obedire, quia hoc tantùm bonum putat, ſi præceptis obediat. Quem ſequu-
tus Bernardus quoque, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ voluntatis iudicium Bernar. de
eſt, ſtatuta Seniorum curioſius diſcutere, hærere ad ſingula, quæ iniunguntur, exi- præcepto &
gere de quibuſque rationem, & malè ſuſpicari de omni præcepto, cuius cauſa latue- diſpẽſatione.
rit: nec vnquam libenter obedire, niſi cum audire contigerit, quòd fortè libuerit,
aut quod non aliter licere ſeu expedire monſtrauerit, vel aperta ratio, vel indubi-
tata autoritas. Delicata ſanè, imò nimis moleſta eſt huiuſcemodi obedientia: diſ-
putare, hoc eſt, in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem Quàm reue-
hi duo de monaſticis inſtitutis: cæterùm ſi Patris vnius alicuius, qui cæteris præeſt rẽter ſentiẽ-
in monaſterio, præcepta diſcutere, fas iſti non eſſe putant, quantò minùs fas eſſe de- dum de tra-
bet, vt eas traditiones curioſius quiuis excutiat, quas Apoſtolicas eſſe certò conſti- dit. Apoſt.
terit? Certè decretis Apoſtolorum tanquam à Deo profectis parere ſemper, eorum
autem quæ decreta ſunt, rationem ab illis flagitare ſemper non debemus. Illud ve-
B rò nobis vel maximè perſuaſum eſſe debet, quæcunque lex vel ab Apoſtolis, vel ab
eorum ſucceſſoribus lata eſt, eam reſpectu charitatis latam eſſe, nec in ea præſcribi
quicquam, niſi quantum charitatis intereſt, nec aliud eſſe legis eiuſmodi tranſgreſ-
ſionem, quàm charitatis violationem. Docet id etiam Bernardus, vbi de monaſti-
cis loquitur inſtitutis, quòd ea inuenta fuerunt, non quia aliter viuere non liceret,
ſed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud quàm ad lucrum & cuſtodiam cha-
ritatis. Quandiu ergo charitati militant, immobiliter fixa ſunt, mutaríque omni- Idem vbi
no ne ab ipſis quidem præpoſitis ſine offenſa poſſunt. At ſi è contrario contraria ali- ſuprà.
quando charitati viſa fuerint, non tibi Brenti, dicit Bernardus, neque tuæ farinæ
alicui, ſed iis duntaxat, quibus hoc poſſe videre datum eſt, & prouidere creditum
eſt, nónne iuſtiſſimum eſſe liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuere, pro charita-
te quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud fortè commodius de-
mutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate
contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmámque immobilitatẽ etiam
apud Prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt.
Si de monaſticis inſtitutis rectè viſum eſt Bernardo, quòd non ad aliud quàm ad lu-
crum & cuſtodiam charitatis inuenta ſunt, quantò magis nobis perſuaſum eſſe de-
bet, quæ ſunt ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus inſtituta, itidem non ad aliud,
quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis eſſe inſtituta? Cùm in omnibus iis quæ de-
C creuerunt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis eſt præcepti, charitatem ſpectauerint: Idem ſcopus
quam ſolam præcepit Chriſtus, cuius lex non eſt, niſi lex charitatis: ad quam præ- ſcripturæ &
cepta referuntur omnia, ita vt ſi quis dixerit, omnia mandata, ſiue quæ ſcripta in traditionum charitas,
libris Canonicis, ſiue quæ tradita ſunt nobis ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, 1. Tim. 1.
vnum eſſe mandatum charitatis, à vero nihil aberrauerit. Hoc itaque conſilio, in
hunc vſum & finem inſtitutæ ſunt omnes Traditiones, quæ non ab Apoſtolis mo-
dò, verumetiam ab eorum ſucceſſoribus profectæ ſunt, quam denotat Bernardus,
ad lucrum & cuſtodiam charitatis: quam etiam ob cauſam non diutius immobiliter
fixa ſunt, quàm quoad charitati militant: cui ſimul vt militare deſierint, iam nihil im-
pedit, quò minus vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud aliquid fortè com-
modius commutentur. Nam quæ pro charitate ſtatuta ſunt ea contra charitatem
retineri, prorſus iniquum fuerit. Sed num ideo cuiuis de fece vulgi iudicare licebit,
quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abeſt, vt id Quorum ſit
vnicuique de plebe licebat, vt ne tibi quidem Brenti fas id ſit, quamlibet catus & de traditio-
prudens eſſe tibi videaris: verùm iis tantùm, inquit Bernardus, quibus id poſſe vi- nibus iudica
dere datum & prouidere creditum eſt. Non ſatis eſt, ſi datum alicui ſit poſſe vide- re, an ſeruiãt
re, niſi creditum etiam ſit poſſe prouidere. Quamobrem etiam ſi tu, qui prudens es in charitati.

oculis tuis, poſſe te videre iudices, quando militet, quando non militet charitati traditio, quoniam tamen tibi non eſt creditum prouidere, nullam habes legitimam poteſtatem, quæ ſint eius generis traditiones cognoſcendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel commutandi, ſed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos ſolos poteſtas hæc eſt, qui ſedent in Petri Cathedra, qui cùm ſemper ad manum habere queant viros & prudentia & doctrina ſingulari præditos, quorum vtantur conſilio, datum eſt illis poſſe videre multorum oculis adiutis, quando deſeruiat, aut non deſeruiat charitati traditio, ſimul poſteaquàm ad munus Apoſtolicum vocati ſunt, creditum eſt illis prouidere, quo ſi traditionem aliquam non amplius charitati ſeruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti poſſe decernant, aut in aliud aliquid commodius commutent. Abſit autem, vt penes quemuis de vulgo poteſtas ſit ea de re iudicandi. Intereſt enim Reipublicæ, vt non modò ſcriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnáque conſuetudine ſunt approbatæ, non temerè mutentur aut corrigantur, niſi eorum, qui cum poteſtate verſantur, autoritas acceſſerit. A

Brentius de traditionib[9] Apoſtolicis. Actor. 15. Perſtringit poſteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta Sacræ Scripturæ regulam, vt quid de ipſis ſentiendum ſit cognoſcamus. Non veſci, inquit, nec ſanguine, nec ſuffocato, nec idolothito, traditio eſt. Et quia ex actis Apoſtolicis manifeſtum eſt, quòd Apoſtoli ipſi tradiderint hoc Decretum Eccleſiis gentium, non ampliùs de hac traditione quærendum eſt, num ſit Apoſtolica, ſed quo conſilio & quo fine Apoſtoli eam Eccleſiæ commendauerint. Quæritur ergo num Apoſtoli tradiderint eam hoc conſilio, vt imponerent Eccleſiæ perpetuam legem, cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſſionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo conſilio traditiones inſtituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſſionem peccatorum? Iam audiuiſti quid ea de re ſcripſerit Bernardus, quo conſilio, & quo fine pleraſque traditiones inſtitutas eſſe docuerit, nimirùm ad lucrum & cuſtodiam charitatis, per quam charitatem conſequuntur homines coram Deo remiſsionem peccatorum, ſicut à Chriſto dictum eſt, Dimiſſa ſunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipſa opera per ſe conſiderata attinet, non puto quòd quenquam reperies, qui doceat, quòd meritis eorum remiſſionem peccatorum aliquis conſequi poſſit. Non eſt obſcurum, quid de ea re ſcripſerit Thomas Aquinas, à quo non diſſentit omnis reliqua Theologorum ſchola. Si conſideretur, inquit, opus hominis meritorium, ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenùs ex libero proficiſcitur arbitrio, vita æterna dignum non eſt. Cæterùm præclarè dicit Auguſtinus: Radix noſtra eſt charitas noſtra, fructus noſtri opera noſtra, opus eſt, vt opera tua de charitate procedant, tunc eſt radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inſpicit, non opera. Sunt autem, ſicut idem Auguſtinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas, radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquam mali, ſic in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Iſtæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis, vnam in cordibus bonorum plantat Chriſtus, aliam in cordibus malorum plantat Diabolus. Nec de charitatis radice naſcitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias, ſolùm id ſpectandum eſſe putat, vſque eò etiam, vt homicidium laudatum, de eo verò qui miſericordia ductus abſtinuiſſet à cæde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, à Domino commendatus, æterni Sacerdotij teſtimonij teſtamentum accepit. Non quòd ipſum bonum per ſe ſit homicidium, quod lege prohibitū eſſe ſcimus, ſed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod naturâ ſiue ſubſtantiâ ſuâ malum eſt, fecit eſſe bonum. Contrà, Saul non occidit Agag Regem pinguiſſimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſpergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctéſque precibus & lacrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam ſibi conſtitutam euadere poſſet, non quòd malus eſſet affectus miſericordiæ, ſed quod contra Dei præceptum pepercit, déque rebus Amalech concupiuit. Non eſt

Marginal notes: B (beside "Quæritur ergo…"); Lucæ 7. (beside "peccatorum, ſicut à Chriſto…"); Thomas cap. 12. queſt. 114. Merita noſtra non ſubſtãtia operis, ſed vi charitatis nituntur. (beside "conſequi poſſit…"); Auguſtin. in Pſalm. 51. Idem ſer. 44. de tempore. (beside "opera. Sunt autem…"); C (beside "li, ſic in cupiditate…"); Numeri 25. 1. Macha. 2. Exēplū Phinees & Saul. (beside "verò qui miſericordia…"); 1. Reg. 15. (beside "opus quod naturâ…").

in Phi

A in Phinees laudatum homicidium,ſed Charitas,ſed zelus:non eſt in Saule dānata miſericordia,ſed concupiſcentia partim laudis,partim rerum optimarum Amalech, de quibus prohibuit Deus, nequid concupiſceret, qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit. Vnum eſt igitur opus charitatis,quo remiſſionem peccatorum & vitam æternam conſequimur, de qua & illud præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino, quòd omnia bona opera noſtra vnū opus eſt charitatis. Tunc enim recta ſunt opera,cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum eſt, in quo ſunt omnia, fides quæ per dilectionem operatur. Quem ſequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit,humanorum actuū regula,lex eſt charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus,quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquantur: ſic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & virtuoſum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò diſcordat ab hac regula, non eſt bonum nec rectum. Quamobrem nihil contrà nos faciunt,quæ ſcribis,quòd Apoſtoli docuerunt remiſſionem è ſolo Chriſto per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: ſolus enim eſt Chriſtus,qui peccata nobis remittit:quam remiſſionem per fidem conſequimur,ſed non ſolam,ſicut vos docetis: verùm ſicut Apoſtolus docet,fidem quę per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus,hactenùs tribuimus,quatenùs ex fide charitatéque procedit. Tolle fidem in Chriſtum, tolle charitatem ex operibus noſtris condemnare nos poſſunt, iuſtificare non poſſunt. Nihil igitur operum ſubB ſtantiæ tribuimus,ſicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Charitatis opus quale & quantum. Auguſt. in Pſal. 89. Galat. 5. Thom. opuſculo 4.

Galat. 5.

Addit Brentius, quòd Apoſtoli liberauerunt Euangelio ſuo gentes à iugo legis Moſaicæ, quod productis aliquot Pauli teſtimoniis probat. Atqui nihil eſt neceſſe Pauli autoritate id comprobare. Nam & hoc libenter concedimus,quòd Apoſtoli liberauerunt gentes à iugo legis Moſaicæ. Non autem liberauerunt ab eo legis iugo, de quo dixit Chriſtus: Iugum enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue. Eſt lex vetus, eſt & lex noua. Ab illius iugo ſumus liberati, ab huius nequaquàm. Vis autem ſcire, quod ſit inter vtramque diſcrimen? Fuit illa timoris, eſt hæc amoris. Cohibebat illa manum,cohibet hæc animum. Obſeruabatur illa ſpe præmiorum temporalium, quæ ferè ſola tunc promittebantur: obſeruatur hæc ſpe præmiorum æternorum, quę prolixè Chriſtus pollicetur. Quantò minùs autem grauia ſunt, quæ ex amore proficiſcuntur, & quorum labores ingentibus præmiis penſatos iri certa ſpes eſt, tantò ſuauius eſt iugum nouæ legis,& onus illius leuius,quàm fuit iugum veteris legis. Quin & in hoc libenter aſſentimur Brētio, quod Apoſtoli non tradiderunt hoc decreto perpetuam legem, cuius opera expient peccatum, ſed tantùm præſcripſerint, præſenti ſuo ſeculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, temporum, cauſarúmque circumſtantia, mutationem aliquando requirunt, non ferè ſolent eo conſilio cōC ſtitui, vt perpetua ſint: nec ſi charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas ſit. Docet hoc etiam Auguſtinus,quòd charitatis opera non ſemper debent permanere, charitas autem ſemper. Quotquot itaque ſunt inſtituta, quotquot ſunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti, vel in aliud melius commutari poſſunt,ſed non pro cuiuſque tamen libidine. Meritò commendatur ab Euſebio præclara illa Platonis ſententia: Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè erit præclariſſima, quæ iubeat,ne quis iuuenum quærere audeat,rectène an contra ſe leges habeant, ſed vno omnium ore, vnáque voce, rectè tanquam à Diis poſitas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentiſſimus Cretenſium aut Laconum legibus religionem adhibendam eſſe putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult, quo conſilio latæ ſint: ſenibus, quos Græci Preſbyteros vocant, aliquid concedit tamen, ſed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu ſuo? Nihil minus: verùm vt referant Principibus, vt per quos lex eſt ſancita, per eoſdem decernatur (ſi iuſtas & graues cauſas è ſenibus aliquis attulerit, quamobrem id rectè fieri poſſit) vel intermitti vel omitti, vel in aliud aliquid

Apoſtoli quā legem ſuſtulerint.

Matt. 11. Veteris & nouæ legis differentia.

Aug. Hom. 8. in epiſt. Ioan.

Euſeb. lib. 12. de præpar. Euangelica cap. 2. Plato lib. 1. de legibus. Non eſt iuuenum quærere de legum ratione cur latæ ſint.

A

Ariſto. 1. lib. Ethicorum.

commodius eam commutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ Philoſophiæ minùs eos idoneos auditores eſſe cenſet. Quid autem dici potuit prudentius? quid ad legum autoritatem conſeruandam, quibus regna ſtant & Reſpublicæ accommodatius? Conſtat autem de non ſcriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuiſſe Laconum leges dubium non eſt, quas propterea ſcripto mandandas eſſe Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutius duraturas, longéque plus firmitatis habituras eſſe perſuaſum haberet, ſi moribus & inſtitutis quodammodò mentibus hominum eſſent inſcriptæ. Sic ille magis fixum fore credidit, quod per manus traditum, quàm quod literis eſſet conſignatum. Nunc tecum Brenti reputa, ſi Cretenſium aut Laconum leges tanquam ab ipſo Deo ſancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob cauſam Rhetrarum nomen impoſuiſſe Lycurgus eſtimatur, ſi ne mutire quidem aduerſus illas permiſit, quantum nos honorem habere legibus iis oporteat, quas dubium non eſt à Spiritu Sancto latas eſſe, qui Conſiliis præſidet, afflatúque ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit? Si non vult Plato in legem inquiri ab hominibus latam, quantò minùs fas eſt in legem inquiri à Spiritu Sancto latam? Quamobrem nihil dici potuit pernicioſius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuiuis etiam de fece vulgi fas eſſe, quo conſilio, quóve fine lata ſit lex, inueſtigare, iudicium de illa ſuum interponere, ac ſi quid animo ſuo non arriſerit, ſtatim eam conuellere & labefactare.

Nil pernicioſiusquã ſuum cuiq; iudiciũ de legibꝰ permittere.

B

Quod nunc, prohdolor, quantò quiſque minùs habet intelligentiæ, tantò maiore facit audacia. Intereà tamen Preſbyteris nefas non eſt, ad eos qui præſunt Eccleſiæ, referre, ſi quid eiuſmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præſens rerum ſtatus poſtulat, vel de retinenda, vel de commutanda illa decerni aliquid rectè poteſt. Sic & aliis de rebus & de Euchariſtiæ Sacramento factum eſſe videmus. Fuit hoc moribus aliquando receptum, vt infantibus daretur Euchariſtia, mos hic poſteà fuit abrogatus. Calicis etiam vſum apud veteres fuiſſe ſcimus, verùm & hic ritus non alio magis quàm charitatis reſpectu mutatus eſt. Nam etſi fuerunt aliæ quoque cauſæ, nimirùm periculum effuſionis, & ne quid habere cum Neſtorianis commune Catholici viderentur, fuit tamen & hæc non poſtrema, quòd cùm apud pleroſque populos, qui recèns ad Chriſti fidem ante ſexcentos & ſeptingentos hos annos conuerſi fuerant, aut nullus, aut rarus admodum eſſet vini vſus, vt ſine difficultate tantum vini ſuppeditari vix poſſet, quantum ad bibendum omnibus ex calice ſufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, ſi vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, viſum eſt à charitate Chriſtiana non alienum, vt ab eo communiter omnes abſtinerent, cùm æquè ſub vna ſpecie Chriſtus integer ſumeretur, atque ſub vtraque. Neque tamen intereà Chriſti violata eſt inſtitutio. Nam quibus id mandatum eſt Sacerdotes, quando faciunt, hoc quod in illa nouiſſima cœna Chriſtus fecit, hoc eſt, quando conficiunt & offerunt, non aliter ſumunt, quàm ſicut ipſe Chriſtus, qui tum conficiebat & offerebat, ſumpſit, & ſumendum illis dedit. Verùm nos ad Brentium reuertamur.

Preſbyteri rectè ad Præpoſitos ſuos referunt corrigenda.

De vſu calicis adempto Laicis in cõmunione.

C

Brentij ſententia de traditione celebrãdi Paſchatis.

Expendit is traditionem de Paſchate: Num Apoſtolica ſit, in dubium reuocat, idque propter eam cauſam, quòd Aſiani qui celebrabant Paſcha decimaquarta Luna, retulerint hanc traditionem in Ioannem Euangeliſtam & Apoſtolum: Occidentales, qui celebrabant Paſcha die Dominico poſt quartamdecimam Lunam, retulerint eam in Petrum & Paulum. Hæc ipſa diuerſitas, inquit, quam ſcriptores de tempore celebrandi Paſchatis referunt, ſuſpicionem iniicit, quòd Apoſtoli nihil tale Eccleſiis tradiderunt. Et Paulus dicit: Ne quis vos iudicet in parte diei feſti, aut nouilunij aut Sabbati. Et iterum: Dies obſeruatis & menſes. Et Socrates: Erat, inquit, Apoſtolorum inſtitutum, non de diebus feſtis ſancire, ſed rectam vitam & pietatem docere. Atqui diuerſitas hæc non impedit, quò minùs hæc traditio ſemper Apoſtolorum habita fuerit, vt die Dominico poſt Lunam decimamquartam Paſcha celebraretur, quod & ſi ſecùs ab Aſianis aliquando legimus obſeruatum, errore tamen id factum eſſe ſcribit Epiphanius, quòd malè dictum Apoſtolorum interpretarentur, &

Coloſſ 2.
Galat. 4.
Socrat. lib. 5. cap. 22. hiſto.
Reſponſio.

per

A per ignorantiam aliter intelligerent. Quòd verò profers Pauli verba, quibus probare niteris nihil eiuſmodi Apoſtolos inſtituiſſe, ſuo quoque ſeculo ſcribunt, 1 Epiphanius, 2 Hieronymus, 3 Ambroſius, 4 Auguſtinus, 5 Leo Magnus, à quibuſdam hæreticis ea prolata fuiſſe, quibus quæ reſpondent illi, eadem vobis etiam Brenti reſponſa eſſe putato. Nam nos vel hanc ob cauſam in iis veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores eſſe nolumus, quod in confeſſione noſtra Chriſtiana ſatis copioſè ſunt hæc à nobis tractata. Iam quòd à Socrate dictum adfers, quòd erat Scopus Apoſtolis non de feſtis diebus ſancire, ſed rectam vitam & pietatem docere, hoc veriſſimum eſſe confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apoſtoli, ſcopum hunc eorum fuiſſe certum eſt vt charitate mentes hominum inflammarent, quæ ſola recta vita eſt ac pietas. Charitatem inquam, & Dei & proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorum, quæ nobis immenſa præſtitit, memoria nulla apud nos vnquam obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerint illius erga nos beneficia maiora, quàm quòd vnigenitum filium ſuum miſit, qui traderetur propter delicta noſtra, reſurgeret autem propter iuſtificationem noſtrã, illa conati ſunt animis hominum diligentius inculcare, quò ſic ad eum redamandum vehementius accenderemur, quem nos priorem ſic dilexiſſe cognouiſſemus, vt proprio filio ſuo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpiſſima condemnandum, qui tamen

1. Epiph. hæreſi. 90.
2. Hier. 73. In 2. cap. ad Galat.
3. Epiſt. 83.
4. Epiſtola 119. cap. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio ſeptimi mẽſis.
Scopus traditionũ Apoſtolicarum, præſertim in dierum feſtorũ inſtitutione.

B tertio pòſt die reſurgeret à mortuis, quò ſic nos de noſtra quoque reſurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ noſtræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & ſextæ ieiunium, diémque Dominicum feſtum inſtituiſſe, quadrageſimam etiam & ſanctã hebdomadam, quam in luctu & mœrore trãſigeremus, deinde verò Paſchatis feſta, quæ ſolenni quadam lætitia celebraremus, nobis obſeruanda tradiderunt. Quorum obſeruatio quid eſt aliud, quàm Euãgelij quædam viua explicatio, quam ſi quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam ſcriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit, Apoſtolorum Scopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis noſtris excitandam. Fuit & alter Scopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conſeruaremus, qua ſola maximè alitur amicitia. Eſt autem hoc amicorum proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Volebant igitur Apoſtoli, vt quos in fratres ſibi Chriſtus cooptaſſet, quicunque nomen ab illo ducere, déque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter ſe charitatem retinerent, ſimul flerent Chriſti paſſi & mortui, ſimul gauderent Chriſti reſurgentis memoriam celebrantes, & ſicut fidem vnam & eandem haberent, ſic eam iiſdem etiam ritibus & cæremoniis, iiſdem etiam, quoad eius fieri poſſet, obſeruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inſcribere conarentur, nec vlla in re inter ſe diſcreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apoſtolorum Scopus. Ad quem etiam collimarunt patres in Synodo Nicena congregati:

Rom. 8.
Matt. 20.
Rom. 15.

C Quam duabus de cauſis fuiſſe conuocatam ſcribit Athanaſius: Primùm, vt feſtum Paſchatis eodem die celebraretur: deinde vt hæreſis Ariana, quæ ſuppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantum eo tempore fuerit exiſtimatum in eo poſitum eſſe, vt hæc de tempore celebrandi Paſchatis diſcrepantia tolleretur, vt vniuerſus orbis (ſic enim loquitur Athanaſius) in Concilium propterea coiret, vt eodem die Paſcha celebraretur, & hæc prima congregandæ Synodi cauſa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi ſancti Patres, vt vno eodémque die ſanctiſſimi Paſchatis ferias peragi, & orientis Eccleſias, quæ à Romana & cæteris occidentis Eccleſiis diſſidere viſæ ſunt, eandem cum iis, à quibus diſſidebant, diem obſeruari vellent. Duas enim Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas eſſet, Chriſtianos Iudæorum ſequi conſuetudinem, qui poſteaquam conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cęde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſſi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum eſt intelligant. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorum eſſe putaretur quandoquidem vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus Dominus noſter, vna fides, vnum baptiſma, vnus eſt Deus & Pater omnium, non vno eodémque tempore anniuerſarium redemptionis noſtrę diem ab omnibus

Athana. in Epiſt. de Synodis Arimini & Seleucię cõgregatis, & in Epiſt. ad Epiſcopos in Africa.
Ibidem.
Euſeb. lib. 3. di vita Conſtanti.
Socr. l. 5. c. 22.
Soſo. lib. 7. cap. 18. & 19.
Theo. lib. 1. cap. 10.
Ephe. 4.

& ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari, ſed per eoſdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari, quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Eccleſias Epiſtola, fuſiùs ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi, duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paſchate déque Sabbato factum videmus, vel cum gentibus haberent commune Chriſtiani, quæ cùm ſextum hebdomadæ diem tanquam Veneri ſacrum, in ludis, epulis, nequitiis conſumere conſueuiſſent, viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore luctúque traducerent, non ſolùm acerbiſſimos cruciatus & mortem Chriſti turpiſſimam, verumetiam peccata quæ cauſam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd ſicut à Damaſo Papa ſcriptum, & à Leone magno repetitum legimus, non aliter vnus grex & vnus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atque iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes, ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia, ſi vno atque eodem tempore, ritus etiam eoſdem obſeruemus. Eundem igitur quem Apoſtoli, Sancti quoque Patres in Synodo Nicæna congregati, ſcopum ſibi propoſitum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paſchatis decretum promulgarent, nimirum eam, quæ finis eſt præcepti.

Conſtantin. Epiphan. hæreſi 70.

Duæ cauſæ priſcis obſeruandi vel mutandi tēpora.

Dama. epiſt. 4. de Chorepiſcopis. Leo Epiſt. 4. ca. 2. 1. Corint. 1.

Ponamus, inquit Brentius, Apoſtolos aliquid de tempore celebrandi Paſchatis quibuſdam Eccleſiis tradidiſſe, manifeſtum tamen eſt, quòd non tradiderint legem neceſſariam, ſed diſciplinam liberrimam, qua Eccleſia tantiſper vteretur, dum vtilitati ipſius ſeruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, & cætera. Demus autem hoc tibi Brenti, non tradidiſſe legem neceſſariam Apoſtolos de tempore celebrandi Paſchatis: poſteaquàm verò totus orbis in Concilium coiuit, quæſo te, num propterea tanto labore coiuit in locum vnum, vt poſtquàm decreuiſſet aliquid, liberum eſſet nihilominùs vnicuique parere ſi vellet, aut non parere? Quorſum autem attinebat, vt laudatiſſimus Imperator ille Conſtantinus tanto ſumptu ſuo tot Sanctos Patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij longiſſimè fuerunt ab eo loco remoti, in quem illis conueniendum erat, vt ſine magna difficultate & moleſtia ſua tam longum iter perficere plerique non poſſent? quorſum inquam, attinebat tantos facere ſumptus, & ita fatigare Sanctos Patres illos, ſi quod tu vis, liberrimam eſſe nihilominùs diſciplinam hanc oportuit? Scilicet iis verbis ad illos Imperator vſus eſt: Decernite Patres aliquid de tempore Paſchatis obſeruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquàm neceſſarium, ſed liberrimam tantùm diſciplinam, qua tantiſper vtatur Eccleſia, dum ipſius vtilitati ſeruiat. Si diceres, Nihil tradatis perpetuò tenendum, colorem tamen haberet aliquem oratio tua, ſed ſi hoc vis, vt etiam poſt decretum factum liberrima ſit nihilominùs diſciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu ſeruiat vtilitati Eccleſiæ, quid dici poteſt abſurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apoſtoli quam hac de re legem tradiderunt, non tanquàm liberrimam diſciplinam tradiderint, ſed ita neceſſariò voluerint ab omnibus obſeruari, ne pro ſua priuata libidine cuiuis eam reſcindere liceret. Quòd ſi quid aliquando dubitationis incidiſſet, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet ſibi prudens is videretur, ſed penes vniuerſam Eccleſiam, aut certè penes eum qui Petri tenet cathedram, poteſtatem eſſe voluerunt. Quorſum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, & cætera. Scilicet ignorabant illum Patres in Synodo Nicæna congregati? Denique totus orbis Chriſtianus quis Pauli verborum horum ſenſus eſſet, neſciebat, quandoquidem iam inde ab Apoſtolorum temporibus in occidentis eccleſiis, totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longè quámque latè Chriſtiana fides fuit propagata, ſumma concordia ſemper ab omnibus Paſchatis feſtum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præſcripſerunt, ab omnibus Chriſtianis ad hunc vſque diem ſemper fuit celebratum, ac deinceps etiam nunquàm aliter celebrabitur vſque ad mundi finem? Legebatur ante vos quoque Brenti, Paulus in Eccleſia, legebatur inquam, & intelligebatur, neque

Brentius iterum de traditione Paſchatis celebrandi. Roma. 14.

Apoſtoli ſuas traditiones non liberam eſſe diſciplinam voluerunt.

de Chri

A de Chriſtianorum, verùm de Iudæorum obſeruationibus hæc Pauli verba Sancti Patres noſtri ſunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ, venturúmque Chriſtum figurauerint, obſeruationes noſtræ veniſſe, iam natum, paſſum, & mortuum, tertio die reſurrexiſſe, quadrageſimo pòſt in cœlum aſcendiſſe, decimo pòſt, hoc eſt, ab eo quo reſurrexit quinquageſimo, Spiritum Sanctum miſiſſe, nobis in memoriam reuocant. Quod non ſcriptum, ſed nobis traditum per Sanctos Apoſtolos, quaſi viuum Euangelium, ſi ſublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Chriſtum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Quod verò ſcribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehenſum eſſe, quòd ſuſcepiſſet eos, qui decimaquarta luna Paſcha celebrabant, ex Eccleſia abiiciendos: Tradunt hoc autores Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, non omnibus Epiſcopis factum hoc eius placuiſſe. Verùm intereà Leoni quoque Pontifici Romano, cùm de feſto Paſchatis tractaret, non leuiter delinqui viſum eſt, ſi in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuerſa Eccleſia non teneretur. Sed & ante eum ſcriptor celebris Epiphanius, tam eſſe graue iudicauit in hac obſeruatione diei Paſchatis, à more cæterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Paſcha celebraſſent, quos quidem quartadecumanos vocat. De Victore Põtifice Euſeb. li. 5. c. 25. Socrat. lib. 5. cap. 22. Nicæ. lib. 4. cap. 36. Leo Epiſ. 64. Epiphan. hæreſi 70.

Excutit nunc cenſor noſter Baſilij dictum de traditionibus, quod ſcriptum his verbis legimus: Dogmata quæ in Eccleſia prædicantur, partim ex conſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad nos delata in myſterio recepimus, quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo iis contradicit, qui vel ſaltem modicam Eccleſiaſticarum legum experientiam habet. Et iterum: Apoſtolicum arbitror eſſe, etiam in non ſcriptis traditionibus perſeuerare. Quid autem in his & quæ ſequuntur verbis, non piè, non catholicè, non orthodoxè ſcriptum eſt? Et hunc tamen audet momus hic veriùs quàm Ariſtarchus reprehendere? At quem virum? Quem Theodoritus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem Gregorius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculum vocat, neque dubitat cum Veteris & Noui Teſtamenti Patribus conferre, ac tantas illius fuiſſe virtutes narrat, nulla vt vis orationis eſſe tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere poſſit. In hunc talem virum, cuius tot ſeculis in Eccleſia ſumma ſemper fuit autoritas, audet ſibi cenſuram ſumere Brentius. Neque verò non intelligit peccatum ſuum, rem eſſe videt indignam, neque poſſe non offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina pietatéque longiſſimè remotus, reprehendere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatione, qua crimen à ſe temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etſi Baſilius, inquit, vir eſt in oculis noſtris magnus, quem & agnoſcimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate inſignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quem multa & magna ſua beneficia in Eccleſiam ſuam conferret, ac
B
Brentius cõtra Baſilium. Baſil. de Spiritu Sancto, cap. 27. Cap. 29. Laus Baſilij. Theod. lib. 4. cap. 19. Soc. lib. 4 ca. 23. Epiſto. 26. Nazã. in monodia ſiue oratione funebri, quã habuit de Baſilio. Brentius qua arte perſtringat Baſilium. Reſponſio. Baſilium vindicans ab inſectatione Brentij.

C dolemus, quod neceſſitas cogat nos ab ipſius ſententia hac in parte recedere: Tamen non debet nobis eſſe fraudi, quòd in re ſeria, & ad ſalutem noſtram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam autoritatem ſequi. Animaduertiſtine Lector, quemadmodum hic altera quidem manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit. Revereri ſe dicit inſignem doctrinã pietatéque virum, hactenus caput demulcet, ſed in re ſeria, & ad ſalutem pertinenti, malle ſe dicit diuinam quàm humanam autoritatem ſequi, hîc pugno maxillam ferit. Scilicet is fuit Baſilius, qui diuinam autoritatem ſequutus non eſt, aduerſus hæreticos præſertim ſcribens in re ſeria, in re ad ſempiternam ſalutem pertinenti? An non eſt diuina autoritas, quam ſequutus eſt Baſilius? cùm poſt illa verba, quæ producta per te ſunt: Arbitror Apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis traditionibus inhærere, ſubiungit: Laudo, inquit, vos, ꝙ omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepiſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam. An hæc non eſt diuina autoritas? Qua fronte igitur hominum arrogãtiſſime tibi tribuere audes, ꝙ diuinam autoritatẽ, quàm humanã ſequi malis, quaſi Baſilius quoq; non diuinã ſequutus fuerit? Niſi fortè præterquã quod vos dicitis, nihil diuinũ cenſeri vultis, vt quãlibet cũ Dei verbo pugnãtia loquamini, nihilominùs acclamari vobis à populo velitis, quemadmodũ Herodi quondã acclamatũ fuiſſe legimus, 2. Theſſa. 2. Acto. 12.

Dei voces non hominis. Verùm ſicut illum ſic & vos aliquando, niſi reſipueritis, Angelus Domini percutiet. Adfert iam cauſam Brẽtius, qua fuerit adductus, vt ſibi cenſuram ſumeret in Baſilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libẽter parcimus, ſicut & hactenùs eius ſententiam de Apoſtolicis traditionibus diſſimulare, & ſilentio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid faciemus? Aduerſarij noſtri propugnatores Pontificiæ ſuperſtitionis & impietatis hunc Baſilij locum ita proferre ſolent, vt videantur ſibi autoritate eius triumphare. A

Reſponſio.

Atqui ſanctus Baſilius, vt illi parcas, abs te non petit: quin quò magis illum vituperaueris, hoc ſe laudari magis interpretatur. Neq; enim minus glorioſum eſt ab impiis reprehendi, quàm à piis laudari. Sed quam tu nobis impietatem obiicis? Fuerit aliquid ſuperſtitionis apud quoſdam qui Romani Pont. autoritatem agnoſcunt, cuius nos eſſe membra profitemur, impietas certè non aliunde, quàm à vobis originẽ ſumpſiſſe videtur, per quos apertam eſſe feneſtram Sataniſmo quo referta nũc eſt Germania, manifeſtius eſt, quàm vt negare poſſitis. Nam eò pedetentim rem perduxiſtis, vt multos iam repetere liceat, qui Chriſtum apertè Deum eſſe negent. Ita dum Papiſmum (ſic enim vobis appellare Chriſtianiſmum libuit) exterminare conati eſtis, in eius locum induxiſtis atheiſmum. Qua de re vos ipſos aliquando quærentes audire licet. Cur autem nos autoritate Baſilij non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem, eadem inſtituta tenere gloriamur?

Qui ſint Chami Brentio. Geneſ. 9.
Reſponſio.

Verum audiamus adhuc Brentium ſermonem ſuum proſequentem. Quamquam autem Aſotus, inquit, obiicit nobis alicubi Chamum parentis ſui deriſorem, tamen re ipſa oſtendam, Aſotum & collegas eius multò impudentiores & ſceleratiores eſſe Chamo. B Veriſſimè Chamum vobis obiicit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes veſtros ridetis, & in eorum præceptis incedere nefas eſſe ducitis. Nunc videamus, quàm verè tu id in illum retorqueas.

Idem Brentius.

Hic enim, inquit, etſi non tegebat nuda verenda ſenis Noë, non tamen ipſe denudauerat, nec contendebat ea eſſe pulcherrimam & venuſtiſſimam corporis partem, ſed potiùs quia ſentiebat eſſe turpitudinem, deriſit. Illi autem immundi porci non ſolùm ipſi denudant verenda Baſilij, viri de Eccleſia optimè meriti, verumetiam contendunt ea eſſe honeſtiſſimum membrum corporis eius.

Reſponſio. Patres omnes Baſilio conſonare. Orig. in explanatione 1. cap. epiſt. ad Tit. ſicut citatur à Pãphilo martyre in Apologetico Origenis. Idem ho. 29. in Matt.

Atqui Brenti, quæ tu verenda vocas, quæ turpitudinem & ſcabiem appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Baſilio ſummam eſſe puritatem contendimus, & non modò tegenda, verumetiam præ nobis eſſe ferenda putamus: Neque ſoli nos. Quis enim fuit priſcorum Patrum iam inde ab Apoſtolorum temporibus vſque ad hæc noſtra, qui non idem, quod Baſilius, ſenſerit, ſcripſerit, docuerit? An Origenes omnium Doctorum iudicio non fuit ſemper habitus longè doctiſſimus? At is etiam, ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de veritate Chriſtianæ fidei credat quàm habeat definitio traditionis Eccleſiaſticæ, hæreticum eum pronunciare non dubitat. Et alio loco de hæreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferũt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum eſt veritatis. C Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.

Origen. in præfat. in li. Periar. Cypr. in ſer. de ablu. pedum.

Hic Origenes plus aliquid dicit quàm Baſilius. Nam etiamſi ſcripturę Canonicę proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minus ratum eſſe, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit, an non & ipſe plus aliquid tribuit traditionibus quàm Baſilius?

Hiero. aduerſus Luciferianos. Athana. in princip. tomi 3. de incarnatione verbi Dei. Idem in epi. de ſynodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Num autem ab eo diſſentit Hieronymus cùm ſcribit, multa quæ per traditionem in Eccleſiis obſeruantur, autoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpaſſe? Quid hîc ego proferam Athanaſium? qui quoties illi res eſt cum Arianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui ſuadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti myſterij inquiſitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quæ vltra ſuas vires ſunt, indagat, in præcipiti conſiſtit, Qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Profert is etiam epiſtolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati ſupplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: ſed eos ſinat in inſtitutis decretiſque maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam, qui tantum itineris laborem,

A laborem, tantáque maris pericula ſuſtinuerunt, vt Patrum traditiones integras conſeruarent. Quiſque enim eorum, inquit, ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrum ſuorum, Ariomanitarum ſtudio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, Patres ſuos appellabunt, quorũ ſententias ipſi culpant? De Ignatio ſcribit Euſebius, quòd is docebat Eccleſiæ populos, vt diligentius ac tenacius Apoſtolorum traditionibus inhæreret, quas etiam ſcriptas reliquerit. Sed quorſum attinet, omnes hîc enumerare? Totius Eccleſiæ vox eadem fuit, quam in hoc Baſilij libro legimus. Et hæc tu os impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & ſcabiem audes appellare, hanc tegi vis: cùm nihil magis præ ſe tulerint, nulla de re magis gloriati fuerint catholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, ſe legitimos honeſtæ matronę ſanctę matris Eccleſiæ filios eſſe declarauerint.

Euſeb. lib. 3. cap. 35. hiſt. Eccleſiaſt.

Pergit Brentius: Negari non poteſt, quin quod Baſilius dixit, Traditiones iſtas, quas paulò antè commemorauimus, ἄγραφα ab Apoſtolis eſſe acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ ſcripta ſunt, referẽdum ſit in catalogum eorum dictorum, quæ Patribus ignoſci potius quàm probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didiciſti: Et extat liber Vincentij Lyrinenſis, quem non alia de re B conſcripſit ferè, quàm vt doceret, cum diuinę legis autoritate coniungendam ſemper eſſe traditionem Eccleſiæ Catholicæ, neque minus huic quàm illi tribuendum. Noſtri igitur officij eſt, inquit Brentius, vt iſta diſſimulemus, & tegamus. Nihil eſt in Baſilio Brenti, quod tegendum ſit. Quicquid eſt in toto corpore librorum, quos edidit, eſt honeſtiſſimum. Sed ſi pergemus, inquit, actiones Baſilij diligenter intueri, ſeſe ipſe tegit, & quod incogitanti forſitan excidit, haud obſcurè aliàs emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rem confirmare teſtimonio ſacræ ſcripturæ, ad certitudinem quidem & perfectionem bonorum, ad confuſionem autem malorum. Et iterum: In quacunque re vnuſquiſque ſe indignum ſenſerit, ſi in illis ſcripturis conuerſetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti ſacram ſcripturam faciat Baſilius? Ait omne verbum teſtimonio ſacræ ſcripturæ confirmandum eſſe. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apoſtolorum circumferuntur, ad ſacram ſcripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam eſſe commune Pharmacopolion aduerſus omnem indigentiam. Sed & aliàs vetus & nouum teſtamentum vocat theſaurum Eccleſiæ. Qui tam præclarè ſentit de doctrina ſcripto veteris & noui teſtamenti comprehenſa, num exiſtimas eũ, ſi seriò admonitus fuiſſet, Traditiones illas pædagogicas & pueriles, quæ nullo ſcripto continentur, æquaturũ aut cũ autoritate ſacræ ſcripturæ, aut cum Sacramentis Chriſti in Scriptura traditis? Sed quod eſt iſtud collectionis genus C Brẽti? Magni facit ſacram ſcripturam Baſilius, præclarè ſentit de doctrina ſcripto cõprehenſa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè ſentit aliquis de re aliqua, nihil eſt, quòd æquare cum ea poſſit? Detrahitur ne quicquã ſcripturarum dignitati, ſi quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, ſi præſertim traditiones iſtæ nihil aliud ſint, quàm quædam ſcripturarum explicatio: vel ſi mauis, quædã eorum ſcriptura, qui literas neſciunt. Nam quod ſcripto mãdatum eſt, id ſub oculos quodammodò ſubiiciunt, repræſentántq; traditæ nobis ab Apoſtolis cęremoniæ: ſicut iam planum fecimus, & vberius poſteà ſuo loco demonſtrabimus. Nihil igitur incogitanti Baſilio excidit, quòd tegere & emendare, voluerit iis verbis, quę tu ex aliis eius locis producis. Niſi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam: cùm dixit, per epiſtolam, tegere voluit & emendare, quod ſibi prius imprudenti, exciderat, cum diceret, per ſermonẽ. Quin ille potius eodem loco haberi voluit, quæ per ſermonem, quo illa, quæ per epiſtolã tradiderat. Vides igitur, quàm non conſiſtat hęc tua collectio? Incipit iam excutere Brẽtius traditiones, quarum Baſilius meminit, qui cùm docuiſſet, parẽ vim ad pietatẽ habere dogmata ſcripta & non ſcripta, rationem ſimul dicti ſui profert. Nã ſi conſuetudines, inquit, quę ſcripto proditæ non ſunt, tanquam haud multũ habentes momenti reiicere

Atrox Brẽtij cenſura in Baſilium.

Reſponſio. Vincent. Lyrinen.

Brentius citat loca Baſilij.

Baſil. in Ethicis defini- tion. 26.

Idem in præfatione in Pſal. 1.

Reſponſio. Collatio ſcripturæ & traditionum.

2. Theſſ. 2.

Baſilius de pondere traditionum.

reiicere

De ſigno crucis.

reiicere conemur, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria A ad ſalutem habentur, imò potiùs ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, vt eius quod primum eſt & vulgatiſſimum primo loco commemorem, vt ſigno crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum ſignemus, quis ſcripto docuit? Potuítne verius dici aliquid, quàm quod à Baſilio ſcriptum eſt? Eſt enim illud veriſſimum, quòd reiectis traditionibus, ipſum etiam Euangelium

Traditiones Euangelium viuum.

reiici videtur. Quid enim aliud ſunt traditiones, quàm viuum quoddam Euangelium? Hoc ipſum cuius primo loco meminit ſignum crucis, quid aliud eſt quàm ſumma totius Euangelij? Quo magis miror hoc neſcire tam inſignem Rabinum hunc, qui ſibi tamen ignorare nihil videtur. Quid, inquit, hoc facit ad honeſtam diſciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras? Imò verò

Ioan. 3.

Brenti, omnis propemodum Euangelica diſciplina, quin & vera pietas omnis, hoc vno ſigno crucis quodammodò comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent, eſt ne veriſimile te neſcire Brenti? Sic apud nos matres puerulos inſtituunt, ſimul vt inceperint talem qualem rationis vſum habere: Poſteaquàm è ſomno fueris expergefactus, ſurgens è lecto cruce te ſigna: Similiter facies cùm ieris cubitum.

Quid ſignificet expreſſio crucis.

Duces autem ſignum hoc à vertice capitis ſiue à fronte, ad vmbilicum vſque, ſimul cogitationem tuam ad Chriſtum referes, qui de ſummo cœlo egreſſus deſcendit in viſcera matris, atque ex puriſſimis illius ſanguinibus carnem noſtram aſſumpſit. Deinde collocabis manum in ſiniſtro brachio, & duces ad dextrum, B ſimul cauſam animo tecum repetes, quamobrem eò ſe dimittere Dei filius dignatus fuerit, vt relinqueret domum ſuam, dimitteret hæreditatem ſuam, daret dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum in cruce pro nobis moriens.

Hier. 12.

Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis noſtris cum hœdis à ſiniſtris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſideratam audire nobis liceret:

Matt. 15.

Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Facies autem hoc ſignum tribus digitis, ad ſignificandum trinitatis myſterium, & vteris his verbis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quo ſic in recordationem eius rei venias, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inſeparabilia ſunt opera, in medio terræ operata eſt.

Ioan. 18.
Ioan. 10.
Eſai. 53.
Heb. 9.

Pater filio, ſicut ipſe filius teſtatur, calicem paſſionis dedit, & ipſe Filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam. Oblatus eſt enim quia ipſe voluit. Et Spiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit, quòd Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatū Deo.

Quanta fidei myſteria ſignaculū crucis complectatur.

Vides quanta fidei noſtræ myſteria vnica hac ſignandi nos cruce forma nobis Apoſtoli tradiderint? vt ſi rudis aliquis & agreſtis homo propter intelligentiæ ſuæ tarditatem aſſequi cætera non poſſit, vel hoc illi propè ſolum ad ſalutem ſufficere queat. Hîc enim incarnatio, hîc paſſio Chriſti, hîc cauſa paſſionis, hîc extremum illud iudicium, & ſpes noſtræ vocationis, hîc myſterium trinitatis, per quam redempti ſumus, C vnica ſignatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos inſtituūt: ſic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri ſolent, vt ne ſibi ſufficere putent, ſi crucis hoc ſigno facto, memoriam illius crucis, quam Chriſtus pro nobis pertulit, ſibi repræſentent, verum eadem & ipſi cogitatione armati, ſimul ad crucem cùm vſus fuerit, pro illius nomine ferendam ſemper parati, crucifigere carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis ſuis aſſueſcant,

Galat. 5.
Galat. 2.
Galat. 6.
Rom. 8.

vt dicere quiſque poſſit, Chriſto confixus ſum cruci, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Sic futurum, ſi cōpaſſi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Baſilius, quòd omnia quæ ſunt in Euangelio ad ſalutem neceſſaria damnat, qui traditiones hoc genus Apoſtolicas reiicit? Siquidem quicquid eſt Euangelicæ diſciplinæ, quicquid eſt veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reieciſſe, nihil ſit aliud, quàm vniuerſum Euangelium condemnaſſe, fideíque prædicationem omnem radicitus euertiſſe. Et audes dicere Brenti, quòd ſummam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod ſi in ſolo hoc ſigno hæreretur, ſi nihil præterea ſublimius cogitaretur, aliquid tamen dixiſſe videri poſſes. Nūc non iubemur in hoc viſibili ſigno cōſiſtere, verùm ad illud quod non videmus, cuius

nobis

A no bis memoriam hoc ſignum repræſentat, immenſum crucis Chriſti beneficium cogitationem noſtram auocare, quò ſic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium, quò nullum eſt nobis à Deo maius præſtitum, ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia non contenta fuit ſcriptis cōſignaſſe, verbis prędicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe, verùm etiam ſignum addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis noſtris illud perpetuò repræſentaret. Quamobrem ad omnem progreſſum atque promotum, vt Tertulliani verbis vtamur, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque tandem homines exerceret conuerſatio, frontem crucis ſignaculo terere fuit vſitatum. De qua Chryſoſtomus quoq; ſic loquitur: Neq; enim ſic regia corona ornatur caput, vt cruce: ſubinde, omnes ea ſe ſignant, inſcribẽdo in nobiliſſimum membrum noſtri, in fronte enim noſtra quaſi in columna quotidiè figuratur: Sic in ſacra menſa, ſic in Sacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore Chriſti in myſticis cœnis fulget, hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in viis, in mari, in nauigiis, in veſtibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmoniis obſeſſis, adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira eſt hæc ratio: nullus confunditur, nullus erubeſcit. Et huius te ſigni pudet Brenti, cuius in Eccleſia primitiua iuxta traditionem Apoſtolorũ, tam frequentem vſum fuiſſe vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui diſſimilem, doctiſſimum & ſanctiſſimum Auguſtinum, qui ſic de ea ſcripſit, quaſi de te loqui videtur. Inſultat, inquit ille, crucifixo Chriſto: videam ego in frõtibus regum crucem Chriſti: quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ægroto, qui deridet medicamẽtum ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe, & Sanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis, illa autem ſuperbia non agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ. Si autem ego agnoſco, in via ambulo: vſque adeò de cruce non erubeſco, vt non in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam ore, quædam per totum corpus. Quia verò in fronte erubeſcitur, ille dixit, qui me erubuerit corã hominibus, erubeſcam & ego eum coram Patre meo: ipſam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident, in loco pudoris noſtri conſtituit. Quam tu Brẽti erubeſcis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam riſu proſequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Eccleſiæ columna ſanctus Auguſtinus? quomodo eã in loco pudoris in fronte ſua collocat? Sed audi quid adhuc ille de ſigno hoc loquatur: Quid eſt, inquit, quod omnes nouerunt ſignũ Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ qua regeneramur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Crucis myſterio rudes Catechizantur, fons regenerationis conſecratur, per manus impoſitionem baptizati dona gratiarum accipiunt, baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, altaris Sacramenta cum interpoſitione Dominicorum verborum conficiuntur, Sacerdotes & Leuitæ ad ſacros ordines promouẽtur, & omnia Eccleſiaſtica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin' tu Brẽti, quantum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Auguſtinus, nihil vt ſacramentorum abſque eo ritè perfici dicat, ſimul illud adhiberi docet, non frontibus modò credentium, verùm & aquę, & oleo, & ſacrificio, & Baſilicarum, altariúmque conſecrationi. Nũ ſimiliter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis conſtare poſſet, quòd eſtis adulteræ ſemen, ſi cum Patribus noſtris eadem doceretis?

Tertul. de corona militis.

Chryſoſt. in demonſtratione aduerſus Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus. Tom. 3.

B

De ſigno crucis Auguſt. in Pſal. 141.

Idem tractatu 118. in Ioan.

Idem Ser. 19. de Sanctis.

C

Iterum nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Eccleſiaſtica Socratis hiſtoria paulò antè contra nos produxerat: Inſtitutum Apoſtolorum fuiſſe, non feſtos dies ſancire, &c. Itáne nullum habes, cuius nobis autoritatem obiicere queas, præter hunc quem Nicæphorus fuiſſe ſcribit hæreticum: Qui tamen ſi ſanè intelligatur, nihil à verò dixiſſe videtur alienum. Nam ſicut antea ſcripſimus, certum eſt, non hunc Apoſtolorum fuiſſe ſcopum, vt Iudaico more tantùm feſta celebrari vellent, ſed vt cùm aliis, tum præcipuè feſtis diebus, contemplationi diuinorũ beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animis vitiis quieſcere docerent. Certum eſt illos vt in externa cæremonia ſpem ſuam quiſquam collocaret, noluiſſe, verùm vt per hæc ſigna viſibilia mentes hominum, inuiſibilium amore

Socrates ſcriptor.

Nicæ. lib. 6. cap. 37. hiſt. & lib. 9. c. 13.

amore raperentur: hic fuit ſcopus eorum, cùm hæc inſtituiſſent. A

Brentius in ſignum crucis blaſphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus eſt. Scio hoc de Iuliano & aliis commemorari, ſed ſcimus etiam, Satanam eſſe mendacem, & impoſtorem, qui idcirco fingat ſe talibus crucibus fugari, vt ſuperſtitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantum cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, eáque non digitis in aëre aut corpore effecta, ac ne illa quidem lignea in qua Chriſtus pependit, ſed ipſa paſſione in cruce peracta, & à nobis per fidem ſuſcepta. Quare non eſt dubium, quin Apoſtoli longè occupatiores fuerint in explicanda paſſione Chriſti, quæ veram nobis ſalutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Eccleſiæ tradere: quæ res per ſe ad pietatem nihil magis facit, quàm, ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris.

Reſponſio.

Quis hanc hominis blaſphemiam non horreat? ſi modo dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportãdum. Audes tu magiam appellare ſignum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquieſcere, magiam & veneficia irrita iacere, non vno loco ſcribunt Athanaſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij. Quod autem dicis mendacem eſſe Satanam, vtinam quàm id verum eſt, tam facilè perſuaderi potuiſſet magiſtro veſtro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium ſuſtulit, Seruetóque viam muniuit, ad verum ſacerdotem & Pontificem noſtrũ Chriſtum Deum negandum. Scilicet fingebat ſe fugari cruce Satanas? Audi quid ea de re ſcribant, qui nobis rem geſtam hanc literarum monumentis conſignatam reliquerunt. Gregorius Nazanzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, ſcribit, de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem ſignatur, adiutorémque facit quem perſequebatur: præualuit ſignaculum, ſuperantur Dæmones, ſoluuntur timores, reſpirat malum, animatur rurſus: iterum impetus, denuóque ſignaculum, compeſcuntur Dæmones. Theodoritus verò celebris & ipſe inter Græcos, ſic de eo loquitur: Apparentibus Dæmonibus cogitur ille metu inſcribere fronti ſignum crucis. At Dæmones conſpecta figura Dominici trophæi, & ſtragis ſuæ memores, mox euanuerunt. Sozomenus verò ſic: Ex conſuetudine priſtina ſymbolo ſe Chriſti clanculum obſignauit: quo facto, ſpectra illa ſubitò euanuerunt. Quàm diuerſa verò fuit vox Patrum noſtrorum ab ea, quam profert ſemen iſtud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab iis, qui fuerunt ex profeſſo Chriſti crucis inimici, quàm dictum eſt ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne myſtagogo quidem, qui Iulianum in adytum illud introduxerat, hoc tam impium cõmentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatiq; fuiſſent Dæmones, Iulianũ videret: Caue, inquit ille, cauſam hãc eorum fugæ fuiſſe ſuſpiceris. Nõ illi formidine, ſed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuiſſe non diffitebatur, timorem autẽ vt attribueret iis, quos pro Diis colebat, religione prohibebatur. An non autem ipſos etiam Ethnicos impietate ſuperat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt auſi, nihil eſt veritus comminiſci? Sed quò non progreditur impietatis? Non eſt contentum blaſphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, deriſiſſe, nec illam intactam relinquit, in qua Chriſtus clauis affigi, quam attactu ſui corporis & aſperſione ſui ſanguinis conſecrare dignatus eſt & ſanctificare, quam tot miraculis illuſtrem ſancti Patres noſtri tot præconiis extulerunt, cuius etiã & inuentionis & exaltationis dies vt anniuerſaria celebritate feſtus ageretur, ante mille annos inſtituerunt.

Atha. de humanitate Chriſti & aduentu eius in carne. Chryſo. vbi ſup. & orationes aduerſus Iudæos. & hom. 55. in Matt. De Iuliano quem crucis ſignum defendit. Naz. in oratione priore, quam ſcripſit contra Iulian. Theo. libr. 3. cap. 3. hiſt. Eccle.

B

C

Brentius ligno ſactę crucis iniquus.

Brent. pro ſe citat Dionyſium. Reſponſio.

Pergit Brentius: Dionyſius affirmat hunc morem ſignandi baptizatos cruce, idcirco vſurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucẽ. Chriſtus autem docuit hoc prædicatione verbi ſui, non ſignaculis digitorũ. Quare cùm Apoſtoli claris & perſpicuis verbis Eccleſiæ tradiderint, non eſt veriſimile, quòd poſteà in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius ſententiæ ſuæ adſtipulatorem Brentius, qui ſicut impietate non eſt inferior, ſic Latinè ſcribenti facultate Lutheranos omnes longè ſuperare videtur, Ioannem Caluinum, cuius & ipſius hæc verba ſunt: Quorſum attinebat tot paſſim in tẽplis cruces erigi, ſi probè & fideliter illud inculcaretur, Chriſtũ eſſe mortuum, vt in cruce maledictionẽ noſtrã ſuſtineret, peccata noſtra expiaret, corporis ſui ſacrificio ſanguinéq; ablueret, nos deniq; recõciliaret

Caluinus.

Deo

A Deo Patri, ex quo vno plùs diſcere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed ô genimina viperarum, quínam eſtis vos, qui præſcribere Spiritui Sancto, vt non alio modo quàm hoc, Verbi gratia, prædicatione, myſteria ſua fidelibus nota faciat, voluntatémque ſuam explicet, audeatis? Quid autem? Si fuerint & alij Prophetæ poſt vos exorti, qui nec hunc modum ferendum eſſe putent, num his locum dabitis? Quid ſi dicant, Deum audiendum, non hominem, cùm ſcriptum ſit: Beatus vir, quem tu erudieris Domine, non quem hic aut ille homo erudierit. Cùm ſcriptum præterea ſit, Vnum eſſe magiſtrum noſtrum, & non debere fieri plures magiſtros. Detrahi enim cœleſtis magiſtri dignitati, & eius gloriam obſcurari, ſi quis alius audiatur prætereà, quaſi parùm idoneus ille ſit ad docendum nos. Quamobrem è cœlo cœleſtis Doctoris voces expectandas eſſe, cùm nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Non eſſe ad creaturam confugiendum, hoc eſt, ad ſcripturam, ne nos obiurgare videatur Apoſtolus, dicens: Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa? Quæ enim eſſe alia infirma & egena elementa, niſi literas, vel ipſis Grammaticis teſtibus, qui literas elementa vocant? Non ex iſtis igitur egenis & infirmis elementis, quibus continetur ſcriptura, ſed ab ipſo Deo doctrinam petendam, illius eſſe vocem audiendam, quod ille nobis reuelauerit, ſiue per viſiones, ſiue per ſomnia, tanquàm Dei Verbum eſſe ſuſcipiendum. An autem tales Prophetæ iam exorti non ſunt? An ipſi vos graues de B illis querimonias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus ſpargendos feneſtram aperuit præter vos? Voluiſtis externa ſigna ſublata omnia, ne quid infirmis & egenis elementis tribui videretur. An literæ quoque externa ſigna non ſunt? an verba quoque & elementa non ſunt ſigna rerum, quæ illis ſignificantur? A vobis igitur docti ſuſtulerunt illi externa ſigna omnia, ſuſtulerunt ſcripturas, ſuſtulerunt & prædicationem, ſiue externum verbi miniſterium, quòd ſoli Deo gloriam hanc eſſe tribuendam putarent, vt ipſum, & non quenquā alium Doctorē & magiſtrū agnoſceremus.

Non ſat eſt prædicatione nos commoneri de religione, opus eſt ſignis.

Pſalm. 93.

Matth. 23.

Ioan. 5.

Galat. 4.

Proſequitur Brentius: Concedamus, quòd Apoſtoli tradiderint talem crucis effictionem, num dicemus igitur, hanc traditionem idem robur habere, quod habet vel baptiſmus, vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apoſtolorum doctrina admonitus hoc affirmare poteſt. Quare etiamſi hæc eſſet manifeſtè traditio Apoſtolorum, tamen è ſcripta eorum doctrina iudicandum eſt de ea, quòd non ſit neceſſaria obſeruatio, nec magica conſecratio, ſed tantùm pædagogica, eáque liberrima obſeruatio. Etiam ſi tu non concedas Brenti, nemo tamen pius dubitabit, quin Apoſtoli nobis tradiderint iſtam crucis effictionem, vel expreſsionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille ſcripſit de rebus geſtis Apoſtolorum, quarum conſcius ipſe fuit, cùm eorum eſſet Diſcipulus & aſſecla, ibi non vno loco reperies, quàm frequenter illi & ſe & alios in frontibus cruce ſignarint. Cæterùm quod quæris, num idem robur habere debeat hæc traditio, quod habet vel Baptiſmus vel C Cœna Domini, nunquàm hoc dictum eſt à Baſilio, nuſquàm ille comparauit traditiones Apoſtolorum cum Sacramentis à Chriſto inſtitutis, ſed hoc dixit Baſilius, quòd quæ ſunt ex Apoſtolorum traditione, parem vim habent ad pietatem cum iis, quæ ſcripta ſunt. Quid hîc habes quod arrodas? Niſi fortè quòd minus dixerit quàm ab eo dictum oportuerit. Nam quæ ſubiiciuntur oculis, magis excitare ſolent homines, quàm quæ vel dicuntur, vel ſcribuntur tantùm. Itaq; celebratur illud Poëtæ cuiuſdā:

Reſponſio.

Abdi. probat ſignum crucis traditionem Apoſtolicam eſſe.

Magis mouent viſa quā audita vel lecta.

Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricæ ſcriptoribus traditum ſit, vbi docent, qua ratione ſint mentes hominum permouendæ, vbi meminerunt etiam prætextæ Cæſaris, quæ fuerat in foro prolata, quantos ea motus fecerit in animis ſpectantium, quòd veſtis illa ſanguine madens ita repræſentabat imaginem ſceleris, vt non occiſus eſſe Cæſar, ſed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur abſurdi ſcripſit Baſilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non ſcriptas quæ fiunt per ſigna, quàm habent ſcriptæ, cùm ipſa nos doceat experientia, quòd ſimplex præſertim & imperita plebecula, plùs perſæpè mouetur ſignis iſtis externis, ſi quando Chriſti crucifixi ſimulacrum oſtenditur, quā ſi tota paſsionis hiſtoria ex Euangeliſta

aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantùm magnis Rabinis conſultum Apoſtoli voluerunt, verùm & iis, quorum pars eſt multò maxima, qui ad eam ſapientiæ perfectionem, quam vos conſequuti vobis eſſe videmini, nondum peruenerunt: qui ſimulacris eiuſmodi plus perſæpè, quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, quòd eiuſmodi ſigna multùm faciunt ad memoriam rerum, quarum ſigna ſunt, excitandam. Si ſermo ſit aliquis auditus, facilè excidit: Signum ſubinde repræſentatum oculis, non facilè rei memoriã, quam repræſentat, excidere patitur. Quàm ſit autem hęc obſeruatio neceſſaria, nihil eſt quod multis in præſentia de eo diſſeramus. Nemo cogitur vt ſe cruce ſignet, neque tanquam neceſſarium id cuiquam præcipitur, etiamſi fieri poteſt, vt ſi quis intermiſerit vbi locus poſtulet, quoniam ſecus de ſe ſuſpicandi præbet occaſionem, nen leuiter peccet. Cæterùm ſi quis Epiſcopus aut Sacerdos in vſitatis cæremoniis non adhibet ſignum crucis, idque prudens facit, peccat grauiter: ſi verò prætermittat ex contemptu, ſicut à vobis fit, multò grauiſsimè peccat: peccat enim in Spiritum Sanctum. A

Signa iuuant memoriam.

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoque traditionem, vt ad Orientem in precatione conuertamur. Itáne, inquit, putas Apoſtolos ſollicitos fuiſſe ad quam partem mundi faciem noſtram in precatione vertamus, & non potius vt in ſpiritu & veritate precemur? Primam curam Apoſtolorum fuiſſe, vt in ſpiritu & veritate precari fideles docerent, dubium non eſt: ex eo nanque vis pendet omnis precationis. Intereà tamen nec illud viſum eſt negligendum, ob certi myſterij ſignificationem, quam ad partem verſos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re ſcripſerit Ioannes Damaſcenus: Non ſimpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientem adoramus, ſed quia ex viſibili & inuiſibili, id eſt, intellectuali & ſenſibili conflati ſumus natura, duplicem adorationem Conditori noſtro offerimus, vt & mente Pſallimus, & corporalibus labiis, & baptizamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, myſteriis participantes & gratia Spiritus. Quia igitur Deus eſt lux intelligibilis & ſol iuſtitiæ, & Oriens in ſcripturis nominatur Chriſtus, dedicandus illis Oriens eſt ad adoratiorẽ. Nam omne præſtantius magíſque bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino, qui aſcendit ſupra cœlum cœli ad Orientem. Et quia dicit ſcriptura: Plantauit Deus Paradiſum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plaſmauit, poſuit, quem tranſgredientem exilio mulctauit, & è regione Paradiſi ipſum habitare fecit, ab Occidente videlicet, Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipſam ſuſpirantes Deum adoramus. Iudæis quondam, inquit Brentius, qui adhuc ſub elementis mundi erant, præſcriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem ſuam aduerſus Ieruſalem: hoc erat tempus noctis & vmbrarum: nunc poſtquam nox præteriit, & corpus abſolutum eſt, Apoſtoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Baſilio Origenes, ex quo pleraque tranſcripſiſſe Baſilius videtur. Meminit hoc etiam vetuſtior Iuſtinus martyr, qui mouet hanc quæſtionem: Si Deus, cùm fecit omnia ſecundum naturæ circuitum, eſt omnium Dominus, ideóque Dauid in omni loco ditionis Domini iubet nos celebrare Dominum: ſimiliter & Apoſtolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur nos Solis tractum pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam conſuetudinem hanc docuere Chriſtianos? Et ei tandem reſpondet: Quoniam noſtrorum honorabiliſsima quæque ad Dei honorem ſeponimus, & eſt hominum opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum ſpectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Chriſti conſignamus eos qui hoc ſigno egent, quia honorabilior exiſtimatur quàm ſiniſtra, tametſi ſitu non naturâ ab ea differt. Sic & ortus tanquam mundi pars honoratior adorationi Dei deſtinatus eſt. A quibus autem orandi morem accepit Eccleſia, ab iiſdem etiam locum accepit, videlicet ab Apoſtolis. Meminit Athanaſius quoque, nam & ipſe quærit, quare nos Chriſtiani adoramus verſus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert reſponſionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis reſponderi velit: Iudæis, quòd ita nos inſtituerit Spiritus ſanctus per Dauid Prophetã, cùm dicit: Adoramus ad locum

Lib. 4. de orthodoxa fide cap. 13. B

Orig. homil. 5. in Num. Iuſti. quæſt. 118. C

Athana. in q. quæſt. 37.

A locum, vbi ſteterunt pedes tui Domine. Et Propheta Zacharias docet nos, dicens: Et ſtabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ieruſalem: Græcis, quòd non quaſi in Oriente circumſcriptus ſit Deus, indè verſus Orientem adoramus, ſed cùm Deus ſit & nominetur lux vera, ob id reſpiciendo ad lucem creatam, iam non quidem illam ipſam, ſed factorem eius adoramus, videlicet ex lucidiore elemento ipſum, qui eſt ante omnia elementa & ante omnia ſecula, illuſtriſsimum Deum honorantes. Tertiam adfert reſponſionem pro fidelibus, quam etiam ei capiti, ex quo ſibi Brentius hæc excutienda ſumpſit, Baſilius inſeruit. Hac, inquit, de cauſa beatiſsimi Apoſtoli fecerunt, Chriſtianorum Eccleſias intendere verſus Orientem, vt ad paradiſum reſpicientes vnde cecidimus, ſcilicet ad veterem patriam & regionem noſtram, petamus Deum & Dominum noſtrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Auſtrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Auſtro quò ad Ieruſalem, ſcilicet ex Bethlehem naſciturus erat Dominus, ideò dixit Propheta, Deus ab Auſtro veniet. Meminit & Auguſtinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, ſtamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit, non tanquàm ibi ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt, non locorum ſpatiis, ſed maieſtate potentiæ, ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cùm ipſum corpus eius quod eſt terrenum, ad corpus excellentius, id eſt, ad corpus cœleſte conuertitur. Vides quemadmodum & Athana-
B ſius, & qui fuit Apoſtolorum temporibus proximus Iuſtinus Martyr, ſicut alias pleraſque, quas omnibus quidem facere neceſſe eſt, inquit Origenes, nec tamen ratio rerum omnibus patet, ſic & hanc traditionem Apoſtolorum eſſe docuerunt, & eius rationes aſsignarunt.

Ioan. I.

Lib. 2. De ſermone in mõte.

Vbi ſuprà.

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem eſſe Apoſtolicam. Quid? Habebítne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod ſcriptum mandatum eſt, Oportet Patrem in Spiritu & Veritate adorari? Quod eſt hoc genus quæſtionis? An contulit aliquando Baſilius orationem ad Orientem, cum Chriſti præcepto, quo vult nos in Spiritu & Veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamſi totos dies aliquot ad Orientem ſpectemus, nec vllum orandi finem faciamus, niſi tamen in Spiritu & Veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaque cum hac ſcriptura parem vim habet traditio, ſed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ ſurſum ſunt quærere, qua iubemur ad cœleſtem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa ſcriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apoſtolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabítne aduerſus Deum, qui in precatione ſua verterit ſe potiùs ad Meridiem & Septentrionem, quàm ad Orientem? Certè ſi eſſet traditio Apoſtolica, quæ eandem haberet vim ad pietatem cum iis, quæ Sacra Scriptura mandat, fieri non poſſet, quin eſſes peccati reus, ſi te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui ſi diligenter excuſ-
C ſeris, quæ ſcribuntur ab Athanaſio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem verſis fierent, ſed publicè tantùm, hoc eſt, vt templa ædificarentur fronte ad Orientem conuerſa, vt eò ſe quoque, cum publico totius Eccleſiæ miniſterio fungitur Sacerdos, orans conuerteret. Quare nihil peccat ſi quis priuatim orans, aliò ſe vertat, quàm ad Orientem. Quin & altaria, in quibus publicum fit ſacrificium, & ad Auſtrum, & ad Boream verſa nonnunquàm vidimus, qua in re ſi quid erratum eſt imprudentia, veniale peccatum eſt ac diſsimulatur non rarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem, non temerè quenquam vidiſſe putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerſo, quàm longè quámque latè propagata eſt fides Chriſtiana, tanto conſenſu videmus in omnibus terris obſeruari, quis eſt, qui traditionem hanc Apoſtolicam eſſe dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantum abeſt vt ædificanda vobis eſſe templa putetis, ex quo tempore quinti veſtri Euangelij lux vobis affulſit, vt etiam ea, quæ ſunt à Patribus veſtris ædificata, partim euerteritis ipſi, partim in ſolitudinem redacta, ſponte ſua ruere paſsi ſitis, partim etiam in priuatas ædes, ínque ſtabula conuerteritis. Sed ſi quis tamen ſit, qui templum ædificare velit, fronte verſus Occidentem conuerſa in deſpectum traditionis huius Apoſtolicæ, eum in Spiritum Sanctum peccaturum, certum eſt &

Obiectio Brentij.
Ioan. 4.

Reſponſio.

Coloſſ. 3.
Hebræ. 13.
Publicæ preces & ſtructuræ templorũ verſus Orientem fiunt ex traditione.

Irreuerentia ſectariorum in templa.

Sataniſtę qui obmittũt ex contẽptu traditionem.

Apoſtolicam peccāt in Spiritum Sāctū.

indubitatum: neque video, quo poſſit alio peccatum hoc, quàm Satanismi nomine rectius appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduerſarium Latini: Aduerſari autem ei, quod ab Apoſtolis traditum, tam eſt vnanimiter ab omnibus per orbem Chriſtianum vniuerſum in Eccleſia Dei totis mille quingentis annis ſemper obſeruatum, quid eſt aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud eſt ſtudium, quàm vt ob hoc ipſum pleraque reiiciat, quòd ea videt tanto Chriſtianorũ omnium conſenſu obſeruari. Sic ferè fecit ille veſter, qui ſe plurimum ſalis cum Satana comediſſe gloriatur: qui pleraque, quamuis eſſe laudanda ſciret, non aliam tamen ob cauſam à ſuis reſpui voluit, quàm quòd autoritate Conciliorum ſancita, ſummóque totius orbis conſenſu recepta eſſent ab omnibus & approbata. Quam enim ille cauſam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de neceſsitate ſalutis eſſe putat, vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipſius eſſe ſententiam, ſed quoniam illius vſu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea ſola viſa eſt illi cauſa legitima, quamobrem eum reſtituendum omninò Laicis eſſe cenſeret. Quin etiam ſi quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tunc primùm in deſpectum Concilij vellemus aut vna aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis Concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confeſsione ſcribens: Fidele, inquit, Conſilium meum eſt, vt homo Chriſtianus tempore Quadrageſimæ & Paſchatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat: & cogitet ita, Ecce quando hoc præcepit homo, Papa ſcilicet, ob idipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Et iterum alio loco: Videns quæ eſſet Eccleſia, quæ determinaſſet in altari non eſſe verum panem verúmque vinum, ſed ſola accidentia, nempe Thomiſtica, hoc eſt, Ariſtotelica, audacior factus ſum, & ſtabiliui tandem conſcientiam meam ſententia priore, eſſe videlicet verum panem, verúmque vinum, &c. Simile quiddam ſcribit etiam de eleuatione Euchariſtiæ. Ad hunc modum decretis & traditionibus Eccleſiæ repugnare, & ob hoc ipſum eas aſpernari, quia ſic viſum fuit Eccleſiæ & Spiritui Sancto, hoc eſt idololatriæ ſcelus admittere, hoc eſt in Spiritum Sanctum peccare, hoc eſt hominem exuere, & Satanam induere. Et qui tali ſunt ingenio præditi, non alio ſibi magis appoſito nomine poſſunt appellari, quàm ſi vocentur Sataniſtæ.

Luthe. docet ex cōtemptu peccare in eccleſiam.

Luthe. in lib. de formula Miſſæ.

Idem de confeſſ. par. 3 parag. 14.

Luth. de cap. Bab. c. de Euchariſtia. Idē in libello, quem inſcripſit, Breuis confeſsio de Euchariſt.

Sataniſtæ qui.

A B

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ eſt ter immergere hominem in Baptiſmo: de hac etiam re extat Canon inter eos, qui Apoſtolorum nomine circumferuntur: Si quis Presbyter aut Epiſcopus non trina immerſione vnius myſterij, ſed ſemel immergat in baptiſmate, quod dari à quibuſdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, ſi ſeriò cogitare potes hanc traditionem ab Apoſtolis ipſis profectam eſſe. Baptizantur vno die Pentecoſtes ter mille homines: ſi ergo Apoſtoli neceſſe habuerunt iuxta ſuam ipſorum traditionem ſingulos ter immergere, num exiſtimas vno omnes die baptizari potuiſſe? Sed fortaſſè hæc eſt cauſa, quia dies tum longiores fuère quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apoſtoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod ſi maximè traditū etiā fuiſſet, non habere tamen legem, ſed facere legē rectè dicitur neceſsitas, & quod aliâs licitum non eſſet, ſæpè neceſsitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere poſſumus, verùm non eſt præſentis inſtituti longius in iis immorari. Chriſtus ipſe, quibus dixit, vt euntes docerent & baptizarent? Certè Apoſtolis, non Laicis. Quoniam tamen vnicum hoc eſt Sacramentum neceſsitatis, ſine quo nemo ſaluus fieri poteſt, etiamſi contrarium Caluinus cum ſuis ſentiat: contra Chriſti, ſicuti alicui videri poſsit, inſtitutionem permiſſum eſt Laicis, neque viris magis quàm fœminis, ſi quando mortis periculum inſtat, Baptizare. Adeò verum eſt, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nametſi requirit hoc ordo, requirit ipſius Chriſti inſtitutio, vt non baptizet niſi Sacerdos, tantum tamen valet charitas, quæ finis præcepti eſt, ad quam ſolam omnia vel Chriſti, vel Apoſtolorum & Eccleſiæ totius inſtituta referuntur, vt quoties id proximi ſalus flagitare videtur, non quod inſtitutum eſt,

De traditione trinæ immerſionis circa baptiſmū. Canon Apoſ.

Reſponſio.

1. quæſt. 1. Remiſsionē.

Neceſsitas nō habet, ſed facit legem.

Marc. vlt.

Caluinus baptiſmi neceſſitatē negat.

Legiſlatoris magis quàm legis ſpectanda mēs iuxta ſcholaſticos.

C

A eſt, ſed quod charitas exigit, id ſpectemus potiſsimùm cum certum ſit & indubitatum, nihil vel à Chriſto, vel ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus eſſe traditum, niſi quod pertinet ad ſalutem fidelium. Annotarunt hoc etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, ſcholaſtici Doctores, qui volunt in eiuſmodi, non tam legem ipſam, quàm legiſlatoris intentionem ſpectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacenſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legiſlatoris intentio non eſt, vel eſſe non debet in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam, vel etiam rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim, quæ per modum ſtatuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit. Cuius autoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſua ſumma Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco ſunt hæc verba: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obſeruatione ſecundum textum verborum. Intentioni autem legiſ-

Vincentius ſpeculi moralis parte 10. diſtinct. 26.

Thom. 22. quæſtio. 147. ad tertium. In 4 ſententia. diſtinc. 15. queſt. 3. art. 1.

B latoris obuiat, qui ex contemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat, nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Non diſsimilia ſcribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum ſit, Apoſtolorum intentionem non fuiſſe, vt cuiuſquam ſalus negligeretur, quam abſque Baptiſmo conſequi nemini licet, ſicubi magna eſt baptizandorum frequentia, & eſt in mora periculum, non ſolam hanc Traditionem, verùm & ipſius Chriſti inſtitutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi poteſtatem feciſſe videtur, ſicubi eorum copia haberi non poteſt, rectè licet intermittere. Quamuis enim à verbis legiſlatorum nonnihil diſcedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

Panormi. ſuper 3. Decre. de obſeruat. ieiunij.

Proſequitur Brentius: Paulus ad Timotheum & Titum ſcribens, commemorat dotes, quibus is qui Epiſcopatu dignus eſt, ornatus eſſe debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinoſus, non percuſſor, non turpiter lucro deditus, ſed hoſpitalis, bonarum rerum ſtudioſus, & quæ ſequuntur. Quòd ſi is Epiſcopus, qui tantùm ſemel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Epiſcopatu deiici, an non debuiſſet Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non ſemel tantùm, ſed ter? Satis hæc iaculariter Brenti, ſed ſic eſt ingenium veſtrum. Atqui ſi quis præfractus non eſt, is facilè paret Maiorum inſtitutis, itaque ſatis Paulo fuit

1. Timo. 3. Tit. 1. Obiectio Brētij iocularis. Reſponſio.

C hoc vno verbo rem denotaſſe. Subiicit Brentius: Iam ſi hoc eſt Apoſtolicum Decretum, cur poſteri mutârunt, an non Apoſtolica Decreta ἄγραφα eandem habent vim, vt vos aſſeritis, cum iis quæ ſunt ἔγγραφα ideóque debent eſſe inuiolata? Sic Gregorium ſcripſiſſe teſtatur Thomas: Reprehenſibile eſſe nullatenùs poteſt, infantem in Baptiſmate vel tertiò vel ſemel immergere, & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita ſcribitur: Propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum ſimplam teneamus Baptiſmi immerſionem. Sed ſi ter immergere eſt Apoſtolica traditio, reprehendatur, aut damnetur ſchiſma ſeu hæreticum dogma prædicatione potiùs Verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apoſtolicæ, quæ cùm Chriſtus dixit: Qui vos audit, me audit, debet eſſe ſacroſancta. Quærit Brentius: Cur mutârunt poſteri Decretum Apoſtolicum? Quis autem prohibebit, quò minùs & nos viciſsim ab eo quæramus, cur ipſi mutârunt Apoſtoli Decretum Chriſti? Chriſtus decreuit, vt Baptizarent in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Sancti Apoſtoli Baptizauerunt in Nomine ſolius Ieſu. Cur mutauerunt poſteri Decretum de Baptizando? cùm in pleriſque locis perfundantur modò vel aſpergantur, non autem Baptizentur? Cur mutârunt aliud Decretum de docendo? Quis enim eſt qui doceat, aut docere poſsit infantes, priuſquam Baptizentur? Quam igitur illæ ſcriptæ

Grego. lib. 1. Epiſto. 41. in Regiſtro. Thom. par. 3. quæſtio 66. articu. 8. Cap. 5.

Luc. 10. Matth. 28. Apoſtoli mutarũt Decreta Chriſti.

vim habuerunt,eandem vim habet hæc non ſcripta traditio. Et tamen quam quærit A
cauſam,adfert ipſe Brentius ex Dec. Concil. Tollet. quarti, quod Gregor.Pontificis
autoritate potiſsimum nititur.Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos
Concil. Tol. cap.5. lati: Beatæ memoriæ Gregorius Romanæ Eccleſiæ Pontifex, qui non ſolùm partes
Italiæ illuſtrauit,ſed & longè exiſtentes Eccleſias ſua doctrina perdocuit,efflagitante
ſanctiſs. Leandro Epiſcopo de hac Hiſpaniç diuerſitate,quid potius eſſet ſequendum,
inter cætera reſcribens ei,ſic ait: De trina verò merſione baptiſmatis nihil reſponderi verius poteſt,quàm quod ipſi ſenſiſtis, quia in vna fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autẽ quòd tertiò mergimus,triduanæ ſepulturæ Sacramenta ſignamus,vt dum tertiò infans ab aqua educitur,reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd ſi quis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri,neque ad hoc aliquid obſiſtit,baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis vna ſubſtantia eſt,reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt,infantem in baptiſmate vel ter,vel ſemel immergere: quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas,& in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Sed ſi nunc vſque ab hæreticis in baptiſmo infans tertiò mergebatur fiendum apud vos eſſe non cenſeo,ne dum merſiones numerant,diuinitatem diuidant, dúmque quod faciebant, faciũt,morem veſtrum ſe viciſſe glorientur. Ex huius itaque ſententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati cuius tu meminiſti.Intereà tecũ reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus iſtis Gregorius, quem vos mirè B
Greg inuiſus ſectariis. exagitatis: præcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum plauſtris in hominẽ hunc & ſanctitate & doctrina conſpicuũ non inuehitur? Sed & illud conſidera,quòd iuſta fuit illis cauſa viſa,quamobrẽ ab Apoſtolica traditione diſcederent, ne quid habere cum hæreticis commune viderentur. Neque ſatis fore iudicarunt, ſi prædicatione verbi Dei iuxta conſilium tuum ſchiſma damnaretur, ſed hac inſuper Traditionis mutatione magis id animis hominum infigere libuit: efficacius enim res imprimitur,quando cum prædicatione ſignum etiam aliquod concurrit.

Brent. iterũ aduerſus dictã traditionem. Proſequitur Brentius: Agitè dum autem,ſit ſanè certum, hanc eſſe Apoſtolicam traditionem non ſcriptam,num parem habebit vim ad pietatem cum iis, quæ ſcripto ſunt mandata? Baptiſmus ipſe diligenter eſt nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptiſmo hominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptiſmum legitimè petentem,omnino baptizare recuſat? At hoc neceſſariò ſequetur,ſi Traditiones non ſcriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ ſcripto ſunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus ſentiat?
Reſponſio. Quare hæc de trina immerſione Traditio, aut non eſt Apoſtolica: aut ſi eſt, pertinet tantùm ad pædagogiam, quæ ſit liberrimæ obſeruationis, & quauis opportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè reſpondiſſe. Non fuit ea mens Baſilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptiſmo, quod eſt vnum omniũ maximè neceſſarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm abſque cæremonia hac ſaluum hominem C
fieri poſſe conſtet,abſque Baptiſmo verò nulla ſit ſpes ſalutis. Cæterùm quod ſcriptũ eſt,tertio die Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe, cum eo parem vim habet hæc Tradi-
Leo epiſt. 4. cap.3. Damaſ.lib.4. cap.10. Rom.7. tio. Nam ſicut à Leone Magno, & à Ioanne Damaſceno legimus annotatum, ſepulturam triduanam imitatur trina dimerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis inſtar eſt de ſepulcro. Quod itaque dictum eſt à Paulo: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in mortem,vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus ſcripſit,hoc expreſsit iſta non ſcripta traditio,parémque cum hac ſcriptura vim habet: cum Baptiſmo autem parem vim non habet. Nam & abſque hac cæremonia conſtat Baptiſmus, quam eſſe mutabilem non negamus,ſed non pro cuiuſuis tamen libidine mutabilem.

Epiph hæreſi.61. Abſoluit tandem Brentius cenſuram ſuam in Baſilium: nunc incipit in Epiphanium quoque cenſorem agere, ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura accipi poſſunt. Subiicit Epiphanius, quæ reticet Brentius: Aliqua in Scripturis, aliqua traditione ſancti Apoſtoli

A tradiderunt, quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſiis. Et, Si continetis, niſi fruſtrà credidiſtis. Quàm pulchrè verò cum Baſilio concinit Epiphanius? Cuius tu ſententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quamuis à teipſo prolata ſit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua ſententia diſceſsiſſe te credamus, qua ſic omnem doctrinā nobis ad veram & perpetuam ſalutem neceſſariam in ſacra ſcriptura contineri docuiſti, nihil vt prætereà requirendum eſſe putares. Quod ſi ita eſt, gratulamur tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiſeris erroréque tuo correcto, concedendum aliquid eſſe veritati putaueris. Nunc de traditione quam oppugnas, videamus. Excutit enim cenſor noſter illa verba Epiphanij: Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et vt veriſimile faciat hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, allegat ſimilem doctrinam ex Paulo de viduis: Iuniores viduas, inquit Paulus, reiice: cùm enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur, num hæc traditio ſit Apoſtolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam eſſe Apoſtolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac aſſeueratione non voluerit Eccleſiam Domini ſcienter fallere: ſed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum, cogito multa ad eum publica, ſed incerta fama nomine Apoſtolorum relata eſſe, quæ fortaſsis alij de Apoſtolis, vt eſſent plauſibiliora, confinxerunt.

1.Cor.11.
1.Cor.14.
Brent. examinat Epiphanij verba.
1.Tim.5.

B Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamſi tu ſecus de illo ſentires, nos tamen ex Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptoribus didicimus, eum inſigni fuiſſe pietate præditum. Sed ei doctrinæ quoque laudem non mediocrem, variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribuunt Hieronymus & Auguſtinus. Quin clamant hoc ipſi libri quos edidit, fuiſſe virum longè doctiſsimum. Quò minus ferendus es tu quòd ab eo, quem bonum & pium virum eſſe fateris, quem eruditionis laude quoque celebrem fuiſſe negare non potes, in eo diſſentire non dubitas, in quo ipſe cum Eccleſia conſentit vniuerſa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem hanc Apoſtolicam non eſſe dicas? Non fuit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum. Quid autem, viciniórne tu? Certè mille ducentis annis te præceſsit. Potuit hæc incerta fama cognouiſſe. Quid ſi cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum autorum, in qua diligenter eum verſatum fuiſſe, teſtis eſt etiā aduerſarius eius Ruffinus: Scribit, ais, Euſebius de Clemente, quòd ſignificauerit quædam à Presbyteris, id eſt, à ſucceſſoribus Apoſtolorum voce ſola ſibi tradita eſſe. Quod ergo Presbyteri, hoc eſt, vt Euſebius ipſe interpretatur, ſucceſſores Apoſtolorum tradiderunt, fieri poteſt, vt pro ipſorum Apoſtolorum traditione vulgatum fuerit. Magis autem fieri poteſt, vt hoc falſum ſit, quod opinaris tu. Nam Presbyteros illos non eſt veriſimile tam fuiſſe vanos, vt maximè ab illis aliquid eiuſmodi profectum fuerit, vt aliis ſub Apoſtolorum nomine traderent, quæ ab ipſis non accepiſſent.

Reſponſio.
Socr. lib. 6. cap.10.
Sozo. lib. 7. cap.26.
Laus Epiphanij.
Hiero. de viris illuſtri. & lib. 2. contra Ruffi.
Aug. de hęre.
Ruffi. in inuectiua cōtra Hieronymū.
Euſeb. lib. 6. cap.13.
Reſponſio.

C Incipit iam de traditione iudicare, num ſit Apoſtolici Spiritus. Non eſt certum, inquit, quòd temporibus Apoſtolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale eſt vſitatum apud Monachos. Tibi certum non eſt Brenti, ſed nobis certum eſt, qui legimus hæc apud Apoſtolorum æquales, apud eos qui Chriſtū vidiſſe, ex numero ſeptuaginta duorum diſcipulorum fuiſſe, & cum Apoſtolis conſuetudinem habuiſſe creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res geſtas Apoſtolorum conſcripſit, quibus ipſe præſens intererat, & ex magna parte teſtis fuit oculatus, de Matthæo ſcribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Aethiopiæ ſacrum velamen acceperat de manu eius, prępoſita iam virginum, inquit, amplius quàm ducentarum. Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ hac ipſa de re, de qua ſermo nobis nunc eſt, ſententia. Docuit is, aliqua opera ſic mala eſſe, vt non per naturam mala ſint, ſed per intemperantiam noſtram. Nam ſi præſumat Sacramentorum myſteria ſumere is, qui nondum eſt cœleſti aqua perfuſus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnæ incurrit, vnde à reatu æternæ pœnæ poterat liberari. Ita & nuptiarum bona, cùm à Deo benedicantur coniugia, à Deo ſanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo ſpecialiter conſecrentur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offen-

An votū virginitatis fuerit in vſu tēpore Apoſtolorum.
Abdi. lib. 6. Apoſt. hiſt.
Matth. Euangeliſt.

ſam. Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantùm ſermo noſter prorupe- A
Homicidiũ aliquãdo laudabile. rit, vt etiam homicidium bonum poſſe fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui ſi non eſſet ipſe ſolus occiſus nocens, multos potuiſſet occidere innocentes. Sicut eſt occiſus Golias, & ſicut eſt occiſus Siſara, ſicut occiſus eſt Aman, ſicut eſt truncatus Holofernes, & ſicut denique ſunt occiſi cum laude, qui veſtris ſedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honeſtate ornantur, ſi ſanctè, & iuſtè, & integrè, & irreprehenſibiliter copulentur. Nam ſi hodie deſponſatam Regis, ſeruus Regis vſurpare audeat, non ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: Non ideo quidem, quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui Regis accepiſſet. Ita etiam tu, ô fili chariſsime Rex Hirtace, ſciens Iphigeniam filiam Regis deceſſoris tui ſponſam Regis cœleſtis effectam eſſe, & ſacro velamine conſecratam, quomodo quæſo poteris ſpõſam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hîc Brenti, virginem Chriſto dicatam, audis de manu Matthæi ſacrum velamen accepiſſe, audis præpoſitam virginum plus quàm ducentarum fuiſſe, audis quantum crimen incurrat, qui ſponſam cœleſtis Regis effectam, ſacróque velamine conſecratã, tollere, matrimonióque ſuo copulare fuerit auſus? quod ab idolo veſtro Iſlebienſi, quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quod à Bucero ter marito, quod ab aliis veſtris non paucis factitatum eſſe non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo, ſed Apoſtolus & Euangeliſta Chriſti ſententiam tulerit? quæ ſi quis eſſet apud vos reſiduus Dei timor, meritò vos commouere deberet. Quoniam verò ſcriptũ eſt, quòd in ore duorum aut trium teſtium ſtet omne verbum, adhibebimus & alium teſtem huius æqualem. Marcialis hic eſt Lemouicenſis Epiſcopus, vnus & ipſe è 72. Chriſti diſcipulis, qui ſcribens ad Toloſanos: Virgo, inquit, Valeria ſponſa Regis terreſtris, ſed melius ſponſa Regis cœleſtis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hîc, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quódque fecerit hoc prædicatione ſancti Marcialis: qui nunquam id auſus fuiſſet prædicare, niſi traditum ab Apoſtolis accepiſſet. Sufficiúntne tibi duo teſtes hi? Lex quidem plures non requirit, ſed ſi tu contentus iis non es, tertium producemus, & ipſum Apoſtolorum æqualem Philonem Hebræum. Meminit & is grandæuarum virginum, non coactæ caſtitatis, ſicut apud Græcos quædã ſunt Sacrificulæ, ſed ſpontè continentium amore ſapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Epiſcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoſcant, cui ſe conſecrauerint. Quin & in Actis Apoſtolorum fit mentio quatuor virginũ Philippi filiarum, quarum duas in virginitate conſenuiſſe narrat apud Euſebium Polycrates Ephe. Epiſcopus & ipſe temporibus Apoſtolorum vicinus. Vides iam, quòd etiam Apoſtolorum temporibus non defuerint virgines, quæ Deo virginitatem ſuam deuouerent. Sed neque viduæ idem inſtitutum vitæ profeſſæ, quas ſuo tempore Nonnas fuiſſe vocatas, ad Euſtoch. ſcribit Hieronymus, de quibus eſſe videtur locus hic Pauli, quem tu mirabiliter torques. Sed præſtat verba tua ponere.

[Margin: Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate. — Deut. 19. Matth. 18. — B — Marcial. c. 8. — Philo de vita cõtemplatiua. — Ignat. epiſt. 12. — Actu. 21. Euſeb. lib. 3. cap. 31. — Viduę profeſſæ olim cœlibatum. — C]

Nam quod Paulus, inquis, de viduis ſcribit, non loquitur de Nonnabus, ſed de mulieribus, quæ orbatæ viris, tradebant ſeſe in miniſterium pauperum Eccleſiæ: ídque ea tantùm fide & promiſsione, qua ſolent ancillæ ſeſe in miniſteria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reiicere primam fidem, intelligit monaſticum genus vouendi, cùm nondum tale votum fuerit: ſed intelligit fidem in Chriſtum, quam in Baptiſmo dederant: eæ enim laſciuæ viduæ, de quibus Paulus ſcribit, poſtquam ſaginatæ eſſent facultatibus Eccleſiæ, & metuerent, ne ſi nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Chriſtianos haberentur, maluerunt à Chriſtianiſmo prorſus ad Ethniciſmum deficere, quàm inter Chriſtianos contemptiores eſſe. Hoc ſignificat Paulus, cùm dicit eas laſciuiſſe aduerſus Chriſtum, & conuerſas eſſe ad Satanam. Cùm igitur non ſit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apoſtolorum vſitatum, quale nunc eſt monaſticum, non poteſt etiam certum eſſe, quòd hæc traditio decreta virginitate ſit verè Apoſtolica: eſt ne hoc interpretari ſcripturas Brenti? Quid autem eſt obtorto collo (quod aiunt) in quam velis tu ſententiam eas pertrahere, ſi hoc non eſt? Ne per ſomnium quidem cogitare

[Margin: Brentius de loco Pauli 1. Tim. 5. — Reſponſio.]

Paulo

A Paulo venit in mentem vnquam ea, quæ proferuntur abs te: ſed neque contextus orationis patitur, is vt ſenſus verborum ſit, quem elicere tu conaris. Tum autem, eſt ne quiſquam veterum Orthodoxorum, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuiſſe quenquam, non modò priſcorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum, præter vos quadraginta his annis natos, qui ſic ea putaret intelligenda. Reuera conſultò facitis Brenti, quòd tantoperè traditiones oppugnatis, quòd veterum ſimul & recentium ſcriptorum, qui vos præceſſerunt, omnium autoritatem eleuatis, quòd nihil præter ſcripturas eſſe recipiendum aſſeueratis, verùm ita, penes vos vt ſolos eas interpretandi ſit autoritas. Intereſt veſtrà plurimum, vt hoc quàm plurimis perſuadere poſsitis. Nam ſola hæc eſt, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam ſi quid habebit momenti priſcorum autoritas, ſi quid valebit ſenſus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, ſi quid receptus tot ſeculis Eccleſiæ totius vſus, denique ſi verum erit, quod dicitur, Optima ſcripturarum interpres eſt conſuetudo, iam quidem cauſa nobis eſt perorata, cùm quod vel verbo reſpondere nobis queatis, omnium ſeculorum Orthodoxis nobiſcum facientibus, & ab hac interpretatione veſtra diſſentientibus habere nihil poſsitis. Si autem illud valebit, quod vos vultis, nihil vt recipiatur præter ſcripturas, & penes vos ſolos certa fuerit autoritas eas interpretandi, vt quemcunque ſenſum earum attuleritis ab eo nobis diſcrepare fas non ſit, veſtra nimirum

Quo conſilio ſectarij ſcripturas ſolas vrgeant.

B rum eſt victoria. Quid autem Brenti? ſi ne ij quidem, qui veſtræ farinæ ſunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiſcum conſentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixiſſe, concedit Caluinus veſter. Sic enim loquitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quæ ſeſe, ſuáſque Eccleſiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem ſimul ſuſcepiſſe, non quia in eo religionem aliquam ſtatuerent, vt poſteà fieri cœptum eſt, ſed quoniam niſi ſui iuris, & iugo maritali ſolutæ, functionem illam ſuſtinere non poſſent. Quòd ſi data fide ad nouas nuptias reſpectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quòd talibus deſideriis laſciuire in Chriſtum eas dicit. Poſteà verò amplificandi cauſa ſubiungit: Adeò ipſas, quod Eccleſiæ pollicitæ ſunt, non præſtare, vt primam quoque fidem in baptiſmo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quiſque ſuæ reſpondeat. Niſi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amiſſo pudore, omnem deinde honeſtatis curam abiicerent, ad omnem laſciuiam & petulantiam ſe proſtituerent, licentioſa diſſolutáque vita, nihil minus quàm Chriſtianas mulieres præ ſe ferrent: qui ſenſus mihi perplacet. Reſpondemus ergo, quæ tunc ad publicum miniſterium recipiebantur viduæ, eas ſibi perpetui cœlibatus conditionem impoſuiſſe: ſi poſteà nuberent, facilè intelligimus accidiſſe, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore inſolentiores fierent, quàm deceret mulieres Chriſtianas. Ita non ſolùm peccaſſe fidem Eccleſiæ datam fallendo, ſed à communi piarum

Calui. cap. 4. Inſtitutionis religionis ſuæ ſectio. 19.

C mulierum lege deſciuiſſe. Vides, quemadmodum vi veritatis compulſus Caluinus, quamuis & ipſe ſimiliter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamen expoſitione à vobis apertè diſſentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem ſuſcepiſſe: dicit, ſi data fide ad nouas nuptias reſpectarent, nihil hoc fuiſſe aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit poſtremò, ſi poſteà nuberent, accidiſſe quod ſcribit Paulus, vt proiecto pudore inſolentiores fierent, quàm deceret mulieres Chriſtianas. Quid autem poſtremum hoc, an non eſſe veriſsimum Sacerdotum veſtrorum periculo, qui nuptias inceſtas contraxerunt, didicimus? Quid enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honeſtatis curam magna ex parte abiecerunt? an ad omnem laſciuiam & petulantiam ſe non proſtituerunt? quiduis vt potius, quàm Chriſtianas mulieres præ ſe ferre videantur. Verùm de hoc ſatis. Quòd autem primam fidem interpretaris, fidem in Chriſtum, quam in Baptiſmo dederant, quàm coactum, id eſt? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptiſmi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit Auguſtinus, id eſt, voluntate ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem, quã prius vouerãt, quod implere perſeuerantiâ noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibuſdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt?

Aug. ad Iulianam de viduitate, cap. 8.

Idem in Pſal. 75. runt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid A
eſt, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo poſi-
tus in monaſterio frater dicat: Recedo de monaſterio, neque enim ſoli qui ſunt in mo
naſterio, peruenturi ſunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non ſunt, ad Deum non
Idem ad Pollentium de adulter. coniugiis. lib. 1. cap. 14. pertinent. Reſpondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouiſti, tu retrò reſpexiſti. Et
iterum alio loco: Apoſtolus de quibuſdam, quæ continentiam voueant, & poſteà
nubere volunt, quod eiſdem, antequam vouiſſent, vtique licebat, habentes, inquit,
Idē de viduitate, cap. 8. damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Auguſtinus conuerſas re-
trò poſt Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis caſtitatis propoſito in
poſteriora reſpiciendo ceciderunt & interierunt. Quorſum autem attinet aliorum
etiam interpretationes huius loci producere? qui ſicut cum Auguſtino ferè conſen-
tiunt, ſic à vobis diſſentiunt omnes. Verùm nos in eorum verbis deſcribendis longio-
res eſſe nolumus, cùm præſertim vnus propè ſit Auguſtinus inter omnes, cui vos ta-
men tribuere aliquid videmini.

Brent. adfert Scripturas. Actu. 15. Pergit Brentius: Apoſtolorum officium fuit, non imponere nouam legem Eccle-
ſiæ, ſed potius liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum,
vt imponatur iugum ſuper ceruicem diſcipulorum? Et Paulus: In libertate qua Chri-
Gal. 4. ſtus nos liberauit, ſtate. Nullam nouam legem Apoſtolos impoſuiſſe, libenter tibi
Reſponſio. concedimus: Verùm quiſque ſibi legem hanc impoſuit. Certum eſt, quòd neminem
Apoſtoli coegerunt, vt perpetui cœlibatus legem ſuſciperet, cùm ne nunc quidem, vt B
id faciat, compellatur quiſquam. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vo-
uendum nemo, ad ea quæ vouit præſtanda, rectè quiſque cogitur. Non fuit, inquit
Pſal. 75. Brentius, Apoſtolici officij, vt eximerent Eccleſiam ab obedientia legis naturalis:
hanc enim obedientiam diligenter vrſerunt. Sed hoc magnâ curâ, quantùm in ipſis
fuit, prouiderunt, ne ex rebus per ſe liberis, & in libertatem per Euangelium reſtitu-
tis, nouæ fierent leges, & noui conſcientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit
Coloſſ. 2. Paulus. Et mox: Si mortui eſtis cum Chriſto, &c. Virginitatem autem ſeruare, & cœ-
Gala. 4. libem vitam ducere, res eſt per ſe libera: Quare tantum abeſt, vt Apoſtoli docuerint,
virginitatem ad cultum & gloriam Dei vouendam, & ſibi ipſi neceſsitatem ſeruandæ
Homil. 17. in Lucam. virginitatis lege voti imponendam, vt potius vniuerſam Eccleſiam ab hoc inſtituto
doctrinâ ſuâ deterruerint, & libertatem conſeruandam cenſuerint. Quicquid blate-
res tu Brenti, maior eſt apud nos autoritas Epiphanij, cui præſertim totius Eccleſiæ
conſenſus acceſsit hac in re, quàm vt nugis iſtis tuis aures noſtras præbeamus. Non
dubitat Origenes mulieri cuidam ſuadere, quò ſuperſtite etiam marito ſuo dicat:
Hoc voueo atque promitto: ſi quid humanitus acciderit marito meo, quod non opto,
nihil aliud faciam quàm vt incontaminata viduáque perſeuerem. Auſus autem fuiſ-
ſet Origenes hoc facere, ſi non modò non ſuaſiſſent tale quid Apoſtoli, verumetiam
vniuerſam Eccleſiam, quod admodum imprudenter abs te fingitur, ab hoc inſtituto
doctrina ſua deterruiſſent? Quod ille certè tantò melius quàm tu ſcire poterat, quan- C
tò fuit Apoſtolorum temporibus propinquior.

Pergit Brentius: Quòd ſi quæ virgo temerè contra ipſorum doctrinam conieciſſet
Argumentatio Brentij. ſe voto ſuo in hos laqueos conſcientiæ, putáſne detinuiſſent eam in iis nolentem, in-
uitam, & conditione ſua ad coniugium magis quàm ad cœlibatum idoneam? Certè
Matth. 19. quantum intelligi poteſt è dicto Chriſti, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis
1. Cor. 7. Pauli: Melius eſt nubere quàm vri. Et vnuſquiſque proprium donū habet à Deo, alius
quidem ſic, alius autem ſic: nō ſolùm non detinuiſſent virginē in illis laqueis, verum-
Reſponſio. etiam hortati eam eſſent ad ſuſcipiendū coniugium. Cædo Brenti, quam vnquam vir-
ginem hortati ſunt ad ſuſcipiendum coniugium Apoſtoli? cùm ſuis etiam propriis
vxoribus eos perſuaſiſſe conſtet, vt ab omni viri copula abſtinerent, nec alij rei quàm
orationi vacarent. Quas etiamſi quidam circūducebant, loco tamen ſororum eas ha-
bebant. Quòd nemini mortalium temerè vouendi fuerint autores, certum eſt: ſed quæ
Non eſt ſuadendum coniugiū iis, qui cœlibatū profitentur. ſemel ſponte virginitatem ſuam Deo deuouiſſent, eas vt hortarentur, quò reſilirent
ab inſtituto ſuo, nullis neque precibus, neque comminationibus aut ſuppliciis adduci
potuiſſent vnquam. Quæ autem cauſa fuit Matthæo Apoſtolo, quamobrem capitis
de eo ſupplicium ſumeretur, niſi quòd Iphigeniam, quæ ſemel continentiam
ſuam

A ſuam Chriſto deuouerat, cum Hirtaco Rege nuptias contrahere non permittebat? Nihil igitur eſt, quòd quiſquam pius dubitet, etiamſi cui virgini cum carne ſua grauior eſſet conflictatio, quin eam ad pugnandum fortiter oratione ſua inflammaſſent, ſimul ad eum, qui dat omnibus affluenter, cõfugere docuiſſent: vt ipſe daret ad quod iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nam quòd in hanc ſententiam pleraque ſcripta ſunt ab Athanaſio, Hieronymo, Baſilio, Ambroſio, Chryſoſtomo, Auguſtino, & aliis plerisque ſanctis Epiſcopis & Doctoribus, Apoſtolorum illi proculdubiò veſtigiis inſiſtebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem ſiue continentiam hortabantur. Libet autem hîc adſcribere, quæ in epiſtola quadam ſcripta ſunt ab Auguſtino: Priuſquam eſſes, inquit, voti reus liberum fuit, quò eſſes inferior, quamuis non ſit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, nõ peior: modò autem tantò (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quantò beatior, ſi perſolueris. Nec ideo te vouiſſe pœniteat, imò gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipſe adiuuabit qui vota tua expetit. Felix eſt neceſsitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chryſoſtomus ad Theodorum lapſum: Sic & Ambroſius ad virginem lapſam: Sic omnes priſci Patres quoduis aliud potius remedij genus adhibuiſſent, quàm vt violandi voti cõtinentiam profeſsis autores fuiſſent. Ambroſius verò accuſatum ſe fuiſſe ſcribit, ſibíque tanquam crimen obiectum, quòd ſuaderet caſtitatem, & perſuaderet plurimis. Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, ſi efficaciam recognoſcerem. Atque vtinam me exemplis potius argueretis, quàm ſermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi appoſuiſſe videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, ſacris myſteriis, & conſecratas integritati puellas, nubere prohibes. Vtinam potuiſſem reuocare nupturas: Vtinam poſſem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt ſacratæ virgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quæ tu adfers à Chriſto & ab Apoſtolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborum vera ſententia producta, veſtra verò validis eſt argumentis refutata. Scripſimus & nos in Confeſſione noſtra Chriſtiana pleraque, quò nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil eſt neceſſe.

Aug. epiſt. 45.

Chry. epiſt. 6. Ambr. c. vlti.

B (margin)

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm eſt arbitrij, non diuini præcepti? coniugiũ autẽ ſeruare, præcepti eſt diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, ſed Dominus: Vxor à viro nõ ſeparetur, & maritus vxorẽ nõ dimittat. Cùm igitur Apoſtoli audierint à Chriſto de Phariſæis: Cur vos tranſgredimini C præceptũ Dei propter traditionẽ veſtrã? certè nunquã in animũ induxiſſent, vt propter humanũ votũ prohibuiſſent coniugiũ diuinitus ordinatũ, aut diſſoluiſſent iam contractũ. Vouere virginitatẽ humani tantùm arbitrij, non autẽ eſſe diuini præcepti, docet nos etiã Paulus, dicens: De virginibus præceptũ Domini nõ habeo, conſilium autẽ do. Quare non inuiti verũ id eſſe concedimus quod abs te ſcriptũ eſt, virginitatem ſeruare, & cœlibẽ vitã ducere, rem eſſe per ſe liberã. Verùm & illud nõ minus verum eſt quod ſcribit Auguſtinus: Multa ſunt facienda nõ iubẽte lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quæ cùm liceret nobis etiã nõ impẽdere, tamen cauſa dilectionis impẽdimus. Quod cùm productis pleriſq; ſcripturæ locis confirmaſſet, in hæc tãdẽ verba cõcludit: Quæ licita ſunt, id eſt, nullo præcepto Domini prohibentur, ſicut expedit potius tractãda ſunt, nõ præſcripto legis, ſed cõſilio charitatis. Hęc ſunt, quę amplius erogãtur ſaucio, qui curãdus Samaritani illius miſeratione ad ſtabulũ perductus eſt: & ideo dicũtur nõ à Domino præcipi, quãuis à Domino moneãtur offerri, vt tantò intelligantur eſſe gratiora, quãtò magis oſtenduntur indebita. Vides, quàm longè diſſentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt abſq; expreſſo mãdato, Deo abominabiles eſſe cõtenditis? Hic verò tantò cenſet eſſe gratiores, quãtò magis fuerint voluntarij. Neque verò ſolus ita ſentit Aug. In eadem

Brent. patrocinatur inceſtis nuptiis. 1. Cor. 7.

Matth. 15.

Reſponſio. 1. Cor. 7.

Aug. de adul. Coniugiis ad Polent. lib. 1. cap. 14.

ſenten

Hiero. lib. 1. aduerſus Iouinianum. Idem in epi. ad Philemo.

ſententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat, inquit, virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum, maioríſque gratiæ eſt offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea maiore præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata ſe tendit. Quò maior eſt illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Chriſto emiſſam, cui non ſit neceſſariò obtemperandum. Et hæc ipſa nominatim, quæ nos Chriſtum conſuluiſſe dicimus, iuſſa eſſe nulla dubitatione vbique docere. Cum tamen longè diuerſum doceant Auguſtinus, Hieronymus, & in pleriſque locis Chryſoſtomus. Cæterùm Brenti, non ſolùm virginitatem ſiue continentiam vouere, verumetiam coniugium inire, humani tantùm eſt abitrij. Sed ſicut ſeruare coniugium, ſic & virginitatem ſeruare, quam ſemel vouiſti, diuini eſt præcepti. Nam quare præcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non diſcedere, & vt vir vxorem non dimittat, niſi propter votum, quod interceſsit, cùm inuicem ſibi deſponſi ſunt? Atqui ſimile votum interceſsit, etiam cùm te virginem Deo caſtam deſpondiſti. Quamobrem ſi non eſt fas à ſponſo mortali poſteaquàm contracta ſunt ſponſalia diſcedere, multò minùs à ſponſo diſcedere fas eſt immortali. Nam & illi, qui Chriſto virginitatem vouent, ſicut verè ſcriptum eſt ab Auguſtino, quamuis ampliorem gradum honoris & ſanctitatis in Eccleſia teneant, tamen ſine nuptiis non ſunt. Pertinent enim & ipſi ad nuptias cum tota Eccleſia, in quibus nuptiis ſponſus eſt Chriſtus. Non minùs igitur nefas eſt illis cœleſtibus nuptiis irretitis à ſponſo ſuo Chriſto diſcedere, quàm iis à ſuis, qui mortalibus ſponſis iuncti ſunt. Verùm tu ſophiſtica quadam captione lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitatem cum coniugio conferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hîc, ſeruare coniugium. At vtrobique eodem vti termino oportuit, ſic enim veram inferre concluſionem licuiſſet. Nam ſicut vouere virginitatem humani tantùm eſt arbitrij, ſic & vouere, ſiue mauis, inire coniugium. Et ſicut ſeruare coniugium, diuini eſt præcepti, ſic & ſeruare virginitatem, quam voueris, diuini eſt præcepti. Multis enim ſcripturæ teſtimoniis doceri poteſt, quod vouerit aliquis, id eſſe ſeruandum. Nam & in lege ſcriptum eſt: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoque cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius: Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim illi infidelis & ſtulta promiſsio, ſed quodcunque voueris, redde, multóque melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere. Vides, quòd æquè diuini præcepti eſt, Chriſto ſponſo virginalem atque mortali ſponſo coniugalem caſtitatem reddere? Nihil itaque cauſæ fuit, cur illud à Chriſto dictum in nos detorqueres: Cur vos tranſgredimini præceptum Dei propter traditionem veſtram? Nam de nulla hîc traditione agitur, ſed de præcepto Dei. Vtrobique præceptum Dei eſt, & in ſeruando voto virginalis, & in ſeruando voto caſtitatis coniugalis.

A

Homili. 8. de pœnitentia. Serm. de charita. & Hom. 19. in epiſ. ad Hebræos.

Aug. tract. 9. in Ioan.

B

Diuini præcepti eſt ſeruare quod voueris.

Deute. 23.

Pſalm. 75.

Eccleſi. 5.

C

Examinatur alius Epiphanij locus.

Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam iis, qui ſunt obſtricti voto continentiæ, matrimonium inire liceat, ídque ipſius Epiphanij teſtimonio. Eſt autem & noſtris in oculis magnus Epiphanius, ſed ſicubi licere ſibi putat, vt à ſe diſsideat ipſe, dabit nobis hanc veniam, ſi potiùs ab illo ſibi non ſatis conſtante, quàm ab Eccleſia diſſentire voluerimus vniuerſa, cùm præſertim à Vincentio Lyrinenſi docti ſimus, cum Eccleſia Doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ ſententiam deſerere nos debere. Quod eſt autem hoc remedij genus, peccatum peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat moleſtè ſibi tribui, quòd eſſe mala facienda doceret, vt euenirent bona. Quod certè docere quodammodò videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, ſicut abs te citantur, adſcribere.

Roma. 3.

Brentij ſententia.

Epiphanius, inquis, in hoc ipſo capite, quo commemorat hanc traditionem, ſic addit: Meliùs eſt vnum peccatum habere quàm plura, meliùs eſt lapſum à curſu palàm ſibi vxorem ſumere ſecundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci, velut qui mala operatus eſt, velut lapſum & fractum & obligatione opus habentem, & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate, quæ à diabolo ipſi infertur. Hic iterũ, inquis, manifeſtè affirmat

Epipha

A Epiphanius, quòd peccet, qui poſt decretam virginitatem ad nuptias adſpirat, non tamen ſentit, tantum eſſe robur decreti aut voti, vt ſi quis coniugium ineat, diſſoluendum ſit: ſed apertè dicit Melius eſſe vxorem ducere, & in Eccleſia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc eſt ſcortationi operam dare, & ex Eccleſia excidere. Agnoſcimus Epiphanij verba: ſed cùm ipſe pugnare ſecum videatur, Ioannis illius ſententiam ſequi maluimus, qui non ſine cauſa Chryſoſtomus eſt appellatus, cuius & nomẽ in orbe toto celebrius, & maior eſt apud omnes autoritas. Fecerat hoc monachus quidam Theodorus, quod tu ſuadere vis Epiphanium. Audi, quid illi ſcribat Chryſoſtomus: Bonum quidem nuptias & ipſe cõfiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim ſemel ſocietate iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt. Quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamẽ & adulterio illud tantò peius affirmo, quantò maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè perſuaſerit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, ſi volueris vnquàm, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum, ſi nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparãtur? Maius longè audies: Homicida iuſtorum laude donatur, & miſericors plùs quàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, quòd
B impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percuſsiſſet. Saulem autem Samuel ſanctus Dei in luctibus, lacrymis, precibuſque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hoſtium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita ſint, ſtupere deſiſte, ſi nuptiæ peiores adulterio iudicãtur, quoties Chriſtus offenditur; Atque vt illud repetam, quod in principio poſui epiſtolę, ſi militię vincula nõ teneret, quis tibi deſertionis crimẽ obiiceret?

Responſio. Chryſoſtom. epiſt. 16. Hebr. 13. Num. 25. 1. Reg. 15. & 19.

Nunc autẽ nihil in te penitùs tui iuris eſt, quippe qui tãto Impetatori militare cœpiſti. Nam ſi mulier proprij corporis non habet poteſtatem, ſed vir, multò magis ij, qui Chriſto potiùs quàm ſibi viuunt, conditionem ſui corporis habere non poſſunt.

An autem eadem verba non quadrabunt in apoſtatas veſtros, quos vos Deorum loco habere videmini? Niſi quòd ſceleratiores ij, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus, qui quamuis monachus, nullo tamen continentiæ voto duxit obſtrictam, quam tamẽ admonitus poſteà reliquit. Geminatum itaque ſcelus veſtri deſignarunt. Sed audiamus, quid hac ipſa de re ſcribat magnus etiam ille Baſilius, qui ſicut Chryſoſtomo doctrinâ non inferior, ſic & ipſe multò celebrior eſt, quàm ſit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea ſic loquitur de iis, quibus hoc loco tibi patrocinari viſum eſt. Cùm, inquit, virginitatem Domino profeſſæ ſint, carnali poſteà
C voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia peſſimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationiſque malum: Deinde, quia cauſa non eſſet libera. Neque enim mortuus eſt vir eius, vt cui vult, nubat viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum poſt pauca: Si connubium iſtud & proceſſu & teſtibus, cunctis denique iudiciis illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur, quę huiuſmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video, qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malũ ſuum ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſsimis ſemper amplexibus impia. Quo item furore homo ille cubili Domini conſcẽdere ac violare non metuat. Quæſo quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruum inſidioſe, nequitérque Domini thoris inueheret? quo item ſeruus ille damnandus examine, qui Dominæ ſuæ Dominíque cubili ſe concitatus libidine, adeò petulanter immiſcuit?

In Monachos ducẽtes monachas. Baſilius Magnus.

Accedit nunc propriùs ad rem qua de agitur? Sed enim vafræ iſtæ quid faciunt?

quæ tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non timuerunt. A
Non modò non lacrymantur aut ingemiſcunt, vt vel lacrymis remittant peccatum ſuum, minoréſque ſuſcipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quam anteà profeſſæ fuerant, abnegant. Quippe virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenumque dedecoris non ignorantes, huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam. Homines miſerè & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierant, cuíque dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant. Chriſtus præter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumunt, acriùs ac ſeueriùs ſuo illo iudicio vindicabit. Neque prolapſæ ad voluptatem quicquam ad excuſationem proderit vmbra, ſolatiúmque connubij.
1.Tim.5. Nec ſanè incongruè iis, quæ ſunt eiuſmodi, illud Apoſtolicum aptari poteſt: Quoniam cùm fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, ſed adulterium malè conſummantes. Nullus itaque ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam Domini contingere audeat, nullus adeò inſanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet, nemo in tantum audaciæ temeritatíſque proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, non vaſa exanima ex auri argentíque materia elaborata, ſed animata ipſa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque inceſtare præſumat. Et ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctáque ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionémque ac ſocietatem regni pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiuſmodi ad ſcelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd ſi te viuente alij ſe virgo in matrimonij conſortium tradiderit, ille pœnas fœderis luat, tu teipſum mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris impij in Dominum
Luc.12. particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi, væ autem illi, per quem tradetur, vtile illi eſſet, ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia, mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verum væ illi, per quem illa ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi) non eſſe natum, quàm ſocium tanti in Dominum flagitij damna-
Marc.10. ri. Non audis, quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur? etſi enim pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur ei ſpatium non das, vt & de iis agat pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam emendationémque miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpatium præripis, viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte, inquit, C
aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua neque vxor ſit, pro remiſſione culpæ, qua peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum ſuum pro quo dimiſſa eſt, planè intelligere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? nempe viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilémque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à viro mortali ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquàm dimiſſam violare præſumit, multò profectò funeſtiùs adulter atque impius erit. Itaque etſi illa peſſima ſe mutatione deiiciat, ad carnis vitia vltrò deuoluta, tu tamen eam noli tangere, viuit enim vir eius, neque illam dimittere vult. Permitte, vt ſe inſpiciat, vnde ſit lapſa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, conſideret diligentius indulto ſpatio, cuiuſmodi crimen admiſerit, quantúmque molita ſit ſceleris. Redibit prorſus ad ſponſum ſuum. Quid infelicis anticipas lapſum? quid conſiderandi peccati tempus intercipis? quid conſilij ſpatium tollis? Cur non dimiſſam à Dimino ducens, non virum te, ſed adulterum impiè Domini cubile violando manifeſtas? Hactenùs Baſilius.

Quid

A Quid autem acriùs, quid vehementiùs, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appoſitum ad inceſta veſtra ſacrilegia, quibus honeſtum coniugij nomen prętenditis, condemnanda dici potuit, quàm eſt dictum ab hoc ſancto viro? Num autem is diſdiapaſon, quod aiunt, ab Epiphanij ſententia non diſcrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationem vocat, & maius id eſſe ſcelus, exaggeraríque crimen ea re, quin & Chriſtum acriùs id & ſeueriùs in illo ſuo iudicio vindicaturum ſcribit. Deinde verò, ſi dimiſſa ſit etiam à viro ſuo Chriſto, hoc eſt, ſi ſit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, ſed ſpatium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides, qualem de coniugiis veſtris tulerit ſententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & ſapientia, quàm vitæ ſanctimonia conſpicuus, cuius cùm ſumma ſemper in Eccleſia Dei fuerit autoritas, merito maius hæc illius, quàm cuiuſquam alterius diuerſa ſententia pondus autoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm ſicut vitæ quondam, ſic & huius ſētētiæ ſocium habuerit Ioannem Chryſoſtomum, duos hos celebres Græcos, contra Græcum & ipſum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horū duorum ſententiam tantò nos amplecti libentius profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius eſt Eccleſiæ ſententia, conſentire videntur. Quamobrem nemini dubium eſſe debet, ſiue quis virginalem aut vidualem, ſiue continētiam vouerit coniugalem, eum vtrunque præſtare teneri, neque licere poſt emiſſum votum continentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cęterùm illud eſſe debet cuique perſuaſiſſimū, quòd cùm *Poſt emiſſū cōtinētię votum nulli licet cōtrahere matrimonium.*

B alia, tum monaſtica ſimul inſtituta, non in alium vſum inuenta ſunt quàm ſicut ſcribit Bernardus ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Hæc eſt enim, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum eſt, quæ præcipuè cuſtoditur in monaſteriis. Charitati victus, charitati ſermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos verò) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam conſpiratúrque charitatem. Hanc violare tanquam Deum, nefas ducitur: huic ſi quis reſiſtit, eiicitur atque vitatur: hanc ſi quis offendit, vno de die durare non ſinitur: hanc ita commendatam ſciunt omnes à Chriſto & ab Apoſtolis, vt ſi hæc vna abſit, inania: ſi hæc adſit, plena ſint omnia. Cùm itaque ſicut Scripturæ, ſic & traditionum, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui monaſticam profitentur, non ſit alius ſcopus, quàm charitas, nec aliud ſpectatum ſit, cùm inſtituta monaſtica fuerunt inuenta, quàm lucrum & cuſtodia charitatis, ab eorum ſententia non diſcrepamus, qui ſicubi charitas hoc poſtulat Chriſtiana (verbi gratia, ſalus alicuius regni, quod alioqui neceſſe foret interire, aut aliud aliquid eiuſdem generis) rectè poſſe putant aliquem lege cœlibatus ſolui, modò ne ſit ipſe in ſua cauſa iudex, ſed eius ea de re iudicium requirat, cui ſicut à Bernardo ſcriptum eſt, poſſe videre datum, & poſſe prouidere creditum eſt. Vt autem pro ſua quis libidine reſiliat ab eiuſmodi voto, ſéque propria ſua autoritate lege ſoluat, quam ipſe ſibi tulit (quod à veſtris apoſtatis, quos vos Apoſtolos agnoſcitis, factum eſt) ſcelus id eſſe prorſus inexpiabile iudicamus. *Bernard. de præceptis & diſpēſatione. Aug. de moribus Eccleſiæ, cap. 33. In caſu ſolui poteſt lex cœlibatus.*

C Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui ſic habet: Profeſſi virginitatem qui ſunt, ſi hanc mittentes irritam faciunt, inter Digamos cenſeantur. Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebāt, videlicet, cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur. Quare cùm hoc Concilium cenſet eos qui profeſſam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etſi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipſorum coniugia diſſoluere, vel ipſos ex Eccleſia proſcribere. Quid ſibi vult Brenti, quod ais, Digamia qualem illis temporibus intelligebāt, videlicet cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram? An aliā nunc intelligitis Digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Epiſcopatum prouehi non vult Paulus. Quòd ſi vos vultis aliam intelligi Digamiam, quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere ſimul iis, qui Laici ſunt, permittitis? Nam ſoli illi excludentur ab honoribus Eccleſiaſticis, qui duas ſimul habent vxores: quādoquidem qui mortua vna, duxit aliā & tertiam, apud vos digamus non eſt, nec excluditur à ſacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos, quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterùm, contra Canonem, quem tu profers Ancyrani Concilij, nos viciſſim obiiciemus canonem concilij Chalcedonenſis: *Concil. Ancyr. cap. 18. Quæ ſit digamia prohibita. 1. Tim. 3. Sectarij polygamiam defenderunt. Cano. 16. Conc. Chalcedonen.*

Aug. de baptiſmo paruulorum, cōtra Donatiſt. lib. 2. cap. 3.

Virginem, quæ ſe Deo conſecrauit, ſimiliter & Monachum, non licere nuptialia A
vota contrahere: Quòd ſi hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Et quoniam verum eſt illud Auguſtini, concilia, quæ per ſingulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere, cedat neceſſe eſt Chalcedonenſi concilio Ancyranum.

Brentius ex Cypria. votū cœlibatus oppugnat.
Cypria. lib. 1. epiſt. 11.
Reſponſio.
Conc. Carth. Can. 104.

Obiicit poſteà Brentius autoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si ſe cum fide Chriſto dedicauerunt, pudicè & caſtè ſine vlla fabula perſeuerent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, meliùs eſt vt nubant, quàm vt in ignem deliciis ſuis cadant. Huic vni Epiſcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginenſi quarto congregati ante annos mille ducentos, quorum hoc eſt Decretum: Sicut bonum eſt caſtitatis præmium, ita & maiori obſeruantia cuſtodiendum eſt, vt ſi quæ viduæ, quantumuis adhuc in minoribus annis poſitæ, & matura ætate à viro relictæ ſe deuouerunt Domino, & veſte Laicali abiecta, ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſteà verò ad nuptias ſeculares tranſierint, ſecundum Apoſtolum damnationem habebunt, quoniam fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt. Tales ergo perſonæ ſine Chriſtianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Chriſtianis communicent. Nam ſi adulteræ coniuges reatu ſunt viris obnoxiæ, quantò magis viduæ, quæ B
religioſitatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, ſi deuotionem, quàm ſpontè Deo non coactè obtulerunt, libidinoſa voluntate corruperint, atque ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint. Sed nos adduci non poſſumus, vt credamus hoc ſenſiſſe Cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is Chriſti ſponſam eſſe dicat Deo dicatam virginem, & ſi cum viro reperta fuerit, Chriſti vocet adulteram, non eſt veriſimile, quòd ei adulterium permittendum eſſe cenſuerit. Quamobrem eandem

Gelaſi. ca. 23. epiſt. pri.

illius fuiſſe ſententiam exiſtimamus, quam apud Gelaſium legimus, qui ſic ſcribit: Si viduæ propria voluntate profeſſam priſtini coniugij caſtitatem mutabili mente calcauerint, multum earum intererit, quali Deum debeant ſatisfactione placare, quia iuxta Apoſtolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, ſi ſe forſitan continere non poterant, ſecundum Apoſtolum nullatenùs nubere vetabantur, ſic habita ſecum deliberatione, promiſſam Deo pudicitiæ fidem debent cuſtodire. Ante quem

Innoc. Epiſt. 2. cap 12. Idem cap. 13.

etiam Innocentius in hæc verba ſcripſit: Quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, ſi poſteà vel nupſerint publicè, vel occultè corruptæ fuerint, non eas admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is, cui ſe iunxerant, de hac vita deceſſerit. Hæ verò, quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere, ſi fortè nupſerint, iis agenda aliquando pœnitentia eſt. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tamen in propoſito virginali ſe permanere ſimulauerunt, aut illius verba retrò trahi oportet ad id C
tempus, quo nondum velatæ fuerunt.

Augu. de bono viduitatis cap. 10.
Quomodo Brent. Augu. citet de coniugio eorum qui vouerunt cœlibatum.

Profert ad extremum Brentius autoritatem Auguſtini. Quidam, inquit Auguſtinus nubentes poſt votum, aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterùm. Qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, non mihi videntur ſatis acutè ac diligenter conſiderare, quid dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minùs conſideratam opinionem, qua putant lapſarum à ſancto propoſito fœminarum non paruum malum, vt à maritis ſeparentur vxores, quaſi adulteræ ſint, non vxores, & cætera. Tandem concludit ita Brentius: Ex hac Patrum ſententia, & ex aliis rationibus, quas ſuprà commemorauimus, apparet, quòd hæc traditio, quam ex Epiphanio propoſuimus, aut non ſit Apoſtolica, aut ſi eſt Apoſtolica, per peccatum non ſit intelligendum tale peccatum,

Reſponſio Diſt. 27. can. Qui dicunt,

quòd naturâ ſuâ conijciat hominem in æternam damnationem, & propter quod diſſoluendum ſit coniugium eorum, qui poſt decretam virginitatem contraxerunt, ſed pro nota inconſtantiæ, quæ etſi honeſto homini non eſt omninò decora, tamen non eſt abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipſa nonnunquàm eſt honeſta conſilij mutatio, ſi iuſtæ & piæ rationes ita ferant.

Vellem

A Vellem adſcripſiſſes locum vbi ſcribit hæc Auguſtinus,quæ tu citas:nam hæc in libro
illius te legiſſe non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono con-
iugali ad Iulianam,cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali
ſcripſit Auguſtinus. In libro autem illius de bono coniugali hæc verba non reperiun
tur, fortaſſis autem nec vſquam alibi. Quæ tamen poſteriùs adfers, qui dicunt ta-
lium nuptias, &c. ea leguntur apud Auguſtinum in libro de bono viduitatis. Quam-
Augu.ca.10.
obrem autem non adſcripſiſti, quæ ſtatim ſequuntur? Non poſſum, inquit Auguſti-
Ibidē cap.11.
nus, dicere, à propoſito meliore lapſas ſi nupſerint fœminas, adulteria eſſe, nō con-
iugia, ſed planè non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore, quæ
Poſt votum cœlibatus cō trahere peius eſt adulterio.
vouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad
offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum eius fidem non ſeruat marito, quantò
grauiùs offenditur, cùm illi ipſi non ſeruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui
non exegerat offerendum. Cùm enim quiſque non reddit, quod non imperio com-
pulſus,ſed conſilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem,
quantò minùs habuit vouendi neceſſitatem.Hæc tu prætermiſiſti Brēti,quòd ad rem
tuam non faciebant.Egregium verò nuptiis veſtris elogium tribuit Auguſtinus,quas
cùm adulteria quidem eſſe non dicat,quòd tamen ſint adulteriis peiores, dicere non
dubitat. Nec diuerſum ab eo ſentit Ioannes Chryſoſtomus, qui & ipſe tales nuptias
Chryſo. epiſ. 6.ad Theoditum lapſum.
affirmat eſſe peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi
B debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint,
H.et lib.1. aduerſus Iouinianum.
non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ. Porrò ab Auguſtino ſumus edocti, quòd ſi-
cut fornicatione peius adulterium, ſic adulterio peior eſt inceſtus. Ambroſius, Baſi-
Aug.de bono coniugij c.8.
lius, Theophilactus,vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Auguſtino,
Chryſoſtomo viſum eſt, non ſatis pro eo ac ipſius turpitudo meretur, facinus iſtud
Ambr. ad virginē lapſam cap.5.
appellari,ſi vocaſſent id adulterium:itaq; peius quiddam adulterio,hoc eſt, inceſtum
ſacrilegiū, eas nuptias, appellandas putauerūt, quibus contaminauit ſe primus autor
Baſil. de virginitate.
ſectæ veſtræ, & complures alij, qui eum poſteà ſunt ſequuti. Sed Auguſtinus,ais, ni-
The. in cap. 7.1.ad Cor.
hilominus has eſſe nuptias contendit, nec à maritis ſeparari vxores, quaſi adulteras
permittit. Eſt ita, ſed eas Cyprianus, Ambroſius, Baſilius, Theophilactus, quin &
Ambr.vbi ſuprà.
ipſe Chryſoſtomus alio quodam loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptiis eiuſ-
modi ſenſerit Syritius, qui fuit æqualis Auguſtini: Monachorum, inquit, quoſdam
Baſil. vbi ſuprà.
atque monacharum abiecto propoſito ſanctitatis,in tātam proteſtaris demerſos eſſe
Theo.vbi ſuprà.
laſciuiam, vt prius diluculo, velut ſub monaſteriorum prætextu, illicita ſe ac ſacri-
Siri.epi.1.c.6
lega contagione miſcuerint: poſteà verò in abruptum conſcientiæ deſperatione
perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, &
Eccleſiaſtica iura condemnant. Has ergo impudicas deteſtabileſque perſonas,à mo
naſteriorum cœtu, Eccleſiarúmque conuentibus eliminandas eſſe mandamus: qua-
C tenus retruſæ in ſuis ergaſtulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, pu
rificatorio poſſint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem ſaltem,ſolius mi-
ſericordiæ intuitu,per communionis gratiam indulgentia ſubuenire poſſit. Adferūt
autem ex Gregorio Burchardus,& poſt eum Petrus Lombardus, & frater eius Gra-
Bur.li.8.c.45.
tianus verba hæc:Viduæ à propoſito viduitatis recedentes, ſuper quibus nos conſu-
Lom.libr.4. ſent.diſt.18.
luiſti, credo te noſſe à ſancto Paulo, niſi conuertantur, olim eſſe damnatas:quas &
Grati.23. q.1.viduas.
nos Apoſtolica autoritate damnandas, & à communione fidelium, atque à limini-
bus Eccleſiæ arcendas eſſe cenſemus, vſquequò obediāt Epiſcopis ſuis, & ad bonum
quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij
quos protulimus, diſſentiunt ab Auguſtino? Num inter ſanctos Doctores pugna eſt?
Nulla prorſus,modò rectè rem accipias.Diſſoluunt enim nodum hunc Petrus Lom-
Lom.ibi.27. diſt. presbyt.
bardus & Gratianus,qui duplex votum eſſe docent,quòd aliud ſit priuatum,aliud ſo
Votum aliud priuatū, aliud ſolenne continentiæ.
lenne:Priuatum eſt in abſcondito factum: Solenne verò,in conſpectu Eccleſię factū.
Priuatum votum ſi violetur, peccatum eſt mortale: ſolenne verò violare, pecca-
tum & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium
contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter peccant: ſi tamen contraxe-
rint,non ſeparētur, quia probari non poteſt quod occultè factū eſt.Qui verò ſolen-
niter vouent, nullatenus coniugiū inire queant:& ſi iniuerint,ſeparantur. Videntur

A

Epipha.hęre. 48.cõtraBrẽ. defenditur.

autem ij Doctores Innocentium ſequuti, cum quo propemodum idem ſentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiſerunt, & reprobauerunt, iudicium habent, quæ verò non promiſerunt, ſed coniunctæ ſunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium ſiue condemnationem habituræ eſſent, quomodo dixiſſet, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum eſt? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiſerunt, dixit Innocentius, quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, ſi poſteà nupſerint publicè, non eas admittendas eſſe ad publicam pœnitentiam, niſi is cui ſe iunxerint, de hac vita deceſſerit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiſerunt, ſed coniunctę ſunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentius, quę necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerint permanere, ab iis ſi nupſerint, agi vult aliquanto tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci debere. Quàm pulchrè conuenit Epiphanio Græco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis conſtare poſſit, Orientis & Occidentis eandem ea de re ſententiam fuiſſe. Simul autem explicat Epiphanius ipſe, quo ſenſu dixerit ea, quæ producta ſunt per te, quin & quæ videtur inter ſanctos Doctores eſſe pugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Auguſtinus, etiamſi de profeſſis loquantur, non de iis tamen quæ publicè profeſſæ ſunt & velatæ, ſed de iis tantùm, quæ necdum B ſacro velamine tectæ in propoſito virginali, vel viduali ſemper ſe ſimulauerunt permanſuras, loqui videntur. Contrà, qui ſunt à nobis producti, de iis dicunt, quæ publicè profeſſæ, & habitum religionis indutę, ſolenni ſe voto obſtrinxerunt. Talibus, tantùm abeſt vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas cenſeant, niſi is, cui ſe iunxerint, ex hac vita deceſſerit, hoc eſt, ſicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur, niſi ab inceſta copula diſceſſerint. Tunc enim ille, qui ſe coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs receſſerit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem ſuis illecebris non adſtringit, & ille perhibetur mortuus eſſe mundo, qui nihil in mundo concupiſcit.

Diſt.38.li.4. ſenten.27.q. 1.Si quis.

Hæc igitur diſtinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetuſtiores iis Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & ſolenni, ſi diligenter expendatur, efficit, vt quæ tu profers teſtimonia, cum iis, quæ ſunt à nobis producta, nihil prorſus pugnare videantur.

Grauiùs peccatur contra votum ſolenne quàm priuatum.

Nec eſt, quòd eam contemnendam exiſtimes. Nam præterquàm quòd maiore deliberatione fit ſolenne votum quàm priuatum, nullus vt eſſe locus tergiuerſationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, ſi quod publicè ſolenniterque, quàm ſi quod priuatim promiſſum eſt, non præſtetur. Quid autem eſt, quod ſibi charitas magis cauendum eſſe putet, quàm offendiculum?

1.Corinth. 8.

Catholici charitate omnia moderantur, eam non ſeruant Sectarij.

Hinc eſt, quod Paulus ait: Si eſca ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Vides, vt nos exemplò Pauli ad cha- C ritatis regulam omnia moderemur, cui ſoli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipſum violare nefas ducimus. Num ſimiliter & vos eſtis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia, qui ſi minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternum, vt fratrem meum ſcandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo ſitis ac ne micam quidem charitatis vobis ineſſe, planum orbi faciatis vniuerſo. Quæ cauſa eſt, quòd hanc quoque diſtinctionem inter priuatum & ſolenne votum riſu proſequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum ſententia, tum ex aliis rationibus quas commemorauimus, perſpicuum nos feciſſe iam putamus, quòd hæc traditio ſit Apoſtolica, Deíque verbo nitatur, Vouete & reddite, quódque peccatum ſit vtrunque, ſiue quis pòſt priuato, ſiue pòſt ſolenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit: Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti poſſe, contractáſque nuptias dirimi non licere, cæterùm quæ ſolenni voto virginitatem ſiue continentiam decreuerunt, ſi nuptias contraxerint, eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, niſi diſceſſerint ab inceſta copula, & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam inceſta eſſe ſacrilegia.

Epiph. hęreſi 75. Et in cõpẽdiaria doctrina de fide.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam

traditio

A traditionem,tanquàm ab Apoſtolis datam, quòd quarta & proſabbato ieiunandum ſit, & quòd ſex diebus Paſchæ nihil accipiendum ſit præter ſalem, panem & aquam. Quæſo autem te,quis verè peritus Apoſtolicæ doctrinæ poſſet hanc traditionem pro Apoſtolica agnoſcere? Fieri quidem potuit, quod Apoſtoli ipſi aliquoties iis diebus ieiunauerint,& in diebus Paſchæ nihil præter ſalem,panem & aquam acceperint,ſed quòd hoc ſuum exemplum tanquam firmum Decretum Eccleſiæ tradiderint & mandauerint,hoc demùm certis rationibus demonſtrari non poteſt. Apoſtolorum enim doctrina eſt, quòd non vno tantùm & altero die, ſed perpetuò ducenda ſit ſobria vita: Non in comeſſationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina eſt: Mundis omnia munda. Quomodo igitur præſcripſiſſent Eccleſiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & proſabbati ieiunium tam ſtrictum, vt ab Epiphanio deſcribitur, veriſimile eſt Apoſtolos exemplo magis tradidiſſe,quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi neceſſariò ſeruandam ab omnibus ſancire voluerint, cùm ad eam ferendam non omnium vires ex æquo ſufficerent. Et certè ea fuit Chriſtianorum pietas Apoſtolorum temporibus, vt eiuſmodi legibus opus non habuerint, plus vltrò præſtabat charitas, quàm vlla potuiſſet lex imperare. Quicquid Apoſtolos eorum Diſcipuli facientes videbant, id eis legis loco fuit, quòd ad eorum exemplum ſe libenter omnes componebant. Itaque tanta fuit tum Chriſtianorum abſtinentia, ſicut à Philone memoriæ proditum legimus, nullus vt eſſet prandiorum

De traditione ieiuniorũ diſputat Brẽtius ex Epip.

Roma.15. Tit.1.

Reſponſio de primitiuç Eccleſiæ abſtinentia.

Philo in lib. de vita contemplatiua.

B vſus,neq; priuſquàm Sol occidiſſet,cibum quiſquam caperet.Tertio nonnulli,quidam quarto, alij quinto, ſexto demùm die corpus alij cibo reficiebant. Quamobrem hortati ſunt magis non verbo modò, verumetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo ſcribit Epiphanius, eos qui Chriſtum ſequebantur,quàm quòd ſtrictiorem aliquam legem illis impoſuerint. Cæterùm credibile non eſt, quanto ſtudio pij omnes hanc illorum traditionem amplexi fuerint, vt à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Chriſtianam fidem conuerſis, ieiunium hoc diligenter obſeruatum. Scis autem illud, quòd diuturni mores conſenſu vtentium approbati legem imitantur, aut ſi mauis noſtrorum nos vti ſententiis, nec illud ignoras, quod in iis rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt. Adeò non minùs graue flagitium viſum eſt, Eccleſiaſticam conſuetudinem contemnere, quàm diuinam legem præuaricari.Quod autem ſcribis,Apoſtolos docuiſſe, perpetuò ducendam eſſe ſobriam vitam,quis eſt qui neget?nec aliud nunc quoque docet Eccleſia.Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare noſtræ datum eſt hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamen diebus abſtineremus, quibus Chriſti ſimul paſſi pro nobis & mortui memoriam recoleremus.Neque verò propterea certo ciborum genere abſtinemus,quòd omnia munda mundis eſſe negemus, ipſi

De iuſtitia & iure, parag. in ſcripto. Aug.epiſ.86.

De loco, Omnia munda mundis.

C vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos eſſe immundos credimus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione,niſi quòd vos omnem occaſionem detrahendi nobis quæritis.Abſtineo,inquit Bernardus,à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus abſtinendi cauſa,eadem eſt & nobis,eadem fuit Apoſtolorum ſeculo, & aliquot pòſt magnæ parti fidelium, quos non vno aut altero die, ſed toto vitæ ſuæ tempore ieiunaſſe teſtantur illa Biblidis apud Euſebium verba,quæ cùm interrogata fuiſſet, num infantes ederent Chriſtiani,cuius tum falsò criminis inſimulabantur: Quomodo, inquit, infantes ederent illi,qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur?Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium,quàm & à piſcium carnibus bona pars fidelium abſtinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non poſſent,quarta ſaltem & proſabbato, ſicut erant ab Apoſtolis docti, ieiunabant. Nam quòd hæc fuerit Apoſtolorum traditio, videtur etiam ſcribens ad Philippenſes Ignatius indicare, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus, & eum ſequutus Origenes.

Bern.Ho.66. in Cantica. Euſe.li.5.hiſ. eccleſi.cap.3.

Igna.epiſt.4. Orig.Ho.10. in Leuiticũ.

Quale autem eſt hoc Brenti,quod ſubdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & proſabbati affirmat, hoc Auguſtinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euangelicis

Aug.epiſ.86. à Brentio citatur.

& Apoſtolicis literis, totóq; inſtrumento, quod appellant teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. A

Reſpõſio falli Brentiũ in Auguſ. ſentẽtia iudicãda.

Quæſo te Brenti, num his verbis negat Auguſtinus, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem? Nũ quia dicit, quòd eam non inuenerit in Euangelicis & Apoſtolicis literis, viua voce traditam eſſe negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc ſcriberes? Nos verò nihil de tẽporibus ieiunij ſcriptum eſſe confitemur, & propterea traditionem eſſe dicimus, non ſcripturam. Vis autem, vt ex Auguſtino doceamus, quòd hæc traditio ſit Apoſtolica? Scribit is contra Donatiſtas: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Cõciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nõ niſi autoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur. Et alio loco: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima autoritas, commendata atq; ſtatuta retineri. Quin is etiam alio loco cauſam adfert, quamobrem quarta & pro ſabbato ieiunent, hanc nimirum: Quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta ſabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſpera Paſcha Dominus cum Apoſtolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam ſabbati, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextã ſabbati, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Quam eandem de quarta feria rationem adfert Theophilactus quoq;. Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd eæ conſuetudines paulatim apud Apoſtolicos Succeſſores pro externa & libera diſciplina inoleuerint: ſed non eſt ſentiendum, quòd Apoſtoli ipſi has tanquàm leges Eccleſiæ neceſſariò ſeruandas impoſuerint. Non difficulter tibi concedimus, quòd ita neceſſariò ſeruandas leges has Apoſtoli non impoſuerint, vt ſi quis ex legitima cauſa cibi ſumpſiſſet aliquid conſtitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus eſſet: cæterùm ſi quòd vos facitis, contemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abſtineret, peccatũ hoc rectè Sataniſmum dici perſuaſum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Pſaltes, abintus. Non eſca eſt, quæ vel cõmendet, vel condemnet: non peccatur edendo, non peccatur abſtinendo, intus in animo peccatum eſt. Poteſt quis abſtinere cum peccato, poteſt edere ſine peccato. Non quod intrat in os, ſed quod exit de corde, coinquinat hominẽ: quod intus eſt, hoc vel punit vel coronat Deus voluntatẽ ſcilicet hominis, qua quis mãducat, vel abſtinet. Verùm hac de re ſcripſimus in Confeſſione noſtra Chriſtiana copioſè, ad quam lectorem remittimus. B

Aug. lib. 2. c. 7. lib. 4. c. 24. lib. 5. c. 23. de Baptiſmo paruulor. Idẽ in epiſt. 118. cap. 1. Idem epi. 86. Cur die mercurij & veneris ieiunetur.

Theophil. in Cap. 14. Marci.

Pſalm. 44.

Matt. 15.

Abſoluit iam cenſuram ſuam Brẽtius in ſanctos Epiſcopos, Baſiliũ & Epiphanium Græcos: nunc ſe confert ad Latinos, vt in eos quoq; cenſuram ſuam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum non doctrina magis inſignem, quàm laude martyrij celebrem, quem haud aliter adoritur, atq; Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quẽ dixit: Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amazæ, quaſi oſculaturus eum, & percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terrã. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionẽ, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice dominico ſcribit: hanc tãti faciunt Aſotici, vt eam etiam inter ſuos canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non ſolùm quia tanti martyris teſtimonio, qui non multum fuit à temporibus Apoſtolorum remotus, eam à Chriſto profectam eſſe didicerunt, verumetiam quòd Eccleſiæ totius moribus receptam eſſe vident. Scribit autem inquit Cyprianus, aquam eſſe in Dominico calice miſcendam ex ipſius Chriſti præcepto & traditione. Reueremur quidem huius ſanctiſſimi martyris autoritatem, & amamus eam ex animo. Agnoſcis Brẽtium dicentem, Salue mi frater, & oſculum dantem, aſpice nunc eundem ſancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non eſt ferendum, inquit, quòd Aſotici abutantur autoritate eius, ad ſtabiliendas ſuas partim ineptias, partim ſuperſtitioſas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autem ineptum, quid ſuperſtitioſum, quid impium ex huius viri ſanctiſſimi ſcriptis haurire licet? Cui nõ ſatis fuit ſemel impiorum gladiis occubuiſſe, niſi blaſphemæ tuæ linguæ mucrone Brenti, feriretur iterum. Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quòd abs te Chriſti crucis & veritatis hoſte maiore, quàm fuerunt illi quorum opera ſupplicio capitis C

2. Reg. 20. Brentius Cyprianum inſectatur. De conſe. diſtin. 2. Sicut. De traditione mixtionis vini & aquæ in calice. Cyp. lib. 1. Epiſt. 3. Reſponſio pro Cypriano contra Brentium.

affectus

A affectus erat nunc inceſſitur. Nam abs te accuſari, laudari eſt. Diſſimulari non poteſt, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in aſſerēdis ſuis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod teſtificatur exemplum de Baptiſmo hæreticorum: ſed quia diuerſum ſentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoſcendum illi erit, quantum ſalua pietate fieri poteſt. De Aſoticis autem longè aliter ſentiendum eſt: ij enim ſua dogmata ita aſſerunt & tuentur, vt qui diuerſum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc eſt, igni & aqua interdicatur & Satanæ tradatur. Itaq; quod in Cyp. eſt tolerabile, hoc in Aſoticis eſt abominabile. In hac vna ſua opinione aſſerenda, fatemur Brēti, quod hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ ſcripſerit, præter vnum hoc, quicquam eſt reiectum: cætera omnia totius Eccleſiæ iudicio ſunt approbata: ſicut & hoc inter alia, quod nunc reprehēdendum eſſe putas. Cæterùm quid ſibi vult, quod ſcribis, quòd Aſotici ſua dogmata & ſuas traditiones ita aſſerunt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodùm ſcurra vocas Aſoticos, habet ſua dogmata, vel ſuas traditiones: Eccleſiæ dogmata ſunt, quæ tuemur: à qua ſi qui diuerſum docent, ſi propterea fuerint anathema pronūciati, vel Satanę traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Chriſtus, dicens: Si non audierit Eccleſiam, ſit tibi tāquam Ethnicus. Quod Paulus quoque monuit, cùm ſcriberet ad Galatas: Si quis Euangelizauerit aliud præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Quod etiam ipſe fecit Paulus, qui Satanæ ſe tradidiſſe ſcribit Hymenæum & Alexandrum, vt diſcant non blaſphemare. Quid au-

Brētius in Cyprianum & Catholicos. *Reſponſio.* *Matt. 18.* *Galat. 1.* *1. Tim. 1.*

B tem? An non idem vos quoque facitis Brenti, ſi quis ab opinione veſtra diſſentiat? Num opus eſt hîc recenſere, quibus aqua & igne fuerit Vuittembergæ interdictum, quòd ab idolo veſtro diſſentirent. Iam verò nónne queruntur Sacramentarij de grauiore iugo ſuis ceruicibus per vos impoſito, quàm fuerit Pontificium? déque maiore propemodùm perſequutione. Scilicet ſi quis diuerſum à vobis doceat, in eum arbitratu veſtro vobis animaduertere fas eſt? Si quis verò pugnantia cùm Eccleſiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum ſtatuere fas non eſt? Sed non eſt ita ſæuitū Cypriani temporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, ſed ſtatum illorum temporum conſidera, Duriſſimo tum ſeruitutis iugo Chriſtiani premebantur, quando ſuberant Ethnicis Principibus, nullum ſupplicij genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarētur, æſtimati ſicut oues occiſionis. Hoc rerum ſtatu, putas tu aliud aliquid eos in hæreticos ſtatuere potuiſſe, quàm vt eos anathemate damnarēt, & è cœtu piorum eiicerent? Cæterùm, poſteaquàm ad Chriſtianos imperium fuit tranſlatum, quos inſanabiles eſſe videbant, non ſatis habebant eos anathema pronunciaſſe, ſimul illis & bona confiſcabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autem id faceret, cùm orbis magnā partem à ſe diſſentire videret? In quo Concilio ſtatutum fuit eſſe rebaptizandos hæreticos, non Oecumenicum id erat, ſed prouinciale: quamobrem nihil in eo definiri potuit, quod ſub anathematis pœna ſeruare tenerentur omnes. Quod autem errauerit

Cur ætate Cyp. non puniti hęretici. *Rom. 8.*

C Cyprianus, cùm hæreticos eſſe rebaptizandos cenſeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nondum illa quęſtio ſatis diligenter pertractata, nec ab Eccleſia vniuerſa quicquam de ea fuerit definitum, ignoſci tibi Cyprianus merebatur. Cæterùm, quòd in eo tu reprehendis, in eo ſibi ignoſci per te non poſtulat, cùm quod ipſe ſentit, idem Eccleſia ſentiat vniuerſa.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis ſuæ rationē afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, ſanguis Chriſti, incipit eſſe ſine nobis: ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Habes verba Cypriani. Et ſi autem ſentimus ipſi non eſſe aqua tantum in cœna Dominica vtendum, propterea quòd manifeſtū eſt Chriſtum vſum eſſe in vino: nec exiſtimamus per ſe pernicioſum eſſe vinum aquâ parumper diluere, ac fortaſſis ipſe quoque Chriſtus aut adminiſtri cœnæ diluerunt pro more vinum aquâ: ſed negamus hanc traditionem vel à Chriſto ipſo datam, vel obſeruatu neceſſariam eſſe. Quæ eſt hæc aduerſandi ſanctis Patribus libido? Rectum eſſe confitetur, oppugnat nihilominus. Duo verò potiſſimùm oppugnat, quòd à Chriſto ſic inſtitutum, & quòd obſeruatu ſit neceſſarium. At priùs illud aſſeueranter admodum affirmat Cypr. eadem illa veſtris auribus occinens, quę vos noſtris ſoletis: Si quis vobis annūciauerit, præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Reiicitis mandatum Dei,

Cur Brent. Cypr. ſuggillet. *Reſponſio.* *Galat. 1.* *Matt. 15.*

Matt.17. Dei,vt traditionem veſtrã ſtatuatis.Hic eſt filius meus dilectiſſimus,in quo bene ſen- A
ſi,ipſum audite.His ille Scripturis intonans,vrget, vt ſolùm Chriſtum audiamus, cui
pater de cœlo conteſtatus,vt in eo quod ipſe fecit,eum imitemur, nec ab eius præce-
ptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magiſterij ſui, vini & aquæ
commixtione miſceri. Neque verò ſolus hoc ita ſenſit Cyprianus, Qui fuit quin-
Alexander tus à Petro pontifex Romanus Alexander : Non debet, inquit, vt à Patribus
epiſtol.1. accepimus,& ipſa ratio docet,in calice Domini aut vinum ſolum,aut aqua ſola offer-
ri,ſed vtrunq; permixtũ,quia vtrunq; ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur.
Conc.Car- Teſtãtur autem etiam Patres in tertio Carthaginenſi Concilio ante 1200. annos cõ-
thag.c.24. gregati Dominum tradidiſſe, vt in Sacramentis corporis & ſanguinis Domini, panis
& vinum aquâ mixtum offeratur. Vides igitur,quòd non ſolùm Cyprianus,ſed & Pa-
tres Carthag.Concilij,& eum qui videtur æqualis Apoſtolorum fuiſſe Pontif.Alexã-
drum, grauiſsimos eius rei teſtes habeamus, quòd hæc Chriſti fuerit traditio. Quàm
quòd obſeruatu neceſſariam eſſe negas,perquàm eſt ridiculum. Scilicet in hoc à Chri
ſto & Apoſtolis eius pleraque tradita ſunt,vt ea minimè ſit obſeruari neceſſe, Sed in-
Li.4.diſt.11. tereà tamen verum eſt,quod à Petro Lombardo ſcribitur: Si quis non intendens hę-
reſim introducere, obliuione vel ignorantia aquam prætermiſerit, non videtur eſſe
irritum Sacramentum,ſed ille grauiter eſt corripiendus. Quòd ſi quis autem ex con-
Ratio Brẽtij temptu prætermittit,ſicut ex vobis nonnulli faciunt in deſpectum Eccleſiæ,quin gra-
contra Cy- uiſsimum crimen deſignet dubium non eſt. Excutit iam cenſor noſter traditionis ra- B
prianum. tionem,quã adfert Cyprianus: Multò minùs,inquit,iudicamus hanc rationem quam
adfert Cypri.eſſe probabilem. Quid enim? Nũ Chriſtus in paſsione ſua colligauit ſibi
Eccleſiam ſuam tam fragili vinculo,vt ſi forte miniſter Eccleſiæ vtatur in cœna vino
Rom.8. tantùm,ſtatim Chriſtus incipiat eſſe ſine Eccleſia, & non habeat ampliùs Eccleſiam:
aut ſi quis vtatur tantùm aqua iam protinùs Eccleſia priuetur ſuo Chriſto? At Paulus
Ioan.10. dicit:Mihi perſuaſum eſt,quòd neque mors,neq; vita poterit me ſeparare à dilectione
Reſponſio. Dei. Et Chriſtus ipſe ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo
de illis verbis iudicari aliud poſsit,quàm quòd incogitãti exciderint? Nihil excidit in-
cogitanti Cypr. Brenti, verùm improbè tu facis & arroganter, qui ſancti verbis alie-
num ſenſum affingis. Certum eſt, quòd in paſſione ſua Chriſtus Eccleſiam ſuam
fortiſſimo ſibi vinculo alligarit,verùm ad hanc non pertinet,qui traditionẽ illius con
temnit.Nec incipit eſſe ſine Eccleſia Chriſtus, ſi miniſter ſecùs offerat, quàm ille do-
cuit.Habet ille nihilominùs Eccleſiam ſuam,quæ vocem eius audit: ſed eorum caput
eſſe recuſat,à quibus mandata ſua negligi videt. Senſum autem horum verborum nõ
Bed.cap.14. aliunde rectiùs intelliges,quàm ex iis,quę ſcripſit Beda venerabilis in Marcum: Quia,
in Marc. inquit,& nos in Chriſto & in nobis Chriſtum manere oportet,vino Dominici calicis
Apoc.17. aqua miſcetur: Atteſtante enim Ioãne,aquæ populi ſunt. Et neque aquam ſolam,ne-
que ſolum vinum ſicut nec granum frumenti ſolum ſine aquæ admixtione & confe-
ctione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quaſi caput à mem- C
bris ſecernendum eſſe ſignificet:& vel Chriſtum ſine noſtrę redemptionis amore pa-
ti potuiſſe, vel nos ſine illius paſsione ſaluari, ac Patri offerri poſſe confingat. Ex his
Bedæ verbis,hanc Cypr.ſententiam fuiſſe conijcimus, quòd quando vel vinum tan-
tùm offertur,vel aqua ſola, Chriſtus caput à corpore ſuo Eccleſia, vel Chriſti corpus
Eccleſia à capite ſuo ſeparari ſignificatur: quod prorſus alienum eſt ab inſtitutione
Chriſti. Hanc igitur ſignificationem Chriſti capitis cum corpore ſuo Eccleſia coniun-
ctionis non exprimi,quando vel vinum tantùm,vel aqua tantùm offertur, dicit Cyp.
Vinum enim ſignificat paſsionem Chriſti,cui nomen calicis tribui legimus nõ ſemel
in Euangelio: aqua populum Chriſti ſanguine redemptum. Quando igitur in calice
aqua vino miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei,in quem cre-
didit, copulatur & iungitur: quæ ſignificatio prætermittitur omiſſa mixtione. Hoc
quin ſenſerit Cyprianus,dubitandum non eſt. Intereà tamen & illud verum eſt,quòd
ſi quis data opera ex mero contemptu traditionis diuinę vinum tantùm offert, & o-
blationi tali plebs conſentit,quòd eius generis oblatio nullum fructum adfert,vel ipſi
Hebr.5. offerenti,vel plebi conſentienti. Eſt enim Chriſtus pro nobis paſſus & mortuus,cauſa
ſalutis factus omnibus: ſed obedientibus ſibi. Cùm autem id ex mero fiat contemptu
trad

A traditionis, cuius ipſum Chriſtum autorem fuiſſe credimus, nullus ex ea fructus eſt ſperandus: Nam ſeparare ſe tales à Chriſto videntur: quare quem ille pro nobis fudit in ara crucis ſanguinem, cuius rei fit in altari repræſentatio, fructum aliquem ex eo capere non poſſunt, cùm ſint omnium Chriſti meritorum expertes. Cæterùm ſi per obliuionem aquâ Sacerdos vinum non miſcuerit, ipſe quidem grauiter peccat, ad plebem verò, pro qua fit oblatio nihil ex eo detrimenti redundat. Neque verò propterea Chriſtus erit abſque Eccleſia, ſi vel Vuittembergenſes, vel Vuirtembergenſes ab eo deficiant, quin ſi, quod abſit, tota Europa deficeret, relinquet ſibi nihilominùs ſeptem milia, quæ non curuauerunt genua ante Baal: & malis malè perditis ſicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Eccleſia defecerunt, vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddent illi fructum temporibus ſuis: quod nunc propemodùm fieri videmus in iſtis, quæ repertæ dicuntur, nouis inſulis. Sed vos, qui præcidiſtis vos ab Eccleſia Dei, abſque Chriſto eſſe, certum eſt & indubitatum. 3.Reg.19. Matt.21.

Pergit Brentius: Sed hęc potiùs dicta eſſe volumus aduerſus Aſoticos, ſeueros ſuarum traditionum exactores. Quid autem iis verbis, an non ludere videtur Brentius? Súntne cuiuſquam alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quiſquam alius eis quàm tu, tam abſurdum ſenſum affinxit? Videtur Mimus hic noſter illum Retiarium repræſentare, dicentem: Non te peto, piſcem peto: cur B me fugis Galle? Cypriano colaphos impinguit, & alios intereà ſe petere fingit. Adfert ipſe tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm ſic, vt illum innuat voluiſſe magis hoc dicere quàm dixiſſe, vt niſi nobis interpretationem hanc Brentius attuliſſet, Cypriani verborum ſenſum aſſequi nemini licuiſſet. Libenter, inquit, verba eius ſic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis, voluerit dicere, ſolum vinum non ſignificare, Eccleſiam eſſe cum ſanguine Chriſti coniunctam, ſicut ſignificaret, ſi ei aqua admiſceretur. Et tamen ne hic quidem ſenſus tanti momenti eſt, vt cogat vinum neceſſariò miſcēdum aquæ. Quàm neceſſariò miſcendum ſit aquâ vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi, quid ea de re Theophilactus quoque ſentiat: Confundantur, inquit, Armenij, qui non admiſcent in myſteriis aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egreſſa ſit, quod admirabiliùs, ſed ſanguis tantùm. Tametſi enim, inquit, Brētius, coniunctio ſanguinis Chriſti & Eccleſiæ eius, non ſignificaretur per vinum mixtum aquâ, tamen Chriſtus ipſa cœnæ ſuæ inſtitutione & commendatione ſignificauit ſe coniungere nos ipſi, & nos ipſi coniungi, quòd faciat nos ſanguinis & corporis ſui participes, ſignificauit Brenti, quódque fecit ipſe, nobis quoque faciendum præcepit, vt ipſius exemplo vinum aquâ miſcendo, ſignificationem hanc exprimeremus. Sed quid eſt hoc Brenti, quòd cùm in hac epiſtola benè longa toties Cyprianus C oblationis & ſacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquàm tu tractans illius verba, cœnæ ſubinde meminiſti, ſacrificij nunquàm? Sudes eſt in oculis veſtris oblationis ſiue ſacrificij nomen, quo tamen vix quiſquam eſt veterum ſcriptorum, qui non vtatur frequentiſſimè. Sed vnde liceret agnoſcere ſemen adulterę, ſi Patrum voces non reſpueritis? Hoc illud eſt Brenti ſacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua ſe nobis & ſibi nos coniungere Chriſtus dignatus eſt, vt ſicut ipſe caput corporis Eccleſię, ſic Eccleſia corpus eſſet capitis Chriſti, tam ipſa per ipſum (vt inquit Auguſtinus) quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipſe faciens pro quibus offertur, vnus ipſe qui offert, & quod offertur: ipſe & ſacerdos & ſacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aquâ mixtum: ad quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc ridetis, verumetiam in tremendum ſacrificium hoc impiè non ratò blaſphematis, & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm ſacrificium hoc (paſſio eſt enim Domini ſacrificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum iſtum cōcludat? Et alioqui,

Quomodo Brentius ſimul flagellet, ac excuſet Cyprianum.

Theoph. in c. 19. 18. annis.

Brētius ſubdolè tacet de ſacrificio.

Lib. 10. de ciuit. Dei, c. 20. Li. 4. de Trinitate c. 14.

Libr. 2. epiſt. 3.

qui,inquit,apud Eſaiam:malè audit mixtura vini cum aqua:exprobrat enim Prophe- A
Eſaiæ 1. ta Eccleſiæ ſuæ impoſturas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens,tuum verſum eſt in ſcoriam, & vinum tuum mixtum eſt aquâ. Non poteſt quin aculeum infigat, & ſuum virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem aſſerere conatus eſt, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur,pertinente,nititur infirmare: & ſicut eſt in prouerbio, infixo aculeo fugit. Ac de iſta quidem traditione hactenus.

Quàm iniquè tractet Brentius Augustinum de feriis Eccleſiæ. Aug.epiſt. 118.

Vltimo loco ſibi ſumpſit arrodendum celeberrimum Eccleſiæ doctorem Auguſtinum.Sed quid eſt in quo tibi non ſatisfaciat Brenti?enumerat, inquit,& alicubi Auguſtinus aliquot feſtos dies,& affirmat eos ab Apoſtolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris,quàm progeniem viperarũ? de quibus traditur, quòd niſi dilacerato & dirupto materno vtero,in quo conceptæ ſunt,naſci nõ poſſint. Sic iſti non ſe putent in lucem prodire,noménque ſuum celebre poſſe reddere, niſi lacerent & proſcindant eos quibus debent, ſi quem habent in ſacris literis progreſſum: verè degeneres filij,& quãtum in ipſis eſt,patricidæ. Sed adſcribamus Auguſtini verba,quò magis liquere poſſit,num ſit aliquid in iis reprehenſione dignum: Illa, inquit, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur,datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis,vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima autoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sicut quòd Domini paſſio & reſurrectio,& aſcenſio in cœlũ,& aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuer- B
ſaria ſolennitate celebrantur. Quid eſt in his verbis,quod non ſtellulis potius illuſtrãdum,quàm obeliſco notandũ ſit? Sed hoc non oſtenditur, inquit firmis argumentis. Quid?an poteſt vllum eſſe firmius argumentum, quàm ſit vſus totius Eccleſiæ? Sed teneamus,inquit,quod ipſe ſcribit,non hoc ideo verum putandum, quòd ipſe ita ſenſerit,ſed tum demùm accipiendum, cùm id vel per Canonicos autores, vel probabili ratione verum eſſe docuerit. An autem probabilis ratio non eſt, quæ totius Eccleſiæ moribus eſt recepta, cùm ab Apoſtolorum temporibus vſque ad hæc noſtra ſemper

Col. 2.

ij dies fuerint ſingulari quadam ſolennitate celebrati. Deinde manifeſtum eſt,inquit, quod Paulus ſcribit: Nemo vos iudicet in parte diei feſti:non eſt autem veriſimile, quòd alij Apoſtoli aliud aut diuerſum docuerint. De Iudæorum feſtis diebus loquitur Paulus:Chriſtiani verò quò minus certos dies feſtos agerent,quibus memoriam Chriſti beneficiorum recolerent,nuſquam Paulus vetuit: Poſtremò teſtificantur, inquit, alij ſcriptores,quòd non fuerit inſtitutũ Apoſtolorum, leges de diebus feſtis, cõdere, ſed veram pietatem docere.Quàm delectatur hæreticus hæretici ſententia: Quoties autem hoc iam admonuimus, huiuſmodi dies feſtos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem,Quare aut hæc traditio non eſt Apoſtolica:aut ſi eſt,non eſt data in perpetuam legem & ſingularem cultum Dei,ſed tantùm ad externam eámque liberam diſciplinã,quæ tantiſper obſeruari poſsit, dum exercitio pietatis vtilis eſſet:mutari autem poſsit, cùm inciperet pietati magis obeſſe C
quàm prodeſſe. Nos verò traditionem hanc Apoſtolicam eſſe teneamus: quam ipſis

Ignat. ad Philippum.

etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatam fuiſſe docet Ignatius: ſimul & illud perſuaſum habeamus,quòd data ſit in perpetuam legem & ſingularem cultum Dei, nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræſentatur,& ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur.Quare quoniam nihil eſſe poteſt exercitio pietatis vtilius,perpetuò nobis hæc traditio veniet obſeruanda. Et quia nullum vnquàm tempus euenire poterit,quo pietati officere queat beneficiorum Dei recordatio,nunquam eam nobis mutare licebit.

Epilogus Brentij.

Audiamus iam epilogum Brentij:Quæ cùm de traditionibus ita ſe habeant, inquit, manifeſtum eſt, quòd cùm Aſotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in ſcriptura ſacra,verumetiam in traditionibus ſine ſcripto contineri &ſacram ſcripturam per traditiones interpretandam, adeóque traditiones certiſsimum fidei fundamentum eſſe Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut ſaltem extremum contemptum ſacræ ſcripturæ,deinde æternam Eccleſiæ internecionẽ. Cogitat enim Eccleſiam à certiſsimis ad incertiſsima,à cœleſtibus ad elementa huiusmũdi,à diuinis ad humana,

A humana, denique ab oraculis Spiritus Sancti ad ſomnia & deliria profanæ carnis abducere. Ne iſtud Deus clementiſsimus ſinat, Eccleſiam Sanguine Filij Dei redemptam, & electam eius ſponſam, ac ſcripturam cœleſtibus teſtimoniis confirmatam, & Eccleſiæ ſummi theſauri loco diuinitùs commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ ſuæ ſalutis ex incertiſsimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vaniſsimis Aſotorum ſomniis ſubiiciatur. Vide quæ ſit hominis impietas? De traditionibus Apoſtolorum loquitur, & audet eas vaniſsima Aſotorum ſomnia vocare? Etiam Apoſtoli iam illi ſunt Aſoti. Sed noſtrum viciſsim epilogum Sereniſsime Rex audire ne graueris.

Reſponſio.

Epilogus.

Ex iis, quæ de traditionibus hactenùs per nos dicta ſunt grauiſsimorum, doctiſsimorum, ſanctiſsimorúmque Patrum teſtimoniis, quorum iam inde à mille trecentis annis in Eccleſia Dei Sacroſancta ſemper fuit autoritas, planum à nobis factum eſt, quòd Veritas Euangelij non tantùm in Scriptura Sacra, verùm etiam in traditionibus ſine ſcripto continetur, quódque non aliunde magis hæreſes natæ ſunt, quàm ex eo, quòd ſecundum ſuum ſenſum, non autem ſecundum eum, qui nobis per longam ſucceſsionem Epiſcoporum & Sacerdotum à Patribus noſtris per manus traditus eſt, ſcripturas interpretari licere ſibi quiſque voluit, vt ſi quis certiſsimum fidei fundamentum eſſe traditiones dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ eſt Eccleſia, cum illis ædificata fuerit Eccleſia, priuſ-
B quàm extaret vlla ſcriptura. Et ſicut labefactato fundamento, quicquid ſuperſtruxeris, corruit, ſic vbi labefactatæ ſunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & ſtabile videre licet. Has igitur traditiones cùm ſummo ſtudio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam internecionem Eccleſiæ meditetur, cuius cùm ſalus non aliunde magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum Chriſti recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorem animis noſtris ſubinde recolentes in illius viciſsim amorem rapiamur, à quo ſic nos amatos eſſe recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verumetiam quos æternis afficeret ſuppliciis, digni fuiſſemus. Quæ cùm vnica ſit via eò aſcendendi, vnde noſtra cauſa Dei Filius deſcendere dignatus eſt, vt ſicut illum de cœlo charitas detraxit, ſic nos viciſsim in cœlum charitas attraheret, hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei moleſtius accidere poſsit, quàm vt ex quibus ille merito ſuo deiectus eſt, illis nos potiri ſedibus contingat. Quamobrem hoc agit ſedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus noſtris amorem redemptoris noſtri nihil æquè facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorſus extinguat, & obliuione quadam obruat ſempiterna. Intelligit autem hoc ſibi tantò difficiliùs eſſe, quòd ea non modò monumentis literarum conſignata, verumetiam prædicatione, dierum obſeruatione, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varióque ritu & cæremoniis ſic auribus inculcata, ſic oculis ingeſta, ſic mentibus hominum impreſſa videt, vt ſine magno negotio, quod meditatur, præſtare non
C poſsit. Quid igitur? Veriſsimè ſcriptum eſt: Erat autem ſerpens callidior cunctis animantibus. Nulla eſt aſtutia tanta, quæ cum Satanæ poſsit aſtutia comparari, qui non aliunde, quàm ex fraude, dolis & fallaciis conſtat. Nunquàm is aperto Marte congreditur, verùm quibuſcum illi res eſt, eos ex inſidiis adoritur. Transfigurat ſe plerunque in Angelum lucis, nihil minùs præ ſe ferens, quàm quod animo clauſum gerit. Perſpicit ille, quod iſtis dierũ obſeruationibus, quibus beneficia Chriſti natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, Spiritus Sancti miſsionis, nobis in memoriam reuocantur, tum & ſignis ac cæremoniis ab Eccleſia receptis altiùs infigitur noſtris pectoribus eorum recordatio quàm vel ſcriptura, vel prædicatione, vt quoad iſtæ, quæ traditiones non ſcriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla ſit ſpes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit ſe maieſtatem diuinorum oraculorum, quæ literis mandata ſunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimum detrahatur, de illis itaque conuellendis prima illi cura eſt, quòd per eas beneficiorum Chriſti memoriam penitùs mentibus hominum infigi videt, cùm præſertim in Eccleſia multò maxima ſit pars rudium & imperitorum, qui neque ſcripturas legere ſciunt, neque ſermonibus audiendis vacare ſemper poſſunt. Sic itaq; ſecum cogitat: Si ſuſtuleris ea initiò, quæ cùm nunquàm non ingerantur oculis rudium memoriam Chriſti

Gene. 3.

2. Corint. 11.

Quibus artibus Satã memoriã & reuerẽtiam ſacrorum abolere conetur.

beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parùm profeceris. Nam quod ad ſcripturas & ad prædicationem attinet, non perinde mouetur iis vulgus, cùm non æquè intelligat, vel quæ dicuntur, vel quæ ſcribuntur omnia: & ſunt multò plures, qui legere neſciunt, neque datur omnibus audiẽdi facultas. Deinde verò ſuus erit & iis euertendis locus, niſi quòd non omnia ſimul tentanda ſunt, verùm ille potius imitandus eſt, qui caudæ pilos equinæ paulatim vellebat. Quid autem? An non ſucceſsit Satanæ ſuum conſilium? Qui nihil aliud initiò ſe meditari ſimulabat, quàm vt externos ritus & cæremonias, vt dierum obſeruationes, vt externum Sacerdotium, & ſacrificium abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progreſſus, tandem faceſſere iuſsit externum quoque verbi miniſterium, quò ſic locus eſſet internæ Dei inſpirationi. Quantum autem hac in parte profecerit, obſcurum nõ eſt, cùm autoritate verbi Dei, ſublata ſit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas conſiſtit: Poſteaquam ſuſtulit externa ſigna, ſuſtulit & prædicationem externam, ſimul etiam ad ſcripturas ipſas abolendas ſtudium ſuum contulit. Nam cùm perſuaſiſſet hominibus, omnia hæc externa ſigna, infirma quædam & egena eſſe elementa, ad quę conuerti, quibus ſeruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma vocant elementa Grammatici, quibus conſtant Scripturæ diuinæ, etiam has tanquam infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere, quò ſic tandem & iis abolitis, eò perueniat, quò ſtatim initiò cogitabat, vt memoriam Chriſti beneficiorum omnem funditus deleat. Vides pientiſsime Rex, quorſum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat, mox & prædicationem & ſcripturam abolere conatur. Elementa ſunt traditiones, elementa ſunt & literæ, quibus conſtat Scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud ſecundum iſtos, quàm ne ad ſcripturas conuertamur, prohibet? quæ magis etiam vſitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad ſcripturam etiam abolendam eſt feneſtram aperire? Inde cœleſtes Prophetæ, inde nobis nati ſunt Suenckfeldij. Euangelium igitùr abolet, quiſquis traditiones abolet, ac quod veriſsimè ſcriptum eſt à Baſilio, fidei prædicationem ad nudum nomen contrahit. Quare tutiſsimum fuerit Aſotorum iſtorum vaniſsima ſomnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnant, & Spiritum Sanctum audire per Paulum nos monentẽ: Itaque ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Nihil eſt, quòd ſeparemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus eſſe voluit. Non abducit à Scriptura qui cum ſcriptura teneri vult traditiones, per quas ſcripturis permultum & lucis & roboris accedit. Nam ſicut ſcripturæ traditionibus, ita ſcripturis traditiones illuſtrantur, & eſſe firmiora conſueuerunt, quæ variis modis inculcantur, quàm quę per ſolam ſcripturam ad memoriam hominum reuocantur, cùm præſertim non defuerint viri ſapientes, qui magis probarent contemplationem, traditionémque veritatis in animos, quàm in libros, quòd minus tenaciter hærerent in memoria, quæ ſcripta, quàm quæ tradita eſſent. Quæ cauſa etiam fuiſſe Lycurgo putatur, quòd quas condiderat leges, eas literis mandari nolebat: quòd ſi ex animis in animos transfuſæ eſſent, plus eas firmitatis habituras perſuaſum haberet, quàm ſi fuiſſent in literas redactæ. Quæ non ideo commemorantur à nobis, quaſi nos conſilium Sancti Spiritus non laudemus, qui quæ principiò per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipſum Dei Filium Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, poſtremò per Apoſtolos & Euangeliſtas dicta ſunt & facta, monumentis literarum conſignari voluerit: ſed quòd hoc quoque nomine ſatis laudare Sancti Spiritus conſilium non poſſumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea pateteciſſe, traditiones etiam non ſcriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, ſimul tenacius mentibus noſtris infigerentur, quæ ſunt nobis ad ſalutem noſtram neceſſaria.

Galat. 4.

Baſilius de Spiritu Sãcto cap. 27.

1. Theſſ. 2.

Plato in Phedro, & epiſ. 2.

A B C

Finis libri quarti.

LIB

A
LIBER QVINTVS
DE CATHOLICA ECCLEſia, autore Staniſlao Hoſio Epiſcopo Varmienſi.

SIMIAE cùm ſint ſimiæ, videri tamen homines affectant, ſic hæretici cùm ſint hæretici, cùm ſint ſuo ipſorum iudicio condemnati, cùm ipſi ſe præciderint, ipſi ſe è cœtu piorum, quem vocamus Eccleſiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Eccleſia. Neque verò nouum hoc eſt & inuſitatum. Mille iam & trecenti propè anni interceſſerunt, cùm ſcriptum eſt à Lactantio, quòd ſinguli quique cœtus hæreticorum, ſe potiſsimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant. Quo vetuſtior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, homines imitantur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò
B adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque ſeculo narrat Hilarius, quòd Antichriſti ſynagoga ſe Chriſti Eccleſiam eſſe mentiebatur. Et de Donatiſtis ſcribit Auguſtinus, quòd Eccleſiam in Africa tantùm eſſe, eáque non tota, ſed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoq; temporibus non fuerunt quidam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant? ſed contradicebant ei, qui dixit: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Horum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi ſunt ſoboles, qui & ipſi ſeorſum Eccleſiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit noſtra tempeſtate Martinus Lutherus, qui cùm ſe nefario ſcelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica ſeparaſſet, ſuo cœtui, quem collegerat, Eccleſiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato ſcripſit Auguſtinus, quòd ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſe à ſuis quotidiana conciſione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus eſt is diuidere corpus Chriſti, an viciſsim à ſuis quotidiana conciſione non diuiditur? Primus hic orbem Chriſtianum in dicta cauſa condemnauit, & ab eo ſe nefaria præciſione ſeparauit. An autem quod ipſe licere ſibi voluit, idem ſibi quoque licere debere non contendebant Carolſtadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui ſunt ſectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minùs profeciſſent,
C quàm Lutherus. Fecerunt & ipſi ſibi profana conuenticula, quam vocauerunt Eccleſiam, ſéque non minùs ab ipſo Luthero, quàm ab orbe toto Chriſtiano diuiſerunt. Neque id non optimo iure. Nam ſi licere ſibi voluit Lutherus orbem Chriſtianum inauditum condemnare, & ab eo ſe per nefarium ſcelus ſeparare, quid ni licere ſibi vellent itidem viri illi docti, vt ſicut in aliis multis ab orbe Chriſtiano, ſic in præcipuo quodam religionis noſtræ capite ab ipſo etiam Luthero diſſentirent? Qui certè moleſtè ferre non debuit, quandoquidem ipſe perſuaſum habuit, ſe plùs in ſcripturis videre, quàm tot ſeculis viderit orbis Chriſtianus vniuerſus, ſi perſuaſum de ſe quoque viri illi docti habuerunt, ſe vidiſſe aliquid, quod videre Luthero nondum contigiſſet. Hallucinari potuit, quin hallucinatus eſt, ſi Luthero credimus, in multis totus orbis Chriſtianus, cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna ſaltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidem, catus & prudens apud ſemetipſum, ſed homo tamen. Certè ſcriptum eſt: Si alij reuelatum fuerit ſedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero cauſa, quamobrem ſic excandeſceret contra ſodales ſuos, cùm præſertim hunc ei honorē haberent, quòd eum ſibi viæ demonſtratorē fuiſſe faterentur, ſicut in operis huius initio demonſtrauimus. Eundē honorē habet illi quoq; Balthaſar Pacimontanus, quem primùm volunt ętate noſtra pridem ſopitos ignes Anabaptiſtarum

Hæretici quoque ſibi nomē Eccleſiæ vendicāt.

Lactan. lib. 4. cap. 30. Diuinarum inſtitutionum.

Cyprianus ad Iubaianū.

Hila. ad Cōſtantium.

Aug. epiſ. 50. 166. & alibi.

Berna. ſerm. 66. in Canti.

Matth. 5.

Pauperes de Lugduno, Picardi.

Lutherus.

Aug. de agone Chriſtian. cap. 29.

Lutheri ſoboles quamuis diſſentiat Eccleſię nomen arrogat ſibi.

excitaſſe. Vidit is habere ſuam factionem Lutherum, habere ſuam & Zuinglium, A
non impunè modò, verùm etiam cum quadam ſui nominis laude. Cogitabat & ipſe ſecum: Quid impedit, quò minus & nos celebre nomen noſtrum ad poſteros tranſmittamus? Cur & ipſi non congregemus cœtum aliquẽ, ſicut Lutherus & Zuinglius, fecerunt, ſeorſum ab orbe Chriſtiano, ſic nos quoque ſeorſum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipſi noſtram Eccleſiam, & ad iſtorum impietatem amplius etiã aliquid addamus. Quid autem? Num idem à Suenckfeldio quoque? num idem à Campano & Serueto & aliis pleriſque factum non eſt? Et eſt quiſquam ex iis, qui ſuum cœtum non vocari velit Eccleſiam? Verùm dicet aliquis: Hos pro ſuis Lutherus non agnoſcit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & anteſignanum ſuum agnoſcunt. Sed veniamus ad eos, qui ſunt circa controuerſiam Lutherani. Flacius nónne ſeorſum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Interimiſtas Lipſenſes, & Adiaphoriſtas Vvitembergenſes è cœtu ſuo eiecit. An alibi non idem fecit Oſiander, qui ſuos etiam hortatur, vt ne credant Philippianis contra ſe, propterea quòd ſunt plures: alioqui Papæ, inquit, credetis & Concilio contra Philippianos, cùm ſint multò plures, quàm Philippiani. Ita ſeorſum Philippus, ſeorſum Flacius, ſeorſum colligit Oſiander.

Suenckfeld. Campanus. Seruetus. Illyricus. Oſiander. Philippiani.

Brentius.

Sed & Brentium ſeorſum à Philippo colligere, non obſcurè indicat ſeorſum ab eo conſcripta Confeſsio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum quòd in iuſtificationis articulo non cum Auguſtana, ſed cum Oſiandrina confeſsione ſentire videtur. Sic ſuam Philippus, ſuam Brẽtius, ſuam Flacius, ſuam Oſiander habet factionem, B
nec eſt iſtorum quiſquam, qui ſuam non cupiat vocari Catholicam Eccleſiam. Sic euenisſe videmus, quod ſcripſit Auguſtinus, quòd à ſuis quotidiana conciſione diuiditur Lutherus, nam indies plures eorum ſectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non ſunt, videri. Nã ſicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambroſio ſcriptum eſt, ſic ad euertendam Eccleſiam nomen Eccleſiæ obtendere conantur: adeò quòd de ſe ſuíſque profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat ſe in Angelum lucis: Nam ſi talem ſe, qualis eſt, exhiberet, non facilè cuiquam imponere poſſet. Quamlibet infeſti ſint hoſtes Eccleſiæ, non tamen ignorant, quãta ſit illius autoritas. Sciunt eam eſſe corpus & plenitudinem Chriſti, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa ſe Scripturas habere: ſciũt illi peculiariter ſanæ intelligentiæ lucem eſſe promiſſam: ſciunt, qui in ſinu eius continentur, eis non poſſe non conſtare veritatem: denique ſciunt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, ſalus non eſt. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipſi membra corporis huius videri, neque minus quàm Orthodoxi, nomen Eccleſiæ Catholicæ ſibi vendicant, quod inter alios Brentius quoque magnoperè contendit. Sed ipſum ea de re diſſerentem audiamus. Siquidem, inquit, nomen ipſum tam Eccleſiæ, quàm Catholicæ conſideraueris, non eſt eruditis ignotum, quòd latiſsimè pateat. Pſalmus meminit Eccleſiæ, hoc eſt, congregationis malignantium, & odit eam. C
In Actis Apoſtolorum Scriba vocat cœtum ſuum Ethnicorum Eccleſiam. Catholicum autem ſignificat vniuerſale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil eſt magis Catholicum, nihil vniuerſalius & generalius, quàm peccare hypocriſi, & idolamaniæ ſtudere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, impoſturis operam dare, & alia ſcelera deſignare: idcirco ſi quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impoſtor ſe in impietate & ſcelere ſuo ſectari Eccleſiam Catholicam profiteretur, ſceleratè quidem faceret, non autem falſò loqueretur. Quòd ſi hac ſignificatione Aſotus & ſodalitiũ eius iactauerint ſe eſſe membra Eccleſiæ, & ſi de ſorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo, impediet, quò minus Catholici vocentur.

Cur hæretici laborent Eccleſię nomen arrogare ſibi. Amb. in comment. epi. ad Tit. cap. 3. 1. Cor. 11. Ephe. 1. 1. Tim. 3. Gen.. Brent. ſermo de eccleſia, & Catholicis. Pſal. 25. Act. 19.

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle conſtare, tantum eſt in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrunque tam Eccleſiæ quàm Catholicæ nomen, latiſsimè patere, dubium non eſt. Quam enim Eccleſiam Græci vocant, Latinè dicere poſsis euocatam concionem, ex quibuſcunque tandẽ ea ſit euocata, ſiue ex Ethnicis, ſiue ex Chriſtianis, ſiue ex piis, ſiue ex impiis. Sed & Catholica Græcè dicitur, quę Latinè vniuerſalis, hoc eſt, ſicut Auguſtinus interpretatur, toto orbe diffuſa: Quia diuerſorum, inquit,

Reſponſio. Quid Eccleſia, & cur Catholica dicta. Aug. ſer. 131. & ſer. 151. de tempore.

A inquit, hæreticorum Eccleſiæ ideò Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur, hæc verò à Solis ortu vſque ad occaſum fidei ſplendore diffunditur. Dicimus autem, catholica fides, catholica Eccleſia, catholicus homo. Cæterùm catholicus adulter, catholicus impoſtor, catholicus homicida, non dixit quiſquam catholicus. Brentius eſt qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem fidem habere catholicam, vt ad Eccleſiam catholicam pertineret, & catholicus dici poſſet, ſed ſi non vult quicquam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Eccleſia catholica crimina, qui ſumus nos, qui quò minùs nouę doctrinę aſſertor nouo loquendi genere à ſe excogitato ſit catholicus, impedire queamus.

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arius ſumma Chriſtianiſmi calamitas, cœpit virus ſuum in veram Eccleſiam Domini euomere, obtinuit vſus, & publicæ leges poſteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuerſam doctrinam Prophetarum & Apoſtolorum de vera & æterna Diuinitate Chriſti Filij Dei ſequebantur, hæretici verò, qui Arianam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apoſtolica profitebantur: Itaque ſi hoc vſu de Catholica Eccleſia loquendum eſt, nihil minùs quàm catholici cognomen in Aſotum & ſodalitium eius competit. Imò verò in te tuúmque ſodalitium Aſoticum, nihil minùs quàm Catholicæ nomen competit. Sed cauſam expendamus, quamobrem in nos catholici cognomen competere negat. Etſi enim, inquit, videntur ſibi egregiè de æterna diuinitate Chriſti ſentire, tamen quia transferunt officium, quod ſolus habet Chriſtus verus Deus & homo, in humana opera, idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Chriſti cogitationes, aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis ſentiunt, & ſequuntur multas impietates, quæ manifeſtè cum vera doctrina Prophetarum & Apoſtolorum pugnant. Hoc verò falſum eſt Brenti, quòd nos transferamus officium quod ſolus habet Chriſtus, in humana opera. Quicquid eſt propitiationis, Chriſto tribuimus, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, illud ſubinde Pſalmi vſurpantes, Apud te propitiatio eſt, & ab eodem Dauide docti ſic Deum alloquentes, Domine miſericordia tua in æternum, opera manuum tuarum ne deſpicias. Quæ verba ſic intelligimus, quemadmodum ea celebris Eccleſiæ Doctor Auguſtinus interpretatus eſt, qui cum his verbis Deum deprecans quiſque noſtrûm vtitur. Non dico, Domine ne deſpicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquiſiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non ſum deceptus, ſed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inſpexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc ſolum rogo, hoc dico, hoc impetrare deſidero, opera manuum tuarum ne deſpicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum ſi videris, damnas, tuum ſi videris, coronas, quia & quæcunque ſunt bona opera mea, abs te mihi ſunt, & ideo tua magis quàm mea ſunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod ſolius eſt Chriſti? Noſtra de operibus doctrina Brenti, hæc eſt, quòd quatenùs noſtra ſunt, quamlibet eſſe bona videantur, nihil tamen nobis proſunt ad vitam æternam conſequendam, quatenùs autem Dei ſunt, quatenùs opera ſunt manuum illius, ex ipſius beneficentia ſingulari, & iuſtitiæ titulo, & mercede regni cœleſtis digna habentur, Dei autem ſunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid eſt in eis dignitatis, non eſt aliunde, quàm ex eo quòd ſunt reſperſa pretioſo Chriſti ſanguine, cui debemus, quòd ea facientes, regni cœleſtis præmia conſequimur. Nam abſque eo ſi eſſet, quicquid per omne vitæ noſtræ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodeſſet ad gaudia regni cœleſtis aſſequenda. Quare ſicut ab Alberto Magno ſcriptum eſt, iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus Sanctorum. Tolle iuſtitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, ſeruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iuſtitia noſtra, mera erit iniuſtitia. Nullum enim à Sanctis exire poteſt opus, quod ſi in ſe cenſeatur, confuſionem iuſtam non mereatur. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœleſtis operibus noſtris, verùm non propter eorum, quatenùs à nobis proficiſcuntur, dignitatem, ſed propter Chriſtum, cuius manuum opera ſunt, ipſe eſt enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea, propter Chriſtum, ad quem operantes reſpicimus, propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis, propter Chriſtum, de quo

[Margin notes: Brentius de nomine Catholico. — Reſponſio. — B — Ratio Brētij. — Reſponſio. — 1. Ioan. 2. — Pſalm. 129. — Pſalm. 137. — Auguſt. — Summa doctrinę Catholicæ de operibus. — C — Alber. Mag. arti. 3. q. 2. in 29. diſtin. Petri Lomb. lib. 2. — Matth. 5.]

ſecalis iam aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis veſtræ lingua, quod niſi A
natus puer ille fuiſſet, omnes eramus perituri. Nam niſi factus homo lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum: quid aliud eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? Quæſo te Brenti, quid eſt in hac doctrina noſtra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quę ſolius Christi ſunt? Certè quicquid in illis dignitatis eſſe dicimus, id omne non in alium, quàm in Chriſtum transferimus. Sic autem docti ſumus, non à priſcis tantum illis Patribus, verumetiam ab iis quos vos contemnitis, ſanctis monachis & doctoribus, Thoma, Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Phariſienſi, Guilhelmo Durandi, Gabriele Biel, Gerſone, Dionyſio Carthuſiano, qui floruerunt illis temporibus, quibus vos Euangelij lucem extinctam fuiſſe vultis: quorũ teſtimonia produximus in Confeſsione noſtra Chriſtiana, vbi copioſè locum hũc tractauimus. Falſo itaque nos inſimulas, quòd transferamus officium, quod ſolus habet Chriſtus, in opera humana. Quin vos eſtis potiùs Brenti, qui Chriſti gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quantum in vobis eſt, euacuatis, qui ſanguinis eius pretium imminuitis. Cui nanque detrahitis, quando regeneratorum operibus detrahitis? Cui, niſi Chriſto qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, niſi Chriſti meritis & dignitati detrahitis, cùm operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritum operũ noſtrorũ? vnde dignitas eorũ? Non aliunde, niſi ex pretio ſanguinis Chri- B
ſti, quo reſperſa ſunt. Illius itaque dignitati derogatis, quãdo noſtrorũ operũ in fide factorũ dignitati derogatis. Tolle pretiũ hoc ex operibus noſtris, non erit in illis meritũ, niſi fortè gehẽnæ. Habes, quę ſit noſtra de operibus ſentẽtia, ſimul & illud ex his intelligis, impudẽs eſſe mendaciũ tuum, quòd ſcribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis ſentire. Veſtrũ fuit hoc ſemper, & eſt hæreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Eſt & illud falſiſsimum, quod ſcribis, ſequi nos multas impietates, nullã enim proferre potes.

Apoc. 1. — Tit. 2. — Eſaiæ 64. — Confeſſ. Polon. cap. 73. — Qui Chriſti cruci, meritis & gloriæ propriè detrahant.

Ex his itaque falſis præmiſsis tuis, falſam eſſe conſtat concluſionẽ illam tuam: Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Chriſto & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis ſententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apoſtolica doctrina, & quam tenuit ſemper vniuerſa verè piorum Eccleſia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Eccleſiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ eſt huius hominis arrogantia? quæ ſui obliuio? Quis autem Brenti iudicem te conſtituit? & quidem orbis totius Chriſtiani iudicem, quem auſus es etiam inauditum cõdemnare. Sed ſi vera eſt de articulis religionis ſententia, quam tenuerũt Simon Magus, Marcion, Manichæus, Petrus Adelhardus, Ioannes Vuicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Euſtathius, Vigilantius, Petrobruſiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum iſtis alij faciebant, rectè vobis nomen Catholicæ vendicatis Brenti: Hi ſunt enim C
Patriarchæ veſtri, de quorum ſucceſsione gloriari verè poteſtis, cùm in eorum impios errores ſucceſſeritis. Sin autem ea potiùs eſt vera ſententia, quam de religionis articulis tenuerunt Simon Petrus cum Apoſtolis, cum Clemente, ſucceſſoribúſque ſuis omnibus in hunc vſque diem, Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Epiphanius, Bernardus, & alij ſancti Doctores Eccleſiæ (longum enim eſſet omnes enumerando recenſere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina diſceſsiſtis, illorum autem errores apertè profitemini, dic iam ipſe tu Brenti, qui fuerunt illi, quorum veſtigiis inceditis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Chriſtiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando cum illorum doctrina conſentitis, à Patrum verò noſtrorum ſententia diſsidetis, quos tamen Catholicos fuiſſe negare non poteſtis, hęretici eſtis, non Catholici, falſóque vobis catholicorum nomen arrogatis.

Concluſio Brentij. — Reſponſio. Brentiũ cum ſuis falsò ſibi vẽdicare nomen Catholicum.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Eccleſiam definire: Nos nunc, inquit, nomine Catholicæ Eccleſiæ intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Chriſtum, Patriarchis olim promiſſum, per Prophetas annunciatum, & per Apo-

Quid Brentio Catholica Eccleſia.

ſtolos

A ſtolos in vniuerſo mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit poſteà loca ſcripturæ, quibus id probare conatur. Atqui Brēti in Chriſtum Patriarchis olim promiſſum, per Prophetas annunciatum, per Apoſtolos prædicatum, credere ſe verè profitentur noſtro ſeculo, qui non à nobis magis, quàm à vobis de præcipuis dogmatibus religionis noſtrę diſſentiunt, Sacramētarij, Anabaptiſtæ, Picardi, cæleſtes Prophetæ, Suenckfeldius, & alij: Quin & olim in Chriſtum verè ſe credere profeſsi ſunt Manichæi, Pelagiani, Donatiſtæ, Nouatiani, & multi alij hæretici: num igitur omnes ij ſunt, & fuerunt Eccleſiæ Catholicæ membra? quòd tu quidem concedere videris, qui nomen Eccleſiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnes in Chriſtum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non poſsit, quòd qui verè credit in Chriſtum, Eccleſiæ Catholicæ membrum ſit, quis eſt tamen hęreticorum, qui ſe non verè profiteatur in Chriſtum credere? Quamobrem rectè Auguſtinus inimicum & defenſorem, cuius in Pſalmis fit mentio, vult hæreticum intelligi. Nam & ipſe, inquit eſt inimicus & defenſor, qui fidem Chriſtianam cùm oppugnet, videtur defendere. Non multos reperias hæreticos, qui ſe non profiteantur in Chriſtum credere, tantò nocentiores, quòd hoc ſolo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Reſponſio.

Aug. in Pſal. 8.

Ac fatemur quidem, inquit Brentius, quòd pręcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Chriſtum & Euangelium eius confitentur, corde autem alieni ſunt à Chriſto, non tātùm admiſceantur veræ catholicæ Eccleſię, ſed etiam tanta ſint hypocriſi, tanta potentia & autoritate, vt B fiant externi gubernatores Eccleſiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui eſt verè Catholica Eccleſia, lōgè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, ſententiam illius dānabas, & ſolos electos ad Eccleſiam pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudiciū de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eum reliqua perſequentē. Sed hoc vtcunque ſe habeat, inquit, certè firmum fixúmque manet, quòd qui nō verè credit in Chriſtū, non ſit verū veræ catholicæ Eccleſiæ membrū, nec verè fruatur eius Eccleſiæ beneficiis ac prærogatiuis coram Deo, etiamſi videatur ſummus in Eccleſia monarcha.

Brentij verba.

Certum eſt, quòd viuum Eccleſiæ membrum non eſt, qui non verè credit in Chriſtum: quoniam verò quis credat, quis non credat, ſolus ille ſcit, qui ſcrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimā profeſsionem fidei & vocationem agnoſcimus, pro vero Eccleſię mēbro habeamus, etiamſi coram Deo verum membrum non ſit: Quin ſi talis ad Eccleſiæ gubernacula ſederet, propter hypocriſim eius non erit ſtatim irritum, quod ab eo geſtum fuerit. Nam vt verum illud ſit, quòd coram Deo non rectè fruatur Eccleſiæ beneficiis & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & ſiue baptizauerit, ſiue conſecrauerit, ſiue abſoluerit, ſiue ius dixerit, hypocriſis hæc eius nihil impediet, quò minùs Eccleſiæ munera integra perficiat. Hactenùs autē coram Deo non rectè fruitur, quòd dū talis eſt, non aliam habet, C quam expectet ſuæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ ſempiternas. Docet hoc autem Caluinus veſter, quòd etiam, qui mala conſcientia ad miniſterium acceſsit, coram Eccleſia ritè nihilominùs vocatus eſt. Verùm arrige nūc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad cauſam accedere.

Reſponſio de malis in Eccleſia.

Calui. Inſtitutionis ſuæ, cap. 8.

Agedùm, inquit, conferamus inter ſe Eccleſiam verè catholicam, & Eccleſiam Aſoticam: Catholica Eccleſia, ea videlicet, de qua nunc nobis eſt ſermo, conſtat ex gratuita & clementi electione Domini Dei noſtri, per vnigenitū filium eius Ieſum Chriſtū in Spiritu ſancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil eſt neceſſe recitare:) Aſotica autē Eccleſia non conſtat ex electione Dei, ſed ſufficit, quòd ore confiteatur Chriſtum, etiāſi corde ſit Epicureo, & vita Sybaritica: ſic enim Aſotus ſcribit: Eccleſia cui promiſſio illa Chriſti facta eſt: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Eccleſiam pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt prælatus. Et iterum: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirēda eſt vel in membris, vel in miniſtris eius præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant & eius munera integra perficiant. Hîc nunc, expende mihi, quo iure Aſotus vendicet ſuæ Aſoticæ Eccleſiæ, quæ ad ſolam verè Catholicam Eccleſiam pertinent.

Reſponſio. Quoties autem eadem iteras Brenti? vel ipſa vox Eccleſiæ, cuius tibi ſignificatio non eſt obſcura, cùm ſis Græcæ linguæ minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione ductum eſſe nomen, non ab electione: quod certò ſcio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem eſt, qui neget electos in Eccleſia eſſe? Sed Eccleſiam eſſe tantùm electorum, hoc eſt, quod conſtanter negamus: Quin cum Chriſto, qui veritas eſt, dicimus, quòd multi vocati, pauci ſunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Eccleſia plures peccatores quàm iuſti, plures mali quàm boni, plures reiecti ſunt quàm electi. Intereà tamen & illud aſſerere non dubitamus, quotquot electi ſunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etſi poſſunt etiam eſſe alibi ſecundum Dei præſcientiam & prædeſtinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari neceſſe eſt. Si quidem electionem, quam in ſeipſo alioqui abſconditam habet, vocatione demùm ſua tanquam certa teſtificatione Dominus manifeſtat & comprobat, & velut ſigillo quodam conſignat, vt in electis vocatio quædam ſit electionis teſtificatio. Vidit hoc etiam Philippus veſter Brenti: qui cùm admonuiſſet, in conſpectu omnibus ſemper eſſe debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotieſcunque, inquit de Eccleſia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui eſt Eccleſia viſibilis, nec alibi electos vllos eſſe ſomniemus, niſi in hoc ipſo cœtu viſibili. Non electorum, ſed vocatorum cœtum is vocat Eccleſiam, iuxta nominis ipſius etymon: nec alibi, quàm in iſto cœtu viſibili vocatorum, electos eſſe dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoſcere licet: electos etiamſi videre poſſimus, non tamen agnoſcimus. Solus eſt Dominus, qui nouit, qui ſunt eius: ſecundum cuius hanc præſcientiam & prædeſtinationem, quàm multæ oues foris ſunt, inquit Auguſtinus, quàm multi lupi intus: & quàm multæ oues intus, & quam multi lupi foris? Quid eſt, quod dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriãtur caſti futuri? quàm multi blaſphemant Chriſtum, credituri in Chriſtum? quàm multi ſe inebriant, futuri ſobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi ſuas? verumtamen vocẽ alienam audiunt, alienos ſequuntur. Item quàm multi intus laudant, blaſphematuri: caſti ſunt fornicaturi: ſobrij ſunt, ſe vino poſteà ſepulturi: ſtant caſuri, & non ſunt oues? De prædeſtinatis enim loquimur. Ex his verbis diſcimus, quòd alij ſunt in Eccleſia ſecundum Dei prædeſtinationem, & ij ſoli ſunt electi: alij ſecundum præſcientiam vocati tantùm. Illos nemo nouit niſi Deus. Nam etſi videatur aliquis hominibus electus, ac ſit etiam pro tempore: fieri tamen poteſt, quòd qui hodie intus eſt, cras foris: qui hodie ouis, cras lupus: qui hodie electus, cras ſit reiectus. De ſuis Apoſtolis dixit Chriſtus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus eſt Diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intus, verùm poſteà progreſſus foras, factus eſt lupus. Aequè fuit Apoſtolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius miniſteriũ, quominus æquè foret efficax, quòd fur erat, quódque traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, ſicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui ſciens, prudénſque contra manifeſtam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta eſſet ſalus Eccleſiæ, ſi ex miniſtrorum dignitate ſanctitatéque penderet: ſcis, quòd à vocatione nomen trahit Eccleſia, non ab electione, & multos in ea vocatos eſſe, paucos electos. Hæreſis ab electione nomen ducit, non Eccleſia: Non quòd à Deo electi ſint hæretici, ſed quòd, ſicut Hieronymus ait, eorum vnuſquiſque id ſibi eligit, quod illi melius eſſe videtur. Non acquieſcit in Eccleſiæ doctrina, ſed illius iudicio ſuum iudicium anteponens, ipſe ſibi dogma eligit quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex iis qui pridem damnati ſunt, quales ij ſunt quos paulò antè recenſuimus: ex quibus vos quoque conſarcinaſtis ea dogmata, quæ nunc in vulgus ſpargitis. Ex tali electione veſtram Eccleſiam conſtare non negamus, ſed hæc non Chriſti, verùm Diaboli eſt electio. Cæterùm Eccleſia Catholica, etſi pertinent ad illam electi, quos vocatione ſua ſignat Deus, non ita tamen ex electione Dei conſtat, vt ſoli ad eam pertineant electi: niſi fortè electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambroſius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione ſancta. Vocatio, inquit, ſancta eſt, cùm electi ſunt ad gubernandum populum ſanctũ Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin conſtet

---

Marginal notes:

- Eccleſia non eſt electorũ tantùm.
- Matth. 20.
- In locis communibus.
- Rom. 8.
- Qui ſint electi, ſoli Deo cogniti.
- 2. Tim. 2.
- Aug. trac. 45. in Ioan.
- Duplex hominũ genus in Eccleſia.
- Ioan. 6.
- Hier. in epiſto. ad Tit. 3.
- Ambroſius 2. Tim. 1.

Section letters in right margin: A, B, C

A conſtet Eccleſia,non negamus. Cæterùm ſi prædeſtinatos electos intelligis, Eccleſia illa triumphantium,quæ eſt in cœlis,ex ſolis conſtat electis,ſicut infernus ex ſolis reprobis. Hæc autem noſtra Eccleſia,quæ eſt ſuper terram,in qua perpetua quędam eſt militia,quam etiam ob cauſam vocatur militans,habet per Dei gratiam electos,quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidẽ Dei miſericordia, ſed ſua poſteà culpa reiectos: quos iure ſuo ſibi vendicat infernus. Sed nihil eſt, quòd hac de re plura verba faciamus,cùm res vel ipſa luce ſit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto ſentẽtia,cùm caput illud de autoritate ſcripturę tractaremus,copioſè ſit à nobis defenſa.

Iob 7.

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia renaſcitur non ex carne & ſanguine, non ex humana electione aut ſucceſsione,ſed ex Deo,per ſermonem Dei viuẽtis (quod ſcripturis probat) Aſotica autem Eccleſia fit ex humana electione & ſucceſsione. Dicit enim Aſotus,confugiendũ eſſe ad ſucceſsionem non interruptam. Et, vbi eſt,inquit, hæc Eccleſia Apoſtolis ſuccedens, ibi eſt verum Dei verbũ. Scilicet hoc vult Aſotus, quòd vbicunque poſsit ſucceſsio ab Apoſtolorum tempore in Eccleſia numerari, ibi ſit vera Eccleſia & verum verbum Dei. Quaſi verò ſucceſſores Apoſtolorum & auditorum ipſorum non poſsint eſſe impiiſsimi & ſceleratiſsimi nebulones. Quid igitur ad Eccleſiã Catholicã,quę Filius Dei ſuę Eccleſię catholicę promiſit,& pręſtare ſolet?

Reſponſio.

Et hic locus de ſucceſsione tractatus eſt à nobis anteà pluribus: quem ſicut oppugnant omnes hæretici, ſic aſſerunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video B Brenti, quomodo poſsis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum ſucceſsionem hanc oppugnas,in eorum,quos Catholicos fuiſſe negare non potes,doctrinam vos minimè ſucceſsiſſe,conſiteris. Siquidem non quod ad vniuerſa loca,ad vniuerſa hominum genera, ad vniuerſas nationes pertinet, id ſolum Catholicum dicimus,verumetiam quod pertinet ad vniuerſa tempora. Cùm autem de ſucceſsione loquimur, non hoc dicimus, quod tu vis,ſimul vt fuerit demonſtratum, aliquem in locum alicuius Apoſtoli aut eius ſucceſſoris ſucceſsiſſe,vt ſtatim eſſe catholicus exiſtimetur. Succeſſerunt aliquot in locum Athanaſij, qui fuit citra controuerſiam Epiſcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos,quandoquidem à doctrina Athanaſij diſſenſerunt. Quando igitur nos de ſucceſsione gloriamur, de eo gloriamur,quod in Epiſcoporum Catholicorum,quorum loca tenemus, doctrinam ſucceſſerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos eſſe Sanctos, aſſeueramus nos: probamus hanc doctrinam eſſe veram ex eo, quòd quibus ſucceſsimus nos, idem hoc docuerunt,non à centum,non à ducentis annis, ſed ab ipſis propemodum Apoſtolorum temporibus: non in hoc aut illo orbis terrarum loco, ſed in omnibus, quàm latè patet Chriſtianum nomen. Hac nos ratione Catholicos eſſe demonſtramus: quod quia vos facere non poteſtis,ideo ſucceſsionem hanc oppugnatis. Quod autem dicis, Eccleſiam noſtram ex humana electione & ſucceſsione conſtare: ſi credentes omnes in Chriſtum accipis Eccleſiæ nomine, falſum eſt: Talis enim Ec-C cleſia fit ex Dei vocatione,non ex humana aliqua electione. Sin autem Eccleſiam intelligis Præſules & Præſidentes Eccleſiæ, ſicut illum locum apud Matthæum, Dic Eccleſiæ,Chryſoſtomus interpretatur & alij nonnulli,fatemur, quòd ex humana electione & ſucceſsione,quæ fit per electionem,catholica noſtra conſtat & Apoſtolica Eccleſia. Hominum enim miniſterio Deus in eligendis Eccleſiæ paſtoribus vtitur. Quid autem hîc ſit,quod te offendat,equidem non intelligo. Niſi fortè hoc apud nos quoque fieri vis, quod vos facere Propheta ſcripſit: Ipſi currebant, inquit, & ego non mittebam eos. Requiritur apud nos miſsio, requiritur vocatio ſiue electio: Sic enim nos docuit Apoſtolus, dicens: Ne quiſquam honorem ſibi ſumat, ſed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur,is à Deo vocatur. Sic vocatus eſt Matthias, quem vt in Iudæ locum ſuccederet, electum ab Apoſtolis eſſe legimus: quos homines fuiſſe non negabis. Num & hunc eiicies ex Eccleſia,quòd ex humana electione ſit factus Apoſtolus? Sed huic electioni præſtò adfuit, inquies, Spiritus Sanctus. Quanquam autem nos ab Apoſtolorum ſanctitate quàm longiſsimè remotos eſſe confitemur, nec cum hac Apoſtolica noſtras electiones comparamus, tamen & à noſtra electione non abeſſe Spiritum Sanctum confidimus. Sed electione veſtra fit,ais,vt in Apoſtolorum locum ſuccedat impius aliquis & ſceleratus.

Catholicũ vniuerſa loca & tempora cõplectitur.

Quomodo Catholici de ſucceſsione gloriantur.

An Eccleſia conſtet ex humana electione & ſucceſſione.

Marc.18.

Hier.23.

Hebr.5.

Actu.1.

Ioan.6. Act.6. Atqui,ſi quos ipſe Chriſtus duodecim tantùm elegit,fuit vnus ex eis diabolus: ſi quos minore etiam numero ſeptem tantùm Diaconos elegerunt Apoſtoli,fuit ex illis quoque ſimiliter vnus diabolus: qui præſtari poteſt ab iis, qui puri homines,quíque tam longè ſunt ab Apoſtolorum dignitate diſiuncti, quò minus inter eos, quos tanto numero eligunt,ſint etiā aliquot diaboli? Homines quidem eligunt homines ad munus Apoſtolicum,ad quod electus à Chriſto fuit Iudas: Ad ſalutem verò non eligit,niſi ſolus Deus,qui non de omnibus loquitur,Ego ſcio,quos elegerim. Optimè igitur & ſalubriter Gregorius cùm dixiſſet,quoniam vocati ſumus,nouimus:ſi ſumus electi, neſcimus. Tantò igitur, inquit, neceſſe eſt, vt vnuſquiſque noſtrûm in humilitate ſe deprimat, quantò ſi ſit electus, ignorat: quia etſi iam nouit hodie qualis ſit,adhuc cras, quid futurus ſit,neſcit. Quia ergo nulli de ſe certum eſt,electum ſe eſſe, reſtat,vt omnes trepidēt,omnes de ſua actione formident,omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad miniſterium tantū, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantùm ad miniſterium,verumetiam ad cœleſtis Regni conſortium, quos ipſe dignos iudicat. Ad miniſterium electos videmus,& noſcimus: ad Regni conſortium electos,ſolus Deus nouit. Quamlibet autem ſit indignus, qui vocatur ad miniſterium,ſi Cypriano credimus,non fit abſque Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliunde hæreſes obortæ ſunt,aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtēperatur,nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, nec ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur. Cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotum collegium quicquam moueret,nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt Coepiſcoporū conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi,ſed Dei faceret: nemo diſsidio vnitatis Chriſti Eccleſiā ſcinderet,nemo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris nouam hæreſim conderet. Niſi ſi ita eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet ſine Dei iudicio fieri Sacerdotes,cùm Dominus in Euāgelio ſuo dicat: Nónne duo paſſeres aſſe væneūt, & neuter cadit in terram ſine Patris veſtri voluntate? Cùm ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat,exiſtimat aliquis,ſumma & magna,aut non ſciente,aut non permittente Deo in Eccleſia Dei fieri? & Sacerdotes,id eſt,diſpēſatores eius,non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt,fidem non habere,qua viuimus,hoc eſt, Deo honorē non dare,cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia ſcimus, & credimus. Audin'tu Brenti, quàm grauiter ſanctus martyr in eos inuehatur, qui ſine Dei iudicio fieri Sacerdotes putant? quos quidem ſacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis eſſe dicit, & fidem habere quodāmodo negat,neque ſuum honorem Deo tribuere. Aſſerit is omninò de ſentētia Dei Sacerdotes ordinari, idq; aut ſciente,aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi,permittente reprobi,dat enim aliquādo Deus reges in furore ſuo. Electos nouit Dominus,de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus,qui ſunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iuſtorū. Et ipſe Chriſtus: Ego cognoſco oues meas. Reprobos autē ſe neſcire fatetur ipſe,dicens illis: Neſcio vos vnde ſitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis,neſcio vos. Quamobrem ſiue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus,ita & Sacerdos. Solos autem eos Epiſcopos non de voluntate Dei fieri docet,qui extra Eccleſiā fiunt. Quamobrem etiamſi ſit Epiſcopus non ea pietate,qua eum eſſe præditum oporteret, tamen ſi conſtat,quòd is in anteceſſorum ſuorum,qui quidem Catholici fuerint,piam doctrinam ſucceſſerit,nihil impedit, quò minus Epiſcopi munere fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præeſt, detrimenti peruenit. Sibi malus eſt,ſi malus eſt: tibi nihil officit,ſi factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad faſtidium vſque ſic te cogente,quoties à nobis dicta ſunt?

Margin notes: Alia hominū, alia Dei electio. Ioan.13. Greg. homi. 38. in Euāge. Cypr. lib. 1. epiſt. 3. Vnde ſchiſmata naſcantur & hæreſes. Matth.10. 1. Tim. 2. Pſal. 1. Ioan. 10. Lucæ 13. Matth. 25. Iob 34. Eſaiæ 24.

De ſignis & notis veræ Eccleſiæ. Pergit Brentius: Eccleſia Catholica agnoſcit ſynceram prædicationem verbi Dei, & verum ac rectum vſum Sacramentorum eius,ſicut ea tradit Prophetica & Apoſtolica ſcriptura, & vbicunque in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram eſſe Eccleſiam Catholicam,iudicandum eſt.

Reſponſio. Quod ſcripturis probat,quaſi quiſquā ſit,qui neget. Cæterùm hoc negamus,quòd dicis,noſtram Eccleſiam,quam tu bellus ſcurra vocas Aſoticam, non relinquere verbum

A bum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauare ipſum alienis interpretationibus, & peruertere verum vſum Sacramentorum. Veſtra hoc facit Aſotica Eccleſia, non noſtra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd ſynceritas verbi Dei & verus ſacramentorum vſus ſint certa ſigna, quibus vera Eccleſia cognoſcatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto ſententiam probamus, qui ſcripſit, fraudulenter & ſubdolè dici à vobis, ſigna certa quibus Eccleſia dignoſci poteſt, eſſe ſynceram Euangelij prædicationem, & rectam atque ſecundum Chriſti inſtitutionem ſacramentorum adminiſtrationem. Sunt hæc quidem Eccleſiæ ſigna, ſed non ita certa ſicut vos vultis, quandoquidem vix vlla eſt, aut fuit aliquando hæreſis, quæ ſibi ſigna iſta non arrogaret. Qui magis vnquam de ſynceritate verbi gloriati ſunt, quàm Ariani? Num ideo penes eos fuit Eccleſia? Verum autem vſum Sacramenti Baptiſmatis, an ita ſibi ſolis Donatiſtæ non vſurparunt, vt ſicut Ariani, ſynceri verbi Dei poſſeſſione Catholicos excludebant, ſic iſti verum vſum Baptiſmi penes eos eſſe negarent, & ob eam cauſam vtrique ſe eſſe Eccleſiam contenderent? Veniamus ad noſtri temporis hæreticos: Nónne de præcipuis religionis noſtræ dogmatibus diſsident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptiſtæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiuſdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ij ſic iſta ſibi ſigna arrogant, vt ea non magis nobis Chriſtianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quiſquam negat has eſſe notas Eccleſiæ: cùm hæc Petri B verba ſint: Fatemur hæc duo ſemper eſſe coniuncta, veram Eccleſiam & ſynceram prædicationem verbi. At verò ſynceritas verbi magis agnoſcitur ex veritate Eccleſiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarunt, quorum ibi verba profert, quòd apud ſolam veram Eccleſiam vera eſt ſacra Scriptura & vera traditio: atque idem dicit de Sacramentorum vſu. Videris Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter eſſe verſatus: vel ex iis diſcere poteras, eſſe vitioſum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilo magis ab aduerſariis, quàm à nobis facit. Tale eſt, quo tu nunc vteris: dicis in Eccleſia tua ſynceram eſſe prædicationem verbi Dei, & verum vſum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius eſſe in Eccleſia noſtra Catholica, cùm in vtroque præſcripſerimus, neque nos à vobis, ſed vos à nobis diſceſſeritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus diſceſsiſtis, habere vos negare non poteſtis. Quin id ingenuè fatetur architectus hæreſeos veſtræ. Quamobrem hoc verbum Dei, quod ſcriptum eſt, noſtrum eſt: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis poteſtis. Nam quòd eo vtimini faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiam ipſe Diabolus: vt vſus Scripturarum non poſsit eſſe propria nota, qua Eccleſia Chriſti à veſtra malignantium Eccleſia diſcerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis eum Scripturæ ſenſum, quo Deus per Prophetas & Apoſtolos loquutus eſt (quod ſolum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi ſumus verbum C hoc apud nos eſſe: & ſicut Scripturas à nobis accepiſtis, ſic verbum Dei, quod eſt in Scripturis, à nobis, hoc eſt, à Patribus & Conciliis, vos petere debere. Quoniam verò vos id vocatis in controuerſiam, quomodo vultis vt certa nota ſit, quod ipſi controuerſum feciſtis? quod eodem iure quo vos, æquè ſibi alij hæretici non minus à vobis, quàm à nobis diſsidentes arrogant? Vel ſenſus ipſe communis admonere vos potuit, quòd certum ſignum catholicos diſcernens ab hæreticis eſſe non poteſt, de quo inter vtroſque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd catholica noſtra Eccleſia non relinquat verbum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauet ipſum alienis interpretationibus.

Scriptura nõ poteſt propria eſſe nota Eccleſiæ.

Non enim recipit, inquit, ſcripturam, niſi & addat traditiõnes, & ſicut à Patribus & Conciliis exponitur. Conſtat autem, quòd multæ traditiones quæ Apoſtolicæ iactantur, pugnent cum ſacra Scriptura, quemadmodum ſuprà explicuimus: & quòd Patres atque Concilia Scripturam ſæpè & multum ſint interpretati, non iuxta ſenſum Spiritus Sancti, ſed iuxta ſenſum humanæ prudentiæ.

Brentius imprudẽs de ſenſu Scripturæ laudat catholicos.

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Noſtram enim, non eorum quos tuendos ſuſcepiſti, cauſam tueri videris. Quod enim potuiſti nobis dare teſtimonium illuſtrius, eſſe penes nos verbũ Dei, quàm cùm dixiſti,

Reſponſio.

nos

nos non recipere Scripturas, niſi addamus & traditiones? Hoc eſt, nos non tantùm A
ſcriptum, verumetiam viua voce traditum Dei Verbum recipere, quod vt ita facia-
2. Theſſ. 2. mus, admonemur Dei Verbo ſcripto: Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſer-
monem, ſiue per epiſtolam. Quod verò addis, nos non recipere Scripturam niſi ſicut à
Patribus & Conciliis exponitur, potuítne quiſquam clariùs demonſtrare, nos Ver-
bum Dei ſyncerum recipere, quàm his Verbis abs te demonſtratum eſt? Nam qui re-
cipit Scripturas eo ſenſu, quo Patres interpretati ſunt & concilia, is demùm eſt, qui
ſyncerum Dei Verbum recipit, qui verò recipit Scripturam, non Eccleſiæ, hoc eſt,
Patrum & conciliorum, ſed ſuo proprio ſenſu, is recipit quidem Scripturam, ſed Ver-
bum Dei non recipit, quin pro Verbo Dei, nonnunquàm recipit verbum Diaboli,
quando non eam quæ Dei, ſed quæ Satanæ ſpiritu facta eſt, ſcripturarum interpreta-
tionem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scriptu-
ram dicimus, Verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Pau-
Ibidem. lus innuere, cùm alibi, tum ad Theſſalonicenſes ſcribens: Neque terreamini, inquit,
neque per Spiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquàm per nos
miſſam, quaſi inſtet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epiſtola, dixerat
Paulus: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentu Domini, non præueniemus
eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quaſi iam inſtaret dies Domi-
Cap. 4. ni. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc Verbum ipſius, nec Spiri-
tus ipſius hoc ſenſerit. Vides hîc, quòd qui terrebant per hanc epiſtolam Theſſaloni- B
cenſes, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, Verbum verò, quod per Paulum Deus
loquebatur, non tenebant, cùm ſuo, non Pauli ſenſu: ſuo non Pauli ſpiritu, Pauli ſcri-
pturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos ſeducat
eo modo, proferens ſcripturam noſtram, & alienum ſenſum illius adferens. Quod ita-
que tu probri loco nobis obiicis, hoc eſt quod nos prædicamus, quod præ nobis feri-
mus, de quo gloriamur, nos non aliter ſcripturam recipere, niſi ſicut à Patribus &
Conciliis exponitur, hac vna re maximè nos ab hæreticis diſcerni perſuaſum habe-
Ezech. 13. mus, de quibus ſcriptum eſt: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur Spiritum
ſuum, & nihil vident. Nullus itaque noſtrum in ſcripturis interpretandis ſequitur ſpi-
ritum ſuum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti, quòd eum eſſe Sata-
næ ſpiritum non dubitamus, verùm Eccleſiæ, hoc eſt, Patrum & Conciliorum ſpiri-
tum ſequimur, quòd eundem eſſe Chriſti ſpiritum, certum & indubitatum habemus.
Ephe. 4. Nam cùm Eccleſia ſit corpus Chriſti, Chriſtus autem caput huius corporis, fieri non
poteſt, quin capitis & corporis vnus atque idem ſit ſpiritus. Hoc itaque ſpiritu Patrum
& Conciliorum ſcripturas interpretamur, & quod ij ſenſerunt, eſſe Dei Verbum in-
dubitanter aſſerimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris vel-
le nos ex numero Catholicorum eiicere, intereà verò, contrà quàm tibi fuerat deli-
beratum, inuicto hoc argumento nos eſſe Catholicos declaraſti, quandoquidem ſcri-
pturas non aliter recipimus, niſi ſicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia ex- C
ponunt. Sic tuo ipſius teſtimonio ſumus Catholici, ſicut contrà vos hæretici, qui dum
ſuum quiſque ſpiritum in ſcripturis interpretandis ſequimini, Patrum & conciliorum
ſpiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, ſataniſmum inuexiſtis. Quòd
verò dicis, multas traditiones, quæ Apoſtolorum nomine iactantur, pugnare cum ſa-
cra ſcriptura, in proximo ſuperiore capite falſum id eſſe demonſtrauimus. Et quam-
uis fieri poſſit, quòd Patrum aliquis non iuxta Spiritus Sancti, ſed iuxta ſenſum hu-
manæ prudentiæ ſcripturam fuerit aliquando interpretatus, tamen ſicubi plures in
eandem ſententiam conueniunt, & ſi Patres in Conciliis Oecumenicis præſertim
congregati, ſcripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum ſenſum, Spiritus
Sancti ſenſum fuiſſe, minimè dubitamus.

Vſum verum Sacramentorum peruerti, quomodo Bretius probet.

Probat deinde Brentius, in Eccleſia noſtra Catholica verum vſum Sacramento-
rum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptiſmum fictitiis appendicibus & humanis
traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur no-
minatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipſis etiam tempo-
Reſponſio. ribus Apoſtolorum vſum fuiſſe, quæ cauſa eſt, quòd proferre non audes, alioqui ne-
ceſſe haberes affirmare, totis mille quingentis annis Eccleſiam non fuiſſe, cùm quæ
peruer

A peruertit vſum Sacramentorum Eccleſiam eſſe neges: nec alium fuiſſe Baptiſmatis vſum per omne tẽpus id conſtet, quàm qui nunc eſt. Ac Baptizat, inquit, non tantum homines, quòd Chriſtus inſtituit: verumetiam campanas, quæ eſt impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditum eſt. Benedicuntur quidem iuxta formam in Pontificali Romano præſcriptam, verùm de Baptiſmo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Chriſtus dicat: Bibite ex eo omnes, & ſic Eccleſia Catholica vtatur, Aſotica Eccleſia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & veſtra hoc dicit verè Aſotica Eccleſia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos contra manifeſtum, vt Bohemis & Armenis videtur Chriſti verbum, dicentis, Sinite paruulos venire ad me. Conſtat autem etiam Apoſtolorum temporibus, calicem non omnibus eſſe miniſtratum. Concludit iam tandẽ Brentius: Cùm ergo tantum ſit diſcrimen Catholicæ & Aſoticæ Eccleſiæ, qua fronte audet hæc ſibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt? Reuerà nulla frons eſt in vobis Aſoticis Brenti, qui vobis Eccleſiæ nomen vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multùm frontis habere Caluinus quoq; videtur, neq; magis nobis æquus eſt quàm ſitis vos: nondum tamen eò impudentiæ progreſſus eſt & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis autoritatem agnoſcimus Eccleſiæ nomẽ adimeret. Quãuis enim ille pro more veſtro plurimis conuitiis debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur, Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin ſub Papæ quoq; tyrannide Eccleſia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentiâ ſuperas & audaciâ.

Eccleſia non baptizat cãpanas.
Matt.20.
Matt.20.
Calui.c.8.inſtitutionis ſuæ.

B Proſequitur Brentius: Catholica Eccleſia interpretatur Patres, traditiones & concilia per ſcripturam, & ſcripturã interpretatur per ſcripturam, hoc eſt, eo ſenſu, quem Spiritus ſanctus in ſcriptura tradidit: Si nos, aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nũc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt, anathema ſit. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, &c. Aſotica autem Eccleſia interpretatur ſcripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In ſcriptura, inquit Aſotus, vera fides quærenda eſt, ſed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune eſt Aſoticæ Eccleſiæ cum Catholica?

Brentij verba.
Galat.1.
2.Pet.1.

Imò quid tibi filio Belial cum ſponſa Chriſti? Multa iam ad rauim vſque diximus hac de re. Etiam Sacramentarij ſcripturam interpretantur per ſcripturam, num ideo ſtatim illos eo ſenſu dices interpretari, quem Spiritus ſanctus in ſcripturis tradit? Num quem ipſi ſenſum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduerſus Arianos Catholici locum illum: Ego & pater vnum ſumus: interpretati ſunt eum Ariani per aliam ſcripturam, Vt ſint vnum, ſicut & nos, num hic fuit ſenſus Spiritus ſancti? Quis non videt, quàm hæc inepta ſint? Facimus autem & nos Brenti, vt ſcripturam per ſcripturam interpretemur: Sed ſicubi non ſemper occurrit ſcriptura, quæ ſcripturam explicet, aut ſicubi diuerſum ſenſum adferunt hæretici, confugimus ad Patrũ traditiones, & eorum interpretationẽ proferimus. Quod & veſtri faciunt, quando contra Sacra-

Reſponſio.
Scripturam per ſcripturã interpretari quatenus probandum.
Ioan.10.
Ioan.18.

C mentarios & Anabaptiſtas ſcribunt, & fecerunt priſcis etiã illis ſeculis Sancti Patres noſtri, quoties illis vel cum Arianis, vel cũ hæreticis aliis fuit dimicatio, ſicut ſuperiùs à nobis copioſè demonſtratum eſt. Verùm vide, quid agas Brenti, peccas ipſe contra legem, quam hoc ipſo loco nobis fers. Intelligis, quam adfers ſcripturam, eam pro nobis contra te facere: ſunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis præter id, quod prædicauimus. Non dixit præter id quod ſcripſimus. Traditionem nobis, non ſcripturam commendauit. Id cùm te non fugeret, addis de tuo: Et quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt. Vbi nunc eſt illud, quod toties contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, & interim tamen addis ipſe, quod in verbis Pauli non eſt. Nos verò quod explicandi gratia additum eſt per te, non reprehendimus: ſed idem iuris nobis quoq;, quoties res poſtulat, non permitti: hoc eſt quod moleſtè ferimus. Cæterùm qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos eſſe deſignat, Catholicum eſt enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falſam quoque fidem ſuam in ſcriptura quærunt hæretici, non hæc ſatis adhuc illuſtris eſt nota, qua Catholici diſcerni poſſint ab hæreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quæratur

Deut.4.

in ſcriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonſtrat. A
Nam à Patrum ſenſu & conſenſu diſcedere, & iuxta ſuum ipſius ſenſum ſcripturam interpretari velle, quod vos facitis, hæreticum eſt Brenti, non Catholicum, neque legitimæ prolis, ſed ſeminis mulieris adulteræ.

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia, ſi de doctrina ſermo eſt, fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinam, quæ ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis continetur. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Auxilium nactus Dei, & cætera. Aſotica autem Eccleſia fundatur ſuper traditionibus & dogmatibus extra ſcripturam: Sic enim dicit Aſotus: Traditiones ſunt certiſſimum fidei fundamentum. Et iterum: Eccleſia tradit dogmata fidei extra ſcripturam. Quare cùm Aſotica Eccleſia ſit ſtructura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Eccleſiæ. Qua ratione Venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certiſſimum eſſe fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipſum autem nobis eſt teſtimonio, quòd Eccleſia noſtra fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quòd non ſolùm ſcriptum, verumetiam traditum Dei Verbum recipimus. Sic enim nos docuerunt Prophetæ: Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, ſic nos docuit Apoſtolus, ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Veſtra autem Aſotica Eccleſia, non fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quandoquidem iuxta doctrinam illius traditiones non recipit. Neque eſt Eccleſia noſtra, ſicut tu cauillaris, alieni fundamenti ſtructura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, ſuper hoc ſuperſtructi ſumus, & ſuperſtruimus ipſi, nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Reſponſio. Deut. 32. Eccleſi. 8. 2. Theſſa. 2. B 1. Corinth. 4.

Catholica Eccleſia, inquit Brentius, agnoſcit vnum ſolum caput æternæ ſuæ ſalutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ad hunc ſolum Seruatorem ſuum alligata eſt, atque in hoc ſolo quærit veram & æternam ſuam ſalutem per fidem. Et vtitur quidem miniſtris ſuis, non vt dominentur, ſed vt ſeruiant ipſi, idq; non pro ſuo arbitrio, ſed iuxta regulam à ſacra ſcriptura præſcriptam. Solum autem Ieſum Chriſtũ Filium Dei agnoſcit Dominũ & ſponſum ſuum, & ex eo ſolo tam viuens quàm moriens pendet (Hoc probat ſcripturis, quaſi probationis res egeat, tùm omnes Chriſtum, & caput, & Dominum confiteamur). Aſotica autem Eccleſia agnoſcit in his terris pro capite ſuo Romanum Pontificem, & eſt alligata ad Prælatos, qui ſunt Romano Pontifici ſubiecti, quos & Dominos ſuos, non ſeruos agnoſcit. Nec pendet ex ſolo Chriſto, nec quærit in eo ſolo ſalutem per fidem, ſed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus ſuis operibus quibus confidit ſe gratiam Dei mereri. Dicit enim Aſotus apertè: Eccleſia eſt humana congregatio, & habet Prælatos & ſuperiores ſuos. Et addit quidem Aſotus: Hi ſunt C
miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quæ verba ſcribit Paulus, ſed nihil ad Aſoticos Prælatos. Mox autem ſubiungit: Alligata eſt iis tota Eccleſia non minùs, quàm quælibet alia reſpublica ſuis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc eſt, Prælatis (quos ipſe vocat, ſed falsò, miniſtros Chriſti legitimos) nõ eſt Eccleſia.

Reſponſio.

Quantum ingrederis mare Brenti? ſed nobis propoſitum eſt breuibus tecum agere. Nam ſi tractanda forent omnia, iuſtum volumen vix ſufficeret. Propterea negas penes nos eſſe Catholicam Eccleſiam, quòd agnoſcimus in terris pro capite noſtro Romanum Pontificem, cùm Eccleſia Catholica ſolum vnum caput agnoſcat Chriſtum. Quaſi verò qui pro capite Pontificem agnoſcit, non agnoſcat caput Chriſtum. Dicis etiam de Catholica Eccleſia, quòd ſolum Chriſtum Dei filium agnoſcit Dominum. Num igitur nullus eſt in terris Dominus agnoſcendus, quia ſolum Chriſtum Eccleſia Dominum agnoſcit? Num ideo ſapientiſſimus Princeps Sigiſmundus Auguſtus Rex, & Dominus noſter eſſe deſinet, quia Chriſtum Regem & Dominum noſtrum eſſe confitemur? Eiuſmodi vocibus Brenti, ruſticos contra Dominos concitaſtis, & ſeruile bellum in Germania conflaſtis. Eſt caput Eccleſiæ Chriſtus, neq; tamen propterea non eſt caput Eccleſiæ Pontifex. Eſt Rex & Dominus noſter Chriſtus, neque

Eccleſia etſi ſolũ Chriſtũ caput agnoſcat, non negat tamen Chriſti vicariũ Põtificẽ. Chriſtus nobiſcum agit per ſuos vicarios, & Prælatos Eccleſiæ.

A neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noſter Sigiſmundus? Quis eſt, qui neſciat, ſolum Chriſtum regere ac regnare in Eccleſia, & imperium hoc ſolo illius verbo exerceri atque adminiſtrari? ſed quia viſibili præſentia inter nos non habitat, vt voluntatem ſuam ore ſuo coram nobis declaret, hominum in hoc miniſterium adhibet, & quaſi vicariam operam: non ad eos ius honorémque ſuum transferendo, ſed vt ſuum tantùm per eos opus agat ipſe, qualiter ad opus quoque faciendum artifex vtitur inſtrumento. Quare manet ipſe caput Eccleſiæ nihilominus: regit, regnat, & imperium exercet ipſe nihilominus in Eccleſia: verùm opus hoc ſuum per pontificem agit miniſtrum ſuum: non quòd non poſſit id per ſe ipſum ſine alio quouis aut adminiculo, aut organo præſtare: ſed hoc modo viſum eſt illi, ſuam erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus ſumeret, qui pro ſe in mundo legatione fungerentur, qui arcanæ ſuæ voluntatis eſſent interpretes, qui perſonam denique ſuam repræſentarent. Deinde viſus eſt hic illi firmiſſimus vnitatis retinendæ nodus, quo Eccleſiam ſuam adſtringeret, ſi vnum aliquem illi præfeciſſet, cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Chriſto capiti, ſi ſubiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoſcamus? Non magis, quàm ſi caput Regni Poloniæ, Regē & Dominum noſtrum Sigiſmundum Auguſtum eſſe profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius: cui ſicut Eccleſiæ, ſic & regni caput ſubiectum

B eſt. Nam cùm proprium ſit capitis munus, ſubiecta ſibi membra gubernare, facit hoc ipſe quidem Chriſtus virtute ſua: ſed interea tamen ſicut in Sacramentorum adminiſtratione, ſicut in verbi ſui prædicatione, ſic in Eccleſiæ ſuæ, regnorúmque & prouinciarum gubernatione, hominum vti miniſterio dignatur: Principum quidem, Regum, & Imperatorum, in regnis & Prouinciis moderandis: Romani verò Pontificis in Eccleſia ſua gubernanda: quæ ſi non ex vnius alicuius autoritate pendeat, nec Eccleſia, nec fides vna retineri poteſt, quemadmodum in confeſſione noſtra Chriſtiana fuſius eſt à nobis demonſtratum: eadem illa nunc repetere, nihil eſt neceſſe. Neque verò inuſitatum eſt hoc in Scripturis, quod capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuël: caput in tribubus Iſraël factus es: Sic de ſe Dauid: conſtituit me in caput gentium. Sic apud Oſeam legimus: Ponent ſibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput eſt mulieris. Quid autem Brenti? cùm ſemel atq; iterum dixit Apoſtolus, Vir caput eſt mulieris, num ideo Chriſtum eſſe caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Chriſtum caput mulieri cōſtituiſſe virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Chriſtus? Imò gubernat: ſed per virum, cui vult mulierem eſſe ſubiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput eſt Eccleſiæ: abſit vt Chriſtum excludamus, qui verè caput exiſtens, verè gubernat Eccleſiam. Sed ſicut mulieri virum, ſic huic ſponſæ ſuæ caput conſtituit Petrum & eius ſucceſſorem, cuius miniſterio illam gubernaret, quando dixit, Pa-

Capitis nomen hominibus tribuitur in ſcripturis.

1.Reg.15. Pſal.17. Oſeæ 1. 1.Cor.11. & ad Ephe.5.

C ſce oues meas. Ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum: Sed interea Petrum elegit, Petríque ſucceſſorem, cuius in ea paſcenda gubernandáq; miniſterio vteretur. Quem qui pro capite non cognoſcunt, in quot ſectas quàm diſſectas diſſecti ſint, vides ipſe Brenti. Ac niſi te datum iam in reprobum ſenſum totum Satanas poſſideret, non poſſes non fateri, quòd vna Eccleſia, quin & vna fides apud eos eſſe nulla ratione poteſt, apud quos ſub inuiſibili capite Chriſto viſibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoſcitur. Nec obſcurum eſt, quòd idem aliquando Philippus quoque veſter ſenſerit, cùm ipſa magiſtra rerum experientia doctus, aliter conſentientem in Eccleſia doctrinam vnitatémque fidei conſeruari non poſſe videret. Quid enim? ſi quod vos velle videmini, quiſq; rex in regno, quiſq; princeps in ditione ſua, ſe caput Eccleſiæ regni ditioníſq; ſuæ cōſtituat, quod poſt hominum memoriam factū vnquam aut vſquàm neſcimus, præterquam hoc infelici ſeculo noſtro in Anglia: quā tamē oculis miſericordię ſuæ tandē reſpexit Deus, errátéſq; in viā reduxit, & ad ouile ſuū aggregauit: Sed quid? ſi tale quiddā peccatis noſtris offenſus Deus permittat, per Deū immortalē, quale futurum eſſet monſtrū Eccleſia? quot capita? quot fides? quot confeſſiones eſſet habitura? Hæc eſſet Aug. vel Saxonica potius, illa Vuirtéb. alia Oſiādrina, alia Tigurina, alia Suěckfeldiana

Ioan.21. 1.Petri 2.

Neceſſarius Eccleſiæ Pōtifex & Paſtor ſupremus.

Princeps idē & caput Eccleſiæ Anglicanæ non diu durauit.

alia Picardina, alia Moncerana ſiue Menoniana, aut ſi mauis, Pacimontana, alia Seruetiana confeſſio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confeſſiones videre liceret, ſicut nunc in iſta Babylone Germanica, quam ædificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monſtrum ne ferre cogeremur in Eccleſia, cumprimis vtile viſum eſt, & neceſſarium ad conſeruandam in ea tranquillitatem ordinémq; retinendum, vt vnum aliquod ſub Chriſto capite caput Eccleſiæ ab ipſo Chriſto conſtitutum agnoſceretur, ad quod iuxta traditionem Apoſtolorum, & ſicuti ab Anacleto ſcribitur, iuxta iuſſionem ipſius Chriſti, de cauſis difficilioribus referretur, quod non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem eſſet fidei confeſſio, prouideri poſſet. Hunc vos ordinem Brenti ferre non poteſtis, quòd eo ſaluo, ſaluos eſſe vos, & errores veſtros diu conſiſtere non poſſe videtis. Quamobrem vt eum euertere queatis, omnes neruos veſtros contenditis. Neq; verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerunt hoc etiam ante vos Patres veſtri priſci illi hæretici. Veteres hæ ſunt & vſitatæ Satanæ artes, qui ſicut à Cypriano ſcriptum eſt, ob hoc Eccleſiæ Præpoſitum infeſtatione ſua perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Sed quid accidit apud vos Brenti? Principiò nihil aliud quàm Pontificem Romanum Eccleſiæ caput agnoſcere noluiſtis, & eum reiecistis, num intra fines hos conſtitit furor veſter? Nequaquam, ſed idem poſteà de nunquàm ſatis laudato Imperatore quoque veſtro Carolo quinto feciſtis. Sicut Eccleſiæ Pontificem, ſic illum Imperij caput agnoſcere noluiſtis, & eadem autoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque veſtrum reieciſtis, contra quem etiam arma cœpiſtis, & eum iam non Imperatorem, ſed Carolum à Gandauo, viſum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli miniſtro ſuo Deus, déque hoſtibus Euangelij ſui iuſtas eſt pœnas perſequutus. Sed de his ſatis. At verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod ſumus, dici debere Catholicos cenſemus, quòd ſicut ſemper à Catholicis fuit factitatum, & Eccleſiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à ſuis quiſq; agnoſcitur. Et eſt apud nos Eccleſia, ſicut ſcribis, alligata ad Epiſcopos ſuos, qui ſunt Romano Pontifici ſubiecti, quod ante mille trecentos annos Cypriani quoque ſeculo ſic fuiſſe legimus obſeruatum. Sic enim loquitur ſanctus ille martyr poſt illa verba: Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificanda fuit Eccleſia, docens, quia etſi contumax & ſuperba obedire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit, & illi ſunt Eccleſia, & plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. *Scire debes*, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt, cùm Eccleſia, quæ Catholica & vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtrique connexa, & cohærentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides quemadmodum hic ad Epiſcopos Eccleſiam alligauerit, & qui cum Epiſcopo non ſint, eos in Eccleſia eſſe negauerit? eſt autem hoc moribus receptum in Eccleſia Patrum vt nomen Epiſcopis tribuatur, qui quantò magis Eccleſiæ ſeruiunt vtilitati, tantò minùs pro ſeruis agnoſcuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur, de quibus per os Prophetæ loquutum aliquando Dominum eſſe ſciunt: Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram, verùm ſic tamen, vt intereà meminerint Epiſcopi, quod ſcriptum eſt ab eo, quem primum in terris Epiſcopum Dominus inſtituit: Non vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Pendet autem Eccleſia noſtra ex ſolo Chriſto, quærit in eo ſolo ſalutem per fidem, ſed non per veſtram illam ſpecialem, charitatéque deſtitutam, ſed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem, quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde noſtro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu, vt accedentes ad thronum eius gratiæ, ſupplices miſericordiam eius imploremus, per fidem hanc quærit ſalutem in ſolo Chriſto. Neque confidit ſe primum gratiam vllis operibus mereri poſſe, nam ſi gratia, iam non ex operibus. Et eſt hoc vulgatiſſimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholaſticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia ſe conſequi poſſe confidit, hoc eſt, pro operibus in gratia factis ſperat adipiſci ſe poſſe vitam æternam, quam & ipſam gratiam vocat Paulus, non quia meritis non datur

Marginal notes: A; Cypria. lib. 1. epiſto. 3.; Primò Pôtificem, deinde Cęſarē ſectarij negarunt eſſe caput.; B; Eccleſia ad epiſcopos alligata. Cypri. lib. 4. epiſto. 9.; Epiſcopi rectè etiam Patres dicũtur.; C; Pſalm. 44.; 1. Pet. 5.; Quõ eccleſia ex ſolo Chriſto per fidem pendeat.; Galat. 5.; Iohel. 2.; Hebræ. 4.; Roma. 11.; Ioan. 1.

A datur, inquit Auguſtinus, ſed quia data ſunt & ipſa merita, quibus datur. Data ſunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri poſſimus vitam æternem, nullis meritis aſſequi licet. Talem Eccleſiam, cuius nos eſſe membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam eſſe negare non poſſes, niſi malitia cor tuum excæcaſſet, vt auribus audias, & non intelligas, videns videas, & non videas. Sed quid habes, quæſo, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationem eſſe dixit Eccleſiam? Certè non eſt Angelorum, & multò minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & Superiores ſuos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores ad confirmationem ſanctorum. Iam verò illa quæ ſequuntur, Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, reuerà ſicut dicis, nihil ad veſtros Aſoticos, ſed permultùm faciunt ad noſtros Prælatos Catholicos: quibus verè ſcribit Petrus, alligatam eſſe totam Eccleſiam non minùs, quàm aliam quamuis Rempublicam ſuis capitibus & gubernatoribus. Eadem eſt ſententia ſanctiſſimi quoque martyris illius Cypriani, ſicut paulò anteà commemorauimus: qui & hoc in eadem illa ſcribit epiſtola, quòd ſine Prælatis, hoc eſt, Epiſcopis, quos Petrus à Soto verè vocat miniſtros Chriſti legitimos, non eſt Eccleſia. Reuerà diſſipationem, vel ruinam potiùs, & exitium Eccleſiæ molitur, quiſquis ordinem hunc vel abolere ſtudet, vel quaſi minùs neceſſarium ele-
B uat. Neque enim vel Solis lumem ac calor, vel cibus ac potus, tam ſunt præſenti vitæ fouendæ ac ſuſtinendæ neceſſaria, quàm eſt conſeruandæ in terris Eccleſiæ Apoſtolicum & paſtorale munus.

Rom.6. Matt.13. Ephes.4. Sine Epiſcopis non eſt Eccleſia.

Hactenùs collationem ſuam abſoluit Brentius, quam ſic à nobis eſſe tractatam exiſtimamus, planum vt omnibus factum ſit, cuius ipſe partis eſt, eam Aſoticā, Eccleſiam verò noſtram eſſe Catholicam. Aggreditur nunc ad promiſſiones, quæ factæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ, quas verè docet ad Aſoticam, hoc eſt, ſuam Eccleſiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius ſententiæ ſubſcribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: eſt enim veriſſimum, quod ſcribit, Aſoticam ſuam Eccleſiam non eſſe ſponſam Chriſti, non acceptam Deo non ſanctam, non formoſam, neq; conſiſtere poſſe contra portas inferi, ſed expoſitam eſſe libidini Satanæ, & omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri niſi mendacium & vanitatem: ac ſi quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, nō habere Spiritum ſanctum, non habere Chriſtum præſentem tutorem & ſeruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, nō habere vllam autoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate teſtificandi: non exaudiri preces eius, nec fructum eam aliquem Chriſti promiſſionum capere, ſed neceſſe habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc eſt ſors, hæc eſt hæreditas Aſoticæ Eccleſiæ.

Quæ ſors & hæreditas Eccleſiæ apud hæreticos.

C Proponit tandem Brentius dubitationem quādam, ſed pridem à nobis diſcuſſam. At enim, inquit, dices: Quid ſi Aſoticus quiſpiam impio & Lucianico corde admiſceat ſe verè Eccleſiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum piis doctrinam Chriſti tanta eloquentia, tanta prudentia, tantáque externæ vitæ honeſtate, vt eligatur publico ſuffragio in miniſtrum, adeóque Epiſcopum Eccleſiæ, num miniſterium huius eſſet veræ Eccleſiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè eſſent batizati? an qui per hunc audirent cœleſtem doctrinam, non poſſent Spiritum ſanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini ſumerent, non ſumerent verum corpus & ſanguinem Chriſti? Dixit ſuprà, quòd fieri ſoleat, vt impij hypocritæ admiſceantur veræ Eccleſiæ: ea enim eſt ſors Euangelicæ ſagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piſcium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ ſunt in externa congregatione & ſocietate veræ Eccleſiæ, tamen cùm ſint animo impio, Lucianico & Epicureo, nihil certius eſt, quàm quòd nō ſunt illa Catholica Eccleſia, aduerſus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodum Aſotus alicubi nugatur. Nihilominus autem ſi fuerint ad miniſterium Eccleſię vocati, & docuerint, quæ pia ſunt, atque adminiſtrauerint Sacramenta iuxta inſtitutionem Chriſti, ipſi quidem ſunt Deo abominabiles, miniſterio autem eorum efficitur id, ad

Fatetur Brētius Eccleſiæ hypocritas & impuros planè admiſceri idque contra Donatiſtas.

ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non eſt ordinis miniſtri, ſed Spiritus Sancti, qui cùm ſit liberrimus donorum ſuorum diſpenſator, & miſereatur cuius vult, non reſpicit, quod ad ſe attinet, organi indignitatem, ſed ſuam ipſius clementiam & liberalitatem. Itaque repudiamus Donatiſtas, qui docuerunt Spiritum Sanctum non eſſe per miniſterium malorum efficacem. A

Reſponſio.

Et hac de re Brenti, nihil eſt quòd plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarum nos pridem eſt pertæſum, & videris nunc propiùs tandem ad veritatem accedere, niſi quòd cùm veritate non poſſis, mendacio & calumnia Petrum à Soto ſuperare conaris. Neque enim hoc dixit vnquam Petrus, quod eum tu dixiſſe fingis, quòd qui ſunt animo impio, Lucianico & Epicureo, ſint illa Catholica Eccleſia, aduerſus quam non præualeant portæ inferi, verùm verba illius hæc ſunt: Eccleſia, cui promiſſio illa Chriſti facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Eccleſiam pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt prælatus, ſed vt viuum membrum ſit, hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto, quàm quod à te quoque nunc dicitur? etiam hypocritas eſſe in externa congregatione & ſocietate veræ Eccleſiæ, quamlibet animo ſint impio. Quòd autem hi ſint illa ipſa Catholica Eccleſia, aduerſus quam non præualebunt portæ inferi, hoc nunquam dixit Petrus, ſed pertinere tantùm dixit ad illam externam congregationem & ſocietatem, & admiſceri illi veræ Eccleſiæ, cui hæc promiſſio facta eſt, eſſe illius mortua, non viua membra. B Ac ſi quis talis in miniſtrum Eccleſiæ, ſiue Epiſcopum ſit electus, efficax eſſe miniſterium eius. Si quando congregatur Concilium, fieri poteſt, vt inter Epiſcopos reperiantur, qui ſint impio corde, & externa vitæ honeſtate impietatem ſuam regant, num ideo non erit illis dicendæ ſententiæ locus? Certè de talibus non eſt hominis iudicium, cùm ſcriptum ſit: Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Non eſt hominis, vt ſecùs iudicet de homine, quàm videt, cordis iudicium Deo relinquendum eſt. Neque fas eſt, cuius non videas niſi bona opera, de eo ſecùs iudicare, cùm etiam quæ ſunt ambigua, in meliorem partem interpretari, Chriſtianæ ſit charitatis. Ac rectè monet Auguſtinus: Quæ vides, iudica, quæ non vides, Deo committe. Tu autem eò audaciæ prorupiſti, vt etiam de corde hominis, quod ſolius Dei proprium eſt, tibi iudicium, arroges. Verùm ſcopus veſter, cùm iſta ſcribitis, hic eſt, vt ſi quis fortè ſit externa vitæ ſanctitate prædictus, qui diſſentiat à vobis, & impia veſtra dogmata condemnet, excipere contra eum poſſitis, quòd impio corde ſit & Lucianico. Quid autem eſſe poteſt à modeſtia charitatéque Chriſtiana magis alienum? Sed ſi charitatem haberetis, ab Eccleſia Dei vos nunquam præcideretis.

Soto quid affingat Brentius.

1. Reg. 16.

Aug. ſer. 238. de tempore.

De malis doctoribus ferẽdis, aut etiã exterminandis.

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœleſti doctrina, & peruerterint verum vſum Sacramentorum Chriſti, quòd nulla ampliùs nec reuerentia, nec obedientia obſtricta eſt eis Catholica Eccleſia, etiamſi fuerint anteà legitimè vocati, quin potiùs neceſſe habet Eccleſia eos fugere & vitare, ac ſi fieri poteſt, ab ouili Chriſti tanquàm lupos arcere, veriſſimè ſcriptum eſt à te Brenti. C Nam quoad aliquis fuerit externè quidem Chriſtianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quæ non videmus, Deo committere iubemur, qui ſcrutatur corda & renes, ferendus eſt in externa iſta congregatione & ſocietate veræ Eccleſiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia veſtra dogmata, & peruertere more veſtro verum Sacramentorum vſum, etiam ſi paſtor alicuius Eccleſiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia ſunt obſtrictæ, quin eum fugere debent, & ab ouili tanquàm lupum arcere, præcipuè poſtquàm iudicis Eccleſiaſtici ſententia pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum aſſertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De loco 1. Ioã. 2. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis.

Cæterùm nihil eſt, quòd ſtomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epiſtola Ioannis: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis, nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Quid enim potuit magis aptè & appoſitè de vobis dici? Quæſo te Brenti, vt ipſe diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectiſſimè quadrant in vos. Primũ illud nunquid veriſſimũ

non

A non eſt, quòd à nobis prodieritis? Eſt hoc certè manifeſtius, quàm vllo modo negare poſsitis. Ante quadraginta hos annos certum eſt & indubitatum fuiſſe vos nobiſcum in eodem ouili Chriſti, vnanimes in eadem domo Dei nobiſcum habitaſſe, in qua ſimul agnum comedebatis, commune fuit vobis nobiſcum altare, communis Cathedra, communia ſacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego ſum Lutheri, ego Zuinglij ſiue Caluini, ego Balthaſaris Pacimontani ſiue Memnonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti ſiue Campani, ego Philippi Melancthonis, ego Brenti, ego Oſiandri, ego Flacij, ego neſcio cuius alterius Suermeri, nihil horum ante quadraginta proximos ſuperiores annos fuit auditum, ſed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Terra labij fuit vnius, & eorundem ſermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & ſicut horrendum Dæmonibus, ſic iucundum fuit Angelis ſpectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum, cùm cernerent illum verè populum Iſraël, de quo ſcriptum eſt: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter congregati quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone reſpondit. Conuenit vniuerſus Iſraël ad ciuitatem quaſi homo vnus, eadem mente, vnóque conſilio. Congregatus eſt populus quaſi vir vnus in Hieruſalem. In hoc itaque populo Iſraël in hac vnitate fidelium, in hac Eccleſia noſtra Catholica vos aliquando Brenti fuiſtis. Ipſa vos genuit, ipſa vos in ſinu ſuo fouit aliquandiu, in ipſa veram fidem profeſsi eſtis, ſed ex ea poſteà per ſchiſma ſacrilegum exceſsiſtis, vt rectè poſsimus de

Conſenſus & pax Eccleſiæ ante Lutheraniſmum.

Roma. 15.

Geneſ. 11.

Actor. 4.

Pſalm. 132.

Iudic. 20.

1. Eſdræ 3.

B vobis illud Pſalmi dicere: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & ſi is qui oderat me, ſuper me maligna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu. Cedò Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum conſenſu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc iſta diſſenſio? Qui intus erat, inquit Auguſtinus, foris factus eſt, ambulauit mecum in domo Dei cum conſenſu, aliam domum erexit contra domum Dei. Quare illa relicta eſt, vbi ambulauimus cum conſenſu? Quare illa deſerta eſt, vbi dulces capiebamus cibos? Conſtat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodiiſtis, quòd intus aliquando nobiſcum fuiſtis, nunc autem foris facti eſtis. Reſtat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum ſit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam ſi fuiſſent, inquit, ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Cùm in Eccleſia nobiſcum fuiſſetis, corporibus tantùm fuiſtis, non autem ſpiritu, falſóque fidelium nomen obtendebatis. Nam ſi verè fideles fuiſſetis, nunquam ab Eccleſia defeciſſetis. Quare ſicut paleæ licet in eadem area tritico ſint permixtæ, non tamen in tritico cenſentur, ita vos, licet in eadem Eccleſia, quæ Chriſti corpus eſt, veris membris permixti fueritis, in illis tamen cenſeri non potuiſtis. Præclarè Auguſtinus: Omnes hæretici, omnes Schiſmatici ex nobis exierunt, id eſt, ex Eccleſia, ſed non exirent, ſi ex nobis eſſent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Chriſti, quomo-

Pſalm. 54.

Auguſtinus in Pſalm. 54.

De loco Ioã. Nõ eratis ex nobis.

Aug. in Epiſ. Ioã. tractatu.

C do humores mali, quando euomuntur, tunc releuatur corpus. Sic iſti quando exeunt, tunc Eccleſia releuatur, & dicit, quando eos euomit, atque proiicit corpus, ex me exierunt humores iſti, ſed non erant ex me. Quid eſt, Non erant ex me? Non de carne mea præciſi ſunt, ſed pectus mihi premebant cùm ineſſent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cum ambularetis in magnis & mirabilibus ſuper vos, nouas quaſdam opiniones inuexiſtis, vt vos à Chriſti corpore nefario ſchiſmate ſeparare, quàm ab illis diſcedere malueritis.

Pſalm. 130.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accuſaſſe vos Catholicos Antichriſtianiſmi, quòd impia doceamus, quòd inſtitutionem Sacramentorum Chriſti deprauemus, neceſſitatem itaque ſalutis veſtræ exegiſſe, vt colluuiem eorum, qui in Apoſtolica doctrina non permanſerunt, deteſtaremini, & quã cõtẽto poſſetis curſu, fugeretis. Accuſaſtis nos Antichriſtianiſmi Brenti? Quid autem? Num ſufficit accuſaſſe? Num cauſam propterea legitimam habuiſtis, diſceſſionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accuſatos tantùm oportuit. Quin vos Antichriſtianiſmi multò veriùs eſtis accuſati, neq; defuerunt inſignes aliquot Academię, quę doctrinã veſtram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & eſt, & fuit, & erit ſemper ſtatuendi poteſtas, fruſtrà portis omnibus inferi

Catholici accuſantur Antichriſtianiſmi per Brentium.

Lutherani quot modis iudicati.

reluctantibus, Romanus Pontifex, hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitiis A Imperialibus Vvormatiæ proſcriptionis decretum contra vos latum eſt. Tot eorum ſententiis, penes quos fuit legitima iudicandi poteſtas, vos Antichriſtos illos eſſe declaratum eſt, de quibus in hac epiſtola ſcribit Ioannes. Cæterùm vos Brēti, quis iudices conſtituit orbis totius Chriſtiani? Quando autem dies illi dicta? quando cauſæ dicendæ poteſtas facta? quando quicquam eorum obſeruatum eſt, quæ in legitimis iudiciis obſeruari conſueuerunt? Quis autem nos cōdemnauit? Idem ille qui accuſauit. Ergo & accuſatorum, & iudicum officio iidem vos functi eſtis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquàm? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, niſi cui legitimè poteſtas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, cauſæ dicendæ poteſtas illi permittitur, neque & accuſatoris & iudicis perſonam eidem ſuſtinere fas eſt. Ita ne ſoli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas humanáſque leges conculcare, Barbaros etiam ipſos immanitate ſuperare? Sed vide Brenti, poſteaquàm vos per ſummam iniuriam ius vobis arrogaſtis, orbem Chriſtianum inauditum Antichriſtianiſmi accuſandi ſimul & condemnandi, quemadmodum exemplo veſtro prouocati, idem ſibi ius in vos veſtri quoque paulò pòſt vſurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolſtadius? Verùm vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Chriſtianum, ſic ipſe pari autoritate viciſſim Antichriſtianiſmi Lutherum accuſauit, ſimul & cōdemnauit. Idem fecit Moncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Carolſtadianis ſiue Zuinglianis, non ita multò pòſt ſtatuerunt Balthazar Pacimontanus & Menno: idem de omnibus vobis poſteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flacius Illyricus, quam ſententiam tulerit contra Interimiſtas & Adiaphoriſtas, obſcurum non eſt. Permiſiſtis vos vobis, cùm nullam haberetis autoritatem publicam, Antichriſtianiſmi Chriſtianum orbem non vocatum, non auditum accuſare, ſimul & condemnare, & ab eo vos nefario ſchiſmate ſeparaſtis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt iſti. Nam ſi fas eſt vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipſi viſum fuerit, tanquam impiam condemnare, ſibi quoque fas eſſe putauerunt, vt idem de veſtra doctrina ſtatuerent, quod de totius orbis Chriſtiani doctrina per vos fuerat conſtitutum. Hæc res nobis peperit Sataniſmum hunc, quo nunc æſtuat Germania, dum ſe pro Papa quiſque gerere vult, dum ſibi fas eſſe putat & accuſatoris & iudicis officio ſimul fungi, dum & illud licere ſibi cupit, vt quos impios ipſe indicta cauſa iudicauerit, ab eis diſceſſionem faciat, ſeorſum cœtum congreget, ſacrilegum altare contra legitimum erigat, Cathedram peſtilentiæ contra Cathedram ſalutis conſtituat. Vbi ſic omnis ordo peruertitur, ibi florere Sataniſmum, & ordine ſublato, horrorem neceſſe eſt conſequi ſempiternum. Sed de his ſatis.

Sectarijſimul accuſatores & iudices orbis.

B

Pro Papa ſe quiſque gerit in Germania.

Proponit aliam quæſtionem Brentius, ſed priuſquàm ei reſpōdeat, interrupto orationis curſu, alio delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto veriſſimè ſcripſit: Vnitas certum ſignum eſt Eccleſiæ, diſceſſio autem proprium ſignum hæreſis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare poſſit. Si intelligit, inquit, vnitatem per ſe certum eſſe ſignum Eccleſiæ, & diſceſſionem per ſe proprium eſſe ſignum hæretici, quid furioſius? Quid enim? Itáne certum eſt, ibi eſſe Eccleſiam, vbi eſt vnitas? Fateor nihil eſſe amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuáq; charitate & concordia. Et in hoc, inquit Chriſtus, cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quęuis vnitas certum & infallibile ſignum eſt verę Eccleſiæ, vt quæuis diſceſſio proprium ſignum hæreſis? C

An vnitas ſignum certū Eccleſiæ.

Ioan. 13.

Reſponſio.

Sudes eſt in oculis hæreticorum nomen charitatis & vnitatis: quod quoties audiunt, ſuam ſibi diuiſionem exprobrari putant. Neque malè coniiciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iuſtitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, ſed ſola fide ſe iuſtificari contendunt. Fidem enim habere ſe poſſe cum Dæmonibus communem intelligunt: charitatem ſi haberent, neque Dæmones, Dæmones,

neque

A neque hæretici eſſent hæretici. Verè autem dictum eſt ab Auguſtino: Non exiſti-
mo quenquam ita deſipere, vt credat ad Eccleſiæ pertinere vnitatem, qui non ha-
bet charitatem. Non autem, ait, idem, habet Dei charitatem, qui Eccleſiæ non Contra Creſcon. lib. 1. cap. 29.
diligit vnitatem. Atqui non eſt alia certior Eccleſiæ nota, quàm ſit vnitas, quam
etiam ob cauſam in ſymbolo Conſtantinopolitano, quod poſt lectum Euangelium Lib. 3. de Baptiſmo cōtra Donatiſtas, cap. 16.
in Eccleſia cantari conſueuit, cùm quatuor notis Eccleſia Dei deſcribatur, quibus
eam ab Eccleſia Satanæ diſcernere liceat, primo loco ponitur, quòd ſit vna. Nam
ſicut fides non eſt niſi vna, vt quicquid præter vnam fidem eſt, perfidiam eſſe, non
fidem dicat Hilarius: ſic Eccleſia quoque non eſt niſi vna, vt quicquid præter vnam
eſt Eccleſiam, Satanæ ſynagoga, non Eccleſia rectè vocetur. Neque verò non in- Ad Conſtantium.
telligit hoc Brentius, eſſe certiſſimum & maximè proprium Eccleſiæ ſignum vnita-
tem: quare cùm ſit res manifeſtior, quàm vt ambigi de ea poſſit, rixam nobis de no-
mine ſuſcitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones eſſe dicit vnitatem. At no-
bis Brenti, non de Turcis, non de Iudæis, non de latronibus, ſed de Catholica Ec-
cleſia ſermo nunc eſt: itaque non de illorum, ſed de huius vnitate nunc loquimur.
Scimus & malis non deeſſe ſuam vnitatem, qua nihil Eccleſiæ pernicioſius eſſe poſ-
ſe, in ſuis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate Greg. lib. 41. cap. 3.
carnis, de qua ſcriptum eſt: A ſcintilla vna augetur ignis, & ab vno doloſo augetur Eccle. 11.
ſanguis: ſed loquimur de ſpiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Pau- Quæ vnitas arguat Eccleſiam.
B lus, atque vt eam, ſupportantes inuicem in charitate, ſeruare ſoliciti ſimus in vin-
culo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo ſeruari docet Hieronymus, qui Epheſ. 4.
non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem ſtulti, quaſi luna mutatur. Hic Hier. in epi. ad Ephe. c. 4.
locus, inquit, vel maximè contra hæreticos facit, qui pacis vinculo diſſipato atque
corrupto, putant ſe tenere ſpiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo 1. Cor. 1.
ſeruetur. Quando enim non idipſum omnes loquimur, & alius dicit, Ego ſum Pau-
li: alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus ſpiritus vnitatem, ac eam in
partes ac membra diſcerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuiſtis?
An non rapimini vos omni vento doctrinæ? an non in morem ſtulti quaſi luna mu- Hæretici nũc quaſi luna mutantur.
tamini modò non in horas? nunc Lutheriſtæ, mox Caluiniſtæ, non ita multò poſt Epheſ. 4.
Anabaptiſtæ: ſicut in Monaſterienſi ciuitate factum eſſe iam commemorauimus, &
fieri quotidiè videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos
annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati fui-
mus in vna ſpe vocationis noſtræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma, vnus
erat Deus & Pater omnium. Cedò Brenti, quis diſſipauit, quis rupit hoc vinculum
pacis? quo primùm autore factum eſt, vt non idipſum omnes loqueremur? vt dice-
ret hic, Ego ſum Lutheri: alius, Ego Zuinglij: rurſus alius, Ego Pacimontani, vel
Suenckfeldij, vel Serueti. Perfricà frontem, & ex tuis autorem fuiſſe nega. Scio,
tibi quàm minimum frontis eſſe, nondum te tamen ita pudorem omnem abieciſſe
C puto, vt quod vel ipſa luce ſcis eſſe clarius, id negare audeas. Eſt igitur Eccleſiæ præ- Commendatio vnitatis Eccleſiaſticæ
cipua dos vnitas, & vnum omnium certiſſimum ſignum, quo Catholica dignoſci-
tur ab hæretica, quam quanto ſtudio commendatam nobis Chriſtus voluerit, indi- Ioan. 17.
cat illius precatio, qua vſus eſt ad Patrem ſuum cœleſtem illa ipſa hora, qua iam erat
ſemetipſum traditurus pro nobis oblationem & hoſtiam Deo. Quid enim aliud pre-
catus tum eſt, quàm vt vnum cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus? quod non pro
iis tantum orauit, qui tum præſentes aderant, verùm & pro iis, qui crediturі eſſent
per ſermonem eorum: quotquot in præſenti crederent, quotquot poſteris etiam æta-
tibus alij per alios eſſent credituri: hos vt conſertam coronam patri tum offerens
vnionis Eccleſiaſticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuerſos, vt omnes vnum
eſſent: ex vniuerſis, qui continua ſucceſſione Euangelium ſuſcepturi erant, vnam
congregationem conſtituens, quæ propterea Catholica, hoc eſt, vniuerſalis Eccleſia
nominatur, vt quæ non in aliqua orbis parte, ſicut veteris religionis populus, ſed
vniuerſo orbe: neque ad certum aliquod tempus, ſed ad conſummationem vſq; ſecu-
li: neq; peculiariter ex Iſraëlitis, ſed ex omnium hominum nationibus eſſet cōgregan-
da, ad incomprehenſibilem inter ſeſe & cum ipſo vnionem: quam quò diligentiùs
retinere ſtuderemus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacem teſtamento
nobis

Ioan.15. Ioan.11. nobis legare dignatus eſt: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis teſtamento per illum legatum eſt, repudiaſtis: & precationem ipſius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullũ vobis fructum afferre paſſi eſtis: & immenſum illud crucis & mortis illius beneficium, quantum in vobis eſt, irritum & inane reddidiſtis: dum quod anteà diſperſum, poſteà ſanguine Chriſti pretioſo fuit congregatum, id vos iterum diſperſiſtis. Eſt ne hoc Brenti Chriſtianos eſſe? éſtne hoc Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum (fecit enim vtraque vnum, dicit Apoſtolus) vos ex vno feciſtis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erexiſtis, cathedram contra cathedram conſtituiſtis. Obſecro vos per Deum immortalem, quid eſt hoc aliud, quàm Antichriſtos, eſſe? quàm non Chriſti Euangelium, ſed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat: ita Satanas eſt, qui diſpergit. Impios illos milites, qui Chriſtum in crucem egerunt, immanitare veſtra ſuperaſſe videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Chriſti: veniſtis vos ſpeciem pietatis habẽtes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupiſtis, ac in multas partes concidiſtis totum corpus Chriſti, vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Integrum Chriſti corpus inter manus perſequutorum in cruce permanſit, & inter manus Chriſtianorum non eſt integrum corpus Eccleſiæ, pro qua verum & viuum corpus ſuum in mortem Chriſtus tradere dignatus eſt. A

Epheſ.2.

Heretici crudeliores militibus Chriſtum crucifigentibus. Ioan.19. 2.Tim.3.

Nõ catholici priùs à pia doctrina diſceſſerunt.

Sed hîc diuiſionis ſiue diſceſſionis ſuæ cauſam adfert Brentius, quod priores nos à pia doctrina diſceſſerimus. Quid autem Brenti, an non eandem ſuæ quoque diſceſſionis à vobis cauſam adferunt Sacramentarij? qui quod nobis horrendum idololatriæ crimen impingitis, idem & ipſi vobis obiiciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idololatræ ſitis. Lege quam ſcripſit epiſtolam ad Sereniſſimum Regẽ meum Ioannes à Lasko, cui reſpondet Ioachimus Vueſtphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtroſque & impiæ doctrinæ, & peruerſi Sacramentorum vſus non ſimiliter condemnant Anabaptiſtæ, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem ſibi ius non eſſe dicunt, ſe à vobis ſeparandi? Si ſatis eſt dicere, eſtis & vos non modò catholicæ Eccleſiæ, verùm & iſtorum hæreticorum, qui paulò ante iurati fratres veſtri fuerunt, iudicio impij & idololatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non ſimiliter ab aliis hæreticis adferatur contra vos. Nec ſecus æquum eſt fieri, vbi permittitur vnicuique de doctrina iudicandi poteſtas, vbi accuſaſſe, viciſſe eſt. Sed ſi quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius diſceſſionis, qua vos à nobis nefario ſchiſmate ſeparaſtis, arrogantiam, faſtum, proteruiam veſtram præcipuam fuiſſe cauſam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum donorúmque ſuorum Deus in vos ſua benignitate contuliſſet, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara pleriſque dicendi ſcribendíque facultas deeſſet: has eſſe Dei gratias obliti (quas ille ſicut non paucis Catholicis, ita veſtrũm quoque nonnullis largitus eſt) C ſic vos ipſos amare, ſic vobis ipſi placere, ſic magnificè vos efferre cœpiſtis, atque eò inſolentiæ prorupiſtis, vt haud aliter, quàm ſi à vobis verbum Dei proceſſiſſet, aut in vos ſolos perueniſſet, illius poſſeſſione reliquos omnes excluderetis, & vniuerſum orbem Chriſtianum aut cæcitatis, quòd non videret in ſcripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quòd ſciens prudénſque agnitam veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia veſtra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate ſpiritus colligati. Nam cum illo, qui poſteà detractus eſt in infernum in profundum laci, viſi eſtis in cœlum conſcendere, ſuper aſtra Dei exaltare ſolium veſtrum, aſcendere ſuper altitudinem nubium, & eſſe velle ſimiles altiſſimo. Quicquid à ſanctis Patribus traditum, quicquid conciliorum autoritate conſtitutum, quicquid incredibili totius orbis Chriſtiani conſenſu, tot ſeculis eſt receptum, id tanquam hominum commentum reiici: quod autem vobis placuiſſet, id tanquam Dei verbum ab omnibus adorari voluiſtis. Quorſum autem aliò ſpectabant hæc quàm quòd vos pro Diis coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè queritur Oſiander, quòd triginta ſex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è Scripturis protulerat

B

Schiſmatis hodierni parens faſtus & arrogantia nouorum Doctorum.

1.Cor.14.

Eſaiæ 14.

Oſiander.

A lerat, habitum fuerit: ſimul vt idem hoc à Philippo dictum eſt, ſtatim tanquam Dei verbum adoratum eſſe. Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum ſapientia præſtantem de cœlo, & primum parentem noſtrum de paradiſo deturbauit, vos à compage Chriſti corporis vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia diuulſit. Ac initium quidem huius rei, ſicut oſtendimus in præfatione noſtra, profectum eſt ab ea, quam rectè Paulus vocat idolorum ſeruitutem, auaritia, cùm quem ſibi ſuíſque deberi quæſtum Lutherus putabat, eum ab aliis intercipi ferre non poſſet. Sed fuit iſta cauſa quædam diſceſſionis remotior. Cæterùm poſtquàm ei non defuerunt applauſores, qui cùm illum ſolida plauſtra conuitiis onuſta, in mores vitámque noſtram effundentem viderent, ſubinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Eccleſiæ diſcederet. Non igitur doctrina noſtra iudicio veſtro parum pia, ſed ſuperbia veſtra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cœlo deiectum eſſe paulò antè commemorauimus, diſceſſionis huius cauſam dedit. Quòd ſi ſpiritus minùs altos geſſiſſetis, ſi quemadmodum nos eſſe dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipſo errori obnoxios eſſe recordari voluiſſetis: ſi quòd monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, ei parêre, in animum inducere potuiſſetis, nunquam hæc tam pernicioſa & ſacrilega ſeparationis conſilia amplexi fuiſſetis.

Epheſ.5. Lutherum auaritia & inanis gloria perpuiit ad ſchiſma.

Philip.2.

B Verùm hîc profert nobis exemplum Brentius ex hiſtoria Regum: In regno, inquit, Iſraëlitico Rex Achab, Principes, Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem diſcedebat ab eis: ergóne illi vera erant Eccleſia, quia conſentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc conſenſionem deſerebat? atqui neque Cæſares veſtri Brenti, verè Catholici Reges neq; pientiſſimus Rex noſter Sigiſmundus cum Achab impio rege commune quicquã habent: neque nos ſacrificuli ſumus Baal, nec in cultu Baalitico, ſed in cultu veri Dei populus Chriſtianus concordiâ nobis & vnitate coniungitur. Et quantum eſt inter Eliam ad iudicium venturi Chriſti, & Lutherum Antichriſti præcurſorem, tantum eſt diſcrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & inſtitutos à Chriſto Sacerdotes noſtros: inter eum populum, qui tum fuit illis, & qui nũc eſt iſtis vnitate coniunctus. Quòd ſi quemadmodum olim Donatiſtæ, ſic vos nunc etiam de paucitate veſtra gloriari vultis, & proptereà vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari poſſe putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm veſtrorum eſt numerus: cur eandem licentiam non permittitis de ſuorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm ſitis vos, Oſiandro? qui & ipſe ab iis, qui ſunt confeſſionis Auguſtanę, nõ aliter quàm Elias ab impiis Prophetis Achab diſceſſit: & ſuos hortatur, ſi proptereà minus autoritatis tribuere velint doctrinę ſuę, quàm Philippianæ, quòd plures ſint, qui Philippum ſiue Confeſſionem Auguſtanam ſequan-

Brentius exẽplo ſe tuetur à nota ſchiſmatis.

Reſponſio.

C tur, vt eadem ratione ſe ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multo ſuperant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuiſſe videtur. Intereà tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias diſceſſerit, cum illis coniunctus nunquam fuerit. Vos autem & pientiſſimis Regibus & Epiſcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religioníſque concordia coniuncti fuiſtis, vt idipſum ſentiremus omnes, idipſum diceremus, idem ſaperemus.

Cæterùm nullum eſt exemplum, in quo ſibi magis placeant omnes ferè noſtri temporis hæretici, quàm ſit hoc, quod & initio propoſuit, & nunc libellum hunc ſuum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod ſubinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex hiſtoria Regum proximè prolatum eſt. In occidendo Chriſto, inquit Brentius, conueniebant vnanimi conſenſu Caiphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Pſalmus, gentes & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Vtamur ergo Dialectica Aſoti, & dicamus hos eſſe Eccleſiam Dei: Ioſephum autem & Nicodemum eſſe hæreticos, quòd ab iis diſceſſerint.

Aliud Brẽtij exemplũ de Caipha & aliis in necem Chriſti conſpirantibus. Ioan.11. Matt.26 Luc.23. Pſal.2.

Quor

Quorſum autem hæc Brenti? Vide quantùm abſis à blaſphemia: dum Synagogæ ſtatum, quæ cum honore fuerat ſepelienda, cum Eccleſiæ ſtatu confers, quam funda uit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Chriſtum nos ducere vultis, vt quod ſemel de Chriſto Dei filio factum eſt, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Chriſtus, vt ſacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremoniæ Iudæorum ad coruſcantem Euangelij lucem velut vmbræ quædam euaneſcerent, Prophetarum vaticiniis prædictum erat: déq; temporibus illis, quibus hæc facta ſunt, ſcripſerunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obſtupeſcent Sacerdotes, & Prophetæ conſternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & conſilium à Senioribus. Nox vobis pro viſione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol ſuper Prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos dies. Quæ omnia, ſicut ſcripta, ſic tũ impleta ſunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt poſteaquàm ſemel occiſus eſt Chriſtus, in credentium cordibus in æternum victurus, eum nihilominus ab Apoſtolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret idola: tum, quotquot in Apoſtolorum vices ſucceſſerunt, excæcati, nihil viderent in ſacris literis: deindè poſt mille quadringentos annos, à neſcio quibus vobis Euangeliſtis ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc eſt Brenti, quod vos vulgo nimis (heu) credulo perſuadere conati eſtis, per omne tempus id Eccleſiam caruiſſe Chriſto: ſtertentéque ſponſo, ſponſam pro Deo coluiſſe laruas & idola, in ſacris literis enarrãdis fuiſſe prorſus cæcã: miracula Sanctorum nihil aliud fuiſſe, quàm præſtigias Dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum eſt? Nam quæ tu de Chriſto facta ſcribis, multis antè ſeculis prædixiſſe Prophetas legimus. Quòd ſi ſoluere Chriſtum, hoc eſt, occidere Chriſtum (Soluit autẽ Chriſtum, ſi quid Auguſtino credimus, qui dirumpit Eccleſiam, qui ſchiſmata facit, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Chriſto conuenerunt vnanimi conſenſu Lutherus, Philippus, Brentius, Flacius, Caroltadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Memno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Paſtores, atque miniſtri illis coniuncti? Nunquam illi, quos tu commemoraſti, tam atrociter ſæuierunt in verum & viuum corpus Chriſti: nunquã illud ita lacerauerunt & conciderunt, ſicut à vobis laceratum, conciſum, & in partes innumeras diſſectum videre licet myſticum Chriſti corpus Eccleſiam.

Prædictum de Chriſto vt occideretur, non quòd occiſus ignoraretur in Eccleſia.
Hier. 4. Ezeche. 7. Mich. 3.
Aug. in 1. Ioan. Canonicam. tractatu 6.
Chriſtum ſoluere quid.
In necẽ Chriſti conueniũt hæretici non minùs quàm olim Iudæi.

A B

Et intereà de perſequutione querimini, & agnoſci vultis in vobis veterem Eccleſiæ fortunam, de qua dictum eſt: Non eſt ſeruus maior Domino ſuo: ſi me perſequuti ſunt, & vos perſequentur. Et quoniam coram huiuſmodi tribunali cauſa cadere videmini, ad aliud quod reliquum eſt, Chriſti tribunal appellatis, coram quo ſicut nunc magna cum fiducia ſtare vos gloriamini, ſic fore confiditis, vt in illa die ſumma cum alacritate ſtetis aduerſus eos, qui vos anguſtiauerunt. Quid autem horum Brẽti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptiſtis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minus gloriantur, ſicut nunc magna fiducia, ita nunc ſumma cum alacritate ſe ſtaturos coram Chriſti tribunali? Nũ de perſequutione minùs queruntur, non ſolùm quàm à Chriſtianis, verumetiam quàm à vobis ferũt Lutheranis? quos ferreum iugum ſuis ceruicibus impoſuiſſe quiritantur, cùm à Pontificiis ligneo tantùm preſſi fuiſſent: ſicut ex iis, quæ ſcripſere Ioannes Caluinus, & Ioãnes à Lasko contra Ioachimum Vueſtphalum, iam anteà demonſtrauimus. Ac ſic iſti quidem de vobis queruntur, nihilò tamen & ipſi mitiores in alios non ſolùm hæreticos, verumetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo ſupplicio damnandos cenſuerunt, qui ad cor redeuntes, ad eam quam deſeruerant, religionem ſunt reuerſi: quos etiam extinctos humóque ſepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præſul Arboricenſis in libello, quem hoc anno ſcripſit, De compeſcenda hæreticorum petulantia) cuiuſdam perſonæ triſte cadauer, poſt ſepulturam veſtro iuſſu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conſcia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret ſibi miniſtrari Eccleſiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini, ſed palàm eſt, id à Sacramentariis factum eſſe,

Ioan. 15.
De vana fiducia hæreticorum.

C

Geneuæ

A Geneuæ proculdubio, nam ibi fas non eſt morituris Euchariſtiæ Sacramentum dare. Quid autẽ crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, ſi quid eiuſmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumentur aliquando mortui, ſupplicium tamen de exhumatis non ſumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admiſſum, vt in exhumatum cadauer tantoperè ſæuiendum eſſe putarent? Moriturus Chriſtianus, viaticum ſibi Chriſti corporis & ſanguinis adminiſtrari cupiebat. O facinus plus quàm Tragicum. Cæterùm de Serueto quid ſtatuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis eſt ſuperiùs commemoratum. Cuius Diſcipuli clamant, cùm ſcripturis eum ſuperare non poſſet, à vi & armis præſidium Caluinum eſſe mutuatum. Verùm abſit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuiſſet ante triginta annos de primo hæreſeon harum omnium architecto, nullum inſigne magis exemplum diuinæ cuiuſdam clementiæ edi potuiſſet. Seruatæ fuiſſent tot myriades ruſticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicaſtis, non ſolùm libertatem eripuit, ſeruitutẽmq; duriorem effecit, verumetiam & corporum & animarum exitium quàm plurimis attulit ſempiternum. Neque tot Principes partim cæſi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuiſſent in Germania calamitates conſequutæ, nec haberemus nunc Pſychotyrannos iſtos Brentios, Caluinos, Suenckfeldios, & qui ſunt de grege Picardorum & Ana-

Vi cõprimẽdos eſſe primos hęreticorum conatᵘˢ, ne vel paucis noceant.

B baptiſtarum, qui cùm longè grauiſsimè ſæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam ſibi tamen fieri putant, ſi quas à Chriſtianis & Orthodoxis perſequutiones patiantur, cùm ipſi tamen hæretici perſequantur hæreticos, neq; cùm ipſi diſcrepent ab orbe terrarum, ferant ab opinione ſua diſſentientes. Præclarè ſcriptum eſt ab Hieronymo: Scintilla res parua eſt, & penè, dum cernitur, non videtur, ſed ſi formitem comprehenderit, & nutrimenta ſui quamuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latiſsimos ſaltus, regionéſque conſumit. Fermentum quoque res modica videtur & nihili, ſed cum farinæ conſperſum totam maſſam ſuo vigore corruperit, in illius vim tranſit omne quod mixtum eſt. Ita & doctrina peruerſa ab vno incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores, ſed paulatim cancer ſerpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis ſcabies totum commaculat gregẽ. Igitur & ſcintilla ſtatim, vt apparuerit, extinguenda eſt, & fermentum à maſſæ vicinia ſemouendum, ſecandæ putridæ carnes, & ſcabioſum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, maſſa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereat. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem eius flamma populata eſt. Sic & in Saxonia Lutherus vna ſcintilla fuit, ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, quantum ex ea ſit incendium excitatum, quis eſt, qui ſiccis oculis commemorare queat? Digna vox eſt Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius eſt, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chryſoſtomus: Si quis,

Hiero. in c. 5. ad Galat.

Bernardus epiſtol. 120.
Chryſ. ho. 7. in epi. ad Ro.

C inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altaréque hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hîc eſtis, lapidibus eum velut ſceleſtum & improbum obrueretis? Quid igitur agendum cum eo, qui flammam infert tali igne voraciorem, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neque altare aureum diruentem, ſed quod longè parietibus & hoc altari pretioſius eſt, Doctorum ædificium ſubuertentem ac deuaſtantem? Hoc faciens, qua quæſo venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod ſi fax illa furialis priùs extincta fuiſſet, quàm vel vnam domum aliquam inflammaſſet, non ita multa nunc in orbe Chriſtiano paſsim incendia videremus. Adeò verum eſt, quod ille dixit: Sęuit in bonos, qui parcit malis. Sęuit in pios, qui parcit impiis hęreticis. Nulla eſt maior crudelitas, quàm in arcendis hęreticis benignum & clementem videri velle. Quòd ſi Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpoſtera quadã ſua miſericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi, quantò maiora ſupplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hæreticis, verumetiam receptum illis in terris ſuis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, ſi quàm plurimos peſtilentiſsimis eorum erroribus inſici videant? Certè non minorem hi culpam ſuſtinent, quàm illi ipſi, per quos miſeri mortales doctrinis variis & peregrinis abducti, in barathrum inferni pręcipitantur, & incendiis gehennę traduntur ſempiternis, neq; minus ab illis, quã ab

Principum eſt in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defenſorio duarum Synodorum ſub Papa Symmacho habitarum.
Damaſus epiſtola 3.
Pius epiſt. 1.

his in illa tremenda die, quando cœli mouendi ſunt & terra, ſuppliciorum exigetur. A
Rectè nanque dictum eſt ab Ennodio: Non eſt grandis differentia, an lethum inferas vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm poſsit, non excludit. Error, cui non reſiſtitur, approbatur: & veritas cùm minimè defenſatur, opprimitur. Negligere quippe, cùm poſsis perturbare peruerſos, nihil eſt aliud, quàm fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Quid prodeſt, inquit Pius Pontifex, illi ſuo errore non pollui, qui conſenſum præſtat erranti? Conſentire autem videtur erranti (ſi quid Gregorio credimus) qui ad reſecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipſi viderint, quemadmodum ſuæ ſuorúmque ſaluti proſpiciant, neque corporum ſaluti modò, verùm & quæ multò ſunt pretioſiores, animarum.

2. Corinth. 5.
Quantò maior & melior fiducia catholicorũ quàm Sectariorum coram tribunali Chriſti.

Nam coram quo tu futurum ſcribis, vt vos magna cum fiducia ſtetis, omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti. Qua vos in re fiduciam veſtram collocaturi tum ſitis, neſcio, qui vos ab ipſius iudicis Chriſti corpore ſeparaſtis: nos certè non in alia magis re ſpem noſtram omnem defixam ſumus habituri, quàm quòd vniuſcuiuſque noſtrûm portio, caro & ſanguis eſt in eo ipſo, quem iudicem expectamus, Ieſu Chriſto Domino noſtro. Vbi portio noſtra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro noſtra glorificatur, ibi nos fore glorioſos confidimus: vbi ſanguis noſter dominatur, ibi dominaturos & nos perſuaſum habemus. Et ſi peccatores nos agnoſcimus de cõmunione tamen iſta confidimus: & ſic peccata noſtra nos prohibent, ſubſtantia tamen requirit: & ſi delicta noſtra nos excludunt, naturæ communio non repellit. B

Autoris ad iudicem Chriſtum pia precatio, & Catholica ſimul proteſtatio.

Non eſt tam immitis Dominus, vt obliuiſcatur hominis, quem ipſe geſtat, quem noſtra cauſa ſuſcepit, propter quem horrendum ignominioſæ mortis ſupplicium adire dignatus eſt. Non eſt tam aſper & crudelis, vt non diligat carnem ſuam, membra ſua, viſcera ſua. Caro tua ſumus, O Iudex viuorum & mortuorum, ſanguis tuus ſumus, membra tua ſumus: qualiacunque tandem, ſed membra tamen eſſe tua nunquam deſiimus: nunquam nos à corpore tuo, nunquam ab Eccleſia ſancta tua, vel per hæreſim aliquam, vel per ſchiſma præcidimus. Carnem tuam Domine ne deſpexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla eſt alia ſpes, nulla fiducia, nulla gloriatio noſtra, niſi quòd tu caro noſtra es, quòd nos caro tua ſumus. Non gloriamur de meritis noſtris, non habemus in illis fiduciam noſtram collocatam: de hoc ſolo gloriamur, in hoc ſolo confidimus, quòd membra ſumus illius corporis tui, quod pro nobis paſſum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi ſatisfecit. Quamobrem ſi merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cùm de noſtro ſit, noſtra ſunt & illius merita: proferimus tibi meritum paſsionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc ſunt merita noſtra, quæ tu clementiſsime Domine nobiſcum pro immenſa benignitate tua communicare dignatus es: ſecundum hæc merita abs te iudicari poſtulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi ſiſtimus. Noſtra ſunt, quia C
noſtri ſunt capitis: noſtri ſunt corporis, à quo nos nefario ſchiſmate nunquam præcidimus. Hæc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo ſolenniter proteſtamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribunal Chriſti: hoc ſolo freti, quòd caro illius, quòd ſanguis illius, quòd membra ſumus corporis illius, nec aliter coram illo cauſam noſtram perorabimus.

Miſera fiducia Brentij, qua ſeſe & ſuos coram Chriſti tribunali conſolari tentat.
Exod. 12.
1. Cor. 13.

Cæterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & ſanguine ſpei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipſi modò vos per ſacrilegum ſchiſma præcidiſtis, verùm etiam tot præciſionum, tot ſectarum aliis duces & autores fuiſtis: ac multò crudelius myſticũ Chriſti corpus tractaſtis, quàm impij milites viuũ illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, ſicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non feciſtis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quamuis nihilò ſitis nobis meliores, ſi tamen admirabili quadam eſſetis vitæ ſanctimonia conſpicui: ſi fidem, de qua ſola gloriamini, tantam haberetis, vt eâ etiam montes transferre poſſetis: ſi facultates veſtras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirum eſt, ſi corpora etiã veſtra omni genere ſuppliciorũ excruciãda pro Chriſti nomine traderetis: nihil

hæc

A hæc vobis omnia coram illo Chriſti tribunali profutura, ſi quidem extra Chriſti corpus nulla ſunt merita, quæ prodeſſe queant. In Chriſti corpore valent, quicquid valent merita noſtra.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde diſceſsiſtis. In Eccleſia noſtra Catholica nati vel renati potiùs, Chriſti corporis membra facti eſtis. Ab hoc vos corpore nefaria præciſione ſeparaſtis, quando ex ea, in qua renati eſtis, exiuiſtis. Nolite exiſtimare, quòd vos Eccleſia Dei perſequatur, errorem veſtrum perſequitur, non vos, illum extinctum cupit, non vos. Nihil eſt hac matre noſtra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores veſtros agnoueritis, & aliqua reſipicentiæ ſigna dederitis, ſumma cum alacritate vos haud aliter atque prodigum Filium benignus ille Pater obuiis (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet, & erit maius gaudium ſuper vno peccatore conuerſo, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis. Hanc vt vobis mentem Deus tribuat, ſupplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illuceſcat, quo vos ab erroribus veſtris reſipiſcentes, ad Eccleſiæ gremium reuerſos videamus, & gaudeamus. Nullum ſpectaculum oculis noſtris iucundius accidere poſſet. Tum primùm agnoſceretis, quas vos nunc perſequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuiſſe, quibus ſitiens veſtræ ſalutis mater Eccleſia vos ad ſanitatem reuocare conabatur.

Ad Brētium & cum eo errantes adhortatio epiſcopo digna.

Luc. 16.

Sed hæc aduerſus Prolegomena Brentij ſcripta ſufficiant, cuius nos, cùm caput
B illud tractaremus, de autoritate ſcripturæ, ſecundam Pericopen vidimus. Poſteaquam verò finem huic operi impoſuimus, peruenit & prior in manus noſtras. Nobis verò propoſitum non fuit, niſi ea tantùm confutare, quæ Sereniſsimo Regi noſtro per Petrum Paulum Vergerium dicata ſunt: Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim ſuſcipiant.

De cōſilio ſuſcepti operis admonitio.

PERORATIO.

HABES iam pientiſsime Rex, quoad eius fieri potuit, pauciſsimis confutata, quæ Petrus Paulus Vergerius à Brentio, ſcripta, ſe coram tua Maieſtate defenſurum obtulit. Nec eſt, quòd hæc eius generis eſſe putes, quaſi non maximum in ſe pondus habere videantur, quin hæc talia potiùs eſſe iudicabis, vt ſi per eos, qui diſceſſerunt à nobis, obtenta ſint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunque velint, obtineant omnia, neque prohibere quiſquam poſſit, quò minùs quàm longiſsimè, quámq; latiſsimè Sataniſmus ille, quem in exordio libri huius recenſuimus, propagetur. Qui quòd paſsim iam in orbe Chriſtiano tantos progreſſus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm iſtis, qui iudicandi de cauſa fidei poteſtatem cuiuis, etiam de fece vulgi, permiſerunt? & quò minùs ab eo quiſquam deterreri poſsit, quóve maior eſſet id audendi cuiuis licentia, nihil in ſcripturis obſcuritatis, nec præter eas recipiendum eſſe quicquam perſuaſerunt? Traditiones etiam Apoſtolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apoſtolicæ non eſſe
C crederentur, aut ſi maximè tales putarentur, nulla tamen earum obſeruandarum neceſsitati quiſquam adſtrictus foret: Patribus & Epiſcoporum Conciliis autoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo ſe per ſummum ſacrilegium ab Eccleſia Dei ſeparandi, ſuóque cœtui nomen Eccleſię vendicandi, poteſtatem fecerunt. Ex iſtiuſmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud conſequi, quàm quod (proh dolor) conſequutum eſſe videmus? Iam enim tot ſunt fides, quot voluntates, tot Eccleſiæ, quot hæreticorum cœtus, iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectariis quotannis propè fidei dogmata mutantur. Deniq; iam eò ventum eſſe, veriſsimè Ioannes à Laſko queritur, vt in atheiſmum homines inclinent, vel ruant potiùs. Et hic eſt ſcopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit ſe collimare non poſſe, niſi viis & rationibus, quas in hoc libro ſuo, quem confutandum ſuſcepimus, præſcripſit ſatelles eius Brētius. Nihil eſt Satana ſuperbius, ipſam vt ſuperbiam ſuperbia ſua ſuperare videatur, quin ipſe potiùs ipſa ſit ſuperbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is qui propter nos, noſtrámq; ſalutem vſq; eò ſe deiecit, vt ſerui ſpeciem in ſe, cùm Dominus eſſet omniū, ſuſciperet, & quidem nocentis ſerui, & haud aliter, quàm è ſeruis facinoroſiſsimus quiſpiam capi, alligari, flagris cædi, conſpui, ad extremum omniū probroſiſsimo, & eodem longè acerbiſsimo crucis ſupplicio affici

Vnde Sataniſmus ortus hoc tēpore.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

dignatus ſit: quòd is eò ſublimitatis effectus, adeò per humilitatem hanc ſuam & crucis ignominiā illuſtratus eſt, vt ad huius Ieſu conſputi & crucifixi nomen ſeſe flectat & ſubmittat omne genu, non ſolùm eorum qui ſunt in terris, verumetiam eorum, qui vel apud inferos, vel apud ſuperos degunt in cœlis: nec vlla ſit vſquam lingua, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum Principem ac Dominum à dextris aſsidere Deo Patri, vt regni communis gloriæque omnis conſortem. Eſt hoc illi mortis inſtar, quòd qui conſputus, qui flagris cæſus, qui cruci fuit affixus, eum tanquam Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quamobrem omnia facit, vt hanc illius gloriam, quam ſibi potius deberi putat, infringat: hoc eſt, in quo neruos ſuos omnes ſibi contendendos eſſe putat. Nec verò ſtatim orditur ab eo, quod imprimis habet propoſitum, non ipſum ſtatim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd ſi ſumptum inde fuerit exordium, ſe non facilè quicquam eſſe profecturum. Sic enim hoc mentibus mortalium eſt infixum, quòd mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus per omnia Deo Patri ſit æqualis, quódque par honos, par ei gloria debeatur: vt ſi quis populo contrarium perſuadere ſit conatus, non aures ei modò non accommodent, quicunque Chriſtiani cenſeri gaudent, verumetiam vt ab eo manus abſtineant, ſibi temperare non poſsint. Hoc itaque cùm exploratiſsimum habeat ille, quo nihil eſt callidius, non ſtatim prorumpit, quò cogitat: ſed prius animos hominum ſibi præparat, quò facilius impias & blaſphemas opiniones ſuas illis inſerere, queat. Porrò præparandi ratio hæc eſt, vt aſſuefaciat homines nihil non agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinæ genere iudicandi ſibi poteſtatem arrogare, neque moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate ſemel iudicium Eccleſiæ interceſsit, quin eò potius audaciæ atque amentiæ progredi, ſuū vt iudiciū orbis totius Chriſtiani iudicio anteponant: nihil apud eos Patrū, nihil Conciliorū & Pontificū autoritas, nihil tot ſeculorū totius populi Chriſtiani conſenſus valeat: neque recipiant quicquam præter ſcripturas: in quibus cùm nihil obſcuritatis eſſe perſuaſum habeant, ſibi quiſq; eas interpretandi autoritatē vſurpet: nec ſenſu ſuo cuiquā cedāt, etiamſi ſecus eas eſſet ſanctorū Patrū cœtus omnis interpretatus iam inde ab Apoſtolorū tempore: priuatū ſuū ſenſum publico totius Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponant: ac prius ab Eccleſia Dei diſceſsionē faciant, prius Cathedrā contra Cathedram conſtituāt, & altare contra altare erigāt, quàm vel in minimo de ſua ſententia dimoueri ſe patiantur. Poſteaquam verò diſceſsio ſemel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quæ naturâ ſuâ iudicari poſsit indifferens: poſteaquam eò ventum erit, vt in qua Chriſti fide imbutus, & per Eccleſiæ ſacramenta membrū corporis eius factus eſt aliquis, eam Eccleſiā non tantùm deſerat, verūetiā Eccleſiā eſſe neget, ac ſeorſum colligat, iam omnibus inſidiis Satanæ magis ſit opportunus, & proficit in peius in dies, errans, & in errorem mittens: nec eſt iam doctrinæ genus vllū tam pernicioſum, tam impium, tam blaſphemū, quod tali, qui ſe vltrò ab Eccleſia Dei præcidit, non facilè perſuaderi queat. Quamobrem in hoc Satanæ ſtudiū omne conſumitur, vt ſicut lupus quem ſecernit à grege, ſicut accipiter columbam ab agmine volantiū ſeparat: ſic & ipſe poſsit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Eccleſia, ſegregare. Quod vbi perfecit, iam eum ſic ſuæ poteſtati ſubiectum habet, nihil vt ſit, quod ei rectè non poſſit imperare. Docuit hoc ipſa magiſtra rerum experientia. Non enim vſquam ferè factum videmus, vt ſubitò Satanas ad ea proſiliret inculcanda, quæ ſimul vt eſſent prolata, mentibus hominum horrorem incuterent: qualia ſunt, nullum vt eſſe Chriſtianorum ſacerdotium, nullum ſacrificium crederetur, vt Chriſti corpus realiter eſſe præſens in Euchariſtiæ Sacramento negaretur, & ſi quæ ſunt alia magis etiā impia. Ab his grauioribus nunquam illi viſum eſt exordiri, quòd id cauſæ ſuæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibuſdam ſic eos aſſuefacere voluit, à ſenſu & conſenſu totius orbis Chriſtiani diſcrepare: ſic quòd ipſi contrà ſenſiſſent, id ſolum rectum putare tuerique mordicus & defendere, vt impia & ſacrilega ſeparationis Concilia ſequi mallent, quàm ab eo diſcedere, quod ſemel in animum induxiſſent. Poſteaquam verò ſemel ad ſeparationis Concilia ventum eſt, iam nihil ei fuit negotij, ſeparatis ab Eccleſia Dei cætera quæ vellet omnia perſuadere. Neq; verò noſtris tantùm tēporibus hoc ita factū eſt: etiam priſcis illis ſeculis idē legimus eueniſſe.

Nihil

Marginalia: Philipp. 2. — Quibus gradibus nūc Satanas orbem ſeducere, & à Chriſto auertere ſtudet. — 2. Tim. 3. — A — B — C

A Nihil autem eſt neceſſe vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis Boëmis & Germanis exempla recentiora rectè peti poſsint. Patrum noſtrorũ memoria Boëmi & Moraui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Chriſtiano diſceſsionem fecerunt, num hac vna in re diſceſsionem feciſſe contẽti fuerunt? Nihil minùs, quin qua diſceſſerant illi, qui priuata ſua libidine potiùs, quã autoritate ſibi calicem vſurparunt, eâdem ſacrilega audacia diſceſſerunt ab illis viciſſim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaq; multa videre licet oppida in Boëmia & Morauia, vbi poſteaquàm in vſu Sacramenti Euchariſtiæ diſceſſum eſt ab Eccleſia Catholica, multæ ſunt aliæ diſceſsiones conſequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia? Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc noſtro quoq; infelici ſeculo? An idem nuper adeò poſteaquàm è ſui corporis diuerſorio ſanctus ille Pater tuus cœleſtem in domum migrauit, in tuo quoq; regno & adiunctis illi terris, piẽtiſsime Rex, non vſu venit? Vnde enim factum eſt diſceſsionis initium? Quod fuit iſtarum tot ſectarum, quas in tuis quoq; terris tam diſſectas videre iam licet, exordium? A minutioribus quibuſdam in ſpeciem cœptum eſt. Sed euenit illud, quod ſcriptum eſt: Qui modica ſpernit, paulatim decidit. Modicum quiddam viſum eſt initiò, veſci carnibus in Quadrageſima vel Proſabbato, quod cùm neceſsitate fit exigente, certum eſt nihil in eo piaculi cõmitti. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Eccleſiaſticas traditiones pro nihilo ducere, homines audaces & ſibi placentes aſſueſcerent, paulatim

De Boëmis & Morauis.

De Germanis & Polonis.

Eccleſi. 19.

B decidentes, vide quò tandem ſint impietatis prolapſi. Magna iam ex parte non de calice laborant, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neq; contenti ſunt pleriq; deieciſſe imagines, Chriſti crucifixi ſimulacra nullo contumeliarũ genere non affecta concidiſſe, & ſacerdotium & ſacrificium abrogaſſe, ſacra ſimul omnia peruertiſſe, ipſum etiam ſacroſanctum in Euchariſtiæ Sacramento Chriſti corpus è tẽplis eieciſſe, & (proh facinus horrendum) pedibus conculcaſſe, & eius generis alia pleraq; patraſſe, quæ vix vlli, quamlibet etiã immanes barbari, fuerant deſignaturi, quos immanitate ſua nonnulli ſuperaſſe minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita ſuę confeſsionis hoc etiam ponere non dubitarent, ſolum Deum Patrẽ & neminem alium adorari & inuocari debere, quòd ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt. Et eſt præceptũ veteris legis, vt qui quenquã alium adorauerit præter Deum ſolum, occidatur. Ad quem Deum, alium interceſſorem, procuratorem & mediatorem habeamus, nullum, præter vnum Dominũ Ieſum Chriſtum. An autẽ hæc non eſt ipſiſsima Serueti hæreſis? qui pridem iam extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infelici ſeculo noſtro nobis in lucẽ reuocauit? Potuiſſet autẽ huc audaciẹ progredi quiſquã, vt hęc aſſereret, à quibus piorũ aures abhorrent omnium, niſi priùs ei perſuaſum fuiſſet, quod in hoc ſuo libello docet Brẽtius, etiã ea, de quibus decreta legitimorum Conciliorum interceſſerunt, iterum in diſceptationem vocari

Summa Prolegomenorũ Brentij.

C fas eſſe? quòd nihil Patrum, nihil Conciliorũ, ſed Scripturæ ſolius valere debet autoritas, extra quã recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia ſit cuiuſq; ſenſui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quiſq; ſuo, prohiberi nemo debeat. Hæc ferè ſumma eſt eorũ, quę in ſuis his Prolegomenis perſuadere conatur Brẽtius, quę ſe corã tua maieſtate defenſurũ offert Vergerius. Quę ſi recepta ſint (quod pro ſua miſericordia prohibere Deus velit) ſi benè ſopitos Arianorũ ignes ſuſcitare, déq; doctrina religionis, quin & de Cõciliorũ decretis vnicuiq; ſibi iudiciũ arrogare licitũ fuerit, credat Maieſtas tua, quòd breui tẽpore Chriſtiani eſſe deſinemus, & pro Chriſtianis non iam Lutherani tantũ aut Zuingliani, verũetiã & vocabimur, & erimus Ariani, neq; deinceps ampliùs Chriſtũ eſſe Deũ profitebimur. Verùm abſit, vt in pij cuiuſquã mentẽ hæc tam impia cogitatio veniat vnquã. Quin autẽ huc ſpectent cõcilia Satanæ, dubiũ non eſt, quãdo per Brentiũ & eiuſdẽ factionis alios ea profert, quæ nos hoc ſcripto noſtro cõfutanda ſuſcepimus. Neq; verò cauſam video, ſi permiſſa fuerit poteſtas Zuinglianis aut Luthera. ea quæ ſemel autoritate Cõciliorũ rectè definita ſunt, in dubiũ reuocandi, cur eadẽ Seruetianis quoq;, ſiue nouis Arianis permitti nõ debeat. Quod ſi factũ ſit, nihil eſt quod quiſquã hęſitet, quin Eccleſię Dei plus negotij ſit exhibitura Seruetiana, quã vlla hæreſis alia, cũ nulla ſit vel in perſuaſi-

bilibus humanæ ſapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis inſtructior, vt A
ſemper cum eis diſputationē Catholici declinauerint, quam quoties effugere non licuit, Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt ſcripturarum armis congredi voluerint, ſicut in hoc ſcripto noſtro locis aliquot à nobis demonſtratum eſt.

Ad Regem adhortatio.

Cùm itaque nō obſcurè videat Maieſtas tua, quorſum tendāt Satanæ conatus, nimirū vt Chriſti gloriā obſcuret, & illius immenſi beneficij memoriā, quo nos pro nobis in cruce moriēs afficere dignatus eſt, obruat obliuione ſempiterna, quam etiā ob cauſam & Chriſmatis vſum, & cruce ſignandi morē, tot lædoriis & ſcommatis inſectatur: hæc in quā, cùm vel ipſa luce clarius perſpiciat Maieſtas tua, cùm ab aliis impiis dogmatibus, tum ab iis quæ traduntur in hoc Brenti ſcripto, quod refellimus, diligenter tibi cauendum eſſe putabis. Hæc enim ſunt quæ Satanismo feneſtrā aperiūt. Quem ſi tu voles ex regno tuo terríſque tibi ſubiectis exterminatū, ſicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officiū hoc abs te requirit, & patriæ leges exigunt, & fides, quam iureiurando firmatā, quādo capiti tuo diadema regiū imponebatur, cùm Eccleſiæ Dei, tum regno tuo obſtrinxiſti, modò nō edita voce flagitat, vt hoc tam periculoſo tēpore præſtes tandē, quod iuratus promiſiſti) ſi voles igitur exterminare Satanismum ex iis populis, quos clemētiæ tuæ regit imperiū, laudatiſsimorum Imperatorum Gratiani, Valētiniani, Theodoſij, Martiani veſtigia ſequutus, nō modò nō feres, vt iudicādi ſibi poteſtatē de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne diſputare quidē, nec in diſceptationem ea vocari permittes, quæ ſemel in Cōciliis B
Oecumenicis iudicata, rectéq; ſunt diſpoſita: ſed cunctos populos tibi ſubiectos in ea religione verſari iubebis, quā Petrus Apoſtolus tradidit Romanis, quam ſucceſſores eius Pōtifices Romanos ſemper eſſe ſequutos, ac nunc etiā ſequi claret, quam ex quo tēpore Chriſti ſuſceperunt Euāgelium maiores tui Poloniæ reges, vnà cum ſubiectis imperio tuo populis, non tātùm ab ea nō defecerunt vnquā, verùm ſic in ea ſe per hos propè ſexcētos annos geſſerunt, vt ex integrè inuiolatéque cōſeruata Chriſtiana religione, ſummā pietatis & cōſtantiæ laudē retulerint. Quare ſi tibi dixerit aliquis, Ecce hîc eſt Chriſtus, Ecce illic, Ecce in ſolitudine, nō exeas: Ecce in penetralibus, nō credas, quin ibi potius Chriſtū eſſe perſuaſum habeas, vbi corpus eius eſt Eccleſia. Porrò Eccleſiā ibi eſſe ne dubites, vbi ſancti maiores tui piè ſanctéque tot ſeculis Deum coluerunt: vbi tu quoq; Chriſti corpori per Baptiſmi Sacramentum inſitus, *Chriſti* nomen primùm audiuiſti, & Euangelicis præceptis inſtitutus, Chriſtianus dici & eſſe cœpiſti. Hanc & nō aliā Eccleſiā eſſe Dei ſic tibi perſuaſum ſit, nūquā vt ſecus aliquid perſuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm ſeparationis cōſilia fugienda eſſe putes, quæ veriſsimè pernicioſa vocat Auguſtinus & ſacrilega, quę quātoperè Deus exerceretur, vel exēplum in Chore, Dathan & Abiron editum documēto nobis eſſe poteſt. Sed quid eſt neceſſe lōgius exēpla petere? Quæ Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi conſueuerunt, proximo ſuperiore anno acciderunt, tenes proculdubiò memoriâ: Domus illa in qua de ſeparationis conſiliis actum eſt, quemadmodum turbine C
diſiecta ſit, non ignoras: neque diſsimile quiddā factum eſt de magnificis regni Conſiliariorū ædibus, ſimul de ea domo, in qua cùm illis de rebus ad ſalutē regni tui pertinentibus deliberationē ſuſcipere conſueuiſti: quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita eueniſſe. Nā quid impediuiſſet alioqui, quò minus idē fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiā eſſe videbantur eiuſmodi caſibus opportunæ? Sed quòd in illam potiſsimùm domum tempeſtas deſæuiit, in qua de ſeparationis conſiliis deliberatio fuit habita: quòd reliquarum etiam tecta diſturbauit, vox quædā fuit Dei, conſilia ſeparationis deteſtantis, ſimul & tibi, & iis qui tibi ſunt à conſilio denunciātis, niſi fortiter illis reſtiteritis, niſi grauiter Catholici Regis, Catholicorúmque Senatorum officio functi fueritis, futurū, vt ſicut nunc in faſtigia domorum, ſic nō ita multò pòſt in capita quoque veſtra multò grauior tēpeſtas deſæuiat. Si quidem approbari videntur ſacrilega ſeparationis conſilia, dum viriliter eis non reſiſtitur: per eos præſertim, qui & poſſunt & debent. Vtinam ſim falſus vates, ſed niſi maturè proſpectum, niſi tempori peſtilentibus iis conſiliis obuiam itum fuerit quæ Germaniam, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaſerunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirum eſt autem, quorum exitus perhorreſcimus omnes, eorum

Matth. 24.

Aug. lib. 3 cō tra epiſtolā Parmeniani, Cap. 2.

Nume. 16.

Omen de ædibus Polonicis, turbine nuper diſiectis.

A rum imitari facta pleroſque minimè formidare.

Sed hæc,quorum in hoc ſeculo nobis metus impendet,leuiora videri poſſunt. Nam quantacunque ſint,finem tamen aliquando conſequuntur. Cæterum ea quàm ſunt horrenda, quæ Iudex ille viuorum & mortuorũ ab iis experiturus eſt, qui cùm ſemel corpori ſuo fuiſſent inſiti,ab eo ſe per ſacrilegium ſchiſmatis præciderunt? Nulla poteſt eſſe vis orationis tanta, quæ pro dignitate poſsit eorum atrocitatem explicare. Quantò pluris eſt anima,quàm corpus,quantò ſunt æterna & nunquam finienda caducis iſtis ac momentaneis grauiora, tantò ſunt futuri ſeculi ſupplicia, quàm huius, atrociora. Quamobrẽ vt pœnas iſtas temporarias effugere liceret, ab æternis tamen illis,quis eſt,qui liberare queat? quæ tantò ſunt horribiliores expectandæ,quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem nanque Deus ſupplicij grauitate compenſare conſueuit. Quam etiam ob cauſam celebre dictum illud habetur: quòd nihil eſt infelicius felicitate peccantiũ,qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas,velut hoſtis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua cõſtituta dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto noſtrum vt laborem hunc tua potiſsimùm cauſa ſuſceptum, boni conſulas. Qui non alio magis conſilio ſuſceptus à nobis eſt, quàm quòd honori tuo,quódque ſaluti tuæ pro virili noſtra proſpectum eſſe cupiebamus. Ex ſententiis Aug.ſent.42.

Eſt ne mortalium quiſquã:qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, ſit beneficiis obſtrictus? in quẽ tu tot tam illuſtria minimè vulgaris gratiæ tuæ documẽta dederis? Integritas & modeſtia pręclara ſcriptoris.
B Quæ iudicio multorũ eſſe cum primis expetenda videntur,an ea plena manu (quod aiunt) in me nõ cõtuliſti? In me inquam nõ modò nihil tale cogitantẽ, verùm etiã vt aliis potius honores iſtos mãdares,quibus imparẽ eſſe me iudicabã,ſemel atque iterũ precibus abs te contendentẽ. Ego verò quæ tantoperè vulgus admiratur quorũ adipiſcendorum cauſa,nullos à pleriſque labores non ſuſcipi, nulla pericula non adiri video,nunquam ea mihi maximi faciẽda eſſe iudicaui. Quin ſi qua neceſsitas id exigat, præcipuè verò,ſi Chriſti cauſa poſtulet, huius ipſius Chriſti fretus auxilio,maiore cũ alacritate,quàm ſuſcepi,fumos iſtos dimiſerim,quibus multorũ oculi perſtringũtur. Quãobrem non hæc ſunt,quæ mihi maximi faciẽda eſſe putaui,nõ opes,nõ honores, qui Dei primũ beneficio, deinde tua quoq; liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt,ſed iudicium iſtud tuum de me, ſed voluntas iſta tua tam propẽſa augẽdi & honeſtãdi mei:hæc verò ſunt,quæ me tibi ſic deuinxerunt, vt cùm dignitatis, tum ſalutis tuę cauſa nihil nõ & facere,& pati ſemper ſim paratus. Quamobrem cùm hoc ab hæreticis agi viderẽ,quãdoquidẽ intelligunt ſe pietatẽ tuam in ſuas partes pertrahere nulla ratione poſſe, vt ſaltẽ nuncupãdis nomini tuo libellis, quaſi cum illis faceres tibi ſuſpicionẽ conflarẽt: ſimul omnes machinas adhiberẽt, quibus de tuo ſtatu dimoueri tamen aliquando poſſes,credibile non eſt,quanto dolore exarſerim, cùm eos in contaminandum nomen tuum,in oppugnandã ſalutem tuã,tanto ſtudio incũbere perſpexiſſem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Studiũ Pauli Vergerij.
C Chriſtiano,Catholico,& Orthodoxo Regi, perſuadere ſe poſſe putauit, vt Eccleſiæ Polonæ te caput cõſtitueres, déque doctrina religionis iudicandi tibi poteſtatẽ arrogares,quò ſic,qui profitemur hactenus nos credere ſanctã Catholicã Eccleſiam, profiteremur iam deinceps nos non credere Catholicam,ſed Polonam Eccleſiam, & ſacrilega diuiſione nos ab orbe reliquo Chriſtiano ſeparemus: quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat. Hanc effrænatam hominis audaciam tuli grauius, quàm vt ſilentio diſsimulare poſſem. In hanc igitur arenã,prouocatus ab eo,deſcendi, vt quã ille nomini tuo labem inferre conatus eſt, eam abſtergere pro virili mea cõtẽderem. Nouiſti me piẽtiſsime Rex: in tuis & ſancti tui parẽtis oculis aſsiduè verſatus,bonam vitæ meæ partẽ traduxi: num ego tibi vel opibus,vel oris dignitate,vel fumoſis imaginibus,vel aliis hoc genus aut corporis,aut fortunę bonis fui cõmẽdatus vnquã: cæterũ ſi qua fuerũt in me,quibus hæc ornamẽta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua,quàm pro meritis vllis meis tã prolixè,támq; liberaliter in me cõtuliſti: ſi quæ fuerũt in quã,quæ tu ſpectãda iudicares in me,quo tẽpore tãtã tuã ſolicitudinẽ de me in Epiſcoporũ Collegiũ cooptãdo declaraſti,nihil eorũ deceſsit, poſteaquã ſum Epiſcopus deſignatus: ad ſtudium verò ſacrarum literarum permultũ acceſsit. Etenim vocationis meæ memor, totos octo annos hos,quibus indignus ego,ſic Deo permitten- Epiſcopi Hoſij ſedulitas, & induſtria.

te,ſic te modò non compellente,Epiſcopum ago,nõ in alia re magis,quàm in medita- A
tione diuinæ legis cõſumpſi: neque ſtudij laboris,diligentiæ quicquã prætermiſi,quo poſſem eorum dogmatum nõ omnino rudis eſſe, de quibus hoc infelici ſeculo noſtro tam graues controuerſias excitatas eſſe videmus.Quo ſum autẽ illa perſcrutatus diligentius,hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui,quàm à ſanctis Maioribus noſtris per manus nobis traditã accepimus.Non te fallo pientiſsime Rex, nõ te fallo:Sic in extremo die meo propitiũ experiar iudicẽ illũ viuorũ & mortuorũ, nõ te fallo.Cur autẽ fallerem?quam vtilitatẽ inde caperem?Egóne & tuã & meã ipſius animam Orco tradere conarer? Nullũ tam ſuaue meritũ eſt. Errare poſſum: prudens & ſciens agnitã veritatẽ oppugnare nõ poſſum.Extremæ fuerit hoc cuiuſdã improbitatis,quam in mores meos nõ cadere, à qua vitã meã omnẽ abhorrere, tu ſcis ipſe Domine mi Rex.Quòd ſi me talẽ exiſtimas, vt ſecus loqui,ſecus me ſcribere credas quã ſentio,dignus nõ ſum, quem vel in terris tuis feras, vel huius lucis vſura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo,quin idem ſit nunc etiã iudiciũ de me tuũ,quod fuit ante annos octo,quãdo me tanta voluntate tua vnũ ex iis eſſe iuſsiſti, quibus de doctrina religionis iudicandi poteſtas eſt permiſſa. Iudiciũ hoc tuũ neque fefelli, neque fallo,neque fallam quoad vixero.Sed nec errare pernicioſè queo pientiſsime Rex, quandoquidẽ eam ducẽ ſequor,& illius me iudicio ſubmitto,quæ neque fallere ſcit, neque falli poteſt,quæ columna eſt & firmamentũ veritatis,vnã,ſanctã,Catholicã, & Apoſtolicam Eccleſiã.Equidẽ precari Deum ſæpè ſoleo,prius vt mihi mentem omnẽ eripiat,quàm B
vt hac me præditũ eſſe mente velit,vt orbẽ totũ Chriſtianũ deſipere,me verò ſolũ ſapere perſuaſum habeã,vtq; priuatũ meũ ſenſum publico totius Eccleſię ſenſui & conſenſui anteponã. Non igitur eorũ incedo veſtigiis, quos inſipientes Prophetas vocat Ezechiel,qui ſequuntur Spiritũ ſuum,& nihil vident. Nõ ego vel meũ,vel cuiuſcunque tandẽ alterius priuatũ, ſed eum, qui publicè promiſſus & miſſus eſt, Eccleſiæ ſpiritũ ſequor: quẽ eſſe ſpiritũ veritatis manifeſtius eſt, quàm vt vllus dubitationi locus eſſe queat.Intereà verò Deo gratias ago,cuius & hoc agnoſco beneficiũ, quòd etiam priuatus ſenſus meus cum publico totius Eccleſiæ ſenſu pulchrè congruit,vt indubitanter ex animo eſſe vera credã omnia,quæcunque illã magiſtrã didici.Quamobrem cùm idẽ nunc ſim,qui fui tum,quando tam illuſtri gratia, támque propẽſo ſtudio tuo, ſtatim vt ad regni gubernacula acceſsiſti, me in Epiſcoporũ album referri voluiſti: ſi ad ſacrarũ literarũ ſtudia acceſsio potius aliqua ex eo tẽpore facta eſt, quàm vt quicquam deceſſerit:ſi quàm longiſsimè ab eo abſum,ſecus vt aliquid ſentire velim,quàm aut loquor aut ſcribo:ſi & in loquẽdo,& in ſcribẽdo nõ meũ aut cuiuſquã alterius priuatum,qui falli poteſt & fallere,ſed Eccleſiæ Dei Spiritũ ſequor, quẽ cõſtat Spiritum eſſe veritatis:ſi denique fides erga te mea, ſi ſtudiũ & obſeruãtia ſpectata tibi ſatis eſt & probata:ne dubita piẽtiſsime Rex,mihi potius credere quẽ noſti,quàm neſcio quibus aliis,qui tibi vel ignoti ſunt,vel in peſsimã partẽ plus quàm ſatis noti, & quæ vel ſcribuntur,vel etiã dicuntur à me,ſic accipe: ſecus vt nõ poſsim, etiãſi corã ipſo Deo, C
qui ſcrutatur cordis abdita, ſit dicendũ: cùm nihil ſit quod minus in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptũ,aliud in pectore clauſum habeam,quod ſi vel morte mea ſalus ac tranquillitas Eccleſiæ repræſentari poſſet, equidem non dubitanter eam oppeterem,illius auxilio fretus,qui cùm inimici eſſemus,mori pro nobis & horribili ſupplicio crucis nos ab æternis gehennæ ſuppliciis liberare, Deóque Patri cœleſti morte ſua reconciliare dignatus eſt.Sed ego nullam aliam repræſentandæ ſalutis,& reſtituendæ tranquillitatis Eccleſiæ Dei viam & rationem inuenio,quàm ſi ordo in illa retineatur,ſi ad quod quiſque miniſterium vocatus eſt, illud implere conetur:ſi prima quidem ſcripturis autoritas tribuatur,ſed proximum ab ea locum Eccleſiaſticæ Traditiones obtineant: nec in ſcripturarum interpretatione ſuum quiſque priuatum,ſed Eccleſiæ Catholicæ ſenſum & conſenſum ſequatur: ſi ſacrilega ſeparationis conſilia haud aliter atque præſentiſsimum venenum fugiantur: ſi denique omne ſtudium ab iis, qui debent & poſſunt, impenſum fuerit in vnitate ſpiritus in vinculo pacis retinenda: quò ſic omnes vnum corpus & vnus ſpiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſecula.

FINIS.

Obteſtatio Epiſcopi ad Regem ſeria.

Precatio Catholicis imitanda.

Cap. 3.

LECT

A

LECTORI CANDIDO.

ABſolutum iam hoc eſt opus Chriſti ſumma gratia, quod non ſolùm peritis & ſtudioſis literarum ſacrarum, verumetiam iis omnibus, qui de Religione doctrinam nunc inter homines maximè controuerſam ſcitúque nulli non neceſſariam velint cognoſcere, non poteſt non vtiliſſimum & gratiſſimum eſſe. Lege Magnum hunc HOSIVM Epiſcopum, quiſquis es veritatis & pietatis amans, confirmabis profectò pectus præſenti velut ac diuino quodam antidoto aduerſus graſſantes hodie Peſtes & Sectas, cauebis à Pſeudoprophetis, nec inſanis illis vocibus mouebere: Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic: quin potius & ſano intellectu, & Chriſtiano affectu præditus amplecteris eam, quæ ſecundum pietatem doctrina eſt, & ſcies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduerſarij nobis offundunt, tutò ſequare. Et ſi verò, vt nihil celemus, digniſſimus hic Autor, quem ſua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno præcone admodum egeat, & ſi, inquam, is non

B diſtinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, ſed continuam textus ſeriem amanuenſis illius vbique ſit ſequutus, & capita tantùm poſteriora maiuſculis expreſſerit, nimirum de Autoritate Scripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Eccleſia: Tamen quoniam ſic viſum eſt eruditis, quorum hac in parte iudicium, vt ſperamus, Autor non contemnet, acceſsit ea, quam vides, totius operis in libros quinque diſtributio. Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta eſt illa ſectio linearum ſeu verſuum, vt vbi noui aliquid ſenſus, aut alterius tractationis eſt initium, initiales etiam literæ proponantur. Quæ res mirum quantoperè Lectorem iuuet ac recreet, non ſolùm in legendo, ſed multò magis in intelligendo: ac de mente quidem verbiſque ſcriptoris nihil decedit, niſi quod ſenſus vbique magis perſpicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc noſtrum & ſtudium in hoc opere illuſtrando, ſi gratus es Lector, boni conſules, nec ſpernes opinor, quæ marginibus adſcripſimus, ſummam ferè argumenti, quo de agitur, paucis complectentia. Vale in Chriſto ſemper, & Catholicum Epiſcopum in Catholica Eccleſia

C Catholicè ſanctéque docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec ſequere Sectarius.

SERE

SERENISSIMO PRINCIPI, ET A
DOMINO DOMINO SIGISMVNDO AVGVſto, Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Maſouiæ, Samogitiæque Domino & hæredi, Domino ſuo clementißimo, Staniſlaus Hoſius, Epiſcopus VVarmienſis, orationes & obſequia ſua reuerenter commendat.

Effrænata noſtri temporis hęreticorũ audacia, arrogãtia, & ſui obliuio.

DE expreſſo Dei verbo, vt aliquid ad te ſcribere aggrederer, Sigiſmunde Rex Auguſte, fecit effrænata noſtri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipſi mirabiliter inter ſe diſſecti, ſic illud nihilominus certatim ad ſe ſingulæ ſectæ rapiunt, ſic ſibi ſolis vſurpant, vt eius poſſeſsione cùm alios omnes, quotquot ab ipſis diſſentiunt, tum Catholicos etiam & orthodoxos excludere conentur. Tanta enim eſt iſtorum hominum arrogantia, tanta ſui obliuio, vt alios omnes ſtupidos, bardos, ac truncos eſſe B
nec in ſcripturis videre quicquam: ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos eſſe perſuaſum habeant, qui ſint veram earum intelligentiam aſſequuti.

Eſaiæ 66.

Eſt ne autem veriſimile vbi tantus eſt animi tumor, tanta mentis inflatio, quòd ibi poſsit eſſe ſpiritus ille, qui non requieſcit, niſi ſuper humilem & manſuetum & trementem ſermones ſuos? Præclarè

Prouer. 12. Rom. 1. Eſa. 10. Matth. 11.

dixit Sapiens: Vbi humilitas, ibi ſapientia: vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. In conuallibus, vt ait ſanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ ſuæ fontes Deus. Abſcondit à ſapientibus & prudentibus myſteria ſua, reuelat autem ea paruulis. Itaque nulli minus intelligunt, quid ſit expreſſum Dei verbũ, quàm qui de eo maximè gloriantur, quíque ſic ſibi ſolis

Cornicum oculos configere dicuntur, qui ea quę antiqui approbant magno cõſenſu damnãt ac reſcindunt.

illius intelligentiam arrogant, vt quod eſt in Prouerbio, cornicum oculos configere videantur. Neque verò nouum eſt hoc: proprium hoc ſemper fuit hæreticorũ, de expreſſo Dei verbo gloriari, ſibíque ſolis illud vendicare. Quin & ante Chriſtũ natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pſeudoprophetæ populum ſeducebant? Cùm Hieremias Propheta triſtia multa prædiceret, ſicut alios Prophetas Dei, ſic & illum, iis ferè verbis præfari ſolitum legimus: Hæc dicit Dominus. An autẽ iiſdem verbis præfa-

Hier. 28.

tus non eſt Ananias quoque pſeudopropheta, cùm longè diuerſa falſò vaticinaretur? quẽ à ſe miſſum eſſe Dominus negabat? Quem etiã alio loco ſic de pſeudoprophetis

Hier. 14.

iſtis loquentem audimus: Falſò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, & non præcepi eis, neque loquutus ſum ad eos: Viſionem mendacẽ, & diuinationem C

Hier. 23.

fraudulentam, & ſeductionẽ cordis ſui prophetant vobis. Et alio loco, Nolite, inquit, audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, viſionẽ cordis ſui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt iis, qui blaſphemant me: Loquutus eſt Do-

Ibidem. Hæreticorũ mendacium.

minus: pax erit vobis. Ac paulò pòſt, dicit eos furari verba ſua. Quem locũ Hieronymus interpretatur: Semper, inquit, imitatur mendaciũ veritatẽ, & niſi habuerit aliquã ſimilitudinẽ recti, decipere non poteſt innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebãtur prophetæ, atque dicebant: Hæc dicit Dominus. Et vidi Dominũ: Et, verbum Domini factũ eſt ad illũ, ſiue illum. Sic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum de Veteri & Nouo teſtamento, & furantur verba Saluatoris, vnuſquiſq; à proximo ſuo, Prophetis, & Apoſtolis, & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas, vt cordis venena ore pronuncient. Præclarè Hieronymus cũ prophetis illis mendacibus cõfert

Dei Prophetæ.

hæreticos, & imitari dicit mendaciũ veritatẽ. Sicut enim Prophetæ Dei dicebãt: Verbũ Domini, Os Domini loquutũ eſt: Hæc dicit Dominus: Iiſdẽ vocibus vtebantur & pſeudoprophetæ. Sed quid vtrique vaticinati ſint, nonnihil expendamus. Arguebant

Hier. 14. Falſi prophetæ.

Prophetæ Dei peccata populi, ad reſipiſcẽtiã hortabantur, ſimul imminere grauẽ indignationẽ Dei denunciabãt, quòd eos gladio, fame, peſte conſumpturus, quòd ſerui-

tute

A tute duriſsima preſſurus, quòd ad internecionem eſſet deleturus. Contrà, mendaces
illi, quos non miſerat Dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gla-
dium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis Dominus. Cura- Hier.6.
bant, inquit Propheta, contritionem filij populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, Ezech.13.
& nō erat pax. Et ſicut dicit alius Propheta de mēdacibus iſtis, qui dicebant: Ait Do- Verorū & fal
minus: cùm Dominus non eſſet loquutus. Conſuebant puluillos ſub omni cubito ſorū prophe-
manus, & faciebant ceruicalia, ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. tarum diſcri
Quàm fuit iſtorum diuerſa prædicatio dum illi terrent, vt ſeruent: hi verò palpant, vt men.
perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine Domini, de verbo Domi-
ni gloriabantur vtrique. An autem ſimillima non eſt noſtri quoque temporis Prophe-
tarum ratio? Quid aliud agunt, qui legitimè miſsi ſunt à Catholica Eccleſia, quàm Iohel.1.
quod eadem illa populo annunciant, quæ Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iohel,
Ionas, & alij Prophetæ Dei olim annunciabant? Arguebant illi ſcelera populi: hor-
tabantur, vt expergiſcerentur ebrij, vt flerent, vt vlularent, terroréſque magnos de-
nunciabant. Quos ita perterrefactos hortabantur, vt ſe conuerterent ad Dominum,
vt dignos pœnitentiæ fructus facerent, quò ſic tota mente correctis, pœnas eis effuge-
re liceret, quas Dominus fuerat comminatus. Conuerſis autem ad Dominum in ieiu- Iohel.2.
nio & fletu, & planctu, ſic demum Domini miſericordiam annunciabant: ſimul veta-
bant, ne quis propter magnitudinem ſcelerum, veniam deſperaret, quoniam beni-
B gnus eſt Dominus & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper
malicia: Non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat: nec huma- Ezech.33.
nam imitatur impatientiam, ſed longo tempore noſtram præſtolatur pœnitentiam,
vt, ſi nos dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, pœniteat & ipſum ſuæ comminatio-
nis & mala quæ denunciauit, non inferat, noſtræque ſententiæ mutatione mutetur &
ipſe. Sic erectis in meliorem ſpem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinæ cle-
mentiæ magnitudo, negligentes eos & ſecuros redderet: vide quemadmodum ſer-
monem ſuum temperauerit: Quis ſcit, inquit Iohel, ſi conuertatur, & ignoſcat, & Iohel.8.
relinquat poſt ſe benedictionem? quaſi dicat, inquit Hieronymus? Nos quidem hor- Hierony.
tamur, quod noſtrum eſt, ad pœnitentiam, quòd ineffabiliter clementem eſſe Deum
nouimus: quoniam verò profundum ſapientiæ & ſcientiæ Dei noſſe non poſſumus,
ſententiam temperamus, & optamus potius, quàm præſumimus ignota nobis iri
peccata. Hieronymum verò ſequutus Remigius Altiſsiodorenſis Epiſcopus, ante ſe-
ptingentos, plus minus, annos: Poterant illi, inquit, reſpondere, quia Dominus pa- Remigius Altiſsiodorēſis Epiſcopus.
tiens eſt, & multæ miſericordiæ, ſicut tu dicis, non eſt neceſſe vt affligamus nos, &
agamus pœnitentiam, quia ipſe miſerebitur noſtri, quicquid egerimus. At contrà
Propheta: Quis hominum, inquit, ſcit ſi conuertatur à furore iræ ſuæ ad miſericor-
diam? Impoſsibile eſt hominem ſcire. Melius eſt vt agentes pœnitentiam, merea-
mur veniam peccatorum aſſequi, & quod poſt actā pœnitentiam remiſsione pecca-
C torum adepta, tunc offeramus ſacrificium, & libamen Domino. Ad eundem mo-
dum ante quadringentos annos, enarrans eadem verba Rupertus Abbas Tuicenſis: Rupert⁹ Abbas Tuicēſis.
In ipſa, inquit, pœnitentia, cautos eſſe cupit, & ſecuritatem tollit. Neque diuerſum
ſenſit ab iis ante trecentos propè annos, Albertus quoque, non temerè Magnus ap-
pellatus, qui eadem verba explicans: Quamuis, inquit, certum ſit, quòd contrito Albert. Magnus.
ignoſcat Deus, tamen incertum eſt, vtrum aliquis verè contritus ſit. Videbit quòd Eccleſ.7.
corrigi non poſsit, quem ille deſpexit. Orabat ſceleſtus Dominum, à quo non erat 2.Ma.9.
miſericordiam conſequutus. Caïn quidem obtulit, ſed Deus ad munera eius non Gen.4.
reſpexit. Moyſes de quibuſdam dixit: Ne reſpicias ad ſacrificia eorum. Hactenus
Albertus. Vides quomodo Iohel prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducen- Nume.16.
tis annis per longam Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem, ad hanc ætatem
vſque noſtram, hæc illius verba fuerint intellecta. Neque verò ſolus Iohel ita præ-
dicauit, verùm & Daniel, cùm Regi Nabuchodonoſor ſomnium ſuum exponeret, Dan.4.
an eum grauiter initiò non perterrefecit, cùm quæ mala euentura illi eſſent, præ-
dicaret? Neque tamen propterea ſtatim deſperare iuſsit, quin viam oſtendit, qua
pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret: Placeat tibi, inquit, Rex conſilium
meum, peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.
His

His verbis perterrefacto, conſolationis nonnihil attulit, neque tamen ſecurum eum eſſe voluit. Non dixit, certò ſtatue tibi remiſſa fore peccata, ſed forſitan inquit, ignoſcet Deus delictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniel, inquit, præſcius futurorum de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Gloſſa verò ordinaria, intolerabilem eſſe dicit hanc iſtorum temeritatem. Sic itaque Iohel, ſic Daniel. Quid autem Rex ille Niniues, cùm Ionas Propheta fore prædixiſſet, quòd poſt quadraginta dies Niniue ſubuerteretur, indutus ipſe ſacco, & in cinere ſedens, an populum ad pœnitentiam hortatus non eſt? vt operirentur ſaccis homines & iumenta, vt clamarent ad Dominum in fortitudine, vt conuerteretur vir à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum. Num autem poſt eiuſmodi conuerſionem ſtatim iubebat certum eſſe de venia? Nequaquam, ſed ſicut Iohel, ſicut Daniel, ſic & hic: Quis ſcit, inquit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus? Quem locum exponens Hieronymus: Ideo, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortiùs agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiam prouocent Deum. Quæ totidem verbis repetuntur à Remigio, & à Ruperto, & in gloſſa ordinaria, vt nunquam ſecus in Eccleſia Dei Prophetarum horum verba quiſquam interpretatus fuiſſe videatur. Quorum hunc prædicandi modum etiam Apoſtolos ſequutos eſſe legimus. Sic enim Simonem Magum, qui donum Dei exiſtimabat pecunia poſsideri poſſe, Petrus affatus eſt: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Si fortè, inquit, certum & ſecurum eſſe non iuſsit: Hanc Prophetarum & Apoſtolorum doctrinam retinet adhuc Eccleſia Catholica, quæ terrorem peccantibus incutit, quò ſic eos ad pœnitentiam prouocet, quam cùm egerint, non eos propterea ſtatim eſſe iubet abſque metu, quin à noxia ſecuritate deterret potiùs modis omnibus, ac ſperare quidem iubet in Domino, & facere bonitatem, cæterùm fiduciam certitudinémque remiſsionis peccatorum iactare, & in ea quieſcere vetat. Quamuis enim de miſericordia Dei, de promiſsis eius, de Chriſti meritò, de Sacramentorum virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamen dum ſeipſum quilibet, ſuámque propriam infirmitatem reſpicit de ſua gratia formidare ac timere poteſt. Hæc eſt Eccleſiæ Catholicæ prædicatio, cum Eſaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, Danielis, Iohelis, Ionæ, quin & Petri Apoſtoli prædicatione pulchrè congruens. Num autem cum ea conſentiunt etiam ij, qui ante triginta hos annos diſceſſerunt à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiunt, diſtare videntur. Quid enim aliud ij, quàm quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mendaces Prophetæ, quibus non erat loquutus Dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, ſed pacem veram dabit vobis Dominus, pax, pax ſubinde vociferantur, cùm non ſit pax, ac ingentem quandam ſecuritatem annunciantes, multorum animas decipiunt. Docent enim, qualiacunque ſint opera noſtra, dum tamen fixa firmáque ſit fides noſtra, certos nos eſſe ſalutis noſtræ, quandoquidem opera Deus non reſpicit. Cùm aperta ſint ſcripturæ verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt. Vidit Deus opera, Dicit Propheta. Iſti contrà: Non reſpicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuerſa delicta mea. Et in alio Pſalmo: Vide humilitatem meam, & eripe me quia legem tuam non ſum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in miſericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reſeruans, inquit, omnia iudicio Diuino, eripi ſe ob humilitatis meritum depoſcit. Quem ſequutus Ambroſius: Quaſi is, inquit, qui humiliauerit cor ſuum, quaſi is, qui plurimum laborauerit, ibi ſibi dimitti peccata deſiderat, hic erui ſe precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus membra ſua monſtrat, vt ſuæ conuerſationis approbet diſciplinam, monſtrat etiam tunc membra ſua quando poſt aliqua certamina grauiora, iterum certare compellitur, vt iudex videns feſſum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu oſtende & cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis oſtendas, oſtende corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, & videns ſpiritualis iudex certaminis agonem, coronam iuſtitiæ decernat, quoniam legem agonis impleſti. Precatur Propheta Deum, vt reſpiciat humili

Margin notes: Hierony. in Dani. — Niniuitarũ regis pœnitentia. — Actor. 8. — Nemo vnquã de ſua ſalute ſecurus. — Pſalm. 36. — Ab Eccleſia Dei auulſi, de ſua ſalute ſe certos eſſe falsò exiſtimant. — Hæreticorũ doctrina. — Ionæ 3. — Pſalm. 24. — Pſalm. 118. — Hilarius. — Ambroſi. — 2. Tim. 4. — Section letters: A, B, C.

A humilitatem ſuam, laborem ſuum, & quod legem Dei non ſit oblitus, & quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiam oſtendi Deo præcepit Ambroſius. At noſtri temporis Pſeudoprophetæ, & Pſeudoeuangeliſtæ negant Deum opera noſtra reſpicere, negant de illis ei curæ quicquam eſſe: quicquid ſit de illis, certò nihilominus vnumquenque ſtatuere debere, quòd gratis propter Chriſtum peccata ſibi ſint remiſſa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ ſit hæres æternæ: quandoquidem omnis iuſtitia, & ſanctitas noſtra, merum ſit peccatum, & res damnata: Contritio verò vſque eò nihil proſit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd ſi quem arrodit propter peccatum conſcientia, ſic eum reſponſare iubent? Quid peccatum, peccatum, attamen ego ſanctus ſum: Si ego probus non ſum, Chriſtus tamen probus eſt. Quaſi verò iam eſſe cuiuis improbo liceat, quoniam Chriſtus probus eſt? Huius iuſtitia nos iuſtos, huius probitate probos eſſe docent, etiam ſi non modò micam nullam eius probitatis in nobis habeamus: verùm inſuper omni flagitiorum genere cooperti ſimus. Quò turpior es, ait vnus ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui ſuos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conſcientiam, ſed Chriſtum premunt. Quid autem? an cum Hieremia Propheta nobis quoque dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacia, ſacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Reuera dilexit populus talia. Nam ſic homines, mendacium Prophetarum iſtorum blandis vocibus, tanquam Syrenarum dulcibus cantilenis, iam dementatos videre licet, vt ſi
B quis vera magis & ſalutaria, quam quæ grata ſint auribus eorum, & iucunda prædicare velit explodatur, Itaque non dubitant rudes etiam aſini, nonnunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, præſcribere, & à quibus docendi veniunt, eos docere. Nolite, inquiunt, videre, nolite aſpicere nobis, ea quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia, videte in nobis errores. Solam fidem nobis prædicate, gehennæ flammas ne comminemini, ſed promittite nobis regna cœlorum, vt poſt luxuriam & delicias, poſt inceſtas nuptias, pandatur nihilominus nobis Paradiſus. Quid nobis oſtenditis viam Domini, per quam non libenter ingredimur? quid replicatis nomen ſancti Iſraël: quod noſtri pectoris arcana non penetrat? Vides pientiſſime Rex, qualis eorum, qui ſe noſtro ſeculo vocant Euangelicos (cum nihil cum Euangelio commune habeant) qualis contrà ſit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi, quàm credere iubent vnumquenque, certóque ſtatuere, quòd ſit in gratia, quòd ſit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid ſit de operibus. Et cum hac inani ſua fiducia deducunt homines ad æterna gehennæ ſupplicia: Noſtri contrà: quamuis de Domini miſericordia ſperare iubeant, ſecuros eſſe tamen homines vetant: ſimul monent, ne ſatis eſſe credant, quòd à peccatis reſipuerint, niſi dignos etiam pœnitentiæ fructus fecerint, & quam profitentur fidem, eam ex operibus oſtenderint: Quòd cùm ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex no-
C bis, quid crediderimus, verùm quid credentes in corporibus noſtris, vel boni, vel mali geſſerimus. An autem alterutri diuinæ legis oraculis inſtructi non ſunt? quin de expreſſo Dei verbo gloriantur vtrique. Clamant vtrique: Verbum Domini, os Domini loquutum eſt: Hęc dicit Dominus. Proferunt ſcripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Compati oportet, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere ſi conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorum. Ego venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundum opera ſua: Procedent, qui bona fecerunt iu reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Neſcit homo, vtrum amore, an odio dignus ſit. Delicta quis intelligit? Ab ocultis meis munda me. Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum: purus ſum à peccato? Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu. Ne dicas, Miſericordia

[Margin notes: Noſtri temporis Pſeudo prophetæ negant Deum opera noſtra curare. — Contritio. — Hæreticorũ impiæ voces. — Cap. 5. — Quorundam huius ſeculi Idiotarum præſcriptũ. Eſai. 30. Hiero. — Catholicorũ exhortatio. & aſſenſus. — Matt. 3. Lucæ 13. — Rom. 8. 1. Tim. 2. Matt. 19. Ioan. 1. 3. Rom. 2. 2. Cor. 5. Eccleſ. 6. Apoc. 22. Ioan. 5. Eccle. 9. Pſal. 18. Prou. 20. Iob 9. 1. Cor. 4. Eccle. 5. Philip. 2.]

Prouerb.28. Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia A
enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatum reſpicit ira illius. Cum timore &
Ezech.1. tremore ſalutem veſtram operemini: Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus: Qui ſi-
ne timore eſt, non poterit iuſtificari. Hæ ſunt, & complures aliæ ſcripturæ, quas
longum eſſet omnes recenſere, quibus, tanquam expreſſo Dei Verbo, probare co-
nantur Orthodoxi, non ſatis eſſe ſi quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata propter
Luc.24. Chriſtum, ſe eſſe in gratia, ſe eſſe hæredem vitæ æternæ, quicquid ſit de operibus
Luc.12. ſuis, ſed ſicut ipſum Chriſtum pati prius oportuit, atque ita demum intrare in glo-
riam ſuam, ſic & nos pati prius oportere, quàm ad illam gloriam perueniamus, opor-
tere ſicut ambulauit, ipſe ſic ambulare nos quoque, oportere per bona opera cer-
tam facere vocationem noſtram, & cùm omnia fecerimus, non propterea ſta-
tim ſecuros eſſe debere, ſed vereri omnia opera noſtra & dicere, quòd ſerui ſu-
mus inutiles, vſque eò etiam, vt ne de propitiato quidem peccato ſimus abſque me-
tu. Proferunt autem & ſuas ſcripturas, qui ſegregauerunt ſeipſos, & contrariam ſen-
Mar.16. tentiam tuentur: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sic Deus dilexit
Ioan.3. mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat,
Deut.31. ſed habeat vitam æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aſpectum eorum. Viriliter
Pſalm.26. age, & confortetur cor tuum. Dicite puſillanimes, confortamini, nolite timere. Aſſu-
Eſaiæ 35. mite vniuerſam armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo. Cui reſiſtite for-
1.Pet.5. tes in fide. Filium ſuum miſit in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus B
1.Ioan.4. charitatem ſuam erga nos, quod cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro no-
Roma.5. bis mortuus eſt. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio
Pſalm.22. vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dominus protector vitæ
Ibidem. meæ, à quo trepidabo? In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Certus
Pſalm.26. ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque vlla creatura poterit me
Pſalm.30. ſeparare à charitate Dei. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum qui ve-
Roma.8. nit ad me, non eiiciam foras. Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.
Ioan.5. Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, & hæc eſt victoria noſtra, quæ vin-
Roma.10. cit mundum, fides noſtra. Hæ ſunt ſcripturæ, quas adfert Brentius ad confirman-
2.Ioan.5. dam certitudinem ſuam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice
In 2. pericope apologiæ ſuæ, cõtra Petrum à Soto. lac expreſſeris citiùs, quàm ex illis hoc, quod vult Brentius, elicueris. Vides itaque,
quàm ſit vetus hoc, quod de expreſſo Dei Verbo gloriantur hæretici, cùm etiam
Hieremiæ & Ezechielis temporibus fuerit hoc vſitatum. Quid autem nato iam Chri-
ſto, num idem factitatum non eſt? Notiſſima eſt Euangelica illa hiſtoria, qua ſcri-
bitur: Ieſum ſimul vt fuit Baptizatus, in deſertum à Spiritu ductum, & ibi à Diabo-
lo fuiſſe tentatum. Quibus autem aliis ille, quàm ſcripturarum armis cum Chriſto
Matth.4. congreſſus eſt? Statuit eum, dicit Matthæus, ſupra pinnaculum templi, & dixit ei:
Pſalm.90. Si Filius Dei es, mitte te deorſum, ſcriptum eſt enim, quia Angelis ſuis mandauit de
te, in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quem locum C
Li.4.in Luc. tractans Ambroſius, valde ſalubriter admonet: Diſce hîc quoque, quia Satanas
transfigurat ſe in angelum lucis, & de ſcripturis ipſis ſæpe diuinis laqueum fidelibus
Hæretici in angelos lucis trãsfigurati. parat. Sic hæreticus facit, ſic euiſcerat fidem, ſic iura pietatis impugnat. Ergo non
te capiat hæreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre, ne ſibi arro-
get, quòd doctus videtur, vtitur & Diabolus teſtimoniis ſcripturarum, non vt do-
ceat, ſed vt circunſcribat & fallat. Tractat eundem locum longè pulcherrimè æqua-
lis Ambroſij, Vincentius Lirynenſis, in illo aureo ſuo libello, quem inſcripſit pro
Hæretici ad confirmanda ſua dogmata teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur. Catholicæ fidei antiquitate & vniuerſitate. Libet autem altiùs illius verba repete-
re, cùm digna ſint, quæ non legantur modò, verùm etiam ediſcantur. Hîc fortaſ-
ſe aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinæ ſcripturæ teſtimoniis vtantur.
Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per ſingula quæ-
que ſanctæ legis volumina, per Moſi, per Regnorum libros, per Pſalmos, per Apo-
ſtolos, per Euangelia, per Prophetas; Siue enim apud ſuos, ſiue apud alienos, ſiue
priuatim, ſiue publicè, ſiue in ſermonibus, ſiue in libris, ſiue in conuiuiis, ſiue in
plateis, nihil vnquam penè de ſuo proferunt, quòd non etiam ſcripturæ verbis
adumbrare conentur. Lege Pauli Samoſateni opuſcula, *Priſciliani*, Eunomij,

A Iouiniani, reliquarúmque peſtium, cernes infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ noui ac veteris teſtamenti ſententiis fucata & colorata non ſit. Sed tantò magis cauendi & pertimeſcendi ſunt, quantò occultiùs ſub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores ſuos nulli ferè citò eſſe placituros, idcirco eos cœleſtis eloquij velut quodam aromate, aſpergunt, vt ille, qui humanum facilè deſpiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi ſolent, qui paruulis auſtera quædam temperaturi pocula, prius ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præſenſerit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam iis curæ eſt, qui mala gramina, & noxios ſuccos, medicaminum vocabulis præcolorant, vt nemo ferè vbi ſupraſcriptum legerit remedium, ſuſpicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, abintus autem ſunt lupi rapaces. Quid eſt veſtitus ouium? niſi Prophetarum & Apoſtolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam ſinceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquam vellera quædam texuerunt. Qui ſunt lupi rapaces? niſi ſenſus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Eccleſiæ ſemper infeſtant, & gregem Chriſti quaquam poſſunt, dilacerant. Sed vt fallacius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam ſpeciem, & ſeſe diuinæ legis ſententiis veluti quibuſdam velleribus obuoluunt, vt cum quiſque lanarum mollitiem præſenſerit, nequaquam

Perelegãtes metaphoræ. *Matt. 7. Luc. 6.* *Lupi rapaces appellati.*

B aculeos dentium pertimeſcat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Id eſt, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, ſed etiam exponere: nec adhuc iactare ſolùm, ſed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm ſcindi ſepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apoſtolus Paulus, in ſecunda ad Corinthios, dicens: Nam eiuſmodi, inquit, Pſeudoapoſtoli operarij ſubdoli, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti. Quid eſt transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti? Proferebant Apoſtoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apoſtoli Pſalmorum autoritates, proferebant & illi. Proferebant Apoſtoli ſententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ ſimiliter protulerant interpretari non ſimiliter cœpiſſent, tunc ſimplices à ſubdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruerſis, tunc poſtremò veri Apoſtoli à falſis Apoſtolis diſcernebantur. Et non mirum, inquit: ipſe enim Satanas transfigurat ſe in angelum lucis, non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Ergo ſecundum Apoſtoli Pauli magiſterium quotieſcunque vel Pſeudoapoſtoli, vel Pſeudoprophetæ, vel pſeudodoctores diuinæ legis ſententias proferunt, quibus malè interpretatis, errores ſuos adſtruere conentur, non dubium eſt, quin autoris ſui callida ma-

1. Cor. 11. Hæretici transfigurati in Apoſtolos Chriſti. *Satanas trãſfiguratus in Angelũlucis.*

C chinamenta ſectentur, quæ ille nunquam profectò comminiſceretur, niſi ſciret omnino nullam eſſe ad fallendum faciliorem viam, quàm, vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur autoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd ſacræ legis exemplis diabolus vti ſoleat. Legat Euangelia, in quibus ſcribitur: Tunc aſſumpſit eum diabolus, id eſt Dominum ſaluatorem, & ſtatuit eum ſupra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, quòd angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum maieſtatis, ſcripturarum teſtimoniis appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Quare? Scriptum eſt enim, inquit: Magnopere nobis doctrina loci iſtius attendenda atque retinenda eſt, vt tanto Euangelicæ autoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica ſeu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli, membris Chriſti: perfidi, fidelibus: ſacrilegi, religioſis: hæretici poſtremò, Catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Hoc eſt, Filius vis eſſe Dei, & hæreditatem regni cœleſtis

Quòd ſacræ legis exẽplis diabolus ad fallendum vtatur. *Matt. 4.* *Notandum.*

accipere, mitte te deorſum, id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam templum A
Dei putatur, & doctrina & traditione demitte. Ac ſi quis interroget quempiam
hæreticorum ſibi talia perſuadentem. Vnde probas? vnde doces, quòd Eccleſiæ
catholicæ vniuerſalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum
eſt enim. Et continuò mille teſtimonia, mille exempla, mille autoritates parat, de
lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpreta-
tis, ex arce catholica, in hæreſeos barathrum infelix anima præcipitetur. Iam verò
illis quæ ſequuntur, promiſſionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere
conſueuerunt. Audent etenim polliceri & docere, quòd in Eccleſia ſua, hoc eſt in
communionis ſuæ conuenticulo, magna & ſpecialis ac planè perſonalis quædam ſit
Dei gratia, adeò, vt ſine vllo labore, ſine vllo ſtudio, ſine vlla induſtria, etiamſi nec
petant, nec quærant, nec pulſent, quicunque illi ad numerum ſuum pertinent, ta-
men ita diuinitus diſpenſentur, vt Angelicis euecti manibus, id eſt, Angelica prote-
ctione ſeruati, nunquam poſſint offendere ad lapidem pedem ſuum, id eſt nunquam
ſcandalizari. Hactenus Vincentius. Potuit autem hic illuſtrioribus notis noſtri tem-
poris hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos eſſe videmus? Quid
enim aliud eſt, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt perſuadere poſſit ho-
minibus, vt mittant ſe deorſum? vt ab ſublimis huius Eccleſiæ (quam ciuitatem ſu-
pra montem poſitam vocat Chriſtus) doctrina traditionéque ſe demittant? Quod
ſimul vt perſuaſit, iam indubitatam eſt victoriam conſequutus. Nam quoad aliquis
ex hac ſublimi ciuitate ſe non demiſerit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, B
irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miſerit ſe deorſum,
ſimul vt ab ouili diſceſſerit, & à reliquo ſe grege ſegregauerit, eueſtigio præda fit lu-
po. Quamobrem in hac vna re neruos ſuos omnes intendit Satanas, vt homines
adducat, quò ſe mittant deorſum, vt à ſublimi Eccleſiæ doctrina diſcedant, vt eius
traditiones pro nihilo ducant, vt ſuum, aut cuiuſcunque tandem alterius priuatum
ſpiritum potius quàm Eccleſiæ totius, cui promiſſus eſt ſpiritus veritatis, ſenſum &
conſenſum ſequantur. Neque deſunt illi ſcripturæ, quibus id perſuadere conetur.
Scriptum eſt enim, inquit, In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: Sine
cauſa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Quòd, ſi vel vna ali-
qua in re perſuaſerit alicui, quo ſe mittat deorſum, & à maiorum præceptis & inſti-
tutis, & ab Eccleſiaſtica traditione diſcedat, iam eum in poteſtatem ſuam redactum
habet, iam nullo negotio perficit, quo magis indies, atque magis mittat ſe deorſum,
nec vllum eſt doctrinæ genus tam ab omni pietate remotum, quo non facilè men-
tem illius imbuat. In hoc igitur vno, ſtudium illius omne conſumitur, vt homines
aſſuefaciat mittere ſe deorſum, ac ſenſum & conſenſum totius Eccleſiæ, ne pili qui-
dem facere, quin illius placitis aduerſari maximè. Quod, cùm ab aliis hæreticis,
tum ab illo, qui dux eorum fuit & anteſignanus, hoc noſtro ſeculo Martino Luthe-
ro, ſumma diligentia curatum eſſe videmus. Quid enim aliud ille crepat in ſcriptis C
ſuis omnibus, quàm vt ſe mittant homines deorſum? vt ab Eccleſia ſe præcidant, vt
eius placitis aduerſentur? vt, ſi quid illa præceperit, in deſpectum eius contraria fa-
ciant omnia? Verbi Gratia, iubet Eccleſia, vt ieiunes tempore quadrageſimæ, vt
ſub feſtum Paſchatis peccata tua confitearis, & ad Euchariſtiæ ſacramentum acce-
das. Quid hic docet Lutherus? Quandoquidem ſic ab Eccleſia conſtitutum eſt, ob
hoc ipſum non faciam, & ſi non præcepiſſet, vellem facere, faciam autem alio tem-
pore, quo non præcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad
eundem modum, adiaphorum eſſe cenſet, eleuetur Euchariſtia, nec ne. Sed quo-
niam ſic Eccleſiæ viſum eſt, vt eleuaretur, in deſpectum illius ab eleuatione docet
abſtinendum eſſe. Itidem ſub vna quis, an ſub vtraque ſpecie ſumat Euchariſtiam,
pluribus in locis nihil referre ſcribit, quod nihil ſit ea de re tanquam neceſſa-
rium à Deo præceptum. Interea tamen in eo libro, quem inſcripſit, De for-
mula miſſæ, Si quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minimè omnium nos
vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in deſpectum Concilij, vellemus aut
vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habe-
re, quicunque talis Concilij autoritate potirentur vtraque. Quid autem aliud
conci

Diaboli & hæreticorũ in citãdis ſcripturis eadem vis & par autoritas.

Hæreticorũ cõuenticula.

Mitti deorſum, eſt ſeſe ab eccleſia catholica ſubducere.

Satanæ neruus.

Ezech. 20. Matth. 15.

Omne Satanæ ſtudium quò tendat.

Martinus Luther. Satanæ anteſignan⁹.

Eccleſiæ præcepta.

Lutheri præcepta.

A concilium, quàm Eccleſiam repræſentat? in huius itaque, ſancientis aliquid, deſpectum, contraria potius omnia facere iubet, per non ignobile membrum hoc ſuum Satanas: per quod etiam clamat nunc: mitte te deorſum. An enim is non mittit ſe deorſum, qui non hoc ſequitur, quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, & approbatum: ſed in eo libentiùs acquieſcit, quod vni alicui fanatico nonnunquam homini viſum eſt, qui quamlibet etiam cautus & prudens exiſtimetur, tamen cùm de ſuo loquitur, nihil aliud, ſicut ipſa veritas teſtatur, quàm mendacium loquitur? Poteſt autem aliquis magis mittere ſe deorſum, quàm ſi ab eo, qui eſt omnium, ad eum qui priuatus eſt, alicuius ſenſum, hoc eſt, à veritate prolabatur ad mendacium, quod homo de ſuo loquitur? Quam igitur cantilenam ipſe per ſe Chriſto Satanas occinebat in deſerto, eandem nunc quoque per membra ſua Chriſtianis occinit, nec aliud vrget maiore ſtudio, quàm vt mittant ſe deorſum, vt vniuerſalem & antiquam Eccleſiæ catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea, nunc etiam & docet, quòd in ſuæ communionis conuenticulo, magna quædam & ſpecialis, ac planè perſonalis Dei ſit gratia. Perſuadet imperitis, ſi quis fidem ſuorum ſpecialem ſit amplexus, quòd is non modò, ſi ſit bonis operibus deſtitutus omnibus, verumetiam nullo ſit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen eſſe debeat, ſe eſſe in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum angeli manibus ſuis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione ſeruatus, ne leuiſſimè quidem ad lapidem vllum offendat, ſed eſſe apud Deum in gratia, ſi ad finem vſque vitæ ſuæ perſeueret. Hoc à ſuis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt ſcelus admitti poſſe putent grauius, quàm ſi vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ perſuaſio communis eſt omnibus hæreticis. Nam non magis id à ſuis exigunt Lutherani, quàm à ſuis idem requirunt & Zuingliani, & Anabaptiſtæ, cùm intereà non magis inter ſe diſſideant ignis & aqua, quàm iſtorum inter ſe pugnant dogmata: fieri vt nulla ratione poſſit, quin vel ij vel illi, vel iſti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potius, quàm vt ſui eos manibus cœleſtes angeli dignentur. Qui cùm æquè ſint omnes à Chriſti corpore ſua voluntate præciſi, nihil commune cum eis cœleſtes Angelos habituros certius eſt, quàm vt ambigere quiſquam poſſit. Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Chriſtum, expreſſo Dei verbo Satanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque ſua contra eundem Chriſtum filium Dei? An expreſſo Dei verbo demonſtrare conatus non eſt, quòd Chriſtus non modò non eſſet Propheta, verumetiam reus eſſet mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audiſſent Chriſti ſermones Iudæi, alij dixerunt, hic eſt propheta: alij verò, hic eſt Chriſtus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethlehem caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Ad Nicodemum verò phariſæi: Scrutare ſcripturas, aiunt, & vide quia à Galilæa propheta non ſurgit. Nec eo contenti, quòd cum ſcripturis prolatis prophetam eſſe negaſſent, vociferabantur prætereà: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Quis eſt qui non obſtupeſcat hæc legens? Legem & prophetas, contra legis & prophetarum autorem ac Dominum, diadoli membra proferebant: & ſicut ipſis videbatur, expreſſo Dei verbo, quòd non modò non eſſet Propheta, verumetiam tanquam facinoroſus aliquis legis tranſgreſſor dignus eſſet morte demonſtrabant. Quòd ſi verò contra Chriſtum ipſum, cum adhuc inter homines verſaretur, ſic eſt non ab ipſo Satana modò, verumetiam à membris eius, ſcripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum eſt miſellis hominibus? aut quid erit, quod Satanas è ſcripturis perſuadere ſe non poſſe ſperabit, qui Chriſtum & non eſſe Prophetam, & eſſe mortis reum, è ſcripturis docere ſe poſſe perſuaſum habebat? Iam igitur & hoc planum factum eſt, quemadmodum ipſum etiam Chriſtum Dei filium in terris degentem, & per ſe, & per membra ſua, ſcripturarum armis oppetere Diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit ſenſum expreſſum Dei verbum haberi voluit. Quid autem Apoſtolos? Nunquid iiſdem armis aggreſſus non eſt?

Conciliū Eccleſiam repręſentat.

Mittit ſe deorſum quinō aſſentitur Eccleſiæ catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur, & perſuadeat.

B

Lutheranorum, Zuinglianorū, & Anabaptiſtarū ſchiſma.

Ioan. 7.

Aliud Satanę ex diuinis ſcripturis teſtimonium.

C

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Satanas non minus Apoſtolos, quàm Chriſtũ ſuis armis aggreſſus eſt.
2.Corint.11.
Pſeudoapoſtolorũ in primitiua eccleſia calliditas.
Gal. cap.1.

eſt? Hos verò maximè. Quid enim ſibi volunt illa Pauli verba? Eiuſmodi Pſeudo- A
apoſtoli ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum: Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Quàm graphicè Paulus depingit ſui temporis pſeudoapoſtolos. Nolebant illi videri aliud, quàm Chriſtum, quàm Euangelium prædicare. Quin ſicut Eccleſiæ Catholicæ doctrinæ noſtri temporis hæretici, ſic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, ſibíque viſi ſunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non ſignificat, cùm ita ſcribit Galatis? Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans, Pauli germanus

Chryſoſto.

interpres, Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi Diaboli, inquit, fraus eſt, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Diſcedite à Chriſto Galatæ, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores. Nunc verò ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, ſummáque audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam, appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen re-

Hæreticorũ prætextus & impoſtura.

pugnat, & cætera. Vides quemadmodum etiam tunc, ſicut nunc, fraudi ſuæ quidam nomen Euangelij prætexebant, & impoſturam ſuam Euangelium appella- B
bant? quod ipſi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant, & ſub huius honeſto prætextu, fucum hominibus facientes, in eorum ani-

Satanæ integumentum.

mos irrepere conabantur. Sic Satan, ad illaqueandos homines, aliquo ſemper abutitur integumento, neque ſtatim, ſicut vulgò loquuntur, oſtendit cornua, ſed ſcripturarum diuinarum, ſed Verbi Dei, ſed Euangelij nomen prætendit, quò facilius incautos in ſuas naſſas pertrahat. Decet autem fideles non ſtatim eiuſmodi laruis moueri, neque ſi quis impoſturam ſuam vocet Euangelium, eo loco protinus

2.Theſſa.2.
1.Theſſa.4.

eam habere debent. Ac meminit idem Paulus ad Theſſalonicenſes ſcribens, fuiſſe quoſdam qui per epiſtolam, tanquam à ſe miſſam terrerent homines, quaſi iamiam inſtaret dies Domini, cùm tamen à Paulo nihil tale ſcriptum fuerit. Sed cùm is in priore ſua ad eoſdem epiſtola ſcripſiſſet: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt, iſtis eius verbis alienum ſenſum hunc affingebant, cum ea Pauli mens fuiſſet nunquam. Sic etiam, ſuperſtite Paulo Pauli verba ſecus quidam interpretari veriti non ſunt. Scribit

1.Pet.3.
Indocti & inſtabiles deprauant ſcripturas.

autem hoc & Petrus Apoſtolus de Pauli Epiſtolis, quòd quædam in eis ſunt difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Si cùm adhuc in terris degeret Paulus inuenti ſunt qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum eſt, ſi tot ſeculis, poſtquàm ille mortuus eſt, idem hoc de illis factitatum eſt, & fit etiam nunc? Quid autem C
illud fuerit, quod indocti quidam & inſtabiles in Epiſtolis Pauli deprauare, ſiue

Cap.14.
Roma.3.

peruertere ſunt conati, docet in eo libro, quem inſcripſit, de fide & operibus Auguſtinus. Cùm enim ſcripſiſſet Paulus, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, ſine operibus legis; Sic hæc verba quoſdam indoctos & inſtabiles accepiſſe dixit, vt mala quadam ſecuritate, cùm ſuam, tum aliorum ſalutem perderent, dum ad ſalutem obtinendam, ſolam fidem ſufficere putarent. Quam etiam

Fidẽ ſine operibus ſufficere ad ſalutẽ aſſerũt hæretici quod falſum oſtẽdit.
Vera fides quę per dilectionem operatur.
Galat.1.
1.Corinth.13.
Roma.13.

cauſam fuiſſe narrat, quòd aliæ Apoſtolicæ Epiſtolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra ſententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adſtruant, fidem ſine operibus nihil prodeſſe. Sicut etiam ipſe Paulus non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat; Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, ſine dubio bene viuitur, plenitudo enim legis charitas. Hactenus Auguſtinus. Vide autem, quàm vetuſta ſit hæc hæreſis quæ ſolam fidem

ad ſa

A ad ſalutem ſufficere dicit. Fuit enim adhuc illo Paulo ſuperſtite, quam, expreſſo
Dei verbo, quod ille per electum ſuum vas Paulum Apoſtolum protulerit probare
quidam ſunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit, ſed, ſicut ſcribit
Petrus, indocti quidam & inſtabiles, ſenſum verborum illius peruerterint. Quid 2.Pet.3.
autem aliud, per Deum immortalem, & auribus, & animis hominum nunc quoque
Satan per membra ſua magis inculcare ſtudet, quàm quod (cum adhuc in terris
Paulus verſaretur) per ſuos inculcabat? nimirum, vt ſolam fidem, & ad iuſtitiam,
& ad ſalutem ſufficere perſuaſum habeant: Quòd ſi tum Petrus queſtus eſt inuerſa
fuiſſe Pauli verba, quantò magis nunc idem quereretur, cum dogma hoc tam perni-
cioſum, tanta contentione aſſeritur, cum ingeruntur & auribus, & oculis homi-
num voces illæ peſtilentiſsimæ Euangelium pati non poſſe, vt prædicetur de bonis Hæreticorũ voces peſti-lentiſsimæ.
operibus? ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullum opus bo
num poſſe iuxta ſe ferre? Qui bonis operibus cooperti ſunt, eos vix poſſe cœlum
penetrare, quod ea, iuſtificationem etiam conſequentia, ſint iam pura, cùm opus
optimè factum, ſit peccatum? Peſtilentes eſſe magiſtros, & radicem germinantem
fel, qui in Nouo Teſtamento conſcientias operibus vexant, nec eſſe ſimul in Eccle-
ſia, fidei Magiſtrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, ſi nomen Euangelij
prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus peſtilentiſſimos homines iactare ſe videret,
quod eam è ſuis Epiſtolis hauſiſſent, in quibus conſtat illum tanto ſtudio bona ope-
B ra nobis commendaſſe, & ad ea amplectenda, fideles omnes excitaſſe, quid vtrun-
que dicturum, quid facturum exiſtimamus? Verùm de iis ſatis, nobis enim hoc loco Autoris huiꝰ libelli propo ſitum.
nihil aliud, quàm hoc demonſtrare fuit propoſitum, quòd etiam Apoſtolorum tem-
poribus non defuerint, qui fraudi ſuæ prætexerent nomen Euangelij, quíque ex
ipſis Pauli verbis, dum ſenſum eorum peruertunt, contrariam Paulo doctrinam
profiteri, minimè formidarent. Quòd ſi verò ſcripturas contra ſcripturarum au-
torem Chriſtum, ſi Pauli verba in prauum ſenſum detorta, contra Paulum ipſum
producere Satanas, & ipſe per ſe, & per membra ſua veritus non eſt, quis iam erit,
qui magnoperè miretur, ſi poſterioribus ſeculis maiori cum audacia id facere aggreſ-
ſus eſt? Vetuſtiſſimus eſt ſcriptor Tertullianus, ab Apoſtolorum temporibus non ita Tertulliani vetuſtiſsimi ſcriptoris lo-cus ex lib. de præſcriptioni bus aduerſus hæreticos.
longo interuallo diſiunctus, is de præſcriptionibus aduerſus hæreticos, præclarum
librum conſcripſit, in quo frequens illud in eorum ore fuiſſe refert: Quærite, & in-
uenietis: Scrutamini ſcripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem eſſe
quærendi velint, ſimul fidem exercitationi ſcripturarum præfert. Tandem iis ver-
bis vtitur: De ſcripturis agunt hæretici, de ſcripturis ſuadent, aliunde ſcilicet ſua-
dere poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei? Venimus igitur ad propoſitum, huc
enim dirigebamus & hoc præſtruebamus ad locutionis præfationem, vt iam hîc de
eo congrediamur, de quo aduerſarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac ſua
audacia maximè quoſdam mouent: In ipſo verò congreſſu, firmos quidem fatigant,
C infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt. Mox docet quid contra eos, Hæreticorũ aduerſus or-thodoxos cõ-greſſus.
quando ſcripturas obtendunt, faciendum ſit: Hunc igitur, inquit, potiſſimum gra-
dum obſtruimus, non admittendi eos ad vllam de ſcripturis diſputationem. Si hæ
ſunt illæ vires eorum, an ne eas habere poſſint, deſpici debet cui competat poſſeſſio
ſcripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret
aliquis hoc eum propterea ſic ſcribere quòd cauſæ diffidat, illico ſubiungit: Hoc
de concilio diffidentiæ, aut de ſtudio aliter ineundæ conſtitutionis induxerim
niſi ratio conſtiterit in primis illa, quòd fides noſtra obſequium Apoſtolo debeat,
prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum Duæ rationes quare non ve niunt ineun-dæ quæſtio-nes cum hæ-reticis.
poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeò interdixit
diſputatione correptionem deſignans, cauſam hæretici conueniendi: Et hoc
vna, ſcilicet, quia non eſt Chriſtianus, ne more Chriſtiano ſemel & iterum,
& ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus videretur, cùm ob hoc ſit caſti- 1.Tim.6.
gandus, propter quod non ſit cum illo diſputandum. Deinde quoniam nihil Matth.18.
proficiat congreſſio ſcripturarum, niſi planè, vt aut ſtomachi quis ineat ver-
ſionem, aut cerebri. Iſta hæreſis non recipit quaſdam ſcripturas, & ſi quas Hæreſis per-uerſitas.
recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit,

& ſi recipit, non recipit integras: Et ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus A
diuerſas expoſitiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter
ſenſus, quantum & corruptor ſtylus: variæ præſumptiones neceſſariò nolunt agno-
ſcere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falſo compoſuerunt, & quæ
de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cùm
ſi quid defenderis, negetur ex diuerſo: ſi quid negaueris, defendatur? Et tu qui-
dem nihil perdes, niſi vocem in contentione: nihil conſequeris, niſi bilem de bla-
ſphematione. Ille verò, ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcriptura-
rum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreſes deuerget,
hoc ipſo motus, quod te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defenden-
di diuerſa parte ſtatutum. Certè de pari altercatione, incertior diſcedet, neſciens
quam hæreſim iudicet. Hæc vtique & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt
enim & illos dicere: à nobis potius adulteria ſcripturarum & expoſitionum menda-
cia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouo-
candum eſt, nec in iis conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta
victoria eſt, aut parum certa. Nam etſi non ita euaderet collatio ſcripturarum, vt
vtranque partem ſiſteret, ordo rerum deſiderabat, illud prius proponi, quod nunc
ſolùm diſputandum eſt, quibus competat fides ipſa, cuius ſint ſcripturæ, à quo, &
per quos & quando, & quibus ſit tradita diſciplina, qua fiunt Chriſtiani. Ad eun-

Clemẽs Alexandrinus contra hæreticos.

dem modum æqualis eius Clemens Alexandrinus: Quòd ſi, inquit, propheticis B
quoque ſcripturis vti, qui ſectantur hæreſes, auſi fuerint, primùm quidem non om-
nibus, deinde nec integris vtuntur, neque vt dictat corpus & contextus prophe-
tiæ, ſed quæ ambiguè dicta ſunt, eligentes, in priuatas ſuas transferunt opiniones,
ſparſim paucas voces carpentes veluti floſculos, nec quod ſignificatur per eas con-
ſiderantes, ſed ipſa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ profe-

Hæretici ſolis nominibus inhęrent & ſignificata variant.

runt, reperias eos ſolis nominibus inhærentes, ac ſignificata variantes. Quid au-
tem ſcribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatiùs? quàm quod
à viro doctiſſimo Tertulliano ſcriptum legimus? Oſtendit is, de ſcripturis agere, de
ſcripturis ſuadere, ſcripturas hæreticos obtendere ſolitos fuiſſe, verùm interea mo-
net, vt eis gradus hic obſtruatur, néue admittantur ad vllam de ſcripturis diſpura-
tionem, quòd ſcripturarum ius illis non competat, cùm in earum poſſeſſione ca-
tholici præſcripſerint. Simul Pauli teſtimonium producit, qui cum hæreticis con-
fligendo, tempus terere vetat, quòd ſemper pugna pugnam, & diſputatio diſputa-
tionem pariat, nullus vt ſit iurgiis & altercationibus finis futurus, ſi quis velit obſti-
natos vincere diſputando: quòd nec eis verba deſunt vnquam, & addit illis animos
improbitas, ne putando fatigentur: vt longè præſtet, omnem quam captare viden-
tur digladiandi cum illis anſam defugere, & à pugnis iſtis verborum abſtinere, cùm
non raro verum illud fiat quod quaſi prouerbio celebratur: Nimium altercando ve-

Martinus Luther. eadem machęra vſus, qua Marcion quondã Hæreticus. Primus error M. Luthe.

ritas amittitur. Cæterùm quod à Tertulliano ſcribitur: Iſta hæreſis quaſdam ſcri- C
pturas non recipit, & quæ ſequuntur, an de noſtri temporis hæreticis veriſſimè dici
non poteſt? Quorum, qui primus autor, an is palàm, quod de Marcione ſcribit
idem Tertullianus, machæra vſus non eſt, dum ad materiam ſuam cædam ſcriptu-
rarum confecit? Docuit is, fidem ſolam nobis & ad iuſtitiam, & ad ſalutem ſuffice-
re. Vidit hoc dogma ſuum conſiſtere non poſſe, ſi quam haberet autoritatem ca-
nonica Iacobi epiſtola, mox arrepta machæra, præcidit eam à libro ſuo: Nolo, in-
quit, eam habere in meis bibliis. Satis pro imperio. Vocat autem biblia ſua, vt in-

Secundus error.

dicet nihil ſibi commune cum iis eſſe quæ ſunt Eccleſiæ catholicæ. Docuit idem
orationes & ſacrificia pro defunctis eſſe ſuperuacanea. Vidit huic doctrinæ ſuæ pa-
làm aduerſari ſcripturam, quam plerique omnes veteres ſcriptores orthodoxi ex li-
bro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoque librum reſe-

Tertius error.

cuit. Docuit abſoluta neceſſitate fieri omnia, tam certos & ſecuros eſſe nos debe-
re de gratia, déque ſalute noſtra, pugnabant cum hac illius ſententia, quæ in libro
ſapientiæ, & Eccleſiaſtico leguntur: præcidit & hos libros machæra ſua. Idem fe-
cit de nonnullis aliis libris canonicis, & quibus dogmata ſua confutari cernebat. Sic
ille, quæ materiæ ſuæ non ſeruirent, eas ſcripturas non recipiebat: quin arrepta
machæ

A machæra, de bibliis ſuis reſecabat. Quas verò ſcripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & detractionibus ad instituti ſui diſpoſitionem interuertit? Quòd ei non à catholicis magis, quàm ab ipſis etiam ſectariis crimini datur. Iam verò, ſi quas recipiebat integras, an diuerſas vel aduerſas potiùs, planéque contrarias expoſitiones non eſt commentatus? Quòd idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipſi minus inter ſe diuerſi quàm catholicis aduerſi ſunt in ſcripturis interpretandis. Quod ſuo quoque tempore, ſimiliter ab hæreticis factitatum fuiſſe Tertullianus meminit: A ſuis, inquit, ipſi regulis variant inter ſe dum vnuſquiſque proinde ſuo arbitrio modulatur, quæ accepit, quemadmodum ſuo arbitrio ille compoſuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, niſi quas ipſi volunt ſcripturas, recipiunt: quas autem recipiunt, adiectionibus & detractionibus ad inſtituti ſui diſpoſitionē interuertunt, aut diuerſas expoſitiones commentati, conuertunt: diſputare Tertullianus de ſcripturis prohibet, ſed eos ad Eccleſiaſticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc ſententiam Lutherus etiam ipſe, quando cum Sacramentariis & Anabaptiſtis ei res eſt, approbare videtur. Sed libet illius verba adſcribere: Legimus, inquit, quid ſancti patres in Concilio Nicæno fecerint: ſimul vt Arianorum hæreſim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter, neque dignati ſunt eam audire, nec paſſi ſunt, vt eam defenderent, ſed condemnarunt eos eueſtigiò, abſque vlla diſputatione, tanquam manifeſtos blaſphematores. Moſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur. Ad eundem

Deprauatio ſcripturarū per M. Lutherum.

Vbi ſuprà.

Non diſputādum de interpretatione ſcripturarū, ſed ea remittenda ad traditionem Eccleſiaſticam.

In Pſal. 28.

B modum & hîc non eſt multùm diſputandum, ſed inauditi, & indicta cauſa, condemnandi ſunt tales manifeſti blaſphematores. Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati, & concluſi, ſcripto & confeſſione totius communis Chriſtianitatis. Sunt multis miraculis confirmati, ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati, ſunt omnium doctorum libris defenſi, neque deinceps vllius indigens magiſterio aut artificio. Neque tamen ex omni parte verum eſt, quod feciſſe ſanctos patres in concilio Nicæno narrat iſte doctor hyperbolicus, quaſi condēnauerint Arium inauditum & indicta cauſa. Quamuis enim extet apud Socratem & Nicephorum epiſtola Nicænæ ſynodi ad Alexandrinam Eccleſiam, & eos, qui in Aegypto ſunt, & Libya, & Pentapoli: in qua ſcribunt, quòd ne audire quidem impiam opinionem Arij mentiſque vecordiam, & blaſphema verba ſuſtinuerint: ex epiſtola tamen Imperatoris Conſtantini, quæ mox ibidem ſequitur, ſatis liquet, quòd eius doctrina diligenter fuerit excuſſa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & ſcripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel diſſentionem, prætextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, quî fieri potuit, vt non au-

Lib. 11. cap. 9. Lib. 8. ca. 24.

Conſtantini Imperatoris verba de condemnatione Arianæ hæreſis.

C diretur Arius? Quamobrem quod ſcribunt patres, ne audire quidem ſe blaſphema illius verba dignatos fuiſſe, fortaſſis hoc ſenſu rectius accipietur, quod poſteaquàm ſemel eius doctrina fuit examinata, cum blaſphemas ille ſuas voces nihilominus ingeminare pergeret, patres illum audire dignati nō ſunt, ſed anathemate percuſſerūt. Nam quòd auditus fuerit, indicat Socrates, quādo ſcribit in eodem loco ſignificaſſe populo Alexandrino Imperatorem, definitionem fidei non ſimpliciter ac temerè factam, ſed multa cum inquiſitione & examinatione dictatam eſſe, & quod non quædā duntaxat dicta, quædam verò ſilentio preſſa ſint, ſed quòd quæcunq; ad corroboratione dogmatis dici conuenerit, in mediū allata ſunt, quódq; non ſimpliciter determinatum ſed exactè primum inquiſitum ſit, & quæcunq; occaſionem diſſidij & ſeditionis creare poſſent. ita ſunt reiecta, vt contradici quicquam non poſſet. Itaq; vocat, inquit, Imperator concordem Epiſcoporū ſynodi ſententiam, Dei ſententiam, ac ſpiritui ſancto tot patrum concordem ſententiam acceptum refert. Sozomenus quoq; (cùm dicit quòd Epiſcopi aſſiduè conuenientes Arium in medium adducebant, ac propoſitiones illius diligenter inquirebant: cauebant autem, ne in alterutram partem ſententiam præcipitarent) ſatis manifeſtè declarat, Arium auditū fuiſſe: Poſteaquàm verò diligenter eius cauſa fuit examinata, dubitandum non eſt quòd is diſputare longiùs permiſ

Concors epiſcoporum ſynodi ſententia, Dei ſententia eſt.

Lib. 2. cap. 19.

permiſſus non fuerit. Sed illud interea veriſſimum eſt, quòd ſicut ſemper ad diſpu- A
tandum hæretici prouocabant, nouáſque fides proferebant, ſic ferè ſemper diſpu-
tationes catholici defugiebant, & in patrum fide libenter acquieſcebant: quemad-
modum apud ſcriptores Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Socratem, Sozomenum, Victorem,
Nicephorum videre licet: Qua de re ſemel ſynodi decretum interceſſerat, vt in diſ-
ceptationem iterum ea vocaretur, nunquam eſſe catholici permittendum putaue-
runt. Scribit Athanaſius quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrſacius, Demo-
philus & Caius chartulam quandam ſuæ confeſſionis exhibuerunt, & eam ſynodis
omnibus anteponi poſtulauerunt. Quid autem ad hæc catholici patres Arimini con
gregati? Nos inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus
enim ſanam fidem) ſed vt eos qui veritati contradicunt, & noua molirentur, con-
funderemus. Si vos igitur, quaſi nunc incipientes credere, ita ſcripſiſtis, nondum
clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiant. Quòd
ſi eo animo, quo vos huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate
execremur, & quæ patrum ſunt, teneamus, ne poſt hac captatæ conciliorum occa-
ſiones obuerſentur, cum ſemel illi, qui Nicææ conuenerunt omnia præoccuparent.
Abſurdum quiddam patribus illis viſum eſt, vt noua fides aliqua, ſiue fidei confeſſio
produceretur, & in dubium ea reuocaretur, quam à ſuis maioribus accepiſſent: quam
etiam ob cauſam, in Epiſtola, quam ad Conſtantium Imperatorem ſcripſerunt, iis
eos verbis vſos fuiſſe refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſe B
reno vultu noſtros legatos intuearis: neque ad contumeliam mortuorum aliquid
noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretíſque maiorum permanere,
quos magno ingenio, prudentia, & ſpiritu ſancto omnia feciſſe aſſeueramus. Cer-
tè res nouæ, quas iſti moliuntur credentibus incredulitatem, incredulis credulita-
tem inducunt. Quid autem facerent patres illi, ſi nunc viderent, modò non ſingu-
las ciuitates in Germania ſuam quamque ſeorſum fidem ſiue fidei confeſſionem ad-
ferre: & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquam ij Chriſtiani non
fuerint? Poteſtne magis abſurdum aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, pa-
tres noſtri, Chriſtianam fidem ignorarunt? & nunc demum opera quorundã Chri-
ſti perduellium Chriſtus nobis eſt cognoſcendus? Quamobrem laudanda eſt hæc
Lutheri ſententia qui tales audiendos negat, verumetiam indicta cauſa condem-
nandos eſſe cenſet. Verùm ita, quam tulit legem contra ſacramentarios & Anaba-
ptiſtas, eam patiatur ipſe quoque; cùm præſertim ipſe ſit ille, quem iſti ſe ducem ſe-
quutos eſſe profitentur, cùm ipſe primus diſceſſionis autor, cùm ipſe tot ſectarum
pater ſit, quarum iam vix etiam numerum inire licet: quódque de Donato ſcripſit
Auguſtinus, ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſum à ſuis quotidiana con-
ciſione diuidi, hoc idem ipſi quoque Luthero nunc eueniſſe videmus. Conatus eſt
ille diuidere Chriſti corpus Eccleſiam, an à ſuis viciſſim quotidiana conciſione non
diuiditur? vt nihil dicamus de ſacramentariis, de Anabaptiſtis, de Campanis, quos C
fortaſſis ad ſe pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Oſiander, Illyri-
cus, de profeſſo Lutherani non ſunt? Quàm autem infenſæ ſunt inter eos inimici-
tiæ? Quàm acerbæ grauiſſimis de rebus diſſentiones? An Philippum querentem non
audimus, quòd cùm ipſe ſcripſerit confeſſionem Auguſtanam, de tollendo nunc au
tore deliberatur? Hanc enim ad ſe rapiunt Illyriciani, & ab ea Philippianos vnà cum
autore ſuo conantur excludere: Quem cùm in aliis multis à magiſtri ſui Lutheri pla-
citis diſceſſiſſe, tunc in dogmate de Euchariſtia, ad Caluini ſententiam acceſſiſſe
palàm iactat. Qua de re non obſcurè Caluinus etiam ipſe gloriatur. Iam in eo ca-
pite, quod ſummam eſſe volunt Euangelij, nimirum de iuſtificatione, immanè
quantum inter ſe diſſident Philippus & Brentius, cùm Oſiandri ſententiam hic
tueatur, qua Philippiani nihil fieri poſſe putant execrabilius. Sic etiam inter ipſos
Lutheri diſcipulos de præcipuis Religionis noſtræ dogmatibus parum conuenit, de
quibus pugnaciter inter ſe certant, & ipſi ſibi ſunt inuicem hæretici, vt aliis eos elo-
giis ornare neceſſe non ſit, quàm quibus ornant ipſi ſe mutuo. Quare pati meritò
debet, quam ipſe tulit legem Lutherus, vt qui ſunt eius doctrinæ ſectatores, nulla
cum illis ineatur diſputatio, ſed ſimul vt eos tales eſſe conſtiterit, ſtatim indicta cauſa
conde

Lib.5.c.10. Lib.7.c.12. Li. 2. de perſequutione. Lib.12.c.15.

In epiſt. de ſynodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Noua fides, vel fides noua, confeſſio patribus ſemper inuiſa & abſurda fuit.

Ibidem.

Lutherus Sacramẽtariorum & Anabaptiſtarum dux & ſectarum autor, de agone Chriſtiano c.29. Lutheri conatus.

Hæreticorũ inimicitiæ & diſſenſiones.

Nulla ineunda cum hæreticis diſputatio.

A condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum ſit quod à Lutheri diſcipulis dicitur, eos non ſtyllo, ſed ſceptro magiſtratus coërcendos eſſe: cùm præſertim, non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreſeos condemnatum. Sed longiùs ab inſtituto digreſſi videmur, quamobrem, vnde deflexit, eò redeat oratio. Demõſtratum eſt à nobis, quòd etiam illo tempore quo floruit antiquiſſimus ille doctor Tertullianus, de ſcripturis agebant, de ſcripturis ſuadebant, ſcripturas obtendebant hæretici: quódq; Tertullianus, eos ad diſputationem de ſcripturis admitti, & in eis certamen conſtitui vetat, verum ad Eccleſiaſticam traditionem remitti iubet. An autem & Cyprianus de inſidiis diaboli non queritur? qui ſe transfigurat velut Angelum lucis, & miniſtros ſubornat ſuos, velut miniſtros iuſtitiæ, aſſerentes noctẽ pro die, interitum pro ſalute, deſperationem ſub obtentu ſpei, perfidiam ſub prætextu fidei, Antichriſtum ſub vocabulo Chriſti: vt dum veriſimilia mentiuntur, veritatem ſubtilitate fruſtrentur. Nihil verius dici potuit, quàm quod à Cyrillo ſcriptum legimus: Omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea, quæ à ſancto ſpiritu rectè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem excitantes. Auguſtinus quoque non aliunde natas eſſe dicit hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi cùm ſcripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Quam

Nihil nunc adferunt hæretici quod ante mille annos non fuerit hæreſeos condemnatum.

De ſimplicitate prælatorum.

Epiſt. 28.

Tract. 18. In Io.

In cap. 3. ad Tit.

B etiam ob cauſam, hæreticos Ambroſius ita deſcribẽdos eſſe putauit: Hæretici, inquit, hi ſunt, qui per verba legis legem impugnant: Proprium enim ſenſum verbis adſtruũt legis, vt prauitatem mentis ſuæ, legis autoritate commendent: Sciens enim impietas autoritatem multùm valere, fallaciam ſub nomine eius componit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nominis commendetur. Qui fuerunt in Carthaginenſi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm quod dant hæretici & ſchiſmatici, non eſſe verum baptiſma dicerẽt, an id in ſcripturis ſanctis vbique declaratum eſſe non affirmabant, expreſſóque Dei verbo ſententiã ſuam ſibi probaſſe viſi ſunt? Quæ tamen eccleſiæ autoritate poſtea fuit exploſſa. Sed Vincentium Lyrinenſem ea de re loquẽtem audiamus: Tanta, inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tanta eloquentię flumina, tantus adſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conſpiratio, nullo modo deſtrui potuiſſe videatur, niſi ſola tanti moliminis cauſa ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profeſſio deſtituiſſet. Non igitur illi diuinæ legis oraculis, ſed eorum vero ſenſu fuerunt deſtituti. Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento, neminem hæreticorum eſſe qui ſe non ſecundum ſcripturas prædicare ea, que blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbũ Dei cùm legit, neſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtũ cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd ego & pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo patre, & ſi-

In lib. ad Conſtant.

Hilarius.
Marcion.
Photinus.
Sabellius.

C ne Deo filio eſt: hinc & Montanus: per inſanas fœminas ſuas paracletũ alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in præuaricatione, ſed in charitate. Quem ſequutus Hieronymus contra Luciferianos ſcribens: neque ſibi blandiantur, inquit, ſi de ſcripturarum capitulis videntur ſibi affirmare quod dicunt: cum & diabolus de ſcripturis aliqua ſit loquutus, & ſcripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo. Sic de Arianis quoque ſcribit Athanaſius. Si ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab iſtis ſcriptas videãt, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, & prorſus futurum eſt, vt quum Iudæos noſtri temporis videant legem & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent: forſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabũtur cum illis, & legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant, & garriunt, diſcant è ſcripturis excogitatorem, inuentorémque hæreſeon diabolum, metu ſuæ graueolentiæ ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſos veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorem adduxit, ita nunc quoque Ario perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hæreſes

Montanus.
Manichæus.

Hierony.

Orationes contra Arianos.

Hierony.
Diabolus excogitator & inuentor hæreſeon.

loquer

loqueretur, quò melius falleret, ſuammetipſius hæreſim ſubiiciens. Quem ſecutus Chryſoſtomus: Aperi, inquit, Ari, ſepulcrum gutturis tui, impletum mortuis ſermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille ſtatim, cùm accerſitur, à ſcripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipſum è ſcripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Chriſtum & tentaret eum, per ſcripturas loquutus eſt cum eo, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorſum, Scriptum eſt enim: quia angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vis tuis, & in manibus portabunt te. Conſtat autem, Arium quadraginta ſcripturarum loca produxiſſe, quibus adſtruebat filium non eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantiæ, nec aliud vel ipſe crepabat, vel ſectatores eius, quàm ſcripturas, quàm Euangelium, quàm expreſſum Dei verbum. Ad ſcripturas ſubinde prouocabat, nec aliunde ſecum quàm de ſcripturis agi permittebat. Cum Auguſtino congreſſurus Maximinus, hanc ei diſputandi legem præſcripſit vt ſi quid de diuinis ſcripturis protuliſſet, id audire neceſſe haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra ſcripturam ſunt nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur, cùm ipſe Dominus moneat nos, & dicat: Sine cauſa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De donatiſtis autem ſcribit idem Auguſtinus: Sicut diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: ſic & vos ex verbis legis accuſatis homines quos ignoratis: vt Dei promiſſis quæ in ipſa lege ſcripta ſunt, reſiſtatis. Ac paucis interiectis: Verba legis dicitis, ſed in quos dicatis, non attenditis. Sicut diabolus verba legis dicebat, ſed cui diceret non agnoſcebat. Ille caput noſtrum ſurſum acenſurum deorſum volebat deiicere: nos autem corpus eiuſdem capitis, quod per totam terram diffuſum eſt, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit Macedonius quoque ſicut ex eo ſermone, quem de ſpiritu ſancto ſcripſit Gregorius Nazanzenus, colligere licet. Neque ſecus rem geſſit Neſtorius. Nam is expreſſo Dei verbo, Mariam Ieſu matrem, atque ideò nudum hominem tantum peperiſſe, demonſtrare ſe putabat, cùm Ieſu matrem in ſcripturis Canonicis aliquoties eam appellatam eſſe conſtet, nuſquam autem Deipara ſit vocata. Quam etiam ob cauſam vocem hanc tanquam alienam à ſcripturis, explodendam, & Mariam Chriſtiparam tantùm, non autem Deiparam eſſe, dicendam cenſuit. Itidem & Eutiches, cum duas in Chriſto naturas eſſe negaret, expreſſo Dei verbo ſibi niti videbatur, & ſubinde quærebat ex Catholicis in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiuſmodi ſe ſolas inquirere ſcripturas vociferabatur, tanquam ſanctorum patrum doctrinis & expoſitionibus firmiores. Quorſum autem attinet in re manifeſta, plura verba facere? cum nihil dici poſſit verius, quàm quod ſcriptum eſt ab Auguſtino. Non poſſet error oboriri palliatus nomine Chriſtiano, niſi de ſcripturis non intellectis. Neque enim aliunde tentare audet diabolus, quemadmodum apud Origenem quoque legimus quàm ex diuinis ſcripturis. Quem, cum produxiſſet Origenes illa pſalmi verba proferentem. In manibus portabunt te, &c. vnde tibi, inquit, Diabole hoc ſcire, quòd iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti Prophetas, vel diuina eloquia cognouiſti? Licet tu taces, ego pro te reſpondeo. Legiſti, non vt ipſe ex lectione ſanctorum melior fieres, ſed vt ſimplicitate literæ eos qui amici ſunt interficias. Scis, quia ſi de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neq; habere poterunt autoritatem aſſertiones tuæ. Sic legit ſcripturas Marcion, vt diabolus, ſic Baſilides, ſic Valentinus, vt cum diabolo dicerent ſaluatori: Scriptum eſt enim, &c. Si quando teſtimonia de ſcriptura audieris, vide, ne ſtatim loquenti acquieſcas, ſed conſidera illum, cuius ſit, ac cuius ſententiæ, cuius ſit voluntatis, ne fortè ſimulet ſanctũ ſe eſſe, quod non eſt, & venenis infectus hæreſeos, ſub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in eo diabolus de ſcripturis. Hæc Origenis admonitio nobis in imo pectore recondenda eſt, ne quãdo excidat, vt, ne ſtatim, ſi ſcripturas proferat aliquis, ac de expreſſo verbo Dei glorietur, omni ſpiritui credamus. An ſoli ſunt hoc noſtro ſeculo Lutherani, qui tam confidenter expreſſum Dei verbum iactando noſtras aures obtundunt? An idem ſibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramẽtarij: Quónam aliò Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res eſt, quàm ad ſcripturas prouocat? Quid eſt, quod minùs ferre queat quàm cùm æquè

Chryſoſto. in ſermone aduerſus hæreticos. To. 3.

Arius quadraginta ſcripturarũ loca produxit ad ſuã hæreſim conſtituendam.

Aug. libr. 1. contra Maximinum.

Cap. 51.

Macedonius, Neſtorius.

Eutiches.

Auguſt.

Orig. Hom. 31. in Lucam.

Non ſtatim ſcripturarũ adductarũ teſtimonio acquieſcẽdum.

Sacramentarij. Caluinus.

A æquæ à Lutheranis, atque à Chriſtianis patrum & conciliorum autoritatem obiici ſibi videt? Cum ſcripſiſſent Madeburgenſes: Iubemur cœleſti oraculo Filium Dei audire, reſpondet eis Caluinus: Malignè nec minus improbè Chriſti autoritatem nobis obiiciunt, quaſi à pura germanáque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propoſitum ſit, qui non minùs re ipſa ſemper demonſtrauimus, quicquid ex ſacro Domini ore prodiit, nos reuerenter excipere, quam ipſi verbis iactant. Sit ergo nobis Filius Dei abſque controuerſia ſummus, perfectiſsimus, & vnicus Magiſter, in cuius doctrina verbum aut ſyllabam mutare fas non ſit. Sed non impedit fidei obedientia, quo minus ad ſanam verborum eius intelligentiam attenti ſimus: Sit ille quamuis impius & blaſphemus, ſibi tamen nihil obiici minùs fert, quàm quod Filium Dei non audiat, quod ab eius pura germanáque doctrina, vel minimum deflectat. Quid autem? An remiſsiùs id fit ab Anabaptiſtis? ex quibus quendam ſic Patrem cœleſtem alloquentem legimus? Certè hac in re non poſſum decipi, Verbo tuo Pater cœleſtis credidi, illúdque ſuſcepi per Spiritum Sanctum, vt certum veritatis Verbum: Ac paulò pòſt: Ego ſcio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod eſt Verbum Dei, in die recti iudicij, non ſolùm dominos & principes, non ſolùm mundum, ſed ipſos etiam Angelos iudicabit. An hîc tibi minus certus eſſe videtur, doctrinam ſuam expreſſum eſſe Dei Verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri, & Caluini verbum expreſſum ſit verbum

Anabaptiſtæ cuiuſpiā oratio ad Deum Patrem.

B Diaboli. Quorſum autem ad extremum res redit? Stupor & mirabilia, dum ſic vnaquæque ſecta verbum ad ſe Dei rapere, ſibíque ſoli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum eſt nouum quoddam prophetarum genus, qui non ſunt veriti, ſcripturarum autoritate, ſcripturis autoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Satanas. Poſteaquam eò miſeros mortales adduxit, vt quam quiſque doctrinam eſſet amplexus, eam expreſſum eſſe Dei Verbum certò ſibi perſuaderet, nec vllis rationibus ab ea ſe deduci pateretur. Iam igitur hoc eſt conſtitutum, quòd nullus ferè fuit vnquàm hæreticorum, qui ſuum errorem ſcripturis non confirmaret, quíque ſuam opinionem, Dei Verbum non eſſe diceret. Et clamat hoc quidem res ipſa nihil vt opus vlla demonſtratione fuerit, ſed teſtatur hoc tamen princeps etiam noſtri temporis hæreticorum, qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, ſcripturam ſacram eſſe conſequutam ſcribit quòd vocatur liber hæreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreſes. Quorſum autem hæc dicet aliquis? Num tu Dei Verbum extenuare, num omnem ei autoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxiſtis, vt oſtenderes, hæreticum eſſe, ſi quis teſtimonio ſcripturarum vteretur? Procul à nobis abſit, vt vel cogitemus hæc, quæ ſunt ab homine Chriſtiano aliena, quin quod ab Hilario dictum eſt olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura. Senſus, non ſermo, fit crimen. Nihil ſcriptura ſanctius, nihil auguſtius, nihil ſecundum Deum omni veneratione

Quoddā nouum prophetarū genus.

Li.2.de Trin. Vnde ſit hæreſis.

C dignius. Verùm quid eſſe poteſt tam ſanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hoſtis abutatur? Non eſt quod quiſquam exiſtimet, qui Verba Dei loquuntur, qui diuinæ legis oracula proferunt, quòd eorum ora ſemper Deus aperiat. Annotauit hoc doctiſsimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei Verba loquuntur eorum ora Diabolus etiam aperiat: Qui mendacium loquitur, inquit, certum eſt quòd Diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo poteſt, inquis, loqui mendacium, qui ſcripturarum teſtimonia profert? quas à Spiritu Sancto proficiſci, qui ſpiritus eſt veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat. Breuis eſt ad hæc & expedita reſponſio: In ſcripturis quidem ipſis, quas diuinitus inſpiratas eſſe ſcimus, nullum eſſe poteſt mendacium, cæterùm in ſenſu, quē adfert homo, de quo ſcriptum eſt: Omnis homo mēdax. Qui mendaciū eſſe poſſe negauerit, quid is aliud quā Dei vocem negare, ſimul mendacij Spiritum Sanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendaciū eſt? Abſit. Non hoc dico. Quî ſciam igitur, quando loquitur mendacium? Docebit nos hoc, ipſa quę mentiri non poteſt, veritas. Qui loquitur, inquit, mendaciū, de ſuo loquitur. Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum: Si quid autē habet homo veritatis & iuſtitiæ, à Deo habet.

Orig.hom.3. in Exodum. Ioan.8.

In ſcripturis ſanctis nullū eſt mēdaciū ſed in earum ſenſu quē adfert homo. Pſalm.115.

Mendaciū.

Is igitur loquitur veritatem,qui non de ſuo,ſed de Deo loquitur. Dices iterum: An A
non loquitur de Deo,qui Dei verba,qui ſcripturarum teſtimonia recitat? Atqui iam
audiuiſti,non ſemel à me dictum, quod etiam diabolus teſtimonia ſcripturarum re-
Quid ſit de ſuo loqui in diuinis ſcripturis. citat,neque tamen propterea veritatem loquitur, quia de ſuo loquitur. Quid eſt hoc,
de ſuo loquitur? Suum ſcripturæ,non Dei ſenſum adfert.Hoc autem eſt hæreticum eſ
ſe,ſicut iam ex Ambroſio docuimus,proprium ſenſum verbis adſtruere legis, & per
verba legis,legem impugnare.Sed quomodo diſcernam,quando ſuum quis propriũ,
Augu.lib.12. confeſſ.c.25. quãdo verò Dei ſenſum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Eccleſiæ doctor Aug.
qui ſic Deum alloquitur: Veritas tua:nec mea eſt,nec illius,aut illius,ſed omnium no-
ſtrûm quos ad eius communionem publicè vocas,terribiliter admonens, vt nolimus
eam habere priuatam,ne priuemur ea.Nam quiſquis id quod tu ad fruendum omni-
bus proponis,ſibi propriè vendicat,& ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, à communi
propellitur ad ſua,hoc eſt à veritate ad mendacium: qui enim loquitur mendacium,
de ſuo loquitur.Iámne intelligis,quis de ſuo,hoc eſt,quis mendacium loquatur? Ve-
Ioan.8. Veritas omnium eſt,non alicuius priuati. ritas non eſt huius,aut illius,ſed eſt omnium.Omnes ad eius communionem Deus pu
blicè vocauit.Quiſquis ergo,quod publicum eſt,facit priuatum: quiſquis, quod om-
nium eſt per charitatem, id ſibi proprium vendicat,& ſuum eſſe vult per contentio-
nem, is de ſuo loquitur, mendacium loquitur. Veritas enim alibi non eſt, quàm
apud omnes,hoc eſt, in Eccleſia catholica: quamobrem, quicunque ſingulares ali-
quos intellectus exquirit,inſolitos & hactenus inauditos ſenſus excogitat, nouas & B
ſolitarias opiniones adfert, etiamſi ſexcenta proferat è ſcripturis teſtimonia,quan-
doquidem ea non omnium,hoc eſt,non eo,qui receptus eſt in Eccleſia catholica ſen-
ſu vult intelligi,ſed ſuum illis proprium ſenſum adſtruit,de ſuo loquitur, atque ideo
Veritas in ſola Eccleſia catholica. mendacium loquitur. Veritas enim non eſt apud vnum aliquem, ſed apud omnes,
hoc eſt in Eccleſia catholica,cui ſanæ ſcripturarum intelligentiæ lux à Deo promiſſa
eſt,nullum vt certius argumentum eſſe queat,aliquem de ſuo,hoc eſt mendacium lo-
qui,quàm ſi quis ab huius ſenſu & conſenſu receſſerit,quamlibet is multa diuinæ le-
gis oracula recitet, expreſſum diaboli verbum proferre poteſt, expreſſum Dei ver-
bum proferre non poteſt. Nam qui Dei verba loquuntur extra Eccleſiam, eorum
ora diabolum aperire certum eſt: ſicut econtrariò, qui loquuntur eadem intra Ec-
Quare, cùm alicuius Euãgeliſtę aut inſignis doctoris recolitur memoria, cani ſolet, In medio Eccleſiæ aperuit os eius. cleſiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non eſt. Atque hæc eſt cauſa,
quoties Euangeliſtæ,aut inſignis alicuius doctoris memoria fit in Eccleſia, quod &
in introitu Miſſæ, & in horis Canonicis illud ex Eccleſiaſtico legitur: In medio
Eccleſiæ aperuit os eius: quo ſignificatur non aperire cuiuſquam os Deum, niſi ſit
in medio Eccleſiæ, à cuius ſenſu, qui diſcrepat,eius os non Deus, verùm diabolus
aperit.Quamuis celebris fuerit aliquis Eccleſiæ doctor,niſi fuerit in medio Eccleſiæ,
niſi cum Eccleſiæ ſenſu conſenſerit, os eius Deum non aperuiſſe certum eſt. Quòd
ſi quis verò contra ſenſum illius & conſenſum loquatur, non dubitanter affirmaue-
De Deo loqui, quomodo intelligẽdum. rim, quòd os eius diabolus aperuit. Quiſquis igitur de ſuo loquitur, mendacium C
loquitur, quiſquis autem de Deo loquitur,veritatem loquitur. De Deo autem loqui-
tur, non quicunque ſcripturas quomodolibet profert, ſed qui ſcripturas non ſuo
proprio,ſed omnium,hoc eſt,Eccleſiæ Catholicæ ſenſu profert. Atque hoc eſt,quod
propriè dicitur verbum Dei,quando ſcripturæ verbis, non proprius adſtruitur ſen-
ſus, verum is, qui omnium, qui Eccleſiæ Catholicæ eſt, quem eundem eſſe Dei
ſenſum ambigendum non eſt. Sic annotatum à Socrate legimus, quòd Impera-
Lib.1. Hiſto. Eccle. cap. 9. Vox Eccleſię vox Dei. tor Conſtantinus, omnium eorum, qui conuenerant in Concilio Nicæno ſen-
tentiam, Dei vocat ſententiam. Vox enim Eccleſiæ, vox eſt Dei per illam loquen-
tis.Catholicus igitur & orthodoxus eſt,neque mendacium vlla ratione loqui poteſt,
Ezech 3. Hęreticus & ſchiſmaticus quis cenſendus. qui memor illius,quod ſcriptum eſt: Væ Prophetis inſipientibus,qui ſequuntur ſpiri-
tum ſuum, & nihil vident, non ſuum, ſed Eccleſiæ ſpiritum, non ſuum, ſed Eccleſiæ
ſenſum & conſenſum ſequitur. Etiam ſi minus aperta videri poſſent alicui ſcripturæ
verba, quæ talis profert, quoniam tamen Eccleſiæ ſenſu profert, expreſſum Dei
verbum profert. Si quis verò ſuum illis proprium ſenſum adſtruit, ſi ſuo ſenſui ſcri-
pturas attemperat, non ſuum ſenſum ſcripturis iungit ſi non pro ſententia ſcri-
pturarum diuinarum,ſed pro ſua ita dimicat,vt eam velit ſcripturarum eſſe,quæ ſua
eſt

A eſt, cùm potiùs eam, quę ſcripturarum eſt, ſuam eſſe velle deberet, ſi pertinaciter eiuſmodi ſententia contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum tuetur, hæreticus eſt & ſchiſmaticus, & quamlibet multa ſcripturarum teſtimonia producit, non tamen expreſſum Dei, ſed expreſſum diaboli verbum producit. Nihil itaque ſcripturarum autoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earum praua intelligentia hæreſes natas eſſe dicitur. Vetus eſt hæc & Baſilij querela, quod veritatis deprauatores, non ſuam ſcripturæ mentem accommodant, ſed ad ſuam voluntatem mentem ſcripturarum trahunt. Præclarum autem eſt Clementis conſilium, vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenij proprij intelligentiam legatur ſeu doceatur, ſunt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſque ſibi præſumit. Et ideo ſcripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo diſcere, qui eam à maioribus, ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Quod conſilium ſequutos eſſe ſcribit Ruffinus illa duo Graciæ lumina, Baſilium magnum & Gregorium Nazanzenum, qui cum omnibus Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulam intelligendi ſuccepiſſe conſtabat. Quantùm autem ab horum diſsident ſententia, qui temerè quamlibet volunt expendere ſcripturam & iuxta ſuum iudicium ei credere, neque patrum ſenſu moueri, ad quos

Baſilius in hexamerum hom. 2. li. 10. Recognitionũ, & epiſt. 5.

Lib. 2. hiſto. eccle. cap. 9.

B remitti nefas eſſe putant? Quid autem iſtis rectius à nobis dici poterit, quàm quod Manichæis aliquando dictum ab Auguſtino fuiſſe legimus? Videtis, inquit, id vos agere, vt omnis de medio ſcripturarum auferatur autoritas, & ſuus cuique animus autor ſit quid in quaque ſcriptura probet, quid improbet, id eſt, vt non autoritati ſcripturarum ſubiiciatur ad fidem, ſed ſibi ſcripturas ipſe ſubiiciat. Non vt ideo illi placeat aliquid, quia hoc in ſublimi autoritate ſcriptum legitur, ſed ideo rectè ſcriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quo te committis anima miſera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima miſera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt ſentire ſcripturam credamus, & pro expreſſo Dei Verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc eſt, quod Eccleſiæ placuit vniuerſæ? Quis eſt hic ſuperbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Túne ſic tibi ſoli Dei ſpiritum vendicabis, ſic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu ſcripturæ ſenſum eſſe vis, eum totius Eccleſiæ ſenſu poſthabito ſequi teneamur? Poteſtne maior eſſe, quàm ſit hæc arrogantia, tyrannis vlla? Adlubuit monacho, viſum eſt illi, quòd hunc aut illum ſenſum, hæc aut illa ſcriptura haberet. Quicquid igitur à patribus traditum, quicquid autoritate conciliorum ſancitum, quicquid Eccleſiæ totius diuturna conſuetudine receptum eſt & approbatum, id omne contemnite, reiicite, pro nihilo ducite, neque vel tantillum moueat quenquam multitudo, magnitudo,

Aug. li. 32. cõtra Fauſ. c. 19.

Hæreticorũ ſuperbia, arrogãtia, mẽtis inflatio, & tyrannis.

Luth. decretum.

C latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas Eccleſiæ ſanctorum, ſed quod illum interpretari videtis, hoc ſenſiſſe Spiritum Sanctum, ne dubitate, quod autem orthodoxi docuerunt, quod autoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus tot iam ſeculis amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile Satanæ venenum eſſe putate. Quàm verè dictum eſt à Paulo: Scientia inflat, charitas autem ædificat? quamuis opinio ſcientiæ magis inflet, quàm ipſa ſcientia. Quòd ſi vel micam iſti charitatis haberent, num ita turgeſcerent, vt omnes præ ſe cæcos eſſe, ſtupidos, bardos, truncos, perſuaſum haberent? ſed ſicut vinum, niſi temperatum aqua fuerit, mentem alienat, ſic ſcientia, ſi temperata charitate non fuerit, faſtu quodam ebrium & prorſus inſanum hominem reddit. Quamobrem rectè ſubiicit Paulus: Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire. Nam ſi cognouiſſet, nunquam opinione ſcientiæ ſic inſoleſceret, vt ſe præferret aliis, ac tanquam ex alto, reliquos deſpiceret. Principium enim veræ ſcientiæ eſt Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & ſubmiſsionem, & proſternit potiùs hominem quàm erigit. Vbi verò tanta eſt ſuperbia, quantam in iis hominibus videre licet, quid ibi aliud eſſe poteſt, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus quemadmodum ſcire nos oporteat: Nemo, inquit, ſe ſeducat. Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe

2. Corinth. 8.

Dei cognitio, principiũ verę ſciẽtiæ.

1. Cor. 3. in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Ita demum ſapientem fore dicit aliquem A
Sapiens quis in Eccleſia Dei dicatur. Paulus, ſi proprio ſenſu non nitatur, ſi apud ſe vltro ſtultus fiat, ſi ſeipſum examinat:
ſi quam habere videtur prudentiam, eam in obſequium redigat Chriſti capitis &
corporis, vt ille credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potius ample-
ctatur, quàm vt, quod ſibi ipſi probabile fuerit ſequatur. Quod vbi non fit, quid ibi
aliud agitur, quàm quod ſcribit Auguſtinus: vt omnis è medio ſcripturarum aufe-
Auguſtinus. ratur autoritas? An autem hoc ita factum iam eſſe non cernimus? Exortus fuit hoc
M. Lutheri pernicies. infelici ſeculo noſtro Martinus Lutherus, violenter in ſcripturas irrupit, ac ſub-
motis omnibus, quod ipſe vellet, quódque ſuis dogmatibus commodum eſſet, hoc
ſentire ſcripturam contendit: denique ſic rem geſsit, quaſi ſcripturæ ſacræ non
diſpenſator, verùm Dominus eſſe poſtularet. Obſequium ab omnibus requiſiuit,
in eo quem ipſe protuliſſet ſcripturæ ſenſu amplectendo. Natus eſt poſteà Carol-
Carolſta. ſtadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & ſicut Lutherus Catho-
Zuinglius, Oecolamp. licos omnes & orthodoxos, ſic ipſe viciſsim vnà cum illis, Lutherum etiam ipſum
Caluinus, ſubmouit, & non hoc ſentire ſcripturam, quod Lutherus diceret, ſed quod ipſe
filij Mart. Lutheri. doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòſt Bal-
Balthaſ. thaſar Pacimontanus: is non à Luthero magis, quàm à Zuinglio in certis ſcriptu-
Pacimontanus. rarum locis interpretandis diſſenſit, ac quod ipſe, non quod illi vellent, hoc ſentire
Prophetę cœleſtes volunt ſcripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœleſtes (quorum nunc princeps eſt
Suenckfeldius) quòd iſti ſuo ſenſui ſcripturas attemperarent, nec pro ſcripturarum, B
dici hæretici. ſed pro ſua ſententia dimicarent, vt non quod verbi gratia, Matthæus aut Marcus,
ſed quod ipſi ſenſiſſent, id pro expreſſo Dei verbo populo venditarent, atque ita,
dum vnicuique ſuus animus autor eſt, quid in quaque ſcriptura probet aut improbet
non eos autoritati ſcripturarum ſubiici, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas, & ſibi domi-
nium in eas arrogare velle, ſic ſecum cogitare cœperunt. Quouſque tandem hanc
Excuculatorũ tyrannis. excuculatorum iſtorum tyrannidem feremus? vt, quod productis è ſcriptura vocu-
lis aliquot eorum alicui viſum eſt, id tanquam expreſſum Dei verbum ſtatim ado-
rare neceſſe habeamus? cùm tamen ſic ipſos inter ſe pugnantes videamus, dum hoc
quiſque contendit, vt non quæ Apoſtoli aut Euangeliſtæ, ſed quæ propria ipſius
eſt ſententia, eam pro expreſſo Dei verbo ſectatores habeant. Siccíne iam iſti ſe
tanquam numina coli volunt? quid aliud reſtat, quàm vt incuruemur coram hoc,
aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è veſtigio tanquam Dei vocem adore-
mus? Nos verò Dei de cœlo ſententiam potius expectabimus, ac tum iſtos pro ſua,
non pro ſcripturarum ſententia dimicantes, tum ipſas etiam ſcripturas, quarum
tot iam, non diuerſas modò, verùm & contrarias interpretationes adferri videmus,
faceſſere iubebimus, & quod nobis cœleſtis ille magiſter dignatus fuerit reuelare, tã-
quam expreſſum Dei verbum, ea, qua par eſt, reuerentia recipiemus: ac ipſum lo-
Pſal. 84. quentem potius audiemus (ſicut etiam Propheta dicit: Audiam, quid loquatur in
me Dominus) quàm vt ad egena iſta elementa nos conuertamus, & in illis, quę nunc C
in hunc, nunc in illum ſenſum inflecti videmus, ſalutem noſtram conſtituamus. Non
A Deo nos doctos & nõ ſolùm legis aut ſcripturæ peritos eſſe oportet. oportet legis aut ſcripturæ eſſe peritum, ſed à Deo doctum, vanus eſt labor, qui ſcri-
pturæ impenditur, ſcriptura enim creatura eſt, & egenum quoddam elementum.
Non conuenit Chriſtiano, nimium creaturæ additum eſſe, Deum audire opor-
tet, huius voces de cœlo expectandæ ſunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit Da-
Pſal. 93 uid, quem tu erudieris. Aequè nos docet hodie atque olim Patriarchas & Prophe-
tas. Prohibuit Chriſtus, ne plures magiſtri fiant, quòd vnus eſt magiſter noſter in
Matth. 23. cœlis. Vides pientiſsime Rex, quò tandem reciderit, & quàm verè dictum eſt ab Au-
Auguſt. guſtino, quòd omnis de medio ſcripturarum aufertur authoritas, quando non autho-
ritati ſcripturarum ſubiici vult aliquis ad fidem, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas, neque de
ſcripturæ, ſed de ſua ſententia dimicat, vt quod ipſe ſentit, ſolũ id, etiam ſi contrà ſen-
tiant omnes, expreſſum Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veri-
tas amittitur. An autẽ amiſſa non eſt veritas? an, in quibus ſolis eſt indubitata veritas
omnis, apud quoſdam ſcripturarũ autoritas ſublata non eſt, ex quo tempore ſibi quiſ-
que iudicium de ſcripturis arrogare, & ſubmotis omnibus, quem ipſe ſeorſum ab Ec
cleſia ſenſum attuliſſet, eum tãquam expreſſum Dei verbum adorari voluit? Fuiſſet
autem

A autem in hunc ſtatum aliquando res perducta, ſi iſti homines ſe eſſe memores, Eccleſiæ potiùs iudicium ſequi, & illi ſe reuerenter ſubmittere maluiſſent, quàm vt ſui cordis viſiones pro Dei Verbo amplecti homines iuberent? cùm nemo poſsit eſſe mortalium tam excellenti doctrina, támque inſigni vitæ ſanctimonia præditus, cuius ſententiam pro expreſſo Dei Verbo nobis amplecti fas ſit. Contrà verò, vbi conſentiens eſt Eccleſiæ totius vox, ſi quis id expreſſum eſſe Dei Verbum, certiſsimámque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax ſit Deus, quem per os Eccleſiæ ſuæ loqui certum eſt & indubitatum, ambigere videtur? Habes itaque iam, Sigiſmunde Rex Auguſte, quod non ſtatim expreſſum Dei Verbum eſt, ſi quid è ſcripturis profertur, ex quarum praua interpretatione hæreſes omnes natas eſſe conſtat, cùm etiam Diabolum dixiſſe legamus: Scriptum eſt enim, cùm tamen, quo ille ſenſu ſcripturas protulit, ipſius Diaboli proprium, non Dei Verbum fuerit. Sacroſanctæ ſunt ſcripturæ, nec dubium eſt, in illis Verbum Dei contineri, ſi ſanus earum adſit intellectus. Cæterum de intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, ſenſus non ſermo, fit crimen. Nulla cum iis, qui diſceſſerunt à nobis, qui ſe de expreſſo Dei Verbo iactant, ſibíque ſolis illud arrogant, de ſcriptura nobis eſt diſceptatio, quam ipſi non aliunde, quàm à nobis, à quibus diſceſſerunt, habere ſe vltrò fatentur, quin ſcripturas canonicas non reuerenter omnes recipimus, illi contrà, quandoquidem non autoritati ſcripturarum ſubiici volunt ad fidem, ſed ſibi ſcripturas ſubiicere conantur, non recipiunt in illis

Is qui de totius eccleſiæ cõſenſu dubitat, ambigere quoq; videtur, an Deus verax ſit.

De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura.

B niſi quod ſuis dogmatibus commodum eſt. Non eſt igitur inter nos de ſcripturis, verùm de ſcripturarum ſenſu controuerſia, qualem iam inde à multis ſeculis ſemper inter Catholicos & hæreticos fuiſſe legimus. Proferebat ſcripturam Arius: Pater maior eſt me, qua tanquam expreſſo Dei Verbo, rudi populo perſuadere conatus eſt, Chriſtum Dei Filium Patri minorem, nec eiuſdem eſſe cum illo ſubſtantiæ. Et certè, ſi quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixiſſe videbitur Arius. Quid autem ad hæc Catholici & Orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, ſed, quod Arius ex ea colligebat, expreſſum eſſe Dei Verbum conſtanter negabant, cùm nunquam eo ſenſu protulerit hæc Verba Chriſtus, quaſi non æquè Deum, neque per omnia ſe Patri æqualem eſſe dicere voluerit, cùm, quatenus Dei Filius, eiuſdem ſit cum Patre ſubſtantiæ, inferior autem ſit, quatenus hominis Filius. Quare quod Arius per hæc verba demonſtrare conabatur, non eſſe Patri conſubſtantialem Filium, quālibet id ipſi, & ſectatoribus eius, expreſſum Dei Verbum viſum eſt, expreſſum tamen illud eſſe diaboli verbum, Catholici non dubitanter affirmabant. Non diſsimilis eſt etiam hoc noſtro ſeculo, de controuerſis dogmatibus inter Catholicos & hæreticos concertatio, neque enim nobis cum iis, qui diſceſſerunt à nobis, vlla eſt de ſcripturis diſceptatio, verùm de ſenſu tantùm. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum ſcripturæ locum tractabimus, qui nunc paſsim ab omnibus profertur. Expreſſum Dei Verbum eſſe dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expreſſum id eſſe Dei

Arij in Chriſtũ blaſphemia. Ioan. 14.

Catholicorũ & orthodoxorum de ſcripturis intelligentia.

C Verbum negamus? quin libenter id concedimus, verùm, quod eo ſenſu ſit expreſſum Dei Verbum, quem ex eo loco, qui diſceſſerunt à nobis, colligere conantur, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc ſcripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici, communicantes adſtringantur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie. Hoc ſenſu protuliſſe Chriſtum hæc Verba non concedimus: Quin, quod ipſe dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam neceſſarium laicis Chriſtum præcepiſſe, quòd hæc verba non aliis dicta ſint, quàm Apoſtolis. Vides quòd hîc non de ſcripturis ambigitur, ſed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ij, qui ſ gregauerunt ſeipſos, nos catholici ſcripturam hanc tanquam Dei Verbum recipimus, verum, ſicut illi pro ſua, ita nos pro Eccleſiæ ſententia dimicamus. Amant illi ſuam quam adferunt ſententiam, non quia vera, ſed quia ſua eſt, & eam tuentur mordicus, nos, quam adfert Eccleſia Dei, ſententiam amamus, non quia noſtra eſt, ſed quia ſcripturæ eam eſſe confidimus, quòd non vno aliquo priuato homine, ſed cui miſſus eſt Spiritus Veritatis, quam columnam & firmamentum Veritatis appellat Paulus, Eccleſia nos ita docente didicimus: Sed ſcripturam ipſam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt expreſſum

Bibite ex hoc omnes, quomodo ab hæreticis accipiatur.

Eccleſia columna & firmamentum Veritatis. 1. Timo. 3.

eſſe Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice neceſſariò bibendum eſt: quod ſi qui ſecus fecerint, inſtitutionis Chriſti violatæ rei ſunt. Libet hîc propius cum iſtorum aliquo pedem conferre. Cedo, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expreſſum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expoſitum, quod nemo tam hebes eſt qui non videat. Sed obſecro te, ſi tam clarum eſt & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, quî fit, quod de eo nunc ambigitur? de rebus, quæ claræ ſunt & perſpicuæ (verbi gratia) de eo, num dies nunc ſit, quandoquidem ſolem illuxiſſe videmus, éſtne quiſquam, qui diſceptandum eſſe putet? Oportet igitur non tam expreſſum eſſe verbum hoc, quàm tibi videtur, quando de eo ambigitur. Mirum eſt autem, ſi tam expreſſum eſt, quòd ſexcentis annis iis, quibus Euangelium Chriſti recepit Polonia, cum hæc verba Chriſti ſemper in Eccleſia lecta fuerint, & recitata, quòd nemo repertus eſt, non iam dicam in Polonia, ſed in orbe vniuerſo, quàm latè patet in eo nomen Chriſtianum, cui viſum fuerit, hoc expreſſum Dei verbum eſſe, quo ſenſu profertur à te, nimirum quòd adſtringantur eò laici, tanquam præcepto domini ad neceſſariò ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, ſic iſta verba ſunt vnquam interpretati: Qui, cùm in Concilio Florentino cum Latinis, ante centum annos conueniſſent, ac aliis de rebus nonnullis cum eis contendiſſent, de calicis vſu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd ſcirent, nullum eſſe Chriſti præceptum de eo, ab omnibus laicis neceſſariò ſumendo. An igitur tu cæcos, ſtupidos, bardos, truncos fuiſſe putas omnes, qui tot ſeculis, imò ex quo tempore ſcriptum eſt hoc Euangelium, tam expreſſum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam conſidera, num ſit hoc pietatis & modeſtiæ Chriſtianæ, ſic de patribus ſentire, quorum non pauci, qui calicis vſum, præterquàm ſacris operantes, ignorabant ſanguine ſuo ſignatum nobis Euangelium Chriſti reliquerũt: ita ne tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis, qui vel non viderint hoc tam expreſſum Dei verbum, vel quod minus etiam eſſet ferendum, viui, videntéſque contra illud venerint? Sed clara ſunt, ais, verba: Bibite ex hoc omnes, quicquid tandem ſit de patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua vos audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed ſi neminem excludit, qui dicit omnes, num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Abſit, inquis, Ad ſolos fideles Chriſti ſacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas, qui dicit, omnes, neminem excludit, qua igitur fronte nunc excludis infideles, & ex omnes, facis non omnes? Verùm hac in parte tibi rectè ſentienti libenter ſubſcribimus, ac non inuiti reſtrictionem hanc tuam accipimus. Nunc tu dic, amabo: Infantes baptizatos, eſſe ne fideles cenſes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minimè. Atqui paulò antè dicebas, omnibus fidelibus eſſe bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Eccleſiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arceri fas eſſe credis, & ſi laicis adultis altera tantùm ſpecies non detur (cùm tamen ſub altera, quæ datur, totus & integer Chriſtus accipiatur) grande ſacrilegium admitti quiritaris. Ad quod infantes, inquis, ab Euchariſtiæ communione rectè arceri credam, Pauli me mouet autoritas, qui ſcripſit, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem ſe probabit infans? aut quomodo corpus Domini diiudicabit, qui rationis eſt expers? Quid autem, ſi ſuperuacaneum eſt, vt ij ſe probent, quos conſtat eſſe mundos, & ſacro baptiſmate purificatos, atque recens in Chriſti familiam inſcriptos? Quid ſi paruuli corpus Domini, quod ſumunt, diiudicare poſſunt in ſuis tutoribus? qui, priuſquam baptizentur, eorum nomine ſe credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si ſufficit ad baptiſmum percipiendum ſuſceptorum, & Eccleſiæ fides, cur non æquè ſufficiat ad ſumendam Euchariſtiam eorundem adiudicatio? Certè Ruardus Tapper vir doctus, non aliam cauſam adfert, quamobrem à ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arceantur paruuli, niſi quia plerunque, quod in os ingeritur, non deglutiunt, aut ingeſtum reiiciunt. Sed abſit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam reſtringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos eſſe negas: quandoquidem eadem eſt Eccleſiæ ſententia,

Margin notes: Expreſſum Dei verbum quod. — A quo tempore Polonia recepit Chriſti Euangelium. — Græcorum cum Latinis conuentus. — Ad ſolos fideles Chriſti ſacramẽtorum participatio pertinet. — Cur infantes ab Euchariſtiæ communione arceantur. 1. Cor. 11. — Obiectio nõ aſpernanda. — Ruardus Tapper.

A tentia, etſi ſecus in Eccleſia primitiua fuiſſe legimus obſeruatum. Cæterùm ſi iuſta ratione factum eſſe putas, quòd ab omni ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arcet infantes Eccleſia, cur non itidem de illa tibi perſuades, quòd calicem quoque dare laicis intermiſit, non eam feciſſe, niſi iuſtiſsimis grauiſsimíſque rationibus adductam? Sed excutiamus adhuc verba Chriſti, quæ ſi rectè volumus intelligere, neceſſe eſt, vt quæ præceſſerunt videamus, quo ſic, quibus ea dicta ſint, cognoſcere queamus. Cœnam dominicam deſcribens Matthæus, ita loquitur: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis: Marcus ita: Veſpere autem facto venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm eſſet facta hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Expreſſum in ſuperiori loco tibi viſum eſt verbum, omnes: quî fit, vt non æquè tibi videatur expreſſum verbum hoc duodecim? Num autem eſſet aliqua litigandi materia, ſi quàm acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præceſsit, vocem? An vtrunque non eiuſdem Dei verbum eſt, & omnes, & duodecim? vt ſit ſenſus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum diſcubuiſtis. Conſtat plures alios in domo Simonis leproſi, vbi cœna facta eſt, fuiſſe, ſolos tamen duodecim Apoſtolos diſcubuiſſe: quos, cùm nouos, noui ſacrificij, ſacerdotes inſtituiſſet, dicens, Hoc facite in meam commemorationem, ſolos eos ex calice bibere iuſsit, Quod etiam fecerunt, ſicut ſcribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes. An ex eo tibi

Matt. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Quomodo intelligendũ, Bibite ex hoc omnes.

B colligere non liceret, quòd, quamuis ſacramentum Chriſti corporis & ſanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc: Bibite ex hoc omnes, non pertineant, niſi ad ſolos Apoſtolos, & eos qui ſucceſſerunt illis, Epiſcopos & Sacerdotes: vt expreſſum Dei verbum ſit, quoties hoc faciunt Sacerdotes, quod ipſe tum Chriſtus faciebat, & eos facere iubebat, hoc eſt, quoties conſecrant Chriſti corpus, & in memoriam paſsionis eius offerunt, neceſſe eos habere, vtraque ſpecie vti, & in conſecrando, & in offerendo, & in ſumendo, ita, vt ſi prætermiſerint alteram, grande ſacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, non iam dicam expreſſum, ſed quamlibet obſcurum, ex quo coniicere tamen vtcunque liceat, quòd vel iuſſerit vnquam ex calice bibere laicis: vel ſaltem, bibendum illis ex eo ſanguinem ſuum Chriſtus dederit. Et interea nobis obiicis expreſſum Dei verbum, & inflatis buccis illud ſubinde crepas, cùm nec vmbram illius vllam in ſcripturis inuenire poſsis. Nos verò, ſiue ſpectare velis vmbram & figuram, ſiue rem ipſam & veritatem, contrarium è ſcripturis oſtendere tibi poſſumus. Vmbram & figuram Euchariſtiæ ſacramenti fuiſſe Manna, quod de cœlo Iudæis erat ſuppeditatum, ſimul & agnum illum paſchalem, non ignoras: de iis comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum, quàm in ſacerdotum vſum veniebant, neque ſibi laici portionem eorum vllam vſurpabant. Veniamus ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Chriſtus, ibat cum illis. Cùm ad ca-

Vmbra & figura Euchariſtiæ ſacramentíque.

Luc. 24.

C ſtellum perueniſſent, manſit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur ſancti patres, ſacramentum Chriſti corporis & ſanguinis: hîc de calice nulla fit mentio. Iámne vides expreſſum Dei verbum, quod ſub ſpecie panis tantùm, Euchariſtiam Chriſtus dederit iis, qui non erant Apoſtoli? Quòd autem vel dare iuſſerit, vel dederit ex calice ſanguinem ſuum bibendum laicis, tantum abeſt, vt hoc expreſſum ſit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vſquam in ſcripturis reperire queas. Intellexerunt hoc Boëmi, quòd ex iis Euangelij locis, vbi cœna domini deſcribitur, errorem ſuum defendere non poſſent, quo priuata ſibi autoritate calicem vſurparunt, quam obrem ad illum adſtruendum, viſum eſt illis magis expreſſum Dei verbum, quod eſt apud Ioannem: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui ſe noſtro tempore ſegregarunt, negant ad cœnam dominicam quicquam pertinere, neque de Sacramentali, ſed de ſpirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expreſſum, hoc Lutheranis non eſt expreſſum Dei verbum, qui cùm & ſacerdotium, &

Boëmorum error.

Cap. 9.

Boëmi volũt omnes eſſe ſacerdotes.

ſacrificium ex Eccleſia ſuſtulerint, quod à Boëmis tamen factum non eſt: quan- A
doquidem omnes eſſe volunt ſacerdotes, omnibus eſſe dictum volunt: Bibite ex hoc omnes. Cæterum ad hoc, quod ex capite ſexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir pius & doctus, ante centum annos reſpondit: Nullus fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Niſi manducaueritis, & cæt. vel alia mandata Chriſti non eſſe ſeruanda: ſed catholicus dicit, quòd vniuerſalis eccleſia meliùs intelligit, quæ ſint Chriſti mandata, & qualiter ſint ſeruanda, quàm Huſſitæ: non igitur de

Huſſitani.

verbis Chriſti, quæ nemo pius non ſumma veneratione recepit, ſed de ſenſu verborum eius diſceptatur. Noſtri quidem temporis hæretici, ſicut paulò antè diximus,

Hæretici.

negant ea de ſacramentali Chriſti corporis & ſanguinis manducatione rectè accipi, quam etiam ob cauſam, authoritate loci huius ad aſſerendum calicis vſum non

Catholici.

vtuntur. Nos verò qui libenter ea, quæ patrum ſunt, ſequimur, quin de vtraque rectè poſſint intelligi, minimè negamus. Interea tamen, etiam cùm ſola ſpecies panis ſumitur, & manducari corpus & bibi ſanguinem Chriſti, conſtanter aſſeueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane ſecundum formam viſibilem. Vides, quemadmodum hîc non manducari tantùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi ſanguinem in ſcripturis legimus.

Cypr. in ſermone de cœna domini.

Leuit. 17.

Manducatur igitur Chriſti corpus, & bibitur Chriſti ſanguis, cùm ſola ſpecies panis ſumitur, etiamſi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim
neque dentibus atteratur, neque glutiatur, fide tamen & charitate manducatur B
& bibitur. Mirum eſt autem, quòd ex illo Euangelij loco ſuum inſtitutum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, ſed ſolius panis tantùm, quem etiam ſolùm ad ſalutem ſufficere verba Chriſti declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promiſſio non calici ſed pani facta eſt.

Ioan. 6.

Vitæ æternę promiſſio nõ calici, ſed pani facta.

Ac in illo toto ſexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur quiritaris, ô Satana? Quid hac inani tua, de expreſſo Dei verbo, iactantia, toties aures noſtras obtundis? cum quicquid è ſcripturis profertur, modò ſanus adſit earum intellectus, magis ad receptum Eccleſiæ morem comprobandum, quàm ad tuum iſtum errorem tuendum facere videatur. Verùm nihil eſt, quòd homo Chriſtianus exiſtimet de calice tantopere Satanam laborare. Non ignorat ille, nihil ad ſalutem referre, vtatur quis calice nécne, cùm per membra ſua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obſcurè fateatur, nihil de calice ſumendo tanquam ad ſalutem neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe. Scit ille longè veriſsimum eſſe, quod à patribus in Concilio Baſilienſi (quod hac quidem in parte receptum & approbatum eſſe conſtat) decretum fuit: ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie quis communicet, ſecundum ordinationem & obſeruantiam

Concilij Baſilienſis decretum de Euchariſtiæ ſacramento.

Eccleſiæ, proficere dignè communicantibus ad ſalutem. Itaque non hoc eum of- C
fendit, quòd ſub vna ſpecie communicatur, nec hoc vrget, vt ſub duplici communicetur: Sed quod fit ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ: quoniam ſic demum, & non aliter proficere communicantibus ad ſalutem intelligit, hoc eſt, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ, hoc eſt, quod inſtat & vrget maximè.

Satanæ conatus ad Eccleſiæ ordinationem ſubruẽdam.

Satanas vult eſſe Satanas: Satanam Hebræi vocãt aduerſarium: vult igitur aduerſari Chriſto, & capiti, & corpori. Eſt ordinatio ſeu obſeruantia Chriſti corporis Eccleſiæ, vt ſub vna communicetur: vult ſub vtraque. Eſt ordinatio ſeu obſeruantia Chriſti corporis Eccleſiæ, vt ſub vtraque ſpecie communicetur: vult, vel ſub vna, vel ſub neutra communicare. Vis autem audire beſtiam ipſam verba ſua ſonantem? Recitauimus ea ſuperiùs aliquantò, ſed quid impedit, quò minùs ea nunc quoque recitemus? ſic per electum quoddam ſuum vas loquitur: Si quo caſu Cõcilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum, in deſpectum Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis cõcilij potirẽtur vtraque. Vides quorſum eat Satanas? Nõ calicis vſum laicis ille permiſſum, ſed, in deſpectũ Eccleſiæ, cõtraria ſanctionibus illius facta cupit

Satanas aduerſarius interpretatur.

Luther. vas Satanæ electum.

A cupit omnia. Satanas eſt, Chriſti capitis & corporis aduerſarius eſt, Antichriſtus eſt: quamobrem quicquid per os Eccleſiæ ſuæ Chriſto decernere viſum eſt, quamlibet id eſſe rectum, verbóque Dei conſentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibúſque ſemper aduerſari conatur, & quam olim capiti noſtro Chriſto (caput & ipſe ſui corporis) eandem nunc per membra ſua membris Chriſti cantilenam occinit: Mitte te deorſum, hoc eſt, ſicut Vincentium Lyrinẽſem interpretatum audiuimus, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc quod Eccleſiæ, ſed quod mihi viſum eſt, ſequere: Priuati alicuius, qui cum ſpiritu meo ſit afflatus, nihil ſibi non arrogabit, nihil aliis non detrahet, non orbis totius Chriſtiani, cui Spiritum Chriſti non deeſſe certum eſt, ſenſum & conſenſum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum eſt enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quod Chriſto dixit: Mitte te deorſum. Hoc enim eſt, quod ille perſuadere conatur hominibus, vt Eccleſiam, quæ firmamentum & columna eſt veritatis, contemnant, vt in ſcripturis interpretandis priuato ſuo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt ſanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eius corpore ſe præcidant. Quamobrem, quod ad vſum attinet Euchariſtiæ, quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non in ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt, hoc iſtis & nos modò nõ totidem verbis dicere poſſumus: Non in vſu ſacramenti, ſed in præciſione vitium eſt. Non in eo vitium eſt, ſi ſub vna, nec in

B eo, ſi ſub duplici ſpecie communices, ſed ſi contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ communices, in hoc ſolo vitium eſt, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata. Quæ malum igitur hæc eſt quorundam religio, qui ſe Dei timore verbíque ſaluificantis amore facere dicunt, vt de calice ſibi neceſſariò putent eſſe bibendum? Scilicet, ſexcentis iis annis, quibus Chriſti fidem recepit Polonia, cum adiunctis ſibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret: nemo fuit, qui verbum ſaluificans amaret, ac ne nunc quidẽ eſt quiſquam in orbe toto Chriſtiano, niſi qui Lutheri ſpiritu fuerit afflatus. Quis eſt hic animi tumor? quæ pluſquam Satanica mentis inflatio? Sic, vt ſoli tibi Dei timorem, ſic, vt ſoli tibi verbi ſaluificantis amorem arroges, vt cæteris omnibus, quamlibet ij fuerint inſigni pietate præditi, prorſus detrahere videaris. Qui ſunt autem iſti, niſi filij degeneres, & ſicut à Propheta vocantur, ſemen mulieris adulteræ? qui ſanctis Patribus & maioribus ſuis, extremę cuiuſdam impietatis notam inurere verentur, quaſi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi ſaluificantis: & quidem his Patribus, à quibus acceperunt & rectè viuendi inſtituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique ſanguine ſuo nobis obſignatam reliquerunt, quorum opera factum eſt, vt Chriſti primum nomen audiremus & è denſiſsimis eidolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illuſtraremur. Scilicet, ſecundum expreſſum Dei verbum hoc iſti faciunt, quo nobis dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam. Sed expendamus,

C quis ille Dei timor ſit, quo ſe perculſos, à calice negant abſtinere poſſe. Nunc illi ſimilimus non eſt, quo Iudæi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur? Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingreſſu grauiter ſe contaminatos iri putarent, Chriſtum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ac crucifigendum nulla fuit eis religio, quin ſecus etiam facere, fuit religio. Sic enim ſibi perſuadebant, ſe Dei præceptum implere, ſi Dei Filium extremis afficiendum ſuppliciis gentibus tradidiſſent. Nos legem habemus, inquiebant, & ſecundum legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Expreſſo Dei verbo ſibi demonſtrare videbantur, ſe iure Chriſtum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vſque eò nullo hac in re conſcientiæ ſcrupulo premebantur, vt ſe grandi ſcelere obſtrictos iri putarent, ſi ſecus feciſſent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo, quacunque tandem ex honeſta cauſa fuiſſent in prætorium ingreſsi, quàm quo Chriſtum Dei Filium in crucem egerunt: Talis nimirum eſt iſtorũ religio, qui ſe conſcientia ſua prohiberi dicunt, quominus altera tãtũ ſacramenti ſpecie ſint contenti. Rectè quadrat in eos illud ex Pſalmo: Trepidauerũt timore, vbi nõ erat timor, quódque Chriſtus ipſe dicit in Euangelio Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, ſicubi (quod expreſſum

Dei

Mittere ſe deorſũ quid.

Non in vſu ſacramentorũ, ſed in præciſione vitium eſt.

Lutheranorũ animi tumor.

Dei timor, quo perculſi ſunt Lutherani.

Ioan. 18.

Iudæorũ ſimulata religio.

Hæreticorũ religio.
Pſal. 13.
Matth. 23.

Dei verbum & præceptum eſt) Eccleſia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus eſt: vbi verò corpus Chriſti myſticum quod ſic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum ſuum corpus in mortem traderet. Eccleſia ſancta Catholica in multas partes diſſecanda, neque minus crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verum Chriſti corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullum Dei timorem oſtendunt. Quin ſicut Iudæi, cùm verum Chriſti corpus dilaniandum tortoribus traderent, ſecundum expreſſum Dei verbum id facere ſe vociferabantur, dicentes: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori. Sic & iſti, cùm idem de myſtico Chriſti corpore conſiliũ capiant, cùm vias omnes & rationes perſequantur, quibus id in quamplurimas partes diſſecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis ſucceſſit, à calice ſumpto initio, ſecundum expreſſum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipſi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & ſecundum legem hanc ſcindi debet, ac lacerari myſticum corpus Chriſti Eccleſia. Quàm ſunt autem admirabiles iſtæ Satanæ fraudes. Quanta eſt inſidiarum eius calliditas. Ex eo, quod Chriſtus eſſe voluit ſacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis, conatur ille facere cauſam diſsidij, materiam diuiſionis, formitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc ſacramento, niſi quod Paulus dicit: Mors Domini annunciatur? Quam autem ob cauſam ille mortuus eſt? vt filios Iſraël, inquit Ioannes, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Chriſtus propterea mortuus eſt, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret, cuius rei Symbolum etiam eſſe voluit hoc ſacramentum: Vnus enim panis & vnum corpus, multi ſumus qui de vno pane participamus: hîc verò, non magis nomine quàm re, Satanas verus Antichriſtus, verus aduerſarius Chriſti, propterea de calice contentionem hanc iniecit, vt ſegreget, vt diuidat, vt diſpergat, & in quamplurimas partes diſſecet, quam ille pretioſo ſanguine ſuo ſibi collegit Eccleſiam, quo ſic in eis qui ſacrilega ſeparationis conſilia ſequuti fuerint, crucis & mortis Chriſti beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Auguſtinus, in hoc ſacramento Dominus deſignauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit: qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro ſe myſterium ſed contra ſe teſtimonium accipit. Vis autem ſcire, quanto ſe ſcelere talis obſtringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & ſanguinis Domini, hoc eſt, non leuius deſignabit facinus, nec minoris erit ſupplicij reus, quàm illi ipſi, qui ſuis manibus Chriſtum flagellauerunt, qui ſanguinem ipſius profuderunt, qui corpus eius in crucem egerunt, qui graui ſupplicio mortis illum affecerunt. Et hoc eſt, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis ſacramento diuiſio quæratur, quo ſic denuo Chriſtus crucifigatur, & oſtentui habeatur. Hoc autem erit, qui verbum vocare ſaluificans audeat? Scilicet verbum ſaluificans dici meretur, quod reum facit mortis æternæ? Non eſt hoc verbum ſaluificans: Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus eſt: biberunt hæretici multi, biberunt falſi fratres plurimi, Chriſtum quidem confitentes, virtutem autem eius abnegantes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & ſalutem æternam. Vis autem, quod ſit verbum ſaluificans, cognoſcere? Breue verbum eſt & expeditum: Ama. Charitas eſt verbum ſaluificans, quam qui non habet, bibat ex calice quantùm volet, mortem æternam conſequetur, ſalutem æternam nunquam conſequetur. Verum eſt enim illud, quod qui non diligit, manet in morte, qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui ſic ſentit de præpoſitis ſuis, quibus obedire iuſſus eſt, quòd nullo ſint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi ſaluificantis amore prædìti, quin illud conati ſemper ſint, ac nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc ſunt, ſed odij. Videtur is diligere proximum, qui ſe non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Chriſtum verè profitentur, ab vniuerſa Catholica Eccleſia ſeparat, patréſque ſuos & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui Spiritu Sancto reſtiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint? Charitatis quidem & dilectionis proprium eſt vnire, non diuidere. Non eſt igitur verbum ſaluificans: Bibe ex calice, ſed verbum ſaluificans eſt, dilige, hoc eſt, non te ſepara à compage Chriſti corporis, ab Eccleſiæ vnitate, quin illam obedienter & reuerenter audi: ſenſum tuum illius ſenſui

[Margin notes: Eccleſiæ corp⁹ Chriſti myſticũ ab hæreticis in multas partes diſſectum. — Ioan. 18. — Satanæ fraus atque calliditas, quàm admirabilis. — 1. Cor. 11. — Ioan. 11. — 1. Cor. 10. — Auguſtinus. — 1. Cor. 11. Reus eſſe corporis domini quid ſignificet. — Verbũ ſaluificans eſt charitas. — 1. Ioan. 4. Rom. 13. — Hæretici charitate vacui.]

[Margin letters: A, B, C]

A ſenſui & conſenſui libenter ſubiice, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudicium anteponas. Præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, ſiue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abſtineas, iuxta ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ proficit tibi ad ſalutem. Contrà verò ſiue bibas ex calice, ſiue non bibas in diuiſione, reus eris corporis & ſanguinis Domini: quandoquidem ibi quæris diuiſionem, vbi Chriſtus vel maximè commendare nobis voluit vnitatem. Quæ cùm ita ſint, quis eſt, Sigiſmunde Rex Auguſte, qui factum hoc tuum ſatis prædicare poſsit, quòd cùm tibi quoque dictum non ſemel fuiſſet: mitte te deorſum, hoc eſt, è ſublimis Eccleſiæ doctrina, traditionéque te demitte, ac vel in ſolius Euchariſtiæ communione contrarium ei, quod ab illo ſancitum eſt, ſeorſum ab orbe Chriſtiano fieri permitte, nunquam adduci potuiſti, vt iſtis ſeparationis conſiliis loci dares aliquid? Quin, cùm perſonæ tuæ non eſſe, de rebus ad religionem pertinentibus quicquam ſtatuere ſemel & iterum publicè profeſſus eſſes (quandoquidem etiam Imperator filius eſt Eccleſiæ, & intra Eccleſiam, non ſupra Eccleſiam ſanctiſsimámque matrem ſuam reuerenter & obedienter audire, non autem illi præſcribere tenetur) ad futurum Oecumenicum Concilium, aut ad ſanctæ ſedis Apoſtolicæ iudicium rem omnem reiiciendam eſſe iudicaſti. Feciſti rem, tua maiorúmque tuorum pietate, dignam. Quid enim eſt, quod minus Regem deceat Chriſtianum, Catholicum, &

Aug. tract. 7. in epiſt. Ioã.

Sigiſmũdus Poloniæ Rex maximè Catholicus.

Eiuſdem reſponſio ad legatos proteſtantium.

B Orthodoxum, quàm ea ſibi velle, quæ propria ſunt Sacerdotum & Epiſcoporum vſurpare? Quod facinus, quoties à principibus eſt admiſſum, ſemper ab eis grauiſsimas pœnas Deum expetiuiſſe legimus. Equidem non iuerim inficias, iuſtis ex cauſis, calicis vſum, in Oecumenico Concilio permitti laicis rectè poſſe: cæterùm, ſi quod regnum, ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano ſibi velit illum vſurpare, quid aliud, quàm nefario ſchiſmate, ſe velle videbitur contaminare? Et hoc eſt, quò tendit Satanas. Non calicem ille, ſed ſchiſma vult: quin ſi calix vnanimi totius Eccleſiæ conſenſu permittatur, eum repudiandum eſſe iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm ſeparationem, quàm diuiſionem quærit in eo ſacramento, quod Symbolum eſt vnitatis: Ipſe eſt enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipſe Chriſtus: Qui non colligit mecum, ſpargit. Contrà verò, Deus noſter, non diuiſionis, non diſſenſionis, ſed pacis, ſed dilectionis Deus eſt, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expreſſum Diaboli verbum ſit, in quo nihil aliud, quàm diuiſio quæritur. Et ſunt intereà, qui perſuadere populo conantur, vnam hanc eſſe viam & rationem, qua diſsidiis iſtis religionis mederi, ſimul id efficere liceat vt in regno tuo, fidei dogmatum conſenſus & vnitas retineatur, ſi calix laicis permittatur. Ne iſti, quæ ſunt Satanæ fraudes, nondum ſatis didiciſſe videntur. Poteſtne ſanus aliquis credere, quòd errore permiſſo, errores tolli: quódque ſeparatione conceſſa, vnitas retineri queat? Errorem voco, ſi tanquam neceſſarius ad ſalutem

Schiſma vult Satanas, non calicem.

Oſeæ 14. Lucæ 10.

Satanæ vafrities.

Errore permiſſo, errores non tolli.

C calix exigitur: ſeparationem voco, ſi ſeorſum ab orbe Chriſtiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipſa ratione, ſenſúque communi, pugnare videtur. Longè ſecus viſum eſt ſanctis Patribus noſtris: Non illi permiſsionibus, verùm contrariis conſtitutionibus, hæreſes extinguendas eſſe putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Neſtorius Chriſtiparam vocari volebat? An ea Chriſtum nobis non peperit? An parum id frequens eſt in ſcripturis, quòd Ieſu Mater eſſe dicitur? in quibus nuſquam deipara vocata legitur: ſanctis nihilominus Patribus, in Epheſino Concilio congregatis, hoc decretum ferre viſum eſt, vt ſi quis eam Chriſtiparam, & non Deiparam appellaſſet, anathema eſſet: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Neſtorius, expreſſo Dei verbo ſe niti, quódque vocem hanc, Deipara negaret in ſcripturis Canonicis vſquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid eſſe diceret, cùm hæreſim Neſtorij, qua is, Mariã nudum tantùm hominẽ peperiſſe Chriſtũ, cõtẽdebat, non alia re, quàm contraria cõſtitutione citius aboleri poſſe perſuaſum haberẽt. Neq; verò fruſtrati ſunt opinione ſua. Tãtas enim radices egit hoc ſanctorũ Patrũ in animis mortaliũ decretũ, vt ne nunc quidẽ, tãto ſeculorũ interuallo, vlla gens vnquã eſſe videatur (quæ modò Chriſti recepit Euãgeliũ) cuius vernacula lingua, Maria virgo, nõ deipara potius, quã Chriſtipara vocetur. Iã Apoſtolorũ

Fraus Neſtorij hæretici.

Maria Chriſtipara appellari prohibita in Concilio Epheſino.

cano

Simplex Baptiſmi merſio, quare in concilio Toletano conſtituta.

Euchariſtiæ ſacramẽtum quare nũc in azymo pane, nunc in fermentato cõfici iuſſum.

canonem eſſe ſcimus, vt Baptizandi ter mergantur, propter vitandum tamen ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum, in quarto Concilio Toletano, decretum fuiſſe legimus, vt ſimplex teneretur Baptiſmi merſio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum aſſertionem probare, dum ſequuntur & morem, ſed nec illud ignoramus, quod in Azymo pane Sacramentum Euchariſtiæ Chriſtus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obſeruatus in Eccleſia, & obſeruatur nunc quoque, ſimul vt autem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia ſimul cum Euangelio ſeruari debere contendebant (quam etiam ob cauſam, in fermentato pane, Sacramentum iſtud confici poſſe negabant, quòd omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, abſque fermento eſſe debet) contrarium eſt conſtitutum, nimirum, vt in fermentato pane conficeretur Euchariſtia, cùm natura tamen ſua ſit indifferens, nec referre quicquam videatur in Azymo ne conficias, an in fermentato. Poſteaquam verò ceſſauit Ebionitarum hæreſis, ad intermiſſum in Azymo conſecrandi morem, Latina quidem Eccleſia ſibi redeundum eſſe putauit. Sic Sancti Patres noſtri, non permiſsionibus A

Nõ multitudine aliquid petentiũ cõtra morẽ eccleſiæ concedendum.

alendas, verùm contrariis ſanctionibus opprimendas hæreſes eſſe cenſuerunt. Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum eſt aliquid. Quid, ſi caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum Patrem adorandum & inuocandum eſſe? Chriſtum autem pro procuratore tantùm habendum: Num ſtatim, quia petit multitudo, concedendum eſſe dicemus? Peſsimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potiùs, quàm eorum iudicio ſtandum eſſe putatur, qui propriè ſunt ad munus hoc vocati, cùm B verè dictum ſit ab illo, quòd multitudo mater eſt ſeditionis & contumaciæ, paucitas

Chryſo. ho. 5. Oper. imper. in Matthæũ. Acto. 5.

verò magiſtra diſciplinæ. Regi, non regere, præſcriptis parere, non præſcribere debet multitudo. Actum eſt de illo regno, in quo penes multitudinem eſt imperium. Cùm in aliis rebus omnibus tum præſertim, vbi cauſa religionis agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, ſed quid petatur attendendum eſt. Poſtulauit olim ab Apoſtolis & eorum ſectatoribus multitudo: Chriſtum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idem ab illis & poteſtas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obe-

Notandum.

dire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire ſupplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm vt poſtulata facerent, quod etiam reipſa præſtiterunt. Quæ tuæ ſint partes, pientiſsime Rex, in hæreſibus propulſandis, non ignoras, docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cum regno inauguratus eſſes, iuraſti. Ac omnibus quidem qui Chriſtiani cenſeri volunt, nobis tamen epiſcopis præcipuè, qui duces religionis eſſe debemus, millies mortem oppetere præſtat, quàm ſemel Chri-

Negare Deũ qui dicatur.

ſtum negare. Negat autem Chriſtum, non is modo qui Deum eſſe illum non confitetur, & pro procuratore tantùm aſgnocendum putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum ſcripturarum autoritas credenda præſcripſit, verum & is, qui vnitati Eccleſiæ non communicat. Chriſtus enim eſt & caput, & corpus, Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius

De vnitate eccleſiæ c. 4. In 1. canonicam Ioan. tractà. 6. & ſer. 31. de verbis Apoſto. Lib. 6. Eccle. hiſto. cap. 45.

Eccleſia, ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quamobrem æquè Chriſtum negat C is, qui ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ita diſſentit, vt eius communio non ſit cum toto, quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, atque is qui de capite Chriſto à ſcripturis ſanctis diſſentit, ſicut non vno in loco docet Auguſtinus. Extat apud Euſebium epiſtola Dionyſij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris eſſe gloriæ ſcribit martyrium, Eccleſiæ non ſcindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idololatriæ recuſationem, imò, meo, inquit, iudicio, maioris eſt gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò pro vniuerſa Eccleſia. Ex quo videre licet, non minus eſſe crimen Eccleſiam ſcindere, aut aſſenſu ſchiſma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur abſit hoc à quouis homine Chriſtiano, præſertim ab Epiſcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo ſeparationem ab Eccleſia Dei petit, vt ſtatim aſſenſum ad eam ſuum præbeat. Optandum eſt, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus noſtris animas noſtras ſeparari velimus, quàm vt ſacrilega conſilia ſeparationis à Chriſto, & à corpore eius, aſſenſu noſtro comprobemus. Hoc animo, cùm

Boni paſtoris functio.

alios omnes, quotquot Chriſtianorum appellatione gaudent, tum nos Epiſcopos præſertim præditos eſſe decet, ſi bonorum Paſtorum officio fungi volumus.

Quo

A Quo tempore primum ad regni gubernacula, pientiſſimè Rex, acceſſiſti, memoria tenemus, cùm itidem à te poſtularetur quiddam, quod ad ſeparationem attineret, placidè quidem pro eo, vt manſuetudo tua fert, ſed negaſſe tamen te, quod ne faceres poſtulata religione prohiberi te diceres: ſimul in celebri ſenatorum totiúſque populi corona Chriſti vocem illam vſurpaſſe. Quid prodeſt homini, ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Non tibi tanti fuerat regium diadema, non regni tam ampli, támque copioſi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te ſalua fide, religionéque tua non poſſe putares. Quid autem impedit, quò minùs iiſdem & nunc verbis vtaris, niſi fortè minùs tibi grauis quàm illa videtur hæc ſeparatio, cùm, vt à Chriſti corpore, ſancta Catholica Eccleſia, præciſionem fieri permittas, abs te poſtulatur? Sed publicæ tranquillitati dandum eſt (aiunt) aliquid. An verò tum quoque, publica regni tranquillitas non prætendebatur? an ſumma rerum perturbatio niſi poſtulata feciſſes, conſequutura non eſſe denunciabatur? Proſpexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac ſi tanta tot animarum iactura regni tranquillitas eſt redimenda: cœlum, quod eſt in Prouerbio, terra miſceri præſtat, & ſi fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina ſatius fuerit, quàm à Chriſti corpore præciſos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòſt, ſempiterna
B morte, & nunquam finiendis gehennæ ſuppliciis commutanda ſit. Leuior eſt fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum eſt. Atque hæc ſic à nobis dicta ſunt, quaſi verum illud iam eſſet, quod perſuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum intereſſe, ſi quibuſdam (quibus rectè dici poteſt: Neſcitis quid petatis) quòd petunt, de calice concedatur: cùm intereà certum illud ſit & indubitatum, ſi quod petitur, conceſſum ſit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius ſeculi ſapientes, qui de Repub. ſcripſerunt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tunc legum præſertim, veterúmque morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculoſam eſſe docuerunt, quod à corporibus humanis ſumpta ſimilitudine comprobarunt: quod hi, qui à conſueta victus ratione diſcedant, & nouam aliquam ſibi conſtituant, non ſine diſcrimine ſuæ valetudinis id faciant. Quamobrem præſtare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magiſtratuum tolerentur: cùm perſæpe, non tantum in eo boni ſit, ſi corrigatur error, quantùm inde redundat detrimenti, quòd paulatim aſſueſcant homines magiſtratui non parêre, vt ſubinde leges mutare, nihil aliud eſſe videatur, quàm omne robur eius detrahere, & paulatim homines ad mutandum plura maioráque aſſuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in ſpeciem eſſe minima, maximorum cauſa ſint malorum. An autem hoc oculis ipſi noſtris non ita cernimus eueniſſe? cùm apud finitimos nobis po-
C pulos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem ad nouandas res animum adiecerunt. Poſſem ego nominatim quoſdam recenſere, qui nihil aliud initio ſibi, præter calicem permitti poſtulabant, quem ſibi paulò pòſt etiam vſurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi poſteà Confeſſionem Auguſtanam integram ſunt amplexi. Mox ea reiecta, Picardicam: proximè verò gehennenſem (Geneuenſem dicere volui, niſi quod eadem eſt & Geneuenſis & gehennenſis) quam publicè profitetur Apoſtata Lyſmaninus, à te Sigiſmunde Rex proſcriptus. Quid illis ad extremum ſit futurum, neſcio. Fortaſſis ad Suenckfeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam oſtendi, vbi priuata libidine calix vſurpari cœptus eſt, in qua non è veſtigio multæ ſint aliæ, & quidem horribiles hæreſes ſubſequutæ. Auorum noſtrorum memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit iſta de calice contentio, quem ſibi nonnullæ ciuitates quo iure, qua iniuria vſurparunt? Quæ verò mox hæreſeôn portenta ſubſequuta non ſunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vſus receptus eſt, in quibus non ſimul ſex aut ſeptem ſectas, mirabiliter inter ſe diſſectas, videre liceret? In Germania verò, Sataniſmus hic omnis, quem non ſine magno dolore & ſtupore cernimus, vnde, niſi à calice, ſumpſit exordium? Videntur fraudes iſtæ,

Matt.16.

Animaduertendum diligenter.

Satius fuerit mille mortibus occumbere quàm aliquid aduerſus eccleſiam cōcedere aut pati fieri.

Matt.20.

Plato lib.7. de legi.

Ariſt. libr.2. Polit.6.

Legum mutatio quid mali vehat.

In Morauia & Boëmia ſex aut ſeptē ſectę, inter ſe diſſectæ.

Satanæ fraudes, cuneo ſimillimæ.

quæ per Satanæ membra, veræ pietati ſtruuntur, eſſe cuneo ſimillimæ, qui prima par- A
te tenuiſſimus eſt, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni diſruptionem factu-
rus. Verùm quamlibet illius prima ſit acies tenuis, aditum tamen facit ſequenti craſ-
ſitiei, ita, vt cùm prima pars illa recepta fuerit, neceſſariò tandem & ſequentia reci-
piantur, donec lignum penitus diſcindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, ſi quis pri-
mam partem tenuiorem, calicem fuiſſe dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi re-

Auguſtana confeſsio.

ceptus hic eſt, iam altera cunei pars eſt ſubſequuta craſſior, Auguſtana confeſſio, quæ
nobis & ſacerdotium & ſacrificium abrogauit, ac Deum ipſum, in ordinem quodam-
modo coëgit, nullus vt ei præ cæteris mortalibus excellentior honos haberetur. Mox

Tigurina & Laskana cõfeſsio.

ingreſſa eſt pars altera craſſior adhuc, Tigurina & Laskana confeſſio, quæ duo, quæ
nobis reliqua tamen fecerat Auguſtana confeſſio, ſacramenta ſuſtulit, Euchariſtiam,
& baptiſmum, vt ſicut illa ſuos abſque ſacerdotio & ſacrificio, ſic hæc eſſe ſuos quoſ-

Quanta huius temporis Hæreticorũ in Deum & eius eccleſiã blaſphemia.

que faceret, abſque ſacramentis. Neque nos magis Chriſtianos, quàm Lutheranos,
idololatriæ condemnauit, quod vtrique perſuaſum haberemus, quamuis diuerſo mo-
do, verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtiæ ſacramento contineri: Itaque
cùm ex illo quoddam eidolum faceremus, tum ex baptiſmi quoque ſacramento, dum
ei peccatorum remiſſionem tribuimus, & per lauacrum regenerationis, nos fieri ſal-
uos credimus: Sic quod nos Lutheranis, hoc ſacramentariis viciſſim ſunt Lutherani,

Impius Suenckfeldius.

nimirum eidololatriæ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui, & ſcripturas omnes,
& externum omne verbi miniſterium ſuſtulit, & æquè ſacramentarios, vt Luthera- B
nos, & nos Chriſtianos eidololatrię reos fecit, qui conuerſi ad egena eleměta, hoc eſt,
ad ſcripturas Canonicas, ex illis ſalutem peteremus. Et hæc fuit nouiſſima cunei pars,
cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat recepta, quicquid erat reliquum
Sataniſmi, paulatim irrupiſſe cernimus, ſicut in alio quodam ſcripto noſtro pluribus
demonſtrauimus. Vides pientiſsime Rex, quorſum ad extremum res producta ſit?
poſteaquam in deſpectum Eccleſiæ calix initio fuit impactus, quanta ex hoc ſolo facta
eſt ad reliquum ſataniſmum, inclinatio? Quiſquis eſt homo Chriſtianus, qui pietate
tamen aliqua præditus eſt, non facilè poteſt animum inducere, vt à ſenſu & conſenſu
totius Eccleſiæ diſcedat. Cæterùm, ſimul, vt vel vna aliqua in re diſceſſionis initium
fecerit, iam difficilius eſt multò finem illius, quàm fuit initium, inuenire, vt non ſine
cauſa prouerbio celebratum ſemper illud fuerit: Principium plus eſſe quàm dimi-
dium totius, quod etiam ad oculum videre licet in iis, qui ſolius in calicis vſu, ſe ab
Eccleſiæ compage principio diuulſerunt, apud quos, ſi minùs aliæ ſectæ ſtatim om-

Quò tandẽ productus eſt Lutheraniſmus ex paruo principio.

nes, certè Lutheraniſmus omnis ſimul eſt eueſtigio receptus. An eius rei periculum
non eſſe factum ſcimus in Germania? Conſcripta fuit ibi quædam interim religio
(quam rectè nolo dicere) ſed fuit autoritate comitiorum ab omnibus propè recepta,
paucis quibuſdam exceptis, num autem, à quibus recepta eſt, apud eos legitimum ſa-
cerdotium & ſacrificium, iuxta formulam, in eo libello præſcriptam, fuit reſtitutum?

Interimiſtæ æquè ſacrilegi vt alij Lutheriſtæ.

Nihil minus. Etiam Interimiſtæ, æquè ſunt & fuerunt, vt alij Lutheriſtæ, niſi quòd à C
carnibus alicubi abſtinent in quadrageſima & Proſabbato, & rem diuinam, vel pro-
fanam potiùs, ne dicam ſacrilegam facientes, lineis ac Sacerdotalibus aliis indu-
mentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum eſſe non vi-
dimus, vbi calix per ſummum ſacrilegium vſurpatur? an ſimiliter & Sacerdotium, &
ſacrificium ibi non abrogatur? an laici ſibi ſacerdotalia munera non arrogant? an
conficiendi Chriſti corporis, quam nullam habent ſibi poteſtatem non vſurpant?
& pro Chriſti corpore dant communicantibus merum panem piſtorium. Nam

Non poteſt corpus Chriſti conficere, cui eius cõficiendi nulla data eſt poteſtas.

quomodo conficient Chriſti corpus, quibus poteſtas eius conficiendi nulla data
eſt? In ſumma, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & ob-
ſeruantiam Eccleſiæ iubet de calice bibere, quàm quod Chriſto dixit aliquando:
Mitte te deorſum, hoc eſt, Eccleſiæ traditionem relinque, obedientiam illius
omnem abiice, conciliorum autoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem
homo Chriſtianus mittere ſe deorſum, quoniam cum periculo coniunctum id
eſſe videt, diu ſecum deliberat nonnunquam, vtrum ſibi ſit faciendum, poſt-
eaquàm verò ſemel ſe mittere deorſum cœperit, iam non eſt in illius poteſtate,
vt ſe ruentem ſuſtineat, nec impedire poteſt vllo modo, quò minùs ad imum

vſque

A vſque præceps cadat. Enarrans illud ex Pſalmis Auguſtinus: Fundauit terram ſuper fundamentum eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi: terram interpretatur Eccleſiam, aquam verò decurrentem quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Pſalmo ſignificare vult hæreſes: Quò minus aquæ decurrere poſſint ad Eccleſiam, hoc eſt, quò minus illam obruere queant hęreſes, impediunt aggeres illis oppoſiti, quos rectè conciliorum ſanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, ſi quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, ſtatim eò tota moles aquarum incumbit, ac perruptis aggeribus, longè latéque campos, ſegetes, pagóſque ſubuertit, nihil vt ſit quod aquarum decurſum remorari queat. Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat quò minùs per hoc ipſum foramen quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc eſt, conciliorum decretis violatis, omne genus hæreſeôn in Eccleſiam impreſſionem faciat? Quò magis mirum eſt, non deeſſe quoſdam qui tranquillitatem Eccleſiæ regnóque tuo promittant, ſi contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ calix laicis concedatur. Si poteſt ſaluum, & integrum eſſe lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis ſit, impacta eſt, ſi caueri poteſt, quò minùs crebris ictibus reliqua craſſitie impulſa, lignum illud prorſus diffundatur: ſi poſſunt eſſe ſaluæ ſegetes & prata, in quæ, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint: nec exitum facilè reperire poſſint: ſi poteſt ſaluus eſſe homo, B qui ſemel de ſublimi turri aliqua ſe præcipitem dederit: ſi poteſt ipſe ruentem ſe ſuſtinere, quò minùs in imam vſque terram præcipitatus, aut ceruicem frāgat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit ſaluum, integrum, ac tranquillum eſſe regnum illud in quo in deſpectum concilij, calix fuerit vſurpatus. Poſtulatur à multis concilium, quam autem ad rem? quis illius vſus erit? ſi poſteaquàm rectè fuerit in eo conſtitutum aliquid poſtremis etiam hominibus, in deſpectum illius contraria facere licebit omnia. Num autem ſanctior erit poſteà comitiorum, quàm conciliorum autoritas? An ipſi noſtris oculis non conſpeximus in deſpectum regis & Comitiorum alicubi quædam contra decreta Comitiorum facta eſſe, quæ priuſquam in comitiis decreta fuiſſent, facere tamen illi ipſi non audebant? Et ibi tranquillitatem fore ſperabimus, vbi nulla conciliorum, nulla comitiorum, nulla pontificum, nulla principum eſt autoritas? vbi hoc agitur. Vt ſimus ſine lege, ſine rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio, ſine ſacramentis, ſine Deo, vbi tanto ſtudio laboratur, vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eorundem ſermonum, ex ea Babylonem ædificare liceat, in qua tanta ſit & eſt iam linguarum confuſio, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui. Sed quid opus eſt pluribus? Ipſe noſtri, pientiſſime Rex quòd cùm nonnulli, clamoſis quibuſdam offerendum eſſe calicem cenſuiſſent, modò in eo acquieſcerent, repudiatus eſt. Pauciſſimi iam ſunt in regno tuo, qui ſolo velint eſſe calice contenti. Sed & confeſſionis Auguſtanæ non ita multi. Quotquot à nobis diſceſſerunt, magna ex C parte, vel Picardi ſunt, vel Caluiniani, aut Laſkani, aut Neſtoriani, aut Seruetiani, quibus concedendo calicem, nemo ſatisfecerit. Qui legit apologiam Picardorum, reperiet in ea, quòd Picardi non minùs propè Boëmos illos inſectatur, qui in ſola vtriuſque ſpeciei communione acquieſcunt, cætera verò Catholici videri volunt, quàm eos, qui per omnia ſunt catholici. Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo ſuperiore anno, non aliam ob cauſam in regnum tuum venerat, quàm vt in eo ſeditionem concitaret, protulit in medium literas ad quoſdam ſcriptas, quas etiam typis excudi fecit. An autem hoc fuit boni viri officium? Certè ſi quid frontis habuiſſet, ſi qua mica probitatis in eo fuiſſet, tale aliquid facere nunquam aggreſſus fuiſſet. Sed videtur hîc homo expers humanitatis, & vitæ communis ignarus eſſe, cùm in medium proferre literas ab aliquo ſcriptas, nihil aliud ſit quàm quod ille dixit: Tollere è vita, vitæ ſocietatem: tollere amicorum colloquia abſentium. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Pontificis literas, & quidem binas, typis excuſas peruulgauit, quin & ſcholiis quibuſdam ſuis obſcurauit ac mirabiliter deformauit, quæ piè ſanctéque ſcripta fuerunt, ſecus interpretando. Audi quid ſcribat in ſuis in priorem Epiſtolam ſcholis. Dixerit, inquit, quiſpiam: Siquidem poſſemus Papam eò adigere, vt velit aſſentiri, vt miniſtri Eccleſiarum haberent vxores, lingua vernacula in adminiſtratione

Auguſt. In Pſal. 103. Eccleſiæ.

Hæreſes.

Mira, nec minus pia autoris vehementia.

Babylonis, hoc eſt, confuſionis conſtructio.

Picardorum apologia.

Petrus Vergerius Hæreticus admodū ſeditioſus, imò ad ſeditiones excitādas natus.

Ci. 2. Phi.

Vide huius Euangeliſtæ ſacrilega verba.

ſacramentorum vterentur,atque vt vtranque ſpeciem populo exhiberent,in reliquis A
verò articulis & doctrinis cum Romana Eccleſia conſentiremus, quemadmodum
hactenus conſenſimus,an non conſultum putares,vt tunc acquieſceremus? atque vt
hæc prius lucro apponeremus,deinde paulatim labente tempore,vt etiam de reliquis

Ad obiecta Vergerij Reſponſio.

articulis lucrifaciendis cogitaremus? Reſpondeo. Minimè mihi conſultum videri:
Neque enim in eo res ſita eſt,vt miniſter vxorem habeat,vt populari lingua in Eccle-
ſia vtatur,vt vtranque ſpeciem porrigat,ſed vt habeat viuam fidem,vt ſit membrum
Chriſti Eccleſiæ, atque vt eam rectam doctrinam teneat, populóque annunciet,
quam Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus attulit è ſinu Patris.Quæ eſſet iſthæc
contaminatio doctrinæ? quod monſtrum? ſi conſentiremus, vt eſſet paſtor anima-
rum noſtrarum, miſſarius,ſacrificulus,vnctus & inauguratus ab aliquo Apoſcopo &
Antichriſti membro,& cætera. Per hunc verò ſatellitem ſuum apertiùs multò cau-
ſam ſuam agit Satanas,quàm per illos,qui de calice tantùm, déq; rebus aliis,quæ non
perinde magni momenti videri poſſunt,tantopere contendunt,quorum etiam dete-
git inſidias,ac ſuperuacaneum eſſe ducit,longioribus ambagibus vti,mox ipſum petit

Hæretici volũt Deũ in ordinẽ cogere.

iugulum,vt citra moram aliquam,Deus in ordinem cogatur,nec vllum,aut Sacerdo-
tium aut ſacrificium externum habeat,per quod eſſe Deus agnoſcatur.Hoc eſt,quod
ſtatim initio ſibi Satanas per Vergerium efficiendum eſſe putat,& eſt re vera veriſſi-
mè dictum,quòd fruſtra fit per plura,quod fieri poteſt per pauciora. Quorſum enim
opus eſt longo circuitu,ſi quouis compendio peruenire poſſis? Verùm audi quid pau- B
cis interiectis addat: Poſtquam enim hic homo nimis in aliena republica curioſus, &
ad ſeditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos, vt ſi maximè concederen-
tur illis hæc tria,conſtanter ea reſpuerent.Scias,inquit,Polonia,cauſam hanc,quæ de
religione controuertitur, minimè poſſe vllam moderationem aut concordiam pati.
Vide quid dicam,& memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non poſſet ali-

Impia cõtra Eccleſiæ ſummũ epiſcopũ.

qua ratio inueniri,qua concordia ſanciretur? Reſpondeo.Nullam prorſus poſſe inue-
niri.Si enim Papatus maneat incolumis,non poteſt doctrina Ieſu Chriſti manere in-
columis. Et rurſus,ſi vicerit,quam nos profitemur Ieſu Chriſti doctrina,corruat to-
tus Papatus ab radicibus neceſſe eſt, ita vt nulla alia ſit ſtabiliendæ veræ Chriſti
Eccleſiæ & concordiæ ineunda ratio & ſpes, quàm ſi vniuerſus Papatus, cum omni
ſua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.Ac quod ſcribit Vergerius cauſam
religionis moderationem ſeu concordiam pati non poſſe,quin veriſsimè ſcribat,infi-
cias ire non poſſumus.Nam aut totus Chriſtianus oportet ſis,aut totus Lutheranus,
nihil eſt, quòd in vtranque partem claudicare velis. Aequè condemnaberis,ſi ſemi-

Semichriſtianus quis cenſendus.

chriſtianus ſis, ſeu ſemilutheranus, atque ſi totus eſſes Lutheranus. Semichriſtianum
autem voco,qui cùm de Chriſto capite credat,quæ credenda ſunt omnia,priuata ſua
libidine,certis in ritibus ab eius corpore ſe diuidit. Tenere is quidem caput ſe putat,
non autem tenet corpus. Itaque dimidia ex parte vult eſſe Chriſti,dimidia ex parte

Marc.16. Luc.16. 2.Corinth.6.

Lutheri,hoc eſt,Satanæ,cum tamen (ipſo Chriſto dicente) nemo duobus Dominis C
ſeruire queat: Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? ait Paulus, aut quæ ſocie-
tas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Et in Apocalypſi
legimus: Scio opera tua quòd neque frigidus es,neque calidus,vtinam frigidus eſſes
aut calidus. Sed quia tepidus es,nec frigidus neque calidus,incipiam te euomere ex
ore meo,æquè eiicitur,æquè euomitur ab ore Dei qui tepidus eſt,itaque is qui in con-
trariam partem peccat. Quamobrem non mediocriter,reuera falluntur, qui de re-

Eſaiæ 20.

ligione concordiam iniri poſſe putant. Coanguſtatum eſt ſtratum, dicit Propheta,
ita vt alter decidat,& pallium breue vtrunque operire non poteſt. Non poſſunt in
eodem eſſe ſtrato, hoc eſt, in eodem hominis corde Chriſtus & Lutherus, alter exci-
dat neceſſe eſt, non poſſunt eodem operiri pallio. Quamobrem, vna parte
rituum Chriſtum, altera Lutherum profiteri, nihil eſt aliud, quàm totum Chri-
ſtum abnegare. Veriſſimum igitur illud eſt, quod cauſa religionis concordiam
non patitur. Profitemur in Symbolo fidei noſtræ, nos credere Sanctam Eccle-
ſiam Catholicam. Ab hac, ſi quis diſceſſerit, ſi docentem illam & præcipien-
tem non audiuerit, ſi ſuo plus quàm illius iudicio tribuendum eſſe putauerit, etiam
ſi cætera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, ſi credat & recipiat præterea
ſcriptu

A ſcripturas omnes, ſi tanquam Dei verbum, quod reuera ſunt, modò ſanus adſit intellectus, eas adoret, nihilominus non eſt ei cum Chriſto capite quicquam commune, qui ſe à Chriſti corpore ſeparauit, ethnicus eſt, publicanus eſt, Chriſtianus nulla ex parte dici meretur. Quoties tentatum fuit ab Arianis, vt aliquam cum catholicis concordiam inire poſſent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè ſe paſſuros dicebant, vt ὁμοιούσιος eſſe patri filius crederetur, modóne diceretur ὁμοούσιος. De vno tantum iota res agi videbatur inter Chriſtianos & Arianos, neque tamen concedendum Arianis eſſe Chriſtiani iudicabant, quòd ſub hac vna litera viderent eos errorem ſuum occultare, quo largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium patri ſimilem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæſareæ præfectus Baſilio perſuadere non conabatur, vt tempori cæderet, neque tot Eccleſias in diſcrimen adducere vellet tenui dogmatis exquiſitione? Quid autem ad hæc Baſilius. Adoleſcentulis, inquit, tales ſermones congruere, nam & hos & his ſimiles, huiuſmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis eſſent literis innutriti, nullam eos earum ſyllabam in diſcrimen venire pati poſſe, ſoleréque, ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare. Ac viſus quidem fuit hæreticis eſſe pertinax Baſilius, itidem vt ante eum Athanaſius, atque Hilarius: Sed quam hæretici pertinaciam, eam catholici & Orthodoxi conſtantiam eſſe iudicabant. Quò minus & ego moleſtè fero, ſi quibuſdam pertinax eſſe videor, qui nego coire poſſe concordiam B inter Catholicos & hæreticos, niſi qui diſceſſerunt à nobis, redeant vnde diſceſſerunt, ad gremium ſanctæ matris Eccleſiæ: illam credant, illi ſe totos permittant, illius iudicio ſuum iudicium ſubiiciant. Malo pertinax videri cum Athanaſio, Hilario, Baſilio, quàm vt eſſe dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetuſtiora. Noſtro verò ſeculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autem ea res feliciter ceſſit Lutheranis? qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet corpus & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter eſſe in ſacra Euchariſtia, modò viciſſim in ſuam gratiam faceret Lutherus, vt concederet ibi non eſſe Chriſti corpus & ſanguinem, niſi cùm ſumitur. Vter Martinorum hic alterum in ſuam pertraxit ſententiam? Martinúſne Lutherus ſacramentarius, aut Martinus Bucerus è ſacramentario factus eſt Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliunde ſumit efficacius argumentum ad probandum in Euchariſtiæ ſacramento non eſſe ſubſtantialiter corpus Chriſti quàm ex hac Lutheri conceſſione: ex qua etiam colligit, quòd ſecundum virtutem tantum & efficaciam, non autem ſecundum eorum ſubſtantialem præſentiam, exhibentur nobis corpus & ſanguis Domini, quomodo adſunt & exhibentur in baptiſmo & pœnitentia: imò quandocunque Chriſti mors aliquem in nobis effectum operatur. In quam ſuam ſententiã pedibus ire Philippum quoq; Melanchthonem gloriatur. Egregia verò concordia, qua fit, vt qui ſunt hæretici, magis etiam C fiant hæretici, & ſacrilega ſua audacia, blaſphemiis & erroribus inualeſcentes, proficiant in peius, errantes, & in errorem mittentes. Miſſos autẽ faciamus ſacramẽtarios, quorum impietatem ipſi quoq; Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti ſint, adeò tamen ferre non poſſunt, adeò deteſtantur & execrantur, vt eis nec Aue quidem dicere dignentur, & à congreſſu ſuo repellant, nec receptum eis dare velint, ſed ſimul vt aliquem ſacramẽtarium eſſe conſtiterit, ſtatim è ſuis ciuitatibus exterminandum eſſe putẽt. Inter Lutheranos & Chriſtianos, quoties actum fuit de cõcordia? Quę cauſa verò fuit, cur Interim religio conſtitueretur? niſi quod non deerãt qui minimè dubiam ſpem oſtenderent, fore, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Chriſtianos & Lutheranos concordia. Nũ autem eum, quem ſperabant homines, res eſt exitum conſequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (pauciſſimis exceptis) in Comitiis imperij fuerat approbatum, quod ſumma eorum voluntate conſtitutum, hoc paulò pòſt ab illis ipſis, à quibus fuit receptum, non eſt ſeruatũ. Lipſenſes, ne viderentur non eſſe prudentiores, quàm vniuerſum imperiũ, quãuis in plurimis ad illã in Comitiis præſcriptã Interim religionem aſſenſi fuerant, pleraq; tamen ſua magiſtriq; ſui Martini Lutheri, retinẽda eſſe putauerunt, ac duplex Interim conſcripſerunt quod in quibuſdam conſentiret, in aliis ab eo, quod erat conſtitutum

Qui ſe à chriſti corpore ſeparauit, Chriſtianus nullo modo dici poteſt.

Inter Chriſtianos & Arianos diſcordia de vno iota tantum.

Orthodoxorum conſtantia.

Buceri & Lutheri concordia.

Io. Calui. in Euchariſtiæ ſacramentũ rabies.

Hæreticorũ ſacrilega audacia impietas.

2. Tim. 3.

2. Ioan.

Lipſenſes.

Vvittembergenſes. in Comitiis, diſcreparet. Vvittembergenſes verò, quanquam & vicini Lipſenſium, & A
eidem principi, qui ſubſcripſerat Interim religioni, ſubiecti, quoddam & ipſi ſcriptum ediderunt nec Interimiſtæ, verùm Adiaphoriſtæ dici & eſſe voluerunt, & in minus multis, quàm Lipſenſes à magiſtri ſui Lutheri doctrina diſceſſerunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cum faces illis adderet Matthias Flaccus Illyricus, ne latum quidem vnguem, à Magiſtri ſui Martini Lutheri placitis ſibi diſcedendum eſſe duxerunt, cùm quicquid ab illo dictum eſſet aut ſcriptum, id tanquam expreſſum Dei Verbum recipiendum & adorandum eſſe cenſerent. Itaque poſt concordiam tentatam, quæ facta iam etiam eſſe putabatur, maior eſt diſcordia conſequuta. Nam ſicut ipſi Lutherani nefario ſcelere ab vnitate catholica ſe tanquam ab area dominica ſepararunt, ſic & ſuam paulò pòſt vnitatem diſcordiis furialibus diſſiparunt. Vel de ſola alba veſte linea, cuius vetus vſus eſt Sacerdotibus in templis, quantæ fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui ſunt à Flacco, & inter degeneres Lutheri diſcipulos, quos ille vocat Adiaphoriſtas, & Interimiſtas, cuiuſmodi ſunt, qui Philippum ſequuntur? Quæ fuit autem cauſa, cur tam hoſtiliter ſe mutuò minutis adeò de rebus inſectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, ſi qui fuiſſent ex priſcis ritibus illis & cæremoniis in Eccleſiam reſtituti, ne qua à Luthero ad Chriſtum inclinatio facta, néve ſequuturo Papatui, feneſtræ fabricari viderentur. Si qui veri Lutherani dici gaudent, tanto ſtudio cauerunt, ne vetuſtis Eccleſiæ ritibus reſtitutis, Papatui feneſtræ fabricarentur, quanto maiore B
ſtudio prouidendum nobis eſt, qui non alio magis, quàm Chriſtianorum nomine gloriamur, ne fabricentur Satanatui, cui fabricantur procul omni dubio, cùm aſſueſiunt homines Eccleſiam non audire, ſi quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere; tum illius iudicio ſuum priuatum iudicium anteponere. Certum eſt & indubitatum, Satanatum, ſiue Sataniſmum iſtum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiam in regno tuo, pientiſſime Rex, hinc potiſſimum eſſe natum, quòd Eccleſiæ iudicio contempto, ſibi quiſque licere vult, vt & ſcripturas interpretetur, & ritus cæremoniáſque mutet arbitratu ſuo. Quamobrem in hoc, Vergerij ſententiæ non inuiti ſubſcribimus, quod cauſa, quæ de religione controuertitur, minimè poſſit, qualem iſti cupiunt, moderationem & concordiam pati, cùm veriſſimè ſcriptum ſit à ſancto martyre Cypriano: Nulla ſocietas fidei & perfidiæ eſſe poteſt. Qui cum Chriſto non eſt, aduerſarius Chriſti eſt. Qui vnitati & paci eius inimicus eſt, nobiſcum non poteſt cohærere: Si cum precibus & ſatisfactionibus veniunt, audiantur, ſi maledicta & minas ingerunt, reſpuantur. Cæterùm quòd ſcribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundæ concordiæ rationem & ſpem eſſe, quàm ſi Papatus vniuerſus tollatur è medio, vide, per Deum immortalem, quæ ſint iſtæ Satanæ inſidiæ, quorſum ille ſpectet, quum tanto ſtudio Papatum euerſum cupit? Quò maior autem orationi noſtræ fides habeatur, malumus illius de Papatu teſtimonium proferre (cui quoad vixit, cum Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiam verbum, tanquam Dei C
Verbum, adorat Vergerius) quàm noſtri verbis vti. Sic igitur ſcribit Lutherus in epiſtola quadam ad duos plebanos de anabaptiſmo: Audio inquit, & video rebaptizationem, à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint, quemadmodum & Sacramentarij proptereà merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt, hoc enim pacto negare nos oporteret, totam quoque ſcripturam ſacram & prædicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen proptereà totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur, in Papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium

Adiaphoriſtæ. Quare Saxones nũquam à placitis magiſtri ſui Lutheri diſcedẽdũ duxerũt.

De alba linea, cuius vetus vſus eſt ſacerdotibus in tẽplis maximæ contentiones inter Lutheriſtas.

Vnde natus Sataniſmus qui per totã Germaniam nunc floret.

Cypri. epiſ. 3.

Quò tendit Satanas cùm Papatũ tanto ſtudio euerſum cupit. Martinus Lutherus de Papatu.

In Papatu veram eſſe ſcripturam ſacrã fatetur Lutherus.

A officium, verum catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei, dico inſuper, ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe. Ac ne quis fortè dicat hæc inter initia ſcripſiſſe Lutherum, cùm nondum illi, de qua tantopere gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulſiſſet, ſciat hanc epiſtolam ab eo ſcriptam fuiſſe, decimo pòſt anno, quàm ab Eccleſia Dei ſe præciderat, quo tempore nomen eius, hæreſeos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tanquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hoſtis eſſet veritatis, vel inuito tamen illo veritas erupit. Iámne igitur vides, pientiſsime rex, quorſum ſpectent Satanæ conſilia, quando per ſatellitem ſuum Vergerium, & per alios eiuſdem generis, Papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit? Cupit enim ſublatam veram ſcripturam ſacram, cupit ſublatum verum Baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis. An autem non ſucceſſerunt illi ſua conſilia? Primus è medio tollere Papatum conatus eſt Lutherus, & ei rei fundamenta quædam iecit, ſicut antea commemorauimus. Nam in deſpectum Papæ & Concilij, calicem laicis initio conceſſit, deinde ritus veteres abrogauit, nouos inſtituit, nec ita multò poſt, de numero ſacramentorum, quinque ſuſtulit, poſtremò ſacrificium ſimul & ſacerdotium euertit. Quid autem ex eo conſequutum eſt poſt breue temporis interuallum? Exorti ſunt Sacramentarij & Anaba-

Catechiſmi quid.

Nume. 22.

Cùm Vergerius papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit, quid ſibi velit.

Lutheri tyrãnis.

Sacramentarij & Anabaptiſtæ exorti à Luthero.

B ptiſtæ, qui duo reliqua ſacramenta, baptiſmum & Euchariſtiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abſtulerunt, neque magis id in Papæ, quàm in ipſius (etiam Lutheri) ſi Philippo credimus, odium ſiue deſpectum: Qui cùm pro Papa ſe gereret, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impotentem hominis tyrannidem, ferendam non eſſe cenſuerunt. Nati ſunt poſtea cœleſtes prophetæ, qui nobis & ſcripturas, & externum prædicandi miniſterium è medio ſuſtulerunt. Emerſerunt ad extremum è neſcio quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Chriſtum Saluatorem nobis eripere conati ſunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum conſequuti ſunt, qui Papatum euertere, & in deſpectum Papæ facere conati ſunt omnia. Soleo, pientiſſime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullam habent nominis celebritatem, vt quid inter illos agatur cognoſcam. Incidi in quendam germanum Lutheranum, Eraſmum nomine neque cognomine magis, quàm re ipſa Alberum, qui libellum ſcripſit contra Carolſtadium, & alios ſacramentarios, Anabaptiſtas, & eiconomachos. Ibi narrat quodam Iacobo Schenck, qui, cum Berlini verbum Lutheri, pro Dei Verbo populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in ſolenni die Paſchatis de reſurrectione Domini ſermonem faceret, verùm ipſo die Reſurrectionis de paſſione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francofort ad Menum, diem natalis Chriſtiani feſtum agere nolebat. Cur autem hæc? In deſpectum Papæ, ne quid habere cum Papatu, hoc eſt, cum Chri-

Cœleſtes.

Campanus & Seruetus hæretici.

Impietas cuiuſdam Iacobi Schenck, in deſpectũ Papæ.

Alia.

C ſtianiſmo, commune viderentur, magis adeò cupiebant omnem eſſe memoriam Chriſti beneficiorum abolitam, quàm vt cùm iis, qui Papam agnoſcunt Chriſtianis, eam celebrarent. Vides, pientiſſime Rex, quæ ſint conſequuta, poſteaquam apud quoſdam Papatus fuit ſublatus? Et hunc rerum ſtatum, in regno tuo Vergerius, vel per ſatellitem ſuum Vergerium, Satanas potiùs efficere conatur, cuius vetus hic mos fuit ſemper, ſicut à ſancto quoque martyre Cypriano ſcriptum legimus, vt Eccleſiæ propoſitum infeſtatione ſua perſequeretur, ob hoc tantùm, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Neque enim aliunde ſunt hæreſes obortæ, ſicut ibidem ait Cyprianus, aut nata ſchiſmata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex, vice Chriſti, cogitatur, cui ſi ſecundum magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret, nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens & tumens, ſeorſum foris nouam Eccleſiam conderet. Quem ſequutus Hieronymus, Eccleſiæ ſalutem à ſummi Sacerdotis dignitate pendere docet, cui ſi non exors

Vetus mos Satanæ.

Hæreſes obortæ ex contemptu ſummi Põtificis.

Hieron. contra luciferianos.

Vergerij hæretici mens.

quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſia efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. Ex iis colligere potes, pientiſſime Rex, quid ſibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult ſublatum: vult enim ſublatum quicquid adhuc in regno terríſque tuis ſupereſt Chriſtianiſmi. Vult ſchiſmata introducta, vult hæreſes propagatas, vult Chriſtum ex omni ditione tua proſcriptum, vult, vt in terris tuis omnibus quam longiſſimè quámque latiſſimè graſſetur Sataniſmus hic omnis, quem tanto gentis malo, tantas iam egiſſe radices videmus in finitima nobis Germania. Huic eius voluntati, quò minùs ad rem conferatur: nihil magis obſtat, quàm vnitas. Hanc igitur omnibus quod aiunt, machinis oppugnat, itaque cuius miniſterio fit, vt vnitas in Eccleſia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, quod quoad ſalua eſt illius dignitas & autoritas, nihil ſe proficere poſſe videt. Sed expende tecum intereà, Rex optime, poſteaquàm è medio quidam ſuſtulerant Papatum, an iidem illi de Cæſareatu quoque tollendo conſilia poſteà non cœperunt? cùm non minùs apud eos probrum eſt Cæſariſtam, quàm Papiſtam appellari? Quid ante non ita multos annos factum ſit in Germania, non ignoras. Verùm hæc odioſa ſilentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati verſiculi nunquam obliuiſcaris. A

Quod de Papatu conantur efficere hæretici, idẽ de omni dominatu & regnis colendis eos moliri cenſendũ eſt. Quo hæreticorum ſpectant cõſilia.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Etiam atque etiam vide, ne paulò poſt non minus habeatur ignominioſum, Regiſtam, quàm Papiſtam vocari. Huc enim ſpectant iſtorum conſilia, vt ordinem omnem è medio tollant, vt principum autoritatem in odium & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam ſit Vergerius, nec aliud ſpiret, quàm ſeditiones, quandoquidem ipſe profitetur, & quidem veriſſimè, quòd ſit exul Ieſu Chriſti, cùm nihil ei cum Chriſto commune ſit: ſicut ipſe ſe fecit exulem Ieſu Chriſti, ſic eum ex regno terríſque tuis extorrem eſſe iubeto. Negat is quam ipſe profitetur Ieſu Chriſti doctrinam, eam, ſi Papatus maneat incolumis, incolumem eſſe poſſe: quaſi verò quiſquam ſit ex omnibus noſtri temporis hæreticis (qui ſola hac in re mirabiliter inter ſe conſentiunt, quòd Papatum è medio ſublatum cupiunt) qui non ſe profiteri iactet doctrinam Ieſu Chriſti, quamlibet omnes & ſinguli, & ipſi inter ſe diſſidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd ſi quęras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Ieſu Chriſti profiteatur? quæ ruditas eſt hominis & inſcitia? non habiturum arbitror quod reſpondere queat. Nam quantum è ſcripturis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis, facere videtur, Auguſtanæ quidem confeſſionis eum eſſe, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confeſſionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre conſtat, Brentium autem Oſiandri dogma de iuſtificatione, quæ ſumma totius eſt Euangelij, comprobare manifeſtum eſt. Hoc autem dogma quantopere deteſtentur, qui confeſſionis Auguſtanæ cenſeri volunt, cùm ex Vvittembergenſium doctorum cenſura, tum ex Matthiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non ſcriptis magis, quàm factis, abundè cuiuis perſpicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui cùm ſui gregis eſſent, Oſiandri ſermones audiebant, obſcurum non eſt: nec ſepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorum vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quiſquam, qui ſibi perſuaderi patiatur, Ieſu Chriſti doctrinam eſſe quam profitetur Vergerius, quam non Chriſtiani modò deteſtantur, verùm ipſi etiam Germani Lutherani vſque eò execrantur, vt qui ſunt eam amplexi, cum iis nec viuis, nec mortuis communicandum eſſe putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hîc iniecimus, vt intelligere quiuis poſſet, apertiùs per hunc, voluntatem ſuam Satanam explicaſſe, quàm per illos, qui per cuniculos quoſdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem eſſe petendum ſuggerunt: totóque cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores ſacerdotibus permittantur, inter Chriſtianos & Lutheranos facilè concordiam eſſe coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen poſſet, verùm ipſe Papatus vniuerſus euertitur, hoc eſt, Chriſtianiſmus omnis aboletur. Quoniam verò ſatis multa

B (beside "Etiam atque etiam vide")

Vergerij inconſtantia.

Oſiandri dogma.

C (beside "lij, comprobare manifeſtum eſt")

Merlini hæretici impietas.

Quare hîc de Vergerio mẽtionem fecerit.

A multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eò redeat oratio. De expreſſo Dei verbo ſermo nobis fuit inſtitutus, de quo docuimus, non minùs hæreticos, quàm catholicos & Orthodoxos, quin magis etiam hæreticos perſæpe fuiſſe gloriatos. Demonſtrauimus & illud, non cum expreſſo Dei verbo, neque cum Euãgelio nobis pugnam eſſe, ſed cum interpretationibus & aſſeuerationibus eorum, qui diſceſſerunt à nobis, vt quod olim de Donatiſtis dixit Auguſtinus, quòd cõtra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangelium, de ipſo Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur, hoc totidem verbis de iſtis quoque nobis dicere liceat: Simul & hoc oſtendimus, nos ſcripturas omnes Canonicas recipere reuerenter: illos contra quandoquidem non autoritati ſcripturarum ſubiici volunt ad fidem, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas conantur non recipere in illis, niſi quod ſuis dogmatibus commodum eſt ac ſcripturarum verbis proprium ſenſum adſtruere, déque ſua, non de ſcripturarum ſententia nobiſcum dimicare, cum nos prius omnia & facere & pati parati ſimus, quàm vt, quod ipſi contra cõmunem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum dicunt & ſentiunt, tanquam Dei verbum adoremus: quod non aliud hoc fore, quàm Germanam quandam eidololatriam perſuaſum habemus. Hæc itaque cùm ſatis à nobis copioſè dicta iam ſint quamobrẽ cum hoſtibus iſtis Euangelij conſentire non poſſimus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro ſua non pro ſcripturarum ſententia nobiſcum pugnant, cauſam breuiter diſſeremus. Cogunt enim nos ab illis diſſentire ſeueriſſi-

Auguſt. Epiſt. 62.

Hæretici nõ ſcripturarũ autoritati ſubiici, ſed ſcripturas ſubiicere cupiunt.

Ratio quare cũ hoſtibus euangelij nõ conſentiendum.

B ma Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Item, ſi quis dixerit blaſphemiam contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei. Item Fugite eidola. Cùm igitur ipſi ſint, qui præter id quod accepimus nobis Euangelizant: qui dicunt blaſphemiam contra ſpiritum ſanctum: qui tanquam eidola quædam à nobis adorari contendunt: meritò diuinis iſtis mandatis parentes, quò minùs cum illis conſentire queamus, deterremur. Ac ne quis putet ſcripturis iſtis proprium ſenſum nos adſtruere velle quo magis perſpicuum cuiuis eſſe poſſit, nos illis veriſſimè contra hoſtes iſtos Euangelij vti, quemadmodum eis vſi ſint veteres Orthodoxi, paucis oſtendemus. Ac primum quidem: quis eſt, cui nomen Athanaſij non ſit in optimam partem cognitum? qui quaſi fragrantiſſimo quodam vnguento, ſicut à Cyrillo ſcriptum eſt, ipſum etiam cœlum ſcriptis ſuis exornauit: hic igitur in libro quem inſcripſit de incarnatione Chriſti, quemadmodum à Cyrillo citatur, iis verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in filium, ſicut nos: vel ſi quis Domini noſtri carnẽ ſupernè dicat, & non ex Maria virgine, vel vniuerſam diuinitatẽ in carnem aut cõfuſam, aut mutatam, vel paſſibilẽ Domini deitatẽ, vel inadorabilẽ Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat ſancta & Catholica Eccleſia, obtẽperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti: Si quis vobis Euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Ecce ſanctus iſte vir, cuius immortalis eſt in Eccleſia & ſacroſan-

Galat. 1.
Matt. 12.
Ezech. 14.
1. Cor. 10.

Nomẽ Athanaſij in optimam partem ſemper cognitum.

Ad reginas de recta fide.

C cta memoria, ſi quis etiam è diuinis ſcripturis illa, quæ protulit capita, docere conatus eſſet, eum anathematizari dicit à ſancta Catholica Eccleſia. Verùm, ô ſancte pater, quánam id autoritate fieri poſſe cenſes, ſi quis hæc ex diuinis ſcripturis docuerit? Pauli, inquit, autoritate, qui dixit: Si quis vobis Euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Res mira: Quam Pauli ſententiam in ore ſemper habent noſtri temporis hæretici, qua ſe tanquam ariete quodam expugnare & euertere poſſe putant omne Patrum & Conciliorum autoritatem, eam tu contrario ſenſu producis, nimirum, vt ſi quis etiam è ſcripturis contrarium ei dicere ſit conatus, quod in legitimis patrum conciliis Oecumenicis præſertim definitum, & per manus ab illis traditum accepimus, eum non modò non audiendum, verumetiam anathematizandũ eſſe putes, ac in eo quod accepimus firmiter eſſe permanendũ cenſeas, quamlibet in contrariũ aliquis multa protulerit examina ſcripturarũ. Non vult Athanaſius, vt filij de patrũ decretis iudicent: non vult, vt quæ ſemel per illos ad normã ſcripturarũ exacta ſunt, iterũ ad eandẽ exigantur, niſi fortè ſe non legitimos eſſe filios, ſed ſemẽ adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd ſi facere ſint auſi (clamãt licet ad rauim vſq;, ſcriptum eſt enim, ſicut cum Chriſto congreſſus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam, eos anathematizare non dubitat, quoniã aliud

Galat. 1.

Si quis præterquã quod in conciliis œcumenicis receptum eſt adducit, anathematizandus eſt.

Eſa. 57.
Oſeæ 3.

Euan

Euangelizant ab eo quod acceperunt. Nunquid autem cùm hæc ſcripſit ſanctus Athanaſius, expreſſum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Abſit. Nunquam hoc illi vel cogitare in mentem venit, ſed non quod hæretici, ſed quod Catholici produxiſſent: non quem hæretici, ſed quem Catholici, ſenſum è ſcripturis attuliſſent, id expreſſum Dei verbum haberi voluit. Præclarè ſcriptum legimus ab Hieronymo, non in ſcripturarum verbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius autoritate, ne ſimus longiores, contenti erimus: cùm præſertim ſit vnus hic inſtar multorum. Quamuis autem, ne quid præter decorum feciſſe videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas eluceſcat, etiam hæretici cuiuſdam expoſitionem horum Pauli verborum, in medium proferemus, & quidem eius, in cuius de Euchariſtia ſententiam Philippus Malancthon inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrans eadem hæc Pauli verba. Nota, verbum accepiſtis: ſemper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione ſua quaſi in aëre ſuſpendant, ſed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum eſt & amplexi ſunt, verum Chriſti eſſe Euangelium. Præcipit itaque pro diabolis haberi, quicunque Euangelium aliud à ſuo adferre auſi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta aſſuuntur. Et huius, quamuis hæretici, ſententiam, hoc quidem in loco, non poſſumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum eſt, quod amplexi pridem ſumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expreſſum Dei verbum, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiuſtertius in lucem prodierit, patribus noſtris prorſus fuit ignotum. An igitur qui tanto ſtudio illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quiſque noſtrûm poterit: Quiſquis es aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos (nos autem rectiùs, poſt mille quadringentos & ampliùs) docere nos niteris, quod ante neſciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem in qua puer natus ſum. Quanta fuerit hæc mentis vecordia, ſi recipiamus ignotum Euangelium, reiiciamus verò, quod à ſanctis patribus noſtris traditum habemus? Quòd ſi nomen Euangelij tribuunt iis libris, quos ab Euangeliſtis & Apoſtolis, quos etiam à Prophetis ante ſcriptos habemus, hoc verò iam inde à ſexcentis annis propè recepit Polonia, nec eſt quiſquam qui dubitet, quin ſit in eis expreſſum Dei verbũ: Quamobrem, quod ad ſcripturam attinet, non eſt aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis ab eo, quod nos profitemur. Quin ipſi ſcripturam omnem canonicam à nobis habere ſe palàm fatentur. Quod igitur eſt aliud illud quod Euangelizant? illud nimirum, cui (ſicut ſcribit Caluinus) aliena commenta aſſuunt, cuius alienum quendam, & hactenus inauditum in Eccleſia Dei ſenſum adferunt. Et hoc eſt, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud Euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Hoc eſt, ſi venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio ſenſu vobis prædicauerit Euangelium, quàm quem à ſanctis patribus accepiſtis: ſi quid ab eo diuerſum adnunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema ſit. An iis Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs iſtorum commenta pro Dei verbo recipiamus? Cùm præſertim hoc eſſe rectè dicatur in ſpiritum ſanctum peccare, & eum blaſphemare, quæ ſunt nobis à ſanctis patribus tradita, contemnendo, violare. Quod iis verbis docet ſanctus ille Pontifex Damaſus: violatores voluntarij canonum, grauiter à ſanctis patribus iudicantur, & à ſpiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare ſpiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos Canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim præſumptio, manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in ſpiritum ſanctum. Vides quemadmodum ſanctus hic vir, vnum genus blaſphemiarum in Spiritum ſanctum eſſe dicat, ſi quis contra ea, quæ ſunt nobis à patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui præſumat. Huius igitur blaſphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione

Hieronymus in cap. 1. ad Galat.

Verborũ Pauli, de anathematizando hæretico, cuiuſdã Lutherani expoſitio.

Hieronymus in epiſt. ad Pãmachium & Ocæanũ.

Illa fides nobis ſenibus tenenda, quã pueri didiſci mus.

Euangelium hæreticorum quale.

Peccare in ſpiritum ſanctum quid. In epiſt. ad Aurelium Cartha. Epiſcop.

Proteruè agere contra ea quæ à ſanctis patribus nobis tradita ſunt, blaſphemia eſt in ſpiritum ſanctum.

A B C

A tione conſentire cum iis audemus qui, quod orthodoxi veteres tot ſeculis docuerũt, quod autoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ Theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiendum eſſe cenſent, ſomnia verò ſui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expreſſum, à nobis haberi volunt: cùm præſertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud vobis Euangelizauerit, quàm quod accepimus, vt is nobis anathema ſit. Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictum eſt: Recedite ab eidolis. Quod iterat Paulus quoque clamans: Fugite à cultura eidolorum. Quod repetit Ioannes Euangeliſta, præclaram ſuam Epiſtolam concludens iis verbis: Filioli, cuſtodite vos à ſimulacris. Quid enim? An verè non ſunt eidola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non eſt ingens quædam altitudo, extollens ſe aduerſus ſcientiam Dei? an (quod eſt Satanę proprium) non aduerſantur, an non extolluntur ſuper omne, quod Dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei ſedeant, oſtendentes ſe tanquam ſint Deus, & quicquid ſcribunt, quicquid dicunt, hoc tanquam expreſſum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hîc, ne quod hęretici facere conſueuerunt, cordis noſtri tantùm viſiones adferre videamur, quid in ſcripturis eidolorum nomine ſæpe ſignificari ſancti patres noſtri docuerint, paucis ediſſeremus. Hieronymus explicans illud è Zacharia: Diſperdam nomina eidolorum de terra, non ſolùm illa, dicit, iis verbis eidola ſignificari, de quibus in Pſal-

Galat.1.
Ezech.14.
1.Cor.10.
1.Ion.5.
Idola.
2.Theſſ.1.
Quid ſub Idolorum nomine ſancti patres ſignificari voluerunt.
Zacha.13.
Pſal.113.

B mis legitur: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, verumetiam illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum in hypocriſi falſiloquorum, cauteriatam habentium conſcientiam. Sicut enim, inquit, eidola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruerſa doctrina, quodcunq; ſimulauerit, vertit in eidolum, & facit pro Chriſto adorari Antichriſtum. Similiter & illum locum enarrans ex Eſaia: Repleta eſt terra eidolis, opera manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir, eidola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque ſecus intelligi vult, quod ab Oſea ſcriptum eſt: Argentum ſuum & aurum ſuum fecerũt ſibi idola, vt interirent. Auguſtinus quoque, poſteaquam de ſimulacris manufactis pleraque dixerat: Eſt, inquit, alius deterior & inferior cultus ſimulacrorum, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus illum etiam Ioſue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum veſtrum. Itidem & illum Ezechielis locum, de auro meo & de argento meo feciſti tibi imagines. At imagines, inquit, phantaſmatum ſuorum cum quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia ſacramenta & verba ſanctorum librorum. Nec tamen quia ille imagines falſæ ſunt: propterea &

1.Tim.4.
Cap.2.
Idola quid.
Cap.8.
De vera religione. Cap.38.
Quæſt.25. ſuper Ioſue cap.23.

C illa ſacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cum Dominus dicat de auro meo, & de argento. Quorum æqualis Vincentius quoq; Lyrinenſis, aliena ab Eccleſia dogmata, vetus teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit, quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur quàm à gentilibus Dij ſui. Quod itaq; legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum atq; portẽtum, & euenerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur deos alienos, quos ignoras: nõ audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima veſtra. Per deos alienos extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos, quos propterea ſpargi nonnunquã patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ: quemadmodum etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæreſes eſſe, Ob hoc, ait Vincentius, hæreſeôn non ſtatim eradicantur autores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque, quàm tenax & fidelis, & fixus catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Nanque alij prorſus euolant, alij verò tantummodo excuſſi, & perire

Cap.13.
Dij alieni extranei errores ſunt.
1.Cor.11.
Probati quo modo manifeſti fiunt.

rire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij ſemineces, ſemiuiui; quippe qui tantam A
hauſerint veneni quantitatem, quæ, nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex iis perſpicuum eſſe poteſt, quid in ſcripturis, idolorum nomine ſignificari priſci patres exiſtimarunt: nimirum, cum ipſos hæreticos, tum eorum peruerſa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Eccleſiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, quódque vel dictum vel ſcriptum ab eo fuerit adorare, ſéque coram eo incuruare, quæ eſt, ſi non hæc eſt Germana idololatria? Quod qui faciunt, quid aliud faciunt, quàm quòd pro Chriſto adorant Antichriſtum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum eſt & purum Euangelium: ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, Picardi, Suenckfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina ſcripturarum in prauum ſenſum detortarum, ac mox hominum vel diaboli potius per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, próque Chriſti Euangelio, miſeri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, & ſicut Prophetæ monent & Apoſtoli, velis, quod aiunt, remíſque fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cùm vnaquæque ſecta, ſuum verbum, expreſſum Dei verbum eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quod ſunt hæreſiarchæ? Iámne vides pientiſſime Rex, quo conſilio, per varia membra ſua ſubinde iactet Satanas expreſſum Dei verbum? Nullus eſt noſtri temporis hæreticorum, qui ſemper illud in ore non habeat, qui de eo non glorietur, qui ſibi non illud propriè vendicet, qui cæteros ab eius peſſeſſione ſubmouere non conetur. Vult igitur Satanas, vt B
modò coram hoc, modò coram illo incuruemur, vt nunc huius, nunc illius verbum tanquam Dei verbum amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Chriſto, multos adoremus Antichriſtos. Nos verò Prophetarum & Apoſtolorum vocem audiamus, clamantium: Fugite idola, fugite idola: Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruerſa dogmata, fugite quotquot ſunt alij, qui phantaſmata ſua tanquam idola coli volunt, qui quod ipſi dicunt & ſentiunt, id tanquam expreſſum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt. Ac vide, Rex optime, quàm ipſi mutuo ſe ferre iam non poſſint, iſti dij Germanici, quos haud aliter, atque deos Homericos, infeſtis armis inter ſe concurrentes cernimus. Non hîc iam loquor de funeſtis illis prœliis, déque cladibus innumeris, quibus infelix Germania, miſerandum in modum afflicta fuit, ex quo tempore deos iſtos colere, quódque dictum aut ſcriptum ab illis eſſet, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipſi dij, qui verbum ſuum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter ſe dimicent, audi. An Zuinglium, & qui ſunt eiuſdem ſectæ, itidem & Anabaptiſtas, Lutherus hoſtiliter non inuaſit? An impium vtriuſque ſectę dogma pro virili ſua iugulare conatus non eſt? quos etiam non ſtylo magis, quàm ſceptro magiſtratus coërcendos eſſe iudicauit. Itaque non ſolùm apud Chriſtianos, verùm & apud ipſos Lutheranos, tam eſt deteſtabile Zuinglianorum & Anabaptiſtarum nomen, vt eis aqua ſit & igni interdictum: ac, ſi quis acceptum eis dederit, graues in eum pœnæ ſint conſtitutæ. Num verò Zuingliani multò ſint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos ſæuitia non proſequuntur? non quòd voluntas prompta non ſit, ſed quòd facultate ſe vident deſtitutos. Neque enim ſibi tantum adhuc eſſe virium intelligunt, vt id ſine magno ſuo diſcrimine facere queant. Quemadmodum autem ſint erga eos animati, facilè cuiuis è ſcriptis illorum liquere poteſt, cùm non alio loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. teſtantur hoc ſcripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum Vveſtphalum, & contra Saxonicas ciuitates. Scripſit autem aliquando Bucerus quoq;, Lutherum ab omnibus accuſari imperioſę & acerbę dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo ſibi contradici: Quod ipſum ei crimini dât Tigurini quoq;. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à ſe vlla in re diſſentiat, probet ſe Deū eſſe: Tacitè innuens, quòd ſe pro Deo coli, quódq; ſuum verbū tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à ſua tanquam à diuina ſententia diſcrepare, fas eſſe vellet. Sic hunc illius incredibilem faſtū, quo haud aliter in templo Dei ſedere conabatur, quàm ſi Deus eſſet, ne ſocij quidem eius ferendum eſſe putauerunt. An autem

Germana Idololatria. Antichriſti Hæreſiarchę.

Mala quæ ex Hæreticorū idololatria proficiſcuntur.

Fugiendi Hęretici nō minùs quā Idolorū cultura.

Hæreticorū bella inteſtina.

Zuingliani in Lutheriſtas.

Caluinus in Vveſtphalū. Bucerus in Lutherum.

C

& Cal

A & Caluinus non queritur, imperioſè Lutheri placitis Eccleſiam Dei adſtringi?
Quàm verò moleſtè fert illud, quòd eum Ioannis Baptiſtæ ſpoliis exornant, quòd
Heliam illum eſſe dicant, per quem reſtituenda fuerint omnia. Qua falſitate, non
minùs eos fœdaſſe Lutheri nomen ſcribit, quàm Hieremiæ corpus Aegyptij, ſepul-
crum eius adorando: Ac ſi maximè, inquit, concedendum eſſet Luthero nomen
Heliæ, ſacrilegæ tamen temeritatis eſt, aſſerere vltimum Heliam, ac ſi præciſa eſſet
Deo manus, ne quem vel præſtantiorem, vel parem poſthac mittat. Nam quo ora-
culo illis patefactum eſt, in vnius hominis perſona, ſic exhauſtos vel imminutos
eſſe potentiæ Dei theſauros, vt nemo ſimilis prodeat, ex illa immenſa & incompre-
henſibili ſcaturigine? Non potuit hic dolorem ſuum diſsimulare Caluinus, quem ex
eo conceperat, quòd vltimus Helias Lutherus eſſe diceretur, quod nullum iam ſibi
locum relictum eſſe videret, cùm tamen ſe nulla re Luthero iudicaret inferiorem,
quin ſuperiorem etiam exiſtimaret. Ioannes autem à Lasko, qui cum Caluino con-
ſentire propemodum videtur, præterquàm quòd pluribus in locis peſsimè de Luthe-
ro ſenſit (ſicut adnotatum eſt ab Eraſmo Albero) de Lutheranis quoque ſcribit, quòd
cùm aliud nihil ſupereſt, ad Auguſtanam Confeſsionem, tanquam ad ſacram, quod
dicitur, anchoram, confugere conſueuerunt, & tanti (inquit) illam faciunt, vt non
deſint inter ipſos, (& quidem non poſtremi) qui dicant, ſe malle de Pauli ipſius Apo-
ſtoli, quàm vel de Lutheri, vel de confeſsionis Auguſtanæ doctrina dubitare. Vides
B quemadmodum etiam ipſi non poſſunt ferre Sacramentarij, quod pro Verbo Dei re-
cipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei Verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in
Auguſtana confeſsione ſcriptum continetur? Et feremus nos Chriſtiani, quòd non
poſſunt ferre quamlibet impuri Zuingliani? ac pro expreſſo Dei Verbo nobis ob-
trudi patiemur, quod expreſſum eſſe Diaboli verbum certo certius exploratum ha-
bemus? Sed erunt fortaſſe, qui minus hac in parte tribuendum eſſe Zuinglianorum
iudicio putabunt, quòd ij non obſcurè videantur à Lutheri doctrina diſſentire. Vi-
deamus igitur, quod ipſorum Lutheranorum de ſe mutuum ſit iudicium. Confeſ-
ſioniſtæ, quin Lutherani ſint, non opinor quenquam inficias iturum, quorum vnus
cùm ſit Andreas quoque Oſiander, an & ipſe non queritur, plus apud ſuos habere
ponderis confeſsionem Auguſtanam, quàm Dei Verbum? Et, qui Vvittembergæ
magiſtri creantur artium, aut ſacræ theologiæ profeſſores, eos abiurare Verba Dei,
& iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic Philippi diſcipulos eidolo-
latriæ condemnat, ac vt fugiant hoc eidolum, admonet? Iam Philippus ipſe, nónne
dogmata illa Lutheri, (quod nullum ſit hominis liberum arbitrium, quòd abſoluta
neceſsitate eueniant omnia, quòd non plus homo ſentiat, quid in ſe Deus agat, quàm
ſentit incus quid agat malleus, quòd opera non ſunt ad ſalutem neceſſaria, quòd nulli
ritus aut cæremoniæ debent in Eccleſiam admitti) mordicus initio defendebat, nec
alio loco quàm quo Dei Verbum habebat? Poſteà tamen turpiter ſe Luthero ſer-
C uiuiſſe queſtus, hæc illius phantaſmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorem. Quo
nomine, tantum ſibi, ſuorum etiam Diſcipulorum odium conflauit, vt eum & quàm
plurimis conuiciis exagitarent, & cuius ipſum autorem eſſe conſtat, ab Auguſtana
confeſsione ſint excludere conati. Matthias quidem Flaccus, plus etiam aliquid ar-
rogare ſibi veritus non eſt, qui bene merentem præceptorem, & omnes eius ſententiæ
adhærentes, pro ethnicis & publicanis habendos eſſe pronunciare non dubitauit,
hoc eſt, vt ipſemet interpretatur, neminem pium debere cum ipſis vllam familiarita-
tem, conuerſationem, amicitiam habere, & ei, qui præſertim nulla iuris neceſsitate
eis adſtrictus, aliter feciſſet, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubie
iram diuinam. Quam etiam fuiſſe cauſam ſuſpicor, quòd in proximo colloquio
Vvormacienſi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illyricia-
ni, rebus infectis inde diſceſſerunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrunq; Flaccus
ab Eccleſia ſua pronunciauit alienum) communionem ſibi fugiendam eſſe putarent,
cùm pręſertim ij, qualem exigebant ipſi, nulla reſipiſcentiæ ſigna darent. Quis igitur
iam vel ipſa luce clarius nō perſpicit, quòd hęc ſunt eidola, quę Prophetę, quę & Apo-
ſtoli tanto ſtudio nos vt fugiamus hortantur, hęretici noſtri temporis, Lutherus, Cal-
uinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & Baſiliſcum deuitare nos

Caluini de Luthero cōqueſtio.

Lutherus pro Helia à ſuis habitus.

Doctrina Lutheri à ſuis diſcipulis credita præſtātior & verior ea, quę diui Pauli eſt.

Confeſsioniſtæ.

Philipp. Melancthon turpiter ſe ſeruiuiſſe Luthero conqueritur & conuiciatur.

Matthias flaccus cōtra Lutherū, & eius aſſectatores.

Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius cōtra Philippū Melācthonē.

iubent, quod ipſi faciunt etiam inter ſe, mutuóque iudicio ſuo ſe condemnant. An autem id non multò iuſtiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipſi non Eccleſiæ catholicæ modò, quam audire iuſsi ſumus, verùm & ſuo ipſorum iudicio facti ſunt? Et erit interea quiſquam, qui nobis (qui Deum vnum tantùm ſcimus & colimus) perſuadere conetur, vt iſtorum hæreticorum verbum, tanquam expreſſum Dei verbum adoremus? A

Pia ad Chriſtum oratio, quantū precatur vt illi det in orthodoxa fide perſeuerantiam.

O Chriſte, qui mentes noſtras Euangelij tui luce iam inde à ſexcentis prope annis illuſtraſti, prius fortunas noſtras omnes, prius ſuauiſsimæ lucis huius vſuram, prius ea cuncta, quæ ſunt in hoc ſeculo mortalibus chariſsima nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, qua ſemel nobis deliberatum eſt, omnia prius & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis prope ſexcentis noſtræ genti traditum eſt ſancto tuo verbo diſcedamus: & horum, (qui ſe tanquam dij quidam oſtentant) verbum, illius loco recipiamus, atque ita horrendæ cuiuſdam eidololatriæ grauiſsimo crimine nos obſtringamus. Verùm ad rem: Satis iam demonſtraſſe nobis videmur, quod nunc imperitæ multitudini tanquam Dei verbum ab hæreticis venditatur, id non Dei, verùm diaboli verbum eſſe, à quo mentes piorum omnium abhorrere, quod haud aliter eos fugere, quàm exitiabile venenum oporteat, iuxta prophetarum & Apoſtolorum vocem clamantium: Fugite eidola.

Paucis ediſſerit quid ſit expreſſū Dei verbum.

Nunc tempus inſtat, vt receptui canamus, niſi quòd prius, de eo, quod ſit expreſſum Dei verbum, paucis diſſerere decreuimus: quo magis eo cognito, quòd ſit expreſſum diaboli verbum, eluceſcat. Sunt quidem in diuinis ſcripturis multa Dei verba, ſed omnia tamen illa, ſunt vnum Dei verbum: Dilige. B

Epheſ.5. Matth.22.

Omnis enim lex, in vno ſermone impletur, inquit Apoſtolus. Nec vniuerſa modo lex in hoc pendet, verùm & Prophetæ, ſicut ipſe teſtatur Chriſtus: itaque plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas eſt, ad eam enim refertur omne præceptum.

Rom.13. 1.Tim.1. In Prologo. Pſal.140.

In nullis ſcripturis, inquit Auguſtinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obſcurum eſt in ſcriptura, hæc ibi occulta eſt: quicquid ibi planum eſt, hæc ibi aperta eſt: Præceptum iſtud charitatis eſt ſuper omnes cœlos, eſt ſuper omnes libros: ei ſubduntur omnes libri, ei militat omnis lingua ſanctorum, & omnis motus diſpenſatorum Dei, & animi & corporis:

In Pſal. 130. Serm.1.

Quicquid habeas, hanc ſolam non vis habeas, nihil tibi prodeſt. Alias ſi non habeas, hanc ſolam habe, & impleſti legem.

Vis charitatis.

Si vna hæc abſit, inania: ſi vna hæc adſit, plena ſunt omnia. Sola hæc eſt, quæ ad ſalutem ſufficit, & ad eam ſic eſt neceſſaria, nihil vt ſit, quod quiſquam ſperet, quòd eam aſſequi poſsit abſque charitate.

Rom.10.

Hoc igitur verbum conſumans & breuians, verbum ſaluificans, verbum charitatis & dilectionis tam expreſſum eſt & dilucidum, vt illud etiam abſque ſcripturis diſci ſcribat Clemens Presbyter Alexandrinus, cùm ſit ſpirituale quoddam decretum, cordibus fidelium (quamlibet rudes ij ſint) inſcriptum.

Lib. 3. Pedagog. cap.21.

Itaque nemo poteſt eſſe tam hebes, qui verbum hoc non intelligat, nec ab illius ignorantia quiſquam excuſatur. Hoc eſt illud verbum, de quo dicit Pſaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. De quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. C

Pſal.118. Pſal.18.

Reuera, illuminantur oculi cordis noſtri charitate, ſicut excæcantur econtrariò cupiditate. Siue ſit ea carnis, ſiue oculorum, ſiue laudis & gloriæ cupiditas: vbi fuerit hæc, ibi nihil niſi meræ tenebræ, nihil niſi tetra caligo: vbi contrà fuerit charitas, ibi ſplendida lux, ibi tam clarum lumen, nihil vt ſit quod obſcurum eſſe queat habenti charitatem.

Auguſtinus.

Quamobrem præclarè dictum eſt ab Auguſtino, Qui vult habere notitiam Dei, amet: Fruſtrà accedit ad legendum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœleſti patria beatorum, etiam cognitio noſtra, ibi demum & non alibi perfecta eſt futura, hîc interim ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.

1.Cor.13.

Quare tanta caligo inter hæreticos.

Quare, ſi quis miratur, quòd cùm inter alios hæreticos, tum inter ipſos etiam confeſsioniſtas tanta caligo tantaque nox eſt, vt Andabatarum more pugnent in tenebris, nec poſsint ad veritatis agnitionē peruenire: mirari deſinet, poſteaquam hanc eſſe cauſam didicerit, quòd ſunt ea, quæ ſola credentibus lucem adfert, deſtituti charitate: non enim diuiſiſſent vnitatem, ſi non prius amiſiſſent charitatem, quæ vinculum eſt pacis & vnitatis.

Coloſſ.3.

Sunt autem ideo deſtituti charitate, quoniam ſunt pleni cupiditate, cùm alia, tum præcipuè laudis & gloriæ. Quemadmodū à Poëta ſcriptum

A eſt: Qui velit ingenio cedere rarus erit. Nihil æquè officit inueſtigandæ veritati, atq; ea quæ mater eſt omnium hæreticorum, ſuperbia, ſemper enim inter ſuperbos iurgia ſunt: Ad capeſſendam autem veritatem non eſt alia via quàm humilitas, per quam fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea eſt (inquit Auguſtinus) prima humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, ſicut de pronunciatione dixiſſe legitur aliquando Demoſthenes. Hac via cùm non incedant hæretici, quis eſt, qui magnopere miretur, quòd ad manifeſtæ veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expreſſo Dei Verbo tantas nobiſcum, tantas & inter ſe cient pugnas, & interea quò nihil eſt in ſcripturis expreſsius, vt vel ſol ipſe minùs eſſe clarus videatur, quódque ſolum ex illis didiciſſe nobis abundè ſufficit ad ſalutem, expreſsiſsimum Dei Verbum non vident, quod eſt: Dilige, quæ ſumma, qui ſcopus eſt ſcripturæ totius, vt præclarè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Quiſquis ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet iſtam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. Quiſquis verò talem inde ſententiam duxerit, vt hinc ædificandæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur, quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis eſt præcepti, non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur, ſed ita fallitur, vt ſi quis errore deſerens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ædificare nos intellectu noſtro, ſcripturas legendo, vult Auguſtinus, ſi perniciosè falli nolumus. An autem hoc eſt iſtorum ſtudium, qui nihil magis habent in ore, noſtro tempore, quàm ſcripturas & expreſſum Dei Verbum, ſic vt in ſcripturis intelligentia ſua verſentur, vt nihil aliud quàm charitatem ædificare ſtudeant? Quis non contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil eſt apud illos magis vſitatum. Trotz, trotz, in deſpectum Papæ, in deſpectum concilij. An hoc eſt ædificare charitatem? Vnde autem nobis tot lites? tot contentiones? tot ſeditiones? tot pugnæ? tot hæreſes? tot ſectæ? quibus miſerandum in modum diſſectam Eccleſiam videre licet, niſi ex eo, quòd dum expreſſum Dei Verbum ad ſe quiſque rapit, dum ſibi quiſque propriè conatur illius intelligentiam vſurpare, ſcripturis legendis, nihil minùs quæritur, quam vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam ſuperbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad ſacrarum literarum lectionem accedere, quin & ſtultas hoc ſibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis patribus, contemptis paſtoribus & doctoribus, totius Eccleſiæ ſenſu & conſenſu ne pili quidem facto, ſuam interpretationem etiam eorum interpretationibus anteponere non reformident, quos in Lege Domini diebus ac noctibus verſatos eſſe, nec in eius vera intelligentia aſſequenda, ſtudij, laboris, diligentiæ quicquam prætermiſiſſe ſciunt, quos ſibi præpoſitos eſſe quibus ſubiacere ſe debere, quandoquidem peruigilant quaſi rationem pro animabus eorum reddituri, non ignorant. Eſtne iſtud charitatem ædificare? Sed ſic viſum eſt hæreſiarchæ noſtri temporis, qui primus dare ſanctum canibus, & ante porcos auſus eſt proiicere margaritas, quorum pedibus quàm fœdè conculcentur, quis eſt qui ſine lacrymis aſpicere queat? Præclara eſt Gregorij Nazanzeni ſententia, quòd non omnium eſt de rebus diuinis diſſerere, ſed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus diſputare fas eſt. Sed eſt quando & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quòd ille pluribus verbis perſequitur. Nihil eſt ſcripturarum lectione melius, nihil vtilius, ſed arbor quædam eſſe dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrapedibus venena ſunt, hominibus præſidia aduerſus ſerpentes. Eadem eſt ſacræ quoque ſcripturæ ratio, quæ ſicut ſobriis ac prudentibus ſalutarem præbet alimoniam, ita ſtultis & impiis hæreſeos & maioris impietatis miniſtrat occaſionem. An autem quadrupedes iſtos, quibus dare ſanctum Chriſtus vetuit, etiam à lectione ſacrarum ſcripturarum arcere non præſtaret, quàm permittere, vt aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum ſugerent? Porrò fœminæ, quantò rectius facerent, ſi colum verſarent eo tempore, quo de expreſſo Dei Verbo diſputant? Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Paſtores & Doctores, dicit Apoſtolus? At nunc omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Paſtores eſſe volunt & Doctores, quin etiam

[Margin notes:]
Superbia præcipuum inueſtigandæ veritatis obſtaculum.
Epiſto. 56.
Scopus diuinæ ſcripturæ eſt dilectio.
Lib. 1. de doctrina Chriſtiana. Cap. 36.
1. Tim. 1.
Legendo ſcripturas charitas nos ædificat.
B
Hæreticorũ voces impiæ in deſpectũ Papæ & concilij.
Rudis & indocti vulgi ſtultarúmq; quarundam mulierculárum ſuperbia.
Hebræ. 13.
C
Matth. 7.
Lib. 1. Theol.
Dioſ. lib. 4. Plin. lib. 24. cap. 11.
Hæretici aranearũ in morem nihil in diuinis ſcripturis ſugũt quàm exitiale venenum.

pastrices & doctrices. Noluit Christus, vt ſuum corpus eſſet vnum membrum, ſed vt eſſent in eo multa membra: nunc iſti contrà volunt, vt omnia ſint vnum membrum, vt ſit vnius tantùm formæ maſſa, nulla varietate diſtincta, ſit inutilis quædam congeries, ſit confuſum & diſsipatum chaos, omnis ſymmetria ſublata. Quaquidẽ ratione, non tãtùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, ſed ipſius etiam Dei palàm autoritas conuellitur, quando plus quiſque quàm ſibi datum eſt vſurpat. Inde diſsidia, inde ſectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Chriſtianus, dum neq; manus, neq; pes, officio ſuo fungi dignatur, verũ oculi ſibi linguęq; munus, vnũquodque membrum vſurpare conatur, ac proprio ſuo neglecto, ſe in alienum officium impudenter ingerit: Sed hæc extra cauſam fortaſsis dicta videri poſsint, quamuis non omnino dicta ſint extra cauſam. Nunc ad inſtitutum redeo. Vis cognoſcere, pientiſſime Rex, quod expreſſum Dei, quod ſit expreſſum diaboli, verbum? Ex vna quidem, eadémque ſcriptura, ſicut copioſè iam à nobis demonſtratum eſt, vtrunque produci poteſt. Verùm intereà diſcrimen paucis accipe: Si quis ita ſcripturam intelligat, vt intellectu ſuo charitatem ædificet, Dei verbum eſt: Si verò ſic eam intelligat, vt intellectu ſuo, quod eſt charitati contrarium ædificet, Diaboli verbum eſt. Quod maius etiam eſt accipe: Si quis è ſcripturis diuinis eam ſententiam duxerit, quæ ſit ædificandæ charitati vtilis, etiam ſi hoc non dixerit quod ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas, aut Paulus, eo loco ſenſiſſe probatur, non pernicioſè fallitur, nec aberrat à verbo Dei: ſed ſic fallitur, quemadmodum is qui viam errore deſerit, ac per agrum pergens, eò nihilominus peruenit, quò fuerat illum via, quam deſeruit, perductura. Sicut igitur æquora ſulcantes Cynoſuram aſpiciunt, ſic qui verſantur in ſcripturarum lectione, non aliò ſuæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam ſi referant intellectum ſuum, à verbo Dei nunquam aberrare poſſunt, cùm (ſicut paulò antè dictum eſt à nobis) omnia Dei verba ſint vnum verbum, Dilige. Quo nihil eſt, nec eſſe poteſt in ſcripturis expreſsius. Qui (malum) igitur furor hic eſt? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expreſſum Dei verbum quæritur. De expreſſo Dei verbo litigatur, & cùm ipſum ſe noſtris oculis expreſſum Dei verbum ingerat, non cernitur: cùm ipſum ſe noſtris auribus inculcet, non auditur: cùm ipſum vltrò ſe modo non contrectandum noſtris manibus offerat, non agnoſcitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potius, & ex manibus illud ſuis effugere miſeri mortales facilè patiuntur, dum in ſciendo & diſputando, non autem in credendo & amando, ſalutem ſuam eſſe conſtitutam, falsò ſibi perſuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex Pſalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas, nuſquam in ſcripturis non obuia noſtris oculis, expreſsiſsimum Dei verbum eſt, qua remota, ſi quis credit ſcientiam ſibi ſalutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Veriſsimè dixit vir quidem pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, ſed magis, quãta deuotione quod creditur diligatur. Et alius non minus & ipſe pius: In die examinis nouiſsimi, non interrogabimur, quantùm fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quámque ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio. Quæ cùm ita ſint, cur non in hoc vnum potius omne ſtudium noſtrum impendimus, quod vnum & ſolum ad ſalutem nobis neceſſarium eſſe ſcimus, vt quæ propriè eſt filiorum Dei nota, mutuam inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem ſcripturarum intelligentia non eſt omnibus peræquè neceſſaria. Turbam imperitam credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutiſsimam facit. Et ſicut idem ſcribit Auguſtinus: Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixus, eáſque inconcuſsè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Itaque per hæc tria, multi etiam in ſolitudine ſine codicibus viuunt. Nunc ſcrutari ſcripturas, déque ſenſu earum diſceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad ſcopum quendam ſcripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis noſtris nuſquam inculcare non conantur, quæ ſola ſalutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de ſcripturis déque expreſſo Dei verbo feruet diſpu

Marginalia: 1.Cor.12. — Corporis Eccleſiæ Chriſti diſsipatio. — Expreſſum Dei verbũ eſſe poteſt & expreſſũ diaboli verbum ſub diuerſo ſenſu. — Cynoſura ad Dei verbũ venuſta cõparatio. — Quãta ineſt hereticis mẽtis cæcitas. — Pſal. 103. — Vide autoris vehemẽtiã. — Hugo de S. Vict. li. 1. par. 10. c. 6. de Sacramen. — Gerſon in libel. an monachus pro ſtudiis negligere poſsit diuina, Conſid. 9. — Aug. contra epiſt. Manichæi, quã vocant fundamenti. lib. 1. c. 39. de doct. Chriſt. — A — B — C

A diſputatio, tantò magis in animis mortalium, quam ſolam ſcripturæ ſonant omnes, refrigeſcit charitas. Eſt autem veriſimile, quòd ſcripturarum ſanus intellectus, quòd expreſſum Dei Verbum ibi ſit, vbi ſic refrixit charitas, vbi ſic exarſit odium, vbi præter conuicia, maledicta, ſcommata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire, vbi illi ipſi etiam, qui diſceſſerunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Chriſtiani vocari) non modò nobiſcum, verùm & inter ſe tam infeſtis miniméque Chriſtianis animis tam hoſtiliter confligunt, vt quamlibet immanes barbari, Chriſtique crucis inimici, magis hoſtiliter non poſsint. Certè priuſquam exortum eſſet hoc Euangelium (à quouis alio potius autore, quàm à Chriſto profectum) nec tantas animorum acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præſertim, quorum hoc erat munus, Euangelium Chriſti propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expreſſum Dei Verbum? à quo ſic omnis exulat charitas, quæ ſola nobis expreſsè præcipitur in Euangelio, quòd qui ſe primi pridem (vt ipſi dicunt) ſepultum in lucem protuliſſe gloriantur, tantis ipſi certant odiis inter ſe, tanta flagrant inuidia mutua, ſic ipſi ſe mordent inuicem, vt non longum ſit nobis tempus illud expectare, quo conſumentur ab inuicem. Expreſſum hoc eſt Diaboli, non eſt expreſſum Dei Verbum, cùm ſicut iam toties à nobis dictum eſt, expreſſum Dei Verbum ſola ſit charitas. Hæc eſt quæ complectitur vnitatem, hæc eſt quæ nos omnes vnum corpus facit, hæc eſt, quæ veram pacem habet, quam puro corde cuſtodit. Neque enim charitas Chriſtiana niſi in vnitate Eccleſiæ cuſtodiri poteſt, vt fruſtrà ſe tenere glorietur charitatem, ſi quis non amplectitur vnitatem. Quòd ſi verò non cuſtoditur expreſſum Dei Verbum (charitas) niſi in Eccleſiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expreſſum Dei Verbum haberi non poteſt? Et hoc eſt quod ſuperiùs diximus, vnam & eandem ſcripturam ſi duo proferant euenire nonnunquam, vt vnius Deus, alterius os Diabolus aperiat. Nam qui profert in Eccleſia iuxta ſenſum Eccleſiæ Deus os eius aperit, & eſt Dei Verbum. Qui verò profert ſeparatus ab Eccleſia, ſuo, non Eccleſiæ, non omnium ſenſu (quoniam de ſuo loquitur, etiam ſi ſcripturam loquitur, mendacium tamen loquitur) Diabolus os eius aperit, & eſt verbum Diaboli. Cæterùm quod Ambroſium ſequuti diximus charitatem eſſe quæ complectitur vnitatem, & quæ nos omnes vnum corpus facit, nolemus eo ſenſu accipi quaſi malos & iniuſtos excluſos à Chriſti corpore (quæ eſt Eccleſia) velimus. Quamuis enim charitas, quam præcipuè ſcriptura nobis commendat, propria nota ſit eorum qui piè Deum colant, qua Filij Dei diſcernuntur à filiis Diaboli. Et ij ſoli ſint qui ad electorum cœtum pertineant. Eſt tamen quidam cœtus ſiue Eccleſia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui ſunt vera charitate deſtituti, modò retineant illam quam vocat Auguſtinus charitatem vnitatis, per quam ſibi membra Chriſti copulari ſcribit: Cuius effectus eſt quòd omnia tolerat. Vt ſit, ſicut ſcribit idem Auguſtinus, vis quædam tolerantiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen ſignificata eſt, quo ideo intus & foris, arca, quæ fuit Eccleſiæ typus, illita eſt, quia & intus & foris mali tolerandi ſunt, ne pacis compago ſoluatur. De qua charitate alio quoque loco ſcribit Auguſtinus: Non exiſtimo quenquam ita deſipere, vt credat ad Eccleſiæ pertinere vnitatem, eum qui non habet charitatem, cùm certum ſit quòd pertinent ad Eccleſiæ vnitatem quandiu ab illa præciſi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis deſtituti ſunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, ſint inter illos de quibus ſcribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Verùm hîc iſti negabunt eam Eccleſiam eſſe Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios eſſe gloriamur, & eius nomen ſuo cœtui vendicare conabuntur. Oſtendant autem nobis Eccleſiam ſuam, non iam de Sacramentariis loquimur, nec de Anabaptiſtis, nec de cœleſtibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes à ſuo quoque cœtu reiecerunt, ſed oſtendant Confeſsioniſtæ nobis Eccleſiam ſuam. Philippus quidem cum ſuis, & Brentius cum ſuis ab eius Eccleſiæ communione ſunt eiecti, quæ Confeſsionis Auguſtanæ (non Chriſtianæ) cenſeri vult, ſicut ex Matthiæ Flacci, & Ioachimi Merlini ſcriptis, qui ſe germanos eſſe Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd ſi quis verò Philippi, vel eius diſcipuli Iuſti Mænij plus quàm horum iudicio tribuendum eſſe putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm

Expreſſum Dei Verbum penes hæreticos eſſe non poſſe.

Sola charitas eſt, quæ vnitatem complectitur.

B Ambroſi. in c. 3. ad Coloſ.

Expreſſum Dei verbum, quomodo verè agnoſcatur.

Ioan. 8.

De vnitate eccleſiæ, ca. 2. 1. Corint. 13. vbi ſuprà c. 5.

C Lib. 1. contra Creſconium cap. 29.

Epheſ. 4.

Hæretic. pro ſua cuiuſque Eccleſia conflictatio.

Flaccus de illis. Vbi iam igitur inueniemus Eccleſiam iſtam Lutheri? Philippus quidem, vt ſit apud Illyricianos, nos concedet: Illyriciani contra negabũt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Eccleſiæ ſuæ communione pridem eiecerunt. An & ſuam vnitatem Lutheri ſectatores furialibus diſcordiis non diſsiparunt? ſicut anteà magiſter eorum per ſummum ſacrilegium ab vnitate ſe Catholica tanquam ab area dominica ſeparauit. Vbi igitur quæremus iam illorũ Eccleſiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri eſſe concedent? Quis erit ſic ab omni mẽte deſertus, qui non multò magis elegerit in qua natus, & in Chriſto felicius eſt renatus, in ea Eccleſia manere potius, quàm vt ad eam, de qua ſic inter ipſos ambigitur, ſe cõferre velit? Abſit autem vt homo Chriſtianus, Catholicus, & orthodoxus dubitare velit, vtrum ea ſit Eccleſia Dei, in qua non ipſe modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Chriſti fidem ſunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num ſit Chriſtianus, & Chriſtianis parentibus prognatus, & ſicut à Propheta ſcriptũ eſt: Impingere in meritis quaſi in tenebris. In ſole poſuit Deus tabernaculũ ſuum. Super montem collocauit ciuitatem ſuam Eccleſiam, quæ abſcondi non poteſt. De qua nobis hoc loco pluribus diſſerere propoſitum non eſt, cùm præſentis inſtituti non ſit, & cùm in confeſsione noſtra Chriſtiana tum in ſcripto, quod contra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copioſè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ ſint Eccleſiæ notæ: nimirum vt ſit ſancta, ſit catholica, ſit vna, ſit Apoſtolica, vt niſi vnus præſit illi, cuius autoritatem agnoſcant omnes, Petri legitimus ſucceſſor in Romana cathedra, & indubitatus Chriſti Vicarius Eccleſia Dei dici non poſsit. Nunc itaque eſſe longiores nolumus, quandoquidem ſatis iam demonſtraſſe videmur, quòd qui maximè de expreſſo Dei verbo gloriantur, apud eos expreſſum diaboli, non expreſſum Dei verbum eſt: cùm expreſſum Dei verbum ſit Charitas, quam vt in cordibus nobis diffundat Deus per ſpiritum ſuum ſanctum, vt hæreſeôn & ſchiſmatum finem aliquando faciat, vt optatam Eccleſiæ ſuæ tranquillitatem reſtituat ſupplices miſericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubiò, non pro meritis noſtris, quibus grauiſsima ſupplicia debentur, ſed pro immenſa bonitate ſua, modò vitam noſtram in melius commutemus, & adeũtes ad thronũ eius gratiæ cũ fiducia, nullũ deprecãdi finẽ faciamus. A

Vera Dei Eccleſia.

Eſa. 59. Pſal. 18. Matth. 5.

B

Epilogus.

HAec habui, clementiſsime Rex, quæ de expreſſo Dei verbo ad te ſcriberem, quo tempore variis curis mirabiliter fui diſtractus, cùm profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc ſcribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi ſum obſtrictus, impulit. Impulerunt & beneficia, quibus me tantis immerentem affeciſti, quantis haud ſcio, an ab vllo Poloniæ Rege mortalium quiſquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & præ me fero, hoc magis de ſalute tua, & quidem æterna ſalute ſum ſolicitus: cuius tuendæ cauſa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ diſcrimen non dubitanter adierim. Fortaſſis enim non deſunt, qui tuas quoque aures vocibus iis obtundãt: Mitte te deorſum: Scriptum eſt enim. Sed mihi tantum de tua conſtantia, tantum etiam de diuina miſericordia polliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt ſacrilega conſilia ſeparationis amplectaris, & aliquid apud te, peſtilentibus horum perſuaſionibus eſſe loci patiaris. Ego verò, ſi (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat) de ſublimi Eccleſiæ turri labentem te viderem, etiam ſi certa mihi mors eſſet oppetenda, Chriſto tamen robur mihi ſuppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu ſalutem animæ tuæ redimere nihil hæſitarem. Scis, pientiſsime Rex, quoties operam tibi meã, in ſancta Eccleſiæ doctrina tuenda detulerim: ſcis, quòd per hos annos aliquot quibus Epiſcopum renunciari me voluiſti, neque ſumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim dum labanti in regno terríſque tuis religioni ſuccurrere, & eam nutantem pro virili mea fulcire poſſem ac ſuſtentare. Quis eſſe mihi poteſt, quàm ipſe tu teſtis locupletior, in veteri noſtra Chriſtiana catholica & orthodoxa religione aſſerenda, nihil à me ſtudij, laboris, ac diligentiæ prætermiſſum eſſe? Quoniam verò iuſtè peccatis noſtris iraſcitur Deus, quantũ adhuc profecerimus, eſt quod nos vehemẽter pœniteat. Sumit Sataniſmus vires indies maiores. Poſteaquam ſemel homines mittere ſe deorſum cœperunt, magis indies atque magis in profundum errorũ barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum poteſtate fuit mittere ſe deorſum, ſimul vt ſemel id C

Hoſij pro Eccleſiæ tuitione labores & pericula.

Sataniſmi vires.

face

A facere ſunt aggreſsi,non perinde iam eſt in eorum poteſtate, vt ſe ruentes queant ſuſtinere.Quis itaque nũc ſit regni tui ſtatus vides,dum non alia ferè de re,quàm de expreſſo Dei verbo diſceptatur ab omnibus,dum ſibi quiſque cognitionẽ illius arrogat, dum ſua quiſque phantaſmata,tanquã expreſſum Dei verbũ vult adorari: neque rarò fit,vt quò quiſq; eſt indoctior,hoc maiore cum audacia de eo,quod non intelligit,expreſſum tamen Dei verbũ videri vult,diſſerat.Quàm verò metuo,ne paulò pòſt non minus multos Polonicos,quàm nunc Germanicos deos numeremus,dum quod quiſque dicit & ſentit expreſſum Dei verbũ haberi cupit. Vtinam autem adduci poſſes, pientiſsime Rex,vt Prophetas & Apoſtolos audires nuſquam non clamantes: Fugite eidola.Quid enim aliud quàm eidola ſunt,qui diuinũ honorẽ ad ſe transferũt,quódque vel dixerint ipſi vel ſenſerint,eodẽ loco,quo Dei verbũ,haberi volunt? Hanc tu tam horrendam eidololatriam procul à regni terrarúmq; tuarum finibus arcere debes & propulſare,nec vt ſe quiſquam tanquam Deum oſtentet,ac imperitos homines corã ſuo,tanquã corã Dei verbo,incuruare ſe iubeat,permittes. Quod ſit expreſſum Dei verbum,iam ex me didiciſti:hoc quidem quãuis nihil eo lucidius,nihil ſit expreſſius,prorſus tamen extinguitur,quando quiſque ſibi de expreſſo Dei verbo diſputãdi poteſtatem ſumit.Quæ fuerunt mearum partium,feciſſe me puto.Nam ſi minus doctè,clarè tamen,& perſpicuè demonſtraſſe videor,quantam ea res Eccleſiæ Dei perniciem adferat,quòd etiam imperitiſsimi quique,de expreſſo Dei verbo ſibi iudiciũ B vſurpant.Simul & hoc oſtendi,quod ſit illud verbũ Dei,quod tam clarũ,tam perſpicuum,tam expreſſum eſt,vt etiã abſque ſcripturis diſci poſsit à quálibet rudibus,neq; ſit neceſſe credentibus in Chriſtum de eo diſputare,verùm neceſſe ſit firmiter in cordibus illud retinere,nec vt vnquam elabatur,permittere. Nunc tuæ partes eſſe videntur,vt hanc de expreſſo Dei verbo cõtentionem tuis hominibus interdicas, ac ſi qui volent,quòd ſit expreſſum Dei verbum cognoſcere,iuxta ſcripturæ verba,legem eos ex ore Sacerdotis requirere iubeas.Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus iſtis hæreticorũ aures obtundãtur:Si Filius Dei es,mitte te deorſum: Scriptum eſt enim:expreſſum eſt Dei verbum.Satanæ ſunt iſtæ voces per membra ſua loquẽtis, quas cane peius & angue odiſſe debes.Quod Eccleſia docet, expreſſum Dei verbum eſt,quod contra ſenſum & conſenſum Eccleſiæ docetur, expreſſum diaboli verbum eſt.Quamobrem ad horum tu voces,haud aliter ac Vlyſſes olim aduerſum Syrenum cantilenas,aures tuas obturabis,nec obſcura ſigna dabis quoties illas audire contigerit,nihil auribus tuis moleſtius accidere poſſe.Sic maiores tui reges olim noſtri, cùm aliarum virtutum laude clari,tum pietate quadam & in tuenda fide catholica & orthodoxa conſtantia ſingulari præditi,ſanctus pater, auus, proauus tuus factitarunt, quos ab hæreticorum conſuetudine ſic abhorruiſſe noſtris annalibus proditum legimus,vt eorum nonnulli,vltro etiam ab hæreticis ſibi delata regna repudiarint, quòd eis eſſet religio cum illis commune quicquam habere. Horũ ſi tu ſanctis veſtigiis incedere voles,quod facturum te non ſperamus minus,quàm optamus,nondum ita ſunt C res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Eccleſiæ reſtitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illuceſcat, iterum atque iterum ſupplices Deum precamur.

Sap.14. Eccleſi.30. Eſa.1. Hier.2. Ezech.14.18. & 20. Oſeæ 8. Amos 2. Mich.1. Zach.13. Act.21.
Locorum in hoc libello cõtentorum, compendioſa collectio.
Malach.2.
Regum Poloniæ religio quanta.

MICHAEL SCRINIVS DANTISCANVS CATHOLICO LECTORI.

Danda ſit an laicis ſpecie ſub vtraque ſynaxis,
(Vt multi affirmant) perdocet iſte liber.
Deinde Sacerdoti nunquid ducenda ſit vxor,
Explicat,& magna cum ratione negat.
Improbat & ſacrum celebratum idiomate vulgi,
Diuerſum quamuis plurima turba facit.
Redde pio Heroi grates pro munere lector,
Cuius ab ingenio prodijt iſte liber,
Inclita ſi multos páreret Germania tales,
Hæreſis exiguo tempore pulſa foret.

EIVSDEM A

DIALOGVS PIVS ET DOCTVS

DE COMMVNIONE SACRAE EVCHARIſtiæ ſub vtraque ſpecie,panis ſcilicet & vini: Coniugio Sacerdotum, & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES,

Harpagus & Arator.

QVid agis Harpage? Túne receptam conſuetudinem, Eccleſiæ totius autoritate comprobatam, qua laici tantùm altera ſpecie ſacramenti Euchariſtiæ contenti ſunt & eſſe iubentur, damnandam eſſe cenſes? *Har.* Tua fuit hæc Arator, non mea ſententia. *Ara.* Scilicet Aratoris eſt de tantis rebus diſſerere, & ea quæ ſunt Eccleſiæ totius autoritate conſtituta, priuato ſuo iudicio conuellere, vel ſaltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legiſti: B

Ouidius.

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator.

De ſacramentis ab Eccleſia receptis, diſputare nõ eſt literarum imperiti.

Et quidem ſi de pecorum cura, déque agri colendi ratione, ſermo foret inſtitutus, poſſem & ipſe de rebus his non ineptè dicere. De ſacramentis verò præcipuè contra morẽ Eccleſiæ receptũ diſputare, cuiuſuis potius quàm Aratoris eſſe videtur. Nunquid omnes Apoſtoli, dicit ille? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Atqui ego tibi factus ſum ex Aratore, Propheta, Doctor, Apoſtolus. *Har.* Hócne tibi mirum adeò videtur? Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte: ex Citharœdo Pſalmographum, quo nemo ſcripſit diuinius. Ex Armentario paſtore Sycomoros vellente, Prophetam egregium: Ex puero, ſenum iudicem prudentia ſingulari præditum. Ex piſcatore, prædicatorem, & Apoſtolorum principem. Ex perſecutore, gentium doctorem vnum omnium excellentiſsimum. Ex publicano, factum videbis Euangeliſtam eximium. Denique cæteros etiam Apoſtolos intuere, videbis Dei Spiritum non per oratores docuiſſe piſcatores, ſed mira potentia, per piſcatores ſubegiſſe non tantùm oratores, verùm ipſos etiam Imperatores. Quid Heliſeus in quo duplex fuit Heliæ ſpiritus? Nunquid ad Prophetæ munus ab Aratro vocatus non eſt? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: elegit ſtulta huius mundi vt confunderet ſapientes. Admirabilis quidem artifex eſt Spiritus Sanctus & magiſter ſingularis: non habet ad docendum opus mora, ſimul vt mentem tetigerit, ſolum tetigiſſe docuiſſe eſt. Simul vt illuſtrauerit animũ, immutat è veſtigio, tollit repentè C hoc quod erat, & exhibet ſubitò quod nõ erat. Neſcit tarda molimina Sancti Spiritus gratia. *Ara.* Non ſunt à vero prorſus aliena quæ narras Harpage. Sed nũquid vna hirundo facit ver? Nunquid priuilegia ſingulorũ legẽ poſſunt facere cõmunem? Factus eſt olim ex armentario paſtore Propheta. Nunquid ideo ſtatim omnes armẽtorũ paſtores erũt Prophetæ? Locuta eſt Aſina cui Balaam inſidebat. Nũquid ideo loquẽtur omnes aſinæ? Quis neſcit quod admirabilis artifex eſt Spiritus Sanctus, qui vbi vult, & quando vult ſpirat? Sed ego me audire memini Sacerdotẽ dicentẽ, Spiritũ Sanctum extra Eccleſiã non dari. Tu verò ſic mecum ſermonẽ inſtitueras, cùm de venerabilis Euchariſtiæ ſacramenti ſpeciebus eſſet inter nos diſceptatio, vt autoritatẽ Eccleſiæ ſepoſitã eſſe velles, extra quã vel potius contra quã diſſerẽti, quî fieri potuit, vt ſuũ donũ Spiritus Sanctus impartiret? Quãobrem nihil eſt quod ita de me magnificè ſentias, vt vniuerſa Eccleſia ſapientiorẽ me putes. Ego meo me pede metior: Aratorẽ me eſſe nõ doctorẽ memini. Præclarè mecũ actũ iri puto, ſi vel Dominicæ precationis formulã, cum articulis fidei in Symbolo quod vocant Apoſtolorũ cõtentis, cúmque decalogi præceptis memoria teneam, etiam ſi non omnium verborum ſenſum aſſequar, cæteris de rebus ſi quis rationem à me repoſcere velit, nihil aliud quod reſpondeam, habeo,

1.Cor.12.

Spiritus vbi vult ſpirat.

2. Reg.17. Amos 1. Dan.13. Matth.8. Ioan 1. Matth.9.

Mira Dei potentia.

3.Reg.19. 1. Corinth.1.

Spiritus Sanctus mirabilis artifex & magiſter ſingularis.

Singulorum priuilegia legem communẽ facere nequeunt.

Num. 22. Ioan.3.

Quibus contenti eſſe debeant ſimpliciores & indocti.

A habeo, quàm quod eſt in Symbolo noſtro, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam ſecundum Deum ipſum veneror: quæ de diuinis præſcribit ſequenda, quæ prohibet ſine vlla dubitatione fugienda eſſe cenſeo: Quam cùm ducem ſequor, errare me non poſſe confido. Etiamſi pleraque propter intelligentię meæ tarditatē nō aſſequar, ſic me tamē à paſtore meo diſcere memini, qui ſunt mei loci atque ordinis, quod eos non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage quod meum non eſt. Harpagi proprium eſt non Aratoris nihil ad ſe non rapere, nihil ſibi non arrogare, cunctos præ ſe ſtupidos, bardos, truncos iudicare, denique totius Eccleſiæ iudicio ſuum vnius iudicium anteponere. Tum autem Aratoris nomen Latinum, Harpagi Græcum eſt, à te Græcorum ritum defenſum potius, quàm à me Latinorum vſum reprehenſum oportuit. *Har.* Quid autem Arator, ſi quam tu tuam, eam ego quoque meam fuiſſe nego ſententiam. *Arator.* Quaſi verò quis autor illius fuerit obſcurum ſit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum exiſtimes, qui nobis nihil tale cogitantibus tam temerè perſonas iſtas impoſuit. Num autem ferendum eſſe putas vt is de totius orbis iudicio iudicandi poteſtatem ſibi ſumat, qui in perſonis vtrique noſtrûm imponendis, tam nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Eccleſiæ iudicio, iudicium ſuum interponere. Latinum cum Græco diſputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? *Har.* Miſſa faciamus iſthæc Arator, ac de re potius ipſa, ſi tibi

Eccleſiæ Catholicæ autoritas.

Credēdi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutiſsimos reddit homines.

Nemo ſibi de totius orbis iudicio, iudicādi poteſtatē ſumere debet.

B videbitur, ſermonem inſtituamus. *Ara.* Quid vis, ineptus vt ſim? Nunquid non audiſti iam ex me de rebus tantis verba facere cuiuſuis potius eſſe quàm Aratoris? *Har.* Atqui prouerbium illum non ignoras. Sæpe etiam eſt olitor valde opportuna loquutus. Si poteſt olitor, cur non poteſt Arator quoque interduum opportuna loqui? *Ara.* Nunquam ita inſaniam, vt me Aratorem eſſe oblitus, Doctorem profitear? Sed quando ſic vrges dicam equidem, non quòd ego intelligam, qui talium rerum cognitionem habere me nullam fateor, ſed quid, quendam de quo nonnulla eſt opinio doctrinæ hac de re diſſerentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud ſubinde repetam dixit aut narrauit, aut inquit ille iniucunda enim futura eſſet oratio, ſed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionem inculcantem audire te putato. Quanquam ſic quoque vix effugiā, quin meritò poſsim ineptus videri, ſed aliquid amico importunè petenti tribuendum eſt, in cuius gratiam etiam ineptire quandoque nefas non eſt. *Har.* Nihil eſt quod metuas Arator. Etiam ſi quid ageres minus aptè, quandoquidem ſoli duo ſumus, quis eſt qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu ſemota cunctatione quæ audiuiſti refer. Omnis enim mora mihi longa eſt. *Ara.* Narrauit is à ſe lectum dialogum eſſe, quo nos quidam facit de vſu ſacramenti Euchariſtiæ contendentes: neque ſe mirari ſatis potuiſſe, quod qui ſibi tantum arrogat, vt plus videre ſe perſuaſum habeat, quàm omnes hactenus tot ſeculorum Catholici

Eſt ſæpe olitor valde opportuna loquutus.

Indocti eſt non de ſe aliquid, ſed quę vel à doctis didiſcerit, vel audierit proferre.

Narratio.

C & orthodoxi cùm doctrina, tum pietate viri præſtātiſsimi videre potuerunt, eum hoc non vidiſſe, quod inanē operam ſumeret, contra id tanta contentione diſſerendo, de quo nec eſſet, nec fuiſſet vnquam vlla controuerſia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vſurpari poſſe. Conuerſi ſunt in vaniloquium volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. *Har.* Dic ſodes cur inanem illum operam ſumpſiſſe putas? *Ara.* Nunquid non apertè confitetur ſe genus hoc argumenti ſemota Eccleſiæ autoritate tractare velle? Atque ſi ſegreges autoritatem Eccleſiæ, nulla eſt diſputandi cauſa. Quis enim eſt qui neſciat illa ſemota, illius interdicto ſublato licitum cuiuis fore, ſiue vna volet, ſiue ſub vtraque ſpecie vti ſub Euchariſtia? Quorſum igitur tanti conatus iſti? Nunquid non extra viam currit quantiſcunque tandem viribus lacertos mouere videatur? Quod fuit Apoſtolorum temporibus ἀδιάφορον erit ἀδιάφορον nunc quoque, ſemota autoritate Eccleſiæ. Qua de re Harpa. igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne ſic currebamus quaſi in incertum? nónne ſic pugnabamus quaſi aërem cædentes, & nebulas diuerberantes? *Har.* Eſt ita vt dicis, quorſum enim attinebat totam longos ſermones facere in iis rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ocioſos eſſe præſtabat quàm adeò nihil agere. *Ara.* Deinde verò, viſi ſumus nos vel is potius

Semota Eccleſię autoritate nulla diſputandi cauſa.

1. Cor. 9.

qui

qui nobis perſonas has impoſuit, viſus eſt de rebus planè incognitis, verba facere. A
Nam vſum vtriuſque ſpeciei ſomniat in Concilio Baſilienſi primū interdictum fuiſ-
ſe, cùm ego ex viro illo audiuerim quod viginti quatuor plus minus annos Conſtan-
tienſis Concilij decretum præceſſerit, in quo conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Pa-
tribus rationabiliter introducta & diutiſsimè obſeruata (ſic enim habent verba De-
creti) communicandi ſub altera tantùm ſpecie confirmata, ac ſine Eccleſiæ autori-
tate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus Decreti verbis in Conſtantienſi
Concilio lati illud videre licebit, non tum primum, ſed multis antè ſeculis, vſum vtri-
uſque ſpeciei fuiſſe abrogatum. Quando autem & quo autore, ſit abrogatus ſiue im-
mutatus, etiam hi qui ſunt Auguſtanæ confeſsionis, conſtare ſibi negant. Adeò non
ſolùm Decreti verbis in Concilio Conſtantienſi lati, verumetiam ex eorum qui ſe-
gregauerunt ſemetipſos propria confeſsione, cum primis vetuſtam eſſe mutationem
hanc manifeſtum eſt. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur interceſsiſſe, cùm
Chriſti fidem & Euangelium recepit Polonia, nunquam aliter in vniuerſa prouin-
cia, ſubiectiſque regno terris omnibus, quàm ſub vna ſpecie communicatum fuiſſe,
vel ex eo perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod ſi fuiſſet apud maiores noſtros aliquan-
do vſus vtriuſque ſpeciei, annalium noſtrorum ſcriptores quos cętera quæ ad religio-
nem pertinent diligenter perſequutos eſſe conſtat, nunquam commiſiſſent, quin quo
tempore fuerit intermitti cœptus, literarum monumentis conſignatum reliquiſſent.
Quin & ante mille & amplius annos Epheſi Concilium Oecumenicum aiunt fuiſſe B
congregatū, in quo iuſsi fuerunt laici, panis tantùm ſpecie eſſe contenti. *Har.* Equi-
dem nunquam credidiſſem, tam vetuſtum eſſe morem hunc, ſub altera tantùm ſpecie
communicandi, quòd ex te nunc didici, ſed obſecro, poteſt ex actis Epheſini Conci-
lij doceri quod aſſeris? *Ara.* fortaſsis poſſet ſi ea integra extarent. Sed eius Concilij
tantum fragmentum habemus typis excuſum, in quo fatetur is ex cuius hæc ore nar-
ro, nullam eius rei fieri mentionem. *Har.* Qui ſcit igitur ita ſe rem habere? *Ara.*
Etiam eos id non ire inficias dixit, qui ſe præciderunt ab Eccleſia Catholica, nomi-
natim autem teſtem eius rei citabat Vrbanum Regium, qui ſuis in locis communi-
bus ita ſe rem habere confeſſus fuerit. Itaque nō Baſilienſe quod iſti putant & rerum
& temporum imperiti: Sed quod vetuſtius eſt Conſtantienſe, ac longè vetuſtiſsimum
Epheſinum Concilium Oecumenicum, cuius in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper
fuit autoritas, oppugnant qui contra interdictum hoc obgannire audent. *Har.* Eiúſ-
ne teſtimonio tribuendum aliquid ille putat quem Catholicū eſſe negat? *Ara.* Nun-
quam is tantum iſti tribuendum exiſtimaſſet, ſed cùm videret multos Catholicos in
ea fuiſſe ſententia, quòd inter alios errores Neſtorij moneretur hic quoque, quod is
docuerit, ſub ſpecie panis corpus ſine ſanguine: ſub ſpecie vini, ſanguinē ſine corpore
contineri: quandoquidem dubium illud non eſt, in Epheſino Concilio Neſtorium
hæreſeôs fuiſſe condemnatum, veriſimile ſibi videre dicebat, quòd ad hæreſim hanc
tollendam illo tempore ſublatus fuerit vſus vtriuſque ſpeciei. Cuius rei & hanc con- C
iecturam adferebat. Inter Epheſinū Concilium & Leonem Papam interceſsiſſe dice-
bat annos propè triginta, totidē verò inter Leonem & Gelaſiū. Atque non ſolùm ad
Leonis, verùm ad ipſa etiā vſque Gelaſij tempora, ſic increbruerat vſus alterius tan-
tùm ſpeciei, vt ipſi quoque Sacerdotes ſacris operantes à calice abſtinerent, quāobrē
& populum Leo Pontifex, & Sacerdotes Gelaſius admonere neceſſe habuit, vt ad ca-
licis vſum redirent. A quo quòd abſtinuerint multis, totis ferè ſexaginta annis, quàm
aliā cauſam eius rei fuiſſe putabimus, quàm Epheſini Cōcilij, quod poſteà tamen ſub-
latum fuit interdictū? *Har.* Non reiiciendæ ſunt coniecturæ quas adfers: Sed quoniā
Gelaſij mentio per te facta eſt, & huius autoritate potiſsimū niti vidētur hi qui de ca-
lice reſtituendo tantopere laborant, quod eum ſerio præcepiſſe dicant, vt aut integra
Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: Quæſo te quid eis reſpondebimus?
Ara. Mirum eſt, quòd ſiue ſcripturarum, ſiue doctorum ſententias proferunt, hi qui
ſe noſtro hoc ſeculo, ab Eccleſia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cum his qui
ante centum annos ſolius calicis cauſa ſegregauerunt ſemetipſos, qui ſi ſciſſent hæc
Gelaſij verba, pro ſe facere, citra dubitationem vllam eius autoritate libenter vſi fuiſ-
ſent. Cæterum quod de verbis cœnæ Domini, hoc de Gelaſij ſententia ſenſiſſe vi-
dentur

Vſus ſub vtraque ſpecie cōmunicandi quādiu in Eccleſia prohibitus. Seſsio. 3.

A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidē ſuſcepit nō fuiſſe niſi ſub vna ſpecie cōmunicatum.

Epheſinū Cōcilium ante mille annos.

Error Neſtorij de Euchariſtiæ ſacramento in Cōcilio Epheſino cōdemnatus.

Sermo. de Quadrag.

A dentur, ad ſolos ea Sacerdotes pertinere. Quamobrem ſcripturæ locum ex Ioanne potius quàm ex aliis Euangeliſtis cœnam Domini deſcribentibus protulerunt, Pontificis verò Leonis quàm Gelaſij autoritate niti maluerunt. *Har.* De verbis Chriſti poſteà videbimus. Verùm illud vnde conſtat Gelaſij verba non ad alios quàm ad Sacerdotes pertinere, cùm nulla ſit mentio in eis Sacerdotum? *Arator.* Inter ea ſcripta Gelaſij quæ conciliorum voluminibus inſerta, aut quæ typis aliquando ſunt excuſa, cùm diligenter quæſiuerit, negauit ille ſe quicquam reperire potuiſſe, quod ad Mauricium & Ioannem Epiſcopos ſcripſerit. Sed Gelaſij ſententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, ſanctorum Pontificum, & doctorum ſententiis collectis librum compilauit, quem Decretorum inſcripſit. Quòd ſi Gelaſij epiſtolam vnde hæc verba produxit Gratiano, integram videre liceret, contra quos eis vſus ſit, manifeſtius cernemus. Nunc quādo nihil ex ea epiſtola habemus, præter fragmentū iſtud quod adfert Gratianus, quo alio ſenſu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vſus eſſe videtur: Porrò quo ſenſu ſit eis vſus, ex aliquot canonibus qui præceſſerunt in ea diſtinctione, facilè quiuis perſpexerit quod non de aliis, quàm de ſacrificantibus loqui videntur. Itaque gloſſator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambo accipiant inquit, aut abſtineant à celebratione Miſſæ vt neutrum conficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuandum qui per ea ſibi calicem conceſſum eſſe putant. Vtinam autem apud iſtos Gelaſij valeret autoritas,

B nulla nunc de ſacramenti ſpeciebus eſſet altercatio. *Har.* Quinam iſtud? *Ara.* Magnus fuit hic vir ô Harpage, & omni laude dignus, qui cùm ad Epiſcopos Dardaniæ quandoque ſcripſiſſet, his verbis vſus eſſe legitur: Patres noſtri catholici videlicet, docti Pontifices, in vnaquaque hæreſi quolibet tempore ſuſcitata quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationémque maiorum facta ſemel cōgregatione ſanxerunt, inconuulſum deinceps voluerunt firmúmque conſtare, nec in eadē hac cauſa, denuo quæ præfixa fuerunt retractari, qualibet recenti præſumptione permiſerunt, ſapientiſsimè prouidentes, quoniam ſi decreta ſalubriter cuiquam liceret retractare, nullum contra ſingulos quoſque errores, ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelaſij ſententia ſi quod meritò debet pondus apud omnes habere, putáſne futurum vt vel auderet quiſquam, ea quæ ſalubriter in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio decreta ſunt autoritate ſua priuata retractare, vel ſi quis auſus eſſet, pij cuiuſquam aures ei paterent? *Har.* Reuera ſi quod habere debet pondus autoritas Gelaſij, per eum id facere nemini liceret. *Ara.* Atqui ſi Gelaſij valere nolunt autoritatem in re maximi momenti, nimirum in vſu ſpecierum ſacramenti Euchariſtiæ, ex quibus non eſt ſalus, cur non ibi potius valere velle deberent, vbi totius Eccleſiæ ſalus & tranquillitas agitur? quæ

C certè in eo conſiſtere videtur, vt quæ ſunt de conſenſu omnium conſtituta, ea nō modò conuellere, aut labefactare, ſed ne in dubium quidem reuocare priuato cuiquam liceat. Quis enim non videt, quæ ſit ex eo rerum & diuinarum & humanarum confuſio ſequutura, ſi cuiuis arbitratu ſuo, ſecus aliquid de his, quàm in Conciliis conſtituta ſunt decernere fas fuerit? Quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſt perturbatius? quis quærendi, quis dubitandi finis erit expectandus? *Har.* Non poſſum quin tibi vera dicenti aſſentiar, ſed obſecrò te, damnarunt ne iſta duo concilia, vſum vtriuſque ſpeciei? *Ara.* Minimè gentium, ſed aliquot antè ſeculis receptum alterius tantùm ſpeciei vſum approbarunt, neque temerè mutandum eſſe decreuerunt. Nihil eſt in vtraque noui conſtitutum, ſed quod moribus in vniuerſa Eccleſia multorum fuit ante receptum, id habendum eſſe pro lege decretum eſt, quam non liceret approbare, aut ſine Eccleſiæ autoritate pro libito mutare. *Har.* Atqui ego putabam inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuiſſe quod ſub vtraque ſpecie communicandos eſſe laicos cenſuerit. *Ara.* Erras Harpage. Nihil enim in actis Concilij Conſtantienſis reperitur. Alij fuerunt errores pernicioſi, de quibus meritò dānatus eſt Ioā. Hus, quorū aliquos etſi defendere conantur, qui ſeipſos hoc æuo noſtro ſegregauerunt, nonnullos tamen iure fuiſſe damnatos inficias

Ad ſolos Sacerdotes pertinet ſub vtraque ſpecie panis & vini vti in Euchariſtiæ ſacramento.

De conſecra. diſt. 2. c. Comperimus.

Liber decretorum, à quo ſcriptus.

In 4. ſenten. diſtin. 12. q. 3. art. 2. & par. 33. 88. art. 21.

Gelaſius Papa, vir inſignis.

Si cuilibet pro voto liceret patrū ſancita reſcindere, nullū ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum.

Rerū & diuinarum & humanarū confuſio ex conuulſione Eccleſiæ decretorum.

Cōciliū Conſtantienſe & Baſilienſe nihil noui conſtituerunt.

Ioannes Hus ſectator Vuicleff. In hiſtoria Boëmica, cap. 35.

inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus Vvicleffi ſectator, & eius impios errores tuebatur, itaque iuſta in eum damnationis lata eſt ſententia. Verum cum ei multa alia legamus obiecta fuiſſe, de ſpeciebus Euchariſtiæ ſacramenti nullum eſſe verbum factum reperimus. Quinetiam narrat Aeneas Syluius quoad ſuperſtes erat Ioannes Hus, nondum errorem illum de ſacro altaris irrepſiſſe. Nouam autem hanc peſtem attuliſſe Petrum Dreſdenſem, qui quoniam valdenſi lepra fuit infectus, patria pulſus, Pragam venit, perſuaſitque Iacobello cuidam qui fuerat ibidem à ſacris concionibus, producto Euangelij loco: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, erratum fuiſſe grauiter ab Eccleſia Catholica, quæ ſpeciei vnius tantùm communione laicos eſſe contentos iuſsiſſet. Hunc itaque Iacobellum primum fuiſſe qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, ſine quo ſaluari nemo poſſet, quoquo pacto negligeret: Cui ſtatim aſſenſi ſunt omnes hæretici, non mediocri geſtientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inueniſſent, per quem Romanæ ſedis vel ignorantia vel nequitia argui poſſet. Neque ſolus id Pius ille Pontifex, fatentur idem etiam impij Picardi, quorum in Apologia ſuæ confeſsionis hæc verba ſunt: Atque hic eſt Iacobellus ille, qui primus vtriuſque ſpeciei communionem in Boëmia exorſus eſt, iam tum Huſſo ad concilium Conſtantienſe accerſito. Ex quibus verbis facilè cuiuis liquere poteſt, quòd ſicut in Polonia nunquam, ſic nec in Boëmia quiſquam ante Iacobellum vtriuſque ſpeciei communione laicus ſit vſus vnquam. *Har.* Mihi verò pergratum eſt hæc ex te cognouiſſe, ſimul & illud intellexiſſe, quòd multis antè ſeculis quàm Conſtantiæ concilium fuit celebratum, vtriuſque ſpeciei mutatus, & alterius tantùm vſus eſt receptus. Verùm quo tempore id factum eſſe putas? *Ara.* Non habeo quod pro certo poſſum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis eſt vicinior, Chriſti recepit Euangelium, ex eo vſus vtriuſque ſpeciei tacito quodam conſenſu totius Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe videtur abrogatus. *Har.* Poteſne docere qua ex cauſa? *Ara.* Quamuis in genere cauſæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur ſub id potiſsimum tempus à calice viſum fuerit abſtinere coniectura magis aſſequi licet, quàm de eo certum aliquid affirmare. Cùm enim ea pars orbis Chriſtiani, quæ vergit ad Septentrionem paulatim Chriſtum agnoſcere, & ad eius ſe corpus aggregare cœpiſſet, quoniam in ea vini penuria laborabatur (ſcimus enim quod ne nunc quidem pleriſque in locis vineæ coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua eſſet in eius ſacramenti vſu inæqualitas, ſi duplici diuites, altera tantùm ſpecie pauperes vterentur, exiſtimatum eſt Chriſtianam charitatem pertinere, vt æqualiter omnes alteram tantùm, nimirum panis ſpeciem ſumerent. Cæteræ verò nationes quæ vino abundabant, tantò minus grauatè fecerunt, vt à calice ſibi temperarent, quod metuebant, ſi qua fuiſſet ritus diuerſitas animaduerſa in eo ſacramento, per quòd admirabili quadam ratione coniungimur, conſociamur, & vnum Chriſti corpus omnes efficimur, nequam ea res, non magis animorum quàm opinionum quoque diſiunctionem páreret, præſertim apud rudem adhuc populum, necdum ſatis fidei myſteriis imbutum. Itaque quo plures ex hac orbis parte in qua nunc degimus, Euangelium Chriſti receperunt, hoc magis alterius tantùm ſpeciei vſus increbruit. *Har.* At ego me quoſdam videre memini, qui quod à te dictum nunc eſt, id cachinno proſequuntur. *Ara.* Facilè crediderim. Etenim hoc noſtro ſeculo multos reperire licet, quibus, quæ ſumma cum veneratione maiores noſtri coluerunt, ea ridicula prorſus eſſe videntur. Sed ſunt hi proculdubio ex eorum numero qui cùm habere ſe putent ſcientiam quæ inflat, charitate quæ ædificat, ſunt deſtituti, cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum eſt ſi quæ ſit vis illius, ignorant. Hæc eſt quæ nihil magis quàm ſchiſmata deteſtatur, quæ haud aliter quàm pullos gallina ſub alas ſuas pios omnes congregare ſtudet, ſub vno paſtore Chriſto. Huius itaque vi adacti maiores noſtri, diligenter ſibi cauendum eſſe putauerunt, ne quod ſacramentum eſt vnitatis, id cauſa fieret alicuius diuiſionis & diſsidij, quod non ita facilè licuiſſet effugere, ſi qua fuiſſet inter neophytos & inter eos, qui multò antè Chriſtum agnouerũt, in tanti ſacramenti communione diuerſitas. Cęterùm qui rident hęc verba noſtra, quid hi dicerent ſi audirent Albertum in Germania natum, neq; ſine cauſa magnum appellatum, ante

Petri Dreſdẽſis hæreſis.

Iacobelli peruerſum dogma.

Impij Picardi.

Qua de cauſa vſus vtriuſq; ſpeciei in ſacramento Euchariſtię ab eccleſia Catholica abrogatus fuerit.

Euchariſtiæ ſacramenti efficacia.

Quidã hoc ſeculo ſcientia inflati omnia ridẽt quę noſtri maiores coluerũt.

Matth. 23.

Albertus Magnus.

A ante annos propè trecentos in ſuo de miſſa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt diſpenſaretur, quod corpus Chriſti ſine calice conficere poſſent: corpus enim non eſt ſine ſanguine, anima, & Deitate. Sic ille non ſumendi tantùm laicis verùm & conficiendi ſacerdotibus ſub altera tantùm ſpecie ſacramentum Euchariſtiæ poteſtatem eſſe permittendam cenſuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Mihi verò tua iſta coniectura probabilis eſſe videtur, verum dic amabo, damnatúſne eſt in aliquo concilio calicis vſus? *Ara.* Iam dixi verùm quo certius rem omnem agnoſcas, verba decreti vtriuſque concilij proferam. In conſtātienſi concilio pronunciatum eſt his verbis: In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cùm in nōnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere præſumant populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ, ſub vtraque ſpecie panis & vini ſuſcipere, & non ſolùm ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſſim communicent etiam poſt cœnam, vel aliâs non ieiuni, & communicandum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem Eccleſię cōſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quod hoc præſens concilium ſacrum generale Conſtantienſe in ſpiritu ſancto legitimè congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura fuit plurium doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœ-

Seſſio.13.

Cenſura concilij Conſtātienſis, ſuper Euchariſtiæ ſacramento.

B nam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtrauerit, & ſub vtraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum, tamen hoc nonobſtante, ſacrorum canonum autoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit & ſeruat, quod huiuſmodi ſacramentum, non debet confici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis aut alterius neceſſitatis à iure vel eccleſia cōceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitandum aliqua pericula & ſcandala eſt rationabiliter introducta, quod licet in primitiua Eccleſia huiuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſteà à conficientibus ſub vtraque, & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Cùm firmiſſimè credendum ſit, & nullatenus dubitandum integrum Chriſti corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri. Vnde cum huiuſmodi conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & diutiſſimè obſeruata ſit, habenda eſt pro lege quam non licet reprobare, aut ſine Eccleſiæ autoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneum & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquam hæretici arcendi ſunt, & grauiter puniendi per diœceſanos locorum ſiue officiales eorum, aut inquiſitores hæreticæ prauitatis in regnis ſeu prouinciis in quibus contra decretum hoc aliquid fuerit forſitan attentatum aut præſumptū, iuxta canonicas & legitimas ſanctiones, in fauorem catholicæ fidei contra hæreticos & eo-

Poſt cœnam non communicandū niſi infirmis & alterius neceſſitatis cauſa.

Conſuetudo Eccleſiæ pro lege habēda.

C rum fautores ſalubriter adinuentas. Hæc ſunt verba Decreti Conſtantienſis in quo non calicis vſum prorſus damnatum, ſed eos tanquam hæreticos videre licet reprobatos, qui pertinaciter aſſererent, ſacrilegum & illicitum eſſe laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem obſeruare, qua neque conficiebatur ſacramentum hoc poſt cœnam, neque ſumebatur à fidelibus laicis, niſi ieiunis, & ſub ſpecie panis tantum. Porrò de vtraque ſpecie, nihil eſt in perpetuum conſtitutum, verum hoc tantum, ne cui receptam conſuetudinem pro libito mutare liceat. Sed Baſilienſis quoque Concilij decretum audiamus, cuius hæc verba ſunt: Vt lucidius videatur, pro declaratione catholicæ veritatis, quid circa perceptionem ſacræ Euchariſtiæ, tenendum ſit & agendum pro vtilitate & ſalute populi Chriſtiani, poſt diligentem perſcrutationem diuinarum ſcripturarum ſacrorúmque canonum & doctrinarum à ſanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac ſancta Synodo longis temporibus habitam, conſideratíſque omnibus quæ pro declaratione huius rei conſideranda fuerunt, decernit & declarat eadem ſancta Synodus, quòd fideles laici ſiue clerici communicantes & non conficientes, non adſtringuntur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendum ſub vtraque ſpecie panis ſcilicet & vini ſacrum Euchariſtiæ Sacramentum. Sed Eccleſia quæ regitur ſpiritu veritatis ſecum manente in ęternum, & cum qua Chriſtus manet

Pro reprobis habendi qui laudabilis Eccleſiæ conſuetudini obluctantur.

Seſſio.10.

Eccleſia regitur ſpiritu veritatis.

vſque ad conſummationem ſeculi, ſicut ait diuina ſcriptura, ordinare habet quomodo ipſis non confitentibus miniſtretur prout pro reuerentia ipſius ſacramenti, & ſalute fidelium viderit expedire. Siue autem ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendum eſt, quod non ſub ſpecie panis caro tantum, nec ſub ſpecie vini ſanguis, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoque conſuetudo communicandi laicum populum ſub vna ſpecie, ab Eccleſia & Sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſſimè obſeruata, & à Doctoribus diuinæ legis Sacrarum ſcripturarum atque Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore, commendata pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine autoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus patres Baſileæ congregati. Vides autem & hic vſque eò non damnari ſpeciem vtranque vt diſertis verbis ſcriptum ſit, ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, proficere dignè communicantibus ad ſalutem, hoc tantùm adiecto, vt ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ faciat, ſine cuius autoritate, mutare conſuetudinem Eccleſiæ qua laici ſub vna ſpecie tantùm communicantur, fas non ſit. *Har.* Video neque ſatis mirari poſſum hoc illum non vidiſſe, qui nos de rebus incognitis diſſerentes facit. Videtur is nec prius illud nec poſterius decretum hoc legiſſe vnquam. *Ara.* Si legiſſet, inanem hanc operam nunquàm ſumpſiſſet in eo tanta contentione adſtruendo quod nunquam damnatum eſſe reperitur. *Har.* Sed queruntur tamen multi cùm ſub vtraque ſpecie Chriſtus hoc ſacramentum inſtituerit, eius inſtitutionem, alteram tantum ſumendo violari. *Ara.* Non eſt violata Chriſti inſtitutio Harpage. Sicut ille conficiendum, poſt conſecrationem offerendum, oblatione facta ſumendum inſtituit, ſic & non aliter ab omnibus, qui ſacris operantur, obſeruari videmus. *Har.* Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes, ad ſolos pertinere Sacerdotes exiſtimas. *Ara.* Non ita ad ſolos Sacerdotes pertinere cenſeo, vt illicitum laicis prorſus eſſe calicis vſum contendam, dummodo non priuata cuiuſque libidine, ſed publica totius Eccleſiæ autoritate vſurpetur. Verùm quod in Concilio Baſilienſi patres decreuerunt, id indubitatè eſſe verum aſſero. Quod fideles laici, ſiue clerici communicantes & non conficientes, non adſtringantur ex præcepto Domini, ad ſuſcipiendum ſub vtraque ſpecie panis ſcilicet & vini ſacrum Euchariſtiæ Sacramentum. Itaque ſi quid eſt in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes, quo tanquam neceſſariò ad bibendum ex calice compellantur omnes, ad ſolos id Sacerdotes pertinere dico. Non quod aliis tanquam illicitus calicis vſus, à Chriſto fuerit prohibitus, ſed quod quo ad laicos nullum, quo ad Sacerdotes ſacris operantes omnino præceptum eſt de calice ſumendo neceſſarium. His enim aliter fas non eſt conficere quam ſub vtraque ſpecie, aliter offerre, nec oblatione facta ſumere. *Har.* Nullum igitur tu Chriſti præceptum eſſe putas de ſumendo neceſſariò calice ab omnibus etiam laicis? *Ara.* Nullum. Neque verò ſolus ego, Etiam hi quorum tu partis es Lutherus, Philippus, Bucerus & alij nonnulli, mecum hac in parte, vel cum catholica potius faciunt. *Har.* Noli me partis alicuius eſſe dicere. Nam niſi catholicus eſſem, nunquam ex te quæ ſit Eccleſiæ Catholicæ hac de re ſententia tanto ſtudio cognoſcere laborarem. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus, Philippus, Bucerus, de vſu calicis aliquid tanquam neceſſarium præceptum eſſe negant? *Ara.* Negant Harpage. Sunt hæc diſerta verba Lutheri: Quamuis pulchrum quidem eſſet vtraque ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquam neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatem, quam vtique Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. *Har.* Mihi verò ſi ſcripſit hæc Lutherus, pia cumprimis & catholico viro digna ſententia videtur. *Ara.* Scripſit, quin & alium libellum edidit, quem vocat Euchariſtiæ declarationem, in eo verbis iſtis vtitur, Non dixi neque conſului, neque eſt intentio mea, vt vnus vel aliquot Epiſcopi propria autoritate alicui incipiant vtranque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in Concilio generali. *Har.* Oportuit hæc ſcripſiſſe Lutherum priuſquam Satanæ ſpiritu afflatus fuerit. *Ara.* Nondum omnes illos cum eo ſalis modios conſumpſerat, quos poſteà ſe comediſſe gloriatur. *Harpa.* Nunquid ab eo diuerſum ſcripſit poſtea? *Ara.* Imò quod

[Margin notes:]

Ioan 14. Matth. 28

Secundum ordinationẽ ſeu obſeruantiã eccleſię omnia noſtra fieri debent.

Chriſti ordinationẽ non violari, cum altera tãtum ſpecierũ ſumitur à laicis.

Nõ illicitus calicis vſus laicis, dũmodo publica totius Eccleſiæ autoritate vſurpetur.

Sacrificiis nõ aliter fas eſt corpus dominicum conficere, offerre, aut ſumere quã ſub vtraque ſpecie.

Verba Lutheri de alterutra ſacramẽti Euchariſtiæ ſpecie ſumẽda.

Gloriatur Lutherus, cũ Satana plures ſalis modios comediſſe.

[Right margin letters: A, B, C]

A quod ex diametro, planè cum hac ſententia pugnare. Neque enim ſibi ſicut in aliis rebus, ita & in hac vnquam conſtitit, collegit ciuis quidem Halenſis homo laicus Gaſpar Querhamer triginta ſex loca inter ſe pugnantia, ſuper vno duntaxat hoc articulo, qui eſt de communione Euchariſtiæ, ſub vna aut ſub vtraque ſpecie. Neque verò propterea diuerſum ſcripſit, quod ſecus poſteà ſentiret quàm initio ſenſerat, ſed vt odium ſuum expleret. Nam cùm frater quidem eius hac de re ſententiam oppugnaſſet, in libro de captiuitate Babylonica, ſic de ea ſcripſit: Rogas fortè quænam furiæ hominem agitent, aut contra quem ſcribat, cùm ego non damnarim vnius ſpeciei vſum, & Eccleſiæ iudicio reliquerim vtriuſque vſum ſtatuendi: Ac nonnullis interiectis curaturum ſe ſcribit, vt dum glorioſiſſimi doctores de vna aliqua eius hæreſi triũphant ipſi interim nouam moliantur. Mox hæreſim profert, ſéque polliceturoſtenſurum omnes eſſe impios, qui vtriuſq; ſpeciei communionem laicis denegant, & poſt pauca manifeſtè indicat ſe non ex animi ſui ſententia, ſed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam deſcendere. Sic fatetur ipſe. Non quod ſentiret ſcribere, ſed quod ira & odium peſſimi conſultores ſuaſiſſent, quorum vi quadam impulſus prioribus contraria ſcripſerit. Quid enim aliud ſibi volunt illa verba, prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis eſt impotentis iræ atque odij, cui cùm reſiſtere non poſſet, contra animi ſui ſententiam illa ſcribere fuit coactus. Atqui certum eſt illud, omnes homines qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, miſericordia, ira vacuos eſſe debere.

Ira & odium Lutheri in ſummum pontificem.

Plura ſcribere coactus fuit Luther. cõtra animi ſui ſententiã impotentia quadam iræ atque odij.

B Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm ita per contentionem egerit Lutherus, cum ira atque odio ſuo nimio plus indulſerit: Cùm vt ipſe fatetur prouocatus & per vim raptus prioribus contraria ſcripſerit, quid dubitauerit illis potius eius ſcriptis fidem habere vbi ſedato animo cauſam egit, quàm vbi ſcripſit prouocatus & per vim raptus? Cùm nihil officiat magis inueſtigandæ veritati quàm ira, quàm contentio, quàm odium, vt non ſine cauſa quidam dixerit,

Philip. 2. Tit. 3. Iacob. 3.

Impedit ira animum, ne poßit cernere verum. Cato.

Ac vide quò tandem illius furor ſit progreſſus. Qui prius in conſilio ſtatui cupiebat, vt ſub vtraque ſpecie ſacramentum Euchariſtiæ ſumere liceret, is poſteaquam plus quàm ſalis modium cum Satana comedit, auſus eſt in hæc verba prorumpere. Si quo caſu conſilium ſtatueret minimè omnium nos vellemus vtraq; ſpecie potiri, imò tunc primum in deſpectum cõcilij vellemus, aut vna aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & eos planè anathema habere, quicunque talis concilij autoritate potirentur vtraque. Potuítne dici quicquam arrogantius, aut his quę prius ab eo ſcripta fuere magis contrarium? *Har.* Poſterioribus aiunt melioribus. Itaque ſi quid antea fuit ab eo minùs conſideratè ſcriptum, id ſi poſtea correxit, quis eſt qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò poteſt accuſari, qui vt pluris fieret, quod

M. Lutheri in fide inconſtantia, & cõtrarietas.

C ab hominibus quàm quod ab ipſo Deo foret inſtitutum, ferendum eſſe non putauit. *Ara.* Atqui quod ita ſacramentum hoc à Chriſto inſtitutum, vt ab omnibus etiam laicis neceſſario ſub vtraque ſpecie ſumi debeat, id cum ipſe paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuerſa Catholica Eccleſia, quæ non vſum, ſed neceſſitatem vſus vtriuſque ſpeciei condemnaſſe videtur. Cùm igitur certum ſit, nihil Chriſtum hac de re tanquam neceſſarium præcepiſſe, quid adeo quæritatur incircuncisus iſte Philiſtheus? verùm intellexit is proculdubio, nihil referre, alteráne tantùm an vtraq; ſpecie ſacramenti potiaris, & eſſe de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes Eccleſiam ſtatuendi poteſtatem. Quoniam autem illius iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe videbat, omni ope cõtendit & elaborauit, vt illius autoritatem quam poſſet maximè labefactaret, & eam deſpicatiſſimam apud omnes redderet, ſimul hominibus perſuaderet inflatis ſenſu carnis ſuæ, totius orbis iudicio, ſuum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipſe diceret, ſpiritum vitæ crederent, quod autoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, id exitiabile Satanæ venenum eſſe perſuaſum haberent. Itaque longè diuerſum ſpectauit, pro ſua libidine mutans in huius ſacramenti communione receptam Eccleſiæ conſuetudinem, ab eo quod in eius inſtitutione ſpectauit Chriſtus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Auguſtino

Suo iudicio ſe damnatũ hæreſeos eſſe vidit Luthe.

Damnanda hęreticorum perſuaſio.

ſcriptum eſt myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit: Contrà quid aliud A

Lutheri conatus. Lutherus, quàm cuius rei myſterium ſacramentum hoc eſſe Chriſtus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Chriſti corpore Sancta Eccleſia ſegregaret, in ſacramento huius ritu mutando laborauit? Non ignorauit ille nihil ad ſalutem referre ſub vna quis an ſub vtraque ſpecie ſacramentum hoc ſumeret, modò ſecundum ordinationem & obſeruantiam Eccleſiæ id faceret, ſed quoniam erat ex eo-

Act.20. Lupi rapaces. rum numero de quibus aliquando Paulus prædixit: Scio quòd intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in eos, non parcentes gregi, & ex vobis exurgent viri loquentes peruerſa, vt adducant diſcipulos poſt ſe, hæc illi præ cæteris via viſa eſt commodior qua poſſet adducere diſcipulos poſt ſe, ſi tragica quadam vociferatione perſuadere credulis potuiſſet inſtitutionem Chriſti violatam, contra præceptum eius ventum eſſe, dum effuſus Chriſti ſanguis ſublato calice laicis eſt ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæſitum eſſe dum tanta contentione receptam Eccleſiæ conſuetudinem oppugnare nititur, certius eſt, quàm vt vllus ambigendi locus eſſe queat. Quominus autem dubites Lutherum ἀδιάφορον ſemper iudicaſſe, altera quis an vtraq; ſacramenti ſpecie iteretur, etiam diſcipulus eius Philippus, ſicut edere ſuillam aut abſtinere à ſuilla, ſic alterutra ſigni parte vti (hanc enim quam receptam Eccleſiæ vocem ne quid habere cum Catholicis commune videretur vſurpare maluit) medium

Philip. Melā. diſcip. Mart. Luthe. eſſe ſcribit. *Har.* Vbi ſcribit hæc Philippus? *Ara.* In locis communibus. *Har.* Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vſquam ab eo ſcriptum reperi. *Ara.* Nihil B

Quotannis dogmata ſua immutat Phili. Melā. mirum, quotannis enim dogmata ſua mutat, ita vt nouiſſima cum primis multis in locis pugnare videantur. Si legiſſes Hypotipoſes ab eo recognitas, quas ante complures annos ſcripſit, ibi reperiſſes. *Har.* Atqui mendacij proprium hoc eſſe volunt ſibi non

Ioan. 8. conſtare. *Ara.* Quid autem aliud niſi mendacium loquitur, qui de ſuo loquitur? Iſtos autem de ſuo loqui dubium non eſt, cum ſuo non Eccleſiæ Catholicæ ſenſu ſcripturas interpretantur. *Har.* Quid autem Philippus? Adhuc ne perſtat in ſua ſententia medium vt id eſſe putet? *Ara.* Oppugnauit is quidem aliquot in locis vſum alterius ſpeciei, ſed in priuatis tamen colloquiis & conſiliis non raró coram ſuis diſcipulis confeſſus eſt quòd ſit indifferens. Cúmque nonnulli Catholici ex eo quæſiſſent, num ſalua fide religionéque ſua, altera tantùm ſacramenti ſpecie vti poſſent, citra dubitationem vllam poſſe reſpondit. Quod ille reſponſum dediſſet nunquam, ſi quod ea de

Quod à Deo præceptū eſt indifferēs haberi non poteſt. re tanquam neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe iudicaſſet, cùm quod à Deo præceptum eſt, indifferens haberi non poſſit. Vis autem audire quid ea de re Bucerus

Bucerus. quoque ſenſerit? In colloquio Ratiſponenſi, quod habitum eſt ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc aſſenſu ſuo comprobauit. Ad controuerſiam quæ eſt de vna aut vtraque ſpecie tollendam cumprimis conducturum, vt Sancta Eccleſia liberam faceret poteſtatem, ſacramentum hoc in vna vel in vtraque ſpecie ſumendi. Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occaſió, quem vſum tanto tempore retinuit Eccleſia temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum C

eſſe vult ſub vna aut ſub vtraque ſpecie ſacramentum percipere, non obſcurè videtur iudicare nihil ea de re tanquam neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe. Sic videre licet quicunque ſunt apud eos qui ſegregauerunt ſemetipſos aliquo iudicio prædi-ti, quod hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre ſub altera quis an ſub vtraque ſumat Euchariſtiam. Sed ſi receptum Eccleſiæ morem acrius nonnunquam oppugnat, faciunt id non quod in eo retinendo peccari ſentiant, ſed quod hac via potiſſimum efficere ſe poſſe perſuaſum habent vt homines adducant, quominus gra-

Iacto fundamēto diſceſſionis ab vnitate Eccleſiæ quid ſuperſtruant hęretici. uatim à Chriſti corpore à Sancta Catholica Eccleſia ſe præcidant. Neque enim illud non perſpiciunt, quoad initium diſceſſionis factum non fuerit, quia ſunt alia multó duriora, à quibus piorum omnium aures abhorrent, ea nulla ratione perſuaderi à ſe poſſe, ſed quos in eius ſacramenti vſu, quod ſignum vnitatis, & vinculum charitatis eſt à recepto Eccleſiæ more diſceſſiſſe vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauiſſimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento diſceſ-

In li. de profeſsione fidei catholi. c. 19. ſionis, & Sacerdotium & Sacrificium euertunt, & Deum ipſum ex hoc Sacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, ſed impanatum in eo Chriſtum eſſe blaſphemantes. Iam ergo quod ſit eorum inſtitutum in veteri

Eccleſiæ

A Eccleſiæ ritu tanto conatu oppugnando perſpicis. Proferam autem etiam Boëmi
cuiuſdam teſtimonium ante centum viginti annos & amplius hac ipſa de re conſcri-
ptum. Eſt is Ioannes Przybzam, qui cùm ex verbis Chriſti, niſi manducaueritis car-
nem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, vſum
vtriuſque ſpeciei conatus fuiſſet approbare, his tandem verbis vſus eſt: Verùm ta-
men hic Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaſlibet
perſonas de Eccleſia, communioni fidelium ſub vtraque ſpecie repugnantes, dam-
nare aut hæreticare non intendo. Atqui ſi præceptum eſt Dei vt ſub vtraque ſpecie
ſumatur Euchariſtia, quid eſt quod ipſe Dei timore prohiberi ſe dicat, quominus
mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm
certè qui contra præceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem
vel huius quoque teſtimonio ἀδιάφορον eſt altera aut vtraque ſacramenti ſpecie vti. Vis
autem vt etiam Græcorum teſtimonia proferam, quibus planum faciam, quòd &
ipſi ἀδιάφορον id eſſe iudicauerunt? *Har.* At vtuntur vtraque Græci. *Ara.* Vtuntur: quò
maius pondus eorum teſtimonium habere debet. non ignoras proculdubio quan-
ta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Lati-
norum communione ſe præciderint, ídque propter vnam voculam ad Symbolum
Conſtantinopolitanum adiectam, quos vſque eo abominabantur, quemadmodum
in actis Lateranenſis Concilij ſcriptum eſſe dicitur, vt ſi quando ſacerdotes Latini

Gręcorum hæreſis de cómunione Sacramenti Euchariſtiæ.

Gręcorum & Latinorum acerbitas.

Cap. 4.

B ſuper eorum altaria celebraſſent, non prius ipſi ſacrificare vellent in illis, quàm ea
tanquam per hoc inquinata lauiſſent. Quin & Baptizatos à Latinis, auſu temera-
rio rebaptizare præſumebant. Quos itaque tanto perſequebantur odio num eos
prætermiſſuros fuiſſe putas, ſi qua in re violatæ Chriſti inſtitutionis conuincere La-
tinos potuiſſent, quin id ſedulo fuerint facturi, iuſtiorem habere cauſam poſſent eos
perſequendi, & ab eorum communione ſeparandi? *Har.* Veriſimile eſt quod dicis,
nihil eos intentatum relicturos fuiſſe. *Ara.* Atqui ſi Florentinum Concilium le-
geris, ante centum & amplius annos habitum, hac ſola de voce, filióque ad Sym-
bolum Conſtantinopolitanum adiecta longam fuiſſe diſceptationem videbis: de Sa-
cramenti Euchariſtiæ vſu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti &
ingenioſi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice necne, plus adeò
poſitum in eo iudicauerunt, in azymóne an in fermentato pane Chriſti corpus con-
ficeretur. Itaque de hoc fuit nonnihil controuerſiæ, de ſpeciebus ſacramenti pror-
ſus nihil, decretúmque eſt quod ad azymum attinet, ſicut ſuo Latinos, ſic ſuo quo-
que ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranenſi Concilio fuit conſtitu-
tum, vt mores & ritus Græcorum quantum cum Deo poſſent Latini ſuſtinerent.
Adeò nullum in eo viſum eſt committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obſer-
uarent. Cùm autem (ſicut paulò antè commemorauit) tantopere Græci cuperent
à Latinis eſſe diſiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos perſequerentur, quos etiam

Græcorum auſus temerarius.

Concilium Florentinũ.

Græcorum controuerſia circa corporis Chriſti cõfectionem.

C pro ſchiſmaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuiſſe putas, aut eloquen-
tiam qua planum omnibus facere potuiſſent, quàm horrendum ab eis flagitium fue-
rit ſignatum, qui non modò non cuſtodierint, quod fuit apud eos depoſitum, ve-
rumetiam verbum & inſtitutionem contempſerint, & conculcauerint, qui Dei
filios ab effuſo ſanguine, ſine quo non eſt remiſſio peccatorum prohibuerint, & eos
à poculo quod Chriſtus ipſe bibi iuſſit arcuerint? Nunquid non hæc & hoc genus
alia tragicis verbis exaggerare potuiſſent? Et certè non deerat in illo Florentino
Concilio vir inter alios & doctus & eloquens Marcus, Epheſius, implacabili quo-
dam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura conſumebatur omnis,
quàm ſi qua ratione potuiſſet efficere, ne conueniret inter Græcos & Latinos, cùm
ſe mori prius paratum oſtenderet, quàm vt ei decreto ſubſcriberet, quod vnanimi
ſententia Græcorum & Latinorum omnium de ſpiritu ſancto proceſſione fuerat
promulgatum. Cùm is videret quo ad hunc articulum nihil ſe poſſe proficere, non-
ne latiſſimum habuit campum exclamandi contra mutatum in Euchariſtia Chriſti
inſtitutum, contra præceptum eius violatum, contra fuſum è Chriſti latere ſangui-
nem Dei filiis ereptum, vt vel hanc ſolam eſſe iuſtam cauſam diceret, quamobrem
pro ſchiſmaticis & hæreticis Latini & Occidentales omnes haberentur, & ab eorum

Marcus quidã Epheſius, implacabili odio flagrãs in Latinos, in Cõcilio Florentino.

communione Græci vel euſque abſtinerent, dum ereptum laicis calicem reſtituerent? Crede mihi, nec animus illi nec ingenium nec verba defuiſſent, ſi quid rectè dici contra totius occidentis receptum vſum in Euchariſtiæ perceptione putaſſet. Quem ignorare non poterat, cùm paucis antè annis Conſtantienſe & modò ſub illud ipſum tempus Baſilienſe Concilium fuerit habitum, in quibus duobus conciliis quod in nullo alio factum antea legimus, multa fuit de vſu Sacramenti huius quæſtio. A

Nullum præceptū de calice neceſſariò ſumēdo à laicis, nec ſi ab eo abſtineăt contra Chriſti inſtitutionem fieri. Matth 26. Marc.14. 1.Corint.11.

Cæterùm ſicut alij Græci plerique omnes, ſic & Marcus hic Epheſius quantocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice neceſſariò ſumendo à laicis extare, nec vlla ex parte ſi ab eo abſtineretur, ventum eſſe contra Chriſti inſtitutionem intelligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob cauſam commutare viſum illi non eſt. *Har.* Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meum hæc oratio tua vehementer, ſed intereà tamen etiam ipſe fateri neceſſe habes clara eſſe Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes. *Ara.* Fateor eſſe clara, verùm & illud clarum eſſe, tu quoque negare non potes, quod hi omnes quibus hoc dixit Chriſtus, non fuerunt omnium Euangeliſtarum teſtimonio qui cœnam Domini deſcribunt, niſi duodecim Apoſtoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. *Har.* Quid igitur inde colligis? inſtitutionem cœnæ Dominicæ ad ſolos pertinere Sacerdotes? *Ara.* Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipſe faſſus eſt nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui ante centum annos ab Eccleſia Dei ſe præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquam neceſſarium B omnibus laicis à Chriſto eſſe præceptum de vtraque ſpecie ſacramenti percipienda, niſi fortè totum Chriſtianum orbem cæcutire, te verò ſolum videre putas.

Nihil tā quā neceſſariū omnib⁹ laicis à Chriſto præceptum.

Har. Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens eſſe cenſes alterane an vtraque ſacramenti ſpecie laici potiantur. *Ara.* Natura quidem ſua eiuſmodi eſt, vt nihil ad ſalutem adipiſcendam referat ſub vna quis an duplici ſpecie communicet, ſed poſteaquam Eccleſiæ decretum interceſſit, quod recepta conſuetudo hæc pro lege ſit habenda, iam indifferens eſſe deſinit, quin magno ſe ſcelere obſtringit, ſi quis venire contra legem hanc auſit.

Magno ſe ſcelere obſtringit, qui cōſuetudini Eccleſiæ obluctatur. Roma.14. De præcepto & diſpenſatione.

Har. Quid habet ea res iniquitatis ſi quis de eo quod natura ſua indifferens eſt, quod ſibi magis expedire viſum fuerit, id faciat, & in ſuo quod Paulus ait ſenſu abundet? *Ara.* Bernardi tibi verbis quàm meis reſpondere malo, viri tum docti tum pij. Licet per ſe, inquit ille, ipſa iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen autoritatis pondus obnoxium mandato, mandatúmque peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorum acceſſerit, qui cum poteſtate verſantur, quæ præſtarentur nécne, nihil prius intereſſet, ea poſtquam iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi Gratia, Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, ſed hæc ipſa tamen ſolo præcepto parentum accedente, veniunt in obligationem, vt ſi contumax filius eſſe perrexerit, non iam contra mortalem patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſſit. Quæ C autem præcepti eadem eſt & interdicti ratio.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur communi matri omniū Eccleſiæ.

Cæterùm ſi carnis noſtræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri noſtræ omnium Eccleſiæ quæ nos Deo ſeruat, quæ filios regno quos generauit, aſſignat? quantò grauioris peccati reus eſt, qui contra præceptum illius aut interdictum venire audet? Non igitur in vſu alterius aut vtriuſque ſpeciei, ſed in eius præcepti tranſgreſſione, peccatum quo iubemur honorare patrem, & matrem, Deum & Eccleſiam, & eius dicto audientes eſſe. *Harpagus.* Quid ſi diuerſum præcipiat mater ab eo quod eſt mandatum à patre? *Ara.* Quid ſi cœlum ruat? fieri nulla ratione poteſt vt à ſponſo ſuo Chriſto, ſponſa diſſideat Eccleſia mater noſtra.

Fieri nō poteſt vt à ſpōſo ſuo Chriſto, ſpōſa diſſideat Eccleſia mater noſtra. Matth.4. Lucæ.2. Matth.26. Marc.14. Lucæ.22. Ioan.13.

Har. Atqui certum eſt vtranque ſpeciem Apoſtolis Chriſtum porrexiſſe. *Ara.* Certum, at quod ad eundem modum omnibus aliis porrigere iuſſerit, certum non eſt. Quin illud certum eſt potius quod quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominus quadraginta dierum ieiunium prorſus omne ſuſtuliſtis, in eo ſolo vt non de eius calice bibatis, Chriſtum vobis imitandum proponitis. Chriſtus circuncidi ſe fecit, nunc nemo circunciditur. Chriſtus pranſis hoc ſacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis niſi ieiunis. Chriſtus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec eſt qui tria

A verba cum eis propterea commutanda putet. Chriſtus cœna facta lauit pedes diſcipulorum, vos riſu proſequimini, ſi quis hoc genus cæremoniæ velit obſeruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat ſacramentum, quod ante eum quoque ſic appellaſſe videtur Ambroſius. Cyprianus verò, cùm Chriſtus lauit pedes Apoſtolis, hoc cum ſolenni deuotione omni tempore agendum inſtituiſſe ſcribit. Quid etiam illa verba non obſcurè videntur indicare, Si ego Magiſter & Dominus laui pedes veſtros, Et vos debetis alter alterius lauare pedes, Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minùs expreſſum hoc eſſe mandatum videtur de lauandis pedibus quàm illud, Bibite ex hoc omnes, & tamen tantum abeſt vt vos illud obſeruari velitis, vt ſi quis etiam pius id faciat, eum cachinno proſequendum putatis, in ſolo calicis vſu, tam eſtis anxiè ſuperſtitioſi. Quàm multa autem recenſere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quæ vel mutata nonnunquam vel non ita ſunt anxiè obſeruata? Nihil dicam de circunciſione ſublata, de Sabbato in diem Dominicum, præter, vel (quod alicui videri poſſit) contra præceptum Dei tranſlato, nec illud commemorabo, ſub lege quoque circunciſionem in deſerto, Sabbati Sanctificationem, ingruente bello fuiſſe à Machabæis intermiſſam. Nónne Moyſes ex præcepto Domini poſuit ſerpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quem poſteà fregit Ezechias? Nónne manifeſtum Dei præceptum eſt: Non occides? perfodit nihilominus Phinees duos, quos ſimul occidit contra

In ſer. de cœna Domi.
In ſermo. de Chriſma.
Libr. 5. de ſacra cap. 1.
Ioan. 13.
Chriſti exemplum.
Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obſeruata.
Ioſue. 1.
1. Mach. 3.
Nume. 21.
Ioan. 3.
4. Reg. 18.
Deut. 18.

B præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul contrà accuſatur quod Agag Regem pinguiſſimum non occiderit. Sed ad ſacramenta noſtra veniamus. Nónne Chriſtus apertè dixit: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizauit eos, qui non docentur atque adeò qui nec doceri poſſunt. At Gregorius Nazanzenus quem Theologum Græci vocant, & ſi baptizati infantes maximè ſi periculum imminet, non prohibet, conſilium tamen dat, vt qui ſunt extra periculum conſtituti, ſaltem triennium plus minus expectent vt myſticum aliquid audire & reſpondere queant, & ſi non perfectè, ſaltem ſingulariter intelligant, atque ita ſanctificent animos & corpora magno illo ſanctificationis myſterio. In qua ſententia fuit Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis ille fuit autor operis imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non poſtremi nominis Theologis viſum eſt prius vt docerentur baptizandi, quo Chriſti præcepto ſatisfieret, quod clarius eſſe videtur, pro his qui baptizandos infantes eſſe negant, quàm quod adferunt hi pro ſe qui pro calice tantopere pugnant. Iam verò iuſſit Chriſtus baptizare, nunquid ſeruatur id apud omnes? Quid eſt aliud baptizare niſi immergere? At quum aliis multis in locis, tum in patria noſtra præſertim non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiã Cypriani ſeculo, qui ſic perfuſos etiam pro baptizatis habendos eſſe non putabant. Quos ille reprehendens negat in vſu ſacramenti ſic eſſe gratiam externis ritibus alligatam, vt non totum credentibus conferant diuina compendia. Sed & forma ba-

Nume. 25.
2. Reg. 15.
Matth. 28.
In oratione in ſanctũ lauacrum.
Homil. 49.
Adulti prius docẽdi Chriſti myſteria quàm baptizandi.
Baptizare quid?
Lib. 4. epi. 7.

C ptizandi quam Chriſtus ipſe præſcripſit, nunquid exactè fuit ab Apoſtolis obſeruata, quos non in Patris & Filij & Spiritus Sancti, ſed in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe legimus? Siquidem Chriſti appellatio ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio videtur eſſe repetitum, totius deitatis eſt profeſſio. Quippe quæ ſimul declarat, & Deum Patrem qui vnxit, & Filium qui vnctus eſt, & Spiritum Sanctum qui eſt vnctio. Et repertus eſt noſtro ſeculo, qui diceret quòd Chriſtus non collocauit fundamentum baptiſmi ſui ſuper certis literis, ſyllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim inſtituit magiam quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata eſt. Sed inſtituit cœleſtia Sacramenta, quæ conſtant ſua ipſius ſententia & voluntate iis vel illis verbis nobis ſignificata. Quod negat ad certam formam alligare nos Chriſtum voluiſſe quamuis eam exigere eum ſerio videatur. Quod verò viſum fuit Spiritui Sancto vt abſtinerent homines à contaminationibus ſimulacrorum, & ſuffocato, & ſanguine, nunquid vel nunc obſeruatur, vel ipſorum etiam Apoſtolorum temporibus per omnia fuit ab omnibus obſeruatum? Præterea nunc illa quæ minutiora videri poſſunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vſu eſſe videmus? *Har.* Quantum ex hoc ſermone tuo colligere licet, nullum eſſe nefas

Acto. 8.
De Spiritu Sancto. ca. 12.
Brent. in catechiſmo.
Acto. 15.
1. Corint. 11.

putas contra Dei præceptum venire. *Ara.* Non ita inſanio vt hoc putem. Verùm A quod ante centum & amplius annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipſum genus argumenti tractaret, ſcriptum eſt, idem tu quoque tibi dictum eſſe puta. Nullus, inquit ille, fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Niſi manducaueritis, &c. vel alia mandata Chriſti non eſſe ſeruanda: ſed catholicus dicit, quòd vniuerſalis Eccleſia melius intelligit, quæ ſunt Chriſti mandata, & qualiter ſint ſeruanda, quàm Huſſitæ. Iámne rem intelligis? An vis vt exemplis etiam illuſtriorem reddam: Proferam vnum & alterum exemplum. Dictum eſt: Nolite iurare. Hîc dicit aliquis ex fratribus Vvaldenſibus (vulgò Picardos vocant) eſſe Chriſti mandatum, vt ne quiſquam omnino iuret quacunque tandem ex cauſa. Reſpondebit Catholicus, Non tam eſſe mandatum quàm conſilium, aut ſi mandatum ſit, hoc eſſe mandatum vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autem vt ne iuretur per Deum, conſuetudinémque iurandi potius quàm iuramentum his verbis interdictum eſſe, præcipuè ſi quis non voluntariè, ſed neceſſitate coactus, verum iuret. Similiter: Non occides, quin ſit mandatum Dei, nemo Catholicus negauit: Sed quod ita obſeruandum ſit ſicut Picardis videtur, vt etiam præcepti iudicio neminem ſit fas occidere, id verò negat vniuerſa Catholica Eccleſia. Ad eundem modum & illud quod à Chriſto dictum eſt: Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te, ſi quis ad literam intelligere velit, ſicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos ſibi eruiſſe dicuntur, Catholicus etſi Chriſti mandatum hoc eſſe non ibit inficias, fac B tamen vt Picardi volunt, intelligendum eſſe negabit. Verùm audi Harpage quod ſit præceptum Dei, neque toties illud nunc deinceps obiicito. Vnicum eſt Dei præceptum, Dilige. Verbum eſt abbreuiatum. Dilige, inquit, Auguſtinus & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque de rebus ſiue ritibus exterius conſtituta ſunt: de quibus nullum ferè præceptum eſt adeò neceſſarium, quod ſi res poſtulat non cædat aliquando charitati, quæ ſola neceſſaria eſt. Nam abſque ſacramentis, modo ne quis ea contemnat, ſaluus homo fieri poteſt in neceſſitatis articulo: abſque charitate, etiamſi millies omnia ſacramenta perceperit, ſaluus eſſe nemo poteſt, vt rectè dictum ſit à Thoma Aquinate, quod omnium actuum humanorum regula, lex eſt charitatis diuinæ. Quod vidit etiam Lutherus, qui cum nondum in ſenſum reprobum datus fuiſſet iis verbis, quorum ante paulò meminimus, vſus eſt: Quoniam nihil de vtraque ſpecie tanquam neceſſaria præcepit Chriſtus, præſtaret pacem & vnitatem quam vbique præcepit Chriſtus ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Quæ malùm eſt, iſta tua Harpage religio? trepidare timore vbi timor non eſt? Certum eſt & indubitatum etiam illis ipſis confitentibus qui ſegregauerunt ſemetipſos, quòd nihil de vtraque ſpecie tanquam neceſſarium Chriſtus præcepit: certum eſt & indubitatum, quòd pacem & vnitatem vbique præcepit, nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nuſquam Chriſtus præcepit, contrà illud verò minimè C reformidas, quòd vbique tanquam neceſſarium ad ſalutem Chriſtum præcepiſſe conſtat? Contra pacem ſine qua, ſicut Paulus ait, nemo videbit Deum, ſine vtraque ſpecie multi viderunt Deum, & videbunt, niſi fortè putas condemnatos eſſe omnes qui ſexcentis prope annis his vixerunt, quibus Chriſti fides in Polonia recepta eſt: quorum neminem præterquam his ſuperioribus, vtraque ſpecie vſum fuiſſe conſtat ſine pace & vnitate, quam nobis diſceſſurus ex hoc mundo Chriſtus ad patrem ſuum cœleſtem quaſi teſtamento legauit, neque vidit neque videbit Deum quiſquam. Sed quò magis tibi ſatisfieri queat, paulò diligentiùs Chriſti verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si cùm dixit Chriſtus, Bibite ex hoc omnes, præter Apoſtolos quos tum bibere iuſſit, omnibus etiam aliis vt ex calice biberent præcepit, cur eos itidem & vos infantes ab eo arcetis? cùm præſertim vſus obtinuerit Eccleſiæ primitiuæ vt ipſi ſacramenti huius participes fierent ſicut apud Dionyſium & Cyprianum, Auguſtinum, Innocentium, Zoſimum & alios videre licet? *Har.* Chriſtus ipſe videtur infantes arcere, qui cœnam in ſui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Chriſti celebrare non queant ab ea cœna excludi debeant. *Ara.* Quid ſi eadem hac ratione paruulorum quoque baptiſmum Anabaptiſta conetur abrog

Matt.5. Iacob.5. Vvaldenſes dicti vulgò Picardi.

Deut.20.

Matt.5.

In epi. Ioan. tract.7.

Notandum.

Opuſculo 4.

Verba Lutheri de vtraque ſpecie ſumenda.

Pſal.13.

Matt.13.

Sine pace nemo vnquam Deum viſurus eſt. Ioan.14.

Bibite ex hoc calice omnes quomodo eſt accipiēdum.

A abrogare, vt dicat: Chriſtus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit? Euntes docete, baptizantes: quamobrem qui doceri non poſſunt vt credant à baptiſmo excludi debent, nunquid ideo non baptizabimus infantes? ſcilicet quod vobis videtur Harpage rectum eſt, quod Eccleſiæ videtur vniuerſæ, rectum non eſt. *Har.* Obſecro te nunquid in eo Dialogo in quo fingimur eſſe colloquuti, non ſatis tibi rationes omnes confutatæ videntur quæcunque ad approbandum alterius ſpeciei vſum allatæ fuerunt? *Ara.* Mihi verò nequaquam: etenim quæ primo loco ſunt poſita, doctorum iudicio nihil ad cauſam pertinere videntur, neque enim propterea deſitum eſt ſub vtraque communicare, quòd æquè ſub vna atque ſub vtraque Chriſtus integrè ſumitur, ſed magis hoc factum eſt cùm ad effugienda quædam pericula tum ad abolendum errorem Neſtorij, qui ſub ſpecie panis ſolam carnem Chriſti, ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem eſſe credebat: cùm Eccleſiæ veritas hæc ſit, quòd ſub qualibet ſpecie totus ſit Chriſtus viuus & integer, caro, ſanguis, anima & diuinitas: & ſub ſpecie panis totus eſt Chriſtus viuus & integer, & ſub ſpecie vini non eſt tantùm ſanguis ſed totus Chriſtus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd ſub qualibet ſpecie totus eſt Chriſtus, dum id non ſolùm verbo, ſed etiam ipſo ſigno iudicaretur, viſum eſt vtile ſub vna tantùm ſpecie Sacramentum hoc Euchariſtiæ miniſtrare. Efficacius enim imprimitur, quando cum doctrina quæ verbis fit, ſignum etiam coniungitur quod ſenſu perficitur. *Har.* Quod ſi in populi communione tollitur calix cauſa hæ-

Mar.16.
Matt.28.

Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur: quod verò Eccleſię videtur vniuerſæ, non rectum putant. Quare deſitum eſt ſub vtraque ſpecie communicare.

Eccleſiæ veritas de ſacramẽto Euchariſtiæ.

Signũ cum doctrina coniunctum efficaciſſimum.

B reſis huius, cur etiam non preſbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in ſacrificantibus veſci eos mortuo corpore quod ſit ſanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti deorſum bibant ſanguinem? *Ara.* Alia eſt Harpage ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium, ſiue ſacerdotes hi ſint ſiue laici. Illis enim ex inſtitutione, neque conficere neque confectum offerre, nec oblatum ſumere Chriſti corpus licet, niſi ſub vtraque ſpecie, vt quod faciunt, præcepti neceſſitate quadam faciant, qua laici non tenentur, nihil præceptum eſt tanquam neceſſarium de vtraque ſpecie ſumenda. Quamobrem inſtitutionem Chriſti mutari viſum Eccleſiæ non eſt, ſed ea ſalua prouidere voluit, vt error hic tolleretur, ſolis à calice laicis arcendis, quo ſic planum fieret omnibus, his præſertim qui ſeduci facilius poſſunt, & propterea etiam ſignis externis id genus admonerique præ cæteris neceſſe habent: verùm interim eſt nos & viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumere. *Har.* Si nobis hanc licentiam permittimus vt propter hæreticos mutemus inſtitutionem Chriſti, quis tandem erit modus huius licentiæ? ſurgat hæreticus quiſpiam, qui quòd videt templa extructa ad orandum & laudandum Deum, dicat Deum non omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deſeremus? an potius docebimus vſum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arius, qui di-

Alia ratio ſacra operãtiũ, alia eorũ qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium.

Viuum Chriſti corpus cũ ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumitur.

C cat Chriſtum non eſſe parem patri, nec potentia, nec vlla re propter verba illa: Pater maior eſt me, an verba illa expungemus? *Ara.* Audiuiſti iam ſemel ex me & iterum quòd ſibi licentiam hanc Eccleſia non permiſit vt mutaret inſtitutionem Chriſti. Nam cùm inſtituerit Chriſtus vt hoc ſacramento neceſſario ſub vtraque ſpecie conficientes vterentur, nihil de hac eius inſtitutione detraxit. Quos verò pari ex calice bibendi neceſſitate Chriſtus adſtrictos eſſe noluit, eos rectè ab eo abſtinere poſſe decreuit. Neque verò faciet vnquam Eccleſia, vt propter hæreticos vel inſtitutionem Chriſti violet, vel vnum ex ſcripturis apicem expungat. *Har.* Quantùm ex tuo ſermone colligere licet, ad ſolos ſacerdotes inſtitutionem cœnæ dominicæ pertinere cenſes. *Ara.* Vſum Euchariſtiæ ad laicos quoque pertinere dubium non eſt: cæterùm quod inſtituit Chriſtus vt conſecrarent, vt offerrent, vt oblatum ſumerent, ad ſolos id pertinere ſacerdotes affirmo. Quod autem ad vſum attinet extra ſacrificium: ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, perinde valere me docuit Eccleſia, modò ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam eius id faciat. *Har.* Atqui clara ſunt illa Chriſti verba dicentis: accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemorationem. *Ara.* Si clara ſunt, quid igitur cauſę eſt quod de eis nunc ambigimus? Certè de eo num dies nunc ſit, quandoquidem clarum eſt, nemo

Eccleſia non mutat inſtitutionem Chriſti in Sacramẽtorum vſu, ſed ordini tantùm & modo expeditiori præſtantiorique prouidet.

Ad ſolos ſacerdotes ſpectat Chriſti inſtitutio de Sacramento Euchariſtiæ.
Mar.14.
Luc.22.
Ioan.13.

nemo eſt qui ambigat. Quid cauſæ, quòd ex quo tempore Chriſti recepit Euange- A
lium Polonia, nunquam eo ſenſu quem tu profers, intellecta ſint? Quid autem di-
co de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Chriſtus hæc verba pro-
tulit, qui ſic ea ſit interpretatus, vt eſſe de neceſſitate ſalutis diceret, omnes etiam

Nemo fidelium vnquã dixit, de neceſſitate ſalutis eſſe, laicos vtriuſque ſpeciei participes fieri.
Matt.28.
Matt.16.

laicos vtriuſque ſpeciei participes fieri. Certè qui ſit Catholicus profers neminem,
cum etiam illa ſi qui ſegregauerunt ſe noſtro hoc æuo, & ſcripſerint & ſenſerint vt
audiuiſti contrarium. Vide autem ne ſit hoc extremæ miniméque ferendæ cuiuſ-
dam arrogantiæ, ſi te ſolum videre Chriſtianum, aut orbem vniuerſum tot ſeculis
in tam clara ſcripturarum luce cæcutiuiſſe perſuaſum habeas. Sed obſecro te, clara
tibi videntur hæc verba Chriſti? Quid autem? nunquid & illa clara non ſunt, Eun-
tes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuerſum prædica-
te Euangelium? Num ideo baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dice-
mus etiam laicos? Certè negat hoc Apoſtolus dicens: Nunquid omnes Apoſtoli?
Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes doctores? Quod ſi verba omnia qui-

Hoc facite, quid ſignificet.
Ioan.3.

bus in cœnæ inſtitutione Chriſtus vſus eſt, ad omnes etiam laicos pertinent, & con-
ſecrabunt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Chriſtus, hoc facite, quid aliud
dicere videtur, quam hoc conſecrate, hoc offerte, hoc ſumite? Conſecrabunt igi-
tur & offerent omnes, & erunt æquè ſacerdotes laici etiam pueri & fœminę, atque
hi qui ſe peculiariter diuino cultui manciparunt, nec vllum erit inter Sacerdotes &
laicos diſcrimen, non ſumendi modò, verùm & conſecrandi, & offerendi, & diſ- B
tribuendi, poteſtati cunctis non conceſſa tantùm, verùm & præcepta. *Har.* Sed
ſi propter hæreſim abolendam vſus vtriuſque ſpeciei fuit aliquando prohibitus, quan
doquidem nullus eſt Chriſtianorum, qui hodie putet in Euchariſtia mortuum cor-
pus dari, nulla cauſa eſt cur interdictũ hoc duret diutius. *Ara.* Mirũ eſt quòd hoc au-
tor dialogorum audet affirmare, cum ab eo ipſo, cui dialogos hos dicauit, ſecus
rem habere cognouerit. Neque enim ignorat quanto ſtudio fuerit laboratum pro-

Boëmorum error.

ximis his annis ſuperioribus, vt hi quoque Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo præter
ea errore alio ſunt implicati, ad vnitatem Eccleſiæ reduci poſſent, quibus iuxta con-
uenta Concilij Baſileæ habiti permiſſus fuit calicis vſus, ea conditione adiecta, vt
communicaturos inſtruerent ſacerdotes, non ſub ſpecie panis Chriſti tantum, nec
ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem, ſed ſub qualibet ſpecie totum & integrum Chri-
ſtum. Quam conditionem Boëmorum ſacerdotes non receperunt, quin ſcriptum
eſſe dicerent; Hoc eſt corpus meum, non additum, & ſanguis. Hic eſt ſanguis

Verbis Chriſti ſicut nihil detrahere ſic addere nihil oportet.

meus, non additum eſt, corpus. Verbis Chriſti ſicut detrahi nihil, ſic addi nihil
oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem
Chriſtum in Euchariſtiæ ſacramento confeſſi, qui corpus abſque ſanguine ſub ſpe-
cie panis: ſanguinem abſque corpore ſub ſpecie vini contineri, contendebant? *Har.*
nequaquam. *Ara.* Quid autem Lutherus, Quamuis Boëmorum hunc errorem ali-
quando grauitas impugnaſſet, nunquid ad eundem poſteà lapidem ipſe quoque C

Lutherus omni Proteo mutabilior.

non offendit, vt erat in omni genere doctrinæ ſuæ Proteo mutabilior? Legat qui
volet, quæ contra Miſnenſis epiſcopi mandata ſcripſit, ibi reperiet, cùm pridem
ſopitam hæreſim Neſtorianam reſuſcitaſſe. Noſter autem hic, qui nos illo dialo-
gò facit arbitrio ſuo de ſacramenti ſpeciebus contendentes, nunquid & ipſe non

Cuiuſdã Lutheriſtę exceranda in Deum blaſphemia.
Hebr.10.

ſe Neſtorianum apertè profitetur? Quid enim illa ſibi verba volunt, Sanguis bibi
non poteſt niſi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis ſanguinem effu-
ſum? Vt etiam ſi ſumant ſanguinem, nequaquam tamen bibant ſanguinem effu-
ſum, illum inquam, quo Chriſtus & peccata purgauit, in æternúmque conſumma-
uit ſanctificatos, & eundem bibi iuſſit? Et iterum: Difficile eſt non credere, cum ſpe-
cie rem ademptam eſſe, hoc eſt, ſanguinem effuſum. Ac poſt pauca, & ſanguinem
effudit, & ſanguinem effuſum bibi iuſſit. Nam vt corpus voluit edendum, ita ſan-
guinem effuſum bibendum. De hac igitur iniuria querũtur filij Dei, quòd à ſan-
guine effuſo prohibentur. Qui toties vociferando ſequitur, effuſum ſanguinem adi-
mi laicis, qui difficile dicit eſſe non credere cum ſpecie rem ademptam eſſe, hoc eſt,
ſanguinem effuſum, nónne videtur eum à corpore ſeparare, nec aliud quàm exan-
gue mortuum corpus ſub ſpecie panis relinquere? *Har.* Quid ego audio? An non

A effuſum ſanguinem bibimus? Nunquid falſum eſt, quod ſcriptum à Proſpero legitur? Cùm frangitur hoſtia, cùm ſanguis de calice in ore fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio eiúſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur? *Ara.* Rectè Proſper, modò tu rectè quod ſcribit intelligas, certum eſt, & indubitatum, in Euchariſtiæ ſacramento verum & viuum corpus, verum & viuũ Chriſti ſanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effuſio ſanguinis vera non eſt, ſed eſt quædam vt ipſe Proſper ait, dominici corporis in cruce immolati, & ſanguinis de latere effuſi deſignatio. Itaque frangitur, non maſticatur, non effunditur, non bibitur vini ſpecies. Chriſtus autem ipſe ſub vna non minùs quàm ſub vtraque ſpecie manet integer, nec ſumptus conſumitur, nec vnquam vel corpus eius à ſanguine vel ſanguis à corpore, quoties fideles eum ſumũt ſeparatur. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Non amplius frangitur corpus eius, non amplius funditur ſanguis eius, qui ſemel pro nobis fuſus, ſemel pro peccatis totius mundi ſatisfecit, vt eum iterum effundi neceſſe nõ ſit. Craſſus hîc fuit Caphernitarum error, qui cum carnem ſuam Chriſtus manducandam eſſe diceret, ſic intelligebant quomodo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, non quomodo ſpiritu vegetatur. Quibus rectè Chriſtus caro non prodeſt quicquam: Spiritus eſt qui viuificat. Nihil eſt igitur quod aliquis de corporali manducatione ſomniet. Hæc manducatio & bibitio partim eſt ſacramentalis, partim ſpiritua-

Cùm frangitur hoſtia, quid hac re deſignatur.
In Euchariſtiæ ſacramẽto verũ & viuum Chriſti corpus cõtinetur realiter.
Chriſtus nõ minus ſub vna ſpecie quàm ſub vtraque manet integer.
Rom.6.
Caphernitæ.
Ioan.6.

B lis. Manducatione ſacramentali ſumitur quidem verum corpus & ſanguis Chriſti, ſed non maſticantur neque bibuntur niſi ſpecies. Cæterum quando Chriſtum ita ſumimus vt in eo maneamus & ipſe in nobis, ea manducatio ſpiritualis eſt: de qua dicit Auguſtinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & mãducaſti. Credere in Chriſtum hoc eſt manducare Chriſtum. Ac niſi quis manducauerit ad hunc modum, niſi Chriſti capitis & corporis per charitatem effici membrum ſtuduerit, nihil ei proderit dentibus preſſiſſe ſacramentalitérque manducaſſe, quin potius iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. *Har.* Oppidò quàm lubens hæc audiui ex te. Sed obſecro te ad id reſponde quod interrogaueram, nunquid non effuſus Chriſti ſanguis bibitur? *Ara.* Bibitur effuſus & non effuſus. *Har.* Hoc quidem ænigma eſt. Dauus ſum non Oedipus. Explices neceſſe eſt ſi vis vt intelligam. *Ara.* Si effuſum à corpore ſeparatum intelligis, à nemine ſanguis eiuſmodi bibitur. Nam qui ſemel pro nobis eſt effuſus Chriſti ſanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Si autem effuſum ſanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Chriſti corpore ſeparatus, verum ad reſurgentis Chriſti corpus redire, ſanguinem hunc ſacramentaliter bibi dubium non eſt, quin poſteaquàm ſemel ad corpus Chriſti reſurgentis rediit, ab eo ſeparari deinceps nunquam poteſt. Neque enim exiſtimare debes, eum qui pro nobis effuſus eſt, Chriſti ſanguinem eſſe alicubi extra corpus eius. Legimus quòd reſurrectio noſtra ſit conformis futuræ reſurrectioni Chriſti.

Mãducatio corporis, exhibitio ſanguinis Chriſti partim ſacramentalis, partim ſpiritualis.
Tract.25. in Ioan.
1.Cor.11.
Quomodo ſit intelligendum, quod effuſus ſanguis Chriſti bibitur
Effuſus Chriſti ſanguis nõ eſt alicubi extra corpus eius.

C Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Quod ſi certa fides eſt Eccleſiæ cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanæ naturæ, ita vt etiam quæ martyribus membra fuerunt amputata & abſciſſa, in reſurrectione reſtituta illis iri ſcribat Auguſtinus. Cùm ſcriptum ſit quòd capillus capitis veſtri non peribit: quod vſque eò verum eſſe contendit, vt etiam quæ comeſtæ ſunt carnes hominum, quòd famis tempore nonnunquam vſu veniſſe legimus, eas his quorum primitus erant redditas iri cenſeat, ab illo quippe altero tanquam mutuo ſumptas deputari, quæ ſicut æs alienum ei reddendæ ſint, vnde ſumptæ ſunt. Si de noſtris corporibus ita futurum ſperamus, quantò magis factum iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormientium Domino noſtro Ieſu Chriſto: quod nihil ei defuerit reſurgenti: quod ad integritatem corporis humanæque naturæ veritatem pertineret. Præcipuè verò, non potuit, neque poteſt vnquam illud corpus eo ſanguine deſtitutum eſſe, per quem Ieſus vt ſanctificaret populum ſuum extra portam paſſus eſt, quo nihil vel ad ipſius Chriſti gloriam illuſtrandam, vel ad noſtram ſpem corroborandam aptius eſſe poteſt. Humanitas Chriſti, quemadmodum à Ioanne Damaſceno ſcriptum legimus ſalutiferam virtutẽ habuit,

Philip.3.
1.Cor.15.
Integra Chriſti, & noſtra futura reſurrectio.
Luc.21.
4.Reg.6.
1.Cor.15.
Corpus Chriſti nõ poteſt ſanguine deſtitutũ eſſe.
Hebr.13.

ex virtute verbi ſibi vniti. Cùm autem ſalus non aliunde nobis contigerit, quàm ex profuſo pro nobis Chriſti ſanguine, poterítque quiſquam dubitare, ſanguinem illum, qui pretium eſt redemptionis noſtræ, in quo ſolo fiducia noſtra omnis nobis eſt collocata, ad Chriſti corpus reſurgentis rediiſſe ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum eſſe, nunquam ab eo diſiungendum. *Har.* Nemo pius dubitauerit. *Ara* Quid igitur iſte ſomniat de effuſo ſanguine quaſi denuo fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effuſus ille ſanguis non alibi ſit quàm in illo corpore glorificato, in quo reſurgens Chriſtus non amplius moritur, nec ſanguis eius fundetur amplius, ſed ſicut in cœlo localiter, in verbo perſonaliter, ſic ſub panis & vini ſpeciebus eſt ſacramentaliter, vt ſiue quis ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie ſumat, totum Chriſtum ſumat cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicē ſeparari nequeant. Sed ſic plerunque ſolent, qui de ſpeciebus ſacramenti Euchariſtiæ contendunt. Nimirùm altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur ſpeciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè ſub illis latentem, qui verè ſalus noſtra eſt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ex vtraque ſpecie, quando ſeorſum corpus, ſeorſum dari ſanguinem imaginantur, & imprudentes in errorem Neſtorij prolabuntur. *Har.* Quid tu agis imprudens? nunquid non hic ipſe ſcriptor, qui nos de vtraque ſpecie facit contendentes, apertè negat panis & vini ſubſtantiam, in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuerti, & cum ſuis Martinis pridem ab Eccleſia damnat Berengarium ducem ſequutus, quem nos autoritate ſcripturarum adducti, Chriſtum credimus incarnatū, cum præter ſcripturarum autoritatem facit impanatum. *Ara.* Audiui quòd ſcripſit de Eccleſia librum, quàm plurimis erroribus ſcatentem, & his quidem grauibus, in eo fortaſſe hoc quod dicis aſſerit. *Har.* Et hæc & alia multa, abſurda, blaſphema, impia. *Ara.* Nunc tu vide quorſum tandem euadant altercationes iſtæ. Sicut altercatio de ſanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc eſt nouos Arianos, qui Chriſto Deo, Deíque filio negant, eundem quem patri honorem habendum, dum ſolum Deum patrem adorandum & inuocandum eſſe cenſent, ita contentio de vtraque ſpecie genuit nobis Zuinglianos, qui vocantur ſacramentarij. Siquidem ab iis initiis res progreſſa eſt, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm ſanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effeciſſet Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione proſequendum, aut vitam ab eo putat expectandam, quod vita caret) ſerpſit longius, nec ſtatim eò proſiliit, vt negaret eſſe corpus Chriſti. Sed quæ fuit olim Ioannis Vvicleffi, cuius erat ſectator Ioannes Hus, pridem ab Eccleſia damnata ſententia, panem in Euchariſtia ſimul eſſe cum Chriſti corpore docuit: Progreſſus eſt mox vlterius, & cùm in pane corpus eſſe Chriſti concederet, non alio tamen tempore, quàm quo ſumeretur eſſe Chriſti corpus affirmauit, vt ſi quis extra ſumptionem adoraſſet, is grauiſſimum crimen idololatriæ non effugeret. His progreſſibus ita factis, poſteaquam iſthæc ex animi ſui ſententia cedere videt, iam euertit ſimul omnia, tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem beneficiorum Chriſti memoriam ſempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua ſummi illius ab immenſi beneficij quo ſemetipſum Chriſtus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repręſentatio. Quibus iuxta voluntatem ſuam confectis, tum demum impetu facto prorumpit eò quò tacitus initio tendebat, vt etiam apertè dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc Sacramento, non eſt in eo viuum & verum corpus Chriſti, ſed merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, ſcelus eſt idololatriæ commitere. *Har.* Quàm bellè nobis artes Satanæ detexiſti, nunc demum intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occaſionem ab Eccleſia Catholica diſcedendi atque vt aliquod initium eius rei fieri poſſit. *Ara.* Rectè conijcis Harpage, ſed poſteaquàm diſceſſio ſemel facta eſt, nil difficilius quàm finis eius inueniri poteſt. Si quis omnes noſtri temporis hæreſes conſideret accuratius, inde ſumpſiſſe eas videbit exordium. Quamobrem errant vehemēter meo quidem iudicio, qui putāt hoc religionis diſſidium, quod apud nos per Satanæ miniſtros proximis his ſuperioribus annis excitatum eſt, hoc modo ſedari poſſe, ſi laicis calix, presby

Marginalia:
A — Sanguis ad Chriſti corpus reſurgentis rediit, ac vnitus eſt diuinitati.
Caro, ſanguis anima, & diuinitas in Chriſto, ab inuicem ſeparari nequeunt.
Sacramentariorū error. — B
Seruetiani hoc eſt noui Ariani. Zuingliani ſacramentarij.
Sentētię Ioānis Vvicleffi, atque Ioānis Hus damnata ab Eccleſia.
Ioannis Vvicleffi impietas. — C
Sacramentariorum athei ſmus. Pſal. 13. & 52.
Hæreticorū quò tendat intentio.

A presbyteris vxores permittuntur. Alere hoc fuerit magis quàm ſedare diſsidium. Quid enim eſt aliud quod hi qui ſegregauerunt ſe votis à dentibus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re vniuerſa Eccleſia Catholica ſeparare ſe licitum ipſis eſſe queat? Hoc fundamento ſeparationis iacto, quò non eos progreſſuros putas? Arguerit erroris totam Eccleſiam ſibique poteſtatem eſſe datam, interpretabuntur ab eius decretis cæteris etiam in rebus diſcedendi. Quid enim impediat quo minus æquè in aliis atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar ſi hoc res ipſa non clamat, vbi facta eſt in huius ſacramenti vſu ab Eccleſia Catholica ſeparatio, quàm non multi ſunt alij errores conſequuti: Non Lutherani modò, ſed & Zuingliani, & Anabaptiſtæ, & quotquot alij ſunt hæretici, vnde etiam niſi ab vtraque ſpecie deſciſcendi ab Eccleſia ſumpſerunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non ſimul & Sacerdotium, & Sacrificium, & Deum ipſum poſteà ex hoc Sacramento ſuſtulerunt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc eſt, noui Ariani facti, & diuerſas alias formas mutati ſunt? Quare nihil fuerit homini Chriſtiano tutius, quàm ſicut aliis in rebus omnibus, ſic & in hæc Eccleſiæ ſenſum, & conſenſum ſequi, quod qui faciat errare nulla ratione poteſt. Vociferetur aliquis ad rauim vſque: Verbum Domini, Verbum Domini: Euangelium, Euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiamſi multa ſcripturarum examina produci videat. Nam & ſuo tempore pſeudoprophetas, minimè defuiſſe ſcribit Hieremias, qui & ipſi vociferati ſunt:

Omnia ſibi volunt licere hæretici noſtri tẽporis.

Qui Eccleſię catholicę ſenſum & cõſenſum ſeqtur, nullo modo errare poteſt.

Hiere.23.24.22.& 29.

B Verbum Domini, Os Domini locutum eſt, hæc dicit Dominus cùm tamen nec miſiſſe ſe eos, nec aliquid eiuſmodi locutum illis eſſe, per Prophetam ſuum dicat Dominus, eóſque fures Verborum ſuorum appellat. Iam verò Phariſæi, Nunquid non è ſcripturis Chriſtum non eſſe Prophetam? Chriſtum eſſe morte dignum probare contendebant. Quorum enim hæ voces ſunt, Scrutare Scripturas, & vide quia Propheta è Galilæa non ſurgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Nunquid ſcripturas contra ſcripturarum autorem Deum noſtrum proferebant? Nunquid non è ſcripturis Chriſtum non eſſe Deum, Deíque Filium, ſed ne Prophetam quidem, quin potius morte turpiſsima dignum pronunciabant? Num autem ſtatim fuit verum quia ſcripturas adducebant? Scripturæ quidem quarum vtebantur teſtimonio, veræ ſunt, & à Spiritu Sancto profectæ, ſed ſenſus quem ex illo proferebant, quàm longiſsimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueantur, ſi cum Satana Chriſtum in deſerto tentante, dicat membrum eius aliquod, ſcriptum eſt enim, ſed ſi quis nimirùm obtundat ſcripturas reuerenter accipere ſe reſpondeat, ac ab eo procul abeſſe, vt ei vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc ſcripturam eſſe Canonicam, cuius apud omnes autoritatem eſſe ſummam oporteat, inde ſe quoque didiciſſe hunc ei non alium ſanum illius ſenſum eſſe, à Sancta Eccleſia Catholica. Quare cui fidem habuerint de ſcriptura hac, quòd Canonica quódque ſit à Spiritu Sancto profecta teſtificanti,

Phariſæi ſcripturarum teſtimonio Chriſtũ non eſſe Prophetam, & eſſe morte dignũ cõtendebãt.

Ioan.7.

Ibidem.19.

Membra Satanæ Hæretici.

C eidem ſe fidem habere, hunc & non alium eſſe ſcripturæ eius ſenſum aſſerenti. Ad hunc modum ſi ſe geſſerint, facile Satanæ laqueos effugerint. Neque enim inter nos & eos qui exierunt à nobis vlla eſt de ſcriptura controuerſia, ſed de eo tantùm agitur, vtrum in ea interpretanda ſuam aliquam propriam, aut vnius alicuius ſolitariam opinionem, an verò totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequi oporteat. Quum poſterius cùm longè ſit tutius non arbitror eſſe quenquam tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. *Harp.* Nunc demum Arator qua de re agatur intelligo. Nihil enim ſcripturis detrahitur vt audio, ſed ſua manet illis autoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium conſenſu diuturnáque totius Eccleſiæ conſuetudine receptum eſt & approbatum, de eo priuata ſua autoritate, ſecus quempiam conſtituere vel nefas eſſe putatur, cùm eiuſmodi de rebus Eccleſiæ iudicium expectare ſit neceſſe, in quo acquieſcere omnes oporteat. *Ara.* Probè ſententiam meam aſſequutus es Harpage. Nam hoc etiam ſibi volunt illa & Conſtantienſis & Baſilienſis decreti verba, vbi dicitur: Quòd ſine autoritate Eccleſiæ laudabilem conſuetudinem laicum populum ſub vna ſpecie communicandi ne ſit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilaſſe videmur, cum eſſet hæc tam inanis à nobis de ſpeciebus Euchariſtiæ ſacramenti diſputatio

Non de ſcriptura ſed de ſcripturę ſenſu inter nos & hæreticos ſolùm eſt cõtrouerſia.

In eccleſię iudicio acquieſcere omnes oportet.

ſuſcepta? *Har.* Nos quidem extra culpam ſumus Arator. Sed qui ſibi tam cautus & A
prudens videtur, vt omnes perſtupidos, bardos, truncos iudicet, mirum eſt hoc, eum
Rom. 1. Prouer. 26.
animaduertere non potuiſſe. *Ara.* Nihil eſt quod mireris Harpage, non ſine cauſa di-
xit Apo. dicentes, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Sed & illud ſcitum eſt Salomonis,
vidiſtine hominem qui ſapiens eſſe videtur, ſpes eſt de ſtulto quàm de eius correctio-
ne multo maior. Nullos labi & errare contingit periculoſius, quàm qui ſic apud ſe-
metipſos prudentes ſunt vt cæteros omnes præ ſe caudices eſſe putent. *Har.* Hac qui-
dem de re mihi propemodum abs te ſatis iam factum eſt.

De ſacerdotum coniugio.

Ergo, id eſt cauſa.
Tria quę ſibi cōcedi poſtulabant hæretici in comitiis Poloniæ.
SEd non ignoras fortaſsis qui ſunt apud nos religionis ergò motus excitati: perue-
nit & illud ad aures tuas proculdubio non deeſſe quoſdam, qui ſedari motus iſtos
exiſtiment, ſi quorundam importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores ſacer-
dotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. *Ara.* Audiui hominem etiam de reli-
quis duobus nonnulla differentem, ſic enim ille dicebat: Tantum abeſſe ſpe-
randum vt ſit, concordiam rebus his conceſsis eſſe coituram, vt maior etiam ſit diſ-
cordia metuenda. *Har.* Quî ſic? *Ara.* Nunquid ex me iam non audiuiſti, ſimul vt
ſemel vna aliqua in re diſceſſum eſt ab eo quod aut legibus conſtitutum, aut moribus
eccleſiæ totius eſt receptum, non fore finem, ſed diſceſſionis initium? Quamobrem
qui petunt iſthæc, ſibi ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano concedi, nihil aliud quàm
initium ſibi diſcedendi permitti petunt: quo conceſſo finem ſibi nullum pręſcribi pa B
tiuntur, adeò vt ſi detur illis quod poſtulant, crede mihi quòd in eo nunquam acquie
Mos peruerſus inter pocula de diuinis ſermonē habere.
ſcent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego pręſens adfui, paucis ti-
bi narrabo. Erant inuitati duo ex eorum numero, quibus quod catholicum eſt non
probatur. Cùm que de religione (quod peruerſæ ætatis noſtrę more nunquam cre-
brius ſit, quàm inter pocula) ſermo incidiſſet, dixit vnus qui minùs à catholica tunc
erat alienus, ſibi nihil aliud mutandum videre de his quæ recepta ſunt & diuturna pa
trum conſuetudine approbata, quàm vt calix concederetur laicis, quo ſi potiri lice-
Subdola cuiuſdam hęretici cogitatio.
ret, abundè ſibi ſatisfactum iri. Mox alius in eorum ſcriptis qui ſegregauerunt ſe-
metipſos verſatus diligentius, atque ideo animo in prauis opinionibus magis obfir-
mato: Mihi verò inquit etiam ſi de calice bibere liceat, nequaquam erit ſatisfactum.
Alia cogitabat ille proculdubio, nimirum de ſubuertendis aris, de tollendis imagini-
bus, de ſeruitute Deo debita (Græci λατρείαν, Latini vocant ſacrificium) prorſus abro-
ganda, déque ſimilibus aliis, quæ niſi confecta vidiſſet, nunquam erat animus illius ac
Picardi genus hæreticorū orthodoxis & ipſiſmet hæreticis maximè inuiſum.
quieturus. Si vbi duo tantùm aderant diſſentire viſi ſunt, nec vtrique ſatisfieri potuit,
his quæ putantur adiaphora concedendis: quid futurum putas in tanta turba, quæ ma
gna ex parte, ex Lutheranis, Caluinianis, ſiue Sacramentariis, Seruetianis, ſiue nouis
Arianis, & (quod hæreticorum genus non apud orthodoxos modò, verùm & apud
ipſos hæreticos ſummæ ſemper fuit abominationi) ex Picardis conſtare videtur?
Quamobrem non dubitanter dixerim, quòd hoc alere ſit religionis diſsidium, non ei C
ſedando, medicinam aliquam adferre, ſi tria illa concedantur, quæ ſunt à nonnullis
Matth. 20.
poſtulata quibus rectè dici poſsit: Neſcitis quid petatis. Imprudentes enim diuiſionē
& ſeparationem quandam petunt à Chriſti corpore, quæ eſt ſancta catholica eccleſia
quæ non vno aliquo angulo continetur, ſed per vniuerſum orbem Chriſtianum eſt
effuſa. *Har.* De calice multa iam dicta ſunt, nec eſt iterare. Quem intelligo niſi in
concilio Oecumenico, idque grauibus ex cauſis rectè laicis concedi non poſſe. Cæte
rùm quid eſſet in eo piaculi, ſi ſacerdotibus vxores permitterentur, his præſertim qui
cōtinere nō poſſunt? *Ara.* Nūquid eſt aliquis, qui cōtinere nō poſsit? *Har.* Quaſi verò
tuis oculis multos ipſe nō videas ita vētri & his quæ ſub vētre ſunt deditos, vt magis
pecudum quàm hominum vitam agere videātur. *Ara.* Vtinā pauciores! cernere lice
Qui dicunt ſe continere non poſſe, nolunt potius, quàm nō poſſint.
ret, verùm hi mihi nolle magis quàm nō poſſe videntur. *Har.* Erras Arator, non de-
ſunt qui velint, ſed vincūtur carnis concupiſcentia. *Ara.* Facile eſt vincere non repu
gnātes. Quòd ſi ſe viros præſtarent, poſſent, proculdubio. *Har.* Fieri poteſt vt ſint non
pauci qui ſua vincantur deſidia. Sed crede mihi reperiri nonnullos, qui cùm omnia
ſedulò faciant, quæ ad frænandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus
diſce

A diſcedant.Scis ipſe Chriſtum dixiſſe,non omnes capiunt Verbum hoc. *Ara.* Verè
dixit Veritas,quid enim eo verius & certius, quod non omnes capiunt: Sed nunquid
dixit Veritas,quod non omnes poſſunt capere ? *Har.* Imò hoc dixiſſe videtur. *Ara.*
Imò hoc dixiſſe non videtur. *Har.* Quid,ſi Chriſtus ipſe hæc verba ſic interpreta-
tur cùm ſubdit,qui poteſt capere capiat. *Ara.* Quid ſi his ipſis Verbis nihil aliud
ſignificare Chriſtus voluit,quàm qui vult capere capiat,cùm non ſit inuſitatum hoc
dicendi genus in ſcripturis, vt poſſe pro velle accipiatur? Ac ne putas meam hanc
eſſe ſolitariam opinionem, priſcorum patrum ſententiam tibi proferam: Inter quos
qui imprimis celebris habetur Ioannes Chryſoſtomus, enarrans illum ſcripturæ lo- Ho.6.in Ioã.
cum. Propterea non potuerunt credere,quia dicit Eſaias: Non potuerunt, hoc eſt,
noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere ca-
piat. Ita nonnunquam poteſtate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non poteſt vos Ioan.7.
mundus odio habere,me autem odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatum
videmus, non poſſum aſperum hominem diligere. Vehementiam voluntatis pote- Vehementia volũtatis poteſtas dicta.
ſtatem appellans. Et iterum non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit
Aetiops pellem ſuam,& Pardus varietatem ſuam,& populus hic poterit benefacere, Hier.13.
qui didicit mala? Non dicit quòd impoſsibile ſit ei bene operari, ſed quia nolunt,
ideo non poſſunt. Vides quemadmodum Chryſoſtomus ex multis ſcripturæ locis,
inter quos hunc etiam produxit,de quo nunc ſermo nobis eſt,& ex communi vſu lo- Lib.4.the.
B quendi ſæpe poſſe pro velle docet accipi. Quod ante eum quoque fecit Gregorius Lib.2.ſtr.
Nazanzenus, vtroque vetuſtior Clemens Presbyter Alexandrinus, velis, inquit, &
poteris,& libro ſequenti,poſteaquam ſtatim à principio tractauit hunc Euangelij lo-
cum,velit tantùm inquit, quod bonum eſt petere, & aſſequetur. Nonnunquam au-
tem ore quidem dicimus, nolumus peccare, cogitatio autem noſtra defixa eſt in pec-
cato. Sed obſecro te num tu fati rem eſſe putas continere ? *Har.* Imò futile eſſe dico
quod Chriſtum ideo non dixiſſe credis, non omnes poſſunt capere, ne quis fati rem Continere non eſſe fati rem, ſed Dei donum.
eſſe putaret, cum iis quæ ſequuntur verbis, eos tantũ continere poſſe ſignificauerit,
quibus datũ eſt. *Ara.* Atqui quod tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin po-
tius totius orbis Chriſtiani iudicio doctiſsimi, grauiſsimíque monumentis litera-
rum conſignarunt: Verba ſunt Hieronymi, Euangelij locum explicantis, qui qui-
dem ſententiam ſequutus eſſe videtur Origenis. Nemo putet ſub hoc Verbo, vel
fatum vel fortunam introduci, quòd ij ſunt virgines, quibus à Deo datum ſit, aut
quos quidam ad hoc caſus adduxerit, ſed iis datum eſt,qui petierunt, qui voluerunt, Hiero. tract. 7. in Matth.
qui vt acciperent,laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & qui quærit inuenit,
& pulſanti aperietur.Nec diuerſum ſenſiſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus cum ait:
Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt, vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, Matth.7. Luc.11.
non vt fortè datam neceſsitatem ſuſpiceris. Iis enim datur qui ſponte id eligunt. Chryſoſto.
Quod ideo dixit vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio eſſe opus quod quidem om-
C nibus paratum eſt,ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippe
eſt quandocunque res ardua ponitur hoc vti modo dicendi, vt etiam quando dice-
bat, vobis eſt datum noſſe myſteria regni cœlorum, quod maximè ita eſſe præſenti
loco approbauit. Nam ſi datum ſolummodo ſuperius eſt, ac nihil penitus, qui ſe in Matth.13. Mar.14. Luc.8.
perpetua virginitate conſeruant, conferre videntur, ſuperfluè ipſis regnum cœlo-
rum pollicetur, ac immerito à cæteris Eunuchis diſtinguit. Iámne igitur intelligis Hæretici pluris momenta rõnum in diſputando quã ſanctorũ Patrum autoritates facere ſolent.
quorum tu ſententiam futilem voces,nimirum eorum quorum in Eccleſia Dei ſum-
ma ſemper fuit autoritas? *Har.* Atqui ego nullius addictus iurare in Verba Ma-
giſtri, puto mihi hanc veniam concedi oportere, vt momenta rationum pluris fa-
ciam in diſputando quàm autoritates. *Ara.* Inſanum caput. Quaſi vel illi momen-
tis rationum fuerint deſtituti, quos tanquam ſumma ratione nixos orbis Chriſtia-
nus admiratur vniuerſus,vel ſolus tu ſis qui momenta rationum adferre queas. Sci-
licet tu is es,qui cornicum oculos (quod eſt in prouerbio) confixiſti. Sed quæ tandem
adfers momenta rationum, quamobrem hanc doctiſsimorum virorum interpreta-
tionem reiiciendam eſſe cenſeas? *Har.* Quæris? quaſi non ipſe videas quàm pauci ſunt
cœlibes,qui caſtè viuant. *Ara.* Quaſi verò non & ipſe videas,quàm ſint multi matri-
monio iuncti,quos coniugalis caſtitatis oblitos videre licet. *Har.* Quid ergo negas tu

Dei donum eſſe continentiam? *Ara.* Non eorum tantum qui cœlibem vitam profeſsi, A
verùm & eorum qui ſunt irretiti coniugio continentiam ſiue caſtitatem eſſe Dei donum aſſero, neque magis præſtare coniuges, vt caſtitatem ſeruent coniugalem, niſi datum ſit illis, quàm continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cum æquè donum Dei ſit caſtitas coniugalis atque cœlibum continentia, *Har.* At coniuges paratum habent incontinentiæ ſuæ remedium, quo deſtituti cœlibes eſſe videntur. *Ara.* At quàm multos reperire licet, quibus hoc remedium nullam adfert vtilitatem. Deinde verò tu Dei potentiæ fines præſcribis, quaſi non potuerit ille niſi vnicum hoc incontinentiæ remedium dare, ſi ad nuptias confugiatur. Quid autem? nunquid non poteſt euenire, vt coniugem ſortiatur aliquis diuturno languore marceſcentem, & hoc ei remedio, quod tu ſolùm eſſe vis, vti non liceat? Quid ſi longiore ſit ab ea locorum interuallo diſiunctus, vt corporis eius poteſtatem habere non poſsit? Quid ſi illicita quadam animoſitate continere ſe velle dicat vxor: num propterea ſtatim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore ſuperſtite, ducet aliam? *Harpagus.* Hoc equidem fas non eſſe puto. *Arator.* Atqui negabit is ſe poſſe capere, negauit ſibi datum eſſe, vt ſit capax caſtitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet, Melius eſt nubere quàm vri. *Harpagus.* De iis qui cœlibes ſunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. *Arator.* Atqui eadem eſt cauſa eorum qui Deo ſuam continentiam dicarunt. Habent & illi ſponſum ſuum Chriſtum, & eum quidem immortalem, cui cùm ſemel ſe deuouerint, fas illis nō eſt vt ſui corporis poteſta- B
tem cuiquam deinceps faciant, verùm eo ſe loco potius eſſe cogitare debent, quo ſunt coniuges, quorum alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum abſens longiore, vel illicita quadam animoſitate continere nolens, alterius corporis poteſtatem habere non poteſt: Itaque ſicut illis eſſe nefas intelligit ad ſecundas nuptias confugere priore vxore ſuperſtite, ſic ſibi quoque ſine multo maiori flagitio minimè licere perſuaſum habeat, vt ſuperſtite immortali ſponſo Chriſto, cum mortali quopiam inire matrimonium poſsit. Sed cùm ſciat, quòd nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illum omni petenti: aperire omni pulſanti, ab illo ſupplex precetur, qui paratior eſt ad dandum quàm ſumus nos ad accipiendum, vt auxilium ſuum impertiat. Quo fretus non dicat, non poſſum, non eſt mihi datum, non habeo Dei donum. Nam eadem ratione quandoquidem, quicquid à nobis boni agitur, Dei donum eſt, etiam de cæteris dicere poſsit, non eſt mihi datum. Sunt alij natura magis elati, ſunt qui manus ab alieno non facilè queant abſtinere, ſunt ad iram nonnulli proniores: quid igitur faciet ſi quis vel ad hoc, vel ad illud vitiū propenſior eſt? mihi dicet, nō eſt mihi datū, vt humilis, vt alieni minus appetēs, vt minus iracūdus eſſe queā. Quid hoc fuerit aliud, quàm fatū introducentes, & in Mercurium potius, aut Martem, aut Venerem, culpam conferre? quàm ſuum ipſius peccatum agnoſcere, & ad Deum confugere nolle? quo iuuante, nihil eſt quod non poſsimus quamlibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus aduerſari videatur. Non prorſus quidam ineptè dixit noſtri temporis hæreſeôn architectus, ad ho- C
mines à virtute deterrendos plus vnum poſſe dæmonem quàm omnes homines. Sed multò verius nec minus appoſitè dici poteſt, ad homines in officio retinendos, & ad ſtudia virtutum inflammandos plus poſſe Deum vnum, quàm omnes dæmones, in quo & per quem vnum, omnia ſe poſſe rectè gloriari poteſt quilibet homo Chriſtianus. Scriptum eſt à Poëta quodam,

Nemo adeò ferus eſt vt non miteſcere poſſit:
Si modò culturæ patientem accommodet aurem.

De Stilpone quoque Megarenſi memoriæ proditum eſt, cùm naturâ fuerit & ebrioſus & mulieroſus, vitioſam tamen naturam, ab eo ſic compreſſam & edomitam eſſe doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis veſtigium vllum viderit. Socratem quoque legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phyſiognomō, q ſe profitebatur hominū mores naturáſq; ex corpore, oculis, frōte, vultu, pernoſcere) quòd is cùm aliis multis vitiis affectus, tū eſſet prȩterea mulieroſus. Quum verò nec alia vitia, nec mulieroſitatē, præcipui Socratis familiares in eo agnoſcerēt, deriſus ab illis fuiſſe Sopyrus traditur. Sed à Socrate poſtea ſubleuatus eſt cùm illa ſibi ſigna,

sed

Continentia ſiue caſtitas omnium hominū cuiuſque ſit cōditionis Dei donum eſt.

1. Corin. 7.

Fas non eſt iis qui ſemel Chriſto ſe adnouerint, vt cuiquā deinceps faciant ſui corporis poteſtatem.

In eos qui culpā ſuā in fatum reiiciunt.

Deo nos iuuante, nihil eſt quod nobis aduerſari poſſit.

Stilpo Megarenſis.

Socrates.

A ſed ratione à ſe deiecta, diceret. Si Poëtæ, ſi Philoſophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis ſtudio, diſciplinæ rectè tribui poſſe putauerunt, vt etiam ad quæ vitia maximè propenſus eſſet aliquis, ab iis eum auocari poſſe ratione, neque minus animi quàm corporis morbos eſſe ſanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Chriſtianus vt adiutus illa, quæ præſto cuique volenti adeſt, nihil ſe non poſſe glorietur? Si ſoli tibi contra carnem, contra mundum, contra Diabolum pugnandum foret, fortaſsis non temerè diceres, non poſſum. Nunc autem ſicut à Ioanne Chryſoſtomo præclarè ſcriptum eſt: In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adſcribitur: Certamen tuum, Dei certamen eſt: prælium tuum, Chriſti prælium eſt. Quid trepidas? quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti aſsit ille qui vinci non nouit. Quem ſequutus Auguſtinus quoque: Non enim, non habes, inquit, vnde pugnes. Deus tuus in te eſt. Spiritus bonus datus eſt tibi. Spiritus Dei eſt qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te, contra te. Quem igitur tu non poſſe dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiam hanc detrahere, Deum te non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim eſt qui viuit in nobis. Deus eſt qui congreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna noſtra. Deus eſt qui pugnat in nobis aduerſus nos, aduerſus illud quod eſt in nobis contra nos. Hunc tu tam eſſe credis imbecillem, vt

Chryſ. in ſer. de Martyr.

Augu. ho. 43. de Verb. Do.

B hoſtem noſtrum domeſticum, carnem noſtram ſpiritui noſtro repugnantem, ſuperare non poſſe affirmare audeas? *Har.* Quod ſi quemadmodum tu dicis, ita ſe res habet, quî fit igitur, quòd adeò pauci reperiuntur, quos in hoc certamine, ſuperiores euaſiſſe videre liceat? *Ara.* In promptu cauſa eſt (dicit ille) deſidioſus erat. Noſtra fit hoc Harpage deſidia, qui Deum vera fide non inuocamus atque ideo nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non præſto adeſt petentibus. Omnia poſsibilia ſunt, ſed nunquid omnibus? minimè gentium, ſed omnia poſsibilia ſunt credenti dicit Chriſtus, cuius hanc ſequutus ſententiam Auguſtinus: Non vos terreat, inquit, ſarcina continentiæ, leuis erit, ſi Chriſti erit. Chriſti erit ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit. Si adeſſet fides, fides autem viua non mortua, minus multos reperire liceret, qui ſic tanquam ſues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidiſſe videmur de quibus prædixit olim Chriſtus: Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? Quare cùm elanguit in hominibus fides quæ impetrat à iubente quod iuſſerit, mirum videri debet nemini, ſi paucis datum eſt vt continere queant. Pauci enim ſunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter, qui petant in fide nihil hæſitantes. *Har.* Nolo tecum hac de re pluribus contendere, ſed cùm in Oriente Sacerdotibus vxores permiſſas videamus, obſecro te quid impedit quo minùs idem apud nos quoque liceat? *Ara.* Cùm ab Occidentalium ſententia ad Orientales prouocaſ-

Mar. 9. De adulterinis cõiugiis ad Pollentium li. 2. cap. 19.

Luc. 18.

Iacobi 1.

C ſet aliquando Iulianus qui fuit partis Pelagij, iis ad eum verbis Auguſtinum vſum eſſe legimus: Non eſt cur prouoces ad Orientis antiſtites, quia & ipſi vtique Chriſtiani ſunt, & vtriuſque partis terrarum fides iſta vna eſt, ſed te Occidentalis terra generauit, Occidentalis regenerauit Eccleſia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inueniſti quando in eius membra veniſti? Scripſit hæc Auguſtinus eo tempore, quo fuit vna fides Orientis & Occidentis Eccleſiarum. Nunc verò, quando grauiſsima de re, nimirum de proceſsione Sancti Spiritus diuerſa eſt Orientalis Eccleſiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos orthodoxam retinemus, idem quod Auguſtinus, elogium Orientalibus tribuere non poſſumus. Quo maiore cum pondere, contra te ô Harpage, verba hæc Auguſtini nobis contra te vſurpare liceret. Non eſt quod prouoces ad Orientis Antiſtites, te certè Occidentalis terra generauit, Occidentalis regenerauit Eccleſia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inueniſtis, quando in eius membra veniſti? Ac vt maximè te Septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es non aliæ fuit vnquam Eccleſiæ, quàm Occidentali ſubiecta, vt ad Occidentis potius quàm ad Orientis Antiſtites prouocare te oportuit. Quos autem tu vis vt ſequamur autores? Eos ne quos toties doctrinis variis & peregrinis abductos à fide defeciſſe, quos quaterdecies ad Eccleſiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea ſe

Aug. li. 1. cõtra Iulianũ.

De proceſsione Sancti Spiritus Orietaliũ ab Occidẽtalibus fides diuerſa.

Hebrę. 13.

Gręci quaterdecies ab orthodoxa Eccleſia ſeſe pręciderunt.

præcidiſſe, quos præciſionis huius fidéſque ſuæ tam ſæpe violatæ dura Turcarum tyrannide preſſos grauiſsimas pœnas vides expendiſſe? Scilicet quorum exitus perhorreſcimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, ſi nec apud illos licitum fuit vnquam ſacerdotibus vxores ducere? quid ſi grauis autor Epiphanius qui fuit vnus ex Orientalibus illis epiſcopis, negat apud eos vnquam ſacerdoti fieri licuiſſe, niſi aut virgini, aut ei qui ſe contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptiis viduitatem ſeruaſſet? Quid ſi quibus in locis eſſent reperti, qui cum his quas ante ſacerdotium vxores duxiſſent matrimonio copularentur, eos non iuxta canonem, ſed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc feciſſe? quid ſi huic eius ſententiæ & Socrates itidem Græcus, & Hieronymus noſter adſtipulantur? A

Epiphan. Hæreſi 48. contra Montaniſtas, & hæreſi 59. Lib. 5. cap. 22. hiſto.

Ab Apoſtolorum temporibus ſemper nefas eſt habitum, vt ſacerdotes vxores ducerent.

Itaque nec Orientalis Eccleſiæ conſuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in noſtra, ſacerdotibus nuptias contrahere fas non eſt, etiam ſi peruerſo magis more quorundam, quàm quod per canones Eccleſiaſticos, id liceat: quas ante ſacerdotium vxores duxerunt cum his alicubi copulari permittantur. Et quod ab ipſis etiam Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra, quàm latè patuit nomen Chriſtianum, ſemper nefas eſt habitum, id tu nunc demum fas vt ſit contendes? Tu ſicut is es cui ſoli videre contigit quòd in orbe chriſtiano vniuerſo tot ſeculis videre potuit nemo, mille quingentis & amplius annis abſque eo ſacerdotes in Eccleſia Dei fuerunt, vt ſibi ducendas vxores exiſtimarent, quin ſe graui ſcelere ſi id feciſſent obſtrictos iri perſuaſum habebant. Nunc demum quando multo breuius tempus eſt quàm fuit B
antea propter vnum & alterũ impuros monachos qui iuriſiurandi quod Deo præſtiterunt immemores, hac ratione fræna libidini ſuæ laxare conati ſunt, bonam Eccleſiæ legem tot ſeculorum vſu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam eſſe cenſebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ ſunt.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Harpagus. Habenda eſt horum temporum ratio. Maior fuit apud priſcos hominum continentia quàm nunc ſit. *Arator.* Atqui homines idem fuerunt qui nunc ſunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autem plures tum continentes, quàm hoc æuo noſtro licuit inuenire, partim fides in cauſa fuit feruentior, partim diſciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & diſciplina per tuos Harpage, qui ſe neſcio cuius Euangelicæ libertatis aſſertores eſſe gloriantur: ſic ſublata propemodum omnis & euerſa videtur, vt iidem magnificè (ſi diis placet) libertatis huius aſſertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd ſuos in officio nulla ratione continere queant? quorum nunc multò corruptiores eſſe mores quàm fuerunt ſub Regno Romani pontificis (ſic enim appellat Eccleſiam Dei princeps & Architectus noſtri temporis hæreſeôn) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis eſſe peiores affirmant.

Hęretici propter libertatẽ ſibi indultã, decies Sodomitis peiores.

Quin igitur hoc non potius contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapſam videre licet diſciplinam Eccleſiaſticam, vt ea reſtitui queat? Id ſi factum erit reuiuiſcet in hominibus ilico, quę iam intermortua videtur, illa priſcorum integritas C
& continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum eſt, vt virtutis amore peccare odiſſe queant, vel pœnæ ſaltem formidine peccare oderint. Eſt Pauli præſcriptum de epiſcopis & presbyteris eligendis.

Si iam eò lapſa eccleſiaſtica diſciplina eſſet reſtituta, omnia reuiuiſcerent.

Sunt canones quibus quid fieri de his oporteat, qui quam profeſsi ſunt continentiam eam non ſeruant, ſancitum eſt, ſeruentur præſcripta canonum, adhibeatur delectus in ſacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, ſit aliqua iuxta ſanctiones legum Eccleſiaſticarum in earum præuaricatores animaduerſio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs multos videbis qui tam turpem & flagitioſam vitam ducant. Idem nunc eſt Deus Harpage qui fuit illis priſcis temporibus, nec eſt abbreuiata manus eius: æquè nunc eſt propenſus ad impertiendũ omni petẽti gratiã, atq; tum fuit: neq; natura noſtra diuerſa eſt, minùs vt poſsimus nunc carnis noſtræ motus, Deo nos adiuuante, compeſcere, quàm priſci illi potuerunt. Niſi quod etiam à me dictum eſt, & fides elanguit & diſciplina laxata eſt. Sed quantũ ex vultu tuo coniicio, videris Harpage quædam adhuc obiicere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam eſt dies, & reſtat nobis de eo dicendum quod tertio loco poſtulatum fuit, num rectum ſit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re ſatis iam dictũ eſſe videtur, neque eſt quod de matrimo-

nio

A nio ſacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confeſſio fidei catholicæ Chriſtianæ de patrum qui fuerunt ante annos quatuor in ſynodo prouinciali Petricouienſi congregati conſenſu edita, ad eam te remitto, lege quæ ibi ſunt ſcripta de impedimentis matrimonij, ſi quis adhuc extat ſcrupulus, eum tibi ſi diligenter legeris exemptum iri ſpero. *Harpagus.* Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili minimè ſatisfactum eſſe in refellendis argumentis quæ contra cœlibatum adducta ſunt. *Ara.* Contentioſo nunquam ſatisfieri poteſt, quid autem impedit, quò minùs & nos iiſdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur, ſi quis inquit ille contentioſus eſſe volet, nos conſuetudinem talem non habemus neque Eccleſia Dei. *Har.* Verùm ille cùm aliis in rebus ſibi ſatisfactum eſſe negabat, tum in eo maximè, quod qui ſcripſit confeſsionem illam, in qua conatus eſt argumenta refutare, quibus ille ſacerdotum cœlibatum oppugnat, cum in aliis pleriſque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani concilij canonem (Diaconi) omiſerit, in canone Nicæna: & canone (quoniam) fuerit prorſus mutus. Atqui ſatis eſt, inquit ille, nos vna lege comprobaſſe noſtram ſententiam. Aut omnia à nobis adducta, erunt refellenda, aut nihil. Quid enim ſi vnum aliquem aut plures vincas, poſtremò ab vno vincaris? certè inter victos numeraberis. *Ara.* Dicerem tamen aliquid. Inuictus & infragabilis iſte doctor. Non de veritate cognoſcenda, ſed de victo-

B ria tantùm conſequenda ſolicitus. Nam reuera ſi quis quod probare contendit, id obtinere cupit, imprimis ei neceſſarium fore videtur quæ contra ſuam ſententiam dicuntur: eorum nihil non confutatum relinquat. Sed quid ſi quæ ſint ab iſto producta, ea nihil ad rem qua de agitur faciunt? Quid ſi leuiora ſunt quàm vt ea confutari ſit neceſſe? Deinde verò nónne tuus iſte doctor vehementer probat quod à Gratiano ſcriptum eſt de Synodis prouincialibus epiſcoporũ. Concilia ſunt inualida ad definiẽdum & conſtituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana ſynodus quam non Oecumenicam, ſed vnius tantùm prouinciæ fuiſſe conſtat. Qua quidem ex cauſa nihil ad definiendum & conſtituendum autoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat doctor iſte tuus quod ab Auguſt. ſcriptum eſt: Concilia quæ per ſingulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cædere. Quare cum quæ fuerit plenarij concilij Chalcedonenſis hac ipſa de re ſententia non ſit neſcius, quòd Ancirana ſynodo ſeculis aliquot fuit poſterius: quorſum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit conſtitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerſo præferre? Sed ne tergiuerſari tibi videar, profer canonem integrum Ancirani concilij, quem doctor iſte tuus in confeſsione omiſſum fuiſſe dicit. *Har.* Verba Concilij ſunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur in ipſa ordinatione proteſtati ſunt dicentes, ſe velle habere vxores, nec poſſe ſe continere: ſi poſtea ad nuptias venerint,

C maneant in miniſterio, propterea quod his epiſcopus licentiam dederit. *Ara.* Eſtne canon is integer? *Harpagus.* Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. *Arator.* An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptè canonum atque interpres falſè ſuprema ponis, extrema præteris, partim memor partim ſubdolè corrumpens. Sicut ipſe ab eccleſia ſciſſus es, ſic vnius capituli ſententiam ſcindis. Quin tu quæ ſequuntur ea ſimul recitas? Sequuntur autem hæc verba: Quicunque ſanè tacuerint & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſsi continentiam, ſi poſtea ad nuptias peruenerint, à miniſterio ceſſare debebunt. Atqui hoc eſt quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis ſermo eſt inſtitutus. Nam prior canonis pars an fuerit aliquando in vſu, quis eſt qui pro certo poſsit affirmare? Poſterius autem hoc & obſeruatum fuit ſemper, & nunc etiam ſeruari videmus. *Har.* Non putauit Doctor ille fuiſſe neceſſarium vt illa produceret quæ pro ſe non facerent: Itaque priore canonis parte contentus fuit. *Ara.* Quid ſine illa quidem cum eo facit? Nam vt illud ſilentio prætercam quod Canon non de ſacerdotibus, ſed de diaconis loquitur qui ſunt vno gradu inferiores. Certè quæ per ſe licita ſunt ea diſpenſationis alicuius non indigere tu ipſe fatearis oportet. Quod ſi quemadmodum tu contendis licitum eſt ſacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantum licere canon voluit, quibus epiſcopus licentiã dederit? ſicut opus eſt dare vbi res eſt

Contentioſo nunquam ſatisfit. 2. Cor. 11.

Ei qui quod probare contẽdit, obtinere cupit, quid neceſſarium. Diſt. 18. ca. 1.

Lib. 2. de baptiſmo cõtra Donatiſt. c. 3.

Cyprianus De ſimpli. prælatorum.

Quæ per ſe licita ſunt, ea diſpenſatione nõ egent.

eſt ipſa per ſe licita? Vides igitur quemadmodum ille ipſe canon quem tuus doctor A
iſte adfert, pro ſua ſententia confirmanda contra eum magis facere videtur. *Harpa.*
Canones ſunt leges ec cleſiaſticorũ. Quid autem ad canonem Nicænum, vbi ſcribitur quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in eccleſiis commorantium, poſuit leges quas canones vocant, in quo cum tractatu videbatur aliquibus introducere legem vt epiſcopi, presbyteri, ſubdiaconi, cum coniugibus quas ante conſecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias & caſtitatem eſſe dicens cum propria vxore concubitum. Suaſit itaque concilio ne talem poneret legem, grauem eſſe cauſam aſſerens quæ aut ipſis, aut eorum coniugibus occaſio fornicationis exiſteret. *Arator.* Quorſum hæc adfers? Extra ſcopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiam nunc ſacerdotibus Orientalibus præſertim poſteaquàm ſacris initiati ſunt, vxores retinere, quas ante ſuſceptum ſacerdotium duxerint. Verùm qui iam facti ſunt ſacerdotes, fueritne tẽpus vllum quo nuptias eis in Eccleſia catholica contrahere liceret. Quid autem ſi cuius tu teſtimonio niteris, huius ipſius Paphnutij autoritate docuero, etiam ipſius ſeculo ſacerdotibus vxores ducere minimè licuiſſe? Præſtat autem ex fontibus haurire quàm ex Gratiano
Lib.1.cap.11. neſcio quæ mutila producente. Scribunt hæc quæ citat Gratianus de Paphnu-
Lib.1.cap.23. tio, Socrates, & Zoſomenus, vterque autem poſt ea quæ recitat Gratianus addit
Hiſtoriæ eccleſiaſticæ. hoc, quod autor fuerit Paphnutius patribus in concilio congregatis, vt ſecun-
Cano.25. dum antiquam Eccleſiæ traditionem qui clericatu ante nuptias potiti eſſent, eis B
præciperent, ne matrimonium deinceps inirent, non autem ſeiungeretur quiſque ab ea quam ſemel iam antea cùm laicus eſſet, duxiſſet. Vides quemadmodum
Lib.3.ſtr. etiam Paphnutij ſententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui ſacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea eſt Apoſtolorum traditio. Verba canonis, quem conſcripſerunt, hæc ſunt, Ex iis qui cœlibes in clerum peruenerunt iubemus vt lectores tantùm & cantores ſi velint, nuptias contrahant. Nunc tu vide, quæ ſit importunitas iſtorum hominum qui traditionem hanc Apoſtolicam vnanimi totius orbis
Action.6. Chriſtiani conſenſu mille quingentis annis in Eccleſia Dei obſeruatam, nunc demum tanto ſtudio cupiunt abrogatam: cum rectius multo quàm Pauli temporibus dici poteſt, Tempus breue eſt. Certum eſt enim, quòd minus longè nunc abſit ſupremus ille dies quàm abfuit illo tempore quo Paulus admonebat vt etiam hi qui vxores haberent, cogitantes inſtare diem illum neglectim illas haberent perinde quaſi non haberent, & quoad poſſet ſalua fide coniugali ab earum commercio abſtinerent, eiſque tanquam ſororibus vterentur, ſicut etiam miniſtros verbis tum feciſſe Clemens Alexandrinus teſtatur. *Harpa.* Ego verò nihil de eo audiueram quod illud quoque ſuaſerit in concilio Paphnutius, vt qui cœbiles in clerum perueniſſent, iis matrimonium contrahere ne permitteretur. Verùm illud modo ne ſepararentur à ſacerdotibus vxores. *Ara.* Plura ſunt alia Harpage quæ non audiuiſti: C
Solent enim corruptores iſti ſicut ipſi integra fide non ſunt, ita non ſententias autorum integras proferre. *Harpagus.* Sed obſecro te, quid ad canonem dices? (Quoniam) quo non in perpetuum, ſed tempore oblationis ab amplexu ſuarum coniugum ſacerdotes abſtinere præcipiuntur. *Ara.* Tædet me iam ineptiarum. Citat canonem hunc Gratianus è ſexta ſynodo quam tamen canones edidiſſe nullos, & ſeptima ſynodus & Anaſtaſius Bibliotecarius Adriani pontificis in ſua præfatione in octauam ſynodum teſtantur, ſed quinque pòſt annis epiſcopi congregati Conſtantinopoli in Trullo, vbi centum & duo canones editi ſunt, inter quos etiam hic numeratur,
Can.48. qui tantundem ad rem facit, de qua ſermo nobis eſt inſtitutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantum enim abeſt vt in ea ſyno do, quæ fuit inter ſextam & ſeptimam interiecta permiſſum fuerit ſacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas eſſet, decretum fuerit ei, cui munus epiſcopi delatum eſſet. Nam inter alios hic quoque canon legitur: Vxor eius qui ad epiſcopalem dignitatem promotus eſt, communi viri ſui conſenſu prius ſeparata, poſtquàm in epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, monaſterium

ingre

A ingrediatur, procul ab epiſcopi habitatione extructum, & epiſcopi prouidentia fruatur. Extat & alius canon his verbis conſcriptus: Quoniam in apoſtolicis canonibus dictum eſt, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, ſolos lectores & cantores vxorem poſſe ducere, & nos obſeruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero poſt ſui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem hæc quis facere auſus fuerit, deponatur. Quoniam autem canones apoſtolorum quorum autoritati potiſsimum hæc ſynodus nititur, à Clemente Petri ſucceſſore conſcripti putantur, quæ fuerit huius quoque hac de re ſententia videamus. Sic enim ille ſcribit ad Iacobum fratrem Domini: Ad Dominica myſteria tales ordinentur, qui ante ordinationem ſuam coniuges nouerint. Quòd ſi poſt ordinationem miniſtrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, ſacrarij non intret limina, vt nec ſacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocauſti oblationem ſuſcipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, ſed aquam ſacerdotum porrigat manibus: oſtia foriſecus claudat, minora tantùm gerat officia. Quis autem potuit interpres eſſe melior eius canonis, quo ſancitum eſt vt epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus vxorem ſuam prętextu religionis non abiiciat, Si abiicit, ſegregetur à communione, quàm ipſe Clemens, qui conſcripſiſſe canones iſtos creditur?

Cano. 6

Canones Apoſtolorum à Clemēte Petri ſucceſſore conſcripti.

Epiſt. 2.

B Qui ſi hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos ſe inuicem non permittat, ſuique corporis poteſtatem alterutrum facere iubeat, cui ab omni ſacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaſerit. Quamobrem rectè quidem Apoſtoli non debere presbyterum, aut epiſcopum abiicere propriam vxorem ſtatuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi ſcripta refellens, omnino inquit confitemur, non licere epiſcopo, presbytero, diacono, & ſubdiacono, vxorem propriam cauſa religionis abiicere à cura ſua, ſcilicet, vt ei victum & veſtitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc eſt quod etiam in paulò ſuperius citato Canone dicitur, à ſancta Synodo, vxorem ab epiſcopo ſeparatam, epiſcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abiiciat, neque deſeriat in iis quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius canonem hunc intellexiſſe videtur, ſicut ſuperius à nobis eſt demonſtratum, ſed cùm ſatis iam refutata videantur, quæ contra ſacerdotum cœlibatum ab irrefragabili doctore tuo ſcripta ſunt, ſi quid aliud præterea vis dicito. Nam hac de re nihil eſt quod expectes vt plura verba faciam: ad confeſsionem catholicæ fidei chriſtianæ te remitto. *Har.* Quandoquidem neque de calice, neque de cœlibatu ſacerdotum ſermonem fieri vis longiorem, iam ad illud veniamus de quo nobis tertio loco differendum reſtat. Cùm in ſua Paulus ad Cor. epiſtola diſertis verbis præcipere videatur, vt vernacula cuiuſque generis potius quàm peregrina lingua publicè precationes in templis

Apoſtoli non debere presbyterum aut epiſcopū reiicere ꝓpriā vxorem, ſtatuêre.

Hubertus.

1. Corint. 14.

Vtrum precationes quæ in tēplis fiūt publicè, vernacula lingua fieri debeant ediſſerit.

C fiant, quid impedit quæſo quo minus huic illius præſcripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur, qui Chriſto, quem in Paulo loqui manifeſtum eſt, non obtemperant. *Ara.* Quid ſi Pauli præſcriptum eſt hoc, magis ad prædicationes quàm ad precationes pertinere videntur. Verùm demus hoc etiam precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluiſſe, num ideo ſtatim peccare cenſenda eſt eccleſia, ſi quæ fuerunt eius generis ab Apoſtolis aliquando decreta, probabilibus ex cauſis mutat? Neq; enim omnia quæ ſtatuerūt Apoſtoli hoc animo ab eis fuiſſe cōſtituta credendum eſt, vt ea perpetuò ſic ab omnibus obſeruari, neque licitum eſſe vellet, eccleſię prout tempus aut ratio poſtularet, ea nōnunquam variare. Iam audiſti decretū ab Apoſtolis fuiſſe, vt à ſanguine, ſuffocato, & idolothytis abſtineretur, nūquid obſeruatum hoc poſtea fuit aut nunc etiam obſeruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nunquid & hoc apud omnes in vſu eſt? Temporibus Apoſtolorū cibi afferebātur in templum, & in cōmune fideles poſsidebant omnia: nūc ſi quis id neceſſariò ab omnibus fieri ſic oportere cōtenderet, alienus ab eccleſia catholica cēſeretur? Scribit Ambroſius quòd vt creſceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum fuit Euangelizare & baptizare, ac ſcripturas in eccleſia explanare. At vbi omnia loca circumplexa eſt eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera

Act. 15.

1. Cor. 11.

Ambro. in epiſto. 4. ad Epheſ.

& cætera officia in eccleſiis ordinata ſunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet præſumere officium, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum. Et cupit alio ordine & prouidentia gubernari eccleſiam: quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, ac vulgaris, atque viliſsima res videretur. Itaque non ſtatim oportet in exemplum trahi, ſi quid ſic aut aliter fuit Apoſtolorum temporibus obſeruatũ: nã fides Apoſtolorum neceſſariò nobis retinenda eſt, ſi ſalui eſſe volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apoſtolorum ſi vel tempore vel locorum, vel perſonarum ratio poſtulet, mutari non modò nefas non eſt, verumetiam expedit nonnunquam, dummodò id non alicuius priuata libidine, ſed eccleſiæ totius publica fiat autoritate. Vnicum eſt Chriſti præceptum, contra quod qui venerit, reus ſit criminis capitalis: Hoc eſt verbũ illud abbreuiatum, Dilige: hoc ſaluo, quæ pertinent ad ritus quando res ita poſtulat, citra tumultũ eccleſiæ mutare nũquam eſt nefas habitum, fieri nanque poteſt vt quod expediebat illo tempore non expediat hoc. A

Fides apoſtolorum neceſſariò nobis retinenda, ſi ſalui eſſe volumus.

De ſacro vernaculè legendo.

HArpagus. Quid autem an non expedit nunc quoque ſicut Apoſtolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur ſacerdos? Cùm enim ſacerdos benedixerit qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet, amen, ſuper eius benedictione, quoniam quid dicat neſcit? *Ara.* Quid ſi qui minus intelligunt, ea quæ dicuntur à ſacerdote, maiorem in eis perſæpe videre licet pietatis affectum, contra frigus in illis ingens qui non verba magis quàm ſententiam quoque verborum aſſequuntur? Non omnia in intelligendo conſiſtunt. Præclarè Auguſtinus de turba ſcribit quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Qui etiam alio loco, Si propter ſolos eos Chriſtus mortuus eſt qui certa intelligentia poſſunt quæ ad fidem pertinent diſcernere, penè fruſtra in eccleſia laboramus. Non ergo quantum intelligas, ſed quantum credas, & quantum credendo ames, quærit Deus. Fit non raro vt qui intelligunt contemnant, qui non intelligunt amplius admirentur, & piè magis ad ea quæ non intelligunt afficiuntur, vt non ſine cauſa Chriſtus in parabolis loquutus eſſe turbis legatur. Quòd ſi qui eo animo vel ad depromenda, vel audienda cantica & preces Eccleſiaſticas accedunt vt ſuam Deo gloriam, laudem & honorem præſtare, déque præceptis muneribus illi gratias ſimul ea quæ vel præſenti vel futura fidei conductura ſint ab eo cupiant impetrare, tam eſt Deo grata hæc in eis animorum affectio, nulla vt verborum intelligentia cum ea conſeruari queat: putáſne tu pueros Hebræorum intellexiſſe quæ agerent, cùm in templo clamarent, oſanna filio Dauid? Atqui hæc eorum quamlibet imperitorum, pietas, adeò Chriſto non ingrata accidit, adeò non eſt aſpernatus, non intelligentium laudem, vt cùm principes ſacerdotum & ſcribæ indignati dixiſſent, audis quid iſti dicunt, non obſcurè tulerit ſe laude illorum delectari, ac iampridem à propheta fuiſſe prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quòd ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo. Experientia magiſtra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in pleriſque locis officia diuina, in linguam vernaculam ad verbum tranſlata decantentur. Tantum abeſt vt acceſſerit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutum eſſe videatur: vt non temerè fuerit ac ſit etiam nunc apud quoſdam populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent, non vernacula, ſed Latina lingua, tantùm ipſam dominicam orationem & mares & fœminæ pronũciarent. *Har.* Sed quis eius orationis fructus eſt, ſi quod vel precantẽ ſacerdotẽ audis, & quid precaris ipſe nõ intelligas? *Ara.* Pro me tibi reſpõdebit vir totius orbis Chriſtiani iudicio ſemper vnus omniũ doctiſſimus habitus Origines Adamãtius: cuius verba, niſi moleſtũ eſt, proferã: tractat enim ea paulò pluribus. *Har.* Tu verò ꝓfer quod ille dicit. *Ara.* Docet is nõ parũ ex hoc ipſo vtilitatis animæ cõferri, quòd verba diuinarũ ſcripturarũ aures noſtras, licet obſcura videantur, penetrãt. Si enim creditũ eſt, inqt, à gẽtibus quod quędã carmina, quas ꝓ pręcãtatiões appellãt q̃bus iſtud artis eſt inſuſurrãtes nominibus q̃buſdã cõpellatis, q̃ ne illi quidẽ q̃ inuocãt norũt ex ſolo vocis B C

1. Cor. 14.

Ex diuinis officiis vernaculè decantatis plus diminutum pietatis, quàm acceſſerit.

Origines Hom. 20. in Ioſue.

Animaduerte hæc diligẽtius.

A vocis ſono vel ſopiantur ſerpentes, vel etiam de cauernis protrahant abſtruſi: ſæpe etiam & in corporibus humanis, tum mores aut alia eiuſmodi voce ſola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ ſtuporem quendam ſenſus infligere, vbi tamen Chriſti non reſtiterit fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quācunque illam ſcripturæ ſanctæ vel ſermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adſunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari ſe ex illo vel illo nomine ſenſerint, officij ſui rem quodammodo ac miniſterij cui ſemetipſos mancipauerunt dependentes, eò magis vtique cœleſtes virtutes & Angeli Dei qui nobiſcum ſunt. Sicut & Dominus Deus noſter, de paruulis Eccleſiæ dicit, quia Angeli eorum ſemper aſsiſtunt in conſpectu Domini videntes faciem eius. Libentes & grati accipiunt, ſi ſemper verba ſcripturæ & horum nominum appellationem, velut carmina quædam & precationes ex noſtro ore promamus. Quæ etſi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes quæ nobis adſunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatę, adeſſe nobis, & ferre auxilium delectantur. Quia autem ſunt, non ſolum circa nos multæ diuinæ virtutes, ſed etiam intra nos indicat Propheta, cùm dicit in Pſalmo, Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius, hoc eſt, B omnia quæ intra me ſunt. Conſtat ergo multas eſſe virtutes intra nos, quibus vel animarum noſtrarum cura, vel corporum permiſſa eſt, quæ vtique ſi ſanctæ Scripturæ leguntur à nobis, delectantur & validiores erga noſtri diligentiam fiunt, ſi linguis loquamur & ſpiritus noſter oret, ſenſus autem noſter ſine fructu ſit. Dixit enim & hoc ſanctus Apoſtolus & mirum quodammodò myſterium, humanis auribus protulit, dicens, aliquando fieri poſſe vt ſpiritus qui in nobis eſt, oret, & ſenſus noſter ſine fructu ſit. Intellige ergo ex hoc quia ſit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu, ſpiritus autem, id eſt, virtutes illæ quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu ſcripturæ ſanctæ velut ex diuinis & rationalibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes paſcuntur & epulantur in nobis, ſi nos verba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore? Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat iis vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis: verumetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere, Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed ſicut ex huiuſmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & conſortia prouocamus, ita & econtrario malignarum virtutum inſidias & peſsimorum dæmonum incurſiones, ex huiuſmodi ſermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt ſi quis noſtrûm aliquando perſpexit præcantationibus ſopitum ſerpentem portari in manibus vel pertrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpotè incantationis virtute torpentibus, C ita etiam lectionis diuinæ virtute, ſi quis intra nos eſt contrariæ poteſtatis ſerpens, ſi quis ad inſidiandum coluber latet, ſi patienter feras, ſi non tædio fatigatus auertas auditum ſcripturæ canonibus, & diuini ſermonis aſsiduitate depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi ſcripturam in auribus tuis quam non intelligis, & ſenſus eius tibi videtur obſcurus, interdum hanc primam ſuſcepiſſe vtilitatem, quod ſuo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obſident, & quæ tibi inſidiantur, virtus depellitur & fugatur, obſerua tantùm ne efficiaris ſicut Aſpides ſurdæ & obturantes aures ſuas, ne audiant voces incantationis & venefícij quo incantantur à ſapiente. Hæc autem idcirco diximus, ne faſtidium capiamus, audientes ſcripturas, etiamſi non intelligimus. Sed fiat nobis ſecundum fidem, credentibus: quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt. Si ergo diuinitus inſpirata eſt, & vtilis etiamſi non ſentiamus, credere tamen debemus quia vtilis eſt. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare: Verbi gratia ad diſcutiendum caliginem viſus, nec tamen in edendo ipſo cibo vel in potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cum tranſierit, viſum cibi illius & poculi virtus paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille & potus profecit oculis, hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt & animæ prodeſt,

Cōtrariæ virtutes, hoc eſt, dæmones carminibus & precationibus parent.

Virtutes cœleſtes ſuorū nominū appellatione delectatæ.

Multæ virtutes intra nos noſtri curam habentes.

1. Cor. 14.

Sēſus noſter aliquādo interorandū ſine fructu, ſpiritus autem paſcitur ex auditu diuinæ ſcripturę.

Ioan. 14.

Aſpides ſurdæ & obturātes aures ſuas, dicuntur hæretici. Pſal. 57. 2. Tim. 3.

prodeſt, etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit, quoniam & bo- A
næ virtutes quæ nobis adſunt reficiuntur, & contrariæ torpeſcunt, his meditationibus & effugantur. Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appoſitis quibuſdam ſimilitudinibus etiam non intellecta ſcripturarum verba prodeſſe, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idque ex eo ipſo Pauli capite prolato teſtimonio, quod tu pro tua ſententia confirmanda citaſti. Sed audi quæſo.

Si nõ promẽdæ ſunt precationes, niſi quas intelligas, ſequeretur in Eccleſia Dei Pſalmorũ vſum fore inutilẽ. Matth. 6.

Si non promendæ ſunt vel non audiendæ precationes niſi quas intelligas, quid ex eo conſequetur aliud, quàm nullum fore in Eccleſia Dei Pſalmorum vſum quos Dauid conſcripſit? quorum quenque enim reperies, etiam ex doctoribus qui ſententiam eorum aſſequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia precandi formula magis vti fas eſt, niſi quam nobis Chriſtus ipſe præſcripſit, quæ propter hanc etiam cauſam oratio Dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuerſam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, ſaltem, ad literam intelligant? certè ex imperita multitudine vix centeſimum quenque (vt interim de ſenſu taceam, quem ne ij quidem aſſequuntur omnes, qui ſibi cauti præ cæteris eſſe videntur) qui literam intelligat reperies. Apud Ruſſos, neque Græcæ neque Latinæ linguæ in ſacris vſus eſt. Nunquid autem quæ pronunciat Sacerdos, è populo quiuis intelligat? Pleraque ne Sacerdotes quidem ipſi. Nemo apud eos queritatur officia diuina non intellecta decantari.

Cirulus & Methodius.

Sexcenti iam & amplius anni interceſſerunt, cum Cirulus & Methodius à ſede B
Apoſtolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Slauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortaſſe deſunt qui meminiſſe queant, etiam in templo ſanctæ crucis, quod in Clepardia eſt Slauorum lingua Sacerdotes ſacris operantes vſos fuiſſe. Sed veriſimile eſt quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Slauorum linguam intelligerent.

Multis de cauſis apud pleroſq; effectũ vt vernacula lingua ſacra fierent.

Itaque cum eam ob rem, tum alijs ex cauſis factum eſt, vt ea lingua rem diuinam facientes, vti deſinerent. Conſtat autem in Morauorum gratiam id potiſſimum impetraſſe Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipſis autoribus in Chriſtum credere cœpiſſet. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua proprius ad Slauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti viſus eſt. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui Catholicæ ſunt communionis, eadem qua apud nos, hoc eſt, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur.

Nationes Septẽtrionales quæ lingua Polonica vtũtur.

Ac vix eſt vlla lingua ſub ſole, quæ latius quàm noſtra pateat, cum plus etiam quàm quartam Europæ partem complecti videatur. Hac enim tum vtuntur & Boëmi, & Moraui, & Caſſubi, & Ruſſi, & Moſchi, & vnde nos originem duxiſſe putamus, Slaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenſes, Croatæ, Bulgari, Raſciani, Serbi, & aliæ gentes nonnullæ. Cæterùm ſic inter ſe nationes hæ dialectis variant vt minùs etiam Slauum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Holandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quamlibet autem non ipſos amemus, tamen illud fateantur neceſſe eſt, Slauorum aut Dalmatarum linguam eſſe multò elegan- C
tiorem, quàm ſit noſtra, ita, vt ſi precationes & ſacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potiſſimum transferendæ ſint à qua noſtra duxit originem, quæ præſtat etiam cæteris elegantia.

D. Hiero. ſacros libros in linguam Dalmaticam vertit.

Cùm præſertim Dalmatica lingua ſacros libros Hieronymum vertiſſe conſtet, vt in eius vſu minus eſſe periculi videatur. Cùm autem & illud manifeſtum ſit, quòd in diuinis officiis vſus illius aliquando fuerit, quis eſt qui dubitare queat, non ſine cauſa cùm non apud nos magis quàm apud ipſos etiam Boëmos & Morauos, qui modò Catholici ſunt intermiſſum fuiſſe? *Har.* Quid autem impediret quò minùs ſua, quæque gens dialecto vteretur in eiuſmodi ſacris lectionibus, & præcantationibus conuertendis? *Ara.* Atqui hoc nec Ruſſi faciunt, quos tanta conſtet eſſe religione in diuinis officiis ea dialecto peragendis, quam à maioribus ſuis traditum acceperunt, vt ſi quid ab illa variarent, grandi ſe piaculo obſtrictos iri perſuaſum haberent.

Quare ſit orandũ potius lingua Latina quàm vernacula.

Nunc tu vide Harpage, dum nimio plus de eo ſolicitus es, vt omnes omnia intelligant, ſi fortè conceſſum tibi ſit quod optas, ne qui capiti mederi potiſſimum debebas, non ſine magno capitis diſcrimine rem diuinam tantum curare videaris. Caput enim eſt vt verum diuinarum ſcripturarum ſenſum retineamus, quod ita multis & variis tranſlationibus vix rectè prouideri

poterit

A poterit. Quis enim præſtabit, ſi ſua quæque gens dialecto ſacras precationes & lectiones verſas habuerit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nuſquam erratur, quàm in hac parte periculoſius, & eſt vſu compertum, verſiones iſtas literarum ſanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam multum Eccleſiæ Dei incommodi attuliſſe. Nam præterquam quod iſta omnium omnia intelligendi, ac pluſquam oportet ſapiendi nimia quædam auiditas eundem propè noſtris temporibus fructum attuliſſe videtur, quem attulerat primis parentibus noſtris eſus ligni ſcientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, ſacris bibliis vertendis, plus eum quàm ſexcentos errores admiſiſſe à Catholicis animaduerſum eſt. Nec id à Catholicis tantùm. Confer Zuinglij tranſlationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam diſcrepantiam, vel pugnantiam potius inuenies vt ſi nulla alia, vel hæc ſola cauſa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Eccleſia. Nunc tranſlationibus iſtis in linguam vernaculam factum eſſe cernimus, vt quas lanam texere ſub id tempus magis expediebat, eæ ſibi docendi quoq; poteſtatem iam arrogauerint: ac ſi quis eas ad officium ſanitatémque reducere velit, plus cum illis, quàm ipſis vitiis negotij ſit habiturus, cùm ne viris quidem per vxores Catholicis eſſe liceat, & ſæpe quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apoſtoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes

Geneſ.3.
M. Lutheri errores pluſquã ſexcenti à catholicis animaduerſi in ſacris bibliis vertendis.
1.Cor.14.
Mulierum noſtri tēporis audacia ſimul & arrogantia impudentiáque.

B Doctores dicit Apoſtolus: nunc hæc ſcripturarum profanatio veriùs quàm tranſlatio, non ſolum Zonarios, Bouillos, Piſtores, Sartores, Sutores: Verumetiam Zonarias, Bouillas, Piſtrices, Sartrices, Sutrices, facit nobis Apoſtolas, Propheiſas, doctrices & omnem propemodum ordinem, ex Eccleſia Dei ſuſtulit, vt Hieruſalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas cuius participatio in idipſum Babylonem quandam extructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam eſt confuſio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibuſdam in locis videmus nunc, & ingemiſcimus, ex hac diuinarum ſcripturarum in vernaculam linguam verſione. Quin audire etiam quoſdam licet dicentes? Ego ipſe paſtor eſſe animæ meæ & eius curam gerere teneor, ſi quid erratum à me fuerit, Epiſcopus pro me ſupplicium gehennæ non luet. Eſt ne autem hoc illi Dei verbo conſentaneum? Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſraël & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia, & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. At illi quod per Paulum locutus eſt, obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris. Comminatur Dei ſpiritus per prophetam quòd de ſpeculatoris, hoc eſt, Epiſcopi manibus animam ſit illius requiſiturus, quem à via ſua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum

Quid nobis attulit ſcripturarum in vulgarē linguã trãſlatio, ne dicam profanatio.
1.Cor.15.
Ezech.3.
Paſtores Eccleſiæ tum pro ſe, tum pro ouibus ſibi cōcreditis reddere Deo rationem tenentur.
Hebr.13.

C quòd præpoſiti ſiue Epiſcopi peruigilent, quaſi rationem pro animabus ſibi commiſſis reddituri. Et iſti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo Teſtamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verſo, negant Dei vocem ſe requiſituram ſanguinem populi de manibus prælatorum, eóſque de ſibi commiſſis animabus rationem reddituros, dicentis, Ipſi ſibi doctores, ipſi ſuarum animarum Epiſcopi ſunt, & paſtores: ipſi ligant, ipſi ſoluunt conſcientias ſuas arbitratu ſuo, ipſi non Epiſcopi modò, verum & Papæ ſunt & concilia, neque viri magis quàm fœminæ, quarum petulantia minus etiam eſt ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam ſacris bibliis effectum eſt, vt omnis ex Eccleſia ſublatus ordo iam eſſe videatur. Non temerè autem dictum eſt ab eo quem propter ſingularem diuinarum ſcripturarũ peritiam theologum Græci vocant quòd non omnium eſt de Deo déque rebus diuinis diſſerere, quódque neque omni loco, neq; omnibus, neq; omnia propalanda. Ignorare pleraque ſatius eſt, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas noris, quia quod debeas noſti. Quem ſequutus Hilarius, habet, inquit, non tam venia quàm præmium ignorare quod credas; quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare quæ neſcias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundum mundum, ſed eorum qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſſio: illa autem

Omnis ex Eccleſia ſublatus ordo iã propemodũ eſſe videtur.
Lib.1. Theologiæ.
Tertullianus
Hilarius.
Clemens.

Abſque literis fides diſcitur.

etiam abſque literis diſcitur, eius autem ſcriptum, quod & ad rudes ignaróſque homines pertinet, & eſt diuinum, vocatur charitas, quæ eſt decretum ſpirituale. Vides quemadmodum etiam abſque literis diſci poſſe fidem docet Clemens,& eius ſcriptum quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo diſcere licet, non in eo quantum intelligas, ſed in eo quantum credas, & credendo ames permultum eſſe poſitum, cùm certum ſit, etiam ſi pleraque non aſſequantur, in fide maiorum ſuorum, ſaluos fieri minores. Nulla itaque eſt huius rei neceſſitas, vt officia diuina vernacula lingua celebrentur, cum præſertim qui ſibi nouandi omnia, licentiam potiùs quàm autoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obſeruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuerſitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaruneam quandam videre licet, dum Germanicis Latina miſcentur. Neque deſunt qui prorſus reiiciunt omnem cantum Eccleſiaſticum. In hac igitur iſtorum varietate qui rerum nouandarum cupidi ſegregauerunt ſeipſos ab Eccleſia Dei, etiam ſi quid mutare nobis propoſitum eſſet,nónne ſatius fecerimus vt dum inter ipſos prius conueniat expectemus, quorum ſibi plerique veſtigia perſequenda putant? *Har.* Atqui in Lateranenſi Concilio cùm decretum ſit vt ſua cuique genti lingua, diuina officia celebrentur, qui fit quòd huic tam ſalubri decreto non paretur? *Ara.* Quid ſi quod in Lateranenſi concilio decretum eſt tu non intelligis? verba decreti ſunt hæc: Quoniam in pleriſque partibus intra eandem ciuitatem atque diœceſim, permixti ſunt populi diuerſarum linguarum, habentes ſub vna fide varios ritus & mores, diſtrictè præcipimus,vt pontifices huiuſmodi ciuitatum ſiue diœceſeôn ſibi prouideant viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrent, inſtruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eadémque ciuitas ſeu diœceſis diuerſos pontifices habeat. Quæſo te nunquid ſancitum hic aliquid eſt de ritibus nouandis, & non de conſeruandis potius,qui recepti ſunt? Non eſt dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in Orientali præſertim eccleſia peragi cœpta fuerint, qua ſcripturas omnes canonicas Noui Teſtamenti, præter vnum Matthæi Euangelium traditas nobis eſſe non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Chriſtiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis ante decretum hoc latum, Slauis permiſſum fuiſſe, vernacula ſua lingua rem diuinam facere. Quod autem ex quo tempore Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræque prouinciæ Chriſti fidem receperunt, fuerit vnquam apud has, vel alias Occidentis aut Septentrionis eccleſias in diuinis officiis vernaculæ linguæ vſus, à quoquam doceri poſſe non puto. Hoc igitur conſtitutum eſt in concilio Lateranenſi, vt ne ciuitas aut diœceſis vna duos epiſcopos habeat, ſed vnum tantùm, qui ſecundum diuerſitates rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetiis quæ eſt ampla & copioſa ciuitas, ac orbis totius Chriſtiani florentiſſimum emporium, ſunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuerſi. Sunt Græci & hi quidem catholici (nam & inter Græcos catholicos adhuc reperire licet) qui ſuo ritu ac lingua, ſunt Slaui, qui ſua, ſunt reliqui populi Occidentales, qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur in concilio Lateranenſi vult vt quocunque ritu aut lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quiſquam ad ea ſe ingerat, cui non fuerit ab epiſcopo ciuitatis aut diœceſis prouiſum. Vt autem Sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit conſuetudo, vernacula vti cuiuſque lingua liceat, de eo verbum extat nullum. *Har.* Nónne verba decreti ſunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuerſorum populorum diuina illis officia celebrent? quid autem aliud his verbis, quàm illud ſancitum eſſe videtur, vt ſua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? *Ara.* Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in concilio Lateranenſi congregati. Nam ſi hoc illi ſenſiſſent quod tu vis iam inde à trecentis & quinquaginta annis (ſub hoc enim tempus concilium illud eſt habitùm) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Boëmia, Dauia, Scotia, Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus his Chriſtianis regnis, vſus

In fide maiorũ ſalui fiunt minores.

Vide quæſo omniũ rerum Germanæ cõfuſionis deſcriptionẽ.

Interpretatio concilij Lateranẽſis, quo decernitur vt vnaquæque gens ſua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Chriſtiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diœceſis, duos epiſcopos habere non debet.

Quo tempore habitũ eſt cõcilium Lateranenſe.

A vſus Latinæ linguæ in diuinis officiis intermiſſus, vel potius obolitus prorſus fuiſſet: quem tamen citra cuiuſquam interpellationem ſicut ab initio, ex quo tempore Chriſti fides in iis terris recepta eſt, ita poſt concilium hoc Lateranenſe retentum, & ad noſtram hanc ætatem vſque tranſmiſſum ac propagatum eſſe videmus. Sed ſi quis temporum rationem diligenter expendat, facilè quæ cauſa fuerit huius decreti ferendi cognoſcet: qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur, habitum fuit ſub Innocentio tertio: quo tempore & Conſtantinopolitana quæ dudum Græcorum imperio parebat, & Hieroſolymitana ciuitas in Latinorum poteſtatem peruenerat. Itaque præſentes in eo tum Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ adfuerunt, tum ad obedientiam Apoſtolicæ ſedis reuerſi fuerunt. Quorum mores ac ritus quantum cum Deo poſſent, ſuſtinendos eſſe, patres decreuerunt. Quamobrem non erat viſum patribus, vt impediret Græcos quo minus quemadmodum ſua lingua ſuóque ritu Latini, ſic illi quoque (quamuis ſub Latinorum poteſtate reducti) ſua & ipſi lingua, ſuóque ritu, rem diuinam facientes, vterentur: ſed hoc tantum vt conſtitueretur, neceſſarium eſſe putauerunt, ne propter diuerſas linguas & ritus, duos aut plures Epiſcopos vna ciuitas aut diœceſis haberet. Nam capta per Latinos Conſtantinopoli, Francorum & Venetorum opera, ſic inter Francos & Venetos conuenerat, vt ſi deſignatus eſſet ex Francis Imperator, Veneti darent Antiſtitem, ne penes vnam gentem

Concilium Lateranenſe habitum fuit ſub Innocentio tertio.

B vtraque eſſet dignitas. Ac deſignatus tum erat Imperator Balduinus Flandrenſis comes. Antitiſtem verò ſiue Patriarcham dederant Veneti Thomam Maurocenum. Neque dubium eſt quin ſuæ quoque gentis, ſuíque ritus & linguæ Patriarcham & epiſcopum habere Græci cupiuerant, quibus vt ſua lingua ſuóque ritu vterentur facile conceſſum eſt. Duos autem vt haberent Epiſcopos, vna ciuitas & diœceſis conceſſum non eſt. *Har.* Video te promptiorem ad omnia refellenda quæ per me adferuntur, quàm vt contradicere tibi queam. Sed obſecro te (quandoquidem hæc tria quæ tanta contentione nunc expetuntur interea multi numerant, etiam Catholici, quæ Græci vocant ἀδιάφορα, Latinè dicere licet indifferentia) eſt ne quod impediat quo minus tantopere flagitantibus concedi poſſint? *Ara.* Vtinam autem in flagitatores iſtos non rectè quadret illud quod à Chriſto dictum eſt, Neſcitis quid petatis. Verùm hac de re concilij ſententiam expectare præſtiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum eſſe non videtur. Non eſt noſtrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat. Oecumenico Concilio præſcribere, ſed quod ab illo præſcriptum fuerit, ei parere noſtrum eſt. Verum intereà tamen tenere me non poſſum quin ex Auguſtino proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non eſſe videntur aliena. Sicut enim nunc ſunt qui nimio plus ventri & abdomini ſeruientes, ieiunia prorſus abrogata cupiunt, præcipuè quod vel ad dierum obſeruationem vel ad cibo-

Adiaphora ſeu indifferentia.

Matt. 20.

Conciliis parendum, non eis quid præſcribendum.

C rum diſcrimen attinet: ſic fuit Auguſtini ſeculo quidam Vrbicus qui longè diuerſa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cùm quarta tantum & ſexta feria ieiunaretur per totum orbem Chriſtianum, exceptis quadrageſimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos occidentales non prandere Sabbatis videbat, damnabat omnes quicunque Sabbatis à prandio non abſtinuiſſent. Quo nomine grauiter ab Auguſtino obiurgatus? Quis ferat, inquit, per omnes Orientales & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos, de tot tantíſque famulis famulabúſque Chriſti Sabbato ſobriè modeſtéque prandentibus, ab illo dici, quòd in carne ſunt, & Deo placere non poſſint? & quòd de illis ſit ſcriptum: Recedant iniqui à me & quòd ſint ventricolæ? Iudæam Eccleſiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iuſta, ſed voluptaria conſulentes ventri, non diſciplinæ ſuccumbentes? & quod caro ſint, & mortem ſapiant, & cætera huiuſmodi? Quæ ſi de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret? quis eum non deuitare deberet? cùm ergo his operibus atque maledictis inſectatur Eccleſiam per totum mundum fructificantem atque creſcentem & die Sabbati penè vbique prandentem, admoneo vt ſeſe cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit Auguſtinus, nunquid non multò rectius dici poteſt de his qui

Auguſt. Epiſt. 86. ad Caſſulanum.

Hæretici & ſchiſmatici maledictis & probris Eccleſiam Dei inceſſunt.

laicis calicem, qui ſacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua poſtulant? Quid enim? an iſti quoque maledictis & probris Eccleſiam non inceſſunt? an in eam inſultabundi non inuehuntur, qui non dubitant ſexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè ſuaue Chriſti iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores noſtri, ac non noſtri magis quàm omnium aliorum populorum qui Chriſtiano nomine cenſentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint, clara ſcripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere doctrinam eſſe dæmoniorum affirmantis linguis quibus intelligi poſſint, loqui aut orare præcipientes? aut ſi viderunt eò ſunt impietatis prolapſi, vt ea contra ſuam ipſorum conſcientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifeſta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Auguſtinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti eſt prandeatur Sabbato nécne, cum alicubi pranſum, alicubi non pranſum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporum diebus? Nam qua de re nihil certi ſtatuerat diuina ſcriptura, nec Eccleſiæ (quam illa præcipit audiendam) decretum vllum interceſſerat, in ea ſuo quenque ſenſu voluit abundare, & ad quācunque veniſſet Eccleſiam, eius morem obſeruare, ne vel pateretur ſcandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil eſſe concedendum Vrbico putauit Auguſtinus, quid eum, ſi nunc viueret, facturum fuiſſe putas, ſi qui ſunt ex imperita multitudine, eos tanto ſtudio contendentes audiret, vt qui tot ſeculis in Eccleſia Dei recepti ſunt ritus, ac plenariorum Conciliorum autoritate confirmati, nulla legitima ex cauſa nunc tandem in vna aliqua prouincia ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano abrogentur? Qui ſi bono tamen animo, bonóque conſilio peterent: ſicut Cyrillum & Methodium aliquando feciſſe ſcimus, fortaſſe non indigni videri poſſint qui audirentur. Nunc autem cùm præclarè moneat Athanaſius id quod pietas etiam ſuadet, vt bene de patribus illis ſentiamus à quibus rectè viuendi inſtituta & pietatis doctrinam accepimus, niſi nos adulterinos eſſe filios declarare velimus, ibi non aliam ob cauſam, hæc petere videntur, quàm vt patres quondam ſuos, quos nos etiam nunc patres eſſe noſtros agnoſcimus, ac deinceps etiam ſemper agnoſcemus, iam inde à ſexcentis propè annis aut cęcos aut impios fuiſſe planum omnibus facere queant: atque hunc ſibi quaſi gradum atque aditum faciant ad reliqua ſua impia dogmata propaganda. Qui enim ſunt qui tantopere iſta flagitant? nunquid non multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani ſiue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani ſiue noui Ariani, qui ſolum Deum patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandum eſſe contendunt, quòd ille tanquam ſolus Deus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt? Et eſt præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam præter Deum ſolum, occidatur, ad quem Deum interceſſorem, mediatorem, & procuratorem alium habemus nullum, quàm ſolum Dominum Ieſum Chriſtum. Quaſi verò non æquè ſit ipſe Deus atque pater, & non æquè ſit adorandus & inuocandus atque pater. Tales itaque cùm ſint qui ſibi concedi iſta poſtulāt, quid aliud eos importuna ſua petitione quærere veriſimile eſt, quàm à Chriſti corpore ab vna ſancta Catholica Apoſtolica Eccleſia, ſeparationem? Intelligit Satanas concordiam ſimul iunctam omnino vinci non poſſe. Itaq; ſicut lupus ouem à grege ſecernere: ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille cùm ſibi non eſſe ſatis virium aduerſus omnes perſpiciat, ſolitudinem quærit circumuenire ſingulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos poteſt à reliquo Chriſti corpore ſegreget, quo ſic ſegregatos magis habeat, ſuis inſidiis opportunos. Hanc itaque ſegregationem ſummo ſemper ſtudio ſibi cauendam eſſe patres omnes Catholici & Orthodoxi putauerunt, inter quos Auguſtinus adeò nulla in re communicandum eſſe dixit, cum iis qui ſegregauerunt ſemetipſos, vt ne magna quidem exigente neceſſitate, ieiunandum eſſe die Dominico cenſeret: Non quòd ieiunando peccare quenquam exiſtimaret: ſed poſteaquàm hæretici impiiſſimi Manichęi die Dominico, non aliqua neceſſitate occurrente peragere, ſed quaſi ſacra ſolennitate ſtatuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Chriſtianis, grande nefas arbitra

In eo quod diuina ſcriptura nō præcipit, nec Eccleſia dei quiſque ſuo ſenſu abundare poteſt.

Priſci ritus Eccleſiæ non abrogandi. Athanaſius.

Patres noſtri ſemper agnoſcendi.

Qui ſint illi qui volunt ſacrum ac reliqua diuina officia, lingua vernacula celebrari. Deut. 6. & 30.

Venuſta ſimilitudo luporum & accipitrum ad Satanā & eius miniſtros.

Segregatio ab Eccleſia ſummopere cauenda. Auguſt. Epiſt. 86. ad Caſſulanum.

Manichæi impiiſſimi Hæretici.

A B C

A arbitratus eſt, aliquid commune cum hæreticis habere. Sic Apoſtolorum autoritate, ne communicare cum Iudęis Chriſtiani viderentur, Sabbati loco dominicus dies, vt ſanctificaretur, ſancitum eſt, cùm tamen ſcriptura dicat: Sabbata ſanctifices non diem Dominicum. Sic eorundem autoritate conſtitutum eſt eadem ex cauſa: Si quis ante vernale equinoctium ſanctum paſchæ diem cum Iudæis celebraret, Epiſcopus aut presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud obſeruatum eſt, quandiu durabat ſacerdotium Iudæorum, vt qui miniſtri reconciliationis Apoſtolorum temporibus fungebantur, non ſacerdotes, verum presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Chriſtianorum, quo Iudæorum ſacerdotes dignabantur. A Ioanne quoque Chryſoſtomo grauiter eos reprehenſos eſſe legimus, qui ieiunaſſent iiſdem diebus, quibus Iudæi ſolenniter ieiunabant. Sic in Epheſino concilio cùm Neſtorius Chriſtotocon non autem Theotocon eſſe Mariam virginem aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legimus interdictum, ne quis eam Chriſtotocon auderet appellare, non quod hoc quoque nomen illi rectè tribui non poſſit, ſed quod obuiandum errori patres putauerunt, quo Neſtorius purum hominem Chriſtum, non autem Deum & hominem Mariam peperiſſe contendebat. Ac quiritabatur Neſtorius contra verbum Dei veniri, quòd Matrem Ieſu vocari Mariam legamus in Euangelio, Matrem Dei vocari nuſquam in ſcripturis reperiatur. Obtinuit nihilominus concilij decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla ſit vernacula gentis cuiuſque lingua, quæ modò

Nihil cōmune cum Hæreticis habēdum. *Exod. 20.* *Can. 8.* *Miniſtri recōciliationis presbyteri, non ſacerdotes ab apoſtolis vocati.* *Maria non Chriſtotocos ſed Theotocos, id eſt Dei genitrix, iuſſa appellari in concilio Epheſino.* *Matt. 1.* *Lucæ 2.* *Cano. 5.*

B Chriſto nomen dederit, qua Maria non Dei potius, quàm Chriſti mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto concilio, propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum vel hæretici dogmatis vſum, decretum eſt, vt ſimplex teneretur baptiſmi merſio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem, quod quidem autoritate Gregorij magni factum eſt. Vides igitur quid in eiuſmodi ritibus patres noſtri ſequuti potiſſimum fuerint, duo nimirum: Vnum, vt ne quid Chriſtianis vel cum Iudæis, vel cum hæreticis commune haberent. Alterum quod à ſanctiſſimo Leone ſcriptum eſt, non aliter vnus grex & vnus paſtor eſſe poſſimus, niſi (quod iterum atque iterum monet Apoſtolus) idipſum dicamus omnes: niſi perfecti ſimus in eodem ſenſu & in eadem ſententia: niſi ritus etiam eoſdem obſeruemus. Nunc ibi propter duas contrarias cauſas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm vt cùm hęreticis potius quàm cum ſanctis patribus noſtris catholicis & Orthodoxis communicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Chriſtiano diuidamus. Terribilis eſt Satanæ caſtrorum hæc acies ordinata. Quamobrem nihil aliud contendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt ſegreget, vt diuidat, quod ſimul vt perfecerit, iam optatam erit victoriam conſequutus. Atqui conatibus hiſce Satanæ fideles omnes omni ope reſiſtere oportet. Nam vt nihil ſit in ipſis rebus quæ petuntur mali, tamen in ſeparatione tantum eſt mali, nihil vt fieri poſſit pernicioſius, quàm principium ſeparationis quum finem reperire multo ſit difficilius. Deinde ve-

Gregorius lib. 1. epi. 41. in Regiſtro. *Leo papa Epiſt. 4. ca. 2.* *1. Cor. 1.* *Duæ cauſæ quare hæretici veteres ritus mutare cupiant.* *Nihil pernicioſius quàm ſeparationis principium.*

C rò nullum eſt crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non ſuperetur. Itaque res eſt non admiratione magis quàm commiſeratione digna, quod audire quoſdam licet dicentes, religione quadam vel (vt magis trito verbo vtamur) conſcientia ſua prohiberi quo minus à calice ſibi temperent, aut altera tantùm ſpecie contenti ſint. Nunquid non hæc peruerſa quædam eſt religio, ſiue conſcientia? Nunquid non illi Iudæorum ſimillima, quibus religio fuit in prætorium ingredi ne contaminarentur: cæterum Chriſtum illudendum, flagellandum, crucifigendum tradere nulla fuit religio. Ad eundem modum iſti quoque conſcientia premi ſe dicunt ſi à calice abſtineant. Si verò corpus Chriſti myſticum lanient, pro quo corpus ille ſuum viuum & verum in mortem tradidit: ſi ſanctam Eccleſiam Catholicam lacerent, quam Chriſtus acquiſiuit ſanguine ſuo, ſi multas in partes eam diſſecent, nulla religione tanguntur, nullo conſcientiæ ſcrupulo premuntur. Tu verò Harpage, ſi ſapis, ab eiuſmodi peruerſa religione tibi diligenter cauebis, ne tu quoque numerari queas inter eos, de quibus ſcriptum eſt: excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in te maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet conſcientia, quàm cùm diſceſſionem, cùm ſeparationem, cùm præciſionem à Chriſti corpore tibi ſit aliquis perſuadere conatus. Tum verò diſcito religione prohiberi, conſcientiam tibi tuam

Peruerſa hæreticorum religio & cōſcientia. *Ioan. 18.* *Acto. 20.* *Piæ exhortationes.* *Matt. 23.*

non permittere vt quod certo perſuaſum eſt poſt habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë regnante diluuio perierunt, ſicut extra Catholicam Eccleſiam ſaluum eſſe poſſe neminem. Quamobrem intra huius te ſepta contineto, quem ſenſum & conſenſum illius eſſe vides, ab eo temerè ne diſcedito. Quamlibet vociferetur per membra ſua Satanas, Scriptum eſt enim. Et qui non es ex doctiſſimorum numero, nihil aliud ei clara voce reſpódeas, quàm credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Sicut ab illa doctus ſum, credo: quam ſcripturam adfers eam canonicam, eam diuinitus inſpiratam, eam eſſe tanquam Dei verbum recipiendam, ſic non alio ſenſu, quàm quem illa me docuit, hanc ipſam ſcripturam verbum eſſe Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium ſenſum adferat, eum tanquam à malo ſpiritu profectum repudio. Ad hunc modum ſi egeris Harpage, non errabis, nec de regia via deflectes vnquam. Quoniam verò iam adueſperaſcit, ſatiſque multa verba de rebus iis feciſſe videmur, de quibus ſermo nobis fuerat inſtitutus, finem iam dicendi faciam, ſi prius ex Auguſtino paucis admonuero, quid ille maximè ſequendum in ſcripturarum interpretatione cenſeat. Docet is ſummam & ſcopum ſcripturæ totius, nihil aliud eſſe quàm charitatem. Quiſquis igitur (inquit) ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur. Ita vt eo intellectu, non ædificet iſtam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. Quis verò talem inde ſententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit eo loco ſenſiſſe probatur, (quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis præcepti eſt) non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur. Sed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex iis Auguſtini verbis illud diſcimus, ita demum à nobis rectè ſcripturas intelligi, ſi intellectu noſtro charitatem ædificemus, ad quam quoties intellectum noſtrum referemus, etiamſi non omni ex parte ſenſum ſcriptoris aſſequamur, ad ſcopum tamen illum quem ſcriptura vult, perueniemus. Sed quî fieri poteſt, vt charitatem ædificet, qui ſeparationis, qui diuiſionis, qui ſchiſmatis autor eſt? cùm nullum ſit ſignum charitatis euidêtius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credentium eſt cor vnum & anima vna? Quãobrem hanc Auguſtini regulam Harpage ſequamur, ſic enim facilè cauebimus ne vnquam perniciosè fallamur, néue à ſcopo, quem ſcriptura ſibi propoſitum habet, aberremus. *Har.* Tu verò mihi iam perſuaſiſſe propemodum videris atque in tuam me ſententiam pertraxiſſe. *Ara.* Perſuaſiſſem proculdubio, niſi Harpagus eſſes: Verùm Harpago ne ſi perſuaſum quidem fuerit perſuaderi poteſt. *Har.* Semeſtre ſpatium ad deliberandum dari mihi peto. *Ara.* Nulla opus eſt deliberatione. Sed ego tamen interea Deum precabor vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam ſuam recipere queas.

Extra Eccleſiam non eſt ſalus.

Nihil aliud credendum quàm quod credit Eccleſia.

Epilogus.

Auguſt. Lib. 1. de doctrina Chriſtiana ca. 35.

Charitas ſcripturarum ſcopus.

Acto. 4.

Ezech. 11.

A

B

C

FINIS.

Series chartarum.

aa bb cc dd a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR. Omnes ſunt terniones, præter dd & RR duerniones.

Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy

Inw. 10.10.95 HG
Oprac 10.10.95 MN
Kata
Maga

CARD. HOSIVS
OPERA
OMNIA